Âyet Altı Açıklamalı

KUR'ÂN-I KERÎM

Meal ve Özet Tefsiri **1**

Haydar ZENGİN
Avukat

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Âyet Altı Açıklamalı

KUR'ÂN-I KERÎM

Meal ve Özet Tefsiri **1**

MACAHEL - KÜLTÜR VE DAYANIŞMA VAKFI

Barbaros Cad. 3. Sokak No: 11/1 Bahçelievler - İSTANBUL Tel. : 0.212 441 49 70 Faks : 0.212 441 49 71
web: http://www.macahel.org.tr e-posta : bilgi@macahel.orğ.tr

İthaf

Değeri ölçülemez katkılarının ürün ve meyvesi olan bu eserimi:

1- Henüz altı yaşımda iken bana 'Namaz Sureleri'ni ezberletip namaz kılmasını talim ettiren ve devamında da Kur'an okumayı öğreterek yedi yaşımda hatim indirten; mahallemizden yetişmiş ilk ilim ve din adamı, değerli insan, müderris rahmetli ***Süleyman Karagülle*** *hocamın şahsında, bütün hayatım boyunca dini konularda bana emeği geçenlerin;*

2- Köyümüzde okul bulunmaması nedeni ile, okuma şansımın tamamen yok olacağı bir dönemde, kendisinin görev yeri olan komşu köye beni yanına alarak okula başlatan köy eğitmeni rahmetli ***Ahmet Erten*** *ile; beni İstanbul'a getirerek orta, lise ve üniversite öğrenimimi yapmamı sağlayan, Fatih Medresesi Ders-i Âmlarından rahmetli dedemiz, Müderris (Prof.) Batumlu* ***Osman Nuri Efendi*** *(Kahvecioğlu)'nun onurlu kişiliğinde, ilk okuldan başlayarak bu güne kadar bana öğretmenlik etmiş ilim ve irfan ordusu mensubu güzel insanların;*

3- ***Anne-Babam*** *ve* ***ailemin bütün bireyleri*** *başta olmak üzere,hayatımın hangi evresinde ve hangi konularda olursa olsun, bana katkıda bulunanlardan her birinin;*

Ayrı ayrı temiz ve güzel anılarına sunuyor; yaşayanlara esenlikler, aramızdan ayrılmış olanların da, 'Amel defterleri' sevap sayfalarının, Kıyamete kadar açık tutulması dilek ve temennisi ile, Yüce Allah'tan rahmet ve mağfiretler diliyorum.

H.Z.

BASKI : **Ayyıldız Matbaacılık Ltd.Şti.**
DAĞITIM : **MACAHEL - KÜLTÜR VE DAYANIŞMA VAKFI**
Barbaros Cad. 3. Sokak No: 11/1 Bahçelievler - İSTANBUL
Tel. : 0.212 441 49 70 Faks : 0.212 441 49 71
web: http://www.macahel.org.tr e-posta : bilgi@macahel.org.tr

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Âyet Altı Açıklamalı

KUR'ÂN-I KERÎM

Meal ve Özet Tefsiri 1

Haydar ZENGİN
Avukat

Onur Tablosu

Değerli Hemşehrilerimiz

İSMET ACAR ve EROL-ERDAL AKSOY
Beylerin'Başsponsor' lükleri altında: Özverili, övgüye değer maddi ve manevi katkıları ile, eserin birinci baskısının yapılarak hizmete sunulması onurunu, büyük ölçüde üstlenen, hayırsever seçkin dostlarımıza en iyi dileklerimle sonsuz saygı ve teşekkürlerimi arz ediyorum.Ayrıca gelecek yaşamlarının, sevdikleri ile birlikte, gönüllerince ve daha büyük güzelliklerle süslenmesi içtenlikli dileğimdir.

Onur Tablosu nu oluşturan değerli adlarını sizlere sunmak, (kendileri karşı çıkmış olsalar da) benim için onulmaz bir zevk ve övünç vesilesi olmuştur.

Şahsım ve Macahel Vakfı adına her birine ayrı ayrı, gönül dolusu şükranlar sunuyor, iki dünyada da, sevgi ve mutluluklarla bezenmiş, diledikleri gibi güzel bir hayat sürmelerine fırsat vermesini,Yüce Allah'tan dualarımla diliyorum. 31/ Ocak/ 2006.

H.Z.

Batum'dan Katılanlar :

- **Cemal Malakmadze** • **Suliko Kokoladze**
- **Tengiz Kokoladze** • **Amiran Malakmadze**

Onur Tablosu

- İsrafil Akdemir (Avukat)
- Adem Aktaş Evlatları (Sanayici)
- Erol Abdikoğlu (Sanayici-Tüccar)
- Eşref Albayrak (Fatih Bl.Es.Bşk.M.Müh)
- Soysal Algan (Mak.Müh. Sanayici)
- Fehmi Alpaslan (Adalet Es.Bak.Senatör)
- Ahmet Altın (Plastik Sanayicisi)
- Metin Arifağaoğlu (Artvin Es.M.Vek)
- Turgut Atsu (Em.Bankacı)
- S. Osman Avcı (T.B.M.M. Eski Bşk)
- Kazim Ay (Emekli) - Bekir Ay (Emekli)
- Mehmet Balcı (Ekmek Sanayii-Tüccar.)
- Şükran Baykal (Ev. Hanımı)
- Yusuf Baykan Evlatları (San-ihra.)
- İbrahim Berk (Av. Yazar)
- Medeni Berk (İş Adamı)
- İsrafil-Ayhan Berk (Sanayici.)
- Cemal Cesur (Serbest Muh.Mali.Müş.)
- Mehmet Cesur (Mac.Vak.E.Bşk-Sanayi)
- Mustafa Çavuşoğlu (Müh. Sanayici)
- Fethi Çelikbaş (Prof.E.Bak.Sen.M.Vek.)
- Hasan Dalkıran (Plastik Sanayicisi)
- Maksut Dalkıran (Müt.İş Ad-Elk.Müh.)
- Recai Delibaş (Ecz. Sanayici)
- Dildarlar (İthalat ve İhraçatçı-Kardeşler)
- Davut Dursun (Prof.Dr.RTÜK üyesi)
- Osman Dursun (Em.Öğ.Müteahhit.)
- İsmail Ekrem Ergüney (Avukat)
- Abdullah Genç (Konfek-Tüccar)
- Kani Genç (Sanayici - Tüccar)
- Ali Haydar Gören (İhracatçı - Tüccar.)
- Zeki Gülbay (Müteahhit)
- Meryem Güner (Muhasebe.Bilgisayar opr.)
- Nuri Güner (Tüccar)
- Güngör Gündoğdu (Şoför-Nakliyeci)
- Ahmet İyimaya (Amasya.Eski.M.Vek.)
- Meryem Şadi Kahya (İhracat-Tüccar)
- Rıza Kahya Evlatları (Sanayici)
- Ünal Kalaylı (Sanayici-Tüccar)
- Eyüp Karaer (Müteahhit-Sinemacı)
- Orhan Keçeli (FB.Kulübü E.Gn.Sek.)
- Şahin Koçer (Em.Ağ.C. Mah. Bşk.)
- Enver Köse (Em.Güv.Görevlisi)
- Bülent Köse (Operatör Dr. Göz Uz.)
- Orhan Küçük (Borçka.Bel.Bşk)
- Cengiz Mercan (İnş.Mühendisi.)
- Ahmet Özaydın (Amabalaj sanayi)
- Celal Özdemir (Müteahhit-Tüccar)
- Tamer Sağır (TAMSA İd.M.Bşk)
- Tevfik Özkan (Müteahhit-Tüccar)
- Bahattin Sarı (Zir.Müh.Sanayici)
- Nuri- Haydar Sarı (İhr.Tüccar)
- Sami Seçkin (Emekli Vali)
- Akın Seymen (Avukat)
- Hakkı Şenocak (Fatih.Bl. Eski.Bşk.)
- Yaşar Şimşek (Müteahhit)
- Ayhan Toraman (Prof.Dr..Es.Dek.Yar)
- Osman-Zekeriya Turan (Sanayici)
- Bayram Türk (Müteahhit)
- Kazim Türkoğlu (Müteahhit-Tüccar)
- Müslüm Uğur (İktisat - Mali Müş.)
- İlker Yalçın (Ser..Muh.M.Müş.)
- İsmail Yıldız (Plastik Sanayicisi)
- Celal Yıldırım (Tüc. Sanayici)
- Salih Yıldız (Müh.Macahel Vak.Bşk.)
- M.Ali-Rıdvan Yolgörmez (EkmekSan.)
- Halit Hasan Zengin (Y.M.Müh. Müte.)
- Gülderen Zekeriya Zengin (Ev Hn.)
- Mevlut Zengin (Müteahhit)
- Yusuf Zengin (Müteahhit)
- İsmail Sami Zengin (Bilgisayar opr.)

Av. Haydar Zengin

(Hayatı ve Özgeçmişi)

Haydar Zengin, 1935 yılında Artvin İli'nin Borçka ilçesine bağlı, Macahel bucağının Maral köyünde dünyaya geldi.Yörenin en kalabalık aile grubunu oluşturan ve Ebubekir Oğulları adıyla anılan aileden, Hacer-Mehmet Ali Zengin çiftinin beş erkek çocuğundan dördüncüsüdür.Köyünde okul bulunmaması nedeni ile bir hayli maceralı geçen ilkokul öğrenimini, nihayet kendi köyünde 4. ve 5. sınıflarını okuyabildiği 1950 yılında 16 yaşında tamamlayabildi.

İstanbul'un Kocamustafapaşa semtinde ikamet eden, babasının dayısı Fatih Ders-î Âmlarından Müderris (Prof.) Batum'lu Osman Nuri Kahvecioğlu okutmak üzere Haydarı kendi yanına aldı. Böylece İstanbul'daki yaşamına başlayan Haydar Zengin, önce Davutpaşa Orta Okulu'nu, ardından da İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirerek İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kaydoldu.

Ailesinin de İstanbul'a taşındığı Üniversite yılları Zengin için oldukça renklenmişti. Bir tarafta aile ekonomisine destek amacıyla geliştirdikleri küçük çaptaki ticari faaliyetlerle ilgili çalışmaları, kardeşleri ile birlikte yürütüyor, diğer yandan da başarılı geçmeye aday gözüken yüksek öğrenim hayatını sürdürüyordu.

Üniversite hayatının daha birinci yılı dolmadan; doğasındaki girişkenlik ve çevresine kolay uyum sağlayabilme yeteneğine, yaşının arkadaşlarına oranla büyük olması, evli bulunması ve talihinin de yaver gitmesi gibi avantajlı faktörler de eklenince, Haydar birdenbire kendisini samimi bir sevgi yumağının ortasında buldu. Arkadaşlarca kendisine yakıştırdığımız 'Baba Haydar' takma adıyla ünlenmeye başladı. Çok geçmeden, gerek hocalar, gerekse öğrenciler tarafından tanınan,sevilen ve aranan kişi olma özelliğini yakaladı. Değişik fakültelerdeki öğrenci kuruluşları ile ilişkiler kurup, bunlarla amaç ve hedef bakımlarından örtüşen konularda, gerektiğinde 'birlikte eylem' ve 'güç birliği' yapma fikir birliğini sağladı. Böylece ilgi alanını Hukuk Fakültesi dışına taşıyarak kişisel etkinliğini daha da güçlendirmiş oldu. Bu olgu kendisine, beklenmedik ve

umulmadık yeni kapılar araladı.

Haydar Zengin'in siyasetle ilk tanışması da yine bu dönemlere rastlar. C.H.P. İstanbul ili yöneticileri etkin kişilik ve heyecanını fark etmiş olacaklar ki kendisini saflarına katılmaya davet ettiler. Partiye karşı aile geleneğinden gelen sempatisinin etkisiyle olsa gerek, hiç tereddüt etmeden Partinin Gençlik Kolları saflarına katıldı. Bütün fakülte hayatı boyunca, partinin ocak gençlik kollarından il gençlik kollarına kadar her kademesinde yönetici ve başkan olarak çok etkin roller yüklendi.Gençlik kollarındaki yönetici arkadaşlarıyla birlikte sergiledikleri aktif çalışmalar sonucunda, üniversite gençliğine sundukları ufku açık alternatif ve değişik etkinlik ve aktivitelerle, İstanbul'daki üniversite geçliğinin, tamamına yakın büyük bir çoğunluğunun ilgilisini, C.H.P üzerine odakladılar dersek hiç de abartmış olmayız. O günleri görüp yaşayanlar; İstanbul gençliğinin eğilimlerini, fikri ve eylemsel etkinliklerini organize ve yönlendirme konularında, C.H.P gençlik kollarının, sözüne inanılır,sözü dinlenir ve güvenilir en etkili ve başlıca kuruluş olduğunu bilirler ve buna rahatlıkla tanıklık ederler. Haydar Zengin ve arkadaşlarının 1950 li yılların ikinci yarısı ve 60 lı yılların başlarında, üniversitelerin iç ve dışlarında yaptıkları başarılı çalışmalar, yazılı ve sözlü medya çevreleri dışında, kamu oyunun da, en çok ilgilendiği konuların başlarında yer alıyordu.Bu gelişmeler,C.H.P.Geçlik kollarını ve özellikle İstanbul gençlik teşkilatını, önem, etki ve saygınlık bakımlarından parti içerisinde en üst düzeye taşımıştır. Sonuç olarak da bu dinamik kadronun faaliyet ve başarıları, propaganda ve siyasi etkinlik kriterleri bakımlarından, çok geçmeden, partinin tarihi misyon sahibi Genel Başkanı İsmet İnönü'nün gündemine girip konuşulan başlıca konu haline gelmiş ve gerek Lider, gerekse Parti üst yönetim kadrolarınca, takdir ve teşekkürler ile karşılanacak kadar parlak olmuştur.

1962-63 döneminde Fakülte'den mezun olan Zengin,Avukatlık stajını da yaparak 1964 yılının son ayında İstanbul Barosu'na Avukat olarak katıldı.

İki yıl süreli yedek subaylık görevini Elazığ ilinde tamamladıktan sonra İstanbul'a dönen Zengin, bu kere parti içinde ana kademe saflarında çalışmaya başladı.Ancak partide görev alan yeni kadro ve bu kadro aracılığı ile partiye hakim kılınan yeni görüş ve zihniyetle bir çok arkadaşları gibi kendisi de uyum sağlayamadı ve partiden istifa etti.

Bu bağlamda önce Prof Dr. Turhan Feyzioğlu-Ferit Melen ve arkadaşları,daha sonra da Kemal Satır - Orhan Kabibay ve arkadaşları iki büyük gruplar olarak, C.H.P. den istifa ederek farklı zamanlarda iki ayrı siyasi parti kurdular. Bu iki grup dışında sayıları az fakat etkinlikleri yüksek olan Haydar Zengin ve arkadaşlarından oluşan bir grup da, bu bölünmüşlüğe razı olamadılar. İki parti yöneticileri üzerinde kurdukları etkili baskı nihayet sonuç verdi ve bu iki parti tek çatı altında birleşti.

Cumhuriyetçi Güven Partisi adı altında yeni partinin saflarında Prof. Fethi Çelikbaş Başkanlığında kurulan İstanbul İl Yönetim Kurulunda, İl Başkan Yardımcılığı görevini üstlenen Zengin, daha sonra C.G.P.Yönetim kadrolarında İl Başkanlığı, teşkilat ve seçimlerden sorumlu Genel Sekreter Yardımcılığı, Genel Sekreterlik ve Genel Başkan yardımcılığı görevlerini üstlendi. Bu partinin de 1980 ihtilali ile misyonunu tamamlaması ile birlikte Haydar Zengin de siyasi çalışmalarına filen son noktayı koyarak bu kere de çalışmalarını, çeşitli ilim sahalarına yönlendirip, çekildiği köşesinde, ilgi duyduğu alanlardaki inceleme ve araştırmalarını sürdürdü. Şu anda elimizde bulunan bu eser, işte bu son çalışmalarının güzel bir ürünüdür.

1987yılında Turgut Özal'ın bir vesile ile partiye davetini geri çevirmeyen Haydar Zengin, Anavatan Partisi saflarında, pasif bir üye olarak kalmayı yeğlemiştir.

Şartların hazırlaması nedeni ile 1995 yılında aday olup seçildiği Fatih Belediye Meclisi Üyeliği ile bu üyeliğin kendisine sunduğu beş yıl süreli Fatih Belediye Meclis Başkanlığı dönemini ve bu dönem öncesi parti içerisinde ilçe düzeyindeki seçim ve hukuk komisyonlarında yaptığı teknik çalışmalarını, siyasi faaliyet dışı bir hizmet olarak niteleyen Haydar, şu anda, Anap ta kaydı devam etmesine karşın siyasetin hiçbir şekliyle kesinlikle ilgilenmemektedir.

Profesyonel anlamda Avukatlık mesleğini icra etmeyen Zengin, aile düzeyinde birlikte yürüttükleri çeşitli ticari faaliyetlerin yönetim ve denetimini üstlenerek yaşamını sürdüre geldi.

Haydar kardeşimiz halen, 56 yıl önce gelip yerleştiği, Ünlü Şair Yahya Kemalin 'Fakir Koca Mustafapaşa' nitelemesi ile şiirine konu edip meşhur ettiği İstanbul'un bu sakin ve mütedeyyin semtinde oturmaktadır. Evli, bir oğul, gelin ve bir torundan oluşan beş kişilik bir ailenin reisi olup, iyi derecede Gürcüce, orta derecede Arapça ve Fransızca dillerini bilmektedir.

Bölgede 'Zengin Kardeşler' ismiyle anılan aile, semt sakinleri tarafından, yörenin imar ve gelişmesinde büyük katkılar yaparak damgalarını vuran kişiler arasından en önemlilerinden biri hatta başlıcası olarak değerlendirilir. Zekeriya, Mevlût ve Yusuf Zengin ile birlikte ve en büyük kardeş müteveffa Hasan Zengin'in liderliği, Av.Haydar Zengin'in eşgüdümü altında, ilgi alanlarına aldıkları bütün işlerde başarıdan başarıya koşmuşlardır. İster işleri nedeni ile isterse komşuluk ve sair hangi isim altında olursa olsun, ilişkiye girdikleri büyük - küçük, zengin - fakir herkese karşı, alçak gönüllü, hoşgörülü, dürüst ve sözlerine güvenilir olma özellikleri, başarılarının özel nedenleridir. Kardeşler arasındaki uyum, birlik - beraberlik ve yekdiğerine karşı saygı ve sevgiye dayanan anlayışın, aralarında bir iç mali muhasebe sistemi gereğini bile ortadan kaldırdığını söylersek, başkaca bir söz söylemeye gerek kalmaz sanırız.

Hayatı boyunca sosyal, kültürel ve sportif alanlarda, sayılması oldukça zor olacak kadar çok sayıda görevler üstlenen Haydar Zengin, sosyal yönü daima öne çıkan toplayıcı birleştirici ve barışçıl bir yapıya sahiptir.

Kendisiyle ilk olarak 1954-55 öğretim yılında İstanbul Erkek Lisesinde aynı sınıfta buluşarak tanıştığım değerli dostum, kardeşim Haydar Zengin ile, o günden bu güne kadar 'sadece içtikleri ayrı giden' iki arkadaş anlayışı ile iki kardeş gibi sürmüştür yakınlığımız. Yarım asrı aşan süredir devam eden dostluğumuz kavga şöyle dursun, bir tek defa bile birbirimize karşı seslerimizi yükseltmeden geçmiştir. Böylesi güzel geçen bir hayat hikayesini bundan daha kısa yazmayı beceremedim.

Satırlarımı okuma zahmetine katlanan bütün okurlara ve sevgili Haydara gönüllerince bir yaşam, esenlik ve mutluluklar dileyerek sözlerimi bitirmek istiyorum.

Çanakkale Ocak 2006.

ŞAHİN KOÇER
Emekli Hakim
Çanakkale Ağır
Ceza Mahkemesi
Eski Başkanı

Zengin Bir Kur'an Meali

Ayet ayet, zengin bir Kur'an meali ve açıklaması, Kur'an'dan sonra kutsal kitap gelmemiştir, gelmeyecektir. Kur'an'ın yeryüzündeki bütün insanlara her zaman ve her yerde yardımcı olması Kur'an konusundaki çalışmalarla olacaktır.

Son peygamber Muhammed'in (sav) vefatından sonra, onun yerine ilim adamlarının devreye girmesi ile yeni bir dönem başlamıştır. Peygamberin (sav) vefatından sonra Kur'an'ı anlama ve anlatmada resmen görevli tek bir yetkili tek bir ilim adamı da olmamıştır ve olmayacaktır. İlim kimsenin tekelinde değildir.Başka bir anlatımla Kur'an'ı anlama ve anlatma da kimsenin tekelinde değildir. Her alanda, her yaşta, kısaca herkes Kur'an'ı anlama ve anlatma konusunda görevlidir, sorumludur, yetkilidir. Bu açılımı sağlaması bakımından da bu çalışma önem taşımaktadır.

Kur'an'ın anlaşılması yönündeki ilgi her geçen gün daha da artmaktadır. Bu çalışma hazırlanırken birçok tercüme, meal ve tefsirlerden yararlanılması, esere Kur'an'ı daha iyi kavrama özelliğini kazandırmıştır. Günümüzdeki tartışma konularına günümüz ilimlerinden de yararlanılarak çözüm getirilmesi, Kur'an'ın her dönemde yeni çözümler getirdiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Kur'an'ın bütün dünya insanları tarafından anlaşılması, Kur'an konusunda o dillerde yapılacak çalışmalarla mümkündür. Bu Kur'an çalışmasının, anlaşılır, güncel, halk dili ile yazılması, Kur'an'ın geniş halk kitleleri tarafından daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır.Kur'an, "Onlara ilme göre tafsil ettiğimiz, iman eden bir kavim için hidayet ve rahmet olan bir kitap getirdik." (Araf, 52) demektedir.

Kur'an'ın teokratik bir düşünce yerine her alanda bilim adamları tarafından ele alınıp incelenmesi ve o gününün ilimlerine göre anlamlandırılması Kur'an'ın kendi mantığıdır. Bununla bağlantılı olarak Kur'an'ın sadece ilahiyat çevreleri tarafından değil, hukuk, teknik vb. diğer farklı alanlardaki bilginlerce anlamlandırılması, Kur'an'ın anlaşılmasından kısırdöngünden kurtulmayı ve daha doğru anlamayı sağlayacaktır. Yazarın çalışması, bu yönüyle de değerlendirilmesi gereken kaynaklardan biridir.

İnsanların, tarih boyunca, kutsal kitaplardan en çok yararlandıkları konulardan biri, hak/ hukuk konusudur. Bu çalışmayı hukukçu birinin yapması günümüz hukuk mantığında konunun anlaşılmasını sağlayacaktır.Özellikle her ayetin anlam ve yorumunun ayetlerin hemen altında verilmesi, Kur'an'la ilgilenenlerin, ilgili ayetin anlamını ve yorumunu bulma ve takip etmelerinde önemli ölçüde yardımcı olacaktır.

Çalışmada bir konu veya kelimeyi araştırırken yardımcı olmak üzere geniş bir indeks düzenlenmiştir. Bu kısım da Kur'an çalışmalarından yararlanmak isteyenlere büyük ölçüde kolaylık sağlayacaktır.Kur'an'ı anlama ve anlatma yönünde, Kur'an'ı anlamıyla takip etmek isteyenlere gayretli bir çalışma örneği. Kur'an'ın anlaşılması duasıyla.

Dr. Hilmi Altın
İlahiyatçı-Yazar

Takriz

İnsanın somut olsun soyut olsun bir eser bırakması tarihe atmış olduğu imza ölçüsündedir. Bu imza kutsal kitap Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması ve anlatılması yoluyla olduğu zaman ayrı bir önem kazanır. Günlük yaşamın her safhasını ve türünü meşru şekliyle tanımış ve yaşamış, siyaset ve sosyal alanlarda etkin roller almış bulunan büyüğümüz Av. Haydar Zengin'i başkalarına örnek olacak bu cesur kararı ve bir o kadar faydalı çalışmasından dolayı tebrik ediyorum.

Baştan sonuna kadar okuma fırsatı bulduğum bu eserin alanında bir boşluğu dolduracağına inancım gittikçe pekişerek arttı. Müeellifi böyle bir eseri vücuda getirmeye iten nedenler, başkalarında da mevcuttur. Bu açıdan bakıldığında belli talepleri bulunan çeşitli kitlelere hitap etmesi beklenen faydadır. Bu nedenle elinizde bulunan bu eseri insanın iç ve dış dünyasını aydınlatan Kur'an-ı Kerim'in günümüzde anlaşılmasına yönelik bireysel bir çalışmadan ibaret olmakla birlikte aynı zamanda topluma karşı sorumluluk duygusunun samimi ve örnek bir ifadesi olarak değerlendirilmelidir. Erbabına örnek olup, herkesin fikrini açıklayarak birleştirici doğruların ortaya çıkması, ayrıştırıcı ve zararlı fikirlerin de bertaraf olması ancak bu yolla mümkündür.

Bu meal – tefsir çalışmasını diğerlerinden ayıran ve okuyucuya faydalı kılan özellikler şöyle sıralanabilir:

1. Baştan sonuna kadar her bir ayetin meali ve açıklaması hemen ayet metninin altında yapılmıştır. Metin ve meallerin veya açıklamaların ayrı yerlere konularak numaralarla bağlantıların kurulması okuyucuyu metinden koparmaktadır. Bu çalışmada bir bütünlük içinde düz bir metin haline getirilmiştir.

2. Açıklamalar için kullanılan tefsirlerin objektif bir şekilde çoğunlukla çağımızdaki müfessirlerin eserlerinden seçilmiş olması çalışmaya farklı bir boyut kazandırmıştır. İlgili konularda günümüz ilim adamlarının ne söylediklerini bir arada görme

fırsatını verip daha fazla bilgi edinmek için anılan eserlere ulaşmayı kolaylaştırmaktadır.

3. Klasik eserlerden istifade edilmiş olması, bilgi birikiminde geçmiş ve gelecek bağlantısını kurmada son derece doğru ve isabetli bir yaklaşımdır.

4. Müellif, günümüz ahlâkî çöküntünün yarattığı bunalımlara, engin tecrübelerine dayanarak yerigeldikçe uygun bir dille açıklamalarını sunarak eserini orijinal kılmaktadır.

5. Ayrıca günümüzde baş tartışma alanlarından toplum ve bireysel özgürlükler, kadın ve hakları, insan ve hakları, çevre vb. konularda önemli açıklamalar ve değerlendirmeler yer almaktadır.

6. Müellif bazı konularda kendi görüşünü belirtmekte veya bir başka görüşü tercih ettiğini beyan etmektedir. Bu tarz yaklaşımların bazı okuyuculara ters gelmesi mümkündür. Bu durumda asl olan belli prensipler doğrultusunda maksadı şaria uygun olarak söylenip söylenmediğine bakmaktır.

Yılların emeğinin yattığı bu faydalı çalışmayı başka çalışmaların izleyeceği müjdesini almış ve sevinmiş durumdayız. Müellifin nice örnek faydalı çalışmalarla Rabbin rızasını tahsil etmesini diliyorum.

Bu duygularla eserin Türk okuyucusuna fayda sağlamasını yüce Allah'tan niyaz ediyorum.

Dr. Hasan Özket
18 Mart 2006 - Bahçelievler

Önsöz ve Eserle İlgili Ayrıntılar

Önsözünü okuyup anlamadan kitap okunmaz!

Genelde, yaygın ve yerleşik bir uygulama olarak, yazılı yapıt şeklinde sunulan ürünlerin başlarında 'önsöz' adı altında birer metin yer alır. Bu uygulama yapıtların üretiliş amaçlarına uygun olarak gereğince ve yeterince iyi anlaşılmalarını sağlar. Bu sayede de onlardan en üst düzeyde yararlanma olanaklarına ulaşılmış olur. Yazar yada yapımcı olan kişi ve kuruluşların, ne gibi koşullar altında hangi amaç ve nedenlerle o yapıtları (eserleri) ürettiklerini, bunları incelemeye başlamadan önce bilmenin yararları tartışmasızdır. Bunun kolay ve en basit yolu da 'önsöz' yazılarını, dikkatlice okuyup anlamaktır.

Bundan önce, henüz yayımlanmamış birkaç deneme dışında, bu eser benzeri çalışmamız olmadı. Bu nedenle uzun denebilecek bir hazırlık dönemi geçirmemiz gerekti. Çünkü bütün İslam ülkelerinde olduğu gibi Ülkemizde de, Ulusumuz tarafından dini konuları içeren alanlar, adeta birer 'mayınlı saha' gibi tehlikelerle dolu olarak algılanıp yorumlanmaktadır. Eğer söz konusu olan Kur'an-ı Kerim ile ilgili bir çalışma ise, kitap yazmak yada hazırlamak şöyle dursun, düşüncesinden bile ürkerek girişimden vazgeçmek için, başkaca nedenler aramaya bile gerek kalmayabilir. Bu duygu ve manevi zorlanmalar içerisinde uzun sürdüğünü belirttiğimiz hazırlık döneminde, zaman zaman bu ürküntü üzerimize de bir karabasan gibi çöküverdi.Günlerce, rahatsız olacak kadar ileri derecede moral bozukluğu içerisinde düşünüp durduk. Ne var ki, küçük yaştan beri hayalını kurduğumuz ve öğrencilik yıllarımızda da çoğu zaman ve her anımsamamızda bizi heyecanlandıran, şu anda elinizde bulunan bu yapıt türünde bir kitabı yayımlama dilek ve amacından vazgeçmeye de gönlümüz bir türlü razı olmuyordu. Sonuçta, bu aşamadan sonra vazgeçip geri dönüş yapmaya, kişisel de olsa, hakkımızın olmadığına, kendimizce

birtakım nedenler bulduk yada oluşturduk. Şöyle ki:

Şu anda sahip olduğum az yada çok, maddi-manevi kişisel ve toplumsal bir değer çağrıştıracak, bütün bilgi, birikim, yetenek ve varsa becerilerimizin, küçükten büyüğüne her bölümünde, kuşkusuz Ülke ve Ulusumuzun yadsınamaz (inkar edilemez) çok büyük emek ve payları vardır. Bu bağlamda, sahip olduğumuz bütün nimetlere kavuşmamızda, bilerek yada bilmeyerek en azından aracı olan her kişiye karşı ödememiz gereken bir borcumuz ve yükümlülüğüz doğmuştur. O halde yaşamımız boyunca bu kimselere borcumuzu herhangi bir biçimde, beceri ve yeteneklerimiz ölçüsünde, fakat temiz duygu ve sıcak yürekle ödemekle yükümlüyüz. Bunu başarabilmek için de zaman, artık 'durma zamanı' değil, derhal işe koyulmanın tam vaktiydi.

Bu düşünce bize egemen olduktan sonra, azmimizi ve cesaretimizi artıran diğer bir gelişme de şöyle oluşmuştu:

Benim için önemli olan bir konuda kararsızlık yaşarken, Rahmetli Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu'nun 'Mükemmel iyinin düşmanıdır';'Sen iyi yapmaya gayret gösterip programını ve hazırlığını ona göre yap ve uygula. Göreceksin ki, bu duygu, düşünce ve heyecanla yaptığın o iyi şey sana, mükemmeli de beraberinde getirecektir.' şeklindeki uyarılarının, o zamanki çıkmazdan beni kurtardığını anımsamam; bu kere de, içimi kemiren ve ürkmeme neden olan, Kur'an-ı Kerim'e yaraşır ve onun şanına uygun güzellikte ve eksiksiz bir eser üretmenin zorluğu ürküntüsünden, beni kurtarmaya vesile oldu.

Elbette ki bir işin hiçbir eksiği olmadan yapılması ve tamamlanması, onu yapanların, içtenlikle ulaşmak istedikleri en iyi sonuçtur. 'Mükemmel' deyimi ile nitelenen böyle bir çalışma ile başarıya ulaşmak, Kur'an-ı Kerim'e en uygun olanı ve en yaraşanıdır. Ne var ki, bu konuda böyle bir ürün sunmak, benim amacımı olmasa bile, haddimi aşan bir husustu. Bunun da bilinci içerisinde idim.

Bütün bu eksilere karşın, içimde biriken kaygılarım, bu kere yavaş yavaş, ümit ve sevince doğru yol almaya başladı bile. Bu duyguların düşüncemde oluşturduğu ışıltıların aydınlattığı yolda, 'Beşer şaşar' ve 'Kusursuz olmak yalnız Allah'a mahsustur. Kul kusurdan vareste değildir.' anlamlarını

içeren hadisi şerif ifadeleri de cesaretimi kamçılayan diğer dürtüyü oluşturdu.

Kaldı ki, sonuçlarının ülke ve ulusuma yararlı olacağına içtenlikle inandığım bir hizmet üretmeye, en iyi duygular ve sıcak bir yürekle zaten niyet etmiştim. Peygamber (s.a.) de 'Ameller niyetlere göredir.' diye buyurmuştu. O halde,niyetimin hangi duygu ve düşünceler içerdiğini en iyi bilecek durumda kendim olduğuma göre, niyet edip başladığım bu işi sürdürmekten çekinmeye artık bu yönüyle de gerek kalmamıştı.

İnancımız odur ki; yapılmasında kasıt bulunmadığı sürece, bir işi yada hizmeti üretirken yanılma, yeterli özen gösterememe ve benzer nedenlerle oluşan, hata, noksanlık ve bazı kusurların oluşması yada olasılığı, çalışmayı bırakma gibi ağır sonuçların doğmasına neden ve bahane kılınmamalıdır. Çünkü, konuya ilgi duyan bir çok bilgin, eserin satırları arasında dolaşarak, onun ayıplarını gidermek için, belki daha da güzel olan 'mükemmel' olma şansını değerli katkıları ile yaratacaklardır.Bu güzel ümit ve beklenti, hiç de göz ardı edilebilecek cinsten değildir. Demek oluyor ki, kasıtsız hata yapmak yada yanılgıya düşmek, dünyanın sonu değil, aksine, doğruya giden yolun başlangıcıdır. İşte bu ve benzeri nedenlerle bu işi sürdürmeye karar verdik.Yüce Allah, dilerse bu aciz kulunu utandırmaz. Atılganlığımızı lütfen hoş görünüz.

Yapıtın iyi anlaşılıp, yeterince ve gereğince değerlendirilebilmesi için ilgili bazı teknik ve diğer ayrıntılarının önceden bilinmesinde yararlar vardır:

1-Yayımlanmış Kur'an-ı Kerim meallerinin tamamına yakın büyük bir bölümü,eski deyimiyle 'haşiyeli' yani sayfa kenarında açıklamalıdır. Bu biçimde basılmış kitapları okuyup bilgi edinmeye çalışan bir okur öncelikle, öğrenmek ve incelemek istediği ayeti, sayfanın ortasındaki Arap harfleri ile basılı orijinal metinden bulacak, sonra da bunun karşılığı olan Türkçe tercümesini yada mealini yahut da açıklamasını bulup okuyacaktır. Bu uygulamayı, öğrenmek istediği şeyi, iyice anlamak ve öğrenmek için, gerekli gördüğü kadar düz ve tersine geçişlerle yineleyecektir. Böyle bir çalışma hem zaman kaybına, hem dikkatlerin dağılmasına, ayrıca bir süre sonra

da, yorulma ve usanma duygularının uyanmasına neden olmaktadır. Buna, diğer zorlu uğraşılar ve özellikle de, ayet numarası ile açıklama bölümündeki karşılığı olan rakamlara geçişlerde yapılan hatalar eklenince, ne biçim sakıncaların ortaya çıkabileceği açıktır. Yaptığımız gözlemlerde ve bu tür eserler kullanarak yürüttüğümüz kişisel çalışmalarımızda da gördük ki,sözü edilen türdeki eserler, okuyucuyu çok yormakta, zaman kaybetmesine yol açmakta, hatalar işletmekte ve çalışmalar ilerledikçe okuyucuyu usandırıp yaşlı ve biraz dayanıksız olanların ise okumaktan bile vazgeçmelerine neden olmaktadır.

Bu satırlar bir gerçeği saptamak için yazılmaktadır. Kelimelerimiz kesinlikle yerme amacına yönelik değildir. İslam'a hizmet eden her kişiye karşı olan düşüncelerimiz, her zaman, her yerde ve her koşulda en azından saygı, sevgi, takdir ve şükran ifade eden güzellikler yüklü duygularla süslenmektedir.

Görüldüğü üzere, bizim uyguladığımız yöntemde, her ayetin altında tercüme, meal yada açıklama koyma şekli yani 'satır altı açıklama'lı sistem yeğlenmiştir. Bu uygulama, yukarıda değinilen sakıncaları gideriyor, diğer bir takım kolaylık ve yararları da beraberinde getiriyor. Şöyle ki:

a. Camilerde hizmet veren din görevlileri imam-hatiplere, derslerini yada bildiri ve 'hutbeleri'ni hazırlama ve uygulama aşamalarında konuları kolayca bulma ve izleme olanağı sağlayarak, ayet metni ile meal yada açıklamayla ilgili haşiye arasındaki gidiş-gelişlerde yanlış numaralara bakmak suretiyle yapacakları hataları önlemektedir. Bu, dersleri metin üzerinden izleyen dinleyiciler için de aynı şeyler söz konusudur.

b.Bu sistem sayesinde okul öğrencileri, derslerini kolayca izleme ve rahatlıkla konulara ulaşma olanağı bulacaklar; ayrıca derslerini iyi anlamak için kendilerinin gerekli gördükleri hususlar ile, özellikle de hocaların sözlü takrirlerinde yazılı metin dışı vurguladıkları ayrıntılı konuları, kolayca not etmek suretiyle istedikleri sonuçlara kolaylıkla ve hatasız ulaşacaklardır.

c. Öğrenci olsun veya olmasın, Arapça dilini öğrenmek isteyenlerin cümleleri kurarken yada tercüme ederlerken,

bağımsız bir biçimde basılı ayetler üzerinde çalışabilmeleri çok kolaylaştırılmış olmaktadır.

d. Yaşlı kimselere ve öğrenim düzeyi düşük olan okuyuculara, konulara hakim olmakta çekebilecekleri güçlükleri de uyguladığımız sistem ortadan kaldırılmaktadır.

e. Bütün bunların yanında en önemlisi kitabın bu biçimi, okumayı özendirecek psikolojik bir rahatlık ve hazırlık sunmaktadır.

2- Bazı durumlarda, Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini doğru olarak anlamaya, salt tercüme ve kısa açıklamalar yetmeyebilir. Bazen de okuyucu, konuyu anlamakla birlikte, daha geniş bilgi edinme gereğini duyabilir. Bu durumlarda yapılacak tek şey, kuşkuları ortadan kaldıracak, geniş bilgileri içeren eserlere başvurmak olacaktır. İşte bu amaca yönelik olarak da okurlara kolaylıklar sağlamaya çalıştık şöyle ki ;

a. Genelde, yapılan uygulamaların denebilir ki tamamında, işlenen konu ile ilgili alıntılar ve gerekli görülen açıklamalarla, verilmek istenen ek bilgiler, okuyucuya dip notları şeklinde sunulmaktadır. Bu durumda da kenar açıklamalarla ilgili yapılan geçişlerde değinilen sakıncaların bir benzeri, ana metin ile dip notları arasındaki gidip gelmelerde ortaya çıkmaktadır. Biz bu sakıncayı da, alıntı metinlerin son cümlelerinin hemen sonrasına, kaynak eserlerle ilgili bilgileri yazarak ortadan kaldırdık.

Ayrıca biz, incelenmekte olan konu ve ayet anlamı ile örtüşen yada benzeşen başka surelerdeki ayetleri ve gerekli görülen başka bilgileri de,(bazen ayetler,bazen konular ve sureler bağlamında da kesin olarak) bu bölümlerin hemen sonlarına, ayrıntılarıyla birlikte ekleyerek, okurların işlerini bir kat daha kolaylaştırdık.

b. Sayıları oldukça fazla olan ilişkili eserlerin hepsinin adını yazmaya kalkışıp okuyucuların işini zorlaştırmamak için de, bulunup ulaşılması kolay olanlar öne çıkarılmış ve isimleri aşağıda sıralanmıştır. İlgi uyandıracak farklı anlatım yada bilimsel gereklilik görülmedikçe, listelediğimiz eserler dışında başka kaynaklara göndermeler yapılmamıştır.Aslında yollamalar yaptığımız eserlere gidildiğinde, okuyucu bu kere, oralardan yapılan yollamalar kanalı ile, yararlanmak

isteyebileceği diğer kaynak eserlere, ulaşma olanağını zaten bulabilmektedir. Böylece, bu çalışmada öne çıkarılan eserler, onlara gidildiğinde açıkça görüleceği üzere, aynı zamanda deyim doğru ise, diğer bütün kaynaklara açılan birer kapı ve geçilen köprü görevlerini de üstlenmiş olmaktadırlar.

c. Çalışma bağlamında öne çıkarılıp yollamalar yapılan yapıtlar şunlardır:

aa-Fahruddin er-Râzî, *Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb,* Çev. Suat Yıldırım, Lütfullah Cebeci, Sadık Kılıç, C. Sadık Doğru, I. bs., Akçağ Yay., Ankara, 1988. Yollamalarda "Razı" olarak kullanıldı.

bb-Seyyid Kutub, *Fîzılali'l-Kur'an,* Hikmet Yayınları, İstanbul, 1979. Yollamalarda "Kutub" olarak kullanıldı.

cc-Elmalılı M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili,* Şura-Çelik Yay., İstanbul... Yollamalarda "Elmalılı" olarak kullanıldı.

dd-Süleyman Ateş, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri,* Milliyet Yay., İstanbul, 1995. Yollamalarda "Ateş" olarak kullanıldı.

ee-Konyalı Mehmed Vehbi, *Büyük Kur'an Tefsiri Hulasatü'l-Beyan,* Üçdal nşr., İstanbul 1979. Yollamalarda "Vehbi" olarak kullanıldı.

ff-Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Meali Alisi Ve Tefsiri,* Bilmen Yay. İstanbul... Yollamalarda "Bilmen" olarak kullanıldı.

gg-H. Tahsin Emiroğlu, *Esbab-ı Nüzül,* Elif Yay., İstanbul, 1978. Yollamalarda "Emiroğlu" olarak kullanıldı.

hh-Yaşar Nuri Öztürk, *Kur'an'daki İslam,* Yeni Boyut Yay., 18. bs., İstanbul. Yollamalarda "Öztürk, K. İ." olarak kullanıldı.ve **Öztürk,** *Kur'an'ın Temel Kavramları,* Yeni Boyut Yay., 6. bs., İstanbul. Yollamalarda "Öztürk, K. T. K." olarak kullanıldı.

ii-Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı,* İşaret Yay., İstanbul, 1999. Yollamalarda "Esed" olarak kullanıldı.

jj-Yollamalarda uygulanan yöntem de şöyledir: Yollama bağlamında, (Razı, 5/235 vd.) şeklindeki yazı, Fahruddin Râzî'nin, *Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb* adlı eserinin 5. cildinin 235. sayfası ve devamını gösterir. Değişik bir örnek daha sunalım: (Ateş 3/654-712) biçiminde bir yollama ise,Dr.

Ateş'in listedeki esrinin 3. cilt 654-712.sayfalar arasını ifade der.

3- Çalışmada ayetlerin tercüme ve meallerinin bir bütünlük sağlaması için esas aldığımız:

'Türkiye Diyanet vakfı yayınları/86-D' serisinden, 'Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Mealı' adı altında İslamiyet'in hizmetine sunulan eserdir.

Kaynak eserlerden yararlanırken izlenilen yol şöyledir:

Birden fazla ayetler birleştirilerek birlikte yapılan meal yada tercümeler, Kuran'ı Kerim'deki orijinal şekillerine dönüştürülerek bağımsız olarak ele alınmış ve tercüme ve mealleri her ayetin, ayrı ayrı verilmiş, anlam birliğinin sağlanması gereken durumlarda da bu gerek, yapılan açıklamalarla yerine getirilmiştir. Meallerin altında bulunan tırnak içerisindeki açıklamalar, esas kaynak olarak kullanılan ve yukarıda sözü edilen mealdeki açıklamalardır. Bunların her biri için ayrı mehaz gösterme yöntemi, çokluklarının yarattığı güçlükler nedeniyle, uygulanmamıştır.

Değişik diğer yapıtlardan yapılan alıntı ve oralarda yer alan bilgilerden yararlanılarak yapılmış açıklamalar ve uyarlamalara ise, eserlerin ve yazarlarının adları, o metni izleyen bölümün hemen sonuna yazılarak, eksiksiz olarak verilmesine özen gösterilmiştir.

Tırnak içerisinde yazılmamış ve kaynağı da belirtilmeyen metinler ise, bize ait kişisel düşünceler ve uyarlamalar ile esas metinlerin sadeleştirmelerini içeren bölümlerdir.

4- Böylece bu çalışmamızda özellikle öne çıkarma amacını güttüğümüz ve 'Eser'e has kılmak istediğimiz başlıca özellik, bir **'Telif Eser'** olmadan çok, bir **'Derleme Eser'** olma niteliğidir. Bu yöntemle, başta ana kaynak olmak üzere, her biri, değişik güzellikler sergileyen ve gerektiğinde kendilerine yollamalar yapılan yapıtların, en güzel ve yararlı olacağına inanılan bölümleri bir araya getirilmek suretiyle, Müslüman ve Müslümanlığın hizmetine sunulmalarına gayret edilmiştir. Amacımıza az da olsa ulaşabildiysek bu bizim için büyük bir mutluluk nedeni olacaktır.

5- İlahi dinlerin tamamı ve bu bağlamda İslam dini,

alimiyle-cahiliyle her Müslüman kişi için aynı değeri ifade eder. O nedenle, kullanılan kelimelerin seçiminde ve metinlerin yazılmasında, öğrenim durumları en alt düzeyde olan okurların da rahatça anlayıp yararlanmalarını kolaylaştırmak için özel özen göstermeye çalışılmıştır. Bu yöntemle etkisi az da olsa, dinimizde olmayan ve kesinlikle yasak olan Allah ile kul arasında bir aracı sınıfın (Ruhban sınıfı) oluşmasından Yüce dinimiz korunması amaçlanmıştır. Bundan başka öğrenim durumları alt düzeyde olmalarına karşın, dinlerini daha iyi öğrenip anlayarak, kulluk görevlerini, içtenlikle ve inanarak yerine getirmek isteyenlerin, başkalarına bağımlı olmaktan kurtulmalarına, bir yönüyle yardımcı olmak istenmiştir. Din konusundaki gerçekleri bilmek, onları, din dışı tasallutlardan koruyacaktır. Bu yapıtın bu nitelikte olmasına da gayret edilmiştir.

Burada sözü edilen aracı sınıftan kasıt, dini bilgileri bilmeyenlere öğreten bilginler ve her düzeydeki öğretmenler sınıfı elbette ki değildir. Bunlar, İslam'ın ilahi ruh ve özellikleri ile nurunu kalplere nakşeden, her biri paha biçilmez değerdeki birer ilim, irfan ve nur odaklarıdır. Kastedilenler, aslında yürekten dinine bağlı ve samimi dindarların, din bilgisi noksanlıklarından yararlanmayı fırsat bilerek, birtakım uydurma ibadetlere, eski deyimiyle 'bid-at'lara sarılıp, Allah ile bu kullar arasına girerek kendilerine yer edinmeye çalışan düzenbazlardır.

6- Okunduğu zaman her düzeydeki bilgi sahipleri tarafından rahatlıkla anlaşılan ayetlerle ilgili olarak ayrıca açıklayıcı bilgiler vermeye gerek görülmemiştir. Bu kapsamda yer alan ayetlerin sadece tercüme metinleri verilmiştir. Bu konuda alınacak uyarı ve olursa tepkiler,kısmetse izleyecek baskılarda dikkate alınacaktır.

Ayetlerin orijinal metinlerinde yer almayıp tercüme metinlerde parantez içinde yer alan ilavelerden, okuyucuyu bir görüşe göre şartlandırmayacak olanları aynen korunmuştur. Bundan amaç her düzeydeki bilgi sahibi okuyucuların kolay anlamalarını sağlamaktır..

7- Her uzun surenin başına, sure içinde yer alan konuların kısa özetleri konulmuştur. Bu özetler okuyucuya, sure konusundaki genel bilgileri önceden edinmelerine ve bu

hazırlıktan sonra ise, konuları daha kolay kavrama ve anlama olanaklarını bulmalarına yardımcı olacaklardır kanısındayız.

8- Eser üç cilt olarak düzenlemiş bulunmaktadır. Birinci cilt, Fatiha Suresi ile başlamakta ve Yunus Suresi ile son bulmaktadır. İkinci cilt, Hûd Suresi ile başlamakta ve Fatır Suresi ile sona ermektedir. Üçüncü cilt ise, Yasîn Suresi ile başlayıp onu takip eden bütün sureleri içererek Nas Suresi ile son bulmaktadır.

9- Ciltlerin uygun görülen bölümlerine, okuyucuya yararlı olacak ve ayni zamanda bir takım kolaylıklar sağlayacağına inanılan, gerekli ve yeterli değişik indeksler, fihristler v.s. diğer bilgilere yer verilmiştir.

10- Ayrıca Kuran sayfalarının başladığı, tercüme başındaki her rakamın üzerine ([4]25) biçiminde yerleştirilen simge, orijinal baskılı Kuran sayfalarına okuyucunun kolay ulaşması amacıyla konmuştur. Burada gösterilen örnek, ilgili suredeki 25. ayetin Kur'an-i Kerim'in 4.sayfadan başladığını gösterir; ([50]10) bu örnek de, okuyucuyu Kuranı Kerim'in 50.sayfasına götürür.

11- Okuyucuya kolaylık sağlamaya yönelik bir çalışmamız da, anlaşılması zor fakat bilinmesinde kesinlikle büyük yararlar umulan sözcük ve deyimlerin anlamları, kullanıldıkları ayet veya metinlerin hemen altlarında açıklanarak verme şeklinde olmuştur. Bu sayede okuyucunun bu bilgilere ulaşmak için, sözlüklerle uğraşmasından kurtarılması, büyük ölçüde sağlanmıştır.

12- Metinlerde görüleceği gibi, yukarıda da kısaca değinildiği üzere, bazen ayet bazen de konu bağlamında, ilgili ayet ve konularla ilişkili diğer surelerdeki ayet numaralarına ve gerekli görülen diğer yollamalara yer verilerek,okuyucuların ayrıntılı ve karşılaştırmalı inceleme ve araştırmalarına yardımcı olunmaya özen gösterilmiştir. Buna benzer bir uygulama da, her sure sonu bağlamında, istisnasız olarak uygulanmıştır.

13- Alışılmış olanlardan biraz uzun fakat, okuduktan sonra okurların bizi anlayışla karşılayacaklarından kuşku duymadığımız önsözümüzü bitirmeden önce, bir konuyu özellikle vurgulamak istiyoruz:

Bu yapıtı oluşturmak için sürdürülen çabalar, ticari bir amaca ulaşmak için veya kişisel bir kazanç sağlamaya yönelik olarak kesinlikle yapılmamıştır.

Kuşkusuz, eserin Müslümanlığa ve Müslümanlara en alt düzeyde olsa bile yapacağı hizmet ve katkılar ve o katkıların bizde yaratacağı mutluluk her türlü tahmin ve takdirin üzerindedir.Böylesi bir mutluluğun zevkini hissedip yaşadıktan sonra onu yadsımak olanaksızdır.Ancak şunu da bütün içtenliğimle itiraf etmeye mecburum ki, yapıtın has kılındığı hizmet amacı benim için en az buna eş bir değer ifade etmekte ve tahmin edilemeyecek derecede beni heyecanlandırmaktadır. Arz ediyorum:

Eserin telif ve yayın hakları dahil olmak üzere sağlayacağı her türlü hak, gelirler ve kısa deyimiyle kazanımlar; 2020 yılı sonuna kadar, yani 15 yıl süre ile, (mirasçılarımızın bağımsız davranmalarına önceden engel olmamayı da gözeterek) Macahel Eğitim-Kültür ve Dayanışma Vakfı ile aramızda tanzim edilen bir protokol esaslarınca; ve vakıf bünyesinde kurulan bir fon aracılığı ile:

Macahel doğumlu ve Macahel kökenli,yetim,kimsesiz ve okumaya yetenekli olup da mali olanaklardan yoksun, her düzeydeki öğrencilerin, eğitim, öğretim ve sağlık hizmetlerine destek olmak üzere, yasal deyimi ile 'münhasıran tahsis' edilmiştir. Belirlenen amaca uygun, her türlü işlem ve tasarruf konularında ve konmuş bulunan bu bölgesel sınırlamanın keza, ileride mali olanakların genişlemesi durumunda, vakıf yönetimince daha da kapsamlı hale dönüştürülmesi dahil, gerekli her türlü karar ve uygulama yapma yetkileri ile donatılmıştır.Vakfın yasalar gereği yapmakla yükümlü olduğu her resmi toplantıda,bu protokolün okunması, işbaşına gelecek yönetimlerin meseleye önceden vakıf olmaları bakımından uygun olacağı kanısındayız.

Bu satırlarla önsözümüzü tamamlarken, hoşgörü ve affınıza sığınarak, yapmam gereken önemli bir görevimizi daha yerine getirme durumundayız:

1- Sunulan protokolü kabul ile vakıf bünyesinde bu önemli ve şerefli görevi yürütmeyi üstlenen ve ayrıca bir kadirşinaslık örneğini göstererek; oluşturulan 'fon'a bendenizin

adını veren, Macahel Eğitim-Kültür ve Dayanışma Vakfı'nın başta Başkanları olmak üzere değerli Yöneticileri ile bütün mensuplarına, yaptıkları ve yapacakları değerli hizmetlerinden dolayı;

2- Bilimsel yönden sakıncalı bir durumun söz konusu olmaması için eseri, baştan sona inceleyerek gereklerini yerine getiren değerli 'Din Dersleri Öğretmeni, İlahiyatçı Dr. Hasan Özket bey kardeşimize;

3- Her konu ve düzeyde özendirici destekleri yanında, kitabın yazımı sırasında oluşan yazım hatalarını, büyük bir dikkat ve gayretle düzelten değerli insan, Emekli Öğretmen, Şemsettin Turan ağabeyimize;

4- Eserle ilgili her tülü bilgisayar desteği veren ve çaresiz kaldığım her durumda daima yanımda olan ve bu konularda sürekli teknik desteğini gördüğüm genç kardeşim Gökhan Ege'ye;

5- Eserin basılması ve ilgi alanındaki her konuda, gerekli hiçbir özveriden kaçınmayan Ay Yıldız Matbaasının değerli sahibi Mustafa Kahveci bey ile çalışma arkadaşlarına;

6- Kişisel maddi çıkar hesapları kesinlikle yapmayarak,eserin basılması için bize devamlı yol gösterip ufkumuzu genişleten, değerli insan İşaret Yayınları sahibi Dr.İsmet Uçma beyefendiye ve nihayet;

Yıllar süren çaba ve çalışmalarımızın her evresinde hizmeti geçen eşim Rabia Güner Zengin ile boynuma her sarılışında bütün yorgunluğumu unutturup bana çalışma zevkini yeniden kazandıran biricik torunum Aslı'ya ve eserin oluşmasında her hangi bir şekilde emeği geçmiş bulunan, isimsiz mimarlarından her birine, ayrı ayrı teşekkür ve takdirlerimi sunuyorum.

Gayret bizden, hoşgörü sizlerden başarı da Yüce Allah'tandır.

Av. Haydar ZENGİN
İstanbul. Aralık-2005

KUR'ANDAKİ SIRALARINA GÖRE SURELER FİHRİSTİ

KAPSAMLI VE AYRINTILI ALFABETİK SURELER FİHRİSTİ

				KUR'ANDA		TEFSİR	
KURAN SIRA NO	SURE ADI	NÜZÜL SIRA NO	AYET SAYISI	CÜZ NO	KURAN SAYFA NO	CİLT NO	SAYFA NO
				A			
80	ABESE	24	42	30	584	3	663
100	ADİYAT	14	11	30	599	3	809
46	AHKAF	66	35	26	501	3	241
33	AHZAP	90	73	21	417	2	589
87	A'LA	8	19	30	590	3	725
96	ALAK	1	19	30	596	3	785
3	AL'İ İMRAN	89	200	3	49	1	163
29	ANKEBUT	85	69	20	395	2	529
7	A'RAF	39	206	8	150	1	447
103	ASR	13	3	30	600	3	823
				B			
2	BAKARA	87	286	1	1	1	23
90	BELED	35	20	30	593	3	749
98	BEYYİNE	100	8	30	597	3	799
85	BURUC	27	22	30	589	3	711
				C			
45	CASİYE	65	37	25	498	3	229
72	CİN	40	28	29	571	3	569
62	CUMA	110	11	28	552	3	473
				D			
93	DUHA	11	11	30	595	3	771
44	DUHAN	64	59	25	495	3	215
				E			
6	ENAM	55	165	7	127	1	383
21	ENBİYA	73	112	17	321	2	303
8	ENFAL	88	75	9	176	1	511
				F			
1	FATİHA	5	7	1	0	1	19
35	FATIR	43	45	22	433	2	637
89	FECR	10	30	30	592	3	739
113	FELAK	20	5	30	603	3	863
48	FETİH	111	29	26	510	3	269
105	FİL	19	5	30	600	3	831
25	FURKAN	42	77	18	358	2	417
41	FUSSİLET	61	54	24	476	3	153
				G			
40	GAFİR (Mümin)	60	85	24	466	3	123
88	ĞAŞİYE	68	26	30	591	3	731

				KUR'ANDA		TEFSİR	
KURAN SIRA NO	SURE ADI	NÜZÛL SIRA NO	AYET SAYISI	CÜZ NO	KURAN SAYFA NO	CİLT NO	SAYFA NO
			H				
22	HAC	103	78	17	331	2	333
57	HADİD	94	29	27	536	3	413
69	HAKKA	78	52	29	565	3	537
59	HAŞR	101	24	28	544	3	439
15	HİCR	54	99	14	261	2	125
49	HUCURAT	106	18	26	514	3	287
11	HUD	52	123	11	220	2	7
104	HÜMEZE	32	9	30	600	3	827
			İ				
14	İBRAHİM	72	52	13	254	2	103
112	İHLAS	22	4	30	603	3	859
82	İNFİTAR	82	19	30	586	3	687
76	İNSAN	98	31	29	577	3	615
84	İNŞİKAK	83	25	30	588	3	703
94	İNŞİRAH (Şerh)	12	8	30	595	3	777
17	İSRA	50	111	15	281	2	185
			K				
97	KADİR	25	5	30	597	3	795
50	KAF	34	45	26	517	3	299
109	KAFİRUN	18	6	30	602	3	847
68	KALEM (NUN)	2	52	29	563	3	521
54	KAMER	37	55	27	527	3	355
101	KARİ'A	30	11	30	599	3	815
28	KASAS	49	88	20	384	2	501
18	KEFH	69	110	15	292	2	219
108	KEVSER	15	3	30	601	3	843
75	KIYAMET	31	40	29	576	3	603
106	KUREYŞ	29	4	30	601	3	835
			L				
92	LEYL	9	21	30	594	3	763
31	LOKMAN	57	34	21	410	2	567
			M				
5	MAİDE	112	120	6	105	1	323
107	MAUN	17	7	30	601	3	839
70	MEARİC	79	44	29	567	3	549
19	MERYEM	44	98	16	304	2	251
47	MUHAMMED	95	38	26	506	3	255
83	MUTAFFİFİN	86	36	30	587	3	695
58	MÜCADELE	105	22	28	541	3	427
74	MÜDDESSİR	4	56	29	574	3	589
67	MÜLK	77	30	30	561	3	507
40	MÜ'MİN (Gafir)	60	85	24	466	3	123
23	MÜ'MİNUN	74	118	18	341	2	361

				KUR'ANDA		TEFSİR	
KURAN SIRA NO	SURE ADI	NÜZÜL SIRA NO	AYET SAYISI	CÜZ NO	KURAN SAYFA NO	CİLT NO	SAYFA NO
				M			
60	MÜMTEHİNE	91	13	28	548	3	453
63	MÜNAFİKUN	104	11	28	553	3	479
77	MÜRSELAT	33	50	29	579	3	625
73	MÜZEMMİL	3	20	29	573	3	581
				N			
16	NAHL	70	128	14	266	2	145
114	NAS	21	6	30	603	3	869
110	NASR	114	3	30	602	3	851
79	NAZİAT	81	46	30	582	3	649
78	NEBE	80	40	30	581	3	637
53	NECM	23	62	27	525	3	339
27	NEML	48	93	19	376	2	479
4	NİSA	92	176	4	76	1	239
71	NUH	71	28	29	569	1	561
24	NUR	102	64	18	349	2	391
				R			
13	R'AD	96	43	13	248	2	83
55	RAHMAN	97	78	27	530	3	367
30	RUM	84	60	21	403	2	549
				S			
38	SAD	38	88	23	452	3	71
61	SAFF	109	14	28	550	3	465
37	SAFFAT	56	182	23	445	3	37
34	SEBE	58	54	22	427	2	619
32	SECDE	75	30	21	414	2	579
				Ş			
91	ŞEMS	26	15	30	594	3	757
26	ŞUARA	47	227	19	366	2	441
42	ŞURA	62	53	25	482	3	173
				T			
20	TA-HA	45	135	16	311	2	273
66	TAHRİM	107	12	28	559	3	499
65	TALAK	99	12	28	557	3	493
86	TARIK	36	17	30	590	3	717
111	TEBBET	6	5	30	602	3	855
64	TEĞABUN	108	18	28	555	3	487
102	TEKASUR	16	8	30	599	3	819
81	TEKVİR	7	29	30	585	3	675
9	TEVBE	113	129	10	186	1	537
95	TİN	28	8	30	596	3	781
92	TUR	76	49	27	522	3	327

				KUR'ANDA		TEFSİR	
KURAN SIRA NO	SURE ADI	NÜZÜL SIRA NO	AYET SAYISI	CÜZ NO	KURAN SAYFA NO	CİLT NO	SAYFA NO
			V				
56	VAKIA	46	96	27	533	3	389
			Y				
36	YASİN	41	83	22	439	3	7
10	YUNUS	51	109	11	207	1	595
12	YUSUF	53	111	12	234	2	47
			Z				
51	ZARİYAT	67	60	26	519	3	315
99	ZİLZAL (Zelzele)	93	8	30	598	3	805
43	ZUHRUF	63	89	25	488	3	193
39	ZÜMER	59	75	23	457	3	93

KİTAPTA KULLANILAN KISALTMALAR

1- Razi: Fahruddin Er-Razı (Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

2- Kutub: Prof.Seyyid Kutub.(Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

3- Elmalılı: Elmalılı M. Hamdi yazır.(Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

4- Ateş: Prof.Dr.Süleyman Ateş. (Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

5- Konyalı Mehmet Vehbi Efendi.(Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

6- Bilmen: Ömer Nasuhi Bilmen (Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

7- Emiroğlu : Hasan Tahsin Emiroğlu (Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

8- Y.N.Öztürk: Prof.Dr.Yaşar Nuri Öztürk.(Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

9- Esed: Muhammed Esed Kur'an Mesajı İşaret yayınları 1999 İst.

10- Bak; bk: Bakınız.

11- v.d.: Ve devamı.

12- v.b.: Ve benzerleri; ve bunlar gibi.

13- v.s.: Vesaire.

14- Nüz.Kon : Nüzul konusunda bakınız.

15- K.İ. : Kuran'daki İslam.

16- K.T.K. : Kuran'ın Temel Kavramları.

17- Kur.Mes.: Kur'an Mesajı M.Esed.

18- Krşl-Kşl.: Karşılaştır.

GİRİŞ

ÖN BİLGİLER

Çalışmanın Önsöz'ünde kitabımız ile ilgili yeterli açıklamalar yapılmıştır. Burada ise okuyuculara, yapacakları inceleme ve araştırmalar sırasında, yardımcı olacak ve kolaylıklar sağlayacağına inandığımız birkaç tanıtıcı konuya yer verilecektir. Ardından daha geniş araştırma yapmak isteyen okuyucuların kolayca ulaşıp başvurabilecekleri değerli ve önemli bazı eserlere dikkatleri çekilecektir.

Allah katında, anlayarak yapılan az miktardaki ibadetin, anlamadan yapılan çok ibadetten daha değerli ve geçerli olduğu, herkes tarafından bilinen ve kabul edilen bir husustur. Yalnız bu nedenle olsa bile, bütün çalışmaların, doğru anlama ve uygulamaya yönlendirilmesi gereği kendiliğinden ortaya çıkar.

Doğruyu öğrenmek, doğru anlamak ve doğru bir biçimde uygulamalar yapabilmek için, başlangıçta, bazı tarif ve deyimleri doğru bilmek gerekli hale gelmektedir. Bu cümleden olarak birkaç önemli konunun tanımı yapılacaktır:

1-VAHİY

"Vahiy, bir bilgiyi, bir işareti muhataba en hızlı ve en kestirme yoldan ulaştırmak anlamını taşır. Bu ulaştırma işi çeşitli vasıtalarla olur.

Bu, meselenin filolojik tarafıdır. Vahyin terminolojik ve dinsel yönüne gelince: Kur'an'ın tetkikinden anlıyoruz ki; vahiy, Yaratıcı Kudretin bütün varlıklara, yaradılış düzenine uygun hareket tarzlarını bildirme yolu ve insanlarla konuşma yollarından biridir."

"Vahyin biri genel, biri de özel olmak üzere iki şekli bulunduğunu, Kur'an'a dayanarak söyleyebiliriz.

İlk ve genel şekle göre, Allah, varlıklara hareket tarzlarını vahyetmektedir. Bu anlamda vahiy, yaradılış düzeninin varlıklar tarafından

algılanması ve bu düzene uygun hareketler sergilenmesi sistemidir... Bu vahyin gerektirdiği davranışları icra etmek, bir fıtrat (yaradılış) zorunluluğudur. Burada hürriyet ve irade söz konusu değildir. Kur'an bu tür vahye değinirken göklere, yeryüzüne, hayvanlara v.s. ye görevlerinin, hareket tarzlarının vahyedildiğini söyler." (Ayrıntılı bilgi için bkz: Öztürk, T. K. s. 604 vd. Bu tür vahye örnek için bkz. Fussilet 41/12, Nahl 16/68)

"Vahyin, Allah'ın insanlarla konuşma şekillerinden biri olan özel kısmına gelince:

"Hiçbir beşer (insan), Allah'la, şu yollar dışında konuşamaz:Vahiy, yahut perde arkasından, yahut Allah'ın bir elçisini gönderip de kendi izniyle dilediğini bildirmesi şekliyle..." (Şûrâ 42/51)

Bu ayeti kerimeye göre insan, Allah ile üç yoldan biri ile iletişim kurabilmektedir:

Vahyin birinci şeklinde Allah'ın insanlarla konuşması; ikicisinde ise perde arkasından konuşmasıdır. Bu da varlıklardaki ilahi güzellik ve hikmetlerin ve hiç aksamadan işlemekte olan ilahi düzenin, insan tarafından, algılanması, tanımlanması ve yorumlanması şeklinde olmaktadır. Diğer bir deyimle, Allah yolundaki gerçeğe kalp yolu ile ulaşabilmektir. Buna ilham da denilmektedir. İnsanın yaratıcısını duyması, anlaması ve duyurması biçiminde gelişir.Ayette değinilen üçüncü yol ise, bizim şu andaki ilgi alanımız içerisinde bulunan yöntemidir:

"Elçi aracılığı ile konuşma'. Bu yol, Yüce Allah'ın, emir ve yasaklarını, kısaca ve geniş anlamda, dinlerini ve her iki dünya ile ilgili hayat düsturlarının topluluklara, peygamberler vasıtası ile duyurması yoludur. İşte ilahi dinler ve Allah'ın her türlü emirlerinin insanlara tebliği bu şekilde, resuller vasıtası ile yapılmıştır.

Emirlerin peygamberlere ulaştırılması biçimleri ve konu ile ilgili diğer ayrıntılar için bkz: (Öztürk, K.T.K. S. 604-607)

2-PEYGAMBER (Hak elçisi - Resûl - Nebi)

Peygamber kelimesi dilimize Farsça'dan geçmiş olup, Kur'an'ı Kerimde kullanılan Resul ve Nebi kelimelerini kapsamı içine alır. Değişik bir ifade ile, Kur'an'ı Kerimde kullanılan 'Resul' ve 'Nebi' kelimeleri, peygamber karşılığı olarak kullanılmaktadır.

Yaygın olup kabul gören bir görüşe göre: Sadece, eski peygamberlerden birinin kitap ve şeriatını devam ettiren peygamber 'Nebi';

kendisine yeni bir kitap indirilmiş olan ve yeni bir din tebliğ eden peygambere ise, hem 'Resul' hem de 'Nebi' denilmektedir. Bu nedenle olsa gerek, her iki sıfatı üzerinde taşıyan peygamberlerle ilgili konulara değinen ayetlerde, bu iki sıfatın da aynı kişi için aynı ayette kullanıldığına şahit olmaktayız . (Bkz. Meryem 19/51)

Peygamberler, Yüce Allah'ın, kulları arasından seçtiği, emir ve yasaklarını kullarına tebliğ etmekle görevlendirdiği seçkin kimselerdir. Adem (a.s.)'dan başlayarak, son peygamber Hz. Muhammed (s.a.)'e kadar, sayısı sadece Allah tarafından bilinen binlerce peygamber gönderilmiştir. Yüce Allah, emir ve yasaklarını içeren sayfalar (suhuf) ve kitaplarını, peygamberlerine indirmiş ve onların aracılığı ile kullarına duyurmuştur.

Biz bu vesile ile burada, sadece, kendisine Kur'an'ı Kerim indirilen, Hz. Muhammed'i, yine Kur'an'ı Kerim ayetlerine yollamalar yaparak kısaca tanıtmaya çalışacağız.

1- Hz. Muhammed, Allah'ın Resûlüdür. (Fetih 48/29)

2- Hz. Muhammed, gönderilen peygamberlerin sonuncusu (Hatemül Enbiya) dur. (Ahzap 33/40)

3- Hz. Muhammed, bütün çağların yol göstericisi, aydınlatıcısı, mürşididir. (Cuma 62/2-3)

4- Hz. Muhammed, Hz. İbrahim'in kabul edilen duası üzere, ümmetine, Allah'ın Kitabını, Hikmetini öğretecek ve onlara ayetlerini okuyup rehberlik ederek onları temizlemek için gönderilmiştir. (Bakara 2/129)

5- Hz. Muhammed, alemlere rahmet olarak gönderilmiştir. (Enbiya 21/107)

6- Hz. Muhammed, insanlara bilmedikleri şeyleri öğretmek için gönderilen bir peygamberdir. (Bakara 2/151)

7- Hz. Muhammed, daha önce açık ve kesin sapıklık içinde bulunan müminlere, onları bu durumdan kurtarmak için, Allah tarafından bir lütuf olarak gönderilmiştir. (Âli İmran 3/164)

8- Hz. Muhammed bütün insanlığa gönderilmiş bir peygamberdir. (En'am 6/92)

9- Hz. Muhammed bütün insanlığa bir duyurucu, müjdeci olarak gönderilmiştir (A'raf 7/158)

10- Hz. Muhammed, vukuunda asla şüphe olmayan kıyamet

gününü bildirip insanlığı, o günün dehşeti konusunda uyarmak için gönderilmiştir. (Şûrâ 42/7)

11- Hz. Muhammed, Kur'an'ın alemlere bir öğüt olduğunu bildirmek ve müjdelemek için gönderilmiştir. (Kalem 68/52)

12- Hz. Muhammed, Kur'an'da gösterilen şekilde, 'Hak' üzere hükmetmek için gönderilmiş, hainleri ve zalimleri korumaktan yasaklanmıştır. (Nisa 4/105)

13- Hz. Muhammed yüksek ahlak üzere gönderilmiştir. (Kalem 68/4)

14- Hz. Muhammed bir uyarıcı ve hatırlatıcı olarak gönderilmiş. O hiç kimseye zor uygulamaz. (Gaşiye 88/21-22)

15- Hz. Muhammed sadece insanlara değil, cinlere de gönderilen bir peygamberdir. (Ahkâf 46/29-31)

16- Hz. Muhammed, unutmayan, güçlü bir hafıza ile gönderilmiştir. (A'la 87/6)

Hz. Muhammed konusunda çok daha geniş ve ayrıntılı bilgi edinmek isteyenler, Türkiye Diyanet Vakfının halen basımı devam eden İslam Ansiklopedisi'ne baş vurabilirler. (TDVİA, XXX, 408-482)

Hz. Peygamber ile ilgili, Kur'an'ı Kerimde değinilen, özelliklerin tamamı elbette ki sadece bu saydıklarımızdan ibaret değildir. Ne var ki, biz şimdilik bu kadarını anmakla yetinecek, yeri ve zamanı geldikçe ilgideki konular üzerinde de durmaya çalışacağız. (Peygamberler konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Öztürk, K.T. K., s. 428 Resul, s. 400 Nebi; Ahmet Cevdet Paşa, Peygamberlerin Kıssaları ve Halifelerin Tarihi; Ahmet Cemil Akıncı, Büyük Kıssa-ı Enbiya, 1983 İst. Sinan yay.)

3-KUR'AN

Kur'an, Kur'an'ı Kerim'in özel adıdır ve Yüce Allah tarafından, kullarına gönderilmiş bulunan dört ilahi (semavi) kitaptan dördüncü ve sonuncusu olup, Hz. Muhammed'e vahiy yolu ile indirilmiştir. Kur'an'ın, ayetlerde geçen daha bir çok isimleri vardır. Fakat, yeri ve zamanı geldiğinde o isimler üzerinde duracağımız için burada ayrıca ayrıntılarına girmiyoruz.

Bu çalışmamızın tek konusu, baştan sona Kur'an'ı Kerim ve onun içeriğidir. Kur'an'ın içeriği, mucize oluşu, diğer kutsal kitaplardan ayıran özelliklerini kısaca Kur'an'ı Kerim hakkında yeterli bilgiler bulunacaktır. Ne var ki, ileride yapacağımız inceleme, araştırma ve gerekli diğer çalışmalarımızı kolaylaştırması ve onu daha iyi anlamamıza

yardımcı olması bakımından yararlı olacağına inandığımız, içeriği ve Kur'an'ı Kerim'i diğer kutsal kitaplardan ayıran başlıca özelliklerinin kısaca özetlemekte yarar vardır. Türkiye Diyanet Vakfı İlmihal'ında aynen sunuyoruz:

Kur'an'ın Muhtevası (içeriği)

İnsanları hem bu dünyada hem de ahirette mutluluğa kavuşturmak için gönderilmiş bulunan Kur'an'ı Kerim başlıca şu konuları kapsamaktadır:

1- **İtikad:** Başta Allah'a olmak üzere peygamberlere, meleklere,kitaplara, kaza ve kadere, ahirete ait önemli konular ve inançla ilgili çeşitli meseleler, Kur'an'ın kapsadığı konuların başında gelir.

2- **İbadetler:** Kur'an'da Müslümanların yapmakla yükümlü bulundukları namaz, oruç, hac, zekat vb. ibadetlere dair ayetler vardır.

3- **Muamelat:** Kur'an bir toplumun devamını sağlayan ve toplum fertlerinin aralarındaki ilişkileri düzenleyen birtakım hükümleri kapsar. Kur'an'da alışveriş, emanet, bağış, vasiyet, miras, aile hayatı, nikah ve boşanma gibi kişiyi ve toplumu ilgilendiren konulara dair açıklamalar ve hükümler vardır.

4- **Ukûbat** (cezalar): İslam toplumunun mutluluğa erişebilmesi, bu toplum fertlerinin, İslam'ın koyduğu kurallara aynen uymasıyla mümkün olur. Toplumun düzenini bozan, insan haklarını ve yasakları çiğneyen kimseler cezayı hak edecekleri için Kur'an bunlarla ilgili hükümleri de kapsamaktadır.

5- **Ahlak:** Kur'an kişilerin dünya ve ahiret mutluluğunun sağlanmasına yardımcı olmak üzere, ana babaya hürmet, insanlarla iyi geçinme, iyiliği emretme, kötülükten sakındırma, adalet, doğruluk, alçak gönüllülük, merhamet, sevgi... gibi ahlakı hükümleri de kapsamına almaktadır.

6- **Nasihat ve tavsiyeler** (uyarı ve öğütler): İnsanlara emir ve yasaklar konusunda duyarlı olmalarını, nefislerine esir düşmemelerini, dünyayı ahirete tercih etmemelerini, dünyada imtihana çekildiklerini hatırlatan, çeşitli tehlikelerden koruyan nasihat ve tavsiyeler de Kur'an'ın içerdiği konular arasındadır.

7- **Va'd ve Vaid:** Allah'ın emirlerine boyun eğip yasaklarından kaçınan kimslerin cennetle mükafatlandırılacaklarına, buyruklarını terkedip yasaklarını çiğneyenlerin cehennemle cezalandırılıcaklarına dair Kur'an'da pek çok ayet bulunmaktadır.

8- İlmi Gerçekler: Kur'an, insanlığa gerekli olan ilmi gerçeklerin ve tabiat kanunlarının ilham kaynağını teşkil eden ayetleri de kapsamaktadır. Kur'an, bu ilmi gerçeklerden bir pozitif bilim kitabı gibi bahsetmek yerine insanları, alemin yaratıcısının kudret ve büyüklüğünü düşünmeye, Allah'ın nimetlerini anarak O'nu yüceltmeye teşvik eder.

9- Kıssalar: Kur'an'ı Kerim önceki ümmetlerle, peygamberlerin hayatlarından da söz eder. Ancak bunları bir tarih kitabı gibi değil, insanların ibret alacakları bir üslup ile anlatır.

10- Dualara: İnsan yapacağı işlerde Allah'ın sürekli yardımına muhtaç olduğu için Kur'an'da çeşitli dualar da yer almaktadır. (TDV İslâm İlmihalı, I, 104)

Kur'an'ı Diğer Kutsal Kitaplardan Ayıran Özellikler

Hz. Peygambere Cebrail aracılığyla Arapça olarak indirilen ve bize kadar tevatür yoluyla gelen Kur'an'ı diğer kutsal kitaplardan ayıran ve eşsiz kılan özelliklerin başlıcaları şunlardır:

1- O, Peygamberimize diğer kutsal kitaplarda olduğu gibi toptan değil, zamanın ve olayların akışına göre ayetler ve sureler halinde indirilmiştir.

2- Kur'an, en son kutsal kitaptır ve ondan sonra başka bir ilahi kitap gelmeyecektir. Getirdiği hükümler ve bunların geçerliliği kıyamete kadar sürecektir.

3- Kur'an, bize kadar hiç bozulmaya ve değiştirmeye uğramadan gelmiş, kıyamete kadar da öyle kalacaktır.

4- O, Hz. Muhammed'in peygamber olduğunu gösteren mucizelerin en büyüğü ve sürekli olanıdır.

5- Kur'an'ın kapsadığı yüce gerçekler kıyamete kadar bütün insanların ve çağların ihtiyaçlarını karşılayacak değerdedir. Bilim ve aklın, ondaki gerçeklerde çelişki bulacağı bir zamanın gelmesi düşünülemez.

6- Kur'an'ın bir başka üstünlüğü kolayca ezberlenebilmesidir. Bu özellik tarihte hiçbir kitaba nasip olmamıştır.

7- Kur'an, aynı zamanda başka din mensupları arasındaki ihtilafları çözüme kavuşturacak bir özelliğe sahiptir.

Sunulan bu bilgilerden sonra, Dr. Tayyar Altıkulac'ın, Kur'an'ı tarif

eden ve öncelikle öğrenilmesi gerekli çok önemli özelliklerini de içeren, eskilerin deyimi ile 'efradını cami, ağyarını mani' olan, nitelemesini, yazılış biçimini değiştirerek ve birkaç pratik bilgiye yer vermekle yetineceğiz:

"Kur'an;

-Bir benzerini meydana getirmek hususunda beşeri (insanı) aciz bırakan,

-Peygambere inzal (vahiy) yoluyla gelen,

-Mushaflarda yazılı bulunan,

-Peygamberden itibaren nesillerden nesillere tevatüren nakledilen,

-Tilaveti ibadet hükmünde olan bir kelamdır." (Bkz. Altıkulaç, Tayyar, Hz. Kur'an, s.10; Ayrıca Bakara 2/23; Hûd 11/13; İsra 17/88)

Kur'an, bilindiği üzere kitap halinde olup, 114 sure ve 6660 civarında ayetten oluşmaktadır. Ayet sayısındaki farklılıklar muhtevayı etkilememektedir.

Sure ve ayetlerinin, halen resmi mushaflarda var olan düzenleme ve sıralanmalarının yapılması, Hz. Peygamber tarafından ve sağlığında yapılmıştır.

Ayet: "Arap dilinde ayet, işaret, iz, delil, belirti anlamlarına gelmektedir. Kur'an ayet deyimini mucize karşılığı olarak da kullanmaktadır. Ku'ran, ayrıca ayet kelimesini, genellikle beyyine (açıklık, aydınlık delil) kelimesiyle de bize tanıtmaktadır.

"...Kur'an'ı Kerimin bazı belirli parçaları da, insanın Allah'a götürülmesi ve bağlanmasında rol aldıkları için, ayet diye adlandırılmıştır:"

Bizim burada kast ettiğimiz ayet bu son manadaki ayettir. Yani Kuran'ın belirli parçalarına verilen isimdir. Bazen bir, bazen birden fazla cümle ve bazen de bir sayfa tutan bölümlerden oluşmaktadır. Basılı, kitap haline getirilmiş eserlerde birbirinden özel işaretlerle ayrıldığını görmekteyiz.

Sureler: Ayetlerden oluşan bölümler olup her biri, bir ya da birden fazla özel isimlerle anılmaktadırlar. Bunların Kur'an'ı Kerim'deki sayısı 114 dür.

Kur'an konusunda ayrıntılı bilgi edinmek isteyenler, Türkiye

Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'ne baş vurmalıdırlar: (XXVI, 381-422)

4-TERCÜME

"Bir sözün anlamını, başka bir dilde onun dengi olan bir tabir ile aynen ifade etmektir. Tercümenin, aslın anlamına tamamen uygun olabilmesi için, açıklıkta, işaret etmede, özette, özetlemede, ayrıntıda, genelde, özelde, mutlakta, mukayyette, kuvvette isabet, güzelce ifade etmede ve anlatma üslubunda, kısaca; ilim ve sanatta aslındaki ifadeye eşit olması gerekir. Yoksa tam bir tercüme değil eksik bir anlatım olur" (Elmalılı, I,12)

Farklı diller, birbiri ile bir takım benzerlikler taşısalar bile, yukarıda sunulan tarifte de belirtilen hususların tamamında, birbirleri ile örtüşmeleri gerçek dışı, hatta imkansızdır. Her dil kendi ortam ve kültüründe, üzerinde durduğu konuları ya da anlatımları, kendi duygu ve üslubu içerisinde yapar. Ne var ki, başka dil ya da dillerde, farksız karşılığı bulunmayan, kendi diline has kelime ve deyimleri, ister istemez, bazı değişiklikler yaparak, aslından farklı bir biçimde ifade etme ve kullanma mecburiyetinde kalabilirler. Böylece, Elamalılı'nın deyimi ile, "...sırf akıl ve mantığa hitap eden kuru ve bilimsel eserlerin ilmi kabiliyeti gelişmiş olan dillere, hakkıyla tercümesinin mümkün olacağı.." istisna edildiğinde, akla, duygulara, inançlara, zevklere hitap eden ve sanatsal eserlerin tercümesinde, başka dilde aynı sonuca varabilmek için gerekli birtakım ilavelerin yapılması lüzumu, kendiliğinden ortaya çıkabilir.

Sonuç olarak, farksız tercümenin hele ilahi kaynaklı dini eserlerde mümkün olamayacağı, üzerinde ittifak edilen bir husus olarak ortaya çıkar... Araştırmak, öğrenmek ve öğretmek için tercüme, mutlaka gereklidir. Fakat, tercümeyi, aslının aynısı olarak niteleyip kabul etmek ve o şekilde kullanmak yanlış olur.

5-TEFSİR:

Tefsir, Kamusta: 'açıklamak, açık kılmak ve örtüyü açmak', şeklinde tarif edilmektedir. Fıkıh Usulü İlminde de 'gizliliği bulunanı izah etmek' şeklinde tanımlanmaktadır.

Elmalılı, 'Kur'an sözlerinin, söyleniş durumundan, işaret ettiklerinden, hükümlerinin ayrılması, birleştirilmesinden ve birleştirilmesi halindeki manaları ile bunların tamamlayıcı unsurlarından bahseden ilim tefsirdir' şeklinde tarif etmektedir.

Prof. Dr. Orhan Karmış'da tefsiri: 'Kelamı İlahiden, Muradı İlahiyi anlamak için yapılan bütün çalışmalardır' şeklinde tarif etmiştir.

Hiç kimsenin anlamakta güçlük çekmeyeceği bu tariflerden de anlaşıldığı üzere tefsir, tercümeden farklı olarak: Bir dildeki ifadenin ya da anlamın, başka bir dilde, ya da eserin kendi orijinal dilinde, yapılacak bazı ekleme, açıklama ve yorumlar ile, yazılı olduğu dildeki aslına uygun olarak, açan, niteleyen ve kolayca anlaşılmasını sağlayan vasıtadır.

Tefsir alimlerinin çoğu, Kur'an'ı Kerim tefsirlerinde üç önemli konuya dikkat edilmesi gereğini vurgulamaktadırlar:

1- Kur'an'ı Kerim ayetlerinin, bizzat kendi ayetleri ile tefsirine çalışılması.

Bu konunun üzerinde durmakta fayda görmekteyiz. Eğer Kur'an'ın, bir ya da birkaç ayetini veya bir bölümünü alıp sonuca varma yolu ihtiyar edilirse, her zaman olmasa bile çoğu zaman sakıncalı yanılgılara düşülebilir. Çünkü Kur'an, içeriği ile bir bütündür. Birbirini tamamlayan, açıklayan, destekleyen ve bu bütünlük içerisinde, insanları doğru yola, hidayete, kısaca Allah'ın emrettiği yola götüren bir emir, yasaklar ve prensipler yumağıdır. Onu daima bu bütünlük içerisinde görmek, düşünmek, algılamak, anlamak, öğrenmek, öğretmek, yorumlamak ve uygulamak gereklidir.

Esasen, Kur'an'ı Kerim'in bir bütünlük içerisinde yorumlanması gereği, Hz. Peygambere '..Sana O'nun vahyi tamam olmadan (okumada. hüküm vermede vb. gibi konularda) acele etme' (Ta-Ha 20/114) genel emri ile, örtülü bir biçimde verilmektedir.

2- Allah Resulünün, ayetlerin tefsirine dair hadisleri esas alınarak, ayetlerin iniş gayelerine uygun olarak bu hadislerin ışığında tefsir edilmesi.

3- Sahabi ve Tabi'un dan gelen tefsire dair açıklamaların göz ardı edilmemesi...

Sahabi, Hz. Peygamber zamanında yaşayıp, onu bizzat görenlere denir.

Tabiun, Hz. Peygamber (s.a.)'i görenler ile (sahabiler) yaşamış ya da onları görenlere verilen isimlerdir. Diğer bir deyimle, Hz. Peygamberi sağlığında gören kimseleri görenler demektir.

Elbette ki, tefsir ilminin, çok olduğu kadar aynı zamanda da uyulması zorunlu bir çok prensipleri usul ve kaideleri vardır.

6- TE'VİL:

Tevil kelimesinin, çeşitli zamanlarda tefsir anlamında kullanıldığına rastlanılmış ise de, bu iki sözcüğün anlamları tamamen farklıdır. Tefsir kelimesinin, kesin anlam ve amacı ifade etme bağlamında kullanılmasına karşın, tevil kelimesi, kesinlik bulunmayan konularda, değişik anlamlardan birini, diğerine yeğlemek yöntemi ile, sonuçlar çıkarmaya, ya da sonuca ulaşmaya çalışma anlamında kullanılmaktadır.

Kur'an'ı Kerim'de, muhkem (okunduğunda manası kolayca anlaşılan) ve müteşabih (gerçek manasının ne olduğu bilinmeyen) ayetlerin bulunduğuna Âl-i İmran Suresinin 7. ayetinde işaret edilmekte ve yine bu ayette bu türdeki ayetlerin tevilinin ancak Cenabı Allah tarafından yapılabileceği prensibi konmuştur.

Bir görüşe göre de bilimde ileri giden bilginlerce de bu tür ayetlerin yorumlanması olası hatta gereklidir.

7-MEAL

Anlatılmak istenen düşünceleri alarak, anlamca, kelime kelime almayarak (meal tercüme) şekli olarak ifade edilmektedir. "...Kur'an'ı Kerim tercümelerine genellikle tercüme yerine meal denilmektedir. Çünkü tercüme aslını motamot aynen tutmasa bile, başka bir deyimle, aslı yerine kullanılmasa bile onun yerini tutar. Meal ise sözü, biraz eksiklerle başka dile aktarmaktır. Yapılan tercümelerin aslın yerini tutmayıp, eksik kaldığını belirtmek için Kur'an tercümelerine meal denilmesi uygun görülmüştür". (Ateş, I, 13)

Ülkemizde, tariflerde belirtilen tarzda hazırlanmış meallerin sayısı oldukça çoktur; ve bunların bir çoğunda da manaların hatasız ve daha iyi anlaşılabilmeleri için tercüme dışında ayrıca açıklamalar yer almaktadır.

Bu çalışmamız da, Önsöz'de de belirttiğimiz gibi, bazı farklılıklarla, bu yapıdaki eserler ile tefsir arasında bir konumda sayılabilir.

8- ESBAB-I NÜZÜL (indiriliş nedenleri):

Kur'an'ı Kerim'in bütün ayetleri bir takım gereksinim, olaylar ve durumlar nedenlerine bağlı olarak indirilmiştir. Ne var ki, bu nedenler ve olayların bir çoğu, ne saptanabilmiş ne de günümüze kadar belirgin bir biçimde taşınabilmiştir.

Bir ayet nazil olduğu zaman, Hz. Peygamber (s.a.)'in yanında bulunan sahabeler, nüzul sebebini ya da sebeplerini öğrenirlerdi. Eğer bir ayet onların yokluklarında nazil olmuş ise, bunun nedenlerini öğrenip tespit edebilmeleri ancak, Hz. Peygamber'in kendilerine bilgi vermeleri ile olası idi. Değinilen koşullar içerisinde, tespit edilebilenlerden, günümüze kadar ulaşanlar mevcut olduğu gibi, ulaşamayanlar da oldukça çoktur.

Nüzul sebepleri belli olan ayetlerin anlaşılmasının kolaylığı açıktır. Ne var ki, bu konuda Türkçe yazılmış ya da dilimize çevrilmiş eserler yok denecek kadar azdır.

Değişik adlar altında yayımlanmış, hadis külliyatlarının ve tefsir alimlerinin yazmış oldukları tefsir kitaplarında, nüzul konusunda göstermiş oldukları üstün çaba ve gayretler ile Konya Eski Müftüsü H. Tahsin Emiroğlu'nun, Esbab-ı Nüzul adlı, önceleri 6 cilt olarak düşünülüp daha sonra tefsir ile genişletilen 15 ciltlik eserini, başlıca kaynaklar olarak sayabiliriz.

أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

9-İSTİAZE:

Eûzübillâhimineşşeytânirracîm

Başarıya ulaşmanın Allah'tan olduğuna inanarak deriz ki:

Anlamı: Her türlü yasaklardan ve sakınılması gerekenlerin tamamından Allah'a sığınırım. Her türlü ibadet yada işe başlarken besmeleden önce istiaze yaparız. İstiaze Kur'an içeriğinden olmayıp Kur'an okumaya başlamadan önce okunması gereği ayetle emredilen bir dua niteliğindedir: "Kuran okuduğun zaman (önce) o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın" (Nahl 16/98) şeklinde istiaze emri buna işaret etmektedir. Bu emir gereği, istiaze etmek yani 'euzü' çekmek zorunludur. Sonra da besmele çekip okumaya öyle başlamak gerekir.

Bu durum, aynı zamanda, Kur'an'ı Kerim'in okunmasına başlamadan önce, yine Kur'an'ı Kerim'de yer alıp yapılması gerekli başlıca ve tek ön koşuldur. (Konu ile ilgili olarak bkz. Razı I, 2 vd.; Öztürk, K. T. K., s. 256)

10-BESMELE:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla.

Anlamı: 'Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla)' demektir.

Mushaflarda bulunan iki tür besmeleden biri, sure başlarında yazılan bağımsız besmele, diğeri ise Neml suresinin 30. ayetindeki besmeledir. Bu besmele 30. ayetin bir bölümü olup Kur'an içeriğine dahil olduğu konusunda görüş birliği vardır.

Her surenin başında yer alan ve sureleri birbirinden ayıran besmelelerin, özellikle ve öncellikle, bazı ibadetlere başlarken, okunup okunmaması mezhep imamları arasında tartışma konusu olmuştur.

Ayrıca,'Kur'an'ın iki kapağı arasında, Kur'an'dan başka bir şey bulunmadığı' savı yanında, Fatiha Suresinin yedi ayetten oluşması ve başındaki birinci ayetin de besmele olması nedeni ile besmelenin, Fatiha suresinin içeriğine dahil olan ve onun bir bölmü olduğu görüşünde buluşan çoğunluk görüşü öne çıkmaktadır.

Diğer surelerin başlarında bulunan besmelelerin, bu sure içeriklerine dahil olup olmadığı konusu, tartışmalı olup, her hangi bir görüş üzerinde şimdilik bir görüş ve düşünce birliği sağlanamamıştır. (Bkz. Elmalılı, I, 42 vd.; Öztürk, K. T. K., s. 65 vd.)

1-FATİHA SURESİ- 5

سُورَةُ الفَاتِحَةِ

Bismillâhirrahmânirrahîm

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla.

Surenin Mekke de yoksa Medine de mi indiği konusunda bilginler arasında bir fikir birliği yoktur. Galip ve çoğunluk görüşüne göre Mekke de nazil olmuştur; 7 ayettir.

Kur'an'ı Kerim'in başında bulunması, namazların her rekatında ilk okunan sure olması ya da tamamı birden, bir bütün olarak nazil olan ilk sure olması nedenlerinden dolayı, 'başlangıçta', açan anlamında Fatiha Suresi denilmiştir.

Fatiha suresinin 'Hamd', Ümmü'l-Kur'an (Kur'an'ın anası), 'Sebu'l-Mesani' (çok tekrarlanan 7), 'Vafiye (tam olan)', 'El Kafiye (kafi olan, yeten)', 'el-Esas (temel)', 'eş-Şifa (İlaç)', 'es-Salat (namaz)', 'es-Sual (istek, talep)', 'Şükür ve Dua' gibi değişik isimleri de vardır.

Fâtiha, en büyük dua ve yalvarış ve yakarış (münâcât)tır. Kulluğun yalnız Allah'a yapılacağı, desteğin yalnızca Allah'tan geldiği, doğru yola varmanın da doğru yoldan sapmanın da Allah'ın iradesine dayandığı, çünkü hayrı da şerri de yaratanın Allah olduğu hususları bu sûrede ifadesini bulmuştur.

Kur'an, insanlığa doğru yolu göstermek için indirilmiştir. Kur'an'ın içerdiği esaslar, kalın çizgilerle Fâtiha'da vardır. Zira bu surede, övgü, tazime ve ibadete lâyık bir tek Allah'ın varlığı, O'nun hakimiyeti, O'ndan başka güvenilecek bir makam, dayanılacak bir gücün bulunmadığı anlatılır ve doğru yola gitme, iyi insan olma dileğinde bulunulur.

Fatiha suresi hakkında ciltler dolusu kitaplar yazılmış ve yazılmaktadır. Sadece onların isimlerini yazmaya bile yerimiz yetmez. Bu

nedenle Fatiha ile ilgili olarak sadece, önce beni sonra da ailemizi İstanbul'a getirip öğrenim yapmama olanak sağlayan Fatih Medresesi Müderris (Prof) lerinden rahmetli dedemiz "Ders-i âm" Batum'lu Osman Nuri Efendinin (Kahvecioğlu)nun sureyi niteleyen kısa özetini amel defterini kıyamete kadar açık tutması ümit ve dileğiyle sizlere sunmak istiyorum:

"Bu sureye, Kur'an-ı Azimuşşan'ın başlangıcında bulunması ve namaz kıraatının evvelinde okunması sebepleri ile 'Sûre-i Fatiha' denmiştir. Evvelinde, 'Elhamdülillahi Rabbil Âlemin' cümle-i celilesi olduğundan 'Sûre-i Hamd' dahi denilmiştir. Bu sûre 'cami' (toplayan) ve 'esas menbaa' (ana kaynak) mesabesinde olup, diğer sureler bu esastan dağılmış ırmaklar mesabesinde olduğu cihetle, 'Sûre-i Ümmül Kur'an' dahi denilmiştir. Resulullah'dan mervi (nakledilmiş) olan bir hadis de, Fatiha-i Şerife'nin, her derde deva ve şifa olduğu beyan olunduğu cihetle, 'Sûre-i Şifa' dahi denilmiştir. Cenab-ı Hakkı medh ve senayı müştemil olduğundan 'Sure-i Şükür' ve hidayete dua üzerine müştemil olduğundan da 'Sure-i Dua' dahi denilmiştir. Fatiha-i Şerife, ihtimâlen, bilumum Kur'an'ın manasını mutazammım olduğu cihetle, kütüb-i ilahiyenin cümlesinin manasını topluca içine alan ve onlardan maksud olan ahkama, hulasaten delalet ettiğinden, surenin cümlesinden efdaldır. (Bkz. Osman Nuri Efendi-Kahvecioğlu-, Kur'anı Kerim'den Dualar, s. 17, 1983, İst.)

Gayret bizden başarı Yüce Allah'tandır:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ ﴿١﴾

1. Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَۙ ﴿٢﴾

2. Hamt (övme ve övülme), âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

اَلرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِۙ ﴿٣﴾

3. O, rahmândır ve rahîmdir.

مَالِكِ يَوْمِ الدّ۪ينِۜ ﴿٤﴾

4. Din (ceza) gününün mâlikidir.

اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعٖينُؕ ﴿٥﴾

5. (Rabbimiz!) Ancak sana kulluk ederiz ve yalnız senden medet umarız.

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقٖيمَۙ ﴿٦﴾

6. Bize doğru yolu göster. (Dosdoğru yola ilet.)

صِرَاطَ الَّذٖينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْۙ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّٓالّٖينَ ﴿٧﴾

7. Kendilerine lütuf ve ikramda bulunduğun kimselerin yoluna; gazaba uğramışların ve sapmışların yoluna değil!

Bilginler tarafından, 'Kendilerine lütuf ve ihsanda bulunulan kimselerin, Allah'ın peygamberleri ve onların yolunda gidenlerin olduğu; gazaba uğramış olanların Yahudiler ve sapmışların da, Hıristiyanların oldukları' anlatılmaktadır.

Bu arada, genellikle üzerinde hiç durulmayan şu anlama da işaret etmek istiyoruz. Görüleceği üzere surede geçen 'Ancak sana kulluk eder, yalnız senden medet umarız.' 'Bizi doğru yola ilet' şeklindeki deyimlerde, yüklemler ve özneler, çoğul olarak kullanılmaktadır. Bütün namazların her rek'atında okunması gerekli olan Fatiha suresinde, sözkonusu deyimlerin tekil yerine çoğul olarak kullanılması durumunun, 'toplu ibadete', diğer bir deyimle namazların cemaatle yani birlikte kılınmasına, örtülü bir işaret olduğu görülmektedir.

Diğer taraftan, anlam ve kapsamının bütün Kur'an'ı Kerim'i içerdiği; Kur'an'ın başında bulunmasının, onu açan anahtar olma özelliğini sureye kazandırdığı, beyan ve ifade edilmekte, ayrıca Hz. Peygamber'in, Kur'an'ın düzenlenerek biçimlenmesi sırasında Fatiha'nın, birinci sıraya konmasını emir buyurması gibi hususlar dikkate alındığında, bu surenin, diğer surelerden, bazı değişik özellikler taşıdığı gerçeğini ortaya çıkarmakta ve yaygın olan bu kanıyı pekiştirmektedir.

Rahman: İyi olsun kötü olsun, mümin olsun kafir olsun ayırım yapmadan dünya nimetinlerini herkese veren Allah demektir.

Rahim: Bu sıfat ise, ahirette nimetlerini sadece müminlere veren manasınadır. Cenabı Allah, dünyada herkese nimet verdiği halde kendine inananlara ahirette özel muamele yapacaktır. Kur'an'da geçen Rahman ve Rahim kelimeleri hep bu manada kullanılmaktadır. (Rahman ve rahim konuları için bkz. Öztürrk, K. T. K., s. 414 vd.)

Din günü: Buna 'Ceza günü' de denilmektedir. Ahirette herkesin hesaba çekilip iyinin iyi, kötünün de kötü karşılık alacağı hesaba çekilme günüdür.

FATİHA SURESİNİN SONU

2-BAKARA SURESİ-87

سُورَةُ الْبَقَرَةِ

Bismillâhirrahmânirrahîm

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla.

Bakara Suresi resmi düzenlemede ikinci, iniş sıralamasına göre 87. sırada yer almaktadır. Kur'an'ı Kerim'in en uzun suresidir. Veda haccı sırasında Mekke'de inen 281. ayetinin dışında, surenin tamamının Medine'de nazil olduğunda oy birliği vardır. 286 ayettir. Adını 67 ve devamı ayetlerinde yer alan, Yahudilere kurban edilmesi emredilen 'Bakar' (inek) sözcüğünden alır. 'Asıl özel ismi iki tanedir: 'Bakara Suresi'; 'Ayet-el Kürsi'. 'Baş Elif Lam' da denilmektedir.

Kur'an'ı Kerim'in en uzun suresi olması nedeniyle, Kur'an içeriğinin büyük bir bölümü de bu surede yer almaktadır.

Fatiha Suresi ile olan uyumuna bütün alimler tarafından dikkat çekilmekte; Bakara Suresi içeriğinin Fatihada istenen hidayetin genel cevabı olduğuna işaret edilmektedir.

Prof. Seyyid Kutup surenin çeşitli konuları içerdiğini belirttikten sonra bütün konuları iki ana bölüme ayırıyor. Bu ana bölümlerin bir odak etrafında toplandığını belirtiyor ve devamla şöyle diyor:

"1- Medine-yi münevveredeki İslam daveti karşısında İsrail Oğullarının durumu ve daveti nasıl karşıladıkları; bu davet temelleri üzerinde neşet eden İslam cemaatine ve onun Resulüne karşı tutumları; ve diğer taraftan Yahudilerin münafık ve müşriklerle kurdukları sıkı alakanın bu durum üzerindeki büyük tesiri.

2- İlk neşetinde İslam cemaatinin durumu; İsrail Oğullarının Allah (cc) ile aralarındaki ahdi bozarak yeryüzündeki ilahi davet ve hilafet

emanetini yüklenmekten imtina ederek tevhit akidesinin ilk sahibi İbrahim (a.s.) dan manen kopmuş oldukları; bu durum açıklanırken Müslüman cemaatin ikaz edilerek, aynı akıbete düşmemeleri için dikkatlerinin çekilmesi ve onların yeryüzündeki davet ve hilafet emanetini yüklenmeye hazırlanması." (Kutub, I, 51)

Elmalılı M. Hamdi Yazır da surenin felsefi ve dini özelliklerine ve Fatiha Suresi ile olan ve çok önemli olduğunu belirttiği ilişkisine dikkat çektikten sonra, Bakara Suresi içeriğinin özetini şöyle yapmaktadır:

"Adem in yaratılışındaki eşsizliği, hikmet ve gayeyi, talimin, ilmin, dilin, iman ve itaatin önemini ve sonuçlarını, Yahudilik ve Hıristiyanlıktaki asli günah teorisinin kaynağını ortaya koyduktan sonra Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi iki milletin kaynağı olan İsrail Oğullarına hitap ederek geçmişteki konumlarını, faziletlerini nimet sebeplerini ve iman ettikleri kitabın hükmüne göre en dikkate değer kıssalarıyla gazaba uğramış olmalarına sebep olan ahlaki gidişatını tasvir eder.

Bu arada, İslam dininin itikadı, ahlakı, hukuki, ve sosyal bazı esaslarını tespit eder. Ondan sonra müminlere hitap edip bazı esasları ortaya koyarak, ehli kitaptan Yahudi ve Hıristiyanların ortak olan sapıklık yönlerine ve aralarındaki düşmanlığa uyarıda bulunur. Sonra bu gazap ve sapıklıktan kurtulmaları için Hz. Adem ve evladına yakışacak kardeşlik duygusuyla tevhit esası dairesinde bir sosyal ruh kazanmak üzere hak yolunu gösterip İbrahim'in hasletini, Kabe binasını, Yakup'un Vasiyetini hatırlatır. Böylece en azından İbrahim milleti (dini) esası üzerinde sosyal bir gövde oluşturmalarını teklif etmiştir.

Birici cüzde bu esasları belirtikten sonra, ikinci cüzden itibaren sıratı müstakime ve alemlere örnek model olacak olan İslam milletinin teşkilatına, asli ve asli olmayan ikinci, üçüncü derecedeki hüküm ve kanunlarının bilhassa açıklanmasına geçmiştir. Sosyal omurgayı oluşturan namaz ve Hac hakkında, kıblenin değiştirilmesinden başlayarak, güzel bir hayat için sabır, tahammül, sebat ve diğerleri gibi ahlak güzelliklerine ve türlü türlü iyilik ve hayra, refah sebeplerine, helal ve haram, pis ve temiz, geçimi temin vasıtaları ve hükümlerine, namaz, hac, ramazan orucu, zekat ve genel olarak sadakalar ve nafakalara, cihat gibi asıl ibadetlere, fitne, kendini öldürme, içki, kumar, zina vesaire bu gibi büyük günahların kötülenip engellenmesine, kısas ve aynıyla karşılık vermenin meşru olduğuna, yetimler ve yetimlerin mal-

larına, nikah meseleleri, hayız gibi kadın halleri, boşama, iddet, nafaka gibi aile hükümlerine, gerek ilim gerekse silahla, genel savunma ve cihada, yüce peygamberlerin fazilet mertebelerine, Allah'ın kudreti ve yüceliğinin hakikatine, peygamberlerin mucizelerine dair aslı maksatları belirmiştir. Hukuki esaslara hikmet ve ekonomik yardımlaşma hakkında teşviklere ve faizi kınamaya, borçlar, noterler, şahitlik, rehin ve benzeri muamelat esaslarına ve nihayet Hz. Peygamberin Miraç gecesindeki iman şekli ve akd ve sözleşmeye, İslam dininin iman ve yükümlülük hakikatini özetleyen bir sonuçla bitirmiştir.

Bunların her birini, yerine ve iniş sebeplerine göre öyle çeşitli ve etkili bir üslupla ifade etmiştir ki, bir taraftan surenin bütününü tam bir uyum içinde, tevhit ruhuyla, tam bir birlik arz eder. Diğer taraftan her ayeti ve belki her kelimesi bir kitabın konusu olacak çok kapsamlı manaları içerir."

Ayetlerden her birini incelemeye başlamadan önce, surede yer alan konuların, bir bütün olarak bilinmesinin çok yararlı olacağını düşünmekteyiz. Bu nedenle, önceki özette yer alan bazı konuları tekrar eder içerikte olsa bile, Prof. Dr. Süleyman Ateş in kısa fakat çok kapsamlı bulduğumuz sure ile ilgili özetini de sunuyoruz:

"Surede önce gerçek müminlerin vasıfları, sonra münafıkların karakteri belirtilir. Müminlerin varacakları cennet nimetlerine işaret edildikten sonra insanların, kendilerini topraktan yaratan Allah'a kulluk etmeleri gereği vurgulanır ve insanın ilk yaratılış sahnesine dikkat çekilir. Allah'ın, Adem'i yaratıp melekleri dahi ona boyun eğdirmiş iken, şeytanın onu nasıl kandırıp cennetten çıkardığı anlatılır ve insanın, ezeli düşmanı olan şeytana uymaması telkin edilir.

Daha sonra İsrail Oğulları tarihinden ibret verici olaylar anlatılır ve olay dizileri arasında öğütler verilir. Hz. İbrahim'in, oğlu İsmail ile birlikte Kabe'yi yapması, kıblenin, İbrahim'in yaptığı Kabe'ye çevrilmesine Yahudilerin tepkileri, gerçek takvanın, yüzü sağa sola çevirmekle değil, Allah'a gönülden bağlılıkla olacağı bildirilir. Daha sonra oruç ve hac ibadetleriyle ilgili hükümler gelir. Cihadın önemi belirtilir, nikah, talak, iddet ve süt emzirme, içki ve kumar ile ilgili hükümler sıralanır.

Yine İsrail Oğullarının hayatından sahneler anlatıldıktan sonra tevhidin, Allah yolunda harcamanın, önemi belirtilir ve Allah yolunda infaka teşvik edilir. Faizi yasaklayan ayetleri, borç alıp verirken yazdırmanın ve şahit tutmanın gereğini bildiren iki ayet izler.

Kainatta her şeyin Allah'a ait olduğu vurgulandıktan sonra iman esasları belirtilir ve Allah'ın, hiç kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmeyeceği, herkesin yaptığını göreceği belirtilir ve müminlerin yapacağı güzel bir dua ile sure tamamlanır. (Ateş, Tefsir, I, 83-84)"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

1-Elif. Lam. Mim..

الٓمٓ ﴿١﴾

Huruf-i Mukatta'a (Kesik harfler): Bu surede olduğu gibi bazı surelerin başında yer alan bir ya da birden fazla harflere verilen isimdir. Bu harflerin ne anlam ifade ettikleri konusunda tefsirciler arasında görüş farklılıkları vardır. Bu görüşler başlıca iki grupta toplanmaktadır:

1- Birinci grupta yer alan görüşlere göre; bu harflerin ne anlama geldikleri Allah'tan başka bir kimse tarafından bilemeyeceği, bunların Allah'a ait birer şifre olduğu ve bu şifreleri dilediği zaman, dilediği peygamber, melekler, kişiler ya da her hangi bir konuda kullandığı merkezindedir. Bu bağlamda: "Allah'ın her kitapta bir sırrı vardır. Kur'an'daki sırrı da surelerin başlarında bulunan harflerdir." "Her kitabın bir özü vardır. Kur'an'ın özü de bu hece harflerdir." şeklinde Hz. Ebubekir'e atfedilen bir hadisi şerif de rivayet edilmektedir.

2- İkinci görüşü savunanlara göre de; Kur'an'ı Kerim Allah tarafından, peygamber vasıtası ile, kullarına gönderilen bir kitap olduğuna göre, onun içinde insanların anlamayacağı ve yorumunu yapamayacağı bir hususun yer aldığını düşünmenin doğru olamayacağı merkezindedir. Bu görüşler odak alınarak, değişik yaklaşımlarla bir takım yorumlar yapılmaktadır. (Ayrıntılar için bkz. Ateş, I, 84 vd.; Razı, I, 409 vd.; Ayrıca, aşağıda 5. ayet bağlamında yapılan açıklama.)

ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ ف۪يهِ هُدًى لِلْمُتَّق۪ينَ ﴿٢﴾

2- O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur. O, muttakiler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir.

Ayeti kerimede, içinde kuşku ve çelişme bulunmayan kitaba işaret

olunmasının sebebi, bu özellikleri haiz olmayan şeylerin, hakikatlere kaynaklık yapamayacağını vurgulamak içindir. Allah'ın dininde çelişki ve kuşkuya yer olmadığına göre, böyle bir dinin kaynağı olan bir kitap konusunda da kuşkuya asla yer yoktur. Zannın gerçek karşısındaki durumuna 'Şüphesiz zan, haktan (gerçekten, ilimden) hiçbir şeyin yerini tutmaz.' (Yunus 10/36; Necm 53/28) ayetlerinde olduğu gibi işaret edilmektedir. İçinde şüphe ve çelişki bulunmayan 'kitap' kimleri hidayete erdirecek, kimlere yol gösterecek? Bu sorunun cevabı da yine ayette mevcuttur: Muttakileri, yani sakınan ve korunanları.

Muttaki ve diğer bazı deyimlerin açıklaması 5. ayetin devamında yapılmıştır. (Konu ile ilgili ayrıntılar için bkz. Ateş, I, 92 vd.; Öztürk, K. İ., s. 360 vd.; Ayrıca al-i İmran 3/102; A'raf 7/96; Fetih 48/26)

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾

3-Onlar gayba inanırlar, namaz kılarlar, kendilerine verdiğimiz mallardan Allah yolunda harcarlar.

Ayette sözü edilen gayba inanmadan kasıt, insanların duyu organları ile algılama ve kavrayış alanları dışında bulunan ve kendisini aşan gerçeklere inanmasıdır. Bunların bilimsel yöntemlerle kanıtlanması ya da reddi söz konusu değildir. Örneğin, bunlar Allah'ın varlığı, evrenin yaratılış amacı, ölümden sonra ahiret hayatına inanma, ruhsal güçlerin varlığı gibi konulardır. Bu olgu, iman eden kişiinin, gerçeklerin, gözlemlenebilen çevreden çok daha fazla ve geniş olduğuna inanması biçiminde ortaya çıkar. Ayrıntılara aşağıda gayb başlığında ve bağlamında değinilecektir.

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾

4. Yine onlar, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler; ahiret gününe de kesinkes inanırlar.

İkinci ayette belirtilen 'korunanların', 3. ayette gayba inanma, namaz kılma ve kendilerine verilen rızkı infak, değişik deyimle, muhtaçlarla paylaşma gibi diğer üç özelliğine değiniliyor; bu ayette de, o kimselerin, Hz. Peygambere ve ondan önceki peygamberlere indirilenlere inanmanın yanında, ahiret ve hesap gününe de kesin olarak inandıkları vurgulanıyor.

Bu kimselerin, Allah tarafından bildirilen doğru yol, hidayet yolu üzerinde karar kılan ve kurtuluşa erenlerin 'ta kendileri'olduğu 5. ayette ifade edilmektedir .

أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

5. İşte onlar, Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler ve kurtuluşa erenler de ancak onlardır.

Reyb: Şüphe (kuşku), suçlama, anlamlarını ifade eder.

Huda: Doğru **yönlen**dirme, yol göstermek, hidayete erdirmek (irşat etmek).

Gayb: İnsanın bütün kavrayış alanlarını aşan, kişi kavrayışının ötesinde bulunan gerçekleri ifade eder. Kur'an'ı Kerim'e göre varlıklar iki kısma ayrılır:

1- Beş duyu organından biri ile algılanan varlıklar ki bunlar ayetlerde çoğunlukla 'şehadet' sözcüğü ile ifade edilen evrende var olan her şeydir.

2- Beş duyu organından biri ile algılanamayan varlıklar ki bunlar da gayb alemini oluştururlar. Bunlar da iki tür olarak belirtilir: Biri, kanıtı (delili) olmayan ve Allah'tan başkası tarafından bilinmeyenler. (Bkz. En'am 6/59); Diğerleri de, duyu organları tarafından idrak edilemezler fakat varlıkları kanıtlarla anlaşılır olanlar. Örneğin: Allah, melekler, cennet, cehennem gibi... (Gayb ve gayba imanın önemi konusunda bkz. Öztürk, K. T. K., s. 145 vd.; Öztürk, K. İ., s. 362)

Rızk: İnsan için yararlı olan gıda, mal gibi maddi şeyler ile bilim, akıl erdirme gibi manevi varlıklar olarak da nitelenen değerlerdir.

İttika veTakva: Kur'an ayetlerinde birbirinden küçük ayrıntılarla değişik üç ayrı anlamda kullanılmıştır: Bunlar, şirkten korunmak (Fetih 48/26); İslam'a girdikten sonra büyük ve küçük günahlardan sakınmak. (A'raf 7/96); Daha ileri aşamalarda, sözcüğün kazandığı anlam; kalbin, kendisini boş yere meşgul edecek şeylerdenden arınıp 'kemal mertebes'ine ulaşmak suretiyle tam olarak Allah'a yönelmek anlamında saf dindarlığı, tam huşuu ifade eder. (al-i İmran 3/102, Ayrıca bkz. Ateş, I, 92)

Muttaki: Allah'tan korkan, sorumluluk konusunda dikkatli, Allah tarafından sakınılması emredilen şeylerden, kısaca her türlü kötülüklerden sakınan, ilahi sorumluluk bilincinde olan kimse demektir.

Kur'an'ı Kerim'de, Bakara suresinin başında olduğu gibi, diğer bazı surelerin de aynı şekilde "hurufu'l-mukattaa" (kesik harfler) denilen alfabe harfleri ile başladığını görmekteyiz. Bazen tek, bazen de birkaç harften oluşan bu başlıkların, başında bulundukları surelere dahil birer

müteişabih ayet (değişik anlamlara gelebilen) oldukları konusunda ittifak vardır. Bunlara nasıl mana verileceği diğer bir deyimle nasıl tercüme edilecekleri konusundaki rivayetler pek çoktur. Konunun ayrıntılarına girmeden, meselenin al-i İmran Suresinin yedinci ayeti ahkamınca düşünülmesi ve bu suretle sonuca gidilmesinin en uygun davranış olacağını kaydetmekle yetinmek zannımızca en tutarlı tercih olsa gerek.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

[2]6. Gerçek şu ki, kafir olanları (azap ile) korkutsan da korkutmasan da onlar için birdir; iman etmezler. (Bkz. Yasin 36/8-10)

Buraya kadar olan ayetlerde, inanan kimselerin, yani müminlerin özellikleri ve nitelikleri belirlendi. Bundan sonraki ayetlerde ise, kafirlerin özellik ve niteliklerinden bahsedilmektedir.

Kur'an'ı Kerim'de, müminlerin vasıfları izah edildikten sonra, hemen onun karşıtı olan kafirlerin durumunun ele alınması gibi zıtları ikili bir şekilde anlatması sıkça rastlanmaktadır. Kötülükler ve onlara verilecek cezalardan söz edilmişse, arkasından mutlaka iyilikler ve onlara verilecek mükafatlardan söz edilir. Herhangi bir ayette Cehennemin özelliklerine değinilmiş ise arkasından muhakkak cennetin özellikleri anlatılır. İmanın yararlarından bahsedilmişse devamında inkarın zararlarına yer verilir. Bu anlatım metoduna 'Müterafiklik' (karşıtlık) metodu denilmektedir.

Küfr: Sözlük anlamı gizlemektir. Tohumu toprağın altında gizlediği için çiftçiye kafir denilmiştir. Hadid Suresi 20. ayetinde kullanılan kafirin çoğulu olan küffar kelimesi 'çiftçiler anlamında kullanılmıştır'. Kuran'dan önceki bu anlam kuranla birlikte 'İmanın' tam karşıtı olarak kullanılmaya başlanmıştır. (Küfür konusunda daha geniş bilgi için bkz. Öztürk, K.T.K., s.232 vd.)

İman: 'Hz. Muhammed (s.a.)'in Allah'tan getirip haber verdiği şeylerin hepsinin doğru olduğunu kabul ve itiraf etmek demektir' şeklinde tanımlanıyor.

خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَعَلٰى سَمْعِهِمْ وَعَلٰٓى اَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ
عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾

7. Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiştir. Onların gözlerine de bir çeşit perde gerilmiştir ve onlar için (dünya ve ahrette) büyük bir azap vardır. (Ayrıca bkz. kalplerin mühürlenmesi ile ilgili olarak: Fussilet 41/5, En'am 6/25, İsra 17/46, Kehf 18/57; Dünya ve ahirette uğrayacakları azaplarla ilgili olarak, Bakara 2/114, Maide 5/33, 41; Azabın şekli ile ilgili bir örnek için de Taha 20/124)

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾

8. İnsanlardan bazıları da vardır ki, inanmadıkları halde "Allah'a ve ahiret gününe inandık" derler.

يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ اِلَّا اَنْفُسَهُمْ
وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾

9. Onlar (kendi akıllarınca) güya Allah'ı ve müminleri aldatırlar. Halbuki onlar ancak kendilerini aldatırlar ve bunun farkında değillerdir.

فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿١٠﴾

10. Onların kalplerinde bir hastalık vardır. Allah da onların hastalığını çoğaltmıştır. Söylemekte oldukları yalanlar sebebiyle de onlar için elim bir azap vardır.

Bu üç ayette, bazı insanların gerçek düşünceleri ile davranışları arasındaki çelişkiye işaret olunmaktadır. Normal yaşantımızda çokça tanık olduğumuz bu tür iki yüzlü davranışlar, yüzyıllar boyu bütün toplumlarda değişik şekillerde görünen sosyal bir hastalıktır. Bu ayetlerde işaret olunan kişilerin M. Esed'in deyimiyle: 'Hicretten sonraki ilk yıllarda zahiren İslam'a bağlılıklarını ikrar eden, oysa kalben Muhammed (s.a.)'in mesajinin gerçekliğine ikna olmamış Medine münafıkları'dır. Bu görüşün ardından M. Esed, ayet içeriklerinin kapsamını haklı olarak genişletmekte ve Kur'an'ı Kerim'in genel içeriği ve değişik ayetlerdeki işaretleri doğrultusunda şu sonuca varmaktadır: 'Yukarıdaki ayet ve ondan sonra gelen ayetler de genel ve zaman üstü bir muhtevaya sahiptirler, çünkü manevi sorumluluktan kaçınmak için kendi kendilerini kandırmaya yönelen bütün insanlara atıfta bulunulmaktadır'. (Esed, s.6/8.no.açk)

وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِۙ قَالُٓوا اِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾

11. Onlara: Yeryüzünde fesat çıkarmayın, denildiği zaman, "Biz ancak ıslah edicileriz" derler.

اَلَٓا اِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلٰكِنْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾

12. Şunu bilin ki, onlar bozguncuların ta kendileridir, lakin anlamazlar.

وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمْ اٰمِنُوا كَمَٓا اٰمَنَ النَّاسُ قَالُٓوا اَنُؤْمِنُ كَمَٓا اٰمَنَ السُّفَهَٓاءُۜ اَلَٓا اِنَّهُمْ
هُمُ السُّفَهَٓاءُ وَلٰكِنْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

13. Onlara: İnsanların iman ettiği gibi siz de iman edin, denildiği vakit "Biz hiç, sefihlerin (akılsız ve ahmak kişilerin) iman ettikleri gibi iman eder miyiz!" derler. Biliniz ki, sefihler ancak kendileridir, fakat bunu bilmezler (veya bilmezlikten gelirler).

وَاِذَا لَقُوا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا قَالُٓوا اٰمَنَّاۚ وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيَاط۪ينِهِمْۙ قَالُٓوا
اِنَّا مَعَكُمْۙ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿١٤﴾

14. (Bu münafıklar) müminlerle karşılaştıkları vakit "(Biz de) iman ettik" derler. (kendilerini saptıran) şeytanları ile baş başa kaldıklarında ise: Biz sizinle beraberiz, biz onlarla (müminlerle) sadece alay ediyoruz, derler.

Bu ayette, müminlerle ilişki kurmalarının onlarla alay etmekten ibaret olduğunu söyleyen müşriklere, bu fırsatın ne sebeple verildiğine 15. ayette işaret edilmektedir. Burada işaret olunan husus şudur: Daha sonra gelecek sure ve ayetlerde de bir çok örneklerine rastlayacağımız gibi, Kur'an'ı Kerimde, her fiile, kendisine denk bir ceza sistemi uygulanmaktadır. (Bkz. Mü'min 23/40) Müminlerle alay edenlerle, alay edilmesi de bu metodun bu davranışları sergileyenlere uygulanmış biçimidir. (Konu ile benzerlikleri nedeniyle ayrıca bkz. Bakara 2/194; al-i İmran 3/54; Nisa 4/142; Şûra 42/40; Tarık 86/15-16; Mütaffifin 83/30-34)

Şeyatin: Şeytan kelimesinin çoğuludur. Ayrıntıları konusunda bu surenin 102. ayetindeki açıklamaya bakınız.

اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ ف۪ي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٥﴾

15. Gerçekte, Allah onlarla istihza (alay) eder de azgınlıklarında onlara fırsat verir, bu yüzden onlar bir müddet başıboş dolaşırlar.

اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰىۖ فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا

كَانُوا مُهْتَد۪ينَ ﴿١٦﴾

16. İşte onlar, hidayete karşılık dalaleti satın alanlardır. Ancak onların bu ticareti kazançlı olmamış ve kendileri de doğru yola girememişlerdir.

"Cenabı Allah bu surenin başında, önce yüce kitabı Kur'an'dan, onun muttakiler için bir yol gösterici ve hidayet kaynağı oluşundan; sonra da gayba imandan ve İslam'ın temelini oluşturan ana vazifelerden söz etmiş ve bu arada insanları inanç yönünden üç guruba ayırmıştır:

Birincisi müminlerdir; Onların vasıfları ilk beş ayette özetlenmiştir.

İkincisi kafirlerdir; Onların durumu da altıncı ve yedinci ayetlerde özetlenmiştir.

Üçüncüsü münafıklardır; Bunların durumları da geniş bir şekilde ele alınarak 8. ayetten 21. ayete kadar geçen ayetlerde açıklanmıştır.

Kur'an, insanlığa doğru yolu göstermek için gönderilmiş bir kitaptır. Bu itibarla ilkönce kendisine muhatap olan insanlığı doğru veya yanlış inanç durumunu, bunların getirdiği mesuliyetleri, doğruya veya eğriye inanan insanın dünyada ve ahirette karşılaşacağı neticeleri izah etmiştir."

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًاۚ فَلَمَّٓا اَضَٓاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللّٰهُ

بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ ف۪ي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾

[3]17. Onların (münafıkların) durumu, (karanlık gecede) bir ateş yakan kimse misalidir. O ateş yanıp da etrafını aydınlattığı anda Allah, hemen onların aydınlığını giderir ve onları karanlıklar içinde bırakır; (artık hiçbir şeyi) görmezler.

"Ayet, münafıkların ilk anda İslam'ın nurundan aydınlanıp Müslüman olmalarını, karanlık gecede yanan meşaleye ve ondan faydalananlara; sonra hemen küfre dönmelerini de meşalenin sönüvermesine ve oradakilerin karanlıkta kalmalarına benzetiyor."

صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾

18. Onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple onlar geri dönemezler.

"...Kalplerine şüphe düşünce yine iman nurları söndü, karanlıklar içine düştüler. Kıskançlıkları yüzünden basiretleri bağlandı. Onlar manen kördürler, hakkı görmezler. Sağırdırlar, hakkı işitmezler, dilsizdırlar, hakkı söylemezler." (Ateş, I, 106 vd.)

أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ
مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾

19. Yahut (onların durumu), gökten sağanak halinde boşanan, içinde yoğun karanlıklar, gürültü ve yıldırımlar bulunan yağmur(a tutulmuş kimselerin durumu) gibidir. O münafıklar yıldırımlardan gelecek ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Halbuki Allah, kafirleri çepeçevre kuşatmıştır.

Bu surede kafirlerin, manevi bir ışık olan Kur'an'ı Kerim karşısındaki durumları tasvir edilmektedir. Karanlıktan kasıt, iman nuru ile aydınlanmamış yüreklerine çöken, şüphe ve riya kasvetidir. Kasvetli kalplere düşen korkuları da gökgürültüsüne benzetilmektedir. Etrafı aydınlatan iman güneşini, basiret gözleri, nur güneşinin saçtığı manevi güzellikleri algılamaya kapalı olduğu için göremezler.

Ahirette, herkesin, dünyadaki amelleri ölçüsünde, diğer bir deyimle imanları derecesinde nura kavuşacağı, ayet ve hadislerde ifade edilmiştir. (Bkz. Fussilet 41/17; Münafikun 63/14; Hadid 57/12-13; Tahrim 66/8)

Sayyıb : Karanlıkta yağan yağmur;

Zulümat : Karanlıklar;

Ra'd : Gök gürlemesi;

Bark : Şimşek;

Sa'ika : Yıldırımla birlikte çıkan korkunç ses.

يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ اَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا اَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَاِذَا اَظْلَمَ عَلَيْهِمْ
قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾

20. (O esnada) şimşek sanki gözlerini çıkaracakmış gibi çakar, onlar için etrafı aydınlatınca orada birazcık yürürler, karanlık üzerlerine çökünce de oldukları yerde kalırlar. Allah dileseydi elbette onların kulaklarını sağır, gözlerini kör ederdi. Allah şüphesiz her şeye kadirdir.

"Bu ayetlerde geçen misallerden, kafirlerin ve münafıkların İslam karşısında kafalarında fırtınalar koptuğu, korku ve heyecana kapıldıkları, bazen hakkı görür gibi oldukları bazen de karanlıklara gömüldükleri anlaşılıyor".

Bu ayetle ilgili olarak, ayette geçen: 'Allah dileseydi elbette onların kulaklarını sağır gözlerini kör ederdi', cümlesi ile asıl kastın ne olduğu hususudur. Yüce Allah'ın bu kimselerin kör ve sağır olmalarını dilememesinden amaç, 'hidayete karşılık sapıklığı satın alanların' bir gün doğru yolu bulabilecekleri olasılığına kapıların kapatılmamasıdır. İşitme ve görmeden kasıt da insanların, yaradılıştan gelen bir yetenek sayesinde, doğru ile eğriyi, daha geniş kapsamla iyi ile kötüyü ayırt edebilmesi ve bunun manevi sorumluluğunun idraki içesinde olmasıdır. Özetlersek, Yüce Allah'ın insanları doğru yola iletmek için onlara kapılarını kapamadığı, yardımlarını eksik etmediği, izleyen ayetlerle de pekiştirilmektedir. Ne var ki, bütün bu uyarılara karşın, dalalette ısrar ve inat edenler hak ettikleri karşılıkları da kuşkusuz bulacaklardır.

يَا اَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ وَالَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾

21. Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet (kulluk) ediniz. Umulur ki, böylece korunmuş (Allah'ın azabından kendinizi kurtarmış) olursunuz.

Ayeti kerimede, ibadetin, Yaratanın, bir lütuf olarak vermiş olduğu sayısız nimetlere, bir şükran ifadesi olduğuna işaret edilmektedir. İbadet, kulun Allah'a ulaşmak için aradığı yolun en kısasıdır. Meğerki ibadet, Allah'ın varlık ve kudretiyle, tek ve eşsiz olduğuna inanmış kişinin, 'kulluk şuuru' ile yapılmış olsun. Esasen bu şuurun gereğine, müteakip 22. ayette, verilen bazı nimetler sayıldıktan sonra, '...bile bile Allah'a şirk koşmayın' denilmesi suretiyle dikkat çekilmektedir. (İbadet için bkz. Öztürk, K.T.K., s.215 vd.)

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ
مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

22. O Rab ki, yeri sizin için bir döşek, göğü de (kubbemsi) bir tavan yaptı. Gökten su indirerek onunla, size besin olsun diye (yerden) çeşitli ürünler çıkardı. Artık bunu bile bile Allah'a şirk koşmayın.

Endad: Eş, zıddı anlamındaki nidd'in çoğuludur. Ayette 'bile bile Allah'a şirk koşmayın' anlamında kullanılmıştır.

Burada sözü edilen eş koşmadan, ister tek başına (haşa) Allah'a rakip ya da yardımcı bir tanrının varlığının yakıştırılması, isterse, Allah'ın sıfatlarının bütününü veya bir kısmının kendisine yakıştırılan ve tapılan bir nesnenin varlığının kast edilmesi anlaşılır. Allah 'Bir'dir ve O'nun güç ve kudreti ne bölünür ne de bir başkası ile paylaşılır. (Bkz. İhlas suresi ve açıklamaları.)

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَادْعُوا
شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٣﴾

23. Eğer kulumuza indirdiklerimizden herhangi bir şüpheye düşüyorsanız, haydi onun benzeri bir sûre getirin, eğer iddianızda doğru iseniz Allah'tan gayri şahitlerinizi (yardımcılarınızı) da çağırın.

Müşrik, kafir ve münafıklar tarafından Kur'an'ı Kerime yapılan

saldırıların başta gelenlerinden biri de, daima, Kur'an'ı Kerimin, Allah kelamı olmadığı iddiası ve bu iddiaların dayandırıldığı saçma sapan savlar olmuştur. İşte bunların tamamına en güzel cevaplar, bu ayette olduğu gibi yine Kur'an'ı Kerim'in diğer bir çok ayetlerinde de verilmiştir. (Bkz. Kasas 28/49; İsra 17/88; Hud 11/13; Yunus 10/38)

فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّت۪ي وَقُودُهَا النَّاسُ
وَالْحِجَارَةُ اُعِدَّتْ لِلْكَافِر۪ينَ ﴿٢٤﴾

24. Bunu yapamazsanız -ki elbette yapamayacaksınız- yakıtı, insan ve taş olan cehennem ateşinden sakının. Çünkü o ateş kafirler için hazırlanmıştır.

وَبَشِّرِ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۜ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًاۙ قَالُوا هٰذَا الَّذ۪ي
رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُۙ وَاُتُوا بِه۪ مُتَشَابِهًاۜ وَلَهُمْ ف۪يهَٓا اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌۗ
وَهُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥﴾

[4]25. İman edip iyi davranışlarda bulunanlara, içinden ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele! O cennetlerdeki bir meyveden kendilerine rızk olarak yedirildikçe: Bundan önce dünyada bize verilenlerdendir bu, derler. Bu rızıklar onlara (bazı yönlerden dünyadakine) benzer olarak verilmiştir. Onlar için cennette tertemiz eşler de vardır. Ve onlar orada ebedi kalıcılardır.

"Bu ayette, dünyada Müslüman olup güzel işler yapan ve gerçekten mümin olarak ahirete göçen kimselerin alacakları mükafatlar anlatılmış, orada Cennetliklere verilen nimetlerin dünyadakilere bezediklerine işaret edilmiştir. Ancak, ahrette nimetlerinin dünyadakilerle aynı olduğu düşünülmemelidir."

Müfessirler bu nimetten tam olarak kast edilen: 'Bu dünyadaki yaşam süresince doğru ve yararlı işler karşılığında verilmesi vaat edilen' nimetlerdir. Bunların dünya nimetleriyle benzerlikler arz etmesi, Müfessirlerin de ifade ettikleri gibi dünya nimetleri ile aynen örtüşmesi anlamına gelmez. Başka bir deyişle, insanın bu dünyadaki eylem ve davranışları, ahiretteki meyve ve ürünlerine yansıtılacaktır. (Bkz. Zilzal 99/7-8)

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَسْتَحْيٖٓ اَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَاۜ فَاَمَّا
الَّذٖينَ اٰمَنُوا فَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْۚ وَاَمَّا الَّذٖينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ
مَاذَٓا اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًاۢ يُضِلُّ بِهٖ كَثٖيرًا وَيَهْدٖي بِهٖ كَثٖيرًاۜ وَمَا
يُضِلُّ بِهٖٓ اِلَّا الْفَاسِقٖينَۙ ﴿٢٦﴾

26. Şüphesiz Allah (hakkı açıklamak için) sivrisinek ve onun da ötesinde bir varlığı misal getirmekten çekinmez. İman etmişlere gelince, onlar böyle misallerin Rablerinden gelen hak ve gerçek olduğunu bilirler. Kafir olanlara gelince: Allah böyle misal vermekle ne murat eder? derler. Allah onunla birçok kimseyi saptırır, birçoklarını da doğru yola yöneltir. Verdiği misallerle Allah ancak fasıkları saptırır (çünkü bunlar birer imtihandır).

"Bu ayette, sivrisinek ve ondan daha zayıf yaratıklarla temsil getirilmesini küçümseyenlerin aslında kendilerinin küçük ve değersiz oldukları, o yüzden Allah'a iman etmedikleri anlatılmış, bunlara değer verip iman edenlerin ise akıllı ve değerli kimseler oldukları bildirilmiştir. Bunlar birer imtihandır. İnsanlardan bir kısmı iman eder, imtihanı kazanır bir kısmı da kaybeder."

اَلَّذٖينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مٖيثَاقِهٖۖ وَيَقْطَعُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ
بِهٖٓ اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٢٧﴾

27. Onlar öyle (fasıklar) ki, kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. Allah'ın birleştirilmesini emrettiği bağları (şeyleri) keser ve yeryüzünde fitne ve fesat çıkarırlar. İşte bunlar gerçekten zarara uğrayanlardır.

Fısk, 'Allah'a itaati bırakmak, doğru yoldan ayrılmak' demektir. Fasık da, hak yolundan ayrılan kimselere verilen isim ya da sıfattır. (Fısk konusunda ayrıntılar için bkz. Öztürk, K.T.K., s.127 vd.)

Kesin olarak verilen söz: Ahdi bozmadan kasıt gerek Allah'a, gerekse insanlara verilen sözde durmayıp, verilen sözden dönmektir.

Allah'ın ahdini bozmaktan, müfessirlerce iki hususun kastedildiği ifade edilmektedir:

Birincisi, A'raf Suresinin 172. ayetinde zikredilen 'Yaratılış' (Fıtrat) ahdidir. Bu Allah'ı tanıma konusunda, insanlara, yaratış esnasında verilen tanımaya has iç güdüsel kabiliyettir. Söz geliminden, ayet ile, bu anlamın kast edildiği anlaşılmaktadır.

İkincisi de, al-i İmran Suresinin 81. ayetinde bahsedilen, peygamberlerden ümmetleri adına alınan sözlerdir. Söz konusu ayet ile ilgili açıklama yeri geldiğinde yapılacaktır.

Yukarıdaki ayetle ilgili kesin olarak verilen sözden dönmenin şu şekilde anlaşılmasının olası olduğu, müfessirlerce ifade edilmektedir:

'Ehli Kitabın, Tevrat ve İncil'de de geleceği bildirilen ahır zaman Peygamberine iman edeceklerini söylemeleri ve bu konuda söz vermeleridir. Ahır zaman peygamberi gelince de sözlerinden döndüler ve iman etmediler'.

Ayette, 'Allah'ın birleştirilmesini ya da sıkı tutulmasını emrettiği bağlar', en geniş anlamı ile, insanın bütün yaratılmış alemin bağlı olduğu amaç birliğinin farkında olup, buna karşı duyarlılık göstermesi ve bu alemde yer alan canlı bütün varlıklarla olan sevgi ve şefkate dayanan ilişkileri kapsar. Konuya biraz daha açıklık getirmek için şöyle ifade edebiliriz: Bu bağlar insanlararası ilişkilerden doğan bütün maddi ve İslam kardeşliğinin ön gördüğü manevi ve dünyevi bağları kapsamı içerisine alır. Sosyal ve kültürel ilişkilerin tamamı bu kapsamda sayılabilir. (Ayrıca bkz. Rad 13/21, Enfal 8/71). Örneğin, İslam'ın çok önem verdiği hısım-akraba, komşu ve yakınlarla ailevi; yetim, yoksul ve yardıma muhtaç kimselerle ekonomik ilişkiler kurup, bunlara yardım etmeyi bu suretle sosyal dayanışmayı oluşturmayı bu cümleden saymak olasıdır. Ayette Allah'ın birleştirilmesi ya da ulaşılmasını emrettiği bağların kesilmesinden bunlar ve benzeri durumlar kast edilmiş olabilir. Böylece, bunu yapanlar, Fesat ve fitnenin oluştuğu odak noktası oldular, denilebilir. Bu suretle bu kimseler dünyada zarar gördükleri gibi, ahretlerini de karartmış oldular. (Fesad ve Fitne konusunda ayrıntılar için bkz. Öztürk, K.T.K., s.124-125 ve133 vd.)

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتاً فَاَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ
ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾

28. Ey kafirler! Siz ölü (cansız) iken sizi dirilten (dünyaya getirip hayat veren) Allah'ı nasıl inkar ediyorsunuz? Sonra sizi öldürecek, tekrar sizi diriltecek ve sonunda O'na döndürüleceksiniz.

"Bu ayette, insanın ilk yaratılmasından önceki haline ölü denilmesi, bazılarının iddia ettikleri gibi tenasüh (varoluşçululuk teorisi) ile ilgili değildir. Ayette insan hayatının üç safhası anlatılmıştır.Yoktan yaratılma, ölüm ve ahirette tekrar dirilme. Esasen tenasüh düşüncesi, her insanın kendi amelinden sorumlu tutulması ve dolayısıyla adalet ilkesine ters düşmektedir."

هو الذي خلق لكم ما في الارض جميعا ثم استوى الى السماء
فسويهن سبع سموات وهو بكل شيء عليم ﴿٢٩﴾

29. O, yerde (Dünyada) ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra (kendine has bir şekilde) semaya yöneldi, onu yedi kat olarak yaratıp düzenledi (tanzim etti). O, her şeyi hakkıyla bilendir.

Sema: Bu kelime, başka bir şey üzerine çadır gibi yayılmış herhangi bir şey için kullanılır. Bu nedenledir ki, yer üzerinde kubbe gibi yükselmiş ve adeta onun çatısı görünümünde olan ve çıplak gözle görülebilen göklere 'Sema' denilmiştir.

Ayette yedi semadan söz edilmesi, sayı ifade etmek için değil, çokluk belirtmek için kullanılmıştır. Dil bilimcileri, bunun Arap edebiyatında çokça uygulanan bir yöntem olduğunu belirtmektedirler. Burada da yedi kelimesi kozmik sistemin çokluğuna işaret etmek için kullanılmıştır.

Sümme: Bu kelimenin de her zaman 'sonra ya da bundan sonra' anlamında olaylar arası öncelik ve sonralık belirten zamanda sıralamaya delalet etmediği, eş anlamlı, ya da paralel ifadeler kullanıldığı zaman, bu surede olduğu gibi basit bir 've' anlamında kullanıldığı ifade edilmektedir. (Bkz. Esed, 281/43.not., Ayrıca daha geniş bilgi için Ateş, I. 116 vd.; Elmalılı I. 243 vd.)

واذ قال ربك للملئكة اني جاعل في الارض خليفة قالوا اتجعل فيها
من يفسد فيها ويسفك الدماء ونحن نسبح بحمدك ونقدس لك قال اني
اعلم ما لا تعلمون ﴿٣٠﴾

[5]30. Vakta ki (işte ozaman) Rabbin meleklere: 'Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım', dedi. Onlar: 'Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun?' dediler. Allah da onlara: 'Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim', dedi. (Ayrıca bkz. En'am 6/165; Neml 27/62; Fatır 35/39)

"**Halife,** vekil ve temsilci demektir. Allah yeryüzünde iradesini temsil etmek üzere insanı yaratmış, orada ilahi hükümranlığı gerçekleştirme görevini ona vermiştir."

Burada söz konusu olan yaratılışın ilk yaratılış olmadığı; vurgulanmak istenen hususun, insanoğlunun yeryüzünde halife olarak görevlendirilmesi konusu olduğu, meleklerin '..yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun?' şeklindeki sorularından anlaşılmaktadır. Bu ifade yeryüzünde daha önce fesat çıkarmış ve kan dökmüş bir insan neslinin yaşamış olduğu ve bunun melekler tarafından bilindiğini göstermektedir. Nitekim son zamanlarda yapılan arkeolojik araştırmalarda milyonlarca yıl öncesine ait insan iskeletlerinin bulunması da bu ihtimali güçlendirmektedir. (Daha geniş bilgi için bkz. Vehbi, I. 90 vd.; Bilmen, I. 35; Kutub, I. 111 vd.; Razı, II, 243 vd.; Elmalılı, I. 253 vd.; Ateş, I. 120 vd.; Öztürk, K.İsl., s.364; Ayrıca melekler kon. Bkz. Enbiya 21/26,27; Tahrim 66/6; Mü'minün 23/7; Beyyine 93/7; Nisa 4/172; Ra'd 13/19)

Tesbih, Allah'ın zatını O'na yakışmayan her şeyden uzak tutmak demektir. Uzağa gitmek, yüzmek anlamlarını ifade eden sıbh kökünden mastar olduğu ifade edilmektedir.

Takdis: Her türlü eksiklikten uzak tutma, anlamında kullanılmıştır.

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ
هَٰؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣١﴾

31. Allah Adem'e bütün isimleri, öğretti. Sonra onları önce meleklere arz edip: Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin, dedi.

قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾

32. Melekler: Ya Rab! Seni tesbih (noksan sıfatlardan tenzih) ederiz, senin bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur. Şüphesiz alim ve hakim olan ancak sensin, dediler.

قَالَ يَٓا اٰدَمُ اَنْبِئْهُمْ بِاَسْمَٓائِهِمْۚ فَلَمَّٓا اَنْبَاَهُمْ بِاَسْمَٓائِهِمْۙ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنّ۪ٓي اَعْلَمُ
غَيْبَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۙ وَاَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾

33. (Bunun üzerine:) Ey adem! Eşyanın isimlerini onlara bildir, dedi. Adem onların isimlerini onlara bildirince: Ben size, muhakkak semavat ve arzda görülmeyenleri (oralardaki sırları) bilirim. Bundan da öte, gizli ve açık yapmakta olduklarınızı da bilirim, dememiş miydim? dedi.

31., 32. ve 33. ayetlerde İslam'ın bilgiye vermiş olduğu değer özellikle öne çıkarılıyor. Yüce Allah'ın, bilgi konusunda melekleri sorgulaması ile de, bilgili insanın üstün ve şerefli yaratık olduğunu, bilgisizlerin bilgilileri yermesinin yanlışlığını, Adem'i yerme girişimlerinin de bu sebeple hatalı olduğunu onlara ima etmektedir. Ancak, hüküm genel olduğuna göre, hitap aynı zamanda bütün insanlığadır.

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّٓا اِبْل۪يسَۜ اَبٰى وَاسْتَكْبَرَۗ
وَكَانَ مِنَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٣٤﴾

34. Hani biz meleklere (ve cinlere): adem'e secde edin, demiştik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O yüz çevirdi ve büyüklük tasladı, böylece kafirlerden oldu.

"Bundan sonra Hz. Adem ve nesli, aslı cinlerden olup, sonra şeytanların başı olan İblis ve nesline uyup uymamakta sınanacaklardır."

Melekler: Allah'ın değişik konulardaki buyruklarını yerine getirmekle görevli ruhani, yüce varlıklardır. (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ateş, I. 122 vd.; Elmalılı I. 256; Ayrıca bkz. Bakara 2/255; Enbiya 21/26-27; Tahrim 66/6; Nisa 4/172; Ra'd 13/11)

Adem: Adem dendiği zaman biz onu ilk insan, ilk peygamber ve insanlığın babası olarak anımsarız. Ne var ki, gerek adem kelimesi, gerekse kendisine verilen bu isimle andığımız Hz. Adem (a.s.) hakkın-

da o kadar çok şey yazılmıştır ki onları burada saymaya bile imkan yoktur. (Bkz. Öztürk, K.T.K., s.18 vd.)

Secde: Sözlük anlamı, itaat edip boyun eğmek ve bu amaçla alnı yere koymak şeklindedir. İbadet anlamında secde daha farklı anlam ifade etmektedir. Bu ayette söz konusu olan ibadet anlamında secde olmayıp, meleklerin Adem'e saygı gösterme ve boyun eğmelerini ifade etmek içindir. (Bkz. Ateş, I. 129; Öztürk, K.T.K., s 463; Elmalılı I. 269 vd.)

35. ayetle başlayıp 39. ayetin sonuna kadar devam eden bölümde, Allah tarafından cennete yerleştirilen Hz. Adem ile eşinin burada geçirdikleri hayatları ile ilgili bilgiler verilmektedir. Şeytanın aldatması sonucu serüvenleri, cennetten kovulmaları ile sonuçlanmıştır:

وَقُلْنَا يَٓا اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ
شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣٥﴾

35. Biz: Ey adem! Sen ve eşin (Havva) beraberce cennete yerleşin; orada kolaylıkla istediğiniz zaman her yerde cennet nimetlerinden yiyin; sadece şu ağaca yaklaşmayın. Eğer bu ağaçtan yerseniz her ikiniz de kendine kötülük eden zalimlerden olursunuz, dedik. (Sözü geçen ağaç ile ilgli olarak bkz. Taha 20/120)

فَاَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَاَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ
لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلٰى حِينٍ ﴿٣٦﴾

36. Şeytan onların ayaklarını kaydırıp haddi tecavüz ettirdi ve içinde bulundukları (cennetten) onları çıkardı. Bunun üzerine: Bir kısmınız diğerine düşman olarak ininiz, sizin için yeryüzünde barınak ve belli bir zamana dek yaşamak vardır, dedik. (Ayrıca bkz. A'raf suresi ve açıklaması.)

فَتَلَقّٰٓى اٰدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٣٧﴾

37. Bu durum devam ederken adem, Rabbinden bir takım ilhamlar aldı ve derhal tövbe etti. Çünkü Allah tövbeleri kabul eden ve merhameti bol olandır.

"Hz. Ademin Rabbinden aldığı ilham hakkında çeşitli yorumlar vardır. Bu ilhamlar, onu ikaz ve irşat mahiyetinde tavsiyelerdir. İbn Mes'ud'a göre, namazlara başlarken okuduğumuz 'Sübhaneke', Hz. Adem tarafından o zaman söylenmiş bir duadır."

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾

[6]38. Dedik ki: Hepiniz cennetten inin! Eğer benden size bir hidayet gelir de her kim hidayetime tabi olursa onlar için herhangi bir korku yoktur ve onlar üzüntü çekmezler.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٩﴾

39. İnkar edip ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar cehennemliktir, onlar orada ebedi kalırlar.

"39-41: Yahudilerin İslam'a karşı tutum ve davranışlarını anlatan ayetler dizisinin ilk halkasını oluşturan bu ayetlerde Yüce Allah, İsrail Oğullarına, nimetlerini hatırlatıp, kendisine verdikleri sözde durmalarını; yanlarında bulunan kitabı doğrulayıcı olarak indirdiği Kur'an'a inanmalarını; İnen Kur'an'ın, kendi Kitaplarındaki prensiplere uyduğunu bildikleri halde geçici dünya menfaati için gerçeği yanlışın içine sokarak hakkı gizlememelerini; namazı kılıp zekat vermelerini emretmektedir. Bu ayetlerde hitap edilen toplum, İsrail Oğullarının tümü ise de sözgeliminden, asıl hitabın Yahudi bilginlerine yönelik olduğu anlaşılmaktadır." (Ayrıntılı bilgi için bkz. Ateş, I. 13 vd.)

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ
وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٤٠﴾

40. Ey İsrail Oğulları, Size verdiğim nimetlerimi hatırlayın, bana verdiğiniz sözü yerine getirin ki, ben de size vaat ettiklerimi vereyim. Yalnızca benden korkun. (Allah'a verilen sözler için bkz. bu surenin 27. ayeti ile ilgili açıklama. Ayrıca, Bakara 2/63; Maide 5/12; al-i İmran 3/81,187; Ahkaf 46/9)

وَاٰمِنُوا بِمَٓا اَنْزَلْتُ مُصَدِّقاً لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُٓوا اَوَّلَ كَافِرٍ بِه۪ وَلَا تَشْتَرُوا
بِاٰيَاتٖي ثَمَناً قَلٖيلاًۘ وَاِيَّايَ فَاتَّقُونِ ﴿٤١﴾

41. Elinizdekini (Tevrat'ın aslını) tasdik edici olarak indirdiğime (Kur'an'a) iman edin. Sakın onu inkar edenlerin ilki olmayın! ayetlerimi az bir karşılık ile satmayın, yalnız benden (benim azabımdan) korkun.

"Tüm milletler arasında, yalnız kendilerinin ilahi bir vahiy ile şereflendirildiklerine dair ısrarlı Yahudi inancına atıftır. 'Küçük bir kazanç', onların 'Allah'ın seçilmiş halkı' oldukları şeklindeki kanaatleridir. Bu da Kur'an'ın müteaddit yerlerde reddettiği bir iddiadır." (Ayrıca bkz. Esed, s.13/32 nolu açıklama.)

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾

42. Bilerek hakkı batıl ile örtmeyin (karıştırmayın), hakkı gizlemeyin.

Bu ayet ile, Yahudilerin Tevrat metnini bilerek tahrif etmeleri kast edilmiştir. Gerçeğin gizlenmesi ile de, Hz. Musa'nın Tevrat'ta yer alan ve kardeşleri arasından kendisi gibi bir peygamber gönderileceği ve onu dinleyecekleri şeklindeki beyanını, Hz. Muhammedin Yahudi olmaması nedeni ile tahrif etmelerine işaret olunmaktadır. Yahudiler ile Araplar, Hz. İbrahim'in iki oğlundan gelen kardeş kavimler olmalarına karşın, Yahudilerin kardeşleri Araplar içerisinden bir peygamber gönderilmesini kıskanıp çekemememezlik nedeni ile Kitaplarını tahrip edecek kadar işi ileri götürdükleri anlaşılmaktadır. Bilindiği üzere iki kardeş kavim arasında bu şekilde başlayan düşmanlık, yüzyıllar boyu sürüp gitmiş ve günümüzde de bütün şiddetiyle devam etmektedir.

وَاَقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعٖينَ ﴿٤٣﴾

43. Namazı tam kılın, zekatı hakkıyla verin, rükû edenlerle rükû edin.

Bu ayetin içeriğinden, Yahudilerde de, rüku ve secdeye dayalı bir namazın ve ayrıca Müslümanlık'ta malları arındırıcı olarak nitelenen

zekat benzeri bir uygulamanın da mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Hatta, 'rüku edenlerle beraber rüku edin' ifadesi de, kanımızca, daha da ötesinde, bu namazların cemaatle ve toplu olarak eda edildiğine işaret etmektedir.

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ
أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾

44. (Ey bilginler!) Sizler Kitabı (Tevrat'ı) okuduğunuz (gerçekleri bildiğiniz) halde, insanlara iyiliği emredip kendinizi unutuyor musunuz? Aklınızı kullanmıyor musunuz?

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴿٤٥﴾

45. Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz o (sabır ve namaz), Allah'a saygıdan kalbi ürperenler dışında herkese zor ve ağır gelen bir görevdir.

"Ayette geçen sabırdan maksadın oruç olduğu söylenmiştir. Oruç ve namaz, imanı takviye eder, nefsin kibrini kırar, tembelliği ve uyuşukluğu giderir. Zor işler karşısında insanı güçlü kılar. Taberanının rivayetine göre, Resulullah (s.a.) zor bir işle karşılaşınca hemen namaz kılardı. 'Allah'a saygıda kalbi ürperenler' diye tercüme edilen "haşi'in" zümresine namaz kılmak, oruç tutmak, sabırlı olmak, her yerde ve her zaman gerçekleri söylemekten çekinmemek zor gelmez; zira onlar Allah sevgisi ile kalpleri dolmuş kimselerdir."

الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿٤٦﴾

46. Onlar, kesinlikle Rablerine kavuşacaklarını ve O'na döneceklerini düşünen ve bunu kabullenen kimselerdir.

Bu ayette de, mümin ve muttaki olup Allah'tan korkanların her zaman O'na yöneldiklerine, tevekkül ettiklerine ve her an Ona kavuşacaklarına inandıkları için daima hazırlıklı olduklarına işaret olunmaktadır.

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾

47. Ey İsrail Oğulları! Size verdiğim nimetimi ve sizi (bir zamanlar) cümle aleme üstün kıldığımı hatırlayın.

"Kendi içinden peygamber gönderilen millet, o anda diğer kavimlerden üstündür. Zira Cenabı Allah, milletler arasında o kavmi ve onlardan da o şahsı seçmiştir. Dolayısı ile önce peygamber, sonra ailesi, daha sonra da milleti bir şeref kazanmıştır. İçinden peygamber gönderilen milletin bir yönden üstünlüğü vardır diğer yönden de sorumluluğu daha fazladır. Nitekim bu ayette üstünlüğü bildirilen Beni İsrail hakkında aynı surenin 61. onların zillet ve meskenete duçar oldukları, Allah'ın gazabına maruz kaldıkları anlatılmıştır."

Bu yorumun birinci bölümünü, itirazı kayıtla kabul etmek mümkündür: Çünkü yorumda, milliyetçiliğe pay çıkarma gayreti sezilmektedir. Unutmamak gerekir ki, çoğu zaman peygamberler yoldan çıkmış, azgın topluluklara, onları doğru yola getirmek için gönderilmiştir. Bu bakımdan, içlerinden peygamber gönderilen toplumların o anda diğerlerine nazaran üstünlüğü değil, fakat gelecekleri bakımından, diğerlerinden şanslı oldukları söylenebilir.

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْـًٔا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ
مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٨﴾

48. Öyle bir günden korkun ki, o günde hiç kimse başkası için herhangi bir ödemede bulunamaz; hiç kimseden (Allah izin vermedikçe) şefaat kabul olunmaz, fidye alınmaz; onlara asla yardım da yapılmaz. (Bkz. Şefaat ve şefaate kimin yetkili olduğuna dair Bakara 2/254, 255; Zumer 39/44; Meryem 19/87; Zuhruf 43/86; Nebe 78/37; Müddessir 74/48; Taha 20/109; Sebe 34/23; Necm 53/26; Enbiya 21/26, 28)

وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ
وَيَسْتَحْيُونَ نِسَٓاءَكُمْ وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٤٩﴾

'49. Hatırlayın ki, sizi, Firavun taraftarlarından kurtardık. Çünkü onlar size azabın en kötüsünü reva görüyorlar, yeni doğan erkek çocuklarınızı kesiyorlar, (fenalık için) kızlarınızı hayatta bırakıyorlardı. Aslında o size reva görülenlerde Rabbiniz'den büyük bir imtihan vardı.

"**Firavun:** Eski Mısır hükümdarlarına verilen bir unvandır. Hz.

Musa'nın gelmesine takaddüm eden senelerde kahinler, İsrail Oğullarından doğacak bir çocuğun, Firavunun tacını tahtını yıkacağını söylediler. Bunu duyan Firavun, yeni doğan erkek çocukların kesilmesini emretti. Allah, bununla İsrail Oğullarını imtihan ediyordu."

İsrail Oğullarının erkek çocukları, Firavun tarafından verilen bir emir ile katlediliyordu. Fakat, Yüce Allah'ın takdiri ile içlerinden en az bir tanesi, öldürme (katl) emrini veren Firavun tarafından kurtarılarak büyütüldü. Bu çocuk, daha sonra Firavunun sonunu hazırlayacak olan ve İsrail Oğullarının kaderine damgasını vuracak, büyük peygamber Hz. Musa'dan başkası değildi.

Kur'an'ı Kerim'in değişik surelerinde, Hz. Musa ile ilgili, farklı konuları içeren bir takım kıssalar bulunmaktadır.

وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَأَنْجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٠﴾

50. Bir zamanlar biz sizin için denizi yardık, sizi kurtardık, Firavunun taraftarlarını da, siz bakıp dururken denizde boğduk.

Ayette sözü edilen mucizenin, Kızıl Denizde meydana geldiğine dair tefsirciler arasında görüş birliği vardır.

'Firavunun elinde büyüyen Musa, sonunda peygamber oldu, İsrail Oğullarını Mısır'dan alıp Filistin'e götürmek istedi, Firavun ve adamları İsrail Oğullarını yakalamak için onların ardına düştüler. Fakat Allah'ın emriyle Musa mucizeli asası ile denize vurunca denizi ikiye ayırdı. İsrail Oğullarının ardından denize giren Firavun ve askerleri, birinciler karaya ulaştıktan sonra denizin kapanması ile boğuldular'. (Ateş, I. 147; Ayrıca bkz. Şara 42/63)

وَإِذْ وَاعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ
وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٥١﴾

51. Musa'ya kırk gece (vahyetmek üzere) söz vermiştik. Sonra haksızlık ederek buzağıyı (tanrı) edindiniz.

Hz Musa, Allah'ın daveti üzerine Tur Dağı'na gidince, geride kalan kavmine, Samiri adında birisi, bir dana heykelini getirir ve 'Bu sizin Rabbınızdır. Musa bunu unuttu, o gelinceye kadar buna tapın' der. Hz.

Harun buna mani olmaya çalışırsa da başarılı olamaz. (İlgili konular hakkında ayrıntılar için bkz. Araf 7/7 vd. 142; Ta-Ha 20/77-78 vd.; Şu'ara 26/63-66)

ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٢﴾

52. O davranışlarınızdan sonra (akıllanıp) şükredersiniz diye sizi affettik.

وَاِذْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿٥٣﴾

53. Doğru yolu bulasınız diye Musa'ya Kitabı ve hak ile batılı ayıran hükümleri verdik ki hidayete eresiniz.

Ayette Musa'ya verildiği söylenen kitap Tevrat'tır. Furkan ise, bazı ayetlerde Kur'an'ı Kerim'in diğer bir ismi olarak kullanılmıştır. Kanımızca bu ayette 'furkan' ile kastedilen, hak ile batılı ayırıp gerçeklerin öğrenilmesine imkan veren bir özellik ve ölçüdür. Bu özellikleri ise, Tevrat'ın içerdiğini de En'am Suresi 154. ayetinin 'Sonra iyilik edenlere nimetimizi tamamlamak, her şeyi açıklamak, hidayete erdirmek ve rahmet etmek maksadıyla Musa'ya da Kitabı verdik...' mealindeki hükmünden öğrenmekteyiz.

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ اِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ اَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ
فَتُوبُوا اِلٰى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا اَنْفُسَكُمْ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ
فَتَابَ عَلَيْكُمْ اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٥٤﴾

54. Musa kavmine demişti ki: Ey kavmim! Şüphesiz siz, buzağıyı (tanrı) edinmekle kendinize kötülük ettiniz. Onun için Yaradanınıza tevbe edin de nefislerinizi (kötü duygularınızı) öldürün. Öyle yapmanız Yaratıcınızın katında sizin için daha iyi dır. Böylece Allah tövbenizi kabul etmiş olur. Çünkü acıyıp tövbeleri kabul eden ancak O'dur.

Bu ayet ile Hz. Musa kavmine, buzağıya tapma nedeniyle işledikleri günahlarına, izleyen ayetlerde sözü edilen geçmişte işledikleri hatalar da anımsatılarak, tevbe etmelerini öğütlemektedir. Bu sayede, Allah katında kendileri için daha hayırlı bir sonuca ulaşabileceklerini bildirmektedir. Çünkü Allah acıyan ve tevbeleri kabul edendir.

وَاِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسٰى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْكُمُ
الصَّاعِقَةُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٥﴾

55. Bir zamanlar: Ey Musa! Biz Allah'ı açıkça görmedikçe asla sana inanmayız, demiştiniz de bakıp durur olduğunuz halde hemen sizi yıldırım çarpmıştı.

ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٦﴾

56. Sonra ölümünüzün ardından sizi dirilttik ki şükredesiniz.

"Yıldırım çarpmasından baygın düşen kavim Allah'ın iradesi ile yeniden canlanır ve istediklerinin yanlış olduğunu anlar. Ayette bu olay, ölme ve tekrar dirilme olarak anlatılmıştır".

وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى كُلُوا
مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ
يَظْلِمُونَ ﴿٥٧﴾

57. Ve sizi bulutla gölgeledik, size kudret helvası ve bıldırcın gönderdik ve "Verdiğimiz güzel nimetlerden yiyiniz" (dedik). Hakikatte onlar bize değil sadece kendilerine kötülük ediyorlardı. (49. ayetten buraya kadar olan bölümle ilgili olarak ayrıntılar için bkz. Ateş, I. 146 vd.)

Takip eden ayetlerde, İsrail Oğulları, Mısırdan kurtulup Filistin topraklarına gelince, onlara atalarının yurdu olan 'Mukaddes topraklara' girmeleri ve orada yaşayan kavim ile savaşmaları emredildiği, Allah'ın emirlerini yerine getirdikleri takdirde sahip olacakları, kendileri için çok önemli olan ve vaat edilen onca olanak ve nimetlere karşın direnmeleri ve bu nedenle hayatlarında meydana gelen olumsuzluklar ve uğratıldıklar eziyet ile cezalar anlatılmaktadır:

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا
الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ
الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾

58. (İsrail oğullarına:) Bu kasabaya girin, orada bulunanlardan dilediğiniz şekilde bol bol yiyin, kapısından eğilerek girin, (girerken) "Hıtta!" (Ya Rabbi bizi affet) deyin ki, sizin hatalarınızı bağışlayalım; zira biz, iyi davrananlara (karşılıklarını) fazlasıyla vereceğiz, demiştik.

"Ayette geçen kasabadan maksat, Kudüs veya Eriha'dır. Muhsin kelimesi ise, yaptığı işi en iyi biçimde ve noksansız yapanların vasfıdır. Kur'an'ın birçok ayetinde Muhsinler övülmüştür. Meşhur Cibril hadisinde ise ihsan, Allah'ı görürcesine ibadet etmek diye anılmıştır." (Ayrıntılı bilgi için bkz. Elmalılı, I. 301; Razı, III. 23 vd.; Kutub, I. 151 vd.)

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا
رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾

59. Fakat zalimler, kendilerine söylenenleri başka sözlerle değiştirdiler. Bunun üzerine biz, yapmakta oldukları kötülükler sebebiyle zalimlerin üzerine gökten acı bir azap indirdik.

"58. ayeti kerimede, kendilerine söylenenleri dinlemeyen ve kötülük etmeye devam eden Yahudilere Allah Teala veba gibi bir takım kötü illet ve hastalıklar vermiştir."

وَإِذِ اسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ
مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ كُلُوا وَاشْرَبُوا
مِنْ رِزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٦٠﴾

60. Musa (çölde) kavmi için su istemişti de biz ona: Değneğinle taşa vur! demiştik. Derhal (taştan) on iki kaynak fışkırdı. Her bölük,

içeceği kaynağı bildi. (Onlara:) Allah'ın rızkından yiyin, için, sakın yeryüzünde bozgunculuk etmeyin, dedik.

وَاِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسٰى لَنْ نَصْبِرَ عَلٰى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ
يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّٓائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا
وَبَصَلِهَاۜ قَالَ اَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذ۪ي هُوَ اَدْنٰى بِالَّذ۪ي هُوَ خَيْرٌۜ
اِهْبِطُوا مِصْرًا فَاِنَّ لَكُمْ مَا سَاَلْتُمْۜ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ
وَالْمَسْكَنَةُ وَبَٓاؤُ۫ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ
بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيّ۪نَ بِغَيْرِ الْحَقِّۜ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٦١﴾

61. Hani siz (verilen nimetlere karşılık): Ey Musa! Bir tek yemekle yetinemeyiz; bizim için Rabbine dua et de yerin bitirdiği şeylerden; sebzesinden, hıyarından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından bize çıkarsın, dediniz. Musa ise: Daha iyiyi daha kötü ile değiştirmek mi istiyorsunuz? O halde şehre inin. Zira istedikleriniz sizin için orada var, dedi. İşte (bu hadiseden sonra) üzerlerine aşağılık ve yoksulluk damgası vuruldu. Allah'ın gazabına uğradılar. Bu musibetler (onların başına), Allah'ın ayetlerini inkara devam etmeleri, haksız olarak peygamberleri öldürmeleri sebebiyle geldi. Bunların hepsi, sadece isyanları ve taşkınlıkları sebebiyledir.

"Beni İsrail'e alçaklık ve yoksulluk damgasının vurulmasına sebep olarak hakkı inkar etmeleri ve onu söyleyen peygamberleri acımasızca öldürmeleri gösterilmiştir Şuayıb, Zekeriyya ve Yahya gibi bir çok peygamberi haksız yere öldürmüşlerdir."

اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَالَّذ۪ينَ هَادُوا وَالنَّصَارٰى وَالصَّابِـ۪ٔينَ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾

62. Şüphesiz iman edenler; yani Yahudilerden, Hıristiyanlardan ve Sabiilerden Allah'a ve ahiret gününe hakkıyla inanıp salih amel işleyenler için Rableri katında mükafatlar vardır. Onlar için herhangi bir korku yoktur. Onlar üzüntü çekmeyeceklerdir.

Bu ayeti kerimede, Allah'a ve ahiret gününe iman edip güzel amel (ameli salih) işleyen kimselerin, hangi dine mensup olurlarsa olsunlar Allah katında ödülleri olduğu ve onların korkmalarını ve üzülmelerini gerektiren bir şeyin söz konusu olamayacağı belirtilmektedir. (Ayrıca bkz. Maide 5/69; Hac 22/17)

Yahudi: Danaya tapmaktan tövbe ettikleri vakit İsrail Oğulları'na bu ad takılmıştır. (A'raf 7/156). Bir rivayete göre de Hz. Yakup'un en büyük oğlu Yahuda'ya nispet edilmiştir. Bir başka görüşe göre ise, onlar, Tevrat'ı okudukları zaman sallanarak okurlar. Bu sebeple sallanma anlamına gelen bu isim onlara verilmiştir.

Nasara: Hz. İsa'nın konakladığı Nasıra kasabasına nispettir, diyenler vardır. Bir rivayete göre de, Hz. İsa'nın Ali İmran 52. Saffat 14 ayetlerinde geçen 'men ensari illallah' (Allah yolunda bana yardım edecekler kimlerdir?) sözünden alınmıştır. (Ayrıntılar için bkz. Öztürk, K.T. K., s.395)

Sabiiler: Haklarında çeşitli rivayetler vardır. Bir görüşe göre Hz. İbrahim'in dinini devam ettiren eski bir topluluk idi. Müfessirlerin bazıları da Sabiiliğin Yahudilik ile Hıristiyanlık arasında tek tanrılı bir din olduğunu belirtmişlerdir. Bazı yeni araştırmacılar ise, Sabiilerin Babil de yaşayan ve yarı Hıristiyan olan bir mezhep mensupları ve Hz. Yahya'nın tabiilerine benzediklerini ifade etmişlerdir. (Ayrıntılı bilgiler için bkz. Razı, III. 53 vd.; Esed, s.19/49 ve 50. no. açıklama.)

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ
وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾

63. Sizden sağlam bir söz almış, Tûr dağının altında, size verdiğimizi kuvvetle tutun, onda bulunanları daima hatırlayın, umulur ki, korunursunuz (demiştik) de siz:

ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ
الْخَاسِرِينَ ﴿٦٤﴾

64. Ondan sonra sözünüzden dönmüştünüz. Eğer sizin üzerinizde Allah'ın ihsanı ve rahmeti olmasaydı, muhakkak zarara uğrayanlardan olurdunuz.

Bu iki ayette, İsrail Oğullarından söz alındığı ve kendilerine verilen Kitabı düşünüp uymaları için dağın üzerlerine kaldırdığı, beyan edilmekte fakat detayları hakkında bilgi verilmemektedir.

"Allah'ın İsrail Oğullarından aldığı ahıd, hitap edilen toplumca bilindiği için izah edilmemiş, sadece adından söz edilmiştir. Hitap edilen toplum, Hz. Peygamber devrindeki Yahudilerdir. Onlar bu olayları kendi kitaplarında okur ve halka anlatırlardı. İşte Kur'an onları uyarmağa davet için kendi din tarihleriyle ilgili bu olayı ana çizgileriyle kendilerine hatırlatmaktadır..."

"Burada Allah'ın dağı üstlerine kaldırdığı, A'raf Suresinde ise dağın bir gölge gibi üstlerine kaldırıldığı,o kimselerin dağın üstlerine düşeceğini sandıkları anlatılmaktadır. Allah dilerse bir mucize olarak dağı insanların üstlerine kaldırır. Ama Kur'an'ı Kerim'de 'Allah'ın yasasında bir değişiklik bulamazsın' buyurulduğu üzere, Allah genel yasasını değiştirmez. Dağı da genel yasası uyarınca bir deprem olayı vasıtası ile İsrailoğullarının üstüne kaldırır. Dağın eteğinde bulunan insanlar dağın üzerlerine düşeceğini sanırlar..." (Ateş, I. 160; Ayrıca bkz. Ahzap 33/62; Fatır 35/43; Fetih 48/23)

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا
قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿٦٥﴾

65. İçinizden cumartesi günü azgınlık edip de, bu yüzden kendilerine: Aşağılık maymunlar olun! dediklerimizi elbette bilmektesiniz.

فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾

66. Biz bunu (maymunlaşmış insanları), hadiseyi bizzat görenlere ve sonradan gelenlere bir ibret dersi, muttakiler için de bir öğüt vesilesi kıldık.

"Allah Beni İsrail'den kötülükte şuurlu olarak ısrar eden o bedbahtları önce maymun kılığına sokmuş, sonra da onları helak etmiştir. Bunun, insanların aslının maymun iddiasıyla bir ilgisi yoktur." (Ayrıca bkz. A'raf 7/163-166 ve açıklamalar.)

67. Ayetle başlayıp 73. ayette son bulan bu bölümde, suremize adını veren bakarın kurban edilmesi emri etrafında cereyan eden olaylarla, Yahudiler'in diğer insanlardan bazı farklı davranış biçimlerine işaret olunmaktadır: (Konu ile ilgili ayrıntılar için Ateş, I. 164 vd; Razı, III, 72 vd.; Elmalılı, I. 315 vd)

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِه۪ٓ اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةًۜ قَالُٓوا اَتَتَّخِذُنَا
هُزُوًاۜ قَالَ اَعُوذُ بِاللّٰهِ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْجَاهِل۪ينَ ﴿٦٧﴾

67. Musa, kavmine: Allah bir sığır kesmenizi emrediyor, demişti de: Bizimle alay mı ediyorsun? demişlerdi. O da: Cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım, demişti.

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَۜ قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا
فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌۜ عَوَانٌ بَيْنَ ذٰلِكَۜ فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ ﴿٦٨﴾

68. "Bizim adımıza Rabbine dua et, bize onun ne olduğunu açıklasın" dediler. Musa: Allah diyor ki: "O, ne yaşlı ne de körpe; ikisi arasında bir inek." Size emredileni hemen yapın, dedi.

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَاۜ قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَٓاءُ
فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِر۪ينَ ﴿٦٩﴾

69. Bu defa: Bizim için Rabbine dua et, bize onun rengini açıklasın, dediler. "O diyor ki: Sarı renkli, parlak tüylü, bakanların içini açan bir inektir" dedi.

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَۙ اِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَاۜ وَاِنَّٓا اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ
لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾

[10]70. "(Ey Musa!) Bizim için, Rabbine dua et de onun nasıl bir sığır

olduğunu bize açıklasın, nasıl bir inek keseceğimizi anlayamadık. Biz, inşallah emredileni yapma yolunu buluruz" dediler.

قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُث۪يرُ الْاَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَۚ مُسَلَّمَةٌ
لَا شِيَةَ ف۪يهَاۜ قَالُوا الْـٰٔنَ جِئْتَ بِالْحَقِّۜ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧١﴾

71. (Musa) dedi ki: Allah şöyle buyuruyor: O, henüz boyunduruk altına alınmayan, yer sürmeyen, ekin sulamayan, serbest dolaşan (salma), renginde hiç alacası bulunmayan bir inektir. "İşte şimdi gerçeği anlattın" dediler ve bunun üzerine (onu bulup) kestiler, ama az kalsın kesmeyeceklerdi.

وَاِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادّٰرَءْتُمْ ف۪يهَاۜ وَاللّٰهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَۚ ﴿٧٢﴾

72. Hani siz bir adam öldürmüştünüz de onun hakkında birbirinizle atışmıştınız. Halbuki Allah gizlemekte olduğunuzu ortaya çıkaracaktır.

فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَاۜ كَذٰلِكَ يُحْيِ اللّٰهُ الْمَوْتٰىۙ وَيُر۪يكُمْ اٰيَاتِه۪ لَعَلَّكُمْ
تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾

73. "Haydi, şimdi (öldürülen) adama, (kesilen ineğin) bir parçasıyla vurun" dedik. Böylece Allah ölüleri diriltir ve düşünesiniz diye size ayetlerini (Peygamberine verdiği mucizelerini) gösterir.

"Bu ayetlerde geçen sığır kesme kıssası, daha ziyade İsrail Oğulları'ndan iki gencin, mirasa konmak için amcalarını öldürmelerine bağlanır. Olay Hz. Musa'ya arz edilir. Hz. Musa bir türlü katilleri bulamaz, ve Allah'a sığınır. O da bir sığır kesmesini, onun bir parçasıyla ölüye vurmasını, ölünün dirilerek katili haber vereceğini bildirir. Neticede böyle olur. Ayetlerin zahiri de buna işaret eder. Ancak, eski Mısırlıların ineğe tapmaları, bir ara Yahudilerin de buzağıya tapmaları, sığır kesilmesi hadisesinde başka hikmetlerin de bulunduğunu gösterir. Bir parçası ile ona vurun buyurulup arkasından da Allah'ın ölüleri diriltmesinden bahsedilince, müfessirlerin çoğu bunu kesilen bir ineğin bir parçası ile ölüye vurmak suretiyle onun dirilmesi şeklinde anlamışlardır. Bu taktirde olay bir mucizedir; Allah'ın kudreti ile ölü böyle bir sebep olmadan da dirilebilir. Dikkatleri daha ziyade çekmek

için böyle bir merasim tertip edilmiş ve akabinde mucize gerçekleşmiştir." (Bu ayetin yorumu ile ilgili olarak tamamen değişik ve ilginç görüş için bkz. Esed, s.21/57. no.açk.)

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ اَوْ اَشَدُّ قَسْوَةً وَاِنَّ مِنَ
الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهَارُ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ
وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٧٤﴾

74. (Ne var ki) bunlardan sonra yine kalpleriniz katılaştı. Artık kalpleriniz taş gibi yahut daha da katıdır. Çünkü taşlardan öylesi var ki, içinden ırmaklar kaynar. Öylesi de var ki, çatlar da ondan su fışkırır. Taşlardan bir kısmı da Allah korkusuyla yukardan aşağı yuvarlanır. Allah yapmakta olduklarınızdan gafil değildir.

اَفَتَطْمَعُونَ اَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ
كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

75. Şimdi (ey müminler!) onların size inanacaklarını mı umuyorsunuz? Oysa ki onlardan bir zümre, Allah'ın kelamını işitirler de iyice anladıktan sonra, bile bile onu tahrif ederlerdi.

Tevrat'ın içeriği Kur'an'ın içeriğine bir hayli benzemekte idi. Ayrıca, Yahudiler de Allah'ın birliğine inandıkları ve Allah'tan başkasına tapmayı günah saydıkları için, öyle anlaşılıyor ki, Müslümanlar, onların Müslüman olabilecekleri ümidine kapılmıştı. Ne var ki, onlar böyle bir sonucu beklerlerken, ayeti kerimede de işaret edildiği üzere, Yahudilerin bir bölümü umulanın ve beklenin tam tersi tutum ve davranışlar sergilemeye başladılar. Bu duruma, başta Peygamber olmak üzere Müslümanlar fazlaca müteessir oldular. Onları teselli etmek için bu ayetin nazil olduğu rivayeti vardır. .

Ayetten anlaşıldığına göre İsrail Oğulları, kendi Kitaplarının ayetlerini işitip iyice anladıktan sonra, bir takım maddi çıkar sebepleri ile, kasten yanlış yorum yapıp menfaatler elde etmiş ve bu davranışlarını yol etmişlerdi. Kendi kitapları konusunda böyle davranan kimselerin, umulandan farklı eylemler sergilemeleri, Müslümanların üzülmelerine

değer olmadığı ifade edilmekte ve Müslümanlar bu suretle teselli edilmektedirler.

وَاِذَا لَقُوا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا قَالُٓوا اٰمَنَّاۚ وَاِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ قَالُٓوا
اَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَٓاجُّوكُمْ بِه۪ عِنْدَ
رَبِّكُمْۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٧٦﴾

76. (Münafıklar) inananlarla karşılaştıklarında "İman ettik" derler. Birbirleriyle baş başa kaldıkları vakit ise: Allah'ın size açtıklarını (Tevrat'taki bilgileri), Rabbiniz katında sizin aleyhinize hüccet getirmeleri için mi onlara anlatıyorsunuz; bunları düşünemiyor musunuz? derler.

اَوَلَا يَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٧﴾

[11]77. Onlar bilmezler mi ki, gizlediklerini de açıkça yaptıklarını da Allah bilmektedir.

76. ayet hükmünden öyle anlaşılıyor ki, İsrail Oğullarından bazıları, kendi Kitapları ya da başka kaynaklardan, gelecek olan peygamber ve dini konusunda bir takım doğru bilgiler edinmişlerdi. Bazen de bildikleri bu hususlarla ilgili olarak, Müslümanlarla konuşuyorlardı. Müslümanlarla başka, onlardan ayrılınca da tam tersi konuşmayı adet edinen münafıklar, arkadaşlarının bu davranışlarına: 'Rabbınız katında Müslümanlar, aleyhinize delil olarak kullansınlar diye mi onlara bildiklerinizi anlatıyorsunuz?' şeklinde çıkışarak kızıyorlardı. 77. ayet hükmü ile de bu şekilde davrananlara, Allah'tan hiçbir şeyin saklanamayacağı hatırlatılarak bu tür gayretlerin faydasız ve boş çabalar olduğu bildirilmektedir.

وَمِنْهُمْ اُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ اِلَّٓا اَمَانِيَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا
يَظُنُّونَ ﴿٧٨﴾

78. İçlerinde bir takım ümmiler vardır ki, Kitabı (Tevrat'ı) bilmezler. Bütün bildikleri kulaktan dolma şeylerdir. Onlar sadece zan ve tahminde bulunuyorlar.

Ümmi: Okur yazar olmayan demektir.Yahudi ve Hıristiyan olmayan Araplara da, ümmi diyenlere rastlanmıştır. (Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Öztürk, K.T. K., s.602 vd.)

Emaniyy: 'İki anlamı vardır: Biri okumak, diğeri de bizim kuruntu dediğimiz hayaldir. Bazen ideal anlamına da gelir, Sözcük insanın içinde duyduğu ya da taşıdığı istek ve ağırlıklı olarak da kuruntusuna dikkat çekmek için kullanılmaktadır. (Bkz. Ateş, I. 169; Bakara 2/111; al-i İmran 3/75; Cuma 62/5)

فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَٰذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ
لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ
لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ ﴿٧٩﴾

79. Elleriyle (bir) Kitap yazıp sonra onu az bir bedel karşılığında satmak için "Bu Allah katındandır" diyenlere yazıklar olsun! Elleriyle yazdıklarından ötürü vay haline onların! Ve kazandıklarından ötürü vay haline onların!

Ayeti kerimede, Kur'an'ı Kerimin, bazen Allah'a iftira, bazen de Allah'a yalan isnat etmek şeklinde tavsif ettiği hususlara işaret olunmaktadır. Bu çirkin hareketleri genellikle din adamlığı kisvesine bürünen, gerçekte birer sahtekar olmaktan başka bir özellikleri bulunmayan din bezirganları işlemektedirler. Gerçek din adamlarının böyle davranmaları asla mümkün değildir. (Ayrıca bkz. Öztürk, K. İsl., s.368 vd.; Nahl 16/116)

وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ
عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾

80. İsrail oğulları: 'Sayılı birkaç gün müstesna, bize ateş dokunmayacak' dediler. De ki: Siz Allah katından bir söz mü aldınız -ki Allah sözünden caymaz-yoksa Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?

Bu tür iddialar tamamen yalan ve uydurmalardan başka bir şey

değildir. Allah tarafında verilmiş bir söz olmadıkça hiç kimse akıbetinden emin olamaz.

Bu tür iddialara en güzel cevaplar, izleyen 81. ve 82. ayetlerde açık bir şekilde verilmektedir. (Ayrıca bkz. Ateş, I. 170-171; Nisa 4/17-18, 48, 116)

بَلٰى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَاَحَاطَتْ بِه۪ خَط۪يـٓئَتُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ
هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٨١﴾

81. Hayır! Kim bir kötülük eder de kötülüğü kendisini çepeçevre kuşatırsa işte o kimseler cehennemliktirler. Onlar orada devamlı kalırlar.

وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِۚ
هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٨٢﴾

82. İman edip yararlı iş yapanlara gelince onlar da cennetliktirler. Onlar orada devamlı kalırlar.

وَاِذْ اَخَذْنَا م۪يثَاقَ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ لَا تَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ
اِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينِ وَقُولُوا
لِلنَّاسِ حُسْنًا وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَۜ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ اِلَّا
قَل۪يلًا مِنْكُمْ وَاَنْتُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٨٣﴾

83. Vaktiyle biz, İsrail Oğullarından:Yalnızca Allah'a kulluk edeceksiniz, ana-babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz diye söz almış ve "İnsanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekatı verin" diye de emretmiştik. Sonunda azınız müstesna, yüz çevirerek dönüp gittiniz.

"İsrail Oğullarının yaptığı işler ve bu davranışlar hakkındaki bu bilgiler, Kur'an'ın geldiği devirde yaşayan Yahudilerin, Tevrat'ı tahrif edip gerçekleri gizlemelerinden dolayı verilmiştir. Çünkü Hz. Muhammet

gönderildiği zaman, Arabistanda, özellikle Medine ve civarında, oldukça kalabalık bir Yahudi topluluğu yaşamakta idi. Ahir zaman peygamberi gönderilmeden önce bir peygamber geleceğini etrafa yayan Yahudiler, Peygamberimiz gelince, ağız değiştirdiler. Zira onlar gelecek peygamberi Yahudilerden bekliyorlardı. Araplardan gelince onu kıskandılar. Kur'an'da Yahudiler hakkında daha çok bilgi verilmesinin sebebi budur. Ahir zaman peygamberi, sonunda hıyanetleri yüzünden onlarla savaşmak ve onları yurtlarından sürmek zorunda kalmıştır. Yahudiler hala Müslümanlara olan düşmanlıklarını devam ettirmektedirler." (Daha geniş bilgi için bkz. Ateş, I. 173 vd.; Razı, III, 177 vd.; Elmalılı, I, 326 vd.)

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ
مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾

[12]84. (Ey İsrail oğulları!) Birbirinizin kanını dökmeyeceğinize, birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacağınıza dair sizden söz almıştık. Her şeyi görerek sonunda bunları kabul etmiştiniz.

83. ve 84. ayetlerde Yahudilere verilen emir ve onlardan alınan söz ile 'On Emir' diye bildiğimiz ve Hz. Musa'ya verilen emirlerdir. Emirler Musa'ya verilmiş ve ondan da Yahudilerin bu emirlere uyacaklarına dair, onlar adına söz alınmıştır. Yazılı levhalar şeklinde verilen On Emir de yer alan ve Yahudilerin uyması istenilen konular şöyle sıralanmıştır:" 1- Allah'tan başkasına tapmayın. 2- Ana-babaya iyilik edin. 3- Akrabaya iyilik edin. 4- Yetimlere iyilik edin. 5-Yoksullara iyilik edin. 6- İnsanlara güzel sözlerle hitap edin. 7- Namazı kılın. 8-Zekatı verin. 9- Birbirinizin kanını dökmeyin. 10- Birbirinizi yurdunuzdan çıkarmayın" (Ateş, I, 173)

ثُمَّ أَنْتُمْ هٰؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ
تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِنْ يَأْتُوكُمْ أُسَارٰى تُفَادُوهُمْ
وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ
وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذٰلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيٰوةِ

الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُرَدُّونَ اِلٰٓى اَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ
عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾

85. Bu misakı kabul eden sizler, (verdiğiniz sözün tersine) birbirinizi öldürüyor, aranızdan bir zümreyi yurtlarından çıkarıyor, kötülük ve düşmanlıkta onlara karşı birleşiyorsunuz. Onları yurtlarından çıkarmak size haram olduğu halde (hem çıkarıyor hem de) size esirler olarak geldiklerinde fidye verip onları kurtarıyorsunuz. Yoksa siz Kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkar mı ediyorsunuz? Sizden öyle davrananların cezası dünya hayatında ancak rüsvaylık; kıyamet gününde ise en şiddetli azaba itilmektir. Allah sizin yapmakta olduklarınızdan asla gafil değildir.

M. Esed, ayetin birinci bölümünde değinilen birbirlerini öldürme, yurtlarından çıkarma ve esirlere yapılan muamele konusundaki davranışlardan söz edilmesinin, Hz. Peygamberin hicreti sırasında Medine'de var olan duruma ait bir atıf olduğuna işaret ettikten sonra şöyle devam etmektedir: 'Medine'nin iki Arap kabilesi Evs ve Hazreç devamlı birbiriyle savaş halinde idiler; ve orada yaşayan üç Yahudi kabilesinden- Beni Kaynuka, Beni Nadir ve Beni Kurayza-ilk ikisi Hazrec'in müttefiki olduğu halde, üçüncüsü Evs'in müttefiki idi. Böylece, yaptıkları savaşlarda Yahudiler müşrikler ile ittifak halinde öteki Yahudileri (birbiriyle günah ve nefrette yardımlaşarak) öldürüyorlardı. Bu Hz. Musa'nın şeriatına göre iki misli ağır suç idi. Ancak yine de o şeriata uyarak birbirlerinden aldıkları esirleri sonradan fidye karşılığı serbest bırakıyorlardı. Kur'an'ın izleyen cümlede işaret ettiğ açık tutarsızlık budur.' (Esed, s. 24/69. no.açık)

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ
وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٨٦﴾

86. İşte onlar, ahirete karşılık dünya hayatını satın alan kimselerdir. Bu yüzden ne azapları hafifletilecek ne de kendilerine yardım edilecektir.

Bu ayetlerden anlaşılıyor ki, Yahudiler kendi aralarında barışık toplum değillerdi. Birbirlerini öldürür ve yurtlarından kovarlardı. Esir olarak geri geldiklerinde de bu kere onları, fidye verip geri alırlardı. Bu

durum sorulduğu zaman da 'Ne yapalım Allah'ın emri böyle' derlerdi. Bunun gibi türlü kötülükler yaparlardı. Bu dünyadaki bu tavırları, Kur'an'ı Kerimde: 'Ahireti verip dünyayı satın alma'biçiminde yorumlanmaktadır.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِه۪ بِالرُّسُلِ وَاٰتَيْنَا
عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِؕ اَفَكُلَّمَا جَٓاءَكُمْ
رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْۚ فَفَر۪يقًا كَذَّبْتُمْ وَفَر۪يقًا
تَقْتُلُونَ ﴿٨٧﴾

87. Andolsun biz Musa'ya Kitabı verdik. Ondan sonra artarda Peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da mucizeler verdik. Ve onu, Rûhu'l-Kudüs (Cebrail) ile destekledik. (Ne var ki) gönlünüzün arzulamadığı şeyleri söyleyen bir elçi geldikçe ona karşı büyüklük tasladınız. (Size gelen) peygamberlerden bir kısmını yalanladınız, bir kısmını da öldürdünüz.

"Burada Allah Teala İsrail Oğulları'na şu anlamda olmak üzere uyarıda bulunuyor: Andolsun ki Musa'ya kitabı biz verdik, ondan sonra gelen peygamberleri biz gönderdik. Hz. İsa'yı da biz gönderdik ve onu Ruhul Kudüs ile takviye ettik, siz onu öldürmeye teşebbüs ettiniz, fakat bunu yapamadınız. Hz. Muhammet'i de öldürmeye teşebbüs ediyorsunuz. Onu da yapamazsınız, biz onu koruruz. İnkar ve isyanınız sebebiyle Allah'ın lanetini hak ettiniz. Bundan sonra iman etmeniz beklenmez. Ortaya koyduğunuz mazeretler de geçersizdir."

Ruhu-l Kudüs: Ruh, her türlü canlı varlıkların hayatiyet belirtisi olarak bildiğimiz bir kavramdır. Ruhu-l Kudüs, temiz ruh demek olup Cebrail (a.s.)'ın adıdır. (Bkz. Nahl 16/102; Şu'ara 26/193-194) Cebrail (a.s.)'ın bütün peygamberlerden farklı olarak Hz. İsa (a.s.) ile olan ilişkisinin fazla vurgulanması konusunda daha geniş bilgi Meryem Suresinde verilecektir. (Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, III, 202 vd.)

وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌؕ بَلْ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَل۪يلًا مَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

88. (Yahudiler peygamberlerle alay ederek) "Kalplerimiz perdelidir" (kalpler zaten 'bilgi' ile dolu) dediler. Hayır; küfür ve isyanları sebebiyle Allah onlara lanet etmiştir. O yüzden çok az inanırlar.

M. Esed: "Lafzen 'kalplerimiz (bilgi) mahfazalıdır' diyerek, zaten sahip oldukları dinsel bilgiden dolayı başka ilave bir öğretiye ihtiyaçları olmadığı şeklindeki böbürlenmelerine işaret. Yani onların bütün inançları, bizatihi kendileri ve Allah katında sahip olduklarını iddia ettikleri sözde 'imtiyazlı' statü üzerinde odaklanmıştır." demektedir. (Esed, s.23/73 ve 74 nolu açıklamalar)

وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ
قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ
فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾

[13]89. Daha önce kafirlere karşı zafer isterlerken kendilerine Allah katından ellerindeki (Tevrat'ı) doğrulayan bir kitap gelip de (Tevrat'tan) bilip öğrendikleri gerçekler karşılarına dikilince, onu inkar ettiler. İşte Allah'ın laneti böyle inkarcılaradır.

Burada Yahudilerin genelde sergiledikleri iki yüzlü davranışların bir örneği anımsatılmakta ve denilmektedir ki: 'Her ne zaman Allah katından onlara yani Yahudilere, halen sahip oldukları hakikat yani Tevrat'ı tastik eden bu ayetler gibi yeni bir vahiy geldiyse, daha önce, hakikatı inkara şartlanmış olanlara karşı üstün gelmek için yalvarıp yakardıklarını çarçabuk unutarak daha önce öğrenip bildikleri ve tanıdıkları hakikatı yani Hz. Muhammed'in geleceği gerçeğini, bu kere inkar etmeye kalkıştılar. İşte Allah'ın laneti bu tür davranışları sergileyen inkarcılar için hazırlanmıştır.'

بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ بَغْيًا
أَنْ يُنَزِّلَ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ فَبَاءُوا بِغَضَبٍ عَلَى غَضَبٍ
وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٩٠﴾

90. Allah'ın kullarından dilediğine peygamberlik ihsan etmesini kıskandıkları için Allah'ın indirdiğini (Kur'an'ı) inkar ederek kendilerini harcamaları ne kötü bir şeydir! Böylece onlar, gazap üstüne gazaba uğradılar. Ayrıca kafirler için alçaltıcı bir azap vardır.

Allah'ın, vahyini İsrail soyundan gelmeyen birine, yani burada Arap bir Peygamber olan Hz. Muhammed (s.a.)'e indirilmesini kıskananlar ve gerçeği inkar edenler için hazırlanmış utanç vereci bir azabın varlığı ifade edilmektedir.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِمَا أَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا
وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ
تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللّٰهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٩١﴾

91. Kendilerine: Allah'ın indirdiğine iman edin, denilince: Biz sadece bize indirilene (Tevrat'a) inanırız, derler ve ondan başkasını inkar ederler. Halbuki o Kur'an kendi ellerinde bulunan Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gelmiş hak kitaptır. (Ey Muhammet!) Onlara: Şayet siz gerçekten inanıyor idiyseniz daha önce Allah'ın peygamberlerini neden öldürüyordunuz? deyiver.

Bu ayetin son cümlesi ile yapılan yollama (atıf), Hz. Musa'nın şeriatınadır. Musa şeriatında değil peygamber, herhangi bir suçsuz insanın öldürülmesi dahi büyük cürüm sayılıyordu. Durum böyle iken ve kendileri de idda ettikleri gibi kendilerine indirilene yani Tevrat'a hakkıyla bağlı kimseler idiyseler ve kendi dinlerinde öldürme fiili bu derece yasak iken, daha önceleri peygamberlerini niçin öldürdükleri sorularak (örneğin Zekeriyya a.s.), bu surete yalancılıkları ve iki yüzlü davranışları vurgulanmaktadır.

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسٰى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ
وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٩٢﴾

92. Andolsun Musa size apaçık mucizeler getirmişti. Sonra onun ardından, zalimler olarak buzağıyı (tanrı) edindiniz. (Bkz. A'raf 7/148 vd.; Ta-Ha 20/85)

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ
بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُوا قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ
الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ إِيمَانُكُمْ إِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿٩٣﴾

93. Hatırlayın ki, Tûr dağının altında sizden söz almış: Size verdiklerimizi kuvvetlice tutun, söylenenleri anlayın, demiştik. Onlar: İşittik ve isyan ettik, dediler. İnkarları sebebiyle kalplerine buzağı sevgisi dolduruldu. De ki: Eğer inanıyorsanız, imanınız size ne kötü şeyler emrediyor!

"Yahudiler Tevrat'tan edindikleri bilgilere göre bir peygamber geleceğini ve bunun kendilerinden geleceğini düşünerek ondan faydalanmanın planlarını yapıyorlardı. Bekledikleri peygamber Araplardan gelince onu inkar ettiler. 89. ayette buna işaret edilmiştir. Onlar aslında Hz. Musa'ya da hakkıyla inanmış değillerdi. 92. ayette ifade edildiği gibi Hz. Musa nice mucizeler getirdiği halde o Tur'a gidince buzağıya taptılar."

İşrab: işrab, bir şeyin başka bir şeye karışması ya da içirmek anlamındadır. Ayette, buzağı sevgisinin, suyun bedene karışması gibi tapanlarının gönüllerine akıp canlarının her zerresine karışması anlamındadır."

قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا
الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩٤﴾

[14]94. De ki: Şayet ahiret yurdu Allah katında diğer insanlara değil de yalnızca size aitse ve bu iddianızda doğru iseniz haydi ölümü temenni edin (bakalım), de.

Bu ayet ile Hz. Peygambere, onların (bu surenin 111. ayetine yollama yapılarak): 'Yahudi ve Hıristiyan olmadıkça hiç kimse cennete giremez.' iddialarına gerçekten inanıyor ve ahiret yurdunun diğer

insanlara değil de sadece kendilerine has kılındığını, iddia ediyor buna inanıyor ve söylediklerinin de gerçek ve doğru olduğunda ısrar ediyorlar ise, o takdirde Allah'tan ölüm temenni etmelerini, söylemesi emredilmektedir.

وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدٖيهِمْ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ بِالظَّالِمٖينَ ﴿٩٥﴾

95. Onlar, kendi elleriyle önceden yaptıkları işler (günah ve isyanları) sebebiyle hiç bir zaman ölümü temenni etmeyeceklerdir. Allah zalimleri iyi bilir.

Önceki ayette ayrıntılarına değinilen iddialarına karşılık siz de onlara: 'Gerçekler dediğiniz gibi ise, hadi ölümünüzü isteyin' deseniz de onlar, asla ölmek istemez ve bu dilekte bulunmazlar denilmektedir. Bu ayetler Yahudilerin ırkçılık konusunu ahirete kadar taşıdıklarını göstermektedir.

وَلَتَجِدَنَّهُمْ اَحْرَصَ النَّاسِ عَلٰى حَيٰوةٍ وَمِنَ الَّذٖينَ اَشْرَكُوا يَوَدُّ اَحَدُهُمْ
لَوْ يُعَمَّرُ اَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهٖ مِنَ الْعَذَابِ اَنْ يُعَمَّرَ
وَاللّٰهُ بَصٖيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

96. Yemin olsun ki, sen onları yaşamaya karşı insanların en düşkünü olarak bulursun. Putperestlerden her biri de arzular ki, bin sene yaşasın. Oysa yaşatılması hiç kimseyi azaptan uzaklaştırmaz. Allah onların yapmakta olduklarını eksiksiz görür.

İbni Abbas tefsirine göre bu ayette Yahudilere söylenen şudur: 'Siz, Allah'ın dostları, Allah'ın oğulları, sevgilileri olduğunuzu zannediyorsunuz, yalnız sizin cennet ehli olduğunuzu, sizden başkasının cehennem ehli olduğunu iddia edip söylüyorsunuz. Madem ki öyledir, o halde 'mübahele' ediniz.Yani, kim yalancı ise ona ölüm talep ediniz.' (Bkz. Ateş, I, 180; Mübahele konusunda ali- İmran 3/61 ve açıklamalar.)

قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرٖيلَ فَاِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلٰى قَلْبِكَ بِاِذْنِ اللّٰهِ
مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنٖينَ ﴿٩٧﴾

97. De ki: Cebrail'e kim düşman ise şunu iyi bilsin ki Allah'ın izniyle Kuran'ı senin kalbine bir hidayet rehberi, önce gelen kitapları doğrulayıcı ve müminler için de müjdeci olarak o indirmiştir.

"Rivayete göre Fedek hahamlarından Abdullah b. Suriye Hz. Peygamber ile münakaşa etmiş, kendisine vahyi kimin getirdiğini sormuş, Cebrail deyince 'O bizim düşmanımızdır. Başkası getirseydi iman ederdik' demiştir. Bunun üzerine bu ayet inmiştir." (Ayrıntılı bilgi için bkz. Emiroğlu, I, 58 vd.; al-i İmran 3/3 açıklama.)

مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ
اللّٰهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ ﴿٩٨﴾

98. Kim, Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikail'e düşman olursa bilsin ki Allah da inkarcı kafirlerin düşmanıdır.

Medine Yahudilerinden birçok bilginler Cebrail (a.s.)'i üç nedenden ötürü Yahudilerin düşmanı olarak kabul ediyorlardı. (Esed, s. 27/80 nolu not):

1- Yahudi tarihinin ilk dönemi boyunca başlarına gelen bütün felaket haberlerinin Cebrail tarafından kendilerine aktarıldığını düşünüyorlardı, böylece Cebrail onların gözünde, güzel haberlerin taşıyıcısı ve kendilerinin dostu olarak gördükleri Mikail'in tersine, bir 'kara haberci' idi.

2- Yahudiler, yalnız İsrail soyundan gelen birinin ahir zaman peygamberi olacaklarını umdukları için, Hz. Muhammede peygamberliği ve Kur'an ayetlerini Cebrail'in getirdiğinin Kur'an'ı kerimde defalarca tekrarlanmasına kızmışlardı.

3- Cebrail vasıtasıyla vahyedilmiş olan Kur'an'ın bazı Yahudi inanç ve davranışlarının şiddetli eleştirileriyle dolu olması ve onları Hz. Musa'nın 'hakiki' meajına karşı olmakla suçlaması.

وَلَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍۚ وَمَا يَكْفُرُ بِهَٓا اِلَّا
الْفَاسِقُونَ ﴿٩٩﴾

99. Andolsun ki sana apaçık ayetler indirdik. (Ey Muhammet!) Onları ancak fasıklar inkar eder.

Fasık: Fısk içine düşenlere verilen bir sıfattır. Fisk ise din terminolosinde: 'Dinin koyduğu sınırlardan dışarı çıkmak' olarak tanımlanmaktadır. Fasıklar için,'Yoldan çıkan, günahkar, şerli, zararlı ve sapık kimseler' şeklinde başka bir niteleme de yapılmıştır. (Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Öztürk, K.T.K., s.127 vd.)

أَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٠﴾

100. Ne zaman onlar bir antlaşma yaptılarsa, yine kendilerinden bir gurup onu bozmadı mı? Zaten onların çoğu iman etmezler.

وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ
مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾

101. Allah tarafından kendilerine, yanlarında bulunanı tasdik edici bir elçi gelince Ehli kitaptan bir gurup, sanki Allah'ın kitabını bilmiyormuş gibi onu arkalarına atıp terk ettiler.

Bu ayetle işaret edilen ilahi kelam, Tevrat'tir. Yahudiler Tevratta yer alan Arap peygamberlerin geleceği haberini gözardı etmek suretiyle, Hz. Musa'ya bahşedilen vahyin tamamını reddetmiş oldular. (Daha önce bu surenin 42. ayeti vesilesi ile yapılan açıklamaya bakınız.)

وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَى مُلْكِ سُلَيْمَانَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ
وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنْزِلَ عَلَى
الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى
يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ

بِهٖ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهٖ وَمَا هُمْ بِضَٓارّٖينَ بِهٖ مِنْ اَحَدٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ
وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرٰيهُ
مَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ
لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٢﴾

[15]102. Süleyman'ın hükümranlığı hakkında onlar, şeytanların uydurup söylediklerine tabi oldular. Halbuki Süleyman büyü yapıp kafir olmadı. Lakin şeytanlar kafir oldular. Çünkü insanlara sihri ve Babil'de Harut ile Marut isimli iki meleğe indirileni öğretiyorlardı. Halbuki o iki melek, herkese: Biz ancak imtihan için gönderildik, sakın yanlış inanıp da kafir olmayasınız, demeden hiç kimseye (sihir ilmini) öğretmezlerdi. Onlar, o iki melekten, karı ile koca arasını açacak şeyleri öğreniyorlardı. Oysa büyücüler, Allah'ın izni olmadan hiç kimseye zarar veremezler. Onlar, kendilerine fayda vereni değil de zarar vereni öğrenirler. Sihri satın alanların (ona inanıp para verenlerin) ahiretten nasibi olmadığını çok iyi bilmektedirler. Karşılığında kendilerini sattıkları şey ne kötüdür! Keşke bunu anlasalardı!

Şeytanlar: Kadim Arapçadaki kullanıma uygun olarak bu terim ile, çoğunlukla,'kötülükteki şiddetli ısrarları ya da kötülükten vaz geçmelerde gecikmeleri (temerrürleri),' nedeni ile şeytanlara benzetilen insanların kast edildiği ifade edilmektedir. Bu yorum müfessirlerin çoğu tarafından da kabul edilemektedir. Fakat şeytan terimi, (şetane fiilinden türetilmiştir) Kur'an'ı Kerim'de çoğunlukla insanın ruhundaki şeytani, yani son derece kötü eğilimler ve özelliklerle, hakikate ve maneviyata düşman olan bütün dürtüleri tanımlamak için kullanılmıştır, denilmektedir.(Ragib, Şeytan md.)

"Eski kavimlerin çoğu sihre inanırlardı. Bu yüzden sihir, dini inançlarla tamamen karışmış durumda idi. Bu sebeple sihirbazlar halkı kandırıyorlardı. Sihir çeşitleri şöyledir:

1.Kaldanilerin Sihri: Bunlar yıldızlara taparlar, kainatı idare edenlerin yıldızlar olduğunu, hayır ve şerrin onlardan geldiğini, semavi güçlerin yerdeki güçlerle birleşmesi sonucu mucizeler meydana geldiğini söylerlerdi. Bunları irşat için Allah, Hz. İbrahim'i gönderdi. Bunlar da kendi aralarında üç fırka idiler

a) Eflak ve yıldızların ebedi olduğunu söyleyenler ki onlara Sabie denilir.

b) Eflakin uluhiyetine inananlar. Bunlar her felek için yerde put yapmış ve ona hizmet etmiş putperestlerdir.

c) Eflakı ve yıldızları yaratan birisi olduğunu ve bunun onlara yeryüzünü idare etme hakkı verdiğini söyleyenler. Bunlar yıldızları aracı kabul ederlerdi.

2. Ruh gücüne dayanarak ortaya konan sihir: Buna göre insan ruhu tasfiye ile icat etme, öldürme, diriltme, bünye ve şekilde değişiklik yapma gücüne ulaşır.

3. Ruhani varlıklardan faydalanılarak yapılan sihir: Bu da muska yapmak ve cinlerden yardım almak gibi şekillerle uygulanır.

4. Göz boyamak şeklinde yapılan sihir: Hokkabazlık, el çabukluğu ve benzeri davranışlar gibi.

İslam alimleri, sihrin birinci ve ikinci şekline inananların kafir olduklarında ittifak etmişlerdir. Ancak ayette bildirildiği şekilde, yaratıcının Allah Teala olduğuna inanarak ve kötülükte kullanmamak şartıyla sihir ilmini öğrenmekte beis yoktur. Yahudiler arasında büyü yaygın idi. Bu yüzden Hz. Süleyman'ın büyük bir büyücü olduğunu, hükümdarlığı büyü ile elde ettiğini, hayvanlara ve cinlere büyü ile hükmettiğini söylerler ve buna inanırlardı. Hz. Süleyman Kur'an' da peygamber olarak tanıtılınca 'Muhammet Süleyman'ı peygamber sanıyor, halbuki o bir büyücüdür' dediler"

'Burada "şeytanca niyetler taşıyan kimseler" olarak çevrilen eş-şeytan ibaresi, diğer müfessirlerce de belirtildiği üzere insanlara işaret etmektedir; ama aynı zamanda insanın kalbindeki şeytani ve gayri ahlakı dürtülere de işaret ediyor, olabilir.' (Esed, Bak 102. ayetteki şeytan açıklamasına)

'Harut ve Marut beyanları, mecazı olarak insanların her türlü sihir teşebbüsünü reddetme ahlakı yükümlülüğü altında olduğunu dile getirir; Çünkü sihir -ister başarılı olsun isterse başarısız olsun- Allah tarafından konulan tabii düzeni değiştirmeyi amaçlar.

'Her ne olursa olsun şurası kesindir ki, Babil, eski zamanlardan beri efsane Harut ve Marut kişilikleri- belki krallar- ile sembolize edilen sihir sanatının ana yurdu olarak ünlenmşiti; işte Kur'an'ın her türlü sihir ve göz boyama teşebbüsünü ve genel olarak her türlü esrarengiz ilim-

lerle uğraşmayı kınamak amacıyla işaret ettiği efsane budur.

Yukarıdaki pasaj, kabaca 'sihir' olarak tanımlanan esrarengiz olguda objektif bir gerçeklik olup olmadığını veya buna başvuranların kendi kendilerini kandırma içinde bulunup bulunmadıklarını sorgulamaz. Burada maksat, olayların seyrini-en azından buna teşebbüs eden kişinin zihninde- "tabiat üstü" bir mahiyet taşıyan araçlarla etkilemeye çalışmanın manevi bir suç olduğu ve bunu yapanların ruhsal konumlarında çok ciddi zararlar ile sonuçlanacağı konusunda insanı uyarmaktan başka bir şey değildir.' (Esed, s.21/83-84. notlar.; Ayrıntılar için Elmalılı, I, 56 vd.; Ateş, I, 183 vd.; Razı III, 255 vd ; Kutub, I, 200 vd.)

وَلَوْ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ خَيْرٌ لَوْ كَانُوا
يَعْلَمُونَ ﴿١٠٣﴾

103. Eğer iman edip kendilerini kötülükten korusalardı, şüphesiz, Allah tarafından verilecek sevap daha hayırlı olacaktı. Keşke bunları anlasalardı!

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انْظُرْنَا وَاسْمَعُوا
وَلِلْكَافِر۪ينَ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١٠٤﴾

104. Ey iman edenler! "Raina" demeyin, "unzurna" deyin. (Söylenenleri) dinleyin. Kafirler için elem verici bir azap vardır.

'Raina demeyin...Unzurna deyin..' emri ile burada, 'Riayet' ile 'Nezaret' sistemleri ile ilgili uyarı yapılarak bilgi verilmektedir:

Riayet, gütme yani insanları sürü gibi kabul ederek çoban edasıyla idare etme anlayışını ifade eder ki Kur'an bu yöntemi yanlış ve baskıcı bir sistem olarak görüyor ve reddediyor. Doğru sistem olarak da, müdahelesiz ve baskı yapmadan buradaki adıyla 'nezaret sistemi' olduğunu kabul ediyor. Günümüzde bu durum daha da belirgin hale gelmiştir. Despot ve hürriyet tanımayan baskıcı faşist ve komünist veya banzerleri yöntemler, her geçen gün biraz daha gözden düşmektedirler.

"Resulullah (s.a.) Müslümanlara bir şey öğretirken, bizi biraz bekle, acele etme manasına 'raina' derlerdi. Yahudilerin de sövmek

manasında **'Raina'** kelimeleri vardı. Müslümanların bu sözünü işitince, Efendimize kötü maksatla öyle hitap etmeye başladılar. Bunun üzerine 'Raina' demeyin, o manaya gelen **'unzurna'** deyin denildi. Bizi bekle demektir." (Değişik yorumlar için, 102. ayetle ilgili sunduğumuz eserlerin devamı sayfalarına ve nüzulü hakkında Emiroğlu, I, 69 vd. bkz.)

مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ
مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ ۗ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ
ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿١٠٥﴾

105. (Ey müminler!) Ehli Kitaptan kafirler ve putperestler de Rabbınız'den size bir hayır indirilmesini istemezler. Halbuki Allah rahmetini dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.

مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنْسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلِهَا ۗ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٦﴾

[16]106. Biz, bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturursak (ertelersek) mutlaka daha iyisini veya benzerini getiririz. Bilmez misin ki Allah her şeye kadirdir.

Kur'an hükümlerinin kaldırılması ve değiştirilmesi konusu üzerinde en çok tartışılan konulardan biriside 'Nesh'tir:

Genelde, müfessir çoğunluğunun görüşlerine göre: "Sonra gelen bir ayetin, daha önce gelen bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırmasına 'nesih' denilmektedir. Allah Teala, insanlığın medeni ve kültürel gelişmesine ve bu gelişmenin doğurduğu ihtiyaçlara uygun olarak, gerektikçe yeni kitaplar ve peygamberler göndermiş, öncekilere ait bazı hükümleri yürürlükten kaldırmıştır. Nasslarının hükmü ebedi olan Kur'an'ı Kerim, nazil olurken, bu döneme mahsus olmak üzere bazı ayetler diğerlerini nesh etmiştir. Ancak bunların sayısı oldukça azdır. Ve ilk İslam neslinin terbiye ve yeni sisteme uyum maksadına yöneliktir." şeklindedir.

Bu görüşe karşı ileri sürülen ve haklılık payının büyük olduğu, tetkik edildiğinde kolayca anlaşılabilecek görüşler de vardır. Bu görüşlerin, üzerinde örtüştükleri ana düşünceye değinmenin, konuyu hakkıyla ve gerçeğe uygun olarak anlama ve kavrama bakımlarından, faydalı olacağını kanısındayız.

Kur'an'ı Kerim'de mevcut her hangi bir ayetin, nesih edilmediği fikrini savunanlar ise, düşünceleri şu iki temel fikre dayandırmaktadırlar: 1- Kur'an'ı Kerim'de, var olduğu ileri sürülen biçimdeki nesihle ilgili, bir tek ayetin dahi bulunmadığı; 2- Neshe dair Hz. Peygamber tarafından söylenen tek bir hadis de yoktur. Eğer iddia edilen şekilde nesih söz konusu olsaydı, bu iki temel kaynağın olayı sükut ile geçiştirmesi mümkün değildi. Ayrıca, bu ayette geçen 'ayet' kelimesinden de, **'Kur'an dilinde Kur'an'ın sadece belirli bir parçası'**(Kur'an tümcesi) anlamında olmayıp, **'varlık ve oluştaki her şey'** şeklinde geniş anlamda kullanıldığı yorumunu yapmaktadırlar.

Ülkemizde bu görüşün başını çeken, Yaşar Nuri Öztürk, kısaca izahına çalıştığımız temel düşünceden hareketle şöyle demektedir: 'Kur'an'a göre, **Allah her an yeni bir iş ve oluştadır.** (Rahman 55/29). Öte yandan Kur'an, varlıkta Allah'ın dilediğini artırdığını söylüyor. (bkz. Fatır 35/1; Zariyat 51/47). Varlıkta ve oluşta sürekli bir yeniden 'yaradılış ve yaratış' (halk-ı cedit) olduğunu ve Allah'ın kesiksiz bir biçimde yaratıp-yok etme ve tekrar yaratma (bed', mahv. İspat) mekanizmasını işlettiğini de Kur'an'dan öğreniyoruz. (Bkz. Yunus 10/4, 34; İbrahim 14/19; Enbiya 21/104; Neml 27/64; Ankebut 29/19; Rum 30/11, 27; Secde 32/10; Fatır 35/16)

İşte nesih, bu sürekli yaratış ve oluşun, tekamül seyri boyunca her an bir öncekinden daha iyiyi ortaya koymasını ifade etmektedir. Ne yazık ki, ayet kavramını, Kur'an'ın verilerine tamamen zıt anlayışla sadece Kur'an ayetleriyle dondurmak, değindiğimiz bu çok önemli gerçeğin gözden kaçmasına yol açmış ve 'nesh' kavramı hiç ilgili olmadığı alanlara çekilmiştir.' (Bkz. Öztürk, K.İsl., s.371-377). (Konu ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Ateş, I, 189 vd.; Elmalılı,I, 271 vd.; Razı, III, 299 vd.; Vehbi, I, 195 vd.; Emiroğlu, I, 72 vd.; Esed, s.30/87. not.)

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا لَكُمْ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٠٧﴾

107. (Yine) bilmez misin, göklerin ve yerin mülkiyet ve hükümranlığı yalnızca Allah'ındır? Sizin için Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı vardır.

أَمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَسْـَٔلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَتَبَدَّلِ
الْكُفْرَ بِالْاِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّب۪يلِ ﴿١٠٨﴾

108. Yoksa siz de (Ey Müslümanlar!), daha önce Musa'ya sorulduğu gibi peygamberinize sorular sormak mı istiyorsunuz? Kim imanı küfre değişirse, şüphesiz dosdoğru yoldan sapmış olur. (Ayrıca bkz. bu sureninn 55. ayet ve açıklama)

"Peygambere çok soru sorulması, hükümlerin çoğalmasını ve daralmasını gerektirir. Onun için Medine devrinde bir ara soru sormak yasak edilmişti."

وَدَّ كَث۪يرٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ ا۪يمَانِكُمْ كُفَّاراًۚ
حَسَداً مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّۚ فَاعْفُوا
وَاصْفَحُوا حَتّٰى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِه۪ۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٠٩﴾

109. Ehli-i kitaptan çoğu, hakikat kendilerine apaçık belli olduktan sonra, sırf içlerindeki kıskançlıktan ötürü, sizi imanınızdan vazgeçirip küfre döndürmek istediler. Yine de siz, Allah onlar hakkındaki emrini getirinceye kadar affedip bağışlayın. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir

Ayeti kerimede, Ehli Kitap mensuplarının Müslümanlara karşı 'hasetleri' hatırlatılarak, Müslümanların ne şekilde davranmaları gerektiği konusunda tavsiyeler yapılmaktadır. Çünkü Yahudiler, Müslümanlar arasında mevcut olan birlik ve beraberliği bozarak, eski durumlarına döndürmek istiyorlardı. Bu konudaki faaliyetlerine özellikle Uhud savaşından sonra hız vermişlerdi. Ayeti kerimede onların bu haset ve kıskanç tavırlarına Müslümanların, onlar hakkında Allah'ın emri gelinceye kadar, hoşgörü ve af ile karşılık vermeleri öğütleniyor.

Haset, başkasında bulunan bir nimetin ya da bir şeyin, ondan gitmesini, bazen de bunun sonucu olarak o nimetin kendisine gelmesini, kıskançlık sebebiyle isteme düşüncesinden kaynaklanan bir isteri ve davranış biçimidir. Bazı müfessirler haseti, iyi haset ve kötü haset diye ikiye ayırıyorlar. İyi hasete örnek olarak (ki buna imrenme de denir) Mütaffifin Suresinin 22. ayetindeki Yüce Allah'ın Müslümanları Cennet nimetlerine imrendirmesini gösterebiliriz. Kötü haset için de örnek Nisa Suresinin 54. ayeti zikredilebilir.

Bir hadisi şerifte Resulullah (s.a.) de şöyle buyurmaktadırlar: "Ancak iki kişiye haset edilir; Allah'ın verdiği Kur'an'ı gece gündüz uygulayan ve Allah'ın verdiği malı gece gündüz infak eden."

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ
تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٠﴾

110. Namazı kılın, zekatı verin, önceden kendiniz için yaptığınız her iyiliği Allah'ın katında bulacaksınız. Şüphesiz Allah, yapmakta olduklarınızı noksansız görür.

وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا اَوْ نَصَارٰى تِلْكَ
اَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١١١﴾

111. (Ehli-i kitap:) Yahudiler yahut Hıristiyanlar hariç hiç kimse cennete giremeyecek, dediler. Bu onların kuruntusudur. Sen de onlara: Eğer sahiden doğru söylüyorsanız delilinizi getirin, de.

Onların,Yahudi veya Hıristiyan olmadıkça hiç kimse cennete giremez şeklindeki iddiaları, yukarıdaki 109. ayet içeriği ile ilişkilidir ve 'Kendilerini önceki vahye bağlı sayanların çoğu... sizi yeniden inkara döndürmek isterler...' anlamını ifade eder.

Burada getirmeleri istenen delil kasıt,kendi kitaplarında olan delillerdir.

بَلٰى مَنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ اَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا
خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١١٢﴾

112. Bilakis, kim Muhsin olarak yüzünü Allah'a döndürürse (Allah'a hakkıyla kulluk ederse) onun ecri Rabbi katındadır. Öyleleri için ne bir korku vardır, ne de üzüntü çekerler.

"Bu ayette Allah'a kulluk etmek ihsan vasfına bağlanmıştır. Yani bir kimse ibadet etmekle kendisini kurtaramaz. Kendini kurtarması için Muhsin olması gerekir."

Muhsin: Yaptığı işi Allah için yapan, sadece O'ndan korkan, o sebeple işini noksansız bitiren ve her işin hakkını veren kimse demektir.

İslam'ın, şirkten tamamen uzak durarak Allah'a teslim olmak demek olduğunu ve bu hasletlerle donanmış kimseye de Müslim dendiğini biliyoruz. Yalnız Müslim olan kimsenin bir diğer önemli özelliği daha vardır ki, onun adına da 'ihsan' denilmektedir. Yüce Peygamberimiz(s.a.): "ihsan Allah'ı görüyormuşsun gibi Ona ibadet etmendir" suretiyle, ihsanı, iman ve İslam'ın bir 'kemal' mertebesi olarak tanımlamıştır. Diğer bir deyimle muhsin, zikredilen mertebenin sahibi, bir başka deyimle de öznesi (ismi faili) demektir.

"Hıristiyan Araplardan oluşan Necran heyeti Resulullah'ın huzuruna çıkınca Yahudiler onların yanlarına geldiler. Aralarında münakaşa yaptılar. Birbirlerini itham ettiler. Bunun üzerine aşağıdaki ayetler nazil oldu".

وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارٰى عَلٰى شَيْءٍۖ وَقَالَتِ النَّصَارٰى لَيْسَتِ
الْيَهُودُ عَلٰى شَيْءٍۙ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَۜ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذ۪ينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ
قَوْلِهِمْۚ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ف۪يمَا كَانُوا ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١١٣﴾

[17]113. Hepsi de kitabı (Tevrat ve İncil'i) okumakta oldukları halde Yahudiler: Hıristiyanlar doğru yolda değillerdir, dediler. Hıristiyanlar da: Yahudiler doğru yolda değillerdir, dediler. Kitabı bilmeyenler de birbirleri hakkında tıpkı onların söylediklerini söylediler. Allah, ihtilafa düştükleri hususlarda kıyamet günü onlar hakkında hükmünü verecektir.

Yahudiler İsa ve İncili; Hıristiyanlar Musa ve Tevrat'ı; ve bunların her ikisi de, Kur'an ve Muhammedi ret ve inkar ettiler. Ayet içeriği, yal-

nız kendi topluluklarına dahil olanların ahirette Allah'ın rahmetine kavuşacaklarını iddia eden herkesi kapsamaktadır. Bu yaptıkları, batıl inançlarından kaynaklandığı için, gerçeği bütün çıplaklığı ile kıyamet gününde öğrenecekler. Fakat, artık onlar için vakit geçmiştir. Çünkü Yüce Allah onlar hakkındaki hükmünü vermiş ve bu aşamada acı sonlarına katlanmaktan başka çareleri kalmamıştır. (Bkz. Öztürk, K.İsl., s.378; Bakara 2/111; Hac 22/67-69)

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعٰى فِي
خَرَابِهَا أُولٰئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا
خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١٤﴾

114. Allah'ın mescitlerinde O'nun adının anılmasına engel olan ve onların harap olmalarına çalışandan daha zalim kim vardır! Aslında bunların oralara ancak korkarak girmeleri gerekir. (Başka türlü girmeye hakları yoktur.) Bunlar için dünyada rezillik, ahirette de büyük azap vardır.

'Allah inancını temel eksen kabul eden her dine tam saygı gösterilmesi zarureti, İslam'ın temel prensiplerinden biridir. O halde Müslümanlar, ister cami, ister kilise ya da havra olsun, Allah'a adanmış bütün ibadet mahallerini korumak ve onlara saygı göstermekle yükümlüdürler ve başka bir inancın mensuplarını kendi inançlarına göre Allah'a ibadet etmekten alıkoymak teşebbüsleri Kur'an tarafından kutsallığı tecavüz fiili olarak nitelenmiş ve lanetlenmiştir.' (Bkz. Esed, 32/95 nolu açıklama ve ayrıca bak Hac 22/40. ayet 2. paragrafa)

Bunun en güzel örneğini Hz. Peygamber H. 10. yılında Necran heyetine mescitlere girerek dinlerine uygun olarak ibadetlerini yapmalarına müsaade ederek göstermiştir.

وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ وَاسِعٌ
عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾

115. Doğu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zatı) oradadır. Şüphesiz Allah'ın rahmeti ve nimeti geniştir, O her şeyi bilendir.

Kanımızca, ayeti kerimenin anlamından da anlaşıldığı üzere, Yüce Allah için bir mekan tespiti yapmak mümkün değildir. O her yerde hazır ve nazırdır. Bu sebeple, yüzlerin kıbleye döndürülmesi, namaza başlarken saf bağlanması ve sair intizam gereklerinin yerine getirilmesinin istenmesi, toplu ibadetlerde disiplin sağlamaya yönelik hususlardan bazılarıdır. Yoksa Allah Mekke de ya da başka bir yerde bulunduğu için yüzlerin oraya çevrilmesi demek değildir. (Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Razı, III, 377 vd.; Elmalılı I, 380 vd.; Ateş, I, 199-200; Öztürk, K. İsl., s.380; Emiroğlu, I, 85)

وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًاۙ سُبْحَانَهُۜ بَلْ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ
كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿١١٦﴾

116. "Allah çocuk edindi"dediler. Haşa! O, bundan münezzehtir. Göklerde ve yerde olanların hepsi Onundur, hepsi Ona boyun eğmiştir.

"Yahudiler 'Üzeyir Allah'ın oğludur' derken Hıristiyanlar 'İsa Allah'ın oğludur' dediler. Müşrik Araplar ise 'melekler Allah'ın kızlarıdır' demişlerdi. Bu ayette Allah Teala'nın bunlardan münezzeh olduğu vurgulanmıştır." (Ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, III, 387 vd.)

بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَاِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ
فَيَكُونُ ﴿١١٧﴾

117. (O), göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır. Bir şeyi dilediğinde ona sadece "Ol!" der, o da hemen oluverir.

"Allah Teala'nın bir şeyi murat etmesi, onun hakkında 'ol' emridir. Allah'ın dilediği her şey vakti saati gelince mutlaka olur."

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ اَوْ تَأْتِينَٓا اٰيَةٌۜ كَذٰلِكَ قَالَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْۜ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْۜ قَدْ بَيَّنَّا الْاٰيَاتِ
لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١١٨﴾

118. Bilmeyenler dediler ki: Allah bizimle konuşmalı ya da bize bir ayet (mucize) gelmeli değil miydi? Onlardan öncekiler de işte tıpkı onların dediklerini demişlerdi. Kalpleri (akılları) nasıl da birbirine benzedi? Gerçekleri iyice bilmek isteyenlere ayetleri apaçık gösterdik. (Ayrıca bkz. Bakara 2/108; Müddessir 74/52. ayet ve açıklamasına)

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْـَٔلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ ﴿١١٩﴾

119. Doğrusu biz seni Hak (Kur'an) ile müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Sen cehennemliklerden sorumlu değilsin.

Hz. Peygamber (s.a.)'in bütün gayret ve uyarılarına rağmen, bir takım kimselerin hala yola gelmeyip, hakkı inkara devam etmelerine çok üzüldüğü, onu teselli etmek amacıyla bu ayetin nazil olduğu ve kendi görevinin uyarma ve müjdelemekten ibaret olduğu, cehennem ehlinin yaptıklarından sorumlu olmadığı, bildirilerek teselli edildiği rivayet edilmektedir. (Bkz. Öztürk, K. İsl., s.381; Emiroğlu, I, 90; Ayrıca Al-i İmran 3/20; Maide 5/92, 99; Nahl 16/35; Nur 24/54; Ankebut 29/18; Şu'ara 26/48)

وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى
وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذ۪ي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ﴿١٢٠﴾

[18]120. Dinlerine uymadıkça Yahudiler de Hıristiyanlar da asla senden razı olmayacaklardır. De ki: Doğru yol, ancak Allah'ın yoludur. Sana gelen ilimden sonra onların arzularına uyacak olursan, andolsun ki, Allah'tan sana ne bir dost ne de bir yardımcı vardır. (Emiroğlu, I, 92 vd.)

اَلَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِه۪ اُو۬لٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِه۪ وَمَنْ يَكْفُرْ بِه۪
فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٢١﴾

121. Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler (den bazısı) onu, hakkını gözeterek okurlar. Çünkü onlar, ona iman ederler. Onu inkar edenlere gelince, işte gerçekten zarara uğrayanlar onlardır.

"Bu ayet, Yahudi alimlerinden Abdullah ibni Selam ve arkadaşları hakkında inmiştir. Bunlar Kur'an'a inandılar ve ondaki ahkamı tasdik ettiler. Bir başka rivayete göre de Cafer b. Ebi Taliple beraber Habe-

şistan dan kırk kişilik cemaat hakkındadır ki bunlar Ehli kitaptan İslam'ı kabul edenlerdir."

يَا بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتٖٓي اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَنّٖي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمٖينَ ﴿١٢٢﴾

122. Ey İsrail oğulları! Size verdiğim nimetimi ve sizi (bir zamanlar) cümle aleme üstün kılmış olduğumu hatırlayın.

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزٖي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْـًٔا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا
شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿١٢٣﴾

123. Ve bir günden sakının ki, o günde hiç kimse başkası namına bir şey ödeyemez, kimseden fidye kabul edilmez, hiç kimseye şefaat fayda vermez. Onlar hiçbir yardım da görmezler.

وَاِذِ ابْتَلٰٓى اِبْرٰهٖيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَاَتَمَّهُنَّ قَالَ اِنّٖي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ اِمَامًا قَالَ
وَمِنْ ذُرِّيَّتٖي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمٖينَ ﴿١٢٤﴾

124. Bir zamanlar Rabbi İbrahim'i bir takım kelimelerle sınamış, onları tam olarak yerine getirince: Ben seni insanlara önder yapacağım, demişti. "Soyumdan da (önderler yap, ya Rabbi!)" dedi. Allah: Ahdim zalimlere ermez (onlar için söz vermem) buyurdu.

وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَاَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ اِبْرٰهٖيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَٓا
اِلٰٓى اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ اَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّٓائِفٖينَ وَالْعَاكِفٖينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿١٢٥﴾

125. Biz, Beyt'i (Kabe'yi) insanlara toplanma mahalli ve güvenli bir yer kıldık. Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin (orada namaz kılın). İbrahim ve İsmail'e: Tavaf edenler, ibadete kapananlar, rükû ve secde edenler için Evimi temiz tutun, diye emretmiştik.

Bu ayetin birinci cümlesi hükmünden anlaşıldığı üzere, Kabe istisnasız bütün insanlara bir emniyet ve güvenlik yeri kılınmıştır. Bu kapsamdan anlaşmalara uymayan müşrikler dışlanabilir sanıyoruz. Onun

dışında o mukaddes mahal bütün insanlar için emniyet ve güvenlik yeri kılınmıştır.

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا بَلَدًا اٰمِنًا وَارْزُقْ اَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ اٰمَنَ
مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَاُمَتِّعُهُ قَلٖيلًا ثُمَّ
اَضْطَرُّهُ اِلٰى عَذَابِ النَّارِۜ وَبِئْسَ الْمَصٖيرُ ﴿١٢٦﴾

126. İbrahim de demişti ki: Ey Rabbim! Burayı emin bir şehir yap, halkından Allah'a ve ahret gününe inananları çeşitli meyvelerle besle. Allah buyurdu ki: Kim inkar ederse onu az bir süre faydalandırır, sonra onu cehennem azabına sürüklerim. Ne kötü varılacak yerdir orası!

"Allah, inkar edenleri de dünyada rızıklandırmakta, dünya nimetlerinden diledikleri gibi istifade etmelerine imkan vermektedir. Şu halde dünya nimeti, dindarlığa bağlı değildir. Dünya nimeti mümine de kafire de verilir. Bunlar birer imtihan vesilesidir; hayırlı olup olmadıkları neticeye bağlıdır. Servet ve iktidar eğer kulluğa vesile olmuş ise o zaman bu, iki cihan saadetidir. Azgınlık ve sapıklığa sebep olmuş ise ebedi hayatı mahvetmiş, saadet yerine felaket getirmiş olur." (Ayrıntılar için bkz. Raz, III, 448 vd.; Kutub, I, 235 vd.; Elmalılı, I, 393 vd.; Ateş, I, 208 vd.)

وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهٖيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰعٖيلُۜ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّاۜ اِنَّكَ اَنْتَ
السَّمٖيعُ الْعَلٖيمُ ﴿١٢٧﴾

[19]127. Bir zamanlar İbrahim, İsmail ile beraber Beytullah'ın temellerini yükseltiyor (şöyle diyorlardı:) Ey Rabbimiz! Bizden bunu kabul buyur; şüphesiz sen işitensin, bilensin.

"Kabe'nin yapılışı hakkındaki rivayetlere göre, Hz. Adem ile Havva cennetten çıkarıldıkları vakit yeryüzünde Arafat ta buluşurlar; beraberce batıya doğru yürürler. Kabe'nin bulunduğu yere gelirler. Bu esnada Adem bu buluşmaya şükür olmak üzere Rabbine ibadet etmek ister ve cennette iken, etrafında tavaf ederek ibadet ettiği nurdan sütunun tekrar kendisine verilmesini diler. İşte o nurdan sütun orada tecelli eder ve Hz. Adem, onun etrafında tavaf ederek Allah'a ibadet eder.

Bu nurdan sütun Hz. Şit zamanında kaybolur, yerinde siyah bir taş kalır. Bunun üzerine Hz. Şit, onun yerine taştan onun gibi dört köşe bir bina yapar, ve o siyah taşı binanın bir köşesine yerleştirir. İşte bugün 'Hacerül esved' diye bilinen siyah taş odur. Sonra Nuh zamanında bu bina kumlar altında uzunca bir süre gizli kalır. Hz. İbrahim Allah'ın emriyle Kabe'nin bulunduğu yere gider. Oğlu İsmail'i annesi ile birlikte orada iskan eder. Sonra İsmail ile birlikte Kabe'nin bulunduğu yeri kazar. Hz. Şit tarafından yapılan binanın temellerini bulur ve o temeller üzerine bu gün mevcut olan Kabe'yi inşa eder. Ayette 'Beytullah'ın temelleri yükseliyor' cümlesi bunu ifade eder."

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَٓا اُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَۖ وَاَرِنَا
مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَاۚ اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ ﴿١٢٨﴾

128. Ey Rabbimiz! Bizi sana boyun eğenlerden kıl, neslimizden de sana itaat eden bir ümmet çıkar, bize ibadet usullerimizi göster, tövbemizi kabul et; zira, tövbeleri çokça kabul eden, çok merhametli olan ancak sensin.

رَبَّنَا وَابْعَثْ ف۪يهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكّ۪يهِمْۜ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١٢٩﴾

129. Ey Rabbimiz! Onlara, içlerinden senin ayetlerini kendilerine okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir peygamber gönder. Çünkü üstün gelen, her şeyi yerli yerince yapan yalnız sensin.

وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ اِبْرٰه۪يمَ اِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُۜ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ
فِي الدُّنْيَاۚ وَاِنَّهُ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿١٣٠﴾

130. İbrahim'in dininden kendini bilmezlerden başka kim yüz çevirir? Andolsun ki, biz onu dünyada (elçi) seçtik, şüphesiz o ahrette de iyilerdendir.

إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٣١﴾

131. Çünkü Rabbi ona: Müslüman ol, demiş, o da: Alemlerin Rabbine boyun eğdim, demişti.`

وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ
فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٢﴾

132. Bunu İbrahim de kendi oğullarına vasiyet etti, Yakup da: Oğullarım! Allah sizin için bu dini (İslam'ı) seçti. O halde sadece Müslümanlar olarak ölünüz (dedi).

أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ
مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا
وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٣﴾

133. Yoksa Yakup'a ölüm geldiği zaman siz orada mı idiniz? O zaman (Yakup) oğullarına: Benden sonra kime kulluk edeceksiniz? demişti. Onlar: Senin ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilahı olan tek Allah'a kulluk edeceğiz; biz ancak O'na teslim olmuşuzdur, dediler.

128. ve 129. ayetlerde Hz. İbrahim ile oğlu İsmail'in Allah'a yapmış oldukları dualar yer almaktadır. Yaptıkları dua ile Allah'tan, kendilerini, O'na boyun eğip teslimiyetle ibadet eden kullar kılmasını, kendi topluluklarından da Allah'a itaat eden bir nesil çıkarmasını, ibadet edebilmeleri için ibadet usullerini öğretmesini, tevbelerini kabul etmesini, nesilleri içerisinden, onlara Allah'ın ayetlerini okuyacak, onlara kitap, hikmet, okuma- yazma öğretecek ve onları maddi- manevi yönlerden temizleyip İslam'a hazırlayacak bir peygamber göndermesini dilerler. 30. ve 31. ayetlerin içeriklerinden anlaşıldığı üzere, yapılan dualar kabul görmüş ve bunun sonucu olarak da ayeti kerimelerde belirtilen Yüca Allah'ın methiye ve iltifatlarıyla şereflenmişledir. Hz. İbrahim, oğullarına da kendisine Allah tarafından yapılan tavsiyeleri tekrarlayıp, İslam'a gönül vermelerini ve Müslüman olarak ölme şerefine ermeleri-

ni vasiyet etmiştir. Hz. Yakub da aynı yolu izlemiştir. Ve ölüm vakti geldiğinde de öyle anlaşılıyor ki, çocuklarının, vasiyetleri konusundaki düşüncelerini bir kere de bizzat kendi ağızlarından işiterek ve tatmin olmuş olarak hayata gözlerini kapamak istemiştir. Bu amaçla Yakup (a.s.), kendisinden sonra kime kulluk edeceklerini çocuklarına sormuş, çocukları da kendisinin ve atalarının ilahı olan tek Allah'a kulluk edeceklerini bildirmişlerdir. Hal böyle iken, Yahudilerin peygamberler hakkında ileri geri konuşarak, onları, Yahudiliği nispet etmeleri üzerine nazil olan ayeti kerimede onların bu davranışları alaylı bir tarzda kınanmaktadır.

تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْـَٔلُونَ
عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٤﴾

134. Onlar bir ümmetti, gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız sizindir. Siz onların yaptıklarından sorguya çekilmezsiniz.

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ اِبْرٰهٖيمَ حَنٖيفًا
وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ ﴿١٣٥﴾

[20]135. (Yahudiler ve Hıristiyanlar Müslümanlara:) Yahudi ya da Hıristiyan olun ki, doğru yolu bulasınız, dediler. De ki: Hayır! Biz, hanif olan İbrahim'in dinine uyarız. O, müşriklerden değildi.

Hanif: Her türlü batıl dini inançlardan uzak durup, yalnızca Allah'ın birliğine ve dolayısıyla hak dine yönelen kişiye verilen sıfattır.

قُولُوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَا اُنْزِلَ اِلٰٓى اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ وَاِسْحٰقَ
وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَا اُوتِيَ مُوسٰى وَعٖيسٰى وَمَا اُوتِيَ النَّبِيُّونَ
مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٦﴾

136. "Biz, Allah'a ve bize indirilene; İbrahim, İsmail, İshak, Ya'kub ve esbata indirilene, Musa ve İsa'ya verilenlerle Rableri tarafından diğer peygamberlere verilenlere, onlardan hiçbiri arasında fark gözetmeksizin inandık ve biz sadece Allah'a teslim olduk" deyin.

Ayeti kerimede, Müslümanları ne şekilde iman etmeleri gerektiği ve imana girme iradelerini hangi sözlerle ifade edecekleri bildirilmektedir. İzleyen ayette ise, kitap ehlinin de imana gelmesi için, Müslümanlar gibi hareket etmeleri gerektiği beyan edilmektedir.

Esbat: Torunlar demek olup, ayeti kerimede kastedilenler, Hz. Yakub'un 12 çocuğundan olan torunlarıdır.

فَاِنْ اٰمَنُوا بِمِثْلِ مَٓا اٰمَنْتُمْ بِه۪ فَقَدِ اهْتَدَوْاۚ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا هُمْ ف۪ي شِقَاقٍۚ
فَسَيَكْف۪يكَهُمُ اللّٰهُۚ وَهُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُۜ ﴿١٣٧﴾

137. Eğer onlar da sizin inandığınız gibi inanırlarsa doğru yolu bulmuş olurlar; dönerlerse mutlaka anlaşmazlık içine düşmüş olurlar. Onlara karşı Allah sana yeter. O işitendir, bilendir.

صِبْغَةَ اللّٰهِۚ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةًۘ وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ ﴿١٣٨﴾

138. Allah'ın (verdiği) rengiyle boyandık. Allah'tan daha güzel rengi kim verebilir? Biz ancak O'na kulluk ederiz (deyin).

"Zemahşeri'nin açıklamasına göre Hıristiyanlar yeni doğan çocukları, bir su ile boyarlar ve 'İşte şimdi Hıristiyan oldu' derlerdi ve bunu o çocuk için bir temizlik sayarlardı. Ayette Müslümanların buna karşılık 'Allah'ın boyası ile boyandık' demeleri emredildi. Allah'ın boyası İslam fıtratı, İslam ve iman temizliğidir."

Hıristiyanların halen'Vaftiz' adı altında çocukları kötülüklerden arındırıp ya da korudukları inancı veya dinsel başka amaçlarla yaptıkları törenler, ayette sözü edilen boyamanın biraz değişik şekli olsa gerek. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, III, 551 vd.; Öztürk, K.T.K., s.130 fıtrat bahsi)

قُلْ اَتُحَٓاجُّونَنَا فِي اللّٰهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْۚ وَلَنَٓا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ
اَعْمَالُكُمْۚ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَۙ ﴿١٣٩﴾

139. De ki: Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbiniz olduğu halde, O'nun hakkında bizimle tartışmaya mı girişiyorsunuz? Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız da size aittir. Biz O'na gönülden bağlananlarız.

اَمْ تَقُولُونَ اِنَّ اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطَ
كَانُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰىۜ قُلْ ءَاَنْتُمْ اَعْلَمُ اَمِ اللّٰهُۜ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ
شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللّٰهِۜ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٠﴾

140. Yoksa siz, İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve esbatın Yahudi, yahut Hıristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz? De ki: Siz mi daha iyi bilirsiniz, yoksa Allah mı? Allah tarafından kendisine (bildirilmiş) bir şahitliği gizleyenden daha zalim kim olabilir? Allah yaptıklarınızdan gafil değildir.

تِلْكَ اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْۚ وَلَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤١﴾

141. Onlar bir ümmetti; gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız da size aittir. Siz onların yaptıklarından sorguya çekilmezsiniz.

"Resulullah (s.a.) Medine'ye geldikten sonra Müslümanlar bir süre daha (takriben on altı on yedi ay) Kudüs'e yönelerek namaz kıldılar. Bu durum Yahudilerin şımarmalarına, 'Muhammed ve ashabı, kıblenin neresi olduğunu bilmiyorlardı, biz onlara yol gösterdik' gibi laflar etmeye ve bunu etrafa yaymalarına sebep olmuştu. Resulullah, Allah'tan kendi kıblesinin verilmesini niyaz etti. İşte bundan sonra Kudüs'ten

Kabe'ye dönülmesi emri geldi. Bunun üzerine Yahudiler ve münafıklar tekrar ileri geri konuşmaya başladılar. Aşağıdaki ayetler bu olayı anlatır".

Konu ile ilgili olarak Ayrıca, Bakara Suresi 115. ayet ve açıklamasına ve orada bildirilen eserlere bakınız.

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّاهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا
قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٤٢﴾

[21]142. İnsanlar içerisinden bir kısım beyinsizler: Yönelmekte oldukları kıblelerinden onları çeviren nedir? diyecekler. De ki: Doğu da batı da Allah'ındır. O dilediğini doğru yola iletir.

Hz. Peygamberin, önceki ayetin açıklamasında da belirtildiği üzere, Mekke de bulunduğu sıralarda, Kabe'ye yönelip namaz kıldı. Medine'ye hicret ettikten sonra ise Yahudilerin kıblesi olan Kudüs'teki Sahraya yönelerek namaz kılmaya başladı. Bir buçuk sene kadar bir süre bu şekilde devam etti, böyle yapmaktaki maksadının, Yahudiler'in İslam'ı sevip ona yönelmelerini sağlamak içindi.

Esasen Allah'tan gelen dinlerin temel ilkelerinde farklılık olmadığını anlatmak için böyle yaptığı nakledilmektedir. Fakat Kabe'nin kıble olmasını kalben istemekte idi. Çünkü bu durum Yahudileri şımartmış, 'Muhammet ve adamları kıbleyi bilmiyorlardı biz öğrettik' şeklinde konuşuyor ve dinin özünden ayrılarak şekli kaideleri öne çıkarmaya başlamışlardı.

Nihayet Bedir savaşından önce, bir öğle namazı kılınırken ve henüz Resulullah ilk iki rekatı kıldırdığı bir sırada, bu surenin 144. ayeti nazil oldu ve o anda hep birlikte cemaat olarak Kabe'ye döndüler. Bu durum Yahudilerin canını sıkmış ve 'Bunları bulundukları kıbleden çeviren nedir?' demişlerdi. Yukarıdaki ayet bu hususa işaret etmektedir. Zaten 144. ayet nazil olduğunda da bu şekilde konuşacakları bu ayetle bildirilmişti. Önemli olan bir mekana yönelmek değil, kalben Allah'a yönelmektir. (Bkz. Ateş, I, 220 vd.; Nüzül konusunda Emiroğlu, I, 107; Ayrıca Bakara 2/115. ve 141. ayetlerle ile ilgili açıklamalara; Al-i İmran 3/96; Ayrıca bkz. Bakara 2/142, 150; Al-i İmran, 3/96; Esed, s.39/116. not)

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ اُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَٓاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ
الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَه۪يدًاۜ وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّت۪ي كُنْتَ عَلَيْهَٓا اِلَّا لِنَعْلَمَ
مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِۜ وَاِنْ كَانَتْ لَكَب۪يرَةً اِلَّا عَلَى
الَّذ۪ينَ هَدَى اللّٰهُۜ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُض۪يعَ ا۪يمَانَكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُ۫فٌ
رَح۪يمٌ ﴿١٤٣﴾

143. İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, Resûl'ün de size şahit olması için sizi mutedil bir millet kıldık. Senin (arzulayıp da şu anda) yönelmediğin kıbleyi (Kabe'yi) biz ancak Peygamber'e uyanı, ökçeleri üzerinde geri dönenden ayırt etmemiz için kıble yaptık. Bu, Allah'ın hidayet verdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelir. Allah sizin imanınızı asla zayi edecek değildir. Zira Allah insanlara karşı şefkatli ve merhametlidir.

"Rivayete göre kıyamette milletler peygamberlerinin tebliğlerini inkar ederler. Allah peygamberlerden tebliğ ettiklerine dair delil ister. Bunun üzerine ümmeti Muhammet getirilir ve onlar buna şahadet ederler. Onlar 'siz bunu nereden öğrendiniz?'diye sorarlar. Onlar da 'Kur'an'dan ve Resulullah'tan öğrendik' derler. Nihayet Resulullah getirilir ve o da buna şahitlik eder."

Şahit: Her hangi bir olayı, görerek ya da başka bir surette öğrenip bilen, hükmün doğru olarak tesisine, bildiği gerçekleri anlatmak suretiyle yardımcı olan kimsedir.

İşte bu ayeti kerimede, İslam ümmetinin, diğer milletlerin doğru ve yanlışlarını ayırma konusunda, böylesine önemli bir görevi yerine getireceğine işaret olunmaktadır. Ayetin devamında da kıble değişikliğinin gerekçesi bildirilmektedir. (Nüzül ile ilgili olarak bkz. Emiroğlu, I, 110 vd.; Bakara 2/148; Maide 5/51)

قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَٓاءِۚ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰيهَاۖ فَوَلِّ
وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۜ

وَاِنَّ الَّذٖينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا
يَعْمَلُونَ ﴿١٤٤﴾

144. (Ey Muhammet!) Biz senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu (yücelerden haber beklediğini) görüyoruz. İşte şimdi, seni memnun olacağın bir kıbleye döndürüyoruz. Artık yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzlerinizi o tarafa çevirin. Şüphe yok ki, Ehl-i kitap, onun Rablerinden gelen gerçek olduğunu çok iyi bilirler. Allah onların yapmakta olduklarından habersiz değildir.

وَلَئِنْ اَتَيْتَ الَّذٖينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ اٰيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ
وَمَا اَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ
اَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ اِنَّكَ اِذًا لَمِنَ الظَّالِمٖينَ ﴿١٤٥﴾

145. Yemin olsun ki (Habibim!) sen Ehl-i kitaba her türlü ayeti (mucizeyi) getirsen yine de onlar senin kıblene dönmezler. Sen de onların kıblesine dönecek değilsin. Onlar da birbirlerinin kıblesine dönmezler. Sana gelen ilimden sonra eğer onların arzularına uyacak olursan, işte o zaman sen hakkı çiğneyenlerden olursun.

"Bu ayette inat etmenin insan oğlunu ne hale getirdiği anlatılarak 'Sen onların arzularına uyarsan kötülük edenlerden olursun' denilmiştir. Çünkü Efendimiz bilfarz onların bir dileğini yerine getirirse bu sefer başka şeyler isteyecekler ve zor görmedikçe hiçbir şeyi kabul etmeyeceklerdir. İşte ayette bu cihet anlatılmıştır. Bunu da sebebi inat ve taassuptur. İman ile terbiye edilmemiş nefis, inat ve taassuptan kurtulamaz. Bu da insanı daima kötüye yöneltir." (Ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, IV, 32 vd)

اَلَّذٖينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَاءَهُمْ وَاِنَّ فَرٖيقًا
مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾

[22]146. Kendilerine kitap verdiklerimiz onu (o kitaptaki peygamberi), öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Buna rağmen onlardan bir gurup bile bile gerçeği gizler.

"Yahudiler Tevrat'a, Hıristiyanlar da İncil'de ahır zaman peygamberinin vasıflarını gördüler, onun gelmesini beklediler; her nesil bunu kendinden sonra geleceklere anlattı ve inanmalarını tavsiye etti. Bunun için her iki zümre de bu peygamberin gelmesini dört gözle bekliyorlardı. Ancak onun Araplar arasından ve yetim bir kimse olarak gönderilmesini sırf ırkçılık gayret ve düşüncesiyle inkar ettiler. Halbuki onun hak peygamber olduğunu, kendi oğullarını tanıyıp bildikleri gibi biliyorlardı." (Ayrıntılar için bkz. Razı, IV, 41 vd; Emiroğlu, I, 115 vd.)

اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١٤٧﴾

147. Gerçek olan, Rabbinden gelendir. O halde kuşkulananlardan olma!

Hz. Muhammedin peygamber olarak geleceği, kilise tarafından resmen tanınmış İnciller'de yer almaktadır. Ayrıntıları için bak: (Saff 61/6 ve açıklamaları.)

وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ اَيْنَ مَا تَكُونُوا
يَأْتِ بِكُمُ اللّٰهُ جَمِيعًا اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٤٨﴾

148. Herkesin yöneldiği bir kıblesi vardır. (Ey müminler!) Siz hayır işlerinde yarışın. Nerede olursanız olun sonunda Allah hepinizi bir araya getirir. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir. (Bkz. Esed, s.41/122-127. not ve 5/48; 2/115 142-177)

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاِنَّهُ لَلْحَقُّ
مِنْ رَبِّكَ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٩﴾

149. Nereden yola çıkarsan çık (namazda) yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Bu emir Rabbinden sana gelen gerçektir. (Biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا
وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ
فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٠﴾

150. (Evet Resûlüm!) Nereden yola çıkarsan çık (namazda) yüzünü Mescidi-i Harama doğru çevir. Nerede olursanız olunuz, yüzünüzü o yana çevirin ki, aralarından haksızlık edenler (kuru inatçılar) müstesna, insanların aleyhinizde (kullanabilecekleri) bir delili bulunmasın. Sakın onlardan korkmayın! Yalnız benden korkun. Böylece size olan nimetimi tamamlayayım da doğru yolu bulasınız.

Bu ayet hükmü, kıble konusunda, önceki ayetlerin hükümlerini pekiştirir mahiyettedir.Kıble istikametini Kabe'ye döndürmek suretiyle, Yüce Allah, nimetlerinden bir tanesini daha, Müslümanlara lütfetmiştir. Böylece, onların önceki uygulama sebebiyle, Yahudilerin sataşma ve küçültücü söz ve davranışlarından duydukları derin üzüntü, büyük bir sevince dönüşmüştür. Müslüman'a yaraşır davranışın sadece Allah'tan korkmak olduğu, kuldan korkmanın Müslüman'ın vakar ve şerefine yakışmayan bir davranış olacağı, ayette işaret edilen diğer bir husustur.

كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ
وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿١٥١﴾

151. Nitekim kendi içinizden size ayetlerimizi okuyan, sizi kötülüklerden arındıran, size Kitabı ve hikmeti talim edip bilmediklerinizi size öğreten bir Resûl gönderdik.

فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿١٥٢﴾

152. Öyle ise siz beni (ibadetle) anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin; sakın bana nankörlük etmeyin!

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اسْتَع۪ينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِۜ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ
الصَّابِر۪ينَ ﴿١٥٣﴾

153. Ey iman edenler! Sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin. Çünkü Allah muhakkak sabredenlerle beraberdir.

Ayeti kerimede **'...sabır ve namaz ile Allah'tan yardım isteyin'** emri ile bir Müslüman için namaz ile sabrın, kötü arzulara karşı, en büyük koruyucu silah olduklarına özellikle işaret edilmektedir.

'Namaz dinin direğidir. Her kim namaza devam ederse dinini ayakta tutar, her kim ki onu terk ederse dinini yıkar.' mealindeki hadisi şerif ile namazın dinin en büyük rükünlerinden biri olduğuna dikkat çekilmiştir. Başka bir hadisi şerifte de oruç ibadetine verilecek sevabın takdir yetkisinin münhasıran Allah'a ait olduğuna işaret edilerek bu ibadetin de önemine dikkat çekilmektedir. Diğer bir hadisi şerifte ise **'Sabır imanın yarısı, oruç da sabrın yarısıdır'** denilmektedir. Bütün bunlar gösteriyor ki, Müslümanlar için sabır, son derece önemli, asla göz ardı edilemeyecek ilkelerin başında gelmektedir. O sebeple sabır, namaz ile birlikte zikredilmiştir ve Müslümanlara, kötülüklerden ve kötülerden zarar görmemeleri için adeta bir korunma silahı olarak verilmiştir.

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ اَمْوَاتٌۜ بَلْ اَحْيَٓاءٌ وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾

[23]154. Allah yolunda öldürülenlere "ölüler"" demeyin. Bilakis onlar diridirler, lakin siz anlayamazsınız.

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْاَمْوَالِ وَالْاَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِۜ
وَبَشِّرِ الصَّابِر۪ينَۙ ﴿١٥٥﴾

155. Andolsun ki sizi biraz korku ve açlık; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz azaltma (fakirlik) ile deneriz. (Ey Peygamber!) Sabredenleri müjdele !

اَلَّذ۪ينَ اِذَٓا اَصَابَتْهُمْ مُص۪يبَةٌۙ قَالُٓوا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّٓا اِلَيْهِ رَاجِعُونَۜ ﴿١٥٦﴾

156. O sabredenler, kendilerine bir bela geldiği zaman: Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz, derler. (154, 155 ve 156. ayetlerle ilgili ayrıntılar için bkz. Razı, IV, 74 vd.; Nüzulü konusunda Emiroğlu, I, 116 vd.)

أُو۬لٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾

157. İşte Rablerinden bağışlamalar ve rahmet hep onlaradır. Ve doğru yolu bulanlar da onlardır.

"Bedirde şehit düşen 14 kişi hakkında nazil olduğu rivayet edilen bu ayet, kabir azabına yahut sefasına da delildir. Ölüm, korku, açlık, mal azlığı, fakirlik, hastalık; bunların hepsi birer imtihandır. Bunlar dünya hayatının ayrılmaz birer parçalarıdır. Hiç kimse bunlardan birine yakalanmaktan kurtulamaz. En sonunda herkes ölecektir. İnanan akıllı kişi, bunları Kur'an'a göre anlayıp değerlendirme yolunu seçmelidir." (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, IV 44 vd.)

اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَٓائِرِ اللّٰهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْهِ اَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَلٖيمٌ ﴿١٥٨﴾

158. Şüphe yok ki, Safa ile Merve Allah'ın koyduğu nişanlardandır. Her kim Beytullah'ı ziyaret eder veya umre yaparsa onları tavaf etmesinde kendisine bir günah yoktur. Her kim gönüllü olarak bir iyilik yaparsa şüphesiz Allah kabul eder ve (yapılanı) hakkıyla bilir.

"**Safa ile Merve,** Kabe'nin doğu tarafında iki tepenin adlarıdır. Hz. Hacer validemiz, oğlu İsmail için su ararken bu iki tepe arasında yedi defa koşmuştur. Bugün hac ve umre için Beytullah'ı ziyaret ve tavaf edenler, aynı zamanda Safa ile Merve arasında sa'y ederler. Ayette iki tepe arasında sa'y etmekte günah yoktur, denilmiştir. Çünkü, cahiliye devrinde her iki tepede de birer put vardı. Her ne kadar İslam bu putları kaldırmışsa da bazı kimseler burada yapılan ibadetlerle ilgili, hala şüphe içinde idiler. İşte yukarıdaki ayetle bu şüphelerin yersiz olduğuna işaret edilerek, tamamen giderilmesi sağlandı.." (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, IV, 97 vd.; Ateş, I, 440 vd.; Emiroğlu, I, 118 vd.; Esed, s.43/126 no. açıkl.; Ayrıca bkz. Esed, s.43/126 -128. not)

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ
لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ ۙ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ ﴿١٥٩﴾

159. İndirdiğimiz açık delilleri ve kitapta insanlara apaçık gösterdiğimiz hidayet yolunu gizleyenlere hem Allah hem de bütün lanet ediciler lanet eder.

Kur'an'ı Kerim'de açık delillerle anlatılıp bildirilen ve insanları hidayet yoluna götürecek, Allah'ın emirlerini, insanlara doğru olarak anlatmayan ya da onlardan gizleyenlerin lanete müstahak olacakları ve hem Allah'ın, hem de bütün lanet ediciler tarafından lanet edilecekleri bildirilmektedir.

Ayette, bu cürmü işleyenlerin her hangi bir dine mensup olmalarından söz edilmediğine göre, hükmün kapsamı, hangi dine mensup olursa olsun bu tür davranışta bulunan herkesi içine almaktadır. (Ayrıca bkz. Bakara 2/146, 174; al-i İmran 3/187; Tevbe 9/122)

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنَا التَّوَّابُ
الرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾

160. Ancak tevbe edip durumlarını düzeltenler ve gerçeği açıkça ortaya koyanlar başkadır. Zira ben onların tevbelerini kabul ederim. Ben tevbeyi çokça kabul eden ve çokça esirgeyenim.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ
وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٦١﴾

161. (Ayetlerimizi) inkar etmiş ve kafir olarak ölmüşlere gelince, işte Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların laneti onların üzerinedir.

خَالِدِينَ فِيهَا ۖ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿١٦٢﴾

162. Onlar ebediyen lanet içinde kalırlar. Artık ne azapları hafifletilir ne de onların yüzlerine bakılır.

وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾

163.İlahınız bir tek Allah'tır. O'ndan başka ilah yoktur. O, rahmandır, rahimdir

Ayeti kerimede vurgulanan Allah'ın birliği ilkesini, burada felsefi tartışma konusu yapmak elbette ki düşünülemez. Bu konuda İmam Gazali 'Allah iki olamaz. Eğer biri diğerine muhtaç ise, kudretinde noksanlık vardır, Allah olamaz. Eğer diğerine muhtaç değilse, o takdirde de öbürüne ihtiyaç yoktur. O halde Allah 'Bir'dir, değerlendirmesini yapar.

Bundan önceki ayetlerde Allah'a ve O'nun gönderdiği dine karşı direnip nankörlük edenlerin nasıl kötü bir sona sürüklendikleri, onların ebediyen kötülenecekleri anlatılmıştır.

Bundan sonraki ayetlerde ise, sadece, 'Şerefli yaratık' olarak kabul edilen insanlara, Yüce Allah tarafından eşsiz bir lütuf olarak verilen 'Akıl' dediğimiz yeteneğini, herkesin, yerli yerince kullanması, etrafına dikkat ve ibretle bakması için, kainat olaylarına temas edilmiştir. Zira hakkıyla düşünen, etrafına ibretle bakan kimse, mutlaka Allah'ı bulur ve O'na inanır. Esasen insanlardaki bu yetenek onlara Allah tarafından bahşedilen önemli yaratılış özelliklerindendir.

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي
تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ
فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ
وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾

[24]164. Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri peşinden gelmesinde, insanlara fayda veren şeylerle yüklü olarak denizde yüzüp giden gemilerde, Allah'ın gökten indirip de ölü haldeki toprağı canlandırdığı suda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgarları ve yer ile gök arasında emre hazır bekleyen bulutları yönlendirmesinde akıllarını kullananlara (düşünen bir toplum için Allah'ın varlığını ve birliğini ispatlayan) birçok deliller vardır.

Bu ayeti kerime ile, Kur'an'ın '...akıllarını kullananlara', Evreni kuşatan bilinçli ve yaratıcı bir gücün görüntüsü olarak doğada her gün görülen olağanüstü olayları (düşünen bir toplum için Allah'ın varlığını ve birliğini ispatlayan) ve bizzat kendi yeteneklerinin ürünlerini (örneğin denizdeki gemiler gibi) gözlemlemek için yapılan bir davete dikkatleri yönlendirmektedir. (Bkz. Razı, IV, 137-179; Ateş, I, 238; Nüzul kon. Emiroğlu, I, 124 vd.)

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّٰهِ وَالَّذِينَ
اٰمَنُوا اَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا اِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ اَنَّ الْقُوَّةَ
لِلّٰهِ جَمِيعًا وَاَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ ﴿١٦٥﴾

165. İnsanlardan bazıları Allah'tan başkasını Allah'a denk tanrılar edinir de onları Allah'ı sever gibi severler. İman edenlerin Allah'a olan sevgileri ise (onlarınkinden) çok daha fazladır. Keşke zalimler azabı gördükleri zaman, bütün kuvvetin Allah'a ait olduğunu ve Allah'ın azabının çok şiddetli olduğunu önceden anlayabilselerdi. (Bkz. Bakara 2/22 ayete ve açıklaması.)

اِذْ تَبَرَّاَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَاَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ
بِهِمُ الْاَسْبَابُ ﴿١٦٦﴾

166. İşte o zaman, kendilerine uyulup arkalarından gidilenler, uyanlardan hızla uzaklaşırlar ve (o anda her iki taraf da) azabı görmüş, nihayet aralarındaki bağlar kopup parçalanmıştır.

"Dünyada hiç düşünmeden bazı kimseleri kendilerine önder edinen ve böylece batıl yola giden kimseler, ahirette önderlerinin kendilerinden kaçıp uzaklaştıklarını görürler. Ancak, her iki taraf da içine girecekleri azabı o anda görecekler ve ondan kurtuluş olmadığını anlayacaklardır. Dünyadakilerin tersine, bu sefer uyanlar konuşurlar, ama artık faydası yoktur." (Daha geniş bilgi için bkz. Razı, IV, 191)

وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّاَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤُا مِنَّا كَذٰلِكَ
يُرِيهِمُ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ﴿١٦٧﴾

167. (Kötülere) uyanlar şöyle derler: Ah, keşke bir daha dünyaya geri gitmemiz mümkün olsaydı da, şimdi onların bizden uzaklaştıkları gibi biz de onlardan uzaklaşsaydık! Böylece Allah onlara, işlerini, pişmanlık ve üzüntü kaynağı olarak gösterir ve onlar artık ateşten çıkamazlar.

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْاَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًاۘ وَلَا تَتَّبِعُوا
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٦٨﴾

168. Ey insanlar! Yeryüzünde bulunanların helal ve temiz olanlarından yiyin, şeytanın peşine düşmeyin;zira şeytan sizin açık bir düşmanınızdır.

اِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّٓوءِ وَالْفَحْشَٓاءِ وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٦٩﴾

169. O size ancak kötülüğü, çirkini ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi emreder.

"Şeytan, insanın içinde bulunan kötü niyet ve arzuları körükler, insan nefsine kötülüğü sevdirir. Bu sebeple insanın kötülük yapmasını kolaylaştırır. O yüzden Hz. Ebubekir, 'Büyük adam nefsinin isteklerine uymayan kimsedir' demiştir."

وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَٓا اَلْفَيْنَا عَلَيْهِ اٰبَٓاءَنَاۜ
اَوَلَوْ كَانَ اٰبَٓاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾

[25]170. Onlara (müşriklere): Allah'ın indirdiğine uyun, denildiği zaman onlar, "Hayır! Biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız" dediler. Ya ataları bir şey anlamamış, doğruyu da bulamamış idiyseler?

وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ اِلَّا دُعَٓاءً
وَنِدَٓاءًۜ صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾

171. (Hidayet çağrısına kulak vermeyen) kafirlerin durumu, sadece çobanın bağırıp çağırmasını işiten hayvanların durumuna benzer. Çünkü onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Bu sebeple düşünmezler

"Bu ayetlerde insanların körü körüne eskiye bağlanmaları, ortaya yeni konmuş fikirlere kulak vermemeleri kötülenmiş, bu konuda doğru olanın, akılcı olarak hareket edilmesi olduğu söylenmiştir."

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ
اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾

172. Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yiyin, eğer siz yalnız Allah'a kulluk ediyorsanız O'na şükredin.

اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْز۪يرِ وَمَٓا اُهِلَّ بِه۪ لِغَيْرِ اللّٰهِۚ
فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٧٣﴾

173. Allah size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan ve haddi aşmadan bir miktar yemesinde günah yoktur. Şüphe yok ki Allah çokça bağışlayan çokça esirgeyendir.

"İslam da zorluk yoktur. Bir kimse elinde olmayan sebeplerle haram olan bir şeyi yemek ya da bir işi işlemek zorunda kalırsa, haddi aşmamak ve o şeyi devamlı helal saymamak şartıyla zaruret miktarınca yiyebilir ve yapabilir. Bu durumda dinen günah işlemiş sayılmaz."

Meyte: kendiliğinden ölen ya da dini kaidelere uyulmadan boğazlanan veya başka bir biçimde öldürülen hayvandır. (Ayrıntılar için bkz. Razı, IV, 213; Ateş, I, 241 vd.; Yenmesi haram etler kon. Öztürk, K.İsl., s.403; Maide 5/3)

اِنَّ الَّذ۪ينَ يَكْتُمُونَ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِه۪ ثَمَنًا
قَل۪يلًاۙ اُو۬لٰٓئِكَ مَا يَأْكُلُونَ ف۪ي بُطُونِهِمْ اِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكّ۪يهِمْۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١٧٤﴾

174. Allah'ın indirdiği kitaptan bir şeyi (ahir zaman Peygamberinin vasıflarını) gizleyip onu az bir paha ile değişenler yok mu, işte onların yiyip de karınlarına doldurdukları, ateşten başka bir şey değildir. Kıyamet günü Allah ne kendileriyle konuşur ve ne de onları temize çıkarır. Orada onlar için can yakıcı bir azap vardır.

"Yahudi hahamları Peygamberimizin Tevrat ta zikredilen vasıflarını gizlediler ve yaptıkları bu kötü iş için de maddi karşılık aldılar. Ayette bunun ne kötü davranış olduğu anlatılmaktadır."

Burada 'Allah'ın indirdiği vahyi' terimi cins isim olarak kullanıldığı için, içeriğinin, hem Kur'an'ı Kerimi, hem de geçmiş bütün vahyileri kapsadığı, görüşü daha ağırlıklı görülmektedir.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ ۚ فَمَا أَصْبَرَهُمْ
عَلَى النَّارِ ﴿١٧٥﴾

175. Onlar doğru yol karşılığında sapıklığı, mağfirete bedel olarak da azabı satın almış kimselerdir. Onlar ateşe karşı ne kadar dayanıklıdırlar!

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ ۗ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي
شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿١٧٦﴾

176. O azabın sebebi, Allah'ın, kitabı hak olarak indirmiş olmasıdır. (Buna rağmen farklı yorum yapıp) kitapta ayrılığa düşenler, elbette derin bir anlaşmazlığın içine düşmüşlerdir.

Yüce Allah'ın Kur'an'ı Kerim'i hak olarak indirdiği gerçeği, açıkça ortada dururken, oradaki hükümleri, sağlam deliller göstermeden, insanların, ya dinle ilgili duygularını ve bilgisizlerini istismar ederek, ya da kendi kafalarında oluşturdukları bir takım çarpık gayelerini gerçekleştirmek, veyahut da basit dünya menfaatleri için, gizleyen, tahrif eden veya değiştirip kullananların varacakları kötü sonlarını 174, 175 ve 176. ayetler, çok açık bir şekilde beyan etmektedir.

Bu ayetler, Hz. Muhammed'in, Peygamberliği ile ilgili niteliklerini, kendi Kitaplarında bulunup da gizleyen Yahudilerle ilgili olarak inmişse de, anlam kapsamları genel olup, belirtildiği şekilde davranan herkesi

içerisine almaktadır. Esasen böyle olması, Kur'an'ı Kerim'in son kitap olmasından kaynaklanan özelliğinin gereğidir.

لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْبِرَّ
مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّنَۚ وَاٰتَى الْمَالَ
عَلٰى حُبِّه۪ ذَوِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ
وَالسَّٓائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِۚ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَۚ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ
اِذَا عَاهَدُواۚ وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ وَحِينَ الْبَأْسِۜ اُو۬لٰٓئِكَ
الَّذِينَ صَدَقُواۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾

[26]177. İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdır ki, Allah'a, ahiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere inanır. (Allah'ın rızasını gözeterek) yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere sevdiği maldan harcar, namaz kılar, zekat verir. Antlaşma yaptığı zaman sözlerini yerine getirir. Sıkıntı, hastalık ve savaş zamanlarında sabreder. İşte doğru olanlar, bu vasıfları taşıyanlardır. Muttakiler ancak onlardır.

İslamın, kısaca 'amentüsü' diye ifade edilen, şartlarını belirten; sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı tesis eden, temel unsurlarının başında sayılan zekat ibadetinin uygulama alanını bir bir sayan; namaz, zekat gibi ibadetlerin eda edilmesi yanında, birlikte yaşamanın temel unsurlarından biri sayılan, verilen sözde durma ve ahde vefanın gözetilmesi gereğini; hastalık veya başka sebeplerden kaynaklanan sıkıntılı anlarda, sabretmeyi öğütleyerek; nerede ise, iman ve amel konularının tamamını özetleyen bu ayet içeriği, iyilik diye tercüme edilen **'Birr'** in göstergesi olarak nitelendiriliyor

Ayetin bu hükmü bizlere, esas hakka emin olarak ulaşmak için aranan bir takım şekli şartları öne çıkararak, esas mevzu ve onun unsurlarını ihmal edip bir tarafa bırakarak, öne çıkarmanın ya da çıkarmaya çalışmanın ne kadar yanlış olduğunu göstermektedir. Önemli olan işin şekil değil özüdür. Şekil bu öz'e ulaşmanın bir

aracıdır. (Sebebi nüzül ile ilgili bak Emiroğlu, I, 134 vd.; Esed, s.48/143-146 no. açıkl. ve Bakara 2/255)

Birr: 'İyilik, mutluluk, güzellik, zafer, başarı, Allah rızası demektir... Ayette birr'in Kur'an'ın temel kavramlarından biri olan takva ile aynı unsurları taşıdığı da gösterilmiştir.' (Bkz. Öztürk, K.İsl., s.407)

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلٰىۜ اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ
بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰىۜ فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ اَخ۪يهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَاَدَٓاءٌ
اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍۜ ذٰلِكَ تَخْف۪يفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌۜ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١٧٨﴾

178. Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın (öldürülür). Ancak her kimin cezası, kardeşi (öldürülenin velisi) tarafından bir miktar bağışlanırsa artık (taraflar) hakkaniyete uymalı ve (öldüren) ona (gereken diyeti) güzellikle ödemelidir. Bu söylenenler, Rabbinizden bir hafifletme ve rahmettir. Her kim bundan sonra haddi aşarsa muhakkak onun için elem verici bir azap vardır.

"Bütün dinler, hukuk ve ahlak sistemleri, haksız olarak adam öldürmenin, cana kıymanın büyük bir suç olduğunda birleşmişlerdir. Farklılık bu suçun önlenmesi için alınması gerenken tedbirde kendini göstermektedir. İslam suça iten sebepleri azami ölçüde ortadan kaldırmış, insanı iman, ibadet ve ahlak terbiyesi ile olgunlaştırmak için gerekli tedbirleri almış, bütün bunlardan sonra da kısas adıyla 'Cana kıyanın canına kıyılır' kaidesini koymuştur. Haksız aflarla bir gün hürriyete kavuşurum ümidini içinde besleyen kimselerin bu hallerine, hapis cezası hiç de caydırıcı ve suçu önleyici tedbir değildir. Kısası tazminata (diyete) çevirme hakkı, öldürme suçunun acı neticesine katlanmakta olan ölü yakınlarına (velilerine-varislerine) aittir. Başkası bu cezayı bağışlayamaz." (Ayrıntılar için bkz. Razı, IV, 279 vd.; Elmalılı, I, 473 vd.; Ateş, I, 251 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, I, 139; Ayrıca İsra 17/31; Bakara 2/194, Nahl 16/126)

Kısas: Yapılan bir işe, ona eşit bir işle, başka bir deyimle aynısı ile karşılık verme şeklinde tarif edilebilir. (Kısas ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Öztürk, K.T.K., s.292 vd. ile K. İsl., s. 681 vd.; Esed, s.48/147-150 no.açıklamalar)

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧٩﴾

179. Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Umulur ki suç işlemekten sakınırsınız.

"Kısasta hayat vardır' sözü, gerçekten dikkate değer bir ifadedir. Zira kısas tatbik edilirse bir kişinin öldürülmesiyle pek çok kimsenin yaşaması sağlanır. Çünkü cezanın ölüm olduğunu bilen kimse, bu suçu işlemeyecektir." (Bkz. Esed, s.49 -147 nolu not ve 4/92)

كُتِبَ عَلَيْكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ اِنْ تَرَكَ خَيْرًاۚ اَلْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ
وَالْاَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِۚ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿١٨٠﴾

180. Birinize ölüm geldiği zaman, eğer bir hayır bırakacaksa anaya, babaya, yakınlara uygun bir biçimde vasiyet etmek Allah'tan korkanlar üzerine bir borçtur.

"Mirasla ilgili ayetler gelmeden önce, kişinin servetinden ana, baba ve akrabalara bir miktar verilmesi için vasiyet etmesi emredilmiştir. Ancak, Nisa Suresinde gelen miras ayetleri ile herkesin hakkı kesin ve net olarak belirlenmiş, Efendimiz de 'Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. Bundan sonra varise vasiyet yoktur.' buyurmuş, böylece yukarıdaki ayet nesh (yürürlükten kaldırma) edilmiştir. Fakat mirastan payı olmayan akraba ve düşkünlere vasiyet bakidir. Her Müslüman gönüllü olarak servetinden istediği yere vasiyet edebilir."

Bu hadisi, akrabaya vasiyet yapmayı yasaklama şeklinde yorumlamak, kanımıza göre yanlıştır. Miras taksimine dair ayetler gelmeden önce, mirastan mahrum kalan akrabaların durumlarını düzeltmek için vasiyet yolu ihtiyar edilmişti. Miras ayetleri ile mahrumiyetler ortadan kalktığı için, Hz. Peygamber, artık vasiyetlere gerek kalmadığını ifade etmek için bu beyanda bulunmuştur. Başka bir ifade ile, artık adaletsizlikler ortadan kalktığını ifade sadedinde böyle söylemiştir. Bunu yasaklama şeklinde anlamak, mirasın, üçte bir bölümünü aşmamak ve diğer şartları da yerine getirme kayıt ve şartlarına uyarak, serbest irade ile vasiyet etme hürriyetine müdahale anlamını taşır ki, Hz. Peygamberin böyle bir yola tevessül etmesi düşünülemez. Bu nedenlerle, söz konusu vasiyeti, yukarıda da işaret edildiği üzere, 'miras ayetleri ile haksızlıklar önlendiği için, vasiyet yolu ile hak tesisine

gerek kalmadığı' şeklinde anlamak, maksada daha uygundur. Sonuç olarak, miras bırakan bir kimse isterse, kendi varislerinin zenginlik durumunu göz önünde bulundurarak, mirasçıların saklı paylarına da zarar vermeyecek şekilde ve kendi tasarruf yetkileri içerisinde kalmak şartıyla yapacağı vasiyet serbest olup, söz konusu hadis böyle bir vasiyeti yasaklamıyor.

فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٨١﴾

181. Her kim bunu işittikten ve kabullendikten sonra vasiyeti değiştirirse, günahı onu değiştirenleredir. Şüphesiz Allah (her şeyi) işitir ve (her şeyi) bilir.

"İslam da vakıf müessesi hadislere dayanmakla birlikte'sadakayı cariye' mahiyetinde olan ve ammeye hizmet veren vakıfları, bunların şekil ve şartlarını değiştirenler de vasiyeti değiştirenler gibi telakki edilmiş, bu ayet bir çok vakıf eşya üzerine ve vakıfnamelere yazılmıştır."

فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨٢﴾

[27]182. Her kim, vasiyet edenin haksızlığa yahut günaha meyletmesinden endişe eder de (alakalıların) aralarını bulursa kendisine günah yoktur. Şüphesiz Allah çok bağışlayan hem de esirgeyendir.

Bundan sonra gelecek ayetlerde Allah Teala, Müslüman kimselere farz kılınan Ramazan Orucundan söz eder. Oruç, İslam'ın beş temel esasından biridir. Orucun farz olması Kur'an'da belirtilmiştir. Oruca tahsis edilen Ramazan ayı faziletli bir aydır. Bu ayın fazileti, içinde Kadir Gecesi'nin bulunması ile izah edilmektedir. Kadir Gecesi'nin üstünlüğü ise, o gecede Kur'an'ın indirilmiş olmasındandır. Çünkü Kur'an, Ramazan ayında ve Kadir Gecesinde topluca, Levh-i Mahfuz'dan Beytü'l-İzze denilen makama indirilmiş ve yine Kadir

Gecesi'nde ilk olarak Hıra Dağında, Hz. Peygambere vahiy olarak gelmeye başlamıştır. Buna göre Ramazan ayı ve Kadir Gecesinin üstünlüğü, Kur'an'ın bu ay ve bu gecede indirilmiş olmasından ileri gelmektedir. Bu üstünlükleri sebebiyle Ramazan ayı, büyük ibadet olarak tanımlanan oruç ibadetine has kılınmıştır.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذ۪ينَ
مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَۙ ﴿١٨٣﴾

183. Ey iman edenler! Oruç sizden önce gelip geçmiş ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz.

Sıyam (Oruç): 'Din dilinde, Allah rızası ve nefis terbiyesi için, yeme-içme ve cinsel ilişkiden, niyete bağlı olarak, gün boyu uzak durmaktır'. (Oruç ve ilgili konular içn bkz. Öztürk, K.T.K., s.481 vd ve K.İsl., s.409-416)

اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍۜ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَر۪يضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ
مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَۜ وَعَلَى الَّذ۪ينَ يُط۪يقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْك۪ينٍۜ فَمَنْ
تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُۜ وَاَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿١٨٤﴾

184. Sayılı günlerde olmak üzere (oruç size farz kılındı). Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder. (İhtiyarlık veya şifa umudu kalmamış hastalık gibi devamlı mazereti olup da) oruç tutmaya güçleri yetmeyenlere bir fakir doyumu kadar fidye gerekir. Bununla beraber kim gönüllü olarak hayır yaparsa, bu kendisi için daha iyidir. Eğer bilirseniz (güçlüğüne rağmen) oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.

Fidye, hastalık, yaşlılık ve benzeri sebepler yüzünden oruç tutamayan bir kimsenin, oruç tutamadığı her gün için, ailesine mutat olarak yedirmekte olduğu vasat bir yemek ile bir fakiri bir tam gün doyurması ya da bu yemeğin parasal değerini yine bir fakire vermesidir. (183 ve 184. ayetlerle ilgili daha fazla bilgi için bkz, Razı, IV, 319 vd.; Ateş, I, 261 vd)

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ
مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ
كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ
الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى
مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٨٥﴾

185. Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'an'ın indirildiği aydır. Öyle ise sizden ramazan ayını idrak edenler onda oruç tutsun. Kim o anda hasta veya yolcu olursa (tutamadığı günler sayısınca) başka günlerde kaza etsin. Allah sizin için kolaylık ister, zorluk istemez. Bütün bunlar, sayıyı tamamlamanız ve size doğru yolu göstermesine karşılık, Allah'ı tazim etmeniz, şükretmeniz içindir. (Oruç İbadeti ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Razı, IV, 345 vd.; Ateş, I, 260 vd.)

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ
إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾

186. Kullarım sana, beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakınım. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O halde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bulalar.

"Rivayete göre bir bedevi Resulullah (s.a.)'e, 'Rabbimiz yakın mıdır yoksa uzak mıdır? Yakınsa ona fısıltı ile dua edelim, uzak ise bağırarak dua edelim' dedi. Bunun üzerine bu ayet indi. Allah'ın istediği iman ve itaattir. Allah, iman edip itaat edenlerin dualarını kabul edeceğini vaat etmiştir. Gerçek manada iman edip Allah'a kulluk edenlerin duası kabul olunur." (Nüz. ile ilgili olarak bkz. Emiroğlu, I, 143 vd.)

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ ۚ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ
لَهُنَّ ۗ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ ۖ
فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ۚ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ
لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۖ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ
إِلَى اللَّيْلِ ۚ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ ۗ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ
فَلَا تَقْرَبُوهَا ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾

[28]187. Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı. Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz. Allah sizin kendinize kötülük ettiğinizi bildi ve tövbenizi kabul edip sizi bağışladı. Artık (ramazan gecelerinde) onlara yaklaşın ve Allah'ın sizin için takdir ettiklerini isteyin. Sabahın beyaz ipliği (aydınlığı), siyah ipliğinden (karanlığından) ayırt edilinceye kadar yiyin, için, sonra akşama kadar orucu tamamlayın. Mescitlerde ibadete çekilmiş olduğunuz zamanlarda kadınlarla birleşmeyin. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın bu sınırlara yaklaşmayın. İşte böylece Allah ayetlerini insanlara açıklar. Umulur ki korunurlar.

"İslam'ın ilk zamanlarında farz olan ramazan orucunu tutarken sahur yemeği yoktu. Oruç tutan kimse, akşamleyin, orucunu açınca yatsı namazını kılıp uyuyana kadar yer içerdi. Bundan sonra yemek, içmek ve kadınlara yaklaşmak haramdı. Bazı Müslümanlar dayanamayıp kadınlarına yaklaştı. Bazıları da iftardan sonra yorgun olmaları sebebiyle hemen uyudukları için ertesi gün açlık ve susuzluk sebebiyle baygınlık geçirdiler. Cenabı Allah müminlere acıdı ve kolaylık olmak üzere bu ayeti indirdi. Beyaz iplik ve siyah iplik ifadelerinin maksadı, tan yerinin ağarmasıdır. Buna göre orucun başlaması gereken zaman, güneşin doğmasına değil, fecrin doğmasına, yani tan yerinin ağarmaya başlamasına bağlıdır. İplik tabiri de tan yerinin ağarmaya başlangıcını ifade etmektedir. Aydınlığın başladığı an sahurun bittiği, aynı zamanda sabah namazı vaktinin başladığı andır." (Daha geniş bilgi için bkz. Ateş, I, 265 vd.; Nüzul kon. Emiroğlu, I, 147 vd.)

وَلَا تَأْكُلُوٓا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَآ اِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا
فَرِيقًا مِنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾

188. Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Kendiniz bilip dururken, insanların mallarından bir kısmını haram yollardan yemeniz için o malları hakimlere (idarecilere veya mahkeme hakimlerine) vermeyin.

"Bu ayette işaret edilmek istenen anlam, daha ziyade **rüşvet** ve **çıkarcılıktır.** Sonuç olarak aldatma ve dalavere ile elde edilen bütün kazançlar haramdır."

Ayeti kerimede iki önemli hususa işaret edilmektedir:

Birinci husus: Malların batıl yere yenmesi, bu malın haksız olarak ele geçirilmesidir ki bu; ya başkasının malını gasp şeklinde zorla almak, ya da hırsızlık, zimmet, ihtikar ve benzeri şekillerden biriyle ele geçirilmesi veyahut da hile, desise kumar vb. gibi kanunların (şeriatın) yasakladığı yollardan elde etme ile olur. Bunların hepsi de batıl yolla elde etme olup haramdır.

İkinci husus: Malların hakimlerin önüne atılmaması. Bu, ya hakim ve yöneticilere rüşvet şeklinde verilerek yapılır. Ya da başkasına ait olduğu kesin olarak bilinen bir değer dava konusu edilir. (Ayrıntılar için bkz. Ateş, I, 271 vd.; Nüzül kon. Emiroğlu, I, 153 vd.; Nisa 4/10, 29)

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ
الْبِرُّ بِاَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰى
وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ اَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٨٩﴾

189. Sana, hilal şeklinde yeni doğan ayları sorarlar. De ki: Onlar, insanlar ve özellikle hac için vakit ölçüleridir. İyi davranış, asla evlere arkalarından gelip girmeniz değildir. Lakin iyi davranış, korunan (ve ölçülü giden) kimsenin davranışıdır. Evlere kapılarından girin, Allah'tan korkun, umulur ki kurtuluşa erersiniz.

"Peygamberimize yeni doğan hilalin önce ince olması, sonra her gün büyümesi, dolunay olduktan sonra tekrar incelip kaybolması, ve

aynı şekilde tekrar doğup seyretmesi sorulmuştu. Ayette verilen cevapta: **'Ayın bu şekildeki hareketi, Kameri senenin hesap edilmesini, ve özellikle hac günlerinin bilinmesini sağlamaktır'** denilmektedir. Ayrıca eskiden Araplar hac için ihram giydiklerinde veya hacdan dönüşlerinde evlere kapısından değil de arkadan açılan bir delikten girmenin iyilik olduğuna inanırlardı. Yukarıdaki ayette bunun da yanlış olduğu anlatılmaktadır." (Ayrıca bkz. Esed, s.54/166 no. Açk.)

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ
لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾

190. Size karşı savaş açanlara, siz de Allah yolunda savaş açın. Sakın aşırı gitmeyin, çünkü Allah aşırıları sevmez.

Bu ve devam eden ayet içeriklerinden anlaşıldığı üzere, Müslümanların savaşmasına kuşkusuz bir açıklıkta, ancak kendilerini savunma amacına yönelik olma koşuluyla müsaade etmektedir. Diğer deyişle, Müslümanlara saldırganlık yasaklanmıştır. Demek oluyor ki savaşmak Allah yolunda ve O'nun koyduğu ilkeleri koruma macıyla ancak yapılabilmektedir. (Ayrıca bkz. Nisa 4/91; Hac 22/39; Mümtehine 60/8; Ayrıca bkz. Esed, s.54/167 nolu not ve 4/91, 22/39, 60/8)

وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ
وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَلِكَ
جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿١٩١﴾

[29]191. Onları (size karşı savaşanları) yakaladığınız yerde öldürün. Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne, adam öldürmekten daha kötüdür. Mescidi Haramda onlar sizinle savaşmadıkça, siz de onlarla savaşmayın. Eğer onlar size karşı savaş açarlarsa siz de onları öldürün. İşte kafirlerin cezası böyledir.

Bu ayetin birinci cümlesinde verilen emir, önceki ayette işaret olunan 'Allah yolunda' bir kurtuluş savaşı sırasında geçerlilik kazanmakta olup, 'Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın' emri ile kast edilen yer de, o sıralarda müşriklerin elinde bulunan Mekke şehridir.

فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٩٢﴾

192. Eğer onlar (savaştan) vazgeçerlerse, (şunu iyi bilin ki) Allah gafûr ve rahimdir.

وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدّ۪ينُ لِلّٰهِ فَاِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ اِلَّا عَلَى الظَّالِم۪ينَ ﴿١٩٣﴾

193. Fitne tamamen yok edilinceye ve dinin tamamı Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Şayet vazgeçerlerse zalimlerden başkasına düşmanlık ve saldırı yoktur.

"190-193. ayetlerde, Müslümanlara, kendileri ile savaşanlara karşı savaşmaları, fakat haksız yere saldırmaktan kaçınmaları emredilmektedir. Müslümanlara saldırı olmadıkça Müslümanların saldırmalarını İslam kabul etmiyor. Çünkü Allah, saldırganları sevmez...

Mescid-i Haramda kan dökmek haramdır. Bu yerde düşmanların saldırısına uğramadıkça onlarla savaşılmaz...

İslam'da cihat başkalarını zorla dine sokmak için değildir. Vicdanları hürriyete kavuşturmak, tecavüzü önlemek, zulmü ve baskıyı ortadan kaldırmak için cihat yapılır"

Ayetteki fitne kelimesi, Müslümanlar arasında bozgunculuk, vicdanlar üzerinde baskı yapmayı, insanların hürriyetini kısmayı kastetmektedir. İşte Allah'ın dinine davet hususunda Müslümanlara mani olan, yani insanların hürriyetini kısıtlayanlara karşı savaşmak farzdır..."

Burada dinin tamamı Allah için oluncaya kadar demek, hiçbir kimse din konusunda baskı yapamayacak, din Allah'ın olacak, yani inanan Allah için inanacak, baskı ile dini konulara yönlendirme söz konusu olmayacak. Mücadele bu anlamdaki özgürlük sağlanıncaya kadar sürdürülecektir. (Ateş, I, 276-27; Ayrıca bkz. Bakara 2/191, 256; Nisa 4/90; Enfal 8/39; Nüz kon. Emiroğlu, I, 158-165; Ayrıca bkz. 22/40)

اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ فَمَنِ اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ
فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّق۪ينَ ﴿١٩٤﴾

194. Haram ay haram aya karşılıktır. Hürmetler (dokunulmazlıklar) karşılıklıdır. Kim size saldırırsa siz de ona misilleme olacak kadar saldırın. Allah'tan korkun ve bilin ki Allah muttakiler ile beraberdir.

"Resulullah (s.a.) hicretin altıncı yılında, umre yapmak üzere Mekke'ye doğru yola çıkmıştı. Mekke yakınlarındaki Hudeybiyeye gelince, müşrikler Mekke'ye girmesini önlediler. Orada çetin münakaşalar oldu. Sonunda İslam tarihinin en önemli hadiselerinden biri olan Hudeybiye antlaşması yapıldı. Bu antlaşmada yer alan maddelerden birine göre, Müslümanlar o sene Haremi Şerifi ziyaret etmeden geri dönecekler, gelecek sene aynı haram ayı içerisinde Mescidi ziyaret edip umre yapacaklardı. Müşrikler bunu başarı saydılar.

Allah Müslümanları ertesi sene aynı ayda Mescidi Harama getirdi. Böylece haram ay haram aya karşılık oldu.

İslam hukukuna göre, saldırıya ancak misli (aynısı, benzeri) ile karşılık verilir, aşırı gitmek suçtur. Bütün harplerde insan önce dine çağrılır. Müslüman olmayı ya da cizye vermeyi kabul etmeyenlerle savaşılır.

وَاَنْفِقُوا فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ وَلَا تُلْقُوا بِاَيْدٖيكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِۚ وَاَحْسِنُواۚ اِنَّ اللّٰهَ
يُحِبُّ الْمُحْسِنٖينَ ﴿١٩٥﴾

195. Allah yolunda harcayın. Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Her türlü hareketinizde dürüst davranın. Çünkü Allah dürüstleri sever.

"Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın" hükmü ile Kur'an'ı Kerim, teslimiyetçi kadercilik anlayışına set çekmektedir. Yani, insanların karşı karşıya kaldıkları tehlikeler 'insan elinin payı olmadan' kendiliğinden oluşmaz. Onları meydana getiren bizzat kendi iradi tercihleridir. İşte ayette işaret olunan husus da budur. Bu konuda herkes tarafından bilinen yaygın bir de atasözü vardır: 'Kendi düşen ağlamaz'. (Bkz. Öztürk, K.İsl., s. 418)

"Ayette geçen ihsan kelimesi, bir işi tam ve noksansız yapmak, işin hakkını vermek ve dürüst olmak demektir".

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا
رُؤُ۫سَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَر۪يضًا اَوْ بِه۪ٓ اَذًى مِنْ رَاْسِه۪
فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ فَاِذَٓا اَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ اِلَى الْحَجِّ
فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ اِذَا رَجَعْتُمْ
تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿١٩٦﴾

196. Haccı ve umreyi Allah için tam yapın. Eğer alıkonulursanız kolayınıza gelen kurbanı gönderin. Kurban, yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Sizden her kim hasta olursa yahut başından bir rahatsızlığı varsa, oruç veya sadaka veya kurban olmak üzere fidye gerekir. (Hac yolculuğu için) emin olduğunuz vakit kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse, kolayına gelen bir kurban kesmek gerekir. Kurban kesmeyen kimse hac günlerinde üç, memleketine döndüğü zaman yedi olmak üzere oruç tutar ki, hepsi tam on gündür. Bu söylenenler, ailesi Mescidi Haram civarında oturmayan kimseler içindir. Allah'tan korkun. Biliniz ki Allah'ın vereceği ceza ağırdır. (Ayrıntılar için bkz. Ateş, I, 280 vd; Öztürk, K.T.K., s.155; Nüz. Kon. Emiroğlu, I, 171 vd.)

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ ف۪يهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ
وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ وَتَزَوَّدُوا
فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى وَاتَّقُونِ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾

[30]197. Hac, bilinen aylardadır. Kim o aylarda hacca niyet ederse (ihramını giyerse), hac esnasında kadına yaklaşmak, günah sayılan davranışlara yönelmek, kavga etmek yoktur. Ne hayır işlerseniz Allah onu bilir. (Ey müminler! Ahiret için) azık edinin. Bilin ki azığın en hayırlısı takvadır. Ey akıl sahipleri! Benden (emirlerime muhalefetten) sakının.

"Eskiden Araplar, her hac mevsiminde bir takım panayırlar kurarlar orada çeşitli sahalarda alış-veriş yaparlardı. Bunlar o zaman cahiliye devri adetlerine göre cereyan ederdi. Müslümanlar bunları günah saydılar. Allahüteala aşağıdaki ayetlerde bu hususlara açıklık getirdi."

Hac farizasının eda edileceği zaman konusunda, halen uygulanmakta olan yöntem ile fikirleri uyuşmayan Y. Nuri Öztürk, hac etme zamanının, Kur'an'ı Kerim'de dört ay gibi uzun bir süreye yayıldığı halde, üç gün ile sınırlayan günümüz tatbikatının, yanlış yorumlardan kaynaklandığını iddia etmektedir. (Bu tez ile ilgili bilgi için bkz. Öztürk, K.İsl., s.419; Ayrıca nüzul kon. Emiroğlu, I, 174)

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا
أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ
كَمَا هَدَاكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّالِّينَ ﴿١٩٨﴾

198. (Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizden gelecek bir lütfu (kazancı) aramanızda size herhangi bir günah yoktur. Arafat'tan ayrılıp akın ettiğinizde Meş'ar-i Haramda Allah'ı zikredin ve O'nu size gösterdiği şekilde anın. Şüphesiz siz daha önce yanlış gidenlerden idiniz.

"Diğer ibadetler gibi haccın da ferde ve topluma sayısız faydaları vardır. Bunların en önemlilerini şu maddelerde toplayabiliriz:

1. İhram tek tip ve basit bir elbisedir. Bütün hac namzetleri bunu giyerek sonradan edindikleri mal, mülk, rütbe, makam ve benzerlerini geride bırakır, tek farkın, şahsi faziletten olduğu, gerçek eşitliği yaşarlar.

2. Kefeni andıran ihram içinde yapılan Arafat vakfesi, aynı zamanda bir mahşer örneğidir. Bu manzara, belki bir ömür boyu insana ölümü ve haşrı hatırlatır.

3. Çeşitli ırk ve kültürlere mensup Müslümanların toplanmalarına vesile olan hac, bir maddi manevi değerler alış verişine vasıta olmakta, Müslümanları birbirine yaklaştırmakta, problemlere ortak çözümler arama imkanını vermektedir.

4. Kabe etrafında tavaf, tevhit fikrini temsil etmekte, farklı yönlere fakat daima Kabe'ye yönelerek kılınan namaz, 'nereye dönseniz Allah oradadır' prensibini ruhlara işlemektedir. Metotlar, içtihatlar, kanaatler farklı olabilir, ancak her şey Allah içindir. Allah rızasına yönelmelidir." (Nüz. kon. Emiroğlu, I, 177)

ثُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٩٩﴾

199. Sonra insanların (sel gibi) aktığı yerden siz de akın. Allah'tan mağfiret isteyin. Çünkü Allah affedici ve esirgeyicidir.

فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ
آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا
فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ﴿٢٠٠﴾

200. Hac ibadetlerinizi bitirince, babalarınızı andığınız gibi, hatta ondan daha kuvvetli bir şekilde Allah'ı anın. İnsanlardan öyleleri var ki: Ey Rabbimiz! bize dünyada ver, derler. Böyle kimselerin ahiretten hiç nasibi yoktur. (Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, I, 181 vd.)

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ
حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾

201. Onlardan bir kısmı da: Ey Rabbimiz! Bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver. Bizi cehennem azabından koru! derler.

أُولَٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٢٠٢﴾

202. İşte onlar için, kazandıklarından büyük bir nasip vardır. (Şüphesiz) Allah'ın hesabı çok süratlidir.

وَاذْكُرُوا اللّٰهَ ف۪ٓي اَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍۜ فَمَنْ تَعَجَّلَ ف۪ي يَوْمَيْنِ فَلَٓا اِثْمَ
عَلَيْهِۚ وَمَنْ تَاَخَّرَ فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِۙ لِمَنِ اتَّقٰىۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ
اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٠٣﴾

[31]203. Sayılı günlerde (eyyam-ı teşrikte telbiye ve tekbir getirerek) Allah'ı anın. Kim iki gün içinde acele edip (Mina'dan Mekke'ye) dönmek isterse, ona günah yoktur. Bunlar günahtan sakınanlar içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız.

Hac ibadeti ile ilgili, uygulama ve detaylı diğer bilgiler, fıkıh ilminin konusudur. Daha fazla bilgi için ilmihal kitaplarına bakılmalıdır.

Aşağıda gelen üç ayet, Ahnes b. Şurayk hakkında inmiştir. Güzel konuşan ve yakışıklı kimse olan Ahnes, münafık idi. Resulullah'ın yanına gelir, güzel sözlerle Müslümanlık taslardı. Halbuki içi karanlık fikirlerle dolu idi. İşi gücü fesat ve fitne çıkarıp Müslümanlara zarar vermekti. İşte ayetlerde böyle güzel konuşan, hoş görünen kimselere, hemen kanmamak, iyice emin olmadan kimseye güvenmemek gerektiği anlatılmıştır: (Nüz. kon. Bkz. Emiroğlu, I, 186)

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ
اللّٰهَ عَلٰى مَا ف۪ي قَلْبِه۪ۙ وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾

204. İnsanlardan öyleleri vardır ki, dünya hayatı hakkında söyledikleri senin hoşuna gider. Hatta böylesi kalbinde olana (samimi olduğuna) Allah'ı şahit tutar. Halbuki o, hasımların en yamanıdır.

Bu yapıda insanlar, dünya hayatı ile ilgili kurdukları planlarla başkalarına hoş görünerek onları kandırma yolunu seçerler. Aslında ahiret hayatına inanmaz ve bütün planlarını dünya ile ilgili olarak kurarlar. Benzer davranışları bu surenin 8-12 ayetlerinde de görmüştük. (Ayrıntılı bilgi için Esed, s.59/188-189. no.açk.)

وَاِذَا تَوَلّٰى سَعٰى فِي الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ ف۪يهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَۜ
وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾

205. O, dönüp gitti mi (yahut bir iş başına geçti mi) yeryüzünde ortalığı fesada vermek, ekinleri tahrip edip nesilleri bozmak için çalışır. Allah bozgunculuğu sevmez.

وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ
وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾

206. Böylesine "Allah'tan kork!" denilince benlik ve gurur kendisini günaha sevk eder. (Ceza ve azap olarak) ona cehennem yeter. O ne kötü yerdir!

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ
بِالْعِبَادِ ﴿٢٠٧﴾

207. İnsanlardan öyleleri de var ki, Allah'ın rızasını almak için kendini ve malını feda eder. Allah da kullarına şefkatlidir.

"İbni Abbas'tan gelen rivayete göre, bu ayet, Suheyb b. Sinan er Rumi hakkında inmiştir. Mekke müşrikleri, bu zatı yakalamış, dininden döndürmek için işkence etmişlerdi. Suheyb Mekkelilere 'Ben ihtiyar bir adamım, malım da var sizden yada düşmanlarınızdan yana olmamın size bir zararı olmaz, ben bir söz söyledim ondan caymayı iyi görmem, malımı ve eşyamı size verir, dinimi sizden satın alırım' demişti. Onlar da buna razı olmuşlar, Suheybi salıvermişlerdi. Oradan kalkıp Medine ye gelirken bu ayet nazil oldu. Şehre girerken kendisine rastlayan Hz. Ebu Bekir, 'Alış verişin karlı olsun ya Suheyb' demiş, o da'Sen alış verişinde zarar etmezsin' cevabını vermiş." (Bkz. Nahl 16/41, 106; Tevbe 9/111; Nüz. seb. Kon. Emiroğlu, I, 189 vd.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٢٠٨﴾

208. Ey iman edenler! Hep birden barışa girin. Sakın şeytanın peşinden gitmeyin. Çünkü o, apaçık düşmanınızdır.

فَاِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْكُمُ الْبَيِّنَاتُ فَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ
عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٢٠٩﴾

209. Size (Kuran ve Sünnet gibi) apaçık deliller geldikten sonra, eğer barıştan saparsanız, şunu iyi bilin ki Allah azizdir, hakimdir. (Bkz. al-i İmran 3/103; Enfal 8/46)

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ يَأْتِيَهُمُ اللّٰهُ ف۪ي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ
وَقُضِيَ الْاَمْرُۜ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٢١٠﴾

210. Onlar, ille de buluttan gölgeler içinde Allah'ın ve meleklerinin gelmesini mi beklerler? Halbuki iş bitirilmiştir. (Allah nizamı artık değişmez.) Bütün işler yalnızca Allah'a döndürülür. (Musa kavminin benzer davranışı için bkz. Bakara 2/55)

سَلْ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ كَمْ اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ اٰيَةٍ بَيِّنَةٍۜ وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ
مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٢١١﴾

[32]211. İsrail oğullarına sor ki, kendilerine nice apaçık mucizeler verdik. Kim mucizeler kendisine geldikten sonra Allah'ın nimetini (ayetlerini) değiştirirse bilsin ki Allah'ın azabı şiddetlidir. (208, 209, 210 ve 211. Ayetlerle ilgili olarak daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Razı, V, 32 vd.)

زُيِّنَ لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُواۢ وَالَّذ۪ينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢١٢﴾

212. Kafir olanlar için dünya hayatı cazip kılındı. (Bu yüzden) onlar, iman edenler ile alay ederler. Oysa ki, (iman edip) inkardan sakınanlar kıyamet gününde onların üstündedir. Allah dilediğine hesapsız rızkı verir.

"Ebu Cehil ve arkadaşları, fakir Müslümanlar ile alay ettiler. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu. Hayat gerçeğini sadece dünya malı ile değerlendiren kafirler için dünya malı cazip hale gelmiştir. Onun için

bunlar, üstün değerlere değil, geçici dünya malına kıymet vermişler, sonunda dünya malı onlara hiçbir fayda sağlamamıştır." (Bkz. Razı, V, 48 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, I, 198)

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ
الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا
الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللّٰهُ
الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللّٰهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ
إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢١٣﴾

213. İnsanlar bir tek ümmet idi. Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları da gönderdi. Ancak kendilerine kitap verilenler, apaçık deliller geldikten sonra, aralarındaki kıskançlıktan ötürü dinde anlaşmazlığa düştüler. Bunun üzerine Allah iman edenlere, üzerinde ihtilafa düştükleri gerçeği izniyle gösterdi. Allah dilediğini doğru yola iletir.

"Bütün insanlık başlangıç itibarı ile bir tek ümmet idi. Hz. Adem'den çoğalmıştı. Zamanla ihtilaflara düştüler. Peygamberler insanlar arasında beliren ihtilafları gidermek için gönderildiler." (Ayrıca bkz. Maide, 5/27; Hûd 11/118-119; Yunus 10/19; A'raf 7/172; Ayrıca bkz. Razı, V, 58 vd; Öztürk, K.İsl., s.420 vd.; Esed, s.61/197-198 no.açk.)

Ümmet: 'Ümmet kelimesi Kur'an da tekil ve çoğul olmak üzere 60 küsür yerde geçer... Kur'an'ı Kerim ümmet kavramı içine bir fikir ve ideal etrafında toplanan insanların vücut verdiği ünite yanında, aynı kategoriye giren hayvanların oluşturdukları toplulukları da sokar.' (Konu ile ilgili daha geniş ayrıntılar için bkz. Öztürk, K.T.K., s.599 vd.; Ateş, I, 297 vd.)

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ
مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّىٰ يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا

مَعَهُ مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِۜ اَلَٓا اِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ قَر۪يبٌ ﴿٢١٤﴾

214. (Ey müminler!) Yoksa siz, sizden önce gelip geçenlerin başına gelenler size de gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Yoksulluk ve sıkıntı onlara öylesine dokunmuş ve öyle sarsılmışlardı ki, nihayet Peygamber ve beraberindeki müminler: Allah'ın yardımı ne zaman! dediler. Bilesiniz ki Allah'ın yardımı yakındır.

"Bu ayet bir rivayete göre, Hendek savaşında Müslümanların çektiği sıkıntıları dile getirir. Diğer bir rivayete göre de Uhut savaşı ile ilgilidir. Bir başka rivayete göre ise, evlerini, mallarını ve yakınlarını Mekke de bırakıp çeşitli sıkıntılara katlanarak Medine ye göç eden Müslümanları teselli için inmiştir. (Ayrıntılar için bkz. Razı, V, 70 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, I, 200 vd.)

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَۜ قُلْ مَٓا اَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَب۪ينَ وَالْيَتَامٰى
وَالْمَسَاك۪ينِ وَابْنِ السَّب۪يلِۜ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِه۪ عَل۪يمٌ ﴿٢١٥﴾

215. Sana (Allah yolunda) ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: Maldan harcadığınız şey, ebeveyn, yakınlar, yetimler, fakirler ve yolcular için olmalıdır. Şüphesiz Allah yapacağınız her hayrı bilir.

'Kur'an Müslümanları, zekattan ayrı olarak sadakaya teşvik etmiştir. Bu ayet farz olan zekatın yanında gönülden yapılacak harcamaların kimlere sarf edileceğini belirtmektedir. Bütün mezhep imamları, yoksul ana-babayı bakıp beslemenin, evlatlar üzerine farz olduğunu söylemişler ve bu husustaki harcamayı zekat saymamışlardır.' (Ateş, I, 302; Nüz. kon. Bkz. Emiroğlu, I, 202 vd.)

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْۚ وَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَهُوَ
خَيْرٌ لَكُمْۚ وَعَسٰٓى اَنْ تُحِبُّوا شَيْـًٔا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ
لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١٦﴾

[33]216. Hoşunuza gitmediği halde savaş size farz kılındı. Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür. Sizin için daha kötü olduğu halde bir şeyi sevmeniz de mümkündür. Allah bilir, siz bilmezsiniz.

"Savaş insanların severek, zevk alarak yaptıkları bir şey değildir. Fıtratı ve ruh sağlığı bozulmamış kimseler öldürmek, yakıp yıkmak, acılar vermekten zevk almaz, bunlardan hoşlanmaz. Ancak, vücudu kurtarmak için kangren olan eli için elin kesilmesi, içeride kalmış çocuğu kurtarmak için kapının kırılması nasıl zaruri ise savaş da toplumların hayatında böyle zaruret haline gelebilir. Din ve vicdan hürriyetini sağlamanın, zulmü ve fitneyi önlemenin, tecavüze son vermenin yolu savaştan geçebilir. İşte bu durumlarda savaşmak insanlık için daha hayırlı ve daha şerefli bir davranıştır. Cihad ise hiçbir zaman saldırı değildir. Çünkü, önce İslam'a davet yapılır, kabul eden Müslümandır. İslam'ı kabul etmeyenlerden yönetime tabi olması istenir. Bunu da kabul etmezse ancak o zaman savaşılır. Savaştaki sırrı biz bilemeyiz ama onu Allah bilir. Bazı milletler cezaya müstahak olunca, Allah onları çeşitli belalarla cezalandırır. İşte onlardan birisi de savaştır.

Resulullah efendimiz, Abdullah b. Cahş kumandasındaki bir müfrezeyi, Kureyş kervanından haber getirmeleri için Mekke'ye göndermişti. Kureyş kervanını görünce, dayanamayarak hücum ettiler. Kervandan bir kişiyi öldürdüler, iki kişiyi de esir aldılar. Kervanı sürüp Peygamberimize getirdiler. O gün Recep ayının ilk günü idi. Müşrikler, Muhammet haram aylarda savaşıyor diye yaygara kopardılar. Bunun üzerine bu ayet indi." (Ayrıca bkz. Emiroğlu, I, 204) Ayetin konusu savaş olduğu için, bu ayeti anlamaya çalışırken bununla birlikte, Bakara 190-193 ve Hac 39. ayetlerini de okuyup o çerçevede yorum yapmaya çalışmanın daha doğru olacağı, haklı olarak ifade edilmektedir.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ
سَبِيلِ اللّٰهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاِخْرَاجُ اَهْلِهِ مِنْهُ
اَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِ وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ
حَتّٰى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دٖينِكُمْ اِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ
دٖينِهٖ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا
وَالْاٰخِرَةِ وَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٢١٧﴾

217. Sana haram ayı, yani onda savaşmayı soruyorlar. De ki: O ayda savaşmak büyük bir günahtır. (İnsanları) Allah yolundan çevirmek, Allah'ı inkar etmek, Mescidi Haramın ziyaretine mani olmak ve halkını oradan çıkarmak ise Allah katında daha büyük günahtır. Fitne de adam öldürmekten daha büyük bir günahtır. Onlar eğer güçleri yeterse, sizi dininizden döndürünceye kadar size karşı savaşa devam ederler. Sizden kim, dininden döner ve kafir olarak ölürse, onların yaptıkları işler dünyada da ahirette de boşa gider. Onlar cehennemlik olanlardır ve orada devamlı kalırlar. (Ayrıca bkz. Bakara 2/194)

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ
يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢١٨﴾

218. İman edenler ve hicret edip Allah yolunda cihat edenler var ya, işte bunlar, Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah, gafûr ve rahimdir.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ ۖ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ
وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا ۗ وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ ۗ
كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١٩﴾

219. Sana, şarap ve kumar hakkında soru sorarlar. De ki: Her ikisinde de büyük bir günah ve insanlar için bir takım faydalar vardır. Ancak her ikisinin de günahı faydasından daha büyüktür. Yine sana iyilik yolunda ne harcayacaklarını sorarlar. "İhtiyaç fazlasını" de. Allah size ayetleri böyle açıklar ki düşünesiniz.

"Şarap haramdır. Şarabın haram olması onun hiçbir faydasının olmamasını gerektirmez. Zararı faydasından çok olduğu için haram kılınmıştır. Kumar da kazanan taraf için zahiri bir fayda görülür, ama kaybeden taraf için büyük bir zarar vardır. Onun için kumar oynamak haram kılınmıştır."

Hamr: Örtmek demektir. Baş örtüsüne de hımar denir. Şarap, beyni uyuşturup düşünme kabiliyetini, diğer bir deyimle aklı örttüğü için bu isim verilmiştir. Geniş anlamda sarhoşluk veren her şey hamrdır ve de haramdır.

Meysir: Parçalara ayrılacak ya da ayrılmış şey demektir. Ayette oklarla oynanan bir çeşit kumar olarak geçmektedir. (Konu ile ilgili daha fazla ayrıntılar için bkz. Razı, V, 108 vd.; Kutub, I, 471 vd.; Ateş, I, 307 vd.; Öztürk, K.T.K., s.162; Nüz. Kon. Emiroğlu, I, 211 vd.; Ayrıca Nahl 16/27; Nisa 4/43; Maide 5/90-91; A'raf 7/33)

"Bu ayetin başı, bundan önceki ayetin son cümlesi olan 'ki düşünesiniz' ile bağlantılıdır. Dünya ve ahiret ile ilgili işlerinizi iyi düşünüp gereğine göre hareket ederseniz, hem dünyada hem de ahirette saadete erersiniz, demektir."

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ
وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ شَاءَ
اللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٠﴾

[34]220. Dünya ve ahiret hakkında (lehinize olan davranışları düşünün ve ona göre hareket edin). Sana yetimler hakkında soruyorlar. De ki: Onları iyi yetiştirmek (yüz üstü bırakmaktan) daha hayırlıdır. Eğer onlarla birlikte yaşarsanız, (unutmayın ki) onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah, işleri bozanla düzelteni bilir. Eğer Allah dileseydi, sizi de zahmet ve meşakkate sokardı. Çünkü Allah güçlüdür, hakimdir.

"Yetimlere iyi muamele edilmeli, yetim oldukları his ettirilmemelidir. Yetimin velisi durumunda olan kimsenin, onu kötü yola mı sevk ettiği yoksa ıslah mı ettiğini Allah bilir. O yetimdir diye ona iyi davranmayanlar, Allah'ın kontrolü altında bulunduklarını unutmamalıdırlar."

Bu ayetle ilgili olarak:'Eğer bir kimse, kendi sorumluluğu altındaki bir yetimin hayatını paylaşırsa, böyle bir beraberlikten, yetimin menfaatlerine hiçbir şekilde zarar vermemesi şartıyla bir kazanç sağlaması, (örneğin, bir iş ortaklığı yapması şeklinde bir uygulama yaparak) meşrudur.' şeklinde de bir yorum M. Esed tarafından yapılmaktadır. Esasen böyle davranmayanlara, dilediğinde Allah'ın fırsat vermeyeceği de ayette işaret olunan diğer bir konudur. (Ayrıca bkz. Nisa 4/2, 3, 10, 127; İsra 17/34)

وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّىٰ يُؤْمِنَّ وَلَأَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ

وَلَوْ اَعْجَبَتْكُمْۚ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِك۪ينَ حَتّٰى يُؤْمِنُواۜ وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ
مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ اَعْجَبَكُمْۜ اُو۬لٰٓئِكَ يَدْعُونَ اِلَى النَّارِۚ وَاللّٰهُ يَدْعُٓوا
اِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِه۪ۚ وَيُبَيِّنُ اٰيَاتِه۪ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾

221.İman etmedikçe putperest kadınlarla evlenmeyin. Beğenseniz bile, putperest bir kadından, imanlı bir cariye kesinlikle daha iyidir. İman etmedikçe putperest erkekleri de (kızlarınızla) evlendirmeyin. Beğenseniz bile, putperest bir kişiden inanmış bir köle kesinlikle daha iyidir. Onlar (müşrikler) cehenneme çağırır. Allah ise, izni (ve yardımı) ile cennete ve mağfirete çağırır. Allah, düşünüp anlasınlar diye ayetlerini insanlara açıklar.

"İslam'a göre insanın değeri imanına bağlıdır. Allah katında, köle ve cariye bile olsa, imanlı kimse daha üstündür ve daha temizdir. Onun için bir Müslüman'ın dinsiz ya da putperest ile evlenmesi kesin olarak haram kılınmıştır."

Ayette belirtilen evlenme serbestisi ve yasaklamalar konularının, açıkça belirtilmeyen bazı yönleri ile ilgili fikir ve yorum ayrılıkları vardır. Bu detayların neler olduğunu merak eden okurlar, bildirdiğimiz eserlerden kolayca öğrenebilirler. (Bkz. Ateş, I, 315 vd.; Öztürk, K.İsl., s.425 vd.; Elmalılı, II, 69 vd.; Razı, V, 132 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu I, 219; Müşriklerle ehli kitap ayırımı kon. Bakara 2/105; Maide 5/82; Evlenme ile ilgili Mümtehine 60/10)

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْمَح۪يضِۜ قُلْ هُوَ اَذًىۙ فَاعْتَزِلُوا النِّسَٓاءَ فِي الْمَح۪يضِۙ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ
حَتّٰى يَطْهُرْنَۚ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ
التَّوَّاب۪ينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّر۪ينَ ﴿٢٢٢﴾

222. Sana kadınların ay halini sorarlar. De ki: O, bir rahatsızlıktır. Bu sebeple ay halinde olan kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şunu iyi bilin ki, Allah tövbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever.

Kadınların özel durumlarını bu ayet, bir hastalık olarak nitelemektedir. Bu sebeple onlarla bu durumdan çıkıp temizleninceye kadar cinsel ilişkinin kurulmasını yasaklamıştır. (Ayrıntılar için bkz. Öztürk, K.İsl., s.427 vd.; Ateş, I, 319; Nüz. Kon. Emiroğlu, I, 222 vd.)

نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ اَنّٰى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاعْلَمُوا اَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٢٣﴾

223. Kadınlarınız sizin için bir tarladır. Tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın. Kendiniz için önceden (uygun davranışlarla) hazırlık yapın. Allah'tan korkun, biliniz ki siz O'na kavuşacaksınız. (Ya Muhammet!) müminleri müjdele!

"Cinsi temasın şekli sınırlı değildir. Yasak olan sapık ilişkidir. Temastan önce hazırlık hem maddi vs hem de besmele gibi anlaşılmıştır.." şeklinde yapılan bu yoruma, eklemek istediğimiz bizce önemli bir husus daha vardır:

Yeryüzünde insanların sahip olduğu onca varlıklar varken, kadınların tarlaya benzetilmesi, boşuna değildir. Tarla denildiğinde ilk akla gelecek şey, toprağa bağlı üretimdir; ve bu üretim öyle bir olay ki, onsuz hayatı sürdürmenin imkanı yoktur. İşte ayeti kerimede kadınların tarlaya benzetilmesi ile, kanımızca, insan hayatının en önemli unsurlarında birine bu vesile ile dikkat çekiliyor. Cinsel ilişkide öncelikli amacın, çocuk yetiştirme ve insan neslinin devamını sağlamak olduğu gerçeğine... Bu gerçeği göz ardı ederek meseleyi sırf bir zevk ve tatmin aracı olarak görmemek lazımdır.

وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا
بَيْنَ النَّاسِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٤﴾

224. Yeminlerinizden dolayı Allah'ı (O'nun adını), iyilik etmenize, O'ndan sakınmanıza ve insanların arasını düzeltmenize engel kılmayın. Allah işitir ve bilir.

Bazı kimseler, yakınlarını ziyaret etmeyeceklerine, bazıları da muhtaç olanlara (herhangi bir kızgınlıklarından ötürü), yardım etmeye-

ceklerine, Allah'ın adını anarak yemin ediyorlar ve daha sonra da yeminlerini öne sürerek bu kimselere yardımdan imtina ediyorlardı. İşte bu ayet bu davranışların terk edilmesi gerektiğini bildirmek için nazil olmuştur. 'Yemin gerekçesi ile hayırdan kaçılamaz' prensibini Hz. Peygamber (s.a.), bir hadisi şerifi ile şöyle koymuştur: **'Kim bir şeye yemin eder de onun aksini daha hayırlı görürse hayırlı olanı yapsın, yeminine de kefaret ödesin'** (Yemin ve ilgili konularda geniş bilgi için bkz. Öztürk, K.K.T., s. 630 vd.; Esed, s.66/212 no. açık.; Ayrıca nüzül kon. Emiroğlu, I, 227 ve keffaretin şekli kon. Maide 5/89 açıklaması)

Urza: (Urda) değişik birkaç manaya gelmekle beraber, genelde men anlamı taşımaktadır. Arz, önüne koymak, sunmak; Urd'da' engel 'demektir. Ayette de Allah'ın adını yeminlerin önüne koyarak, iyilikler yapmaya engel olmayın anlamında kullanılmıştır. (Ateş, I, 321)

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٢٥﴾

[35]225. Allah sizi kasıtsız yeminlerinizden sorumlu tutmaz. Lakin kasıtlı yaptığınız yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutar. Allah gafûrdur, halimdir.

Ayetten anlaşıldığı üzere, sorumluluk kapsamı dışında tutulan, her hangi bir konuşmayı güçlendirmek ya da muhatabı inandırmak amacı dışında ağız alışkanlığı ile söylenen, kasıtsız yeminlerdir. Bilinçli ve bir amaca yönelik yeminden daima sorumluluk vardır.

Lağıv: İtibar ve geçerlilik derecesi çok düşük olan, bayağı söz demektir.

لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَاؤُ فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٢٦﴾

226. Kadınlarına yaklaşmamaya yemin edenler dört ay beklerler. Eğer (bu müddet içinde) kadınlarına dönerlerse, şüphesiz Allah çokça bağışlayan ve esirgeyendir.

وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٧﴾

227. Eğer (müddeti içinde dönmeyip kadınlarını) boşamaya karar verirlerse (ayrılırlar). Biliniz ki, Allah işitir ve bilir.

"**İla:** Yemin manasınadır. Kişinin eşine yaklaşmamak için yaptığı yemin karşılığında kullanılmıştır. Cahiliye devri Arapları, kadınlar üzerinde bir baskı olmak üzere onlara darıldıkları vakit kadınlardan uzak dururlar, hiç yanlarına varmazlar, cinsi temas yapmazlar ve onlara yaklaşmamak konusunda yemin ederlerdi. İşte İslam bu şekilde yapılan haksız yeminleri önlemiş, doğru yolu göstermiştir. Belli müddet içinde yeminini bozan kefaret verir. Müddet tamamlanırsa evlilik sona erer." (Bkz. Öztürk, K.İsl., s.430 vd.; Ateş, I, 324 vd.; Emiroğlu, I, 229)

Talak: Boşanma anlamında bir isim olup, dini terminolojide evliliğin hukuki bağı olan nikah kaydının ortadan kaldırılmasını ifade eder.

İzleyen 228. ayetten başlayarak 237. ayetin sonuna kadar olan bölümde ve ayrıca 240-243. ayetlerde, boşanma ve boşanma ile ilgili diğer konular izah edilmektedir.

Evlilik müessesesi ve dolayısıyla boşanma konusu, en çok tartışılan ve İslam'a saldırmak isteyenlerin baş vurdukları başlıca malzemelerden biridir. Bu bakımdan konuyu burada tartışmaya açıp, sonuçlar çıkarmaya olanaklarımız uygun değildir. Bu nedenle, bu tür uzun tartışma konusu olan durumlarda, konunun ana fikrini belirleyip açıkladıktan sonra, ayrıntılar için, kolay ulaşılabilecek ve eserler olarak saptadığımız güvenilir eserlere, yollama (atıf) yapmakla yetineceğiz. (Bkz. Öztürk, K.İsl., s.432-443; Razı, V, 198-306; Ateş, I, 327-347; Elmalılı, II, 80 vd.; Nüzül kon. Emiroğlu, I, 232 vd.)

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوٓءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ
فٖٓي اَرْحَامِهِنَّ اِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فٖي ذٰلِكَ
اِنْ اَرَادُٓوا اِصْلَاحاً وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذٖي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ
وَاللّٰهُ عَزٖيزٌ حَكٖيمٌ ﴿٢٢٨﴾

228. Boşanmış kadınlar, kendi başlarına (evlenmeden) üç ay hali (hayız veya temizlik müddeti) beklerler. Eğer onlar Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanmışlarsa, rahimlerinde Allah'ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helal olmaz. Eğer kocalar barışmak isterlerse, bu durumda boşadıkları kadınları geri almaya daha fazla hak sahibidirler. Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da

erkekler üzerinde belli hakları vardır. Ancak erkekler, kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptirler. Allah azizdir, hakimdir

Boşanmış olan kadınların tekrar evlenebilmeleri için, hamile olup olmadıklarının anlaşılması gereklidir. Bu ayeti kerimede, hem çocuğun nesebi bakımından çok önemli olan bu husus, hem de karı kocayı ilgilendiren ilişkili diğer konulara değinilip gerekli açıklamalar yapılmaktadır.

Ayette bekleme suresi bitmeden önce kocanın barışmaya karar verip boşanmaktan vazgeçmeye herkesten daha fazla hakkı olduğuna işaret ediliyorsa da, boşanmış kadın, bunu kabul etmeye mecbur değildir. Yani evlilik ilişkisinin yeniden kurulmasını reddetme hakkına sahiptir. Yalnız, ailenin nafakasını sağlama görevi ve yükümlülüğü kocaya ait olduğu için, bu geçici dönemde boşanmadan vazgeçme konusunda, ilk tercih hakkı ona tanınmış olmaktadır. Kadına nazaran kocanın hakkının bir derece üstün olmasından kast edilen, kanımızca budur. (Ayrıca bkz. Bakara 2/228; Ahzap 33/49; Talak65/1-6; Ayrıntılar için Ateş, I, 330 vd.; Razı, V, 198 vd.; Öztürk, K.İsl., s.43; Esed, s.67/215-218. no. açk.)

Büûle: Ba'l'in çoğulu olup, önceleri tapılan bir putun adı idi. Yükseklik manasında seyyit ve malik yani efendi anlamından başka, karı ve koca manasına da geldiği ifade edilmektedir. Burada boşanmış kadınların 'efendileri' (kocaları) anlamında geçmektedir.

ٱلطَّلَٰقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكٌۢ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌۢ بِإِحْسَٰنٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَأْخُذُوا۟
مِمَّآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ شَيْـًٔا إِلَّآ أَن يَخَافَآ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ ٱللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا
حُدُودَ ٱللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا ٱفْتَدَتْ بِهِۦ تِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا
وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ ٱللَّهِ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٢٢٩﴾

229. Boşama iki defadır. Bundan sonrası ya iyilikle tutmak ya da güzellikle salıvermektir. Kadınlara verdiklerinizden (boşanma esnasında) bir şey almanız size helal olmaz. Ancak erkek ve kadın Allah'ın sınırlarında kalıp evlilik haklarını tam tatbik edememekten korkarlarsa bu durum müstesna. (Ey müminler!) Siz de karı ile kocanın, Allah'ın sınırlarını, hakkıyla muhafaza etmelerinden kuşkuya düşerseniz, kadının (erkeğe) fidye vermesinde her iki taraf için de sakınca yoktur.

Bu söylenenler Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın onları aşmayın. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa işte onlar zalimlerdir. (Bkz. Esed, s.68/218 nolu not)

فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجاً غَيْرَهُ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا
جُنَاحَ عَلَيْهِمَٓا اَنْ يَتَرَاجَعَٓا اِنْ ظَنَّٓا اَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ
يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾

230. Eğer erkek kadını (üçüncü defa) boşarsa, ondan sonra kadın bir başka erkekle evlenmedikçe onu alması kendisine helal olmaz. Eğer bu kişi de onu boşarsa, (her iki taraf da) Allah'ın sınırlarını muhafaza edeceklerine inandıkları takdirde, yeniden evlenmelerinde beis yoktur. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Allah bunları bilmek, öğrenmek isteyenler için açıklar.

"Cahiliye devrinde erkekler eşlerini defalarca boşar, sonra geri alırlardı. İslam dini, kadına, hakim ve hakemlere baş vurarak kocasını boşamak hakkını elde etme imkanı tanıdığı gibi, erkeğin boşama hakkını üç talak ile sınırlamıştır Bundan sonra bir erkeğin aynı kadınla tekrar evlenebilmesi için, hem kadının iradesine hem de ciddi olarak başka bir erkek evlenip boşanma şartına bağlamıştır."

وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ سَرِّحُوهُنَّ
بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَاراً لِتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا
تَتَّخِذُٓوا اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُواً وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمَٓا اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ
وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِه وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٣١﴾

[36]231. Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme müddetlerini bitirdikleri vakit ya onları iyilikle tutun yahut iyilikle bırakın. Fakat haksızlık ederek ve zarar vermek için onları nikah altında tutmayın. Kim bunu yaparsa muhakkak kendine kötülük etmiş olur. Allah'ın ayetlerini eğlenceye almayın. Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetini, (size verdiği

hidayeti), size öğüt vermek üzere indirdiği Kitabı ve hikmeti hatırlayın. Allah'tan korkun. Bilesiniz ki Allah, her şeyi bilir.

وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاۤءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ اَنْ يَنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ
اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذٰلِكَ يُوعَظُ بِه۪ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ وَاَطْهَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٢﴾

232. Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme müddetlerini bitirdikleri vakit, aralarında iyilikle anlaştıkları takdirde, onların (eski) kocalarıyla evlenmelerine engel olmayın. İşte bununla içinizden Allah'a ve ahiret gününe inanan kimselere öğüt verilmektedir. Bu öğüdü tutmanız kendiniz için en iyisi ve en temizidir. Allah bilir, siz bilmezsiniz.

"Bu ayetin iniş sebebi, rivayete göre, Ma'kıl b. Yesar'dır. Bu zatın kız kardeşini boşayan kocası onu tekrar almak isteyince buna karşı çıkmış ve mani olmak istemişti. O esnada bu ayet inmiş, Resulullah (s.a.), Ma'kıl'ı çağırmış ve bu ayeti okumuştu. O da 'Rabbimin emri benim arzuma uymadı. O'nun emrine rıza gösteriyorum' demiş ve kız kardeşini eski kocası ile evlendirmişti. Cabir b. Abdullah hakkında da buna benzer bir olay nakledilir. Ancak, her ne kadar nüzul sebebi bunlar ise de hüküm umumidir."

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ
وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا
وُسْعَهَا لَا تُضَٓارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِه۪ وَعَلَى
الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَ فَاِنْ اَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْهِمَا وَاِنْ اَرَدْتُمْ اَنْ تَسْتَرْضِعُٓوا اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا
سَلَّمْتُمْ مَٓا اٰتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿٢٣٣﴾

233. Emzirmeyi tamamlatmak isteyen (baba) için, anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler. Onların örfe uygun olarak beslenmesi ve giyimi baba tarafına aittir. Bir insan ancak gücü yettiğinden sorumlu tutulur. Hiçbir anne, çocuğu sebebiyle, hiçbir baba da çocuğu yüzünden zarara uğratılmamalıdır. Onun benzeri (nafaka temini) varis üzerine de gerekir. Eğer ana ve baba birbiriyle görüşerek ve karşılıklı anlaşarak çocuğu memeden kesmek isterlerse, kendilerine günah yoktur. Çocuklarınızı (süt anne tutup) emzirtmek istediğiniz takdirde, süt anneye vermekte olduğunuzu iyilikle teslim etmeniz şartıyla, üzerinize günah yoktur. Allah'tan korkun. Bilin ki Allah, yapmakta olduklarınızı görür. (Daha geniş ayrıntılar için bkz. Ateş, I, 337; Razı, V, 238 vd.; Elmalılı, II, 89 vd.; Esed, 69/219-220. no.açkl.; Ayrıca bkz. Esed, s.69/219 - 220 nolu açklama.)

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ
وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ
بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٣٤﴾

[37]234. Sizden ölenlerin, geride bıraktıkları eşleri, kendi başlarına (evlenme- den) dört ay on gün beklerler. Bekleme müddetlerini bitirdikleri vakit, kendileri hakkında yaptıkları meşru işlerde size bir günah yoktur. Allah yapmakta olduklarınızı bilir.

"İddet'in hikmeti, rahmin temiz olduğunun tespitidir. Buna da vasıta hayızdır. Dört ay içinde üç veya dört hayız hali (adet görme durumu) olur ki bu, kadının hamile olmadığını gösterir. Ölüm halinde ayrılmada ayrıca matem durumu da vardır. Mühim olan, dört aylık müddet dolmadan kadının başkasıyla evlenmemesidir. Bu müddet içinde, evlenme ile ilgili, etrafa yayılacak şekilde konuşmalar yapılmaması da tavsiye edilmiştir. Gerek boşanma, gerekse ölüm sebebiyle ayrılmadan sonra tekrar evlenmek için iddet müddetini bekleme zorunluluğu hem kadın hem de onun yakınları için bir teselli ve alıştırma devresi olması sebebiyle psikolojik bakımdan faydalı bir uygulamadır. Bilhassa kadının yakın çevresinde meydana gelebilecek ve hoş olmayan durumlar belli ölçüde azaltılmış olur." Böylece bir takım tatsız durumlara mani olunur.

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي
أَنْفُسِكُمْ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلَٰكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا
أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّىٰ يَبْلُغَ
الْكِتَابُ أَجَلَهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَاعْلَمُوا
أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿٢٣٥﴾

235. (İddet beklemekte olan) kadınlarla evlenme hususundaki düşüncenizi üstü kapalı biçimde anlatmanızda veya onu içinizde gizli tutmanızda size günah yoktur. Allah bilir ki siz onları anacaksınız. Lakin, meşru sözler söylemeniz müstesna, sakın onlara gizlice buluşma sözü vermeyin. Farz olan bekleme müddeti dolmadan, nikah kıymaya kalkışmayın. Bilin ki Allah, gönlünüzdekileri bilir. Bu sebeple Allah'tan sakının. Şunu iyi bilin ki Allah gafûrdur, halimdir.

Hıtbe: İddet bekleme durumunda olan kadınlardan, kendisi ile evlenme düşüncesi beslenen kadını, isteme konusunda yapılan konuşmalara denir.

Ta'rıd: (Tarız) üstü kapalı bir biçimde düşünceyi bildirmek anlamını ifade eder.

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً
وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ
حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٣٦﴾

236. Nikahtan sonra henüz dokunmadan veya onlar için belli bir mehir tayin etmeden kadınları boşarsanız bunda size mehir zorunluluğu yoktur. Bu durumda onlara Mut'a (hediye cinsinden bir şeyler) verin. Zengin olan kendi durumuna göre, fakir de durumuna göre vermelidir. Münasip bir Mut'a vermek iyiler için bir borçtur.

Bu ayet ile, muttaki kocalara boşadıkları eşlerine, mali durumlarına uygun bir miktarda, muta vermeleri bir borç olarak yüklenmektedir.

Mut'a: Kadına yarar sağlayacak bir miktar, mal, para, eşya veya benzer şeylerden meydana gelen, hediye niteliğinde ekonomik bir değer demektir.

Ayeti kerimede 'farıza' kelimesiyle ifade edilen mehir, evlenen taraflarca miktarı dahil, tamamen serbestçe takdir edilen bir ekonomik değerdir. Bu sembolik bir değer de olabilir. Ne var ki, serbestçe kararlaştırılan ve evlenme öncesi saptanan mehir, miktarı ne olursa olsun, İslami evlilik akdinin asli unsurudur. Bunun mutlaka ödenmesi gerekir. Ödenmesi gerekmeyen bu ayette belirtilen haller dışında ayrıca, mehir koşuluna bağlı olmayan yani mehir ödenmeden yapılabilen evlilik türleri de vardır. (Bkaz. Ahzap 33/50)

وَاِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً
فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ اِلَّٓا اَنْ يَعْفُونَ اَوْ يَعْفُوَا الَّذ۪ي بِيَدِه۪ عُقْدَةُ
النِّكَاحِ وَاَنْ تَعْفُٓوا اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰىۜ وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْۜ
اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿٢٣٧﴾

237. Kendilerine mehir tayin ederek evlendiğiniz kadınları, temas etmeden boşarsanız, tayin ettiğiniz mehrin yarısı onların hakkıdır. Ancak kadınların vazgeçmesi veya nikah bağı elinde bulunanın (velinin) vazgeçmesi hali müstesna, affetmeniz (mehirden vazgeçmeniz), takvaya daha uygundur. Aranızda iyilik ve ihsanı unutmayın. Şüphesiz Allah yapmakta olduklarınızı hakkıyla görür.

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِت۪ينَ ﴿٢٣٨﴾

[38]238. Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a saygı ve bağlılık içinde namaz kılın.

"'**Namaz dinin direğidir'** hadisinde belirtildiği üzere en büyük ibadet Allah rızası için kılınan namazdır. Ayette geçen namazdan maksat, İkindi Namazıdır. Reulullah (s.a.) Hendek savaşında şöyle

buyurmuştur: Orta namazdan yani ikindi namazından bizi alıkoydular. Allah onların evine ateş doldursun. Orta namazın hangi namaz olduğu konusunda da farklı rivayetler vardır."

Ayette sözü edilen namazın ikindi namazı olduğu, Arapça dilbilgisi kaidelerinin yardımı ile de şu şekilde anlaşılmaktadır: Ayeti kerimede namaz karşılığı olarak kullanılan **'salat'** kelimesi **'salavat'** şeklinde çoğul olarak kullanılmaktadır. Arapça dilbilgisi kaidelerine göre bir şeye çok denilebilmesi için 'üç' den fazla olması, diğer deyim ile en az 3+1=4 olması gerekir. Eğer namaz vakitleri dört olursa, orta namazın varlığı düşünülemez. Çünkü, ne 2 dördün ortasıdır ne de 3. Sonuçta orta namazdan söz edilebilmesi için namaz vakitlerinin beş olması gerekir. Bu suretle, hem namaz vakitlerinin kuşkuya yer bırakmayacak biçimde 5 olduğu ve orta namazın da beşin ontasında üç rakamının karşılığı olaral ikindi namazı olduğu bu ayeti kerime içeriği ile de kesinlik kazanmaktadır. Esasen, Peygamber (s.a.)'in uygulamalarının açıklığı karşısında, namaz vakitlerinin sayısı konusunda tartışmanın abes oluşu ve yersizliği ortadadır. Ne var ki, orta namaz konusu ile ilgili olarak ayetin yorumu sadedinde, konuya gramer yönünden de bir açıklık getirmenin faydalı olacağı düşüncesi ile, değişik bir kanıt niteliğindeki bu açıklama yapılmıştır.

Kunut: Ayette '..ve kumu lillahi kanitin' şeklinde geçen bu deyim, dilimizde sıkça kullandığımız birisinin karşısında 'Divan durma' olarak anladığımız manayı ifade eder. (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, V, 291 vd.; Elmalılı, II, 97 vd.; Esed, s.72/227 no.açık.)

فَاِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالاً اَوْ رُكْبَانًاۚ فَاِذَٓا اَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَمَا
عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٩﴾

239.Eğer (herhangi bir şeyden) korkarsanız (namazlarınızı) yürüyerek yahut binmiş olarak (kılın). Güvene kavuştuğunuz zaman, siz bilmezken Allah'ın size öğrettiği şekilde O'nu anın (namaz kılın). (Bkz. Nisa 4/101-103 ayetlerle ilgili açıklamalar.)

وَالَّذ۪ينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًاۚ وَصِيَّةً لِاَزْوَاجِهِمْ
مَتَاعًا اِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ اِخْرَاجٍۚ فَاِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ ف۪ي مَا

فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٤٠﴾

240. Sizden ölüp de (dul) eşler bırakan kimseler, zevcelerinin, evlerinden çıkarılmadan, bir yıla kadar bıraktıkları maldan faydalanmaları hususunda (sağlıklarında) vasiyet etsinler. Eğer o kadınlar, (kendileri bizzat) çıkıp giderlerse, kendileri hakkında yaptıkları meşru şeylerden size bir günah yoktur. Allah azizdir, hakimdir.

وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿٢٤١﴾

241. Boşanmış kadınların, hakkaniyet ölçülerinde (kocalarından) menfaat sağlamak haklarıdır; bu, Allah korkusu taşıyanlar üzerine bir borçtur.

Boşanıp da evlenemeyen ya da evlenmek itemeyen kadınların geçim sıkıntısına düşmelerini önlemek amacı ile bu ayetle onlara güvence getirilmekte az da olsa istikballeri emniyet altına alınmaktadır. Kocalara, boşadıklar eşlerine bir yıl yetebilecek miktarda nafaka için, vasiyet yapmaları emredilmekte, ayrıca, bir yıl süre ile kocasının evinden çıkmak istemeyen kadınlara da güvence verilmiş olmaktadır. Ancak, kadın iddet müddetini tamamladıktan sonra, bir yıl müddetle kocasının evinde kalmaya mecbur olmayıp dilerse daha önce de evden ayrılabilir. Nafakanın miktarı, kocanın maddi durumu ve içinde yaşanan zamanın ekonomik ve sosyal şartları göz önüne alınarak miktarın tespit edilmesi için olsa gerek, ayette belirlenmemiştir.

كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٤٢﴾

242. Allah size işte böylece ayetlerini açıklar ki düşünüp hakikati anlayasınız.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ
لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٢٤٣﴾

243. Binlerce oldukları halde, ölüm korkusundan dolayı yurtlarından çıkıp gidenleri görmedin mi? Allah onlara "Ölün!" dedi (öldüler). Sonra onları diriltti. Şüphesiz Allah insanlara karşı lütufkardır. Lakin insanların çoğu şükretmez.

Ayette zikredilen olayın gerçekte meydana gelip gelmediği yoksa mecazi mi olduğu konusunda tam bir netlik mevcut değildir. Fakat, gerçek olan şudur ki, Kur'an'ı Kerim, Müslümanları cihada teşvik ederken, bu konuyu anlatarak onları cesaretli olmaya hazırlıyor. Yaşatanın da öldürenin de Allah olduğunu bilsinler ve bu gerçeğin dışında hiçbir mazeret ve sebebe sığınmaya kalkışmadan cihad görevini ifa etsinler diye... (Bkz. Enfal 8/24; En'am 6/122; Nisa 4/77-78; Ayrıca Ateş, I, 352; Esed, s.73/232. no. açk.; nüz. kon. Emiroğlu, I, 250 vd.)

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٤﴾

244. Allah yolunda savaşın ve bilin ki Allah, her şeyi işitir ve bilir.

Ayeti kerimede, Allah yolunda savaşmak emredildikten sonra, Allah'ın **'...her şeyi işitip bildiğini biliniz'** denilmesi, cihadı aksi yönde etkilemek için, birtakım gizli konuşma ve çalışmaların varlığını göstermektedir. Bu ayet ile, bir önceki ayette işaret olunan, ölümün savaşıp savaşmama ile ilgisinin olmadığı, ölümü mukadder olan kişi nerede olursa olsun öleceği gerçeğine bir kere daha dikkat çekilmektedir.

مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا
كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٤٥﴾

245. Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine ödemesi için Allah'a güzel bir borç (isteyene faizsiz ödünç) verecek yok mu? Darlık veren de bolluk veren de Allah'tır. Sadece O'na döndürüleceksiniz.

Ayette sözü edilen Allah'a borç verilmesi hususu, elbette ki bizim anladığımız manada bir borç ilişkisi değildir: Buradaki amaç, insanları, Allah yolunda harcama yapmaya teşviktir. Kim bu amaçla Allah dinine maddi destek vererek yardım ederse, varlığı da, darlığı da dilediğine veren Allah'ın, o kişiye yaptıkları harcamaları katlayarak geri vereceğini müjdelemektedir.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَإِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَىٰ إِذْ قَالُوا لِنَبِيٍّ
لَهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ
إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا ۖ قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا
نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَائِنَا ۖ فَلَمَّا
كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ
بِالظَّالِمِينَ ﴿٢٤٦﴾

[39]246. Musa'dan sonra, Beni İsrail'den ileri gelen kimseleri görmedin mi? Kendilerine gönderilmiş bir peygambere: "Bize bir hükümdar gönder ki (onun komutasında) Allah yolunda savaşalım" demişlerdi."Ya size savaş yazılır da savaşmazsanız?" dedi. "Yurdumuzdan çıkarılmış, çocuklarımızdan uzaklaştırılmış olduğumuz halde Allah yolunda neden savaşmayalım?" dediler. Kendilerine savaş yazılınca, içlerinden pek azı hariç, geri dönüp kaçtılar.Allah zalimleri bilir.

Mısır ile Filistin arasında yaşayan Amalika o devirdeki kralları Calüt'ün kumandasında İsrail Oğullarına saldırdı. Onları perişan edip yurtlarından çıkardı. Bunun üzerine İsrail Oğulları, o anda aralarında bulunan peygamberlerinden kendilerine bir kumandan tayin etmesini istediler. Devrin peygamberi, Talut adında halktan birini hükümdar ve kumandan tayin etti. Aşağıdaki ayetlerde kıssa ayrıntıları ile anlatılmaktadır:

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا ۚ قَالُوا أَنَّىٰ
يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ
سَعَةً مِنَ الْمَالِ ۚ قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً

فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ
وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٧﴾

247. Peygamberleri onlara: Bilin ki Allah, Talût'u size hükümdar olarak gönderdi dedi. Bunun üzerine: Biz, hükümdarlığa daha layık olduğumuz halde, kendisine servet ve zenginlik yönünden geniş imkanlar verilmemişken o bize nasıl hükümdar olur? dediler. "Allah sizin üzerinize onu seçti, ilimde ve bedende ona üstünlük verdi. Allah mülkünü dilediğine verir. Allah her şeyi ihata eden ve her şeyi bilendir" dedi.

"İsrail Oğullarının ileri gelenlerine göre iktidar, servet ve sermaye sahiplerinin olmalıdır. Halbuki bu fikir, toplum menfaatine ve adalete aykırıdır. Doğru olan iktidara zenginlerin değil ehil olanların gelmesidir. Kişinin ehliyetini onun manevi gücü, bilgisi ve görgüsü ile beden kuvveti ile cesareti temsil eder."

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ
سَكِينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَى وَآلُ
هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ
كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٤٨﴾

248. Peygamberleri onlara: Onun hükümdarlığının alameti, Tabut' un size gelmesidir. Meleklerin taşıdığı o Tabut' un içinde Rabbinizden size bir ferahlık ve sükûnet, Musa ve Harun hanedanlarının bıraktıklarından bir kalıntı vardır. Eğer inanmış kimseler iseniz sizin için bunda şüphesiz bir alamet vardır, dedi.

"Rivayete göre 'Tabut' sandıktır. Hz. Musa onu savaşlarda ordunun önünde bulundurur, bu sayede asker güç ve moral kazanırdı. Zamanla Yahudiler zayıflayınca, Tabut'u Calut ellerinden almıştı. Talut' un hükümdarlığına itiraz ettiler ve 'Eğer sahiden hükümdar ise deliller getirsin' dediler. Onlara 'onun hükümdar olmasına hüccet (delil), Tabut'un geri gelmesidir' denildi. Ve tabut geri geldi." (Ayrıca farklı bir yorum için bkz. Esed, s.74 deki ayet mealine ve 239-240. no. açıklamalara.)

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ
شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَاِنَّهُ مِنِّي اِلَّا مَنِ
اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ فَشَرِبُوا مِنْهُ اِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَلَمَّا
جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ
بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ اَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللّٰهِ كَمْ
مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٢٤٩﴾

[40]249. Talût askerlerle beraber (cihat için) ayrılınca: Biliniz ki Allah sizi bir ırmakla imtihan edecek. Kim ondan içerse benden değildir. Eliyle bir avuç içen müstesna kim ondan içmezse bendendir, dedi. İçlerinden pek azı müstesna hepsi ırmaktan içtiler. Talût ve iman edenler beraberce ırmağı geçince: Bugün bizim Calût'a ve askerlerine karşı koyacak hiç gücümüz yoktur, dediler. Allah'ın huzuruna varacaklarına inananlar: Nice az sayıda bir birlik Allah'ın izniyle çok sayıdaki birliği yenmiştir. Allah sabredenlerle beraberdir, dediler.

وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا
وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٥٠﴾

250. Calût ve askerleriyle savaşa tutuştuklarında Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır. Bize cesaret ver ki tutunalım. Kafir kavme karşı bize yardım et, dediler.

فَهَزَمُوهُمْ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَاٰتٰيهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ
وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ
بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْاَرْضُ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٢٥١﴾

251. Sonunda Allah'ın izniyle onları yendiler. Davut da Calût'u öldürdü. Allah ona (Davut'a) hükümdarlık ve hikmet verdi, dilediği ilimlerden ona öğretti. Eğer Allah'ın insanlardan bir kısmının kötülüğünü diğerleriyle savması olmasaydı elbette yeryüzü altüst olurdu. Lakin Allah bütün insanlığa karşı lütuf ve kerem sahibidir.

"Bu ayette, dünya hayatında cari olan ilahi nizamın bir ölçüde izahı vardır. Allah insanlar arasında sosyal dengenin kurulmasını bazı nedenlere bağlamıştır. Bu nedenle insanların bir bölümü zengin bir bölümü fakir, bir bölümü güçlü bir bölümü zayıf, bir bölümü hasta, bir bölümü sağlıklı, bir bölümü mümin bir bölümü kafir olacak ki bunlar arasında kurulacak ilişkiler dengesi, yeryüzünün onarılmasını ve yaşama yaraşır bir ortam niteliğine kavuşmasını sağlasın. Tıpkı artı ve eksi kutuplar arasında ışık ve enerji meydana geldiği gibi. İnsanlar arasında ortaya çıkan rakibinden üstün olma yarışları da bu hikmete bağlı olarak kalkınmalara yol açıp, olanaklar sağlayan nedenler olmaktadır. İşte bu ayetlerde ilahı nizamın, bu oluşumlara yön veren bazı ilke ve prensipleri anlatılmıştır."

تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۚ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٥٢﴾

252. İşte bunlar Allah'ın ayetleridir. Biz onları sana doğru olarak anlatıyoruz. Şüphesiz sen, Allah tarafından gönderilmiş peygamberlerdensin.

"Bu ayetlerde askeri disiplin anlatılır. Bir ordunun başarılı olması, her şeyden önce komutanın emirlerine harfiyen uymakla mümkün olur. Savaşta galip gelmek sayıya bağlı değildir. Haklı olmaya, doğruluğa, iman ve moral gücüne bağlıdır. Calut'u öldüren Davut, rivayetlere göre yedi yaşında bir çocuk imiş. Allah o peygambere Calut'u Davut'un öldüreceğini bildirmiş, o da Davut'u beraber götürmüş, yolda üç taş dile gelip 'Bizi al Calut'u bizimle öldüreceksin.' demişler, onları almış sapanı ile atmış ve Calut'u öldürmüştür. Bu bir mucizedir."

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ ۘ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ ۖ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ ۚ
وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ۗ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلَ

الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلَٰكِنِ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ
وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿٢٥٣﴾

[41]253. O peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Allah onlardan bir kısmı ile konuşmuş, bazılarını da derece derece yükseltmiştir. Meryem oğlu İsa'ya açık mucizeler verdik ve onu Rûhu'l-Kudüs ile güçlendirdik. Allah dileseydi o peygamberlerden sonra gelen milletler, açık deliller kendilerine geldikten sonra birbirleriyle savaşmazlardı. Fakat onlar ihtilafa düştüler de içlerinden kimi iman etti, kimi de inkar etti. Allah dileseydi onlar savaşmazlardı; lakin Allah dilediğini yapar.

"Yüce Allah peygamberlerin her birine ayrı yetenekler ve mucizeler vermiş ve mucizeler yönünden onlardan kimini kiminden üstün yapmıştır. Örneğin: Adem (a.s)'a melekler secde etmiştir. İbrahim (a.s.)'i ateş yakmamıştır. Musa (a.s.) Allah ile konuşma şerefine nail olmuştur. Hz. Süleyman'a insanlar, cinler, kuşlar, vahşi hayvanlar ve rüzgarlar boyun eğmiştir. Peygamber olmaları bakımından hepsi de çok yüce ve şerefi kişiliklerdir. Ancak her biri bir diğerinden bazı yetenek ve sıfatta farklı kılınmıştır. Yoksa şeref bakımından onları birbirinden ayırt etmek doğru değildir." (Ateş, I, 359; Ayrıca bkz. Bakara 2/285; Nisa 4/164; Ayrıca Bakara 2/253)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ
وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ ۗ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٥٤﴾

Bu arada Hz. İsa (a.s.)'in ismen ayrıca anılmış olması ve onun peygamber olduğunun vurgulanması, peygamberliğine itiraz edenlerin iddialarını çürütme amacına yönelik bir açıklamadır.

254. Ey iman edenler! Kendisinde artık alış-veriş, dostluk ve kayırma bulunmayan gün (kıyamet) gelmeden önce, size verdiğimiz rızıktan hayır yolunda harcayın. Gerçekleri inkar edenler elbette zalimlerdir. (Bkz. Bakara 2/281; Enbiya 21/47; Nebe 78/38)

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُۚ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌۜ لَهُ مَا
فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ مَنْ ذَا الَّذ۪ي يَشْفَعُ عِنْدَهُٓ اِلَّا بِاِذْنِه۪ۜ
يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْۚ وَلَا يُح۪يطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِه۪ٓ اِلَّا بِمَا شَٓاءَۚ
وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَۚ وَلَا يَؤُ۫دُهُ حِفْظُهُمَاۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ
الْعَظ۪يمُ ﴿٢٥٥﴾

255. Allah, O'ndan başka tanrı yoktur; O, hayydir, kayyûmdur. Kendisine ne uyku gelir ne de uyuklama. Göklerde ve yerdekilerin hepsi O'nundur. İzni olmadan O'nun katında kim şefaat edebilir? O, kullarının yaptıklarını ve yapacaklarını bilir. (O'na hiçbir şey gizli kalmaz.) O'nun bildirdiklerinin dışında insanlar O'nun ilminden hiçbir şeyi tam olarak bilemezler. O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine alır, onları koruyup gözetmek kendisine zor gelmez. O, yücedir, büyüktür.

"İçinde 'kürsi' kelimesi geçtiği için bu ayete 'Ayetel Kürsi' denilmiştir. Burada kürsi bildiğimiz taht manasında olmayıp, Allah'ın şanına layık, mahiyetini ancak Kendisinin bildiği bir varlıktır. O'nun yüce sıfatlarını ve eşsiz kudretini anlatan bu ayetin azameti, onu okumanın büyük sevabı ve tesirleri hakkında hadisler vardır. Efendimiz bir hadiste şöyle buyurmuştur: 'Kuran'da en büyük ayet 'Ayetel Kürsi'dir. Onu okuyana Allah bir melek gönderir, onun hasenatını yazar. İçinde okunduğu evi şeytan otuz gün terk eder. O eve kırk gün sihir ve sihirbaz giremez. Ya Ali ! Bunu evladına, ailene ve komşularına öğret' Başka bir hadiste de 'Günlerin önemlisi Cuma, sözlerin üstünü Kuran, Kuran'ın en önemli suresi Bakara, Bakaranın en büyük ayeti de Ayetel kürsi 'dir' demiştir" (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, V, 402 vd; Elmalılı,II, 128 vd.; Ateş, I, 363; Kutub, II, 34 vd.; Esed, s.78/247. no. açk.; Ayrıca bkz. Cin 72/26; Taha 20/5; Gafir (Mümin) 40/7; Ayrıca bkz. Esed, s.78/247 nolu açıklalama).

Hayy; lügatte diri, canlı anlamına gelir. Allah'ın sıfatlarından olup, devamlı var olan, kesintiye uğramayan, varlığı ezeli ve ebedi olan demektir.

Kayyum; Bütün mahlukatın idaresini bizzat yürüten, hepsini hesaba çeken demektir.

لَآ إِكْرَاهَ فِى ٱلدِّينِ قَد تَّبَيَّنَ ٱلرُّشْدُ مِنَ ٱلْغَىِّ فَمَن يَكْفُرْ بِٱلطَّٰغُوتِ
وَيُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱسْتَمْسَكَ بِٱلْعُرْوَةِ ٱلْوُثْقَىٰ لَا ٱنفِصَامَ لَهَا وَٱللَّهُ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾

256. Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O halde kim tağutu reddedip Allah'a inanırsa, kopmayan sağlam kulpa yapışmıştır. Allah işitir ve bilir.

"İslam insanların, din duygularını uyandırmak ve akıllarına doğruyu işlemek suretiyle kendisine davet etmektedir. Kur'an'ın açıklamalarıyla doğru eğriden ayırt edilir hale gelmiştir. Bu irşadın ışığında İslam'a ilk adım atmak, hür iradeleriyle insanlara aittir."

"Tağut, şeytan ve Allah'tan başka tapılan her şey demektir. İnsan nefsi yani kötü arzuları şeytanın saptırmasına kanar. Onun için nefsine uymayan kimse kolay kolay günah işlemez. Aslında dinin koyduğu kaidelere uymamıza mani olan, içimizdeki kötü arzulardır. Bu arzuları eğitmek suretiyle insan kendini kötülüklerden koruyabilir." (Ayrıntılar için bkz. Razı, V, 424 vd.; Ateş, I, 368; Kutub, II, 44 vd.; Öztürk, K.İsl., s.444 vd.; Esed, s.78/ no. 249. açk.; Nüz. kon. Emiroğlu, I, 258 vd; Yunus, 10/99; Ayrıca bkz. Esed, s.78/249 nolu açıklama)

ٱللَّهُ وَلِىُّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ يُخْرِجُهُم مِّنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ وَٱلَّذِينَ
كَفَرُوٓا۟ أَوْلِيَآؤُهُمُ ٱلطَّٰغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ ٱلنُّورِ إِلَى ٱلظُّلُمَٰتِ
أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿٢٥٧﴾

[42]257. Allah, inananların dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. İnkar edenlere gelince, onların dostları da tağuttur, onları aydınlıktan alıp karanlığa götürür. İşte bunlar cehennemliklerdir. Onlar orada devamlı kalırlar.

"Bu ayette mümin ile kafir mukayese edilmiş, Allah'a ve O'nun gönderdiği peygamberlere inananları Allah'ın aydınlığa götürdüğü, şeytana uyup kafir olanları da şeytanın karanlığa ittiği, bu sebeple

Cehennemlik oldukları anlatılmıştır. (Bkz. Razı, V, 429 vd; Nüz. kon. Emiroğlu, I, 261 vd.; Ayrıca bkz. Al-i İmran 3/103; Yunus 10/37, 98; Nahl 16/70; İbrahim 14/36)

256 ve 257. ayetlerden çıkan sonucu şöyle özetlenmektedir:

"1- Baskı ve zorlama ile din olmaz. Gerçek din, baskının olmadığı yerde vücut bulur. İnsanın bir aşk sıcaklığı ile sevip icra etmediği hiçbir fiil din adı altında kutsala fatura edilemez.

2- Işık ve karanlık, doğru ve yanlış birbirinden kesin bir biçimde ayrılmış ve insanoğlu bunları fark edecek tekamül çizgisine ulaşmıştır. Artık insanı doğru yönlendirmenin tek yolu onda şuur uyandırmak ve gerçeği açık bir biçimde önüne koymaktır.

3- İkrahın yer almadığı bir hayat, **tuğyan** (azgınlık, doymazlık, baskı, zulüm, şiddet) putu anlamındaki tağuta karşı çıkılan, iyinin, güzelin mutluluğun kaynağı olan Allah'a inanılan bir dünyada gerçekleşebilir. Böyle bir dünyayı kurmuş olan asla kopmayacak bir ipe sarılmış olur.

4- Bu ipe sarılanların, tek fakat gücü sonsuz olan dostu Allah'tır. Bu dost onları sayısız karanlıklardan kurtarıp aydınlığa çıkarır.

5- Allah'a sırt çevirip, tağuta gönül verenlerin görünüşte bir çok dostları vardır. Bunlar tağuttur. Bu dostlar kendilerine bağlananları tek olan aydınlıktan sayısız karanlıklara iterler. Sonuç cehenneme yuvarlanmaktır.

Mutlu ve aydınlık bir dünya, insan onurunun saygı gördüğü, insan haklarının korunduğu bir toplum, baskıdan arınmış olmalıdır. Böyle bir toplumda Allah ve ışık vardır. Din de budur. Zulüm, baskı, ezme, horlama ve tekmelemenin egemen olduğu bir anlayış Allah'ın dinine değil ancak firavunluğa ve şeytana fatura edilebilir." (Öztürk, K.I., s.445; Nüz. kon. Emiroğlu, I, 261 vd.)

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرٰهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ إِذْ
قَالَ إِبْرٰهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ
إِبْرٰهِيمُ فَإِنَّ اللّٰهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ
فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥٨﴾

258. Allah kendisine mülk (hükümdarlık ve zenginlik) verdiği için şımararak Rabbi hakkında İbrahim ile tartışmaya gireni (Nemrut'u) görmedin mi! İşte o zaman İbrahim: Rabbim hayat veren ve öldürendir, demişti. O da: Hayat veren ve öldüren benim, demişti. İbrahim: Allah güneşi doğudan getirmektedir; haydi sen de onu batıdan getir, dedi. Bunun üzerine kafir apışıp kaldı. Allah zalim kimseleri hidayete erdirmez. (Daha fazla ayrıntı için bkz. Razı, V, 436 vd.)

أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَىٰ قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ يُحْيِي هَٰذِهِ اللَّهُ
بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ
لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَل لَّبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانظُرْ
إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانظُرْ إِلَىٰ حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ
آيَةً لِّلنَّاسِ وَانظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا
تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٥٩﴾

259. Yahut görmedin mi o kimseyi ki, evlerinin duvarları çatıları üzerine çökmüş (alt üst olmuş) bir kasabaya uğradı; "Ölümünden sonra Allah bunları nasıl diriltir acaba!" dedi. Bunun üzerine Allah onu öldürüp yüz sene bıraktı; sonra tekrar diriltti. Ne kadar kaldın? dedi. "Bir gün yahut daha az" dedi. Allah ona: Hayır, yüz sene kaldın. Yiyeceğine ve içeceğine bak, henüz bozulmamıştır. Eşeğine de bak. Seni insanlara bir ibret kılalım diye (yüz sene ölü tuttuk, sonra tekrar dirilttik). Şimdi sen kemiklere bak, onları nasıl düzenliyor, sonra ona nasıl et giydiriyoruz, dedi. Durum kendisince anlaşılınca: Şimdi iyice biliyorum ki, Allah her şeye kadirdir, dedi.

"258. ayette Hz. İbrahim ile tartışan kimse ile 259. ayette yıkık kasabaya uğrayan kimselerin her ikisinin de kafir olduğunu söyleyen müfessirler vardır. Ancak, daha uygun olan rivayete göre, yıkık kasabaya uğrayan Uzeyir (a.s.) dır. Uzeyir azığını almış, eşeğine binmiş, giderken evleri yıkılmış harabe haline gelmiş kasabaya gelince orada oturanlardan kimsenin de kalmadığını görünce orada konaklar.

Etrafına bakar. Bu şekilde ölenlerin nasıl dirileceğini düşünür. O anda uykusu gelir ve yatar. Allah onu öldürür, yüz sene sonra da diriltir. Yiyecekleri hiç bozulmamış, ancak eşeği çürümüş sadece kemikleri kalmıştır, Yıkık kasaba da imar edilmiştir. Uyandığı ilk anda bir gün kadar veya daha az bir zaman uyuduğunu zanneder. Yiyeceklere bakınca gerçekten böyle olduğunu sanır. Eşeğine bakınca durumu anlar. Allah, Uzeyirin gözü önünde eşeğini diriltir. Böylece Allah'ın kudret ve azametini çıplak gözle müşahede eder.

Hz. İbrahim ile münakaşa edenin ise Nemrut olduğu söylenir. Bazı müfessirler bu kıssanın Hz. İbrahim Mısır'a gittiği zaman vuku bulduğunu 'hayat veren ve öldüren benim.' diyenin Firavun olduğunu söylemişlerdir. Burada önemli olan Hz. İbrahim'e verilen mucizedir ki Kur'an'da ona sözle hasmı mağlup etmek anlamına gelen' hüccet' denilmiştir. Hz. İbrahim bu hüccetiyle hasımlarını yenmeyi başarmıştır."

وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتٰى قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلٰى
وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ
اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ
اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦٠﴾

[43]260. İbrahim Rabbine: Ey Rabbim! Ölüyü nasıl dirilttiğini bana göster, demişti. Rabbi ona: Yoksa inanmadın mı? dedi. İbrahim: Hayır! İnandım, fakat kalbimin mutmain olması için (görmek istedim), dedi. Bunun üzerine Allah: Öyleyse dört tane kuş yakala, onları yanına al, sonra (kesip parçala), her dağın başına onlardan bir parça koy. Sonra da onları kendine çağır; koşarak sana gelirler. Bil ki Allah azizdir, hakimdir, buyurdu.

"İbrahim, ölen bir canlının yeniden nasıl dirileceğini merak etmiş ve bunu kendisine göstermesini Rabbisinden istemiştir. Allah Teala ona, ayette geçtiği gibi maddi bir örnekle cevap vermiş, dirilişin mahiyetini izah etmemiştir. Çünkü insan bilgi kapasitesi, dirilme, canlanma olayını kavramaya elverişli değildir. Bundan önceki ayetlerde de

geçtiği gibi peygambere verilen bu örnekler birer mucizedir. Mühim olan Allah'ın bütün canlıları, özellikle insanı mutlaka diriltip hesaba çekeceğine kesinlikle iman etmektir." (Ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, V, 463 vd.; Ateş, I, 372 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, I, 263 vd.)

261. ayetle başlayıp 269. ayete kadar olan bölümde, Allah yolunda infak etmenin faydalarından bahsedilmektedir.

Fakir-zengin insanlardan oluşan ve birlikte yaşama durumunda olan topluluklarda, kişi veya toplum olarak, birbirleri ile her konuda ilgilenip, hep beraber mutlu bir hayat sürdürmeleri, İslam'ın ana hedeflerinden birisidir. İşte bu mutlu sonuca ulaşmanın yolları Yüce Kur'an'da gösterilmiştir.

Kendisinde bulunan az yada çok şeyi, olmayanlar ile paylaşma şuuruna erememiş bir insan, İslam nazarında noksandır. Çünkü İslam infakı, imanın ve sevginin vazgeçilmez özelliklerinden ve temel taşlarında biri saymıştır.

İnfak konusunda o kadar çok yazılıp söylenen şey vardır ki, bizim burada onların sadece isimlerini bile saymaya ne yerimiz ne de zamanımız yeterlidir.

İnfak ile ilişkisi güçlü olan ayetleri vurgulayıp, kolay ulaşılabilecek birkaç esere yollama yapmakla yetinmek zorundayız. Ayrıca aşağıdaki ayetlerle ilgili olarak yeri geldiğinde olanaklarımız ölçüsünde izahlar yerleştirmeye gayret göstereceğiz. (Razı, V, 474-515; Elmalılı, II, 163 vd.; Ateş, I, 376 vd.; Nüz. Emiroğlu,I, 266 vd; Öztürk, K.İsl., s.446 vd.; Öztürk, K.T.K., s649; Ayrıca bu bölümdeki 8 ayetten ayrı olarak Bakara 2/215, 219, 272- 274; al-i İmran 3/92, 134; Tevbe 9/34,54; Enfal 8/36; Talak 65/7; Furkan 25/67; yasin 36/47; İsra 17/100)

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ
سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ
وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦١﴾

261. Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir tane gibidir ki, her başakta yüz tane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah'ın lütfü geniştir, O her şeyi bilir. (Ayrıca bkz. Yunus 10/27)

Sebilullah:'Allah yolu, din demektir. Fakat "dinin teminatı ve din sahiplerinin zorlanmadan korunması" demek olan Allah yolunda cihat, hareketlerin en önemlisi olduğundan "Allah ylunda" ifadesi şer'an daha çok cihat için yaygın olarak bilinmektedir.' (Elmalılı, II, 166)

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَنًّا
وَلَا أَذًى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٦٢﴾

262. Mallarını Allah yolunda harcayıp da arkasından başa kakmayan, fakirlerin gönlünü kırmayan kimseler var ya, onların Allah katında has mükafatları vardır. Onlar için korku yoktur, üzüntü de çekmeyecekler.

Menn ve Minnet: Bu deyim sözlüklerde iki anlam ifade edecek şekilde gösterilmektedir. Biri nimet vermek ve nimet anlamlarıdır. Türkçemizdeki memnuniyet kelimesi bundan alınmadır. Diğeri de hakkı eksiltmek, azaltmak diğer deyimle ihsan ettiği kimseye karşı böbürlenme, başa kakma şeklinde davranışlarda bulunmaktır ki, ayeti kerimede kast edilen de budur. (Ayrıca, Nüz. Kon. Bkz. Emiroğlu, I, 266 vd.)

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى وَاللّٰهُ
غَنِيٌّ حَلِيمٌ ﴿٢٦٣﴾

263. Güzel söz ve bağışlama, arkasından incitme gelen sadakadan daha iyidir. Allah zengindir, acelesi de yoktur. (Daha fazla bilgi için bkz. Razı, V, 483 vd.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذٰى كَالَّذِي يُنْفِقُ
مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ
صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلٰى
شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٢٦٤﴾

264. Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve incitmek suretiyle, yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağanak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya haline getirivermiştir. Bunlar kazandıklarından hiçbir şeye sahip olamazlar. Allah, kafirleri doğru yola iletmez.

"Bu ayetlerde hayır yapmaya teşvik edilmiş, ancak hayır yaparken kalp kırılmaması, fakirin küçümsenmemesi, eziyet edilmemesi ve yapılan iyiliğin başa kakılmaması, gösterişten kaçınılması emredilmiştir. Aksi halde yapılan hayırda, fayda ve sevap yerine karşılık olarak günah ve azap gelir."

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ
كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ اَصَابَهَا وَابِلٌ فَاٰتَتْ اُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَاِنْ لَمْ يُصِبْهَا
وَابِلٌ فَطَلٌّ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٦٥﴾

[44]265. Allah'ın rızasını kazanmak ve ruhlarındaki cömertliği güçlendirmek için mallarını hayra sarf edenlerin durumu, bir tepede kurulmuş güzel bir bahçeye benzer ki, üzerine bol yağmur yağmış da iki kat ürün vermiştir. Bol yağmur yağmasa bile bir çisenti düşer (de yine ürün verir). Allah, yaptıklarınızı görmektedir.

اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ اَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَاَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ
فَاَصَابَهَا اِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ
الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾

266. Sizden biriniz arzu eder mi ki, hurma ve üzüm ağaçlarıyla dolu, arasından sular akan ve kendisi için orada her çeşit meyveden (bir miktar) bulunan bir bahçesi olsun da, bakıma muhtaç çoluk

çocuğu varken kendisine ihtiyarlık gelip çatsın, bahçeye de içinde ateş bulunan bir kasırga isabet ederek yakıp kül etsin! (Elbette bunu kimse arzu etmez.) İşte düşünüp anlayasınız diye Allah size ayetleri açıklar.

"Bu ayette verilen örnek son derece ilginçtir. Zira insanın dünya hayatında daima karşılaşması beklenen durumları dile getirmektedir. Kişinin dünyada elde ettiği mevki, makam, zenginlik gibi değerlerin aslında hiçbir garantisi yoktur. Nice saltanatlar devletler yıkılmakta, zenginler fakir düşmekte. İç savaşlar ve ihtilaller sebebiyle beklenmedik olaylar cereyan etmektedir. Halbuki bu olaylar meydana gelmeden önce insanlar neler temenni ediyorlar, ne düşler kuruyorlardı. İşte her şeye rağmen insanı teselli edecek tek çare Allah'a iman etmek ve O'na dayanmaktır.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّٓا
اَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَب۪يثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ
بِاٰخِذ۪يهِ اِلَّٓا اَنْ تُغْمِضُوا ف۪يهِ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَم۪يدٌ ﴿٢٦٧﴾

267. Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve rızık olarak yerden size çıkardıklarımızdan hayra harcayın. Size verilse, gözünüzü yummadan alamayacağınız kötü malı, hayır diye vermeye kalkışmayın. Biliniz ki Allah zengindir, övgüye layıktır.

اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَٓاءِ وَاللّٰهُ
يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَل۪يمٌ ﴿٢٦٨﴾

268. Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size cimriliği telkin eder. Allah ise size katından bir mağfiret ve bir lütuf vadeden. Allah her şeyi ihata eden ve her şeyi bilendir. (Bkz. Razı, V, 504 vd.)

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَٓاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ اُو۫تِيَ خَيْرًا كَث۪يرًا
وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّٓا اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ ﴿٢٦٩﴾

269. Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilirse, ona pek çok hayır verilmiş demektir. Ancak akıl sahipleri düşünüp ibret alırlar.

"Derin ve yararlı bilgiye hikmet denir. Allah'ın kendisine hikmet verdiği kimseler öncelikle peygamberler, ilmiyle amel eden alimlerdir. Bilgili olmanın en çok değer verilen tarafı, insanlığa yararlı olmaktır. Peygamberimiz bir hadisinde 'Yararlı bilgi isteyin, yararsız bilgiden Allah'a sığının!' buyurmuştur. Doğruluk, adalet, ihlas, sevgi, saygı, ağırbaşlılık, başkalarına faydalı olmak, cömertlik, alicenaplık gibi yüksek vasıfları taşıyan kimseler de hikmet ehlinden sayılır. İslama tam olarak inanan, Kur'an'ın emirlerini öğrenip tam olarak uygulamak için çaba sarf eden, tüm kötülüklerden uzak duran kimse hikmet sahibidir. Ve kendisine büyük hayır verilmiştir. (Hikmet konusunda bkz. Bakara 2/231; Nisa 4/54, 113; Meryem 19/13; Lokman 31/12; En'am 6/89; Nahl 16/125; Sad 38/20)

وَمَآ أَنفَقْتُم مِّن نَّفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُم مِّن نَّذْرٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُهُۥ ۗ
وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٢٧٠﴾

[45]270. Yaptığınız her harcamayı ve adadığınız her adağı muhakkak Allah bilir. Zalimler için hiç yardımcı yoktur. (Ayrıntılar için bak. Razı, V, 520 vd.)

إِن تُبْدُوا۟ ٱلصَّدَقَٰتِ فَنِعِمَّا هِىَ ۖ وَإِن تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا
ٱلْفُقَرَآءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ وَيُكَفِّرُ عَنكُم مِّن سَيِّـَٔاتِكُمْ ۗ وَٱللَّهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٧١﴾

271. Eğer sadakaları (zekat ve benzeri hayırları) açıktan verirseniz ne ala! Eğer onu fakirlere gizlice verirseniz, işte bu sizin için daha hayırlıdır. Allah da bu sebeple sizin günahlarınızı örter. Allah, yapmakta olduklarınızı bilir.

"Zekata aynı zamanda sadaka denilmesinin iki sebebi vardır: Birincisi, malın temizlenip artması; ikincisi de İmanda sadakat ve kemale delalet etmesidir. Zekat olsun sadaka olsun yapılan hayırların gizli yapılması, aşikar yapılmasından üstün sayılır; zira gizlice yapılan hayırlar riya ve gösterişten uzak olması sebebiyle hem Allah rızasına daha uygundur hem de insan haysiyet ve şerefini muhafaza bakımından daha faydalıdır."

Bu açıklamaya şu hususu eklemek gerekir: Zekat ya da sadakanın aleni olarak verilmesi, başkalarına örnek ve teşvik vesilesi olacak ve onların da infaka yönelmelerine neden olacaksa, aleni yapılmasında fayda vardır. Meğer ki, alıcı rencide edilmemiş olsun. (Bkz. Razı, V, 523 vd.)

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يَشَٓاءُۜ وَمَا تُنْفِقُوا
مِنْ خَيْرٍ فَلِاَنْفُسِكُمْۜ وَمَا تُنْفِقُونَ اِلَّا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ اللّٰهِۜ
وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٢﴾

272. (Ya Muhammed!) Onları doğru yola iletmek sana ait değildir. Lakin Allah dilediğini doğru yola iletir. Hayır olarak harcadıklarınız kendi iyiliğiniz içindir. Yapacağınız hayırları ancak Allah'ın rızasını kazanmak için yapmalısınız. Hayır olarak verdiğiniz ne varsa; karşılığı size tam olarak verilir ve asla haksızlığa uğratılmazsınız. (Bkz. Esed, s.82/260 no.açk.; Ayrıca Tevbe 9/128; Yunus 10/99; Kehf 18/6; Şu'ara 26/3)

لِلْفُقَرَٓاءِ الَّذِينَ اُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا
فِي الْاَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ اَغْنِيَٓاءَ مِنَ التَّعَفُّفِۚ تَعْرِفُهُمْ
بِسِيمٰيهُمْۚ لَا يَسْـَٔلُونَ النَّاسَ اِلْحَافًاۜ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ
فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيمٌ ﴿٢٧٣﴾

273. (Yapacağınız hayırlar,) kendilerini Allah yoluna adamış, bu sebeple yeryüzünde kazanç için dolaşamayan fakirler için olsun. Bilmeyen kimseler, iffetlerinden dolayı onları zengin zanneder. Sen onları simalarından tanırsın. Çünkü onlar yüzsüzlük ederek istemezler. Yaptığınız her hayrı muhakkak Allah bilir.

"Bu ayette anılan fakirler hayatlarını Allah yolunda savaşa adayan mücahitler ile ilim yolcularıdır. Bunlar, bu kutsi meşguliyetleri dolayısı ile kazanca yönelme imkanından mahrumdurlar. Maddi yardımların bilhassa bunlara yapılması, cihadı ve ilmi teşvik edecektir." (Ayrıntılar için bkz. Razı, V, 538)

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً
فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٤﴾

274. Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık hayra sarf edenler var ya, onların mükafatları Allah katındadır. Onlara korku yoktur, üzüntü de çekmezler.

"Bu ayette teşvik edilen hayırlardan birinci derecede murat edilen zekattır. Zira İslam'ın emrettiği şekilde, zekat noksansız verilirse fakirlik yok denecek kadar azalır. Ancak zekatın sarf yerleri belli ve sayılı olduğundan zekat sarf edilmeyen yerlere de zekatın dışında hayır yapılır. Vakıflar bunlardan birisidir."

İnfak ile ilgili olarak bu surenin 261. ayetinin başında yapılan, açıklamaya ve açıklama sadedinde bildirilen eserlere ve ayetlere bakınız.

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبٰوا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ
مِنَ الْمَسِّ ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا وَأَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ
الرِّبٰوا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهٰى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللّٰهِ
وَمَنْ عَادَ فَأُولٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧٥﴾

[46]275. Faiz yiyenler (kabirlerinden), şeytan çarpmış kimselerin nöbetinden kalktığı gibi kalkarlar. Bu hal onların "Alım-satım tıpkı faiz gibidir" demeleri yüzündendir. Halbuki Allah, alım-satımı helal, faizi haram kılmıştır. Bundan sonra kime Rabbinden bir öğüt gelir de faizden vazgeçerse, geçmişte olan kendisinindir ve artık onun işi Allah'a kalmıştır. Kim tekrar faize dönerse, işte onlar cehennemliktir, orada devamlı kalırlar. (Daha fazla bilgi için bkz. Razı, VI, 5 vd.)

يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ
أَثِيمٍ ﴿٢٧٦﴾

276. Allah faizi tüketir (Faiz karışan malın bereketini giderir), sadakaları ise bereketlendirir. Allah küfürde ve günahta ısrar eden hiç kimseyi sevmez.

"Faiz yasağı, İslam'ın kesin hükümleri arasındadır ve her çeşiti ile faiz haramdır. Ferdi ve içtimai zaruret halleri müstesna olmakla beraber bunlar devamlı değildir. İslam'ın iktisadi, içtimai, ahlakı nizamı bir bütün halinde işletildiği zaman faize zaruret hasıl olmaz. İslam ekonomisi sermaye birikimini teşvik için faizi değil, ortaklık usulünü ileri sürüştür. Bu usulde sermaye faizsiz olacağı için maliyet ve enflasyon problemi ortadan kalkacak, mülkiyet tabana doğru yaygınlaşacak, ekonomik ve sosyal farklılaşma asgariye inecek, sermaye, yatırımlar ve ticarete kötü gözle bakılmayacaktır. Para bir değişim vasıtasıdır. Onu alıp satılan mal haline getirmek ve rizikoya girmeden gelir getirmek tatlı fakat zehirli yiyeceklerle beslenmeye benzer; tesiri geçince çok kere iş işten geçmiş olur."

Riba: Müfessir Razı,'lügatte fazlalık manasından ibarettir' demektedir. Öztürk de 'Mal, para ve servette emek karşılığı olmayan artıştır' şeklinde tarif etmektedir. Şeriatte riba, 'Karşılıklı bir değiştirme akdinde, karşılıksız kalan her hangi fazlalıktır' biçiminde yorumlanıyor.

Büyük tartışma konularından biri olan faiz ile ilgili bu açıklama, günümüz ticari ve bankacılık sistemlerinde uygulanmakta olan faizi, gerek tarif etme, gerekse tanıtma bakımlarından yeterli değildir. Konu ile ilgili bilgi akışına girmeden önce, Kur'an'da sözü edilen riba ile günümüzde uygulanan faiz kavramının, birbiri ile tam örtüşen kavramlar olup olmadığı, başka bir deyişle, bunlardan birinin, ne derece diğeri olduğu konusundaki tartışmaların, halı hazırda bir sonuca ulaşamadığını kaydetmekte yarar vardır. Ayrıca, konunun özelliği nedeniyle, bütün detayları ile burada incelenmesi de söz konusu değildir. Kısa tanımlamalar yaparak gerekli eserlere yollamalar yapmakla yetinilecektir.

Riba ile ilgili ayetlerin, Hz. Peygamber (s.a.)'in vefatına yakın ve Kur'an'ı Kerim'in en son inen ayetlerinden olmaları nedeniyle, konunun, Resulullah'ın sağlığında yeterince açıklığa kavuşamadığı, Hz. Ömer (r.a.)'in de aynı kanaatte olduğu ifade edilmektedir. Ancak, bu durum, ribanın haram olması konusunda, her hangi kuşkuya yer vermemektedir:

Bir kere riba kesin olarak haramdır ve bu ayetlerle sabittir. Ayrıca,

Razı, Hz. Peygamberin 'Riba yiyen, yediren, şahidi olan, onu yazan ve onu helal sayan lanetlenmiştir.' şeklindeki bir hadisi şerifi, Ebu Davud ve Tirmizi'ye atfen nakletmektedir (Razı, VI, 6) ki, bu da riba'nın haram olduğunu, kuşkusuz bir biçimde pekiştiren diğer bir kanıttır.

Riba'nın geçmişteki uygulama biçim ve ilgili konular hakkında Ateş şu bilgileri vermektedir:

"Riba iki kısma ayrılır: 1- Nesi'e rıbası, 2- Fadl rıbası.

1- Nesi'e ribası: Nesi'e bir şeyi bir süreye ertelemek, veresiye vermek demektir. Bir malı kendi cinsinden bir mal ile, bedelini bir süre sonra almak üzere değiştirmekten doğan fazlalık nesi'e ribasıdır. Mesela kışın birine bir ölçek buğday verip yazın onun yerine iki ölçek buğday almak gibi. Buradaki fazlalık, bedelin veresiye olmasından doğmuştur. Bu fazlalığı veren kimse, tamamen karşılıksız vermiştir. Bunun karşılığı yoktur.

2- Fadl ribası: Aynı cins ve miktardaki malların peşin olarak birbiri ile değiştirilmesinden alınan fazlalıktır. Bir ölçek buğdayı peşin olarak bir buçuk ölçek buğday ile değiştirmek; on gram altını peşin olarak on bir gram altınla değiştirmek; bir batman balı iki batman balla değiştirmek gibi.

Ayet nazil olduğu zaman Araplar arasında nesi'e rıbası yaygındı, başkasını bilmezlerdi. Birine bir süre için borç verirler, süre dolunca: 'Borcunu öde ya da artır' derlerdi. Borcunu ödeyemezse artırırlardı. Bu artış sayıda olduğu gibi nitelikte de olurdu. Bir yaşındaki deve için iki yaşında bir deve veya bir deve için iki deve almak gibi...

Ayrıca, belli bir vade ile borç verirler, her ay bir miktar fazlalık aldıktan sonra süre sonunda esas borcun kendisini tahsil ederlerdi. Şayet borçlu, süresi içinde borcunu ödeyemezse süreyi uzatır, faizi de artırırlardı...

Nesi'e ribası denen faizle borç verme, Allah'ın kitabı, Resulullahın sünneti ve Müslümanların icmaiyle kesin olarak haramdır. Bundan vazgeçmeyenler, 279. ayetin açıkladığı veçhiyle bizzat Allah ve Resulüyle savaşa girmiş olurlar..

...Kur'an'ın gayesi, faizle borç vermenin, tefeciliğin önüne geçmektir. Kalite farkından dolayı aynı cinsten şeylerin değiştirilmesinde fazlalık olması tabiidir. Mesela on gram külçe altınla on gram işlenmiş yüzük aynı cins ve miktardadır fakat bunların değeri aynı değildir. İşlenmiş yüzükte kuyumcunun emeği vardır.." (Ateş, I, 387)

Çeşitli tefsir, açıklamalar ve hadislerden çıkan sonuç, yukarıda da işaret edildiği gibi, riba ile faiz, bazen aynı bazen da farklı şeylerdir. Başka bir ifade ile, Faiz deyiminin kapsamı içerisine girebilecek ribalar olabileceği gibi, adı faiz olmasına rağmen, riba kapsamına girmeyecek gelirlerin varlığı da gerçek bir olgudur:

Cins, miktar ve iştira değeri (alım gücü) aynı olan şeylerde, bir emek karşılığı olmadan alınan fazlalıklar ribadır. Altın, gümüş vs gibi maddeler zaman içerisinde değerini koruyan maddelerdir. Bu tür maddeler on sene evvel ne iş görür idilerse bu gün de aynı işi görürler. Bu tür maddelerde de emek karşılığı olmadan alınan fazlalıklar keza ribadır. Bunda kuşku yoktur.

Günümüzde yaygın olarak uygulanan dalgalı para sisteminde ise çoğu zaman para, bazen çok kısa, bazen de biraz daha uzun sürelerde, önceki değerini kaybetmektedir. Bu kayıplar yıl içerisinde bazen yüzde yüzün üstüne bile çıkabilmektedir. Geçen yılın yüz lirası, bu günün elli lirasına eş değerde alım gücüne sahip olmaktadır. Bu durumlarda borç verenin borçludan, paranın kaybettiği değer kadar fazla talepte bulunmasının, günümüz deyimi ile değer kaybına eşit faiz almasının riba olarak kabul edilmemesi gerekir. Çünkü aldığı miktar verdiğinin alım gücüne sahip ve ancak ona eş değerdedir. Esasen İslam, kimsenin zarara uğramasını istemez. Bu düşünce tarzından istisna edilecek tek bir durum vardır: O da 80. ayette belirtilen husustur. Kişilere ve özellikle fakirlere verilen borçlardan bu farkın alınmaması gerekir. Ayette, darda olanın borcunun ertelenmesi hatta tamamen silinmesini emredildiğine göre, değer kaybından ortaya çıkan fazlalığı talep etmek düşünülemez. (Konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Razı, VI, 5 vd.; Ateş, I, 387 vd; Öztürk, K.T. K., s. 439 vd.; Öztürk, K.İsl., s.450 vd.; Elmalılı, II, 205 vd.; Esed, s.84/262. no.açk; Rum 31/39; Ayrıca bkz. Esed, s.827/35 aççıklama.)

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ
لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٧﴾

277. İman edip iyi işler yapan, namaz kılan ve zekat verenler var ya, onların mükafatları Rableri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰٓوا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿٢٧٨﴾

278. Ey iman edenler! Allah'tan korkun. Eğer gerçekten inanıyorsanız mevcut faiz alacaklarınızı terk edin. (Bkz. Maide 5/33)

فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ۚ وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ
رُؤُ۫سُ اَمْوَالِكُمْۚ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾

279. Şayet (faiz hakkında söylenenleri) yapmazsanız, Allah ve Resûlü tarafından (faizcilere karşı) açılan savaştan haberiniz olsun. Eğer tevbe edip vazgeçerseniz, sermayeniz sizindir; ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz.

وَاِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍۜ وَاَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ
لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٨٠﴾

280. Eğer (borçlu) darlık içinde ise, eli genişleyinceye kadar ona mühlet vermek (gerekir). Eğer (gerçekleri) anlarsanız bunu sadakaya (veya zekata) saymak sizin için daha hayırlıdır.

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ ف۪يهِ اِلَى اللّٰهِ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ
وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾

281. Allah'a döndürüleceğiniz, sonra da herkese hak ettiğinin eksiksiz verileceği ve kimsenin haksızlığa uğratılmayacağı bir günden sakının.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُۜ وَلْيَكْتُبْ
بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِۖ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْۚ
وَلْيُمْلِلِ الَّذ۪ي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْـًٔاۜ فَاِنْ

كَانَ الَّذٖى عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفٖيهًا اَوْ ضَعٖيفًا اَوْ لَا يَسْتَطٖيعُ اَنْ يُمِلَّ
هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهٖيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَاِنْ
لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَاَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَٓاءِ
اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰيهُمَا فَتُذَكِّرَ اِحْدٰيهُمَا الْاُخْرٰى وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَٓاءُ اِذَا مَا
دُعُوا وَلَا تَسْـَٔمُوا اَنْ تَكْتُبُوهُ صَغٖيرًا اَوْ كَبٖيرًا اِلٰٓى اَجَلِهٖ ذٰلِكُمْ اَقْسَطُ
عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰٓى اَلَّا تَرْتَابُٓوا اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً
تُدٖيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوهَا وَاَشْهِدُٓوا
اِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَٓارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهٖيدٌ وَاِنْ تَفْعَلُوا فَاِنَّهُ
فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿٢٨٢﴾

[47]282.Ey iman edenler! Belirlenmiş bir süre için birbirinize borçlandığınız vakit onu yazın. Bir katip onu aranızda adaletle yazsın. Hiçbir katip Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan geri durmasın; (her şeyi olduğu gibi) yazsın. Üzerinde hak olan kimse (borçlu) da yazdırsın, Rabbinden korksun ve borcunu asla eksik yazdırmasın. Şayet borçlu sefih veya aklı zayıf veya kendisi söyleyip yazdıramayacak durumda ise, velisi adaletle yazdırsın. Erkeklerinizden iki de şahit bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile -biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için- iki kadın (olsun).

Çağırıldıkları vakit şahitler gelmemezlik etmesin. Büyük veya küçük, vadesine kadar hiçbir şeyi yazmaktan sakın üşenmeyin. Böyle yapmanız Allah katında daha adaletli, şahadet için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha uygundur. Ancak aranızda yapıp bitirdiğiniz peşin bir ticaret olursa, bu durum farklıdır. Bu durumda onu yazmamanızda sizin için bir sakınca yoktur. (Genellikle) alışveriş yap-

tığınızda şahit tutun. Ne yazan, ne de şahit zarara uğratılsın. Eğer bunu yaparsanız (zarar verirseniz) şüphe yok ki bu, sizin yoldan çıkmanız demektir. Allah'tan korkun. Allah size gerekli olanı öğretiyor. Allah her şeyi bilmektedir.

İmlal: Ayeti kerimede 'yumlil' şeklinde çekimli olarak kullanılan bu kelime, imla kelimesinin eş anlamlısı olup, ezberden söyleyerek yazdırmak anlamına gelir.

" Kur'an'ı Kerim bu en uzun ayeti ile noterlik müessesesinin esaslarını koymuş, Müslümanlar da bu tavsiyeyi genellikle uygulamışlardır. İslam'ın titizlikle üzerinde durduğu prensiplerden biri de hakkın korunmasıdır. Alacak ve borcun korunması, ifası gereken haklardandır. Hakkın icra ve ifası, onun bilinmesine , gereğinde ispat edilmesine bağlıdır. Gerek yazma ve yazdırma ve gerekse şahit tutma, ispat için hala kullanılan en geçerli vasıtalardır. İslam kadını, tabiat ve fıtratına uygun bir eğitim, hayası ve duyguları daha güçlü, daha müessir olduğu için, şahitlik gibi resmi ve ammeye açık konularda, hemcinsiyle takviye edilmesi uygun görülmüştür. 'İşin yoksa şahit, paran çoksa kefil ol' şeklindeki meşhur söz, İslam'ın getirdiği kardeşlik ve dayanışma ruhunun söndüğü, ahlakın zayıfladığı devirlere aittir. Kur'an, müminleri, işleri olsa da şahitlik etmeye çağırmış, böylece hakların korunması görevine katılmalarını istemiştir. Hak yücedir, hiçbir şey onun üzerine çıkarılamaz."

Ayeti kerime ile ilgili bu yoruma saygı duymakla birlikte, söz konusu edilen, iki erkek şahit temin edilemediği takdirde bir erkek ve iki kadın şahit tutulması keyfiyetini, tenkit edenlere şu hatırlatmaları yapmak isteriz:

Bir erkek yerine iki kadın şahit şartının getirilmesini kadın erkek eşitliğine aykırı bulmaktadırlar. Sonuç olarak da, kadının erkeğe nazaran daha hafife alındığı propagandası ile kadınları İslam'a karşı kışkırtmaya kadar saldırılarını ileri götürmektedirler. Konuyu bu kadar dar çerçevede ele alarak basit sonuçlar çıkartmaya kalkmak ve bu suretle İslam'a saldırmak büyük haksızlık ve ucuz kahramanlık taslamaktır.

Bir kere şahitlik konusu, Kur'an'ı Kerimin sadece bu ayetine hasredilmiş bir husus değildir. Başka ayeti kerimede de şahitlikten söz edilmekte ve onların hiç birisinde böyle bir şart aranmamaktadır. (Bkz. Nisa 4/6, 15; Maide 5/106; Talak 65/2; Nur 24/4)

Esasen bu ayeti kerimede de **'O kadınlardan biri unutursa, öteki ona hatırlatsın diye...'** şartı konulmuştur. Eğer iki kadının bir erkeğe eşit tutulması söz konusu olsaydı böyle bir ifadenin kullanılmasına gerek kalmazdı. Şartlı bu ifadeden anlaşılan, kadınlardan birisi, unutur ve şahitlik görevini yerine getiremezse, o takdirde ikinci kadının şahitlik için devreye girmesi söz konusu olacak ki, sonuçta, yine bir erkek ve bir kadının şahitliği gerçekleşmiş olacaktır.

Buna gerek kalmayıp da birinci kadın şahitlik görevini yerine getirirse ikinciye gerek kalmayacak ve o takdirde de bir erkek ve bir kadın şahitlik yapmış olacaktır. Sonuç olarak bu ayette de, iki kadının bir erkeğe karşı şahit olması gereği asla söz konusu değildir. Özetle, söz konusu olan, şahitlerden birisi görevini yapacak durumda olmazsa, diğerinin onun yerine geçmesinden ibarettir. İddia edildiği gibi, bir erkeğe karşı iki kadın şahit gösterilmesi şeklinde bir zorunluluk değil yedek şahit bulundurma söz konusudur.

Eğer iddia edildiği gibi kadın erkek ayırımı gözetilmiş olsaydı yukarıda söz ettiğimiz Kur'an'ı Kerim'in diğer ayetlerinde de bu hususun aranmış olması gerekirdi.

Bu ayette böyle bir kaydın, tedbir olarak, konulmasının sebebine gelince; böyle bir tedbire gerek duyulması, ayette sözü edilen ticarete dair işlemlerin, devrin kadınlarına genelde yabancı olması ve o işlerin özelliklerinden kaynaklanmış olsa gerek... (Daha geniş bilgi için bkz. Ateş, I, 397 vd.; Elmalılı, II, 225 vd.; Kutub, II, 146 vd.; Razı, VI, 42 vd.; Vehbi, II, 520.)

وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ
بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا
الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَاِنَّهُ اٰثِمٌ قَلْبُهُ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨٣﴾

[48]283. Yolculukta olur da, yazacak kimse bulamazsanız (borca karşılık) alınmış bir rehin de yeterlidir. Birbirinize bir emanet bırakırsanız, emanet bırakılan kimse emaneti sahibine versin ve (bu hususta) Rabbi olan Allah'tan korksun. Şahitliği bildiklerinizi gizlemeyin. Kim onu gizlerse, bilsin ki onun kalbi günahkardır. Allah yapmakta olduklarınızı bilir.

لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاِنْ تُبْدُوا مَا فٖٓي اَنْفُسِكُمْ
اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ
مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٢٨٤﴾

284. Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah'ındır. İçinizdekileri açığa vursanız da gizleseniz de Allah ondan dolayı sizi hesaba çekecektir, sonra dilediğini affeder, dilediğine de azap eder. Allah her şeye kadirdir.

İnsanın her zaman aklına çeşitli düşünceler gelebilir. Bu, yaratılıştan gelen bir özelliktir. Eğer insan aklına gelen her şeyden sorumlu tutulursa, bunun altından kalkmasına imkan olmadığı gibi, bu durum, 286. ayette belirtilen: 'Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar' hükmüne de aykırı düşer.

Müfessirler bu konuda değişik fikirler ileri sürmüşler fakat, bir görüşe göre, ayette sözü edilen sorumluluğun 'insanın aklına gelen her türlü düşünce ve vesveselerde değil, kesinlikle yapmağa karar verdiği kötü düşünceler' ile sınırlı olduğu belirtilmektedir. Delil olarak da Ahzap 5. ve Bakara 225. ayet hükümleri gösterilmektedir.

Diğer bir görüşte de şöyle denilmektedir: 'Allah insanın içinden geçen bütün düşünceleri bilir, sonra dilediğini bağışlar dilediğine azap eder. İşte bağışlanacak düşünceler,insanın elinde olmadan kalbine gelen düşünce ve vesveselerdir. Ama azimle insanın içinde taşıdığı ve fırsat bulduğu zaman uygulamaya kararlı olduğu düşüncelerdir ki, insanı sorumlu kılar.'

اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهٖ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ
وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِهٖ وَقَالُوا
سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصٖيرُ ﴿٢٨٥﴾

285.Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, müminler de (iman ettiler). Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. "Allah'ın peygamberlerinden hiçbiri arasında ayırım yapmayız. İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık! Dönüş sanadır" dediler.

لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ
رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسٖينَا اَوْ اَخْطَاْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ
عَلَى الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهٖ وَاعْفُ عَنَّا
٢٨٦
وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا اَنْتَ مَوْلٰينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرٖينَ

286. Allah her şahsı, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Herkesin kazandığı (hayır) kendine, yapacağı (şer) de kendinedir. Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi sorumlu tutma. Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği işler de yükleme! Bizi affet! Bizi bağışla! Bize acı! Sen bizim Mevlamızsın. Kafirler topluluğuna karşı bize yardım et!

Nisyan ve Hata: Nisyan unutma anlamına gelir. Bu iki kelime birlikte yorumlanınca iki anlam ifade ederler. Bu anlamlardan birisinde, unutup hata edenin davranışı mazür görülerek bağışlanır, diğerinde ise bağışlanmaz. Örneğin, bir kimse, temizlik ya da başka her hangi bir konuda kendinde bulunan bir noksanlığı görüp onu gidermez ve sonra da o noksanlık ile ibadetini yaparsa bağışlanmaz. Çünkü gördüğü anda o noksanlığı gidermesi gerekirdi. Fakat, bir noksanlık ya da hata var olmasına karşın, onu görmez ve o şekilde ibadetini yaparsa, hatasını görmeden hataen bu şekilde davrandığı için bağışlanır.

"Bakara suresinin son iki ayetini oluşturan ve 'Amenerresulü' diye anılan bu mübarek ayetler, ilahi emirler karşısında mutlak itaate yönelen müminlerin inançlarındaki sadakatlerini ifade etmektedir. Ayrıca bir önceki ayette geçen '...içinizdekileri açıklasanız da gizleseniz de Allah sizi hesaba çekecektir...' haberiyle endişeye kapılan müminlere bu ayetlerle kolaylık bahşedilmiş, mükellefiyetler hafifletilmiştir. Böylece

Allah'a tam itaat ve iltica meyvelerini verirken yersiz kuşkular da bertaraf edilmiştir.

Miraç gecesinde Peygamberimize vasıtasız şekilde vahyolunan bu ayetler, Resulullah'ın hadislerinde övülmüş, her zaman ve özellikle yatmadan önce okunması tavsiye edilmiştir. Bir hadiste de 'Bu ayetin gece yatmadan okunması kişiye yeter' denilmiştir."

BAKARA SURESİNİN SONU

3- AL-İ İMRAN-89

سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla.

Al-i İmran suresi, Medine'de nazil olmuştur. Resmi tertipte 3., iniş sırasına göre ise 89. sırada yer almaktadır. Tamamı 200 ayet olup, 32. ayetinde İmran Ailesinden bahsedilmesi sebebi ile bu isim verilmiştir.

Genel olarak sure, üç ana bölüme ayrılarak yorumlanmaktadır. Birinci bölümde, Peygamber Efendimizin (s.a.) Ehl-i Kitap ile yaptığı tartışmalar; ikinci bölümde, Yahudilerin genel tavır ve davranışları anlatılmakta; üçüncü bölümde de Müslümanlar ile müşrikler arasında geçen savaş yer almaktadır.

Surenin iniş sebebi hakkında, başlıca iki görüş ileri sürülmektedir. Birinci görüş, surenin başındaki bazı ayetlerin Yahudiler hakkında nazil olduğu şeklindedir. İkinci ve çoğunluk görüşüne göre ise, surenin baştan 61 ayetine kadar olan bölümü, Hıristiyanlarla ilgili olarak inmiştir.

Rivayete göre, Necran'dan yetmiş kişilik, atlı bir heyet gelmiş. içlerinden on dört kişi eşraf (ki bunların arasında bulunan üçü; biri başkanları, diğer ikisi de, danışmanları ve piskopos sıfatını da taşıyan alimleri idi) diye isimlendirilen önemli kişilerden oluşan bir topluluktu.

Eşraf grubunda yer alan üç kişi, Peygamber Efendimiz (s.a.) ile aralarında mevcut dini konulardaki ihtilaflar konusunda tartışmaya başladılar. Onlar Hz. İsa (a.s.)'ın ölüleri diriltmesini, anadan doğma körleri iyileştirmesini, çamurdan yaptığı kuş biçimindeki nesneyi canlandırıp uçurması ile diğer mucizelerini delil göstererek, onun Allah

olduğunu; bilinen bir babasının bulunmaması sebebi ile Allah'ın oğlu olduğunu; ayeti kerimelerde geçen 'biz yaptık', 'biz ettik' şeklinde çoğul olarak kullanılan terimleri göstererek de Üçün Üçüncüsü (baba, oğul, ruhul Kudüs) olduğunu iddia ediyorlardı.

Buna karşılık Hz. Peygamber (s.a.) onlara: 'İslama girdiniz mi?'deyince, 'Biz senden önce girdik' dediler. Hz. Peygamber de: 'Yalan söylüyorsunuz. Allah'a bir oğul isnat edip dururken, haça taparken ve domuz etini yerken sizin Müslümanlığınız nasıl olur?'dedi. Onlar da: 'Eğer o, Allah'ın oğlu değil ise onun babası kimdir?' sorusunu yöneltince Hz. Peygamber sustu. Bunun üzerine Allah Teala, Al-i İmran suresinin başındaki seksen ayeti indirdi.

Daha sonra devam eden tartışmanın bir yerinde, onlar, inatlarında ısrar ederek: 'Sen, İsa'nın kelimesi ve O'ndan bir ruh olduğunu zannetmiyor musun?' dediler. Hz. Peygamber: 'Evet öyle biliyorum' deyince, onların da: 'Eh, bu da bize yeter' diye cevap vermeleri üzerine Allah Teala, bu surenin 7. ayetini nazil etti. Sonra onlar bu ayeti de kabul etmeyince, Yüce Allah, Peygambere 61. ayet ahkamınca **'mübahele'** (karşılıklı lanetleşmeyi) emretti. Bunun üzerine Peygamber, onları bu emre uymaya davet etti. Bir müddet düşündükten sonra ona yanaşmayıp: 'Kendi dinimizde kalmaya fakat size tabi olmaya karar verdik. Aramızda vuku bulacak çekişmeleri karara bağlayacak bir hakem ver bize' diyerek işi bu şekilde noktaladılar. (Konu ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Razı, VI, 110 vd.; Emiroğlu, II, 1 vd ve Surenin Nüz. Seb. Kon. Bkz. Elmalılı, II, 352 vd.; Emiroğlu, II, 1 vd.)

Nüzul konusundaki bu izahattan sonra, surede yer alan konular şöyle özetlenebilir.

Surenin başında, Hayy ve Kayyum olan Allah'tan başka Allah'ın olmadığı vurgulandıktan sonra, Kuran'ın, kedisinden önce indirilen kitapları tasdik edici ve hak olarak indirildiği ve bu kitapları inkar edenlerin görecekleri cezaya dikkat çekilmektedir.

Daha sonra, Allah'tan hiçbir şeyin gizli kalamayacağı, rahimlerde insanlara şekil verenin Allah olduğu, Kur'an'ı oluşturan ayetlerin'-muhkem' ve 'müteşabih' olarak ikiye ayrıldığı, müteşabih ayetleri tevile çalışanların esas niyetlerinin ne olduğu ve akıbetlerinin ne olacağı belirtilmektedir.

Doğru yolda olanların yaptıkları duaya değinildikten sonra inkar edenlere mallarının ve evlatlarının hiçbir fayda veremeyeceği, kimlerin

'cehennem yakıtı' olacağı, sonunda mutlaka müminlerin galip geleceği kaydedilmektedir.

Allah indinde gerçek dinin İslam olduğu belirtildikten sonra Allah'ı inkar edip haksız yere peygamber öldürenlerin hükmü yer almaktadır.

Gerçek malikin Allah olduğu, malı dilediğine verip dilediğinden alacağı, dilediğini zelil dilediğini de aziz edeceğini beyandan sonra, Müslümanların Müslüman olmayanları dost edinmelerinin hata olduğu, Kıyamet günü herkesin yaptığını önünde bulacağı, peygamberleri sevip onlara itaat etmenin önemi anlatılmaktadır.

Hz. Meryem'in kıssasından sonra Hz. Zekeriyya'nın kabul edilen duasına değinilmekte, daha sonra da Hz. İsa'nın mucizeleri sıralanmakta, Küfrün arttığını hisseden İsa (a.s.)'in yardım talebine Havariyyun'un olumlu yanıtları kaydedildikten sonra Hz. Adem ile Hz. İsa kıssalarının benzerliklerine işaret olunmaktadır.

Ehli Kitap mensupları İslam'a davet edildikten sonra, hakkında bilgi olmayan ya da bilinmeyen konularda tartışmanın yanlışlığına dikkat çekiliyor; sonra da Hıristiyanların ne şekilde 'Mübahele'ye davet edildikleri anlatıldıktan sonra Hz. İbrahim'in sadece Müslüman olduğu vurgulanmaktadır.

Ehli Kitap ile diyalog, Yahudi topluluklarının önce İslama inanmış gibi görünüp sonradan caymak suretiyle baş vurdukları taktikler, emanete ne şekilde hıyanet ettikleri, Yahudilerin Yahudi olmayanların mallarına dair düşünce ve uygulamaları, Allah Teala'nın Ahirette, müşriklerin yüzüne bakmayıp onlarla konuşmayacağı ve onları temizlemeyeceği, bazı Yahudilerin dillerini eğip bükerek sözleri ne şekilde tahrip yollarına baş vurdukları;

Kitap ve Nübüvvet verilen peygamberlerin insanları kul edinmek üzere, onları kandırıp yanıltıcı girişimlerde bulunmayacakları; diğer peygamberlerin en son Peygamber olan Hz. Muhammed'in Nübüvvetini ikrar etmeleri, kitap verilen peygamberlerden Allah'ın, kendilerinden sonra gelecek ve onlara indirilenleri tasdik edecek olan peygamberleri tanıyıp, onlara yardım edeceklerine dair söz alması yani onlarla 'misak' yapması;

İslam'ın, cansız tabiatın bile tabi olduğu bir din olduğu, peygamberler arasında ayırım yapmanın İslama aykırı olduğu, tevbenin hangi şartlarda kabul görmeyeceği, kafirlerin kıyamet gününde dünyadaki bütün varlıklarını bir günlük azap karşılığı fidye olarak vermeye amade

olacakları, sevilen şeylerin infak edilmesi gereği, Allah'tan başkasının haram kılma yetkisinin bulunup bulunmadığı ve peygamberlerin de içtihat edebilecekleri, yeryüzünde yapılan ilk binanın ve mabedin neresi olduğu, Kabe'nin ilk bina edilişi hususlarındaki bilgiler verildikten sonra hac konusuna geçilmektedir.

Haccın farz kılınması, dini emirleri sorularla kurcalamamak gerektiği, hac etmek kendisine farz olup hac etmeyenlerin hükmü bildirilmektedir.

Kulun, Allah'tan korkmasının gereği, birlik olup ayrılığa meydan verilmemesi emri, müminlerin kardeşliği, Allah'ın hiç kimseye zülüm etmek istemediği kaydedilmektedir.

'Emr-i Bil Maruf ve Nehy-i Anıl Münker'in' gereği ve bu prensibi uygulayan ümmetin en hayırlı ümmet olacağı anlatılmaktadır.

Yahudilere zillet ve meskenet damgasının ne sebeple vurulduğu, Ehli Kitabın hepsinin aynı olmadığı, kafirlerin harcadıkları malın boşa gideceği;

Müminlerin başkasını sırdaş edinmemesi gereği, düşman karşısında kaçanların şeytana uydukları, Resulullahın müminlere olan şefkati, Allah'ın yardım ettiğine kimsenin galip gelemeyeceği;

Nebilerin hainlik etmeyecekleri, insanların birbirinden farklı oldukları, peygamber olan kişilerin yalnız Müslümanlar için değil bütün insanlık için nimet olduğu, Allah'ın imtihan ederek münafıkları ortaya çıkardığı;

Allah yolunda öldürülen kimselerin ölü olmadığı, şehitlerin İlahi lütuf sebebiyle sevinmeleri, Allah'ın müminlerin ecrini zayi etmeyeceği, inkarı satın alanların Allah'a zarar veremeyecekleri; cimrilik ve zararları; hakkı gözetip vermeyenlere mallarının Ahirette boyunlarına dolanacağı; bildiği gerçeği gizleyenlerin vebali; yaptıkları ile hep öğünüp bundan hoşlananların durumu, konularında gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra, tefekkürün önemi vurgulanmaktadır.

Kulluğun kemal derecesinin açıklanmasını, müminlerin yaptıkları duaların kabul edildiğinin beyanı takip etmekte, devamla, kafirlerin refah içinde yaşamalarının imrenilecek bir husus olmadığı, hepsinin geçici ve aldatıcı olduğu, muttakilere mahsus ziyafetin önemine dikkat çekildikten sonra, Ehl-i Kitaptan olup iman edenlerin güzel sonlarına işaret ediliyor ve iman edenlere sabır, sebat ve Allah'a tevekkül etmeleri tavsiyesi ile sure tamamlanıyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

الٓمٓ ﴿١﴾

[49] 1-Elif. Lam. Mim.

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۙ الْحَيُّ الْقَيُّومُۜ ﴿٢﴾

2. Hayy ve kayyûm olan Allah'tan başka ilah yoktur.

Hayy ve Kayyum: kelimeleri, Allah'ın sıfatlarından olup, bu kelimelerle ilgili kısa bilgiler, Bakara Suresinin 255. ayeti ilgili yapılan açıklama sırasında verilmiştir. (Ayrıca bkz. Öztürk, K. İsl., s.459)

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَاَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْج۪يلَۙ ﴿٣﴾

3. (Resûlüm!) O, sana Kitab'ı hak ve önceki kitapları tasdik edici olarak indirdi, Tevrat ile İncil'i ve Furkan'ı indirmişti.

Her şeyden önce, Kur'an'ı Kerim'in kendisinden önce indirilen kitapları, tahrif edilmemiş halleri ile ve tahrif edilenlerin de, tahrif edilmeden Kur'an'ın inişine kadar gelebilen bölümlerini, tasdik ettiğini düşünmek gerekir.

Razı, Kur'an'ın kendinden önceki semavi kitapları tasdik konusunda :

'Kur'an'ı Kerim, peygamberlerin kitaplarıyla, Allah'tan haber verdikleri şeyi tasdik eder' demektedir. Sonra da bu ayetle ilgili olarak şu iki açıklamanın yapıldığını bildirmektedir:

1- Allah'u Teala bununla Kur'an'ın sıhhatine işaret etmiştir. Çünkü Kur'an eğer Allah'tan başkası tarafından olsaydı, diğer kitaplara muvafık olmazdı...

2- Bundan murat şudur: Allah'u Teala bütün peygamberleri, Zatını "Bir" tanımaya, O'na iman etmeye, O'nu kendisine yakışmayan şeylerden tenzih etmeye; adalet, ihsan ve her zaman yegane çıkar ve faydalı yol olan dini hükümlerle emretmeye davet etmek için gönder-

miştir. Binaenaleyh Kur'an, bütün bu hususlarda o kitapları (tahrif edilmemiş şekliyle) tasdik etmektedir. (Kuran'ın Hak ve tastık ediciliği kon. ayrıntılar için bkz. Razı, VI, 128 vd.; Öztürk, K.İsl., s.459 vd.; Esed, s.88/2. no. açk.; Maide 5/46-48; Saf f 61/6; Ayrıca bkz. Esed, s.88/2 açıklama.)

Furkan: Kur'an'ı Kerim'in isimlerinden biridir. Hakkı batıldan, iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan, güzeli çirkinden, tatlıyı acıdan ve sair şeyler arasındaki farkları açıklayıcı anlamını ifade eder.

مِنْ قَبْلُ هُدًى لِلنَّاسِ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَۜ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌۜ

وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤﴾

4. Daha önce de, insanlara doğru yolu göstermek üzere Furkan'ı indirmiştir. Bilinmeli ki, Allah'ın ayetlerini inkar edenler için şiddetli bir azap vardır. Allah, suçlunun hakkından gelen mutlak güç sahibidir.

Ayette geçen Furkan kelimesi ile ne kastedildiği konusunda değişik görüşler vardır:

1- Furkan'dan maksat, Zebur'dur. Nitekim Cenabı Allah, Nisa suresinin 163. ayetinde 'Davud'a da Zebur'u verdik ' buyurmuştur.

2- 'Bundan maksat,Kur'an'ı Kerim'dir. Allah Kur'anın şanını yükseltmek, hak ile batılın arasını ayırması sebebiyle de onu methetmek için tekrar zikretmiştir...'

3- Çoğunluk görüşüne göre de, 'Allah'u Teala bu üç kitabı bir hidayet rehberi, bir delil ve kılavuz kıldığı gibi, aynı şekilde bunları helal ile haram ve diğer şer'i hükümlerin arasını ayırt eden 'furkan' kılmıştır. Böylece furkan kelimesi, Allah'u Teala'nın bu kitaplarla, aklen ve naklen gerekli olan bütün şeyleri beyan ettiğine delalet eden bir söz olmuş olur.'

4- Razının görüşüne göre de Furkan sözünden maksat, Allah'u Teala'nın bu kitapları inzal buyururken, bunlarla birlikte indirmiş olduğu mucizelerdir. (Bkz. Razı, VI, 134 vd.; Ayrıca Furkan terimi ile ilgili olarak bkz. Esed, s.11/38)

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِۜ ﴿٥﴾

5. Şüphesiz ki ne yerde ne de gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.

هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦﴾

6. Rahimlerde sizi dilediği gibi şekillendiren O'dur. O'ndan başka ilah yoktur. O mutlak güç ve hikmet sahibidir.

'...İşte Allah denildiği zaman, öncelikle İsa da dahil olduğu halde, her birinizi döl yataklarında yaratıp tasvir eden yaratıcı ve suret vereni düşünüz ve onu anlayınız. Duyarak kitaptan, vuku bulan her şeyi düşünüp inceleyerek ve tecrübe ederek bunu anladıktan sonra, varsa akıl ve mantığınızın bütün ciddiyetini ve ahlakın bütün insafını takınarak düşününüz... O görünen ve görünmeyen her şeyi bilir. Sonsuz kudreti vardır. Acizlikten uzaktır. İstediğini yapmakta serbesttir. Dışsal hiçbir zorunluluğa mahkum değildir.

1- Bu suret verici Yaratıcının, olayların önünde olan çok kuşatıcı sağlam bir ilmi var ki, bundan gizli kalması ihtimali bulunan, gizli ve görünmez hiçbir iş düşünülemez...

2- Bu suret verici Yaratıcının, hiçbir şeye muhtaç olmayan sonsuz bir kudreti vardır. Öyle bir kudret ki, ...bütün mümkün ve mevcut kainat... maddi ve manevi varlıkları ile hep O'ndadır. O'nun emri altındadır...

3- Bu suret verici Yaratıcı, bu yaratma ve suret vermede mecbur ve yapmak zorunda kalmış değildir. O istediğini yapmakta serbesttir". (Elmalılı, II, 266 vd.)

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ
مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ
الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ
آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٧﴾

7. Sana Kitabı indiren O'dur. Onun (Kur'an'ın) bazı ayetleri muhkemdir ki, bunlar Kitabın esasıdır. Diğerleri de müteşabihtir.

Kalplerinde eğrilik olanlar, fitne çıkarmak ve onu tevil etmek için ondaki müteşabih ayetlerin peşine düşerler. Halbuki Onun tevilini ancak Allah bilir. İlimde yüksek payeye erişenler ise: Ona inandık; hepsi Rabbimiz tarafındandır, derler. (Bu inceliği) ancak aklıselim sahipleri düşünüp anlar.

İzleyen iki ayette de bu kimseler Allah'a kalplerini saptırmaması için yakarırlar:

"Bazıları **'ve'r-Rasihune'** kelimesinin başındaki **'vav'** harfini bağlaç kabul etmişlerdir ki, bu takdirde mana şöyle olmaktadır: **'halbuki onun te-vilini ancak Allah ve ilimde yüksek payeye erişenler bilir'".**

Bu anlayışa göre Kur'an'daki müteşabih ayetlerin manaları, zaman içinde ilmin gelişmesi ile çözülecektir. Bu görüşün büyük bir doğruluk payı olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü, ilahi kitaplar, Allah tarafından, kullarına, onun gösterdiği şekilde yaşamak, emir ve yasaklarına uymak ve dini görevleri yerine getirmek için gönderilmiştir. Kulların, doğrudan ya da tercüme, tefsir ve tevil gibi vasıtalardan birinin yardımı ile de olsa anlamayacağı bir kitabın kullarına, Allah tarafından gönderilmiş olması, akıl ve mantık dışıdır.

Ayrıca Kur'an'ı Kerim ahkamının kıyamete kadar yürürlükte olduğunu da unutmamak gerekir. Bütün zaman ve mekanlarda, dini gereksinimlere yanıt vermek üzere ve o nitelikte indirilmiş olan Kur'an'ı kerimi, bu zaman ve mekanlarda yaşayan insanların aslına sadık kalarak farklı yorumlamalarını yadırgamamak gerekir. Çünkü bu Kur'an'ı Kerimin, zaman ve mekanla kayıtlı olmama özelliğinin zorunlu olarak ortaya çıkardığı bir olgudur. Bilim ve teknik geliştikçe, bu gelişme ile doğru orantılı olarak, Kur'an hükümlerinin iniş amacına uygun olarak anlaşılması ve yorumlanması daha kolaylaşacaktır. Bu, Kur'an'ı yeni buluşlara uydurma şeklinde asla düşünülmemelidir. Tam tersine, ilmi yenilikleri onun hizmetine vererek bu sayede onu, gerçek yüzüyle görme çabasıdır. Bu duruma herkes tarafından çok iyi bilinen çarpıcı bir örnek vererek konuyu bitirmek istiyoruz:

Sırası ve yeri geldiğinde üzerinde daha geniş ve ayrıntılı bilgiler verilmesine çalışılacağı muhakkak olan Kıyamet suresinin 4. ayetinde yer alan: **'Evet, bizim, onun parmak uçlarını bile aynen eski haline getirmeye gücümüz yeter'** mealindeki hükmünü, ayet indiği zaman yorumlanması ile; yaşamış, yaşamakta olan ve yaşayacak hiçbir

insanın parmak izinin, birbirine benzemediği gerçeğinin hiçbir kuşkuya yer vermeyecek açıklıkta ortaya çıktığı günümüzde yorumlamak, kesinkes bazı ayrılıklar gösterecektir.

Yüce Allah, niçin herkesin kafası eski haline getirilecek dememiş de parmak uçları getirilecek buyurmuştur? Bunun hikmetini parmak izi ile ilgili bilgimizle bu gün ancak bu kadar anlayabiliyoruz. Yarın parmak izi ile ilgili çok daha ileri düzeyde yeni bilgiler edinirsek, o bilgilerin ışığında konuya bakarız. Olay bu kadar basit ve açıktır.

İslam dini sadece bilenlerin ve bilinenlerin dini değil, bilmeyip de öğrenmek isteyenlerin, bilinmeyenlerin de dinidir. Diğer deyişle, hem dağdaki çobanın ve bilmedikleri şeylerin, hem de, üniversitedeki profesörün ve bildiklerinin dinidir. O halde kulun anlamayacağı şekilde Allah tarafından vahiylerin gönderilmesi temeli üzerinden hareketle yorumlar yapmak, yanlıştır. Vahiyler, bilmeyenlere öğretmek için gönderildiğine göre, herkesten önce onların anlamaları öncelik kazanır. Peygamberler döneminde tebliğ görevinin onlara verilmesi suretiyle öğretildiği iddiası ileri sürülebilirse de, o dönemler için doğru olan bu iddia, artık peygamberlerin insanlar arasında yaşamadığı günümüz için yeterli ve inandırıcı olamaz. İslam'da Allah ile kulu arasında aracı bir sınıf olmadığına göre, günümüzde, dini ve dolayısıyla Kur'an'ı, öğretmeye değil adeta insanların anlamayacağı metin şeklinde sunmaya çalışanların etkisinden bizi kim ve nasıl koruyacaktır? Üstelik 900 bine yakın hadisin tedavülde olduğu ve bunlar içinden ancak 4500'ü dışındakilerin sahihliği tartışma konusu olan bir ortamda? Eğer bize gelen mektubu okuyup biz anlamayacaksak o mektubun bize gönderilmesinin kime ne yararı olacaktır?

Muhkem ayetler: Söyleniş ve anlamı açık seçik olan ve okunduğunda anlaşılmasında zorluk ve kuşku duyulmayan ayetlerdir. Bu ayetlere Kur'an 'Kitabın anası' ismini vermektedir.

Müteşabih ayetler: Muhkemin tam tersi, söyleniş (lafzı) ve anlam yönünden bir başkasına benzediği için kesin anlamını ortaya çıkarmada zorluk çekilen, diğer deyimle, manasının tam olarak anlaşılması olası görülmeyen ayetlere denilmektedir. (Ayrıntılar için bkz. Razı, VI, 143; Elmalılı, II, 272 vd.; Kutub, II, 220 vd.; Ateş, I, 412 vd.: Öztürk, K.T.K., s. 371, 388; Esed, s.89/5 ve 8. no. açk.; Ayrıca Maide 5/46-48; Saff 61/6; Ayrıca bkz. Esed, s.89/5-8 açıklama)

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةًۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٨﴾

8. (Onlar şöyle yakarırlar:) Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğriltme (gerçekten bir daha saptırma). Bize tarafından rahmet bağışla. Lütfü en bol olan sensin. (Ayrıca bkz. Öztürk, K.İsl., s. 469)

رَبَّنَا اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فٖيهِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمٖيعَادَ ﴿٩﴾

9. Rabbimiz! Gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde, insanları mutlaka toplayacak olan sensin. Allah asla sözünden dönmez.

اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَٓا اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـٔاًۜ
وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِۙ ﴿١٠﴾

[50]10. Bilinmelidir ki inkar edenlerin ne malları ne de evlatları Allah huzurunda kendilerine bir fayda sağlayacaktır. İşte onlar cehennemin yakıtıdır.

Bu ayetten önceki iki ayette, 'ilim alanında yüksek payeye erişen' müminlerin yaptıkları dua ile Allah Tealaya yaptıkları yalvarış ve yakarışları anlatıldı. Bu ayette de iman etmeyen kafirlerin durumu, cezalarının çok çetin ve elim olacağı bildirilerek ahiretteki sonları belirtiliyor. İzleyen ayette de onların tuttuğu yol, Firavun hanedanın ve daha öncekilerin yollarının aynısı, ya da benzeri olduğu ve bu nedenle de, onların uğradıkları akıbet ne olduysa, bunları da onlarınkine benzer cezaların beklediğine işaret olunup, Allah'ın cezasının şiddetli olduğu vurgulanıyor. (Razı, VI, 172 vd.; Ateş, I, 420 vd.; Nüz. Kon. Bkz. Emiroğlu, II, 19 vd.)

كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَۙ وَالَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۚ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ
بِذُنُوبِهِمْۜ وَاللّٰهُ شَدٖيدُ الْعِقَابِ ﴿١١﴾

11. (Onların yolu) Firavun hanedanının ve onlardan öncekilerin tuttuğu yola benzer. Onlar bizim ayetlerimizi yalanladılar, Allah da kendilerini günahları yüzünden yakalayıverdi. Allah'ın cezası çok şiddetlidir.

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۚ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٢﴾

12. (Resûlüm!) İnkar edenlere de ki: Yakında mağlup olacaksınız ve cehenneme sürüleceksiniz. Orası kalınacak ne kötü bir yerdir!

"Bu ayet, müşriklerin ya da başka bir rivayete göre Yahudilerin, yakında Müslümanlara karşı yenik düşeceklerini Hz. Peygambere müjdelemektedir. Nitekim Kur'an'ın bu mucize haberi gerçekleşmiş ve gerek müşrikler gerekse Yahudiler karşısında zafer Müslümanların olmuştur." (Bkz. Esed, s.90/.9 no. açk. ve Nüz. Kon. Bkz. Emiroğlu, II, 22; Ayrıca bkz. Esed, s.90/9 açıklama)

قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا ۖ فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَىٰ
كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ ۚ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ ۗ
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿١٣﴾

13. (Bedir'de) karşı karşıya gelen şu iki gurubun halinde sizin için büyük bir ibret vardır. Biri Allah yolunda çarpışan bir gurup, diğeri ise bunları apaçık kendilerinin iki misli gören kafir bir gurup.Allah dilediğini yardımı ile destekler. Elbette bunda basiret sahipleri için büyük bir ibret vardır. (Daha fazla bilgi için bkz. Razı, VI, 179 vd.)

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ
مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ۗ
ذَٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ ﴿١٤﴾

14. Nefsani arzulara, (özellikle) kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağmal hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük insanlara çekici kılındı. Bunlar, dünya hayatının geçici menfaatleridir. Halbuki varılacak güzel yer, Allah'ın katındadır.

Kanatır: Bu kelime, ölçü aleti olan kantar kelimesinin çoğuludur. **Mukantara** da, kantarlanmış yani tartılmış anlamını ifade eder. Burada ise bu deyimler örnekleme ile biriktirilmiş, yığınlanmış çoklukları ifade etmek için kullanılmıştır.

Bu ayette, insanlara, her türlüsüne olan düşkünlükleri bilindiği için, denenmek üzere, dünya ve dünya nimetlerinin cazip kılındığı, aslında bunların geçici olduğu, gerçek ve ebedi olan cennet ve nimetlerinin Allah katında olduğu o nedenle bu dünya ve nimetlerine aldanmamak gerektiğine dikkat çekildikten sonra, 15. ayette de bu nimetlerin neler olduğu ve bunlara ulaşmayı kimlerin başaracağı da 16 ve 17. ayetlerde bildirilmektedir. Ve bütün bunların ötesinde, en önemli hususun, Allah'ın rızasını kazanmak olduğu özellikle vurgulanmakta... Demek ki, mutlu sona ulaşmak ancak ve ancak, Allah rızasına nail olmakla mümkündür. (Daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Ateş, I, 42 vd.; Razı, VI, 205 vd; Ayrıc bkz. Öztürk, K.İsl., Zevciyat s. 470; Öztürk, K.T.K., s.656 vd.)

قُلْ أَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذَٰلِكُمْ ۚ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ
مِنَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿١٥﴾

15. (Resûlüm!) De ki: Size bunlardan daha iyisini bildireyim mi? Takva sahipleri için Rableri yanında, içinden ırmaklar akan, ebediyen kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve (hepsinin üstünde) Allah'ın hoşnutluğu vardır. Allah kullarını çok iyi görür.

"14. Ayette sayılan dünya nimetleri ve dünya güzelliğinin, insana sevdirildiği ifade edilmiştir. Bu davranış tabii ki dünyevidir. Esasen insanoğlu nefsini ve neslini devam ettirebilmek için bu nimetlerden belli ölçüde istifade etmek zorundadır. Ancak insan bunlara kul köle olmamalıdır. 15. Ayet hükmünde bunlardan daha güzeli gösterilmiştir. Çünkü öncekiler ne kadar güzel olursa olsun geçicidir. İkinciler ise devamlıdır."

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٦﴾

[51]16. (Bu nimetler) "Ey Rabbimiz! İman ettik; bizim günahlarımızı bağışla, bizi ateş azabından koru!" diyen;

الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ
بِالْأَسْحَارِ ﴿١٧﴾

17. Sabreden, dürüst olan, huzurda boyun büken, hayra harcayan ve seher vaktinde Allah'tan bağış dileyenler (içindir). (Ayrıca bkz. Zariyat 51/18)

شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۙ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَاُو۬لُوا الْعِلْمِ قَٓائِمًا بِالْقِسْطِۜ
لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١٨﴾

18. Allah, adaleti ayakta tutarak (delilleriyle) şu hususu açıklamıştır ki, kendisinden başka ilah yoktur. Melekler ve ilim sahipleri de (bunu ikrar etmişlerdir. Evet) mutlak güç ve hikmet sahibi Allah'tan başka ilah yoktur. (Ayrıntılar için bkz. Razı, VI, 205 vd.)

اِنَّ الدّ۪ينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ۠ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ اِلَّا مِنْ
بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْۜ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَاِنَّ اللّٰهَ
سَر۪يعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾

19. Allah nezdinde hak din İslam'dır. Kitap verilenler, kendilerine ilim geldikten sonradır ki,aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler. Allah'ın ayetlerini inkar edenler bilmelidirler ki Allah'ın hesabı çok çabuktur.

"Bu ayette 'İslam'dan, tek Allah inancına dayanan ve Hz. Muhammed (s.a)'in risaleti ile kemal noktasına ulaştırılmış bulunan ilahi düsturların bütünü kast edilmiştir."

Din: Din kelimesi, itaat ve ceza, şeriat ve millet manalarına gelir. Kur'an'ı Kerim'de din kelimesi, çeşitli manalarda kullanılmıştır. Yukarıdaki ayette ise, kullar tarafından uyulması istenen ilahi kanun kastedildiği anlaşılmaktadır.

İslam: Bu kelimeye de, şu anlamlar verilmektedir: İtaat etmek, bağlanmak, selamete kavuşmak ve ibadetleri ihlas ile yapmak.

Allah katında dinin bir diğer anlamı da barıştır. Yani din, insanların kavga etmemesi ve barış içerisinde yaşamalarını sağlama amacına ulaştırmak için gönderilmiş bir araçtır. Toplum barışının sağlanması, İslam'da varılması hedef olarak seçilen konuların başında gelmekte-

dir. Böyle olduğu içindir ki İslam ilk önce nitelikli bir insan tipini geliştirip, böyle kişilerin oluşturduğu mükemmel aileye ve oradan da birlikte ve barış içinde yaşamanın bütün gereklerini ve koşullarını sağlayacak üstün niteliklerle donatılmış, barışçı, örnek ve olgun bir topluma geçişi ön görmektedir. (Din konusunda daha fazla bilgi için bkz. Öztürk, K.T.K., Din 85 vd., İslam s.251 vd.; Ayrıca Esed, s.91/12. no. açk.)

فَاِنْ حَٓاجُّوكَ فَقُلْ اَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّٰهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِۜ وَقُلْ لِلَّذ۪ينَ اُو۫تُوا
الْكِتَابَ وَالْاُمِّيّ۪نَ ءَاَسْلَمْتُمْۜ فَاِنْ اَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْاۚ وَاِنْ
تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُۜ وَاللّٰهُ بَص۪يرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠﴾

20. Eğer seninle tartışmaya girerlerse de ki: "Bana uyanlarla birlikte ben kendimi Allah'a teslim ettim." Ehl-i kitaba ve ümmilere de: "Siz de Allah'a teslim oldunuz mu?" de. Eğer teslim oldularsa doğru yolu buldular demektir. Yok eğer yüz çevirdilerse sana düşen, yalnızca duyurmaktır. Allah kullarını çok iyi görmektedir".

Ümmi: Sözlük anlamı, okuma yazması olmayan manasına gelmekte ise de tefsirler, bu ayette ümmi kelimesi ile, kendilerine kitap verilmemiş olan Arap müşriklerinin kast edildiğini belirtmişlerdir. (Ayrıca bkz. Öztük, K.T K., s. 602)

اِنَّ الَّذ۪ينَ يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيّ۪نَ بِغَيْرِ حَقٍّۙ
وَيَقْتُلُونَ الَّذ۪ينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِۙ فَبَشِّرْهُمْ
بِعَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٢١﴾

21. Allah'ın ayetlerini inkar edenler, haksız yere peygamberlerin canlarına kıyanlar ve adaleti emreden insanları öldürenler (yok mu), onlara acı bir azabı haber ver! (20 ve 21. ayetleri ile ilgili ayrıntılar için bkz. Razı, VI, 216 vd.)

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ
مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٢﴾

22. İşte bunlar dünyada da ahirette de çabaları boşa giden kimselerdir. Onların hiçbir yardımcısı da yoktur.

"İman etmeyen ve dinin yayılmasına, adaletin uygulanmasına engel olmaya çalışanların, Ahirette hüsrana uğramaları tabiidir. Dünyadaki hüsranları ise bütün gayretlerine rağmen hak dinin yayılmasına, adaletin tecellisine mani olma heveslerinin boşa çıkmasında kendini göstermektedir. Kafirler istese de istemese de Allah, **'Hak Dini'** diğerlerine hakim kılacaktır. Amelin dünyada boşa gitmesinin bir manası da ömür sermayesini boşa harcamak, ahiret için hiçbir şey kazanmadan ölüp gitmektir."

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ كِتَابِ اللَّهِ
لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

[52]23. (Resûlüm!) Kendilerine Kitaptan bir pay verilenleri görmez misin ki, aralarında hükmetmesi için Allah'ın Kitabı'na çağırılıyorlar da, sonra içlerinden bir gurup cayarak geri dönüyor.

Ayetin iniş nedeni konusunda, tefsir kitaplarında, değişik birkaç olay anlatılmaktadır. Rivayet edilen olaylar arasında üzerinde en çok durulanı şöyle gelişmiştir:

İkisi de Yahudi olan bir kadın ile bir erkek zina ederler. Tevrat'ta zina etmenin cezası 'recm' (taşlayarak öldürme) olmakla beraber Yahudiler, asaletlerine yediremernel eri nedeniyle bu kişileri recm etmek istemezler. Daha hafif bir ceza vereceğini umarak Reslullah'a gelirler. O da Tevrat'ta belirtilen cezanın aynısı ile hükmedince, bu hükme şiddetle itiraz ederler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.), Tevrat'ın ilgili ayetini okutarak ona göre hüküm verir ve sanıkların recm edilmesini emreder. Umduklarını bulamayan Yahudi'ler buna kızarlar. Ayeti kerime bunun üzerine nazil olur. (Ayrıntılar için bkz. Razı, VI, 226 vd.; Ateş, I, 428 vd.; Ayrıca Bakara 2/80-82; Nisa 4/123-124; Nüz. kon. Emiroğlu, II, 37 vd.)

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ
مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾

24. Onların bu tutumları: Bize ateş, sadece sayılı günlerde dokunacaktır, demelerinin bir sonucudur. Onların vaktiyle uydurdukları şeyler de dinleri hakkında kendilerini yanıltmıştır

فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ
مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

25. Fakat, onları gelmesinde şüphe edilmeyen bir gün için topladığımız ve hiçbir haksızlığa uğramaksızın herkese kazandığı şeyler tastamam ödendiği zaman halleri nice olur?

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ
وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾

26. (Resûlüm!) De ki: Mülkün gerçek sahibi olan Allah'ım! Sen mülkü dilediğine verirsin ve mülkü dilediğinden geri alırsın. Dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Gerçekten sen her şeye kadirsin.

تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ
مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٧﴾

27. Geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katarsın. Ölüden diriyi çıkarır, diriden de ölüyü çıkarırsın. Dilediğine de sayısız rızkı verirsin. (26 ve 27. ayetlerle ilgili olarak bkz. Razı, VI, 233 vd.; Kutub, II, 250 vd.)

لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ
ذٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقٰيةً وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ
وَإِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ ﴿٢٨﴾

28. Müminler, müminleri bırakıp da kafirleri dost edinmesin. Kim bunu yaparsa, artık onun Allah nezdinde hiçbir değeri yoktur. Ancak kafirlerden gelebilecek bir tehlikeden sakınmanız başkadır. Allah, kendisine karşı (gelmekten) sizi sakındırıyor. Dönüş yalnız Allah'adır.

Ayette söz konusu olan yasak, değişik devletlerin, birbirleri ile yaptıkları ve karşılıklı menfaat esasına dayanan antlaşmalar ile ilgili yasak değildir. Meğerki bu antlaşmalar bir Müslüman devleti ve onun tebaasını zarara sokmayı hedefleyen anlaşmalar olmasın.

Ayetle yasaklanan dostluk, 'Kafirlere karşı güdülen bağlanma ve müminleri bırakıp onlara ilgi ve sevgi gösterme manasındaki dostluktur.'

Kur'an'ı Kerim, önceki bölümlerde bir takım ölçü ve prensipleri bir araya getiriyor ve insanları onları kavramaya,anlamaya ve uygulamaya davet ediyor. Bütün irade ve emirler, kuvvet ve kudret, tedbir ve tedvir (idare), rızık ve nimet, bunların tamamı Allah'a aittir ve onun kudreti ve tasarrufundadır. Bunlar ve değinilmeyen, bütün kainattaki canlı ve cansız varlıkları ilgilendiren ahkamı içeren (kendisinde toplayan), Kitabini Yüce Allah Peygamberine göndermiştir. Bu durumda Allah'a ve Kitabına davet edildikleri halde, bu daveti kabul etmeyen kimselerin, müminlere yardım edecekleri düşünülemez. Hal böyle iken müminlerin bu kimselerle dostluk kurmalarından kaçınmalarının istenmesinden doğru ne olabilir? Ne var ki bazı hallerde, düşmanlarının şer ve zararlarından korunmak için yukarıda da belirtilen tarzda, antlaşma ve dostluklara müsaade edilmiştir.

'Antlaşma yapıp iyi geçinmek başka şey, gönülleri sevgi ile doldurup dostluk kurmak başka şeydir.' denilmektedir. (Dostluk konusu ile ilgili olarak bkz. Öztürk, K.İsl, s.473 vd.; Nüz, kon. Emiroğlu, II, 47 vd.; Nisa 4/138, 139, 144; Maide 5/51; Tevbe 9/23; Mücadele 58/22; Mümtehine 60/1)

قُلْ اِنْ تُخْفُوا مَا ف۪ي صُدُورِكُمْ اَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللّٰهُۜ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا
فِي الْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٢٩﴾

29. De ki: İçinizdekileri gizleseniz de açığa vursanız da Allah onu bilir. Göklerde ve yerde olanları da bilir. Allah her şeye kadirdir.

"Müfessir Beyzavi, bu ayeti tefsir ederken şöyle diyor: 'Eğer kafirlere karşı kalplerinizde bir sevgi bir dostluk meyli varsa, onu saklasanız da açığa vursanız da Allah bilir. Zira göklerde ve yerlerde olan her şeyi bilen Allah, elbette sizin gizlinizi de, açığa vurduğunuzu da bilir. Ayrıca O, kafirlere dost olmanızı yasaklamasına rağmen, yine de siz bundan vazgeçmezseniz, sizi cezalandırmaya da kadirdir. Kısaca, O'nun muttalı olmadığı (bilgisi dışında kalabilen) ve cezalandırmaya gücünün yetmediği hiçbir kötülük ve isyan bulunmadığına göre, emrine asi olmak cüretini göstermeyin'.

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًاۚ وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوٓءٍۚ تَوَدُّ لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا
وَبَيْنَهُٓ اَمَدًا بَع۪يدًاۜ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُۜ وَاللّٰهُ رَؤُ۫فٌ بِالْعِبَادِ ﴿٣٠﴾

[53]30. Herkesin, iyilik olarak yaptıklarını da kötülük olarak yaptıklarını da karşısında hazır bulduğu günde (insan) isteyecek ki kötülükleri ile kendisi arasında uzun bir mesafe bulunsun. Allah, kendisine karşı (gelmekten) sizi sakındırıyor. Allah kullarına çok şefkatlidir

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُون۪ي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْۜ وَاللّٰهُ
غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٣١﴾

31. (Ey Peygamber) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

قُلْ اَط۪يعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِر۪ينَ ﴿٣٢﴾

32. De ki: Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki Allah kafirleri sevmez.

31 ve 32. ayetlerde yer alan Yüce Allah'ın emir ve uyarıları, Peygamberin sünnetlerini hafife almaya yeltenenlere en güzel cevaptır. (Ayrıca bu konuda bkz. Öztürk, K.İsl., s.476.; Riyazüs Salihin, I, Mukaddime Hadis ve Sünnet; Nüz. kon. Emiroğlu, II, 52)

إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٣﴾

33. Allah Adem'i, Nuh'u, İbrahim ailesi ile İmran ailesini seçip alemlere üstün kıldı.

Istıfa: Sözlük anlamı, bir şeyin katkısız en arınmış özünü almak, ayırmak demektir. Sözlük anlamı bu şekilde olan bu kelimeye, müfessirlerce yaygın olan bir kabul ile 'Mahlükatının en özü kıldı' ve 'Fena, kötü sıfat ve durumlardan tasfiye etti, temizleme ve övülmeye değer yetenek ve huylarla süsledi' anlamları verilmekte olup, ayette işaret edilen de bu ikinci anlamdır.

ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾

34. Bunlar birbirinden gelme bir nesillerdir. Allah işiten ve bilendir

"Müfessirlere göre Allah'ın bu sayılanları seçkin kılmasının sebebi, onların, ibadet ve iyi davranışları ile, başkalarının göstermediği kuvvet ve yücelikte Allah'a saygı, sevgi ve bağlılık göstermeleri, içlerinden ümmet olanların peygamberlerine tam bir samimiyet ve sevgi ile bağlı olmaları, O'nun yolundan gitmeleridir. Bir kısım ilim adamları bu ayete dayanarak, Allah'a ve peygambere böylesine sevgi duyup itaat edenlerin, meleklerden daha üstün oldukları hükmüne varmışlardır."

Çoğunluk görüşüne göre, İbrahim ve İmran ailesinden maksat, onlardan sonra gelen peygamberlerdir. (Ayrıca bkz. Esed, s.94 vd. /22 ve 23 no. açk.)

إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ
مِنِّي ۖ إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٥﴾

35. İmran'ın karısı şöyle demişti: "Rabbim! Karnımdakini bağımlılıktan özgürlüğe kavuşturulmuş olarak sırf sana adadım. Hemen bu adağı benden kabul buyur. Şüphesiz (niyazımı) hakkıyla işiten ve (niyetimi) bilen sensin."

Muharrer: Özgürlüğüne kavuşturularak hür yapılmış demektir. İbadette muhlis, dünya gailesinden kurtulmuş, bağımsız veya sadece mabede hizmetçi kılınmış demektir.

Mihrab: Mescitlerde en önde imamların durması için özel olarak hazırlanmış yere verilen isimdir. Ayetteki anlamının ise, Hz. Meryem için Hz. Zekeriyya tarafından hazırlanmış, merdivenle çıkılan özel bir yer olduğu ifade edilmektedir.

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ اِنّ۪ي وَضَعْتُهَٓا اُنْثٰىۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْۜ وَلَيْسَ
الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰىۚ وَاِنّ۪ي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَاِنّ۪ٓي اُع۪يذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ
الرَّج۪يمِ ﴿٣٦﴾

36. Onu doğurunca, Allah, ne doğurduğunu bilip dururken: Rabbim! Ben onu kız doğurdum. Oysa erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Kovulmuş şeytana karşı onu ve soyunu senin korumanı diliyorum, dedi.

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَاَنْبَتَهَا نَبَاتاً حَسَناًۙ وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّاۜ كُلَّمَا
دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَۙ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقاًۚ قَالَ يَا مَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ
هٰذَاۜ قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٧﴾

37. Rabbi Meryem'e hüsnü kabul gösterdi; onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi. Zekeriyyayı da onun bakımı ile görevlendirdi. Zekeriyya, onun yanına, mabede her girişinde orada bir rızkı bulur ve "Ey Meryem, bu sana nereden geliyor?" der; o da: Bu, Allah tarafındandır. Allah, dilediğine sayısız rızkı verir, derdi.

"Zekeriyya (a.s.), Hz. Meryem'in teyzesinin kocası idi. Ayette ifade edildiği gibi Hz.Meryem'in Beyti Makdiste bakımını Zekeriyya üzerine

almıştı. Meryem'e özel oda tahsis etti ki ona ayette 'mihrap' denilmiştir. Mihrap harp ve cihat vasıtası demektir. Bir nevi çile odası anlamını taşır. Ayette adı geçen mihrab'ın, camilerde namaz kılınan mihrap ile alakası yoktur. Hz. Zekeriyya, Meryem'in yanına her girişinde çeşit çeşit taze meyveler görürdü. Bunlar o bölgede o mevsimde yetişmeyen meyvelerdi." (Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, VI, 271 vd.; Ateş, I, 438 vd.; Bilmen, I, 356; Kutub, II, 272 vd.; Esed, s.95/26-27 no. açk.)

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِن لَّدُنكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ
سَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٨﴾

[54]38. Orada Zekeriyya, Rabbine dua etti: Rabbim! Bana tarafından hayırlı bir nesil bağışla. Şüphesiz sen duayı hakkıyla işitensin, dedi.

فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَىٰ
مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴿٣٩﴾

39. Zekeriyya mabette durmuş namaz kılarken melekler ona şöyle nida ettiler: Allah sana, kendisi tarafından gelen bir Kelime'yi tasdik edici, efendi, iffetli ve Salihlerden bir peygamber olarak Yahya'yı müjdeler.

"Tefsircilerin beyanına göre bu ayette, 'kelime' sözü ile kast edilen kişi Hz. İsa dır. Nitekim bu surenin 45. ayetinde bunun açıkça ifade edildiğini görmekteyiz."

Kelime sözü ile Kur'an'da çoklukla Allah'ın bildirimi ya da Allah iradesinin bir şekilde varlığı ve ortaya çıkması (tecellisi) kast edilmiştir. (Bkz. Nisa 4/171; En'am 6/34, 115; Yunus 10/64; Kehf 18/27)

قَالَ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ قَالَ
كَذَٰلِكَ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿٤٠﴾

40. Zekeriyya: Rabbim! dedi, bana ihtiyarlık gelip çattığına, üstelik karım da kısır olduğuna göre benim nasıl oğlum olabilir? Allah şöyle buyurdu: İşte böyledir; Allah dilediğini yapar.

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا
وَاذْكُرْ رَبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿٤١﴾

41. Zekeriyya: Rabbim! (Oğlum olacağına dair) bana bir alamet göster, dedi. Allah buyurdu ki: Senin için alamet, insanlara, üç gün, işaretten başka söz söylememendir. Ayrıca Rabbini çok an, sabah akşam tespih et.

Üç gün boyunca Hz. Zekeriyya, hiçbir fiziki kusuru olmadığı halde, sesli konuşma yeteneğini, 'Oğlum olacağına dair bana alamet göster' dileğinin karşılığı olarak kaybetmiştir. Bu süre içerisinde cemaate isteklerini sadece işaretlerle anlatabilmiştir.

وَإِذْ قَالَتِ الْمَلٰئِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰيكِ
عَلٰى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ ﴿٤٢﴾

42. Hani melekler demişlerdi: Ey Meryem! Allah seni seçti; seni tertemiz yarattı ve seni bütün dünya kadınlarına tercih etti.

يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿٤٣﴾

43. Ey Meryem! Rabbine ibadet et; secdeye kapan, (O'nun huzurunda) eğilenlerle beraber sen de eğil.

Kanımızca. ayeti kerimedeki 'secdeye kapan, eğilenlerle beraber sende eğil' emri, o devirde de secdeyi içeren namazın mevcudiyetine; toplu ibadet ve cemaatle namaz kılmanın varlığına ve önemine işaret etmektedir.

Ayrıca Hz. Meryem'e erkeklerle birlikte namaz kılması da emredilmiş olmaktadır. Kılınması emredilen namaz, normal vakit namazları olabileceği gibi, cuma ve bayram namazları da olabilirir.

Emir genelde namazı hedeflediğine göre namazların cinsi konusunda bir ayırım düşünmeye gerek yoktur. Diğer bir deyişle, emrin her çeşit namazı kapsamı içerisine almasına önleyici bir kısıtlama söz konusu değildir.

Bu ifade aynı zamanda, bir seçmeyi, yani ruhsatı değil de, birlikte namaz kılmayı emretme niteliği taşımaktadır. Hitap Hz. Meryem'e fakat hükmü genel olduğuna göre, bu emir kadınlara da, erkeklerle birlikte ve cemaatle namaz kılma şeklinde yoruma uygun, güçlü bir kanıt olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonuç olarak; namazın çeşidi ne olursa olsun, kadınların da erkeklerle birlikte ve cemaatle namaz kılmaları emredilmektedir. Hz. Meryem vesilesi ile verilen bu emrin yürürlükten kaldırıldığına dair bir ayet ve işaret yoktur ve emir mer'idir.

ذَٰلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ ۚ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقُونَ
أَقْلَامَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٤﴾

44. (Resûlüm!) Bunlar, bizim sana vahiy yoluyla bildirmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. İçlerinden hangisi Meryem'i himayesine alacak diye kur'a çekmek üzere kalemlerini atarlarken sen onların yanında değildin; onlar (bu yüzden) çekişirken de yanlarında değildin.

"Tefsir alimlerinin beyanlarına göre İsrail Oğulları, Tevrat'ı yazmak için kullandıkları kalemlerini nehre atmak suretiyle kur'a çekmişiler. Böylece hangisinin kalemi su yüzüne çıkarsa Meryem'i o himayesine alacaktı. Bu kur'ayı oklarla çektikleri de rivayet edilmiştir."

إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ
عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٥﴾

45. Melekler demişlerdi ki: Ey Meryem! Allah sana kendisinden bir Kelime'yi müjdeliyor. Adı Meryem oğlu İsa'dır. Mesih'tir; dünyada da, ahrette de itibarlı ve Allah'ın kendisine yakın kıldıklarındandır.

Mesih, İbrani'ce bir kelime olup aslı 'meşih'tir. Hz. İsa'nın bir lakabı olup 'mübarek' anlamına gelmektedir. (Ayrıntılar için bkz. Esed, s.97/ 32. no. açk.)

وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٤٦﴾

[55]46. O, Salihlerden olarak beşikte iken ve yetişkinlik halinde insanlara (peygamber sözleri ile) konuşacak.

"Nitekim Meryem suresinin 27-33. ayetlerinde ifade edildiği gibi, Hz. Meryem, Hz. İsa'yı dünyaya getirdiği zaman, onun iffetinden şüphelenen kavmine karşı, daha yeni doğmuş olan Hz. İsa, Allah'ın kudretiyle konuşmaya başlamış ve kendisinin Allah'ın kulu ve peygamberi olduğunu, kendisine Kitap verildiğini, Allah tarafından mübarek... kılındığını anlatmıştır"

Kehl: Kuvvtini toplayarak olgunluk çağına gelen kimselere verilen sıfattır. Kuhulet olgunluk demektir. Hz. İsa daha beşikte iken mucize olarak bu kudrete kavuşturulmuş ve büyüklerle beşikte iken konuşmuştur. (Bkz. Meryem 19/29-34. ayetlere ve açıklamalarına; ayrıca bak. 56/11)

Vecih: 'Vecahetli makam sahibi yani kuvvetli, şerefli, itibarlı.'

قَالَتْ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ ۖ قَالَ كَذَٰلِكِ اللَّهُ يَخْلُقُ
مَا يَشَاءُ ۚ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿٤٧﴾

47. Meryem: Rabbim! dedi, bana bir erkek eli değmediği halde nasıl çocuğum olur? Allah şöyle buyurdu: İşte böyledir, Allah dilediğini yaratır. Bir işe hükmedince ona sadece "Ol!" der; o da oluverir.

وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ ﴿٤٨﴾

48. (Melekler, Meryem'e hitaben İsa hakkında sözlerine devam ettiler: Allah ona yazmayı, hikmeti, Tevrat'ı, İncil'i öğretecek.

وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُم بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ ۖ أَنِّي أَخْلُقُ لَكُم مِّنَ
الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَأُبْرِئُ
الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ

وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿٤٩﴾

49. O, İsrail oğullarına bir elçi olacak (ve onlara şöyle diyecek:) Size Rabbinizden bir mucize getirdim: Size çamurdan bir kuş sureti yapar, ona üflerim ve Allah'ın izni ile o kuş oluverir. Yine Allah'ın izni ile körü ve alacalıyı iyileştirir, ölüleri diriltirim. Ayrıca evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer inanan kimseler iseniz, bunda sizin için bir ibret vardır.

(46-49 ayetleri ile ilgili olarak ayrıntılı bilgiler için bkz. Razı, VI, 323 vd.; Kutub, II, 286 vd.; Esed, s.98/ 33-42. no. açıklamalara;Ddeğişik yorum için bkz. Esed, s.99/37 - 39 nolu açıklamalara ve yapılan yollamalar)

وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَلِأُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ
عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٥٠﴾

50. Benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak ve size haram kılınan bazı şeyleri de helal kılmam için gönderildim. Size Rabbinizden bir mucize getirdim. O halde Allah'tan korkun, bana da itaat edin.

Nisa suresinin 160, En'am surasi 146 ve Nahl suresinin 118. ayetlerinde ifade edildiği üzere, zulüm ve isyanları sebebiyle Yahudilere bazı şeyler yasaklanmıştı. Yukarıdaki ayet, Hz. İsa'nın şeriatının, bu yasakları kaldırmak suretiyle, Musa (a.s.) tebliğ ettiği bazı hükümleri yürürlükten kaldırdığını ortaya koymaktadır.

إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٥١﴾

51. Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyle ise O'na kulluk edin. İşte bu doğru yoldur.

Bu ayetin en ilginç yönü, Hıristiyanların kendisini Allah diye kabul ettikleri Hz. İsa'nın, 'Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir' demiş olmasıdır. Hz. İsa'ya Allah'lığı yakıştıranlara bundan daha güzel cevap olamaz.

فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ
نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ آمَنَّا بِاللَّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾

52. İsa, onlardaki inkarcılığı sezince: Allah yolunda bana yardımcı olacaklar kimlerdir? dedi. Havariler: Biz, Allah yolunun yardımcılarıyız; Allah'a inandık, şahit ol ki bizler Müslümanlarız, cevabını verdiler. (Havarilerin 'biz Müslümanlarız' sözü ile ilgili olarak bkz. Öztürk, K. İsl., s.477)

Havari kelimesi, Arapça'ya Habeş'çe den geçmiş olup aslının 'havarya' olduğu ifade edilmektedir. Yardımcı anlamına gelmektedir. Yukarıdaki ayette de İsa'ya ve onun dinine yardımcı olmayı taahhüt edenlere bu ismin verildiğini görmekteyiz.

رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٣﴾

[56]53. (Havariler:) Rabbimiz! İndirdiğine inandık ve Peygambere uyduk. Şimdi bizi (birliğini ve peygamberlerini tasdik eden) şahitlerden yaz, dediler.

وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٥٤﴾

54. (Yahudiler) tuzak kurdular; Allah da onların tuzaklarını bozdu. Allah, tuzak kuranların hayırlısıdır.

Mekr: Yapılan bir takım gizli hile ve tuzaklar ile başkasını zara sokmaya çalışmak demektir.

إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا
وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ
فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾

55. Allah buyurmuştu ki: Ey İsa! Seni vefat ettireceğim, seni nezdime yükselteceğim, seni inkar edenlerden arındıracağım ve sana uyanları kıyamete kadar kafirlerden üstün kılacağım. Sonra

dönüşünüz bana olacak. İşte o zaman ayrılığa düştüğünüz şeyler hakkında aranızda ben hükmedeceğim.

فَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَاُعَذِّبُهُمْ عَذَاباً شَدِيداً فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۘ
وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٥٦﴾

56. İnkar edenler var ya, onları dünya ve ahirette şiddetli bir azaba çarptıracağım; onların hiç yardımcıları da olmayacak.

وَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ اُجُورَهُمْۜ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ
الظَّالِمِينَ ﴿٥٧﴾

57. İman edip iyi davranışlarda bulunanlara gelince, Allah onların mükafatlarını eksiksiz verecektir. Allah zalimleri sevmez.

ذٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْاٰيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ ﴿٥٨﴾

58. (Resûlüm!) Bu söylenenleri biz sana ayetlerden ve hikmet dolu Kur'an'dan okuyoruz.

اِنَّ مَثَلَ عِيسٰى عِنْدَ اللّٰهِ كَمَثَلِ اٰدَمَۜ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُنْ
فَيَكُونُ ﴿٥٩﴾

59. Allah nezdinde İsa'nın durumu, Adem'in durumu gibidir. Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona "Ol!" dedi ve oluverdi.

Annesi ve babası olmadan Hz. Adem'i topraktan yaratmıştır. (Bkz. Kehf 18/37; Hac 22/5; Rum 30/20; Fatır 35/11; Mü'min (Ğafir) 40/67) Cenabı Allah, Hz. İsa'yı da sonsuz kudretinin bir nişanesi olarak babasız yaratmıştır. Bu ayet, aynı zamanda Hz. Meryem'in iffetli olduğunu tescil etmektedir.

اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٦٠﴾

60. Gerçek, Rabbinden gelendir. Öyle ise şüphecilerden olma.

فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ
أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ
ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ ﴿٦١﴾

61. Sana bu ilim geldikten sonra seninle bu konuda çekişenlere de ki: Geliniz, sizler ve bizler de dahil olmak üzere, siz kendi çocuklarınızı biz de kendi çocuklarımızı, siz kendi kadınlarınızı, biz de kendi kadınlarımızı çağıralım, sonra da dua edelim de Allah'tan yalancılar üzerine lanet dileyelim.

Bu ayete **'Mübahele** ayeti' denilir ki, bir meselede haklı olanın ortaya çıkması için karşılıklı olarak lanetleşme demektir. Surenin nüzulü ile ilgili olarak baş tarafta verilen izahatta da belirtildiği üzere, Necran heyetinin Resulullah'ı ziyaretleri sırasında, yaptıkları tartışma sebebiyle nazil olmuştur. (Ayrıntılar için bkz. Razı, VI, 366 vd.; Kutub, II, 301 vd.; Öztürk, K.T.K., s.375 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, II, 60 vd.)

اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّۚ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾

[57]62. Şüphesiz bu (İsa hakkında söylenenler), doğru haberlerdir. Allah'tan başka ilah yoktur. Muhakkak ki Allah, evet O, mutlak güç ve hikmet sahibidir.

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٦٣﴾

63. Eğer yine yüz çevirirlerse, şüphesiz Allah, bozguncuları hakkıyla bilendir.

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَٓاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ
وَلَا نُشْرِكَ بِهٖ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ فَاِنْ تَوَلَّوْا

اَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾

64. (Resûlüm!) de ki: Ey ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah'tan başkasına tapmayalım. O'na hiçbir şeyi eş tutmayalım ve Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilahlaştırmasın. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, işte o zaman: Şahit olun ki biz Müslümanlarız! deyiniz.

يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَٓاجُّونَ ف۪ٓي اِبْرٰه۪يمَ وَمَٓا اُنْزِلَتِ التَّوْرٰيةُ وَالْاِنْج۪يلُ
اِلَّا مِنْ بَعْدِه۪ۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٥﴾

65. Ey ehl-i kitap! İbrahim hakkında niçin çekişirsiniz? Halbuki Tevrat ve İncil, kesinlikle ondan sonra indirildi. Siz hiç düşünmez misiniz?

هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ حَاجَجْتُمْ ف۪يمَا لَكُمْ بِه۪ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَٓاجُّونَ ف۪يمَا لَيْسَ لَكُمْ بِه۪ عِلْمٌۜ وَاللّٰهُ
يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾

66. İşte siz böyle kimselersiniz! Hadi hakkında bilgi sahibi olduğunuz konuda tartıştınız; fakat bilgi sahibi olmadığınız konuda niçin tartışıyorsunuz! Oysa ki Allah, her şeyi bilir, siz ise bilmezsiniz.

Yahudiler ile Hıristiyanlar, aralarında Hz. İbrahim'in Yahudi mi yoksa Hıristiyan mı olduğu konusunda tartışıp, kendilerince delililer ileri sürmeye çalışıyorlardı. Ne var ki Hz. İbrahim'in Yahudi ya da Hıristiyan olması mümkün değildi. Çünkü, yukarıdaki ayette de belirtildiği üzere sözü edilen her iki din de Hz. İbrahim'in yaşadığı devirden sonra gelmiştir.

مَا كَانَ اِبْرٰه۪يمُ يَهُودِياًّ وَلَا نَصْرَانِياًّ وَلٰكِنْ كَانَ حَن۪يفاً مُسْلِماًۜ
وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿٦٧﴾

67. İbrahim, ne Yahudi, ne de Hıristiyan idi; fakat o, Allah'ı bir tanıyan dosdoğru bir Müslüman idi; müşriklerden de değildi.

Hz. İbrahim'in, Yahudilik ve Hıristiyanlıkla hiçbir ilgisi yoktu: Çünkü

her iki dinde, yukarıdaki ayetlerde de belirtildiği üzere, Hz. İbrahim'den çok sonraki tarihlerde ortaya çıkmışlardı. Bir kimsenin henüz ortada olmayan bir dine mensup olduğunu iddia etmek ise boş şeydi. Ayetin sonunda, bu vesile ile bütün ilahi dinlerin, tek tanrılı İslam prensipleri ile şekillendiği gerçeğine işaret olunmakta ve Hz. İbrahim'in birleyen bir Müslüman olduğu vurgulanmaktadır.

إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرٰهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا
وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٨﴾

68. İnsanların İbrahim'e en yakın olanı, ona uyanlar, şu Peygamber (Muhammed) ve (ona) iman edenlerdir. Allah müminlerin dostudur.

وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ
وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾

69. Ehl-i kitaptan bir kısmı istediler ki, ne yapıp edip sizi saptırabilsinler. Oysa onlar sadece kendilerini saptırırlar da farkına bile varmazlar.

Ayette, 'Ehli kitaptan bir kısmının' Müslümanları saptırmak istemesinden bahsedilmesi, onların içinde de bir bölümün aksi düşüncede ve İslam'a yakın olduğuna işaret eder. Yani, ehli kitap mensuplarının tamamı İslam'a düşman değildir. Esasen, Bakara 109, Al-i İmran 113, Nisa 89 ve Maide 66. ayetlerinde yer alan ifadeler, açıkça bu anlamı içermektedirler.

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧٠﴾

70. Ey ehl-i kitap! (Gerçeği) görüp bildiğiniz halde niçin Allah'ın ayetlerini inkar edersiniz?

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾

[58]71. Ey ehl-i kitap! Neden doğruyu eğriye karıştırıyor ve bile bile gerçeği gizliyorsunuz?

"Rivayete göre Hayber Yahudilerinde 12 kişilik bir hahamlar topluluğu günün ilk saatlerinde güya İslam'a girecekler, fakat akşama doğru, kendi kitaplarına baktıklarını, Hz. Muhammed'in risaletine dair bir işarete tesadüf etmediklerini ileri sürerek İslam'dan döndüklerini söyleyecekler, böylece Müslümanların kendi dinlerinden dönmelerine ön ayak olacaklardı. İşte aşağıda mealen verilen ayette onların bu planlarına işaret edilmektedir."

وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمِنُوا بِالَّذِي أُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجْهَ
النَّهَارِ وَاكْفُرُوا آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٧٢﴾

72. Ehli-i kitaptan bir gurup şöyle dedi: "Müminlere indirilmiş olana sabahleyin (görünüşte) inanıp akşamleyin inkar edin. Belki onlar (böylece dinlerinden) dönerler.

وَلَا تُؤْمِنُوا إِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنَّ الْهُدَى هُدَى اللَّهِ أَنْ يُؤْتَى أَحَدٌ مِثْلَ
مَا أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَاجُّوكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ
وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٧٣﴾

73. "Sizin dininize uyanlardan başka hiçbir kimseye inanmayın." (Resûlüm!) De ki: Doğru yol ancak Allah'ın yoludur. Yine (onlar, kendi aralarında şöyle dediler): "Size verilenin benzerinin başka herhangi bir kimseye verildiğine, yahut Rabbinizin huzurunda onların size karşı deliller getireceklerine de (inanmayın)." De ki: Lütuf ve ihsan Allah'ın elindedir. Onu dilediğine verir. Allah'ın rahmeti geniştir ve O her şeyi hakkıyla bilir.

"Müfessir Razı'nın Kur'an'da anlaşılması en zor olarak belirttiği bu ayetin 'en yuta'..ile başlayan kısmı şöyle anlaşılmıştır: '(Ey Ehli kitap) Bir kimseye (Hz. Muhammet'e) size verilenin benzeri veriliyor diye mi (böyle karşı çıkıyorsunuz?) Yahut onlar (Müslümanlar) Rabbinizin huzurunda aleyhinize deliller getirecek diye mi (böyle davranıyorsunuz?)" (Ayrıca bkz. Razı, VI, 396 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, II, 74 vd.))

يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾

74. Rahmetini dilediğine ayırır. Allah üstün lütuf sahibidir.

وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ
بِدِينَارٍ لَا يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ إِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَائِمًا ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ
عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّينَ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

75. Ehli-i kitaptan öylesi vardır ki, ona yüklerle mal emanet bıraksan, onu sana noksansız iade eder. Fakat onlardan öylesi de vardır ki, ona bir dinar emanet bıraksan, tepesine dikilip durmazsan onu sana iade etmez. Bu da onların, "Ümmilere karşı yaptıklarımızdan dolayı bize vebal yoktur" demelerindendir. Allah adına bile bile yalan söylüyorlar.

Bu ayeti kerimede de ehli kitaba mensup kimselerin, bir bütün olarak homojen bir topluluk olmadığına, bir kısmının itimat edilmez, kaypak yapıya sahip olduğu, birkaç kuruş verilse bile onu geri almanın çok zor olduğuna, fakat içlerinde öyle kimselerin varlığından da söz ediliyor ki, onlara kantarlarca mal teslim etseniz bile ondan hiçbir şeyi eksiltmeden geriye verebileceklerine işaret edilmektedir.

Ayette, 'ümmiler' kelimesiyle Ehli Kitaptan olmayan Arapların kast edildiği anlaşılmaktadır. (Bkz. Razı, VI, 404 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, I, 78 vd.)

بَلَىٰ مَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ وَاتَّقَىٰ فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧٦﴾

76. Hayır! (Gerçek onların dediği değil.) Her kim sözünü yerine getirir ve kötülükten sakınırsa, bilsin ki Allah sakınanları sever.

إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ
لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ
وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٧﴾

77. Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir bedelle değiştirenlere gelince, işte bunların ahirette bir payı yoktur. Kıyamet günü Allah onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temize çıkarmayacaktır. Onlar için acı bir azap vardır. (Bakara 2/224. ayetle ilgili açıklamaya bakınız.; Nüz. kon. Emiroğlu, II, 81 vd.))

وَاِنَّ مِنْهُمْ لَفَر۪يقاً يَلْوُ۫نَ اَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ
وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِۚ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۚ
وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾

[59]78. Ehli-i kitaptan bir gurup, okuduklarını kitaptan sanasınız diye kitabı okurken dillerini eğip bükerler. Halbuki okudukları Kitaptan değildir. Söyledikleri Allah katından olmadığı halde: Bu Allah katındandır, derler. Onlar bile bile Allah'a iftira ediyorlar. (Bkz. Emiroğlu, II, 84 vd; Esed, s.105/60. no.açk.; Ayrıca Nisa 4/46)

مَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُؤْتِيَهُ اللّٰهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ
لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَاداً ل۪ي مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ كُونُوا رَبَّانِيّ۪نَ
بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَۙ ﴿٧٩﴾

79. Hiçbir insanın, Allah'ın kendisine Kitap, hikmet ve peygamberlik vermesinden sonra (kalkıp) insanlara: Allah'ı bırakıp bana kul olun! demesi mümkün değildir. Bilakis (şöyle demesi gerekir): Okutmakta ve öğretmekte olduğunuz Kitap uyarınca Rab be halis kullar olunuz.

"Hıristiyanlar, Hz. İsa'nın tanrı olduğunu iddia etmişlerdir ki, Hz. İsa'nın gerçek dininde bulunmayan ve Allah'ın birliği ile asla bağdaşmayan bu iddia, İslam inancına göre tamamen batıldır. Nitekim Kur'an'ı Kerim'in bir çok ayetinde bildirildiğine göre Hz. İsa, kendisinin Allah'ın kulu olduğunu, Allah'ın kendisine kitap gönderdiğini ve Peygamber kıldığını söylemiş, kendisinin ve annesinin tanrı olduğu iddialarını şiddetle reddederek Allah'ı şirkten tenzih etmiştir." (Nüz. kon. Emiroğlu, II, 86 vd.; Ayrıca Al-i İmran 3/51; Meryem 19/30-36; Maide 5/116-117)

وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلٰٓئِكَةَ وَالنَّبِيّٖنَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ
بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾

80. Ve size: Melekleri ve peygamberleri ilahlar edinin, diye de emretmez. Siz Müslüman olduktan sonra hiç size kafirliği emreder mi?

وَإِذْ أَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ النَّبِيّٖنَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ
رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهٖ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ
عَلٰى ذٰلِكُمْ إِصْرِي قَالُوا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ
الشَّاهِدِينَ ﴿٨١﴾

81. Hani Allah, peygamberlerden: "Ben size Kitap ve hikmet verdikten sonra nezdinizdekileri tasdik eden bir peygamber geldiğinde ona mutlaka inanıp yardım edeceksiniz" diye söz almış, "Kabul ettiniz ve bu ahdimi yüklendiniz mi?" dediğinde, "Kabul ettik" cevabını vermişler, bunun üzerine Allah: O halde şahit olun; ben de sizinle birlikte şahitlik edenlerdenim, buyurmuştu.

فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَأُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٨٢﴾

82. Artık bundan sonra her kim dönerse işte onlar yoldan çıkmışların ta kendileridir.

"Tefsirler burada peygamberler tarafından verilen sözün, ümmetleri adına olduğunu belirtiyorlar. Bu söz, Hz. Muhammet (s.a.)'e yardım vaadıdır.

Peygamberlerin hüküm ve vaadı, Hz. Muhammet'e yardım yönünde olunca aynı hüküm ümmetleri için de geçerlidir. Bu sebep ile ümmetler zikredilmeyip verilen söz, onların peygamberlerine izafe edilmiştir."

أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا
وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

83. Göklerde ve yerdekiler, ister istemez O'na teslim olduğu halde onlar (ehli-i kitap), Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? Halbuki O'na döndürüleceklerdir. (Ayrıca bkz. 15. ayet)

قُلْ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ
وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيُّونَ
مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾

[60]84. De ki: Biz, Allah a, bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Ya'kub ve Ya'kub oğullarına indirilenlere, Musa, İsa ve (diğer) peygamberlere Rableri tarafından verilenlere iman ettik. Onları birbirinden ayırd etmeyiz. Biz ancak O'na teslim oluruz.

83. ayette, göklerde ve yerde bulunan herkesin Allah'a teslim olmasına karşın, ehli kitap mensuplarının, sonunda Allah'a döndürülecekleri kesin olduğu halde, Allah'ın dininden başka din aramaları kınanmaktadır. Bu ayette ise, onları o yanlış davranışlarına mukabil Müslümanların, Hz. Muhammed'den önceki bütün peygamberlere Rableri tarafından indirilenlerin hepsine inandıklarını bildirmek suretiyle, ilahi bütün dinlerin, bir sonraki ayetin açıklamasında da belirtildiği üzere, iman ve genel akideleri bakımından birbirinden farksız olduklarına işaret edilmektedir. (Nüz. kon. Bkz. Emiroğlu, II, 93 vd.)

Bilinmesinde fayda gördüğümüz bir hususu, bu vesile ile kaydetmekte fayda görmekteyiz:

Hz. İsmail ile Hz. İshak, Hz. İbrahimin oğulları olup anne ayrı kardeşlerdir. Kureyş kabilesini oluşturan Araplar Hz. İsmail soyundan gelmektedirler. Bir adı da Yahuda olan Yakub da Hz. İshak'ın oğludur ki, Yahudi ve Hıristiyanlar da onun soyundan gelmektedirler. Sonuç olarak, Arap ve Yahudiler ve kendi gruplarının devamı olan Hıristiyanlar, birbirinin, aynı atadan gelen kan hısımları yani akrabadır.

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ
مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٨٥﴾

85. Kim, İslam'dan başka bir din ararsa, bilsin ki kendisinden (böyle bir din) asla kabul edilmeyecek ve o, ahirette ziyan edenlerden olacaktır.

"Dinin esasına taalluk eden temel prensipler, vahye dayanan bütün dinlerde aynıdır. Değişiklikler sadece ibadetler ve beşeri münasebetlerde olup, bu değişiklikler, insan topluluklarının tekamül etmiş olmasının bir sonucudur. 84. ayetten anlaşılacağı üzere İslam dini, daha önceki peygamberlere gönderilen ve esasa taalluk eden dini prensipler bakımından kendisine aykırı olmayan bütün hak dinleri kabul eder. Ancak, İslam dini ilahi dinler zincirinin son halkası ve devrinin insanlığının manevi, ahlaki ve içtimai ihtiyaçlarını eksiksiz karşılayan yegane din olduğundan, İslam geldikten sonra başka bir din tanıyan, bir yol tutan kimsenin bu tutumu ile İslam'a aykırı davranmış olduğu aşikardır. Şu halde onun bu dininin ve bu yolunun İslam dini nezdinde bir geçerliliği olamaz."

كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ
وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٨٦﴾

86. İman etmelerinden, Resûlün hak olduğuna şahadet getirmelerinden ve kendilerine apaçık deliller gelmesinden sonra inkarcılığa sapan bir kavme Allah nasıl hidayet nasip eder? Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.

Bu ayeti kerimede de, kendilerine eğri ve doğru, hak ile batıl bütün yönleri ile öğretilip delilleri de gösterildikten sonra, inkarcılığa sapanların, bu tercihleri, tamamen kendi serbest iradelerinin ürünü olup hiçbir baskının eseri olmadığı için, artık onları Cenabı Allah'ın doğru yola iletmesinin söz konusu olmayacağı vurgulanmaktadır. Yani, Hak ve batıl bildirildikten sonra, kişi seçimi tamamen kendisi yapmakta olup bu safhada, Allah'ın müdahalesi yoktur.

Bu safhadan sonra, Allah istemedikçe onlara, hidayet yolu kapanmış olup cezalarının ne olduğu da aşağıdaki ayetlerde belirlenmiştir. (90. ayete kadar olan bölümle ilgili ayrıntılar için bkz. Razı, VI, 451 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, II, 97 vd.; Ayrıca bkz. yukarıdaki 70 ve 81.ayetlere)

أُولَٰئِكَ جَزَاؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿٨٧﴾

87. İşte onların cezası, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanlığın lanetine uğramalarıdır.

خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٨﴾

88. Bu lanete ebedi gömülüp gidecekler. Onların azapları hafifletilmez; yüzlerine de bakılmaz.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٨٩﴾

89. Ancak, bundan sonra tevbe edip yola gelenler başka. Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir.

İnsan ne kadar günahkar olursa olsun, tevbe edince onun Allah tarafından affedilmesi her zaman umulan ve beklenen bir lütuftur. Allah'tan ümit kesmek ancak inanmayanlara has bir özelliktir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ
وَأُولَٰئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ ﴿٩٠﴾

90. İnandıktan sonra kafirliğe sapıp sonra inkarcılıkta daha da ileri gidenlerin tövbeleri asla kabul edilmeyecektir. Ve işte onlar, sapıkların ta kendisidirler.

89. ayetle ilgi açıklamada sözü edilen tevbe ile bu ayetteki asla kabul edilmeyeceği bildirilen tevbenin, tamamen değişik konulara dair olduğunu dikkatten kaçırmamak gerekir. Bu ayette sözü edilen tevbe Allah'a koşulan şirkten sonra yapılan tevbedir. Allah'a şirk koşup imansız olarak ölen kimse ne affedilir ne de tevbesi kabul olunur. Zaten izleyen 91. ayet de bunu doğrulamaktadır. Bunlar dünyada iken tevbe edenler değil, küfürde ısrar edip kafir olarak ölenlerdir. Bunun karşıt

anlamı da şudur: Hangi dine mensup olursa olsun ve kim olursa olsun, Allah'a ve Resulüne iman ederek ölmüşse affedilmesi daima mümkündür. (Bkz. Razı, VI, 457 vd.; Nüz. kon. Emiroğplu, II, 99; Ayrıca bkz. Bakara 2/62; Al-i İmran 3/113; Nisa 4/18)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِلْءُ الْأَرْضِ
ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدَىٰ بِهِ ۗ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٩١﴾

91. Gerçekten, inkar edip kafir olarak ölenler var ya, onların hiçbirinden -fidye olarak dünya dolusu altın verecek olsa dahi- kabul edilmeyecektir. Onlar için acı bir azap vardır; hiç yardımcıları da yoktur.

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّىٰ تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ
اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٩٢﴾

[61]92. Sevdiğiniz şeylerden (Allah yolunda) harcamadıkça "iyi" ye eremezsiniz. Her ne harcarsanız, Allah onu hakkıyla bilir.

"Ayetteki 'birr' kelimesi 'iyi' şeklinde tercüme edilmiştir. Bu kelime, hayrın, iyiliğin kemal noktası, Allah'ın rahmeti, rızası ve cenneti şeklinde anlaşılır. Bakara suresinin 177. ayetinde 'birr' kelimesinin anlamı daha kapsamlı bir şekilde verilmiştir. Orada 'birr', imanda, ibadette ve ahlakta en doğru ve en güzel bir hayatı yaşama şeklinde nitelendirilmiştir. Yukarıdaki ayete göre böyle bir hayata ve Allah'ın lütuf ve inayetine ulaşmanın şartlarından biri, kişinin sahip olduğu ve severek bağlandığı şeyleri Allah yolunda kullanmasıdır. Müfessirlere göre bu şeyler, servet, mevki, ilim ve beden kuvveti gibi maddi ve manevi imkanlardır." (Ayrıntılar için bkz. Razı, VI, 463 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, II, 103 vd.)

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَىٰ نَفْسِهِ
مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَاةُ ۗ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرَاةِ فَاتْلُوهَا إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٩٣﴾

93. Tevrat'ın indirilmesinden önce, İsrail'in (Ya'kub'un) kendisine haram kıldıkları dışında, yiyeceğin her türlüsü İsrail oğullarına helal idi. De ki: Eğer doğru sözlü iseniz o zaman Tevrat'ı getirip onu okuyun. (93-95 ayetlerin nüz. kon. Bkz. Emiroğlu, II, 107 vd.; Ayrıca En'am 6/146)

فَمَنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ
الظَّالِمُونَ ﴿٩٤﴾

94. Artık bundan sonra her kim Allah'a karşı yalan uydurursa, işte bunlar, zalimlerin ta kendisidirler.

قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ اِبْرٰهٖيمَ حَنٖيفًاۜ وَمَا كَانَ
مِنَ الْمُشْرِكٖينَ ﴿٩٥﴾

95. De ki: Allah doğruyu söylemiştir. Öyle ise, hakka yönelmiş olarak İbrahim'in dinine uyunuz. O, müşriklerden değildi.

اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذٖي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمٖينَۚ ﴿٩٦﴾

96. Şüphesiz, alemlere bereket ve hidayet kaynağı olarak insanlar için kurulan ilk ev (mabet), Mekke'deki (Kabe)dır.

Ayette kullanılan **Bekke** kelimesi, Mekke'nin bir başka şekilde söylenmesi olarak kabul edilmektedir. İlk evden kasıt, Kabe binası olup, ayeti kerimede, insanlar için bir hidayet ve bereket kaynağı olduğu ifade edilmektedir.

Yapılması ve yapanlar konusunda değişik rivayetler mevcuttur. Tevhit dinleri olan üç dinin babası sayılan Hz. İbrahim (a.s.) ile oğlu tarafından yapıldığı rivayeti daha güçlü görülmektedir. (Ayrıntılar için bkz. Razı, VI, 477 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, II, 111 vd.; Ayrıca Bakara 2/125, 127; Maide 5/97; Hac 22/26)

فِيهِ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ اِبْرٰهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ اٰمِنًا وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ
حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ
عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٩٧﴾

97. Orada apaçık nişaneler, (ayrıca) İbrahim'in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Yoluna gücü yetenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkar ederse bilmelidir ki, Allah bütün alemlerden müstağnidir.

"Bu ayet, Müslümanlara, haccın farz olduğunun delilidir. **'Yoluna gücü yetenler',** hacca gitme imkanına kavuşanlar demektir ki, bu imkanın ölçüsünün ne olduğu konusunda mezhepler farklı görüşler ileri sürmektedirler. İmam Şafii'ye göre bu imkanlar vasıta ve yol masraflarını karşılama kudreti; İmam Malik'e göre yürüme ve çalışıp kazanma iktidarı; İmami Azama göre ise bu söylenenlerin tamamıdır."

Hac, mal ve beden ile yapılan bir ibadet olup, şartları haiz olan her Müslüman'a ömründe bir defa eda etmesi farz kılınmıştır. Konu ile ilgili Bakara suresinin 196 ve 197. ayetleri vesilesi ile yapılan açıklamaya ve orada gösterilen eserlere bakınız.

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ شَهِيدٌ عَلٰى مَا
تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾

98. De ki: Ey ehli-i kitap! Allah yaptıklarınızı görüp dururken niçin Allah'ın ayetlerini inkar edersiniz?

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ تَبْغُونَهَا
عِوَجًا وَاَنْتُمْ شُهَدَٓاءُ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾

99. De ki: Ey ehil-i kitap! (Gerçeği) görüp bildiğiniz halde niçin Allah'ın yolunu eğri göstermeye yeltenerek müminleri Allah yolundan çevirmeye kalkışıyorsunuz? Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir. (Ayrıca bkz. Bakara 2/42)

Müminlere karşı ayette belirtilen fiiller sebebiyle muhatap alınan Ehli Kitap mensuplarının, onların, din adamları oldukları ifade edilmektedir. Allah'ın yolunu çarpıtma deyiminin A'raf 45, 86; Hud 19 ve İbrahim 3 surelerinin belirtilen ayetlerinde de kullanıldığına rastlamaktayız. Kur'anda hiçbir çarpıklığın mevcut olmadığı ise, kesin bir ifade ile Kehf suresinin 1. ve Zümer suresinin 28. ayetlerinde belirtilmiştir.

İvec: Ayette, eğri karşılığı kullanılan bu kelimenin, çarpık, çelişik ve düzensizlik anlamlarında da kullanıldığı belirtilmektedir. (Bkz. Öztürk, K.İsl., s.489)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ
بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ ﴿١٠٠﴾

100. Ey iman edenler!Kendilerine kitap verilenlerden bir guruba uyarsanız imanınızdan sonra sizi yeniden inkarcılığa sevk ederler.

وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ وَمَنْ يَعْتَصِمْ
بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٠١﴾

[62]101. Size Allah'ın ayetleri okunurken, üstelik Allah Resûlü de aranızda iken nasıl inkara saparsınız? Her kim Allah'a bağlanırsa kesinlikle doğru yola iletilmiştir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾

102. Ey iman edenler! Allah'tan, O'na yaraşır şekilde korkun ve ancak Müslümanlar olarak can verin.

"Müfessirlere göre Allah'tan, O'na yaraşır şekilde korkmanın anlamı, Müslüman'ın, bütün varlığı ile Allah'ın emirlerini yerine getir-

meye ve yasak edilen şeylerden kaçınmaya çalışmaktır. Nitekim Abdullah b. Mesud (r.a.) ayetin bu kısmını şöyle açıklamıştır: O'na asi olmayıp itaat etmek, nankör olmayıp şükretmek ve O'nu unutmaksızın hatırda tutmak."

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ
اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَاءً فَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ اِخْوَانًا وَكُنْتُمْ
عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَاَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهِ
لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾

103. Hep birlikte Allah'ın ipine (İslam'a) sımsıkı yapışın; parçalanmayın. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman kişilerdiniz de O, gönüllerinizi birleştirmişti ve O'nun nimeti sayesinde kardeş kimseler olmuştunuz. Yine siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi O kurtarmıştı. İşte Allah size ayetlerini böyle açıklar ki doğru yolu bulasınız.

Hablullah; Kelime anlamı, Allah'ın ipi demektir. Mecaz manada kullanılan bir söz olup elbette ki bildiğimiz ip değildir. Kast edilen 'Kitap', Kur'an'ı Kerimdir. İnsanlığı sapıklık batağından kurtarıp, hidayete erdiren, selamet ve kurtuluş yoluna ulaştıran , Kur'an'ı Kerime sarılmak lazımdır.

İnsanlar, zeka, düşünce, yetenek ve daha bir çok özellikler bakımından farklı yaratıldıklarına göre, hayat boyunca, aralarında bir takım anlaşmazlıklar ve farklı düşüncelerin ortaya çıkması da doğaldır. Önemli olan bu farklılıkları ve anlaşmazlıkları düşmanlık derecesine vardırarak toplum düzenini temelinden sarsacak seviyelere getirmemektir. Gerekli önlemleri yerli yerinde ve zamanında almak lazımdır. Ayeti kerimenin uyarı ve hatırlatmaları bu amaca yöneliktir. (Ayrıntılar için bkz. Razı, VI, 516 vd.; Elmalılı, II, 364 vd.; Öztürk, K.İsl., s.490 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, II, 119 vd)

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ اُمَّةٌ يَدْعُونَ اِلَى الْخَيْرِ وَيَاْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَاُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾

104. Sizden, hayra davet eden, iyiliği emredip kötülüğü men eden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.

"Müfessirler, bu ayetin emri gereğince, Müslümanlar içinde, iyiliği emreden kötülükten alıkoyan bir içtimai kontrol müessesesinin bulunmasının farzı kifaye olduğunu belirtmişler, amacın, bu görevi üstlenecek kişilerde, görevin iyi ve hakkaniyete uygun olarak yerine getirmelerini mümkün kılacak bazı şartların bulunmasıdır. Müfessirler, bunun gereğine işaret etmişlerdir."

Hayra davet: Din veya dünya hayatı ile ilgili bir konuda, iyiliği içeren herhangi bir şeye davet etmek ya da özendirmek demektir. Bunun temel amacını de tevhit ve İslam oluşturur.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ
وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾

105. Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın. İşte bunlar için büyük bir azap vardır. (Bkz. En'am 6/159)

104 ve 105. ayetlerde, İslam'ın en önemli prensiplerinden bazılarına özellikle işaret edilmektedir. Sözü edilen prensiplerin korunması ve onlara uyulması sayesinde, toplumlar esenlik içerisinde yaşamlarını sürdürürler. (Bak. En'am 6/159)

Bunlar 104. ayetin açıklamasında da kısaca değinilen:

1. İyiliğe, doğruluğa, güzele ve toplum yararına olacak her türlü gayret ve çaba içerisinde bulunmaya çağırmak,

2. 'Emr-i bil maruf, nehy-i anil münker' presibi gereği, faydalı olan her şeyi emretmek; zararlı olan her şeyi men etmek, yasaklamak,

3. Nihayet, 103. ayetle ilgili açıklamada da belirtildiği üzere, toplum bütünlüğünü, birlik ve beraberliği bozacak her türlü aykırılıkları önlemek,

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُمْ
بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾

106. Nice yüzlerin ağardığı, nice yüzlerin de karardığı günü (düşünün.) İmdi, yüzleri kararanlara: İnanmanızdan sonra kafir mi oldunuz? Öyle ise inkar etmiş olmanız yüzünden tadın azabı! (denilir). (Bkz. Yunus 10/26; Zümer 39/60; Abese 80/38-40; Kıyamet 75/22-25; Mütaffifin 83/24; Rahman 55/41)

وَاَمَّا الَّذٖينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفٖى رَحْمَةِ اللّٰهِ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿١٠٧﴾

107. Yüzleri ağaranlara gelince, onlar Allah'ın rahmeti içindedirler; orada ebedi kalacaklardır.

تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَمَا اللّٰهُ يُرٖيدُ ظُلْمًا لِلْعَالَمٖينَ ﴿١٠٨﴾

108. İşte bunlar, Allah'ın, sana hak olarak okuduğumuz ayetleridir. Allah hiçbir kimseye haksızlık etmek istemez.

وَلِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿١٠٩﴾

[63]109. Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. İşler, dönüp dolaşıp Allah'a varır.

كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَاْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَوْ اٰمَنَ اَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ
خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَاَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾

110. Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder; kötülükten men eder ve Allah'a inanırsınız: Ehli-i kitap da inansaydı (imana gelseydi), elbet bu, kendileri için çok iyi olurdu. (Gerçi) içlerinde iman edenler de vardır; (fakat) çoğu yoldan çıkmışlardır.

Bu ayetin ilk bölümünde Müslümanlar övülmekte, ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmet oldukları, böyle olmalarının da iyiliği emretme, kötülüğü men etme ve Allah'a inanmalarından kaynakladığı ifade edilmektedir. Ayetin son bölümünde de ehli kitaba mensup çoğun-

luğun yoldan çıkmış olduğu, içlerinde az da olsa inananların bulunduğuna, hepsinin inanmış olmalarının kendileri için daha iyi olacağına işaret edilmektedir.

Tarih boyunca bir millet ya da toplumun tamamının iyi veya kötü olduğu görülmemiştir. Burada bu gerçeğe dikkat çekilmektedir. Nitekim, birçok surede yer alan ayetlerde, değişik topluluklarda, çeşitli konulardan benzer durumlara işaret olunmaktadır. (Bkz. Bakara 2/83; Al-i İmran 3/75; Nisa 4/46, 162; Maide 5/66; A'raf 7/159). Ancak, İslam'ın en önemli gayelerinden birisinin de, insanları, daima doğru yola sevk etmek olduğunu asla göz ardı etmemek gerekir. (Daha fazla ayrıntılar için bkz. Razı, VI, 539 vd.; Öztürk, K.İsl., s.493 vd.; 110-115. ayetlerin nüz. kon. Emiroğlu, II, 123-134)

"Bu ayetin Müslümanlarla ilgili ilk kısmı, bazı alimlerce, icma-i ümmetin İslam dininin hüküm kaynaklarından birisi olduğunu gösteren delilleri arasında zikredilmiştir."

لَنْ يَضُرُّوكُمْ اِلَّٓا اَذًىۜ وَاِنْ يُقَاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١١١﴾

111. Onlar (ehli-i kitap) size, incitmekten başka bir zarar veremezler. Sizinle savaşa girecek olsalar, size arkalarını dönüp kaçarlar. Sonra kendilerine yardım da edilmez.

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ اَيْنَ مَا ثُقِفُٓوا اِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللّٰهِ وَحَبْلٍ
مِنَ النَّاسِ وَبَٓاؤُ۫ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُۜ ذٰلِكَ
بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ الْاَنْبِيَٓاءَ بِغَيْرِ
حَقٍّۜ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿١١٢﴾

112. Onlar nerede bulunurlarsa bulunsunlar, Allah'ın ahdine ve insanların himayesine sığınmadıkça kendilerine zillet (damgası) vurulmuştur; Allah'ın hışmına uğramışlar ve miskinliğe mahkum edilmişlerdir. Çünkü onlar, Allah'ın ayetlerini inkar ediyorlar ve haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı. Bu da, onların isyan etmiş ve haddi aşmış bulunmalarındandır.

لَيْسُوا سَوَاءً مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ آنَاءَ اللَّيْلِ
وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾

113. Hepsi bir değildir; ehli-i kitap içinde istikamet sahibi bir topluluk vardır ki, gece saatlerinde secdeye kapanarak Allah'ın ayetlerini okurlar.

يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَٰئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٤﴾

114. Onlar, Allah'a ve ahiret gününe inanırlar; iyiliği emreder, kötülükten men ederler; hayırlı işlere koşuşurlar. İşte bunlar iyi insanlardandır.

وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿١١٥﴾

115. Onların yaptıkları hiçbir hayır karşılıksız bırakılmayacaktır. Allah, takva sahiplerini çok iyi bilir." (Yapılan her iyi iş karşılıksız kalmaz bkz. Bakara 2/110, 158, 197, 272; İsra 17/19; Zilzal 99/7 - 8,)

"Bazı tefsirlerde bu ayetin nüzul sebebi şöyle anlatılmıştır: Ehli kitaptan Abdullah b. Selam ve çevresindekiler Müslüman olunca, Yahudiler onlara 'siz bu dine girmekle kendinize yazık ettiniz' kabilinden sözler söylemişlerdi. Allah Teala bu ayeti ile, iddia edilenin aksine, kurtuluşa erdiklerini ve gerek onların, gerekse diğer müminlerin yaptıkları iyiliklerin karşılıksız kalmayacağını, kusursuz adaleti ile her türlü hayırlı faaliyetlerin mükafatını eksiksiz olarak lütfedeceğini ifade buyurmaktadır."

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا وَأُولَٰئِكَ
أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١٦﴾

[64]116. İnkar edenler var ya, onların malları da evlatları da Allah'a karşı kendilerine hiçbir fayda sağlamayacaktır. İşte onlar, cehennemliklerdir; onlar orada ebedi kalacaklardır.

Bundan önceki iki ayette, ehli kitaba mensup olup iyiliği emredip kötülükten men eden, Allah'a ve ahiret gününe inanıp hayırlı işler yapanlara verilecek mükafatlardan bahs edildiğine göre, bu ayette sözü edilen inkar edenlerin de ehli kitap mensupları olduğu anlaşılmaktadır. Ehli kitap mensuplarından özellikle Yahudilerin, mallarının ve askerlerinin çokluğu ile öğündükleri bilinen bir husustur. İşte bunlara ve bunlar gibi olanlara, dünyada sahip oldukları mal ve insan çokluğu ne kadar fazla olursa olsun, ahirette onlardan, zerre kadar fayda göremeyecekleri ifade edilmektedir. (Nüz. Kon. Bkz. Emiroğlu, II, 136)

مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هٰذِهِ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ اَصَابَتْ
حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ فَاَهْلَكَتْهُ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ اَنْفُسَهُمْ
يَظْلِمُونَ ﴿١١٧﴾

117. Onların, bu dünya hayatında yapmakta oldukları harcamaların durumu, kendilerine zulmetmiş olan bir kavmin ekinlerini vurup da mahveden kavurucu bir rüzgarın durumu gibidir. Onlara Allah zulmetmedi; fakat onlar kendilerine zulmediyorlar.

"Kavurucu rüzgar henüz yeşermekte olan ekini nasıl yakıp kavurursa, onların dünya hayatında sarf ettiği mallar da kendilerine bir iyilik getirmek şöyle dursun, aksine, dünya ve ahiret hayatlarının mahvına sebep olur. Tefsirlerde buradaki benzetme için şöyle bir takdir de yapılmaktadır: '...harcamalar... kavurucu rüzgarın savurup mahvettiği ekine benzer.' Ayette rüzgarın sıfatı olarak geçen 'sırr' kelimesi, çok soğuk anlamını da taşır."

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا
وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ

أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾

118. Ey iman edenler! Kendi dışınızdakileri sırdaş edinmeyin. Çünkü onlar size fenalık etmekten asla geri durmazlar, hep sıkıntıya düşmenizi isterler. Gerçekten, kin ve düşmanlıkları ağızlarından (dökülen sözlerinden) belli olmaktadır. Kalplerinde sakladıkları (düşmanlıkları) ise daha büyüktür. Eğer düşünüp anlıyorsanız, ayetlerimizi size açıklamış bulunuyoruz.

Dost olma yasağı getirilen kimseler konusunda, farklı görüşler vardır. Çoğunluk görüşüne göre dostluk yasağı konan Müslüman olmayanların bir bölümüdür. Al-i İmran 28. ayetin açıklamasında da belirtildiği üzere bunlar, fırsat buldukları her durumda düşmanlıklarını ortaya koyan ya da düşmanlıkları anlaşılan kimselerdir. Bunların dışındakilerle iyi ilişkilerde bulunmak yasak edilmemiştir. Nitekim, Müslüman olmalarından önce Medinede, Evs ve Hazreç kabileleri ile kurulan iyi ilişkiler, o zaman, Müslümanlar için çok faydalı olmuştur. (Ayrıntılar için bkz. Razı, VII, 27 vd.; Ateş, I, 486 vd.; Nüz kon. Emiroğlu, II, 140 vd.; Bakara 2/14; Ali İmran 3/119; Nisa 4/144; Tevbe 9/47, 51; Mümtehine 60/1, 8, 9)

هَا أَنْتُمْ أُولَاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ
كُلِّهِ وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ
قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١١٩﴾

119. İşte siz öyle kimselersiniz ki, onlar sizi sevmedikleri halde siz onları seversiniz. Siz, bütün kitaplara inanırsınız; onlar ise, sizinle karşılaştıklarında "İnandık" derler; kendi başlarına kaldıklarında da, size olan kinlerinden dolayı parmaklarının uçlarını ısırırlar. De ki: Kininizden (kahrolup) ölün! Şüphesiz Allah kalplerin içindekini hakkıyla bilmektedir.

"Ayetin ilk cümlesi, bazı müfessirlerce şöyle yorumlanmıştır: 'Siz onları seversiniz; yani onların Müslüman olmalarını istersiniz. Çünkü İslam her şeyden hayırlıdır. Halbuki onlar sizi sevmezler, yani sizin kafir olmanızı isterler', kafir olmak ise her şeyden kötüdür."

Bu ayet ile ayrıca, Müslümanlara belirtildiği gibi kötü niyet ve birtakım kurnazlıklarla yaklaşan kimselere karşı, içine düştükleri saflıktan bir an önce kurtulup, kendilerini bu durumlara düşürmekten korumaları gerektiği uyarısı, örtülü bir biçimde yapılmaktadır. İzleyen ayetin ikinci cümlesinde de buna işaret vardır.

إِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا وَإِنْ تَصْبِرُوا
وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾

120. Size bir iyilik dokunsa, bu onları tasalandırır; başınıza bir musibet gelse, buna da sevinirler. Eğer sabreder ve korunursanız, onların hilesi size hiçbir zarar vermez. Şüphesiz Allah, onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.

وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٢١﴾

121. Hani sen, sabah erkenden müminleri savaş mevzilerine yerleştirmek için ailenden ayrılmıştın. -Allah, hakkıyla işiten ve bilendir. (Bkz. Esed, s.113/90. no. açk.)

إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾

[65]122. O zaman içinizden iki bölük bozulmaya yüz tutmuştu. Halbuki Allah onların yardımcısı idi. Müminler, yalnız Allah'a dayanıp güvensinler.

"Uhut savaşında, Hz. Peygamberin sağ ve sol kanatlara yerleştirdiği Hazreç kabilesinden Seleme oğulları ve Evs kabilesinden Haris oğulları düşmana karşı direnmekte korkaklık ve zaaf göstermişlerdi. Nitekim, bunlardan, 300 kişiye kumanda eden İbn Ubey: 'kendimizi ve çocuklarımızı ne diye tehlikeye sokalım' diyerek geri çekilmişti. (Ayrıntılar kon. Bkz. Ateş, I, 490; Razı, VII, 35 vd.; Elmalılı, II, 374 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, II, 144 vd.)

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدْرٍ وَاَنْتُمْ اَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾

123. Andolsun, sizler güçsüz olduğunuz halde Allah, Bedirde de size yardım etmişti. Öyle ise, Allah'tan sakının ki O'na şükretmiş olasınız. (Ayrıntılar için bkz. Razı, VII, 42 vd; Münafikun 63/8)

اِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ اَلَنْ يَكْفِيَكُمْ اَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلٰثَةِ اٰلَافٍ
مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُنْزَلِينَ ﴿١٢٤﴾

124. O zaman sen, müminlere şöyle diyordun: İndirilen üç bin melekle Rabbinizin sizi takviye etmesi, sizin için yeterli değil midir?

بَلٰٓى اِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ
اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿١٢٥﴾

125. Evet, siz sabır gösterir ve Allah'tan sakınırsanız, onlar (düşmanlarınız) hemen şu anda üzerinize gelseler, Rabbiniz, nişanlı beş bin melekle sizi takviye eder. (Ayrıca bkz. Enfal 8/9-10)

وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهِ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا
مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١٢٦﴾

126. Allah, bunu size sırf bir müjde olsun ve kalpleriniz bu sayede rahatlasın diye yaptı. Zafer, yalnızca mutlak güç ve hikmet sahibi Allah'tandır.

لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا اَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَٓائِبِينَ ﴿١٢٧﴾

127. Allah, kafirlerden bir kısmının kökünü kessin veya onları perişan etsin, böylece bozulmuş bir halde dönüp gitsinler diye, size yar-

dım eder. Uhud Savaşı ile ilgili konuların yer aldığı 121. ayetten buraya kadar olan kısımla ilgili daha ayrıntılı bilgiler için: (Bkz. Ateş, I, 490-494; Razı, VII, 35-56; Nüz. Kon. Emiroğlu, II, 144-154)

"127. ayette 'bir kısmı' diye tercüme edilmiş olan 'taraf' kelimesinin manalarından bir kaçı şöyledir: Eşraf, lider, kumandan. Nitekim burada söz konusu edilen Bedir Savaşında müşriklerin bir çok ileri gelenleri ölmüş veya esir alınmıştı."

لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَاِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٢٨﴾

128. Ki bu işte senin yapacağın bir şey yoktur yahut (Müslüman olsunlar da) tevbelerini kabul etsin, ya da (ısrar ederlerse) onlara azap etsin diye (Allah Bedirde size yardım etti). Çünkü onlar zalimdirler.

'Demek oluyor ki, tebliğ adamı, en büyük peygamber de olsa, insanları zorlayarak bir yere götürmeye kalkamaz. Mesajı ve aydınlığı insanın önüne koyarak sonucu Allah'a bırakır. Sonucu belirleme yetkisi, insana kesinlikle verilmemiştir. Çünkü böyle bir yetkinin verilmesi, insanı Allah'ın ortağı durumuna getirir ki bu şirktir. (Öztürk, K.Isl., s.497)

Ayette dikkat çeken önemli bir nokta da Allah'ın azap etmesinin, kişilerin zalim olmaları kaydına bağlanmış olmasıdır.' (Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, II, 154 vd.; Ayrıca Bakara 2/256)

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ
مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٩﴾

129. Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. Dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder. Allah, çok bağışlayıcı ve çok merhametlidir.

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبٰوا اَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللّٰهَ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾

130. Ey iman edenler! Kat kat arttırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'tan sakının ki kurtuluşa eresiniz.

"Cenabı Hak, Bakara suresinin 275, 276 ve 278. ayetlerinde alış verişi helal kıldığını ve faizi yasakladığını, çünkü bu ikisinin ayrı ayrı şeyler olduğunu beyan buyurmuştur. Burada kat kat arttırarak faiz yemenin yasak olduğunu belirtmesi ise, devrin Arap toplumunda yaygın olan ve vadesinde ödenmeyen borçlar hakkında yapılan tefecilik uygulamalarına işaret içindir." (Riba ve faiz konusunda Bakara 2/276. ayeti vesilesi ile yapılan açıklama ve gösterilen eserlere bakınız.; Nüz. kon. Emiroğlu, II, 157 vd.; Ayrıca bkz. Bakara 2/275-280; Rum 30/39)

وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿١٣١﴾

131. Kafirler için hazırlanmış bulunan ateşten sakının!

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾

132. Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin ki rahmete kavuşturulasınız.

وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ
أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾

[66]133. Rabbinizin bağışına ve takva sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun!

Müsareat: Sürat yarışması demektir. Burada Allah tarafından af edilmeyi sağlayacak ve cennete yol verecek konularda, birbirleri ile yarışma yani takvada ve iyilik konlarında yarışma öğütlenmektedir.

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ
وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾

134. O takva sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davrananları sever.

Serra: Bir kimsenin saadet ve sevinç içinde bulunduğu durumuna denir.

Darra: Sevinç durumunun tam tersi, sıkıntı ve zarar veren durum.

Gayz ve Kezim: Gayz, yaratılıştan gelen bir sinirlilik ve kezm de, gırtlağa kadar yani yutkunmakta güçlük çekecek derecede intikam hissetmek veya öfkesini ve sinirliliğini yenecek kadar gücü olduğu halde intikama kalkışmak.

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ
فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللّٰهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلٰى
مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾

135. Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler.

"Bu üç ayette İslam ahlakının bir özeti verilmiştir. Şöyle ki: 133. ayette Rabbimizin bağışına, gökler ve yer genişliğinde cennetine kavuşmanın, bütün ahlakı davranışlarımız için temel gaye olduğu; iyiliği, bir takım dünyevi menfaatler karşılığı değil de, sırf Allah'a saygı ve sevgi demek olan takva saiki ile ve sadece uhrevi saadet uğruna yapmak gerektiği hatırlatılmıştır. 134 ve 135. ayetlerde ise, İslam da ideal ahlak tipi olan 'muttaki insanın' temel ahlak nitelikleri olarak sayılan: Her halükarda cömert olmak; öfkeyi yenmek; Allah'ı anmak; Allah'tan af dilemek, insanları bağışlamak ve hatasını görerek kabul etmek ve ısrarlı olmayıp hatalardan vazgeçmek' gibi vasıflar, ancak ihtirasları ve bencil duyguları karşısında, hürriyetine kavuşmuş, üstün ruhların fazilet halleridir." (Ayetlerin nüz. Kon. bkz. Emiroğlu, II, 160 vd.)

أُولٰئِكَ جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿١٣٦﴾

136. İşte onların mükafatı, Rableri tarafından bağışlanma ve altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetlerdir. Böyle amel edenlerin mükafatı ne güzeldir!

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١٣٧﴾

137. Sizden önce nice (milletler hakkında) ilahi kanunlar gelip geçmiştir. Onun için, yeryüzünde gezin dolaşın da (Allah'ın ayetlerini) yalan sayanların akıbeti ne olmuş, görün!

Sünen: Ayette geçen bu kelime ile, geçmiş kavimlerle ilgili olaylara işaret olunmaktadır.

هٰذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾

138. Bu (Kur'an), bütün insanlığa bir açıklamadır; takva sahipleri için de bir hidayet ve bir öğüttür.

Mev'ıza: Din yolunda dini davranışlarla bağdaşmayan durum ve davranışlardan (izleyen ayette belirtilen durumlarda olduğu gibi) sakındırılma anlamını ifade etmek için kullanılmaktadır.

وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾

139. Gevşeklik göstermeyin, üzüntüye kapılmayın. Eğer inanmışsanız, üstün gelecek olan sizsiniz.

"Bu ayet, Müslümanların, Uhut savaşında uğradıkları geçici başarısızlıktan dolayı ümitsizliğe kapılmamaları gerektiğini ihtar etmekte ve Müslümanlara güçlü bir imana sahip olmanın verdiği azim ve kararlılık sayesinde nice zaferlere ulaşmanın mümkün olduğunu müjdelemektedir."

إِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ وَتِلْكَ الْأَيَّامُ
نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ
شُهَدَاءَ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٠﴾

140. Eğer siz (Uhud'da) bir acıya uğradınızsa, (Bedir'de de düşmanınız olan) o kavim de benzer bir acıya uğramıştır. O günleri biz insanlar arasında döndürür dururuz (zaferi bazen bir topluma bazen öteki topluma nasip ederiz.) Ta ki Allah, iman edenleri ortaya çıkarsın ve aranızdan şahitler edinsin. Allah zalimleri sevmez.

"Mealde 'ortaya çıkarsın' şekşşlinde tercüme edilmiş olan, ayetteki 'li-ya'leme' kelimesi için, 'Allah'ın ilmi ezelisinde var olan bilgiyi vakıa ile ayan beyan ortaya koyması' veya 'mümini münafıktan ayırt etme hükmünü vermesi' şeklinde tefsir yapılmıştır. Bu sebeple, şehitler manasına da gelen Şüheda kelimesi mealde şahitler karşılığı ile tercüme edilmiştir."

وَلِيُمَحِّصَ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِر۪ينَ ﴿١٤١﴾

[67] 141. Bir de (böylece) Allah, iman edenleri günahlardan temize çıkarmak, kafirleri de helak etmek ister.

اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ

وَيَعْلَمَ الصَّابِر۪ينَ ﴿١٤٢﴾

142. Yoksa Allah içinizden cihad edenleri belli etmeden, sabredenleri ortaya çıkarmadan cennete gireceğinizi mi sandınız?

Uhut Savaşında yenilen Müslümanlara, 137. ayetle başlayıp buraya kadar devam eden ayetlerde, bu savaşla ilgili bir takım bilgi, ikaz ve imalar yapılıyor.

Ayetlerde açıkça ve yeterince yazılı olmalarına karşın, bazı konuları hatırlayıp pekiştirmede fayda görmekteyiz:

İlk başta yeryüzünü dolaşıp, savaşların gerektirdiği tedbir, düzen, emir ve kumanda hataları sebebiyle, geçmiş milletlerin uğradıkları hezimetlerin, meydana geldikleri yerlerinde görülerek, ibret alınması ve bunlarla, Uhut savaşındaki kendi durumlarını mukayese ederek hatalarını öğrenmeleri tavsiye edilmekte; savaşta galip gelme şartının, sadece savaşanların kişiliğinde olmayıp, savaşın kendi kaidelerine uygun olarak, yapılıp yapılmamasına da bağlı olduğu bildirilmektedir.

İkinci husus, Uhutta yenilmenin dünyanın sonu olmadığı, ders almasını bilene, bunu atlatmasının zor olmadığına dikkat çekilmektedir.

Nitekim daha önce Bedir ve benzerleri savaşlarda yenilip ders alanların, daha sonra galibiyete ulaşabildikleri bir gerçektir. Uhut da bu örneklerden biridir.

Bir başka husus, her zaman galip gelmek tembelliğe sebep olur. Sadece iman etmenin yetmediği, o imanı korumak için durup dinlenmeden çalışmanın gerekli olduğu ve Müslümanlara da böyle davranmanın ve devamlı güçlü ve hazırlıklı olmanın yakışacağı keyfiyetidir.

Ayrıca bu savaşın, Müslümanların yenilgi karşısındaki tepkilerine bir deneme olduğu, bu sebeple fazla üzüntüye kapılmalarına gerek bulunmadığı, hatalardan dönüp gerekli çalışmaları yaptıkları takdirde, gelecek zaferlerin onları beklediği; böylece Allah'ın Müslümanları günahlarından temizlediği, kafirleri de mahvettiği; ayrıca hiç kimsenin denemeden denenmeden cennete girmeyi beklememesi gerektiğine işaret edilmektedir.

وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَلْقَوْهُۖ فَقَدْ رَاَيْتُمُوهُ وَاَنْتُمْ
تَنْظُرُونَ ﴿١٤٣﴾

143. Andolsun ki siz, ölümle yüz yüze gelmezden önce onu temenni ederdiniz. İşte şimdi onu karşınızda gördünüz.

"Bu ayette Bedir savaşına katılmış olup Bedir şehitlerinin faziletlerine imrenen ve Hz. Peygamberin Medine de kalarak düşmana orada karşı koymanın uygun olacağı fikrine mukabil, Uhutta savaşmayı isteyen sahabilere hitap edildiği rivayet edilir."

وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُولٌۚ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُۜ اَفَا۬ئِنْ مَاتَ اَوْ قُتِلَ
انْقَلَبْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْۜ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللّٰهَ شَيْـٔاًۜ
وَسَيَجْزِي اللّٰهُ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾

144. Muhammed, ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ya da öldürülürse, gerisin geriye (eski dininize) mi döneceksiniz? Kim (böyle) geri dönerse, Allah'a hiçbir şekilde zarar vermiş olmayacaktır. Allah, şükredenleri mükafatlandıracaktır.

"Uhut savaşında Abdullah b. Kamie adında bir müşrikin attığı taş ile Reslullah (s.a.)'in dişi kırılmış, yüzü yaralanmıştı. Bu düşman askerinin 'Muhammed'i öldürdüm' dediğini duyan biri, 'Muhammet öldürüldü' diye bağırmaya başlamış, bu yalan haber Müslümanlar arasında yayılmış, asker paniğe kapılmıştı. Hz. Peygamber ise: 'Buradayım! Buraya gelin' diye bağırıyordu. Etrafını çevreleyen yaklaşık 30 kişilik bir grup, yiğitçe onu savundular. İşte yukarıdaki ayet, belirtilen yalan haber üzerine infiale kapılan Müslümanları tenkit etmekte; Hz. Muhammed'in fani, İslam'ın baki olduğunu; bu sebeple, o ölse dahi Müslümanların bunu sükunetle karşılayıp, dinlerinde sebat etmeleri gerektiğini hatırlatmaktadır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, VII, 91 vd.; Öztürk, K.İsl., s.500; Nüz. kon. Emiroğlu, II, 175 vd.)

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللّٰهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ
الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَنَجْزِي
الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٥﴾

145. Hiçbir kimse yok ki, ölümü Allah'ın iznine bağlı olmasın. (Ölüm), belli bir süreye göre yazılmıştır. Her kim, dünya nimetini isterse, kendisine ondan veririz; kim de ahret sevabını isterse, ona da bundan veririz. Biz şükredenleri mükafatlandıracağız.

Bütün canlılar ölümü tadacaktır ve sonunda dönüş mutlaka Allah'adır. Bu Allah'ın şaşmaz kanunu olup aksi asla mümkün değildir. Bu ayeti kerimede de hiç kimsenin Allah'ın izni olmaksızın ölemeyeceği hükmü yer almaktadır. Ölümün belli bir süreye bağlandığı ve bu sürenin de yazılı olduğu ifade ediliyor. Herkesin mutlaka öleceği, hiç kimsenin belirli sürenin üstünde yaşamayacağı hususunun, belirlen ecel olduğunu, vakti belirlenen ecelin de bu ecel olduğunu; fakat bunun altında, tedbirsizlikle kendini tehlikeye atanın ölmesi gibi ecelden önce de yine Allah'ın izniyle öleceği savunulmaktadır. En'am suresinin,**'O Allah'tır ki, sizi bir çamurdan yaratmış, sonrada bir süre koymuştur. Belirli bir ecel de onun katındadır'** mealindeki 2. ayette yer alan birinci eceli doğal ecel, ikincisinin de kaza veya ihmal ile gelen ecel olduğu yorumu yapılmaktadır. (Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, VII, 95 vd.; Öztürk, K.İsl, s.501; Nüz. Kon. Emiroğlu, II, 197 vd.)

وَكَاَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَث۪يرٌۚ فَمَا وَهَنُوا لِمَٓا اَصَابَهُمْ
ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُواۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصَّابِر۪ينَ ﴿١٤٦﴾

146. Nice peygamberler vardı ki, beraberinde birçok Allah erleri bulunduğu halde savaştılar da, bunlar, Allah yolunda başlarına gelenlerden dolayı gevşeklik ve zaaf göstermediler, boyun eğmediler. Allah sabredenleri sever.

وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ اِلَّٓا اَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَاِسْرَافَنَا ف۪ٓي اَمْرِنَا
وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِر۪ينَ ﴿١٤٧﴾

147. Onların sözleri, sadece şöyle demekten ibaretti: Ey Rabbimiz! Günahlarımızı ve işimizdeki taşkınlığımızı bağışla; ayaklarımızı (yolunda) sabit kıl; kafirler topluluğuna karşı bizi muzaffer kıl!

فَاٰتٰيهُمُ اللّٰهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْاٰخِرَةِۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿١٤٨﴾

148. Allah da onlara dünya nimetini ve (daha da önemlisi,) ahret sevabının güzelliğini verdi. Allah, iyi davrananları sever.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تُط۪يعُوا الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ
عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِر۪ينَ ﴿١٤٩﴾

[68]149. Ey iman edenler! Eğer kafirlere uyarsanız, gerisin geriye (eski dininize) döndürürler de, hüsrana uğrayanların durumuna düşersiniz.

"Uhut savaşında 'Muhammed öldü' diye yalan haberin yayılması üzerine, bu fırsatı kaçırmayan münafıklar, İslam askerlerine:'eski dininize ve dostlarınıza dönün, Muhammet peygamber olsaydı, öldürül muydu?' şeklinde konuşmaya başlamışlardı. İşte bu ayet, her zaman ve her toplum içerisinde bulunabilen münafıkların bu tür bozguncu sözlerine karşı Müslümanları uyarmaktadır."

بَلِ اللّٰهُ مَوْلٰيكُمْۚ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِر۪ينَ ﴿١٥٠﴾

150. Oysa sizin mevlanız Allah'tır ve O, yardımcıların en hayırlısıdır.

سَنُلْق۪ي ف۪ي قُلُوبِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَٓا اَشْرَكُوا بِاللّٰهِ
مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِه۪ سُلْطَانًاۚ وَمَأْوٰيهُمُ النَّارُۜ وَبِئْسَ مَثْوَى
الظَّالِم۪ينَ ﴿١٥١﴾

151. Allah'ın, hakkında hiçbir delil indirmediği şeyleri O'na ortak koşmaları sebebiyle, kafirlerin kalplerine yakında korku salacağız. Gidecekleri yer de cehennemdir. Zalimlerin varacağı yer ne kötüdür!

"Bu ayet, Allah'ın verdiği moral gücünden yoksun olanların kalplerini kısa zamanda korku saracağını ifade etmektedir. Nitekim, bu ayetlerde bahis konusu edilen Uhut savaşında, bir ara Müslümanların çoğunun paniğe kapılıp dağılmalarına rağmen, müşrikler, önemli bir sonuç elde etmeden çekilip gitmişlerdi. Hatta giderlerken bir ara geri dönüp Müslümanları bitirmeyi düşünmüşler, ancak dönme cesaretini gösterememişler, büsbütün yenilmemiş olmayı tercih etmişlerdir." (Nüz. Kon. bkz. Emiroğlu, II, 186)

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّٰهُ وَعْدَهُٓ اِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِاِذْنِه۪ۚ حَتّٰٓى اِذَا
فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَٓا
اَرٰيكُمْ مَا تُحِبُّونَۜ مِنْكُمْ مَنْ يُر۪يدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ
مَنْ يُر۪يدُ الْاٰخِرَةَۚ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْۚ وَلَقَدْ عَفَا
عَنْكُمْۜ وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٥٢﴾

152. Siz Allah'ın izni ile düşmanlarınızı öldürürken, Allah, size olan vadini yerine getirmiştir. Nihayet, öyle bir an geldi ki, Allah arzuladığınızı (galibiyeti) size gösterdikten sonra zaafa düştünüz;

(Peygamberin verdiği) emir konusunda tartışmaya kalkıştınız ve asi oldunuz. Dünyayı isteyeniniz de vardı, ahreti isteyeniniz de vardı. Sonra Allah, denemek için sizi onlardan (onları mağlup etmekten) alıkoydu. Ve andolsun sizi bağışladı. Zaten Allah, müminlere karşı çok lütufkardır. (Kast edilen vaat hak. bkz. Al-i İmran 3/124-125)

اِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوُنَ عَلٰٓى اَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فٖٓي
اُخْرٰيكُمْ فَاَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلٰى
مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَٓا اَصَابَكُمْ وَاللّٰهُ خَبٖيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٥٣﴾

153. O zaman Peygamber arkanızdan sizi çağırdığı halde siz, durmadan (savaş alanından) uzaklaşıyor, hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz. (Allah) size keder üstüne keder verdi ki, bundan dolayı gerek elinizden gidene, gerekse başınıza gelenlere üzülmeyesiniz. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

"Müslümanların bozulmasının sebep, 152. ayetin işaret ettiği gibi okçuların, Allah Resulünün emrini dinlemeyip yerlerini terk etmeleri idi. Kumandanları, kendilerine her ne kadar Allah Resulünün emrini hatırlatmış, bulundukları yeri terk etmemelerini istemiş ise de onu dinlememişler, ancak on kişi yerinde kalmış, kalanlar da üzerlerine saldıran düşman kuvveti tarafından kılıçtan geçirilmişlerdir." (Ateş, I, 506; Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, II, 188 vd.)

ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشٰى طَٓائِفَةً مِنْكُمْ وَطَٓائِفَةٌ قَدْ
اَهَمَّتْهُمْ اَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا
مِنَ الْاَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ اِنَّ الْاَمْرَ كُلَّهُ لِلّٰهِ يُخْفُونَ فٖٓي اَنْفُسِهِمْ مَا لَا
يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هٰهُنَا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ
فٖي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذٖينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ اِلٰى مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ
اللّٰهُ مَا فٖي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فٖي قُلُوبِكُمْ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾

[69]154. Sonra o kederin arkasından Allah size bir güven indirdi ki, (bu güvenin yol açtığı) uyuklama hali bir kısmınızı kaplıyordu. Kendi canlarının kaygısına düşmüş bir gurup da, Allah'a karşı haksız yere cahiliye devrindekine benzer düşüncelere kapılıyorlar, "Bu işten bize ne!" diyorlardı. De ki: İş (zafer, yardım, her şeyin karar ve buyruğu) tamamen Allah'a aittir. Onlar, sana açıklayamadıklarını içlerinde gizliyorlar. "Bu işten bize bir şey olsaydı, burada öldürülmezdik" diyorlar. Şöyle de: Evlerinizde kalmış olsaydınız bile, öldürülmesi takdir edilmiş olanlar, öldürülüp düşecekleri yerlere kendiliklerinden çıkıp giderlerdi. Allah, içinizdekileri yoklamak ve kalplerinizdekileri temizlemek için (böyle yaptı). Allah içinizde ne varsa hepsini bilir.

"Uhut savaşında düşman, sayısı ve silahıyla Müslümanlardan kat kat fazla idi. Fakat zafer de, mağlubiyet de Allah'ın elinde olduğundan Müslümanlar üzerine bir emniyet duygusu indirildi. Bu yüzden bazı Müslümanlar uyumaya koyulmuştu.

Abdullah b. Mesut: 'Savaştaki uyku halinin Allah'tan namazdakinin ise şeytendan' olduğunu söyler.

Ebu Talha, Uhut günü ben de üzerine uyku çökenler arasında idim. Öyle ki, kılıcım defalarca elimden düştü; aldım, yine düştü, aldım tekrar düştü, diye olayı nakletmiştir.

Müfessirlere göre bu ayette bahsedilen ikinci grup insanlar ile münafıklar kast olunmuştur. Münafıkların buradaki ifadeleri, 'bize bundan bir fayda, bir pay var mı?, Bizim elimizden ne gelir?, tedbir konusunda bizim görüşümüz alındı mı?'gibi manalarla açıklanmıştır." (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Elmalılı, II, 405; Razı, VII, 127 vd.; Kutub, II, 490 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, II, 192 vd.)

إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ
مَا كَسَبُوا وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٥٥﴾

155. (Uhud'da) iki ordu karşılaştığı gün, sizi bırakıp gidenleri, sırf işledikleri bazı hatalar yüzünden şeytan (yerlerinden) kaydırmıştı. Yine de Allah onları affetti. Çünkü Allah, çok bağışlayıcıdır, halimdir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ
اِذَا ضَرَبُوا فِي الْاَرْضِ اَوْ كَانُوا غُزًّى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا
لِيَجْعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ حَسْرَةً ف۪ي قُلُوبِهِمْۜ وَاللّٰهُ يُحْي۪ وَيُم۪يتُۜ وَاللّٰهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿١٥٦﴾

156. Ey iman edenler! Sizler, inkar edenler ve yeryüzünde sefere çıkan veya savaşan kardeşleri hakkında: "Eğer bizim yanımızda kalsalardı ölmezler, öldürülmezlerdi" diyenler gibi olmayın. Allah bu kanaati onların kalplerine (kaybettikleri yakınları için onulmaz) bir hasret (yarası) olarak koydu. Canı veren de alan da Allah'tır. Allah, yaptıklarınızı hakkıyla görür.

وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ اَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ
مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾

157. Eğer Allah yolunda öldürülür ya da ölürseniz, şunu bilin ki, Allah'ın mağfireti ve rahmeti onların topladıkları bütün şeylerden daha hayırlıdır.

وَلَئِنْ مُتُّمْ اَوْ قُتِلْتُمْ لَاِلَى اللّٰهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾

[70]158. Andolsun, ölseniz de öldürülseniz de Allah'ın huzurunda toplanacaksınız.

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْۚ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَل۪يظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ
حَوْلِكَۖ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْاَمْرِۚ فَاِذَا عَزَمْتَ
فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّل۪ينَ ﴿١٥٩﴾

159. O vakit Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp

giderlerdi. Şu halde onları affet; bağışlanmaları için dua et; iş hakkında onlara danış. Kararını verdiğin zaman da artık Allah'a dayanıp güven. Çünkü Allah, kendisine dayanıp güvenenleri sever.

"Şura (istişare, danışma) prensibinin İslamiyet'te önemli bir yere sahip olduğu ayette açıkça ifade edilmiştir. Ancak, şûranın kapsamı, şekli ve bağlayıcı gücü konularında İslam bilginlerince farklı görüşler ileri sürülmüştür." (Ayrıntılar için bkz. Ateş, I, 510 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, II, 202 vd.; Ayrıca bkz. Tevbe 9/128; A'raf 7/199; Şu'ara 26/215; Kalem 68/4; İstişare konusunda ayrıca bak 42/38)

إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللّٰهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ وَإِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذ۪ي يَنْصُرُكُمْ
مِنْ بَعْدِه۪ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾

160. Allah size yardım ederse, artık size üstün gelecek hiç kimse yoktur. Eğer sizi bırakıverirse, ondan sonra size kim yardım eder? Müminler ancak Allah'a güvenip dayanmalıdırlar.

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ثُمَّ تُوَفّٰى
كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦١﴾

161. Bir peygambere, emanete hıyanet yaraşmaz. Kim emanete (devlet malına) hıyanet ederse, kıyamet günü, hainlik ettiği şeyin günahı boynuna asılı olarak gelir. Sonra herkese -asla haksızlığa uğratılmaksızın-kazandığı tastamam verilir.

"Bedir savaşında elde edilen ganimetlerin taksimi sırasında, kayıp bir eşya için, münafıkların 'herhalde Muhammet almıştır.' demeleri üzerine bu ayetin nazil olduğu rivayet edilir. Uhud savaşında Hz. Peygamberin stratejik noktaya yerleştirdiği okçuların, İslam ordusunun savaşı kazanma belirtisi üzerine, Hz. Peygamber tarafından 'herkesin aldığı ganimet kendisinin olacaktır' gibi bir söz söyleyeceği zannına kapılarak görevlerini terk etmeleri üzerine, onların bu zannını reddetmek için indirildiği de rivayet edilir." (Ayrıntılar için bkz. Razı, VII, 167 vd.; Ateş, I, 515 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, II, 210 vd.)

Ğulül: Gizlice almak, gizlemek, aşırmak ve hıyanet etmek anlamlarında kullanılan bir sözcüktür.

أَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّٰهِ كَمَنْ بَٓاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَأْوٰيهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ
الْمَص۪يرُ ﴿١٦٢﴾

162. Allah'ın hoşnutluğunu gözetenle Allah'ın hışmına uğrayan bir olur mu hiç? Berikisinin yeri cehennemdir. Cehennem ise ne kötü bir varış noktasıdır. (Bkz. Bakara 2/79; Al--i İmran 3/78)

هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَص۪يرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٣﴾

163. Onlar Allah katında derece derecedirler. Allah onların yaptıklarını görmektedir.

لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ اِذْ بَعَثَ ف۪يهِمْ رَسُولاً مِنْ اَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا
عَلَيْهِمْ اٰيَاتِه۪ وَيُزَكّ۪يهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ
وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿١٦٤﴾

164. Andolsun ki içlerinden, kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyan, (kötülüklerden ve inkardan) kendilerini temizleyen, kendilerine Kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur. Halbuki daha önce onlar apaçık bir sapıklık içinde idiler. (Ayrıntılar için bkz. Razı, VII, 181 vd.; Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, II, 216 vd.)

اَوَلَمَّٓا اَصَابَتْكُمْ مُص۪يبَةٌ قَدْ اَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَاۙ قُلْتُمْ اَنّٰى هٰذَاۜ قُلْ هُوَ
مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٦٥﴾

165. (Bedir de) iki katını (düşmanınızın) başına getirdiğiniz bir musibet, (Uhudda) kendi başınıza geldiği için mi "Bu nasıl oluyor!" dediniz? De ki: O, kendi kusurunuzdandır. Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter.

"Bedir de Müslümanlar müşriklerden 70 kişi öldürmüş, 70 kişi de esir almışlardı. Uhut ta ise 70 şehit verdiler. Ayeti kerimede geçen

'musibet' ile buna işaret ediliyor. Ve bunun, okçuların Allah Resulü'nün emrini tutmamalarından dolayı başlarına geldiği vurgulanıyor." (Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, II, 216 vd.)

وَمَٓا اَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٦٦﴾

[71]166. İki birliğin karşılaştığı gün sizin başınıza gelenler, ancak Allah'ın dilemesiyle olmuştur ki, (O),inananları bilsin diye(deneyip ortaya çıkarsın diye),

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اَوِ ادْفَعُوا
قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَاتَّبَعْنَاكُمْ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ اَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْاِيمَانِ
يَقُولُونَ بِاَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ﴿١٦٧﴾

167. Ve müminleri ayırd etmesi, münafıkları ortaya çıkarması için idi. Onlara: "Gelin, Allah yolunda çarpışın; ya da savunma yapın" denildiği zaman, "Harbetmeyi bilseydik, elbette sizin peşinizden gelirdik" dediler. Onlar o gün, imandan çok, kafirliğe yakın idiler. Ağızlarıyla, kalplerinde olmayanı söylüyorlardı. Halbuki Allah, onların içlerinde gizlediklerini daha iyi bilir. (Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, II, 219 vd.)

اَلَّذِينَ قَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ اَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا قُلْ فَادْرَؤُا عَنْ
اَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٦٨﴾

168. (Evlerinde) oturup da kardeşleri hakkında: "Bize uysalardı öldürülmezlerdi" diyenlere, "Eğer doğru sözlü insanlar iseniz, canlarınızı ölümden kurtarın bakalım!" de.

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتًا بَلْ اَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾

169. Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler; Rableri yanında rızıklara mazhar olmaktadırlar.

فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ
مِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾

170. Allah'ın, lütuf ve kereminden kendilerine verdikleri ile sevinçli bir halde arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehit kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar.

İstibşar: Deri anlamındaki 'beşer' den gelir. İnsanın sevinci yüzünün dersinden belli olduğu için, büyük sevinçlerde yüzünün rengi değiştiği için bu ad verilmiştir.

يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾

171. Onlar, Allah'tan gelen nimet ve keremin; Allah'ın, müminlerin ecrini zayi etmeyeceği müjdesinin sevinci içindedirler. (169-171. ayetleri nüz. kon. bkz. Emiroğlu, II, 224 vd.)

الَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلَّهِ وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ
أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾

172. Yara aldıktan sonra yine Allah'ın ve Peygamberin çağrısına uyanlar (özellikle) bunların içlerinden iyilik yapanlar ve takva sahibi olanlar için pek büyük bir mükafat vardır.

الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ
إِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾

173. Bir kısım insanlar, müminlere: "Düşmanlarınız olan insanlar, size karşı asker topladılar; aman sakının onlardan!" dediklerinde bu, onların imanlarını bir kat daha arttırdı ve "Allah bize yeter. O ne güzel vekildir!" dediler.

"Rivayete göre Uhut savaşında Müslümanların bir ara bozulduktan sonra tekrar toparlanmaları üzerine önemli bir sonuca ulaşamayan

düşman ordusunun kumandanı Ebu Süfyan, savaş alanını terk ederken Hz. Peygamber'e :

'Ey Muhammet! Önümüzdeki yıl Bedir meydanında seninle tekrar karşılaşacağız' tehdidini savurmuş; Hz. Peygamber de: 'inşallah' demişti. Ertesi yıl Ebu Sufyanın böyle bir hazırlık içinde bulunduğu haberi Medine'ye ulaşınca, Hz. Peygamber, bir süvari birliği ile düşmanı karşılamaya çıkmıştı. İşte bu ayet, düşman tarafından gelen bu haber karşısında Müslümanların azim ve kararlılığını, onların yüksek moral gücünü takdir ve ifade etmektedir."

فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوٓءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللّٰهِ
وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَظٖيمٍ ﴿١٧٤﴾

[72]174. Bunun üzerine, kendilerine hiçbir fenalık dokunmadan, Allah'ın nimet ve keremiyle geri geldiler. Böylece Allah'ın rızasına uymuş oldular. Allah büyük kerem sahibidir.

"Hz. Peygamber komutasındaki birlik, Ebu Süfyan ile bir yıl önce sözleşilen yerde onları bir hafta kadar bekledi; ancak bir miktar asker ile yola çıkan Ebu Süfyanın savaşmaktan korkarak geri dönmesi üzerine Müslümanlar da karlı alış verişler yaparak tekrar Medine'ye geldiler".

اِنَّمَا ذٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ اَوْلِيَٓاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ اِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنٖينَ ﴿١٧٥﴾

175. İşte o şeytan, ancak kendi dostlarını korkutur. Şu halde, eğer iman etmiş kimseler iseniz onlardan korkmayın, benden korkun.

"Ayete 'işte o şeytan, sizi kendi dostlarından korkutmaktadır' şeklinde mana vermekte mümkündür. Nitekim bazı müfessirler burada, Mekkelilerin Medine'deki Müslümanları ürkütmesi için propaganda yapmak üzere gönderdikleri Nuaym isimli kişiye işaret edildiğini belirtirler".

وَلَا يَحْزُنْكَ الَّذٖينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ اِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـًٔا يُرٖيدُ
اللّٰهُ اَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْاٰخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظٖيمٌ ﴿١٧٦﴾

176. (Resûlüm) İnkarda yarışanlar sana kaygı vermesin. Çünkü onlar, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onlara, ahretten yana bir nasip vermemek istiyor. Onlar için çok büyük bir azap vardır.

إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٧﴾

177. Şurası muhakkak ki, imanı verip inkarı alanlar, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Onlar için elim bir azap vardır.

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِأَنْفُسِهِمْ إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ
لِيَزْدَادُوا إِثْمًا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٧٨﴾

178. İnkar edenler sanmasınlar ki, kendilerine mühlet vermemiz onlar için daha hayırlıdır. Onlara ancak günahlarını arttırmaları için fırsat veriyoruz. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, VII, 224 vd.; Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, II, 240 vd.)

مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ
مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي
مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ
أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٩﴾

179. Allah, müminleri (şu) bulunduğunuz durumda bırakacak değildir; sonunda murdarı temizden ayıracaktır. Bununla beraber Allah, size gaybı da bildirecek değildir. Fakat Allah, elçilerinden dilediğini ayırd eder. O halde Allah'a ve peygamberlerine iman edin. Eğer iman eder, takva sahibi olursanız sizin için de çok büyük bir ecir vardır.

"Tefsirlerde bu ayetin, 'Ey Muhammet! Bize kimlerin iman edip kimlerin etmediğini bildir.' Diyen kafirlere cevap teşkil ettiği belirtilmektedir."

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ
سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾

180. Allah'ın, kereminden kendilerine verdiklerini (infakta) cimrilik gösterenler, sanmasınlar ki o, kendileri için hayırlıdır; tersine bu onlar için pek fenadır. Cimrilik ettikleri şey de kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

"Ayette geçen 'miras' kelimesi dolayısı ile tefsirlerde genellikle şu açıklamalar yapılmıştır: Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ın mülküdür. Ondan yararlananlar, hep O'nun mülkünü birbirlerinden devralmaktadırlar; o halde, Allah'ın mülkünde cimrilik etmeleri ne kadar yanlıştır! Bir gün, herkes ölecek ve malik olduğu şeyler üzerindeki mülkiyetini kaybedecektir; halbuki Allah bakidir ve mülk yine O'nundur." (179 ve 180. ayetlerle ilgili olarak bkz. Razı, VII, 230 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, II, 250 vd.)

لَقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ
سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا
عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿١٨١﴾

[73]181. "Gerçekten Allah fakir, biz ise zenginiz" diyenlerin sözünü andolsun ki Allah işitmiştir. Onların (bu) dediklerini, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ile birlikte yazacağız ve diyeceğiz ki: Tadın o yakıcı azabı!

"Yahudilerin bu alaylı ifadelerinin, peygamberleri öldürme günahı ile bir tutulması, bir taraftan bu sözleri söylemenin büyük günah sayıldığını, diğer taraftan da onların ilk günahının bundan ibaret olmadığını, daha önce de peygamberlerin canlarına kıydıklarını göstermektedir." (Ayrıntıları çin bkz. Ateş, I, 529 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, II, 254 vd.; Maide 5/64)

ذَٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١٨٢﴾

182. Bu, dünyada iken kendi ellerinizle yapmış olduğunuzun karşılığıdır. Yoksa Allah kullarına zulmetmez.

الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّىٰ يَأْتِيَنَا
بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ ۗ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ
وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٨٣﴾

183. "Doğrusu Allah bize, (gökten inen) ateşin yiyeceği (yakıp kor edeceği) bir kurban getirmedikçe hiçbir peygambere inanmamamızı emretti" diyenlere şöyle de: Size, benden önce mucizelerle, (özellikle) dediğiniz (mucize) ile nice peygamberler geldi. Eğer doğru insanlar iseniz, ya onları niçin öldürdünüz?

Bu ayet içeriğinden, Yahudilere daha önce gelen çeşitli mucizelerle birlikte, Hz. Peygambere gelmedikçe peygamberliğine inanmayacaklarını bildirdikleri, (nitelikleri ayette belirtilen) şekilde kurban getiren peygamberlerin geldiği ve bunları da öldürdükleri anlaşılmaktadır. Ayette de, geçmişte yaptıkları ortada iken, şimdiki bu isteklerinin gerçek niyetlerini örtmek için baş vurdukları bahane olduğu belirtiliyor.

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ جَاءُوا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ
وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿١٨٤﴾

184. (Resûlüm!) Eğer seni yalancılıkla itham ettilerse (yadırgama); gerçekten, senden önce apaçık mucizeler, sahifeler ve aydınlatıcı kitap getiren nice peygamberler de yalancılıkla itham edildi.

Yahudilerin bu tür davranışlarına, Hz. Peygamber (s.a.) çok üzülmüş olacak ki, onların, geçmiş peygamberlere de aynı şekilde davrandıkları hatırlatılarak teselli edilmekte, bu tür davranışların onların karakter yapısından kaynaklandığı, bu sebeple üzülmeye değer olmadığına işaret edilmektedir.

كُلُّ نَفْسٍ ذَٓائِقَةُ الْمَوْتِؕ وَاِنَّمَا تُوَفَّوْنَ اُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِؕ
فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَاُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَؕ وَمَا الْحَيٰوةُ
الدُّنْيَٓا اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾

185. Her canlı ölümü tadacaktır. Ve ancak kıyamet günü yaptıklarınızın karşılığı size tastamam verilecektir. Kim cehennemden uzaklaştırılıp cennete konursa o, gerçekten kurtuluşa ermiştir. Bu dünya hayatı ise aldatma metaından başka bir şey değildir.

لَتُبْلَوُنَّ فٖٓي اَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذٖينَ اُوتُوا
الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذٖينَ اَشْرَكُٓوا اَذًى كَثٖيرًاؕ وَاِنْ تَصْبِرُوا
وَتَتَّقُوا فَاِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ﴿١٨٦﴾

186. Andolsun ki, mallarınız ve canlarınız konusunda imtihana çekileceksiniz; sizden önce kendilerine kitap verilenlerden ve müşriklerden birçok üzücü sözler işiteceksiniz. Eğer sabreder ve takva gösterirseniz, muhakkak ki bu, (yapılacak) işlerin en değerlisidir.

Hayat ve ölüm insanları denemek için yaratılan iki olgu olduğuna göre, dünya malının da bu imtihanın bir bölümünü oluşturması doğaldır. O halde dünya malını da Allah'ın emir ve yasaklarına uygun olarak kullanmak gerekir. Çokluğu azdırmamalı, azlığı ümitsizliğe düşürmemeli, gereği gibi infak etmeli ve lüzumu halinde de Allah yolunda feda edilmesi bilinmeli, sabretmeyi öğrenmeli ve boş sözlere kulak verilmemelidir. Ayette öğütlenenler de bunlar olsa gerek...

وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مٖيثَاقَ الَّذٖينَ اُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ
وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَٓاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهٖ ثَمَنًا قَلٖيلًاؕ فَبِئْسَ
مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾

[74]187. Allah, kendilerine kitap verilenlerden, "Onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyeceksiniz" diyerek söz almıştı. Onlar ise bunu kulak ardı ettiler, onu az bir dünyalığa değiştiler. Yaptıkları alış-veriş ne kadar kötü!

"187-189: Bir dini, bir Kitabı kabul eden kimseler, onun içindekilere uymayı taahhüt etmişlerdir. Cenabı hak, gönderdiği bütün kitapları açıklamayı o dinin saliklerine emretmiştir. Bu ayetlerde, Yüce Allah'ın, Kitap ehlinden, insanlara gerçeği açıklamaları, Hakkın gönderdiği emirlerden hiç birisini gizlememeleri konusunda söz aldığı, Bu hususta Allah'a kesin söz vermelerine rağmen, dünya menfaati karşısında sözlerini unutup hakkı gizledikleri ifade edilmekte ve yapmadıkları şeyi yapmış gibi gösterip kendilerinin övülmesini isteyenlerin, acı azaptan kurtulamayacakları, mülkün gerçek sahibi olan Allah'ın her şeye kadir olduğu açıklanmaktadır." (Ateş, I, 534)

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَوْا وَيُحِبُّونَ أَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا
فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨٨﴾

188. Sanma ki ettiklerine sevinen, yapmadıkları ile övülmek isteyenler, evet, sanma ki onlar azaptan kurtulacaklardır. Onlar için elem verici bir azap vardır.

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٨٩﴾

189. Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Allah'ın her şeye gücü yeter.

اِنَّ فِي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَاٰيَاتٍ
لِاُو۬لِي الْاَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾

190. Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde aklıselim sahipleri için gerçekten açık ibretler vardır.

الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ
فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا
عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾

191. Onlar, ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken (her vakit) Allah'ı anarlar, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında derin derin düşünürler (ve şöyle derler:) Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni tesbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru !

"Allahteala, 190. ayette, göklerin ve yerin yaratılışı ile gece ve gündüzün değişimini, bir başka deyişle mekan ve zamanın ilahi kudrete delaletini aklı selim sahiplerinin ibret nazarına sunduktan ve böylece bizden, varlığın gerçek bilgisine ulaşma çabasını göstermemizi, özlü bir ifade ile istedikten sonra, 191. ayette, bu çabayı gösterenlerin, Allah'ın üstün kudretinin ve eşsiz sanatının eserlerini idrak etmeleri sonunda, O'na derin bir saygı ile yönelmelerinin kaçınılmaz olduğunu ortaya koymaktadır."

رَبَّنَا إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ ۖ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿١٩٢﴾

192. Ey Rabbimiz! Doğrusu sen, kimi cehenneme koyarsan, artık onu rüsvay etmişsindir. Zalimlerin hiç yardımcıları yoktur.

رَبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا
رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾

193. Ey Rabbimiz! Gerçek şu ki biz, "Rabbinize inanın!" diye imana çağıran bir davetçiyi (Peygamberi, Kur'an'ı) işittik, hemen iman ettik. Artık bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, ruhumuzu iyilerle beraber al, ey Rabbimiz!

رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدتَّنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ إِنَّكَ
لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿١٩٤﴾

194. Rabbimiz! Bize, peygamberlerin vasıtasıyla vad ettiklerini de ikram et ve kıyamet gününde bizi rezil-rüsvay etme; şüphesiz sen vadinden caymazsın!

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ بَعْضُكُمْ
مِنْ بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا
وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾

[75]195. Bunun üzerine Rableri, onların dualarını kabul etti. (Dedi ki:) Ben, erkek olsun kadın olsun -ki hep birbirinizdensiniz- içinizden, çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım. Onlar ki, hicret ettiler, yurtlarından çıkarıldılar, benim yolumda eziyete uğradılar, çarpıştılar ve öldürüldüler; Andolsun, ben de onların kötülüklerini örteceğim ve onları altlarından ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Bu mükafat, Allah tarafındandır. Allah; karşılığın güzeli O'nun katındadır.

لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿١٩٦﴾

196. İnkarcıların (refah içinde) diyar diyar dolaşması, sakın seni aldatmasın!

"Bazı müfessirlerin, müşrikleri geniş maddi imkanlar içinde görmeleri sebebiyle:'Gördüğümüze bakılırsa Allah'ın düşmanları huzur içinde, biz ise sıkıntıdayız' demeleri, bu ayetin inmesine sebep olarak gösterilmiştir. Elbette ki, bu benzeri ikazlarla Hz. Peygamberin şahsında bütün müminlere seslenilmektedir."

مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾

197. Azıcık bir menfaattir o. Sonra onların varacakları yer cehennemdir. O ne kötü varış yeridir!

لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾

198. Fakat Rablerine karşı gelmekten sakınanlar için, Allah tarafından bir ikram olarak, altlarından ırmaklar akan, ebedi olarak kalacakları cennetler vardır. İyi kişiler için Allah katındaki (nimetler) daha hayırlıdır.

وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنْزِلَ
إِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلّٰهِ لَا يَشْتَرُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولٰئِكَ
لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾

199. Ehli-i kitaptan öyleleri var ki, Allah'a, hem size indirilene, hem de kendilerine indirilene tam bir samimiyetle ve Allah'a boyun eğerek iman ederler. Allah'ın ayetlerini az bir paraya satmazlar. İşte onlar için Rableri katında ecirleri vardır. Şüphesiz Allah, hesabı çabuk olandır. (Ehli Kitap ile ilgili olarak bkz. Bakara 2/62, 121, 144; Al-i İmran 3/113, 114; Maide 5/83; A'raf 7/159)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾

200. Ey iman edenler! Sabredin; (düşman karşısında) sebat gösterin; (cihad için) hazırlıklı ve uyanık bulunun ve Allah'tan korkun ki başarıya erişebilesiniz.

A'Lİ İMRAN SURESİNİN SONU

4-NİSA SURESİ-92

سُورَةُ النِّسَاءِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla.

Resmi tertipte 4. iniş sırasına göre 92. sırada yer alan sure, hicretten sonra Medine'de inmiştir. Surede, kadınların, toplum içindeki durumu ve hukukuna dair hükümlerin, fazlaca yer alması sebebiyle, kadın anlamına gelen 'Nisa' adı verilmiştir.

Sure, içeriği bakımından, Bakaradan sonra Kur'an'ı Kerim'in en uzun suresi olup, 176 ayetten oluşmaktadır. Uzun olmasının sonucu olarak da içeriğini oluşturan konular da oldukça fazladır.

Surenin kısa özetini yapmadan önce, nazil olduğu zaman, muhatap olarak aldığı, toplum ve o toplumu oluşturan kişilerin, nasıl bir ortam içerisinde ve hangi koşullar altında, hayatlarını sürdürdüklerinin ana hatları ile bilinmesinde; İslam'ın kurmaya çalıştığı yeni nizam ve bu amaçla vaz ederek Peygamberine tebliğ ettiği hüküm ve prensiplerin daha kolay kavranması ve anlaşılabilmesi bakımlarından yararları olacaktır. Bu bakımdan **'Cahiliye Devri'** diye anılan dönemin, Nisa suresini ilgilendiren izlerinin önemli bölümlerini, yine aynı surenin emir ve yasaklarında tespit etmek mümkündür:

Öyle bir cemiyet ki orada, yetim çocukların, özellikle yetim kızların hak ve hukuku, vasi ve velileri tarafından çiğneniyor. Pis şeyler, temiz olanlara tercih ediliyordu.

Küçük çocuklara, zayıf kimselere ve kadınlara zulüm ve eziyetin her türlüsü reva görülüyor.

Kadının toplumdaki yeri düşük düzeyde tutuluyor, mirastan ve aile

hukuku ile ilgili her türlü haklarından mahrum bırakılıyorlardı. Mallarının ellerinden alınması için evlerine hapsediliyor, kadının kendisi de bir miras metaı (malı) olarak elden ele geçiyor, erkeğinin aklından geçen her türlü kötü düşünce, istek ve eylemlerinin, itirazsız ve çaresiz konusu oluyordu. Kadının toplumdaki bu düşük düzeyi, doğal olarak aile yapısını kökünden sarsıyor hatta anladığımız manada aile mefhumunu yok ediyordu.

Evlilik müessesesinin artık hilelere konu olan birer fuhuş ve ahlaksızlık yuvası olma dışında, elle tutulur hiçbir yanı kalmıyordu.

Fahiş faiz ve tefecilik uygulamaları sebebiyle, malların nerede ise tamamı, haram, batıl ve hileli yollardan temin ediliyor, emanete riayet edilmiyor, fakir fukaraya yardım adı altında yok denecek kadar az yapılan şeyler ise, sadece gösteriş için ya da aldatma aracı olarak kullanmak için yapılıyordu. Tek bir cümle ile ifade etmek gerekirse:

Toplum, her türlü insanlık ve ahlaki değerlerden yoksun, hak, hukuk, eşitlik, sosyal ve toplumsal düşünceden ve uygulamalarından mahrum edilmiş, her türlü kutsal değerlerden uzak bir kaos içerisinde çırpınıp duran bir hale düşürülmüştü.

Böylesi bir toplumun yaşadığı cahiliye devrinin ve o ortamda yaşayan insanların dertlerine çare olarak inen Nisa suresi, elbette ki, sayılan bütün bu sorunları kökünden halledecek, emir, yasak ve prensipler ile anlaşmazlıkların çözüm yollarını gösteren içerikten oluşacaktı. İşte o içeriği diğer deyimi ile muhtevayı kısaca şöyle özetleyebiliriz:

Kimin yetim sayılacağı ve yetimlerin hak ve hukukunu gösteren hükümler; aile hukuku çerçevesinde, karı-kocanın birbiriyle olan hak ve yükümlülükleri; miras ve mirasla ilgili her türlü hukuki, insani, ahlakı ve sosyal içerikleri beraberinde taşıyan çözüm yolları; vasiyet ve vasiyetle ilgili gereklilik, yeterlilik ve geçerlilik koşulları için konan hükümler.

Zayıfların hukuku. Ulul emre itaatin önemi; Allah ve Peygamberine asi olanların durumu; öğrenilen yeni haberlerin ulaşması gereken doğru makam, kişi ve hedeflere iletilmesi;

Kur'an ve sünnet ile ilgili bilgiler; İbadet ve her türlü muamelata dair hükümler; içtihat konusu ve önemine; Fuhuş ve tevbe ile ilgili hükümler;

İçki konusunda yeni ilkeler; şirk koşanların asla af edilmeye hak kazanamayacakları;

Emanete riayet; Müminin yanlışlıkla mümini öldürmesi ve kasten adam öldürmekle ilgili hükümler;

Canları ve malları ile cihat edenlerle ile cihada katılmayıp yerlerinde oturanların durumları;

Allah rızası için hicretin gereği; seferi durumda ibadetlerin nasıl yapılacağı ve bu durumla ilgili olarak sağlanan kolaylıklar;

Şahitlik yapmanın önemi; İmanın şartlarından hepsinin eksiksiz yerine getirilmesi gereği; Müslümanları bırakıp düşmanlardan dost edinenlerin hükmü;

Düşmana karşı her an hazır olma gereği; birlik ve beraberliğin önemi; antlaşmalar, siyasi ilişkiler ve gereğinde zalim yöneticiler ve düşmanlarla savaşmanın gerekeceği konusundaki ruhsatlar;

Ehli kitap mensupları arasında birbirinden farklı grupların var olduğu;

İyi ve kötü amel yapanların durumu; Yahudilerin çeşitli konulardaki iftiraları; Kur'an'ın daha önce gelen dinleri ve peygamberleri tasdik edici olarak indirildiği ve önceki dinlerde olduğu gibi vahiy yoluyla bildirildiği konusu;

Allah hakkında sadece gerçekleri konuşma gereği, Allah hakkında gerçek dışı konuşmaların yasak olduğu bildirildikten sonra, 'Kelaleten' (anne-baba ve çocukları olmadan) miras bırakanlarla ilgili hükümlerin bildirilmesiyle sure sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ
مِنْهُمَا رِجَالًا كَث۪يرًا وَنِسَٓاءًۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذ۪ي تَسَٓاءَلُونَ بِه۪ وَالْاَرْحَامَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ
رَق۪يبًا ﴿١﴾

[76]1. Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden sakının. Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten de sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir.

Görüldüğü üzere ayeti kerime, 'Ey insanlar!'şeklindeki bütün insanlara hitap ile başlıyor ve:

- 'Sizi bir tek nefisten (canlıdan, kişiden) yaratan...'
- 'Ve ondan da eşini yaratan..'
- 'Ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan..'
- 'Rabbiniz'den ittika (sakının, korunun) edin.'
- 'Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten sakının. Şüphesiz Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir.' şeklinde, analitik metotla tümcelerde gösterdiğimiz konulara değinerek son buluyor.

Ayette geçen 'bir tek nefis' ten murat, Hz. Ademdir. Çünkü Cenabı Allah ilk insan olarak Adem (a.s.)'ı topraktan yaratmıştır. Bu husus, Al-i İmran suresi 59. ayetinde '..Allah onu topraktan yarattı. Sonra ona "Ol!" dedi ve oluverdi' şeklinde ifade edilmektedir.

Ademden yaratılan eşi de Hz. Havva dır. Havva'nın mi yoksa Ademin mi önce yaratıldığı belli değildir diyenler varsa da, Ademin topraktan ilk yaratılan insan olduğu kesin olduğuna göre, ilk yaratılanın sonradan, başkasından bir kere daha yaratılması elbette ki söz konusu olamaz. Kur'an'ı Kerim'de, Hz. Havva'nın yaratılış şekli konusunda ayrıntılı bilgiler verilmemesine karşın, değişik kaynaklardan bir çok rivayetler vardır. Ancak, bu detayları burada anlatmaya imkanımız yoktur. Bu açıklamanın sonunda verilecek eserlerden dileyen okurlar rahatlıkla konuyu inceleyebilirler.

Hz. Adem ile Havva Anamızın bu aşamada yaratılan ilk çift oldukları bu şekilde belirlendikten sonra, bu ikisinden birçok erkeklerin ve kadınların yaratılıp yayılması hepimizin kolayca ve zorlanmadan anlayacağı doğal sonuç olmaktadır. Sonsuz kudret ve hikmetiyle iki kişiyi halk edip onlardan milyarlarca sayıya ulaşan insanlık alemini oluşturan Yüce Allah'tan sakınma veya korunma ihtarı ile amacın, insanları, bu müthiş olayı ciddi bir şekilde düşünmeye ve anlamaya yönlendirme amacına yönelik olma olasılığı oldukça fazladır.

Ayette yer alan **'Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulun-**

duğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten sakının' ibaresinin, o devir Araplarının birbirinden bir şey talep ettiklerinde: 'Allah hakkı için, akrabalık hakkı için rica ediyorum' şeklindeki hitaplarını çağrıştırıp kolay anlamalarını sağlamak için kullanıldığı ifade edilmektedir.

Naçiz kanımıza göre, Allah'a saygının hemen ardından, akrabalık haklarına riayetsizlikten sakınma tavsiyesinin yapılması ile, akrabalığa verilen önemin yanında, temelini yakın akrabaların oluşturduğu aile kurumuna İslam'ın verdiği büyük öneme işaret edilmektedir. Aile yapısı sağlam olan toplumların her bakımdan örnek toplumlar olduğu herkesçe bilinen bir husustur. İzleyen ikinci ayette de öncelikle yetimlerin durumuna değinilmesi, bizi bu şekilde düşünmeye sevk eden diğer etkendir. Çünkü, yetimlik aile şefkatinden mahrum olmak demektir ve aynı zamanda aile yapısını zayıflatan bir olgudur. Çünkü yetimleri korumak aynı zamanda aileyi korumanın başlıca öğelerinden biridir. (Ayetle ilgili daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Razı; VII, 305 vd.; Elmalılı, II, 456 vd.; Ateş, II, 550 vd.; Öztürk, K.İsl., s.531 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, III, 1 vd.)

وَاٰتُوا الْيَتَامٰٓى اَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَب۪يثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُٓوا اَمْوَالَهُمْ اِلٰٓى
اَمْوَالِكُمْ اِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَب۪يرًا ﴿٢﴾

2. Yetimlere mallarını verin, temizi pis olanla değişmeyin, onların mallarını kendi mallarınıza katarak (kendi malınızmış gibi) yemeyin; çünkü bu, büyük bir günahtır. (Bkz. Nüz. kon. Emiroğlu, III, 4 vd.; Ayrıca Bakara 2/83; Nisa 4/10, 36; En'am 6/152; İsra 17/34; Fecr 89/17; Beled 90/15; İnsan 76/8; Maun 107/1-2)

وَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامٰى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَٓاءِ مَثْنٰى وَثُلٰثَ
وَرُبَاعَ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَلَّا تَعُولُوا ﴿٣﴾

3. Eğer (kendileriyle evlendiğiniz takdir de) yetimlerin haklarına riayet edememekten korkarsanız beğendiğiniz (veya size helal olan) kadınlardan ikişer, üçer, dörder alın. Haksızlık yapmaktan korkarsanız bir tane alın; yahut da sahip olduğunuz (cariyeler) ile yetinin. Bu, adaletten ayrılmamanız için en uygun olanıdır.

"Yaratılıştan gelen kıskançlık duygusuna rağmen ayetin, erkeklere birden fazla kadınla evlenme izni vermesi öteden beri daha ziyade gayri Müslimler tarafında tenkit ve itiraza konu edilmiştir. Ancak İslam'ın bu iznini diğer talimatı ve hayatın değişen şartları içinde ele almak gereklidir. İslam'a göre zina kesin olarak haramdır; şu halde zinaya giden yolları tıkamak gerekir. Erkeğin güçlü ve yeterli, kadının ise zayıf ve isteksiz olması veya doğurgan olmaması halinde, savaş vb. gibi sebeple erkeklerin azalması ve kadınların çoğalması gibi durumlarda, erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi zaruri olabilir. Böyle durumlarda erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi bir emir değil ruhsattır. İkinci ve üçüncü eş olacak kadın da buna mecbur değildir. Ayrıca bu izin kayıtsız şartsız olmayıp adalet şartına bağlanmış, bu şarta riayet edemeyeceğinden korkanların tek kadınla yetinmesi emredilmiştir. Bütün bu kayıtlar ve şartlar bir arada düşünüldüğü zaman İslam'ın bu izninin, zaman içinde değişen şartlara ayak uydurma bakımından en müsait yol olduğu açıkça anlaşılacaktır."

Bu ayetin yorumu kanımızca, Nisa suresinin 129. ayeti gözardı edilerek yapılamaz. Her ne kadar 129. ayette yer alan **'...üzerine düşüp uğraşsanız da kadınlar arasında adil davranmaya güç yetiremezsiniz'** şeklindeki kayıt, müfessirlerin yorumlarına göre iki eşi aynı derecede beğenmek ve sevmek' anlamlarında sübjektif bir takdir ve yoruma bağlanmak isteniyorsa da; 129. ve diğer herhangi bir ayette bu görüşü destekleyen herhangi bir inandırıcı delile rastlanmamaktadır. Cenabı Allah, ne kadar çaba gösterilse gösterilsin iki eş arasında adaletin sağlanamayacağını açıkça ifade buyurduğuna göre, bunun tek açık anlamı bir eşli evliliktir; İslamiyet'in koyduğu prensip budur. Aksi ise belirtilen bir takım şartların oluşması halinde bir izinden, ruhsattan ibarettir.

İleri sürülen görüşlerde de ayetin nazil olduğu devirdeki ortam ve toplum yapısı ve şartları içerisinde haklılık payı bulunabilir. Ancak unutmamak gerekir ki, İslam dini, son dindir ve Kur'an hükümlerinin yürürlük süresi kıyamete kadardır. Bugün, içerisinde bulunduğumuz toplum yapısı ve şartları, bir eşli evliliğin en uygun ve en uygar yol olduğu şeklindeki görüşlerin doğru olduğu açıktır. Ve bu görüşler kesinlikle İslam'a en uygun görüşlerdi. (Daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Razı, VII, 326; Elmalılı, II, 464 vd.; Kutub, III, 62 vd.; Ateş, II, 556 vd.; Öztürk, K.İsl., s.534 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, III, 6 vd.; Esed, s.133/3-4. no. açk. Ayrıca: Bakara.2/83, 177, 215, 220; Nisa 4/2, 3, 6, 8, 10, 36, 127-129; En'am 6/152; İsra 17/34; İnsan 76/8-12; Fecr 89/17; Beled 90/12-15; Duha 93/9; Maun 107/1-2; Ayrıca Ahzap 33/50 ile ilg.açk)

وَاٰتُوا النِّسَاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَاِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ
هَنِيٓـًٔا مَرِيٓـًٔا ﴿٤﴾

4. Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile (cömertçe) verin; eğer gönül hoşluğu ile o mehrin bir kısmını size bağışlarlarsa onu da afiyetle yiyin.

Nihle: Ayette 'nihleten' şeklinde kullanılan bu ifade, kişinin hiçbir karşılık beklemeden, kendi rızasıyla bir şey isteyerek vermesi anlamına gelir.

Mehir: Evlenmekte olan erkeğin, evlenirken karısına verdiği veya vermeyi taahhüt ettiği belirli bir miktar para ya da parasal değeri olan her hangi bir eşya veya menfaat, iki kelime ile ekonomik değerdir. (Ayrıntılar için bkz. Razı, VII, 339 vd. ile VII, 484 vd.; TDV İlmihal, II, 217 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, III, 10 vd.; Nisa 4/24)

وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ اَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا
وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٥﴾

5. Allah'ın geçiminize dayanak kıldığı mallarınızı aklı ermezlere (reşit olmayanlara) vermeyin; o mallarla onları besleyin, giydirin ve onlara güzel söz söyleyin.

İnsanların hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli ve yaşamsal değeri olan ve aynı zamanda kişi ve toplumlar için önemli başka değerlerin üretiminde, araç olan malların, iyi ile kötüyü ayırt edemeyecek, bugünkü deyimle mümeyyiz olmayanların ellerine düşürülmemesi; malların ekonomik değerlerini korunmak için gereken önlemler yanında, bu durumda olanların mallarının idaresi ile görevlendirilen kimseler tarafından, yedirilmesi, giydirilmesi ve kısaca güzelce hayat sürdürmeleri için sağlanması gereken her türlü önlemlerin alınması emredilmektedir

Sefih: 'Aklı yetersiz, dengesiz, vurdumduymaz, hesabini kitabini bilmez, har vurup harman savuran kişi demektir.'

وَابْتَلُوا الْيَتَامٰى حَتّٰٓى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَۚ فَاِنْ اٰنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوٓا
اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْۚ وَلَا تَأْكُلُوهَٓا اِسْرَافًا وَبِدَارًا اَنْ يَكْبَرُواۜ وَمَنْ كَانَ
غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْۚ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِۜ فَاِذَا دَفَعْتُمْ
اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ فَاَشْهِدُوا عَلَيْهِمْۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيبًا ﴿٦﴾

6. Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri (gözetip) deneyin, eğer onlarda akılca bir olgunlaşma görürseniz hemen mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler (de geri alacaklar) diye o malları israf ile ve tez elden yemeyin. Zengin olan (veli) iffetli olmaya çalışsın, yoksul olan da (ihtiyaç ve emeğine) uygun olarak yesin. Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman yanlarında şahit bulundurun. Hesap sorucu olarak da Allah yeter. (5 ve 6. Ayetlerle ilgili ayrıntılar için bkz. Razı, VII, 339 vd.: Ateş, II, 560 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, III, 16 vd.)

لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَۖ وَلِلنِّسَٓاءِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ
الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ اَوْ كَثُرَۜ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴿٧﴾

[77]7. Ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır; ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınlara da bir pay vardır. Gerek azından, gerek çoğundan belli bir hisse ayrılmıştır.

وَاِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ اُو۬لُوا الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ
وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٨﴾

8. (Mirastan payı olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar miras taksimi sırasında hazır bulunurlarsa bundan, onları da rızıklandırın ve onlara güzel söz söyleyin.

"Bu iki ayetten birincisi cahiliye devri geleneklerini yıkarak mirastan kadının da payı olduğunu, Allah'ın onlar için ayırdığı bu payın mutlaka kendilerine verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. İkinci ayet ise İslam'ın getirdiği en geniş kardeşlik ve en insani dayanışma ve sosyal

adalet prensibi içinde, mirasta payı olmayan nispeten uzak akrabaya, o civarda bulunan fakir fukaraya mirastan bir şeyler verilmesini, gönüllerinin alınmasını, emeksiz elde edilen servete karşı muhtemel menfi duyguların önlenmesini emretmektedir."

وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللّٰهَ
وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٩﴾

9. Geriye eli ermez, gücü yetmez çocuklar bıraktıkları takdirde (halleri ne olur) diye korkacak olanlar (yetimlere haksızlık etmekten) korkup titresinler; Allah'tan sakınsınlar ve doğru söz söylesinler.

Yetimlerin veli ve vasileri, kendi çocuklarına istedikleri davranış şeklinin yetimlere de uygulanmasını istemelidirler. Bunu en azından bir gün kendi çocuklarının da yetim kalabileceklerini ve çaresizlik içine düşebileceklerini düşünerek yapmalıdırlar.

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامٰى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا
وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾

10. Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler şüphesiz karınlarına ancak ateş tıkınmış olurlar; zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir.

Yetim, ebeveynini kaybetmiş kendisini idare etmekten aciz olan küçük çocuklardır. Yüce Allah, yetimler konusunda Kur'an'ı Kerim'in çeşitli surelerinde, çok önemli hükümler içeren ayetler indirmiştir.

Bu surenin baş tarafında indirilen dokuz ayet dışında: Yine bu surenin 127. ayetinde yetim malı konusunda meal olarak şöyle denilmektedir: **'...Çaresiz çocuklar ve yetimlere karşı adil davranmanız için size okunan ayetler Allah'ın hükmünü apaçık ortaya koymaktadır.'** Yine En'am suresi 152. ve İsra suresi 34. ayetleri de, erginlik çağına erme öncesi dışında, yetim malına yaklaşmayı yasaklamakta, erginlik çağından önce de yaklaşmaya, sadece iyileştirme niyetiyle olma şartına bağlayarak müsaade etmektedirler. Duha suresinde de yetime eziyet edilmemesi emredilmiştir. Yukarıdaki 10. ayet hükmü de zaten hiçbir açıklamaya ihtiyaç göstermeyecek kadar açıktır.

Yetim malını yemek ve yetim malına zarar vermek en büyük günahlar arasında sayılmıştır. Hz. Peygamber bir hadisi şerifinde 'Yedi helak edici şeyden kaçınınız, bunlar: Allah'a ortak koşmak, büyü yapmak, haksız yere Allah'ın haram kıldığı bir canı öldürmek, yetim malı yemek, faiz yemek, savaştan kaçmak, bir şeyden habersiz inanmış namuslu bir kadına iftira etmek (Buhari Vesaya 23). Görüldüğü üzere yetim malını yemek Allah'a şirk koşma mertebesinde, büyük günah olarak kabul edilmektedir.

يوصيكم الله في اولادكم للذكر مثل حظ الانثيين فان كن نساء
فوق اثنتين فلهن ثلثا ما ترك وان كانت واحدة فلها
النصف ولابويه لكل واحد منهما السدس مما ترك
ان كان له ولد فان لم يكن له ولد وورثه ابواه فلامه الثلث
فان كان له اخوة فلامه السدس من بعد وصية
يوصي بها او دين اباؤكم وابناؤكم لا تدرون ايهم اقرب
لكم نفعا فريضة من الله ان الله كان عليما حكيما ﴿١١﴾

11. Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder. (Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler, ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, ana-babasından her birinin mirastan altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da ana-babası ona varis olmuş ise, anasına üçte bir (düşer). Eğer ölenin kardeşleri varsa, anasına altıda bir (düşer. Bütün bu paylar ölenin) yapacağı vasiyetten ve borçtan sonradır. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin size, fayda bakımından daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Bunlar Allah tarafından konmuş farzlardır (paylardır). Şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir.

"İslam'ın miras hukukunda, paylar ve mükellefiyetler arasında dengeleme yolu tutulmuş, daha çok harcama yapmak mecburiyetinde

olanlara daha çok, daha az harcama yapma durumunda olanlara daha az hisse verilmiştir. İslam aile hukukuna göre evlenirken mehir verecek, düğün masrafı yapacak olan erkektir. Evlendikten sonra da gerek muhtaç olan yakın akrabasına ve gerekse eş ve çocuklarına bakacak, onlara yiyecek, giyecek, mesken gibi asgari ihtiyaçlarını temin edecek yine erkektir. Ayrıca, nafaka yükümlülükleri de erkeklerin üzerindedir. Kız çocukların nafaka diye bir mükellefiyetleri yoktur. Ayrıca evlenirlerken mehir verme yükümlülükleri olmadığı gibi, mehir alma hakları vardır. İşte bu sebeplerledir ki, genellikle mirasta erkeklerin payı, kadınlara göre iki misli tutulmuştur."

وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ اَزْوَاجُكُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ
فَاِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ
بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا اَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ
اِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ
الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا
اَوْ دَيْنٍ وَاِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً اَوِ امْرَاَةٌ وَلَهُ اَخٌ
اَوْ اُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَاِنْ كَانُوا اَكْثَرَ
مِنْ ذٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصٰى
بِهَا اَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ
حَلِيمٌ ﴿١٢﴾

[78]12. Yapacakları vasiyetten ve borçtan sonra eşlerinizin, eğer çocukları yoksa, bıraktıklarının yarısı sizindir. Çocukları varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Çocuğunuz yoksa, sizin de, yapacağınız

vasiyetten ve borçtan sonra, bıraktığınızın dörtte biri onlarındır (zevcelerinizindir). Çocuğunuz varsa, bıraktığınızın sekizde biri onlarındır. Eğer bir erkek veya kadının, ana babası ve çocukları bulunmadığı halde (kelale şeklinde) malı mirasçılara kalırsa ve bir erkek yahut bir kız kardeşi varsa, her birine altıda bir düşer. Bundan fazla iseler üçte bire ortaktırlar. (Bu taksim) yapılacak vasiyetten ve borçtan sonra, kimse zarara uğramaksızın (yapılacak)tır. Bunlar Allah'tan size vasiyettir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir, halimdir.

Kelale şeklinde, malı yan hısımlarına kalan kimselerin paylarını açıklayan kısımda geçen, erkek kardeş ve kız kardeşten maksat, ana bir kardeşlerdir. Öz kardeşlerin durumu bu surenin son ayetinde açıklanmaktadır. 11 ve 12. ayetlerle ilgili daha ayrıntılı bilgiler için: (Bkz. Razı, VII, 376 vd.; Elmalılı, II, 477 vd.; Ateş, II, 568 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, III, 31-43; Öztürk, K.İsl., s.538 vd.; Miras ile ilgili ayetler Nisa 4/7, 8, 11, 13, 19, 33, 127, 176; Ahzap 33/6; Fecr 89/19.)

İSLAMDA MİRAS BÖLÜŞÜMÜ

ÖLENİN :

A- Çocuklarının Miras Hakkı:

1. Kız -erkek birkaç çocuğu varsa: Erkekler kızların iki katı hisse alır.
2. İki ve daha çok kız bırakır ve oğlu yoksa: Mirasın 2/3'ünü birlikte alırlar.
3. Bir tek kız bırakır ve oğlu yoksa: Kız mirasın ½ 'sini alır.

Sünnette açıklanan bir dördüncü hal var, oda şöyledir :

Ölenin :

1. Ölen geriye bir kız ile bir de oğlunun kızını bırakırsa:

a. Kızına mirasın ½ si kalır.

b. Oğlunun kızına 1/6'sı düşer. ki bu ikisinin toplamı ½ +1/6 =2/3.

2. Ölenin oğlu ölmüş ve geriye oğlunun oğlulları kalmışsa:

Bunlar babalarının yerine geçerler. Ne var ki ölenin kendi oğluda varsa, bu torunlarına miras düşmez. Bütün mal oğluna kalı.

Hacb; Bir üst tabakadaki mirasçıların bir alt derecedeki mirasçıları mirastan mahrum bırakmasına denir.

Ölenin :

1. Birinci derecedeki çocuğu erkek ise: Kendisinden aşağı derecedekini yani ölenin torunun mirastan düşürür.

2. Birinci derecedeki çocuk kız ise: Kız kendisine ait miras payını aldıktan sonra geri kalan oğlunun çocuğuna yani torununa düşer :

a. Torun erkek ise geri kalanın tamamını alır.

b. Torun kız ise: Ölenin kızına ½ verilir torununada 1/6 verilir. Böylece ½ +1/6 =2/3 ulaşır. Çünkü bunlar rütbeleri değişik iki kız kabul edilirler. Kız olmaları dolayısıyle üçte iki ye katılırlar. Dereceleri değişik olduğundan dolayı payları değişik olur. Biri mirasın yarısını öteki altıda birini alır.

3. Üst derecedeki çocuklar iki kız ise: Bunlar 2/3 alırlar. Alt derecedeki çocuk kız ise bir şey düşmez meğer ki kendi derecesinde veya alt derecede erkek olsun o zaman bu kız, o erkekle beraber kalan mirası alır. Erkeğe kızın iki katı hesabıyla kalan miras aralarında bölüştürülür.

B - Anne - Babanın Miras Hakkı:

1. Ölenin anne baba ve çocukları varsa:

Anne ve babasının her birine 1/6 düşer.
Anne ve baba ile birlikte bir kızı varsa :

a) Kıza ½ düşer.
b) Anne babaya her birine 1/6 düşer.
c) Ayrıca mirasın kalan kısmını baba alır.

2- Ölenin çocukları ve kardeşleri yoksa:

a- 1/3 annesine
b- 2/3 babasına düşer.

3. Ölenin anne babasıyla birlikte kardeşleride varsa:

a) Ölenin bir kardeşi varsa annenin payı 1/3 dır.
b) Ölenin birden fazla kardeşleri varsa annenin payı 1/6 ya düşer.

Baba ile birlikte kardeşler mirasçı olamazlar. Yanlız annenin hakkını 1/3 'den 1/6 ya düşürürler. Fakat Abdullah İbni Abbas, kardeşler , anneden eksilttikleri1/6 hisseyi (ki bu 1/3=2x1/6 dır) alırlar demiştir. Kardeşler 1/6 alınca Kardeşleriyle birlikte varis olan babası ise, kalanın 2/3'ünü alır..

Ö=anne Kardeşler baba =6
1/6 + 1/6 + 4/6 = 6

Fakat bu görüş cumhura göre geçersizdir. Cumhurun kanaatı baba ile birlikte kardeşler mirasçı olamazlar.

4-Kadın ölür, geriye kocası ve anne babasını bırakırsa:

a. Kocası mirasın ½ sini alır.
b. Annesi 1/3 nü alır.
c. 1/6'sınıda babası alır.

Not: Bu bölüşme feraize aykırı olduğu için bunu düzeltmeye dair 3 görüş vardır.

Birinici durumda: Koca hakkını aldıktan sonra kalan malın 1/3'ünü anneye vermişler ki buda bütün mirasın 1/6'si demektir.

İkinci durumda: Ölen kişi geriye bir kadın ile anne babasını bırakmış ise karısı hissesini aldıktan sonra geri kalanın 1/3'ü annesine düşer.

Üçüncü durumda: Koca öldüğü zaman kocanın annesi bütün mirasın 1/3'ünü alır.

C - Karı - Kocanın Miras Hakkı:

1. Ölen kadın ise:

a. Çocuğu yoksa : Kocası bıraktığı mirasın ½ sini alır.
b. Çocuğu varsa : Kocası mirasın ¼ ünü alır.

2. Ölen koca ise:

a. Çocuğu yoksa: Karısı mirasın ¼'ünü alır.
b. Çocuğu varsa: Kaç cocuğu olursa olsun erkek yada kız olsun. Karısı mirasın 1/8'nin alır.
c. Karıları birden fazla ise: Hepsi ¼ 'e veya 1/8 'e ortak olur.

D - Kelale'nin Mirası: (Zayıf ve aciz kimseye kelale denir.)

Burada sözü edilen anne bir kardeşleridir.

Kadın veya erkek ölenin: Anne baba ve çocukları yoksa: Anne birkardeşlerden:

1-. Bir erkek veya bir kız kardeş kalmışsa: Bunlar mirasın 1/6'sını alırlar.
2- Eğer anne bir erkek ve kız kardeşleri birden fazla ise:

Bunlar mirasın 1/3 'ünü kendi aralarında bölüşüler.

E - (A, B, C, D) şıklarında belirtildiği şekilde mirasın bölüştürülmesi:

a. Borçlar ödendikten;

b. Vasiyetler, yerine getirildikten sonra yapılır.

Borçlar sahih olacaktır.

Vasiyetler mirasın 1/3'nü geçmeyecek.

Bazı mirasçıları, miras dışı bırakmak kastıyla yapılan vasiyetler geçersizdir.

Miras bölüştürülmesiyle ilgili bu bölüm Prof. Dr. Süleyman Ateş'in tefsirindeki bilgiler esas alınarak düzenlenmiştir.

Mirasın bölüştürülmesi ile ilgili kadın- erkek paylarının farklı oluşu en çok tenkit edilen konular arasında yer almaktadır. Yapılan bu tenkitlerin eksik ve yanlış bilgilenmelerden kaynaklandığı da bir gerçektir. Konunun detaylarına burada giremiyoruz. (Bkz. Öztürk, K.İsl., s.538-541)

تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٣﴾

13. Bunlar, Allah'ın (koyduğu) sınırlardır. Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse Allah onu, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır; orada devamlı kalıcıdırlar; işte büyük kurtuluş budur.

وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا
فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٤﴾

14. Kim Allah'a ve Peygamberine karşı isyan eder ve sınırlarını aşarsa Allah onu, devamlı kalacağı bir ateşe sokar ve onun için alçaltıcı bir azap vardır.

"Hukuk sistemleri, varislerin alacağı paylarda olduğu gibi, yakınlık ve uzaklık derecesine göre akrabanın varis olup olmayanını tayın konusunda da farklı telakki ve uygulamaları benimsemişlerdir. Mesela İslam dışı bazı sistemlerde ölenin çocukları varsa ana babası varis olamamaktadır. İslam miras hukuku payları dağıtırken adil denge esasına riayet ettiği gibi, varisleri tayin ederken de yakınlık derecesi ile beraber faydayı göz önüne almış, dünya ve ahret hayatında ölüye faydası dokunan ve dokunacak olan akrabayı mirastan mahrum bırakmamıştır." (Bkz. Allah'a ve Peygamber isyan edenlerle ilgili ayetler Nis 4/22, 80, 115; Maide 5/56; Tevbe 9/61, 63; Ra'd 13/18; Ahzap 33/36; Cin 72/23)

وَالّٰت۪ي يَأْت۪ينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَٓائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ
اَرْبَعَةً مِنْكُمْۚ فَاِنْ شَهِدُوا فَاَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتّٰى
يَتَوَفّٰيهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَب۪يلًا ﴿١٥﴾

[79]15. Kadınlarınızdan fuhuş yapanlara karşı aranızdan dört şahit getirin. Eğer şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıp götürünceye yahut Allah onlara bir yol açıncaya kadar evlerde hapsedin.

وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنْكُمْ فَاٰذُوهُمَاۚ فَاِنْ تَابَا وَاَصْلَحَا
فَاَعْرِضُوا عَنْهُمَاۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ تَوَّاباً رَح۪يماً ﴿١٦﴾

16. İçinizden fuhuş yapan her iki tarafa ceza verin; eğer tövbe eder, uslanırlarsa artık onlara ceza verip eziyet etmekten vazgeçin; çünkü Allah tövbeleri çok kabul eden ve çok esirgeyendir.

"Bu iki ayet fuhuş denilen çirkin fiil ile ilgilidir. Müfessirlerin çoğuna göre her ikisi de zina şeklindeki fuhşa ait olup, birincisi evlilerin zinası, ikincisi ise bekarların zinası hakkında ilk devirlerde tatbik edilen cezayı açıklamaktadır. Daha sonra gelen ayet (Nur 2) ve hadisler ile Hz. Peygamberin tatbikatına göre bu ayetler nesih edilmiş, bekarların zinası için belli sayıda sopa, evlilerin zinası için ise recm cezası getirilmiştir. Bazı müfessirlere göre ise ayetler nesih edilmemiş; yani hükümleri yürürlükten kaldırılmamış; bu ayetlerden birincisi kadınlar arasındaki sevicilik fuhşuna, ikinci ayet ise erkekler arasındaki livata fuhşuna aittir; ve bunların cezası ayetlerde olduğu gibidir. Kadın ile erkek arasındaki zina fuhşunun cezası ise Nur suresindeki ayette açıklanmıştır." (Bkz. Razı, VII, 418; Emalılı, II, 489; Ateş, II, 575 vd.; Öztürk, K.İsl., s.541; Esed, s.136/14. no. açk. ve Nesih kon s.30/87. no.açk.)

اِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللّٰهِ لِلَّذ۪ينَ يَعْمَلُونَ السُّٓوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَر۪يبٍ
فَاُو۬لٰٓئِكَ يَتُوبُ اللّٰهُ عَلَيْهِمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَل۪يماً حَك۪يماً ﴿١٧﴾

17. Allah'ın kabul edeceği tevbe, ancak bilmeden kötülük edip de

sonra tez elden tevbe edenlerin tevbesidir; işte Allah bunların tevbesini kabul eder; Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir.

وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ
الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ
أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٨﴾

18. Yoksa kötülükleri yapmayı sürdürüp de içlerinden birine ölüm gelip çatınca "Ben şimdi tevbe ettim" diyenler ile kafir olarak ölenler için (kabul edilecek) tevbe yoktur. Onlar için acı bir azap hazırlamışızdır.

Bu iki ayette cahillikleri sebebiyle günah işleyenlerin tevbelerinin kabul edileceği bildirilmektedir. Yalnız bu tevbenin kabul edilmesi için makul bir zaman içinde yapılması gerekmektedir. Tevbeyi günahlarına paravan olarak kullanmaya kalkışanların tevbeleri kabul olunmayacağı gibi, üstelik azap görecekleri de beyan edilmektedir. (Daha ayrıntılı bilgi için bkz, Razı, VII, 427 vd.; Öztürk, K.İsl., s.542; Nüz. Kon. Emiroğlu, III, 44 vd.; Nisa 4/18, 48; Yusuf 12/33; Zümer 39/53)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّسَاءَ كَرْهًا
وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ إِلَّا أَنْ يَأْتِينَ
بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ
فَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا ﴿١٩﴾

19. Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız size helal değildir. Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğinizin bir kısmını ele geçirmeniz için de kadınları sıkıştırmayın. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız (biliniz ki) Allah'ın hakkınızda çok hayırlı kılacağı bir şeyden de hoşlanmamış olabilirsiniz.

"İslam'dan önce Araplar kadına çok kötü muamele ediyor. Bu cümleden olarak kocası ölen kadını, onun miras bıraktığı mal gibi telakki ediyorlar, kadın istemese bile onunla evlenme veya başkasıyla evlendirme hakkına sahip olduklarını düşünüyorlar, kadını kullanarak maddi menfaat sağlama yoluna gidiyorlardı. Ayet bütün bu haksızlıklara son vermiş, kadına yaraşır hakları getirmiştir."

وَاِنْ اَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍۙ وَاٰتَيْتُمْ اِحْدٰيهُنَّ
قِنْطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْـٔاًۜ اَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَاِثْمًا
مُبِينًا ﴿٢٠﴾

[80]20. Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın. Siz iftira ederek ve apaçık günah işleyerek onu geri alır mısınız?

"İslam'da erkek, evleneceği kadına, mehir adıyla bir mal verir. Bunun miktar örf, adet ve emsale göre tayin edilir. Mehir kadının hakkı onun özel malıdır. Peşin verilmemiş ise kocasının ölmesi veya boşanması halinde kadına derhal ödenmesi gerekir. Erkeklerin çeşitli yollar ve desiselerle bu hakkı kısmen veya tamamen yemeleri, veya verdiklerini zorla geri almalarının meşru olmadığı ayette açıklanmaktadır."

وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ اَفْضٰى بَعْضُكُمْ اِلٰى بَعْضٍ وَاَخَذْنَ
مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٢١﴾

21. Vaktiyle siz birbirinizle haşir-neşir olduğunuz ve onlar sizden sağlam bir teminat almış olduğu halde onu nasıl geri alırsınız!

"Bir kadınla evlenip birleşen ya da birleşecek bir ortamda onunla baş başa kalan koca, onu boşadığı takdirde mehrinin tamamını öder. Birleşme ve halvet olmadan boşanma halinde ise, kadın mehrin yarısına hak kazanmış olur."

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ اٰبَٓاؤُ۬كُمْ مِنَ النِّسَٓاءِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَۜ اِنَّهُ كَانَ
فَاحِشَةً وَمَقْتاًۜ وَسَٓاءَ سَب۪يلاً ﴿٢٢﴾

22. Geçmişte olanlar bir yana, babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin; çünkü bu bir hayasızlıktır, iğrenç bir şeydir ve kötü bir yoldur.

İslamdan önce Arapların üvey anneleri ile evlenme şeklindeki çok çirkin olan adetlerinin bu ayetle yasaklanması ile birlikte evlenme yasağı konusunda getirilen diğer hükümler de bundan sonraki ayetlerde sayılmaktadır:

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ اُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَاَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ
وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْاَخِ وَبَنَاتُ الْاُخْتِ وَاُمَّهَاتُكُمُ
الّٰت۪ٓي اَرْضَعْنَكُمْ وَاَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَاُمَّهَاتُ
نِسَٓائِكُمْ وَرَبَٓائِبُكُمُ الّٰت۪ي ف۪ي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَٓائِكُمُ
الّٰت۪ي دَخَلْتُمْ بِهِنَّۘ فَاِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْكُمْۘ وَحَلَٓائِلُ اَبْنَٓائِكُمُ الَّذ۪ينَ مِنْ اَصْلَابِكُمْۙ وَاَنْ
تَجْمَعُوا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ
غَفُوراً رَح۪يماًۙ ﴿٢٣﴾

23. Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren analarınız, süt bacılarınız, eşlerinizin anaları, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlar-la (nikahlanıp da) henüz birleşmemişseniz kızlarını almanızda size bir

mahzur yoktur. Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı; ancak geçen geçmiştir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

"Ayetin 'Evlenip de birleşmediğiniz kadınların kızları ile evlenmenizde sakınca yoktur' mealindeki kısmından maksat, anası nikah altında iken onun kızını da almak değildir. Caiz olan, bir erkeğin nikahlayıp da birleşmeden boşadığı kadının başkasından olma kızı ile evlenmedir. Ayette evlenmesi kesin olarak yasaklananlar dışında kalan akraba ile evlenmek, bazı şart ve zaruretler icabı caiz kılınmış olmakla beraber, hadisler akraba olmayanlarla evlenmeyi tavsiye etmiştir."

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَٰلِكُمْ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ
مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ
عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا
حَكِيمًا ﴿٢٤﴾

[81]24. (Harp esiri olarak) sahip olduğunuz cariyeler müstesna, evli kadınlar da size haram kılındı. Allah'ın size emri budur. Bunlardan başkasını, namuslu olmak ve zina etmemek üzere mallarınızla (mehirlerini vererek) istemeniz size helal kılındı. Onlardan faydalanmanıza karşılık kararlaştırılmış olan mehirlerini verin. Mehir kesiminden sonra (bir miktar indirim için) karşılıklı anlaşmanızda size günah yoktur. Şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir.

"Bazı dinlerde ve bunlara dayalı hukuklarda kadın, kendisi ile evlenecek erkeğe vermek üzere mal (drahoma) edinir; yani bu sayede erkeklerin kendisine ilgi göstermesi sağlanır. İslam'da ise kadın bizatihi değerlidir. Onun malına değil kendisine rağbet edilir. Kadın değil onunla evlenmek isteyen erkek bir şeyler verir ve onun adına da mehir denilir." 22, 23 ve 24. ayetlerle ilgili daha ayrıntılı bilgiler için: (Bkz. Razı, VII, 451-510; Ateş, II, 584 vd.; Öztürk, K.İsl., s.543 vd.; Nüz. hk. Emiroğlu, III, 49-69)

وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا اَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ
اَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيمَانِكُمْ بَعْضُكُمْ
مِنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ وَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ
بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ اَخْدَانٍ فَاِذَا
اُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ
مِنَ الْعَذَابِ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَاَنْ تَصْبِرُوا خَيْرٌ
لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٥﴾

25. İçinizden, imanlı hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyen kimse, ellerinizin altında bulunan imanlı genç kızlarınız (sayılan) cariyelerinizden alsın. Allah sizin imanınızı daha iyi bilmektedir. Hep aynı köktensiniz (insanlık bakımından aranızda fark yoktur). Öyle ise iffetli yaşamaları, zina etmemeleri ve gizli dost da tutmamaları şartı ve sahiplerinin izni ile onları (cariyeleri) nikahlayıp alın, mehirlerini de normal miktarda verin. Evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa onlara, hür kadınların cezasının yarısı (uygulanır). Bu (cariye ile evlenme izni), içinizden günaha düşmekten korkanlar içindir. Sabretmeniz ise sizin için daha hayırlıdır. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

"Zina kesin olarak haramdır. Bir ücret karşılığı anlaşarak geçici bir zaman için evlenmek meşru değildir. Metres ve dost tutmak da zinanın değişik başka bir biçimidir. Bir Müslüman'ın evlilik ihtiyacı karşısında yapacağı şey, imkanı varsa öncelikle bir mümin ve hür bir kadınla evlenmektir. Müslüman olmayan ehli kitaba mensup kadınlarla da evlenmesi caizdir. Sonra sırasıyla mümin ve mümin olmayan cariye ile evlenmek gelir. Cariye bir başkasına ait olduğu için onunla evlenmenin bazı sakıncaları vardır. Bu sebeple cariye ile evlenmekten ise sabredip, evlenme imkanına kavuşmayı beklemek daha iyidir. Ayetin cariyelere 'kızlarınız' diyen ve 'bütün insanların aynı kökten geldikleri, insan evladı olduklarını' düşünerek onların hor görülmemesini, onlarla evlenmekten çekinmeye gerek olmadığını bildiren kısmı,

İslam'ın insana verdiği değer bakımından önemli vesikalar mahiyetindedir. İslam da köle ve cariyenin tek asli kaynağı savaştır. Savaş esirleri için tek alternatif kölelik ve cariyelik değildir. Esir, köle ve cariye statüsüne geçirilmiş ise, bu taktirde onlara yapılan muamele hür insanlarınkine oldukça yakındır ve hedef hidayete ermelerini temindir'. (Daha fazla bilgi için bkz. Razı, VII, 511 vd.; Ateş, II, 596 vd.; Esed, s.139/26. no.açk.)

Muhsenat: Zinadan uzak, iffetli ve namuslu kadınlar, evlenmek üzere tavsiye edilen kadınlar. Özetle muhsane deyimi:

1- Evli bir kadını,

2- İffetli bir kadını,

3- Hür bir kadını ifade eder.

Haden: Gizli tutulan dost ile sevişme. Coğulu Ehdan'dır.

Sifah ve Biğa: Para karşılığı herkes ile zina eden kimse.

يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ
عَلَيْكُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾

26. Allah size (bilmediklerinizi) açıklamak ve sizi, sizden önceki (iyi)' lerin yollarına iletmek ve sizin günahlarınızı bağışlamak istiyor. Allah hakkıyla bilicidir, yegane hikmet sahibidir.

وَاللّٰهُ يُرِيدُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ
اَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا ﴿٢٧﴾

[82]27. Allah sizin tövbenizi kabul etmek ister; şehvetlerine uyanlar (kötü arzuların esiri olanlar) ise büsbütün yoldan çıkmanızı isterler.

Bu ayette tevbenin kabulü şarta bağlanmıştır. Hata işleyip tevbe edenlerin, şehvetlerine uyanlara uyup da işledikleri hatalarını, tevbesi kabul olmayacak günahlar şekline dönüştürmemeleri gerekir. Özetle, haktan saptırmak isteyenlere tabi olmamak lazımdır. İşte böyle davrananlar hakkındaki hükmünü Yüce Allah izleyen 28. ayette bildirmektedir:

يُر۪يدُ اللّٰهُ اَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْۚ وَخُلِقَ الْاِنْسَانُ ضَع۪يفًا ﴿٢٨﴾

28. Allah sizden (yükünüzü) hafifletmek ister; çünkü insan zayıf yaratılmıştır.

"Şu halde dini teklifler ve vazifeler birer yük değildir; tam aksine insanı dünya ve ahret hayatında çıkmaza düşmekten, altından kalkamayacağı ya da kendisine fayda yerine zarar getirecek iş ve davranışlardan alıkoyan, böylece yükünü hafifleten temrinler, düzenlemeler ve irşatlardır."

Bu ayet, adeta, yaratılış bakımından zayıf olduğu bildirilen insanlar hakkında, Yüce Allah'ın, Kur'an'ı Kerim'in değişik ayetlerinde belirtilen istekleri özetlenmektedir. Olumlu ve olumsuz içerikli bu isteklerin büyük bölümü, bu surede, bir kısmı da diğer surelerde yer almaktadır: (26, 27 ve 28. ayetlerle ilgili daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Elmalılı, II, 504 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, III, 50-70; Ayrıca Bakara 2/185; Nisa 4/26-28, 31, 40, 48, 110, 147; Araf 7/157; Hac 22/78)

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُٓوا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ
تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُٓوا اَنْفُسَكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ
رَح۪يمًا ﴿٢٩﴾

29. Ey iman edenler! Karşılıklı rızaya dayanan ticaret olması hali müstesna, mallarınızı, batıl (haksız ve haram yollar) ile aranızda (alıp vererek) yemeyin. Ve kendinizi öldürmeyin. Şüphesiz Allah, sizi esirgeyecektir.

Karşılıklı rızaya dayanan, nitelik, nicelik (miktar), bakımlarından hile, hurda, desise katılmamış, gerek elde edilmesi gerekse elden çıkarılması batıl yollardan birisine dayandırılmayan mal ve değerleri konu alan ticari işlem ve münasebetler, İslam'ın kabul ettiği, onayladığı ve özendirdiği işlerdendir. Kısaca, mallarınızı aranızda haksız yere yemeyin; ticaretinizi karşılıklı güven içerisinde yapın; bütün kazanç ve edinimler ve bunların kullanılmaları, harcanmaları ve elden çıkarılmaları da batıl olmayan meşru yollardan olsun. Ayetin başında bunlara işaret edilmektedir.

Ayetin son bölümünden kastedilenin, hayatınızı meşru yollar dışına kaydırıp mecazı anlamda, **kendinizi manen öldürmeyin**, şeklinde olabileceği gibi, gerçek anlamda, **intihar etmeyin, birbirinizi öldürmeyin ve öldürtmeyin,** anlamında da olabilir. Kanımızca, takip eden 30. ayet hükmü, ikinci olasılığı güçlendirmektedir.

Batıl: Hırsızlık, hainlik, gasp, kumar, faiz, israf, sefil hayat sürme gibi, kısaca, bütün meşru olmayan neden ve dileklerin hepsini içine alan konumlarda ki davranış, işlem ve edinimlerin tamamı.

وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا وَكَانَ
ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾

30. Kim düşmanlık ve haksızlık ile bunu yaparsa,onu ateşe koyacağız; bu ise Allah'a çok kolaydır.

"Karşılıklı rızaya dayanan mal-para,emek-ücret, vb. mübadele çeşitleri, hem kişiler, hem de, onların teşkil ettiği toplum için faydalıdır ve bu sebeple de meşrudur. Rızasız ve haksız kazançlar ise geçici refah ve menfaatler sağlamakla beraber arkasından isyanlar, ihtilaller ve felaketler getirir. Ayet 'başkasının malını' demek yerine, 'mallarınızı' demek suretiyle 'milli servet' mefhumuna ışık tutmaktadır. Mali haksızlıkların getirdiği felaketlerden birisi ve en önemlisi katildir; Haksızlıklarla ve haram yollardan servet yapmak, fert ve cemiyet olarak, adım adım ölüme gitmek demektir. Çünkü, ferdin intikam duygusu, ferdi öldürmelere yol açarken, sosyal sınıflar arası intikam duygusu da, sosyal patlamalar ve ihtilallere sebep olmaktadır."

اِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَٓائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ
وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

31. Eğer yasaklandığınız büyük günahlardan kaçınırsanız, sizin küçük günahlarınızı örteriz ve sizi şerefli bir yere sokarız.

"İnsanlar, melekler gibi yaratılıştan ötürü günahtan korunmuş değillerdir. Suç işleme kabiliyetleri de vardır; faziletleri de. Faziletleri, nefis arzularına karşı verdikleri mücadeleden gelmektedir. Kul elinden geleni yapınca Mevla, ufak tefek kusurları örtecek yüze vurmayacaktır."

وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِه۪ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍۜ لِلرِّجَالِ نَص۪يبٌ مِمَّا
اكْتَسَبُواۜ وَلِلنِّسَٓاءِ نَص۪يبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَۜ وَسْـَٔلُوا اللّٰهَ مِنْ فَضْلِه۪ۜ
اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمًا ﴿٣٢﴾

32. Allah'ın sizi, birbirinizden üstün kıldığı şeyleri (başkasında olup da sizde olmayanı) hasretle arzu etmeyin. Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri var, kadınların da kazandıklarından nasipleri var. Allah'tan lütfünü isteyin; şüphesiz Allah her şeyi bilmektedir.

İster kadın olsun ister erkek herkesin, yaratılıştan gelen birtakım yetenek ve özellikleri vardır. Ayette işaret edilen husus, kişinin kendi kabiliyetinin niteliğini, niceliğini, kapsam ve gücünü iyi anlaması, kavraması, kısaca kendi kendisini iyi tanıması ve her insanda bulunan birbirinden farklı yetenek ve özelliklerin, Allah vergisi olduğu bilinci içerisinde, hayatını düzenlemesi ve sürdürmesidir. Kabiliyeti olmadığı bir konuda, başkası yapıyor diye kıskançlık duygularına kapılarak boşuna sarf edeceği çaba, hem kendisine, hem ailesine hem de topluma zarar verir hale dönüşebilir. Halbuki kendi yeteneklerini doğru değerlendirip, onlara uygun çalışması başarıya giden en doğru yol olurdu. Küçüklerin de hayata bu anlayış içerisinde hazırlanması gerekir. Allah, her canlıya ve özellikle insana, çalışma ve yeteneklerine göre nimet ve kısmetler vermiştir; başkasında olana göz dikerek ömür geçirmek yerine, herkesin kendisindekini görmesi, onun kıymetini bilmesi ve kendisine düşen görevleri yaptıktan sonra, rızkını Allah'tan beklemesi ve O'na tevekkül etmesi en doğru hareket olur. Kaldı ki İslam kıskançlık ve hasedi haram kılmıştır. İlim sahibine, infak ve hayır hasenat işleyene bakarak keşke onlar gibi olsam ve ben de onların yaptıklarını yapabilsem şeklindeki iyi niyetli özenme haset değildir.

وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَۜ وَالَّذ۪ينَ
عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ فَاٰتُوهُمْ نَص۪يبَهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ شَه۪يدًا ﴿٣٣﴾

33. (Erkek ve kadından) her biri için, ana, baba ve akrabanın bıraktığından (hisselerini alacak olan) varisler kıldık. Yeminlerinizin bağladığı kimselere de paylarını verin. Çünkü Allah her şeyi görmektedir.

Bu surenin baş tarafında, mirasla ilgili bölümde geniş bir şekilde izah edildiği üzere, ölen bir kimsenin mirası, geride kalanlara, akrabalık dereceleri ve konan diğer bir takım ölçü ve kriterlere göre bölüştürülür ve bu işlem her ölüm hadisesinden sonra devam edip gider. Ayetin ilk bölümünde bu hususa işaret edildikten sonra, son bölümünde de, mirasla ilgili ayetler nazil olmadan önce ve cahiliye döneminden kalıp, mirasın bölüştürülmesine dair olan uygulamalarla ilgili olarak yapılmış, eski akitlerin de, gözardı edilmemesi tavsiye ve gerekenin yapılması emri verilmektedir. En azından şimdilik, uygulama sahası dışında kalan bu konunun detaylarına girmiyoruz. İlgi ve merak duyanlar şu eserlere bakabilirler. (Bkz. Kutub, III, 201 vd.; Ateş, II, 606 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, III, 77; Ayrıca Nisa 4/8; Nahl 16/91; Maide 5/89; Enfal 8/75)

'Yeminlerin bağladığı kimseler' cahiliye devri adetine göre bir nevi mukaveleli mirasçılar idiler. Sonradan nazil olan Enfal suresinin 75. ayeti, miras konusunda 'rahim akrabalarına öncelik vermiştir

Nüşuz: Kadının kocasına kafa tutup isyankar bir vaziyet almasına denir. Sözlük anlamı ise, yükseklik, tümseklik, engel şeklindedir.

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ
عَلٰى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ
قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّٰهُ وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ
فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ
فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا ﴿٣٤﴾

[83]34. Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için saliha kadınlar itaatkardır.

Allah'ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi (kimse görmese de namuslarını) koruyucudurlar. Baş kaldırmasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezlerse) dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür.

"Erkeklerin maddi ve manevi özellikleri ile ekonomik rolleri onların aile reisi olmalarını tabii kılmıştır. Aile küçük bir toplumdur. Toplum düzenle yaşar. Düzen ise bir reis, bir idareciyi zaruri kılar. İslam da devlet başkanından aile reisine kadar her idareci, ilahi talimata göre hareket etmek, yönetmek mecburiyetindedir. Şu halde onlara itaat demek bu talimata itaat demektir. İdare eden veya edilen bu talimatın dışına çıkar, itaatsızlık ederse yaptırım uygulanır. Burada söz konusu olan kadının kocasına itaatsızlığıdır. Çare olarak önce öğüt vermek, sonra yatak boykotu ve daha sonra da hafifçe dövme tavsiye edilmiştir. Kuran'ı bize tebliğ eden Hz. Muhammet (s.a.), hiçbir zaman kadın dövmediği gibi **'Kadını eşek gibi dövüp günün sonunda onu koynunuza almanız olacak şey midir?'** buyurarak ümmetini uyarmıştır. Dövme müeyyidesi kullanıldığı takdirde kadının canını yakmayacak ve vücudunda iz bırakmayacak şekilde uygulanması gerektiği de ifade buyurulmuş. Şu halde dayağı İslam getirmemiş, aksine onu hafifleterek ortadan kaldırmaya yönelmiştir. Ayrıca kadına da, kocasından şikayetçi olması halinde hakem ve hakime baş vurma, hakkını arama imkanı vermiştir."

Konuyu bu tarz yorumlarla ve açıklamalarla geçiştirmeye kalkmak tatmin edici olmamaktadır. Bu işin çözümü ile ilgili bir püf noktasının bulunduğuna yürekten inanmaktayız. İslam gibi modern ve kıyamete kadar hükümlerinin yürürlükte kalacağı bilinen bir dinde; günümüz toplumundaki yüksek ve etkin önemi herkes tarafından bilinen ve kabul edilen kadın hakkında, böyle bir ilkel yöntemin uygulanmasının hem de yasal bir müeyyide olarak yer alması düşünülemez. İnsana son derece değer veren ve onu bir çok ayetinde açık açık belirten İslam dini; insan olmanın ötesinde, bir anne olarak çok değer verdiği, cennetleri ayaklarının altına serdiği kadına, bu muameleyi reva görmez.

Burada sözkonusu olan kadını dövme keyfiyetinin, sembolik mahiyette bir uyarıya yönelik olduğunu destekleyen Sad suresinin 44. ayet hükmünü göterebiliriz. Eyyüb (a.s.) karısının bir davranışına kızmış ve iyileştiğinde karısına 100 değnek vuracağına yemin etmiştir. Hastalıktan kurtulduktan sonra yaptığı yemini bozmaması için, Yüce

Allah'ın, 100 adet otsu nesnelerden oluşan bir bağı karısına bir kere dokundurmasının yeterli olacağını buyurduğnu sözü geçen ayetten öğrenmkteyiz.

Kitabın giriş kısmında, tefsir başlığı altındaki kısa açıklamada da değinildiği üzere, Kur'an'ı Kerim'i tefsir ederken en başta, ayetleri diğer ayetlerle tefsir etmek başlıca prensiptir. O halde söz konusu bu iki ayet birlikte ele alındığında, dövme keyfiyetinin, bazılarının savunduğu gibi kadına zulüm, eza anlamındaki dövme biçiminde anlaşılması olası değildir. (Ayrıca bkz. Sad 38/44 ayetin açıklaması)

Tefsir ve gramer üstatlarının buna bir çözüm getireceklerine inancımız tamdır. Konu ile ilgili görüşümüzü bu şekilde özetledikten sonra, düşünce tarzımızı doğrulayan ve meseleyi çözen bir başka görüş te şöyledir.

Özetle: Kadının, toplumun temel taşı kabul edilen aile düzenini ve dolayısıyla toplum düzenini tehlikeye sokan davranışlarını, ayetin, aşamalı olarak önlemeye çalıştığı; kocanın karısı ile olan anlaşmazlığını çözmesi için ayette sözü edilen ilk girişimlerinin sonuç vermemesi halinde, bu son çareye baş vurulacağı ve bundan sonraki safhanın, **'kamu düzeni ile alakalı olduğu,'** bu sebeple darp yetkisinin kocaya verilmiş bir yetki olmayıp, artık **'kamusal bir yaptırıma'** dönüştüğü ve bir **'had cezası'** mahiyeti kazandığı, bu sebeple, cezanın kocası tarafından uygulanamayacağı, ancak kamu otoritesi tarafından, tespit edilecek esaslar içerisinde uygulanabileceği görüşü ve yorumu yapılmaktadır.

Bu görüş, en azından konuya değişik bir çözüm alternatifi getirmesi ve yeniden üzerinde düşünmeye ve tartışmaya neden olacağı bakımlarından, bir hukukçu olarak bize göre, dikkate değer, mantık ve akla uygun görüş olarak öne çıkıyor. Biz de öyle değerlendiriyoruz. (Öztürk, K.İsl., s.552 vd.; Ayrıca bkz. Esed, s.143/45 nolu. açk.)

وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ اَهْلِه۪ وَحَكَمًا مِنْ
اَهْلِهَاۚ اِنْ يُر۪يدَٓا اِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَاۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَل۪يمًا
خَب۪يرًا ﴿٣٥﴾

35. Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerse Allah aralarını bulur; şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.

وَاعْبُدُوا اللّٰهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِه۪ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَبِذِي
الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبٰى وَالْجَارِ الْجُنُبِ
وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّب۪يلِۙ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْۜ اِنَّ
اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًاۙ ﴿٣٦﴾

36. Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anababaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlar (köle, cariye, hizmetçi ve benzerlerine) iyi davranın; Allah kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmez.

"Allah'a kul olmanın gereği böyle bir ahlaka sahip olmaktır. Kabasaba, haksız, zalim, cimri, herkese kötülük eden... kimseler yalnızca bazı ibadetleri yapmakla Allah katında makbul bir kul olamazlar".(Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, VIII, 28 vd.; Elmalılı, II, 520 vd.; Ateş, II, 614 vd.)

اَلَّذ۪ينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَٓا اٰتٰيهُمُ
اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ۜ وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِر۪ينَ عَذَابًا مُه۪ينًاۚ ﴿٣٧﴾

37. Bunlar cimrilik eden ve insanlara da cimriliği tavsiye eden, Allah'ın kendilerine bir lütuf olarak verdiğini gizleyen kimselerdir. Biz, kafirler için alçaltıcı bir azap hazırladık.

وَالَّذ۪ينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ رِئَٓاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ
وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَر۪ينًا فَسَٓاءَ قَر۪ينًا ﴿٣٨﴾

[84]38. Allah'a ve ahret gününe inanmadıkları halde mallarını, insanlara gösteriş için sarf edenler de (ahrette azaba dûçar olurlar). Şeytan bir kimseye arkadaş olursa, ne kötü bir arkadaştır o!

وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ
وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ عَلِيمًا ﴿٣٩﴾

39. Allah'a ve ahret gününe iman edip de Allah'ın kendilerine verdiğinden (O'nun yolunda) harcasalardı ne olurdu sanki! Allah onların durumunu hakkıyla bilmektedir.

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَاِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ
مِنْ لَدُنْهُ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾

40. Şüphe yok ki Allah zerre kadar haksızlık etmez. (Kulun yaptığı iş, eğer bir kötülük ise, onun cezasını adaletle verir.) İyilik olursa onu katlar (kat kat arttırır), kendinden de büyük mükafat verir

فَكَيْفَ اِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلٰى هٰؤُلَاءِ شَهِيدًا ﴿٤١﴾

41. Her bir ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de onlara şahit olarak gösterdiğimiz zaman halleri nice olacak!

"Bütün peygamberler ümmetlerine aynı iman esaslarını getirmişlerdir. Nizam ve ahlak sahasında ise -prensipler değişmemekle beraber- medeni ve içtimai şartlara göre şekiller ve uygulamalar değişmektedir. Son Peygamber Muhammet Mustafa (s.a.) insanların ilim ve medeniyetçe en ileri devrelerinde onlara rehber olacak en kamil dini getirmiş ve tebliğ etmiştir. Peygamberlerinin getirdikleri iman ve nizamı, değiştiren veya inkar edenler, ahrette muhakeme edilecek ve peygamberleri de onların aleyhinde şahitlik edeceklerdir. Hatemül enbiya (s.a.) ise bütün peygamberlerin lehinde şahitlik edecek onları tasdik eyleyecektir.

Buharının rivayetine göre Resulullah (s.a.) İbni Mesuttan kendisine Kur'an okumasını istemiş, onun: 'Sana indirildiği halde ben mi sana okuyacağım?' demesi üzerine; 'Evet onu başkasından dinlemek

hoşuma gidiyor'. buyurdu. Ben de Nisa suresini okudum. 41. ayete gelince Reslullah (s.a.): 'Şimdilik yeter' dedi, bir de baktım ki gözlerinden yaşlar boşanıyor."

يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ تُسَوّٰى بِهِمُ الْاَرْضُ
وَلَا يَكْتُمُونَ اللّٰهَ حَدِيثًا ﴿٤٢﴾

42. Küfür yoluna sapıp peygamberi dinlemeyenler o gün yerin dibine batırılmayı temenni ederler ve Allah'tan hiçbir haberi gizleyemezler.

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى حَتّٰى تَعْلَمُوا
مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا اِلَّا عَابِرِى سَبِيلٍ حَتّٰى تَغْتَسِلُوا وَاِنْ كُنْتُمْ
مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَٓاءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَٓاءَ فَلَمْ تَجِدُوا
مَٓاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْدِيكُمْ اِنَّ اللّٰهَ
كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾

43. Ey iman edenler! Siz sarhoş iken -ne söylediğinizi bilinceye kadar- cünüp iken de -yolcu olan müstesna- gusül edinceye kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya bir yolculuk üzerinde bulunursanız, yahut sizden biriniz ayak yolundan gelirse, yahut kadınlara dokunup da (bu durumlarda) su bulamamışsanız o zaman temiz bir toprakla teyemmüm edin: Yüzlerinize ve ellerinize sürün. Şüphesiz Allah çok affedici ve bağışlayıcıdır.

Ayeti kerimede, ne söylediğini anlamayacak derecede sarhoş olanların ve yolculuk hali müstesna, cünüp olanın, yıkanıncaya kadar namaza yaklaşmaması emredilmektedir. Ayet metninden anlaşılacağı üzere, içki içmiş olmak, namaz kılmaya, eğer şuuru açık ve okuduğunu anlayacak durumda ise mani olarak kabul edilmemektedir. İçki içmek ve uyuşturucunun cinsi ne olursa olsun kullanılması haramdır. Çoğu haram olanın azı da haramdır. Haram işleyeni Yüce Allah, dilerse af eder dilerse ceza verir. İçki içmekle bir kimse kulluk-

tan çıkmayacağına göre, imandan çıkmış olmamak kaydı ile ve ayette belirtildiği üzere okuduğunu anlamayacak derece sarhoş olmamak şartıyla namazını kılmalıdır ve terk etmemelidir. Bu durumda kılınan namazın takva ve sevap yönü elbette ki zayıf olacaktır. Ne var ki kılmamaktan kılınmasının daha iyi olacağı anlaşılmaktadır. Bu da şartlar ne olursa olsun, namaz kılmanın her şeyden önemli olduğuna dikkat çeken diğer bir husustur. Namazı terk için mazerete yol yoktur. Ancak, burada yanlış anlaşılmasına meydan vermemek için bir hususa dikkat çekmekte yarar vardır.

Burada namaz kılınmasına mani değildir dememiz, İslam'ın sarhoş olmayacak kadar içki içmeye ve bu durumlarda da namaz kılmaya ruhsat verdiği şeklinde hiçbir surette yorumlanamaz. İslam dini haram saydığı hiçbir şey için ruhsat vermez. Burada vurgulanmak istenen namazı terk etmeye mazeretin olmadığı hususudur. O durumda olanların namazı terk etmesinden kılmasının daha iyi olacağı şeklinde anlaşılması keyfiyetidir.

Cünüp olma durumunda, namaz kılmak için gereğince yıkanıp cünüp olma durumundan çıkmış olmak lazımdır. Ancak, hastalık veya yolculuk halinde yıkanma zorluk ya da tehlike yaratacaksa, bu durumda, teyemmüm edilmesine cevaz verilmektedir. Kadınla temasın kişiyi cünüp kılacağı ve tuvalete gitmenin de abdest bozacağı ayette hükme bağlanmıştır.

Teyemmüm, hem gusül için hem de abdest için söz konusudur. Aranan şart, suyun bulunmaması ya da kullanıma elverişli olmadığı konusunda geçerli bir mazeretin varlığıdır. Yolculuk ve normal durumlarda, gusül, abdest ve teyemmüm ile ilgili hükümler hakkında geniş bilgi, abdest konusunun ele alındığı Maide Suresinin 6. ayeti ile ilgili açıklama sırasında verilecektir. (Ayrıntılar içib bkz. Elmalılı, II, 522 vd.; Ateş, II, 618 vd.; Kutup, III, 234 vd.; Öztürk, K.İsl., s.556 vd.; Öztürk, K.T.K., s.162; Nüz. kon. Emiroğlu, III, 102 vd.; Esed, s.145/54. no.açk.)

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ
وَيُرِيدُونَ أَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ ﴿٤٤﴾

44. Kendilerine Kitap'tan nasip verilenlere baksana! Sapıklığı satın alıyorlar ve sizin de yoldan çıkmanızı istiyorlar!

Ayetin muhatapları, kendilerine kitaptan nasip verilenlerin kimler olduğu, 'Sapıklığı satın alma'dan kastın ne olduğu ve nihayet nüzulu konularında çeşitli görüşler vardır. Üzerinde mutabık kalınan hususlardan biri, bunların ehli kitaptan Yahudiler veya Yahudi dinine girmiş olan Araplar olduğu ve kendilerine verilen kitabın bir bölümünü kabul edip bazı bölümlerini kabul etmedikleri veya çıkar karşılığı, arzuları istikametinde değiştirdikleri; diğeri de kendi sapıklıkları yetmiyormuş gibi Müslümanları da yoldan çıkarmak için çaba harcadıklarıdır. (Ayrıntılar için bkz. Elmalılı, II, 525; Razı, VIII, 60; Nüz. kon. Emiroğlu, III, 106 vd.)

وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِاَعْدَٓائِكُمْؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَلِيًّاۗ وَكَفٰى بِاللّٰهِ نَص۪يرًا ﴿٤٥﴾

[85]45. Allah düşmanlarınızı sizden daha iyi bilir. Gerçek bir dost olarak Allah yeter, bir yardımcı olarak da Allah kafidir.

مِنَ الَّذ۪ينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِه۪ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا
وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيًّا بِاَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِي الدّ۪ينِۜ وَلَوْ اَنَّهُمْ
قَالُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاَقْوَمَۙ وَلٰكِنْ
لَعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ اِلَّا قَل۪يلًا ﴿٤٦﴾

46. Yahudilerden bir kısmı kelimeleri yerlerinden değiştirirler, dillerini eğerek, bükerek ve dine saldırarak (Peygambere karşı) "İşittik ve karşı geldik", "dinle, dinlemez olası", "raina" derler. Eğer onlar "İşittik, itaat ettik, dinle ve bizi gözet" deselerdi şüphesiz kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olacaktı; fakat küfürleri (gerçeği kabul etmemeleri) sebebiyle Allah onları lanetlemiştir. Artık pek az inanırlar.

"Yahudiler Allah'ın kendilerine gönderdiği kitabı tahrif etmiş, kelime ve cümlelerin yerlerini değiştirmiş, manalarını saptırmış, gerçekleri ve bu arada Hz. Peygamberin geleceğini müjdeleyen kısımları örtmüş, bozmuş ve inkar etmişlerdir. Resulullah'ın zamanında da ilk anda kötü maksatlarını belli etmeyecek sözler kullanarak onu tahkir etmek ve kinlerini tatmin eylemek yoluna gitmişlerdir. Mesela 'raina' kelimesi, bizi gözet manasına gelir, ayn'ın kesresi biraz uzatılarak söylenirse 'raina' bizim çobanımız manasına gelir. İşte buna benzer kelime oyun-

ları ile akıllarınca peygambere hakaret ediyorlardı. Ayet onların oyunlarını bozmakta ve haklarında hayırlı olacak yolu göstermektedir."

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ آمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ
نَطْمِسَ وُجُوهًا فَنَرُدَّهَا عَلَى أَدْبَارِهَا أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا أَصْحَابَ
السَّبْتِ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٤٧﴾

47. Ey ehl-i kitap! Biz, birtakım yüzleri silip dümdüz ederek arkalarına çevirmeden, yahut onları, cumartesi adamları gibi lanetlemeden önce (davranarak), size gelenleri doğrulamak üzere indirdiğimize (Kitab'a) iman edin; Allah'ın emri mutlaka yerine gelecektir.

"Tams; (temese- netmisu): Bir şeyin izini, varlık sebeplerini ve belirtilerini ortadan kaldırmak; yüz şeklini değiştirmek; tanınmaz hale getirmek, 'yüzsüzleştirmek' anlamlarında kullanılır. Bunlardan başka sözlük manası ile: Başkalaştırmak, çevirmek, dümdüz etmek, silmek yok etmek, ışığını gidermek, kör etmek anlamlarını da ifade eder." (Ayrıca bkz. Bakara 2/65; A'raf 7/163-166)

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ
بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَى إِثْمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾

48. Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını, (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur.

Bu ayet ile bu surenin 116. ayetinin hükümlerinden anlaşılacağı üzere. Allah'a şirk koşup şirk üzerinde ölenler dışında herkes, Allah'ın affını umabilirler.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنْفُسَهُمْ بَلِ اللَّهُ يُزَكِّي مَنْ يَشَاءُ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٤٩﴾

49. Kendilerini temize çıkaranlara ne dersin! Hayır, Allah dilediğini temize çıkarır ve hiç kimse kıl payı kadar haksızlık görmez. (Ayrıca bkz. Esed, 148/66-67. no.açk.)

اُنْظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَؕ وَكَفٰى بِه۪ٓ اِثْماً مُبٖيناً ﴿٥٠﴾

50. Bak, nasıl da Allah üzerine yalan uyduruyorlar; apaçık bir günah olarak bu (onlara) yeter!

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖينَ اُو۫تُوا نَصٖيباً مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ
وَيَقُولُونَ لِلَّذٖينَ كَفَرُوا هٰٓؤُ۬لَٓاءِ اَهْدٰى مِنَ الَّذٖينَ اٰمَنُوا سَبٖيلاً ﴿٥١﴾

51. Kendilerine Kitaptan nasip verilenleri görmedin mi? Putlara ve batıla (tanrılara) iman ediyorlar, sonra da kafirler için: "Bunlar, Allah'a iman edenlerden daha doğru yoldadır" diyorlar!

"Ehli kitaptan Ka'b b. el-Eşref Medine'den Mekke ye gelmiş, müşrikleri Hz. Peygamber ve Müslümanlar aleyhine kışkırtarak beraber mücadeleye çağırmıştı. Bu arada müşrikler **'Bizim dinimiz mi yoksa, Muhammet'in dini mi haktır hangimiz doğru yoldayız?'**diye sormuşlar ve 'Siz doğru yoldasınız' cevabını almışlardı. Yukarıdaki ayet bu olay nedeni ile nazil olmuştur." (Ayrıntılar için bkz. Kutub, III, 268 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu III, 122 vd.)

اُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُؕ وَمَنْ يَلْعَنِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصٖيراًؕ ﴿٥٢﴾

[86]52. Bunlar, Allah'ın lanetlediği kimselerdir; Allah'ın rahmetinden uzaklaştırdığı (lanetli) kimseye gerçek bir yardımcı bulamazsın.

اَمْ لَهُمْ نَصٖيبٌ مِنَ الْمُلْكِ فَاِذاً لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقٖيراًۙ ﴿٥٣﴾

53. Yoksa onların mülkten (hükümranlıktan) bir nasipleri mi var? Öyle olsaydı insanlara çekirdek filizi (kadar bir şey bile) vermezlerdi. (Nüz. kon. bkz. Emiroğlu; III, 125 vd.)

اَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلٰى مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ۚ فَقَدْ اٰتَيْنَٓا اٰلَ اِبْرٰهٖيمَ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَاٰتَيْنَاهُمْ مُلْكاً عَظٖيماً ﴿٥٤﴾

54. Yoksa onlar, Allah'ın lütfundan verdiği şeyler için insanlara haset mi ediyorlar? Oysa İbrahim soyuna Kitabı ve hikmeti verdik ve onlara büyük bir hükümranlık bahşettik.

فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ بِه۪ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُ وَكَفٰى بِجَهَنَّمَ سَع۪يراً ﴿٥٥﴾

55. Onlardan bir kısmı İbrahim'e inandı, kimi de ondan yüz çevirdi; (onlara) kavurucu bir ateş olarak cehennem yeter.

اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا سَوْفَ نُصْل۪يهِمْ نَاراً كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ
بَدَّلْنَاهُمْ جُلُوداً غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَز۪يزاً حَك۪يماً ﴿٥٦﴾

56. Şüphesiz ayetlerimizi inkar edenleri gün gelecek bir ateşe sokacağız; onların derileri pişip acı duymaz hale geldikçe, derilerini başka derilerle değiştiririz ki acıyı duysunlar! Allah daima üstün ve hakimdir.

وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
خَالِد۪ينَ ف۪يهَا اَبَداً لَهُمْ ف۪يهَا اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلاًّ ظَل۪يلاً ﴿٥٧﴾

57. İnanıp; iyi işler yapanları da, içinde ebediyen kalmak üzere girecekleri, zemininden ırmaklar akan cennetlere sokacağız. Orada onlar için tertemiz eşler vardır ve onları koyu (tatlı) bir gölgeye koyarız.

"Buraya kadar meallerini verdiğimiz on üç ayet müşrik, putperest, ehli kitap... kafirlerin psikolojilerini tahlil ederek davranışlarının sebeplerini ve akıbetlerini ve akıbetlerini açık bir şekilde ortaya koyuyor ve müminlerin ibret almalarını istiyor."

اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰى اَهْلِهَا وَاِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ
اَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِه۪ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَم۪يعاً بَص۪يراً ﴿٥٨﴾

58. Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder.

Allah size ne kadar güzel öğütler veriyor! Şüphesiz Allah her şeyi işitici, her şeyi görücüdür.

"Ayetin emanete ve adalete riayet emri ebedi genel bir düstur olmakla beraber, güzel de bir nüzul sebebi vardır. Hz. Peygamber (s.a.) Mekke'yi fethedince, Kabe'ye bekçilik yapan Osman b. Talha kapıyı kilitlemiş, Kabe'nin üzerine çıkmış ve anahtarları vermeyi reddederek: **'Senin peygamber olduğunu bilseydim onu verirdim.'** demişti. Hz. Ali anahtarları ondan zorla aldı, kapıyı açtı. Hz. Peygamber içeri girerek iki rekat namaz kıldı, çıkınca amcası Abbas, anahtarları ve şerefli bir görev olan bakıcılığın da kendisine verilmesini istedi. İşte bu münasebetle yukarıdaki ayet nazil oldu. Efendimiz, Hz. Aliye anahtarı eski vazifeliye vermesini ve ondan özür dilemesini emretti. Bu olay Osman b. Talha'nın Müslüman olmasına sebep teşkil etmiştir." (Konu ile ilgili ayrıntılar için bak. Razı, VIII, 95 vd.; Elmalılı, II, 531 vd.; Ateş, II, 634 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, III, 131 vd.; Ayrıca bkz. Bakara, 2/283; Al-i İmran 3/75, 76; Müminun 23/8; Ahzap 33/72, 73; Haşr 59/21)

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَط۪يعُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُوا الرَّسُولَ وَاُو۬لِي الْاَمْرِ مِنْكُمْۚ فَاِنْ تَنَازَعْتُمْ
ف۪ي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ اِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُولِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ
ذٰلِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَأْو۪يلًا ﴿٥٩﴾

59. Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan ulul emre (idarecilere) de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız onu Allah'a ve Resûl'e götürün (onların talimatına göre halledin); bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir. (Bkz. Allah'a ve peygambere itaat ile ilgili ayetler. Al-i İmran 3/31, 32, 16, 17, 132, 149; Nisa 4/13, 59, 64, 69, 70; Maide 5/92; Enfal 8/1, 20, 46; Tevbe 9/71; Ra'd 13/18; Ahzap 33/71; Şura 42/38; Muhammet 47/33; Fetih 48/17; Mücadele 58/13; Teğabün 64/12; Nur 24/51, 52, 54, 56; Haşr 59/7; A'raf 7/157 -158; Alak 96/19)

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذ۪ينَ يَزْعُمُونَ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ
قَبْلِكَ يُر۪يدُونَ اَنْ يَتَحَاكَمُٓوا اِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ اُمِرُٓوا اَنْ
يَكْفُرُوا بِه۪ۜ وَيُر۪يدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَع۪يدًا ﴿٦٠﴾

[87]60. Sana indirilene ve senden önce indirilenlere inandıklarını ileri sürenleri görmedin mi? Tağut'a inanmamaları kendilerine emrolunduğu halde, Tağut'un önünde muhakemeleşmek istiyorlar. Halbuki şeytan onları büsbütün saptırmak istiyor.

"Bundan önceki ayet, Müslümanların bilgi ve hüküm kaynaklarını sıralamış, sonradan **'Kitap, Sünnet, İcma ve Kıyas'** şeklinde formülleştirilen kaynakların temelini koymuş, anlaşmazlık çıkarsa çözümün bu kaynaklara baş vurularak aranmasını emretmişti. Buna rağmen bir münafıkın hasmına, **'Resulullah yerine Kab b. el-Eşrefe baş vuralım'** demesi bu ayetin, nüzulüne sebep teşkil etmiş, ayet her yer ve zamanda emsali bulunan münafıkların maskesini indirmiştir.

Tağut: Hakkı tanımayıp azan ve sapan her kişi ve güce verilen addır. Şeytana da bu yüzden tağut denilmiştir. Bu ve takip eden beş ayetin nüzul sebebi bu kelimenin anlamını belirlemede yardımcı olur."

وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُولِ رَاَيْتَ الْمُنَافِق۪ينَ
يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُوداًۚ ﴿٦١﴾

61. Onlara:Allah'ın indirdiğine (Kitaba) ve Resûl'e gelin denildiği zaman, münafıkların senden iyice uzaklaştıklarını görürsün.

فَكَيْفَ اِذَٓا اَصَابَتْهُمْ مُص۪يبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْد۪يهِمْ ثُمَّ جَٓاؤُ۫كَ
يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنْ اَرَدْنَٓا اِلَّٓا اِحْسَاناً وَتَوْف۪يقاً ﴿٦٢﴾

62. Elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir felaket gelince hemen, biz yalnızca iyilik etmek ve arayı bulmak istedik, diye yemin ederek sana nasıl gelirler!

اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ يَعْلَمُ اللّٰهُ مَا ف۪ي قُلُوبِهِمْ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ
وَقُلْ لَهُمْ ف۪ٓي اَنْفُسِهِمْ قَوْلاً بَل۪يغاً ﴿٦٣﴾

63. Onlar Allah'ın, kalplerindekini bildiği kimselerdir; onlara aldırma, kendilerine öğüt ver ve onlara, kendileri hakkında tesirli söz söyle.

وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا لِيُطَاعَ بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَلَمُٓوا
اَنْفُسَهُمْ جَٓاؤُ۫كَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ
لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّاباً رَح۪يماً ﴿٦٤﴾

64. Biz her peygamberi -Allah'ın izniyle- ancak kendisine itaat edilmesi için gönderdik. Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah'tan bağışlanmayı dileseler, Resûl de onlar için istiğfar etseydi Allah'ı ziyadesiyle affedici, esirgeyici bulurlardı.

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتّٰى يُحَكِّمُوكَ ف۪يمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ
ثُمَّ لَا يَجِدُوا ف۪ٓي اَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا
تَسْل۪يماً ﴿٦٥﴾

65. Hayır, Rabbine andolsun ki aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın (onu) tam manasıyla kabullenmedikçe iman etmiş olmazlar. (Bkz. Esed, s.152/84 açıklama)

"İman, kuru bir sözden ibaret değildir. Gönülden bağlanmak, inanmak ve kabullenmektir. Hem 'Allah ve Resulüne inandım' deyip, hem de hükümlerine razı olmamak, tipik münafıklık alametidir. 'Şeriatın kestiği parmak acımaz' denilmiştir. Acımaz, çünkü müminin kalbinde o acıyı unutturacak kadar büyük bir iman vardır."

وَلَوْ اَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ اَنِ اقْتُلُٓوا اَنْفُسَكُمْ اَوِ اخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ
اِلَّا قَل۪يلٌ مِنْهُمْۜ وَلَوْ اَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِه۪ لَكَانَ خَيْراً لَهُمْ وَاَشَدَّ
تَثْب۪يتاًۙ ﴿٦٦﴾

[88]66. Eğer onlara, kendinizi öldürün yahut yurtlarınızdan çıkın, diye emretmiş olsaydık, içlerinden pek azı müstesna, bunu yapmazlardı.

Eğer kendilerine verilen öğüdü yerine getirselerdi, onlar için hem daha hayırlı hem de (imanlarını) daha pekiştirici olurdu.

وَاِذاً لَاٰتَيْنَاهُمْ مِنْ لَدُنَّٓا اَجْراً عَظِيماًۙ ﴿٦٧﴾

67. O zaman elbette kendilerine nezdimizden büyük mükafat verirdik.

وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطاً مُسْتَقِيماً ﴿٦٨﴾

68. Ve onları dosdoğru bir yola iletirdik.

"Hz. Aişenin anlattığına göre birisi Resulullah'a gelip şöyle demiştir: 'Ey Allah'ın Resulü! Seni kendimden, çoluk çocuğumdan daha çok seviyorum. Evimde iken hatırlayınca sabredemiyorum, hemen gelip seni görüyorum. Benim ve senin öleceğimizi düşününce anladım ki sen cennete girdiğin zaman peygamberlerle beraber yüce makamlara götürüleceksin, ben ise cennete girsem bile zannederim seni göremeyeceğim.' Hz. Peygamber bu samimi tehassüre cevap vermemiş, beklemişti. Şu ayet nazil oldu:"

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَاُو۬لٰٓئِكَ مَعَ الَّذ۪ينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ
النَّبِيّ۪نَ وَالصِّدّ۪يق۪ينَ وَالشُّهَدَٓاءِ وَالصَّالِح۪ينَۚ وَحَسُنَ اُو۬لٰٓئِكَ رَف۪يقاًۜ ﴿٦٩﴾

69. Kim Allah'a ve Resûl'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaştır! (Allah ve peygambere itaatle ilgili ayetler konusunda gerekli bilgi Nisa 4/59. ayet sadedinde verilmiştir.)

ذٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ عَل۪يماً ﴿٧٠﴾

70. Bu lütuf Allah'tandır. Bilen olarak Allah yeter.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانْفِرُوا ثُبَاتٍ اَوِ انْفِرُوا جَم۪يعاً ﴿٧١﴾

71. Ey iman edenler! Tedbirinizi alın; bölük bölük savaşa çıkın, yahut (gerektiğinde) hep birlikte savaşın.

"Barış içinde yaşamak arzu edilir bir şey olmakla beraber, tarih boyunca devamlı gerçekleştiği görülmemiştir. Uzun tecrübelerden sonra sulh, dirlik ve düzenlik isteyenlerin ancak savaşa hazır olmakla bunu elde edebilecekleri anlaşılmış **'Hazır ol cenge eğer istersen sulhu salah'** denilmiştir. İslam meşru müdafaa için yeryüzünden zulmü, baskıyı kaldırmak, gerçek din ve vicdan hürriyetini sağlamak için savaşa izin vermiş, Müslümanları cihada çağırmıştır. Müslümanların vazifesi her zaman cenge hazır olmak, fakat meşru sebep bulunmadıkça onu yapmamak, hazırlığı sulhun teminatı kılmaktır."

Subat: Sube'nın (takım ,bölük) çoğuludur ve 10 dan daha fazla kişiden oluşan birlik demektir.

وَاِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّۚ فَاِنْ اَصَابَتْكُمْ مُص۪يبَةٌ قَالَ قَدْ اَنْعَمَ
اللّٰهُ عَلَيَّ اِذْ لَمْ اَكُنْ مَعَهُمْ شَه۪يدًا ﴿٧٢﴾

72. İçinizden bazıları vardır ki (cihad konusunda) pek ağırdan alırlar. Eğer size bir felaket erişirse: "Allah bana lütfetti de onlarla beraber bulunmadım" der.

"Burada 'ağırdan alırlar' denilen kimseler çeşitli bahanelerle savaşa katılmak istemeyen, katılanları da engellemeye çalışan münafıklardır.

وَلَئِنْ اَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللّٰهِ لَيَقُولَنَّ كَاَنْ لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ
مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَن۪ي كُنْتُ مَعَهُمْ فَاَفُوزَ فَوْزًا عَظ۪يمًا ﴿٧٣﴾

73. Eğer Allah'tan size bir lütuf erişirse -sanki sizinle onun arasında (zahiri) bir dostluk yokmuş gibi- "Keşke onlarla beraber olsaydım da ben de büyük bir başarı kazansaydım !" der.

فَلْيُقَاتِلْ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ الَّذ۪ينَ يَشْرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِۜ
وَمَنْ يُقَاتِلْ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ فَيُقْتَلْ اَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْت۪يهِ
اَجْرًا عَظ۪يمًا ﴿٧٤﴾

74. O halde, dünya hayatını ahiret karşılığında satanlar, Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse biz ona yakında büyük bir mükafat vereceğiz.

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَٓاءِ
وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَٓا اَخْرِجْنَا مِنْ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ اَهْلُهَاۚ وَاجْعَلْ
لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّاۚ وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًاۜ ﴿٧٥﴾

[89]75. Size ne oldu da Allah yolunda ve "Rabbimiz! Bizi, halkı zalim olan bu şehirden çıkar, bize tarafından bir sahip gönder, bize katından bir yardımcı yolla!" diyen zavallı erkekler, kadınlar ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz!

"Mekke'nin fethinden önce orada kalıp Medine'ye göç edemeyen Müslümanlar, zalim, müşrik Mekkelilerden büyük işkenceler görmüş, cefalar çekmiş ve Allah'a iltica ederek O'ndan yardımcı göndermesini dilemişlerdi. Ayet buna işaret etmekle beraber, dünyanın neresinde olursa olsun, zulüm ve haksızlığa uğramış çaresizlere Müslümanların yardım etmelerini ve gerekirse onların uğruna savaşmalarını istemektedir".

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِۚ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ
الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُٓوا اَوْلِيَٓاءَ الشَّيْطَانِۚ اِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا ﴿٧٦﴾

76. İman edenler Allah yolunda savaşırlar, inanmayanlar ise tağut (batıl davalar ve şeytan) yolunda savaşırlar. O halde şeytanın dostlarına karşı savaşın; şüphe yok ki şeytanın kurduğu düzen zayıftır.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّٓوا اَيْدِيَكُمْ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَۚ فَلَمَّا كُتِبَ
عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّٰهِ اَوْ اَشَدَّ خَشْيَةًۚ
وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَۚ لَوْلَٓا اَخَّرْتَنَٓا اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيبٍۜ قُلْ مَتَاعُ
الدُّنْيَا قَلِيلٌۚ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِمَنِ اتَّقٰىۜ وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِيلًا ﴿٧٧﴾

77. Kendilerine, ellerinizi savaştan çekin, namazı kılın ve zekatı verin, denilen kimseleri görmedin mi? Sonra onlara savaş farz kılınınca, içlerinden bir gurup hemen Allah'tan korkar gibi, hatta daha fazla bir korku ile insanlardan korkmaya başladılar da "Rabbimiz! Savaşı bize niçin yazdın! Bizi yakın bir süreye kadar ertelesen (daha bir müddet savaşı farz kılmasan) olmaz mıydı?" dediler. Onlara de ki: "Dünya menfaati önemsizdir, Allah'tan korkanlar için ahiret daha hayırlıdır ve size kıl payı kadar haksızlık edilmez."

Fetil: Hurma çekirdeğinin çatlağında gözüken ince iplik gibi çizgiye denilmektedir. **'Kıl kadar'** olarak tercüme edilmiş ve konunun önemsenmeye değer olmadığına işaret etmek için kullanılmıştır.

اينما تكونوا يدرككم الموت ولو كنتم في بروج مشيدة وان تصبهم
حسنة يقولوا هذه من عند الله وان تصبهم سيئة يقولوا هذه من عندك قل
كل من عند الله فمال هؤلاء القوم لا يكادون يفقهون حديثا ﴿٧٨﴾

78. Nerede olursanız olun ölüm size ulaşır; sarp ve sağlam kalelerde olsanız bile! Kendilerine bir iyilik dokunsa "Bu Allah'tan" derler; başlarına bir kötülük gelince de "Bu senden" derler. "Hepsi Allah'tandır" de. Bu adamlara ne oluyor ki bir türlü laf anlamıyorlar!

Ayeti kerimede, ölümün herkes için ve her yerde kaçınılmaz bir gerçek ve takdiri ilahi olduğu belirtilmektedir. Ölümden, savaştan kaçma, bir yerde saklanma ve benzerleri tedbirlerle kaçmanın mümkün olmadığı, bu yollardan medet umanlara bildiriliyor ve davranışları kınanıyor. Bazen insanlar, sonucunun kendileri için lehte veya aleyhte olacağını kestiremedikleri bazı şeylerin olmasını ya da yapılmasını ısrarlarla isterler. Bu isteklerini Allah, iradeleri ve istekleri doğrultusunda yaratır. Fakat, bazen de çok istedikleri şeyin sonuçları kendi aleyhlerine tecelli eder. İşte bu sebeple bu sonucun müsebbibi insanın kendisidir ve bu husus, bir sonraki ayette **'...Başına gelen kötülük nefsindendir'** şeklinde ifade edilmiştir. (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, VIII, 170vd.; Kutub, III, 334 vd.; Ateş, II, 649 nüz. kon. Emiroğlu, III, 171 vd.; Rum 30/41; Şûra 42/30; ayrıca Bakara 2/216; Nisa 4/40)

مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ
لِلنَّاسِ رَسُولًا وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٧٩﴾

79. Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsindendir. Seni insanlara elçi gönderdik; şahit olarak da Allah yeter.

"Bu iki ayet birlikte değerlendirildiğinde, İslam'ın hayır, şer ve kader mevzularındaki inanç ve düşüncesine ışık tutulduğu görülür. İnsanlar genel olarak elde ettikleri iyi neticeleri ve başarıları kendilerine mal ederler. İnançları sağlam olanlar ise Allah'a mal ederler. Felaket, kötülük ve başarısızlıkları ise yükleyecek birisini ararlar; kendilerini kınamak suçlamaktan kaçarlar. Halbuki her şeyi yaratan Allah'tır; her şey O'nun takdir ve kudreti ile var olur. Ancak Allah, hiçbir kimse için doğrudan doğruya kötülük ve felakete rıza göstermez. Kulun işlediği her günah, suç ve kötülükte bizzat kendi iradesi devreye girer ve Allah, kulu öyle istediği için, iradesini o yolda sarf ettiği için öyle yaratır. Şu halde kul yaptığı her işin sonucunun amili bizzat kendisidir ve onu hak etmiştir. Murat edenidir; Allah haliktır kulun iradesine göre yaratır."

Kader konusunda farklı fikirler ileri sürenler de göz ardı edilmeyecek kadar çoktur. Genel hatları ile savundukları tez; 'Mademki insanın kaderi önceden belli ve yazılıdır ve insan kaderinde yazılı olan fiilleri işlemek durumundadır; yazılanların dışına çıkma durumunda da değildir ve bütün bunlar Allah'ın takdiri ile meydana gelmektedir; o halde sorumlusu niye insan olsun? şeklindedir. Bu düşüncede olanların dikkatlerinden kaçan çok önemli bir husus vardır. Allah yaratıcı olarak kendi yarattığı kimselerin ileride serbest iradeleri ile yapacakları her şeyi bir **'Yaratıcı'** olarak elbette ki önceden biliyor ve bilme durumundadır ve o sebeple insanın kaderi önceden belli ve yazılıdır. Tıpkı takvimlerde ay tutulması, güneş tutulması ve diğer meteorolojik vuku bulacağı önceden bilinen ve yazılı olaylar gibi. Bir ay tutulması hadisesi, elbette ki takvimlerde yazılı olduğu için meydana gelmemektedir. Meydana geleceği ay, gün ve saat önceden bilindiği için takvimlerde yazılıdır. İnsan kaderinin de bilinmesi aynen böyledir. Ne var ki yukarıdaki açıklamada da kısaca değinildiği üzere, insan bilinen kaderini bizzat kendisi **'cüz'i irade'**si ile ve Allah'ın menfi veya müspet hiçbir müdahalesi olmadan ortaya koymaktadır; ve sonucundan da sorumludur.

مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَۚ وَمَنْ تَوَلّٰى فَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ
حَف۪يظًاۜ ﴿٨٠﴾

[90]80. Kim Resûl'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Yüz çevirene gelince, seni onların başına bekçi göndermedik!

Resule itaat etmenin Allah'a itaat etme anlamına geleceğine işaret edildiğine göre itaatsızlığın da Allah'a isyan anlamına geleceği doğaldır. Bu ayette değinilen diğer konu da, resullerin görevlerinin, Allah'ın emir ve yasaklarını sadece tebliğden ibaret olduğudur. (Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, III, 174 vd.)

وَيَقُولُونَ طَاعَةٌۘ فَاِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ الَّذ۪ي
تَقُولُۜ وَاللّٰهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَۚ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ
وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَك۪يلًا ﴿٨١﴾

81. "Başüstüne" derler, ama yanından ayrılınca onlardan bir kısmı, senin dediğinden başkasını gizlice kurar. Allah da onların gizlice kurduklarını yazar. Sen onlara aldırma ve Allah'a dayan; sana vekil olarak Allah yeter.

"İnanmadıkları halde inanır gibi görünen münafıklar Reslullah'ın huzurunda iken, O ne söylerse kabul ediyor ve itaatkar görünüyor; huzurdan ayrılıp kendi başlarına kalınca bilhassa geceleri gizli planlar ve tuzaklar hazırlıyorlardı. Ayette o kimselerin bu iki yüzlü davranışları açığa çıkarılmaktadır."

اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَۜ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُوا ف۪يهِ اخْتِلَافًا
كَث۪يرًا ﴿٨٢﴾

82. Hala Kur'an üzerinde gereği gibi düşünmeyecekler mi? Eğer o, Allah'tan başkası tarafından gelmiş olsaydı onda birçok tutarsızlık bulurlardı. (Ayrıca bkz. Furkan 25/32; Zümmer 39/23)

"Kur'an'ı Kerim, hem ifade bakımından, hem de mana ve hüküm bakımından bir bütünlük arz etmektedir. İnsanların söylediği sözler, güzellik ve düzgünlük bakımından daima aynı olmaz. Yazarın içinde bulunduğu hal ve şartlara göre değişir. Kur'an'ın ifade ve üslubu ise baştan sona eşsiz bir güzellik ve düzgünlük içindedir. Bu sözler, ihtiva ettiği mana, hüküm ve haberlerde, yaratılış öncesinden ebediyete kadar hemen her şeye temas ettiği halde, tam bir tutarlılık, uyum ve sıhhat arz etmektedir. Yalnız bunları düşünmek ve tespit etmek bile, Kur'an'ı Kerim'in insan eseri olmadığını, Allah'tan gelmiş olduğunu anlamaya yetecektir."

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَىٰ أُولِي
الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ
وَرَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٨٣﴾

83. Onlara güven veya korkuya dair bir haber gelince hemen onu yayarlar; halbuki onu, Resûl'e veya aralarında yetki sahibi kimselere götürselerdi, onların arasından işin içyüzünü anlayanlar, onun ne olduğunu bilirlerdi. Allah'ın size lütuf ve rahmeti olmasaydı, pek azınız müstesna, şeytana uyup giderdiniz.

Toplumla ilgili hayati konular ya da topluluğu korku, heyecan ve sevinç gibi sonuçlar doğurmaya müsait konularla ilgili istihbaratın, gizlilik ve ciddiyet içerisinde ilgililere bildirilip, onların değerlendirmelerinden önce, etrafa yayılmasının yanlışlığı belirtilmektedir.

İstinbat: Kazılan kuyudan ilk su çıkarmaya denir. Ayette 'yestenbitu' şeklinde çekimli olarak kullanılan 'istinbat' kelimesi aynı zamanda, 'çözüm isteyen bir meseleyi, derinliğine inceleyip, bir sonuca varma, gerçeği ortaya çıkarma' anlamında da kullanılmaktadır ki ayette kast edilen mana da budur.

فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا تُكَلَّفُ إِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَسَى
اللَّهُ أَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَاللَّهُ أَشَدُّ بَأْسًا وَأَشَدُّ تَنْكِيلًا ﴿٨٤﴾

84. Artık Allah yolunda savaş. Sen, kendinden başkası (sebebiyle)

sorumlu tutulmazsın. Müminleri de teşvik et. Umulur ki Allah kafirlerin gücünü kırar (güçleriyle size zarar vermelerini önler). Allah'ın gücü daha çetin ve cezası daha şiddetlidir.

مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً
سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا ﴿٨٥﴾

85. Kim iyi bir işe aracılık ederse onun da o işten bir nasibi olur. Kim kötü bir işe aracılık ederse onun da ondan bir payı olur. Allah her şeyin karşılığını vericidir.

"Toplum hayatı bir çok halde aracılığı gerekli kılar. Kendisinden aracı olması istenen kimse neye aracı olduğuna dikkat etmek mecburiyetindedir. Çünkü neticeden onun da günah-sevap, fayda-zarar bakımlarından hissesi olacaktır".

وَإِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا ﴿٨٦﴾

86. Bir selam ile selamlandığınız zaman siz de ondan daha güzeli ile selamlayın; yahut aynı ile karşılık verin. Şüphesiz Allah, her şeyin hesabını arayandır.

Selam: Müslümanlar arasında sevgi ve barış sağlayan, mevcut samimiyeti artıran güzel bir vasıtadır.

Selam veren sevgi ve samimiyette iyi niyetini ifadede öncülük ettiği için, selam alan da bir iki kelime fazlası ile bu güzel davranışa karşılık vermelidir. Ayeti kerime bu güzel toplumsal davranışın isabetine ve devam ettirilmesi gereğine dikkati çekmektedir. 71. ayet ile 87. ayet arasında yer alan konularla ilgili daha ayrıntılır için: (Bkz. Elmalılı, II, 546 vd.; Ateş, II, 646 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, III, 158 vd.; Ayrıca Nahl 16/32; Zümer 39/73; Yunus 10/10; İbrahim 14/23; Ahzab 33/44; Yasin 36/58; Meryem 19/47)

اَللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ أَصْدَقُ
مِنَ اللّٰهِ حَدِيثًا ﴿٨٧﴾

[91]87. Allah -ki ondan başka hiçbir tanrı yoktur elbette sizi kıyamet günü toplayacaktır, bunda asla şüphe yoktur. Söz bakımından Allah'tan daha doğru kim vardır!

فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ وَاللّٰهُ اَرْكَسَهُمْ بِمَا كَسَبُوا اَتُرِيدُونَ اَنْ تَهْدُوا
مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿٨٨﴾

88. Size ne oldu da münafıklar hakkında iki gruba ayrıldınız? Halbuki Allah onları kendi ettikleri yüzünden baş aşağı etmiştir (küfürlerine döndürmüştür). Allah'ın saptırdığını doğru yola getirmek mi istiyorsunuz? Allah'ın saptırdığı kimse için asla (doğruya) yol bulamazsın!

Allah, peygamber ve kitaplar göndererek insanların akıl ve iradelerine yardımcı olmuş, onlara hidayeti, yani yolların en doğrusunu göstermiş, ona davet etmiştir. Bütün bunlara rağmen aklını ters çalıştıran ve sapık yollara iradesi ile yönelen kimselerin sapmalarına da izin vermiş, iradelerine uygun neticeyi yaratmıştır. Allah'ın saptırması bu manadadır ve bunca inayete rağmen sapanları kimse yola getiremez. (Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Vehbi, III, 100 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, III, 182 vd.)

Reks: Bir şeyi arkasına döndürmek, gerisin geri çevirmek demektir. Ayette de münafıkların kendilerine yaraşan asli hallerine, küfürlerine geri döndürüldükleri ifade edilmektedir.

وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَاءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ اَوْلِيَاءَ حَتّٰى
يُهَاجِرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ
وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٨٩﴾

89. Sizin de kendileri gibi inkar etmenizi istediler ki onlarla eşit olasınız. O halde Allah yolunda göç edinceye kadar onlardan hiçbirini dost edinmeyin. Eğer yüz çevirirlerse onları yakalayın, bulduğunuz yerde öldürün ve hiçbirini dost ve yardımcı edinmeyin.

إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ أَوْ جَٓاؤُ۫كُمْ حَصِرَتْ
صُدُورُهُمْ أَنْ يُقَاتِلُوكُمْ أَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَسَلَّطَهُمْ
عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ فَإِنِ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَأَلْقَوْا إِلَيْكُمُ
السَّلَمَ فَمَا جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا ﴿٩٠﴾

90. Ancak kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir topluma sığınanlar yahut ne sizinle ne de kendi toplumlarıyla savaşmak (istemediklerin) den yürekleri sıkılarak size gelenler müstesna. Allah dileseydi onları başınıza bela ederdi de sizinle savaşırlardı. Artık onlar sizi bırakıp bir tarafa çekilir de sizinle savaşmazlar ve size barış teklif ederlerse bu durumda Allah size, onların aleyhinde bir yola girme hakkı vermemiştir. (89 ve 90. ayetlerle ilgili ayrıntılar için bkz. Kutub, III, 377 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, III, 187 vd.)

سَتَجِدُونَ اٰخَرِينَ يُرِيدُونَ أَنْ يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْ كُلَّمَا رُدُّٓوا إِلَى
الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا فِيهَا فَإِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُٓوا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّٓوا
أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأُو۬لٰٓئِكُمْ جَعَلْنَا
لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿٩١﴾

91. Hem sizden hem de kendi toplumlarından emin olmak isteyen başkalarını da bulacaksınız. Bunlar her ne zaman fitneye götürülseler ona baş aşağı dalarlar (daldırılırlar). Eğer sizden uzak durmaz, sulh teklif etmez ve ellerini çekmezlerse onları yakalayın, rastladığınız yerde öldürün. İşte onlar üzerine sizin için apaçık yetki verdik.

"Bu ayetlerde söz konusu olan kafirler, Medine dışındaki münafıklardır. Bunların bir kısmı Mekke'de kalmış, hicret etmemiş, müşriklerle işbirliği yapmışlardır. Bunlar Müslümanların düşmanı oldukları ve onlara karşı savaştıkları için, bulundukları yerde imha edileceklerdir. Bir kısmı Müslümanlar ile aralarında saldırmazlık antlaşması bulunan toplumlara sığınmışlar, diğer bir kısmı da hem Müslümanlarla hem de

kendi toplumları ile savaşmak istemedikleri için tarafsızlığı tercih etmişler ve Müslümanlarla sulh yapmaya, iyi geçinmeye temayül göstermişlerdir. Bu son iki kısım kendi hallerine bırakılacak, onlarla savaşılmayacaktır." (90 ve 91. ayetlerle ilgili ayrıntılar için bkz. Razı, VIII, 255 vd.; Elmalılı, II, 563 vd.; Bakara 2/190; Tevbe 9/4-5)

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا خَطَـًٔا وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِنًا خَطَـًٔا
فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰى اَهْلِهِ اِلَّا اَنْ يَصَّدَّقُوا
فَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ
رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ
فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰى اَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ
فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا
حَكِيمًا ﴿٩٢﴾

[92]92. Yanlışlıkla olması dışında bir müminin bir mümini öldürmeye hakkı olamaz. Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin, mümin bir köle azat etmesi ve ölenin ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi gereklidir. Meğer ki ölünün ailesi o diyeti bağışlamış ola. (Bu takdirde diyet vermez). Eğer öldürülen mümin olduğu halde, size düşman olan bir toplumdan ise mümin bir köle azat etmek lazımdır. Eğer kendileriyle aranızda antlaşma bulunan bir toplumdan ise ailesine teslim edilecek bir diyet ve bir mümin köleyi azat etmek gerekir. Bunları bulamayan kimsenin, Allah tarafından tevbesinin kabulü için iki ay peş peşe oruç tutması lazımdır. Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Ate, II, 659 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, III, 192 vd.)

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا
وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَاَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴿٩٣﴾

93. Kim bir mümini kasden öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lanetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.

"İslam ceza hukukuna göre bir Müslüman'ı haksız yere ve bilerek öldüren kimsenin cezası kısas, yani idamdır. Bunu affetme yetkisi yalnız maktulün ailesine aittir. Bunlar isterlerse kısas yerine diyet talep ederler isterlerse de her ikisini bağışlarlar. Af etmeleri durumunda devletin daha hafif bir ceza ile cezalandırma salahiyeti vardır. (Kısas ile ilgili ayetler Bakara suresi 178 ile 179) Yukarıdaki ayet manevi ve uhrevi cezaları açıklamaktadır.

Bir mümini yanlışlıkla; mesela av hayvanı zannederek veya muharip bir düşman sanarak öldüren kimsenin de maddi ve manevi cezaları vardır. Bu cezalar maktulün mensup olduğu topluma göre değişmektedir: Maktulün ailesi Müslüman ise öldürenin iki ayrı cezası vardır;

1. Maktulün ailesine vereceği diyet; bu da 100 deve veya bunun başka mallardan karşılığı kadar bir miktardır. Diyeti, öldürenin ailesi öder, bunların gücü yetmezse devlete baş vurur, maliyenin ödemesini talep ederler.

2. Yanlışlıkla da olsa bir hayata son verdiği için, bir mümin köleyi hürriyete kavuşturmak suretiyle topluma ilave edeceği hür bir hayat. Köle azat etmeye gücü yetmeyenler ise iki ay ara vermeden oruç tutarlar. Maktulün ailesi Müslümanlara düşman bir toplumdan ise, onlara mal vererek düşmanları Müslümanlara karşı kuvvetlendirmeye hizmet edeceği için diyet ödenmez." (Değişik şekildeki öldürme fiilleri ile igli ayetlere bkz. Bakara 2/84, 85, 178, 179; Nisa 4/29-31, 92, 93; Maide 5/32, 33; En'am 6/15; İsra 17/17, 33; Furkan 25/68-69)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا
وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقَىٰ إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ
عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ كَذَٰلِكَ
كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوا إِنَّ اللَّهَ
كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٩٤﴾

94. Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek "Sen mümin değilsin" demeyin. Çünkü Allah'ın nezdinde sayısız ganimetler vardır. Önceden siz de böyle iken Allah size lütfetti; o halde iyi anlayıp dinleyin. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

"Bir akın sırasında düşman bölgesinde bulunan bir kişi **'La ilahe illallah Muhammedün resulullah'** deyip Müslümanlara selam verdiği halde Üsame b. Zeyd tarafından, korkudan böyle davrandığı zannedilerek, katledilmiş ve sürüsü zapt edilmiş idi. Akın dönüşü hadise, Reslullah'a haber verilince çok üzülmüş, hiddetlenmiş ve **'Kalbini yarıp baktınızda mı korkudan olduğunu anladınız!'** diye çıkışmıştı. Üsamenin pişman olması ve yalvarması üzerine Hz. Peygamber onun için istiğfar etmiş, Usame'ye bir köle azat ettirmiştir." Konu ile ilgili benzer başka rivayetler de vardır. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, VIII, 253 vd.; Elmalılı, II, 372 vd.; Ateş, II, 666 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, III, 199 vd.)

Derebe: Allah yolunda cihat için ya da ticaret için yola çıkmaktır. Kelimenin sözlük manası vurmak, dövmek şeklindedir. Bu vuruş esnasında el hareketi hızlı olduğu için, 'darb' kelimesi, yolculuk esnasında hızlı bir şekilde gidişten kinaye olarak adlandırılmıştır. Ayeti kerimede 'gazaya ve cihada gittiğinizde' anlamında kullanılmıştır.

لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ
بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ
دَرَجَةً وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰى وَفَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا
عَظِيمًا ﴿٩٥﴾

[93]95. Müminlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturanlarla malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz. Allah, malları ve canları ile cihad edenleri, derece bakımından oturanlardan üstün kıldı. Gerçi Allah hepsine de güzellik (cennet) vaat etmiştir; ama mücahitleri, oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır.

Bu ayette, iman etmiş olmalarına rağmen, bir mazeretleri de bulun-

madığı halde evlerinde oturup cihada katılmayanların durumuna temas edilmektedir. Mümin olup mazeretsiz cihada katılmayanlarla katılanlar arasında derece farkı bulunduğu belirtildikten sonra, her iki kesiminde cennete gideceğine, fakat cihada katılanların evlerinde oturanlardan, derece ve sevap bakımlarından çok daha üstün olacaklarına işaret edilmektedir.

دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٩٦﴾

96. Kendinden dereceler, bağışlama ve rahmet vermiştir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir. (95, 96 ayetlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, VIII, 96 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, III, 206 vd.; Ayrıca Fetih 48/15-17; Tevbe 9/91)

Darar: Bir şeyde bulunan hastalık, sakatlık, körlük vb. gibi eksikliktir. Anadan doğma köre 'darır' denir. 'Uliddererı': Zararlılar, dertli, sakat, aciz özürlü kimseler demektir. Tam karşıtı.'gayrı uliddererı' sağlam özürsüz olanlar demektir. Ayeti kerimede 'özür sahibi olmaksızın' anlamında kullanılmıştır.

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ
فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ
وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٩٧﴾

97. Kendilerine yazık eden kimselere melekler, canlarını alırken: "Ne işde idiniz!" dediler. Bunlar:"Biz yeryüzünde çaresizdik" diye cevap verdiler. Melekler de: "Allah'ın yeri geniş değil miydi? Hicret etseydiniz ya!" dediler. İşte onların barınağı cehennemdir; orası ne kötü bir gidiş yeridir.

إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً
وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا ﴿٩٨﴾

98. Erkekler, kadınlar ve çocuklardan (gerçekten) aciz olup hiçbir çareye gücü yetmeyenler, hiç bir yol bulamayanlar müstesnadır

فَأُولٰٓئِكَ عَسَى اللّٰهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٩٩﴾

99. İşte bunları, umulur ki Allah affeder; Allah çok affedicidir, bağışlayıcıdır. (97, 98 ve 99. ayetlerle ilgili olarak bkz. Razı, VIII, 267 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, III, 211 vd.)

وَمَنْ يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ يَجِدْ فِي الْاَرْضِ مُرَاغَمًا كَثِيرًا وَسَعَةً وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ
بَيْتِهِ مُهَاجِرًا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ اَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ وَكَانَ
اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٠﴾

100. Allah yolunda hicret eden kimse yeryüzünde gidecek bir çok güzel yer ve bolluk (imkan) bulur. Kim Allah ve Resûlü uğrunda hicret ederek evinden çıkar da sonra kendisine ölüm yetişirse artık onun mükafatı Allah'a düşer. Allah da çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

"Medine'ye hicretten önce Müslümanlar büyük acılar, işkenceler, sıkıntılar çekmiş, bir kısmı bu sebeple Habeşistan'a göç etmişlerdi. Miladi 622 yılında Hz. Peygamber ve Ashabı Medine'ye göçtüler. Allah ve Resülü uğruna her şeylerini geride bıraktılar. Medine'de yepyeni bir devlet oluşturdular. Bu andan itibaren küfrün ve şirkin hakim bulunduğu yerlerden Medine'ye hicret farz oldu. Gerçekten çaresiz, bilgisiz ve güçsüz olanlar dışında kalan her Müslüman hicret ile mükellef kılındı. Göç imkanları olduğu halde imanlarını kurtarmaya ve İslam devletini takviye etmeye koşmayıp, evini, barkını, yurdunu, eşini, dostunu, mal ve mülkünü tercih edenlerin ve çaresizlik bahanesi ile durumunu idare edenlerin feci akıbetlerini ayet tasvir etmektedir. Bunlardan sonra sırasıyla, gerçekten aciz olanlar, hicrete teşebbüs edip de Medine'ye varmadan ölenler ve hicret yurduna ulaşanlar gelmektedir. Buharı'nın rivayet ettiği bir hadise göre, Mekke fethinden sonra hicret mükellefiyeti ortadan kalkmıştır. Ancak ayet, şartlar avdet ederse hicret mükellefiyetinin de avdet edeceğine işaret etmektedir."

وَاِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْاَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلٰوةِ اِنْ خِفْتُمْ
اَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا اِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿١٠١﴾

101. Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kafirlerin size kötülük etmelerinden endişe ederseniz, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur. Şüphesiz kafirler, sizin apaçık düşmanınızdır.

Bu ve takıp eden ayette savaş durumunda yapılacak ibadetler konusu ele alınmaktadır. Bu ayette, müminlere hitaben, kafirler sizin açık düşmanlarınız olduğuna göre, onların size bir kötülük etmesinden endişe eder ve korkarsanız, bu durumda namazlarınızı kısaltarak kılmanızda size günah yoktur deniliyor. Takıp eden 102. ayette de namazın ne şekilde kılınacağı tarif edilmektedir.

وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ
وَلْيَأْخُذُوٓا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا مِنْ وَرَٓائِكُمْ وَلْتَأْتِ
طَٓائِفَةٌ أُخْرٰى لَمْ يُصَلُّوا فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ
وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ
فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ كَانَ بِكُمْ أَذًى مِنْ
مَطَرٍ أَوْ كُنْتُمْ مَرْضٰى أَنْ تَضَعُوٓا أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُوا حِذْرَكُمْ إِنَّ اللّٰهَ
أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٠٢﴾

[94]102. Sen de içlerinde bulunup onlara namaz kıldırdığın zaman onlardan bir kısmı seninle beraber namaza dursunlar, silahlarını (yanlarına) alsınlar, böylece (namazı kılıp) secde ettiklerinde (diğerleri) arkanızda olsunlar. Sonra henüz namazını kılmamış olan (bu) diğer gurup gelip seninle beraber namazlarını kılsınlar ve onlar da ihtiyat tedbirlerini ve silahlarını alsınlar. O kafirler arzu ederler ki siz silahlarınızdan ve eşyanızdan gafil olsanız da üstünüze birden baskın yapsalar. Eğer size yağmurdan bir eziyet olur yahut hasta bulunursanız silahlarınızı bırakmanızda size günah yoktur. Yine de tedbirinizi alın. Şüphesiz Allah, kafirler için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır. (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ateş, II, 672 vd.; Namazlar kon. Öztürk, K.İsl., s.570-597; Nüz. kon. Emiroğlu, III, 217 vd.; Ayrıca namazın farz olduğuna işaret eden ayetler için bkz. Bakara 2/238; Hud 11/114; İsra 17/78; Taha 20/130; Rum 30/17-18; Ayrıca farklı görüş için bkz. Esed, s.164/129 - 132 nolu)

فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِكُمْ
فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾

103. Namazı bitirince de ayakta, otururken ve yanınız üzerinde yatarken (daima) Allah'ı anın. Huzura kavuşunca da namazı dosdoğru kılın; çünkü namaz müminler üzerine vakitleri belli bir farzdır.

"Bu üç ayet, yolculukta ve tehlikeli durumlarda namazın nasıl kılınacağını anlatmaktadır. Sünnet ve tatbikattan anlaşıldığına göre yolculuk halinde, dört rekat namazların kısaltılarak iki rekat olarak kılınması için düşman tehlikesi şart değildir. Seksen ile doksan kilometrelik bir yolu kat etmek üzere yola çıkan kimse, her Müslüman, bu ruhsattan yararlanma hakkına sahiptir. Düşman veya beklenen bir tehlike durumunda kılınan farz namazın ayette iki rekat olarak tarif edilmesi, ordunun aynı zamanda seferi olmasındandır.

Namaz en büyük zikirdir. Aklı eren bir kimsenin onu terk etmesinin hiçbir mazereti yoktur. Darlık zamanlarında kolaylıklar ve ruhsatlar vardır. Genişlik ve huzur zamanlarında ise vakit ve erkanına tam olarak riayet edilerek noksansız kılınmalıdır. Allah'ı anmak sadece namaz haline münhasır olmamalı, Müslüman, her durumda, Allah'ı anmaktan geri kalmamalıdır."

وَلَا تَهِنُوا فِي ابْتِغَاءِ الْقَوْمِ اِنْ تَكُونُوا تَاْلَمُونَ فَاِنَّهُمْ يَاْلَمُونَ كَمَا تَاْلَمُونَ
وَتَرْجُونَ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا يَرْجُونَ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٠٤﴾

104. O (düşman) topluluğu takip etmekte gevşeklik göstermeyin. Eğer siz acı çekiyorsanız onlar da, sizin çektiğiniz gibi acı çekmektedirler. Üstelik siz Allah'tan, onların ümit etmedikleri şeyleri umuyorsunuz. Allah ilim ve hikmet sahibidir.

Bu ayette müminlere, acı çekmelerinden dolayı kafirleri takip etmekte gevşeklik göstermemeleri tavsiye edilmektedir. Üstelik, kafirler de Müslümanlar gibi acı çekip, savaşırlarken, Müslümanların Allah'tan olan hayır beklentileri gibi her hangi bir ümitleri de yokken bunlara katlandıkları bir sırada...

إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا
أَرَاكَ اللَّهُ وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا ﴿١٠٥﴾

105. Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana Kitab'ı hak ile indirdik; hainlerden taraf olma!

Bu ayetten başlayarak 113. ayetin sonuna kadar olan bölümdeki ayetlerde Cenab-ı Allah, Peygamber (s.a.)'e, kendisine gönderilen Kitapta bildirildiği gibi adaletle hükmetmesi, hainlere taraf çıkıp onları himaye etmemesi, onları korumaması emredilmektedir. Yine bu bölümde, hainlerin, haksızları savunmak için sarf ettikleri çabalar zikredilmektedir.

Günahkar bir kimsenin bunu bir takım hileli yollarla kapatmaya çalışması yerine, Allah'a tövbe etme yolunu seçmesinin, affedilme ihtimalinin yüksek olması bakımından, kendisi için daha doğru ve hayırlı olacağı; çünkü herkesin yaptıklarının sonucuna katlanacağı günün, mutlaka geleceğine dikkatler çekilmektedir. (Daha ayrıntılı bilgi ve ayetlerin nüz. kon. bkz. Kutub, III 427 vd.; Emiroğlu, III, 230-2)

وَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٠٦﴾

[95]106. Ve Allah'tan mağfiret iste, çünkü Allah, çok yarlığayıcı, ziyadesiyle esirgeyicidir.

وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ
خَوَّانًا أَثِيمًا ﴿١٠٧﴾

107. Kendilerine hıyanet edenleri savunma; çünkü Allah hainliği meslek edinmiş günahkarları sevmez.

Nefsine hıyanet: Kendi kendini aldatmak, bir fayda getiriyor zannıyla aslından, esasından zarara uğramak.

Havvan: Çok hain, aşırı günahkar anlamlarında kullanılmaktadır.

يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ

مَا لَا يَرْضٰى مِنَ الْقَوْلِۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُح۪يطًا ﴿١٠٨﴾

108. İnsanlardan gizler de Allah'tan gizlemezler. Halbuki geceleyin, O'nun razı olmadığı sözü düzüp kurarken O, onlarla beraber idi. Allah yaptıklarını kuşatıcıdır (O'nun ilminden hiçbir şeyi gizleyemezler).

Tebyit: Bir işi geceleyin planlamak, gecelemek, gece karanlığında yapmak anlamlarında kullanılmaktadır.

هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُلَٓاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللّٰهَ عَنْهُمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَك۪يلًا ﴿١٠٩﴾

109. Haydi siz dünya hayatında onlara taraf çıkıp savundunuz, ya kıyamet günü Allah'a karşı onları kim savunacak yahut onlara kim vekil olacak?

وَمَنْ يَعْمَلْ سُٓوءًا اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ يَجِدِ اللّٰهَ غَفُورًا
رَح۪يمًا ﴿١١٠﴾

110. Kim bir kötülük yapar yahut nefsine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı çok yarlığayıcı ve esirgeyici bulacaktır.

وَمَنْ يَكْسِبْ اِثْمًا فَاِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلٰى نَفْسِه۪ۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَل۪يمًا حَك۪يمًا ﴿١١١﴾

111. Kim bir günah kazanırsa onu ancak kendi aleyhine kazanmış olur. Allah her şeyi bilicidir, büyük hikmet sahibidir.

وَمَنْ يَكْسِبْ خَط۪يٓئَةً اَوْ اِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِه۪ بَر۪يٓئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا
وَاِثْمًا مُب۪ينًا ﴿١١٢﴾

112. Kim kasıtlı veya kasıtsız bir günah kazanır da sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, muhakkak ki, büyük bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmiş olur.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ
اَنْ يُضِلُّوكَۜ وَمَا يُضِلُّونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ
مِنْ شَيْءٍۜ وَاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ
تَكُنْ تَعْلَمُۜ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا ﴿١١٣﴾

113. Allah'ın sana lütfu ve esirgemesi olmasaydı, onlardan bir güruh seni saptırmaya yeltenmişti. Onlar yalnızca kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah sana Kitabı ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğini öğretmiştir. Allah'ın lütfu sana gerçekten büyük olmuştur.

"Bu ayetlerin, ibret verici bir geliş sebebi vardır. Medine yerlilerinden Zafer oğulları kabilesinden Tu'me, bir komşusunun zırhını çalmış, bir un dağarcığına saklayarak getirmiş, bir Yahudi'nin evine gizlemişti. Halbuki dağarcık delikti ve bu delikten akan unlar, zırhın önce Tu'me'nin evine kadar geldiğini, sonra da Yahudi'nin evine gittiğini gösteriyordu. Tu'me'yi sıkıştırdılar, Müslüman olmasına rağmen çalmadığına yemin etti. Yahudi'yi sorguya çektiler,o da: 'Bunu bana Tu'me verdi' dedi ve bazı Yahudiler de buna şahitlik ettiler. Zafer oğulları, aile namusu belasında iken, gelip Resulullah'a Tu'meyi beraat ettirmesi için ısrar ettiler; Hz. Peygamber de bu durum ve Tu'menin yemini karşısında düşündü, arkasından yukarıdaki ayetler nazil oldu."

لَا خَيْرَ ف۪ي كَث۪يرٍ مِنْ نَجْوٰيهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوفٍ اَوْ اِصْلَاحٍ
بَيْنَ النَّاسِۜ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَٓاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْت۪يهِ
اَجْرًا عَظ۪يمًا ﴿١١٤﴾

[96]114. Onların fısıldaşmalarının birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka yahut bir iyilik yahut da insanların arasını düzeltmeyi isteyen(in fısıldaşması) müstesna. Kim Allah'ın rızasını elde etmek için bunu yaparsa, biz ona yakında büyük bir mükafat vereceğiz.

Sadaka, ma'ruf, Islah-ı beyn: Bu üç kelimenin kapsamı, her türlü iyi ve hayırlı işlerin tamamını içerir.

وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَب۪يلِ
الْمُؤْمِن۪ينَ نُوَلِّه۪ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِه۪ جَهَنَّمَۜ وَسَٓاءَتْ مَص۪يراً ﴿١١٥﴾

115. Kendisi için doğru yol belli olduktan sonra, kim Peygamber'e karşı çıkar ve müminlerin yolundan başka bir yola giderse, onu o yönde bırakırız ve cehenneme sokarız; o ne kötü bir yerdir.

Yukarıda hikayesi anlatılan Tu'me'nin taraftarları toplantılar yaparak aralarında gizli gizli konuşmuş onu beraat ettirmenin yollarını aramışlardı. Teşebbüslerine rağmen Resulullah onun lehine hükmetmeyince de Tu'me Mekke'ye firar ve irtidat etmişti. Daha sonra hırsızlıklarına devam ederken yıkılan bir duvar altında kalarak ölmüştür."

Isla: Bir şeyi yakmak için ateşe atmak ve orada bırakmaktır.

İrtidat: Dinden dönmek, eski dinine geri dönmek demektir.

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُشْرَكَ بِه۪ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُۜ
وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالاً بَع۪يداً ﴿١١٦﴾

116. Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; ondan başka günahları dilediği kimse için bağışlar. Kim Allah'a ortak koşarsa büsbütün sapıtmıştır.

"İlgili hadislerle bu ve buna benzer ayetlerin birlikte değerlendirilmesi sonunda anlaşılan odur ki, Allah Teala zerre kadar iman ile ahirete intikal eden müminleri bile ya bir müddet cezalandırdıktan sonra, yahut tövbe, kefaret, iyi ameller, musibetlere sabır gibi sebeplerle, yahut böyle bir sebebe dayanmaksızın affetmekte, bağışlamaktadır. İmansız olarak, şirk içinde hayatı tamamlayanları ise bağışlamayacağı bu ayetten kesin olarak ortaya çıkmaktadır." (Şirkle ilgili diğer ayetlere bkz. Nisa 4/36, 48; En'am 6/151; A'raf 7/33; Isra 17/23, 39; Rum 30/28; Ankebut 29/68; Ahzap 33/57)

إِنْ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا إِنَاثًا وَإِنْ يَدْعُونَ إِلَّا شَيْطَانًا مَرِيدًا ﴿١١٧﴾

117. Onlar (müşrikler) O'nu bırakıp yalnızca bir takım dişilerden (dişi isimli tanrılardan) istiyorlar, ancak inatçı şeytandan dilekte bulunuyorlar.

"Dua etmek, dilek ve istekte bulunmak ibadettir. Ancak, Allah'ın verdiği ve yalnız O'ndan istenecek şeyleri başkasından dilemek ise şirktir. Şirkin açık alametleridir."

Günümüzde, dini dünya menfaatlerine alet eden bir takım din bezirganlarının aldatmalarına kanarak, bir takım yerleri ve türbeleri ziyaret ederek o mahal ve yatırılardan medet umanların, şirkten korunma konusunda çok dikkatli olmaları gerekmektedir.

Merid: İyi ve hayırlı olan hiçbir şeyle ilişkisi olmayacak derecede kötü.

لَعَنَهُ اللَّهُ وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا ﴿١١٨﴾

118. Allah onu (şeytanı) lanetlemiş; o da: "Yemin ederim ki, kullarından belli bir pay edineceğim" demiştir.

وَلَأُضِلَّنَّهُمْ وَلَأُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَآمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ آذَانَ الْأَنْعَامِ
وَلَآمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللَّهِ وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ
اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا ﴿١١٩﴾

119. "Onları mutlaka saptıracağım, muhakkak onları boş kuruntulara boğacağım, kesinlikle onlara emredeceğim de hayvanların kulaklarını yaracaklar (putlar için nişanlayacaklar), şüphesiz onlara emredeceğim de Allah'ın yarattığını değiştirecekler" (dedi). Kim Allah'ı bırakır da şeytanı dost edinirse elbette apaçık bir ziyana düşmüştür."

Allah'ın yarattıklarını değiştirmek, canlıların tabii şekil ve özelliklerini değiştirmek demektir. Hayvanların gereksiz yere kulak ve kuyruklarını kesmek gibi.

Tabiatın dengesini bozacak davranışlar, beraberinde bir takım diğer dengelerin de bozulması sonucunu da getirir. Yoksa, bazılarının iddia ettikleri gibi her türlü estetik operasyonları bu çerçevede değerlendirmek doğru değildir. Kimseye zararı dokunmayacak şekilde, bir takım sübjektif tatmin amacına yönelik, masumca yapılan operasyonları da ayet kapsamında düşünmek yanlış olur. Kaldı ki, bazen her hangi bir kimseyi korumak için tedbir mahiyetinde operasyonların yapılması gerekli hale gelebilir. Yaşadığımız çağda, bazı devlet istihbarat elemanlarının, bu şekilde koruma altına alındığını sık sık hepimiz duymaktayız. Konuya bu cepheden bakmak kanaatimize göre daha uygun olur. (Karşılaştır A'raf 7/16 - 17; Esed, s.516/16)

يَعِدُهُمْ وَيُمَنّ۪يهِمْۜ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُوراً ﴿١٢٠﴾

120. (Şeytan) onlara söz verir ve onları ümitlendirir; halbuki şeytanın onlara söz vermesi aldatmacadan başka bir şey değildir.

Ğurur: Yalan, aldatıcı, bir kimsenin önceden çok iyi bir şey bulduğunu zannederek sevinmesi ve sonradan onun çok kötü bir şey olduğunu anlayıp acı duyması.

اُو۬لٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۘ وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَح۪يصاً ﴿١٢١﴾

121. İşte onların yeri cehennemdir; ondan kaçıp kurtulacak bir yer de bulamayacaklardır.

وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَداًۜ وَعْدَ اللّٰهِ حَقّاًۜ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ ق۪يلاً ﴿١٢٢﴾

[97]122. İman eden ve iyi işler yapanları, içinde ebedi kalmak üzere, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyacağız. Allah, (bu söylenenleri) hak bir söz olarak vadetti. Söz verme ve onu tutma bakımından kim Allah'tan daha doğru olabilir?

لَيْسَ بِاَمَانِيِّكُمْ وَلَٓا اَمَانِيِّ اَهْلِ الْكِتَابِۜ مَنْ يَعْمَلْ سُٓوءاً يُجْزَ بِه۪
وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِياًّ وَلَا نَص۪يراً ﴿١٢٣﴾

123. Ne sizin kuruntularınız ne de ehl-i kitabın kuruntuları (gerçektir); kim bir kötülük, yaparsa onun cezasını görür ve kendisi için Allah'tan başka dost da, yardımcı da bulamaz. (116-123 ayetler arasındaki konularla ilgili olarak daha ayrıntılı bilgi edinmek için bkz. Razı, VIII, 317 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, III, 241 vd.)

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ
يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَقٖيرًا ﴿١٢٤﴾

124. Erkek olsun, kadın olsun, her kim de mümin olarak iyi işler yaparsa, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.

"İnsanların gerek sosyal ve ahlaki değerleri, gerekse davranışlarına göre elde edecekleri neticeler, Allah ve Resulü tarafından açıklanmıştır. Buna göre kimin kimden üstün olduğu, kimin doğru yolda kimin yanlış yolda bulunduğu kuruntu ve temennilerle değil, ilahi beyanla anlaşılacak; ilahi değerler sistemine göre ölçüler tespit edilecektir."

وَمَنْ اَحْسَنُ دٖينًا مِمَّنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ
مِلَّةَ اِبْرٰهٖيمَ حَنٖيفًاۜ وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرٰهٖيمَ خَلٖيلًا ﴿١٢٥﴾

125. İşlerinde doğru olarak kendini Allah'a veren ve İbrahim'in, Allah'ı bir tanıyan dinine tabi olan kimseden dince daha güzel kim vardır? Allah İbrahim'i dost edinmiştir.

"Peygamberler, Allah'ın elçileri olma bakımından farksız olmakla beraber bazı özellik ve imtiyazları ile birbirinden farklıdırlar. Bu cümleden olarak Hz. Musa'ya **'Kelimullah'**, Hz. İsa'ya **'Ruhullah'**, Hz. Muhammet Mustafa'ya **'Habibullah'**, Hz. İbrahim'e de **'Halilullah'** denilmiş ve yukarıdaki ayet bu vasıflamaya kaynak olmuştur."

Halil: Hiçbir eksiği ve boşluğu olmayan, içten duyulan ve gönül boşluğunun her zerrelerine kadar sinen sevgi demektir.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحٖيطًا ﴿١٢٦﴾

126. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır ve Allah her şeyi kuşatmıştır. (Hiçbir şey O'nun ilim ve kudretinin dışında kalamaz).

وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَى
عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ
لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ وَأَنْ
تَقُومُوا لِلْيَتَامَى بِالْقِسْطِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِهِ
عَلِيمًا ﴿١٢٧﴾

127. Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki, onlara ait hükmü size Allah açıklıyor: Kitap'ta, kendileri için yazılmışı (mirası) vermeyip nikahlamak istediğiniz yetim kadınlar, çaresiz çocuklar ve yetimlere karşı adil davranmanız hakkında size okunan ayetler (Allah'ın hükmünü apaçık ortaya koymaktadır). Hayırdan ne yaparsanız şüphesiz Allah onu bilmektedir.

İstifta: Dini her hangi bir konuda fetva istemek demektir.

Ayet metninden anlaşıldığına göre, Hz. Peygamberden, kadınlar ve yetim çocuklar hakkında sorular sorulmuş, o soruların cevapları bu ayeti kerime ile verilmektedir. Arapların uyguladıkları yönteme göre, kızın velisi (mallarının yöneticisi), eğer yetim kız güzel ise onunla evlenerek, yok güzel değilse, evlenmesini yasak ederek sonuna kadar yetim mallarına sahip olurlardı. İşte bu konuda surenin başında, 3. ayette, gerekli hükümler sevk edilmiş ve yetim kadınların da, mirastan yoksul bırakılmak istenen çocukların da, erkekler gibi bir takım hakları olduğu bildirilmiştir. Bu ayet, konunun çözüme kavuşturulduğunu, beyanla baş taraftaki ayetlere yollama yapmakta ve bir kere daha, yetim ve çocuk malları konusunda adil davranılması gereğine dikkat çekmektedir.

وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ
يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ وَإِنْ تُحْسِنُوا

وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾

[98]128. Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisinden yüz çevirmesinden endişe ederse, aralarında bir sulh yapmalarında onlara günah yoktur. Sulh (daima) hayırlıdır. Zaten nefisler kıskançlığa hazırdır. Eğer iyi geçinir ve Allah'tan korkarsanız şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

"Evlilikte uyum ve geçim karşılıklı fedakarlıklarla olur. Fakat insanlarda kıskançlık ve bencillik meyli tabii olduğundan herkes fedakarlığı karşı taraftan bekler. Sulh ve anlaşma her iki tarafın bazı istek haklarından vazgeçmesi ve fedakarlık etmesi ile gerçekleşir. Bu ise, geçimsizliğin sürüp gitmesinden veya ayrılmaktan daha hayırlıdır."

وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا اَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ
الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَاِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا
رَحِيمًا ﴿١٢٩﴾

129. Üzerine düşüp uğraşsanız da kadınlar arasında adil davranmaya güç yetiremezsiniz; bari birisine tamamen kapılıp da diğerini askıya alınmış gibi bırakmayın. Eğer arayı düzeltir, günahtan sakınırsanız Allah şüphesiz çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

"Birden fazla kadınla evli bulunan erkek, eşleri arasında eşit ve adil davranmak mecburiyetindedir. Ancak bazı hususlar vardır ki bunlarda eşitliği korumak insan tabiatına aykırıdır. Mesela iki eşi aynı derecede sevmek ve beğenmek mümkün değildir. Bu sebeple de erkekler bununla mükellef kılınmamıştır. İsteseler de bunu yapamayacakları kendilerine bildirilmiştir. Buna mukabil elde olan maddi sayılabilecek haklarda, nimet ve imkanlarda adalet şarttır. Beraber kalma müddeti, mesken, giyecek, yiyecek ve diğer imkanları burada örnek olarak zikretmek mümkündür."

Ayetle ilgili bu açıklama ile hem fikir olmak mümkün değildir. Bu konu ile ilgili itirazlarımızı bu surenin 3. ayeti ile ilgili olarak kısaca yapmıştık. Oraya bakılabilir.

وَاِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللّٰهُ كُلًّا مِنْ سَعَتِهِ وَكَانَ اللّٰهُ وَاسِعًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾

130. Eğer (eşler) birbirinden ayrılırsa Allah, bol nimetinden her birini zenginleştirir (diğerine muhtaç olmaktan kurtarır); Allah'ın lütfu geniş, hikmeti büyüktür.

Bütün tedbirlere rağmen evlilik yürümüyorsa, ev cehenneme dönmüşse, yoksulluk ve çaresizliğe düşme korkusu ile bu cehenneme katlanmak gerekmez. Bir hadise göre **'Allah'ın en sevmediği helal boşanmadır'** yargısı dahi boşanmanın da meşru bir çare olduğunu göstermektedir. Böylesi durumda Allah'a tevekkül ederek onun açacağı rızk kapılarını ümit etmek gerekir.

Demek oluyor ki, başka çıkış yolu kalmayıp son çare olarak, birbirinden ayrılan eşlerin, rızıklarının Allah tarafından verileceği ve birbirine muhtaç hale düşürülmeyeceğine yürekten inanmak gerekir.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ
مِنْ قَبْلِكُمْ وَاِيَّاكُمْ اَنِ اتَّقُوا اللّٰهَ وَاِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ
وَمَا فِي الْاَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ غَنِيًّا حَمِيدًا ﴿١٣١﴾

131. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Sizden önce kendilerine Kitap verilenlere ve size "Allah'tan korkun" diye emrettik. Eğer inkar ederseniz biliniz ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah hudutsuz zengindir, ziyadesiyle övgüye layıktır.

Bu ve takip eden üç ayette, Yerde ve gökte olan her şeyin Allah'a ait olduğu, Allah korkusu bilincinin bütün dinlerde telkin edildiği; küfür ve isyanın zararlarının bunları yapanlara dokunacağı başka hiç kimseyi ilgilendirmediği; Allah'ın hiçbir şeye ve kimseye muhtaç olmadığı gibi bütün hamd ve senaların ona has olduğu; onun her şeyi gören, takip eden ve yöneten olduğu; dilediğinde küfre düşen ve isyan yolunu seçen toplulukları yok ederek yerlerine yenilerin getireceği ve bütün bunları yapmanın O'na zor olmayacağı belirtilmektedir:

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴿١٣٢﴾

132. Göklerde ve yerde olanlar Allah'ındır. Vekil olarak Allah yeter.

إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى
ذٰلِكَ قَدِيرًا ﴿١٣٣﴾

133. Ey insanlar! Allah dilerse sizi yokluğa gönderip başkalarını getirir; Allah buna kadirdir.

"Beka ve ebedilik Allah'a mahsustur. Gerçek manada varlık da O'na aittir. Kulların vücut varlığı O'nun lütfu, O'nun emanetidir. Emanete hıyanet ve Allah'a isyanda ısrar edilirse bütün emanetlerin, bu arada vücut ve varlığın geri alınması kaçınılmaz olur."

مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا
وَالْاٰخِرَةِ وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿١٣٤﴾

134. Kim dünya mükafatını isterse (bilsin ki) dünyanın da ahiretin de mükafatı Allah katındadır. Allah her şeyi işiten ve her şeyi görendir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰى أَنْفُسِكُمْ
أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ إِنْ يَكُنْ غَنِيًّا أَوْ فَقِيرًا فَاللّٰهُ أَوْلٰى بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا
الْهَوٰى أَنْ تَعْدِلُوا وَإِنْ تَلْوُوا أَوْ تُعْرِضُوا فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَبِيرًا ﴿١٣٥﴾

[99]135. Ey iman edenler! Adaleti titizlikle ayakta tutan, kendini, anababanız ve akrabanız aleyhinde de olsa Allah için şahitlik eden kimseler olun. (Haklarında şahitlik ettikleriniz) zengin olsunlar, fakir olsunlar Allah onlara (sizden) daha yakındır. Hislerinize uyup adaletten sapmayın, (şahitliği) eğer, büker (doğru şahitlik etmez), yahut şahidlik etmekten kaçınırsanız (biliniz ki) Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

"Ayette, insanları adaletten ayıran iktisadi, sosyal, psikolojik se-

beplerin hepsi sayılarak insanlar uyarılmış, hüküm veren veya şahitlik eden kimsenin yalnızca Allah korkusunun tesiri altında hareket etmesi telkin edilmiştir."

Ayette çok önemli bir husus öne çıkmaktadır. İslam'ın son derece önem verdiği aile müessesesini adalet karşısında ikinci plana itmektedir. Bu aile mefhumunun hafife alındığı şeklinde anlaşılmamalıdır. Bilakis hukuktan arınmış bir aile yapısının, toplum için büyük tehlikelere yol açacağına dikkat çekilmiş ve bu sebeple, şahide, kendisi ya da birinci derecedeki aile fertleri aleyhine sonuçlar doğuracak olsa bile, Allah için doğru şahitlik yapması, gerçekleri açıkça söylemesi emredilmektedir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَالْكِتَابِ الَّذٖي نَزَّلَ عَلٰى
رَسُولِهٖ وَالْكِتَابِ الَّذٖٓي اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُۜ وَمَنْ يَكْفُرْ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ
وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعٖيدًا ﴿١٣٦﴾

136. Ey iman edenler! Allah'a, Peygamberine, Peygamberine indirdiği Kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman ediniz. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü inkar ederse tam manasıyla sapıtmıştır.

اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَمْ يَكُنِ
اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبٖيلًاۜ ﴿١٣٧﴾

137. İman edip sonra inkar edenleri, sonra yine iman edip tekrar inkar edenleri, sonra da inkarlarını arttıranları Allah ne bağışlayacak, ne de onları doğru yola iletecektir.

"Bunlar gönüllerinde bir türlü iman yer etmeyen, kararsızlık içinde, inkar ile iman arasında sallanarak ömür geçiren, sonunda da inkarda karar kılan kafirler ve münafıklardır." (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, VIII, 367 vd.)

بَشِّرِ الْمُنَافِقٖينَ بِاَنَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلٖيمًاۙ ﴿١٣٨﴾

138. Münafıklara, kendileri için acı bir azap olduğunu müjdele!

اَلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ اَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ
الْعِزَّةَ فَاِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا ﴿١٣٩﴾

139. Müminleri bırakıp da kafirleri dost edinenler, onların yanında izzet (güç ve şeref) mi arıyorlar? Bilsinler ki bütün izzet yalnızca Allah'a aittir.

Bazı münafıklar, dış görünüşleri itibarı ile Müslümanların yanında yer alıyorlardı fakat müşrik ve kafirler ile gizliden gizliye görüşmelere de devam ediyorlardı. Gizli bir surette geliştirdikleri bu dostluklar sayesinde kendilerine güç ve kuvvet vehmediyorlardı. Yahudilere Muhammedin işinin henüz bitmediği, ne olup olmayacağının belli olmadığını söylüyor, Yahudilerden destek istiyorlardı. Yahudiler de bütün güç ve kudretin kendilerinde olduğu şeklinde mukabele ediyorlardı. Ayette bu çabaların beyhude olduğuna bütün izzetin (güç ve şerefin), yalnızca Allah Tealaya ait olduğuna kesin bir ifade ile yer verilmektedir. (Ayrıca bkz. Al-i İmran 3/28)

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ اَنْ اِذَا سَمِعْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا
وَيُسْتَهْزَاُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ اِنَّكُمْ
اِذًا مِثْلُهُمْ اِنَّ اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴿١٤٠﴾

140. O (Allah), Kitap'ta size şöyle indirmiştir ki: Allah'ın ayetlerinin inkar edildiğini yahut onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar bundan başka bir söze dalıncaya (konuya geçinceye) kadar kafirlerle beraber oturmayın; yoksa siz de onlar gibi olursunuz. Elbette Allah, münafıkları ve kafirleri cehennemde bir araya getirecektir.

"Gerek milletler arası münasebetlerde gerekse fertler ve toplumlar arası münasebetlerde, müminler daima müminlerin yanında yer alacaklar, güç, kuvvet ve şerefi bu beraberlikte arayacaklardır. Kendilerini korumak veya güçlenmek için kafirlere baş vuran milletler küçüldükleri gibi, fertler de manevi pahadan kayıplar verirler. Eğer beraberlik zaruri

hale gelirse bu takdirde müminler, en azından dinleri aleyhinde konuşulurken, meclisi terk etmek suretiyle, durumu protesto edecek, dinlerini korumak için gerekli tedbirleri alacaklardır." (Ayrıca bkz. En'am 6/68)

الَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللّٰهِ قَالُوا أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ
وَإِنْ كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ
الْمُؤْمِنِينَ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَنْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لِلْكَافِرِينَ
عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا ﴿١٤١﴾

[100]141. Sizi gözetleyip duranlar, eğer size Allah'tan bir zafer (nasib) olursa, "Sizinle beraber değil miydik?" derler. Kafirlerin (zaferden) bir nasipleri olursa (bu sefer de onlara), "Sizi yenip (öldürebileceğimiz halde öldürmeyip) müminlerden korumadık mı?" derler. Artık Allah kıyamet gününde aranızda hükmedecektir ve kafirler için müminler aleyhine asla bir yol vermeyecektir.

Ayeti Kerimenin sonunda yer alan **'..ve kafirler için müminler aleyhine asla bir yol vermeyecektir.'** şeklindeki müjdenin dünya hayatına mı yoksa ahiret hayatına mı ait olduğu konusunda müfessirler arasında fikir ayrılığı vardır. Bir bölüm müfessirler, bunun ahirete ait vaat olduğunu, ayetteki ifade tarzından böyle anlaşılması gerektiğini savunuyorlar. Diğerleri ise, bundan muradın bu dünyada böyle olmasıdır. Ancak, bu **'delil bakımından'** olma manasına tahsis edilmiştir. Buna göre mana **'Müslümanların delili herkesin deliline galiptir, üstündür.'** şeklinde olmaktadır.

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوا
كُسَالٰى يُرَاؤُنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللّٰهَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾

142. Şüphesiz münafıklar Allah'a oyun etmeye kalkışıyorlar; halbuki Allah onların oyunlarını başlarına çevirmektedir. Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az hatıra getirirler. (Ayrıca bkz. Bakara 2/9)

مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذٰلِكَ لَٓا اِلٰى هٰٓؤُ۬لَٓاءِ وَلَٓا اِلٰى هٰٓؤُ۬لَٓاءِ وَمَنْ يُضْلِلِ
اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾

143. Bunların arasında bocalayıp durmaktalar, ne onlara (bağlanıyorlar) ne bunlara. Allah'ın şaşırttığı kimseye asla bir (çıkar) yol bulamazsın.

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ
اَتُرِيدُونَ اَنْ تَجْعَلُوا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿١٤٤﴾

144. Ey iman edenler! Müminleri bırakıp da kafirleri dost edinmeyin; (bunu yaparak) Allah'a, aleyhinizde apaçık bir delil mi vermek istiyorsunuz?

"Kafirleri ve müşrikleri dost edinmeme konusu Kur'an'i Kerim'de sık sık zikredilen ve üzerinde durulan bir konudur. Yahudi ve Hıristiyanların müminlere dost olamayacağı, Müslümanların da onları dost edinmemeleri gerektiği ısrarla belirtilmiştir. Zaruret sebebiyle iş birliği ve dayanışma yapılabilir. Ancak bu, dostluktan farklı bir ilişkidir." (Esasen bu konuda geniş sayılabilecek açıklamalar Al-i İmran 28. ve 118. ayetlerde yapılmıştır. Konu ile ilgili ayetlere bkz. Bakara 2/14; Al-i İmran 3/28, 118, 119; Tevbe 9/47, 51; Mümtehine 60/1, 8, 9)

اِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْاَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴿١٤٥﴾

145. Şüphe yok ki münafıklar cehennemin en alt katındadırlar. Artık onlara asla bir yardımcı bulamazsın.

Derk-i esfel: Cehennemin en dip noktası anlamında kullanılmıştır. Bir şeyin üst üste dizilmesinde meydana gelen her bir kata derece, alt alta dizilmesinde meydana gelen her bir kata da dereke denilmektedir. Ayette murat edilen, bu şekildeki katların en altında olanıdır.

اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَاَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللّٰهِ وَاَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلّٰهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ
مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٤٦﴾

146. Ancak tevbe edip hallerini düzeltenler, Allah'a sımsıkı sarılıp dinlerini (ibadetlerini) yalnız onun için yapanlar başkadır. İşte bunlar (gerçekte) müminlerle beraberdirler ve Allah müminlere yakında büyük mükafat verecektir.

مَا يَفْعَلُ اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ اِنْ شَكَرْتُمْ وَاٰمَنْتُمْ وَكَانَ اللّٰهُ
شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿١٤٧﴾

147. Eğer siz iman eder ve şükrederseniz, Allah size neden azap etsin! Allah şükre karşılık veren ve her şeyi bilendir.

"Dinin samimi bağlıları yanında hemen her zaman, menfaatleri icabı inanmış görünen, vaziyeti kurtarmak için zahiren müminlerin yanında bulunan kimseler vardır. Bunlara **münafıklar** denir. Allah dünyada değilse bile ahirette münafıkların sahte örtüsünü kaldıracak, namert kafirler oldukları için onları cehennemin dibine koyacak, haklarında hiçbir şefaati kabul etmeyecektir. 146. ayet münafıklıktan tövbe edip vazgeçenlerin üç vasfından bahsediyor ki bunlar aynı zamanda imandaki samimiyetin şart ve alametleridir: 1. yalnızca sözle yetinmeyip hal ve tavrını düzeltmek, 2. Allah'a ve O'nun Kitap ve Sünnette tecelli eden iradesine sımsıkı bağlanmak, 3. Dini hayatını, insanların rıza ve dünya menfaatleri için değil, yalnızca Allah rızası için yaşamak. İşte bunlar samimi ve sağlam bir imanın tabii neticeleridir."

لَا يُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ اِلَّا مَنْ ظُلِمَ وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيعًا عَلِيمًا ﴿١٤٨﴾

[101] 148. Allah kötü sözün açıkça söylenmesini sevmez; ancak haksızlığa uğrayan başka. Allah her şeyi işitici ve bilicidir.

"Çirkin söz, arkadan çekiştirme, iftira kötü sözler cümlesindendir. Bunlar insanın içinden geçebilirse de bunları başkasına söylemek ve açıklamak caiz değildir. Bir kimse diğerine bir kötülük bir haksızlık yaptığında, bunu başkasına söylemek de kötü söze girer. Ancak, kötülük ve haksızlığı gören bir kimse, ya ıslah etmek ya da suçlunun ceza görmesini sağlamak maksadıyla bunu açıklamak mecburiyetindedir, buna izin verilmiştir."

إِنْ تُبْدُوا خَيْرًا أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُوا عَنْ سُوٓءٍ فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا ﴿١٤٩﴾

149. Bir iyiliği açıklar yahut gizlerseniz veya bir kötülüğü (açıklamayıp) affederseniz, şüphesiz Allah da ziyadesiyle affedici ve kadirdir. (Daha fazla bilgi için bkz. Razı, VIII, 390 vd.)

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَنْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِهِ
وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذٰلِكَ
سَبِيلًا ﴿١٥٠﴾

150. Allah'ı ve peygamberlerini inkar edenler ve (inanma hususunda) Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyip "Bir kısmına iman ederiz ama bir kısmına inanmayız" diyenler ve bunlar (iman ile küfür) arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu;

Yahudiler Musa'ya ve Tevrat'a inanır, İsa ve İncil'e inanmazlardı; Hıristiyanlar İsa ve İncil'e inanır, Kur'an'a ve Muhammet'e inanmazlardı. Ayette kastedilen kimseler işte bu tür davranış içinde olanlardır. Peygamberlik müessesesi bir bütündür ve imanın şartlarından biridir. Peygamberlerden her hangi birini inkar etmek, inkar edeni imansızlığa götürür. Nitekim, Mirac gecesi Peygamberimize vasıtasız vahiy suretiyle lütfedilen ve Kur'an'ı Kerim'de yer alan önemli büyük dualardan biri olan Bakara suresinin 286. ayetinde bu husus: **"...peygamberlerine iman ettiler. 'Allah'ım peygamberlerinden hiç biri arasında ayırım yapmayız. İşittik, itaat ettik..."** şeklinde, kulların bir duası olarak pekiştirilmektedir. Bütün bu gerçeklere rağmen, tavırlarında değişiklik olmayan ehli kitap mensuplarını bekleyen hazin akıbetleri ile daha önceki Hz. Musa ve diğer buna benzer konulardaki tavır ve davranışları takip eden ayetlerde açıklanmaktadır. (163. ayete kadar olan konularla ilgili olarak bkz. Ateş, II, 702-714; Elmalılı, III, 48-60)

أُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا ۚ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٥١﴾

151. İşte gerçekten kafirler bunlardır. Ve biz kafirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır.

وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ اُو۬لٰٓئِكَ
سَوْفَ يُؤْتٖيهِمْ اُجُورَهُمْ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحٖيمًا ﴿١٥٢﴾

152. Allah'a ve peygamberlerine iman eden ve onlardan hiçbirini diğerlerinden ayırmayanlara (gelince) işte Allah onlara bir gün mükafatlarını verecektir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

يَسْـَٔلُكَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَابًا مِنَ السَّمَٓاءِ فَقَدْ سَاَلُوا مُوسٰٓى
اَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَقَالُٓوا اَرِنَا اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ
ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا عَنْ ذٰلِكَ
وَاٰتَيْنَا مُوسٰى سُلْطَانًا مُبٖينًا ﴿١٥٣﴾

153. Ehl-i kitap senden, kendilerine gökten bir kitap indirmeni istiyor. Onlar Musa'dan, bunun daha büyüğünü istemişler de, "Bize Allah'ı apaçık göster" demişlerdi. Zulümleri sebebiyle hemen onları yıldırım çarptı. Bilahare kendilerine açık deliller geldikten sonra buzağıyı (tanrı) edindiler. Biz bunu da affettik. Ve Musa'ya apaçık delil (ve yetki) verdik.

وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمٖيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا
وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مٖيثَاقًا غَلٖيظًا ﴿١٥٤﴾

154. Söz vermeleri için Tûr'u başlarına diktik de onlara, "Baş eğerek kapıdan girin" dedik, "Cumartesi günü sınırı aşmayın" dedik. Kendilerinden sağlam söz aldık.

"Yahudi ve Hıristiyanların Hz. Peygamberden olmayacak şeyleri istemeleri ve bir türlü hakkı kabule yanaşmamaları karşısında Allah Teala, Ehli Kitab'ın geçmişini anlatarak bunların, başka peygamberlere de böyle davrandıklarını, daha ağır ve olmayacak tekliflerde bulunduklarını Hz. Musa vasıtası ile kendilerine sunulan nice delillere

rağmen yine saptıklarını anlatarak Haz. Peygamber (s.a.)'i hem teselli etmekte hem de azmini desteklemektedir."

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِمْ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَقَتْلِهِمُ الْاَنْبِيَٓاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ
قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللّٰهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥٥﴾

[102]155. Sözlerinden dönmeleri, Allah'ın ayetlerini inkar etmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri ve "Kalplerimiz kılıflanmıştır" demeleri sebebiyle (onları lanetledik, türlü belalar verdik. Onların kalpleri kılıflı değildir;) tam aksine küfürleri sebebiyle Allah o kalpler üzerine mühür vurmuştur; pek azı müstesna artık iman etmezler.

وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلٰى مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا ﴿١٥٦﴾

156. Bir de inkar etmelerinden ve Meryem'in üzerine büyük bir iftira atmalarından;

Bu ayette, Yahudilerin, Hz. Meryem'e yaptıkları büyük iftiraya işaret olunmaktadır. Aynı zamanda yaptıkları bu iftira ile de, insani ilişki olmadan Allah teala'nın, bir çocuk yaratamayacağı anlamına gelen büyük günahı da işlemiş olmaktadırlar. Allah'ın yaratma gücünü inkar anlamına gelen bu durum ise, küfrün ta kendisidir.

وَقَوْلِهِمْ اِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللّٰهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ
وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَاِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ
اِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ﴿١٥٧﴾

157. Ve "Allah elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük" demeleri yüzünden (onları lanetledik). Halbuki onu ne öldürdüler, ne de astılar; fakat (öldürdükleri) onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında ihtilafa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir (sağlam) bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmediler.

"Allah'u Teala Nuh'u tufandan, İbrahim'i ateşten, Musa'yı

Firavundan, Muhammet Mustafa'yı müşriklerin tuzağından koruyup kurtardığı gibi İsa'yı da onu öldürmek isteyen Yahudilerin elinden kurtarmış, Hz. İsa'ya ihanet ederek bulunduğu yeri askerlere gösteren kişiyi İsa'ya benzeterek onu öldürtmüştür."

Hz. İsa'nın, çarmıha gerilerek öldürülüp öldürülmediği, göğe Yüce Allah nezdine, ölmeden bedeni ile mi yoksa, normal bir şekilde öldükten sonra ruhunun mu çıktığı konularında, çok sayıda değişik görüşler ve sayfalar dolusu yazılmış yazılar vardır. Bütün bu hususlara burada yer vermemize olanaklarımız yoktur. Bu nedenle biz burada sadece, Kur'an'ı kerimde yer alan ve almayan hususları belirleyip, gerçeğe ulaşmaya ve konu ile ilgili eserlerden bazılarına işaret etmeye gayret edeceğiz:

1- Bu ayeti kerimede yer alan bilgilere göre, Yahudiler, çarmıha gererek bir kişiyi öldürmüşler. Fakat bu kişi Hz. İsa değildir. Öldürdüklerini söyleyenlerin, öldürdükleri kişinin Hz. İsa olduğundan kendileri de emin değiller ve öne sürdükleri inandırıcı bir kanıtları da yoktur. Çarmıha gererek öldürdükleri kişinin İsa olmadığı bu ayetin sonunda yer alan hükümle de sabittir.

2- Hz. İsa (a.s.)'ın normal bir şekilde yani eceli ile mi öldüğü yoksa birileri tarafından mi öldürüldüğü konusunda Kur'an'ı kerimde her hangi bir bilgi yer almamaktadır.

3- Al-i İmran suresinin 55. ayetinde meal olarak **"Allah buyurmuştu ki: Ey İsa! Kuşkusuz senin canını alacağım, seni nezdime yükselteceğim, seni inkar edenlerden arındıracağım ve sana uyanları kıyamete kadar kafirlerden üstün kılacağım. Sonra dönüşünüz bana olacak. İşte o zaman ayrılığa düştüğünüz şeyler hakkında aranızda ben hükmedeceğim."** buyurulmaktadır. Bu ayetin başında yer alan Yüce Allah'ın hükmünden anlaşılacağı üzere, Hz. İsa, muhakkak ölecektir. Bizim anladığımız manada ruhu bedeninden ayrılacaktır. Nitekim ayetin sonunda yer alan, **Hz. İsa ile onu inkar edenlerin dönüşünün Allah'a olacağı ve ihtilaf ettikleri konulardaki son kararın da Allah tarafından verileceği hükmü,** ayetin baş tarafında beyan olunan ölüm gerçeğini pekiştirmektedir.

4- Maide suresinin 16. ayetinde yer alan Allah'ın sorusuna, 117. ayette Hz. İsa'nın cevabına yer verilmekte ve mealen şöyle denmektedir: **'...Allah'a kulluk edin dedim. İçlerinde bulunduğum müddetçe onlar üzerine kontrolcü idim. Beni vefat ettirince artık onlar**

üzerinde gözetleyici sen oldun. Sen her şeyi hakkıyla görensin.' Buradaki ifade de Hz. İsa'nın ölümünün kendi ağzından ifadesidir.

5- Kur'an'ı Kerim'de yer alan bu hükümlerden çıkan sonuç şudur: Hz. İsa iddia edildiği gibi çarmıha gerilerek öldürülmemiştir. Öldüğü kesin fakat nerede ve ne şekilde öldüğü hakkında bilgi, Kur'an'ı Kerim'de mevcut değildir. Allah'a yükseltildiği bir gerçek, fakat, yeryüzünde vefat edip ruhu bedeninden ayrıldığına göre, bu yükselişin bedensel olmayıp ruh olarak olması, Allah'ın kanunlarına daha uygundur.

6- Bu konuda mucizevi bir durumun söz konusu olup olmadığı konusunda da her hangi bir bilgi yoktur. (Konu ile ilgili ayrıntılı bilgiler için bkz. Elmalılı, III, 54 vd.; Kutub, IV, 36 vd.; Razı, VIII, 402 vd.; Ateş, II, 707 vd.; Öztürk, K.İsl., s.599; Esed, s.176/171. no. açk.)

بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٥٨﴾

158. Bilakis Allah onu (İsa'yı) kendi nezdine kaldırmıştır. Allah izzet ve hikmet sahibidir.

وَاِنْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِهٖ قَبْلَ مَوْتِهٖۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ
شَهِيدًاۚ ﴿١٥٩﴾

159. Ehl-i kitaptan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir. Kıyamet gününde de o, onlara şahit olacaktır.

Önsözde izahı yapılan, çalışmalarımıza esas aldığımız kitap yazarlarının, Hz. İsa'nın ölümü ile ilgili olarak ve bu ayet vesilesi ile yaptıkları yorumu da hiçbir yerine dokunmadan aynen sunuyoruz:

"Allah Peygamberi İsa'yı Yahudilerden korumuş, öldürmelerine mani olmuştur; bu kesindir. Onu kendi katına kaldırdığı da şüphesizdir. Fakat bunun şekli ve zamanı üzerinde farklı açıklamalar ve anlayışlar vardır. Çoğunluğa göre Allah onu, kudretiyle manevi semalardaki hususi mevkiine kaldırmıştır. Kıyametten önce tekrar dünyaya gönderecektir. O zaman bütün Ehli Kitap onun peygamber olduğuna inanacak batıl inançlarından kurtulacaklardır. Hz. İsa dünyada kaldığı müddetçe Kur'an ile hükmedecek, haç, domuz vb. ile ilgili batıl uygulamalara son verecektir.

Bir başka anlayışa göre, Allah onu Yahudilerden korumuş, eceli gelince onu vefat ettirmiş ve ruhunu semadaki yerine kaldırmıştır. Kıyametten önce gelecek olan da onun ruhudur. Ehli Kitaptan olanlar, ölümlerinden önce gerçeği öğrenip inanacaklar, fakat bunun faydası olmayacaktır. Bu anlayış Al-i İmran suresinin 54-56 ayetlerine dayandırılmıştır."

فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ اُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ
عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ كَثِيرًا ﴿١٦٠﴾

160. Yahudilerin yaptıkları zulümden, bir de çok kimseyi Allah yolundan çevirmelerinden, menetmelerinden dolayı kendilerine (daha önce) helal kılınmış bulunan temiz ve iyi şeyleri onlara haram kıldık. (Ayrıca bkz. Esed, s.177/174. no. açk.; Enam 6/146)

وَاَخْذِهِمُ الرِّبٰوا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَاَكْلِهِمْ اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَاَعْتَدْنَا
لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٦١﴾

161. Men edildikleri halde faizi almalarından ve haksız (yollar) ile insanların mallarını yemelerinden dolayı içlerinden inkara sapanlara acı bir azap hazırladık. (160 ve 161 ayetlerle ilgili olarak bkz. Razı, VIII, 411 vd.; Riba ve faiz konusunda bkz. Bakara 2/276-280. ayetlere ve bu ayetler ile ilgili 276. ayetin altındaki açıklama)

لٰكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْكَ
وَمَا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُق۪يم۪ينَ الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اُو۬لٰٓئِكَ سَنُؤْت۪يهِمْ اَجْرًا عَظ۪يمًا ﴿١٦٢﴾

162. Fakat içlerinden ilimde derinleşmiş olanlar ve müminler, sana indirilene ve senden önce indirilene iman edenler, namazı kılanlar, zekatı verenler; Allah'a ve ahiret gününe inananlar var ya; işte onlara pek yakında büyük mükafat vereceğiz.

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا إِلَى
إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَعِيسَى وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ
وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُورًا ﴿١٦٣﴾

[103]163. Biz Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da vahyettik. Ve (nitekim) İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a, esbata (torunlara), İsa'ya, Eyyûb'e, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a vahyettik. Davud'a da Zebûr'u verdik.

"Peygamber kendisine vahiy gelen büyük insandır. Bu vahyi insanlara tebliğ ile mükellef olanlarına elçi manasında 'resûl' denir. Vahiy Allah'ın kullarına dilediğini söylemesi ve bildirmesi için özel bir iletişim yoludur. Melek aracılığı ile olduğu gibi aracısız da olabilir. Vahye mahzar olan peygamber kendisinde, Allah tan olduğunda asla şüphe etmediği bir bilgi ve aydınlanma bulur. Ayette geçen torunlardan maksat, Yakup peygamberin çocukları ve torunlarıdır."

وَرُسُلًا قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ
وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا ﴿١٦٤﴾

164. Bir kısım peygamberleri sana daha önce anlattık, bir kısmını ise sana anlatmadık. Ve Allah Musa ile gerçekten konuştu.

"Hadislerde yüz binlerce peygamberin gelip geçtiği bildirilmiştir. Bu ayet de sayı vermeden aynı gerçeği bildirmektedir. Buna göre yeryüzünde insanların bulunduğu yerlere her zaman, ilahi mesajı ulaştırmak üzere çok sayıda peygamber gönderildiği anlaşılmaktadır." (Peygamberler konusunda geniş bilgi için bkz. Kutub, IV, 44 vd.; Öztürk, K.T. K., s. 428 vd.; Elmalılı, III, 60 vd.; Ateş, II, 715 vd.; Ayrıca Mü'min (Ğafir) 40/78; İsra, 17/15; Fatır 35/24; Nahl 16/36; Taha 20/134)

رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ
بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٦٥﴾

165. (Yerine göre) müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki insanların peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın! Allah izzet ve hikmet sahibidir.

لَٰكِنِ اللَّهُ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ وَالْمَلَٰئِكَةُ
يَشْهَدُونَ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿١٦٦﴾

166. Fakat Allah sana indirdiğine şahitlik eder; onu kendi ilmi ile indirdi. Melekler de (buna) şahitlik ederler. Ve şahit olarak Allah kafidir.

Bu ayeti kerimede, Yüce Allah Hz. Peygambere, kendisine indirilen Kitabın Allah tarafından bir hak olarak ve O'nun ilmi ile indirildiğini, başkalarının bu konuda söyledikleri aykırı fikirlerin hiçbir değer ifade etmediğini, bu gerçeğe meleklerin de şahitlik edeceklerini, bildirerek onu teselli ediyor ve şahit olarak da Allah'ın kafi geleceği teminatını müjdesini veriyor.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿١٦٧﴾

167. İnkar eden ve (başkalarını da) Allah yolundan alıkoyanlar şüphesiz doğru yoldan çok uzaklaşmışlardır.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ
طَرِيقًا ﴿١٦٨﴾

168. İnkar edip zulmedenleri Allah asla bağışlayacak değildir. Onlar (başka) bir yola iletecek de değil

إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٦٩﴾

169. Ancak orada ebedi kalmak üzere cehennem onları yoluna (iletecektir). Bu da Allah'a çok kolaydır.

Yukarıdaki üç ayette de özet olarak: Bunca çok delile rağmen hala Hz. Muhammed'in peygamberliğini inkar etme yolunu seçenlerin uzak bir sapıklığa düştükleri, böyle davrananların Allah tarafından af

edilmeyeceği, Allah'ın affına ulaşabilmeleri için tavırlarını değiştirmeleri gereği, onların doğru yola gelmeleri için zor kullanılmayacağı, ancak peygamberler vasıtası ile uyarılacakları ve sadece bu uyarılarla bildirilen yolun cennete giden yol olduğu bildirilmekte ve peygamberlerin yolundan ayrılanların cehennem yolunda oldukları kaydedilmektedir.

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَكُمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَاٰمِنُوا خَيْرًا
لَكُمْۜ وَاِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ
وَكَانَ اللّٰهُ عَلٖيمًا حَكٖيمًا ﴿١٧٠﴾

170. Ey insanlar! Resûl size Rabbinizden gerçeği getirdi (bunda şüphe yoktur), şu halde kendi iyiliğinize olarak (ona) iman edin. Eğer inkar ederseniz, göklerde ve yerde ne varsa şüphesiz hepsi Allah'ındır. (O'nun sizin inanmanıza ihtiyacı yoktur). Allah geniş ilim ve hikmet sahibidir.

يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فٖي دٖينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّۜ اِنَّمَا الْمَسٖيحُ
عٖيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللّٰهِ وَكَلِمَتُهُۚ اَلْقٰيهَٓا اِلٰى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُۘ
فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖۚ وَلَا تَقُولُوا ثَلٰثَةٌۜ اِنْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْۜ اِنَّمَا اللّٰهُ اِلٰهٌ وَاحِدٌۜ
سُبْحَانَهُٓ اَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌۢ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَكَفٰى
بِاللّٰهِ وَكٖيلًا ﴿١٧١﴾

[104]171. Ey ehl-i kitap! Dininizde aşırı gitmeyin ve Allah hakkında, gerçekten başkasını söylemeyin. Meryem oğlu İsa Mesih, ancak Allah'ın resûlüdür, (o) Allah'ın, Meryem'e ulaştırdığı "kün: Ol" kelimesi(nin eseri)dır, O'ndan bir ruhtur. (O'nun tarafından gönderilmiş, yahut teyit edilmiş, yahut da Cebrail tarafından üfürülmüş bir ruhtur). Şu halde Allah'a ve peygamberlerine iman edin. "(Tanrı) üçtür" demeyin, sizin için hayırlı olmak üzere bundan vazgeçin. Allah ancak bir tek

Allah'tır. O, çocuğu olmaktan münezzehtir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Vekil olarak Allah yeter.

"Hıristiyanlar bir türlü Allah'ın birliği (tevhit) inancına gelememiş, Allah ile Peygamberi'ni birbirinden ayıramamışlardır. Hz. Musa ve Hz. İsa, Ehl-i kitaba tevhit inancını getirdiği halde, sonradan sapan bu toplumlar, Hatemül enbiyanın sağlam ve aydınlatıcı açıklamalarına rağmen, çoğu itibariyle, gerçeği kabul etmemişlerdir. **'Allah, baba, oğul ve ruhul kudüs'ten ibaret olmak üzere üçtür.'** Yahut **'Allah üç unsurdan meydana gelmiştir, bunların üçü de birbirinin aynıdır, her biri tam ilahtır ve üçü birden bir tek tanrıdır.'** diyerek çelişkiye düştüler. Yukarıdaki ayetler onları,gerçek Allah inancı üzerinde aydınlatmak üzere gelmiştir. Ayette Hz. İsa için **'Allah'tan bir ruh'** ve **'Allah'ın kelimesi'** denilmiştir. Ali İmran suresinin 45-47 ayetlerinde ikinci vasıf açıklanmış, bundan maksadın, Allah'ın **'Ol'** demesinden ibaret bulunduğu bildirilmiş, Hz. İsa'nın mucizevi bir şekilde yaratıldığı beyan edilmiştir. Meryem suresinin 17. ayetinden itibaren de birinci vasıf açıklanmış, **'Ruh'**un Cebrail olduğuna işaret edilmiştir." (Konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Razı, VIII, 426 vd.; Ateş, II, 722; Kutub, IV, 74 vd.; Razı, VIII, 426 vd.; Öztürk, K. İsl., s.603; Esed, s.179/181. no.açk.; Maide 5/77)

لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ اَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلّٰهِ وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ
وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِه۪ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ اِلَيْهِ جَم۪يعًا ﴿١٧٢﴾

172. Ne Mesih ve ne de Allah'a yakın melekler, Allah'ın kulu olmaktan geri dururlar. O'na kulluktan geri durup büyüklenen kimselerin hepsini (Allah) yakında huzuruna toplayacaktır.

Hz. Mesih'in veya her hangi birinin Allah'ın ortağı olduğuna dair ileri sürülen fikirlere, bu ayeti kerime hükmü ile kesin cevap verilmektedir. Meryem oğlu İsa Allah'ın bir kuludur. Ve Allah'ın kulu olmaktan ne kendisi ne de melekler hiçbir zaman çekinmemişlerdir. Peygamberler, Allah'a kul olmayı kendileri için en büyük şeref kabul ederler. Allah'a kul olmaktan çekinen bir kimsenin peygamber olması hiçbir zaman söz konusu bile olamaz.

فَاَمَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفّ۪يهِمْ اُجُورَهُمْ وَيَز۪يدُهُمْ
مِنْ فَضْلِه۪ۚ وَاَمَّا الَّذ۪ينَ اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا

أَلِيمًا وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿١٧٣﴾

173. İman edip iyi işler yapanlara (Allah) ecirlerini tam olarak verecek ve onlara lütfundan daha fazlasını da ihsan edecektir. Kulluğundan yüz çeviren ve kibirlenenlere gelince onlara acı bir şekilde azap edecektir. Onlar, kendileri için Allah'tan başka ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulurlar. (Kendilerini Allah'ın azabından kurtaracak bir kimse bulamazlar.

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَاَنْزَلْنَٓا
اِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا ﴿١٧٤﴾

174. Ey insanlar! Şüphesiz size Rabbinizden kesin bir delil geldi ve size apaçık bir nur indirdik.

"Kesin delil Reslullah, nur ise Kur'an-ı Kerim'dır."

فَاَمَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَاعْتَصَمُوا بِه۪ فَسَيُدْخِلُهُمْ ف۪ي رَحْمَةٍ
مِنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْد۪يهِمْ اِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَق۪يمًا ﴿١٧٥﴾

175. Allah'a iman edip O'na sımsıkı sarılanlara gelince, Allah onları kendinden bir rahmet ve lütuf (deryası) içine daldıracak ve onları kendine doğru (giden) bir yola götürecektir.

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللّٰهُ يُفْت۪يكُمْ فِي الْكَلَالَةِ اِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُٓ اُخْتٌ فَلَهَا
نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَٓا اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَاِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ
مِمَّا تَرَكَ وَاِنْ كَانُٓوا اِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَٓاءً فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ
اَنْ تَضِلُّوا وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿١٧٦﴾

[105]176. Senden fetva isterler. De ki: "Allah, babası ve çocuğu

olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kız kardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunundur. Kız kardeş ölüp çocuğu olmazsa erkek kardeş de ona varis olur. Kız kardeşler iki tane olursa (erkek kardeşlerinin) bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut ise erkeğin hakkı, iki kadın payı kadardır. Şaşırmamanız için Allah size açıklama yapıyor. Allah her şeyi bilmektedir.

"Surenin başlarında 12. ayette geçen kardeşler, ana baba bir kardeşler idi. Bu ayetteki kardeşler ise ana baba bir ve baba bir kardeşlerdir.

NİSA SURESİNİN SONU

5- MAİDE SURESİ- 112

سُورَةُ الْمَآئِدَةِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

Sure, 120 ayettir. Resmi düzenlemede 5. İniş sırasına göre 112. sırada yer almaktadır. Üçüncü ayet hariç, surenin Medine de nazil olduğu konusunda fikir birliği vardır. Maide sofra demektir.112 - 114. ayetlerde anlatıldığı üzere, Hz. İsa (a.s.)'ın etrafında bulunan Havarilerin gökten bir sofra indirilmesi için talepte bulunmaları üzerine yaptığı dua sonucu, Allah Teala'nın bir lütfü olarak gökten indirilmiştir. Gökten inen bu sofra mucizesine atfen sureye Maide adı verilmiştir.

Nisa suresinde, dini toplumlar sadedinde, ağırlıklı olarak daha çok münafıklardan söz edilmiştir. Bu surede de münafıklarla ilgili bazı konulara temas edilmiştir. Ancak, Hıristiyanlar başta olmak üzere, Ehli Kitab'ın daha çok yer aldığı görülmektedir.

Maide suresinde yer alan konuları kısaca şu şekilde özetleyebiliriz:

Sosyal ve ahlaki prensiplerin oldukça fazla yer aldığı surede 'Ahde Vefa' prensibinin önemi vurgulandıktan sonra, duygusal ve sübjektif davranışlardan kaçınma gereğine dikkat çekilmiş, devamla, iyilikte ve takvada yardımlaşmanın Müslümanlara en uygun davranış olduğu belirtildikten sonra, günah işlemede, düşmanlıkta ve kötülükte yardımlaşmanın İslam'a aykırı olduğu kaydedilmiştir.

Kurbanlık ve av hayvanları ile ilgili olarak bilinmesi gereken hususların izahı yapılmış, ihramda ve Mescid'i Haram çevresinde bulunulduğu anlardaki yasaklar ve haramlar sayılmıştır.

Avlanma ile ilgili hükümler ve etlerinin yenmesi haram ve helal olan

hayvanların durumu ile kimler tarafından yapılan yemeklerin, kimlerce yenmesinin caiz olduğu ve olmadığı hususları belirlenmiştir.

Bu arada kendileri ile evlenmenin helal ve caiz olduğu kadınlardan söz edilmiştir.

Hac farizası, temizlik, abdest, teyemmüm ve namaz ile ilgili önemli bir takım hükümler belirtilmiştir.

Hüküm verirken adaletli davranmanın kesin olarak gerekli olduğu ve şahitlik müessesesinin önemi vurgulanmıştır.

Bozgunculuk, Müslüman topluma karşı çıkma ve hırsızlık suçları ile bunlara ait cezai ve ıslah edici tedbirler anlatılmış, haset ve kıskançlığın insanları ne gibi felaketlere götüreceği konusunda ibret olması için Hz. Adem (a.s)'ın iki oğlu ile ilgili kıssanın topluma okunması emredilmiştir.

Ehl-i Kitap mensuplarının üstün toplum olma safsatası çürütülmüş, mukaddes beldeye girme emri karşısında Yahudilerin yan çizmeleri üzerine uğratıldıkları akıbetler belirtilmiştir.

İçki, kumar, putlar ve fal okları ile ilgili hükümlere yer verilmiş, ihramda iken avlanma yasağının ihlal edilmesi ve bozulan yeminlerle ilgili kefaret ve diğer bilgilere yer verilmiştir.

Hayvanlarla ilgili bazı cahilliye devri adetlerinin yersizliği, geriye mal bırakanların şahit tutması gereği anlatılmış; Tevrat'taki, daha sonra Müslümanlar için de kanun haline getirilen kısasa dair hükümler vaz edilmiştir.

Hıristiyan ve Yahudiler ile ilgili ayetlerde, Hz. Peygamber'in onlar için de uyarıcı olarak geldiği anlatılmış; Kur'an'ın kendisinden önce gelen kitapları onaylayıcı ve kollayıcı olduğu bir kere daha vurgulanmıştır.

Hak dinlerin esas prensiplerde birlik içinde olduğu, ayrılıkların şeriatla ilgili uygulamalara ait olmasının hikmetlerine temas edilmekte, Yahudiler ile Hıristiyanların Müslümanlara karşı olan düşmanlıklarının farklı boyutlarda olduğu tespit edilmektedir.

Hıristiyanların Mesih hakkındaki bazı yanlış inanç ve düşüncelerle ilgili yalanlama, bizzat Mesih tarafından yapılmakta, böylece tevhit akidesi Mesih'in sözleri ile de teyit edilmektedir. Hz. İsa'nın İsrail oğullarına peygamber olarak gönderildiği, onların ise ona karşı

takındıkları yanlış tavrın ne olduğuna işaret edildikten sonra, havariler ile Hz. İsa arasında geçen olaylarla ilgili kıssa anlatılmaktadır. Hz. İsa'nın Allah'a teslimiyet ve tevekkülünü anlatan ayetleri takiben, Yüce Allah'ın **'Bu, doğrulara, doğruluklarının fayda vereceği gündür'** buyurmasının ardından, doğrulara vaat edilen cennet müjdesi verilmekte ve Allah'ın **'her şeye hakkıyla kadir olduğu'** uyarısı ile sure sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَوْفُوا بِالْعُقُودِۜ اُحِلَّتْ لَكُمْ بَه۪يمَةُ الْاَنْعَامِ اِلَّا مَا يُتْلٰى
عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَاَنْتُمْ حُرُمٌۜ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا يُر۪يدُ ﴿١﴾

1. Ey iman edenler! Akitleri yerine getiriniz. İhramlı iken avlanmayı helal saymamak üzere size okunacaklar dışında kalan hayvanlar, sizin için helal kılındı. Allah dilediğine hükmeder.

"Akitlere (sözleşmelere) riayet, hukuk devletinin en önemli hususiyetini teşkil eder. Muasır devletlerde iki önemli vasıf vardır: **'sosyallik ve hukukilik'.** Bunlardan birincisi devletin, yalnız fertlerin hukukunu değil, toplumun da hak ve menfaatlerini gözetmesi, gerektiğinde toplum menfaatini, fert menfaatine tercih etmesidir. Kur'an'ı Kerim ve sünnet, devletin sosyal vasfı üzerinde önemle durmuş, bağlayıcı prensipler koymuştur. İkincisi ise, keyfiliğin, zorbalığın, fırsatçılığın yerine, hak, hukuk ve kanunların hakim olması demektir. Kur'an-ı Kerim on dört asır öncesinden beri bu iki mefhumu insanlık dünyasına tebliğ etmektedir. Hem de akitlere riayeti imanın gereği sayarak!" (Ayrıntılar için bkz. Razı, VIII, 441 vd.; Elmalılı, III, 77 vd.; Ateş, II, 728 vd.; Ayrıca bk. Esed, s.183/6 nolu açk.; İlgili ayetler: Bakara 2/40, 177; Maide 5/2, 89, 96; Saffat 37/2; İnsan 76/7; Hac sırasındaki yasak için Maide 5/94-96)

Behime: Genel olarak aklı olmayan her cins hayvana denir. **'Behimetül en'am'**dan, çoğunluk görüşüne göre, deve, sığır, koyun ve keçi kastedilmektedir. Nahl 5-8 ve En'am 142-144. ayetleri de bu görüşü desteklemektedir.

Ukud: Akd'ın (sözleşmenin) çoğuludur. **Akd:** Söz, sağlamlaştırıl-

mış anlaşma, bir şeyi başka bir şeye sağlamca bağlamayı temin eden bağ, düğüm demektir. Hukuki manada, bir konu üzerinde bir kimsenin, bazı yükümlülükleri üzerine alması veya başkasına yüklemesi suretiyle ve her iki tarafın çizilen çerçevede, karşılıklı yükümlülüklerini ifade eder. Günümüz deyimi ile sözleşme demektir.

Vefa: Yapılan akd'in (sözleşme) gereklerini yerine getirme konusunda taraflardan her birinin üzerine düşeni yapmasıdır. Akit şartlarına uymalarıdır.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَٓائِرَ اللّٰهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا
الْقَلَٓائِدَ وَلَٓا آٰمّ۪ينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًاۜ
وَاِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُواۜ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ اَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ
الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اَنْ تَعْتَدُواۢ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوٰىۖ وَلَا تَعَاوَنُوا
عَلَى الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٢﴾

2. Ey iman edenler! Allah'ın (koyduğu, dini) işaretlerine, haram aya, (Allah'a hediye edilmiş) kurbana, (ondaki) gerdanlıklara, Rablerinin lütuf ve rızasını arayarak Beyt-i Haram'a yönelmiş kimselere (tecavüz ve) saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca avlanabilirsiniz. Mescid-i Haram'a girmenizi önledikleri için bir topluma karşı beslediğiniz kin sizi tecavüze sevk etmesin! İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine yardımlaşmayın. Allah'tan korkun; çünkü Allah'ın cezası çetindir.

İman edenlere hitap ile başlayan ayeti kerimede, ilk önce, gereken her yerde ve her vesile ile yapıldığı gibi, burada da, İslam'ın en önemli ilkelerinden birine dikkat çeken bir tema ile, Allah tarafından konulan helal ve haram konusundaki emir ve yasaklara itaat edilerek gereken biçimde uyulmasının önemine işaret olunmaktadır. Bu ayette öne çıkarılan emir ve yasaklar şu şekilde özetlenebilir:

1- Hac farizasının ifası ile ilgili, ihram, mikad, vakfeler, tavaf ve say, şeytan taşlama, kurban, saç kesme vb. gibi uyulması ve yapılması gerekli olan bütün şeairin (şartların) yerine getirilmesi;

2- Savaşmanın haram kılındığı Recep, Zilka'de, Zilhicce ve Muharrem aylarından her hangi biri içerisinde savaş etmemek;

3- Kabe'ye ve herhangi bir kimse tarafından hediye edilecek kurbana ve bunlara takılan gerdanlık vb. gibi işaretlere saygısızlık etmemek;

4- Allah'ın lütuf ve rızasını elde etmek için Kabe'ye yönelmiş olanlara eziyet ve saygısızlık etmeye; yanaşmamak.

Bütün şeaire (hac sırasında uyulması gereken usul, gelenek ve görenekler) hürmet edin ve hürmet edilmesini engellemeyin. Kısaca sizin yapmanız gerekenleri yapın, başkalarının yapmasına da saygı gösterin ve engellemeyin.

Ayrıca, ihramdan çıkıncaya kadar avlanmamak; daha önce Müslümanların Kabe'ye girişlerini önlemiş olanlara karşı kin besleyerek onlara saldırı ve eziyet etmeye yeltenmemek; iyilik yapma ve kötülüklerden sakınma konularında birbirleriyle yardımlaşmaya çalışmak; fakat, günah işlemek ve kötülük yapmak için birbirine yardım etmemek vb. gibi konular da, emredilen diğer hususlardır. Bütün bunlara uyulmaması halinde, Allah'ın cezasının çetin olduğu ve Allah'tan korkmaları uyarısı yapılmaktadır.

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ
وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ
عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذٰلِكُمْ فِسْقٌ اَلْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ
كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ اَلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ
وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي
مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣﴾

[106]3- Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası adına boğazlanan, boğulmuş, (taş, ağaç vb. ile) vurulup öldürülmüş, yukarıdan yuvarlanıp ölmüş, boynuzlanıp ölmüş (hayvanlar ile) canavarların yediği hayvan-

lar -ölmeden yetişip kestikleriniz müstesna- dikili taşlar (putlar) üzerine boğazlanmış hayvanlar ve fal oklarıyla kısmet aramanız, size haram kılındı. Bunlar yoldan çıkmaktır. Bugün kafirler, sizin dininizden (onu yok etmekten) ümit kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı beğendim. Kim, gönülden günaha yönelmiş olmamak üzere açlık halinde dara düşerse (haram etlerden yiyebilir). Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

"Her dinde ve sistemde haramlar, yasaklar vardır. Önemli olan bunların, fert ve toplum menfaatine, ebedi mutluluğuna yönelik bulunması, bir hikmet ve mana taşımasıdır. İslamda yasaklanan yiyecek ve içecekler genellikle sıhhate zararlı olduğu, bazı şekillerde hayvana eziyet olduğu, İslam'ın getirdiği iman ve ahlak nizamına ters düştüğü için yasaklanmıştır. Bunlardan bir kısmının zararlı olduğu öteden beri bilinmektedir. Diğerlerinin zararı ise insanlığın ilmi seviyesi yükseldikçe anlaşılmaktadır ve anlaşılacaktır." (Bkz. Kutub, IV, 121 vd.; Elmalılı, III, 77 vd.; Ateş, II, 729 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, IV, 9 vd.)

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَٓا اُحِلَّ لَهُمْ قُلْ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ
مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللّٰهُ فَكُلُوا مِمَّٓا اَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا
اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤﴾

4- Kendileri için nelerin helal kılındığını sana soruyorlar; de ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size helal kılınmıştır. Allah'ın size öğrettiğinden öğretip avcı hale getirdiğiniz hayvanların sizin için yakaladıklarından da yiyin ve üzerine Allah'ın adını anın (besmele çekin). Allah'tan korkun. Allah'ın hesabı pek çabuktur. (Daha fazla bilgi için bkz. Razı, VIII, 469 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, IV, 19 vd.)

Yenmesi yasak olan etlerle ilgili hususların tamamı ve gerekli açıklamalar için (bkz. Ateş, II, 734; Ayrıca Elmalılı, III, 85 vd.)

اَلْيَوْمَ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ
وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ

الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ
غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ
فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٥﴾

5- Bugün size temiz ve iyi şeyler helal kılınmıştır. Kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği size helaldir, sizin yiyeceğiniz de onlara helaldir. Mümin kadınlardan iffetli olanlar ile daha önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar da, mehirlerini vermeniz şartıyla, namuslu olmak, zina etmemek ve gizli dost tutmamak üzere size helaldir. Kim inanmayı kabul etmezse onun ameli boşa gitmiştir. O, ahirette de ziyana uğrayanlardandır.

"Temiz ve iyi şeyler, ayet ve hadislerin yasaklamadığı, umumiyetle insanların iğrenç telakki etmedikleri yiyecek ve içeceklerdir. Batıl da olsa, aslı semavi olan, bir dinleri bulunduğu için, ehl-i kitabın, kendi dini inançlarına göre yenmesi helal olan şekilde öldürdükleri hayvanlardan ve yaptıkları diğer yiyeceklerden, domuz gibi İslam'ın yasakladıkları şeylerden yapılmış olanlar hariç olmak üzere, Müslümanların da yemesi caizdir. Keza dinini değiştirmemiş de olsa ehl-i kitap kadınlar ile Müslüman erkeklerin evlenmeleri de caizdir." (Nüz. Kon. Emirolu, IV, 22 vd.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ
وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ وَإِنْ
كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا وَإِنْ كُنْتُمْ مَرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاءَ
أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا
صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ مَا يُرِيدُ اللَّهُ
لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ
عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾

[107]6- Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi, başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüp oldunuz ise, boy abdesti alın. Hasta, yahut yolculuk halinde bulunursanız, yahut biriniz tuvaletten gelirse, yahut da kadınlara dokunmuşsanız (cinsi birleşme yapmışsanız) ve bu hallerde su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm edin de yüzünüzü ve (dirseklere kadar) ellerinizi onunla meshedin. Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez; fakat sizi tertemiz kılmak ve size (ihsan ettiği) nimetini tamamlamak ister; umulur ki şükredersiniz.

"Namaz, ibadet duygusu ile Allah huzuruna çıkmak, belli şekillerle O'na tapınmak ve O'nunla konuşmaktır. Namaz. Allah'ın kulunu, huzuruna kabul etmesidir. İşte bu kabul ve bu ubudiyet arzı, bir hazırlığı gerekli kılmaktadır. Huzur'i ilahide duran kulun uyanık, şuurlu, iç ve dışı ile tertemiz olması gerekir. Abdest ve gusül bunları temin için en güzel vasıtadır. Suyun bulunmaması veya bulunduğu halde kullanmaya elverişli olmaması, kullanmayı engelleyen mani yahut mazeretin bulunması halinde teyemmüm edilir. Teyemmüm her ne kadar maddi temizliği sağlayamazsa da temizlik şuuru vermekte ve ibadete hazırlamaktadır."

Abdest ile ilgili bu yoruma katılmakla birlikte, bu ayeti kerimede, abdest ve teyemmüm dışında, bir üçüncü yol uygulamaya, ruhsat bulunduğu kanısını taşımaktayız. Şöyle ki: ayetin baş tarafında **'Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi ve ellerinizi dirseklere kadar yıkayınız' denildikten sonra 've başınızı ve ayaklarınızı topuklara kadar mesh ediniz.'** emri yer almaktadır. Görüleceği üzere yüz ve ellerle kolların yıkanmasından bahsedildiği halde, baş ve ayakların mesh edilmesinden söz edilmektedir. Burada ima yoluyla işaret edilen ince bir nokta dikkatimizi çekmektedir. Eğer abdest almak için gerekli bütün şartlar mevcut ise, hadis ve içtihatlarla teessüs eden ve Hz. Peygamberin, de sağlığında uyguladığı açıkça bilinen abdest alma şekliyle örtüşen, el-kol ve yüzü yıkayıp başı da mesh ettikten sonra ayakları yıkamak suretiyle (ki burada abdestin sadece farzları söz konusu ediliyor) abdest tamamlanır. Bu durumla ilgili her hangi bir tereddüt söz konusu değildir.

Suyun bulunmaması, ya da bulunan suyun abdest almak için elverişli temizlik ve sair şartları haiz olmaması halinde de baş vurulacak yol doğal olarak teyemmümdür. Bu konuda da problem yoktur.

Ancak, abdest için elverişli su mevcut, abdest almayı engelleyecek tarzda bir sağlık sorunu da yok. Fakat abdest alacak olanın içinde bulunduğu fiziki yapısı ya da iklim vb. gibi şartların oluşturduğu ortam ve durumlar, abdestin diğer farzlarını yerine getirmeye elverişlidir. Fakat, ayak yıkama yönünden bir takım zorluklar vardır. İşte bu durumda ayeti kerime, kişiye abdestin diğer farzlarını yerine getirdikten sonra, ayağını yıkama ya da yıkamayıp mesh etme konusunda kendisine ruhsat tanımaktadır.

Abdest alırken ayak yıkamanın, bazı durumlarda ne kadar zor olduğunu bilmeyen yoktur. Örneğin, ağır kış şartları içerisinde, karlı dağları yaya olarak aşmak suretiyle seyahat etme mecburiyetinde olan kimselerde olduğu gibi...

Yüce Allah, kulları için, hiçbir zaman, (özellikle, doğru olup hak ve ahlak prensip kaidelerine uygun her hangi bir işi yapma veya eylemi gerçekleştirmeye dair konularda) zorlaştırma yolunu seçmeyip, daima kolaylaştırma yönünde emirler vermekte, kullarına zorluk değil kolaylıklar dilediği de bir gerçek olduğuna göre (Bkz. Bakara 2/185), vukuu her zaman olası, böyle durumlarda, kuluna, içinde bulunduğu şartlara göre, abdest ile teyemmüm dışında, tamamen onun sübjektif takdirine bıraktığı bir ruhsat tanıması, akla, mantığa ve amaca daha uygun düşmektedir kanısındayız. (Ayrıntılı değişik bilgiler için bkz. Razı, VIII, 484 vd.; Elmalılı, III, 104 vd.; Öztürk, K.İsl., s.58 vd.; Öztürk, K.T.K., s.139 vd.; Ayrıca Nisa 4/43; Tevbe 9/108; Bakara 2/222; Muddessir 74/4)

وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُمْ بِهِ إِذْ قُلْتُمْ
سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾

7- Allah'ın size olan nimetini, "Duyduk ve kabul ettik" dediğiniz zaman sizi bununla bağladığı (O'na verdiğiniz) sözü hatırlayın ve Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, kalplerin içindekini bilmektedir.

"Buradaki sözden maksat, insanların yaratılmadan önce, 'elest bezmi' denilen mukaddes mecliste bütün ruhların Allah'a verdikleri söz olabileceği gibi, Akabe ve Hudeybiye de müminlerin, Allah ve Resulüne verdikleri söz de olabilir." (Elest bezmi için ayrıca bkz. A'raf 7/172 ayet ve açıklamasına)

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُونُوا قَوَّام۪ينَ لِلّٰهِ شُهَدَٓاءَ بِالْقِسْطِۘ وَلَا
يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُواۜ اِعْدِلُوا هُوَ
اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰىۘ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

8. Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutan, adaletle şahitlik eden kimseler olun. Bir topluluğa duyduğunuz kin, sizi adil davranmamaya itmesin. Adaletli olun; bu, Allah korkusuna daha çok yakışan (bir davranış) tır. Allah'a isyandan sakının. Allah yaptıklarınızı hakkiyle bilmektedir.

"Abdest ve namaz, dinin direği, ferdin dini hayatının temelidir. Adalet ise, sosyal hayatın en önemli denge unsuru ve teminatıdır. Kur'an nizamı insanı daima bir bütün olarak ele almış, ırşad ışığını ferdi yön kadar içtimai yöne tutmuştur."

Bu açıklamadan da açıkça anlaşılacağı üzere, ayeti kerime ile, hakkın tahakkukuna hizmet edecek ve gerçekleri ortaya çıkarıp hak ve hukuka uygun hükümlerin teessüsüne sağlayacak şahitlikleri, başkasına duyulan kin ve düşmanlık gibi sübjektif duygulardan kurtularak yapmak emredilmektedir. Ayrıca,doğru ve adilane şahitlik yapmanın, **'Allah için hakkı ayakta tutan',** Allah'a isyandan sakındıran ve Allah'tan korkulduğunu belirleyen ve ortaya çıkaran yol ve yöntem olduğu vurgulanmaktadır. (Ayrıntılar için bkz. Kutub, IV, 156 vd.)

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِۙ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ
عَظ۪يمٌ ﴿٩﴾

9. Allah, iman eden ve iyi şeyler yapanlara söz vermiştir; onlara bağışlama ve büyük mükafat vardır.

وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَح۪يمِ ﴿١٠﴾

[108]10. İnkar eden ve ayetlerimizi yalanlayanlara gelince onlar cehennemliklerdir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ هَمَّ قَوْمٌ
اَنْ يَبْسُطُٓوا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ
وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

11. Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini unutmayın; hani bir topluluk size el uzatmaya yeltenmişti de Allah, onların ellerini sizden çekmişti. Allah'tan korkun ve müminler yalnızca Allah'a güvensinler.

"Bu ayetin nüzul sebebi olarak, müşriklerin ve münafıkların tahriki ile Peygamberimizi öldürmeye teşebbüs eden bir silahlı adamın, Allah'ın inayet ve koruması ile bu emeline muvaffak olamaması zikredilmiştir. Suikast teşebbüsü Resulullah'a yönelik bulunduğu halde 'size el uzatmaya yeltenmişti' denilmesi, Allah Resulü'nün müminlerin canı ve hayatı mesabesinde olmasındandır." (Daha fazla ayrıntılar için bkz. Elmalılı, III, 115 vd.; Nüz. Kon. . Emiroğlu, IV, 32 vd.)

وَلَقَدْ اَخَذَ اللّٰهُ م۪يثَاقَ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَۚ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ
نَق۪يبًاۜ وَقَالَ اللّٰهُ اِنّ۪ي مَعَكُمْۜ لَئِنْ اَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ
وَاٰمَنْتُمْ بِرُسُل۪ي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَاَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا
لَاُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ وَلَاُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۚ فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ
سَوَٓاءَ السَّب۪يلِ ﴿١٢﴾

12. Andolsun ki Allah, İsrail oğullarından söz almıştı. (Kefil olarak) içlerinden on iki de başkan göndermiştik. Allah onlara şöyle demişti: Ben sizinle beraberim. Eğer namazı dosdoğru kılar, zekatı verir, peygamberlerime inanır, onları desteklerseniz ve Allah'a güzel borç verirseniz (ihtiyacı olanlara Allah rızası için faizsiz borç verirseniz) andolsun ki sizin günahlarınızı örterim ve sizi, zemininden ırmaklar

akan cennetlere sokarım. Bundan sonra sizden kim inkar yolunu tutarsa doğru yoldan sapmış olur.

"Allah Teala İsrail oğullarını firavundan kurtarınca, Hz. Musa vasıtası ile onları Kudüs'e yöneltmiş, orasını kendilerine vatan kıldığını bildirmiş, orada hüküm süren Kenani'lerle mücadele etmelerini emretmiş, kendilerinden söz almış, her kabileden bir kişi olmak üzere on iki önemli kişiyi de bu sözleşmeye kefil kılmıştı. Topluluk Kudüs'e yaklaşınca Hz. Musa bu on iki kişiyi keşif için göndermiş, gördüklerini halka açıklamamalarını da tembih etmişti. Keşifçiler döndükleri zaman ikisi hariç, diğerleri Kudüs'tekilerin güçlü ve hazırlıklı olduklarından bahsetti, halkı korkuttu ve verdikleri sözü bozdular." (Ayrıntılı bilgiler için bkz. Razı, VIII, 537 vd.; Elmalılı, III, 118 vd.; Ateş, II, 758 vd.)

Nakıb: Teftiş edilmiş; denenmiş; güvenilir itimada uygun; bir milletin, toplumun hallerini bilen, işlerini gören ve yürüten kimse demektir. 'Toplumun hal ve durumları ile ilgilendikleri için liderlere nakib denilmektedir.'

فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ
الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ وَلَا تَزَالُ
تَطَّلِعُ عَلَى خَائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَاعْفُ عَنْهُمْ
وَاصْفَحْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣﴾

13. Sözlerini bozmaları sebebiyle onları lanetledik ve kalplerini katılaştırdık. Onlar kelimelerin yerlerini değiştirirler (kitaplarını tahrif ederler). Kendilerine öğretilen ahkamın (Tevrat'ın) önemli bir bölümünü de unuttular. İçlerinden pek azı hariç, onlardan daima bir hainlik görürsün. Yine de sen onları affet ve aldırış etme. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever.

"Tevrat yalnızca bir nüsha idi. Kimsenin ezberinde de tamamı mevcut değildi. İsrail oğulları Babillere esir düşünce Tevrat'ın elde bulunan tek nüshası kayboldu. Yıllar sonra İsrail oğulları esaretten kurtulunca hatırda kalan bazı bölümler yeniden yazıldı. Bu gün elde bulunan Tevrat ta bu eksik bölümler ile kısmen Hz. Musa'nın hayatı yazılıdır."

Ehli kitap olan Yahudiler bu ya da İsrail Oğulları adlarıyla Kur'an'ı Kerimde çokça anılan bir millet ve Peygamberleri Hz. Musa da kıssaları en çok anlatılan peygamberdir.

Kur'an'da geniş şekilde yer almalarının sebebi, kendilerinden başka hiç bir millete verilmemiş derecede fazla değer ve nimetlerin verilmesine karşı, onların da başka hiçbir milletin yapmadığı kadar nankör ve isyankar tavır takılmaları suretiyle kötü örnek olmalarından kaynaklanmaktadır. Yukarıdaki ayeti kerime, onların tarih boyunca sergiledikleri nankörlüklerinin adeta kısa bir özetini yapmaktadır. Ayeti iyice anlamak ve Yahudileri de her yönüyle kısaca tanımak için, Kur'an ayetleri delaletiyle tarihi devirler içerisinde kısaca anımsamakta fayda vardır:

1- Çöllerde güneşin yakıcı sıcağından korunmaları için üzerlerine bulutlar gönderilmiş, iyi beslenmeler için de kudret helvası bıldırcın eti ve nice başka nimetler ikram edilmiş ve hepsi de ilk başta helal kılınmıştır. Bazı yasaklar sonradan Tevrat ile gelmiştir. (Bkz. Bakara 2/40, 47, 57, 122; Al-i İmran 3/93)

Bu güzel nimetlere karşı onların nankörlükleri depreşmiş ve soğan, sarımsak, kabak bakla vb. gibi nimetler talep etmişler bu sebeple de Allah onlara istediklerini Mısırda bulacaklarını bildirip oraya sevk etmiş ve bu suretle sefalete duçar olmuşlardır. (Bkz. Bakara 2/61)

2- Firavunun zulüm ve işkencelerinden kaçıp kurtulmak istediklerinde Yüce Allah, denizi yarıp onları kurtarmış, onlar ise Allah'a şükür yerine Hz. Musa'dan tapınmak için kendilerine put yapmasını istemişlerdir. (Bkz. A'raf 7/138; Yunus 10/90)

3- Köle rejimi uygulayan ve çeşiti işkenceler altında inleten firavunun şerrinden kurtulmak için Allah'a yaptıkları duaları, kurtulmalarının hemen sonrasında, sanki hiç dua etmemişcesine unutup Allah'a sırt çevirmişlerdir. (Bkz. Bakara 2/49-50; Taha 20/80; Şu'ara 26/22; Duhan 44/30; Kasas 28/3-5)

4- Hz. Musa onlara daha iyi şeyler sağlamak için Tur Dağına, Allah huzuruna duaya çıkmışken, onlar hemen arkasından buzağıya tapmaya başladılar. (Bkz. Bakara 2/50-54; A'raf 7/148-155; Taha 20/83-98)

5- Ters hareketlerinden bir diğeri de Allaha verdikleri sözden dönmeleri yani, Ahde vefasızlık ederek misaka ters düşmeleridir.

6- Bir diğer ters davranışları **vahyi**, yani **İlahi Kitabı** tahrip ederek,

Kur'anı Kerim tabiri ile 'Yahudiler, **ilahi mirası** yozlaştırdılar'. (Bkz. Nisa 4/46; Maide 5/41-44)

7- 'Aşırı yalancılık ve doymaz bir biçimde haram yeme' arzuları ve menfaatçilik sebebiyle yaptıkları tahrifçilik. (Bkz. Maide 5/41-42)

8- Doymazlık ve yalancılık konularında başı çekenler Yahudi din adamlarıdır. (Bkz. Şu'ara 26/197; Maide 5/41-44, 59-64)

'Halkın malını aldatma ve kurnazlıkla patlayasıya yerler ve insanları Allah'ın yolundan uzaklaştırır, saptırırlar.' (Tevbe 9/34-35)

9- Yalandan kendilerini 'Allah'ın dostları, sevgilileri' ilan etmişlerdir. (Bkz. Cuma 62/6; Maide 5/18)

Bu tavırları boş iddia, sanı ve kuruntu olarak yorumlanmıştır. (Bkz. Cuma 62/6; Bakara 2/111; Nisa 4/123)

10- Allah'ın güvenini istismar etmeleri ve nimetlerini kötüye kullanmaları, O'nun nazarında onları nefret odağı yapmıştır. (Bkz. Nisa 4/160; En'am 6/146). Yine bizzat kendi nebilerinin ağzından lanetlenmişlerdir. (Maide 5/78; Öztürk, K.İsl.,)

وَمِنَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُوا
حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ
وَالْبَغْضَاءَ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللَّهُ بِمَا كَانُوا
يَصْنَعُونَ ﴿١٤﴾

[109]14. "Biz Hıristiyanlarız" diyenlerden de kesin sözlerini almıştık ama onlar da kendilerine zikredilen (verilen öğütlerin veya Kitabın) önemli bir bölümünü unuttular. Bu sebeple kıyamete kadar aralarına düşmanlık ve kin saldık. Yakında Allah onlara yaptıklarını haber verecektir.

"İlk Hıristiyanlar da Yahudilerin amansız takipleri ve işkenceleri karşısında darmadağınık yaşamışlar. Allah tarafından Hz. İsa'ya vahyedilen İncil'i muhafaza edemeyip kayıp etmişlerdi. Miladi üçüncü asrın başlarında Roma imparatoru Kostantin'in Hıristiyanlığa meyil etmesinden sonra rahatlayan Hıristiyanlar, mukaddes kitaplarını yazmaya teşebbüs etmişler, bunun neticesinde ortaya, birbirinden farklı,

yüzlerle ifade edilen sayıda İncil ortaya çıkmıştır. Hz. İsa'nın yolundan çıkan, Allah'a verdikleri sözde durmayan Hıristiyanlar böylece ihtilafa düşmüş, ayrı dinlermiş gibi mezheplere ayrılmışlar, asırlarca birbirleri ile didişmişlerdir."

يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ
كَث۪يرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُوا
عَنْ كَث۪يرٍۜ قَدْ جَٓاءَكُمْ مِنَ اللّٰهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُب۪ينٌۙ ﴿١٥﴾

15. Ey ehl-i kitap! Resûlümüz size Kitaptan gizlemekte olduğunuz birçok şeyi açıklamak üzere geldi; birçok (kusurunuzu) da affediyor. Gerçekten size Allah'tan bir nur, apaçık bir kitap geldi. (12-14 ayetleri için bkz. Ateş,II, 757 vd.)

يَهْد۪ي بِهِ اللّٰهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُمْ
مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِه۪ وَيَهْد۪يهِمْ اِلٰى صِرَاطٍ
مُسْتَق۪يمٍ ﴿١٦﴾

16. Rızasını arayanı Allah onunla kurtuluş yollarına götürür ve onları iradesiyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır, dosdoğru bir yola iletir.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذ۪ينَ قَالُٓوا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَس۪يحُ ابْنُ مَرْيَمَۜ قُلْ
فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا اِنْ اَرَادَ اَنْ يُهْلِكَ الْمَس۪يحَ ابْنَ مَرْيَمَ
وَاُمَّهُ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَم۪يعًاۜ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَاۜ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَد۪يرٌ ﴿١٧﴾

17. "Şüphesiz Allah, Meryem oğlu Mesih'dir" diyenler andolsun ki kafir olmuşlardır. De ki: Öyleyse Allah, Meryem oğlu Mesih'i, anasını ve yeryüzündekilerin hepsini imha etmek isterse Allah'a kim bir şey yapabilecektir (O'na kim bir şeyle engel olabilecektir)! Göklerde, yerde ve ikisi arasında ne varsa hepsinin mülkiyeti Allah'a aittir. O dilediğini yaratır ve Allah her şeye tam manasıyla kadirdir.

"17 ve 18. ayetlerde, Yahudi ve Hıristiyanların, akla aykırı inançlarına işaret eden Yüce Allah, İsa'yı tanrı kabul eden ve ondan ayrı bir Allah düşünmeyen Hıristiyanların, bu inançları ile gerçeği inkar etmiş olduklarını haber vermektedir. Çünkü Allah'ı fani (ölümlü) bir insan şeklinde düşünmek tevhide aykırıdır.

Yüce Allah bu inancın batıl olduğunu belirtmek için İsa'nın ölümlü olduğuna dikkati çekiyor. Yaratılan ve ölen bir varlık nasıl Allah olabilir? Allah ölümsüzdür kainatın yaratıcısı ve sahibidir." (Ateş, II, 763)

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارٰى نَحْنُ اَبْنَٓاءُ اللّٰهِ وَاَحِبَّٓاؤُ۬هُ قُلْ فَلِمَ
يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ بَلْ اَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ
مَنْ يَشَٓاءُ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَاِلَيْهِ الْمَص۪يرُ ﴿١٨﴾

[110]18. Yahudiler ve Hıristiyanlar "Biz Allah'ın oğulları ve sevgilileriyiz" dediler. De ki: Öyleyse günahlarınızdan dolayı size niçin azap ediyor? Doğrusu siz de O'nun yarattığı insanlardansınız. O, dilediğini bağışlar ve dilediğine azap eder. Göklerde, yerde ve ikisinin arasında ne varsa mülkiyeti Allah'a aittir. Sonunda dönüş de ancak O'nadır.

Bu ayeti kerimede de biz Allah'ın çocukları ve sevgilileriyiz diyen hem Hıristiyanlara hem de Yahudilere bu saçma iddialarına karşı kendilerine soru yöneltilmesi şeklinde yanıt verilmesi emri veriliyor. 'Öyle ise neden günahlarınız yüzünden Allah size azap ediyor? Kendilerinin de öteki insanlar gibi Allah'ın kulu oldukları ve yaptıklarından ötürü de hesaba çekilecekleri, eninde sonunda dönüşün Allah'a olacağı hatırlatılıyor.

يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلٰى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ اَنْ

تَقُولُوا مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللّٰهُ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٩﴾

19. Ey ehl-i kitap! Peygamberlerin arası kesildiği bir sırada size elçimiz geldi. Gerçekleri size açıklıyor ki (kıyamette): "Bize bir müjdeleyici ve uyarıcı gelmedi" demeyesiniz. İşte size müjdeleyici ve uyarıcı gelmiştir. Allah her şeye hakkıyla kadirdir.

Hz. İsa'nın doğumu ile Hz. Muhammed'in peygamber olması arasında 600 küsür senelik, her hangi bir peygamberin gelmediği bir boşluk vardır. Bu boş döneme 'Fetret devri' denilmektedir. Gerçi bu dönemde de peygamber geldiğini savunanlar varsa da bu iddianın asılsız olduğu, Hz. Peygamber (s.a)'in **'Ben Meryemoğluna insanların en yakınıyım. Çünkü benimle onun arasında bir peygamber yoktur'** şeklindeki hadisi şerifi ile anlaşılmaktadır. İşte bu boşluğun kendileri için bir mazeret sebebi olamayacağı, çünkü her şeye açıklık getiren Hz. Muhammed'in gönderildiği, ehli kitaba, ayeti kerime ile hatırlatılmaktadır. 15-19. Ayetlerle ilgili olarak: (15-19 ayetler için bkz. Elmalılı, III, 125 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, IV, 38 vd.)

وَإِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ
أَنْبِيَاءَ وَجَعَلَكُمْ مُلُوكًا وَآتَاكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٠﴾

20. Bir zamanlar Musa, kavmine şöyle demişti: Ey kavmim! Allah'ın size (lütfettiği) nimetini hatırlayın; zira O, içinizden peygamberler çıkardı ve sizi hükümdarlar kıldı. Alemlerde hiçbir kimseye vermediğini size verdi. (Ayrıca bkz. Bakara 2/143; Al-i İmran 3/110)

يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَرْتَدُّوا
عَلٰى أَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿٢١﴾

21. Ey kavmim! Allah'ın size (vatan olarak) yazdığı mukaddes toprağa girin ve arkanıza dönmeyin, yoksa kaybederek dönmüş olursunuz.

قَالُوا يَا مُوسٰى إِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَ وَإِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا حَتّٰى يَخْرُجُوا مِنْهَا
فَإِنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَإِنَّا دَاخِلُونَ ﴿٢٢﴾

22. Onlar şu cevabı verdiler: Ya Musa! Orada zorba bir toplum var; onlar oradan çıkmadıkça biz oraya asla girmeyeceğiz. Eğer oradan çıkarlarsa biz de hemen gireriz.

17 ile 23 ayetler arasında izah edilen konularla ilgili olarak daha ayrıntılı bilgiler için, (Bkz. Razı, IX, 5 vd.)

قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ
فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَالِبُونَ وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾

23. Korkanların içinden Allah'ın kendilerine lütufta bulunduğu iki kişi şöyle dedi: Onların üzerine kapıdan girin; oraya bir girdiniz mi artık siz zaferi kazanmışsınızdır. Eğer müminler iseniz ancak Allah'a güvenin.

"Bu ayetler Hz. İsa zamanındaki İsrail oğulları ile ilgili bulunduğuna göre gerek onların 'alemlerde hiçbir kimseye verilmemiş nimetlere mazhar olmaları' ve gerekse 'arzı mukaddesin onlara vatan olarak yazılmış olması da o zamana aittir. Yüzlerce ayet ve hadis Hatem'ül enbiya (s.a.) Efendimizin gelmiş geçmiş ve gelecek bütün insanlık için Allah'ın eşsiz bir nimeti ve lütfü olduğuna delalet etmektedir. Arzın belli bir toprak parçasının bir topluma vatan olarak yazılması da şartlıdır. O toplumun salahına (liyakatine), Allah yolunda doğru dürüst yürümelerine bağlıdır. Yukarıda meali geçen 13. ayet ve benzeri ayetlerin delaletinden anlaşılıyor ki, İsrail oğulları bu vasıfları kaybetmişlerdir. Mukaddes topraklara kimin varis olacağı ise Enbiya suresinin 105. ayeti tayin etmektedir. Andolsun ki Tevrat'tan sonra Zebur'da da: 'Arza iyi, salih (layık) kullarım elbette varis olacaktır.' diye yazdık."

قَالُوا يَا مُوسٰى إِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا أَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ أَنْتَ وَرَبُّكَ

فَقَاتِلَٓا اِنَّا هٰهُنَا قَاعِدُونَ ﴿٢٤﴾

[111]24. "Ey Musa! Onlar orada bulundukları müddetçe biz oraya asla girmeyiz; şu halde, sen ve Rabbin gidin savaşın; biz burada oturacağız" dediler.

قَالَ رَبِّ اِنّ۪ي لَٓا اَمْلِكُ اِلَّا نَفْس۪ي وَاَخ۪ي فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ
الْفَاسِق۪ينَ ﴿٢٥﴾

25. Musa: "Rabbim! Ben kendimden ve kardeşimden başkasına hakim olamıyorum; bizimle, bu yoldan çıkmış toplumun arasını ayır" dedi.

قَالَ فَاِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ اَرْبَع۪ينَ سَنَةًۚ يَت۪يهُونَ فِي الْاَرْضِۜ فَلَا تَاْسَ
عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِق۪ينَ ﴿٢٦﴾

26. Allah, "Öyleyse orası (arz-ı mukaddes) onlara kırk yıl yasaklanmıştır; (bu müddet içinde) yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşacaklar. Artık sen, yoldan çıkmış toplum için üzülme" dedi.

"Tarihi rivayetlere göre mukaddes arza girmek itemeyen ve kendi peygamberlerine karşı duran İsrail oğulları, daracık bir arazı üzerine kısılıp kalmış; kendileri ölüp yeni bir nesil yetişinceye kadar buradan çıkamamışlar, mahsur kalmışlardır. Bu arada kendileri mucizevi olarak bıldırcın ve kudret helvası ile beslenmişlerdir." (20 - 26 ayetler arası konularla ilgili ayrıntılı bilgiler için bkz. Elmalılı, III, 147 vd.)

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَيْ اٰدَمَ بِالْحَقِّۢ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَاناً فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا وَلَمْ
يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِۜ قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَۜ قَالَ اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّق۪ينَ ﴿٢٧﴾

27. Onlara, Adem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak anlat: Hani birer kurban takdim etmişlerdi de birisinden kabul edilmiş, diğerinden ise kabul edilmemişti. (Kurbanı kabul edilmeyen kardeş, kıskançlık yüzünden), "Andolsun seni öldüreceğim" dedi. Diğeri de "Allah ancak takva sahiplerinden kabul eder" dedi (ve ekledi:)

Rivayetlere göre, insan neslinin çabuk çoğalması için, Yüce Allah'ın hikmet ve takdirleri gereği, Hz. Adem ile Hz. Havva'nın çocukları biri kız diğeri erkek olmak üzere ikiz doğmakta idiler. Çoğalmanın hızlandırılması için her kardeşin diğerinin ikizi olan kız kardeşiyle evlenmesine müsaade edilmişti. Çünkü, yeryüzünde insan olarak kendilerinden başka kimse yoktu ve bu sebeple bu şekilde evlenmeleri bir zaruretti. Kardeşlerden Kabil, kendisiyle ikiz olan kız kardeşi daha güzel olduğu için, Habil ile evlenmesine razı olmayıp kendisi, kendi ikiz kardeşi ile evlenmek istemişti. Aralarında çıkan anlaşmazlığı babalarına taşımışlar o da, Allah'a her birinin birer kurban sunmalarını, hangisinin kurbanı kabul olunursa onun haklı olacağını bildirmiş ve bunun üzerine kurbanlarını kesip Allah' sunmuşlardı. Kurbanın kabul edildiğinin işareti de gökten inen bir ateşin kabul edilen kurbanı yakması idi. Kendi kurbanın kabul edilmemesine kızan Kabil, kıskançlık dürtüsü ile kardeşini öldürmeye karar verir. İşte bu ve devam eden ayetler, bu olay sebebiyle meydana gelen gelişmelerle ilgili konuları açıklamak suretiyle gerekli emir, ibret ve öğütlere dikkatleri yönlendirmektedir.

لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَكَ إِنِّي
أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾

28."Andolsun ki sen, öldürmek için bana elini uzatsan ben sana, öldürmek için el uzatacak değilim. Ben, alemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım."

إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ وَذَلِكَ
جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾

29. "Ben istiyorum ki, sen, hem benim günahımı hem de kendi günahını yüklenip ateşe atılacaklardan olasın; zalimlerin cezası işte budur."

'Hiç kimsenin başkasının günahını yüklenemeyeceği' prensip olduğuna göre, bu olayda öldüren kardeş öldürülenin günahını de nasıl yüklenecekti? Bu söze şöyle anlam verilmektedir: Öldürülen

kardeşin söylediği 'Benim günahımı' sözü ile, kardeşinin kendisini öldürmek sebebi ile yükleneceği günahı kastettiği ifade edilmektedir.

فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ اَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَاَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٣٠﴾

30. Nihayet nefsi onu, kardeşini öldürmeye itti ve onu öldürdü: bu yüzden de kaybedenlerden oldu.

Yeryüzünde, insanoğlu tarafından işlenen ilk cinayet, kıskançlık sebebi ile ve kardeşin kardeşi öldürmesi şeklinde meydana gelmiştir. Hz. Adem (a.s.)'ın iki oğlu arasında cereyan eden bu öldürme olayı, Tevrat'ta yer aldığı için Yahudiler tarafından bilinmekte idi. Müfessirler, bu sebeple özellikle bu olayın kendilerine hatırlatıldığını ifade etmektedirler. Çünkü Yahudiler ile Kureyş Arapları, Hz. İbrahim (a.s.)'ın iki oğlundan gelen ve neticede birbirine kardeş olan iki ayrı topluluk idiler. Hz. Muhammedin peygamber olarak geleceğini Yahudiler, kendi kitapları olan Tevrat da yer alan bilgiler sebebiyle çok iyi bildikleri halde, sırf kıskançlık ve haset duyguları sebebiyle ve kutsal Kitapları Tevrat'ta tahrifatlar yapma pahasına, inkar ediyorlardı. İşte bu kıskanç ve haset duygularının, Hz. Adem'in iki oğlunun başına gelen felaket benzeri, sonradan çok pişmanlık duyacakları kötü durumlara, onları da sürükleyebilirdi. Kıssa ile, konunun bu yönüne dikkatlerini çekmek için kendilerinin de çok iyi bildikleri bir olayın örnek olarak hatırlatıldığı, müfessirlerce ifade edilmektedir.

فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْاَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي سَوْاَةَ اَخِيهِ
قَالَ يَا وَيْلَتٰى اَعَجَزْتُ اَنْ اَكُونَ مِثْلَ هٰذَا الْغُرَابِ فَاُوَارِيَ سَوْاَةَ
اَخِي فَاَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ ﴿٣١﴾

31. Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. (Katil kardeş) "Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar da olamadım mı ki, kardeşimin cesedini gömeyim" dedi ve ettiğine yananlardan oldu.

"İnsan nefsani duygularına ve bu cümleden olarak kıskançlık duygusuna boyun eğerse kardeşini bile öldürebilir; ancak bunun sonu

insanı dünyada içten içe yakan vicdan azabı ve pişmanlık, ahirette ise ruh ve vücudunu yakan ateştir. Kıskançların kendilerini gören gözleri kördür, mazhar oldukları nimet ve güzellikleri görmez; hep başkasındakini görür ve kinlenir. Bu hastalığın çaresi İslam'ı bütünü ile yaşayarak nefsi terbiye etmek, hep kötülüğü emreden nefsi (nefs-i emmareyi) sükun ve huzura kavuşturmak ve Allah'ın verdiğine razı hale getirmektir."

مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَ كَتَبْنَا عَلٰى بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ اَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ
اَوْ فَسَادٍ فِي الْاَرْضِ فَكَاَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمٖيعًاۜ وَمَنْ اَحْيَاهَا
فَكَاَنَّمَٓا اَحْيَا النَّاسَ جَمٖيعًاۜ وَلَقَدْ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ
ثُمَّ اِنَّ كَثٖيرًا مِنْهُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ فِي الْاَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴿٣٢﴾

[112]32. İşte bu yüzdendir ki İsrail oğullarına şöyle yazmıştık: Kim, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın (haksız yere) bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur. Peygamberlerimiz onlara apaçık deliller getirdiler; ama bundan sonra da onlardan çoğu yine yeryüzünde aşırı gitmektedirler.

"Tarih boyunca dünyada İsrail oğulları savaşlar, ihtilaller, çeşitli para oyunları ve entrikalar çıkarmış, bu gibi olaylarda büyük rol oynamış, milyonlarca canın ve hesapsız servetin zayi olmasına sebep olmuşlardır." (27-32 arası ayetlerle ilgili olarak bkz. Elmalılı, III, 157 vd.; Ateş, II, 769 vd.)

اِنَّمَا جَزٰٓؤُا الَّذٖينَ يُحَارِبُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْاَرْضِ
فَسَادًا اَنْ يُقَتَّلُٓوا اَوْ يُصَلَّبُٓوا اَوْ تُقَطَّعَ اَيْدٖيهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ مِنْ
خِلَافٍ اَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْاَرْضِۜ ذٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ
فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظٖيمٌ ﴿٣٣﴾

33. Allah ve Resûlüne karşı savaşanların ve yeryüzünde (hak) düzeni bozmaya çalışanların cezası ancak ya (acımadan) öldürülmeleri, ya asılmaları, yahut el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi, yahut da bulundukları yerden sürülmeleri. Bu onların dünyadaki rüsvaylığıdır. Onlar için ahirette de büyük azap vardır

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٤﴾

34. Ancak, siz kendilerini yenip ele geçirmeden önce tevbe edenler müstesna; biliniz ki Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

"İslam bir insanın haksız yere öldürülmesini bütün insanların öldürülmesi gibi telakki ederek öldürme olayını 'insanlık suçu' saymış, silahlı eşkıyalığı da, halkın huzur ve sükününü kaçırdığı ve düzeni bozduğu için devlete karşı (Allah ve Resulüne karşı) işlenmiş büyük bir suç olarak görmüş ve karşılığında ağır cezalar koymuştur. Uygulamada bazı görüş ayrılıkları bulunmakla beraber cumhura göre silahlanıp açıktan devlete baş kaldıran ve eşkıyalık yapan kimseler yalnızca adam öldürmüş iseler idam edilirler. Hem öldürmüş, hem de soygun yapmış iseler öldürülür ve asılırlar. Soygun yapıp terör havası estirenlerin çapraz olarak bir eli ve bir ayağı kesilir. Yalnızca soygun yapmış iseler sürgüne gönderilirler. Sürgünü hapis cezası olarak tefsir edenler de vardır. Eşkıya bizzat kendiliğinden teslim olur, yaptıklarından pişmanlık duyarsa tazminat mahfuz kalmak üzere cezaları (hadler) düşer."

Bu ayetlerle (33 ve 34) ilgili olarak müfessirlerce, yukarıdaki açıklamada da belirtildiği üzere suçlar: öldürme, şakilik, devlete silahlı karşı koyma ve soygun olarak belirtilip sayılmış; bu suçların münferit ya da birkaç tanesinin birlikte işlenmiş olması nazarı itibara alınarak, ayette sayılan cezalar bir nevi suçlar arasında bölüştürülmüştür.

Ayetlerin içerikleri konusunda, olasılıklar özenle düşünüldüğünde, buradaki cezaların suçlar arasında bölüştürülmesinden ziyade, cezayı verecek makama, hangi suça hangi cezanın verileceği konusunda bir takdir ve tercih hakkının tanınmış olduğu düşüncesi ağırlık kazanmaktadır.

Bir hukukçu olarak, cezaların 'ibret ve ıslah edici' olma özelliklerini de gözeterek, cezanın uygulanacağı zaman ve toplum yapısının özel-

liklerine göre, hangi cezanın daha uygun olacağını takdir ve tespit yetkisini, cezayı uygulayacak makama bırakmanın daha doğru olacağını düşünmekteyiz.

Kur'an hükümlerinin kıyamete kadar yürürlükte olduğu gerçeği, gelişen toplum hayatı ve değişen şartlar içinde, uygulamaların da, (ana prensibe sadık kalmak kayıt ve şartıyla) en uygun olanın tercih edilmesine imkan tanınmalıdır. Aksine davranış birkaç yüz yıl sonraki toplumu bu günden yönlendirme anlamına gelir ki bu hem yanlıştır; hem de Kur'an'ı Kerim hükümlerinin kıyamete kadar yürürlükte olduğu prensibini bir şekilde kayıtlamak olur.

Ceza şekillerinden birini, suç işleyenin seçme hakkının bulunup bulunmaması hususu da ayrı bir tartışma konusu olabilir. (Daha fazla bilgi için bkz. Ateş, II, 773 vd.; Değişik yorum için bkz. Esed, s.194/44-45 no. açk.; Ayrıca A'raf 7/124; Ta-Ha 20/71; Şu'ara 49)

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَابْتَغُٓوا اِلَيْهِ الْوَسٖيلَةَ وَجَاهِدُوا
فٖي سَبٖيلِهٖ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾

35. Ey iman edenler! Allah'tan korkun. O'na yaklaşmaya yol arayın ve yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.

"Kulu Allah'a yaklaştıran yolların, vesilelerin en önemlilerinden birisi, ayette zikredilen cihattır. Bunun dışında sırf Allah rızası için yapılan her ibadet ve kaçınılan her yasak insanı Allah'a yaklaştıran yollar, vesilelerdir. Şefaat de ancak bu yollardan geçilerek hak edilebilir."

اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْاَرْضِ جَمٖيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ
لِيَفْتَدُوا بِهٖ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ وَلَهُمْ
عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿٣٦﴾

36. Şüphe yok ki kafir olanlar, yer yüzündeki her şey ve bunun yanında da bir o kadarı kendilerinin olsa da kıyamet gününün azabından kurtulmak için onu fidye verseler onlardan asla kabul edilmez; onlar için acı bir azap vardır.

Bu ayetin içeriği, kafir olanların tabi tutulacakları cezanın, havsalaların alamayacağı kadar şiddetli ve dehşetli olacağı yanında, cezanın devamlı ve ondan kurtulma ihtimalinin bulunmadığını anlatmaktadır.

يُرِيدُونَ أَنْ يَخْرُجُوا مِنَ النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ
مُقِيمٌ ﴿٣٧﴾

[113]37. Ateşten çıkmak isterler, fakat onlar oradan çıkacak değillerdir. Onlar için devamlı bir azap vardır.

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا
مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾

38. Hırsızlık eden erkek ve kadının, yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah'tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin. Allah izzet ve hikmet sahibidir.

Sırkat (Hırsızlık): Başkasına ait bir malı ya da bir hakkı bir menfaati onun rızası olmadan gizlice almak veya sahiplenmektir. Bugünün adıyla hırsızlıktır. **Sarık,** hırsızlık fiilini işleyen yani hırsız demektir.

فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللّٰهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٩﴾

39. Kim (bu) haksız davranışından sonra tevbe eder ve durumunu düzeltirse şüphesiz Allah onun tevbesini kabul eder. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

"İslam'ın hırsızlık suçu ile ilgili koyduğu ceza konusunda öteden beri söz edilmiş, bunun ağır ve ilkel olduğundan bahsedilmiştir. Ancak başka sistemlerin uyguladığı cezanın hiçbir fayda vermediği, ceza evlerinde sanatın inceliklerini öğrenen hırsızların çıktıktan sonra aynı işe devam ettikleri görülmektedir. Eğer bu suç kesin olarak önlenmek isteniyorsa iki yoldan gidilecektir: Eğitim ve ceza. İslam insanı ıslah

etmek için eğitim metotlarının en mükemmelini getirmiştir. Buna rağmen hırsızlık eden kimse, ya açlık zarureti ile bunu yapmıştır; yahut da böyle bir zaruret yoktur. Birinci halde el kesilme cezası söz konusu değildir. İkinci halde de durum mahkemeye intikal etmeden önce, hırsızın tövbe ederek malı iade etmesi, bazı içtihatlara göre mal sahibinin af etmesi, ceza hükmünden önce hırsızın, çaldığı mala, meşru bir yoldan malik olması gibi sebeplerle ceza (had) düşmektedir. Buna göre mezkur cezanın uygulanması hayli nadir olacak, fakat hırsızların ensesinde bekleyen bir kılıç gibi suçun işlenmesini engelleyecektir."

Konuyu tanıtan bu açıklayan bu yoruma katılmamak mümkün değildir; ne var ki bu açıklama ve yorumun, gerek hırsızlık yapan kişiler yönünden, gerekse toplumlar içerisinde meydana getirdiği büyük tahribatlar ve huzursuzluklar bakımından ve gerekse, günümüz hukuk sistemleri ile henüz tam bir mutabakata varılamamış olması sebepleriyle hukuki ve sosyal alt yapısı ile ilgili tartışmaların devam etmesi göz önüne alındığında, yetersiz olduğu görülür. Esasen çalıştığımız bu çerçevede, bundan fazlası da beklenemezdi. Buna rağmen konuya bu şekilde yaklaşmamızdaki amacımız, önemi sebebiyle konuya, okuyucuların araştırma merakını tahrik ederek, kaynak eserlere gitmelerini ve üzerinde ciddi bir şekilde düşünmelerini sağlamaktır. Her düşünenin yapacağı küçük bir katkı, unutmamak gerekir ki büyük çözümlere yol açabilir. (Daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Elmalılı, III, 171 vd.; Öztürk, K.İsl., s.679 vd.; Öztürk, K.T.K., s.489 vd.; Kutub, IV, 221 vd.; Razı, IX, 57 vd.; Ateş, II, 781 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, 50 vd.)

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ
يَشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٠﴾

40. Bilmez misin ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsinin mülkiyeti Allah'a aittir; dilediğine azap eder ve dilediğini bağışlar. Allah her şeye hakkıyla kadirdir.

Hırsızlık ve hırsızlara verilecek ceza ya da onların hangi şartlarda bağışlanacağını ve ilgili konuları belirleyen yukarıdaki ayetlerden hemen sonra, yerde ve göklerde bulunan her şeyin mülkiyetinin Allah'a ait olduğu ve dilediği kimselere ceza verip dilediğini de affedeceği hususlarının vurgulanması ve her şeyin hakkıyla Allah tarafından bilindiğinin hatırlatılması boşuna değildir.

Bu ayet ile, kanımızca, hırsızlık konusu olan malların gerçekte kişilere ait olmayıp Allah'a ait olduğu ve dolayısı ile **'Rahman'** sıfatı gereği, bir dünya nimeti olarak bütün insanlara verildiği, bu itibarla bu nimetlerden herkesin hakça ve emin bir şekilde yararlanmasını sağlayan sistemlerin adil olması gereğine işaret edilmekte ve bu sebeple sirkat konusunun çok önemli olduğu, bu bakımdan, çalınan mala geçici sahibi tarafından malik olunmasının keza haklı bir hukuki sebebe dayanıp dayanmadığının önemine dikkat çekilmektedir. Başka bir ifade ile, sırkat konusu malın dahi, formalitelerle kalıbına uydurulmuş, hukuki görünümlü fakat, aslında hak edilmemiş gayri meşru bir varlık olabileceği ve sanık durumunda olan hırsızın bile o çalıntı malın içinde hakkının bulunacağı dikkatlere getiriliyor. Böylece, hırsızı kendi malını çalmış duruma düşürüp bir de ağır ve telafisi imkansız cezalara düşürebilecek çarpık sistemlerin titizlikle incelenmesi ve ortadan kaldırılması gereğine, ayeti kerime ile bir kere daha dikkat çekilmekte; aynı zamanda burada yapılacak bir hata veya ihmalin sorumluluğunun da çok büyük olacağı ima edilmektedir.

Hak ve hukuka dayalı, herkese hakkını veren ve insanca yaşayabilecek ortam sağlayan, ekonomik düzen kurulmadıkça ve bu sistemi işletecek eğitim ve öğretimi sağlayarak, manevi yönden de kendimizi hak, hukuk, helal ve haram kavramlarına yürekten inanma şeref ve aşamasına yüceltip, birlikte yaşama kültürünü içimize sindiremedikçe, hırsızlık konularında sık dokuyup ince eleme ile emredilmiş bulunmaktayız. (Ayrıca bkz. Esed, s.196/48 no.açk.)

يَٓا اَيُّهَا الرَّسُولُ لَا يَحْزُنْكَ الَّذ۪ينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ
الَّذ۪ينَ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِاَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ وَمِنَ الَّذ۪ينَ
هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ اٰخَر۪ينَ لَمْ يَأْتُوكَ
يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِه۪ يَقُولُونَ اِنْ اُو۫ت۪يتُمْ هٰذَا
فَخُذُوهُ وَاِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا وَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهُ
فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّٰهِ شَيْـٔاً اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ

أَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ
عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٤١﴾

41. Ey Resûl! Kalpleri iman etmediği halde ağızlarıyla "inandık" diyen kimselerden ve Yahudilerden küfür içinde koşuşanlar(ın hali) seni üzmesin. Onlar durmadan yalana kulak verirler, ve sana gelmeyen (bazı) kimselere kulak verirler; kelimeleri yerlerinden kaydırıp değiştirirler. "Eğer size şu verilirse hemen alın, o verilmezse sakının!" derler. Allah bir kimseyi şaşkınlığa (fitneye) düşürmek isterse, sen Allah'a karşı, onun lehine hiçbir şey yapamazsın. Onlar, Allah'ın kalplerini temizlemek istemediği kimselerdir. Onlar için dünyada rezillik vardır ve ahirette onlara mahsus büyük bir azap vardır.

"Hükmü ve irşadı umumi olmakla beraber ayetin hususi bir geliş sebebi vardır. Medine'de Yahudi toplumu içinde meydana gelen bir zina üzerine içlerinden bazıları 'Muhammed'e gidin, taşlama cezası (recm) dışında bir ceza verirse bunu kabul eder ve Allah'a karşı hüccet olarak kullanırız' dediler. Peygamber (s.a.)'e gelince O hemen hüküm vermedi, manevi baskı ile onları sıkıştırdı ve Tevrat'ta bu suçun cezasının recm olduğunu onlara itiraf ettirerek oyunlarını bozdu."

سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ فَإِنْ جَاءُوكَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ أَوْ
أَعْرِضْ عَنْهُمْ وَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا وَإِنْ حَكَمْتَ
فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٤٢﴾

[114]42. Hep yalana kulak verir, durmadan haram yerler. Sana gelirlerse, ister aralarında hüküm ver, ister onlardan yüz çevir. Eğer onlardan yüz çevirirsen sana hiçbir zarar veremezler. Ve eğer hüküm verirsen, aralarında adaletle hükmet. Allah adil olanları sever.

"Hz. Peygamberin (s.a.) hakimlik ve hakemliğini kabul edip etmemekte ehl-i kitap muhayyer oldukları gibi (adli muhtariyetleri sebebi ile) Resulullah da bunu kabul edip etmemekte muhayyerdir. Daha sonra gelecek olan 49. ayet ile bu ayet iki şekilde uzlaştırılmıştır: a) 42. ayet 49. ayet ile nesh edilmiş olup Hz. Peygamber onlarla ilgili

hüküm vermekle yükümlüdür. b) Muhayyerlik nesh edilmemiştir; Peygamber hüküm vermeyi tercih ederse ancak Allah'ın indirdiği vahiy ile hükmedecektir."

Suht: Meşru yollarla elde edilmeyen mal, haram mal demektir.

وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرٰيةُ ف۪يهَا حُكْمُ اللّٰهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ
مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَۜ وَمَٓا اُو۬لٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٤٣﴾

43. İçinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında olduğu halde nasıl seni hakem kılıyorlar da sonra, bunun arkasından yüz çevirip gidiyorlar? Onlar inanmış kimseler değildir. (41-43 ayetlerle ilgili olarak bkz. Razı, IX, 71 vd.; Ateş, II, 788 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, IV, 55-63; Elmalı, III, 180)

اِنَّٓا اَنْزَلْنَا التَّوْرٰيةَ ف۪يهَا هُدًى وَنُورٌۚ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذ۪ينَ
اَسْلَمُوا لِلَّذ۪ينَ هَادُوا وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْاَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ
كِتَابِ اللّٰهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَٓاءَۚ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ
وَاخْشَوْنِ وَلَا تَشْتَرُوا بِاٰيَات۪ي ثَمَنًا قَل۪يلًاۜ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا
اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٤٤﴾

44. Biz, içinde doğruya rehberlik ve nur olduğu halde Tevrat'ı indirdik. Kendilerini (Allah'a) vermiş peygamberler onunla Yahudilere hükmederlerdi. Allah'ın Kitab'ını korumaları kendilerinden istendiği için Rablerine teslim olmuş zahidler ve bilginler de (onunla hükmederlerdi). Hepsi ona (hak olduğuna) şahitlerdi. Şu halde (Ey Yahudiler ve hakimler!) İnsanlardan korkmayın, benden korkun. Ayetlerimi az bir bedel karşılığında satmayın. Kim Allah'ın indirdiği (hükümler) ile hükmetmezse işte onlar kafirlerin ta kendileridir. (Bkz. Razı, IX, 81 vd.)

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ ف۪يهَٓا اَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِۙ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ
وَالْاَنْفَ بِالْاَنْفِ وَالْاُذُنَ بِالْاُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّۙ وَالْجُرُوحَ

قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ
بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٤٥﴾

45. Tevrat'ta onlara şöyle yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılık ve cezadır). Yaralar da kısastır (Her yaralama misli ile cezalandırılır). Kim bunu (kısası) bağışlarsa kendisi için o keffaret olur. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerdir.

"Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmetmeyenlere üç noktadan bakılmış; O'nu inkar manası taşıdığı için 'kafir'; Allah'ın hükmü adalet, onun zıddı zulüm olduğundan 'zalim' denilmiştir. 47. ayette ise Allah'ın emrinden çıkış manası göz önünde tutularak 'fasık' denilecektir." (Bkz. Ateş, II, 794 vd.; Ayrıca Bakara 2/178 ayete ve ilgili açıklamalara ve eserlere; Bakara 2/194; Şu'ra 26/40)

وَقَفَّيْنَا عَلَىٰ آثَارِهِمْ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ
وَآتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ
وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٦﴾

[115]46. Kendinden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı olarak peygamberlerin izleri üzerine, Meryem oğlu İsa'yı arkalarından gönderdik. Ve ona, içinde doğruya rehberlik ve nûr bulunmak, önündeki Tevrat'ı tasdik etmek, sakınanlara bir hidayet ve öğüt olmak üzere İncil'i verdik.

وَلْيَحْكُمْ أَهْلُ الْإِنْجِيلِ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِيهِ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ
فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤٧﴾

47. İncil'e inananlar, Allah'ın onda indirdiği (hükümler) ile hükmetsinler. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar fasıklardır.

وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِناً
عَلَيْهِ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ عَمَّا جَٓاءَكَ
مِنَ الْحَقِّۜ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجاًۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً
وَاحِدَةً وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ ف۪ي مَٓا اٰتٰيكُمْ فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِۜ اِلَى اللّٰهِ
مَرْجِعُكُمْ جَم۪يعاً فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ ف۪يهِ تَخْتَلِفُونَۙ ﴿٤٨﴾

48. Sana da, daha önceki kitabı doğrulamak ve onu korumak üzere hak olarak Kitab'ı (Kur'an'ı) gönderdik. Artık aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet; sana gelen gerçeği bırakıp da onların arzularına uyma. (Ey ümmetler!) Her birinize bir şeriat ve bir yol verdik. Allah dileseydi sizleri bir tek ümmet yapardı; fakat size verdiğinde (yol ve şeriatlarda) sizi denemek için (böyle yaptı). Öyleyse iyi işlerde birbirinizle yarışın. Hepinizin dönüşü Allah'adır. Artık size, üzerinde ayrılığa düştüğünüz şeyleri(n gerçek tarafını) O haber verecektir.

"Allah'a inanmış, peygamberler ümmet olmuş dünya insanları, farklı görüşler, politika ve menfaatler yüzünden birbiri ile uğraşacak, birbirini yiyecek yerde peygamberlerin çağırdığı hayırlı hedeflere varma yolunda yarış içinde olmalıdırlar".(Ayrıca bkz. Esed, s.200/66-68 no.açkl.; Bakara 2/148; Enbiya 21/92-93; Mü'minün 23/52)

Muheymin: 'Bir şey üzerinde gözetici, koruyucu olan şahit ve emniyetini sağlayan, himaye eden' demektir.

Şira: Sözlük anlamı, kaynağından veya her hangi bir yerden su içmek şeklindedir. Ayetteki anlamı ise, insanların ebedi hayata ve gerçek mutluluğa kavuşmaları için Allah Teala'nın vaz ettiği 'doğru yola' verilen örtülü isimdir.

Minhac: Şeriatın güzel ve üstün ahlak prensipleri demektir.

وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ وَاحْذَرْهُمْ اَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ
بَعْضِ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكَۜ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ اَنَّمَا يُر۪يدُ اللّٰهُ اَنْ يُص۪يبَهُمْ
بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْۜ وَاِنَّ كَث۪يراً مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ ﴿٤٩﴾

49. (Sana şu talimatı verdik): Aralarında Allah'ın indirdiği ile hükmet ve onların arzularına uyma. Allah'ın sana indirdiği hükümlerin bir kısmından seni saptırmamalarına dikkat et. Eğer (hükümden) yüz çevirirlerse bil ki (bununla) Allah ancak, günahlarının bir kısmını onların başına bela etmek ister. İnsanların birçoğu da zaten yoldan çıkmışlardır.

"Günahların dünyada başa bela olması anarşi, katil, sürgün, esaret gibi musibet, felaket ve ihtilalde kendini göstermektedir. Allah Teala günahları bu bela ve musibetlere sebep kılmaktadır. Günahkarlıklarına rağmen refah içinde olanlara gelince bunların bütün cezaları ahirete kalmaktadır."

أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ ۚ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾

50. Yoksa onlar (İslam öncesi) cahiliye idaresini mi arıyorlar? İyi anlayan bir topluma göre, hükümranlığı Allah'tan daha güzel kim vardır? (46- 50 ayetlerle ilgi olarak bkz. Elmalılı, III, 189 vd.; 47-50 ile ilgili olarak da bkz. Razı, IX, 93 vd.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارَىٰ أَوْلِيَاءَ ۘ بَعْضُهُمْ
أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظَّالِمِينَ ﴿٥١﴾

[116]51. Ey iman edenler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Zira onlar birbirinin dostudurlar (birbirinin tarafını tutarlar). İçinizden onları dost tutanlar, onlardandır. Şüphesiz Allah, zalimler topluluğuna yol göstermez.

Ayeti kerime gayet açık ve anlaşılır bir şekilde, müminlerin, Yahudi ve Hıristiyanlardan dost edinilmemesini emretmekte ve müeyyidesini de gayet açık bir şekilde bildirmektedir. Kim bu emre aykırı hareket eder ve Müslümanlara karşı Yahudi ve Hıristiyanlar tarafını tutarsa bu kimse artık Müslüman değildir. Ayrıca onların da kendi aralarında veya birbirleri ile dost olacaklarını ve Müslümanlara karşı da gerektiğinde düşmanca duygularla birleşebileceklerini ima etmektedir.

Burada bahis konusu olan canü gönülden bağlanma esasına dayanan, can ciğer gönül dostluğudur. Yoksa, Müslümanlarla iyi ilişkiler içinde bulunup, aynı zamanda kendileri ile barış içinde bulunulan gayri Müslimler ile ortak düşmana karşı antlaşma va ittifaklar yapılabilir. Nitekim Hz. Peygamber, Medine de, dıştan gelebilecek saldırılara için, Yahudiler ile ortak savunma ittifakı yapmıştır. (Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, IV, 76 vd.; Ayrıca Bakara 2/208; Al-i İmran 3/28; Mümtehine 60/7-9)

فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَى أَنْ تُصِيبَنَا دَائِرَةٌ
فَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ فَيُصْبِحُوا عَلَى مَا أَسَرُّوا فِي أَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ ﴿٥٢﴾

52. Kalblerinde hastalık bulunanların: "Başımıza bir felaketin gelmesinden korkuyoruz" diyerek onların arasına koşuştuklarını görürsün. Umulur ki Allah bir fetih, yahut katından bir emir getirecek de onlar, içlerinde gizledikleri şeyden dolayı pişman olacaklardır.

"Başka dinden olanlar, özelikle Yahudiler ve Hıristiyanlar Müslümanların dostu olmazlar; onlar ancak birbirinin dostu olur, birbirini desteklerler. Zaman zaman Müslümanlara yaklaşmaları, kendi menfaatleri bunu gerektirdiği içindir. Müslümanların bunu unutmadan, kendi aralarında dostluklar kurup geliştirerek güçlendirmeleri zaruridir. Müslümanların arasına sızan iki yüzlüler, felaket tellallığı yaparak onları, kafirlere yöneltmek isterler; iman ehlinin bunlardan da sakınması gerekmektedir."

Daire: Dünyada mevcut her türlü bela, musibet ve darbeler. Bunların tamamı dünya hayatı ile ilgilidir. Ahiret hayatı konu dışıdır.

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا أَهَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ
حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَأَصْبَحُوا خَاسِرِينَ ﴿٥٣﴾

53. (O zaman) iman edenler: "Bunlar mıdır sizinle beraber olduklarına bütün güçleriyle yemin edenler?" diyeceklerdir. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir de kaybedenlerden olmuşlardır.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دٖينِهٖ فَسَوْفَ يَأْتِي اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ
وَيُحِبُّونَهُٓ اَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنٖينَ اَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرٖينَ يُجَاهِدُونَ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ وَلَا
يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَٓائِمٍ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتٖيهِ مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلٖيمٌ ﴿٥٤﴾

54.Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse (bilsin ki) Allah, sevdiği ve kendisini seven müminlere karşı alçak gönüllü (şefkatli), kafirlere karşı onurlu ve zorlu bir toplum getirecektir. (Bunlar) Allah yolunda cihad ederler ve hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar (hiçbir kimsenin kınamasına aldırmazlar). Bu, Allah'ın, dilediğine verdiği lütfüdür. Allah'ın lütfü ve ilmi geniştir

"İslam'a hiç girmemiş kafirler ile Müslümanlar arasında bulunan münafıklardan başka bir de mürtedler vardır; bunlar, evvelce Müslüman oldukları halde sonradan dinden dönen, İslam'ı terk eden bedbaht kişilerdir. Hz. Peygamber (s.a.) zamanından beri İslam dünyasında az da olsa irtidat olayları olmuş, bazı şahıs veya gruplar İslam'ı terk etmişlerdir. Ancak bunların, İslam'ın yayılması ve yaşamasına hiçbir zararı olmamış, Allah'ın cihanı aydınlatmak için yaktığı meşale her geçen gün biraz daha kuvvetlenerek yanmış ve ışıklarını beş kıtaya ulaştırmıştır."

Başta Türkler olmak üzere tarih boyunca bir çok millet ve toplumlar İslam'ın bayraktarlığını yapmış, onun bayrağı hiç yere düşmemiştir. İnsanlar yer yüzünde yaşadıkları müddetçe de İslam ümmetinden bir topluluk daima hakkı ayakta tutacak ve bayrağı taşıyacaktır. (Ayrıntılar için bkz. Razı, IX, 119 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, IV, 81 vd.)

اِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا الَّذٖينَ يُقٖيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ
الزَّكٰوةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ﴿٥٥﴾

55. Sizin dostunuz (veliniz) ancak Allah'tır, Resulüdür, iman edenlerdir; onlar ki Allah'ın emirlerine boyun eğerek namazı kılar, zekatı verirler.

وَمَنْ يَتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا فَاِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٥٦﴾

56. Kim Allah'ı, Resûlünü ve iman edenleri dost edinirse (bilsin ki) üstün gelecek olanlar şüphesiz Allah'ın tarafını tutanlardır.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا د۪ينَكُمْ هُزُواً وَلَعِباً مِنَ الَّذ۪ينَ
اُو۫تُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ اَوْلِيَٓاءَۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿٥٧﴾

57. Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine Kitap verilenlerden dininizi alay ve oyun konusu edinenleri ve kafirleri dost edinmeyin. Allah'tan korkun; eğer müminler iseniz. (Dost edinme konusunda bkz. Al-i İmran 3/28. ayet ile ilgili yapılan açıklama, eserlere; İlgili ayetlerin nüz. Kon. Emiroğlu, IV, 89 vd.)

وَاِذَا نَادَيْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ اتَّخَذُوهَا هُزُواً وَلَعِباًۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾

[117]58. Namaza çağırdığınız zaman onu alay ve eğlence konusu yaparlar. Bu davranış, onların düşünemeyen bir toplum olmalarındandır. (Arıca bkz. Fussilet 41/33; Cuma 62/9)

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّٓا اِلَّٓا اَنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلُۙ
وَاَنَّ اَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ ﴿٥٩﴾

59. (Onlara) şöyle de: Ey kitap ehli! Yalnızca Allah'a, bize indirilene ve daha önce indirilene inandığımız için mi bizden hoşlanmıyorsunuz? Oysa çoğunuz yoldan çıkmış kimselersiniz.

"Yahudilerden bir grup Müslümanlara hitaben 'sizden ve dininizden daha kötü bir toplum ve din bilmiyoruz' diye hakaret etmişlerdi. Allah bunu diyenlerin, gerçekten çok kötü olan vasıflarını aşağıdaki ayette sayarak hakaretlerine mukabele ve Müslümanları teselli etmiştir." (Ayrıca bkz. Bakara 2/177, 285; Nisa 4/136)

قُلْ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِۜ مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ
وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَاز۪يرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَۜ اُو۬لٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَاناً
وَاَضَلُّ عَنْ سَوَٓاءِ السَّب۪يلِ ﴿٦٠﴾

60. De ki: Allah katında yeri bundan daha kötü olanı size haber vereyim mi? Allah'ın lanetlediği ve gazap ettiği, aralarından maymunlar, domuzlar ve tağuta tapanlar çıkardığı kimseler. İşte bunlar, yeri (durumu) daha kötü olan ve doğru yoldan daha ziyade sapmış bulunanlardır.

"Bir rivayete göre, Yahudilerde bir grup gelerek, Resulullah'a dinini sormuşlardır. Resulullah 'Bize indirilene ve İbrahim'e indirilene inandık...' Bakara 136. ayetini okuyarak cevap vermiştir. İsa'yı işittikleri zaman, 'Biz sizin dininizden daha şerli bir dini bilmiyoruz' demişlerdir. Bu ayet bunun üzerine nazil olmuştur. Binaenaleyh bunların dine şer demelerinden dolayı, 'Sizin şer dediğinizden daha şer olanını haber vereyim ki, o sizin din adını verdiğiniz kendi halinizdir.' manasına benzer bir ifadeyle şer ifadesi kullanılmıştır... İşte onlar Allah'ın lanetlediği (Maide 13) ve üzerlerine gazap ettiği, kendilerini maymunlar, hınzırlar ve tağut'a kulluk eden kimseler, işte bunlar bulundukları yer itibariyle daha fena ve doğru yoldan daha çok sapmış kimselerdir." (Elmalılı, III, 211)

İnsanların hayvan haline konulmasına 'mesh' denilmektedir. Manen ve şeklen olmak üzere mesh'in iki çeşit olduğu ifade edilmektedir. Mesh'in mahiyeti, uygulanış şekli ve alanı ve daha bir çok yönden farklı görüşler ileri sürülmektedir. Bazıları da konuyu reenkarnasyona bir delil olarak kullanmaya kadar işi ileri götürmüşlerdir. (Konuya ilgi duyup, daha geniş bilgi isteyenler bkz. Elmalılı, III, 211 vd.; Öztürk, K.T.K., s.363 vd.; Razı, IX, 134 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, IV, 92 vd.; Ayrıca Bakara 2/65-66; A'raf 7/166; Yasin 36/67)

Nebe: Önemli haber demektir. Ayette 'Sizin şer dediğinizden daha şer olanı' haber vereyim, sizin din adını verdiğiniz kendi halinizdir' anlamını ifade etmek için kullanılmıştır.

وَإِذَا جَاءُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهِ ۚ وَاللَّهُ أَعْلَمُ
بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ ﴿٦١﴾

61. Yanınıza inkarla girip yine inkarla çıktıkları halde size geldiklerinde "inandık" derler. Allah gizlediklerini daha iyi bilmektedir.

وَتَرَىٰ كَثِيرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ ۚ لَبِئْسَ

مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾

62. Onlardan birçoğunun günah, düşmanlık ve haram yemede yarıştıklarını görürsün. Yaptıkları ne kadar kötüdür!

لَوْلَا يَنْهٰيهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ
مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾

63. Din adamları ve alimleri onları, günah olan sözleri söylemekten ve haram yemekten menetselerdi ya! İşledikleri (fiiller) ne kötüdür!

61. ayette ehli kitap mensuplarının, fikri ile zikri değişik kimseler olduğuna dikkat çekilmektedir. Peygamber (s.a.)'in yanına girdikleri zaman inandıklarını söylüyor ve inanmış gibi davranıyorlardı. Aslında girerken de yürekleri küfürle dolu idi, çıkarlarken de aynı küfür dolu yüreklerle çıkıyorlardı. Ne var ki Yüce Allah onların içlerinde gizlediklerini çok iyi biliyordu. 62. ve 63. ayetler de bu insanların çoğunun küfre, düşmanlığa ve haram yemek için birbirleri ile yarıştıkları ve din adamlarının bu durumları bilmelerine rağmen, önleyici hiç bir tedbire tevessül etmemeleri, kınanmakta ve yaptıkları işin yani bu kötülükleri önleme konusunda pasif kalmalarının, çok kötü davranış olduğu beyan edilmektedir. Bu beyan aynı zamanda, kötülüğü görüp önleme imkanı olduğu halde önlemeyenin de, o kötü işi kendisi de işlemiş gibi yani o kötülerin konduğu aynı kefeye konulmaları gereğine işarettir.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ
مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ
رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ إِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ
كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللّٰهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا
وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٦٤﴾

64. Yahudiler, Allah'ın eli bağlıdır (sıkıdır), dediler. Hay dedikleri yüzünden elleri bağlanası ve lanet olasılar! Bilakis, Allah'ın elleri açık-

tır, dilediği gibi verir. Andolsun ki sana Rabbinden indirilen, onlardan çoğunun azgınlığını ve küfrünü arttırır. Aralarına, kıyamete kadar (sürecek) düşmanlık ve kin soktuk. Ne zaman savaş için bir ateş yakmışlarsa (fitneyi uyandırmışlarsa) Allah onu söndürmüştür. Onlar yeryüzünde bozgunculuğa koşarlar; Allah ise bozguncuları sevmez.

"Kafirlerin savaş ve fitne ateşini yakmaları hiç eksik olmamıştır. Asırlar boyu hem kendi aralarında savaşmışlar, hem de birleşerek Müslümanlara saldırmışladır. Ayrıca Müslümanları birbirine düşürmek için yüzlerce, binlerce planlar yapmış, tertipler ve düzenler hazırlamışlardır. Bütün bunlara rağmen Allah'ın nurunu söndürmeye güçleri yetmemiştir. Dinleri aynı olanlar bile ayrılmış, birbirlerine karşı kin ve düşmanlık duyguları beslemiş, korku ve endişe içinde yaşamış veya savaşmışlardır." (Ayrıntılar için bkz. Razı, IX, 142 vd.; Kutub, IV, 323 vd.; Ateş, II, 811 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, IV, 101 vd.; Esed, s.205/81 no.açk.; Al-i İmran 3/181)

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْكِتَابِ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَلَاَدْخَلْنَاهُمْ
جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٦٥﴾

[118]65. Eğer ehl-i kitap iman edip (kötülüklerden) sakınsalardı, herhalde (geçmiş) kötülüklerini örter ve onları nimeti bol cennetlere sokardık.

وَلَوْ اَنَّهُمْ اَقَامُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَاَكَلُوا
مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ مِنْهُمْ اُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ سَٓاءَ
مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾

66. Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve Rablerinden onlara indirileni (Kur'an'ı) doğru dürüst uygulasalardı, şüphesiz hem üstlerinden, hem de ayaklarının altından yerlerdi (yeraltı ve yerüstü servetlerinden istifade ederek refah içinde yaşarlardı). -Onlardan aşırılığa kaçmayan (iktisatlı, mutedil) bir zümre vardır; fakat çoğunun yaptıkları ne kötüdür!

"Dindar olmak ve dini uygulamak, medeni ve iktisadi bakımdan toplumları geri bırakmak şöyle dursun refah ve mutluluğun zirvesine çıkarır. Dini bırakıp menfaat felsefesine göre hareket edenler, başka

milletleri sömürme yoluna gittikleri için gerilik, sefalet, savaş ve kargaşalara sebep olmaktadırlar. Allah'ın hükümranlığına boyun eğildiği takdirde yer yüzünde hiçbir kimse zerrece zulme uğramayacak, herkes hakkını alacak, zenginlik, bolluk ve refahı meşru yollarda arayacak ve işte o zaman gökten nimetler yağacak, bolluk ve bereket olacak, yerden de zenginlikler fışkıracaktır."

يَٓا اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَۜ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُۜ
وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرٖينَ ﴿٦٧﴾

67. Ey Resûl! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Doğrusu Allah, kafirler topluluğuna rehberlik etmez.

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلٰى شَيْءٍ حَتّٰى تُقٖيمُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجٖيلَ وَمَٓا اُنْزِلَ
اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْۜ وَلَيَزٖيدَنَّ كَثٖيراً مِنْهُمْ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ
طُغْيَاناً وَكُفْراًۚ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرٖينَ ﴿٦٨﴾

68. "Ey Kitap ehli! Siz, Tevrat'ı, İncil'i ve Rabbinizden size indirileni hakkiyle uygulamadıkça, (doğru) bir şey (yol) üzerinde değilsinizdir" de. Rabbinden sana indirilen, onlardan çoğunun küfür ve azgınlığını elbette artıracaktır. Kafirler topluluğuna üzülme.

اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَالَّذٖينَ هَادُوا وَالصَّابِؤُ۫نَ وَالنَّصَارٰى مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحاً فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾

69. İman edenler ile Yahudiler, sabiiler ve Hıristiyanlardan Allah'a ve ahiret gününe (gerçekten) inanıp iyi amel işleyenler üzerine asla korku yoktur; onlar üzülecek de değillerdir.

"Önceden bir kimsenin dini ne olursa olsun ve ne kadar günah işlemiş bulunursa bulunsun son Peygambere uyup doğruca iman eder, bundan sonra da imanının gereğini yaşarsa, onun dünya ve ahirette korkacağı hiçbir şey yoktur."

لَقَدْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنٖٓى اِسْرَٓائٖيلَ وَاَرْسَلْنَٓا اِلَيْهِمْ رُسُلًاۜ كُلَّمَا جَٓاءَهُمْ
رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُهُمْۙ فَرٖيقًا كَذَّبُوا وَفَرٖيقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾

70. Andolsun ki İsrail oğullarının sağlam sözünü aldık ve onlara peygamberler gönderdik. Ne zaman bir peygamber onlara nefislerinin arzu etmediğini (ilahi hükümleri) getirdi ise bir kısmını yalanladılar, bir kısmını da öldürdüler.

وَحَسِبُٓوا اَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ
عَمُوا وَصَمُّوا كَثٖيرٌ مِنْهُمْۜ وَاللّٰهُ بَصٖيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾

[119]71. Bir bela olmayacak zannettiler de kör ve sağır kesildiler. Sonra Allah tevbelerini kabul etti. Sonra içlerinden çoğu yine kör ve sağır oldu. Allah onların yaptıklarını görmektedir.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذٖينَ قَالُٓوا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسٖيحُ ابْنُ مَرْيَمَۜ وَقَالَ
الْمَسٖيحُ يَا بَنٖٓى اِسْرَٓائٖيلَ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبّٖى وَرَبَّكُمْۜ اِنَّهُ
مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَاْوٰيهُ النَّارُۜ
وَمَا لِلظَّالِمٖينَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿٧٢﴾

72. Andolsun ki "Allah, kesinlikle Meryem oğlu Mesih'tir" diyenler kafir olmuşlardır. Halbuki Mesih "Ey İsrail oğulları! Rabbim ve Rabbiniz olan Allah'a kulluk ediniz. Biliniz ki kim Allah'a ortak koşarsa muhakkak Allah ona cenneti haram kılar; artık onun yeri ateştir ve zalimler için yardımcılar yoktur" demişti.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذٖينَ قَالُٓوا اِنَّ اللّٰهَ ثَالِثُ ثَلٰثَةٍۢ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّٓا اِلٰهٌ
وَاحِدٌۜ وَاِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا

مِنْهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٧٣﴾

73. Andolsun "Allah, üçün üçüncüsüdür" diyenler de kafir olmuşlardır. Halbuki bir tek Allah'dan başka hiçbir tanrı yoktur. Eğer diyegeldiklerinden vazgeçmezlerse, içlerinden kafir olanlara acı bir azap isabet edecektir.

اَفَلَا يَتُوبُونَ اِلَى اللّٰهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٧٤﴾

74. Hala Allah'a tevbe edip O'ndan bağışlanmayı dilemeyecekler mi? Allah çok yarlığayıcı, çok esirgeyicidir.

مَا الْمَس۪يحُ ابْنُ مَرْيَمَ اِلَّا رَسُولٌۚ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُۜ وَاُمُّهُ
صِدّ۪يقَةٌۜ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَۜ اُنْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْاٰيَاتِ
ثُمَّ انْظُرْ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٧٥﴾

75. Meryem oğlu Mesih ancak bir resûldür. Ondan önce de (birçok) resûller gelip geçmiştir. Anası da çok doğru bir kadındır. Her ikisi de yemek yerlerdi. Bak, onlara delilleri nasıl açıklıyoruz, sonra bak nasıl (haktan) yüz çeviriyorlar.

"Yahudiler Hz. İsa'nın, namuslu ve bakire bir hanımdan doğduğuna inanmayıp, onun anasına iftira eder, gayri meşru bir birleşmeden doğduğunu ileri sürerler. Kur'an'ı Kerim daha önce Hz. İsa'nın mucizevi bir şekilde nasıl yaratıldığını anlatıp burada da anasının doğru dürüst namuslu olduğunu zikretmek suretiyle bu iftirayı red etmektedir. Ayrıca Hıristiyanların ona ve anasına tanrılık vasfı vermemelerini de elle tutulur, gözle görülür bir delil ile reddedip çürütmektedir. Zira her ikisi de yemek yerlerdi, tanrı olsalardı yemek yemeye, içmeye ihtiyaç duyarlar mıydı!" (51-75. ayetler arasındaki konularla ilgili daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Elmalılı, III, 202-254; Kutub, IV, 275-367; Ateş, II, 802-822; Razı, IX, 103-177; Nüz. kon. Emiroğlu,II, 76-125)

قُلْ اَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًاۜ
وَاللّٰهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٧٦﴾

76. De ki: Allah'ı bırakıp da sizin için fayda ve zarara gücü yetmeyen şeylere mi tapıyorsunuz? Hakkıyla işiten ve bilen yalnız Allah'tır. (Bkz. Elmalılı, III, 254 vd.)

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا ف۪ي د۪ينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُٓوا
اَهْوَٓاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَاَضَلُّوا كَث۪يراً وَضَلُّوا عَنْ سَوَٓاءِ
السَّب۪يلِ ﴿٧٧﴾

[120]77. De ki: Ey Kitap ehli! Dininizde haksız yere haddi aşmayın. Daha önceden sapan, birçoklarını saptıran ve yolun doğrusundan uzaklaşan bir topluma uymayın.

Ğulüvv: Oku ileri atmak anlamında kullanılır. Bundan, herhangi bir şeyin kıymet ve sahasını geçmek, haddini aşıp ileriye gitmek şeklinde geniş bir anlam kapsadığı kaydedilmektedir. Dinin sınırı 'hak'tır, gerçek olanın kendisidir.

Ehl-i kitabın üzerinde bulunduğu dinde 'hak' da vardır 'batıl' da vardır. Ayeti kerimede kastedilen, batılda ileri gitmektir. Batılda ileri gidilmediğinde, batılın meşru olacağı anlamı elbette çıkarılamaz. Burada kastedilen, batılda aşırılığa gidildiğinde, telafisi ve geri dönüşü olmayan felaketlere ve sonuçlara maruz kalınacağı hususudur. 'Hak'da, yani haklılıkta ileri gitme ise, bu anlatılanların tam tersi sonuçlara vesile olur. Deyim yerinde ise, 'dinde kemale' varmanın başlıca yollarından biridir. (Ayrıca bkz. Nisa 4/171)

لُعِنَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ عَلٰى لِسَانِ دَاوُ۫دَ وَع۪يسَى
ابْنِ مَرْيَمَۜ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٧٨﴾

78. İsrail oğullarından kafir olanlar, Davud ve Meryem oğlu İsa diliyle lanetlenmişlerdir. Bunun sebebi, söz dinlememeleri ve sınırı aşmalarıdır.

كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُۜ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾

79. Onlar, işledikleri kötülükten, birbirini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Andolsun yaptıkları ne kötüdür!

تَرٰى كَث۪يرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذ۪ينَ كَفَرُواۜ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ
لَهُمْ اَنْفُسُهُمْ اَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿٨٠﴾

80. Onlardan çoğunun, inkar edenlerle dostluk ettiklerini görürsün. Nefislerinin onlar için (ahiret hayatları için) önceden hazırladığı şey ne kötüdür: Allah onlara gazab etmiştir ve onlar azap içinde devamlı kalıcıdırlar!

Ayeti kerime, Hz. Peygamber dönemindeki Yahudilerin, kendileri için tercih ettikleri yaşam tarzları konusunda bilgi vermekte, bu tür yanlış davranış tarzının doğuracağı üzücü sonuçlara dikkat çekerek ibret alınmasını ima etmektedir. Bir insan yaptığı iyi ya da kötü işlerle kendi kaderini kendi çizer. Bu şekilde, hem bu dünyadaki hayatına yön verir, hem de ahiret hayatını bizzat kendi elleriyle hazırlamış olur. İşte sözü edilen Yahudiler de, müminlere müşrik inkarcıları tercih edip onlarla dostluklar kurarak, ayette belirtilen kötü sonlarını, bizzat kendileri hazırlamış oldular. Eğer 81. ayette belirtildiği gibi, 'Peygambere ve ona indirilene inansalardı' bu tür dostlar edinmez ve akıbetleri de böyle olmazdı.

وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ
اَوْلِيَٓاءَ وَلٰكِنَّ كَث۪يرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨١﴾

81. Eğer onlar Allah'a, Peygamber'e ve ona indirilene iman etmiş olsalardı onları (müşrikleri) dost edinmezlerdi; fakat onların çoğu yoldan çıkmışlardır.

لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذ۪ينَ
اَشْرَكُواۚ وَلَتَجِدَنَّ اَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
الَّذ۪ينَ قَالُٓوا اِنَّا نَصَارٰىۜ ذٰلِكَ بِاَنَّ مِنْهُمْ قِسّ۪يس۪ينَ

وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٨٢﴾

82. İnsanlar içerisinde iman edenlere düşmanlık bakımından en şiddetli olarak Yahudiler ile, şirk koşanları bulacaksın. Onlar içinde iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da "Biz Hıristiyanız" diyenleri bulacaksın. Çünkü onların içinde keşişler ve rahipler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar.

"Tefsirlerde bu ayetlerin bahis mevzuu ettiği Hıristiyanların, Habeşistan'a göç eden Müslümanları iyi karşılayan ve onlara anlayış gösteren Hıristiyanlar veya Hz. Peygamber (s.a.) ile antlaşma yapan Necran Hıristiyanları olduğu zikredilmiştir. Ancak genel olarak da Hıristiyanların, Yahudiler ve müşriklere nispetle Müslümanlara karşı daha yakın oldukları bir gerçektir. Gerçi mutaassıp Hıristiyanların birleşerek tertipledikleri haçlı seferleri tarihin acı sayfalarını teşkil etmiştir. Bununla beraber dünyadan el ve eteğini çekmiş rahipler ile Hıristiyan bilginlerinin ve bunların tesirinde kalan Hıristiyanların İslam'a nispi yakınlıkları bir vakıadır. Hz. Peygamberin zuhurunda bir çok rahip ve keşiş O'nu sevgi ile karşılamış ve beklenen peygamber olduğunu itiraf etmişledir." (Ayrıca bkz. Öztürk, K.İsl., s.690; Esed, s.208/97 no.açk.; Karşılaştır Nisa 4/171; Maide 5/77; En'am 6/23)

وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ
يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ ﴿٨٣﴾

[121]83. Resûle indirileni duydukları zaman, tanış çıktıkları gerçekten dolayı gözlerinden yaşlar boşandığını görürsün. Derler ki: "Rabbimiz! İman ettik, bizi (hakka) şahit olanlarla beraber yaz."

وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَمَا جَاءَنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَنْ يُدْخِلَنَا رَبُّنَا مَعَ
الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ ﴿٨٤﴾

84. "Rabbimizin bizi iyiler arasına katmasını umup dururken niçin Allah'a ve bize gelen gerçeğe iman etmeyelim?"

Bu ayetlerde, bir Hıristiyan topluluğunun, huzurda, Kur'an dinleyerek ağladıkları ve hak dininin ortaya koyduğu gerçekleri benimsedik-

leri ifade edilmektedir. Bunların kim olduğu konusunda 82. ayetin açıklamasında da belirtildiği üzere, değişik ihtimaller üzerinde durulmuştur. Ancak, ayet metninden anlaşıldığı üzere, Kur'an'ı dinleyip anladıklarına göre, Arapça bilen bir topluluk olma olasılığı yüksektir.

Kur'anı kerimin çeşitli ayetlerinde verilen bilgiler ışığında, bütün Yahudi ve Hıristiyanların aynı olmadığı, içlerinde şartlanmamış peşin hükümden uzak iyi niyetli gruplarında bulunduğu bir gerçektir. (Bkz. Ali İmran 3/113-115, 199; Nisa 4/162; İsra 17/107-109; Kasas 28/52-53; Ahkaf 46/10)

فَاَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ
وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٨٥﴾

85. Söyledikleri (bu) sözden dolayı Allah onlara, içinde devamlı kalmak üzere, zemininden ırmaklar akan cennetleri mükafat olarak verdi. İyi hareket edenlerin mükafatı işte budur.

Bu ayette de, iyi niyetli Yahudi ve Hıristiyanların, 84. ayette belirtilen sözleri söylemelerinden ötürü nail olacakları mükafatları bildirilmekte ve iyi hareket eden kimselerin mükafatlarının da benzer olacağı vurgulanmaktadır.

وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَح۪يمِ ﴿٨٦﴾

86. İnkar eden ve ayetlerimizi yalanlayanlara gelince işte onlar cehennemliklerdir. (82. ayetten itibaren buraya kadar olan konular hakkında ayrıntılar için bkz. Elmalılı, III, 262 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, IV, 113)

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَٓا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُواۜ اِنَّ اللّٰهَ
لَا يُحِبُّ الْمُعْتَد۪ينَ ﴿٨٧﴾

87. Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı iyi ve temiz şeyleri (siz kendinize) haram kılmayın ve sınırı aşmayın. Allah sınırı aşanları sevmez.

Allah'ın helal ya da haram kıldığı şeyleri arzulara göre değiştirmek mümkün değildir. Çünkü bir şeyi haram etme yetkisi münhasıran Allah'a has bir yetki olup, bunu kullanmaya kalkışmak Allah'a şirk

koşma anlamına gelir. Bu sebeple, ayette Allah'ın sınırlarını aşanları sevmediği ifade edilmektedir. Allah, aşırılıkları sevmez. Onun için müminlere daima orta yolu tercih etmelerini öğütlemiştir. (Furkan 25/67; Ayrıca bkz. Maide 5/1; Tahrim 66/1; A'raf 7/31-32)

وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذٖي اَنْتُمْ بِهٖ
مُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

88. Allah'ın size helal ve temiz olarak verdiği rızıklardan yiyin ve kendisine iman etmiş olduğunuz Allah'tan korkun.

"Resulullah (s.a.) bir sohbetlerinde kıyamet ve ahiretten bahsetmiş, sohbetin tesirine kapılan Ali, İbni Mesud, Mıkdad (r.a.) bazı sahabeler, Osman b. Maz'ün evinde toplanarak gündüzleri devamlı oruç tutmak, geceleri uyumadan namaz kılmak, kadınlarının yanına gitmemek, et yememek ve eski püskü elbiseler giymek suretiyle yaşamaya, kalan ömürlerini böyle geçirmeye, hatta kendilerini kısırlaştırmaya azmetmişlerdi. Resuli ekrem durumu haber alınca hemen yanlarına geldi ve şöyle buyurdu: ' Ben böyle bir kulluk şekli ile emrolunmadım. Vücut ve nefislerinizin sizde hakkı vardır. Oruç tutup namaz kılın fakat aynı zamanda oruçlarınızı açıp yiyin ve uyuyun: Ben namaz kılar ve uyurum, oruç tutar ve iftar ederim, et yerim ve kadınlarıma yaklaşırım; benim yolumdan çıkan benden değildir.' İşte bu hadis üzerine yukarıda mealini okuduğumuz ayet gelmiştir."

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فٖٓي اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ
الْاَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُٓ اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكٖينَ مِنْ اَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ
اَهْلٖيكُمْ اَوْ كِسْوَتُهُمْ اَوْ تَحْرٖيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ
اَيَّامٍ ذٰلِكَ كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ اِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوٓا اَيْمَانَكُمْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ
اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٨٩﴾

89. Allah, kasıtsız olarak ağzınızdan çıkıveren yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz, fakat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı

sizi sorumlu tutar. Bunun da keffareti, ailenize yedirdiğiniz yemeğin orta hallisinden on fakire yedirmek, yahut onları giydirmek, yahut da bir köle azat etmektir. Bunları bulamayan üç gün oruç tutmalıdır. Yemin ettiğiniz takdirde yeminlerinizin keffareti işte budur. Yeminlerinizi koruyun (onlara riayet edin). Allah size ayetlerini açıklıyor; umulur ki şükredersiniz!

"Allah üzerine bilerek yemin eden bir kimse yeminini yerine getirmelidir. Eğer yeminle yapacağı iş haram ve kötü bir iş ise bu takdirde kötü işi yapmayacak, yemini bozacak ve keffareti yerine getirecektir. Keffaret yeminden caymanın bir bedeli ve bağışlanma vasıtası olup ayette zikredilen ilk üç şeyden birini yapmakla yerine gelir. Bunlara gücü yetmeyen de üç gün oruç tutar." (Ayrıntılı bilgiler için bkz. Razı, IX, 195 vd.; Öztürk, K.İsl., s.692 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, IV, 144 vd.; Ayrıca Bakara 2/225; Nisa 4/62; Tevbe 9/42, 56, 62, 74, 95-96; Mücadele 58/14, 18; Kalem 68/10-13; İnsan 76/8)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ
عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾

[122]90. Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. (Daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Elmalılı, III, 271 vd.; Öztürk K.İsl., s.696 vd.; Ateş, II, 832 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, IV, 147 vd.; Esed, s.212/105 no.açk.; Bakara 2/219; Nisa 4/43)

Hamr: Üzümden yapılmış içki, şarap. Zamanla sarhoşluk veren her türlü içki bu deyimin kapsamı içine alınmıştır. Halen de bu yeni şekildeki anlamı ile kullanılmaktadır.

Ezlam: Fal okları demektir. (Fal okları için bkz. En'am 6/3)

Meysir: Oklar ile oynanan bir çeşit kumarın adıdır.

Ensab: Müşrikleri üzerinde kurban kesmeyi gerekli hale getirdikleri bir taşın adıdır.

إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ
وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾

91. Şeytan içki ve kumar yoluyla ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak; sizi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık (bunlardan) vazgeçtiniz değil mi?

"İslam'dan önce Araplarda çok yaygın bir şarap içme alışkanlığı bulunduğu için Allah Teala ilk Müslümanları yavaş yavaş içki yasağına alıştırmış, önce onun zararının faydasından çok olduğunu bildirmiş, sonra içkili namaz kılmayı yasaklamış ve en sonunda bu ayetle kesin olarak sarhoşluk veren içkileri içmeyi haram kılmıştır. Yine cahiliye devrinde Araplar on adet ok sapı ile bir nevi kumar ve şans oyunu oynarlardı. Bunların yedisinde bazı paylar yazılı idi, üçü de boştu. Güvenilir bir kimse bir torbadan bunları, katılanlar adına teker teker çekerdi. Dolu çıkanlar maldan hisselerini alır fakirlere verirlerdi. Boş çıkanlar ise bu malın parasını öderlerdi. Kumarın belki de en nezihi olmasına rağmen İslam bunu da yasaklamış, ortaya mal ve para konarak oynanacak hiçbir şans oyununa izin vermemiş, fukaraya yardım edilecekse bunu herkesin, helal kazancından ayırarak etmesini istemiştir. Ayet içki ve kumar yasağının en önemli dini, içtimai ve ahlaki hikmetlerini açıklamıştır. İlgili hadisler ile ilim, bunlara ekonomik ve sıhhi sebepleri de eklemiştir. (Ayrıntılar için bkz. Razı, IX, 206 vd.)

وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا
الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٩٢﴾

92. Allah'a itaat edin, Resûle de itaat edin ve (kötülüklerden) sakının. Eğer yüz çevirirseniz bilin ki Resûlümüzün vazifesi apaçık duyurmak ve bildirmektir.

Allah ve Elçisine itaat edin. Onların çizdiği emir ve yasaklar çerçevesinde hayatınızı sürdürün. Eğer bunlara uymaz ve aklınızca davranırsanız, biliniz ki, Allah Elçisinin görevi gerçekleri size, açıkça duyurmaktan ibarettir.

لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَآمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَأَحْسَنُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ
الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٣﴾

93. İman eden ve iyi işler yapanlara, hakkıyla sakınıp iman ettikleri ve iyi işler yaptıkları, sonra yine hakkıyla sakınıp iman ettikleri, sonra da hakkıyla sakınıp yaptıklarını, ellerinden geldiğince güzel yaptıkları takdirde (haram kılınmadan önce) tattıklarından dolayı günah yoktur. (Önemli olan inandıktan sonra iman ve iyi amelde sebattır). Allah iyi ve güzel yapanları sever.

"Rivayet edildiğine göre, içkiyi haram kılan ayet nazil olunca, sahabe, 'Bizim kardeşlerimiz Uhud gününde içki içtiler, sonra da şehit düştüler. Onların hali nasıl olacak?' dedi. İşte bunun üzerine bu ayeti kerime nazil oldu ki, bunun manası: 'Bu hususta onlara bir günah yoktur. Çünkü onlar içkiyi, helal olduğu bir sırada içmişlerdi.' şeklindedir. Bu ayet kıblenin Beyt-i Makdis'ten Kabe'ye döndürülmesi ile ilgili olarak indirilen 'Allah imanınızı zayi edecek değildir' (Bakara 143) ayetine benzemektedir." (Razi, IX, 93). Yani siz Beyt-i Makdis'e yöneldiğiniz zaman oraya siz benim emrimle yöneldiniz o sebeple oraya yönelik olarak yaptığınız ibadetleri boşa çıkarmam demek oluyor. Esasen böyle durumlarda yapılan amellerin ve ibadetlerin boşa çıkarılmayacağına, Yüce Allah, Al-i İmran suresinin 195. ayetindeki 'Nihayet Rableri onlara icabet etti:

"İçinizden gerek erkek, gerek kadın olsun, bir işi yapanların amelini ben elbette boşa çıkarmayacağım" hükmü ile garanti vermektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللَّهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ
لِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ فَمَنِ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٩٤﴾

94. Ey iman edenler! Allah sizi ellerinizin ve mızraklarınızın erişeceği bir avlanma ile (onu yasak ederek) dener ki gizlide (kimsenin görmediği yerde, gerçekten) kendisinden kimin korktuğu ortaya çıksın. Kim bundan sonra sınırı aşarsa onun için acı bir azap vardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا
فَجَزَاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ
أَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ أَوْ عَدْلُ ذَلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ

عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَۜ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُۜ وَاللّٰهُ عَز۪يزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٩٥﴾

95. Ey iman edenler! İhramlı iken avı öldürmeyin. İçinizden kim onu kasten öldürürse öldürdüğü hayvanın dengi (ona) cezadır. (Buna) Kabe'ye varacak bir kurban olmak üzere içinizden adalet sahibi iki kişi hükmeder (öldürülen avın dengini takdir eder). Yahut (avlanmanın cezası), fakirleri doyurmaktan ibaret bir keffarettir, yahut onun dengi oruç tutmaktır. Ta ki (yasak av yapan) işinin cezasını tatmış olsun. Allah geçmişi affetmiştir. Kim bu suçu tekrar işlerse Allah da ondan karşılığını alır. Allah daima galiptir, öç alandır.

"Burada öç alandan maksat, kimsenin ettiğini yanına bırakmayan, mazlumların intikamını alan demektir."

"94. ayet, Allah'ın ihramlı iken insanın yanına sokulan av hayvanlarıyla insanları denediği belirtilmektedir... Allah'ın yasaklarından korunanlar, ihramda hayvan avlamaktan sakınırlar. Böylece Allah, kendisini görmeden kimlerin kendisinden korktuğunu, kimlerin buyruklarına uyduğunu ezeli bilgisine uygun olarak görür.

İhramlı iken avlanmayı yasaklayan 95. ayette, ihramda kasten hayvan öldürenin cezası bildirilmektedir. Bu ceza, ya iki adil hakemin, öldürülen hayvana denk olduğuna karar vereceği, Kabe'de kesilecek bir kurban, ya yoksulları doyurmak, ya da buna krşılık oruç tutmaktır. Bu hükümler indirilmeden ihramda hayvan avlamış olanları Allah af etmiştir."

[123]96. ayette, deniz avının ve yiyeceklerinin, ihramlı, ihramsız herkese helal kılındığı, karą avının ise ihramlılara haram olduğu bildirilmekte ve 'Huzurunda toplanacağınız Allah'tan korkun' buyurulmaktadır... Bunda şu anlam gizlidir: Nasıl sizin yanınıza hayvanlar toplanıyorsa, siz de bir gün Allah'ın huzurunda tolanacaksınız." (Ateş, II, 837)

اُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعاً لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِۚ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ
صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُماًۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذ۪ٓي اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾

96. Hem size hem de yolculara fayda olmak üzere (faydalanmanız için) deniz avı yapmak ve onu yemek size helal kılındı. İhramlı olduğunuz müddetçe kara avı size haram kılındı. Huzuruna toplanacağınız Allah'tan korkun.

جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ
وَالْهَدْيَ وَالْقَلَٓائِدَ ذٰلِكَ لِتَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ
وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٩٧﴾

97. Allah, Kabe'yi, o saygıya layık evi, haram ayı, hac kurbanını ve (kurbanın boynuna asılan) gerdanlıkları (maddi ve manevi yönlerden) insanların belini doğrultmaya sebep kıldı. Bu da Allah'ın, göklerde ve yerde ne varsa hepsini bildiğini ve Allah'ın her şeyi bilici olduğunu (anlayıp) bilmeniz içindir.

اِعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ وَاَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٩٨﴾

98. Biliniz ki Allah'ın cezalandırması çetindir ve yine Allah'ın bağışlaması ve esirgemesi sınırsızdır.

مَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٩٩﴾

99. Resûle düşen (vazife), ancak duyurmadır. Allah açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilir.

قُلْ لَا يَسْتَوِي الْخَب۪يثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَب۪يثِ فَاتَّقُوا
اللّٰهَ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠٠﴾

100. De ki: Pis ve kötü ile temiz ve iyi bir değildir; pis ve kötünün çokluğu tuhafına gitse (yahut hoşuna gitse) de (bu böyledir). Öyleyse ey akıl sahipleri! Allah'tan korkunuz ki kurtuluşa eresiniz.

"Bu ayet İslam'ın kemiyetçi değil keyfiyetçi olduğuna delalet etmektedir. Aranacak olan çok değil, iyi, temiz ve helal olanıdır."

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَسْـَٔلُوا عَنْ اَشْيَٓاءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ وَاِنْ
تَسْـَٔلُوا عَنْهَا ح۪ينَ يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ تُبْدَ لَكُمْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهَا وَاللّٰهُ غَفُورٌ
حَل۪يمٌ ﴿١٠١﴾

101. Ey iman edenler! Açıklanırsa hoşunuza gitmeyecek olan şeyleri sormayın. Eğer Kur'an indirilirken onları sorarsanız size açıklanır. (Açıklanmadığına göre) Allah onları affetmiştir. (Siz sorup da başınıza iş çıkarmayın). Allah çok bağışlayıcıdır, aceleci değildir.

"Resul-i Ekrem (s.a.) **'Allah size haccı farz kıldı, hac vazifenizi yapınız'** dediği zaman birisi kalkarak **'Her sene mi ya Resulallah?'** demiş ve sorusunu üç defa tekrarlamıştı. Peygamberimiz bir müddet sükut ettikten sonra **'Eğer evet deseydim her sene farz olurdu; eğer her sene farz olsaydı buna da gücünüz yetmezdi'** buyurdu. Yukarıdaki ayetin geliş sebebi budur. Allah unuttuğu için değil, affettiği, kolaylık dilediği için bazı şeyleri açıklamaz; sorular sormak suretiyle işi güçleştirmek, teşri hikmetine aykırıdır." (Ayrıca bkz. Esed, s.214/120-121 no.açkl.)

قَدْ سَاَلَهَا قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ اَصْبَحُوا بِهَا كَافِر۪ينَ ﴿١٠٢﴾

102. Sizden önce de bir toplum onları sormuş, sonra da bunları inkar eder olmuştu.

"Kur'an'ın amacı, ayrıntılara dalmak değildir. Allah'ın hakkında bir hüküm indirmediği şeyler, serbest bırakılmıştır. Onları yapmak günah değildir...

Bu ayetler, dinin ruhunu anlatmaktadır. Dinin amacı, ayrıntılara dalmak değildir. Kur'an ana hatları ile bir yaşam tarzı çizer. Kur'an'ın çizdiği genel esaslara aykırı olmamak şartıyla ayrıntılar, insanların yararına uygun bir biçimde serbest bırakılmıştır. Kılı kırk yararcasına ayrıntılarla uğraşmak, dinin amacından uzaklaşmaya neden olur..." (Ateş, II, 841; Ayrıca bkz. Öztürk, K.İsl., s.700)

مَا جَعَلَ اللّٰهُ مِنْ بَح۪يرَةٍ وَلَا سَٓائِبَةٍ وَلَا وَص۪يلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلٰكِنَّ
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَاَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾

103. Allah bahira, saibe, vasile ve ham diye bir şey (meşru) kılmamıştır. Fakat kafirler, yalan yere Allah'a iftira etmektedirler ve onların çoğunun da kafaları çalışmaz.

"İslam öncesi Arapların batıl inanç ve adetlerinden biri de bazı sebep ve bahanelerle bir takım hayvanları putlara kurban etmeleri, onları putlar adına serbest bırakmaları idi. Bu cümleden olarak beş kere doğuran ve beşinci yavrusu dişi olan deveye bahir denir, kulağı çentilir, sağılmaz sütü putlara bırakılırdı. Put namına serbest bırakılan ve sütünden yalnızca misafirlerin faydalandığı develere saibe denirdi. Biri erkek, diğeri dişi olmak üzere ikiz doğuran koyun veya deveye vesile derler, erkek yavruyu puta kurban ederlerdi. On nesli dölleyen deveye ham denir, o da serbest bırakılırdı."

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ
آبَاءَنَا ۚ أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾

[124]104. Onlara, "Allah'ın indirdiğine ve Resûl'e gelin" denildiği vakit, "Babalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol) bize yeter" derler. Ataları hiçbir şey bilmiyor ve doğru yol üzerinde bulunmuyor iseler de mi?

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيْكُمْ أَنْفُسَكُمْ ۖ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ ۚ إِلَى اللَّهِ
مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾

105. Ey iman edenler! Siz kendinize bakın. Siz doğru yolda olunca sapan kimse size zarar veremez. Hepinizin dönüşü Allah'adır. Artık O, size yaptıklarınızı bildirecektir.

"Bu ayette nemelazımcılık yoktur, ayeti böyle anlamak hatalıdır. İlgili ayet ve hadislerin bütününü bir arada değerlendirdiğimiz zaman çıkan mana şudur: Herkes kendine, ailesine ve çevresine karşı vazifelerini yapmakla mükelleftir; iyiliği emretme ve yayma, kötülüğü yasaklama ve önleme de bu vazife içindedir. Kişi bütün bunları yaptıktan sonra başkalarının yoldan çıkması ondan sorulmaz. Ve ona zarar da vermez."

Herkesin kendi amellerinin doğru olmasına dikkat etmesi ve tavrını doğru koyarak görevlerini hakkıyla yapması, kendisini sorumluluktan kurtarması için yeterlidir.

"Hz. Ebubekir'in açıklamaları da bunu teyit eder: Kays, onun bir hutbesinde kendilerine şunu söylediğini nakletmiştir: 'Siz bu ayeti okuyorsunuz ve yanlış tevil ediyorsunuz. Ben Allah Resulünün şöyle dediğini duydum: İnsanlar zalimi görüpe elinden tutup mani olmazlarsa Allah'ın onlara kendi katından umumi bir azap göndermesi yakındır."

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ ح۪ينَ الْوَصِيَّةِ
اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ اَوْ اٰخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ اِنْ اَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْاَرْضِ
فَاَصَابَتْكُمْ مُص۪يبَةُ الْمَوْتِۜ تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلٰوةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ اِنِ
ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَر۪ي بِه۪ ثَمَناً وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰىۙ وَلَا نَكْتُمُ شَهَادَةَ
اللّٰهِ اِنَّٓا اِذاً لَمِنَ الْاٰثِم۪ينَ ﴿١٠٦﴾

106. Ey iman edenler! Birinize ölüm gelip çatınca vasiyet esnasında içinizden iki adalet sahibi kişi aranızda şahitlik etsin. Yahut seferde iken başınıza ölüm musibeti gelmişse sizden olmayan, başka iki kişi (şahit olsun). Eğer şüpheye düşerseniz o iki şahidi namazdan sonra alıkor, "Bu vasiyet karşılığında hiçbir şeyi satın almayacağız, akraba (menfaatine) de olsa; Allah (için yaptığımız) şahitliği gizlemeyeceğiz, (aksini yaparsak) bu takdirde biz elbette günahkarlardan oluruz" diye Allah üzerine yemin ettirirsiniz.

فَاِنْ عُثِرَ عَلٰٓى اَنَّهُمَا اسْتَحَقَّٓا اِثْماً فَاٰخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذ۪ينَ
اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْاَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ لَشَهَادَتُنَٓا اَحَقُّ مِنْ
شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَٓا اِنَّٓا اِذاً لَمِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿١٠٧﴾

107. Bu şahitlerin (sonradan yalan söyleyerek) bir günah kazandıkları anlaşılırsa, (şahitlerin) haklarına tecavüz ettiği ölüye daha yakın olan (mirasçılardan) iki kişi onların yerini alır ve "Andolsun ki bizim şahitliğimiz onların şahitliğinden daha gerçektir ve biz (kim-

senin hakkına) tecavüz etmedik, aksi takdirde biz, elbette zalimlerden oluruz" diye Allah'a yemin ederler.

ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يَاْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلٰى وَجْهِهَٓا اَوْ يَخَافُٓوا اَنْ تُرَدَّ
اَيْمَانٌ بَعْدَ اَيْمَانِهِمْۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاسْمَعُواۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الْفَاسِقِينَ ﴿١٠٨﴾

108. Bu (usul), şahitliği gerektiği şekilde yapmaya, yahut yeminlerinden sonra, yeminlerin (mirasçılar tarafından) reddedilmesinden korkmalarına (çekinmelerine çare olarak) daha uygundur. Allah'tan korkun ve (O'nu) dinleyin. Allah, yoldan çıkmışlar topluluğuna rehberlik etmez.

"Vasiyet mubah şeyler, iyilik, ibadet ve hayırla ilgili olabileceği gibi, bir gün hayattan ayrılması mukadder olan kişinin üzerindeki borçlarla ilgili de olabilir. Bu sonuncusu ile ilgili vasiyet farzdır. Vasiyetin zayi olmaması ve her halükarda yerine getirilmesi için alınacak tedbirler Allah tarafından yukarıdaki ayetlerde öğretilmiştir." (Bu üç ayetle ilgili ayrıntılar için bkz. Ateş, II, 846 vd.)

يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَٓا اُجِبْتُمْۜ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَاۜ اِنَّكَ اَنْتَ
عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١٠٩﴾

[125]109. Allah'ın peygamberleri toplayıp da "Size ne cevap verildi" dediği gün, "Bizim hiçbir bilgimiz yok, şüphesiz gizlilikleri hakkıyla bilen ancak sensin" diyeceklerdir.

اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتٖي عَلَيْكَ وَعَلٰى وَالِدَتِكَۢ
اِذْ اَيَّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًاۚ وَاِذْ
عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجٖيلَۚ وَاِذْ تَخْلُقُ

مِنَ الطِّينِ كَهَيْـَٔةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنْفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِي
وَتُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ بِإِذْنِي وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتٰى بِإِذْنِي
وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنْكَ إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ
كَفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١١٠﴾

110. Allah o zaman şöyle diyecek: "Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene (verdiğim) nimetimi hatırla! Hani seni mukaddes ruh (Cebrail) ile desteklemiştim; (bu sayede) sen beşikte iken de yetişkin çağında da insanlarla konuşuyordun. Sana kitabı (okuyup yazmayı), hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretmiştim. Benim iznimle çamurdan, kuş şeklinde bir şey yapıyordun da ona üflüyordun, hemen benim iznimle o bir kuş oluyordu. Yine benim iznimle anadan doğma körü ve alacalıyı iyileştiriyordun. Ölüleri benim iznimle (hayata) çıkarıyordun. Hani İsrail oğullarını (seni öldürmekten) engellemiştim; kendilerine apaçık deliller (mucizeler) getirdiğin zaman içlerinden inkar edenler, "Bu, apaçık bir sihirden başka bir şey değildir" demişlerdi.

"Bu ayet ve bundan sonraki ayetlerde zikredilen olağan üstü hadiseler mucizelerdir. Mucizeler insanların gücünü aşan, onların yapmaları-tabiat kanunlarına göre- mümkün olmayan şeylerdir. Ancak, tabiat kanunlarının da yaratıcısı ve düzenleyicisi olan Allah, kullarının kolayca iman etmelerini, hidayete kavuşmalarını temin maksadıyla peygamberlerine mucizeler lütuf eylemiştir. Bunlar yalnızca Allah'ın izin ve kudretiyle, bildiğimiz sebepler zinciri dışında meydana gelmektedir."

وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ آمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي قَالُوا آمَنَّا وَاشْهَدْ
بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾

111. Hani havarilere, "Bana ve peygamberime iman edin" diye ilham etmiştim. Onlar (da), "İman ettik, bizim Allah'a teslim olmuş kimseler (Müslümanlar) olduğumuza sen de şahit ol" demişlerdi.

"Havariler Peygamberimizin ashabı gibi Hz. İsa'ya O hayatta iken iman eden ve O'na sadakat gösteren müminlerdir."

إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنَزِّلَ
عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾

112. Hani havariler "Ey Meryem oğlu İsa, Rabbin bize gökten, donatılmış bir sofra indirebilir mi?" demişlerdi. O, "İman etmiş kimseler iseniz Allah'tan korkun" cevabını vermişti. (Ayrıca bkz. Esed, s.219/137 no.açk.)

قَالُوا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ أَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا
وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿١١٣﴾

113. Onlar "Ondan yiyelim, kalplerimiz mutmain olsun, bize doğru söylediğini (kesin olarak) bilelim ve ona gözleriyle görmüş şahitler olalım istiyoruz" demişlerdi.

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا
وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١٤﴾

114. Meryem oğlu İsa şöyle dedi: Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofra indir ki, bizim için, geçmiş ve geleceklerimiz için bayram ve senden bir ayet (mucize) olsun. Bizi rızıklandır; zaten sen, rızık verenlerin en hayırlısısın.

قَالَ اللَّهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَا أُعَذِّبُهُ
أَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١١٥﴾

115. Allah da şöyle buyurdu: Ben onu size şüphesiz indireceğim; ama bundan sonra içinizden kim inkar ederse, kainatta hiç bir kimseye etmediğim azabı ona edeceğim!

وَاِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَاُمِّيَ اِلٰهَيْنِ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي اَنْ اَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ اِنْ كُنْتُ
قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا اَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ
الْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾

[126]116. Allah: Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara, "Beni ve anamı, Allah'tan başka iki tanrı bilin" diye sen mi dedin, buyurduğu zaman o, "Haşa! Seni tenzih ederim; hakkım olmayan şeyi söylemek bana yakışmaz. Hem ben söyleseydim sen onu şüphesiz bilirdin. Sen benim içimdekini bilirsin, halbuki ben senin zatında olanı bilmem. Gizlilikleri eksiksiz bilen yalnızca sensin.

مَا قُلْتُ لَهُمْ اِلَّا مَا اَمَرْتَنِي بِهِ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا
مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتَ اَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ وَاَنْتَ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾

117. Ben onlara, ancak bana emrettiğini söyledim: Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin, dedim. İçlerinde bulunduğum müddetçe onlar üzerine kontrolcü idim. Beni vefat ettirince artık onlar üzerine gözetleyici yalnız sen oldun. Sen her şeyi hakkıyla görensin.

اِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَاِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَاِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾

118. Eğer kendilerine azap edersen şüphesiz onlar senin kullarındır (dilediğini yaparsın). Eğer onları bağışlarsan şüphesiz sen izzet ve hikmet sahibisin" dedi.

قَالَ اللّٰهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِق۪ينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَدًا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ الْفَوْزُ
الْعَظ۪يمُ ﴿١١٩﴾

119. (Bu konuşmadan sonra) Allah şöyle buyuracaktır: Bu, doğrulara, doğruluklarının fayda vereceği gündür. Onlara, içinde ebedi kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler vardır. Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. İşte büyük kurtuluş ve kazanç budur.

لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا ف۪يهِنَّ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٢٠﴾

120. Göklerin, yerin ve içlerindeki her şeyin mülkiyeti Allah'ındır, O, her şeye hakkıyla kadirdir.

"İnsanoğlu bütün dünyaya sahip olsa bile bu büyük bir kazanç değildir;çükü bu sahiplik geçicidir ve mecazidir. Asıl sahip Allah'tır. Ayrıca bu güne kadar insanlar tarafından keşfedilebilen, çapı on milyar ışık yıllık maddi kainat yanında dünya bir zerre bile değildir. Öyle ise dünya hayatında insan için en büyük kazanç nedir? Diye sorulacak olursa, şüphesiz bu Allah rızasıdır. O'nun rızasını kazanan, iyi ve güzel olan her şeyi kazanmıştır. Öyle iyi ve güzel ki, dünyada ona insanların eli değil, hayali bile ulaşamaz. Onun için müminlerin birbirine en hayırlı duası ve teşekkürü **'Allah razı olsun'** cümlesidir."

MAİDE SURESİNİN SONU

6-EN'AM SURESİ-55

سُورَةُ الأَنْعَامِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

Resmi düzenlemelerde 6., iniş sırasına göre 55. sırada yer alan En'am suresi 165 ayettir.

İbn-i Abbas'tan rivayet edildiğine göre bu sure, Mekke'de 6 ayeti hariç tamamı birden bir gecede nazil olmuş ve surenin inişine yetmiş bin melek eşlik etmiştir. Mekke'nin bütün vadileri meleklerle dolup taşmıştır. Resulullah (s.a.) katiplerini çağırmış ve bütün sureyi 6 ayeti hariç bir gecede yazdırmıştır. Hariç olan ayetler şunlardır: 151, 152, 153, 154 ile 91 ve 93. ayetler. Başka bir rivayete göre de üç ayet hariç surenin tamamı birden ve bir gecede nazil olmuştur.

İbnü-l Münkedir, En'am suresi nazil olduğu zaman Resulullah (s.a.)'in: 'Sübhanallah, Andolsun ki bu sureyi, ufku kaplayacak kadar çok melek, Cebrail ile birlikte getirmiştir'. dediğini rivayet etmektedir.

Fahruddin Razı'de bu sure konusunda usulcülerin şöyle dediğini nakletmektedir: 'İki çeşit fazilet bu sureye has kılınmıştır:

1. Bu bir defada toptan nazil olmuştur.
2. Bu sureyi yere yetmiş bin melek indirmiştir.

Bunun sebebi şudur: Bu sure tevhid, adalet, nübüvvet, me'ad (ahiret) ve dinsizler ile ehl-i batıl olan kimselerin inançlarını iptal eden delilleri ihtiva etmektedir. İşte bu da usul (tevhit) ilminin, son derece yüce ve yüksek bir mertebede olduğu göstermektedir. Hem sonra, hükümleri anlatan ayetleri indirmede fayda, bazen onları, ihtiyaç nispetinde ve ortaya çıkan hadiselere göre göndermede olur. Ama tevhide delalet eden hususları ise Hak Teala toptan indirmiştir. Bu da,

tevhid ilminin sonraya bırakılmaksızın derhal bilinmesinin vacip olduğunu anlaman gerektiğine delalet eder'.

Surenin nuzül şekli ve içeriğinin felsefi kritiği en yetkili kimselerin sözleri ile özetlendikten sonra, sıra, ayetlerin resmi diziliş sırasına bağlı kalarak, kısaca özetlenmesine gelmiştir:

Sure hamdin, gökleri ve yeri, aydınlık ve karanlığı yaratan Allah'a mahsus olduğunu belirterek başlamakta, yaratılış temeli toprağa dayanan insana, belli bir vade (ecel) tayin edildiğini belirttikten sonra, kainatın gerçek sahibinin sadèce Allah olduğu kaydedilmektedir.

Devamla, inanmayanların (kafir ve müşrikler) vaĥy'e karşı her zaman olduğu gibi menfi tavır takındıkları; verilen onca nimetler ve gözle görülebilecek sayısız mucizelere rağmen gerçekleri bir türlü görmedikleri; peygamberlerin insanlar arasından gönderilmelerine yaptıkları itirazları; ölülerin konuşması dahil onlara her türlü deliller gösterilse bile yine de bu tutumlarından vazgeçmeyecekleri; bu sebeplerle kaçınılmaz sonlarının ateş olduğu;

En büyük şahidin Allah olduğu ve nübüvvet ile vahiy konusunda başka bir şahidin aranmasına gerek olmadığı;

Kimlerin zalim telakki edildiği; bütün inanmayanların hesap vermek üzere belli günde haşr olunacağı,o gün kendi yalancılıklarına bizzat şahitlik edecekleri ateş karşısında son pişmanlıklarının faydasız olacağı; o gün önceki günahlarının görüntüsünün ateş şeklinde tecelli edeceği, neticeden onların Peygamberi yalanlamadıkları fakat Allah'ın Kitabını inkar ettikleri vurgulanmaktadır.

Ayrıca, bütün canlıların kendi kategorilerinde, insanlar gibi birer topluluk oluşturdukları ve can taşıyan bütün varlıkların, Allah'ın huzuruna çıkarılacağı kaydedilmektedir.

Bilahare, karşılaştıkları her zorluk anında Allah'ı hatırlayıp dua edenler, daha sonra sanki hiçbir şey olmamış gibi bir tavır sergileyenlere, o anda bütün rızık kapılarının ardına kadar açıldığı, bu durumu görenlerin her şeyi unutarak hemen zevku sefaya daldıklarında, hak ettikleri cezayı çarptırıldıkları ve böylece zulmeden toplumun kökünün kesildiği ve böylece zalimlerden yeryüzünün temizlendiği ifade edilmektedir.

Takiben, müşriklere ve kafirlere hitaben Resulullah'ın, Allah'ın onları sağır, kör, ve dilsiz yapması halinde o durumdan onları kurtara-

cak birinin bulunup bulunmadığını, Allah azabının gelmesi halinde zalimlerden başkasının helak edilip edilmeyeceğini sorması emredildikten sonra, peygamberlerin müjdeci ve uyarıcı olarak gönderildiği bildirilmektedir.

İnanmayanları memnun etmek için, inanmış fakirleri, Peygamberin yanından uzaklaştırmaması gereği, bildirildikten sonra peygamberin müşriklere ve kafirlere, kendisinin, hanif din yolundan asla sapmayacağı ve kendisine Allah tarafından emredilen hususların dışında hiçbir eylem ve davranış içinde bulunmayacağını bildirmesi emredilmiştir.

Gaybı sadece Allah'ın bildiği, gaybın anahtarının Allah'ın elinde olduğu, onların çabuk olarak gelmesini istediği azap (kıyamet) hakkında karar yetkisinin de keza sadece Allah'ın elinde olduğu vurgulanmakta ve kulların üzerinde yegane tasarruf ve kudret sahibinin de yüce Allah olduğu bildirilmektedir.

Zararı ve faydası olmayan şeylere dua etmenin faydasız olduğu, Allah'a tevekkül etmenin tek çare ve yol olduğu, yeri, göğü ve her istenen şeyi yaratma iradesinin Allah'ın bir tek 'kün' (ol) kelimesine bağlı bir husus olduğu beyan edilmektedir.

Hz. İbrahim kıssası detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Kendilerine kitap, hikmet ve peygamber gönderilenlerin, bunları inkar etmeleri halinde, onların, bu hususları inkar etmeyecek başka bir toplumla değiştirilebilecekleri ihtar olunmaktadır.

Bütün hatalı davranışların, hakkı hakkıyla tanımamaktan ileri geldiği, halbuki kendisinden önce gelen bütün kitapları tasdik edici olarak ve ümmü-l kurra ve çevresini aydınlatmak üzere gerçek kitabın (Kur'an) geldiği, artık her şeyin doğru olarak bilinmesinin gerektiği bildirilmektedir.

Bu arada yalancı peygamberlere işaret olunmakta; bir yaprağın dalından düşmesi, toprak içindeki bir tohumun çimlenmesi ve kainatta cereyan eden her olayın Allah'ın bilgisi ve iradesi içinde bulunduğu, onun bilmediği ve murat etmediği hiçbir olgunun mümkün olmayacağı bir kere daha vurgulanmakta; maddi gözler yanında basiret gözlerine dikkat çekildikten sonra, Allah dileseydi bütün insanlığı inanan tek bir toplum olarak yaratabileceğini hatırlatılarak, aksi tercihin, yaratılış hikmet ve felsefesine aykırı olduğu için yapılmadığı, ifade edilmektedir.

Yıldızların yaratılış hikmetine, insanların bir tek nefisten yaratıldığına, göklerden su indirerek her çeşit bitki ve rızkın yaratılışına sebep

kıldığına, Allah'a ortak koşan cinleri keza O'nun yarattığına, kısaca, her şeyi O'nun yarattığına ve her şeyi hakkıyla O'nun bildiğine işaret olunduktan sonra O'na kulluk edilmesi emredilmektedir.

Batıl olsa bile, toplumların mukaddes saydığı şeylere küfür edilmemesi, Allah'ın dilememesi halinde, hiçbir delilin bir değer ifade etmeyeceği, söylenen yaldızlı sözlerin boş olduğu kaydedildikten sonra,**'Rabbinin sözü, doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirecek kimse yoktur. 'O işitendir bilendir'** müjdesi verilmiştir.

Üzerinde Allah'ın adı anılarak kesilen hayvan etlerinin yenmesinin caiz olduğu, günah olan şeylerin aşikare olanından da gizli olanından da kaçınılması gereğine işaretten sonra, Allah'ın doğru yola iletmek istediği kimsenin göğsünü İslam'a açacağına, istemediklerinin ise göğe çıkarmışçasına daraltacağına değinilmekte, İslam dininin Allah'ın dosdoğru yolu olduğu, öğüt alacak bir kavim için ayetlerin ayrıntılı olarak açıklandığı belirtilmektedir.

Halkı habersiz olan toplumların helak edilmeyeceği, herkesin yaptığı işe göre derecelendiği, Allah'ın her şeyden haberdar olduğu, dilediği kavmi yok edip yerine başka kavim getireceği, vaat edilen her şeyin mutlaka yerine getirileceği beyan edilmektedir.

Daha sonra cahilliye devri Araplarının batıl inançlara dayanan, Allah ile putlar arasındaki mal dağıtımı ile kurban uygulamalarından söz edilmekte, çocuklarını nasıl beyinsizce öldürdükleri anlatılmaktadır.

Putperestlerin sapmalarını, Allah'ın dilemesine bağlamaya kalkışmalar kınanmakta, böyle davranan geçmiş toplulukların maruz kaldıkları akıbetler hatırlatılmaktadır.

Devamla her türlü kesin delilin, Allah'ta olduğu belirtilmektedir. Rüşt çağına erinceye kadar yetim malına kötü niyetle yaklaşma yasaklanmakta, merhamete erebilmek için mübarek kitap olarak tavsif edilen Kur'an'a uyulması ve Allah'tan korkulması tavsiye olunmaktadır.

Kitap, bizden önceki iki topluluğa (Yahudi ve Hıristiyanlar) indirildi, bize de indirilseydi biz onlardan daha çok doğru yolda olurduk demeyesiniz diye size de Kur'an'ı indirdik, işte size Rabbinizden açık delil, kim buna rağmen yüz çevirirse azabın en kötüsü ile cezalandırılacağı ve bundan sonraki imanın faydasız olduğu, hesap günü Allah'ın huzuruna, iyilikle gelenin sevabının getirdiğinin on katı ile

çoğaltılacağı, günahla gelenin ise günahının dengiyle cezalanacağı müjdesi verilmektedir.

Sure, Hz. Peygambere, tebliğleri sırasında söylemesi gereken önemli öğütleri belirleyen ayetleri izleyen: 'Sizi yeryüzünün halifeleri kılan, size verdiği (nimetler) hususunda sizi denemek için kiminizi kiminizden derecelerle üstün kılan O'dur. Şüphesiz Rabbin, cezası çabuk olandır ve gerçekten O, bağışlayan ve merhamet edendir.' hükümlerini içeren165. ayetle sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١﴾

[127]1. Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur. (Bunca ayet ve delillerden) sonra, kafir olanlar (hala putları) Rab'leri ile denk tutuyorlar.

Ayeti kerime, gökleri ve yeri, aydınlık ve karanlıkları yaratan Allah'a hamd ile başlamakta ve hamdın sadece O'na mahsus olduğuna bu suretle dikkatleri çektikten sonra, Kainatı yaratan Allah'a müşriklerin eşler koşmasının garip bir davranış olduğuna işaret ederek yermektedir.

Halak: Ayette bu kelime yer ve göklerin; **Ca'ale** de zulumat ve nur'un (karanlık ve aydılığın) yaratılmaları konularında kullanılmıştır. Her iki kelime de sözlük anlamları yönleri ile ayetin anlamı: **'yaratma, yoktan var etme'** yi ifade etmektedirler. "Şu farkla ki: **Halk,** Allah'ın tekvini yaratması, yoktan var etmesine has, aynı zamanda bir takdir, programlama, bir şeyi yaratıp düzenleme, mükemmel yapma manasını da ihtiva etmektedir. Yani, halk'ta, yaratığın her yönüyle özel ölçülerini yaratıp takdir eden ezeli ve her şeyi kaplayan bir ilim ve ona göre gerek maddesiz, gerekse bir maddeden yaratma ve her yaratığa, mahsus şeklini verme, manası vardır. Böylece fıtrat mefhumu halk (yaratma) ve hilkat (yaratılış) mefhumunun bir cüzüdür. Ca'ale ise, bir

durumdan başka bir duruma geçirme, bir şeyi başka bir şeye sokma anlamı vardır." Türkçe'mizdeki yaptı, kıldı gibi. Karanlığı gece yaptı, geceyi gündüze çevirdi vb. gibi. (Elmalılı, III, 315)

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَى أَجَلًا وَأَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ ﴿٢﴾

2. Sizi bir çamurdan yaratan, sonra ölüm zamanını takdir eden ancak O'dur. Bir de O'nun katında muayyen bir ecel (kıyamet günü) vardır. Siz hala şüphe ediyorsunuz

Ayeti kerimede geçen 'sizi topraktan (çamurdan) yaratan O'dur', ifadesinin iki farklı yorumu yapılmaktadır: Biri, Hz. Adem (a.s.)'in, topraktan yaratılmış olmasına yollama yapılarak insanın yaratılış kökeninin topraktan geldiğine işaret etmektedir. Diğer yorum şeklinde ise insan, menideki sperm ile yumurtadan yaratılmakta, yumurta ve sperm kandan, kan ise alınan gıdalardan meydana geliyor. Her türlü gıdanın dayandığı temel ise topraktır. O halde sonuç olarak insanın temel yapısı da toprak olmaktadır. (Konu ile ilgili ayrıntılı bilgiler için bkz. Razı, IX, 321 vd.; Ateş, II, 859 vd.)

Ayette sözü edilen iki ecelden (vade) biri insan ömrüne, diğeri de kıyamete işaret etmektedir. (Her canlı ölümü tadacaktır, bkz. Al-i İmran 3/145, 185; İsra 17/99; Enbiya 21/34-35; Mü'minun 23/15; Ankebut 29/57; Rahman 55/26-27; Kıyamet zamanı gelince birden bire olacaktır. En'am 6/31; Yusuf 12/107; Nahl 16/77; Enbiya 21/40; Hac 22/55; Zuhruf 43/66; Muhammed 47/18)

وَهُوَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَفِي الْأَرْضِ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ ﴿٣﴾

3. O, göklerde ve yerde tek Allah'tır. Gizlinizi, açığınızı bilir. (Hayır ve şerden) ne kazanacağınızı da bilir.

وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤﴾

4. Rablerinin ayetlerinden onlara (kafirlere) bir ayet gelmeye dursun, o ayetlerden ille de yüz çevirirler.

Etraflarında, Allah'ın varlığına ve birliğine delalet eden sayısız deliller ve mucizeler varken, müşriklerin ve kafirlerin Allah'tan gelen bir ayetten yüz çevirmeleri kınanmaktadır.

فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنْبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٥﴾

5- Gerçekten onlar, kendilerine Hak geldiğinde onu yalanlamışlardı. Fakat yakında onlara alay ettikleri şeyin haberleri gelecektir.

"Ayette zikredilen 'hak'tan maksat Kur'an ile Peygamber (s.a.) in getirdiği diğer mucizelerdir."

Allah'tan gelen hakkı, gerçeği, vahiylerle gelen ve etraflarında bulunan bunca mucizevi kanıt ve ayetlere karşın yalanlayanların, bu davranışları nedeniyle yakında başlarına gelecek cezalardan sonra neyi yalanladıklarını çok iyi anlayacakları bildirilmektedir.

أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ
وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا وَجَعَلْنَا الْأَنْهَارَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُمْ
بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ ﴿٦﴾

6. Görmediler mi ki, onlardan önce yeryüzünde size vermediğimiz bütün imkanları kendilerine verdiğimiz, gökten üzerlerine bol bol yağmurlar indirip evlerinin altından ırmaklar akıttığımız nice nesilleri helak ettik. Biz onları, günahları sebebiyle helak ettik ve onların ardından başka nesiller yarattık.

Karn: Ayette geçen bu kelimenin iki anlam ifade ettiğine işaret olunmaktadır. Biri, zaman bölümlerinden birisinin adıdır ve yüz yıl olarak bilinir. Diğeri de zaman bölümlerinden birine yakın olarak yaşayan milletlere ya da sosyal toplumlara verilen isimdir.

"Bu ayette Yüce Allah, geçmiş kavimlere verdiği nimetleri bildirmekte ve bu nimetlere nankörlük edip Allah'a isyan edenlerin sonunda helak olduklarını haber vermektedir." (Konu ile ilgili olararak ayrıntılar için bkz. Öztürk, K.T.K., s.277 Karye konusu)

وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾

7- Eğer sana kağıt üzerine yazılmış bir kitap indirseydik de onlar elleriyle onu tutmuş olsalardı, yine de inkar ediciler: Bu, apaçık büyüden başka bir şey değildir, derlerdi.

"Kur'an'i Kerim ya Cebrail vasıtası ile veya vasıtasız olarak Peygamberimize indirilmiştir. Hangi şekilde olursa olsun, indirilen ayetler, kitap halinde değil, sadece okunarak Peygamber (s.a.)'e öğretilip ezberlettirilmiştir. İnkarcılar ayetleri gördükleri ve işittikleri halde bu şekildeki bir vahyi kabul etmeyip, vahyin yazılı belgeler halinde gelmesini istediler. Yüce Allah bu ayette Kur'anın onların istediği şekilde indirilmesi halinde bile kafirlerin yine inkar edeceğini bildirmektedir. Zira daha önce Musa (a.s.)'a Tevrat yazılı belgeler halinde indirildiği halde inanmayanlar yine inanmamışlardı."

وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِيَ الْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ ﴿٨﴾

8. Muhammed'e (görebileceğimiz) bir melek indirilseydi ya! dediler. Eğer biz öyle bir melek indirseydik elbette iş bitirilmiş olur, artık kendilerine göz bile açtırılmazdı. (Bkz. En'am 6/11)

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ ﴿٩﴾

[128]9. Eğer peygamberi bir melek kılsaydık muhakkak ki onu insan sûretine sokar onları yine düşmekte oldukları kuşkuya düşürürdük.

"Şimdi peygamber insan olduğu için: **'Sen de bizim gibi insansın'** diyerek inanmayan kafirler, o zaman da meleği insan suretinde görecekler ve ona: **'Biz senin melek olduğunu nereden bilelim; sen de bizim gibi insansın'** diyerek onun melek olduğuna inanmayacak ve peygamberliğini tasdik etmeyeceklerdi." (7-9. ayetlerin nüz. Kon. bkz. Emiroğlu, IV, 223 vd.; Ayrıca Hicr 15/6-7; Hud 11/12; Müminün 23/33, 47; Yunus 10/2; Furkan 25/7)

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ
مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾

10. Senden önceki peygamberlerle de alay edilmiş, bu yüzden onlarla alay edenleri alay ettikleri şey (azap) kuşatıvermişti.

قُلْ سِيرُوا فِي الْاَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾

11. De ki: Yeryüzünde dolaşın, sonra (peygamberleri) yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bakın! (1-11 ayetlerle ilgili daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Razı, IX, 306 -339; Elmalılı, III, 314 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, IV, 226; Alay etme kon. Hucurat 49/11; Hümeze 104/1)

قُلْ لِمَنْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قُلْ لِلّٰهِ كَتَبَ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ اَلَّذِينَ خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾

12. (Onlara) Göklerde ve yerde olanlar kimindir? diye sor. "Allah'ındır" de. O, merhamet etmeyi kendi zatına farz kıldı. Sizi, varlığında şüphe olmayan kıyamet gününde elbette toplayacaktır. Kendilerini ziyana sokanlar var ya işte onlar inanmazlar.

"Resulullah (s.a.) bir hadisi şerifte: **"Allah yaratmayı bitirince, 'Rahmetim gazabımı geçti'** diye buyurmuştur."

Yüce Allah, gökte ve yerdekilerin kendisine ait olduğunu, merhamet etmeyi kendi zatına farz kıldığını, bütün insanları gelmesi kesin olan günde, kıyamet gününde bir araya toplayacağını ve dolayısıyla hesaba çekeceğini, kendilerini ziyana sokanların, inanmayanlar olduğunu beyan buyurmaktadır.

"...Kur'an, rahmet kavramını, sevgi, şefkat, merhamet gibi ilgili diğer kavramları da içeren bir çerçeve olarak kullanmaktadır.

Allah'ın hakim, kuşatıcı ve değişmez tavrı rahmet tavrıdır. **'O, rahmeti kendi üstüne bir tavır olarak yazmıştır.'** (En'am 6/54). Bu tavrın en belirgin görünümü, kulların tevbesini kabul ile onları affetmektir. (En'am 6/54) azap ve gazap istisnaidir. **'Azabımı dilediğime isabet ettiririm; rahmetime gelince o, her şeyi topyekün sarıp kuşatmıştır.'** (A'raf 7/156).

Hayat ve oluşta rahmet eseridir ve sürekli birt rahmet sergiler (bkz. Rum 30/50; Şûra 42/28; Neml 27/63; Kasas 28/73). Kur'an'a göre Allah'ın varlık üzerindeki egemenliği bir rahmet egemenliğidir: 'Rahman olan Allah arş üzerine kurulup oturmuştur.' (Ta-Ha 20/5; Furkan 25/59)

Kur'an, en seçkin ahlak güzellikleri ile donanmalarını istediği insanları, **'Rahmanın kulları'** olarak anmaktadır. (Bkz. Furkan 25/63-66; Öztürk, K.İsl., s.221; Ayrıntılar için bkz. Öztürk, K.T.K., Rahmet s.414 vd.)

وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣﴾

13. Gecede ve gündüzde barınan her şey O'nundur. O her şeyi işitendir, bilendir.

قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ

قُلْ اِنّ۪ٓي اُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٤﴾

14. De ki: Gökleri ve yeri yoktan var eden, yedirdiği halde yedirilmeyen Allah'tan başkasını mı dost edineceğim! De ki: Bana Müslüman olanların ilki olmam emredildi ve sakın müşriklerden olma! (denildi). (Nüz. kon. Emiroğlu, IV, 229 vd.; Ayrıca En'am 6/163)

قُلْ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبّ۪ي عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿١٥﴾

15. De ki: Ben, Rabbim'e isyan edersem gerçekten büyük bir günün (kıyametin) azabından korkarım. (Allaha isyan konusu ile ilgili olarak bkz. Nisa 4/14; Maide 5/56; Enfal 8/27; Tevbe 9/63; Ra'd 13/18; Cin 72/23)

مَنْ يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْمُب۪ينُ ﴿١٦﴾

16. O gün kim azaptan kurtarılırsa, gerçekten Allah onu esirgemiştir. İşte apaçık kurtuluş budur.

وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ اِلَّا هُوَ وَاِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ

فَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٧﴾

17. Eğer Allah seni bir zarara uğratırsa, onu kendisinden başka giderecek yoktur. Ve eğer sana bir hayır verirse, (bunu da geri alacak yoktur). Şüphesiz O her şeye kadirdir.

"Bu ayette hitap Peygamber (s.a.)'dir, ancak hüküm umumidir. Yani Allah bir kimseye zarar vermek isterse bütün insanlık bir araya gelse o zararı gideremez ve ona Allah'ın takdirinden fazla fayda sağlayamaz. Bir kimseye de Allah hayır murat etmişse bütün insanlık bir araya gelip o hayrı önlemek isteseler bunu da yapamazlar. Çünkü hayrı da şerri de yaratan Allah'tır."

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهٖۜ وَهُوَ الْحَكٖيمُ الْخَبٖيرُ ﴿١٨﴾

18. O, kullarının üstünde her türlü tasarrufa sahiptir. O, hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyden haberdardır.

Her yönüyle üstün, daima galip ve kadir, verdiği engellenemez, vermediği hiç kimse tarafından verilemez, zarar veren de O, hayır veren de O. Her şeyi bilen, kendisinden hiçbir şey gizlenemeyen de O.

قُلْ اَيُّ شَيْءٍ اَكْبَرُ شَهَادَةًۜ قُلِ اللّٰهُ شَهٖيدٌ بَيْنٖي وَبَيْنَكُمْ وَاُوحِيَ اِلَيَّ هٰذَا الْقُرْاٰنُ
لِاُنْذِرَكُمْ بِهٖ وَمَنْ بَلَغَۜ اَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ اَنَّ مَعَ اللّٰهِ اٰلِهَةً اُخْرٰىۜ قُلْ لَا اَشْهَدُۚ
قُلْ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَاِنَّنٖي بَرٖيٓءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَۘ ﴿١٩﴾

[129] 19. De ki: Hangi şey şahadetçe en büyüktür? De ki: (Hak peygamber olduğuma dair) benimle sizin aranızda Allah şahittir. Bu Kur'an bana, kendisiyle sizi ve ulaştığı herkesi uyarmam için vahyolundu. Yoksa siz, Allah ile beraber başka tanrılar olduğuna şahitlik mi ediyorsunuz? De ki: "Ben buna şahitlik etmem." "O ancak bir tek Allah'tır, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden kesinlikle uzağım" de.

"Mekke halkı Resulullah'a **'Senin peygamber olduğuna şahit yok'** dediler. İşte bunun üzerine yukarıdaki ayet indi." (Ayrıntılar için bkz. Razı, IX, 357 vd.; Elmalılı, III, 335 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, IV, 231 vd.; Gerçek şahit Allah'tır. Nisa 4/166)

اَلَّذٖينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَاءَهُمْۘ اَلَّذٖينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ
فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾

20. Kendilerine kitap verdiklerimiz onu (Resûlullah'ı) kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Kendilerini ziyan edenler var ya, işte onlar inanmazlar.

Bu ayet hükmü, daha sonra inen Bakara suresinin 146. ayetinde tekrar edilmiştir. Şu farkla ki, orada bu ayette bulunmayan **'Buna rağmen onlardan bir grup bile bile gerçeği gizlerler'** ifadesi eklenmiştir. Bu farklılıktan, 20. ayet nazil olduğu zaman, ehli kitap mensuplarında, Peygamber ve Müslümanlığa karşı organize olmuş ya da edilmiş, kendisini hissettirecek derecede yaygın bir tepkinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Aancak, daha sonra, içlerinden bir kısmının, iman edip İslam'a girmemelerine rağmen, gerçeği kabul ederek ona saygı gösterdiklerini; diğer bir kısmının da, isyanlarını, ayette belirtildiği gibi **'Peygamberi çocuklarını tanıdıkları gibi tanımış'** olmalarına rağmen, bile bile inkar edecek kadar ileri götürdüklerini anlamaktayız. Bu da ehli kitabın bu konuda ikiye bölündüğünü ve içlerinde iyi ve saygın kimselerin de bulunduğunu gösterir.

Bazı ehli kitap mensubu kimselerin Kur'an'a son derece saygı gösterdikleri, Mekke devrinde inmiş A'raf 157, Kasas 52-53, İsra 107-109 ayetleri; Medine'de inmiş Al-i İmran 112-114, 119; Maide 82-83 ve Furkan 7-8. ayetlerinden anlaşılmaktadır. (Daha geniş bilgi için bkz. Kutub, V, 137 vd.; Ateş, II, 867; Nüz. kon. Emiroğlu, IV, 234 vd.)

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِه۪ ؕ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢١﴾

21. Yalan sözlerle Allah'a iftira edenden veya O'nun ayetlerini yalanlayandan daha zalim kimdir! Şüphe yok ki, zalimler kurtuluşa ermezler!

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَم۪يعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذ۪ينَ اَشْرَكُٓوا اَيْنَ شُرَكَٓاؤُ۬كُمُ الَّذ۪ينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٢٢﴾

22. Unutma o günü ki- onları hep birden toplayacağız; sonra da, Allah'a ortak koşanlara: Nerede boş yere davasını güttüğünüz ortaklarınız? diyeceğiz.

ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ اِلَّٓا اَنْ قَالُوا وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِك۪ينَ ﴿٢٣﴾

23. Sonra onların mazeretleri, "Rabbimiz Allah hakkı için biz ortak koşanlar olmadık!" demekten başka bir şey olmadı.

"Ahirette tecelli eden hakikat karşısında dünyadaki hallerinden tamamen vaz geçen kimseler Tek Allah'ın tanrılığını ikrar edecekler, ne çare ki bu ikrar orada bir fayda vermeyecektir. O gün ancak ceza ve mükafat günüdür."

انْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾

24. Gör ki, kendi aleyhlerine nasıl yalan söylediler ve (tanrı diye) uydurdukları şeyler kendilerinden nasıl kaybolup gitti!

Yukarıdaki ayetlerde, Allah'a şirk koşanların, ahirette düşecekleri durum tasvir edilmektedir. Yüce Allah, mahşer günü hepsini huzuruna toplayıp onlara 'Nerede boş yere davasını güttüğünüz ortaklarınız?' sorusunu sorduğunda, müşrikler, etraflarına bakıp onları oralarda görmeyince, 'Rabbımız Allah hakkı için biz ortak koşanlar olmadık' demek suretiyle bizzat kendilerinin kendi yalancılıklarına şahitlik edecekleri bildirilmektedir. (Ayrıca bkz. Yunus 10/28)

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفٖٓي اٰذَانِهِمْ
وَقْرًا وَاِنْ يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ۫كَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذٖينَ
كَفَرُٓوا اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاطٖيرُ الْاَوَّلٖينَ ﴿٢٥﴾

25. Onlardan seni (okuduğun Kur'an'ı) dinleyenler de vardır. Fakat onu anlamalarına engel olmak için kalplerinin üstüne perdeler, kulaklarına da ağırlık verdik. Onlar her türlü mucizeyi görseler bile yine de ona inanmazlar. Hatta o kafirler sana geldiklerinde: "Bu Kur'an eskilerin masallarından başka bir şey değildir" diyerek seninle tartışırlar.

Fıkıh: Bir şeyi ya da sözü neden ve diğer özellikleri ile tadına varıp içe sindirmek ve uygulayabilecek biçimde anlamak anlamını ifade eder.

Ekinne: Kat kat örtüler anlamını ifade eder. Ayeti kerimede, onlardan seni dinleyen bazılarının kalbi üzerine, dinlediklerini fıkıh kelimesinin ifade ettiği manada anlamamaları için kat kat örtüler koyduk anlamında kullanılmıştır.

Vekr: İşitmeyi zorlaştıran, söylenen sözleri açık bir biçimde duymayı engelleyen 'ağırlık' anlamında mecazi olarak kullanılmıştır.

وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْـَٔوْنَ عَنْهُ وَاِنْ يُهْلِكُونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

26. Onlar, hem insanları Peygambere yaklaşmaktan caydırmaya çalışırlar, hem de kendileri ondan uzaklaşırlar. Oysa onlar farkında olmadan ancak kendilerini helak ederler.

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِاٰيَاتِ رَبِّنَا
وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٧﴾

27. Onların ateşin karşısında durdurulup "Ah, keşke dünyaya geri gönderilsek de bir daha Rabbimizin ayetlerini yalanlamasak ve inananlardan olsak!" dediklerini bir görsen !..

Bu ayeti kerimede, kafirlerin, yukarıdaki ayetlerde belirtilen, kendileri inkar etmekle kalmayıp başkalarının caydırıcı faaliyetlerini de içeren, Kur'an'a karşı tutumları sebebiyle, ateşin karşısına dikildikleri zaman, düşmüş oldukları hazin durumları anlatılmaktadır.

بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَاِنَّهُمْ
لَكَاذِبُونَ ﴿٢٨﴾

[130]28. Hayır! Daha önce gizlemekte oldukları şeyler (günahlar) kendilerine göründü. Eğer (dünyaya) geri gönderilseler yine kendilerine yasak edilen şeylere döneceklerdir. Zira onlar gerçekten yalancıdırlar.

Ayeti Kerimede geçen **'Hayır daha önce gizlemekte oldukları şeyler** (günahlar) **kendilerine göründü'** dünyada doğrusunu bildikleri halde içlerinde gizledikleri küfür, ahirette cehennem azabı gibi göründü anlamı kastedilmiş olsa gerek. Görünen aynısı değil, benzeridir. (Yukarıdaki ayetlerin nüz. Kon. bkz: Emiroğlu, IV, 237 vd.; Bakara 2/25)

وَقَالُٓوا اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٩﴾

29. Onlar, hayat ancak bu dünyadaki hayatımızdan ibarettir; biz, bir daha da diriltilecek değiliz, demişlerdi.

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ وُقِفُوا عَلٰى رَبِّهِمْۜ قَالَ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّۜ قَالُوا بَلٰى وَرَبِّنَاۜ قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٠﴾

30. Rablerinin huzuruna getirildikleri zaman sen onları bir görsen! Allah: Bu (yeniden dirilme olayı), hak değil miymiş? diyecek. Onlar da "Rabbimize andolsun ki evet!" diyecekler. Allah da, Öyle ise inkar ettiğinizden dolayı azabı tadın! diyecek.

قَدْ خَسِرَ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِلِقَٓاءِ اللّٰهِۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلٰى مَا فَرَّطْنَا ف۪يهَاۙ وَهُمْ يَحْمِلُونَ اَوْزَارَهُمْ عَلٰى ظُهُورِهِمْۜ اَلَا سَٓاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٣١﴾

31. Allah'ın huzuruna çıkmayı yalanlayanlar gerçekten ziyana uğramıştır. Nihayet onlara Kıyamet vakti ansızın gelip çatınca, onlar, günahlarını sırtlarına yüklenerek diyecekler ki: "Dünyada iyi amelleri terk etmemizden dolayı vah bize!" Dikkat edin, yüklendikleri şey ne kötüdür!

وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌۜ وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذ۪ينَ يَتَّقُونَۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾

32. Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Müttaki olanlar için ahiret yurdu muhakkak ki daha hayırlıdır. Hala akıl erdiremiyor musunuz?

"Ebu Cehil, Peygamber'e: 'Biz sana yalancı demiyoruz. Çünkü senin emin ve sadık olduğuna hepimiz kanıyız. Biz ancak Allah'ın ayetlerini inkar ediyoruz.' demişti. Resulullah bu duruma çok üzüldü. Allah Teala Peygamber'ini teselli etmek için aşağıdaki ayeti indirdi." (Ayrıntılar için için bkz. Razı, IX, 395 vd.; Kutub, V, 156; Öztürk, K.İsl., s.222; Öztürk, K.T.K., s.95 Dünya başlıklı konu.)

قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ
بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾

33. Onların söylediklerinin hakikaten seni üzmekte olduğunu biliyoruz. Aslında onlar seni yalanlamıyorlar, fakat o zalimler açıkça Allah'ın ayetlerini inkar ediyorlar.

Bu ayet Resuluıllah'ı teselli etmektedir. Müşriklerin sözlerine fazlasıyla üzülmesi üzerine, Yüce Allah, onların kendisini yalanlamadıklarını fakat Allah'ın ayetlerini inkar ettiklerini, sonuç olarak hedefin kendisinin olmayıp Allah'ın olduğunu bildirdikten sonra, geçmiş toplulukların da peygamberlerini, aynı şekilde yalanladıklarını, fakat peygamberlerin olağanüstü sabır göstermek suretiyle, Allah'ın yardımına hak kazandıklarını ve sonunda zafere ulaştıklarını, kendisinin de sabırlı davranması gerektiğini bildirmektedir. (Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, IV, 244 vd.)

وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَىٰ مَا كُذِّبُوا وَأُوذُوا
حَتَّىٰ أَتَاهُمْ نَصْرُنَا ۚ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ۚ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبَإِ
الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٤﴾

34. Andolsun ki senden önceki peygamberler de yalanlanmıştı. Onlar, yalanlanmalarına ve eziyet edilmelerine rağmen sabrettiler, sonunda yardımımız onlara yetişti. Allah'ın kelimelerini (kanunlarını) değiştirebilecek hiçbir kimse yoktur. Muhakkak ki peygamberlerin haberlerinden bazısı sana da geldi.

Ayeti kerimede geçen 'kelime' sözcüğünden kasıt, Allah'ın mümin kullarına vadettiği yardımdır. (Bkz. Saffat 37/171-172; Mücadele 58/21)

وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ
أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَىٰ
فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٥﴾

35. Eğer onların yüz çevirmesi sana ağır geldi ise, yapabilirsen yerin içine inebileceğin bir tünel ya da göğe çıkabileceğin bir merdiven ara ki onlara bir mucize getiresin! Allah dileseydi, elbette onları hidayet üzerinde toplayıp birleştirirdi, o halde sakın cahillerden olma!

"Bu ayetten anlaşıldığına göre, mucize göstermek Peygamber'in elinde değildir. Peygamber mucize ister; fakat Allah dilerse ona mucize verir dilemezse vermez. İşte bu durum peygamberlerin doğru söylediklerinin en büyük delilidir." (Ayırntılar için bkz. Razı, IX, 406; Kutub, V, 172; Nüz. Kon. Emiroğlu, IV, 147)

إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ وَالْمَوْتَىٰ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٣٦﴾

[131]36. Ancak (samimiyetle) dinleyenler daveti kabul eder. Ölülere gelince, Allah onları diriltecek, sonra da O'na döndürülecekler.

Ayeti kerimede Yüce Allah, genelde maneviyatları körelmiş, düşünme ve anlama kabiliyetinden yoksun olan kimseleri ve burada da müşrikleri, bu kadar çok uyarı ve etraflarındaki mucizelere rağmen, hala anlamamakta direnmeleri ve bir türlü gerçekleri idrak edemeyip kavrayamamaları sebeplerinden dolayı, ölülere benzetmektedir. Bunlar ölü gibidir. Duyup işitemedikleri için söylenen sözleri anlayamaz ve verilen emirleri yerine getiremezler. Ancak, ölüler de diriltilecek ve O'na döndürülecekler ve hesaplarını vereceklerdir.

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَنْ يُنَزِّلَ آيَةً وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾

37. O'na Rabbinden bir mucize indirilseydi ya! dediler. De ki: Şüphesiz Allah mucize indirmeye kadirdir. Fakat onların çoğu bilmezler.

Bu ayette, müşriklerin mucize isteklerine, Yüce Allah, mucize indirmeye kadir olduğunun bildirilmesini, fakat onların mucizenin sonuçları konusunda bilgisiz olduklarına dikkat çekmektedir. Eğer bir kavim, herhangi bir şeyi kabul etmek için mucize talebinde bulunur ve mucize getirildikten sonra yine de kabul etmeyip eski düşüncelerinde ısrar ederlerse, bunun cezası o kavmin helakidir. O sebeple her akla geldiğinde mucize talep etmek büyük hata olur. Ayeti kerime ile anlatılmak ve uyarılmak istenen husus budur. (Bkz. İsra 17/59; Yusuf 12/105)

وَمَا مِنْ دَٓابَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا طَٓائِرٍ يَط۪يرُ بِجَنَاحَيْهِ اِلَّٓا اُمَمٌ اَمْثَالُكُمْۜ
مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ﴿٣٨﴾

38. Yeryüzünde yürüyen hayvanlar ve (gökyüzünde) iki kanadıyla uçan kuşlardan ne varsa hepsi ancak sizin gibi topluluklardır. Biz o kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Nihayet (hepsi) toplanıp Rablerinin huzuruna getirilecekler.

"Bu ayette yer yüzündeki bütün canlıların insanlar gibi birer tür oldukları bildirilmektedir. Tek hücrelilerden omurgalılara, sürüngenlerden ayakları ile yürüyenlere ve kanatları ile uçanlara varıncaya kadar bütün canlılar müstakil birer tür oluşturmaktadırlar. Ancak insan, bu türlerin en şereflisidir. Her türün kendine has ortak hayat kuralları vardır. Yüce Allah bunların hayatlarını, gerek toplu olarak gerekse fert fert kontrol eder; ihtiyaçlarını karşılar. Bu durum Yüce Allah'ın kudretinin sonsuzluğunu göstermektedir." (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, IX, 412 vd.; Öztürk, K.İsl., s.223; Ayrıca bkz. Tekvir 81/5)

وَالَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِۜ مَنْ يَشَاِ اللّٰهُ يُضْلِلْهُۜ وَمَنْ
يَشَأْ يَجْعَلْهُ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٣٩﴾

39. Ayetlerimizi yalanlayanlar karanlıklar içinde kalmış sağır ve dilsizlerdir. Allah kimi dilerse onu şaşırtır, dilediği kimseyi de doğru yola iletir. (Ayrıca bkz. Bakara 2/18, 26; İbrahim 14/27; Muhammed 47/17; Ankebut 29/69; Zumer 39/7)

قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ اَوْ اَتَتْكُمُ السَّاعَةُ اَغَيْرَ اللّٰهِ تَدْعُونَۚ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٤٠﴾

40. De ki: Ne dersiniz; size Allah'ın azabı gelse veya o kıyamet gelip çatıverse size, Allah'tan başkasına mı yalvarırsınız? Doğru sözlü iseniz (söyleyin bakalım)!

Ayette, bütün insanların istisnasız, zorda kaldıkları durumlarda baş vurdukları bir davranışa, Allah'ı o anda hatırlayıp yalvarıp yakarma ve

dua etmelerine işaret edilmektedir. İnancı ne olursa olsun, bir sıkıntı ya da afet gibi felaketler karşısında herkesin ayette belirtildiği şekilde davrandığını, kendi çevresinde görmemiş olan kimsenin bulunduğunu sanmıyoruz. O anda hiç kimse Allah'tan başkasını hatırlayıp ona yalvarmaz. Ne var ki, bir sonraki ayette de belirtildiği gibi bazı kimseler, Allah'a ortak koştuklarını sadece o anlarda unutuyor başka zamanlarda baş tacı etmeye devam ediyorlar. (Ayrıca bkz. Yunus 10/22; Müminün 23/60)

بَلْ اِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ اِلَيْهِ اِنْ شَٓاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ ﴿٤١﴾

41. Bilakis yalnız Allah'a yalvarırsınız. O da (kaldırılması için) kendisine yalvardığınız belayı dilerse kaldırır; ve siz ortak koştuğunuz şeyleri unutursunuz.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَاَخَذْنَاهُمْ بِالْبَاْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ لَعَلَّهُمْ
يَتَضَرَّعُونَ ﴿٤٢﴾

42. Andolsun ki, senden önceki ümmetlere de elçiler gönderdik. Ardından boyun eğsinler diye onları darlık ve hastalıklara uğrattık.

"Yüce Allah önceki milletlere de peygamberler göndermiş, fakat peygamberler inkar edilmiş, Allah da inkar edenleri şiddetli fakirlik, hastalık ve çeşitli afetlerle cezalandırmıştır."

فَلَوْلَٓا اِذْ جَٓاءَهُمْ بَاْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلٰكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ
لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

43. Hiç olmazsa, onlara bu şekilde azabımız geldiği zaman boyun eğselerdi! Fakat kalpleri iyice katılaştı ve şeytan da onlara yaptıklarını cazip gösterdi.

Birtakım musibetlerle denenen kavimler, bunlardan ders ve ibret alıp kendilerine çeki düzen verdikleri takdirde af edilme olasılığının yüksek olduğu bu ayet içeriğinden anlaşılmaktadır. O halde böyle durumlarda duyarlı ve dikkatli olmak gerekmektedir. Bu tür uyarılar karşısında umursamaz tavırların sonucunun ne olacağı ise, aşağıdaki ayet hükmü ile bildirilmektedir.

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا
بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾

44. Kendilerine yapılan uyarıları unuttuklarında, (indirmiş olduğumuz sıkıntı ve musibetleri kaldırıp) üzerlerine her şeyin kapılarını açtık. Nihayet kendilerine verilenler yüzünden şımardıkları zaman onları ansızın yakaladık, birdenbire onlar bütün ümitlerini yitirdiler.

"Önceki ümmetler kendilerine gönderilen peygamberlere iman etmedikleri için Allah onlara çeşitli darlık ve musibetler verdi; fakat onlar yine inanmadılar. Cenab-ı Allah cezalarını daha da artırmak için onlara bütün nimet kapılarını açtı, bol rızk ve nimetlere gömüldüler. Nimetin gerçek sahibine şükredecekleri yerde zevk ve sefaya daldılar, O'nu unutup şehvetlerine teslim oldular. İşte böyle tam bir sarhoşluk ve dalgınlık anında Allah onları yakaladı da neye uğradıklarını bilemediler, ne yapacaklarını düşünmekten aciz kaldılar ve helak olup gittiler."

Mublis: 'Ümitleri sona eren kimse'. Arapça da İblas kelimesi şu anlamlara da geldiği ifade edilmektedir: 'Helak edici musibetler geldiğinde, kurtulma ümidini yitirme; delilin sona ermesi, bitmesi, tükenmesi; başa gelen beladan kişinin hayrete düşmesi, şaşırması.'

فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٥﴾

[132]45. Böylece zulmeden toplumun kökü kesildi. Hamd, alemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

"Allah'ın verdiği nimete şükredecekleri yerde nankörlük ettiler, böylece kendilerine zulmettiler. Yüce Allah da yeryüzünü onların zulüm ve küfürlerinden temizlemek için onları helak etti."

Bir topluma azap gelip helak edildikleri zaman, onların içinde bulunan iyilerin mağdur olmaları durumunun ne şekilde izah edileceği konularında müfessirler, sadece bu dünyaya has bir mağduriyet olarak kalacağı, ahirette ise, mahvedilen toplumdaki kötüler gibi onların ceza görmeyecekleri, aksine cennet ve mükafatlarla taltif edileceklerini, sonuç olarak ebedi hayatta ulaşacakları nimetlerin, bu dünyada uğramış oldukları mağduriyete fazlasıyla değeceğini beyan ve ifade etmektedirler.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَخَذَ اللّٰهُ سَمْعَكُمْ وَاَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ
اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِهِ اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ ﴿٤٦﴾

46. De ki: Ne dersiniz; eğer Allah kulaklarınızı sağır, gözlerinizi kör eder, kalplerinizi de mühürlerse bunları size Allah'tan başka hangi tanrı geri verebilir! Bak, delilleri nasıl açıklıyoruz. Onlar hala yüz çeviriyorlar!

قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ بَغْتَةً اَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ اِلَّا
الْقَوْمُ الظَّالِمُونَ ﴿٤٧﴾

47. De ki: Söyler misiniz; size Allah'ın azabı ansızın veya açıkça gelirse, zalim toplumdan başkası mı helak olur?

Bu ayetlerde yer alan bilgi ve hükümlerden anlaşılacağı üzere, devrin müşrikleri, Allah'ın Tek ve Yüceliğini ve sonsuz Kudret ve Hikmetlerin Yegane Sahibi olduğunu biliyor ya da en azından seziyorlardı. Buna rağmen O'na şirk koşma ukalalıklarından vaz geçmiyorlardı.

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ فَمَنْ اٰمَنَ وَاَصْلَحَ فَلَا
خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٨﴾

48. Biz, peygamberleri ancak müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Kim iman eder ve kendini düzeltirse onlara korku yoktur. Onlar üzüntü de çekmeyecekler.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٤٩﴾

49. Ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, yoldan çıkmalarından dolayı onlar azap çekeceklerdir.

Bu iki ayet hükmü, her vesile ile akıllarına gelen her türlü şeyi Peygamberden isteme alışkanlıklarından bir türlü vazgeçmeyen müşriklere, peygamberlerin asıl görevlerinin nelerden ibaret olduğunu hatırlatılmakta,ve bu tür yerli yersiz isteklerden vazgeçmeleri gerektiği konusunda uyarmaktadır. (40 - 50. arası ayetlerle ilgili olarak daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Razı, IX, 427 vd.; Elmalılı, III, 357 vd.; Kutub, V, 189 vd.)

قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي
مَلَكٌ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيَّ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ
أَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾

50. De ki: Ben size, Allah'ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size, ben bir meleğim de demiyorum. Ben, sadece bana vahyolunana uyarım. De ki: Kör ile gören hiç bir olur mu? Hiç düşünmez misiniz?

"Müşrikler, Resulullah (s.a.)'e 'Sen Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber isen Allah'dan iste de bize dünya nimetlerini bol bol versin, aksi halde sana inanmayız' dediler. Bunun üzerine bu ayet indi ve peygamber'in, insanları zenginleştirmek için değil, onlara gerçeği tebliğ etmek için gönderildiği ifade edildi." (Nüz kon. bkz. Emiroğlu, IV, 249 vd.; Ayrıca Furkan 25/7-8; A'raf 7/158; Cin 72/26-27)

وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُحْشَرُوا إِلَى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ
وَلَا شَفِيعٌ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٥١﴾

51. Rablerinin huzurunda toplanacaklarından korkanları onunla (Kur'an ile) uyar. Onlar için Rablerinden başka ne bir dost, ne de bir aracı vardır; belki sakınırlar.

وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ
مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ

فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٢﴾

52. Rablerinin rızasını isteyerek sabah akşam O'na yalvaranları kovma! Onların hesabından sana bir sorumluluk; senin hesabından da onlara herhangi bir sorumluluk yoktur ki onları kovup da zalimlerden olasın!

"Kureyş büyükleri Resulullah (s.a.)'in yanına geldikleri zaman fakir müminlerin yanlarında bulunmasını istemiyorlardı. Resulullah da onların isteklerine uyarak bu müminleri yanından çıkarmak istedi. Bunun üzerine Cenab-ı Hak, Peygamberimizi yukarıdaki ayetle uyardı." (Ayrıntılar için bkz. Razı, IX, 445 vd.; Kutub, V, 218 vd.; Elmalılı, III, 369 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, IV, 251 vd.; Esed, s.234/41 no. açk.; Ayrıca Şu'ara 26/111- 113)

وَكَذَٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولُوا أَهٰؤُلَاءِ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَا ۗ
أَلَيْسَ اللّٰهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ ﴿٥٣﴾

[133]53. "Aramızdan Allah'ın kendilerine lütuf ve ihsanda bulunduğu kimseler de bunlar mı!" demeleri için onların bir kısmını diğerleri ile işte böyle imtihan ettik. Allah şükredenleri daha iyi bilmez mi?

"Kafirler iman şerefine ermiş fakir müminlerin, peygember'in yanında kendileri ile aynı seviyede tutulmalarını hazmedemediler. Mal ve mevki, insanı, kibir ve gurura götürür ve zenginliği sayesinde her şeyi yapabileceği zehabına kapılarak Allah'ı unutur. İnsanın bu halini Allah, Alak Suresinin 6 ve7. ayetlerinde anlatmaktadır. Halbuki Allah katında zengin-fakir ayırımı yoktur. Üstünlük iman ve takvaya dayanmaktadır. Onlar bu şekilde bir imtihana tabi tutuldular, inananlar kazandılar, gururlarına yediremeyenler ise kaybettiler." (Ayrıca bkz. Kamer 54/25; Ahkaf 46/11; A'raf 7/76; Alak 96/6-7)

وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلٰى
نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ ۙ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٤﴾

54. Ayetlerimize inananlar sana geldiğinde onlara de ki: Selam size! Rabbiniz merhamet etmeyi kendisine yazdı. Gerçek şu ki: Sizden kim, bilmeyerek bir kötülük yapar, sonra ardından tevbe edip de kendini ıslah ederse, bilsin ki Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir. (Bu surenin 12. ayet açıklamasına bkz.)

وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٥٥﴾

55. Böylece suçluların yolu belli olsun diye ayetleri iyice açıklıyoruz.

Yüce Allah bu ayeti kerimede, Kur'an'ı Kerim'de açıkladığı doğru ve yanlış yolları, dileyen herkesin kolaylıkla bulup tercihlerini doğru yapmaları ve hatalardan dönmeleri, için ayetlerini **'iyice açıkladıklarını'** beyan buyuruyor.

قُلْ اِنّ۪ي نُه۪يتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذ۪ينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ قُلْ لَا اَتَّبِعُ اَهْوَاۤءَكُمْ
قَدْ ضَلَلْتُ اِذاً وَمَا اَنَا مِنَ الْمُهْتَد۪ينَ ﴿٥٦﴾

56. De ki: Allah'ın dışında taptığınız şeylere tapmak bana yasak edildi. De ki: Ben sizin arzularınıza uymam, aksi halde sapıtırım da hidayete erenlerden olmam.

Yüce Allah, müşriklerin bir takım yanlış anlamalar sebebiyle hayal ve boş ümitlerin peşine takılmadan, gerçekleri iyice anlamaları için, Hz. Peygambere ayette belirtildiği gibi hitap etmesini emir buyuruyor.

قُلْ اِنّ۪ي عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي وَكَذَّبْتُمْ بِه۪ مَا عِنْد۪ي مَا تَسْتَعْجِلُونَ
بِه۪ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِل۪ينَ ﴿٥٧﴾

57. De ki: Şüphesiz ben Rabbimden gelen apaçık bir delile dayanıyorum. Siz ise onu yalanladınız. Çabucak gelmesini istediğiniz (azap) benim yanımda değildir. Hüküm ancak Allah'ındır. O hakkı anlatır ve O, doğru hüküm verenlerin en hayırlısıdır.

"Kafirler inanmadıkları için üzerlerine gökten taş yağdırılması yahut acıklı bir azaba uğratılmaları gibi bir mucize istetiyorlardı. Halbuki İslam davası daha yeni başlamıştı. O yoluna devam edecek,

akli ve ilmi delillerle her tarafa yayılacaktı. Dolayısıyla onların istediği gibi azabı Peygamber istemediği gibi Allah da göndermedi."

Mucize talebinin doğuracağı sonuç hakkında, daha önce 37. ayetle ilgili açıklama sırasında kısa bilgi verilmişti. İşte o sebeple Hz. Peygamber mucize talebinde bulunmamış ve Cenab-ı Allah da, yukarıdaki açıklamada da beyan edildiği üzere mucize göndermemiştir.

قُلْ لَوْ اَنَّ عِنْدٖي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهٖ لَقُضِيَ الْاَمْرُ بَيْنٖي وَبَيْنَكُمْ
وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالظَّالِمٖينَ ﴿٥٨﴾

58. De ki: Acele istediğiniz şey benim elimde olsaydı, elbette benimle sizin aranızda iş bitirilmişti. Allah zalimleri daha iyi bilir.

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا اِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ
وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ اِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فٖي ظُلُمَاتِ
الْاَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ اِلَّا فٖي كِتَابٍ مُبٖينٍ ﴿٥٩﴾

59. Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; onları O'ndan başkası bilmez. O, karada ve denizde ne varsa bilir; O'nun ilmi dışında bir yaprak bile düşmez. O yerin karanlıkları içindeki tek bir taneyi dahi bilir. Yaş ve kuru ne varsa hepsi apaçık bir kitaptadır.

"Göklerde ve yerde insan ilminin keşf edip insanlığın istifadesine sunmadığı nice hazineler vardır ki Allah bunları bilir, zamanı geldiğinde, dilediğini insanlığın istifadesine sunar, dilediğini de kendi ilminde saklı tutar. İşte gaybın anahtarlarından maksat bunlar olmalıdır." (Gayb konusunda Bakara 2/5 ayeti ile ilgili açıklamaya ,verilen bilgi ve eserlere bkz. Ayrıca Zümer 39/63)

وَهُوَ الَّذٖي يَتَوَفّٰيكُمْ بِالَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فٖيهِ لِيُقْضٰى
اَجَلٌ مُسَمًّى ثُمَّ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٦٠﴾

[134]60. Geceleyin sizi öldüren (öldürür gibi uyutan), gündüzün de ne işlediğinizi bilen; sonra belirlenmiş ecel tamamlansın diye gündüzün sizi dirilten (uyandıran) O'dur. Sonra dönüşünüz yine O'nadır. Sonunda O, yaptıklarınızı size haber verecektir.

Cerh: Sözlük anlamı, bir şeye etki edip zedelemek olarak belirtilen bu kelimenin aynı zamanda ele geçirmek ve kazanmak anlamlarına da geldiği ifade edilmektedir. Bu nedenle de, insan vücudunda bulunan el, ayak, dil, diş ve diğer etkili ve iş gören organlara, çoğulu 'cevarih' olan 'cariha' denilmektedir.

İnsan uykuda, ölü gibidir. Dış dünya ile ilgisi kesilmiş hiçbir şeyi göremez ve düşünme kabiliyetini de geçici olsa bile kaybetmiş durumdadır. Bu durum, şüphe yok ki, Allah Teala'nın kulları için kendi kanunları gereği yaratmış olduğu bir haldır. Bu hal ölüm halinin gördüğümüz, bildiğimiz bir benzeridir. Her ne kadar ruh bedeni terk etmiyorsa da bizim rüya diye isim verdiğimiz değişik alemlerde dolaşmakta, hatta, bizi de dolaştırmaktadır. Bu durumun, bizim bildiğimiz ya da tahmin ettiğimiz, beden, ruh ve zihin yorgunluğunu gideren dinlenme işlevi yanında, bilmediğimiz nice sebepleri olabilir. Ne var ki Yüce Allah bu ayeti kerimede, bu durumdan çıkmayı, yani uyanmayı **'Sonra belli bir surenin tamamlanması için sizi diriltir.'** şeklinde tavsif buyurmaktadır.

Demek oluyor ki, uyuya-kalka, ömrümüzü tamamlayıp sonunda O'na dönecek ve bu dünyada yaptıklarımızı hem öğrenecek hem de karşılığında hak ettiklerimizi bulacağız. Ölüp- dirilmenin, her gün tekrarlanan en güzel provası bu olsa gerek... (Ayrıca bkz. Nebe 78/9-12)

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَ اَحَدَكُمُ
الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ ﴿٦١﴾

61. O, kullarının üstünde yegane kudret ve tasarruf sahibidir. Size koruyucular gönderir. Nihayet birinize ölüm geldi mi elçilerimiz (görevli melekler) onun canını alırlar. Onlar vazifede kusur etmezler. (Ayrıca bkz. Ra'd 13/11)

ثُمَّ رُدُّٓوا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ اَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ اَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ ﴿٦٢﴾

62. Sonra insanlar gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülürler. Bilesiniz ki hüküm yalnız O'nundur ve O hesap görenlerin en çabuğudur. (60, 61 ve 62 ayetler ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Razı, IX, 469 vd.; Ateş, II, 894; Kutub, V, 266 vd.)

قُلْ مَنْ يُنَجّٖيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةًۚ لَئِنْ اَنْجٰينَا
مِنْ هٰذِهٖ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرٖينَ ﴿٦٣﴾

63. De ki: Karanın ve denizin karanlıklarından (tehlikelerinden) sizi kim kurtarır ki? (O zaman) O'na gizli gizli yalvararak "Eğer bizi bundan kurtarırsan andolsun şükredenlerden olacağız" diye dua edersiniz. (Ayrıca bkz. Fussilet 41/18; A'raf 7/64; Yunus 10/22; İsra 17/67)

قُلِ اللّٰهُ يُنَجّٖيكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ اَنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٦٤﴾

64. De ki: Ondan ve bütün sıkıntılardan sizi Allah kurtarır. Sonra siz yine O'na ortak koşarsınız.

قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلٰٓى اَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ اَوْ مِنْ تَحْتِ
اَرْجُلِكُمْ اَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذٖيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍۜ اُنْظُرْ كَيْفَ
نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾

65. De ki: "Allah'ın size üstünüzden (gökten) veya ayaklarınızın altından (yerden) bir azap göndermeğe ya da birbirinize düşürüp kiminize kiminizin hıncını tattırmaya gücü yeter." Bak, anlasınlar diye ayetlerimizi nasıl açıklıyoruz!

"Önceki kavimler kendilerine gönderilen peygamberlere iman etmeyip isyan ve taşkınlıklara devam edince Allah, onlardan bazılarının üzerine gökten taş yağdırıp helak etti. Memleketleri taş yığını haline geldi. Bazılarını da şiddetli depremle helak etti, memleketlerini viranelere çevirdi; bir kısmını da iç karışıklıklarla birbirlerini kırdırdı. İşte bu ayeti kerime onlara işaret ederek son Peygamber'in ümmetini uyarmaktadır."

وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ﴿٦٦﴾

66. Kur'an hak olduğu halde kavmin onu yalanladı. De ki: Ben size vekil (kefil) değilim.

لِكُلِّ نَبَإٍ مُسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾

67. Her haberin gerçekleşeceği bir zaman vardır. Yakında siz de gerçeği bileceksiniz.

وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ
غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ
الظَّالِمِينَ ﴿٦٨﴾

68. Ayetlerimiz hakkında ileri geri konuşmaya dalanları gördüğünde, onlar başka bir söze geçinceye kadar onlardan uzak dur. Eğer şeytan sana unutturursa, hatırladıktan sonra artık o zalimler topluluğu ile oturma.

"Bazı hikmetlere binaen Mekke devrinde müşriklere karşı savaşa izin verilmedi. Dolayısı ile müşrikler Allah'ın ayetleri ile alay edip onları eğlenceye aldıklarında doğrudan müdahale edilemiyordu. Onun için bu gibi durumlarda onları terk etmek Peygamber'e emredildi. Şayet şeytan unutturursa hatırladığı andan itibaren onlarla oturması yasaklandı. Ayet Resulullah (s.a.)'e hitap etmekle beraber hükmü umumidir. Ümmetine de şamildir. Bugün de Allah'ın ayetleriyle alay edildiğini gören bir Müslüman, engellemeye gücü yetmiyorsa o meclisi terk etmelidir." (Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, IV, 266; Ayrıca bkz. Nisa 4/140)

وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَلَكِنْ ذِكْرَى لَعَلَّهُمْ
يَتَّقُونَ ﴿٦٩﴾

[135]69. Takva sahiplerine, inanmayanların hesabından herhangi bir sorumluluk yoktur. Fakat belki korunurlar diye hatırlatmak gerekir.

وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا
وَذَكِّرْ بِهِ أَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيٌّ
وَلَا شَفِيعٌ وَإِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَا يُؤْخَذْ مِنْهَا أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ
أُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا
كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

70. Dinlerini bir oyuncak ve bir eğlence edinen ve dünya hayatının aldattığı kimseleri (bir tarafa) bırak! Kazandıkları sebebiyle hiçbir nefsin felakete dûçar olmaması için Kur'an ile nasihat et. O nefis için Allah'tan başka ne dost vardır, ne de şefaatçi. O, bütün varını fidye olarak verse, yine de ondan kabul edilmez. Onlar kazandıkları (günahlar) yüzünden helake sürüklenmiş kimselerdir. İnkar ettiklerinden dolayı onlar için kaynar sudan ibaret bir içecek ve elem verici bir azap vardır.

Bu ayeti kerime ile Reslullah'a, dinlerini bir eğlence ve oyun aracı gibi gören kimseleri, bırakması emredilmektedir. Kazandıkları sebebiyle hiçbir kimsenin (canlının, canın), felakete düşmemesi için onlara, Resulullah'ın, Kur'an'da bildirildiği şekilde nasihat etmesi, çükü onlar için Allah'tan başka ne bir dost ne de bir şefaatçinin bulunduğu bildirilmektedir. Ne kadar fidye vermeye kalkışırlarsa kalkışsınlar, onlardan fidye kabul edilmez. Ve onlar için artık hiçbir kurtuluş yolu yoktur. Bizzat kendi elleriyle yaptıklarının cezasını azap olarak tadacaklardır. Ayetteki ifade ile: **'İşte onlar, kazandıklarının eline teslim edilmişlerdir. Onlar için kaynar sudan bir içki ve inkarlarından dolayı da acı bir azap vardır.'** (70 ve 71. ayetlerin nüz. kon. bkz. Emiroğlu, IV, 269 vd.; Ayrıca Esed, s.239/60-62 no.açkl.)

قُلْ أَنَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلٰٓى أَعْقَابِنَا
بَعْدَ إِذْ هَدٰينَا اللّٰهُ كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الْأَرْضِ
حَيْرَانَ لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَى ائْتِنَا قُلْ إِنَّ هُدَى اللّٰهِ

هُوَ الْهُدٰىۜ وَاُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَم۪ينَۙ ﴿٧١﴾

71. De ki: Allah'ı bırakıp da bize fayda veya zarar veremeyecek olan şeylere mi tapalım? Allah bizi doğru yola ilettikten sonra şeytanların saptırıp şaşkın olarak çöle düşürmek istedikleri, arkadaşlarının ise: "Bize gel! " diye doğru yola çağırdıkları şaşkın kimse gibi gerisin geri (inkarcılığa) mı döndürüleceğiz? De ki: Allah'ın hidayeti doğru yolun ta kendisidir. Bize alemlerin Rabbine teslim olmamız emredilmiştir.

"Bu ayet tevhidi kabul ettikten sonra şirke dönen, tek ilaha kulluk ile çeşitli ilahlara kulluk arasında tereddüt eden kimsenin şaşkınlığını, hayretini canlı, müşahhas bir şekilde tasvir ediyor. Şeytanlar onu aldatıp Allah'ın yolundan saptırmışlar, küfre itmişlerdir. Bu halde şaşkın şaşkın dolaşırken, Peygamber ve müminler **'Bize gel'** diye doğru yola çağırmaktadırlar. İşte akıllı ve basiretli insana düşen, tereddütten sıyrılarak, peygamber ve müminlerin çağrısına uymak ve imanın sağladığı huzur ve emniyete kavuşmaktır" (Ayrıca bkz. Bakara 2/14; İbrahim 14/22; Hicr 15/17)

وَاَنْ اَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّقُوهُۜ وَهُوَ الَّذ۪ٓي اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٢﴾

72. "Namazı dosdoğru kılın ve Allah'tan korkun" (diye de emredildik). O, huzuruna varıp toplanacağınız Allah'tır.

وَهُوَ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّۜ وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ
فَيَكُونُۜ قَوْلُهُ الْحَقُّۜ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِۜ عَالِمُ
الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِۜ وَهُوَ الْحَك۪يمُ الْخَب۪يرُ ﴿٧٣﴾

73. O, gökleri ve yeri hak (ve hikmet) ile yaratandır. "Ol!" dediği gün her şey oluverir. O'nun sözü gerçektir. Sûr'a üflendiği gün de hükümranlık O'nundur. Gizliyi ve açığı bilendir ve O, hikmet sahibidir, her şeyden haberdardır.

Sûr: Dünya ölçüsü ile özellik ve niteliği kavranmayacak bir şeydir. Sûra üflemekle görevli melek İsrafil (a.s.)'dır. İki kere üfleyecek, birin-

ci üfleyiş ile evrendeki bütün canlılar yok olacak, ikincisinde ise bütün canlılar tekrar dirilip kalkacaktır.

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ لِاَبٖيهِ اٰزَرَ اَتَتَّخِذُ اَصْنَامًا اٰلِهَةً اِنّٖٓي اَرٰيكَ وَقَوْمَكَ
فٖي ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٧٤﴾

[136]74. İbrahim, babası Azer'e: Birtakım putları tanrılar mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni de kavmini de apaçık bir sapıklık içinde görüyorum, demişti.

"Hz. İbrahim'in kavmi Irak'ta yaşayan kaldeniler idi. Yıldızlara, gök cisimlerine taptıkları gibi putlara da taparlardı. Hz. İbrahim babasının ve kavminin putlara taptığını görünce onları sert bir dille kınadı, putların tapınmaya layık olmadıklarını, Allah ile insanlar arasında vasıta olamayacaklarını hatta onlardan hiçbir fayda ve zararın gelmeyeceğini bildirdi." (Ayrıca bkz. Esed, s.241/66 no.açk.)

وَكَذٰلِكَ نُرٖٓي اِبْرٰهٖيمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ
الْمُوقِنٖينَ ﴿٧٥﴾

75. Böylece biz, kesin iman edenlerden olması için İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk.

"Meleküt, izzet ve hükümranlık demektir. Yüce Allah, Hz. İbrahim'e göklerdeki hükümranlığını ve hükümranlığının azametini göstermiştir."

فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ الَّيْلُ رَاٰ كَوْكَبًا قَالَ هٰذَا رَبّٖي فَلَمَّٓا اَفَلَ قَالَ لَٓا
اُحِبُّ الْاٰفِلٖينَ ﴿٧٦﴾

76. Gecenin karanlığı onu kaplayınca bir yıldız gördü, Rabbim budur, dedi. Yıldız batınca, batanları sevmem, dedi.

فَلَمَّا رَاَ الْقَمَرَ بَازِغاً قَالَ هٰذَا رَبّ۪ي فَلَمَّٓا اَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَمْ يَهْدِن۪ي
رَبّ۪ي لَاَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّٓالّ۪ينَ ﴿٧٧﴾

77. Ay'ı doğarken görünce, Rabbim budur, dedi. O da batınca, Rabbim bana doğru yolu göstermezse elbette yoldan sapan topluluklardan olurum, dedi.

فَلَمَّا رَاَ الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبّ۪ي هٰذَٓا اَكْبَرُۚ فَلَمَّٓا اَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ
اِنّ۪ي بَر۪ٓيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٧٨﴾

78. Güneşi doğarken görünce de, Rabbim budur, zira bu daha büyük, dedi. O da batınca, dedi ki: Ey kavmim! Ben sizin (Allah'a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım.

اِنّ۪ي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذ۪ي فَطَرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ حَن۪يفاً وَمَٓا اَنَا۬ مِنَ
الْمُشْرِك۪ينَۚ ﴿٧٩﴾

79. Ben hanif olarak, yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim ve ben müşriklerden değilim.

"Hz. İbrahim'in bu davranışından maksat, gerçekten Allah'ı aramak mı, yoksa gök cisimlerine tapanları kınamak, onların gittiği yolun yanlış ve yaptıklarının bir sapıklık olduğunu göstermek midir? Bu hususta müfessirler ihtilaf etmişlerdir. Ancak ikinci görüş gerçeğe daha yakındır. Çünkü 74. ayette putlara taptıkları için babasını ve kavmini ağır bir dille kınaması Hz. İbrahim'de tevhid inancının mevcut olduğunu göstermektedir. Nitekim 78. ayetin sonu da bunu vurgular."

Hanif: Allah'ı bir bilen, Hakka yönelen ve batıldan hoşlanmayan anlamını ifade eder.

وَحَٓاجَّهُ قَوْمُهُۜ قَالَ اَتُحَٓاجُّٓونّ۪ي فِي اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينِۜ وَلَٓا اَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ

بِهِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾

80. Kavmi onunla tartışmaya girişti. Onlara dedi ki: Beni doğru yola iletmişken, Allah hakkında benimle tartışıyor musunuz? Ben sizin O'na ortak koştuğunuz şeylerden korkmam. Ancak, Rabbim'in bir şey dilemesi hariç. Rabbimin ilmi herşeyi kuşatmıştır. Hala ibret almıyor musunuz?

وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَا لَمْ
يُنَزِّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ
بِالْأَمْنِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨١﴾

81. Siz, Allah'ın size haklarında hiçbir hüküm indirmediği şeyleri O'na ortak koşmaktan korkmazken, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden nasıl korkarım! Şimdi biliyorsanız (söyleyin), iki guruptan hangisi güvende olmaya daha layıktır?

"İki gruptan maksat, Allah'ı kabul edenler ile O'na ortak koşanlardır. Ahirette Allah'ın azabından emin olmaya hangisi daha layıktır? Bir sonraki ayet onun cevabını vermektedir."

80. Ayette belirtildiği üzere Hz. İbrahim ile kavmi arsında Allah ve ona ortak koştukları putlar konusunda bir tartışma geçmektedir. Bu tartışmalarda İbrahim (a.s.) putlar ile tehdit edilmiş olacak ki, o da onlara, Allah'a ortak koştukları putlardan asla korkmayacağını bildirerek rest çekmektedir.

اَلَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولٰئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾

[137]82. İnanıp da imanlarına herhangi bir haksızlık bulaştırmayanlar var ya,işte güven onlarındır ve onlar doğru yolu bulanlardır. (Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, IV, 272 vd.)

وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَى قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ إِنَّ

رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٨٣﴾

83. İşte bu, kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz delillerimizdir. Biz dilediğimiz kimselerin derecelerini yükseltiriz. Şüphesiz ki senin Rabbin hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir.

"Ayette geçen ve **'delil'** diye tercüme edilen **'hüccet'** kelimesi, kesin delil manasına gelir. Hz. İbrahim'e verilen hüccetten maksat, ona ilham edilen tefekkür muhakeme ve mukayese gücüdür. Onun ay, güneş ve yıldızlar karşısındaki tutumu ile müşriklere karşı mücadelede göstermiş olduğu deliller ve diğer mucizeler bu cümledendir." (Ayrıca bkz. Nisa 4/125)

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلًّا هَدَيْنَا وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ
وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ
وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٤﴾

84. Biz O'na İshak ve (İshak'ın oğlu) Yakub'u da armağan ettik; hepsini de doğru yola ilettik. Daha önce de Nuh'u ve O'nun soyundan Davud'u, Süleyman'ı, Eyyub'u, Yusuf'u, Musa'yı ve Harun'u doğru yola iletmiştik; Biz iyi davrananları işte böyle mükafatlandırırız.

وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَى وَعِيسَى وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٨٥﴾

85. Zekeriyya, Yahya, İsa ve İlyas'ı da (doğru yola iletmiştik). Hepsi de iyilerden idi.

وَإِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًا وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٨٦﴾

86. İsmail, Elyesa', Yunus ve Lût'u da (hidayete erdirdik). Hepsini alemlere üstün kıldık.

"Bu peygamberlerin üstünlük sebepleri 89. ayette açıklanmıştır. Bunların bazılarına peygamberlik görevi yanında hükümdarlık da verilmiş ve kendilerine kitap gönderilmiştir. Bazılarına kitap gönderilerek peygamberlik verilmiş, bir kısmına ise sadece peygamberlik verilmiş

fakat kitap ve hükümdarlık verilmemiştir." (Bkz. Esed, s.242/70 no.açk.; Ayrıca Saffat 37/123)

وَمِنْ اٰبَٓائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَاِخْوَانِهِمْۚ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ
مُسْتَقٖيمٍ ﴿٨٧﴾

87. Onların babalarından, çocuklarından ve kardeşlerinden bazılarına da (üstün meziyetler verdik). Onları seçkin kıldık ve doğru yola ilettik.

ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدٖي بِهٖ مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖۜ وَلَوْ اَشْرَكُوا لَحَبِطَ
عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾

88. İşte bu, Allah'ın hidayetidir, kullarından dilediğini ona iletir. Eğer onlar da Allah'a ortak koşsalardı yapmakta oldukları amelleri elbette boşa giderdi.

اُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَۚ فَاِنْ يَكْفُرْ بِهَا هٰٓؤُ۬لَٓاءِ فَقَدْ
وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيْسُوا بِهَا بِكَافِرٖينَ ﴿٨٩﴾

89. İşte onlar, kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Eğer onlar (kafirler) bunları inkar ederse şüphesiz yerlerine bunları inkar etmeyecek bir toplum getiririz.

اُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ هَدَى اللّٰهُ فَبِهُدٰيهُمُ اقْتَدِهْۜ قُلْ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ
عَلَيْهِ اَجْرًاۜ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْعَالَمٖينَ ﴿٩٠﴾

90. İşte o peygamberler Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. Sen de onların yoluna uy. De ki: Ben buna (peygamberlik görevime) karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Bu (Kur'an) alemler için ancak bir öğüttür

"Bu ayette yukarıda isimleri anılan peygamberlerin Allah'ın hidayeti ile doğru yolda gittikleri ifade edilmekte ve Peygamberimize de onların yolunu takip etmesi emrolunmaktadır. Geçmiş peygamberlerin bir çok

musibetlere, tehlikelere, inkarlara göğüs germeleri, her şeye rağmen vazifelerini hakkıyla yerine getirmeleri bu cümledendir."

"Yahudi bilginlerinden Malik b. Sayf, Resulullah (s.a.)'in yanına gelerek kitaplar üzerinde ileri geri konuşmaya başladı. Resulullah Tevrat'ı Musa'ya indiren Allah hakkı için söyle, Kitabınızda 'Allah şişman olan alimlere buğz eder' diye bir ibare görmedin mi? dedi. Şişman bir adam olan Malik'in buna canı sıkılarak,'Allah hiçbir beşere hiçbir kitap indirmedi' dedi ve bütün kitapları inkar etti. Bunun üzerine aşağıdaki ayet nazil oldu."

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖٓ اِذْ قَالُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍۜ قُلْ مَنْ اَنْزَلَ
الْكِتَابَ الَّذ۪ي جَٓاءَ بِه۪ مُوسٰى نُوراً وَهُدًى لِلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَاط۪يسَ
تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَث۪يراًۚ وَعُلِّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُٓوا اَنْتُمْ وَلَٓا اٰبَٓاؤُ۬كُمْۜ قُلِ اللّٰهُۙ
ثُمَّ ذَرْهُمْ ف۪ي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩١﴾

[138]91. (Yahudiler) Allah'ı gereği gibi tanımadılar. Çünkü "Allah hiçbir beşere bir şey indirmedi" dediler. De ki: Öyle ise Musa'nın insanlara bir nûr ve hidayet olarak getirdiği Kitab'ı kim indirdi? Siz onu kağıtlara yazıp (istediğinizi) açıklıyor, çoğunu da gizliyorsunuz. Sizin de atalarınızın da bilemediği şeyler (Kur'an'da) size öğretilmiştir. (Resûlüm) sen "Allah" de, sonra onları bırak, daldıkları bataklıkta oynaya dursunlar! (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ateş, II, 912 vd.; Kutub, V, 320 vd.; Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, IV, 274 vd.)

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذ۪ي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى
وَمَنْ حَوْلَهَاۜ وَالَّذ۪ينَ يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِه۪ وَهُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ
يُحَافِظُونَ ﴿٩٢﴾

92. Bu (Kur'an), Ümmü'l-kura (Mekke) ve çevresindekileri uyarman için sana indirdiğimiz ve kendinden öncekileri doğrulayıcı mübarek bir kitaptır. Ahirete inananlar buna da inanırlar ve onlar namazlarını hakkıyla kılmaya devam ederler.

"Mekke şehri İslam dünyasının manevi merkezidir. Onun çevresi de bütün dünyadır. Resulullah bütün insanlığa gönderilmiş bir peygamber olup, O'na gönderilen Kur'an da bütün insanlığa hitap etmektedir. İşte bunun için ayette Mekke şehrine şehirlerin anası manasına **'Ümmü'l kura'** denilmiştir." (Ayrıca bkz. Bakara 2/125; Al-i İmran 3/96)

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ قَالَ اُوحِيَ اِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ اِلَيْهِ شَيْءٌ
وَمَنْ قَالَ سَاُنْزِلُ مِثْلَ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظَّالِمُونَ ف۪ي غَمَرَاتِ
الْمَوْتِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَاسِطُٓوا اَيْد۪يهِمْ اَخْرِجُٓوا اَنْفُسَكُمْ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ
الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيَاتِه۪ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٩٣﴾

93. Allah'a karşı yalan uydurandan yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmemişken "Bana da vahyolundu" diyenden ve "Ben de Allah'ın indirdiği ayetlerin benzerini indireceğim" diyenden daha zalim kim vardır! O zalimler, ölümün (boğucu) dalgaları içinde, melekler de pençelerini uzatmış, onlara: "Haydi canlarınızı kurtarın! Allah'a karşı gerçek olmayanı söylemenizden ve O'nun ayetlerine karşı kibirlilik taslamış olmanızdan ötürü, bugün alçaklık azabı ile cezalandırılacaksınız!" derken onların halini bir görsen!

"Müseylemetü'l-Kezzab ve Esved-i Anisi gibi yalancı peygamberler, **'Bize de vahiy geliyor'** diyerek peygamberlik iddiasında bulundular. İşte bu ayet onlar hakkında nazil oldu." (Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, IV, 278 vd.)

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادٰى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ
وَرَٓاءَ ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرٰى مَعَكُمْ شُفَعَٓاءَكُمُ الَّذ۪ينَ زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ ف۪يكُمْ
شُرَكٰٓؤُا لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٩٤﴾

94. Andolsun ki, sizi ilk defa yarattığımız gibi teker teker bize geleceksiniz ve (dünyada) size verdiğimiz şeyleri arkanızda bırakacaksınız. Yaratılışınızda ortaklarımız sandığınız şefaatçılarınızı da yanı-

nızda göremeyeceğiz. Andolsun, aranız açılmış ve (tanrı) sandığınız şeyler sizden kaybolup gitmiştir.

إِنَّ اللَّهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَىٰ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذَٰلِكُمُ
اللَّهُ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٩٥﴾

[139]95. Şüphesiz Allah, tohumu ve çekirdeği çatlatandır, ölüden diriyi çıkaran, diriden de ölüyüyü çıkarandır. İşte Allah budur. O halde (haktan) nasıl dönersiniz!

Falk: Yarmak, çatlatmak demektir.

Habb: Tane, ot tohumları anlamına gelen 'habbe'nin çoğuludur.

Neva: Ağaç tohumları anlamına gelen 'nevat'kelimesinin çoğuludur.

Ayeti kerime ile, her yenilikle karşılaştıklarında daima tepki göstermeyi adet haline getiren olur olmaz her durumda mucize istemeye alışmış olan müşriklere, Yüce Allah, mucizelerin kendi etraflarında bulunduğunu, başlarını sağa- sola çevirip baktıklarında bütün bunları görebileceklerini ima ederek ve de her mevsim toprağa attıkları ölü çekirdeği dirilten, ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkaran kudret ahibi Yüce Allah'ı fark edememeleri ya da bilerek veyahut da bildikleri halde bilmez görünerek, 'Hak'tan dönmelerini kınamaktadır. (Ayrıca bkz. Al-i İmran 3/27)

فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذَٰلِكَ
تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٩٦﴾

96. O, sabahı aydınlatandır. O, geceyi dinlenme zamanı, güneş ve ayı (vakitlerin tayini için) birer hesap ölçüsü kılmıştır. İşte bu, aziz olan (ve her şeyi) pek iyi bilen Allah'ın takdiridir.

"Ayeti Kerimede Yüce Allah, mahlukatın geçimlerini temin etmeleri için sabahı yani gündüzü yarattığını, gündüzün meydana gelen bedeni ve ruhi yorgunluklarını gidermeleri için geceyi dinlenme zamanı olarak, ay ve güneşi de bir çok faydaları yanında, işlerin sistemli ve hesaplı yürütülmesi için de yarattığını bildirmektedir."

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ قَدْ
فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٩٧﴾

97. O, kara ve denizin karanlıklarında kendileri ile yol bulasınız diye sizin için yıldızları yaratandır. Gerçekten biz, bilen bir toplum için ayetleri geniş geniş açıkladık.

Denizde ve karada, karanlıklarda yol alan insanların gittikleri yönü tayin etmeleri için yıldızlardan faydalanabileceklerine dikkat çekilirken, anlayan toplumlar için, Kur'an ayetlerinin geniş bir şekilde açıklandığını ve insanların bundan faydalanamamasının adeta imkansız olduğuna işaret edilmektedir. Bu da, Allah'ın güç ve kudretine başka bir işaret olup, insanlar için de nimettir.

وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَصَّلْنَا
الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ ﴿٩٨﴾

98. O, sizi bir tek nefisten (Adem'den) yaratandır. (Sizin için) bir kalma yeri, bir de emanet olarak konulacağınız yer vardır. Anlayan bir toplum için ayetleri ayrıntılı bir şekilde açıkladık.

"Bu ayette anlatılan kalma yerinden maksat, babaların sulbü veya hayata elverişli olan yeryüzü; emanet olarak konulacak yerden maksat da ana rahmi veya mezardır." (Ayrıca bkz. Esed, s.245/83 no.açk.; En'am 6/67; Hud 11/6)

Müstekarr: Karar kılınacak, orada güvenlik içerisinde oturulacak yer...

وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا
مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًا وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ
دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ

مُتَشَابِهٍ اُنْظُرُوا اِلٰى ثَمَرِه۪ٓ اِذَٓا اَثْمَرَ وَيَنْعِه۪ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكُمْ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ ﴿٩٩﴾

99. O, gökten su indirendir. İşte biz her çeşit bitkiyi onunla bitirdik. O bitkiden de kendisinde üst üste binmiş taneler bitireceğimiz bir yeşillik; hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımlar; üzüm bağları; bir kısmı birbirine benzeyen, bir kısmı da benzemeyen zeytin ve nar bahçeleri meydana getirdik. Meyve verirken ve olgunlaştığı zaman her birinin meyvesine bakın! Kuşkusuz bütün bunlarda inanan bir toplum için ibretler vardır. (Bkz. Esed, s.246/84 no.açk. s.651; Enbiya 21/30 ile ilgili 38-39 no açkl.)

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَن۪ينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ
عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٠٠﴾

100. Cinleri Allah'a ortak koştular. Oysa ki onları da Allah yaratmıştı. Bilgisizce O'na oğullar ve kızlar yakıştırdılar. Haşa! O, onların ileri sürdüğü vasıflardan uzak ve yücedir.

"Bazı Arap putperestleri cinleri Allah'a ortak koşarak onlara taparlardı. Onların da Allah'ın mahluku (yarattığı) olduğunu, mahluk olan bir varlığın tanrı olamayacağını düşünmüyorlardı. Ayrıca Yahudiler Uzeyir peygambere Allah'ın oğlu; Hıristiyanlar da İsa Peygamber'e Allah'ın oğlu diyorlardı. Bazı müşrikler de meleklere dişilik vasfı isnat ederek, Allah'ın kızları diyorlardı. İşte Allah Teala bunlara işaret ederek kendisinin bu gibi vasıflardan münezzeh olduğunu ifade buyurmaktadır." (Ayrıntılar için bkz. Razı, X, 69 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, IV, 284 vd.; Esed, s.246/88 no.açk.; Şura 42/11; İhlas 112/4)

بَد۪يعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَنّٰى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ
كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿١٠١﴾

101. O, göklerin ve yerin eşsiz yaratıcısıdır. O'nun eşi olmadığı

halde nasıl çocuğu olabilir! Her şeyi O yaratmıştır ve her şeyi hakkıyla bilen O'dur.

ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ
وَكِيلٌ ﴿١٠٢﴾

[140]102. İşte Rabbiniz Allah O'dur. O'ndan başka tanrı yoktur. O, her şeyin yaratıcısıdır. Öyle ise O'na kulluk edin, O her şeye vekildir (güvenilip dayanılacak tek varlık O'dur).

لَا تُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٠٣﴾

103. Gözler O'nu göremez; halbuki O, gözleri görür. O, eşyayı pek iyi bilen, her şeyden haberdar olandır.

"Gözler O'nun zatını ve kemalini hakkıyla kavrayamaz demektir. Bununla beraber ehl-i sünnete göre müminler cennette Allah'ı göreceklerdir. Bu hususta ayet ve hadisler vardır." (Ayrıca bkz. Esed, s.247/89 no.açk.; Hac 22/63; Lokman 31/16; Ahzap 33/34; Mülk 67/14)

قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا وَمَا أَنَا
عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿١٠٤﴾

104. (Doğrusu) size Rabbiniz tarafından basiretler (idrak etme kabiliyeti) verilmiştir. Artık kim hakkı görürse faydası kendisine, kim de kör olursa zararı kendinedir. Ben üzerinize bekçi değilim.

"Allah insana eşyayı görmek için nasıl maddi gözler vermişse, gerçekleri kavrayabilmeleri için de kalp gözü (basiret) diyebileceğimiz idrak güçleri vermiştir. Artık kim bu kabiliyetini doğru olarak kullanmazsa zararı kendisine olur."

Sonuç olarak, insanın sorumluluğu işi yaratmasından değil, (çünkü yaratan Allah'tır.) seçmesinden doğar. Yapma gücünü bahşeden Allah, kulun iyi ile kötü arasında tercih yapmasına müdahale etmez. Yapacağı işin iyi ve kötü tarafını idrak etme kabiliyeti ile teçhiz edilen kul, bu ikisi arasında, hiçbir baskı ve müdahale olmaksızın, serbest iradesiyle tercihini yapar ve uygular ve bu sebeple yaptığından sorumludur.

وَكَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٥﴾

105. Böylece biz ayetleri geniş geniş açıklıyoruz ki, "Sen ders almışsın" desinler de biz de anlayan toplum için Kur'an'ı iyice açıklayalım.

اِتَّبِعْ مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٠٦﴾

106. Rabbinden sana vahyolunana uy. O'ndan başka tanrı yoktur. Müşriklerden yüz çevir.

وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَٓا اَشْرَكُواۜ وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَف۪يظاًۚ وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْهِمْ
بِوَك۪يلٍ ﴿١٠٧﴾

107. Allah dileseydi, onlar ortak koşmazlardı. Biz seni onların üzerine bir bekçi kılmadık. Sen onların vekili de değilsin.

وَلَا تَسُبُّوا الَّذ۪ينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَسُبُّوا اللّٰهَ عَدْواً بِغَيْرِ عِلْمٍۜ
كَذٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ اُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ
بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾

108. Allah'tan başkasına tapanlara (ve putlarına) sövmeyin; sonra onlar da bilmeyerek Allah'a söverler. Böylece biz her ümmete kendi işlerini cazip gösterdik. Sonunda dönüşleri Rablerinedir. Artık O ne yaptıklarını kendilerine bildirecektir.

"Rivayete göre, Resulullah (s.a.) müşriklerin putlarını kötülüyor ve Ta'n ediyordu. Müşrikler: 'Ya tanrılarımıza sövmeye son verirsin ya da biz de senin tanrına söveriz' dediler. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu. Ayetin hükmü her zaman geçerlidir. Millet veya fertlerin mukaddes kabul ettiği şeylere sövmemek lazımdır. Zira bu tür davranışlar daima aksi tesir göstermekte ve mukaddes kabul edilen şeylere hakarete sebep olmaktadır." (Daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Ateş, II, 928 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, IV, 287 vd.; Nahl 16/125)

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَاۤءَتْهُمْ اٰيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ بِهَا قُلْ اِنَّمَا
الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ اَنَّهَاۤ اِذَا جَاۤءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٩﴾

109. Kendilerine bir mucize gelirse ona mutlaka inanacaklarına dair kuvvetli bir şekilde Allah'a and içtiler. De ki: Mucizeler ancak Allah katındandır. Ama mucize geldiğinde de inanmayacaklarının farkında mısınız? (Bkz. Esed, s.248/94 no.açk., s.571; İsra 17/59. ayetle ilgili 71 no. açıklamaya)

وَنُقَلِّبُ اَفْـِٔدَتَهُمْ وَاَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِه۪ۤ اَوَّلَ مَرَّةٍ
وَنَذَرُهُمْ ف۪ي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١٠﴾

110. Yine O'na iman etmedikleri ilk durumdaki gibi onların gönüllerini ve gözlerini ters çeviririz. Ve onları şaşkın olarak azgınlıkları içerisinde bırakırız.

وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَاۤ اِلَيْهِمُ الْمَلٰۤئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ
شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوۤا اِلَّاۤ اَنْ يَشَاۤءَ اللّٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ
يَجْهَلُونَ ﴿١١١﴾

[141]111. Eğer biz onlara melekleri indirseydik, ölüler de onlarla konuşsaydı ve her şeyi toplayıp karşılarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de inanacak değillerdi; fakat çokları bunu bilmezler.

"Sapıklığa dalanların sapmalarına sebep, delillerin azlığı veya yokluğu değildir. Şayet sapıkların dilediği gibi, ölüler dirilse de kendileri ile konuşsa hatta kainattaki her şey dile gelse ve onları imana çağırsa, yine de kabul etmezler. Çünkü kalplerinde fitne, vicdanlarında pas vardır. Onlar hidayete yönelmedikleri için Allah da hidayete ermelerini dilemez." (110 ve 111 ayetlerin nüz. kon. bkz. Emiroğlu, IV, 290 vd.)

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاط۪ينَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ يُوح۪ي بَعْضُهُمْ

إِلَىٰ بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا ۚ وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ ۖ فَذَرْهُمْ وَمَا
يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾

112. Böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. (Bunlar), aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar. Rabbin dileseydi onu da yapamazlardı. Artık onları uydurdukları şeylerle başbaşa bırak.

"Ayet, her şeyin Allah'ın yasalarına göre işlediğini bildiriyor. Her iyinin karşısında bir kötü bulunur. Her Musa'nın bir Firavun'u, her Muhammed'in bir Ebu Cehl'i olur. İyi ve kötü dünyada mücadeleyi, yarışmayı doğurur. Bu mücadele ve yarışmalardan toplumun dinamizmi sağlanır... İnananlar ve inanmayanlar mücadele edecekler; ayetler inecek; iyi ve kötü işleri öğretecek; iyiler kendilerini savunacaklar, korunabilmek için güç hazırlayacaklar; kötüler de güçlenmeye çalışacak; bu güçlerin karşılaşması her zümreyi, ötekinden üstün olmaya itecek. Bu mücadele ilim ve tekniğin ilerlemesine, dünyanın onarımına sebep olacak. Bu mücadelede bazı toplumlar yenilecek, ezilecek, güçlüler seçilecek neticede hak üstün gelecektir. Bu bakımlardan Allah, insanlar arasında mücadele olmasını dilemiştir. (Bkz. Al-i İmran 3/253)

Şeytan denince, cinlerin kafirleri anlaşılır. Fakat burada insanları yaldızlı sözlerle kandırıp yoldan çıkaran insanlar da şeytan olarak nitelendirilmiştir. (Ateş, II, 934; Daha geniş bilgi için bkz. Ateş, II, 933 vd.; Kutub, V, 394 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, IV, 294; Esed, s.249/98 no.açk.; Furkan 25/30-31)

وَلِتَصْغَىٰ إِلَيْهِ أَفْئِدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا
مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾

113. Ahirete inanmayanların kalpleri ona (yaldızlı söze) kansın, ondan hoşlansınlar ve işledikleri suçu işlemeye devam etsinler diye (böyle yaparlar). (112 ve 113. ayetlerin nüz. Kon. bkz. Emiroğlu, IV, 294 vd.)

أَفَغَيْرَ اللَّهِ أَبْتَغِي حَكَمًا وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا ۚ وَالَّذِينَ
آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ ۖ فَلَا تَكُونَنَّ

مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١١٤﴾

114. (De ki): Allah'dan başka bir hakem mi arayacağım? Halbuki size Kitab'ı açık olarak indiren O'dur. Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, Kur'an'ın gerçekten Rabbin tarafından indirilmiş olduğunu bilirler. Sakın şüpheye düşenlerden olma!

وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ
الْعَلِيمُ ﴿١١٥﴾

115. Rabbinin sözü, doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır. O'nun sözlerini değiştirecek kimse yoktur. O işitendir, bilendir. (Nüz. Kon. bkz. Emiroğlu, IV, 299 vd.)

وَإِنْ تُطِعْ أَكْثَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا
الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾

116. Yeryüzünde bulunanların çoğuna uyacak olursan, seni Allah'ın yolundan saptırırlar. Onlar zandan başka bir şeye tabi olmaz, yalandan başka söz de söylemezler. (116-125 ayetlerinin nüz. Kon. bkz. Emiroğlu, IV, 302 vd.)

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١١٧﴾

117. Muhakkak ki senin Rabbin, evet O, kendi yolundan sapanı en iyi bilendir. O, doğru yolda gidenleri de iyi bilendir.

فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِنْ كُنْتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾

118. Allah'ın ayetlerine inanıyorsanız, üzerine O'nun adı anılarak kesilenlerden yeyin.

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ

اِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ اِلَيْهِۜ وَاِنَّ كَث۪يراً لَيُضِلُّونَ بِاَهْوَٓائِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍۜ اِنَّ رَبَّكَ
هُوَ اَعْلَمُ بِالْمُعْتَد۪ينَ ﴿١١٩﴾

119. Üzerine Allah'ın adı anılıp kesilenden yememenize sebep ne? Oysa Allah, çaresiz yemek zorunda kaldığınız dışında, haram kıldığı şeyleri size açıklamıştır. Doğrusu bir çokları bilgisizce kendi kötü arzularına uyarak saptırıyorlar. Muhakkak ki Rabbin haddi aşanları çok iyi bilir.

"İnsanlar çaresiz kalıp açlıktan ölüm tehlikesi gibi bir tehlike ile karşı karşıya kaldıklarında, haram olan şeylerden az miktarda yiyebilirler."

Yüce Allah, yenmesi helal ve haram olan etleri bildirdikten sonra bazı kimselerin, hiçbir bilgi delile dayanmadan, tamamen keyfi bir şekilde, haramı helal, helalı da haram saymak suretiyle, yoldan sapıp hadlerini aştıkları ve bunları yapanları da kendisinin çok iyi bildiğini buyurmaktadır. Bu ayette belirtilen yeme müsaadesi mutlak surette yiyin anlamında olmayıp, çaresiz kalındığı zaman, belirtilen şartları gözeterek yemeye ruhsattır.

وَذَرُوا ظَاهِرَ الْاِثْمِ وَبَاطِنَهُۜ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَكْسِبُونَ الْاِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا
كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ﴿١٢٠﴾

120. Günahın açığını da gizlisini de bırakın! Çünkü günah işleyenler, yaptıklarının cezasını mutlaka çekeceklerdir.

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاِنَّهُ لَفِسْقٌۜ وَاِنَّ الشَّيَاط۪ينَ
لَيُوحُونَ اِلٰٓى اَوْلِيَٓائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْۚ وَاِنْ اَطَعْتُمُوهُمْ اِنَّكُمْ
لَمُشْرِكُونَ ﴿١٢١﴾

121. Üzerine Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanlardan yemeyin. Kuşkusuz bu büyük günahtır. Gerçekten şeytanlar dostlarına, sizinle mücadele etmeleri için telkinde bulunurlar. Eğer onlara uyarsanız şüphesiz siz de Allah'a ortak koşanlar olursunuz.

"Aslında yenmesi helal olan her hangi bir hayvan, kasten Allah'ın adı anılmadan kesilirse o hayvanın etini yemek haram olur."

أَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ
كَمَنْ مَثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا كَذَلِكَ زُيِّنَ
لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾

122. Ölü iken dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği bir ışık verdiğimiz kimse, karanlıklar içinde kalıp ondan hiç çıkamayacak durumdaki kimse gibi olur mu! İşte kafirlere yaptıkları böyle süslü gösterilmiştir.

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا وَمَا يَمْكُرُونَ
إِلَّا بِأَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢٣﴾

123. Böylece biz, her kasabada, oralarda bozgunculuk yapmaları için, günahkarlarını liderler yaptık. Onlar yalnız kendilerini aldatırlar, ama farkında olmazlar.

وَإِذَا جَاءَتْهُمْ آيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَى مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ
اللَّهِ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُوا صَغَارٌ
عِنْدَ اللَّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٤﴾

124. Onlara bir ayet geldiğinde, Allah'ın elçilerine verilenin benzeri bize de verilmedikçe kesinlikle inanmayız, dediler. Allah, peygamberliğini kime vereceğini daha iyi bilir. Suç işleyenlere, yapmakta oldukları hilelere karşılık Allah tarafından aşağılık ve çetin bir azap erişecektir.

Hz. Muhammed'in peygamberliğine karşı çıkanlar, önlerine gelen her konuyu bu düşüncelerine malzeme yapıyor ve ileri geri konuşmalarına devam ediyorlardı. Bazıları, 'Allah'ın elçilerine verilenlerin aynısı bize de verilmedikçe inanmayız', diğer bazıları da 'Biz şimdiye dek şeref yarışında Abdi Menaf oğulları ile hep atbaşı yürüdük. Şimdi

onlar kendilerinden bir peygamber çıktığını söylüyorlar. Bize de ona geldiği gibi vahiy gelmedikçe ona inanmayız' demişlerdi. Diğer bazıları da kendilerinin peygamberliğe hem bilgi, hem yaş, hem de zenginlik bakımlarından daha müstahak ve uygun olduklarını söylüyorlardı. Bu vb. iddialara cevap olmak üzere bu ayet nazil olmuş ve 'Allah elçilik görevini kime vereceğini, kimin peygamberliğe daha layik olduğunu bilir.' hükmü ile bu iddiaları cevaplandırmıştır. (Daha geniş bilgi için bkz. Razı, X, 159 vd.)

فَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِۚ وَمَنْ يُرِدْ اَنْ يُضِلَّهُ
يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَاَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِۜ كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ
الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢٥﴾

[143]125. Allah kimi doğru yola iletmek isterse, onun kalbini İslam'a açar; kimi de saptırmak isterse göğe çıkıyormuş gibi kalbini iyice daraltır. Allah inanmayanların üstüne işte böyle murdarlık verir.

"Allah Teala bu ayette, bir tabiat kanununa daha işaret etmektedir. Göğe yükseldikçe basınç azalacağından o nispette teneffüs de güçleşir. Hatta 20 bin metreyi geçince özel cihazlar olmadan insan nefes alamaz, ölür. İşte bu kanuna işaret buyuran Yüce Allah, İslam'a girmeyenlerin göğüslerinin göğe çıkar gibi dar ve sıkılı olacağını bildirmektedir."

وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًاۜ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾

126. Bu (din), Rabbinin dosdoğru yoludur. Biz, öğüt alacak bir kavim için ayetleri, ayrıntılı olarak açıkladık.

لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٧﴾

127. Rableri katında onlara esenlik yurdu (cennet) vardır. Ve yapmakta oldukları (güzel) işler sebebiyle Allah onların dostudur.

"126-127. Allah'ın yolunun, yani gönderdiği dinin dosdoğru yol olduğu; Allah'ın düşünenlere, ayetlerini açıkladığı; onlar için Rableri katında barış ve esenlik yurdu yani cennet bulunduğu; yaptıkları işlerden dolayı Allah'ın, onların dostu olduğu belirtilmektedir..

...Burada: 'Allah kimi saptırmak isterse'cümlesi, her şeyin, Allah'ın yasaları içinde olduğunu belirmektedir. Kişinin gönlünün İslam'a açılması, içindeki düşüncelerin, dürtülerin işleyip ağır basmasıyla olur. Sapıklıkta kalması da yine içindeki düşüncelerin, karşıtlarına ağır basmasıyla olur..." (Ateş, II, 942)

Esselam: 'Allah'ın güzel isimlerinden bir isim veya selamet manasına mastar veya 'selamün aleyküm, aleyküm selam' diye selam verip almanın adıdır ki, 'darü's-selam' bu üç manadan her biriyle, her korkudan korunmuş 'selamet evi, selamet vatanı' demek olur.' (Elmalılı, III, 451)

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُمْ
مِنَ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَّلْتَ لَنَا
قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٢٨﴾

128. Allah, onların hepsini bir araya topladığı gün, "Ey cinler (şeytanlar) topluluğu! Siz insanlarla çok uğraştınız" der. Onların, insanlardan olan dostları ise: "Ey Rabbimiz! (Biz) birbirimizden yararlandık ve bize verdiğin sürenin sonuna ulaştık" derler. Allah da buyurur ki: Allah'ın dilediği hariç, içinde ebedi kalacağınız yer ateştir. Şüphesiz Rabbin hikmet sahibidir, bilendir. (Ayrıca bkz. Esed, s.263/112 no.açk.)

وَكَذَٰلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٢٩﴾

129. İşte böylece işledikleri günahlardan ötürü zalimlerin bir kısmını diğer bir kısmının peşine takarız.

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ
آيَاتِي وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا قَالُوا شَهِدْنَا عَلَىٰ أَنْفُسِنَا
وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا
كَافِرِينَ ﴿١٣٠﴾

130. Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden size ayetlerimi anlatan ve bu günle karşılaşacağınıza dair sizi uyaran peygamberler gelmedi mi! Derler ki: "Kendi aleyhimize şahitlik ederiz." Dünya hayatı onları aldattı ve kafir olduklarına dair kendi aleyhlerine şahitlik ettiler.

ذٰلِكَ اَنْ لَمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَاَهْلُهَا غَافِلُونَ ﴿١٣١﴾

131. Gerçek şu ki: Halkı habersizken, Rabbin haksızlık ile ülkeleri helak edici değildir.

"Yüce Allah İnsanlara peygamber göndermeden onları sorumlu tutmaz, inkar ve günahları yüzünden onları cezalandırmaz. Ancak insanlar gönderilen peygamberin uyarı ve korkutmalarına kulak vermez de kendi istek ve arzularına uyarlarsa işte o zaman azaba müstahak olurlar ve özür beyan etme imkanları da kalmaz." (Ayrıca bkz. Esed, s.384; Tevbe 9/115. ayetle ilgili 150 ve 151 no.açkl.)

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُواۜ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا
يَعْمَلُونَ ﴿١٣٢﴾

[144]132. Herkesin yaptıkları işlere göre dereceleri vardır. Rabbin onların yaptıklarından habersiz değildir.

وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِۜ اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ
بَعْدِكُمْ مَا يَشَٓاءُ كَمَٓا اَنْشَاَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ اٰخَرِينَۜ ﴿١٣٣﴾

133. Rabbin zengindir, rahmet sahibidir. Dilerse sizi yok eder ve sizi başka bir kavmin zürriyetinden yarattığı gibi sizden sonra yerinize dilediği bir kavmi yaratır.

اِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَاٰتٍۙ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿١٣٤﴾

134. Size vadedilen mutlaka gelecektir; siz bunu önleyemezsiniz.

"Ayet-i Kerimedeki vaatten maksat, 'kıyametin kopması', 'ölümden sonra dirilmek', 'haşir ve hesap günleridir' şeklinde çeşitli yorumlar yapılmıştır."

قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنّ۪ي عَامِلٌۚ فَسَوْفَ
تَعْلَمُونَۙ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِۜ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ
الظَّالِمُونَ ﴿١٣٥﴾

135. De ki: Ey kavmim! Elinizden geleni yapın! Ben de yapacağım! Yurdun (dünyanın) sonunun kimin lehine olduğunu yakında bileceksiniz. Gerçek şu ki, zalimler iflah olmazlar.

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ نَص۪يبًا فَقَالُوا
هٰذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَٓائِنَاۚ فَمَا كَانَ لِشُرَكَٓائِهِمْ
فَلَا يَصِلُ اِلَى اللّٰهِۚ وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ اِلٰى شُرَكَٓائِهِمْۜ
سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿١٣٦﴾

136. Allah'ın yarattığı ekinlerle hayvanlardan Allah'a pay ayırıp zanlarınca, bu Allah'a, bu da ortaklarımıza (putlarımıza) dediler. Ortakları için ayrılan Allah'a ulaşmıyor, fakat Allah için ayrılan ortaklarına ulaşıyor! Ne kötü hüküm veriyorlar?

"Cahiliye Araplarından bazıları, ekinlerinin ve hayvanlarının bir kısmını Allah ile putlar arasında bölüştürürler, **'Şu Allah'ın payı, bu da tanrılarımızın payı'** derlerdi. Allah için ayırdıklarını konuklar ve fakirler için harcarlar, tanrılar için ayırdıklarını da onların huzurunda yapılacak ayin gibi şeylere harcarlardı.

Eğer Allah'ın payından putun payına bir şey geçerse onu öyle bırakırlardı. Putun hakkından Allah için ayrılan tarafa bir şey geçerse, onu alıp tekrar putun payına katarlardı. Ve **'Allah zengindir, bunlar ise fakirdir.'** derlerdi. Puta ayrılan neticede yine kendilerine kalacağından, onun payından Allah için ayrılan tarafa bir şey geçmemesine dikkat ederlerdi. Yüce Allah, onların bu yaptıklarına işaret etmekte ve onları kınamaktadır." (136-138 ayetlerinin nüz. kon. bkz. Emiroğlu, IV, 323 vd.)

وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَث۪يرٍ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ
شُرَكَٓاؤُ۬هُمْ لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ د۪ينَهُمْ
وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٧﴾

137. Bunun gibi ortakları, müşriklerden çoğuna çocuklarını (kızlarını) öldürmeyi hoş gösterdi ki, hem kendilerini mahvetsinler hem de dinlerini karıştırıp bozsunlar! Allah dileseydi bunu yapamazlardı. Öyle ise onları uydurdukları ile başbaşa bırak!

وَقَالُوا هٰذِه۪ٓ اَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لَا يَطْعَمُهَٓا اِلَّا مَنْ نَشَٓاءُ بِزَعْمِهِمْ
وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَاَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا
افْتِرَٓاءً عَلَيْهِ سَيَجْز۪يهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٨﴾

[145] 138. Onlar saçma düşüncelerine göre dediler ki: "Bu (tanrılar için ayrılan) hayvanlarla ekinler haramdır. Bunları bizim dilediğimizden başkası yiyemez. Bunlar da binilmesi yasaklanmış hayvanlardır." Birtakım hayvanlar da vardır ki, (Allah böyle emrediyor diye) O'na iftira ederek üzerlerine Allah'ın adını anmazlar. Yapmakta oldukları iftiraları yüzünden Allah onları cezalandıracaktır.

"Müşrikler, bahire, saibe ve vesile diye tarif ettikleri deve koyunların et ve sütlerini, kendi istediklerinden başkasına haram kılmışlardı. Ham diye tavsif ettikleri develere de binilmesini yasak etmişlerdi. Bir kısım hayvanları keserken de Allah'ın adını değil putların adını anıyorlardı. Ayet onları işaret etmektedir. (Bu hayvanlar hakkındaki bilgiler için bkz. Maide 5/103)

وَقَالُوا مَا ف۪ي بُطُونِ هٰذِهِ الْاَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ
عَلٰٓى اَزْوَاجِنَا وَاِنْ يَكُنْ مَيْتَةً فَهُمْ ف۪يهِ شُرَكَٓاءُ سَيَجْز۪يهِمْ
وَصْفَهُمْ اِنَّهُ حَك۪يمٌ عَل۪يمٌ ﴿١٣٩﴾

139. Dediler ki: "Şu hayvanların karınlarında olanlar yalnız erkeklerimize aittir, kadınlarımıza ise haram kılınmıştır. Şayet (yavru) ölü doğarsa, o zaman (kadın erkek) hepsi onda ortaktır." Allah bu değerlendirmelerinin cezasını verecektir. Şüphesiz ki O hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir.

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا
رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٤٠﴾

140. Bilgisizlikleri yüzünden beyinsizce çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah'a iftira ederek (kadına) haram kılanlar, muhakkak ki ziyana uğramışlardır. Onlar gerçekten sapmışlardır ve doğru yolu bulacak da değillerdir.

"Cahiliye devri Araplarından bir çoğu esir olmaktan ve fakir düşmekten korkarak ya da gelin etmekten utanarak doğan kız çocuklarını diri diri toprağa gömmek suretiyle öldürürlerdi. İşte Allah Teala onların bu durumuna işaret ederek onları kınamaktadır." (Nüz. Kon. bkz. Emiroğlu, IV, 331 vd.)

وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ
وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا
وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ
وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿١٤١﴾

141. Çardaklı ve çardaksız (üzüm) bahçeleri, ürünleri çeşit çeşit hurmaları, ekinleri, birbirine benzer ve benzemez biçimde zeytin ve narları yaratan O'dur. Her biri meyve verdiği zaman meyvesinden yeyin. Devşirilip toplandığı gün de hakkını (zekat ve sadakasını) verin, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez.

Ayette sayılan ve sayılmayan nice nimetleri bizler için, kendisinin yarattığını beyan buyuran Yüce Allah, onlardan israf etmeden, istifade etmemizi bildirdikten sonra, hasat zamanında da zekatlarını verme-

mizi ve savurganlıktan da kaçınmamızı emretmektedir. Toprak mahsulleri ile ilgili zekat türü olan öşür konusunda fıkıh kitaplarına bakınız.

En'am suresi ve dolayısı ile bu ayeti kerimenin, Mekke'de nazil olduğunu surenin baş tarafında verilen açıklama ile biliyoruz. Demek oluyor ki zekatın bu türü daha Mekke döneminde farz kılınmıştır.

وَمِنَ الْاَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعُوا
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿١٤٢﴾

142. Hayvanlardan yük taşıyanı ve tüyünden döşek yapılanları yaratan O'dur. Allah'ın size verdiği rızıktan yeyin, şeytanın ardına düşmeyin; şüphesiz o sizin için apaçık bir düşmandır.

"Ayette geçen **'hamûle'** yük taşıyan hayvan demektir; **'ferş'** ise henüz binilme çağına gelmemiş küçük hayvan veya yününden, kılından yaygı, sergi ve döşek yapılabilen hayvanlardır. Yatırılıp kesilen hayvan manasına da gelir."

Araplar, bazen hayvanların erkeklerini, bazen de bunların yavrularını haram sayarlardı. Yüce Allah onların bu telakkilerini yererek şöyle buyuruyor:

ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ مِنَ الضَّاْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ
حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ نَبِّؤُ۫نِي بِعِلْمٍ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٤٣﴾

[146]143. (Dişi ve erkek olarak) sekiz eş yarattı: Koyundan iki, keçiden iki... De ki: O, bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa bu iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram etti? Eğer doğru iseniz bana ilimle söyleyin.

وَمِنَ الْاِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ
اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَٓاءَ اِذْ وَصّٰيكُمُ اللّٰهُ

بِهٰذَاۚ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ
بِغَيْرِ عِلْمٍۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَ ﴿١٤٤﴾

144. Deveden de iki, sığırdan da iki (yarattı.) De ki: O bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa bu iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kıldı? Yoksa Allah'ın size böyle vasiyet ettiğine şahit mi oldunuz? Bilgisizce insanları saptırmak için Allah'a karşı yalan uydurandan kim daha zalimdir! Şüphesiz Allah o zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.

قُلْ لَٓا اَجِدُ ف۪ي مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلٰى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُٓ اِلَّٓا اَنْ يَكُونَ
مَيْتَةً اَوْ دَمًا مَسْفُوحًا اَوْ لَحْمَ خِنْز۪يرٍ فَاِنَّهُ رِجْسٌ اَوْ فِسْقًا اُهِلَّ
لِغَيْرِ اللّٰهِ بِه۪ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ
رَح۪يمٌ ﴿١٤٥﴾

145. De ki: Bana vahyolunanda, leş veya akıtılmış kan yahut domuz eti -ki pisliğin kendisidir- ya da günah işlenerek Allah'tan başkası adına kesilmiş bir hayvandan başka, yiyecek kimseye haram kılınmış bir şey bulamıyorum. Başkasına zarar vermemek ve sınırı aşmamak üzere kim (bunlardan) yemek zorunda kalırsa bilsin ki Rabbin bağışlayan ve esirgeyendir. (Ayetin konusu ile ilgili bilgi için ayrıca bkz. En'am 6/119 ve açıklaması)

وَعَلَى الَّذ۪ينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذ۪ي ظُفُرٍۚ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ
حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَٓا اِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَٓا اَوِ الْحَوَايَٓا اَوْ مَا
اخْتَلَطَ بِعَظْمٍۜ ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْۘ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿١٤٦﴾

146. Yahudilere bütün tırnaklı hayvanları haram kıldık. Sırtlarında yahut bağırsaklarında taşıdıkları ya da kemiğe karışan yağlar hariç olmak üzere sığır ve koyunun iç yağlarını da onlara haram kıldık. Bu,

zulümleri yüzünden onlara verdiğimiz cezadır. Biz elbette doğru söyleyeniz.

"Ayette zikredilen 'bağy' kelimesi, zulüm manasınadır. Yahudilerin peygamberleri öldürmeleri, tefecilik ederek fakirleri ekonomik bakımdan ezmeleri, haramı helale, helali haram saymaları gibi zulümleri sebebiyle Yüce Allah, ayette zikredilen şeyleri onlara haram kılmıştır. Yoksa, aslında bunların tamamı haram değildir." (Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, IV, 343 vd.)

فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ
الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٤٧﴾

[147]147. Eğer seni yalanlarlarsa de ki: Rabbiniz geniş bir rahmet sahibidir. Bununla beraber O'nun azabı, suçlular topluluğundan uzaklaştırılamaz.

Yahudilerin, Allah'ın koyduğu hudutlara uymayıp haddi aşmaları sebebi ile, aslında güzel ve temiz olup bütün insanlara helal kılınan bazı yiyecekler ceza olarak onlara haram kılınmıştı. Yukarıdaki ayetlerde anlatılan bu konularda, bu kez, bütün bunlara rağmen Allah'ın rahmet kapılarının kapanmadığı, bu ayeti kerimede hatırlatıldıktan sonra, yine de eski tavırlarını sürdürmekte ısrar ederlerse onları hazin bir akıbetin beklediği konusunda ağır bir tehdit vardır.

سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلَا آبَاؤُنَا وَلَا
حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتَّىٰ ذَاقُوا بَأْسَنَا
قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ
وَإِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾

148. Putperestler diyecekler ki: "Allah dileseydi ne biz ortak koşardık ne de atalarımız. Hiçbir şeyi de haram kılmazdık." Onlardan öncekiler de aynı şekilde (peygamberleri) yalanladılar ve sonunda azabımızı tattılar. De ki: Yanınızda bize açıklayacağınız bir bilgi var mı? Siz zandan başka bir şeye uymuyorsunuz ve siz sadece yalan söylüyorsunuz. (Müşriklerin haram kıldıklar şeyler için bkz. En'am 6/138, 139)

قُلْ فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُۚ فَلَوْ شَٓاءَ لَهَدٰيكُمْ اَجْمَعٖينَ ﴿١٤٩﴾

149. De ki: Kesin delil, ancak Allah'ındır. Allah dileseydi elbette hepinizi doğru yola iletirdi.

"Müşrikler **'Allah dileseydi ne biz ortak koşardık, ne de atalarımız.. Hiçbir şeyi de haram kılmazdık'** diyerek kafirliklerini Allah'ın iradesine bağlamak istiyorlardı. Yüce Allah bu ayet ile kendisinin delilinin daha üstün ve neticeye ulaştırıcı olduğunu bildirdi. Zira O dileseydi kullarını günaha meyletmeyecek özellikte yaratırdı. Ancak O bunu dilemedi, kullarını hem günah işlemeye hem de sevap kazanmaya kabiliyetli bir özellikte yarattı. Onlara irade verdi, kendi dilemesini de kulların iradeleri doğrultusunda yönlendirdi. Ancak hayra razı oldu, şerre razı olmadı. Allah dilese kuldaki kötülük yapma özelliğini ondan alır ve böylece bütün insanlar hidayete ermiş olurlardı. O zaman da imtihan hikmeti ortadan kalkar ve maksat hasıl olmazdı."

قُلْ هَلُمَّ شُهَدَٓاءَكُمُ الَّذٖينَ يَشْهَدُونَ اَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هٰذَاۚ فَاِنْ
شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَ الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا
وَالَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾

150. De ki: Allah şunu yasak etti, diye şehadet edecek şahitlerinizi getirin! Eğer onlar şahitlik ederlerse, sen onlarla beraber şahitlik etme; ayetlerimizi yalanlayanların ve ahiret gününe inanmayanların arzularına uyma. Onlar, Rablerine eş tutuyorlar.

Yüce Allah Resulüne, müşriklere, kendisinin koyduğu yasaklarla ilgili olarak, şahitlerini getirmelerini söylemesini, fakat onlar şahitler getirseler bile şahitlerinin arzularına uygun diyeceklerine uymamasını emretmektedir. Demek oluyor ki, Kur'an'ı ve ahiret gününü inkar edip Allah'a şirk koşanların şahitlikleri geçerli değildir.

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـٔاً
وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَاناًۚ وَلَا تَقْتُلُٓوا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍۜ نَحْنُ

نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ
وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهِ
لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾

151. De ki: Gelin Rabbinizin size neleri haram kıldığını okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana-babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin -sizin de onların da rızkını biz veririz-; kötülüklerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın ve Allah'ın yasakladığı cana haksız yere kıymayın! İşte bunlar Allah'ın size emrettikleridir. Umulur ki düşünüp anlarsınız.

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ وَاَوْفُوا
الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا وَاِذَا
قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى وَبِعَهْدِ اللّٰهِ اَوْفُوا ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهِ
لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٢﴾

[148] 152. Rüşd çağına erişinceye kadar, yetim malına, sadece en iyi tutumla yaklaşın; ölçü ve tartıyı adaletle yapın. Biz herkese ancak gücünün yettiği kadarını yükleriz. Söz söylediğiniz zaman, yakınlarınız dahi olsa adaletli olun, Allah'a verdiğiniz sözü tutun. İşte Allah, iyice düşünesiniz diye bunları emretti.

وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ
عَنْ سَبِيلِهِ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٥٣﴾

153. Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun. (Başka) yollara uymayın. Zira o yollar sizi Allah'ın yolundan ayırır. İşte sakınmanız için Allah size bunları emretti.

151. ayetten buraya kadar olan ayetlerde yer alan hükümlere **'On**

Emir' veya **'On Vasiyet'** denilir ki, bunlar bütün peygamberlerin şeriatlarında mevcuttur.

Yukarıdaki ayetlerde yer alan emirler şunlardır: 1. Allah'a şirk koşmayın; 2. Anne-babanıza iyilikte bulunun; 3. Yoksulluktan dolayı çocuklarınızı öldürmeyin; 4. Fahişeliklere yaklaşmayın; 5. Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı canlıyı öldürmeyin; 6. Kötü niyetle yetim malına yaklaşmayın; 7. Ölçüyü ve tartıyı eşit ve tam yapın; 8. Söz söylediğiniz zaman adil olun; 9. Ve Allah'a verdiğiniz sözleri yerine getirin. 10. cimrilik ve savurganlıktan kaçının. (Bu konuda daha geniş bilgi edinmek için bkz. Razı; X, 151 vd.; Elmalılı, III, 481 vd.; Ateş, II, 960 vd.; Öztürk, K.İsl., s 186)

ثُمَّ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذ۪ٓي اَحْسَنَ وَتَفْص۪يلًا لِكُلِّ شَيْءٍ
وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ بِلِقَٓاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٤﴾

154. Sonra iyilik edenlere nimetimizi tamamlamak, her şeyi açıklamak, hidayete erdirmek ve rahmet etmek maksadıyla Musa'ya da Kitab'ı (Tevrat'ı) verdik. Umulur ki, Rablerinin huzuruna varacaklarına iman ederler.

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَۙ ﴿١٥٥﴾

155. İşte bu (Kur'an), bizim indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Buna uyun ve Allah'tan korkun ki size merhamet edilsin.

Tevrat ve İncil Arapça olmayan dillerde indikleri için, Araplar bu durumu bahane ederek **'Biz onların dillerinden anlamıyoruz, dolayısı ile onlardaki bilgilere vakıf değiliz.'** diyebilirlerdi. İşte Cenab-ı Hakkın son peygambere Kur'an'i Kerim'i Arapça indirmesinin sebeplerinden biri de, Kur'an için böyle demelerini önlemektir. Devam eden ayetlerde bu husus açıklanmaktadır.

اَنْ تَقُولُٓوا اِنَّمَٓا اُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلٰى طَٓائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَاۖ وَاِنْ كُنَّا
عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِل۪ينَۙ ﴿١٥٦﴾

156. "Kitap, yalnız bizden önceki iki topluluğa (hıristiyanlara ve Yahudilere) indirildi, biz ise onların okumasından gerçekten habersizdik" demeyesiniz diye;

أَوْ تَقُولُوا لَوْ أَنَّا أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَى مِنْهُمْ فَقَدْ
جَاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَّبَ بِآيَاتِ
اللَّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ
بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿١٥٧﴾

157. Yahut "Bize de kitap indirilseydi, biz onlardan daha çok doğru yolda olurduk" demeyesiniz diye (Kur'an'ı indirdik). İşte size de Rabbinizden açık bir delil, hidayet ve rahmet geldi. Kim, Allah'ın ayetlerini yalanlayıp onlardan yüz çevirenden daha zalimdir! Ayetlerimizden yüz çevirenleri, yüz çevirmelerinden ötürü azabın en kötüsüyle cezalandıracağız.

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ
يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ
كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا قُلِ انْتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾

[149]158. Onlar ancak kendilerine meleklerin gelmesini veya Rabbinin gelmesini yahut Rabbinin bazı alametlerinin gelmesini bekliyorlar. Rabbinin bazı alametleri geldiği gün, önceden inanmamış ya da imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye artık imanı bir fayda sağlamaz. De ki: Bekleyin, şüphesiz biz de beklemekteyiz!

"Allah Teala bu ayette inkarcıların kendilerine, görebilecekleri bir melek veya Allah bizzat gelmedikçe ya da Peygamber'in haber verdiği kıyamet gününe dair bazı alametler görülmedikçe inanmayacaklarını, ama böyle bir alamet geldiği gün de onların imanlarının kabul edilmeyeceğini bildirmektedir. Bu alametler de hadislerde: bir duman

zuhuru, yer hayvanının çıkması, doğuda, batıda ve Arabistan da bazı yerlerin batması, Deccal'ın çıkması, güneşin batıdan doğması, Ye'cüc ve Me'cüc'ün çıkması ve Aden tarafında bir ateşin zuhuru gibi vakalar olarak bildirilmiştir."

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللّٰهِ
ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿١٥٩﴾

159. Dinlerini parça parça edip guruplara ayrılanlar var ya, senin onlarla hiçbir ilişkin yoktur. Onların işi ancak Allah'a kalmıştır. Sonra Allah onlara yaptıklarını bildirecektir.

"Reslullah (s.a.) şöyle buyurdu: 'Yahudiler yetmiş bir gruba ayrıldı, birinden başka hepisi cehennemdedir. Benim ümmetim de yetmiş üç gruba ayrılacaktır, birinden başkası hepisi cehennemdedir'. O kurtuluşa eren grup kimdir ya Resulullah sorusuna cevaben 'onlar benim ve ashabımın gittiği yoldan gidenlerdir' dedi".

Gerek ayet metni ve gerekse, açıklama bölümünde yer alan Hz. Peygamberin hadislerinden anlaşılacağı üzere, bu ayet, her ne kadar o devirdeki Mekke müşriklerini kast ediyorsa da genel manada ve geleceğe ait çok önemli bir konuya işaret etmektedir:

Yahudilerin o anda içinde bulundukları bölünmüşlük haline benzer ayrılıkların, gelecekte, İslam toplulukları içerisinde de meydana geleceği ve bunlardan sadece, Kur'an'a ve İslam akidesine bağlı kalan bir tanesinin dışında diğerlerinin, tamamen İslam dışı olacağı hususudur.

Ne zaman ve nerede olursa olsun, İslam'a aykırı, birlik ve beraberliği bozan, tevhit akidesini sarsacak, bir takım yorum ve tevillere baş vurmak suretiyle, İslam didinin aslını, kişisel çıkar, siyasi amaç ve isteklere uygun bir şekilde bozucu ve yıkıcı girişimler, ayet ve hadis diliyle yasaklanmaktadır.

Hadisi şerifte işaret edilen rakam elbette ki tadat edici değildir. Sadece ortaya çıkacak hiziplerin çokluğuna işaret için kullanılmıştır. Bunlardan sadece bir tanesinin meşru olacağı açıklığı karşısında, herkesin başını iki eli arasına alıp iyice düşünme zamanı gelip geçmiştir bile... (Ayrıca krş. 3/105)

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ اَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزٰى اِلَّا مِثْلَهَا
وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾

160. Kim (Allah huzuruna) iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır. Kim de kötülükle gelirse o sadece getirdiğinin dengiyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar.

قُلْ اِنَّن۪ي هَدٰين۪ي رَبّ۪ي اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ د۪ينًا قِيَمًا مِلَّةَ اِبْرٰه۪يمَ
حَن۪يفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٦١﴾

161. De ki: Şüphesiz Rabbim beni doğru yola, dosdoğru dine, Allah'ı birleyen İbrahim'in dinine iletti. O, ortak koşanlardan değildi.

"Mealde kurban olarak tercüme ettiğimiz 'nüsük' kelimesi bazı müfessirlerce ibadet olarak açıklanmaktadır."

قُلْ اِنَّ صَلَات۪ي وَنُسُك۪ي وَمَحْيَايَ وَمَمَات۪ي لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَۙ ﴿١٦٢﴾

162. De ki: Şüphesiz benim namazım, kurbanım, hayatım ve ölümüm hepsi alemlerin Rabbi Allah içindir.

لَا شَر۪يكَ لَهُۚ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا۬ اَوَّلُ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿١٦٣﴾

163. O'nun ortağı yoktur. Bana sadece bu emrolundu ve ben Müslümanların ilkiyim.

قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغ۪ي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍۜ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ اِلَّا عَلَيْهَاۚ
وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىۚ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
ف۪يهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿١٦٤﴾

164. De ki: Allah her şeyin Rabbi iken ben ondan başka Rab mı arayacağım? Herkesin kazanacağı yalnız kendisine aittir. Hiçbir suçlu başkasının suçunu yüklenmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinizedir. Ve

O, uyuşmazlığa düştüğünüz gerçeği size haber verecektir. (Daha geniş bilgi içn bkz. Razı, X, 268 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, IV, 349 vd.; Ayrıca İsra 17/15; Fatir 35/18; Zümer 39/7; Necm 53/38)

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ
لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦٥﴾

165. Sizi yeryüzünün halifeleri kılan, size verdiği (nimetler) hususunda sizi denemek için kiminizi kiminizden derecelerle üstün kılan O'dur. Şüphesiz Rabbin, cezası çabuk olandır ve gerçekten O, bağışlayan merhamet edendir.

EN'AM SURESİNİN SONU

7-A'RAF SURESİ-39

سُورَةُ الْأَعْرَافِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

A'raf suresi, resmi düzenlemede yedinci ve iniş sırasına göre de 39. sırada yer almaktadır. Uzunluk bakımından, Kur'an'ı kerim'in üçüncü, Mekke'de inen surelerin birincisidir. Aynı zamanda birden çok harfle (huruf-u mukattaa) ile başlayan ilk suredir. 'Mikat', 'Misak' ve 'Elif lam Mim Sad', diğer isimleridir. 46. ayette, Cennet ile Cehennem arasında yüksek bir yer olduğu bildirilen 'A'raf' ve oradakilerin zikrinden söz edildiği için sureye bu isim verilmiştir. Hz. Musa'nın 143. ayette zikredilen mikat'a çıkması sebebiyle Mikat, 172. ayette bahsedilen Allah'ın ezelde ruhlardan söz almasına izafeten de Misak adlarıyla da isimlendirildiği ifade edilmektedir. Birkaç ayet dışında surenin, Mekke'de nazil olduğu anlaşılmaktadır. Bir görüşe göre 163-172. ve çoğunluk görüşüne göre de 163-171. ayetlerinin Medine'de nazil olduğu ifade edilmektedir.

A'raf suresi'nin ana teması, En'am Suresinin, bütünü ile açıklanıp ispat edilen esasları ve prensipleri, bir kere daha en ince ayrıntılarına kadar şerh edip açıklamak ve baştan sona, insanlarla ilgili sorumluluk ve deneme ilkelerinin işleyişilerinin, anlaşılır bir biçimde ortaya konması, şeklinde oluşmaktadır.

En'am suresi, 92. ayetinin hedef ve kapsamı, adeta bu surede eski deyim ile neşvünema (gelişip büyüme, kemale erme) bulmaktadır.

Her iki surenin de ana konusunu, Mekke'de nazil olan bütün surelerde olduğu gibi, iman, inanç, itikat gibi ana esaslar, tek kelime ile 'akide' teşkil etmektedir.

Bütün surelerin kendilerine has özel bir metodu ve üslubu vardır; fakat sonuçta gaye ve ulaşılması hedeflenen sonuçlar bakımından,

olağanüstü bir birlik ve beraberlik içinde, birbirleri ile örtüştükleri görülmektedir.

En'am suresi, daha ağırlıklı olarak, Arapların cahiliye dönemini kendisine konu almakta, o dönemle ilgili bütün sorunları, daha önce de belirttiğimiz gibi eksiksiz bir biçimde sonuçlandırmaktadır.

A'raf suresi ise, baştan sona insanlık tarihi içerisinde, bir nevi gezinti yapmamıza vesile olmaktadır. Melei Ala (Yüce Topluluk)'tan başlayan yolculuk, dünyaya ulaştıktan sonra, Hz. Adem'e ve onu takip eden resuller, nebiler ve onların topluluklarının oluşturduğu kafilelerle, Hz. Muhammede ve oradan da günümüze kadar gelmekte, daha sonra kıyamete ve ebedi hayata kadar uzanmaktadır.

Nesillerin birbirini takip etmesi surecinde, insanların her dönemde takındıkları tavırlara karşı, tebliğ etmekle görevli olanların, tercih ettikleri metotlar ve takındıkları tavırla, zaman zaman onlara hazırlanan tuzaklara rağmen, Allah'a giden doğru yoldaki yolculuğun, aksamadan nasıl devam ettirildiği; yalanlayanların akıbetleri konularında dünya ve ahiretteki durumları ile, inananlarla ilgili verilen çeşitli müjdelerle süslenmiş haberler; bütün bunlar ve bunlarla ilgili konuların adeta içinde yaşanılan canlı bir serüven gibi sunulup yaşatıldığı bir süreç...

'Surede, Arapların bazı düşünceleri, gelenekleri, ibadetleri, münkirlerin Hz. Muhammed (s.a.v.) karşısındaki inatçı tutumları anlatılmakta, akidelerinin bozukluğuna dikkat çekilmekte; Mü'minlerin ve kafirlerin ahiretteki durumları tasvir edilmekte ve Allah'ın birliğine, kanıtlar sunulmaktadır.

Burada Adem kıssası, biraz daha geniş olarak anlatıldığı gibi, geçmiş peygamberlerin kıssaları, özellikle İsrail Oğullarının Fir'avn ile ilişkileri, Mısırdan sonraki davranışları daha geniş olarak anlatılmakta, kıssa olayları arasında öğütler verilmekte, uyarılar yapılmaktadır.' (Ateş)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

الٓمٓصٓ ﴿١﴾

[150]1. Elif. Lam. Mim. Sad.

كِتَابٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فٖى صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنْذِرَ بِهٖ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنٖينَ ﴿٢﴾

2. (Bu), kendisiyle insanları uyarman, inananlara öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Artık bu hususta kalbinde bir şüphe olmasın.

اِتَّبِعُوا مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَٓاءَ قَلٖيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾

3. Rabbinizden size indirilene (Kur'an'a) uyun. O'nu bırakıp da başka dostların peşlerinden gitmeyin. Ne kadar da az öğüt alıyorsunuz!

وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا فَجَٓاءَهَا بَاْسُنَا بَيَاتًا اَوْ هُمْ قَٓائِلُونَ ﴿٤﴾

4. Nice memleketler var ki biz onları helak ettik. Azabımız onlara geceleyin yahut gündüz istirahat ederlerken geldi

"Allah Teala, Lüt peygamber'in kavmini gece, Şuayb peygamber'in kavmini de gündüz helak etmiştir."

Yüce Allah, peygamber'ine tebliğ ve uyarı yapmasını, kafirlerin de bunlara uymasını emrettikten sonra, bunlara uymayanlara ve imandan yüz çevirenlerin hak edip çarptırılacakları cezaya, cezanın şekline ve zamanına işaret buyurmaktadır.

فَمَا كَانَ دَعْوٰيهُمْ اِذْ جَٓاءَهُمْ بَاْسُنَٓا اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا اِنَّا كُنَّا ظَالِمٖينَ ﴿٥﴾

5. Azabımız onlara geldiğinde çağırışları, "Biz gerçekten zalim kişilermişiz" demelerinden başka bir şey olmadı.

فَلَنَسْـَٔلَنَّ الَّذٖينَ اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ الْمُرْسَلٖينَ ﴿٦﴾

6. Elbette kendilerine peygamber gönderilen kimseleri de, gönderilen peygamberleri de mutlaka sorguya çekeceğiz!

"Ümmetlere peygamberlerine inanarak yolundan gidip gitmedikleri, peygamberlere de tebliğ vazifesini yapıp yapmadıkları sorulacaktır."

فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَٓائِبِينَ ﴿٧﴾

7. Ve onlara (olup bitenleri) tam bir bilgi ile mutlaka anlatacağız. Biz, onlardan uzak değiliz.

Yüce Allah, herkesin yaptıklarından haberi olduğunu, zamanı gelince de yaptıklarının kendilerine anlatılacağını, kötülük yapanların yaptıklarını gizleme gayretlerinin faydasız olduğunu bildirmektedir.

وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّۚ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾

8. O gün tartı haktır. Kimin (sevap) tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

Bu ve izleyen ayette, iyi ve kötü amel yapanların amellerinin teraziye vurulacağı, sevabı fazla gelenlerin kurtulacağı, günahı ağır gelenin de cezasını çekeceği, kıyamet gününde ölçünün (vezinin) herkes için hak ve dünyada iken yaptıklarını görüp anlama bakımından başlıca yol olduğu bildirilmektedir.

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾

9. Kimin de tartıları hafif gelirse, işte onlar, ayetlerimize karşı haksızlık ettiklerinden dolayı kendilerini ziyana sokanlardır. (8 ve 9. ayetlerle ilgili daha fazla ayrıntılar için bkz. Razı, X, 290 vd.; Ayrıca bkz. Kehf 18/105; Enbiya 21/47)

وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْاَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَۜ قَل۪يلاً مَا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾

10. Doğrusu biz sizi yeryüzüne yerleştirdik ve orada size geçim vasıtaları verdik. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!

وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَۗ فَسَجَدُٓوا اِلَّٓا اِبْل۪يسَۜ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِد۪ينَ ﴿١١﴾

11. Andolsun sizi yarattık, sonra size şekil verdik, sonra da meleklere, adem'e secde edin! diye emrettik. İblis'in dışındakiler secde ettiler. O secde edenlerden olmadı.

Ayeti kerime, "Sizi yarattık, sonra size şekil verdik, sonra meleklere, Adem'e secde edin dedik" ifadesiyle Adem'in birden bire değil bir süreç içerisinde yaratılmış olduğunu hatırlatmaktadır. Çünkü önce insanın esas maddesi yaratılmış, sonra ona insan şekli verilmiş, sonra da duyularını kazanıp Adem durumuna gelince, meleklere ona boyun eğmeleri emredilmiştir. 'Kün' emri ile yaratılması elbette ki Allah'ın kudreti dahilindedir. Ayetteki yöntemin uygulanış sebebini Allah bilir. (Bkz. Esed, s.270/10 no.açk; Bakara 2/30-34; Sad 38/76)

قَالَ مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَ قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَن۪ي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ
مِنْ ط۪ينٍ ﴿١٢﴾

[151]12. Allah buyurdu: Ben sana emretmişken seni secde etmekten alıkoyan nedir? (İblis): Ben ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın, dedi.

قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ اَنْ تَتَكَبَّرَ ف۪يهَا فَاخْرُجْ اِنَّكَ مِنَ الصَّاغِر۪ينَ ﴿١٣﴾

13. Allah: Öyle ise, "İn oradan!" Orada büyüklük taslamak senin haddin değildir. Çık! çünkü sen aşağılıklardansın! buyurdu.

قَالَ اَنْظِرْن۪ي اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤﴾

14. İblis: Bana,(insanların) tekrar dirilecekleri güne kadar mühlet ver, dedi.

قَالَ اِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَر۪ينَ ﴿١٥﴾

15. Allah: Haydi, sen mühlet verilenlerdensin, buyurdu.

قَالَ فَبِمَا اَغْوَيْتَن۪ي لَاَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَق۪يمَ ﴿١٦﴾

16. İblis dedi ki: Öyle ise beni azdırmana karşılık, and içerim ki, ben de onları saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım.

ثُمَّ لَآتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ ۖ
وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ ﴿١٧﴾

17. "Sonra elbette onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım ve sen, onların çoklarını şükredenlerden bulmayacaksın!" dedi. (Ayrıca bkz. Bakara 2/35; Ta-Ha 20/120)

قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْءُومًا مَدْحُورًا ۖ لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٨﴾

18. Allah buyurdu: Haydi, yerilmiş ve kovulmuş olarak oradan çık! Andolsun ki, onlardan kim sana uyarsa, sizin hepinizi cehenneme dolduracağım!

"İblis, Allah'ın emrine karşı gelip Adem'e secde etmeyince, Allah onu Cennetten veya meleklerin içindeki yüksek makamından kovdu. Bunun üzerine Allah Teala ile İblis arasında yukarıdaki konuşma meydana geldi. Neticede Allah ona kıyamete kadar yaşama ve insanları doğru yoldan şaşırtma fırsatı verdi. Fakat kim İblise uyarsa, onu da İblis ile beraber cehenneme atacağını haber verdi."

وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَٰذِهِ
الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾

19. (Allah buyurdu ki) : Ey Adem! Sen ve eşin cennette yerleşip dilediğiniz yerden yiyin. Ancak şu ağaca yaklaşmayın! Sonra zalimlerden olursunuz. (11-19. ayetlerle ilgili daha geniş ayrıntılar için bkz. Razı, X, 296 vd.; Elmalılı, III, 509 vd.; Öztürk, K.İsl., s.103; Nüz. kon. Emiroğlu, V, 4 vd.)

فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْآتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهَاكُمَا
رَبُّكُمَا عَنْ هَٰذِهِ الشَّجَرَةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ ﴿٢٠﴾

20. Derken şeytan, birbirine kapalı ayıp yerlerini kendilerine göstermek için onlara vesvese verdi ve: Rabbiniz size bu ağacı sırf melek olursunuz veya ebedi kalanlardan olursunuz diye yasakladı, dedi.

وَقَاسَمَهُمَٓا اِنّ۪ي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِح۪ينَۙ ﴿٢١﴾

21. Ve onlara: Ben gerçekten size öğüt verenlerdenim, diye yemin etti.

فَدَلّٰيهُمَا بِغُرُورٍۚ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا
يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِۜ وَنَادٰيهُمَا رَبُّهُمَٓا اَلَمْ اَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا
الشَّجَرَةِ وَاَقُلْ لَكُمَٓا اِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُب۪ينٌ ﴿٢٢﴾

22. Böylece onları hile ile aldattı. Ağacın meyvesini tattıklarında ayıp yerleri kendilerine göründü. Ve cennet yapraklarından üzerlerini örtmeye başladılar. Rableri onlara: Ben size o ağacı yasaklamadım mı ve şeytan size apaçık bir düşmandır, demedim mi? diye nida etti.

Bu arada ayet hükmünün, ilahi ve tarihi bir özelliğini dikkatlerinize sunmak istiyoruz: Bildiğimiz kadarıyla, ilk insan, ayette belirtilen yasak meyveyi yemek suretiyle ilk suçunu işlemiş ve ilk cezasını da edep yerlerinin açılması şeklinde görmüştür. İlk cezanın ayıp yerlerinin açılması olarak seçilmesi, bize çok düşündürücü gelmekte ve aynı zamanda özellikle günümüz şartlarında, ibret alınması gereken önemli bir uyarı olarak görünmektedir. Yoksa insanlık, ilk başladığı yere geri mi dönmektedir?...

قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَٓا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ ﴿٢٣﴾

[152]23. (Adem ile eşi) dediler ki: Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan mutlaka ziyan edenlerden oluruz.

قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّۚ وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلٰى ح۪ينٍ ﴿٢٤﴾

24. Allah: Birbirinize düşman olarak inin! Sizin için yeryüzünde bir süreye kadar yerleşme ve faydalanma vardır, buyurdu. (Bkz. Esed, s.273/16 no.açk.)

قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ﴿٢٥﴾

25. "Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve orada (diriltilip) çıkarılacaksınız" dedi.

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسُ التَّقْوَى
ذَٰلِكَ خَيْرٌ ذَٰلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٢٦﴾

26. Ey Adem oğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecek elbise yarattık. Takva elbisesi. İşte o daha hayırlıdır. Bunlar Allah'ın ayetlerindendir. Belki düşünüp öğüt alırlar (diye onları indirdi).

"Takva elbisesi, bazı alimler tarafından haya, salih amel, yüzdeki hoş çehre, tevazu belirtisi olan sert ve yün elbise, savaşlarda giyilen zırh ve miğfer, Allah korkusu, emrettiği ve yasakladığı konularda Allah'tan sakınmayı şiar edinme şekillerinde yorumlanmıştır."

Ayette sözü edilen elbiseler konusunda, zaman içerisinde ve değişik alimler tarafından yapılan yorumlar bunlardır.

Bu konunun daha kolay anlaşılması için ayette anılan elbiseleri, ayet içeriğine de sadık kalarak üç çeşit olarak ayırmak olasıdır. (Değişik surelerde soğuk ve sicaktan koruyacak; tanınmayı önleyip giyinenleri eziyet edilmekten sakındıracak ve savaşta koruyucu zırh şeklindeki elbise türlerinden de söz edilmektedir.)

Birincisi; ibadet ederken vücudun zorunlu olarak kapatılması gereken yerlerini örten elbise;

İkincisi, normal yaşam içerisinde, giyinen kimsenin arzu ettiği ya da toplum içerisinde yaygın kanaate göre herkesin süs elbisesi olarak vasıflandırdığı şekildeki elbiseler;

Üçüncüsü de takva yönünden daha titiz ve dikkatli olanların giymek üzere tercih edebilecekleri elbiselerdir.

Elbiselerin bu şekilde çeşitlendirilmesi, bir yönüyle Müslümanların, takva bakımından derecelendirilmelerine uygun düşmektedir. Zorlama söz konusu değildir. Ayette elbiselerin üç çeşit'e ayrılmış olması, ayrıca takva elbisesinin daha hayırlı olduğu uyarısı, her hangi bir türdeki elbisenin zorunlu kılınmadığına, elbise seçmekte herkesin özgür fakat sonuçlarını da göz ardı etmemesi uyarısıdır. Bu da, onu kullanacakların, birini diğerine tercih etme tabii sonucunu da beraberinde getirmektedir. Eğer böyle bir serbesti ve tercih söz konusu olmasa idi, 'giyilecek elbise şöyle olacak' denilir, elbiseleri türlere ayırmaya gerek kalmazdı.

Din seçme başta olmak üzere, dini konuların tamamında, doğrusu ile yanlışı ve sonuçlarını da açıkladıktan sonra bireyin, özgür iradesiyle seçimini yapması için, yine tam bir özgür alan sunan Yüce Dinimizin, bu bağlamda farklı düşünce sergilemesi düşünülmemelidir. O halde, dileyen dilediği elbiseyi seçer ve kullanır; fakat onun sonuçlarına da katlanmayı göze almış olur. Bu durumda giyim kuşam ile ilgili gereksiz dış zorlamalar yersizdir. Meğer ki örtülü amaçlar işin içine karıştırılmasın.

Elbise ve örtünmelerle ilgi sözü edilen başka surelerdeki ayetler ve içerikleri ile ilgili gerekli açıklamalar sıraları geldikçe yapılacaktır.

يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ
عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْآتِهِمَا إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ
لَا تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٧﴾

27. Ey adem oğulları! Şeytan, ana-babanızı, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi sizi de aldatmasın. Çünkü o ve yandaşları, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Şüphesiz biz şeytanları, inanmayanların dostları kıldık.

"Şeytan da cinlerden olduğu için insanların göremeyeceği şekilde insanlara yaklaşır ve onlara vesvese verir. Şeytanların insanlara göründüğünü ifade eden bazı rivayetlerde vardır."

Bakara suresinin 257. ayetinde 'Allah inananların dostudur... inkar

edenlere gelince onların dostları tağuttur...' buyurulmaktadır. Bundan anlaşılan, şeytanın dostu olanları şeytan, istediği gibi aldatır. İstediğini yaptırır ve istediği gibi de azdırır. Allah'ın dostu olan inananlara ise şeytan hiçbir şekilde etkili olamaz. (Ayrıca bkz. Nahl 16/99-100; İsra 17/65; Hicr 15/42)

وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءَنَا وَاللَّهُ أَمَرَنَا بِهَا ۗ
قُلْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ ۖ أَتَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾

28. Onlar bir kötülük yaptıkları zaman: "Babalarımızı bu yolda bulduk. Allah da bize bunu emretti" derler. De ki: Allah kötülüğü emretmez. Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz? (19-28 ayetleri ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Razı, X, 319 vd.)

قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ ۖ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ
مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۚ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ ﴿٢٩﴾

29. De ki: Rabbim adaleti emretti. Her secde ettiğinizde yüzlerinizi O'na çevirin ve dini yalnız Allah'a has kılarak O'na yalvarın. İlkin sizi yarattığı gibi (yine O'na) döneceksiniz. (Ayrıca bkz. al-i İmran 3/18; Enbiya 21/104)

فَرِيقًا هَدَىٰ وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ ۗ إِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ
اللَّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٠﴾

30. O, bir gurubu doğru yola iletti, bir guruba da sapıklık müstahak oldu. Çünkü onlar Allah'ı bırakıp şeytanları kendilerine dost edindiler. Böyle iken kendilerinin doğru yolda olduklarını sanıyorlar.

"Allah Teala bir grup insanı hidayete erdirmiştir; bunlar Allah'ın gösterdiği doğru yoldan ayrılmazlar. Fakat bir grup insan da vardır ki doğru yolu istemedikleri için Allah da onları kendi hallerine bırakmıştır. Bunlar sapık yolda gittikleri halde kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar. Asıl yanlışlıkları da bundan gelmektedir." (29-30 ayetlerle ilgili ayrıntılar için bkz. Razı, X, 337 vd.)

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا
يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾

[153]31. Ey Adem oğulları! Her secde edişinizde güzel elbiselerinizi giyin; yiyin, için, fakat israf etmeyin; çünkü Allah israf edenleri sevmez.

"İslam dininde temizlik ve güzelliğe önem verilmiştir. İnsanların avret yerlerini örtecek derecede bir elbise giymeleri şarttır. Fakat israfa kaçmamak kaydıyla her Müslüman'ın ibadet esnasında en güzel ve en temiz elbisesini giymesi sünnettir." (Bkz. Öztürk, K.İsl., s.104; Nüz. Kon. bkz. Emiroğlu, V, 9 vd.; Ayrıca bkz. Araf 7/26; Nur 24/31)

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ
لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ
لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾

32. De ki: Allah'ın kulları için yarattığı süsü ve temiz rızıkları kim haram kıldı? De ki: Onlar, dünya hayatında, özellikle kıyamet gününde müminlerindir. İşte bilen bir topluluk için ayetleri böyle açıklıyoruz.

"Ayette şükrünü eda etme yönüyle dünya nimetlerine esasen müminlerin layık olduğu, ahirette ise tüm nimetlerin yalnız müminlere ait olacağı belirtilir ki, bu durum, Allah'ın rahman ve rahim sıfatlarının bir sonucudur." (Ayrıntılar için bkz. Razı, X, 346 vd.; Ayrıca bkz. Fatiha 1/2-3)

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ
الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

33. De ki: Rabbim ancak açık ve gizli kötülükleri, günahı ve haksız yere sınırı aşmayı, hakkında hiçbir delil indirmediği bir şeyi, Allah'a ortak koşmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır. (Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, V, 14 vd.; Bkz. Bakara 2/98)

Bağy: Haksız yere isyan demektir. Başkasının malına, canına ve ırzına saldırma anlamında da kullanılmaktadır. Ayrıca devlet düzenine

karşı isyan etmeyi kapsamı içine almaktadır. (Ayrıca bkz. Allah günahkarları sevmez. Bakara 2/276, Nisa 4/107; Bile bile işlenen günah, Maide 5/2; Günah işlemekte ısrar, al-i İmran 3/135; En'am 6/120; Casiye 45/7; Günahı Allah'tan saklamayıp kullardan saklamak, Nisa 4/108; Furkan 25/58)

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌۚ فَاِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَاْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٤﴾

34. Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir saat geri kalırlar ne de bir saat ileri gidebilirler.

"Her ümmet, her millet ve her devletin Allah tarafından tayin edilmiş bir ömrü vardır. O vakit geldiğinde onu ne bir saat ileri ne de bir saat geri alabilirler. Milletler ve devletler, fertler gibidir, kurulur, gelişir, duraklar, geriler nihayet yıkılır ve yok olurlar. Bunların kısa ya da uzun ömürlü oluşu, toplumun maddi ve manevi yapısının sağlamlığına bağlıdır. Bu durum tayin edilmiş ecele aykırı değildir. Zira Yüce Allah toplumun durumuna göre ecelini tayin eder." (Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, X, 354; Ayrıca Yunus 10/49; Hicr 15/4-5-8; Nahl 16/61; Müminün 23/43; Vakıa 56/60; Münafikun 63/11)

يَا بَن۪ٓي اٰدَمَ اِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ اٰيَات۪يۙ فَمَنِ اتَّقٰى وَاَصْلَحَ
فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٥﴾

35. Ey Adem oğulları! Size kendi içinizden ayetlerimi anlatacak peygamberler gelir de kim (onlara karşı gelmekten) sakınır ve kendini ıslah ederse, onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.

وَالَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَٓا اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ
ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٣٦﴾

36. Ayetlerimizi yalanlayanlar ve büyüklenip onlardan yüz çevirenler var ya, işte onlar ateş ehlidir. Onlar orada ebedi kalacaklardır.

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِه۪ۜ اُو۬لٰٓئِكَ يَنَالُهُمْ
نَص۪يبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْۙ قَالُٓوا اَيْنَ مَا

كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ
اَنَّهُمْ كَانُوا كَافِر۪ينَ ﴿٣٧﴾

37. Allah'a iftira eden ya da O'nun ayetlerini yalanlayandan daha zalim kimdir! Onların kitaptaki nasipleri kendilerine erişecektir. Sonunda elçilerimiz (melekler) gelip canlarını alırken "Allah'ı bırakıp da tapmakta olduğunuz tanrılar nerede?" derler. (Onlar da) "Bizden sıvışıp gittiler" derler. Ve kafir olduklarına dair kendi aleyhlerine şahitlik ederler. (35, 36 ve 37. ayetlerle ilgili olarak bkz. Razı, X, 355 vd.)

قَالَ ادْخُلُوا ف۪ٓي اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ فِي النَّارِۜ كُلَّمَا
دَخَلَتْ اُمَّةٌ لَعَنَتْ اُخْتَهَاۜ حَتّٰٓى اِذَا ادَّارَكُوا ف۪يهَا جَم۪يعًاۙ قَالَتْ اُخْرٰيهُمْ
لِاُو۫لٰيهُمْ رَبَّنَا هٰٓؤُ۬لَٓاءِ اَضَلُّونَا فَاٰتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِۜ قَالَ لِكُلٍّ
ضِعْفٌ وَلٰكِنْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾

[154]38. Allah buyuracak ki: "Sizden önce geçmiş cin ve insan toplulukları arasında siz de ateşe girin!" Her ümmet girdikçe yoldaşlarına lanet edecekler. Hepsi birbiri ardından orada (cehennemde) toplanınca, sonrakiler öncekiler için, "Ey Rabbimiz! Bizi işte bunlar saptırdılar! Onun için onlara ateşten bir kat daha fazla azap ver!" diyecekler. Allah da: Zaten herkes için bir kat daha fazla azap vardır, fakat siz bilmezsiniz, diyecektir.

"Toplumu yanlış yolda yürüten liderlere hem kendi kafirliklerinden hem de başkalarını doğru yoldan saptırdıklarından ötürü; bunların peşinden gidenlere de hem kafir olduklarından hem de sapık liderleri taklit etmelerinden dolayı iki kat azap edilecektir." (Bkz. Esed, s.277/29 no.açk; Ayrıca bkz. Nahl 16/25)

وَقَالَتْ اُو۫لٰيهُمْ لِاُخْرٰيهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوقُوا
الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ۟ ﴿٣٩﴾

39. Öncekiler de sonrakilere derler ki: Sizin bize bir üstünlüğünüz yok. O halde siz de yaptıklarınıza karşılık azabı tadın!

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ
وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّىٰ يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ﴿٤٠﴾

40. Bizim ayetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyeceklerdir! Suçluları işte böyle cezalandırırız!

"Bu ayetteki **'cemel'** kelimesini meşhur olmayan kıraat şekillerine dayanarak Kur'an daki edebi tasvire uygun düşmediğini, deve ile iğne deliği arasında bir münasebet bulunmadığını ileri sürenler vardır. Bunun için kelimenin diğer kıraatteki **'kalın ip'** yani halat manasını tercih ederler. Ancak, umumun kıraatı göz önüne alınarak **'deve'** manası tercih edilmiştir. Devenin iğne deliğinden geçmesi, imkansızlık bildirir. Buna göre ayetin manası: 'onlar asla cennete giremez.' Ya da 'çok zor girerler' demektir." (Bkz. Esed, s.278/32 no.açk.; A'raf 7/36)

لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾

41. Onlar için cehennem ateşinden döşekler, üstlerine de örtüler vardır. İşte zalimleri böyle cezalandırırız! (Bkz. Razı, X, 366)

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا أُولَٰئِكَ
أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٤٢﴾

42. İnanıp da iyi işler yapanlara gelince -ki hiç kimseye gücünün üstünde bir vazife yüklemeyiz- işte onlar, cennet ehlidir. Orada onlar ebedi kalacaklar.

"Ayeti kerimede Yüce Allah'ın emir ve yasaklarının insan gücü üstünde ve yapılamayacak bir olmadığı açıkça ifade edilmekte ve salih amel işleyenlere cennet vaat edilmektedir." (Ayrıca bkz. Bakara 2/286)

وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُۚ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي هَدٰينَا لِهٰذَاۗ وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَٓا اَنْ هَدٰينَا اللّٰهُۚ لَقَدْ جَٓاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّۜ وَنُودُٓوا اَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ اُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

43. (Cennette) onların altlarından ırmaklar akarken, kalplerinde kinden ne varsa hepsini çıkarıp atarız. Ve onlar derler ki: "Hidayetiyle bizi (bu nimete) kavuşturan Allah'a hamdolsun! Allah bizi doğru yola iletmeseydi bizzat, kendi kendimize doğru yolu bulacak değildik. Hakikaten Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler." Onlara: İşte size cennet; yapmış olduğunuz iyi amellere karşılık ona varis kılındınız diye seslenilir. (Bkz. Razı, X, 370)

وَنَادٰٓى اَصْحَابُ الْجَنَّةِ اَصْحَابَ النَّارِ اَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّاۜ قَالُوا نَعَمْۚ فَاَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ اَنْ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِم۪ينَۙ ﴿٤٤﴾

[155]44. Cennet ehli cehennem ehline: Biz Rabbimizin bize vaad ettiğini gerçek bulduk, siz de Rabbinizin size vadettiğini gerçek buldunuz mu? diye seslenir. "Evet!" derler. Ve aralarından bir çağrıcı, Allah'ın laneti zalimlerin üzerine olsun! diye bağırır.

اَلَّذ۪ينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًاۚ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ كَافِرُونَۢ ﴿٤٥﴾

45. Onlar, Allah yolundan alıkoyan ve onu eğip bükmek isteyen zalimlerdir. Onlar ahireti de inkar edenlerdir.

وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌۚ وَعَلَى الْاَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمٰيهُمْۚ وَنَادَوْا اَصْحَابَ
الْجَنَّةِ اَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْۜ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾

46. İki taraf (cennetlikler ve cehennemlikler) arasında bir perde ve A'raf üzerinde de herkesi simalarından tanıyan adamlar vardır ki, bunlar henüz cennete giremedikleri halde (girmeyi) umarak cennet ehline: "Selam size!" diye seslenirler.

"A'raf, cennet ile cehennem arasında yüksek bir alandır ki, sevapları ve günahları eşit olanlar Allah'ın dilediği bir zamana kadar burada kalacaklar; daha sonra Allah'ın affına nail olarak onlar da cennete gireceklerdir." (Ayrıca bkz. Esed, s.279/37 no.açk.)

وَاِذَا صُرِفَتْ اَبْصَارُهُمْ تِلْقَٓاءَ اَصْحَابِ النَّارِۙ قَالُوا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ
الظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

47. Gözleri cehennem ehli tarafına döndürülünce de: Ey Rabbimiz! Bizi zalimler topluluğu ile beraber bulundurma! derler.

وَنَادٰٓى اَصْحَابُ الْاَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمٰيهُمْ قَالُوا مَٓا اَغْنٰى عَنْكُمْ
جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٨﴾

48. (Yine) A'raf ehli simalarından tanıdıkları birtakım adamlara seslenerek derler ki: "Ne çokluğunuz ne de taslamakta olduğunuz büyüklük size hiçbir yarar sağlamadı.

اَهٰٓؤُلَٓاءِ الَّذِينَ اَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَةٍۜ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَٓا
اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٤٩﴾

49. Allah'ın, kendilerini hiçbir rahmete erdirmeyeceğine dair yemin ettiğiniz kimseler bunlar mı?" (ve cennet ehline dönerek): "Girin cennete; artık size korku yoktur ve siz üzülecek de değilsiniz" (derler).

وَنَادٰٓى اَصْحَابُ النَّارِ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اَنْ اَفٖيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَٓاءِ اَوْ مِمَّا
رَزَقَكُمُ اللّٰهُۜ قَالُٓوا اِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرٖينَۙ ﴿٥٠﴾

50. Cehennem ehli, cennet ehline: Suyunuzdan veya Allah'ın size verdiği rızıktan biraz da bize verin! diye seslenirler. Onlar da: Allah bunları kafirlere haram kılmıştır, derler. (44-50. ayetlerle ilgili olarak bkz. Razı, X, 366-389; Nüz. Kon. Emiroğlu, V, 22 vd.)

اَلَّذٖينَ اتَّخَذُوا دٖينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَاۚ فَالْيَوْمَ
نَنْسٰيهُمْ كَمَا نَسُوا لِقَٓاءَ يَوْمِهِمْ هٰذَاۙ وَمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا
يَجْحَدُونَ ﴿٥١﴾

51. O kafirler ki, dinlerini bir eğlence ve oyun edindiler de dünya hayatı onları aldattı. Onlar, bu günleri ile karşılaşacaklarını unuttukları ve ayetlerimizi bile bile inkar ettikleri gibi biz de bugün onları unuturuz.

İnkar etmeleri sebebiyle zalimlik sıfatına müstahak görülenlerle ilgili olarak: (Bkz. Bakara 2/165, 254; Maide 5/29; En'am 6/33; Yunus 10/39, 52; Hud 11/19, 113; İbrahim 14/22; Enbiya 21/29; Meryem 19/72; Furkan 25/37, 207; Müminün 23/52; Şura 42/8, 22, 42)

وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلٰى عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

[156]52. Gerçekten onlara, inanan bir toplum için yol gösterici ve rahmet olarak, ilim üzere açıkladığımız bir kitap getirdik.

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا تَأْوٖيلَهُۜ يَوْمَ يَأْتٖي تَأْوٖيلُهُ يَقُولُ الَّذٖينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ
قَدْ جَٓاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّۚ فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَٓاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَٓا اَوْ نُرَدُّ
فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذٖي كُنَّا نَعْمَلُۜ قَدْ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا
يَفْتَرُونَ ﴿٥٣﴾

53. (Fakat onlar), Onun tevilinden başka bir şey beklemiyorlar. Tevili geldiği (haber verdiği şeyler ortaya çıktığı) gün, önceden onu unutmuş olanlar derler ki: Doğrusu Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler. Şimdi bizim şefaat edenlerimiz var mı ki bize şefaat etsinler veya (dünyaya) geri döndürülmemiz mümkün mü ki, yapmış olduğumuz amellerden başkasını yapalım? Onlar cidden kendilerine yazık ettiler ve uydurdukları şeyler (putlar) da kendilerinden kaybolup gitti.

"Tevil: Bir şeyi varacağı yere vardırmak demektir. Ayetin ifadesine göre, dünya hayatına aldanan kafirler, Bu Kitaba iman etmeyip 'Bakalım sonu nereye varacak' diye sonunu gözetirler, işi ileriye atarlar, ahirete inanmak için kıyametin kopmasını, ahiretin bilfiil gelmesini beklerler. Ama o gün geldiğinde onlardan hiçbir amelin kabul olunmayacağını unuturlar." (Bkz. Te'vil ile ilgili al-i İmran 3/7 ve unutma ile ilgili olarak da A'raf 7/51)

إِنَّ رَبَّكُمُ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ
عَلَى ٱلْعَرْشِ يُغْشِى ٱلَّيْلَ ٱلنَّهَارَ يَطْلُبُهُۥ حَثِيثًا وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ
وَٱلنُّجُومَ مُسَخَّرَٰتٍۭ بِأَمْرِهِۦٓ ۗ أَلَا لَهُ ٱلْخَلْقُ وَٱلْأَمْرُ ۗ تَبَارَكَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٥٤﴾

54. Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'a istiva eden, geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır. Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Alemlerin Rabbi Allah ne yücedir!

"Gökler ve yer yaratılmadan önce gün mefhumu olmadığı için bazı müfessirler, ayette geçen altı günü altı vakit ya da altı gün kadar zaman olarak tefsir etmektedirler."

Müfessirlerin çoğu, ayeti kerimede geçen gün kelimesi ile ifade edilmek istenenin, bu gün bizim anladığımız ve zaman ölçüsü olarak kullandığımız gün olmadığını savunmaktadırlar. Kanımızca bu tartışma gereksiz yere yapılıyor. Dünyanın yaratılmasından önce gün mefhumunun söz konusu olmaması gerekçe gösterilerek ayette geçen altı gün ibaresinin, başka anlamlara çekilmesi gayretleri yersizdir. Allah Teala Kur'an'ı Kerim'i kainatı ve insanları yarattıktan

sonra; gönderdiği bir çok suhuf (sahifeler), kitap ve peygamberleri takiben göndermiştir. Kur'ani Kerim Hz. Muhammed'e gönderildiği zaman dünya mevcuttu. Dünyanın kendi ekseni etrafında bir kere dönmesine izafe edilerek tespit edilen gün ölçüsü de günümüzde olduğu gibi biliniyor ve kullanılıyordu. Yaratıcı Allah, yarattığı şeyin bugünün ölçüsü ile ne kadar zamanda yarattığını bilir ve bildiğini bizim anladığımız şekilde bize bildirmesi de çok normal bir durumdur. Çünkü, Kur'an'ı Kerim insanlara gönderildiğine göre, orada yer alan kelime ve ifadelerin, insanların anlayabileceği ya da tevil ve tefsir edebileceği bir şekilde olması doğaldır.

Öncelikle Hac suresinin 47. ve Mearic suresinin 4. ayetinde sözü edilen uzun günler murat edilmiş olsaydı, onun açıkça o şekilde belirtilmesine mani bir durum yoktu ve olamazdı. Denebilir ki bizim şu andaki gökler ve yıldızlarla ilgili bilgilerimizin yeterli olmaması nedeniyle, bilemediğimiz bir yıldız ya da yıldızlar kümesine izafe edilebilecek böyle bir günün mevcudiyeti göz ardı edilemez. Böyle bir keşfin yapılması halinde, konu ile ilgili yorumların yeni duruma göre yapılması söz konusu olur ki bu da Kur'an hükümlerinin kıyamete kadar geçerli oluşu ile kendiliğinden çözüme ulaşmış olur.

Bundan başka, altı gün veya daha uzun bir zamanın dünyanın yaratılması için harcanması suretiyle yaratılışa mükemmellik ya da esrarengizlik izafe edilmek isteniyorsa, bu hataların en büyüğü olur. Hatta, Yüce Allah'ın sonsuz olan güç ve kudretini tezyif anlamına gelir. Çünkü Allah bir şeyin olmasını murad ederse **'Kün'** (ol) demesi yeterlidir; ve bu oluşumun meydana gelmesi için de bir zamana ihtiyaç yoktur. (Bkz. Yasin 36/82; Kamer 54/50; al-i İmran 3/47)

Bu noktada denebilir ki, bu gerçek karşısında 6 günden bahsedilmesinin mantıklı açıklaması nedir? İşte bizlerin akıl erdiremediği ilahi hikmet budur. Bu durumu olduğu gibi kabul etmek en doğru yoldur.

Ayrıca, Fussilet suresinin 9 ve 10. ayetlerinde sözü edilen yaratılışla ilgili günlerin toplamı da altı güne tekabül etmektedir. Arz olunan bu gerekçelerin ışığı altında diyoruz ki, ayette sözü edilen altı gün, bizim bildiğimiz ve şu anda da zaman ölçüsü olarak kullandığımız günden başkası değildir. Dünya niye altı günde yaratıldı? Onun hikmetini Allah bilir. (Daha ayrıntılı geniş bilgiler ve değişik görüşler için bkz. Razı, X, 396-437; Ayrıca Al-i İmran 3/47, 59; Fussilet 41/9-12; Hac 20/47; Mearic 70/4; Yasin 36/82; Rahman 55/29; Kamer 54/50; Secde 32/4; Furkan 25/58-59; Kehf 18/38)

ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٥٥﴾

55. Rabbinize yalvara yakara ve gizlice dua edin. Bilesiniz ki O, haddi aşanları sevmez.

"Dua; Kulun Allah'a teslimiyetinin en güzel ifadesidir. Yaratıcı kuldan bu samimiyeti beklediği gibi, kulun yaratılış gayesi de bunu icap ettir. O halde dua, Allah ile kul arasında vasıtasız bir alış veriştir" (Prof. Dr. Cahit Baltacıoğlu Bkz. Ders-i amm Osman Nuri Kahvecioğlu (Batumlu Osman Efendi) Kur'ani Kerim'den Dualar, İst.1983; Öztürk, K.İsl., s.106; Ayrıca A'raf 7/56, 205, 206; Ra'd 13/14; Kehf 18/28; Secde 32/16; Mü'minün 23/60)

وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا ۚ
إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾

56. Islah edilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Allah'a korkarak ve (rahmetini) umarak dua edin. Muhakkak ki iyilik edenlere Allah'ın rahmeti çok yakındır. (Yeryüzünde fesat çıkarmakla ilgili olarak bkz. Bakara 2/11, 27, 205; al-i İmran 3/63; Maide 5/33, 64; Tevbe 9/47-48; Yunus 10/23, 40; Hud 11/55, 116; Kasas 28/77, 83; Ankebut 29/36; Ahzap 33/60-62; Muhammed 47/22-23)

وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا أَقَلَّتْ سَحَابًا
ثِقَالًا سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ۚ
كَذَٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتَىٰ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾

57. Rüzgarları rahmetinin önünde müjde olarak gönderen O'dur. Sonunda onlar (o rüzgarlar), ağır bulutları yüklenince onu ölü bir memlekete sevk ederiz. Orada suyu indirir ve onunla türlü türlü meyveler çıkarırız. İşte ölüleri de böyle çıkaracağız. Her halde bundan ibret alırsınız.

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ ۖ وَالَّذِي خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا ۚ

كَذَٰلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾

[157]58. Rabbinin izniyle güzel memleketin bitkisi (güzel) çıkar; kötü olandan ise faydasız bitkiden başka birşey çıkmaz. İşte biz, şükreden bir kavim için ayetleri böyle açıklıyoruz.

"Allah Teala bu ayette bir benzetme yapmaktadır: Mümin, toprağı verimli olan bir memlekete benzetilmiştir ki o hak sözü işitince onu kabul ederek faydalanır ve güzel ameller ortaya çıkar. Münafık da kötü topraklı yere benzetilmiş, o, hak sözü işittiği halde onu kabul etmez ve ondan faydalanmaz." (54-58. ayetler için bkz. Elmalılı, III, 540-562)

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ
إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥٩﴾

59. Andolsun ki Nuh'u elçi olarak kavmine gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka tanrınız yoktur. Doğrusu ben, üstünüze gelecek büyük bir günün azabından korkuyorum. (Bkz. Esed, s.283/45-48 no.açkl.)

قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٦٠﴾

60. Kavminden ileri gelenler dediler ki: Biz seni gerçekten apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz!

قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلَالَةٌ وَلَٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦١﴾

61. Dedi ki: "Ey kavmim! Bende herhangi bir sapıklık yoktur; fakat ben, alemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim.

أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنْصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾

62.Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum, size öğüt veriyorum ve ben sizin bilmediklerinizi Allah'tan (gelen vahiy ile) biliyorum.

أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا
وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾

63. (Allah'ın azabından) sakınıp da rahmete nail olmanız ümidiyle, içinizden sizi uyaracak bir adam vasıtasıyla size bir zikir (kitap) gelmesine şaştınız mı?"

فَكَذَّبُوهُ فَأَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾

64. Onu yalanladılar, biz de onu ve onunla beraber gemide bulunanları kurtardık, ayetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk! Çünkü onlar kör bir kavim idiler. (59-64 ayetlerdeki konularla ilgili daha geniş bilgi için bkz. Razı, X, 463 vd.; Kutub, VI, 110 vd.)

وَإِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ
أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾

65. Ad kavmine de kardeşleri Hud'u (gönderdik). O dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Hala sakınmayacak mısınız?"

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا
لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٦٦﴾

66. Kavminden ileri gelen kafirler dediler ki: Biz seni kesinlikle bir beyinsizlik içinde görüyoruz ve gerçekten seni yalancılardan sanıyoruz.

قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَٰكِنِّي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٧﴾

67. "Ey kavmim! dedi, ben beyinsiz değilim; fakat ben alemlerin Rabbinin gönderdiği bir elçiyim.

أُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَأَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ ﴿٦٨﴾

[158]68. Size Rabbimin vahyettiklerini duyuruyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm.

أَوَعَجِبْتُمْ أَنْ جَاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَاذْكُرُوا
إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ
بَسْطَةً فَاذْكُرُوا آلَاءَ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾

69. Sizi uyarmak için içinizden bir adam vasıtasıyla Rabbinizden size bir zikir (kitap) gelmesine şaştınız mı? Düşünün ki O sizi, Nuh kavminden sonra onların yerine getirdi ve yaratılışta sizi onlardan üstün kıldı. O halde Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki kurtuluşa eresiniz.

قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا
فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧٠﴾

70. Dediler ki: Sen bize tek Allah'a kulluk etmemiz ve atalarımızın tapmakta olduklarını bırakmamız için mi geldin? Eğer doğrulardan isen, bizi tehdit ettiğini (azabı) bize getir.

قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ أَتُجَادِلُونَنِي فِي أَسْمَاءٍ
سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ فَانْتَظِرُوا
إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٧١﴾

71. (Hud) dedi ki: "Üzerinize Rabbinizden bir azap ve bir hışım inmiştir. Haklarında Allah'ın hiçbir delil indirmediği, sadece sizin ve atalarınızın taktığı kuru isimler hususunda benimle tartışıyor musunuz? Bekleyin öyleyse, şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim!"

فَأَنجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٧٢﴾

72. Onu ve onunla beraber olanları rahmetimizle kurtardık ve ayetlerimizi yalanlayıp da iman etmeyenlerin kökünü kestik. (65-72 ayetlerinin konusunu teşkil eden Ad Kavmi ile peygamberleri Hud (a.s.) hakkında daha fazla bilgi için bkz. Hakka 69/6-8; Razı, X, 475 vd.; Kutub, VI, 125 vd.)

وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم
مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ هَٰذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةً
فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾

73. Semud kavmine de kardeşleri Salih'i (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir. O da, size bir mucize olarak Allah'ın şu devesidir. Onu bırakın, Allah'ın arzında yesin, (içsin); ona kötülük etmeyin; sonra sizi elem verici bir azap yakalar.

"Semud kavmine kardeşleri Salih (a.s) peygamber olarak gönderilince, dediler ki 'Eğer sen hakiki peygamber isen dua et de şu taşın içinden bir deve çıksın. O zaman senin peygamber olduğuna inanırız'. Hz. Salih de dua etti ve o taşın içinden mucize olarak istedikleri gibi bir deve çıkıverdi. Bu mucizeyi görenlerden bir kısmı ona iman etti diğerleri ise kafirliklerinde devam ettiler. Hz. Salih kavminden, deveye dokunmamalarını, devenin serbestçe yiyip içip dolaşmasını istediği halde onlar deveyi, ayaklarını keserek öldürdüler. Bunun üzerine Salih Peygamber bulunduğu bölgeden hicret etti. Kavmi ise şiddetli bir deprem ile helak oldu." (Bkz. Esed, s.286/57 no.açk; Kamer 54/27)

وَاذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِن بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِي الْأَرْضِ
تَتَّخِذُونَ مِن سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا

فَاذْكُرُوا اٰلَاءَ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٧٤﴾

[159]74. Düşünün ki, (Allah) ad kavminden sonra yerlerine sizi getirdi. Ve yeryüzünde sizi yerleştirdi: Onun düzlüklerinde saraylar yapıyorsunuz, dağlarında evler yontuyorsunuz. Artık Allah'ın nimetlerini hatırlayın da yeryüzünde fesatçılar olarak karışıklık çıkarmayın.

"Semud kavmi Şam ile Hicaz arasında Hicr denilen bölgede yaşamış güçlü bir kavim idi. Dağlarda, vadilerde kayaları, mermerleri keser ve biçerlerdi. Yontma taştan saraylar, evler, havuzlar ve istedikleri binaları yaparlardı. Ayeti kerimede 'O'nun düzlüklerinde saraylar yapıyorsunuz; dağlarda evler yontuyorsunuz' mealindeki bölüm buna işaret etmektedir. Kaya ve mermerleri ilk defa yontanın Semud kavmi olduğu ve bu şekilde 1700 kadar şehir yaptıkları rivayet edilmektedir."

قَالَ الْمَلَاُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ
اٰمَنَ مِنْهُمْ اَتَعْلَمُونَ اَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا اِنَّا بِمَا
اُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾

75. Kavminin ileri gelenlerinden büyüklük taslayanlar, içlerinden zayıf görülen inananlara dediler ki: Siz Salih'in, Rabbi tarafından gönderildiğini biliyor musunuz? Onlar da Şüphesiz biz onunla ne gönderilmişse ona inananlarız, dediler.

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا اِنَّا بِالَّذِي اٰمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾

76. Büyüklük taslayanlar dediler ki: "Biz de sizin inandığınızı inkar edenleriz."

فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا
تَعِدُنَا اِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧٧﴾

77. Derken o dişi deveyi ayaklarını keserek öldürdüler ve Rablerinin emrinden dışarı çıktılar da: Ey Salih! Eğer sen gerçekten peygamberlerdensen bizi tehdit ettiğin azabı bize getir, dediler.

فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٧٨﴾

78. Bunun üzerine onlarrı o (gürültülü) sarsıntı yakaladı da yurtlarında diz üstü dona kaldılar.

فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي وَنَصَحْتُ
لَكُمْ وَلَٰكِن لَّا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ ﴿٧٩﴾

79. Salih o zaman onlardan yüz çevirdi ve şöyle dedi: Ey kavmim! Andolsun ki ben size Rabbimin vahyettiklerini tebliğ ettim ve size öğüt verdim; fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz.

73-79 ayetlerinde açıklanan Semüd kavmi ve peygamberleri Salih (a.s.) konusunda daha ayrıntılı bilgiler için: (Bkz. Razı, X, 485 vd.; Kutub, VI, 129 vd.)

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا
مِنْ أَحَدٍ مِّنَ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾

80. Lut'u da (peygamber gönderdik). Kavmine dedi ki: "Sizden önceki milletlerden hiçbirinin yapmadığı fuhuşu mu yapıyorsunuz?

إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّن دُونِ النِّسَاءِ ۚ بَلْ أَنتُمْ
قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ ﴿٨١﴾

81. Çünkü siz, şehveti tatmin için kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere yanaşıyorsunuz. Doğrusu siz taşkın bir milletsiniz."

وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَن قَالُوا أَخْرِجُوهُم مِّن قَرْيَتِكُمْ ۖ
إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾

[160]82. Kavminin cevabı: Onları (Lut'u ve taraftarlarını) memleketinizden çıkarın; çünkü onlar fazla temizlenen insanlarmış! demelerinden başka bir şey olmadı. (Bkz. Lut kıssası için Hud 11/69-83)

فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ اِلَّا امْرَاَتَهُۘ كَانَتْ مِنَ الْغَابِر۪ينَ ﴿٨٣﴾

83. Biz de onu ve karısından başka aile efradını kurtardık; çünkü karısı geride kalanlardan (kafirlerden) idi.

وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَراًۜ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِم۪ينَ ﴿٨٤﴾

84. Ve üzerlerine (taş) yağmuru yağdırdık. Bak ki günahkarların sonu nasıl oldu!

"Hz. İbrahim'in kardeşinin torunu olan Hz. Lut, Humu'sta bulunan Sodom şehri halkına peygamber olarak gönderilmişti. Bu şehir halkı başka hiçbir milletin yapmadığı bir fuhuş (homoseksüellik) yapıyorlardı. Lut (a.s.) nasihatlerini dinlemediler, kötülüklerine devam ettiler. Nihayet Lut peygamber kendisine inananlarla beraber geceleyin şehri terk etti. Kavmi ise zelzele, başlarına yağan müthiş taş ve yağmur ile helak olup gittiler. İşte küfür ile fuhşun sonu böyle neticelendi."

80-85. ayetleri arasında anlatılan Lut ve kavmi hakkında daha ayrıntılı bilgiler için: (Bkz. Razı, X, 495 vd.; Kutub, VI, 133 vd.)

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْباًۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ
مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ قَدْ جَٓاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَوْفُوا الْكَيْلَ
وَالْم۪يزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَٓاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ
بَعْدَ اِصْلَاحِهَاۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَۚ ﴿٨٥﴾

85. Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka tanrınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir; artık ölçüyü, tartıyı tam yapın, insanların eşyalarını eksik vermeyin. Düzeltilmesinden sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. Eğer inananlar iseniz bunlar sizin için daha hayırlıdır.

"Medyen İbrahim (a.s.)'ın oğlunun adıdır. Bunun torunlarına Medyen kabilesi, bu kabilenin ikamet ettiği şehre de Medyen şehri denilmiştir. Bu şehir, Filistin ile Hicaz arasında ve Kızıldeniz sahilinde

bulunmakta idi." (Ayrıca bkz. En'am 6/152; Şu'ara 26/181-182; İsra 17/35; Rahman 55/9; Hud 11/85; Mutaffifin 83/1-7)

وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ
مَنْ اٰمَنَ بِه۪ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًاۚ وَاذْكُرُٓوا اِذْ كُنْتُمْ قَل۪يلًا
فَكَثَّرَكُمْۖ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿٨٦﴾

86. Tehdit ederek, inananları Allah yolundan alıkoyarak ve o yolu eğip bükmek isteyerek öyle her yolun başında oturmayın. Düşünün ki siz az idiniz de O sizi çoğalttı. Bakın ki, bozguncuların sonu nasıl olmuştur!

وَاِنْ كَانَ طَٓائِفَةٌ مِنْكُمْ اٰمَنُوا بِالَّذ۪ٓي اُرْسِلْتُ بِه۪ وَطَٓائِفَةٌ
لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ بَيْنَنَاۚ وَهُوَ خَيْرُ
الْحَاكِم۪ينَ ﴿٨٧﴾

87. Eğer içinizden bir gurup benimle gönderilene inanır, bir gurup da inanmazsa, Allah aranızda hükmedinceye kadar bekleyin.O hakimlerin en iyisidir.

Ayeti kerime de geçen **'bekleyin'** kelimesi ile ifade edilen tavsiyeden kasıt, müminleri teselli, iman etmeyenleri de uyarmaktır. Aynı zamanda bu bekleme süresi içerisinde müminlerin derecelerinin yükseltileceğine, inanmamış olanların da aşağılanacakları, çirkin işlerinin ortaya çıkacağına işaret edilmektedir.

قَالَ الْمَلَاُ الَّذ۪ينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِه۪ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَعَكَ
مِنْ قَرْيَتِنَٓا اَوْ لَتَعُودُنَّ ف۪ي مِلَّتِنَاۜ قَالَ اَوَلَوْ كُنَّا كَارِه۪ينَۚ ﴿٨٨﴾

[161]88. Kavminden ileri gelen kibirliler dediler ki: "Ey Şuayb! Seni ve seninle beraber inananları memleketimizden kesinlikle çıkaracağız veya dinimize döneceksiniz" (Şuayb): İstemesek de mi? dedi.

قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ إِذْ نَجَّانَا اللَّهُ مِنْهَا وَمَا
يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ
عِلْمًا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ
الْفَاتِحِينَ ﴿٨٩﴾

89. Doğrusu Allah bizi ondan kurtardıktan sonra tekrar sizin dininize dönersek Allah'a karşı yalan uydurmuş oluruz. Rabbimiz Allah dilemiş başka, yoksa ona geri dönmemiz bizim için olacak şey değildir. Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz sadece Allah'a dayanırız. Rabbimiz! Bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet! Sen hükmedenlerin en hayırlısısın.

"Bu ayette Şuayb (a.s.) kavminin dinlerine geri dönme teklifini red etmekte, fakat bu işte Allah'ın dilemesini istisna etmektedir. Onun bu tutumu Allah'ın iradesine teslim olmasının bir ifadesidir. Çünkü peygamberler ve veliler devamlı olarak Allah'ın azabından ve durumlarının değişmesinden korkarlar. Bu sebeple Şuayb (a.s.) diyor ki: Allah'ın dinini bırakıp sizin dininize dönmemiz kabul edilir şey değildir. Ancak Allah bizim helakimizi dilemişse bir şey diyeceğimiz yoktur. Çünkü bütün işlerimiz O'nun elindedir. O dilediğini itaat sebebiyle mutlu kılar, dilediğini de günahından ötürü cezalandırır."

وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٩٠﴾

90. Kavminden ileri gelen kafirler dediler ki: Eğer Şuayb'e uyarsanız o takdirde siz mutlaka ziyana uğrarsınız.

فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩١﴾

91. Derken o şiddetli deprem onları yakalayıverdi de yurtlarında diz üstü donakaldılar.

الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا ۛ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ
الْخَاسِرِينَ ﴿٩٢﴾

92. Şuayb'ı yalanlayanlar sanki yurtlarında hiç oturmamış gibiydiler. Asıl ziyana uğrayanlar Şuayb'ı yalanlayanların kendileridir.

فَتَوَلَّىٰ عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ
لَكُمْ ۖ فَكَيْفَ آسَىٰ عَلَىٰ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٩٣﴾

93. (Şuayb), onlardan yüz çevirdi ve (içinden) dedi ki: "Ey kavmim! Ben size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyurdum ve size öğüt verdim. Artık kafir bir kavme nasıl acırım!"

85-95 arası ayetlerde sözü edilen Medyen kavmi ve peygamberleri Şuayb (a.s.) hakkında daha ayrıntılı bilgiler için: (Bkz. Razı, X, 503 vd.; Kutub, VI, 137 vd.)

وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا أَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ
يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾

94. Biz hangi ülkeye bir peygamber gönderdiysek, ora halkını, (peygambere baş kaldırdıklarından ötürü bize) yalvarıp yakarsınlar diye mutlaka yoksulluk ve darlıkla sıkmışızdır.

ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتَّىٰ عَفَوْا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ آبَاءَنَا
الضَّرَّاءُ وَالسَّرَّاءُ فَأَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩٥﴾

95. Sonra kötülüğü (darlığı) değiştirip yerine iyilik (bolluk) getirdik. Nihayet çoğaldılar ve: "Atalarımız da böyle sıkıntı ve sevinç yaşamışlardı" dediler. Biz de onları, kendileri farkına varmadan ansızın yakaladık.

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰٓى اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَٓاءِ
وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ كَذَّبُوا فَاَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾

[162] 96. O (peygamberlerin gönderildiği) ülkelerin halkı inansalar ve (günahtan) sakınsalardı, elbette onların üstüne gökten ve yerden nice bereket kapıları açardık, fakat yalanladılar, biz de ettikleri yüzünden onları yakalayıverdik.

"Yüce Allah insanlığı doğru yola iletmek için zaman zaman onların içinden seçtiği yüksek şahsiyetleri peygamber olarak göndermiştir. Fakat bazı memleketlerin halkı, şeytana ve nefislerine uymada son derece ileri gittikleri için peygamberlerin uyarılarını kabul etmemiş ve onları reddetmişlerdir. Canab-ı Allah böyle davrananların kimini hemen cezalandırmış, kimini de bir müddet mühlet verip müreffeh bir hayattan sonra ansızın yakalamış ve helak etmiştir. İşte 94- 96. ayetler bu durumu tasvir etmektedir."

اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَٓائِمُونَ ﴿٩٧﴾

97. Yoksa o ülkelerin halkı geceleyin uyurlarken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular?

اَوَ اَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾

98. Ya da o ülkelerin halkı kuşluk vakti eğlenirlerken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular?

اَفَاَمِنُوا مَكْرَ اللّٰهِ فَلَا يَاْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩٩﴾

99. Allah'ın azabından emin mi oldular? Fakat ziyana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın (böyle) mühlet vermesinden emin olamaz. (Ayrıca bkz. Ahzap 33/62; Fatır 35/43; Fetih 48/23)

اَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ اَهْلِهَٓا اَنْ لَوْ نَشَٓاءُ اَصَبْنَاهُمْ
بِذُنُوبِهِمْ وَنَطْبَعُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

100. Önceki sahiplerinden sonra yeryüzüne varis olanlara hala şu gerçek belli olmadı mı ki: Eğer biz dileseydik onları da günahlarından dolayı musibetlere uğratırdık! Biz onların kalplerini mühürleriz de onlar (gerçekleri) işitmezler.

تِلْكَ الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓائِهَاۚ وَلَقَدْ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِۚ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُۜ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ
اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ ﴿١٠١﴾

101. İşte o ülkeler... Onların haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Andolsun ki, peygamberleri onlara apaçık deliller getirmişlerdi. Fakat önceden yalanladıkları gerçeklere iman edecek değillerdi. İşte kafirlerin kalplerini Allah böyle mühürler.

وَمَا وَجَدْنَا لِاَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍۚ وَاِنْ وَجَدْنَٓا اَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ ﴿١٠٢﴾

102. Onların çoğunda, sözünde durma diye bir şey bulamadık. Gerçek şu ki, onların çoğunu yoldan çıkmış bulduk.

Bundan sonraki ayetlerde Musa (a.s.) ın Mısır'da Firavun ve kavmini tevhit dinine daveti ve İsrail Oğullarını Mısır esaretinden kurtarma mücadelesi anlatılır.

Hz. Musa kıssası, surede şimdiye kadar zikredilen kıssalardan daha farklı ve ayrıntılı bir biçimde anlatılmıştır. Bunun nedeni, kıssa içeriğinin önemi dolayısıyla, dikkatlerin de aynı önemde çekilmesini sağlamak olsa gerek... Ayrıca, başta Firavun olmak üzere, Hz. Musa (a.s.)'a muhatap olan kişi ve topluluklar, diğer peygamberlerin muhataplarından daha güçlü, daha inatçı ve daha bilinçli olmaları da rol oynamış olabilir. Bu sayılanların dışında başka sebepler de olabilir... Ayrıca, Hz. Musa (a.s.)'a verilen mucizeler de öncekilerden daha belirgin, daha güçlü ve daha ürkütücüdür.

Kıssa, Hz. Musa'nın Firavun ile konuşması ile başlamaktadır. Konuşmanın hemen başında Hz. Musa'nın, alemlerin Rabbi tarafından gönderildiğini bildirmesini takiben **'Birinci görevim Allah'a karşı hak'tan başka bir şey söylememektir'** düsturunu ortaya koyması da, bundan sonraki konuşma ve gelişmelerin hangi konularda odaklaşa-

cağının açık işaretidir. Firavun'un delil talep etmesine **asa** ve **beyaz el** mucizesi ile cevap verilmiştir.

Ciddi bir durumla karşı karşıya bulunduğunu kavramakta gecikmeyen Firavun, etrafındaki şeçkinler ile istişareden sonra, bir sihirbaz olarak kabul ettiği Hz. Musa'yı alt etmek için en seçkin sihirbazlarının katılacağı, sihirbazlar arası yarışma toplantısı yapmaya karar vermiş ve yapmıştır.

Toplantının istediği gibi sonuçlanmayıp, kendi sihirbazlarının Musa'ya iman etmeleri ve secdeye kapanmaları ile sonuçlanması Firavunu çileden çıkarmaya yetmiş, durumunu kurtarmak için etrafa tehditler savurmaya başlamıştır.

Kendisinden önce ve kendisi geldikten sonra, uğradıkları zulümlerden yakınan kavmine Hz. Musa, sabır ve Allah'a tevekkül tavsiye eder. 103. ayetle başlayıp 129. ayette tamamlanan kıssanın bu bölümü hakkında daha fazla ayrıntılar için bakınız: (Elmalılı, IV, 9-33; Ateş, II, 1014 vd.; Kutub, VI, 189 vd.; Razı, X, 525, XI, 5-24)

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِه۪
فَظَلَمُوا بِهَاۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿١٠٣﴾

103. Sonra onların ardından Musa'yı mucizelerimizle Firavun ve kavmine gönderdik de o mucizeleri inkar ettiler; ama, bak ki, fesatçıların sonu ne oldu!

وَقَالَ مُوسٰى يَا فِرْعَوْنُ اِنّ۪ي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَم۪ينَۙ ﴿١٠٤﴾

104. Musa dedi ki: "Ey Firavun! Ben alemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim.

حَق۪يقٌ عَلٰٓى اَنْ لَٓا اَقُولَ عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّۜ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ
فَاَرْسِلْ مَعِيَ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَۜ ﴿١٠٥﴾

[163]105. Allah hakkında gerçekten başkasını söylememek benim üzerime borçtur. Size Rabbinizden açık bir delil getirdim; artık İsrail oğullarını benimle bırak!"

"İsrail oğulları, daha önce Yusuf (a.s.) Mısır da hazine görevlisi iken babaları Yakup Peygamberle beraber Filistin den göçüp Mısır'a yerleştiler. Bilahare Mısır firavunları İsrail oğullarını parya sınıfı olarak geri ve ağır işlerde istihdam ettiler, bunlara birçok zulüm ve işkenceyi reva gördüler. Şimdi aynı milletten peygamber olarak gelmiş olan Musa (a.s.), kendi kavmini firavun zulmünden kurtarmak için Mısır dan çıkarıp tekrar Filistin'e götürmeyi ona teklif etti."

قَالَ اِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِاٰيَةٍ فَاْتِ بِهَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقٖينَ ﴿١٠٦﴾

106. (Firavun) dedi ki: Eğer bir mucize getirdiysen ve gerçekten doğru söylüyorsan onu göster bakalım.

فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبٖينٌ ﴿١٠٧﴾

107. Bunun üzerine Musa asasını yere attı. O hemen apaçık bir ejderha oluverdi!

وَنَزَعَ يَدَهُ فَاِذَا هِيَ بَيْضَٓاءُ لِلنَّاظِرٖينَ ﴿١٠٨﴾

108. Ve elini (cebinden) çıkardı. Birdenbire o da seyredenlere bembeyaz görünüverdi.

Baston ve el beyazlığı Musa'ya verilen ilk iki mucize olup bu ayetlerdeki emirler gereği her ikisini de Firavuna ve etrafındakilere gösterdi.

قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلٖيمٌ ﴿١٠٩﴾

109. Firavun'un kavminden ileri gelenler dediler ki: Bu çok bilgili bir sihirbazdır.

يُرٖيدُ اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَاْمُرُونَ ﴿١١٠﴾

110. O, sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Ne buyurursunuz?

قَالُٓوا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَاَرْسِلْ فِي الْمَدَٓائِنِ حَاشِرٖينَ ﴿١١١﴾

111. Dediler ki: Onu da kardeşini de beklet; şehirlere toplayıcılar (memurlar) yolla.

"Hz. Musa'nın kardeşi, Harun (a.s.)'dır. O da kardeşine yardımcı olarak gönderilmiş bir peygamberdir."

يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿١١٢﴾

112. Bütün bilgili sihirbazları sana getirsinler.

وَجَاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُوا إِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿١١٣﴾

113. Sihirbazlar Firavun'a geldi ve: Eğer üstün gelen biz olursak, bize kesin bir mükafat var mı? dediler.

قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿١١٤﴾

114. (Firavun): Evet hem de siz mutlaka yakınlarımdan olacaksınız, dedi.

قَالُوا يَا مُوسَىٰ إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ ﴿١١٥﴾

115. (Sihirbazlar), Ey Musa sen mi (önce) atacaksın, yoksa atanlar biz mi olalım? dediler.

قَالَ أَلْقُوا ۚ فَلَمَّا أَلْقَوْا سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاءُوا
بِسِحْرٍ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾

116. "Siz atın" dedi. Onlar atınca, insanların gözlerini büyülediler, onları korkuttular ve büyük bir sihir gösterdiler.

"Sihirbazlar ip ve odun parçalarını ortaya attılar. Fakat halkın gözlerini büyüledikleri için bu attıkları şeyler onlara yılan gibi gözüktü."

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ۖ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿١١٧﴾

117. Biz de Musa'ya, "Asanı at!" diye vahyettik. Bir de baktılar ki bu, onların uydurduklarını yakalayıp yutuyor.

فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٨﴾

118. Böylece gerçek ortaya çıktı ve onların yapmakta oldukları yok olup gitti.

فَغُلِبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَ ﴿١١٩﴾

119. İşte Firavun ve kavmi, orada yenildi ve küçük düşerek geri döndüler.

وَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ ﴿١٢٠﴾

120. Sihirbazlar ise secdeye kapandılar.

قَالُوا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢١﴾

[164]121. "alemlerin Rabbine iman ettik" dediler.

رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١٢٢﴾

122. "Musa'nın ve Harun'un Rabb'ine" dediler.

قَالَ فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِه۪ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَكَرْتُمُوهُ
فِي الْمَدٖينَةِ لِتُخْرِجُوا مِنْهَا اَهْلَهَا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿١٢٣﴾

123. Firavun dedi ki: "Ben size izin vermeden ona iman mı ettiniz? Bu, hiç şüphesiz şehirde, halkını oradan çıkarmak için kurduğunuz bir tuzaktır. Ama yakında (başınıza gelecekleri) göreceksiniz! (Ayrıca bkz. Ta-Ha 20/71; Şu'ara 26/49)

لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعٖينَ ﴿١٢٤﴾

124. Mutlaka ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi asacağım!"

"Firavun'un sihirbazları toptan Hz. Musa'ya iman edince, Firavun bu işin bir komplo olduğunu sandı ve halkın da toptan iman edeceğinden korktu. Bunu önlemek maksadıyla sihirbazları tehdit ederek hem

onlara, hem de halka gözdağı verdi. Hz. Musa ve ona inanlara karşı halkı tahrik etmek ve kendi durumunu korumak maksadıyla da halkın yurtlarından çıkarılmak istendiğini ileri sürdü."

قَالُوٓا اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَۚ ﴿١٢٥﴾

125. Onlar da: "Biz zaten Rabbimize döneceğiz." dediler.

وَمَا تَنْقِمُ مِنَّآ اِلَّآ اَنْ اٰمَنَّا بِاٰيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَآءَتْنَاۜ رَبَّنَآ اَفْرِغْ عَلَيْنَا
صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ۟ ﴿١٢٦﴾

126. Sen sadece Rabbimizin ayetleri bize geldiğinde onlara inandığımız için bizden intikam alıyorsun. Ey Rabbimiz! Bize bol bol sabır ver, Müslüman olarak canımızı al, dediler.

وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اَتَذَرُ مُوسٰى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ
وَيَذَرَكَ وَاٰلِهَتَكَۜ قَالَ سَنُقَتِّلُ اَبْنَآءَهُمْ وَنَسْتَحْـيٖ نِسَآءَهُمْۚ
وَاِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ ﴿١٢٧﴾

127. Firavun'un kavminden ileri gelenler dediler ki: Musa'yı ve kavmini, seni ve tanrılarını bırakıp yeryüzünde bozgunculuk çıkarsınlar diye mi bırakacaksınız? (Firavun): "Biz onların oğullarını öldürüp, kadınlarını sağ bırakacağız. Elbette biz onları ezecek üstünlükteyiz" dedi.

قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُواۚ اِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِۙ يُورِثُهَا
مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۜ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٢٨﴾

128. Musa kavmine dedi ki: "Allah'tan yardım isteyin ve sabredin. Şüphesiz ki yeryüzü Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona varis kılar. Sonuç (Allah'tan korkup günahtan) sakınanlarındır."

قَالُوٓا اُوذِينَا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا قَالَ عَسٰى رَبُّكُمْ
اَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾

129. Onlar da, sen bize (peygamber olarak) gelmeden önce de geldikten sonra da bize işkence edildi, dediler. (Musa), "Umulur ki Rabbiniz düşmanınızı helak eder ve onların yerine sizi yer yüzüne hakim kılar da nasıl hareket edeceğinize bakar" dedi.

"Böylece Hz. Musa, istikbalin inananların olacağına işaret etti. Yüce Allah firavun ile kavmini suda boğarak bu vadini yerine getirdi. İsrail oğullarını onların yurtlarına ve mallarına Davut ve Süleyman (a.s.) zamanlarında sahip kıldı. Yuşa' b. Nun devrinde de Kudüsü fethettiler."

Devam eden ayetlerde, ibret alıp yola gelmelerine vesile olur düşüncesiyle, Firavun ailesinin duçar kılındığı sıkıntı ve kıtlık yıllarının da fayda sağlamadığı, haklarında ortaya çıkan her iyiliği, kendi hakları, kötülükleri ise Hz. Musa'dan kaynaklanan uğursuzluk olduğuna inandıkları anlatılmaktadır.

Hiçbir mucizenin kendilerini etkilemeyeceğini, inat ve ısrarla belirten Firavun kavmi, tufan, çekirge, haşere, kurbağa ve kan mucizeleri ile felaketten felakete uğratılıyorlardı. Felaket anlarında Musa'ya baş vurup duasını istiyor, bağlılık yeminleri ediyor, felaketlere ara verilince yeminlerinden dönüyor, eski inkar ve asi tavırlarına geri dönüyorlardı. Nihayet denizde boğulmak suretiyle hak ettikleri cezayı buldular. Kıssanın bu bölümü de 130-137. ayetlerde detaylı olarak anlatılmaktadır. (Kon. ile ilgili ayrıntılar için bkz. Elmalılı, IV, 35 vd.; Razı, XI, 25 vd.)

وَلَقَدْ اَخَذْنَٓا اٰلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ
يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾

130. Andolsun ki, biz de Firavun'a uyanları ders alsınlar diye yıllarca kuraklık ve mahsul kıtlığı ile cezalandırdık.

فَاِذَا جَٓاءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هٰذِهِ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسٰى

وَمَنْ مَعَهُ أَلَا إِنَّمَا طَائِرُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣١﴾

[165]131. Onlara bir iyilik (bolluk) gelince, "Bu bizim hakkımızdır" derler; eğer kendilerine bir fenalık gelirse Musa ve onunla beraber olanları uğursuz sayarlardı. Bilesiniz ki, onlara gelen uğursuzluk Allah katındandır, fakat onların çoğu bunu bilmezler.

وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾

132. Ve dediler ki: "Bizi sihirlemek için ne mucize getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz."

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ
آيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿١٣٣﴾

133. Biz de ayrı ayrı mucizeler olarak onların üzerine tufan, çekirge, haşere, kurbağalar ve kan gönderdik; yine de büyüklük tasladılar ve günahkar bir kavim oldular.

"Mısırlılar Hz. Musa'ya inanmadıkları için Allah Teala onlara yağmur ve sel tufanı gönderdi, bilahare sırasıyla çekirge, haşere, kurbağalar gönderdi ki bu hayvanlar onların ağızlarına ve gözlerine girecek kadar çok idiler. Daha sonra gökten kan yağdırdı, bütün sular kan oldu ve kan içtiler. Bu belaların kalkması için Hz. Musa'ya baş vurdular, o da Allah'a dua etti ve belalar kalktı; fakat onlar 'Ey Musa, sen gerçekten büyük bir sihirbaz imişsin' diyerek inkar etmekte ısrar ettiler." (Ayrıca bkz. Elmalılı, IV, 39)

وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ
لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٣٤﴾

134. Azap üzerlerine çökünce, "Ey Musa! sana verdiği söz hürmetine, bizim için Rabbine dua et; eğer bizden azabı kaldırırsan, mutlaka sana inanacağız ve muhakkak İsrail oğullarını seninle göndereceğiz" dediler.

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ إِلَىٰ أَجَلٍ هُمْ بَالِغُوهُ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿١٣٥﴾

135. Biz, ulaşacakları bir müddete kadar onlardan azabı kaldırınca hemen sözlerinden dönüverdiler.

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا
وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٣٦﴾

136. Biz de ayetlerimizi yalanlamaları ve onlardan gafil kalmaları sebebiyle kendilerinden intikam aldık ve onları denizde boğduk.

وَاَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْاَرْضِ
وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى بَنِي
اِسْرَٓائِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ
وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾

137. Hor görülüp ezilmekte olan o kavmi (Yahudileri) de, içini bereketle doldurduğumuz yerin doğu taraflarına ve batı taraflarına mirasçı kıldık. Sabırlarına karşılık Rabbinin İsrail oğullarına verdiği güzel söz yerine geldi. Firavun ve kavminin yapmakta olduklarını ve yetiştirdikleri bahçeleri helak ettik.

"İsrail oğulları Hz. Musa'nın yönetiminde Mısır da Sina yarımadasına geçtikten sonra uzun müddet burada kaldılar. Bilahare Kudüs, Şam bölgelerini hakimiyetleri altına aldılar. Bir çok tefsirci ayette geçen 'yeryüzünün doğuları ve batıları'nı Şam ve Mısır olarak tefsir etmişlerse de Sina yarımadasının, Filistin ve Şam bölgeleri gerçeğe daha yakın görülmektedir. Zira tarihte İsrail oğulları Mısır'a değil adı geçen bölgelere hakim olmuşlardır."

130. ayetle başlayıp 170. ayette sona eren bölümde, kıssanın, denizi geçip Firavun ve askerlerinden kurtulan İsrail Oğulları ile ilgili bölümleri ile o bölümler vesilesi ile konan ilahi kaide, hüküm ve prensipler anlatılmaktadır.

Mucize olarak yarılan denizi geçen İsrail Oğullarının, yolları üstünde rastladıkları bir kabilenin buzağı şeklindeki bir nesneye tapıp ibadet ettiklerini görmeleri, aynı biçimde bir tanrının kendilerine de

yapılmasını Hz. Musa'dan istemeleri ve Hz. Musa'nın tepkisi; Hz. Musa'ın mikad'a çıkması, peygamber olarak görevlendirilmesi, bunun sonucu olarak da 'On Emir' tabir edilen ilahi emirleri, levhalara yazılmış olarak alması; bu sırada kendisi gibi peygamber olan kardeşi Harun (a.s.)'ın emrinde geride bıraktığı kavminin buzağı şeklindeki heykeli tanrı edinerek ona tapmaya başlamaları, Hz. Musa'nın kabilesi arasından seçtiği 70 kişi ile tevbe etmek üzere Allahın huzuruna çıkması ve orada cereyan eden olaylar anlatılır.

İsrail Oğullarının on iki grupa ayrılması ve her grup için bir olmak üzere on iki çeşme, kudret helvası ve bıldırcın mucizeleri; Kudüs'e girme emri verilen İsrail Oğullarının bu emre uymamaları, cumartesi yasağını ihlal etmelerinden sonra yasaklandıkları şeylerden vazgeçmemekte ısrar etmeleri üzerine geçici olarak çarptırıldıkları maymun olma gibi aşağılayıcı ve küçük düşürücü cezalar ile Allah Teala'nın, İsrail Oğullarının bunlar ve benzeri, isyan, asilik ve küfürleri sebepleriyle ceza olarak, Kıyamete kadar onlara 'kötü azabı' yapacak birilerini göndereceğini bildirmesi; hususları, bu bölümün ana içeriğini oluşturan konulardır. (Bu konularda daha geniş bilgi için bkz. Razı, XI, 39 vd,; Elmalılı, IV, 35 vd.)

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَهُمْ
قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَا إِلَٰهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾

[166]138. İsrail oğullarını denizden geçirdik, orada kendilerine mahsus birtakım putlara tapan bir kavme rastladılar. Bunun üzerine: Ey Musa! Onların tanrıları olduğu gibi, sen de bizim için bir tanrı yap! dediler. Musa: Gerçekten siz cahil bir toplumsunuz, dedi.

"İsrail oğulları denizi geçtikten sonra buzağıya tapan Amalika kavmine rastladılar. Kendi peygamberlerinden, onların tanrıları gibi bir tanrı yapmasını istediler. Hz. Musa onların teklifini reddetti ve onları cahillikle suçladı."

إِنَّ هَٰؤُلَاءِ مُتَبَّرٌ مَا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٩﴾

139. Şüphesiz bunların içinde bulundukları (din) yıkılmıştır, yapmakta oldukları da batıldır.

قَالَ أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِيكُمْ إِلَٰهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٤٠﴾

140. Musa dedi ki: Allah sizi alemlere üstün kılmışken ben size Allah'tan başka bir tanrı mı arayayım?

"Yüce Allah İsrail oğullarını Firavun'un zulmünden kurtarıp onları denizden geçirdi ve Sina çölünde onlara bazı nimetler verdi. Buna rağmen İsrail oğulları Allah'ı bırakıp Amalika kavminde gördükleri buzağı gibi bir tanrı isteyince Allah Teala onlara verdikleri nimetleri hatırlatarak şöyle buyurdu.":

وَإِذْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُقَتِّلُونَ أَبْنَاءَكُمْ
وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿١٤١﴾

141. Hatırlayın ki, size işkencenin en kötüsünü yapan Firavun'un adamlarından sizi kurtardık. Onlar oğullarınızı öldürüyorlar, kadınlarınızı sağ bırakıyorlardı. İşte bunda size Rabbiniz tarafından büyük bir imtihan vardır.

وَوَاعَدْنَا مُوسَىٰ ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ
أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسَىٰ لِأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَأَصْلِحْ
وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤٢﴾

142. (Bana ibadet etmesi için) Musa'ya otuz gece vade verdik ve ona on gece daha ilave ettik; böylece Rabbinin tayin ettiği vakit kırk geceyi buldu. Musa, kardeşi Harun'a dedi ki: Kavmimin içinde benim yerime geç, onları ıslah et, bozguncuların yoluna uyma.

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَىٰ لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ
قَالَ لَنْ تَرَانِي وَلَٰكِنِ انْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ
فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّىٰ رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسَىٰ

صَعِقًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٣﴾

143. Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tur'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca "Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!" dedi. (Rabbi): "Sen beni asla göremezsin.Fakat şu dağa bak,eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin! buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim.

"Hz. Musa, Yüce Allah'ın dünyada görülemeyeceğini bildiği halde kendisindeki şiddetli iştiyak sebebiyle Allah'a böyle bir niyazda bulundu. Çünkü o Allah'ın sözlerini duyunca kendinin dünyada olduğunu unutmuş, ahiret ve cennet hayatına kavuştuğunu zannetmişti." (Bkz. Öztürk, K.İsl., s.108)

قَالَ يَا مُوسَىٰ إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتِي وَبِكَلَامِي فَخُذْ مَا
آتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾

[167]144. (Allah) Ey Musa dedi, ben risaletlerimle (sana verdiğim görevlerle) ve sözlerimle seni insanların başına seçtim. Sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol.

وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ
فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ دَارَ
الْفَاسِقِينَ ﴿١٤٥﴾

145. Nasihat ve her şeyin açıklamasına dair ne varsa hepsini Musa için levhalarda yazdık. (Ve dedik ki): Bunları kuvvetle tut, kavmine de onun en güzelini almalarını emret. Yakında size, yoldan çıkmışların yurdunu göstereceğim.

"Bu ayette Tevrat'ın levhalarda yazılı olarak Allah tarafından Hz. Musa'ya verildiği ifade edilmektedir. Ancak bu levhaların mahiyeti hakkında kesin bilgiye sahip değiliz. Muhtevasına gelince, şüphesiz ki

bu levhalarda o gün İsrail oğullarının din ile ilgili meseleleri ve toplumun ıslahı için gerekli usul ve furü mevcut idi.

Ayette anlatılan **'en güzelini almak'** tan maksat, Tevrat'ın gereği ile amel etmektir. Ayette geçen fasıklar'ın yurdundan maksat da, putperest Amalika kabilesinin elinde bulunan mukaddes topraklar (Kudüs ve çevresi) ile Şam bölgesidir. Hz. Musa'nın vefatından sonra İsrail oğulları buraları ellerine geçirmiş ve bir müddet hüküm sürmüşlerdir."

سَاَصْرِفُ عَنْ اٰيَاتِيَ الَّذٖينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّۜ وَاِنْ يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَاۚ وَاِنْ يَرَوْا سَبٖيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبٖيلًاۚ وَاِنْ يَرَوْا سَبٖيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبٖيلًاۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلٖينَ ﴿١٤٦﴾

146. Yeryüzünde haksız yere böbürlenenleri ayetlerimden uzaklaştıracağım. Onlar bütün mucizeleri görseler de iman etmezler. Doğru yolu görseler onu yol edinmezler. Fakat azgınlık yolunu görürlerse, hemen ona saparlar. Bu durum, onların ayetlerimizi yalanlamalarından ve onlardan gafil olmalarından ileri gelmektedir.

وَالَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَٓاءِ الْاٰخِرَةِ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْۜ هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٧﴾

147. Halbuki ayetlerimizi ve ahirete kavuşmayı yalanlayanların amelleri boşa çıkmıştır. Onlar, yapmakta oldukları amellerden başka bir şey için mi cezalandırılırlar!

وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسٰى مِنْ بَعْدِهٖ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌۜ اَلَمْ يَرَوْا اَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدٖيهِمْ سَبٖيلًاۢ اِتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمٖينَ ﴿١٤٨﴾

148. (Tur'a giden) Musa'nın arkasından kavmi, ziynet takımlarından, böğürebilen bir buzağı heykelini (tanrı) edindiler. Görmediler mi ki o, onlarla ne konuşuyor ne de onlara yol gösteriyor? Onu (tanrı olarak) benimsediler ve zalimler oldular.

"Hz. Musa'nın Tur'da kalma müddeti on gün uzatılınca, İsrail oğullarından Samiri adında bir sanatkar, ziynet takımlarını toplayarak bir buzağı heykeli yaptı ve **'Sizin de Musa'nın da tanrısı budur. Fakat Musa tanrısını unuttu'** dedi. Buzağıyı öyle bir ustalıkla yapmıştı ki, içine rüzgar girdiğinde canlı imiş gibi böğürüyordu."

وَلَمَّا سُقِطَ فِيٓ اَيْد۪يهِمْ وَرَاَوْا اَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّواۙ قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا
رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ ﴿١٤٩﴾

149. Pişman olup da kendilerinin gerçekten sapmış olduklarını görünce dediler ki: Eğer Rabbimiz bize acımaz ve bizi bağışlamazsa mutlaka ziyana uğrayanlardan olacağız!

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِه۪ غَضْبَانَ اَسِفاًۙ قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُون۪ي مِنْ بَعْد۪يۚ
اَعَجِلْتُمْ اَمْرَ رَبِّكُمْۚ وَاَلْقَى الْاَلْوَاحَ وَاَخَذَ بِرَاْسِ اَخ۪يهِ يَجُرُّهُٓ اِلَيْهِۜ قَالَ ابْنَ اُمَّ اِنَّ
الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُون۪ي وَكَادُوا يَقْتُلُونَن۪يۘ فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْاَعْدَٓاءَ وَلَا تَجْعَلْن۪ي
مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ﴿١٥٠﴾

[168]150. Musa, kızgın ve üzgün bir halde kavmine dönünce: "Benden sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız! Rabbinizin emrini (beklemeyip) acele mi ettiniz?" dedi. Tevrat levhalarını yere attı ve kardeşinin (Harun'un) başını tutup kendine doğru çekmeye başladı. (Kardeşi): "Anam oğlu! Bu kavim beni cidden zayıf gördüler ve nerede ise beni öldüreceklerdi. Sen de düşmanları bana güldürme ve beni bu zalim kavimle beraber tutma!" dedi.

"Hz. Musa ile Hz. Harun ana-baba bir kardeştirler. Durum böyle olduğu halde Hz. Harun'un, kardeşine anam oğlu demesinin sebebi, onun merhametini celbetmektir. Zira ananın şefkat ve merhameti, baba ve kardeşten daha fazladır. Ayrıca analarının Allah'a inanmış biri

olması ve ona karşı sevgilerinin daha fazla olması da bu hususta bir sebep olabilir."

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِأَخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٥١﴾

151. (Musa da) Ey Rabbim, beni ve kardeşimi bağışla, bizi rahmetine kabul et. Zira sen merhametlilerin en merhametlisisin! dedi.

إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾

152. Buzağıyı (tanrı) edinenler var ya, işte onlara mutlaka Rablerinden bir gazap ve dünya hayatında bir alçaklık erişecektir. Biz iftiracıları böyle cezalandırırız.

وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَآمَنُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا
لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٥٣﴾

153. Kötülükler yaptıktan sonra ardından tevbe edip de iman edenlere gelince, şüphesiz ki o tevbe ve imandan sonra, Rabbin elbette bağışlayan ve esirgeyendir.

وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الْأَلْوَاحَ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى
وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾

154. Musa'nın öfkesi dinince levhaları aldı. Onlardaki yazıda Rablerinden korkanlar için hidayet ve rahmet (haberi) vardı.

"İsrail oğulları buzağıya taptıklarına pişman oldukları için Allah Teala, Hz. Musa'ya kavmini temsilen yetmiş kişi seçerek huzura getirmesini ve hep beraber tevbe etmelerini emretmişti. Aşağıdaki ayet bu hususu açıklamaktadır."

وَاخْتَارَ مُوسٰى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَا فَلَمَّا اَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ
قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ اَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلُ وَاِيَّايَ اَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ
مِنَّا اِنْ هِيَ اِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ وَتَهْد۪ي مَنْ تَشَاءُ اَنْتَ
وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الْغَافِر۪ينَ ﴿١٥٥﴾

155. Musa tayin ettiğimiz vakitte kavminden yetmiş adam seçti. Onları o müthiş deprem yakalayınca Musa dedi ki: "Ey Rabbim! Dileseydin onları da beni de daha önce helak ederdin. İçimizden birtakım beyinsizlerin işlediği (günah) yüzünden hepimizi helak edecek misin? Bu iş, senin imtihanından başka bir şey değildir. Onunla dilediğini saptırırsın, dilediğini de doğru yola iletirsin. Sen bizim sahibimizsin, bizi bağışla ve bize acı! Sen bağışlayanların en iyisisin!

"Hz. Musa'nın kavmini temsilen seçip Allah'ın huzuruna getirdiği kimseler, Allah ile kendi arasındaki konuşmayı işitince, onunla yetinmediler ve **'Ey Musa, Allah'ı açıkça görmedikçe sana asla inanmayacağız.'** dediler. Bunun üzerine orada şiddetli bir deprem oldu ve bayılıp düştüler. Hz. Musa, Allah'a yalvardı da bu afet kaldırıldı."

وَاكْتُبْ لَنَا ف۪ي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ اِنَّا هُدْنَا اِلَيْكَ قَالَ
عَذَاب۪ي اُص۪يبُ بِه۪ مَنْ اَشَاءُ وَرَحْمَت۪ي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَاَكْتُبُهَا
لِلَّذ۪ينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالَّذ۪ينَ هُمْ بِاٰيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٦﴾

[169]156. Bize, bu dünyada da iyilik yaz ahirette de. Şüphesiz biz sana döndük." Allah buyurdu ki: Kimi dilersem onu azabıma uğratırım; rahmetim ise her şeyi kuşatır. Onu, sakınanlara, zekatı verenlere ve ayetlerimize inananlara yazacağım. (Ayrıca bkz. En'am 6/12)

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا
عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ
إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۚ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ
وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ ۙ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾

157. Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları o elçiye, o ümmi Peygamber'e uyanlar (var ya), işte o Peygamber onlara iyiliği emreder, onları kötülükten men eder, onlara temiz şeyleri helal, pis şeyleri haram kılar. Ağırlıklarını ve üzerlerindeki zincirleri indirir. O Peygamber'e inanıp ona saygı gösteren, ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nur'a (Kur'an'a) uyanlar var ya, işte kurtuluşa erenler onlardır.

"Ayette geçen **'Ümmi'** kelimesi, okuma yazma bilmeyen karşılığında kullanılmış olup Resulullah'ın bir vasfıdır. Allah Teala'nın O'nu bu vasıf ile açıklaması ümmi olduğu halde ilmin bütün kemalatına sahip olmasındandır ki, bu da O'nun hakkında bir mucizedir. Resül denilmesi Allah'a izafeten, Nebi denilmesi ise kullara nispetendir. Yani o, Allah'ın elçisi olması bakımından Resül, insanlara Allah emrini getirmesi ve bildirmesi bakımından da Nebi'dir.

Ayette geçen ağırlıklar ve zincirlerden maksat, Tevrat ta bulunan ve günah işleyen azaların kesilmesi, elbisenin pislik değen kısmının kesilip atılması gibi uygulanmasında güçlük çekilen hükümlerdir. İslam dini bu ağır hükümleri kaldırarak insanları bir tür meşakkat zincirlerinden kurtarmış; kolay ve uygulanabilir hükümler koymuştur."

Ümmi kelimesi ile Hz. Peygamberin, okuma-yazma bilmediğinin kast edildiği fikrine karşı çıkan Öztürk şöyle demektedir:

"Hz. Peygamberin okuma yazma bilmediği yolundaki kabul ve iddia, onun bütün bilgileri Allah'tan aldığı gerçeğini kuvvetlendirmek için sürekli savunulmuştur. Sanki okuma yazma bilmesi bilgilerini Allah'tan almasına engelmiş gibi. Oysaki bu iddia ve kabulde Hz. Peygamberi küçük düşüren bir yön vardır. Aldığı vahy'in ilk emri 'oku'

olan, en büyük düşmanlarını, sahabilerine okuma yazma öğretmeleri karşılığında, serbest bırakmayı kabul eden, okuma yazmaya, kaleme ve kağıda yeminle dolu bir kitabı insanlığa tebliğ eden bir Allah elçisinin 23 yıllık peygamberlik dönemi boyunca okuma yazma öğrenememiş ya da öğrenmemiş olduğunu iddia etmek hem yanlıştır hem de ayıptır. Kaldı ki, Hz. Peygamberin gelen vahiyleri katiplerine yazdırdıktan sonra yazılanları kontrol edip imla düzeltmeleri bile yaptığını kaynaklar bize haber vermektedir..." (Öztürk, K.Isl., s.109).

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا الَّذِي لَهُ مُلْكُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ
النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ
لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾

158. De ki: Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın elçisiyim. Ondan başka tanrı yoktur, O diriltir ve öldürür. Öyle ise Allah`a ve ümmi Peygamber olan Resulüne -ki o, Allah'a ve onun sözlerine inanır iman edin ve O'na uyun ki doğru yolu bulasınız.

وَمِنْ قَوْمِ مُوسَىٰ أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٩﴾

159. Musa'nın kavminden hak ile doğru yolu bulan ve onun sayesinde adil davranan bir topluluk vardır.

"Ayette anılan topluluktan maksat ya Hz. Muhammed (s.a.)'e iman eden bazı Yahudilerdir veya Hz. Musa zamanında halka nasihat ederek onları doğru yola getirmeye çalışanlardır."

وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطًا أُمَمًا ۚ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ
إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ ۖ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ
اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ۖ قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ ۚ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ

الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ
مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ
يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾

[170]160. Biz İsrail oğullarını oymaklar halinde on iki kabileye ayırdık. Kavmi kendisinden su isteyince, Musa'ya, "Asanı taşa vur!" diye vahyettik. Derhal ondan on iki pınar fışkırdı. Her kabile içeceği yeri belledi. Sonra üzerlerine bulutla gölge yaptık, onlara kudret helvası ve bıldırcın eti indirdik. (Onlara dedik ki) "Size verdiğimiz rızıkların temizlerinden yiyin." Ama onlar (emirlerimizi dinlememekle) bize değil kendilerine zulmediyorlardı.

"Ayette geçen **'esbat'** kelimesi, torun manasına gelen 'sıbt' kelimesinin çoğuludur. İsrail Oğulları Yakub (a.s.) ın on iki oğlundan türeyerek on iki kabile şeklinde çoğalmışlardır. Hepsi de Yakub (a.s.)'ın torunlarıdır."

وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ
وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ
خَطِيئَاتِكُمْ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٦١﴾

161. Onlara denildi ki: Şu şehirde (Kudüs'te) yerleşin, ondan (nimetlerinden) dilediğiniz gibi yiyin, "bağışlanmak istiyoruz" deyin ve kapıdan eğilerek girin ki hatalarınızı bağışlayalım. İyilik yapanlara ileride ihsanımızı daha da artıracağız.

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا
عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾

162. Fakat onlardan zalim olanlar, sözü, kendilerine söylenenden başkasıyla değiştirdiler. Biz de zulmetmelerinden ötürü üzerlerine gökten bir azap gönderdik.

"Rivayet edildiğine göre bu azap taun (kolera) hastalığı idi ki, kısa zamanda kitleler halinde ölümlere sebep olmuştur."

وَسْـَٔلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّت۪ي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِۢ إِذْ
يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْت۪يهِمْ ح۪يتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعاً وَيَوْمَ
لَا يَسْبِتُونَۙ لَا تَأْت۪يهِمْۚ كَذٰلِكَۚ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾

163. Onlara, deniz kıyısında bulunan şehir halkının durumunu sor. Hani onlar cumartesi gününe saygısızlık gösterip haddi aşıyorlardı. Çünkü cumartesi tatili yaptıkları gün, balıklar meydana çıkarak akın akın onlara gelirdi, cumartesi tatili yapmadıkları gün de gelmezlerdi. İşte böylece biz, yoldan çıkmalarından dolayı onları imtihan ediyorduk.

"Allah Teala İsrail Oğullarına cumartesi günü avlanmayı yasaklamış, bu güne tazim etmelerini emretmişti. Dolayısıyla o gün balıklar su yüzüne çıkar serbest yüzerlerdi. Diğer günlerde ise balıklar su yüzüne çıkmazlardı. Bu durum Allah'ın bir imtihanı idi. Fakat İsrail Oğulları bu imtihanı kazanamadılar ve cumartesi yasağına saygısızlık gösterip balıkları o gün avlamaya başladılar. İşte ayette bildirilen haddi aşma budur."

وَإِذْ قَالَتْ اُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْماًۙ اللّٰهُ مُهْلِكُهُمْ اَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَاباً شَد۪يداًۜ
قَالُوا مَعْذِرَةً اِلٰى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾

[171]164. İçlerinden bir topluluk: "Allah'ın helak edeceği yahut şiddetli bir şekilde azap edeceği bir kavme ne diye öğüt veriyorsunuz?" dedi. (Öğüt verenler) dediler ki: Rabbinize mazeret beyan edelim diye bir de sakınırlar ümidiyle (öğüt veriyoruz).

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِه۪ٓ اَنْجَيْنَا الَّذ۪ينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّٓوءِ وَاَخَذْنَا الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا
بِعَذَابٍ بَۨـ۪يسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾

165. Onlar kendilerine yapılan uyarıları unutunca, biz de kötülükten men edenleri kurtardık, zulmedenleri de yapmakta oldukları kötülüklerden ötürü şiddetli bir azap ile yakaladık.

فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿١٦٦﴾

166. Kibirlenip de kendilerine yasak edilen şeylerden vazgeçmeyince onlara: Aşağılık maymunlar olun! dedik.

"Yahudi topluluklarından bir grup cumartesi gününe saygı göstermedikleri için dejenere edilip maymun ve domuz şekline konulmuşlardır. Bir insanın şeklinin değiştirilip hayvan şekline konulmasına **'mesh'** denir. Eski milletlerde bu değişme olurdu. Bu, insanların bozulması sonucu Allah tarafından verilen bir ceza idi. Ancak bunun hakiki olarak insanın maymun biçimine sokulması mı, yoksa ahlaken bozulup maymun gibi taklitçilik ve aç gözlülük durumuna düşürülmesi mi olduğu hakkında görüş ayrılığı vardır. Eğer ayet, ahlaki bir bozulmaya işaret ise, bu her zaman her millette olabilir. İnsanlar nefislerinin zebunu oldukları zaman şeklen değil fakat huy itibariyle her hangi bir hayvanın kılığına girmiş olurlar." (Maymunlar gibi olun deyimi ile ilgili olarak bkz. Esed, s.307/132 nolu açk.)

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ
إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦٧﴾

167. Rabbin, elbette kıyamet gününe kadar onlara en kötü eziyeti yapacak kimseler göndereceğini ilan etti. Şüphesiz Rabbin cezayı çabuk verendir. Ve O çok bağışlayan, pek esirgeyendir.

وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا مِنْهُمُ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ وَبَلَوْنَاهُمْ
بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾

168. Onları grup grup yeryüzüne dağıttık. Onlardan iyi kimseler vardır, yine onlardan bundan aşağıda olanları da vardır. (Kötülüklerinden) belki dönerler diye onları iyilik ve kötülüklerle imtihan ettik.

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هٰذَا
الْاَدْنٰى وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَاِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُ
اَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ اَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا
مَا فِيهِ وَالدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾

169. Onların ardından da (ayetleri tahrif karşılığında) şu değersiz dünya malını alıp, nasıl olsa bağışlanacağız, diyerek Kitab'a varis olan birtakım kötü kimseler geldi. Onlara, ona benzer bir menfaat daha gelse onu da alırlar. Peki, Kitap'ta Allah hakkında gerçekten başka bir şey söylemeyeceklerine dair onlardan söz alınmamış mıydı ve onlar Kitap'takini okumamışlar mıydı? ahiret yurdu sakınanlar için daha hayırlıdır. Hala aklınız ermiyor mu?

وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ اِنَّا لَا نُضِيعُ اَجْرَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾

170. Kitab'a sımsıkı sarılıp namazı dosdoğru kılanlar var ya, işte biz böyle iyiliğe çalışanların ecrini zayi etmeyiz.

وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَاَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا اَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُوا مَا
اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾

[172]171. Bir zamanlar dağı İsrail oğullarının üzerine gölge gibi kaldırdık da üstlerine düşecek sandılar. "Size verdiğimi (Kitab'ı) kuvvetle tutun ve içinde olanı hatırlayın ki korunasınız" dedik.

وَاِذْ اَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي اٰدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَاَشْهَدَهُمْ عَلٰى اَنْفُسِهِمْ
اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلٰى شَهِدْنَا اَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّا كُنَّا عَنْ
هٰذَا غَافِلِينَ ﴿١٧٢﴾

172. Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şahit olduk, dediler.

"Bu ayette geçen **'kalü bela'** ifadesi hakkında, bunun ezelde mi, ana rahminde mi, yoksa buluğ çağında mı olduğu hususunda çeşitli görüşler vardır. (Bu konu da geniş bilgi için bkz. Elmalılı, IV, 78 vd.)

أَوْ تَقُولُوا إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ
أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾

173. Yahut "Daha önce babalarımız Allah'a ortak koştu, biz de onlardan sonra gelen bir nesildik (onların izinden gittik). Batıl işleyenlerin yüzünden bizi helak edecek misin?" dememeniz için (böyle yaptık).

وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٧٤﴾

174. Belki inkardan dönerler diye ayetleri böyle ayrıntılı bir şekilde açıklıyoruz.

"172-174. ayetler kendinden önceki kıssa dizisinin yorumu olarak gelmektedir. 173-174. ayetlerde Yüce Allah, adem oğullarının bellerinden zürriyetlerini aldığını, yani insanları babalarının bellerindeki tohumlardan yarattığını, onların içlerine Allah'ı bilip tanıma yeteneği ve duygusu koyduğunu bildirmektedir. İnsanlara Allah'ı bilme duygusu verilmiştir ki kıyamet gününde, dünyadaki inkarları için Allah'a karşı bir bahaneleri kalmasın: 'Biz bilmiyorduk, haberimiz yoktu' demesinler. Ya da atalarından ne görmüşlerse onu yaptıklarını, ataları şirk koştukları için kendileri de şirk koştuklarını, içlerinde Allah'ı tanıma sezgisi olmadıktan sonra O'nu nasıl tanıyacaklarını ileri sürmesinler. (Ateş, II, 1039; Ayrıntılar için bkz. Razı, XI, 135 vd.; Kutub, VI, 303 vd.)

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ الَّذ۪ٓي اٰتَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ
فَكَانَ مِنَ الْغَاو۪ينَ ﴿١٧٥﴾

175. Onlara (Yahudilere), kendisine ayetlerimizden verdiğimiz ve fakat onlardan sıyrılıp çıkan, o yüzden de şeytanın takibine uğrayan ve sonunda azgınlardan olan kimsenin haberini oku.

"Müfessirlerin çoğunluğuna göre ayette adı zikredilmeyen bu kişi İsrail Oğullarından Bel'am b. Baura'dır. Önceleri Hz. Musa'nın dinini kabul etmiş, iyi ve duası makbul bir mümin idi. Ancak Hz. Musa'nın kendilerini yenilgiye uğratmasından korkan kavminin ısrarına dayanamayıp Musa'nın aleyhine beddua etmiş; kavmine onu yenebilmeleri için hileler öğretmiş; fakat Allah onun bedduasını kavmine çevirmiş, kendisini de cezalandırmış, sahip olduğu manevi mertebe ve meziyetlerden mahrum bırakmıştır. Mutasavvıflar Bel'am b. Baura'yı kibir ve dünyevi arzuları sebebiyle sapıklığa düşenlerin bir örneği olarak takdim ederler." (Bkz. Razı, XI, 146 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, V, 31 vd.)

وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلٰكِنَّهُ اَخْلَدَ اِلَى الْاَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ
فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ اِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ اَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ ذٰلِكَ
مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾

176. Dileseydik elbette onu bu ayetler sayesinde yükseltirdik. Fakat o, dünyaya saplandı ve hevesinin peşine düştü. Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer: Üstüne varsan da dilini çıkarıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur. İşte ayetlerimizi yalanlayan kavmin durumu böyledir. Kıssayı anlat; belki düşünürler.

سَٓاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاَنْفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾

177. ayetlerimizi yalanlayan ve kendilerine zulmetmiş olan kavmin durumu ne kötüdür!

مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَد۪ي وَمَنْ يُضْلِلْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٧٨﴾

178. Allah kimi hidayete erdirirse, doğru yolu bulan odur. Kimi de şaşırtırsa, işte asıl ziyana uğrayanlar onlardır.

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ
أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ
أَضَلُّ أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾

[173]179. Andolsun, biz cinler ve insanlardan birçoğunu cehennem için yaratmışızdır. Onların kalpleri vardır, onlarla kavramazlar; gözleri vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gafiller onlardır. (Bkz. Öztük, K.İsl., s.112; Ayrıca Tevbe 9/28; Enfal 8/55; Ayetin son cümlesi için Furkan 25/44)

وَلِلَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُوا الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَائِهِ
سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾

180. En güzel isimler (el-esmaü'l-hüsna) Allah'ındır. O halde O'na o güzel isimlerle dua edin. Onun isimleri hakkında eğri yola gidenleri bırakın. Onlar yapmakta olduklarının cezasına çarptırılacaklardır.

"Bu ayette en güzel isimlerin Allah'a ait olduğu ifade edilmekte ve Allah'a o isimlerle dua etmemiz emr olunmaktadır. Hadis-i şerifte 'Allah'ın doksan dokuz adı vardır. Onları ezberleyen muhakkak cennete girer' buyurulmuştur. Ancak hadiste tahdit yoktur. Allah'ın isimleri sadece doksan dokuzdan ibaret değildir. Başka isimleri de vardır. Ayet'i kerimede anlatılan 'Allah'ın isimleri hakkında eğri yola gidenler' den maksat, O'nun isimlerini tahrif edenlerdir. Müşrikler Allah'ın isimlerini tahrif ederek kendi tanrılarına veriyorlardı. 'Allah' ismini tahrif edip Lat ve Aziz ismini değiştirip 'Uzza' demişlerdir. Halbuki Yüce Allah, en güzel isimlerin kendine has olduğunu bildirmiştir" (Bkz. Öztürk, K.İsl., s.113; Nüz. kon. Emiroğlu, V, 37 vd.; Ayrıca bkz. İsra 17/110; Ta-Ha 20/8; Haşr 59/24)

وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾

181. Yarattıklarımızdan, daima hakka ileten ve adaleti hak ile yerine getiren bir millet bulunur.

Yukarıdaki ayetlerde, doğru yoldan ayrılan, düşüncesiz ve gafil

insanların durumlarına değinildikten sonra bu ayette de, toplumun toptan yoldan çıkmış kimselerden oluşmadığına, aralarında az veya çok, doğru yolu bulup hakka ve hak dinine hizmet eden kimselerin de varlığına işaret edilmektedir.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾

182. ayetlerimizi yalanlayanları, hiç bilmeyecekleri yerden yavaş yavaş helake götüreceğiz.

"Allah'ın ayetlerini inkar edenlerin rızkları hemen kesilip helak olmazlar. Hatta Allah onların bir kısmına rızıklarını bolca verir ve şımarırlar. Neticede Allah'ın azabı bilmedikleri bir taraftan ansızın gelir ve helak olurlar. İşte bu duruma **'İstidrac'** denilir."

İstidrac: 'Derece, derece, azar, azar yükseltmek veya indirmek, yavaş yavaş toplamak anlamına gelir.'

Yüce Allah, ayetlerini yalanlayanları, onlar hiç farkında olmadan, yavaş bir şekilde cezalarının gereği olan sonlarına veya helaklerine yaklaştırır. Bunun anlamı, suçlu olan günahkarın mutlaka anında ceza görmesi gerekir şeklinde kesin bir kaide imiş gibi algılanmamalı, fakat Allah tarafından af edilmedikçe mutlaka ceza göreceğinin kaçınılmaz olduğu da bilinmelidir. Çünkü bu bir kaidedir. İşte Yüce Allah, kendi takdirleri yönünde, bazen yavaş, bazen de daha hızlı bir şekilde ceza verir. Bazı durumlarda da ceza bu dünyada verilmeyip ahirete ertelenir.

وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿١٨٣﴾

183. Onlara mühlet veririm; (ama) benim cezam çetindir.

Bazı durumlarda cezanın, Allah tarafından ertelenmiş olması, günahkarın hayrına olmaz. Ortaya koydukları tavırları gereği cezalarının kat kat artması için de bu ertelemeler söz konusu olabilmektedir. Bu ayette böyle durumlara dikkat çekilmektedir. (Bu ve takip eden iki ayetin nüz. kon. bkz. Emiroğlu, V, 43 vd.)

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١٨٤﴾

184. Düşünmediler mi ki, arkadaşlarında (Muhammed'de) delilik yoktur? O, ancak apaçık bir uyarıcıdır.

اَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ
وَاَنْ عَسٰٓى اَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ اَجَلُهُمْ فَبِاَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾

185. Göklerin ve yerin hükümranlığına, Allah'ın yarattığı her şeye ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğine bakmadılar mı? O halde Kur'an'dan sonra hangi söze inanacaklar?

مَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾

186. Allah kimi şaşırtırsa, artık onun için yol gösteren yoktur. Ve onları azgınlıkları içinde şaşkın olarak bırakır.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰيهَا قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّي لَا يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا
اِلَّا هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَا تَأْتِيكُمْ اِلَّا بَغْتَةً يَسْـَٔلُونَكَ كَاَنَّكَ
حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾

187. Sana kıyameti, ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. De ki: Onun ilmi ancak Rabbimin katındadır. Onun vaktini O'ndan başkası açıklayamaz. O göklere de yere de ağır gelmiştir. O size ansızın gelecektir. Sanki sen onu biliyormuşsun gibi sana soruyorlar. De ki: Onun bilgisi ancak Allah'ın katındadır; ama insanların çoğu bilmezler.

Bu ayette kıyametin ne zaman kopacağı konusunda, Allah'tan başka yerde ve göklerde, bilen hiç kimsenin bulunmadığı, tevili mümkün olmayan kesin bir üslupla ifade edilmektedir. (Konu ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Razı, XI, 184 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, V, 48 vd.)

قُلْ لَا اَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا اِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ وَلَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ
الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ اِنْ اَنَا اِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٨﴾

[174]188. De ki: "Ben, Allah'ın dilediğinden başka kendime herhangi bir fayda veya zarar verecek güce sahip değilim. Eğer ben gaybı bilseydim elbette daha çok hayır yapmak isterdim ve bana hiçbir fenalık dokunmazdı. Ben sadece inanan bir kavim için bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim."

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا
فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَوَا اللَّهَ رَبَّهُمَا
لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿١٨٩﴾

189. Sizi bir tek candan (adem'den) yaratan, ondan da yanında huzur bulsun diye eşini (Havva'yı) yaratan O'dur. Eşi ile (birleşince) eşi hafif bir yük yüklendi (hamile kaldı). Onu bir müddet taşıdı. Hamileliği ağırlaşınca, Rableri Allah'a: Andolsun bize kusursuz bir çocuk verirsen muhakkak şükredenlerden olacağız, diye dua ettiler.

فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ فِيمَا آتَاهُمَا فَتَعَالَى اللَّهُ
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٩٠﴾

190. Fakat (Allah) onlara kusursuz bir çocuk verince, kendilerine verdiği bu çocuk hakkında (sonradan insanlar) Allah'a ortak koştular. Allah ise onların ortak koştuğu şeyden yücedir.

"Ayette geçen şirk olayı Adem ile Havva'dan değil, onların çocukları olan insanlıktan meydana gelmiştir. Mesela Kureyş müşrikleri putlara nispet ederek çocuklarına 'Menat'ın kulu, Uzza'nın kulu' şeklinde isim verirlerdi. İşte bu durum hatırlatılmakta ve oğulların işlediği suçtan ötürü babaların itab edilmesi şeklinde tecelli etmektedir. Nitekim çoğul olarak gelmiş olan 'yuşrikün' kelimesi de buna delalet eder."

أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾

191. Kendileri yaratıldığı halde hiçbir şeyi yaratamayan varlıkları (Allah'a) ortak mı koşuyorlar? (Nüz kon. bkz. Emiroğlu, V, 54 vd.)

وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٢﴾

192. Halbuki (putlar) ne onlara bir yardım edebilirler ne de kendilerine bir yardımları olur.

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدٰى لَا يَتَّبِعُوكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ
أَمْ أَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴿١٩٣﴾

193. Onları doğru yola çağırırsanız size uymazlar; onları çağırsanız da, sukut etseniz de sizin için birdir.

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا
لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٩٤﴾

194. (Ey kafirler!) Allah'ı bırakıp da taptıklarınız sizler gibi kullardır. (Onların tanrılığı hakkında iddianızda) doğru iseniz, onları çağırın da size cevap versinler!

أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ
بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلِ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ
فَلَا تُنْظِرُونِ ﴿١٩٥﴾

195. Onların yürüyecekleri ayakları mı var, yoksa tutacakları elleri mi var veya görecekleri gözleri mi var yahut işitecekleri kulakları mı var (neleri var)? De ki: "Ortaklarınızı çağırın, sonra bana (istediğiniz) tuzağı kurun ve bana göz bile açtırmayın!"

إِنَّ وَلِيِّيَ اللّٰهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿١٩٦﴾

[175]196. Şüphesiz ki, benim koruyanım Kitab'ı indiren Allah'tır. Ve O bütün salih kullarını görüp gözetir.

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٧﴾

197. Allah'ın dışında taptıklarınızın ne size yardıma güçleri yeter ne de kendilerine yardım edebilirler.

وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَسْمَعُوا وَتَرَيهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾

198. Onları doğru yola çağırmış olsanız işitmezler. Ve onları sana bakar görürsün, oysa onlar görmezler.

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾

199. (Resulüm!) Sen af yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir.

"Bu ayette iyilik olarak tercüme edilen 'örf' den maksat, şeriatın ve aklın beğendiği şeydir. Yoksa cahiliye Araplarının rasgele örfü değildir. İslam onları kötü örflerini kaldırmış, iyilerini de kısmen veya tamamen korumuştur."

وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٠٠﴾

200. Eğer şeytanın fitlemesi seni dürterse hemen Allah'a sığın. Çünkü O, işitendir, bilendir.

"Yani şeytan, emr olunduğun şeylere aykırı düşen, gazap ve benzeri hallere seni sevk ederse hemen Allah'a sığın. Bu hitap görünüşte Resullullah'a olmakla beraber bütün Müslümanlara şamildir. Bu şekilde şeytandan herhangi bir vesvese geldiğinde onun şerrinden Allah'a sığınmak lazımdır."

إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾

201. Takvaya erenler var ya, onlara şeytan tarafından bir vesvese dokunduğunda (Allah'ın emir ve yasaklarını) hatırlayıp hemen gerçeği görürler.

وَاِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾

202. (Şeytanların) dostlarına gelince, şeytanlar onları azgınlığa sürüklerler. Sonra da yakalarını bırakmazlar.

وَاِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِاٰيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا قُلْ اِنَّمَٓا اَتَّبِعُ مَا يُوحٰٓى اِلَيَّ مِنْ رَبّ۪ي
هٰذَا بَصَٓائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾

203. Onlara bir mucize getirmediğin zaman, (ötekiler gibi) onu da derleyip getirseydin ya! derler. De ki: Ben ancak Rabbimden bana vahyolunana uyarım. Bu (Kur'an), Rabbinizden gelen basiretlerdir (kalp gözlerini açan beyanlardır); inanan bir kavim için hidayet ve rahmettir.

وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَاَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾

204. Kur'an okunduğu zaman onu dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin.

"Gerek namaz içinde, gerek namaz dışında Kur'an okunurken, onun manalarını iyice anlamak, öğütlerinden faydalanmak ve davranışları ona göre ayarlamak için bütün dikkatleri ona vermek ve sükut etmek gerekir.

وَاذْكُرْ رَبَّكَ ف۪ي نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخ۪يفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ
مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِل۪ينَ ﴿٢٠٥﴾

205. Kendi kendine, yalvararak ve ürpererek, yüksek olmayan bir sesle sabah akşam Rabbini an. Gafillerden olma.

إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ
يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾

206. Kuşkusuz Rabbin katındakiler O'na kulluk etmekten kibirlenmezler, O'nu tesbih eder ve yalnız O'na secde ederler.

A'RAF SURESİNİN SONU

8-ENFAL SURESİ-93

سُورَةُ الْأَنْفَالِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayaAllah'ın adıyla

Resmi tertipte 8. sırada yer alan surenin iniş sırası konusunda değişik görüşler vardır. Medine'de inen surelerin ikincisi veya üçüncüsü olabilir diyenlerin yanında dördüncüsü olduğunu söyleyenlerin de bulunduğu ifade edilmektedir. Üzerinde ayrılığa düşülmeyen konu surenin iniş nedenidir. Sure, Bedir Savaşı ve onun sonuçları ile ilgili ve özellikle ganimetlerin aralarında bölüştürülmesi konusunda ortaya çıkan anlaşmazlıkları, ilkelere bağlayarak gidermek için nazil olmuştur. İniş zamanı hakkında çoğunluk görüşü, Bedir Savaşı döneminde indiği merkezindedir. 30 ile 36 ayetler Mekke'de, diğer ayetleri Medine'de nazil olduğu, çoğunluk görüşüdür. Sure, 75 ayettir. Sureye isim olan 'Enfal' kelimesi, 'nefel' kelimesinin çoğuludur. Nefel ise, asıldan fazla olan, ilave olan şey anlamında kullanılmaktadır. İlave olarak kılınan namazlara da bu sebeple nafile denildiği ifade edilmektedir. Bedir savaşı sebebiyle enfal kelimesi ganimetler anlamında kullanılmıştır.

'Cihat'tan beklenen sevaplar, ahiret'e yönelik asil gaye olduğuna göre, ganimette de onun fazlalığı nafilesi olur' şeklindeki yorumlar çoğunluk görüşüdür. Müfessirlerden bazıları nefel'i savaşta öldürülenlerin üzerlerinden alınan eşya olduğunu, surede ki 'enfal'den kastın ise, Bedir savaşında elde edilen ganimetlerin tamamını ifade ettiği yorumunu yapmaktadırlar.

Prof. Seyyid Kutub, Bedir savaşının gerek şartları ve gerekse İslam ve dolayısıyla insanlık tarihindeki etkileri yönünden büyük önem taşıdığını belirtmekte ve bu nedenle, 'Bedir günü, Furkan günü, iki

topluluğun karşılaştığı gün' şeklindeki isimlerin, önemine binaen Yüce Allah tarafından verildiğini söylemektedir. Sure ve Bedir savaşı ile ilgili daha geniş bilgi için: (Bkz. Kutub, VI, 387 vd.)

Surede, din uğruna savaşmak ve savaş meydanında sabır ve sebatla mücadele ile ilgili ayetler, pekiştirmek amacıyla olsa gerek tekrar edilmektedir. Ayrıca, itikadı meselelerin derinliğine incelenmesini izleyen diğer bütün konularla ilgili yönelmeler, 'Hakka' terk edilmektedir.

Surede yer alan konuları birkaç ana bölüm etrafında toparlamak mümkündür:

1. Ganimetler konusu, tartışmasız bir şekilde Allah'a ve Resul'üne itaat prensibi ışığında, Peygamberin tasarrufuna bırakılmaktadır ve bu vesile ile gerçek mümin olmanın şartları belirtilmektedir.

2. Savaşla ilgili konular, Allah'a havale ediliyor, savaşı yönetme ve elde edilen sonuçların Allah'ın takdirine göre tecelli ettiği vurgulanıyor. (17 ve 42. ayetler)

3. Allah'a iman edip O'na tevekkül eden müminlerin, kişilikleri ve kalpleri arasına Allah'ın gireceğine işaret edilmekte, sebat ve sabır ile bu mertebeye erişenlerin mutlaka zafere de ulaşacakları bildirilmektedir. (24 ve 45. ayetler.)

4. 'Yeryüzünde fitne son bulup din de tamamen Allah için oluncaya kadar savaşın (Ayet 39)' emri ile, 'Yeryüzünde ağır basıncaya kadar hiçbir peygambere esir bulundurmasının yaraşmayacağı ve geçici dünya malı istiyorsunuz' Uyarısını takiben Allah'ın, 'Halbuki Allah sizin için ahireti istiyor. Müslümanlara vaat ettiği iki şeyden güçsüz olan kervanı onların tercih etmelerine karşılık; 'batılı ortaya çıkarmak, batılı tepelemek ve Allah'ın, emirleri ile hakkı ortaya koymak ve inkarcıların kökünü kesmek için' savaşı istemesi; savaştan sonraki hedefleri belirleyen hususlardır. (7 ve 67.ayetler)

5. İman edip hicret eden, canlarıyla mallarıyla yardım edenler ile iman edip hicret etmeyenlerin birbirleri ile ve başkaları ile, gerek yardımlaşma ve gerekse diğer konulardaki ilişkilerle ilgili, bütün ilke ve prensipler açıklanmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَالِۜ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَصْلِحُوا ذَاتَ
بَيْنِكُمْۖ وَاَط۪يعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُٓ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١﴾

[176]1. Sana savaş ganimetlerini soruyorlar. De ki: Ganimetler Allah ve Peygamber'e aittir. O halde siz (gerçek) müminler iseniz Allah'tan korkun, aranızı düzeltin, Allah ve Resulüne itaat edin.

Yüce Allah, bu ayetteki emriyle, ganimetleri, kişilerden alarak Peygamberin emir ve kontrolüne vermekte, konu ile ilgili ayrıntılı açıklamaları da 40. ayette yapmaktadır. **'Allah'tan korkun, aranızı düzeltin, Allah ve Resulüne itaat edin'** emri ile de, ganimetler konusunda aralarında bir çekişmenin varlığına işaret etmekte ve anlaşmazlığa son vermelerini istemektedir.

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذ۪ينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَاِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيَاتُهُ
زَادَتْهُمْ ا۪يمَانًا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَۚ ﴿٢﴾

2. Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rablerine dayanıp güvenen kimselerdir. (Ayrıca bkz. Zümer 39/23; Müminün23/2, 57)

اَلَّذ۪ينَ يُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَۜ ﴿٣﴾

3. Onlar namazlarını dosdoğru kılan ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden (Allah yolunda) harcayan kimselerdir.

اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّاۜ لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَر۪يمٌۚ ﴿٤﴾

4. İşte onlar gerçek müminlerdir. Onlar için Rableri katında nice dereceler, bağışlanma ve tükenmez bir rızık vardır.

Yüce Allah, 2, 3 ve 4. ayetlerde, gerçek mümin olarak nitelendirdiği kimselerde bulunması gereken özellikleri şu şekilde belirlemiştir:

a. Allah anıldığı zaman kalpleri titreyip ürperen müttakiler.

b. Ayetler okunduğu zaman imanları artan, Allah'ın dininde samimi ve ihlaslı olanlar.

c. Her konuda Allah'a dayanan, tevekkül içinde olanlar.

d. Allah rızası için namazı dosdoğru olarak kılanlar.

f. Nihayet, kendilerine Allah tarafından verilen rızklardan yine Allah rızası için infak edenler, yani zekat ve sadakalarını tastamam verenlerdir.

Bu özellikleri taşıyan hakiki müminlere, ayrıca, Allah katında kendileri için dereceler, mağfiretler ve güzel rızklarlar bulunduğu müjdesi verilmektedir.

Bedir savaşına çıkan Müslümanların bir kısmında savaş sebebiyle bir kısmında da savaş sonrasında, ganimetlerin bölüştürülmesi konusunda beliren hoşnut olmama ve huzursuz olma durumlarını, daha önceki kavimlerin benzer durumdaki davranışlarına benzeten Yüce Allah, şöyle buyurmaktadır:

كَمَآ أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
لَكَارِهُونَ ﴿٥﴾

5. (Onların bu hali,) müminlerden bir gurup kesinlikle istemediği halde, Rabbinin seni evinden hak uğruna çıkardığı (zamanki halleri) gibidir.

يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَمَا تَبَيَّنَ كَاَنَّمَا يُسَاقُونَ اِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٦﴾

6. Hak ortaya çıktıktan sonra sanki gözleri göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi (cihad hususunda) seninle tartışıyorlardı.

"Hicretin ikinci yılında Mekke müşrikleri, Ebu Sufyan'ın başkanlığında bir ticaret kervanını Şam'a gönderdi. Resulullah (s.a.) kervanın dönüşünü haber alınca, daha önce kendilerini yurtlarından çıkarmış olan Kureyş'in bu kervanını vurmak istedi ve üç yüz den fazla arkadaşıyla yola çıktı. Fakat durumdan haber alan Ebu Sufyan, bir

taraftan kervanı kurtarmaları için Kurayş'e haber gönderdi, diğer taraftan da yolunu değiştirerek kervanı kurtarmıştı. Müşrikler bin kişilik bir ordu ile yola çıktılar. Müslümanlar artık kervanla değil Kureyş cengaverleriyle karşılaşacaklardı. Ashaptan bir kısmı 'Biz kervan yakalamak için çıktık böyle bir savaşa hazırlıklı değiliz' diyerek çekingenlik gösteriyorlardı. Neticede savaşma hususunda ittifak ettiler ve gerçekten de zafer Müslümanların oldu." (Bedir savaşı ile ilgili olarak daha geniş bilgi için bkz. Kutub VI, 435 vd.; Elmalılı, IV, 112 vd.; Baştan 9. ayete kadar olna kon. nüz. hak. Emiroğlu, V, 69-80)

وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ اِحْدَى الطَّٓائِفَتَيْنِ اَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ اَنَّ غَيْرَ ذَاتِ
الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُر۪يدُ اللّٰهُ اَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِه۪ وَيَقْطَعَ دَابِرَ
الْكَافِر۪ينَۙ ﴿٧﴾

7. Hatırlayın ki, Allah size, iki taifeden (kervan veya Kureyş ordusundan) birinin sizin olduğunu vadediyordu; siz de kuvvetsiz olanın (kervanın) sizin olmasını istiyordunuz. Oysa Allah, sözleriyle hakkı gerçekleştirmek ve (Kureyş ordusunu yok ederek) kafirlerin ardını kesmek istiyordu. (Daha fazla bilgi için bkz. Razı, XI, 259 vd.)

لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَۚ ﴿٨﴾

8. (Bunlar,) günahkarlar istemese de hakkı gerçekleştirmek ve batılı ortadan kaldırmak içindi.

اِذْ تَسْتَغ۪يثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ اَنّ۪ي مُمِدُّكُمْ بِاَلْفٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ
مُرْدِف۪ينَ ﴿٩﴾

[177]9. Hatırlayın ki, siz Rabbinizden yardım istiyordunuz. O da, ben peşpeşe gelen bin melek ile size yardım edeceğim, diyerek duanızı kabul buyurdu.

"Resulullah (s.a.) kendi arkadaşlarının azlığını ve müşriklerin çokluğunu görünce, kıbleye yönelerek iki elini uzattı ve şöyle dua etti: **'Allah'ım! bana verdiğin sözü yerine getir. Allah'ım! Bu cemaatı helak edersen artık yeryüzünde sana ibadet edecek kimse**

kalmayacak!' Resulullah (s a) bu duayı devamlı olarak okudu. Allah Teala da onun duasını kabul ederek bin melek ile yardım etti. İşte yukarıdaki ayette buna işaret edilmektedir. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, XI, 261 vd.; 9-13 ayetlerin nüz. kon. Emiroğlu, V, 82 vd.)

Murdifin: Ard arda, birbirini takip edecek şekilde demektir.

وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى وَلِتَطْمَئِنَّ بِه۪ قُلُوبُكُمْ وَمَا
النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿١٠﴾

10. Allah bunu (meleklerle yardımı) sadece müjde olsun ve onunla kalbiniz yatışsın diye yapmıştı. Zaten yardım yalnız Allah tarafındandır. Çünkü Allah mutlak galiptir, yegane hüküm ve hikmet sahibidir. (Ayrıca bkz. Esed, s.322/10 no. açk.; al-i İmran 3/125-126; Kamer 54/45)

اِذْ يُغَشّ۪يكُمُ النُّعَاسَ اَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِه۪
وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ
الْاَقْدَامَۜ ﴿١١﴾

11. O zaman katından bir güven olmak üzere sizi hafif bir uykuya daldırıyordu; sizi temizlemek, şeytanın pisliğini (verdiği vesveseyi) sizden gidermek, kalplerinizi birbirine bağlamak ve savaşta sebat ettirmek için üzerinize gökten bir su (yağmur) indiriyordu.

"Kureyş ordusu daha önce gelip Bedir kuyusu çevresinde yerleşmişti. İslam mücahitleri ise susuzdu. Aynı zamanda tuttukları mevki de çok kumluk olduğundan serbestçe hareket imkanı vermiyordu. Yağmur onların kalplerindeki bazı vesveseleri giderdi ve morallerini yükseltti, ayrıca, su ihtiyaçlarını karşıladı. Diğer yönden, kumluk bir yer olan savaş alanını pekiştirerek harekete elverişli bir hale getirdi." (Ayrıntıları için bkz. Razı, XI, 265 vd.)

اِذْ يُوح۪ي رَبُّكَ اِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ اَنّ۪ي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذ۪ينَ اٰمَنُواۜ سَاُلْق۪ي ف۪ي
قُلُوبِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْاَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا
مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍۜ ﴿١٢﴾

12. Hani Rabbin meleklere: "Muhakkak ben sizinle beraberim; haydi iman edenlere destek olun; Ben kafirlerin yüreğine korku salacağım vurun boyunlarına! Vurun onların bütün parmaklarına! diye vahyediyordu.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ وَمَنْ يُشَاقِّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ
فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾

13. Bu söylenenler, onların Allah'a ve Resulüne karşı gelmelerinden ötürüdür. Kim Allah ve Resulüne karşı gelirse, bilsin ki Allah, azabı şiddetli olandır.

ذَٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾

14. İşte bu yenilgi size Allah'ın azabı! Şimdilik onu tadın! Kafirlere bir de cehennem ateşinin azabı vardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ
الْأَدْبَارَ ﴿١٥﴾

15. Ey müminler! Toplu halde kafirlerle karşılaştığınız zaman onlara arkanızı dönmeyin. (Korkup kaçmayın).

وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَىٰ فِئَةٍ
فَقَدْ بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦﴾

16. Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya diğer bölüğe ulaşıp mevzi tutma durumu dışında, kim öyle bir günde onlara arka çevirirse muhakkak ki o, Allah'ın gazabını hak etmiş olarak döner. Onun yeri de cehennemdir. Orası, varılacak ne kötü yerdir!

Yüce Allah, 15. ayetle düşman önünden kaçmayı yasaklamakta,16. ayette de geri çekilmenin daha uygun şartlarda savaşmaya hazırlık gayesi ile bir taktik olarak yapılmasına; ayrıca düşmanı yanıltmak için kaçma ve benzeri gibi taktik hareketlere baş vurulmasına ise müsaade etmektedir.

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى
وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِن۪ينَ مِنْهُ بَلَٓاءً حَسَنًاۜ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿١٧﴾

[178] 17. (Savaşta) onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü onları; attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı (onu). Ve bunu, müminleri güzel bir imtihanla denemek için (yaptı). Şüphesiz Allah işitendir, bilendir.

"Kureyş ordusu, Müslümanlarla savaşmak için ilerleyince Resulullah (s.a.) ellerini kaldırarak **'Allah'ım! Kureyş, senin resulünü yalanlayan kibirli lideriyle geldi. Allahlım! bana verdiğin sözü yerine getirmeni diliyorum!'** diye dua etti. Ve iki topluluk karşılaşınca yerden bir avuç toprak alıp düşmanın yüzüne doğru serpti. Kureyş ordusunun gözleri göremez oldu ve sonunda bozguna uğradılar. İşte bu ayette bu atışa işaret edilmekte, onu atanın gerçekte Allah olduğu bildirilmektedir. Çünkü bu bir mucize idi ve Peygamber, onu atarken kendi adına değil, Allah adına atmıştı." (15-19 ayetlerinNüz. kon. Emiroğlu, V, 92 vd.)

ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِر۪ينَ ﴿١٨﴾

18. Bu böyledir. Şüphesiz Allah, kafirlerin tuzağını bozar.

اِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَٓاءَكُمُ الْفَتْحُۚ وَاِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْۚ وَاِنْ تَعُودُوا نَعُدْۚ
وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْـًٔا وَلَوْ كَثُرَتْۙ وَاَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٩﴾

19. (Ey kafirler!) Eğer siz fetih istiyorsanız, işte size fetih geldi! (Yenelim derken yenildiniz.) Ve eğer (inkardan) vazgeçerseniz bu sizin için daha iyidir. Yine (Peygamber'e düşmanlığa) dönerseniz, biz de (ona) yardıma döneriz. Topluluğunuz çok bile olsa, sizden hiçbir şeyi savamaz. Çünkü Allah müminlerle beraberdir. (Bu ayetin muhatapları konusu ile ilgili değişik yorumlar için bkz. Esed, s.325/21 nolu açkl.)

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَط۪يعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَاَنْتُمْ
تَسْمَعُونَۚ ﴿٢٠﴾

20. Ey iman edenler! Allah'a ve Resulüne itaat edin, işittiğiniz halde O'ndan yüz çevirmeyin.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾

21. İşitmedikleri halde işittik diyenler gibi olmayın.

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾

22. Şüphesiz Allah katında hayvanların en kötüsü, düşünmeyen sağırlar ve dilsizlerdir.

وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

23. Allah onlarda bir hayır görseydi elbette onlara işittirirdi. Fakat işittirseydi bile yine onlar yüz çevirerek dönerlerdi.

"Bu ayetler, Allah Resulünü işitip de sözlerine ehemmiyet vermeyenlere ihtardır. Bunlar zahirde işittiklerini gerçekte işitmedikleri için söz anlamayan sağır ve dilsiz hayvanlara benzetilmektedirler. Bunlarda hayır istidadı yoktur. Eğer hayra kabiliyetleri olsaydı, Allah onlara sözlerin gerçek manalarını işittirirdi." (19-27. ayetlerin nüz. kon. bkz. Emiroğlu, V, 100 vd.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ
وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾

24. Ey inananlar! Hayat verecek şeylere sizi çağırdığı zaman, Allah ve Resulüne uyun. Ve bilin ki, Allah kişi ile onun kalbi arasına girer ve siz mutlaka onun huzurunda toplanacaksınız.

"İnsanlara hayat verecek şey Allah ve Resulünün emir ve yasaklarıdır. Şüphesiz O'nun her emrinde bir hikmet ve hayat vardır. Onun için O'ndan gelen her emri kabullenmek ve yerine getirmek gerekir. Ayette **'Allah kişi ile kalbi arasına girer'** buyuruluyor. Bu durumu tasvir etmekten aciz kalmaktayız. Ancak başka bir ayette 'Biz insana şah damarından daha yakınız' buyurulmuştur. Allah insanın kabiliyetine göre kalbini, dilediği tarafa çevirir. Peygamberimiz şöyle

dua ederdi: **'Ey kalpleri çeviren Allah! Benim kalbimi senin dininin üzerine sabit kıl.'** (Konu ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Razı, XI, 287 vd.; Ayrıca al-i İmran 3/27, 169; Nahl 16/97; Kaf 50/16)

وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ
شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٥﴾

25. Bir de öyle bir fitneden sakının ki o, içinizden sadece zulmedenlere erişmekle kalmaz (umuma sirayet ve hepsini perişan eder). Biliniz ki, Allah'ın azabı şiddetlidir.

وَاذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ
النَّاسُ فَآوٰيكُمْ وَأَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهِ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾

[179]26. Hatırlayın ki, bir zaman siz yeryüzünde aciz tanınan az (bir toplum) idiniz; insanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz da şükredesiniz diye Allah size yer yurt verdi; yardımıyla sizi destekledi ve size temizinden rızıklar verdi.

Geçmiş ayetlerde, bazı müminlerin savaşa katılıp katılmama, savaşta kazanılan ganimetlerin bölüşümü ve benzer bazı konularda, toplumu tedirgin edecek, bulandıracak ileri-geri sözler söyledikleri; hatta Hz. Peygamber ile tartışmaya dahi yeltendiklerinden söz edilmişti. İşte bu ayetler bu tür olumsuz davranışlar sergileyen ve toplum içerisinde ikilik yaratan ya da huzursuzluklar çıkaran müminler hakkında nazil olmuştur. Bazen münferit görünen ya da öyle sanılan bölücü ve ikilik yaratan bir davranışın, gelişip genişleyerek, bütün topluma zara veren hale gelebileceğine ve çok zararlı ve tehlikeli hal alacağına; bu sebeplerle, bu tür davranışlardan kaçınılması ve toplum hayatını tehlikeye atacak fiillere tevessül edilmemesi öğütlenmektedir. 26. ayet ile de müminlere, geçmişte yaşayıp bildikleri olay, ibret almaları için hatırlatılmaktadır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ
وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾

27. Ey iman edenler! Allah'a ve Peygamber e hainlik etmeyin; (sonra) bile bile kendi emanetlerinize hainlik etmiş olursunuz.

"Medine'de bir Yahudi kabilesi olan Kurayza oğulları bir savaşta, Peygamberle daha önce yaptıkları anlaşmayı bozarak müttefik müşrik ordularına yardım ettiler. Müşrik Arap orduları çekilip gittikten sonra Resulullah onların kalelerini kuşattı. Barış isteklerini reddetti.' Yalnız seçecekleri bir hakemin hükmüne razı olacağını bildirdi. Yahudiler de hakem olarak Sa'dı seçtiler. Sonra da Sa'dın vereceği hüküm hakkında bir fikir edinmek üzere Ebu Lübabe ile konuşmak istediler. Ebu Lübabe'ye gidip Sa'dın hükmünün ne olacağını sordular. O da Yahudilerin kesileceklerine işaret olarak boğazını gösterdi. İşte yukarıdaki ayet, Ebu Lübabe'nin bu davranışına işaret ederek onu kınamaktadır. Bunun üzerine Ebu Lübabe, kendisini mescidin direğine bağlayıp, ölünceye ya da Allah tarafından affedilinceye kadar yiyip içmeyeceğine dair yemin etti. Yedi gün sonra bayılıp düştü. Bunun üzerine affedildiğine dair bir ayet indi" (Ayet ile ilgi daha ayrıntılı bilgi için bkz. Elmalılı, IV, 127; Razı, XI, 295; Öztürk, K.İsl., s.455; Nüz. kon. Emiroğlu, V, 108 vd.)

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾ ع

28. Biliniz ki, mallarınız ve çocuklarınız birer imtihan sebebidir ve büyük mükafat Allah'ın katındadır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ
سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

29. Ey iman edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız O, size iyi ile kötüyü ayırdedecek bir anlayış verir, suçlarınızı örter ve sizi bağışlar. Çünkü Allah büyük lütuf sahibidir.

وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ
وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٣٠﴾

30. Hatırla ki, kafirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar (sana) tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir. (Ayrıca bkz. al-i İmran 3/54)

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هَٰذَا
إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣١﴾

31. Onlara ayetlerimiz okunduğu zaman dediler ki: "(Evet) işittik, istesek biz de bunun benzerini elbette söyleyebiliriz. Bu öncekilerin masallarından başka bir şey değildir."

وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا
حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٢﴾

32. Hani (o kafirler) bir zaman da: Ey Allah'ım! Eğer bu Kitap senin katından gelmiş bir gerçekse üzerimize gökten taş yağdır, yahut bize elem verici bir azap getir! demişlerdi. (Ayrıca bkz. En'am 6/57; Yunus 10/20)

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ
يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾

33. Halbuki sen onların içinde iken Allah, onlara azap edecek değildir. Ve onlar mağfiret dilerlerken de Allah onlara azap edici değildir.

Bu ayet ile, Peygamber içlerinde bulunduğu müddetçe ya da tevbe ettikleri takdirde, kafirlere azap edilmeyeceği bildirilmektedir. Ayrıca onların yani kafirlerin içinde niyetlerini ve imanlarını gizleyen, fakat doğru yolda olanlarda bulunmakta idiler; bu da azap edilmemelerinin

diğer bir sebebi idi. Benzer bir durum sebebiyle indirilen Fetih suresinin 25. ayetinde de bu gerekçe, açıkça bildirilmektedir.

Esasen geçmişte de böylesi durumlarda, peygamberleri kendi aralarında bulunduğu sürece, hiçbir kavme azap edilmemiştir.

وَمَا لَهُمْ اَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا
كَانُوا اَوْلِيَاءَهُ اِنْ اَوْلِيَاؤُهُ اِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾

[180]34. Onlar Mescid-i Haram'ın mütevellileri olmadıkları halde (müminleri) oradan geri çevirirlerken Allah onlara ne diye azap etmeyecek? Oranın mütevellileri takva sahiplerinden başkaları değildir. Fakat onların çoğu bunu bilmez.

وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ اِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً فَذُوقُوا
الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾

35. Onların Beytullah yanındaki duaları da ıslık çalmak ve el çırpmaktan başka bir şey değildir. (Ey kafirler!) İnkar etmekte olduğunuz şeylerden ötürü şimdi azabı tadın!

"Rivayet edildiğine göre, müşriklerden bazı erkek ve kadınları Beytullah'ı çıplak olarak tavaf ediyorlardı. Tavaf esnasında parmaklarını birbirlerine kenetleyip ağızlarına götürüp ıslık çalıyorlar, bir taraftan da ellerini çırpıyorlardı. Bu da iddialarına göre onların duası idi. İşte yukarıdaki ayet müşriklerin bu durumuna işaret etmektedir."

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ
فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا اِلٰى جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ ﴿٣٦﴾

36. Şüphesiz ki inkar edenler mallarını, (insanları) Allah yolundan alıkoymak için harcıyorlar. Daha da harcayacaklar. Ama sonunda bu, onlara yürek acısı olacak ve en sonunda mağlup olacaklardır. Kafirlikte ısrar edenler ise cehenneme toplanacaklardır.

"Bedir ve daha sonraki savaşlarda müşrikler bütün servetlerini ortaya koyarak, İslam'ı yenmeye yeltenmişler, fakat sonunda hepsi perişan olmuşlardır."

لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَىٰ بَعْضٍ
فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٣٧﴾

37. (Bu toplama) Allah'ın murdarı temizden ayıklaması (mümini kafirden ayırması) ve bütün murdarların bir kısmını diğer bir kısmının üstüne koyup hepsini yığarak cehenneme atması içindir. İşte onlar ziyana uğrayanların kendileridir.

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُوا
فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾

38. İnkar edenlere, (sana düşmanlıktan) vazgeçerlerse, geçmiş günahlarının bağışlanacağını söyle. Yok geri dönerlerse kendilerinden öncekilerin hali gözlerinin önündedir!

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ فَإِنِ
انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾

39. Fitne ortadan kalkıncaya ve din tamamen Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşın! (İnkara) son verirlerse şüphesiz ki Allah onların yaptıklarını çok iyi görür.

Ayeti kerimede geçen '...din Allah'ın oluncaya kadar...' ifadesinden, Allah tarafından bildirilen İslam dini bütün gerekleri ile topluma mal oluncaya kadar şeklinde anlaşılmalıdır.

وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰيكُمْ نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ
النَّص۪يرُ ﴿٤٠﴾

40. Eğer (imandan) yüz çevirirlerse, bilin ki Allah sizin sahibinizdir. O ne güzel sahip ve ne güzel yardımcıdır!

وَاعْلَمُٓوا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبٰى
وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينِ وَابْنِ السَّب۪يلِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَٓا اَنْزَلْنَا
عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٤١﴾

[181]41. Eğer Allah'a ve hak ile batılın ayrıldığı gün, iki ordunun birbiri ile karşılaştığı gün (Bedir savaşında) kulumuza indirdiğimize inanmışsanız, bilin ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah'a, Resulüne, onun akrabalarına yetimlere, yoksullara ve yolcuya aittir. Allah her şeye hakkıyla kadirdir.

"Ayette zikredilen Peygamberin akrabaları hakkında alimler ihtilaf etmişlerdir. Şafii'ye göre Haşim ve Muttalip oğullarıdır. Bir görüşe göre de sadece Haşim oğullarıdır. Diğer bir görüşe göre zekat almaları helal olmayan akrabalardır. Bir başka görüşe göre de bütün Kureyş kabilesidir. Savaşta alınan ganimetler beşe bölünür, beşte biri ayette sayılanlara tahsis edilir. Geri kalan da savaşa katılan gazilere taksim edilir." (Ayet ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, XI, 317 vd.; Elmalılı, IV, 137 vd.; Ateş, II, 1080; Nüz. kon. Emiroğlu, V, 131 vd.; Esed, s.331/41 no.açk.)

اِذْ اَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ
اَسْفَلَ مِنْكُمْ وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْم۪يعَادِ وَلٰكِنْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ
اَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيٰى مَنْ حَيَّ
عَنْ بَيِّنَةٍ وَاِنَّ اللّٰهَ لَسَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿٤٢﴾

42. Hatırlayın ki, (Bedir savaşında) siz vadinin yakın kenarında (Medine tarafında) idiniz, onlar da uzak kenarında (Mekke tarafında) idiler. Kervan da sizden daha aşağıda (deniz sahilinde) idi. Eğer (savaş için) sözleşmiş olsaydınız, sözleştiğiniz vakit hususunda ihtilafa düşerdiniz. Fakat Allah, gerekli olan emri yerine getirmesi, helak olanın açık bir delille (gözüyle gördükten sonra) helak olması, yaşayanın da açık bir delille yaşaması için (böyle yaptı). Çünkü Allah hakkıyla işitendir, bilendir.

إِذْ يُرِيكَهُمُ اللَّهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًا وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيرًا
لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ إِنَّهُ عَلِيمٌ
بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾

43. Hatırla ki, Allah, uykunda sana onları az gösterdi. Eğer onları sana çok gösterseydi, elbette çekinecek ve bu iş hakkında münakaşaya girişecektiniz. Fakat Allah (sizi bundan) kurtardı. Şüphesiz O, kalplerin özünü bilir.

وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ الْتَقَيْتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ
لِيَقْضِيَ اللَّهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٤٤﴾

44. Allah, olacak bir işi yerine getirmek için (savaş alanında) karşılaştığınız zaman onları sizin gözlerinizde az gösteriyor, sizi de onların gözlerinde azaltıyordu. Bütün işler Allah'a döner.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٥﴾

45. Ey iman edenler! Herhangi bir topluluk ile karşılaştığınız zaman sebat edin ve Allah'ı çok anın ki başarıya erişesiniz.

"Bu ayeti kerimenin işaretine göre savaş anlarında daima Allah'ı dua etmek gerekir. Kulları Allah'ı anmaktan alıkoyacak hiçbir şey yoktur. Özellikle sıkıntılı anlarda doğrudan doğruya ona sığınmak gerekir."

وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا
اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَۚ ﴿٤٦﴾

[182]46. Allah ve Resulüne itaat edin, birbirinizle çekişmeyin; sonra korkuya kapılırsınız da kuvvetiniz gider. Bir de sabredin. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَٓاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ
عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٤٧﴾

47. Çalım satmak, insanlara gösteriş yapmak ve (insanları) Allah yolundan alıkoymak için yurtlarından çıkanlar (kafirler) gibi olmayın. Allah onların yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.

"Bedir savaşında önce Şam'dan dönen kervanın reisi Ebu Sufyan, Müslümanlardan gelen tehlikeyi atlatınca Kureyş ordusuna geri dönmeleri için haber gönderdi fakat Ebu Cehil, 'Andolsun ki Bedir'e varıp da orada şaraplarımızı içmedikçe, cariyeler karşımızda çalgılar çalıp şarkı söylemedikçe ve yanımızda bulunan Arapları doyurmadıkça geri dönmeyeceğiz' dedi. Gerçi Bedir'e gelmekle bir yiğitlik gösterdiler ama zafer şarabı yerine ölüm kadehlerini yudumladılar; cariyeler şarkı söyleme yerine ağlaştılar; Arapların aç karnını doyuracak yerde, onlar için acıkmış cehennem çukurlarını doldurdular. İşte Allah Teala müminlere, onlar gibi olmamayı, takva sahibi olmayı ve Allah'a dayanıp güvenmeyi emretmektedir." (Nüz. kon. bak. Emiroğlu, V, 140)

وَاِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ
مِنَ النَّاسِ وَاِنّ۪ي جَارٌ لَكُمْۚ فَلَمَّا تَرَٓاءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلٰى عَقِبَيْهِ
وَقَالَ اِنّ۪ي بَر۪ٓيءٌ مِنْكُمْ اِنّ۪ٓي اَرٰى مَا لَا تَرَوْنَ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اللّٰهَۜ
وَاللّٰهُ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾

48. Hani şeytan onlara yaptıklarını güzel gösterdi de: Bugün insanlardan size galip gelecek kimse yoktur, şüphesiz ben de sizin yardımcınızım, dedi. Fakat iki ordu birbirini görünce ardına döndü ve: Ben sizden uzağım, ben sizin göremediklerinizi (melekleri) görüyorum, ben Allah'tan korkuyorum; Allah'ın azabı şiddetlidir, dedi.

إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هَؤُلَاءِ دِينُهُمْ
وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾

49. O zaman münafıklarla kalplerinde hastalık bulunanlar, (sizin için), "Bunları, dinleri aldatmış" diyorlardı. Halbuki kim Allah'a dayanırsa, bilsin ki Allah mutlak galiptir, hikmet sahibidir. (Kendisine güveneni üstün ve galip kılacak O'dur. Yoksa orduların sayı ve techizat üstünlüğü değildir).

وَلَوْ تَرَى إِذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ
وَأَدْبَارَهُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٥٠﴾

50. Melekler yüzlerine ve arkalarına vurarak ve "Tadın yakıcı cehennem azabını" (diyerek) o kafirlerin canlarını alırken onları bir görseydin!

ذَلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٥١﴾

51. İşte bu, ellerinizle yaptığınız yüzündendir, yoksa Allah kullara zulmedici değildir.

كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ
فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾

52. (Bunların gidişatı) tıpkı Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin gidişatı gibidir. (Onlar da) Allah'ın ayetlerini inkar etmişlerdi de Allah onları günahları sebebiyle yakalamıştı. Allah güçlüdür. O'nun cezası şiddetlidir.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّراً نِعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا
بِاَنْفُسِهِمْۙ وَاَنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌۙ ﴿٥٣﴾

[183]53. Bu da, bir millet kendilerinde bulunanı (güzel ahlak ve meziyetleri) değiştirinceye kadar Allah'ın onlara verdiği nimeti değiştirmeyeceğinden dolayıdır. Gerçekten Allah işitendir, bilendir.

كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَۙ وَالَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ فَاَهْلَكْنَاهُمْ
بِذُنُوبِهِمْ وَاَغْرَقْنَٓا اٰلَ فِرْعَوْنَۚ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِم۪ينَ ﴿٥٤﴾

54. (Evet bunların durumu), Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin durumuna benzer. Onlar Rablerinin ayetlerini yalanlamışlardı; biz de onları günahlarından ötürü helak etmiştik ve Firavun ailesini (denizde) boğmuştuk. Hepsi de zalimler idiler.

اِنَّ شَرَّ الدَّوَٓابِّ عِنْدَ اللّٰهِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَۚ ﴿٥٥﴾

55. Allah katında, yürüyen canlıların en kötüsü kafir olanlardır. Çünkü onlar iman etmezler.

اَلَّذ۪ينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ ف۪ي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾

56. Onlar, kendileriyle antlaşma yaptığın, sonra her defasında hiç çekinmeden ahidlerini bozan kimselerdir.

"Bunlar Kurayza oğulları olarak tanınan Yahudi kabilesidir. Peygamber (s.a.) onlarla, aleyhinde hareket etmemek üzere antlaşma yaptığı halde müşriklere silah yardımında bulundular. Sonra unuttuk diyerek özür dilediler. Tekrar antlaşma yapıldı, yine bozup Hendek savaşında müşriklerle birleştiler. Nihayet Ka'b b. Eşref Mekke'ye giderek Müslümanlar aleyhine Mekke'lilerle ittifak yaptı."

فَاِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾

57. Eğer savaşta onları yakalarsan, ibret almaları için onlar ile (onlara vereceğin ceza ile) arkalarında bulunan kimseleri de dağıt.

وَاِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ اِلَيْهِمْ عَلٰى سَوَٓاءٍۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَٓائِنِينَ ﴿٥٨﴾

58. (Antlaşma yaptığın) bir kavmin hainlik yapmasından korkarsan, sen de (onlarla yaptığın ahdi) aynı şekilde bozduğunu kendilerine bildir. Çünkü Allah, hainleri sevmez.

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُواۜ اِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾

59. İnkar edenler yakayı kurtardıklarını sanmasınlar. Çünkü onlar (bizi) aciz bırakamazlar.

وَاَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهٖ عَدُوَّ اللّٰهِ
وَعَدُوَّكُمْ وَاٰخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْۚ لَا تَعْلَمُونَهُمْۚ اَللّٰهُ يَعْلَمُهُمْۜ وَمَا
تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾

60. Onlara (düşmanlara) karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın, onunla Allah'ın düşmanını sizin düşmanınızı ve onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği (düşman) kimseleri korkutursunuz. Allah yolunda ne harcarsanız size eksiksiz ödenir, siz asla haksızlığa uğratılmazsınız.

"Bu ayette Allah Teala düşmana karşı kuvvet hazırlamamızı emretmektedir. Bu kuvvetten maksat, düşmana savaşta üstünlük sağlayacak her çeşit vasıtadır. Kara, hava ve deniz kuvvetlerine ait vasıta ve silahlar, kara ve demir yolları, ekonomik güç ve savaş tekniği gibi şeyler bu kuvvet mefhumuna dahildir."

وَاِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ
الْعَلِيمُ ﴿٦١﴾

61. Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de ona yanaş ve Allah'a tevekkül et, çünkü O işitendir, bilendir.

وَإِنْ يُرِيدُوا أَنْ يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللَّهُ هُوَ الَّذِي أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ
وَبِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾

[184]62. Eğer sana hile yapmak isterlerse, şunu bil ki, Allah sana kafidir. O, seni yardımıyla ve müminlerle destekleyendir.

وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ
وَلَٰكِنَّ اللَّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾

63. Ve (Allah), onların kalplerini birleştirmiştir. Sen yeryüzünde bulunan her şeyi verseydin, yine onların gönüllerini birleştiremezdin, fakat Allah onların aralarını bulup kaynaştırdı. Çünkü O, mutlak galiptir, hikmet sahibidir.

"Medineli Evs ve Hazreç kabileleri arasında sonu gelmeyen müthiş bir düşmanlık vardı. Aralarında kanlı savaşlar olmuş ve her iki tarafın ileri gelenlerinden bir çoğu ölmüştü. Uzun zaman birbirlerinden intikam almak için uğraştılar. Allah onları İslam ile şereflendirince intikam alma duygusunu da onlardan kaldırdı. Birleştiler, kucaklaştılar ve kaynaştılar. İşte yukarıdaki ayette bu ve benzeri kaynaşmalara işaret edilmektedir."

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٤﴾

64. Ey Peygamber! Sana ve sana uyan müminlere Allah yeter.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ
صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا
مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾

65. Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et. Eğer sizden sabırlı yirmi kişi bulunursa, iki yüze (kafire) galip gelirler. Eğer sizden yüz kişi olursa, kafir olanlardan bin kişiye galip gelirler. Çünkü onlar anlamayan bir topluluktur. (Değişik görüş için bkz. Esed, s.338/69-71 no. açkl.)

اَلْـٰنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ اَنَّ فٖيكُمْ ضَعْفًاۜ فَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ
يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِۚ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ اَلْفٌ يَغْلِبُٓوا اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ اللّٰهِۜ
وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرٖينَ ﴿٦٦﴾

66. Şimdi Allah, yükünüzü hafifletti; sizde zayıflık olduğunu bildi. O halde sizden sabırlı yüz kişi bulunursa, (onlardan) iki yüz kişiye galip gelir. Ve eğer sizden bin kişi olursa, Allah'ın izniyle (onlardan) iki bin kişiye galip gelirler. Allah sabredenlerle beraberdir.

"İlk zamanlarda Müslümanların sayısı azdı, bir kişi on kişiye karşı savaşmak mecburiyetinde idi. Sayıları çoğalınca Allah Teala yüklerini hafifletti, bir Müslüman'ın iki kafire karşı savaşması emrolundu ve sabır gösterdikleri takdirde galibiyetin kendileri için olacağı ifade edildi."

Bedir savaşında Müslümanlar 70 kafiri esir almışlardı. Resulullah (s.a.) bu esirler hakkında ne gibi işlem yapılacağına dair arkadaşları ile görüştü. Neticede fidye alınarak serbest bırakılmalarına karar verildi. Bunun üzerine aşağıdaki ayet nazil oldu:

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَكُونَ لَهُٓ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِي الْاَرْضِۜ تُرٖيدُونَ عَرَضَ
الدُّنْيَاۗ وَاللّٰهُ يُرٖيدُ الْاٰخِرَةَۜ وَاللّٰهُ عَزٖيزٌ حَكٖيمٌ ﴿٦٧﴾

67. Yeryüzünde ağır basıncaya (küfrün belini kırıncaya) kadar, hiçbir peygambere esirleri bulundurması yaraşmaz. Siz geçici dünya malını istiyorsunuz, halbuki Allah (sizin için) ahireti istiyor. Allah güçlüdür, hikmet sahibidir.

لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللّٰهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فٖيمَٓا اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظٖيمٌ ﴿٦٨﴾

68. Allah tarafından önceden verilmiş bir hüküm olmasaydı, aldığınız fidyeden ötürü size mutlaka büyük bir azap dokunurdu.

فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًاۘ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٦٩﴾

69. Artık elde ettiğiniz ganimetten helal ve temiz olarak yiyin. Ve Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah bağışlayan, merhamet edendir.

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ ف۪ٓي اَيْد۪يكُمْ مِنَ الْاَسْرٰٓى اِنْ يَعْلَمِ اللّٰهُ ف۪ي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ
خَيْرًا مِمَّٓا اُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٧٠﴾

[185]70. Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere de ki: Eğer Allah kalplerinizde hayır olduğunu bilirse, sizden alınandan (fidyeden) daha hayırlısını size verir ve sizi bağışlar. Çünkü Allah bağışlayandır, esirgeyendir.

"Rivayete göre bu ayet, Hz. Peygamber'in amcası olup Bedir savaşından sonra müşrik esirler arasında bulunan Abbas hakkında inmiştir.

Hz. Peygamber, Abbas'a hem kendisi, hem de iki kardeşinin çocukları olan Akil ve Nevfel için fidye teklif etmiş; Abbas ise, fakir olduğunu söylemiş ve 'Ömrüm boyunca kureyş'e el açıp dileneyim mi?' demişti.

Hz. Peygamber, 'Bedir savaşına katılırken Ümmü Fazıl'a emanet ettiğin altınlara ne demeli' deyince Abbas, Hz. Peygamber'in bunu bilmesine hayret etmiş ve Resulullah'ın peygamberliğini tasdik etmişti."

وَاِنْ يُر۪يدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَاَمْكَنَ مِنْهُمْ وَاللّٰهُ
عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿٧١﴾

71. Eğer sana hainlik etmek isterlerse (üzülme, çünkü) daha önce Allah'a da hainlik etmişlerdi de Allah onlara karşı sana imkan ve kudret vermişti. Allah bilendir, hikmet sahibidir.

اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ
وَالَّذ۪ينَ اٰوَوْا وَنَصَرُٓوا اُو۬لٰٓئِكَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتّٰى يُهَاجِرُوا وَاِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ

فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلَىٰ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ ۗ وَاللَّهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾

72. İman edip de hicret edenler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler ve (muhacirleri) barındırıp yardım edenler var ya, işte onların bir kısmı diğer bir kısmının dostlarıdır. İman edip de hicret etmeyenlere gelince, onlar hicret edinceye kadar size onların mirasından hiçbir pay yoktur. Eğer onlar din hususunda sizden yardım isterlerse, sizinle aralarında sözleşme bulunan bir kavim aleyhine olmaksızın (o Müslümanlara) yardım etmek üzerinize borçtur. Allah yapacaklarınızı hakkıyla görmektedir.

"Bu ayete göre muhacirler ve ensar, akraba olmadıkları halde birbirlerine varis olurlardı. Daha sonra sadece akraba olanların birbirlerine varis olabileceğini bildiren 75. ayet inince, bazı tefsircilere göre bu ayetin hükmü kaldırılmıştır."

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ إِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ
فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ ﴿٧٣﴾

73. Kafir olanlar da birbirlerinin yardımcılarıdır. Eğer siz onu (Allah'ın emirlerini) yerine getirmezseniz yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesat olur.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا
أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۚ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾

74. İman edip de Allah yolunda hicret ve cihad edenler, (muhacirleri) barındıran ve yardım edenler var ya, işte gerçek müminler onlardır. Onlar için mağfiret ve bol rızık vardır.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَاُولٰٓئِكَ مِنْكُمْ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ
بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فٖى كِتَابِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿٧٥﴾

75. Sonradan iman eden ve hicret edip de sizinle beraber cihad edenler de sizdendir. Allah'ın kitabına göre yakın akrabalar birbirlerine (varis olmağa) daha uygundur. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilendir. (Klasik yorumculardan ayrılan bir yorum için bkz. Esed, s.341/86 nolu açkl.)

ENFAL SURESİNİN SONU

9-TEVBE SURESİ-113

سُورَةُ التَّوْبَةِ

Euzübillahiminеşşeytanirracim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla

Tevbe suresi, Resmi tertipte 9. iniş sırası konusunda ise, değişik görüşler ileri sürülmekle birlikte oybirliğine yakın bir çoğunlukla 113. sarada yer aldığı kabul edilmektedir. Medine'de inen surelerin sonuncusu olduğu konusunda ise, Mekke'de inen 128 ve 129. ayetler dışında görüş birliği vardır.

104. ayet tevbe ile ilgili olduğu için sureye bu isim verilmiştir. Surenin bundan başka değişik bir kaç ismi daha var ise de buların en meşhuru Berae'dir.

Sure 129 ayet olup bir defada indiğine dair rivayetler olmakla birlikte, bazı ayetlerinin Tebük savaşından önce, büyük bir kısmının sefere gidiş dönüşü sırasında ve bir bölümünün de seferden döndükten sonra indiği anlaşılmaktadır.

"Hicretin 9. yılında Hz. Ebu Bekir, **'hac emiri'** olarak tayin edilmiş ve Müslümanlar hacca gönderilmişti. Bu sure inince Resulullah (s.a.) Allah'ın emirlerini hacdaki insanlara tebliğ etmesi için Hz. Ali'yi görevlendirdi. Hz. Ali hac kafilesine ulaştığında Hz. Ebu Bekir, **"Amir olarak mı geldin, yoksa memur olarak mı?"** diye sordu; Hz. Ali, sadece sureyi Mekke'de hacılara tebliğ ile memur olduğunu bildirdi.

Hz. Ali bayramın birinci günü Akabe Cemresi yanında ayağa kalkarak kendisinin Peygamber tarafından gönderilmiş bir elçi olduğunu bildirdi ve bir hutbe okudu, sonra da bu surenin başından 30 veya 40 ayet okuyarak dedi ki: "Dört şeyi tebliğe memurum:

1- Bu yıldan sonra Kabe'ye hiçbir müşrik yaklaşmayacak,

2- Hiç kimse çıplak olarak Kabe'yi ziyaret etmeyecek,

3- Müminden başkası cennete girmeyecek,

4- Müşrik kabileler tarafından bozulmamış antlaşmalar, antlaşma süresinin sonuna kadar yürürlükte kalacak."

Surenin başında besmelenin bulunmaması ile ilgili olarak değişik fikirler ileri sürülmüştür. Bunlar içerisinde, surenin içeriği nazara alındığı ve sureyi Müslümanlara tebliğ etmekle görevli kişinin, konuyu herkesten iyi bileceği mantığından hareketle Hz. Ali'ye (r.a) aidiyeti bildirilen rivayetin akla ve mantığa en uygun olacağını düşünmekteyiz. Rivayet aynen şöyledir:

İbni Abbas, Hz. Ali'ye 'Niçin Berae nin başına besmele yazmıyorsun?' diye sormuş. Hz. Ali: 'Bismillahırrahmanırrahım, güvence verir. Berae ise kılıcı emretmiştir.' cevabını verir. Demek oluyor ki, sure, ahdi bozarak güvenceyi geri alıp öldürme emri ile başladığı için Besmele konmamıştır. Az önce de belirttiğimiz gibi bu görüş akla ve mantığa daha uygun düşmektedir.

"Sözlerinde durmayan müşriklerle savaş, müşriklerin necis olup Mescid-i Haram'a yaklaştırılmaması, akraba olan müşriklerin dahi sıkı dost tutulmaması, onlar için dua ve istiğfar edilmemesi; Allah'a ve ahirete inanmayan ve Allah'ın, kendilerine indirdiği kitabın helal ve haram hükümlerini dinlemeyen saldırgan kitap ehli ile de, onlar boyun eğip cizye verinceye kadar savaşılması, haram ayların sayısı, bu ayların yerlerinin değiştirilmesinin doğru olmadığı, münafıkları hilekar, kaba davranışları, müminlerin dereceleri, Allah Elçisinin yüce ahlakı"; surede yer alan başlıca konuları teşkil etmektedir..." (Ateş, III, 1111)

Surenin baştan itibaren 28. ayete kadar olan ilk bölümünde, Müslümanlar ile Arap yarımadasında yaşayan bütün müşrikler arasındaki ilişkilerin son durumu tespit edilmekte; bu durumun oluşmasını etkilemiş olan inanç ve itikada dair, tarihi ve sair faktörler, Kuran'a özgü, etkileyici ve inandırıcı bir üslupla anlatılmaktadır.

Bu ayetlerin, bölgedeki bütün müşriklerle savaşıp vuruşmayı teşvik etmelerindeki başlıca amaç, o devir Müslümanlarının, bir takım nedenlerle, savaşma konusunda gösterdikleri çekingenliklerini ve korkularını ortadan kaldırarak rahatlamalarını temin etmektir. Bu amacı sağlamak için Müslümanlar, zaman zaman tatlı sert uyarılıyor

ve bazen de kendilerine sevinecekleri müjdeler veriliyordu. Bu kısa açıklamalardan sonra ayeti kerimeleri incelemeye sıra geldi sanıyoruz:

أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

Her türlü yasaklardan ve sakınılması gereken hususların tamamında Allah'a sığınırım.

بَرَٓاءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ٓ اِلَى الَّذ۪ينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١﴾

[186] 1- Allah ve Resulünden kendileriyle antlaşma yapmış olduğunuz müşriklere bir ihtar! (Ayrıca bkz. Enfal 8/56-58)

Berae; 'İlgi ve alakanın kesilmesi, bağın sona ermesi; hukuki ve siyasi anlamda da: Harp durumunun ortaya çıkmasını gerektiren münasebet kesilmesi' şekillerinde yorumlanmaktadır.

فَس۪يحُوا فِي الْاَرْضِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِي الْكَافِر۪ينَ ﴿٢﴾

2. (Ey müşrikler!) Yeryüzünde dört ay daha dolaşın. İyi bilin ki siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz; Allah ise kafirleri rezil (ve perişan) edecektir.

Müşriklere dört ay düşünmek için mehil verilmektedir. Dört ay içinde ya doğru yolu kabul edip huzur ve güven içinde yaşamlarını sürdürecekler; ya da inatlarında ısrar ederek ve rezil ve perişan olmayı göze alacaklardır.

وَاَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ٓ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَر۪ٓيءٌ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ وَرَسُولُهُ فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ وَبَشِّرِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٣﴾

3. Hacc-ı ekber (en büyük hac) gününde Allah ve Resulünden insanlara bir bildiridir: Allah ve Resulü müşriklerden uzaktır. Eğer tevbe ederseniz, bu sizin için daha hayırlıdır. Ve eğer yüz çevirirseniz bilin ki, siz Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz. (Ey Muhammed)! o kafirlere elem verici bir azabı müjdele!

Allah ve Resulünden insanlara yapılan bu tebliğ ile, Allah resulünün müşriklerden artık uzak olduğu bildirilmekte, tevbe etmedikleri takdirde Allah'ı aciz bırakamayacakları ve gereken cezaya uğratılacakları ima ediliyor.

Hacc-i Ekber olarak tanımlanan günün, hac farizasının ifası sırasındaki hangi günün olduğu konusunda değişik rivayetler olmakla birlikte, bayram ya da arife günlerinden birinin olduğu konusundaki görüşler ağır basmaktadır. Hz. Ali'nin tebliğini arife gününde yapması sebebiyle bu günün olduğu konusundaki görüşlerin oldukça fazla olmasına karşın, haccın en önemli rüknü olarak kabul edilen **'Vakfe**nin arife günü yapılmakta olması, çoğunluk oyunun arife gününe yönlenmesine sebep olmuştur. Arefe gününün Cuma gününe rastladığı hac dönemlerine de 'Hacci ekber' denildiği şeklinde bir rivayet varlığından söz edilmesine karşın bunu kanıtlayacak bir kaynak gösterilmemiştir. (Bkz. Esed, s.346/3 no.açk.)

إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ يُظَاهِرُوا
عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُّوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَىٰ مُدَّتِهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٤﴾

4. Ancak kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklerden (antlaşma şartlarına uyan) hiçbir şeyi size eksik bırakmayan ve sizin aleyhinize herhangi bir kimseye arka çıkmayanlar (bu hükmün) dışındadır. Onların antlaşmalarını, süreleri bitinceye kadar tamamlayınız. Allah (haksızlıktan) sakınanları sever.

فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ
وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ
وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

5. Haram aylar çıkınca müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün; onları yakalayın, onları hapsedin ve onları her gözetleme yerinde oturup bekleyin. Eğer tevbe eder, namazı dosdoğru kılar, zekatı da verirlerse artık yollarını serbest bırakın. Allah yarlığayan, esirgeyendir. (Bkz. Esed, s.346/6-9 no. açkl.; Bakara 2/8-9, 90-194)

وَاِنْ اَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ اسْتَجَارَكَ فَاَجِرْهُ حَتّٰى يَسْمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ اَبْلِغْهُ
مَاْمَنَهُ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

6. Ve eğer müşriklerden biri senden aman dilerse, Allah'ın kelamını işitip dinleyinceye kadar ona aman ver, sonra (müslüman olmazsa) onu güven içinde bulunacağı bir yere ulaştır. İşte bu (müsamaha), onların, bilmeyen bir kavim olmalarından dolayıdır.

Müşriklerden her hangi birinin, İslam dinini kabul etmeden önce din hakkındaki gerçekleri öğrenmek amacıyla yardım dilemesi halinde, bu konuda ona her türlü yardımın yapılması emredilmektedir. Allah'ın kelamını işitip dinledikten sonra onun, emin bir yere ulaştırılmasının istenmesi, İslam dinini kabul etmemiş olması durumu için söz konusu olabilir.

Eğer bu süreç içerisinde İslam'ı kabul etmiş olsaydı, zaten otomatik olarak himaye şemsiyesi altına girmiş olurdu ve emin bir yere ulaşıncaya kadar himayeye de gerek kalmazdı. Bu da İslam'a girme konusunda en ufak bir zorlamanın söz konusu olmadığını ve din ve vicdan hürriyetinin bütün şartlarıyla ta o zamandan itibaren İslam'da kurumlaştığını göstermektedir. (Ayrıca bkz. Bakara 2/256)

Diğer taraftan, eman (yardım) dileyip sığınan bir kimsenin artık İslam'ın himayesinde bulunduğu, müşrik, münafık veya düşman olsa bile, sığındığı mahalde ve sığındığı kimsenin yanında, emniyette ve dokunulmaz olduğu da bu beyandan anlaşılmaktadır.

Anadolu'da da bu durumu anımsatan enteresan söz yaygındır: 'Çevresinde düşmanlarınızın bulunduğu bir yerde gecelemek mecburiyetinde kalırsanız, düşmanınıza misafir olunuz' diye. (Ayrıca bkz. Öztürk, K:İsl., s.711; Nüz. kon. Emiroğlu, V, 191 vd.)

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكٖينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ رَسُولِهٖ اِلَّا الَّذٖينَ

عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا
لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧﴾

[187]7. Mescid-i Haram'ın yanında kendileriyle antlaşma yaptıklarınızın dışında müşriklerin Allah ve Resulü yanında nasıl (muteber) bir ahdi olabilir? Onlar size karşı dürüst davrandıkları müddetçe siz de onlara dürüst davranın. Çünkü Allah (ahdi bozmaktan) sakınanları sever.

"Tefsirlere göre ayette istisna edilenler, Hudeybiye antlaşmasına dolaylı olarak iştirak etmiş bulunan Huzeyme ve Mudlic Oğullarıdır. Kureyş ve onlara bağlı diğer müşrikler, antlaşmayı bozdukları için Müslümanlar harekete geçti ve Mekke'yi fethettiler. Antlaşmayı bozmayan kabilelere ise dokunmadılar."

Kendilerine dört aylık müddet verilen müşriklerin kimler olduğu konusu tartışmalıdır. Ancak, genelde tercih edilen görüşe göre, antlaşmaların sona erme sürelerinin dolmasına dört aydan daha az zaman kalmış antlaşmalar ile, yürürlük sürelerinin bitim tarihi tayin edilmemiş olanların tamamını, kapsadığı ifade edilmektedir.

Hz. Peygamber hicretten sonra Hudeybiye'de müşriklerle 10 yıl süreli bir antlaşma yapmıştı. Bu antlaşmada yer alan bir hükme göre, Arap kabilelerinden isteyenlerin, Müslümanların yanında, isteyenlerin de Kureyş'in tarafında ve dilediği safta yerlerini alabilmelerine imkan tanınmıştı. Antlaşmanın yapıldığı tarihten iki yıl sonra, Kureyş ve yandaşları olan Bekr oğulları antlaşmayı bozarak, Müslümanların saflarında yer alan Huz'a kabilesine birlikte saldırdılar. Bu davranışları Müslümanların Mekke'yı feth etmelerine yol açan ilk kıvılcım olarak kabul edilir. İşte ayetlerde sözü edilen müşrikler, akitlerini bozup saldırıya geçen bunlar ve bunların yandaşları kabul edilmektedir.

Razı, prensip olarak antlaşmaların 'Antlaşmaya karşı gizli bir hainlik tertip edildiğinin anlaşılması; Allah'ın, ahdin sona ermesini emretmesine kadar ahdin yürürlükte olacağı kaydının bulunması durumunda, böyle bir emrin gelmesi halinde ve ahdin bir zamana bağlı olması halinde, bu zamanın dolması' durumlarında son bulacağını kaydetmektedir.

Resulullah (s.a.), Tebük seferine çıkınca, müşrik kafirler ve münafıklar antlaşmaları bozmağa başladılar. Bu durum sebebiyle indirilen bu ayetlerle, dört aydan daha az süresi kalan ve tayin edilmiş

süresi bulunmayan antlaşmalar, dört aylık kesin bir süre tanınarak iptal edildiler. Dört aylık süre verilen müşrik ve münafıklar, Müslümanlara ihanet edip antlaşmaları bozanlardır. Verilen bu süre içerisinde emin olarak yaşayacak, dolaşacak ve kararlarını verecek-lerdi. Süre sonunda ya doğru yolu seçip, tevbe edecek, namazlarını kılıp zekat vererek 'Hakkın' yolunu tutacaklardı ya da ölümü, hapsedilmeyi ve her durumda takip edilip gözetilmeyi kısaca aleyh-lerindeki bütün sonuçlara katlanmayı göze alacaklardı. İstisna olunan-lar 4. ve 5. ayette belirtilmişlerdir. (Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, V, 198 vd.)

كَيْفَ وَاِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ اِلًّا وَلَا ذِمَّةً
يُرْضُونَكُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبٰى قُلُوبُهُمْ وَاَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨﴾

8. Nasıl olabilir ki! Onlar size galip gelselerdi, sizin hakkınızda ne ahit, ne de antlaşma gözetirlerdi. Onlar ağızlarıyla sizi razı ediyorlar halbuki kalpleri (buna) karşı çıkıyor. Çünkü onların çoğu yoldan çık-mışlardır.

اِشْتَرَوْا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِه۪ اِنَّهُمْ سَٓاءَ مَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩﴾

9. Allah'ın ayetlerine karşılık az bir değeri (dünya malını ve nefis istekleri) satın aldılar da (insanları) O'nun yolundan alıkoydular. Gerçekten onların yapmakta oldukları şeyler ne kötüdür! (Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, V, 201 vd.)

لَا يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ اِلًّا وَلَا ذِمَّةً وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ﴿١٠﴾

10. Bir mümin hakkında ne ahit tanırlar ne de antlaşma. Çünkü onlar saldırganların kendileridir.

فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ
وَنُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾

11. Fakat tevbe eder, namaz kılar ve zekat verirlerse, artık onlar dinde kardeşlerinizdir. Biz, bilen bir kavme ayetlerimizi böyle açıklıyoruz.

وَاِنْ نَكَثُٓوا اَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فٖي دٖينِكُمْ فَقَاتِلُٓوا اَئِمَّةَ
الْكُفْرِۙ اِنَّهُمْ لَٓا اَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنْتَهُونَ ﴿١٢﴾

12. Eğer antlaşmalarından sonra yeminlerini bozarlar, ve dininize saldırırlarsa, küfrün önderlerine karşı savaşın. Çünkü onlar yeminleri olmayan adamlardır. (Onlara karşı savaşırsanız) umulur ki küfre son verirler.

اَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُٓوا اَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِاِخْرَاجِ الرَّسُولِ
وَهُمْ بَدَؤُ۫كُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍۜ اَتَخْشَوْنَهُمْۚ فَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَوْهُ اِنْ
كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ ﴿١٣﴾

13. (Ey müminler!) verdikleri sözü bozan, Peygamber'i (yurdundan) çıkarmaya kalkışan ve ilk önce size karşı savaşa başlamış olan bir kavme karşı savaşmayacak mısınız; yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer (gerçek) müminler iseniz, bilin ki, Allah, kendisinden korkmanıza daha layıktır.

قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِاَيْدٖيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ
صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنٖينَۙ ﴿١٤﴾

[188]14. Onlarla savaşın ki, Allah sizin ellerinizle onları cezalandırsın; onları rezil etsin; sizi onlara galip kılsın ve mümin toplumun kalplerini ferahlatsın.

وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْۜ وَيَتُوبُ اللّٰهُ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ
حَكٖيمٌ ﴿١٥﴾

15. Ve onların (müminlerin) kalplerinden öfkeyi gidersin. Allah dilediğinin tevbesini kabul eder. Allah bilendir, hikmet sahibidir.

"Çevre memleketlerden Medine'ye gelip Müslüman olduktan sonra ülkelerine dönen müminler, o ülke halkı tarafından işkenceye tabi tutuluyorlar, bu yüzden onlara karşı derin bir öfke besliyorlardı. İşte bu ayette müminlerin durumuna işaret edilmektedir. Buna göre o işkenceciler tevbe eder, Müslüman olurlarsa Allah Teala, onların tevbelerini de kabul buyuracağını bildirmektedir. Çünkü Allah her şeyin hikmetini pek iyi bilir."

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا
مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

16. Yoksa, Allah, sizden, cihad edip Allah, peygamber ve müminlerden başkasını kendilerine sırdaş edinmeyenleri ortaya çıkarmadan bırakılacağınızı mı sandınız? Allah yaptıklarınızdan haberdardır

8. ayetten itibaren müşriklerin ve münafıkların, iki yüzlü, verdikleri sözlerinde durmayan, zikriyle fikri ayrı, karaktersiz, eğer zafer kazanmış kendileri olsalardı Müslümanlara karşı ahit ve antlaşmaları hiçbir zaman gözetmeyecekleri Allah tarafından bildirilmekte; ve bütün rezillikleri ve aşağılık halleri sayılmaktadır. Bütün bunlara rağmen tevbe ve pişmanlıklarını açıklayarak, hak yolunu seçip namaz kılıp zekat verdikleri takdirde, tevbelerinin Allah tarafından kabul edileceği ve bu durumda müminlerin dinde kardeşleri olacakları da anlaşılıyor. Ancak, yeminlerini bozup Müslümanlar'a saldırdıkları takdirde de Müslümanlar'a **'küfrün önderleri'** ile savaşmaları emredilmektedir.

Verdikleri sözleri bozanların, Peygamber'i yurdundan çıkarmaya çalışan ve savaşı ilk başlatanların da onlar olduğu anımsatılmakta ve Allah Tealanın onları Müslümanların elleriyle cezalandırmak suretiyle rezil etmeyi murat etmiş olabileceği; Allah'ın onlardan daha çok korkulmaya layık olduğu kaydedilerek, Müslümanların savaşmaları emredilmektedir. Daha sonra, Allah Tealanın, bu emirleri yerine getirmeyip, Allah, Peygamber ve müminlerden başkasını sırdaş edinenler ortaya çıkıncaya kadar, peşlerini bırakmayacağı ihtar edilmektedir.

Altıncı ayetle ilgili açıklama vesilesi ile de değinildiği üzere, bu bölümde ortaya çıkan açık bir gerçek daha vardır: Müslümanlığın tam

bir **'Din ve vicdan hürriyeti'** getirdiği gerçeği. Çünkü Müslümanlara bütün müşrik ve münafıkları öldürmeleri emredilmemektedir. Antlaşmaları bozup Müslüman dinine ve Müslümanlara saldıranları öldürmeleri emredilmektedir. Böyle bir hareket içinde bulunmayanlar, ister başka dinde isterlerse müşrik ve münafık olsunlar, öldürülme emrinin dışında tutulmaktadırlar. Bu da açık bir şekilde din ve vicdan hürriyetine saygının başlıca belirtisidir. (Ayrıca bkz. Öztürk, K.T.K., s.297 kıtal bölümü.)

"Peygamberin amcası Abbas b. Abdumuttalip Bedir savaşında esir olduğu zaman Müslümanlar, müşrik olduğundan ve akrabasıyla ilgisini kesmesinden dolayı onu, ayıplamışlardı. Hz. Ali ise daha ağır sözler söylemişti. Abbas dedi ki: 'Bizim kötü taraflarımızı söylüyor, iyi taraflarımızı gizliyorsunuz. Biz Mescid-i Haramı imar ediyoruz, Kabe'nin perdedarlığını yapıyoruz. Hacılara su dağıtıyor ve esirleri serbest bırakıyoruz.' Bunun üzerine aşağıdaki ayetler indi.":

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ
أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿١٧﴾

17. Allah'a ortak koşanlar, kendilerinin kafirliğine bizzat kendileri şahitlik ederlerken, Allah'ın mescitlerini imar etme salahiyetleri yoktur. Onların bütün işleri boşa gitmiştir. Ve onlar ateşte ebedi kalacaklardır.

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ
الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا
مِنَ الْمُهْتَدِينَ ﴿١٨﴾

18. Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekatı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır.

أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي

الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾

19. (Ey müşrikler!) Siz hacılara su vermeyi ve Mescid-i Haram'ı onarmayı, Allah'a ve ahiret gününe iman edip de Allah yolunda cihad edenlerin imanı ile bir mi tutuyorsunuz? Halbuki onlar Allah katında eşit değillerdir. Allah zalimler topluluğunu hidayete erdirmez.

"Bu ayete göre dindarlık, birtakım şekli merasimlerden önce bir iman, tasdik ve Allah rızası için gayret göstermektir. Bu şartlar tahakkuk ettikten sonradır ki hacılara su vermek, Mescid-i Haram'ı onarmak ve bakımını sağlamak gibi hizmetler Allah katında bir kıymet ifade eder."

Ayette söz konusu olan hizmetleri Mescid-i Haram ve hacılara verenlerin de bir iyilik derecesi bulunduğu fakat bu derecenin, inananların derecesi ile mukayese edilmesinin söz konusu bile olamayacağı açık bir şekilde ifade edilmektedir. Bu derece, onların azap derecelerinin hafiflemesine vesile olabilir. Ayrıca, iyilik sever bir kimsenin, bu özelliği olmayanlardan, daha saygıdeğer olması gereğini doğal kabul etmek gerekir. Konuyu bu ölçüler içerisinde ve inançsızlar arasında değerlendirmek yerinde olur kanısı yaygındır.

الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ
دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾

20. İman edip de hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler, rütbe bakımından Allah katında daha üstündürler. Kurtuluşa erenler de işte onlardır.

يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ ﴿٢١﴾

[189]21. Rableri onlara, tarafından bir rahmet ve hoşnutluk ile, kendileri için, içinde tükenmez nimetler bulunan cennetler müjdeler.

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾

22. Onlar orada ebedi kalacaklardır. Şüphesiz ki Allah katında büyük mükafat vardır.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُٓوا اٰبَٓاءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَٓاءَ اِنِ
اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْا۪يمَانِۜ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ
الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾

23. Ey iman edenler! Eğer küfrü imana tercih ediyorlarsa, babalarınızı ve kardeşlerinizi (bile) veli edinmeyin. Sizden kim onları dost edinirse, işte onlar zalimlerin kendileridir.

قُلْ اِنْ كَانَ اٰبَٓاؤُ۬كُمْ وَاَبْنَٓاؤُ۬كُمْ وَاِخْوَانُكُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ
وَعَش۪يرَتُكُمْ وَاَمْوَالٌۨ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا
وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَٓا اَحَبَّ اِلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَجِهَادٍ ف۪ي
سَب۪يلِه۪ فَتَرَبَّصُوا حَتّٰى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِه۪ۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الْفَاسِق۪ينَ ﴿٢٤﴾

24. De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, Resulünden ve Allah yolunda cihad etmekten daha sevgili ise, artık Allah emrini getirinceye kadar bekleyin. Allah fasıklar topluluğunu hidayete erdirmez.

İlahi dinlerin başlıca gaye ve amaçları, insanları, Allah Teala'nın peygamberlerine gönderdiği kitaplar, sahife'ler ve vahiylerle bildirdiği şekil ve çerçeveler içerisinde, Allah'a kul, Peygambere ümmet anlayışı içerisinde ve 'İslam akidesi' etrafında toplayıp, sulh ve sükun içerisinde manevi görevlerini yapıp normal hayatlarını sürdürmelerini sağlamaktır. İnanç birliği sağlanamazsa bile amaç, insanları birbirine düşman etmek değil, dost edip sulh ve sükun içerisinde yaşatmaktır. O halde ayette sözü edilen yakınların, yine ayette belirtilen bir takım şeyleri, Allah ve Peygamberinden fazla sevmelerinin hata olacağı ile

ilgili açık bir uyarı olmakla birlikte, onlarla, normal yaşamda da ilişkilerini kesmeleri gerektiği anlamını taşımaz. 23. ayette, küfrü imana tercih edenin, en yakın akraba olsa dahi veli edinilmemesi emredilmekte, yoksa her türlü ilişkinin kesilmesi değil.

Nitekim bu ayetten daha önce inmiş olan, İsra 23-24, Ankebut 8 ve Lokman 14-15 ayetleri ahkamına göre de: Anne- babaya, Allah'a şirk koşma konusundaki girişim ve emirleri dışında, Müslüman olmasalar bile, iyilik yapılması ve itaat edilmesi gereği emredilmektedir.

Bütün bu hükümlerden anlaşıldığı üzere, **din düşmanı olan,** yakınlarla sıkı fıkı olup gönül bağları ile bağlanarak onlarla sıkı dost olunmayacak ve onlar veli edinilmeyecek; fakat dünya işlerinde ve normal hayatta, ana- baba ve diğer yakınlarla yaşam koşullarının gerektirdiği olağan durumlardaki medeni ilişkiler sürdürülecektir. (Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, V, 222 vd.; Ayrıca Mümtehine 60/8)

"Resulullah Mekke'yi fethettikten sonra 12 bin kişilik bir ordu ile Taif deki Havazin ve Sakif kabilelerinin üzerine yürüdü. İslam ordusunun çokluğunu gören bazı Müslümanlar, **'Bu ordu artık yenilmez'** şeklinde konuşarak kendilerini büyük görmüşlerdi. Fakat Huneyn vadisinde kendilerinden çok az bir müşrik ordusu ile karşılaşınca bozguna uğradılar. Çünkü onlar çokluklarına güvenmişlerdi. İşte aşağıdaki ayetlerde onların bu durumu anlatılmaktadır."

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ ف۪ي مَوَاطِنَ كَث۪يرَةٍۙ وَيَوْمَ حُنَيْنٍۙ اِذْ
اَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْـٔاً وَضَاقَتْ
عَلَيْكُمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِر۪ينَۚ ﴿٢٥﴾

25. Andolsun ki Allah, birçok yerde (savaş alanlarında) ve Huneyn savaşında size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz.

ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَك۪ينَتَهُ عَلٰى رَسُولِه۪ وَعَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ وَاَنْزَلَ جُنُوداً
لَمْ تَرَوْهَاۚ وَعَذَّبَ الَّذ۪ينَ كَفَرُواۜ وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْكَافِر۪ينَ ﴿٢٦﴾

26. Sonra Allah, Resul'ü ile müminler üzerine sekinetini (sükunet ve huzur duygusu) indirdi, sizin görmediğiniz ordular (melekler) indirdi de kafirlere azap etti. İşte bu, o kafirlerin cezasıdır.

ثُمَّ يَتُوبُ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٢٧﴾

[190]27. Sonra Allah, bunun ardından yine dilediğinin tevbesini kabul eder. Zira Allah bağışlayan, esirgeyendir. (Baştan buraya kadar olan ayetlerle ilgili olarak daha ayrıntılı bilgiler için bkz. Razı, XI, 397-465; Elmalılı, IV, 163-205; Kutub, VII, 109-218; Ateş, III, 1111-1129; Nüz. Kon. Emiroğlu, V, 187-231)

Ayeti kerimeler, müminlerin o günlerde Ehl-i kitaba karşı duydukları korkuyu gidermek, başka bir şekilde ifade edersek, onlarla mücadele ve savaşma konusunda, kararsızlık ve çekingenliklerini ortadan kaldırmak, ehli kitap saflarında yer alanları bütün yönleri ile tanıtmak, bu suretle moral bakımından müminleri savaşa hazırlamak, gereken hallerde de, uyarı ve uygulanması gerekli doğru tercihleri yapmalarını sağlamak amaçları ile inmiştir.

İlerideki ayetler incelenirken görüleceği üzere bu ilahi kelam, yapılan tanımlamaları taşıyan her kişiyi kapsamı içine almaktadır. Surenin bu bölümünde, İslam topluluğu ile ehli kitap arasındaki ilişkinin son şekli saptanmaktadır. Aynı zamanda bu durumu oluşturan olaylar ve inanışla ilgili faktörler açıklanmaktadır. Diğer yandan da, ehli kitap mensuplarının, inanç ve yaşayış bakımlarından Allah dininden uzaklaştıkları, hatta kendilerine ehli kitap isminin verilmesini sağlayan ilahi kitaplarına da bağlı kalmadıkları gerçeği bildirilmektedir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ
بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَاۚ وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْن۪يكُمُ
اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ٓ اِنْ شَٓاءَۜ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿٢٨﴾

28. Ey iman edenler! Müşrikler ancak bir pisliktir. Onun için bu yıllarından sonra Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan korkarsanız, (biliniz ki) Allah dilerse sizi kendi lütfundan zengin edecektir. Şüphesiz Allah iyi bilendir, hikmet sahibidir. (28 ve 29. ayetlerin nüz. kon. bkz. Emiroğlu, V, 230 vd.)

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ
مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ
حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٩﴾

29. Kendilerine Kitap verilenlerden Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Resulünün haram kıldığını haram saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle, küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın. (Ayrıca bkz. Esed, s.355/40-44 no. açkl.)

وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّٰهِ
ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِؤُنَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٣٠﴾

30. Yahudiler, Uzeyr Allah'ın oğludur, dediler. Hıristiyanlar da, Mesih (İsa) Allah'ın oğludur dediler. Bu onların ağızlarıyla geveledikleri sözlerdir. (Sözlerini) daha önce kafir olmuş kimselerin sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kahretsin! Nasıl da (haktan batıla) döndürülüyorlar!

اِتَّخَذُوا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ
وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا اُمِرُوا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اِلٰهًا
وَاحِدًا لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾

31. (Yahudiler) Allah'ı bırakıp bilginlerini (hahamlarını); (hıristiyanlar) da rahiplerini ve Meryem oğlu Mesih'i (İsa'yı) rabler edindiler. Halbuki onlara ancak tek ilaha kulluk etmeleri emrolundu. O'ndan başka tanrı yoktur. O, bunların ortak koştukları şeylerden uzaktır.

"Yahudilerin mukaddes kitaplarını taşıyan sandık birkaç kere düşmanlarının eline geçmiş, Mukaddes Kitap saldırıya uğramış ve bizzat

Musa'ya verilen levhalar kaybolmuştur. Yahudi din adamları hafızalarında kalan bazı ayetleri parça parça yazmışlardı. Babil esaretinde iyi bir yazıcı kahin Ezra (Uzeyir), şifahi ve kısmen yazılı olan rivayetleri bir araya toplayıp, Yahudi Mukaddes Kitabını ortaya çıkarmıştı. Bu hizmetinden dolayı Ezra, İsrail Oğullarının saygısını kazanmış, bu saygı zamanla o kadar aşırı bir noktaya varmış ki Yahudiler, Ezra'yı Allah'ın oğlu saymışlardır. İşte yukarıdaki ayette buna işaret edilmektedir." (Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, V, 237 vd.)

يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِؤُا نُورَ اللّٰهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللّٰهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ
نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٣٢﴾

[191]32. Allah'ın nurunu ağızlarıyla (üfleyip) söndürmek istiyorlar. Halbuki kafirler hoşlanmasalar da Allah nurunu tamamlamaktan asla vazgeçmez.

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى
الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾

33. O (Allah), müşrikler hoşlanmasalar da (kendi) dinini bütün dinlere üstün kılmak için Resulünü hidayet ve Hak Din ile gönderendir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ
أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ
يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ
فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٤﴾

34. Ey iman edenler! (Biliniz ki), hahamlardan ve rahiplerden birçoğu insanların mallarını haksız yollardan yerler ve (insanları) Allah yolundan engellerler. Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onlara elem verici bir azabı müjdele!

"Yahudi hahamları ve Hıristiyan rahipleri Mukaddes kitaplarındaki ayetleri dünya menfaatleri (aldıkları rüşvet vs.) karşılığında ya değiştiriyorlar ya da hükmünü menfaatleri doğrultusunda yorumluyorlardı. Özellikle Hz. Muhammet'in peygamberliği ile ilgili ayetleri tahrip ettiler. İşte yukarıdaki ayette onların bu çirkin işlerine işaret edilmektedir. Ayrıca altın, gümüş ya da malı biriktirip de zekatını vermeyen, hayırlı ve yararlı işlerde kullanmayanların ahırette şiddetli azap ile cezalandırılacakları da haber verilmektedir." (Nüz. kon. bkz. Emiroğlu, V, 247 vd.; Saff 61/8-9; al-i İmran 3/1 9)

يَوْمَ يُحْمٰى عَلَيْهَا فٖي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ
وَظُهُورُهُمْ هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾

35. (Bu paralar) cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün (onlara denilir ki): "İşte bu kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin (azabını) tadın!"

اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فٖي كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ مِنْهَا اَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذٰلِكَ الدّٖينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا
فٖيهِنَّ اَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكٖينَ كَٓافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ
كَٓافَّةً وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقٖينَ ﴿٣٦﴾

36. Gökleri ve yeri yarattığı günde Allah'ın yazısına göre Allah katında ayların sayısı on iki olup, bunlardan dördü haram aylarıdır. İşte bu doğru hesaptır. O aylar içinde (Allah'ın koyduğu yasağı çiğneyerek) kendinize zulmetmeyin ve müşrikler nasıl sizinle top yekün savaşıyorlarsa siz de onlara karşı top yekün savaşın ve bilin ki Allah (kötülükten) sakınanlarla beraberdir.

"Cahiliye devrinde, birbirleriyle çarpışmaya ve talana alışmış olan Araplara, fasılasız dört ay güvenlik ve sulh içinde yaşamak çok ağır geliyordu. Onun için Hz. İbrahim ve İsmail'den beri devam ede gelen bu tertibi canlarının istediği gibi bozmaya, mesela muharrem ayındaki yasağı Sefer ayına çevirmeye, diğer haram ayları da ileri geri götür-

meye başladılar. Bu hal hicretin 10. yılına kadar devam etti. Veda haccında Resulullah (s.a), ayların o sene tam yerini bulduğunu açıkladı. Aşağıdaki ayet bu olayla ilgili olarak inmiştir."

إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا
وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِئُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ
اللَّهُ زُيِّنَ لَهُمْ سُوءُ أَعْمَالِهِمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٧﴾

[192]37. (Haram ayları) ertelemek, sadece kafirlikte ileri gitmektir. Çünkü onunla, kafir olanlar saptırılır. Allah'ın haram kıldığının sayısını bozmak ve O'nun haram kıldığını helal kılmak için (haram ayını) bir yıl helal sayarlar, bir yıl da haram sayarlar. (Böylece) onların kötü işleri kendilerine güzel gösterilmiştir. Allah kafirler topluluğunu hidayete erdirmez.

"Resulullah (s.a.), hicretin 9. yılında Bizans İmparatorluğunun Müslümanları imha etmek için 40 bin kişilik bir ordu hazırlayıp savaşmak üzere sefere çıktığını haber aldı ve Bizans İmparatorluğuna karşı savaş ilan etti. Fakat münafıklar Resulullah aleyhine propaganda yaptılar. Bizans'a karşı savaş ilan etmenin bir nevi intihar olduğunu halk arasında yaydılar. Yeni Müslüman olmuş bazı kimseler de bu propagandaya inandılar ve savaşa katılmak istemediler. Fakat Resulullah ve sahabinin gayretleri ile 30 bin kişilik Müslüman ordusu hazırlandı ve Tebük'e kadar gidildi. Düşman ordusu Müslümanların geldiğini duyunca kaçıp gitti. İşte bundan sonraki ayetler, bu seferdeki Müslümanların ve münafıkların tutum ve davranışları hakkında nazil olmuştur."

Savaş ve savaşa hazırlık emirlerini aldıkları halde, bir türlü harekete geçemeyip adeta bulundukları yerde çakılı kalıp, tereddütten kurtulamayanlar kınanmaktadır. Müşrik- münafık- ehli kitap işbirliği ile Hz. Peygamber'in Mekke'den çıkma mecburiyetinde bırakıldığı, kimse yardım etmese bile Allah'ın, Mekke çıkışında yaptığı yardımlar da hatırlatılarak onun hiçbir zaman yardımsız bırakmayacağı belirtilmektedir. Bütün bunlara rağmen o gün, büyük zorlukların varlığı, korku, tereddüt, savaşa katılmayıp geri kalma çarelerine baş vurulması gibi davranışların mevcut olduğu anlaşılmakta; tehdit ve kınamaların da aynı sebeplerden kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır.

28. ayetle başlayıp buraya kadar devam eden bölümle ilgili olarak daha ayrıntılı bilgi edinmek istiyorsanız: (Bkz. Razı, XI, 465 vd.; Elmalılı, IV, 205 vd.; Kutub, VII, 57 vd.; Ateş, III, 1129 vd.)

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَا لَكُمْ اِذَا ق۪يلَ لَكُمُ انْفِرُوا ف۪ي سَب۪يلِ
اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ اِلَى الْاَرْضِۜ اَرَض۪يتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِۚ
فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَل۪يلٌ ﴿٣٨﴾

38. Ey iman edenler! Size ne oldu ki, "Allah yolunda savaşa çıkın!" denildiği zaman yere çakılıp kalıyorsunuz? Dünya hayatını ahirete tercih mi ediyorsunuz? Fakat dünya hayatının faydası ahiretin yanında pek azdır. (Ayrıca bkz. Esed, s.360/59 no. açk.)

اِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَل۪يمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا
غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْـًٔاۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٣٩﴾

39. Eğer (gerektiğinde savaşa) çıkmazsanız, (Allah) sizi pek elem verici bir azap ile cezalandırır ve yerinize sizden başka bir kavim getirir; siz (savaşa çıkmamakla) O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah her şeye kadirdir.

Allah yolunda savaşa davet edildikleri halde, savaşa çıkmamakta ısrar edenler, acı bir azap ve daha önceki kavimlere uygulandığı gibi başka bir kavimle değiştirilmekle tehdit edilmektedirler. Bununla birlikte, bazı durumlarda Müslümanlar'ın toptan, başka bir deyimle hep birlikte savaşa çıkmaları sakıncalı görülmektedir. Konu ile ilgili olarak, bu surenin 122. ayeti ve ayetle ilgili açıklamaya bakınız.

اِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ اِذْ اَخْرَجَهُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا ثَانِيَ
اثْنَيْنِ اِذْ هُمَا فِي الْغَارِ اِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِه۪ لَا تَحْزَنْ
اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَاۚ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَك۪ينَتَهُ عَلَيْهِ وَاَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا

وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ ۗ وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا ۗ
وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾

40. Eğer siz ona (Resulullah'a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir: Hani, kafirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebu Bekir ile birlikte Mekke'den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı; o, arkadaşına. Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir, diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükunet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kafir olanların sözünü alçalttı. Allah'ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir.

"Hicret esnasında müşrikler tarafından ısrarla takip edilen Hz. Peygamber (s.a.) ve Hz. Ebu Bekir (r.a.), bir ara Sevr mağarasına sığınmışlardı. Müşriklerin ayak seslerini duyuyorlardı. Hz. Ebu Bekir korkmuştu. Rivayete göre müşrikler, mağaranın girişindeki örümcek ağı ve güvercin yuvasını görünce, içeride kimse yoktur diye bırakıp gittiler."

انْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

[193]41. (Ey müminler!) Gerek hafif, gerek ağır olarak savaşa çıkın, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edin. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.

"Ayeti kerimede ifade edilen ağırlık ve hafiflikten maksat, şartlar ne olursa olsun, savaş kolay da olsa zor da olsa, binekli de olsa, yaya da olsanız; zayıf da olsanız, kuvvetli de olsanız; zengin de olsanız, fakir de olsanız; ihtiyar da olsanız, genç de olsanız savaşa çıkınız demektir. Ancak, daha sonra inen 91. ayet, zayıflar, hastalar ve savaşta harcayacak bir şey bulamayacak kadar fakır olanlar bu hüküm dışında bırakılmışlardır.

Resulullah Tebük seferine çıkarken münafıklar gelerek yalandan özür beyan ettiler, savaşa çıkmak istemediler. Resulullah da isteksiz ve gönülsüz savaşa çıkanlardan zaten hayır gelmeyeceğini bildiği için onlara izin verdi. Bunun üzerine aşağıdaki ayetler nazil oldu."

Nefr: 'Önemli bir iş için topluca bir yere gitme' anlamında kullanılan bir deyimdir.

Hifaf: Hafif demektir. Burada, savaşa çıkmaya istekli olun, sevinçten hafiflemiş olarak adeta uçarcasına savaşa gidin anlamında kullanılmaktadır.

Sikal: Ağır demektir. Ayette, savaş size zor gelse de ağır gelse de, mutlaka savaşa çıkın anlamında kullanılmaktadır. Maddi anlamda ağırlıktan kasıt, yiyecek, içecek, silah, aile fertleri her türlü eşya vs şeyler de kastedilmiş olabilir

Daha önceki ayetlerle ilşkili olan izleyen ayetler de, konuları yönünden onların devamı olup, Tebük seferi döneminde, müşrik ve münafıklar ile, karakterleri zayıf olan bazı kimselerin hal ve davranışları anlatılmaktadır.

Surenin 42. ayetle başlayan ve yarısından fazlasını oluşturan bu bölümü, münafıkların İslam topluluğuna karşı yaptıkları düzenbazlıklar, hile ve desiseler ve döndürdükleri türlü türlü dolaplar açıklanıyor; düşünce ve davranışları anlatılmak suretiyle rezil ve rüsva ediliyorlar.

Tebük seferinde, öncesinde ve sonrasında; Tebük'ten önceki savaşlar esnasında, önceleri ve sonralarında yaptıkları işler ve sergiledikleri tutumları ortaya konuluyor. Ve yine bu bölümde, çeşitli sahalarda fitne yaratmak, savaşlardan geri kalmak için birtakım yalan ve hilelere baş vurmak, Resulullah'a ve Müslümanlara eziyetlerin her türlüsünü reva görüp onları tezgahlamaya çalışmak veya yapmak, Allah ve din düşmanları için, olağan davranışlar haline geldiğinin tespiti yapılıyor ve daha sonra da Müslümanların, münafıkların hile ve tuzaklarından sakınmaları, onlara karşı davranışlarına bazı sınırlamalar getirmeleri, bütün Müslümanların kendi yetenekleri ve olanakları ile üzerine düşen görevleri yapmaları emrediliyor.

İslam topluluğu içinde, daha önceleri ortaya çıkıp yok edilen **'nifak hareketinin'**, fetihten sonra tekrar yeşermeye başladığı da bu bölümdeki ayetlerin tetkikinden anlaşılmaktadır.

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ وَلٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ
الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ
اَنْفُسَهُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٤٢﴾

42. Eğer yakın bir dünya malı ve kolay bir yolculuk olsaydı (o münafıklar) mutlaka sana uyup peşinden gelirlerdi. Fakat meşakkatli yol onlara uzak geldi. Gerçi onlar, "Gücümüz yetseydi mutlaka sizinle beraber çıkardık" diye kendilerini helak edercesine Allah'a yemin edecekler. Halbuki Allah onların mutlaka yalancı olduklarını biliyor.

عَفَا اللّٰهُ عَنْكَۚ لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذٖينَ صَدَقُوا
وَتَعْلَمَ الْكَاذِبٖينَ ﴿٤٣﴾

43. Allah seni affetti. Fakat doğru söyleyenler sana iyice belli olup, sen yalancıları bilinceye kadar onlara niçin izin verdin?

لَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذٖينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ
وَاَنْفُسِهِمْۜ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ بِالْمُتَّقٖينَ ﴿٤٤﴾

44. Allah'a ve ahiret gününe iman edenler, mallarıyla canlarıyla savaşmaktan (geri kalmak için) senden izin istemezler. Allah takva sahiplerini pek iyi bilir.

اِنَّمَا يَسْتَاْذِنُكَ الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ
وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فٖي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾

45. Ancak Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, kalpleri şüpheye düşüp, kuşkuları içinde bocalayanlar senden izin isterler.

44 ve 45. ayetlerde, inananlarla inanmayanların birtakım davranışları belirtilmek suretiyle, karakter yapılarına dikkat çekilerek mukayeseleri yapılmaktadır.

وَلَوْ اَرَادُوا الْخُرُوجَ لَاَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ
وَقٖيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدٖينَ ﴿٤٦﴾

46. Eğer onlar (savaşa) çıkmak isteselerdi elbette bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah onların davranışlarını çirkin gördü ve

onları geri koydu; onlara "Oturanlarla (kadın ve çocuklarla) beraber oturun!" denildi.

Ayette geçen **'İnbi'as'** kelimesi, bir işe koyulmak, yola çıkmak; **'Sebbeta' (Tesbit)** kelimesi ise, bir kimseyi niyetlendiği bir şeyden alıkoymak, geri bırakmak, anlamlarında kullanılmıştır. Bu durumda ayetin manası: '...Allah onların Peygamber (s.a.) ile birlikte savaşa çıkmalarını uygun bulmadı da bu işten alıkoydu' şeklinde olmaktadır. Yalnız bu alıkoymadan, onları yönlendirme anlamı çıkarılmamalıdır. Bu, esasen savaşa katılmama yönündeki mevcut iradelerinin tespit ameliyesinden ibarettir ve durumun onaylanmasıdır. Esasen bu husus, savaş için hiçbir ön hazırlık yapmadıkları suretiyle gerçek niyetlerinin anlaşıldığı mealindeki ayet metninden de anlaşılmaktadır. 47. ayette 'Eğer sizinle birlikte onlar savaşa çıksalardı, sizin için şer ve fesadı artırmaktan başka bir şey yapmazlardı' hükmü de bu tespit ve onayın gerekçesi olsa gerek...

لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ اِلَّا خَبَالًا وَلَاَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ
يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَۚ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

47. Eğer içinizde (onlar da savaşa) çıksalardı, size bozgunculuktan başka bir katkıları olmazdı ve mutlaka fitne çıkarmak isteyerek aranızda koşarlardı. İçinizde, onlara iyice kulak verecekler de vardır. Allah zalimleri gayet iyi bilir.

لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْاُمُورَ حَتّٰى جَٓاءَ الْحَقُّ
وَظَهَرَ اَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾

[194] 48. Andolsun onlar önceden de fitne çıkarmak istemişler ve sana nice işler çevirmişlerdi. Nihayet hak geldi ve onlar istemedikleri halde Allah'ın emri yerini buldu.

"Münafıklar özellikle yeni Müslüman olanları İslam'dan soğutmak, zor zamanlarda morallerini bozmak için hiçbir fırsatı kaçırmazlardı.

Resulullah (s.a.), hayatta olduğu sürece onların bu çabaları tesirsiz kalmıştı. Allah'ın yardımı, Peygamber ve sahabinin ileri gelenlerinin gayretleri karşısında münafıklar İslam'ın gelişme ve durdurma emellerinde muvaffak olamamışlardı."

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِي وَلَا تَفْتِنِّي اَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا وَاِنَّ
جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٤٩﴾

49. Onlardan öylesi de var ki: "Bana izin ver, beni fitneye düşürme" der. Bilesiniz ki onlar zaten fitneye düşmüşlerdir. Cehennem, kafirleri mutlaka kuşatacaktır.

"Münafıklardan bazıları kadınlara çok düşkün olduklarını, bu savaşa katılırlarsa Rum kızlarını görünce nefislerine hakim olamayacaklarını, bunun da kendileri için bir fitne olacağını ileri sürerek kendilerinin seferden af edilip geri bırakılmalarını istemişlerdi."

اِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَاِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ اَخَذْنَا
اَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾

50. Eğer sana bir iyilik erişirse, bu onları üzer. Ve eğer başına bir musibet gelirse, "İyi ki biz daha önce tedbirimizi almışız" derler ve böbürlenerek dönüp giderler.

قُلْ لَنْ يُصِيبَنَا اِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَا هُوَ مَوْلٰينَا وَعَلَى اللّٰهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

51. De ki: Allah'ın bizim için yazdığından başkası bize asla erişmez. O bizim mevlamızdır. Onun için müminler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler.

قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا اِلَّا اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ
اَنْ يُصِيبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ اَوْ بِاَيْدِينَا فَتَرَبَّصُوا اِنَّا
مَعَكُمْ مُتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾

52. De ki: Siz bizim için ancak iki iyilikten birini beklemektesiniz. Biz de, Allah'ın, ya kendi katından veya bizim elimizle size bir azap vermesini bekliyoruz. Haydi bekleyin; şüphesiz biz de sizinle beraber beklemekteyiz.

İslam toplumu içerisine fitne sokma gayretinde olan münafıkların, Müslümanlara erişecek iyiliklerden üzüntü duyduklarına ve bir musibet gelmesi durumunda ise, kendilerinin savaşa katılmama ya da uyulması gereken her hangi bir emre uymamak suretiyle gösterdikleri densizlikleri birer tedbirmiş gibi marifet saydıklarına ve neticede böbürlenip öğünmelerine 50. ayette işaret edilmişti. Bu davranışlarına karşılık Yüce Allah, Peygamber efendimize, müminlerin yalnız Allah'a tevekkül etmesi gereğini hatırlatarak 'Allah'ın bizim için yazdıklarından başkası bize asla erişemez. O bizim Mevlamızdır' demelerini (51. ayet) emretmişlerdi. Şimdi de münafıklara, Müslümanlar için isteyecekleri iki iyilikten başka bir şey olamayacağını yüzlerine çarpmalarını buyurmaktadır. Bu iki şey: Müslümanların ya zafer kazanıp gazi olmaları, ya da şehit olup cennetle şereflenmeleridir.

قُلْ اَنْفِقُوا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ
قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٥٣﴾

53. De ki: İster gönüllü verin ister gönülsüz, sizden (sadaka) asla kabul olunmayacaktır. Çünkü siz yoldan çıkan bir topluluk oldunuz.

وَمَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ اِلَّا اَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ
وَبِرَسُولِهِ وَلَا يَأْتُونَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُونَ
اِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٥٤﴾

54. Onların harcamalarının kabul edilmesini engelleyen, onların Allah ve Resulünü inkar etmeleri, namaza ancak üşenerek gelmeleri ve istemeyerek harcamalarından başka bir şey değildir.

Ayet metninden de anlaşılacağı üzere, 53. ayette belirtilen, müşriklerden sadaka kabul etmenin bağlandığı üç sebep şöyle zikredilmektedir:

1- Allah ve Resulünü inkar etmeleri;

2- Namaz kılmaya üşenerek ya da istemeyerek katılmaları;

3- Allah yolunda yaptıkları harcamaları, bir nevi cerime kabul edip istemeyerek yapmaları ve bu harcamaları bir nevi kayıp kabul etmeleridir.

فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَلَٓا اَوْلَادُهُمْؕ اِنَّمَا يُر۪يدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٥٥﴾

[195]55. (Ey Muhammed!) Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah bunlarla, ancak dünya hayatında onların azaplarını çoğaltmayı ve onların kafir olarak canlarının çıkmasını istiyor.

وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْؕ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾

56. (0 münafıklar) mutlaka sizden olduklarına dair Allah'a yemin ederler. Halbuki onlar sizden değillerdir, fakat onlar (kılıçlarınızdan) korkan bir toplumdur.

لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَاً اَوْ مَغَارَاتٍ اَوْ مُدَّخَلاً لَوَلَّوْا اِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾

57. Eğer sığınacak bir yer yahut (barınabilecek) mağaralar veya (sokulabilecek) bir delik bulsalardı, koşarak o tarafa yönelip giderlerdi.

"Rivayet edildiğine göre, Reslullah (s.a.) bir ganimeti bölüştürürken Temim oğullarından Zü'l Huvatsıra adında birisi, 'Ya Resulullah adaleti gözet' dedi. Bunun üzerine Resulullah: 'Öyle mi! Ben de adaleti gözetmezsem artık kim adalet yapar?' diye cevap verdi. İşte aşağıdaki ayet bununla ilgili olarak indirildi.":

وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِۚ فَاِنْ اُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَاِنْ لَمْ يُعْطَوْا
مِنْهَا اِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿٥٨﴾

58. Onlardan sadakaların (taksimi) hususunda seni ayıplayanlar da vardır. Sadakalardan onlara da (bir pay) verilirse razı olurlar, şayet onlara sadakalardan verilmezse hemen kızarlar.

وَلَوْ اَنَّهُمْ رَضُوا مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ
سَيُؤْتِينَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ اِنَّٓا اِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾

59. Eğer onlar Allah ve Resulünün kendilerine verdiğine razı olup, "Allah bize yeter, yakında bize Allah da lütfundan verecek, Resulü de. Biz yalnız Allah'a rağbet edenleriz" deselerdi (daha iyi olurdu).

اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَٓاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ
قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِ
فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾

60. Sadakalar (zekatlar) Allah'tan bir farz olarak ancak, yoksullara, düşkünlere, (zekat toplayıcı) memurlara, gönülleri (İslam'a) ısındırılacak olanlara, (hürriyetlerini satın almaya çalışan) kölelere, borçlulara, Allah yolunda çalışıp cihad edenlere, yolcuya mahsustur. Allah pek iyi bilendir, hikmet sahibidir.

Önceki iki ayette, zekatın bölüştürülmesi konusunda daima kendilerine avantaj sağlanmasını isteyip, istekleri, beklentilerine uymayanların, sebep oldukları huzursuzluk ve bencil davranışlarına işaret edildikten sonra, bu ayette de, zekatın dağıtımı konusu açıklığa kavuşturulmaktadır. Ayetin başında sadaka (zekat)'ın Allah tarafından konan bir farz olduğuna işaret edildikten sonra, kimlere verilmesinin gerektiği anlatılmaktadır. Ayette belirlenen sıralamanın, aynı zamanda ödemelerde uyulması gereken **önem sırası** olduğu konusunda fikir birliği vardır. Belirtilen sıralamaya sadık kalarak, zekat alma hakkı bulunan muhtaç kimseler şu şekilde tespit edilmiştir:

1- Fakirler, bunlar fakirliklerini kullanarak ortaya çıkıp dilenmezler.

2- Miskinler, bunlar dilenen yoksullar olarak tanımlanıyorlar.

3- Zekat toplayıcı görevliler. Bunlara çalışmaları karşılığı zekattan bir miktar verilir. Meğer ki zekat almaları yasak olan Peygamber yakınları olmasınlar.

4- Kalpleri Müslümanlığa ısındırılan kimseler. İslama gönlü yatkın

olan kimselere Peygamber (s.a.), ganimetten pay ayırıyordu. İşte bu durumda olanlara Yüce Allah, zekattan da hak tanımaktadır.

5- Rikab (köleler), kölelerin hürriyetlerine kavuşmaları için, sahiplerine ödemeleri gereken parayı oluşturmaları amacına yönelik olsa gerek. Sevaba müstahak olan işlerde, sevabın değer ve derecesi belirtilirken her zaman ilk önce: **'Bir köle azat etmiş kadar sevap kazanır'** deyiminin en çok kullanılan tümce olduğunu bilmeyen yoktur. Bu da İslam'ın kişi özgürlüklerine verdiği önemi göstermektedir.

Yeri gelmişken kölelik ile ilgili bir konuya açıklık getirmekte yarar görmekteyiz:

İslam'a yapılan saldırıların başta gelenlerinden bir tanesi de, İslam'ın hür olması gereken insanları köle olarak kullanması, alınıp satılmalarına müsaade etmesi vb. gibi kölelikle ilgili konulardır. Bu saldırı, haksız olduğu kadar aynı bilerek, İslam'ı yerme ve kötüleme amacına yöneliktir.

Bir kere, kölelik kurumu İslam'ın icat ettiği bir realite olmayıp, İslam öncesi devirlerden taşınıp, İslam'ın kucağına atılan ve ekonomik hayatı önemlice etkileyen bir uygulamadır.

İkinci olarak, İslam bu uygulamayı hiçbir zaman benimseyip kabul etmemiş, fakat ekonomik hayattaki derin etkileri nedeniyle birden söküp atamamıştır. Ancak, köleliğin kaldırılması için özendirici bütün önlemleri yürürlüğe koymuştur. Bu önlemlerin en başta geleni ve Müslümanların her zaman ve her şeyden fazla önemsedikleri sevap kazanma konusudur. Bu nedenledir ki büyük sevap kazandıran işlerin başında, köle azat etmeyi her fırsatta birinci sırada saymıştır.

Hz. Peygamber de, hayatı boyunca köle azat etmeyi devamlı teşvik ettiği gibi, kendisine hediye edilen bütün köleleri, hediye edilir edilmez hemen azat etmiş ve müminlere öncü ve örnek olmuştur. Nitekim bu uygulamalar semeresini vermiş ve zamanla kölelik uygulaması azalıp son bulmuştur. Bugün gerçek anlamda Müslüman olan hiçbir ülkede bu uygulama yoktur. Tam aksine, köleliği İslam'a saldırı aracı yapan başta komünist ülkeler olmak üzere, bir çok ülke halen, insanları köle olarak kendileri kullanmaktadırlar.

6- Ğarimin (Borçlu) olan kimseler. Her hangi bir nedenle borca batıp ödeme güçsüzlüğüne düşen kimseleri bu durumdan kurtarmak için zekat verilebilir.

7- Fi-sebilüllah, Allah yolunda demektir. Allah rızası için yapılan her şey bunun içine girer.

8- İbni's Sebil, parasızlık nedeniyle yolda kalmış kimse demektir. Bu durumda olanlara yolculuklarının sona ereceği yere kadar yetecek gelir temini amacıyla zekat verilebilir. (Ayrıca zekat ile ilgili ayetlere bkz. Bakara 2/177, 263-264; Maide 5/55; A'raf 7/156; Tevbe 9/34-35, 103, 113; Lokman 31/3-4; Müminün 23/1-4; Mearic 70/22-25; Zariyat 51/19)

وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ
لَكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ آمَنُوا
مِنْكُمْ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦١﴾

61. (Yine o münafıklardan:) O (Peygamber, her söyleneni dinleyen) bir kulaktır, diyerek peygamberi incitenler de vardır. De ki: O, sizin için bir hayır kulağıdır. Çünkü o Allah'a inanır, müminlere güvenir ve o, sizden iman edenler için de bir rahmettir. Allah'ın Resulüne eziyet edenler için mutlaka elem verici bir azap vardır.

Peygamberlerin, insanlarla olan münasebetlerdeki davranış tarzları, normal insanlarınkinden elbette farklı olacaktı. Onlar, herkese sevgi ile yaklaşır, onları dinler ve dertlerine çareler bulmaya çalışır, insanların daima iyi olduklarını düşünür, şüpheci ve peşin hükümlü olmaz, iyi niyetli, her zaman ve her yerde hoşgörülü, kişilerin ekonomik, sosyal ve diğer farklılıklarına bakarak ayrıcalık yapmaz, herkese eşit davranmaya çalışır, kısaca, toplumda sevilen, sayılan, adil ve örnek kişiler olarak öne çıkarlar.

Bütün bu güzelliklerine peygamberlik sıfat ve görevleri de eklenince, dileyen ya da gerek duyanın, bazı hallerde, nedenler ne olursa olsun, onlara baş vurarak ilişki kurmaları, her konuda konuşmaları gerekebiliyordu. Ne var ki içlerini hainlik ve fesatlıklarla doldurmuş olan münafıklar, bu samimi davranış ve ilişkilerden rahatsız oluyorlardı. Ayrıca, gizli çevirdikleri işler konusunda, bu yakın temaslar sırasında Peygambere bilgiler ulaşabileceğinden kuşku duydukları için, ayette belirtildiği gibi, O'nu incitecek ve üzecek tarzda ileri geri konuşmalar yapıyorlardı. Ayeti kerime de bu ve buna benzer hususlara ve sonuçlarına dikkat çekilmektedir.

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْۚ وَاللّٰهُ وَرَسُولُهُٓ اَحَقُّ اَنْ يُرْضُوهُ
اِنْ كَانُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٦٢﴾

[196]62. Rızanızı almak için size (gelip) Allah'a and içerler. Eğer mümin iseler Allah ve Resulünü razı etmeleri daha doğrudur.

اَلَمْ يَعْلَمُٓوا اَنَّهُ مَنْ يُحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا
فِيهَاۜ ذٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ﴿٦٣﴾

63. (Hala) bilmediler mi ki, kim Allah ve Resulüne karşı koyarsa elbette onun için,içinde ebedi kalacağı cehennem ateşi vardır. İşte bu büyük rüsvaylıktır.

يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ اَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْۜ
قُلِ اسْتَهْزِؤُاۚ اِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾

64. Münafıklar, kalplerinde olanı kendilerine haber verecek bir surenin müminlere indirilmesinden çekinirler. De ki: Siz alay edin! Allah o çekindiğiniz şeyi ortaya çıkaracaktır.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ اِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُۜ قُلْ اَبِاللّٰهِ
وَاٰيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٦٥﴾

65. Eğer onlara, (niçin alay ettiklerini) sorarsan, elbette, biz sadece lafa dalmış şakalaşıyorduk, derler. De ki: Allah ile, O'nun ayetleriyle ve O'nun peygamberi ile mi alay ediyordunuz?

"Rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.), Tebük seferine giderken münafıklardan bir grup Resulullah hakkında: 'Şu adamın haline bakın, Şam sarayını fethetmek istiyor. O nerde, Şam sarayını fethetmek nerde!.' diyerek onu küçümsediler ve hakkında dedikodu ettiler. Durum Resulullah'a vahiyle bildirildi. Münafıklar çağrılıp niçin böyle yaptıkları sorulduğunda inkar ettiler ve 'Yolculuk zahmetini unutturmak için şakalaşıyorduk' şeklinde yalan beyanda bulundular. Ayet de, işte bu münafıklar hakkında nazil olmuştur."

لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ اِنْ نَعْفُ عَنْ طَٓائِفَةٍ مِنْكُمْ
نُعَذِّبْ طَٓائِفَةً بِاَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾

66. (Boşuna) özür dilemeyin; çünkü siz iman ettikten sonra tekrar kafir oldunuz. Sizden (tevbe eden) bir gurubu bağışlasak bile, bir guruba da suçlu olduklarından dolayı azap edeceğiz.

اَلْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَاْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ
عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ اَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ
هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾

67. Münafık erkekler ve münafık kadınlar (sizden değil), birbirlerindendir. Onlar kötülüğü emreder, iyilikten alı koyar ve cimrilik ederler. Onlar Allah'ı unuttular. Allah da onları unuttu! Çünkü münafıklar fasıkların kendileridir.

"Allah'ın münafıkları unutmasından maksat, onlardan yardımını, hidayetini ve rahmetini kesmesi, münafıklıkları sebebiyle onları unutulmuş ve terkedilmiş bir vaziyette bırakmasıdır. Buna göre, Allah'ın münafıkları unutması mecazi manadadır. Zira Allah unutmaktan münezzehtir."

وَعَدَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ
خَالِدِينَ فِيهَا هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٦٨﴾

68. Allah erkek münafıklara da kadın münafıklara da kafirlere de içinde ebedi kalacakları cehennem ateşini vadetti. O, onlara yeter. Allah onlara lanet etmiştir! Onlar için devamlı bir azap vardır.

كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُٓوا اَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَاَكْثَرَ اَمْوَالًا وَاَوْلَادًا
فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ

قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُوا أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ
أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٩﴾

[197]69. (Ey münafıklar! Siz de) sizden öncekiler gibi (yaptınız). Onlar sizden kuvvetçe daha üstün, mal ve evlatça daha çok idiler. Onlar (dünya malından) paylarına düşenden faydalandılar. İşte sizden öncekiler nasıl paylarına düşenden faydalandıysalar, siz de payınıza düşenden faydalandınız ve (batıla) dalanlar gibi siz de daldınız. İşte onların amelleri dünyada da ahirette de boşa gitmiştir. Ve onlar ziyana uğrayanların kendileridir.

أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ
إِبْرَاهِيمَ وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾

70. Onlara kendilerinden evvelkilerin, Nuh, ad ve Semud kavimlerinin, İbrahim kavminin, Medyen halkının ve altüst olan şehirlerin haberi ulaşmadı mı? Peygamberi onlara apaçık mucizeler getirmişti. Demek ki, Allah onlara zulmedecek değildi, fakat onlar kendi kendilerine zulmetmekte idiler.

Ayette anılan kavimlere peygamberler mucizelerle geldiler. Fakat, bu kavimler peygamberlerini yalanladılar. Allah Teala da her birinin başına bir bela sararak yok olmalarını takdir buyurdu.

-Nuh (a.s.), peygamber olarak kendi kavmine gönderildi. Kavmi onu inkar edince meşhur Nuh tufanında boğulup yok oldular.

-Ad kavmine, Hud (a.s.), peygamber olarakgönderildi. İnkarları nedeniyle onlar da şiddetli rüzgar ile helak oldu.

-Semud kavmine, Salih (a.s.), peygamber olarak gönderildi. İnkarları depremle yok edilmelerine neden oldu.

-Hz. İbrahim (a.s)'in kavmi ise sinekle helak oldu.

-Medyen halkına, Şuayb (a.s.) peygamber gönderilmişti, onlar da ateşle helak edildilerr;

-Şehirleri altüst olarak helak olan kavim ise Lut Peygamber (a.s.)'in kavmidir."

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ
وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ اُولٰٓئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ
عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾

71. Mümin erkeklerle mümin kadınlar da birbirlerinin velileridir. Onlar iyiliği emreder, kötülükten alı koyarlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekatı verirler, Allah ve Resulüne itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Şüphesiz Allah azizdir, hikmet sahibidir.

"İçtimai şuur, fertlerin dini ve ahlaki kusurları ve kötülükleri karşısında da duyarlı olmak zorundadır. Nitekim yukarıdaki ayette, kadın olsun erkek olsun müminlerin, birbirine iyiliği emredip kötülükten alıkoymalarının, aralarındaki velayet bağı ve kardeşliğin zaruri bir sonucu olduğuna işaret edilmiştir. Bu görev ve yetki cinsiyet farkı gözetmeden İslam toplumunun bütün fertlerine verilmiştir."

وَعَدَ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ
مِنَ اللّٰهِ اَكْبَرُ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾

72. Allah, mümin erkeklere ve mümin kadınlara, içinde ebedi kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler vadetti. Allah'ın rızası ise hepsinden büyüktür. İşte büyük kurtuluş da budur.

"Allah Teala iman edip güzel ameller işleyenlere, yukarıdaki ayette ve daha bir çok başka ayetlerde çeşitli cennet nimetleri vaat etmiştir. Fakat bu ayet Allah rızasının, bütün mükafatlardan daha üstün olduğunu bildirmekte ve böylece dini ve ahlaki vazifelerin en yüksek gayesinin **'Allah Rızası'** olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü, diğer

cennet nimetleri daha ziyade bedeni ve hissi taleplerimiz olduğu halde, **Allah Rızası** ruhumuzun talebi ve özlemidir."

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقٖينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوٰيهُمْ
جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصٖيرُ ﴿٧٣﴾

[198]73. Ey Peygamber! Kafirlere ve münafıklara karşı cihad et, onlara karşı sert davran. Onların varacakları yer cehennemdir. O ne kötü bir varış yeridir!

"Resulullah (s.a.), Tebük'de düşmanı beklerken kendisine vahiyler geliyor ve O, savaştan geri kalanları devamlı olarak ayıplıyordu. Celas b. Süveyd adındaki bir münafık dedi ki: 'Eğer Muhammed'in kardeşlerimiz için söyledikleri doğru ise, eşeklerden alçak olalım!' Bu sözü işiten Amir b. Kays, derhal cevap verdi: 'Muhammed muhakkak doğru söylüyor. Siz ise eşeklerden alçaksınız!' Resulullah Medine'ye dönünce, Amir durumu Peygamber'e arz etti... Celas: 'Bana iftira ediyor' diyerek söylediklerini inkar etti. Resulullah her ikisinin de minberin önünde yemin etmelerini emretti. Her ikisi de kendilerinin doğru olduklarına dair yemin ettiler. Ancak Amir, yeminden sonra ellerini kaldırarak **'Ya Rab, doğru söyleyeni tasdik, yalancıyı tekzip eden bir ayeti Peygamberine gönder'** diye dua etti. Resulullah ve diğer müminler de amin dediler. Hemen aşağıdaki ayet nazil oldu. Celas suçunu itiraf ederek tevbe etti."

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ
اِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوٓا اِلَّٓا اَنْ اَغْنٰيهُمُ اللّٰهُ
وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهٖ فَاِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ وَاِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ
اللّٰهُ عَذَابًا اَلٖيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْاَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ
وَلَا نَصٖيرٍ ﴿٧٤﴾

74. (Ey Muhammed! O sözleri) söylemediklerine dair Allah'a yemin ediyorlar. Halbuki o küfür sözünü elbette söylediler ve Müslüman

olduktan sonra kafir oldular. Başaramadıkları bir şeye (Peygambere suikast yapmaya) de yeltendiler. Ve sırf Allah ve Resulü kendi lütuflarından onları zenginleştirdiği için öç almaya kalkıştılar. Eğer tevbe ederlerse onlar için daha hayırlı olur. Yüz çevirirlerse Allah onları dünyada da, ahirette de elem verici bir azaba çarptıracaktır. Yeryüzünde onların ne dostu ne de yardımcısı vardır.

"Medinelilerin bir kısmı fakir idi. Resululllah geldikten sonra zengin oldular. Sonra da münafıklar nankörlük edip peygambere kötülük etmeye kalkıştılar." (Ayrıca bkz. Esed, s.372/103-104 no.açkl.)

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللّٰهَ لَئِنْ اٰتٰينَا مِنْ فَضْلِه۪ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ
مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٧٥﴾

75. Onlardan kimi de, eğer Allah lütuf ve kereminden bize verirse, mutlaka sadaka vereceğiz ve elbette biz salihlerden olacağız! diye Allah'a and içti.

فَلَمَّٓا اٰتٰيهُمْ مِنْ فَضْلِه۪ بَخِلُوا بِه۪ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧٦﴾

76. Fakat Allah lütfundan onlara (zenginlik) verince, onda cimrilik edip (Allah'ın emrinden) yüz çevirerek sözlerinden döndüler.

فَاَعْقَبَهُمْ نِفَاقاً ف۪ي قُلُوبِهِمْ اِلٰى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَٓا اَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوهُ
وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿٧٧﴾

77. Nihayet, Allah'a verdikleri sözden döndüklerinden ve yalan söylediklerinden dolayı Allah, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar onların kalbine nifak (iki yüzlülük) soktu. (Bkz. Esed, s.372/105 no. açk., s.806/7 no.açk.)

اَلَمْ يَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ
الْغُيُوبِ ﴿٧٨﴾

78. (Münafıklar), Allah'ın, onların sırrını da fısıltılarını da bildiğini ve gaybları (gizli şeyleri) çok iyi bilen olduğunu hala anlamadılar mı?

ٱلَّذِينَ يَلْمِزُونَ ٱلْمُطَّوِّعِينَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ فِى ٱلصَّدَقَٰتِ وَٱلَّذِينَ لَا يَجِدُونَ
إِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ ٱللَّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

79. Sadakalar hususunda, müminlerden gönüllü verenleri ve güçlerinin yettiğinden başkasını bulamayanları çekiştirip onlarla alay edenler var ya, Allah işte onları maskaraya çevirmiştir. Ve onlar için elem verici azap vardır.

"Münafıkların lideri Abdullah b. Ubey ölüm hastalığına yakalanınca oğlu Abdullah, Resulullah'a gelerek babası için istiğfar etmesini istedi. Abdullah halis bir Müslüman olduğu için Resulullah onun hatırını kırmadı ve babasının affı için Allah'a dua etti. Bunu üzerine aşağıdaki ayet nazil oldu.":

ٱسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِن تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَن
يَغْفِرَ ٱللَّهُ لَهُمْ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى
ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٨٠﴾

[199]80. (Ey Muhammed!) Onlar için ister af dile, ister dileme; onlar için yetmiş kez af dilesen de Allah onları asla affetmeyecek. Bu, onların Allah ve Resulünü inkar etmelerinden ötürüdür. Allah fasıklar topluluğunu hidayete erdirmez.

فَرِحَ ٱلْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَٰفَ رَسُولِ ٱللَّهِ وَكَرِهُوٓا۟ أَن يُجَٰهِدُوا۟ بِأَمْوَٰلِهِمْ
وَأَنفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ وَقَالُوا۟ لَا تَنفِرُوا۟ فِى ٱلْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ
حَرًّا لَّوْ كَانُوا۟ يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾

81.Allah'ın Resulüne muhalefet etmek için geri kalanlar (sefere çıkmayıp) oturmaları ile sevindiler; mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda cihad etmeyi çirkin gördüler; "Bu sıcakta sefere çıkmayın" dediler. De ki: "Cehennem ateşi daha sıcaktır!" Keşke anlasalardı!

فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

82. Artık kazanmakta olduklarının cezası olarak az gülsünler, çok ağlasınlar!

"İşledikleri günahların ahiretteki cezası çok şiddetlidir. Onun için onların gülmeleri değil ağlamaları gerekir."

فَإِنْ رَجَعَكَ اللّٰهُ اِلٰى طَٓائِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ
اَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّاۜ اِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ اَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا مَعَ
الْخَالِفِينَ ﴿٨٣﴾

83. Eğer Allah seni onlardan bir gurubun yanına döndürür de (Tebük seferinden Medine'ye döner de başka bir savaşa seninle beraber) çıkmak için senden izin isterlerse, de ki: Benimle beraber asla çıkmayacaksınız ve düşmana karşı benimle beraber asla savaşmayacaksınız! Çünkü siz birinci defa (Tebük seferinde) yerinizde kalmaya razı oldunuz. Şimdi de geri kalanlarla (kadın ve çocuklarla) beraber oturun!

وَلَا تُصَلِّ عَلٰٓى اَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ اَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِهٖۜ اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ
وَرَسُولِهٖ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾

84. Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma! Çünkü onlar, Allah ve Resulünü inkar ettiler ve fasık olarak öldüler.

Bu ayeti kerimede, üstü örtülü biçimde ifade edilen bir emrin ışığında, son zamanlarda çokça tartışma konusu yapılan, ölülere, hatim indirmek, Kur'an okumak ve dua yaparak sevaplarını onlara hediye olarak gönderme gayesi ile yürütülen ibadetlerin, caiz olup olmadığı ve bu tarz okumaların ölülere ulaşıp onlara bir fayda sağlayıp sağlamadığı konularındaki tartışmalara, bir nebze olsun katkıda bulunmaya çalışacağız:

Yüce Allah, ayeti kerimede Hz. Peygamber (s.a.)'e, nitelikleri

ayette belirtilen kötü kişinin (kafir ve fasık olarak) ölmesi halinde, onun cenaze namazını kılmamasını emrettikten sonra **'...onun kabri başında da durma!'** buyuruyor. Namazlarını kılmama ve kabri başında durmama şeklinde verilen bu iki emrin gerekçesi olarak da **'Çünkü onlar, Allah ve Resulünü inkar ettiler ve fasık** (yoldan çıkan, günahkar, şerli ve sapık) **olarak öldüler'** buyurmaktadır. İşte yukarıda sözünü ettiğimiz örtülü emir, **'kabri başında da durma'** tümcesi içerisinde saklıdır. Bu emirden kastın, elbette ki normal yaşantımızda sıkça gördüğümüz ve bildiğimiz **'saygı duruşu yapma'** şeklindeki uygulamanın olmadığı açıktır. Bu emir, **'kabri başında durup okuma, dua etme'** şeklinde anlaşılır.

Nitekim, bu ayetin nazil olmasına neden olan olayı, o anda Hz. Peygamber'in yanında bulunan İbni Abbas (r.a.), şöyle nakletmektedir: Halk içinde sevilmeyen hatta kendisinden nefret edilen ve ölüm derecesinde hasta olan bir kişinin oğlu, Hz. Peygambere gelerek, ölmek üzere olan babasının cenazesini eğer Kendileri kıldırmadığıtakdirde hiçbir kimsenin babasının cenaze namazını kılmayacağı endişesi ile babası öldüğünde '.. namazını kıldırmasını ve kabri başında dua etmesi' dileğinde bulunur. Hz. Peygamberin bu isteğe olumlu yanıt vermesi üzerine bu ayeti kerime nazil olur. (Bkz. Razı, XII, 119). Mezar başında durmaktan kastın okumak olduğunu kuşkuya yer vermeyecek derecede açık ifade eden ayet hükmünü bu hadis de pekiştirmektedir.

Bu ayetteki **'okumama'** emrinin mefhumu muhalifi (karşıt anlamı) **'Oku'** şeklindeki emir olur. Yani kafir ve fasık kişinin mezarı başında durup okuma, fakat **mümin ve salih olarak ölen kişinin, başka bir ifade ile, Allah ve Peygamberini inkar etmeyen, kafir ve fasık olarak da ölmeyen kişinin, mezarı başında dur ve oku** demektir. Yüce Allah 'Oku' emrini de, bu ayet ile ve üstü örtülü bir ifade ile, bu biçimiyle vermiş bulunmaktadır.

Peygambere hususi fakat, ayet gerekçesinin **'..çünkü onlar Allah ve Resulünü inkar ettiler'** şeklindeki genelleme ile de hükmünün umumi olması, kuşkusuz hale gelen bu emir ile, mezar başında okumanın caiz olduğu ve sonuç olarak da sevabının ölüye gideğeği, ayet hükmü ile sabit olmaktadır. Mezar dışındaki cami, mescit ve ev gibi yerlerde yapılan bu tür ibadetlerin keza, mezar başındaki okumalarla aynı kapsamda düşünülmesi doğaldır.

Sonuç olarak, ölü bir kimseye okumanın caiz olduğu ve sevabının da ölüye ulaşacağı bu ayet hükmü ile sabit olmaktadır. Kaldi ki, hiçbir

yararı olmayan bir ibadete Yüce Allah'ın müsaade etmesi düşünülemez ve böyle bir durum, akla da mantığa da aykırıdır.

Ayrıca, ölüye okumayı yasaklayan, ya da faydasız olduğunu belirten, her hangi bir hükmün bulunduğuna şahsen biz şahit olmadık. Aksine, ölüm ile herkesin amel defterinin kapanacağı, fakat amel defterinin kapanmayacağı bildirilen üç kimse arasında sözü edilen, ölünün, kendisine dua edecek güzel bir terbiye ile yetiştirip bıraktığı evladının, kendisine yaptığı dua ve diğer hayırlı işler sebebi ile amel defterinin kıyamete kadar açık kalacağını ve sevapların bu deftere yazılacağını bildiren hadisi şerif mevcuttur. Bu hadisi şerif de konuya açıklık getiren çok değerli diğer bir kanıttır.

Herkes, yaptığı güzel bir eylem ya da çalışmasının karşılığını, bazan övgü, bazan parasal değer ve bazen de sevap vb. karşılıklar olarak alır ki, bu husus Şu'ara suresinin 20. ayetinde açıkça beyan edilmektedir. Aldığı bu şeylerden hangisi olursa olsun, o andan itibaren kendi malı olur. Ve dileyen herkes, kendi malını, ister diri ister ölü olsun dilediğine bağışlama hakkına da sahiptir. Bağış, alanın hak etmesi koşuluna bağlı olmayıp, verenin isteğine bağlı bir keyfiyet ve tasarrüftur. O halde, kendi malı olan sevabını dileyen, dilediğine vermekte özgürdür.

İslam, daima, iyi, güzel ve yararlı olan şeylerin yapılmasını öğütlemekte ve özendirmektedir. Ölüye okuyup dua etmenin, onu hatırlayıp çocukları, torunları ve yakın hısımlara tanıtmanın, onu anma suretiyle, saygı ve sevgi bağlarını devam ettirmenin, hatta onun hatıralarından öğüt almalara da vesile olacak güzel şeylerin anımsanması ve anlatılması suretiyle kuşaklar arası saygı ve sevgi bağlarının güçlendirilmesinin kötü bir uygulama olacağını düşünmek ve söylemek olanaksızdır.

Diğer yandan sağlam bir toplum yapısının varlığını, sağlam bir aile yapısının oluşturduğunu, her fırsatta dile getiren ve savunan İslam dininin, aile birliğini güçlendiren, aile bireyleri arasında saygı ve sevgi bağlarının güçlenerek kuşaktan kuşağa taşınmasına vesile olacak bu tür toplantıları, yararsız sayması ve ilgi alanı dışında tutması düşünülemez. Sadece bu neden bile bu tür okumaların, yararlı ve sevap olduğunu kanıtlamaya yeterlidir. Böylesine güzel geleneklerin sürdürülmesine zarar verecek davranışlarda bulunmak hiç kimsenin

hakkı değildir. Elverir ki, bu tür ibadetleri, kendi maddi çıkarlarına alet etmeye kalkan, yobaz ve çıkarcı din düzenbazlarına ve sahtekarlara fırsat verilmesin. (Ayrıca bkz. Esed, s.374/116 no.açk.)

وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْ اِنَّمَا يُر۪يدُ اللّٰهُ اَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا
وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

85. Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah, bunlarla ancak dünyada onların azaplarını çoğaltmayı ve onların kafir olarak canlarının güçlükle çıkmasını istiyor.

وَاِذَا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ اَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَاْذَنَكَ
اُو۬لُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِد۪ينَ ﴿٨٦﴾

86. "Allah'a inanın, Resulü ile beraber cihad edin" diye bir sure indirildiği zaman, onlardan servet sahibi olanlar, senden izin istediler ve: Bizi bırak (evlerinde) oturanlarla beraber olalım, dediler.

رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾

[200]87. Geride kalan kadınlarla beraber olmaya razı oldular, onların kalplerine mühür vuruldu. Bu yüzden onlar anlamazlar.

"Yani münafıklıkları sebebiyle basiretleri bağlanmış olan ve bu yüzden, gazilerle birlikte olmak yerine, kadınlar, çocuklar ve acizlerle birlikte evlerinde kalmayı tercih eden bu insanlar, hakkın gerçekleşmesi ve kötülüğün ortadan kalkması uğruna savaşmanın önemini anlamazlar."

لٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ
وَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾

88. Fakat Peygamber ve onunla beraber inananlar, mallarıyla, canlarıyla cihad ettiler. İşte bütün hayırlar onlarındır ve onlar kurtuluşa erenlerin kendileridir.

"Ayette geçen bütün hayırlardan maksat, hakkın zaferi, hakimiyeti ve bu uğurda savaşanların elde ettikleri dünyevi ve uhrevi nimetlerdir."

اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ ذٰلِكَ
الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿٨٩﴾

89. Allah, onlara içinde ebedi kalacakları ve zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte büyük kazanç budur.

وَجَٓاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذ۪ينَ كَذَبُوا
اللّٰهَ وَرَسُولَهُۜ سَيُص۪يبُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٩٠﴾

90. Bedevilerden, (mazeretleri olduğunu) iddia edenler, kendilerine izin verilsin diye geldiler. Allah ve Resulüne yalan söyleyenler de oturup kaldılar. Onlardan kafir olanlara elem verici bir azap erişecektir. (Bkz. Esed, s.375/122 açk.)

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَٓاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى وَلَا عَلَى الَّذ۪ينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ اِذَا
نَصَحُوا لِلّٰهِ وَرَسُولِه۪ۜ مَا عَلَى الْمُحْسِن۪ينَ مِنْ سَب۪يلٍۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌۙ ﴿٩١﴾

91. Allah ve Resulü için (insanlara) öğüt verdikleri takdirde, zayıflara, hastalara ve (savaşta) harcayacak bir şey bulamayanlara günah yoktur. Zira iyilik edenlerin aleyhine bir yol (sorumluluk) yoktur. Allah çok bağışlayan ve çok esirgeyendir.

"Hasta, zayıf ve fakirler memleketlerinde kaldıklarında fitneye meydan vermez, yalan haberler yaymaz, savaşa katılan mücahitlerin ailelerine yardımcı olur ve güzel amel işlerlerse, savaşa katılmadıklarından ötürü onlara bir günah yoktur. Ancak, bunların savaşa katılmalarının yasak olduğuna dair her hangi bir emir de yotur. Bu sınıflardan biri, geri hizmetlerde çalışmak üzere ve orduya yük olamamak şartıyla savaşa katılabilirler."

وَلَا عَلَى الَّذ۪ينَ اِذَا مَٓا اَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَٓا اَجِدُ مَٓا اَحْمِلُكُمْ

عَلَيْهِ تَوَلَّوْا وَاَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا اَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ ﴿٩٢﴾

92. Kendilerine binek sağlaman için sana geldiklerinde: Sizi bindirecek bir binek bulamıyorum, deyince, harcayacak bir şey bulamadıklarından dolayı üzüntüden gözleri yaş dökerek dönen kimselere de (sorumluluk yoktur).

"Ashab-i kiramdan çok fakir olan bir grup Tebük seferine katılmak istemiş fakat yiyecek,giyecek ve binek bulamamışlardı. Bunları temin etmesi için Peygamber'e baş vurdular. O da onları bindirip sevk edecek bir şey bulamadığını bildirince, üzüntülerinden ağlayarak geri döndüler. İşte yukarıdaki ayette bunlara işaret edilmektedir."

اَلَّذِينَ يَسْتَاْذِنُونَكَ وَهُمْ اَغْنِيَاءُ رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ
وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾

93. Sorumluluk ancak, zengin oldukları halde senden izin isteyenleredir. Çünkü onlar geri kalan kadınlarla beraber olmaya razı oldular. Allah da onların kalplerini mühürledi, artık onlar (neyin doğru olduğunu) bilmezler.

يَعْتَذِرُونَ اِلَيْكُمْ اِذَا رَجَعْتُمْ اِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ
لَكُمْ قَدْ نَبَّاَنَا اللّٰهُ مِنْ اَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ
اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾

[201]94. (Seferden) onlara döndüğünüz zaman size özür beyan edecekler. De ki: (Boşuna) özür dilemeyin! Size asla inanmayız; çünkü Allah, haberlerinizi bize bildirmiştir. (Bundan sonraki) amelinizi Allah da görecektir, Resulü de. Sonra görüleni ve görülmeyeni bilene döndürüleceksiniz de yapmakta olduklarınızı size haber verecektir.

سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ اِذَا انْقَلَبْتُمْ اِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْۜ فَاَعْرِضُوا
عَنْهُمْۜ اِنَّهُمْ رِجْسٌۘ وَمَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۚ جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾

95. Onların yanına döndüğünüz zaman size, kendilerinden (onları cezalandırmaktan) vazgeçmeniz için Allah adına and içecekler. Artık onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar murdardır. Kazanmakta olduklarına (kötü işlerine) karşılık ceza olarak varacakları yer cehennemdir.

"Bu ayette hali vakti yerinde olduğu halde sırf korkularından ve dine karşı sadakatsizliklerinden dolayı savaşa katılmayan, sonra da Allah adına yemin ederek asılsız mazeretler ileri süren münafıkların **'Murdar'** oldukları ifade edilmiştir. Çünkü, münafık samimiyetsizdir; ne mümin gibi imanını açıkça ortaya koyabilir; ne de kafir gibi küfrünü ilan eder. O şahsiyetsiz ve dengesizdir. Adi menfaatler için her renge girer. İşte Kur'an'ın murdar dediği, bu iğrenç tabiat ve kötü ahlaktır."

يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْۚ فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى
عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾

96. Onlardan razı olasınız diye size yemin edecekler. Fakat siz onlardan razı olsanız bile Allah fasıklar topluluğundan asla razı olmaz.

اَلْاَعْرَابُ اَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَٓا اَنْزَلَ
اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهِۜ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿٩٧﴾

97. Bedeviler, kafirlik ve münafıklık bakımından hem daha beter, hem de Allah'ın Resulüne indirdiği kanunları tanımamaya daha yatkındır. Allah çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.

Daha ayrıntılı geniş bilgiler için: (Bkz. Razı, XI, 539-453, XII, 5-139; Ateş, III, 1147 - 1183; Elmalılı, IV, 243-285; Kutub, VII, 306-378; Nüz. kon. Emiroğlu, V, 267-351)

42. ayetle başlayıp devam edegelen ayetlerde, oldukça uzunca ve açık ifadelerle, münafıkların, İslam'a ve onun ordusuna zarar vermek ve onları sıkıntılara düşürmek için her türlü entrikaya baş vurdukları anlatılmıştır. Ayrıca, İslam toplumunu parçalamak, kurmuş olduğu

düzeni yıkıp bir başıbozukluk ve anarşinin içine sürükleyerek yok etme amacına yönelik faaliyetler de açıklanmaktadır.

Bundan sonraki ayetlerde ise, Prof. S. Kutub tarafından: "...İslam cemiyetinin temelindeki esasları teşkil eden Muhacir ve Ensar cemaatının etrafında diğer cemaatler de vardı. İçlerinde samimi müminlerin, münafıkların, kalplerine iman nuru girmeyen bedbahtların ve Medine münafıklarının da bulunduğu cemaat... Salih bir ameli, başka bir kötülüğe karıştıranlar... İslam tabiatını huy edinemeyenler... Kendilerini İslam cemiyetinin bünyesinde eritemeyenler... Durumları meçhul, varacakları yerin hakikati bilinmeyenler... Vaziyetleri, hal ve dönüş yerlerinin hakikati ancak kendisince malum olan Allah'a havale edilenler... Dindarlık perdesi ardında gizli dolaplar çevirenler..." şeklinde veciz **ifadeleriyle** tanıttığı cemaatlerin, Hz. Peygambere ve samimi müminlere karşı davranış, hal ve hareketleri bu şekilde anlatılmaktadır:

Surenin bu bölümü ile de yakın ilişkisi bulunan ve Araplarla ilgili olarak, Kur'an da nelere işaret edildiğine dair görüşünde Y.N.Öztürk şöyle diyor:

"Arapların adı Kur'an da A'rab şeklinde çoğul olarak geçer... Ne ilginçtir ki bu kelime, geçtiği bütün ayetlerde (bir yer müstesna) negativitenin, kötülüğün, bozgunculuğun, inadın, ikiyüzlülüğünün simgesidir.

Sadece Tevbe suresi 99. ayette, onlardan bazılarının Allah'a ve ahirete iman ettikleri simgelenir.

A'rab keilmesinin geçtiği ayetlerde söz konusu olan negativiteler şunlardır:

1- Şavaştan kaçmak için özür ileri sürmek. (Tevbe 90)

2- Küfür ve nifakta (bölüp parçalama) şiddet,

3- Allah'ın koyduğu sınırları ve hükümleri tanımamakta öncelik,

4- Allah yolunda harcananı kayıp saymak, (Tevbe 54 ve 98)

5- Müminlerin başına felaket ve zorluk gelmesini beklemek (Tevbe 97-98)

6- İki yüzlülükle Hz. Peygamberi kandırmak. (Tevbe 101),

7- Hz. Resulün emrine karşı çıkıp savaştan geri kalmaya yeltenmek, (Tevbe 120)

8- Samimiyetle inanmadığı şeyleri dil ile söylemek, savaştan kaçmak, (Fetih 11, 16),

9- İman etmedikleri halde İman ettik demek,

10- Gerçek imanın onların kalplerine asla girmeyeceği, ancak. 'Müslüman olduk' demekle yetinmeleri gerektiği... , (Hucurat 14)" (Öztürk K.İsl., s. 716)

Toplumlara peygamber gönderilmesinin başlıca nedenlerinden biri de, o toplumların, doğru yolu terk etmiş, azgın, zalim, hak ve hukuku tanımayan haddi aşan toplumlar olduğu düşünülür ve bilinenlerden, en çok peygamberin Arap yarımadasına gönderildiği hatırdan çıkarılmamalıdır.

Bu nedenle, amaç, birilerini yermek değildir elbette. Ne var ki, doğruların da bilimsel bir terbiye ölçüleri içerisinde saptanması gereği, gözardı edilemeyecek kadar bilimsel bir önemi içermektedir. Bu bakımdan kendilerine peygamberler gönderilen toplumlara, birtakım yüceltici sıfatlar yakıştırma yerine, içlerinden peygamberlerin çıkmasını, kanımızca, onlar için, güzel birer talih olarak yorumlamak daha doğru olur...

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَٓائِرَۜ
عَلَيْهِمْ دَٓائِرَةُ السَّوْءِۜ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿٩٨﴾

98. Bedevilerden öylesi vardır ki (Allah yolunda) harcayacağını angarya sayar ve sizin başınıza belalar gelmesini bekler. (Bekledikleri) o kötü bela kendi başlarına gelmiştir. Allah pek iyi işiten, çok iyi bilendir.

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ
عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِۜ اَلَٓا اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْۜ سَيُدْخِلُهُمُ
اللّٰهُ ف۪ي رَحْمَتِه۪ۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٩٩﴾

99. Bedevilerden öylesi de vardır ki, Allah'a ve ahiret gününe inanır, (hayır için) harcayacağını Allah katında yakınlığa ve Peygamber'in dualarını almaya vesile edinir. Bilesiniz ki o (harcadıkları mal, Allah katında) onlar için bir yakınlıktır. Allah onları rahmetine (cennetine) koyacaktır. Şüphesiz Allah bağışlayan, esirgeyendir.

وَالسَّابِقُونَ الْاَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ
بِاِحْسَانٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي
تَحْتَهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾

[202]100. (İslam dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedi kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur. (Bkz. Esed, s.379/132 no. açk.)

وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ مُنَافِقُونَ وَمِنْ اَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ لَا
تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ اِلٰى عَذَابٍ عَظِيمٍ ﴿١٠١﴾

101. Çevrenizdeki bedevi Araplardan ve Medine halkından birtakım münafıklar vardır ki, münafıklıkta maharet kazanmışlardır. Sen onları bilmezsin, biz biliriz onları. Onlara iki kez azap edeceğiz, sonra da onlar büyük bir azaba itileceklerdir.

"Bir takım münafıklar iki yüzlülükte o kadar maharet kazanmışlardı ki, keskin zeka ve ferasetine rağmen Peygamber (s.a.), onların münafık olduklarını sezemiyordu. Ancak Allah'tan bir vahiy gelirse o zaman durumlarını anlıyordu. Çünkü, münafıklar kendilerine gelebilecek en ince tenkit noktalarını biliyor ve ona göre davranıyorlardı."

وَاٰخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَاٰخَرَ سَيِّئًا
عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٠٢﴾

102. Diğerleri ise günahlarını itiraf ettiler, iyi bir ameli diğer kötü bir amelle karıştırdılar. (Tevbe ederlerse) umulur ki Allah onların tevbesini kabul eder. Çünkü Allah çok bağışlayan, pek esirgeyendir.

"Tebük seferinden geri kalan bir grup, hatalarını anlayıp pişman olduktan sonra, kendilerini caminin direklerine bağladılar ve Allah

Resülü çözmedikçe kendilerini çözmeyeceklerine yemin ettiler. Resulullah (s.a.) seferden döndükten sonra onların durumunu öğrenince, buyurdu ki: Haklarında emir alıncaya kadar ben de onları çözmeyeceğime yemin ederim. Sonra da bu ayet inince onları çözdü."

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكّ۪يهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ
اِنَّ صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿١٠٣﴾

103. Onların mallarından sadaka al; bununla onları (günahlardan) temizlersin, onları arıtıp yüceltirsin. Ve onlar için dua et. Çünkü senin duan onlar için sükunettir (onları yatıştırır). Allah işitendir, bilendir.

اَلَمْ يَعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِه۪ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَاَنَّ اللّٰهَ
هُوَ التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ ﴿١٠٤﴾

104. Allah'ın, kullarının tevbesini kabul edeceğini, sadakaları geri çevirmeyeceğini ve Allah'ın tevbeyi çok kabul eden ve pek esirgeyen olduğunu hala bilmezler mi?

وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ
اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾

105. De ki: (Yapacağınızı) yapın! Amelinizi Allah da Resulü de müminler de görecektir. Sonra görüleni ve görülmeyeni bilen Allah'a döndürüleceksiniz de O size yapmakta olduklarınızı haber verecektir.

وَاٰخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ اللّٰهِ اِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَاِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَاللّٰهُ
عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿١٠٦﴾

106. (Sefere katılmayanlardan) diğer bir gurup da Allah'ın emrine bırakılmışlardır. O, bunlara ya azap eder veya tevbelerini kabul eder. Allah çok bilendir, hikmet sahibidir.

"Allah Teala savaştan geri kalanları üç gruba ayırdı:

1- Münafıklığı kendilerine huy edinenler.

2- Günahlarını itiraf ettikten sonra tevbe edip üzüntülerini açıklayanlar ve bu uğurda mallarını feda edenler.

3-Ne itiraf, ne de tevbe edenlerdir ki bunlar hakkında 118. ayet nazil olmuştur."

"Medine'de İslam'dan önce Ebu Amir isminde birisi Hıristiyan papazı olmuş ve Resulullah'ın Peygamberliğine haset ederek Uhut ve Huneyn de ona karşı savaşmıştı. Bu adam müşriklerin mağlubiyeti üzerine ümit keserek Şam'a kaçtı. Orada münafıklara, 'Elinizden geldiği kadar silahlanın, hazırlanın ve benim için bir mabet yapın. Ben Rum Kayzerine gidiyorum, oradan büyük bir ordu ile gelip Muhammet ve arkadaşlarını sürüp çıkaracağım' diye haber gönderdi. Münafıklar da Kuba mescidinin cemaatını bölmek, müminler arasına nifak sokmak ve adı geçen papaza bir mabet hazırlamak için bir mescit yaptılar. Resulullah Tebük seferinden dönünce, yaptıkları mescitte namaz kılmak için onu davet ettiler. Resulullah daveti kabul edip gitmeye hazırlanırken aşağıdaki ayet indi.":

وَالَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْر۪يقًا بَيْنَ الْمُؤْمِن۪ينَ وَاِرْصَادًا
لِمَنْ حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُۜ وَلَيَحْلِفُنَّ اِنْ اَرَدْنَٓا اِلَّا الْحُسْنٰىۜ وَا
للّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾

[203]107. (Münafıklar arasında) bir de (müminlere) zarar vermek, (hakkı) inkar etmek, müminlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Resulüne karşı savaşmış olan adamı beklemek için bir mescid kuranlar ve: (Bununla) iyilikten başka bir şey istemedik, diye mutlaka yemin edecek olanlar da vardır. Halbuki Allah onların kesinlikle yalancı olduklarına şahitlik eder. (Bkz. Esed, 381/142 ve 145 no. açkl.)

لَا تَقُمْ ف۪يهِ اَبَدًاۜ لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ عَلَى التَّقْوٰى مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ اَحَقُّ اَنْ تَقُومَ ف۪يهِۜ
ف۪يهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ اَنْ يَتَطَهَّرُواۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّر۪ينَ ﴿١٠٨﴾

108. Onun içinde asla namaz kılma! İlk günden takva üzerine kurulan mescit (Kuba Mescidi) içinde namaz kılman elbette daha

doğrudur. Onda temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever.

أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَى مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ
بُنْيَانَهُ عَلَى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٩﴾

109. Binasını Allah korkusu ve rızası üzerine kuran kimse mi daha hayırlıdır, yoksa yapısını yıkılacak bir yarın kenarına kurup, onunla beraber kendisi de çöküp cehennem ateşine giden kimse mi? Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.

لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي بَنَوْا رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ
وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١١٠﴾

110. Yaptıkları bina, (ölüp de) kalpleri parçalanıncaya kadar yüreklerine devamlı olarak bir kuşku (sebebi) olacaktır. Allah çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.

"İslam cemiyetini teşkil eden fertlerin iman seviyesindeki farklılık ve grupların mevcudiyeti gösteriyor ki; Mekke'nin fethinden sonra İslam cemiyeti içerisinde, fetihten önce mevcut olmayan bir dağınıklık ve karışıklık mevcuttur."

Allah yolunda cihat etmek üzere yapılan **'Akabe Biati'**nin mahiyeti ve bu cihatın sınırlarını belirleyen ayetlerle başlayan surenin bu bölümü; Medine de ve civarında yaşamakta olan Arapların görevlerini, onların cihat ve Peygamber'den geri kalmalarının asla uygun bir davranış olmadığını, kendi canlarına peygamberin canını yeğlemeleri gereğini, müşrik ve münafıklarla olan ilişkilerinin prensiplerini beyanla birlikte, münafık olmayıp samimi Müslüman olan ve cihattan geri kalan bazı kimselerin durumlarıyla ilgili olarak Allah Teala'nın hükmü; açıklamaktadır. Sure, Reslullah'ın vasıflarını açıklayan ve O'nun yalnız Allah'a tevekkül etmesi ve O'na dayanması gereğini bildiren ayetlerle sona ermektedir:

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ
حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا
بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُم بِهِ وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١١١﴾

111. Allah müminlerden, mallarını ve canlarını, kendilerine (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler, ölürler. (Bu), Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır! O halde O'nunla yapmış olduğunuz bu alış verişinizden dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kazançtır.

"Mekke'de Akabe biati sırsında, ensardan 70 kişi Resulullah'a biat ederlerken, içlerinden Abdullah b. Revaha, 'Ya Resulellah! Rabbin ve senin için şartların nedir?' demişti. Resulullah buyurdu ki: 'Rabbim için şartım O'na ibadet etmeniz, O'na hiçbir şey eş tutmamanızdır; kendi hakkımdaki şartım da canlarınızı, mallarınızı nasıl müdafaa ediyorsanız beni de öyle savunmanızdır.' Tekrar soruldu: 'Böyle yaparsak bize ne vardır?'. Resulullah: 'Cennet vardır' diye cevap verdi. Onlar da: 'Ne karlı aliş veriş! Bundan ne döneriz, ne de dönülmesini isteriz.' dediler. İşte yukarıdaki ayet bunlar hakkında nazil oldu."

التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ
الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ
وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾

[204]112. (Bu alış verişi yapanlar), tevbe edenler, ibadet edenler, hamd edenler, oruç tutanlar, rüku edenler, secde edenler, iyiliği emredip kötülükten alıkoyanlar ve Allah'ın sınırlarını koruyanlardır. O müminleri müjdele!

Ayeti kerimede geçen, **Taibun:** İşledikleri her çeşit günahlarından döndüklerine dair tevbe edenler; **Abidun:** Allah'a ibadet edip kul olan-

lar; **Hamidun:** Dini ve dünyevi olarak vermiş olduğu sayısız nimetlerden dolayı Allah'a şükredenler ve O'nu övüp yüceltenler; **Saihun:** Din ve ona hizmet uğrunda her türlü seyahate çıkanlar; anlamlarında kullanılmışlardır.

Ayette geçen **'Es-saihun'** kelimesinin, bazı müfessirlerin görüşlerine göre oruç tutanlar anlamına da geldiği ifade edilmektedir. Oruç gibi önemli bir ibadetten ayrıca söz edilmemiş olması bu görüşü güçlendirmektedir.

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا
أُولِي قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾

113. (Kafir olarak ölüp) cehennem ehli oldukları onlara açıkça belli olduktan sonra, akraba dahi olsalar, (Allah'a) ortak koşanlar için af dilemek ne peygambere yaraşır ne de inananlara.

"Rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.), amcası Ebu Talip için Allah'tan mağfiret dilemek istemiş, bunun üzerine yukarıdaki ayet nazil olmuştur."

Daha önce de İbrahim Peygamber, babasının affı için Allah'a dua edeceğine dair babasına söz vermiş ve Allah'tan onun affını dilemişti. Fakat babasının Allah düşmanı olduğunu anlayınca dua etmeyi bıraktı. Aşağıdaki ayet de onunla ilgilidir :

وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرٰهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا
إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرٰهِيمَ لَأَوَّاهٌ
حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾

114. İbrahim'in babası için af dilemesi, sadece ona verdiği sözden dolayı idi. Ne var ki, onun Allah'ın düşmanı olduğu kendisine belli olunca, ondan uzaklaştı. Şüphesiz ki İbrahim çok yumuşak huylu ve pek sabırlı idi.

وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ اِذْ هَدٰيهُمْ حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ
مَا يَتَّقُونَ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿١١٥﴾

115. Allah bir topluluğu doğru yola ilettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine açıklayıncaya kadar onları saptıracak değildir. Allah her şeyi çok iyi bilendir. (Ayrıca bkz. Esed, s.384/150-151 no. açkl.)

"Bu ayette müşriklerin affı için dua etmenin yasak olduğu bildirilmeden önce, bunu yapanların ve haram olan şeyleri, yasak emri gelmeden önce yapmış olanların sorumlu tutulmayacağı, sorumluluğun ancak hükümlerin açıkça bildirilmesinden sonra gerçekleşeceği ifade edilmektedir."

اِنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُحْيٖ وَيُمٖيتُ وَمَا لَكُمْ مِنْ
دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصٖيرٍ ﴿١١٦﴾

116. Göklerin ve yerin mülkü yalnız Allah'ındır. O diriltir ve öldürür. Sizin için Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı vardır.

لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرٖينَ وَالْاَنْصَارِ الَّذٖينَ اتَّبَعُوهُ
فٖي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزٖيغُ قُلُوبُ
فَرٖيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ اِنَّهُ بِهِمْ رَؤُفٌ رَحٖيمٌ ﴿١١٧﴾

117. Andolsun ki Allah, Müslümanlardan bir gurubun kalpleri eğrilmeye yüz tuttuktan sonra, Peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan muhacirlerle ensarı affetti. Sonra da onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı çok şefkatli, pek merhametlidir.

"Peygamberimiz Tebük seferine çıkarken, münafıklar gelerek yalandan özür beyan ederek izin istediler. O da onlara izin verdi. Bu hususta 43. ayet indi ve Allah Teala Peygamberi ikaz etti. Münafıkların propagandasına aldanan bazı Müslümanların da kalbine tereddüt düşmüştü. Sonradan onlar da tevbe ettiler."

Tebük seferine katılmayanlar arasında Ka'b b. Malik, Hilal b. Ümeyye ve Me'mare b. Rabiin adlı sahabiler de vardı ki, tefsircilere göre aşağıdaki ayette işaret edilen üç kişi bunlardır:

وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذ۪ينَ خُلِّفُواۜ حَتّٰٓى اِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ
وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ اَنْفُسُهُمْ وَظَنُّٓوا اَنْ لَا مَلْجَاَ مِنَ اللّٰهِ اِلَّٓا اِلَيْهِۜ ثُمَّ
تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُواۜ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ ﴿١١٨﴾

[205]118. Ve (seferden) geri bırakılan üç kişinin de (tevbelerini kabul etti). Yeryüzü, genişliğine rağmen onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmıştı. Nihayet Allah'tan (O'nun azabından) yine Allah'a sığınmaktan başka çare olmadığını anlamışlardı. Sonra (eski hallerine) dönmeleri için Allah onların tevbesini kabul etti. Çünkü Allah tevbeyi çok kabul eden, pek esirgeyendir. (Bkz. Esed, s.385/155 no. açk.)

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِق۪ينَ ﴿١١٩﴾

119. Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun.

مَا كَانَ لِاَهْلِ الْمَد۪ينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ اَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ
رَسُولِ اللّٰهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِه۪ۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ لَا يُص۪يبُهُمْ
ظَمَاٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ وَلَا يَطَؤُ۫نَ مَوْطِئاً يَغ۪يظُ
الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلاً اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِه۪ عَمَلٌ صَالِحٌۜ اِنَّ اللّٰهَ
لَا يُض۪يعُ اَجْرَ الْمُحْسِن۪ينَۙ ﴿١٢٠﴾

120. Medine halkına ve onların çevresinde bulunan bedevi Araplara Allah'ın Resulünden geri kalmaları ve onun canından önce kendi canlarını düşünmeleri yakışmaz. İşte onların Allah yolunda bir susuzluğa, bir yorgunluğa ve bir açlığa duçar olmaları, kafirleri öfkelendirecek bir yere (ayak) basmaları ve düşmana karşı bir başarı

kazanmaları, ancak bunların karşılığında kendilerine salih bir amel yazılması içindir. Çünkü Allah iyilik yapanların mükafatını zayi etmez.

وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا
كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾

121. Allah onları, yapmakta olduklarının en güzeli ile mükafatlandırmak için küçük büyük yaptıkları her masraf, geçtikleri her vadi mutlaka onların lehine yazılır.

Tebük seferine katılmayanlar hakkında şiddetli ayetler inince, bundan sonraki seferlere bütün Müslümanlar topyekün katılmaya başladılar. Sefer esnasında Resulullah Medine de yalnız kalıyordu. Bunun üzerine aşağıdaki ayet nazil oldu:

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ
طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُوا
إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾

122. Müminlerin hepsinin toptan sefere çıkmaları doğru değildir. Onların herkesiminde bir gurup dinde (dini ilimlerde) geniş bilgi elde etmek ve kavimleri (savaştan) döndüklerinde onları ikaz etmek için geride kalmalıdır. Umulur ki sakınırlar.

"Bu ayetten anlaşıldığına göre, bir milletin top yekün savaşa çıkması doğru değildir. Savaş durumunda toplumun silah kullanabilen bir kısmı silah altına alınırken, bir kısmı da ilmi faaliyetleri devam ettirmelidir. Özellikle dini ilimlerde toplumun ihtiyacını karşılayacak seviyede ilim adamları yetiştirilmeli- dir ki toplumu aydınlatıp, Allah'ın emir ve yasaklarını toplum fertlerine öğretsinler. Ancak, ayette geçen din ve dini ilimler dar manada anlaşılmamalıdır. Çünkü, İslam, aynı zamanda siyasi, içtimai ve iktisadi hayatı düzenlediğine göre, bu anlamdaki ilimler dini ilimler sayılır.

Savaş uzun süre devam edebilir. Toplumun ayakta durabilmesi için din ve ilim adamlarının iman, bilgi ve teknik bakımdan savaşan zümreyi beslemeleri ve desteklemeleri gerekir. Bir millet, ilim ve teknik

alanında geri kalmışsa, askeri alanda kuvvetli dahi olsa çabuk çöker. Ama ilim ve teknikte ileri gitmiş milletler, askeri alanda zayıf bile olsalar, noksanlarını çabuk telafi edebilirler. Bu sebeple cephedeki cihadı bilim ve teknoloji ile destekleyen ve tamamlayan bilim adamlarının cihadı daha önemli görülmüştür." (Ayrıca bkz. Esed, s.386/162 no. açk.)

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا قَاتِلُوا الَّذ۪ينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا ف۪يكُمْ
غِلْظَةًۜ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّق۪ينَ ﴿١٢٣﴾

[206]123. Ey iman edenler! Kafirlerden yakınınızda olanlara karşı savaşın ve onlar (savaş anında) sizde bir sertlik bulsunlar. Bilin ki, Allah sakınanlarla beraberdir.

"İslam dini, prensip olarak sulhtan yanadır. Nitekim Nisa suresinin 128. ayetinde 'sulh daha hayırlıdır' prensibi yer almıştır. Fakat, yukarıdaki ayet, dinin ve devletin güvenliğini garanti altına almak için gayri Müslim komşulardan gelen zararları bertaraf etmeyi ve onların karşısında tecavüze cesaret edemeyecekleri şekilde güçlü ve metin olmayı emretmektedir." (Bkz. Bakara 2/190-194; Hac 22/39; Mümtehine 60/8-9)

وَاِذَا مَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ اَيُّكُمْ زَادَتْهُ هٰذِه۪ٓ ا۪يمَانًاۚ فَاَمَّا
الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا فَزَادَتْهُمْ ا۪يمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾

124. Herhangi bir sure indirildiği zaman onlardan bir kısmı der ki: "Bu sizin hanginizin imanını artırdı?" İman edenlere gelince (bu sure) onların imanlarını artırır ve onlar sevinirler.

وَاَمَّا الَّذ۪ينَ ف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا اِلٰى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا
وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٥﴾

125. Kalplerinde hastalık (kafirlik ve münafıklık) olanlara gelince, onların da inkarlarını büsbütün artırır ve onlar artık kafir olarak ölürler.

أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ
وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾

126. Onlar, her yıl bir veya iki kez (çeşitli belalarla) imtihan edildiklerini görmüyorlar mı? Sonra da ne tevbe ediyorlar ne de ibret alıyorlar.

وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ هَلْ يَرَاكُمْ مِنْ أَحَدٍ ثُمَّ
انْصَرَفُوا صَرَفَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾

127. Bir sure indirildiği zaman, (göz kırpıp alay ederek) birbirlerine bakar (ve): (Çevreden) sizi birisi görüyor mu? diye sorarlar, sonra da (sıvışıp) giderler. Anlamayan bir kavim oldukları için Allah onların kalplerini (imandan) çevirmiştir.

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ
بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٨﴾

128. Andolsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir

'Rahim' (pek merhametli) sıfatlarını Peygamberimize de vermiştir ki, önceki peygamberlerden hiç biri bu sıfatların ikisine birden mazhar olmamıştır. "Allah Teala bu ayette kendi isimlerinden olan 'rauf' (çok şefkatlı) ve rahim (pek merhametli) sıfatlarını Peygamberimize de vermiştir ki, önceki peygamberlerden hiçbiri bu sıfatlerın ikisine birden mazhar olmamıştır."

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ
رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

129. (Ey Muhammed!) Yüz çevirirlerse de ki: Allah bana yeter. O'ndan başka ilah yoktur. Ben sadece O'na güvenip dayanırım. O yüce Arş'ın sahibidir.

96. ayetten başlayarak, surenin sonuna kadar olan bölümlerle ilgili olarak daha ayrıntılı ve geniş bilgi edinmek isteyenler: (Bkz. Razı, XII, 138 vd.; Elmalılı, IV, 283 vd.; Kutub, VII, 374 vd.; Ateş, III, 1182 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, V, 350 vd.)

TEVBE SURESİNİN SONU

10-YUNUS SURESİ-51

سُورَةُ يُونُسَ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla.

Yunus suresi, resmi tertipte 10. iniş sırasına göre 51. sırada yer almaktadır. 109 ayet olup 40, 94, 95 ve 96. ayetler Medine'de, diğerleri Mekke'de inmiştir. Medine de inen ayetlerin içerikleri, Mekke'de inen ayetlerle uyum ve bütünlük arz ettiği için bütün ayetlerin Mekke'de indiğini kabul edenler de vardır. 98. ayette Hz. Yunus'un kavminden bahsedildiği için sureye bu isim verilmiştir.

Mekke halkı, kendi içlerinden bir kişinin peygamber olabileceğine bir türlü inanamıyor ve: "Allah, Ebu Talib'in yetimi Muhammed'den başka bir peygamber bulamadı mı?" diyerek, en azından hatırı sayılır, zengin ve makam sahibi birisinin peygamber olmasını kendilerince daha uygun görüyorlardı. İşte bu nedenle surenin indiği konusunda fikir birliği vardır.

Mekke de inmiş bulunan sureler bilindiği gibi genelde, kendilerine ana mevzu olarak:

1- 'Uluhiyet gereği ile kulluk ilişkilerini tanzim eden';

2- İnsanların uymaları gereken gerçek, Allah'ı tanıma konusuna açıklık getiren;

3- Yaratılış prensiplerine dayalı 'akide kaynakları'na karışmış olan, hile,desise ve yanlışlıkları ayıklayıp onları temizleyen;

4- İnsanları, edinmiş oldukları yanlış tanrılardan, gerçek Allah'a dönmelerini sağlayan hususları; özellikle içermeleri bakımlarından Medine'de inen surelerden farlılıklar arz ederler. İşte Yunus suresi de Mekki surelerin tipik bir örneğidir.

Surenin baş tarafında, ilk önce Hz. Muhammed (s.a.)'e gelen vahiy gerçeğine karşı Mekke müşriklerinin takındıkları tavırları ve davranışları ele alınarak, putperestler uyarılmakta, vahyin gerçek kaynağının Yüce Allah olduğu, bu kaynağı başka yerlerde aramanın ve hayretlerle karşılamanın yanlışlığı, vurgulanmaktadır: 2, 7, 8, 15, 16, 17, 37, 38. ayetlerebakınız.

Putperestlerin, gözle görülebilecek delil ve kendilerine verileceğini öğrendikleri azabın, bir an önce uygulanması isteklerine karşılık, İslam'ın ana mucizesinin, bütün delilleriyle, kendisine karşı gelenlere meydan okuyan, **Kur'an** olduğu bildirilmektedir. Kur'an'ı Kerim, ayetlerinde yer alan mucizelerin, doğrudan Allah'ın elinde ve O'nun iradesinde olduğu gibi, ceza verme zamanını ve cezanın şeklini tayin etmenin de keza, Allah'a ait bir husus olduğunu, bizzat kendisi açıklamaktadır.

Devamında, Peygamberin sadece Allah'ın kulu olduğuna işaret edilerek, Uluhiyyetin mahiyeti ve kulluk görevinin gerçek yönleri anlatılmaktadır. 13, 14, 20, 48, 49, 50 ve 51. ayetlere bakınız. .

Daha sonra, putperestlerin, İlahlık ve kulluk gerçeğine karşı, vahyi yalanlama, içerdiği konular hakkında şüpheler beyan ederek Kur'an'dan başka kitap istemeleri veyahut da, Kur'an'ın doğruluğunu ispat eden üstün bir mucizeyi getirmesini Peygamberden istemelerine karşılık, kendilerinin, Allah ile kendi aralarında şefaatçi olacağına inanarak tapmakta oldukları ve Allah'a eş koştukları putların, bırakınız umdukları görevleri ifa etmelerini, kendi kendileri için, bir fayda ve zarar doğuracak işleri yapmaya bile güçlerinin bulunmadığı bildirilmektedir.

Ayrıca, Resulullah'ın da, Kur'an ile ilgili hiçbir değişikliği, re'sen yani kendi kendine yapamayacağı, onun görevinin, indirilene uymak ve onu tebliğ etmek olduğunu bildirdiği kaydedilmektedir. Müşriklerin, Kur'an'dan ya da geçerli olabilecek her hangi bir merkezden kaynaklanan, geçerli bir kanıta ve bilgiye dayanmadan, Allah'a oğul isnat etmelerine karşın, bu surede, gerçek İlah'ın vasıfları açıklanıp öğretiliyor, iddialarının, dayanaksız, birer saçma-sapan iftiralardan ibaret oldukları gözler önüne seriliyor.

Evrende meydana gelen ve müşriklerin de, karşı karşıya kaldıklarında, kendi güç ve imkanları ile bertaraf edemeyecekleri ve Allah'tan başka kimsenin önüne geçemeyeceği olaylar esnasında, kendi iç alemlerinde gerçek tanrıya yönelme kırıntılarına dikkatleri çekilmektedir.

Bütün bunların birer ibret vesilesi olduğu kaydedildikten sonra; hesap günü, karşılaşılacak akıbetlere dikkatler çekilerek, ölmeden önce, Allah tarafından gelmesi daima muhtemel olan azaba karşı, hazırlıklı olmak ve nimetlerin bolca verildiği zamanlarda da gaflete düşülmemek, sonuç olarak emir ve yasaklar çerçevesinin içinde kalmasını bilebilmek ve haddi aşmamak öğütleniyor.

Devamla, dünya hayatına bel bağlayıp ahıreti dünyaya değişmenin hata olduğuna işaret edilerek, aldatıcı güvenden sakınmaları bildirilerek, aslında dünya hayatının bir imtihan olduğu hatırlatılmaktadır. Bunu, birçok 'değer ifade eden' konuların önlerine serilmesi izlemektedir.

Pişman olmak, tevbe ederek azaptan kurtulma ile, çeşitli diğer özür yolları beyan edilmektedir. Daha sonra, sakat düşüncelerin meydana getireceği sonuçlar, ölümden sonra dirilme ve ahıreti inakar etme halinde, uğranılacak felaketler açıklanmaktadır.

Devamında, Hz. Nuh kıssasından bir bölüm; Hz. Musa kıssalarından Mısırda, Firavun ile geçen mücadele ve onunla ilgili olarak da denizin yarılması mucizesi ve sonucunda Firavunun denizde boğulması olayı; daha sonra da Hz. Yunus kıssasına değinmeyi, iman etmenin de inkar etmenin de diğer bütün işlerde olduğu gibi, ancak Yüce Allah'ın izin ve onayı ile mümkün olabileceğini belirten bölüm izliyor ve Allah'ın başa getirdiği bir takdiri, O'ndan başka hiç kimsenin gideremeyeceği bir kere daha vurgulanıyor.

Sure, **"De ki: Ey insanlar!, size Rabbinizden hak gelmiştir. Artık kim hidayeti kabul ederse o, ancak kendi faydası için hidayete ermiş, kim de saparsa kendi zararına sapmış olur. Ben sizin başınızda bir bekçi değilim." ve "Sen sana vahiy olunana uy ve Allah hükmedinceye kadar sabret. O hakimlerin en hayırlısıdır."** mealindeki ayetler ile sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَك۪يمِ ﴿١﴾

[207] 1- Elif. Lam. Ra. İşte bunlar hikmet dolu Kitab'ın ayetleridir.
Hakim: Sağlam, hikmetli anlamında kullanılmıştır.

Hikmet: 'İlim ve akıl ile gerçeğe ulaşmak demektir. Allah hakkındaki hikmet, her şeyi gayet iyi bilip sağlam yaratmasıdır.' (Ateş, III, 1212). İnsan hakkındaki hikmet, varlıkları bilmek ve iyi işler yapmaktır. Bir tefsire göre de Kur'an, 'Hakkı batıldan ayırma hükmünü veren'dir, şeklinde tanımlanıyor. (Bkz. Bakara 2/213)

أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَىٰ رَجُلٍ مِنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ
آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَٰذَا
لَسَاحِرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾

2. İçlerinden bir adama: İnsanları uyar ve iman edenlere, Rableri katında onlar için yüksek bir doğruluk makamı olduğunu müjdele, diye vahyetmemiz, insanlar için şaşılacak bir şey mi oldu ki, o kafirler: Bu elbette apaçık bir sihirbazdır, dediler?

Kademe sıdkın: 'Yüksek derece, makam, doğruluk ve fazilet' anlamlarını ifade etmektedir.

Yüce Allah'ın bu hikmetli kitabı vahiyettiği Hz. Muhammed'in, Allah katında 'öyle ulvi ve yüksek derecesi, doğruluk ve güvenirliği vardır' ki; hem müminlere şefaat edecek, hem de onların, Allah Teala'nın gösterdiği doğru yolda yürümelerine ve sonunda da müjdelendikleri derecelere ve cennetlere ulaşmalarına rehberlik, yani yol göstericilik edecektir. İşte böylesine büyük ve şerefli görevlerle insanlara gönderilen bir elçinin gelişi, şaşılacak bir şey olmayıp aslında, bir lütuf ve öğünme vesilesidir. Ayeti kerimede buna dikkat çekiliyor. (Ayrıntılar için bkz. Elmalılı, IV, 225 vd.; Razı, XII, 254 vd.; Ateş, III, 1216; Nüz, kon. Emiroğlu, VI, 2; Ayrıca bkz. Tevbe 9/128; Kaf 50/2; Kamer 54/54)

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ
عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ
فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾

3. Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra da işleri yerli yerince idare ederek arşa istiva eden Allah'dır. Onun izni olmadan hiç kimse şefaatçı olamaz. İşte O Rabbiniz Allah'tır. O halde

O'na kulluk edin. Hala düşünmüyor musunuz!

Göklerin ve yerin altı günde yaratılması ve Allah'ın Arşı istiva etmesi hususundaki açıklamalar için A'raf suresi 54. ayetiyle ilgili olarak yapılan açıklamalara bakınız. (Ayrıca bkz. Naziat 79/27-28; Hud 11/7)

إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا إِنَّهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ
لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا
لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾

4.Allah'ın gerçek bir vadi olarak hepinizin dönüşü ancak O'nadır. Çünkü O, mahlukatı önce (yoktan) yaratır, sonra da iman edip iyi işler yapanlara adaletle mükafat vermek için (onları huzuruna) geri çevirir. Kafir olanlara gelince, inkar etmekte oldukları şeylerden ötürü onlar için kaynar sudan bir içki ve elem verici bir azap vardır.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ
السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾

5. Güneşi ışıklı, ayı da parlak kılan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona (aya) birtakım menziller takdir eden O'dur. Allah bunları, ancak bir gerçeğe (ve hikmete) binaen yaratmıştır. O, bilen bir kavme ayetlerini açıklamaktadır.

Ayeti kerimede, güneşin ziya, ayın da nur olduğuna işaret edilmektedir. Kur'an'ı Kerim'in diğer surelerinde yer alan konu ile ilgili ayetler de nazara alınarak yapılan yorumlar sonucu ortaya çıkan sonuç şöyle olmaktadır: Güneşin alev alev yanan bir enerji ve ışık kaynağı olduğuna, ay'ın ise kendisinden kaynaklanmayan bir ışığı yansıtan bir nur olduğuna işaret olunmaktadır. Başka bir deyişle, güneş, ziya ve enerjinin bizzat yaratıcı kaynağıdır. Ay ise güneşten gelen ışığı yansıtan bir araç, yansıtıcıdır. Ay ve güneşin bu özelliklerinden kaynaklanan bir takım hesap ve elde edilen sonuçlar ve bu sonuçlardan hareket ederek ya da yararlanarak insanlığa sunulan hizmetler çok büyüktür. Takdir edersiniz ki, bu detaylar konumuzu aşan hususlardır. (Bkz. Nuh 71/16; Furkan 25/61; Nebe 78/13)

إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ
لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ ﴿٦﴾

6. Gece ve gündüzün değişmesinde (uzayıp kısalmasında) Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde, (Onu inkar etmekten) sakınan bir kavim için elbette nice deliller vardır! (Ayrıca bkz. Necm 53/5; İsra 17/12)

إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنُّوا بِهَا وَالَّذِينَ
هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ ﴿٧﴾

[208]7. Huzurumuza çıkacaklarını beklemeyenler, dünya hayatına razı olup onunla rahat bulanlar ve ayetlerimizden gafil olanlar da vardır muhakkak.

أُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾

8. İşte onların, kazanmakta oldukları (günahlar) yüzünden varacakları yer, ateştir!

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٩﴾

9. İman edip güzel işler yapanlara gelince, imanları sebebiyle Rableri onları nimet dolu cennetlerde, alt tarafından ırmaklar akan (saraylara) erdirir.

دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

10. Onların oradaki duası: "Allah'ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz!" (sözleridir). Orada birbirleriyle karşılaştıkça söyledikleri ise "selam" dır. Onların dualarının sonu da şudur: Hamd, alemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

7, 8, 9 ve 10. ayetlerde, inanan ve inanmayanların, yaptıklarına karşılık, dünya ve ahırette bulacakları karşılıklarına işaret olunmaktadır.

Ayette geçen, **'de'va hum'** ifadesi, **duaları** anlamında kullanılmıştır. Bazı müfessirler, cennetliklerin kullandıkları **'Allah'ım** kelimesinin dua anlamında; bazıları da ibadet anlamında kullanıldığını söylemektedirler. Birinciler delil olarak, Yasin suresinin 57. ayeti ile Duhan suresinin 55. ayetlerini, ikinciler ise Meryem suresinin 48. ayetini göstermektedirler. (Konu ile ilgili ayrıntılar için bkz. Razı, XII, 300 vd.; Kutub, VII, 524 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, VI, 11; Ayrıca Nisa 4/69; Nahl 16/32; Ra'd 13/23; Zümer 39/73; Meryem 19/62; Vakıa 56/25)

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ
فَنَذَرُ الَّذ۪ينَ لَا يَرْجُونَ لِقَٓاءَنَا ف۪ي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾

11. Eğer Allah insanlara, hayrı çarçabuk istedikleri gibi şerri de acele verseydi, elbette onların ecelleri bitirilmiş olurdu. Fakat bize kavuşmayı beklemeyenleri biz, azgınlıkları içinde bocalar bir halde (kendi başlarına) bırakırız.

Rivayete göre, Nadr b. Haris gibi bir takım müşrikler, Resulullah'ın peygamberliğini inkar etmişler ve 'Ya Allah, eğer Muhammet'in peygamberliği doğru ise, hemen gökten üzerimize taş yağdır veya bize acıklı bir azap getir' demişlerdi. Bunun üzerine yukarıdaki ayet indi. Demek ki Allah Teala dilerse kullarını işledikleri günahlar yüzünden hemen ceza vermez; belki tevbe eder, pişman olur ve hakka dönerler diye cezalarını erteler. Tevbe etmeyenlere de takdir edilen belli bir sureye kadar mehil verir, bu süre sonunda da tevbe etmeyenlerin cezasını ya dünyada verir ya da ahirete erteler. (Nüz. Kon. Emiroğlu, VI, 15 vd.; Ayrıca bkz. Yunus 10/21-23; İsra 17/11)

وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِه۪ٓ اَوْ قَاعِدًا اَوْ قَٓائِمًا فَلَمَّا
كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَاَنْ لَمْ يَدْعُنَٓا اِلٰى ضُرٍّ مَسَّهُ
كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِف۪ينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾

12. İnsana bir zarar geldiği zaman, yan yatarak, oturarak veya ayakta durarak (o zararın giderilmesi için) bize dua eder; fakat biz ondan sıkıntısını kaldırınca, sanki kendisine dokunan bir sıkıntıdan ötürü bize dua etmemiş gibi geçip gider. İşte böylece haddi aşanlara yapmakta oldukları şeyler güzel gösterildi.

"Allah Teala bu ayette,insanın bela ve musibetler karşısındaki ve bunların kaldırılmasından sonraki tutum ve davranışlarını göz önüne sermektedir. İyi insana yaraşan gerek sıkıntılı hallerde gerekse refah anlarında daima Allah'ı anmak ve O'na dua etmektir. Sadece musibet anında Allah'ı anıp refah anında unutmak, inancı ve iradesi zayıf olan, nefsani ve adi isteklerin karşısında ezilen ve yenilen acizlerin tutumudur."

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾

13. Andolsun ki sizden önce, peygamberleri kendilerine mucizeler getirdiği halde (yalanlayıp) zulmettiklerinden dolayı nice milletleri helak ettik zaten onlar iman edecek değillerdi. İşte biz suçlu kavimleri böyle cezalandırırız.

ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَٓائِفَ فِي الْاَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ
تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

14. Sonra da, nasıl davranacağınızı görmemiz için onların ardından sizi yeryüzünde halifeler kıldık (Onların yerine sizi getirdik).

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَٓاءَنَا ائْتِ
بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَٓا اَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِٓي اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَٓائِ نَفْسِي
اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَيَّ اِنِّٓي اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ
يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾

[209]15. Onlara ayetlerimiz açık açık okunduğu zaman (öldükten sonra) bize kavuşmayı beklemeyenler: Ya bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir! dediler. De ki: Onu kendiliğimden değiştirmem benim için olacak şey değildir. Ben, bana vahyolunandan başkasına uymam. Çünkü Rabbime isyan edersem elbette büyük günün azabından korkarım.

"Zamanımızda olduğu gibi, Kur'an'ı Kerim'in indiği devirde de kendi kafalarına göre din isteyenler veya Allah'ın hükümlerinin kendi arzu ve heveslerine göre değiştirilmesini isteyenler olmuştur. Halbuki Kur'an belli dönemlerdeki insanların geçici ve değişken arzularını karşılamak için değil, kıyamete kadar bütün insanlığın ruhi, ahlaki ve manevi ihtiyaçlarını karşılamak, dünyevi ve uhrevi saadetin yollarını göstermek için indirilmiştir. Bu sebepledir ki, ayette belirtildiği gibi Peygamber de dahil olmak üzere hiç kimsenin Kur'an'ın hükümlerini değiştirme yetkisi yoktur."

قُلْ لَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَٓا اَدْرٰيكُمْ بِه۪ۘ فَقَدْ لَبِثْتُ
فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِه۪ۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾

16. De ki: Eğer Allah dileseydi onu size okumazdım, Allah da onu size bildirmezdi. Ben bundan önce bir ömür boyu içinizde durmuştum. Hala akıl erdiremiyor musunuz?

فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِه۪ۜ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ
الْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾

17. Öyleyse kim Allah'a karşı yalan uydurandan veya onun ayetlerini yalanlayandan daha zalimdir! Bilesiniz ki suçlular asla onmazlar!

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ
شُفَعَٓاؤُ۬نَا عِنْدَ اللّٰهِۜ قُلْ اَتُنَبِّؤُ۫نَ اللّٰهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمٰوَاتِ
وَلَا فِي الْاَرْضِۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾

18. Onlar Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda verebilecek şeylere tapıyorlar ve: Bunlar, Allah katında bizim şefaatçılarımızdır, diyorlar. De ki: "Siz Allah'a göklerde ve yerde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Haşa! O, onların ortak koştuklarından uzak ve yücedir."

وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا وَلَوْلَا كَلِمَةٌ
سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾

19. İnsanlar sadece bir tek ümmetti, sonradan ayrılığa düştüler. Eğer (azabın ertelenmesi ile ilgili) Rabbinden bir söz (ezeli bir takdir) geçmemiş olsaydı, ayrılığa düştükleri konuda hemen aralarında hüküm verilirdi (Derhal azap iner ve işleri bitirilirdi).

Ümmet: Ayette geçen bu kelimenin **'din'** anlamında kullanıldığı ifade edilmektedir. Toplumu meydana getiren ve meydana getirdiği toplum tarafından uygulanan din, yaşayan bir nizam... teorik ve soyut bir fikir halinde kalan din değil, uyulan ve uygulanan din.

İnsanlar, ezelde Allah Teala ile yapılan ve **'Elestü Misaki'** diye bildiğimiz akit gereği ve sonucu olarak; Allah'ın birliğini ve O'na teslimiyeti benimseyen **'İslam Fıtratı'** (yaratılışı) üzerinde yaratılmışlardır. Fakat daha sonraları ayrılığa düşmüşlerdir. Ayette işaret edilen husus budur. Ayetin sonunda da Allah Tealanın vermiş olduğu söz gereği, azabın ertelendiğine dikkat çekiliyor. (Ayrıntılar için bkz. Razı, XII, 334 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, VI, 27 vd.; Ayrıca bkz. A'raf 7/172)

وَيَقُولُونَ لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ
فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٢٠﴾

20. Ona (Muhammed'e) Rabbinden bir mucize indirilse ya! diyorlar. De ki: Gayb ancak Allah'ındır. Bekleyin (bakalım) ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.

"Kafirler azap cinsinden bir mucize istemektedirler. Nitekim Enfal suresinin 32. ayetinde de 'Ya Allah, eğer bu Kur'an senin katından gelmiş bir hak ise, başımıza gökten taş yağdır' şeklinde dua ettikleri

bildirilmektedir. Halbuki azap Allah katındadır. O dilerse anında indirip asi kavimleri helak eder, dilerse erteler."

وَاِذَٓا اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّٓاءَ مَسَّتْهُمْ اِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فٖٓي اٰيَاتِنَاۜ قُلِ اللّٰهُ اَسْرَعُ
مَكْرًاۜ اِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿٢١﴾

[210]21. Kendilerine dokunan (kıtlık ve hastalık gibi) bir sıkıntıdan sonra insanlara bir rahmet (esenlik) tattırdığımız zaman, bir de bakarsın ki ayetlerimiz hakkında onların bir tuzağı vardır. De ki: Allah'ın tuzağı daha süratlidir. Şüphesiz elçilerimiz kurduğunuz tuzakları yazıyorlar.

"Bu ayet, Mekkeliler hakkında nazil olmuştur. Rivayet edildiğine göre Allah Teala yedi yıl Mekke'ye yağmur yağdırmadı. Kuraklık yüzünden kıtlık ve hastalık baş gösterdi, bir çok insan ve hayvan telef oldu. Nihayet Allah Teala bol yağmur yağdırdı. Memleket yeniden bolluk ve berekete kavuştu. Fakat kafirler bu rahmeti Allah'tan değil yıldızlardan ve putlardan bildiler ve Allah'ın ayetlerini yalanlamaya devam ettiler."

هُوَ الَّذٖي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِۜ حَتّٰٓى اِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِۚ وَجَرَيْنَ بِهِمْ
بِرٖيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَٓاءَتْهَا رٖيحٌ عَاصِفٌ وَجَٓاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّٓوا
اَنَّهُمْ اُحٖيطَ بِهِمْۙ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصٖينَ لَهُ الدّٖينَۚ لَئِنْ اَنْجَيْتَنَا مِنْ هٰذِهٖ
لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرٖينَ ﴿٢٢﴾

22. Sizi karada ve denizde gezdiren O'dur. Hatta siz gemilerde bulunduğunuz, o gemiler de içindekileri tatlı bir rüzgarla alıp götürdükleri ve (yolcular) bu yüzden neşelendikleri zaman, o gemiye şiddetli bir fırtına gelip çatar, her yerden onlara dalgalar hücum eder ve onlar çepeçevre kuşatıldıklarını anlarlar da dini yalnız Allah'a halis kılarak: "Andolsun eğer bizi bundan kurtarırsan mutlaka şükredenlerden olacağız" diye Allah'a yalvarırlar.

فَلَمَّا أَنْجٰيهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ
عَلٰى أَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾

23. Fakat Allah onları kurtarınca bir de bakarsın ki onlar, yine haksız yere taşkınlık ediyorlar. Ey insanlar! Sizin taşkınlığınız ancak kendi aleyhinizedir; (bununla) sadece fani dünya hayatının menfaatini elde edersiniz; sonunda dönüşünüz yine bizedir. O zaman yapmakta olduklarınızı size haber vereceğiz. (Bkz. Ateş, III, 1228; Razı, XII, 342 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, VI, 38 vd.)

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ
مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتّٰى إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا
وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتٰيهَا أَمْرُنَا لَيْلًا
أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْأَمْسِ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ
الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

24. Dünya hayatının durumu, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, insanların ve hayvanların yiyeceklerinden olan yeryüzü bitkileri o su sayesinde gürleşip birbirine girer. Nihayet yeryüzü zinetini takınıp, (rengarenk) süslendiği ve sahipleri de onun üzerinde kudret sahibi olduklarını sandıkları bir sırada, bir gece veya gündüz ona emrimiz (afetimiz) gelir de onu sanki dün yerinde yokmuş gibi kökünden koparılarak biçilmiş bir hale getiririz. İşte iyi düşünecek kavimler için ayetlerimizi böyle açıklıyoruz. (Bkz. Razı, XII, 350; Nüz. Emiroğlu, VI, 42 vd.)

وَاللّٰهُ يَدْعُوا إِلٰى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٥﴾

25. Allah kullarını esenlik yurduna çağırıyor ve O, dilediğini doğru yola iletir

"Selam Yurdundan maksat Cennettir. Selam, esenlik ve huzur olarak da yorumlanmıştır. Çünkü Cennette bulunanlar her türlü hoşnutsuzluktan uzak, esenlik ve selamet içindedirler. Cennete Selam Yurdu denilmesinin sebebi, orada bulunanlarla melekler arasında selamlaşmanın yaygın olmasıdır."

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ ۖ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ ۚ أُولَٰئِكَ
أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾

[211]26. Güzel davrananlara daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir toz (kara leke) bulaşır ne de bir horluk (gelir). İşte onlar cennet ehlidirler. Ve onlar orada ebedi kalacaklardır.

"Ayette zikredilen **İhsan,** Yüce Allah'a layık ve rızasına muvafık güzel iş yapmak ve işleri, layık oldukları bir şekilde güzel yapmak demektir. Resulullah ihsanı şöyle tarif etmiştir: **'İhsan,** Allah Teala'ya, O'nu görüyormuşsun gibi kulluk etmendir. Çünkü sen O'nu görmesen de O seni görmektedir.' İşte böyle güzel iş, vazife, ibadet ve iyilikler yapanları, yaptıklarından daha güzel olana cennetler ve Allah'ın lütfu olarak da fazla nimetler verilecektir."

وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۖ مَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ
مِنْ عَاصِمٍ ۖ كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا ۚ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ
هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾

27. Kötülük yapanlara gelince, kötülüğün cezası misli iledir. Onları zillet kaplayacaktır. Onları Allah'a karşı koruyacak hiç kimse yoktur. Onların yüzleri sanki karanlık geceden bir parçaya bürünmüştür. İşte onlar da cehennem ehlidir. Onlar orada ebedi kalacaklardır.

"İyi işlerin sevabı bire on, bire yedi yüz ve daha fazla olarak verilir ki bu Allah'ın lütfunun neticesidir. Kötü işlerin cezası ise sadece 'bire karşı bir'dir. Bu da Allah'ın adaletinin neticesidir." (Ayrıntılar için bkz. Razı, XII, 356-362; Nüz. kon. Emiroğlu, VI, 53 vd.; Ayrıca Bakara 2/261-265)

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَاؤُكُمْ فَزَيَّلْنَا
بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَاؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِيَّانَا تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾

28. Onların hepsini bir araya toplayacağımız, sonra da Allah'a ortak koşanlara: "Siz ve koştuğunuz ortaklar yerinizde bekleyin" diyeceğimiz gün artık onların (putlarıyla) aralarını tamamen ayırmışızdır. Ve onların ortakları, (putları) derler ki: "Siz, bize ibadet etmiyordunuz.

فَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ ﴿٢٩﴾

29. Bu yüzden bizimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. Şüphesiz ki biz sizin (bize) tapmanızdan tamamen habersizdik."

هُنَالِكَ تَبْلُو كُلُّ نَفْسٍ مَا أَسْلَفَتْ وَرُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ
مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٣٠﴾

30. Orada herkes geçmişte yaptıklarını karşısında bulur. Artık onlar gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülmüşlerdir. Uydurmakta oldukları şeyler (batıl tanrıları) da onları terk edip kaybolmuştur.

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ
الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ
اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾

31. (Resulüm!) De ki: Size gökten ve yerden kim rızık veriyor? Ya da kulaklara ve gözlere kim malik (ve hakim) bulunuyor? Ölüden diriyi kim çıkarıyor, diriden ölüyü kim çıkarıyor? (Her türlü) işi kim idare ediyor? "Allah" diyecekler. De ki: Öyle ise (Ona asi olmaktan) sakınmıyor musunuz?

"İnsanın diğer organlarının gerçek maliki ve hakimi de Allah Teala olmakla beraber, ayette özellikle gözler ve kulaklar zikredilmiştir.

Çünkü bunlar insanın en önemli bilgi, öğrenme ve kavrama vasıtalarıdır. Allah'ın yarattığı ve ayette işaret buyurduğu rızıklardan yararlanmanın en önemli vasıtalarıdır. İşte bu değerli bilgi ve rızık vasıtalarını yaratan, yöneten, onların ne yolda kullanıldığını bilen üstün kudret Allah tan başka kim olabilir?" (Bkz. al-i İmran 27)

فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّۚ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلَالُۚ
فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾

32. İşte O, sizin gerçek Rabbiniz olan Allah'tır. Artık haktan (ayrıldıktan) sonra sapıklıktan başka ne kalır? O halde nasıl (sapıklığa) döndürülüyorsunuz? (32-36 ayetlerle ilgili olarak bkz. Öztürk, K.İsl., s.194; Nüz. kon. Emiroğlu, VI, 60 vd.)

كَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذٖينَ فَسَقُٓوا اَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

33. İşte böylece Rabbinin yoldan çıkanlar hakkındaki "Onlar inanmazlar" sözü gerçekleşmiş oldu.

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعٖيدُهُۜ قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ
يُعٖيدُهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾

[212]34. (Resulüm!) De ki: (Allah'a) ortak koştuklarınız arasında, (birini yokken) ilk defa yaratacak, arkasından onu (ölümünden sonra hayata) yeniden döndürecek biri var mı? De ki: Allah ilk defa yaratıp (ölümden sonra) onu yeniden (hayata) döndürür. O halde nasıl saptırılırsınız!

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَهْدٖٓي اِلَى الْحَقِّۜ قُلِ اللّٰهُ يَهْدٖي لِلْحَقِّۜ اَفَمَنْ يَهْدٖٓي اِلَى الْحَقِّ
اَحَقُّ اَنْ يُتَّبَعَ اَمَّنْ لَا يَهِدّٖٓي اِلَّٓا اَنْ يُهْدٰىۚ فَمَا لَكُمْۜ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾

35. De ki: Ortak koştuklarınızdan hakka iletecek olan var mı? De ki: "Hakka Allah iletir." Öyle ise hakka ileten mi uyulmaya daha layıktır; yoksa hidayet verilmedikçe kendi kendine doğru yolu bulamayan

mı? Size ne oluyor? Nasıl (böyle yanlış) hükmediyorsunuz? (Ayrıca bkz. Tevbe 9/31; A'raf 7/194; Fatır 35/14)

وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّاۜ اِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْن۪ي مِنَ الْحَقِّ شَيْـٔاًۜ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

36. Onların çoğu zandan başka bir şeye uymaz. Şüphesiz zan, haktan (ilimden) hiçbir şeyin yerini tutmaz. Allah onların yapmakta olduklarını pek iyi bilendir.

"Bu ayette zanna tabi olan müşrikler kınandığı gibi Müslümanları da ilme teşvik vardır. Kadı Beydavi'ye göre bu ayet, ilmi kaynağından öğrenmenin vacip olduğuna, taklit ve zan ile yetinmenin caiz olmadığına delildir." (Bkz. Öztürk, K.İsl., s.195; Esed, s.402/58 no. açk., ve s.234/Maide 101-102.ayetler ve açıklamaları)

وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ يُفْتَرٰى مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ تَصْد۪يقَ الَّذ۪ي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْص۪يلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ ف۪يهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٣٧﴾

37. Bu Kur'an Allah'tan başkası tarafından uydurulmuş bir şey değildir. Ancak kendinden öncekini doğrulayan ve o Kitab'ı açıklayandır. Onda şüphe yoktur, o alemlerin Rabbindendir. (Bkz. Nisa 4/82 ve açık.; Nüz. Kon. Emiroğlu, VI, 67 vd.)

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُۜ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِه۪ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٣٨﴾

38. Yoksa, Onu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer sizler doğru iseniz Allah'tan başka, gücünüzün yettiklerini çağırın da (hep beraber) onun benzeri bir sure getirin. (Bkz. Bakara 2/23; Hud 11/13; Şu'ara 26/192-194; Furkan 25/32)

بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُح۪يطُوا بِعِلْمِه۪ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْو۪يلُهُۜ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِم۪ينَ ﴿٣٩﴾

39. Bilakis, onlar ilmini kavrayamadıkları ve yorumu kendilerine asla gelmemiş olan (Kur'an'ı) yalanladılar. Onlardan öncekiler de böyle yalanlamışlardı. Şimdi bak, zalimlerin sonu nasıl oldu!

وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهٖ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهٖۜ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِالْمُفْسِدٖينَ ﴿٤٠﴾

40. İçlerinden öylesi var ki ona (Kur'an'a) inanır, yine onlardan öylesi de var ki ona inanmaz. Rabbin bozguncuları en iyi bilendir.

وَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لٖي عَمَلٖي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْۚ اَنْتُمْ بَرٖٓيؤُ۫نَ مِمَّٓا اَعْمَلُ وَاَنَا۬
بَرٖٓيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾

41. (Resulüm!) onlar seni yalanlarlarsa de ki: Benim işim bana, sizin işiniz de size aittir. Siz benim yaptığımdan uzaksınız, ben de sizin yaptığınızdan uzağım.

"Kur'an'i Kerim'de çeşitli vesilelerle ifade buyurulduğu gibi Hz. Peygamberin görevi tebliğden ibarettir. O, sadece müjdeci ve uyarıcıdır. İnsanların inanmasını temin etmek onun elinde değildir, çünkü hidayet Allah'tandır. Bu sebepledir ki, Hz. Peygamber kendi amelinden ve tebliğ görevinden sorumludur. Uyarılmalarına ve hakka çağrılmalarına rağmen iman etmeyenlerin sorumluluğu ise sadece kendilerine ait olup Peygamber bundan sorumlu değildir. (Ayrıca bkz. Kafirun 109/6)

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَۜ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾

42. Onlardan seni dinleyenler vardır. Fakat sağırlara -üstelik akılları da ermiyorsa- sen mi duyuracaksın? (Bkz. Razı, XII, 388)

وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ اِلَيْكَۜ اَفَاَنْتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾

[213]43. Onlardan sana bakan da vardır. Fakat -hele (gerçeği) göremiyorlarsa- körleri sen mi doğru yola ileteceksin?

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْـًٔا وَلٰكِنَّ النَّاسَ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾

44. Şüphesiz ki Allah insanlara hiçbir şekilde zulmetmez, fakat insanlar kendilerine zulmederler.

"Allah insanlara, gerçeği bulmaları ve inanmaları için fitri kabiliyetler vermiş ve peygamberler de göndermiştir. Şu halde Allah onların sezme, anlama ve kavrama melekelerini ellerinden çekip aldığı için değil, onlar iradelerini kötü yolda kullandıkları için hak yoldan çıkmışlar, peygamberi kabul etmemişler ve cezaya müstahak olmuşlar, dolayısıyla kendi kendine zulmetmişlerdir."

Allah insanlara hiçbir zaman ve hiçbir konuda zulmetmez. Zulmeden insanların bizzat kendileridir. (Ayrıca bkz. Bakara 2/57; Nisa 4/40; Tevbe 9/70; Yunus 10/54; Nahl 16/32; Ankebut 29/40; Rum 30/9)

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَنْ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ قَدْ
خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾

45. Allah'ın onları, sanki günün ancak bir saati kadar kaldıklarını zanneder vaziyette yeniden diriltip toplayacağı gün aralarında birbirleriyle tanışırlar. Allah'ın huzuruna varmayı yalanlayanlar elbette zarara uğramışlardır. Zira onlar doğru yola gitmemişlerdi. (Bkz. Mü'minun 23/112-113)

وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللَّهُ
شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾

46. Eğer onları tehdit ettiğimiz (azabın) bir kısmını sana (dünyada iken) gösterirsek (ne ala); yok eğer (göstermeden) seni vefat ettirirsek nihayet onların dönüşü de bizedir. (O zaman onlara ne olacağını göreceksin). Sonra, Allah onların yapmakta olduklarına da şahittir.

Yüce Allah, Hz. Peygambere, mealen, 'Eğer onlara uyardığımız konulardaki cezaları senin sağlığında verirsek sen de kendi gözlerinle görürsün; yok sen öldükten sonra verirsek yine bir şey değişmiş olmaz. Çünkü hepsinin dönüşü nasıl olsa bizedir ve kaçıp kurtulma ihtimalleri yoktur. Ve yaptıklarını esasen görmekte tespit etmekteyiz ve yine de cezalarını göreceklerdir.' diye buyurmaktadır. (Ayrıca bkz. Ra'd 13/40)

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾

47. Her ümmetin bir peygamberi vardır. Peygamberleri geldiği zaman, aralarında adaletle hükmedilir ve onlara asla zulmedilmez. (Ayrıca bkz. İsra 17/15; Nisa 4/165; Taha 20/134; Bakara 2/143; Furkan 25/30)

وَيَقُولُونَ مَتَى هَٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾

48. Doğru iseniz bu vaad (azap) ne zamandır? diyorlar.

قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ إِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ
فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾

49. De ki: "Ben kendime bile Allah'ın dilediğinden başka ne bir zarar ne de bir menfaat verme gücüne sahibim." Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri geldiği zaman artık ne bir saat geri kalırlar ne de ileri giderler.

"Bu ayet, tıpkı fertler gibi canlı bir organizma olan her milletin belli bir hakimiyet, yükselme süresi bulunduğunu, bunu doldurunca hakimiyetinin sona ereceğini belirten sosyolojik bir kanunu anlatmaktadır. Bunların en belirgini yaşam kanunlarına ters düşen Allah'a isyandır... O belli süreyi doldurunca cezaya çarptırılacaklardır..." (Ateş, III, 1242)

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا أَوْ نَهَارًا مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾

50. De ki: (Ey müşrikler!) Ne dersiniz? Allah'ın azabı size geceleyin veya gündüzün gelirse (ne yaparsınız?). Suçlular ondan hangisini istemekte acele ediyorlar!

أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ آمَنْتُمْ بِهِ آلْآنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾

51. Başınıza bela geldikten sonra mı O'na iman edeceksiniz, şimdi mi? (Çok geç). Halbuki onu (azabın gelmesini) istemekte acele ediyordunuz?

"Allah'ın, iman etmek için bir fırsat olarak verdiği emniyet ve rahatlık içinde şımaran inkarcılar, bu rahat ve emniyetin ebedi olduğunu zannedercesine azgınlıklarına devam eder ve dinin azap tehditleriyle alay ederek 'Eğer böyle bir azap varsa hemen gelsin ya...' gibi sözlerle güya böyle bir azabın aslı olamadığını iddia ederler. Fakat, yukarıdaki ayet açıkça bildiriyor ki, iman, bir hürriyet ve serbestlik içerisinde gerçekleşirse bir kıymet taşır. Azap ile karşı karşıya kaldıktan sonra inanmanın bir kıymeti yoktur."

ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا
كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾

52. Sonra o (kendilerine) zulmedenlere, "Ebedi azabı tadın!" denilecek. Kazanmakta olduğunuzdan başkasının karşılığını mı bulacaksınız?

وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقٌّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾

53. "O (azap) bir gerçek midir?" diye senden haber istiyorlar. De ki: Evet, Rabbime andolsun ki o şüphesiz gerçektir ve siz aciz bırakacak değilsiniz.

وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا
رَأَوُا الْعَذَابَ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٤﴾

[214]54. (O zaman) zulmeden herkes yeryüzündeki bütün servete sahip olsa (azaptan kurtulmak için) elbette onu feda eder. Ve azabı gördükleri zaman için için yanarlar. Aralarında adaletle hükmolunur ve onlara zulmedilmez.

Daha önce inkar edenlerin başlarıına, dünya ya da ahiret azabı geldiği zaman, ondan kurtulmak için ellerindeki bütün zenginliklerini verip ondan kurtulmak isterler. Ne var ki, artık kurtuluş zamanı geçmiştir ve bu çabalar boşunadır. Bu saatten sonra duydukları pişmanlık faydasızdır.

أَلَا إِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَلَا إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ
اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

55. Bilesiniz ki, göklerde ve yerde olan her şey Allah'ındır. Yine bilesiniz ki, Allah'ın vadi haktır, fakat onların çoğu bilmez.

Bu ayette, yerde ve göklerde var olan her şeyin, gerçek sahibinin Allah olduğu, O'nun vaat ettiği her ne olursa olsun, onun mutlaka gerçekleşeceği, ne yazık ki, birçoklarının bunu bilmediği ifade edildikten sonra, takip eden ayette de yaşatanın da öldüreninde Allah olduğu ve dönüşün mutlaka O'na olacağı buyurulmaktadır.

هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾

56. O hem diriltir hem de öldürür ve yalnız O'na döndürüleceksiniz.

يَا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ
وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾

57. Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, gönüllerdekine bir şifa, müminler için bir hidayet ve rahmet gelmiştir.

Bu ayette Kur'an'ın dört güzel özelliği anlatılmaktadır. Şöyle ki:

1- Kur'an'ı Kerim'in bütün iyi huyları bildirmesi ve insanları güzel ahlaka teşvik etmesi en güzel bir **öğüttür;**

2- Kalpleri manevi hastalıklar içinde bırakacak olan inkarcılık, şirk ve münafıklıktan insanları alıkoyması ve güzel inançlar ile ruhları tedavi etmesi de bir **şifadır;**

3- Mutluluk yollarını insanlara göstermesi ve onları bu yola iletmesi de **hidayettir;**

4- Nihayet insanları iman ruhuna kavuşturması ve onlara ebedi mutluluğu kazandırması da sırf **rahmettir.**

قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾

58. De ki: Ancak Allah'ın lütfu ve rahmetiyle, işte bunlarla sevinsinler. Bu, onların (dünya malı olarak) topladıklarından daha hayırlıdır.

"Ubey b. Kab'ın nakline göre Allah Resulü bu ayeti okudu ve onda geçen 'Allah'ın lütuf ve rahmetini', Kur'an'ı Kerim ve İslam olarak açıkladı. Diğer bir tefsire göre lütuf İslam, rahmet ise Müslümanlara vaat edilen nimetlerdir."

قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًاۜ قُلْ آٰللّٰهُ
اَذِنَ لَكُمْ اَمْ عَلَى اللّٰهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾

59. De ki: Allah'ın size indirdiği rızıktan bir kısmını helal, bir kısmını da haram bulmanıza ne dersiniz? De ki: Allah mı size izin verdi, yoksa Allah'a iftira mı ediyorsunuz?

"Kur'an bu deyimi **'Allah'a yalanlar düzerek iftira etmek'** şeklinde kullanır. Ve bununla iki şey kast edilir: Allah'a söylemediği bir şeyi isnat etmek, Allah adına hüküm vermek. 59 ve 60. ayetlerde bu ikinci tür iftira gündeme getirilmiştir. Ayetlere göre, Allah'ın serbest bıraktığı anlarda helal ve haram ayırımı yaparak yasaklar üretmek bir iftiradır ve kıyamet günü hesabı çok çetin olacaktır. (Bkz. Öztürk, K.İsl., s.196; Nüz. kon. Emiroğlu, VI, 81 vd.; Ayrıca Yunus 10/69-70)

وَمَا ظَنُّ الَّذ۪ينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو
فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾

60. Allah'a karşı yalan uyduranların kıyamet günü (akıbetleri) hakkındaki kanaatleri nedir? Şüphesiz Allah insanlara karşı lütuf sahibidir. Fakat onların çoğu şükretmezler.

وَمَا تَكُونُ ف۪ي شَاْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ اِلَّا كُنَّا
عَلَيْكُمْ شُهُودًا اِذْ تُف۪يضُونَ ف۪يهِۜ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي
الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَٓاءِ وَلَٓا اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَٓا اَكْبَرَ اِلَّا ف۪ي كِتَابٍ
مُب۪ينٍ ﴿٦١﴾

61. Ne zaman sen bir işte bulunsan, ne zaman Kur'an'dan bir şey okusan ve siz ne zaman bir iş yaparsanız, o işe daldığınız zaman biz

mutlaka üstünüzde şahidizdir. Ne yerde ne gökte zerre ağırlığınca bir şey Rabbinden uzak (ve gizli) kalmaz. Bundan daha küçüğü ve daha büyüğü yoktur ki apaçık kitapta (levh-i mahfuzda) bulunmasın.

"Bu ayeti kerimede Allah Teala'nın ilminden hiçbir şeyin gizli kalmayacağı, dolayısı ile insanların bütün yaptıklarını bildiği ifade edilmekte, binaenaleyh itaatkar kullar sevindirilmekte, asiler ise tehdit edilmektedir." (Ayrıntılar için bkz. Razı, XII, 417 vd.; Kutub, VIII, 23 vd.)

أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾

[215]62. Bilesiniz ki, Allah'ın dostlarına korku yoktur; onlar üzülmeyecekler de.

الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾

63. Onlar, iman edip de takvaya ermiş olanlardır.

"Bu ayet bir önceki ayette geçen 'Allah Dostları' nın (Evliyaullahın), Allah'ın kendisine böyle mukaddes bir unvan vermesini sağlayan özelliklerini iki kelimede özetlemiştir: İman ve Takva. Çünkü, iman bütün batıl ve yanlış inançlardan sıyrılarak gerçeğe, hakka ulaşmış olmanın, takva ise her türlü sapık ve kötü yollardan, başıboş ve hayvani yaşama tarzından arınarak, kalbi, Allah'teslim etmenin, hayatı O'nun kurallarına göre düzenlemenin ve böylece bir ahlak disiplinine girmenin ifadesidir." (Ayrıntılar için bkz. Razı, XII, 422; Öztürk, K.T.K., s.610 Veli konusu.)

لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۚ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ
اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٤﴾

64. Dünya hayatında da ahirette de onlara müjde vardır. Allah'ın sözlerinde asla değişme yoktur. İşte bu, büyük kurtuluşun kendisidir.

"Tefsirlerde belirtildiğine göre, ayette zikredilen dünya hayatındaki müjde, Allah dostlarına Allah'ın Kur'an'daki müjdeleri ve peygamberlerin verdiği müjdeler ile onlara gösterdiği sadık rüyalar ve ölüm anındaki meleklerin müjdeleridir. Ahıretteki müjdeleri ise, meleklerin onlara gelerek, mutlulukları hakkında verecekleri müjdelerdir."

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْۘ اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَم۪يعًاۜ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٦٥﴾

65. (Resulüm) Onların (inkarcıların) sözleri seni üzmesin. Çünkü bütün izzet (ve üstünlük) Allah'ındır. O, işitendir, bilendir.

اَلَٓا اِنَّ لِلّٰهِ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِۜ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذ۪ينَ
يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُرَكَٓاءَۜ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ
اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾

66. İyi bilin ki, göklerde ve yerde ne varsa yalnız Allah'ındır. (O halde) Allah'tan başka ortaklara tapanlar neyin ardına düşüyorlar! Doğrusu onlar, zandan başka bir şeyin ardına düşmüyorlar ve onlar sadece yalan söylüyorlar.

هُوَ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا ف۪يهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًاۜ اِنَّ ف۪ي
ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾

67. O (Allah), geceyi içinde dinlenesiniz diye sizin için yaratan, (çalışıp kazanmanız için de) gündüzü aydınlık kılandır. Şüphesiz bunda dinleyen bir toplum için ibretler vardır.

قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُۜ هُوَ الْغَنِيُّۜ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا
فِي الْاَرْضِۜ اِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهٰذَاۜ اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا
تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾

68. (Müşrikler:) "Allah çocuk edindi" dediler. Haşa! O bundan münezzehtir. O'nun (çocuğa) ihtiyacı yoktur. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Bu hususta yanınızda herhangi bir delil yoktur. Allah hakkında bilmediğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz? (Bkz. Razı, XII, 432 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, VI, 96 vd.)

قُلْ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَۜ ﴿٦٩﴾

69. De ki: Allah hakkında yalan uyduranlar asla kurtuluşa eremezler.

69 ve 70. ayetlerde, az bir dünya menfaati sağlamak için, kendi yalan uydurmalarını Allah'ın buyruğu gibi gösterenler ve kafir olanlara hiçbir kurtuluş çaresinin bulunmadığı, onların hak ettikleri cezayı mutlaka tadacakları ifade edilmektedir.

مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ
بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

70. Dünyada bir miktar geçim (sağlarlar), sonra dönüşleri bizedir; sonra da inkar etmekte oldukları şeylerden ötürü onlara şiddetli azabı tattırırız.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي
وَتَذْكِيرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ
ثُمَّ لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ ﴿٧١﴾

[216]71. Onlara Nuh'un haberini oku: Hani o kavmine demişti ki: "Ey kavmim! Eğer benim (aranızda) durmam ve Allah'ın ayetlerini hatırlatmam size ağır geldi ise, ben yalnız Allah'a dayanıp güvenirim. Siz de ortaklarınızla beraber toplanıp yapacağınızı kararlaştırın. Sonra işiniz başınıza dert olmasın. Bundan sonra (vereceğiniz) hükmü, bana uygulayın ve bana mühlet de vermeyin."

"Hz. Nuh Allah Teala'nın himayesinde olduğunu bildiği için düşmanlarına önem vermediğini, onların güç ve kuvvetine aldırış etmediğini göstermek ve onların aczini ortaya çıkarmak için kendilerine böyle bir teklifte bulundu ve onlara meydan okudu." (Ayrıca bkz. Kutub, VI, 41 vd.)

فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ
مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٧٢﴾

72. "Eğer yüz çeviriyorsanız, zaten ben sizden bir ücret istemedim. Benim ecrim Allah'tan başkasına ait değildir ve bana müslümanlardan olmam emrolundu."

فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَائِفَ وَأَغْرَقْنَا
الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٧٣﴾

73. Yine de onu yalanladılar, biz de hem onu hem de onunla beraber gemide bulunanları kurtardık ve onları (yeryüzünde) halifeler kıldık; ayetlerimizi yalanlayanları da (denizde) boğduk. Bak ki uyarılanların (fakat inanmayanların) sonu nasıl oldu!.

"Kur'an'ı Kerim, genellikle Peygamber (s.a.) ile münkirler arasında geçen tartışmalara değinerek onların itirazlarını cevapladıktan sonra, konunun gereğine göre geçmiş peygamberlerden bazılarının hikayelerini anlatır. Bu anlatım kimi yerde uzun kimi yerde kısa olur. Kıssanın, konu ile ilgili bir yanı seçilir. Bundan beklenen amaç, eski peygamberleri yalanlayanların, inkarları yüzünden Allah'ın cezasına, nasıl uğratıldıklarını hatırlatmak suretiyle Kur'an'ın muhataplarını, davranışlarından ötürü uyarmak, onlara öğüt vermektir. Çünkü kıssa yoluyla verilen öğüt ruha daha etkili olur. İnkarcıları uyarmak için burada da Nuh kıssasına işaret edilmektedir." (Bkz. Ateş, III, 1250)

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاؤُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا
لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ كَذَلِكَ نَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ ﴿٧٤﴾

74. Sonra onun arkasından birçok peygamberi kendi toplumlarına gönderdik. Onlara mucizeler getirdiler. Fakat onlar daha önce yalanladıkları şeye inanacak değillerdi. İşte haddi aşanların kalplerini biz böyle mühürleriz.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَى وَهَارُونَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا
وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٧٥﴾

75. Sonra onların ardından da Firavun ve toplumuna Musa ile

Harun'u mucizelerimizle gönderdik, fakat onlar kibirlendiler ve günahkar bir toplum oldular.

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هٰذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧٦﴾

76. Katımızdan onlara hak (mucize) gelince: "Bu elbette apaçık bir sihirdir" dediler.

قَالَ مُوسٰى أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ ۖ أَسِحْرٌ هٰذَا ۖ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧٧﴾

77. Musa: "Size hak geldiğinde onun için (hep böyle) mi dersiniz? Bu bir sihir midir? Halbuki sihirbazlar iflah olmazlar" dedi.

قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاءُ
فِي الْأَرْضِ ۖ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ ﴿٧٨﴾

78. Onlar dediler ki: Babalarımızı üzerinde bulduğumuz (dinden) bizi döndüresin ve yeryüzünde ululuk sizin ikinizin olsun diye mi bize geldin? Halbuki biz size inanacak değiliz.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾

[217]79. Firavun dedi ki: Bilgili bütün sihirbazları bana getirin!

فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسٰى أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾

80. Sihirbazlar gelince Musa onlara: Atacağınızı atın, dedi.

فَلَمَّا أَلْقَوْا قَالَ مُوسٰى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ ۖ إِنَّ اللّٰهَ سَيُبْطِلُهُ ۖ إِنَّ اللّٰهَ لَا
يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾

81. Onlar (iplerini) atınca, Musa dedi ki: "Sizin getirdiğiniz sihirdir. Allah onu boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini düzeltmez."

"Ayetin ifade ettiğine göre sihirbazlık yani büyücülük, sadece bir aldatma, yaldızlama ve fesat çıkarmaktan ibarettir. Çünkü Hz. Musa gibi büyük bir Peygamber onun batıl olduğunu ve onu yapanların fesatçılar olduklarını açıkça ifade etmektedir."

وَيُحِقُّ اللّٰهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِه۪ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾

82. "Suçluların hoşuna gitmese de Allah, sözleriyle gerçeği açığa çıkaracaktır."

فَمَٓا اٰمَنَ لِمُوسٰٓى اِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِه۪ عَلٰى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِهِمْ اَنْ يَفْتِنَهُمْۜ
وَاِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْاَرْضِۚ وَاِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٨٣﴾

83. Firavun ve kavminin kendilerine işkence etmesinden korkuya düştükleri için kavminden bir gurup gençten başka kimse Musa'ya iman etmedi. Çünkü Firavun yeryüzünde ululuk taslayan (bir diktatör) ve haddi aşanlardan idi.

"Zira o tanrılık iddiasına kalkışmış, peygamberlerin torunlarını dahi kendisine kul edinmişti."

وَقَالَ مُوسٰى يَا قَوْمِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُٓوا اِنْ كُنْتُمْ
مُسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾

84. Musa dedi ki: Ey kavmim! Eğer Allah'a inandıysanız ve O'na teslim olduysanız sadece O'na güvenip dayanın.

فَقَالُوا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَاۚ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَۙ ﴿٨٥﴾

85. Onlar da dediler ki: "Allah'a dayandık. Ey Rabbimiz! Bizi o zalimler topluluğu için deneme konusu kılma!

وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾

86. Ve bizi rahmetinle o kafirler topluluğundan kurtar!"

وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰى وَاَخ۪يهِ اَنْ تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتاً وَاجْعَلُوا
بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٨٧﴾

87. Biz de Musa ve kardeşine: Kavminiz için Mısır'da evler hazırlayın ve evlerinizi namaz kılınacak yerler yapın, namazlarınızı da dosdoğru kılın. (Ey Musa!) Müminleri müjdele! diye vahyettik.

وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَٓا اِنَّكَ اٰتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَاَهُ ز۪ينَةً وَاَمْوَالاً فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَب۪يلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلٰٓى اَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَلَا
يُؤْمِنُوا حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَل۪يمَ ﴿٨٨﴾

88. Musa dedi ki: Ey Rabbimiz! Gerçekten sen Firavun ve kavmine dünya hayatında ziynet ve nice mallar verdin. Ey Rabbimiz! (Onlara bu nimetleri), insanları senin yolundan saptırsınlar ve elem verici cezayı görünceye kadar iman etmesinler, diye mi (verdin)? Ey Rabbimiz! Onların mallarını yok et, kalplerine sıkıntı ver (ki iman etsinler). (Ayrıntılar için bkz. Ateş, III, 1255; Razı, XII, 453 vd.)

قَالَ قَدْ اُج۪يبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَق۪يمَا وَلَا تَتَّبِعَٓانِّ سَب۪يلَ الَّذ۪ينَ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

[218]89. (Allah): İkinizin de duası kabul olunmuştur. O halde siz doğruluğa devam edin ve sakın o bilmezlerin yoluna gitmeyin! dedi.

وَجَاوَزْنَا بِبَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ الْبَحْرَ فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْياً وَعَدْواًۜ حَتّٰٓى
اِذَٓا اَدْرَكَهُ الْغَرَقُۙ قَالَ اٰمَنْتُ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا الَّذ۪ٓي اٰمَنَتْ بِه۪ بَنُٓوا اِسْرَٓائ۪يلَ
وَاَنَا۬ مِنَ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿٩٠﴾

90. Biz, İsrailoğullarını denizden geçirdik. Ama Firavun ve askerleri zulmetmek ve saldırmak üzere onları takip etti. Nihayet (denizde)

boğulma haline gelince, (Firavun:) "Gerçekten, İsrailoğullarının inandığı Tanrı'dan başka tanrı olmadığına ben de iman ettim. Ben de Müslümanlardanım!" dedi.

آلْـٰٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾

91. Şimdi mi (iman ettin)! Halbuki daha önce isyan etmiş ve bozgunculardan olmuştun.

"Firavun daha önce Mısır da tanrılığını ilan etmiş ve: 'Ey cemaat ben sizin için kendimden başka tanrı bilmiyorum. Ben sizin en yüce tanrınızım' demişti. Onu tanrı olarak kabul etmeyenlere şiddetli işkenceler uygulanıyordu. Özellikle İsrail Oğullarını ağır işkenceye tabi tutuyor, ayrıca erkek çocuklarını da kesiyordu. Hz. Musa ve kardeşinin Mısırdan ayrılma istekleri Allah tarafından kabul olundu ve Filistin'e gitmek üzere Kızıl Denizin kenarına geldiler; onları imha etmek için Firavun ordusu ile arkalarından yetişti. Hz. Musa Allah'tan aldığı bir vahiy ile asasını denize vurdu, denizden yollar açıldı ve kavmini Tıh çölüne çıkarttı. Aynı yoldan peşini takip etmek isteyen Firavun, denizin ortasına geldiğinde, yollar kaybolup boğulacağını anlayınca, Allah'a iman etti. Fakat ümitsizliğe dayanan imanı kabul olunmadı."

فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةًۜ وَاِنَّ كَث۪يرًا مِنَ النَّاسِ
عَنْ اٰيَاتِنَا لَغَافِلُونَ ﴿٩٢﴾

92. (Ey Firavun!) Senden sonra geleceklere ibret olması için, bugün senin bedenini (cansız olarak) kurtaracağız. İşte insanlardan bir çoğu, hakikaten ayetlerimizden gafildirler.

"Firavunun bedeni mumyalanarak günümüze kadar muhafaza edilmiştir. Halen insanlar tarafından ibretle seyredilmektedir." (90-92 ayetlerle ilgi daha ayrıntılı bilgi için bkz. Razı, XII, 460 vd.; Kutub, VIII, 55 vd.)

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَن۪ٓي اِسْرَٰٓائ۪لَ مُبَوَّاَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِۚ فَمَا اخْتَلَفُوا
حَتّٰى جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُۜ اِنَّ رَبَّكَ يَقْض۪ي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ف۪يمَا كَانُوا ف۪يهِ

يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾

93. Andolsun biz İsrailoğullarını güzel bir yurda yerleştirdik ve onlara temiz nimetlerden rızık verdik. Kendilerine ilim gelinceye kadar ayrılığa düşmediler. Şüphesiz ki Rabbin, kıyamet günü onların, aralarında ihtilaf etmekte oldukları şeyler hakkında hükmedecektir.

İsrail Oğulları, ayette belirtildiği gibi güzel bir yere yerleştirildiler. Ancak, onlar tabiatları gereği, her zaman yaptıkları gibi, peygamberlerinin sözlerini, ondan sonra, değişik şekillerde yorumlamaya başlamak suretiyle hiziplere ayrıldılar. Ayeti kerimede, doğru ve yanlış konusunda ısrar edenler hakkında son kararın kıyamet günü, Allah tarafından verileceği ifade edilmektedir.

فَاِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ فَسْـَٔلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُنَ
الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
الْمُمْتَرِينَ ﴿٩٤﴾

94. (Resülüm!) Eğer sana indirdiğimizden (bu anlattığımız olaylardan) kuşkuda isen, senden önce Kitab'ı (Tevrat'ı) okuyanlara sor. Andolsun ki, Rabbinden sana hak gelmiştir. Sakın şüphecilerden olma!

وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٥﴾

95. Allah'ın ayetlerini yalanlayanlardan da olma, sonra ziyana uğrayanlardan olursun.

اِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٦﴾

96. Gerçekten haklarında Rabbinin sözü (hükmü) sabit olanlar, inanmazlar.

وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ اٰيَةٍ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ ﴿٩٧﴾

97. Kendilerine (istedikleri) bütün mucizeler gelmiş olsa bile, elem verici azabı görünceye kadar inanmayacaklardır.

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَٓا اِيمَانُهَٓا اِلَّا قَوْمَ يُونُسَۜ لَمَّٓا اٰمَنُوا كَشَفْنَا
عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى ح۪ينٍ ﴿٩٨﴾

[219]98. Yunus'un kavmi müstesna, (halkını yok ettiğimiz ülkelerden) herhangi bir ülke halkı, keşke (kendilerine azap gelmeden) iman etse de bu imanları kendilerine fayda verseydi! Yunus'un kavmi iman edince, kendilerinden dünya hayatındaki rüsvaylık azabını kaldırdık ve onları bir süre (dünya nimetlerinden) faydalandırdık.

"Yunus Peygamberin kavmi onu inkar edince, kızarak aralarından ayrıldı. Kavmi onun haber verdiği azabın geleceğini hissetti, hemen yaptıklarına pişman oldu ve azabın gelmemesi için Allah'a yalvardı. Cenabı Allah da onlardan azabı kaldırdı."

Bu ayet içeriğinden, daha evvel helak edilmiş kent sakinlerinin tamamı ya da yarıdan fazlası, kendilerine indirilen emirlere inanmamış, yani küfre düşmüş ve bu sebeplerle helak edildikleri anlaşılmaktadır. Bunun tek istisnası Yunus kavmi olmuştur. Önceleri onlar da inanmama eğilimi göstermiş, bu duruma kızan Hz. Yunus kavmini terk etmiştir. Sonradan davranışlarının yanlış olduğunu anlayan kavim, doğru yolu seçmiş ve bunun sonucu olarak da imanları onlara büyük faydalar sağlamıştır. Ayette bu hususa işaret edilerek, keşke helak edilmiş kavimlerde onlar gibi davransaydı da imanları kendilerine Yunus kavmi gibi fayda verseydi denilmektedir. (Ayrıca bkz. Esed, s.416/120 no. açk. Yunus kıssası için Enbiya 21/87-88; Saffat 37/139-148)

وَلَوْ شَٓاءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِي الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَم۪يعًاۜ اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ
حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِن۪ينَ ﴿٩٩﴾

99. (Resulüm!) Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi elbette iman ederlerdi. O halde sen, inanmaları için insanları zorlayacak mısın?

Bu ayet ile, kavminden ve yakınlarından bir kısmının inanmasını çok arzu ettiği halde bunlardan bazılarının inanmamakta direnmesine

çok üzülen Hz. Peygamber teselli edilmektedir. Devam eden ayetlerde de, böyle davranmalarının sebepleri sıralanmaktadır.

Ayetin sonunda sorulan: 'O halde sen, inanmaları için insanları zorlayacak mısın?' sorusundan çıkarılacak iki sonuç vardır:

1- Yüce Allah'ın iradesi bütün insanların aynı imanda birleşmesi yönünde değildir. Eğer böyle olmasaydı, bütün insanların aynı imana sahip olmaları gerekir ve ayrılığa düşmezlerdi.

2- Dinde zorlama yoktur. Sıfatı ne olursa olsun, her hangi bir kimsenin, diğer birisini, kendi istediği bir dine girmeye zorlama hakkı tanınmamıştır. Ayet hükmünden bu iki sonuç açıkça anlaşılmaktadır. (Ayrıca bkz. Bakara 2/256. ayet ve ayetle ilgili olarak yapılan açıklamaya)

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذ۪ينَ لَا
يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾

100. Allah'ın izni olmadan hiç kimse inanamaz. O, akıllarını kullanmayan kimseleri murdar (inkarcı) kılar.

قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْاٰيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾

101. De ki: "Göklerde ve yerde neler var, bakın (da ibret alın!)" Fakat inanmayan bir topluma deliller ve uyarılar fayda sağlamaz.

فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ اِلَّا مِثْلَ اَيَّامِ الَّذ۪ينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ فَانْتَظِرُوا اِنّ۪ي
مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِر۪ينَ ﴿١٠٢﴾

102. Onlar, kendilerinden önce gelip geçmiş toplumların (acıklı) günlerinin benzerlerinden başkasını mı bekliyorlar? De ki: Haydi bekleyin! Şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.

ثُمَّ نُنَجّ۪ي رُسُلَنَا وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كَذٰلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٠٣﴾

103. Biz, sonra peygamberlerimizi ve aynı şekilde iman edenleri kurtarırız. İnananları üzerimize bir borç olarak kurtaracağız.

Önceki ayetlerde, iman etmeyenlerin takındıkları tavır ve tutumları sebebi ile onları bekleyen akıbetleri ve hazin sonlar özetlendikten sonra bu ayette de peygamberleri ve onlar gibi iman etmiş olanları kurtarmanın da Yüce Allah üzerinde, bir borç olduğu beyan edilerek, müminler müjdelenmektedirler.

قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ ف۪ي شَكٍّ مِنْ د۪ين۪ي فَلَٓا اَعْبُدُ الَّذ۪ينَ تَعْبُدُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذ۪ي يَتَوَفّٰيكُمْۚ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ
مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَۙ ﴿١٠٤﴾

104. De ki: "Ey insanlar! Benim dinimden şüphede iseniz, (bilin ki) ben Allah'ı bırakıp da sizin taptıklarınıza tapmam, fakat ancak sizi öldürecek olan Allah'a kulluk ederim. Bana müminlerden olmam emrolundu."

وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدّ۪ينِ حَن۪يفًاۚ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٠٥﴾

105."Ve (bana) hanif (Allah'ın birliğini tanıyıcı) olarak yüzünü dine çevir sakın müşriklerden olma, diye (emredildi)."

وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَۚ فَاِنْ فَعَلْتَ فَاِنَّكَ
اِذًا مِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿١٠٦﴾

106. Allah'ı bırakıp da sana fayda veya zarar vermeyecek şeylere tapma. Eğer bunu yaparsan, o takdirde sen mutlaka zalimlerden olursun.

وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُٓ اِلَّا هُوَۚ وَاِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَٓادَّ لِفَضْلِه۪ۜ يُص۪يبُ
بِه۪ مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ۜ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿١٠٧﴾

[220]107. Eğer Allah sana bir zarar dokundurursa, onu yine O'ndan başka giderecek yoktur. Eğer sana bir hayır dilerse, O'nun keremini geri çevirecek de yoktur. O, hayrını kullarından dilediğine eriştirir. Ve O bağışlayandır, esirgeyendir.

Bu ayetler ile de Hz. Peygambere, yüzünü dosdoğru olarak Allah'ın dinine çevirmesi, müşriklerden olmaması, Allah dışında hiçbir kimseden medet umarak onlara yalvarmaması, aksi halde zalimlerden olacağı bildiriliyor.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ
فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ﴿١٠٨﴾

108. De ki: Ey insanlar! Size Rabbinizden Hak (Kur'an) gelmiştir. Artık kim doğru yola gelirse, ancak kendisi için gelecektir. Kim de saparsa, o da ancak kendi aleyhine sapacaktır. Ben sizin üzerinize vekil değilim. (Sadece tebliğ etmekle memurum).

وَاتَّبِعْ مَا يُوحَى إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿١٠٩﴾

109. (Resulüm!) Sen, sana vahyolunana uy ve Allah hükmedinceye kadar sabret. O hakimlerin en hayırlısıdır.

YUNUS SURESİNİN

VE

BİRİNCİ CİLDİN SONU

ALFABETİK KONULAR İNDEKSİ

AHLAK

AİLE DÜZENİ

ALLAH

ALLAH'IN SIFATLARI

DİNLER, İNANÇLAR İYİ VE KÖTÜ YOLLAR

İBADET

İKTİSADİ HAYAT

İLİM, AKIL, TEFEKKÜR, İBRET

İNSAN

KEVNİ (Kozmetik) AYETLER:

KUR'AN

KUR'AN'DAN ÖNCEKİ KİTAPLAR

MÜMİN-MÜSLÜMAN-KAFİR-MÜNAFIK-MÜŞRİK

ÖLÜM VE SONRASI

PEYGAMBERLER (S.A.)

PEYGAMBERLER VE KAVİMLERİ

SAVAŞ-CİHAD

TOPLUM DÜZENİ

YER İSİMLERİ

MUHTELİF MEVZULAR

SON

MACAHEL

Eğitim - Kültür ve Dayanışma Vakfı

Âyet Altı Açıklamalı

KUR'ÂN-I KERÎM

Meal ve Özet Tefsiri **2**

Haydar ZENGİN
Avukat

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Âyet Altı Açıklamalı

KUR'ÂN-I KERÎM

Meal ve Özet Tefsiri 2

Haydar ZENGİN
Avukat

MACAHEL - KÜLTÜR VE DAYANIŞMA VAKFI

Barbaros Cad. 3. Sokak No: 11/1 Bahçelievler - İSTANBUL Tel. : 0.212 441 49 70 Faks : 0.212 441 49 71
web: http://www.macahel.org.tr e-posta : bilgi@macahel.orğ.tr

Baskı: Ayyıldız Matbaacılık Ltd. Şti.

Dağıtım: MACAHEL EĞİTİM-KÜLTÜR YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKFI
Adres:: Barbaros Cad. 3.Sokak No:11/1 Bahçelievler-İSTANBUL
Tel: (0212) 441 49 70 Fax: (0212) 441 49 71
Web Sitesi: http://www.machael.org.tr E-posta: bilgi@machael.org.tr

KUR'ANDAKİ SIRALARINA GÖRE SURELER FİHRİSTİ

KAPSAMLI VE AYRINTILI ALFABETİK SURELER FİHRİSTİ							
				KUR'ANDA		TEFSİR	
KURAN SIRA NO	SURE ADI	NÜZÜL SIRA NO	AYET SAYISI	CÜZ NO	KURAN SAYFA NO	CİLT NO	SAYFA NO
			A				
80	ABESE	24	42	30	584	3	663
100	ADİYAT	14	11	30	599	3	809
46	AHKAF	66	35	26	501	3	241
33	AHZAP	90	73	21	417	2	589
87	A'LA	8	19	30	590	3	725
96	ALAK	1	19	30	596	3	785
3	AL'İ İMRAN	89	200	3	49	1	163
29	ANKEBUT	85	69	20	395	2	529
7	A'RAF	39	206	8	150	1	447
103	ASR	13	3	30	600	3	823
			B				
2	BAKARA	87	286	1	1	1	23
90	BELED	35	20	30	593	3	749
98	BEYYİNE	100	8	30	597	3	799
85	BURUC	27	22	30	589	3	711
			C				
45	CASİYE	65	37	25	498	3	229
72	CİN	40	28	29	571	3	569
62	CUMA	110	11	28	552	3	473
			D				
93	DUHA	11	11	30	595	3	771
44	DUHAN	64	59	25	495	3	215
			E				
6	ENAM	55	165	7	127	1	383
21	ENBİYA	73	112	17	321	2	303
8	ENFAL	88	75	9	176	1	511
			F				
1	FATİHA	5	7	1	0	1	19
35	FATIR	43	45	22	433	2	637
89	FECR	10	30	30	592	3	739
113	FELAK	20	5	30	603	3	863
48	FETİH	111	29	26	510	3	269
105	FİL	19	5	30	600	3	831
25	FURKAN	42	77	18	358	2	417
41	FUSSİLET	61	54	24	476	3	153
			G				
40	GAFİR (Mümin)	60	85	24	466	3	123
88	ĞAŞİYE	68	26	30	591	3	731

				KUR'ANDA		TEFSİR	
KURAN SIRA NO	SURE ADI	NÜZÜL SIRA NO	AYET SAYISI	CÜZ NO	KURAN SAYFA NO	CİLT NO	SAYFA NO
			H				
22	HAC	103	78	17	331	2	333
57	HADİD	94	29	27	536	3	413
69	HAKKA	78	52	29	565	3	537
59	HAŞR	101	24	28	544	3	439
15	HİCR	54	99	14	261	2	125
49	HUCURAT	106	18	26	514	3	287
11	HUD	52	123	11	220	2	7
104	HÜMEZE	32	9	30	600	3	827
			İ				
14	İBRAHİM	72	52	13	254	2	103
112	İHLAS	22	4	30	603	3	859
82	İNFİTAR	82	19	30	586	3	687
76	İNSAN	98	31	29	577	3	615
84	İNŞİKAK	83	25	30	588	3	703
94	İNŞİRAH (Şerh)	12	8	30	595	3	777
17	İSRA	50	111	15	281	2	185
			K				
97	KADİR	25	5	30	597	3	795
50	KAF	34	45	26	517	3	299
109	KAFİRUN	18	6	30	602	3	847
68	KALEM (NUN)	2	52	29	563	3	521
54	KAMER	37	55	27	527	3	355
101	KARİ'A	30	11	30	599	3	815
28	KASAS	49	88	20	384	2	501
18	KEFH	69	110	15	292	2	219
108	KEVSER	15	3	30	601	3	843
75	KIYAMET	31	40	29	576	3	603
106	KUREYŞ	29	4	30	601	3	835
			L				
92	LEYL	9	21	30	594	3	763
31	LOKMAN	57	34	21	410	2	567
			M				
5	MAİDE	112	120	6	105	1	323
107	MAUN	17	7	30	601	3	839
70	MEARİC	79	44	29	567	3	549
19	MERYEM	44	98	16	304	2	251
47	MUHAMMED	95	38	26	506	3	255
83	MUTAFFİFİN	86	36	30	587	3	695
58	MÜCADELE	105	22	28	541	3	427
74	MÜDDESSİR	4	56	29	574	3	589
67	MÜLK	77	30	30	561	3	507
40	MÜ'MİN (Gafir)	60	85	24	466	3	123
23	MÜ'MİNUN	74	118	18	341	2	361

				KUR'ANDA		TEFSİR	
KURAN SIRA NO	SURE ADI	NÜZÜL SIRA NO	AYET SAYISI	CÜZ NO	KURAN SAYFA NO	CİLT NO	SAYFA NO
			M				
60	MÜMTEHİNE	91	13	28	548	3	453
63	MÜNAFİKUN	104	11	28	553	3	479
77	MÜRSELAT	33	50	29	579	3	625
73	MÜZEMMİL	3	20	29	573	3	581
			N				
16	NAHL	70	128	14	266	2	145
114	NAS	21	6	30	603	3	869
110	NASR	114	3	30	602	3	851
79	NAZİAT	81	46	30	582	3	649
78	NEBE	80	40	30	581	3	637
53	NECM	23	62	27	525	3	339
27	NEML	48	93	19	376	2	479
4	NİSA	92	176	4	76	1	239
71	NUH	71	28	29	569	1	561
24	NUR	102	64	18	349	2	391
			R				
13	R'AD	96	43	13	248	2	83
55	RAHMAN	97	78	27	530	3	367
30	RUM	84	60	21	403	2	549
			S				
38	SAD	38	88	23	452	3	71
61	SAFF	109	14	28	550	3	465
37	SAFFAT	56	182	23	445	3	37
34	SEBE	58	54	22	427	2	619
32	SECDE	75	30	21	414	2	579
			Ş				
91	ŞEMS	26	15	30	594	3	757
26	ŞUARA	47	227	19	366	2	441
42	ŞURA	62	53	25	482	3	173
			T				
20	TA-HA	45	135	16	311	2	273
66	TAHRİM	107	12	28	559	3	499
65	TALAK	99	12	28	557	3	493
86	TARIK	36	17	30	590	3	717
111	TEBBET	6	5	30	602	3	855
64	TEĞABUN	108	18	28	555	3	487
102	TEKASUR	16	8	30	599	3	819
81	TEKVİR	7	29	30	585	3	675
9	TEVBE	113	129	10	186	1	537
95	TİN	28	8	30	596	3	781
92	TUR	76	49	27	522	3	327

KURAN SIRA NO	SURE ADI	NÜZÜL SIRA NO	AYET SAYISI	KUR'ANDA CÜZ NO	KUR'ANDA KURAN SAYFA NO	TEFSİR CİLT NO	TEFSİR SAYFA NO
			V				
56	VAKIA	46	96	27	533	3	389
			Y				
36	YASİN	41	83	22	439	3	7
10	YUNUS	51	109	11	207	1	595
12	YUSUF	53	111	12	234	2	47
			Z				
51	ZARİYAT	67	60	26	519	3	315
99	ZİLZAL (Zelzele)	93	8	30	598	3	805
43	ZUHRUF	63	89	25	488	3	193
39	ZÜMER	59	75	23	457	3	93

KİTAPTA KULLANILAN KISALTMALAR

1- Razi: Fahruddin Er-Razı (Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

2- Kutub: Prof.Seyyid Kutub.(Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

3- Elmalılı: Elmalılı M. Hamdi yazır.(Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

4- Ateş: Prof.Dr.Süleyman Ateş. (Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

5- Konyalı Mehmet Vehbi Efendi.(Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

6- Bilmen: Ömer Nasuhi Bilmen (Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

7- Emiroğlu : Hasan Tahsin Emiroğlu (Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

8- Y.N.Öztürk: Prof.Dr.Yaşar Nuri Öztürk.(Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

9- Esed: Muhammed Esed Kur'an Mesajı İşaret yayınları 1999 İst.

10- Bak; bk: Bakınız.

11- v.d.: Ve devamı.

12- v.b.: Ve benzerleri; ve bunlar gibi.

13- v.s.: Vesaire.

14- Nüz.Kon : Nüzul konusunda bakınız.

15- K.İ. : Kuran'daki İslam.

16- K.T.K. : Kuran'ın Temel Kavramları.

17- Kur.Mes.: Kur'an Mesajı M.Esed.

18- Krşl-Kşl.: Karşılaştır.

11-HUD SURESİ-52

سُورَةُ هُودٍ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla.

Hud suresi, resmi tertipte 11, iniş sırasına göre 52. sırada yer almaktadır. 123 ayet olup, Mekke'de nazil olmuştur. Her ne kadar 12, 17 ve 114. ayetlerin Medine'de indiğini ileri sürenler varsa da, bu ayetlerin konuya bağlılığı, önceki ve sonraki ayetlerle olan yakın ilgileri ve uyumları sebepleriyle bu rivayetin kesin olmadığını ileri sürenlerin çoğunlukta oldukları söylenmektedir.

50 - 60. ayetlerde Arabistan halkına gönderilmiş peygamberlerden biri olan Hud (a.s.)'ın hayatından bahsedildiği için sureye bu isim verilmiştir.

Sure, Yunus suresinden sonra inmiş olup onun devamı niteliğindedir. Bu surede de inkarcılara cevaplar veren, itikada ait esaslar, Kur'an'ın mucize oluşunu ispatlayan hükümler, ahiretle ilgili meseleler yer almaktadır.

Sevap ve ceza gerektiren konu ve eylemlere işaret edilmektedir. Ayrıca, kafirler ve müminlerin varacakları sonlara dikkat çekilmek üzere, Hz. Hud'dan başka Nuh, Salih, İbrahim, Lut, Şuayb ve Musa (a.s.) gibi peygamber ve milletlerinin kıssalarına yer verilmektedir.

Surenin nazil olduğu dönem, Mekke Müslümanlarının en sıkıntılı ve en çok cefa ve eza gördükleri devre rastlamaktadır. Resulullah (s.a.)'in muhterem zevceleri Hz. Hatice ve başından beri kendisini himayesi altına alıp koruyan, amcası Ebu Talip ölmüşlerdi. Bu iki kayıptan sonra Mekke müşrikleri azmaya başlamışlar, Ebu Talibin sağlığında gösteremedikleri cesaretlerini o sırada göstermeye başlamışlardı.

Müşriklerin, meydana gelişi aynı döneme rastlayan Miraç hadisesini de, dillerine dolayıp alaya almaları, yeni Müslüman olmuş bir takım kimselerin, dinden çıkmalarına sebep olmaya başlamıştı. İslam hareketi, deyim yerinde ise, bir duraklama dönemine girmişti. Müşriklerin saçtığı işkence dehşeti yüzünden, o sıralarda, nerede ise hiç kimse, İslam'a giremez olmuştu. İşte bu surenin nazil olduğu ortam, özet olarak sunulan biçimde idi.

"Yunus suresinde de birtakım kıssalar yer alıyordu, ama onlar özet şeklindeydi. Kısaca Nuh (a.s.)'a ve ondan sonra gelmiş peygamberlere işaret ediliyordu. Musa (a.s.)'ın kıssasına biraz fazlaca yer verilirken Yunus (a.s.)'ın kıssasına şöylece bir değinilip geçiliyordu. Ayrıca, kıssalar sure içerisinde, başlı başına bir konu olarak değil de, mevzuun ana hedefini teşkil eden itikadi hakikatleri doğrulayıcı mahiyette, birer örnek ve şahit olarak serd ediliyordu.

Hud suresinde ise, kıssalar surenin ana unsurunu teşkil ediyor. Hernekadar burada da kıssalar itikadı gerçekleri doğrulayıcı mahiyette birer örnek olarak serd edilmekte iseler de, burada kesin hedefi; insanlık tarihi boyunca ilahi inanç sisteminin ve hareketinin gözler önüne serilmesi teşkil etmektedir. Bu hedefi güden sure, birbirinden farklı üç ana bölümden oluşmaktadır: **Birinci bölümde,** surenin giriş kısmında yer alan ve belli bir yer işgal eden akide gerçeği açıklanmaktadır. **İkinci bölümde** ise, surenin akışı içerisinde büyük bir yer işgal eden, akide gerçeğinin, tarih içindeki seyri ve farklı yorumlanış tarzları belirtilmektedir. **Üçüncü bölümde** de, yine kısa ve belli bir hudut dahilinde bu akide hareketinin devamı zikredilmektedir. (Kutub, 8/88-89)."

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

الۤرٰ كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَك۪يمٍ خَب۪يرٍۙ ﴿١﴾

1. Elif. Lam. Ra. (Bu sana indirilen), hikmet sahibi (ve) her şeyden haberdar olan (Allah) tarafından ayetleri sağlamlaştırılmış, sonra da açıklanmış bir kitaptır.

اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهُۜ اِنَّن۪ي لَكُمْ مِنْهُ نَذ۪يرٌ وَبَش۪يرٌۙ ﴿٢﴾

2. (De ki: Bu Kitap)"Allah'tan başkasına ibadet etmemeniz için (indirildi). Şüphesiz ki ben, onun tarafından size (gönderilen) bir uyarıcı ve müjdeleyiciyim.

وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ
كُلَّ ذ۪ي فَضْلٍ فَضْلَهُ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَب۪يرٍ ﴿٣﴾

3. Ve Rabbinizden mağfiret dilemeniz, sonra da ona tövbe etmeniz için (indirildi. Eğer bu emrolunanları yaparsanız), Allah sizi, tayin edilmiş bir süreye kadar güzel bir şekilde yaşatır, fazlasını yapan herkese de iyiliğinin karşılığını verir. Eğer yüz çevirirseniz, ben sizin başınıza gelecek büyük bir günün azabından korkarım."

اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٤﴾

4. Dönüşünüz yalnız Allah'adır. O, her şeye kadirdir.

"Bu ayetler bir takım toplu itikadı gerçeklerden söz ediyor:

a- Vahiy ve Risalet müessesesini ispat etmek,

b- Yalnız Allah'a kulluk etmek,

c- Allah'ın hidayetine uyup ta hayat nizamına tabi olanlara dünya ve ahirette Allah tarafından verilen mükafatlar,

d- Yalanlayanlara öbür dünyada, Allah tarafından verilen cezalar ve her iki kitlenin de gerek isyankar ve gerek itaatkar olarak Allah'ın huzuruna varması,

e- Allah'ın mutlak kudreti ve sınırsız hakimiyeti" (Kutub, 8/106)

اَلَٓا اِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُ اَلَا ح۪ينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ
يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ اِنَّهُ عَل۪يمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٥﴾

5. Bilesiniz ki, onlar Peygamberden, (düşmanlıklarını) gizlemeleri için göğüslerini çevirirler (gönüllerinden geçeni gizlerler). İyi bilin ki, onlar elbiselerine büründükleri zaman dahi, Allah onların gizlediklerini de, açığa çıkardıklarını da bilir. Çünkü O, kalplerin özünü bilendir.

Allah'tan hiçbir şeyin gizlenemeyeceğini anlatan bu ayette, öteden beri daha çok Arap kavimlerinde olmak üzere, insan yaratılışında rastlanan bir davranış tarzına işaret edilmektedir: Utanılacak ya da hoş karşılanmayacak iş yapan veya davranışta bulunan kimseler, muhataplarına sırtlarını çevirir, onlara görünmemek için, örtünme gibi bir takım tereddüt uyandıran hareketlere tevessül ederler. İşte ayette de bu tür davranışlarla Allah'tan bir şey saklamanın mümkün olamayacağı, Allah'ın her şeyi görüp bildiği, ihtar edilmektedir. Ayrıca, bu tür davranışlarla suçluluk fobisine giren kimselere dikkat edilmek suretiyle, suçluların dahi, bulunabileceği hususuna da dikkat çekildiği düşünülebilir.

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا
كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦﴾

[221]6. Yeryüzünde yürüyen her canlının rızkı, yalnızca Allah'ın üzerinedir. Allah o canlının durduğu yeri ve sonunda bırakılacağı mekanı bilir. (Bunların) hepsi açık bir kitapta (levh-i mahfuzda) dır.

Yer yüzündeki her canlının rızkı Allah üzerinde olduğuna göre, kiminin refah, kiminin de sefalet içinde, diğer bazılarının ise açlıkla boğuşmasının sebebi nedir? sorusu akla gelebilir. Bunun cevabı açıktır. Allah'ın insanlara gönderdiği nimetlerin, insanlar tarafından, herkesin sofrasına adilane ulaştırılmamasıdır. İnsan eli ve iradesi, açlık ve sefaleti üreten, mekanizma olarak işlemektedir. Bu safhada Allah'ın müdahalesi yoktur. Çünkü Allah, insanlara, tek kelime ile ifade edersek **'akıl'** nimetini verdikten sonra, iyi ile kötüden birini seçip, ona işlerlik kazandırma konusunu, tamamen onların serbest iradelerine bırakmış ve doğacak sonuçlardan da sorumlu olacaklarını bildirmiştir.

Sonuç olarak, Allah'ın yüz kişi için gönderdiği bir nimeti, haksız ve zalim tutum ve uygulamaları ile, beş kişiye peşkeş çekip, doksan beşini zaruret içinde bırakanlar mutlaka bunun hesabını vereceklerdir.

Dabbe: Kımıldama, debelenme kelimesinden alınmış bir isimdir. Canlı olup yeryüzünde kımıldayabilen bütün canlılara verilen genel bir isimdir. Araplar geleneklerinde bu ismi, atları için de kullanmaktadırlar. Ne var ki yukarıda açıklanan anlam üzerinde oybirliği vardır.

Mustevda ve mustekarr: kelimeleri konusunda Enam 6/98. ayeti ile ilgili açıklamaya bakınız.

وَهُوَ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَٓاءِ
لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًاۜ وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ
لَيَقُولَنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُب۪ينٌ ﴿٧﴾

7. O hanginizin amelinin daha güzel olacağı hususunda sizi imtihan etmek için, Arşı su üzerinde iken, gökleri ve yeri altı günde yaratandır. Yemin ederim ki, (Resulüm!): "Ölümden sonra muhakkak diriltileceksiniz" desen, kafir olanlar derhal "Bu, açık bir büyüden başka bir şey değildir" derler.

"Arş: Kainattaki bütün cisimleri kuşatan ve mahiyetini bilmediğimiz bir şeydir. Müfessirlerin bu ayetle ilgili açıklamalarına göre, Allah Teala, önce arşı, sonra suyu, daha sonra da gökleri ve yeri yaratmıştır. Suyun üzerinde olması, suya bitişik anlamını ifade etmez. Gökler de arzın üzerindedir fakat arza bitişik değildir." (Konu ile ilgili daha geniş bilgi için bak. Razı,12/260 vd.; Ateş, 3/1268; Nüz. kon. Emiroğlu, 6/116 vd.)

وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُۜ اَلَا يَوْمَ
يَأْت۪يهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٨﴾

8. Andolsun, eğer biz onlardan azabı sayılı bir süreye kadar ertelesek, mutlaka "Onun gelmesini engelleyen nedir?" derler. Bilesiniz ki, kendilerine azap geldiği gün, bir daha onlardan uzaklaştırılacak değildir. Ve alay etmekte oldukları şey, onları çepeçevre kuşatacaktır.

Ayette sözü edilen azap konusunda değişik fikirler vardır. Bu azabın ahirete ait olduğunu söyleyenlere karşın, müşriklerin Bedirdeki vahim sonları olduğunu savunanlar çoğunluktadır.

Ayette geçen **'İla ümmetin ma'dudat'** deyimi mealde, **'bir süreye kadar ertelesek'** şeklinde tercüme edilmiştir. Razı bu konuda, şöyle demektedir: "Ümmet kelimesinin asıl manası insan ve cemaattır. 'insanlardan bir ümmet bana geldi' dediğin zaman, bu ümmet kelimesiyle, bir araya gelmiş bir topluluk kastetmiş olursun. Nitekim Cenabı Allah, 'O, suyun üst tarafında insanlardan bir ümmet buldu. Onlar, hayvanlarını suluyorlardı. (Kasas 28/23); 'Bir ümmetten sonra (Yusuf'u) hatırladı' yani 'Bir ümmet sona eriyip yok olduktan sonra' buyurmuştur

(Yusuf 12/45). İşte burada da Hak Teala nın bu buyruğunun manası 'insanlardan bir ümmet sona erinceye kadar' onlara azabı ertelersek 'bunu alıkoyan ne?' derler." (Razı, 12/512)

وَلَئِنْ أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيَئُوسٌ كَفُورٌ ﴿٩﴾

9. Eğer insana tarafımızdan bir rahmet (nimet) tattırır da sonra bunu ondan çekip alırsak, tamamen ümitsiz ve nankör olur.

وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ نَعْمَاءَ بَعْدَ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ
السَّيِّئَاتُ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ ﴿١٠﴾

10. Eğer kendisine dokunan bir zarardan sonra ona bir nimet tattırırsak, elbette "Kötülükler benden gitti" der. Çünkü o (bunu derken) şımarıktır, kibirlidir.

إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ
كَبِيرٌ ﴿١١﴾

11. Ancak (musibetlere) sabredip güzel iş yapanlar böyle değildir. İşte onlar için bir bağış ve bir büyük mükafat vardır.

Allah Teala 9. ayette, kafirlere verilecek azabın geç ya da erken olsun mutlaka geleceğini bildirdikten sonra, 9. ayette 'eğer insana tarafımızdan bir nimet tattırır da sonra bunu ondan çekip alırsak, tamamen ümitsiz ve nankör olur.' buyurmaktadır. 10. ayette de bunun tam tersi durumlardaki insan davranışlarına değiniliyor ve 11. ayette istisnalar belirtilip onlara büyük mükafatlar müjdeleniyor.

Normal hayatımızın çeşitli safhalarında, gerek şahıslarımız ve gerekse kendi dışımızdaki kimseler üzerindeki müşahedelerimizde de, görüyoruz ki, insanlar genelde, varlıklı ve muhtaç oldukları zamanlarda, her konuda uymaları gereken normal ölçüleri saptamada ve o ölçüler içerisinde yaşamlarını sürdürme hususunda zorlanmaktadırlar. Söz konusu durumlarda, bir takım aşırılıkların zaman zaman tutsağı olmaktadırlar. Sonuç olarak, ayeti kerimelerde belirtilen davranışları sergilemektedirler. Bu husus Kur'an'ı kerimin bir çok ayetinde çeşitli vesileler ile ifade edilmektedir.

Ayeti kerimelerde muhatap olarak seçilen insandan kastın, normal olarak bütün insanlar mı yoksa kafirler mi olduğu konusunda: müfessirlerden bazıları, hitabın bütün insanlığı içerdiği görüsünü savunmakta ve delil olarak da Asr suresinin 1-3. ve Mearic auresinin 19-23. ayetlerini göstermektedirler; buna karşı olanlar da **'kafirler topluluğundan başkası Allah'tan ümit kesmez'** demek suretiyle hitabın kafirlere yönelmiş olduğunu savunmakta ve delil olarak da Yusuf suresinin 87. ayetini ve bu ayeti destekler mahiyette hüküm taşıyan Kasas suresinin 76. ayetini göstermektedirler. Ayrıca 11. ayetle istisna edilenlerin haiz oldukları vasıfların da, müminlere has vasıflar olduğunu beyanla, bu hususun da kendi görüşlerini desteklediğini söylemektedirler. (Ayrıca bak. Öztürk, K.İsl., s.202; Nüz. kon. Emiroğlu, 6/119 vd.)

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَنْ يَقُولُوا لَوْلَا
أُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ ۚ إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ
كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿١٢﴾

12. Belki de sen (müşriklerin:) "Ona (gökten) bir hazine indirilseydi veya onunla beraber bir melek gelseydi!" demelerinden ötürü sana vahyolunan ayetlerin bir kısmını(duyurmayı) terk edeceksin ve bu yüzden ruhun daralacaktır. (İyi bil ki) sen ancak bir uyarıcısın. Allah ise her şeye vekildir.

"Müşrikler zaman zaman Hz. Peygamber'den göklerden hazineler indirmesi, kendisine bir melek gönderilmesi gibi, olağanüstü şeyler isterler ve onların bu inatçı ve inkarcı tavırları Reslullah'ı son derece üzerdi. Çünkü, onlara mucize gösterilince de bunun bir büyü olduğunu söyleyerek yine inkara devam ederlerdi. İşte yukarıdaki ayet ile, onların bu olumsuz tavırları karşısında Allah'ın ayetlerini tebliğden vazgeçmemesi hususunda Hz. Peygamber uyarılmakta, onun görevinin bundan ibaret olduğu ötesinin ise Allah'a ait olduğunu bildirmektedir." (Nüz. kon. bak. Emiroğlu, 6/122)

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ
اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾

[222]13. Yoksa, "Onu (Kur'an'ı) kendisi uydurdu" mu diyorlar? De ki: Eğer doğru iseniz Allah'tan başka çağırabildiklerinizi (yardıma) çağırın da siz de onun gibi uydurulmuş on sure getirin.

"Bu meydan okumanın Arapça'yı en iyi şekilde kullananlara yöneltilmesi dikkat çekicidir. Daha sonra inen ayetlerle bu miktar üç ayete kadar indirilmesine rağmen onlar buna da cesaret edememişler ve kılıçla karşılık vermek zorunda kalmışlardır. Bu sonuç, Kur'an'ın Allah kelamı olduğunun büyük delillerinden biridir." (Bak. Razı, 12/519; Kutub, 8/127 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, 6/125 vd.; Ayrıca bak. Nisa 4/82; al-i İmran 3/7; Hud 11/1, 35; Ra'd 1; Furkan 25/6; Şu'ara 26/192, 210-212; Yasin 36/5; Şura 42/3, 24; Hakka 69/40-47)

فَاِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا اَنَّمَا اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ وَاَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَهَلْ
اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٤﴾

14. Eğer (onlar) size cevap veremiyorlarsa, bilin ki, o ancak Allah'ın ilmiyle indirilmiştir ve O'ndan başka tanrı yoktur. Artık siz Müslüman oluyor musunuz? (Ayrıca bak. Bakara 2/23, 24; Kasas 28/50)

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ
فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾

15. Kim, (yalnız) dünya hayatını ve ziynetini istemekte ise, işlerinin karşılığını orada onlara tam olarak veririz ve orada onlar hiçbir zarara uğratılmazlar. (Ayrıca bak. İsra 17/18; Şura 42/20)

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا
وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

16. İşte onlar, ahirette kendileri için ateşten başka hiçbir şeyleri olmayan kimselerdir; (dünyada) yaptıkları da boşa gitmiştir; yapmakta oldukları şeyler (zaten) batıldır.

أَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ
مُوسٰى إِمَامًا وَرَحْمَةً أُولٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ
فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلٰكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾

17. Rabbin tarafından (gelmiş) açık bir delile dayanan ve kendisini Rabbinden bir şahidin izlediği, ayrıca kendisinden önce, bir önder ve bir rahmet olarak Musa'nın Kitabı (elinde) bulunan kimse (inkarcılar gibi) midir? Çünkü bunlar ona (Kur'an'a) inanırlar. Topluluklardan hangisi onu inkar ederse işte cehennem ateşi onun varacağı yerdir, bundan şüphen olmasın; zira bu, senin Rabbin tarafından bildirilmiş gerçektir; fakat insanların çoğu inanmazlar.

"Bu ayeti kerimede bir mukayese yapılmaktadır, şöyle ki: Kur'an'ı Kerim gibi parlak bir delile, bu delili teyit eden şahide yani mucizeye ve inançlarının sağlamlığını gösteren semavi kitaplardan biri olan Tevrat'ın şahitliğine sahip olan Peygamber ile, bunları inkar eden ve sadece dünya hayatından başka bir şey istemeyen bir kafirin, eşit olamayacağı bildirilmektedir. Çünkü bunlardan biri Allah'ın seçkin kulu ve Allah'a inanmış, dünyasıyla dünya ve ahiret saadetini kazanmış kimsedir; diğeri ise inkar etmiş, dolayısıyla ebedi azaba müstahak olmuştur."

'Bu ayetin daha önceki ayetle münasebeti açıktır. Buna göre ayetin takdiri, 'Rabbin'den bir beyyine, delil üzere olan, dünya hayatını ve ziynetini isteyip de kendileri için ahirette sadece ateş bulunan kimseler gibi olur mu? (Olmaz)'. şeklindedir. Ancak, ne var ki cevap çok açık ve belli olduğu için, hazfedilmiştir'. (Açıkça söylenmemiştir.) (Razı, 12/528; Nüz. kon. Emiroğlu, 6/133 vd.; Ayrıca bu ayete benzer diğer ayetlere bak. Fatır 35/8; Zumer 39/9)

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا أُولٰئِكَ يُعْرَضُونَ عَلٰى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ
الْأَشْهَادُ هٰؤُلَاءِ الَّذِينَ كَذَبُوا عَلٰى رَبِّهِمْ أَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٨﴾

18. Kim Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim olabilir? Onlar (kıyamet gününde) Rablerine arz edilecekler, şahitler de: İşte bunlar Rablerine karşı yalan söyleyenlerdir, diyecekler. Bilin ki, Allah'ın laneti zalimlerin üzerinedir! (Ayrıca bak. Bakara 2/143; Nisa 4/41; 18-24 ayetler için nüz. kon. Emiroğlu, 6/138 vd.)

الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿١٩﴾

19. Onlar, (insanları) Allah'ın yolundan alıkoyan ve onu eğri göstermek isteyenlerdir. Ahireti inkar edenler de onlardır.

أُولٰٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْاَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَاءَ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾

[223]20. Onlar yeryüzünde (Allah'ı) aciz bırakacak değillerdir; onların Allah'tan başka (yardım isteyecekleri) dostları da yoktur. Onların azabı kat kat olacaktır. Çünkü onlar (gerçekleri) ne görebiliyorlar ne de kulak veriyorlardı.

أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾

21. İşte onlar kendilerini ziyana uğrattılar. Uydurmakta oldukları şeyler de kendilerinden kaybolup gitti.

لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ ﴿٢٢﴾

22. Şüphesiz onlar, ahirette en çok ziyana uğrayanlardır.

Razı, bu surenin 17. ayetinden bu ayete kadar olan bölümünde işaret edilen kimselerle ilgili olarak, kendi deyimi ile: **'Bil ki Allah Teala, o inkarcı münkirleri, zemmetmek (yermek) sadedinde pek çok sıfatlar vasfetmiştir'** demek suretiyle, sözü edilen on dört çeşit sıfatı sıralamış ve kısa izahlarını yapmıştır. (Bak. Razı, 12/535) Bu ayrıntıları merak edenler, adı geçen esere baş vurabilirler. Biz burada

sadece sayılan sıfatlar ile ilgilendirilen diğer ayetleri bildirmekle yetineceğiz. (Bak. Hud 11/9; Kalem 68/42)

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَخْبَتُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ
الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾

23. İnanıp da güzel işler yapan ve Rablerine gönülden boyun eğenlere gelince, işte onlar cennet ehlidir. Onlar orada ebedi kalırlar.

مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْأَعْمَىٰ وَالْأَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا أَفَلَا
تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

24. Bu iki zümrenin (müminler ile kafirlerin) durumu, kör ve sağır ile gören ve işiten kimseler gibidir. Bunların hali hiç eşit olur mu? Hala ibret almıyor musunuz?

"Surenin buraya kadar olan bölümünde itikatla ilgili esaslar, Kur'an'ın mucize oluşu, inanmayanların ahiretteki durumları, cezaları; buna mukabil inananların mükafatları anlatıldı ve onların cennet ehli oldukları bildirildi. Nihayet bu iki topluluk açık bir benzetme ile insanların düşüncelerine sunuldu ve onlar düşünmeye davet edildi." (Bak. Razı, 12/496 vd.; Elmalılı, 4/391 vd.; Kutub, 8/77 vd.; Ateş, 3/1265 vd.)

Bundan sonraki bölümlerde ise, öğüt, uyarı ve caydırıcı örnek olarak, bazı peygamberlerin hayatları, tek tanrılı din inancını yaymak için verdikleri uğraşları, toplumlarının bunlara karşı tutumları ve meydana gelen olayların sonuçları anlatılmaktadır.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٢٥﴾

25. Andolsun, biz Nuh'u kavmine elçi gönderdik. Onlara: "Ben (dedi), sizin için apaçık bir uyarıcıyım.

أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٢٦﴾

26. Allah'tan başkasına tapmayın! Ben, size (gelecek) elem verici bir günün azabından korkuyorum."

فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا نَرٰيكَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا نَرٰيكَ
اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذِينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّاْيِ وَمَا نَرٰى لَكُمْ عَلَيْنَا
مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾

27. Kavminden ileri gelen kafirler dediler ki: "Biz seni sadece bizim gibi bir insan olarak görüyoruz. Bizden, basit görüşle hareket eden alt tabakamızdan başkasının sana uyduğunu görmüyoruz. Ve sizin bize karşı bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Bilakis sizin yalancılar olduğunuzu düşünüyoruz."

"**Mele**, sözcüğü, ileri gelenler, eşraf, elit tabaka anlamına gelmektedir. Kur'an'ı kerim dikkatlice incelendiğinde bütün peygamberlerin karşılarına Firavun'vari bir tağut'un ve ona akıl hocalığı yapan toplumun var olduğu görülür. Zamanlarının her türlü maddi imkanlarını ellerinde bulunduran bu elit tabaka, çıkarlarını kaybetmemek için inananları fakirlik ve zelillikle suçlama yoluna gitmişlerdir. Son Peygamber zamanında da aynı olay cereyan etmiş, O'na basit ve fakir kimselerin inandıklarını bahane ederek karşı çıkmışlardır."

Benzer davranışlara günümüzde de rastlanmaktadır. Dinleri ya da İslam dinini kötülemeyi, adeta kendilerine görev edinen bazı cahil, inançsız kişi ve çevreler, devamlı olarak, dini geri kalmışlığın başlıca nedeni olarak gösterirler.

Dünya nüfusunun yarıdan fazlasını oluşturan ve dünyanın en geri kalmış ülkeleri arasında yer alan milletlerden bir çoğunun, dinsiz (Ateist), putperest ya da değişik dinlere mensup olduklarını, ısrarla göz ardı ederler. Halbuki biraz gayret gösterip semavi dinleri, gerçek yönleri ile öğrenmeye gayret gösterseler, ne kadar yanıldıklarını anlamakta hiç de zorluk çekmeyeceklerdi:

***İlahi tebliği 'oku' ile başlayan;**
***İlim yapmak kadın olsun erkek olsun herkese farzdır.**
***Beşikten mezara kadar ilim tahsil ediniz**
***Cahillikle Müslümanlık aynı kişide birleşemez**
***İlim Müslüman'ın kaybolmuş malıdır, onu nerede bulursa alır.**
***Hiç bilenle bilmeyen bir olur mu?**
***Alimin uykusu, cahilin sabaha kadar ibadetinden daha hayırlıdır.**

***Anlayarak yapılan az ibadet, anlamadan yapılan çok ibadetten iyidir.**

<u>İlim kastedilerek söylenenler:</u>

***Aydınlıkla karanlık bir olur mu?**

***Görenle görmeyen, işitenle işitmeyen hiç bir olur mu?**

***Bana bir kelime öğretenin kıyamete kadar kölesi olurum.**

***Allah adına şefaat edecek üç zümre vardır, bunlar nebiler, alimler ve şehitlerdir.**

***Dünü bugünle eşit olan zarardadır.** gibi ve daha nice bunlara benzer imanın, ilmin prensip ve ilkelerini, uyarıcı, aydınlatıcı ve yol gösterici metotlarını insanlığın emrine sunan İslam dini, geri kalmaya sebep olabilir mi? Bunu iddia edenlerin akıllarından şüphe etmek lazımdır. Esasen **'aklı olmayanın dini de yoktur'** prensibi İslam'ın **'olmasa olmaz'** ilkelerinden biridir.

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَآتَانِي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِهِ
فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ أَنُلْزِمُكُمُوهَا وَأَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾

28. (Nuh) dedi ki: Ey kavmim! Eğer ben Rabbim tarafından (bildirilen) açık bir delil üzerinde isem ve O bana kendi katından bir rahmet vermiş de bu size gizli tutulmuşsa, buna ne dersiniz? Siz onu istemediğiniz halde biz sizi ona zorlayacak mıyız?

وَيَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًا إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ
آمَنُوا إِنَّهُمْ مُلَاقُو رَبِّهِمْ وَلَٰكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾

[224]29. Ey kavmim! Allah'ın emirlerini bildirmeye karşılık sizden herhangi bir mal istemiyorum. Benim mükafatım ancak Allah'a aittir. Ben iman edenleri kovacak değilim; çünkü onlar Rablerine kavuşacaklar. Fakat ben sizi, bilgisizce davranan bir topluluk olarak görüyorum.

"Hz. Nuh'un kavmi, inanmış fakir kimselere tenezzül etmiyor ve onlarla beraber olmak istemiyorlardı. Bunun için Nuh (a.s.)'ın onları yanından kovmasını teklif ettiler. O büyük Peygamber elbette ki cahillerin sözlerine bakarak Allah'a iman etmiş, Allah katında değeri olan kimseleri yanından kovacak değildi."

İşte aşağıdaki ayetlerde bu hususa temas edilmektedir:

وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُهُمْ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾

30. Ey kavmim! Ben onları kovarsam, beni Allah'tan (onun azabından) kim korur? Düşünmüyor musunuz?

وَلَا اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللّٰهِ وَلَا اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَا اَقُولُ اِنِّي مَلَكٌ
وَلَا اَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِي اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًا اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا
فِي اَنْفُسِهِمْ اِنِّي اِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣١﴾

31. Ben size: "Allah'ın hazineleri benim yanımdadır" demiyorum, gaybı da bilmem. "Ben bir meleğim" de demiyorum, sizin gözlerinizin hor gördüğü kimseler için, "Allah onlara asla bir hayır vermeyecektir" diyemem. Onların kalplerinde olanı, Allah daha iyi bilir. Onları kovduğum takdirde ben gerçekten zalimlerden olurum."

قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا اِنْ كُنْتَ
مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٣٢﴾

32. Dediler ki: Ey Nuh! Bizimle mücadele ettin ve bize karşı mücadelede çok ileri gittin. Eğer doğrulardan isen, kendisiyle bizi tehdit ettiğini bize getir!

قَالَ اِنَّمَا يَأْتِيكُمْ بِهِ اللّٰهُ اِنْ شَاءَ وَمَا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٣٣﴾

33. (Nuh) dedi ki: "Onu size ancak dilerse Allah getirir. Ve siz (Allah'ı) aciz bırakacak değilsiniz.

وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْحِي اِنْ اَرَدْتُ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ يُرِيدُ اَنْ
يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٣٤﴾

34. Eğer Allah sizi azdırmak istiyorsa, ben size öğüt vermek istesem de, öğüdüm size fayda vermez. (Çünkü) O sizin Rabbinizdir. Ve (nihayet) O'na döndürüleceksiniz."

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ اِجْرَامى وَاَنَا۬ بَرٓيءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾

35. (Resulüm!) Yoksa, "Bunu uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Eğer onu uydurduysam günahım bana aittir. Fakat ben sizin işlediğiniz günahtan uzağım."

وَاُوحِيَ اِلٰى نُوحٍ اَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ
بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

36. Nuh'a vahyolundu ki: Kavminden iman etmiş olanlardan başkası artık (sana) asla inanmayacak. Öyle ise onların işlemekte olduklarından dolayı üzülme.

وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْنى فِى الَّذينَ ظَلَمُوا اِنَّهُمْ
مُغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾

37. Gözlerimizin önünde ve vahyimiz (emrimiz) uyarınca gemiyi yap ve zulmedenler hakkında bana (bir şey) söyleme! Onlar mutlaka boğulacaklardır!

وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِه۪ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ اِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا
فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾

[225]38.Nuh gemiyi yapıyor, kavminden ileri gelenler ise, yanına her uğradıkça onunla alay ediyorlardı. Dedi ki: "Eğer bizimle alay ediyorsanız, iyi bilin ki siz nasıl alay ediyorsanız biz de sizinle alay edeceğiz!

فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتيهِ عَذَابٌ يُخْزيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقيمٌ ﴿٣٩﴾

39. Kendisini rezil edecek azabın kime geleceğini ve sürekli bir azabın kimin başına ineceğini yakında bileceksiniz."

حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُۙ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ
وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ اٰمَنَ وَمَٓا اٰمَنَ مَعَهُٓ اِلَّا قَلِيلٌ ﴿٤٠﴾

40. Nihayet emrimiz gelip de sular coşup yükselmeye başlayınca Nuh'a dedik ki: "(Canlı çeşitlerinin) her birinden iki eş ile -(boğulacağına dair) aleyhinde söz geçmiş olanlar dışında- aileni ve iman edenleri gemiye yükle!" Zaten onunla beraber pek azı iman etmişti.

"Mealin 'sular coşup yükselmeye başlayınca' kısmını, 'tandır (tennür) kaynayınca' şeklinde çevirenler de olmuştur. Müfessirler tandırın kaynamasını çeşitli şekillerde tefsir etmişlerdir. Elmalılı, Hz. Nuh'un gemisinin alelade yelkenli bir gemi olmayıp buharlı bir vapur olduğuna işaret etmektedir ki, buna göre, 'tandır kaynadı' demek, vapurun ocağı yandı ve harekete hazır duruma getirildi, demek olur." (Ayrıca bak. Esed, s.431/62 no.açk.)

وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللّٰهِ مَجْر۪يهَا وَمُرْسٰيهَا اِنَّ رَبّ۪ي لَغَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٤١﴾

41. (Nuh) dedi ki: "Gemiye binin! Onun yüzüp gitmesi de, durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir."

وَهِيَ تَجْر۪ي بِهِمْ ف۪ي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادٰى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ ف۪ي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ
ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٤٢﴾

42. Gemi, dağlar gibi dalgalar arasında onları götürüyordu. Nuh, gemiden uzakta bulunan oğluna: Yavrucuğum! (Sen de) bizimle beraber bin, kafirlerle beraber olma! diye seslendi.

"Hz. Nuh'un oğlu babasına iman etmemişti. Nitekim babası inananları gemiye bindirirken o ayrılarak bir kenara çekilmişti. Diğer oğulları Ham, Sam ve Yafes babalarına inanmış ve onunla beraber gemiye binmişlerdi. Türk Milleti'nin Yafes'in Türk adındaki oğlundan türediği rivayet edilir."

قَالَ سَاٰوٖٓي اِلٰى جَبَلٍ يَعْصِمُنٖي مِنَ الْمَٓاءِۜ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ
اِلَّا مَنْ رَحِمَۚ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقٖينَ ﴿٤٣﴾

43. Oğlu: Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım, dedi. (Nuh): 'Bugün Allah'ın emrinden, merhamet sahibi Allah'tan başka koruyacak kimse yoktur" dedi. Aralarına dalga girdi, böylece o da boğulanlardan oldu.

"Bu ayete şöyle mana da verilmiştir: 'Bugün Allah'ın esirgediklerinden başkasını, O'nun vereceği emirden koruyacak kimse yoktur.'"

وَقٖيلَ يَٓا اَرْضُ ابْلَعٖي مَٓاءَكِ وَيَا سَمَٓاءُ اَقْلِعٖي وَغٖيضَ الْمَٓاءُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ
وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقٖيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمٖينَ ﴿٤٤﴾

44. (Nihayet) "Ey yer suyunu yut! Ve ey gök (suyunu) tut!" denildi. Su çekildi; iş bitirildi; (gemi de) Cudi (dağının) üzerine yerleşti. Ve: "O zalimler topluluğunun canı cehenneme!" denildi.

وَنَادٰى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنٖي مِنْ اَهْلٖي وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ
اَحْكَمُ الْحَاكِمٖينَ ﴿٤٥﴾

45. Nuh Rabbine dua edip dedi ki: "Ey Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin vadin ise elbette haktır. Sen hakimler hakimisin."

"Hz. Nuh bunu derken Allah'ın, ailesini boğulmaktan kurtaracağına dair vaadine işaret ediyordu." (Ayrıca bak. Esed, s.432/67 no.açk.)

قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَۚ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍۗ فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ
عِلْمٌۜ اِنّٖٓي اَعِظُكَ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلٖينَ ﴿٤٦﴾

[226]46. Allah buyurdu ki: Ey Nuh! O asla senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı kötü bir iştir. O halde hakkında bilgin olmayan bir şeyi benden isteme! Ben sana cahillerden olmamanı tavsiye ederim.

"Bu ayetten anlaşılıyor ki insanlar arasındaki yakınlığın asil sebebi din birliğidir. Allah'ın dinine inanmış ve Peygamberini tasdik etmiş kimseler birbirinin manevi akrabası, yakını ve dostlarıdır. Bunların aralarında manevi bir dostluk vardır. Müminlerle kafirler ırk bakımından birbirlerinin akrabası olsalar bile, bu akrabalığın Allah katında hiçbir değeri yoktur. Nitekim Hz. Nuh'un oğlu babasına inanmadığı için, AllahTeala onu peygamberin ailesinden saymamıştır. Halbuki Hz. Peygamber, aralarında hiçbir nesep bağı bulunmayan Selman'ı kendi ailesinden saymıştır. Buna karşılık, özellikle Bedir savaşında bir çok sahabi, en yakınları olan babalarına ya da oğullarına karşı savaşmışlardır."

قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي
وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٤٧﴾

47. Nuh dedi ki: Ey Rabbim! Ben senden hakkında bilgim olmayan şeyi istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve esirgemezsen, ben ziyana uğrayanlardan olurum!

قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ
وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٨﴾

48. Denildi ki:Ey Nuh! Sana ve seninle beraber olan ümmetlere bizden selam ve bereketlerle (gemiden) in! Kendilerini (dünyada) faydalandıracağımız, sonra da bizden kendilerine elem verici bir azabın dokunacağı ümmetler de olacaktır.

تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ
مِنْ قَبْلِ هَذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٩﴾

49. (Resulüm!) İşte bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin. O halde sabret. Çünkü iyi sonuç (sabredip) sakınanlarındır.

Sure içeriğini sunduğumuz baş tarafta da değindiğimiz gibi, Kur'an'ı Kerimde kıssa anlatmanın gayesi elbette ki hikayeleri naklet-

mek değildir. İçerisinde bulunulan bazı durum ve yaşanılan bazı olayların geçmişteki benzerlerini ibret olarak hatırlatıp onlarda öğüt ve ders alma gayesine matuftur.

Bu surenin, Nuh kıssasıyla ilgili 27-30. ayetlerinde anlatılan olay ile, En'am suresinin 52-53. ve Kehf suresinin 26. ayetlerinde sözü edilen olaylar bu duruma en güzel örnek olmaktadırlar. (Bak. Hud 11/27-30; En'am 6/52-53; Kehf 18/26)

'Nuh kıssası, A'raf, Yunus, Şuara ve Nuh surelerinde de anlatılır. Fakat yerine göre başka başka çeşnilerle. Burada daha geniş anlatılmıştır. Nuh un gemi yapması, Tufan'ın oluşumu, Nuh'un her hayvandan birer çift alması, geminin dağlar gibi büyük dalgalar arasından geçmesi, Cudi Dağına oturması, Nuh ile kafir oğlu ve Nuh ile Allah arasında geçen konuşma sahneleri bu surede yenidir.

Nuh kıssası, Tevrat'ın Tekvin bölümünde de vardır. Olay bugünkü Tevrat'ta, Kur'an'ın anlattığı şekilde geniş anlatılmaz Nuh ile oğlu arasında geçen konuşmadan söz edilmez... 'tesbitinde bulunan Süleyman Ateş, Tevrat'ta yer alan bazı detaylara değindikten ve, Kur'an'ın gereksiz olan teferruata girmediğinden bahisle, Hz. Muhammet (s.a.) dönemindeki Tevrat'ta da, Kur'an da yer alan bölümlerin mevcut olduğunu kaydetmektedir. Daha sonra kıssa ile ilgili bir takım başka bilgileri takiben: 'Şimdi Kur'an'ı Kerim, Tevrat'ta bulunan bu kıssaları, temelde ona uygun biçimde anlattığına göre, bunlara gayb haberi demesini nasıl yorumlayacağız?' sorusunu sormakta ve yine kendileri, arada bir takım bilgiler verdikten sonra:

'...Bütün bunlar, o zamanki Arap toplumu içinde, Nuh ve Tufan olayı hakkında kırık dökük bilgilerin bulunduğunu gösterir. Fakat bunlar herkesin bildiği şeyler değildi. Bunları bilenler azdı. Bu umumi ortam içinde yetişmiş olan Hz. Muhammed de kitabı mukaddesi okuyarak bu hikayeleri öğrenmiş değildi.

İşte burada olay doğruluğu şüpheli teferruat ve katmanlardan ayıklanmış, tam öğüt haline getirilerek anlatılmıştır. Bu haliyle yenidir' şeklinde cevaplandırmıştır. (Ateş, 3/1283 vd.). 25. ayetten bu ayete kadar bölümle ilgili daha ayrıntılı bilgiler için bak. (Razı, 12/541-547 ve 13/5-44; Kutub, 8/148-196; Elmalılı, 4/411-418; Ateş, 3/1279-1286; Öztürk, K.İsl., s.203-204; Esed, s.434/72-74 no.açkl.)

Bundan sonraki ayetlerde incelemekte olduğumuz bu sureye adını veren Hud (a.s.)'ın, 'Hakk'ı tebliğ etmek üzere yaptığı mücadeleleri anlatılmaktadır:

وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ
إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

50. ad kavmine de kardeşleri Hud'u (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. Siz yalan uyduranlardan başkası değilsiniz.

يَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي ۚ
أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾

51. Ey kavmim! Ben, ona (peygamberliğe) karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim, beni yaratandan başkasına ait değildir. Hala aklınızı kullanmıyor musunuz?

وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ
مِدْرَارًا وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَىٰ قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾

52. Ey kavmim! Rabbinizden bağış dileyin; sonra da O'na tevbe edin ki, üzerinize göğü (yağmuru) bol bol göndersin ve kuvvetinize kuvvet katsın. Günah işleyerek (Allah'tan) yüz çevirmeyin.

قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ
وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٥٣﴾

53. Dediler ki: Ey Hud! Sen bize açık bir mucize getirmedin, biz de senin sözünle tanrılarımızı bırakacak değiliz ve biz sana iman edecek de değiliz.

إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ ۗ قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي
بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾

[227] 54. Biz "Tanrılarımızdan biri seni fena çarpmış!" demekten başka

bir söz söylemeyiz! (Hud) dedi ki: "Ben Allah'ı şahit tutuyorum; siz de şahit olun ki ben sizin ortak koştuklarınızdan uzağım."

مِنْ دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ ﴿٥٥﴾

55. "O'ndan başka (taptıklarınızın hepsinden uzağım). Haydi hepiniz bana tuzak kurun; sonra da bana mühlet vermeyin!"

إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي
عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٦﴾

56. "Ben, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a dayandım. Çünkü yürüyen hiçbir varlık yoktur ki, O, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz Rabbim dosdoğru yoldadır."

"Allah'ın her varlığın perçeminden tutmasından maksat, her varlığın yönetiminin, hüküm ve tasarrufunun O'nun elinde olması, O'nun kudret ve iradesinin bütün varlıklar üzerinde mutlak ve kesin bir surette etkileyici olmasıdır. Allah'ın doğru yolda olması ise, O'nun hüküm ve tasarruflarının tamamen doğru, iyi ve adalete uygun olması, Allah'ın haksızlık ve zulümden, yanlışlık ve hatadan münezzeh olması demektir." (Ayrıca bak. Alak 96/15-16)

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْمًا غَيْرَكُمْ
وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْئًا إِنَّ رَبِّي عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٥٧﴾

57. "Eğer yüz çevirirseniz şüphesiz ki benimle size gönderileni size bildirdim. Rabbim (dilerse) sizden başka bir kavmi yerinize getirir de O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Çünkü benim Rabbim her şeyi gözetendir."

Hud (a.s.), içlerinde yetiştiği kavmini, Allah'a kulluğa davet edip ret cevabını alması üzerine, gelişen olaylar ve onlarla ilgili hükümler yukarılardaki ayetlerde anlatıldıktan sonra bu ayette de, Allah tarafından, kendi vasıtası ile kavmine gönderilen her şeyi tebliğ ettiğini, bunlara uyulmadığı takdirde, Allah'ın onları mahvedeceğini ve yerlerine başka bir kavim getireceğini, bunu yapmanın Allah için kolay olduğunu

ve kendilerinin de Allah'a hiçbir zarar veremeyeceklerini, kesin bir ifade ile bildirmektedir.

وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ
مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٨﴾

58. Emrimiz gelince, Hud'u ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık, onları ağır bir azaptan kurtuluşa erdirdik.

وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾

59. İşte ad (kavmi). Rablerinin ayetlerini inkar ettiler; O'nun peygamberlerine asi oldular ve inatçı her zorbanın emrine uydular.

وَأُتْبِعُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ أَلَا إِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ ۗ أَلَا
بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾

60. Onlar hem bu dünyada hem de kıyamet gününde lanete tabi tutuldular. Biliniz ki, Ad (kavmi) Rablerini inkar ettiler. (Şunu da) bilin ki Hud'un kavmi ad, Allah'ın rahmetinden uzak kılındı.

"Nitekim, Hakka Suresinin 6 ve 7. ayetlerinde bildirildiği üzere, Ad Kavmi yedi gece sekiz gün devam eden şiddetli bir kasırga sonucu helak olmuş, insanlar ağaç gövdeleri gibi yere serilip kalmışlardır." (Hud ve kavmi Ad hak. daha ayrıntılı bilgi için bak, Razı, 13/45-55; Kutub, 8/201-223; A'raf 7/66)

Bundan sonra gelen ayetlerde de Salih Peygamberin, Semud kavmine karşı vermiş olduğu mücadele anlatılmaktadır:

وَإِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ هُوَ أَنْشَأَكُمْ
مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ ۚ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُجِيبٌ ﴿٦١﴾

61. Semud kavmine de kardeşleri Salih'i (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka tanrınız yoktur. O sizi yerden (topraktan) yarattı. Ve sizi orada yaşattı. O halde O'ndan mağ-

firet isteyin;sonra da O'na tevbe edin. Çünkü Rabbim çok yakındır, (dualarını) kabul edendir.

قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَا أَتَنْهٰينَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ
آبَاؤُنَا وَإِنَّنَا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿٦٢﴾

62. Dediler ki: Ey Salih! Sen bundan önce içimizde ümit beslenen birisiydin. (Şimdi) babalarımızın taptıklarına tapmaktan bizi engelliyor musun? Doğrusu biz, bizi kendisine (kulluğa)çağırdığın şeyden ciddi bir şüphe içindeyiz.

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَآتَانِي مِنْهُ رَحْمَةً
فَمَنْ يَنْصُرُنِي مِنَ اللّٰهِ إِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ ﴿٦٣﴾

[228]63. (Salih) dedi ki: Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden (verilen) apaçık bir delil üzerinde isem ve O bana kendinden bir rahmet (peygamberlik) vermişse, buna ne dersiniz? Bu durum karşısında O'na asi olursam beni Allah'tan (O'nun azabından) kim korur? O zaman siz de bana ziyan vermekten fazla bir şey yapamazsınız. (Ayrıca bak. Esed, s.437/93-94 açkl.; Nisa 4/84)

وَيَا قَوْمِ هٰذِهِ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ آيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ
اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴿٦٤﴾

64. Ey kavmim! İşte size mucize olarak Allah'ın devesi. Onu bırakın, Allah'ın arzında yesin (içsin). Ona kötülük dokundurmayın; sonra sizi yakın bir azap yakalar.

"Rivayet edildiğine göre Salih (a.s.)'ın kavmi, ondan, mucize olarak, kayadan deve çıkarmasını istemişler. Hz. Salih de onlardan iman edeceklerine dair söz aldıktan sonra namaz kılmış, Allah'a dua etmiş ve mucize olarak büyük bir kayadan bir deve çıkmıştır. Sonra bu deve kendisi gibi büyükçe bir yavru doğurmuştur. Fakat kavminin çok azı iman etmiş, diğerleri yine kafirliklerine devam etmişlerdir." (Ayrıca bak. Esed, s.437/93-94 no.açkl.; Nisa 4/48)

فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ ذَٰلِكَ وَعْدٌ
غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾

65. Fakat Semud kavmi o deveyi, ayaklarını keserek öldürdüler. Salih dedi ki: "Yurdunuzda üç gün daha yaşayın (sonra helak olacaksınız)!" Bu söz, yalanlanamayan bir tehdit idi.

فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ
يَوْمِئِذٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿٦٦﴾

66. Emrimiz gelince, Salih'i ve onunla beraber iman edenleri, bizden bir rahmet olarak (azaptan) ve o günün zilletinden kurtardık. Şüphesiz Rabbin kuvvetlidir, (her şeye) galip gelendir.

وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٦٧﴾

67. Zulmedenleri de o korkunç ses yakaladı ve yurtlarında diz üstü çökmüş olarak kaldılar. (Ayrıca bak. Esed, s.438/98 no.açk; A'raf 7/78)

كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا أَلَا إِنَّ ثَمُودَا كَفَرُوا رَبَّهُمْ أَلَا بُعْدًا لِثَمُودَ ﴿٦٨﴾

68. Sanki orada hiç oturmamışlardı. Biliniz ki, Semud kavmi gerçekten Rablerini inkar ettiler. Yine bilesiniz ki, Semud kavmi (Allah'ın rahmetinden) uzak kılındı. Salih ve kavmi Semud hakkında daha ayrıntılı bilgiler için bak. (Razı, 13/56-65; Kutub, 8/ 224-231)

Bundan sonraki ayetlerde de İbrahim (a.s.) ile kendisine müjdeci olarak gelen melekler arasında cereyan eden konuşmalara yer verilmektedir:

وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ فَمَا
لَبِثَ أَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ﴿٦٩﴾

69. Andolsun ki elçilerimiz (melekler) İbrahim'e müjde getirdiler ve: "Selam (sana)" dediler. O da: "(Size de) selam" dedi ve hemen kızartılmış bir buzağı getirdi.

فَلَمَّا رَآٰ اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ اِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خ۪يفَةًۜ
قَالُوا لَا تَخَفْ اِنَّٓا اُرْسِلْنَٓا اِلٰى قَوْمِ لُوطٍۜ ﴿٧٠﴾

70. Ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce, onları yadırgadı ve onlardan dolayı içine bir korku düştü. Dediler ki: Korkma! (biz melekleriz). Lut kavmine gönderildik.

وَامْرَاَتُهُ قَٓائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِاِسْحٰقَۙ وَمِنْ وَرَٓاءِ اِسْحٰقَ
يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾

71. O esnada hanımı ayakta idi ve (bu sözleri duyunca) güldü. Ona da İshak'ı, İshak'ın ardından da Ya'kub'u müjdeledik.

قَالَتْ يَا وَيْلَتٰٓى ءَاَلِدُ وَاَنَا۬ عَجُوزٌ وَهٰذَا بَعْل۪ي شَيْخاًۜ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عَج۪يبٌ ﴿٧٢﴾

[229]72. (İbrahim'in karısı:) Olacak şey değil! Ben bir kocakarı, bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım? Bu gerçekten şaşılacak bir şey! dedi.

"Müfessirlerin izahına göre o sırada İbrahim (a.s.) 120, hanımı ise 90 yaşlarında idiler."

قَالُٓوا اَتَعْجَب۪ينَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ رَحْمَتُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الْبَيْتِۜ اِنَّهُ حَم۪يدٌ مَج۪يدٌ ﴿٧٣﴾

73. (Melekler) dediler ki: Allah'ın emrine şaşıyor musun? Ey ev halkı! Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinizdedir. Şüphesiz ki O, övülmeye layıktır, iyiliği boldur.

فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ اِبْرٰه۪يمَ الرَّوْعُ وَجَٓاءَتْهُ الْبُشْرٰى يُجَادِلُنَا ف۪ي قَوْمِ لُوطٍۜ ﴿٧٤﴾

74. İbrahim'den korku gidip kendisine müjde gelince, Lut kavmi hakkında (adeta) bizimle mücadeleye başladı.

"Çünkü Hz. İbrahim, inkarcılara gelecek umumi felaket ve azaba Lut (a.s.) ve ona inanların da uğrayacaklarından korkuyor, bu sebeple azabın kaldırılması için ısrarla Allah'a yalvarıyordu." (Ayrıca bak. Ankebut 29/31)

إِنَّ إِبْرٰهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّاهٌ مُنِيبٌ ﴿٧٥﴾

75. İbrahim cidden yumuşak huylu, bağrı yanık, kendisini Allah'a vermiş biri idi.

İnsanları affetmesi için devamlı olarak Allah'a yalvaran İbrahim'in bu tavrını Yüce Allah,'Cidden o, yumuşak huylu, bağrı yanık, kendisini Allah'a vermiş biri idi' şeklinde tanımlamaktadır.

Halim: 'Yumuşak huylu, cezalandırmakta acele etmeyen, teenni ile hareket eden.'

Evvah: 'Başkalarına çok acıdığından ah çeken, yalvaran, içi yanan'

Munib: 'Allah'a yönelen, tevbe eden' (Ateş, 3/1293)

يَا إِبْرٰهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هٰذَا إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ اٰتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾

76. (Melekler dediler ki): Ey İbrahim! Bundan vazgeç. Çünkü Rabbinin (azap) emri gelmiştir. Ve onlara, geri çevrilmez bir azap mutlaka gelecektir!

Bu ayet ile (77) birlikte Hz. Lut (a.s.)'ın kıssası başlıyor ve bu meyanda kavmi ile arasında cereyan eden çetin mücadelenin detaylarına yer veriliyor:

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا وَقَالَ هٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿٧٧﴾

77. Elçilerimiz Lut'a gelince, (Lut) onların yüzünden üzüldü ve onlardan dolayı içi daraldı da "Bu, çetin bir gündür" dedi.

"Meleklerin genç delikanlılar şeklinde geldiğini gören Lut (a.s.), onları insan sanmış ve kavminin onlara tecavüz etmesinden korkmuş-

tu. Çünkü A'raf Suresinin 80 ve 81. ayetlerinde bildirildiği üzere Lut'un inkarcı kavminde cinsi sapıklık yaygın bir haldeydi."

وَجَاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ
يَا قَوْمِ هٰؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي أَلَيْسَ
مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ ﴿٧٨﴾

78. Lut'un kavmi, koşarak onun yanına geldiler. Daha önce de o kötü işleri yapmaktaydılar. (Lut): "Ey kavmim! İşte şunlar kızlarımdır (onlarla evlenin); sizin için onlar daha temizdir. Allah'tan korkun ve misafirlerimin önünde beni rezil etmeyin! İçinizde aklı başında bir adam yok mu!" dedi.

"Bazı tefsircilere göre Hz. Lut'un halkına evlenmeleri için tavsiye ettiği kızlardan maksat, kendi öz kızları değil kavminin kızlarıdır. Çünkü onun sadece iki kızı vardı. Her peygamber kendi kavminin büyüğü ve manevi babası sayıldığı için Hz. Lut 'işte bunlar kızlarımdır' demiştir."

قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ ﴿٧٩﴾

79. Dediler ki: Senin kızlarında bizim bir hakkımız olmadığını biliyorsun. Ve sen bizim ne istediğimizi elbette bilirsin.

قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾

80. (Lut:) Keşke benim size karşı (koyacak) bir gücüm olsaydı veya güçlü bir kaleye sığınabilseydim! dedi.

قَالُوا يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ
مِنَ اللَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ إِلَّا امْرَأَتَكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ
إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾

81. (Melekler) dediler ki: Ey Lut! Biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar sana asla dokunamazlar. Sen gecenin bir kısmında ailenle (yola çıkıp) yürü. Karından başka sizden hiçbiri geride kalmasın. Çünkü onlara gelecek olan (azap) şüphesiz ona da isabet edecektir. Onlara vadolunan (helak) zamanı, sabah vaktidir. Sabah yakın değil mi? (Ayrıca bak. A'raf 7/83; Tahrim 66/10)

فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ
سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ ﴿٨٢﴾

[230] 82. Emrimiz gelince, oranın altını üstüne getirdik ve üzerlerine (balçıktan) pişirilip istif edilmiş taşlar yağdırdık.

مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾

83. (O taşlar:) Rabbin katında işaretlenerek (yağdırılmıştır). Onlar zalimlerden uzak değildir.

Hz. İbrahim ve Hz. Lut kıssaları konusunda daha ayrıntılı geniş bilgiler için bak. (Razı, 13/65-91; Kutub, 8/234-242; Ateş, 3/1292- 296)

Bundan sonraki ayetlerde de Hz. Şuayb ile kavmi Medyene dair kıssa yer almaktadır:

Diğer peygamberler gibi kendi kavmi içerisinde yetişen Hz. Şuayib de kavmini uyarmak üzere Yüce Allah tarafından kendi kavmine peygamber olarak gönderilmişti. Kavmini, Allah'a kul olmaya, ölçü ve tartıyı doğru yapmaya, hile ile insanların varlıklarını çalma huylarını terk etmeye ve yeryüzünde fesat ve bozgunculuk yapmamaya çağırmış, inanan kimseler için doğru yapılan işlerden temin edilen gelirlerin daha hayırlı olacağını bildirmişti.

Kimileri bu davetine icabet etmiş fakat çoğunluk malların kendilerine ait olduğunu, kendi mallarını istedikleri gibi tasarruf etmeye yetkileri bulunduğu şeklinde itirazlarda bulunmuşlardı. İşte takip eden ayetler bu konulara ışık tutmaktadır.

Bu kıssada dikkati çeken en önemli özellik, daha sonra gelecek ayetler vesilesiyle yapılacak açıklamada da görüleceği üzere, Şuayip (a.s.)'ın, tebliğ ettiği ilahi hüküm ve emirleri herkesten önce, bir peygambere yaraşır örnek bir davranış ve vakar içerisinde kendi şah-

sına uygulamış olmasıdır. Bütün ömrünü, tebliğ ettiği ilke ve emirlerin çizdiği ölçüler içerisinde sürdürmeye özel dikkat ve gayret göstermiştir.

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ
اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْم۪يزَانَ اِنّ۪ٓي اَرٰيكُمْ بِخَيْرٍ وَاِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ
عَذَابَ يَوْمٍ مُح۪يطٍ ﴿٨٤﴾

84. Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin! Sizin için ondan başka tanrı yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Zira ben sizi hayır (ve bolluk) içinde görüyorum. Ve ben, gerçekten sizin için kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum.

وَيَا قَوْمِ اَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْم۪يزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ
اَشْيَٓاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِد۪ينَ ﴿٨٥﴾

85. Ve ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle yapın; insanlara eşyalarını eksik vermeyin; yeryüzünde bozguncular olarak dolaşmayın.

بَقِيَّتُ اللّٰهِ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَۚ وَمَٓا اَنَا۬ عَلَيْكُمْ
بِحَف۪يظٍ ﴿٨٦﴾

86. Eğer mümin iseniz Allah'ın (helalinden) bıraktığı (kar) sizin için daha hayırlıdır. Ben üzerinize bir bekçi değilim.

قَالُوا يَا شُعَيْبُ اَصَلٰوتُكَ تَأْمُرُكَ اَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُ۬نَٓا اَوْ اَنْ نَفْعَلَ
ف۪ٓي اَمْوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُ۬اۜ اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَل۪يمُ الرَّش۪يدُ ﴿٨٧﴾

87. Dediler ki: Ey Şuayb! Babalarımızın taptıklarını (putları), yahut mallarımız hususunda dilediğimizi yapmayı terk etmemizi sana namazın mı emrediyor? Oysa sen yumuşak huylu ve çok akıllısın!

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي وَرَزَقَن۪ي مِنْهُ رِزْقاً
حَسَناًۜ وَمَٓا اُر۪يدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ اِلٰى مَٓا اَنْهٰيكُمْ عَنْهُۜ اِنْ اُر۪يدُ
اِلَّا الْاِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُۜ وَمَا تَوْف۪يق۪ٓي اِلَّا بِاللّٰهِۜ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ
وَاِلَيْهِ اُن۪يبُ ﴿٨٨﴾

88. Dedi ki: Ey kavmim! Eğer benim, Rabbim tarafından (verilmiş) apaçık bir delilim varsa ve O bana tarafından güzel bir rızık vermişse buna ne dersiniz? Size yasak ettiğim şeylerin aksini yaparak size aykırı davranmak istemiyorum. Ben sadece gücümün yettiği kadar ıslah etmek istiyorum. Fakat başarmam ancak Allah'ın yardımı iledir. Yalnız O'na dayandım ve yalnız O'na döneceğim.

Bu ayette bir peygamberin en önemli vasıflarının sıralandığını görüyoruz:

Her şeyden önce, peygamberler, Allah tarafından, kendisine veya kendisinden önceki bir peygambere gönderilmiş, bir delile yani vahye dayanırlar.

İkincisi, peygamberler, ümmetlerine tebliğ ettikleri şeyleri, herkesten önce kendi nefislerinde yaşarlar; sözleri ile özleri, kalpleri ile amelleri birbirine uyar; ümmetlerine tebliğ ettiklerine muhalif davranmazlar.

Üçüncüsü, peygamberler birer ıslahatçıdır; onların görevi, yapmak, düzeltmektir; iyiliğin hakim olması, insanların iyiye ve doğruya yönelmesi için elinden geldiğince çaba göstermektir.

Dördüncüsü, peygamberler, sadece Allah'a güvenir ve dayanırlar; başarının, yalnız Allah'tan geldiğine hiç şüpheleri olmaz; bu sebeple de Allah'tan başka hiçbir kuvvete ve desteğe sahip olmasalar bile, yine de ümitsizliğe düşmezler."

وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ
هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾

[231]89. Ey kavmim! Sakın bana karşı düşmanlığınız, Nuh kavminin veya Hud kavminin, yahut Salih kavminin başlarına gelenler gibi size de bir musibet getirmesin! Lut kavmi de sizden uzak değildir.

"Yani onlar da sizin zamanınıza yakın bir zamanda helak oldular. Dolayısıyla helak olanların zamanca size en yakın olanları onlardır. Ya da küfürde, kötülüklerde ve helaki gerektiren şeylerde sizden uzak değillerdi. Bu sebeple helak oldular onlardan ibret almalısınız."

وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾

90. Rabbinizden bağışlanma dileyin; sonra O'na tevbe edin. Muhakkak ki Rabbim çok merhametlidir, (müminleri) çok sever.

قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرَاكَ فِينَا ضَعِيفًا وَلَوْلَا
رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾

91.Dediler ki: Ey Şuayb! Söylediklerinin çoğunu anlamıyoruz ve içimizde seni cidden zayıf (aciz) görüyoruz! Eğer kabilen olmasa, seni mutlaka taşlayarak öldürürüz. Sen bizden üstün değilsin.

قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِي أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظِهْرِيًّا
إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٩٢﴾

92. (Şuayb:) "Ey kavmim dedi, size göre benim kabilem Allah'tan daha mı güçlü ve değerli ki, onu (Allah'ın emirlerini) arkanıza atıp unuttunuz. Şüphesiz ki Rabbim yapmakta olduklarınızı çepeçevre kuşatıcıdır.

وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۖ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن يَأْتِيهِ
عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ ۖ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾

93. Ey kavmim! Elinizden geleni yapın! Ben de yapacağım! Kendisini rezil edecek azabın geleceği şahsın ve yalancının kim olduğunu yakında öğreneceksiniz! Bekleyin! Ben de sizinle beraber beklemekteyim."

وَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَأَخَذَتِ
الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩٤﴾

94. Emrimiz gelince, Şuayb'ı ve onunla beraber iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık; zulmedenleri ise korkunç bir gürültü yakaladı da yurtlarında diz üstü çökmüş olarak kaldılar.

كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا فِيهَا ۗ أَلَا بُعْدًا لِّمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾

95. Sanki orada hiç barınmamışlardı. Biliniz ki, Semud kavmi (Allah'ın rahmetinden) uzak olduğu gibi Medyen kavmi de uzak oldu.

"Şuayb (a.s.)ın kavmi de Semud kavmi gibi nasihat dinlemedikleri için korkunç bir ses ve gürültü ile helak olmuşlardır. Bunların cezalarının aynı olması kötü ahlak bakımından birbirlerine benzediklerine işarettir. Nitekim Allah'ın rahmetinden uzak olmaları için iki kavme de, aynı beddua edilmiş ve Medyen kavmi bu hususta Semud kavmine benzetilmiştir." Şuayib ve kavmi Medyen hakkında daha geniş ve ayrıntılı bilgi için bak. (Razı, 13/92-110; Kutub, 8/245-257; Ateş, 3/1299)

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٩٦﴾

96. Andolsun ki Musa'yı da mucizelerimizle ve apaçık bir delille gönderdik.

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِۦ فَٱتَّبَعُوٓا۟ أَمْرَ فِرْعَوْنَ ۖ وَمَآ أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ ﴿٩٧﴾

97. Firavun'a ve onun ileri gelenlerine Fakat onlar Firavun'un emrine uydular. Oysa Firavun'un emri doğru değildi.

يَقْدُمُ قَوْمَهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ فَأَوْرَدَهُمُ ٱلنَّارَ ۖ وَبِئْسَ ٱلْوِرْدُ ٱلْمَوْرُودُ ﴿٩٨﴾

[232]98. Firavun, kıyamet gününde kavminin önüne düşecek ve onları (çekip) ateşe götürecektir. Varacakları yer ne kötü yerdir!

"Yani Firavun, nasıl ki bu dünyada kavminden inkarcı olanların önüne düşmüş; onlarla Allah'ın Resulü Hz. Musa ve onun tebliğ ettiği hak dine karşı mücadele vermişse, yine nasıl ki Allah'ın Peygamberini takip edip yakalamak için kavmini arkasına takmış ve nihayet kendisi denizde boğulduğu gibi onların da boğulmalarına sebep olmuşsa, aynı şekilde ahirette de kavminin önünde olarak hepsi birden cehenneme sürükleneceklerdir."

وَأُتْبِعُوا۟ فِى هَٰذِهِۦ لَعْنَةً وَيَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ بِئْسَ ٱلرِّفْدُ ٱلْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾

99. Onlar burada da, kıyamet gününde de lanete uğratıldılar. (Onlara) verilen bu armağan ne kötü armağandır!

ذَٰلِكَ مِنْ أَنۢبَآءِ ٱلْقُرَىٰ نَقُصُّهُۥ عَلَيْكَ ۖ مِنْهَا قَآئِمٌ وَحَصِيدٌ ﴿١٠٠﴾

100. (Ey Muhammed!) İşte bu, (halkı helak olmuş) memleketlerin haberlerindendir. Biz onu sana anlatıyoruz; onlardan (bugüne kadar izleri) kalan da vardır, biçilmiş ekin (gibi yok olan) da vardır.

Görüldüğü üzere, bu ve devamı olan ayetlerde, kıssaların ne maksatla anlatıldığının en güzel cevaplarını bulmak mümkündür. Herkesin kendi sorumluluğunun sınırları, yine bizzat kendi yaptıkları ile çiziliyor, her türlü düşünce, davranış ve fiilin mutlaka karşılık bulacağı, bundan kurtulmanın asla söz konusu olamayacağı, her kesin bunu bilerek hareket tarzını ona göre ayarlaması gerektiği, anlayabilenlere, en açık ve en güzel uyarıcı ifadelerle bildirilmekte; 120. ayette de kıssaların, Hz. Peygamberin gönlünü güçlendirmek ve insanlara da öğütler vererek bu şekilde ibret almalarını sağlama gayesiyle anlatıldığı vurgulanmaktadır:

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ فَمَٓا اَغْنَتْ عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّت۪ي يَدْعُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَٓاءَ اَمْرُ رَبِّكَۜ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْب۪يبٍ ﴿١٠١﴾

101. Onlara biz zulmetmedik; fakat, onlar kendilerine zulmettiler. Rabbinin (azap) emri geldiğinde, Allah'ı bırakıp da taptıkları tanrıları, onlara hiçbir şey sağlamadı, ziyanlarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı.

وَكَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ اِذَٓا اَخَذَ الْقُرٰى وَهِيَ ظَالِمَةٌۜ اِنَّ اَخْذَهُٓ اَل۪يمٌ شَد۪يدٌ ﴿١٠٢﴾

102. Rabbin, haksızlık eden memleketleri (onların halkını) yakaladığında, onun yakalayışı işte böyle (şiddetlidir). Şüphesiz onun yakalaması pek elem vericidir, pek çetindir!

اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْاٰخِرَةِۜ ذٰلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ
النَّاسُ وَذٰلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾

103. İşte bunda, ahiret azabından korkanlar için elbette bir ibret vardır. O gün bütün insanların bir araya toplandığı bir gündür ve o gün (bütün mahlukatın) hazır bulunduğu bir gündür.

وَمَا نُؤَخِّرُهُٓ اِلَّا لِاَجَلٍ مَعْدُودٍۜ ﴿١٠٤﴾

104. Biz onu (kıyamet gününü) sadece sayılı bir müddete kadar bekletiriz.

يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ اِلَّا بِاِذْنِه۪ۚ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَع۪يدٌ ﴿١٠٥﴾

105. O geldiği gün Allah'ın izni olmadan hiç kimse konuşamaz. Onlardan kimi bedbahttır, kimi mutlu.

فَاَمَّا الَّذ۪ينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ ف۪يهَا زَف۪يرٌ وَشَه۪يقٌۙ ﴿١٠٦﴾

106. Bedbaht olanlar ateştedirler, orada onların (öyle feci) nefes alıp vermeleri vardır ki.

خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَٓاءَ رَبُّكَ اِنَّ رَبَّكَ
فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾

107. Rabbinin dilediği hariç, (onlar) gökler ve yer durdukça o ateşte ebedi kalacaklardır. Çünkü Rabbin, istediğini hakkıyla yapandır.

وَاَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ
وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَٓاءَ رَبُّكَ عَطَٓاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾

108. Mutlu olanlara gelince, onlar da cennettedirler. Rabbinin dilediği hariç, gökler ve yer durdukça onlar da orada ebedi kalacaklardır. Bu (nimetler) bitmez, tükenmez bir lütuftur.

"Bu ayetlerde sayılı müddetin sona ermesiyle gelecek olan kıyamet gününden ve bunu takip edecek olan ahiret hallerinden bahsedildiği için, buradaki yerden ve göklerden maksat dünyanın değil ahiretin gökleri ve yeridir. Çünkü İbrahim suresinin 48. ayetinde, 'o gün yer başka bir yer ile, gökler de başka göklerle değiştirilir.' buyurulmuştur." (Ayrıca bak. Esed, s.447.no.açk.)

فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هٰٓؤُلَٓاءِ مَا يَعْبُدُونَ اِلَّا كَمَا يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُهُمْ مِنْ
قَبْلُ وَاِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ ﴿١٠٩﴾

[233]109. O halde onların tapmakta oldukları şeylerden (bu şeylerin onları azaba götürdüğünden) şüphen olmasın. Çünkü onlar ancak daha önce babalarının taptığı gibi tapıyorlar. Biz onların (azaptan) nasiplerini mutlaka eksiksiz olarak vereceğiz.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ

مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾

110. Andolsun biz Musa'ya Kitabı verdik; fakat onda ihtilaf edildi. Eğer Rabbinden bir söz geçmemiş olsaydı, elbette onların arasında hüküm verilmişti (ve işleri de bitirilmişti). Şüphesiz ki onlar (Mekkeliler) de Kur'an hakkında derin bir şüphe içindedirler.

وَإِنَّ كُلًّا لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ أَعْمَالَهُمْ إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١١﴾

111. Şüphesiz Rabbin, onların her birinin amellerinin karşılığını onlara tam olarak verecektir. Çünkü Rabbin, onların yapmakta olduklarından haberdardır.

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرٌ ﴿١١٢﴾

112. O halde seninle beraber tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Aşırı da gitmeyin. Çünkü O, sizin yaptıklarınızı çok iyi görendir.

"Ashab-ı kiramdan rivayet edildiğine göre Kur'an'da Resulullah (s.a.) için bundan daha şiddetli ayet inmemiştir. Resulullah buyurmuştur ki: 'Beni Hud suresi kocalttı' çünkü bu surede O'na'Emrolunduğun gibi dosdoğru ol!' denilmiştir ve bu kolay bir iş değildi. Allah Teala yalnız ona değil, onunla beraber müminlere de istikameti emretmektedir."

وَلَا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ
اللَّهِ مِنْ أَوْلِيَاءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿١١٣﴾

113. Zulmedenlere meyletmeyin; sonra size ateş dokunur (cehennemde yanarsınız). Sizin Allah'tan başka dostlarınız yoktur. Sonra (O'ndan da) yardım göremezsiniz!

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ
السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ ﴿١١٤﴾

114. Gündüzün iki ucunda, gecenin de ilk saatlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere bir hatırlatmadır.

"Tefsircilere göre, gündüzün iki tarafındaki namazlar, sabah, öğle, ikindi; gecenin yakın saatlerindekiler de akşam ve yatsı namazlarıdır. Ayette belirtilen iyiliklerden biri 5 vakit namazdır.

Resulullah (s.a.) buyurmuştur ki: **'Ne dersiniz, sizden birisinin kapısı önünde bir ırmak bulunsa da, her gün beş defa onda yıkansa kendisinde kir namına bir şey kalır mı?'** ashap **'hayır'** dediler. Bunun üzerine Resulullah buyurdu ki **'İşte beş vakit namaz da bunun gibidir ki Allah o sayede bütün hataları arıtır."** (Namaz, namazın farz oluşu ve namaz vakitleri ile ilgili diğer ayetlere bak. Bakara 2/238; İsra 17/78; Ta-Ha 20/130; Rum 30/17-18; Kaf 50/39-40; İnsan 76/25-26)

وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾

115. (Ey Muhammed!) Sabırlı ol, çünkü Allah güzel iş yapanların mükafatını zayi etmez.

فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ اُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ
فِي الْاَرْضِ اِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ اَنْجَيْنَا مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَا
اُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾

116. Sizden önceki asırlarda yeryüzünde (insanları) bozgunculuktan alıkoyacak faziletli kimseler bulunsaydı ya! Fakat onlardan, kurtuluşa erdirdiğimiz az bir kısmı müstesnadır (bunlar görevlerini yaptılar). Zulmedenler ise, kendilerine verilen refahın peşine düştüler. Zaten günahkar idiler.

Bu ayeti kerimede, toplum içerisinde yönetici pozisyonunda olan kimselerin, toplumun olduğu kadar, toplumu oluşturan fertleri de doğru ve güzel olan şeylere ve eylemlere doğru yönlendirilmeleri konularında sorumlulukları bulunduğuna işaret edilmektedir. İslam dininin, toplum yaşamına verdiği büyük önem dikkate alındığında, ayette belirtilen hususun önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَاَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾

117. Halkı iyi olduğu halde Rabbin, haksızlıkla memleketleri helak etmez.

وَلَوْ شَٓاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفٖينَۙ ﴿١١٨﴾

[234]118. Rabbin dileseydi bütün insanları bir tek millet yapardı. (Fakat) onlar ihtilafa düşmeye devam edecekler. (Ayrıntılı bilgi için bak. Esed, s.451/150-151 no. açkl. ve oradan yollama yapılan açıklamalara)

اِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَۜ وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْۜ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لَاَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ
وَالنَّاسِ اَجْمَعٖينَ ﴿١١٩﴾

119. Ancak Rabbinin merhamet ettikleri müstesnadır. Zaten Rabbin onları bunun için yarattı. Rabbinin, "Andolsun ki cehennemi tümüyle insanlar ve cinlerle dolduracağım" sözü yerini buldu.

Tefsirciler ayette geçen **'li zalike** = bunun için' kelimesine iki türlü mana vermişlerdir:

1- 'Zaten Rabbin onları bunun için yani ihtilafa düşmeleri için yarattı' veya

2- 'Zaten Rabbin onları bunun için yani rahmetine nail olmaları için yarattı'. (Ayrıca bak. Esed, s.452/153 no açık. ve oradan yollama yapılan not ve ayetlere)

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَۚ وَجَٓاءَكَ فٖي هٰذِهِ الْحَقُّ
وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنٖينَ ﴿١٢٠﴾

120. Peygamberlerin haberlerinden senin kalbini (tatmin ve) teskin edeceğimiz her haberi sana anlatıyoruz. Bunda sana gerçeğin bilgisi, müminlere de bir öğüt ve bir uyarı gelmiştir.

وَقُلْ لِلَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْۜ اِنَّا عَامِلُونَۙ ﴿١٢١﴾

121. İman etmeyenlere de ki: Elinizden geleni yapın! Biz de (gerekeni) yapmaktayız!

وَانْتَظِرُوا اِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾

122. Bekleyin! Şüphesiz biz de beklemekteyiz!

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

123. Göklerin ve yerin gaybı (sırrı) yalnız Allah'a aittir. Her iş O'na döndürülür. Öyle ise O'na kulluk et ve O'na dayan! Rabbin yaptıklarınızdan gafil değildir.

"Ayette ibadet etmenin hemen arkasından tevekkül emri gelmektedir Çünkü kulluk ancak tevekkül ile yani Allah'a güvenip dayanmakla kemale ulaşır. Bütün işlerde başarıya ulaşmak için sebeplere ulaşmak konusunda elden geleni yapmakla beraber, başarıyı Allah'tan beklemek ve sadece O'ndan yardım dileyip O'na sığınmak, aynı zamanda imanın kemaline de alamettir."

96. ayetten sure sonuna kadar olan bölümle ilgli olarak daha geniş bilgi için:(Bak: Razı 13/111 vd. ; Kutub 8/259 vd. ; Elmalılı 4/438 vd: ; Ateş 3/1300 vd. ; Nüz kon, Emiroğlu !09 de itib. 6/ 142-154 ve Surenin tamamı hak.Bilmen 3/1440vd..Vehbi ef.6/2279vd.)

HUD SURESİNİN SONU

12-YUSUF SURESİ-53

سُورَةُ يُوسُفَ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

Yusuf suresi, resmi düzenlemede 12. iniş sırasına göre ise, 53. sırada yer almaktadır. 111 ayet olup1, 2 ve 3. ayetlerin Medine'de indiği rivayet ediliyorsa da oybirliğine yakın çoğunluk görüşü, surenin tamamının Mekke'de indiği yönünde olup, sure başından sonuna kadar Yusuf (a.s.) ile ilgili konulardan bahsettiği için bu isim verilmiştir.

Surenin tamamı denecek kadar büyük bölümü, değişik zaman ve yerlerde geçen, Yusuf Peygamber ile ilgili konu ve kıssalardan oluştuğu için, meseleleri daha kolay ve daha iyi anlayabilme düşüncesi ile ve Kur'an'ı Kerimdeki tertip sırasına da uyarak, sure içeriğini, ara başlıklar ve o başlıklar altında verilecek kısa açıklamalarla sunmaya gayret edeceğiz:

Bu sure de, Hud Suresinin sunuş bölümünde de belirttiğimiz gibi, Mekke Müslümanlarının ve özellikle Hz. Peygamberin, muhterem zevcelerinin ve amcasının vefatları dolayısıyla, yaşadıkları en sıkıntılı dönemde nazil olmuştur. Bu dönemde inmiş olması boşuna değildir. Hz. Yusuf hayatının tamamına yakın bölümünü, çeşitli sıkıntılara maruz kalarak geçirmiş ve her safhadaki sıkıntıdan kurtulmak için göstermiş olduğu gayret, büyük sabır ve tevekkül ile başarılı olmuştur. Başka bir deyişle, Hz. Yusuf, Yüce Allah tarafından değişik konularla ilgili olarak tabi tutulduğu çeşitli sınavlardan başarı ile çıkmıştır.

Hz. Peygamberin, amcası ve muhterem zevcelerinin vefat ettikleri o sıralarda, içinde bulunduğu ruh halini yatıştırıp onayacak (tedavi edecek), Hz. Yusufla ilgili kıssalardan daha güzel öğüt ve uyarılar içeren başka bir ilaç düşünülemezdi. Esasen, kıssaların genel

amaçlarına da değinen bu surenin, 109, 110 ve 111. ayetleri, bu düşüncemizin en güzel kanıtlarını oluşturmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

الٓرٰ۠ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿١﴾

1. Elif. Lam. Ra. Bunlar, apaçık Kitab'ın ayetleridir.

Bu surenin başında olduğu gibi, 'Huruf-u Mukattaa' (kesik harfler) diye nitelenen bazı harf ya da harflerle başlayan surelerde, bu harflerden hemen sonra, vahiy, Kitap ve Kur'an'dan söz edilmektedir. Bu harflerin ifade ettiği mana ve hikmetler konusuna Bakara suresi ile ilgili açıklamalar sırasında kısaca değinilmişti. Burada ise anladığımız kadarıyla, Elif-Lam- Ra harfleri ile ayetlerin önce sağlamlaştırıldığı, sonra hikmetlerle doldurulup donatıldığı ve sonra da, herkesin anlayacağı bir biçimde açıklandığı belirtilmek suretiyle, işlenecek konuların önemine dikkat çekilmektedir.

Mübin: Bu sözcük 'iban' da türemiş ismi fail olup, geçişli ve geçişsiz olarak kullanılmaktadır. Geçişli olarak mübin, açıklayıcı, ortaya koyucu, ayırt edici anlamlarını; geçişsiz olarak da, yapısında ne olduğu açık, kendi kendine açık ve yeterli anlamlarını ifade etmektedir. Bilindiği üzere Kur'an da, hüda, nur, furkan, hikmetli ve bütün anlamlarıyla apaçık bir kitaptır.

اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾

2. Anlayasınız diye biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik.

Surenin indiği dönemlerde, Mekke müşrikleri, Kur'an'ın Arap olmayan bir kişi tarafından hazırlanıp Hz. Muhammed'e öğretilen bir takım sözlerden ibaret uydurma bir metin olduğunu, bu bakımdan önemsenecek hiçbir değeri olmadığı şeklindeki bir takım iddialar ileri sürüyor ve bunları yaymaya çalışıyorlardı.

Bu ayet, onların bu saçma iddialarına yanıt vererek çürütmekte; ayrıca, Arapça olarak indirilen ve her bakımdan mükemmel olduğu, herkes tarafından hayranlıkla takdir, kabul ve tasdik edilen,

olağanüstü edebi bir üslup ve belagatı yanında, baştan sona mucizelerle dolu Kur'an'ı Kerim'in, Arapça'yı doğru dürüst bilip bilmediği bilinmeyen bir yabancı tarafından, hem de Arap dilinde, bu mükemmellikte hazırlanmış olmasının, imkansız olduğuna dikkat çekmektedir. İzleyen 3. ayetle de bu görüş pekiştirilmektedir.

Arabiy: Araba ait, Araba mensup anlamı yanında bu deyime verilen diğer anlamlar da, İbrahim (a.s.) diyarına ait ve önemli bir diğer anlamı da, Kur'an'ın çok yüksek incelikleri taşıyan Arap dilinde indirilmiş olmasına işarettir. Üstün belagat ve başka dillerde pek bulunmayan birtakım özellikler taşıyan bu dil ile indirilmiş olmasına işaret olunduğu ifade edilmektedir.

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْآنَ
وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٣﴾

3. (Ey Muhammed!) Biz, sana bu Kur'an'ı vahyetmekle geçmiş milletlerin haberlerini sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz. Gerçek şu ki, sen bundan önce (bu haberleri) elbette bilmeyenlerden idin.

Ahsenü'l Kasas: Üstün ve güzel bir anlatış ile en güzek kıssaları (örnek hikayeleri, olayları) yapısında bulunduran, anlamında kullanılmıştır.

Daha evvel, Tevrat'ta yer alan bir kıssanın Hz. Peygamber tarafından bilinmemesi konusu ile ilgili olarak Hud suresi 49. ayeti vesilesi ile yapılan açıklamaya bakınız.

Hz. Yusuf'un Gördüğü Rüya

Bilindiği üzere, Hz. Yusuf, çocukluk ile delikanlılık arası hayatını yaşadığı bir dönemde, izleyen ayetlerde detayları belirtilen şekilde bir rüya görür ve rüyasını babasına anlatır. Bu olay Yusuf kıssasının başlangıcını teşkil etmektedir.

Yusuf kıssası, Kur'an'ın değişik surelerinde yer alan, farklı peygamberler ile ilgili olarak anlatılan diğer kıssalardan farklı özellikler taşımaktadır. Diğer peygamberlerle ilgili olarak anlatılan kıssalar, değişik surelerde ve ayrı bölümler halinde anlatılmakta, daha sonra gerekli görülen bölümler alınarak birbirlerine eklenmektedir. Yusuf kıssası ise, tamamı bir sure içerisinde ve bütün ayrıntıları ile baştan sona birden yer almaktadır; birbiriyle ilgili bölümler, büyük bir uyum

içerisinde, inanılmaz bir üslupla ve veciz ifadelerle açıklanmaktadır. Bölümler birbirine o derece büyük bir ustalıkla bağlanmıştır ki, anlatılmadan geçilen bazı detayların, okuyanın zihninde, kendiliğinden oluşuvermesine mani olmak, adeta olanaksız hale gelmektedir.

Kıssanın en önemli özelliğini ise Seyyid Kutub şöyle anlatmaktadır:

'Hz. İbrahim'in soyundan gelen İshak'ın torunu, Hz. Yakup'un oğlu Yusuf (a.s.) ...birçok sıkıntılara maruz kalmıştı: kardeşlerinin tuzağına düşerek çektiği çileler, kuyunun içinde geçirdiği korku ve heyecanlar, köle olarak bir eşya misali, iradesi dışında satılarak elden ele dolaşmasının üzgünlüğü, ana, baba ve diğer yakınlarından hiçbir ilgi görmemesinin acısı, vezirin karısı ve diğer kadınların tuzaklarıyla karşılaşmasının sıkıntıları, şehevi duygu ve tahrikler karşısında daha önce geçirdiği tehlikeler ve vezirin sarayında geçirdiği tatlı günlerin peşinden, yaşadığı acı zindan hayatı!.. Daha sonra kendisine verilen sonsuz salahiyet ve saltanatın getirdiği heyecanlar...

Artık halkın hayatı ve ekmeği Yusuf'un elindedir... Kardeşlerinin kuyuya atmasıyla başlayan serüven, kardeşlerini karşılaması ile sona eriyordu... Yusuf (a.s.), bütün bu sıkıntı, üzüntü ve heyecanların içinden büyük bir vakar ve iffetle çıkmasını bilmiştir... (Kutub, 8/315 vd.)

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ ﴿٤﴾

4. Bir zamanlar Yusuf, babasına (Ya'kub'a) demişti ki: Babacığım! Ben (rüyamda) on bir yıldızla güneşi ve ayı gördüm; onları bana secde ederlerken gördüm.

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَى إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا إِنَّ الشَّيْطَانَ
لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٥﴾

[235]5. (Babası:) Yavrucuğum! dedi, rüyanı sakın kardeşlerine anlatma; sonra sana bir tuzak kurarlar! Çünkü şeytan insana apaçık bir düşmandır.

Bu ayetin mealinden, Hz. Yakup'un, Yusuf'un ayrı anadan olan

kardeşleri tarafından sevilmediği ve kıskanıldığını bildiği anlaşılmaktadır. Bu sebepledir ki, Yusuf (a.s.)'a rüyasını, kardeşlerine anlatmamasını tavsiye etmektedir.

وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ
عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اٰلِ يَعْقُوبَ كَمَٓا اَتَمَّهَا عَلٰٓى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰهِيمَ
وَاِسْحٰقَ اِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦﴾

6. İşte böylece Rabbin seni seçecek, sana (rüyada görülen) olayların yorumunu öğretecek ve daha önce iki atan İbrahim ve İshak'a nimetini tamamladığı gibi sana ve Ya'kub soyuna da nimetini tamamlayacaktır. Çünkü Rabbin çok iyi bilendir, hikmet sahibidir. (Ayrıntılar için bak. Razı, 13/155 vd.; Elmalılı, 4/459 vd.; Kutub, 8/313 vd.; Ateş, 3/1317 vd.)

Kardeşleri Yusuf'a Tuzak Hazırlığında

Bundan sonraki ayetlerde, Yusuf'u kıskanan kardeşlerinin kendisine karşı düzenledikleri plan ve tuzaklar anlatılmaktadır.

Yusuf'un kardeşlerini, sözü edilen davranışlara yönlendiren nedenlerin, neler olduğu konusunda açıklık yoktur. Ancak, baba sevgisinin, şefkat ve muhabbetinin, çocuklara karşı uygulanma biçimi, uygulayan baba bir peygamber olsa bile, kardeşleri kıskandıracak kadar farklı ve yanlış değerlendirmelere yol açan, bir takım yanılmalara sebep olan, bir mahiyete büründüğü, acı bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Elbette ki bir peygamberin sevgi ya da her hangi diğer bir konuda, çocukları arasında ayırım yaptığı düşünülemez. Hz. Yakubun da bilerek böyle davrandığı söylenemez. Ne var ki onun, bilmeden yaptığı bir davranışı, diğer çocuklarında, böyle bir düşüncenin oluşmasına yol açmış olabileceğini çağrıştırmaktadır. Bu hususun, anne ve babaların, çocuklarına karşı olan davranış biçimi ve ilişkilerinde, ne derece duyarlı davranmaları gereğine işaret eden, örtülü, genel bir uyarı ve öğüt olduğu konusunda kuşku yoktur.

لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَاِخْوَتِهِ اٰيَاتٌ لِلسَّٓائِلِينَ ﴿٧﴾

7. Andolsun ki Yusuf ve kardeşlerinde, (almak) isteyenler için ibretler vardır.

"Rivayet edildiğine göre, Yahudi alimleri Mekke müşriklerinin ileri gelenlerine, **'İsrail Oğullarının niçin Mısıra gittiklerini Muhammed'e sorun, bakalım ne cevap verecek'** diye telkin etmişler, onlar da sormuş, bunun üzerine bu sure inmiştir. Nitekim ayette onların bu sorularına işaret edilmektedir."

إِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَىٰ أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ
إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٨﴾

8. (Kardeşleri) dediler ki: Yusuf'la kardeşi (Bünyamin) babamıza bizden daha sevgilidir. Halbuki biz kalabalık bir cemaatiz. Şüphesiz ki babamız apaçık bir yanlışlık içindedir).

Bünyamin, Yusuf'un ana- baba bir, diğerleri ise baba bir kardeşleri idiler. Öyle anlaşılıyor ki, annelerinin ayrı olmasından kaynaklanan bir alınganlıkla, babalarının kendilerini diğer kardeşlerinden farklı gördüğü düşüncesi kafalarını kurcalamaktadır.

Usbe: Sıkı surette birbirine bağlı ve bu bağlılıktan güç kazanan, gözü pek topluluk anlamına gelmektedir.

اقْتُلُوا يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ
قَوْمًا صَالِحِينَ ﴿٩﴾

9. (Aralarında dediler ki:) Yusufu öldürün veya onu (uzak) bir yere atın ki babanızın teveccühü yalnız size kalsın! Ondan sonra da (tevbe ederek) salih kimseler olursunuz!

"Ayetin son kısmını '...Bundan sonra işinizi yoluna koymuş, durumunuzu düzeltmiş olursunuz.' şeklinde anlamak da mümkündür."

قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ
بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿١٠﴾

10. Onlardan biri: Yusufu öldürmeyin, eğer mutlaka yapacaksanız onu kuyunun dibine atın da geçen kervanlardan biri onu alsın (götürsün), dedi.

"Bu teklifi yapan Yahuda isminde birisi idi, kardeşlerine bunu kabul ettirdi ve babalarına geldiler."

Planın Uygulama Bölümü Başlıyor

Yusuf'un kardeşleri kararlaştırdıkları üzere planlarını uygulamak üzere harekete geçiyorlar. Babalarına baş vurarak Yusuf'un kendi kardeşleri olduğu halde kendileri ile beraber gezip tozmasına, oynamasına ve hayatın güzelliklerini birlikte paylaşmaya müsaade edilmemesini kınıyorlar. Bütün endişeleri babanın Yusuf'u kendileri ile göndermemesi ve planlarının bozulması idi. Bu sebeple babalarına o şekilde sözler söylüyorlardı ki onun karşı çıkmasını önlesin. (Ayrıntılar için bak. Razı, 13/ 174 vd.; Kutub, 8/ 368 vd.)

قَالُوا يَا أَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلَىٰ يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ ﴿١١﴾
إشمام

11. Dediler ki: "Ey babamız! Sana ne oluyor da Yusuf hakkında bize güvenmiyorsun! Oysa ki biz onun iyiliğini istemekteyiz.

أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١٢﴾

12. Yarın onu bizimle beraber (kıra) gönder de bol bol yesin (içsin), oynasın. Biz onu mutlaka koruruz."

قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَأَخَافُ أَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنْتُمْ
عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿١٣﴾

13. (Babaları) dedi ki: Onu götürmeniz beni mutlaka üzer. Siz ondan habersizken onu bir kurdun yemesinden korkarım.

"Hz. Peygamberden nakledilen bir hadiste belirtildiği üzere Yakub (a.s.) 'Onu kurdun yemesinden korkarım' şeklindeki sözü ile farkında olmadan onlara tasarladıkları planı nasıl örtbas edecekleri konusunda bir ipucu vermişti. Gerçekten 17. ayette de görüleceği üzere onlar bu ipucundan yararlanmışlardır."

قَالُوا لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿١٤﴾

14. Dediler ki: Hakikaten biz (kuvvetli) bir topluluk olduğumuz halde, eğer onu kurt yerse, o zaman biz gerçekten aciz kimseler sayılırız.

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ وَأَجْمَعُوا أَنْ يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَتِ الْجُبِّ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ
لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ هَٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾

[236]15. Onu götürüp de kuyunun dibine atmaya ittifakla karar verdikleri zaman, biz Yusufa: Andolsun ki sen onların bu işlerini onlar (işin) farkına varmadan, kendilerine haber vereceksin, diye vahyettik.

"Tefsircilerin çoğu ayette geçen '...biz Yusuf'a ...vahyettik.' ifadesine dayanarak Hz. Yusuf'a peygamberliğin daha o zaman verildiğine kanidir. Cenabı Hakk'ın Hz. Yusuf'a kuyuya atıldığı zamanki bu vadi daha sonra gerçekleşmiş ve ilerideki ayetlerde görüleceği üzere Hz. Yusuf bu tuzaktan kurtulmuş, kardeşlerine de bütün yaptıklarını bildiğini söylemiştir."

وَجَاءُوا أَبَاهُمْ عِشَاءً يَبْكُونَ ﴿١٦﴾

16. Akşamleyin ağlayarak babalarına geldiler.

قَالُوا يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ
الذِّئْبُ وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ ﴿١٧﴾

17.Ey babamız! dediler, biz yarışmak üzere uzaklaştık; Yusuf'u eşyamızın yanında bırakmıştık. (Ne yazık ki) onu kurt yemiş! Fakat biz doğru söyleyenler olsak da sen bize inanmazsın.

Ayeti kerimenin, 'Fakat biz doğru söyleyenler olsak da sen bize inanmazsın' şeklinde yer alan son cümlesindeki beyanda, çocuklarının Hz. Yakub'a doğru söylemediklerinin üstü kapalı itirafları sezilmektedir.

وَجَاءُوا عَلَىٰ قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا فَصَبْرٌ
جَمِيلٌ وَاللَّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

18. Gömleğinin üstünde sahte bir kan ile geldiler. (Yakub) dedi ki: Bilakis nefisleriniz size (kötü) bir işi güzel gösterdi. Artık (bana düşen) hakkıyla sabretmektir. Anlattığınız karşısında (bana) yardım edecek olan, ancak Allah'tır.

"Rivayet edildiğine göre kardeşleri, Yusuf'un gömleğini kana bulayıp babalarına getirdiklerinde, acı haberi alan Yakup (a.s.), feryada başladı, onun gömleğini istedi. Onu yüzüne götürüp ağladı ve dedi ki: 'Bu güne kadar böyle yumuşak huylu kurt görmedim, oğlumu yemiş de sırtındaki gömleği yırtmamış.' Buna göre Hz. Yakup onların hilesini sezmişti. Fakat yapabileceği bir şey yoktu."

Yusuf Kuyudan Kurtuluyor

Yusuf'u öldürmekten vazgeçip kervan yolu üzerindeki bir kuyuya atan kardeşleri babalarını kandırmak için uydurdukları yalanları tezgahlarken, Yusuf da kuyu içindeki çilesini doldurmakta idi. Bir tarafta suçu işleyenlerin sevinci, bir tarafta mazlumun yıkılışı, diğer tarafta da boynu bükük bir babanın iki başlı yürekleri dağlayan izdırabı... Bunların hepsi bir arada oluyordu. (Bak. Razı, 13/188 Kutub, 8/372 vd.)

وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُ قَالَ يَا بُشْرَىٰ هٰذَا
غُلَامٌ وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

19. Bir kervan geldi ve sucularını (kuyuya) gönderdiler, o da (gidip) kovasını saldı, (Yusufu görünce) "Müjde! İşte bir oğlan!" dedi. Onu bir ticaret malı olarak sakladılar. Allah onların yaptıklarını çok iyi bilir.

Ayette geçen 'Onu bir ticaret malı olarak sakladılar' ifadesinden anlaşıldığı üzere, Yusuf'u uzun süre saklamak istemiyorlardı. Bu nedenle onu çok ucuz denecek fiyata hemen satma yolunu seçtiler. Bu da o dönemde, esir alım-satımı faaliyetlerinin bir takım kurallara bağlı olduğunu gösteriyor. Yusuf'a o kurallar çerçevesinde sahip olmadıkları için, onu tez elden satma yolunu tercih etmişlerdir. 20. ayetin son bölümü de bunu teyit eder mahiyettedir.

Yusuf'un Mısır Dönemi

Esir pazarında satılan Yusuf (a.s.)'ın yeni dönemi, Mısır dönemi başlamış oluyordu. Bundan sonraki ayetlerde kıssanın bu bölümü ele alınmaktadır:

وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴿٢٠﴾

20. (Kafile Mısır'a vardığında) onu değersiz bir pahaya, sayılı birkaç dirheme sattılar. Onlar zaten ona değer vermemişlerdi.

"Ayetin son kısmını '...zaten onu hemen elden çıkarmak istiyorlardı' şeklinde tercüme etmek de mümkündür."

وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَى أَنْ يَنْفَعَنَا
أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ
مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾

21. Mısır'da onu satın alan adam, karısına dedi ki: "Ona değer ver ve güzel bak! Umulur ki bize faydası olur. Veya onu evlat ediniriz." İşte böylece (Mısır da adaletle hükmetmesi) ve kendisine (rüyadaki) olayların yorumunu öğretmemiz için Yusufu o yere yerleştirdik. Allah, emrini yerine getirmeye kadirdir. Fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler.

"Tefsirlerdeki rivayetlere göre Hz. Yusuf'u himayesine alan bu zat Mısırın maliye bakanı idi. O, Hz. Yusuf'un zeka ve kabiliyetini sezmiş, bu yüzden ileride kendisine devlet işlerinde yararlanacağını düşünmüştü. Ayrıca son derece sevimli bir çocuk olan Hz. Yusuf'u evlat edineceğini söylemişti. Çünkü çocukları yoktu." (Ayrıca bak. Öztürk, K. İsl., s.210)

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾

22. (Yusuf) erginlik çağına erişince, ona (isabetle) hükmetme (yeteneği) ve ilim verdik. İşte güzel davrananları biz böyle mükafatlandırırız.

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ

هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اِنَّهُ رَبّ۪ٓي اَحْسَنَ مَثْوَايَۜ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ
الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾

[237]23. Evinde bulunduğu kadın, onun nefsinden murat almak istedi, kapıları iyice kapattı ve "Haydi gel!" dedi. O da" (Haşa), Allah'a sığınırım! Zira kocanız benim velinimetimdir, bana güzel davrandı. Gerçek şu ki, zalimler iflah olmaz!" dedi.

"Hz. Yusuf, büyümüş, gelişmiş ve görkemli bir genç olmuştu. Onun bu hali, yaşadığı evin hanımında kendisine karşı farklı duyguların belirmesine sebep olmuş ve kadın Hz. Yusuf'a gayri meşru ilişki teklif etmişti."

وَلَقَدْ هَمَّتْ بِه۪ۚ وَهَمَّ بِهَاۚ لَوْلَٓا اَنْ رَاٰ بُرْهَانَ رَبِّه۪ۜ كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ
السُّٓوءَ وَالْفَحْشَٓاءَۜ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَص۪ينَ ﴿٢٤﴾

24. Andolsun ki, kadın ona meyletti. Eğer Rabbinin işaret ve ikazını görmeseydi o da kadına meyletmişti. İşte böylece biz, kötülük ve fuhşu ondan uzaklaştırmak için (delilimizi gösterdik). Şüphesiz o ihlaslı kullarımızdandı.

"Tefsircilerin çoğuna göre Hz. Yusuf'un kadına olan bu meyli cinsel bir meyil idi. Bazı tefsirciler de peygamberlerin böyle bir meyle kapılmaktan masun ve münezzeh olduklarını söyleyerek ayetteki ilgili sözü 'O da kadını dövmeye niyet etmişti. Fakat Allah'ın ikazı ile bundan vazgeçti' şeklindeki yorumu yap mışlardır. Hangi şekil olursa olsun Yusuf bu meylinden vazgeçmişti." (Ayrıca bak. Esed, s.460/23 no.açk.)

وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَم۪يصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَاَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِۜ
قَالَتْ مَا جَزَٓاءُ مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُٓوءًا اِلَّٓا اَنْ يُسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٢٥﴾

25. İkisi de kapıya doğru koştular. Kadın onun gömleğini arkadan yırttı. Kapının yanında onun kocasına rastladılar. Kadın dedi ki: Senin ailene kötülük etmek isteyenin cezası, zindana atılmaktan veya elem verici bir işkenceden başka ne olabilir!

قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ أَهْلِهَا إِنْ كَانَ قَمِيصُهُ
قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٦﴾

26. Yusuf: "Asıl kendisi benim nefsimden murat almak istedi" dedi. Kadının akrabasından biri şöyle şahitlik etti: "Eğer gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, bu ise yalancılardandır."

وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٧﴾

27. "Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir. Bu ise doğru söyleyenlerdendir."

فَلَمَّا رَأَى قَمِيصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّ إِنَّ كَيْدَكُنَّ
عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

28. (Kocası, Yusuf'un gömleğinin) arkadan yırtılmış olduğunu görünce, (kadına): "Şüphesiz, dedi; bu, sizin tuzağınızdır. Sizin tuzağınız gerçekten büyüktür." (Entrikalar kon. bak. Öztürk, K.İsl., s.211; Yusuf 12/31-33)

يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ إِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ ﴿٢٩﴾

29. "Ey Yusuf! Sen bundan (olanları söylemekten) vazgeç! (Ey kadın!) Sen de günahının affını dile! Çünkü sen günahkarlardan oldun."

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَنْ نَفْسِهِ قَدْ
شَغَفَهَا حُبًّا إِنَّا لَنَرَاهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾

30.Şehirdeki bazı kadınlar dediler ki: Azizin karısı, delikanlısının nefsinden murat almak istiyormuş; Yusuf'un sevdası onun kalbine işlemiş! Biz onu gerçekten açık bir sapıklık içinde görüyoruz.

فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَآتَتْ كُلَّ
وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ
وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا إِنْ هَٰذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿٣١﴾

[238]31. Kadın, onların dedikodusunu duyunca, onlara davetçi gönderdi; onlar için dayanacak yastıklar hazırladı. Her birine bir bıçak verdi. (Kadınlar meyveleri soyarken Yusuf'a): "Çık karşılarına!" dedi. Kadınlar onu görünce, onun büyüklüğünü anladılar. (Şaşkınlıklarından) ellerini kestiler ve dediler ki: Haşa Rabbimiz! Bu bir beşer değil... Bu ancak üstün bir melektir!

"'Dayanacak yastıklar' diye tercüme edilen 'mütteeken' kelimesi, 'yemek meclisi' şeklinde de anlaşılabilir. Çünkü onlar müreffeh insanların adeti olduğu üzere yerken, içerken ve sohbet ederlerken arkalarına dayanırlardı. Bundan ötürü arkaya yaslanarak yemeği yemek yasaklanmıştır. Bu konudaki Cabir hadisi şöyledir: 'Allah Resülü, sol elle ve arakamıza yaslanarak yememizi yasakladı."

قَالَتْ فَذَٰلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَ وَلَئِنْ
لَمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿٣٢﴾

32. Kadın dedi ki: İşte hakkında beni kınadığınız şahıs budur. Ben onun nefsinden murat almak istedim. Fakat o, (bundan) şiddetle sakındı. Andolsun, eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa mutlaka zindana atılacak ve elbette sürünenlerden olacaktır!

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ
أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُنْ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٣﴾

33. (Yusuf:) Rabbim! Bana zindan, bunların benden istediklerinden daha iyidir! Eğer onların hilelerini benden çevirmezsen, onlara meyleder ve cahillerden olurum! dedi.

Hz. Yusuf Zindan Hapsinde

Esir pazarından saraya giren Yusuf (a.s.), burada karşılaştığı entrika ve tuzaklardan da alnının akıyla çıktıktan sonra, çevrilen ahlak dışı tuzaklardan ürkmüş olacak ki Allah'a yalvararak, kendisinden istenen ahlak ve kural dışı istekleri kabul etmeye hapse girmeyi tercih ettiğini, bu nedenle duasının kabul edilmesini istemiştir. Allah Teala da Yusuf' (a.s.)'in duasını kabul etmiş ve saray hayatına yeğlediği zindan hayatına başlamasına fırsat tanımıştır: (Ayrıntılar için bak. Razı, 13/225 vd.; Kutub, 8/396 vd.; Ateş, 3/1331 vd. ve buraya kadar olan bölümün nüz. kon. Emiroğlu, 6/158-186)

فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٤﴾

34. Rabbi onun duasını kabul etti ve onların hilesini uzaklaştırdı. Çünkü O çok iyi işiten, pek iyi bilendir.

ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٣٥﴾

35. Sonunda (aziz ve arkadaşları) kesin delilleri görmelerine rağmen (halkın dedikodusunu kesmek için yine de) onu bir zamana kadar mutlaka zindana atmaları kendilerine uygun göründü.

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ ۖ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا ۖ وَقَالَ
الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ ۖ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ ۖ إِنَّا
نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٦﴾

36. Onunla birlikte zindana iki delikanlı daha girdi. Onlardan biri dedi ki: Ben (rüyada) şarap sıktığımı gördüm. Diğeri de: Ben de başımın üstünde kuşların yemekte olduğu bir ekmek taşıdığımı gördüm. Bunun yorumunu bize haber ver. Çünkü biz seni güzel davrananlardan görüyoruz, dedi.

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ۚ ذَٰلِكُمَا

مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ
كَافِرُونَ ﴿٣٧﴾

37.(Yusuf) dedi ki:Size yedirilecek yemek gelmeden önce onun yorumunu mutlaka size haber vereceğim. Bu, Rabbimin bana öğrettiklerindendir. Şüphesiz ben Allah'a inanmayan bir kavmin dininden uzaklaştım. Onlar ahireti inkar edenlerin kendileridir.

"Hz. Yusuf gençlerin bu durumundan istifade ederek onlara tevhit dinini tebliğ emek istedi. Dolayısıyla onların rüyalarını yorumlamadan önce, kendisinin hak din üzere olduğunu, bilgilerinin Allah tarafından öğretildiğini ve mısırlıların yanlış yolda olduklarını bildirerek onları hazırladı ve hak dini onlara tebliğ etti. İşte bu ayet ve bundan sonraki üç ayet bu konu ile ilgilidir."

وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ مَا كَانَ لَنَا
أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ذَلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ
وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾

[239]38. Atalarım İbrahim, İshak ve Ya'kub'un dinine uydum. Allah'a herhangi bir şeyi ortak koşmamız bize yaraşmaz. Bu, Allah'ın bize ve insanlara olan lütfundandır. Fakat insanların çoğu şükretmezler.

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾

39.Ey zindan arkadaşlarım!Çeşitli tanrılar mı daha iyi, yoksa gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah mı?

مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ
مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ
ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾

40. Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, sizin ve atalarınızın taktığı birtakım isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında herhangi bir delil indirmemiştir. Hüküm sadece Allah'a aittir. O size kendisinden başkasına ibadet etmemenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler.

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ
فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤١﴾

41. Ey zindan arkadaşlarım ! (Rüyalarınıza gelince), biriniz (daha önce olduğu gibi) efendisine şarap içirecek; diğeri ise asılacak ve kuşlar onun başından (beynini) yiyecekler. Yorumunu sorduğunuz iş (bu şekilde) kesinleşmiştir.

وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ
ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾

42. Onlardan, kurtulacağını bildiği kimseye dedi ki: Beni efendinin yanında an, (umulur ki beni çıkarır). Fakat şeytan ona, efendisine anmayı unutturdu. Dolayısıyla (Yusuf), birkaç sene daha zindanda kaldı.

"Bazı tefsircilere göre Yusuf Allah'tan başkasından yardım istediği için beş yıllık hapislikten sonra yedi yıl daha hapiste kalmaya mahkum oldu. Böylece hapis suresi 12 yıl oldu. Burada akla şöyle bir soru gelebilir: Çeşitli ayet ve hadislerle sabit olduğu üzere, başkasından yardım isteme meşru kabul edildiğine hatta, yerine göre kafirden de yardım istenebileceğine göre, Hz. Yusuf'un Allah dışında başkasından da medet umması neden hoş karşılanmamıştır? Bunun cevabı şudur: Allah, peygamberlerini yarattıkları üzerine seçkin kıldığı gibi, işlerin en iyisi, en güzeli ve en evlasını da onlara yakıştırmıştır. Peygamber için en evla olan, darda kaldığı zaman Rabbinden başkasına dayanmaması ve başkasına el açmamasıdır."

وَقَالَ الْمَلِكُ اِنّ۪ٓي اَرٰى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ
وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍۜ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَاُ اَفْتُون۪ي
ف۪ي رُءْيَايَ اِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾

43. Kral dedi ki: Ben (rüyada) yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek gördüm. Ayrıca, yedi yeşil başak ve diğerlerini de kuru gördüm. Ey ileri gelenler! Eğer rüya yorumluyorsanız, benim rüyamı da bana yorumlayınız. (Rüyalar konusundaki ayrıntılar için bak. Öztürk, K.İsl., s.211)

قَالُٓوا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍۚ وَمَا نَحْنُ بِتَأْو۪يلِ الْاَحْلَامِ بِعَالِم۪ينَ ﴿٤٤﴾

[240]44. (Yorumcular) dediler ki: Bunlar karmakarışık düşlerdir. Biz böyle düşlerin yorumunu bilenlerden değiliz.

وَقَالَ الَّذ۪ي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ اُمَّةٍ اَنَا۬ اُنَبِّئُكُمْ بِتَأْو۪يلِه۪ فَاَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾

45. (Zindandaki) iki kişiden kurtulmuş olan, uzun bir zaman sonra (Yusuf'u) hatırlayarak dedi ki: Ben size onun yorumunu haber veririm, beni hemen (zindana) gönderin.

يُوسُفُ اَيُّهَا الصِّدّ۪يقُ اَفْتِنَا ف۪ي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ
سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍۙ لَعَلّ۪ٓي اَرْجِعُ اِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾

46. (Yusuf'un yanına gelerek dedi ki:) Ey Yusuf, ey doğru sözlü kişi! (Rüyada görülen) yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek ile yedi yeşil başak ve diğerleri de kuru olan (başaklar) hakkında bize yorum yap. Ümit ederim ki, insanlara (isabetli yorumunla) dönerim de belki onlar da doğruyu öğrenirler.

قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا
مِمَّا تَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾

47. Yusuf dedi ki: Yedi sene adetiniz üzere ekin ekersiniz. Sonra da yiyeceklerinizden az bir miktar hariç, biçtiklerinizi başağında (stok edip) bırakınız.

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا
تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾

48. Sonra bunun ardından, saklayacaklarınızdan az bir miktar (tohumluk) hariç, o yıllar için biriktirdiklerinizi yiyip bitirecek yedi kıtlık yılı gelecektir.

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾

49. Sonra bunun ardından da bir yıl gelecek ki, o yılda insanlara (Allah tarafından) yardım olunacak ve o yılda (meyve suyu ve yağ) sıkacaklar.

"Yani, bol bol meyve sebzelere kavuşacaklar, üzüm, hurma, zeytin susam gibi şeyleri sıkarak sularından istifade edeceklerdir. Bu bolluk senesine dair rüyada bir işaret yoktur. Hz. Yusuf bunu sadece bir vahiy ve ilham ile onlara müjdelemiştir."

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ ۚ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ
مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾

50. (Adam bu yorumu getirince) kral dedi ki: "Onu bana getirin!" Elçi, Yusuf'a geldiği zaman, (Yusuf) dedi ki: "Efendine dön ve ona de ki: Ellerini kesen o kadınların zoru neydi? diye sor. Şüphesiz benim Rabbim onların hilesini çok iyi bilir."

قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ اِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِۜ قُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ
مِنْ سُوٓءٍۜ قَالَتِ امْرَاَتُ الْعَز۪يزِ الْـٰٔنَ حَصْحَصَ الْحَقُّۘ اَنَا۬ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِه۪
وَاِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٥١﴾

51. (Kral kadınlara) dedi ki: Yusuf'un nefsinden murat almak istediğiniz zaman durumunuz neydi? Kadınlar, Haşa! Allah için, biz ondan hiçbir kötülük görmedik, dediler. Azizin karısı da dedi ki: "Şimdi gerçek ortaya çıktı. Ben onun nefsinden murat almak istemiştim. Şüphesiz ki o doğru söyleyenlerdendir."

ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنّ۪ي لَمْ اَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْد۪ي كَيْدَ
الْخَٓائِن۪ينَ ﴿٥٢﴾

52. (Yusuf dedi ki): Bu, azizin yokluğunda ona hainlik etmediğimi ve Allah'ın hainlerin hilesini başarıya ulaştırmayacağını (herkesin) bilmesi içindir.

وَمَٓا اُبَرِّئُ نَفْس۪يۚ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّٓوءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبّ۪يۜ اِنَّ رَبّ۪ي غَفُورٌ
رَح۪يمٌ ﴿٥٣﴾

[241]53. (Bununla beraber) nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder; Rabbim acıyıp korumuş başka. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayan, pek esirgeyendir. (34-53. ayetlerin Nüz. Kon. bak. Emiroğlu, 6/186-207)

Hz. Yusuf Hapisten Çıkıyor

Hz. Yusuf'u zindan dışına taşıyacak ve ona hürriyetini iade edecek aydınlık günlerin müjde ışıkları, 43. ayette anlatılan hükümdar rüyası ile zindan içine sızmaya başlıyordu. Ayetlerde detayları ile anlatılan hükümdar rüyasını yorumlamakta saray mensuplarının acze düşmeleri, zindanda adeta unutulmuş olan Yusuf'un hatırlanmasına vesile olmuştu.

Zindana girerken arkadaş olup rüyasını tabir ettiği ve sonradan tahliye olup hükümdarın hizmetinde tekrar çalışmaya başlayan genç, sonunda, Yusuf'u ve O'nun rüya yorumlamaktaki maharetini ve kudretini hatırlamış; durumdan, saraydaki ilgili kişileri haberdar etmişti.

Bu gelişme üzerine Yusuf ile iletişim sağlanmış ve rüyanın gerçek yorumu ondan öğrenilmiş ve Yusuf saraya davet edilmişti. Ne var ki Yusuf bu daveti fırsat bilerek hareket etme hafifliği yerine, kendinden emin, haysiyetli ve vakarlı bir davranışla, hakkındaki yalan yanlış bilgi ve hükümler, doğrularla yer değiştirmedikçe saraya gitmeyeceğini bildirmiştir. Kendisine yakışan bu asil davranışı, bu isteğinin gerçekleşmesini sağlamıştır.

Artık Yusuf'un bütün suçlamalardan aklandığı, suçsuz olduğu, hükümdar katında da anlaşılmıştı. Böylece zindan hayatı sona eren Yusuf ve onun etrafında gelişen kıssa ile ilgili diğer olay ve gelişmeleri şunlardır. (Ayrıntılar için bak. Razı, 13/264 vd.; Kutub, 8/425 vd.; Elmalılı, 4/ 485 vd.; Ateş, 3/1241 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, 6/208 vd.)

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ
لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ ﴿٥٤﴾

54. Kral dedi ki: Onu bana getirin, onu kendime özel danışman edineyim. Onunla konuşunca: Bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir birisin, dedi.

"Kral gördüğü rüyanın yorumunu bir de bizzat Yusuf'tan dinlemek istedi. O da rüyayı ve yorumunu anlattı. Kral nasıl tedbir alması gerektiğini sorunca, Hz. Yusuf 'Bolluk yıllarında çok ekin ekip ürünü stok etmek gerekir. Böylece kıtlık yıllarında hem kendinizin geçimini sağlarsınız hem de ihracat yaparak hazineye bol döviz kazandırırsınız.' dedi. Kral 'Peki bu işi kim yapacak?' diye sorunca Hz. Yusuf:

قَالَ اجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ الْأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ ﴿٥٥﴾

55. "Beni ülkenin hazinelerine tayin et! Çünkü ben (onları) çok iyi korurum ve bu işi bilirim" dedi.

وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْاَرْضِ يَتَبَوَّاُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَاءُ وَلَا نُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٦﴾

56. Ve böylece Yusuf'a orada dilediği gibi hareket etmek üzere ülke içinde yetki verdik. Biz dilediğimiz kimseye rahmetimizi eriştiririz. Ve güzel davrananların mükafatını zayi etmeyiz.

Hakkıyla iman ederek, doğruluğu, dürüstlüğü, haysiyetli ve vakarlı olmayı kendisine şiar edinip, bu prensiplere sadık bir şekilde çalışarak hayatını sürdüren ve sonuçta, Allah'a gerçek manada tevekkül etmenin Hz. Yusuf'a sağladığı mükafat, işte bu ayette ifadesini bulmakta ve aynı zamanda bütün insanlara, paha biçilemez bir değer-de, örnek olarak sunulmaktadır.

وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾

57. İman edip de (kötülüklerden) sakınanlar için ahiret mükafatı daha hayırlıdır.

"Bütün Mısır Yusuf'un idaresine ve tasarrufuna verildi. Kral, kendi salahiyetlerini dahi kullanmasına müsaade etti.

Hz. Yusuf, tarıma önem verdi. Üretimi artırdı, ihtiyaç fazlası olan ürünleri stok etti. Nihayet kıtlık yılları geldi. Bu sefer stok edilmiş ürünleri yemeye ve ihraç etmeye başladılar. Her taraftan insanlar gelerek oradan erzak satın aldılar. Yakup (a.s.)'da Yusuf'un öz kardeşi Bünyamin hariç, diğer oğullarını erzak almak için Mısır'a gönderdi."

Yusuf ve Kardeşleri Buluşuyor

Aradan seneler geçti. Bolluk yıllarından sonra kıtlık yılları gelip çattı. Rüya tabiri vesilesi ile anlatılan hususların tamamı ardı ardına ve adeta resmi geçit yaparcasına, bütün tatlı ve acı yönleriyle meydana geliyordu. Ne var ki Hz. Yusuf, bütün olacakların önlemlerini önceden aldığı için Mısır, ülkesi ve halkıyla esenlik içinde idi. Her taraftan yardım talepleri Mısır'a yönelmişti. Bu cümleden olarak Hz. Yakup da oğullarını Mısıra yollamıştı. Yusuf'u kuyuya atan kardeşler, hazineden sorumlu Nazir Yusuf'un huzurunda:

وَجَٓاءَ اِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٨﴾

58. Yusuf'un kardeşleri gelip onun huzuruna girdiler, (Yusuf) onları tanıdı, onlar onu tanımıyorlardı.

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي بِاَخٍ لَكُمْ مِنْ اَبِيكُمْ اَلَا تَرَوْنَ
اَنِّٓي اُوفِي الْكَيْلَ وَاَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٥٩﴾

59. (Yusuf) onların yüklerini hazırlayınca dedi ki: "Sizin baba bir kardeşinizi de bana getirin. Görmüyor musunuz, ben ölçeği tam dolduruyorum ve ben misafirperverlerin en iyisiyim.

فَاِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿٦٠﴾

60. Eğer onu bana getirmezseniz, artık benim yanımda size verilecek bir ölçek (erzak) yoktur, bana hiç yaklaşmayın!"

قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ اَبَاهُ وَاِنَّا لَفَاعِلُونَ ﴿٦١﴾

61. Dediler ki: Onu babasından istemeye çalışacağız, kuşkusuz bunu yapacağız.

وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَٓا اِذَا انْقَلَبُٓوا
اِلٰٓى اَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٦٢﴾

62. (Yusuf) emrindeki gençlere dedi ki: Sermayelerini yüklerinin içine koyun. Olur ki ailelerine döndüklerinde bunun farkına varırlar da belki geri gelirler.

فَلَمَّا رَجَعُٓوا اِلٰٓى اَبِيهِمْ قَالُوا يَٓا اَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَاَرْسِلْ مَعَنَٓا اَخَانَا
نَكْتَلْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٦٣﴾

63. Babalarına döndüklerinde dediler ki: Ey babamız! Erzak bize yasaklandı. Kardeşimizi (Bünyamini) bizimle beraber gönder de (onun sayesinde) ölçüp alalım. Biz onu mutlaka koruyacağız.

قَالَ هَلْ اٰمَنُكُمْ عَلَيْهِ اِلَّا كَمَٓا اَمِنْتُكُمْ عَلٰٓى اَخٖيهِ مِنْ قَبْلُۜ فَاللّٰهُ خَيْرٌ
حَافِظاًۖ وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمٖينَ ﴿٦٤﴾

[242]64. Ya'kub dedi ki: Daha önce kardeşi (Yusuf) hakkında size ne kadar güvendiysem, bunun hakkında da size ancak o kadar güvenirim! Ben onu sadece Allah'a emanet ediyorum); Allah en hayırlı koruyucudur. O, acıyanların en merhametlisidir.

وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ اِلَيْهِمْۜ قَالُوا يَٓا اَبَانَا
مَا نَبْغٖيۜ هٰذِهٖ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ اِلَيْنَاۚ وَنَمٖيرُ اَهْلَنَا وَنَحْفَظُ اَخَانَا وَنَزْدَادُ
كَيْلَ بَعٖيرٍۜ ذٰلِكَ كَيْلٌ يَسٖيرٌ ﴿٦٥﴾

65. Eşyalarını açtıklarında sermayelerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. Dediler ki: Ey babamız! Daha ne istiyoruz. İşte sermayemiz de bize geri verilmiş. (Onunla yine) ailemize yiyecek getiririz, kardeşimizi koruruz ve bir deve yükü de fazla alırız. Çünkü bu (seferki aldığımız) az bir miktardır.

قَالَ لَنْ اُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتّٰى تُؤْتُونِ مَوْثِقاً مِنَ اللّٰهِ لَتَأْتُنَّنٖي بِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ يُحَاطَ
بِكُمْۚ فَلَمَّٓا اٰتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَكٖيلٌ ﴿٦٦﴾

66. (Ya'kub) dedi ki: Kuşatılmanız (ve çaresiz kalma durumunuz) hariç, onu bana mutlaka getireceğinize dair Allah adına bana sağlam bir söz vermediğiniz takdirde onu sizinle beraber göndermem!" Ona (istediği şekilde) teminatlarını verdiklerinde dedi ki: Söylediklerimize Allah şahittir.

وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ اَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍۜ وَمَٓا اُغْنٖي

عَنكُم مِّنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾

67. Sonra şöyle dedi: Oğullarım! (Şehre) hepiniz bir kapıdan girmeyin, ayrı ayrı kapılardan girin. Ama Allah'tan (gelecek) hiçbir şeyi sizden savamam. Hüküm Allah'tan başkasının değildir. (Onun için) ben yalnız O'na dayandım. Tevekkül edenler yalnız O'na dayansınlar.

"Hz Yakup'un oğullarına Mısır'a değişik kapılardan girmelerini emretmesinin sebebi şöyle izah edilir: Oğulları gösterişli idiler, elbiseleri güzeldi. Birinci gelişlerinde melikten kimsenin görmediği izzeti ikramı görmüşlerdi. Bunun için her kesin hayret dolu bakışları onlara dikilmişti. Beraber girmeleri halinde hepsinin birden başlarına bir hal gelebilirdi."

وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُم مَّا كَانَ يُغْنِي عَنْهُم مِّنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ
إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِّمَا عَلَّمْنَاهُ وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾

68. Babalarının kendilerine emrettiği yerden (çeşitli kapılardan) girdiklerinde (onun emrini yerine getirdiler. Fakat bu tedbir) Allah'tan gelecek hiçbir şeyi onlardan savamazdı; ancak Ya'kub içindeki bir dileği açığa vurmuş oldu. Şüphesiz o, ilim sahibiydi, çünkü ona biz öğretmiştik. Fakat insanların çoğu bilmezler.

وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ آوَىٰ إِلَيْهِ أَخَاهُ قَالَ إِنِّي أَنَا أَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ
بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾

69. Yusuf'un yanına girdiklerinde öz kardeşini yanına aldı ve "Bilesin ki ben senin kardeşinim, onların yaptıklarına üzülme" dedi.

"Rivayet edildiğine göre Hz. Yusuf kardeşlerine ziyafet verdi. Onları sofraya ikişer ikişer oturttu. Bünyamin yalnız kalınca ağladı ve dedi ki: Kardeşim Yusuf sağ olsaydı o da benimle beraber otururdu. Hz. Yusuf onu kendi sofrasına aldı. Yemekten sonra kardeşlerini ikişer

ikişer evlere misafir verdi. Bünyamin yine yalnız kalmıştı. Hz. Yusuf dedi ki: Bunun ikincisi yok, o halde o da benim yanımda kalsın. Böylece Bünyamin onun yanında geceledi. Hz. Yusuf dedi ki: Ölen kardeşin yerine beni kardeş kabul eder misin? Bünyamin: 'Senin gibi bir kardeşi kim bulabilir? Fakat seni babam Yakup ile annem Rahiyle doğurmadı.' Hz. Yusuf bunu işitince ağladı, kalkıp Bünyamin'in boynuna sarıldı ve 'Ben senin kardeşinim ...' dedi.

فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ
أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾

[243]70. (Yusuf) onların yükünü hazırladığı zaman maşrabayı kardeşinin yükü içine koydu! (Kafile hareket ettikten) sonra bir tellal: Ey kafile! Siz hırsızsınız! diye seslendi.

Sikaye: Su içmeye yarayan kap, maşrapa, susak gibi şeylere verilen isimdir.

قَالُوا وَأَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾

71. (Yusuf'un kardeşleri) onlara dönerek: Ne arıyorsunuz? dediler.

قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾

72. Kralın su kabını arıyoruz; onu getirene bir deve yükü (bahşiş) var dediler. (İçlerinden biri:) Ben buna kefilim, dedi.

Suva: İslam'da, kile anlamına gelen bir ölçü birimi olan 'sa' sözcüğünden türemiş bir ölçek, su içecek kap, tas, maşrapa anlamlarında kullanılmaktadır.

قَالُوا تَاللَّهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٧٣﴾

73. Allah'a andolsun ki, bizim yeryüzünde fesat çıkarmak için gelmediğimizi siz de biliyorsunuz. Biz hırsız da değiliz, dediler.

قَالُوا فَمَا جَزَاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كَاذِبِينَ ﴿٧٤﴾

74. Dediler ki: Peki, siz yalancıysanız bunun cezası nedir?

قَالُوا جَزَٓاؤُهُ مَنْ وُجِدَ ف۪ي رَحْلِه۪ فَهُوَ جَزَٓاؤُهُۜ كَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِم۪ينَ ﴿٧٥﴾

75. "Onun cezası, kayıp eşya, kimin yükünde bulunursa işte o (şahsa el koymak) onun cezasıdır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız" dediler.

"Hz. Yakub (a.s.)'ın şeriatına göre hırsız yakalanınca, çaldığı mala karşılık mal sahibine bir yıl köle olarak hizmet ettirilirdi. Mısır kanunlarına göre ise hırsıza sopa vurulur ve çaldığı malın iki misli ödettirilirdi. Hz. Yusuf onlara babalarının şeriatına göre ceza vermek istedi."

فَبَدَاَ بِاَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَٓاءِ اَخ۪يهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَٓاءِ اَخ۪يهِۜ
كَذٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَۜ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ اَخَاهُ ف۪ي د۪ينِ الْمَلِكِ
اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُۜ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَٓاءُۜ وَفَوْقَ كُلِّ ذ۪ي عِلْمٍ عَل۪يمٌ ﴿٧٦﴾

76. Bunun üzerine Yusuf, kardeşinin yükünden önce onların yüklerini (aramaya) başladı. Sonra da onu, kardeşinin yükünden çıkarttı. İşte biz Yusuf a böyle bir tedbir öğrettik, yoksa kralın kanununa göre kardeşini tutamayacaktı. Ancak Allah'ın dilemesi hariç. Biz kimi dilersek onu derecelerle yükseltiriz. Zira her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen birisi vardır.

قَالُٓوا اِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُۚ فَاَسَرَّهَا يُوسُفُ ف۪ي
نَفْسِه۪ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْۚ قَالَ اَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًاۚ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾

77. (Kardeşleri) dediler ki: "Eğer o çaldıysa, daha önce onun bir kardeşi de çalmıştı." Yusuf bunu içinde sakladı; onlara açmadı. (Kendi kendine) dedi ki: Siz daha kötü durumdasınız! Allah, sizin anlattığınızı çok iyi bilir.

"Rivayet edildiğine göre Hz. Yusuf'un halası onu çok severdi. Yusuf büyüyünce babası onu yanında bulundurmak istedi. Halası da Yusuf'un kendi yanında kalmasını istiyordu. Bunun üzerine kardeşi İbrahim (a.s.) dan kendisine miras kalmış olan kuşağını Yusuf'un beline

bağladı. Sonra kaybolduğunu söyledi. Kuşak arandı ve Yusuf'un üzerinde çıktı. Kanun gereği Yusuf'u yanında alıkoydu. İşte Yusuf'un kardeşleri bu duruma işaret etmek istemişlerdi."

قَالُوا يَٓا اَيُّهَا الْعَز۪يزُ اِنَّ لَهُٓ اَبًا شَيْخًا كَب۪يرًا فَخُذْ اَحَدَنَا مَكَانَهُۚ
اِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٧٨﴾

78. Dediler ki: Ey aziz! Gerçekten onun çok yaşlı bir babası var. Onun yerine bizim birimizi alıkoy. Zira biz seni, iyilik edenlerden görüyoruz.

قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اَنْ نَأْخُذَ اِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُٓۙ اِنَّٓا اِذًا لَظَالِمُونَ ﴿٧٩﴾

[244]79. Dedi ki: Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını yakalamaktan Allah'a sığınırız, o takdirde biz gerçekten zalimler oluruz!

فَلَمَّا اسْتَيْـَٔسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّاۜ قَالَ كَب۪يرُهُمْ اَلَمْ تَعْلَمُٓوا اَنَّ
اَبَاكُمْ قَدْ اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ ف۪ي يُوسُفَۚ
فَلَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضَ حَتّٰى يَأْذَنَ ل۪ٓي اَب۪ٓي اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ ل۪يۚ وَهُوَ خَيْرُ
الْحَاكِم۪ينَ ﴿٨٠﴾

80. Ondan ümitlerini kesince, (meseleyi) gizli görüşmek üzere ayrılıp (bir kenara) çekildiler. Büyükleri dedi ki: "Babanızın sizden Allah adına söz aldığını, daha önce de Yusuf hakkında işlediğiniz kusuru bilmiyor musunuz? Babam bana izin verinceye veya benim için Allah hükmedinceye kadar bu yerden asla ayrılmayacağım. O hükmedenlerin en hayırlısıdır.

اِرْجِعُٓوا اِلٰٓى اَب۪يكُمْ فَقُولُوا يَٓا اَبَانَٓا اِنَّ ابْنَكَ سَرَقَۚ وَمَا شَهِدْنَٓا
اِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظ۪ينَ ﴿٨١﴾

81. Babanıza dönün ve deyin ki: "Ey babamız! Şüphesiz oğlun hırsızlık etti. Biz, bildiğimizden başkasına şahitlik etmedik. Biz gaybın bekçileri değiliz.

وَسْـَٔلِ الْقَرْيَةَ الَّت۪ي كُنَّا ف۪يهَا وَالْع۪يرَ الَّت۪ٓي اَقْبَلْنَا ف۪يهَاۜ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾

82. (İstersen) içinde bulunduğumuz şehire (Mısır halkına) ve aralarında geldiğimiz kafileye de sor. Biz gerçekten doğru söylüyoruz."

قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًاۜ فَصَبْرٌ جَم۪يلٌۜ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَأْتِيَن۪ي
بِهِمْ جَم۪يعًاۜ اِنَّهُ هُوَ الْعَل۪يمُ الْحَك۪يمُ ﴿٨٣﴾

83. (Babaları) dedi ki: "Hayır, nefisleriniz sizi (böyle) bir işe sürükledi. (Bana düşen) artık, güzel bir sabırdır. Umulur ki, Allah onların hepsini bana getirir. Çünkü O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."

"Yusuf'un kardeşlerinin daha önce babalarına karşı yalan söylemiş olmaları nedeni ile, bu seferki doğrularına babaları inanmak istemedi. Onlara: 'Hayır, sizi nefisleriniz aldatıp böyle büyük şeye sürüklemiş. Yoksa bizim şeriatımızda, hırsızın esir olarak yakalanacağını aziz ne bilirdi.' dedi.

وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَٓا اَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ
فَهُوَ كَظ۪يمٌ ﴿٨٤﴾

84. Onlardan yüz çevirdi, "Ah Yusuf'um ah!" diye sızlandı ve kederini içine gömmesi yüzünden gözlerine beyaz geldi.

Esef: Genelde bu kelime üzüntünün en şiddetlisini ifade etmek için kullanılır.

قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتّٰى تَكُونَ حَرَضًا اَوْ تَكُونَ
مِنَ الْهَالِك۪ينَ ﴿٨٥﴾

85. (Oğulları:) "Allah'a andolsun ki sen hala Yusuf'u anıyorsun.

Sonunda ya hasta olacaksın ya da büsbütün helak olacaksın!" dediler.

قَالَ اِنَّمَٓا اَشْكُوا بَثّ۪ي وَحُزْن۪ٓي اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

86. (Ya'kub:) Ben sadece gam ve kederimi Allah'a arz ediyorum. Ve ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri Allah tarafından (vahiy ile) biliyorum, dedi.

Bess: Bilindiğinde, içte sır olarak saklamaya güç yetirilemeyip etrafa yayılmaya can atılan nitelikte bir haber için bu kelime kullanılır. Burada Yakub (a.s.), tahammülü yıkan ve içini kemiren dertlerini başkalarına değil de ancak Allah'a şikayet ediyor ve:'O'ndan sizin bilmediğiniz şeyleri biliyorum onun için bunları boş sanmayın. Allah beklenmedik şeyleri verebilir' demek istemektedir.

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَاَخ۪يهِ وَلَا تَاْيَسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ
اِنَّهُ لَا يَاْيَسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾

[245]87. Ey oğullarım! Gidin de Yusuf'u ve kardeşini iyice araştırın, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kafirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez.

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَٓا اَيُّهَا الْعَز۪يزُ مَسَّنَا وَاَهْلَنَا الضُّرُّ
وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجٰيةٍ فَاَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا
اِنَّ اللّٰهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّق۪ينَ ﴿٨٨﴾

88. Yusuf'un yanına girdiklerinde dediler ki: Ey aziz! Bizi ve ailemizi kıtlık bastı ve biz değersiz bir sermaye ile geldik. Hakkımızı tam ölçerek ver. Ayrıca bize bağışta da bulun. Şüphesiz Allah sadaka verenleri mükafatlandırır.

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَاَخ۪يهِ اِذْ اَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾

89. Yusuf dedi ki: Siz, cahilliğiniz yüzünden Yusuf ve kardeşine yaptıklarınızı biliyor musunuz?

"Tefsirlerde belirtildiğine göre Hz. Yusuf'u kuyuya atan kardeşleri, bu en küçük kardeşlerine de daima hakaret ve eziyet ederlerdi."

قَالُوٓا اَئِنَّكَ لَاَنْتَ يُوسُفُ قَالَ اَنَا يُوسُفُ وَهٰذَٓا اَخٖى قَدْ مَنَّ اللّٰهُ
عَلَيْنَا اِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضٖيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنٖينَ ﴿٩٠﴾

90. Yoksa sen, gerçekten Yusuf musun? dediler. O da: (Evet) ben Yusuf'um, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah'tan) korkar ve sabrederse, şüphesiz Allah güzel davrananların mükafatını zayi etmez, dedi.

قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَاِنْ كُنَّا لَخَاطِئٖينَ ﴿٩١﴾

91. (Kardeşleri) dediler ki: Allah'a andolsun, hakikaten Allah seni bize üstün kılmış. Gerçekten biz hataya düşmüşüz.

قَالَ لَا تَثْرٖيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ وَهُوَ
اَرْحَمُ الرَّاحِمٖينَ ﴿٩٢﴾

92. (Yusuf) dedi ki: "Bugün sizi kınamak yok, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir."

Tesrib: Gerçek anlamı, işkembeden üzerinde bulunan yağları sıyırıp almak olup burada mecazi anlamda, sorgulama, azarlama ve çıkışma anlamlarını ifade etmek için kullanılmıştır.

اِذْهَبُوا بِقَمٖيصٖى هٰذَا فَاَلْقُوهُ عَلٰى وَجْهِ اَبٖى يَأْتِ بَصٖيرًا وَاْتُونٖى
بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعٖينَ ﴿٩٣﴾

93. "Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun, (gözleri) görecek duruma gelir. Ve bütün ailenizi bana getirin."

"Rivayete göre Yusuf sabah akşam kardeşlerine ziyafet veriyordu. Kardeşleri ise daha önce ona yaptıklarını hatırlayarak sıkılıyorlardı. Ona bir adam göndererek dediler ki: 'Siz bizi sabah akşam yemeğe davet ediyorsunuz fakat biz sana karşı yaptıklarımızdan dolayı sen-

den utanıyoruz'. Yusuf (a.s.) da, onlara şöyle cevap verdi: 'Mısırlılar şimdiye kadar bana ilk gördükleri gözleriyle bakıyorlar ve 'Yirmi dirheme satılmış bir köleyi bu mertebeye yükselten Allah'ı tenzih ederiz' diyorlardı. Şimdi ise sizin sayenizde şeref kazandım. Çünkü benim sizin kardeşiniz ve İbrahim (a.s.) gibi büyük bir peygamberin torunu olduğumu anladılar."

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ اَبُوهُمْ اِنّ۪ي لَاَجِدُ ر۪يحَ يُوسُفَ لَوْلَٓا اَنْ
تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾

94. Kafile (Mısır'dan) ayrılınca, babaları (yanındakilere): Eğer bana bunamış demezseniz inanın ben Yusuf'un kokusunu alıyorum! dedi.

قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَف۪ي ضَلَالِكَ الْقَد۪يمِ ﴿٩٥﴾

95. (Onlar da:) Vallahi sen hala eski şaşkınlığındasın, dediler.

فَلَمَّٓا اَنْ جَٓاءَ الْبَش۪يرُ اَلْقٰيهُ عَلٰى وَجْهِه۪ فَارْتَدَّ بَص۪يرًاۚ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ
اِنّ۪ٓي اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾

[246]96. Müjdeci gelince, gömleği onun yüzüne koyar koymaz (Ya'kub) görür oldu. Ben size: "Allah tarafından (vahiy ile) sizin bilemeyeceğiniz şeyleri bilirim" demedim mi! dedi.

"Bu müjdeci Yahuda idi. 'Kanlı gömleği babama ben götürmüş ve kedere boğmuştum, şimdi de yine bu gömleği yine ben götüreyim ve sevincine sebep olayım' diyerek Mısır'dan Kenan iline yalın ayak başı açık yürüdüğü rivayet edilir."

قَالُوا يَٓا اَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَٓا اِنَّا كُنَّا خَاطِ۪ينَ ﴿٩٧﴾

97. (Oğulları) dediler ki: Ey babamız! (Allah'tan) bizim günahlarımızın affını dile! Çünkü biz gerçekten günahkarlar idik.

قَالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبّ۪يۜ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿٩٨﴾

98. (Ya'kub:) Sizin için Rabbimden af dileyeceğim. Çünkü O çok bağışlayan, pek esirgeyendir, dedi.

Yusuf Ailesi Birlikte

58. ayette belirtildiği üzere, Hz. Yusuf'un kardeşleriyle buluşması ile başlayan gelişmeler, nihayet Kenan İlinde, bilindiği üzere Hz. Yakub'un gözlerinin yeniden görmeye başlaması mucizesi ile noktalanır. Artık sıra bütün aileyi mutluluk zirvesine taşıyan son bölüme gelmiştir. Hz. Yusuf bütün aileyi Mısır'a davet eder. Hz. Yakub eşi ve çocukları' ile birlikte Mısır'a oğlunun yanına gider. Hz. Ysuf'un makamında gerçekleşen büyük buluşmayı ve onu takip eden gelişmeleri bundan sonraki ayetlerden öğreniyoruz:

Surenin bu son bölümü ile ilgili daha fazla ayrıntılar için: (Razı, 13/343 vd.; Kutub, 8/477 vd.; Elmalılı, 4/521 vd.; Ateş, 3/1347 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, 6/262 vd.)

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ اِنْ شَٓاءَ
اللّٰهُ اٰمِنٖينَۜ ﴿٩٩﴾

99. (Hep beraber Mısır'a gidip) Yusuf'un yanına girdikleri zaman, ana-babasını kucakladı, "Güven içinde Allah'ın iradesiyle Mısır'a girin!" dedi.

وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًاۚ وَقَالَ يَٓا اَبَتِ هٰذَا تَأْوٖيلُ رُءْيَايَ
مِنْ قَبْلُۘ قَدْ جَعَلَهَا رَبّٖي حَقًّاۜ وَقَدْ اَحْسَنَ بٖٓي اِذْ اَخْرَجَنٖي مِنَ السِّجْنِ
وَجَٓاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ اَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنٖي وَبَيْنَ اِخْوَتٖيۜ
اِنَّ رَبّٖي لَطٖيفٌ لِمَا يَشَٓاءُۜ اِنَّهُ هُوَ الْعَلٖيمُ الْحَكٖيمُ ﴿١٠٠﴾

100. Ana ve babasını tahtının üstüne çıkartıp oturttu ve hepsi onun için (ona kavuştukları için) secdeye kapandılar. (Yusuf) dedi ki: "Ey babacığım! İşte bu, daha önce (gördüğüm) rüyanın yorumudur. Rabbim onu gerçekleştirdi. Doğrusu Rabbim bana (çok şey) lütfetti. Çünkü beni zindandan çıkardı ve şeytan benimle kardeşlerimin ara-

sını bozduktan sonra sizi çölden getirdi. Şüphesiz ki Rabbim dilediğine lütfedicidir. Kuşkusuz O çok iyi bilendir, hikmet sahibidir."

رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَن۪ي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَن۪ي مِنْ تَأْو۪يلِ الْاَحَاد۪يثِۚ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ اَنْتَ وَلِيّ۪ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۚ تَوَفَّن۪ي مُسْلِمًا وَاَلْحِقْن۪ي
بِالصَّالِح۪ينَ ﴿١٠١﴾

101. "Ey Rabbim! Mülkten bana (nasibimi) verdin ve bana (rüyada görülen) olayların yorumunu da öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan! Sen dünyada da ahirette de benim sahibimsin. Beni Müslüman olarak öldür ve beni salihler arasına kat!"

"Rivayet olunduğuna göre Hz. Yakup (a.s.) Mısır'da oğlunun yanında 24 sene yaşadıktan sonra vefat etti. Önceden yaptığı vasiyet üzerine naşı, Şam'da defnedilmiş bulunan babası İshak'ın yanına gömüldü. Hz. Yusuf'da babasından sonra 23 yıl daha yaşadı. Onun naşını da Mısırlılar mermer bir sandık içine koyarak Nil'e gömdüler. Mısırlılar onu çok sevdikleri için onun kendi memleketlerinde kalmasını istemişlerdi. Daha sonra Hz. Musa onun naşını bularak babası Yakub'un yanına götürüp defnetti."

Hz. Yusuf'un, Cenabı Allah'a, kendisine lütfettiği eşsiz nimetlerine şükür maksadıyla yaptığı dua ile kıssa sona ermekte ve Cenabı Allah'ın hitabı Hz. Muhammed (s.a.)'e yönelmekte, kıssanın vahy ediliş sebebine ve hikmetine, imana davet edilenlerin takındıkları genel menfi tavırlarına, Kur'an'ın alemler için öğüt olduğuna, göklerde ve yerde sayısız mucizelerin bulunduğuna, onların çoğunun ortak koşmadan Allah'a inanmadıklarına, Allah tarafından onları kuşatacak bir azabın gelmesinden ya da beklemedikleri bir anda kıyametin gelip çatmasından emin olamayacaklarına işaretten sonra sure, 109, 110 ve 111. ayetlerle, Hz. Peygamber'e ve bütün insanlara yapılan o eşsiz, öğüt, tavsiye ve tesellilerle sona ermektedir:

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوح۪يهِ اِلَيْكَۚ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُٓوا
اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾

102. İşte bu (Yusuf kıssası) gayb haberlerindendir. Onu sana vahyediyoruz. Onlar hile yaparak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin (ki bunları bilesin).

وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

103. Sen ne kadar üstüne düşsen de insanların çoğu iman edecek değillerdir.

وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ۚ ﴿١٠٤﴾

[247]104. Halbuki sen bunun için (peygamberlik görevini ifa için) onlardan bir ücret istemiyorsun. Kur'an, alemler için ancak bir öğüttür.

وَكَأَيِّنْ مِنْ آيَةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا
مُعْرِضُونَ ﴿١٠٥﴾

105. Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, onlar bu delillerden yüzlerini çevirip geçerler.

"**Ayet:** kelimesi lügatte, alamet, şaşılacak şey ve cemaat manalarına gelir. Terim olarak Kur'an'ı Kerim'in kısa veya uzun bir parçası cümlesi demektir. Burada **'ayet'** kelimesi alamet, delil ve ibret veren şey, mucize manalarında kullanılmıştır. Yani Allah'ın varlığına, birliğine, ilmine, kudretine ve hikmetinin kemaline delalet eden, gerek insanın kendinde, gerekse dış dünyada, göklerde ve yerde nice deliller vardır ki bunlar insanların dikkatlerine sunulmuştur. İnsan oğlunun ilmi, fikri, felsefi ve teknik hayatı bu olaylarla her zaman karşı karşıyadır. Buna rağmen, bu varlıkları yaratanı düşünmeden, ibret almadan yüz çevirir geçer. Halbuki insanoğlu, bu tabiat olayları üzerinde düşünse, bunlarda var olan incelikleri ve bunlara hakim olan ilahi kanunları bulup keşfedecektir. Dolayısı ile hem dünyada terakki edecek, hem de ahirette mutlu olacaktır."

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾

106. Onların çoğu, ancak ortak koşarak Allah'a iman ederler.

"Arabistan halkında tek tanrı inancı vardı; ancak çeşitli şekillerde Allah'a ortak koşuyorlardı. Mekkeliler, 'Melekler Allah'ın kızlarıdır'; bir kısmı müşrikler de 'Tanrıya yaklaşmak için putlara tapıyoruz' derlerdi. Hıristiyanlar 'İsa Allah'ın oğludur' derken, Yahudiler de 'Uzeyir Allah'ın oğludur' diyorlardı. Böylece İnsanların çoğu Allah'a ortak koşuyorlardı. Ayette bunlar işaret edilmektedir."

أَفَأَمِنُوا أَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً
وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾

107. Allah tarafından kuşatıcı bir felaket gelmesi veya farkında olmadan kıyametin ansızın kopması karşısında kendilerini emin mi gördüler?

قُلْ هَٰذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ
اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٨﴾

108. (Resulüm!) De ki: "İşte bu, benim yolumdur. Ben Allah'a çağırıyorum, ben ve bana uyanlar aydınlık bir yol üzerindeyiz. Allah'ı (ortaklardan) tenzih ederim! Ve ben ortak koşanlardan değilim."

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ
أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ الْآخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾

109. Senden önce de, şehirler halkından kendilerine vahy ettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber göndermedik. (Kafirler) yeryüzünde hiç gezmediler mi ki, kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görsünler! Sakınanlar için ahiret yurdu elbette daha iyidir. Hala aklınızı kullanmıyor musunuz?

"Bu ayet, **'Allah peygamber olarak melekleri gönderseydi ya!'** diyen kafirlere cevap olarak inmiştir."

حَتّٰٓى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَٓاءَهُمْ
نَصْرُنَاۙ فَنُجِّيَ مَنْ نَشَٓاءُۜ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١١٠﴾

110. Nihayet peygamberler ümitlerini yitirip de kendilerinin yalana çıkarıldıklarını sandıkları sırada onlara yardımımız gelir ve dilediğimiz kimse kurtuluşa erdirilir. (Fakat) suçlular topluluğundan azabımız asla geri çevrilmez.

لَقَدْ كَانَ ف۪ي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِاُو۬لِي الْاَلْبَابِۜ مَا كَانَ حَد۪يثًا يُفْتَرٰى
وَلٰكِنْ تَصْد۪يقَ الَّذ۪ي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْص۪يلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى
وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

111. Andolsun onların (geçmiş peygamberler ve ümmetlerinin) kıssalarında akıl sahipleri için pek çok ibretler vardır. Bu Kur'an uydurulmuş her hangi bir söz değildir. Fakat, kendinden önce gelen kitapların doğrulayıcıs ve her şeyi açıklayan bir kitaptır; iman eden toplum için bir rahmet ve bir hidayettir.

Sure ile ilgili daha fazla ayrıntılar için bak. (Bilmen, 3/1535 vd.; Vehbi, 6/2456 vd.; Bazı ayetlerle ilg. Öztürk, K.isl., s.209-215)

YUSUF SURESİNİN SONU

13-RA'D SURESİ-96

سُورَةُ الرَّعْدِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

Ra'd Suresi, resmi düzenlemede 13, iniş sıralamasına göre ise, 96. sırada yer almaktadır. 43 ayet olup Mekke'de mi, Medine'de mi indiği konusunda değişik görüşler vardır. Surenin içeriği göz önüne alınırsa, Mekke'de indiğini savunan görüşler biraz daha ağırlık kazanmaktadır. Surenin 13. ayetinde gök gürültüsü anlamına gelen **'Ra'd'** kelimesi anıldığı için bu isim verilmiştir.

Mekke'de nazil olan bütün surelerde olduğu gibi, bu surenin de ana konusunu, iman ve itikatla ilgili hususlar oluşturmaktadır. Allah'ın birliği, dünya ve ahirette yegane dinin İslam olduğu, vahiy, öldükten sonra dirilmek ve ebedi hayata geçiş... vb. diğer ilgili konular, surenin omurgasını oluşturur.

Mekke'de nazil olan bütün surelerde konular aynıdır; fakat bu konuların ele alınıp işleniş biçimleri ve kullanılan yöntemler değişiktir.

Surelerin her biri, aynı konuyu, değişik yönüyle ve farklı bir tarzda ele alıp işler. Üslup, yaklaşım, anlatışlar farklı; dikkatlerin yönlendirildiği problemler ya da konular, birbirinden değişik kanıtlarla güzelleştirilir. Bu metotla her ele alınışta yepyeni bir biçimde, daha önce dikkatten kaçan bir konuyu bu kere yakalama olanağı kendiliğinden ortaya çıkar. Ra'd suresinde nerede ise bu özelliklerin bütününü görebilmek olasıdır.

Bu sure, insanın, görünenle görünmeyen özelliklerine ve Evrene ait sırların bütününe olmasa bile bir çoğuna dikkatleri çekiyor, onu yöneten büyük ve yüce kudret Allah'a yaklaştırıyor, hatta O'nunla

bütünleştiriyor insanı. Engin olduğu kadar uçsuz-bucaksız olan evren görüntülerini insanın belleğine sunuyor, onları beyinlere adeta resmediyor. Gökler, yeryüzü, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ovalar, nehirler, gece -gündüz, şimşekler, yıldırımlar, yağmurlar ve onunla hayat bulan sayısız bitkiler, meyveler vs. vs. ve bunların oluşturduğu ibret, hikmet, mucize ve gizemlerle dolu, maddi manevi dengenin hiçbir zaman bozulmadığı esrarlı ortamın merkezinde, kendisine gösterilen doğru yolda ilerlemeye çalışan en şerefli canlı yaratık insan... Daha fazla söze gerek yok. Sözlerin gerçeğini ayeti kerimelerden dinleyelim...:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

الٓمٓرٰ۠ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِۜ وَالَّذ۪ٓي اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾

[248]1- Elif. Lam. Mim. Ra. Bunlar, Kitab'ın ayetleridir. Sana Rabbinden indirilen haktır, fakat insanların çoğu inanmazlar.

Sure bu ayette özellikle vurgulanan, İslam'ın ana prensibine işaretle başlamaktadır:

Bu Kitap, hak olarak indirilmiş bir vahyidir. Onda yalnız hak vardır; onun içeriğinde batıla asla yer yoktur. Başında bulunan harfler, hem bu hususun hem de onun Allah tarafından gönderildiğinin ayetleridir, diğer bir deyişle delilleridir (kanıtlarıdır); işaretleridir. **'Fakat insanların çoğu inanmazlar'.**

İnsanların çoğunun inanmadığı şeyler nelerdir? Kısaca hatırlayalım: Başta ayeti kerimede belirtilen hususlar ve onların doğal sonuçları: Özetle, bu Kitabın Allah tarafından gönderilen bir vahiy oluşu; Allah'ın birliğine ve dinine iman; (dinine iman' deyimiyle kastedilen elbette ki İslam ve imanın bütün şartlarıdır) gösterilen doğru yolda yürüyüp yaşamak ve hayatı **'Salih ameller'** ile süslemek ve nihayet öldükten sonra hesaba çekilmek üzere tekrar dirilmenin gerçek olduğuna inanmak ve orası için bu dünyadan hazırlıklı olma gereği...

ٱللَّهُ ٱلَّذِى رَفَعَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ عَلَى ٱلْعَرْشِ وَسَخَّرَ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ
كُلٌّ يَجْرِى لِأَجَلٍ مُّسَمًّى يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ يُفَصِّلُ ٱلْءَايَٰتِ لَعَلَّكُم بِلِقَآءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾

2. Görmekte olduğunuz gökleri direksiz olarak yükselten, sonra Arş'a istiva eden, güneşi ve ayı emrine boyun eğdiren Allah'tır. (Bunların) her biri muayyen bir vakte kadar akıp gitmektedir. O, Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanmanız için her işi düzenleyip ayetleri açıklamaktadır.

Arşa istiva hakkındaki bilgi, Fussilet 9-12. ayetlerle ilgili açıklama esnasında genişçe verilmeye çalışılacaktır. (Ayrıca bak. Hac 22/65; Esed, s.483/4 no. açk.)

وَهُوَ ٱلَّذِى مَدَّ ٱلْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَٰسِىَ وَأَنْهَٰرًا وَمِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ جَعَلَ
فِيهَا زَوْجَيْنِ ٱثْنَيْنِ يُغْشِى ٱلَّيْلَ ٱلنَّهَارَ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾

3. Yeri döşeyen, onda oturaklı dağlar ve ırmaklar yaratan ve orada bütün meyvelerden çifter çifter yaratan O'dur. Geceyi de gündüzün üzerine O örtüyor. Şüphesiz bütün bunlarda düşünen bir toplum için ibretler vardır.

"Modern ilmin bir keşfi olan, bitkilerdeki döllenme olayını haber veren bu ayet, Kur'an'ın bir mucize olduğunun açık delillerinden biridir."

Birinci ayette, içeriğinin hak ile dolu olup batıla asla yer bulunmadığına işaret edilen Kitab'ın, 2. ve 3. ayetlerinde sayfaları bir kere daha aralanarak, maddi- manevi, ilahi gerçeklerin bir bölümü, insanların idrak ve izanlarına sunuluyor: Bakın bakalım direksiz gök yüzüne, güneşe, aya, yıldızlara; onların bir saniye ve santim ölçülerinden asla şaşmadan tekrarlanan, belli bir vade ile hesaplı, sonuçta, son bulmaları da kararlaştırılmış hareketlerine ve bu hareketlerin insanlığa sunduğu nimetlerin sonsuzluğuna; yer yüzüne, dağlara, ovalara sulara, yer altı ve yer üstünde, erkekli dişili çiftler şeklinde sunulan sayısız nimetlere; kafalarınızı çatlatırcasına hayal gücünüzü kullanarak hayal edin, hayal gücünüz yettiği kadar... Bunların her biri şahane birer mucize değil mi? Size bir şeyler ifade etmiyor mu?... Sonra, bütün

bunları Yaratanı, koyduğu kanunlar ile işletip yöneten sonsuz kudretin sahibi Yüce Allah'ı düşünün bakalım...

İşte ayeti kerimede, bütün bunlarda, düşünenler için; kafalarını alaylı tavırlarla sağa sola çeviren ve bilgiçlik taslayan, fakat bu gerçekleri görmekten aciz, gerçek cahil, düşüncesizler için değil, evet, düşünebilenler için ibretlerin bulunduğuna dikkatler çekilmektedir. (Gece gündüzle ilgili olarak ayrıca bak. Zümer 39/5)

وَفِي الْأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ
صِنْوَانٍ يُسْقَىٰ بِمَاءٍ وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَىٰ بَعْضٍ فِي الْأُكُلِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ
لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

4. Yeryüzünde birbirine komşu kıtalar, üzüm bağları, ekinler, bir kökten ve çeşitli köklerden dallanmış hurma ağaçları vardır. Bunların hepsi bir su ile sulanır. (Böyle iken) yemişlerinde onların bir kısmını bir kısmına üstün kılarız. İşte bunlarda akıllarını kullanan bir toplum için ibretler vardır.

Aynı topraktan ve aynı sudan beslenen, değişik bitkilerin, yan yana bulunmalarına rağmen, her birinin şekillerinin, çiçek ve yaprak renklerinin, verdikleri meyvelerin renk, biçim ve tatlarının, değerlerinin, dayanıklılıklarının ve daha bir çok özelliklerinin faklı farklı oluşları, Allah'ın varlığının ve gözle de görünen mucizelerinin açık delillerinden başka bir şey değildir. Kimler için? Ayeti kerimede de işaret edildiği gibi akıllarını kullanabilenler için...

Üç ve dördüncü ayetlerle çok önemli başka bir konuya dikkatlerin çekildiği ve bununla ilgili saklı bir direktifin verildiği kanısındayız. Şöyle ki: 3. ayette sayılan hususlardan sonra **'düşünenler için'** ve 4. ayetin sonunda da **'aklını kullananlar için'** ibretlerin bulunduğu kaydedilmektedir. Düşünme, akıl sahiplerine has, sınırsız fakat pasif ve sübjektif özelliktir. Akıl kullanmak ise, düşünceyi eyleme dönüştürmektir ve sübjektif olmaktan çıkmakta başkalarını da ilgi sahasına almaktadır. İşte bu iki ayetin birincisinde, verilen ibret verici ve yol gösterici bütün bu ve benzeri öğütlerden yararlanarak doğru düşünmeye davet, ikincisinde ise bu doğru düşünceyi insanlığın faydasına sunma gereğini belirten gizli bir emir vardır. (Nüz. kon. bak. Emiroğlu, 6/282 vd.)

وَاِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا ءَاِنَّا لَفٖى خَلْقٍ جَدٖيدٍ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ
كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَاُو۬لٰٓئِكَ الْاَغْلَالُ فٖٓى اَعْنَاقِهِمْ وَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ
هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾

5. (Resulüm! Kafirlerin seni yalanlamalarına) şaşıyorsan, asıl şaşılacak şey onların: "Biz toprak olduğumuz zaman yeniden mi yaratılacağız?" demeleridir. İşte onlar, Rablerini inkar edenlerdir; işte onlar (kıyamet gününde) boyunlarında tasmalar bulunanlardır. Ve onlar ateş ehlidir. Onlar, orada ebedi kalacaklardır!

Bu ayette, yukarıdaki ayetlerde ve onlarla ilgili açıklamalarda değinilen gerçeklere; kainat ve yaratılışla ilgili apaçık ortada duran, sayısız diğer mucize ve kanıtlara karşın, hala 'Biz toprak olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız' diyebilenlerin, Peygamberi yalanlamalarının pek şaşılacak şey olmadığına ve onların acı sonlarına işaret olunmaktadır. (Ayrıca bak. Esed, s.484/11-15 no.açkl.; Nüz. kon. bak. Emiroğlu, 6/290 vd.; Ayrıca bak. Yasin 36/8; Mü'min 40/72-73)

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ
وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلٰى ظُلْمِهِمْ وَاِنَّ رَبَّكَ لَشَدٖيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾

[249]6. (Müşrikler) senden iyilikten önce kötülüğü çabucak istiyorlar. Halbuki onlardan önce ibret alınacak nice azap örnekleri gelip geçmiştir. Doğrusu insanlar kötülük ettikleri halde Rabbin onlar için mağfiret sahibidir. (Bununla beraber) Rabbinin azabı da çok şiddetlidir.

"Mekke müşrikleri dediler ki: 'Ey Allah! Eğer bu Kur'an senden gelen bir hak ise, hemen üstümüze gökten bir taş yağdır, yahut bize acıklı başka bir azap getir!' İşte bu ayette bu sözlerine işaret edilerek, 'Senden iyilikten önce kötülüğü çabucak istiyorlar' denilmektedir. Esasen onlar gerçekte azap istemiyor; aksine bu sözleri ile İlahi azaba inanmadıklarını gösteriyorlardı. Peygamberin yaptığı uyarı mahiyetindeki tehditleri ile alay ediyorlardı."

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهِ إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿٧﴾

7. Kafirler diyorlar ki: Ona Rabbinden bir mucize indirilseydi ya! (Halbuki) sen ancak bir uyarıcısın ve her toplumun bir rehberi vardır.

"Müşrikler, Allah izin vermedikçe hiçbir peygamberin mucize gösterme yetkisinin bulunmadığını bilmiyorlardı. Ayette de ifade edildiği üzere, esasen peygamberlerin görevleri, insanları ikaz etmek, yanlışlardan, sapıklıklardan ve haksızlıklardan sakındırmaktır." (Konu ilgili İsra 17/90-93; Furkan 25/7-8; Enfal 8/32; Esed, s.486/17 no.açk. bkz.)

اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثٰى وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾

8. Her dişinin neye gebe kalacağını, rahimlerin neyi eksik, neyi ziyade edeceğini Allah bilir. Onun katında her şey ölçü iledir.

عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾

9. O, görüleni de görülmeyeni de bilir; çok büyüktür, yücedir.

سَوَاءٌ مِنْكُمْ مَنْ أَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾

10. Sizden, sözü gizleyenle onu açığa vuran, geceleyin gizlenenle gündüzün yürüyen (onun ilminde) eşittir.

لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ
لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُوءًا
فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ ﴿١١﴾

11. Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu koruyan takipçiler (melekler) vardır. Bir toplum kendilerindeki özellikleri değiştirinceye kadar Allah, onlarda bulunanı değiştirmez. Allah bir topluma kötülük diledi mi, artık onun için geri çevrilme diye bir şey yoktur. Onların Allah'tan başka yardımcıları da yoktur

8. Ayetten 12. ayete kadar olan ayetlerde, Cenabı Allah'ın, her dişinin rahminde ne taşıdığını, neyi eksiltip neyi fazlalaştırdığını, rahimlerdekilerin erkek mi dişi mi oldukları, ne kadar yaşayıp ne zaman ölecekleri, yaşayanların hayat süresince iyi veya kötü ne gibi işler yapacakları, kısaca her şeyi bildiği; O'ndan saklı hiçbir şeyin bulunmadığı, kısaca hiç kimsenin nerede, ne zaman ve şartlar ne olursa olsun O'ndan hiçbir şeyi gizlemeye muktedir olamayacağı belirtilmektedir. (Ayrıca bak. Necm 53/32)

Ayrıca, **'O'nun katında her şeyin bir ölçü ile bulunduğu'** şeklindeki ilahi takdir belirtilmek suretiyle, kainat ve dar anlamda çevre nizamının da belirli bir ölçüye bağlandığına, bu ölçü ve onunla ilgili bütün bilgilerin de O'nun katında olduğuna, bu itibarla kurduğu düzeni bozucu davranış ve müdahalede bulunmanın tehlikelerine işaret olunmaktadır.

"Her insanın önünde arkasında koruyucu ve yazıcı melekler vardır. Bunlar insanı korudukları gibi amellerini de yazarlar. Ayette işaret edilen bir diğer husus da şudur: Allah bir millete başkalarına nazaran bazı üstünlükler ve bazı nimetler verdiğinde o millet, şımarır ve ahlakını bozar da o nimete liyakatini kaybederse o zaman, Allah o nimeti onların elinden alır. Millet kendi üstün meziyetlerini bozmadığı müddetçe Allah verdiği nimeti onların elinden almaz."

Surenin başından buraya kadar ki bölümü ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler için: (Bak. Kutub, 8/497 vd.; Razı, 13/375 vd.; Elmalılı, 4/533 vd.; Ateş, 3/1355 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, 6/293-298 ; Ayrıca 11. ayet içeriğinin kapsamı konusunda Esed, s.486/25-26 no.açkl.)

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴿١٢﴾

12. O, size korku ve ümit içinde şimşeği gösteren ve (yağmur dolu) ağır bulutları meydana getirendir.

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِه۪ وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خ۪يفَتِه۪ۚ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ
فَيُص۪يبُ بِهَا مَنْ يَشَٓاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللّٰهِۚ وَهُوَ شَد۪يدُ الْمِحَالِۜ ﴿١٣﴾

13. Gök gürültüsü Allah'ı hamd ile tesbih eder. Melekler de O'nun heybetinden dolayı tesbih ederler. Onlar, Allah hakkında mücadele edip dururken O, yıldırımlar gönderip onlarla dilediğini çarpar. Ve O, azabı pek şiddetli olandır. (Ayrıca bak. İsra 17/44)

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّۜ وَالَّذ۪ينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِه۪ لَا يَسْتَج۪يبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ اِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ اِلَى الْمَٓاءِ
لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِه۪ۜ وَمَا دُعَٓاءُ الْكَافِر۪ينَ اِلَّا ف۪ي ضَلَالٍ ﴿١٤﴾

[250]14. El açıp yalvarmaya layık olan ancak O'dur. O'nun dışında el açıp dua ettikleri onların isteklerini hiçbir şeyle karşılamazlar. Onlar ancak ağzına gelsin diye suya doğru iki avucunu açan kimse gibidir. Halbuki (suyu ağzına götürmedikçe) su onun ağzına girecek değildir. Kafirlerin duası kuşkusuz hedefini şaşırmıştır.

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ
وَالْاٰصَالِ ﴿١٥﴾

15. Göklerde ve yerde bulunanlar da onların gölgeleri de sabah akşam ister istemez sadece Allah'a secde ederler. (Ayrıca bak. Kehf 18/38-49; Hac 22/18)

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ قُلِ اللّٰهُۜ قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَ لَا يَمْلِكُونَ
لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّاۜ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَص۪يرُ اَمْ هَلْ تَسْتَوِي
الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُۚ اَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِه۪ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْۜ
قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾

16. (Resulüm!) De ki: "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir? Hem de ki: "Allah'tır." "O halde O'nu bırakıp da kendilerine fayda ya da zarar verme gücüne sahip olmayan dostlar mı edindiniz?"de. Ve yine de ki: "Körle gören bir olur mu hiç? Ya da karanlıklarla aydınlık eşit olur mu?" Yoksa O'nun yarattığı gibi yaratan ortaklar buldular da bu yaratma onlarca birbirine benzer mi göründü? De ki: Allah her şeyi yaratandır. Ve O, birdir, karşı durulamaz güç sahibidir.

Halk etme (yaratma) ile ilgili olarak Esed, bu terimin bazen insanlar için de, mecazi anlamda kullanıldığına işaretten sonra şöyle devam etmektedir: 'Bir ressama, bir şaire ya da bir filozofa atfedilen yaratma ile Allah'a atfedilen yaratma eylemi arasında bir mahiyet farkı vardır: çünkü insan yaratırken eserini bu yaratma eyleminden önce zaten mevcut bulunan unsurlardan yola çıkarak ortaya koymaktadır; denebilir ki, en üstün sanat eserinde bile sanatçının, yani 'yaratıcının' yaptığı bütün iş, önceden mevcut bu unsurları belki yeni bir tertip içinde bir araya getirmekten ibarettir; ama yoktan var etmek anlamına gelen yaratmaya gelince, kelimenin bu gerçek anlamıyla, yaratma kudret ve bilgisine sahip olan sadece Allah'tır. (Esed, s.489; Ayrıca bak. Bakara 2/117)

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا وَمِمَّا يُوقِدُونَ
عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ
وَالْبَاطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ كَذَٰلِكَ
يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ ﴿١٧﴾

17. O, gökten su indirdi de vadiler kendi hacimlerince sel olup aktı. Bu sel, üste çıkan bir köpüğü yüklenip götürdü. Süs veya (diğer) eşya yapmak isteyerek ateşte erittikleri şeylerden de buna benzer köpük olur. İşte Allah hak ile batıla böyle misal verir. Köpük atılıp gider. İnsanlara fayda veren şeye gelince, o yeryüzünde kalır. İşte Allah böyle misaller getirir.

"Allah Teala önceki ayette inanları, gören kimseye, hakkı aydınlığa; inanmayanları kör kimseye, batılı da karanlığa benzetti. Bu ayette ise bir başka benzetme yaptı. Şöyle ki: Hak ve hak ehli gökten

inen yağmura; batıl ve batıl ehli de su üzerindeki köpüğe benzetilmiştir. Nasıl ki yağmur yağdığında derelerden sular akar, insanlar ondan çeşitli şekilde faydalanırlar, kurumuş topraklar hayat bulur ve toprak katmanlarında birikerek gözeler halinde fışkırır, ondan da insanlar faydalanırlarsa, işte hak ve hak ehli de bunun gibi faydalıdır. Hak geldiğinde ölmüş kalpler dirilir, pörsümüş vicdanlar merhametli olma özelliği kazanır. İman neticesinde sayılmayacak kadar faydalar meydana gelir. Batıl ise selin yüzündeki köpüğe benzetilmiştir. O köpük çabuk kaybolup gider, hiçbir şeye de fayda sağlamaz.

Ayrıca inananlar, süs veya başka eşyalar yapmak için ateşte eritilen altın, gümüş, bakır ve benzeri madenlere benzetilmiştir ki bunlar gerçekten faydalı şeylerdir. Bu madenler eritildiği zaman meydana gelen artıklar vardır ki bunlar bir değer taşımaz. İşte batıl ve batıl ehli bunlara benzetilmiştir."

لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَىٰ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ
جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ وَمَأْوَاهُمْ
جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾

18. İşte Rablerinin emrine uyanlar için en güzel (mükafat) vardır. Ona uymayanlara gelince, eğer yeryüzünde olanların tümü ile bunun yanında bir misli daha kendilerinin olsa, (kurtulmak için) onu mutlaka feda ederler. İşte onlar var ya, hesabın en kötüsü onlaradır. Varacakları yer de cehennemdir. O ne kötü yataktır!

أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿١٩﴾

[251]19. Rabbinden sana indirilenin hak olduğunu bilen kimse, (inkar eden) kör kimse gibi olur mu? (Fakat bunu) ancak akıl sahipleri anlar.

الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ ﴿٢٠﴾

20. Onlar, Allah'ın ahdini yerine getirenler ve verdikleri sözü bozmayan kimselerdir.

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللّٰهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ
سُوءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾

21. Onlar Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyleri gözeten, Rablerinden sakınan ve kötü hesaptan korkan kimselerdir.

"Ayetteki 'Allah'ın gözetilmesini emrettiği şeyler' den maksat, tefsircilere göre akrabalık bağlarını sürdürmek, müminlerle dostluk ve birlik halinde yaşamak gibi ailevi ve sosyal görevlerdir."

وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولٰئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٢﴾

22. Yine onlar, Rablerinin rızasını isteyerek sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve açık olarak (Allah yolunda) harcayan ve kötülüğü iyilikle savan kimselerdir. İşte onlar var ya, dünya yurdunun (güzel) sonu sadece onlarındır.

18. Ayette, Rablerine icabet edenlerin ve icabet etmeyenlerin görecekleri karşılıklar belirtildikten sonra 19. ayette Allah'tan Peygamber'e indirilenin gerçek olduğunu bilenin köre benzer bir tarafı bulunmadığı fakat bütün bu gerçeklerden ancak akıl sahiplerinin ibret aldıklarına işaret edilmektedir. İşte bu akıl, sağduyu ve basiret sahiplerinin özellikleri de 20 ve 21. ayetlerde anlatılmaktadır:

Allah'a olan Kulluk sözünü tutar bağlılık yeminini bozmazlar; yaptıkları anlaşmaları bozmaz gereklerini yerine getirirler; verdikleri sözlerden caymaz ve yaptıkları yeminleri bozmazlar; anne-baba, eş-dost, konu-komşu ile ilişkilerini kesmez ve iyi ilişkilerini devam ettirirler; ibadetleri terk etmez iyi amellerini sürdürürler; fakirlere yardım eder; Allah tarafından çekilecek oldukları hesaptan korkar; sabreder, namaz kılar, kötülükleri iyiliklerle savmaya çalışırlar; kısaca emredilenleri yapar yasaklananlardan sakınırlar... Devam eden ayetlerde de bu kimselerin alacakları ödüller sayılmaktadır. (Ayrıca bak. Fussilet 41/34, 36)

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلٰئِكَةُ
يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾

23. (O yurt) Adn cennetleridir; oraya babalarından, eşlerinden ve çocuklarından salih olanlarla beraber girecekler, melekler de her kapıdan onların yanına varacaklardır. (Ayrıca bak. Sad 38/50)

سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾

24. (Melekler:) Sabrettiğinize karşılık size selam olsun! Dünya yurdunun sonu (cennet) ne güzeldir! (derler).

وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ
وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾

25. Allah'a verdikleri sözü kuvvetle pekiştirdikten sonra bozanlar, Allah'ın riayet edilmesini emrettiği şeyleri (akrabalık bağlarını) terk edenler ve yeryüzünde fesat çıkaranlar; işte lanet onlar içindir. Ve kötü yurt (cehennem) onlarındır.

Ayeti kerimede sayılan hususlar, hem kişi hayatını, hem sosyal ilişkileri hem de kamu düzenini ilgilendiren çok önemli ilke ve prensiplerdir. Ayrıca, bu ayette işaret edilen ahitler çok yönlüdür. Allah ile kul arasında, ümmet ile peygamber arasında ve kişilerin başka bir deyimle kulların birbirleri ile yaptığı akitlerin yerine getirilmesi gereği vurgulanmaktadır. Yapılan akit bu üç neviden hangisi olursa olsun, hükmü Allah ile yapılan akit gibidir. (Ayrıca bak. Fetih 48/10)

اَللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيٰوةُ
الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾

26. Allah dilediğine rızkını bollaştırır da daraltır da. Onlar dünya hayatıyla şımardılar. Oysa ahiretin yanında dünya hayatı, geçici bir faydadan başka bir şey değildir.

Bütün canlıların rızkını Allah verdiğine göre gerekli gördüğü hallerde ve takdir buyurdukları sebeplere ve hikmetlere dayalı olarak, dilediği kimsenin rızkını azaltır veya çoğaltır. İşte bazı kimseler, Cenabı Allah'ın kendi bildiği sebep ve hikmete dayalı olarak kendilerine, dünyada verdiği rızkı ve zenginliğin şımarıklığı ile ne yapacağını

şaşırır, her şeyin bundan ibaret olduğunu sanırlar. Bütün görevlerini unutur, mal-mülkten başka hiçbir şey düşünmezler; bu zenginliğin, geçici dünya hayatında, kendilerine yüklediği sorumlulukların yerine getirilmesi şöyle dursun, ahiret hayatını ve oradaki bitmez tükenmez nimetleri bile akıllarına getirmezler. Ayeti kerimede bu konulara işaret olunmaktadır. (Ayrıca konu ile ilgili olarak bak. Bakara 2/245; İsra 17/30; Kasas 28 /82; Ankebut 29/62; Rum 30/37; Sebe 34/36, 39; Zümer 39/52; Şura 42/12, 27; Mülk 67/21; al-i İmran 3/185; Lokman 31/33; Hadid 57/20)

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي
إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ ﴿٢٧﴾

27. Kafir olanlar diyorlar ki: Ona Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi? De ki: Kuşkusuz Allah dilediğini saptırır, kendisine yöneleni de hidayete erdirir.

الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴿٢٨﴾

28. Bunlar, iman edenler ve gönülleri Allah'ın zikriyle sükunete erenlerdir. Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur.

الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحُسْنُ مَآبٍ ﴿٢٩﴾

[252]29. İman edip iyi işler yapanlara ne mutlu! Varılacak güzel yurt da onlar içindir.

28 ve 29 ayetlerde, Allah'a yönelenlerin kimler olduğu ve onların nasıl huzur bulduklarına işaret olunmakta, iman edip iyi işler yapanların mutlu kimseler oldukları ve cennetlerin de onlar için olduğu vurgulanmaktadır. (Ayrıca konu ile ilgili diğer ayetlere bak. Enbiya 21/50; Hicr 15/9; Enfal 8/2; Zümer 39/45; İsra 17/83)

كَذَٰلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لِتَتْلُوَ عَلَيْهِمُ الَّذِي أَوْحَيْنَا
إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَٰنِ قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ
وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾

30. (Ey Muhammed!) Böylece seni, kendilerinden önce nice ümmetlerin gelip geçtiği bir ümmete gönderdik ki, sana vahyettiğimizi onlara okuyasın. Onlar Rahman'ı inkar ediyorlar. De ki: O benim Rabbimdir. O'ndan başka tanrı yoktur. Sadece O'na tevekkül ettim ve dönüş sadece O'nadır. (Bak. Maide 5/33. ayet ve ilgili açıklamalar.)

وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰى
بَلْ لِلّٰهِ الْاَمْرُ جَمِيعًا اَفَلَمْ يَايْـَٔسِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اَنْ لَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ
جَمِيعًا وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ اَوْ تَحُلُّ
قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَأْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٣١﴾

31. Eğer okunan bir Kitapla dağlar yürütülseydi veya onunla yer parçalansaydı, yahut onunla ölüler konuşturulsaydı (o Kitap yine bu Kur'an olacaktı). Fakat bütün işler Allah'a aittir. İman edenler hala bilmediler mi ki, Allah dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi? Allah'ın vadi gelinceye kadar inkar edenlere, yaptıklarından dolayı ya ansızın büyük bir bela gelmeye devam edecek veya o bela evlerinin yakınına inecek. Allah, vadinden asla dönmez.

"Rivayet olunduğuna göre, Resulullah (s.a.) Mekke kafirlerine İslam'ı anlattığı bir gün, müşriklerden Abdullah b. Ümeyye El Mahzuni adında birisi dedi ki: 'Mekke'nin şu iki dağı bizi çok sıkıyor, bunları burdan kaldır da yerimiz genişlesin. O dağların arasından ırmaklar akıt, ziraata elverişli yerler aç, atalarımızdan ölmüş olan falan ve falan şahısları dirilt de söylesinler bakalım, senin söylediklerin doğru mu değil mi?' İşte bunun üzerine yukarıdaki ayet indi. Ve onlara bildirildi ki, peygamber göndermek ve Kur'an indirmekten maksat bu sizin dedikleriniz değildir. Bununla beraber her hangi bir kitap vasıtasıyla öyle şeyler yapılacak olsaydı yine de bu Kur'an ile yapılırdı. Ama Kur'an indirmedeki maksat ve hikmet, her şeyden önce insanları hidayete erdirmek, kalpleri Allah'ın zikriyle tatmin ve nurlandırıp aydınlatmaktır."

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ
كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾

32. Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi de ben inkar edenlere mühlet verdim, sonra da onları yakaladım. (Görseydinki) azabım nasılmış!

أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ قُلْ سَمُّوهُمْ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ
بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ أَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ
وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

33. Herkesin kazandığını gözetleyip muhafaza eden, (hiç böyle yapamayan gibi olur mu?). Onlar Allah'a ortaklar koştular. De ki: "Onlara ad verin (onlar necidir?). Yoksa siz Allah'a yeryüzünde bilemeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Yahut boş laf mı ediyorsunuz?" Doğrusu inkar edenlere hileleri süslü gösterildi ve onlar doğru yoldan alıkonuldular. Allah kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek yoktur.

Ayette, Allah'a şirk olarak koşulanların isimlendirilmesi, şirk koşanlardan istenmesi emredilmektedir. Müfessirlerin oybirliğine yakın çoğunluğu bu ifade ile: 'Onların hiçbir isimlendirmeye, nitelendirilmeye ya da tanımlamaya değmeyecek kadar saçma ve anlamsız şeyler' olduğunu işaret eden küçültücü ifade olduğu şeklinde yorum yapmaktadırlar. (Ayrıca bak. A'raf 7/71; Yusuf 12/40; Necm 53/23)

لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ وَمَا لَهُمْ
مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٣٤﴾

34. Dünya hayatında onlara sadece bir azap vardır. Ahiret azabı ise daha şiddetlidir. Onları Allah'tan (onun azabından) koruyacak kimse de yoktur.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا تِلْكَ
عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾

[253]35. Takva sahiplerine vaat olunan cennetin özelliği (şudur): Onun zemininden ırmaklar akar. Yemişleri ve gölgesi süreklidir. İşte bu, (kötülüklerden) sakınanların (mutlu) sonudur. Kafirlerin sonu ise ateştir.

وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ
يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ إِلَيْهِ أَدْعُو وَإِلَيْهِ مَآبِ ﴿٣٦﴾

36. Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, sana indirilene (Kur'an'a) sevinirler. Fakat (senin aleyhinde birleşen) guruplardan onun bir kısmını inkar eden de vardır. De ki: "Bana, sadece Allah'a kulluk etmem ve O'na ortak koşmamam emrolundu. Ben yalnız O'na çağırıyorum ve dönüş yalnız O'nadır."

Ayeti kerimede üç konuya dikkat çekilmektedir:

1- Kendilerine kitap verilenlerden bir bölümünün, Hz. Peygambere indirilen Kur'an'ı Kerim'e sevinecekleri. Müfessirler buna sebep olarak, Kur'an'da yer alan kıssa ve prensiplerden bazılarının kendi kitaplarında da yer almasını göstermektedirler. Bu duruma, hicrete kadar olan Mekke döneminde, Ehli kitap ile Müslümanların dostça yaşamaları örnek olarak verilmektedir.

2- Kur'an'ın bir kısmını kabul edip bir kısmını ret edenler. Bu bölümü Allah ile kul arasında, şefaat sağlayıcı 'vasıta tanrılar'ın gereğine inanan müşrikler teşkil ediyordu. Bunlar, Allah'ın varlığını ve yaratıcılığını kabul ediyorlardı; fakat, Kur'an'ı Kerim'in tek Allah'a kulluk çağrısı ile ahiret ve hesap günü ile ilgili diğer bazı bölümlerini red ediyorlardı.

3- Hz. Peygambere, yalnız Allah'a kulluk etmesi, O'na şirk koşmaması ve en sonunda, huzuruna varılacak yegane makam olan Allah'a çağrıldığının ve dönüşün yalnız ona olduğu hususlarında verilen emir. (Konu ile ilgili olarak bak. Maide 5/48; Ankebut 29/46)

وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا ۚ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُم بَعْدَمَا جَاءَكَ
مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾

37. Ve böylece biz onu Arapça bir hüküm (hikmetli bir söz) olarak indirdik. Eğer sana gelen bu ilimden sonra, onların arzularına uyarsan, (işte o zaman) Allah tarafından senin ne bir dostun ne de koruyucun vardır.

Bu ayet hükmü, Kur'an'ın yalnız tek Allah'a kulluk etmeyi, O'na şirk koşulmamasını ve ölümden sonraki ahiret hayatı ve hesap gününe dair hükümlerinin değiştirilmesini isteyenlere cevap teşkil etmektedir. Müşriklerin bu isteklerine Yunus suresinde de (bak. ayet 15) değinilmişti. Hz. Peygambere hitaben ayetin ikinci bölümünde değinilen '...Eğer sana gelen bu ilimden sonra, onların arzularına uyarsan...' şeklindeki uyarı ile kastedilen, Kur'an'ı Kerim gelmeden önce, Kendisinin bu bilgilerden yoksun olduğu hususudur. Bunun en açık delili de, Duha suresinin 7. ayetinde yer alan 'Allah seni dalalet içinde buldu da doğru yola iletti' mealindeki hükmüdür. Sonuç olarak, Kur'an gelmeden önce onların bazı arzularına, bilgi noksanlığın yüzünden uymuş olsan bile, artık bu bilgisizliğin, Kur'an'ın indirilmesi ile giderildiğine göre, bu tür isteklerine uyarsan işte o zaman, Allah tarafından ne dostun ne de koruyucun olur denilmektedir. (Ayrıca bak. A'raf 7/158)

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً ۚ وَمَا كَانَ
لِرَسُولٍ أَن يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾

38. Andolsun senden önce de peygamberler gönderdik ve onlara da eşler ve çocuklar verdik. Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamber için mucize getirme imkanı yoktur. Her müddetin (yazıldığı) bir kitap vardır.

Müşrikler her vesile ile, peygamberin kendileri gibi bir insan oluşunu, kendileri gibi yiyip içmesini, eşi, çoluk-çocuk sahibi olmasını yeriyor, bu durumun peygambere yakışmadığını ileri sürüyorlardı. Peygamberin melek olması gerektiğini ve en azından bir melek yardımcısının bulunmasının elzem olduğunu söylüyorlardı. Ayette bu iddialara cevap verilmekte ve geçmişte gelen peygamberlerin

tamamının da birer insan, yiyip içen, çoluk çocuk sahibi, kısaca Hz. Muhammet (s.a.)'den farksız oldukları hatırlatılmaktadır. Ayrıca, mucize getirmenin peygamberlerin yetkisi dışında, Allah'ın müsaadesine bağlı bir husus olduğuna bir kere daha işaret edilmektedir.

Müşriklerin: 'Eğer gerçekten peygamber ise, kendisini inkar ettiğimizden dolayı başımıza bir azap inmesi gerekir' şeklindeki iddialarına karşı da, müfessirlerce: 'Her şeyin belirlenmiş bir vadesi ve müddeti bulunduğu, Allah katında ayrı ayrı bir yazısı ve hikmet gereği verilmiş özel bir hükmü vardır. Bu müddet içerisinde kurtuluşa ermek veya azaba müstahak olmak için insanlara mühlet ve müsaade verilmiştir.' cevabı verilmektedir. (Ayrıca bak. Furkan 25/7, 8; En'am 6/109)

يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُ وَيُثْبِتُ وَعِنْدَهُٓ اُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾

39. Allah dilediğini siler, (dilediğini de) sabit bırakır. Bütün kitapların aslı onun yanındadır.

"Allah Teala kaldırmak istediği dini bir hükmü kaldırır, dilediği bir başka hükmü onun yerine koyar veya indirmiş olduğu hükümleri olduğu gibi bırakır. Kainatta bir takım şeyleri yok ederken bazılarını da olduğu gibi bırakır. Sonuç olarak her şey O'nun elindedir. O, daima dilediğini yapma gücüne sahiptir." (Ayrıca bak. Mü'minün 23/31; Yasin 36/31)

وَاِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذ۪ي نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ
وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾

40. Biz, onlara vadettiğimizin (azabın) bir kısmını sana göstersek de veya (ondan önce) seni öldürürsek de sana ancak (Allah'ın emirlerini) tebliğ etmek düşer. Hesap yalnız bize aittir.

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَأْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا وَاللّٰهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ
لِحُكْمِه۪ وَهُوَ سَر۪يعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾

41. Bizim, yeryüzüne gelip, onu uçlarından eksilttiğimizi görmediler mi? Allah (dilediği gibi) hükmeder, O'nun hükmünü bozacak kimse yoktur. Ve O hesabı çabuk görendir.

"Ayette zikredilen, yerin uçlarının eksiltilmesi olayını önceki müfessirler, mecazi manayı nazarı itibara alarak, kafirlerin memleketlerinin fethi ile onların topraklarının azalması, Müslümanlarınkinin ise çoğalması şeklinde yorum yapmışlardır. Ancak ayetin hakiki manasını göz önüne alırsak, yerin uçlarından eksilmesi, toprağın yağmur, sel ve rüzgar gibi doğal güçlerin, erozyon dediğimiz etkisiyle, yerinden kayması, dağların ve tepelerin aşınması şeklinde yorum yapılacağı gibi, yer küresinde meydana gelen olaylar nedeniyle kürenin hacminin azalması şeklinde mana da verilebilir." (Ayrıca bak. Esed, s.496/79 no.açk.)

وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ
نَفْسٍ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾

42. Onlardan öncekiler de (peygamberlerine) tuzak kurmuşlardı; halbuki bütün tuzaklar Allah'a aittir. Çünkü O, herkesin ne kazanacağını bilir. Bu yurdun (dünyanın) sonunun kimin olduğunu yakında kafirler bileceklerdir!

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي
وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

[254]43. Kafir olanlar: Sen resul olarak gönderilmiş bir kimse değilsin, derler. De ki: Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve yanında Kitab'ın bilgisi olan (Peygamber) yeter.

Surenin 12. ayetten sonuna kadar olan bölümü ile ilgili, daha ayrıntılı bilgi edinmek için: (Bak. Elmalılı, 4/551 vd.; Razı, 13/412 vd.; Kutub, 8/523 vd.; Ateş, 3/1366 vd.; Bilmen, 3/1621 vd.; Vehbi, 7/2603 vd.; Öztürk, K.İsl., s.337-339; Nüz. Kon. Emiroğlu, 6/304-354)

R'AD SURESİNİN SONU

14-İBRAHİM SURESİ-72

سُورَةُ إِبْرٰهِيمَ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

İbrahim suresi, resmi düzenlemede 14, iniş sırasına göre ise, 72. sırada yer almaktadır. 52 ayet olup 28 ve 29 ayetler Medine'de, diğerleri Mekke'de inmiştir. Surenin tamamının Mekke de indiğini az da olsa savunanların bulunduğu ifade edilmektedir. 35-41. ayetlerde Hz. İbrahim'in duası yer aldığı için sureye bu isim verilmiştir.

Mekke'de nazil olan bütün surelerde olduğu gibi bu surenin de akide konu ağırlıklı, vahiy, peygamberlik, tevhit, ölümden sonra diriliş, hesap ve ceza ile ilgili açıklamalar ana konusunu oluşturmaktadır.

Seyyid Kutub; surede bir çok itikadı gerçeklerin yer aldığını fakat bunlardan, iki hususun özellikle öne çıktığını beyan ile bu durumu:

"Bütün peygamberlerin ve peygamberlik müessesesinin birliği, getirmiş oldukları davetin tebliği, hepsinin de cahiliye ve şirk erbabına karşı, değişik zamanlarda ve değişik yerlerde gelmiş olmalarına rağmen, davranış şekillerinin aynılığı gerçeği;

İkinci gerçek ise. Allah'ın insanlara verdiği nimetlerini şükürle artıracağı, buna rağmen insanlardan çoğunun bu gerçeği reddedip, inkara kalkıştıklarının belirtilmesi gerçeğidir..." şeklinde açıklamaktadır. (Kutub, 9/7 vd.)

İbrahim suresi, peygamberlerin başlıca görevlerine değinerek başlamakta; daha sonra küfre sapmış olanların davranışları yerilmekte; tarihi bakış ve perspektif içerisinde, değişik milletlerin kendilerine gönderilen peygamberlere karşı davranışları izah edilmekte; 'Birleyen' dinin (tevhit, hanif dinin), baş temsilcisi olan Hz. İbrahim'in duası ve

insanların hesap görüldükten sonra, ahiret hayatlarındaki akıbetleri ile ilgili örnekler verilmekte ve Kur'an'ı Kerim'in insanları uyarmak, Allah'ın birliğini ve akıl sahiplerinin ibret ve öğüt almayı bilmeleri için gönderildiği vurgulanmaktadır. Bunlarla ilgili ayrıntıları ve ilişkili konuları ayetlerden öğrenmeye çalışalım:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

الٓرٰ كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِ

رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَز۪يزِ الْحَم۪يدِۙ ﴿١﴾

1- Elif. Lam. Ra. (Bu Kur'an), Rablerinin izniyle insanları karanlıklardan aydınlığa, yani her şeye galip (ve) övgüye layık olan Allah'ın yoluna çıkarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır.

Kavimlerine gönderilen diğer peygamberlere yapılan hitaplardan farklı olarak bu ayette Hz. Muhammet (s.a.)'e: **'İnsanları karanlıktan aydınlığa çıkarman için sana indirdiğimiz kitaptır.'** şeklinde hitap edilmektedir. Yani Hz. Peygambere verilen görev bütün insanlığa yöneliktir. Gönderilen diğer bütün peygamberlere ise, aşağıda 5. ayette Hz. Musa (a.s.) örneğinde görüldüğü gibi, 'Hani Musa kavmine **"kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar..."** diye gönderdik.' biçimindedir.

Ayeti kerimede dikkati çeken diğer önemli konu da, peygamberlerin bu görevlerini ifa edebilmelerinin Allah'ın iznine bağlı olduğunun hatırlatılmış olmasıdır. Çünkü peygamberlerin esas görevleri tebliğ ve bunun sonuçları olan uyarmak, öğretmek, müjdelemek ve korkutmaktan ibarettir.

Emrine galip, övgüye değer Yüce Allah, bu ayeti kerime ile de Resulüne, **'İnsanları karanlıktan nura çıkarma'** görevi vermiştir:

Şirk karanlığından, hurafe ve bid'atların (dinle ilgisi olmayan, din adına sonradan uydurulan) neden olduğu karanlıklardan; günlük hayatın getirdiği stres ve diğer sebep ve etkenler sonucu, dünya nimetlerini ahiret nimetlerine tercihe yönelten yanıltıcı karanlıklardan; değişik sistem ve doktrinlerin yarattığı kararsızlık batağı ve insanlık için şer olan daha bir çok karanlıklardan çıkarıp; din ve vicdan alanın-

daki karanlığı dağıtan nura, aydınlığa, Allah'a giden doğru yolun aydınlığına, İslam'ın hiçbir zaman vazgeçmediği akıl ve idrakin aydınlığına, bütün kainatta, insanları birbirine bağlayan en değerli varlıklar iman ve bilgi ile süslenmiş, ilmin aydınlığına, kısaca Kur'an ile çizilen aydınlık yola çıkarma görevi...

اَللّٰهِ الَّذ۪ي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَوَيْلٌ لِلْكَافِر۪ينَ مِنْ عَذَابٍ شَد۪يدٍۙ ﴿٢﴾

2. O Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Şiddetli azaptan dolayı kafirlerin vay haline!

اَلَّذ۪ينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجاًۜ اُو۬لٰٓئِكَ ف۪ي ضَلَالٍ بَع۪يدٍ ﴿٣﴾

3. Dünya hayatını ahirete tercih edenler, Allah yolundan alıkoyanlar ve onun eğriliğini isteyenler var ya, işte onlar (haktan) uzak bir sapıklık içindedirler.

Dünyayı her şey sayıp ahiret hayatını unutmanın sonuçlarına dikkat çekilmektedir. Sadece dünya hayatına yönelmek ve bu gayeye erişmek için bir takım entrikalar çevirmek, açık bir sapıklık olarak niteleniyor ayeti kerimede. İslamda, ahireti kazanmak için, dünyayı feda ederek harap etmek de yoktur. Tam tersine, ahirete hakkıyla hazırlanıp Allah rızasını kazanmak için, dünya hayatını, adalet ve hakkaniyet prensipleri ile donatıp geliştirmek ve sonra da onun içinde, Allah'ın emirlerine ve rızasına uygun olarak yaşamak gerekir.

Doğru olan ve bir mümine en yakışanı, hem dünya için hem de ahiret için çalışarak, Gerek kendisi için, gerek ailesi için ve gerekse, vatan ve milleti için çalışıp mal ve hizmetler üreterek, salih ameller işlemeyi, Allah'a yapılan ibadet anlayışı içerisinde yapmak ve Bakara suresinin 201. ayetinde beyan olunduğu gibi, her iki dünya için iyilik talebinde bulunmaktır. (Bak. Dünyayı istemek: İsra 17/18; Dünya hayatı bir imtihandır. Ankebut 29/2-3; Dünya hayatı bir oyun ve eğlencedir. En'am 6/32; Ankebut 29/64; Muhammed 47/36; Hadid 57/20; Dünya hayatı geçicidir. Kehf 18/15-16; Dünya ve ahiret nimetleri. al-i İmran 3/145, 148; Dünya ve ahiret dengesi. Kasas 28/77)

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلُّ
اللّٰهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤﴾

4. (Allah'ın emirlerini) onlara iyice açıklasın diye her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik. Artık Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Çünkü O, güç ve hikmet sahibidir.

"Her peygamberin kendi kavminin diliyle gönderilmiş olması, bütün insanlardan tek bir dil ile, mesela Arapça ile anlaşmalarının, yalvarıp niyazda bulunmalarının istenmediğini gösterir. Zaten bir ayeti kerimede de konuşulan dillerin muhtelif olması dahi, Allah'ın varlığının ve kudretinin delillerinden biri olarak sayılmıştır. Bunun yanında, bu ayeti kerimenin işaret ettiği önemli noktalardan birisi de, Hakka davet ile uğraşanların, içinde bulundukları toplumun dilini çok iyi bilmeleri gerektiği hususudur."

Allah'ın emirlerini kendi kavimlerine daha iyi açıklasınlar diye, her kavime, kendi dillerinde peygamberler gönderildiği için, Araplara da kendi dillerini bilen Peygamber gönderilmiştir. Müşriklerin genelde, duyup gördükleri kitaplar İbranice olduğu için, Kur'an'ın Arapça gönderilmesini yadırgayarak onun da ötekilerin dilinde gönderilmesi gerektiğini ileri sürdükleri anlaşılmaktadır. Bu iddianın cevabı Fussilet suresinin 44. ayeti ile verilmektedir. (Bkz. Fussilet 41/44)

Burada üzerinde durulacak önemli konu şudur: Hz. Muhammet bütün zamanlar için yani kıyamete kadar ve bütün insanlığa gönderilen (bak. Sebe 34/28; A'raf 7/158) sonuncu bir peygamber olduğuna göre, vahiy lisanının Arapça oluşunun hikmeti nedir?

Bu sorunun cevabını kanımızca şöyle düşünmek doğru olur: Her fani gibi Hz. Peygamber de fani idi ve vadesi gelince ölecekti. Bu durumda risaleti bütün insanlığa taşımak, yaymak, güçlendirmek ya da ileride bu görevleri yapacak ve devir alacak ve kıyamete kadar fasılasız sürdürecek kimseleri ve kavimleri, milletleri, temin etme vazifeleri, kendi milleti olan Araplara kalacaktı. Bu durumda Arapların bu görevi yapabilmeleri için de, görevlerini yapabilecek şekilde, ilgili bütün konularda yetiştirilmeleri, tek kelime ile teçhiz edilmeleri gerekliydi. Bu hazırlıkların ise, kendilerine, kendi lisanları ile gönderilen bir peygamber vasıtası ile mümkün olabileceği açıktır. Nitekim öyle de oldu.

Ayeti kerimede 'onlara iyice açıklasınlar diye her peygamberi yalnız kendi kavminin diliyle gönderdik' diye buyuruluyor. Hz. Peygamber, bütün insanlığa gönderilen bir peygamber olduğuna göre ve bütün insanlara tek başına hitap eden bir dil bulunmadığı için, sebepleri az önce açıklandığı gibi peygamber olarak gönderildiği çekirdek kavim olan Arapların dili olan, Arapça ile gönderilmiştir. (Konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bak. Öztürk, K.İsl., s.293 vd.)

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ
إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللّٰهِ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ
صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾

5. Andolsun ki Musa'yı da: Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın (geçmiş kavimlerin başına getirdiği felaket) günlerini hatırlat, diye mucizelerimizle gönderdik. Şüphesiz ki bunda çok sabırlı, çok şükreden herkes için ibretler vardır.

Birinci ayette Hz. Muhammet (s.a.)'e verilen emir ile 5. ayette Hz. Musa (a.s.)'a verilen emrin aynı hedefe yönelik olduğu açıktır. Bir farkla biri bütün insanlığı diğeri de sadece kendi kavmini muhatap almaktadır.

Bu yönüyle baştan sona bütün peygamberlerin görev alanları örtüşmekte, aralarında, uyguladıkları yöntem farkları dışında, hiçbir fark yoktur. Hepsi de insanları Allah'ın Birliği'ne davet etmekte ve O'nun emir ve yasaklarına uyulması gereğini bildirmektedirler.

Ayette hatırlatılması istenilen günler, bir topluluk ya da bütün insanlık için hatırlanmalarında öğüt, ibret ve ders alınması bakımlarından fayda bulunan günlerdir. İçinde sevinçlerin yaşandığı, acıların çekildiği, sabır ve tevekkül ile selamete erişilen, ya da yapılan hatalar sebebi ile felakete uğranılan günlerdir. Yoksa Allah'ın bütün günleri aynıdir ve aralarında hiçbir fark yoktur.

Şükür ve sabır, insanın sahip olduğu manevi değerlerin derecelerini tespite yarayan, doğru ölçülmesine hizmet eden, en uygun ölçü aracıdır. Şükür yaratılıştaki (fıtratta) doğruluğa, sabır da manevi yapının, hiçbir kuşkuya yol vermeyecek biçimde güvenilir ve sağlam olduğuna kanıtlık eder. Onun için her ikisinin de değeri çok büyüktür.

Zamanı ve yeri geldikçe bu iki konu üzerinde yine durulacaktır.

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ اَنْجٰيكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ
يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ
نِسَٓاءَكُمْ وَفٖي ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظٖيمٌ ﴿٦﴾

[255]6. Hani Musa kavmine demişti ki: "Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. Çünkü O, sizi işkencenin en kötüsüne sürmekte ve oğullarınızı kesip, kadınlarınızı (kızlarınızı) bırakmakta olan Firavun ailesinden kurtardı. İşte bu size anlatılanlarda, Rabbinizden büyük bir imtihan vardır."

Hz. Musa ilk önce kavmine, Allah Teala nın, kendilerine karşı lütfettiği nimetleri hatırlatıyor ve daha sonra da, bütün bunlarda, Rableri tarafından büyük bir imtihanın bulunduğunu bildiriyor.

Firavunun Musa kavmine yaptığı en büyük azap, şüphesiz erkek çocukları keserek öldürme şeklinde uyguladığı büyük zulümdür.

İmtihan da bu zulüm döneminde Musa kavminin takındığı tavrın irdelenmesi ve ondan gerekli derslerin alınıp alınmadığı hususları olsa gerek.

O dönemlerde birlik ve beraberlik içinde hareket edildi mi? Teslimiyet mi gösterdiler yoksa mücadele mi ettiler? Davranış yöntemlerinin oluşan sonuçlara ne gibi etkileri oldu? Gönül koyarak ve sabırla çözüm bekleyen konuların üzerine gittiler mi? İşte bütün bu ve benzeri soruların yanıtları, hem sınavların konularını, hem de sonuçlarının yanıtlarını oluşturur.

Kaldi ki, bu ayeti izleyen 7. ayette de sınav amacının ana konusuna işaret vardır: Şükür ve nankörlük...

وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزٖيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ
اِنَّ عَذَابٖي لَشَدٖيدٌ ﴿٧﴾

7. "Hatırlayın ki Rabbiniz size: Eğer şükrederseniz, elbette size (nimetimi) artıracağım ve eğer nankörlük ederseniz hiç şüphesiz azabım çok şiddetlidir! diye bildirmişti.

"İnsanın kendisine ulaşan nimeti düşünmesi ve bunu bir takım belirtilerle ortaya koyması anlamındaki şükür, nimeti örtmek ve görmezlikten gelmek anlamındaki küfrün karşıtıdır. Kişinin Allah!ın nimetini hatırlaması ve nimet sahibinin hatırı için o nimetlerden başkasını yararlandırması demektir..

Kur'an bize gösteriyor ki, şükür üç yolla yerine getirilir: Düşünce yolu, lisan yolu, fiil yolu. Yine Kur'an'a göre şükrü yerine getirmenin ideal yolu iş üretmek, hizmet vermektir. Sebe suresi 13. ayet şöyle diyor: **Şükür olarak iş üretin, hizmet sergileyin. Fakat kullarım içinde bu anlamda şükreden çok azdır."** (Bak. Öztürk, K.İsl., s 300)

İnsanların az şükür etmesi, tipik özelliklerinden biri olarak ifade edilmekte ve bu husus, Bakara 2/243; Yunus 10/10; Yusuf 12/38

وَقَالَ مُوسٰىٓ اِنْ تَكْفُرُوٓا اَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَم۪يعاًۙ فَاِنَّ اللّٰهَ
لَغَنِيٌّ حَم۪يدٌ ﴿٨﴾

8. Musa dedi ki: "Eğer siz ve yeryüzünde olanların hepsi nankörlük etseniz, bilin ki Allah gerçekten zengindir, hamt edilmeye layıktır."

7. ayette, şükrün nimetlerle, nankörlüğün de şiddetli azap ile karşılık göreceği beyan edildikten sonra 8. ayette de bütün yer yüzündekiler ve Musa kavminin nankörlükleri (küfürleri) toplamının Allah indinde bir hiçten ibaret olduğu vurgulanmak suretiyle, bu hususların kişisel (sübjektif) konular olduğu, başkalarını hiç ilgilendirmediği gibi Allah katında da dikkate değer önemi olmadığına, bir uyarı üslubu içerisinde dikkatler çekilerek, herkesin tavrını bu ölçülere uyarlanması gereği tavsiye ve ihtar olunmaktadır.

اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذ۪ينَ
مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا اللّٰهُ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
فَرَدُّٓوا اَيْدِيَهُمْ ف۪ٓي اَفْوَاهِهِمْ وَقَالُٓوا اِنَّا كَفَرْنَا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ بِه۪ وَاِنَّا
لَف۪ي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَٓا اِلَيْهِ مُر۪يبٍ ﴿٩﴾

9. Sizden öncekilerin, Nuh, ad ve Semud kavimlerinin ve onlardan sonrakilerin haberleri size gelmedi mi? Onları Allah'tan başkası bilmez. Peygamberleri kendilerine mucizeler getirdi de onlar, ellerini peygamberlerinin ağızlarına bastılar ve dediler ki: Biz, size gönderileni inkar ettik ve bizi kendisine çağırdığınız şeye karşı derin bir kuşku içindeyiz.

Ayeti kerimede, geçmiş kavimlerden Nuh, Ad ve Semud kavimleri ismen sayıldıktan sonra, **'Onlardan sonrakilerin haberleri size gelmedi mi?'sorusu 'Onları Allah'tan başkası bilemez'** şeklinde cevaplanarak, sayılan kavimlerin dışında, Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği bir çok kavmin yaşayıp, gelip geçtiğine işaret olunmaktadır. Bu zaman aralığında, bir çok kavmin yaşadığı gerçeği, Yahudilerin, Hz. Nuh (a.s.)'a kadar Arap kavimlerinin sayısını ve neseplerini bildiklerine dair iddialarını çürüttüğü gibi, Hz. Nuh (a.s.)'dan Hz. Ademe (a.s.)'a uzanan zaman diliminde 10 kavmin yaşadığı şeklindeki rivayetleri de asılsız kılmaktadır.

Nitekim, Furkan suresinin 38. ayetinde **'Bu arada bir çok nesiller...'** ve Mü'minün suresinin 78. ayetindeki **'Onlardan kimini sana anlattık, kimini de sana anlatmadık'** şeklindeki hükümler, 'Soyları kopuksuz olarak Hz. Ademe kadar götürdüklerini iddia eden görüşlerin hiçbir ilmi gerçeğe dayanmadıklarını gösterir' şeklindeki görüşleri haklı kılmaktadır. (Ayrıca bak. Hud 11/92)

Ayrıca bu konu ile ilgili olarak, "İbni Mesut bu ayeti okuduğu zaman **'Nesep alimleri yalancıdır.'** derdi." şeklinde bir eser de nakledilmektedir.

قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِي اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَدْعُوكُمْ
لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّىۜ قَالُٓوا
اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَاۜ تُر۪يدُونَ اَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ
اٰبَٓاؤُ۬نَا فَاْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُب۪ينٍ ﴿١٠﴾

10. Peygamberleri dedi ki: Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi var? Halbuki O, sizin günahlarınızdan bir kısmını bağışlamak ve sizi muayyen bir vakte kadar yaşatmak için sizi (hak dine)

çağırıyor. Onlar dediler ki: Siz de bizim gibi bir insandan başka bir şey değilsiniz. Siz bizi atalarımızın tapmış olduğu şeylerden döndürmek istiyorsunuz. Öyleyse bize, apaçık bir delil getirin!

"Onlar kendilerine bildirilen bunca açık delillere, alamet ve mucizelere inanmayarak inatları yüzünden daha başka mucizeler, hatta kendilerini kahredecek felaketler istiyorlar ve mucizelerle adeta eğleniyorlardı."

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ
يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللّٰهِ ۚ وَعَلَى اللّٰهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

[256]11. Peygamberleri onlara dediler ki: "(Evet) biz sizin gibi bir insandan başkası değiliz. Fakat Allah nimetini kullarından dilediğine lütfeder. Allah'ın izni olmadan bizim size bir delil getirmemize imkan yoktur. Müminler ancak Allah'a dayansınlar."

Peygamberlere, kendileri gibi birer insan olduklarını beyan ederek itiraz edip yeni deliller getirmelerini isteyenlere, **'Allah'ın izni olmadan bizim size bir delil getirmemize imkan yoktur'** şeklindeki peygamberlerin cevapları, **Allah'ın takdiri ve müsadesi dışında peygamberlerin ya da başka her hangi birinin, mucize getiremeyeceği gerçeği, önemine binaen bir kere daha vurgulanmaktadır.** (Ayrıca bak. En'am 6/109-111; Ra'd 13/31; Yusf 12/108)

وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينَا سُبُلَنَا ۚ وَلَنَصْبِرَنَّ
عَلٰى مَا آذَيْتُمُونَا ۚ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾

12. "Hem, bize yollarımızı göstermiş olduğu halde ne diye biz, Allah'a dayanıp güvenmeyelim? Sizin bize verdiğiniz eziyete elbette katlanacağız. Tevekkül edenler yalnız Allah'a tevekkülde sebat etsinler."

Allah'a yürekten bağlanmış, sağlam inançlı kimseler, ayeti kerimede belirtildiği gibi davranırlar. Bu davranış doğru yolu bulanların davranışıdır. Yolun doğrusunu bulan kimse için, fani dünya ile ilgili, zafer ya da yardımın gelip gelmemesi hiçbir önem ifade etmez. Bu

inanç ve şuur içinde bulunan kimse, Allah'a dayanıp güvenerek, kahredici gücü ve hükümranlığını da gözden uzak tutmadan, kendisine seçtiği doğru yolda yürümekte hiçbir zaman tereddüt göstermez. Kanımızca, ayeti kerimede de bu hususa dikkat çekilmektedir.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ
فِي مِلَّتِنَا فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ ﴿١٣﴾

13. Kafir olanlar peygamberlerine dediler ki: "Elbette sizi ya yurdumuzdan çıkaracağız, ya da mutlaka dinimize döneceksiniz!" Rableri de onlara: "Zalimleri mutlaka helak edeceğiz!" diye vahyetti.

Bu ayette dikkati çeken çok önemli bir husus vardır: Kafirler, kendilerine yol göstermek ve doğru yolu bulmalarına yardımcı olmak için gönderilen peygamberleri, kendi dinlerine geçmeye davetle yetinmiyorlar. Arzularına uyulmadığı takdirde peygamberleri yurtlarından kesin biçimde çıkarmakla tehdit ediyorlar. Dinlerine girerlerse eriyip gidecekler akılları sıra. Girmezlerse, o zaman aralarında yaşamalarına izin vermiyorlar. Çünkü çok iyi biliyorlardı ki, karşılarında, İslam'ı kabul eden bir kimse, hele bir de peygamber olursa, hiç bir zaman aşağılayıcı, küçültücü ve boyunduruk altında yaşamaya teslimiyet göstermezdi.

Çünkü İslamiyet sabır ve sebatı, sadece **'zillete tahammül göstererek, yapılan ya da yapılacak eziyetlere tahammül gösterme'** şeklinde anlamaz. İslam'a göre gerçek sabır ve sebat: **'Hiçbir tereddüde mahal bırakmadan, ruhi hezimete düşmeden, yapılan bütün eziyetlere karşı sabrederek azim ve ihlasla direnişi sürdürmek, zulüm ve zorbalığa karşı mertçe dikilmek için her zaman hazır olmak'** şeklinde anlamakta ve kabul etmektedir. Bu anlayış ve 12. ayet açıklaması vesilesi ile özelliklerinden bir nebze bahsettiğimiz bir Müslüman'ın, kendi dinini de muhafaza ederek, aralarında birlikte yaşamalarına, dikensiz gül bahçesi isteyenlerin tahammülleri yoktu. (Ayrıca bak. A'raf 7/88-89)

وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾

14. Ve (ey inananlar!)Onlardan sonra sizi mutlaka o yerde yerleştireceğiz. İşte bu, makamımdan korkan ve tehdidimden sakınan kimselere mahsustur.

Bu ayette Hz. Peygamberin de memleketi olan Mekke'den hicret edeceğine, fakat sonunda onu çıkaranların yurduna malik olacağına, yani Mekke'nin fethine nail olacağına da işaret vardır.

وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾

15. (Peygamberler) fetih istediler (Allah da verdi). Her inatçı zorba da hüsrana uğradı.

مِنْ وَرَائِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى مِنْ مَاءٍ صَدِيدٍ ﴿١٦﴾

16. Ardından da (o inatçı zorbaya) cehennem vardır; kendisine irinli su içirilecektir!

يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا
هُوَ بِمَيِّتٍ وَمِنْ وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴿١٧﴾

17. Onu yudumlamaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecek ve ona her yandan ölüm gelecek, oysa o ölecek değildir (ki azaptan kurtulsun). Bundan ötede şiddetli bir azap da vardır.

Bu dehşetli ahiret manzarasının gözler önüne serilmesi şüphesiz, ahireti hiç hesaba katmadan dünyaya sarılan gafilleri yarmak, düşündürmek ve kendilerine çeki düzen vermelerini sağlamak içindir. Müteakip ayetler de bu amaca yöneliktir.

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ اَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ
فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلٰى شَيْءٍ ذٰلِكَ
هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾

18. Rablerini inkar edenlerin durumu (şudur): Onların amelleri fırtınalı bir günde rüzgarın, şiddetle savurduğu küle benzer. Kazandıklarından hiçbir şeyi elde edemezler. İyiden iyiye sapıtma işte budur.

"Allah Teala kafirlerin amellerini, fırtınalı bir günde şiddetli bir rüz-

garın savurduğu küle benzetmektedir. Öyle ki onların amelleri ne kadar iyi ve çok olursa olsun, sonuç itibariyle ahirette fayda vermeyecektir. Çünkü Allah Teala, insanları, önce kendisine ve gönderdiği peygamberlerin tümüne iman ile mükellef tutmakta olup sevap ve mükafatı bundan sonra vereceğini bildirmektedir. Dolayısıyla imanı olmayanlar, yaptıkları iyi işlerin karşılığını dünyada iken alırlar, ama ahirette onlara verilecek hiçbir şey yoktur." (İlgileri itibariyle bak. Furkan 25/23; al-i İmran 3/117)

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ
وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٩﴾

[257]19. Allah'ın gökleri ve yeri hak ile yarattığını görmedin mi? O dilerse sizi ortadan kaldırıp yepyeni bir halk getirir.

Allah dışında hiçbir şey ve hiçbir canlı baki değildir. Ömürleri takdir ve ecelleri dilediği gibi tayin edeceği konusu ile ilgili bir çok ayet mevcuttur. Bu ayette de bu husus çok açık bir şekilde ifade edilmektedir. Esasen Rahman suresinin 29. ayetinde **'Göklerde ve yerde bulunan herkes, O'ndan ister. O, her an yaratma halindedir.'** buyuruluyor. Bunun anlamı, Yüce Allah'ın yaratma ve öldürme faaliyetinin, bir saniye bile duraklamadan devam edip gittiğidir. Yine bir diğer ayette de **'Allah dilediğini yok eder ve yerine başkasını getirir.'** (Ra'd 13/39) denmek suretiyle de, yukarıdaki ayette işaret edilen hususa açıklık sağlanmıştır. Toplumları dilediğinde başka toplumlarla değiştirme işinin Allah için güç olmadığı da 20. ayette ifade edilmektedir. (Aynı konu ile ilgili olarak bak. Nisa 4/133; Maide 5/54; Tevbe 9/39; Yunus 10/13-14; Hud 11/57; Enbiya 21/11; Mü'minün 23/42; Nur 24/55; Fatır 35/16-17; Muhammed 47/738; Vakıa 56/61; Mearic 70/40-41)

وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ ﴿٢٠﴾

20. Bu, Allah'a güç değildir.

وَبَرَزُوا لِلّٰهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ
تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا لَوْ هَدٰينَا اللّٰهُ
لَهَدَيْنَاكُمْ سَوَٓاءٌ عَلَيْنَٓا اَجَزِعْنَٓا اَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ ﴿٢١﴾

21. (Kıyamet gününde) hepsi Allah'ın huzuruna çıkacak ve zayıflar o büyüklük taslayanlara diyecekler ki: "Biz sizin tabilerinizdik. Şimdi siz, Allah'ın azabından herhangi bir şeyi bizden savabilir misiniz?" Onlar da diyecekler ki: "(Ne yapalım) Allah bizi hidayete erdirseydi biz de sizi doğru yola iletirdik. Şimdi sızlansak da sabretsek de birdir. Çünkü bizim için sığınacak bir yer yoktur."

Dünyada cereyan eden hak ve batıl savaşı, 19. ayette **'Dilerse sizi yok edip yerinize başka bir millet getirir'** manasındaki ilahi tehdit ve **'..bu Allah için hiç de güç değildir'** uyarısı ile ahiret sahnesine intikal etmektedir. 21 ve 22. ayetlerde zayıflarla güçlüler, başka bir deyimle, zalim despotlar ve onların peşinden gitmiş zavallılar, aynı platformda birbirleriyle ve şeytanla mücadele ediyor ve uyarılıp kulak ardı ettikleri akıbetlerini yaşıyorlar. Pişmanlıklarının kendilerine hiçbir fayda vermeyeceği sona, ulaşmış durumdalar. İman edip ameli salih işleyenler de vaat edildikleri, altlarında ırmaklar akan cennetlerde, zevk ve sefa içindeler. Rablerinin izniyle orada ebedi olarak kalacaklarını da 23. ayet hükmünden öğreniyoruz. (Ayrıca bak. Esed, s.506/33-34 no.açkl.)

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ
فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ
لِي فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ
بِمُصْرِخِيَّ إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٢﴾

22. (Hesapları görülüp) iş bitirilince, şeytan diyecek ki: "Şüphesiz Allah size gerçek olanı vadetti, ben de size vadettim ama, size yalancı çıktım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ben, sadece sizi (inkara) çağırdım, siz de benim davetime hemen koştunuz. O halde beni yermeyin, kendinizi yerin. Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz! Kuşkusuz daha önce ben, beni (Allah'a) ortak koşmanızı reddettim." Şüphesiz zalimler için elem verici bir azap vardır.

وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ﴿٢٣﴾

23. İman edip de iyi işler yapanlar, Rablerinin izniyle içinde ebedi kalacakları ve zemininden ırmaklar akan cennetlere sokulacaklardır. Orada (birbirleriyle) karşılaştıkça söyledikleri "selam" dır.

"Selam her türlü kötülüklerden, meşakkat, mihnet, kusur ve afetten kurtulmak demektir. Müminler hem dünyada hem de ahirette karşılaştıkları zaman birbirlerine böyle bir duada bulunurlar."

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ
وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿٢٤﴾

24. Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca (benzetti).

"Güzel söz güzel ağaca benzetiliyor. Çünkü ağacın diri kalması için nasıl sulanmaya, bakılmaya ihtiyacı varsa, bunlar bulunmadan kurursa kalpteki iman ağacı da böyledir. Eğer sahibi faydalı ilim, sahih amel, zikir ve tefekkürle her zaman bakıp onu gözetmezse kuruyabilir. Bir hadis-i şerifte: **'Elbise nasıl yıpranır eskirse, kalpteki imanda öyle eskir, yıpranır. O halde imanınızı daima tazeleyin'** denilerek bu gerçek dikkatlerimize sunulmuştur."

تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾

[258]25. (O ağaç), Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir.

وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا
مِنْ قَرَارٍ ﴿٢٦﴾

26. Kötü bir sözün misali, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkanı olmayan (kötü) bir ağaca benzer.

"Bir önceki ayette Allah Teala, güzel sözü güzel ağaca benzetmişti. Çünkü güzel sözün meyvesi güzel amel; güzel ağacın ürünü de faydalı meyvedir. Müfessirlerin açıklamalarına göre güzel sözden maksat, Kelime-i şahadettir. Bu kelime dışta ve içte daima güzel amellerin meydana gelmesine sebep olur. Allah'ın razı olacağı her güzel iş, bu kelimenin meyvesidir.

Aşağıdaki ayette geçen **'kötü kelime'** ye gelince o da, Allah'ı inkar etmektir. Bu kelime her türlü fitnenin, fesadın, felaket ve musibetin kaynağıdır. Kötü söz, hem dünyada, hem de ahirette insanın felaketlere sürüklenmesine sebep olur. Dolayısıyla, aşağı ayette de kötü söz, kötü bir ağaca benzetilmiştir"

يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْءَاخِرَةِ ۖ
وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴿٢٧﴾

27. Allah Teala sağlam sözle iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sapasağlam tutar. Zalimleri ise Allah saptırır. Allah dilediğini yapar.

أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ بَدَّلُوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا۟ قَوْمَهُمْ دَارَ ٱلْبَوَارِ ﴿٢٨﴾

28. Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık veren ve sonunda kavimlerini helak yurduna sürükleyenleri görmedin mi?

Surenin bundan sonraki bölümü, buraya kadar olan bölümde üzerinde durulan konuları, bırakıldıkları yerden alarak işlemektedir. Şu farkla ki bundan sonra muhatap alınan toplum, Hz. Muhammet kavmidir. Allah'ın nimet verdiği kimselerle ilgili uzun denebilecek bir izahat verilmektedir. Sonra da onları karanlıklardan aydınlığa çıkaracak peygamber gönderiliyor. O peygamber vasıtası ile onların, nura kavuşturulmalarının amaçlandığı bildiriliyor. Ne var ki, onlar yine inkar yoluna sapmayı tercih ediyorlar. İmana küfrü tercih ediyorlar. Sonuçta hak ettikleri karşılığı bulmuşlardır 28, 29 ve 30. ayetlerde de İşte bunları öğreniyoruz

جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٢٩﴾

29. Onlar cehenneme girecekler. O ne kötü karargahtır!

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعُوا فَاِنَّ مَصِيرَكُمْ اِلَى
النَّارِ ﴿٣٠﴾

30. (İnsanları) Allah yolundan saptırmak için O'na ortaklar koştular. De ki: (İstediğiniz gibi) yaşayın! Çünkü dönüşünüz ateşedir.

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا
وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ ﴿٣١﴾

31. İman eden kullarıma söyle: Namazlarını dosdoğru kılsınlar, kendisinde ne alışveriş, ne de dostluk bulunan bir gün gelmeden önce, kendilerine verdiğimiz rızklardan (Allah için) gizli-açık harcasınlar.

Bu ayette hitap iman eden kullara yöneliyor. Bu Allah'tan Peygamberine verilen bir emir. Emir devam ediyor:

1- İnanan kullara söyle namaz kılsınlar. İbadetlerine devam etsinler.

2- Kendilerine verilen nimetlerden infak etsinler.

3- Kimsenin kimseye yardım edemeyeceği, bütün alış -verişlerin ve dostlukların son bulacağı gün gelinceye kadar bunları yapsınlar.

4- Kıyamet gelip çatınca her şeyin son bulacağını, artık yapılacak bir şeyin kalmayacağını bildir onlara. (Ayrıca bak. Maide 5/36, Yunus 10/54; Ra'd 13/18; Zümer 39/47; Mearic 70/11-15)

اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاَخْرَجَ بِهِ
مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِهِ
وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَ ﴿٣٢﴾

32. (O öyle lütufkar) Allah'tır ki, gökleri ve yeri yarattı, gökten suyu indirip onunla rızık olarak size türlü meyveler çıkardı; izni ile denizde yüzüp gitmeleri için gemileri emrinize verdi; nehirleri de sizin (yararlanmanız) için akıttı.

32-34. ayetlerde, Yüce Allah'ın hesapsız ve sayılabilmesi mümkün olmayan, eşsiz nimetlerine dikkatler çekildikten sonra, bütün bunların insanlar için olduğu belirtilip, devamında da **'Doğrusu insan pek zalim ve nankördür'** denilmesi insanların, genel eğilimlerini vurgulamak içindir.

Yüce Allah, insanlara hayat vermiş, mal-mülk vermiş, sağlık vermiş, sayısız güzellikler vermiş, zevk vermiş, dertlerine çareler vermiş, bütün bunlara hükmedecek akıl vermiş, kısaca bütün insanlığın sayıp bitiremeyeceği kadar çok nimetler vermiş, geceyi, gündüzü, ayı, güneşi ve yıldızları vermiş ve bunları da faydalarına amade kılmış... Sonuçta değişiklik yok. Onlar yine Allah'a şirk koşmakta, O'nun, bunca nimetine şükredecekleri yerde nankörlüklerinde ısrar etmektedirler. Ve haklarındaki Yüce Allah'ın yargısı, açık olduğu kadar belirgin: **'Doğrusu insan pek zalim ve nankördür'.**

"Sayılan bütün bu nimetlerin insanların emrine musahhar kılınması (insanların hizmetine verilmesi), 'İnsanın sınırsız hegemonyası ve sadist istismarlarına imkan vermez. Kainat ve nimetler insanın mülkü değildir, ona emanet edilmiştir. Teshirin sergilendiği hizmetten yararlanırken, bu emanet şuurunu unutan insan varlığın şikayetlerine ve Yaratıcının lanetine maruz kalır. Hizmetimize sunulan varlığı, tabiatı sevmek, korumak munis bir dost gibi kucaklamak teshirin lanetlemeye dönmemesinin güvencesidir" ((Öztürk), ; Ayrıca bak. Nahl 16/12-14; Hac 22/65; Lokman 31/20; Casiye 45/12-13; Enbiya 21/79; Sad 38/18, 36).

وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿٣٣﴾

33. Düzenli seyreden güneşi ve ayı size faydalı kıldı; geceyi ve gündüzü de istifadenize verdi.

وَآتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا
إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾

[259]34. O size istediğiniz her şeyden verdi. Allah'ın nimetini sayacak olsanız sayamazsınız. Doğrusu insan çok zalim, çok nankördür!

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَاجْنُبْنٖي وَبَنِيَّ اَنْ نَعْبُدَ
الْاَصْنَامَ ﴿٣٥﴾

35. Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: "Rabbim! Bu şehri (Mekke'yi) emniyetli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut!"

Bu ayet ile sureye adını veren bölüm başlamaktadır. Halim-selim, Allah'ı dilinden düşürmeyen, daima şükür üstünde bulunan, Allah'ın sevgili kulu örnek insan, 'Tevhid Dini'ni tebliğ ile görevli peygamberlerin atası, Hz. İbrahim (a.s.) sahnede. Bu sahne şükür, sabır, tevekkül, zikir, kısaca iman ve itikada dair bütün güzelliklerle dolu örnek bir sahnedir. Bu sahne dua ve cevaplarla da doludur. (Ayrıca bak. Esed, s.509/48 no. açk.)

رَبِّ اِنَّهُنَّ اَضْلَلْنَ كَثٖيرًا مِنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنٖي فَاِنَّهُ مِنّٖي وَمَنْ عَصَانٖي
فَاِنَّكَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٣٦﴾

36. "Çünkü, onlar (putlar), insanlardan birçoğunun sapmasına sebep oldular, Rabbim. Şimdi kim bana uyarsa o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, artık sen gerçekten çok bağışlayan, pek esirgeyensin."

"İbrahim, Allah'ın putperestleri bağışlamayacağını henüz bilmiyordu. Onun için onların da bağışlanmasını temenni etti. Müşriklerin affa mahzar olamayacaklarını öğrendikten sonra artık onların affı için dua etmedi."

رَبَّنَا اِنّٖي اَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتٖي بِوَادٍ غَيْرِ ذٖي زَرْعٍ عِنْدَ
بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقٖيمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ اَفْـِٔدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوٖي
اِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾

37. "Ey Rabbimiz! Ey sahibimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için

ben, neslimden bir kısmını senin Beyt-i Harem'inin (Kabe'nin) yanında, ziraat yapılmayan bir vadiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyledici kıl ve meyvelerden bunlara rızık ver! Umulur ki bu nimetlere şükrederler."

"Rivayet edildiğine göre Hz. İbrahim'in hanımı Sare'nin Hacer isminde bir cariyesi vardı. Onu kocası Hz. İbrahim'e verdi ve İbrahim (a.s.)'ın ondan İsmail isminde bir oğlu oldu. Hz. İbrahim onları alarak Mekke'ye götürdü. Kabe yakınlarında bir yere iskan etti.Mekke susuz, kayalık ve çorak bir yerdi. Allah Teala Hz. İbrahim'in duasını kabul etti. Orada Zemzem diye anılan bir su fışkırdı."

رَبَّنَٓا اِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْف۪ي وَمَا نُعْلِنُۜ وَمَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْاَرْضِ
وَلَا فِي السَّمَٓاءِ ﴿٣٨﴾

38. "Ey Rabbimiz! Şüphesiz ki sen bizim gizleyeceğimizi de açıklayacağımızı da bilirsin. Çünkü ne yerde ne de gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz."

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي وَهَبَ ل۪ي عَلَى الْكِبَرِ اِسْمٰع۪يلَ وَاِسْحٰقَۜ اِنَّ رَبّ۪ي لَسَم۪يعُ
الدُّعَٓاءِ ﴿٣٩﴾

39. "İhtiyar halimde bana İsmail'i ve İshak'ı lütfeden Allah'a hamt olsun! Şüphesiz Rabbim duayı işitendir."

"Rivayete göre Hz. İsmail doğduğu zaman babası 99 yaşında idi, İshak (a.s.)'i eşi Sare doğurduğu zaman da 112 yaşında idi."

رَبِّ اجْعَلْن۪ي مُق۪يمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّت۪يۗ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَٓاءِ ﴿٤٠﴾

40. "Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazı devamlı kılanlardan eyle; ey Rabbimiz! Duamı kabul et!"

رَبَّنَا اغْفِرْ ل۪ي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِن۪ينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾

41. "Ey Rabbimiz! (Amellerin) hesap olunacağı gün beni, anababamı ve müminleri bağışla!"

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ
فِيهِ الْاَبْصَارُ ﴿٤٢﴾

42. (Resulüm!) Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Ancak, Allah onları (cezalandırmayı), korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne erteliyor.

Hz. İbrahim'in, Hesap Gününde anne babasını ve müminlerin mağfiretini dileyen duasından sonra, Allah'ın küfredenlere neden nimet verdiği, kesin akıbetlerinin ne zaman geleceğini ve cezalarının ertelenmesinin sebeplerini açıklayan bölüm başlıyor, hem de dehşet dolu kıyamet sahneleri ile... Bu sahneler geçmiş olaylardan ders alma öğütleri, vaktinde yapılmayan işlerin faydasızlığı, her fiilin mutlaka karşılığını bulacağı, yapılan vaatlerin mutlaka yerine getirileceği, günahkarların kıyamet günü zincire vurulmuş olacakları, onların gömleklerinin katrandan olacağı ve yüzlerinin de ateşle kaplanacağı, o gün yerleri başka göklerinde başka olacağı ve nihayet Allah'ın o gün herkesi, yaptığının karşılığını vermek için dirilteceği gerçekleri ile doldurulmuştur.

مُهْطِع۪ينَ مُقْنِع۪ي رُؤُ۫سِهِمْ لَا يَرْتَدُّ اِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَاَفْـِٔدَتُهُمْ هَوَٓاءٌ ﴿٤٣﴾

[260]43. Zihinleri bomboş olarak kendilerine bile dönüp bakamaz durumda, gözleri göğe dikilmiş bir vaziyette koşarlar.

وَاَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْت۪يهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا رَبَّنَٓا اَخِّرْنَٓا
اِلٰٓى اَجَلٍ قَر۪يبٍۙ نُجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَۜ اَوَلَمْ تَكُونُٓوا اَقْسَمْتُمْ
مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍۙ ﴿٤٤﴾

44. Kendilerine azabın geleceği, bu yüzden zalimlerin: "Ey Rabbimiz! Yakın bir müddete kadar bize süre ver de senin davetine uyalım ve peygamberlere tabi olalım" diyecekleri gün hakkında insanları uyar. (Onlara denilir ki:) "Daha önce, sizin için bir zeval olmadığına, yemin etmemiş miydiniz? "

وَسَكَنْتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ
فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ ﴿٤٥﴾

45. "(Sizden önce) kendilerine zulmedenlerin yurtlarında oturdunuz. Onlara nasıl muamele ettiğimiz size apaçık belli oldu. Ve size misaller de verdik."

وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ
لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾

46. Hilelerinin cezası Allah katında (malum) iken, onlar, tuzaklarını kurmuşlardı. Halbuki onların hileleriyle dağlar yerinden gidecek değildi!

فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤٧﴾

47. O halde, sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma! Çünkü Allah mutlak üstündür, kimsenin yaptığını yanına bırakmaz.

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾

48. Yer başka bir yer, gökler de (başka gökler) haline getirildiği, (insanlar) bir ve gücüne karşı durulamaz olan Allah'ın huzuruna çıktıkları gün (Allah bütün zalimlerin cezasını verecektir). (Ayrıca bak. Esed, s.512/63 no.açk.)

وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾

49. O gün, günahkarların zincire vurulmuş olduğunu görürsün.

سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطِرَانٍ وَتَغْشَى وُجُوهَهُمُ النَّارُ ﴿٥٠﴾

50. Onların gömlekleri katrandandır, yüzlerini de ateş bürümektedir.

لِيَجْزِيَ اللّٰهُ كُلَّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْۜ اِنَّ اللّٰهَ سَر۪يعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾

51. Allah herkese kazandığının karşılığını vermek için (onları diriltecektir.) Kuşkusuz Allah, hesabı çabuk görendir.

هٰذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِه۪ وَلِيَعْلَمُٓوا اَنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ

اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

52. İşte bu (Kur'an), kendisiyle uyarılsınlar, Allah'ın ancak bir tek Tanrı olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri iyice düşünüp öğüt alsınlar diye insanlara (gönderilmiş) bir bildiridir.

Bu ayetle sure son bulurken, peygamberlik fikrinin beraberinde taşıdığı büyük gerçek özellikle vurgulanmaktadır. Sure, tevhit (Allah'ın Birliği) gerçeğini açıklamakla son buluyor. Bu ayetle ayrıca, Hz. Musa'nın da (ki ondan önce ve sonra gönderilenler de farksızdır) Hz. Muhammet (s.a.) gibi gelmiş ya da gönderilmiş peygamber olduğu ve aynı gayeyi güttüğü, nerede ise birbirinin benzeri aynı ifadelerle belirtilmektedir. Şu farkla ki Hz. Muhammet insanlığa Hz. Musa ise kavmine gönderilmiştir. (İbrahim suresi ile ilgili daha ayrıntılı geniş bilgiler için bak. Razı, 13/483-553, 14/6-48; Elmalılı, 5/7-27; Kutub, 9/7-90; Ateş, 3/1293-1417; Bilmen 4/1669 vd.; Vehbi, 7/2665 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, 6/355-418)

İBRAHİM SURESİNİN SONU

15-HİCR SURESİ-54

سُورَةُ الْحِجْرِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

Hicr suresi, resmi tertipte 15. iniş sıralamasına göre ise, 54. sırada yer almaktadır. 99 ayet olup çoğunluk görüşüne göre, 87. ayet Medine'de, diğerleri Mekke'de inmiştir. Hicr, Semud Kavminin yaşadığı bölgenin adıdır. 80-84. ayetlerde Hicr'den bahsedildiği için sureye bu isim verilmiştir.

Surede inkarcıların bazı sözlerine, Peygamber ile yaptıkları mücadeleye, Hz. Ademin yaratılması olayına, Allah'ın gösterdiği yolda yürümeyi ret eden bir takım geçmiş kavimlerin yaşam öyküleri yer almaktadır.

İnkarcıların uyarılmalarına karşın, müminlere verilen müjdelerden de söz edilektedir. Surenin ana temasını, inkarcıları bekleyen korkunç olduğu kadar sonları da acılarla dolu akıbetlerinin anlatıldığı konular oluşturmaktadır. Denebilir ki diğer bütün olaylar bu ana tema çevresinde toplanmakta ve işlenmektedir.

Ra'd suresi ile En'am suresi arasındaki benzerliğe, bu sure ile A'raf suresinde de rastlandığı ifade edilmektedir. Her iki surenin başlayış ve bitişlerindeki temalar birbirinin aynıdir. Bir farkla ki birincisi açık ihtarlarla, bu sure ise 2. ayetteki örtülü fakat dehşetli bir hava taşıyan uyarı ile başlamaktadır.

Surenin baş tarafında, peygamberlere iman ile, onları yalanlayanlar konusundaki, Allah'ın kesin yasaları yer almaktadır. Daha sonra Yaratıcının, Evrene yaydığı, hikmetlerle dolu mucizeleri, başka deyişle ayetleri ve kanıtların bir bolümü, gözler önüne serilmektedir.

Devamında, Hz. Adem (a.s.)'ın yaratılışı, bu süreçte Yüce Allah'ın Kendi Ruhları ile, ademoğlunu şereflendirişi ile iman ve inkarın sebeplerine ayrıca değinilmektedir.

Lut, Şuayb ve Salih Peygamber ve kavimleri ile ilgili ibret sahneleri; bu kavimlere takdir olunan azap hükümleri; onları da, Hz. İbrahim ve Hz. Lut'a, Allah tarafından lütfedilen rahmet takdirine yer verilen bölüm izlemektedir. Göklerin yaratılışı ile ilgili gerçekleri, devamlı tartışma konusu yapılan kıyamet ve kıyametin ardından gelecek olan azap ve öğütlerle ilgili uyarılar ve müjdeler izlemektedir. Nihayet, Hz. Peygamber'e, kendisine emir olunanları, muhataplarına açıkça söylemesi uyarısı yapılmakta ve ölüm gelinceye kadar Rabbıne ibadet etmesini tavsiye eden 99. ayetle sure sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْاٰنٍ مُب۪ينٍ ﴿١﴾

[261] 1. Elif. Lam. Ra. Bunlar Kitabın ve apaçık bir Kuran'ın ayetleridir.

رُبَمَا يَوَدُّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِم۪ينَ ﴿٢﴾

2. İnkar edenler zaman zaman, keşke biz de Müslüman olsaydık, diye arzu ederler.

"İnkar edenlerin zaman zaman Müslüman olma arzusunu taşımalarına rağmen, yine de iman etmemiş olmalarının nedeni, onların dünya menfaatlerine düşkün olmaları, kötülük ve inkarlarıyla şartlanmış bulunmalarıdır. Ayetten, kafirlerin ahirette 'Keşke dünyada iken iman etmiş olsaydık' diye hayıflanıp pişmanlık duyacakları da anlaşılabilir görüşü yanında, bu hayıflanmaların, normal dünya hayatlarının değişik safhalarında, karşılaştıkları bir takım acı veren olaylar, ya da musibetler veyahut da müminlerin mazhar oldukları fakat kendilerinin yararlanamadıkları nimetlere, iç çekiş sebepleriyle de olabileceğini savunan görüşler vardır."

ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْاَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾

3. Onları bırak; yesinler, eğlensinler ve boş ümit onları oyalaya dursun. (kötü sonucu) yakında bilecekler!

Burada hitap Hz. Muhammet (s.a.)'e yöneltilmiş, her şeyi bırakıp sadece dünya nimetlerine bağlanıp başka şey düşünmeyenleri, kendi hallerine bırakması, emredilmekte ve esasen onların çok yakında, hak ettikleri kötü sonlarına ulaşacakları belirtilmiştir.

وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ ﴿٤﴾

4. Helak ettiğimiz hiçbir ülke yoktur ki hakkında (bizce) bilinen bir yazgı olmasın.

Ülke ve milletlerin de tıpkı insanlar gibi tayin edilmiş ve levh-i mahfuzda yazılı bulunan vadeleri vardır. Bu vade gelince onların da sonları gelir. Sonu getiren sebepler ne olursa olsun, gerçekleşecek takdir ne unutulur, ne de ihmal edilir. Kişiler gibi toplumlar da gelişir, büyür, yaşlanır, zayıflar ve vadesi gelince de sona ererler. Bunların da kiminin ömürleri uzun kiminin de kısa olur. Vadeleri levh-i mahfuzda yazıldığı için milletlerin ya da ülkelerin hayat ve varlıkları sona ermez. Ecelleri (Sonlarının geleceği zaman), Yaratan Allah tarafından önceden bilindiği için levh-i Mahfuzda yazılıdır. Kainatta Allah'tan saklı ve gizli bir şeyin varlığı elbette ki düşünülemez.

مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٥﴾

5. Hiçbir millet, ecelinin önüne geçemez, ve onu geciktiremez.

Ecel ile yarışmanın kimseye fayda sağlamayacağı, takdir edilen vakit geldiğinde herkesin yolunu tutacağı ve ne yaparsa yapsın bu vadeyi geri bırakamayacağı, ömrünü uzatamayacağı, ayette açıkça ifade edilmektedir.

Ecel konusu ile ilgili olarak, Araf suresinin 34. ayeti vesilesi İle yapılan açıklamaya bakınız.

وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾

6. Dediler ki: "Ey kendisine Kur'an indirilen (Muhammed)! Sen mutlaka bir mecnunsun!.

لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَائِكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧﴾

7."Eğer doğru söyleyenlerden idiysen, bize melekleri getirmeliydin."

"Eskiden Arabistan da şiir, bir sanat olmaktan çok, cinlerle, gizli kuvvetlerle temas kurup, onlardan bir takım bilgiler alma mesleği idi. İnançlarına göre cin herkes ile konuşmaz, ancak bir adam seçip onunla konuşurdu. Her cinin seçtiği bir şair vardı. Erkek veya dişi cin bir adamı sevgisine layık görünce hemen o kimsenin üzerine çullanır, onu yere atar, göğsüne çıkar ve onu dünyada kendisine sözcü olmaya zorlardı. İşte şair seremonisi böyle başlardı. O andan itibaren o adama şair denirdi... Her şairin zaman zaman ilham veren özel bir cini vardı." (Ateş, 3/1420)

Hz. Peygamberin de anlatıldığı şekilde şair olduğuna inanan müşrikler, ona da **'mecnun şair'** diyorlardı. Çünkü getirdiği Kur'an, 'belagat', 'fesahat' ve her bakımdan şiirden de nesirden de çok üstün bir şaheserdi. Onlara göre bu şaheseri meydana getirme başarısı, ancak şair olmakla mümkün olabilirdi...

Mecnun: Cin çarpmış, cinlenmiş, cinler tarafından kontrol altına alınmış, zapt edilmiş.

مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ اِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوٓا اِذًا مُنْظَرٖينَ ﴿٨﴾

8. Biz melekleri ancak hak ile indiririz. O zaman onlara mühlet verilmez.

Bu ayette, müşriklerin Hz. Peygambere, 'Eğer doğru söyleyenlerden idiysen, bize melekleri getirmeliydin' demelerine cevap verilmekte ve onlara ilahi bir prensip hatırlatılmaktadır: Allah'ın melek indirmesi 'azap emri'ni uygulama gayesine yönelik olur ve onlara mehil de verilmezdi. Bu durum ise müşriklerin sonunu hazırlamış olurdu.

اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾

9. Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız.

"Bu ayet açıkça göstermektedir ki, Kur'an'ı Kerim Allah'ın koruması altındadır ve kaybolmaksızın, en ufak bir tahrife uğramaksızın kıyamete kadar aslını muhafaza edecektir." (Konu ile ilgili daha fazla ayrıntılar için bak. Elmalılı, 5/33; Razı, 14/63; Nüz. kon. Emiroğlu, 6/425; Ayrıca Fussilet 41/42; Nisa 4/82)

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فٖي شِيَعِ الْاَوَّلٖينَ ﴿١٠﴾

10. Andolsun, senden önceki milletler arasında da elçiler gönderdik.

وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١١﴾

11. Onlara bir peygamber gelmeye dursun, hemen onunla alay ederlerdi.

كَذَٰلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٢﴾

12. İşte böylece biz onu, (inkarcılığı) suçluların kalplerine sokarız.

Bu ayetin tercüme edilen şekilde anlaşılması gerektiğini savunanlar her ne kadar ayette küfür kelimesi geçmiyorsa da bir önceki ayette geçen istihza (alay) Peygamber veya Allah'a yönelik olduğuna göre, bu durum ve davranış da küfürdür; anlayışından hareketle küfrü suçluların kalbine sokan Allah'tır; tezini ileri sürmektedirler.

Karşı tezi savunanlar, küfür ya da istihzayı, suçluların kalbine sokan Allah olursa o zaman onların inkarları sebebiyle sorumlu olmaları gerekmez. O halde **'neslükühü'** kelimesindeki zamir, 9. ayetteki Zikre (Kur'an'a) gider; böyle olunca da mana: 'Biz onu yani Kur'an'ı suçluların kalbine böyle sokarız.' olur. Bu da Kur'an'ı işitip anladıkları halde, sırf inatları ve cahillikte ısrar etmeleri yüzünden ona inanmayanları Allah kınamaktadır; şeklinde bir anlamı ortaya koyar.

Birinci görüş yandaşları, bu tür tartışmalar 'Kur'an'ı amacı dışına çıkarmaktan başka bir sonuç vermez. Kur'an'ın amacı da böyle tartışmalara yönelik değildir.' gerekçesi ile, bu ayetin tıpkı: "Böylece Rabbinin, yoldan çıkanlar için söylediği: 'onlar inanmazlar' sözü gerçekleşmiş oldu." şeklindeki Yunus suresi 33. ayeti gibi olduğunu savunurlar.

لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾

13. Öncekilerin başına gelenlerden ders almaları gerekirken onlar hala buna (Kur'an'a) inanmıyorlar.

وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾

14. Onlara gökten bir kapı açsak da oradan yukarı çıksalar,

لَقَالُوٓا اِنَّمَا سُكِّرَتْ اَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ﴿١٥﴾

15."Gözlerimiz boyandı, daha doğrusu bize büyü yapılmıştır" derler.

Bu ayetlerle dikkat çekilen husus şudur: Onlar inkar konusunda o kadar kararlı ve peşin hükümlü idiler ki, göğe bile çıkarılsalar yine de düşüncelerinde ısrar ederlerdi. Onların bu körü körüne ısrarlarına bir örneğini de En'am suresinin 7. ayetinde görmekteyiz. (Bak. En'am 6/7)

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِى السَّمَٓاءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِر۪ينَ ﴿١٦﴾

[262]16. Andolsun, biz gökte birtakım burçlar yarattık ve seyir edenler için onu süsledik.

"Burç, aslında yüksek köşk demektir. Gök yüzünde özel bir şekilde toplanmış olan bir takım yıldızlar kümesine burç denilir. Bu kümelerin meşhurları 12 tane olmakla beraber, ayeti kerimede 'buruc' kelimesi, 'nekre' ve çoğul olarak zikredildiğine göre, daha keşfedilmemiş yıldız kümelerinin var olduğuna işaret edilmektedir."

وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَج۪يمٍ ﴿١٧﴾

17. Onları, taşlanmış (kovulmuş) her şeytandan koruduk. (Bak. Saffat 37/7)

اِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَاَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُب۪ينٌ ﴿١٨﴾

18. Ancak kulak hırsızlığı eden müstesna. Onun da peşine açık bir alev sütunu düşmüştür. (Bak. Saffat 37/10)

وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَاَلْقَيْنَا ف۪يهَا رَوَاسِيَ وَاَنْبَتْنَا ف۪يهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ ﴿١٩﴾

19. Yeri uzatıp yaydık, orada sabit dağlar yerleştirdik, yine orada miktarı ve ölçüsü belirli olan şeyler bitirdik.

وَجَعَلْنَا لَكُمْ ف۪يهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِق۪ينَ ﴿٢٠﴾

20. Orada hem sizin için hem de rızıkları size ait olmayanlar için (gerekli) geçim vasıtaları yarattık. (Bak. Hud 11/6)

وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢١﴾

21. Her şeyin hazineleri yalnız bizim yanımızdadır. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz.

16.-21. ayetlerde, Allah'ın gökyüzünde meydana getirdiği ve birbiriyle ahenkli bir şekil arz eden düzenden söz edilmektedir. Süslenmiş ve Allah tarafından şeytandan korunan bir düzen. Bu gök yüzünün altında yayılmış ve üzerindeki sabit dağlarla muhkemleştirilmiş, **'miktarı ve ölçüsü belirli olan şeyler bitirilmiş'** güzelliklerle bezenmiş bir yeryüzü. Bu yer yüzünde hem insanlar için, hem de rızık dağıtma görevi insanlara yüklenmemiş başkaları için, gerekli ve yeterli ölçüde rızıklar vardır. Bunların hazineleri ise yalnız Allah katındadır. Çünkü insanlar bunları yeryüzünde gereği gibi saklayamaz. O ölçüyü Allah biliyor ve gerektiğinde ve gerekli miktarda indiriyor.

Bu ayetler, çevre bilincinden yoksun, doğa dengesinden bi haber, Yüce Allah'ın yarattığı her şeyin bir amaca yönelik olduğunu ve bunu bozacak hareket ve davranışların çevre felaketine yol açacağını düşünemeyen ya da ciddiye almadığı için hesaba katmayan, kendi küçücük beyinlerinde yarattıkları ya da özendikleri dünyada yaşamaya yeltenen ve yeğleyen zavallılara, en güzel uyarıları yapmaktadırlar. Göğüyle. yeriyle, bulut, rüzgar, yağmur, dolu kar, yer üstü ve yer altı suları, her nevi bitki örtüsü, hayvanlar, bakteriler, madenleri ve bütün bunlara ilaveten, Allah tarafından kendisine verilen akıl nimetiyle şereflendirilmiş ve Allah'a vekalet yüceliği, yine Allah tarafından takdir edilip kendi adına hükmetmesine müsaade edilen insanın da, maddi ve manevi varlığıyla dahil olması sonucu oluşturulan bir Kainat. Dakik bir sistem gibi işleyen, işleyişinde hata ve yanlışı hiç bulunmayan, bir düzen ve denge şaheseri. Bütün bunlar bizim için. Peki biz ne yapıyoruz?... İşte, aklı başında olan her kişinin düşünmesi ve üzerinde ciddiyetle durulması gereken önemli hususlar bunlardır. (Ayrıca Kehf 18/7, 8 ve bu ayetlerle ilgili açıklamalara bak.)

وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ
بِخَازِنِينَ ﴿٢٢﴾

22. Biz, rüzgarları aşılayıcı olarak gönderdik ve gökten bir su indirdik de onunla su ihtiyacınızı karşıladık. (Biz bunları yapmasaydık) siz onu (yeterli) suyu depolayamazdınız.

"Ayette rüzgarın bir aşılayıcı olarak gönderildiği ifade edilmektedir ki, bugün ilim, yağmurun yağmasında, rüzgarın büyük rol oynadığını; aynı zamanda bitkiler üzerinden eserken, onların erkek tohumlarını dişi tohumlar üzerinde kondurmak suretiyle onları aşıladığını ispat etmektedir. Bu ayette ayrıca, gökten inen suların yer katmanlarında stok edildiği ve buralardan insanlığın ihtiyacının karşılandığı söylenmektedir."

وَاِنَّا لَنَحْنُ نُحْيٖ وَنُمٖيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿٢٣﴾

23. Şüphesiz biz diriltir ve biz öldürürüz! Ve her şeye biz varis oluruz. (Ayrıca bak. Hadid 57/10)

وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمٖينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَاْخِرٖينَ ﴿٢٤﴾

24. Andolsun biz, sizden önce gelip geçenleri de biliriz, geri kalanları da biliriz.

وَاِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ اِنَّهُ حَكٖيمٌ عَلٖيمٌ ﴿٢٥﴾

25. Şüphesiz Rabbin onları (kıyamette) toplayacaktır. Çünkü O, hakimdir, alimdir.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٦﴾

26. Andolsun biz insanı, (pişmiş) kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattık. (Ayrıca bak. Esed, s.417/24-25 no açkl.)

وَالْجَٓانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾

27. Cinleri de daha önce zehirli ateşten yaratmıştık.

Bu iki ayette Yüce Allah insan ve cinin ilk yaratılışına değinmektedir. İnsanı, değişik sıfatlar verdiği topraktan, ve cini de ateşten yarattığını bildiriyor.

Bu iki ayet ve Kur'an'ı Kerim'de konu ile ilgili yer alan diğer ayetlerin anlam ve incelenmelerinden anlaşılmaktadır ki, insanın yaradılışı bazı evrelerden geçirilerek tamamlanmıştır. Bu konu ile ilgili detaylı bilgilere girmek, çalışma düzeyimizi aşmaktadır. Bu bakımdan konuya

ve daha ayrıntılı bilgilere ulaşmaya ilgi uyndırmakla yetineceğiz.

İnsanın yaradılışı ile ilgili ayetler: (Bakara 2/28, 30; al-i İmran 3/6; Nisa 4/1; En'am 6/2, 98; A'raf 7/11, 189; Hicr 15/26, 28; Nahl 16/4, 72; İsra 17/99; Ta-Ha 20/55; Hac 22/5; Müminün 23/12-14, 79; Furkan 25/54; Rum 30/19, 20, 54; Lokman 31/34; Secde 32/7-9; Fatır 35/11; Yasin 36/36, 77; Saffat 37/11; Sad 38/71, 74; Zümer 39/6; Mümin 40/64, 67; Casiye 45/4; Kaf 50/16; Necm 53/45, 46; Vakıa 56/57-59; Nuh 71/14, 19; Kıyamet 75/37-39; İnsan 76/1-2; Mürselat 77/20-22; Abese 80/18-20; Tarık 86/5-7; Tin 95/1-5;Alak 96/2)

Salsal: 'Vurunca ses veren, pişmeden kurutulmuş çamur.'

Fahhar: 'Vurunca ses çıkaran fakat pişirilerek kurutulan çamur veya bozulmuş kokuşmuş çamur'

Hame: 'Kokuşmuş kara çamur.'

Mesnun: Niteliği değiştirilmiş ya da uzun sure kalması nedeniyle niteliği değişmiş veya kokuşmuş siyah çamur.

وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنّ۪ي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٨﴾

28. Hani Rabbin meleklere demişti ki: "Ben kupkuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan bir insan yaratacağım."

فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ ف۪يهِ مِنْ رُوح۪ي فَقَعُوا لَهُ سَاجِد۪ينَ ﴿٢٩﴾

29. "Ona şekil verdiğim ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın!"

فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَۙ ﴿٣٠﴾

30. Meleklerin hepsi de hemen secde ettiler.

اِلَّٓا اِبْل۪يسَۜ اَبٰٓى اَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِد۪ينَ ﴿٣١﴾

31. Fakat İblis hariç! O, secde edenlerle beraber olmaktan kaçındı.

قَالَ يَٓا اِبْل۪يسُ مَا لَكَ اَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِد۪ينَ ﴿٣٢﴾

[263]32. (Allah:) Ey İblis! Secde edenlerle beraber olmayışının sebebi nedir? dedi.

قَالَ لَمْ اَكُنْ لِاَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍ ﴿٣٣﴾

33. (İblis:) Ben kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattığın bir insana secde edecek değilim, dedi.

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَج۪يمٌۙ ﴿٣٤﴾

34. Allah şöyle buyurdu: Öyle ise oradan çık! Artık kovuldun!

وَاِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ اِلٰى يَوْمِ الدّ۪ينِ ﴿٣٥﴾

35. Muhakkak ki kıyamet gününe kadar lanet senin üzerine olacaktır!

قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْن۪ٓي اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٣٦﴾

36. (İblis:) Rabbim! Öyle ise, (varlıkların) tekrar dirileceği güne kadar bana mühlet ver, dedi.

قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَر۪ينَۙ ﴿٣٧﴾

37. Allah buyurdu ki: "Sen mühlet verilenlerdensin"

اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾

38. "Allah katında bilinen vaktin gününe kadar..."

قَالَ رَبِّ بِمَٓا اَغْوَيْتَن۪ي لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْاَرْضِ وَلَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَع۪ينَۙ ﴿٣٩﴾

39. (İblis) dedi ki: Rabbim! Beni azdırmana karşılık ben de yeryüzünde onlara (günahları) süsleyeceğim ve onların hepsini mutlaka azdıracağım!

اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَص۪ينَ ﴿٤٠﴾

40. Ancak onlardan ihlaslı kulların müstesna.

قَالَ هٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَق۪يمٌ ﴿٤١﴾

41. (Allah) şöyle buyurdu: "İşte bana varan dosdoğru yol budur." (Ayrıca bak. Esed, s.520/32 no.açk.)

إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٤٢﴾

42. "Şüphesiz kullarım üzerinde senin bir hakimiyetin yoktur. Ancak azgınlardan sana uyanlar müstesna."

وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٣﴾

43. Muhakkak cehennem, onların hepsine vadolunan yerdir.

لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ ﴿٤٤﴾

44. Cehennemin yedi kapısı vardır. Onlardan her kapı için birer gurup ayrılmıştır.

Yüce Allah'ın, yaratmış olduğu Adem'e, meleklere secde buyruğunun yer aldığı 28. ayetle başlayan bu bölüm, konu ile ilgili bütün bilgileri büyük bir açıklıkla bize aktarmakta, meleklerin buyruğa uymaları ve iblisin direnişi sebebiyle vaki gelişmelerin detaylarını takiben, iblisin akıbetini bildiren 43 ve 44. ayetlerle son bulmaktadır.

İzleyen ayetlerde de takva sahiplerinin girecekleri cennet ve oradaki mutlu sonlarından ve cennette onlara verileçek çeşitli nimetlerden bahsedilmektedir:

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٤٥﴾

45. (Allah'ın azabından korkup rahmetine sığınan) takva sahipleri, mutlaka cennetlerde ve pınar başlarında olacaklar.

"Cehennemin yedi kapısından maksat, bazı tefsircilere göre yedi tabakadır. 'Cüz'ün maksüm'da o kapılardan girerek yerlerini alacak olan gruplardır."

ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ آمِنِينَ ﴿٤٦﴾

46. "Oraya emniyet ve selametle girin" (denilir, onlara).

وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ إِخْوَانًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٧﴾

47. Biz, onların gönüllerindeki kini söküp attık; onlar artık köşkler üzerinde karşı karşıya oturan kardeşler olacaklar.

"Allah Teala, dünyada birbirinden darılmış ve birbirine kin beslemiş olan müminlerin kalplerinden o kini çıkaracak ve müminler, kardeş olarak sohbet edeceklerdir." (Ayrıca bak. Vakia 56/15; Ğaşiye 88/13 vd. ayetler)

لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿٤٨﴾

48. Onlara orada hiçbir yorgunluk gelmeyecek ve onlar, oradan çıkarılmayacaklardır.

Görüldüğü üzere 49. ayeti kerime ile hitap Hz. Peygambere yönelmekte ve çeşitli konulardaki tebliğ görevi ile ilgili buyruklar ve geçmiş peygamberlerle kavimlerine dair aydınlatıcı öğüt, ibret verici bilgi ve müjdeler verilmektedir:

نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾

49. (Resulüm!) Kullarıma, benim, çok bağışlayıcı ve pek esirgeyici olduğumu haber ver.

وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴿٥٠﴾

50. Benim azabımın elem verici bir azap olduğunu da bildir.

وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ ﴿٥١﴾

51. Onlara İbrahim'in misafirlerinden (meleklerden) de haber ver.

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾

[264]52. Onun yanına girdikleri zaman, "selam" dediler. (İbrahim:) Biz sizden çekiniyoruz, dedi.

قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾

53. Dediler ki: Korkma; biz sana bilgin bir oğul müjdeliyoruz.

قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَىٰ أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾

54. (İbrahim:) Bana ihtiyarlık çökmesine rağmen beni müjdeliyor musunuz? Beni ne ile müjdeliyorsunuz? dedi.

قَالُوا بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ ﴿٥٥﴾

55. Sana gerçeği müjdeledik, sakın ümitsizliğe düşenlerden olma! dediler.

قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ ﴿٥٦﴾

56. (İbrahim:) dedi ki: Rabbinin rahmetinden, sapıklardan başka kim ümit keser?

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾

57. "Ey elçiler! (Başka) ne işiniz var?" dedi.

"Hz. İbrahim onların Allah tarafından gönderilmiş peygamber olduğunu anlayınca, böyle bir melek topluluğunun sadece bir müjde için gelmiş olamayacağını, daha başka mühim vazifelerinin olabileceğini tahmin ederek bu soruyu sordu."

قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُجْرِمِينَ ﴿٥٨﴾

58. Dediler ki: "Biz, suçlu bir topluma (onları helak etmeye) gönderildik."

إِلَّا آلَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾

59. "Ancak Lut ailesi hariç. Onların hepsini kurtaracağız."

إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَا إِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٦٠﴾

60. "(Fakat Lut'un) karısı müstesna; biz onun geri kalanlardan olmasını takdir ettik." (Ayrıca bak. A'raf 7/80-84; Hud 11/77-83)

فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ ﴿٦١﴾

61. Melek olan elçiler Lut ailesine gelince,

قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٦٢﴾

62. Lut onlara: "Hakikaten siz tanınmayan kimselersiniz" dedi.

قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٦٣﴾

63. Dediler ki: "Bilakis, biz sana, onların şüphe etmekte oldukları şeyi (azabı ve helakı) getirdik.

وَاَتَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٦٤﴾

64. Sana gerçeği getirdik; biz, hakikaten doğru söyleyenleriz.

فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ
وَامْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾

65. Gecenin bir bölümünde aile fertlerini yola çıkar, sen de arkalarından yürü. Sizden hiç kimse, sakın dönüp de ardına bakmasın, istenen yere gidin."

وَقَضَيْنَا اِلَيْهِ ذٰلِكَ الْاَمْرَ اَنَّ دَابِرَ هٰؤُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾

66. Ona (Lut'a) şu hükmümüzü vahyettik: "Sabaha çıkarlarken mutlaka onların ardı kesilmiş olacaktır."

وَجَاءَ اَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾

67. Şehir halkı, birbirlerini kutlayarak, (meleklerin yanına) geldiler.

"Çünkü genç erkekler suretinde gelen melekler onların eşcinsellikten doğan kötü arzularını uyandırmıştı."

قَالَ اِنَّ هٰؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾

68. (Lut) onlara "Bunlar benim misafirimdir. Sakın beni utandırmayın;

وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾

69. Allah'tan korkun, beni rezil etmeyin!" dedi.

قَالُوٓا اَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمٖينَ ﴿٧٠﴾

70. "Biz seni, elalemin işine karışmaktan men etmemiş miydik?" dediler.

قَالَ هٰٓؤُلَٓاءِ بَنَاتٖٓي اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلٖينَۜ ﴿٧١﴾

[265]71. (Lut:) İşte kızlarım! (Düşündüğünüzü) yapacaksanız (onlarla evlenin), dedi.

لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفٖي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾

72. (Resulüm!) Hayatın hakkı için onlar, sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı.

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقٖينَۙ ﴿٧٣﴾

73. Güneş doğarken onları o korkunç ses yakaladı.

فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجّٖيلٍۜ ﴿٧٤﴾

74. Böylece ülkelerinin üstünü altına getirdik. Üzerlerine de balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık.

"Lüt kavmi, homoseksüellik gibi kötü bir günahı işledikleri için Allah Teala, onlara önce korkunç bir ses duyurmuş, sonra memleketlerinin altını üstüne getirmiş, daha sonra da üzerlerine taş yağdırmıştır ki, bir milletin tarih sahnesinden silinmesi için bundan daha şiddetli felaket olamaz."

اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمٖينَ ﴿٧٥﴾

75. İşte bunda ibret alanlar için işaretler vardır.

وَاِنَّهَا لَبِسَبٖيلٍ مُقٖيمٍ ﴿٧٦﴾

76. Onlar hala gözler önünde duran bir yol üzerindedirler.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

77. Hakikaten bunda iman edenler için bir ibret vardır.

وَإِنْ كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَظَالِمِينَ ﴿٧٨﴾

78. Eyke halkı da gerçekten zalim idiler.

"Ayette sözü edilen Eyke sık ormanlık demektir. Şuayb Peygamber ve kavminin oturduğu ülke ormanlık olduğu için onlara Eyke halkı denilmiştir." (Medyen halkı kon. bak. A'raf 7/85-93; Hud 11/84-95)

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُبِينٍ ﴿٧٩﴾

79. Biz onlardan da intikam aldık. İkisi de (Eyke ve Medyen) açık bir yol üzerindedir.

وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ ﴿٨٠﴾

80. Andolsun, Hicr halkı da peygamberleri yalanlamıştı.

"Hicr, Salih Peygamber kavminin yaşadığı bölgenin adıdır. Burada yaşamış olan halk Semud Kavmi diye anılmıştır." (Semud kavmi kon. bak. A'raf 7/73-79)

وَآتَيْنَاهُمْ آيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٨١﴾

81. Biz onlara mucizelerimizi vermiştik; fakat onlardan yüz çevirmişlerdi.

وَكَانُوا يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا آمِنِينَ ﴿٨٢﴾

82. Onlar, dağlardan emniyet içinde kalacakları evler oyarlardı.

فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ ﴿٨٣﴾

83. Onları da sabaha çıkarlarken o korkunç ses yakaladı.

فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٤﴾

84. Kazanmakta oldukları şeyler onlardan hiçbir zararı savmadı.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَٓا اِلَّا بِالْحَقِّۜ وَاِنَّ السَّاعَةَ
لَاٰتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَم۪يلَ ﴿٨٥﴾

85. Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri ancak hak ile yarattık. O saat (kıyamet), mutlaka gelecektir. Şimdilik onlara güzel muamele et.

اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَل۪يمُ ﴿٨٦﴾

86. Şüphesiz Rabbin hakkıyla yaratan pek iyi bilendir.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ سَبْعاً مِنَ الْمَثَان۪ي وَالْقُرْاٰنَ الْعَظ۪يمَ ﴿٨٧﴾

87. Andolsun ki, biz sana tekrarlanan yedi ayeti ve yüce Kur'an'ı verdik.

"Resulullah'dan rivayet edilen bir hadise göre bu yedi ayet, namazların her rekatında tekrar edilen Fatiha suresidir." (Ayrıca bak. Esed, s. 524/62 no.açk.)

لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِه۪ٓ اَزْوَاجاً مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ
وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٨٨﴾

88. Sakın onlardan bazı sınıflara verdiğimiz dünya malına göz dikme, onlardan dolayı üzülme ve müminlere alçak gönüllü ol.

وَقُلْ اِنّ۪ٓي اَنَا النَّذ۪يرُ الْمُب۪ينُۚ ﴿٨٩﴾

89. De ki: Şüphesiz ben apaçık bir uyarıcıyım.

كَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِم۪ينَۙ ﴿٩٠﴾

90. Nitekim biz, (Kur'an'ı) kısımlara ayıranlara azabı indirmişizdir.

اَلَّذ۪ينَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِض۪ينَ ﴿٩١﴾

[266]91. Onlar, Kur'an'ı bölüp ayıranlardır.

"Kur'an'ı bölüp ayıranlar, onun bir kısmını kabul edip bir kısmını kabul etmeyenlerdir. Veya Kur'an'a, şiir, kehanet ve masal diyenlerdir."

فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾

92. Rabbin hakkı için, mutlaka onların hepsini sorguya çekeceğiz.

عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

93. Yaptıklarından dolayı.

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٤﴾

94. Sana emrolunanı açıkça söyle ve ortak koşanlardan yüz çevir!

"Bu ayetlerde de görüldüğü gibi Kur'an'ı Kerim'in bir kısmına inanıp, bir kısmına inanmayanlardan Allah 'müşrikler' diye söz ediyor. Bakara suresi 85. ayetinde Kur'an'ın bir kısmına inanıp, bir kısmına inanmayanların cezasının dünyada rüsvaylık, ahirette de en şiddetli azabı çekme olduğu bildiriliyor. Nisa suresi 150 ve 151. ayetlerinde ise Allah ile peygamberleri birbirinden ayıran ve 'bir kısmına inanırız, bir kısmına da inanmayız' diyenlerin gerçek anlamda kafir oldukları vurgulaniyor."

إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿٩٥﴾

95. (Seninle) alay edenlere karşı biz sana yeteriz.

الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾

96. Onlar Allah ile beraber başka bir tanrı edinenlerdir. (Kimin doğru olduğunu) yakında bilecekler!

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿٩٧﴾

97. Onların söyledikleri şeyler yüzünden senin canının sıkıldığın andolsun biliyoruz.

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿٩٨﴾

98. Sen şimdi Rabbini hamd ile tesbih et ve secde edenlerden ol!

وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿٩٩﴾

99. Ve sana yakin (ölüm) gelinceye kadar Rabbine ibadet et!

Hicr suresi ile ilgili olarak daha geniş ve ayrıntılı bilgiler için: (Bak. Kutub, 9/93-150; Razı, 14/52-146; Elmalılı, 5/29-61; Ateş, 1417-1443; Bilmen, 4/1710 vd.; Vehbi, 7/2725 vd.; Öztürk, K.İsl., s.216-219; Nüz. Kon. Emiroğlu, 6/420-479)

HİCR SURESİNİN SONU

16-NAHL SURESİ-70

سُورَةُ النَّحْلِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

Nahl Suresi resmi tertipte 16, iniş sıralamasına göre ise, 70. sırada yer almaktadır. 128 ayet olup, son üç ayeti Medine'de, diğerleri Mekke'de inmiştir. 68. ayette bal arısından söz edildiği için sureye, Arapçada arı anlamına gelen **Nahl** ismi verilmiştir.

Bu sure de diğer Mekke'de nazil olan sureler gibi konusu itibariyle itikada dair hususları içermektedir. Allah'ın birliğine temastan sonra, vahiy konusuna değinilmekte daha sonra da öldükten sonra diriliş ele alınmaktadır.

Bu ana konularla birlikte ilgili diğer bir takım detaya da değinilmektedir. Bir çok yüksek ahlak prensibinden söz edilip örnekler verilmekte, ilk Müslüman kişi ve toplulukların içine düşürüldükleri çetin yaşam koşullarının çarpıcı yönlerine dikkat çekilmekte, müşriklerin Hz. Peygambere karşı takındıkları menfi tavırları anlatılmaktadır.

Hz. Muhammed dini ile Hz. İbrahim dini arasındaki ilişkinin saptanması sonucu, İlahi irade ile beşeri iradenin, iman ile küfür ve sapıklık konuları ile olan ilgi ve işlevlerine değinilmektedir.

Helal, haram konuları, putperestlerin bu konulardaki tutumları, hicret, inananların işkence ile dinlerinden dönmeye zorlanmaları, imana geldikten sonra tekrar küfre dönenler ve bütün bu durumların ve yol açtıkları sonuçların, ayrı ayrı yorumları yapılmaktadır.

Devamında yine itikada ait konulara temastan sonra, yaşamla doğrudan alakalı, adalet, infak, iyilik ve ahde vefa, kısaca muamelata dair hususlara temas edilmektedir.

Bütün bunlar ve bunlarla ilişkili konular, surenin ana yapısını oluşturma yanında, Allah tarafından lütfedilen bal, süt ve benzerleri nimetler ve bunların mucizevi bir şekilde meydana gelişleri ve insanlara olan, gerek beslenme, gerek sağlık yönünden yararları ve gerekse ekonomik değerlerine değinilmektedir.

Sure intikam hisleriyle hareket ederek, verilecek mukabil cezalarda, hissi davranışlarla aşırılığa gidilmemesi, adalet ve nisfet esaslarına uyulması, olayların daima sükünet, suhulet ve sabırla karşılanması tavsiye edilmekte ve nihayet sure, Allah'ın sakınanlar ve güzel amel işleyenlerle beraber olduğu vurgulanarak son bulmaktadır. Kuşkusuz en doğru bilgiler ayeti kerimelerdedir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

أَتَىٰ أَمْرُ اللّٰهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١﴾

1. Allah'ın emri gelmiştir. Artık onu istemekte acele etmeyin. Allah, onların koştukları ortaklardan uzak ve yücedir.

Mekke müşrikleri, dünya ve ahiretle ilgili bildirilen azabın çabucak getirilmesini istiyorlardı. Azabın geciktirilmesi sebebiyle bir takım alaylı tavırlar takınıyor ve azabın bir an önce getirilmesi taleplerini şiddetini artırıyorlardı. Çünkü gerçek istekleri elbette ki azap değildi. Aslında azaba inanmadıkları için, azabı ister görünerek, alaylı tavırlarını bu şekilde ortaya koyuyorlardı.

Hz. Peygamberin bir takım gerçek olmayan şeylerle kendilerini korkutmaya çalıştığını iddia ediyor ve Allah'ın azabı geciktirmesindeki hikmeti bir türlü akıl erdiremiyorlardı. Kendilerine mehil verilmesindeki rahmetin, değerini takdir edemiyor, hangi nedenlerden kaynaklandığına da akıl erdirip gerçeği göremiyorlardı.

Bu ayeti kerime ve devam eden ayetlerde, bu taleplerin beyhude olduğu, Allah'ın azap ve kıyamet konularındaki takdirinin, isteklere göre değil, takdire göre ve vaktinde vuku ya da tecelli edeceği beyan olunmaktadır. Mutlaka gerçekleşecektir fakat vakti geldiğinde. Bu gerçeği kavramak ve anlamak gerekiyordu. Ayrıca, onların ortak koşmaya çalıştıkları şeylerden Allah'ın yüce olduğu da vurgulanmaktadır.

يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ اَمْرِهٖ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖٓ اَنْ اَنْذِرُوٓا اَنَّهُ لَٓا
اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾

2. Allah kendi emriyle melekleri, kullarından dilediği kimseye vahiy ile, "Benden başka tanrı olmadığına dair (kullarımı) uyarın ve benden korkun" diye gönderir.

Ayeti kerimede geçen 'ruh' kelimesi ile 'vahyin' kastedildiği konusunda müfessirlerin ittifaka yakın çoğunluğu mevcut olduğundan, kelimenin, bu görüşe göre tercüme edildiği anlaşılmaktadır. Nitekim, Şura 52. ve Mü'minün 15. ayetler de bu görüşü teyit eder mahiyettedir.

Ruhsuz ceset bir taş yığınından farksızdır. Ne zaman ona ruh gelir ve canlanır, ondan sonra değer ifade etmeye başlar. Ancak, cesedin ruh ile hayat bulması da yetmez; ruh da cahildir. Kendisine akıl verildiğinde aydınlanır. Nitekim Nahl suresinin 78. ayetinde Cenab'ı Allah **'Allah analarınızın karnından sizi hiçbir şey bilmez bir halde çıkardı. Size, şükredesiniz diye, kulaklar, gözler ve gönüller verdi.'** buyurmaktadır. Demek ki cesedin, ruh, akıl ve kısaca insan için gerekli her şey ile mücehhez olması, ancak ve ancak Yüce Allah'ın fazl-ü keremi ile mümkün olabilmektedir. İşte bu noktada, hakiki, gerçek ruhun, vahiy ve Kur'an olduğu ortaya çıkar. Meleklerin inmesi de elbette ki kendiliğinden değil Allah'ın emri ile olmaktadır. (Ayrıca bak. Meryem 19/64; Enbiya 21/27-28; Nahl 50; Tahrim 66/6)

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾

3. (Allah) gökleri ve yeri hak ile yarattı. O, koştukları ortaklardan münezzehtir.

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَص۪يمٌ مُب۪ينٌ ﴿٤﴾

4. O, insanı bir damla sudan yarattı. Fakat bakarsın ki (insan) Rabbine apaçık bir hasım oluvermiştir.

Bir damla sudan, anne yumurtası ile baba sperminin bir araya gelmesi ile yaratılan, yaratılışı bu kadar basit, fakat Yüce Allah'ın takdir, lütuf ve hikmetleri ile canlıların en şereflisi haline getirilen insanın, bütün bunları unuturcasına bir tavır takınarak, her şeye itiraz

eden bir yaratık haline dönüşmesi kınanmaktadır. Herkesin, Yaratanını bilmesi ve kendisinin, O'nun yanında ne ifade edebileceğini düşünmesi gerektiğine dikkat çekilmektedir. Devam eden ayetlerde de, Yüce Allah'ın bir lütuf olarak insanların faydasına verdiği nimetlerin sayılması, haya duygusu gelişmiş olanlara yeterince bir ders olsa gerek. (Bak. Esed, s.527/5 no.açk.)

وَالْاَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾

5. Hayvanları da O yarattı. Onlarda sizin için ısıtıcı (şeyler) ve birçok faydalar vardır. Onlardan bir kısmını da yersiniz.

وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾

6. Sizin için onlardan ayrıca akşamleyin getirirken, sabahleyin salarken bir güzellik (bir zevk) vardır.

وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ اِلٰى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ اِلَّا بِشِقِّ الْاَنْفُسِ
اِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُ۫فٌ رَحِيمٌ ﴿٧﴾

[267]7. Bu hayvanlar sizin ağırlıklarınızı, ancak güçlüklere katlanarak varabileceğiniz bir memlekete taşırlar. Şüphesiz Rabbiniz çok şefkatli, pek merhametlidir.

وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

8. Atları, katırları ve eşekleri binmeniz ve (gözlere) ziynet olsun diye (yarattı). Allah şu anda bilemeyeceğiniz daha nice (nakil vasıtaları) yaratır.

"Bu ayetlerden de anlaşıldığı üzere, eskiden insanlar, taşıma aracı olarak büyük ölçüde yalnız hayvan gücünden yararlanmış oldukları halde, zamanla ve özellikle son asırda nakil vasıtaları, gerek çeşit ve gerekse surat bakımından akıllara durgunluk veren bir gelişme göstermiştir. İşte yukarıdaki ayetin **'Allah şu anda bilemeyeceğiniz daha bir çok nakil vasıtaları yaratır.'** mealindeki ifadesi ile bu gelişmeye işaret etmektedir. Ve şüphesiz bu gelişme, Allah'ın insanlara en büyük lütuflarından biridir."

Bu ayetten anlaşılması gereken önemli bir husus da, Yüce Allah'ın 'yaratma' (Halk) faaliyetinin son bulmayan bir işlev olarak devam ettiği hususudur. Yani Allah'ın yaratışı her an, her zaman ve her şart altında bir saniye bile duraklamaksızın durmadan devam etmektedir.

وَعَلَى اللّٰهِ قَصْدُ السَّب۪يلِ وَمِنْهَا جَٓائِرٌۜ وَلَوْ شَٓاءَ لَهَدٰيكُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿٩﴾

9. Yolun doğrusu Allah'ındır. Yolun eğrisi de vardır. Allah dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi.

Birinci cümleden anlaşılan, yolun varacağı yeri göstermek Allah'a düşer bir keyfiyet olduğudur. Diğer deyişle, doğru yol kavramı ile kast edilen manevi ve ahlakı hedeflerin tayini 'Allah'a özgüdür'.

Ayeti kerimede Cenabı Allah'ın yolları doğru ve eğri olarak iki şekilde takdir ettiği anlaşılmaktadır. Doğru yol elbette ki Allah'ın yoludur: Allah'ın doğru yolu yanında eğri yolun da bulunması bir hikmete dayanmaktadır. Bu hikmet ayetin ikinci cümlesinde mevcuttur. Ne var ki, En'am 12 ve 54. ayetlerde beyan edildiği üzere: 'O, kendisi için rahmeti ilke edinmiştir'. Yani bir ayrıcalık gözetmeden, doğru yolu izlemeye niyetli ve gayretli kim olursa olsun, o kimseye doğru yolu gösterir.

Allah yolları yaratmış fakat herkesin doğru yolu seçmesini takdir etmemiştir. Seçilecek yolun varacağı sonu (neticesi) gösterilmiş fakat o yolu seçme konusu, insanların serbest iradelerine terk edilmiştir. Bu durum insanların birbirleriyle yarışmalarına ve dolayısıyla kalkınma diye tanımladığımız olgunun ortaya çıkmasına olanak hazırlamaktadır.

İnsan istediği yolu seçme konusunda tamamen hürdür. Fakat dildiği yolu seçtikten sonra, o yolda yürüme gücü yine Allah tarafından kendisine verilmektedir. Hikmeti gereği bunu böyle yapmış ve evrenin işleyişini takdir ettiği düzene bağlamıştır.

Allah'ın, bir insanın ömrü boyunca yapacağı işleri bilmesi, O'un yaratıcı olma gücünden kaynaklanmaktadır. Allah, kendi yarattığı kimsenin, hayatı boyunca neler yapacağını elbette ki önceden bilmektedir. Bu nedenle Allah tarafından bilinen bütün sonuçlar, kader olarak yazılmıştır. Bunlar kaderde yazıldığı için insan onları yapmamakta, insanın yapacağı şeyleri Allah önceden bildiği için kederinde yazılmış bulunmaktadır. Tıpkı bir ay tutulması olayının takvimlerde yazılı olması gibi.

Ay, takvimlerde yazılı olduğu için tutulmuyor, Astronomi ilmi sayesinde Ay'ın tutulacağı zaman, önceden hesaplanıp bilindiği için, takvimlere de önceden yazılmış bulunmaktadır. İşte insan da, mukadderatını, hiçbir dış müdahale olmkasızın tamamen kendi serbest iradesi ve tercihi ile bizzat kendisi çizmektedir. Fakat Allah, onun yapacakları her şeyi, Yaratıcısı olarak, önceden bildiği için, **alın yazısı** da denilen **kaderi** önceden yazılmıştır. Tıpkı takvimlerdeki ay tutulması ve diğer benzer astronomik olaylar gibi.

هُوَ الَّذِيٓ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ
تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾

10. Gökten suyu indiren O'dur. Ondan hem size içecek vardır, hem de hayvanlarınızı otlatacağınız bitkiler.

يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالْاَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ
الثَّمَرَاتِۜ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾

11. (Allah) su sayesinde sizin için ekinler, zeytinler, hurmalar, üzümler ve diğer meyvelerin hepsinden bitirir. İşte bunlarda düşünen bir toplum için büyük bir ibret vardır.

10 ve 11. ayetlerde, suyun önemine özellikle işaret edilmektedir. Su her çeşit hayatın başlaması ve devam etmesini sağlayan başlıca kaynaktır. Bu kaynak, elbette ki Allah'ın lütfüdür. Hem bunu hem de bu lütuf sayesinde meydana gelen her türlü canlı konusunda ve bunlarla ilgili bütün konularda öğüt alacak kimseler için birer delil ve mucize vardır. (İlgileri itibariyle bak. Enbiya 21/30; Mü'minün 23/18; Nahl 16/8)

وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَۙ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَۜ وَالنُّجُومُ
مُسَخَّرَاتٌ بِاَمْرِه۪ۜ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَۙ ﴿١٢﴾

12. O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize verdi. Yıldızlar da Allah'ın emri ile hareket ederler. Şüphesiz ki bunlarda aklını kullananlar için pek çok deliller vardır. (Bak. Esed, İbrahim 14/33 s.508/46 no açk.; Ayrıca bak. Yunus 10/67; İsra 17/86; Mümin (Ğafir) 40/6)

وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً
لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣﴾

13. Yeryüzünde sizin için rengarenk yarattıklarında da öğüt alan bir toplum için gerçek bir ibret vardır.

وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا
مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ
وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾

14. İçinden taze et (balık) yemeniz ve takacağınız bir süs (eşyası) çıkarmanız için denizi emrinize veren O'dur. Gemilerin denizde (suları) yara yara gittiklerini de görüyorsun. (Bütün bunlar) onun lütfunu aramanız ve nimetine şükretmeniz içindir.

Bu ayette insanların denizlerden sağladıkları faydalara değinilmektedir. İlk önce denizlerin beslenme bakımından sağladıkları faydalar yönüne temas edilmekte, daha sonra, denizden elde edilecek kıymetli ve ziynet eşyası yapımında kullanılan değerli taşlara ve diğer taraftan yine denizlerin taşımacılık ve yolculuktaki yaralarına işaret olunmaktadır. Bütün bunların insanlar için taşıdıkları ekonomik değerlerine de dikkat çekilmektedir. Günümüzde denizler ve denizden çıkarılan her şeyin sayısız faydaları herkes tarafından bilindiği bir gerçektir.

Burada düşünülmesi ve üzerinde önemle durulması gereken bir konu da, bir lütuf olarak bunca nimetler veren Cenabı Allah'a insanların, şükürlerini ne biçimde yerine getirmeleri gerektiği konusudur. İnsanlığa lütfettiği kainattaki bütün nimetlerin yanında, ayette sayılan nimetleri de **'O'nun lütfunu aramamız ve şükretmemiz için'** verdiğini beyan buyurduklarına göre, insan hayatında şükrün ne derece büyük önemi olduğunu idrak etmek gerekir. Hakkıyla şükretmesini bilen fakat ibadetlerinde noksanlıkları olan bir kimsenin, ibadetlerini en azından şeklen noksansız yapıp hakkıyla Allah'a şükretmesini bilmeyen bir kimseden daha fazla sevap kazanabileceğini unutmamak gerekir...

وَاَلْقٰى فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ تَم۪يدَ بِكُمْ وَاَنْهَارًا وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَۙ ﴿١٥﴾

[268]15. Sizi sarsmaması için yeryüzünde sağlam dağları, yolunuzu bulmanız için de ırmakları ve yolları yarattı. (Ayrıca bak. Esed, s.531/11 no. açk.; Enbiya 21/31; Lokman 31/10; Nebe 78/7)

وَعَلَامَاتٍۜ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾

16. Daha nice alametler (yarattı). Onlar, yıldızlarla da yollarını bulurlar.

15 ve 16. ayetlerde, üzerinde yaşadığımız dünyada, takdir edilen hikmetlerden biri olan dağların yaratılması ve ırmaklar, yollar, yıldızlar ve diğer bir çok işaret ile alametlerin, insanlara sağladığı yararlar anımsatılmaktadır.

Ayette geçen '...yıldızlarla da yollarını bulurlar' deyimi ile, 4. ayette doğrudan, 8. ayetin son cümlesi ve 14. ayette de dolaylı olarak değinilen konuya ince bir dönüş yapılarak, Allah'ın insana bahşettiği nimete, rahmete ilişkin önceki tanımlamayı pekiştirici yönde, insanın akılsal ve düşünsel kapasitesinin, yani Allah'ın ona bahşettiği en büyük nimetin anlam ve önemine dikat çektiği yorumunu yapan Esed, konun ayrıntılarına s.527/5. nolu açıklamasında. da değinmektedir. (Ayrıca bak. insanın yaratılışı ile ilgili Bakara 2/30-33)

اَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُۜ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾

17. O halde, yaratan (Allah), yaratmayan (putlar) gibi olur mu? Hala düşünmüyor musunuz?

Ayette, Yaratan Allah ile hiçbir şey yaratmayan, kendileri Allah tarafından yaratılmış olan putları eşit tutmaya çalışanların düşüncesizliklerine ve düştükleri hataya işaret olunmaktadır.

وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَاۜ اِنَّ اللّٰهَ لَغَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٨﴾

18. Allah'ın nimetini saymaya kalksanız, onu sayamazsınız. Hakikaten Allah çok bağışlayan, pek esirgeyendir.

"Surenin başından buraya kadar sıralanan ayetlerin çoğu, insanı, etrafını çevreleyen tabii varlık ve olaylar üzerinde düşünmeye, araştır-

maya ve esrarına vakıf olmaya çağırmakta, böylece, bir yandan bu alemde hizmetine sunulan bu varlık ve olaylar hakkında daha çok bilgiler edinip, bunların sağlayacağı imkan ve nimetlerden en güzel şekilde yararlanmaya teşvik etmektedir. Bu teşvik insanın dünyevi terakkisi için gereklidir. Diğer yandan, kainattaki incelikleri, harikaları mümkün olduğunca müşahede etmek yoluyla, bu nizamın kurucusu olan Yüce Allah'ın varlığını ve kudretinin sonsuzluğunu sezmeye, böylece güçlü bir imana sahip olmaya sevk etmektedir. Bu da insanın ahiret mutluluğu için gereklidir." (Ayrıca bak. İbrahim 14/34)

Surenin başından buraya kadar olan konularla ilgili olarak daha ayrıntılı ve geniş bilgiler için bakınız: (Kutub, 9/155 vd.; Razı, 14/151 vd.; Elmalılı, 5/64 vd.; Ateş, 3/1443 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, 7/1 vd.)

وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾

19. Allah, gizlediğinizi de açıkladığınızı da bilir.

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْـٔاً وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾

20. Allah'ı bırakıp da taptıkları (putlar), hiçbir şey yaratamazlar. Çünkü onlar kendileri yaratılmışlardır.

اَمْوَاتٌ غَيْرُ اَحْيَاۤءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ اَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾

21. Onlar diriler değil, ölülerdir. Ne zaman diriltileceklerini de bilmezler. (Ayrıca bu ayet hükmü ile A'raf 7/191-193. ayet hükümlerini karşılaştırınız.)

اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ
وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾

22. İlahınız bir tek Tanrıdır. Fakat ahirete inanmayanlar var ya, onların kalpleri inkarcı, kendileri de böbürlenen kimselerdir.

لَا جَرَمَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ ﴿٢٣﴾

23. Hiç şüphesiz Allah, onların gizleyeceklerini de açıklayacaklarını da bilir. O, büyüklük taslayanları asla sevmez.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ مَاذَا أَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾

24. Onlara: Rabbiniz ne indirdi? denildiği zaman, "Öncekilerin masallarını" derler.

لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ
يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾

25. Kıyamet gününde kendi günahlarını tam olarak taşımaları ve bilgisizce saptırmakta oldukları kimselerin günahlarından da bir kısmını yüklenmeleri için (öyle derler). Bak ki yüklenecekleri şey ne kötüdür!

"Sapanla saptıran ortaktırlar; Birisi öbürünü saptırmış, diğeri de onun saptırmasına boyun eğmiştir. Öyle ise günahı ikisi birlikte yükleneceklerdir. 'Saptırmanın bilgisizce olması' saptırılana dönük bir keyfiyettir. Yani uydukları yolun sapıklık olduğunu bilmeden sapmışlardır, demektir. Bu da tek başına iyi niyetin yetersizliğini, ihlasla beraber, doğrunun tespiti için gayret sarf etmenin gerekli olduğunu gösterir."

قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ
عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

26. Onlardan öncekiler de (peygamberlere) hile yapmışlardı. Sonunda Allah da onların binalarını temellerinden söktü, üstlerindeki tavan da tepelerine çöktü. Bu azap onlara, fark edemedikleri bir yerden gelmişti.

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ
قَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٢٧﴾

[269]27. Sonra kıyamet gününde (Allah), onları rezil eder ve der ki: "Kendileri hakkında (müminlere) düşman kesildiğiniz ortaklarım nerede?" Kendilerine ilim verilmiş olanlar derler ki: "Şüphesiz bugün rezillik ve kötülük kafirleredir." (Ayrıca bak. En'am 6/22; Yunus 10/28; Taha 20/48)

الَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمِيٓ اَنْفُسِهِمْ فَاَلْقَوُا السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوٓءٍ
بَلٰٓى اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾

28. Kendilerine haksızlık ederlerken meleklerin canlarını aldıkları kimseler: Biz hiçbir kötülük yapmıyorduk, diyerek teslim olurlar. (Melekler onlara şöyle der:) "Hayır, Allah, sizin yaptıklarınızı elbette çok iyi bilendir."

فَادْخُلُوٓا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَاۜ فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢٩﴾

29. "O halde, içinde ebedi kalacağınız cehennemin kapılarından girin! Kibirlenenlerin yeri ne kötüdür!"

"Allah Teala, surenin başından buraya kadar, kendisinin varlığına ve birliğine, ibadete layık olduğuna dair bir çok deliller sıraladıktan sonra, inanmayanların durumlarını ve neticede gidecekleri yerleri ve bu yerlerin kötülüğünü belirtti. Buna karşılık, bundan sonraki ayetlerde de iman edenlerin durumları ve varacakları yerin iyiliğini ve güzelliğini anlatacaktır":

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا مَاذَٓا اَنْزَلَ رَبُّكُمْۜ قَالُوا خَيْرًاۜ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِي هٰذِهِ
الدُّنْيَا حَسَنَةٌۜ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌۜ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَۙ ﴿٣٠﴾

30. (Kötülüklerden) sakınanlara: Rabbiniz ne indirdi? denildiğinde, "Hayır (indirdi)" derler. Bu dünyada güzel davrananlara, güzel mükafat vardır. Ahiret yurdu ise daha hayırlıdır. Takva sahiplerinin yurdu gerçekten güzeldir!

"Bazı tefsirlerin nakline göre hac mevsiminde Arap boyları, Mekke'ye heyetler göndererek Hz. Muhammet hakkında bilgi toplar-

lardı. Bir heyet yetkilisi geldiği zaman müşrikler ona mani olmak istemiş ve dönmesini emretmişlerdi. Ayrıca 'Onunla görüşmemen senin için daha hayırlıdır' demişlerdi. O da 'Eğer ben Muhammet hakkında bilgi almadan kavmime dönersem çok kötü bir temsilci olurum' demiş Allah Resulünün arkadaşlarına onun durumunu sormuştu. Onlar da **'O bize hayır getirmiştir.'** diye karşılık vermişlerdi. Ayet bu olaya değinmektedir."

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاؤُنَ
كَذٰلِكَ يَجْزِي اللّٰهُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾

31. (O yurt,) girecekleri, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleridir. Onlar için orada kendilerine diledikleri her şey vardır. İşte Allah, takva sahiplerini böyle mükafatlandırır.

الَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾

32. (Onlar,) meleklerin, "Size selam olsun. Yapmış olduğunuz (iyi) işlere karşılık cennete girin" diyerek tertemiz olarak canlarını aldıkları kimselerdir.

هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرُ رَبِّكَ كَذٰلِكَ
فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ
يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾

33. (Kafirler) kendilerine meleklerin gelmesinden veya Rablerinin emrinin gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar? Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Allah onlara zulmetmedi, fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı.

فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٤﴾

34. Sonunda yaptıklarının cezası onlara ulaştı ve alay etmekte oldukları şey onları çepeçevre kuşatıverdi.

وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَا آبَاؤُنَا
وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ كَذَٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى
الرُّسُلِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٣٥﴾

[270]35. Ortak koşanlar dediler ki: "Allah dileseydi ne biz ne de babalarımız ondan başkasına tapardık. Onun emri olmadan hiçbir şeyi de haram kılmazdık." Onlardan öncekiler de böyle yapmışlardı. Peygamberlerin üzerine açık seçik tebliğden başka bir şey düşer mi!

Öyle anlaşılıyor ki müşrikler kendi yaptıklarının Allah'ın takdiri olduğu, bu takdirin dışında hiçbir şey yapmalarının mümkün olamayacağı, bu itibarla yaptıklarının doğru olduğunu iddia ediyorlardı. Mantık ölçüleri içerisinde doğru gibi gözüken bu düşünce, gerçekte doğru değildi. Çünkü Allah kullarını düşüncelerinde tamamen hür ve serbest bırakmıştır. Dilediği işi seçip yapma konusunda Allah'ın müdahalesi söz konusu değildir. Cüz-i iradesini dilediği gibi kullanır ve dilediği işi dilediği gibi yine Allah'ın müsaadesi sayesinde yapar. Çünkü Allah, bir şeye müsaade etmezse yapması elbette ki mümkün değildir. Allah kulun seçmesine müdahale etmez fakat seçtiğini yapmasına müsaade eder. Bu bakımlardan dolayı, müşriklerin, ayeti kerimede belirtildiği şekildeki iddialarının hiçbir geçerliliği yoktur. Allah, kulun seçip dilediğini yapmasına müsaade eder, fakat kulun, emirlerine aykırı olarak seçip yaptığı işlerden de razı değildir. (Ayrıca bak. yukarıda 9. ayet ile igili açıklama; Bu ayette işaret olunan sapıklıkların ayrıntıları için En'am 6/136-153; Zümer 39/7)

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ
فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ
فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٦﴾

36. Andolsun ki biz, "Allah'a kulluk edin ve Tağut'tan sakının" diye (emretmeleri için) her ümmete bir peygamber gönderdik. Allah, onlar-

dan bir kısmını doğru yola iletti. Onlardan bir kısmı da sapıklığı hak ettiler. Yeryüzünde gezin de görün, inkar edenlerin sonu nasıl olmuştur!

إِن تَحْرِصْ عَلَىٰ هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَن يُضِلُّ ۖ وَمَا لَهُم
مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٣٧﴾

37. (Resulüm!) Sen, onların hidayete ermelerine çok düşkünlük göstersen de bil ki Allah, saptırdığı kimseyi (dilemezse) hidayete erdirmez. Onların yardımcıları da yoktur.

36 ve 37. ayetlerde, Allah'ın, emirlerini tebliğ etmek üzere her millete bir peygamber gönderdiği, o milletlere mensup kişilerden, bazılarının doğru bazılarının da eğri yolu seçtikleri, doğru yoldan sapanların dünya üzerindeki akıbetlerini gösteren, bir çok örneklerin var olduğu, gezip görüldüğü takdirde bunlardan ürkütücü uyarılar alınabileceği beyan olunmaktadır. Allah'ın saptırdıklarını ise, kimsenin doğru yola iletemeyeceği vurgulanmaktadır. Bundan anlaşılan ise, Allah Teala'nın dileyeni doğru yola ulaştırdığı, fakat sapıklığı doğru yola yeğleyenleri de O'nun, doğru yola zorlamayacağı, seçtikleri sapık yolda bırakacağı gerçeğidir. İşte bu kimseler, sapıklık içinde yollarına devam ederler ve bunun sonucu olarak da doğru yolu bulma yeteneklerini tamamen kaybedeler. Bu sonuca kendi hür iradeleri ile yaptıkları seçim sonucunda ulaşmışlardır. Artık bunları doğru yola, Allah istemedikçe kimse ulaştıramaz. (Ayrıca bak. Bakara 2/24; İbrahim 14/27; Ra'd 13/27)

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ ۙ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَن يَمُوتُ ۚ بَلَىٰ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا
وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾

38. Onlar: "Allah ölen bir kimseyi diriltmez" diye olanca güçleriyle Allah'a and içtiler. Aksine, bu O'nun bizzat kendi üzerine gerçek bir vadidir. Fakat insanların çoğu bilmez.

Müşriklerin ısrarla inkar edip inanmamakta direndikleri ölümden sonra dirilme gerçeğinin, Allah'ın kesin sözü olduğu bir kere daha vurgulanmaktadır. Fakat insanlardan bir çoğunun hala bu gerçeği anlayamadıklarına işaret olunmaktadır.

لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذٖي يَخْتَلِفُونَ فٖيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذٖينَ كَفَرُٓوا اَنَّهُمْ كَانُوا
كَاذِبٖينَ ﴿٣٩﴾

39. Hakkında ihtilaf ettikleri şeyi onlara açıklaması ve kafir olanların da kendilerinin yalancılar olduklarını bilmeleri için (Allah onları diriltecek).

Ayeti kerimede, yeniden dirilişin sebepleri arasında yer alan ikisi ve bunların bağlandığı gerekçeleri bildirilmektedir.

اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ اِذَٓا اَرَدْنَاهُ اَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾

40. Biz, bir şeyin olmasını istediğimiz zaman, ona (söyleyecek) sözümüz sadece "Ol" dememizdir. Hemen oluverir.

وَالَّذٖينَ هَاجَرُوا فِي اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا
حَسَنَةً وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

41. Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenlere gelince, onları dünyada güzel bir şekilde yerleştireceğiz. Eğer bilirlerse ahiretin mükafatı elbette daha büyüktür

Bu ayeti kerimede, sırf Allah'ın gösterdiği hidayet yolunu seçmeleri nedeniyle olmadık hakaret ve işkencelere tabi tutulan müminlerden, Allah yolunda hicret edenlerin, dünya üzerinde güzel yerlere yerleştirilecekleri gibi ahirette de onlara büyük armağanlar (mükafatlar) verileceği müjdelenmektedir.

اَلَّذٖينَ صَبَرُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾

42. (Onlar) sadece Rablerine tevekkül ederek sabredenlerdir.

"Bu iki ayette bildirilenler başta Resulullah (s.a.) olmak üzere Kureyş'in zulmü yüzünden hicret eden Müslümanlardır. Gerçekten bu muhacir kafilesi Müslümanlar, yurtlarını terk etmenin verdiği geçici sıkıntılardan kurtulduktan sonra, yüce Peygamberin önderliğinde din ve dünya hayatı bakımından düzenli, huzurlu ve kısa zamanda küfür

tarafını alt edecek güçlü bir toplum meydana getirmişlerdir."

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ
إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾

[271]43. Senden önce de, kendilerine vahy ettiğimiz kişilerden başkasını peygamber olarak göndermedik. Eğer bilmiyorsanız, bilenlere sorun.

'Allah elçi gönderse melek gönderir' demek suretiyle Hz. Muhammet (a.s.v.)'ın peygamberliğine itiraz edip, insanlardan peygamber gönderilmesinin mümkün olamayacağını iddia edenlere, bu ayeti kerime ile cevap verilmekte ve Allah tarafından daha önce gönderilen ve kendilerine vahiy verilen elçilerin de birer insan oldukları hatırlatılmaktadır. Bunu bilmeyenler varsa, kitap ehline sorarak bunu doğru olduğunu öğrenebilecekleri bildirilmektedir. (Ayrıca bak. Esed, s.537 /45 no.açk.)

بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ
يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾

44. Apaçık mucizeler ve kitaplarla (gönderildiler). İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için ve düşünüp anlasınlar diye sana da bu Kur'an'ı indirdik.

Hz. Peygambere, insanlara ilahi tebliğlerin apaçık mucizeler ve kitaplarla ve peygamberler vasıtasıyla gönderildiği, düşünüp anlamaları için de kendisine gönderilen Kur'an'ı Kerim'i, onlara açıklayıp Cenabı Allah'ın indirdiklerini iyice öğrenmelerini sağlaması emredilmektedir. Başka bir ifade ile, bütün tebliğlere rağmen hala anlayamamış olanlara, Kur'an'ı Kerim'i bir nevi tefsir ederek onlara anlatması istenmektedir. Böylece ilk müfessirlik görevi, Allah tarafından, Hz. Peygambere verilmiş olmaktadır.

أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ يَخْسِفَ اللَّهُ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ
مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾

45. Kötülük tuzakları kuranlar, Allah'ın, kendilerini yere geçirmeyeceği ya da kendilerine bilemeyecekleri bir yerden azabın gelmeyeceğinden emin mi oldular?

Kendilerine kötülük yapmayı amaç edinmiş olan kimselerin, sonunda görecekleri karşılığı unutmuş göründükleri, halbuki her yapılan kötülüğün mutlaka Allah tarafından karşılıksız bırakılmayacağı, kendilerinin tahmin edemeyecekleri bir anda ve yine tahmin edemeyecekleri bir yönden gelen cezaya uğrayacakları hatırlatılmaktadır. Demek oluyor ki her kişi yaptığı işin sonunun nereye varacağını, kesinlikle düşünüp hesaplamak ve yapacağı eylem ya da hareket tarzını ona göre ayarlamak zorundadır.

أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٦﴾

46. Yahut onlar dönüp dolaşırlarken Allah'ın kendilerini yakalamayacağı konusunda emin mi oldular? Onlar (Allah'ı) aciz bırakacak değillerdir.

أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَىٰ تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٤٧﴾

47. Yoksa Allah'ın kendilerini yavaş yavaş korkuta korkuta tüketerek cezalandırmayacağından (emin mi oldular)? Kuşkusuz Rabbin çok şefkatli, pek merhametlidir.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ
سُجَّدًا لِلّٰهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾

48. Allah'ın yarattığı herhangi bir şeyi görmediler mi? Onun gölgeleri, küçülerek ve Allah'a secde ederek sağa sola döner.

"Gölgeleri bulunan eşyaların gölgeleri bile sahiplerinin hükmünde değil, Allah'ın emri altındadır. Sahibi ne kadar uğraşırsa uğraşsın, gölge Allah Tealanın emri ve takdiri doğrultusunda ışığın geldiği ters istikamette düşer ve onun değişmesini takip eder. Aynı zamanda gölge ışığın bir eseri de değildir. Ancak Allah'ın bir kanunu gereğidir. Dolayısıyla eşyaların gölgelerinde bile hüküm ve tasarruf Allah'ın dır." (Ayrıca bak. Ra'd 13/15)

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ مِنْ دَٓابَّةٍ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا
يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾

49. Göklerde bulunanlar, yerdeki canlılar ve bütün melekler, büyüklük taslamadan Allah'a secde ederler.

يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾

50. Onlar, üstlerindeki Rablerinden korkarlar ve kendilerine ne emir olunursa onu yaparlar.

وَقَالَ اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُٓوا اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَاِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٥١﴾

51. Allah buyurdu ki: İki tanrı edinmeyin! O ancak bir Tanrı'dır. O halde yalnız benden korkun!

وَلَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَهُ الدّ۪ينُ وَاصِبًا اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾

52. Göklerde ve yerde ne varsa, O'nundur, din de yalnız O'nundur. O halde Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?

وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ ثُمَّ اِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَاِلَيْهِ تَجْـَٔرُونَ ﴿٥٣﴾

53. Nimet olarak size ulaşan ne varsa, Allah'tandır. Sonra size bir zarar dokunduğu zaman da yalnız O'na yalvarırsınız. (Ayrıca bak. Ankebut 29/65; İbrahim 14/34)

ثُمَّ اِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنْكُمْ اِذَا فَر۪يقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٥٤﴾

54. Sonra da sizden o zararı giderdiğinde, içinizden bir zümre, hemen Rablerine ortak koşarlar!

Bu ayette, felaket ve zorluk anlarında bütün benlikleriyle ve içtenlikle Allah'a yalvarıp ondan yardım dileyenlerin, bu durumlar ortadan kalkınca da her şeyi unutup sanki hiçbir şey olmamış gibi hayatlarına devam ettiklerini ve umursamaz bir tavır takındıklarını anlatmaktadır. İbret alma şöyle dursun Allah'a şirk koşup, şükür gereğini bile göz ardı edenlerin tavırlarına işaret olunuyor.

لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ ۚ فَتَمَتَّعُوا ۖ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

[272]55. Kendilerine verdiklerimize karşılık nankörlük etmeleri için (öyle yaparlar). O halde bir süre daha faydalanın; fakat yakında hakikati bileceksiniz!

Allah'ın nimetlerine şükretme yerine nankörlük edenlerin, bu nimetlerden fazla bir süre daha yararlanamayacakları, kısa sürecek bu geçici dönemden sonra hakikatlerle burun buruna gelecekleri beyan ediliyor.

وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ ۗ تَاللَّهِ لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ
تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾

56. Bir de kendilerine rızık olarak verdiklerimizden, mahiyetini bilmedikleri şeylere (putlara) pay ayırıyorlar. Allah'a andolsun ki, iftira etmekte olduğunuz şeylerden mutlaka sorguya çekileceksiniz!

"İslam dan önce bazı Araplar, ekinlerinden ve hayvanlarından bir kısmını Allah ile putları arasında bölüştürürler ve 'Bu Allah'ın payı bu da tanrılarımızın payı' derlerdi. Allah için ayırdıklarını misafirlere ve fakirlere harcarlar, tanrıları için ayırdıklarını, onların huzurunda yapılacak ayin vb. gibi şeylere harcarlardı. Yukarıdaki ayette buna işaret edilmektedir."

Konu ile ilgisi sebebiyle En'am suresinin 136. ayetine ve o ayetle ilgili olarak yapılan açıklamaya bakınız.

وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ ۙ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾

57. Onlar, kızların Allah'a ait olduğunu iddia ediyorlar. Haşa! Allah bundan münezzehtir. Beğendikleri de (erkek çocuklar) kendilerinin oluyor.

"Huzaa ve Kinane kabileleri: 'Melekler Allah'ın kızlarıdır' diyorlardı. Halbuki kendileri kız çocuklarını diri diri toprağa gömüyorlardı." (Ayrıca bak. Esed, s.540/63-64 no. açkl.)

İzleyen ayetler onların kız çocuklarına karşı takındıkları tavırlarını ve onlara uygun gördükleri eylemlerini açıklamaktadır :

وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِالْاُنْثٰى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظ۪يمٌۚ ﴿٥٨﴾

58. Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü kapkara kesilir.

يَتَوَارٰى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُٓوءِ مَا بُشِّرَ بِه۪ۜ اَيُمْسِكُهُ عَلٰى هُونٍ اَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِۜ
اَلَا سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾

59. Kendisine verilen müjdenin kötülüğünden dolayı kavminden gizlenir. Onu, aşağılık duygusu içinde yanında mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün! Bakın ki, verdikleri hüküm ne kadar kötüdür!

Kız çocukların Allah'a aidiyetini iddia eden cahiliye dönemi Arapları, kendilerinin kız çocukları doğduklarında, bunu bir utanç vesilesi yapıyorlardı. Allah'a reva gördükleri kendileri için utanç oluyordu. İşte bu ayette belirtilen davranış içinde bulunanların durumlarına işaret olunmaktadır. (Esed, s.540/66 açk.)

لِلَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِۚ وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰىۜ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٦٠﴾

60. Kötü sıfat, ahirete inanmayanlar içindir. En yüce sıfatlar ise Allah'a aittir. Çünkü O, her şeyden üstün ve hikmet sahibidir.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَٓابَّةٍ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى
اَجَلٍ مُسَمًّىۚ فَاِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾

61. Eğer Allah, insanları zulümleri yüzünden cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat onları takdir edilen bir müddete kadar erteliyor. Ecelleri geldiği zaman onlar ne bir saat geri kalabilirler ne de öne geçebilirler

Bu ayeti kerimede Allah Tealanın haksızlık yapanlara anında ceza verme yerine, cezalarının ertelenmesinin hikmetlerine işaret edilmektedir. Bir kere insanlar hata yapmaya müsait ve suç işlemeye o derece fazla eğilimli olmaktalar ki, eğer cezaları anında verilseydi, nerede ise dünya boşalırdı denilmektedir.

Ayrıca bu erteleme sayesinde, düşünme fırsatı elde edilmekte,

doğru yolu bulma ve işlenmiş hatalardan dönme imkanlarına sahip olma yanında, yapılacak tövbe sayesinde de, günahlardan arınma ve aklanma mutluluğuna erişilmektedir. Tayin edilmiş 'ecel' ise kesin olup, vadesi gelen ne bir saat geri kalabiliyor, ne de bir saat önden gidebiliyor.

وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى لَا جَرَمَ
اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَاَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾

62. Kendilerinin hoşlarına gitmeyen şeyleri Allah'a isnat ediyorlar. En güzel sonucun kendilerinin olduğunu anlatan dilleri de yalanın örneğini veriyor. Hiç şüphesiz onlar için sadece ateş vardır ve onlar, (ateşe) terk olunacaklar.

Ayeti kerimede, kendilerinin hoşlanmadıkları kız çocuklarını Allah'a mal edenlerin tavırları kınanmakta ve onların sonlarının cehennem olduğuna işaret edilmekte; en güzel sonların kendilerine ait olduğu iddialarının da ham ve boş hayalden başka bir şey olmadığı anlatılmaktadır.

تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَا اِلٰى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَهُوَ
وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٦٣﴾

63. Allah'a andolsun, senden önceki ümmetlere de (peygamberler) göndermişizdir. Fakat şeytan onlara işlerini süslü gösterdi de (iman etmediler). işte o, bugün onların velisidir. Ve onlar için elem verici bir azap vardır.

Daha önce yaşamış ve kendilerine peygamberler gönderilen toplumların da, şeytanın aldatması sonuncu, aynı hataları işledikleri ve şeytanın bu gün de bu dünyada onların, yani aynı hatayı işleyenlerin velisi ve dostu olduğuna işaret olunmaktadır. Şeytanı veli edinenleri, elem verici bir azabın beklediği özellikle bildirilmektedir.

وَمَا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا ف۪يهِۙ
وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾

64. Biz bu Kitab'ı sana sırf hakkında ihtilafa düştükleri şeyi insanlara açıklayasın ve iman eden bir topluma da hidayet ve rahmet olsun diye indirdik.

Ayrılığa düşülen konularda insanları aydınlatmak ve hidayet yolunu seçenlere bir rahmet olarak Kur'an'ın Hz. Peygambere indirildiğini beyan eden bu ayet ile 63. ayet hükmü, bir şekilde, Peygamberin kendisini teselli eder bir anlam taşımaktadır. Yani bu gün sana reva görülen eylem ve davranışlar yalnız sana yapılmamakta, senden önceki peygamberlere de yapılmıştır. Onun için 'üzülmene gerek yoktur' anlamında teselli edilmektedir.

وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً
لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٥﴾

[273]65. Allah gökten bir su indirdi ve onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltti. Şüphesiz ki bunda dinleyen toplum için bir ibret vardır.

وَاِنَّ لَكُمْ فِي الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةًۜ نُسْق۪يكُمْ مِمَّا ف۪ي بُطُونِه۪ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا
خَالِصًا سَٓائِغًا لِلشَّارِب۪ينَ ﴿٦٦﴾

66. Kuşkusuz sizin için hayvanlarda da büyük bir ibret vardır. Zira size, onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından (gelen), içenlerin boğazından kolayca geçen halis bir süt içiriyoruz.

وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخ۪يلِ وَالْاَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًاۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ
لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

67. Hurma ve üzüm gibi meyvelerden hem içki hem de güzel gıdalar edinirsiniz. İşte bunlarda da aklını kullanan kimseler için büyük bir ibret vardır.

"Ayette geçen 'seker' kelimesi, sarhoşluk veren şey, yani içki demektir. Bu ayet Mekke'de inmiştir ki, henüz o zaman içki haram kılınmış değildi. Bununla beraber yukarıdaki ayette içkinin 'güzel rızık'-tan ayrı zikredilmesi, Kur'an'ı Kerim'in daha o zaman bile içkiyi hoş bir

şey saymadığını gösterir. Böylece bir bakıma içkinin iyi bir rızık olmadığına dolaylı olarak işaret buyurulmaktadır." (İçki ile ilgili olarak bak. Bakara 2/215; Nisa 4/43; Maide 5/90-91)

وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذ۪ي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتاً وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَۙ ﴿٦٨﴾

68. Rabbin bal arısına: Dağlardan, ağaçlardan ve insanların yaptıkları çardaklardan kendine evler (kovanlar) edin.

ثُمَّ كُل۪ي مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُك۪ي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلاًۜ يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ
مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ ف۪يهِ شِفَٓاءٌ لِلنَّاسِۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٦٩﴾

69. Sonra meyvelerin her birinden ye ve Rabbinin sana kolaylaştırdığı yaylım yollarına gir, diye ilham etti. Onların karınlarından renkleri çeşitli bir şerbet (bal) çıkar ki, onda insanlar için şifa vardır. Elbette bunda düşünen bir kavim için büyük bir ibret vardır.

65-69. ayetlerde, su ile hayat verilip tabiat aracılığı ile yaratılan nimetlere işaret olunmakta ve bu arada süt hayvanları ile bal veren arıdan özel olarak söz edilmektedir. Bunlar aracılığı ile sahip olunan, çeşit çeşit, renkleri ve tatları bulunan, değişik ve çok güzel, mucizevi nimetlerde, insanlar için, çeşitli şifa ve yaratılışlarındaki olağanüstülük nedenleriyle de onlardan, alınacak ibretlerin bulunduğu gerçeği vurgulanmaktadır.

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفّٰيكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ
عِلْمٍ شَيْـٔاًۜ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ قَد۪يرٌ ﴿٧٠﴾

70. Sizi Allah yarattı; sonra sizi vefat ettirecek. Daha önce bilgili iken hiçbir şeyi bilmez hale gelsin diye sizden bazı kimseler ömrün en kötü çağına kadar yaşatılacak şüphesiz ki Allah bilgilidir, kudretlidir.

Yaratma, yaşatma, hayat boyu karşılaşılan her türlü iyi ya da kötü şartların hayat sürdürenlerle birlikte iç içe olması ve nihayet ölümün vuku bulması, gençliğinde dinamik ve her şey elinden gelen insanın yaşlanınca düştüğü durumlara da dikkat çekilerek, bunların

tamamının Yüce Allah'ın takdiri olduğuna işaretle O'nun kuvveti, kudreti bir kere daha anımsatılıp vurgulanıyor.

وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِۚ فَمَا الَّذ۪ينَ فُضِّلُوا بِرَٓادّ۪ي
رِزْقِهِمْ عَلٰى مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَهُمْ ف۪يهِ سَوَٓاءٌۜ اَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٧١﴾

71. Allah kiminize kiminizden daha bol rızık verdi. Bol rızık verilenler, rızıklarını ellerinin altındakilere verip de bu hususta kendilerini onlara eşit kılmazlar. Durum böyle iken Allah'ın nimetini inkar mı ediyorlar?

Bu ayette de, bol rızık verilen kimselerin, Allah'ın bu lütfünün idraki içerisinde hareket ederek, maddi durumları kendi seviyesi altında bulunanlara ya da kendi hizmetlerini ifa eden kimselere, bu rızıklardan yararlanma imkanlarını tanımazken, Allah'ın verdiklerini de inkar etmeleri kınanmaktadır.

Burada ayrıca, Allah tarafından rızıkların herkese yetecek miktarlarda verildiği, fakat, bazılarının, denemek için kendilerine diğerlerinden fazla verilen rızkı bölüştürmede, birlikte yaşama şuurundan yoksun davranışlarla, adilane rızıkları hakça bölüştürmeyip, aslında var olan adil dengeleri, bizzat kendilerinin bozduklarına dikkatler çekilmektedir. Sonuç olarak ayette, 'Allah'ın koyduğu dengeleri bizzat bozan. kimseler, Allah'ın nimetlerini inkar yüzsüzlüğünü göstermede de beis görmüyor ve utanç duymuyorlar' şeklinde örtülü bir uyarı vardır. (Ayrıca bak. Esed, s.543/80 no. açk.; Rum 30/28; Bakara 2/219)

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجاً وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ بَن۪ينَ وَحَفَدَةً
وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِۜ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُونَۙ ﴿٧٢﴾

72. Allah size kendi nefislerinizden eşler yarattı, eşlerinizden de sizin için oğullar ve torunlar yarattı ve sizi temiz gıdalarla rızıklandırdı. Onlar hala batıla inanıp Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقاً مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
شَيْـٔاً وَلَا يَسْتَط۪يعُونَۚ ﴿٧٣﴾

[274]73. (Müşrikler) Allah'ı bırakıp da kendilerine göklerde ve yerde olan rızıktan hiçbir şey veremeyen ve buna asla güçleri yetmeyen şeylere (putlara) tapıyorlar.

فَلَا تَضْرِبُوا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَۜ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾

74. Allah'a birtakım benzerler icat etmeyin. Çünkü Allah (her şeyi) bilir, siz ise bilemezsiniz.

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَمَنْ رَزَقْنَاهُ
مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا وَجَهْرًاۜ هَلْ يَسْتَوُ۫نَۜ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِۜ
بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾

75. Allah, hiçbir şeye gücü yetmeyen, başkasının malı olmuş bir köle ile katımızdan kendisine verdiğimiz güzel rızıktan gizli ve açık olarak harcayan (hür) bir kimseyi misal verir. Bunlar hiç eşit olurlar mı? Doğrusu hamd Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu (bunu) bilmezler.

"Allah Teala bu ayette bir benzetme yapmıştır. Hürriyetine sahip olmayan köleler ile güzel bir rızık ile rızıklandırıldıktan sonra, onu fakirlere harcayan hür ve zengin kimseler eşit olur mu? İşte bunun gibi, Allah'tan başkasına tapanlar da taptıkları şeylerin köleleri durumundadırlar. Yalnızca Allah'a ibadet eden müminler ise hür kimselerdir. Onlar Allah'tan başka hiçbir gücün karşısında eğilmezler. Elbette ki bu iki grup ta eşit değillerdir."

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ اَحَدُهُمَٓا اَبْكَمُ لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَهُوَ
كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰيهُۙ اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُ لَا يَأْتِ بِخَيْرٍۜ هَلْ يَسْتَوٖي هُوَۙ
وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِۙ وَهُوَ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٧٦﴾

76. Allah, şu iki kişiyi de misal verir: Onlardan biri dilsizdir, hiçbir şey beceremez ve efendisinin üstüne bir yüktür. Onu nereye gönder-

se bir hayır getiremez. Şimdi, bu adamla, doğru yolda yürüyerek adaleti emreden kimse eşit olur mu?

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَمَٓا اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ
اَوْ هُوَ اَقْرَبُۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٧٧﴾

77. Göklerin ve yerin gaybı Allah'a aittir. Kıyametin kopması ise, göz açıp kapama gibi veya daha az bir zamandan ibarettir. Şüphesiz Allah, her şeye kadirdir.

وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْـٔاًۙ وَجَعَلَ لَكُمُ
السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾

78. Siz, hiçbir şey bilmezken Allah, sizi analarınızın karnından çıkardı; şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi.

"'**Siz hiçbir şey bilmezken'** ifadesi için değişik izahlar vardır:

1. Siz babalarınızın sülbünde bulunduğunuz sırada sizden alınan misakı bilmezken.

2. Sizin için hükmedilen iyi veya kötü kaderi bilmezken.

3. Menfaatlerinize olan şeyleri bilmezken."

اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ ف۪ي جَوِّ السَّمَٓاءِۜ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُۜ اِنَّ
ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾

79. Göğün boşluğunda emre boyun eğdirilmiş olarak uçuşan kuşları görmediler mi? Onları orada Allah'tan başkası tutamaz. Kuşkusuz bunda inanan bir toplum için ibretler vardır.

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَناً وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْاَنْعَامِ
بُيُوتاً تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ اِقَامَتِكُمْۙ وَمِنْ اَصْوَافِهَا وَاَوْبَارِهَا

وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٨٠﴾

[275]80. Allah, evlerinizi sizin için bir huzur ve sükun yeri yaptı ve sizin için hayvan derilerinden, gerek göç gününüzde, gerekse konaklama gününüzde, kolayca taşıyacağınız evler; yünlerinden, yapağılarından ve kıllarından bir süreye kadar (faydalanacağınız) bir ev eşyası ve bir ticaret malı meydana getirdi.

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا
وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُم بَأْسَكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ
يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

81. Allah, yarattıklarından sizin için gölgeler yaptı. Dağlarda da sizin için barınaklar yarattı. Sizi sıcaktan koruyacak elbiseler ve savaşta sizi koruyacak zırhlar yarattı. İşte böylece Allah, Müslüman olmanız için üzerinize nimetini tamamlıyor.

فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾

82. (Ey Resulüm!) Yine de yüz çevirirlerse, artık sana düşen ancak açık bir tebliğden ibarettir.

يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ ثُمَّ يُنكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾

83. Onlar Allah'ın nimetini bilirler (itiraf ederler). Sonra da onu inkar ederler. Onların çoğu kafirdir.

"İmam Suddi'ye göre ayette zikredilen 'Allah'ın nimeti' Allah Resulünün peygamberliğidir. Bunu, kendilerine gösterilen bunca mucizelerle tanıdıkları halde inatları yüzünden yine de inkar ederler. İşte onlar Allah'ın adını ettiği bu benzeri nimetleri çok iyi bilirler, hatta onların Allah'tan olduğunu da kabul ederler. Fakat ibadete gelince, Allah'ın emirlerini değil kendi kötü nefislerinin emirlerini dinlerler. Bu ayet, ilim ve akıl sahibi olmak ile iman etmenin aynı şeyler olmadığını, imanın her şeyden üstünlüğünü ifade eder."

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيداً ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا هُمْ
يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾

84. Her ümmetten bir şahit göndereceğimiz gün, artık ne kafir olanlara (özür dilemelerine) izin verilir ne de onların özür dilemeleri istenir. (Mürselat 77/35-36 ile karşılaştırınız.)

وَاِذَا رَاَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٥﴾

85. O zulmedenler azabı gördüklerinde, artık onlardan azap hafifletilmez, onlara mühlet de verilmez.

وَاِذَا رَاَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا شُرَكَٓاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هٰٓؤُلَٓاءِ شُرَكَٓاؤُنَا
الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَۚ فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ الْقَوْلَ اِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَۚ ﴿٨٦﴾

86. (Allah'a) ortak koşanlar, ortak koştukları şeyleri gördükleri zaman derler ki: "Rabbimiz! İşte bunlar, seni bırakıp da tapmış olduğumuz ortaklarımızdır." Onlar da bunlara: "Siz mutlaka yalancılarsınız" diye söz atarlar. (Ayet içeriği için bak. Esed, En'am 6/23-24 ayetleri nedeniyle s. 228/16-17 açkl. karş.)

وَاَلْقَوْا اِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾

87. O gün Allah'a teslim (bayrağını) çekerler ve uydurmakta oldukları şeyler onlardan kaybolup gider.

اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ زِدْنَاهُمْ عَذَاباً فَوْقَ الْعَذَابِ
بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾

[276]88. İnkar edip de (insanları) Allah yolundan alıkoyanlar var ya, işte onlara, yapmakta oldukları bozgunculuklar sebebiyle, azaplarını kat kat artıracağız.

وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ
شَهِيدًا عَلٰى هٰٓؤُلَٓاءِ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ
وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿٨٩﴾

89. O gün her ümmetin içinden kendilerine birer şahit göndereceğiz. Seni de hepsinin üzerine şahit olarak getireceğiz. Ayrıca bu Kitab'ı da sana, her şey için bir açıklama, bir hidayet ve rahmet kaynağı ve müslümanlar için bir müjde olarak indirdik.

اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيتَٓائِ ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ
وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾

90. Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.

"Allah bu ayette dünya nizamını sağlayan üç şey emrediyor; buna karşılık da üç çirkin davranışı yasaklıyor. Emrettiği esaslar: Adalet, ihsan ve akrabaya yardım etmektir. Yasakladıkları ise: Fuhuş, münker ve zulümdür."

Emredilenler:

1- Adalet: 'Her şeyi tam olarak yerine getirmek, herkesin hakkını vermek ve ölçülü davranmak demektir.'

2- İhsan: 'İyilik etmek, hayır yapmak,bağışta bulunmak ve emredilen şeyi gerektiği gibi yerine getirmek demektir. İbadette ihsan, Allah'ı görür gibi ibadet etmektir.'

3- Akrabaya yardım: 'Uzak ve yakın akrabaya iyilik etmek, ihtiyaçlarını karşılamak ve onlara karşı iyi davranmak demektir.'

Yasaklananlar:

1- Fehşa: 'Yalan, iftira ve zina gibi söz veya fiille işlenen günah ve çirkinliklerdir.'

2- Münker: 'Şeriat ve aklı selimin beğenmeyip fena kabul ettiği iş ve davranış demektir.'

3-Bağy: 'İnsanlara karşı üstünlük iddia edip onları, zulüm ve baskı altında yaşatmak demektir.' İşte Allah bu üç iyi şeyi emretmiş ve üç kötü şeyi de yasaklamıştır.

Bilindiği üzere, Ülkemizde, Cuma günleri, hutbelerin sonunda, veciz fakat kapsamı ve anlamı geniş bu ayeti kerimeyi okutarak ve son zamanlarda anlamlı tercümesini de yaptırmak suretiyle, Müslümanlara o güzel ilkeleri ve prensipleri devamlı olarak hatırlatmak, çok yerinde ve faydalı bir gelenek haline getirilmiştir.

وَاَوْفُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ اِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْاَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا
وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللّٰهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًاۜ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾

91. Antlaşma yaptığınız zaman, Allah'ın ahdini yerine getirin ve Allah'ı üzerinize şahit tutarak, pekiştirdikten sonra yeminleri bozmayın. Şüphesiz Allah, yapacağınız şeyleri pek iyi bilir. (Ayrıca bak. Bakara 2/225; Ra'd 13/20)

وَلَا تَكُونُوا كَالَّت۪ي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ اَنْكَاثًاۜ تَتَّخِذُونَ
اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ اَنْ تَكُونَ اُمَّةٌ هِيَ اَرْبٰى مِنْ اُمَّةٍۜ اِنَّمَا يَبْلُوكُمُ
اللّٰهُ بِه۪ۜ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَا كُنْتُمْ ف۪يهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾

92. Bir toplum diğer bir toplumdan (sayıca ve malca) daha çok olduğu için yeminlerinizi, aranızda bir fesat aracı edinerek, ipliğini sağlamca büktükten sonra, çözüp bozan (kadın) gibi olmayın. Allah, bununla sizi imtihan etmektedir. Hakkında ihtilafa düşmekte olduğunuz şeyi kıyamet gününde mutlaka size açıklayacaktır.

91 ve 92. ayetlerde: 'İnsanların, verdikleri sözde durmaları, Allah'ın adına and içtikten sonra andlarını bozmamaları, antlarını ve ahidlerini aldatma vesilesi yapmamaları, bir topluluğa verdikleri sözü, o topluluktan güçlü bir topluluğun hatırı için bozmamaları; Allah'ın daima kendilerini gözettiğini, ahlak ve davranışları ile imtihan ettiğini, kıyamet günü yaptıkları işleri kendilerine haber vereceğini yani yüzlerine vuracağını bilmeleri gerekir.

Verilen söz, Allah'ın adıyla pekiştirilir. Yemin edilmek suretiyle Allah o söze tanık yapılır. Bundan dolayı o söz, Allah'a verilen söz sayılır. Verilen meşru sözde durmak Allah'ın haklarındandır. Verilen sözü bozmak, yünü eğirip büktükten sonra tekrar çözen kadının işine benzetilmektedir... Verilen söze daima sadakat göstermek de genel ahlak prensiplerindendir.' (Ateş, 3/1487)

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ
وَلَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

93. Allah dileseydi hepinizi bir tek ümmet kılardı; fakat O, dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir. Yaptıklarınızdan mutlaka sorumlu tutulacaksınız.

وَلَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا
وَتَذُوقُوا السُّوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۖ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٩٤﴾

[277]94. Yeminlerinizi aranızda fesada araç edinmeyin, aksi halde (İslam'da) sebat etmişken ayağınız kayar da (insanları) Allah yolundan alıkoymanız sebebiyle (dünyada) kötülüğü tadarsınız. Sizin için (ahirette de) büyük bir azap vardır.

وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۚ إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾

95. Allah'ın ahdini az bir karşılığa değişmeyin! Şayet anlayan kimseler iseniz, şüphesiz Allah katında olan (sevap) sizin için daha hayırlıdır.

مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ ۖ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ ۗ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ
بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

96. Sizin yanınızdaki (dünya malı) tükenir, Allah katındakiler ise bakidir. Elbette sabırlı davrananlara yapmakta olduklarının en güzeliyle mükafatlarını vereceğiz.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً طَيِّبَةً
وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾

97. Erkek veya kadın, mümin olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükafatlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz.

فَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٩٨﴾

98. Kur'an okuduğun zaman o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın!

"Allah Teala Kuranı okumak isteyen kimseye, önce şeytanın şerrinden Allah'a sığınmasını emretmektedir. Bu sığınma 'eüzü billahi mineşşeytanırrecim' demekle olur. Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım demektir."

Bu ayette yer alan bu hüküm, Kur'an'ı Kerim'i okumak için yine Kur'an'ı Kerim'de yer alan tek ve yegane şarttır. Bu şart dışında, yani okumaya başlamadan önce istiaze edilmesi koşulu dışında, Kur'an okumanın bağlandığı ve Kur'an'ı Kerim'de yer alan başka bir şart yoktur.

اِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾

99. Gerçek şu ki: İman edip de yalnız Rablerine tevekkül edenler üzerinde onun (şeytanın) bir hakimiyeti yoktur.

اِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُمْ بِهٖ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٠﴾

100. Onun hakimiyeti, ancak onu dost edinenlere ve onu Allah'a ortak koşanlaradır.

وَاِذَا بَدَّلْنَا اٰيَةً مَكَانَ اٰيَةٍ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُوا
اِنَّمَا اَنْتَ مُفْتَرٍ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾

101. Biz bir ayetin yerine başka bir ayeti getirdiğimiz zaman -ki Al-

lah, neyi indireceğini çok iyi bilir- "Sen ancak bir iftiracısın" dediler. Hayır; onların çoğu bilmezler.

"Rivayete göre şiddet ifade eden bir ayet gelince kafirler: **'Muhammet bugün emrettiğini yarın yasaklayarak ashabıyla alay ediyor'** diyorlardı. Bu ayet onlara bu konuda cevap teşkil eder. Nesh ve değiştirme, kulların maslahatına, ihtiyaçlarına göre Allah'ın bir lütfü olarak gerçekleşir. Bu durum bir doktorun hastasına, tedavinin seyri boyunca bir ilaç vermişken değiştirip başka ilaç vermesine benzer. Binaenaleyh bir ayetin nesh edilip yerine başka bir ayetin gönderilmesi, Allah'ın 'ilim' sıfatına bir eksiklik getirmez, bilakis 'hakim' olmasının bir eseridir."

Nesih konusu ile ilgili olarak, Bakara suresinin 106. ayeti ile ilgili olarak yapılan açıklamayı bir kere daha okumakta yarar vardır. (Ayrıca bak. Esed, s.551/125-126 no. açkl.; Bakara 2/106; A'la 87/6-7)

قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ ﴿١٠٢﴾

102. De ki: Onu, Mukaddes Ruh (Cebrail), iman edenlere sebat vermek, Müslümanları doğru yola iletmek ve onlara müjde vermek için, Rabbin katından hak olarak indirdi. (Ayrıca bak. Bakara 2/87, 97-98, 253; Maide 5/110; Esed, s.551/128 no. açk.)

وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ ﴿١٠٣﴾

[278] 103. Şüphesiz biz onların: "Kur'an'ı ona ancak bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. Kendisine nispet ettikleri şahsın dili yabancıdır. Halbuki bu (Kuran) apaçık bir Arapça'dır.

"Müşrikler insanları şüpheye düşürmek ve onların kalplerini çelmek maksadıyla, Rum ve Hıristiyan dinine mensup Cebra veya Yaiş adında bir kölenin öğrettiğini ileri sürdüler. Halbuki köle, Rum olduğu için, Arapçayı doğru dürüst bilmiyordu. Kur'an'ın fesahat ve belagatı karşısında ise, bütün Arap edipleri hayretlerini gizleyememişlerdi. Kur'an indikten sonra, Kabe duvarında askıda bulunan, en üstün şiirlerini bile askıdan almışlar ve **'Kur'an varken bu şiir**

askıda kalamaz' diyerek, Kur'an'ın üstünlüğünü itiraf etmişlerdi. Arapçayı doğru dürüst bilmeyen bir köle böyle üstün bir eser meydana getirebilir miydi? Elbette ki hayır. İşte yukarıdaki ayet onların bu tutarsızlıklarına cevap vermektedir."

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ لَا يَهْدِيهِمُ اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾

104. Allah'ın ayetlerine inanmayanlar yok mu, kuşkusuz Allah onları doğru yola iletmez ve onlar için elem verici bir azap vardır.

إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ وَأُولٰئِكَ هُمُ
الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾

105. Allah'ın ayetlerine inanmayanlar, ancak yalan uydurur. İşte onlar, yalancıların kendileridir.

مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِهِ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِيمَانِ
وَلٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللّٰهِ وَلَهُمْ
عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٦﴾

106. Kim iman ettikten sonra Allah'ı inkar ederse -kalbi iman ile dolu olduğu halde (inkara) zorlanan başka- fakat kim kalbini kafirliğe açarsa, işte Allah'ın gazabı bunlaradır; onlar için büyük bir azap vardır

"Rivayet olunduğuna göre, Kureyş kafirleri, Ammar ile babası Yasir ve annesi Sümeyye'yi zorla dinlerinden döndürmeye kalkıştılar. Onlar kabul etmeyince, Sumeyyenin iki ayağını iki deveye bağlamışlar ve ters istikamette çektirerek parçalamışlar. Yasiri de şehit ettiler. İslam da ilk şehitler bunlardır. Ammar ise, onların işkencelerine dayanamayarak, diliyle onların istedikleri şekilde inkar etti. Durum Resulullah (s.a.)'e bildirilince, **'Ammar başından ayağına kadar iman doludur. İman onun etine, kanına karışmıştır!'** buyurduktan sonra Ammara **'Seni yine zorlarlarsa, istediklerini söyle'** dedi. Bu durum zorlama karşısında sadece dille inkar etmenin caiz olduğuna bir delildir." (Ayrıca bak. Bakara 2/196)

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَاَنَّ
اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿١٠٧﴾

107. Bu (azap), onların dünya hayatını ahirete tercih etmelerinden ve Allah'ın kafirler topluluğunu hidayete erdirmemesinden ötürüdür.

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ
وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٠٨﴾

108. İşte onlar Allah'ın, kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimselerdir. Ve onlar gafillerin kendileridir. (Bak. Bakara 2/7)

لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾

109. Hiç şüphesiz onlar ahirette ziyana uğrayanların ta kendileridir.

ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا
وَصَبَرُوٓا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٠﴾

110. Sonra şüphesiz Rabbin, eziyet edildikten sonra hicret edip, ardından da sabrederek cihad edenlerin yardımcısıdır. Bütün bunlardan sonra Rabbin elbette çok bağışlayan, pek esirgeyendir.

يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ
وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾

[279]111. O gün, herkes gelip kendi canını kurtarmak için uğraşır ve herkese yaptığının karşılığı eksiksiz ödenir, onlara asla zulmedilmez.

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ اٰمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَدًا
مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِاَنْعُمِ اللّٰهِ فَاَذَاقَهَا اللّٰهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ

بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾

112. Allah, (ibret için) bir ülkeyi örnek verdi: Bu ülke güvenli, huzurlu idi; ona rızkı her yerden bol bol gelirdi. Sonra onlar Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Allah da onlara, yaptıklarından ötürü açlık ve korku sıkıntısını tattırdı.

"Bu ülkeden maksat Mekke'dır. Zira Mekkeliler Allah Resulünü yalanladılar ve nail oldukları bunca refaha karşı nankörlük ettiler de arkasından yedi yıl korkunç kıtlığa uğradılar" (Ayrıca bak. Ankebut 29/67; Kasas 28/57)

وَلَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾

113. Andolsun ki, onlara kendilerinden peygamber geldi de onu yalanladılar. Onlar zulmederlerken azap onları yakalayıverdi.

"Bu ayetlerden çıkan sonuç şudur: Zulüm, haksızlık; güvenin kalkmasına, korkunun yayılmasına, ekonominin bozulmasına, açlık ve kıtlığa sebep olur. Adalet, başkalarının hakkına saygı ise, güven ve huzurun kurulmasına, ekonominin düzelmesine, bolluk refaha neden olur" (Ateş, 3/1497)

فَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ إِنْ
كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾

114. Artık, Allah'ın size verdiği rızıktan helal ve temiz olarak yiyin, eğer (gerçekten) yalnız Allah'a ibadet ediyorsanız, onun nimetine şükredin.

إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ
بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾

115. (Allah) size, sadece ölü hayvanı kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanı haram kıldı. Ancak kim mecbur kalırsa (başkalarının haklarına) saldırmaksızın, sınırı da aşmadan (bunlardan yiyebilir). Çünkü Allah çok bağışlayan, pek esirgeyendir

Bu ayet dışında, Mekke'de inen En'am suresinin 145 ve Medine'de inen Bakara suresinin 173. ile Maide suresinin 3. ayetlerinde de yenmesi haram olan etlerden bahsedilmektedir. Dört ayetin hepsinde de haram olarak bildirilenlerde hiçbir farklılık yoktur. Demek oluyor ki sayılan bu dört çeşit dışında Kur'an hükmüyle yasak edilmiş ve haram kılınmış başka bir et çeşidi yoktur.

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَٰذَا حَلَالٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا
عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿١١٦﴾

116.Dillerinizin uydurduğu yalana dayanarak "Bu helaldir, şu da haramdır" demeyin, çünkü Allah'a karşı yalan uydurmuş oluyorsunuz. Kuşkusuz Allah'a karşı yalan uyduranlar kurtuluşa eremezler.

"Bir kısım Araplar, kendi kendilerine bazı şeyleri helal bazılarını da haram sayıyorlardı. Bazı hayvanları erkeklere mahsus görüyorlar, kadınlara yasaklıyor. İşte yukarıdaki ayet, onların bu durumlarına işaret ederek, Allah'ın yasakladığı şeylerden başka bir şeyin haram olamayacağını bildirmektedir."

مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١٧﴾

117. (Kazandıkları) pek az bir menfaattir. Halbuki onlar için elem verici bir azap vardır.

وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ ۖ وَمَا
ظَلَمْنَاهُمْ وَلَٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾

118. Sana anlattıklarımızı, daha önce, Yahudi olanlara da haram kılmıştık. Biz onlara zulmetmedik, fakat, onlar kendilerine haksızlık ediyorlardı.

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا
إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٩﴾

[280]119. Sonra şüphesiz Rabbin, cahillik sebebiyle kötülük yapan, sonra da bunun ardından tevbe edip durumunu düzeltenleri (bağışlayacaktır). Çünkü onlar tevbe ettikten sonra Rabbin elbet çok bağışlayan, pek esirgeyendir.

Surenin bundan sonra gelen 124. ayete kadar olan bölümündeki ayetleri, Hz. İbrahim (a.s.) ile ilgili olup onun çeşitli özellikleri anlatılmakta ve yine onunla ilgilendirilen bir takım konulara değinilmektedir.

إِنَّ إِبْرٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلّٰهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٠﴾

120. İbrahim, gerçekten Hakk'a yönelen, Allah'a itaat eden bir önder idi; Allah'a ortak koşanlardan değildi.

شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِ اجْتَبٰيهُ وَهَدٰيهُ إِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾

121. Allah'ın nimetlerine şükrediciydi. Çünkü Allah, onu seçmiş ve doğru yola iletmişti.

وَاٰتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٢٢﴾

122. Ona dünyada güzellik verdik. Muhakkak ki o, ahirette de Salihlerdendir.

ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾

123. Sonra da sana: "Doğru yola yönelerek İbrahim'in dinine uy! O müşriklerden değildi" diye vahyettik.

إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ
بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾

124. Cumartesi tatili, ancak onda ihtilaf edenlere (farz) kılınmıştı. Kıyamet günü Rabbin, muhakkak onların ihtilafa düştükleri şey hakkında aralarında hüküm verecektir.

Cumartesi günü avlanmak Yahudilere yasak kılınmıştı. Yahudilerin bir bölümü bu yasaklara uymayıp ve de bir takım hilelere baş vurarak

avlanmaya devem ediyor ve yaptıklarının da Allah'ın yasağına aykırı olmadığını iddia ediyorlardı. Ayette bu duruma işaret olunmakta ve bu şekilde davrananların kıyamet günü hesaba çekilecekleri bildirilmektedir.

ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي
هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ
بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾

125. (Resulüm!) Sen, Rabbinin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et! Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de çok iyi bilir.

Hakka davet açısından insanlar üç sınıfa ayrılabilir. Bu ayeti kerime üç sınıfa yapılacak davet şeklinin bir özeti sayılmaktadır:

1- Aklı selim sahibi ve eşyanın hakikatini öğrenen alimler. Davette 'Hikmet' ile davranma bunlar içindir. Zira hikmet kesin olan delillerdir.

2- Halkın çoğunluğunu teşkil eden ve henüz sağlam fıtratını koruyan orta sınıf güzel öğüt bunlar içindir.

3- Mücadeleci, inatçı ve düşman kimseler. Mücadele yolunda en güzeliyle davet edilmek istenenler de bunlardır. Zira unutmamak lazımdır ki, Allah Hz. Musanın Firavuna bile yumuşak sözle davette bulunmasını emretmiştir."

وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ ﴿١٢٦﴾

126. Eğer ceza verecekseniz, size yapılan işkencenin misliyle ceza verin. Ama sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır.

"Resulullah (s.a.) Uhut savaşında amcası Hz. Hamza'yı kafirler tarafından burnu ve kulakları kesilmiş, ciğeri çıkarılmış bir şekilde görünce 'Allah'a andolsun ki, eğer Allah bana zafer verirse senin yerine yetmiş kişiyi böyle yapacağım' diye yemin etti. Bunun üzerine yukarıdaki ayet indi. Resulullah (s.a.) yeminine keffaret verdi ve onu uygulamadı."

وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ اِلَّا بِاللّٰهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ
مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾

127. Sabret! Senin sabrın da ancak Allah'ın yardımı iledir. Onlardan dolayı kederlenme; kurmakta oldukları tuzaktan kaygı duyma!

اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

128. Çünkü Allah, (kötülükten) sakınanlar ve güzel amel edenlerle beraberdir. (Nahl Suresi ile ilgili olarak daha geniş araştırma yapmak için bak. Elmalılı, 5/63-105; Kutub, 9/156-265; Ateş, 3/1441-1505; Razı, 14/152-348; Bilmen, 4/1752 vd.; Vehbi, 7/2782 vd.; Esed, 527-558)

NAHL SURESİNİN SONU

17-İSRA SURESİ-50

سُورَةُ الْإِسْرَاءِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

İsra Suresi resmi tertipte 17 ve iniş sırasına göre ise, 50. sırada yer almaktadır. Mekke'de nazil olmuştur. Ancak 26, 32, 33 ve 57. ayetlerle 73 ile 80. ayetlerin Medine'de indiği rivayet edilmektedir. 111 ayettir. 'İsra' kelimesi, geceleyin yürümek anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber'in Mi'rac mucizesinin Mekke'den Kudüs'e kadar olan kısmı bu surede anlatıldığından, sureye 'İsra' ismi verilmiştir.

Sure Allah'ı tespih ederek başlar, O'na hamd ederek son bulur. Bütün Mekki surelerde olduğu gibi bu surede de akide ile ilgili çeşitli konular yer almaktadır. Surede yer alan çarpıcı konuların başında İsra olayı gelmektedir. Adem (a.s.) ile İblis hakkındaki kıssanın bir bölümü de dikkat çeken diğer bir konudur. Bütün konuların odağını, diğer deyişle ana temasını Hz. Muhammed ve Mekke müşriklerinin ona karşı olan tutumları oluşturmaktadır.

Süleyman Ateş, eserinde, surede yer alan konuları veciz bir şekilde şöyle özetlemektedir: "Bu sure, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, geceleyin Mekke'den Kudüs'e gönderilmesine, o manevi seyahat ve müşahedesine işaretle başlar. İsrail oğulları tarihindeki önemli yükselme ve gerileme devirlerine temas eder. Allah'ın yerdeki ve gökteki kudret işaretlerine dikkat çekerek öğütler verir.

Allah'a kulluk ve ana babaya iyilikten başlayarak dinin ruhu olan ve daha önceki mukaddes kitaplarda da yer almış bulunan ahlak kurallarını öğretir. Allah'a kulluk, ana babaya iyilik, akrabaya, yoksullara, yolculara yardım, cimrilik ve israftan kaçınmak, çocuk öldürmemek, zina etmemek, adam öldürmemek, yetim malı yememek, verilen söz-

de durmak, ölçü ve tartıyı tam yapmak, zan üzerine başkaları hakkında dedikodu yapmamak, böbürlenmemek. İşte bunlar surenin üzerinde durduğu başlıca ahlak kurallarıdır.

Surede Allah'ın eşi ortağı olmayacağı belirtildikten sonra müşriklerin Kur'an karşısındaki inatçı tutumları, öldükten sonra dirilmeye inanmadıkları anlatılır. İnsanın yaratılış sahnesine, şeytan ile Ademin düşmanlığının menşeine kısa bir işaret yapılır. Ruh hakkındaki soruya cevap verilir. Müşriklerin Peygamberden çeşitli mucizeler istediklerine işaret edildikten sonra, Musa'nın davasına engel olup onu yurdundan çıkarmaya çalışan Firavun ve adamlarının helak edildiği belirtilerek Muhammed (s.a.v.)'in davasına engel olmaya çalışanların da helak edilecekleri ima edilir. Kitap ehlinden bazı kimselerin, Kur'an'ı duyunca saygıdan ağladıkları anlatılır ve sure, Allah'a hamt, O'nun eksikliklerden uzak olduğunun yad edilmesi emriyle bitirilir." (Ateş, 3/1508)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

سُبْحَانَ الَّذ۪ٓي اَسْرٰى بِعَبْدِه۪ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا الَّذ۪ي
بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ اٰيَاتِنَاۜ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْبَص۪يرُ ﴿١﴾

[281]1- Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Haram'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir.

İsra: Gece vaktinde seyahat etmeye verilen isimdir. Hz. Muhammed'in geceleyin, Mekke'den Kudüs'te bulunan Mescid-i Aksaya götürülmesi olayına **'İsra'**, oradan da göklere yükseltilmesine **'Mirac'** denilmiştir.

Mescid: Secde edilen, namaz kılınan yer demektir. Ayette geçen **'Mescid-i Haram'** Kabe'yi şerif ve civarına verilen isimdir. Uzak mescit anlamına gelen **Mescid-i Aksa**'da Kudüs şehrinde bulunan **Süleyman** mabedidir. Bu mabedin etrafının bereketli oluşundan ayeti kerimede söz edilmesi, çevredeki toprak yapısının çok verimli olmasından kaynaklanmaktadır. (Bak. A'raf 7/135; Enbiya 21/71; İsra ve Mirac

olayları ile ilgili ayrıntılar için bak. Razı, 14/387 vd.; Elmalılı, 5/108 vd.; Esed, s.1337 ek. IV Gece Yolculuğu)

وَآتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ أَلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي وَكِيلًا ﴿٢﴾

2. Biz, Musa'ya Kitab'ı verdik ve İsrail oğullarına: "Benden başkasını dayanılıp güvenilen bir rab edinmeyin" diyerek bu Kitabı bir hidayet rehberi kıldık.

Bu ayetle başlayıp 11. ayete kadar olan bölümde, İsrail oğullarını hidayete erdirecek bir kitap verilmek suretiyle gerekli emir ve uyarıların yapıldığı; gerek Musa (a.s.)'a verilen kitap ve gerekse Hz. Muhammed (s.a)'e indirilen Kur'an'ın, insanları doğru yola, tevhit dinine ilettiği; iman edip iyi işler yapanların büyük ödüllere kavuşacakları; inanmayıp inkar edenlerin de hak ettikleri çeşitli cezalara çarptırılacaklarını beyan edilmekte; davaranışlara uygun sonuca götüren yol konusunda da uyarılar yapıldığı açıklanmaktadır.

ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴿٣﴾

3. (Ey) Nuh ile birlikte (gemide) taşıdığımız kimselerin soyu! Şunu bilin ki Nuh, çok şükreden bir kul idi.

"Bazı tefsirlerde, 2. ve 3. ayetler arasında şöyle bir mana alakası kurulmuştur: Ey Nuh ile gemide taşıdığımız kimselerin soyu! Benden başkasını dayanılıp güvenilen bir Rab edinmeyin. Gerçekten Nuh şükreden bir kul idi."

وَقَضَيْنَا إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الْأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ
عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤﴾

4. Biz, Kitap'ta İsrail oğullarına: Sizler, yeryüzünde iki defa fesat çıkaracaksınız ve azgınlık derecesinde bir kibre kapılacaksınız, diye bildirdik.

فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَاهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُوا
خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا ﴿٥﴾

5. Bunlardan ilkinin zamanı gelince, üzerinize güçlü kuvvetli kullarımızı gönderdik. Bunlar, evlerin arasında dolaşarak (sizi) aradılar. Bu, yerine getirilmiş bir vaat idi.

"Tefsirlerde bu güçlü kuvvetli kulların, Ninovalı Sencarib, Babilli Buhtunnasr veya Calüt'ün orduları olduğu, bunların, Tevrat'ı ve Mescid-i Aksa'yı yaktıkları, İsrail oğullarının alimlerini öldürdükleri ve 70 000 kadar esir aldıkları rivayet edilmekte, bütün bu musibetlere sebep teşkil etmiş olan İsrail oğullarının ilk fesadının ise Zekeriyya'yı öldürmeleri ve Ermiya'yı hapsetmeleri olduğu belirtilmektedir."

ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَاَمْدَدْنَاكُمْ بِاَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ
اَكْثَرَ نَفِيرًا ﴿٦﴾

6. Sonra onlara karşı size tekrar (galibiyet ve zafer) verdik; servet ve oğullarla gücünüzü arttırdık; sayınızı daha da çoğalttık.

اِنْ اَحْسَنْتُمْ اَحْسَنْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ وَاِنْ اَسَاْتُمْ فَلَهَا فَاِذَا جَاءَ وَعْدُ
الْاٰخِرَةِ لِيَسُؤُا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا
مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا ﴿٧﴾

7. Eğer iyilik ederseniz kendinize etmiş, kötülük ederseniz yine kendinize etmiş olursunuz. Artık diğer cezalandırma zamanı gelince, yüzünüzü kara etsinler daha önce girdikleri gibi yine Mescid'e (Süleyman Mabedi'ne) girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi büsbütün tahrip etsinler (diye, başınıza yine düşmanlarınızı musallat kıldık).

"Tefsirlerde, İsrail oğullarının ikinci musibete uğramalarının sebebi olan diğer fesat hareketlerinin Hz. Yahya'yı öldürmeleri ve Hz. İsa'yı öldürmeye teşebbüs etmeleri olduğu belirtiliyor."

عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يَرْحَمَكُمْ وَاِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيرًا ﴿٨﴾

[282]8. Belki Rabbiniz size merhamet eder; fakat siz eğer yine (fesatçılığa) dönerseniz, biz de sizi yine cezalandırırız. Biz cehennemi kafirler için bir hapishane yaptık.

إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ
الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْرًا كَبِيرًا ﴿٩﴾

9. Şüphesiz ki bu Kur'an en doğru yola iletir; iyi davranışlarda bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükafat olduğunu müjdeler.

وَأَنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٠﴾

10. Ahirete inanmayanlara gelince, onlar için de elemli bir azap hazırlamışızdır.

وَيَدْعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا ﴿١١﴾

11. İnsan hayrı istediği kadar şerri de ister. İnsan pek acelecidir!

"Ayet, insanın önemli bir psikolojik yönüne işaret etmektedir: Gerçekten biz insanlar, öfkelendiğimiz, sıkıldığımız ya da bir güçlükle karşılaştığımızda, öfkelendiklerimiz için beddua eder; güçlüklerden sabır ve metanetle kurtulmak için çaba harcayacağımız yerde, acelecilik göstererek tezden kurtulmak isteriz. Bu olmayınca da, kötümser ve ümitsiz bir ruh haleti içinde **'Allah'ım canımı al da beni bu sıkıntıdan kurtar'** gibi sözlerle kendimiz için beddua ederiz ki, bunlar doğru değildir."

وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً
لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ وَكُلَّ شَيْءٍ
فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا ﴿١٢﴾

12. Biz, geceyi ve gündüzü birer ayet (delil) olarak yarattık. Nitekim, Rabbinizin nimetlerini araştırmanız, ayrıca, yılların sayı ve hesa-

bını bilmeniz için gecenin karanlığını silip (yerine, eşyayı) aydınlatan gündüzün aydınlığını getirdik. İşte biz, her şeyi açık açık anlattık.

Bu ayeti kerime ile ilgili çeşitli rivayetler olmakla birlikte üzerinde mutabakata varılan yani görüş birliğine ulaşılan bir görüş yoktur. Gece ve gündüzün birer ayet olarak yaratıldığından bahsedilmesi, biri tamamen aydınlık, diğeri karanlık iki zıt olayın bir günde birbirini takiben gelmesi ve bu olayın büyük bir intizam içerisinde ve kendi kanunlarından en ufak bir şekilde sapma göstermeden tekrarlanıp devam etmesi; Yüce Allah'ın gücüne, kudretine ve hikmetine dikkat çeken bir uyarı olsa gerek. Çünkü ayetin devamında, üzerinde durulan hususlar, gerek Allah'ın nimetlerinin araştırılması, gerekse gece gündüzün yaratılmasının nedenleri, ve gerekse Ay ve Güneşin hareketlerine dayandırılıp yapılacak hesaplar, yani işaret olunan bütün bu olgular, aynı astronomik hadiseye dayanmakta ve ondan ayrılması asla mümkün olmayan olaylar zinciridir.

Bütün bunların her yönüyle oluşması, kontrol ve yönetimi, Yüce Allah'ın kurduğu o şaşmaz düzenden kaynaklandığına göre, ayette geçen **'ayet'** (delil) sözcüğünün, Yüce Allah'ın güç ve kudretine kanıt teşkil ettiğine işaret etmek için kullanıldığını düşünmeye, bizi yönlendirmektedir. Elbette ki doğrusunu Allah bilir.

وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَٓائِرَهُ ف۪ي عُنُقِه۪ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كِتَابًا يَلْقٰيهُ
مَنْشُوراً ﴿١٣﴾

13. Her insanın amelini (veya kaderini) boynuna bağladık. İnsan için kıyamet gününde, açılmış olarak önüne konacak bir kitap çıkarırız.

Tair: Uçan kuş anlamında kullanılmaktadır. İnsanlardan sadır olduktan sonra uçup giden işler için de Arapların aynı kelimeyi kullandıkları ifade edilmektedir.

Her insanın **'tairi'**nin kendi boynuna bağlanmaktan kastın, müfessirlerin çoğuna göre, herkesin işlediği amellerinin uçup kaybolmasına müsaade edilmeyeceği, iyi ya da kötü olsun, işlenen her fiil ve yapılan her işin, mutlaka karşılık bulacağı ve bundan kurtuluşun mümkün olmadığıdır.

Bir başka görüşe göre de, bazı Arapların yaptıkları işlerin uğurlu

mu yoksa uğursuz mu olduğunu anlamak için, kuşların hareketlerini gözetleyip ondan sonra karar verme şeklinde bir takım batıl inançları vardı. İşte bu durumlarda 'tair' kelimesini, Yasin suresinin 18 ve 19. ayetlerinde olduğu gibi, uğursuzluk anlamında kullanırlardı. (Bak. Razı, 14/418)

اقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيبًا ﴿١٤﴾

14. Kitabını oku! Bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter.

"Bu dünyada, gerek çevrenin olumsuz şartları gerekse insanın bir çok kötü arzu ve ihtirasları, onun kalp ve basiretini bağlayabilmekte, iyilik ve kötülükleri görebilmesini önleyebilmektedir. Buna karşılık yukarıdaki ayete göre, ahirette insan söz konusu olumsuz amillerden kurtulacağı için kendi hesabını bizzat kendisi yapacak, dünyadaki amellerinin değeri hakkında hüküm verecek ve kendisini ibra veya mahkum edecek ruh olgunluğuna ulaşacaktır."

مَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ
وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾

15. Kim hidayet yolunu seçerse, bunu ancak kendi iyiliği için seçmiş olur; kim de doğruluktan saparsa, kendi zararına sapmış olur. Hiçbir günahkar, başkasının günah yükünü üslenmez. Biz, bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz.

Bu ayette, **'hiçbir günahkar başkasının günah yükünü üstlenemez'** denmek suretiyle, bütün modern hukuk sistemlerinde de yer alan önemli bir prensibe yer verilmektedir: **'Suç ve cezada şahsilik prensibi'.** İşlenen suçun cezası onu işleyene verilir. Bu ayet, aynı zamanda, **'Sen şu işi yap günahı benim boynuma olsun'** diyen kimsenin, bunu söylemekle günahını başkasına yüklenmeyeceği, sonuç olarak, bu şekilde konuşanların birer yalancıdan başka bir şey olmadıkları anlaşılmaktadır. (Ayrıca bak. En'am 6/164; Fatır 35/18; Zümer 39/7; Necm 53/38)

وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ
فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا ﴿١٦﴾

16. Bir ülkeyi helak etmek istediğimizde, o ülkenin zenginlik sebebiyle şımarmış elebaşılarına (iyilikleri) emrederiz; buna rağmen onlar orada kötülük işlerler. Böylece o ülke, helake müstahak olur; biz de orayı darmadağın ederiz.

"Ayetin baş kısmı, müfessirler tarafından şöyle de anlaşılmıştır: Bir ülkeyi helak etmek istediğimizde, o ülkenin varlıklı şımarmış kişilerini çoğaltırız. Bu suretle onlar kötülük işlerler; böylece o ülke helake müstahak olur.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ بَعْدِ نُوحٍ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ
خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿١٧﴾

17. Nuh'tan sonraki nesillerden nicelerini helak ettik. Kullarının günahlarını bilen ve gören olarak Rabbin yeterlidir.

Kul tarafından işlenen günahın, Allah'tan saklanamayacağı, işlenen bütün günahları Allah'ın bildiği ve gördüğü belirtilmekte, her kavmin yaptığı kötülüğü kendi kendine yaptığı, Nuh (a.s.)'dan bu yana işledikleri kötü fiilleri sebebiyle bir çok kavmin helak edildiği, bundan ibret alınması gerektiğine işaret edilmektedir.

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ
جَهَنَّمَ يَصْلَاهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿١٨﴾

[283]18. Her kim bu çarçabuk geçen dünyayı dilerse ona, yani dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadarını dünyada hemen verir, sonra da onu, kınanmış ve kovulmuş olarak gireceği cehenneme sokarız.

وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ كَانَ
سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا ﴿١٩﴾

19. Kim de ahireti diler ve bir mümin olarak ona yaraşır bir çaba ile çalışırsa, işte bunların çalışmaları makbuldür.

كُلًّا نُمِدُّ هَٰؤُلَاءِ وَهَٰؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾

20. Hepsine, onlara da bunlara da (dünyayı isteyenlere de ahireti isteyenlere de) Rabbinin ihsanından (istediklerini) veririz. Rabbinin ihsanı kısıtlanmış değildir.

انْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ وَلَلْآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا ﴿٢١﴾

21. Baksana, biz insanların kimini kiminden nasıl üstün kılmışızdır! Elbette ki ahiret, derece ve üstünlük farkları bakımından daha büyüktür.

"20. ayet, gerek dünya gerekse ahiret nimetleri bakımından Allah'ın lütfunun sınırsızlığını ifade etmekte; servet, mevki, sağlık ve yaşayış güzelliği bakımlarından insanlar arasındaki farkların, ilahi takdirin bir gereği olduğunu, binaenaleyh, bu dünyada mutlak eşitliğin imkansızlığını ortaya koymaktadır.

Bunun yanında 21. ayetten anlıyoruz ki, ahirette de insanlar eşit durumda olmayacaklar, aksine, insanların dünyada yapmış olduğu işlere göre ahirette de derece farkları daha büyük olacaktır. Ancak, 18. ayetten de anlaşılacağı üzere, para ve mevki gibi dünyevi imkanlar, Allah nezdinde mutlak bir değer ifade etmediği için, dünya hayatını sırf bunların peşinde koşarak geçirenler, ahirette üstün derecelere ulaşmak fırsatını kaybetmiş olacaklardır."

لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَخْذُولًا ﴿٢٢﴾

22. Allah ile birlikte bir ilah daha tanıma! Sonra kınanmış ve kendi başına terkedilmiş olarak kalırsın.

وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ

الْكِبَرَ اَحَدُهُمَٓا اَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَٓا اُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا
قَوْلًا كَر۪يمًا ﴿٢٣﴾

23. Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine "of!" bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle.

وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَان۪ي صَغ۪يرًاۜ ﴿٢٤﴾

24. Onları esirgeyerek alçakgönüllülükle üzerlerine kanat ger ve: "Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et!" diyerek dua et.

"Bu ayette Allah'a kulluktan sonra ana babaya iyilik emir ve tavsiye edildiği gibi Lokman Suresinin 14. ayetinde de Allah'a şükürden sonra ana babaya iyilik öğütlenmiştir. Allah'a kulluk veya şükürden sonra ana babaya iyiliğin tavsiye edilmesi, insan üzerinde Allah'ın hakkından sonra ana baba hakkının geldiğini gösterir. Allah'ı bir bilip O'na kulluk ne kadar önemli ise, ana babaya iyilik etmek de o kadar önemlidir. Çünkü Allah insanın yaratıcısıdır, ana baba da yaratmanın sebepleridir." (Ateş, 3/1522)

رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا ف۪ي نُفُوسِكُمْۜ اِنْ تَكُونُوا صَالِح۪ينَ فَاِنَّهُ كَانَ لِلْاَوَّاب۪ينَ غَفُورًا ﴿٢٥﴾

25. Rabbiniz sizin kalplerinizdekini çok iyi bilir. Eğer siz iyi olursanız, şunu bilin ki Allah, kötülükten yüz çevirerek tevbeye yönelenleri son derece bağışlayıcıdır.

وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْك۪ينَ وَابْنَ السَّب۪يلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذ۪يرًا ﴿٢٦﴾

26. Bir de akrabaya, yoksula, yolcuya hakkını ver. Gereksiz yere de saçıp savurma.

إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ
كَفُورًا ﴿٢٧﴾

27. Zira böylesine saçıp savuranlar şeytanların dostlarıdırlar. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.

وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ
قَوْلًا مَيْسُورًا ﴿٢٨﴾

[284]28. Eğer Rabbinden umduğun (beklemek durumunda olduğun) bir rahmet için onların yüzlerine bakamıyorsan, hiç olmazsa kendilerine gönül alıcı bir söz söyle.

"Rivayete göre bazı yoksul sahabiler, Hz. Peygamberin yardımı ile geçinirlerdi. Resulullah (s.a.) onlara verilecek bir şeyi olmadığı zaman, mahcubiyetinden ötürü söyleyecek bir söz bulamaz, yüzünü başka tarafa çevirir, fakat onların ihtiyaçlarını gidermek için Cenab-ı Hakkın kendisine imkan vermesini dilerdi. İşte bu ayeti kerimede, Resulullaha bu gibi kimselere bir şeyler vermeyecek bile olsa hiç olmazsa 'Allah bize de size de bol rızık versin', 'Allah sizleri mesut ve müreffeh kılsın' gibi sözlerle onların gönüllerini alması gerektiği hatırlatılmaktadır."

وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَىٰ عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ
مَلُومًا مَحْسُورًا ﴿٢٩﴾

29. Eli sıkı olma; büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır, (kaybettiklerinin) hasretini çeker durursun. (Maide 64. ayet ile karşılaştır ve oradan yapılan yollamalara bakınız.)

إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿٣٠﴾

30. Rabbin rızkı dilediğine bol verir, dilediğine daraltır. Şüphesiz ki O, kullarından haberdardır, (onları) çok iyi görür.

وَلَا تَقْتُلُوٓا اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍۜ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَاِيَّاكُمْۜ اِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ
خِطْـًٔا كَب۪يرًا ﴿٣١﴾

31. Geçim endişesi ile çocuklarınızın canına kıymayın. Biz, onların da sizin de rızkınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir suçtur. (Ayrıca bak. Esed, s.565/36 no.açk.)

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰٓى اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةًۜ وَسَٓاءَ سَب۪يلًا ﴿٣٢﴾

32. Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir hayasızlıktır ve çok kötü bir yoldur.

"Yukarıdaki ayette 'zina etmeyin' denilmeyip, 'zinaya yaklaşmayın' buyurulması, ilgi çekicidir. Buna göre yalnız zina değil, kişiyi zinaya sevk eden yollar da yasaklanmıştır. Esasen bir kere bu yollara tevessül edildikten, yani insanı zina etmeye zorlayan, cinsi arzuları kabartan bir ortama girildikten sonra, artık, bu arzuların ağır baskısı karşısında iradenin gücü oldukça yetersiz kalır ve zinadan korunmak oldukça güçleşir. İnsanın bu psikolojik zaafını dikkate alan Kur'an'ı Kerim, prensip olarak insanı kötülüklere sevk eden sebepleri ortadan kaldırmayı amaçlamıştır."

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّت۪ي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّۜ وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا
لِوَلِيِّه۪ سُلْطَانًا فَلَا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِۜ اِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا ﴿٣٣﴾

33. Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın muhterem kıldığı cana kıymayın. Bir kimse zulmen öldürülürse, onun velisine (hakkını alması için) yetki verdik. Ancak bu veli de kısasta ileri gitmesin. Zaten (kendisine bu yetki verilmekle) o, alacağını almıştır.

Yaşama hakkı insanlara tanınan hakların en başında gelir. Bütün dinlerde ve hukuk sistemlerinde bu konuda fikir birliği vardır. Ne var ki bu hak, herkes için aynı önemi haiz olup herkesin, başkasının yaşama hakkının, kendi hayat hakkı gibi mukaddes olduğunu kabul etmesi ve ona saygı göstermesi lazımdır.

Toplum hayatı içerisinde, bazen, bir takım kimseler, uyma zorunda oldukları bütün hak ve hukuk kaidelerini unutarak, ya da ihlal ederek, haksız yere öldürme fiilini gerçekleştirmektedirler. İşte ayeti kerimede işaret edilen husus da budur.

Cenab-ı Allah haksız yere ya da zulmen cana kıymayı yasaklamıştır. Bu yasağa, diğer bir çok ayetlerde de değinilmektedir. Ancak, her seferinde konu ile ilgili değişik meselelere temas edildiği için, her biri hakkındaki görüşlere yeri geldikçe ayrıca değinilecektir.

Bu ayette söz konusu edilen, haksız yere ya da zulmen öldürülen bir kimsenin velisine tanınan hak ve yetki ile, ona getirilen sınırlamadır. Tanınan hak, kısas veya diyet almak suretiyle bağışlamaktır. Burada vurgulanan, diyet alanın artık aldığına rıza göstermesi ve daha ileri gitmemesi hususudur. (Daha geniş ayrıntılar için bak. Razı, 14/466 vd.; Kutub, 9/313 vd.; Affetmek ve bağışlama konusunda, Öztürk, K.T.K., s.27 vd.; Bakara 2/178, 237; Maide 5/33; Tevbe 9/5, 29; Nisa 4/48, 89)

وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ وَاَوْفُوا بِالْعَهْدِ
اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُلًا ﴿٣٤﴾

34. Yetimin malına, rüşdüne erinceye kadar, ancak en güzel bir niyetle yaklaşın. Verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluğu gerektirir.

İyi niyetle yapılacak işlem ve harcamaları saklı tutmak suretiyle yetim mallarına yaklaşmayı yasaklayan ayeti kerimede, verilen sözlerin de yerine getirilmesi emredilmektedir. Her iki konu da, İslam'ın çok önemsediği konular arasında yer almakta ve gerek başka bir çok ayette, gerekse hadisi şeriflerde geniş bir şekilde üzerinde durulmaktadır. (Geniş ayrıntılar için bak. Razı, 14/474; Kutub, 9/316; Öztürk, K.T.K., s.642 vd.; İlgileri dolayısıyla Nisa 4/6; En'am 6/152; Enfal 8/41; Haşr 59/7; Duha 93/6-11; Maide 5/1; Bakara 2/177, 275, 282; Nisa 4/29; Mü'minün 23/8)

وَاَوْفُوا الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذٰلِكَ خَيْرٌ
وَاَحْسَنُ تَاْوِيلًا ﴿٣٥﴾

35. Ölçtüğünüz zaman tastamam ölçün ve doğru terazi ile tartın. Bu, hem daha iyidir hem de neticesi bakımından daha güzeldir.

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ
كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا ﴿٣٦﴾

36. Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur.

Genelde bütün toplumlar içerisinde, bildiği veya bilmediği, kendisi ile ilgili olsun veya olmasın, her konuda konuşmaktan hoşlanan kimseler oldukça çoktur. Özellikle bilmediği ve kendisi ile alakalı olmayan konularda, konuşmayı sevenlerin, hem kendileri yönünden hem de toplum içerisinde sebep oldukları bir takım olumsuzluklar bakımından, zararları çok büyük olmaktadır. Ayette, bir çok defa kavgalar, hatta telafisi imkansız sonuçların doğmasına sebep olan bu tür davranış ve hareketlerden, yani, kendisi ile alakası olmayan konuların peşine düşmekten, kaçınılması emredilmekte; iyice bilinmeyen kendisi ile ilgisi bulunmayan konuların peşine düşülmemesi öğütlenmektedir. Aksine hareket edilmesi halinde, hesap günü, bu tür davranışlarda rol almış olan organların bile sorumlu tutulacağı ihtar edilmektedir.

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا ﴿٣٧﴾

37. Yeryüzünde böbürlenerek dolaşma. Çünkü sen (ağırlık ve azametinle) ne yeri yarabilir ne de dağlarla ululuk yarışına girebilirsin.

Her ne sebeple olursa olsun, yeryüzünde böbürlenmek, kasıntılı bir şekilde yürümek, kibirlenmek, şımarmak vb. tavırlar takınmanın insanlara yaraşır bir davranış olmadığı hatırlatılmakta, güzel bir benzetme ile böyle davranışların insanı büyüteceği yerde küçülteceği vurgulanmaktadır. (Ayrıca bak. Furkan 25/63; Lokman 31/18-19)

كُلُّ ذَٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ﴿٣٨﴾

38. Bütün bu sayılanların kötü olanları, Rabbinin nezdinde sevimsizdir.

Yukarıdaki ayetlerde sözü edilen ve kötü olan fiil ve hareketlerin,

Allah katında da sevimsiz olduğuna işaret edilerek, bunlardan sakınılması gereği hatırlatılmaktadır.

ذَٰلِكَ مِمَّا أَوْحَىٰ إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ ۗ وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَتُلْقَىٰ فِي
جَهَنَّمَ مَلُومًا مَدْحُورًا ﴿٣٩﴾

[285]39. İşte bunlar, Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdir. Allah ile birlikte başka ilah edinme; sonra kınanmış ve (Allah'ın rahmetinden) uzaklaştırılmış olarak cehenneme atılırsın.

Müfessir Razı, ayette geçen: **'İşte bunlar, Rabbinin sana vahyettiği hikmetlerdir'** deyimi ile bundan önceki ayetlerde sözü edilen mükellefiyetlere işaret edildiğini ve bunların tamamının da 25 adet olduğunu beyan etmektedir. Bu 25 konu şunlardır;

1- Allah ile beraber diğer bir tanrı edinme, **2-** Allah'a ibadeti emretme, **3-** Allah'tan başkasına ibadet etmeyi nehyetme, **4-** Ana babaya iyi muamele etme emri, **5-** Ana babaya öf deme, **6-** Anababayı azarlama, **7-** Ana babaya güzel söz söyle, **8-** Ana babaya acıyarak tevazu kanadını indir. **9-** Ey Rabbım!...onlara (anne babaya) merhamet et. **10- 11- 12-** hısıma; yoksula ve yolda kalmışa hakkını ver. **13-** Malını israf ile saçıp savurma, **14-** Şayet Rabbinden umduğun rahmeti arayarak onlardan sarfınazar edersen, kendilerine yumuşak söz söyle. **15-** Elini, boynuna bağlı olarak asma, onu büsbütün de açıp saçma yoksa pişman bir vaziyette oturup kalırsın. **16-** Evlatlarınızı fakirlik korkusu ile öldürmeyiniz. **17-** Allah'ın haram kıldığı cana, haklı bir sebep olmayınca kıymayın, **18-** Kim mazlum olarak öldürülürse, biz onun velisine bir salahiyet veririz. **19-** O da (maktulün velisi) katilde israf etmesin. **20-** Ahdi yerine getirin. **21-** Ölçtüğünüz vakit ölçeği tam yapın. **22-** Doğru terazi ile tartıyı yapın, **23-** Senin için hakkında bir bilgi olmayan şeyin ardına düşme. **24-** Yeryüzünde kibirlenip böbürlenerek yürüme, **25-** Allah ile beraber başka bir tanrı edinme, sonra yerinmiş ve kovulmuş olarak cehenneme atılırsın. (Razı 14/487)

Sayılan bütün bu mükellefiyetler, İsra 22-39. ayetlerinde yer alan hususlardır.

أَفَأَصْفٰيكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًا اِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ
قَوْلًا عَظِيمًا ﴿٤٠﴾

40. (Ey müşrikler!) Rabbiniz, erkek çocukları sizin için ayırdı da, kendisi meleklerden kız çocuklar mı edindi! Gerçekten siz, (vebali) çok büyük bir söz söylüyorsunuz.

"Müşrikler, meleklerin Allah'ın kızları olduğuna inanırlar, erkek çocukların ise kendilerine verildiğini iddia ederler bundan dolayı gururlanırlardı İşte ayeti kerime, onların bu düşüncesini reddetmekte, çocuklar arasında cinsiyete göre böyle bir değer ayırımını kabul etmemektedir."

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِيَذَّكَّرُوا وَمَا يَزِيدُهُمْ اِلَّا نُفُورًا ﴿٤١﴾

41. Biz, onların akıllarını başlarına toplamaları için bu Kur'an'da (çeşitli ikaz ve ihtarları) türlü şekillerde tekrar ettik. Fakat bu, onlara, daha da kaçıp uzaklaşmaktan başka bir şey sağlamıyor.

قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُٓ اٰلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ اِذًا لَابْتَغَوْا اِلٰى ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾

42. De ki: Eğer söyledikleri gibi Allah ile birlikte başka ilahlar da bulunsaydı, o takdirde bu ilahlar, Arş'ın sahibi olan Allah'a ulaşmak için çareler arayacaklardı.

"Ayetin son kısmına müfessirler tarafından iki ayrı şekilde mana verilmiştir:

1- '...O takdirde onlar, ululuğunu ve kudretini bildikleri Arşın sahibi olan Allah'a yakınlaşmak ve O'na itaat etmek için çareler arayacaklardır.'

2- '...O takdirde onlar, Arşın sahibi olan Allah'a üstün gelmek için çareler arayacaklardır:'

سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ﴿٤٣﴾

43. Allah, onların söyledikleri şeylerden münezzehtir; son derece yücedir ve uludur.

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فٖيهِنَّ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ وَلٰكِنْ
لَا تَفْقَهُونَ تَسْبٖيحَهُمْ اِنَّهُ كَانَ حَلٖيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾

44. Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herkes O'nu tesbih eder. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O, halimdir, bağışlayıcıdır.

"Tabiat ilimlerindeki gelişme bu ayetin açıklanmasına yardımcı olmuştur. Nitekim, önceleri cansız ve hareketsiz sayılan varlıklar da dahil olmak üzere, bütün varlıklar atomlardan meydana gelmiştir. İşte atom çekirdeklerinin etrafındaki elektronlar, sürekli ve düzenli bir şekilde çekirdeğin etrafında dönmekteler. Belki de onların bu dönüşleri ve böylece ilahi kanuna, en ufak bir sapma göstermeksizin boyun eğmeleri, Kur'an'ı Kerim tarafından Allah'ı tesbih olarak anılmıştır."

وَاِذَا قَرَأْتَ الْقُرْاٰنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ حِجَابًا مَسْتُورًا ﴿٤٥﴾

45. Biz, Kur'an okuduğun zaman, seninle ahirete inanmayanların arasına gizleyici bir örtü çekeriz. (Ayrıca bak. Fussilet 41/5; Lokman 31/7)

وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفٖٓي اٰذَانِهِمْ وَقْرًا وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ
فِي الْقُرْاٰنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ نُفُورًا ﴿٤٦﴾

46. Ayrıca, onu anlamamaları için kalplerine bir kapalılık ve kulaklarına bir ağırlık veririz. Sen, Kur'an'da Rabbinin birliğini yad ettiğinde onlar, canları sıkılmış bir vaziyette, gerisin geri dönüp giderler. (Bak. Zümer 39/45)

نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهٖٓ اِذْ يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَ وَاِذْ هُمْ نَجْوٰٓى اِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ
اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٤٧﴾

47. Biz, onların seni dinlerken ne maksatla dinlediklerini, kendi

aralarında fısıldaşırlarken de o zalimlerin: "Siz, büyülenmiş bir adamdan başkasına uymuyorsunuz!" dediklerini çok iyi biliriz.

انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٤٨﴾

48. Baksana; senin için ne türlü benzetmeler yaptılar! Bu yüzden, (öyle bir) saptılar ki, artık (doğru) yolu bulamayacaklardır.

وَقَالُوا أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَدِيدًا ﴿٤٩﴾

49. Bir de onlar dediler ki: Sahi biz, bir kemik yığını ve kokuşmuş bir toprak olmuş iken, yepyeni bir hilkatte diriltileceğiz, öyle mi!

قُلْ كُونُوا حِجَارَةً أَوْ حَدِيدًا ﴿٥٠﴾

[286]50. De ki: "İster taş olun, ister demir",

أَوْ خَلْقًا مِمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ
أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُؤُسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ قُلْ عَسَى
أَنْ يَكُونَ قَرِيبًا ﴿٥١﴾

51. İsterse aklınıza (yeniden dirilmesi) imkansız gibi görünen herhangi bir yaratık! (Bunlar, Allah'ın sizi yeniden diriltmesini güçleştirmez.) Diyecekler ki: "Bizi tekrar (hayata) kim döndürecek?" De ki: Sizi ilk kez yaratan. Bunun üzerine onlar sana alaylı bir tarzda başlarını sallayacak ve "Ne zamanmış o?" diyecekler. De ki: Yakın olsa gerek!

يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا ﴿٥٢﴾

52. Allah sizi çağıracağı gün, kendisine hamd ederek çağrısına uyarsınız ve (dirilmeden önceki halinizde) çok az kaldığınızı sanırsınız.

وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ اَحْسَنُ اِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿٥٣﴾

53. Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler. Sonra şeytan aralarını bozar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır.

رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِكُمْ اِنْ يَشَاْ يَرْحَمْكُمْ اَوْ اِنْ يَشَاْ يُعَذِّبْكُمْ وَمَا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿٥٤﴾

54. Rabbiniz, sizi en iyi bilendir. Dilerse size merhamet eder; dilerse sizi cezalandırır. Biz, seni onların üstüne bir vekil olarak göndermedik.

"Müfessir Beyzavi, bu ayetin son cümlesini şöyle açıklamıştır: 'Biz kafirleri imana zorlama işini sana havale etmedik. Seni, sadece Allah'ın rahmetini müjdeleyici ve azabından sakındırıcı olarak gönderdik. Bu sebeple inanmayanlara tolerans göster."

Müfessirlerin beyanına göre Hz. Muhammedin peygamberliğine itiraz edenlere karşı, Allah Teala, herkesin gerçek durumunu ortaya koymak, kimlerin imana ve iyi davranışlara daha layık, kimlerin inkarcılığa ve kötü yaşayışa müstahak olduğunu, ayrıca kimin peygamberliğe ehil olduğunu en iyi bilenin ancak kendisi olduğunu belirtmek üzere şöyle buyurmuştur:

وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّنَ عَلٰى بَعْضٍ وَاٰتَيْنَا دَاوُدَ زَبُورًا ﴿٥٥﴾

55. Rabbin, göklerde ve yerde olan herkesi en iyi bilendir. Gerçekten biz, peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık; Davud'a da Zebur'u verdik.

"Peygamberlerin kendi aralarındaki bu derece farkı, maddi ve bedeni yönden olmayıp ruhi ve manevi fazilet ve kabiliyetler yönündendir. Nitekim, Hz. Davud'a Zebur'un gönderildiğine işaret buyurulmakla bu husus teyit edilmiştir."

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْوِيلًا ﴿٥٦﴾

56. (Resulüm!) De ki: "Allah'ı bırakıp da (ilah olduğunu) ileri sürdüklerinize yalvarın. Ne var ki onlar, sizin sıkıntınızı ne uzaklaştırabilir, ne de değiştirebilirler."

أُولٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ
رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ ۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾

57. Onların yalvardıkları bu varlıklar Rablerine -hangisi daha yakın olacak diye- vesile ararlar; O'nun rahmetini umarlar ve azabından korkarlar. Çünkü Rabbinin azabı, sakınılacak bir azaptır.

وَإِنْ مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَابًا
شَدِيدًا ۚ كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾

58. Ne kadar ülke varsa hepsini kıyamet gününden önce ya helak edecek veya en çetin bir şekilde azaplandıracağız. Bu, Kitap'ta (levhi mahfuz'da) yazılıdır.

"Müfessirlerce tercih edilen yoruma göre, ayetteki 'helak'tan maksat, alelade ölüm, 'azap'tan maksat ise, katledilmek veya çeşitli musibetlere maruz kalmak suretiyle ölümdür."

وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ ۚ وَآتَيْنَا ثَمُودَ
النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا ۚ وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾

[287]59. Bizi, ayetler (mucizeler) göndermekten alıkoyan tek şey, öncekilerin bu ayetleri yalanlamış olmasıdır. Nitekim Semud kavmine, açık bir mucize olmak üzere bir dişi deve vermiştik. Onlar ise, (bu deveyi boğazladılar ve) bu yüzden zalim oldular. Oysa biz ayetleri ancak korkutmak için göndeririz.

"Burada 'ayetten' maksat, kafirlerin, keyiflerine göre gösterilmesini istedikleri mucizelerdir. Nitekim, Abdullah b. Abbas'ın rivayetine göre Mekke müşrikleri, Rsulullah (s.a.)'den, Safa tepesini altın ve gümüş yapmasını istemişlerdi. Ayeti Kerimeden anlaşıldığına göre, daha önceki kavimler de bu tür mucizeler istemişlerdi ki, onların asıl maksadı, inanmak değildi. Allah Teala, onların, peygamberlerinden istedikleri bu mucizeleri tahakkuk ettirmiş, fakat iman etmedikleri için de onları helak etmişti. Bu, Allah'ın bir kanunudur.

Eğer Hz. Peygamber de müşriklerin istedikleri bu tür mucizeleri göstermiş olsaydı-ki onlar yine de inanmayacaklardı-o takdirde geçmiş kavimler gibi onlar da helak olacaklardı. Nitekim yukarıdaki ayette, Salih Peygamberin kavmi Semud'un isyankar tutumuna değinilmekte ve mucizeden maksadın korkutmak olduğu tasrih edilmektedir ki, ancak bu takdirde mucize imana vesile olabilir ve beklenen faydayı sağlayabilir." (Ayrıca bak. Esed, s.571/71 no. açk.; En'am 6/109)

وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي
أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ وَنُخَوِّفُهُمْ
فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا ﴿٦٠﴾

60. Hani sana: Rabbin, insanları çepeçevre kuşatmıştır, demiştik. Sana gösterdiğimiz o görüntüleri ve Kur'an'da lanetlenen ağacı, ancak insanları sınamak için meydana getirdik. Biz onları korkuturuz da, bu onlara, büyük bir azgınlıktan başka bir şey sağlamaz

"Müfessirlerin ekseriyetine göre, ayetin, 'görüntüler' şeklinde tecüme edilen 'rü'ya' kelimesi, Hz. Peygamberin Mirac gecesindeki müşahedeleridir. 'Kur'an'da lanetlenen ağaç' ise, cehennemdeki 'zakkum ağacı'dır." (Ayrıca bak. Esed, s.572/73-74 no. açkl.)

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ قَالَ أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِينًا ﴿٦١﴾

61. Meleklere: adem'e secde edin! demiştik. İblis'in dışında hepsi secde ettiler. İblis: "Ben, dedi, çamurdan yarattığın bir kimseye secde mi ederim!"

قَالَ اَرَاَيْتَكَ هٰذَا الَّذ۪ي كَرَّمْتَ عَلَيَّۘ لَئِنْ اَخَّرْتَنِ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَاَحْتَنِكَنَّ
ذُرِّيَّتَهُٓ اِلَّا قَل۪يلًا ﴿٦٢﴾

62. Dedi ki: "Şu benden üstün kıldığına da bir bak! Yemin ederim ki, eğer beni kıyamete kadar yaşatırsan, pek azı dışında, onun neslini kendime bağlayacağım!"

قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَاِنَّ جَهَنَّمَ جَزَٓاؤُ۬كُمْ جَزَٓاءً مَوْفُورًا ﴿٦٣﴾

[288]63. Allah buyurdu: Git! Onlardan kim sana uyarsa, iyi bilin ki hepinizin cezası cehennemdir. Tam bir ceza!

وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَاَجْلِبْ عَلَيْهِمْ بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ
وَشَارِكْهُمْ فِي الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ وَعِدْهُمْۜ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ
اِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾

64. Onlardan gücünün yettiği kimseleri davetinle şaşırt; süvarilerinle, yayalarınla onları yaygaraya boğ; mallarına, evlatlarına ortak ol, kendilerine vaadlerde bulun. Şeytan, insanlara, aldatmadan başka bir şey vadetmez.

اِنَّ عِبَاد۪ي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌۜ وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَك۪يلًا ﴿٦٥﴾

65. Şurası muhakkak ki, benim (ihlaslı) kullarım üzerinde senin hiçbir ağırlığın olmayacaktır. (Onları) koruyucu olarak Rabbin yeter.

رَبُّكُمُ الَّذ۪ي يُزْج۪ي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِه۪ۜ اِنَّهُ
كَانَ بِكُمْ رَح۪يمًا ﴿٦٦﴾

66. (Kullarım!) Rabbiniz, lütfuna nail olmanız için denizde gemileri sizin için yüzdürendir. Doğrusu O, sizin için çok merhametlidir.

وَاِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ اِلَّٓا اِيَّاهُۚ فَلَمَّا نَجّٰيكُمْ اِلَى الْبَرِّ اَعْرَضْتُمْۜ
وَكَانَ الْاِنْسَانُ كَفُورًا ﴿٦٧﴾

67. Denizde başınıza bir musibet geldiğinde, O'ndan başka bütün yalvardıklarınız kaybolup gider. O sizi kurtarıp karaya çıkardığında, (yine eski halinize) dönersiniz. İnsanoğlu çok nankördür.

اَفَاَمِنْتُمْ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ اَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ
لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَك۪يلًاۙ ﴿٦٨﴾

68. O'nun, sizi kara tarafında yerin dibine geçirmeyeceğinden, yahut başınıza taş yağdırmayacağından emin misiniz? Sonra kendinize bir koruyucu da bulamazsınız.

اَمْ اَمِنْتُمْ اَنْ يُع۪يدَكُمْ ف۪يهِ تَارَةً اُخْرٰى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفًا مِنَ الرّ۪يحِ
فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْۙ ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِه۪ تَب۪يعًا ﴿٦٩﴾

69. Yahut O'nun, sizi bir kez daha oraya (denize) gönderip üzerinize bir kasırga yollayarak, inkar etmiş olmanız sebebiyle sizi boğmayacağından emin misiniz? Sonra, bundan dolayı kendinize (intikamınızı almak için) bizi arayıp soracak bir destekçi de bulamazsınız.

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَن۪ٓي اٰدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ
مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلٰى كَث۪يرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْض۪يلًا ﴿٧٠﴾

70. Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları, (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel güzel rızıklar verdik; yine onları, yarattıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık.

"Görüldüğü gibi bu ayette Allah Teala, insanoğluna lütuf ve ikramının bir özetini vermekte ve onun alemdeki özel yerine işaret etmektedir. Müfessirlere göre insanın şan ve şerefi ve diğer varlıklardan üs-

tünlüğü; Allah'ın ona verdiği beden güzelliği, el, göz, kulak gibi organlarını daha becerikli bir şekilde kullanması, konuşabilmesi, gülüp ağlayabilmesi, okuyup yazması, başka bir takım varlıkları kendi hizmetinde kullanması, aletler icat etmesi, olaylar arasında sebep-sonuç alakasını görmesi ve bu sayede geleceğe yönelik programlar ve hazırlıklar yapması, iyi-kötü, güzel-çirkin kavramlarına sahip olması; kısaca, maddi ve bedeni, ahlakı ve ruhi meziyetleri haiz olmasıdır."

يَوْمَ نَدْعُوا كُلَّ اُنَاسٍ بِاِمَامِهِمْۚ فَمَنْ اُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِه۪ فَاُو۬لٰٓئِكَ يَقْرَؤُ۫نَ
كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَت۪يلًا ﴿٧١﴾

71. Her insan topluluğunu önderleri ile birlikte çağıracağımız o günde kimlerin amel defteri sağından verilirse, onlar, en küçük bir haksızlığa uğramamış olarak amel defterlerini okuyacaklar.

"Bu ayette, amel defterleri sağdan verilenlerin durumundan bahsedildiği halde, solundan verilenlerden bahsedilmemiştir. Bu konuda Beyzavi şöyle diyor:

'Yukarıdaki ayet göstermektedir ki, amel defterleri solundan verilenler, onun muhtevasına muttali olduklarında kendilerini utanç ve hayret bürür; o kadar ki, dillerinde defterlerini okuyacak mecal kalmaz. Bu yüzden Cenab-ı Hak, onlar hakkında şöyle buyurmakla yetinmiştir.":

وَمَنْ كَانَ ف۪ي هٰذِه۪ٓ اَعْمٰى فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَب۪يلًا ﴿٧٢﴾

72. Bu dünyada kör olan kimse ahirette de kördür; üstelik iyice yolunu şaşırmıştır.

وَاِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذ۪ٓي اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُۗ
وَاِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَل۪يلًا ﴿٧٣﴾

73. Müşrikler, sana vahyettiğimizden başka bir şeyi yalan yere bize isnat etmen için seni, nerdeyse, sana vahyettiğimizden saptıracaklar ve ancak o takdirde seni candan dost kabul edeceklerdi.

وَلَوْلَٓا اَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ اِلَيْهِمْ شَيْـٔاً قَلِيلاًۗ ﴿٧٤﴾

74. Eğer seni sebatkar kılmasaydık, gerçekten, nerdeyse onlara birazcık meyledecektin.

اِذاً لَاَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا
نَصِيراً ﴿٧٥﴾

75. O zaman, hiç şüphesiz sana hayatın ve ölümün sıkıntılarını kat kat tattırırdık; sonra bize karşı kendin için bir yardımcı da bulamazdın.

وَاِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْاَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَاِذاً لَا يَلْبَثُونَ
خِلَافَكَ اِلَّا قَلِيلاً ﴿٧٦﴾

[289]76. Yine onlar, seni yurdundan çıkarmak için nerdeyse dünyayı başına dar getirecekler. O takdirde, senin ardından kendileri de fazla kalamazlar.

"Nitekim, Hz. Muhammed (s.a.)'i Mekke'den çıkmaya mecbur bırakan müşrikler, daha sonra Müslümanlarla yaptıkları savaşlar sonucu bir hayli yıpranmışlar; nihayet, Mekke'nin Müslümanlar tarafından fethedilmesi üzerine Mekke'ye hakimiyetleri son bulmuş ve böylece Kur'an'ın verdiği bir mucize haber tahakkuk etmiştir."

سُنَّةَ مَنْ قَدْ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلاً ﴿٧٧﴾

77. Senden önce gönderdiğimiz peygamberler hakkındaki kanun (da budur). Bizim kanunumuzda hiçbir değişiklik bulamazsın.

اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِۜ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ
كَانَ مَشْهُوداً ﴿٧٨﴾

78. Gündüzün güneş dönüp gecenin karanlığı bastırıncaya kadar (belli vakitlerde) namaz kıl; bir de sabah namazını. Çünkü sabah namazı şahitlidir.

"Müfessirlere göre bu ayet beş vakit namazı ifade etmektedir. Şöyle ki: güneşin dönmesi, yani zeval vaktinden sonra öğle ve ikindi namazı, güneşin batmasından sonra akşam ve yatsı namazları vardır. Sabah namazı ise ayrıca zikredilmiş ve bu namazın şahitli olduğu belirtilmiştir. Çünkü, tefsircilerin beyanına göre, gece melekleri ile gündüz melekleri sabah namazında buluşur, hep birlikte bu namazın kılındığına şahit olduktan sonra gündüz melekleri kalır, gece melekleri ise semaya yükselirlermiş." (Konu ile ilgi daha ayrıntılı bilgi için bak. Razı, 15/13 vd.; Ateş, 3/1545; Kutub, 9/366 vd.; Ayrıca bak. Bakara 2/238; Hud 11/114; TaHa 20/130; Rum 30/17-18; Kaf 50/39-40; İnsan 76/25-26 ve ilgili ayetlerin açıklamalarına.)

وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهٖ نَافِلَةً لَكَۗ عَسٰٓى اَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا ﴿٧٩﴾

79. Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus bir nafile olmak üzere namaz kıl. (Böylece) Rabbinin, seni, övgüye değer bir makama göndereceğini umabilirsin.

Bu ayette sözü edilen 'gece namazı' Peygambere has kılınmış bir namaz olup ümmetine farz kılınmamıştır. (Ayrıca bak. Müzemmil 73/6, 20)

وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْن۪ي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَاَخْرِجْن۪ي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ ل۪ي مِنْ لَدُنْكَ
سُلْطَانًا نَص۪يرًا ﴿٨٠﴾

80. Ve şöyle niyaz et: Rabbim! Gireceğim yere dürüstlükle girmemi sağla; çıkacağım yerden de dürüstlükle çıkmamı sağla. Bana tarafından, hakkıyla yardım edici bir kuvvet ver.

Bu ayette sözü edilen girilecek ve çıkılacak yer hakkında değişik görüşler ileri sürülmekle birlikte genelde, Medine'den Mekke'ye hicrete işaret olunduğu kabul edilmektedir. Ayetin Allah tarafından hakkıyla yardım edici bir kuvvetin verilmesi için dua edilmesi, bu görüşü güçlendirmektedir. Çünkü hicret olayı İslam ve Müslümanlar için bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. Kanımızca, böyle bir olay için heyecan duyulması ve Allah'tan yardım talep edilmesi çok doğal ve de gerekli bir davranıştır.

وَقُلْ جَٓاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُۜ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾

81. Yine de ki: Hak geldi; batıl yıkılıp gitti. Zaten batıl yıkılmaya mahkumdur.

Mekke feth edildiği zaman, Kabe'nin içinde çok miktarda put bulunduğu ve Hz. Peygamberin putlara değneği ile vurarak, bu ayet ile Sebe suresinin 49. ayetini okuduğu nakledilmektedir.

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَٓاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِن۪ينَۙ وَلَا يَز۪يدُ الظَّالِم۪ينَ اِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾

82. Biz, Kur'an'dan öyle bir şey indiriyoruz ki o, müminler için şifa ve rahmettir; zalimlerin ise yalnızca ziyanını artırır.

"Mümin Kur'an'dan feyz almasını bildiği, bu maksatla okuduğu, dinlediği için Kur'an ayetleri kendisine şifa ve rahmet vesilesidir. Buna karşılık, hastanın ilaçtan yararlanmak istemeyişi onun hastalığını artırdığı gibi, zalimin Kur'an'dan uzak durması da onun hüsranını artırır."

وَاِذَٓا اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِه۪ۚ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَؤُ۫سًا ﴿٨٣﴾

83. İnsana nimet verdiğimiz zaman (bizden) yüz çevirip yan çizer; ona bir de zarar ziyan dokunacak olsa iyice karamsarlığa düşer.

Bu ayette, insanlardan bazılarının, en zayıf tarafına işaret olunmaktadır: İnsan Allah tarafından verilen bol nimetlere nail olduğu zaman her şeyi unutur ve nankörlük dürtüsü depreşir. Şımarır, böbürlenir ve sanki her şeyin bu bolluktan ibaret olduğunu sanır. Ona bu rızkı vereni hatırlamaz. Şükretme ise hiçbir zaman aklına gelmez.

Bu kimselerin her durumda devamlı öne çıkan özellikleri, bollukta kibirlik, darlıkta ise umutsuzluktur. Bu her iki davranış, inanmış insanlara yakışan davranış biçimi değildir. İnanan kişi hem Allah'a olan şükür görevini eda eder, hem de hiçbir zaman Allah'tan umudunu kesmez.

قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِه۪ۜ فَرَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ اَهْدٰى سَب۪يلًا ﴿٨٤﴾

84. De ki: Herkes, kendi mizaç ve meşrebine göre iş yapar. Bu durumda kimin doğru bir yol tuttuğunu Rabbiniz en iyi bilendir.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الرُّوحِۜ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبّ۪ي وَمَٓا اُو۫تٖيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ
اِلَّا قَلٖيلًا ﴿٨٥﴾

85. Sana ruh hakkında soru sorarlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir. Size ancak az bir bilgi verilmiştir.

"Bu ayet, insan için ruhun mahiyetini kavramanın imkansız olduğunu ifade etmektedir. Nitekim 'Ruhun mahiyeti' problemi, asırlardır insanlığı en çok düşündüren konulardan biri olmakla beraber, halen meseleye nihai bir çözüm getirilememiştir ve öyle görülüyor ki, bundan sonra da getirmesi imkansız gibi görülmektedir."

Diğer bir görüşe göre bu ayette sözü edilen 'Ruh' tan kastın, Hz. Peygambere vahiy getiren melek, yani Cebrail (a.s.)'dır. (Bak. Esed, s.576/101 no. açk.; Şu'ara 26/193-194; Meryem 19/64)

وَلَئِنْ شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذٖٓي اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهٖ عَلَيْنَا
وَكٖيلًاۙ ﴿٨٦﴾

86. Hakikaten, biz dilersek sana vahiy ettiğimizi ortadan kaldırırız; sonra bu durumda sen de bize karşı hiçbir koruyucu bulamazsın.

اِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَۜ اِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبٖيرًا ﴿٨٧﴾

[290]87. Ancak Rabbinin rahmeti (sayesinde Kur'an baki kalmıştır). Çünkü O'nun sana lütufkarlığı çok büyüktür.

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَأْتُونَ
بِمِثْلِهٖ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهٖيرًا ﴿٨٨﴾

88. De ki: Andolsun, bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak üzere insü cin bir araya gelseler, birbirlerine destek de olsalar, onun benzerini ortaya getiremezler.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُورًا ﴿٨٩﴾

89. Muhakkak ki biz, bu Kur'an'da insanlara her türlü misali çeşitli şekillerde anlattık. Yine de insanların çoğu inkarcılıktan başkasını kabul etmediler.

"86-89. ayetlerde Yüce Allah, Peygamberine olan büyük nimetini hatırlatıyor: Allah istese kendisine ait ayetlerini alıp götürebileceğini, bu takdirde bunları geri almak için hiçbir şey yapamayacağını; fakat Allah'ın lütfu, rahmeti ve nimeti sonucunda da bu Kur'an'ın kendisine vahyedildiğini ve vahyedilenin hafızasında kaldığını; Allah'ın kendisine olan nimetinin büyük olduğunu bildiriyor. Sonra insanlar ve cinler bir araya gelip birbirine destek olsalar dahi bu Kur'an'ın benzerini getiremeyeceklerini; Kur'an'da çeşitli benzetmelerle insanlara gerçekleri açıkladığını, buna rağmen insanların çoğunun onu inkar ile nankörlük ettiklerini belirtiyor." (Ateş, 3/1554)

Bu ayetler, Kur'an'ın vahiy olmadığını, benzerini kendilerinin de meydana getirebileceklerini iddia edenlere cevap olarak indirilmiştir. (Ayrıca bak. Bakara 2/23; Hud 11/13; Ankebut 29/51)

وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْاَرْضِ يَنْبُوعًاۙ ﴿٩٠﴾

90. Onlar: "Sen, dediler, bizim için yerden bir kaynak fışkırtmadıkça sana asla inanmayacağız."

"Müfessirler, bu ayette, insanlara çeşitli şekillerde açıklandığı bildirilen **'misal'**in **'mana'** anlamına geldiğini belirtmişler; ayrıca, **'hükümler', 'vaat', 'sakındırma,' 'geçmiş kavimlerin hikayeleri'** gibi anlamlara da gelebileceğine işaret etmişlerdir."

اَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخ۪يلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْاَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْج۪يرًاۙ ﴿٩١﴾

91. "Veya senin bir hurma bahçen ve üzüm bağın olmalı; öyle ki, içlerinden gürül gürül ırmaklar akıtmalısın."

اَوْ تُسْقِطَ السَّمَٓاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا اَوْ تَأْتِيَ بِاللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَب۪يلًاۙ ﴿٩٢﴾

92. "Yahut, iddia ettiğin gibi, üzerimize gökten parçalar yağdırmalısın veya Allah'ı ve melekleri gözümüzün önüne getirmelisin."

"Ayetin son kısmı 'Allah'ı ve melekleri, söylediklerinin doğruluğuna şahit getirmelisin' şeklinde de anlaşılmıştır."

أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَىٰ فِي السَّمَاءِ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ
تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَقْرَؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٣﴾

93. "Yahut da 'altın'dan bir evin olmalı, ya da göğe çıkmalısın. Bize, okuyacağımız bir kitap indirmediğin sürece (göğe) çıktığına da asla inanmayız." De ki: Rabbimi tenzih ederim. Ben, sadece beşer bir elçiyim.

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا
أَبَعَثَ اللَّهُ بَشَرًا رَسُولًا ﴿٩٤﴾

94. Zaten, kendilerine hidayet rehberi geldiğinde, insanların (buna) inanmalarını sırf, "Allah, peygamber olarak bir beşeri mi gönderdi?" demeleri engellemiştir.

"Şu halde, inkarcıların peygamberlere iman etmemelerinin bir sebebi de onların bir beşer olması, yani kendileri gibi bir insan olması idi. Halbuki onlar, peygamberlerin, bir insan üstü bir varlık olması gerektiğini sanıyorlar; Allah Teala'nın, peygamberleri insanların kendi cinslerinden göndermesindeki hikmeti kavrayamıyorlardı."

Cenab-ı Hak onların bu iddialarına şöyle cevap veriyor:

قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْأَرْضِ مَلَائِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ
مَلَكًا رَسُولًا ﴿٩٥﴾

95. Şunu söyle: Eğer yeryüzünde yerleşmiş gezip dolaşan melekler olsaydı, elbette onlara gökten, peygamber olarak bir melek gönderirdik.

Bu ayetten anlaşılan şudur: Cenab-ı Allah, gönderdiği elçilerini, gönderildikleri toplumlar ile kolay ve verimli ilişki kurabilmesini sağlamak için olsa gerek, özellikle ve münhasıran, kendi cinslerinden göndermektedir. Bu bakımdan, bu ayet, peygamberlerin meleklerden gönderilmesi gerektiğini savunanlara da yanıt olmaktadır.

Allah Resülü, 'Ben sadece beşer bir peygamberim' deyince, kafirler 'Öyleyse senin peygamberliğine kim şahitlik edecek?' dediler. Bunun üzerine aşağıdaki ayet indi:

قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ شَه۪يدًا بَيْن۪ي وَبَيْنَكُمْۜ اِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِه۪ خَب۪يرًا بَص۪يرًا ﴿٩٦﴾

96. De ki: Benimle sizin aranızda gerçek şahit olarak Allah kafidir. Zira O, kullarını hakikaten bilip görmektedir.

وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِۚ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِه۪ۜ
وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّاۜ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ
كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَع۪يرًا ﴿٩٧﴾

[291]97. Allah kime hidayet verirse, işte doğru yolu bulan odur; kimi de hidayetten uzak tutarsa, artık onlara, Allah'tan başka dostlar bulamazsın. Kıyamet gününde onları kör, dilsiz ve sağır bir halde yüzükoyun haşr ederiz. Onların varacağı ve kalacağı yer cehennemdir ki, ateşi yavaşladıkça onun alevini artırırız.

"Bir sahabi Allah Resülüne: 'Ey Allah'ın Resülü! Kafirler yüzleri üstüne mi haşr edilecekler?' diye sorduğunda, Resülüllah: 'Onu iki ayağı üstünde yürüten, kıyamet günü yüzüstü yürütmeye de kadir olamaz mı?' buyurdu

ذٰلِكَ جَزَٓاؤُ۬هُمْ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا وَقَالُٓوا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ
خَلْقًا جَد۪يدًا ﴿٩٨﴾

98. Cezaları işte budur! Çünkü onlar, ayetlerimizi inkar etmişler ve: "Sahi bizler, bir kemik yığını ve kokuşmuş toprak olduktan sonra yeni bir yaratılışla diriltilmiş mi olacağız?" demişlerdir.

أَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ
وَجَعَلَ لَهُمْ اَجَلًا لَا رَيْبَ ف۪يهِۜ فَاَبَى الظَّالِمُونَ اِلَّا كُفُورًا ﴿٩٩﴾

99. Düşünmediler mi ki, gökleri ve yeri yaratmış olan Allah, kendilerinin benzerini yaratmaya da kadirdir! Allah, onlar için bir vade takdir etti. Bunda şüphe yoktur. Ama zalimler, inkarcılıktan başkasını kabullenmediler.

قُلْ لَوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَٓائِنَ رَحْمَةِ رَبّ۪ٓي اِذًا لَاَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْاِنْفَاقِۜ
وَكَانَ الْاِنْسَانُ قَتُورًا ﴿١٠٠﴾

100. De ki: Rabbimin rahmet hazinesine eğer siz sahip olsaydınız, harcanır korkusuyla kıstıkça kısardınız. İnsanoğlu da pek eli sıkıdır!

Bu ayette insanların cimri karakterlerine işaret olunarak, yığınla varlıkları olsa bile, fakirlik korkusu ile o varlıklarını harcamaktan çekinecekleri vurgulanmaktadır. (Ayrıca bak. Nisa 4/53; Mearic 70/19-21)

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى تِسْعَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَسْـَٔلْ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ اِذْ جَٓاءَهُمْ
فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ اِنّ۪ي لَاَظُنُّكَ يَا مُوسٰى مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾

101. Andolsun biz, Musa'ya açık açık dokuz ayet verdik. Haydi İsrail oğullarına sor. Musa onlara geldiğinde Firavun ona, "Ey Musa! dedi, senin büyülenmiş olduğunu sanıyorum!"

"Müfessirler, mealde geçen 'mucize' kelimesinin, ya **'mucize'** ya da 'Tevrat ayeti' olduğunu belirtmişlerdir ki, **birinci anlayışa göre** Hz. Musa'ya verilen bu dokuz mucizeyi ashaptan İbni Abbas şöyle sıralamıştır: Yılanlaşan asa, ışık veren el, çekirge, ekin böceği, kurbağa, kan, taştan su fışkırması, denizin yarılması ve Tur dağının İsrail oğullarını korkutması. **İkinci anlayışa göre** tefsirlerde bu dokuz ayet şöyle sıralanmıştır: Allah'a eş koşmayın, zina etmeyin, faiz yemeyin, büyü yapmayın, suçsuz insanı öldürmesi için sultana teslim etmeyin, israf etmeyin, namuslu kadınlara iftira atmayın ve savaştan kaçmayın."

قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَنْزَلَ هٰؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ بَصَائِرَ وَإِنِّي
لَأَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾

102. (Musa Firavun'a:) "Pek ala biliyorsun ki, dedi, bunları, birer ibret olmak üzere, ancak, göklerin ve yerin Rabbi indirdi. Ey Firavun! Ben de senin hakikaten mahvolduğunu sanıyorum!"

فَأَرَادَ أَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الْأَرْضِ فَأَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ جَمِيعًا ﴿١٠٣﴾

103. Derken, Firavun onları ülkeden çıkarmak istedi. Bu yüzden biz onu ve maiyyetindekilerin hepsini (denizde) boğduk.

وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ اسْكُنُوا الْأَرْضَ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ
جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا ﴿١٠٤﴾

104. Arkasından da İsrail oğullarına: "O topraklarda oturun! Ahiret vadi tahakkuk edince, hepinizi toplayıp bir araya getireceğiz" dedik.

وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿١٠٥﴾

[292] 105. Biz Kur'an'ı hak olarak indirdik; o da hakkı getirdi. Seni de ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.

وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا ﴿١٠٦﴾

106. Biz onu, Kur'an olarak, insanlara dura dura okuyasın diye (ayet ayet, sure sure) ayırdık; ve onu peyderpey indirdik.

قُلْ آمِنُوا بِهِ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ
يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا ﴿١٠٧﴾

107. De ki: Siz ona ister inanın, ister inanmayın; şu bir gerçek ki, bundan önce kendilerine ilim verilen kimselere o (Kur'an) okununca, derhal yüz üstü secdeye kapanırlar.

"Kur'an'ın indirilmesinden önce 'kendilerine ilim verilmiş olanlar' daha önce indirilen kitapları okuyup vahyin ne olduğunu bilenler, peygamberlik alametlerini öğrenen ve hak ile batılı ayırt edecek bir güce sahip bulunmuş olanlar ya da Hz. Muhammed'in peygamberliğini önceki kitaplarda anlatılan sıfatlarından anlamış olanlardır."

وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا ﴿١٠٨﴾

108. Ve derlerdi ki: Rabbimizi tesbih ederiz. Rabbimizin vadi mutlaka yerine getirilir.

وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا ﴿١٠٩﴾

109. Ağlayarak yüz üstü yere kapanırlar. (Kur'an okumak) onların saygısını artırır.

قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ أَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنٰى وَلَا تَجْهَرْ
بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا ﴿١١٠﴾

110. De ki: "İster Allah deyin, ister Rahman deyin. Hangisini deseniz olur. Çünkü en güzel isimler O'na hastır." Namazında yüksek sesle okuma; onda sesini fazla da kısma; ikisinin arası bir yol tut.

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ
مِنَ الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيرًا ﴿١١١﴾

111. "Çocuk edinmeyen, hakimiyette ortağı bulunmayan, acizlikten ötürü bir dosta da ihtiyacı olmayan Allah'a hamd ederim" de ve tekbir getirerek O'nun şanını yücelt!

Sure ile ilgili olarak daha ayrıntılı bilgiler için bakınız: (Bilmen, 4/1844 vd.; Vehbi, 8/2957 vd.)

İSRA SURESİNİN SONU

18-KEHF SURESİ-69

سُورَةُ الكَهْفِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

Kehf Suresi, resmi tertipte 18. ve iniş sıralamasına göre ise, 69. sırada yer almakta olup110 ayettir. Mekke'de nazil olmuştur. Ancak, 28. ayetin Medine'de indiği rivayeti de vardır. Sure bu ismi, içinde söz konusu edilen ve **mağara arkadaşları** demek olan **'Ashab-ı Kehf**'ten almıştır.

Surenin büyük bölümünü kıssalar oluşturur. İlk önce 'Ashab-ı Kehf ve Rakin adamları'ndan söz eden kıssa anlatılır. Daha sonra iki bahçe sahibinin aralarında geçen konuşma ve inançsız bahçe sahibinin nasıl cezalandırıldığı nakledilmektedir.

Hz. Adem (a.s.)'a secde edilmesi emri ve şeytanın bu emre karşı isyankar tavır takınmasına kısaca değinildikten sonra, surenin ortalarına doğru Hz. Musa ile Hızır (a.s.)'ın kıssası hikaye edilir. Daha sonra da, Zülkarneyn ile ilgili bölüm, suredeki son kıssa olarak karşımıza çıkar.

Belirtildiği üzere, kıssaların büyük bir yer işgal ettiği surenin, ayet ve satır aralarında da bir çok önemli ve değişik konular yer almaktadır.

Bu cümleden olarak, Hz. Peygambere, peygamberlik görevini yaparken, dünya ile ilgili kaygılara düşmemesi için yapılan uyarıları;

Kafirlere dair dünya ve ahiret hayatı ile ilgili açıklamaları; dünya nimetlerinin geçici olduğu, bu sebeple ebedi mutluluğa götürecek çabalara önem verilmesi gereğini vurgulayan öğütleri;

Salih amel işleyenlerin elde edecekleri ödüllerini müjdeleyen ve bu mükafatlara erişme koşulu yapılıp, her biri, birer sınav olarak, insanların önüne çıkarılan fırsatları açıklayan konuları; sayabiliriz.

Sure, Allah'ın kudret ve yüceliğine dikkatleri çeken ve vurgulayan ayetlerle sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجاًۜ ﴿١﴾

1. Hamd olsun Allah'a ki kulu (Muhammed'e), Kitab 'ı indirdi ve ona hiçbir eğrilik koymadı. (Nisa 4/82. ayet ile krş.; Ayrıca bak. Furkan 25/32; Zümer 39/33)

İvec: Sözcük soyut anlam olarak: çarpıklık, zorluk, karşıtlık, yoldan çıkarma ve yolu karıştırma anlamlarına gelir. Ayette, Kur'an'ın açık ve dolaysız ifade tarzına işaret edilerek onun her türlü kuşku ve tutarsızlıklardan arınmış ve uzak olduğuu ifade etmek için kullanılmıştır.

قَيِّماً لِيُنْذِرَ بَأْساً شَد۪يداً مِنْ لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِن۪ينَ الَّذ۪ينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ
اَجْراً حَسَناًۙ ﴿٢﴾

2. Onu dosdoğru (bir Kitab)olarak indirdi ki katından gelecek şiddetli azaba karşı (insanları) uyarmak ve yararlı işler yapan müminlere, kendileri için güzel mükafat bulunduğunu müjdelemek için.

مَاكِث۪ينَ ف۪يهِ اَبَداًۙ ﴿٣﴾

3. Onlar orada ebedi kalacaklarladır.

وَيُنْذِرَ الَّذ۪ينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَداًۗ ﴿٤﴾

4. Ve "Allah evlat edindi" diyenleri de uyarmak için.

مَا لَهُمْ بِه۪ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِاٰبَٓائِهِمْۜ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْۜ
اِنْ يَقُولُونَ اِلَّا كَذِباً ﴿٥﴾

[293]5. Ne onların (Allah evlat edindi, diyenlerin), ne de atalarının bu konuda hiçbir bilgisi yoktur. Ağızlarından çıkan bu söz ne büyük oldu! Yalandan başka bir şey söylemiyorlar.

Ayeti kerimede, 'Allah evlat edindi' diyenlerle atalarının, bu konuda hiçbir bilgileri bulunmadığı, hal böyle iken, iddialarının da yalandan başka bir şey olmadığı ifade edilmektedir. Allah'ın evlat edindiğini, kimlerin, ne söyleyerek iddia ettikleri de şöyle açıklanmaktadır:

1- 'İsa Allah'ın oğludur' diyen Hıristiyanlar;

2- 'Uzeyir Allah'ın oğludur' diyen Yahudiler;

3- 'Melekler Allah'ın kızlarıdır' diyen Arap müşrikleri. (Ayrıca bak. Esed, s.585/2 no. açk.)

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ اِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٰذَا الْحَدِيثِ اَسَفًا ﴿٦﴾

6. Bu yeni Kitab'a inanmazlarsa (ve bu yüzden helak olurlarsa) arkalarından üzüntüyle neredeyse kendini harap edeceksin.

Bu ayeti kerimede, Hz. Peygamberin, müşriklerin Kur'an'ı Kerim'e inanmamaları sebebiyle kendisini kahretme derecesinde çok fazla üzüldüğüne işaret olunmaktadır. Bu da, Hz. Peygamberin, vazifesi sadece Allah'ın emirlerini insanlara tebliğ ile sınırlı olmakla birlikte ve doğru yolu da göstermiş olmasına rağmen, yine de inkarcılara, yoldan çıkıp kötü sona doğru gidişleri sebebiyle ne kadar acıdığını ve onlara üzüldüğünü göstermektedir. Demek ki, peygamberler, 'vazifemizi yaptıktan sonu ne olursa olsun' şeklindeki bir tavır takınmıyor, tebliğlerinin istenen mutlu sona ulaşması için, büyük bir ilgi ve duyarlılık gösteriyorlardı. Bu husus, başlanan güzel bir işi, sona erdirme konusunda, kararlı bir iradeye sahip olma gereğine en güzel örnektir. Bu güzel örneği, bu ayet vesilesi ile, Hz. Peygamberin kişiliğinde görme fırsatını bulmaktayız.

اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْاَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾

7. Biz, insanların hangisinin daha güzel amel edeceğini deneyelim diye yeryüzündeki her şeyi dünyanın kendine mahsus bir ziynet yaptık.

Kanımızca bu ayeti kerime, yer yüzünde yaşayan bütün insanlara, çevre konusunda, en geniş ve en anlamlı görevi yüklemektedir.

Ayeti Kerimede, Cenab-ı Allah, yeryüzünde mevcut her şeyi, yine

yeryüzünün ziyneti, süsü olarak yarattığını bildirmektedir. Ancak bu yaratma işinin boş yere yapılmadığı, yeryüzü için ziynet olarak yaratılan şeylerin, daha da güzelleştirilmesi hususunun, insanlar arasında, bir yarış ve deneme vesilesi yapılması konusuna hizmet edeceğine işaret olunmaktadır. (Bu arada, bu sureden daha önce inmiş olan Rum suresinin 41. ayetinde Yüce Allah'ın: 'denizlerde ve karalarda çürüme ve bozulmanın' başladığına ve buna sebep olanların da insanlar olduğuna işaret buyurduğunu bilmekte de yarar vardır.)

İnsanlar, kendilerine tanınan bu fırsatı, Allah'ın bir lütfü olarak algılamalı ve görevlerini de bu düşünce ve anlayış içerisinde, birbirleriyle yarışırcasına yapmalıdırlar. Yarıştaki başarı derecesinin, Yüce Allah tarafından verilecek mükafatlara da bir ölçü teşkil edeceği, asla unutulmamalıdır. Zaten, ayeti kerime ile insanlardan istenen de budur.

Kur'an'ı Kerim'in birçok değişik sure ve ayetlerinde, çevre konusu, birbirine benzer ya da farklı yönleriyle işlenmektedir. Yeri geldiğinde onların da üzerinde durulacaktır. Ne var ki, yukarıda da belirtildiği üzere, kanımızca, bu ayetteki kadar kapsamı geniş olan ve yükümlülükleri de istisnasız, bütün insanlara yayılmış olanı yoktur. Sırf bu sebeple de olsa, bu ayetle ilgili görüş ve düşüncelerimizi, ilgili diğer bazı ayetlerden de yardım almaya çalışarak, daha da açmak istiyoruz:

Hicr Suresinin 19. ayetinde: "yeri uzatıp yaydık orada sabit dağlar yerleştirdik, yine orada, 'miktarı ve ölçüsü belirli olan şeyler bitirdik"; 20. ayetinde de "Orada hem sizin için, hem de rızıkları size ait olmayanlar için (gerekli) geçim vasıtaları yarattık." 21. ayetinde ise "Her şeyin hazineleri yalnız bizim yanımızdadır. Biz onu ancak belli bir ölçüyle indiririz". denilmektedir. Bu ayetlerle ilgili olarak Hicr Suresinde yapmaya çalıştığımız yoruma yollamada bulunmakla yetinecek, burada bir kere daha aynı konulara değinmeden, konuya başka bir yönden yaklaşmaya gayret göstereceğiz:

Yorumunu yapmaya çalıştığımız 7. ayette, **'ma alal ardı'** (arz üzerinde ne varsa) yani yeryüzündeki her şeyi, yine yeryüzü için bir süs, güzellik olarak yarattık denilirken kullanılan **'ma'** edatı, en geniş kapsamlı edat olup canlı cansız bütün varlıkları kapsamaktadır. İnsan, hayvan, bitki, toprak, taş, maden vs. hepsi bu kapsamın içerisinde yer almakta ve yine bunlar arasında, hiçbir ayırım yapılmaksızın hepsinin bir bütün olarak, yeryüzünün ziynetini oluşturdukları ifade edilmektedir. Bu güzelliği oluştururken, Hicr Suresinin 21. ayetinde belirtildiği

üzere, hazineleri yalnız Allah katında bulunan, bütün bunlardan her birinin payı da, **'Biz onu belli bir ölçü ile indiririz'** hükmü gereğince, Yüce Allah tarafından tayin edilmiştir. Allah tarafından takdir edilip sağlanan yeryüzü güzellikleri ve bu güzellikleri oluşturan her çeşit varlıklar ve aralarında kurulan düzen ve denge, (ki buna insanlar arasında yaygın bir deyimle 'Tabiat Dengesi' denilmektedir) korunması hedef gösterilen en önemli konudur.

Şimdi sıra, bütün bu varlıklar, oluşturulan güzellikler (ziynetler) ve onlarla ilgili kurulan dengelerin, ayeti kerimede belirtilen, var ediliş nedenlrini, doğru algılayıp anlayabilme aşamasına ve gayretine gelmiştir:

Allah tarafından bir lütuf olarak verilen sayısız nimetlere karşı insanlardan istenen: **'emredilenleri yapmak, yasak edilenleri yapmamak'** (Emr-i bil ma'ruf nehy-i anıl münker) şeklindedir. Bu genel ilkeye uymanın ilahi armağanı yine genel anlamda cennet ve uymamanın cezası da cehennemdir. 7. ayet kapsamı da, elbette ki bu genel çerçevenin içerisindedir. Ancak, bu ayetle insanlardan, genel çerçeve içerisinde, fakat onun ötesinde istenen, yeryüzünde (Arzda) Allah'ın nimetleri olarak halk edilen (yaratılan) bütün varlıkların, daha da güzel olmaları için güzellik kulvarında, hem cinsleri ile yarışmalarıdır. Yarış, yeryüzünde, Allah tarafından kurulan doğal düzen ve dengeleri koruma amacına yönelik olarak yapılacak; yarışacak olanlar da yine yeryüzündeki 'Allah Vekili' canlıların en şereflisi insanlardır. Bu yarış, insanların onur ve şerefine yaraşır bir biçimde, duraksamaksızın, sürekli ve Kıyamet'e kadar devam eden bir 'bayrak yarışı' gibi olacaktır.

Bu 'çevreyi koruma ve güzelleştirme kulvarında', daha da güzel yapmak için, uğurlarında yarışılan, eğitimden öğretime, çevre düzenlemesindenden faydalı meyve ağacı yetiştirilmesine, her çeşit bitki kültüründen kırsal alanla uyumlu güzel bina yapmaya, güzel resim çizmekten güzel söz söylemeye, iyi ameliyat yapmaktan hastalara şifa verecek ilaç üretmeye, her birini sayıp dökmenin olanaksız olduğu açık olan, akıllarımıza gelebilecek her şeyi içeren ve kapsayan bir yarıştır. İşte bu nedenlerledir ki kanımıza göre Kur'an'ı Kerim'de, bu kadar geniş kapsamlı ve her şeyi içeren 'çevre' ile ilgili başka bir ayet yoktur diyoruz. Bu düşüncemizi biraz daha açıklığa kavuşturmak için, konuya başka bir yönden bakalım:

Yukarıda andığımız Hicr Suresinin 19, 20 ve 21. ayetleri ile, onları izleyen ayetlerden 22. ayet, rüzgar ve suların, gerek bulutları aşıla-

yarak yağmur yağmasını, gerekse bitkileri döllendirip çoğalma ve yararlı ürün olarak da meyve vermelerini sağlamadaki rollerini bildirerek, şu anda yorumunu yapmaya çalıştığımız bu 7. ayet gibi, çevre konuları ile ilgileri ağır basan ayetlerdir. Şu farkla ki, Hicr Suresindeki ayetlerde, bir ölçü ile yaratılan ve bitki şeklinde bitirilen şeylerden ve yine orada yaşayanların ihtiyaçlarını karşılayacak ölçü ve miktarda, geçimliklerden bahsedilmek suretiyle bir sınırlama yapılmaktadır. Bu ayette ise, ne yeryüzünün ziyneti olan varlıklar sınırlandırılmakta ne de o varlıklarla ilişkilendirilen kişiler. Yani, daha iyi ve daha güzel yapma gayret ve çabalarına, kısıtlayıcı bir ölçü kullanmak söz konusu olmayıp, herkesin, her türlü beceri ve yeteneğini göstererek yarışı sürdürmesi, hem de sonsuza değin ve olabildiğince sürdürmesi başlıca amaç ve kaçınılmaz görev olarak her şeyin önüne çıkarılmıştır. Bu durum ise Yüce Allh'ın, bir saniye bile duraksamadan devam eden yaratıcılık (halk etme) sıfatıyla da örtüşmektedir. Elverir ki, bu yarış amaca ve insanlığın yararına uygun olarak yapsın. Bu gerçek ise, 7. ayetin kapsamının genişliği düşüncemizi destekleyen, kaçınılmaz diğer bir kanıttır. (Ayrıca bak. Esed, s.586/5)

وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا ﴿٨﴾

8. (Bununla beraber) biz mutlaka oradaki her şeyi kupkuru bir toprak yapacağız.

Bu ayeti kerimenin anlamını doğru algılayıp, amacını da, 7. ayetle ilgili olarak yaptığımız yorumların ışığı altında değerlendirdiğimizde, ister istemez iki zorunlu sonuca varırız:

1- 7. ayette belirtildiği üzere, bir imtihan olarak kendilerine yüklenmiş bulunan sorumlulukları insanlar, gereğince, kararınca ve yeterince yerine getirmez ve Yüce Allah'ın bunca lütuf ve keremine nankörlük ederler ve yükümlülüklerini yerine getirip şükür görevini eda etmezlerse, onlara ceza olarak, yeryüzünü bütün güzel şeylerden ve güzelliklerinden arındırmak suretiyle, çatlamış toprak haline dönüştürüp bir eziyet ve meşakkat yurdu haline getirileceği uyarısıdır.

2- Olacağı kesin ve Allah tarafından kararlaştırılıp programlanmış bulunan 'kıyamet'in meydana gelmesi ile, her şeyin sona ereceği gerçeği, göz ardı edilmeden, her türlü hal, tavır, görev ve işlevlerin, bildirilen emir ve yasak ve ölçülere uygun bir biçimde ayarlanması ve uygulaması uyarısıdır. Çünkü ahiret hayatındaki mutluluğa erişebil-

menin tek yolu, bu dünya hayatında, Allah'ın emir ve yasaklarına uygun güzel ve yararlı işlerin yapılmasından geçmektedir.

'Eğer kıyamet kopana kadar elindeki fidanı dikmeye yetecek zamanın varsa onu mutlaka dik' mealinde Hz. Peygamber (s.a.)'in hadisi şerifi de buna işaret deği midir?

أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَبًا ﴿٩﴾

9. (Resulüm)! Yoksa sen, bizim ayetlerimizden (sadece) Kehf ve Rakim sahiplerinin ibrete şayan olduklarını mı sandın?

Kehf ve Rakim Sahipleri mucizesinin, Yüce Allah'ın nice diğer mucizeleri yanında, onlardan farksız bir olağan olay olduğu, sadece onun tek başına çok önemsenmesinin gerekli olmadığı, Hz. Peygambere hatırlatılmaktadır.

Kehf: Dağlarda bulunan, bilhassa genişçe olan mağaralara Arap dilinde küçüğüne verilen isim 'Ğar' olup, dilimizdeki karşılığı ise 'in' dir

Rakim: Rakim'n ne olduğu konusunda farklı görüşler var olup, bu görüşlerden biri üzerinde, henüz bir birliktelik sağlanmış değildir.

Bazıları, mağaranın bulunduğu dağ ya da vadi olduğunu, bazıları da Ashab-ı Kehf'in isimlerinin yazılı olduğu kitabeye dendiğini, diğer bazıları da Ashab-ı Kehf'in dışında, üç kişiden oluşan bir topluluk olduğunu ileri sürmektedirler. Aynı konuyu değişik bir yorum ile açıklayan Esed'in ortaya koyduğu görüşün ayrıntıları için bakınız: (Esed, s.586/7 no. açk.)

Genelde tercih edilen görüş, isimlerin yazılı olduğu kitabe şeklindeki yorumdur.

إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً
وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾

10. O (yiğit) gençler mağaraya sığınmışlar ve: Rabbimiz! Bize tarafından rahmet ver ve bize, (şu) durumumuzdan bir kurtuluş yolu hazırla! demişlerdi.

Bu ayetten itibaren 27. ayete kadar bölümde, Allah'ın bir olduğuna inanan ve O'ndan başkasına tapmanın küfür olacağını savunan, bu

sebeple içinde yaşadıkları topluma ters düşerek karşı tepki alan gençlerle ilgili (Ashab-ı Kehf) bilgiler yer almaktadır:

فَضَرَبْنَا عَلٰٓى اٰذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِن۪ينَ عَدَدًاۙ ﴿١١﴾

11. Bunun üzerine biz de o mağarada onların kulaklarına nice yıllar perde koyduk (uykuya daldırdık.)

ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ اَيُّ الْحِزْبَيْنِ اَحْصٰى لِمَا لَبِثُٓوا اَمَدًا۟ ﴿١٢﴾

12. Sonra da iki guruptan (Ashab-ı Kehf ile hasımlarından) hangisinin kaldıkları müddeti daha iyi hesap edeceğini görelim diye onları uyandırdık.

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَاَهُمْ بِالْحَقِّۜ اِنَّهُمْ فِتْيَةٌ اٰمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًىۗ ﴿١٣﴾

13. Biz sana onların başından geçenleri gerçek olarak anlatıyoruz. Hakikaten onlar, Rablerine inanmış gençlerdi. Biz de onların hidayetini arttırdık.

وَرَبَطْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ لَنْ نَدْعُوَا۬ مِنْ دُونِه۪ٓ اِلٰهًا لَقَدْ قُلْنَٓا اِذًا شَطَطًا ﴿١٤﴾

14. Onların kalplerini metin kıldık. O yiğitler (o yerin hükümdarı karşısında) ayağa kalkarak dediler ki: "Bizim Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. Biz, O'ndan başkasına tanrı demeyiz. Yoksa saçma sapan konuşmuş oluruz.

هٰٓؤُ۬لَٓاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اٰلِهَةًۜ لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍۜ
فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًاۜ ﴿١٥﴾

15. Şu bizim kavmimiz Allah'tan başka tanrılar edindiler. Bari bu tanrılar konusunda açık bir delil getirseler. (Ne mümkün!) Öyle ise Allah hakkında yalan uyduranden daha zalimi var mı?

وَإِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ فَأْوُوا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ
رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مِرْفَقًا ﴿١٦﴾

[294]16. (İçlerinden biri şöyle demişti:) "Madem ki siz onlardan ve onların Allah'ın dışında tapmakta oldukları varlıklardan uzaklaştınız, o halde mağaraya sığının ki, Rabbiniz size rahmetini yaysın ve işinizde sizin için fayda ve kolaylık sağlasın."

Mirfak: 'Mirfak terimi, kişinin yararlandığı şey anlamını taşımaktadır. Yararlanılan şey somut ya da soyut olabilir; yukarıdaki anlam örgüsü içerisinde, genç adamların dünyevi olanı terk edip bütünüyle inzivaya çekilmelerini işaret etmek üzere,sözcüğün manevi bir çağrışımla yüklü olduğu aşıkardır. (Esed, s.588/19 no. açık.)

وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَإِذَا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ
ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِنْهُ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ مَنْ يَهْدِ اللَّهُ
فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا ﴿١٧﴾

17. (Resulüm! Orada bulunsaydın) güneşi görürdün: Doğduğu zaman mağaralarının sağına meyleder; batarken de sol taraftan onlara isabet etmeden geçerdi. (Böylece) onlar (güneş ışığından rahatsız olmaksızın) mağaranın bir köşesinde (uyurlardı). İşte bu, Allah'ın ayetlerindendir. Allah kime hidayet ederse, işte o, hakka ulaşmıştır, kimi de hidayetten mahrum ederse artık onu doğruya yöneltecek bir dost bulamazsın.

وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ
وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ
مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾

18. Kendileri uykuda oldukları halde sen onları uyanık sanırdın.

Onları sağa sola çevirirdik. Köpekleri de mağaranın girişinde ön ayaklarını uzatmış yatmakta idi. Eğer onların durumlarına muttali olsa idin dönüp onlardan kaçardın ve gördüklerin yüzünden için korku ile dolardı.

وَكَذٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا
يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوا اَحَدَكُمْ
بِوَرِقِكُمْ هٰذِهِ اِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنْظُرْ اَيُّهَا اَزْكٰى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ
وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ اَحَدًا ﴿١٩﴾

19. Böylece biz, aralarında birbirlerine sormaları için onları uyandırdık: İçlerinden biri: "Ne kadar kaldınız?" dedi. (Kimi) "Bir gün ya da günün bir parçası kadar kaldık" dediler; (kimi de) şöyle dediler: "Rabbiniz, kaldığınız müddeti daha iyi bilir. Şimdi siz, içinizden birini şu gümüş paranızla şehre gönderin de, baksın, (şehrin) hangi yiyeceği daha temiz ise size ondan erzak getirsin; ayrıca, nazik davransın (gizli hareket etsin) ve sakın sizi kimseye sezdirmesin." (Bak. Esed, s.589/24-25 no. açkl.; Bakara 2/259. ayetle karşılaştır ve ayrıca bak. al-i İmran 3/27; En'am 6/95; Ynus 10/31; Rum 30/19)

اِنَّهُمْ اِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ اَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ وَلَنْ
تُفْلِحُوا اِذًا اَبَدًا ﴿٢٠﴾

20. "Çünkü onlar eğer size muttali olurlarsa, ya sizi taşlayarak öldürürler veya kendi dinlerine çevirirler ki, o zaman ebediyyen iflah olmazsınız."

"Beyzavinin naklettiğine göre şehre gönderilen adam, elindeki parayı harcamak üzere çıkarınca, şehir halkı, paranın üstündeki kral Dakyanüsün resmini görür ve adamın bir hazine bulduğunu sanarak kendisini devrin hükümdarına götürürler. Aradan uzun zaman geçmiştir. Artık bu hükümdar, tevhid akidesine bağlı bir Hırisiyandır. Genç adam krala başlarından geçenleri anlatır. Hep birlikte mağaraya

giderler ve gencin anlattıklarının doğruluğunu hayretler içinde görürler. Yeniden dirilmenin imkanını ispatlayan bu müşahededen sonra, Allah Teala bu gençleri yeniden ebediyet uykusuna daldırır."

وَكَذٰلِكَ اَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوٓا اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فٖيهَاۚ
اِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ اَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًاۜ رَبُّهُمْ اَعْلَمُ بِهِمْۜ
قَالَ الَّذٖينَ غَلَبُوا عَلٰٓى اَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا ﴿٢١﴾

[295]21. Böylece (insanları) onlardan haberdar ettik ki, Allah'ın vadinin hak olduğunu, kıyametin şüphe götürmez olduğunu bilsinler. Hani onlar aralarında Ashab-ı Kehfin durumunu tartışıyorlardı. Dediler ki: "Üzerlerine bir bina yapın. Rableri onları daha iyi bilir." Onların durumuna vakıf olanlar ise: "Biz, kesinlikle onların yanı başlarına bir mescit yapacağız" dediler.

سَيَقُولُونَ ثَلٰثَةٌ رَابِعُهُمْ كَلْبُهُمْۚ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ
رَجْمًا بِالْغَيْبِۚ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْۜ قُلْ رَبّٖٓي اَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ
مَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا قَلٖيلٌ۠ فَلَا تُمَارِ فٖيهِمْ اِلَّا مِرَٓاءً ظَاهِرًاۖ وَلَا تَسْتَفْتِ
فٖيهِمْ مِنْهُمْ اَحَدًا ﴿٢٢﴾

22. (İnsanların kimi:) "Onlar üç kişidir; dördüncüleri de köpekleridir" diyecekler; yine: "Beş kişidir; altıncıları köpekleridir" diyecekler. (Bunlar) bilinmeyen hakkında tahmin yürütmektir. (Kimileri de:) "Onlar yedi kişidir; sekizincisi köpekleridir" derler. De ki: Onların sayılarını Rabbim daha iyi bilir. Onlar hakkında bilgisi olan çok azdır. Öyle ise Ashab-ı Kehf hakkında, delillerin açık olması haricinde bir münakaşaya girişme ve onlar hakkında (ileri geri konuşan) kimselerın hiçbirinden malumat isteme.

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَا۬يْءٍ اِنّٖي فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًاۙ ﴿٢٣﴾

23. Hiçbir şey için "Bunu yarın yapacağım" deme.

إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ وَاذْكُرْ رَبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسٰى أَنْ يَهْدِيَنِ
رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾

24. Ancak Allah dilerse (yapacağım de). Unuttuğun zaman Allah'ı an ve "Umarım Rabbim beni, doğruya daha yakın olana eriştirir." de.

وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِائَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا ﴿٢٥﴾

25. Onlar, mağaralarında üç yüz yıl kadar kaldılar ve dokuz yıl da buna ilave etmişlerdir

"Bu ayete göre Ashab-ı Kehf, mağarada 309 yıl kalmış oluyorlardı. Bazı tefsirlerde bu sayının kameri takvime göre olduğu belirtilmektedir ki o takdirde bu müddet üç asır olur."

Rivayete göre ehli kitaptan bazıları, Eshab-ı Kehf'in mağaraya girişinden itibaren Hz. Muhammed (s.a.) zamanına kadar geçen sürenin 300 sene olduğunu iddia etmişlerdir ki Allah Teala, onları bu iddialarını şu beyanla ret etmiştir:

قُلِ اللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا لَهُ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ
مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا ﴿٢٦﴾

26. De ki: Ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir. Göklerin ve yerin gizli bilgisi O'na aittir. O'nun görmesi de, işitmesi de şayanı hayrettir. Onların (göklerde ve yerde olanların), O'ndan başka bir yöneticisi yoktur. O, kendi hükümranlığına kimseyi ortak etmez.

وَاتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَلَنْ تَجِدَ
مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾

27. Rabbinin Kitabı'ndan sana vahyedileni oku. Onun kelimelerini değiştirebilecek yoktur. O'ndan başka bir sığınak da bulamazsın.

وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ
وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ
ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ وَكَانَ اَمْرُهُ فُرُطًا ﴿٢٨﴾

[296]28. Sabah akşam Rablerine, O'nun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte candan sebat et. Dünya hayatının süsünü isteyerek gözlerini onlardan çevirme. Kalbini bizi anmaktan gafil kıldığımız, kötü arzularına uymuş ve işi gücü aşırılık olan kimseye boyun eğme.

"Bazı Kureyş ileri gelenleri Hz. Peygamber'den, Allah'a ve Resülüne candan bağlı, fakat maddi bakımdan fakir müminleri yanından kovmalarını istemişler, böyle yaptığı takdirde kendisi ile görüşüp konuşabileceklerini söylemişlerdi. İşte bu ayet, Beyzavi'nin tefsirinde de belirtildiği gibi, üstünlük ve şerefin, bedeni ve maddi ziynetlere değil, gönül ziynetinde, yani iman ve güzel yaşayışta olduğunu, dolayısıyla müşriklerin bu isteğine değer vermemek gerektiğini ifade etmektedir."

وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ اِنَّا اَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا
اَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَاِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ
بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾

29. Ve de ki: Hak, Rabbinizdendir. Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkar etsin. Biz, zalimlere öyle bir cehennem hazırladık ki, onun duvarları kendilerini çepeçevre kuşatmıştır. (Susuzluktan) imdat dileyecek olsalar imdatlarına, erimiş maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile cevap verilir. Ne fena bir içecek ve ne kötü bir kalma yeri!

اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اِنَّا لَا نُضِيعُ اَجْرَ مَنْ اَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾

30. İman edip de güzel davranışlarda bulunanlar (bilmelidirler ki) biz, güzel işler yapanların ecrini zayi etmeyiz.

أُولٰئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ
مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَاِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِئِينَ فِيهَا
عَلَى الْاَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٣١﴾

31. İşte onlara, alt taraflarından ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Onlar Adn cennetlerinde tahtlar üzerine kurularak orada altın bileziklerle bezenecekler; ince ve kalın dibadan yeşil elbiseler giyecekler. Ne güzel karşılık ve ne güzel kalma yeri! (Ayrıca bak. Hac 22/23; Fatir 35/33; İnsan 76/21)

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِاَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ اَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا
بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾

32. Onlara, şu iki adamı misal olarak anlat: Bunlardan birine iki üzüm bağı vermiş, her ikisinin de etrafını hurmalarla donatmış, aralarında da ekinler bitirmiştik.

كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ اُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْـًٔا وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهَرًا ﴿٣٣﴾

33. İki bağın ikisi de yemişlerini vermiş, hiçbirini eksik bırakmamıştı. İkisinin arasından bir de ırmak fışkırtmıştık.

وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ اَنَا اَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا
وَاَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾

34. Bu adamın başka geliri de vardı. Bu yüzden arkadaşıyla konuşurken ona şöyle dedi: "Ben, servetçe senden daha zenginim; insan sayısı bakımından da senden daha güçlüyüm."

"Bu iki kişinin kimliği hakkında mevcut görüşler şöyledir:

1- Mahzum kabilesinden Mekkeli iki kardeştir.

2- Amaçlanan Allah'ın Resülü ile Mekkeli müşriklerdir.

3- Allah'a inanan ve inanmayan herkes için geçerli bir misaldir.

4- Babalarından kalan büyükçe bir mirası, birisi inancının gereği gibi, diğeri de inançsızlığın gereği gibi harcayan iki İsrailli kardeştirler.

Bunların hepsinde ortak olan nokta: İman etmeksizin serveti tek gaye edinerek mal yığma tutkusunun, insanı zulme ve hüsrana sürükleyeceği gerçeğidir."

وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا ﴿٣٥﴾

[297]35. (Böyle gurur ve kibirle) kendisine zulmederek bağına girdi. Şöyle dedi: "Bunun, hiçbir zaman yok olacağını sanmam."

وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُدِدْتُ إِلَى رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا ﴿٣٦﴾

36. "Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Şayet Rabbimin huzuruna götürülürsem, hiç şüphem yok ki, (orada) bundan daha hayırlı bir akıbet bulurum."

قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ رَجُلًا ﴿٣٧﴾

37. Karşılıklı konuşan arkadaşı ona hitaben: "Sen, dedi, seni topraktan, sonra nutfeden (spermadan) yaratan, daha sonra seni bir adam biçimine sokan Allah'ı inkar mı ettin?"

"Servetinin ve adamlarının çokluğuna gururlanan bu kişinin ahireti inkar ettiği, 36. ayetin başında anlatılmıştı. 37. ayette ise bu kişi Allah'ı inkar etmekle itham ediliyor. Şu halde, Beyzavi'nin de işaret ettiği gibi, ahireti inkar etmek, bir bakıma Allah'ı inkar etmek demektir. Zira ahiretin imkansızlığını savunmak, Allah'ın gücünün sonsuzluğundan şüphe etmenin bir sonucudur. Nitekim bu kişiye, kendisinin yaratılış süreci hatırlatılmak suretiyle bu kudretin sahibi olan Allah'ın, kıyameti de gerçekleştirme günüde olduğu ispatlanmak istenmiştir."

لَكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا ﴿٣٨﴾

38. "Fakat O Allah benim Rabbimdir ve ben Rabbime hiçbir şeyi ortak koşmam."

وَلَوْلَٓا اِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَٓاءَ اللّٰهُۙ لَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِۚ اِنْ تَرَنِ اَنَا اَقَلَّ مِنْكَ
مَالًا وَوَلَدًاۚ ﴿٣٩﴾

39. "Bağına girdiğinde: Maşaallah! Kuvvet yalnız Allah'ındır, deseydin ya! Eğer malca ve evlatça beni kendinden güçsüz görüyorsan (şunu bil ki):"

فَعَسٰى رَبّٖٓي اَنْ يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَانًا مِنَ السَّمَٓاءِ فَتُصْبِحَ
صَعٖيدًا زَلَقًاۙ ﴿٤٠﴾

40. "Belki Rabbim bana, senin bağından daha iyisini verir; senin bağına ise gökten yıldırımlar gönderir de bağ kupkuru bir toprak haline gelir."

اَوْ يُصْبِحَ مَٓاؤُهَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطٖيعَ لَهُ طَلَبًا ﴿٤١﴾

41. "Yahut, bağının suyu dibe çekilir de bir daha onu arayıp bulamazsın."

وَاُحٖيطَ بِثَمَرِهٖ فَاَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلٰى مَٓا اَنْفَقَ فٖيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا
وَيَقُولُ يَا لَيْتَنٖي لَمْ اُشْرِكْ بِرَبّٖٓي اَحَدًا ﴿٤٢﴾

42. Derken onun serveti kuşatılıp yok edildi. Böylece, bağı uğruna yaptığı masraflardan ötürü ellerini oğuşturup kaldı. Bağın çardakları yere çökmüştü. "Ah, diyordu, keşke ben Rabbime hiçbir ortak koşmamış olsaydım!"

وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًاۜ ﴿٤٣﴾

43. Kendisine Allah'tan başka yardım edecek destekçileri olmadığı gibi kendi kendini de kurtaracak güçte değildi.

هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلّٰهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾

44. İşte burada yardım ve dostluk, Hak olan Allah'a mahsustur. Mükafatı en iyi olan O, en güzel akıbeti veren yine O'dur.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَٓاءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَٓاءِ فَاخْتَلَطَ بِهٖ
نَبَاتُ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ هَش۪يمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾

45. Onlara şunu da misal göster: Dünya hayatı, gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki, bu su sayesinde yeryüzünün bitkisi (önce gelişip) birbirine karışmış; arkasından rüzgarın savurduğu çerçöp haline gelmiştir. Allah, her şey üzerinde iktidar sahibidir.

"Allah Teala 45. ayetteki benzetme ile dünya hayatının geçiciliğini, ibret nazariyle bakan insanın, bir bitkide dahi kendi hayatının başlama, gelişme ve tükenip son bulma safhalarını açık bir şekilde görebileceğini belirttikten sonra, insana yaraşanın, dünyanın geçici ziynetlerine aldanmak yerine, kısa süren dünya hayatında yapacağı iyi işlerle ebedi saadet olduğunu şöyle işaret etmektedir":

اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ ز۪ينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ
ثَوَابًا وَخَيْرٌ اَمَلًا ﴿٤٦﴾

[298]46. Servet ve oğullar, dünya hayatının süsüdür; ölümsüz olan iyi işler ise Rabbinin nezdinde hem sevapça daha hayırlı,hem de ümit bağlamaya layıktır. (El-bakiyatu's- salihat ile ilgili olarak bak. Meryem 19/76)

وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْاَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ اَحَدًا ﴿٤٧﴾

47. (Düşün) o günü ki, dağları yerinden götürürüz ve yeryüzünün çırılçıplak olduğunu görürsün. Hiçbirini bırakmaksızın onları (tüm ölüleri) mahşerde toplamış olacağız.

وَعُرِضُوا عَلَىٰ رَبِّكَ صَفًّا لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ بَلْ زَعَمْتُمْ
أَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا ﴿٤٨﴾

48. Ve hepsi sıra sıra Rabbinin huzuruna çıkarılmışlardır: Andolsun ki sizi ilk defasında yarattığımız şekilde bize geldiniz. Oysa size vadedilenlerin tahakkuk edeceği bir zaman tayin etmediğimizi sanmıştınız, değil mi?

"Bu ayetle ilgili olarak Kurtubi bir hadis nakleder ve hadisi ayete en özlü tefsir sayar:'Kıyamet günü Yüce Allah yüksek bir sesle seslenir ve şöyle der:

'Ey kullarım! Ben Allah'ım, Benden başka ilah yoktur. Ben acıyanların en acıyanı, hüküm verenlerin en adili ve hesap görenlerin en suratlısıyım. Bu gün size korku yok. Üzülmeyeceksiniz de. Delillerinizi hazırlayın, kolay cevap verin. Çünkü sorumlusunuz, hesaba çekileceksiniz. Ey meleklerim! Hesapları görülmek üzere kullarımı ayak parmakları üzerinde sıra sıra dikin.' (Ayrıca bu ayet ile En'am 6/94. ayeti karşılaştır.)

وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا
مَالِ هٰذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصٰيهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا
حَاضِرًا وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَدًا ﴿٤٩﴾

49. Kitap ortaya konmuştur: Suçluların, onda yazılı olanlardan korkmuş olduklarını görürsün. "Vay halimize! derler, bu nasıl kitapmış! Küçük büyük hiçbir şey bırakmaksızın (yaptıklarımızın) hepsini sayıp dökmüş!" Böylece yaptıklarını karşılarında bulmuşlardır. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰئِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ

عَنْ اَمْرِ رَبِّهٖ اَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ اَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ
بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾

50. Hani biz meleklere: adem'e secde edin, demiştik; İblis hariç olmak üzere, onlar hemen secde ettiler. İblis cinlerdendi; Rabbinin emrinden dışarı çıktı. Şimdi siz, beni bırakıp da onu ve onun soyunu mu dost ediniyorsunuz? Oysa onlar sizin düşmanınızdır. Zalimler için bu ne fena bir değişmedir! (Ayrıca bak. Bakara 2/31-34)

مَا اَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَا خَلْقَ اَنْفُسِهِمْ وَمَا كُنْتُ
مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا ﴿٥١﴾

51. Ben onları (İblis ve soyunu) ne göklerin ve yerin yaratılışına, ne de bizzat kendilerinin yaratılışına şahit tuttum. Ben yoldan çıkaranları yardımcı edinecek değilim.

وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ
وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا ﴿٥٢﴾

52. Yine o günü (düşünün ki, Allah, kafirlere): Benim ortaklarım olduklarını ileri sürdüğünüz şeyleri çağırın! buyurur. Çağırmışlardır onları; fakat kendilerine cevap vermemişlerdir. Biz onların arasına tehlikeli bir uçurum koyduk.

وَرَاَ الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا اَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًا ﴿٥٣﴾ ع

53. Suçlular ateşi görür görmez, orayı boylayacaklarını iyice anladılar; ondan kurtuluş yolu da bulamadılar.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ الْاِنْسَانُ
اَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾

[299]54. Hakikaten biz bu Kur'an'da insanlar için her türlü misali sayıp dökmüşüzdür. Fakat tartışmaya en çok düşkün varlık insandır.

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُوا اِذْ جَاءَهُمُ الْهُدٰى وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ اِلَّا اَنْ تَاْتِيَهُمْ
سُنَّةُ الْاَوَّلِينَ اَوْ يَاْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾

55. Kendilerine hidayet geldiğinde insanları iman etmekten ve Rablerinden mağfiret talep etmekten alıkoyan şey, sadece, öncekilerinin başına gelenlerin kendi başlarına da gelmesini, yahut azabın göz göre göre kendilerine gelmesini beklemeleridir!

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ
لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوا اٰيَاتِي وَمَا اُنْذِرُوا هُزُوًا ﴿٥٦﴾

56. Biz resulleri, sadece müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Kafir olanlar ise, hakkı batıla dayanarak ortadan kaldırmak için batıl yolla mücadele verirler. Onlar ayetlerimizi ve uyarıldıkları şeyleri alaya almışlardır.

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهِ فَاَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ
اِنَّا جَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفِي اٰذَانِهِمْ وَقْرًا وَاِنْ تَدْعُهُمْ
اِلَى الْهُدٰى فَلَنْ يَهْتَدُوا اِذًا اَبَدًا ﴿٥٧﴾

57. Kendisine Rabbinin ayetleri hatırlatılıp da ona sırt çevirenden, kendi elleriyle yaptığını unutandan daha zalim kim vardır! Biz onların kalplerine, bunu anlamalarına engel olan bir ağırlık, kulaklarına da sağırlık verdik. Sen onları hidayete çağırsan da artık ebediyen hidayete eremeyeceklerdir.

وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ
لَهُمُ الْعَذَابَ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ دُونِهِ مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾

58. Senin, bağışı bol olan Rabbin merhamet sahibidir; şayet yaptıkları yüzünden onları (hemen) muaheze edecek olsaydı, onlara azabı çarçabuk verirdi. Fakat kendilerine tanınmış belli bir süre vardır ki, artık bundan kaçıp kurtulacakları bir sığınak bulamayacaklardır. (Benzer ifadeler bakımından kaşılaştır, Nahl 16/61; Fatır 35/45)

وَتِلْكَ الْقُرٰٓى اَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا ع ﴿٥٩﴾

59. İşte şu ülkeler; zulmettikleri zaman onları helak ettik. Onları helak etmek için de belli bir zaman tayin etmiştik.

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِفَتٰيهُ لَٓا اَبْرَحُ حَتّٰٓى اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ اَوْ اَمْضِيَ حُقُبًا ﴿٦٠﴾

60. Bir vakit Musa genç adamına demişti ki: "Durup dinlenmeyeceğim; ta iki denizin birleştiği yere kadar varacağım, yahut senelerce yürüyeceğim."

"Ayette sözü edilen iki denizin hangi denizler olduğuna dair açıklık yoktur. Bunların Hazar Denizi ile Karadeniz'in olduğu, ya da Nil Nehrinin, Sudandaki beyaz ve mavi kollarının olabileceği ifade edilmektedir. Başka bir anlayışa göre bu iki deniz ile Hz. Musa ile Hızır (a.s.)'ın kastedildiğidir. Çünkü, Musa zahir alemin, Hızır da batın alemin denizidir." (Ayrıca bak. Esed, s.598/67-69)

فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾

61. Her ikisi, iki denizin birleştiği yere varınca balıklarını unuttular. Balık, denizde bir yol tutup gitmişti.

"Rivayete göre genç bir yakını ile Hz. Musa bu yolculuğa, Allah tarafından kendisinden daha bilgili olduğu haber verilen Hızır ile buluşmak için yola çıkmıştı. Yanlarında bir de cansız balık vardı. Bu balık Allah'ın kudreti ile nerede canlanır, sıçrayıp giderse bu, Hızır'ın orada olduğuna işaret olacaktı."

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتٰيهُ اٰتِنَا غَدَٓاءَنَا لَقَدْ لَقٖينَا مِنْ سَفَرِنَا هٰذَا نَصَبًا ﴿٦٢﴾

[300]62. (Buluşma yerlerini) geçip gittiklerinde Musa genç adamına: Kuşluk yemeğimizi getir bize. Hakikaten şu yolculuğumuz yüzünden başımıza (epeyce) sıkıntı geldi, dedi.

قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنْسَانِيهُ إِلَّا
الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا ﴿٦٣﴾

63. (Genç adam:) Gördün mü! dedi, kayaya sığındığımız sırada balığı unuttum. Onu hatırlamamı bana şeytandan başkası unutturmadı. O, şaşılacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti.

"Burada Hz. Musa'nın genç arkadaşına şaşkınlık veren, ölmüş bir balığın, bir mucize neticesinde canlanarak denize akıp gitmesidir. Mucizenin tahakkuk ettiği yer, Hz. Hızır'ın bulunduğu yer idi. Musa bunu bildiği için adamına, balığın canlanarak denize gitmesi halinde bundan kendisini haberdar etmesini tenbih etmiş, fakat bir kayanın yanında istirahata çekildikleri ve belki de Hz. Musa'nın uykuya daldığı bir sırada balık denize sıçradığı halde adam haber verme görevini unutmuş, bir süre daha ilerleyip, Hz. Musa yemekten bahsedince arkadaşı balığın denize gittiğini hatırlamıştı."

قَالَ ذَٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلَىٰ آثَارِهِمَا قَصَصًا ﴿٦٤﴾

64. Musa: İşte aradığımız o idi, dedi. Hemen izlerinin üzerine geri döndüler.

فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾

65. Derken, kullarımızdan bir kul buldular ki, ona katımızdan bir rahmet (vahiy ve peygamberlik) vermiş, yine ona tarafımızdan bir ilim öğretmiştik.

قَالَ لَهُ مُوسَىٰ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰ أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا ﴿٦٦﴾

66. Musa ona: Sana öğretilenden, bana, doğruyu bulmama yardım edecek bir bilgi öğretmen için sana tabi olayım mı? dedi.

قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾

67. Dedi ki: Doğrusu sen benimle beraberliğe sabredemezsin.

وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلٰى مَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ خُبْرًا ﴿٦٨﴾

68. (İç yüzünü) kavrayamadığın bir bilgiye nasıl sabredersin?

قَالَ سَتَجِدُنٖٓي اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ صَابِرًا وَلَٓا اَعْصٖي لَكَ اَمْرًا ﴿٦٩﴾

69. Musa: İnşaallah, dedi, sen beni sabreder bulacaksın. Senin emrine de karşı gelmem.

قَالَ فَاِنِ اتَّبَعْتَنٖي فَلَا تَسْـَٔلْنٖي عَنْ شَيْءٍ حَتّٰٓى اُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾

70. (O kul:) Eğer bana tabi olursan, sana o konuda bilgi verinceye kadar hiçbir şey hakkında bana soru sorma! dedi.

فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَا رَكِبَا فِي السَّفٖينَةِ خَرَقَهَاۜ قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ اَهْلَهَاۚ لَقَدْ
جِئْتَ شَيْـًٔا اِمْرًا ﴿٧١﴾

71. Bunun üzerine yürüdüler. Nihayet gemiye bindikleri zaman o (Hızır) gemiyi deldi. Musa: Halkını boğmak için mi onu deldin? Gerçekten sen (ziyanı) büyük bir iş yaptın! dedi.

قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطٖيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾

72. (Hızır:) Ben sana, benimle beraberliğe sabredemezsin, demedim mi? dedi.

قَالَ لَا تُؤَاخِذْنٖي بِمَا نَسٖيتُ وَلَا تُرْهِقْنٖي مِنْ اَمْرٖي عُسْرًا ﴿٧٣﴾

73. Musa: Unuttuğum şeyden dolayı beni muaheze etme; işimde bana güçlük çıkarma, dedi.

فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُۙ قَالَ اَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍۜ لَقَدْ
جِئْتَ شَيْـًٔا نُكْرًا ﴿٧٤﴾

74. Yine yürüdüler. Nihayet bir erkek çocuğa rastladıklarında (Hızır) hemen onu öldürdü. Musa dedi ki: Tertemiz bir canı, bir can karşılığı olmaksızın (kimseyi öldürmediği halde) katlettin ha! Gerçekten sen fena bir şey yaptın!

قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾

[301]75. (Hızır:) Ben sana, benimle beraber (olacaklara) sabredemezsin, demedim mi? dedi.

قَالَ إِنْ سَأَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا ﴿٧٦﴾

76. Musa: Eğer, dedi, bundan sonra sana bir şey sorarsam artık bana arkadaşlık etme. Hakikaten benim tarafımdan (ileri sürebilecek) mazeretin sonuna ulaştın.

فَانْطَلَقَا حَتّٰى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَنْ يُضَيِّفُوهُمَا
فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْرًا ﴿٧٧﴾

77. Yine yürüdüler. Nihayet bir köy halkına varıp onlardan yiyecek istediler. Ancak köy halkı onları misafir etmekten kaçındılar. Derken orada yıkılmak üzere bulunan bir duvarla karşılaştılar. (Hızır) hemen onu doğrulttu. Musa: Dileseydin, elbet buna karşı bir ücret alırdın, dedi.

قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾

78. (Hızır) şöyle dedi: "İşte bu, benimle senin aramızın ayrılmasıdır. Şimdi sana, sabredemediğin şeylerin içyüzünü haber vereceğim."

أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ
وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾

79. "Gemi var ya, o, denizde çalışan yoksul kimselerindi. Onu ku-

surlu kılmak istedim. (Çünkü) onların arkasında, her (sağlam) gemiyi gasbetmekte olan bir kral vardı."

Hızır (a.s.)'ın gemiyi delmekle geminin kral tarafından gasp edilmesini önlemişti.

وَاَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ اَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَٓا اَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا
وَكُفْرًاۚ ﴿٨٠﴾

80. "Erkek çocuğa gelince, onun ana-babası, mümin kimselerdi. Bunun için (çocuğun) onları azgınlık ve nankörlüğe boğmasından korktuk."

Hızır tarafından bu çocuk, büyüdüğü zaman yapacağı kötülüklerden, temiz birer Müslüman olan ebeveynlerini korumak için, Allah tarafından kendisine verilen emir gereği, öldürülmüştü.

فَاَرَدْنَٓا اَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكٰوةً وَاَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾

81. (Devam etti:) "Böylece istedik ki, Rableri onun yerine kendilerine, ondan daha temiz ve daha merhametlisini versin."

وَاَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا
وَكَانَ اَبُوهُمَا صَالِحًاۚ فَاَرَادَ رَبُّكَ اَنْ يَبْلُغَٓا اَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَاۗ
رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَۚ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ اَمْرِيۜ ذٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًاۜ ﴿٨٢﴾

82. "Duvara gelince, şehirde iki yetim çocuğun idi; altında da onlara ait bir hazine vardı; babaları ise iyi bir kimse idi. Rabbin istedi ki, o iki çocuk güçlü çağlarına erişsinler ve Rabbinden bir rahmet olarak hazinelerini çıkarsınlar. Ben bunu da kendiliğimden yapmadım. İşte, hakkında sabredemediğin şeylerin iç yüzü budur."

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنْ ذِي الْقَرْنَيْنِۜ قُلْ سَاَتْلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًاۜ ﴿٨٣﴾

83. (Resulüm!) Sana Zülkarneyn hakkında soru sorarlar. De ki: Size ondan bir hatıra okuyacağım.

"Ayette, müşriklerin veya Yahudilerin, hakkında soru sorduğu belirtilen Zülkarneyn'in kim olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Beyzavi tefsirinde bunun Büyük İskender olduğu, peygamberliği kesin olmamakla beraber, iyi bir mümin olduğu konusunda ittifak bulunduğu zikredilmekte; 'cihan hakimiyetine ulaşmış olduğundan veya İran ve Roma imparatoru olduğundan ya da bir yiğitlik simgesi olmak üzere tacında iki boynuz bulunduğundan' kendisine Zülkarneyn (iki boynuzlu) denildiği belirtilmekte ise de, bu görüş bir kısım tefsirciler tarafından fazla tasvip görmemiştir. Burada sözü edilen kişi, Allah'ın kitabına mazhar olduğuna göre, Kral İskender'den daha önce gelmiş bir peygamber olması ihtimali kuvvet kazanmaktadır." (Ayrıca bak. Esed, s.602/81 no. açk.)

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾

[302]84. Gerçekten biz onu yeryüzünde iktidar ve kudret sahibi kıldık, ona (muhtaç olduğu) her şey için bir sebep (bir vasıta ve yol) verdik.

فَأَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾

85. O da bir yol tutup gitti.

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا
قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّا أَنْ تُعَذِّبَ وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾

86. Nihayet güneşin battığı yere varınca, onu kara bir balçıkta batar buldu. Onun yanında (orada) bir kavme rastladı. Bunun üzerine biz: Ey Zülkarneyn! Onlara ya azap edecek veya haklarında iyilik etme yolunu seçeceksin, dedik.

"Tefsirlerde nakledildiğine göre Zülkarneyn, batıda Atlas Okyanusuna, yahut Kara Denize kadar gitti. Orada güneşin deniz ufkunda batışını seyretti. Ancak, koca Kainat içinde bu deniz, kendisine bir su gözesi kadar küçük geldi. Güneş, sislerle kaplı deniz ufkunda, sanki bir su gözesine gömülür gibi batıyordu. Sahilde karşılaştığı kavim, müfessirlerin kanaatine göre, kafir bir millet idi. O yüzden Allah Teala, Zülkarneyn'i, bu kavmi cezalandırmak veya eğitmek, irşad etmek böylece iyilikle yola getirmek arasında muhayyer kıldı."

قَالَ اَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ اِلٰى رَبِّه۪ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨٧﴾

87. O, şöyle dedi: "Haksızlık edeni cezalandıracağız; sonra o, Rabbine gönderilecek; sonra Allah da ona korkunç bir azap uygulayacak."

وَاَمَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَٓاءًۨ الْحُسْنٰىۚ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ اَمْرِنَا يُسْرًاۜ ﴿٨٨﴾

88. "İman edip de iyi davranan kimseye gelince, onun için de en güzel bir karşılık vardır. Ve buyruğumuzdan, ona kolay olanını söyleyeceğiz."

ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾

89. Sonra yine bir yol tuttu.

حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلٰى قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًاۙ ﴿٩٠﴾

90. Nihayet güneşin doğduğu yere ulaşınca, onu öyle bir kavim üzerine doğar buldu ki, onlar için güneşe karşı bir örtü yapmamıştık.

"Zülkarneyn, batıda işini bitirdikten sonra doğunun yolunu tuttu. En sonunda, ihtimal Asya'nın doğu kıyılarına,, Hint Okyanusuna, yahut Hazar Denizine ulaştı. Burada karşılaştığı insanlar, rivayete göre, güneşin ışığına sıcağına karşı korunmak için elbise ve ev yapmasını bilmiyorlardı."

كَذٰلِكَۜ وَقَدْ اَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾

91. İşte böylece onunla ilgili her şeyden haberdardık.

ثُمَّ اَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾

92. Sonra yine bir yol tuttu.

حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًاۙ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾

93. Nihayet iki dağ arasına ulaştığında onların önünde, hemen hiçbir sözü anlamayan bir kavim buldu.

قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا
عَلَىٰ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾

94. Dediler ki: Ey Zülkarneyn! Bu memlekette Ye'cuc ve Me'cuc bozgunculuk yapmaktadırlar. Bizimle onlar arasında bir sed yapman için sana bir vergi verelim mi?

قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ﴿٩٥﴾

95. Dedi ki: "Rabbimin beni içinde bulundurduğu nimet ve kudret daha hayırlıdır. Siz bana kuvvetinizle destek olun da, sizinle onlar arasına aşılmaz bir engel yapayım."

آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا
قَالَ آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾

96. "Bana, demir kütleleri getirin." Nihayet dağın iki yanı arasını aynı seviyeye getirince (vadiyi doldurunca): "Üfleyin (körükleyin)!" dedi. Artık onu kor haline sokunca: "Getirin bana, üzerine bir miktar erimiş bakır dökeyim" dedi.

فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ﴿٩٧﴾

97. Bu sebeple onu ne aşmaya muktedir oldular ne de onu delebildiler.

قَالَ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبِّي ۖ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ ۖ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا ﴿٩٨﴾

[303]98. Zülkarneyn: Bu, Rabbimden bir rahmettir. Fakat Rabbimin vadi gelince, O, bunu yerle bir eder. Rabbimin vadi haktır, dedi. (Ayrıca bak. Esed, s.605/100 no. açk.)

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ﴿٩٩﴾

99. O gün (kıyamet gününde bakarsın ki) biz onları, birbirine çarparak çalkalanır bir halde bırakmışızdır; Sur'a da üfürülmüş, böylece onları bütünüyle bir araya getirmişizdir.

وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا ﴿١٠٠﴾

100. Kafirleri o gün cehennemle yüz yüze getirmişizdir.

الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَنْ ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿١٠١﴾

101. Onlar, o kimseler ki, gözleri beni görmeye kapalı bulunur, kulak vermeye de tahammül edemez olanlardır (kafirlerdir).

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِنْ دُونِي أَوْلِيَاءَ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ
لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾

102. Kafirler, beni bırakıp da kullarımı dostlar edineceklerini mi sandılar? Biz cehennemi kafirlere bir konak olarak hazırladık.

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾

103. De ki: Size, (yaptıkları) işler bakımından en çok ziyana uğrayanları bildirelim mi?

الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾

104. (Bunlar;) iyi işler yaptıklarını sandıkları halde, dünya hayatında çabaları boşa giden kimselerdir.

أُولٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾

105. İşte onlar, Rablerinin ayetlerini ve O'na kavuşmayı inkar eden, bu yüzden amelleri boşa giden kimselerdir ki, biz onlar için kıyamet gününde hiçbir ölçü tutmayacağız.

"Kıyamet terazisinde ağır çeken iman ve ameli salihtir. Kafirlerin ise hayırlı işleri bulunmadığından terazileri boş kalacak; dünyada çoğu insanın değer verdiği şeyler orada değersiz sayılacaktır." (Ayrıca bak. Zilzal 99/7)

ذٰلِكَ جَزَٓاؤُ۬هُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُٓوا اٰيَاتٖي وَرُسُلٖي هُزُواً ﴿١٠٦﴾

106. İşte, inkar ettikleri, ayetlerimi ve resullerimi alaya aldıkları için onların cezası cehennemdir.

اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلاًۙ ﴿١٠٧﴾

107. İman edip iyi davranışlarda bulunanlara gelince, onlar için makam olarak Firdevs cennetleri vardır.

خَالِدٖينَ فٖيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلاً ﴿١٠٨﴾

108. Orada ebedi kalacaklardır. Oradan hiç ayrılmak istemezler.

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَاداً لِكَلِمَاتِ رَبّٖي لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبّٖي
وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهٖ مَدَداً ﴿١٠٩﴾

109. De ki: Rabbimin sözleri için derya mürekkep olsa ve bir o kadar da ilave getirsek dahi, Rabbimin sözleri bitmeden önce deniz tükenecektir.

"Bu ayette Allah'ın sözlerinden maksat O'nun ilim ve hikmetidir. Allah Tealanın ilim ve hikmeti sonsuz ve sınırsız; denizler ise, çokluğuna rağmen, sonlu ve sınırlıdır. Şu halde, Allah'ın ilim ve hikmetini yazmak mürekkep olarak, denizlerin dahi kifayetsiz geleceği aşikardır." (Ayrıca bak. Lokman 31/27)

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ
عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا ﴿١١٠﴾

110. De ki: Ben, yalnızca sizin gibi bir beşerim. (Şu var ki) bana, İlah'ınızın, sadece bir İlah olduğu vahyolunuyor. Artık her kim Rabbine kavuşmayı umuyorsa, iyi iş yapsın ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın. (Kehf Suresi ile ilgili olarak daha geniş bilgi için bak. Kutub, 9/387-452; Elmalılı, 5/163-221; Razı, 15/93- 269; Ateş, 3/1565-1603; Bilmen, 4/1930 vd.; Vehbi, 8/3079 vd.; Esed, 584-606)

KEHF SURESİNİN SONU

19-MERYEM SURESİ-44

سُورَةُ مَرْيَمَ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

Meryem suresi, resmi tertipte 19. iniş sırasına göre ise, 44. sırada yer almaktadır. 98 ayet olup, Mekke'de nazil olmuştur. Bazı tefsircilere göre 58. ayet, bazılarına göre de 71. ayet Medine'de inmiştir.

Bu sure, değişik bir takım konular yanında, özellikle Hz. Meryem'den ve onun Hz. İsa'yı dünyaya getirmesi ile ilgili olaylara genişçe yer verdiği için **Meryem** ismini almıştır.

Zekeriyya (a.s.)'a ilerlemiş yaşında, duası kabul edilerek oğlu Yahya'nın, ve henüz evlenmemiş bir kız olan Hz. Meryem'e de İsa (a.s.)'ın verilmesi, surede yer alan en önemli iki mucizeyi oluşturmaktadır.

Ayrıca surede, Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. Harun (a.s.)'ların, kendi toplumlarını, 'tevhit dini'ne davetleri ve onları izleyen diğer bazı peygamberlerin benzer işlevlerine çok kısa olarak yer verilmiştir.

Bu surenin de anatema ve konusunu, kıssalar oluşturmaktadır. Yukarıda da değinilen Zekeriyya, Yahya, Meryem, İbrahim, Musa ve Harun kıssalarından başka, sırasıyla İdris, İsmail, Adem ve Nuh (a.s.)'lara işaret olunur. Surenin üçte ikilik bölümü bu kıssalara ayrılmıştır. Surenin genel havası için Seyyid Kutub şöyle diyor:

'Ana hedef olarak Allah'ın birliğini ve ölümden sonra dirilmeyi ispat etmek, Allah'a oğul ve ortak koşmayı reddedip peygamberlerin peşinden gidenler arasında hidayete erenlerle, sapıklığa düşenlerin, takip ettikleri metodu açıklama gayesi güdülüyor.

Bu arada bir takım kıyamet sahnelerine ve ölümden sonra dirilmeyi inkar edenlerle yapılan tartışmaya yer veriliyor.

Allah'a şirk koşup çocuk edinme iddiasını reddederek dünya ve ahirette müşriklerle, peygamberleri yalanlayanların kötü akıbeti açıklanıyor.' (Kutub, 8/487)

'Surenin ana konusuyla beraber üç bölüme ayrıldığını görüyoruz:

1- Birinci bölümde Zekeriyya ve Yahya (a.s.)'ın kıssalarıyla Hz. Meryem ile İsa (a.s.)'ın kıssaları yer alıyor. Bunun ardından gelen satırlarda Yahudi ve Hıristiyan taifelerinin ihtilafa düştükleri üzerinde bir çok tartışmaların geçtiği Hz. İsa meselesiyle ilgili kesin hüküm varit oluyor.

2- Bu bölümde Hz. İbrahim'in babası ve kavmiyle olan kıssalarıyle Hz. Meryem ve İsa (a.s.)'ın kıssalarının yer aldığı ve Allah'ın kendisine büyük bir topluluk teşkil eden bir soy ihsan ettiği belirtiliyor. Bilahare kısa işaretlerle peygamberlerin hikayelerine temas ediliyor... Bu bölüm eşi ve benzeri bulunmayan Mabud-ı Hakiki'nin bir tek Rab olduğunu ilan eden ayetlerle son buluyor:

'O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir. Şu halde O'na ibadet et ve bu ibadetinde sabırlı ol. O'na benzer bir şey bilir misin hiç?

3- Bu bölüm ise, öldükten sonra dirilme konusu etrafındaki bir tartışmayla başlıyor ve bazı kıyamet sahnelerini gösteriyor. Bu arada insanların çevrelerindeki kainatın her türlü şirk iddialarına karşı çıktığını bir tablo halinde anlatıyor. Sonra geçmiş nesillerin akıbetiyle ilgili derin ve tesirli bir sahne ile nihayete eriyor:

Onlardan önce nice nesiller yok ettik. Sonra onlardan hiçbirisini duyuyor ve hiçbir ses işitiyor musun?'(Kutb, 9/491)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

كٓهٰيٰعٓصٓ ﴿١﴾

[304]1. Kaf. Ha. Ya. Ayn. Sad.

Bu surenin başında olduğu gibi, birinci ciltte geçen ve başlarında 'kesik harfler' (Huruf-i Mukatta'a) bulunan sureler vesilesi ile, kesik harflerle ilgili olarak gerekli açıklamaları yapmış bulunduğumuzdan,

burada bir kere daha aynı konu üzerinde durmaya gerek görmemekteyiz. Bilgilerini tazelemek isteyenler, oralarda yapılan açıklamalara bakabilirler.

ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا ﴿٢﴾

2. (Bu,) Rabbinin, kulu Zekeriyya'ya rahmetinin anılmasıdır.

إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا ﴿٣﴾

3. Hani o, gizli bir sesle Rabbine niyaz etmişti:

قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنْ بِدُعَائِكَ
رَبِّ شَقِيًّا ﴿٤﴾

4. Rabbim! dedi, benden (vücudumdan), kemiklerim zayıfladı, saçım başım ağardı. Ve ben, Rabbim, sana (ettiğim) dua sayesinde hiç bedbaht olmadım.

وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِنْ وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا فَهَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ
وَلِيًّا ﴿٥﴾

5. Doğrusu ben, arkamdan iş başına geçecek olan yakınlarımdan endişe ediyorum. Karım da kısırdır. Tarafından bana bir veli (oğul) ver.

يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿٦﴾

6. Ki o bana varis olsun; Ya'kub hanedanına da varis olsun. Rabbim, onu rızana layık kıl!

Birinci ayetteki kesik harfleri takiben, ikinci ayette, Yüce Allah'ın, kulu Zekeriyya'yı rahmetle anması ile başlayan sure, 3. ayette işaret edildiği üzere, Zekeriyya (a.s.)'ın büyük bir huşu içerisinde ve rabbisine teslimiyet ifade eden alçak bir sesle yaptığı dua ile devam etmektedir. Zekeriyya (a.s.), yaşlanma sebebiyle içine düştüğü fiziki durumunu veciz sözlerle tasvir ettikten sonra, Yüce Allah'a yaptığı dualar sayesinde, şimdiye kadar hiçbir şeyden mahrum kalmadığını bir şükran edası ile ifade ediyor ve gelecekle ilgili endişeleri sebebiyle bir

kere daha Yüce Allah'a sığınıyor.

Kendisinden sonra gelecek olanların, kendi bıraktıklarına, eserlerine, mirasına, arzu ettiği gibi sahip olamayacaklarından endişe etmektedir. Yürüttüğü davasının isteğince yürütülmesinden, büyük titizlikle kurduğu ailesi ile koruması altında bulunan Hz. Meryem'in korunmaları konusunda endişeler taşımaktadır. Karısının da kısır olduğunu beyanla bir çocuk sahibi olamadığını, artık bütün ümitlerin son bulduğunu bu dönemde, Yüce Allah'a, Yüce Katından kendisine, iyi, ahlaklı ve temiz bir veli vermesini niyaz etmektedir. Allah'ın bu lütfu sayesinde hem kendisi hem de Yakup oğulları arzularınca mirasçıya kavuşmuş olacaklardı. Burada sözü edilen mirasçı ağırlıklı olarak manevi mirasçıdır.

Devam eden ayetlerde de, duası kabul edilen Hz. Zekeriyya'nın, kendisine bahşedilen evlat mucizesi sebebiyle, gizleyemediği hayret ifadeleri ve bu çerçevede gelişen olaylar anlatılmaktadır.

يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَى لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ﴿٧﴾

7. (Allah şöyle buyurdu:) Ey Zekeriyya! Biz sana bir oğul müjdeleriz ki, onun adı Yahya'dır. Daha önce ona kimseyi adaş yapmadık.

"Ayetin son cümlesi 'Daha önce hiç kimseyi onun benzeri kılmadık' şeklinde de anlaşılmıştır. Zira Hz. Yahya'nın kısır bir anneden doğması eşsiz bir olay yani mucizedir." (Ayrıca bak. al-i İmran 3/39)

قَالَ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا وَقَدْ بَلَغْتُ
مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ﴿٨﴾

8. Zekeriyya: Rabbim! dedi, karım kısır olduğu, ben de ihtiyarlığın son sınırına vardığım halde, benim nasıl oğlum olabilir?

قَالَ كَذَٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا ﴿٩﴾

9. Allah: Öyledir, dedi; Rabbin: O bana kolaydır. Daha önce, sen hiçbir şey değilken seni de yaratmıştım, buyurdu.

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿١٠﴾

10. O: Rabbim! dedi, (çocuğum olacağına dair) bana bir işaret ver. Allah: Sana işaret, sapasağlam olduğun halde üç gün insanlarla konuşamamandır, buyurdu. (Ayrıca bak. al-i İmran 3/41; Esed, s.96/29 no. açk.)

Hz. Zekeriyya'nın konuşma konusunda hiçbir kusurunun bulunmamasına karşın 3 gün süre ile konuşma özelliğinin kaldırılacağı, okuyup dua edebileceği fakat dünya kelamı ile konuşamayacağı bir işaret olarak kendisine Yüce Allah tarafından bildirilmektedir.

فَخَرَجَ عَلَىٰ قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿١١﴾

11. Bunun üzerine Zekeriyya, mabetten kavminin karşısına çıkarak onlara: "Sabah akşam tespihte bulunun" diye işaret verdi.

"'Mabet' ten şeklinde tercüme edilen 'mihrap' o zamanlarda ibadet edilen yer veya Beyt-i Makdis içinde yüksek bir yerdeki hücre manasına kullanılıyordu"

"Allah Teala, yaşlı Zekeriyya ile kısırlaşmış olan eşinden bir çocuk dünyaya göndermekle kudretinin sınırsızlığını ortaya koymuştur. Yukarıdaki ayetlerde buna işaret buyurulduktan sonra şimdi, doğumu mucizeli bir şekilde gerçekleşen Yahya (a.s)'a hitap ediliyor:"

يَا يَحْيَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ ۖ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿١٢﴾

[305]12. "Ey Yahya! Kitab'a (Tevrat'a) var gücünle sarıl!" (dedik) ve henüz sabi iken ona (ilim ve) hikmet verdik.

وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكَاةً ۖ وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾

13. Tarafımızdan ona kalp yumuşaklığı ve temizlik de (verdik). O, çok sakınan bir kimse idi.

وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾

14. Ana-babasına çok iyi davranırdı; o, isyankar bir zorba değildi.

وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾

15. Doğduğu gün, öleceği gün ve diri olarak kabirden kaldırılacağı gün ona selam olsun! (Baştan buraya kadar olan bölümle ilgili daha geniş bilgi için bak. Razı, 15/273-306; Kutub, 9/481-498; Ateş, 3/1605-1609; Nüz. Kon. Emiroğlu, 7/364-371)

"Yahya (a.s.)'ın mucizevi doğumundan sonra Hz. Meryem'in yine mucize olarak İsa'ya hamile kalması ve onu dünyaya getirmesi olayına geçiliyor":

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾

16. (Resulüm!) Kitap'ta Meryem'i de an. Hani o, ailesinden ayrılarak doğu tarafında bir yere çekilmişti.

"Buradaki 'doğu tarafı', müfessirlerce Mescid-i Aksa'nın doğu yanı, Yahut Meryem'in evinin doğu tarafı şeklinde tefsir edilmiş, bu sebeple Hıristiyanların, kıble olarak doğuya yöneldikleri ifade edilmiştir."

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾

17. Meryem, onlarla kendi arasına bir perde çekmişti. Derken, biz ona ruhumuzu gönderdik de o, kendisine tastamam bir insan şeklinde göründü.

"Müfessirlerin çoğunluğuna göre ayetteki ruhtan maksat, Cebrail (a.s.) dır. Hz. Meryem korkmasın ve sözünü anlasın diye Allah Teala, Cebrail'i, bir insan kılığında göstermiştir. (Bak. Bakara 2/87)

قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَٰنِ مِنْكَ إِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾

18. Meryem dedi ki: Senden, çok esirgeyici olan Allah'a sığınırım! Eğer Allah'tan sakınan bir kimse isen (bana dokunma).

قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾

19. Melek: Ben, yalnızca, sana tertemiz bir erkek çocuk bağışlamam için Rabbinin bir elçisiyim, dedi.

قَالَتْ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾

20. Meryem: Bana bir insan eli değmediği, iffetsiz de olmadığım halde benim nasıl çocuğum olabilir? dedi.

قَالَ كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّا

وَكَانَ أَمْرًا مَقْضِيًّا ﴿٢١﴾

21. Melek: Öyledir, dedi; (zira) Rabbin buyurdu ki: Bu bana kolaydır. Çünkü biz, onu insanlara bir delil ve kendimizden bir rahmet kılacağız. Bu, hüküm ve karara bağlanmış (ezelde olup bitmiş) bir iş idi.

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهِ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾

22. Meryem ona hamile kaldı.. Bunun üzerine onunla (karnındaki çocukla) uzak bir yere çekildi.

فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنْتُ
نَسْيًا مَنْسِيًّا ﴿٢٣﴾

23. Doğum sancısı onu bir hurma ağacına (dayanmaya) sevketti. "Keşke, dedi, bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim!"

فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ﴿٢٤﴾

24. Aşağısından (İsa yahut melek) ona şöyle seslendi: "Tasalanma! Rabbin senin alt yanında bir su arkı vücuda getirmiştir."

"Ayete şu mana da verilmiştir: 'Tasalanma! Rabbın senin alt yanındakini (yani İsa'yı) şerefli bir lider olarak yaratmıştır."

وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴿٢٥﴾

25. "Hurma dalını kendine doğru silkele ki, üzerine taze, olgun hurma dökülsün."

فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ
لِلرَّحْمَٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا ﴿٢٦﴾

[306]26. "Ye, iç. Gözün aydın olsun! Eğer insanlardan birini görürsen de ki: Ben, çok merhametli olan Allah'a oruç adadım; artık bugün hiçbir insanla konuşmayacağım."

"Rivayete göre Meryem'in kavmi, yememek içmemek suretiyle oruç tuttukları gibi, konuşmamak suretiyle de tutarlarmış. Yahut oruçlu iken yemek ve içmekten kaçındıkları gibi konuşmaktan da kaçınırlarmış. Hz. Meryem de buna uygun olarak sükut orucu adamış olmaktadır."

فَأَتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾

27. Nihayet onu (kucağında) taşıyarak kavmine getirdi. Dediler ki: Ey Meryem! Hakikaten sen iğrenç bir şey yaptın!

يَا أُخْتَ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيًّا ﴿٢٨﴾

28. Ey Harun'un kız kardeşi! Senin baban kötü bir insan değildi; annen de iffetsiz değildi.

"Ayette anılan Harun, Hz. Musa'nın kardeşi ve peygamber Harun değildir. Bu Harun'un kimliğiyle ilgili görüşlerin doğruya en yakın olanına göre o, Hz. Meryem'in hakiki kardeşidir. Ana Babası gibi o da iffetli ve salih bir kimse idi. Bu yüzden işin iç yüzünü bilmeyenler, böyle birinin kız kardeşi olan Meryem'e zina etmeyi asla yakıştıramadıkları belirtmek istemişlerdir."

'Ey Harun'un kız kardeşi, baban kötü bir adam değildi, annen de fahişe değildi'. şeklindeki hitaptan, Meryem'in anne- babasının ölü olduğu, sadece kardeşi Harun'un sağ olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, yine bu hitapla, anne ve babası kötü olan kimselerin, kötü olabileceği olasılığının yüksek olduğuna örtülü bir şekilde işaret edilmektedir. İslam'ın aile kurumuna verdiği öneme bu vesile ile de dikkat çekilmektedir.

فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٢٩﴾

29. Bunun üzerine Meryem çocuğu gösterdi. "Biz, dediler, beşikteki bir sabi ile nasıl konuşuruz?"

"Allah'ın müstakbel elçisi olan çocuk, O'nun verdiği konuşma kabiliyeti ile dile geldi ve":

قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ﴿٣٠﴾

30. Çocuk şöyle dedi: "Ben, Allah'ın kuluyum. O, bana Kitab'ı verdi ve beni peygamber yaptı."

Hz. İsa (a.s.)'in, al-i İmran suresi 46. ayetinde belirtildiği üzere daha beşikte iken konuşması ve kendisine çocuk yaşta peygamberliğin verilmesi ve hikmetlerle donatılması konuları ile ilgili olarak Esed, '30-33 ayetler, gelecekte gerçekleşecek bir şeyi ifade için, tekid amacıyla, geçmiş zaman kipini kullanarak olacak şeylerin tasavvurunu sağlayan bir mecaz özelliği gösterir gibidir' diyerek, bir insana en azından zihinsel planda ve hayat deneyimi konusunda da tam olgunluğa erişmeden peygamberlik görevinin verilemeyeceği, görüşünü ileri sürmektedir. (Ayrıca bak. Esed, s.613/23-24 no. açkl.)

وَجَعَلَنِي مُبَارَكًا أَيْنَ مَا كُنتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾

31. "Nerede olursam olayım, O beni mübarek kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekatı emretti."

وَبَرًّا بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾

32. "Beni anneme saygılı kıldı; beni bedbaht bir zorba yapmadı."

وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدتُّ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾

33. "Doğduğum gün, öleceğim gün ve diri olarak kabirden kaldırılacağım gün esenlik banadır."

ذَٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾

34. İşte, hakkında şüphe ettikleri Meryem oğlu İsa -hak söz olarak-budur.

"Müfessirler, bu ayete şu manayı da vermişlerdir: 'İşte Meryem oğlu İsa, (onun hakkındaki bu beyan), hak sözdür ki, onlar bunda şüpheye düşerler.' Metindeki manaya göre İsa'nın hak söz olması Allah'ın 'kün =ol' emrinin eseri olmasındandır." (Ayrıca Nisa 3/156 ile karşılaştır.)

مَا كَانَ لِلَّهِ أَن يَتَّخِذَ مِن وَلَدٍ سُبْحَانَهُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿٣٥﴾

35. Allah'ın bir evlat edinmesi, olur şey değildir. O, bundan münezzehtir. Bir işe hükmettiği zaman, ona sadece "Ol!" der ve hemen olur.

وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۚ هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٣٦﴾

36. (İsa şunu da söyledi:) Muhakkak ki Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyle ise O'na kulluk ediniz. İşte doğru yol budur.

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ ۖ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾

37. Sonra guruplar kendi aralarında ayrılığa düştüler. Büyük güne şahit olunduğu zamanda vay o kafirlerin haline!

"Tefsirciler, aralarında ayrılığa düşen bu grupların, Yahudiler ile Hıristiyanlar veya Hıristiyanların kendi içindeki mezhepler olduğunu, bunlardan kiminin Hz. İsa'ya 'Allah'ın oğlu', kiminin 'Allah'ın kendisi', bir kısmının 'üç uknumda biri' bazısının da 'Allah'ın kulu ve resulü' dediklerini belirtiyorlar."

أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا ۖ لَٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ
مُبِينٍ ﴿٣٨﴾

38. Onlar, bizim huzurumuza çıkacakları gün (başlarına gelecek olanları) ne iyi duyarlar ve ne iyi görürler (bir görsen)! Fakat o zalimler bugün açık bir sapıklık içindedirler.

O büyük günde, hesap gününde zalimler gittikleri ve gördükleri olaylar nedeniyle birçok gerçeği öğrenip dehşete düşecek ve pişmanlık duyacaklardır. Ne varki o günkü pişmanlık kendilerine hiçbir yarar sağlamayacaktır. Olan olmuş ve iş işten geçmiş olacaktır. Açık bir sapıklık ve delalet içinde bulunmaları artık onlar için kaçınılmaz sonuçtur.

وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾

[307]39. (Resulüm!) Sen onları pişmanlık ve üzüntü günü hakkında uyar. Çünkü onlar bir gafletin içine dalmış oldukları halde ve henüz iman etmemiş iken (bakarsın) iş olup bitmiştir.

"Yani, herkesin hesabı görülmüş; bu hesap sonunda cennete gideceklerle cehennemi boylayacak olanlar birbirinden ayrılmışlardır."

إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾

40. Yeryüzüne ve onun üzerindekilere ancak biz varis oluruz (her şey gider, biz kalırız) ve onlar ancak bize döndürülürler.

Onaltıncı ayetten buraya kadar olan bölümle ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bak. (Razı, 15/306-352; Kutub, 9/498-509; Ateş, 3/1611-1615; Esed, 610 vd.)

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرٰهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٤١﴾

41. Kitap'ta İbrahim'i an. Zira o, sıdkı bütün bir peygamberdi.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا ﴿٤٢﴾

42. Bir zaman o babasına dedi ki: Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir fayda sağlamayan bir şeye niçin taparsın?

يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٤٣﴾

43. Babacığım! Hakikaten sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Öyle ise bana uy ki, seni düz yola çıkarayım.

يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ عَصِيًّا ﴿٤٤﴾

44. Babacığım! Şeytana kulluk etme! Çünkü şeytan, çok merhametli olan Allah'a asi oldu.

يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٤٥﴾

45. Babacığım! Allah tarafından sana azap dokunup da şeytanın yakını olmandan korkuyorum.

قَالَ أَرَاغِبٌ أَنْتَ عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرٰهِيمُ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾

46. (Babası): Ey İbrahim! dedi, sen benim tanrılarımdan yüz mü

çeviriyorsun? Eğer vazgeçmezsen, andolsun seni taşlarım! Uzun bir zaman benden uzak dur!

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَۚ سَاَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبّ۪يۜ اِنَّهُ كَانَ ب۪ي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾

47. İbrahim: Selam sana (esen kal) dedi, Rabbimden senin için mağfiret dileyeceğim. Çünkü O bana karşı çok lütufkardır.

وَاَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَاَدْعُوا رَبّ۪يۘ عَسٰٓى اَلَّٓا اَكُونَ بِدُعَٓاءِ رَبّ۪ي شَقِيًّا ﴿٤٨﴾

48. Sizden de, Allah'ın dışında taptığınız şeylerden de uzaklaşıyor ve Rabbime yalvarıyorum. Umulur ki (senin için) Rabbime dua etmemle bedbaht (emeği boşa gitmiş) olmam.

فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۙ وَهَبْنَا لَهُٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَۜ
وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾

49. Nihayet İbrahim onlardan ve Allah'tan başka taptıkları şeylerden uzaklaşıp bir tarafa çekildiği zaman biz ona İshak ve Ya'kub'u bağışladık ve her birini peygamber yaptık.

"Hz. İbrahim'in kavminden uzaklaşarak hicret ettiği beldenin, Şam veya Filistin olduğu rivayet edilir. Beyzavi'nin naklettiğine göre, Hz. İbrahim, Şam'a müteveccihen yola çıktığında önce Harran'a gitmiş, orada Sara ile evlenmiş ve bu evlilikten Hz. İshak doğmuştur. Hz. Yakub ise, İshak'ın oğlu İbrahim'in torunudur."

وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾

50. Onlara rahmetimizden bağışta bulunduk; kendilerine haklı ve yüksek bir şöhret nasip ettik.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسٰٓىۘ اِنَّهُ كَانَ مُخْلَصًا وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥١﴾

51. (Resulüm!) Kitap'ta Musa'yı da an. Gerçekten o ihlas sahibi idi ve hem resul, hem de nebi idi.

"Yaygın anlayışa göre sadece eski peygamberlerden birinin kitap

ve şeriatını devam ettiren peygamber 'nebi', kendisine yeni kitap indirilmiş olan ve yeni bir din tebliğ eden peygamber ise hem 'nebi'hem de'resul'dür. Hz. Musa' ya Tevrat inzal buyurulduğundan, yukarıdaki ayetle resul ve nebi olarak anılmıştır."

وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾

[308]52. Ona Tur'un sağ tarafından seslendik ve onu, fısıldaşan kimse kadar (kendimize) yaklaştırdık.

وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾

53. Rahmetimizin bir sonucu olarak ona kardeşi Harun'u bir peygamber olarak armağan ettik.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥٤﴾

54. (Resulüm!) Kitap'ta İsmail'i de an. Gerçekten o, sözüne sadıktı, resul ve nebi idi.

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾

55. Halkına namazı ve zekatı emrederdi; Rabbi nezdinde de hoşnutluk kazanmış bir kimse idi.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٥٦﴾

56. Kitapta İdris'i de an. Hakikaten o, pek doğru bir insan, bir peygamberdi.

Bu ayet dışında bir kere de Enbiya suresinin 85. ayetinde olmak üzere, Kur'an'ı Kerimde iki kere ismi anılan Hz. İdris (a.s.) konusunda daha ayrıntılı bilgi için bakınız. (Bak. Esed, s.617/41 no. açk.)

وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾

57. Onu üstün bir makama yücelttik.

"Müfessirlerin beyanlarına göre, Hz. İdris'in asıl adı Uhnuh'tur. Hz. Nuh'un üçüncü batından dedesidir. Kendisinden önce insanlar hayvan

postları giydikleri halde o, elbise dikmeyi icat etmiş, ayrıca ilk defa kalem kullanan, yıldızlar ve hesap ilmi üzerinde düşünen insan olmuştur. Kendisine 30 sayfa vahiy inmiştir."

أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّنَ مِنْ ذُرِّيَّةِ اٰدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ
وَمِنْ ذُرِّيَّةِ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْرَٓائِلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَاۜ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُ الرَّحْمٰنِ
خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾

58. İşte bunlar, Allah'ın kendilerine nimetler verdiği peygamberlerden, adem'in soyundan, Nuh ile birlikte (gemide) taşıdıklarımızdan, İbrahim ve İsrail' in soyundan, doğruya ulaştırdığımız ve seçkin kıldığımız kimselerdendir. Onlara, çok merhametli olan Allah'ın ayetleri okunduğunda ağlayarak secdeye kapanırlardı.

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ
يَلْقَوْنَ غَيًّا ﴿٥٩﴾

59. Nihayet onların peşinden öyle bir nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar; nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride sapıklıklarının cezasını çekecekler.

اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْـًٔا ﴿٦٠﴾

60. Ancak tevbe edip, iman eden ve iyi davranışta bulunan kimseler hariçtir. Bunlar, cennete, girecekler. Ve hiç bir haksızlığa uğratılmayacaklardır.

جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّت۪ي وَعَدَ الرَّحْمٰنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِۜ اِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾

61. O cennet, çok merhametli olan Allah'ın, kullarına gıyaben vaat ettiği Adn cennetleridir. Şüphesiz O'nun vaadi yerini bulacaktır.

"Ayetin son cümlesi şöyle de anlaşılmıştır: 'Muhakkak ki Allah'ın iyi kulları, O'nun vaat ettiği cennete kavuşacaklardır.'

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾

62. Orada boş söz değil, hoş söz duyarlar. Ve orada, sabah-akşam kendilerine ait rızıkları vardır.

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾

63. Kullarımızdan, takva sahibi kimselere verdiğimiz cennet işte budur.

"Abdullah b. Abbas'ın bir rivayetine göre Resulullah (s.a.) Cebaril'e: 'Ey Cebrail, 'Bizi şimdi yaptığın ziyaretlerden daha fazla ziyaret etmekten seni engelliyen bir şey mi var?' diyerek Cebrail'in kendisini daha çok ziyaret etmesini istemiş; bir başka rivayete göre, inanmayanlar Hz. Peygamber'e, bazı konularda sorular sormuşlar; Hz. Peygamber, kendilerine yakında bilgi vereceğini söylemiş, fakat Cebrail beklediği zamanda gelmediği için beklediği bilgiyi edinmekte gecikmiş; bu fırsatı kaçırmayan müşrikler: 'Muhammed'in Rabbı kendisini unuttu' gibi laflar edince o, buna çok üzülmüştü. Bunun üzerine Cebail'in sözünü nakleden şu ayet indi":

وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ
وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾

64. Biz ancak Rabbinin emri ile ineriz. Önümüzde, arkamızda ve bunlar arasında olan her şey O'na aittir. Senin Rabbin unutkan değildir.

رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾

[309]65. (O) göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin Rabbidir. Şu halde O'na kulluk et; O'na kulluk etmek için sabırlı ve metanetli ol. O'nun bir adaşı (benzeri) olduğunu biliyor musun? (Asla benzeri yoktur).

"Müşrik Araplar Allah ismini sadece, en büyük yaratıcı olan Cenab-ı Hak için kullanırlar, O'nun dışında taptıkları putlara Allah demeyip 'ilah' derlerdi"

وَيَقُولُ الْاِنْسَانُ ءَاِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ اُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾

66. İnsan der ki: "Öldüğüm zaman sahi diri olarak (kabrimden) çıkarılacak mıyım?"

اَوَلَا يَذْكُرُ الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْـًٔا ﴿٦٧﴾

67. İnsan düşünmez mi ki, daha önce o hiçbir şey olmadığı halde biz kendisini yaratmışızdır?

فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾

68. Öyle ise, Rabbine andolsun ki, muhakkak surette onları şeytanlarla birlikte mahşerde toplayacağız; sonra onları diz üstü çökmüş vaziyette cehennemin çevresinde hazır bulunduracağız. (Ayrıca bak. Esed, s.618/52 no. açk.)

ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ اَيُّهُمْ اَشَدُّ عَلَى الرَّحْمٰنِ عِتِيًّا ﴿٦٩﴾

69. Sonra her milletten, rahman olan Allah'a en çok asi olanlar hangileri ise çekip ayıracağız.

"Allah'a en çok asi olanların ayrılması, müfessirler tarafından şöyle yorumlanmıştır: İsyankarların bir kısmı ayırt edilip cehenneme atılacak; isyanı daha hafif olan ve durumu uygun düşenler ise bağışlanacaklardır. Ancak, eğer ayet bütünüyle kafirlere dair ise, o takdirde bu ayrılma, herkesin, inkarcılık ve isyan derecesine göre çeşitli gruplara ayrılmasıdır ki, buna göre her grup, sırasıyla, cehennemde durumuna uygun bir tabakaya atılacaktır."

ثُمَّ لَنَحْنُ اَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ اَوْلٰى بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾

70. Sonra, orayı boylamaya daha çok müstahak olanları elbette biz daha iyi biliriz.

وَاِنْ مِنْكُمْ اِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا ﴿٧١﴾

71. İçinizden, oraya uğramayacak hiçbir kimse yoktur. Bu, Rabbin için kesinleşmiş bir hükümdür.

"Bir rivayete göre iyi veya kötü her insan cehenneme uğrayacak, ancak Allah, iyileri yakmayacak, oradan kurtaracaktır. Cabir (r.a.)'in naklettiği bir hadise göre, cennetteki müminler, daha önce cehenneme uğrayacaklar, fakat cehennemde onların uğradığı yerlerin ateşi sönecektir. Bir diğer rivayete göre, cennetlik müminlerin cehenneme uğramaları, Sırat'tan geçmelerinden ibarettir."

ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾

72. Sonra biz, Allah'tan sakınanları kurtarırız; zalimleri de diz üstü çökmüş olarak orada bırakırız.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ
خَيْرٌ مَقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾

73. Kendilerine ayetlerimiz ayan beyan okunduğu zaman inkar edenler, iman edenlere: İki topluluktan hangisinin (hangimizin) mevki ve makamı daha iyi, meclis ve topluluğu daha güzeldir? dediler. (Ayrca bak. Esed, s.619/58-59 no. açk.)

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَاثًا وَرِئْيًا ﴿٧٤﴾

74. Onlardan önce de, eşya ve görünüş bakımından daha güzel olan nice nesiller helak ettik.

قُلْ مَنْ كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَٰنُ مَدًّا ۚ حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا
يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ وَإِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَكَانًا
وَأَضْعَفُ جُنْدًا ﴿٧٥﴾

75. De ki: Kim sapıklıkta ise, çok merhametli olan Allah ona mühlet versin! Nihayet kendilerine vaat olunan şeyi -ya azabı (müminler karşısında yenilgiyi), veya kıyameti- gördükleri zaman, mevki ve makamı daha kötü ve askeri daha zayıf olanın kim olduğunu öğreneceklerdir.

وَيَزِيدُ اللّٰهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًىۜ وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا ﴿٧٦﴾

76. Allah, doğru yola gidenlerin hidayetini artırır. Sürekli kalan iyi işler, Rabbinin nezdinde hem mükafat bakımından daha hayırlı, hem de akıbetçe daha iyidir.

"Müfessirler aşağıdaki ayetlerin inmesine sebep olan olayı şöyle anlatırlar: Fakir bir Müslüman olan Habbab (r.a.)'in, müşriklerin ileri gelenlerinden biri olan As b. Vail'de alacağı vardı. Habbab alacağını istediğinde As ona şöyle dedi: 'Muhammed'i inkar etmedikçe borcumu vermeyeceğim'. Habbab: 'Allah'a yemin ederim ki, ben Peygamberi'mi hem hayatım ve ölümüm süresince hem yeniden dirildiğim zaman asla inkar etmeyeceğim', deyince As şöyle demiş: 'Öyle ise, dirildiğin zaman bana gelirsin; o zaman malım ve çocuğum olacağına göre sana olan borcumu öderim'."

اَفَرَاَيْتَ الَّذٖي كَفَرَ بِاٰيَاتِنَا وَقَالَ لَاُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًاۜ ﴿٧٧﴾

[310]77. (Resulüm!) ayetlerimizi inkar eden ve "Muhakkak surette bana mal ve evlat verilecek" diyen adamı gördün mü?

اَطَّلَعَ الْغَيْبَ اَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًاۙ ﴿٧٨﴾

78. O, gaybı mı bildi, yoksa Allah'ın katından bir söz mü aldı?

كَلَّاۜ سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّاۙ ﴿٧٩﴾

79. Kesinlikle hayır! Biz onun söylediğini yazacağız ve azabını uzattıkça uzatacağız.

وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتٖينَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾

80. Onun dediğine biz varis oluruz, (malı ve evladı bize kalır); kendisi de bize yapayalnız gelir.

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾

81. Onlar, kendilerine bir itibar ve kuvvet (vesilesi) olsun diye Allah'tan başka tanrılar edindiler.

كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾

82. Hayır, hayır! (Taptıkları), onların ibadetlerini tanımayacaklar ve onlara hasım olacaklar.

أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ أَزًّا ﴿٨٣﴾

83. (Resulüm!) Görmedin mi? Biz, kafirlerin üzerine, kendilerini iyice (isyankarlığa) sevk eden şeytanları gönderdik. (Ayrıca bak. Esed, s.621/72 no. açk.)

فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾

84. Öyle ise onlar hakkında acele etme. Biz onlar için (günlerini) teker teker sayıyoruz.

يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾

85. Takva sahiplerini heyet halinde çok merhametli olan Allah'ın huzurunda toplayacağımız gün.

وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿٨٦﴾

86. Günahkarları da susuz olarak cehenneme süreceğiz.

لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾

87. O gün Rahman (olan Allah)'ın nezdinde söz ve izin alandan başkalarının şefaate güçleri yetmeyecektir.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾

88. (Durum böyle iken) "Rahman çocuk edindi" dediler. (Bak. Esed, 621/76-79 no. açkl.; Ayrıca Şura 42/11; İhlas 112/4; Ra'd 13/15; Nahl 16/48-49)

لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْـًٔا اِدًّا ﴿٨٩﴾

89. Hakikaten siz, pek çirkin bir şey ortaya attınız.

تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْاَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾

90. Bundan dolayı, neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp düşecektir!

اَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾

91. Rahman'a çocuk isnadında bulunmaları yüzünden.

وَمَا يَنْبَغ۪ي لِلرَّحْمٰنِ اَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾

92. Halbuki çocuk edinmek Rahman'ın şanına yakışmaz.

اِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِلَّا اٰتِي الرَّحْمٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾

93. Göklerde ve yerde olan herkes istisnasız, kul olarak Rahman'a gelecektir.

لَقَدْ اَحْصٰيهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾

94. O, bunların hepsini kuşatmış ve sayılarını tesbit etmiştir.

وَكُلُّهُمْ اٰت۪يهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾

95. Bunların hepsi de kıyamet gününde O'nun huzuruna tek başına (yapayalnız) gelecektir.

اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمٰنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾

[311]96. İman edip de iyi davranışlarda bulunanlara gelince, onlar için çok merhametli olan Allah, (gönüllerde) bir sevgi yaratacaktır.

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنْذِرَ بِهِ قَوْمًا لُدًّا ﴿٩٧﴾

97. (Resulüm!) Biz Kur'an'ı, sadece, onunla Allah'tan sakınanları müjdeleyesin ve şiddetle karşı çıkan bir topluluğu uyarasın diye senin dilinle (indirilip okutarak) kolaylaştırdık. (Ayrıca bak. İbrahim 14/4; Şu'ara 26/193-194)

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾

98. Biz, onlardan önce nice nesilleri helak ettik. Sen, onlardan herhangi birinden (bir varlık emaresi) hissediyor veya onlara ait cılız bir ses işitiyor musun?

Sure ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bak. (Bilmen, 4/2004 vd.; Vehbi, 8/3187 vd.)

MERYEM SURESİNİN SONU

20-TA-HA SURESİ-45

سُورَةُ طٰهٰ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

Ta-Ha suresi resmi tertipte 20 ve iniş sıralamasına göre ise, 45. sırada yer almaktadır. 135 ayet olup Mekke'de nazil olmuştur. Sure, ismini, başındaki Ta-Ha harflerinden almıştır.

Detayı ilerleyen bölümlerde anlatılacak olan, Hz. Ömer (r.a)'in İslam'ı kabul etmesine vesile olan bu sure, Mekke'de inen ilk surelerden biridir. 130-131. ayetlerinin Medine'de indiği rivayet edilir.

Sure, çoğunluk görüşüne göre, Hz. Muhmmed (s.a.)'e hitap ederek başlıyor ve yine ona hitap ile son buluyor. Hz. Peygamber'e yapacağı görevleri anlatılıyor, kendisine indirilen Kitab'ın, onu sıkıntıya düşürmesi için değil, fakat, bütün insanlar ve özellikle Allah'tan korkanlar için bir öğüt, hatırlatma, müjde ve uyarı olarak indirildiği bildiriliyor. Bundan sonrasının, güç ve kudreti ile kainata hükmeden Yüce Allah'a ait olduğuna işaret edildikten sonra, ister inansın ister inanmasın sonunda, herkes O'na dönecek ve hesabını verecektir. Herkesin yaptığı şeylerden sorumluluğu kendisine ait olup, kişi kendi yaptığı işlerden bizzat kendisi sorumludur. Bu tür sorumluluklara, peygamberler dahil olmak üzere hiç kimsenin ortak edilemeyeceği, prensipleri açıklanıyor.

Bu girişten sonra, yeryüzüne gelip geçen Peygamberler kervanından bu kere, Hz. Musa'nın Risalet kervanından söz ediliyor ve bütün ayrıntıları ile gözler önüne seriliyor. Hz. Musa'nın kıssasından sonra da, çok kısa bir şekilde Adem (a.s.) ve kıssası ve bu arada, İblis ile arasında geçen ilişkiden söz ediliyor.

Hz. Adem'in hatadan dönmesi ve sapıklık yolunu değil de hidayet yolunu seçmesindeki rahmete işaret ediliyor. Devamında da kıyamet sahnelerinden bazıları sergileniyor.

Surenin son bölümünde, yukarıda da işaret ettiğimiz üzere, hitap, Hz. Peygamber'e yönlendirilerek,yapılan bazı uyarı ve öğütlerle sure tamamlanıyor.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

طٰهٰ ﴿١﴾

1. Ta. Ha.

مَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰىۙ ﴿٢﴾

2. Biz, Kur'an'ı sana, güçlük çekesin,bedbaht olasın diye indirmedik;.

اِلَّا تَذْكِرَةً لِمَنْ يَخْشٰىۙ ﴿٣﴾

3. Ancak Allah'tan korkanlara, saygı ile ürperenlere bir öğüt, bir hatırlatma olsun diye indirdik.

Surenin giriş bölümünde de değinildiği gibi, Hz. Peygamber'e hitapla başlayan 2 ve 3. ayetlerde, kendisine indirilen Kitab'ın, onun sıkıntıya düşmesi için değil, fakat, bütün insanlar ve özellikle Allah'tan korkanlar için bir öğüt, hatırlatma, müjde ve uyarıcı olarak indirildiği; 4. ayette de indirme işleminin peyder pey, yani gereken durum ve zamanlarda gerçekleştirildiği (bilindiği üzere nüzul işi 23 yılda tamamlanmıştır) bildiriliyor. Bu suretle bir kere daha, Kitab'ın Allah tarafından gönderilen bir vahiy olduğu,bu gerçeğin dışındaki bütün söylentilerin safsata olduğu vurgulanmaktadır.

تَنْز۪يلًا مِمَّنْ خَلَقَ الْاَرْضَ وَالسَّمٰوَاتِ الْعُلٰىۜ ﴿٤﴾

4. (Kur'an) yeri ve yüce gökleri yaratan Allah tarafından peyderpey indirilmiştir.

اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى ﴿٥﴾

5. Rahman, Arş'a istiva etmiştir. Arş üzerinde egemenlik kurmuştur.

Süleyman Ateş, bu ayetle ilgili yorumlarını yaparlarken (Ateş, 4/1639), "Burada göz önünde tutulması gereken önemli bir husus vardır" diyor ve devamla: "Tevrat'ın Tekvin kitabının 1 ve 2. bablarında Allah'ın, kainatı altı günde yaratıp tamamladığı ve yedinci günde dinlendiği ifade edilir." dedikten sonra devamında da:'Kur'an'ı Kerim kendisinden önce gelen kitapları tastık edici olarak gelmiştir' ayetine dayanılarak, 'Allah'ın yedinci gün dinlendiği' (ki, bu yanlış ve bir nevi Allah'a zafiyet ve güçsüzlük izafe etmek olur) ibaresinin tastık edilmiş olmayacağını: "Ancak Kur'an, onların muhtevasını, Allah'ın birliğine, peygamber kişilerin ahlak ve sıfatlarına aykırı olan şeylerden ayıklayarak alır'. İşte Tevrat'ın, Allah'ın gökleri ve yeri altı günde yarattığı ifadesini de aynen almış fakat O'nun dinlendiği ifadesi yerine Arşa oturdu ifadesi uygun görülmüştür. Çünkü dinlenme tabiri yorulmanın sonucudur. Allah'ın yorulması zatına yakışmaz" şeklindeki gerekçesini ortaya koymaktadır.

Biz de bu bağlamda, değerli okurların dikkatlerini, kanımızca, Ateş'in, yanlış anlamalara neden olabileceğini dikkatlerinden kaçırdıkları, önemli bir konuya çekmek istiyoruz: Sayın Ateş'in, ayetleri tefsir ederken, sıkça baş vurduğu bu tür haklı açıklamaları, halen mevcut olan Tevrat'ın, tahribata uğramamış, Allah tarafından indirilmiş aslına uygun olduğu inancını, hatta olasılığını (zımnen de olsa) sakın ola sizlerde uyandırmasın. Çünkü, Kur'an'ı Kerim dışında, halen yayımlanmış ve yürürlükte bulunan mevcut bütün yazılı ilahi kitaplar, asil olmayıp, bildiğimiz kadarıyla sonradan yazılmışlardır. Burada sözü edilen bab da onlardan biridir. Kur'an'ı Kerim'in, kendisinden önce indirilen kitapları tasdık edici olarak indiği gerçeğine karşın, atıf yapılan söz konusu kaynakların doğruluk derecesinin (Kur'an'da yer alan hükümler ile örtüşenler saklıdır, istisnadır) sorgulanması esastır.

لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرٰى ﴿٦﴾

6. Göklerde, yerde ve ikisi arasında bulunan şeyler ile toprağın altında olanlar hep O'nundur.

وَاِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَاِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَاَخْفٰى ﴿٧﴾

7. Eğer sen, sözü açıktan söylersen, bilesin ki O, gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir.

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ لَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى ﴿٨﴾

8. Allah, kendisinden başka ilah olmayandır. En güzel isimler O'na mahsustur.

Kur'an'ı Kerim'in, kimin tarafından, ne şekilde indirildiği belirlendikten sonra 5. ayette de Yüce Allah'ın Arşa istiva ettiği ve bütün kainatın yönetimini vaziyet ederek hükümranlığını kurduğuna işaret vardır.

6. ve 7. ayetlerde de, göklerde, yerde ve ikisinin arasında, kısaca kainatta var olan her şeyin Allah'ın olduğu, nerede ve kimlerin elinde ya da tasarruf veya söylemlerinde olursa olsun, Allaht'an saklı hiçbir şeyin bulunamayacağı, görünür veya görünmez her şeyin O'na ayan olduğu buyurulmaktadır. Surenin bu giriş bölümünü, Kutub'un Allah'ın hakimiyetini, bilgisini ve üstünlüğünü ilan ettikten sonra birliğini de ilan eden **'Allah'tan başka ilah yoktur ve en güzel isimler onundur.'** şeklindeki özetiyle bitiriyoruz.

Surenin buraya kadar olan bölümü ile ilgili olarak daha ayrıntılı geniş bilgiler için bak. (Kutub, 10/14 vd.; Razı, 15/417 vd.; Emiroğlu, 7/416; Esed, 624 vd.)

İzleyen ayetlerde, Hz Peygambere yapılmakta olan hitabın yönü, Hz. Musa kıssasına ve onunla ilgili olaylara çevriliyor:

وَهَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ مُوسٰىۢ ﴿٩﴾

9. (Resulüm!) Musa (olayının) haberi sana ulaştı mı?

Bu ayetten itibaren Hz. Peygamber'e, Hz. Musa'nın kıssasının anlatılması bölümü başlamaktadır. Kıssaların naklediliş nedenleri ve Kur'an'ı Kerim'de yer alanlar içerisinde, özellikle Hz. Musa ile ilgili olanların diğer peygamberlere ait kıssalarından fazla oluşu konularında daha önce gerekli açıklamalar yapılmıştı.

Bilindiği üzere, buraya kadar olan bölümde; Bakara, Maide, A'raf, Yunus, İsra ve Kehf surelerinde Hz. Musa kıssalarına genişçe yer verilmiş, diğer bazı surelerde de kısa değinmeler yapılmıştır. Şu anda üzerinde bulunduğumuz kıssanın detaylarına geçmeden önce, konunun toplu ve kolay anlaşılmasına yardımı olur düşüncesi ile geride bıraktığımız kıssaları, özet olarak hatırlamakta yarar vardır:

Bakara Suresinde:

Allah'ın İsrail oğullarına verdiği nimetler, değer, şan, şeref vs. ile Firavun ve avanesinin zulmünden kurtarılışları hatırlatılıyor; susuz kaldıklarında, Musa'nın asasını yere vurması ile kaynakların fışkırtılması ve bıldırcın eti ve kudret helvasının verilmesi mucizeleri; Musa (a.s.)'ın Allah ile yaptığı konuşma ve o sıralarda da İsrail oğullarının buzağıya tapmaya başlamaları, bu tutum ve davranışlarından af edilerek dağın üzerlerine kaldırılması ve onlardan söz alınması olayı; cumartesi yasağına uymamaları ve o sebeple gelişen olaylar; sureye adını veren meşhur bakara (inek) kurban edilmesi etrafındaki olaylar.

Maide Suresinde:

Bu surede anlatılan, Mukaddes toprakların önlerine geldiklerinde, şehre girme emri verilen İsrail oğullarının bu emre direnmelerini anlatan kıssadan bir bölümdür.

A'raf Suresinde:

Hz. Musa'nın peygamber oluşu anlatılmaktadır. Asa, el, tufan, çekirge, kurbağa, haşerat, kan vs. mucizeler; buzağıya tapma bölümünün tekrarı.

Yunus Suresinde:

Geçmiş olaylarla ilgili mucizeler anlatılır. Musa (a.s.)'ın peygamber oluşu bölümü yinelenir; sihirbazlarla karşılaşmalar ile Firavun ve kavminin kötü sonları hikaye edilir.

Kehf Suresinde:

Hz. Musa'nın, Allah'ın salih kullarından birisi (Hızır a.s.) ile buluşması ve olay çevresinde cereyan eden serüvenlerden söz edilir.

Bu özet hatırlatmalardan sonra, Kıssanın, bu aşamada, bu şekilde tebliğ edilmiş olmasının, Yüce Allah'ın, seçkin kullarına verdiği değeri, Hz. Peygambere anlatmak üzere seçtiği diğer bir metot olduğunu var sayarak, bu surede yer alan konular şunlardır.

Bilindiği üzere, bir Mısırlı ile kavga etmekte olan kavminden bir kişinin yardım istemesi üzerine, kavgaya karışıp Mısırlıya tokat atan Hz. Musa, istemeyerek de olsa onun ölümüne sebep olmuş ve bu nedenle oradan kaçarak Medyen'e gelmiş ve orada Hz. Şuayıb'ın himayesine girip kızlarından birisiyle de evlenmişti. Şuayıb (a.s.) ile olan anlaşma süresi tamamlanınca, vatan ve aile özlemi nedeni ile karısını ve muhtemelen hizmetçisini de yanına alarak, tekrar Mısıra

dönmek üzere yola koyulur. Bu şekilde başlamış olan yolculuğu ve gelişen diğer olaylar şunlardır.

إِذْ رَأَىٰ نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ
أَوْ أَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ﴿١٠﴾

10. Hani o, bir ateş görmüş ve ailesine: Bekleyin! Eminim ki bir ateş gördüm. Belki ondan size bir meş'ale getiririm veya ateşin yanında bir rehber bulurum, demişti.

"Hz. Musa Medyenden annesinin bulunduğu Mısıra gidiyordu. Yolda, soğuk bir gecede bir çocukları doğduğundan, ateşe ihtiyaçları vardı. Aslında onun gördüğü bu ateş,kendisini vahye hazırlamak için bir işaret idi." (Ayrıca bak. Neml 27/7; Kasas 28/24)

فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَا مُوسَىٰ ﴿١١﴾

11. Oraya vardığında kendisine (tarafımızdan): Ey Musa! diye seslenildi:

إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ ۖ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٢﴾

12. Muhakkak ki ben, evet ben senin Rabbinim! Hemen pabuç'arını çıkar! Çünkü sen kutsal vadi Tuva'dasın!

وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ ﴿١٣﴾

[312]13. Ben seni seçtim. Şimdi vahyedilene kulak ver.

إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴿١٤﴾

14. Muhakkak ki ben, yalnızca ben Allah'ım. Benden başka ilah yoktur. Bana kulluk et; beni anmak için namaz kıl.

إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَىٰ ﴿١٥﴾

15. Kıyamet günü mutlaka gelecektir. Herkes peşine koştuğu şeyin karşılığını bulsun diye neredeyse onu (kendimden) gizleyeceğim.

فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ فَتَرْدٰى ﴿١٦﴾

16. Ona inanmayan ve nefsinin arzularına uyan kimseler sakın seni ondan (kıyamete inanmaktan) alıkoymasın; sonra mahvolursun!

Isınacakları bir ateş ya da yardım edecek birini bulmak üzere yola koyulan Hz. Musa, hiç ummadığı büyük bir sürpriz ile karşılaştı. Isınmak için yaklaştığı ateş, Yüce Allah tarafında ona yakılan iman nuru idi. Ayetlerden izlediğimiz gelişmelerin sonunda Musa (a.s.), risalet şerefine erdi ve Yüce Allah'tan kendisine verilen ilk emirleri de almış oldu. Verilen ilk emirler yeterince açık ve ayrıntılı idı:

1- Tevhit emri; Allah'ın birliğine ve O'ndan başka Allah'ın olmadığına kalpten inanarak iman etmek.

2- İbadet emri; Bu emir, Allah için namaz kılma şeklinde bildirilmişti. Çünkü namaz, ibadetlerin en değerli kabul edileni ve kulun Allah'ı ile manen buluşması ve bütünleşmesi idi. Namazın anlam bakımından, kullar için, Hz. Musa'nın Allah ile buluşması ve Hz. Muhammed (a.s.)'ın Miracı ile eş değer tutulup aynı derecede önemli sayılmasının, herhalde bundan daha güzel işareti ve müjdesi olamaz.

3- Ahiret'e ve kıyamet gününe iman etmek. Kıyamet kesin olarak olacak ve herkes dünyada yaptıklarını o gün karşısında bulacak ve hesabını verecektir.

Bu suretle Hz. Musa'nın tebliğ edeceği dininin omurgası bu şekilde ortaya konuyor ve aykırı davranışın sonuçları da 16. ayetle bildiriliyordu.

وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسٰى ﴿١٧﴾

17. Şu sağ elindeki nedir, ey Musa?

'Ey Musa! Elindeki nedir?' sorusu ve verilen cevabın ardından, mucizeler başlıyor ve ardı ardınca birbirini tamamlayıp devam ettiğini görüyoruz:

قَالَ هِيَ عَصَايَۚ اَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَاَهُشُّ بِهَا عَلٰى غَنَمٖي وَلِيَ فٖيهَا مَاٰرِبُ اُخْرٰى ﴿١٨﴾

18. O, benim asamdır, dedi, ona dayanırım, onunla davarlarıma yaprak silkelerim; benim ona başkaca ihtiyaçlarım da vardır.

قَالَ اَلْقِهَا يَا مُوسٰى ﴿١٩﴾

19. Allah: Yere at onu, ey Musa! dedi.

فَاَلْقٰيهَا فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعٰى ﴿٢٠﴾

20. Onu hemen yere attı. Bir de ne görsün, hızla sürünen bir yılan değil mi!

قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُع۪يدُهَا س۪يرَتَهَا الْاُو۫لٰى ﴿٢١﴾

21. Allah buyurdu: Al onu! Korkma! Biz onu şimdi ilk haline sokacağız.

وَاضْمُمْ يَدَكَ اِلٰى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَٓاءَ مِنْ غَيْرِ سُٓوءٍ اٰيَةً اُخْرٰىۙ ﴿٢٢﴾

22. Bir de elini koltuğunun altına sok ki, bir başka mucize olmak üzere o, kusursuz ve lekesiz beyazlıkta çıksın. (Ayrıca bak. Esed, s.627/14 no. açk.)

لِنُرِيَكَ مِنْ اٰيَاتِنَا الْكُبْرٰىۚ ﴿٢٣﴾

23. Ta ki, sana, (böylece) en büyük ayetlerimizden bazılarını gösterelim.

Gösterilen bu mucizelerle takviye edilip cesaretlendirilen Musa'ya, hemen birinci emri takip eden emirler veriliyor. İyice azmış bulunan Firavun'a gitme emri. Takip eden ayetlerde bu emri ve emrin ciddiyetini kavrayan Musa'nın ellerini açarak Yüce Allah'a yakarışını görüyoruz:

اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى۟ ﴿٢٤﴾

24. Firavun'a git. Çünkü o iyice azdı. (Kasas 28/38; Naziat 79/24 ayetlerle krş.)

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ ل۪ي صَدْر۪يۙ ﴿٢٥﴾

25. Musa: 'Rabbım, göğsümü açıp genişlet.

وَيَسِّرْ ل۪ي اَمْر۪يۙ ﴿٢٦﴾

26. İşimi bana kolaylaştır.

وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي ﴿٢٧﴾

27. Dilimden (şu) bağı çöz.

يَفْقَهُوا قَوْلِي ﴿٢٨﴾

28. Ki sözümü anlasınlar.

Yirmi beşinci ayette başlayıp devam eden Hz. Musa (a.s.)'ın buradaki duaları, Cuma hutbelerini okumaya hazırlanan imamların, birinci basamağa adım atmadan durup okudukları dua olarak uygulanmaktadır.

وَاجْعَلْ لِي وَزِيرًا مِنْ أَهْلِي ﴿٢٩﴾

29. Bana ailemden bir de vezir (yardımcı) ver,

هَارُونَ أَخِي ﴿٣٠﴾

30. Kardeşim Harun'u.

اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي ﴿٣١﴾

31. Onun sayesinde arkamı kuvvetlendir.

وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي ﴿٣٢﴾

32. Ve onu işime ortak kıl.

كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا ﴿٣٣﴾

33. Böylece seni bol bol tesbih edelim.

وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا ﴿٣٤﴾

34. Ve çok çok analım seni.

إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٣٥﴾

35. Şüphesiz sen bizi görmektesin.

قَالَ قَدْ اُو۫تٖيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسٰى ﴿٣٦﴾

36. Allah: Ey Musa! dedi, istediğin sana verildi.

Hz. Musa dualarının, yakarışlarının karşılığını Yüce Allah'tan ayette belirtildiği şekilde alıyor. Yaptığı dualar kabul edilmiş, Yüce Allah'ın kendisini destekleme vadi ve müjdesini alıyordu... Ayrıca, daha önce kendisine hayat veren Yüce Allah'ın lütfü devam eden ayetlerde• belirtildiği şekilde hatırlatılarak, kanımızca, görmüş olduğu desteğin değerini bilmesi öğütleniyordu.

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً اُخْرٰىۙ ﴿٣٧﴾

37. Andolsun biz sana bir defa daha lütufta bulunmuştuk. (Kıssanın tamamı için bak Kasas 28/3-21)

اِذْ اَوْحَيْنَٓا اِلٰٓى اُمِّكَ مَا يُوحٰىۙ ﴿٣٨﴾

[313]38. Bir zaman, vahyedilecek şeyi annene (şöyle) vahyetmiştik:

اَنِ اقْذِفٖيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفٖيهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ
عَدُوٌّ لٖي وَعَدُوٌّ لَهُۜ وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنّٖيۚ وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنٖيۢ ﴿٣٩﴾

39. Musa'yı sandığa koy; sonra onu denize (ya da Nil'e) bırak; deniz onu kıyıya atsın da, benim düşmanım ve onun düşmanı olan biri onu alsın. (Ey Musa! Sevilmen) ve benim nezaretimde yetiştirilmen için sana kendimden sevgi verdim.

"Musa (a.s.)'ın annesi, Firavun'un diğer erkek çocuklar gibi kendi oğlunu da öldürmesinden endişe ediyordu. Bu yüzden, yukarıdaki ayette belirtilen ilahi işarete uyarak oğlunu denize veya Nil Nehrine bıraktı. Karısı Asiye ile sarayın bahçesinde gezinen Firavun, suda gördüğü sandığı çıkarttırıp içindeki çocuğu görünce şaşırdı; ayette belirtildiği gibi, Allah'ın Musa'ya bir lütfu olarak, çocuğa karşı garip bir sevgi hissi duydu. Hz. Musa'nın ablası, kardeşine ne olduğunu araştırıp soruştururken, ona bir süt annesi arandığını öğrendi. Bunu fırsat bilerek Firavun'un sarayına gitti."

إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى مَنْ يَكْفُلُهُ فَرَجَعْنَاكَ إِلَى أُمِّكَ
كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا
فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَى قَدَرٍ يَا مُوسَى ﴿٤٠﴾

40. Hani, kız kardeşin gidip "Ona bakacak birini size bulayım mı?" diyordu. Böylece seni, gözü gönlü mutluluk dolsun ve üzülmesin diye annene geri verdik. Ve sen, birini öldürdün de seni endişeden kurtardık. Seni iyiden iyiye denemeden geçirdik. Bunun için yıllarca Medyen halkı arasında kaldın. Sonra takdire göre (bu makama) geldin ey Musa!

"Ayetin son cümlesi tefsirlerde değişik şekillerde açıklanmış olup başlıcaları şunlardır: 'Sonra kader uyarınca bu ülkeye veya peygamberlik mertebesine ulaştın, ey Musa!'; 'Sonra peygamberlik için tayin ve takdir edilmiş olan bu güne kadar geldin, Ey Musa!' (Ayrıca bak. Kasas 28/12, 22-28)

وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي ﴿٤١﴾

41. Seni, kendim için elçi seçtim.

اِذْهَبْ أَنْتَ وَأَخُوكَ بِآيَاتِي وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي ﴿٤٢﴾

42. Sen ve kardeşin birlikte ayetlerimi götürün. Beni anmayı ihmal etmeyin.

اِذْهَبَا إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى ﴿٤٣﴾

43. Firavun'a gidin. Çünkü o, iyiden iyiye azdı.

فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى ﴿٤٤﴾

44. Ona yumuşak söz söyleyin. Belki o, aklını başına alır veya korkar.

قَالَا رَبَّنَا إِنَّنَا نَخَافُ أَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَى ﴿٤٥﴾

45. Dediler ki: Rabbimiz! Doğrusu biz, onun bize aşırı derecede

kötü davranmasından yahut iyice azmasından endişe ediyoruz.

قَالَ لَا تَخَافَا إِنَّنِي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَىٰ ﴿٤٦﴾

46. Buyurdu ki: Korkmayın, çünkü ben sizinle beraberim; işitir ve görürüm.

فَأْتِيَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ ۖ
قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكَ ۖ وَالسَّلَامُ عَلَىٰ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَىٰ ﴿٤٧﴾

47. Haydi, ona gidin de deyin ki: Biz, senin Rabbinin elçileriyiz. İsrail oğullarını hemen bizimle birlikte gönder; onlara eziyet etme! Biz, senin Rabbinden bir ayet getirdik. Kurtuluş, hidayete uyanlarındır.

"Tefsircilerin çoğunluğuna göre ayetin son cümlesi, bir dua ve dilek cümlesi olmayıp, hidayete uyanların, Firavun'un eziyetlerinden er geç kurtulacaklarını bildiren bir haber cümlesidir. İşte bu söz ile Musa ve Harun, Firavun'a bunu hatırlatmaktadırlar." (Bakara 2/49; A'raf 7/141; İbrahim 13/6 ayetler ile krş.)

إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٤٨﴾

48. Hakikaten bize vahyolundu ki: (Peygamberleri) yalanlayan ve yüz çevirenlere azap edilecektir.

قَالَ فَمَن رَّبُّكُمَا يَا مُوسَىٰ ﴿٤٩﴾

49. Firavun: Rabbiniz de kimmiş, Ey Musa? dedi.

Yüce Allah tarafından verilen emirleri, yine O'nun talimatlarına uygun olarak tatbik etmek üzere Musa, Firavun ile karşı karşıya gelmiş bulunmaktadır. Firavun, ilk sorusunu 'mış'lı bir ifade ve alaylı bir tavır içerisinde Musa'ya soruyor: 'Rabbin de kimmiş ey Musa?' Musa, gayet mütevazı ve terbiyeli bir tavır içerisinde ve belki de Firavun'u da içine katmayı düşündüğü bir zamir kullanarak cevap veriyor: 'Bizim Rabbimiz, her şeye hilkatini (varlık sebebi ve özelliğini) veren, sonra da doğru yolu gösterendir'. Bu yanıtı Firavunun ikinci sorusu izliyor: 'Öyle ise, önceki milletlerin hali ne olacak? Musa: 'Onların hakkındaki bilgi, Rabbimin yanındaki bir kitapta bulunur.

Rabbim ne yanılır ne unutur' cevabını veriyor. Hemen arkasından da, bir konuyu yazarken açılan parantez gibi 53, 54, 55 ve 56. ayetlerdeki hatırlatma ve öğütler sıralanıyor. Müteakiben karşılıklı konuşmaya devam ediliyor. Ayetlerden izleyelim:

قَالَ رَبُّنَا الَّذ۪ٓي اَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى ﴿٥٠﴾

50. O da: Bizim Rabbimiz, her şeye hilkatini (varlık ve özelliğini) veren, sonra da doğru yolu gösterendir, dedi. (Ayrıca bak. Esed, s.629/31 no. açk.)

قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْاُولٰى ﴿٥١﴾

51. Firavun: Öyle ise, önceki milletlerin hali ne olacak? dedi.

قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبّ۪ي ف۪ي كِتَابٍۚ لَا يَضِلُّ رَبّ۪ي وَلَا يَنْسٰىۘ ﴿٥٢﴾

[314]52. Musa: Onlar hakkındaki bilgi, Rabbimin yanında bir kitapta bulunur. Rabbim, ne yanılır ne de unutur, dedi.

اَلَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ ف۪يهَا سُبُلًا وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءًۜ
فَاَخْرَجْنَا بِه۪ٓ اَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَتّٰى ﴿٥٣﴾

53. O, yeri size beşik yapan ve onda size yollar açan, gökten de su indirendir. Onunla biz çeşitli bitkilerden çiftler çıkardık.

كُلُوا وَارْعَوْا اَنْعَامَكُمْۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُولِي النُّهٰى ﴿٥٤﴾

54. Yiyiniz; hayvanlarınızı otlatınız. Şüphesiz bunda akıl sahipleri için (Allah'ın kudretine) işaretler vardır.

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَف۪يهَا نُع۪يدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً اُخْرٰى ﴿٥٥﴾

55. Sizi ondan (topraktan) yarattık; yine sizi oraya döndüreceğiz ve bir kez daha sizi ondan çıkaracağız.

وَلَقَدْ اَرَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَاَبٰى ﴿٥٦﴾

56. Andolsun biz ona (Firavun'a) bütün (bu) delillerimizi gösterdik; yine de yalanladı ve diretti.

قَالَ اَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ اَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسٰى ﴿٥٧﴾

57. Dedi ki: Bizi, yaptığın büyü ile yurdumuzdan çıkarasın diye mi geldin, ey Musa?

فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِهِ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ
وَلَٓا اَنْتَ مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾

58. Öyle ise, muhakkak surette biz de sana, aynen onun gibi bir büyü getireceğiz. Şimdi sen, seninle bizim aramızda, ne senin, ne de bizim muhalefet etmeyeceğimiz uygun bir yerde buluşma zamanı ayarla.

قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ وَاَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى ﴿٥٩﴾

59. Musa: Buluşma zamanınız, bayram günü, kuşluk vaktinde insanların toplanma zamanı olsun, dedi.

فَتَوَلّٰى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ اَتٰى ﴿٦٠﴾

60. Bunun üzerine Firavun dönüp gitti. Hilesini (sihirbazlarını) topladı; sonra geri geldi.

"Firavun usta büyücülerini toplamış, büyü malzemeleri ile birlikte Musa'nın karşısına çıkarmıştı. Hz. Musa da kardeşi Harun ile birlikte idi. Bayram şenliği için toplanan halk, olacakları izlemek için sabırsızlanıyordu."

قَالَ لَهُمْ مُوسٰى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ
وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرٰى ﴿٦١﴾

61. Musa onlara: Yazık size! dedi, Allah hakkında yalan uydurmayın! Sonra O, bir azap ile kökünüzü keser! İftira eden, muhakkak perişan olur.

فَتَنَازَعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَأَسَرُّوا النَّجْوَى ﴿٦٢﴾

62. Bunun üzerine onlar, durumlarını aralarında tartıştılar; gizli gizli fısıldaştılar.

قَالُوا إِنْ هَذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ أَنْ يُخْرِجَاكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا
وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَى ﴿٦٣﴾

63. Şöyle dediler: "Bu ikisi, muhakkak ki, sihirleriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak ve sizin örnek yolunuzu yok etmek isteyen iki sihirbazdırlar sadece."

فَأَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلَى ﴿٦٤﴾

64. "Öyle ise hilenizi kurun; sonra sıra halinde gelin! Muhakkak ki bugün, üstün gelen kazanmıştır."

قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَنْ تُلْقِيَ وَإِمَّا أَنْ نَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَى ﴿٦٥﴾

[315]65. Dediler ki: Ey Musa! Ya sen at veya önce atan biz olalım.

قَالَ بَلْ أَلْقُوا فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَى ﴿٦٦﴾

66. Hayır, siz atın, dedi. Bir de baktı ki, büyüleri sayesinde ipleri ve sopaları, kendisine gerçekten koşuyor gibi görünüyor.

فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً مُوسَى ﴿٦٧﴾

67. Musa, birden içinde bir korku duydu.

قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنْتَ الْأَعْلَى ﴿٦٨﴾

68. "Korkma! dedik, üstün gelecek olan kesinlikle sensin."

وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ
حَيْثُ أَتَى ﴿٦٩﴾

69. "Sağ elindekini at da, onların yaptıklarını yutsun. Yaptıkları, sadece bir büyücü hilesidir. Büyücü ise, nereye varsa (ne yapsa) iflah olmaz.

"Hz. Musa vahye uyarak elindeki asayı yere atmış, bir mucize ifadesi olarak ejderha halini alan asa, gerçekten, Firavun'un sihirbazlarının büyülü iplerini ve sopalarını yutuvermişti."

فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَى ﴿٧٠﴾

70. Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapandılar; "Harun'un ve Musa'nın Rabbine iman ettik" dediler.

Musa'nın yere atmasıyla ejderhaya dönüşen Asa'sının, sihirbazların sihirleriyle oluşturup ortaya attıkları gösteri araçlarının tamamını bir anda yutuverdiğini gören sihirbazlar, sihrin bütün inceliklerini bildikleri için, bunun bir sihir olmadığını, ilahi bir kudretten kaynaklandığını hemen anladılar ve ayette belirtildiği üzere imana gelerek secdeye kapandılar.

قَالَ آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَأُقَطِّعَنَّ
أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَابًا
وَأَبْقَى ﴿٧١﴾

71. (Firavun) Şöyle dedi: Ben size izin vermeden önce ona inandınız öyle mi! Hakikat şu ki o, size büyü öğreten ulunuzdur. Şimdi elleriniz ile ayaklarınızı tereddüt etmeden çaprazlama keseceğim ve sizi hurma dallarına asacağım! Böylece, hangimizin azabının daha şiddetli ve sürekli olduğunu iyice anlayacaksınız.

"Menfaate dayanan birlik ve beraberliklerin ömrü de menfaate bağlıdır. Menfaat bitince birlik dağılır, çıkarlar çatışınca görünüşte mevcut dostluklar düşmanlığa dönüşür. Sihirbazlar iman etmeyip Firavun'u desteklemeye devam etselerdi makbul kişiler olacak, nimetler içinde yüzeceklerdi. Ancak iman gözlerini açınca ebedi nimeti geçici olana tercih ettiler."

قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلٰى مَا جَٓاءَنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذ۪ي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَٓا اَنْتَ قَاضٍ
اِنَّمَا تَقْض۪ي هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾

72. Dediler ki: "Seni, bize gelen açık açık mucizelere ve bizi yaratana tercih edemeyiz. Öyle ise yapacağını yap! Sen, ancak bu dünya hayatında hükmünü geçirebilirsin."

اِنَّٓا اٰمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَٓا اَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللّٰهُ خَيْرٌ
وَاَبْقٰى ﴿٧٣﴾

73. "Bize, hatalarımızı ve senin bize zorla yaptırdığın büyüyü bağışlaması için Rabbimize iman ettik. Allah, (mükafatı) en hayırlı ve (cezası) en sürekli olandır."

اِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَاِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ ف۪يهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿٧٤﴾

74. Şurası muhakkak ki, kim Rabbine günahkar olarak varırsa, cehennem sırf onun içindir. O ise orada ne ölür ne de yaşar!

وَمَنْ يَأْتِه۪ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلٰى ﴿٧٥﴾

75. Kim ki iyi davranışlarda bulunmuş bir mümin olarak O'na varırsa, üstün dereceler işte sırf bunlar içindir.

جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَا وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ مَنْ
تَزَكّٰى ﴿٧٦﴾

76. İçinde ebedi kalacakları, zemininden ırmaklar akan Adn cennetleri! İşte arınanların mükafatı budur.

وَلَقَدْ اَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَاد۪ي فَاضْرِبْ لَهُمْ طَر۪يقًا فِي الْبَحْرِ
يَبَسًا لَا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشٰى ﴿٧٧﴾

[316]77. Andolsun ki biz Musa'ya: Kullarımla birlikte geceleyin yola çık

da (size) yetişilmesinden korkmaksızın ve (boğulmaktan) endişe etmeksizin onlara denizde kuru bir yol aç, diye vahyetmiştik.

"Bu emir üzerine Musa akşam karanlığında yola çıktı. Firavun bunu öğrenmişti."

فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ ﴿٧٨﴾

78. Bunun üzerine o, askerleri ile birlikte onların peşine düştü. Deniz onları gömüp boğuverdi.

وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَىٰ ﴿٧٩﴾

79. Firavun, kavmini saptırdı, doğru yola sevk etmedi.

"Peygamberin davetine kulak verecek yerde onu ve müminleri cezalandırmaya kalkışan Firavun, Allah'ın kudreti ile müminlere açılan deniz yolunun Firavun ve ordusu üzerine kapanması ile helak oldu."

Buradan itibaren hitap, Firavun ve askerlerinin denizde boğularak helak edilmeleri suretiyle, bu büyük beladan kurtarılan İsrail oğullarına yöneliyor. Zafer sarhoşluğuna kapılarak şımarmamaları, zafere ve başarıya götüren ilke ve prensiplerden sapmamaları ve zafer hazırlayan silahı ellerinden bırakmamaları tavsiye edilerek şöyle deniyor:

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ قَدْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوَاعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا
عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَىٰ ﴿٨٠﴾

80. Ey İsrail oğulları! Sizi düşmanınızdan kurtardık; Tur'un sağ tarafına (gelmeniz için) size vade tanıdık ve size kudret helvası ile bıldırcın eti lütfettik.

"Tefsirlerde anlatıldığına göre, Allah Teala, Hz. Musa'ya, Tur dağının sağ tarafına gelmesi, ayrıca, Tevrat'ın inzali sırasında hazır bulunmak üzere seçeceği 70 kişilik bir grubu da beraberinde getirmesi için bir süre vermişti." (Ayrıca bak. Esed, s.635/64 no. açk.; Bakara 2/63, 83)

كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي وَمَنْ
يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ ﴿٨١﴾

81. Size rızk olarak verdiklerimizin temiz olanlarından yiyiniz, bu hususta taşkınlık ve nankörlük de etmeyiniz; sonra sizi gazabım çarpar. Her kim ki kendisini gazabım çarparsa, hakikaten o, yıkılıp gitmiştir.

وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ﴿٨٢﴾

82. Şu da muhakkak ki ben, tevbe eden, inanan ve yararlı iş yapan, sonra (böylece) doğru yolda giden kimseyi bağışlarım.

"Hz. Musa, kavmini Mısırdan çıkarıp Sina'ya geçirdikten sonra, Cenab-ı Allah'dan vahyi almak üzere alelacele Tur'a giderken, kavminin başında kendi yerine kardeşi Hz. Harun'u bırakmıştı. Allah Teala Hz. Musa'ya şöyle buyurmuştu":

وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٨٣﴾

83. Seni acele ile kavminden ayrılmaya sevk eden nedir, ey Musa!

قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَىٰ أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَىٰ ﴿٨٤﴾

84. Musa: İşte, dedi, onlar da benim peşimdeler. Ben, memnun olasın diye sana acele ile geldim Rabbim.

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾

85. Allah buyurdu: Senden sonra biz, kavmini (Harun ile kalan İsrail oğullarını) imtihan ettik ve Samiri onları yoldan çıkardı.

"Rivayete göre, Samiri İsrail Oğullarının Samire Kavmine mensup idi. Bu kişi, bir buzağı heykeli yapmış ve halka, onun tanrı olduğunu telkin etmek suretiyle onları, Musa ve Harun'un hak dininden uzaklaştırmaya çalışmıştı." (Ayrıca bak. Samiri kon. daha ayrıntılı bilgiler için Esed, s.635/70 ve 638/82 no. açk.)

فَرَجَعَ مُوسَىٰ إِلَىٰ قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا ۚ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ
وَعْدًا حَسَنًا ۚ أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدْتُمْ أَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ
فَأَخْلَفْتُمْ مَوْعِدِي ﴿٨٦﴾

86. Bunun üzerine Musa, öfkeli ve üzüntülü olarak kavmine döndü. Ey kavmim! dedi, Rabbiniz size güzel bir vaadde bulunmamış mıydı? Şu halde size zaman mı çok uzun geldi, yoksa üstünüze Rabbinizin gazabının inmesini mi istediniz ki, bana olan vadinizden döndünüz?

قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلَٰكِنَّا حُمِّلْنَا أَوْزَارًا مِنْ زِينَةِ الْقَوْمِ
فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَٰلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴿٨٧﴾

87. Dediler ki: Biz sana olan vadimizden, kendi kudret ve iademizle dönmedik. Fakat biz, o kavmin (Mısır'lıların) ziynet eşyasından bir takım ağırlıklar yüklenmiş, sonra da onları atmıştık; aynı şekilde Samiri de atmıştı.

"Samirinin telkini ile ziynetlerini eritip buzağı yapmak için ateşe attılar."

فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هَٰذَا إِلَٰهُكُمْ وَإِلَٰهُ مُوسَىٰ
فَنَسِيَ ﴿٨٨﴾

[317]88. Bu adam, onlar için, böğürebilen bir buzağı heykeli icat etti. Bunun üzerine: İşte, dediler, bu, sizin de, Musa'nın da tanrısıdır. Fakat onu unuttu.

Ayetin son cümlesi müfessirler tarafından iki şekilde yorumlanmıştır: İlki şöyledir: 'Fakat Musa bu buzağının tanrı olduğunu unuttu'. Allah'ı başka yerlerde aramaya kalkıştı. Bu anlayışa göre bu sözü söyleyenler, Samiri ve taraftarlarıdır. İkinci yoruma göre ise, ayetin anlamı şöyledir: 'İşte Samiri, Allah'ı unuttu'; O'ndan ve Musa vasıtası ile tebliğ edilen hak dinden yüz çevirdi.'.

أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾

89. O şeyin, kendilerine hiçbir sözle mukabele edemeyeceğini, kendilerine ne bir zarar ne de bir fayda vermek gücünde olmadığını görmezler mi?

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هٰرُونُ مِنْ قَبْلُ يَا قَوْمِ اِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖۚ وَاِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُون۪ي
وَاَط۪يعُٓوا اَمْر۪ي ﴿٩٠﴾

90. Hakikaten Harun, onlara daha önce: Ey kavmim! demişti, siz bunun yüzünden sadece fitneye uğradınız. Sizin Rabbiniz şüphesiz çok merhametli olan Allah'tır. Şu halde bana uyunuz ve emrime itaat ediniz.

قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِف۪ينَ حَتّٰى يَرْجِعَ اِلَيْنَا مُوسٰى ﴿٩١﴾

91. Onlar: Biz, dediler, Musa aramıza dönünceye kadar buna tapmaktan asla vazgeçmeyeceğiz!

قَالَ يَا هٰرُونُ مَا مَنَعَكَ اِذْ رَاَيْتَهُمْ ضَلُّوٓاۙ ﴿٩٢﴾

92. (Musa, döndüğünde) Dedi: Ey Harun! bunların dalalete düştüklerini gördüğün vakit seni engelleyen ne oldu.

اَلَّا تَتَّبِعَنِۜ اَفَعَصَيْتَ اَمْر۪ي ﴿٩٣﴾

93. (Neden) benim yolumu takip etmedin? Emrime asi mi oldun?

قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَت۪ي وَلَا بِرَأْس۪يۚ اِنّ۪ي خَش۪يتُ اَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ
بَيْنَ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْل۪ي ﴿٩٤﴾

94. (Harun:) Ey annemin oğlu! dedi, saçımı sakalımı, yolma! Ben, senin: "İsrail oğullarının arasına ayrılık düşürdün; sözümü tutmadın!" demenden korktum.

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ ﴿٩٥﴾

95. Musa: Ya senin zorun nedir, ey Samiri? dedi.

قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِه۪ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ اَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا
وَكَذٰلِكَ سَوَّلَتْ ل۪ي نَفْس۪ي ﴿٩٦﴾

96. O da: Ben, onların görmediklerini gördüm. Zira, o elçinin izinden bir avuç (toprak) alıp onu (erimiş mücevheratın içine) attım. Bunu böyle nefsim bana hoş gösterdi, dedi.

"Müfessirlere göre Samiri'nin, İsrail Oğullarının görmeyip de kendisinin gördüğü ve izinden bir avuç toprak aldığını iddia ettiği elçi, Hz. Musa'nın huzuruna gelen, Cebrail idi. Samiri, onun atının bastığı yerlerin yeşerdiğini görmüş, izinin toprağından bir avuç alıp ateşe atmıştı. Ayeti, mecazi manada 'Allah'ın ilham ettiği ilmi böyle kullandım' şeklinde anlamak da mümkündür."

قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيٰوةِ اَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَۖ وَاِنَّ لَكَ مَوْعِدًا
لَنْ تُخْلَفَهُۚ وَانْظُرْ اِلٰٓى اِلٰهِكَ الَّذ۪ي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًاۜ لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ
لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾

97. Musa: Defol! dedi, artık hayatın boyunca sen: "Bana dokunmayın!" diyeceksin. Ayrıca senin için, kurtulamayacağın bir ceza günü var. Tapmakta olduğun tanrına da bak! Yemin ederim, biz onu yakacağız; sonra da onu parça parça edip denize savuracağız!

"Rivayete göre Hz. Musa'nın, 'Artık hayatın boyunca sen: Bana dokunmayın! diyeceksin' şeklindeki bedduasından sonra Samiri, hakikaten, ağır bir bulaşıcı hastalığa yakalamış ve ömrü boyunca insanlardan uzak durmak mecburiyetinde kalmıştır."

اِنَّمَٓا اِلٰهُكُمُ اللّٰهُ الَّذ۪ي لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾

98. Sizin ilahınız, yalnızca, kendisinden başka ilah olmayan Allah'tır. O'nun ilmi her şeyi kuşatmıştır.

Surenin girişinde de ifade ettiğimiz üzere, bu sure Hz. Peygamber'e hitap ile başlamakta ve yine ona hitap ederek son bulmaktadır.

Kıssalar bölümü, bu arada çok kısa olarak değinilecek Adem (a.s.) kıssası istisnası ile sona ermiş bulunmakta, Kur'an'da yer alan ve Kur'an'ın ifa edileceiğini bildirdiği görevlere geçilmiştir. Sure, Hz. Peygamber'e hitap ile sona ermektedir.

Bu bölümde, Kur'an ve Kur'an ile verilen emirlerden yüz çevirenlerin duçar olacakları akıbetler, bir takım dehşetengiz kıyamet sahnelerinin tasviri şeklinde sunuluyor. Ayrıntıları ayetlerden izlemeye devam ediyoruz:

كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ مَا قَدْ سَبَقَۚ وَقَدْ اٰتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًاۚ ﴿٩٩﴾

[318]99. (Resulüm!) İşte böylece geçmiştekilerin haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Şüphesiz ki, tarafımızdan sana bir zikir verdik.

"Ayette geçen zikir çoğu müfessirlere göre, üzerinde düşünmeye ve ibret almaya layik olaylara dair haberi ihtiva eden Kur'an demektir."

مَنْ اَعْرَضَ عَنْهُ فَاِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًاۙ ﴿١٠٠﴾

100. Kim ondan yüz çevirirse, şüphesiz ki kıyamet gününde o, ağır bir günah yükünü yüklenecektir.

خَالِدٖينَ فٖيهِۜ وَسَٓاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ حِمْلًاۙ ﴿١٠١﴾

101. Bu kimseler, onda (o günah yükünün altında) ebedi kalırlar. Onlar için kıyamet gününde bu ne kötü bir yüktür!

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمٖينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًاۚ ﴿١٠٢﴾

102. O günde Sur'a üflenir ve biz o zaman günahkarları, gözleri (korkudan) gömgök bir halde mahşerde toplarız.

"'Gözleri görmek' şeklinde tercüme edilen 'zürkan' kelimesi Arapça da susuzlar ve köleler manasında da kullanılmaktadır."

يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾

103. Aralarında birbirlerine gizli gizli şöyle derler: "Dünyada sadece on gün kaldınız."

نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ اِذْ يَقُولُ اَمْثَلُهُمْ طَرٖيقَةً اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾

104. Aralarında konuştukları konuyu biz daha iyi biliriz. Onların en olgun ve akıllı olanı o zaman: "Bir günden fazla kalmadınız" der.

"Bu ayette, söz konusu kişilerin, ahirette, o hayatın ne kadar uzun olduğunun farkına vardıktan sonra, artık dünya hayatının kısa ve geçiciliğini kavrayacakları anlatılıyor."

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبّ۪ي نَسْفًاۙ ﴿١٠٥﴾

105. (Resulüm!) Sana dağlar hakkında sorarlar. De ki: Rabbim onları ufalayıp savuracak.

فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًاۙ ﴿١٠٦﴾

106. Böylece yerlerini dümdüz, bomboş bırakacaktır.

لَا تَرٰى ف۪يهَا عِوَجًا وَلَٓا اَمْتًاۜ ﴿١٠٧﴾

107. Orada ne bir iniş, ne de bir yokuş görebileceksin.

يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُۚ وَخَشَعَتِ الْاَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ
اِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾

108. O gün insanlar, davetçiye (İsrafil'e) uyacaklar. Ona karşı yan çizmek yoktur. Artık, çok esirgeyici Allah hürmetine sesler kısılmıştır. Bu yüzden, fısıltıdan başka bir ses işitemezsin.

يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾

109. O gün, Rahman'ın izin verdiği ve sözünden hoşlandığından başkasının şefaati fayda vermez.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُح۪يطُونَ بِه۪ عِلْمًا ﴿١١٠﴾

110. O, insanların geleceklerini de geçmişlerini de bilir. Onların ilmi ise bunu kapsayamaz:

"Ayetin son cümlesi şöyle de anlaşılmıştır: 'Onlar ise bilgice Allah'ı kavrayamazlar."

وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِۜ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾

111. Bütün yüzler (insanlar), diri ve her şeye hakim olan Allah için eğilip boyun bükmüştür. Zulüm yüklenen ise, gerçekten perişan olmuştur.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾

112. Her kim, mümin olarak iyi olan işlerden yaparsa, artık o, ne zulümden ne de hakkının çiğnenmesinden korkar.

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ
اَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾

113. (Resulüm!) Biz onu böylece Arapça bir Kur'an olarak indirdik ve onda ikazları tekrar tekrar açıkladık. Umulur ki onlar (bu sayede günahtan) korunurlar; yahut da o (Kur'an) kendileri için bir ibret ortaya koyar.

فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُقْضٰى اِلَيْكَ
وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا ﴿١١٤﴾

[319]114. Gerçek hükümdar olan Allah, yücedir. Sana O'nun vahyi tamamlanmazdan önce Kur'an'ı (okumakta) acele etme ve "Rabbim, benim ilmimi artır" de.

"Vahye muhatap olmanın heyecanı içinde, daha vahiy bitmeden, aldığı kısımları okumaya, telaffuz etmeye çalışan Peygamberimiz ikaz edilmekte, acele etmesine gerek bulunmadığı ifade buyurulmaktadır." (Bak. Esed, s.641/99 no. açk.)

وَلَقَدْ عَهِدْنَا اِلٰى اٰدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١١٥﴾

115. Andolsun biz, daha önce de adem'e ahit (emir ve vahiy) vermiştik. Ne var ki o, (ahdi) unuttu. Onda azim de bulmadık.

"Hz. Adem Allah'ın yasaklamasına rağmen, şeytanın teşviki ile yasaklanan ağacın meyvesinden yemiş, sözünde durmamıştı. İşte ayette Hz. Ademin bu davranışına işaret buyurulmakta ve onun, şeytan teşvikine sabırlı ve kararlı olarak karşı koymadığı anlatılmaktadır.

Ancak, ayetin son cümlesi, müfessirler tarafından şöyle de anlaşılmıştır: 'Fakat onu, günah işlemekte kararlı bulmadık' Çünkü Adem, sonradan pişman olmuş ve tevbe etmişti."

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا إِلَّآ إِبْلِيسَ أَبٰى ﴿١١٦﴾

116. Bir zaman biz meleklere: adem'e secde edin! demiştik. Onlar hemen secde ettiler; yalnız İblis hariç. O, diretti.

فَقُلْنَا يَآ اٰدَمُ إِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ
فَتَشْقٰى ﴿١١٧﴾

117. Bunun üzerine: Ey adem! dedik, bu, hem senin için hem de eşin için büyük bir düşmandır. Sakın sizi cennetten çıkarmasın; sonra yorulur, sıkıntı çekersin!

إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرٰى ﴿١١٨﴾

118. Şimdi burada senin için ne acıkmak vardır, ne de çıplak kalmak.

وَأَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا فِيهَا وَلَا تَضْحٰى ﴿١١٩﴾

119. Yine burada sen, susuzluk çekmeyecek, sıcaktan da bunalmayacaksın.

فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَآ اٰدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ
وَمُلْكٍ لَا يَبْلٰى ﴿١٢٠﴾

120. Derken şeytan onun aklını karıştırıp "Ey Adem! dedi, sana ebedilik ağacını ve sonu gelmez bir saltanatı göstereyim mi?"

"Şeytan, meyvesi yasaklanmış ağacı göstererek: 'Rabbiniz, iki melek haline gelmeyesiniz, yahut burada ebedi kalıcılardan olmayasınız diye -yalnız bunun için-size tüm ağacı yasakladı' diyerek onları kandırdı." (Ayrca bak. Esed, s.642/106-107 no. açk.; A'raf 7/20)

فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ
وَرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصَىٰ آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَىٰ ﴿١٢١﴾

121. Nihayet ondan yediler. Bunun üzerine kendilerine ayıp yerleri göründü. Üstlerini cennet yaprağı ile örtmeye çalıştılar. (Bu suretle) adem Rabbine asi olup yolunu şaşırdı.

ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَىٰ ﴿١٢٢﴾

122. Sonra Rabbi onu seçkin kıldı; tevbesini kabul etti ve doğru yola yöneltti.

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى
فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ ﴿١٢٣﴾

123. Dedi ki: Birbirinize düşman olarak hepiniz oradan (cennetten) inin! Artık benden size hidayet geldiğinde, kim benim hidayetime uyarsa o sapmaz ve bedbaht olmaz.

وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَىٰ ﴿١٢٤﴾

124. Kim de beni anmaktan yüz çevirirse şüphesiz onun sıkıntılı bir hayatı olacak ve biz onu, kıyamet günü kör olarak haşredeceğiz.

قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنْتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾

125. O: Rabbim! Beni niçin kör olarak haşrettin? Oysa ben, hakikaten görür idim!, der.

قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذَٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسَىٰ ﴿١٢٦﴾

[320]126. (Allah) buyurur ki: İşte böyle. Çünkü sana ayetlerimiz geldi; ama sen onları unuttun. Bugün de aynı şekilde sen unutuluyorsun!

وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِآيَاتِ رَبِّهِ ۚ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَىٰ ﴿١٢٧﴾

127. Doğru yoldan sapanı ve Rabbinin ayetlerine inanmayanı işte böyle cezalandırırız. Ahiret azabı, elbette daha şiddetli ve daha süreklidir.

أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ ۗ إِنَّ فِي
ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِأُولِي النُّهَىٰ ﴿١٢٨﴾

128. Bizim, onlardan önce nice nesilleri helak etmiş olmamız kendilerini yola getirmedi mi? Halbuki onların yurtlarında gezip dolaşırlar. Bunda, elbette ki akıl sahipleri için nice ibretler vardır.

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُسَمًّى ﴿١٢٩﴾

129. Eğer Rabbinden, daha önce sadır olmuş bir söz ve tayin edilmiş bir vade olmasaydı, (ceza onlar için de dünyada) kaçınılmaz olurdu.

فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا ۖ
وَمِنْ آنَاءِ اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضَىٰ ﴿١٣٠﴾

130. (Resulüm!) Sen, onların söylediklerine sabret. Güneşin doğmasından önce de batmasından önce de Rabbini övgü ile tesbih et; gecenin bir kısım saatleri ile gündüzün etrafında (iki ucunda) da tesbih et ki, sen, Allah'tan hoşnut olasın, (Allah da senden!).

"Müfessirler, bu ayette, 'övgü ile tesbihten' maksadın, namaz olduğunu belirtirler. Namaz en büyük ve en kamil zikirdir. Allah'ı, tesbih, tekbir ve yakarış ile anma, O'na ve yalnız O'na tapınma, kulluğu arz etmedir. Beyzavi'ye göre güneşin doğmasından önceki tesbih, sabah namazı; gecenin bir kısım saatlerinde ise, akşam ve yatsı namazlarıdır. 'Gündüzün etrafında, yani başında ve sonunda tesbih et' ifadesi ile, önemine binaen sabah ve akşam namazlarına ikinci defa dikkat çekilmiştir."

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِه۪ٓ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ ف۪يهِ
وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَاَبْقٰى ﴿١٣١﴾

131. Sakın, kendilerini denemek için onlardan bir kesimi faydalandırdığımız dünya hayatının çekiciliğine gözlerini dikme! Rabbinin nimeti hem daha hayırlı, hem de daha süreklidir.

وَأْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ
وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى ﴿١٣٢﴾

132. Ailene namazı emret; kendin de ona sabırla devam et. Senden rızk istemiyoruz; (aksine) biz seni rızıklandırıyoruz. Güzel sonuç, takva iledir.

وَقَالُوا لَوْلَا يَأْت۪ينَا بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّه۪ اَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ الْاُو۫لٰى ﴿١٣٣﴾

133. Onlar: (Muhammed) bize Rabbinden bir mucize getirmeli değil miydi? dediler. Önce gelen kitaplardakinin apaçık delili (Kur'an) onlara gelmedi mi?

"Kur'an'ı Kerim hem kendi gerçekliğini ispat eden, hem de önceki kitapların hak olduğuna delil teşkil eden bir mucizedir."

وَلَوْ اَنَّٓا اَهْلَكْنَاهُمْ بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِه۪ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَٓا اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا
رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَنَخْزٰى ﴿١٣٤﴾

134. Eğer biz, bundan (Kur'an'dan) önce onları bir azapla helak etseydik, muhakkak ki şöyle diyeceklerdi: Ya Rabbi! Bize bir elçi gönderseydin de, şu aşağılığa ve rüsvaylığa düşmeden önce ayetlerine uysaydık! (Ayeti En'am 6/131; Hicr 15/4; Şu'ara 26/208-209 ayetleriyle krş)

قُلْ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ اَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ
وَمَنِ اهْتَدٰى ﴿١٣٥﴾

135. De ki: Herkes beklemektedir: Öyle ise siz de bekleyin. Yakında anlayacaksınız; doğru düzgün yolun yolcuları kimmiş ve hidayette olan kimmiş!

Sureyi tanıtıcı, baş taraftaki takdim bölümünde de işaret ettiğimiz üzere, Hz. Ömer'in İslam'a katılmasında, Ta-Ha suresinin etkisi büyük olmuştur. Bu sebeple, 'İslam Tarihi' yönünden de önemsenen olayı, sure sonunda özet olarak sunmayı uygun gördük:

"Hz. Ömer'in bu sure vesilesiyle Müslüman oluşu, İslam tarihinin önemli bir hatıra sayfasıdır. Olay, kısaca şöyledir: İslam'ın yaman bir düşmanı olan Hattab oğlu Ömer, Resulullah'ı öldürme vazifesini üstlenmiş ve bu iş için yola çıkmıştı. Ancak, yolda kız kardeşi Fatıma ile eniştesi Said'in Müslüman olduğunu öğrenince, önce onların işini bitirmeye karar verdi. Ta-Ha suresini okumakta olan karı-koca, Ömer'in geldiğini görünce Kur'an sayfalarını sakladılarsa da, Ömer onları duymuştu. Okuduklarını, görmek istediğini söyledi. İnkar etmeleri üzerine Said'e saldırdı. Kendisine mani olmak isteyen Fatıma'yı tokatladı. Yüzlerinden kanlar akan Fatıma, cesarete gelerek Müslüman olduklarını açıkça söyledi. Kardeşinin haline acıyan Ömer, bu sefer yumuşak bir sesle okuduklarını tekrar istedi. Ta-Ha suresinin yazılı bulunduğu sayfaları okuyunca, Kur'an'ın mucizeli tesirinden nasibini alarak Resulullah'ın huzuruna gitti ve Müslüman oldu." Sure ile ilgili olarak daha ayrıntılı bilgiler için bak.: (Bilmen, 4/2056 vd.; Vehbi, 8/3269 vd.)

TA-HA SURESİNİN SONU

21-ENBİYA SURESİ-73

سُورَةُ الأَنبِيَاءِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

Enbiya suresi, resmi tertipte 21 ve iniş sırasına göre ise, 73. sırada yer almaktadır. 112 ayet olup Mekke'de nazil olmuştur. 'Başka konular yanında bilhassa bazı peygamberler ve onların kavimleriyle olan münasebetlerinden bahsettiği için 'Enbiya (Peygamberler) suresi' ismi verilmiştir.

Mekke de nazil olan bütün sureler gibi bu sure de, tevhid konusunu öne çıkarmakta, değişik peygamberlerle ilgili kıssalara çok kısa olarak değinmekte ve öldükten sonra dirilmeyi ve bunlarla ilgili konuları işlemektedir.

Surenin genel teması içerisinde konular işlenirken, Evren ile ilgili konular gözler önüne getirilmekte, adeta yaşayan tablolar halinde, tevhit akidesi ile olan bağlantıları bir bir ortaya konulmaktadır.

'Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri oyun olsun diye yaratmadık Biz.' (16. ayet) ilkesi ışığında Evren'i, her yönü ile insan idrakine sunan Yüce Kuran, 22. ayeti ile:**'Eğer yerde ve göklerde Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gökler kesinlikle bozulup gitmişti'** şeklinde sevkettiği hüküm ile bunların nizamının bozulacağını vurgulayarak, dikkatleri yaratıcı gücün 'Bir' oluşuna çekmektedir. Kainatın yaratıcısı da yöneticisi de bir tek olan Yüce Allah'tır.

Tevhid akıdesı böylece vurgulandıktan sonra, **'Her şeyin sudan canlı kılndığı'na; 'Her canlının ölümü tadacağı ve sonunda Allah'a döneceği'** ve **'Hesaba çekileceği'** gerçekleri belirlenmektedir.

Surenin içeriği ile ilgili bilgileri, dört bölüm halinde sunan Seyyid

Kutub'un satırlarından, aslına sadık kalınarak yapılan özetinden birlikte öğrenelim: (Kutub, 10/104)

"Bu sureyi dört ana bölüme ayırmak mümkündür. Ve umumi akış bu dört bölüm üzerinde seyretmektedir:

I- Birinci bölüm, insan kalbini yakalayarak sarsan ve kuvvetli darbeleriyle yerinden oynatan bir giriş kısmıyla başlıyor. Ve insana çok yakın olan bir tehlikeyi hatırlatıyor. Halbuki insanoğlu kendi kendisini aldatarak bu tehlikede gafil bulunmaktadır: 'İnsanların hesap görme zamanı yaklaştı. Hal böyle iken onlar hala gaflet içinde yüz çeviriyorlar.' Bilahare geçmiş milletlerin, Rablerinin ayetlerinden gafil olarak yaşayan ve zulüm batağına dalmış olarak hayatlarını sürdüren eski kavimlerin acı akıbetlerinden alınmış bir bölüm geliyor ki, insanı sarsarak tırıl tırıl titretiyor:

'Nice kasabaları kırıp geçirdik ki halkı zalim idi. Ve onlardan sonra başka milletler var ettik.

Bizim baskınımızı hissettikleri zaman oradan kaçmaya koyuluyorlardı.

'Koşup kaçmayın, size nimet verilen yere, yurtlarınıza dönün, elbette suale çekileceksiniz' dedi.

'Vay başımıza gelenlere. Doğrusu biz zalimler idik' dediler .

Bu haykırmaları devam edip dururken, biz onları biçilmiş bir ot kılıp ocaklarını sönmüş hale getirdik.

Bunun ardından kainat nizamındaki ciddiyet ve gerçek ile İslam davasındaki ciddiyet ve gerçek arasında bir bağlantı kuruluyor. Tevhid akidesi ile mevcudat kanunları arasındaki irtibat belirtiliyor.

II- İkinci bölümde ise, Peygamber'e istihza ve alayla mukabele eden kafirlerin durumu mevzubahis ediliyor. Halbuki bu konunun son derece ciddiyet gerektiren gerçek bir konu olduğunu, çevrelerinde bulunan her nesnenin uyanıklık ve dikkati gerektirdiğini belirtiyor. Onlar ise beklenen azabın çabuk gelmesini istiyorlar. Halbuki azap çok yakındır. Mesele bu noktaya gelmişksen kıyamet sahnelerinden bir sahnenin anlatılmasına başlanıyor. Bu arada daha önce gelen peygamberleri yalanlayanların başına gelen felaketlere gözleri çeviriyor. Ve kesin olarak Allah katında onları koruyacak bir varlığın bulunmadığı söyleniyor... Belki bu durum onları gafletten uyarır da uzun müddet nimete dalıp bir süre bolluk içerisinde yaşamanın verdiği duy-

gusuzluktan kurtarır... Bu bölümün nihayetinde Hz. Peygamberin kendi vazifesini açıklaması belirtiliyor:

'De ki, ben sizi sadece vahiy ile uyarıyorum.' ...'Sağırlar uyarıldıkları zaman çağrıya kulak vermezler.'

III- Üçüncü bölümde, peygamberler kafilesi söz konusu ediliyor. Ve bu noktada risalet ve akide birliği gözler önüne seriliyor. Ayrıca, Allah'ın salih kullarına rahmeti ve yardımı, yalancıları da helak edişi açıklanıyor.

IV- Dördüncü ve son bölümde ise, heyecan verici bir kıyamet manzarası halinde akıbetler ve neticeler anlatılıyor ve surenin sonunda, tıpkı başında olduğu gibi kuvvetli tesir tonuna sahip kesin uyarıları ihtiva eden, onları kendi akıbetleri ile baş başa bırakan bir bölüm varit oluyor..."

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ ﴿١﴾

[321]1. İnsanların hesaba çekilecekleri (gün) yaklaştı. Hal böyle iken onlar, gaflet içinde yüz çevirdiler.

مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٢﴾

2. Rablerinden kendilerine ne zaman yeni bir ihtar gelse, onlar bunu, hep alaya alarak dinlerler.

لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ وَأَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ
أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٣﴾

3.Kalpleri hep eğlencede (gaflette), hem o zalimler şu gizli fısıltıyı yaptılar: Bu (Muhammed), sizin gibi bir beşer olmaktan başka nedir ki! Siz şimdi gözünüz göre göre büyüye mi kapılıyorsunuz?

قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٤﴾

4. (Peygamber) dedi ki: Rabbim, yerde ve gökte (söylenmiş) her sözü bilir. O, hakkıyla işiten ve bilendir.

بَلْ قَالُوٓا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌۚ فَلْيَأْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَآ اُرْسِلَ الْاَوَّلُونَ ﴿٥﴾

5. "Hayır, dediler, (bunlar) saçma sapan rüyalardır; bilakis onu kendisi uydurmuştur; belki de o, şairdir. (Eğer öyle değilse) bize hemen, öncekilere gönderilenin benzeri bir ayet getirsin."

Yukarıdaki ayetlerde, insanların, hesaba çekilecekleri kıyamet günü yaklaştığı halde, hala gaflet içinde bulundukları; Allah tarafından kendilerine her ne vakit yeni bir uyarı ya da ihtar gelse, onu, alaya aldıkları, kalplerinin daima oyun ve eğlence yönüne meyilli ve ciddiyetten uzak olduğu; zalimlerin aralarında fısıldaşarak, Hz. Peygamberin kendileri gibi bir insan olduğu, onunla aralarında bir farkın bulunmadığını hal böyle iken göz göre göre büyüye kapılmanın doğru olmadığını iddia ederek bu düşüncelerini etraflarına yaymaya çalıştıkları belirtilmektedir. Ayrıca, onların gaflet ve dalalet içinde, kendilerince, gizliden gizliye yürüttükleri bu faaliyetlerinin, Yüce Allah tarafından bilindiği, göklerde ve yerde hiçbir şeyin O'ndan gizli kalamayacağı, Allah'ın emri ile, Peygamber tarafından bildirildiği halde, onların hala gaflet ve dalaletlerinde ısrar ederek: 'Hz. Peygamberin söylediklerinin, kendisi tarafından uydurulmuş saçma sapan rüyalar olduğunu, eğer o gerçekten peygamber olsaydı, kendisinden önce gelen peygamberler gibi bir mucize getirirdi' şeklindeki inat ve ısrarlarını sürdürdükleri anlatılmaktadır.

مَآ اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَاۚ اَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

6. Bunlardan önce helak ettiğimiz hiçbir belde iman etmemişti; şimdi bunlar mı iman edecekler?

Bu ayette de, bunlardan öncekiler inanmadıklarına göre bunların da inanmayacaklarına işaret edilerek, daha önce helak edilen kavimlerin keza inanmayan kimselerden oluştukları vurgulanmaktadır.

وَمَٓا اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا نُوح۪ٓي اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوٓا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧﴾

7. Biz, senden önce de, kendilerine vahiy verdiğimiz kişilerden başkasını peygamber olarak göndermedik. Eğer bilmiyorsanız, kitap ehlinden bilenlerden sorunuz.

"Bu ayette geçen 'ehlüz-zikr' yani bilenlerden maksat, müfessirlere göre, Tevrat ve İncil hakkında doğru ve yeterli bilgisi olan ehl-i kitap alimleridir."

وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِد۪ينَ ﴿٨﴾

8. Biz onları (peygamberleri), yemek yemez birer (cansız) ceset olarak yaratmadık. Onlar (bu dünyada) ebedi de değillerdir.

Bu ayet ile de, Allah'ın emirlerini insanlara tebliğ etmekle görevli peygamberlerin, her bakımdan örnek olmaları için, gönderildikleri toplumu oluşturan kişilerden farksız oldukları, onlar gibi yiyip içtikleri, tek farklarının vahyi alan peygamberler olarak Allah tarafından seçilmiş oldukları izah edilmektedir. Yani, peygamberlerde, insan üstü vasıflar aramanın yersiz olduğuna işaret edilmektedir. (Ayrıca bak. ve krş. Maide 5/75; Ra'd 13/38; Furkan 25/20)

ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ فَاَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَٓاءُ وَاَهْلَكْنَا الْمُسْرِف۪ينَ ﴿٩﴾

9. Sonra onlara (verdiğimiz) sözü yerine getirdik; böylece, hem onları hem de dilediğimiz (başka) kimseleri kurtuluşa erdirdik; müsrifleri de helak ettik.

"Burada müsriflerden maksat, iman ve hidayete ermek için kendilerine sunulan fırsatları değerlendirmeyen, peygamberi yalanlamakta ısrar eden kafirlerdir."

Bu ayette, yerine getirildiği belirten söz ile kastedilen Kur'an'ı Kerim'dir. Çünkü Kur'an'ı Kerim insanlar için, eşsiz bir 'hayat düstürü', en üst seviyede 'çalışma programı' ve sadece insanın değil, bütün kainatın dakik bir şekilde işleyişine işaret eden 'hareket kanunu' dur.

لَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكُمْ كِتَابًا ف۪يهِ ذِكْرُكُمْۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠﴾

10. Andolsun, size içinde sizin için öğüt bulunan bir kitap indirdik. Hala akıllanmaz mısınız?

Bu ayet ile, doğru yoldan sapanlar bir kere daha. gönderilen Hak Kitaba davet edilmekte ve uyarılmaktadırlar.

Zikir: Bu kelimenin değişik üç manaya geleceği ifade edilmektedir: 1. Şan, şeref. 2. Uyarı, vaat. 3. Din konusunda gereken açıklamaların yapılması, hatırlama.

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿١١﴾

[322]11. Zalim olan nice beldeyi kırıp geçirdik; arkasından da nice başka topluluklar vücuda getirdik.

فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾

12. Azabımızı hissettiklerinde bir de bakarsın ki oralardan (azap bölgesinden) kaçıyorlar!

لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا إِلَىٰ مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْأَلُونَ ﴿١٣﴾

13. "Kaçmayın! İçinde bulunduğunuz refaha ve yurtlarınıza dönün! Çünkü size sorular sorulacak!"

قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿١٤﴾

14. "Vay başımıza gelenlere! dediler; gerçekten biz zalim insanlarmışız."

فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوَاهُمْ حَتَّىٰ جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ ﴿١٥﴾

15. Biz kendilerini, kuruyup biçilmiş ekine, sönmüş ateşe çevirinceye kadar bu feryatları sürüp gider.

11. ayetten başlayarak buraya kadar olan ayetlerde, "Allah'ın haksızlık eden nice kentleri mahvedip yerlerine başka topluluklar yerleştirdiği; Allah'ın hışmını, azabını sezince o kavimlerin kaçmağa çalıştıkları bildiriliyor; sonra onlara hitaben: **'Boş yere kaçmak için atlarınızı mahmuzlamayın, içinde şımartıldığınız nimetlere yurtlarınıza dönün, siz sorguya çekileceksiniz.'** buyuruluyor. İşte o

zaman zalimler, dünyada haksızlık etmiş olduklarını anlıyorlar: **'Meğer biz, hayatımızı haksızlık ederek geçirmişiz'.** diye suçlarını itiraf ediyorlar.

Ama bu itirafın bir yararı olmaz. Allah onları ot gibi biçip can çıralarını söndürünceye kadar böyle yalvarırlar, fakat Allah'ın azabı geldikten sonra yalvarmalarının hiçbir yararı yoktur." (Ateş, 4/1677)

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿١٦﴾

16. Biz, göğü, yeri ve bunlar arasındakileri, oyuncular (işi, eğlencesi) olarak yaratmadık.

"Yani Allah bütün bunları kendisi için bir oyun olsun diye boş ve manasız şeyler olarak değil, büyük hikmetler ve önemli faydalar için yaratmıştır."

لَوْ أَرَدْنَا أَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا إِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٧﴾

17. Eğer bir eğlence edinmek isteseydik, onu kendi tarafımızdan edinirdik. (Bu irademizin eseri olurdu. Ama) biz (bunu) yapanlardan değiliz.

بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا
تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

18. Bilakis biz, hakkı batılın tepesine bindiririz de o, batılın işini bitirir. Bir de bakarsınız ki, batıl yok olup gitmiştir. (Allah'a) yakıştırdığınız sıfatlardan dolayı yazıklar olsun size!

16. ayet ile başlayan bu ayetlerde, Yüce Allah, kainatı boş yere yaratmadığını beyan buyurmaktadır. Göklerin ve yerin bir hikmet üzere bina edildiği, başı boş ve eğlence konusu olsun diye yaratılmadığı, kainatta yaratılan her şeyin bir hikmete dayandığını, her şeyin kendine has görevi bulunduğu, başı boş hiçbir şeyin bırakılmadığı, dakik bir şekilde ve hatasız işleyen bu nizamı açıklayıcı, öğretici kitap ve peygamberler gönderildiğine, bu suretle uyulması gereken emirler verip sorumluluklar yüklediğini, örtülü bir şekilde dikkatler çekildikten sonra: 'Eğlence edinmek isteseydik onu kendi yanımızdan edinirdik. Fakat asla edinmedik' buyurmak suretiyle işin ciddiyeti ve önemine işaret edilmektedir.

Yüce Allah, daha sonra da, ezelden var olan hakkın, sonradan oluşan batılı yok etmesini murat etmiş ve 18. ayette şöyle buyurmuştur: 'Bilakis biz, hakkı batılın tepesine bindiririz de o, batılın işini bitirir. Bir de bakarsınız ki, batıl yok olup gitmiştir. (Allah'a) yakıştırdığınız sıfatlardan dolayı yazıklar olsun size!'

Bu gerçeği Kutub, '...Hak sanki kudret elinde bulunan bir kurşun, bir bomba gibidir. Batılın üzerine atılmakta ve beynini parçalamaktadır. Sonra bir de bakılmaktadır ki, batıl silinmiş, yok olup gitmiştir.' şeklindeki nefis benzetmesi ile ifade etmekte ve konuyu özet olarak şu şekilde tamamlamaktadır:

"İşte bu böyle. Hak kainatın yapısında ve mevcudatın meydana gelişinde en köklü, en derin bir esastır. (Yani temeldir, demek isteniyor.) Batıl ise, kainatın temel yapısında asla mevcut değildir, olsa olsa sonradan inmiş köksüz bir şey olabilir. Bu yüzden de kainatta hiçbir zaman geçerli olamaz. Allah onu kovalar ve üzerine hakkı indirerek paramparça eder...

Bazı zamanlar olur ki, insan, fiilen yaşanılan hayatın her şeyi bilen ve haberdar olan Yüce Allah'ın belirttiği bu gerçeklere aykırı olduğunu sanır. Bu dönemlerde batıl ehli, genelde galip gelmiş gibi kabarır, hak ise kenara çekilir, yenik düşmüş gibi ortalarda görünmez...

Allah'a gerçek manada inananlar bu vaadin doğruluğundan asla kuşku duymazlar... Şayet Allah, bir süre batılın hakka galip gelmesine müsaade etmiş ise, bilirler ki bu bir imtihan içindir" (Kutub, 10/116-117)

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ
وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾

19. Göklerde ve yerde kimler varsa O'na aittir. O'nun huzurunda bulunanlar, O'na ibadet hususunda kibirlenmezler ve yorulmazlar.

يُسَبِّحُونَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾

20. Onlar, bıkıp usanmaksızın gece gündüz (Allah'ı) tesbih ederler.

اَمِ اتَّخَذُوا اٰلِهَةً مِنَ الْاَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ ﴿٢١﴾

21. Yoksa (o müşrikler), yerden birtakım tanrılar edindiler de, (ölüleri) onlar mı diriltecekler?

لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾

22. Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı, yer ve gök, (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti. Demek ki Arş'ın Rabbi olan Allah, onların yakıştırdıkları sıfatlardan münezzehtir.

"Bu ayet, Allah'ın birliğini gösteren en güçlü delillerden birini ortaya koymaktadır. Bu delil alemin nizamıdır. Gerçekten, eğer birden fazla ilah olsaydı, bunlar ya birbiri ile anlaşır veya anlaşamazlardı. Birbiri ile anlaştıkları, beraberce aynı şeyi yaptıkları, yarattıkları, aleme beraberce nizam verdikleri takdirde, ya biri diğerine muhtaç olurdu ki, muhtaç olan ilah olamaz; Veya yardıma muhtaç olmazdı; bu durumda da diğerlerinin varlığı gereksiz olurdu. Şu halde Allah birdir. Öte yandan eğer bu ilahlar birbirleri ile anlaşamazlar, birinin yaptığına, yarattığına diğeri karşı çıkarsa, o takdirde alemde nizamdan eser kalmaz; ayette de buyurulduğu gibi, 'yer ve gök bozulup giderdi' Halbuki alemde eşsiz bir nizam mevcuttur. Şu halde Allah vardır ve birdir."

لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ ﴿٢٣﴾

23. Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir.

أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ هٰذَا ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرُ
مَنْ قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾

24. Yoksa O'ndan başka birtakım tanrılar mı edindiler? De ki: Haydi delillerinizi getirin! İşte benimle beraber olanların Kitabı ve benden öncekilerin Kitabı. Hayır, onların çoğu hakkı bilmezler; bu yüzden de yüz çevirirler.

Bu ayeti kerimede, gerek Kur'an'ı Kerim'de, gerekse Kur'an'dan önce inmiş olan kitaplarda yer alan hükümlere göre Allah'ın tek tanrı olduğu hususu izah edilmektedir. Allah'tan başka tanrı yoktur. Bu husus bütün kitapların üzerinde ittifak ettiği başlıca konudur. Ne var ki,

ayet hükmünden anlaşıldığı üzere, bir çokları bu gerçekten yüz çevirmişlerdir.

وَمَآ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِىٓ إِلَيْهِ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾

[323]25. Senden önce hiçbir resul göndermedik ki ona: "Benden başka İlah yoktur; şu halde bana kulluk edin" diye vahyetmiş olmayalım.

Kutub'un bu ayet vesilesi ile yaptığı yorumu, her ne kadar yukarıda 22. ayet sebebiyle yapılan yorumla bezeşiyorsa da, yorum tarzını beğenmemiz ve konunun daha iyi kavranması sebepleriyle tekrarında fayda görüyor ve aynen alıyoruz:

"Kainatın bütün bölümlerini bir araya getiren ve muntazam bir topluluk halinde hareketini sağlayan, aralarındaki karşılıklı ilişkileri temin eden tek bir kanun vardır. Ve bu tek bir kanun, tek bir yaratıcının tek bir iradesinin eseridir. Şayet zatlar birden fazla olsaydı iradeler de fazlalaşırdı. Tabii olarak kanunlar da fazlaşacaktı. Çünkü irade, irade eden zatı gösterir. Kanun ise onu uygulayan bir iradenin tezahürüdür. Şayet birden fazla irade ve kanun olsaydı umumi kainatı yöneten birlik bozulur, kainata hakim olan hareket, yöneliş ve yol birliği ortadan kalkar ve neticede karışıklık meydana gelir ve düzen bozulurdu. Çok dikkatli olarak hazırlanmış bu birlik ve uygunluğu, en aşırı dinsizler ve imansızlar bile inkar edememektedirler. Çünkü elle dokunulurcasına beliren bir vakıadır bu."

وَقَالُوا۟ ٱتَّخَذَ ٱلرَّحْمَٰنُ وَلَدًا ۗ سُبْحَٰنَهُۥ ۚ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾

26. Rahman (olan Allah, melekleri) evlat edindi, dediler. Haşa! O, bundan münezzehtir. Bilakis (melekler), lütuf ve ihsana mazhar olmuş kullardır. (Aynı konu ile ilgili olarak bak.158. ayet)

لَا يَسْبِقُونَهُۥ بِٱلْقَوْلِ وَهُم بِأَمْرِهِۦ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾

27. O'ndan (emir almazdan) önce konuşmazlar; onlar, sadece O'nun emri ile hareket ederler.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ اِلَّا لِمَنِ ارْتَضٰى وَهُمْ
مِنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾

28. Allah, onların önlerindekini de, arkalarındakini de (yaptıklarını da, yapacaklarını da) bilir. Allah rızasına ulaşmış olanlardan başkasına şefaat etmezler. Onlar, Allah korkusundan titrerler!

وَمَنْ يَقُلْ مِنْهُمْ اِنّ۪ٓي اِلٰهٌ مِنْ دُونِه۪ فَذٰلِكَ نَجْز۪يهِ جَهَنَّمَۜ كَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِم۪ينَ ﴿٢٩﴾

29. Onlardan her kim: "Tanrı O değil, benim!" derse, biz onu cehennemle cezalandırırız. İşte biz, zalimlere böyle ceza veririz!

اَوَلَمْ يَرَ الَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا اَنَّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَاۜ وَجَعَلْنَا
مِنَ الْمَٓاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّۜ اَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾

30. İnkar edenler, göklerle yer bitişik bir halde iken bizim, onları birbirinden kopardığımızı ve her canlı şeyi sudan yarattığımızı görüp düşünmediler mi? Yine de inanmazlar mı?

"Tabiat ilimlerindeki gelişmeler, bu ayetin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Nitekim bazı ilim adamlarına göre uzaydaki cisimler, vaktiyle bir gaz kütlesi halinde idi. Zamanla bu gaz kütlesinden küreler halinde parçalar kopmuş ve uzay boşluğuna fırlamıştır. Aynı şekilde, dünyamız da, bir gaz kütlesi olan güneşten kopmuş ve zaman içinde soğuyarak kabuk bağlamıştır. Bu arada, dünyamızdan yükselen gazlar ve buharlar yoğunlaşarak yağmur şeklinde tekrar dünyaya dökülmüş ve böylece denizler ve okyanuslar meydana gelmiş, suda yosunlaşma ile başlayan canlılar, ilahi kanunlara göre gelişmiştir. Allah mükemmel canlı türü olarak da yine içinde suyun bulunduğu özel bir çamurdan insanı yaratmıştır."

Konu ile ilgili, baş döndürücü keşifler devam etmektedir. Her gün yeni bir buluş, yeni bir program ve gelişen uzay ilmi karşısında, ayetle ilgili yorumların da değişeceği açıkça görülmektedir. Bu bakımdan, konu üzerindeki yorumları gelecek günlere ertelemek daha gerçekçi bir davranış olur kanısındayız.

Bu vesile ile, yeri gelmişken bir konuya bir nebze açıklık getirelim. Normal yaşantımızda tanık olduğumuz bazı tartışmalar sırasında, 'bunun Kur'an'da yeri var..'; '..o keşfin esasen kitapta yeri var..' şeklinde tamamen bilgisiz, yersiz ve gereksiz tartışmalara tanık olmaktayız. İşte bu tür tartışmaların yersizliğine Seyyid Kutub şöyle işaret etmektedir.

"Bir kere Kur'an ilmi nazariyeler kitabı değildir. Tecrübi bilgileri anlatan ansiklopedik bir eser de değildir. Bunun aksine, Kur'an bütünüyle hayatı hedef alan bir nizam kitabıdır. İnsan kafasını düzelterek kendi hududu içerisinde çalışıp gelişmesini sağlayıcı prensipleri koyan bir anayasadır. İnsan aklının gelişmesini sağlayan bir cemiyet hayatını tanzim eden prensipler manzumesidir. Bunun ötesinde pratik bilgilerin sahası olan cüzi ve mufassal konulara girişmez. Çünkü bu hususlar doğru bir yola sevk edilen ve dizginlenen insan aklının çalışma sahasına giren hususlardır.

Zaman, zaman Kur'an'ı Kerim, buradaki gibi: **'Gökler ve yer yapışık iken Biz ayırdık onları'** diyerek bir takım kainat gerçeklerine işaret eder. Ve biz, sırf Kur'an'da varit olduğu için, bu gerçekleri kabul ederiz. Ama, göklerin ve yerin birbirinden nasıl ayrıldığını veya Galaksi kümesinden nasıl uzaklaştığını bilmeyebiliriz. Astronomik nazariyelerin Kur'an'ın buyruklarına aykırı olmayan kısımlarını kabul ederiz. Ancak, Kur'an'ın ayetlerini, tutup çekiştirerek o astronomik nazariyelerin peşinden koşturmayız. İnsan elinin mahsulü olan eserlerden, Kur'an'ın hükümlerini doğrulayıcı dayanaklar aramayız. Çünkü Kur'an'ın buyrukları kesin gerçeklerdir. Zaten asırlar öncesi gelen bu Kitabın hükümleri ile günümüzdeki astronomik nazariyeler çoğunlukla birbiriyle çatışmaz." (Kutub, 10/125; Bak. Elmalılı, 5/268-269; Ayrıca bak. Öztürk, K.İsl., s.307; Esed, s.651/38-39 no. açk.)

وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ
يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾

31. Onları sarsmasın diye yeryüzünde bir takım dağlar diktik. Orada geniş geniş yollar açtık; ta ki maksatlarına ulaşsınlar.

وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًا ۖ وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ ﴿٣٢﴾

32. Biz, gökyüzünü korunmuş bir tavan gibi yaptık. Onlar ise, gökyüzünün ayetlerinden yüz çevirirler.

"'Korunmuş tavan' bir benzetmedir. Dünyayı saran atmosfer ve onun ötesindeki gök cisimleri akıllara hayret verecek bir düzen ve denge içinde yaratılmıştır. Ve bu düzen korunmaktadır.

Müfessirlere göre, burada, inkarcıların yüz çevirdikleri ifade buyurulan 'gök yüzünün ayetleri'inden maksat, her biri, Allah'ın varlığının ve kudretinin birer delili olan Ay, Güneş ve diğer gök cisimleridir."

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ
يَسْبَحُونَ ﴿٣٣﴾

33. O, geceyi, gündüzü, güneşi, ayı... yaratandır. Her biri bir yörüngede yüzmektedirler. (Ayrıca bak. Tekvir 81/15-16)

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِنْ مِتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ ﴿٣٤﴾

34. Biz, senden önce de hiçbir beşere ebedilik vermedik. Şimdi sen ölürsen, sanki onlar ebedi mi kalacaklar? (Bak. Tur 52/30)

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا
تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾

35. Her canlı, ölümü tadar. Bir deneme olarak sizi hayırla da, şerle de imtihan ederiz. Ve siz, ancak bize döndürüleceksiniz.

Surenin başında buraya kadar olan bölümle ilgili olarak daha ayrıntılı fazla bilgi edinmek için bakınız: (Razı, 16/89-142; Kutub, 10/100-132; Elmalılı, 5/257-270; Ateş, 4/1673-1685; Emiroğlu, 7/444-465; Öztürk, K.İsl., s.305-308; Esed, 645 vd.)

Bundan sonra izleyen ayetlerde, surenin takdimi sırasında Kutub'un belirlediği ikinci kısımla ilgili bilgiler verilmektedir:

وَإِذَا رَآكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهٰذَا الَّذِي
يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٦﴾

[324]36. (Resulüm!) Kafirler seni gördükleri zaman: "Sizin ilahlarınızı diline dolayan bu mu?" diyerek seni hep alaya alırlar. Halbuki onlar, çok esirgeyici Allah'ın Kitabını inkar edenlerin ta kendileridir

خُلِقَ الْاِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍۜ سَاُو۫ر۪يكُمْ اٰيَات۪ي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ﴿٣٧﴾

37. İnsan, aceleci (bir tabiatta) yaratılmıştır. Size ayetlerimi göstereceğim; benden acele istemeyin.

"37. ayette insanın varlık yapısında aceleciliğin hakim olduğuna dikkat çekilerek insan, kainatı dolduran ilahi ayetlerin taşıdığı sırları kavramada aceleci olmamaya çağrılıyor: 'İnsan aceleden yaratılmıştır. Size ayetlerimi göstereceğim. Benden acele istemeyin.' Dikkat edilirse bu ayette bir soyut kavram olan acele, insanın hamuru şeklinde bir somut kavram olarak kullanılmıştır." (Öztürk, K.İsl., s.307)

Bir hadisi şerifte de, insanların, 1- Ölüyü defnetmede, 2- Günahlara tevbe etmede, 3- Borçları ödemede, 4- Misafire ikram etme dışında, bütün işlerde acele etmemeleri öğütlenmektedir. Bütün işleri iyice düşündükten sonra yapmak en doğru yoldur. Sayılan istisnalar konusunda acele davranmanın daha doğru olduğu bildirilmektedir.

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٣٨﴾

38. "Eğer, diyorlar, doğru iseniz, ne zaman (gerçekleşecek) bu tehdit?"

لَوْ يَعْلَمُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا ح۪ينَ لَا يَكُفُّونَ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ
وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٣٩﴾

39. İnkar edenler, yüzlerinden ve sırtlarından (saran) ateşi savamayacakları, kendilerine yardım dahi edilmeyeceği zamanı bir bilselerdi!

بَلْ تَأْت۪يهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَط۪يعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٤٠﴾

40. Bilakis kendilerine o (kıyamet) öyle ani gelir ki, onları şaşırtır. Artık, ne reddedebilirler onu, ne de kendilerine mühlet verilir.

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ
مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٤١﴾

41. Andolsun, senden önceki peygamberlerle de alay edildi; ama onları alaya alanları, o alay konusu ettikleri şey kuşatıverdi.

قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ
رَبِّهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٢﴾

42. De ki: Allah'a karşı sizi gece gündüz kim koruyacak? Buna rağmen onlar Rablerini anmaktan yüz çevirirler.

اَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ اَنْفُسِهِمْ
وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ ﴿٤٣﴾

43. Yoksa kendilerini bize karşı savunacak birtakım ilahları mı var? (O ilah dedikleri şeyler) kendilerine bile yardım edecek güçte değildirler. Onlar bizden de alaka ve destek görmezler.

بَلْ مَتَّعْنَا هٰؤُلَٓاءِ وَاٰبَٓاءَهُمْ حَتّٰى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ اَفَلَا يَرَوْنَ
اَنَّا نَأْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا اَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾

44. Evet, onları da, atalarını da barındırdık. Nihayet ömür kendilerine (hiç bitmeyecek gibi) uzun geldi. Oysa onlar, bizim gelip (kafirlere ait) araziyi çevresinden eksilteceğimizi görmezler mi? Şu halde, üstün gelen onlar mı?

"Müfessirlerin yorumuna göre ayette, Allah'ın çevresinden eksilteceğini haber verdiği arazi, müşriklerin o zaman üzerinde yaşadıkları topraklardır. Bu ayet Mekke de indiğine göre, Allah Teala'nın Resulüne, müşriklerin yaşadığı toprakların, bir zaman sonra Müslümanlar'ın eline geçeceğini müjdelemesi, Kur'an'ın bir mucizesidir. Bazı müfessirlere göre ise sure Mekki olmakla beraber bu ayet Medine de nazil olmuştur. Buna göre meal: '...çevresinden eksiltmek-

te olduğumuz' şeklinde olacaktır. Araziyi eksiltmekten maksat, müşriklerin toprak kaybetmeleridir ki, bu da Müslümanların fetihleri ile gerçekleşmiştir."

قُلْ اِنَّمَٓا اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَٓاءَ اِذَا مَا يُنْذَرُونَ ﴿٤٥﴾

[325]45. De ki: Ben, sadece, vahiy ile sizi ikaz ediyorum. Fakat, sağır olanlar, ikaz edildikleri zaman bu çağrıyı duymazlar.

وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَٓا اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٤٦﴾

46. Andolsun, onlara Rabbinin azabından ufak bir esinti dokunsa, hiç şüphesiz, "Vah bize! Hakikaten biz zalim kimselermişiz!" derler.

وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا وَاِنْ كَانَ
مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَا وَكَفٰى بِنَا حَاسِبِينَ ﴿٤٧﴾

47. Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kurarız. Artık kimseye, hiçbir şekilde haksızlık edilmez. (Yapılan iş,) bir hardal tanesi kadar dahi olsa, onu (adalet terazisine) getiririz. Hesap gören olarak biz (herkese) yeteriz.

Buradan itibaren peygamberler ve onların çok kısa olarak değinilen kıssalarından söz eden, üçüncü bölümle ilgili ayetler yer almaktadır:

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى وَهٰرُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَٓاءً وَذِكْرًا لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾

48. Andolsun biz, Musa ve Harun'a, takva sahipleri için bir ışık, bir öğüt ve Furkan'ı verdik.

"Ayetteki **'Furkan'** kelimesinin, terim olarak anlamı, hakkı batıldan yani iyi ve doğru olanı, kötü ve yanlış olandan ayıran, bunun için ölçüler getiren şey demektir ki, Kur'an'ı Kerim'de bu kelime, daha ziyade semavi kitaplar için kullanılmıştır. Nitekim Kur'an'ın bir adı da Furkandır."

اَلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾

49. (O takva sahipleri ki) onlar, görmedikleri halde Rablerine candan saygı gösterirler. Yine onlar, kıyametten korkan kimselerdir.

وَهٰذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ اَنْزَلْنَاهُ اَفَاَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٠﴾

50. İşte bu (Kur'an) da, bizim indirdiğimiz hayırlı ve faydalı bir öğüttür. Şimdi onu inkar mı ediyorsunuz?

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا اِبْرٰهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ ﴿٥١﴾

51. Andolsun biz İbrahim'e daha önce rüştünü vermiştik. Biz onu iyi tanırdık.

"Tefsirlerde ayetteki **'Rüşt'** kelimesinin peygamberlik anlamına, yahut Hz. İbrahim'in risaletten önce de sahip olduğu hidayet ve doğruluk manasına geldiği belirtilmiştir."

اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هٰذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي اَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿٥٢﴾

52. O, babasına ve kavmine: Şu karşısına geçip tapmakta olduğunuz heykeller de ne oluyor? demişti.

قَالُوا وَجَدْنَا اٰبَاءَنَا لَهَا عَابِدِينَ ﴿٥٣﴾

53. Dediler ki: Biz, babalarımızı bunlara tapar kimseler bulduk.

قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ وَاٰبَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٥٤﴾

54. Doğrusu, siz de, babalarınız da açık bir sapıklık içindesiniz, dedi.

قَالُوا اَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ اَمْ اَنْتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ ﴿٥٥﴾

55. Dediler ki: Bize gerçeği mi getirdin, yoksa sen oyunbazlardan biri misin?

قَالَ بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُنَّ وَاَنَا عَلٰى ذٰلِكُمْ
مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٥٦﴾

56. Hayır, dedi, sizin Rabbiniz, yarattığı göklerin ve yerin de Rabbidir ve ben buna şahitlik edenlerdenim.

وَتَاللّٰهِ لَاَكٖيدَنَّ اَصْنَامَكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرٖينَ ﴿٥٧﴾

57. Allah'a yemin ederim ki, siz ayrılıp gittikten sonra putlarınıza bir oyun oynayacağım!

"Hz. İbrahim'in bu sözü gizli olarak söylediği ve kendisini sadece bir kişinin duyduğu rivayeti de vardır."

فَجَعَلَهُمْ جُذَاذًا اِلَّا كَبٖيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾

[326]58. Sonunda İbrahim onları paramparça etti. Yalnız onların büyüğünü bıraktı; belki ona müracaat ederler diye.

"Tefsirlerde nakledildiğine göre Hz. İbrahim, putları kırdıktan sonra baltayı, sağlam bıraktığı büyük putun boynuna asmıştı. Bir bayram şenliğine giden halk, dönüşte putların kırılmış olduğunu gördüler."

قَالُوا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَٓا اِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمٖينَ ﴿٥٩﴾

59. Bunu tanrılarımıza kim yaptı? Muhakkak o, zalimlerden biridir, dediler.

قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُٓ اِبْرٰهٖيمُ ﴿٦٠﴾

60. (Bir kısmı:) Bunları diline dolayan bir genç duyduk; kendisine İbrahim denilirmiş, dediler.

قَالُوا فَأْتُوا بِهٖ عَلٰٓى اَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾

61. O halde, dediler, onu hemen insanların gözü önüne getirin. Belki şahitlik ederler.

قَالُٓوا ءَاَنْتَ فَعَلْتَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَا يَٓا اِبْرٰهٖيمُ ﴿٦٢﴾

62. Bunu ilahlarımıza sen mi yaptın ey İbrahim? dediler.

قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبٖيرُهُمْ هٰذَا فَسْـَٔلُوهُمْ اِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿٦٣﴾

63. Belki de bu işi şu büyükleri yapmıştır. Hadi onlara sorun; eğer konuşuyorlarsa! dedi.

فَرَجَعُوٓا اِلٰٓى اَنْفُسِهِمْ فَقَالُوٓا اِنَّكُمْ اَنْتُمُ الظَّالِمُونَۙ ﴿٦٤﴾

64. Bunun üzerine, kendi vicdanlarına dönüp (kendi kendilerine) "Zalimler sizlersiniz, sizler!" dediler.

"Ayet şu şekilde de anlaşılmıştır: Sonra birbirlerine dönerek 'putları savunmasız ve yalnız bıraktığımız için asıl siz zalimsiniz' diyerek birbirlerini suçladılar."

ثُمَّ نُكِسُوا عَلٰى رُؤُ۫سِهِمْۚ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هٰٓؤُ۬لَٓاءِ يَنْطِقُونَ ﴿٦٥﴾

65. Sonra tekrar eski inanç ve tartışmalarına döndüler: Sen bunların konuşmadığını pek ala biliyorsun, dediler.

قَالَ اَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴿٦٦﴾

66. İbrahim: Öyleyse, dedi, Allah'ı bırakıp da, size hiçbir fayda ve zarar vermeyen bir şeye hala tapacak mısınız?

اُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

67. Size de, Allah'ı bırakıp tapmakta olduğunuz şeylere de yuh olsun! Siz akıllanmaz mısınız?

قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانْصُرُٓوا اٰلِهَتَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٦٨﴾

68. (Bir kısmı:) Eğer iş yapacaksanız, yakın onu da tanrılarınıza yardım edin! dediler.

"Hz. İbrahim'in kavmi, bu teklifi kabul ederek onu yakmak için büyük bir ateş hazırladılar ve eli kolu bağlı olarak ateşe attılar. İbrahim (a.s.) ise, 'Bana Allah'ın sahip çıkması yeter; O, ne güzel bir sahip' diyerek Allah'a sığınıyordu."

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلٰٓى اِبْرٰهِيمَۙ ﴿٦٩﴾

69. "Ey ateş! İbrahim için serinlik ve esenlik ol!" dedik.

وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾

70. Böylece ona bir tuzak kurmak istediler; fakat biz onları, daha çok hüsrana uğrayanlar durumuna soktuk.

وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾

71. Biz, onu ve Lut'u kurtararak, içinde cümle aleme bereketler verdiğimiz ülkeye ulaştırdık.

"Hz. İbrahim, eşi Sare ve yeğeni veya amca zadesi Lut, putperestlerin elinden kurtarılmış, irşatlarını yayacakları bir ülkeye ulaştırılmışlardı.

Müfessirlere göre bu bereketli ülke, Şam ve Filistin yöreleridir. Bu yörelerin cümle alem için bereketli olması ise, peygamberlerin pek çoğunun oralarda yetişmesi ve dinlerini oralardan yaymalarından ileri gelmektedir."

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿٧٢﴾

72. Ona (İbrahim'e), İshak'ı ve fazladan bir bağış olmak üzere Ya'kub'u lütfettik; her birini salih insanlar yaptık.

وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ
وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ﴿٧٣﴾

[327]73. Onları, emrimiz uyarınca doğru yolu gösteren önderler yaptık ve kendilerine hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı, zekat vermeyi vahyettik. Onlar, daima bize ibadet eden kimselerdi.

وَلُوطًا آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ
الْخَبَائِثَ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ ﴿٧٤﴾

74. Lut'a gelince, ona da hüküm (hakimlik, peygamberlik, hükümdarlık) ve ilim verdik; onu, çirkin işler yapmakta olan memleketten kurtardık. Zira onlar (o memleketin halkı), gerçekten fena işler yapan kötü bir kavimdi.

وَاَدْخَلْنَاهُ ف۪ي رَحْمَتِنَاۜ اِنَّهُ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٧٥﴾

75. Onu (Lut'u) rahmetimize kabul ettik; çünkü o, salihlerden idi.

وَنُوحاً اِذْ نَادٰى مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ
الْعَظ۪يمِۚ ﴿٧٦﴾

76. Daha önce Nuh da dua etmiş, biz onun duasını kabul etmiştik. Böylece, kendisini ve (iman eden) yakınlarını büyük sıkıntıdan kurtarmıştık.

وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاَغْرَقْنَاهُمْ
اَجْمَع۪ينَ ﴿٧٧﴾

77. Onu, ayetlerimizi inkar eden kavimden koruduk. Gerçekten onlar, fena bir kavim idi; bu yüzden topunu birden (suya) gömdük.

"Müfessir Beyzavi'ye göre, Hz. Nuh'un kavmi, hem hakkı yalanlamışlar hem de kötü ve zararlı işler yapmışlardı. Bu iki fenalık bir kavimde bulundu mu, Allah mutlaka o kavmi helak eder."

وَدَاوُ۫دَ وَسُلَيْمٰنَ اِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ اِذْ نَفَشَتْ ف۪يهِ غَنَمُ الْقَوْمِۚ
وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِد۪ينَۙ ﴿٧٨﴾

78. Davud ve Süleyman'ı da (an). Bir zaman, bir ekin konusunda hüküm veriyorlardı: bir gurup insanın koyun sürüsü, geceleyin başıboş bir vaziyette bu ekinin içine dağılıp ziyan vermişti. Biz onların hükmünü görüp bilmekte idik.

"Tefsirlerde anlatıldığına göre ekin sahibi ile koyun sahipleri arasındaki davada hakemlik yapan Davut ile Süleyman, farklı hükümler vermişler idi. Hz. Davut, tahrip edilen ekin kıymetinin, koyunların kıymetine denk olduğunu göz önüne alarak, koyunların ekin sahibine tazminat olarak verilmesine hükmetmişti. Oğlu Süleyman ise, şu hükme varmıştı: Ekin tarlası koyun sahiplerine verilmeli, onlar, ziyandan önceki haline gelinceye kadar tarlanın bakımını üstlenmelidirler.

Koyunlar da tarla sahibine verilmeli, tarlası eski bakımlı haline gelinceye kadar bu koyunların sütünden, yününden ve kuzularından yararlandırılmalıdırlar. Hz. Davut, oğlunun bu içtihadını beğenerek kendi görüşünden vaz geçmişti." (Ayrıca bak. Kutub, 10/156; Esed, s.568/70-73 no. açk.)

فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمٰنَۚ وَكُلًّا اٰتَيْنَا حُكْمًا وَعِلْمًاۘ وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُ۫دَ الْجِبَالَ
يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَۜ وَكُنَّا فَاعِلٖينَ ﴿٧٩﴾

79. Böylece bunu (bu fetvayı) Süleyman'a biz anlatmıştık. Biz, onların her birine hüküm (hükümdarlık, peygamberlik) ve ilim verdik. Kuşları ve tesbih eden dağları da Davud'a boyun eğdirdik. (Bunları) biz yapmaktayız.

"Kur'an'ı Kerimin bir çok yerinde güneş, ay, gece, gündüz, denizler, dağlar tabii varlık ve olayların insanlara müsahhar kılındığı, boyun eğdirildiği ifade buyurulur, bundan maksat, bunların, insanların istifadesine sunulduğunu anlatmak ve insanların bunlardan olabildiğince yararlanmasını öğütlemektir. Dağların tesbihi, bütün tabii varlıklar gibi onların da, en ufak bir sapma göstermeksizin ilahi kanuna boyun eğmeleri veya bizim anlamadığımız bir dil ile Allah'ı anıp tenzih etmeleri şeklinde anlaşılabilir."

وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْۚ فَهَلْ اَنْتُمْ
شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾

80. Ona, savaş sıkıntılarınızdan sizi koruması için zırh yapmayı öğrettik. Artık şükredecek misiniz? (Ayrıca bak. Esed, s.659/74-77 no. açk.)

وَلِسُلَيْمٰنَ الرّٖيحَ عَاصِفَةً تَجْر۪ي بِاَمْرِه۪ٓ اِلَى الْاَرْضِ الَّت۪ي بَارَكْنَا ف۪يهَاۜ
وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِم۪ينَ ﴿٨١﴾

81. Süleyman'ın emrine de kasırga (gibi esen) rüzgarı verdik; onun emriyle içinde bereketler yarattığımız yere doğru eserdi. Biz her şeyi biliriz.

وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلًا دُونَ ذٰلِكَ وَكُنَّا
لَهُمْ حَافِظِينَ ﴿٨٢﴾

[328]82. Şeytanlar arasından da, onun için dalgıçlık eden (ve inciler çıkaran) ve bundan başka işler görenler vardı. Biz onları gözetim altında tutuyorduk.

وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهُٓ اَنّ۪ي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِم۪ينَ ﴿٨٣﴾

83. Eyyub'u da (an). Hani Rabbine: "Başıma bu dert geldi. Sen, merhametlilerin en merhametlisisin" diye niyaz etmişti.

"Müfessir Beyzavi'nin naklettiğine göre Hz. Eyyüb, varlıklı ve aile efradı geniş bir zat idi. Fakat evinin yıkılması sebebiyle aile fertlerinin çoğu öldü. Malı mülkü elinden gitti. On yıldan fazla süren ağır bir bedeni hastalığa müptela oldu. Bütün bu felaketlere rağmen, halinden şikayet eder duruma düşmemek ve takdire rızada sebat etmek için durumunu Cenab-ı Hakka arz ederek O'ndan sıhhat ve afiyet istemekten çekiniyordu. Nihayet eşinin ricası üzerine ancak yukarıdaki ayette ifade buyurulan sözlerle niyazda bulunmakla yetindi." (Ayrıca bak. Kutub, 10/161; Esed, s.661/78 no. açk.)

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِه۪ مِنْ ضُرٍّ وَاٰتَيْنَاهُ اَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ
مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرٰى لِلْعَابِد۪ينَ ﴿٨٤﴾

84. Bunun üzerine biz, tarafımızdan bir rahmet ve kulluk edenler için bir hatıra olmak üzere onun duasını kabul ettik; kendisinde dert ve sıkıntı olarak ne varsa giderdik ve ona aile efradını, ayrıca bunlarla birlikte bir mislini daha verdik.

وَاِسْمٰع۪يلَ وَاِدْر۪يسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ الصَّابِر۪ينَ ﴿٨٥﴾

85. İsmail'i, İdris'i ve Zülkifi de (yad et). Hepsi de sabreden kimselerdendi.

وَاَدْخَلْنَاهُمْ ف۪ي رَحْمَتِنَا اِنَّهُمْ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٨٦﴾

86. Onları rahmetimize kabul ettik. Onlar hakikaten iyi kimselerdendi.

وَذَا النُّونِ اِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ اَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادٰى
فِى الظُّلُمَاتِ اَنْ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنّ۪ى كُنْتُ
مِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿٨٧﴾

87. Zünnun'u da (Yunus'u da zikret). O öfkeli bir halde geçip gitmişti; bizim kendisini asla sıkıştırmayacağımızı zannetmişti. Nihayet karanlıklar içinde: "Senden başka hiçbir tanrı yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben zalimlerden oldum!" diye niyaz etti.

"Zünnün, Yunus peygamberin lakabıdır ve 'Balık sahibi' anlamına gelir. Ona bu lakap kendisini balık yuttuğu için verilmiştir. Yunus (a.s.) uzun bir süre kavmini dine davet etmiş, fakat inandıramayacağına kanaat getirerek öfkeli bir halde, onlara isabet edecek bir musibetten kendisini kurtarmak için onları terk edip gitmişti. Başka bir rivayete göre kavmine, inanmadıkları takdirde bir azaba uğrayacaklarını bildirmiş, ancak onlar tevbe edip imana geldikleri için bu azap tahakkuk etmemişti. Onların imana geldiklerinden habersiz olan Hz. Yunus, belirttiği azabın vaktinde tahakkuk etmediğini görünce, kendisinin alay mevzuu olacağını düşünerek kızgın bir halde ayrılıp gitmişti. Bir gemi yolculuğunda, fazla yükten gemi batmak üzere iken, yükünü hafifletmek ve gemiyi kurtarmak için çekilen kura sonucu denize atlamak zorunda kaldı. Onu iri bir balık yuttu. İşte bu balığın karnında Allah'a ayette ifade buyurulan duayı yaptı." (Ayrıca bak. Kutub, 10/165 vd.; Esed, s.661/83 no. açk.)

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذٰلِكَ نُنْجِی الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٨٨﴾

88. Bunun üzerine onun duasını kabul ettik ve onu kederden kurtardık. İşte biz müminleri böyle kurtarırız.

وَزَكَرِيَّٓا اِذْ نَادٰى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْن۪ى فَرْدًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْوَارِث۪ينَ ﴿٨٩﴾

89. Zekeriyya'yı da (an). Hani o, Rabbine şöyle niyaz etmişti: Rabbim! Beni yalnız bırakma! Sen, varislerin en hayırlısısın, (her şey sonunda senindir).

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيٰى وَاَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ اِنَّهُمْ كَانُوا
يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا
خَاشِعِينَ ﴿٩٠﴾

90. Biz onun da duasını kabul ettik ve ona Yahya'yı verdik; eşini de kendisi için (çocuk doğurmaya) elverişli kıldık. Onlar (bütün bu peygamberler), hayır işlerinde koşuşurlar, umarak ve korkarak bize yalvarırlardı; onlar, bize karşı derin saygı içindeydiler.

وَالَّت۪ٓي اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا ف۪يهَا مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا
وَابْنَهَٓا اٰيَةً لِلْعَالَم۪ينَ ﴿٩١﴾

[329]91. Irzını iffetle korumuş olanı (Meryem'i de an.) Biz ona ruhumuzdan üfledik; onu ve oğlunu cümle alem için bir ibret kıldık. (Ayrıca bak. Kutub, 10/169; Esed, s.662/87 no. açk.)

اِنَّ هٰذِه۪ٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةًۘ وَاَنَا۬ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾

92. Hakikaten bu (bütün peygamberler ve onlara iman edenler) bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyle ise bana kulluk edin.

وَتَقَطَّعُٓوا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْۜ كُلٌّ اِلَيْنَا رَاجِعُونَ ﴿٩٣﴾

93. (İnsanlar) kendi aralarında (din ve devlet) işlerinin birliğini bozdular. Halbuki hepsi bize döneceklerdir.

فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِه۪ۚ
وَاِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ ﴿٩٤﴾

94. Bu durumda her kim mümin olarak iyi davranışlar yaparsa onun çabasını görmezlikten gelmek olmaz. Zira biz onu yazmaktayız.

وَحَرَامٌ عَلٰى قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا اَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾

95. Helak ettiğimiz bir belde için artık (yeniden mamur olmak) imkansızdır; çünkü onlar geri dönemeyeceklerdir.

Buradan itibaren surenin 4. ve aynı zamanda son bölümünü teşkil eden, kıyamet sahnelerinin anlatıldığı ayetlerle sure sona ermektedir:

حَتّٰٓى اِذَا فُتِحَتْ يَاْجُوجُ وَمَاْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿٩٦﴾

96. Nihayet Ye'cuc ve Me'cuc (sedleri) açıldığı ve onlar her tepeden akın ettiği zaman;

وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَاِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ اَبْصَارُ الَّذ۪ينَ كَفَرُواۜ
يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا ف۪ي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِم۪ينَ ﴿٩٧﴾

97. Ve gerçek vaad (ölüm, kıyamet) yaklaşınca, birden, inkar edenlerin gözleri donakalır! "Yazıklar olsun bize! (derler), gerçekten biz, bu durumdan habersizmişiz; hatta biz zalim kimselermişiz."

"94. ayette iyi davranışlarda bulunan müminlerin çabalarının boşa çıkmayacağı ifade buyuruldu. 95. ayette, inkarcılıkları ve kötü davranışları yüzünden helak olanların, hayata dönmek ve tevbe etmek imkanlarından yoksun oldukları için artık iyi davranış ve makbul çabalarda bulunmaktan da mahrum kaldıkları anlatıldı. 96. ayette de, bu insanların mahrumiyetlerinin, bir kıyamet alameti olarak gösterilen Ye'cüc ve Me'cüc sedlerinin açılmasına ve onların, her tepeden yer yüzüne yayılmalarına, veya başka bir yoruma göre, insanların kabirlerinden boşalmalarına kadar süreceğine işaret edildi. 97. ayet ise, inkarcı ve kötü yaşayışlı kimselerin, ancak, vuku bulacağı önceden bildirilen kıyametin gelip çattığını görünce yanlış yolda olduklarını anlayacaklarını, fakat artık kendilerini kınamaktan öte bir şey yapamayacaklarını ifade etmektedir."

اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَۜ اَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾

98. Siz ve Allah'ın dışında taptığınız şeyler cehennem yakıtısınız. Siz oraya gireceksiniz.

لَوْ كَانَ هٰٓؤُلَٓاءِ اٰلِهَةً مَا وَرَدُوهَاۜ وَكُلٌّ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾

99. Eğer onlar birer tanrı olsalardı oraya (cehenneme) girmezlerdi. Halbuki hepsi (tapanlar da tapılanlar da) orada ebedi kalacaklardır.

لَهُمْ ف۪يهَا زَف۪يرٌ وَهُمْ ف۪يهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

100. Orada onlara inim inim inlemek düşer. Yine onlar orada (hiçbir iyi haber) duymazlar.

اِنَّ الَّذ۪ينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنٰٓىۙ اُو۬لٰٓئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَۙ ﴿١٠١﴾

101. Tarafımızdan kendilerine güzel akıbet takdir edilmiş olanlara gelince, işte bunlar cehennemden uzak tutulurlar.

لَا يَسْمَعُونَ حَس۪يسَهَاۚ وَهُمْ ف۪ي مَا اشْتَهَتْ اَنْفُسُهُمْ خَالِدُونَۚ ﴿١٠٢﴾

[330]102. Bunlar onun uğultusunu duymazlar; gönüllerinin dilediği nimetler içinde ebedi kalırlar.

لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْاَكْبَرُ وَتَتَلَقّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُۜ هٰذَا يَوْمُكُمُ
الَّذ۪ي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾

103. En büyük dehşet dahi onları tasalandırmaz. Melekler kendilerini şöyle karşılar: İşte bu size vadedilmiş olan (mutlu) gününüzdür.

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَٓاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِۜ كَمَا بَدَأْنَٓا اَوَّلَ خَلْقٍ
نُع۪يدُهُۜ وَعْدًا عَلَيْنَاۜ اِنَّا كُنَّا فَاعِل۪ينَ ﴿١٠٤﴾

104. (Düşün o) günü ki, yazılı kağıtların tomarını dürer gibi göğü toplayıp düreriz. Tıpkı ilk yaratmaya başladığımız gibi onu tekrar o hale getiririz. (Bu,) üzerimize aldığımız bir vaad oldu. Biz, (vadettiğimizi) yaparız.

"Tekrar o hale gelmekten maksat, ya her şeyi yok etmek yahut da yok ettikten sonra yeniden eski hale getirmek, diriltmektir."

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾

105. Andolsun Zikir'den sonra Zebur'da da: "Yeryüzüne iyi kullarım varis olacaktır" diye yazmıştık.

"Ayette geçen 'zikr'den maksat,-tercihe şayan görüşe göre- Tevrat'tır. Ancak müfessirler, 'zikr'tabirinin levh-i mahfuz, 'Zebur' un ise, Allah tarafından inzal buyurulan bütün kitaplar olabileceğini de belirtmişlerdir.

Kötülerin ve kötülüğün sürekli payidar olamayacağını, iyiliğin asıl, kötülüğün ise arızi olduğunu, hakimiyetin eninde sonunda iyilerin eline geçmesinin mukadder olduğunu anlatan bu ayet, İslam dininin dünya hayatı konusundaki iyimserliğini ifade etmektedir."

إِنَّ فِي هٰذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٠٦﴾

106. İşte bunda, (bize) kulluk eden bir kavim için bir mesaj vardır.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾

107. (Resulüm!) Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik.

قُلْ إِنَّمَا يُوحٰى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلٰهُكُمْ إِلٰهٌ وَاحِدٌ فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾

108. De ki: Bana sadece, sizin ilahınızın ancak bir tek Allah olduğu vahyedildi. Hala Müslüman olmayacak mısınız?

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ آذَنْتُكُمْ عَلٰى سَوَاءٍ وَإِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ أَمْ بَعِيدٌ
مَا تُوعَدُونَ ﴿١٠٩﴾

109. Eğer yüz çevirirlerse de ki: (Bana emr olunanı) hepinize açıkladım. Artık size vadolunan şey (mahşerde toplanma zamanınız) yakın mı uzak mı, bilmiyorum.

إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ ﴿١١٠﴾

110. Şüphesiz Allah sözün açığını da bilir, gizli tuttuklarınızı da bilir.

وَاِنْ اَدْر۪ي لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَكُمْ وَمَتَاعٌ اِلٰى ح۪ينٍ ﴿١١١﴾

111. Bilmiyorum, belki de o (azabın ertelenmesi), sizi denemek ve bir zamana kadar sizi (imkanlardan) faydalandırmak içindir.

قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّۜ وَرَبُّنَا الرَّحْمٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

112. (Muhammed:) Rabbim! (Onlar hakkında) adaletinle hükmünü ver. Bizim Rabbimiz Rahman'dır. Sizin anlattıklarınıza karşı yardımı umulandır, dedi.

"Müşriklerin anlattığı durum, güya ileride Müslümanların uğrayacağı zillet ve mağlubiyet durumu idi. Onlar, akıllarınca, kısa zamanda Müslümanların zayıflayacağını, sonra da İslam'ın büsbütün ortadan kalkacağını savunuyorlardı. Ayetten anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber, onların bu temennilerine karşı Allah'ın yardımına güveniyordu. Başka bir yoruma göre, müşriklerin anlattıkları durumdan maksat, onların Kur'an'ı 'sihir, hayal mahsulü, uydurma' vasıflarla nitelemeleridir. İşte Hz. Muhammet (s.a.), onların bu buhtanları karşısında Kur'an'ı muzaffer kılmak için Allah'a sığınıyor ve O'nun yardımına güveniyordu."

36. ayetten surenin sonuna kadar olan bölümle ilgili: (Ayrıntılı bilgiler için bak. Kutub, 10/132 vd.; Ateş, 4/1685 vd.; Razı, 16/142 vd.; Elmalılı, 5/267 vd.; Emiroğlu, 7/465 vd.; Esed, 652 vd.; Surenin tamamı ile ilgili olarak bkz. Bilmen, 4/2123 vd.; Vehbi, 9/3387 vd.)

ENBİYA SURESİNİN SONU

22-HAC SURESİ-103

سُورَةُ الْحَجِّ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

Hac suresi resmi tertipte 22. ve iniş sıralamasına göre ise, 103. sırada yer almakta olup 78 ayettir. Müfessirlerin çoğunluğuna göre 19. ayetle başlayan 6 ayet Medine'de, diğerleri Mekke'de nazil olmuştur. Bu surede, hac farizasının daha önce Hz. İbrahim tarafından başlatıldığından ve Hz. Muhammed (s.a.) tarafından da devam ettirildiğinden bahsedildiği için sureye 'Hac suresi' denilmiştir.

Genelde surenin içeriğini, Mekke de nazil olan diğer surelerde yer alan konular oluşturmaktadır. Tevhit, kıyamet konusunda uyarılar, ölümden sonra dirilme gerçeği, putçuluğun reddi ve nihayet inkarcıların kınanması ve müminlerin övülmesi... Surenin genel temasını, kuvvet, şiddet ve korku sahneleri oluşturmaktadır. Sakındırma, ürkütme ve İslam'a karşı duyulan gönülden bağlılık duyguları harekete geçirerek etkin hale getirme konuları da bu arada sayılabilecek diğer örneklerdir.

Sureye hakim olan Mekke havası yanında, arada bir Medinede nazil olan surelerde görülen özelliklere de rastlamak mümkündür. Düşmanlığı dışlamak, korunma gayesine yönelik savaş izni ve zaferin eninde sonunda inananların olacağı müjdesi ve benzeri konular gibi...

Ayetlerin açıklamalarına geçmeden önce, değinilen konularla ilgili birkaç örnek ile surenin başlangıçta sergilediği havayı algılayarak, adeta içinde yaşarcasına belleiğimize yerleştirip anlamaya çalışmakta yararlar vardır.

Ölümde sonra dirilme:

'Ey inananlar! Rabbinizden korkun! Çünkü kıyamet vaktinin depremi müthiş bir şeydir. (Ayet 1)

'Onu gördüğünüz gün, her emzikli kadın çocuğunu unutur, her gebe kadın çocuğunu düşürür. İnsanları da sarhoş bir halde görürsün. Onlar sarhoş değildir; fakat Allah'ın azabı dehşetlidir. (Ayet 2)

Azap sahnesi:

'Şu iki grup, Rableri hakkında çekişen iki hasımdır: İmdi, inkar edenler için ateşten bir elbise biçilmiştir. Onların başlarının üstünden kaynar su dökülecektir.' (Ayet 19)

'Bununla, karınlarının içindeki(organlar) ve derileri eritilecektir! (Ayet 20):

'Bir de onlar için demir kamçılar vardır! (Ayet 21)

'Izdıraptan dolayı oradan her çıkmak istediklerinde, oraya geri gönderilirler ve "Tadın bu yakıcı azabı" denilir. (Ayet 22)

Ödül sahnesi:

'Muhakkak ki Allah, iman edip iyi davranışlarda bulunanları, zemininden ırmaklar akan cennetlere kabul eder. Bunlar orada altın bilezikler ve incilerle süslenir. Orada giyecekleri de ipektendir' (Ayet 23)

'Ve onlar, sözün en güzeline duyacak hale eriştirilmiş, övgüye değer olan Allah'ın yoluna iletilmişlerdir' (Ayet 24)

Evrende var olan varlıkların durumu nedir?:

'Görmez misin ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar ağaçlar, hayvanlar ve insanların bir çoğu Allah'a secde ediyor. Bir çoğunun üzerine de azap hak olmuştur. Allah kimi hor ve hakir kılarsa, artık onu değerli kılacak bir kimse yoktur. Şüphesiz Allah dilediğini yapar.' (Ayet 18)

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُواْ رَبَّكُمْۚ إِنَّ زَلْزَلَةَ ٱلسَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٞ ١

[331]1. Ey insanlar! Rabbinizden korkun! Çünkü kıyamet vaktinin depremi müthiş bir şeydir!

يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُمْ بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾

2. Onu gördüğünüz gün, her emzikli kadın emzirdiği çocuğu unutur, her gebe kadın çocuğunu düşürür. İnsanları da sarhoş bir halde görürsün. Oysa onlar sarhoş değillerdir; fakat Allah'ın azabı çok dehşetlidir.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ ﴿٣﴾

3. İnsanlardan, bilgisi olmaksızın Allah uğrunda tartışmaya giren ve her inatçı şeytana uyan birtakım kimseler vardır.

Öztürk, 3, 4, 8 ve 9. ayetlerde söz konusu edilen 'İlimsiz ve ışıksız mücadele' konusu üzerinde, mantık ölçülerine vurulduğunda asla göz ardı edilemeyecek önemli görüşler ileri sürmektedir. Doğruluk olasılığı yüksek olan bu görüşünü, sizlerle paylaşmak için aynen sunuyoruz:

"Bu ayetler, ilimden yoksunluğun insanlığı ne korkunç felaketlerin kucağına ittiğini anlatmak bakımından Kur'an'ın en önemli beyanlarıdır denebilir. Ancak bu ayetlerdeki mucize mesajı anlamak için her şeyden önce, geleneksel müfessir ve mealcilerin ayetlere verdikleri manayı düzeltmek gerekiyor.

Konunun düğüm noktası, 3 ve 8. ayetlerdeki **fillahi** terkibinin çözümünde vardır. Bu terkibe 'Allah hakkında' diye mana verilmiş ve bundan maksadın Allah'a ve dine karşı mücadele olduğu söylenmiştir. Oysa ki, bu hem terkibe hem de ayetlerin ruhuna aykırıdır. **Fillahi** terkibindeki **'fi'** zarfiyet, yani **içindelik** ifade eder. Bu durumda terkibin kelime karşılığı **'Allah'ta'** demek olur. Maksat ise, **Allah uğrunda** şeklinde anlaşılmalıdır. Çünkü **'fi'** zarfının **'aleyhinde'** manasına alınması doğru değildir. Ya **içinde** veya **lehinde** manasında alınmalıdır

Bu durumda ayetlerin manası şöyle olacaktır: 'İnsanlardan öylesi vardır ki, Allah uğrunda ilimsiz bir şekilde mücadele eder ve her inatçı şeytana uyar. Böylesi üzerine şu yazılmıştır:

Kim bunu izlerse, bu onu saptırır ve onu alevli ateşin azabına

götürür' (ayet 3-4). ve: 'İnsanlardan öylesi vardır ki, Allah uğrunda ilimsiz, kılavuzsuz bir halde ve herhangi bir aydınlatıcı kitabı olmaksızın mücadele eder. Allah yolundan saptırmak için boynunu inatla öteye beriye döndürerek... Dünyada böylesi için kepazelik vardır. Kıyamet günü ise böylesine, yakıcı azabı tattıracağız.' (Ayet 8-9).

Ayetleri gelenekçi yaklaşımla çevirdiğinizde sonuç şu oluyor: İnsanlar için ilimsiz, rehbersiz, aydınlatıcı bir kitapsız Allah'a karşı mücadele edenler vardır. Ve hemen akla şu soru geliyor: Allah'a karşı mücadele edenlerin bilgileri, rehberleri ve kitapları varsa, mücadeleleri haklı mı olacaktır? Yoksa Kur'an Allah'a karşı savaş açanları ilim ve aydınlıkla donanın ki, başarıya ulaşasınız diye teşvik mi ediyor? Hayır. asla böyle bir şey yoktur. Gelenekçi meal yazarlarının fark edemedikleri veya anlamını kaydırdıkları ayetlerin vermek istediği masaj şudur: Allah yolunda mücadele ettiğini söyleyenler eğer, ilimden ve **'Kitabi münir** (Kur'an) den uzak kalırlarsa, Allah için mücadele adı altında insanları Allah yolundan uzaklaştırırlar. Böyleleri inatçı şeytana uyarak iman ile inadı birbirine karıştırır, sonuçta da, hem kendi başlarını yakar hem de Allah'ın tertemiz dinine yüz karası olurlar. Böylelerinin bütün sermayelerinin, sağa- sola sallanarak safra satmak olduğunu da ayetler bize haber veriyor."

كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٤﴾

4. Onun (şeytan) hakkında şöyle yazılmıştır: Kim onu dost edinirse bilsin ki (şeytan) kendisini saptıracak ve alevli ateşin azabına sürükleyecektir.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ
مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ
لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا
ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّىٰ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَىٰ
أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا وَتَرَى الْأَرْضَ

هَامِدَةً فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنْبَتَتْ
مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٥﴾

5. Ey insanlar! Eğer yeniden dirilmekten şüphede iseniz, şunu bilin ki, biz sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan (aşılanmış yumurtadan), sonra uzuvları (önce) belirsiz, (sonra) belirlenmiş canlı et parçasından (uzuvları zamanla oluşan ceninden) yarattık ki size (kudretimizi) gösterelim. Ve dilediğimizi, belirlenmiş bir süreye kadar rahimlerde bekletiriz; sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız. Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için (sizi büyütürüz). İçinizden kimi vefat eder; yine içinizden kimi de ömrün en verimsiz çağına kadar götürülür; ta ki bilen bir kimse olduktan sonra bir şey bilmez hale gelsin. Sen, yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsün; fakat biz, üzerine yağmur indirdiğimizde o, kıpırdanır, kabarır ve her çeşitten (veya çiftten) iç açıcı bitkiler verir.

"Yüce Allah bu ayette, öldükten sonra dirilmeyi inkar edenlere karşı, önce, insanın yaratılışının seyrini veciz bir şekilde ifade buyuruyor. Burada insanın nutfe, yani sperma halinden başlayarak dünyaya gelişine kadarki bu oluşumu açıklanmıştır.

Alaka: Bu kelime Arapça da 'ilişik, ilişki, kulp, sülük, tutunmak, yakalamak, donmuş kan' gibi manalarda kullanılmaktadır. İnsanın oluşumunda kullanılan 'alaka', kadının, sperm tarafından aşılanmış ve rahme yerleşmiş yumurtası olduğu ifade edilmektedir.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَى وَأَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾

[332]6. Çünkü Allah hakkın ta kendisidir; O, ölüleri diriltir; yine O, her şeye hakkıyla kadirdir.

Esed, ayetin ilk cümlesini: 'Bütün bunlar (böylec vuku bulmaktadır) çünkü Allah nihai gerçektir' biçiminde tercüme etmekte ve 'Nihai gerçek' deyimini, Ta-Ha suresinin 114. ayeti vesilesi ile şöyle açıklamaktadır:

'Hakk' ismi Allah'ın sıfatı olarak kullanıldığında, yarattığı geçici ve değişken alemin ötesinde, mutlak ve katıksız anlamda, ezeli ve ebedi olan ve değişmeksizin var olan nihai 'gerçek' anlamını ifade eder; beri yandan Allah'ın Melik sıfatı, O'nun var olan her şeyin üstündeki mut-

lak egemenliğini ifade etmektedir ve bunun için de çeviride 'mutlak ve nihai egemenlik sahibi' ifadesi ile aktarılmıştır. (Bak. Esed, Ta-Ha 20/114 ile ilgili s.641/99 no. açk.)

وَاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَاۙ وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٧﴾

7. Kıyamet vakti de gelecektir; bunda şüphe yoktur. Ve Allah kabirlerdeki kimseleri diriltip kaldıracaktır. (5-7. ayetlerle ilgili olarak bak. Ateş, 4/1712-13)

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍۙ ﴿٨﴾

8. İnsanlardan bazısı, bir bilgisi, bir rehberi ve (vahye dayanan) aydınlatıcı bir kitaba dayanmaksızın, Allah hakkında tartışır.

ثَانِيَ عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٩﴾

9. Allah yolundan saptırmak için yanını eğip bükerek (kibir ve azamet içinde) Allah hakkında tartışmaya kalkar. Onun için dünyada bir rezillik vardır; kıyamet gününde ise ona yakıcı azabı tattıracağız.

ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١٠﴾

10. İşte bu, önceden yapıp ettiklerin yüzündendir (denilir). Elbette Allah kullarına haksızlık edici değildir.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ فَاِنْ اَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَاَنَّ بِهِ وَاِنْ اَصَابَتْهُ
فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَ ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١١﴾

11. İnsanlardan kimi Allah'a yalnız bir yönden kulluk eder. Şöyle ki: Kendisine bir iyilik dokunursa buna pek memnun olur, bir de musibete uğrarsa çehresi değişir (dinden yüz çevirir). O, dünyasını da, ahiretini de kaybetmiştir. İşte bu, apaçık ziyanın ta kendisidir.

"Bu ayette dine kalbi bir inançla değil de, kendisine dünyevi bir fayda sağlayacağı ümidi ile bağlananları kınamaktadır. Nitekim, tefsir-

lerde nakledilen haberlere göre bu ayet, 'Earib' denen bir kabile hakkında nazil olmuştur. Bunlar Medine'ye hicret etmişlerdi. İçlerinden biri, bedeni sıhhatli olduğu, atları güzel kulunlar verdiği, karısı sağlıklı çocuklar doğurduğu, malı mülkü arttığı zaman, 'ne iyi ettim de şu dine girdim! Bu sayede çok şeyler kazandım!' diyerek sevinirdi. Durum tersine dönüp bir ziyana uğradığında ise, 'Başıma bir yığın kötülük geldi!' gibi sözlerle dinden çıkardı." (Ayrıca bak Öztürk, K.İsl., s.341-42)

يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٢﴾

12. O, Allah'ı bırakıp, kendisine ne faydası, ne de zararı dokunacak olan şeylere yalvarır. Bu, (haktan) büsbütün uzak olan sapıklığın ta kendisidir.

Bu ayette, ne kendilerine ne de başkalarına hiç bir faydası olmayan putlara ibadet edip onlardan yardım umanların durumu anlatılmakta ve yaptıklarının sapıklıktan öte bir anlam ifade etmediği bildirilmektedir.

يَدْعُوا لَمَنْ ضَرُّهُ اَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ ﴿١٣﴾

13. O, zararı faydasından daha (akla) yakın olan bir varlığa yalvarır. O (yalvardığı), ne kötü bir yardımcı, ne kötü bir dosttur!

12. ayete benzer gibi görünen bu ayetteki durum farklıdır. Burada söz konusu edilen putlar olmayıp insanların bizzat kendilerinin putlaştırdığı bazı kimseler kastedilmektedir. Bunlar zararları yanında faydaları da dokunan, fakat zararları faydalarından çok fazla olan, insanlar tarafından adeta tanrılaştırılmış birtakım liderlerdir. Bu tür tanrılaştırılıp adeta tapılan kimselerin, tebaalarını köleleştirdiklerinin örnekleri ile tarih sayfaları nerede ise dolmuştur. Kalbi Allah sevgisi ve imanla dolu olan Müslüman, Fatiha suresinde ifade edildiği üzere, sadece Allah'a ibadet eder ve O'ndan başka kimseye yardım için dua etmez ve dua ederek yardım istemez. Bunun aksini yapmak açık bir şirktir. Ayeti kerimede örtülü bir şekilde ifade edilen de budur.

اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾

14. Muhakkak ki Allah, iman edip iyi davranışlarda bulunan kimseleri, zemininden ırmaklar akan cennetlere kabul eder. Şüphesiz Allah dilediği şeyi yapar.

مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَٓاءِ
ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغ۪يظُ ﴿١٥﴾

15. Her kim, Allah'ın, dünya ve ahirette ona (Resulüne) asla yardım etmeyeceğini zannetmekte ise, (Allah ona yardım ettiğine göre) artık o kimse tavana bir ip atsın; (boğazına geçirsin); sonra da (ayağını yerden) kessin! Şimdi bu kimse baksın! Acaba, hilesi (bu yaptığı), öfke duyduğu şeyi (Allah'ın Peygamber'e yardımını) gerçekten engelleyecek mi?

"Bu ayet şu manada da anlaşılmıştır: 'Her kim, Allah'ın Resulüne, dünya ve ahirette yardım etmeyeceğini zannediyor idiyse, bir merdivenle göğe çıksın da Peygambere gelen vahiyi kessin! Bunu yapamayacağına göre, şimdi baksın bakalım hilesi, öfke duyduğu şeyi, yani Allah'ın Peygambere yaptığı yardımı engelleyebiliyor mu?"

"...bu ayette dine bütün gönlüyle değil, bir ucundan bağlanan, dine bağlandığı için de Allah'tan hemen yardım bekleyen, bu yardım gelmeyince bunalan, sıkıntı hatta şüphe içine düşen insanın durumu tasvir edilmektedir." (Ateş, 4/1217; Ayrıca bak. Bakara 2/214; Yusuf 10/110)

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَاَنَّ اللّٰهَ يَهْد۪ي مَنْ يُر۪يدُ ﴿١٦﴾

[333]16. İşte böylece biz o Kur'an'ı açık seçik ayetler halinde indirdik. Gerçek şu ki Allah dilediği kimseyi doğru yola sevk eder.

Bu ayette, bütün doğruların ve gerçeklerin, Kur'an'ı Kerim vasıtası ile insanlara bildirildiği açıkça ifade edilmektedir. Bütün bunlara rağmen doğru yolu bulamayanlar, elbette ki, basiretsizliklerinin sonucuna katlanacaklardır. Ancak. şu gerçek asla göz ardı edilmemelidir: Yüce Allah dilediğini doğru yola iletir.

اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَالَّذ۪ينَ هَادُوا وَالصَّابِـ۪ٔينَ وَالنَّصَارٰى
وَالْمَجُوسَ وَالَّذ۪ينَ اَشْرَكُوا اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّ اللّٰهَ

عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾

17. Mümin olanlar, Yahudi olanlar, sabiiler, Hıristiyanlar, Mecusiler ve müşrik olanlara gelince, muhakkak ki Allah, bunlar arasında kıyamet gününde (ayrı ayrı) hükmünü verir. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

Ayeti kerimede sayılan bütün dinlerin sahip ve mensupları, daima kendi dinlerinin doğru yolda olduğunu, diğer dinlerin batıl olduğunu iddia ede gelmişlerdir. Kur'an'ı kerim ile bütün bu iddialara açıklık getirildiği halde hala eski görüşlerini inatlaşıp sürdürenler arasındaki ayrılığı, Kıyamet günü yüce Allah'ın hükme bağlayarak gidereceği, bu ayet ile, hafif yollu bir tehdit havası hissettirilerek bildirilmektedir. (Ayrıca bak. Ateş, 4/1717)

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ
وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ
وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ
يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿١٨﴾

18. Görmez misin ki, göklerde olanlar ve yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde ediyor; birçoğunun üzerine de azap hak olmuştur. Allah kimi hor ve hakir kılarsa, artık onu değerli kılacak bir kimse yoktur. Şüphesiz Allah dilediğini yapar.

"Allah'ın yarattıkları şuurlu ve şuursuz olmak üzere ikiye ayrılabilir. Akıl ve şuurda mahrum olan yaratıklar ilahi kanunlara tabi olarak O'na boyun eğmekte ve kendi dilleriyle 'Lisan-ı hak' ile, O'nu tenzih ederek tesbihte bulunmaktadırlar. Akıllı yaratıklar olan insanlarda seçme hürriyeti vardır. Allah'a değil de başka şeylere kulluğu tercih edenler insanlık değerlerini kaybetmiş olurlar ve onlara bunu hiç kimse kazandıramaz. (Ayrıca bak. Ra'd 13/15; İsra 17/44; Nahl 16/48-49; Esed, s.489/33 no. açk.; Öztürk, K.İsl., s.342)

هٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ
يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُسِهِمُ الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾

19. Şu iki gurup, Rableri hakkında çekişen iki hasımdır: İmdi, inkar edenler için ateşten bir elbise biçilmiştir. Onların başlarının üstünden kaynar su dökülecektir!

Hamim: Bu kelimeye yüklenebilecek çeşitli anlamlar arasında, aşırı sıcak ve soğuk anlamlarının da yer aldığ ifade edilmektedir. Kur'an'ın ahirete ilişkin kavramları arasında yer alan bu deyimin, her zaman günahkarların öteki dünyada görecekleri azaba işaret ettiği kaydedilmektedir. Ayrıca ölümden sonraki hayat ile ilgili bütün Kur'an'ı yollamalar (atıflar), mecazı olmak zorunda bulunduklarından 'hamim' teriminin 'yakıcı ümitsizlik' olarak da çevrilmesinin mümkün olduğ beyan edilmektedir. (Bak. Esed, s.240/62 no. açk. ve s.672/26 no. açk.)

يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾

20. Bununla, karınlarının içindeki (organlar) ve derileri eritilecektir!

وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾

21. Bir de onlar için demir kamçılar vardır!

Esed bu ayeti: 'Ve onlar demir kıskaçlarla (bağlanmışcasına hep bu durumda) tutulacaklar biçiminde yorumlamaktadır.

كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾

22. Izdıraptan dolayı oradan her çıkmak istediklerinde, oraya geri döndürülürler ve: "Tadın bu yakıcı azabı!" (denilir).

إِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ
فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾

23. Muhakkak ki Allah, iman edip iyi davranışlarda bulunanları, zemininden ırmaklar akan cennetlere kabul eder. Bunlar orada altın bileziklerle ve incilerle bezenirler. Orada giyecekleri ise ipektir.

وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾

[334]24. Ve onlar, sözün en güzeline yöneltilmişler, övgüye layık olan Allah'ın yoluna iletilmişlerdir.

"Müfessirlerin çoğunluğuna göre ayetteki 'sözün güzeli' ifadesinden maksat, Kelime-i Tevhid ya da Kelime-i Şahadettir."

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي
جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ
بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٥﴾

25. İnkar edenler, Allah'ın yolundan ve -yerli, taşralı- bütün insanlara eşit (kıble veya mabed) kıldığımız Mescid-i Haram'dan (insanları) alıkoymaya kalkanlar (şunu bilmeliler ki) kim orada (böyle) zulüm ile haktan sapmak isterse ona acı azaptan tattırırız.

İnsanların ya da toplumlar, milletler veya devletlerin, kendi aralarında barış görüşmeleri başlatma gereğini duymaya başlamalarından çok daha önce, Yüce Allah, Mescid-i Haram'ı, onlar için **'bir selamet diyarı', 'bir emniyet yurdu', 'bir huzur ve güven sahası'** kılmıştı. Ne var ki, bu büyük lütfun manasını anlamaktan aciz Kureyş müşrikleri, Müslümanların bu **'selamet yurdunu'** onların ziyaret etmelerini bile yasaklamaya başlamışlardı. Hudeybiye barışının yapıldığı yıl, bunun en büyük örneğidir. İşte bu davranışı sürdürenlerin varacakları kötü sonlarına ve görecekleri ceza ya da azaba ayeti kerimede işaret edilmektedir. Orayı ziyarete gelenleri engellemeye kimsenin hakkı olmadığına dikkatler çekilmektedir.

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ
لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾

26. Bir zamanlar İbrahim'e Beytullah'ın yerini hazırlamış ve (ona şöyle demiştik): Bana hiçbir şeyi eş tutma; tavaf edenler, ayakta ibadet edenler, rüku ve secdeye varanlar için evimi temiz tut. (Ayrıca bak. Maun 107/5; Enfal 8/35)

وَاَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلٰى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْت۪ينَ مِنْ
كُلِّ فَجٍّ عَم۪يقٍ ﴿٢٧﴾

27. İnsanlar arasında haccı ilan et ki, gerek yaya olarak, gerekse nice uzak yoldan gelen argın develer üzerinde sana gelsinler.

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ ف۪ٓي اَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ
مِنْ بَه۪يمَةِ الْاَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْبَٓائِسَ الْفَق۪يرَ ﴿٢٨﴾

28. Ta ki kendilerine ait bir takım yararları yakınen görmeleri, Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlar üzerine belli günler de Allah'ın ismini ananlar. Artık ondan hem kendiniz yiyin, hem de yoksula, fakire yedirin.

"Müfessirlere göre, ayetin birinci cümlesinde işaret edilen faydalar, hem dünyevi, hem de uhrevidir. Dünyevi olanı, haccın insan üzerinde meydana getirdiği ahlaki tesirler ile ticari ve içtimai faydalardır. Uhrevi olanları ise, Allah'ın hoşnutluğu ile O'nun müminlere olan af ve mağfiretidir.

Müslümanların Allah'ın ismini anarak kurban kesmeleri emredilen 'belli günler', **'eyyam-ı nahr' (kurban kesme günleri)** denir ki, bunlar Zilhicce ayının 10, 11 ve 12. günlerdir."

ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ
الْعَت۪يقِ ﴿٢٩﴾

29. Sonra kirlerini gidersinler; adaklarını yerine getirsinler ve o Eski Ev'i (Kabe'yi) tavaf etsinler.

"Hacıların kirlerini gidermelerinden maksat, özellikle tıraş olmaları,

tırnaklarını kesmeleri, koltuk altları ile kasıklarını temizlemeleri ve genel olarak bedeni kirlerden arınmalarıdır. 'Eski evi tavaf etsinler' demek, 'Kabe'nin etrafını dolaşsınlar' demektir ki, bir defa dolaşmaya bir şavt denir. Tavaf yedi şavt'tan ibarettir. Bunlardan dördü farz, üçü vaciptır. Bu, haccın rükünlerinden olan tavaftır ve adına 'tavaf-ı ziyaret' denir. Ayrıca bir de 'tavafı kudüm' ve 'tavaf-ı sader' vardır ki, ilki, Kabe'ye ilk varıldığında yapılan kavuşma tavafı, diğeri de ayrılırken yapılan veda tavafıdır." (Ayrıca bak. Esed, s.674/42 no. açk.)

ذَٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ ۗ وَأُحِلَّتْ
لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ ۖ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ
وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴿٣٠﴾

30. Durum böyle. Her kim, Allah'ın emir ve yasaklarına saygı gösterirse, bu, Rabbinin katında kendisi için daha hayırlıdır. (Haram olduğu) size okunanların dışında kalan hayvanlar size helal kılındı. O halde, pislikten, putlardan sakının; yalan sözden sakının.

Allah'ın yasaklarına saygı göstermenin, bu saygıyı gösterenler için Allah katında daha hayırlı olduğu bildirildikten sonra haram oldukları ayet ile belirtilen hayvanlar dışında kalan diğer hayvan etlerinin helal kılındığı bildirilerek, pislikler, putlar ile 'zür sözler' den kaçınılması emredilmektedir.

Zür: Sözcüğünün, 'Gerçekten sapma, yalan, uydurma ve iftira' nitelikli anlamlar ifade ettiği kaydedilmektedir.

حُنَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ ۚ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ
أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾

[335]31. Kendisine ortak koşmaksızın Allah'ın hanifleri (O'nun birliğini tanıyan müminler olun). Kim Allah'a ortak koşarsa sanki o, gökten düşüp parçalanmış da kendisini kuşlar kapmış, yahut rüzgar onu uzak bir yere sürüklemiş (bir nesne) gibidir.

"Şu halde, bu ayete göre Allah'a ortak koşmak, manen bir düşüştür. Müşrik olmak öyle tehlikelidir ki, insanın manevi varlığını

paramparça eder; bir kasırga gibi onu uçurumlara sürükler."

Hanif (çoğulu hünefa): Tek bir Allah'a kulluk etmek, ortak koşmamak.

ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَٓائِرَ اللّٰهِ فَاِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴿٣٢﴾

32. Durum öyledir. Her kim Allah'ın hükümlerine saygı gösterirse, şüphesiz bu, kalplerin takvasındandır.

Arapların kurbanlık hayvanları tanıtmak için onları hafifçe yaralayıp kanlarını, görülebilecek bir şekilde akıttıktan sonra o şekilde bıraktıkları; bu işareti görenlerin bu sayede, onun kurbanlık hayvan olduğunu anlayarak ona saygı gösterdikleri nakledilmektedir. Ayeti kerimede bu şekildeki işaretlere saygı göstermenin kalplerdeki iman ve takva duygusundan kaynaklandığı ifade edilmektedir.

Takva: Sözcüğünün, 'Gönülden Allah'a bağlılık, azapta ve tehlikelerden korunma' anlamlarına geldiği ifade edilmektedir.

لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَٓا اِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٣٣﴾

33. Onlarda (kurbanlık hayvanlarda veya hac fiillerinde) sizin için belli bir süreye kadar birtakım yararlar vardır. Sonra bunların varacakları (biteceği) yer, Eski Ev'e (Kabe'ye) kadardır.

Kurbanlık hayvanlar, genelde sahipleri onların sütlerinden, yünlerinden, yavrularından bir müddet yararlandıktan sonra, ayette 'Eski ev' diye isim veirilen Kabe'ye götürülür ve orada kurban edilirlerlerdi.

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْاَنْعَامِ
فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُٓ اَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾

34. Biz, her ümmete -(Kurban kesmeye uygun) hayvan cinsinden kendilerine rızık olarak verdiklerimiz üzerine Allah'ın adını ansınlar diye- kurban kesmeyi gerekli kıldık. İmdi, İlahınız, bir tek İlah'tır. Öyle ise, O'na teslim olun. (Ey Muhammed!) O ihlaslı ve mütevazı insanları müjdele!

Ayeti kerimeden, her millete (dine) bir kurban bayramı verildiği ve bu bayramda nitelikli hayvanlardan, üzerine Allah'ın adı anılarak kur-

banların kesilmesi emredildiği anlaşılmaktadır. Bu emri veren ve Tek olan Allah'a teslim olunması emredilmekte ve Hz. Peygamber'e, Allah'a saygıda kusur etmeyen temiz ve yumuşak kalpli müminleri müjdelemesi bildirilmektedir.

الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَىٰ مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣٥﴾

35. Onlar öyle kimseler ki, Allah anıldığı zaman kalpleri titrer; başlarına gelene sabrederler, namaz kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden (Allah için) harcarlar.

Bu ayette de bir önceki ayette müjdelenmeleri bildirilen müminlerin nitelikleri sayılmaktadır. Onlar: Allah'ın adı anıldığı zaman kalpleri titrer; başlarına bir kötülük ya da felaket geldiği zaman sabrederler; namazlarını kılarlar ve kendilerine verilen rızıklardan Allah rızası için, muhtaç olanları da, dini deyim ile infak ederler, yararlandırırlar.

Nüsük: İbadet ve kurban anlamlarında kullanılmaktadır.

Muhbit: Mütevazı, muhabbetli, yumuşak kalplı, samimi ve saygılı mümin kimse anlamlarında kullanıldığı ifade edilmektedir.

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ
عَلَيْهَا صَوَافَّ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ
كَذَٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾

36. Biz, büyük baş hayvanları da sizin için Allah'ın (dininin) işaretlerinden (kurban) kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. Şu halde onlar, ayakları üzerine dururken üzerlerine Allah'ın ismini anınız (ve kurban ediniz). Yan üstü yere düştüklerinde ise, artık (canı çıktığında) onlardan hem kendiniz yiyin, hem de ihtiyacını gizleyen-gizlemeyen fakirlere yedirin. İşte bu hayvanları biz, şükredesiniz diye sizin istifadenize verdik.

Ayeti kerimede, büyükbaş kurbanlık hayvanlardan develerin kesiliş şekline işaret vardır. Develer ayakta kesilirler. Kesim sırasında Allah adının anılması, kesilip yanları üzerine yere düşüp canlarını

verdikten sonra, etlerinin yenmesi ve muhtaç olanlardan, isteyen ve istemeyenlere de etlerinden verilmesi emredilmektedir. Ayetin sonunda da, cüsseleri ve güçleri itibarı ile insanlardan daha üstün ve kuvvetli olan bu tür hayvanlara, insanların yararına boyun eğdirildiği ifadesi ile de insanlara verilen akıl nimetine işaret edilmektedir. Çünkü o hayvanlara insanların hükmedebilmeleri istedikleri biçimde onlardan yararlanmaları ancak akılları sayesinde olmaktadır.

لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ كَذٰلِكَ سَخَّرَهَا
لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾

37. Onların ne etleri ne de kanları Allah'a ulaşır; fakat O'na sadece sizin takvanız ulaşır. Sizi hidayete erdirdiğinden dolayı Allah'ı büyük tanıyasınız diye O, bu hayvanları böylece sizin istifadenize verdi. (Ey Muhammed!) Güzel davrananları müjdele!

"Bu ayet, genel olarak, bütün ibadetlerde iyi niyet ve ihlasın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Anlaşılıyor ki, ibadetlerimizde bizi Allah rızasına ulaştıracak olan temel unsur, kalplerimizin takvası, yani bu ibadetleri, gösterişten uzak olarak sırf Allah rızası için yapma çabasıdır. Nitekim, Hz. Peygamber bir hadislerinde, **'Amellerin kıymeti ancak niyetlere göredir. Herkesin niyeti ne ise, eline geçecek olan da odur.'** buyurmuştur." (Konu ile ilgili ve uygulamalara karşı görüşler konusunda daha fazla ayrıntılar için bak.Öztürk, K.T.K., s.318 vd.)

اِنَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ
كَفُورٍ ﴿٣٨﴾

38. Allah, iman edenleri korur. Şu da muhakkak ki Allah, hain ve nankör olan herkesi sevgisinden mahrum eder.

Bu ayeti kerime ile, müşrikler tarafından her türlü hakaret ve işkencelere tabi tutulan, Kabe'de ibadet etmeleri şöyle dursun, içeriye girmeleri dahi yasak edilen müminlerin, eninde sonunda zafere ulaşacakları müjdelenip onlara moral aşılanmaktadır.

اُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِاَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَاِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

[336]39. Kendileriyle savaşılanlara (müminlere), zulme uğramış olmaları sebebiyle, (savaş konusunda) izin verildi. Şüphe yok ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kadirdir.

"Mekkeli müşrikler, Hz. Peygambere ve arkadaşlarına, özellikle fakir ve kimsesiz Müslümanlara çeşitli işkence ve saldırılarda bulunuyorlardı. Mazlum insanlar, Hz. Peygambere gelerek durumdan şikayetçi oluyorlardı. Resulullah (s.a.) ise, henüz savaş izni çıkmadığını söylüyor, şimdilik sabırlı ve metin olmalarını öğütlüyordu. Abdullah b. Abbas'ın rivayetine göre, yukarıdaki ayet ile ilk defa savaşa izin verilmiş oldu."

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِم بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَن يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ ۗ
وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ
وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا ۗ وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ ۗ
إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾

40. Onlar, başka değil, sırf "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah, bir kısım insanları (kötülüklerini) diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah'ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılır giderdi. Allah, kendisine (kendi dinine) yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah, güçlüdür, galiptir. (Ayrıca bak. Öztürk, K.İsl., s.344)

الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ
وَنَهَوْا عَنِ الْمُنكَرِ ۗ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٤١﴾

41. Onlar (o müminler) ki, eğer kendilerine yeryüzünde iktidar verirsek namazı kılar, zekatı verirler, iyiliği emreder ve kötülükten nehyederler. İşlerin sonu Allah'a varır.

"Bu ayet, özellikle iktidarı elinde bulunduran Müslümanların hayatında intizam ve istikrarın gerekliliğini ifade etmektedir. Ayarıca namaz ve zekat görevlerinin hemen ardından 'iyiliği emretmek ve

kötülükten nehyetmek' görevine yer verilmesi, içtimai ahlak ve nizamı koruyup geliştiren yöneticilerin üstün değerini ifade etmektedir." (39-41 ayetlerle ilgili ayrıntılar için bak. Ateş, 4/1729 vd.)

وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُۙ ﴿٤٢﴾

42. (Resulüm!) Eğer onlar (inkarcılar) seni yalanlıyorlarsa, (şunu bil ki) onlardan önce Nuh'un kavmi, Ad, Semud (kavimleri de kendi peygamberlerini) yalanladılar.

وَقَوْمُ اِبْرٰه۪يمَ وَقَوْمُ لُوطٍۙ ﴿٤٣﴾

43. İbrahim'in kavmi de, Lut'un kavmi de (peygamberlerini) yalanladılar.

وَاَصْحَابُ مَدْيَنَۚ وَكُذِّبَ مُوسٰى فَاَمْلَيْتُ لِلْكَافِر۪ينَ ثُمَّ اَخَذْتُهُمْۚ
فَكَيْفَ كَانَ نَك۪يرِ ﴿٤٤﴾

44. (Şuayb'ın kavmi olan) Medyen halkı da (Şuayb'ı) yalanladılar. Musa da yalanlanmıştı. İşte ben o kafirlere süre tanıdım, sonra onları yakaladım. Nasıl oldu benim onları reddim (cezalandırmam)!

"Mealde, 'benim onları reddim' şeklinde tercüme edilen 'nekiri' terkibine tefsirciler tarafından şu mana da verilmiştir: 'Nimeti külfete, hayatı helake ve mamurluğu yıkıma çevirişim.'

فَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا
وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَش۪يدٍ ﴿٤٥﴾

45. Nitekim, birçok memleket vardı ki, o memleket (halkı) zulmetmekte iken, biz onları helak ettik. Şimdi o ülkelerde duvarlar, (çökmüş) tavanların üzerine yıkılmıştır. Nice kullanılmaz hale gelmiş kuyular ve (ıssız kalmış) ulu saraylar vardır.

اَفَلَمْ يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَٓا اَوْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَاۚ
فَاِنَّهَا لَا تَعْمَى الْاَبْصَارُ وَلٰكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّت۪ي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

46. (Sana karşı çıkanlar) Hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zira dolaşsalardı elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu. Ama gerçek şu ki, gözler kör olmaz; lakin göğüsler içindeki kalpler kör olur.

"Bu ayet Müslümanlara gezip dolaşmayı, geçmiş milletlerden kalmış haberleri terk edip, kötülükleri yüzünden yok olup gitmiş milletlerin halinden ibret almayı tavsiye etmektedir. Ancak, ibret almak bir basiret ve olgunluk işidir. Ayette de belirtildiği gibi asıl körler, kalp gözlerini kaybedenler; yani, tarihi basiretle inceleyip, tarihi olaylar üzerinde düşünmeyen, bu yüzden de geçmişlerin işlediği hataları tekrar edenlerdir."

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَاِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ
كَاَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾

[337]47. (Resulüm!) Onlar senden azabın çabuk gelmesini istiyorlar. Allah vadinden asla dönmez. Muhakkak ki, Rabbinin nezdinde bir gün sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir.

"Şu halde zaman izafidir. Özellikle insanlar zamanın çabuk geçmesini istediklerinde, bir türlü geçmek bilmeyişi bunu gösterir. Kaldı ki, bizim hesaplarımıza göre bin yıl olan zaman parçası, Allah katında bir gün kadar kısadır. Esasen ayette 'bir gün' azlıktan kinayedir. Çünkü Allah için, başı ve sonu belirlenmiş zaman parçası değil, sonsuzluk söz konusudur."

وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ اَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ اَخَذْتُهَا وَاِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾

48. Nice ülkeler var ki, zulmedip dururlarken onlara mühlet verdim. Sonunda onları yakaladım. Dönüş yalnız banadır.

Ayette, geçmiş toplulukların helak edilmesinden söz edilmesi, Mekke müşriklerine yapılan bir uyarıdır. Uyarılar yapılıp mehiller verilmesine rağmen hala durumlarını düzeltmeyip zulümlerini sürdüren toplulukların acı sonlarına dikkatler çekilmektedir.

قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَٓا اَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٤٩﴾

49. De ki: Ey insanlar! Ben ancak sizin için apaçık bir uyarıcıyım.

فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾

50. İman edip salih ameller işleyen kimseler için mağfiret ve bol rızık vardır.

وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٥١﴾

51. Ayetlerimiz hakkında (onları tesirsiz kılmak için) birbirlerini geri bırakırcasına yarışanlara gelince, işte bunlar, cehennemliklerdir.

"Burada ayetin çoğulu kullanıldığı için tüm ayetler, özellikle Kur'an ayetleri kastedilmiştir.

Kur'an'ın ayetleri dinin, tevhidin esasını, muhtevasını ve çerçevesini verir. Din meselesinde o ayetleri etkisiz bırakmak ise nesih hileleri, mezhepçilik gayretleri, entelektüel tefsir oyunları ile yahut uydurma hadisleri Kur'an'a musallat etmekle vücut bulur. Bu yapıldığında Allah'ın dini, Allah'ın beyanlarının dışında kaynaklara bağlanmış ve Kur'an devre dışı bırakılmış olacaktır. Bu yolda gidenlere ayetin ihtarı şudur: 'Ayetlerimizi etkisiz bırakmak için gayret gösterenlere gelince, işte onlar cehennem halkının ta kendileridir.'" (Öztürk, K.İsl., s.345)

Kur'an hükümlerini devre dışı bırakmak ya da tahrif ve tağyir etmek (değiştirmek) amacı ile, hadisler konusunda oynanan, havsalaların alamayacağı ve insanı dehşete düşüren oyunlarla ilgili, biraz uzunca olması sebebiyle maalesef buraya alamadığımız, Öztürk'ün tespitleri mevcuttur. (K. İsl., s.345-354)

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّىٰ أَلْقَى الشَّيْطَانُ
فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ
حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾

52. (Ey Muhammed!) Biz, senden önce hiçbir resul ve nebi göndermedik ki, o, bir temennide bulunduğunda, şeytan onun dileğine ille de (beşeri arzular) katmaya kalkışmasın. Ne var ki Allah, şeytanın katacağı şeyi iptal eder. Sonra Allah, kendi ayetlerini (lafız ve mana

bakımından) sağlam olarak yerleştirir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

"Bu ayet, peygamberlerin dahi yanılabileceğini, ancak Allah'ın onları yanılgıdan ve şeytanın vesvesesinden koruduğunu, böylece peygamberleri, tebliğlerini kusursuz bir şekilde yapma imkanına kavuştuklarını anlatmaktadır.

Bir tefsire göre de ayetin manası şöyledir: '...O, vahyedileni okuduğu zaman şeytan dinleyenlerin kalplerine batıl şüphe ve ihtimaller getirir'." (Bak. Ateş, 4/1736 vd.; Esed, s.696/27-28 no. açk.)

لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ
وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾

53. (Allah, şeytanın böyle yapmasına müsaade eder) ki, kalplerinde hastalık olanlar ve kalpleri katılaşanlar için, şeytanın kattığı şeyi bir deneme (vesilesi) yapsın. Zalimler, gerçekten (haktan) oldukça uzak bir ayrılık içindedirler.

Şeytanın ortaya attığı sözler imanı zayıf olanlar için bir imtihan vesilesi olmaktadır. Onlar şeytanın sözlerine kapılıp ihtilafa düşebilirler, fakat İmanı sağlam olan bilgili kişiler için şeytanın bu sözleri birer safsatadan öte değer ifade etmez. Çünkü onlar, peygamberin okuduğu sözlerin, Allah kelamı olduğu konusunda asla şüpheye düşmezler. (Ayrıntılar için bak. Esed, s.696/30 no. açk.; Ayrıca Enbiya 21/93 ayetle krş.)

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ
قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٤﴾

54. Bir de, kendilerine ilim verilenler, onun (Kur'an'ın) hakikaten Rabbin tarafından gelmiş bir gerçek olduğunu bilsinler de ona inansınlar, bu sayede kalpleri huzur ve tatmine kavuşsun. Şüphesiz ki Allah, iman edenleri, kesinlikle dosdoğru bir yola yöneltir.

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتّٰى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً
اَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾

55. İnkar edenler, kendilerine o saat ansızın gelinceye, yahut da (kendileri için hayır yönünden) kısır bir günün azabı gelinceye kadar onun (Kur'an) hakkında hep şüphe içindedirler.

"Müfessirlere göre, ayette belirtilen 'ansızın gelecek olan saat' ölüm veya kıyamet; kafirler için 'hayır yönünden kısır olan gün' ise müşriklerin tam yenilgiye uğradıkları Bedir savaşı günü ya da benzeri gelmeyecek olan kıyamet günüdür."

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٥٦﴾

[338]56. O gün, mülk Allah'ındır. İnsanlar arasında hüküm verir. (Bu hüküm gereği) iman edip iyi davranışlarda bulunanlar Naim cennetlerinin içindedirler.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ
مُهِينٌ ﴿٥٧﴾

57. İnkar edip ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar için alçaltıcı bir azap vardır.

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ قُتِلُوا اَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللّٰهُ
رِزْقًا حَسَنًا وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٥٨﴾

58. Allah yolunda hicret edip sonra öldürülen yahut ölenleri hiç şüphesiz Allah güzel bir rızıkla rızıklandıracaktır. Şüphesiz Allah, evet O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾

59. Allah onları, herhalde memnun kalacakları bir girilecek yere sokacaktır. Allah, kesinlikle tam bir bilgi sahibidir, halimdir.

ذَٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ
إِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾

60. İşte böyle. Her kim, kendisine verilen eziyetin dengi ile karşılık verir de, bundan sonra kendisine yine bir tecavüz ve zulüm vaki olursa, emin olmalıdır ki, Allah ona mutlaka yardım edecektir. Hakikaten Allah çok bağışlayıcı ve mağfiret edicidir.

"Kur'an'ı Kerim, muhtelif vesilelerle bağışlamanın üstünlüğünü ifade buyurmuş, al-i İmran suresinin 134. ayetinde de görüldüğü gibi affetmeyi, iman ve ahlak timsali olan takva sahiplerinin belli başlı sıfatlarından biri olarak kabul etmiştir. Ancak, yukarıdaki ayet gösteriyor ki, affetmek uyulması zorunlu bir emir değildir. Böylece Kur'an, zulme uğrayan bir kimsenin, buna karşılık verme hakkını mahfuz tutmuş; bununla beraber, kötülük edene, ettiği kötülük kadarıyla karşılık vermek yanı suç ve caza dengesini muhafaza etmek gerektiğine de özellikle işaret buyurmuştur."

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ
وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾

61. Böylece (Allah, haksızlığa uğrayana yardım edecektir ve buna kadirdir). Çünkü Allah, geceyi gündüze katar, gündüzü geceye katar. Şu da muhakkak ki Allah, hakkıyla işiten ve görendir.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ
هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾

62. Böyledir. Çünkü Allah, hakkın ta kendisidir. O'nun dışındaki taptıkları ise batılın ta kendisidir. Gerçek şu ki Allah, evet O, uludur, büyüktür.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً
إِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾

63. Görmedin mi, Allah, gökten yağmur indirdi de bu sayede yeryüzü yeşeriyor. Gerçekten Allah çok lütufkardır. (her şeyden) haberdardır.

لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾

64. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Hakikaten Allah, yalnız O zengindir, övgüye değerdir.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ
وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ
رَحِيمٌ ﴿٦٥﴾

[339]65. Görmedin mi, Allah, yerdeki eşyayı ve emri uyarınca denizde yüzen gemileri sizin hizmetinize verdi. Göğü de, kendi izni olmadıkça yer üzerine düşmekten korur. Çünkü Allah, insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir.

وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾

66. O, (önce) size hayat veren, sonra sizi öldürecek, sonra yine diriltecek olandır. Gerçekten insan, çok nankördür.

"Ayette göklerde ve yerde mevcut bütün eşyanın, Allah'ın olduğu, yani bütün bunların yaratıcısının, sahip ve malikinin Allah olduğu, O'nun, insanın da içinde bulunduğu canlı-cansız bütün varlıkları, yalnız yaratan değil aynı zamanda da sahibi olduğu, bütün inceliklerine varıncaya kadar onları yönettiği, en basitinden en karmaşığına kadar bütün varlık ve olayların var olmak ve devam etme şartlarını O'nun hazırladığı, böylece her şeyin kendisine muhtaç olduğu, fakat kendisinin hiçbir şeye muhtaç olmadığı, bu sebeple O'nun, gerçekten

övgüye layık bulunduğu ifade buyuruldu. 65. ayet, Cenab-ı Hakkın özellikle insanlığa karada ve denizde sağladığı imkanları, dolayısıyla onlara olan engin şefkat ve merhametini hatırlattıktan sonra, (66. ayet) Allah'ın en büyük lütfü olan hayata; sonra, insanın ölüm ile birlikte en büyük korkuyu duyduğu yokluğa mahkum edilmeyip, yeniden kavuşturulacağı ikinci hayata işaret buyurulmakta ve bütün bu ikramlar karşısında bile, Allah'a saygısızlık gösteren insan, artık 'nankör' olarak nitelenmektedir."

لِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِي الْاَمْرِ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَۜ اِنَّكَ لَعَلٰى هُدًى مُسْتَقٖيمٍ ﴿٦٧﴾

67. Biz, her ümmete, uygulamakta oldukları bir ibadet tarzı gösterdik. Öyle ise onlar (ehl-i kitap) bu işte seninle çekişmesinler. Sen, Rabbine davet et. Zira sen, hakikaten dosdoğru bir yoldasın.

"Allah zamanın ve toplumun ihtiyaçlarına göre her millete bir ibadet yolu bir edin göstermiştir. Artık önceki dinler varken bu yeni dine ne gerek vardı denilemez. Bu konuda Hz. Muhammed ile tartışmaya girmeye, ona neden bu dini getirdin demeye kimsenin hakkı yoktur. Bunu belirtmek için 'Bu işte seninle tartışmasınlar' buyuruluyor. Çünkü eski dinler gönderildikleri milletlere özgüdür. Allah bu toplum için de bu dini belirlemiştir...

Bu ayet de bütün ilahi dinlerin Allah tarafından gönderildiğini ve bu din mensuplarının birbirinin inanç ve ibadet şekillerine saygı gösterip birbirleri ile kardeşçe geçinmeleri gerektiğini ortaya koyar. 'Bu işte seninle çekişmesinler' cümlesi bu gerçeği açıkça belirtir. Bu cümlenin anlamı: Onlar seninle boş yere mücadele etmesinler, seni bulunduğun yoldan döndüremezler demektir. (Ateş, 4/1745; Ayrıca bak. Maide 5/48; Bakara 2/148)

وَاِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾

68. Eğer seninle münakaşa ve mücadeleye girişirlerse: "Allah yaptığınızı çok iyi bilmektedir" de.

اَللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فٖيمَا كُنْتُمْ فٖيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾

69. Allah kıyamet gününde, ihtilaf etmekte olduğunuz konulara dair aranızda hüküm verecektir.

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۗ إِنَّ ذٰلِكَ فِي كِتَابٍ ۗ
إِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾

70. Bilmez misin ki, Allah, yerde ve gökte ne varsa bilir? Bu, bir kitapta (levh-i mahfuzda) mevcuttur. Bu (eşya ve olayların bilgisine sahip olmak), Allah için çok kolaydır.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ ۗ
وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٧١﴾

71. Onlar, Allah'ı bırakıp, Allah'ın kendisine hiçbir delil indirmediği, kendilerinin dahi hakkında bilgi sahibi olmadıkları şeylere tapıyorlar. Zalimlerin hiç yardımcısı yoktur.

وَإِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ ۗ
يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَا ۗ قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكُمْ ۗ
اَلنَّارُ ۗ وَعَدَهَا اللّٰهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ۗ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

72. ayetlerimiz açık açık kendilerine okunduğunda, kafirlerin suratlarında hoşnutsuzluk sezersin. Onlar, kendilerine ayetlerimizi okuyanların neredeyse üzerlerine saldırırlar. De ki: Size bundan (bu öfke ve huzursuzluğunuzdan) daha kötüsünü bildireyim mi? Cehennem! Allah, onu kafirlere (ceza olarak) bildirdi. O, ne kötü sondur!

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ ۗ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ ۗ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ۗ
ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾

[340]73. Ey insanlar! (Size) bir misal verildi; şimdi onu dinleyin: Allah'ı

bırakıp da yalvardıklarınız (taptıklarınız) bunun için bir araya gelseler bile bir sineği dahi yaratamazlar. Sinek onlardan bir şey kapsa, bunu ondan geri de alamazlar. İsteyen de aciz, kendinden istenen de!

"Görüldüğü gibi bu ayet, cahiliye devrinin putperest Araplarına, taptıkları putların bir sinekten dahi aciz olduğu ifade buyurulmaktadır. Geçekten sinek, çok zayıf bir varlık olmakla beraber, yine de bir canlıdır ve bir iş yapma gücü vardır. İşte ayet, bir sineğe karşı dahi kendisini savunamayan cansız putlara dua ve ibadet edip ondan yardım bekleyen cahiliye devri Araplarının bu davranışlarındaki saçmalığı çok güzel bir misal ile ortaya koymakta, sinek ve putların aciz olduğu gibi, bu aciz putları Allah'a ortak koşup onlara dua eden, onlardan bir şeyler bekleyenlerin de aciz oldukları neticesine varmaktadır."

مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَز۪يزٌ ﴿٧٤﴾

74. Onlar, (Bu aciz putları Allah'a ortak koşmak suretiyle) Allah'ın kadrini hakkıyla bilemediler. Hiç şüphesiz Allah, çok kuvvetlidir, çok üstündür.

اَللّٰهُ يَصْطَف۪ي مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِۜ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ بَص۪يرٌۚ ﴿٧٥﴾

75. Allah meleklerden de elçiler seçer, insanlardan da. Şüphesiz Allah işitendir, görendir.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْۜ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٧٦﴾

76. Onların önlerindekini de, arkalarındakini de (yaptıklarını da, yapacaklarını da) bilir. Bütün işler Allah'a döndürülür.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَۚ ﴿٧٧﴾

77. Ey iman edenler! Rüku edin; secdeye kapanın; Rabbinize ibadet edin; hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz.

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ۚ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ
مِنْ حَرَجٍ ۚ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ ۚ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ
الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ ۚ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ
وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ ۖ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ
النَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

78. Allah uğrunda, hakkını vererek cihad edin. O, sizi seçti; din hususunda üzerinize hiçbir zorluk yüklemedi; babanız İbrahim'in dininde (de böyleydi). Peygamberin size şahit olması, sizin de insanlara şahit olmanız için, O, gerek daha önce (gelmiş kitaplarda), gerekse bunda (Kur'an'da) size "Müslümanlar" adını verdi. Öyle ise namazı kılın; zekatı verin ve Allah'a sımsıkı sarılın. O, sizin mevlanızdır. Ne güzel mevladır, ne güzel yardımcıdır!

"İslam da insan tabiatına aykırı düşen, fıtratını (yaradılışını) zorlayan hiçbir güçlük yoktur. İbadet ve yükümlülüklerinde bir azimet (yani normal şartlardaki genel hükmün) yanında, bir de ruhsat yani mazereti sebebiyle kolaylık vardır. Ayrıca, günahlar için tevbe, kefaret vb. kurtuluş ve arınma yolları açık tutulmuştur."

Hac suresi ile ilgili daha geniş ve ayrıntılı bilgiler için bakınız: (Razı, 16/255-381; Elmalılı, 5/287-349; Kutub, 10/196-287; Ateş, 4/1709-1752; Bilmen, 5/2195 vd.; Vehbi, 9/3498 vd.; Öztürk, K.İsl., s.340-355; Emiroğlu, 8/1-80; Esed 666-687)

HAC SURESİ SONU

23-MÜ'MİNUN SURESİ-74

سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

Mü'minün suresi, resmi tertipte 23. ve iniş sıralamasına göre ise, 74. sırada yer almaktadır. Mü'minün suresi 118 ayet olup Mekke'de nazil olmuştur.

"Özellikle ilk ayetlerinde kurtuluşa eren müminlerin ibadetlerinden, ahlaki yaşayışlarından ve nail olacakları uhrevi nimetlerden bahsedildiği için sureye 'Mü'minun' adı verilmiştir. Abdullah b. Abbas'tan rivayet edilen bir hadisi şerife göre, sure indiğinde Hz. Peygamber (s. a.),: 'Bana öyle on ayet indi ki, durumu bunlara uyan cennete gidecektir.' buyurmuş ve bu ilk on ayeti okumuştur".

Sure, müminlerin gerçekten kurtuluşa erdiklerini açıklayarak başlamakta ve az önce arz edilen hadisi şerifin anlamından da anlaşılacağı üzere, müminlerin niteliklerini sayarak devam etmektedir. Böylece kuru kuruya Müslüman olmanın kafi gelmeyeceğine, bu tercihi yapan kişiyi, 'mü'min' mertebesine ulaştıracak özellik ve güzellikler sayılmıkta ve bunlarla o kişinin süslenmesi gereğine işaret olunmaktadır. Bu niteliklerle cihazlanıp Mü'min olma şerefine eren kişinin armağanları ise, devam eden ayetlerde belirtilmiş ve ayrıca yukarıda sunulan hadisi şerif ile de pekiştirilmiştir.

Surenin devamında, insanın ana rahmindeki yaratılış evreleri, gereğince ve yeterince anlatılarak konu ile ilgili önemli bilgiler verildikten sonra, kısaca dünyadaki hayatına değinilmektedir. Daha sonra konu kıyamet gününe ve oradaki yeniden dirilişe iletilmektedir.

Daha sonra konu, kainat alanına taşınmaktadır. Göklerin

yaradılışı, yağmurun yağdırılması suretiyle **'her türlü bitki'** deyiminde saklanan, sayısız nimetlere işaretle, yeryüzündeki çeşitli hayvanlar ile denizlerdeki gemilere ve bunların ötesinde, sayısız nice varlıklara değinilerek, bunların tamamının Yüce Allah'ın bir lütfü olarak, insanların hizmetine verilişi, bu bölümün ana konularını oluşturmaktadır.

Hz. Nuh (a.s.)'ın **'Ey kavmim Allah'a kulluk edin. O'ndan başka tanrınız yoktur'** şeklinde başlayan imana daveti ve kavminin karşı koyuşu, gerek **tevhide davet** ve gerekse gösterilen **tepki** yönleri ile bütün peygamberlerin davetleri, birbirleriyle örtüşmektdir. Yani, ilk peygamber Hz. Adem (a.s.)'den başlayarak Hz. Muhammed (s.a.)'e kadar bütün peygamberler hep aynı gerçeği söylemişler ve birbirine benzer tepkilerle karşılaşmışlardır: **'Bu sizin gibi insandan başka bir şey değildir'; 'Şayet Allah dilemiş olsaydı melekleri indirirdi' ve 'Öldüğünüz ve bir toprak, bir kemik olduğunuz zaman tekrar dirilmenizle sizi tehdit mi ediyor?** gibi... Sonuçları da hep aynı olmuştur. Peygamberler Allah'a sığınmış, inkarcı yalancılar da, bu suredeki Nuh kıssasında olduğu gibi helak edilmişlerdir. Bu bölüm, bütün peygamberlere yapılan:

'Ey peygamberler temiz şeylerden yiyin, yararlı iş işleyin. Doğrusu Ben yaptığınızı bilirim.

Şüphesiz ki bu tek bir ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin rabbinizim. Benden korkun' şeklindeki hitapla sona ermektedir.

Peygamberlerden sonra, onların getirdikleri gerçekleri tartışmaya başlayan topluluklar hakkında: 'Aralarında bölük bölük ayrıldılar, her bölük kendi tuttuğu yoldan memnundur' bilgisi verilip sürüklendikleri şirk batağı ve konu ile ilgili bilgiler verildikten sonra, hitap Hz. Peygambere yönlendirilerek, yapılan öğüt ve uyarıları takiben sure: **"De ki: 'Rabbim; bağışla, merhamet et. Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın"** ayeti ile son bulmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾

[341] 1. Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir;

Yüce Allah, bu ayeti kerimede, müminlerin felaha erdiklerini, yani izleyen ayetlerde sayılan nitelikleri kendi benliklerinde toplayıp bu özelliklerle hayatlarını sürdürmeleri koşuluyla, kurtuluşa erecekleri açık bir hükümle bildirmektedir.

Kurtulmak; dilenen şeye ya da zafere, başarıya ulaşmak; mutluluğa kavuşmak gibi anlamları kapsamakta ve **felah** sözcüğü de bunları ifade etmek için kullanılmaktadır.

الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ ﴿٢﴾

2. Onlar ki, namazlarında huşu içindedirler;

Bu ayeti kerimede, bir müminin kurtuluşa ermesi için, kişiliğinde taşıması gereken niteliklerden birincisine değinilmektedir: Namaz kılarken 'huşu içinde olma' durumu. Devam eden ayetlerde de diğer niteliklere yer verilmektedir.

Birincisi nitelik, Huşu: Müfessirler namazda huşu durumunu, iki biçimde niteliyorlar:

"Gönül huşu'u": Benliğin sessiz ve sakin bir vaziyette, içten bir teslimiyet içerisinde ve derin bir saygı ve sevgi duyarak yalnız Allah'ı düşünmesi durumu ve "Beden huşu'u": Namaz sırasında sağa-sola bakınmamak, kısaca namaz ile ilgisi olmayan, bedensel, her hangi bir harekette bulunmadan, Allah huzurunda bulunmanın bilinci içerisinde, saygılı bir tavır sergilemek. Huşu konusunda ayrıntılar için bak. (Öztürk, K.T.K., s.200 vd.; Ayrıca bak. Bakara 2/45; Ahzab 33/45)

وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾

3. Onlar ki, boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler;

İkinci nitelik, Boş, yarasız olan ve ayeti kerimede **'Lağıv'** şeyler olarak adlandırılan her şey ve durumlardan sakınmak ve kaçınmak olarak sayılmaktadır.

Lağıv: 'Her türlü, haram ve mekruh işler veya insanların yapmaya mecbur olmadığı, her türlü boş, saçma iş ve sözler' olarak ifade edilmektedir. (Ayrıca bak. Bakara 2/225; Fussilet 41/26; Gaşiye 88/11; Vakıa 56/25; Furkan 25/72)

وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُونَ ﴿٤﴾

4. Onlar ki, zekatı verirler;

Üçüncü nitelik, ayeti kerimede, kişilerin servetleri ile ilgili ve 'mal ile yapılan ibadet' olarak da adlandırılan 'Zekat verme görevini ifa' etme olarak sayılmıştır. (Zekat konusu ile ilgili olarak Tevbe 9/60. ayeti dolayısıyla verilen açıklamaya bak.)

وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٥﴾

5. Ve onlar ki, iffetlerini korurlar;

Dördüncü nitelik, kişilerin 'İffetlerini (namuslarını) korumuş olmaları' olarak sayılmıştır.

Ferc: Ayeti kerimede 'furuc' şeklinde geçen kelime 'ferc' kelimesinin çoğuludur: Sözlük anlamı, 'iki şey arasındaki açıklık' olan bu kelimenin, ayeti kerimede 'kadınların cinsel organı' anlamında kullanıldığı ve aynı zamanda erkeğin cinsel organı için de, arasıra kullanıldığı ifade edilmektedir.

Görüldüğü üzere, iffetin korunması konusu açıklanırken, deyim doğru ise, bir parantez açılmakta ve 6. ve 7. ayetlerde, koruma kapsamından saklı tutulan (istisnalar), 'eşler ve sağ ellerinin sahip olduğu' olarak belirlenen bu kapsamı aşanlar, kınanarak felah bulamayacakları da ayrıca kaydedilmektedir.

إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٦﴾

6. Ancak eşleri ve ellerinin sahip olduğu (cariyeleri) hariç. (Bunlarla ilişkilerden dolayı) kınanmış değillerdir.

فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٧﴾

7. Şu halde, kim bunun ötesine gitmek isterse, işte bunlar, haddi aşan kimselerdir.

Az önce de değinlen, iffetin korunması konusu ile ilgili olarak saklı tutulan; '...eşler ve sağ ellerinin sahip olduğu' deyiminin kapsamı konusunda farklı yorumlar yapılmıştır. Konu ile ilgili olarak Esed'in önemli bulduğumuz görüşünü, özetleyerek sunuyoruz:

Esed, ayeti kerimede saklı tutulan 'eşler'den sonra kullanılan 'ev ma meleket eymanuhum' deyiminin başındaki 'ev' (yahut) edatına

dayanarak birçok müfessirin, 'ev' (yahut) edatından sonra gelen, değinilen saklı ifadenin, kesin olarak kadın kölelerle (cariyeler) ilgili olduğunu ve bunu meşru (uygun) seçenek olarak nitelediklerini ve bu geleneksel yorumun, kadın kölelerle (cariye) evlilik dışı cinsel ilişkiyi meşru görmesi nedeni ile kabul edilebilir görmemektedir. Bu görüşüne kanıt olarak da, evlilik dışı her türlü ilişkiyi yasaklayan Nisa 4, 24, 25 ve Nur suresi 32. ayetlerini göstermekte ve devamla şöyle demektedir: Üstelik sözü geçen yoruma karşı yapılabilecek tek itiraz da bu değildir. Çünkü Kur'an 'müminler' terimi ile hem erkek hem de kadın müminleri kast etmekte; 'ezvac' (eşler) terimi de hem erkek hem de kadın eşlere işaret etmektedir. Bunun içindir ki, 'ma meleket eymanuhum' ifadesinin 'onların kadın köleleri'anlamına yorumlanması için ortada hiçbir sebep yoktur. Öte yandan bu ifadeyle erkek ve kadın kölelerin birlikte kast edilmiş olması söz konusu olmadığına göre, ifadenin hiçbir şekilde kölelerle ilgili olmadığı, fakat Nisa 24. ayetteki gibi **'nikah yoluyla meşru olarak sahip oldukları kimseler'** olduğu aşıkardır. (Bak. s.139/26 no. açk.)

Yalnız ifade, burada bu anlam örgüsü içinde Nisa 24. ayetindekinden önemli bir farklılık göstererek evlilik yoluyla birbirine 'meşru olarak' sahip olan hem erkek hem de kadın müminlere işaret etmektedir. Bu yoruma göre cümlenin başında yer alan 'ev' takısı da 'yahut' anlamında bir seçenek bildirmeyip, **'bir başka deyişle'** ya da **'yani'** tabiriyle benzer şekilde, açıklayıcı bir ifadeye geçiş işlevini görmektedir. Bu durumda bir bütün olarak cümlenin anlamı şöyledir: **'...eşleri, yani evlilik yoluyla meşru olarak sahip oldukları kimsler dışında...'** (Esed, s.689/3 no. açk.)

Esed'in bu görüşü üzerinde ciddiyetle durulacak bir görüş olma yanında, birden fazla kadınla, yani çok eşli evliliği savunanların, görüşlerine gerekçe olarak gösterdikleri: 'Erkeğin kadından güçlü olması nedeni ile evlilik dışı ilişkilerden korunması için meşru şekilde çok evliliğin gerektiği' şeklindeki savlarını da çürütmektedir. Zaten birden fazla kadın ile evli olan erkeğe, bir de cariyesi ile evlilik dışında cinsel ilişki kurmasına müsaade edilmesi, az önce değindiğimiz savunmaları ile çelişmektedir.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٨﴾

8. Yine onlar (o müminler) ki, emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler;

Beşinci nitelik olarak, 'Emanetlere ve ahidlere riayet' sayılmaktadır.

Emanete ve ahde riayet: Emanet, bir nesneyi, ya da, az veya çok bir ekonomik değeri, güvenerek bir kimseye teslim etmek veya teslim almaktır. Ahd ise, sözlük anlamında, 'Bir nesneyi yada değeri koruma altına almak ve gereği gibi ilgi ve özen göstererek geliştirme koşullarına uyma' olarak niteleniyor. Toplum içerisinde yaygın anlamı ile, iki ya da çok kişi arasında, karşılıklı koşul, yükümlülük ve yarar esaslarına dayanarak yapılan her türlü akitlerdir. Her ikisi de büyük önem ifade ederler. Gerek Allah'ın ve gerekse insanların emanetlerine riayet edip onları korumak; Allah'a ve insanlara verilen her türlü sözde durmak Yüce Dinimizin çok önem verdiği başlıca konular arasında yer almaktadır. Böyle olduğu içindir ki, mümini kurtuluşa erdirecek vasıflar arasında sayılmaktadır. (Her iki konu ile ilgili olarak ayrıca bak. Bakara 2/27, 124; İsra 17/34; Nisa 4/58; Enfal 8/27; Mearic 70/32)

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾

9. Ve onlar ki, namazlarına devam ederler.

Altıncı nitelik, olarak da, huşu içinde eda edilmesi baş şart olarak sayılan namaz ibadetinin, kesintisiz ve devamlı olarak eda edilmesi sayılmıştır. Namaz hakkında ve onun terk edilmesi durumunda, terk edenin dinini yıkacağını bildiren hadisi şerif konusunda daha önce gerekli açıklamalar yapıldığı için burada yinelemeye, gerek görmemekteyiz.

أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾

10. İşte, asıl bunlar varis olacaklardır;

Yukarıdanberi sayılan özellik ya da nitelikleri kendilerinde taşıyan müminlerin, cennete varis olacakları bu şekilde bir kere daha vurgulanmış olmaktadır.

الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾

11. (Evet) Firdevs'e varis olan bu kimseler, orada ebedi kalıcıdırlar.

Firdevs: Cennetlerden birinin adı olduğu söylenen bu kelimenin, yabancı dillerin birisinden Arapçaya girdiği ifade edilmektedir.

Nakledilen hadislere göre, Firdevsin, cennet ırmaklarının çıktığı yüksek bir yer ve cennetin ortasında her tarafa hakim, cennetin en güzel yerlerinden biridir.

Surenin başından buraya kadar olan bölümde yer alan konularla ilgili olarak daha ayrıntılı bilgiler için bakınız: (Kutub,10/292-305; Razı, 16/386-398;, Elmalılı, 5/321-325; Emiroğlu, 8/83-87; Esed, 688 vd.)

Buraya kadar olan ayetlerde, insanın, kurtuluşa ermesi için, onu, müminlik düzeyine ulaştıracak nitelikler sayılarak açıklanmış; bundan sonraki ayetlerde ise, insanın yaradılışı ve onunla ilgili konular anlatılmaktadır:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ طِينٍ ﴿١٢﴾

12. Andolsun biz insanı, çamurdan (süzülüp çıkarılmış) bir özden yarattık.

Sülale: Bu deyimin 'sell' mastarından çıkarılmış bir kelime olduğu ve sell sözcüğünün de, 'bir şeyi bir şeyden yumuşak ve uygunlukla çıkarma' anlamına geldiği ifade edilmektedir. Bu ayette, insanın yaratılış evrelerinde, önce böyle bir çamurdan çıkarılmış sülaleden yaratıldığını ifade etmek için kullanılmıştır.

ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿١٣﴾

13. Sonra onu sağlam bir karargahta (ana rahminde özel bir konumda) nutfe haline getirdik.

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ
عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَاْنَاهُ خَلْقًا اٰخَرَ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ
اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٤﴾

14. Sonra nutfeyi alaka (aşılanmış yumurta) yaptık. Peşinden, alakayı, bir parçacık et haline (cenin) soktuk; bu bir parçacık eti kemiklere çevirdik (ceninden de iskelete); bu kemikleri etle kapladık. Sonra onu başka bir yaratışla insan haline getirdik. Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir.

Arapların,'yaratıcı' sıfatını her tütlü sanatçı için kullandıkları gibi, bu kullanım tarzı, geniş anlamıyla Avrupa dillerinde de 'sanat eserlerinin yaratımıyla ilgili olarak' kullanılması yaygınlaşmıştır. Sözcüğün geçek ve başlıca anlamı kuşkusuz yaratıcı Yüce Allah'tır. 'Ahsanu'l Halikin' ifadesi de elbetteki Allah'a has bir sıfattır. Bu nedenle bu terim sanatçılar için kullanılan deyim ile hiçbir zaman karıştırılmamalıdır. Bu ayrıntıya dikkat daha önce de çekilmişti.

Alak: 'Uluk ve talluk gibi ilişmek ve yapışıp tutmak anlamlarından çıkarılmış olup ilişken, yapışkan şey demektir. Müfessirler genellikte 'donuk kan' diye tefsir etmişlerdir.' (Elmalılı, 5/328)

ثُمَّ اِنَّكُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾

15. Sonra, muhakkak ki siz, bunun ardından elbet öleceksiniz.

ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾

16. Sonra da şüphesiz, sizler kıyamet gününde tekrar diriltileceksiniz.

12. ayet ile başlayan, insanın, süzme çamurdan yani yaratılış evreleri, on beşinci ayette belirtilen ölüm gerçeği ile bu dünyadaki bölümü noktalanmaktadır. Bu ayette de ebedi hayatın başlangıcı olacak kıyamet gününe ve o günde yeniden dirilişe işaret edilmektedir.

İnsanın yaratılış evreleri ile ilgili olarak iki değerli müfessirin yorumlarını asıllarına sadık kalarak, özetleyerek sizlere sunmakta yarar görmekteyiz: Ateş şöyle demektedir:

"Yüce Allah çamuru süze süze insan tohumunu yaratır. Toprağa ekilen bitki su ile sulanır. Sulanmış topraktan gıdasını alarak yetişir olgunlaşır. Onu insan yer. Toprağın ürünü olan bitki, meyve ve diğer gıdalar, insan bedeninde evreler geçirerek kan ve insan tohumuna dönüşür. İşte gerçek topraktan süzülerek meni hayvancığı haline gelen insanın aslı, daha sonra ana rahmine bir nütfe olarak konur. Nütfe kovanın dibinde kalan az suya denir. Bununla erkeğin suyu kastedilmiştir. Ancak, Kıyamet suresinin 37. ayetinde nütfenin, meninin tamamı değil, bir parçası olduğu, Alak suresinin 2. ayetinde ise, insanın alaktan yani rahim cidarına yapışan embriyodan yaratıldığı ifade edilmektedir. Bu ayetler göz önüne alınınca nütfe ile meni hayvancığının kastedildiği anlaşılır. Meni hayvancığı rahim

kanalında yumurtayı aşılar ve onunlar birleşerek tek bir hücre olur. Zigot adı verilen bu hücre çoğalarak kan pıhtısı görünümünde bir hal alır. Sonra bir çiğnem ete dönüşür, bütün program kendisinde bulunan bu küçük canlının içinde kıkırdaklar oluşup daha sonra kemikleşen kıkırdaklar adaleler ve kaslarla kaplanır. Sonra Allah onu bambaşka bir yaratık, kamil, bağımsız bir insan haline sokar.

Bize göre ayetlerde genel olarak insan tohumundan insan oluşuna kadarki safhalar anlatılmaktadır...

Yüce Kur'an'ın anlattığı bu yaradılış safhaları, modern ilim tarafından da doğrulanmıştır."

Kutub'da şöyle demektedir:

"Peki insanın süzülerek çamurdan insan haline gelişi nasıl olmuştur? Kur'an'ı Kerim bu noktada bir şey söylememektedir. Sükut edilmesi... Kur'an'ın gayesi ile ilgili olmayışındandır. İnsanın süzme çamurdan insan haline geçiş merhalesi, günümüzdeki ilmi teorilerin söylediği şekilde de olabilir, başka şekilde de. İnsanoğlunun sahip bulunduğu bilgi dalı, henüz bu sebepleri meydana çıkaramamış da olabilir. Sadece Kur'an'ın insana bakış tarzı ile teorilerin bakış tarzı şu noktadan birbiriyle ayrılır:

Kur'an insanı şerefli bir varlık olarak kabul eder ve onu süzme çamurdan insanlık merhalesine geçiren, insan yapan ve diğer canlılardan ayıran hususiyetleri veren unsurun, Allah tarafından üflenen nefha (nefes) olduğunu belirtir. Bunun için İslam'ın insana bakışıyla, materyalistlerin insana bakış tarzı temelde birbirinden ayrılır. Şüphesiz ki en doğru sözü Allah söyler. İnsan cinsinin süzme çamurdan doğuşunun aslı ve mahiyeti bu... Bunun ardından gelen fertlerin doğuşu ve gelişmesi ise bilindiği gibi bir başka yoldan gelişir:

'Sonra onu bir nütfe halinde sağlam bir yere yerleştirdik'...

'Ve sonra onu başka bir yaratık yaptık.' İşte bütün karakter farklılıklarıyla insan denen varlık.

Organik merhaleler itibariyle insan geni ile hayvan geni arasında zahiri (görünen) yönden pek bir farklılık yoktur...

İnsan geni başlangıçta, ileride insan denen varlığı, meydana getirecek olan kabiliyetlerle donatılmıştır. Genetik merhalelerin sonunda, ortaya çıkacak varlık **'Bir başka yaratıktır.'** Halbuki hayvan geni gelişmesini hayvanlık basamağının ötesine asla ulaştıramaz ...İşte bu fark 'İlahi Nefha'dan kaynaklanmaktadır ..."

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٧﴾

17. Andolsun biz, sizin üstünüzde yedi yol yarattık. Biz yaratmaktan habersiz değiliz.

Taraik: Tarıka (yol) kelimesinin çoğulu olup müfessirler tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır:

"Müfessirlerden çoğu, ayetteki 'yedi yolu, yedi gök olarak yorumlamış; müfessir Hamdı Yazir ise, bu yedi yoldan, insanın yedi idrak yolunu anladığını, bunların da görme, işitme, tatma, koklama, ve dokunmadan ibaret beş duyu ile akıl ve vahiy yolları olduğunu ileri sürüyor."

Kutub ise, aynı konuya şu yorumu getirmektedir: "Buradaki tabaka üst üste veya ard arda gelen katlardır. Bununla maksat yedi yörünge de olabilir. Yahut güneş manzumesi gibi yedi yıldız manzumesi kastedilmiş olabilir. Veya astronomi bilginlerinin dediği gibi, yıldız topluluklarının bir araya gelmesinden meydana gelen yedi galaksi kümesi olabilir. Her halükarda insanlığın üstünde yedi kat astronomik yaratıklar söz konusudur..." (Kutub, 10/313)

Müfessirler ve bilginler istedikleri yorumları ya da tahminleri yapa dursunlar. Yüce Allah, yaptıklarından emin ve beyanı kesindir: **'Andolsun biz sizin üstünüzde yedi yol (ya da kat) yarattık. Biz yarattığımızdan gafil değiliz'** diyor ve devam ediyor; Kainatta kurduğu ve hiç aksamadan işlettiği eşsiz dengeden ufacık bir örnek verdikten sonra, insanlığa lütfettiği nimetleri ve onların mucizevi yaratılışlarına dikkatleri yönlendiriyor...

وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَى ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ ﴿١٨﴾

[342]18. Gökten uygun bir ölçüde yağmur indirip onu arzda durdurduk. Bizim onu gidermeye de elbet gücümüz yeter.

"Yağmurun arzda durması canlılar için büyük bir nimettir. Eğer arz yağmur suyunu tutmayıp olduğu gibi dibe indirir veya bu sular sel halinde büsbütün akıp giderse, canlılar yağmurun hayatı faydaların-

dan mahrum kaldığı gibi, -erozyon hadisesinde görüldüğü üzere- yağmur bazen zararlı bile olabilir. 'yağmur suyunun arzda durması'ndan, suyun yerin dibinde birikmesi de kastedilmiş olabilir ki, bu da canlılar için Allah'ın bir lütfudur. Çünkü, yeraltı suları, gerek tabii olarak kaynamak, gerekse insan emeği ile yüzeye çıkarılmak suretiyle faydalı hale gelir. Ayette de ifade buyurulduğu gibi Allah Teala canlılar için bu kadar yararlı olan yağmuru gidermeye, yani yağdırmamaya veya, yağdırsa bile faydasız kılmaya kadirdir. Bu ise, gerek insan, gerekse diğer canlılar için en büyük kayıptır. Nitekim uzayda şimdiye kadar bilinenler içinde yağmur hadisesinin cereyan ettiği tek gezegen, dünyamızdır. Bir an dünyamızda bir yağmur nimetinin ortadan kalktığını düşünürsek -ki ayette de belirtildiği gibi Yüce Allah buna kadirdir- o zaman dünyanın bütün değerini ve anlamını yitirdiğini anlarız. Çünkü dünyaya değer ve anlam kazandıran şey, hayattır. Su ise aşağıdaki ayetlerden de anlaşılacağı üzere hayatın kaynağıdır."

فَاَنْشَاْنَا لَكُمْ بِه۪ جَنَّاتٍ مِنْ نَخ۪يلٍ وَاَعْنَابٍ لَكُمْ ف۪يهَا فَوَاكِهُ كَث۪يرَةٌ وَمِنْهَا
تَاْكُلُونَ ﴿١٩﴾

19. Böylece onunla (yağmurla) sizin yararınıza hurma bahçeleri ve üzüm bağları meydana getirdik. Bunlarda sizin için birçok meyveler vardır ve siz onlardan yersiniz.

وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِلْاٰكِل۪ينَ ﴿٢٠﴾

20. Tur-i Sina'da da yetişen bir ağaç daha meydana getirdik ki, bu ağaç hem yağ hem de yiyenlerin ekmeğine katık edecekleri (zeytin) verir.

وَاِنَّ لَكُمْ فِي الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْق۪يكُمْ مِمَّا ف۪ي بُطُونِهَا وَلَكُمْ ف۪يهَا مَنَافِعُ كَث۪يرَةٌ
وَمِنْهَا تَاْكُلُونَ ﴿٢١﴾

21. Hayvanlarda sizin için elbette ibretler vardır. Onların karınlarında olanlardan (sütlerinden) size içiririz. Onlarda sizin için birçok başka faydalar da vardır; etlerinden de yersiniz.

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

22. Onların üzerinde ve gemilerde taşınırsınız.

Anlayan ve kavrayabilme yeteneği olan ya da kaybetmemiş olan kimselerin bilinçlenmeleri için ve insanların doğru yolu, iman yolunu seçmelerine ışık tutan, evrendeki bütün bu delillerden sonra, sure içeriğini açıklamaya çalıştığımız takdim bölümünde de kısaca değindiğimiz konuya, Hz. Nuh örneği ile geçilmektedir. Baştan sona bütün peygamberlerin hiç değişmeyen ve daima birbirinin aynı olan **'Tevhit ve ahirete iman'** davetlerine verilebilecek önemli örneklerden birini daha göreceğiz. Peygamberlerin davetleri, baştan sona birbirinin benzeri ya da aynısı olması yanında, davet edilen kişi ya da topluluklardan gelen tepkiler ve direnişler de, sanki şablonla çoğaltılmış beyanlar gibi hep aynı yada birbirinin benzeri olmuştur.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ
أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾

23. Andolsun ki, Nuh'u kavmine gönderdik ve o: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka bir tanrı yoktur. Hala sakınmaz mısınız? dedi.

فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ
عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً مَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾

24. Bunun üzerine, kavminin inkarcı ileri gelenleri şöyle dediler: "Bu, tıpkı sizin gibi bir beşer olmaktan başka bir şey değildir. Size üstün ve hakim olmak istiyor. Eğer Allah (peygamber göndermek) isteseydi, muhakkak ki melekler gönderirdi. Biz geçmişteki atalarımızdan böyle bir şey duymadık."

Az önce belirtildiği üzere, kavimler, kendilerine gönderilen elçilere karşı koyuşlarını hep birbirine benzer şekilde yapmışlardır. (Örneğin, Yunus 78. ayet.)

إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا بِهِ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٢٥﴾

25. "Bu, yalnızca kendisinde delilik bulunan bir kimsedir. Öyle ise, bir süreye kadar ona katlanıp bekleyin bakalım."

قَالَ رَبِّ انْصُرْن۪ي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٢٦﴾

26. (Nuh), Rabbim! dedi, beni yalanlamalarına karşı bana yardım et!

فَاَوْحَيْنَٓا اِلَيْهِ اَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَاِذَا جَٓاءَ اَمْرُنَا
وَفَارَ التَّنُّورُۙ فَاسْلُكْ ف۪يهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ
عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْۚ وَلَا تُخَاطِبْن۪ي فِي الَّذ۪ينَ ظَلَمُواۚ اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٢٧﴾

27. Bunun üzerine ona şöyle vahyettik: Gözlerimizin önünde (muhafazamız altında) ve bildirdiğimiz şekilde gemiyi yap. Bizim emrimiz gelip de sular coşup yükselmeye başlayınca her cinsten eşler halinde iki tane ve bir de, içlerinden, daha önce kendisi aleyhinde hüküm verilmiş olanların dışındaki aileni gemiye al. Zulmetmiş olanlar konusunda bana hiç yalvarma! Zira onlar kesinlikle boğulacaklardır.

فَاِذَا اسْتَوَيْتَ اَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي نَجّٰينَا مِنَ
الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ﴿٢٨﴾

[343]28. Sen, yanındakilerle birlikte gemiye yerleştiğinde: "Bizi zalimler topluluğundan kurtaran Allah'a hamdolsun" de. (Benzeri dualar için bak. Hud 11/4; Zuhruf 43/31; İsra 17/80; Nahl 16/98; En'am 6/45)

وَقُلْ رَبِّ اَنْزِلْن۪ي مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِل۪ينَ ﴿٢٩﴾

29. Ve de ki: Rabbim! Beni bereketli bir yere indir. Sen, iskan edenlerin en hayırlısısın

اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ وَاِنْ كُنَّا لَمُبْتَل۪ينَ ﴿٣٠﴾

30. Şüphesiz bunda (Nuh ve kavminin başından geçenlerde) birtakım ibretler vardır. Hakikaten biz (kullarımızı böyle) deneriz.

ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِينَۚ ﴿٣١﴾

31. Sonra onların ardından bir başka nesil meydana getirdik.

Bu ayeti kerime ile başlayıp 44. ayette son bulan kıssalarda sözü edilen kavimler ile peygamberlerin adları anılmamıştır. Ancak, diğer surelerde anlatılan kıssalardan hareketle, bunların, Hud, Salih, Şuayıb gibi diğer peygamberler ve kavimleri olduğu anlaşılmaktadır.

فَاَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣٢﴾

32. Onlar arasından kendilerine: "Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka bir tanrınız yoktur. Hala Allah'tan korkmaz mısınız?" (mesajını ileten) bir peygamber gönderdik.

"Bu ayette kendisinin ve kavminin adı verilmeyen bu peygamber, bazı tefsircilere göre, Hud (a.s) veya Salih (a.s.) dır."

وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَٓاءِ الْاٰخِرَةِ وَاَتْرَفْنَاهُمْ
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۙ مَا هٰذَٓا اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْۙ يَاْكُلُ مِمَّا تَاْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ
مِمَّا تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾

33. Onun kavminden, kafir olup ahirete ulaşmayı inkar eden ve dünya hayatında kendilerine refah verdiğimiz varlıklı kişiler: "Bu, dediler, sadece sizin gibi bir insandır; sizin yediğinizden yer, sizin içtiğinizden içer."

وَلَئِنْ اَطَعْتُمْ بَشَرًا مِثْلَكُمْ اِنَّكُمْ اِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٣٤﴾

34. "Gerçekten, sizin gibi bir beşere (insana) itaat ederseniz, herhalde ziyan edersiniz."

اَيَعِدُكُمْ اَنَّكُمْ اِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا اَنَّكُمْ مُخْرَجُونَ ﴿٣٥﴾

35. "Size, öldüğünüz, toprak ve kemik yığını haline geldiğinizde, mutlak surette sizin (kabirden) çıkarılacağınızı mı vadediyor?"

هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ ﴿٣٦﴾

36. "Bu size vadedilen (öldükten sonra yeniden dirilmek, gerçek olmaktan) çok uzak!"

اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٣٧﴾

37. "Hayat, şu dünya hayatımızdan ibarettir. (Kimimiz) ölürüz, (kimimiz) yaşarız; bir daha diriltilecek de değiliz."

اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾

38. "Bu adam, sadece Allah hakkında yalan uyduran bir kimsedir; biz ona inanmıyoruz."

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٣٩﴾

39. O peygamber: Rabbim! dedi, beni yalanlamalarına karşılık bana yardımcı ol!

قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ ﴿٤٠﴾

40. Allah şöyle buyurdu: Pek yakında onlar mutlaka pişman olacaklar!

فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾

41. Nitekim, vukuu kaçınılmaz olan korkunç bir ses yakalayıverdi onları! Kendilerini hemen sel süprüntüsüne çevirdik. Zalimler topluluğunun canı cehenneme!

ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا اٰخَرِينَ ﴿٤٢﴾

42. Sonra onların ardından başka nesiller getirdik.

مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَاْخِرُونَ ﴿٤٣﴾

[344]43. Hiçbir ümmet, ecelini ne öne alabilir, ne de erteleyebilir. (Bak. Nuh 71/4)

ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا كُلَّمَا جَاءَ أُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَأَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ
بَعْضًا وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾

44. Sonra biz peyderpey peygamberlerimizi gönderdik. Herhangi bir ümmete peygamberlerinin geldiği her defasında, onlar bu peygamberi yalanladılar; biz de onları birbiri ardından yok ettik ve onları ibret hikayelerine dönüştürdük. Artık iman etmeyen kavmin canı cehenneme!

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٤٥﴾

45. Sonra ayetlerimizle ve apaçık bir fermanla Musa ve kardeşi Harun'u gönderdik.

Bu ayetten itibaren, Hz. Musa ve Harun (a.s.)'lar ile Firavun ve adamları arasında geçen serüven ile ilgili kıssaya, peygamberlere karşı sürdürülen 'direniş klasiğine' dikkatleri yöneltme amacıyla olsa gerek, kısaca değinildikten sonra, hitap, bütün peygamberleri içine alacak şekilde genelleştirilmektedir.

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾

46. Firavun'a ve ileri gelenlerine de (gönderdik). Onlar ise kibire kapıldılar ve ululuk taslayan bir kavim oldular.

فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ ﴿٤٧﴾

47. Bu yüzden dediler ki: Kavimleri bize kölelik ederken, bizim gibi olan bu iki adama inanır mıyız?

فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾

48. Böylece onları yalanladılar ve bu sebeple helak edilenlerden oldular.

"47. ayet, inkarcıların umumiyetle içine düştükleri bir hatayı ortaya koymaktadır: Gerçekten onlar insana, yalnız bu dünyadaki mevkiine, toplum içindeki pozisyonuna göre değer verirler. Onların insan

hakkındaki başta gelen ölçüleri makam ve mevkiidir. Böylece onlar, bizatihi insana, onun düşüncesinin ve inancının kalitesine, sahip olduğu ahlaki ve insani vasıflarına değer vermezler. 48. ayet bize gösteriyor ki, inkarcıların bu yanlış değer ölçülerine dayanarak peygamber hakkında vardıkları hüküm, kaçınılmaz olarak kendilerini felakete götürür."

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

49. Andolsun biz Musa'ya, belki onlar yola gelirler diye, Kitabı verdik.

"Müfessir Zemahşeri'ye göre, ayette 'onlar' zamiri ile kastedilenler, Firavun ve eşraf takımı olmayıp Hz. Musa ile Filistinden Mısır'a göçen İsrail oğullarıdır. Zira kitap, yani Tevrat, Firavun ve adamlarının boğulmalarından sonra vahyedilmiştir.." (Ayrıca bak. Kasas 28/43)

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهُ اٰيَةً وَاٰوَيْنَاهُمَا اِلٰى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ﴿٥٠﴾

50. Meryem oğlunu ve annesini de (kudretimize) bir alamet kıldık; onları, yerleşmeye elverişli, suyu bulunan bir tepeye yerleştirdik.

يَا اَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا اِنّ۪ي بِمَا تَعْمَلُونَ عَل۪يمٌ ﴿٥١﴾

51. "Ey Peygamber! Temiz olan şeylerden yiyin; güzel işler yapın. Ben sizin yaptıklarınızı hakkıyla bilmekteyim."

"Peygamberlere ve onların sonuncusu olan Hz. Muhammede yöneltilen bu hitaptan, inkarcıların kanaatlarının aksine, peygamberlerin de birer beşer insan) olduğu ve onlar için, Allah'ın lütfü olan güzel ve helal rızıklardan yararlanma şeklinde gelişen olgunun bir kusur olmadığı, asıl önemli olan ve onlara yaraşan şeyin, iyi davranışlarda bulunmak, Allah'a en güzel şekilde kulluk etmek olduğu anlaşılmaktadır."

وَاِنَّ هٰذِه۪ٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَاَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٥٢﴾

52. "Şüphesiz bu (insanlar) bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir; ben de sizin Rabbinizim. Öyle ise benden sakının" (denildi).

'Allah'ın bütün elçilerine hitap eden bu veciz ara söz, onların ölümlü olduklarını vurgulamak ve böylece inanmayanların, 'Allah, tıpkı bizim gibi ölümlü olan birini kendisine elçi olarak seçmiş olamaz' yolundaki itirazlarını çürütmek içindir. Bu ayet, bu tür itirazların, insanların ihtiyaç ve güdülerini ancak kendileri gibi 'dünya hayatının nimetlerinden tadan ya da pay alan' ölümlü birinin anlayabileceğini ve dolayısıyla insanlara manevi ve toplumsal meselelerinde ancak böyle birinin önderlik edebileceğini kavramayan eksik bir muhakemenin ürünü olduğunu göstermektedir.' (Esed, s.696)

فَتَقَطَّعُوٓا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾

53. Ne var ki insanlar kendi aralarındaki işlerini parça parça böldüler. Her gurup kendilerinde bulunan (fikir ve davranış) ile sevinip böbürlenmektedirler.

'Yukarıdaki ayet de, Enbiya suresi 92. ayetinde olduğu gibi, hangi tarihi isimlendirme altında olursa olsun, gerçek anlamıyla Allah'a inanan herkese hitap etmektedir. Kur'an, Allah'ın elçilerinin hepsini içine alan önceki atıfla, zamanın ihtiyaçlarına ve hitap ettikleri toplumların tabi olduğu izafi şartlara bağlı olarak getirdikleri uygulamaya ilişkin ilke ve kurallar arasındaki harici ve biçimsel farklılıklar ne olursa olsun, bütün peygamberlerin aynı temel gerçekleri tebliğ ettiklerine işaret etmektedir.' (Esed, s.696/28 no. açk.)

فَذَرْهُمْ فِى غَمْرَتِهِمْ حَتّٰى حِينٍ ﴿٥٤﴾

54. Şimdi sen onları bir zamana kadar kendi gaflet ve sapıklıkları (cehaletlikleri) ile başbaşa bırak!

Müfessirler, ayette, 'hin' kelimesinin karşılığı olarak tercüme edilen 'bir zamana kadar' deyimine: a- Ölene kadar, b- Görene kadar, c- Azaba kadar anlamlarından her birinin verilebileceğini ifade etmektedirler.

اَيَحْسَبُونَ اَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهٖ مِنْ مَالٍ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾

55. Sanıyorlar mı ki, onlara verdiğimiz servet ve oğullar ile;

نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٦﴾

56. Kendilerine faydalar sağlamak için can atıyoruz? Hayır, onlar işin farkına varamıyorlar.

إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٥٧﴾

57. Rablerine olan saygıdan dolayı kötülükten sakınanlar;

وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٨﴾

58. Rablerinin ayetlerine inananlar;

وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾

59. Rablerine ortak tanımayanlar;

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾

[345]60. Ve Rablerine dönecekleri için yapmakta oldukları işleri kalpleri çarparak yapanlar;

أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾

61. İşte onlar, iyiliklere koşuşurlar ve iyilik için yarışırlar.

وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾

62. Biz hiç kimseyi gücünün yettiğinden başkası ile yükümlü kılmayız. Nezdimizde hakkı söyleyen bir kitap vardır ve onlar haksızlığa uğratılmazlar. (Ayrıca bak. Bakara 2/286)

بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِنْ هَٰذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذَٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾

63. Hayır, onların (o inkarcıların) kalpleri bu hususta cehalet içindedir. Ayrıca onların bundan (bu şirk ve inkarcılıklarından) öte birtakım (kötü) işleri vardır ki, onlar bu işleri yapar dururlar.

حَتّٰٓى اِذَٓا اَخَذْنَا مُتْرَفٖيهِمْ بِالْعَذَابِ اِذَا هُمْ يَجْـَٔرُونَ ﴿٦٤﴾

64. En nihayet, refah ve bolluk içinde olanlarını sıkıntıya (veya azaba) uğrattığımızda, bakarsın ki onlar feryadı basarlar.

لَا تَجْـَٔرُوا الْيَوْمَ اِنَّكُمْ مِنَّا لَا تُنْصَرُونَ ﴿٦٥﴾

65. Boşuna sızlanmayın bugün! Zira bizden yardım göremeyeceksiniz!

قَدْ كَانَتْ اٰيَاتٖي تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَ ﴿٦٦﴾

66. Çünkü ayetlerim size okunurdu da, siz, arkanızı dönüyordunuz;

مُسْتَكْبِرٖينَ بِهٖ سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾

67. Siz, buna karşı kibirlenerek geceleyin (Kabe'nin etrafında toplanarak) hezeyanlar savururdunuz.

اَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ اَمْ جَٓاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ اٰبَٓاءَهُمُ الْاَوَّلٖينَ ﴿٦٨﴾

68. Onlar bu sözü (Kur'an'ı) hiç düşünmediler mi? Yoksa kendilerine, daha önce geçmişteki atalarına gelmeyen bir şey mi geldi?

اَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٦٩﴾

69. Yoksa Peygamberlerini henüz tanımadılar da bu yüzden mi onu inkar ediyorlar?

اَمْ يَقُولُونَ بِهٖ جِنَّةٌ بَلْ جَٓاءَهُمْ بِالْحَقِّ وَاَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٠﴾

70. Yoksa onda bir cinnet olduğunu mu söylüyorlar? Hayır; o, kendilerine hakkı getirmiştir. Onların çoğu ise haktan hoşlanmamaktadırlar.

"Bu ayetler gösteriyor ki, inkarcıların Kur'an'a sırt çevirmeleri ve Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabul etmemelerinin hiçbir haklı sebebi yoktur. Zira onlar Kur'an üzerinde yeterince düşünmüşlerdi. Ya

da en azından, yeterince düşünmek fırsatını bulmuşlardı. Ayrıca, Hz. Muhammed (s.a.)'in tebliği, mesela ataları Hz. İsmail'in tebliğinin bir devamı idi; yani onlar, 'Hak dini' büsbütün tanımaz değillerdi. Resulullahın dürüst ve güvenilir insan olduğunu peke ala bilirlerdi; akıllı ve zeki olduğundan da şüpheleri yoktu. Bununla beraber yine de inanmıyorlardı, çünkü haktan yani doğruluktan, gerçekten ve dürüstlükten hoşlanmıyorlardı. Kendileri hakka uyacakları yerde, hakkı kendi arzu ve isteklerine uydurmaya çalışıyorlardı."

وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ بَلْ أَتَيْنَاهُمْ
بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧١﴾

71. Eğer hak, onların kötü arzu ve isteklerine uysaydı, mutlaka gökler ve yer ile bunlarda bulunanlar bozulur giderdi. Hayır, biz onlara şan ve şereflerini getirdik; fakat onlar kendi şereflerine sırt çevirdiler.

"Müfessirlerin çoğunluğuna göre, ayetteki şan ve şereften maksat, buna vesile olan Kur'an'dır. Nitekim, İslam'dan önce Arapların hakimiyetleri altındaki Yarımadanın sınırlarını aşmazken, Kur'an'ı Kerim ve bu Yüce Kitabın kendisine indiği Hz. Muhammed, bu milletin ismini ebedileştirmekle kalmamış, ayrıca Kur'an yoluna koyulan bir çok milletleri de cihanın en büyük ümmetlerinden biri olmak şerefine ulaştırmıştır."

أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٧٢﴾

72. (Resulüm!) Yoksa sen onlardan bir karşılık mı istiyorsun? Rabbinin vereceği daha hayırlıdır. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾

73. Gerçek şu ki sen onları doğru bir yola çağırıyorsun.

وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ ﴿٧٤﴾

74. Ahirete inanmayanlar ise, ısrarla yoldan çıkmaktadırlar.

وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾

[346]75. Eğer onlara acıyıp da içinde bulundukları sıkıntıyı giderseydik, iyice körleşerek azgınlıklarında direnirlerdi. (Ayrıca bak. En'am 6/28)

وَلَقَدْ اَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾

76. Andolsun, biz onları sıkıntıya düşürdük de yine Rablerine boyun eğmediler, tazarru ve niyazda da bulunmuyorlar.

حَتّٰٓى اِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ اِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾ ع

77. En nihayet üzerlerine, azabı çok şiddetli bir kapı açtığımız zaman, bir de bakarsın ki onlar orada şaşkın ve ümitsiz kalmışlardır!

وَهُوَ الَّذِٓي اَنْشَاَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَۜ قَلِيلًا
مَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾

78. O, sizin için kulakları, gözleri ve gönülleri yaratandır. Ne de az şükrediyorsunuz!

وَهُوَ الَّذِي ذَرَاَكُمْ فِي الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾

79. Ve O, sizi yeryüzünde yaratıp türetendir. Sırf O'nun huzurunda toplanacaksınız.

وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾

80. Ve O, yaşatan ve öldürendir; gecenin ve gündüzün değişmesi O'nun eseridir. Hala aklınızı kullanmaz mısınız!

بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْاَوَّلُونَ ﴿٨١﴾

81. Buna rağmen onlar, öncekilerin dedikleri gibi dediler.

قَالُٓوا ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾

82. Dediler ki: Sahi biz, ölüp de bir toprak ve kemik yığını haline gelmişken, mutlaka yeniden diriltileceğiz öyle mi?

لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَاٰبَٓاؤُ۬نَا هٰذَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاط۪يرُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿٨٣﴾

83. Hakikaten, gerek bize, gerekse daha önce atalarımıza böyle bir vaadde bulunuldu; (fakat) bu geçmiştekilerin masallarından başka bir şey değildir!

قُلْ لِمَنِ الْاَرْضُ وَمَنْ ف۪يهَٓا اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾

84. (Resulüm!) de ki: Eğer biliyorsanız (söyleyin bakalım), bu dünya ve onda bulunanlar kime aittir?

سَيَقُولُونَ لِلّٰهِۜ قُلْ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾

85. "Allah'a aittir" diyecekler. Öyle ise siz hiç düşünezmisiniz! de.

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظ۪يمِ ﴿٨٦﴾

86. Yedi kat göklerin Rabbi, azametli Arş'ın Rabbi kimdir? diye sor.

سَيَقُولُونَ لِلّٰهِۜ قُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾

87. "(Bunlar da) Allah'ındır" diyecekler. Şu halde siz Allah'tan kork-maz mısınız! de.

قُلْ مَنْ بِيَدِه۪ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُج۪يرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾

88. Eğer biliyorsanız (söyleyin), her şeyin melekutu (mülkiyeti ve yönetimi) kendisinin elinde olan, kendisi her şeyi koruyup kollayan, fakat kendisi korunmayan (buna muhtaç olmayan) kimdir? diye sor.

سَيَقُولُونَ لِلّٰهِۜ قُلْ فَاَنّٰى تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾

89. "(Bunların hepsi) Allah'ındır" diyecekler. Öyle ise nasıl olup da büyüye kapılıyorsunuz? de.

"Bu ayetlerden açıkça anlaşıldığı üzere cahiliye devri Arapları ile onların kalıntıları olan inatçı müşrikler, esasen Allah'ın varlığına ve

O'nun kainat üzerindeki hakimiyet ve tasarrufuna inanıyorlardı. Bununla beraber 83. ayetten anlaşılacağı üzere, Hz. Muhammedin risaletine, onun tebliğ ettiği İslam dinine ve Kur'an'ı Kerim'e inanmıyorlardı. Ayrıca 82. ayette tasrih edildiği gibi, özellikle öldükten sonra tekrar dirilmeyi yani ahiret gününü kabul etmiyorlardı."

بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾

[347]90. Doğrusu biz onlara gerçeği getirdik; onlar ise hakikaten yalancılardır.

Allah'a inandıklarını itiraf edip söyledikleri halde, ölümden sonraki hayatı yani ahireti red etmek suretiyle kendi kendilerini aldatmaktadırlar.

مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ اِلٰهٍ اِذًا لَذَهَبَ كُلُّ اِلٰهٍ بِمَا خَلَقَ
وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾

91. Allah evlat edinmemiştir; O'nunla beraber hiçbir tanrı da yoktur. Aksi takdirde her tanrı kendi yarattığını sevk ve idare eder ve mutlaka onlardan biri diğerine galebe çalardı. Allah, onların (müşriklerin) yakıştırdıkları şeylerden münezzehtir.

"Görüldüğü üzere bu ayet ile, birden fazla tanrı inancının, kainatın var oluşu ile işleyişindeki nizam ile ters düştüğü ortaya konmuştur. Buna göre kainatın varlık ve nizamındaki mükemmellik, Allah'ın varlık ve birliğinin bir ifadesi ve delilidir."

عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾

92. Allah, gaybı da şehadeti de bilendir. O, müşriklerin ortak koştukları şeylerden çok yüce ve münezzehtir.

"Gayb ve şahadet iki ayrı bilgi alanını ifade eder. Gayb alanına giren malumat, akıl ve duyu organlarının idrak gücünü aşan, ancak bir kısım kabiliyetlerin bir ölçüde sezebildikleri, bununla beraber, en doğru bir şekilde bize vahiy yolu ile intikal eden bilgilerdir. Esasen gayb alanı bilgiden ziyade bir iman alanıdır. Nitekim Bakara suresinin başında da işaret edildiği gibi, 'amentü' de ifadesini bulan iman esasları hakkındaki bilgilerimiz, bu tür bilgilerdir.

Şahadet ise, gaybın aksine, tecrübe ve müşahede sahasına giren duyular alem ile bu aleme ait eşya ve olayları ifade eder."

قُلْ رَبِّ اِمَّا تُرِيَنّ۪ي مَا يُوعَدُونَۙ ﴿٩٣﴾

93. (Resulüm!) De ki: "Rabbim! Eğer onlara yöneltilen tehdidi (dünyevi sıkıntıyı ve uhrevi azabı) mutlaka bana göstereceksen.

رَبِّ فَلَا تَجْعَلْن۪ي فِي الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ﴿٩٤﴾

94. Bu durumda beni zalimler topluluğunun içinde bulundurma, Rabbim!"

وَاِنَّا عَلٰٓى اَنْ نُرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ ﴿٩٥﴾

95. Biz, onlara yönelttiğimiz tehdidi sana göstermeye elbette ki kadiriz.

اِدْفَعْ بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُ السَّيِّئَةَۜ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾

96. Sen, kötülüğü en güzel bir tutumla sav. Biz onların yakıştırmakta oldukları şeyi çok iyi bilmekteyiz.

وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاط۪ينِۙ ﴿٩٧﴾

97. Ve de ki: Rabbim! Şeytanların kışkırtmalarından sana sığınırım!

وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾

98. Onların yanımda bulunmalarından da sana sığınırım, Rabbim!

حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِۙ ﴿٩٩﴾

99. Nihayet onlardan (müşriklerden) birine ölüm gelip çattığında: "Rabbim! der, beni geri gönder; izin ver de döneyim"

'Çoğu müfessir 'İrci'uni' (beni döndürün) fiilindeki çoğul hitapta bir saygı ifadesi görmektedir. Bununla birlikte, Kur'an'da (Allah'tan bahsederken sık sık çoğul zamir kullanmasına rağmen) başka hiçbir

yerde Allah'a hitap edilirken çoğul ifade kullanılmadığına işaret eden Beydavi, İslam öncesi şiirlerden de destekleyici örnekler vererk, buradaki çoğul hitap tarzının, 'irci'ni' tekil hitap formunun, pekiştirici tekrarına eşdeğer bir ifade tarzı olduğu görüşünü ileri sürmektedir; çevirideki tekrar da bu yoruma dayanmaktadır.' (Esed, s.701/60)

لَعَلِّىٓ أَعْمَلُ صَٰلِحًا فِيمَا تَرَكْتُ ۚ كَلَّآ ۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَا ۖ وَمِن
وَرَآئِهِم بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾

100. "Ta ki boşa geçirdiğim dünyada iyi iş (ve hareketler) yapayım." Hayır! Onun söylediği bu söz (boş) laftan ibarettir. Onların gerisinde ise, yeniden dirilecekleri güne kadar (süren) bir berzah vardır.

Berzah: Sözlükte 'engel' anlamına gelen bu kelimenin, burada, ölüm ile başlayıp, yeniden dirilmeye kadar geçen süre anlamında kullanıldığı ifade edilmektedir.

فَإِذَا نُفِخَ فِى ٱلصُّورِ فَلَآ أَنسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ ﴿١٠١﴾

101. Sura üflendiği zaman artık aralarında akrabalık bağları kalmamıştır; birbirlerini de arayıp sormazlar.

فَمَن ثَقُلَتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾

102. Artık kimlerin (sevap) tartılan ağır basarsa, işte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir.

وَمَنْ خَفَّتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ فِى جَهَنَّمَ
خَٰلِدُونَ ﴿١٠٣﴾

103. Kimlerin de tartıları hafif gelirse, artık bunlar da kendilerine yazık etmişlerdir; (çünkü onlar) ebedi cehennemdedirler.

تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ ٱلنَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَٰلِحُونَ ﴿١٠٤﴾

104. Ateş yüzlerini yakar; orada suratları çirkin ve gülünç bir halde bulunurlar.

"Allah Teala, büyük bir nimet olan dünya hayatını şirkle, inkarcılıkla ve kötülükler işleyerek geçirdikten sonra, ölümün dehşeti karşısında, iş işten geçtikten sonra uyanan, ancak cehennem azabına uğramaktan kurtulamayan bedbahtlara o zaman yöneteceği hitabı ve onların acz ve itiraflarını şöyle ifade buyuruyor":

أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾

[348]105. Size ayetlerim okunurdu da, siz onları yalanlardınız değil mi?

قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَالِّينَ ﴿١٠٦﴾

106. Derler ki: Rabbimiz! Azgınlığımız bizi altetti; biz, bir sapıklar topluluğu idik.

رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٠٧﴾

107. Rabbimiz! Bizi buradan çıkar. Eğer bir daha (ettiklerimize) dönersek, artık belli ki biz zalim insanlarız.

قَالَ اخْسَؤُا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾

108. Buyurur ki: Alçaldıkça alçalın orada! Bana karşı konuşmayın artık!

إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ
خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٠٩﴾

109. Zira kullarımdan bir zümre: Rabbimiz! Biz iman ettik; öyle ise bizi affet; bize acı! Sen, merhametlilerin en iyisisin, demişlerdi.

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتَّىٰ أَنْسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿١١٠﴾

110. İşte siz onları alaya aldınız; sonunda onlar (ile alay etmeniz) size beni yad etmeyi unutturdu, siz onlara gülüyordunuz.

إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿١١١﴾

111. Bugün ben onlara, sabrettiklerinin karşılığını verdim; onlar, hakikaten muratlarına erenlerdir.

قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾

112. (Allah inkarcılara) "Yeryüzünde kaç yıl kaldınız?" diye sorar.

قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسْئَلِ الْعَادِّينَ ﴿١١٣﴾

113. "Bir gün veya günün bir kısmı kadar kaldık. İşte sayanlara sor" derler.

Allahl'la kullar arasında geçen bu temsili karşılıklı konuşma, Kur'an'ı kerimin başka surelerinde de görüldüğü gibi, insan tarafından algılanan zamanın aldatıcılığını, gerçekle kıyaslayarak, dünya hayatının geçiciliğine işaret etmektedir. Kıyamet gününü, insanın yeryüzünde sahip olduğu zaman mefhumunun uçup gitmesi, bunu 'zamanı saymasını bilenlere sor' cevabındaki çaresizlikte ifadesini bulmaktadır.

قَالَ إِنْ لَبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَوْ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾

114. Buyurur: Sadece az bir süre kaldınız; keşke siz (bunu) bilmiş olsaydınız!

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾

115. Sizi sadece boş yere yarattığımızı ve sizin hakikaten huzurumuza geri getirilmeyeceğinizi mi sandınız?

"Ayetten anlaşıldığı üzere, dünyadaki bütün canlılar içinde vazife ve sorumluluk taşıyan yegane varlık insandır. Esasen insan hayatını anlamlı kılan , ona değer katan temel özellik, insanın bir vazife ve sorumluluk varlığı oluşudur. bu sebeple, vazifelerini ihmal eden ve sorumsuz bir hayat yaşayan insanlar, gerçek anlamda insanlık değerini yitirmiş olurlar. Bu dünyada bir kısım insanlar, insanlığının gereği

olan vazifeleri ihmal etmiş ve bunların sorumluluğundan kurtulmuş olabilirler. Ancak, yukarıdaki ayet açıkça gösteriyor ki, ilahi sorumluluktan kurtulmak ve Allah'ın huzurunda hesap vermekten kaçmak, hiç kimse için mümkün değildir. Bunun aksini düşünmek, ahlak nizamını ve bu nizamın temeli olan mutlak adaleti inkar etmek sonucuna götürür."

فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾

116. Mutlak hakim ve hak olan Allah, çok yücedir. O'ndan başka tanrı yoktur, O, yüce Arş'ın sahibidir.

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ
لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾

117. Her kim Allah ile birlikte diğer bir tanrıya taparsa, -ki bu hususla ilgili hiçbir delili yoktur- o kimsenin hesabı ancak Rabbinin nezdindedir. Şurası muhakkak ki kafirler iflah olmaz.

وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١١٨﴾

118. (Resulüm!) De ki: Bağışla ve merhamet et Rabbim! Sen merhamet edenlerin en iyisisin.

Sure konusunda daha ayrıntılı bilgi edinmek isteyenler, 11. ayetin sonunda anılan eserlerin devamı sayfalarına bakmalıdırlar. Ayrıca, (Bilmen, 5/2258 vd.; Vehbi, 9/3599 vd.)

MÜ'MİNÜN SURESİNİN SONU

24-NUR SURESİ-102

سُورَةُ النُّورِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla.

Nur suresi, resmi düzenlemede 24. ve iniş sıralamasına göre ise, 102. sırada yer almakta ve 64 ayetten ibaret olan surenin tamamı Medine'de inmiştir. 'Nur ayeti' diye anılan 35. ayette, Allah'ın, gökleri ve yeri aydınlatan nurundan söz edildiği için sureye bu isim verilmiştir.

"Bu, Nur Suresidir... Nur burada Allahü Tealanın zatı ile birlikte zikrediliyor.

'Allah semaların ve yerin nurudur'. Bu sureyi celilede nur, kalplerde ve ruhlardaki belirtileriyle zikredilmektedir. Sure, bu belirtilerin meydana getirdiği **edep** ve **ahlak** temellerine oturtulmuştur. Bunlar, kalbi ve hayatı aydınlatan ruhi, **ailevi** ve **içtimai** ahlaklardır. Bu belirtiler cihanşümul nura bağlanmaktadır. Bunlar, ruhlardaki **nur,** kalplerdeki **aydınlık** ve vicdanlardaki **berraklıktır.** Hepsi de bu **Büyük Nurun ziyasıdır.**" şeklindeki, Kutub'un ifadesiyle, sure içeriğini de, yine ondan özetleyelim.

"Surenin konusu, kendi asıl mihveri çevresinde beş bölümde cereyan etmektedir:

Birinci bölüm; surenin başlangıcı olan **kesin bir ilanı** ihtiva eder. Daha sonra, zinanın kötü bir fiil olduğu ve bu fiilin cezası belirtiliyor... Devamında zina isnadının cezası ve bu husustaki sert davranışın sebebi beyan edilmekte... Hz. Aişe'ye yapılan iftira (ifk) olayı ve bununla ilgili kıssa; takiben de, kötü erkekler ile kötü kadınları ve iyi erkeklerle iyi kadınları eşleyerek, her iki zümreyi birbirine bağlayan bağlar beyan edilmektedir.

İkinci bölüm; anılan kötü fiili önleyici vesileleri ve insanları baştan çıkarıp aldatan sebeplerden uzaklaştırmayı ele alır. Bunlar için de önce ev adabı..., harama bakmaktan sakınma..., bekarları evlendirmeye teşvik ederken, genç kızları fuhşa özendirmeyi men eden hükümler yer alır...

Üçüncü bölüm; surenin ihtiva ettiği adap demetini ele alarak bunları Allah'ın nuruna bağlamaktadır. Nurlanmış ve tertemiz Allah evlerini mamur kılan paklıklardan (temizliklerden) söz etmektedir... Daha sonra, kainattaki ilahi nurun füyüzatı (verimli, bol, gür) açıklanıyor..

Dördüncü bölüm; münafıkların hüküm ve itaatte Reslullah (s.a.)'e gösterilmesi gereken edebe aykırı davranışlarından söz eder. Müminlerin ise, halisane edep ve itaatlarını tasvir eder. Bu davranışları sebebiyle, Allah'ın halifeliğini, dinde sebatı ve kafirlere karşı zafer vaat eder...

Beşinci bölüm ise; bundan sonra evlere girip çıkmada izin alma adabı, hısım ve dostlar arasında yapılan ailevi ziyafet adabı, başkanı ve terbiyecisi Resulullah (s.a.) ile birlikte tek bir aile olan 'İslam Toplumu' adabı beyan edilmektedir" (Kutub, 10/372 vd.)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

سُورَةٌ اَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَاَنْزَلْنَا فِيهَا اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١﴾

[349]1. (Bu) Bizim inzal ettiğimiz ve (hükümlerini üzerinize) farz kıldığımız bir suredir. Belki düşünüp öğüt alırsınız diye onda açık seçik ayetler indirdik.

Bu surenin başlangıcı diğer surelerin hiçbirisine benzememektedir. Bu ayeti kerime ile de bu özellik açıkça ifade buyurulmaktadır. Surede yer alan bütün konuların, öğüt alınmak üzere açık açık bildirildiği ve her birinin aynı zamanda aynı derecede önemli olduğu, özellikle vurgulanmaktadır. Her biri açık bir ifade ile farz kılınıyor ve anladığımız kadarıyla, aralarında önemli- önemsiz ayırımı asla söz konusu değildir.

اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللّٰهِ

إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۚ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَٓائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٢﴾

2. Zina eden kadın ve zina eden erkekten her birine yüz sopa vurun; Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dininde (hükümlerini uygularken) onlara acıyacağınız tutmasın. Müminlerden bir gurup da onlara uygulanan cezaya şahit olsun.

"İslam hukuk dilinde bu cezalandırma şekline 'had' denir. Ayette emredilen bu uygulama yalnız bekar olup da zina edenler içindir. Eğer evli bir erkek ve kadın zina etmişlerse, buna 'recm' cezası tatbik edilir."

Ayet metninde, açıklamada da söylendiği gibi bekar- evli ayırımına dair bir kayıt bulunmamaktadır. Cezanın kadın- erkek ayırımı yapılmadan, aleniyet içerisinde ve acıma duygularına kapılmadan sert bir şekilde uygulanması emredilmektedir. Ceza uygulamasına böyle bir havanın verilmiş olması, caydırıcı ibret olma gayesine yönelik olduğu kuşkusuzdur.

Nisa suresinin 15. ayetinde, kendi cinsiyle fuhuş ilişkisi kuran kadınların; 16. ayette ise, aynı durumdaki yani livata ilişkisine giren erkeklerin durumları ve cezaları belirlenmiştir. Burada da karşı cinslerin fuhşundan söz edilmektedir.

اَلزَّان۪ي لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةًۘ وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَٓا اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌۚ وَحُرِّمَ ذٰلِكَ
عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٣﴾

3. Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkası ile evlenmez; zina eden kadınla da ancak zina eden veya müşrik olan erkek evlenir. Bu, müminlere haram kılınmıştır.

"İslam'da müşrik kadın ve erkekle evlenmek caiz değildir ve böyle bir nikah akdi geçerli değildir. Ayette, zina etmiş Müslüman'la evlenmenin çirkinliği de belirtilmiş olduğu kabul edilmekle birlikte, ayetin nüzül sebebi ve diğer deliller dikkate alınarak, İslam alimlerinin çoğunluğunca böyle bir nikah akdinin geçerli olduğuna hükmedilmiştir." (Ayrıca bak. Nahl 16/106; Nisa 4/25; Maide 5/5; Nur 24/26)

Buraya kadar olan ayetlerde, gerçekleştiği kesin olan zina fiillerinin belirtilen türleri ve onlara verilecek cezalardan bahsedildi; izleyen ayetlerde ise, zina isnadı ya da iftirası ile ilgili konular ve iftira eden-

lere uygulanacak hükümlere dair, oldukça geniş bilgiler verilmektedir. (Bak. Esed, 706/5 no. açk.)

Konunun çeşitli yönlerden büyük önem arz etmesi nedeniyle, üzerinde büyük tartışmalar yapılmış, yazılmış, yapılmakta ve halen de yazılmaktadır. Büyük önem içeren ve fazla ayrıntılar gerektiren bu konu ile ilgili bilgilere ulaşabilmek için bak. (Razı, 16/480-571, 17/5-30; Elmalılı, 5/354-375; Kutub, 10/375-409; Ateş, 4/1284-1804; Öztürk, K.İsl., s.608-610; Öztürk, K.T.K., s.664-676; Emiroğlu, 8/137-175; Esed, 705-725)

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً
وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤﴾

4. Namuslu kadınlara zina isnadında bulunup, sonra (bunu ispat için) dört şahit getiremeyenlere seksener sopa vurun ve artık onların şahitliğini hiçbir zaman kabul etmeyin. Onlar tamamen günahkardırlar.

Ayeti kerimede namuslu kadınlara zina isnadında bulunmaktan söz edildiği halde, erkeklere böyle bir suçlamada bulunulması ile ilgili her hangi hüküm bulunmamasına rağmen, çoğu müfessirlerin, erkekler için de aynı hükümlerin uygulanması gerektiğini savundukları ifade edilmektedir. Ayrıca bu cezanın uygulanması, iftiraya uğrayanın namuslu olması şartına bağlanmış olup, iffetsiz kimselere böyle bir suçlama için ceza tayin edilmesi söz konusu değildir. Bu konuda müfteriye verilecek cezalar şunlardır:

1- 80 değnek vurulacak,

2- Şahitlik yapması ebediyen kabul edilmeyecek,

3- Fasık olduğu kabul edilecek. (Ayrıca bak. Esed, s.706/6-11 no. açk.)

Muhsane: Çoğulu muhsenat olan bu sözcük, evlenmiş iffetli kadın için kullanılmaktadır.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

5. Ancak bundan sonra tevbe edip ıslah olanlar müstesnadır. Allah çok bağışlayıcı ve merhametlidir.

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ
أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾

6. Eşlerine zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği, kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ederek şahitlik etmesidir.

وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ إِن كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾

7. Beşinci defa da: eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir.

وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ أَن تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾

8. Kadının, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ve şahitlik etmesi, kendisinden cezayı kaldırır.

وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِن كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾

9. Beşinci defa da, eğer (kocası) doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını diler.

"Son dört ayetteki uygulama, İslam aile hukukunda 'lian' terimi ile ifade edilir. Karısının zina suçunu iddia eden bir koca, eğer iddiasını ispat için dört şahit getiremezse, karı ve koca hakim huzuruna celp edilerek 'lian'a davet edilir. Her iki taraf da doğruluklarını bu ifadelerle beyan ederlerse, erkek iftira (kazf) cezasından, kadın da zina cezasından kurtulur ve bu şekilde evlilik bağı sona erer."

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

10. Eğer (Şayet) Allah'ın size bol lütfü ve merhameti bulunmasaydı ve Allah, tevbeleri kabul eden hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı (haliniz nice olurdu)!

Bu ayeti kerimede, bu hükümlerin, insanlar için Yüce Allah'ın bir

lütfü ve merhameti gereği olarak indirildiği ve O'nun tevbeleri kabul eden, çok merhamet ve hikmet sahibi olduğu buyurulmaktadır.

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ
لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾

[350]11. (Peygamber'in eşine) bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir guruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın, aksine o, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse (onun karşılığı ceza) vardır. Onlardan (elebaşılık yapıp) bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır.

"Bu ve aşağıdaki dokuz ayetin inzaline sebep teşkil eden ve 'ifk (iftira) hadisesi' diye bilinen olay kısaca şöyledir:

İfk: Bozulmuş söz, yalan, iftira anlamlarında kullanılmaktadır.

Bühtan: Ansızın atılıp insanı şaşırtan iftira etme durumu için kullanılan bir sözcüktür.

Hz. Peygamberin bir askeri seferine Hz. Aişe de katılmıştı. Dönüşte bir ara Hz. Aişe ihtiyacını gidermek için çekildiği bir köşede gerdanlığını düşürmüş, sonra bunun farkına vararak aramaya gitmişti. Bu arada, birlik Hz. Aişe'yi devesinin üstündeki hevdec adı verilen kapalı, yuvarlak ve üstü kubbeli kafesin içinde sanarak konaklama yerinden ayrıldığı için Hz. Aişe orada kaldı. Orduyu geriden takip etmekle görevli bir zat, Hz. Aişe'yi alarak birliğe yetiştirdi .

Münafıkların önde gelenlerinden Abdullah b. Ubeyy'in de içlerinde bulunduğu birkaç kişi, bu hadiseye dayanarak Hz. Aişe ile onu birliğe yetiştiren kişi arasında ilişki cereyan ettiği iftirasında bulundular. Bu iftira Hz. Peygamberi oldukça üzmüştü. Bu sırada zaten rahatsız olan Hz. Aişe, hakkında böyle bir iftira uydurulduğunu bir müddet sonra öğrenmiş ve büyük bir ızdıraba boğulmuş; artık kendisi gibi kederli olan ailesine, babası Hz. Ebubekir (r.a.)'ın evine gitmeyi tercih etmişti. Bu arada Hz. Peygamber (s.a.) ara sıra Hz. Ebubekir'in evine giderek, onlardan Hz. Aişe'nin sıhhatını, hal ve hatırını sorardı. İşte yine böyle bir ziyaret sırasında ve iftira olayının vukuundan takriben bir ay sonra Aişe validemizin masumiyetini ifade eden bu ayet inzal buyuruldu." (Ayrıca bak. Esed, s.708/12, 13 ve 20 no. açk.)

لَوْلَٓا اِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِاَنْفُسِهِمْ خَيْراًۙ وَقَالُوا هٰذَٓا
اِفْكٌ مُبٖينٌ ﴿١٢﴾

12. Bu iftirayı işittiğinizde erkek ve kadın müminlerin, kendi vicdanları ile hüsnü zanda bulunup da: "Bu, apaçık bir iftiradır" demeleri gerekmez miydi?

لَوْلَا جَٓاؤُ۫ عَلَيْهِ بِاَرْبَعَةِ شُهَدَٓاءَۚ فَاِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَٓاءِ فَاُو۬لٰٓئِكَ عِنْدَ اللّٰهِ
هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾

13. Onların (iftiracıların) da bu konuda dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Mademki şahitler getiremediler, öyle ise onlar Allah nezdinde yalancıların ta kendileridirler. (İfk olayı ile ilgili ayrıntılar için ayrıca bak. Esad, s.708/12, 13 ve 22 no. açk.)

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فٖي مَٓا اَفَضْتُمْ فٖيهِ
عَذَابٌ عَظٖيمٌۚ ﴿١٤﴾

14. Eğer dünyada ve ahirette Allah'ın lütuf ve merhameti üstünüzde olmasaydı, içine daldığınız bu iftiradan dolayı size mutlaka büyük bir azap isabet ederdi.

اِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِاَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِاَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ
هَيِّناًۗ وَهُوَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظٖيمٌ ﴿١٥﴾

15. Çünkü siz bu iftirayı, dilden dile birbirinize aktarıyor, hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyi ağızlarınızda geveleyip duruyorsunuz. Bunun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Halbuki bu, Allah katında çok büyük (bir suç) tur.

وَلَوْلَٓا اِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَٓا اَنْ نَتَكَلَّمَ بِهٰذَاۗ سُبْحَانَكَ هٰذَا
بُهْتَانٌ عَظٖيمٌ ﴿١٦﴾

16. Onu duyduğunuzda: "Bunu konuşup yaymamız bize yakışmaz. Haşa! Bu, çok büyük bir iftiradır" demeli değil miydiniz?

يَعِظُكُمُ اللّٰهُ اَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِه۪ٓ اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١٧﴾

17. Eğer inanmış insanlarsanız, Allah, bir daha buna benzer tutumu tekrarlamaktan sizi sakındırıp uyarır.

وَيُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿١٨﴾

18. Ve Allah ayetleri size açıklıyor. Allah, (işin iç yüzünü) çok iyi bilir, hüküm ve hikmet sahibidir.

اِنَّ الَّذ۪ينَ يُحِبُّونَ اَنْ تَش۪يعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ فِي
الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾

19. İnananlar arasında çirkin şeylerin yayılmasını arzulayan kimseler için dünyada da ahirette de çetin bir ceza vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.

Hz. Aişe validemize iftira atanlar hakkında inen bu ayet hükmünün genel olması tabiidir. Bu sebeple de, ayette, müfteriler için dünya ve ahırete uygulanacağı ve insanlar tarafından bilinemeyecek fakat Allah tarafından bilindiği bildirilen çetin cezanın, bu durumda olan herkesi kapsamı içine alacağı açıktır. Yani hüküm bu yönüyle de geneldir. (Ayrıca bak. Esed, s.709/22 no. açk.)

Fahişeh: Bu sözcük, ahlakça çirkin ve uygunsuz şey ya da işler anlamına gelmektedir. Bu ifade genelde ve geniş anlamıyla ahlak dışı, edim ve davranışlar için kullanılır. Ancak, yukarıdaki ayette, ayetin anlam örgüsü ve kapsamı içerisinde, uygunsuz ve çirkin şeylerin uydurulması ya da iftira edilmesi anlamında kullanıldığı görülmektedir.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ اللّٰهَ رَؤُ۫فٌ رَح۪يمٌ ﴿٢٠﴾

20. Ya sizin üstünüze Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, Allah çok şefkatli ve merhametli olmasaydı (haliniz nice olurdu)!

Bu ayet hükmü, bir nevi 10. ayet hükmünün tekrarı ve teyidi

mahiyetinde yorumlanabilir. Burada da Allah'ın lütüf ve merhametinin insanların üzerinde olduğu ve kullarına çok şefkatli davrandığı ifade buyuruluyor.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِۜ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ
فَاِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِۜ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكٰى
مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ اَبَدًاۙ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكّ۪ي مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿٢١﴾

[351]21. Ey iman edenler! Şeytanın adımlarını takip etmeyin. Kim şeytanın adımlarını takip ederse, muhakkak ki o, edepsizliği (yüz kızartıcı suçları) ve kötülüğü emreder. Eğer üstünüzde Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, içinizden hiçbir kimse asla temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini arındırır. Allah işitir ve bilir.

وَلَا يَأْتَلِ اُو۬لُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ اَنْ يُؤْتُٓوا اُو۬لِي الْقُرْبٰى وَالْمَسَاك۪ينَ
وَالْمُهَاجِر۪ينَ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِۖ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُواۜ اَلَا تُحِبُّونَ اَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْۜ
وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٢٢﴾

22. İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere (mallarından) vermeyeceklerine yemin etmesinler; bağışlasınlar; feragat göstersinler. Allah'ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız? Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.

"Hz. Aişe'ye iftira edenlerden biri de, Hz. Ebubekirin, himayesini ve bakımını üzerine aldığı Mıstah adlı bir kişi idi. Bu hadise üzerine Hz. Ebubekir, bir daha bu adama maddi yardımda bulunmayacağına dair yemin etti. İşte, müfessirlere göre, yukarıdaki ayette hem Hz. Ebubekir (r.a.)'ın faziletine işaret edilmekte, hem de ona ve diğer müminlere, Allah rızası için yapa geldikleri yardımları kesmemeleri öğütlenmektedir." (Ayrıca bak. Esed, s.711/27 no. açk.)

اِنَّ الَّذ۪ينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۘ وَلَهُمْ
عَذَابٌ عَظ۪يمٌۙ ﴿٢٣﴾

23. Namuslu, kötülüklerden habersiz mümin kadınlara zina isnadında bulunanlar, dünya ve ahirette lanetlenmişlerdir. Onlar için çok büyük bir azap vardır.

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ وَاَيْد۪يهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾

24. O gün dilleri, elleri ve ayakları, yapmış olduklarından dolayı aleyhlerinde şahitlik edecektir. (Ayrıca bak. Yasin 36/65)

يَوْمَئِذٍ يُوَفّ۪يهِمُ اللّٰهُ د۪ينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُب۪ينُ ﴿٢٥﴾

25. O gün Allah onlara gerçek cezalarını tastamam verecek ve onlar Allah'ın apaçık gerçek olduğunu anlayacaklardır.

اَلْخَب۪يثَاتُ لِلْخَب۪يث۪ينَ وَالْخَب۪يثُونَ لِلْخَب۪يثَاتِۚ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّب۪ينَ وَالطَّيِّبُونَ
لِلطَّيِّبَاتِۚ اُو۬لٰٓئِكَ مُبَرَّؤُ۫نَ مِمَّا يَقُولُونَۜ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَر۪يمٌ ﴿٢٦﴾

26. Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler ise kötü kadınlara; temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır. Bu sonuncular, (iftiracıların) söylediklerinden çok uzaktırlar. Kendileri için bağışlanma ve güzel bir rızık vardır.

İslam'ın getirdiği çok önemli yeniliklerden biri de, temiz bir birey, temiz bir aile birliği ya da temiz bir toplum yaratmak için gerekli gördüğü kaide ve prensipleri, hukuki deyimiyle, vaz ederken (koyarken), cezalandırıcı yöntemi öncelikli olarak benimsemeyip, eğitici, öğretici ve koruyucu yöntemleri öne çıkarmasıdır. Bu yolda başarıya ulaştıracak öğüt ve özendirmeler asla göz ardı edilmemekte, ürkütücü ve caydırıcı kurallar öncelikli amaca ulaşmak için bir araç olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca İslam uygulama yöntemi, kişilerin yaradılıştan kaynaklanan duygularıyla asla didişmez; sadece onları yerli yerinde değerlendirerek, kötü etkilerin bütün nevilerinden korumaya çalışır. İzleyen ayetlerde de işte bu koruyucu, eğitici, terbiye edici ve alıştırıcı metotlardan bir demet sunulmaktadır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّىٰ تَسْتَأْنِسُوا
وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

27. Ey iman edenler! Kendi evinizden başka evlere, geldiğinizi fark ettirip (izin alıp) ev halkına selam vermedikçe girmeyin. Bu sizin için daha iyidir; herhalde (bunu) düşünüp anlarsınız.

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ ۖ وَإِنْ قِيلَ لَكُمُ
ارْجِعُوا فَارْجِعُوا ۖ هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾

[352]28. Orada hiçbir kimse bulamadınızsa, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Eğer size, "Geri dönün!" denilirse, hemen dönün. Çünkü bu, sizin için daha nezih bir davranıştır. Allah, yaptığınızı bilir.

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ ۚ وَاللَّهُ
يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾

29. İçinde kendinize ait eşyanın bulunduğu oturulmayan evlere girmenizde herhangi bir sakınca yoktur. Allah, sizin açığa vurduklarınızı da, gizlediklerinizi de bilir.

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ۚ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ
لَهُمْ ۗ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾

30. (Resulüm!) Mümin erkeklere, gözlerini (harama) dikmemelerini, ırzlarını da korumalarını söyle. Çünkü bu, kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz Allah, onların yapmakta olduklarından haberdardır.

وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ

زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ
زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ
أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ
أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ
الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا
يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا
أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

31. Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, ziynetlerini teşhir etmesinler. Baş örtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtsünler. Kocaları, babaları, kocalarının babaları, kendi oğulları, kocalarının oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kendi kadınları (mümin kadınlar), ellerinin altında bulunanlar (köleleri), erkeklerden, ailenin kadınına şehvet duymayan hizmetçi vb. tabi kimseler, yahut henüz kadınların gizli kadınlık hususiyetlerinin farkında olmayan çocuklardan başkasına ziynetlerini göstermesinler. Gizlemekte oldukları ziynetleri anlaşılsın diye ayaklarını yere vurmasınlar. (Dikkatleri üzerine çekecek tarzda yürümesinler). Ey müminler! Hep birden Allah'a tevbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz.

Ziynet: Süsleyen, güzelleştiren süs eşyası kabul edilir. Ziynet eşyasının tanımı, nitelendirilmesi, süslediği şey, çevre, yer ya da kişi yahut da kişi ve toplumların bakış açıları, gelenek ve görenekleri v.s. gibi bakımlardan değişir. Burada daha çok, kadınların takmış oldukları altın, gümüş ve diğer mücevher gibi süs eşyaları ya da karşı cinslerinin ilgisini uyandıran güzel yerleri ve organları kastedilmiş olsa gerek...

"Yukarıdaki ayette kadınlara, teşhir etmeleri yasaklanan 'ziynet' ten maksadın ne olduğu konusunda farklı görüşler vardır:

Bir görüşe göre bu ziynetten maksat, küpe, bilezik, yüzük ve gerdanlık gibi süs takıları ile sürme kına gibi şeylerdir. Bu yoruma göre bu tür ziynet eşyalarının bedende teşhiri kadınlar için haramdır. Elbise de ziynet olmakla birlikte, gizlenmesi mümkün olmadığı için ayette diğerlerinden istisna edilmiştir.

Daha kuvvetli bir görüşe göre ayetteki ziynet tabiri, kadın vücudunu ifade eder ki, buna göre yasaklanan süs eşyalarının teşhiri değil, vücudun teşhiridir. Bu yasaklamadan istisna edilen 'görünen kısım' ise, kadının yüzü, elleri-bir görüşe göre de-ayaklarıdır." (Ayrıca bak. Esed, s.712/36-37 no. açk.)

وَأَنكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ ۚ إِن يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ
اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٢﴾

[353]32. Aranızdaki bekarları, kölelerinizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfü ile onları zenginleştirir. Allah, (lütfü) geniş olan ve (her şeyi) bilendir.

وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۗ وَالَّذِينَ
يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا ۖ وَآتُوهُم مِّن
مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ ۚ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا
لِّتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۚ وَمَن يُكْرِههُّنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِن بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ
غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٣٣﴾

33. Evlenme imkanını bulamayanlar ise; Allah, lütfü ile kendilerini varlıklı kılıncaya kadar iffetlerini korusunlar. Ellerinizin altında bulunanlardan (köleler ve cariyelerden) mükatebe yapmak isteyenlerle, eğer kendilerinde bir hayır (kabiliyet ve güvenilirlik). görüyorsanız, hemen mükatebe yapın. Allah'ın size vermiş olduğu malından siz de onlara verin. Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde edeceksiniz diye, namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi fuhşa zorlamayın. Kim onları zor altında bırakırsa, bilinmelidir ki zorlanmalarından sonra

Allah (onlar için) çok bağışlayıcı ve merhametlidir.

"Mükatebe: Köle veya cariye ile efendisi arasında yapılan bir akit olup, bu akitte köle veya cariye, belli bir bedel ödediği takdirde efendisinden, kendisine hürriyetini vermesini ister veya aynı teklifi efendisi ona yapar. Üzerinde anlaşmaya varılan bu bedel hazır ise köle bu bedeli hemen ödemek, değilse, efendisinin kendisine tanıdığı bir süre içinde temin ettikten sonra ödemek suretiyle hürriyetine kavuşur.

Yukarıdaki ayette, 'Allah'ın size vermiş olduğu malından siz de onlara verin' buyurulmakla, insanın elindeki malın asıl sahibinin Allah olduğu, şu halde Allah'ın malından köle ve cariyelere de vermek suretiyle onların hürriyete kavuşmalarını kolaylaştırmanın dini, ahlaki ve içtimai bir vazife olduğu ortaya konmaktadır. Bu vazife İslam'ın, asırlarca uygulana gelen ve bir çırpıda tasfiyesi mümkün olmayan kölelik müessesesini ortadan kaldırmak için almış olduğu bir dizi tedbirden biridir." (Ayrıca bak. Esed, s.715/46-47 no. açk.)

وَلَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكُمْ اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِنَ الَّذ۪ينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ
وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّق۪ينَ ﴿٣٤﴾

34. Andolsun ki biz size (gerekeni) açık açık bildiren ayetler, sizden önce yaşayıp gitmiş olanlardan örnekler ve takvaya ulaşmış kimseler için öğütler indirdik.

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ مَثَلُ نُورِه۪ كَمِشْكٰوةٍ ف۪يهَا مِصْبَاحٌۜ
اَلْمِصْبَاحُ ف۪ي زُجَاجَةٍۜ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ
زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍۙ يَكَادُ زَيْتُهَا يُض۪ٓيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌۜ نُورٌ
عَلٰى نُورٍۜ يَهْدِي اللّٰهُ لِنُورِه۪ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِۜ وَاللّٰهُ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌۙ ﴿٣٥﴾

35. Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir;

o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nispet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu,) nur üstüne nurdur. Allah dilediği kimseyi nuruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.

"Allah'ın nur olmasının manası, bütün alemin ve alemdeki bütün hissi nurların ve idrak edici güçlerin yaratıcı ve icat edicisi olmasıdır. Şu halde, nurdan asıl umulan aydınlatma, açığa çıkarma, tecelli ve inkişaf manalarının temeli, nurdan ve nuru alandan çok, nur yapıp yaratana ait olacağı için 'nur' ismi Allah'a daha layıktır. Ancak, bundan dolayı nuru yaratana 'nur' denilmesi, lisan bakımından hakikat değil, mecazdır." (Daha ayrıntılı bilgi için bak. Esed, s.715/ 50-55 no. açk.ve yollamalara)

Misbah: Sabah gibi kuvvetli bir ışık yayarak etrafını aydınlatan lambaya denmektedir.

فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا
بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿٣٦﴾

36. (Bu kandil) birtakım evlerdedir ki, Allah (o evlerin) yücelmesine ve içlerinde isminin anılmasına izin vermiştir. Orada sabah akşam O'nu (öyle kimseler) tesbih eder ki;

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلٰوةِ وَإِيتَاءِ الزَّكٰوةِ
يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿٣٧﴾

[354]37. Onlar, ne ticaret ne de alış-verişin kendilerini Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan ve zekat vermekten alıkoyamadığı insanlardır. Onlar, kalplerin ve gözlerin allak bullak olduğu bir günden korkarlar.

لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ
بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾

38. Çünkü (o günde) Allah, onları yaptıklarının en güzeli ile

mükafatlandıracak ve lütfundan onlara fazlasıyla verecektir. Allah, dilediğini hesapsız rızıklandırır.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْاٰنُ مَاءً حَتّٰى إِذَا جَاءَهُ
لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا وَوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهُ فَوَفّٰيهُ حِسَابَهُ وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٣٩﴾

39. İnkar edenlere gelince, onların amelleri, ıssız çöllerdeki serap gibidir ki susayan onu su zanneder; nihayet ona vardığında orada herhangi bir şey bulamamış, üstelik yanı başında da (inanmadığı, kendisinden sakınmadığı) Allah'ı bulmuştur; Allah ise, onun hesabını tastamam görmüştür. Allah hesabı çok çabuk görür.

"İman, insanın hayatına ve bu hayat süresince sarf ettiği gayretlere, yapmış olduğu işlere bir mana ve değer katan yegane amildir. Çünkü inanan insan, bütün amellerini, faaliyetlerini üstün bir gayret için, Allah rızası için yapar; nihayet yaptığı her işten dolayı ince bir hesap vereceği kaygı ve disiplini içinde yapar. Halbuki inançsız insanın faaliyetleri, bu iman ve sorumluluk disiplininden yoksun olduğu için, ayette de veciz bir teşbih ile işaret buyurulduğu gibi, boş, değersiz ve anlamsız bir meşguliyetler yığınından ibaret olmakla kalmaz, fazla olarak sahibini ağır bir sorumluluk ve hesabın altına sokar."

أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشٰيهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ
بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ يَرٰيهَا وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهُ نُورًا فَمَا
لَهُ مِنْ نُورٍ ﴿٤٠﴾

40. Yahut (o kafirlerin duygu, düşünce ve davranışları) engin bir denizdeki yoğun karanlıklar gibidir; (öyle bir deniz) ki, onu dalga üstüne dalga kaplıyor; üstünde de bulut... Birbiri üstüne karanlıklar... İnsan, elini çıkarıp uzatsa, neredeyse onu dahi göremez. Bir kimseye Allah nur vermemişse, artık o kimsenin aydınlıktan nasibi yoktur.

"Bu ayet de kafirlerin imansızlık buhranını, engin bir denizde boğulmak tehlikesi ile karşı karşıya bulunan insanın haline benzetiyor. Okyanusları doğru dürüst bilinmediği, diplerinin keşif edilmediği bir yerde ve zamanda Reslullah'ın tebliğ ettiği bu ayet, okyanusların dip-

lerindeki farklı karanlık tabakalardan bahsetmekte ve Kur'an mucizesine ayrı bir delil teşkil etmektedir."

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالطَّيْرُ صَٓافَّاتٍۜ كُلٌّ
قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبٖيحَهُۜ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾

41. Göklerde ve yerde bulunanlarla dizi dizi kuşların Allah'ı tesbih ettiklerini görmez misin? Her biri kendi duasını ve tesbihini (öğrenmiş) bilmiştir. Allah, onların yapmakta olduklarını hakkıyla bilir.

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصٖيرُ ﴿٤٢﴾

42. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır; dönüş de ancak O'nadır.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يُزْجٖي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ
يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهٖۚ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَٓاءِ مِنْ جِبَالٍ فٖيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصٖيبُ بِهٖ
مَنْ يَشَٓاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَٓاءُۜ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهٖ يَذْهَبُ بِالْاَبْصَارِۜ ﴿٤٣﴾

43. Görmez misin ki Allah bir takım bulutları (çıkarıp) sürüyor; sonra onları bir araya getirip üstüste yığıyor. İşte görüyorsun ki bunlar arasından yağmur çıkıyor. O, gökten, oradaki dağlardan (dağlar büyüklüğünde bulutlardan) dolu indirir. Artık onu dilediğine isabet ettirir; dilediğinden de onu uzak tutar; (bu bulutların) şimşeğinin parıltısı neredeyse gözleri alır!

يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَۜ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُو۬لِي الْاَبْصَارِ ﴿٤٤﴾

[355]44. Allah, gece ile gündüzü birbirine çeviriyor. Şüphesiz bunda basiret sahipleri için mutlak bir ibret vardır.

وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَٓابَّةٍ مِنْ مَٓاءٍۚ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشٖي عَلٰى بَطْنِهٖۚ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشٖي عَلٰى
رِجْلَيْنِۚ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشٖي عَلٰٓى اَرْبَعٍۜ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٤٥﴾

45. Allah, her canlıyı sudan yarattı. İşte bunlardan kimi karnı üstünde sürünür, kimi iki ayağı üstünde yürür, kimi dört ayağı üstünde yürür... Allah dilediğini yaratır; şüphesiz Allah her şeye kadirdir.

لَقَدْ أَنْزَلْنَا آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَاللّٰهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٦﴾

46. Andolsun biz (bilmediklerinizi size) açık seçik bildiren ayetler indirdik. Allah, dilediğini doğru yola iletir.

وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيقٌ مِنْهُمْ مِنْ بَعْدِ
ذٰلِكَ وَمَا أُولٰئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

47. (Bazı insanlar:) "Allah'a ve Peygamber'e inandık ve itaat ettik" diyorlar; ondan sonra da içlerinden bir gurup yüz çeviriyor. Bunlar inanmış değillerdir.

"Bu ayet göstermektedir ki, sırf lisan ile 'Allah ve Peygambere inandım' demek, mümin olmak için yeterli ve geçerli değildir. Bu. münafıkların tutumudur. Müminler ise, dilleri ile söylediklerine kalben de inanır; ayrıca ibadetleri ve her türlü davranışları ile imanlarını ispat ve teyit ederler. İmam Gazali'nin dediği gibi, amelsiz mümin bütün hayatı faaliyetleri durmuş, sadece nefes alıp vermekle canlılık emaresi gösteren komadaki insan gibidir. Bunun yaşadığı hayatın kıymeti ne ise, ibadet ve güzel davranışlardan yoksun kimsedeki imanın kıymeti de odur. Ayrıca. hakiki müminin bir özelliği de karşılaştığı her meselede, her anlaşmazlıkta, Allah ve Resulünün hükmü ne ise ona razı olması ve gönül hoşluğu ile ona uymasıdır. Bunun aksine davranmak, müteakip ayette de işaret buyurulduğu gibi münafıkların işidir."

وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾

48. Onlar, aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Peygamber'e çağırıldıklarında, bakarsın ki içlerinden bir kısmı yüz çevirip dönerler.

وَإِنْ يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٤٩﴾

49. Ama, eğer (Allah ve Resulünün hükmettiği) hak kendi lehlerine ise, ona boyun eğip gelirler.

أَفِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَمِ ارْتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَنْ يَحِيفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ بَلْ
أُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾

50. Kalplerinde bir hastalık mı var; yoksa şüphe içinde midirler, yahut Allah ve Resulün kendilerine zulüm ve haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Hayır, asıl zalimler kendileridir!

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا
سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾

51. Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Resulüne davet edildiklerinde, müminlerin sözü ancak "İşittik ve itaat ettik" demeleridir. İşte asıl bunlar kurtuluşa erenlerdir.

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللّٰهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٥٢﴾

52. Her kim Allah'a ve Resulüne itaat eder, Allah'a saygı duyar ve O'ndan sakınırsa, işte asıl bunlar mutluluğa erenlerdir.

وَأَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُلْ لَا تُقْسِمُوا طَاعَةٌ
مَعْرُوفَةٌ إِنَّ اللّٰهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾

53. (Münafıklar), sen hakikaten kendilerine emrettiğin takdirde mutlaka (savaşa) çıkacaklarına dair, en ağır yeminleri ile Allah'a yemin ettiler. De ki: Yemin etmeyin. İtaatiniz malumdur! Bilin ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

قُلْ أَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا
حُمِّلْتُمْ وَإِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٥٤﴾

[356]54. De ki: Allah'a itaat edin; Peygamber'e de itaat edin. Eğer yüz

çevirirseniz şunu bilin ki, Peygamber'in sorumluluğu kendisine yüklenen (tebliğ görevini yapmak), sizin sorumluluğunuz da size yüklenen (görevleri yerine getirmeniz)dır. Eğer ona itaat ederseniz, doğru yolu bulmuş olursunuz. Peygamber'e düşen, sadece açık-seçik duyurmaktır.

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ
كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ د۪ينَهُمُ الَّذِي ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ
مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا يَعْبُدُونَن۪ي لَا يُشْرِكُونَ ب۪ي شَيْـًٔا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ
ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾

55. Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hakim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hakim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslam'ı) onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve (geçirdikleri) korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vadetti. Çünkü onlar bana kulluk ederler; hiçbir şeyi bana eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim inkar ederse, işte bunlar asıl büyük günahkarlardır.

"Bu ayet, özel olarak, Hz. Peygamber (s.a.) tarafından İslam'ın tebliğ edilmeye başlandığı devirde henüz çok zayıf ve mağdur durumda bulunan Müslümanlar'ın, bir zaman sonra müşrikleri alt ederek hakimiyeti ele alacaklarını müjdelemekte; genel olarak da, -Enbiya suresinin 105. ayeti münasebetiyle işaret edildiği gibi- inkarcılığın, kötülüğün ve her türlü batılın arızı (geçici) olduğunu; inancın, iyiliğin güzelliğin ve hakkın temel ve gerçek hayat kanunu olduğunu ifade etmekte; böylece, bazı zamanlarda inkarcılığın ve kötülüğün yaygınlaşmış olduğuna bakarak ümitsizliğe ve kötümserliğe kapılmanın doğru olmadığını ortaya koymaktadır."

وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَط۪يعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾

56. Namazı kılın; zekatı verin; Peygamber'e itaat edin ki merhamet göresiniz.

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَلَبِئْسَ
الْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾

57. İnkar edenlerin, yeryüzünde (Allah'ı) aciz bırakacaklarını sanmayasın! Onların varacağı yer cehennemdir. Ne kötü varış yeri!

27. ayetten buraya kadar olan ayetlerde yer alan konular hakkında daha ayrıntılı geniş bilgi edinmek için bak. (Razı, 17/30 vd.; Elmalılı, 5/375 vd.; Kutub, 10/409 vd.; Ateş, 4/1804 vd.; Emiroğlu, 8/175 vd.; Esed, 710vd.)

Bundan sonraki ayetlerde, takdim yazısının beşinci bölümünde belirtildiği gibi, Resulullah başkanlığında bir aile kabul edilen İslam toplumuna, toplum adabı ile ilgili, bilgi ve öğütler verilmektedir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا
الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ
الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ
عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ
عَلَى بَعْضٍ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾

58. Ey müminler! Ellerinizin altında bulunan (köle ve cariyeleriniz) ve içinizden henüz ergenlik çağına girmemiş olanlar, sabah namazından önce, öğleyin soyunduğunuz vakit ve yatsı namazından sonra (yanınıza gireceklerinde) sizden üç defa izin istesinler. Bunlar, mahrem (kapanmamış) halde bulunabileceğiniz üç vakittir. Bu vakitlerin dışında ne sizin için ne de onlar için bir mahzur yoktur. Birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz. İşte Allah ayetleri size böyle açıklar. Allah, (her şeyi) bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.

"Bazı tefsirlerde, bu ayetin inmesine sebep teşkil eden olay kısaca şöyle nakledilir:

Hz. Peygamber bir öğle vakti, Müdlic adlı bir sahabeyi göndererek Hz. Ömer'i huzuruna çağırdı. Müdlic, Hz. Ömer'in odasın izinsiz gir-

mişti. Oysa Ömer (r.a.) uyuyordu ve muhtemelen üzeri açılmıştı. Uyandırıldığında Ömer'in canı sıkılmış ve gönlünden 'keşke böyle zamanlarda izinsiz girmek yasaklansa' şeklinde bir temenni geçmişti. Resulullah (s.a.)'in yanına vardığında yukarıdaki ayetin henüz inmiş olduğunu öğrenen Ömer, Allah'a hamd etti."

وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾

[357]59. Çocuklarınız ergenlik çağına girdiklerinde, kendilerinden öncekiler (büyükleri) izin istedikleri gibi onlar da izin istesinler. İşte Allah, ayetlerini size böyle açıklar. Allah alimdir, hakimdir.

وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ
أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ
خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾

60. Bir nikah ümidi beslemeyen, çocuktan kesilmiş yaşlı kadınların, ziynetleri (yabancı erkeklere) teşhir etmeksizin (bazı) elbiselerini çıkarmalarında kendilerine bir vebal yoktur. İffetli davranmaları kendileri için daha hayırlıdır. Allah işitendir, bilendir.

"Bu surenin 31. ayetinde kadınlar için örtünmenin gerekliliği ve bunun ne şekilde kimlere karşı olacağı, istisnalar verilmek suretiyle belirtilmişti. Ayrıca. o arada 'ziynet' tabirinden ne kastedildiği hakkında tefsircilerin görüşlerine de kısaca yer verilmişti.

Kadının kocasına güzel görünmek için süslenmesi ve açılması dinen mubah, hatta tavsiyeye şayan görülmüştür. Ancak, özellikle, 31. ayette sıralanan yakınlar dışında kalan yabancı erkeklere güzel görünmek için süslenmek, özellikle açılıp saçılmak, genç olsun yaşlı olsun, bütün Müslüman ve hür kadınlara haramdır. Bununla beraber, yukarıdaki ayette yaşlı kadınların da diğer kadınlar gibi davranmaları tavsiye edilmekle birlikte, giyim ve örtünmelerinde, onlara, belli koşullara bağlı olarak, daha serbest hareket etme olanağı getirildiği

görülmektedir. Bu ruhsat, yaşlı kadınlara kadınlık cazibelerini artık büyük ölçüde kaybetmiş olmalarından ve bir kötülüğe yol açmaları olasılığının ortadan kalkmış bulunmasından kaynaklanmaktadır."

لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَر۪يضِ
حَرَجٌ وَلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَأْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ
اٰبَٓائِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اُمَّهَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَخَوَاتِكُمْ
اَوْ بُيُوتِ اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ بُيُوتِ
خَالَاتِكُمْ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهُٓ اَوْ صَد۪يقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ
جُنَاحٌ اَنْ تَأْكُلُوا جَم۪يعًا اَوْ اَشْتَاتًا فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا
عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً كَذٰلِكَ
يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾

61. amaya güçlük yoktur; topala güçlük yoktur; hastaya da güçlük yoktur. (Bunlara yapamayacakları görev yüklenmez; yapamadıklarından dolayı günahkar olmazlar.) Sizin için de, gerek kendi evlerinizden, gerekse babalarınızın evlerinden, annelerinizin evlerinden, erkek kardeşlerinizin evlerinden, kız kardeşlerinizin evlerinden, amcalarınızın evlerinden, halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden, veya anahtarlarını uhdenizde bulundurduğunuz yerlerden, yahut dostlarınızın evlerinden yemenizde bir sakınca yoktur. Toplu halde veya ayrı ayrı yemenizde de bir sakınca yoktur. Evlere girdiğiniz zaman, Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir yaşama dileği olarak kendinize (birbirinize) selam verin. İşte Allah, düşünüp anlayasınız diye size ayetleri böyle açıklar.

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَاِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلٰٓى اَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا
حَتّٰى يَسْتَأْذِنُوهُ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪

فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللّٰهَ
إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٢﴾

[358]62. Müminler, ancak Allah'a ve Resulüne gönülden inanmış kimselerdir. Onlar, o Peygamber ile ortak bir iş üzerindeyken ondan izin istemedikçe bırakıp gitmezler. (Resulüm!) Şu senden izin isteyenler, hakikaten Allah'a ve Resulüne iman etmiş kimselerdir. Öyle ise, bazı işleri için senden izin istediklerinde, sen de onlardan dilediğine izin ver; onlar için Allah'tan bağış dile; Allah mağfiret edicidir, merhametlidir.

لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ
الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ
أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾

63. (Ey müminler!) Peygamber'i, kendi aranızda birbirinizi çağırır gibi çağırmayın. İçinizden, birini siper edinerek sıvışıp gidenleri muhakkak ki Allah bilmektedir. Bu sebeple, onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir bela gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar.

"Bu ayet, Hz. Peygamber (s.a.)'e sadece ismiyle hitap etmenin veya kendisinden bahsederken sırf ismini söylemenin, ümmetlik terbiyesi ile bağdaşmayacağını ifade etmektedir. Böyle durumlarda onun ismi ile beraber, Peygamber, nebi, resul, resulullah... gibi onu anlatan ve ona saygımızı ifade eden sıfat ve unvanları da söylemek yerinde olur. Ayrıca, Allah Teala'nın, Ahzab suresinin 56. ayetindeki emri uyarınca, biz Müslümanların 'Muhammed' ismi söylenince, 'Allah'ın salat ve selamı üzerinde olsun' anlamında 'Sellellahu aleyhi vesellem' dememiz de ona saygının gereğidir."

أَلَا إِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ
يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

64. Bilmiş olun ki, göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. O, sizin ne yolda olduğunuzu iyi bilir. İnsanlar O'nun huzuruna döndürüldükleri gün yapmış olduklarını onlara hemen bildirir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

Sure konusunda daha ayrıntılı bilgiler için bak. (Bilmen, 5/2318 vd.; Vehbi, 9/3682 vd.)

NUR SURESİNİN SONU

25-FURKAN SURESİ-42

سُورَةُ الْفُرْقَانِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

Resmi sıralamada 25. ve iniş sırasına göre ise, 42. sırada yer alan Furkan suresi 77 ayet olup Mekke de nazil olmuştur. Üç ayetinin (68, 69, 70) Medine'de inmiş olduğu rivayet edilmektedir. Sureye, ilk ayetinde geçen 'furkan' kelimesi ismini vermektedir. Kur'an'ı Kerim'e verilen isimlerden de biri olan furkan sözcüğü, hakkı batıldan, iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan, güzeli çirkinden, ekşiyi tatlıdan vb. gibi birbiriyle benzeşen ya da benzeşmeyen nesne vs. konular arasındaki farlılıkları ortaya koyan, açıklayan, ayıran anlamlarını belirtmek için kullanılmaktadır. Burada, **'hakkı batıldan ayırdeden'** anlamında kullanıldığı görülmektedir.

Furkan suresinin ana teması ve içeriği özet olarak şöyledir: Furkan suresi, Resulullah'ın azgın ve tecavüzkar Mekke müşrikleri ile, bir makam ve mevkiye mala-mülke ve yardımcıya sahip olmaksızın ve sadece Yüce Allah'a güvenerek ve O'na dayanarak sürdürdüğü amansız bir mücadele döneminde indirilmiş bir suredir. Hz. Peygamber'in tevhit ve imana davetine; ayrıntıları izleyen ayetlerde anlatılan yollardan her birine ve her türlü aşağılık araç ve yöntemleri kullanmayı kendilerine hak sayarak saldıran müşriklere karşı, Yüce Allah, Peygamber'i, teselli edecek, ona güç ve mücadele azmi verecek ayetlerle desteklemekte, diğer yandan da onlarla yapılan, korkunç savaş anlatılmaktadır.

İlk başta, insanları uyarmak için hakkı batıldan ayıran Kur'an'ı kuluna indirmesinden dolayı Allah'a hamd ve tesbih ile O'nun yücelerin yücesi olduğu beyan buyurulduktan sonra, göklerin ve yerin

tek sahibi olduğu, çocuk edinmediği, ortağının bulunmadığı; bunlar ve benzeri gibi iddiaların birer yakıştırma, daha doğrusu iftiradan başka bir şey olmadıkları, Evrendeki herşeyi bir ölçü ile yarattığı, hikmet ve takdiriyle de olup biten bütün olgu ve gelişmeleri yönlendiren ve yöneten 'Tek' bir Allah olduğu vurgulanmaktadır.

Müşriklerin, Allah'ı bırakıp, tapanlarına bir şey yaratamadıktan başka, bizzat kendileri de yaratılmış olan, kendilerine ve başkalarına da zarar ve yararı dokunmayan, öldürmeye ve diriltmeye ve ölümden sonra tekrar canlandırmaya gücü yetmeyen tanrılar edindikleri vurgulanıyor. Ayrıca, Kur'an'ın, başkalarının da yardımını alarak Muhammed tarafından uydurulan ve yine o başkaları tarafından yazılıp sabah akşam ona okunan, eskilerin masallarında başka bir şey olmadığı, Muhammed'in büyülenmiş biri olduğu, Peygamberliğinin istihza ve alaylarla karşılanması, Rahman'a secdeye davet edildiklerinde 'Rahman da nedir? demek suretiyle alay etmeleri, peygamber olarak bir meleğin gönderilmesi gerektiği, insanlar gibi yiyip-içen birinin peygamber olamayacağı, peygamber olacakların zengin olması gereği, Kur'an'ın bir kerede indirilmemiş olmasının da bir eksiklik olduğu; gibi müşrik hezeyanlarına değinilmektedir.

Bu meyanda, inkarcılar için 'yaman gün' olarak nitelenen Kıyamet gününden sahneler tasvir ediliyor. Onların yalanladıkları Kıyamet gününde yüzüstü sürünerek haşrolacakları; bu arada onlardan önce yaşamış olan ve onlar gibi yalanlayan Nuh, Musa, Ad, Semud, Lut kavimleri ile Ress halkından ve bunların arasında geçen bir çok nesillerden söz edilerek başlarından geçen dehşetlerle dolu sahneler anlatılmaktadır. İbret almak için yeryüzünde gezip görmeleri öğütleniyor.

Bu arada kainat sahnelerinden verilen örneklere de değinilmekte, gece ve gündüzün arka arkaya gelmesi, yağmurdan önce müjdeci rüzgar ve bulutlardan, ve hayatın yegane kaynağı sudan söz ediliyor. Gökteki burçları var eden, oradan ışık saçan ay ve güneşi yaratan Allah'ın, yücelerin yücesi olduğu bu vesile ile de vurgulanmaktadır. Ne var ki, kafirlerin, bütün bu gerçeklere karşın doğru düşünmedikleri ve şükretmedikleri ifade edilmektedir.

Sure, Allah'a hakkıyla inanıp ibadet eden gerçek mümin kulların örnek özelliklerine değinen ve onlara verilen müjdeli haberi izleyen, inkarcılarla ilgli ve onlara acı sonlarını bildiren hüküm ile sona ermektedir:

'İşte onlar sabrettiklerinden dolayı, cennetin en yüksek dereceleriyle mükafatlandırılırlar. Ve orada sağlık ve selamla karşılanırlar.'

'Orada ebediyen kalırlar. Ne güzel bir yer ve ne güzel bir duraktır orası.'

"(Resulüm) **De ki: yalvarmanız olmasa Rabbim size değer verir mi?** (Ey inkarcılar! Size Resulümün bildirdiklerini) **kesin kes yalan saydınız; onun için azap yakanızı bırakmayacaktır."**

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

تَبَارَكَ الَّذ۪ي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلٰى عَبْدِه۪ لِيَكُونَ لِلْعَالَم۪ينَ نَذ۪يرًاۙ ﴿١﴾

1. alemlere uyarıcı olsun diye kulu Muhammed'e Furkan'ı indiren, Allah, yüceler yücesidir. (Ayrıca bak. Bakara 2/53; İsra 17/106; Enbiya 21/48)

Nezzele: İnzal fiili, bu formda kullanıldığı her zaman, yavaş yavaş, ya da adım adım biçiminde eski deyimi ile tedricilik farklılığı ve inceliğini ifade eder.

اَلَّذ۪ي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَر۪يكٌ فِي الْمُلْكِ
وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْد۪يرًا ﴿٢﴾

2. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O bir çocuk edinmemiştir, mülkünde ortağı yoktur. Her şeyi yaratmış, ona ölçü, biçim ve düzen vermiştir.

Yüce Allah'ın yaratıp devam ettirdiği olağanüstü kozmik düzen içerisinde, bütünüyle nesne ve olgulara, belirili görev, içerik, nitelik ve keyfiyet takdir ve tayin eden bizzat Kendileri'dir. Bu gerçek Kur'an'ı Kerim'de, iniş sırasına göre ilk ifadesini A'la suresinin 2 ve 3. ayetlerinde bulmaktadır. (Bak. İsra 17/111 ve ayrıca krşt. A'la 2-3 ayetlerle)

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اٰلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ
لِاَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيٰوةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾

[359]3. (Kafirler) O'nu (Allah'ı) bırakıp, hiçbir şey yaratamayan, bilakis kendileri yaratılmış olan, kendilerine bile ne zarar ne de fayda verebilen, öldürmeye, hayat vermeye ve ölüleri yeniden diriltip kabirden çıkarmaya güçleri yetmeyen tanrılar edindiler.

Nüşür: Açma, yayma, dağıtma anlamlarını da içeren bu deyim bu ayeti kerimede öldükten sonra dirilme, kalkış anlamında kullanılmıştır.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ
قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاءُوا ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾

4. İnkar edenler: Bu (Kur'an), olsa olsa onun (Muhammed'in) uydurduğu bir yalandır. Başka bir zümre de bu hususta kendisine yardım etmiştir, dediler. Böylece onlar hiç şüphesiz haksızlığa ve iftiraya başvurmuşlardır. (Ayrıca bak. Nahl 16/103)

وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾

5. Yine onlar dediler ki: (Bu ayetler), onun, başkasına yazdırıp da kendisine sabah-akşam okunmakta olan, öncekilere ait masallardır.

"Bu ayette, bazı kafirlerin, Kur'an ayetlerinin önceki kavimlerin masalları olduğu, Hz. Peygamberin bunları başkalarına yazdırdığı ve ezberlemesi için kendisine sabah akşam okunduğu yolundaki ifadelerinden söz edilmektedir. Tefsirlerde genellikle tercih edilen bu mana esas alındığında, ayetin dikkat çekici bir hususa işaret ettiği görülür ki, bu Hz. Peygamberin ümmi olduğunun yani okuma yazma bilmediğinin münkirlerce de bilinmekte ve kabul edilmekte oluşudur." (Bak. Ankebut 29/48)

قُلْ أَنْزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُورًا
رَحِيمًا ﴿٦﴾

6. (Resulüm!) De ki: Onu göklerde ve yerdeki gizlilikleri bilen Allah indirdi. Şüphesiz O, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

وَقَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْاَسْوَاقِ لَوْلَا
اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا ﴿٧﴾

7. Onlar (bir de) şöyle dediler: Bu ne biçim peygamber; (bizler gibi) yemek yiyor, çarşılarda dolaşıyor! Ona bir melek indirilmeli, kendisiyle birlikte o da uyarıcı olmalıydı!

اَوْ يُلْقٰى اِلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ
الظَّالِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٨﴾

8. Yahut kendisine bir hazine verilmeli veya içinden yiyip (meşakkatsizce geçimini sağlayacağı) bir bahçesi olmalıydı. (Ayrıca) o zalimler (müminlere): Siz, ancak büyüye tutulmuş bir adama uymaktasınız! dediler. (Krşt. Ra'd 13/38; Maide 5/75; Enbiya 21/7-8)

اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾

9. (Resulüm!) Senin hakkında bak ne biçim temsiller getirdiler! Artık onlar sapmışlardır ve (hidayete) hiçbir yol da bulamazlar.

تَبَارَكَ الَّذِي اِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾

10. Dilerse sana bunlardan daha iyisini, altlarından ırmaklar akan cennetleri verecek ve sana saraylar ihsan edecek olan Allah'ın şanı yücedir.

"Bunlardan daha iyisi denilirken, kafirlerin, Hz. Peygambere değer vermek için kendisinde aradıkları imkanlara işaret olunmaktadır.

Cenab-ı Allah, Irak bölgesindeki mümbit arazileri İran şehinşahlarının ve Rum imparatorlarının saraylarını Müslümanlara nasip etmek suretiyle bu vaadini gerçekleştirmiştir."

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَاَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾

11. Onlar üstelik kıyameti de yalan saydılar. Biz ise, kıyameti inkar edenler için alevli bir ateş hazırladık.

إِذَا رَأَتْهُم مِّن مَّكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾

[360]12. Cehennem ateşi uzak bir mesafeden kendilerini görünce, onun öfkelenişini (müthiş kaynamasını) ve uğultusunu işitirler.

"Cehennemin insanları görmesi, onunla karşılaşmak manasında mecaz olabileceği gibi Allah'ın ateşe görme kabiliyeti vermesi manasında hakikat da olabilir." (Ayrıca bak. İbrahim 14/49)

Zefir: Nefes almak, nefesi içeri çekmek demektir.

Tegayyüz: Öfkelenmek, gazaba gelme derecesinde kızmak

وَإِذَآ أُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُّقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾

13. Elleri boyunlarına bağlı olarak onun (cehennemin) dar bir yerine atıldıkları zaman, oracıkta yok oluvermeyi isterler.

لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا وَادْعُوا ثُبُورًا كَثِيرًا ﴿١٤﴾

14. (Onlara şöyle denir:) Bugün (yalnız) bir defa yok olmayı istemeyin; aksine birçok defalar yok olmayı isteyin!

"Bu hitap ile bütün azabın karşılaşılan azaptan ibaret olmadığı, daha, çok çeşitli azapların kendilerini beklediği bildirilmiş olmaktadır. Bir de, cehennem azabının sürekliliğini ifade eden başka ayetler dikkate alındığında, bu hitaptan, inkarcıların yanan derilerinin tazeleneceği, böylece tekrarlanan azaba maruz kalacakları manası anlaşılmaktadır."

Sübur: Bu sözcük, 'yok olup gitmek', tekrar dönüşü olmayan yok oluşu ifade ediyorsa da burada, günah işlemiş olanların kerelerce yok olmayı ya da birden fazla ölüm istemeleri, çekmekte oldukları dayanılması olanaksız izdırap ve acılarını ve bunun sonucu olarak da dönüşü olmayan bir kurtuluşu, herşeyden çok istemelerini ifade etmek için kullanılmıştır.

قُلْ أَذٰلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاءً وَمَصِيرًا ﴿١٥﴾

15. De ki: Bu mu daha iyi, yoksa takva sahiplerine vadedilen ebedilik cenneti mi? Orası, onlar için bir mükafat ve (huzura kavuşacakları) bir varış yeridir.

لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَٓاؤُ۫نَ خَالِدٖينَۜ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ وَعْدًا مَسْؤُ۫لًا ﴿١٦﴾

16. Onlar için orada ebedi kalmak üzere diledikleri her şey vardır. İşte bu, Rabbinin üzerine (aldığı ve yerine getirilmesi) istenen bir vaaddir.

"Müminleri, dualarında hep bu vadin yerine getirilmesini istedikleri, ya da bunun istenmeye değer vaat olduğu anlatılmaktadır."

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَقُولُ ءَاَنْتُمْ اَضْلَلْتُمْ عِبَادٖي
هٰٓؤُ۬لَٓاءِ اَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبٖيلَۜ ﴿١٧﴾

17. O gün Rabbin onları ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri toplar da, der ki: Şu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktılar?

"Allah'tan başka taptıkları şeyler hakkında tefsirlerde değişik izahlar vardır. Bunlar tanrı diye taptıkları İsa (a.s.), Üzeyir (a.s.) gibi elçiler, cinler veya putlar olabilir. 'Bunlar putlardır' diyen tefsirlerde, Cenab-ı Allah'ın onlara lisan verip hakikati söyleteceği ifade edilmiştir." (Ayrıca bak. Sebe 34/40-41)

قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغٖي لَنَٓا اَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ اَوْلِيَٓاءَ
وَلٰكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَاٰبَٓاءَهُمْ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَۚ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾

18. Onlar: Seni tenzih ederiz. Seni bırakıp da başka dostlar edinmek bize yaraşmaz; fakat sen onlara ve atalarına o kadar bol nimet verdin ki, sonunda (seni) anmayı unuttular ve helaki hak eden bir kavim oldular, derler.

فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَۙ فَمَا تَسْتَطٖيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًاۚ وَمَنْ
يَظْلِمْ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبٖيرًا ﴿١٩﴾

19. (Bunun üzerine ötekilere hitaben şöyle denir:) İşte (taptıklarınız), söylediklerinizde sizi yalancı çıkardılar. Artık ne (azabınızı) geri çevirebilir, ne de bir yardım temin edebilirsiniz. İçinizden zulmedenlere büyük bir azap tattıracağız!

وَمَآ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّآ إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ
فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ
وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾

20. (Resulüm!) Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de hiç şüphesiz yemek yerler, çarşılarda dolaşırlardı. (Ey insanlar!) Sizin bir kısmınızı diğer bir kısmınıza imtihan (vesilesi) kıldık; (bakalım) sabredecek misiniz? Rabbin her şeyi hakkıyla görmektedir.

"Bu ayette müminlerden, müşriklerin kendilerine verecekleri ezalara dayanmaları istenmekte; Allah'ın her şeyi hakkıyla görmekte olduğu belirtilerek, zalimlerin de, iman mücadelesinde sabır ve metanet gösterenlerin de, yaptıklarının karşılığını görecekleri ima edilmekte ve müminlere teselli verilmektedir."

Peygamberlerin gönderilişi ve ayetle ilgli yorumu için ayrıca bak. (Esed, s.730/16 no. açk.)

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا لَوْلَآ أُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰٓئِكَةُ أَوْ نَرٰى رَبَّنَا
لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿٢١﴾

[361]21. Bizimle karşılaşmayı ummayanlar: Bize ya melekler indirilmeliydi ya da Rabbimizi görmeliydik, dediler. Andolsun ki onlar kendileri hakkında kibire kapılmışlar ve azgınlıkta pek ileri gitmişlerdir.

'Bizimle karşılaşmayı ummayanlar' deyimi ile, Kıyamete ve onun sonucu olarak da ahiretteki yargılama ve hesap vermeye inanmayanlar kast edilmiştir.

Reca: Çok yaygın anlamıyla emel, ya da arzu demektir. Dilciler, emeli devam eden ümit ve recayı da, emel ile hırsla isteme arasında bir dilek olarak yorumlamaktadırlar.

Lika: Temas şart olmadan bir şeye kavuşma, karşılaşma anlamlarına gelir.

يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِم۪ينَ وَيَقُولُونَ حِجْراً مَحْجُوراً ﴿٢٢﴾

22. (Fakat) melekleri görecekleri gün, günahkarlara o gün hiçbir sevinç haberi yoktur ve: (Size, sevinmek) yasaktır, yasak! diyeceklerdir.

"Bu sözü müşriklerin kendi kendilerine söyleyip hayıflanacakları manası düşünülebileceği gibi, zamirin meleklere gönderilmesi ve bu sözün melekler tarafında söyleneceği şeklinde anlaşılması da mümkündür." (Ayrıca kaşt. En'am 6/8)

وَقَدِمْنَٓا اِلٰى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَٓاءً مَنْثُوراً ﴿٢٣﴾

23. Onların yaptıkları her bir (iyi) işi ele alırız, onu saçılmış zerreler haline getiririz (değersiz kılarız). (Bak. Nur 24/39)

"Kafirlerin misafire ikram, akrabaya ziyaret gibi güzel davranışlarının, iman etmemiş olmaları sebebiyle boşa gideceği, işe yaramaz telakki edileceği anlatılmaktadır."

Heba: Karanlık yere sızan ışık içerisinde oynaşan küçük zerrelere denir.

Mensur: Esasen dağınık olan hebanın sağa sola savrulması demektir.

اَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَاَحْسَنُ مَق۪يلاً ﴿٢٤﴾

24. O gün cennetliklerin kalacakları yer çok huzurlu ve dinlenecekleri yer pek güzeldir.

Bu ayetten başlayarak 30. ayete kadar olan bölümde, kıyamet sahneleri tasvir edilmektedir. Bu vesile ile Kur'an'ı Kerim'in çeşitli surelerinde yer alan ve insanı dehşete düşüren kıyamet ile ilgili ayetleri toplu olarak sunuyoruz:

1- Tekvir 81/1-6 ayetler:

"Güneş dürülüp ışığı kalmadığı zaman, yıldızlar düşüp söndüğü zaman, dağlar yürütüldüğü zaman, doğurması gereken develer başıboş bırakıldığı zaman, yabani hayvanlar bir araya toplatıldığı, denizler kaynatıldığı zaman."

2- İnfitar 82/1-5 ayetler:

"Gök yarıldığı zaman, yıldızlar dağıldığı zaman, denizler kaynaştığı zaman, kabirlerin içi dışa çıktığı zaman"

3- İnşikak 84/1-5 ayetler:

"Gök yarılıp Rabbine boyun eğdiği zaman-ki gök boyun eğecektir-, yer düzeltilip içinde olanları dışarı atarak boşaldığı zaman ve yer Rabbine boyun eğdiği zaman- ki yer boyun eğecektir."-

4- Rahman 55/37 ayet:

"Gök yarılıp da gül gibi kızardığı, yağ gibi eridiği zaman halimiz nice olur"

5- Vakıa 56/4 ayet:

"Yer sarsıldıkça sarsıldığı, dağlar ufalandıkça ufalanıp da toz duman haline geldiği zaman."

6-Hakka 69/13-16 ayetler:

"Sura bir üfürüş üfürüldü, yer ve dağlar kaldırılıp bir vuruşla birbirine çarpıldığı zaman işte o gün olacak olur. Kıyamet kopar. Gök parçalanır ve o gün bitkin bir hale gelir."

7- Mearic 70/8-9. ayetler:

"Gök o gün erimiş maden gibi olur. Dağlar da atılmış pamuğa döner."

8- Zilzal 99/1-3 ayetler:

"Yer dehşetle sarsıldıkça sarsıldığı, yeryüzü ağırlıklarını dışarı çıkardığı ve insanın buna ne oluyor dediği zaman."

9- Karia 101/4-5 ayetler:

"O gün insanlar ateş etrafında çırpınıp dökülen pervaneye dönecekler. Dağlar atılmış renkli yüne benzeyecekler."

10- Duhan 44/10 ayet:

Göğün, insanları bürüyecek ve gözle görülecek bir duman çıkaracağı günü gözetle. Bu can yakan bir azaptır."

11- Müzzemmil 73/14 ayet:

"Kıyametin koptuğu gün yeryüzü ve dağlar sarsılır, dağlar yumuşak kum yığını haline gelir."

12- Kıyamet 75/7-9 ayetler:

"Gözün kamaştığı, ayın tutulduğu güneş ve ayın bir araya getirildiği zaman".

13- Mürselat 77/8-10 ayetler:

"Yıldızların ışığı giderildiği gök yarıldığı zaman dağlar pamuk gibi atıldığı zaman.

14- Ta-Ha 20/105 ayet:

"Sana dağları sorarlar. De ki: Rabbim onları ufalayıp savuracak, yerlerini düz kuru toprak haline getirecek. Orada ne çukur ne tümsek göreceksin."

15- Neml 27/88 ayet:

"Dağları yerinde donmuş sanırsın, oysa onlar bulutlar gibi geçerler. Bu her şeyi sağlam tutan Allah'ın işidir."

16- Kehf 18/47 ayet:

"Bir gün dağları yürütürüz, yeri dümdüz görürsün. Hiçbirini bırakmaksızın onları toplarız."

17- Enbiya 21/104 ayet:

"Göğü kitap dürer gibi dürdüğümüz zaman yaratmaya ilk başladığımız gibi katımızdan verilmiş bir söz olarak onu tekrar var edeceğiz." (Kutup, 10/521-22)

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾

25. O gün gökyüzü beyaz bulutlar ile yarılacak ve melekler bölük bölük indirileceklerdir.

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيرًا ﴿٢٦﴾

26. İşte o gün, gerçek mülk (hükümranlık) çok merhametli olan Allah'ındır. Kafirler için de pek çetin bir gündür o.

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾

27. O gün, zalim kimse (pişmanlıktan) ellerini ısırıp şöyle der: Keşke o peygamberle birlikte bir yol tutsaydım!

يَا وَيْلَتٰى لَيْتَنِي لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾

28. Yazık bana! Keşke falancayı (batıl yolcusunu) dost edinmeseydim!

لَقَدْ اَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ اِذْ جَٓاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْاِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾

29. Çünkü zikir (Kur'an) bana gelmişken o, hakikaten beni ondan saptırdı. Şeytan insanı (uçuruma sürükleyip sonra) yüzüstü bırakıp rezil rüsva eder.

"Bu ayetlerin Ukbe b. Ebi Muayt hakkında nazil olduğu belirtilmektedir. Rivayete göre Ukbe, verdiği bir ziyafete Resul-i Ekremi de davet etmişti. Peygamber şahadet getirmedikçe yemeğinden yemeyeceğini söyleyince kelime-i Şahadeti söylemiş; fakat müşriklerin ileri gelenlerinden Ubey b. Halef'in gönlünü hoş etmek için bilahare sözünden dönmüş ve gidip Hz. Peygambere hakaretlerde bulunmuştu."

Hızlan: Ayette hezula şeklinde geçen bu kelime yardımsız bırakma anlamını ifade eder. Ayette, insten olsun cinden olsun şeytan insanın hayrına dost olmaz anlamını ifade etmek için kullanılmıştır.

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ اِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هٰذَا الْقُرْاٰنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾

30. Peygamber der ki: Ey Rabbim! Kavmim bu Kur'an'ı büsbütün terk ettiler.

"Ayette, Hz. Peygamberin, Kur'an'a gereken değeri vermeyen ve hatta onunla alay eden kavminden yakınışı anlatılmaktadır. Ayetteki 'mehcuran' kelimesi 'kötü söz' manasında da anlaşılmıştır. Bu manaya göre, müşriklerin Kur'an hakkında onu sihir vb. olduğu yönündeki ithamlarına işaret edilmiş olur."

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًا
وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾

31. (Resulüm!) İşte biz böylece her peygamber için suçlulardan düşmanlar peyda ettik. Hidayet verici ve yardımcı olarak Rabbin yeter.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ
كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾

32. İnkar edenler: Kur'an ona bir defada topluca indirilmeli değil miydi? dediler. Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık (parça parça indirdik) ve onu tane tane (ayırarak) okuduk. (Ayrıca bak. İsra 17/106; Esed, s.581/129 no. açk.)

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾

[362]33. Onların sana getirdikleri hiçbir temsil yoktur ki, (onun karşılığında) sana doğrusunu ve daha açığını getirmeyelim.

Burada sözü edilen misalden kastın, Hz. Muhammed'in Peygamber oluşu ve dolayısıyla Kur'an'ı Kerim'in Allah tarafından gönderilen vahyi oluşu gerçekleri konusunda, kuşku uyandırmak amacıyla ortaya attıkları ve sözde akla hitap eden benzetme (teşbih) türündeki itirazlarıdır. Bunların benzerleri Kur'an'ı kerimim birçok ayetinde yer aldığı gibi bu surenin 7, 8, 21 ve 32. ayetlerindeki örneklerde de görülmektedir.

Onların bu ıddıalarına karşı: '...(onun karşılığında) sana doğrusunu ve daha açığını getirmeyelim' mealindeki beyan ile, Kur'an'ın kendi kendini tefsir edici özelliğine, örtülü biçimde bir işaret bulunduğu ve ayrıca bu surenin 30-34. ayetlerde kullanılan 'sen' kişi zamiri ile hitap edilen kişinin sadece Hz. Muhammet olmayıp, aynı zamanda bütün çağlarda O'nun ulaştırdığı vahiyleri benimseyen herkes olduğu müfessirlerce ifade edilmektedir.

اَلَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلٰى وُجُوهِهِمْ إِلٰى جَهَنَّمَ أُولٰئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾

34. Yüzük oyun cehenneme (sürülüp) toplanacak olanlar; işte onlar, yerleri en kötü, yolları en sapık olanlardır.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هٰرُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾

35. Andolsun biz Musa'ya Kitabı verdik, kardeşi Harun'u da ona yardımcı yaptık.

فَقُلْنَا اذْهَبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيرًا ﴿٣٦﴾

36. "Ayetlerimizi yalan sayan kavme gidin" dedik. Sonunda, (yola gelmediklerinden) onları yerle bir ediverdik.

وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ آيَةً
وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣٧﴾

37. Nuh kavmine gelince, peygamberleri yalancılıkla itham ettiklerinde onları, suda boğduk ve kendilerini insanlar için bir ibret yaptık. Zalimler için acıklı bir azap hazırladık.

وَعَادًا وَثَمُودَا وَأَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيرًا ﴿٣٨﴾

38. Ad'ı, Semud'u, Ress halkını ve bunlar arasında daha birçok nesilleri de (inkarcılıklarından ötürü helak ettik).

"Ad, Hud (a.s.)'ın, Semud de Salih (a.s.)'ın kavmidir. Ress hakkında değişik tefsirler vardır; daha çok Şuayb (a.s.)'ın kavmi olarak bilinmektedir. Bir tefsire göre Yemame çayı üzerinde bir köyün adı olup, Semud kavminden kalanlar burada otururlardı. Fakat bu bilgiler sahih haberlerle sabit değildir. Kur'an tarafından bize bildirilen husus 'Ashab-ı Ress' denen bir insan topluluğunun yaşadığı ve küfürleri yüzünden helak edildiğidir."

وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿٣٩﴾

39. Onların her birine (uymaları için) misaller getirdik; (ama öğüt almadıkları için) hepsini kırdık geçirdik.

"Kendilerinden öncekilerin başlarına gelenler ve acı gerçekler, öğüt alsınlar diye her bir kavme peygamberler aracılığı ile anlatıldığı halde, onlar bu örnek meseleler üzerinde ibretle düşünmek yerine, bunları uydurulmuş birer masal telakki etmişler ve nihayet ilahi gazaba uğramışlardır."

وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّت۪ٓي اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِۜ اَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَاۚ
بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُوراً ﴿٤٠﴾

40. (Resulüm!) Andolsun (bu Mekkeli putperestler), bela ve felaket yağmuruna tutulmuş olan o beldeye uğramışlardır. Peki onu görmüyorlar mıydı? Hayır, onlar öldükten sonra dirilmeyi ummamaktadırlar.

"Tefsirlerde, bu ayette, Mekkeli müşriklerin ticaret için gittikleri Şam seferleri esnasında, inkarları ve sapık yolda inatları yüzünden taş yağmuru ile helak edilen Lut kavminin kalıntılarını gördüklerine ve yine de ibret almadıklarına işaret edildiği belirtilmektedir." (Ayrıca bak. Esed, s. 734 /35 no. açk.)

وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُواًۜ اَهٰذَا الَّذ۪ي بَعَثَ اللّٰهُ رَسُولاً ﴿٤١﴾

41.Seni gördükleri zaman:'Bu mu Allah'ın peygamber olarak gönderdiği!' diyerek hep seni alaya alıyorlar.

اِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا لَوْلَٓا اَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَاۜ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ح۪ينَ
يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ اَضَلُّ سَب۪يلاً ﴿٤٢﴾

42. "Şayet tanrılarımıza inanmakta sebat göstermeseydik, gerçekten bizi neredeyse tanrılarımızdan saptıracaktı" diyorlar. Azabı gördükleri zaman, asıl kimin yolunun sapık olduğunu bilecekler!

اَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُۜ اَفَاَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَك۪يلاًۙ ﴿٤٣﴾

43. Kötü duygularını kendisine tanrı edinen kimseyi gördün mü? Sen (Resulüm!) ona koruyucu olabilir misin?

Heva: Nefsin kendiliğinden keyfi arzu ve heves eğilimi göstermesdir.

اَمْ تَحْسَبُ اَنَّ اَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ اَوْ يَعْقِلُونَۜ اِنْ هُمْ اِلَّا كَالْاَنْعَامِ
بَلْ هُمْ اَضَلُّ سَب۪يلاً ﴿٤٤﴾

[363]44. Yoksa sen, onların çoğunun gerçekten (söz) dinleyeceğini

yahut düşüneceğini mi sanıyorsun? Hayır, onlar hayvanlar gibidir, hatta onlar yolca daha da sapıktırlar

"Bu gibi kimseler, akıllarına ve kendilerine ulaşan ilahi tebliğe uymayıp sırf hissiyatlarına göre hareket etmeleri bakımından hayvanlara benzetilmiş; hayvanlarının hareketlerinin kendilerine verilen güç ve kabiliyetlerin yaratılış amacına uygun olmasına karşılık, böyle kimselerin davranışlarının bu özellikten yoksun bulunmasından ötürü de onlardan, gidişçe, daha sapık oldukları belirtilmiştir."

أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا
الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا ﴿٤٥﴾

45. Rabbinin gölgeyi nasıl uzattığını görmedin mi? Eğer dileseydi, onu elbet hareketsiz kılardı. Sonra biz güneşi, ona delil kıldık.

ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٤٦﴾

46. Sonra onu (uzayan gölgeyi) yavaş yavaş kendimize çektik (kısalttık).

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ
نُشُورًا ﴿٤٧﴾

47. Sizin için geceyi örtü, uykuyu istirahat kılan, gündüzü de dağılıp çalışma (zamanı) yapan, O'dur.

Sübat: Kesmek ve tatil etmek anlamıyla ilgili olarak rahat ve ölüm anlamına gelir.

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ
مَاءً طَهُورًا ﴿٤٨﴾

48. Rüzgarları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. Biz, ölü toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanlara ve nice insanlara su vermek için gökten tertemiz su indirdik. (Ayrıca bak. Rum 30/46)

Büşren: Müjdeci anlamına gelen beşir kelimesinin çoğuludur.

لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا اَنْعَامًا وَاَنَاسِيَّ كَثِيرًا ﴿٤٩﴾

49. Rüzgarları rahmetinin önünde müjdeci olarak gönderen O'dur. Biz, ölü toprağa can vermek, yarattığımız nice hayvanlara ve nice insanlara su vermek için gökten tertemiz su indirdik.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا فَاَبَى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا كُفُورًا ﴿٥٠﴾

50. Andolsun bunu, insanların öğüt almaları için, aralarında çeşitli şekillerde anlatmışızdır; ama insanların çoğu ille nankörlük edip diretmiştir.

"Bu ayete, 'ilahi kudretin eserlerinin insanlara verilen nimetlerin birçok peygamberin dilinden defalarca ve çeşit çeşit anlatıldığını' ifade etmek üzere yukarıdaki şekilde mana vermek mümkün olduğu gibi; 'suyu evirip çevirip, değişik yerlere türlü türlü yağmur yağdırdık' tarzında bir mana da verilebilir."

Tasrıf: Bir şeyi başkalaştırıp değişik şekillere sokmak anlamına gelir.

وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيرًا ﴿٥١﴾

51. (Resulüm!) Şayet dileseydik, elbet her ülkeye bir uyarıcı (peygamber) gönderirdik.

فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾

52. (Fakat evrensel uyarıcılık görevini sana verdik...) O halde, kafirlere boyun eğme ve bununla (Kur'an ile) onlara karşı olanca gücünle büyük bir savaş ver!

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ اُجَاجٌ وَجَعَلَ
بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾

53. Birinin suyu tatlı ve susuzluğu giderici, diğerininki tuzlu ve acı iki denizi salıveren ve aralarına bir engel, aşılmaz bir sınır koyan O'dur.

"Bu ayet hakkında değişik tefsirler vardır:

1- Maksat, denize karışan nehir (Dicle gibi) ve onun karıştığı denizdir. Denizi yarıp arasından fersahlarca akıp gittiği halde, nehrin suyunun tadı bozulmamaktadır.

2- Maksat, Nil gibi büyük nehir ve büyük denizdir ki aralarına bir kara parçası (dil) girmektedir.

3- Maksat, müminlerle kafirlerdir. Tatlı su müminleri acı su kafirleri sembolize etmektedir. Dünyada yan yana fakat birbirine karışmadan yaşadıklarına işaret edilmektedir."

Esed, ayet konusundaki yorumunu şöyle yapmaktadır: 'Yani, bu iki su kütlesinin sürekli birbiriylr karşılaşıp okyanuslara karıştıkları halde, sanki aralarında görünmeyen bir perde, bir engel varmışcasına terkiplerindeki farklılığı korumasını sağlamaktadır; suyun çevrimsel dönüşümünde yahut küresel dolaşımında, yani tuzlu denizlerden buharlaşarak yükselip bulutları oluşturarak, sonra yoğunlaşıp kar ve yağmur yoluyla dereleri, ırmakları besleyerek tekrar denize dönmesinde kendini gösteren Allah'ın yaratma planına ilişkin dolaylı bir hatırlatma. Bazı Müslüman sufiler, bu iki su kütlesinin vurgulanmasında, insanın ruhsal algı ve kavrayışlarıyla dünyevi ihtiyaç ve tutkuları arasında uçuruma ve aynı zamanda etkileşime ilişkin bir temsil bulmaktadırlar'. (Esed, s.736)

Berzah: İki şey arasına konan engel demektir. Burada iki denizi ayıran dil anlamında kullanılmıştır.

وَهُوَ الَّذ۪ي خَلَقَ مِنَ الْمَٓاءِ بَشَراً فَجَعَلَهُ نَسَباً وَصِهْراًۜ وَكَانَ
رَبُّكَ قَد۪يراً ﴿٥٤﴾

54. Sudan (meniden) bir insan yaratıp onu nesep ve sıhriyet (kan ve evlilik bağından doğan) yakınlığa dönüştüren O'dur. Rabbinin her şeye gücü yeter.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْۜ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلٰى
رَبِّه۪ ظَه۪يراً ﴿٥٥﴾

55. (Böyle iken inkarcılar) Allah'ı bırakıp kendilerine ne fayda ne de

zarar verebilen şeylere kulluk ediyorlar. İnkarcı da Rabbine karşı uğraşıp durmaktadır.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾

[364]56. (Resulüm!) Biz seni ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾

57. De ki: Buna karşılık, sizden, Rabbine doğru bir yol tutmayı dileyen kimseler (olmanız) dışında herhangi bir ücret istemiyorum.

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ ۚ وَكَفَىٰ بِهِ بِذُنُوبِ
عِبَادِهِ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾

58. Ölümsüz ve daima diri olan Allah'a güvenip dayan. O'nu hamd ile tesbih et. Kullarının günahlarını O'nun bilmesi yeter.

الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ
عَلَى الْعَرْشِ ۚ الرَّحْمَٰنُ فَاسْأَلْ بِهِ خَبِيرًا ﴿٥٩﴾

59. Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri altı günde yaratan, sonra Arş'a istiva eden (ona hükmeden) Rahmandır. Bunu bir bilene sor. (A'raf 7/54; Hud 11/7 ayetleri ile ilgili açıklamalara ; Ayrıca bak. Nahl 16/43)

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَٰنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا
وَزَادَهُمْ نُفُورًا ۩ ﴿٦٠﴾

60. Onlara: Rahman'a secde edin! denildiği zaman: "Rahman da neymiş! Bize emrettiğin şeye secde eder miyiz hiç!" derler ve bu emir onların nefretini arttırır.

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴿٦١﴾

61. Gökte burçları var eden, onların içinde bir çerağ (güneş) ve nurlu bir ay barındıran Allah, yüceler yücesidir.

Sirac: Işık veren kandil ya da lambaya verilen isimdir. Burada bununla kast edilen Güneştir.

Kamer-i münir: Ay için kullanılan bir tamlama terimidir. Ay'ın üç günlüğe kadar olan haline hilal, daha sonraki görünümüne ise, kamer denilmektedir. Münir, nurlu ya da nurlandıran demektir.

وَهُوَ الَّذ۪ي جَعَلَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يَذَّكَّرَ اَوْ اَرَادَ
شُكُوراً ﴿٦٢﴾

62. İbret almak veya şükretmek dileyen kimseler için gece ile gündüzü birbiri ardınca getiren de O'dur.

وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذ۪ينَ يَمْشُونَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْناً وَاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ
قَالُوا سَلَاماً ﴿٦٣﴾

63. Rahman'ın (has) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) "Selam!" derler (geçerler);

وَالَّذ۪ينَ يَب۪يتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّداً وَقِيَاماً ﴿٦٤﴾

64. Gecelerini Rablerine secde ederek ve kıyam durarak geçirirler.

وَالَّذ۪ينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ اِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَاماً ﴿٦٥﴾

65. Ve şöyle derler: Rabbimiz! Cehennem azabını üzerimizden sav. Doğrusu onun azabı gelip geçici değil, devamlıdır.

اِنَّهَا سَٓاءَتْ مُسْتَقَراًّ وَمُقَاماً ﴿٦٦﴾

66. Orası cidden ne kötü bir yerleşme ve ikamet yeridir!

Müstekarren: Mukarr makam, ikametgah, devamlı oturulan yer demektir.

Birbirinden anlam bakımından ayrılmasının zor olduğu ifade edilen bu ikisi arasındaki fark şöyle ifade edilmektedir: Örneğin bir köy ikametgah kabul edilirse müstekar, oradaki bir ev demektir. Bir ev ikametgah olarak kabul edilirse, oradaki bir oda da müstekar olur.

وَالَّذِينَ إِذَا أَنفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾

67. (O kullar), harcadıklarında ne israf ne de cimrilik ederler; ikisi arasında orta bir yol tutarlar.

İsraf: Her hangi bir şey ya da konuda, normal kabul edilen ölçüyü aşmak, sınırı geçmek anlamını ifade eder.

وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ
وَلَا يَزْنُونَ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾

[365]68. Yine onlar ki, Allah ile beraber (tuttukları) başka bir tanrıya yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar ve zina etmezler. Bunları yapan, günahı(nın cezasını) bulur;

يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾

69. Kıyamet günü azabı kat kat arttırılır ve onda (azapta) alçaltılmış olarak devamlı kalır.

إِلَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ
وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٠﴾

70. Ancak tevbe ve iman edip iyi davranışta bulunanlar başkadır; Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

وَمَن تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾

71. Kim tevbe edip iyi davranış gösterirse, şüphesiz o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah'a döner.

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾

72. (O kullar), yalan yere şahitlik etmezler, boş sözlerle karşılaştıklarında vakar ile (oradan) geçip giderler.

Lağıv: Faydasız ve boş söz demektir. Bu tür sözlerin, zararından dolayı terk edilmesi ya da ortadan kaldırılmasının vacip sayıldığı ifade edilmektedir

وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾

73. Kendilerine Rablerinin ayetleri hatırlatıldığında ise, onlara karşı sağır ve kör davranmazlar;

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ
وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾

74. (Ve o kullar): Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takva sahiplerine önder kıl! derler.

İmam: Önder, kendisine uyulan lider demektir. Namaz ibadetinde cemaate namaz kıldıran kişi anlamında kullanılmaktadır.

أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾

75. İşte onlara, sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamı verilecek, orada hürmet ve selamla karşılanacaklardır.

Ğurfe: Çevresine göre yüksek bir yer, kule bina anlamımlarını ifade etmek için kullanılır. Burada, göğün burçlarına oranla bir yükseklik ifade etmek için kullanılmıştır ve bu nedenle de yedinci gök olarak da yorumlanmıştır.

Tehiyye: Bir kimseye sağlık ve esenlik dileğinde bulunmaktır. Halk arasında karşılıklı kullanılan ve birbirini dua etmek anlamını ifade eden selamlaşma anlama anlamında da kullanılmaktadır.

خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾

76. Orada ebedi kalacaklardır. Orası ne güzel bir yerleşme ve ikamet yeridir.

قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

77. (Resulüm!) De ki: (Kulluk ve) yalvarmanız olmasa, Rabbim size ne diye değer versin? (Ey inkarcılar! Size Resul'ün bildirdiklerini) kesinkes yalan saydınız; onun için azap yakanızı bırakmayacaktır!

Furkan Suresinde yer alan konularla ilgili olarak daha ayrıntılı bilgiler için bak. (Razı, 17/169-294; Kutub, 10/483-571; Elmalılı, 5/409-450; Ateş, 4/1837-1863; Bilmen, 5/2391 vd.; Vehbi, 9/3785 vd.; Öztürk, K.İsl., s 125-149; Emiroğlu, 6/237-277; Esed, s.725 vd.)

FURKAN SURESİNİN SONU

26-ŞUARA SURESİ- 47

سُورَةُ الشُّعَرَاءِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

Resmi düzenlemede 26. sırada yer alan Şuara suresi, iniş sırasına göre ise, 47. sırada yer almakta ve Mekke'de nazil olan bu sure, 227 ayettir. 224-227. ayetleri, Medine'de indirilmiştir. 'Şu'ara', şairler demek olup, 224. ayette şairlerden söz edildiği için, sureye bu isim verilmiştir. Muhaliflerin Kur'an'a karşı ileri sürdükleri iddialarından biri de, onun bir şair tarafından meydana getirilmiş olduğu idi. İşte Kur'an, Hz. Peygamber'in irşadı ile daha önceki peygamberlerin irşadlarının özde birleştiğini ve Kur'an'ın bir şair eseri olmadığını kanıtlayarak (ispat ederek), bu iddiayı çürütmekte ve reddetmektedir.

Sure içeriği, Mekke'de indirilmiş olan diğer surelerinkilerle, yapı ve genel tema yönlerinden benzeşmektedir.

Allah'ın birliğine, ahirete ve Hz. Muhammed (s.a.)'e indirilen Kur'an'ı Kerim'e inanmak...

Yalanlayanların perişan edilerek yok olmalarını sağlayan dünya azabı ile inkar edenlerin içler acısı sonlarını yorumlayan ahiret azabı sahneleri; inkarcı müşriklere karşı, Hz. Peygamberi teselli edip destekleyen ayetler; alınacak uyarı ve öğütlerle dolu kıssalar ile ilgili diğer hükümlerle işlenmiş ayetler, bu surenin de ana yapısını oluşturmaktadır.

Bu surenin diğer bir özelliğini de, nerede ise sureyi oluşturan ayetlerin tamamına yakın 190 civarındaki ayetinin, kıssalara has kılınmış olmasıdır. Bu özellik, surenin, 'kıssalar suresi' olarak nitelenmesine yol açmaktadır. Ayrıca, bütün sureyi oluşturan genel tema, kıssalarda da

aynen hissedilmektedir. Ve bunun sonucu olarak da sure, başlangıcı, ortası ve sonu ile bir bütünlük sergilemektedir.

Surenin özellikleri ile ilgili önemli bir konu daha vardır: O da, bu surede yer alan kıssalarda, anlatılış sıraları ya da kıssaların suredeki yerleri bakımlarından, tarihi bir kronolojik sıralama söz konusu değildir. Kıssaların anlatılmasından beklenen başlıca amacın, öğüt ve ibret alınması ile sınırlı kaldığı anlaşılmakta ya da bizce öyle zannedilmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

طٰسٓمٓ ﴿١﴾

[366]1. Ta. Sin. Mim.

Surenin başlangıcında yer alan, **'kesik harfler'** konusunda, daha önceki surelerde, benzer durumlar için yeterli açıklamalar yapılmış olması sebebiyle, burada bir kere daha yinelenmesine gerek görmemekteyiz. (Bak. Esed, s.1337, Ek IV)

تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿٢﴾

2. Bunlar, apaçık Kitab'ın ayetleridir.

لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ اَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِن۪ينَ ﴿٣﴾

3. (Resulüm!) Onlar iman etmiyorlar diye neredeyse kendine kıyacaksın!

اِنْ نَشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَٓاءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِع۪ينَ ﴿٤﴾

4. Biz dilesek, onların üzerine gökten bir mucize indiririz de, ona boyunları eğilip kalır.

Üçüncü ayette, kendisine gelen kitaba inanılmamasına, bu işe verdiği olağanüstü önemden ötürü çok üzülen Resulullah, inkarcılara, gerektiğinde, bu ayette belirtilen uygulamaların yapılacağı uyarısı ile teselli edilmektedir.

وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثٍ اِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾

5. Kendilerine, o çok esirgeyici Allah'tan hiçbir yeni öğüt gelmez ki, ondan yüz çevirmesinler. (Bak. En'am 6/4, 5)

فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ اَنْبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٦﴾

6. Üstelik (ona) "yalandır" derler; fakat alay edip durdukları şeylerin haberleri yakında onlara gelecektir.

Beşinci ayette, yalanlayıcıların her yenilik karşısında sergiledikleri genel tavırlarına işaretten sonra bu ayette de, onların yalanlamalarından ötürü, yakın bir zamanda, hak ettikleri cezaya çarptırılacakları; ya da değişik bir görüşe göre de, önemsemedikleri Peygamber davetinin kısa bir sürede, kökleşip başarıya ulaşacağı müjdelenmektedir. (Bak. Sad 38/86-88)

اَوَلَمْ يَرَوْا اِلَى الْاَرْضِ كَمْ اَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿٧﴾

7. Yeryüzüne bir bakmazlar mı! Orada her güzel çiftten nice bitkiler yetiştirdik.

اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾

8. Şüphesiz bunlarda (Allah'ın kudretine) bir nişane vardır; ama çoğu iman etmezler.

Bu ayetlerde, Yüce Allah'ın, yeryüzünde dışılı erkekli yarattığı güzel bitkilere bakılarak, bu mucizenin O'nun güç, kudret ve merhametine bir kanıt oluşturduğuna dikkatler çekilmektedir. Bu gerçeğe rağmen inanmayanların varlığına değinilmekte, ayrıca, bitkilerin erkekli dışılı yaratıldığı bilimsel gerçeği vurgulanmaktadır

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٩﴾

9. Şüphe yok ki Rabbin, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

'Yukarıdaki iki ayet bu surede sekiz kere geçmektedir. Bundan sonraki geçişlerinin her birinde bu ayetler, hemen aynı ifadelerle nakledilen önceki peygamberlere ait kıssalardan hemen sonra bir

nakarat gibi gelmektedir. Böylece hem bütün peygamberlerin ahlakı öğretilerinin temelde birbiriyle aynı olduğu anlatılmak istenmekte, hem de 5. ayetteki ifadeyi doğrulayıcı yönde, yarattığı canlı-cansız alem Allah'ın varlığını gösteren apaçık delillerle dolu olduğu halde, Allah'ın mesajına karşı takınılan inkarcı tavrın insanlık tarihinde çok sık tekrarlanan bir olgu olduğuna işaret edilmektedir.' (Esed, s.742)

Surenin başından buraya kadar olan bölümle ilgili daha ayrıntılı bilgiler için bak. (Razı, 17/297 vd.; Kutub, 11/10 vd.; Elmalılı, 5/451 vd.; Ateş, 4/1865 vd.; Emiroğlu 8/278 vd.; Esed, 740 vd.)

İzleyen ayetlerle, değişik yönleri ile birer öğüt ve uyarı nitelikli ve esasen bu amaca ulaşmak için anlatılan kıssalar bölümü, Hz. Musa (a.s.)'ın Firavun'u Hakk'a daveti ile başlamaktadır: Bu kıssalarda hitap, üç ve dördüncü ayetlerde işaret edilen espri içerisinde Resulullah'a dır:

وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰٓ أَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾

10. Hani Rabbin Musa'ya: O zalimler kavmine git diye, seslenmişti.

Suredeki ilk kıssa bu ayetle başlamakta ve 18. ayete kadar olan bu bölümde, Hz. Musa'nın peygamberlik şerefine ermesi, onu takiben de esaret hayatı sürdüren kavmi İsrail Oğullarının, bu durumdan kurtarılması için Mısıra gönderilmesi ile ilgili olaylar anlatılmaktadır:

قَوْمَ فِرْعَوْنَ ۚ أَلَا يَتَّقُونَ ﴿١١﴾

11. Firavun'un kavmine git. Hala (başlarına gelecekten) sakınmayacaklar mı onlar? (diye seslenmişti.)

قَالَ رَبِّ إِنِّىٓ أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ ﴿١٢﴾

12. Musa şöyle dedi: Rabbim! Doğrusu, beni yalancılıkla suçlamalarından korkuyorum.

وَيَضِيقُ صَدْرِى وَلَا يَنطَلِقُ لِسَانِى فَأَرْسِلْ إِلَىٰ هَٰرُونَ ﴿١٣﴾

13. (Bu durumda) içim daralır, dilim dönmez; onun için Harun'a da elçilik ver. (Ayrıca Ta-Ha 20/25-34 ayetlerle krşt.)

وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْبٌ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾

14. Onların bana isnat ettikleri bir suç da var. Bundan ötürü beni öldürmelerinden korkuyorum. (Ayrıca bak. Kasas 28/15 vd. ayetler)

قَالَ كَلَّا فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾

15. Allah buyurdu: Hayır (seni asla öldüremezler)! İkiniz mucizelerimizle gidin. Şüphesiz ki, biz sizinle beraberiz, (her şeyi) işitmekteyiz.

فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾

16. Haydi Firavun'a gidip deyin ki: Gerçekten biz, alemlerin Rabbi'nin elçisiyiz;

أَنْ أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٧﴾

17. İsrail oğullarını bizimle beraber gönder.

قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ ﴿١٨﴾

18. (Kendisine Allah'ın emri tebliğ edilince Firavun) dedi ki: Biz seni çocukken himayemize alıp büyütmedik mi? Hayatının birçok yıllarını aramızda geçirmedin mi?

Kıssanın bu bölümü, Hz. Musa (a.s.)'ın 'Hakka daveti'ni ret eden Firavunun, Hz. Musa (a.s.)'ın mucizelerle geldiğini beyan edip asa mucizesini göstermesi üzerine, onu büyücü olmakla suçlama olayı etrafında gelişen karşılıklı tartışmaları ve gelişmeleri anımsatmakta ve karşılıklı öne sürülen iddiaların kanıtlanmaları amacıyla ve büyücülerin de katılacağı bir nevi yarışma toplantısı düzenlenmesi kararı ile son bulmaktadır. Bu arada Hz. Musa ile Firavun arasında, geçmişleri ile ilgili gelişen tartışmalara da şahit olmaktayız":

وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾

19. Sonunda o yaptığın (kötü) işi de yaptın. Sen nankörün birisin!

"Burada Hz. Musa'nın bir Mısırlının ölümüne sebep olduğuna işaret olunmaktadır." (Bak. Kasas 28/4-22)

قَالَ فَعَلْتُهَا إِذًا وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ ﴿٢٠﴾

[367]20. Musa: Ben, dedi, o işi o anda sonunun ne olacağını bilmeyerek yaptım.

"Tefsirlerde daha çok, Hz. Musa'nın öldürme kastı olmaksızın o adama vurduğu ve bu işin, kastı aşan müessir fiil neticesi adam öldürme olduğu izahı ağır basmaktadır."

فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْمًا وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢١﴾

21. Sizden korkunca da hemen aranızdan kaçtım. Sonra Rabbim bana hikmet bahşetti ve beni peygamberlerden kıldı. (Bak. Kasas 28/15-16)

وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدْتَ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿٢٢﴾

22. O nimet diye başıma kaktığın ise, (aslında) İsrail oğullarını kendine kul köle etmendir.

"Firavu'un nimet diye Hz. Musa'nın başına kaktığı ve onu nankör olarak nitelendirmesine yol açan şey, onu bebekliğinde sahipsiz bulunca alıp beslemesi ve barındırması, özellikle onu diğer erkek çocuklar gibi öldürmemesi idi. Hz. Musa bu sözleri inkari bir üslupla, onun yaptığının esasen bir nimet olmadığını ve kendisinin İsrail oğullarını kul köle edinmesinden ibaret bulunduğunu ifade etmektedir. Zira Firavun'un Hz. Musa'yı sarayına almasına da kendisinin İsrail oğullarına karşı davranışı sebep olmuştu." (Bak. Kasas 28/4-5)

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٣﴾

23. Firavun şöyle dedi: alemlerin Rabbi dediğin de nedir?

قَالَ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ ﴿٢٤﴾

24. Musa cevap verdi: Eğer işin gerçeğini düşünüp anlayan kişiler olsanız, (itiraf edersiniz ki) O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbidir.

قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُٓ اَلَا تَسْتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾

25. (Firavun) etrafında bulunanlara: İşitiyor musunuz? dedi.

قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَٓائِكُمُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿٢٦﴾

26. Musa dedi ki: O, sizin de Rabbiniz, daha önceki atalarınızın da Rabbidir.

قَالَ اِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذ۪ٓي اُرْسِلَ اِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿٢٧﴾

27. Firavun: Size gönderilen bu elçiniz mutlaka delidir, dedi.

قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَاۜ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

28. Musa devamla şunu söyledi: Şayet aklınızı kullansanız (anlarsınız ki), O, doğunun, batının ve ikisinin arasında bulunanların Rabbidir. (Ayrıca Bakara 2/115. ayet ile krşt.)

قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ اِلٰهاً غَيْر۪ي لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُون۪ينَ ﴿٢٩﴾

29. Firavun: Benden başkasını tanrı edinirsen, andolsun ki seni zindanlıklardan ederim! dedi.

قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُب۪ينٍ ﴿٣٠﴾

30. Musa: Sana apaçık bir şey getirmiş olsam da mı? dedi.

قَالَ فَأْتِ بِه۪ٓ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٣١﴾

31. Firavun: Doğru söyleyenlerden isen, haydi getir onu! diye karşılık verdi.

فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُب۪ينٌ ﴿٣٢﴾

32. Bunun üzerine Musa asasını atıverdi; bir de ne görsünler, asa apaçık koca bir yılan (oluvermiş)!

وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿٣٣﴾

33. Elini de (koynundan) çıkardı; o da seyredenlere bembeyaz görünen (nur saçan bir şey oluvermiş)! (Ayrıca bak. A'raf 7/107-108; Ta-Ha 20/22; Neml 27/12; Kasas 28/32)

قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهُ إِنَّ هَٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾

34. Firavun, çevresindeki ileri gelenlere: Bu, dedi, doğrusu çok bilgili bir sihirbaz!

يُرِيدُ أَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ أَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾

35. Sizi sihri ile yurdunuzdan çıkarmak istiyor. Şimdi ne buyurursunuz?

"Musa'nın gösterdiği mucizeler, Firavun'un kibir duygularını alt üst etmiş, Firavun tanrılık davasını bir tarafa bırakıp, etrafındaki ileri gelenlerden fikir almaya mecbur kalmıştı." (Ayrıca bak. A'raf 7/109-110)

قَالُوا أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَابْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ ﴿٣٦﴾

36. Dediler ki: Onu ve kardeşini (alıkoy) eğle ve şehirlere toplayıcı görevliler gönder;

يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ ﴿٣٧﴾

37. Ne kadar bilgisi derin sihirbaz varsa sana getirsinler.

فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٣٨﴾

38. Böylece sihirbazlar belli bir günün tayin edilen vaktinde bir araya getirildi.

وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾

39. Halka: Siz de toplanıyor musunuz (haydi hemen toplanın), denildi.

لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ إِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ ﴿٤٠﴾

[368]40. (Firavun'un adamları:) Eğer üstün gelirlerse, herhalde sihirbazlara uyarız, dediler.

فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْرًا إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿٤١﴾

41. Sihirbazlar geldiklerinde Firavun'a: Şayet biz üstün gelirsek, muhakkak bize bir ücret vardır değil mi? dediler. (Ayrıca bak. A'raf 7/113)

قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذًا لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾

42. Firavun cevap verdi: Evet, o takdirde hiç şüphe etmeyin, gözde kimselerden de olacaksınız.

Önceki bölümde kararlaştırılmış olan yarışma için gerekli bütün hazırlık yapılmış ve toplantı başlamıştır:

قَالَ لَهُمْ مُوسَى أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٤٣﴾

43. Musa onlara: Ne atacaksanız atın! dedi.

فَأَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾

44. Bunun üzerine iplerini ve değneklerini attılar ve: Firavun'un kudreti hakkı için elbette bizler galip geleceğiz, dediler.

فَأَلْقَى مُوسَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿٤٥﴾

45. Sonra Musa asasını attı; bir de ne görsünler, onların uydurduklarını yutuveriyor!

فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ ﴿٤٦﴾

46. (Bunu görünce) sihirbazlar derhal secdeye kapandılar.

قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾

47. "Alemlerin Rabbine, iman ettik" dediler.

رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿٤٨﴾

48. "Musa ve Harun'un Rabbine iman ettik" .

قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّهُ لَكَبٖيرُكُمُ الَّذٖي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ
تَعْلَمُونَ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعٖينَ ﴿٤٩﴾

49. Firavun, (kızgınlık içinde) dedi ki: Ben size izin vermeden ona iman ettiniz ha! Demek ki size sihri öğreten büyüğünüzmüş o! Ama şimdi (size yapacağımı görecek ve) bileceksiniz: Andolsun, ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestireceğim, hepinizi astıracağım!

قَالُوا لَا ضَيْرَ اِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴿٥٠﴾

50. "Zararı yok, dediler, (nasıl olsa) biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz."

اِنَّا نَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَٓا اَنْ كُنَّٓا اَوَّلَ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿٥١﴾

51. "Biz, ilk iman edenler olduğumuz için Rabbimizin hatalarımızı bağışlayacağını umarız."

Yarışma toplantısının, Firavunun istediği şekilde sona ermemesi ve büyücülerin iman etmelerine fena halde öfkelenmesi ve etrafına tehditler savurması ile başlayan gelişmeler bölümü başlıyor:

وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَادٖٓي اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾

52. Musa'ya: Kullarımı geceleyin yola çıkar; çünkü takip edileceksiniz, diye vahyettik.

فَاَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَٓائِنِ حَاشِرٖينَ ﴿٥٣﴾

53. Firavun da şehirlere (asker) toplayıcılar gönderdi:

إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾

54. "Esasen bunlar, sayıları az, bölük pörçük bir cemaattır."

وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَآئِظُونَ ﴿٥٥﴾

55. "(Böyle iken) kesinkes bizi öfkelendirmişlerdir."

وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَ ﴿٥٦﴾

56. "Biz ise, elbette uyanık (ve yek vücut) bir cemaatız." (diyor ve dedirtiyordu).

فَأَخْرَجْنَاهُم مِّن جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾

57. Ama (sonunda) biz onları (Firavun ve kavmini), bahçelerden, pınarlardan, çıkardık.

وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾

58. Hazinelerden ve değerli bir yerlerden.

كَذَٰلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا بَنِيٓ إِسْرَآئِيلَ ﴿٥٩﴾

59. Böylece, bunlara İsrail oğullarını mirasçı yaptık.

Musa ve kavminin izlerini takip ederek peşlerine düşen Firavun ve adamları, sahip oldukları her şeylerini geride bırakmışlardı. Bu çıkışları son çıkış olmuş ve bir daha geri dönememişlerdi. Bu suretle kısaca her türlü varlıklarını terk etmişlerdi. Yukarıdaki ayetlerde bu konuya işaret edilmektedir. 'İsrail Oğullarının, Firavun ve etrafındakilerin sahip ve maliki olduğu şeylerin benzerlerine varis oldukları' ifade edilen diğer konudur.

فَأَتْبَعُوهُم مُّشْرِقِينَ ﴿٦٠﴾

60. Derken (Firavun ve adamları) gün doğumunda onların ardına düştüler.

فَلَمَّا تَرَاءَ الْجَمْعَانِ قَالَ اَصْحَابُ مُوسٰٓى اِنَّا لَمُدْرَكُونَ ﴿٦١﴾

[369]61. İki topluluk birbirini görünce, Musa'nın adamları: İşte yakalandık! dediler.

قَالَ كَلَّاۚ اِنَّ مَعِيَ رَبّ۪ي سَيَهْد۪ينِ ﴿٦٢﴾

62. Musa: Asla! dedi, Rabbim şüphesiz benimledir, bana yol gösterecektir.

فَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَۜ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ
كَالطَّوْدِ الْعَظ۪يمِۚ ﴿٦٣﴾

63. Bunun üzerine Musa'ya: Asan ile denize vur! diye vahyettik. (Vurunca deniz) derhal yarıldı (on iki yol açıldı), her bölük koca bir dağ gibi oldu.

وَاَزْلَفْنَا ثَمَّ الْاٰخَر۪ينَۚ ﴿٦٤﴾

64. Ötekilerini de oraya yaklaştırdık.

وَاَنْجَيْنَا مُوسٰى وَمَنْ مَعَهُٓ اَجْمَع۪ينَۚ ﴿٦٥﴾

65. Musa ve beraberinde bulunanların hepsini kurtardık.

ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَر۪ينَۜ ﴿٦٦﴾

66. Sonra ötekilerini suda boğduk.

اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿٦٧﴾

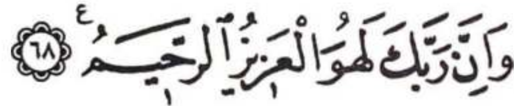
67. Şüphesiz bunda bir ibret vardır; ama çokları iman etmiş değillerdir.

"Bu kıssanın anlatılmasının hikmeti, Kur'an'ın dinleyicilerine, inananların mutlaka galip geleceğini, inanmayanların ise sonunda helak olacaklarını vurgulamaktır. Firavun'un büyücülerini tehdit

etmesi, İsrail Oğullarını ezmesiyle; Kureyş liderlerinin Müslümanları tehdit etmeleri ve onlara son derece baskı yapmaları arasında büyük benzerlik vardır. İşte müminleri tehdit ve onlara işkence eden Kureyş liderlerine, bu kıssa yoluyla şu ders veriliyor:

Sizden çok daha güçlü Firavun ve adamları, sonunda nasıl perişan oldularsa siz de öyle perişan olacaksınız. Allah, inananları üstün getirecektir. 'Şüphesiz bunda bir ibret vardır. Tek güçlü ve merhametli olan Allah'tır.' (Ateş, 4/1873)

"Gerek Mısırda kalan Kıptilerin artıkları, gerekse kurtulduktan sonra buzağıya tapmaya kalkan ve 'yüz yüze Allah'ı görmedikçe iman etmeyiz' demeye varan İsrail oğulları bu apaçık dersten ibret almadılar, imana gelmediler."

68. Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir. Hz. Musa kıssası konusunda daha ayrıntılı ve geniş bilgiler için bak. (Razı, 17/304 vd.; Kutub, 11/23 vd.; Ateş, 4/1872 vd.; Emiroğlu, 8/284 vd.)

Burada Hz. Musa ve Firavun arasında gelişen olayları anlatan kıssa son bulmakta ve Hz. İbrahim ve kavminin kıssası başlamaktadır. Hz. Peygambere müşriklere bu kıssayı da anlatması emrediliyor. Çünkü onlar İbrahim (a.s.)'ın dininde olduklarını iddia ediyorlardı.

Bilindiği üzere İbrahim (a.s.)'in kıssasından bazı bölümler, daha önce geçen sırasıyla Bakara, En'am, Hud, İbrahim, Hicr, Meryem, Enbiya ve Hac surelerinde de anlatılmıştı. Onları kısaca hatırlayalım:

Bakara Suresinde: Oğlu İsmail ile birlikte Kabeyi inşa etmesi, buranın ve cıvarının emniyetli şehir kılınmasını için dua etmesi ve duasının kabulü, Kabenin mirasçılarının onun dinine tabi olan Müslümanların olacağı, Nemrut ile tanrılık konusunu tartışıp 'Eğer tanrı isen güneşi batıdan getir' diyerek onu mat etmesi, Allah tan yeniden dirilmeyi göstermesini dilemesi üzerine, parçalara ayrılıp başka başka yerlere konan kuşları çağırması ile parçaların bir araya gelerek tekrar diriltilen ve koşarak yanına gelen dört kuş olayı.

En'am Suresinde: İbrahimin Rabbini araması sadedinde, yıldızları, ayı, güneşi ve evrendeki Allah'ın varlığını kanıtlayan öğeleri gözlemleyip düşünmesi sureti ile hidayete ermesi.

Hud Suresinde: Kendisi ve eşinin ileri yaşta olmalarına rağmen, İshak ile müjdelenmesi -ki bu olay Hz. Lut kıssası esnasında açıklığa kavuşur.

İbrahim Suresinde: Beytullah civarında verimsiz topraklara neslinden yerleşecek olanlara yaptığı dua, yaşlı olduğu bir sırada kendisine İshak ve İsmail'in lütfedilmesi sebebiyle yaptığı hamdü sena ve onların neslinden gelenlerin namazlarını ve ibadetlerini yerine getiren kimseler olması için Allah'a yaptığı dualar, hesap gününde ebeveynlerine ve bütün müminlere Allah'tan mağfiret dilemesi.

Hicr Suresinde: Hud suresinde değinilen Hz. İbrahim ile ilgili olaylar burada daha ayrıntılı bir biçimde anlatılır.

Meryem Suresinde: Baba oğlun birbirine şefkatli muhabbetli davranmaları ve İbrahim (a.s.)'in babası ve kavminden ayrılması, İsmail ve İshak'ın kendisine bağışlanması bölümleri,

Enbiya Suresinde: Babası ve kavmini hak dine davet ederek putlara tapmalarını ayıplayıp kınaması, putları parçalaması, atıldığı ateşten Allahın emri ile kurtulması, akrabası olan Lut (a.s.) da kurtulması ile mukaddes topraklara doğru yola çıkmaları. Şimdi hep birlikte kıssanın bu bölümlerinden hangilerine değinileceği ya da anlatılacak yeni bölümler varsa onları öğrenelim:

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ اِبْرٰهٖيمَۢ ﴿٦٩﴾

69. (Resulüm!) Onlara İbrahim'in haberini de naklet.

Burada geçen 'onlar' zamiri ile kast edilen kimseler, haklarında bu surenin 3-8 ayetlerinde bilgi verilen türden kimselerdir.

اِذْ قَالَ لِاَبٖيهِ وَقَوْمِهٖ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾

70. Hani o, babasına ve kavmine: Neye tapıyorsunuz? demişti.

قَالُوا نَعْبُدُ اَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفٖينَ ﴿٧١﴾

71. "Putlara tapıyoruz ve onlara tapmaya devam edeceğiz" diye cevap verdiler.

"'Putlara tapıyoruz ve bütün gün onlara hizmet edip durmaktayız' manası da verilmektedir. Zira onların, gün boyunca ibadet edip gece ibadet etmediklerine dair rivayetler bulunmaktadır."

قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ اِذْ تَدْعُونَۙ ﴿٧٢﴾

72. İbrahim: Peki, dedi, yalvardığınızda onlar sizi işitiyorlar mı?

اَوْ يَنْفَعُونَكُمْ اَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾

73. Yahut size fayda ya da zarar verebiliyorlar mı?

قَالُوا بَلْ وَجَدْنَٓا اٰبَٓاءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾

4. Şöyle cevap verdiler: Hayır, ama biz babalarımızı böyle yapar bulduk.

'Cümlede kullanılan 'bel' takısı, şaşkınlık ifade etmektedir. Bu şaşkınlık sebebiyledir ki, Hz. İbrahim'in halkı, onun puta tapma konusundaki eleştirisine doğrudan cevap vermekten kaçınarak sadece bu tapınmanın geleneksel olduğunu, geçmişe dayandığını söyleyerek işin içinden sıyrılmak istemektedir, ve tabii, bunu yaparken de, Zemahşeri'nin belirtttiği gibi, bir şeyin önceden beri yapılıyor olmasının o şeyin doğruluğunu göstermeye yetmeyeceğini unutmaktadır.

Razı kendi adina, yukarıdaki ayetin, taklidin tabiatındaki gayri ahlakiliği (fesad) gösteren en kuvvetli Kur'an'i delillerden biri olduğunu ifade etmektedir. Burada 'taklid' derken, dini anlayış ve uygulamaların, sorgulamadan, hiçbir tahkik ve kritiğe başvurmadan, olduğu gibi, körü körüne benimsenmesi anlaşılmalıdır. (Esed, s.748/38)

قَالَ اَفَرَاَيْتُمْ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَۙ ﴿٧٥﴾

75. İbrahim dedi ki: İyi ama, neye taptığınızı (biraz olsun) düşündünüz mü?

اَنْتُمْ وَاٰبَٓاؤُ۬كُمُ الْاَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾

76. "İster siz, ister eski atalarınız"

فَاِنَّهُمْ عَدُوٌّ ل۪ٓي اِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَۙ ﴿٧٧﴾

77. İyi bilin ki onlar (bu düzmece tanrılar) benim düşmanımdır; ancak alemlerin Rabbi (benim dostumdur);

الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾

78. Beni yaratan ve bana doğru yolu gösteren O'dur.

وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾

79. Beni yediren, içiren O'dur.

وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾

80. Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur.

وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٨١﴾

81. Benim canımı alacak, sonra beni diriltecek O'dur.

وَالَّذِي أَطْمَعُ أَنْ يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿٨٢﴾

82. Ve hesap günü hatalarımı bağışlayacağını umduğum O'dur.

رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿٨٣﴾

83. Rabbim! Bana hikmet ver ve beni iyiler arasına kat.

وَاجْعَلْ لِي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ ﴿٨٤﴾

[370]84. Bana, sonra gelecekler içinde, iyilikle anılmak nasip eyle!

"Hz. İbrahim bu duasıyla, kıyamete kadar iyi bir namla anılmayı istemişti. Duası makbul olmuş, bundan ötürü her ümmet ona ayrı bir sevgi duymuş ve adını övgüyle anar olmuştur. Müslümanlar da beş vakit namazda salavatı şerife okurken onu da anarak bu duaya katılmaktadırlar." (Bak. Meryem 19/50)

وَاجْعَلْنِي مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ ﴿٨٥﴾

85. Beni, Naim cennetinin varislerinden kıl. (Meryem 19/47-48. ayetlerle krşt.)

وَاغْفِرْ لِاَبٖٓي اِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّٓالّٖينَۙ ﴿٨٦﴾

86. Babamı da bağışla (ona tevbe ve iman nasip et). Çünkü o sapıklardandır.

وَلَا تُخْزِنٖي يَوْمَ يُبْعَثُونَۙ ﴿٨٧﴾

87. (İnsanların) dirilecekleri gün, beni mahcup etme.

Buradan itibaren konu ahiret gününe taşınır ve 102. ayetin sonuna kadar konu ile ilgili haberler ve sahneler yine İbrahim'in dilinden açıklanır:

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَۙ ﴿٨٨﴾

88. O gün, ne mal fayda verir ne de evlat.

اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلٖيمٍۜ ﴿٨٩﴾

89. Ancak Allah'a kalb-i selim (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur).

Kalb-i selim: Şüphelerden, şirkten temizlenmiş, ihlasla iman etmiş kalp demektir. Said b. Müseyyeb (r.a.) demiştir ki: "Kalb-i selim, manen sıhhatte olan kalptır ki bu da müminin kalbidir. Kafir ve münafığın kalbi ise manen hastadır."

وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقٖينَۙ ﴿٩٠﴾

90. (O gün) cennet, takva sahiplerine yaklaştırılır.

وَبُرِّزَتِ الْجَحٖيمُ لِلْغَاوٖينَۙ ﴿٩١﴾

91. Cehennem de azgınlara apaçık gösterilir.

وَقٖيلَ لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَۙ ﴿٩٢﴾

92. Onlara: Allah'tan gayrı taptıklarınız hani nerede? denilir.

مِنْ دُونِ اللّٰهِؕ هَلْ يَنْصُرُونَكُمْ اَوْ يَنْتَصِرُونَؕ ﴿٩٣﴾

93. (Hani) o Allah'tan başka (tanrı yerine koyduklarınız) size yardım edebiliyorlar mı veya kendilerine (olsun) yardımları dokunuyor mu? (Ayrıca bak. Yusuf 10/28-29)

فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُنَۙ ﴿٩٤﴾

94. Onlar ve azgınlar oraya tepe taklak (cehenneme) atılırlar.

وَجُنُودُ اِبْلٖيسَ اَجْمَعُونَۜ ﴿٩٥﴾

95. İblis ve bütün orduları da.

قَالُوا وَهُمْ فٖيهَا يَخْتَصِمُونَۙ ﴿٩٦﴾

96. Orada birbirleriyle çekişerek şöyle derler:

تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفٖي ضَلَالٍ مُبٖينٍۙ ﴿٩٧﴾

97. Vallahi, biz gerçekten apaçık bir sapıklık içindeymişiz.

اِذْ نُسَوّٖيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمٖينَ ﴿٩٨﴾

98. Çünkü biz sizi alemlerin Rabbi ile eşit tutuyorduk.

وَمَٓا اَضَلَّنَٓا اِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾

99. Bizi ancak o günahkarlar saptırdı.

فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعٖينَۙ ﴿١٠٠﴾

100. "Şimdi artık bizim ne şefaatçilerimiz var".

وَلَا صَدٖيقٍ حَمٖيمٍ ﴿١٠١﴾

101. "Ne de yakın (candan seven) bir dostumuz".

فَلَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿١٠٢﴾

102. Ah keşke bizim için (dünyaya) bir dönüş daha olsa da, müminlerden olsak! (Ayrıca bak. En'am 6/27-28)

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

103. Bunda elbet (alınacak) büyük bir ders vardır; ama çokları iman etmezler.

Bu iki ayette (103-104), bu olaylarda ibretler bulunduğu ifade edilmekte ve gücü ve rahmeti bol alan tek varlığın Yüce Allah olduğu bildirilmektedir.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾

104. Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

Hz. İbrahım kıssası konusunda daha ayrıntılı bilgiler için bak. (Razı, 17/335 vd.; Kutub, 11/49 vd.; Emiroğlu, 8/301 vd.)

Buradan itibaren 122. ayetin sonuna kadar olan bölümde, surede yer alan üçüncü kıssa, Hz. Nuh (a.s.)'ın kıssası ile ilgili konular, olaylar ve gelişmeler anlatılmaktadır.

Hz. İbrahim kıssası gibi, Hz. Nuh'un kıssası da değişik surelerde, bazen benzer, bazen de farklı bölümler şeklinde yer almaktadır:

A'raf Suresinde: Hz. Adem (a.s.)'ın cennetten çıkarılmasını izleyen bölümde kısa olarak yer alır. Orada, kavmini tevhide davet etmesi, büyük günün azabı ile kavmini korkutması, onlara sapık olduklarını bildirmesi, kavminin de kendi içlerinden birinin peygamber olarak gönderilmesine hayret etmeleri ve onu yalanlamaları yüzünden de boğularak helak edilmeleri yer almaktadır.

Yunus Suresinde: Peygamberliğinin son safhasına rastlayan bölümde, kavmine meydan okuyor ve bu meyanda, onların inkar ettikleri konulara açıklık getiriliyor. Sonra da ona inananlarla beraber gemiye binmeleri ve kurtulmaları, inanmayanların da boğulmaları anlatılmıştı.

Hud Suresinde: Gemi yapımından başlayarak tufanın safhaları ve bunlarla ilgili konular geniş bir şekilde anlatılmıştır.

Mü'minün Suresinde: Kavmini tevhit ve ibadete daveti, kavminin tepki göstererek üzerlerinde hakimiyet kurma isteği ile böyle yaptığını iddia etmesi, onun kendileri gibi bir insan olduğunu, Allah dileseydi

peygamber olarak melek indirirdi demeleri üzerine Hz. Nuh Allah'a sığınıyor ve gemi yapımı safhası bu suretle başlıyor.

Kur'an'ı Kerim'de Nuh kıssası genelde Ad, Semud, Lut kavimleri ve Medyen halkı ile birlikte anılmaktadır. Şimdi buradaki şeklini öğrenelim:

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾

105. Nuh kavmi de peygamberleri yalancılıkla suçladılar.

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾

106. Kardeşleri Nuh onlara şöyle demişti: (Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız?

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾

107. Bilin ki ben, size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾

108. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾

109. Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan, ancak alemlerin Rabbidir. (Ayrıca bak. Sad 38/86-87)

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١١٠﴾

110. Onun için, Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ ﴿١١١﴾

111. Onlar şöyle cevap verdiler: Sana düşük seviyeli kimseler tabi olup dururken, biz sana iman eder miyiz hiç! (Ayrıca bak. Hud 11/27)

قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾

[371]112. Nuh dedi ki: Onların yaptıkları hakkında bilgim yoktur.

إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾

113. Onların hesabı ancak Rabbime aittir. Bir düşünseniz!

Bu son iki ayet içeriklerinin incelenmesinden, Hz. Nuh'a inananların gerçekte inanmadıkları halde, menfaatleri gereği ona inanır gözükmekte oldukları iddia edilmektedir. Hz. Nuh'un bunlara verdiği cevap, Kur'an'ın ahlak konusundaki presiplerinden ve dolayısıyla İslam hukukunun temel ilkelerinin en önemilerinden birini ortaya koymaktadır: Kimse kimsenin inancı ve inancını etki altında bırakacak nedenler konusunda, sözkonusu kişinin kendi itiraf ya da ikrarı dışında hüküm veremez; kişinin gizli tuttuğu şeylerin gerçeğini ancak Allah bilir; toplum sadece görünen duruma göre hüküm vermektedir. Bu hüküm ise kişinin ortaya koyduğu eylem ve itirafları ile sınırlı kalmaktadır. Demek olmaktadır ki, kişi inanıyorum dedikten sonra, hareket ve sözleri ile inancına ters düşecek davranışlarda bulunmadığı sürece, herkes onu mümin görecektir.

وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾

114. Ben iman eden kimseleri kovacak değilim. (Ayrıca bak. En'am 6/52)

إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١١٥﴾

115. Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım.

قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾

116. Dediler ki: Ey Nuh! (Bu davadan) vazgeçmezsen, iyi bil ki, taşlanmışlardan olacaksın!

قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾

117. Nuh: Rabbim! dedi, kavmim beni yalancılıkla suçladı.

فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾

118. Artık benimle onların arasında sen hükmünü ver. Beni ve beraberimdeki müminleri kurtar.

فَاَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾

119. Bunun üzerine biz onu ve beraberindekileri, o dolu geminin içinde (taşıyarak) kurtardık.

ثُمَّ اَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾

120. Sonra da geri kalanları suda boğduk.

اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾

121. Doğrusu bunda büyük bir ders vardır; ama çokları iman etmezler.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾

122. Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

Hz. Nuh kıssası konusunda daha geniş ve ayrıntılı bilgiler için bak. (Razı, 17/355 vd.; Kutub, 11/64 vd.)

Nuh kavminin peygamberlerine gösterdikleri direniş ve davranışı, Mekke müşriklerinin Hz. Muhammed'e gösterdikleri tepki büyük ölçüde birbirleriyle örtüşmektedir. Bu nedenle, Nuh kavminin düştüğü duruma düşmemek için, Mekke müşriklerinin o olaylardan ibret ve öğüt almaları gereği, bu kıssa ile vurgulanmaktadır.

İzleyen ayetle başlayan Hud peygamberin bu suredeki kıssası da 140. ayette son bulmaktadır. Hz. Hud da Ad kavmini tevhide davet için gönderilmiş bir hak elçisidir. Bu kıssa da diğer peygamber kıssaları gibi başka surelerde anlatılmıştır. Ancak, buradaki üslüp farkı dikkat çekmektedir. Bu suredeki kıssada anlatılan ve sanki hiç ölmeyecekmiş gibi, Hud (a.s.)'ın giriştiği büyük imar faaliyetleri, buradaki kıssayı diğer surelerdekinden farklı kılmaktadır:

كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٢٣﴾

123. Ad (kavmi) de peygamberlerini yalancılıkla suçladı.

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾

124. Kardeşleri Huda onlara şöyle demişti: (Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız?

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٢٥﴾

125. Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٢٦﴾

126. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢٧﴾

127. Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan, ancak alemlerin Rabbidir.

أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ ﴿١٢٨﴾

128. Siz her yüksek yere bir alamet dikerek eğleniyor musunuz?

"Ayette ri' kelimesi yol manasına da geldiği için 'siz her yol üzerine...' şeklinde bir meal vermek de mümkündür. Bu kavmin bina ettiği şeyler hakkında, tefsirlerde güvercin kaleleri, gelip geçenlere eğlenmek için yapılmış yüksek binalar, tepelere dikilen abideler gibi izahlarla karşılaşılmaktadır."

وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ ﴿١٢٩﴾

129. Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?

"Bu yapılar hakkında muazzam köşkler, müstahkem kaleler, su depo ve mahzenleri gibi tefsirler de yapılmıştır."

وَإِذَا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ ﴿١٣٠﴾

130. Yakaladığınız zaman, cebbarlar (zorbalar) gibi mi yakalıyorsunuz?

Cabbar: Bu söcük insanların eylemleri hakkında kullanıldığı zaman, zorba anlamına gelen ve zorba durumunda olan kimsenin, kendisinden güçsüz olanların hak ve hukuku konusunda, hiçbir etiksel sınır tanımadan, tamamen kaba kuvvete dayanarak yaptığı eylem ve uygulamalar anlaşılır. (Ayrıca bak. Hud 11/59; İbrahim 14/15)

Yukarıdaki ayetlerin anlam birliği içerisinde düşünüldüğünde bu ayet ile, Ad kavminin kendi kavimleri dışındaki başka insan ya da milletlere karşı göterip uyguladığı düşmanca davranışa dikkatler çekildiği anlaşılmaktadır. Bu ayet hükmü, yıllar boyu devam edip, özellikle son yıllarda öne çıkan ve savaş sırasında kişilerin hukukunu ihlal eden davranışları önleme çabalarını, İslam'ın yüz yıllar önce ortaya koyduğunu göstermektedir.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ ﴿١٣١﴾

131. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

وَاتَّقُوا الَّذٖٓي اَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ ﴿١٣٢﴾

132. Bildiğiniz şeyleri size bol bol veren, Allah'tan korkun.

اَمَدَّكُمْ بِاَنْعَامٍ وَبَنٖينَ ﴿١٣٣﴾

133. "O, size sürüler ve oğullar verendir".

وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٣٤﴾

134. "Ve bahçeler çeşmeler." (veren Allah'a karşı gelmekten sakının.)

اِنّٖٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظٖيمٍ ﴿١٣٥﴾

135. Doğrusu sizin hakkınızda muazzam bir günün azabından endişe ediyorum.

قَالُوا سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظِينَ ﴿١٣٦﴾

136. (Onlar) şöyle dediler: Sen öğüt versen de, vermesen de bizce birdir.

إِنْ هَٰذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣٧﴾

[372]137. Bu, öncekilerin geleneğinden başka bir şey değildir.

"Burada 'gelenek (huluk)'den kastedilenin ne olduğu hakkında farklı tefsirler vardır.:

1- Şu yaptıklarımız veya üzerinde durduğumuz şu din, ilk atalarımızdan beri sürüp gelen şeydir.

2- Senin getirdiğin şu din veya öldükten sonra dirileceğimiz iddiası, geçmişlerin uydurmasıdır."

وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿١٣٨﴾

138. Biz azaba uğratılacak da değiliz.

فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾

139. Böylece onu yalancılıkla suçladılar; biz de kendilerini helak ettik. Doğrusu bunda büyük bir ibret vardır; ama çokları iman etmezler.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤٠﴾

140. Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

Buradan başlayarak, Salih (a.s.)'ın, tevhide davet ettiği kavmi ile aralarında geçen olayların açıklandığı kıssası başlamakta ve 159. ayetle son bulmaktadır:

İzleyen ayetle başlayan bu kıssa da, daha önce de değinildiği üzere diğer kıssalar gibi, önceki başka surelerde geçmişti. Aralarında şu kadarcık fark vardır: Salih bu kıssada kavminden bir ücret istemediğini, ücretini Allah'ın vereceğini söylerken, kavmi de onu, büyülenmiş ve kendilerinden farksız bir insan olarak görüyor ve düşüncelerini bu doneye bağlıyorlardı.

Bütün kıssalara dikkat edildiğinde, diğer peygamberlerin mücadele ile geçen hayat serüvenlerinden, Hz. Muhammed'in mücadelesi ile örtüşen bölümler özenle seçilmekte ve içinde anıldığı sure konusu ile ilişkileri öne çıkarılmak biçimiyle ilgi odağına dönüştürülmektedir.

Dikkate değer diğer bir özellik de, peygamberlerin, kavimlerini tevhide davet ederken uyguladıkları yöntem ve söyledikleri sözler, sanki bir şablon ile çoğaltılmış gibi aynı olduğu halde devamlı olarak tekrar edilmiş olmalarıdır. Aynı şeylerin devamlı olarak tekrar edilmesi suretiyle, muhataplarını etkileme gücünü artırmanın amaçlanmış olduğu kuşkusuzdur. Bu yöntem deyim yerinde ise, bir nevi etkileme bombardımanı biçiminde kullanılmaktadır...

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٤١﴾

141. Semud (kavmi) de peygamberleri yalancılıkla suçladı.

اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ صَالِحٌ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٤٢﴾

142. Kardeşleri Salih onlara şöyle demişti: (Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız?

اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌ ﴿١٤٣﴾

143. Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِ ﴿١٤٤﴾

144. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.

وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿١٤٥﴾

145. Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan, ancak alemlerin Rabbidir.

اَتُتْرَكُونَ ف۪ي مَا هٰهُنَٓا اٰمِن۪ينَ ﴿١٤٦﴾

146. Siz burada, güven içinde bırakılacak mısınız (sanıyorsuz)?

فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٤٧﴾

147. "Böyle bahçelerde, çeşme başlarında ?"

وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ ﴿١٤٨﴾

148. "Ekinlerin, salkımları sarkmış hurmalıkların arasında?"

وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهِينَ ﴿١٤٩﴾

149.Ve dağlardan böyle ustalıkla yontarak evler yapabileceğinizi (mi sanıyorsunuz)?

Ayetteki 'farıhin' kelimesine ustaca anlamı verileceği gibi, 'şımararak' anlamının da verilebileceği ifade edilmektedir.

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٥٠﴾

150. Artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ ﴿١٥١﴾

151. "O aşırıların emrine uymayın."

الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿١٥٢﴾

152."Yeryüzünde bozgunculuk yapıp dirlik düzenlik vermeyen kimselerin, (sözüyle hareket etmeyin).

قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٥٣﴾

153. Dediler ki: Sen, olsa olsa iyice büyülenmiş birisin!

مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا فَأْتِ بِآيَةٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٥٤﴾

154. Sen de ancak bizim gibi bir insansın. Eğer doğru söyleyenlerden isen, haydi bize bir mucize getir.

قَالَ هٰذِهِ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿١٥٥﴾

155. Salih: İşte (mucize) bu dişi devedir; onun bir su içme hakkı vardır, belli bir günün içme hakkı da sizindir, dedi.

وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥٦﴾

156. Ona bir kötülükle ilişmeyin, yoksa sizi muazzam bir günün azabı yakalayıverir.

فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ ﴿١٥٧﴾

157. Buna rağmen onlar deveyi kestiler; ama pişman da oldular.

فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٥٨﴾

158. Bunun üzerine onları azap yakaladı. Doğrusu bunda, büyük bir ders vardır; ama çokları iman etmezler.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٥٩﴾

159. Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

Adeta birer dizi biçiminde yinelenen kıssalardan bu bölümde, bu ayetle başlayıp 175. ayette son bulan Lut (a.s.)'ın kıssası ve onunla ilgili olarak gelişen olay ve bilgiler verilmektedir:

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾

[373]160. Lut kavmi de peygamberleri yalancılıkla suçladı.

إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾

161. Kardeşleri Lut onlara şöyle demişti: (Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız?

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٦٢﴾

162. Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِۚ ﴿١٦٣﴾

163. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.

وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَم۪ينَۜ ﴿١٦٤﴾

164. Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ecrimi verecek olan, ancak alemlerin Rabbidir.

اَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَم۪ينَۙ ﴿١٦٥﴾

165. İnsanlar içinden erkeklere mi yaklaşıyorsunuz?

وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْۜ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾

166. Rabbinizin sizler için yarattığı eşlerinizi bırakıp da, insanlar içinden erkeklere mi yaklaşıyorsunuz? Doğrusu siz sınırı aşmış (sapık) bir kavimsiniz!

قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَج۪ينَ ﴿١٦٧﴾

167. Onlar şöyle dediler: Ey Lut! (Bu davadan) vazgeçmezsen, iyi bil ki, sürgün edilmişlerden olacaksın!

قَالَ اِنّ۪ي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَال۪ينَۜ ﴿١٦٨﴾

168. Lut: Doğrusu, dedi, ben sizin bu işinizden tiksinenlerdenim.

رَبِّ نَجِّن۪ي وَاَهْل۪ي مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾

169. Rabbim! Beni ve ailemi, onların yapageldiklerinden (vebalinden) kurtar.

فَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ اَجْمَع۪ينَۙ ﴿١٧٠﴾

170. Bunun üzerine onu ve bütün ailesini kurtardık.

إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٧١﴾

171. Ancak bir kocakarı müstesna. O, geride kalanlardan (oldu).

"Burada Hz. Lut'un karısına işaret edilmektedir. (Bak. Tahrim 66/10 ve 12 ayetteki açıklamaya.)

ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٧٢﴾

172. Sonra diğerlerini helak ettik.

وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٣﴾

173. Üzerlerine öyle bir yağmur yağdırdık ki... Uyarılanların (fakat yola gelmeyenlerin) yağmuru ne de kötü!

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٤﴾

174. Elbet bunda büyük bir ibret vardır; fakat çokları iman etmezler.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾

175. Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

Sıradaki Hz. Şuayib kıssasıdır. Bu kıssanın, daha önce A'raf suresinde geçen kıssadan tek farkı: A'raf suresinde gönderildiği kavmin adı, 'Ashabı Medyen' olarak geçerken bu surede 'Ashabul Eyke' olarak anılmaktadır. Bazı müfessirler bu iki kavmin ayrı ayrı kavimler olduğunu söylerken, çoğunluk, Şuayib (a.s.)'ın her iki kavme olan söyleminin hemen hemen aynı olması ve aynı kıssada iki ayrı kavimden bahsedilmemesi hususlarını gerekçe göstererek, iki isimle anılan bu kavmin tek kavım olduğu fikri yanında yer almaktadır.

كَذَّبَ أَصْحَابُ لْئَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧٦﴾

176. Eyke halkı da peygamberleri yalancılıkla suçladı.

Eyke, bir orman türünün adıdır. Yapılan açıklamalara göre, Medyen'e yakın bir bölge, bu isimle anılmakta idı. Şuayib (a.s.), Eykeli olmadığından 106, 124, 142 ve 160. ayetlerdekinden farklı olarak gön-

derildiği kavimle ilişkileri 'kardeşleri' sözcüğü kullanılarak belirlenmemiştir.

إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾

177. Şuayib onlara şöyle demişti: (Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız?

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٧٨﴾

178. Bilin ki, ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٧٩﴾

179. Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٠﴾

180. Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan, ancak alemlerin Rabbidir.

أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾

181. Ölçüyü tastamam yapın, (insanların hakkını) eksik verenlerden olmayın.

وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾

182. Doğru terazi ile tartın.

وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٣﴾

183. İnsanların hakkı olan şeyleri kısmayın. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın.

وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٨٤﴾

[374]184. Sizi ve önceki nesilleri yaratan (Allah) dan korkun.

قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٨٥﴾

185. Onlar şöyle dediler: Sen, olsa olsa iyice büyülenmiş birisin!

وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَإِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿١٨٦﴾

186. Sen de, ancak bizim gibi bir beşersin. Bil ki, biz seni ancak yalancılardan biri sayıyoruz.

فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٨٧﴾

187. Şayet doğru sözlülerden isen, üstümüze gökten azap yağdır.

قَالَ رَبِّي أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨٨﴾

188. Şuayib: Rabbim yaptıklarınızı en iyi bilendir, dedi.

فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٨٩﴾

189. Velhasıl onu yalancı saydılar da, kendilerini o gölge gününün azabı yakalayıverdi. Gerçekten o, muazzam bir günün azabı idi!

"Çok sıcak günlerden sonra gökte bulutlar belirmiş, onların gölgesine sığınmışlardı. Allah bulutlardan ateş yağdırarak azgınları, asileri yakmış ve cezalandırmıştı."

إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٠﴾

190. Doğrusu bunda büyük bir ders vardır; ama çokları iman etmezler.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٩١﴾

191. Şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galip ve engin merhamet sahibidir.

"Yukarıdaki ayetlerde, bir çok peygamberin, kavimlerini doğru yola iletmek için ikazları, getirdikleri mucizeler ve kavimlerinin tutumları ortak çizgilerle anlatıldıktan sonra, aşağıdaki ayetlerde, Kur'an'a yöneltilen iddialara özlü reddiyelerde bulunulmuş, Hz. Peygambere sabır ve metanetle ulvi görevini sürdürmesi telkin edilmiştir."

Esed'de, buraya kadar olan ayetlerde anlatılan kıssalar ile ilgili olarak ara değerlendirmesini şöyle yapmaktadır:

'Her biri bu iki ayetle noktalanan sekiz kıssa burada böylece tamamlanmaktadır. Bu kıssalar ister Allah'ın varlığını, eşsiz ortaksız olduğunu, ister mal mülk, nüfüz ve şöhret gibi dünyevi bağlılıkların boş ve değersiz olduğunu; ve isterse yeryüzündeki bütün canlılara karşı koruyucu ve şefkatlı davranmanın insanın temel yükümlülüklerinden biri olduğunu belirtici yönde olsun, bütün tezahürleri ve boyutlarıyla manevi/ahlaki gerçeğin ya da gerçekliğin hemen her çağda insanlığın büyük çoğunluğu tarafından ret edildiğini, bilinç ve duyarlık olarak körleşmiş, sağırlaşmış yığınların inanç tepkileri ile geri tepildiğini dile getirmektedirler. Bu kıssalarda -yahut daha doğru ifadeyle Kur'an'da-sıkça anlatılan bu kıssaların bu suredeki şekillerinde tekrarlanan cümleler, ifadeler ve karşılıklı konuşmalar bize, insanlık durumunun, yahut insanın temel yaklaşımının gerçekte hiç değişmediğini ve sonuç olarak da, hakkı tebliğ eden kimselerin her çağda insanın hırs ve tamah duygularına karşı, nufuz ve iktidar tutkusuna karşı, insanın kendini beğenmişliğine karşı mücadele vermek zorunda oldukları vurgulanmaktadır'. (Esed, s.757/79 no. açk.)

وَاِنَّهُ لَتَنْزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٩٢﴾

192. Muhakkak ki o (Kur'an) alemlerin Rabbinin indirmesidir.

Bu ayetle başlayıp izleyen ayetler ile, yeniden surenin başında değinilen ve Kur'an'da örneklenen ilahi vahiy olgusuna ve inanmayan insanların buna karşı göterdikleri olumsuz tepkiye, direnmeye dönülmektedir:

نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَمِينُ ﴿١٩٣﴾

193. (Resulüm!) Onu Ruhu'l-emin (Cebrail) indirdi.

Ruhu'l-emin: Daha öncede değinildiği üzere, yaklaşık müfessirlerin tamamı denecek büyük çoğunluğu tarafından kabul edilip desteklenen görüşe göre, Vahiy Meleği Cebrail (a.s.)'a verilen isimdir.

عَلٰى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنْذِرِينَ ﴿١٩٤﴾

194. Senin kalbine; uyarıcılardan olman için,

بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ ﴿١٩٥﴾

195. (Çevredekileri) Apaçık Arapça bir dille (uyarasın). (Bak. İbrahim 14/4; Ayrıca, Kuran'ın evrensel özelliğine işaret eden A'raf 7/158; Furkan 25/1)

وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾

196. O, şüphesiz daha öncekilerin kitaplarında da vardır.

"Kur'an'ın Hz. Muhammed'e indirileceği, yahut da Kur'an'ın manası, özü ve ana prensipleri önceki hak kitaplarda da vardı. Ayette her ikisi anlatılmış olabilir."

أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةً أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴿١٩٧﴾

197. Beni İsrail bilginlerinin onu bilmesi, onlar için bir delil değil midir?

وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَىٰ بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ ﴿١٩٨﴾

198. Biz onu Arapça bilmeyenlerden birine indirseydik de (o):

فَقَرَأَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ ﴿١٩٩﴾

199. Bunu onlara o okusaydı, yine ona iman etmezlerdi.

كَذَٰلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٠٠﴾

200. Onu günahkarların kalplerine böyle soktuk.

"Ayetteki 'onu' zamiri, 'küfür'e gönderilirse 'Kendi günahları yüzünden- soktuğumuz küfür öyle yerleşmiştir ki, azabı iyice görmeden imana gelmezler' manası çıkar. Aynı zamir, Kur'an'a da gönderilebilir. O takdirde 'Kur'an'ı kendi dilleriyle indirdik, manasını kalplere iyice soktuk; yine de azabı görmeden iman etmezler.' manası kastedilmiş olur."

لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٢٠١﴾

201. Onun için, acıklı azabı görünceye kadar ona iman etmezler.

فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۙ ﴿٢٠٢﴾

202 İşte bu (azap) onlara, kendileri farkında olmadan, ansızın geliverecektir.

فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَ ۜ ﴿٢٠٣﴾

203. O zaman: Bize (iman etmemiz için) mühlet verilir mi acaba? diyeceklerdir.

أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾

204. (Durmadan mucize talebiyle) onlar bizim azabımızı mı çarçabuk istiyorlardı?

أَفَرَأَيْتَ إِنْ مَتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ ۙ ﴿٢٠٥﴾

205. Ne dersin! Eğer biz onları yıllarca yaşatsak.

ثُمَّ جَاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَ ۙ ﴿٢٠٦﴾

206. Sonra tehdit edilmekte oldukları (azap) başlarına gelse!

مَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَ ۜ ﴿٢٠٧﴾

[375]207. Faydalandırıldıkları nimetler onlara hiç yarar sağlamayacaktır.

وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَ ۛ ﴿٢٠٨﴾

208. Bununla birlikte hangi memleketi, helak ettikse muhakkak onu uyarıcı (peygamberleri) olmuştur.

ذِكْرَىٰ ۛ وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٠٩﴾

209. (Onlar)ihtar edilmiştir ve biz zulmetmiş değilizdir.

وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ ﴿٢١٠﴾

210. O'nu (Kur'an'ı) şeytanlar indirmedi.

"Kur'an'ın şeytanlar tarafında kahinlere telkin edilen şeylerden ibaret olduğunu ileri süren bazı müşriklerin sözleri reddedilmiştir."

وَمَا يَنۢبَغِى لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾

211. Bu onlara düşmez; zaten güçleri de yetmez.

إِنَّهُمْ عَنِ ٱلسَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿٢١٢﴾

212. Şüphesiz onlar, vahyi işitmekten uzak tutulmuşlardır.

فَلَا تَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ فَتَكُونَ مِنَ ٱلْمُعَذَّبِينَ ﴿٢١٣﴾

213. O halde sakın Allah ile beraber başka tanrıya kulluk edip yalvarma, sonra azap edilenlerden olursun!

"Peygamberin şahsında insanlığa hitap edilmektedir. (Bak. Kasas 28/86-88)

وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ ٱلْأَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾

214. (Önce) en yakın akrabanı uyar.

وَٱخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ ٱتَّبَعَكَ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٥﴾

215. Sana uyan müminlere (merhamet) kanadını indir.

فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّى بَرِىٓءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢١٦﴾

216. Şayet sana karşı gelirlerse de ki: Ben sizin yaptıklarınızdan muhakkak ki uzağım.

وَتَوَكَّلْ عَلَى ٱلْعَزِيزِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٢١٧﴾

217. Sen O mutlak galip ve engin merhamet sahibine güvenip dayan.

ٱلَّذِي يَرَىٰكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢١٨﴾

218. O ki, (gece namaza) kalktığın zaman seni görüyor.

وَتَقَلُّبَكَ فِي ٱلسَّٰجِدِينَ ﴿٢١٩﴾

219. Secde edenler arasında dolaşmanı da (görüyor).

"İbni Abbas (r.a.)'dan gelen bir rivayete göre 've takallübeke fis-sacidin' sözünün ifade etmek istediği mana şudur: Allah seni bir peygamberin sulbünden diğer bir peygamberin sulbüne intikal ede ede nihayet, nasıl bir nebi olarak çıktığını görendir."

إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٢٢٠﴾

220. Çünkü her şeyi işiten, her şeyi bilen O'dur.

هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ ٱلشَّيَٰطِينُ ﴿٢٢١﴾

221. Şeytanların ise kime ineceğini size haber vereyim mi?

تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٢٢٢﴾

222. Onlar, günaha, iftiraya düşkün olan herkesin üstüne inerler.

يُلْقُونَ ٱلسَّمْعَ وَأَكْثَرُهُمْ كَٰذِبُونَ ﴿٢٢٣﴾

223. Bunlar, (şeytanlara) kulak verirler ve onların çoğu yalancıdırlar.

وَٱلشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ ٱلْغَاوُۥنَ ﴿٢٢٤﴾

224. Şairler(e gelince), onlara da sapıklar uyarlar.

أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ﴿٢٢٥﴾

225. Baksana onlar her vadide şaşkın şaşkın dolaşırlar.

وَاَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَۙ ﴿٢٢٦﴾

226. Ve onlar yapamayacakları şeyleri söylerler.

اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَث۪يراً وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُواۜ
وَسَيَعْلَمُ الَّذ۪ينَ ظَلَمُٓوا اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

227. Ancak iman edip iyi işler yapanlar, Allah'ı çok çok ananlar ve haksızlığa uğratıldıklarında kendilerini savunanlar başkadır. Haksızlık edenler, hangi dönüşe (hangi akıbete) döndürüleceklerini yakında bileceklerdir.

"Güvenilir hadis kitaplarında yer alan bir çok hadisten de anlaşıldığı üzere, kötülüğü ifade etmeyen ve iyi maksatla kullanılan şiir, yukarıda kötülenen şiirden istisna edilmiştir. Nitekim asahabi kiram arasında Resul-i Ekrem'in takdirini kazanmış bir çok şair bulunmakta idi. Mesela Hz. Peygamberin Hassan b. Sabit'e 'müşrikleri (şiirlerinle) hicvet, bil ki muhakkak Cebrail de seninle beraberdir' buyurduğu rivayet olunmuştur."

Sure konusunda ayrıntılı bilgiler için ayrıca bak. (Bilmen, 5/2438 vd.; Vehbi, 10/3875 vd.)

ŞUARA SURESİNİN SONU

27-NEML SURESİ-48

سُورَةُ النَّمْلِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

Neml Suresi, resmi düzenlemde 27. ve iniş sırasına göre ise, 48. sırada yer almaktadır. Bu sure, Mekke'de nazil olup. 93 ayettir. 'Neml karınca anlamına gelir.18. ayetinde, Hz.Süleyman (s.a.)'in ordusuna yol veren karıncalardan söz edildiği için sureye bu isim verilmiştir.

Mekke de nazil olan surelerde görülen genel özellikler, bu surede de vardır: Allah'a iman, O'nun bir olduğu inancı içerisinde yalnız O'na ibadet etmek, ahirete, kitaplara ve peygamberlere iman ile hayır ve şerrin Allah'tan geldiği; yaratıcılık ve rızık verme güç ve kudretinin yalnız Allah'a has bir özellik olduğu vb. gibi prensipler surenin ana temasını oluşturmaktadırlar.

Surede yer alan kıssalar, burada da ibret olma yanında uyarı ve öğüt verme amaçlarına yöneliktir. Hz. Musa'nın ateş görmesi, ateşin yanına gitmesi ile Peygamberlik şerefini kazanması ve takip eden gelişmelerin anlatıldığı; Mekke müşriklerinin Hz. Muhammed (s.a.)'e direnişleri ile benzeşen Hz. Musa (a.v.)'e gösterilen tepkilerin yer aldığı bölümleri içeren Musa kıssası, Yüce Allah'ın Hz. Davud ve Süleyman (a.s.)'lara ihsan buyurduğu nimetlere işaretten sonra yer alan, karınca, Hudhud kuşu ve Sebe Melikesi ile ilgi kıssalar ve onları izleyen Salih ve Lut peygamberlerin kıssaları, bunların başlıcalarıdır.

Surenin öne çıkan en önemli özelliği, ilimle ilgili konuları işlemesidir. Yüce Allah'ın ilim sıfatına has, gizli ve açık olan gerçekler yanında, özellikle gayb alemi ve Evren ile ilgili bilgiler açıklanmaktadır. Gerekli görülen hallerde, bilgilendirme işlevleri ve ilgili bazı konular, mucizelerle desteklenmektedir.

Surenin ilmi özelliği ile güzelliğinin, en açık ve leziz bir şekilde, Davut ve Süleyman Peygamberlerin kişiliklerinde yansıtıldığını görmekteyiz. Baba oğul bu iki peygamberin, karar, işlev ve uygulamaları ile, daha da güzelleşen surenin akışı, böylece en başından sonuna kadar yaratılan güzel duygular ve bırakılan izler yönünden de ilmi niteliği bütünüyle ortaya çıkmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

طٰسٓ تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُب۪ينٍۙ ﴿١﴾

[376]1. Ta. Sin. Bunlar Kur'an'ın, (gerçekleri) açıklayan Kitabın ayetleridir.

هُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِن۪ينَۙ ﴿٢﴾

2. İman eden müminler için bir hidayet rehberi ve bir müjdedir.

Ayetin bu ifadesi ile Kur'an'ı kerim, müminler için, mana ve içeriği ile bir aracı olmaksızın, bir doğruluk yol göstericisi ve bir müjde kılınmaktadır. Bu onlara her bakımdan yeterlidir. İzleyen ayet o kimseleri açık bir şekilde bildirmektedir:

اَلَّذ۪ينَ يُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٣﴾

3. Onlar ki, namazı kılarlar, zekatı verirler ve ahirete de kesin olarak inanırlar.

Ahirete inanmayan ve dolayısıyla kendilerini hidayet yoluna iletecek uyarılara aldırmayanların durumu da şöyle açıklanmaktadır:

اِنَّ الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ اَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَۜ ﴿٤﴾

4. Şüphesiz biz, ahirete inanmayanların işlerini kendilerine süslü gösterdik; o yüzden bocalar dururlar.

Allah onlara işlerini güzel göstermiştir. Kendilerince güzel olan bir hayat içerisinde verilen güzel nimetlerden de yararlanarak hoşlandıkları bir biçimde, bir gün karşılaşacakları ve yüzlerine çarpacak olan

gerçeklerden habersiz bir şekilde, düşünmeden, akıllarını kullanmadan zevku-sefa içerisinde sürdürür giderler. Büyüklerden gördüklerini, akli hiçbir ölçüye vurmadan taklit eder dururlar. Ebedi hayata inanmayan insanların kurak olarak bütün çalışmalarını dünya hayatı üzerine kurdukları,yaptığ şeylerin bu dünyadaki karşılıklarından başka bir şey düşünmedikleri özetle çıkarlarından başka bir şeye önem vermedikleri ifade edilmektedir. Ne zaman akıllarını kullanmaya başlar ve gönül ve ufukları iman, bilgi ve aklın nuru ile aydınlanır, gerçek mutluluk ondan sonra başlar. (Ayrıca bak. En'am 6/34, 108; Nahl 16/63)

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ﴿٥﴾

5. İşte bunlar, azabı en ağır olanlardır; ahirette en çok ziyana uğrayacaklar da onlardır.

وَإِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾

6. (Resulüm!) Şüphesiz ki bu Kur'an, hikmet sahibi ve her şeyi bilen Allah tarafından sana verilmektedir.

Hz. Musa'nın kıssasından alınma bu bölümler, başlangıçtaki bu ayette yer alan bu hükümden hemen sonra yer alması, sanki Hz. Peygamber'e deniliyor ki: 'Senin yükümlülükleri alış tarzın sonradan olma bir şey değildir. Senden önce Musa peygamber de aynı yükümlülükleri yüklenmişti. Firavun ve kavmine karşı bir risalet görevini yüklenmekte idi. Kavminin seni yalanlaması da yeni bir şey değildir.

Bozguncuların sonunun nasıl olduğuna bakabilirsin. İşte senin kavmin de baksın onların akıbetlerine ve ibret alsın'.

إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَارًا سَآتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ آتِيكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ
لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٧﴾

7. Hani Musa, ailesine şöyle demişti: Gerçekten ben bir ateş gördüm. (Gidip) size oradan bir haber getireceğim, yahut bir ateş parçası getireceğim, umarım ki ısınırsınız! (Ayrıca bak. Ta-Ha 20/9, 10. ayetlere ve onlarla ilgili yollamalara)

فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ أَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨﴾

8. Oraya geldiğinde şöyle seslenildi: Ateşin bulunduğu yerdeki ve çevresindekiler mübarek kılınmıştır! alemlerin Rabbi olan Allah, eksikliklerden münezzehtir!

يَا مُوسٰٓى اِنَّهُٓ اَنَا اللّٰهُ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُۙ ﴿٩﴾

9. Ey Musa! İyi bil ki, ben, mutlak galip ve hikmet sahibi olan Allah'ım!

وَاَلْقِ عَصَاكَۜ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَٓانٌّ وَلّٰى مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْۜ يَا مُوسٰى لَا تَخَفْ
اِنّ۪ي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَۗ ﴿١٠﴾

10. Asanı at ! Musa (asayı atıp) onu yılan gibi deprenir görünce dönüp arkasına bakmadan kaçtı. (Kendisine dedik ki): Ey Musa! Korkma; çünkü benim huzurumda peygamberler korkmaz. (Ayrıca, Ta-Ha 20/17-20. ayetleri ile krşt. ve bak. 20-21. ayetlerle ilgili açk.)

اِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُٓوءٍ فَاِنّ۪ي غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١١﴾

11. Ancak, kim haksızlık eder, sonra, işlediği kötülük yerine iyilik yaparsa, bilsin ki ben (ona karşı da) çok bağışlayıcıyım, çok merhamet sahibiyim.

وَاَدْخِلْ يَدَكَ ف۪ي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَٓاءَ مِنْ غَيْرِ سُٓوءٍ ف۪ي تِسْعِ اٰيَاتٍ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِه۪ۜ
اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِق۪ينَ ﴿١٢﴾

12. Elini koynuna sok da kusursuz bembeyaz çıksın. Dokuz mucize ile Firavun ve kavmine (git). Çünkü onlar artık yoldan çıkmış bir kavim olmuşlardır.

Ayette sözü edilen Musa'ya verilen dokuz mucizeden 'Beyaz el' ile 'Asa' mucizeleri Ta-Ha suresinin 17-22. ayetlerinde, diğerleri de A'raf suresinin 130 ve 133. ayetlerinde anlatılmıştır.

فَلَمَّا جَٓاءَتْهُمْ اٰيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُب۪ينٌۚ ﴿١٣﴾

13. Mucizelerimiz onların gözleri önüne serilince: "Bu, apaçık bir büyüdür" dediler. (Ayrıca bak. Yunus 10/76)

وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾

[377]14. Kendileri de bunlara yakinen inandıkları halde, zulüm ve kibirlerinden ötürü onları inkar ettiler. Bozguncuların sonunun nice olduğuna bir bak!

Hz. Musa kıssasının bu kısa bölümünden sonra söz Hz. Davud ve Süleyman (a.s.)'larla ilgili konulara geçilmektedir:

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًا وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلٰى كَثِيرٍ
مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥﴾

15. Andolsun ki biz, Davud'a ve Süleyman'a ilim verdik. Onlar: Bizi, mümin kullarının birçoğundan üstün kılan Allah'a hamd olsun, dediler.

وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوُدَ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِنْ
كُلِّ شَيْءٍ إِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ ﴿١٦﴾

16. Süleyman Davud'a varis oldu ve dedi ki: Ey insanlar! Bize kuş dili öğretildi ve bize her şeyden (nasip) verildi. Doğrusu bu apaçık bir lütuftur.

"Allah Teala, peygamberi Süleyman (a.s.)'a büyük nimetler vermiş, bu arada kuşların dilini de anlama kabiliyetini -mucize olarak- lütfetmiştir."

وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾

17. Süleyman'ın, cinlerden, insanlardan ve kuşlardan müteşekkil orduları toplandı; hepsi bir arada (onun tarafından) düzenli olarak sevk ediliyordu.

Görünmeyen mahluk cin varlığının, kişileşmiş varlık olarak kendisine atıfta bulunulan Nas suresinin 6. ayetinde yer aldığı şekle ilk örneğin bu ayet olduğunu söyleyen Esed'in konu ile ilgili s.1335 ek III deki ayrıntılı açıklamasına bakınız.

حَتّٰٓى اِذَٓا اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِۙ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَٓا اَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْۚ
لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُودُهُۙ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾

18. Nihayet Karınca vadisine geldikleri zaman, bir karınca: Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin; Süleyman ve ordusu farkına varmadan sizi ezmesin! dedi.

فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ اَوْزِعْنٖٓي اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتٖٓي
اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰيهُ وَاَدْخِلْنٖي بِرَحْمَتِكَ فٖي
عِبَادِكَ الصَّالِحٖينَ ﴿١٩﴾

19. (Süleyman) onun sözünden dolayı gülümsedi ve dedi ki: Ey Rabbim! Beni, gerek bana gerekse ana-babama verdiğin nimete şükretmeye ve hoşnut olacağın iyi işler yapmaya muvaffak kıl. Rahmetinle, beni iyi kulların arasına kat. (Krşt. Sad 38/31-33)

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَٓا اَرَى الْهُدْهُدَۘ اَمْ كَانَ مِنَ الْغَٓائِبٖينَ ﴿٢٠﴾

20. (Süleyman) kuşları gözden geçirdi ve şöyle dedi: Hüdhüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı?

لَاُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدٖيدًا اَوْ لَاَذْبَحَنَّهُٓ اَوْ لَيَأْتِيَنّٖي بِسُلْطَانٍ مُبٖينٍ ﴿٢١﴾

21. Ya bana (mazeretini gösteren) apaçık bir delil getirecek ya da onun canını iyice yakacağım yahut onu boğazlayacağım!

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعٖيدٍ فَقَالَ اَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَاٍ
بِنَبَاٍ يَقٖينٍ ﴿٢٢﴾

22. Çok geçmeden (Hüdhüd) gelip: Ben, dedi, senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sebe'den sana çok doğru (ve önemli) bir haber getirdim.

Razı, bu ayetle ilgili yorumunda şöyle demektedir: 'Böylece temsili olarak bize, en aşağı türden bir yaratığın da, yeri gelince, bütün ilim ve hikmetlere rağmen Hz. Süleyman'ın bilmediği bir şeyi bilebileceği hatırlatılıyor'. Razı'nın bu yorumu, insanlara bela olabilecek, 'kendini beğenmişlik' gibi kötü bir illetinin, yol açması olası yanlışlara ve kötü durumlara düşmeden, sakınılmasını öğütlemektedir.

Sebe: Yemende dedelerinin ismiyle anılan bir kabileye de verilen isimdir.

إِنِّي وَجَدتُّ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِن كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾

[378]23. Gerçekten, onlara (Sebe'lilere) hükümdarlık eden, kendisine her şey verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadınla karşılaştım.

وَجَدتُّهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِن دُونِ اللَّهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ
فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾

24. Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan, kendilerine yaptıklarını süslü göstermiş de onları doğru yoldan alıkoymuş. Bunun için doğru yolu bulamıyorlar.

أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ
وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾

25. (Şeytan böyle yapmış ki) göklerde ve yerde gizleneni açığa çıkaran, gizlediğinizi ve açıkladığınızı bilen Allah'a secde etmesinler.

اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٢٦﴾

26. (Halbuki) büyük Arş'ın sahibi olan Allah'tan başka tanrı yoktur.

قَالَ سَنَنظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾

27. (Süleyman Hüdhüd'e) dedi ki: Doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın, bakacağız.

اِذْهَبْ بِكِتَابٖي هٰذَا فَاَلْقِهْ اِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

28. Şu mektubumu götür, onu kendilerine ver, sonra onlardan biraz çekil de, ne sonuca varacaklarına bak.

قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اِنّٖٓي اُلْقِيَ اِلَيَّ كِتَابٌ كَرٖيمٌ ﴿٢٩﴾

29. (Süleyman'ın mektubunu alan Sebe'melikesi,) "Beyler, ulular! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı" dedi.

اِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ ﴿٣٠﴾

30. "Mektup Süleyman'dandır, rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla (başlamakta) dır."

اَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَاْتُونٖي مُسْلِمٖينَ ﴿٣١﴾

31. "Bana baş kaldırmayın, teslimiyet gösterip bana gelin, diye (yazmaktadır)".

قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُونٖي فٖٓي اَمْرٖي مَا كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾

32. (Sonra Melike) dedi ki: Beyler, ulular! Bu işimde bana bir fikir verin. (Bilirsiniz) siz yanımda olmadan (size danışmadan) hiçbir işi kestirip atmam.

İfta: Bir zorluğu anlatma ile açıklığa kavuşturma, güçlendirme demektir. Şer'i anlamda burada, ayette sözü edilen meclisin, şeriata dair konulardaki yetkisini ifade etmektedir.

İfta yolu ile açıklığa kavuşturmaya 'fetva', ve dini konulardaki zorlukları açıklığa kavuşturmak için, fetva vermekle yetkili kılınan kişiye de 'müfti' denir.

قَالُوا نَحْنُ اُو۬لُوا قُوَّةٍ وَاُو۬لُوا بَاْسٍ شَدٖيدٍ وَالْاَمْرُ اِلَيْكِ فَانْظُرٖي
مَاذَا تَاْمُرٖينَ ﴿٣٣﴾

33. Onlar, şu cevabı verdiler: Biz güçlü kuvvetli kimseleriz, zorlu

savaş erbabıyız; buyruk ise senindir; artık ne buyuracağını sen düşün.

قَالَتْ اِنَّ الْمُلُوكَ اِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً اَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا اَعِزَّةَ
اَهْلِهَا اَذِلَّةً وَكَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾

34. Melike: Hükümdarlar bir memlekete girdiler mi, orayı perişan ederler ve halkının ulularını alçaltırlar. (Herhalde) onlar da böyle yapacaklardır, dedi.

وَاِنّ۪ي مُرْسِلَةٌ اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾

35. Ben (şimdi) onlara bir hediye göndereyim de, bakayım elçiler ne (gibi bir sonuç) ile dönecekler.

فَلَمَّا جَٓاءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَٓا اٰتٰىنِيَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِمَّٓا اٰتٰيكُمْ بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ
تَفْرَحُونَ ﴿٣٦﴾

[379]36. (Elçiler, hediyelerle) Süleyman'a gelince şöyle dedi: Siz bana mal ile yardım mı ediyorsunuz? Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden daha iyidir. Hediyenizle (ben değil) siz sevinirsiniz.

اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَٓا اَذِلَّةً
وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٣٧﴾

37. (Ey elçi!) Onlara dön; iyi bilsinler ki, kendilerine asla karşı koyamayacakları ordularla gelir, onları muhakkak surette hor ve hakir halde oradan çıkarırız!

Kur'an'ı Kerim, Bakara suresinin 190-194. ayetlerinde yer alan hükümleri ile her türlü saldırı savaşını yasakladığına göre, bu ayet ile hem de bir peygamberine zorbalara yakışan tehditlerle saldırma emri vermiş olması düşünülemeyeceğini ifade eden Esed, konu ile ilgili güzel yorumunu şöyle tamamlamaktadır:

'Bunun içindir ki, bu surenin 31. ayetinde olduğu gibi, burada da 'üzerime varma' tehdidiyle, yani inkarcı tutumlarını bırakıp Allah'a kul-

luk etmeleri gereğini kabul etmedikleri takdirde kendilerini cezalandıracağı yolundaki tehditle Sebe halkını uyaran Allah'ın kendisidir. Hz. Süleyman kendi adına konuştuğunda birinci tekil şahıs formundayken, yukarıdaki cümlede aniden büyüklük ifade eden 'Biz' çoğul zamirine dönüşmesi de bu görüşü desteklemektedir. Nitekim sonraki ayetlerde, kişi zamiri tekrar birinci tekil şahsa dönmektedir'.(Esed, s. 769/ 29 açk.)

قَالَ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ يَأْتٖينٖى بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَأْتُونٖى مُسْلِمٖينَ ﴿٣٨﴾

38. (Sonra Süleyman müşavirlerine) dedi ki: Ey ulular! Onlar teslimiyet gösterip bana gelmeden önce, hanginiz o melikenin tahtını bana getirebilir?

قَالَ عِفْرٖيتٌ مِنَ الْجِنِّ اَنَا اٰتٖيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَۚ وَاِنّٖى عَلَيْهِ
لَقَوِىٌّ اَمٖينٌ ﴿٣٩﴾

39. Cinlerden bir ifrit: Sen makamından kalkmadan ben onu sana getiririm. Gerçekten bu işe gücüm yeter ve bana güvenebilirsiniz, dedi.

قَالَ الَّذٖى عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ اَنَا اٰتٖيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ اِلَيْكَ طَرْفُكَۜ فَلَمَّا رَاٰهُ
مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبّٖىۜ قف لِيَبْلُوَنٖىٓ ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُۜ وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا
يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبّٖى غَنِىٌّ كَرٖيمٌ ﴿٤٠﴾

40. Kitaptan (Allah tarafından verilmiş) bir ilmi olan kimse ise: Gözünü açıp kapamadan ben onu sana getiririm, dedi. (Süleyman) onu (melikenin tahtını) yanı başına yerleşmiş olarak görünce: Bu, dedi, şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni sınamak üzere Rabbimin (gösterdiği) lütfundandır. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur, nankörlük edene gelince, o bilsin ki, Rabbimin hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, çok kerem sahibidir.

"İlim sahibi zatın, Süleyman (a.s.) veziri Asaf bin Behiya, yahut da Hızır (a.s.) olduğu rivayet edilmiştir."

Bu ayette özellikle, surenin ana temasını saran ilmi karaktere, bir şekilde vurgu yapılmaktadır. Dikkat edilirse, İfrit'ten sonra Sebe Melikesininin tahtını getirmeye talip olan ve tahtı o anda oraya getiren kişiden söz edilirken, özellikle **'Kitaptan ilmi olan kimse'** deyimi vurgulanmaktadır. Bu olayın, günümüzde kurgu filmlerinde uygulandığını gördüğümüz **'Işınlama'** olayının ileride gerçekleşeceğine ve bu ayetin o zaman da o bilgilerin ışığında yorumlanacağına ve Kur'an'ı kerim hükümlerinin kıyamete kadar yürürlükte kalmasının hikmetlerinden birine işaret eden bir kripto (şifre) ya da uyarı olmadığını kim iddia edebilir?

قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾

41. (Süleyman devamla) dedi ki: Onun tahtını bilemeyeceği bir hale getirin; bakalım tanıyacak mı, yoksa tanıyamayanlar arasında mı olacak.

فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهٰكَذَا عَرْشُكِ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهَا
وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾

42. Melike gelince: Senin tahtın da böyle mi? dendi. O şöyle cevap verdi: Tıpkı o! (Süleyman şöyle dedi): Bize daha önce (Allah'tan) bilgi verilmiş ve biz Müslüman olmuştuk. (Son iki ayetle ilgili değişik yorum için bak. Esed, s.769/35-37 açk.)

وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٤٣﴾

43. Onu, Allah'tan başka taptığı şeyler (o zamana kadar tevhid dinine girmekten) alıkoymuştu. Çünkü kendisi inkarcı bir kavimdendi.

قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَنْ سَاقَيْهَا قَالَ إِنَّهُ
صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ
رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾

44. Ona: Köşke gir! dendi. Melike onu görünce derin bir su sandı

ve eteğini yukarı çekti. Süleyman: Bu, billurdan yapılmış, şeffaf bir zemindir, dedi. Melike dedi ki: Rabbim! Ben gerçekten kendime yazık etmişim. Süleymanla beraber alemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum.

"Rivayete göre, Hz. Süleyman Sebe Melikesi Belkis gelmeden önce, bir köşk inşa ettirmişti. Bu köşkün avlusu billurdan yapılmış, altından su akıtılmış ve suya balıklar konmuştu. Belkis, zeminin şeffaf bir madde olduğunu fark etmediği için eteğini çekmişti. Bütün bu tedbir ve tertipler onun akıl ve bilgisine güvenini sarsmış, kendisini ilahi irşadı kabule hazırlamıştır."

Surenin başından buraya kadar olan bölümü ile ilgili olarak daha ayrıntılı geniş bilgiler için bak. (Razı, 4/395-434; Kutub, 11/106-149; Ateş, 4/1895-1907; Elmalılı, 5/479-505; Öztürk, K.İsl., s.279 vd.; Emiroğlu, 8/342-375; Esed, 761-770)

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ فَإِذَا هُمْ
فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾

[380]45. Andolsun ki, "Allah'a kulluk edin!" (demesi için) Semud kavmine kardeşleri Salih'i gönderdik. Hemen birbiriyle çekişen iki zümre oluverdiler.

Bu ayetle başlayıp 58. ayetin sonuna kadar olan bölümde de, Hz. Salih ve Lut (a.s.)'ların kıssalarından, bu sureye has kılınmış bölümlerle ilgili kısa açıklanmalar yapılmaktadır: (Semud kavmi ile ilgili olarak ayrıca bak. A'raf 7/73. ayet ve açk.)

قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ
لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾

46. Salih dedi ki: Ey kavmim! İyilik dururken niçin kötülüğe koşuyorsunuz? Allah'tan mağfiret dileseniz olmaz mı? Belki size merhamet edilir.

قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ قَالَ طَائِرُكُمْ عِنْدَ اللَّهِ بَلْ أَنْتُمْ
قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾

47. Şöyle dediler: Senin ve beraberindekilerin yüzünden uğursuzluğa uğradık. Salih: Size çöken uğursuzluk (sebebi), Allah katında (yazılı)dır. Hayır, siz imtihana çekilen bir kavimsiniz, dedi.

"Hz. Salih peygamber olunca, kendisini yalancılıkla itham ettiklerinden, Cenab-ı Allah onlar kıtlık vermişti. 'uğursuzluk' dedikleri buydu."

وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ
وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾

48. O şehirde dokuz çete (ya da elebaşı) vardı ki, bunlar yeryüzünde bozgunculuk yapıyorlar, iyilik tarafına hiç yanaşmıyorlardı.

"Buranın, Semudluların 'Hicr' adlı şehri olduğu belirtilmektedir. Dokuz kişiden maksat, dokuz insan olabileceği gibi dokuz grup da olabilir."

Reht: On kişiden az bir topluluğun oluşturduğu çeteye verilen isimdir.

Tis'atü reht: Ayette geçen bu deyim, ya dokuz çete ya da dokuz elebaşı anlamını ifade etmek için kullanılmıştır.

قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ
مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾

49. Allah'a and içerek birbirlerine şöyle dediler: Gece ona ve ailesine baskın yapalım (hepsini öldürelim); sonra da velisine: "Biz (Salih) ailesinin yok edilişi sırasında orada değildik, inanın ki doğru söylüyoruz" diyelim.

وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾

50. Onlar böyle bir tuzak kurdular. Biz de kendileri farkında olmadan, onların planlarını altüst ettik.

فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ
أَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾

51. Bak işte, tuzaklarının akıbeti nice oldu: Onları da; (kendilerine uyan) kavimlerini de (nasıl) toptan helak ettik!

فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾

52. İşte haksızlıkları yüzünden çökmüş evleri! Anlayan bir kavim için elbette bunda bir ibret vardır.

وَأَنْجَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾

53. İman edip Allah'a karşı gelmekten sakınanları ise kurtardık.

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنْتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾

54. Lut'u da (peygamber olarak kavmine gönderdik.) Kavmine şöyle demişti: Göz göre göre hala o hayasızlığı yapacak mısınız?

Hz. Lut konusu ile Sodom kavminin sapıklıkları A'raf 7/80-84, Hud 11/69-83 ve Şu'ara 26/160-183. ayetlerde ayrıntıları ile açıklanmaktadır. Anımsamak için bak.

أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾

55. (Bu ilahi ikazdan sonra hala) siz, ille de kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşacak mısınız? Doğrusu siz, beyinsizlikte devam edegelen bir kavimsiniz!

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ مِنْ قَرْيَتِكُمْ
إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾

[381]56. Kavminin cevabı sadece: "Lut ailesini memleketinizden çıkarın; çünkü onlar (bizim yaptıklarımızdan) uzak kalmak isteyen insanlarmış!" demelerinden ibaret oldu.

فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ اِلَّا امْرَاَتَهُۘ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِر۪ينَ ﴿٥٧﴾

57. Bunun üzerine onu ve ailesini kurtardık. Yalnız karısı müstesna; onun geride (azaba uğrayanların içinde) kalmasını takdir ettik.

وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًاۚ فَسَٓاءَ مَطَرُ الْمُنْذَر۪ينَ ﴿٥٨﴾

58. Onların üzerlerine müthiş bir yağmur indirdik. Bu sebeple, uyarılan (fakat aldırmayan)ların yağmuru ne kötü olmuştur!

"Tefsirlerde bu yağmur hakkında açıklama yapılırken, üzerlerinde, kimin başına düşecekse onun adı yazılı taşlar yağdırıldığı belirtilmektedir."

Buradan itibaren surenin son bölümü başlamaktadır. İçerdiği konular yönünden surenin bu son bölümü ile başlangıç bölümü birbirleri ile bağlantılıdır. Bu iki bölüm arasında anlatılan kıssalar bu bağlantı ile uyum içerisindedir. Çünkü bu bölüm, Allah'a hamd ve peygamberler ile Allah'ın kulları arasından seçkin kılınanlara selam ile başlıyor ve bu seçkinlerin bir bölümü de, anlatılan kıssalarda yer alan kimselerdir.

Hamd ve selam ile başlayan bu girişten sonra: "...Akide konusuyla alakalı bir gezinti yer alıyor. Kainat sahnelerinde, ruhların derinliklerinde, gayb'ın gizliliklerinde, kıyametin şartlarında, kıyamet tablolarında, mahşerin dehşet dolu havasında, göklerde ve yerde bulunanların tiril tiril titrediği 'o gün'ün korkusuyla ilgili bir çok yönlü manzaralar yer almaktadır." (Kutub, 11/171)

قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذ۪ينَ اصْطَفٰىۜ آٰللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾

59. (Resulüm!) De ki: Hamd olsun Allah'a, selam olsun seçkin kıldığı kullarına. Allah mı daha hayırlı, yoksa O'na koştukları ortaklar mı?

"Allah'ın seçkin kullarında maksadın, peygamberler ya da Hz. Peygamberin ashabı ya da ilahi rızaya mazhar olan gelmiş-gelecek bütün müminler olabileceği ifade edilmektedir."

Surenin bu son bölümü ile ilgili konular hakkında daha ayrıntılı bil-

giler için bak. (Razı, 17/441 vd.; Kutub, 11/171 vd.; Elmalılı, 5/512 vd.; Ateş, 4/1910 vd.; Emiroğlu, 8/387; Esed, 773 vd.)

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا
أَإِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ﴿٦٠﴾

60. (Onlar mı hayırlı) yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indiren mi? O suyla, bir ağacını bile bitirmeye gücünüzün yetmediği güzel güzel bahçeler bitirdik. Allah'tan başka bir tanrı mı var! Doğrusu onlar sapıklıkta devam eden bir güruhtur.

Hadika: İçerisinde su kaynağı bulunan ya da akarsu geçen değerli bahçe demek olup çoğulu ayette kullanıldığı şekil olan 'hedaik'dır.

Behcet: Göze, gönüle neşe katan, ferahlık veren güzellik sahibi, dilber demektir.

أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا
رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا أَإِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

61. (Onlar mı hayırlı) yoksa yeryüzünü oturmaya elverişli kılan, aralarından (yer altından ve üstünden) nehirler akıtan, arz için sabit dağlar yaratan, iki deniz arasına engel koyan mı? Allah'tan başka bir tanrı mı var! Doğrusu onların çoğu (hakikatleri) bilmiyorlar.

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ
الْأَرْضِ أَإِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

62. (Onlar mı hayırlı) yoksa darda kalana kendine yalvardığı zaman karşılık veren ve (başındaki) sıkıntıyı gideren, sizi yeryüzünün hakimleri kılan mı? Allah'tan başka bir tanrı mı var! Ne kadar da kıt düşünüyorsunuz!

أَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ
رَحْمَتِهِ ۗ أَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ ۚ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾

63. (Onlar mı hayırlı) yoksa karanın ve denizin karanlıkları içinde size yolu bulduran, rahmetinin (yağmurun) önünde rüzgarları müjdeci olarak gönderen mi? Allah'tan başka bir tanrı mı var! Allah, onların koştukları ortaklardan çok yücedir, münezzehtir.

أَمَّنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۗ أَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ ۚ
قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦٤﴾

[382]64. (Onlar mı hayırlı) yoksa ilk baştan yaratan, sonra yaratmayı tekrar eden ve sizi hem gökten hem yerden rızıklandıran mı? Allah'tan başka bir tanrı mı var! De ki: Eğer doğru söylüyorsanız siz kesin delilinizi getirin!

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ ۚ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾

65. De ki: Göklerde ve yerde, Allah'tan başka kimse gaybı bilmez. Ve onlar ne zaman diriltileceklerini de bilmezler. (Ayrıca bak. Lokman 31/31; En'am 6/103; Neml 27/65)

بَلِ ادَّارَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ ۚ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْهَا ۖ بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾

66. Hayır; onların ahiret hakkındaki bilgileri yetersiz kalmıştır. Dahası, bu hususta şüphe içindedirler. Bunun da ötesinde, onlar ahiretten yana kördürler.

İddareke: Birbirini takıben ard arda birbiri ardından gelmek, birbirine katılma, devam etme anlamlarını ifade eder.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَإِذَا كُنَّا تُرَابًا وَآبَاؤُنَا أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾

67. İnkarcılar dediler ki: Sahi, biz ve atalarımız, toprak olduktan sonra, gerçekten (diriltilip) çıkarılacak mıyız?

لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَاٰبَاؤُ۬نَا مِنْ قَبْلُۙ اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاط۪يرُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿٦٨﴾

68. Andolsun ki, bu tehdit bize yapıldığı gibi, daha önce atalarımıza da yapılmıştır. Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değildir.

قُلْ س۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِم۪ينَ ﴿٦٩﴾

69. De ki: Yeryüzünde gezin de, günahkarların akıbeti nice oldu, görün!

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ ف۪ي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

70. (Resulüm!) Onların yüzünden tasalanma, kurmakta oldukları tuzaklardan ötürü sıkıntı duyma.

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٧١﴾

71. Onlar: Eğer doğru sözlü iseniz (söyleyin bakalım) bu tehdit ne zaman gerçekleşecek? derler.

قُلْ عَسٰٓى اَنْ يَكُونَ رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذ۪ي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾

72. De ki: Çabucak gelmesini istediğiniz şeyin (azabın) bir kısmı herhalde yakında başınıza gelecektir.

"Kafirlerin, daha dünyada iken, çektikleri bir takım ezalara işaret edilmekte ve asıl cezanın ahirette olduğu, dolaylı bir şekilde ifade edilmektedir."

وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

73. Şüphesiz Rabbin, insanlara karşı lütuf sahibidir; fakat insanların çoğu şükretmezler.

وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾

74. Rabbin elbette onların kalplerinin gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir.

وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٧٥﴾

75. Gökte ve yerde göze görünmeyen hiçbir şey yoktur ki, apaçık bir kitapta (levhi mahfuzda) bulunmasın.

إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾

76. Doğrusu bu Kur'an, İsrail oğullarına, hakkında ihtilaf edegeldikleri şeylerin pek çoğunu anlatmaktadır. (Konu ile ilgili ayetler için bak. Maide 5/15, 19, 48)

وَإِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

[383]77. Ve o, müminler için gerçekten bir hidayet rehberi ve rahmettir.

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾

78. Rabbin şüphesiz, onlar arasında hükmünü verecektir. O, mutlak galiptir, her şeyi bilendir.

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۖ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ﴿٧٩﴾

79. O halde sen Allah'a güvenip dayan. Çünkü sen apaçık hakikat üzeresin.

إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾

80. Bil ki sen ölülere işittiremezsin, arkalarını dönüp giderlerken sağırlara da daveti duyuramazsın.

وَمَا أَنْتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْ ۖ إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

81. Sen körleri sapıklıklarından çevirip doğru yola getiremezsin. Ancak ayetlerimize inanıp da teslim olanlara duyurabilirsin.

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ
كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾

82. O söz başlarına geldiği (kıyamet yaklaştığı) zaman, onlara yerden bir dabbe (mahluk) çıkarırız da, bu onlara insanların ayetlerimize kesin bir iman getirmemiş olduklarını söyler. (Kıyamet alametleri arasında sayılan ve 'Dabbetü'l-Arz' denen yaratık kon. bak. Elmalılı, 5/ 513 vd.)

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ
يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾

83. O gün, her ümmet içinden ayetlerimizi yalan sayanlardan bir cemaat toplarız da onlar toplu olarak (hesap yerine) sevk edilirler.

"Tefsirlerde, burada anılan cemaattan maksadın, kendilerine uyulan öncüler olduğu belirtilmektedir."

حَتَّىٰ إِذَا جَاءُوا قَالَ أَكَذَّبْتُمْ بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْمًا أَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

84. Nihayet, (hesap yerine) geldikleri zaman Allah buyurur: Siz benim ayetlerimi, ne olduğunu kavramadan yalan saydınız öyle mi? Değilse yaptığınız neydi?

وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٨٥﴾

85. Yaptıkları haksızlıktan ötürü, (azaba uğrayacaklarını bildiren) o söz gerçekleşmiştir; artık onlar konuşamazlar.

أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾

86. Dinlensinler diye geceyi (karanlık) ve (çalışsınlar diye) gündüzü aydınlık kıldığımızı görmediler mi? İman eden bir kavim için elbette bunda birçok ibretler vardır.

وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَاءَ
اللّٰهُ وَكُلٌّ اَتَوْهُ دَاخِرِينَ ﴿٨٧﴾

87. Sur'a üfürüldüğü gün, -Allah'ın diledikleri müstesna-, göklerde ve yerde bulunanlar hep dehşete kapılır. Hepsi boyunları bükük olarak O'na gelirler.

وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللّٰهِ الَّذِي
اَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ اِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾

88. Sen dağları görürsün de, onları yerinde durur sanırsın. Oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürümektedirler. (Bu,) her şeyi sapasağlam yapan Allah'ın sanatıdır. Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan tamamıyla haberdardır.

"Bu ayet, dünyanın sabit olmayıp, hareket halinde olduğuna işaret etmektedir. Dağların hareket etmesi demek, onların da üzerinde bulunduğu arzın hareket etmesi demektir." (Ayrıca bak. Zümer 39/68; Kehf 18/47; Ta-Ha 20/105-108; Kari'a 101/5)

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ اٰمِنُونَ ﴿٨٩﴾

[384]89. Kim iyilikle (ilahi huzura) gelirse, ona daha iyisi verilir. Ve onlar o gün korkudan emin kalırlar.

وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾

90. (Rablerinin huzuruna) kötülükle gelen kimseler ise yüzükoyun cehenneme atılırlar. (Onlara) "Ancak yaptıklarınızın karşılığını görmektesiniz!" (denir).

إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذ۪ي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍۘ وَأُمِرْتُ
أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِم۪ينَۙ ﴿٩١﴾

91. (De ki:) Ben ancak, bu şehrin (Mekke'nin) Rabbine -ki O burayı dokunulmaz kılmıştır- kulluk etmekle emrolundum. Her şey de zaten O'na aittir. Bana Müslümanlardan olmam " emredildi.

وَأَنْ أَتْلُوَا الْقُرْاٰنَۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَإِنَّمَا يَهْتَد۪ي لِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا
أَنَا۬ مِنَ الْمُنْذِر۪ينَ ﴿٩٢﴾

92. "Ve Kur'an'ı okumam (emredildi). Artık kim doğru yola gelirse, yalnız kendisi için gelmiş olur; kim de saparsa ona de ki: Ben sadece uyarıcılardanım.

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُر۪يكُمْ اٰيَاتِه۪ فَتَعْرِفُونَهَاۜ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ
عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

93. Ve şöyle de: Hamd Allah'a mahsustur. O, ayetlerini size gösterecek, siz de onları görüp tanıyacaksınız (ama artık faydası olmayacaktır). Rabbin, yaptıklarınızdan habersiz değildir.

Sure konusunda daha ayrıntılı bilgiler için bak. (Bilmen, 5/2518 vd.; Vehbi, 10/3975 vd.)

NEML SURESİNİN SONU

28- KASAS SURESİ-49

سُورَةُ الْقَصَصِ

Bismillâhirrahmânirrahîm

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

Kasas Suresi resmi düzenlemede 28. ve iniş sırasına göre ise, 49. sırada yer almaktadır. Bu sure Mekke'de nazil olmuş ve Mekke devrinin son surelerindendir. 85. ayetinin hicret sırasında Mekke ile Medine arasında, 52 ile 55. ayetlerinin ise Medine'de nazil olduğu rivayet edilmiştir. 88 ayettir. 'Kasas', olaylar, hikâyeler demektir. İsmini 25. ayetinden almıştır. Surenin başlıca konularını, Hz. Musa'nın çocukluğundan itibaren hayatı, mücadeleleri; tevhid ehlinin zaferi ve dünya servetine güvenilmemesi teşkil etmektedir.

Surenin indiği dönem Mekke Müslümanlarınnın henüz çok güçsüz, müşrikler ise güç, kudret, makam ve derece sahibi itibarlı kimseler idi. Bir takım yakıştırma değerler yerine gerçek değerler ve kuvvetler konusunda ölçüler koyması, surenin önemli özelliklerinden biridir. Sonuç olarak da Evrende, gerçek anlamdaki küç ve kudretin tek sahibinin Allah olduğu; O'nunla beraber olanların daima üstün gelecekleri ortaya konmaktadır. Onlar için hiçbir zaman korku söz konusu değildir ve karşı güçler Evrendeki bütün güçlerin toplamı olsa bile, yine de hiçbir kıymeti harbiyesi olamayacağı vurgulanmaktadır.

Kutub, bu sebeple surenin ana mihverini başlangıçta Hz. Musa ve Firavun kıssasının, son bölümde de Karun ile İsrail Oğulları kıssasının oluşturduğunu ifade etmektedir.

Birinci kıssada, güçlü, kuvvet ve kudret sahibi, zalim, despot, astığı astık kestiği kestik bir firavun ile emzikte bir çocuk, gücü kudreti, evi barkı olmayan tamamen güçsüz bir Musa'nın karşı karşıya bulunduğu bir sahne. Ne var ki Firavunun gücü, kuvveti kudreti ve ihtişamı onu, sonuçta küçücük çocuğa karşı koruyamayıp yıkılıp gitmesinin;

Kıssanın ikincisinde de, malı-mülkü, zenginliği ve bilgisi ile kavmini köle gibi kullanan, ezen, bir gün önce onun gibi olunmasına imrenilen, bir anda evi-yurdu ve bütün varlıklarıyla toprağın altına gömülmesi yüzünden, öbür gün onun gibi olunmadığına şükredilen sahnelerin içinde mal, bilgi ve zenginliğinin zerre kadar fayda vermediği gerçeğinin ortaya çıkmasının birer rastlantı sonucu meydana gelmediğine dikkatleri çeken Kutub: 'Şer azıttığı, bozgunculuk yaygınlaştığı vakit, onların karşısında hayır aciz kalıp, iyilik başarısız olduğu zaman zulüm ve mal fitnesinden korkulduğu vakit... Evet işte o zaman ilahi kudret eli, meydan okurcasına, süpürüp gidercesine işe el koyar' demektedir.

Bu iki kıssa arasında verilen bilgilerle birlikte her iki kıssa, Hz. Muhammed (s.a.)'e karşı azmış olan müşriklere, tek kudret sahibi Allah'ın safında yer alanların, O'na iman edip, ibadet ettikten sonra da, sadece O'na dayanıp başka kimseden yardım dilemeyenlerin, kesinkes zafere ulaşacaklarını vurgulayarak, kendi sonlarını bu kıssalarda görmelerini ve ibret almalarını bildirmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla

طٰسٓمٓ ﴿١﴾

1. Tâ. Sîn. Mîm.

تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾

2. Bunlar, apaçık Kitab'ın âyetleridir.

نَتْلُوا عَلَيْكَ مِنْ نَبَاِ مُوسٰى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣﴾

3. İman eden bir kavim için (faydalı olmak üzere) Musa ile Firavun'un haberlerinden bir kısmını sana gerçek şekliyle nakledeceğiz.

Diğer surelerde, Hz. Musa'nın kıssası genelde, peygamberlik dönemlerine denk gelen bölümleri ile başlar. Bu surede ise, sureyi takdim yazısında kısaca değindiğimiz nedenlerle, çocukluğu ile beraber başlamaktadır. Amacı, bir kere daha kısaca yineliyelim: Kendisini tanrılık katında gören, güçlü, kuvvetli, kudretli ve ihtişamlı firavu-

nun bu saltanatının, rakip olarak bir süt çocuğu ile mücadeleye girdiğinde bile, Yüce Allah güç ve kudretiyle tecelli edince, bir hiçten ibaret kalacağını göstermek için.

Kıssada yer alan konuları da kısaca şöyle özetleyebiliriz: Hz. Musa'nın doğumu ve küçüklüğünde var olan zor koşullarda, Yüce Allah'ın onu koruma ve gözetimi altına alması; gençlik döneminde Allah tarafından ilim ve hikmetlerle donatılması; kendi kavmine mensup biriyle kavga eden kıptiyi öldürmesi ve bu sebeple Mısır'dan kaçarak Medyen'e geçmesi; Medyen'de Hz. Şuayıb (a.s.) ile tanışması ve onun kızı ile evlenerek bir süre orada kalması; Medyen dönüşünde İlahi hitapla karşılaşıp peygamberlik şerefine ermesi; daha sonra da firavun ve kavmiyle Eyüp (a.s.) ile birlikte karşılaşması ve daha sonra da Firavun ve kavminin boğularak helak edilmesi...

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَائِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ
أَبْنَاءَهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾

4. Gerçekten Firavun o yerde (Mısırda) azmış, halkını çeşitli zümrelere bölmüştü. Onlardan bir topluluğu horlayıp eziyordu: Bu topluluğun erkek çocuklarını boğazlıyor, kızlarını ise sağ bırakıyordu. Çünkü o bozgunculardandı.

"Ayette sözü edilen zümre İsrail oğullarıdır. Bir kahin, Firavuna, İsrail oğulları içinden bir erkek çocuk dünyaya geleceğini ve kendi saltanatını elinden alacağını söylemişti. Bunun üzerine Firavun, İsrail oğullarının erkek çocuklarının öldürülmesini emretti."

وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ
الْوَارِثِينَ ﴿٥﴾

5. Ve biz istiyoruz ki, yeryüzünde (Mısır'da) güçsüz düşürülenlere lütufta bulunalım ve onları önderler yapalım ve (Firavunun şan ve şöhretine ya da o topraklara) mirasçı kılalım.

Surenin anlam akışı içerisinde ayette sözü edilen yerin Mısır toprakları olma olasılığ kesinlik derecesinde yüksektir ve bu nedenle mealde ona işarert olunmuştur. Ne var ki, ayet ile amaçlanan ulvi

hedef, ezilip horlanan insanları bu durumdan kurtarmak olduğuna göre, ayet hükmünü yeryüzünün tamamına genelleyip anlamakta da bir sakınca yoktur zannediyoruz. Ayrıca ayetin ana teması Firavunun güç ve kudretine dayanarak yaptığı zulüme yönelik olması nedeni ile, mirasçı kılınması deyimi ile amaçlananın topraktan çok, Firavunun şan, şöhret ve itibarı olması olasılığı bize göre daha yüksektir.

وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ
مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾

[385]6. Ve o yerde onları yerleştirip güçlü kılarak; Firavun ile Hâmân'a ve ordularına, korktukları şeyi, onlardan (İsrail oğullarının elinden) gösterelim (istiyorduk).

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي
الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧﴾

7. Musa'nın anasına: Onu emzir, kendisine zarar geleceğinden endişelendiğinde onu nehre bırakıver, hiç korkup kaygılanma, çünkü biz onu sana geri vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız, diye bildirdik.

Bu ayetteki ifadeden örtülü şekilde Hz. Musan'ın atıldığı nehirden kurtarılacağı anlaşılmaktadır. (Ayrıca bak. Ta-Ha 20/39)

فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا إِنَّ فِرْعَوْنَ
وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ﴿٨﴾

8. Nihayet Firavun ailesi onu yitik çocuk olarak (nehirden) aldı. O, sonunda kendileri için bir düşman ve bir tasa olacaktı. Şüphesiz Firavun ile Hâmân ve askerleri yanlış yolda idiler.

Bu ayeti izleyen ayet ile Saf suresinin 11. ayetinden açık bir şekilde anlaşıldığı üzere Hz. Musa'yı nehirde bulan ve kurtulmasına vesile olan kişi Firavun'un kendi karısıdır.

وَقَالَتِ امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لٖي وَلَكَۜ لَا تَقْتُلُوهُۗ عَسٰٓى اَنْ
يَنْفَعَنَٓا اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾

9. Firavun'un karısı (sepetin içinden erkek çocuk çıkınca kocasına:) Benim ve senin için göz aydınlığıdır! Onu öldürmeyin, belki bize faydası dokunur, ya da onu evlât ediniriz, dedi. Halbuki onlar (işin sonunu) sezemiyorlardı.

وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ مُوسٰى فَارِغًاۜ اِنْ كَادَتْ لَتُبْدٖي بِهٖ لَوْلَٓا اَنْ رَبَطْنَا عَلٰى قَلْبِهَا
لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿١٠﴾

10. Musa'nın anasının yüreğinde yalnızca çocuğunun tasası kaldı. Eğer biz, (vâdimize) inananlardan olması için onun kalbini pekiştirmemiş olsaydık, neredeyse işi meydana çıkaracaktı.

وَقَالَتْ لِاُخْتِهٖ قُصّٖيهِۘ فَبَصُرَتْ بِهٖ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَۙ ﴿١١﴾

11. Annesi Musa'nın ablasına: Onun izini takip et, dedi. O da, onlar farkına varmadan uzaktan kardeşini gözetledi.

وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰٓى اَهْلِ
بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾

12. Biz daha önceden (annesine geri verilinceye kadar) onun süt analarını kabulüne (emmesine) müsaade etmedik. Bunun üzerine ablası: Size, onun bakımını namınıza üstlenecek, hem de ona iyi davranacak bir aile göstereyim mi? dedi.

فَرَدَدْنَاهُ اِلٰٓى اُمِّهٖ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

13. Böylelikle biz onu, anasına, gözü aydın olsun, gam çekmesin

ve Allah'ın vâdinin gerçek olduğunu bilsin diye geri verdik. Fakat yine de pek çoğu (bunu) bilmezler.

"Firavun ile hanımı, Hz. Musa'yı evlat edinmek isterken herhalde onun, ellerinde terbiye edilmekle kendilerine uyacağını sanmışlardı. Halbuki insan hayatının oluşumunda iki önemli amil vardı: Veraset ve terbiye. İnsan bazen verasetin bazen da terbiyenin bazen de her ikisinin tesiri altında kalır. 9. ayette bu inceliğe işaret edilmiştir. Bilgi insan davranışını kısmen değiştirir. Bununla beraber insanın bilgi ile, çevre tesiri ve eğitim ile tamamen değiştirilebileceğini, istenilen kalıba sokulabileceğini sanmak yanlıştır. İyi eğitim görmüş, iyi çevrede yetişmiş, kültürlü olmakla beraber kötü insanlar bulunduğu gibi, kötü çevrede yetişmiş, kötü eğitim görmüş... fakat iyi olarak kalabilmiş insanlar da vardır."

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَاسْتَوٰٓى اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًاۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤﴾

[386]14. Musa yiğitlik çağına erip olgunlaşınca, biz ona hikmet ve ilim verdik. İşte güzel davrananları biz böylece mükâfatlandırırız.

Hükm: Mealde 'hikmet' olarak anlam verilen 'hükm' kelimesi, tefsirlerde daha çok 'peygamberlik' şeklinde açıklanmaktadır. Burada ise 'doğru ile eğriyi ayırd eme yeteneği) ile dile getirilen rasyonel düşünceye ve onunla örtüşen üstün manevi, etiksel (ahlaki) bilinç ve sezgiye işaret için kullanılmıştır.

Hz. Musa bu manevi olgunluğa, Şu'ara suresinin 20. ayetinden anlaşılacağı üzere, bu surenin 15. ayetinden sonra değnilen olayları takiben erişebilmiştir.

وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلٰى حِينِ غَفْلَةٍ مِنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ
هٰذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهِۚ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى
الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِۙ فَوَكَزَهُ مُوسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِۘ قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ
عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِينٌ ﴿١٥﴾

15. Musa (a.s.), oturanlarının habersiz olduğu bir sırada şehre

girdi. Orada, biri kendi tarafından, diğeri düşman tarafından olan iki adamı birbiriyle dövüşür buldu. Kendi tarafından olanı, düşmana karşı, ondan yardım diledi. Musa da ötekine bir yumruk vurup ölümüne neden oldu. (Bunun üzerine:) Bu şeytan işidir. O, gerçekten saptırıcı, apaçık bir düşman, dedi.

"Hz. Musa (a.s.), hakkı tebliğe başladığı için, kıptiler kendisine cephe almışlardı. Bu sebeple, ahalisinin evlerine çekildiği bir saatte şehre girmişti. 'Bu şeytan işi' derken, Hz. Musa'nın kendi işine değil, zaten ölüm cezasını hak etmiş olan maktulün suçuna işaret ettiği belirtilmektedir. Bu suçun, bazı yerlerde, bir Musevi kadını zinaya icbar, bazı yerlerde mutlak tarzda Allah'a isyan olduğu kaydedilir. Bununla beraber henüz öldürme emri almamış olduğundan, Hz. Musa'nın, bu sözüyle kendi fiilini kastettiği de ifade edilmektedir." (Şeytanın işi ifadesiyle ilgili olarak ayrıca bak. Esed, s.516/16 no. açk. ilk yarısına)

Bu ayette anılan olay ile ilgili yorumunda Esed şöyle demektedir: 16 ve 17. ayetler göstermektedir ki, yukarıda anlatılan olayda Mısırlı değil İsrail Oğullarından olan adam suçludur (krşt. sonraki not). Görünüşe bakılırsa Hz. Musa, olayda hangi tarafın haklı olduğunu anlamaya çalışmadan, kavmi insiyakına kapılarak İsrail Oğullarından olan adamın yardımına koşmuş; ama hemen sonra, sadece bir adam öldürdüğü için değil, fakat bunu kabilevi -ya da bugünkü deyimle- ırkçı peşin hükümlerle yaptığı için ciddi bir suç işlemiş olduğunu fark etmiştir. Açıkça görülmektedir ki, Kur'an'ın Hz. Musa kıssasının bu bölümünde asıl işaret etmek istediği husus budur. Bu konudaki Kur'an'ı anlayışa Hz. Peygamber tarafından da her fırsatta dikkat çekilmiştir; O'ndan bu konuda rivayet edilen meşhur Hadislerden biri şöyledir: 'Kabilevi asabiyetle ortaya atılan kişi bizden değildir; kabilevi asabiyet yüzünden kavgaya giren bizden değildir; kabilevi asabiyet yüzünden ölen bizden değildir.'

Kendilerinden kabilevi asabiyetin ne olduğunu açıklaması istenince Hz. Peygamber: 'Haksız oldukları bir konuda insanın kendi halkına, kabilesine arka çıkmasıdır' demiştir. (Esed, s.784/15 no. açk.)

قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٦﴾

16. Musa: Rabbim! Doğrusu kendime zulmettim (başıma iş açtım). Beni bağışla dedi, Allah da onu bağışladı. Çünkü, çok bağışlayıcı, çok esirgeyici olan ancak O'dur.

قَالَ رَبِّ بِمَٓا اَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ اَكُونَ ظَه۪يرًا لِلْمُجْرِم۪ينَ ﴿١٧﴾

17. Musa: Rabbim! Bana lütfettiğin nimetlere andolsun ki, artık suçlulara (ve suça itenlere) asla arka çıkmayacağım, dedi.

فَاَصْبَحَ فِي الْمَد۪ينَةِ خَٓائِفًا يَتَرَقَّبُ فَاِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْاَمْسِ
يَسْتَصْرِخُهُ قَالَ لَهُ مُوسٰٓى اِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُب۪ينٌ ﴿١٨﴾

18. Şehirde korku içinde, (etrafı) gözetleyerek sabahladı. Bir de ne görsün, dün kendisinden yardım isteyen kimse, feryat ederek yine ondan imdat istiyor. Musa ona (yardım isteyene) dedi ki: Doğrusu sen, besbelli bir azgınsın!

فَلَمَّٓا اَنْ اَرَادَ اَنْ يَبْطِشَ بِالَّذ۪ي هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَاۙ قَالَ يَا مُوسٰٓى اَتُر۪يدُ اَنْ تَقْتُلَن۪ي كَمَا
قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْاَمْسِ اِنْ تُر۪يدُ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ جَبَّارًا فِي الْاَرْضِ وَمَا تُر۪يدُ
اَنْ تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِح۪ينَ ﴿١٩﴾

19. Musa, ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince, o adam dedi ki: Ey Musa! Dün bir cana kıydığın gibi, bana da mı kıymak istiyorsun? Demek, düzelticilerden olmak istemiyor da, bu yerde ille yaman bir zorba olmayı arzuluyorsun sen!

وَجَٓاءَ رَجُلٌ مِنْ اَقْصَا الْمَد۪ينَةِ يَسْعٰى قَالَ يَا مُوسٰٓى اِنَّ الْمَلَاَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ
لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ اِنّ۪ي لَكَ مِنَ النَّاصِح۪ينَ ﴿٢٠﴾

20. Şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi: Ey Musa! İleri gelenler seni öldürmek için hakkında müzakere ediyorlar. Derhal (buradan) çık! İnan ki ben senin iyiliğini isteyenlerdenim, dedi.

فَخَرَجَ مِنْهَا خَٓائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّن۪ي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ﴿٢١﴾

21. Musa korka korka, (etrafı) gözetleyerek oradan çıktı. "Rabbim! Beni zalimler güruhundan kurtar" dedi.

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسٰى رَبّ۪ٓي اَنْ يَهْدِيَن۪ي سَوَٓاءَ السَّب۪يلِ ﴿٢٢﴾

[387]22. Medyen'e doğru yöneldiğinde: Umarım, Rabbim beni doğru yola iletir, dedi.

"Medyenliler ile Hz. Musa arasında akrabalık bulunduğu rivayet edilir. Medyenliler de Musa (a.s.) da Hz. İbrahim'in evlatlarındandı. Hatta Medyen Hz. İbrahim (a.s.)'ın oğullarından birinin adı idi ve bu şehir Firavunun idaresinde değildir."

وَلَمَّا وَرَدَ مَٓاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِنَ النَّاسِ يَسْقُونَۘ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَاَتَيْنِ تَذُودَانِۚ قَالَ مَا خَطْبُكُمَاۜ قَالَتَا لَا نَسْق۪ي حَتّٰى يُصْدِرَ الرِّعَٓاءُ وَاَبُونَا شَيْخٌ كَب۪يرٌ ﴿٢٣﴾

23. Musa, Medyen suyuna varınca, orada (hayvanlarını) sulayan bir çok insan buldu. Onların gerisinde de, (hayvanlarını) engelleyen iki kadın gördü. Onlara: Derdiniz nedir? dedi. Şöyle cevap verdiler: Çobanlar sulayıp çekilmeden biz (onların içine sokulup hayvanlarımızı) sulamayız; babamız da çok yaşlıdır. (Ayrıca bak. bu yolculukla ilgili olarak Esed, s.625/7 açk., ve ateşle ilgili olarak da s.763/7 no. açk.; Neml 27/7-8; Ta-Ha 20/10)

فَسَقٰى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰٓى اِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنّ۪ي لِمَٓا اَنْزَلْتَ اِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَق۪يرٌ ﴿٢٤﴾

24. Bunun üzerine Musa, onların yerine (davarlarını) sulayıverdi. Sonra gölgeye çekildi ve: Rabbim! Doğrusu bana indireceğin her hayra (lütfuna) muhtacım, dedi.

"Hz. Musa. Yedi gündür aç idi. Ne verilirse yiyecek halde idi. Bu sözlerle Rabbine her hangi bir azık vermesi için yalvarıyordu.

Ayetin son tarafına 'Doğrusu bana indirdiğin hayırdan dolayı muhtacım' manası da verilmektedir. Bu manaya göre, Hz. Musa kendisine verilen ulvi göreve ve bu sebeple dünyada fakir düşüşüne işaret ediyordu. Zira o, Firavunun yanında iken bolluk içinde idi. Elbette bu sözler, şikayet için değil, şükür maksadıyladır."

فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا
سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ
نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥﴾

25. Derken, o iki kadından biri utana utana yürüyerek ona geldi: Babam, dedi, bizim yerimize (hayvanları) sulamanın karşılığını ödemek için seni çağırıyor. Musa, ona (Hz. Şuayb'a) gelip başından geçeni anlatınca o: Korkma, o zalim kavimden kurtuldun, dedi.

قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ ﴿٢٦﴾

26. (Şuayb'ın) iki kızından biri: Babacığım! Onu ücretle (çoban) tut. Çünkü ücretle istihdam edeceğin en iyi kimse, güçlü ve güvenilir olandır, dedi.

قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنْكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَ
حِجَجٍ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ
سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾

27. (Şuayb) dedi ki: Bana sekiz yıl çalışmana karşılık şu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum. Eğer on yıla tamamlarsan artık o kendinden; yoksa sana ağırlık vermek istemem. İnşallah beni iyi kimselerden (işverenlerden) bulacaksın.

قَالَ ذَلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ
وَاللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٢٨﴾

28. Musa şöyle cevap verdi: Bu seninle benim aramdadır. Bu iki süreden hangisini doldurursam dolduray ım, demek ki bana karşı husumet yok. Söylediklerimize Allah vekîldir.

فَلَمَّا قَضٰى مُوسَى الْاَجَلَ وَسَارَ بِاَهْلِه۪ٓ اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًاۚ
قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُٓوا اِنّ۪ٓي اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلّ۪ٓي اٰت۪يكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ جَذْوَةٍ
مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾

[388]29. Sonunda Musa süreyi doldurup ailesiyle yola çıkınca, Tûr tarafından bir ateş gördü. Ailesine: Siz (burada) bekleyin; ben bir ateş gördüm, belki oradan size bir haber yahut ısınmanız için bir ateş parçası getiririm, dedi.

فَلَمَّٓا اَتٰيهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْاَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ
الشَّجَرَةِ اَنْ يَا مُوسٰٓى اِنّ۪ٓي اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَم۪ينَۙ ﴿٣٠﴾

30. Oraya gelince, o mübarek yerdeki vâdinin sağ kıyısından, (oradaki) ağaç tarafından kendisine şöyle seslenildi: Ey Musa! Bil ki ben, bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'ım. (Ayrıca bak. Meryem 19/52; Ta-Ha 20/80; Müddessir 74/39 hak. 25 no. açk.)

وَاَنْ اَلْقِ عَصَاكَۜ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَٓانٌّ وَلّٰى مُدْبِرًا وَلَمْ
يُعَقِّبْۜ يَا مُوسٰٓى اَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ اِنَّكَ مِنَ الْاٰمِن۪ينَ ﴿٣١﴾

31. Ve "Asânı at!" (denildi). Musa (attığı) asâyı yılan gibi deprenir görünce, dönüp arkasına bakmadan kaçtı. "Ey Musa! Beri gel, korkma. Çünkü sen emniyette olanlardansın" (buyuruldu).

اُسْلُكْ يَدَكَ ف۪ي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَٓاءَ مِنْ غَيْرِ سُٓوءٍۘ وَاضْمُمْ اِلَيْكَ جَنَاحَكَ
مِنَ الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِه۪ۜ اِنَّهُمْ كَانُوا
قَوْمًا فَاسِق۪ينَ ﴿٣٢﴾

32. "Elini koynuna sok; kusursuz, bembeyaz çıkacaktır. Korkudan (açılan) kollarını kendine çek. İşte bu ikisi Firavun ve onun adamları-

na karşı Rabbin tarafından iki kesin delildir. Çünkü onlar, yoldan çıkan bir kavim olmuşlardır" (diye seslenildi). (Bak. Esed, s.293/108. ayetle ilg. 85 no. açk.)

قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ ﴿٣٣﴾

33. Musa dedi ki: Rabbim! Ben onlardan birini öldürmüştüm, beni öldürmelerinden korkuyorum.

وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي
إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾

34. Kardeşim Harun'un dili benimkinden daha düzgündür. Onu da beni doğrulayan bir yardımcı olarak benimle birlikte gönder. Zira bana yalancılık ithamında bulunmalarından endişe ediyorum. (Krşt. Ta-Ha 20/27-28; Şu'ara 26/12-13)

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا فَلَا يَصِلُونَ
إِلَيْكُمَا بِآيَاتِنَا أَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ ﴿٣٥﴾

35. Allah buyurdu: Seni kardeşinle destekleyeceğiz ve size öyle bir kudret vereceğiz ki, âyetlerimiz (mucize yardımlarımız) sayesinde onlar size erişemeyecekler. Siz ve size tâbi olanlar üstün geleceksiniz.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًى
وَمَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴿٣٦﴾

[389]36. Musa onlara apaçık âyetlerimizi getirince: Bu, olsa olsa uydurulmuş bir sihirdir. Biz önceki atalarımızdan böylesini işitmemiştik, dediler.

وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّي أَعْلَمُ بِمَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ مِنْ عِنْدِهِ وَمَنْ تَكُونُ لَهُ
عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٣٧﴾

37. Musa şöyle dedi: Rabbim, kendi katından kimin hidayet (hakka rehberlik) getirdiğini ve hayırlı âkıbetin kime nasip olacağını en iyi bilendir. Muhakkak ki, zalimler iflâh olmazlar.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَاُ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْر۪يۚ فَاَوْقِدْ ل۪ي
يَا هَامَانُ عَلَى الطّ۪ينِ فَاجْعَلْ ل۪ي صَرْحاً لَعَلّ۪ٓي اَطَّلِعُ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوسٰىۙ وَاِنّ۪ي لَاَظُنُّهُ
مِنَ الْكَاذِب۪ينَ ﴿٣٨﴾

38. Firavun: Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka bir ilâh tanımıyorum. Ey Hâmân! Haydi benim için çamur üzerine ateş yak (ve tuğla imal et), bana bir kule yap ki Musa'nın tanrısına çıkayım; ama sanıyorum, o mutlaka yalan söyleyenlerdendir, dedi.

وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا
لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾

39. O ve askerleri, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve gerçekten bize döndürülmeyeceklerini sandılar.

فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الظَّالِم۪ينَ ﴿٤٠﴾

40. Biz de onu ve askerlerini yakalayıp denize atıverdik. Bak işte, zalimlerin sonu nice oldu!

وَجَعَلْنَاهُمْ اَئِمَّةً يَدْعُونَ اِلَى النَّارِۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ لَا يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾

41. Onları, (insanları) ateşe çağıran öncüler kıldık. Kıyamet günü onlar yardım görmeyeceklerdir.

وَاَتْبَعْنَاهُمْ ف۪ي هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةًۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ هُمْ مِنَ الْمَقْبُوح۪ينَ ﴿٤٢﴾

42. Bu dünyada arkalarına lânet taktık. Onlar, kıyamet gününde de kötülenmişler arasındadır.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَٓا اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْاُولٰى
بَصَٓائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾

43. Andolsun biz, ilk nesilleri yok ettikten sonra Musa'ya, -düşünüp öğüt alsınlar diye- insanlar için apaçık deliller, hidayet rehberi ve rahmet olarak o Kitab'ı (Tevrat'ı) vermişizdir.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ اِذْ قَضَيْنَٓا اِلٰى مُوسَى الْاَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ
الشَّاهِدِينَۙ ﴿٤٤﴾

[390]44. (Resûlüm!) Musa'ya emrimizi vahyettiğimiz sırada, sen batı yönünde bulunmuyordun ve (o hadiseyi) görenlerden de değildin.

"Hz. Musa'nın Tur dağında ilahi kelama mazhar olduğu ana işaret edilmekte ve Hz. Peygamberin o esnada Tur'da bizzat hazır bulunmadığı ve batı tarafında Hz. Musa'yı bekleyenler arasında da bulunmadığı hatırlatılmakta; bütün bunların, kendisine vahiy yoluyla öğretildiği ifade edilmiş olmaktadır."

وَلٰكِنَّٓا اَنْشَاْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُۚ وَمَا كُنْتَ ثَاوِيًا ف۪ٓي اَهْلِ
مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَاۙ وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِل۪ينَ ﴿٤٥﴾

45. Bilakis biz nice nesiller var ettik de, onların üzerinden uzun zamanlar geçti. Sen, âyetlerimizi kendilerinden okuyarak öğrenmek üzere Medyen halkı arasında oturmuş da değilsin; aksine (onları sana) gönderen biziz.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ اِذْ نَادَيْنَا وَلٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ
قَوْمًا مَٓا اَتٰيهُمْ مِنْ نَذ۪يرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾

46. (Musa'ya) seslendiğimiz zaman da, sen Tûr'un yanında değildin. Bilakis, senden önce kendilerine uyarıcı (peygamber) gelmeyen bir kavmi uyarman için Rabbinden bir rahmet olarak (orada geçenleri sana bildirdik); ola ki düşünüp öğüt alırlar.

"Tefsirlerde 44, 45 ve 46. ayetlerde, 'sen değildin' şeklinde işaret edilen olayların ayrı zamanlara ait ve Hz. Musa'nın hayatında ayrı ayrı önemli birer hadişe olduğu belirtilmektedir.

Hz. Muhammetten önce peygamber gönderilmeyen devreye 'fetret' devri denmektedir. Ayette, kastedilenin Hz. İsa (a.s.) ile Hz. Muhammet (s.a.) arasındaki 570 yıllık zaman parçası olduğu söylenmektedir. Hz. İsa (a.s.) ve Hz. Musa'nın davetleri İsrail oğulları ve onların havalisindekilere münhasır olduğundan, burada kastedilen devre, Hz. İsmail ile Hz. Muhammed arasındaki dönem şeklinde de açıklanmaktadır."

وَلَوْلَٓا اَنْ تُص۪يبَهُمْ مُص۪يبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْد۪يهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَٓا
اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٤٧﴾

47. Bizzat kendi yaptıklarından dolayı başlarına bir musibet geldiğinde: Rabbimiz! Ne olurdu bize bir peygamber gönderseydin de, âyetlerine uysak ve müminlerden olsaydık! diyecek olmasalardı (seni göndermezdik).

فَلَمَّا جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَٓا اُو۫تِيَ مِثْلَ مَٓا اُو۫تِيَ مُوسٰىۜ
اَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَٓا اُو۫تِيَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُۚ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَاࣞ
وَقَالُٓوا اِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾

48. Fakat onlara tarafımızdan o hak (Peygamber) gelince: "Musa'ya verilen (mucizeler) gibi ona da verilmeli değil miydi?" dediler. Peki, daha önce Musa'ya verileni de inkâr etmemişler miydi? "Birbirini destekleyen iki sihir!" demişler ve şunu söylemişlerdi: Doğrusu biz hiçbirine inanmıyoruz.

"Buradaki manaya göre Kur'an ve Tevrat kastedilmiş olur. Diğer kıraatlere göre 'yardımlaşan iki sihirbaz!' şeklinde mana vermek gerekir. Bu takdirde Hz. Musa ile Hz. Harun ya da Hz. Musa ile Hz. Muhammed kastedilmiş olabilir." (Ayrıca bak. Esed, s.792/47-48-49 no. açk.)

قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ أَهْدٰى مِنْهُمَا أَتَّبِعْهُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٩﴾

49. (Resûlüm!) De ki: Eğer doğru sözlüler iseniz, Allah katından bu ikisinden (bana ve Musa'ya inen kitaplardan) daha doğru bir kitap getirin de ben ona uyayım!

فَإِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءَهُمْ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ
اتَّبَعَ هَوٰيهُ بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٠﴾

50. Eğer sana cevap veremezlerse, bil ki onlar, sırf heveslerine uymaktadırlar. Allah'tan bir yol gösterici olmaksızın kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir! Elbette Allah zalim kavmi doğru yola iletmez.

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾

[391]51. Andolsun ki biz, düşünüp öğüt alsınlar diye, sözü (vahyi) birbiri ardınca yetiştirmişizdir (aralıksız vahiylerimizi göndermişizdir).

اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

52. Ondan (Kur'an'dan) önce kendilerine kitap verdiklerimiz, ona da iman ederler.

İzleyen bu iki ayetteki ifadelerin, hem Hz. Peygamber zamanında İslama dönen ehli kitap mensuplarının varlığı ile ilgili tarihi bir olguya işaret, hem de gelecekte, Yahudi ve Hıristiyanlar arasından bazı kimselerin İslam'a dönecekleri müjdesini örtülü olarak bildiren anlamı ifade ettikleri görülmektedir. (Ayrıca bak. Esed, s.758/83-85 no. açk.)

وَإِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ قَالُوا اٰمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ ﴿٥٣﴾

53. Onlara (Kur'an) okunduğu zaman: Ona iman ettik. Çünkü o Rabbimizden gelmiş hakikattir. Esasen biz daha önce de Müslüman idik, derler.

أُولَٰئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٥٤﴾

54. İşte onlara, sabretmelerinden ötürü, mükâfatları iki defa verilecektir. Bunlar kötülüğü iyilikle savarlar, kendilerine verdiğimiz rızıktan da Allah rızası için harcarlar. (Ayrıca bak, Ra'd 13/22)

وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ
سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ ﴿٥٥﴾

55. Onlar, boş söz işittikleri zaman ondan yüz çevirirler ve: Bizim işlerimiz bize, sizin işleriniz size. Size selam olsun. Biz kendini bilmezleri (arkadaş edinmek) istemeyiz, derler.

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ۚ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾

56. (Resûlüm!) Sen sevdiğin herkesi hidayete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir ve hidayete girecek olanları en iyi O bilir.

"Rivayete göre Resul-i Ekrem (s.a.) amcası Ebu Talib'e hitaben şöyle buyurmuştu: 'La İlahe İllallah' de ki, kıyamet günü senin lehine şahadette bulunayım. Ebu Talip ise, 'Kureyş kadınları beni kınarlar. Korkudan bunu söyledi derler. Eğer böyle demeyecek olsalardı, Müslüman olup seni sevindirirdim' demişti. Hz. Peygamberin çok sevdiği, önemli yardımlarını gördüğü amcasının hidayeti için böyle çırpınışı üzerine bu ayet nazil oldu."

Bu rivayete değişik yönden değinen başka bir haberde, Hz. Peygamber'in amcasına, 'Tek Tanrı' inancına dönmesi için yaptığı telkinlerden sonuç alamamasına, Ebu Cehil ve diğer Mekke'li seçkinlerin etkisiyle Ebu Talib'in, Abdulmuttalibin ya da atalarının dinine bağlı olduğunu bildirerek son nefesini verdiği ifade edilmektedir. Ayette geçen 'Sen sevdiğin herkesi doğru yola yöneltemezsin' ifadesi ile, bir kimsenin peygamber bile olsa, başka birisini, sevdiği bir yakını da olsa, muhatabın kendi istek ve eğilimi olmadıkça, hidayet yoluna iletemeyeceği, doğru düşündürmeye ya da yanlış düşünmekten vazgeçirmeyi başaramayacağı vurgulanmaktadır.

Muhtedin: Ayette geçen bu kelimeye ayetin anlam örgüsü içerisinde benimsnen karşılığın; 'Zaman içinde doğru yolu bulan herkes' ya da 'Doğru yol rehberini kabul edenler' veya 'Doğru yola gitmeye yakın ve meyilli olanlar' şeklinde olduğu müfessirlerce belirtilmektedir.

وَقَالُوٓا اِنْ نَتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ اَرْضِنَاۜ اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَهُمْ حَرَماً
اٰمِناً يُجْبٰٓى اِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقاً مِنْ لَدُنَّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾

57. "Biz seninle beraber doğru yola uyarsak, yurdumuzdan atılırız" dediler. Biz onları, kendi katımızdan bir rızık olarak her şeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği, güvenli, dokunulmaz bir yere (Mekke-i Mükerreme'ye) yerleştirmedik mi? Fakat onların çoğu bilmezler.

Ayetin birinci cümlesi, Hz. Peygamberin davetine karşı Mekke müşrikleri tarafından öne sürülen direniş mazeretine işaret olunmaktadır. Onlar diyorlardı ki: 'Senin davetini kabul edecek olursak, diğer kabileler bizi atalarımızın dinine ihanet etmekle suçlayarak, bizi kendi topraklarımızdan sürüp çıkarırlar'. Mekke müşriklerinin ileri sürdükleri mazeret şekli, hangi devirde olursa olsun, benzer davetlere muhatap olan ve aslında davet edildikleri inanca meyilleri olmalarına karşın, çevrelerinden çekinenler tarafından kullanılması yüksek olasılıktır. Esasen geçmiş dönemlerde de kullanıldığı görülmüştür.

Ayetin ikici yarısında da, Hz. İbrahim (a.s.)'in, Bakara 126. ve İbrahim suresi 35-41. ayetlerinde ifadesini bulan, Kabe ve çevresinin çağlar boyunca emin kılınması ve verimsiz çevre toprakları nedeni ile oraların başka nimetlerle bereketlendirilmesini dileyen dualarına yollama yapıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, '..güvenli ve dokunulmaz yer' deyimi ile, izleyecek 61. ayette de değinilen, Yüce Allah'ın, kendisine inanan ve emir ve yasaklarına harfiyen uyan kullarına, koruyucu gelenek şeklinde, dünyada huzur ve güven içerisinde yaşayacakları yerde, bereketli ürünlerle ödüllendirmesi ve üzüntü ve korku çekmeyeceklerine dair garantisine işaret edilmektedir. (Bakara 2/62; Âl-i İmran 3/170; Maide 5/69; En'am 6/48; Araf 7/35; Yunus 10/62; Ahkaf 46/13 ayetlerle krşt. ve ayrıca bak Ankebut 29/67)

وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَاۚ فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ

لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴿٥٨﴾

58. Biz, refahından şımarmış nice memleketi helâk etmişizdir. İşte yerleri! Kendilerinden sonra oralarda pek az oturulabilmiştir. Onlara biz vâris olmuşuzdur.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى حَتّٰى يَبْعَثَ فٖٓي اُمِّهَا رَسُولًا
يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَاۚ وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرٰٓى اِلَّا وَاَهْلُهَا
ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾

59. Rabbin, kendilerine âyetlerimizi okuyan bir peygamberi memleketlerin ana merkezine göndermedikçe, o memleketleri helâk edici değildir. Zaten biz ancak halkı zalim olan memleketleri helâk etmişizdir.

"Ayetteki 'ana merkezine' olarak mana verilen 'fi ümmiha', Mekke şehri olarak açıklanmıştır. Zira Mekke'nin bir adı da 'Ümmü'l-Kura' idi. Aynı kelime, memleketin ileri gelenleri şeklinde de tefsir edilmiştir."

وَمَٓا اُو۫تٖيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزٖينَتُهَاۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ
خَيْرٌ وَاَبْقٰىۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾

[392]60. Size verilen şeyler, dünya hayatının geçim vasıtası ve süsüdür. Allah katında olanlar ise, daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Hâla buna aklınız ermeyecek mi?

اَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقٖيهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرٖينَ ﴿٦١﴾

61. Şu halde, kendisine güzel bir vaadde bulunduğumuz ve ardından ona kavuşan kimse, (sırf) dünya hayatının geçici menfaat ve zevkini yaşattığımız, sonra kıyamet gününde (azap için) huzurumuza getirilenler arasında bulunan kimse gibi midir?

وَيَوْمَ يُنَادٖيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَاۤئِيَ الَّذٖينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٦٢﴾

62. O gün Allah onları çağırarak: Benim ortaklarım olduklarını iddia ettikleriniz hani nerede? diyecektir.

قَالَ الَّذٖينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هٰۤؤُ۬لَاۤءِ الَّذٖينَ اَغْوَيْنَا اَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا
غَوَيْنَا تَبَرَّاْنَاۤ اِلَيْكَ مَا كَانُوۤا اِيَّانَا يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾

63. (O gün) aleyhlerine söz (hüküm) gerçekleşmiş olanlar: Rabbimiz! Şunlar azdırdığımız kimselerdir. Biz nasıl azmışsak onları da öylece azdırdık (yoksa onları zorlayan bir gücümüz yoktu. Onların suçlarından) berî olduğumuzu sana arz ederiz. Zaten onlar aslında bize tapmıyorlardı (kendi arzularına tapıyorlardı), derler. (Ayrıca bak. Esed, s.797/65-67 no. açk.; Yunus 10/28)

وَقٖيلَ ادْعُوا شُرَكَاۤءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجٖيبُوا لَهُمْ وَرَاَوُا الْعَذَابَ
لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ ﴿٦٤﴾

64. "(Allah'a koştuğunuz) ortaklarınızı çağırın!" denir, onlar da çağırırlar; fakat kendilerine cevap vermezler ve (karşılarında) azabı görürler. Ne olurdu (dünyada iken) doğru yola girselerdi!

"Ayetin son kısmına 'Azabı görürler, ah keşke doğru yola girmiş olsalardı diye yanarlar' şeklinde de mana verilmektedir."

وَيَوْمَ يُنَادٖيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَاۤ اَجَبْتُمُ الْمُرْسَلٖينَ ﴿٦٥﴾

65. O gün Allah onları çağırarak: Peygamberlere ne cevap verdiniz? diyecektir.

فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْاَنْبَاۤءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاۤءَلُونَ ﴿٦٦﴾

66. İşte o gün onlara bütün haberler körleşmiştir (delilleri tükenmiş, söyleyecek sözleri kalmamıştır); onlar birbirlerine de soramayacaklardır.

فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰۤى اَنْ يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحٖينَ ﴿٦٧﴾

67. Fakat tevbe eden, iman edip iyi işler yapan kimseye gelince, onun kurtuluşa erenler arasında olması umulur.

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَتَعَالٰى
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾

68. Rabbin, dilediğini yaratır ve seçer. Onların seçim hakkı yoktur. Allah, onların ortak koştuklarından münezzehtir ve şânı yücedir.

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾

69. Rabbin, onların, sînelerinde gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir.

وَهُوَ اللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولٰى وَالْآخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ
وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾

70. İşte O, Allah'tır. O'ndan başka tanrı yoktur. Önünde de, sonunda da hamd O'nundur, hüküm O'nundur. Ve ancak O'na döndürüleceksiniz.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلٰى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ
يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾

[393]71. (Resûlüm!) De ki: Düşündünüz mü hiç, eğer Allah üzerinizde geceyi ta kıyamet gününe kadar aralıksız devam ettirse, Allah'tan başka size tanrı olarak kim bir ışık getirecektir? Hâla işitmeyecek misiniz?

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلٰى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلٰهٌ
غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾

72. De ki: Söyleyin bakalım, eğer Allah üzerinizde gündüzü ta kıyamet gününe kadar aralıksız devam ettirse, Allah'tan başka, istirahat edeceğiniz geceyi size getirecek tanrı kimdir? Hâla görmeyecek misiniz?

وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ
وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

73. Rahmetinden ötürü Allah, geceyi ve gündüzü yarattı ki geceleyin dinlenesiniz, (gündüzün) O'nun fazlu kereminden (rızkınızı) arayasınız ve şükredesiniz.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَاۤئِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾

74. O gün Allah onları çağırarak: Benim ortaklarım olduklarını iddia ettikleriniz hani nerede? diyecektir.

وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا
اَنَّ الْحَقَّ لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾

75. (O gün) her ümmetten bir şahit çıkarır, (kâfirlere): Kesin delilinizi getirin! deriz. O zaman bilirler ki hakikat Allah'a aittir ve uydurageldikleri şeyler (putlar) da kendilerinden ayrılıp kaybolmuşlardır. (Bak. Nisa 4/41)

"Her ümmetten çıkarılıp çağırılacak olan şahitler, o ümmetlere gönderilen peygamberler olarak açıklanmaktadır."

اِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى فَبَغٰى عَلَيْهِمْ وَاٰتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا اِنَّ
مَفَاتِحَهُ لَتَنُوۤاُ بِالْعُصْبَةِ اُولِي الْقُوَّةِ اِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا
تَفْرَحْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾

76. Karun, Musa'nın kavminden idi de, onlara karşı azgınlık etmişti. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü kuvvetli bir topluluk zor taşırdı. Kavmi ona şöyle demişti: Şımarma! Bil ki Allah şımarıkları sevmez.

"Karun'un Hz. Musa'nın amca zadesi olduğu rivayet edilir. Önce Hz. Musa'ya iman etmişti. Fakat hırs ve kıskançlığı yüzünden

münafıklığa yeltendi. İsrail oğullarının başında Firavunun görevlisi olarak bulundu. Onlara karşı zalimlik ve taşkınlık etti. Bir taraftan servetiyle, bir taraftan da ilmiyle övünüyor, şımarıyordu. Rivayete göre İsrail oğulları içinde Tevrat'ı en iyi okuyan kimse o idi. Kimya ve ticaret sahasında da çok bilgili olduğuna dair kayıtlar vardır. Ne var ki, sonunda, gerek ilmi gerekse serveti ona yar olmamış, inançsızlığı ve azgınlığı yüzünden helak olup gitmiştir." (Ayrıca bak. Esed, 799/84 no. açk.)

Usbeh: Ayette geçen bu sözcük Arap dilinde, 10 ile 40 kişi arasında değişen bir kalabalığın oluşturduğu topluluğa verilen isimdir.

وَابْتَغِ ف۪يمَٓا اٰتٰيكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَص۪يبَكَ مِنَ الدُّنْيَا
وَاَحْسِنْ كَمَٓا اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْاَرْضِۜ
اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿٧٧﴾

77. Allah'ın sana verdiğinden (O'nun yolunda harcayarak) ahiret yurdunu iste; ama dünyadan da nasibini unutma. Allah sana ihsan ettiği gibi, sen de (insanlara) iyilik et. Yeryüzünde bozgunculuğu arzulama. Şüphesiz ki Allah, bozguncuları sevmez

"Karun gibi hazineler sahibi birinin şahsında yapılan bir öğütte dahi, Kur'an'ın 'Dünyadan da nasibini unutma' tavsiyesinde bulunması, İslam'ın dünyaya ait çalışmaya ne kadar önem verdiğini gösteren bir nükte taşımaktadır. Bununla birlikte Kur'an, daha sonraki ayetlerde, büsbütün dünyaya dalmanın getireceği felaketleri de canlı bir şekilde gözler önüne sererek, dünya ve ahireti dengeleyen mutedil bir yol tutulmasını tavsiye etmektedir." (krşt. Bakara 2/143)

قَالَ اِنَّمَٓا اُو۫ت۪يتُهُ عَلٰى عِلْمٍ عِنْد۪يۜ اَوَلَمْ يَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَهْلَكَ مِنْ قَبْلِه۪ مِنَ
الْقُرُونِ مَنْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَاَكْثَرُ جَمْعًاۜ وَلَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ
الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾

[394]78. Karun ise: O (servet) bana ancak kendimdeki bilgi sayesinde verildi, demişti. Bilmiyor muydu ki Allah, kendinden önceki nesillerden, ondan daha güçlü, ondan daha çok taraftarı olan kimseleri helâk

etmişti. Günahkâr olanlardan günahları sorulmaz (Allah onların hepsini bilir).

فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِه۪ ف۪ي ز۪ينَتِه۪ۜ قَالَ الَّذ۪ينَ يُر۪يدُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا
مِثْلَ مَٓا اُو۫تِيَ قَارُونُۙ اِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظ۪يمٍ ﴿٧٩﴾

79. Derken, Karun, ihtişamı içinde kavminin karşısına çıktı. Dünya hayatını arzulayanlar: Keşke Karun'a verilenin benzeri bizim de olsaydı; doğrusu o çok şanslı! dediler.

وَقَالَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ لِمَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًاۚ
وَلَا يُلَقّٰيهَٓا اِلَّا الصَّابِرُونَ ﴿٨٠﴾

80. Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise şöyle dediler: Yazıklar olsun size! İman edip iyi işler yapanlara göre Allah'ın mükâfatı daha üstündür. Ona da ancak sabredenler kavuşabilir.

فَخَسَفْنَا بِه۪ وَبِدَارِهِ الْاَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِر۪ينَ ﴿٨١﴾

81. Nihayet biz, onu da, sarayını da yerin dibine geçirdik. Artık Allah'a karşı kendisine yardım edecek avanesi olmadığı gibi, o, kendini savunup kurtarabilecek kimselerden de değildi.

وَاَصْبَحَ الَّذ۪ينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْاَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَاَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ
لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ وَيَقْدِرُۚ لَوْلَٓا اَنْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَاۜ
وَيْكَاَنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٢﴾

82. Daha dün onun yerinde olmayı isteyenler: Demek ki, Allah rızkı, kullarından dilediğine bol veriyor, dilediğine de az. Şayet Allah

bize lütufta bulunmuş olmasaydı, bizi de yerin dibine geçirirdi. Vay! Demek ki inkârcılar iflâh olmazmış! demeye başladılar.

تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا فِي الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًاۜ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾

83. İşte ahiret yurdu! Biz onu yeryüzünde böbürlenmeyi ve bozgunculuğu arzulamayan kimselere veririz. (En güzel) âkıbet, takvâ sahiplerinindir.

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَاۚ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّاٰتِ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

84. Kim bir iyilik getirirse ona bundan daha hayırlı karşılık vardır. Kim bir kötülük getirirse, o kötülükleri işleyenler, ancak yaptıkları kadar ceza görürler.

"Allah Tealanın lütfuna sınır yoktur. Buna mukabil O kullarına hiçbir şekilde zulüm etmez. Nitekim bu ayette de yapılan iyiliklerin kat kat sevapla karşılanacağı; fakat kötülüklerin misliyle cezalandırılacağı anlatılmaktadır. Ancak bu, ferdi plandaki iyilikler ve kötülükler hakkındadır. Bir iyilik ya da kötülüğü ilk başlatan, topluma bu yönde örnek ve teşvikçi olan kimsenin durumu ise farklıdır. İmam Müslim'in 'sahih'inde yer alan bir hadis-i şerif ile bu noktaya şöyle açıklık getirilmiştir:

'Kim ki İslam da makbul olan güzel bir işi ilk önce işler ve bunun yol haline gelmesine sebep olursa, kendisine hem işlediği bu hayrın sevabı verilir; hem de en küçük bir eksiklik olmaksızın kendisinden sonra aynı iyiliği yapacak olanların sevabı kadar sevap verilir. Yine, kim İslam da kötülüğü bildirilen bir işi ilk önce işler ve bunun yol haline gelmesine sebebiyet verirse, kendisine hem işlediği kötülüğün günahı yazılır hem de en küçük bir eksiklik olmaksızın kendisinden sonra aynı kötülüğü işleyecek olanların günahı kadar günah yüklenir'.

إِنَّ الَّذ۪ي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لَرَٓادُّكَ اِلٰى مَعَادٍۜ قُلْ رَبّ۪ٓي اَعْلَمُ مَنْ جَٓاءَ بِالْهُدٰى وَمَنْ
هُوَ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٨٥﴾

[395]85. (Resûlüm!) Kur'an'ı (okumayı, tebliğ etmeyi ve ona uymayı) sana farz kılan Allah, elbette seni (yine) dönülecek yere döndürecektir. De ki: Rabbim, kimin hidayeti getirdiğini ve kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu en iyi bilendir.

"Bu ayetin Mekke ile Medine arasında hicret esnasında nazil olduğu rivayet edilmiştir. Ayette Hz. Peygamberin zulme uğratılarak çıkarıldığı yurdu Mekke'ye döndürüleceğine işaret buyurulduğu belirtilmektedir. 'Döndürülecek' yerden maksadın, ahirette en yüksek makam olduğu da söylenmiştir."

وَمَا كُنْتَ تَرْجُٓوا اَنْ يُلْقٰٓى اِلَيْكَ الْكِتَابُ اِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَه۪يراً لِلْكَافِر۪ينَ ﴿٨٦﴾

86. Sen, bu Kitab'ın sana vahyolunacağını ummuyordun. (Bu) ancak Rabbinden bir rahmet (olarak gelmiş)tir. O halde sakın kâfirlere arka çıkma!

وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ وَادْعُ اِلٰى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ
مِنَ الْمُشْرِك۪ينَۚ ﴿٨٧﴾

87. Allah'ın âyetleri sana indirildikten sonra, artık sakın onlar seni bu âyetlerden alıkoymasınlar. Rabbine davet et. Asla müşriklerden olma!

وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهاً اٰخَرَۢ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُۜ لَهُ الْحُكْمُ
وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

88. Allah ile birlikte başka bir tanrıya tapıp yalvarma! O'ndan başka tanrı yoktur. O'nun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz.

"Bu ayetlerdeki hitap esasen Hz. Peygamberin şahsında mümin-

leredir. Maksat, müşriklerin ümitlerini büsbütün kırmak ve Hz. Peygambere müşriklere karşı, bu konularda açık kapı bırakmamasını tavsiye etmektir.

Sure konusunda daha ayrıntılı geniş bilgiler için bak. (Razı, 17/473-577; Kutub, 11/216-311; Elmalılı, 5/525-560; Ateş, 4/1925-1957; Bilmen, 5/2474 vd.; Vehbi, 10/4062 vd.; Emiroğlu, 8/405-483; Esed, s.781 vd.)

KASAS SURESİNİN SONU

29- ANKEBUT SURESİ-85

سُورَةُ الْعَنْكَبُوتِ

Bismillâhirrahmânirrahîm

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla.

Ankebut suresi, resmi düzenlemede 29. iniş sırsına göre ise, 85. sırada yer almaktadır. Mekke'de nazil olmuş ve Mekki surelerin sonuncusu olduğu da söylenmektedir. Rum Suresinden sonra nazil olduğu bilinen ve 1-11 ayetlerinin Medinede indiği rivayet edilen bu sure 69 ayettir. 'Ankebût' örümcek demektir. 41. ayetinde kafirlerin işleri örümcek ağına benzetildiği için sureye bu isim verilmiştir.

Mekke surelerinde varolan genel tema, bu surenin de özelliklerinden biridir. Bu özelliğin tevhit akidesi, Allah'tan başka hiçbir şeye ve kimseye tapınıp ibadet etmemek ve öldükten sonra dirilme olarak da ifade edilen kıyamet gününe inanmak ve diğer iman şartları olduğunu, önceki surelerde yapılan açıklamalardan biliyoruz.

Surenin bir diğer özelliği de Kutub'un kaleminden: "Allah elçilerinin davetlerindeki hak ile göklerin ve yerin yaratılışında ki hak arasında bir ilgi kuruluyor ve bütün peygamberlerin toplu daveti Hz. Muhammed Mustafa'nın daveti içerisinde birleştirilerek hepsinin Allah katından geldiği belirtiliyor. Aslında onların tümü tek bir Allah'a çağırmışlardır. Bu sebeple söz son kitaba getiriliyor, müşriklerin onu nasıl karşıladıkları bahis mevzuu ediliyor." biçiminde açıklanıyor.

Surede Nuh, İbrahim, Lût, Şuayıb peygamberlerin kıssalarından bu surede yer almaları takdir edilen bölümler vardır. Bu bölümler ardından da Ad, Semud, Karun, Firavun ve Haman kıssaları ile, yıllar boyu iman çağrıları karşısına çıkarılan engeller, fitneler ile karşı koyan güçlerin, özellikleri anlatılıyor; ve bu güçlerin Allah gerçeği karşısında birer hiç olduğu tescil ediliyor.

Sure, Müslümanlar ile diğer ilahi dinlere inanan kimseler arasındaki ilişkilerin kurallarını düzenleyen, ayetlerin ardından: **"Bizim uğrumuzda savaşanları, elbette yollarımıza eriştiririz. Şüphesiz ki Allah ihsan edenlerle beraberdir."** müjdesi ile sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla

الٓمٓ ﴿١﴾

1. Elif. Lâm. Mîm.

Burada olduğu gibi, sure başlangıçlarında yer alan 'kesik harfler' konusunda daha önce gerekli açıklamalar yapıldığı için bir daha yinelemiyoruz.

اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُتْرَكُوٓا اَنْ يَقُولُوٓا اٰمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾

2. İnsanlar, imtihandan geçirilmeden, sadece "İman ettik" demeleriyle bırakılıvereceklerini mi sandılar?

"Bu ayetin, imanları sebebiyle çeşitli işkencelere maruz kalan bazı sahabeler hakkında nazil olduğu rivayet edilmiştir."

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِب۪ينَ ﴿٣﴾

3. Andolsun ki, biz onlardan öncekileri de imtihandan geçirmişizdir. Elbette Allah, doğruları ortaya çıkaracak, yalancıları da mutlaka bilecektir.

Bu iki ayeti kerime ile, insanların sadece 'inandık' demelerinin yeterli olmadığı, söylemlerini, eylemleri ile doğrulayıp doğrulamadıklarını anlamak için sınavlardan geçirilecekleri; geçmiş toplulukların da benzer sınavlardan geçirildikleri; Allah'ın kuşkusuz, doğruları da yanlışları da bildiği, ya da diğer bir görüşe göre: doğruları ve yalancıları bildireceği; ifade edilmektedir.

اَمْ حَسِبَ الَّذ۪ينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ اَنْ يَسْبِقُونَا سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤﴾

4. Yoksa kötülükleri yapanlar bizden kaçabileceklerini mi sandılar? Ne kadar kötü (ne kadar yanlış) hüküm veriyorlar!

مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللّٰهِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍ وَهُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٥﴾

5. Kim Allah'a kavuşmayı umuyorsa, bilsin ki Allah'ın tayin ettiği o vakit elbet gelecektir. O, her şeyi işiten ve bilendir.

وَمَنْ جَاهَدَ فَاِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِه۪ۜ اِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦﴾

6. Cihad eden, ancak kendisi için cihad etmiş olur. Şüphesiz Allah, âlemlerden müstağnîdir. (O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur).

Bu üç ayette (4-6) de, kötülük yapanların hak ettikleri cezaları kesin olarak görecekleri; Allah'a kavuşmayı uman için O'nun tarafından belirlenen sürenin de geleceği bildirildikten sonra, Allah yolunda ya da uğrunda yapılan savaşın (cihadın) yararlarının savaşanın kendisine ait olduğu, Allah'ın kimsenin Kendileri uğrunda savaşmasına ihtiyacı olmadığı açıklanmaktadır.

وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ
اَحْسَنَ الَّذ۪ي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

[396]7. İman edip iyi işler yapanların (geçmiş) kötülüklerini elbette örteriz ve onlara, yaptıklarının daha güzeli ile karşılık veririz

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْناًۜ وَاِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ ب۪ي مَا لَيْسَ لَكَ بِه۪
عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَاۜ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

8. Biz, insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Eğer onlar, seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme. Dönüşünüz ancak banadır. O zaman size yapmış olduklarınızı haber vereceğim.

Ayeti kerimede, Allah'a şirk koşma dışında, ana-babaya itaat etmek, onların belirtilen saklı tutma (istisna) dışında, her türlü emir ve yasaklarına uyulması ifade buyurulmaktadır. Allah'a ortak koşma

sonucuna yönelik her türlü zorlamalara uymama ise, onlara karşı gelme olarak kabul edilmemektedir.

Allah'a itaat konusunda saklı tutulan (istisna edilen) konunun çerçevesi müfessirlerce şöyle çizilmektedir: 'Hiçbir kimsenin ve hiçbir şeyin Allah'ın sıfatlarına ve kudretine ortak olamayacağı bilginizle çelişen herhangi bir şeyi'; Razi'ye göre ise: 'Bu ifade ile, yalnızca kişisel bilginin ürünü olarak geliştirilen kavramlar değil de, başkalarının görüşlerinin eleştirilmeden, körü körüne benimsenmesiyle (taklitle) oluşturulan kavramlar da kast ediliyor' olabilir.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ ﴿٩﴾

9. İman edip iyi işler yapanları, muhakkak sâlihler (zümresi) içine katarız.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللَّهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ
كَعَذَابِ اللَّهِ وَلَئِنْ جَاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ
أَوَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

10. İnsanlardan kimi vardır ki: "Allah'a inandık" der; fakat Allah uğrunda eziyete uğratıldığı zaman, insanların işkencesini Allah'ın azabı gibi tutar. Halbuki Rabbinden bir nusret gelecek olsa, mutlaka, "Doğrusu biz de sizinle beraberdik" derler. İyi de, Allah, herkesin kalbindekileri en iyi bilen değil midir?

"Bu manaya göre, samimi iman sahibi olmayan bu gibi kimselerin, Allah yolunda eziyete uğradıklarında, karşılaştıkları dünyevi işkenceleri, Allah'ın ahiretteki azabına denk tutmaları anlatılmış olur. Bir de 'insanlardan gördüğü ezayı, Allah'ın azabı imiş gibi sayar' manası verilmektedir."

Bu yoruma, konunun manevi yönünü belirleyen bir hususu eklemek yerinde olur kanısındayız. Şöyle ki: İşkence ve ölüm tehdidi karşısında görünüş olarak inançlarını terk edenler, İslam anlayışına göre günah işlemiş olmazlar. Ne var ki, insanın inanç uğruna şehit düşmesi, insanoğlunun ulaşabilmeyi her zaman arzu ettiği en yüksek derecedir

وَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقٖينَ ﴿١١﴾

11. Allah, elbette (O'na gönülden) iman edenleri de bilir, iki yüzlüleri de bilir (ortaya çıkaracaktır).

Münafık: Ayette geçen bu deyim için: 'Mecazi olarak da, 'iki yüzlü' olan, hayatını içinde bulunduğu şartlarda kendisine pratik faydalar sağlayacak vaatlere göre ayarlayarak manevi ve sosyal yükümlülüklerinden her zaman kolayca sıyrılma yolları arayan bir kişik yapısını anlatır' denilmektedir.

وَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا اتَّبِعُوا سَبٖيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْۜ
وَمَا هُمْ بِحَامِلٖينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍۜ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٢﴾

12. Kâfirler, iman edenlere: Bizim yolumuza uyun, sizin günahlarınızı biz yüklenelim, derler. Halbuki onların hiçbir günahını yüklenecek değillerdir. Gerçekte onlar, kesinlikle yalan söylemektedirler.

وَلَيَحْمِلُنَّ اَثْقَالَهُمْ وَاَثْقَالًا مَعَ اَثْقَالِهِمْ وَلَيُسْـَٔلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾

13. (Fakat gerçek şu ki) elbette kendi yüklerini (veballerini), kendi yükleriyle birlikte nice yükleri taşıyacaklar ve uydurup durdukları şeylerden kıyamet günü mutlaka sorguya çekileceklerdir.

"12. ayette, kafirlerin başkasının günahını yüklenmeyeceği belirtilirken, bu ayette, doğru yoldan saptırdıkları kişilerin veballerini de taşıyacakları ifade edilmektedir. Fakat burada uyumsuz bir durum yoktur. Zira önceki ayette, kafirlerin, saptırmak istedikleri kimseleri kandırmak için onlara 'Sizin günahınızı biz yükleneceğiz' deyip onların günahlarını kaldırmayı vadettikleri anlatılmaktadır. Her iki ayet birlikte incelendiğinde, hiç kimsenin başkasının günahını -bizzat kendisi çekmeyi göze alsa bile- kaldırtmaya gücü yetmeyeceği, bununla birlikte, başkalarını doğru yoldan saptıranların kat kat vebal yüklenecekleri, fakat böylece, yoldan sapanların da kendi günahlarından kurtulmuş olmayacakları anlaşılmaktadır." (Ayrıca bak. Esed, s.806/10-12 no. açk.)

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحاً اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فٖيهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسٖينَ عَاماًۜ
فَاَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾

14. Andolsun ki biz Nuh'u kendi kavmine gönderdik de o bin yıldan elli yıl eksik bir süre onların arasında kaldı. Sonunda onlar zulümlerini sürdürürken tufan kendilerini yakalayıverdi.

Ayetten anlaşılacağı üzere, Hz. Nuh'un kavmi ile birlikte geçirdiği peygamberlik dönemi, **'bin seneden elli sene az'**, yani 950 seneye ulaşmaktadır. Peygamberlik öncesi ömrünün kaç yıl olduğu bilinmediği için, gerçek yaşının kaç yıl olduğu anlaşılamamaktadır.

Gerçek şu ki, Hz. Nuh (a.s.)'ın bu uzun ömrü, günümüz insanının yaş ortalaması ile oranlandığında, doğal görünmemektedir. Ancak bu husus bir ilahi gerçek olarak, (doğruluğunda asla kuşku bulunmayan) yine bir ilahi kitap olan Kur'an'ı Kerim ile bildirildiğine göre tartışmasızdır ve aksini düşünmek ne mümkün ne de doğrudur.

Bu takdirde de, bu uzun ömrün nedenlerini düşünmek gerekmektedir: Tarihin ilk dönemlerinde insan sayısının çok az olması ve yeryüzünün insan yaşamına yaraşır biçimde imar edilmesi ve yaşam koşullarının gerektirdiği diğer gereç ve araçlarla donatılarak uygar bir ortamın oluşturulması, yaradılış felsefesi gereği elbette ki insanlar tarafından yapılması gereken işlerdir. Bütün bunların başarı ile yapılması, az olan insan sayısına ve gücüne karşı, ömürlerinin uzatılması suretiyle, Yüce Allah tarafından takdir edilerek planlanmış ve Murat edilmiş olabilir. Günümüzde de, bu düşünceyi anımsatan olgular gözlenmektedir. Örneğin: çokluğu birçok bakımlardan zararlı ve tehlikeli kabul edilen sinek, haşere vb. türlerin ömrü, birkaç gün ya da hafta ile sınırlı iken, türünün yok olmasından endişe edilen bazı hayvan ve hatta bitki türlerinin ömürleri yıllara bazen de yüz yıllara uzadığı görülmektedir. Örnek olarak bazı kaplumbağa türlerini düşünebiliriz.

Konuyu, yaklaşık bütün yorumcuların (müfessirlerin) ve bazen de bizim de kullandığımız, yüzde yüz doğru, fakat ona sığınmayı, bir nevi kolaycılık ya da kaçış olarak algıladığımız ve sevmediğimiz bir cümle ile bitirmek durumundayız: **"Doğrusunu Allah bilir."** Ne var ki bu ayet hükmünün insanlara bildirdiği bir gerçek vardır. Bir peygamberin, ilahi tebliğini yapmak için harcadığı zamanın, başarılı olmasında hiçbir katkısının olmadığıdır. Çünkü tek gerçek olan Allah'ın rehberliğidir. (Bak. Âl-i İmran 3/73) Hz. Nuh'un bu uzun ömrü başarılı olmasına yetmemiştir.

فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَصْحَابَ السَّف۪ينَةِ وَجَعَلْنَاهَٓا اٰيَةً لِلْعَالَم۪ينَ ﴿١٥﴾

[397] 15. Fakat biz onu ve gemidekileri kurtardık ve bunu âlemlere bir ibret yaptık.

Hz. Nuh hakkındaki bu kısa dokunuştan sonra konu, Hz. İbrahim (a.s.)'ın risalet görevlerinin açıklandığı kıssasına yönlendiriliyor:

وَاِبْرٰه۪يمَ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُؕ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ
كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾

16. İbrahim'i de gönderdik. O kavmine şöyle demişti: Allah'a kulluk edin. O'na karşı gelmekten sakının. Eğer bilmiş olsanız bu sizin için daha hayırlıdır.

اِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْثَانًا وَتَخْلُقُونَ اِفْكًاؕ اِنَّ الَّذ۪ينَ تَعْبُدُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ
وَاشْكُرُوا لَهُؕ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾

17. Siz Allah'ı bırakıp birtakım putlara tapıyor, asılsız sözler uyduruyorsunuz. Bilmelisiniz ki, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, size rızık veremezler. O halde rızkı Allah katında arayın. O'na kulluk edin ve O'na şükredin. Ancak O'na döndürüleceksiniz.

وَاِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ اُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْؕ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا
الْبَلَاغُ الْمُب۪ينُ ﴿١٨﴾

18. Eğer (size tebliğ edileni) yalan sayarsanız, bilin ki sizden önceki birçok milletler de (kendilerine tebliğ edileni) yalan saymışlardır. Peygamber'e düşen, yalnız açık bir tebliğdir.

اَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُع۪يدُهُؕ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَس۪يرٌ ﴿١٩﴾

19. Allah'ın, yaratılanı ilk baştan nasıl yarattığını, (ölümden) sonra bunu (nasıl) tekrarladığını görmediler mi? Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır.

"Bir taraftan, ölümden sonra dirilmeye, diğer taraftan da, tabiattaki sürekli yenilenmeye işaret olunmaktadır."

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللّٰهُ يُنْشِئُ النَّشْأَةَ
الْاٰخِرَةَ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٢٠﴾

20. De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da, Allah ilk baştan nasıl yaratmış bir bakın. İşte Allah bundan sonra (aynı şekilde) ahiret hayatını da yaratacaktır. Gerçekten Allah her şeye kadirdir. (Müminün 23/12-14. ayetleri ile krşt.)

يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ وَاِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾

21. O, dilediğine azab eder, dilediğini esirger. Ancak O'na döndürüleceksiniz.

وَمَا اَنْتُمْ بِمُعْجِز۪ينَ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ﴿٢٢﴾

22. Siz ne yeryüzünde ne de gökte (Allah'ı) âciz bırakamazsınız. Allah'tan başka bir dost ve yardımcı da bulamazsınız.

"İlahi hükümden kurtulmak için ne yeryüzünün en güzel yerinde saklanmanın, ne de gökyüzüne çıkmanın fayda vermeyeceği anlatılmakta, insanların göğe çıkacaklarına da dolaylı yolla işaret edilmektedir.

وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَلِقَائِه۪ٓ اُولٰٓئِكَ يَئِسُوا مِنْ
رَحْمَت۪ي وَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٢٣﴾

23. Allah'ın âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr edenler -işte onlar- benim rahmetimden ümitlerini kesmişlerdir ve onlar için acıklı bir azap vardır.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ
فَأَنْجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾

[398]24. Kavminin (İbrahim'e) cevabı ise: "Onu öldürün yahut yakın!" demelerinden ibaret oldu. Ama Allah onu ateşten kurtardı. Doğrusu bunda, iman eden bir kavim için ibretler vardır. (Ayrıca bak. Enbiya 21/69)

وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا
وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٥﴾

25. (İbrahim onlara) dedi ki: Siz, sırf aranızdaki dünya hayatına has muhabbet uğruna Allah'ı bırakıp birtakım putlar edindiniz. Sonra kıyamet günü (gelip çattığında ise) birbirinizi tanımazlıktan gelecek ve birbirinize lânet okuyacaksınız. Varacağınız yer cehennemdir ve hiç yardımcınız da yoktur.

فَآمَنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٦﴾

26. Bunun üzerine Lût ona iman etti ve (İbrahim): Doğrusu ben Rabbim'e (emrettiği yere) hicret ediyorum. Şüphesiz O, mutlak güç ve hikmet sahibidir, dedi.

"Lut (a.s.), Hz. İbrahim'in kardeş çocuğudur. Peygamber olduğu dikkate alındığında, onun daha önce küfürde olup da iman getirdiği düşünülemez. Ayette Hz. İbrahimi ilk tasdik edenin Lût (a.s.) olduğuna işaret edilmektedir.

Hz. İbrahim zevcesi Sare ve Lût (a.s.) ile birlikte -kendi doğum yeri olduğu söylenen- Küsa köyünden Harrana, oradan Şama gittiği ve nihayet Filistine, Lût Peygamberin ise Sodom denen yere indiği rivayet olunmaktadır. Ayet daha çok bu rivayete göre manalandırılmaktadır. Bununla birlikte 'Doğrusu ben Rabbime iltica ediyorum' şeklinde bir mana da verilmektedir."

وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ
وَآتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾

27. Ona İshak ve Ya'kub'u bağışladık. Peygamberliği ve kitapları, onun soyundan gelenlere verdik. Ona dünyada mükâfatını verdik. Şüphesiz o, ahirette de sâlihler (zümresin)dendir. (Bakara 2/124; Enbiya 21/72 ayetlerle krşt.)

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا
مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾

28. Lût'u da (gönderdik). O, kavmine demişti ki: Gerçekten siz, daha önce hiçbir milletin yapmadığı bir hayâsızlığı yapıyorsunuz!

أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ
الْمُنْكَرَ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا ائْتِنَا
بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٩﴾

29. (Bu ilâhî ikazdan sonra hâla) siz, ille de erkeklere yaklaşacak, yol kesecek ve toplantılarınızda edepsizlikler yapacak mısınız! Kavminin cevabı ise, şöyle demelerinden ibaret oldu: (Yaptıklarımızın kötülüğü ve azaba uğrayacağımız konusunda) doğru söyleyenlerden isen, Allah'ın azabını getir bize!

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾

30. (Lût:) Şu fesatçılar güruhuna karşı bana yardım eyle Rabbim! dedi.

"Lût (a.s.)'ın duası üzerine Allah, genç delikanlılar suretinde melekler gönderdi. Sapıklar onlara da tecavüze yeltendiler ve sonunda helak oldular.

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلِ هٰذِهِ
الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٣١﴾

[399]31. Elçilerimiz İbrahim'e (iki oğul ihsan edeceğimize dair) müjdeyi getirdiklerinde şöyle dediler: Biz bu memleket halkını helâk edeceğiz. Çünkü oranın halkı zalim kimselerdir. (Bak. Hud 11/69 vd. ayetlere.)

قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا
امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٢﴾

32. (İbrahim) dedi ki: Ama orada Lût var! Şöyle cevap verdiler: Biz orada kimlerin bulunduğunu çok iyi biliyoruz. Onu ve ailesini elbette kurtaracağız. Yalnız karısı müstesna; o, (azapta) kalacaklar arasındadır. (Ayrıca bak. A'raf 7/83; Hud 11/81)

وَلَمَّا أَنْ جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ
ذَرْعًا وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنَجُّوكَ وَأَهْلَكَ إِلَّا امْرَأَتَكَ
كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٣﴾

33. Elçilerimiz Lût'a gelince, Lût onlar hakkında tasalandı ve (onları korumak için) ne yapacağını bilemedi. Ona: Korkma, tasalanma! Çünkü biz seni de aileni de kurtaracağız. Yalnız, (azapta) kalacaklar arasında bulunan karın müstesna, dediler.

"Melekler, insan kılığında geldiklerinden, ilk önce Hz. Lût onların melek olduğunu anlayamadı. Delikanlı şekline bürünmüş oldukları için, kavminin onlara da sarkıntılık etmesinden endişelendi. Bunun üzerine melekler durumu açıklığa kavuşturdular." (Ayrıca bak. Hud 11/77)

إِنَّا مُنْزِلُونَ عَلٰى أَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا
كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٣٤﴾

34. "Biz, şüphesiz, bu memleket halkının üzerine, yoldan çıkmalarına karşılık gökten (feci) bir azap indireceğiz."

وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَا اٰيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾

35. Andolsun ki, biz, aklını kullanacak bir kavim için oradan apaçık bir ibret nişânesi bırakmışızdır.

"Bu nişane, helak edilen kavmin başına gelenlerle ilgili hikayeler, harap olan yurtlarının kalıntıları, gökten yağdırılan taşlar, kapkara akan nehirler şeklindeki izahlarla tefsir edilmiştir."

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًاۙ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا
الْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٣٦﴾

36. Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik ve Şuayib: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, ahiret gününe umut bağlayın, yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın! dedi.

"Ayetin, 'Ahiret gününe umut bağlayın' diye manalandırılan kısmı, 'Ahirette sevap verileceğini umduğunuz işler yapın', Ahiret gününden korkun' şeklinde açıklanmıştır." (Ayrıca bak. A'raf 7/85; Hud 11/84-95)

فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ
جَاثِمِينَ ﴿٣٧﴾

37. Fakat onu yalancılıkla itham ettiler. Derken, kendilerini bir sarsıntı yakalayıverdi ve yurtlarında diz üstü çöke kaldılar.

"'Sarsıntı' şeklinde manalandırılan **'Recfe'** kelimesi, bu olayda deprem ve Cebrail (a.s.)'ın kalplere ürküntü veren bağırışı (sayha) şeklinde tefsir edilmiştir. Bu ikinci tefsire göre, 'Onları bir titreme aldı' tarzında bir mananın verilmesi de mümkündür."

وَعَادًا وَثَمُودَا۬ وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ مَسَاكِنِهِمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ
اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَۙ ﴿٣٨﴾

38. Âd ve Semûd'u da (helâk ettik). Sizin için, (onların başına nelerin geldiği) oturdukları yerlerden apaçık anlaşılmaktadır. Şeytan onlara yaptıkları işleri güzel gösterip onları doğru yoldan çıkardı. Oysa bakıp görebilecek durumdaydılar.

وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مُوسٰى بِالْبَيِّنَاتِ
فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ ﴿٣٩﴾

[400]39. Karun'u, Firavun'u ve Hâmân'ı da (helâk ettik). Andolsun ki, Musa onlara apaçık deliller getirmişti de onlar yeryüzünde büyüklük taslamışlardı. Halbuki (azabımızı aşıp) geçebilecek değillerdi. (Karun için Kasas 28/76, Haman için Kasas 28/6 ayetlere bak.)

فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنْبِهِ فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا
وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ
وَمِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا
أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾

40. Nitekim, onlardan her birini günahı sebebiyle cezalandırdık. Kiminin üzerine taşlar savuran rüzgârlar gönderdik, kimini korkunç bir ses yakaladı, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk. Allah onlara zulmetmiyor, asıl onlar kendilerine zulmediyorlardı.

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ
اتَّخَذَتْ بَيْتًا وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

41. Allah'tan başka dostlar edinenlerin durumu, örümceğin durumu gibidir. Örümcek bir yuva edinir; halbuki yuvaların en çürüğü şüphesiz örümcek yuvasıdır. Keşke bilselerdi!

"Allah'tan başkasını dost edinerek kendilerine destek arayanların durumu, ayette örümceğe benzetilmiştir. Ayette özlü olarak ifade

edildiği üzere, örümcek bütün bütün evsiz değildir, kendisine bir yuva edinir; fakat örümcek yuvasının çürüklüğü meşhur meseledir. İşte örümceğin edindiği yuva ne kadar zayıfsa, Allah'tan başkasının destek ve himayesine güvenenlerin tutamağı da öylesine çürüktür."

إِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ مِنْ شَيْءٍۜ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٤٢﴾

42. Allah, onların kendisini bırakıp da hangi şeye yalvardıklarını şüphesiz bilir. O, mutlak güç ve hikmet sahibidir.

Bu ve izleyen ayetler konusunda daha ayrıntılı bilgiler için bak. (Esed, s.812/37-40 no. açk.)

وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِۚ وَمَا يَعْقِلُهَٓا اِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿٤٣﴾

43. İşte biz, bu temsilleri insanlar için getiriyoruz; fakat onları ancak bilenler düşünüp anlayabilir.

"Kureyş cahilleri ve beyinsiz takımı: 'Muhammd'in Rabbi sinekten, örümcekten misaller getiriyor' diye gülüp alay ediyorlardı. Bu misallerin 'İnsanlar' için verildiği belirtilerek, hayvandan farkı olmayan bu cahil ve düşüncesiz kimselerin bunu anlamayacaklarına işaret edilmektedir."

خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّۜ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِلْمُؤْمِنٖينَ ﴿٤٤﴾

44. Allah, gökleri ve yeri hak olarak (yerli yerince) yarattı. Şüphesiz bunda, iman edenler için (Allah'ın varlık ve kudretine) bir nişâne bulunmaktadır.

اُتْلُ مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَۜ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى
عَنِ الْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِۜ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ
مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾

45. (Resûlüm!) Sana vahyedilen Kitabı oku ve namazı kıl. Muhakkak ki, namaz, hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak elbette (ibadetlerin) en büyüğüdür. Allah yaptıklarınızı bilir.

"Ayet, günaha götüren isteklerin baskısından kurtulmanın ve ruh yüceliğine erişmenin en sağlam yolunu göstermektedir. Şüphesiz bu, en geniş manada 'Allah'ı anmak'tır. Kur'an tilaveti (okuma) ve namaz, bunun en başta gelen şekilleridir.

Gerçekten, Kur'an'ın manalarını düşünenler için, Kur'an tilaveti (okumak), daha önce farkına varılamayan bir çok manaların açığa çıkmasını sağlar; kişiyi ulvi bir aleme götürür. Kur'an tilavetinin fazileti ile pek çok hadis vardır.

Hakkı verilerek kılınan namazın da, ruhu ulvileştireceği ve mutlaka kötülükten alıkoyacağı, bu ayette ve bir çok hadiste ısrarla belirtilmektedir. İyiliğe sevk etmeyen, kötülükten alıkoymayan, bir namaz ise, İslam büyükleri tarafından, sırtta taşınan bir vebal olarak nitelendirilmiştir." (Ayrıca bak. Ta-Ha 20/14; Cuma 62/9)

وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا
مِنْهُمْ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَأُنْزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِلَٰهُنَا
وَإِلَٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾

[401]46. İçlerinden zulmedenleri bir yana, ehl-i kitapla ancak en güzel yoldan mücadele edin ve deyin ki: Bize indirilene de, size indirilene de iman ettik. Bizim Tanrımız da sizin Tanrınız da birdir ve biz O'na teslim olmuşuzdur. (Ayrıca bak. Nahl 16/125)

وَكَذَٰلِكَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ فَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ
وَمِنْ هَٰؤُلَاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿٤٧﴾

47. (Resûlüm!) İşte böylece sana (önceki kitapları tasdik eden) bu Kitab'ı indirdik. Onun için, kendilerine kitap verdiklerimiz ona iman ediyorlar. Şunlardan (Araplardan) da ona iman eden nice kimseler vardır. Âyetlerimizi, ancak kâfirler (inatları yüzünden) bile bile inkâr eder.

"Tefsirlerde, bu ayet ile, Abdullah b. Selam ve Ubey b. Ka'b gibi Kur'an'a iman eden ehl-i kitaba işaret edildiği belirtilmektedir."

وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لَارْتَابَ
الْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾

48. Sen bundan önce ne bir yazı okur, ne de elinle onu yazardın. Öyle olsaydı, bâtıla uyanlar kuşku duyarlardı.

"Hz. Peygamberin 'Ümmi' yani okuma yazma bilmeyen bir kişi olmasının başlıca hikmeti, bu ayette açıklanmış olmaktadır. Eğer Resuli Ekrem, okuma yazma bilen bir kişi olsaydı, ümmi olan bir peygamber için bile 'Bu Kur'an'ı o uydurmuştur' demeye kalkan ve en açık mucizeleri inkar eden müşrikler, iftiralarına bir ölçüde mesnet bulmuş olacaklar ve daha çok kimseleri kandırabileceklerdi."

بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا
إِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿٤٩﴾

49. Hayır, o (Kur'an), kendilerine ilim verilenlerin sînelerinde (yer eden) apaçık âyetlerdir. Âyetlerimizi, ancak zalimler bile bile inkâr eder.

وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِنْدَ
اللّٰهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾

50. "Ona Rabbinden (başkaca) mucizeler indirilmeli değil miydi?" derler. De ki: Mucizeler ancak Allah'ın katındadır. Ben ise sadece apaçık bir uyarıcıyım. (Ayrıca bak. En'am 6/109)

أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلٰى عَلَيْهِمْ إِنَّ فِي ذٰلِكَ
لَرَحْمَةً وَذِكْرٰى لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

51. Kendilerine okunmakta olan Kitabı sana indirmemiz onlara yetmemiş mi? Elbette iman eden bir kavim için onda rahmet ve ibret vardır.

قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ بَيْن۪ي وَبَيْنَكُمْ شَه۪يداًۚ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ
وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللّٰهِۙ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾

52. De ki: Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde ne varsa bilir. Bâtıla inanıp Allah'ı inkâr edenler (var ya), işte ziyana uğrayacaklar onlardır.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِۜ وَلَوْلَٓا اَجَلٌ مُسَمًّى لَجَٓاءَهُمُ الْعَذَابُۜ وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ
بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾

[402]53. Senden, azabı çarçabuk (getirmeni) istiyorlar. Eğer önceden tayin edilmiş bir vade olmasaydı, azap elbette onlara gelip çatmıştı. Fakat onlar farkında değilken, o ansızın kendilerine geliverecektir.

يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِۜ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُح۪يطَةٌ بِالْكَافِر۪ينَۙ ﴿٥٤﴾

54. (Evet) senden azabı çarçabuk (getirmeni) istiyorlar. Hiç şüpheleri olmasın, cehennem kâfirleri çepeçevre kuşatacaktır.

يَوْمَ يَغْشٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا
مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾

55. O günde azap, onları hem üstlerinden hem ayaklarının altından saracak ve Allah (onlara): "Yaptıklarınızı (cezasını) tadın!" diyecektir.

يَا عِبَادِيَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنَّ اَرْض۪ي وَاسِعَةٌ فَاِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾

56. Ey iman eden kullarım! Şüphesiz, benim arzım geniştir. O halde (nerede güven içinde olacaksanız orada) yalnız bana kulluk edin.

"Bu ayetin, işkenceye uğrayan Mekke Müslümanlarının zayıfları hakkında nazil olduğu rivayet edilmektedir."

Esed, ayet hakkındaki yorumunu şöyle yapmaktadır: 'Yeryüzü insan hayatı için çok çeşitli ve sayısız imkanlar barındırdığından, "olumsuz şartların baskısından dolayı" Allah'ı unutmanın geçerli bir mazereti olamaz. Allah'a kulluk yapmak- sadece şekli olarak değil, gerçek anlamda- nerede ve ne zaman imkansız hale gelirse, müminin "kötülüğün egemenlik alanını terk etme"si ve "Allah'a sığınması", yani inancına göre yaşayabileceği bir yere göç etmesi zorunlu hale gelir' (Esed, 816/53 no. açk. ayrıca bak. Nisa 4/97)

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾

57. Her can ölümü tadacaktır. Sonunda bize döndürüleceksiniz.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٥٨﴾

58. İman edip güzel işler yapanları, (evet) muhakkak ki onları, içinde ebedî kalmak üzere altlarından ırmaklar akan cennet köşklerine yerleştireceğiz. (Böyle iyi) işler yapanların mükâfatı ne güzeldir!

الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾

59. Onlar, sabreden kimselerdir ve yalnız Rablerine güvenip dayanmaktadırlar.

وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾

60. Nice canlı var ki, rızkını (yanında) taşımıyor. Onlara da size de rızık veren Allah'tır. O, her şeyi işitir ve bilir.

"Rivayete göre, Hz. Peygamber Mekke'de müşriklerden eziyet gören Müslümanlara Medine'ye göç etmelerini söyleyince, onlar, 'Oraya nasıl gideriz? Orada ne yerimiz yurdumuz, ne malımız mülkümüz var. Bizi kim yedirir içirir?'demişlerdi. Bunun üzerine inzal edilen bu ayetle, yeryüzünde nice canlının, rızkını yanında taşımaktan aciz olduğu ve nicelerin ertesi gün için rızık biriktirmeksizin yaşadığı, kısacası, rızkı verenin Allah olduğu hatırlatılmıştır."

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾

61. Andolsun ki onlara: "Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı buyruğu altında tutan kimdir?" diye sorsan, mutlaka, "Allah" derler. O halde nasıl (haktan) çevrilip döndürülüyorlar?

اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ وَيَقْدِرُ لَهُۜ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿٦٢﴾

62. Allah rızkı kullarından dilediğine bol bol verir, dilediğine de kısar. Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا
لَيَقُولُنَّ اللّٰهُۜ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

63. Andolsun ki onlara: "Gökten su indirip onunla ölümünün ardından yeryüzünü canlandıran kimdir?" diye sorsan, mutlaka, "Allah" derler. De ki: (Öyleyse) hamd da Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu (söyledikleri üzerinde) düşünmezler.

وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌۜ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُۢ
لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾

[403]64. Bu dünya hayatı sadece bir eğlenceden, bir oyundan ibarettir. Ahiret yurduna (oradaki hayata) gelince, işte asıl yaşama odur. Keşke bilmiş olsalardı!

فَاِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصٖينَ لَهُ الدّٖينَ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ
يُشْرِكُونَ ﴿٦٥﴾

65. Gemiye bindikleri zaman, dini yalnız O'na has kılarak (ihlâsla) Allah'a yalvarırlar. Fakat onları sâlimen karaya çıkarınca, bir bakarsın ki, (Allah'a) ortak koşmaktadırlar.

لِيَكْفُرُوا بِمَا اٰتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾

66. Kendilerine verdiklerimize karşı nankörlük etsinler ve sefa sürsünler bakalım! Ama yakında bilecekler!

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ اَفَبِالْبَاطِلِ
يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾

67. Çevrelerinde insanlar kapılıp götürülürken, bizim (Mekke'yi) güven içinde kudsî bir yer yaptığımızı görmediler mi? Hâla bâtıla inanıp Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar? (Ayrıca bak. Kasas 28/57)

"Ayette geçen 'Kapılıp götürülme', öldürülme, esir edilme ve soyulup yağmalanma gibi manalarla açıklanmıştır."

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ اَلَيْسَ
فٖي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرٖينَ ﴿٦٨﴾

68. Allah'a karşı yalan uyduran yahut kendisine hak gelmişken onu yalan sayandan daha zalimi kimdir? Cehennemde kâfirlere yer mi yok!

وَالَّذٖينَ جَاهَدُوا فٖينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنٖينَ ﴿٦٩﴾

69. Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir.

Sure ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler için bak. (Razı, 17/581-631 ve 18/5-67; Kutub, 11/317-387; Elmalılı, 5/561-582; Ateş, 4/1957-1985 ; Bilmen, 5/2638 vd.; Vehbi, 10/4160 vd.; Emiroğlu 9/1-52; Öztürk, K.İsl., s.332 vd.; Esed, 804 vd.)

ANKEBUT SURESİNİN SONU

30-RUM SURESİ-84

سُورَةُ الرُّومِ

Bismillâhirrahmânirrahîm

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla.

Rum Suresi, resmi düzenlemede 30. ve iniş sırasına göre ise, 84. sırada yer almaktadır. 17. ayeti hariç, surenin tamamı Mekke'de nazil olmuş olup, 60 ayettir. İranlılarla yapılan savaşta yenilmiş olan Rumların (Bizanslıların) tekrar galip gelecekleri anlatıldığından, sureye bu isim verilmiştir.

Bu ayetlerin nüzulu Müslümanlar ile hicret öncesi Mekke müşrikleri arasında cereyan eden bir akide tartışması sebebiyle olmuştur. O tarihte Hıristiyan olan Bizanslılar ehl-i kitap idiler. Mecusi olan İranlılar ise tevhit akidesine inanmıyor ve yayılmasına şiddetli bir şekilde karşı koyuyorlardı. Mekke müşrikleri de İranlıların Bizansa galibiyetini fırsat bilerek, şirkin tevhide üstünlüğünü iddia etme yanında, alaylı tavırlar takınarak, Allah'ın inananları koruyamadığını söylemek suretiyle Müslümanlar aleyhinde sürdürdükleri propagandalarının şiddetini her geçen gün biraz daha artırıyorlardı. İşte böyle bir ortam içerisinde surenin ilk ayetleri nazil oldu ve Allah'a inanan Bizanslıların, İranlıları, bir müddet sonra yeneceğini, sonuçta da müminlerin sevinçle dolup dolaşacağını müjdesini verdi.

Kur'an'ı Kerim, bu şekilde sevindirdiği Müslümanlar'ı, bununla bırakmadı ve daha geniş ufuklara taşıdı:

Onların hayatına, 'Hak Dini'nin, dolayısı ile Kitabının ve Hak Peygamberin gösterdiği yolda, daima ileriyi hedef gören, hak yolunda ilerleyen, toplum düzenlerine, dini, içtimai hak ve hukuk prensiplerini egemen kılmaya başlayan sosyal bir potansiyel kazandırmaya başladı. Bu ayetlerle bildirdiği hükümlerle de, o dönem insanının duru-

munu, yaşamsal önemi olan olayları, insanlığın geçmişi, bu günü ve geleceği ile Evren'e yön veren ilahi yasalar ve varoluş prensipleri arasında, mevcut olan güçlü ilişkileri ortaya koydu ve inanan insanların kalpleri ile beyinlerine yerleştirmek suretiyle büyük mesafeler almaya başladı...

İlk önce bu dünyadaki hayat ve ölümden sonra diriliş ile başlayan ebedi hayatın karşılaştırılması yapılıyor. Müminler ile kafirlerin başlarına gelecek akıbetleri açıklayan kıyamet sahnesinden örnekler veriliyor. Devamında, kainat gerçekleri yanında, yeryüzündeki sayısız delillere ve bu delillerin ne manaya geleceğine dikkatler yönlendiriliyor. Bir ara hitap Hz. Peygamber'e yöneliyor ve onun, değişmesi asla söz konusu olamayacak olan, 'hak yolunda' gitmesi gereği emrediliyor. İnsanların naturasında var olan heva ve heveslere itibar edilmemesi; bireylerin, yaşamlarının bolluk ve kıtlık dönemlerindeki davranışı ile bu durumu etkileyen faktörlerin gemlenmesi gereği ile düşkünlere yardım amaçlı her türlü infak yollarının açık tutulması öğütleniyor. Şirk ve şirk koşulan şeylere değinildikten sonra, ekonomik bazı gerçekler açıklanıyor. Takiben hitap, Hz. Peygamber'e yöneliyor ve kıyamet günü gelip çatmadan önce, doğru yolda yürümenin önemi vurgulanıyor. Bu arada insanların maneviyatına dair, çocukluktan ölüme kadar geçirilen evreler bir kere daha hatırlatıldıktan sonra Sure, Hz. Peygamber'e, davetinde sabırlı ve aldığı tepkilere karşı da sebatlı olması öğütlenmekte ve Allah'ın hak vadinin, bir gün mutlaka gerçekleşeceği müjdesi ile sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla

الٓمٓ ﴿١﴾

1. Elif. Lâm. Mîm.

غُلِبَتِ الرُّومُۙ ﴿٢﴾

2. Rumlar (Bizanslılar), yenildi.

ف۪ٓي اَدْنَى الْاَرْضِ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَۙ ﴿٣﴾

3. Yeryüzünün çok yakın bir yerinde. Halbuki onlar, bu yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip geleceklerdir.

فِي بِضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾

4. Onların bu yenilgilerinden önce de sonra da emir Allah'ındır. O gün müminler de Allah'ın yardımıyla sevineceklerdir.

بِنَصْرِ اللَّهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾

5. Allah, dilediğine yardım eder, galip kılar. O, mutlak güç sahibidir, çok esirgeyicidir.

"Ehil-i kitap olan Bizanslılar, mecusi İranlılar tarafından mağlup edilmişti. Mekke müşrikleri bu duruma çok sevindiler ve Müslümanlara: 'Eğer Allah sizin dediğiniz gibi yegane galip olsaydı, Ehl-i kitap olan Bizanslıları galip getirirdi' gibi şımarıkça sözler söylemeye başladılar. Bunun üzerine Kur'an, bir mucize olarak, gelecekteki bir sonucu haber verdi:Üç ile dokuz yıl içinde Bizanslılar İranlılara galebe çalacak ve müminler sevineceklerdi. Nitekim 624 yılında Bizanslılar İran'a girdiler. Bundan başka aynı yıl Müslümanlar Bedir'de önemli zaferler elde ettiler." (Ayrıca bak. Esed, s.820/2 no. açk.)

Bid: Ayette geçen bu kelime, sözlük karşılığı ile 'birkaç' anlamına gelir. Arap dilinde genelde 3 ile 9 arasında bir çokluğu ifade ederken kullanılır.

Ayrıca ayeti kerimede geçen 'o gün' deyiminin, 'o zaman' anlamını ifade ettiği müfessirlerce beyan olunmaktadır. Çünkü orada değinilen Bedir savaşının bir günde bittiği, fakat Bizans kumandanı Herakles'in Persler (İranlılar) ile olan mücadelesi yıllar sürdüğü ve bu nedenle de, 'o gün' deyiminin o mücadele süresini kapsamadığı ifade edilmektedir. Bedir savaşı ile ilgili ayrıntılar için: (Bak. Esed, s.317 Enfal suresi takdim bölümüne)

وَعْدَ اللَّهِ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ وَعْدَهُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

[404]6. (Bu) Allah'ın vâdettiğidir. Allah vâdinden caymaz; fakat insanların çoğu bilmezler.

"Nitekim Hz. Ebubekir (r.a.) Allah'ın bu gerçek vadine inanarak Mecusi İranlıların galibiyetine sevinen müşriklere, 'Allah sizin sevincinizi fazla sürdürmeyecek; çünkü O birkaç sene içinde Rumların tekrar galip geleceklerini haber verdi' deyince, müşriklerden Ubey b. Halef bahse girmeyi teklif etti. On deve üzerine ve üç yıl içinde

Rumların galip gelip gelmeyeceği konusunda bahisleştiler. Hz. Ebubekir olup biteni Hz. Peygambere anlatınca Efendimiz (s.a.) 'Bid (birkaç) sene' sözünün 3 ila 9 sene ifade ettiğini bu sebeple, süreyi de, deveyi de üç katına çıkarmasını teklif etti. Bu sefer 9 sene içerisinde Rumların galip geleceğine dair 100 deve üzerine bahsi yenilediler. Gerçekten- Tirmizinin sahihinde belirtildiği üzere- Bedir Savaşına tesadüf eden günlerde Rumlar İranlılara karşı yaptıkları savaşta galip geldiler, böylece Allah'ın vadi gerçekleşti. Hz. Ebubekir de Ubey b. Halef'in varislerinden, kazandığı develeri alarak Peygamber (s.a.)'in tavsiyesi uyarınca fakirlere dağıttı."

يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴿٧﴾

7. Onlar, dünya hayatının görünen yüzünü bilirler. Ahiretten ise, onlar tamamen gafildirler.

Çoğu insanların, duyguları ile algıladıkları dışındaki gerçeklerden habersiz olduğuna işaret ediliyor. Halbuki hayat sadece bu dünyadan ibaret ve duygu organları ile algılanan gerçeklerden ibaret değildir. Gerçek hayat ölümle başlayan ahiret hayatıdır ve bu da inanç ve iman sayesinde kazanılacak duygu ve düşüncelerle algılanır ve sezilir.

اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا ف۪ٓي اَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا
بَيْنَهُمَٓا اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّىۜ وَاِنَّ كَث۪يرًا مِنَ النَّاسِ بِلِقَٓائِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾

8. Kendi kendilerine, Allah'ın, gökleri, yeri ve ikisinin arasında bulunanları ancak hak olarak ve muayyen bir süre için yarattığını hiç düşünmediler mi? İnsanların birçoğu, Rablerine kavuşmayı gerçekten inkâr, etmektedirler.

اَوَلَمْ يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ كَانُٓوا
اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَاَثَارُوا الْاَرْضَ وَعَمَرُوهَٓا اَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوهَا
وَجَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِۜ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُٓوا
اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَۜ ﴿٩﴾

9. Onlar, yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin âkıbetlerinin nice olduğuna bakmadılar mı? Ki onlar, kendilerinden daha güçlü idiler; yeryüzünü kazıp altüst etmişler, onu bunların imar ettiklerinden daha çok imar etmişlerdi. Peygamberleri, onlara da nice açık deliller getirmişlerdi. Zaten Allah onlara zulmedecek değildi; fakat onlar kendi kendilerine zulmetmekteydiler.

"Ayette, su ve maden çıkarmak için ya da ekip biçmek için toprağı işleyen ve bayındır beldeler meydana getiren, sonra da, inkarcılığı yüzünden Allah'ın gazabına uğrayan Ad ve Semud gibi, eski kavimlere işaret edilmekte ve onların kalıntılarına bakılıp ibret alınması öğütlenmektedir."

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ اَسَٓاؤُا السُّوٓاٰى اَنْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَكَانُوا
بِهَا يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١٠﴾

10. Sonunda, Allah'ın âyetlerini yalan sayarak ve onları alaya alarak kötülük yapanların âkıbetleri pek fena oldu.

اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

11. Allah, ilkin mahlûkunu yaratır, (ölümden) sonra da bunu (yaratmayı), tekrarlar. Sonunda hep O'na döndürüleceksiniz.

Öldükten sonra dirilme ile ilk yaratış arasında garipsenecek hiçbir şey yoktur. Her ikisi de birbirinin aynısıdır. Tıpkı bir zincirin halkaları gibi. Esasen durmaksızın devam eden öldürme ve yeniden yaratma olayını, gözlerimizle her gün tabiat sahnelerinde seyretmekteyiz.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾

12. Kıyametin kopacağı gün,günahkârlar (ümitsizlik içinde) susacaklardır.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَٓائِهِمْ شُفَعٰٓؤُا وَكَانُوا بِشُرَكَٓائِهِمْ كَافِرِينَ ﴿١٣﴾

13. (Allah'a koştukları) ortaklarından kendilerine hiçbir şefaatçi çıkmayacaktır. Zaten onlar, ortaklarını da inkâr edeceklerdir.

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾

14. Kıyamet kopacağı gün, işte o gün (müminlerle inkârcılar) birbirlerinden ayrılacaklardır.

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾

15. İman edip iyi işler yapanlara gelince, onlar, cennette nimetlere ve sevince mazhar olacaklardır.

Ravza: kelime anlamı, sulu yeşillikli güzel bahçe demektir. Burada bu deyinden murat cennet bahçelerinden birine işarettir.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ

فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾

[405]16. İnkâr edenler, âyetlerimizi ve° ahiret buluşmasını yalan sayanlar ise, işte onlar azapla yüz yüze bırakılacaklardır. (Ayrıca bak. A'raf 7/147)

İhzar: Suç işleyeni yakalayıp zorla mahkeme huzuruna getirmek demektir ayette 'muhderun' kelimesi ile ifade edilmek istenen anlam da aynı olup günah işlemiş olan kimselerin azap edilecekleri yere gerilmeleri demektır.

فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾

17. O halde akşama girdiğiniz ve sabah ettiğiniz vakit, Allah'ı tesbih edin.

وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾

18. Göklerde ve yerde hamd O'na yaraşır. Geceleri de, öğleleri de O'nun şanını yüceltin.

Bazı meallerde, 17. ve 18. ayetler birleştirilerek aşağıdaki şekilde tercümesi (meali) ve sonra da yorumu yapılmaktadır:

"17, 18. Haydi siz, akşama ulaştığınızda (akşam ve yatsı vaktinde) sabaha kavuştuğunuzda, gündüzün sonunda ve öğle vaktine

eriştiğinizde Allah'ı tesbih edin (namaz kılın), ki göklerde ve yerde hamd O'na mahsustur."

'Allah'ı bütün vakitlerde anın' biçimindeki bu genel öğüt ya da emir dışında ayette sözü edilen belirli saatler, Müslüman kişilere farz kılınan günde 5 vakit namaza işaret etmektedir. Namazla ilgili ayrıntılar, konuya has kılınmış ayetlerinde verildiği için burada bir kere daha yinelemeye gerek görmüyor, konu ile ilgili bir hadisi kaydetmekle yetiniyoruz:

"Abdullah b. Abbas (r.a.) dan gelen bir rivayete göre bu ayet, beş vakit namazı içine almaktadır. Bu sebeple ekseri alimler beş vakit namazın Mekke'de farz kılındığı kanaatindedir. Hz. Peygamber (s.a.), bir hadisinde büyük sevap kazanmak isteyenlere bu ayeti okumalarını tavsiye etmiştir."

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
وَكَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾

19. Ölüden diriyi, diriden de ölüyü O çıkarıyor; yeryüzünü ölümünün ardından O canlandırıyor. İşte siz de (kabirlerinizden) böyle çıkarılacaksınız.

"Ayette, öldükten sonra dirilmenin hiç de öyle akıl almaz bir şey olmadığı, yeryüzünde sürekli yenilenme olaylarına işaretle özlü bir şekilde anlatılmış olmaktadır. Gerçekten kupkuru topraktan ve ağaçlardan, yemyeşil bitkiler ve yapraklar, rengarenk çiçekler ve meyveler çıkaran İlahi kudret için, yoktan var ettiği insanı tekrar diriltmesinin zor olacağı düşünülemez. Sayısız "Ba's Ba'del mevt" (öldükten sonra dirilme) olayına sahne olan yeryüzüne bir kez ibret ile bakıvermek bile, Allah'ın kudretini kavramak için yeterlidir." (Ayrıca bak. Âl-i İmran 3/27)

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾

20. Sizi topraktan yaratması, O'nun (varlığının) delillerindendir. Sonra siz, (her tarafa) yayılan insanlar oluverdiniz. (Ayrıca bak. Âl-i İmran 3/59; Mü'minûn 23/12)

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجاً لِتَسْكُنُٓوا اِلَيْهَا وَجَعَلَ
بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةًۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

21. Kaynaşmanız için size kendi (cinsi) nizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peydâ etmesi de O'nun (varlığının) delillerindendir. Doğrusu bunda, iyi düşünen bir kavim için ibretler vardır.

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْۜ
اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْعَالِم۪ينَ ﴿٢٢﴾

22. O'nun delillerinden biri de, gökleri ve yeri yaratması, lisanlarınızın ve renklerinizin değişik olmasıdır. Şüphesiz bunda bilenler için (alınacak) dersler vardır.

"İnsanların bir erkek ve bir kadından yaratılmış olmakla beraber farklı özelliklere sahip topluluklara ayrılmış olmaları konusunda Hucurat 49/13. ayetin açıklamasına bakınız."

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَٓاؤُ۬كُمْ مِنْ فَضْلِه۪ۜ
اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾

23. Gece olsun gündüz olsun, uyumanız ve Allah'ın lütfundan (nasibinizi) aramanız da O'nun (varlığının) delillerindendir. Gerçekten bunda, işiten bir kavim için ibretler vardır.

"Ayet. 'geceleyin uyumanız ve gündüzün Allah'ın lütfundan nasibinizi almanız...' şeklinde de manalandırılmıştır. Ancak, her iki zamanın, her iki işe elverişli olduğu anlamı daha kuvvetli bulunmaktadır."

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ يُر۪يكُمُ الْبَرْقَ خَوْفاً وَطَمَعاً وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً
فَيُحْـي۪ بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾

24. Yine O'nun delillerindendir ki, size korku ve ümit vermek üzere

şimşeği gösteriyor, gökten su indirip ölümünün ardından arzı onunla diriltiyor. Doğrusu bunda, aklını kullanan bir kavim için (alınacak) dersler vardır.

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ تَقُومَ السَّمَٓاءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِه۪ۜ ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةًۗ مِنَ
الْاَرْضِۗ اِذَٓا اَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾

[406]25. Göğün ve yerin O'nun buyruğu ile durması da O'nun (varlığının) delillerindendir. Sonra sizi topraktan bir çağırdı mı hemen (kabirlerinizden) çıkıverirsiniz.

وَلَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿٢٦﴾

26. Göklerde ve yerde olanlar hep O'nundur. Hepsi O'na boyun eğmiştir.

وَهُوَ الَّذ۪ي يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُع۪يدُهُ وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِۜ وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى
فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٢٧﴾

27. İlkin mahlûkunu yaratıp (ölümden) sonra bunu (yaratmayı) tekrarlayan O'dur, ki bu, O'nun için pek kolaydır. Göklerde ve yerde (tecelli eden) en yüce sıfat O'nundur. O, mutlak güç ve hikmet sahibidir.

ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ اَنْفُسِكُمْۜ هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَٓاءَ
ف۪ي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَاَنْتُمْ ف۪يهِ سَوَٓاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخ۪يفَتِكُمْ اَنْفُسَكُمْۜ كَذٰلِكَ
نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

28. Allah size kendinizden bir temsil getirmektedir: Mülkiyetiniz altında bulunan köleler içinde, size verdiğimiz rızıklarda -birbirinizden çekindiğiniz gibi kendilerinden çekineceğiniz derecede sizinle eşit (haklara sahip)- ortaklarınız var mı? İşte biz âyetlerimizi, aklını kullanacak bir kavim için böylece açıklıyoruz.

"Ayette, insanların, kendi cinslerinden ve aynı yaratılış evsafına sahip olan kölelerini bile kendilerine denk tutmaya, geçici dünya mülklerine ortak etmeye rıza göstermedikleri gerçeğine işaret edilerek; eşi benzeri olmayan Allah'a şirk koşmanın, O'nun mutlak mülkiyetine ortaklık atfetmenin ne kadar akıl almaz bir iş olduğu temsil yoluyla anlatılmakta ve kölenin efendisine ortak olamayacağı gibi kulun da Allah'a ortak olamayacağı vurgulanmaktadır. Ayrıca, Kur'an ayetlerinin, düşünen kafalara hitap ettiği de özellikle belirtilmektedir."

بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَنْ يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ
وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٩﴾

29. Gel gör ki haksızlık edenler, bilgisizce kötü arzularına uydular. Allah'ın saptırdığını kim doğru yola eriştirebilir? Onlar için herhangi bir yardımcı yoktur.

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا
لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

30. (Resûlüm!) Sen yüzünü hanîf olarak dine, Allah insanları hangi fıtrat üzere yaratmış ise ona çevir. Allah'ın yaratışında değişme yoktur. İşte dosdoğru din budur; fakat insanların çoğu bilmezler.

"Hanif eğriliğe sapmaksızın doğru yoldan giden demektir. Terim olarak, İbrahim Peygamber'in tevhid yani 'Allah'ı bir tanıma' manasında kullanılır. Bir Allah'a inanan kimseye de 'Hanif' denir.

Buharî'nin Ebu Hureyre den rivayet ettiği bir hadise göre, her çocuk, fıtrat üzere (tevhide meyilli) doğar; sonra ana babası onu Yahudi, Hıristiyan ya da Mecusi yapar. İşte ayette zikredilen 'fıtrat', Allah'ın insanlara doğuştan, 'tek Allah inancı'na yatkın yarattığı ifade edilmektedir."

مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٣١﴾

31. Hepiniz O'na yönelerek O'na karşı gelmekten sakının, namazı kılın; müşriklerden olmayın.

مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا
لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾

32. Dinlerini parçalayan ve bölük bölük olanlardan (olmayın. Bunlardan) her fırka, kendilerinde olan ile böbürlenmektedir. (Ayrıca bak. En'am 6/159; Enbiya 21/92-93; Mü'minün 23/52-53; Yunus 10/19)

وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُمْ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا أَذَاقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً إِذَا
فَرِيقٌ مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾

[407]33. İnsanların başına bir sıkıntı gelince, Rablerine yönelerek O'na yalvarırlar. Sonra Allah, katından onlara bir rahmet (nimet ve bolluk) tattırınca, bakarsınız ki onlardan bir gurup yine Rablerine ortak koşuyorlar. (Bak. Nahl 16/54)

لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾

34. Kendilerine verdiklerimize nankörlük etsinler bakalım! Haydi sefa sürün; ama yakında bileceksiniz!

أَمْ أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾

35. Yoksa onlara bir kesin delil indirdik de, o delil, müşrik olmalarını mı söylüyor? (Ayrıca Fatır 35/40. ayet ile krşt.)

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ
إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾

36. İnsanlara bir rahmet tattırdığımızda ona sevinirler. Şayet yaptıklarından ötürü başlarına bir fenalık gelse hemen ümitsizliğe düşüverirler. (Ayrıca bak. Nisa 4/79)

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾

37. Görmediler mi ki Allah, rızkı dilediğine bol bol vermekte, dilediğininkini de daraltmaktadır. Şüphesiz imanlı bir kavim için bunda ibretler vardır.

فَآتِ ذَا الْقُرْبَىٰ حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ۚ ذَٰلِكَ خَيْرٌ
لِلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾

38. O halde sen, akrabaya, yoksula, yolda kalmışa hakkını ver. Allah'ın rızasını isteyenler için bu, en iyisidir. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.

"Ayette, 'Hakkını ver' diye ifadelendirilen emir, sıla-i rahimde bulunma, zekat verme, iyilik etme gibi manalarla tefsir edilmektedir." (Ayrıca bak. ve krşt. İsra 17/26; Zariyat 51/19)

وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رِبًا لِيَرْبُوَ فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُو عِنْدَ اللَّهِ ۖ وَمَا آتَيْتُمْ
مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾

39. İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte zekât veren o kimseler, evet onlar (sevaplarını ve mallarını) kat kat arttıranlardır.

"Ayetin ilk cümlesindeki 'rıba', başlıca şu şekilde tefsir edilmiştir: Verilen faizin kendisi, karşılığında maddi menfaat umulan her hangi bir bağış, faize verilen mal veya para. Son mana esas alındığında, ayetin, 'İnsanların malları arasında nemalansın, artsın diye verdiğiniz...' şeklinde tercümesi uygun olur. Ayette, Müslümanları, ileride kesin olarak hükme bağlanacak olan rıba yasağına hazırlayıcı bir ifade kullanılmıştır." (Ayrıca bak. Esed, s.827/35 no. açk.)

اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ۖ هَلْ مِنْ

شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِنْ شَيْءٍۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾

40. Allah, (o yüce varlıktır) ki sizi yaratmış, sonra rızıklandırmıştır; sonra O, hayatınızı sona erdirecek, daha sonra da sizi (tekrar) diriltecektir. Peki sizin (Allah'a eş tuttuğunuz) ortaklarınız içinde bunlardan birini yapabilecek var mı? Allah onların ortak koştuklarından münezzehtir ve yücedir.

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ اَيْدِي النَّاسِ لِيُذ۪يقَهُمْ بَعْضَ الَّذ۪ي
عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾

41. İnsanların bizzat kendi elleriyele işledikleri yüzünden karada ve denizde düzen bozuldu, ki Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın; belki de (tuttukları kötü yoldan) dönerler. (Ayrıca bak. Kehf 18/7 açıklamaları ile Esed, s.828/39 no. açk.)

قُلْ س۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلُۜ كَانَ اَكْثَرُهُمْ
مُشْرِك۪ينَ ﴿٤٢﴾

[408] 42. (Resûlüm!) De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın da, daha öncekilerin âkıbetleri nice oldu, görün. Onların çoğu müşrik idi.

فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدّ۪ينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ
يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾

43. Allah katından, dönüşü olmayan bir gün (kıyamet günü) gelmeden önce yönünü o gerçek dine çevir! O gün (insanlar) bölük bölük ayrılacaklardır.

مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُۚ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِاَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَۙ ﴿٤٤﴾

44. Kim inkâr ederse, inkârı kendi aleyhine olur. İyi işler yapanlara gelince, onlar da kendileri için (cennetteki yerlerini) hazırlamış olurlar.

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾

45. Zira Allah, iman edip iyi işler yapanlara kendi lütfundan karşılık verecektir. Şüphesiz O, kâfirleri sevmez.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ
بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾

46. Size rahmetinden tattırsın, emriyle gemiler yüzsün, fazlından (nasibinizi) arayasınız ve şükredesiniz diye (hayat ve bereket) müjdecileri olarak rüzgârları göndermesi de Allah'ın (varlık ve kudretinin) delillerindendir.

"Kainatı yaratan da yöneten de Allah'tır. Yaratmayı nasıl bir sıra ve düzen içinde yapmışsa, yönetmeyi de aynı şekilde kanunlarıyla icra etmektedir. Sebep-sonuç ilişkisi bir ilahi kanundur. Yağmurun oluşumu da bir takım sebep- sonuç ilişkisine bağlıdır. Gafiller yalnızca sebep ve sonucu görürler, müminler ise sebeplerin yaratıcısını (Müsebbibil esbab-ı) da görür ve O'na şükrederler."

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَانْتَقَمْنَا
مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

47. Andolsun ki, biz senden önce kendi kavimlerine nice peygamberler gönderdik de onlara açık deliller getirdiler. (Onları dinlemeyip) günaha dalanların ise cezalarını hakkıyla vermişizdir. Müminlere yardım etmek de bize düşer.

اللَّهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ
كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ
إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٨﴾

48. Allah O'dur ki, rüzgârları gönderir, bunlar da bulutu kaldırır.

Derken, Allah onu gökte dilediği gibi yayar ve parça parça eder; nihayet arasından yağmurun çıktığını görürsün. Allah dilediği kullarına yağmuru nasip edince, onlar seviniverirler.

وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلِ اَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِه۪ لَمُبْلِس۪ينَ ﴿٤٩﴾

49. Oysa onlar, daha önce, üzerlerine yağmur yağdırılmasından iyice ümitlerini kesmişlerdi.

فَانْظُرْ اِلٰٓى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتٰىۚ
وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٥٠﴾

50. Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak: Arzı, ölümünün ardından nasıl diriltiyor! Şüphesiz O, ölüleri de mutlaka diriltecektir. O, her şeye kadirdir.

وَلَئِنْ اَرْسَلْنَا ر۪يحًا فَرَاَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِه۪ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾

[409]51. Andolsun ki, bir rüzgâr göndersek de onu (ekini) sararmış görseler, ardından muhakkak nankörlüğe başlarlar.

"Ayetteki 'onu sararmış görseler' diye meali verilen cümlede yer alan 'onu' manasındaki zamir, şu şekilde tefsir edilmiştir:

a. Maksat Allah'ın rahmetinin yani yağmurun eseri olan ekin ve yeşillikler,

b. Maksat buluttur; sararınca yağmur yağmaz.

فَاِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَٓاءَ اِذَا وَلَّوْا مُدْبِر۪ينَ ﴿٥٢﴾

52. (Resûlüm!) Elbette sen ölülere duyuramazsın; arkalarını dönüp giderlerken sağırlara o daveti işittiremezsin.

وَمَٓا اَنْتَ بِهَادِ الْعُمْيِ عَنْ ضَلَالَتِهِمْۜ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا
فَهُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾

53. Körleri de sapıklıklarından (vazgeçirip) doğru yola iletemezsin. Ancak teslimiyet göstererek âyetlerimize iman edenlere duyurabilirsin.

"Bu iki ayette geçen ölü, sağır ve kör kelimeleri, kalpleri ölmüş, hakka kulak tıkamış ve kalp gözü kör olup hakikate göremeyen manasında tefsir edilmektedir."

اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ
مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفاً وَشَيْبَةًۜ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۚ وَهُوَ الْعَل۪يمُ الْقَد۪يرُ ﴿٥٤﴾

54. Sizi güçsüz yaratan, sonra güçsüzlüğün ardından kuvvet veren ve sonra kuvvetin ardından güçsüzlük ve ihtiyarlık veren, Allah'tır. O, dilediğini yaratır. O, hakkıyla bilendir, üstün kudret sahibidir.

"İnsan ceninlik döneminde zayıf ve çaresizdir. Sonra gelişip güçlenir, daha sonra ise ihtiyarlayıp yine güçsüz hale gelir. Ayette insan hayatının bu devrelerine ve hepsinin Allah'ın kudretinin eseri olduğuna işaret edilerek, insanın yalnız Allah'a kulluk etmesi gereği hatırlatılmış olmaktadır."

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَۙ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍۜ كَذٰلِكَ
كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾

55. Kıyamet koptuğu gün, günahkârlar, (dünyada) ancak pek kısa bir süre kaldıklarına yemin ederler. İşte onlar, (dünyada) böyle döndürülüyorlardı.

'İnsanın dünyevi/maddi 'zaman' kavramının yanıltıcı öelliğine Kur'an'ın çeşitli yerlerinde değinilmiştir. Yukarıdaki bağlamda, öncelikle bu kavramın izafiliği, yani bu dünyadaki hayatımızın öteki dünyadaki ebedi hayata nazaran aşırı kısalığı (krşt. mesela Yunus 10/45 veya İsra 17/52), ikinci olarak da, yeniden diriltilen günahkarların, yeryüzündeki hayatlarının, hatalarını anlamalarına ve hayat tarzlarını düzeltmelerine, imkan vermeyecek kadar kısa olduğu şeklindeki avuntuları vurgulanmaktadır. Kur'an, 'böylece onlar kendi kendilerini kandırırlar' lafzen 'yani hakikatten uzaklaşmaktadırlar' derken problemin bu ikinci yüzünü vurgulamaktadır' (Esed, s.852/50 no. açk.)

Ayetle ilgili müfessirlerin yorumları da şöyledir: "Ayette, bir yoruma

göre, günahkarların bu yemininin gerçekle bağdaşmadığına; diğer bir yoruma göre ise, kendilerine, kulluk edebilmek için yeterli bir süre verilmediği şeklinde yanlış bir iddiada bulunacaklarına işaret edilmektedir."

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللَّهِ إِلَىٰ يَوْمِ الْبَعْثِ
فَهَٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾

56. Kendilerine ilim ve iman verilenler şöyle derler: Andolsun ki siz, Allah'ın yazısında (hükmedildiği gibi) yeniden dirilme gününe kadar kaldınız. İşte bugün yeniden dirilme günüdür; fakat siz onu tanımıyordunuz.

فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾

57. Artık o gün, zulmedenlerin (beyan edecekleri) mazeretleri fayda vermeyeceği gibi, onlardan Allah'ı hoşnut etmeye çalışmaları da istenmez.

"Kıyamet günü artık iş işten geçmiş olacak, ileri sürülecek mazeretler bir fayda sağlamayacağı gibi, yapılanlardan pişmanlık duyma, tevbe etme vb. yollarla Allah'ı hoşnut etmeye çalışmaları da bu zalimlerden istenmeyecektir."

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِآيَةٍ لَيَقُولَنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾

58. Andolsun ki biz, bu Kur'an'da insanlar için her çeşit misale yer vermişizdir. Şayet onlara bir mucize getirsen inkârcılar kesinlikle şöyle diyeceklerdir: Siz ancak bâtıl şeyler ortaya atmaktasınız.

كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾

59. İşte bilmeyenlerin (hakkı tanımayanların) kalplerini Allah böylece mühürler.

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

60. (Resûlüm!) Sen şimdi sabret. Bil ki Allah'ın vâdi gerçektir. (Buna) iyice inanmamış olanlar, sakın seni gevşekliğe sevketmesin!

"Son cümle 'iyice iman etmemiş olanların seni hafife almalarına sakın fırsat verme' şeklinde de anlaşılmıştır.

Sure hakkında daha geniş ve ayrıntılı bilgiler için bak. (Razı, 18/72-140; Kutub, 11/397-446; Elmalılı, 6/7-38; Ateş, 4/1985 -2008; Bilmen, 6/2691 vd.; Vehbi, 11/4244 vd.; Emiroğlu, 9/53-102; Öztürk, K. İsl., s.328 vd.; Esed, 820-832)

RUM SURESİNİN SONU

31-LOKMAN SURESİ-57

سُورَةُ لُقْمَانَ

Bismillâhirrahmânirrahîm

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla.

Lokman Suresi, Resmi düzenlemede 31. ve iniş sırasına göre ise, 57. sırada yer almakta olup Mekke'de nazil olmuş ve 34 ayettir. 27-29 ayetlerinin Medinede indiği rivayet edilmektedir. Hz. Lokman'ın kıssasını anlattığı için bu isim verilmiştir.

"Bu mübarek Kur'an insan fıtratını (yaradılışını) kendi mantığı ile uyarmak üzere gelmiştir. Çünkü onu indiren; insan fıtratını yaratan Zattır. Ve insan fıtratına neyin yarayıp neyin yaramayacağını bilir."

"Bu kitap insan fıtratında, önceden gizli bulunan gerçekleri, açıklamak üzere gelmiştir."

"Ne var ki, insanın tertemiz fıtratına bazen, yeryüzünün kirli dumanları ve sisleri çöküyor. Onu et ve kan bağlarıyla çepeçevre sarıyor, şehvet ve arzuların itici gücüne teslim ederek, doğru yoldan sapıtıyor. İşte burada (bu surede), bu Yüce Kitap, insan fıtratına, onun kendi mantığıyla hitap etmek istiyor. Alıştığı bir üslupla, unutmuş olduğu gerçekleri, gözlerinin önüne seriyor ve toptan hayat nizamını bu gerçekler üzerine ikame ediyor. İnançları da fıtratın gösterdiği çizgilerde yürütüyor. Her şeyi bilen, gören ve idare eden 'Tek Yaratanı'nın gösterdiği dosdoğru yoldan...

Mekke'de nazil olan bu sure de, diğer Mekki sureler gibi, Kur'an'ın insan yüreğine sesleniş yöntemini içeren örneklerden biridir." (Kutub, 11/453)

İlk başta kitabın 'İyiler için hidayet ve rahmet vasıtası olduğu' belirtildikten sonra, iyilerin kimler olduğu ve vasıfları, **'Onlar ki namaz**

kılarlar, zekat verirler ve onlar ki ahirete de yakînen inanırlar' şeklinde sayılıyor, ve devamla ibadetlerinin meyveleri de. **'...Rablerinden bir hidayet üzerinde... felaha erenler onlardır.'** hükmü ile açıklanmaktadır.' Diğer taraftan bazıları da, bilgisi, rehberi, ve aydınlatıcı kitabı olmadan insanları pervasızca, 'Allah yolundan saptırmak', '...kitabın gerçeklerini değiştirip', '...ayetlerle alay ederek' etraflarına korku salmaya çalışmaları yüzünden **'İşte horlayıcı azap onlar içindir.'** Ceza hükmü ile baş başa kalıyorlar. Çünkü onlar Allah'ın ayetlerine karşı büyüklenmiş ve işitmezlikten gelmişlerdi. Azaplarının vasfı da 'çok acıklı' olarak tayin edilmekte...

İyiler, göklerden ve yerden verilen sayısız nimetlerle, ebedi kalacakları Naim cennetleriyle müjdelenirken, yoldan çıkmış, sapık, azgın ve asi münkirler müşrikler de cehenneme doğru yol alıyor...

İyi ve kötüleri de bu arada verilen örnekleri ile birlikte anımsamakta faydalar vardır: İyi örnek, incelemekte olduğumuz bu surenin ayetlerinde anlatılıyor, yanıbaşımızda, Lokman hazretleri. Kendisine 'Şükret diye verdik' uyarısı ile verilen nimetlere karşı şükran borcunu ödemek için çabalıyor: 'Oğulcuğum, namazını kıl, iyiliği emret, kötülüğü önle', ...Allah'a şirk koşma doğrusu şirk büyük bir zulümdür.','...işlediğin şey hardal tanesi kadar da olsa.... Allah onu getirir. Allah habirdir, latiftır,. 'Başına gelenlere sabret', 'insanları küçümseyip yüz çevirme... yeryüzünde böbürlenme... tabii ol, sesini yükseltme..." uyarı ve öğütlerle oğlunu terbiye edip topluma faydalı kılmak için uğraşıyor. Kötü örneği, önceki surelerde başta Karun olmak üzere gördüğümüz kimsler...

Anne-babaya saygı iyi muamele edilmesi konuları ve burada dikkat çeken en önemli olay hiç kuşkusuz, anne-babaya itaatin Allah'a itaatle birlikte anılarak, nerede ise, haşa, O'nunla eşdeğer olduğuna dikkatlerin çekilmesidir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla

الٓمٓ ۚ ﴿١﴾

[410]1. Elif. Lâm. Mîm.

تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَك۪يمِ ۙ ﴿٢﴾

2. İşte bu âyetler, hikmet dolu Kitabın âyetleridir.

هُدًى وَرَحْمَةً لِلْمُحْسِنِينَ ﴿٣﴾

3. Güzel davrananlar için bir hidayet rehberi ve rahmet olmak üzere (indirilmiştir).

الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾

4. O kimseler, namazı kılarlar, zekâtı verirler; onlar ahirete de kesin olarak iman ederler.

أُولٰئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

5. İşte onlar, Rableri tarafından gösterilmiş doğru yol üzeredirler ve onlar kurtuluşa erenlerdir.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا
هُزُوًا أُولٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٦﴾

6. İnsanlardan öylesi var ki, herhangi bir ilmî delile dayanmadan Allah yolundan saptırmak ve sonra da onunla alay etmek için boş lafı satın alır. İşte onlara rüsvay edici bir azap vardır.

"Bu ayetin, Nadr b. Haris'in davranışı üzerine nazil olduğu rivayet edilir. Rivayete göre bu şahıs, Acem masalları ihtiva eden kitaplar satın alıp getirir ve Mekkelilere şöyle derdi: 'Muhammed size Ad ve Semud kavimlerinin masallarını anlatıyor; ben de size Rum ve Acem masalları söyleyeceğim'. Böylece bunları okur, müşrikleri eğlendirir ve insanları Kur'an dinlemekten alıkoymaya çalışırdı."

Esed, bu yorumda da görüldüğü gibi, bazı yorumcular tarafından ayette belirtilen davranışı belli bir dönemde yaşamış bir kişiye bağlanmasını ret etmekte ve şöyle demektedir: 'Bazı yorumcuların iddialarının tersine, yukarıdaki ifade, Hz. Peygamberin çağdaşlarından birini kast etmeyip, bir zihniyet tarzını göstermekte, dolayısıyla da genel bir muhtevaya sahip bulunmaktadır.' (Esed, s.834/4)

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا
فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٧﴾

7. Ona âyetlerimiz okunduğu zaman, sanki bunları işitmemiş, sanki kulaklarında ağırlık varmış gibi büyüklük taslayarak yüz çevirir. Sen de ona acıklı bir azabın müjdesini ver! (Ayrıca bak. Mü'minün 23/66-67)

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ﴿٨﴾

8. Şüphesiz, iman edip de güzel davranışlarda bulunanlar için, nimetleri bol cennetler vardır.

خَالِدِينَ فِيهَا وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾

9. Orada ebedi kalacaklardır. Bu, Allah'ın verdiği gerçek sözdür. O, mutlak güç ve hikmet sahibidir.

Bu son üç ayeti (7-9) yorumlayan Razı, bu ayet içeriklerinin özellikle iki önemli noktayı öne çıkardığını belirterek şöyle demektedir:

1- Mutluluk bahçeleri (cennet) vaadindeki çoğul anlatım ile azap bildirimindeki tekil hıtap formu arasındaki açık farklılık, Allah'ın rahmetinin öfkesini aştığını gösterir. (Bak. En'am 6/12)

2- 'Orada temelli kalacaklar' ifadesinin yalnızca cennet için kullanılması ve öteki dünyadaki azap ya da cehennem ile ilgili olarak böyle bir ifadeye yer verilmemesi, cennetteki güzelliklerin sürece bir sonsuzluk boyutu taşımasına karşın 'cehennem' olarak tanımlanan yerdeki azabın sınırlı olacağına işaret etmektedir.

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ
فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ
زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿١٠﴾

10. O, gökleri görebildiğiniz bir direk olmaksızın yarattı, sizi sarsmasın diye yere de ulu dağlar koydu ve orada her çeşit canlıyı yaydı.

Biz gökyüzünden su indirip, orada her faydalı nebattan çift çift bitirdik. (Ayrıca bak. A'raf 7/2; Nahl 16/15)

"Göklerin görülür bir direği olmaksızın yaratılmasından, gökleri tutup onları birbirine çarpmasını önleyen görülmez manevi bir direğin bulunduğu manası çıkarılmakta ve bu direğin 'çekim kanunu' olduğu belirtilmektedir. Ayetin aynı kısmına 'O, gökleri-gördüğünüz üzere-direksiz yarattı' ve 'O, görüp durduğunuz gökleri direksiz yarattı' manaları da verilmiştir. Ayetin son kısmında ise, bitkilerin erkekli dışılı yaratıldığı gerçeğine işaret edilmektedir."

هَٰذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ ۚ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي
ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١١﴾

11. İşte bunlar Allah'ın yarattıklarıdır. Şimdi (ey kâfirler!) O'ndan başkasının ne yarattığını bana gösterin! Hayır (gösteremezler)! Zalimler açık bir sapıklık içindedirler.

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ لِلَّهِ ۚ وَمَن يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ ۖ وَمَن كَفَرَ
فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿١٢﴾

[411]12. Andolsun biz Lokman'a: Allah'a şükret! diyerek hikmet verdik. Şükreden ancak kendisi için şükretmiş olur. Nankörlük eden de bilsin ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, her türlü övgüye lâyıktır.

"Soyu hakkındaki rivayetler, Lokman'ın Eyüp Peygamber ile akraba olduğu yönündedir. İslam alimlerinin ekseriyeti, onun bir peygamber olmadığı hikmet sahibi bir zat olduğu kanaatindeler. Hikmet'in bir anlamı da nazari ilimleri elde ettikten sonra kazanılan ruhi olgunluk, söz ve davranışlarında isabet melekesidir. Zamahşeri'nin Keşşaf adlı tefsir kitabında, onun hikmetlerinden bir örnek olmak üzere şu olay nakledilmektedir:

Bir gün Davut Peygamber, Lokmandan bir koyun kesip en iyi yerinden iki parça et getirmesini istemiş; Lokman da ona kestiği hayvanın dilini ve yüreğini getirmiş. Birkaç gün geçince Davud (a.s.), bu kere hayvanın en kötü yerinden iki parça et getirmesini istemiş; o yine dilini ve yüreğini getirmiş. Hz. Davud'un sebebini sorması üzerine

Lokman şöyle demiş: 'Bu ikisi iyi olursa bunlardan daha iyisi; bu ikisi kötü olursa bunlardan daha kötüsü olmaz." (Aynı konu ile ilgli yorumu için bak. Esed, s.836/12-13 no. açk.)

وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِه۪ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ
عَظ۪يمٌ ﴿١٣﴾

13. Lokman, oğluna öğüt vererek: Yavrucuğum! Allah'a ortak koşma! Doğrusu şirk, büyük bir zulümdür, demişti.

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ وَهْنًا عَلٰى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ
ف۪ي عَامَيْنِ اَنِ اشْكُرْ ل۪ي وَلِوَالِدَيْكَ اِلَيَّ الْمَص۪يرُ ﴿١٤﴾

14. Biz insana, ana-babasına iyi davranmasını tavsiye etmişizdir. Çünkü anası onu nice sıkıntılara katlanarak taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl içinde olur. (İşte bunun için) önce bana, sonra da ana-babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur. Dönüş ancak banadır.

وَاِنْ جَاهَدَاكَ عَلٰٓى اَنْ تُشْرِكَ ب۪ي مَا لَيْسَ لَكَ بِه۪ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا
فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا وَاتَّبِعْ سَب۪يلَ مَنْ اَنَابَ اِلَيَّ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

15. Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana yönelenlerin yoluna uy. Sonunda dönüşünüz ancak banadır. O zaman size, yapmış olduklarınızı haber veririm. (Ankebut 29/8 ayet ile krşt.)

يَا بُنَيَّ اِنَّهَٓا اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ ف۪ي صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمٰوَاتِ
اَوْ فِي الْاَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَط۪يفٌ خَب۪يرٌ ﴿١٦﴾

16. (Lokman, öğütlerine devamla şöyle demişti:) Yavrucuğum!

Yaptığın iş (iyilik veya kötülük), bir hardal tanesi ağırlığında bile olsa ve bu, bir kayanın içinde veya göklerde yahut yerin derinliklerinde bulunsa, yine de Allah onu (senin karşına) getirir. Doğrusu Allah, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.

يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ
إِنَّ ذَٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿١٧﴾

17. Yavrucuğum! Namazı kıl, iyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış, başına gelenlere sabret. Doğrusu bunlar, azmedilmeye değer işlerdir. (Bu ayetlerde sayılan öğütlerle benzerlikleri olan ayetlere bak. Bakara 2/233; Ankebut 29/8; Âl-i İmran 3/104 ve 110; Tevbe 9/71; Hac 22/41)

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾

18. Küçümseyerek insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Zira Allah, kendini beğenmiş övünüp duran kimseleri asla sevmez.

وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ ۚ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ
لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

19. Yürüyüşünde tabiî ol, sesini alçalt. Unutma ki, seslerin en çirkini merkeplerin sesidir.

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَسْبَغَ
عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً ۗ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا
هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٢٠﴾

[412]20. Allah'ın, göklerde ve yerdeki (nice varlık ve imkânları) sizin

emrinize verdiğini, nimetlerini açık ve gizli olarak size bolca ihsan ettiğini görmediniz mi? Yine de, insanlar içinde, -bilgisi, rehberi ve aydınlatıcı bir kitabı yokken- Allah hakkında tartışan kimseler vardır. (İbrahim 14/32-33. ayetlerle krşt.)

وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَٓاءَنَاۜ اَوَلَوْ
كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ اِلٰى عَذَابِ السَّع۪يرِ ﴿٢١﴾

21. Onlara "Allah'ın indirdiğine uyun" dendiğinde: Hayır, biz babalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız, derler. Ya şeytan; onları alevli ateşin azabına çağırıyor idiyse!

وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُٓ اِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰىۜ
وَاِلَى اللّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ ﴿٢٢﴾

22. İyi davranışlar içinde kendini bütünüyle Allah'a veren kimse, gerçekten en sağlam kulpa yapışmıştır. Zaten bütün işlerin sonu Allah'a varır.

"Ayette geçen muhsin, bir hadise göre, 'Allah'a O'nu görür gibi ibadet edendir.' Kulluk yalnızca günlük, vakitli, belli tapınma şekilleriyle değil, bütün hayatın Allah rızasına tahsisi ile gerçekleşir. 'Ameller niyetlere göre' değer kazanır. Allah rızası için, bu niyetle atılan her adım, alınan her nefes... İbadettir, kulluktur, ihsandır." (Ayrıca bak. Bakara 2/112)

وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ كُفْرُهُۜ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُواۜ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ
بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾

23. (Resûlüm!) İnkâr edenin inkârı seni üzmesin. Onların dönüşü ancak bizedir. İşte o zaman yaptıklarını kendilerine haber veririz. Allah kalplerde olanı şüphesiz çok iyi bilir.

نُمَتِّعُهُمْ قَل۪يلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ اِلٰى عَذَابٍ غَل۪يظٍ ﴿٢٤﴾

24. Onları biraz faydalandırır, sonra kendilerini ağır bir azaba sürükleriz.

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ
اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

25. Andolsun ki onlara, "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, mutlaka "Allah..." derler. De ki: (Öyleyse) övgü de yalnız Allah'a mahsustur, ama onların çoğu bilmezler.

لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾

26. Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır. Bilinmeli ki, asıl ganî ve övülmeye lâyık olan Allah'tır.

وَلَوْ اَنَّ مَا فِي الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ
اَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾

27. Şayet yeryüzündeki ağaçlar kalem, deniz de arkasından yedi deniz katılarak (mürekkep olsa) yine Allah'ın sözleri (yazmakla) tükenmez. Şüphe yok ki Allah mutlak galip ve hikmet sahibidir. (Ayrıca Kehf 18/109. ayet ile krşt.)

مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ اِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٢٨﴾

28. (İnsanlar!) Sizin yaratılmanız ve diriltilmeniz, ancak tek bir kişinin yaratılması ve diriltilmesi gibidir. Unutulmasın ki, Allah her şeyi bilen ve görendir.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
كُلٌّ يَجْرِي اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى وَاَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾

[413]29. Bilmez misin ki Allah, geceyi gündüze ve gündüzü geceye katmaktadır. Güneşi ve ayı da buyruğu altına almıştır. Bunların her biri belli bir vâdeye kadar hareketine devam eder. Ve Allah, yaptıklarınızdan tamamen haberdardır. (Ayrıca bak. Ra'd 13/2)

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾

30. Çünkü Allah, hakkın ta kendisidir; O'ndan başka taptıkları ise hiç şüphesiz bâtıldır. Gerçekten Allah çok yüce, çok uludur.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللَّهِ لِيُرِيَكُم مِّنْ آيَاتِهِ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ
لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣١﴾

31. Size varlığının delillerini göstermesi için, Allah'ın lütfuyla gemilerin denizde yüzdüğünü görmedin mi? Şüphesiz bunda, çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır.

وَإِذَا غَشِيَهُم مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ
إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ ۚ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾

32. Dağlar gibi dalgalar onları kuşattığı zaman, dini tamamen Allah'a has kılarak (ihlâsla) O'na yalvarırlar. Allah onları karaya çıkararak kurtardığı vakit içlerinden bir kısmı orta yolu tutar. Zaten bizim âyetlerimizi, ancak nankör hâinler bilerek inkâr eder.

"Ayette 'Orta yolu tutar' şeklinde manalandırılan kısım için değişik tefsirler vardır. Daha çok hak yol, yani iman üzere kalma, sıkıntı anında Allah'a verdiği söze sadakat gösterme şeklinde açıklanmaktadır. Bu ayetin Ebu Cehil'in oğlu İkrime hakkında nazil olduğu rivayet edilmiştir. İkrime, Mekke'nin fethini takiben, deniz yoluyla kaçmaya çalışmış, fakat yolda şiddetli bir fırtınaya tutulmuş ve bu esnada, yaptıklarından pişmanlık duyarak, kurtulduğu takdirde Resulullah'a vararak af dileyeceğine dair söz vermişti. Nitekim, kurtulunca Hz. Peygamber'in huzuruna varmış, Müslüman olduğunu bildirmiş ve bundan sonra ömrünün sonuna kadar Müslümanların saflarında cihad etmiştir." (Ayrıca bak. Yunus 10/22-23; İsra 17/67; Ankebut 29/65)

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَّا يَجْزِي وَالِدٌ عَن وَلَدِهِ وَلَا
مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَن وَالِدِهِ شَيْئًا ۚ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ ۖ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ

الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿٣٣﴾

33. Ey İnsanlar! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Ne babanın evlâdı, ne evlâdın babası nâmına bir şey ödeyemeyeceği günden çekinin. Bilin ki, Allah'ın verdiği söz gerçektir. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve şeytan, Allah'ın affına güvendirerek sizi kandırmasın.

"Herkesin kendi kaygısına düşeceği kıyamet gününün ahvali hakkında çok özlü bilgi veren bu ayet ile, kafir olan babasına ahirette faydası dokunacağı ümidini besleyen bazı müminlere, bu imkanın bulunmadığı da bildirilmiş olmaktadır." (Ayrıca bak. Esed, s.840/30-31 no. açk.)

اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَامِ وَمَا
تَدْرٖي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرٖي نَفْسٌ بِاَيِّ اَرْضٍ تَمُوتُ اِنَّ اللّٰهَ
عَلٖيمٌ خَبٖيرٌ ﴿٣٤﴾

34. Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah'ın katındadır. Yağmuru O yağdırır, rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Şüphesiz Allah, her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır.

"İnsanların bilmediği, yalnızca Allah'ın bildiği şeylere 'gayb, ya da mugayyebat' denir. Allah'ın bildirmesiyle kulların, meleklerin bunların bazılarını bilmesi, onları gayb olmaktan çıkarmaz."

Bazı yorumlarda, Allah'tan başka hiç kimsenin bilemeyeceği şeklinde kabul edilen ve beş adet olarak belirlenen ayetteki 'gayb' konularının, ayet metninin ifadesinden: **'Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez'** ve **'Yine hiç kimse nerede öleceğini bilemez'** şeklinde yer alan iki tanesine, Kur'an'ı Kerim'in değişik surelerde yer alan, **'Kıyametin ne zaman kopacağını Allah'tan başka hiç kimse bilemez'** mealindeki hüküm de eklenince -her ne kadar bu ayette bu şekilde ifade edilmemiş olsa da- sayı üçe çıkmaktadır. Ayette yer alan 'yağmurun nereye ne kadar yağacağı' ve 'rahimde bulunan' çocuk konularında **'Allah'tan başka hiç kimse bilemez'** şeklindeki tümce ile, bu iki şey hakkındaki bilgileri de yukarıda değinilen üç bilinmeyen gibi, sadece Allah'a has kılan hüküm yer almamaktadır. Yani ölüm, kıyamet ve yarın ne kazanılacağı konularına 'La tedri nefsun illellah'=

'Allah'tan başka hiç kimse bilemez' denildiği halde diğer ikisi yani rahimde bulunan ile yağmurun nereye yağacağı konusunda, diğerlerinde olduğu gibi, sadece Allah'ın bilebileceği kaydı kullanılmamıştır.

Durum böyle iken, neler olduğunu sadece yorum yapanların bilebileceği birtakım nedenlerle, beş konuyu da gayb kapsamı içine alan, zorlayıcı yorumların yapılması, bilinen bazı çevrelere, Kur'an'a ve bağlamda İslam Dinine saldırı fırsatlarını yaratmakta, hatta bazı bilgisiz kimselerin, Kur'an'ı Kerim'in içeriği konusunda kuşkuya düşürmelerine bile yol açmaktadır. Çünkü, günümüzde gelişen pozitif ilimler, gerek 'rahimler' ile ilgili, gerekse meteoroloji kanunlarında, insanları tatmin eden hatta hayretlere düşüren bilgiler verebilmektedirler. Bazıları da buna karşı: 'Efendim orada (Kur'an'da) kastedilen bilinmezlik, erkek menisinin kadının rahmine düşüş anındaki durumdur' şeklinde savunmalar yapıyorlarsa da bunlar da birer zorlamadan başka bir şey değildir. Çünkü, son zamanlardaki bazı bilimsel gelişmelerin, bırakın meninin ana rahmine düştüğü anı, meni daha erkeğin bünyesinde iken bile, yapılan bazı test ve tahliller sonucu, cinsiyet tesbitleri yanında, döllemeye uygun olup olmadığı ve bununla ilgili bütün konuları, bu arada ana rahminin keza aynı konulardaki uygunluğunu; ortaya koymaları yanında, cinsiyeti değiştirme olasılığını bile gündeme getirdikleri söylenip duyulur olmuştur.

Böylesi bir bilimsel gelişme ortamında, değinilen biçimdeki gereksiz yorum zorlamaları ile, Yüce İslam Dini'ne zarar vermeye veya zarar verme olasılıklarını üretmeye hiç kimsenin hakkı yoktur. İslam dininin gerçek güç kaynağı Yüce Allah'tır ve bu güç Kur'an'ı Kerim'in kendi maddi ve manevi yapısında, gereğince ve yeterince ifadesini bulmaktadır. Bir takım kimselerin yapay destekleme 'işgüzarlığına' girmeleri kanımızca, kesinlikle gereksiz olup, İslam'a yarar yerine zarar işaretlerini vermektedir.

Aslında yapılacak şey, yeni buluşlara, buluşlar ilan edildikten sonra bir takım gereksiz savunma komplekslerine kapılarak, o yenliklere Kur'an'ı Kerim'de yer arama yerine, o buluşlardan yararlanarak Kur'an'ı daha iyi anlama ve yorumlamaya çalışmaktır.

Sure ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler için bak. (Razı, 18/143 vd.; Kutub, 11/423 vd.; Elmalılı, 6/39 vd.; Ateş, 4/2009 vd.; Bilmen, 6/2731 vd.; Vehbi, 11/4305 vd.; Emiroğlu, 9/102 vd.; Öztürk, K.İsl., s.232 vd.)

LOKMAN SURESİNİN SONU

32-SECDE SURESİ-75

سُورَةُ السَّجْدَةِ

Bismillâhirrahmânirrahîm

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla

Secde Suresi resmi düzenlemede 32. ve iniş sırasına göre ise, 75. sırada yer almakta olup, ismini 15. ayette geçen secde kelimesinden alan bu sure Mekke'de nazil olmuştur. 18-20. ayetlerinin Medine'de inmiş olduğu da rivayet edilmekte ve tamamı 30 ayettir.

Mekke'de inen bütün surelerin taşıdıkları özellikleri bu surede de görmek olasıdır. İnancı kalplere yerleştirme amacını güden Kur'an'ı Kerim, bu işlevini, Mekke de nazil olan bütün surelerde uyguladığı birbirine benzer aynı yöntemlerle yapmaktadır: Konular aynı fakat sadece, açıklamalar yapılırken verilen manevi havada ve uygulanış üslubunda farklılıklar görülmektedir.

Allah'ın 'var'lığı ve 'Bir'liğini kabul etmek, vahiy yoluyla indirilmiş Kur'an vasıtası ile insanlığa hidayet yolunu açmak, o yolda yürüterek mutluluğa ulaştırmak. İbadetlerin sadece Allah'a has kılınması; ahirete ve öldükten sonra dirilmeye inanmak, daha dünya hayatını yaşarken, hesap ve ceza günü bilinci ile hareket ederek, ebedi hayatın sonsuz mutluluğuna kavuşma azim ve umudu ile hazır olmak. Mekki surelerin ele aldıkları akideyi oluşturan konular bunlardır.

Secde suresi de aynı konuyu, Lokman ve ondan önceki surelerden farklı bir şekilde ele almaktadır:

İlk ayetlerde, konular ortaya konulmakta ve bunların, kalpleri uyarıcı, ruhları aydınlatıcı, düşünce ve fikir jimnastiğini harekete geçirecek nitelikleri öne çıkarılmaktadır. Bu cümleden olarak insanın, doğuşu ile başlayan yaşam serüveni ile ilgili, Evrendeki kanıtlar açıklanmaktadır. Konuların akışı özetle şöyle olmaktadır:

Sure, 'Şüphe götürmeyen kitabın indirilmesi alemlerin Rabbindendir.' gerçek haberi ile başlamakta ve Kur'an'ı Kerim'in, sonradan uydurulduğu iddialarını kesin bir ifade ile reddetmektedir. Devamla uluhiyet konusu ve uluhiyetin yoktan yaratma, idare etme, ihsan, nimet, ilim ve rahmet nitelikleri, yoktan yaradılış ve oluş konularını içeren ayetler sadedinde anılmaktadır. İnsanın ölüp toprağa karıştıktan sonra, yeniden dirilişiyle ilgili şüphe uyandıracak iddialar kesin bir ifade ile reddedilmektedir. Bu arada, yeniden dirilişin sonucu ile ilgili kıyamet sahnesi ve oradaki artık hiçbir yararı olmayacak özentiler ve iç çekişler gözleniyor; ayrıca, müminlerin secdeye kapanış manzaralarına da yer veriliyor. Devamında Hz. Musa (a.s.) ile Hz. Muhammed (s.a)'in peygamberliklerinin, birbiriyle örtüşmesine işaret ediliyor. Allah yolundaki mücadelelerinde sabredip sebat gösterenlerin, yeryüzü önderleri olarak ödülleri, İslam davasına davet edenlere karşı yapılan yalanlama çabaları anımsatıldıktan sonra, geçmişte felakete uğrayanların başlarına gelenler anlatılmakta ve sure Fetih günü kafirlere imanlarının fayda vermeyeceğini vurgulayarak, Hz. Peygambere: **'Bırak onları bekle. Zaten onlar da beklemekte'** emri ve haberi ile sona ermektedir.

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla.

الم ﴿١﴾

[414]1. Elif. Lâm. Mîm.

تنزيل الكتاب لا ريب فيه من رب العالمين ﴿٢﴾

2. Bu Kitabın, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiş olduğunda asla şüphe yoktur.

أم يقولون افتراه بل هو الحق من ربك لتنذر قوما ما أتاهم من
نذير من قبلك لعلهم يهتدون ﴿٣﴾

3. "Onu Peygamber kendisi uydurdu" diyorlar öyle mi? Hayır! O, senden önce kendilerine hiçbir uyarıcı gelmemiş bir kavmi uyarman

için -doğru yolu bulalar diye-Rabbinden gönderilen 'hak' (Kitap) tır. (Yunus 10/38. ayetiyle krşt.)

ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ ٱسْتَوَىٰ
عَلَى ٱلْعَرْشِ مَا لَكُم مِّن دُونِهِۦ مِن وَلِىٍّ وَلَا شَفِيعٍ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٤﴾

4. Gökleri, yeri ve bunların arasındakileri altı günde (devirde) yaratan, sonra arşa istivâ eden Allah'tır. O'ndan başka ne bir dost ne de bir şefaatçınız vardır. Artık düşünüp öğüt almaz mısınız? (A'raf 7/54. ayet ile krşt.)

يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ إِلَى ٱلْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِى يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُۥٓ
أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾

5. Allah, gökten yere kadar her işi düzenleyip yönetir. Sonra (bütün bu işler) sizin sayageldiklerinize göre bin yıl tutan bir günde O'nun nezdine çıkar.

Tedbir: Bir işin, bir olayın görünmeyen gizli taraflarını görerek ona göre önlemler alıp gereklerine uygun bir yöntemle yürütülmesini ve istenen şekilde sonuçlandırılmasını sağlamaktır.

"'Bir gün' diye belirtilen zarfın, mealde verildiği şekilde sadece ikinci cümleye bağlanması mümkün olduğu gibi, bunun, ayette geçen her iki yüklem ile 'yönetir' ve 'çıkar' fiilleriyle ilişkili olduğu görüşü de vardır.

Bazı müfessirlere göre, Allah'ın katında bir günün insanların sayageldikleri, ne kadar bir süreye karşılık olduğu, sabit bir husus değildir; Nitekim Mearic suresinde (4. ayet) bu sürenin elli bin yıl olduğu belirtilmiştir. Bazı müfessirlere göre ise, 'bin yıl, elli bin yıl' gibi ifadeler kinaye türündendir, yani sürenin uzunluğunu anlatmak içindir."

Esed bu konu ile ilgili olarak: 'Yani hesap günü yargılanacaklar için hiç bitmeyecekmiş gibi görünür. Eski Arap deyimlerinde 'uzun' gün, acıklı ve üzüntülü geçen günler için, 'kısa' gün ise mutlu günler için kullanılır' şeklinde yorum yapmaktadır. (Esed, s.843/4)

ذَٰلِكَ عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ٱلْعَزِيزُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٦﴾

6. İşte, görülmeyeni de görüleni de bilen, mutlak galip ve merhamet sahibi O'dur.

الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ ﴿٧﴾

7. O (Allah) ki, yarattığı her şeyi güzel yapmış ve ilk başta insanı çamurdan yaratmıştır.

'Yarattığı Evrenin her türlü ayrıntısını onun için öngörülen fonksiyonlara uygun bir biçimde ve bizim bu fonksiyonları anlayıp anlamadığımıza ve kavrayışımızın ötesinde olup olmadığına bakmaksızın düzenlemiştir. Metinde 7-9 ayetlerinden oluşan pasaj, aslında geçmiş zaman kipindedir; fakat süregiden bir yaratma eylemi ile ilgili olduğundan, hem geçmiş zaman hem de şimdi ve gelecek zamanı yansıtır ve bundan dolayı geçmiş zaman kipinde daha uygun bir ifade bulabilir.' (Bak. Esed, s.843/6 no. açk. Ayrıca Mü'minün 23/12. ayet ile krşt.)

ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ ﴿٨﴾

8. Sonra onun zürriyetini, dayanıksız bir suyun özünden üretmiştir.

ثُمَّ سَوّٰيهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٩﴾

9. Sonra onu tamamlayıp şekillendirmiş, ona kendi ruhundan üflemiştir. Ve sizin için kulaklar, gözler, kalpler yaratmıştır. Ne kadar az şükrediyorsunuz!

8 ve 9. ayetlerde, varlıkların yaratılışında genel olarak gelişme evreleri bulunduğuna işaret edilmektedir. Diğer taraftan insan yaradılışı ile ilgili olarak: **'Allah insanı yaratmaya çamurdan başladı'** demek suretiyle de, çamurun aşamalardan geçirildiğine ve sonra da canlı varlık haline gelindiğine ve daha sonra da cinsel yolla üremeye geçilişe dikkat çekilmektedir. Sonuç olarak Razi'nin ifadeleriyle: 'Her insanın canı, Allah'ın ruhudur'.

وَقَالُوا أَإِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَإِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ بَلْ هُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ
كَافِرُونَ ﴿١٠﴾

10. "Toprağın içinde kaybolduğumuz zaman, gerçekten (o vakit) biz mi yeniden yaratılacağız?" derler. Doğrusu onlar Rablerine kavuşmayı inkâr etmektedirler.

İnsanın ölmesi ile her şeyin sona ereceğini düşünenlere, diğer bir deyimle öldükten sonra dirilmeyi reddedenlere, bunun kaçınılmaz bir gerçek olduğu net bir biçimde bildirilmektedir. İnsanın ölmesi yok olması demek değildir. Ölüm melekleri her aldığı canı Allah'a döndürmektedirler. 11. ayetin sonunda ifade edilen de budur. (Ayrıca bak. A'raf 7/37; Nahl 16/32; En'am 6/93)

قُلْ يَتَوَفَّيكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾

11. De ki: Size vekil kılınan (bu konuda görevlendirilen) ölüm meleği canınızı alacak, sonra Rabbinize döndürüleceksiniz.

وَلَوْ تَرَى إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُؤُسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا
وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا إِنَّا مُوقِنُونَ ﴿١٢﴾

[415]12. O günahkârların, Rableri huzurunda başlarını öne eğecekleri, "Rabbimiz! Gördük duyduk, şimdi bizi (dünyaya) geri gönder de, iyi işler yapalım, artık kesin olarak inandık" diyecekleri zamanı bir görsen!

وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَيهَا وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ
مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿١٣﴾

13. Biz dilesek, elbette herkese hidayetini verirdik. Fakat, "Cehennemi hem cinlerden hem insanlardan bir kısmıyla dolduracağım" diye benden kesin söz çıkmıştır.

"Allah Teala, insanları ve cinleri cebren cennet veya cehenneme sevk etseydi, kulun hürriyet ve iradesinin, bunlara bağlı imtihanın manası olmazdı. Mükellefler, kendi iradeleriyle hidayet ve cennet, yahut dalalet ve cehennem yolunu seçeceklerdir." (Şu'ara 26/4. ayet ile krşt. ve ayrıca bak. A'raf 7/18; Hud 11/119)

فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَٓاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَاۚ اِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ
الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

14. (O gün onlara şöyle diyeceğiz:) Bu güne kavuşmayı unutmanızın cezasını şimdi tadın bakalım! Doğrusu biz de sizi unuttuk; yaptıklarınızdan ötürü ebedî azabı tadın!

اِنَّمَا يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا الَّذ۪ينَ اِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ
رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾

15. Bizim âyetlerimize ancak o kimseler inanırlar ki, bunlarla kendilerine öğüt verildiğinde, büyüklük taslamadan secdeye kapanırlar ve Rablerini hamd ile tesbih ederler.

"Bu ayet secde ayetidir. Bu konuda Ebu Hüreyre (r.a.)'ın rivayet ettiği bir hadisi şerifin meali şöyledir: İnsanoğlu secde ayetini okuyup secde ettiği zaman şeytan ağlayarak çekilir ve 'Eyvahlar olsun! Ademoğlu secde ile emrolundu, secde etti ve cenneti kazandı; ben ise secde ile emredilince direndim ve sonum ateş oldu der."

تَتَجَافٰى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًاۘ وَمِمَّا
رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿١٦﴾

16. Korkuyla ve umutla Rablerine yalvarmak üzere (ibadet ettikleri için), vücutları yataklardan uzak kalır ve kendilerine verdiğimiz rızıktan Allah yolunda harcarlar.

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَٓا اُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍۚ جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

17. Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez.

"Allah'ın sevgili kullarına hazırlamış olduğu cennet nimetlerinin dünya ölçüleri içinde tarif edilemezliği, bu ayette çok özlü bir şekilde belirtilmiş olmaktadır. Bu nimetleri, dünya hayatının nimetleri gibi nitelendiren sözler, esasen bizim anlayışımıza hitap etmek içindir.

Nitekim, Hz. Peygamber (s.a.), Cenab-ı Allah tarafından, sevgili kulları için, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir insanın aklına gelmeyen nimetler hazırlamış olduğunu ifade etmişlerdir."

İnsanın cenneti kendi hayalinde canlandırmasının olanaksız olduğuna işaret eden bir hadisi şerif, bu ayetin Hz. Peygamber tarafında yorumu ile ilgili olarak, Ebu Hureyre'e atfen şöyle rivayet edilmektedir: 'Allah buyurur ki: Salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir kalbin kavramadığı şeyler hazırladım.'

أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُونَ ﴿١٨﴾

18. Öyle ya, mümin olan, yoldan çıkmış kimse gibi midir? Bunlar elbette bir olamazlar.

أَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَىٰ نُزُلًا بِمَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

19. İman edip de, iyi işler yapanlara gelince, onlar için yaptıklarına karşılık olarak varıp kalacakları cennet konakları vardır.

وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا
فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾

20. Yoldan çıkanlar ise, onların varacakları yer ateştir. Oradan her çıkmak istediklerinde geri çevrilirler ve kendilerine: Yalandır deyip durduğunuz cehennem azabını tadın! denilir.

وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾

[416]21. En büyük azaptan önce, onlara mutlaka en yakın azaptan tattıracağız; olur ki (imana) dönerler.

"En büyük azap, 'Ahiret azabı' şeklinde, yakın azap ise, dünyadaki kıtlık, esaret ve benzeri sıkıntılar şeklinde tefsir edilmektedir." (Ayrıca bak. Tur 52/47)

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ ثُمَّ اَعْرَضَ عَنْهَاۜ اِنَّا مِنَ الْمُجْرِم۪ينَ مُنْتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾

22. Kendisine Rabbinin âyetleri hatırlatıldıktan sonra onlardan yüz çevirenden daha zalim kim olabilir! Muhakkak ki biz, günahkârlara, lâyık oldukları cezayı veririz.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ ف۪ي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَٓائِه۪ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَۚ ﴿٢٣﴾

23. Andolsun biz Musa'ya Kitap verdik, -(Resûlüm!) sen ona kavuşacağından şüphe etme- ve onu İsrail oğullarına hidayet rehberi kıldık.

"Bu manaya göre Hz. Peygamber'in Mirac gecesinde Hz. Musa ile karşılaşacağına işaret vardır. Ayrıca, 'Sakın Musa'nın kitaba kavuşması, kitabı alması hakkında şüpheye düşme' ve 'Sakın sen ona, yani Kitaba kavuşacağından şüpheye düşme!' manaları da verilerek; kendisinden önce hiç şüphesiz Hz. Musa'ya da Kitap verilmiş olduğu veya Hz. Musa'ya verildiği gibi kendisi de Kitap verileceğinden şüphe etmemesi konusunda Resulullah'a hitap edildiği yorumları yapılmıştır."

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ اَئِمَّةً يَهْدُونَ بِاَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُواۜ وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾

24. Sabrettikleri ve âyetlerimize kesinlikle inandıkları zaman, onların içinden, buyruğumuzla doğru yola ileten rehberler tayin etmiştik.

اِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ف۪يمَا كَانُوا ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾

25. Muhakkak ki Rabbin, ihtilâf etmekte oldukları şeyler hakkında kıyamet günü onların aralarında hükmedecektir.

اَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ ف۪ي
مَسَاكِنِهِمْۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍۜ اَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾

26. Halen yurtlarında gezip dolaştıkları kendilerinden önceki nice nesilleri helâk edişimiz onları doğru yola sevk etmedi mi? Bunlarda elbette ibretler vardır. Hâla kulak vermezler mi?

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ
أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾

27. Kupkuru yerlere suyu ulaştırdığımızı, onunla gerek hayvanlarının gerekse kendilerinin yiyegeldikleri ekini çıkarmakta olduğumuzu da görmediler mi? Hâla da göremeyecekler mi?

وَيَقُولُونَ مَتَى هَٰذَا الْفَتْحُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾

28. Eğer doğru söylüyorsanız, bu fetih (ve hüküm) günü hani ne zaman? derler.

قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٢٩﴾

29. De ki: Fetih (ve hüküm) gününde inkârcılara (o gün ettikleri) imanları fayda vermeyecek ve kendilerine mühlet de tanınmayacaktır!

فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ إِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

30. Artık sen onları bırak ve bekle. Zaten onlar da beklemektedirler.

"Tefsirlerde, ayette, kafirlerin de, Hz. Peygamber'in ölmesini veya öldürülmesini beklediklerine işaret olunduğu belirtilmektedir."

Sure ile ilgili daha geniş bilgi için bak. (Razı, 18/189-223; Kutub, 11/504-530; Elmalılı, 6/56-63; Ateş, 4/2027-2040; Bilmen, 6/2758 vd.; Vehbi, 11/4346 vd.; Emiroğlu, 9/139-160; Öztürk, K.İsl., s.315 vd.; Esed, 842-848)

SECDE SURESİNİN SONU

33-AHZAB SURESİ-90

سُورَةُ الأَحْزَابِ

Bismillâhirrahmânirrahîm

Esirgeyen ve bağışlaya Allah'ın adıyla.

Resmi düzenlemede 33. ve iniş sırasına göre ise, 90. sırada yer alan Ahzap suresi, Medine'de nâzil olmuştur. 16-20 ayetlerinin Mekke'de indiği söylentileri de vardır. sure 73 ayet olup sureye ismini veren veren, 'Ahzab' sözcüğü, topluluk, grup, bölük, parti, vb. gibi anlamlara gelebilen 'hizb' sözcüğünün çoğuludur. Kur'an'ı Kerim'in cüz diye isimlendirilen 20 sayfanın dörtte birine eşit olan bölümlere -ki genelde 5 sayfadır- hizib adı verilmektedir. Surenin içeriğine gelince, özetle şöyledir:

İlk başta, Allah'a itaati emreden ayetle başlayan surede, evlatlık ve zihar gelenekleri reddedilir. Hendek ve Kureyza Oğulları savaşlarındaki psikolojik durum anlatılır. Müminlerin anneleri olan Peygamber zevcelerine ilişkin hükümler getirilir. İslam toplumunda aile ilişkileri hakkında bazı görgü kuralları konur. Müminlerin Peygamberlerini kendi nefisleri dahil her şeyden daha fazla sevmeleri tavsiye edilmekte; Miras konusunda, kan akrabalığı esası getirilerek, ilk başta Müslümanlığın gelişmesi için konulan bazı geçici hükümler, bu suretle kalıcı prensiplere dönüştürülmektedir. Surenin genel temasını bildiren bu özeti, satır aralarını genişleterek biraz daha açalım:

Hz. Peygamber'i Yüce Allah'tan sakınma, inkarcılara ve münafıklara uymama emri ile başlayan sure, daha sonra Yüce Allah'ın müminlere bahşettiği nimetler ve düşmanları ile yaptıkları mücadele ve savaşlardaki yardımları anımsatılmaktadır. Bu arada savaşların mahiyetleri ve taraflar bakımından doğuracakları sonuçları ele alınmaktadır.

Zaman içerisinde Müslüman toplumunun zenginleşmeye başlamasının Peygamber eşlerinde yarattığı etkilerle, onlarda görülen eğilim ve sonuçlarının anlatılmasından sonra, Hz. Peygamber'in evlatlığı Zeyd ve eşi Zeynep ile ilgili olayların gelişmesi ve sonuçları açıklanmaktadır. Devamında da hükmen evlenip de gerçekte bir araya gelmeyen veya gelemeyen eşler ve benzeri konularla ilgi mali konular; Peygamber eşleri ve Müslüman kadınların evden dışarı çıkarken uymaları gerekli ilkeler; münafıklardan kalplerinde hastalık bulunanların toplumda yaratmak istedikleri kargaşayı önleyici önlemler konusu ile ilgili emir ve işlevler anlatılıyor:

Göklerde ve yerde, hiçbir kişi ya da varlığın üstlenmeye cesaret edemediği, ondan korkup titrediği kutsal emaneti, pek zalim ve pek cahil olan insanın yüklendiğini bildiren ve Yüce Allah'ın kim olursa olsun tevbe edenlerin tevbelerini kabul edeceğini, O'nun, bağışlayan ve merhamet eden olduğu müjdesi ile sure sona ermektedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ ۗ إِنَّ اللَّهَ
كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١﴾

[417]1. Ey Peygamber! Allah'tan kork, kâfirlere ve münafıklara boyun eğme. Elbette Allah her şeyi bilmekte ve yerli yerince yapmaktadır.

"Rivayete göre, bir takım ileri gelen müşrikler 'Uhud' savaşından sonra Medine'ye gelmişler, münafıkların lideri Abdullah b. Übeyy'in evine misafir olmuşlardı. Hz. Peygamber bunlara, kendisiyle görüşmek üzere emân (hayat garantısı) vermişti. Bu görüşme esnasında Resûlullah'a: Sen bizim taptıklarımızı diline dolamaktan vazgeç, **'Onlar menfaat sağlayabilir, şefâat edebilir'** de; biz de seni Rabbinle baş başa bırakalım, dediler. Orada bulunan Müslümanların canları sıkıldı, onları öldürmek istediler. Bunun üzerine, verilmiş olan emânın bozulması konusunda Allah'tan korkmalarını ve kâfirler ile münafıkların sözlerine boyun eğmemelerini, Resûlullah'ın şahsında müminlerden isteyen 1. âyet nâzil oldu."

وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰى اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يراًۙ ﴿٢﴾

2. Rabbinden sana vahyedilene uy. Şüphesiz Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَك۪يلاً ﴿٣﴾

3. Allah'a güven. Vekîl olarak Allah yeter.

مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ ف۪ي جَوْفِه۪ۚ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓـ۪ٔي
تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ اُمَّهَاتِكُمْۚ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَٓاءَكُمْ اَبْنَٓاءَكُمْۜ
ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْۜ وَاللّٰهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّب۪يلَ ﴿٤﴾

4. Allah, bir adamın içinde iki kalp yaratmadığı gibi, "zıhâr" yaptığınız eşlerinizi de analarınız yerinde tutmadı ve evlâtlıklarınızı da öz oğullarınız olarak tanımadı. Bunlar sizin ağızlarınıza geliveren sözlerden ibarettir. Allah ise gerçeği söyler ve doğru yola O eriştirir.

"Araplar arasında bir geleneğe göre, bir adam karısına 'Sen bana anamın sırtı gibisin' dedi mi, o kadın kendi anası gibi sayılır ve artık o adam ona yanaşamazdı. Ayette, bir adamda iki kalbin bir arada bulunamadığı gibi, hem annelik hem de zevceliğin, hem başka soydan evlatlık hem gerçek oğul olma vasfının birleşemeyeceği anlatılmaktadır. Kur'an, Araplardaki bu iki geleneği (Zihar ve evlatlık edinmeyi) tanımamıştır. Zihar yapılması halinde, ceza olmak üzere 'keffaret' hükmü getirilmiştir. (Bak. Mücadele 58/1-4). Ayette, Araplar arasında akıllı kişilerin iki kalp taşıdığı yolundaki inanca işaret olunduğu da bazı tefsirlerde belirtilmektedir." (Konu ile ilgili olarak ayrıca bak. Esed, s.850/3-7. no. açk.)

اُدْعُوهُمْ لِاٰبَٓائِهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِۚ فَاِنْ لَمْ تَعْلَمُٓوا اٰبَٓاءَهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ
فِي الدّ۪ينِ وَمَوَال۪يكُمْۜ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ ف۪يمَٓا اَخْطَأْتُمْ بِه۪ۙ وَلٰكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ
قُلُوبُكُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوراً رَح۪يماً ﴿٥﴾

5. Onları (evlât edindiklerinizi) babalarına nisbet ederek çağırın. Allah yanında en doğrusu budur. Eğer babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu takdirde onları din kardeşleriniz ve görüp gözettiğiniz kimseler olarak kabul edin. Yanılarak yaptıklarınızda size vebal yok; fakat kalplerinizin bile bile yöneldiğinde günah vardır. Allah bağışlayandır, esirgeyendir.

اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِن۪ينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهُٓ اُمَّهَاتُهُمْۜ وَاُو۬لُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ
اَوْلٰى بِبَعْضٍ ف۪ي كِتَابِ اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ وَالْمُهَاجِر۪ينَ اِلَّٓا اَنْ تَفْعَلُٓوا اِلٰٓى
اَوْلِيَٓائِكُمْ مَعْرُوفاًۜ كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُوراً ﴿٦﴾

6. Peygamber, müminlere kendi canlarından daha yakındır. Eşleri, onların analarıdır. Akraba olanlar, Allah'ın Kitabına göre, (mirasçılık bakımından) birbirlerine diğer müminlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar; ancak, dostlarınıza uygun bir vasiyet yapmanız müstesnadır. Bunlar Kitapta yazılı bulunmaktadır.

"Önceleri, müminler, bir aile gibi birbirine mirasçı olurken; bu ayetle mirasçılıkta akrabalığa öncelik verilmiştir."

Ayette, eskiden, kan bağına değil de iradi tercihe bağlı olarak yürütülmekte olan müslüman kişiler arasındaki ilişkilerden, vahiy alan peygamber ile hiçbir etki ve zorlamaya tabi tutulmadan tamamen kendi hür iradeleri ile onun arkasından gitmeyi kabul eden kişi arasındaki ilişkiye açıklık getirilmektedir. Bu ilişki, Hz. Peygamber (s.a.)'in sözleriyle: 'Beni kendinize babanızdan, çocuklarınız ve bütün insanlıktan yakın görmedikçe hiçbiriniz gerçek mümin olamazsınız' şeklinde ifadesini bulmaktadır.

Sonuç olarak bütün sahabe Hz. Peygamber'i mümin toplumunun manevi babası olarak görürlerdi. Hz. Peygamberin muhterem eşlerinin de bütün Müslüman müminlerin anneleri olarak kabul edilmeleri, onların eş olarak, Allah Elçisi ile hayat arkadaşlığı yapmak suretiyle bütün mahremiyetlerini paylaşımlı olmalarından kaynaklanıyordu.

وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيّ۪نَ م۪يثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَاِبْرٰه۪يمَ وَمُوسٰى وَع۪يسَى
ابْنِ مَرْيَمَ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ م۪يثَاقاً غَل۪يظاًۙ ﴿٧﴾

[418]7. Hani biz peygamberlerden söz almıştık; senden, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan da. (Evet) biz onlardan pek sağlam bir söz aldık.

Bu ayeti kerime, daha önce değinilen ve ayrıntılarla açıklamasına çalışılan, Yüce Allah'a, peygamberlerin, ilahi vahiyleri insanlara tebliğ etmek suretiyle peygamberlik görevlerini yapma konusunda verdikleri söze diğer adıyla yaptıkları misaka, yollama yapmaktadır. Esasen aynı konudaki emir, Hz. Peygamber'e bu surenin ilk üç ayetinde de buyurulmaktadır.

لِيَسْـَٔلَ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٨﴾

8. Allah bu sözü doğruları doğruluklarıyla sorumlu kılmak için aldı. Kâfirler için de çok acıklı bir azap hazırladı.

"Hicretin beşinci yılında Kureyş ve Gatafan kabileleri topluca Medine üzerine yürümüşler; Müslümanlarla ittifakı bulunan Medine'deki Beni Kureyza Kabileside, ihanet ederek onlarla birleşmişti. Böylece düşman ordusunun sayısı 12 000 e varıyordu. Hz. Peygamber istişare ederek Araplarda adet olmayan bir savaş taktiği uyguladı. Medine çevresinde hendek kazdırdı ve askerlerini, hendekten çıkan toprağın ardında mevzilendirdi. Düşman hendeği aşamadı. Bir ay kadar süren kuşatma sırasında yardım alamayan Müslümanlar bunaldılar. İşte bu durumda bir mucize meydana geldi. Birden ortaya çıkan soğuk bir fırtına, düşman çadırlarını söküyor, ateşlerini söndürüyor, atlarını ürkütüyor, düşmanı toza boğuyordu. Müslümanların etrafında sahipleri görünmeyen seslerden tekbirler işitiliyordu. Sonunda düşman perişan oldu. Çekip gitti. Daha sonra Beni Kureyza kabilesinden de bu ihanetlerinin hesabı soruldu. İşte aşağıdaki ayetlerin, bu olay hakkında nazil olduğu rivayet edilmektedir."

Yorumda ve bu bölümdek ayetlerde değinilen olayların ve onlar nedeni ile ortaya çıkan sonuçlar konusundaki ayrıntılar için bakınız. (Esed, 852/13 vd. açk.).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ
رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٩﴾

9. Ey iman edenler! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; hani size ordular saldırmıştı da, biz onlara karşı bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz ordular göndermiştik. Allah ne yaptığınızı çok iyi görmekteydi

اِذْ جَاؤُكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ اَسْفَلَ مِنْكُمْ وَاِذْ زَاغَتِ الْاَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ
الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللّٰهِ الظُّنُونَا ﴿١٠﴾

10. Onlar hem yukarınızdan hem aşağı tarafınızdan (vâdinin üstünden ve alt yanından) üzerinize yürüdükleri zaman; gözler yıldığı, yürekler gırtlağa geldiği ve siz Allah hakkında türlü türlü şeyler düşündüğünüz zaman;

هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ﴿١١﴾

11. İşte orada iman sahipleri imtihandan geçirilmiş ve şiddetli bir sarsıntıya uğratılmışlardı.

وَاِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ
اِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾

12. Ve o zaman, münafıklar ile kalplerinde hastalık (iman zayıflığı) bulunanlar: Meğer Allah ve Resûlü bize sadece kuru vaadlerde bulunmuşlar! diyorlardı.

"Rivayete göre, onlardan biri, 'Muhammed hem bize Bizans ve İran'ın fethini vadediyor, hem de biz korkumuzdan meydana çıkamayıp hendek kazıyoruz' demişti.

وَاِذْ قَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ يَا اَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ
فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ اِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ اِنْ يُرِيدُونَ
اِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾

13. Onlardan bir gurup da demişti ki: Ey Yesribliler (Medineliler)! Artık sizin için durmanın sırası değil, haydi dönün! İçlerinden bir kısmı

ise: Gerçekten evlerimiz emniyette değil, diyerek Peygamber'den izin istiyordu; oysa evleri tehlikede değildi, sadece kaçmayı arzuluyorlardı.

وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ اَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَاٰتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا
بِهَا اِلَّا يَسِيرًا ﴿١٤﴾

14. Medine'nin her yanından üzerlerine saldırılsaydı da, o zaman savaşmaları istenseydi, şüphesiz hemen savaşa katılırlar ve evlerinde pek eğlenmezlerdi.

"Ayet, '...Şayet fitne çıkarmaları (dinden dönmeleri), istenseydi, bunu hemen yaparlardı' şeklinde de manalandırılmaktadır."

وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْاَدْبَارَ وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ
مَسْؤُلًا ﴿١٥﴾

15. Andolsun ki daha önce onlar, sırt çevirip kaçmayacaklarına dair Allah'a söz vermişlerdi. Allah'a verilen söz mesuliyeti gerektirir!

قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَا تُمَتَّعُونَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٦﴾

[419]16. (Resûlüm!) De ki: Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmanın size asla faydası olmaz! (Eceliniz gelmemiş ise) o takdirde de, yaşatılacağınız süre çok değildir.

قُلْ مَنْ ذَا الَّذ۪ي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُٓوءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً
وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَص۪يرًا ﴿١٧﴾

17. De ki: Allah size bir kötülük dilerse, O'na karşı sizi kim korur; ya da size rahmet dilerse (size kim zarar verebilir)? Onlar, kendilerine Allah'tan başka ne bir dost bulurlar ne de bir yardımcı.

قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقٖينَ مِنْكُمْ وَالْقَٓائِلٖينَ لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَاۚ وَلَا يَأْتُونَ
الْبَأْسَ اِلَّا قَلٖيلًاۙ ﴿١٨﴾

18. Allah, içinizden (savaştan) alıkoyanları ve yandaşlarına: "Bize katılın" diyenleri gerçekten biliyor. Zaten bunların pek azı savaşa gelir.

اَشِحَّةً عَلَيْكُمْۚ فَاِذَا جَٓاءَ الْخَوْفُ رَاَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ تَدُورُ اَعْيُنُهُمْ كَالَّذٖي
يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِۚ فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِۜ
اُو۬لٰٓئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاَحْبَطَ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْۜ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسٖيرًا ﴿١٩﴾

19. (Gelseler de) size karşı pek hasistirler. Hele korku gelip çattı mı, üzerine ölüm baygınlığı çökmüş gibi gözleri dönerek sana baktıklarını görürsün. Korku gidince ise, mala düşkünlük göstererek sizi sivri dilleri ile incitirler. Onlar iman etmiş değillerdir; bunun için Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır. Bu, Allah'a göre kolaydır.

'Korku gidince ise..' diye başlayan cümle, şu şekillerde de yorumlanmıştır: '...hayra pek düşkün adamlar tavrıyla sizi keskin dilleri ile incitirler.' '...Mal düşkünlüğünden, ince sözlerle size sokulurlar.'

يَحْسَبُونَ الْاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُواۚ وَاِنْ يَأْتِ الْاَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ اَنَّهُمْ
بَادُونَ فِي الْاَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ اَنْبَٓائِكُمْۜ وَلَوْ كَانُوا فٖيكُمْ مَا قَاتَلُٓوا
اِلَّا قَلٖيلًا۟ ﴿٢٠﴾

20. Bunlar, düşman birliklerinin bozulup gitmedikleri evhamı içindedirler. Müttefikler ordusu yine gelecek olsa, isterler ki, çölde göçebe Araplar içinde bulunsunlar da, sizin haberlerinizi (uzaktan) sorsunlar. Zaten içinizde bulunsalardı dahi pek savaşacak değillerdi.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ
الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثِيراًۜ ﴿٢١﴾

21. Andolsun ki, Resulullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.

"Ayette, Hz. Peygamber'in, Allah'ın rızasını kazandıracak davranışlarda bulunmak isteyenler için mükemmel ve canlı bir örnek, en büyük fazilet nümünesi olduğu anlatılmaktadır. Böylece, Resulullah'ın hislerine mağlup insanları memnun etmek ve onlara pratik değerlerden bir takım nazari kaideler öğrenmekle görevli olmayıp, onun hedefinin, insanlığa ameli kaideler öğretmek ve bu ameli kaideleri kendi yaşayışıyla izah ve tarif etmek olduğu anlaşılmış olmaktadır. Binaenaleyh, onun hayatı ve sireti incelenirken bu nokta asla gözden uzak tutulmamalıdır.

وَلَمَّا رَاَ الْمُؤْمِنُونَ الْاَحْزَابَۙ قَالُوا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللّٰهُ
وَرَسُولُهُۘ وَمَا زَادَهُمْ اِلَّٓا اِيمَاناً وَتَسْلِيماًۜ ﴿٢٢﴾

22. Müminler ise, düşman birliklerini gördüklerinde: İşte Allah ve Resûlü'nün bize vâdettiği! Allah ve Resûlü doğru söylemiştir, dediler. Bu (orduların gelişi), onların ancak imanlarını ve Allah'a bağlılıklarını arttırdı.

"Allah, biraz güçlük ve sıkıntıya katlandıktan sonra zaferin müminlere ait olacağını müjdelemiş; Hz. Peygamber de müttefik orduların kısa bir süre sonra geleceğini, biraz sıkıntıdan sonra, sonucun müminler lehine olacağını haber vermişti. İşte burada bu vaatlere candan inanan müminlerin teslimiyetine işaret olunmaktadır."

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِۚ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضٰى نَحْبَهُ
وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُۘ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلاًۙ ﴿٢٣﴾

[420]23. Müminler içinde Allah'a verdikleri sözde duran nice erler var. İşte onlardan kimi, sözünü yerine getirip o yolda canını vermiştir; kimi

de (şehitliği) beklemektedir. Onlar hiçbir şekilde (sözlerini) değiştirmemişlerdir.

Bu ayetin ilk sferler sırasında, Hz. Peygamber yanında ölünceye kadar mücadele etmeye söz veren sahabeleri kast ettiği söylemi yanında, kapsamının genel olduğu ve Allah yolunda her türlü fedakarlıklardan çekinmeyen herkesi ve üstün çabaları ifade ettiği görüşü daha ağırlıklı görünmektedir.

لِيَجْزِيَ اللّٰهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ اِنْ شَٓاءَ اَوْ يَتُوبَ
عَلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوراً رَحِيماًۚ ﴿٢٤﴾

24. Çünkü Allah sadâkat gösterenleri sadâkatları sebebiyle ödüllerini verecek, münafıklara -dilerse- azap edecek, eğer (tevbe ederlerse) tevbelerini kabul edecektir. Şüphesiz Allah, bağışlayandır, esirgeyendir.

وَرَدَّ اللّٰهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْراًۜ وَكَفَى اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ
الْقِتَالَۜ وَكَانَ اللّٰهُ قَوِيّاً عَزِيزاًۚ ﴿٢٥﴾

25. Allah, o inkâr edenleri hiçbir fayda elde edemeden öfkeleri ile geri çevirdi. Allah'(ın yardımı) savaşta müminlere yetti. Allah güçlüdür, mutlak galiptir.

وَاَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي
قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقاً تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقاًۚ ﴿٢٦﴾

26. Allah, ehl-i kitaptan, onlara (müşrik ordularına) yardım edenleri kalelerinden indirdi ve kalplerine korku düşürdü; bir kısmını öldürüyor, bir kısmını da esir alıyordunuz.

"Müşrik kabileler gittikten sonra, gelen vahiy üzerine Hz. Peygamber, Müslümanlarla olan ittifaklarını bozup hainlik eden Beni Kureyza adlı Yahudi kabilesi üzerine yürüdü. Müslümanlar, 25 gün kadar bir süre Kureyza'lıların kalesini kuşattılar. Sonunda kale Müslümanların eline geçti."

Burada sözü edilen Beni Kurayza kabilesinin Yahudileri, tevhidi esas alan inançlarına karşın Müslümanlara ihanet ederek müşrik kabilelerinin saflarında yer aldılar. Uğradıkları feci bozgundan sonra ihanet ettikleri topluluğun kendilerinden intikam almak için harekete geçeceğinden korkarak, Medine civarndaki kalelerine sığındılar. Bu kale çevresinde yirmi günden fazla süren bir kuşatmadan sonra bütün varlıkları ile birlikte Müslümanlara teslim oldular. Ayette işaret olunan hususlar bunlardır.

وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضًا لَمْ تَطَؤُهَا وَكَانَ اللَّهُ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢٧﴾

27. Allah, onların yerlerine, yurtlarına, mallarına ve ayak basmadığınız topraklara sizi mirasçı yaptı. Allah'ın her şeye gücü yeter.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ إِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَوٰةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا
فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾

28. Ey Peygamber! Eşlerine şöyle söyle: Eğer dünya dirliğini ve süsünü (refahını) istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi vereyim de, sizi güzellikle salıvereyim.

"Ayetin nazıl olduğu sıralarda artık Hz. Peygamber, aşağı yukarı bütün Arabistan'a hakim durumda idi. İçtimai hayatta büyük değişiklikler meydana gelmişti. Artık fakirlik yerine refah ortalığı kaplamakta idi. Bu şartlar altında Peygamber Efendimizin hanımları da, umumi refahtan pay almayı arzulayarak, Resulullah'tan bazı ziynet eşyaları ve daha iyi bir geçim istemişlerdi. İşte bu sırada gelen vahiy, Hz. Peygamber'e, yine eskisi gibi, sadelikten ayrılmamasını emretti. Böyle bir emir, dünya hayatına düşkün, her geçen gün gücüne güç, servetine servet katmak için çırpınan maddeperest bir insan tarafından tebliğ edilmiş olmazdı. Şayet Resulullah, zevcelerine de bu umumi refahı sağlamış olsa idi, en küçük bir itirazla karşılaşmazdı. Ne var ki Resul-i Ekrem, yaşantısını ve yaşantısının sadeliğini asla değiştirmeyecekti. Cemiyetin yaşantısında ne kadar değişiklik olursa olsun, dünyanın geçici ziynetleri Resulullah'ın evinde yer almayacak, nübüvvet harimi, dünya anlayışından uzak kalacak, iktidar sahiplerine örnek olacaktı.

Hz. Peygamber'in hanımlarından gelen istekler üzerine nazil olan bu ayete 'tahyir' (serbest bırakma) ayeti denir. Neticede, hanımları, refah ve ziynet yerine Hz. Peygamber'i tercih etmişlerdir."

وَاِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْاٰخِرَةَ فَاِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ
مِنْكُنَّ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

29. Eğer Allah'ı, Peygamberini ve ahiret yurdunu diliyorsanız, bilin ki, Allah, içinizden güzel davrananlar için büyük bir mükâfat hazırlamıştır.

Bu ayetler (28-29) ayetler nazil olur olmaz, Hz. Peygamber tarafından muhterem eşlerine tebliğ edilmiştir. Ne var ki, içlerinden hiçbirisi ayrılmayı kabul etmeyip reddettiler. Dünya güzelliklerine ahiret mutluluğunu yeğlediklerini Allah'ın Elçisine bildirdiler.

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ
ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا ﴿٣٠﴾

30. Ey peygamber hanımları! Sizden kim açık bir hayâsızlık yaparsa, onun azabı iki katına çıkarılır. Bu, Allah'a göre kolaydır. (Bak. Esed, s.136/14 no. açk.)

وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُؤْتِهَا اَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ
وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

[421]31. Sizden kim, Allah'a ve Resûlüne itaat eder ve yararlı iş yaparsa ona mükâfatını iki kat veririz. Ve ona (cennette) bol rızık hazırlamışızdır. (Ayrıca bak. Enfal 8/4)

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ اِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ
بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذ۪ي ف۪ي قَلْبِه۪ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٣٢﴾

32. Ey Peygamber hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi

değilsiniz. Eğer (Allah'tan) korkuyorsanız, (yabancı erkeklere karşı) çekici bir eda ile konuşmayın; sonra kalbinde hastalık bulunan kimse ümide kapılır. Güzel söz söyleyin.

"Ayette geçen emir, hernekadar Resulullullah (s.a.)'ın hanımları için buyurulmuş ve onların özel durumları vurgulanmış ise de, hüküm, bütün Müslüman hanımlara şamildir."

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ
وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ
الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴿٣٣﴾

33. Evlerinizde oturun, eski cahiliye âdetinde olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah'a ve Resûlüne itaat edin. Ey Ehl-i Beyt! Allah sizden, sadece günahı gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.

"Ayette hitap edilen Ehl-i Beyt, Resulullah'ın ev halkıdır. Ehil-i Beyt hususunda en uygun görüş şudur: Allah Resulü'nün evlatları, eşleri, torunları olan Hasan ve Hüseyin ve damadı Hz. Ali, Ehil-i Beyt'i teşkil ederler."

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ
لَطِيفًا خَبِيرًا ﴿٣٤﴾

34. Evlerinizde okunan Allah'ın âyetlerini ve hikmeti hatırlayın. Şüphesiz Allah, her şeyin iç yüzünü bilendir ve her şeyden haberi olandır.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ
وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ
وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ

وَالصَّٓائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللّٰهَ كَثِيرًا
وَالذَّاكِرَاتِ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَاَجْرًا عَظِيمًا ﴿٣٥﴾

35. Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar, mümin erkekler ve mümin kadınlar, taata devam eden erkekler ve taata devam eden kadınlar, doğru erkekler ve doğru kadınlar, sabreden erkekler ve sabreden kadınlar, mütevazı erkekler ve mütevazı kadınlar, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ve (ırzlarını) koruyan kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler ve zikreden kadınlar var ya; işte Allah, bunlar için bir mağfiret ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ اِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَمْرًا اَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ
مِنْ اَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبِينًا ﴿٣٦﴾

[422]36. Allah ve Resûlü bir işe hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek ve kadına o işi kendi isteklerine göre seçme hakkı yoktur. Her kim Allah ve Resûlüne karşı gelirse, apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.

وَاِذْ تَقُولُ لِلَّذ۪ٓي اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاَنْعَمْتَ عَلَيْهِ اَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللّٰهَ
وَتُخْف۪ي ف۪ي نَفْسِكَ مَا اللّٰهُ مُبْد۪يهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشٰيهُ فَلَمَّا
قَضٰى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ حَرَجٌ ف۪ٓي اَزْوَاجِ
اَدْعِيَٓائِهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾

37. (Resûlüm!) Hani Allah'ın nimet verdiği, senin de kendisine iyilik ettiğin kimseye: Eşini yanında tut, Allah'tan kork! diyordun. Allah'ın açığa vuracağı şeyi, insanlardan çekinerek içinde gizliyordun. Oysa asıl korkmana lâyık olan Allah'tır. Zeyd, o kadından ilişiğini kesince biz onu sana nikâhladık ki evlâtlıkları, karılarıyla ilişkilerini kestiklerinde (o kadınlarla evlenmek isterlerse) müminlere bir güçlük olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir.

"Bu ayette zikredilen Kur'an'da adı geçen tek sahabe olan zat, Zeyd b. Harise'dir. Çocukluğunda esir düşmüş, Hz. Hatice onu köle olarak satın almıştır. Hz. Haticenin kendisine hediye ettiği bu çocuğu, Peygamberimiz azad edip evlat edinmişti. Resulullah, Zeyd'i çok severdi. Ona halasının kızı Zeynep binti Cahş'ı nikahlamıştı. Fakat Zeyneb, Zeyd ile geçinemedi. Zeyneb, asil bir aileden geldiği için bir köle azatlısı ile evlenmek istememiş, ancak bu yönde vahiy gelince onunla evlenmişti. Zeyde bir türlü ısınamamış, bu yüzden ona karşı asaletiyle öğünmekten geri durmamıştı. Zeyd bir süre daha buna sabretti ise de sonunda Allah'ın Resulüne varıp Zeyneb'den ayrılmak istediğini söyledi. Bunun üzerine Resulüllah hoşnutsuzluğun sona ermesi için ayrılmalarını uygun bulduysa da bunu Zeyd'in yüzüne söylemedi, ona sadece 'Karını yanında tut' dedi.

Hz. Peygamber'in içinde gizlediği şey, Zeyneb'in sonradan kendisine zevce olacağını bildiği halde bunu açıklamamasıdır. Bu konuda uydurulan bir takım isnatların aslı yoktur. Peygamberimiz, Zeyneb'in güzelliğine hayran kaldığı için onunla evlenmiş değildir. Zeyneb onun halasının kızı idi ve Peygamber onu her zaman görüyordu. İsteseydi onunla Zeyd'den önce kendisi evlenebilirdi."

(Bkz. Konu ile ilgili olan 30-40 ayetlere (Esed, s.859/42-51 no. açık. ve atıflara)

مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ
وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ﴿٣٨﴾

38. Allah'ın, kendisine helâl kıldığı şeyde Peygamber'e herhangi bir vebâl yoktur. Önce gelip geçenler arasında da Allah'ın âdeti böyle idi. Allah'ın emri mutlaka yerine gelecek, yazılmış bir kaderdir.

الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ وَكَفَى بِاللَّهِ
حَسِيبًا ﴿٣٩﴾

39. O peygamberler ki Allah'ın gönderdiği emirleri duyururlar, Allah'tan korkarlar ve O'ndan başka kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak Allah (herkese) yeter.

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَٓا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيّٖنَۜ
وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمًا ﴿٤٠﴾

40. Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

Bu ayet hükmü ile, Hz.Peygamber'in yaşayan bir oğlunun bulunmadığı, ayrıca Zeyd'in de babası olmadığı ve babası imişcesine algılanmasının doğru olmadığı kesin bir şekilde belirtilmiş olmaktadır. Çünkü Zeyd onun evlatlığı idi ve öz oğlu olarak kabul edilmesi olanaksızdı. Hz. Peygamberin, Kasım, Tayyıb, Tahir (ya da Mutahhar) ve İbrahim adlarında erkek çocukları olmuş fakat hepsi küçük yaşlarında ve sağlığında ölmüşlerdir. Bu ayet nazil olduğu zaman da hiç birisi hayatta değillerdi. Kız çocuklarına gelince, Hz. Hatice'den Rukıyye (ya da Rukayye), Zeyneb, Ummu Gulsum (ya da Kulsûm) ve Fatıma adlarında 4 kızı doğmuştur. Kızlarında üçü sağlığında ve Hz. Fatıma da kendi vefatlarından altı ay sonra vefat etmiştir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثٖيرًاۙ ﴿٤١﴾

41. Ey inananlar! Allah'ı çokça zikredin.

وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَاَصٖيلًا ﴿٤٢﴾

42. Ve O'nu sabah-akşam tesbih edin.

Sabah-akşam deyimi, bütün vakitleri kapsami içerisine almaktadır. Tesbih ve zikir anlamına gelen ibadet öncelikle 'Sübhanallah', 'Elhamdülillah', 'La ilahe illallah', 'Allahü ekber' ve 'La havle ve la kuvvete illa billahi-l aleyyi'l azim' biçimindeki ifadelerin, ardı ardınca tekrar edilmesi şeklinde yapılmaktadır.

هُوَ الَّذٖي يُصَلّٖي عَلَيْكُمْ وَمَلٰٓئِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِۜ وَكَانَ
بِالْمُؤْمِنٖينَ رَحٖيمًا ﴿٤٣﴾

43. Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için üzerinize rahmetini

gönderen O'dur. Melekleri de size istiğfar eder. Allah, müminlere karşı çok merhametlidir.

41-48. ayetler, Müslümanlara Allah'ı çok anmalarını, sabah akşam onu tesbih etmelerini emrediyor. Allah'ın ve meleklerinin, müminlere acıyıp onları karanlıklardan aydınlığa çıkardığını, Allah'ın, inananlara çok merhametli olduğu bildiriliyor.

'Allah ve melekleri size salat eder' hükmü şöyle manalandırılmaktadır: Allah'ın kullarına salatı, onlara rahmet ve hidayet etmesidir. Meleklerin salatı da onlara dua ve yardım etmeleri ve onlar için mağfiret dilemeleridir'.

تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾

[423]44. Kendisine kavuştukları gün, Allah'ın onlara iltifatı, "selâm" dır. Allah onlara çok değerli mükâfat hazırlamıştır. (Ayrıca bak. Yasin 36/58; Yunus 10/10)

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾

45. Ey Peygamber! Biz seni hakikaten bir şahit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik.

وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾

46. Allah'ın izniyle, bir davetçi ve nûr saçan bir kandil olarak (gönderdik).

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾

47. Allah'tan büyük bir lütfa ereceklerini müminlere müjdele.

وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذَاهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَى
بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾

48. Kâfirlere ve münafıklara boyun eğme. Onların eziyetlerine aldırma. Allah'a güvenip dayan, vekîl ve destek olarak Allah yeter.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ
أَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا فَمَتِّعُوهُنَّ
وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾

49. Ey iman edenler! Mümin kadınları nikâhlayıp da, henüz zifafa girmeden onları boşarsanız, onları sayacağınız bir iddet süresince bekletme hakkınız yoktur. O halde onları (bir bağışla) memnun edin ve onları güzel bir şekilde serbest bırakın.

"Zifaftan önce boşanan kadına, önceden tayin edilmiş bir mehir varsa onun yarısı verilir. Yoksa bağış yapılır. Bu bağışın belli bir miktarı yoktur. Bu şekilde boşanmış kadın için iddet beklemeden evlenmek caizdir."

Bu ayet hükmü, genelde bütün mümin Müslümalar'ı ilgilendiren ve bilinen evlilik konularıyla ilgili bir emri, izleyen ayetteki sadece Hz. Peygamber hakkında geçerli olan evlilik kuralları hakkındaki ayrıntıların yeniden belirlenmesine geçiş için bir köprü niteliğindedir. Yani 32. ayetle başlayıp devam eden ve 'peygamber eşlerinin, diğer kimselerin eşleriye aynı olmadığı'nı bildiren ayetler ile Zeyneb ile evliliği konu alan 37. ayet vd. ayetlerle bağlantılıdır.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الّٰتِي اٰتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا
مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللّٰهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ
عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الّٰتِي هَاجَرْنَ
مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ
أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا

فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ
عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾

50. Ey Peygamber! Mehirlerini verdiğin hanımlarını, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği ve elinin altında bulunan cariyeleri, amcanın, halanın, dayının ve teyzenin seninle beraber göç eden kızlarını sana helâl kıldık. Bir de Peygamber kendisiyle evlenmek istediği takdirde, kendisini peygambere hibe eden mümin kadını, diğer müminlere değil, sırf sana mahsus olmak üzere (helâl kıldık). Kuşkusuz biz, hanımları ve ellerinin altında bulunan cariyeleri hakkında müminlere neyi farz kıldığımızı biliriz. (Bu hususta ne yapmaları lâzım geldiğini onlara açıkladık) ki, sana bir zorluk olmasın. Allah bağışlayandır, merhamet edendir.

"Nisa suresinin üçüncü ayetinde dörtten fazla evlenmeye izin verilmediği halde, bu ayette Resulullah'ın dörtten fazla kadınla evlenmesine müsaade edilmiştir. Resulullah'a has olan bu müsaadenin hukuki, içtimai ve eğitimle ilgili sebepleri vardır.

Hz. Peygamber dışındaki müminlere verilen birden fazla evlilik izni ve bunun sınırları hakkında Nisa Suresinin ilgili ayetler sebebiyle yapılan açıklamalara bakınız."

Müfessirler bu ayet konusundaki yorumlarını aynen sunduktan sonra, bizce ayet hakkında gerekli ve yeterli ayrıntılı bilgilerin hepsi bir arada ve toplu olarak verilmediği için, ayet içeriği üzerinde gereksiz ve bilgisizce yapıldığına bizzat da tanık olduğumuz bu tür tartışmalara son verme konusunda, bizim de katkımız olur düşüncesi ile, bütün kaynaklardan ve ilgili ayet içeriklerinden yararlanarak, derli toplu bir sunuş yapmaya çalışacağız. Bunu yaparken de, ayeti kerimeyi cümle cümle ele alıp, her cümle ile ilgli diğer ayetlerde bulunan hükümleri, o cümle anlamı içerisine taşıyarak konuya açıklık getirici bir şerh metodunu uygulamaya çalışacağız:

1- 'Ey peygamber! Mehirlerini verdiğin hanımlarını (eşlerini), Allah'ın sana ganimet olarak verdiği ve elinin altında bulunan cariyeleri sana helal kıldık'.

Ayette geçen ecir kelimesi, mehir anlamına gelen 'farıda' ile aynı anlama gelmektedir. Mehr'in ise, evlenmeye karar veren çiftlerin,

nikahtan önce mali konularla ilgili bir sözleşme ile saptadıkları ekonomik değeri olan ve miktarı belirlenen şeyin ya da paranın olduğunu, zaten biliyoruz.

Ayetin bu birinci cümlesi ile Hz. Peygamber'e meşru evlilik bağı ile yani nikah ile aldığı eş ve cariyelerin kendisine helal olduğu beyan edilmektedir. Ne var ki, bu cümlenin yorumu konusunda büyük yanılgılara düşüldüğü ifade edilmekte ve anlaşılmaktadır. Bazı müfessirlerin yorumlarında, bu cümle içeriği ile Hz. Peygamber'e nikahladığı eşleri dışında, nikah olmaksızın cariyelerinin de helal kılındığı yanılgısına düştükleri belirtilmektedir.

Bu düşünce tarzının yanlış olduğunu haklı olarak belirten Esed, cariyenin helal kılınmasının, ancak aranan şartlar yerine getirilmişse mümkün olacağını belirmektedir ve şöyle devam etmektedir:

'Değişik yerlerde (bak. özellikle Nisa suresi 25. ayetle ilgili s.140/32 no. açk.) işaret edildiği gibi İslam, cariyeliğin hiçbir şekline rıza göstermez ve meşru bir nikaha dayanmadıkça bir erkek ile kadın arasındaki her türlü cinsel ilişkiyi kesinlikle yasaklar. Bu konuda özgür bir kadın ile köle arasındaki tek fark, birincisinin kocasından mehir talep etmesine karşılık, meşru yollarla sahip olduğu kölesi (lafzen 'sağ elinin sahip oldukları') ile, yani inancın ve özgürlüğün savunulması için yürütülen kutsal savaşta (cihad) esir alınan bir kadın ile evlenen kişinin böyle bir mükellefiyetinin olmamasıdır. Çünkü bu durumda köle kadının evlenme yoluyla özgürlüğünü elde etmesi, mehire denk bir bedel olarak görülmektedir.' (Bak. Esed, s.861/58 no. açk. ve oradan yapılan yollamalara.)

2- Helal kılınan ikinci grup: '...ve seninle birlikte Yesrib'e (Medine) göç etmiş olan amcalarının ve halalarının kızlarını, dayılarının ve teyzelerinin kızlarını...' şeklinde belirlenmektedir.

Bu cümenin de, Hz. Peygamber'in evliliği konusunda, bu surenin 52. ayetiyle getirilen eşlerinden hiçbirini boşayamama kısıtlamasına ek olarak getirilen yeni bir kısıtlama olduğu anlaşılmaktadır. Şöyle ki, öteki Müslümanlara, hala, dayı, amca ve teyze kızları ile evlenmeye müsaade edildiği halde, bu tür yakınlığı bulunan kimselerin Hz. Peygamber ile evlenebilmeleri, onunla birlikte Medine'ye hicret etme koşuluna bağlanmaktadır. İslamiyete gönülden bağlı olup olmadıklarının ölçüsü olarak, hicret edip etmemelerine bakıldığı anlaşılıyor.

3- Helal kılınan kadınların son bölümü de: '...ve kendilerini Peygamber'e özgür iradeleri ile teklif eden, Peygamberin de almak

istediği mümin kadınları...' (da sana helal kıldık). Bu (sonuncusu), sana özgü bir ayrıcalıktır, öteki müminler için değil, onlara eşleri ve ellerinde bulunan cariyeleri konusunda yapmaları gerekeni (zaten) bildirdik, artık sen endişeye kapılmamalısın, şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, rahmet sahibidir'.

Dikkat edilirse bu son ayrıcalık için kullanılan cümlecik aynen şöyledir: 'İn vehebet nefseha li Nebiyyin', yani kendi özgür iradeleri ile Peygambere kendini hibe eden mümin kadınlarla da meşru yolla evlenmesi helal kılınmıştır.

Reşit olan bir kadın ile bir erkeğin serbest iradeleri ve kendi istekleri ile evlenmeleri zaten normal bir olaydır. Burada kendisini Peygambere hibeden kasıt, bu durumda olan kadınların mehir talep etmemeleridir. Esasen bu görüş müfessirlerin oybirliği ile kabul ettiği görüştür. O halde ayrıcalığa sebep nedir? Böyle bir soruya verilecek yanıt basit ve açıktır:

Bilindiği üzere aile kurumu ve ona ilk adım niteliğindeki nikah işlemlerinin bazı koşullara bağlanması, toplum düzeni ile ilişkili çok önemli bir olay olup bazı formalitelere bağlanmıştır. Hz. Peygamber gibi bir kişinin işgal ettiği mevki ve taşıdığı yükümlüklerinin ağır ve çok oması nedenleri ile gerek mehir ve gerekse diğer formalitelşerden muaf tutularak meşgul edilmemesi normal ve doğal bir davranıştır. (Ayrıca bak. Esed, Nisa 4/4 ve 24; Esed, s.70/224 açk. ve oralardan yapılan yollamalara)

4- Ayetin sonunda ifade edilen: '...müminlere bu hususta ne yapmaları gereken hususları onlara zaten açıkladık' mealindeki beyan ile, evlilik konusunda daha önce indirilmiş olan ayetlere işaret olunmakradır. Bir çoklarını daha önce görüp bildiğimiz konuları anımsamak için bak. (Bakara 2/221; Nisa 4/3-4 ve 19-25 ayetlere ve onlarla ilgili açıklamalara)

تُرْجِي مَنْ تَشَٓاءُ مِنْهُنَّ وَتُـْٔوِي اِلَيْكَ مَنْ تَشَٓاءُۜ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَۜ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ تَقَرَّ اَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَٓا
اٰتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَل۪يمًا حَل۪يمًا ﴿٥١﴾

[424]51. Onlardan dilediğini geriye bırakır, dilediğini de yanına alırsın. Boşadığın hanımlarından arzu ettiğini tekrar yanına almanda, senin üzerine bir günah yoktur. Böyle yapman onların mutlu olmalarına, üzülmemelerine ve hepsinin, senin verdiklerine razı olmalarına daha uygundur. Allah, kalplerinizde olanı bilir. Allah hakkıyle bilendir, halîmdir.

"28 ve 29. ayetlerde Reslullah (s.a.)'ın hanımlarına onunla birlikte kalmak veya ayrılmak şıklarından birini seçmeleri teklif edilmiş, onlar Reslullah ile birlikte kalmayı tercih etmişlerdi. Bu ayette de aynı seçim hakkı Resulullah'a verilmiş, o da hanımlarından ayrılmamayı uygun bulmuştur."

Bu ayetle ilgili yorumunda Esed, ayetteki içerik ile Hz. Peygamber'e, eşlerine karşı doğuştan sahip olduğu adalet duygusu ile davranmasına karşın, onlara yaklaşma konusunda bir rotasyon (dönüşüm) kuralına uymak zorunda olmadığının ima edildiğini beyan ettikten sonra, eşlerinin de kendilerine karşı adalet ile davranıldığına yürekten inandıklarını kaydetmektedir. Ayrıca Hz. Aişe (r.a.)'a atfen nakledilen bir hadise göre, konu ile ilgili olarak Hz. Peygamber'in: 'Ey Allah'ım! ben elimden geleni yapıyorum, öyleyse benim elimde olmayıp Senin kurdetinde bulunan bir şeyi yapamadığımdan dolayı beni sorumlu tutma!' şeklinde dua yaptığı ve bu dua ile de eşlerine karşı duyduğu farklı sevgi hisleri nedeni ile bağışlanmak istediği beyan edilmektedir. Yani bu duanın, eşler arasında farklı sevgi hislerine sahip olduğunu gösterdiği ileri sürülmektedir ve kişilerin böyle duygulara sahip olmasının meşru, masun ve normal insani duygular olduğuna işaret edilmek istenmektedir ki, konunun bu şekilde bir sevgi gerekçesine bağlanması konusundaki düşüncelerimizi birden fazla evlilikle ilgili ayetlerin yorumları sırasında arz etmiştik.

لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ
حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا ﴿٥٢﴾

52. Bundan sonra artık başka kadınlarla evlenmen, elinin altında bulunan cariyeler hariç, güzellikleri hoşuna gitse bile, bunların yerine başka hanımlar alman sana helâl değildir. Allah her şeyi gözetler.

Bu ayette işaret edilen kısıtlamanın kapsamı konusunda değişik

yorumlar yapılmıştır: Bir görüşe göre buradaki kısıtlama 50. ayette sayılan dört kadın grubu ile bağlantılıdır.

Şahsen bizim de diğer görüşlerden daha isabetli olduğuna inandığımız başka bir görüşe göre ise bu yasaklama, Hz. Peygamber'in halihazırda evli bulunduğu eşlerinden başka bir kadınla evlenmesi yasağını kapsamaktadır.

Bazı ilk dönem müfessirlerinin görüşlerine göre de, bu yasağın manevi yönlü olduğu ifade edilmekte ve daha fazla evliliğin yasaklanmasını, dünya hayatının cazibeleri ile ahiret hayatının güzellikleri arasında yapılan tercihe dayandırılarak yorumlanmaktadır.

Ayette saklı tutulan (istisna edilen) cariyeler konusuna gelince, bu konuda evlilik dışı ilişkinin şekli ne olursa olsun, İslam tarafından kabul edilmesinin olanak dışı olduğunu çok güzel bir biçimde açıklayan Esed, bu ayrıcalığın da, Nisa suresi 24. ayetteki ile aynı anlamа yani 'Sizin izdivaç yoluyla sahip bulunduklarınız' şeklindeki anlam taşıdığını beyan etmektedir. Bu yorum da, yukarıdaki ayetin, Hz. Peygamber'in o anda mevcut evliklerini kapsadığı görüşüne haklılık kazandırmaktadır. (Ayrıntılar için bak. Esed, s.139/26 no. açk.)

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ اِلَّٓا اَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ اِلٰى طَعَامٍ
غَيْرَ نَاظِر۪ينَ اِنٰيهُۙ وَلٰكِنْ اِذَا دُع۪يتُمْ فَادْخُلُوا فَاِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا
وَلَا مُسْتَأْنِس۪ينَ لِحَد۪يثٍۜ اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْي
مِنْكُمْۘ وَاللّٰهُ لَا يَسْتَحْي مِنَ الْحَقِّۜ وَاِذَا سَاَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْـَٔلُوهُنَّ
مِنْ وَرَٓاءِ حِجَابٍۜ ذٰلِكُمْ اَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّۜ وَمَا كَانَ
لَكُمْ اَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللّٰهِ وَلَٓا اَنْ تَنْكِحُٓوا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِه۪ٓ اَبَدًاۜ
اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظ۪يمًا ﴿٥٣﴾

53. Ey iman edenler! Siz zamanını gözetlemeksizin, bir yemeğe davet edilmedikçe, Peygamber'in evlerine girmeyin. Ancak davet

edildiğiniz vakit girin. Yemeği yediğinizde hemen dağılın, sohbete dalmayın. Çünkü bu hareketiniz Peygamber'i üzmekte, fakat o (size bunu söylemekten) utanmaktadır. Ama Allah, hakkı söylemekten çekinmez. Peygamber'in hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Bu, hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temiz bir davranıştır. Sizin Allah'ın Resûlünü üzmeniz ve kendisinden sonra onun hanımlarını nikâhlamanız asla caiz olamaz. Çünkü bu, Allah katında büyük (bir günah)tır.

"Bu ayet, Hz. Peygamber'in evine yemekten önce gelen, yemek hazır oluncaya kadar bekleyen, yemekten sonra da kalkıp gitmeyenler hakkında nazil olmuştur. Ayeti kerime, Müslümanlar'ın Resulullah'a ve Hanei saadete karşı nasıl davranacaklarını, birbirlerine karşı nasıl muamele edeceklerini bildiren görgü kurallarını içermektedir. Buna göre bir kimsenin başkasını rahatsız etmemesi, evinde huzur ve istirahatını bozmaması, davet edildiğinde bildirilen zamandan önce gitmemesi, yemekten sonra da fazla oturmaması gerekmektedir."

Aynı konu ile ilgili Esed'in yorumunu, tefsir yazarlarının görüşlerinden bazı noktalarla anlam bakımından örtüşse de, meselenin kolay ve iyice anlaşılması yönlerinden daha da yararlı olacağına inandığımız için aynen sunuyoruz:

'Yukarıdaki pasaj, 45-48. ayetlerde Hz. Peygamber'in tebligatına yapılan atıfla bağlantılı olarak o'nun çağdaşları arasındaki eşsiz konumunu vurgulamaktadır; fakat Kur'an'ın tarihi olaylara ve durumlara yaptığı atıflardaki genel üslubuna uygun olarak, burada öngörülen ahlakı prensip de, belli bir zaman ve çevre ile sınırlı değildir. Kur'an Hz. Peygamber'in ashabını o'nun kişiliğine saygı göstermeleri için uyarmak suretiyle bütün müminlere onun her zamanki yüce konumunu hatırlatmaktadır (krşt. Bakara 2/104); bunun da ötesinde, toplumsal hayat ile ilgili belli davranış kurallarını onlara öğretmektedir. Bu kurallar ilk başta ne kadar önemsiz görülseler de, gerçek bir kardeşlik duygusu, karşılıklı anlayış ve başkalarının kişiliğine ve mahremiyetine saygı temeline oturması gereken bir toplumda psikolojik değer/anlam taşırlar. (Esed, s.864/68)

Hicab: Ayette geçen bu sözcük, iki şey arasına girip birini diğerinden ayıran nesne demektir ki biz ona dilimizde perde de diyoruz. Kullanıldığı yer ve amaca göre değişik başka isimler de verilmiştir. Örneğin; örtü, bariyer vs. gibi.

إِنْ تُبْدُوا شَيْـًٔا اَوْ تُخْفُوهُ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمًا ﴿٥٤﴾

54. Bir şeyi açığa vursanız da, gizleseniz de şüphe yok ki Allah, her şeyi gayet iyi bilmektedir.

Peygamber hanımlarına hitaben perde arkasından konuşmayı emreden ayet inince, onların yakın akrabaları 'Bizde mi perde arkasından konuşacağız?' diye sordular. Bunun üzerine aşağıdaki ayet indirildiği nakledilmektedir:

لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ ف۪ٓي اٰبَٓائِهِنَّ وَلَٓا اَبْنَٓائِهِنَّ وَلَٓا اِخْوَانِهِنَّ وَلَٓا اَبْنَٓاءِ
اِخْوَانِهِنَّ وَلَٓا اَبْنَٓاءِ اَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَٓائِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّۚ
وَاتَّق۪ينَ اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدًا ﴿٥٥﴾

[425]55. Onlara (Peygamber'in hanımlarına), babaları, oğulları, kardeşleri, kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları, kadınları (mümin kadınlar) ve ellerinin altında bulunan câriyelerinden dolayı bir günah yoktur. (Ey Peygamber hanımları!) Allah'tan korkun; şüphesiz Allah, her şeye şahittir.

اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّۜ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ
وَسَلِّمُوا تَسْل۪يمًا ﴿٥٦﴾

56. Allah ve melekleri, Peygamber'e çok salavat getirirler. Ey müminler! Siz de ona salavat getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin.

"Allah'ın salavatı, rahmet ve kulunun şanını yüceltmektir. Meleklerin salavatı, Peygamber'in şanını yüceltmek, müminlere bağış dilemek anlamınadır. Müminlerin salatı ise, dua anlamına gelmektedir. Allah bütün müminlere, peygamberlerine salat ve selam getirmelerini emretmekte ve ona saygı göstermelerini istemektedir."

اِنَّ الَّذ۪ينَ يُؤْذُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاَعَدَّ
لَهُمْ عَذَابًا مُه۪ينًا ﴿٥٧﴾

57. Allah ve Resûlünü incitenlere Allah, dünyada ve ahirette lânet etmiş ve onlar için horlayıcı bir azap hazırlamıştır.

Ayette, her iki dünyada da lanet edilip aşağılayıcı azap edilecek olanlar şeklinde işaret olunan kimselerin özellikle:

1- 'Uzeyir Allah'ın oğludur, Allah'ın eli bağlıdır, Allah fakir, biz zenginiz.' diyen Yahudiler;

2- 'Mesih, Allah'ın oğludur, o, üçün üçüncüsüdür.' diyen Hıristiyanlar;

3- 'Melekler, Allah'ın kızlarıdır, putlar onun ortaklarıdır.' diyen müşrikler olduğu; ifade edilmiştir.

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا
بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِينًا ﴿٥٨﴾

58. Mümin erkeklere ve mümin kadınlara, yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmişlerdir.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ
مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ
غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٩﴾

59. Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına (bir ihtiyaç için dışarı çıktıkları zaman) dış örtülerini üstlerine almalarını söyle. Onların tanınması ve incitilmemesi için en elverişli olan budur. Allah bağışlayandır, esirgeyendir. (Nur 24/31 ve 61. ayetler ile Ahzap Suresi 59. ayetle krşt.)

لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ
لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا ﴿٦٠﴾

60. Andolsun, iki yüzlüler, kalplerinde hastalık bulunanlar şehirde kötü haber yayanlar (bu hallerinden) vazgeçmezlerse, seni onlara musallat ederiz (onlarla savaşmanı ve onları şehirden sürüp çıkar-

manı sana emrederiz); sonra orada, senin yanında ancak az bir zaman kalabilirler.

مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا ثُقِفُوا أُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا ﴿٦١﴾

61. Hepsi de lânetlenmiş olarak nerede ele geçirilirlerse, yakalanır ve mutlaka öldürülürler.

سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾

62. Allah'ın önceden geçenler hakkındaki kanunu budur. Allah'ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın.

يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ
تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾

[426]63. İnsanlar sana kıyametin zamanını soruyorlar. De ki: Onun bilgisi Allah katındadır. Ne bilirsin, belki de zamanı yakındır. (Ayrıca bak. A'raf 7/187)

إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾

64. Şu muhakkak ki, Allah kâfirleri rahmetinden kovmuş ve onlara çılgın bir ateş hazırlamıştır.

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٦٥﴾

65. (Onlar) orada ebedî olarak kalacaklar, (kendilerini koruyacak) ne bir dost ne de bir yardımcı bulacaklardır.

يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾

66. Yüzleri ateşte evrilip çevrildiği gün: Eyvah bize! Keşke Allah'a itaat etseydik, Peygamber'e de itaat etseydik! derler.

Kur'an'ı Kerim'in bir çok değişik ayetinde olduğu gibi bu ayette de 'insan yüzü' insan kişi ve karakterinin değerli ve anlamlı bir parçası olarak ait olduğu o kimseyi temsil eden bir değer olarak gösterilerek,

o yüzün ateş ile darmadağın olması, günahkarların çaresisizlik içerisinde kıvranmalarını ifade eden ve bu nedenle iç çekmelerini vurgulamanın işareti olarak öne çıkarılmıştır

وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾

67. Ey Rabbimiz! Biz reislerimize ve büyüklerimize uyduk da onlar bizi yolda saptırdılar, derler.

رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا ﴿٦٨﴾

68. Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lânetle rahmetinden kov (derler).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَىٰ فَبَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِنْدَ
اللَّهِ وَجِيهًا ﴿٦٩﴾

69. Ey iman edenler! Siz de Musa'ya eziyet edenler gibi olmayın. Nihayet Allah onu, dedikleri şeyden temize çıkardı. O, Allah yanında şerefli idi.

"Hz. Musa'nın kavmi ile birlikte soyunup yıkanmadığını görenler, uzvi bir hastalığı olduğunu söyleyerek onu incittiler. Bir gün Hz. Musa tek başına yıkanırken elbisesini bir taşın üstüne koymuştu. Giyinmek için gelince, taş elbise ile hareket edip kavminin yanına geldi. Böylece onda bir hastalık olmadığını gördüler. Bu iddialarının asılsızlığı, kendi şahadetleriyle ortaya çıkarıldı.

Hz. Peygamber de bir ganimet taksimi esnasında münasebetsiz bir itirazla karşılaşmıştı. Ayet, bu tür eziyetlere işaret ederek müminleri uyarmaktadır."

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾

70. Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin.

Kavli sedid: Ayette kullanılan bu deyimin sözlükteki tam karşılığı, Türkçe'de doğru söz söyleyen ya da yanıt veren bir kimse için sıkça kullandığımız, 'Taşı gediğine koydu' deyimi ile eş anlamdadır. Bu dey-

imin bu ayet dışında Kur'an'ı Kerim'de kullanıldığı tek yer Nisa suresinin 9. ayetidir ve orada 'hakkı söylemek, doğru dürüst ve insaflı konuşmak' şeklinde çevrilebilecek bu deyim bu ayette de: 'Başkaları hakkında her türlü kuşku ve imadan arınmış bir şekilde konuşma', anlamını ifade etmek için kullanıldığı anlaşılmaktadır.

يُصْلِحْ لَكُمْ اَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾

71. (Böyle davranırsanız) Allah işlerinizi düzeltir ve günahlarınızı bağışlar. Kim Allah ve Resûlüne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur.

اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ فَاَبَيْنَ اَنْ يَحْمِلْنَهَا
وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُ اِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾

72. Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yüklendi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir.

"İnsana yüklenen emanet, işlenmesinde sevap, terkinde ikab (ceza) olan ibadet ve davranışlarla, akıl ve düşünce kabiliyetidir. Kulluk ve akıl emanetine riayet edilmezse, zulüm ve bilgisizliğe sapılmış olur. Bu emaneti vermekle Allah, insanı teklifleriyle sorumlu tutmuş ve böylece onu imtihan etmiştir."

لِيُعَذِّبَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ
وَيَتُوبَ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٣﴾

73. (Allah bu emaneti insana vermek sûretiyle), münafık erkeklere ve münafık kadınlara, müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azap edecek, inanan erkeklerin ve inanan kadınların da tevbesini kabul buyuracaktır. Allah bağışlayandır, merhamet edendir.

"Şirk, iman ve amel hususunda Allah'a ortak koşmak demektir. Bunu yapana da müşrik denir."

Sure ile ilgili olarak daha ayrıntılı geniş bilgiler için bakınız: (Razı, 18/227-308; Kutub, 11/535-598 ve 12/10-82; Elmalılı, 6/63-114; Ateş, 4/2041-2096; Bilmen, 6/2779 vd.; Vehbi, 11/4380 vd.; Emiroğlu, 9/160-270; Öztürk, K.İsl., s.518; Esed, 849-868)

AHZAB SURESİNİN SONU

34-SEBE' SURESİ-58

سُورَةُ سَبَإٍ

Bismillâhirrahmânirrahîm

Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla.

Sebe suresi, resmi düzenlemede 34. ve iniş sırasına göre ise, 58. sırada yer almaktadır. Sure Mekke'de nazil olmuş olup 54. ayetten oluşmaktadır. Yalnız 6. ayetinin Medine'de indiği rivayet edilmiş olup, 15. ayette geçen ve Yemen'de bir bölge veya kabile ismi olduğu söylenen Sebe kelimesi nedeniyle sureye bu ismin verildiği rivayet edilmiştir. Mekke'de inen ilk surelerden olan Lokman suresinin hemen sonrasında inmiştir. Ayetleri arasındaki uyum ve başlığa bakılınca, surenin tamamının bir defada birden ya da ayetlerinin ardı ardınca indiği hemen fark edilmektedir.

Bu surenin içeriğine gelince, bütün Mekki surelerde olduğu gibi, bu surede de akide konusu hemen öne çıkmaktadır: Tevhid (Allah'ı birleme), vahiye iman, öldükten sonra tekrar dirilmeye inanmak, Allah'tan başka hiç kimseye tapmamak ve tapınmamak yani Kur'an deyimiyle ibadet etmemek... Bunların yanında, bazı temel konulara, örneğin: İman ve salih amelin, mal ve çocuklardan kaynaklanmayıp, O'nun katında değeri olan ve övgüsünü ve armağanını hak eden işlevler olduğu; yine O'nun izni olmadan, hiç kimsenin bir kimseye, şefaat edemeyeceği ve hangi konularda olursa olsun, O'na, hiç kimsenin gücünün yetmeyeceği; gibi temel ilkelere açıklık kazandıran, ayetler yer almaktadır.

Öldükten sonra dirilme; hesaba çekilme ve bu sırada, dünya hayatında güçlü ve zayıf olanların birbiriyle çekişmesi ve suçu birbirine atma sahneleri; ilahi ilmin kapsamı konusu; kıyametin kopacağını yalanlayanlara verilen cevaplar; Yüce Yaratıcının hak konularını yerli

yerine koyacağı ve gaybı hakkıyla bilenin sadece O'nun olduğu; Allah'ı unutup da O'nun ortağı olduğunu sandıkları putların, gerçek durumlarının gözler önüne serilmesi; bu arada kıyamet sahnelerinden değişik manzaraların eşliğinde, meleklere ve cinlere tapan sapıkların halleri ve konuyla ilgili Hz. Süleyman kıssası; darlığı da varlığı da verenin Allah olduğu gerçeği; Surenin konusunu ve içeriğini oluşturan olay ve problemlerin, geçmiş tarihi olaylardan örnekleriyle güçlendirilmeleri; vb. gibi konulardan oluşan sure, kıyamet sahnelerinin canlandırıldığı ayeti kerimelerle son bulmaktadır:

بسم الله الرحمن الرحيم

Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla

الحمد لله الذي له ما في السماوات وما في الأرض وله الحمد في الآخرة وهو الحكيم الخبير ﴿١﴾

[427]1. Hamd, göklerde ve yerde bulunanların hepsinin sahibi olan Allah'a mahsustur. Ahirette de hamd O'na mahsustur. O, hikmet sahibidir, (her şeyden) haberi olandır.

Dünya ve ahirette övgü ve tapılmağa tek (yegane) yaraşır varlık Yüce Allah'tır. Sonsuz evren (kainat) içerisinde bulunan her şeyin tek başına sahibi, ortağı olmayan yegane yöneticisi ve takdiriyle her şeye hükmeden yine O'dur.

يعلم ما يلج في الأرض وما يخرج منها وما ينزل من السماء وما يعرج فيها وهو الرحيم الغفور ﴿٢﴾

2. Yerin içine gireni ve ondan çıkanı; gökten ineni, oraya çıkanı bilir. O, esirgeyendir, bağışlayandır.

Şöyle gözlerimizi kapatıp bir an düşündüğümüzde, ayeti kerimede değinilen şeylerin, nitelikleri, işlevleri ve kapsamlarının sonsuzluğu karşısında dehşete düşeriz. İnsanlardan tutun her çeşit bitkilere, her türden hayvanlara, madenlere, suya, havaya ve ilahi şifrelerle yüklü tohumlara kadar her şey toprağa girer ve topraktan çıkar. Yağmur,

dolu, kar, yıldırım, mineral eriyikleri, kimyasal maddeler, melekler ve Allah'ın takdir ettiği şeyler iner göklerden. Bir de göğe çıkan, insan nefesinden, her türlü, dumandan su buharına, her türlü gazlardan kokulara, saymakla tükenmeyecek kadar çok olan maddi manevi varlıkları düşünelim... Hayal edilmesi bile olanaksız: Her şeyi bilen Yüce Allah, bütün bunların yaratıcısı, yöneticisi ve tek (yegane) sahibi olma yanında, O, yegane esirgeyen, koruyan ve bağışlayandır. İşte ayeti kerimenin engin kapsamını düşünebilme ve anlayabilme konusunda, beyinleri harekete geçirebilmek için yapacağımız katkı ve becerimiz, ancak bu kadar olabilmektedir.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ
لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِنْ ذَٰلِكَ وَلَا
أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٣﴾

3. İnkârcılar: Kıyamet bize gelmeyecek, dediler. De ki: Hayır! Gaybı bilen Rabbim hakkı için o, mutlaka size gelecektir. Göklerde ve yerde zerre miktarı bir şey bile O'ndan gizli kalmaz. Bundan daha küçük ve daha büyüğü de şüphesiz, apaçık kitaptadır (yazılıdır).

Kıyametin geleceği yemin ile vurgulanmaktadır. Evrende mevcut en küçük şeylerin bile Yüce Allah'ın bilgisi dışında kalamayacağı, ister büyük ister küçük olsun yine her şeyin apaçık kitapta yazılı olduğu ayette belirtilen diğer bazı konulardır. Sözü edilen bilgi ve kitabın nitelikleri konusunda ayrıca özel bir ayrıntı verilmemekle birlikte bunun levhi mahfuz olduğu kuşkusuzdur.

Kıyametin kopacağını bildirirken yeminle pekiştiren yalnız bu ayet değildir. Başka ayetler de aynı yöntem uygulanmıştır. (Bak. Yunus 10/53; Teğabün 64/7)

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾

4. Allah, inanıp iyi işler yapanları mükâfatlandırmak için (her şeyi açık bir kitapta tespit etmiştir). Onlar için büyük bir mağfiret ve güzel bir rızık vardır.

وَالَّذِينَ سَعَوْ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ أَلِيمٌ ﴿٥﴾

5. Âyetlerimizi hükümsüz bırakmak için yarışırcasına uğraşanlar için de, en kötüsünden, elem verici bir azap vardır.

وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّ وَيَهْدِي
إِلَىٰ صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٦﴾

6. Kendilerine bilgi verilenler, Rabbinden sana indirilenin (Kur'an'ın) gerçek olduğunu bilir; onun, mutlak galip ve övgüye lâyık olan (Allah'ın) yoluna ilettiğini görürler.

"Bilgi verilenlerin, sahabe-i kiram ve onların izinden giden müminler veya Abdullah b. Selam ve arkadaşları gibi ehli kitabın alimleri olduğu açıklanmıştır. Bu sıralamaya Kur'an ve Hz. Peygamber hakkında olumlu ve gerçekçi tutum izleyen objektif ilim adamları da katılabilir."

Bu ayeti kerimeyi, müfessirlerin yaptıkları bu yorumdaki gibi dar çerçevede anlamak hatalı olur kanısındayız. Bilgi sahibi olma hususunun sınırları, Bakara suresinin 255. ayetin (Ayetü'l-Kürsi)'de saptanmış ve 'Allah'ın verdiği izin' ölçü olarak konmuştur. Bu ölçü içerisine, kendilerine Kur'an hükümleri bildirilen, aklı başında ve iman sahibi olan bütün insanlar girer. Ayetin nüzül sebebinin, yine yorumda belirtilen kişi ya da kişilerin davranışlarının olması, hükmü onlara özel kılsa da kapsamının genel olduğu kuşkusuzdur.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُزِّقْتُمْ
كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿٧﴾

7. Kâfir olanlar (kendi aralarında) şöyle dediler: Çürüyüp paramparça olduğunuz vakit yeniden dirileceğinizi söyleyerek haber veren kişiyi gösterelim mi? (Ayrıca bak. Casiye 45/24)

أَفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ
وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ﴿٨﴾

[428]8. "Acaba o, yalan yere Allah'a iftira mı etmiştir? Yoksa onda delilik mi var?" (dediler). Hayır! Ahirete inanmayanlar azaptadırlar ve derin bir sapıklık içindedirler.

İnsanların öldükten sonra, tekrar dirileceğine ve hesaba çekileceklerine inanmayan kimselerin,7. ayette belirtildiği üzere, hayret mi yoksa alay mı olduğu pek anlaşılamayan bir tavır içerisinde, birbirlerine bu haberin getiricisi olarak Peygamber (s.a.)'i göstermeye çalıştıkları; 8. ayette de 'Allah'a yalan mı uydurdu yoksa kendisinde delilik mi var?' ki, böyle şeyler söylesin mealinde imalı ve düşündürücü bir soru yer almaktadır. Yanıtı da 'Hayır ahirete inanmayanlar azap ve uzak bir sapıklık içindedirler.' şeklinde ifade buyuruluyor. Çünkü haber gerçektir. Ferman Yüce Allah'tan gelmektedir. Durum sapıkların iddia ettikleri gibi, ölüm ile her şey son bulmuyor. Öldükten sonra herkes dirilecek ve bu dünyada yaptıklarının hesabını verecektir. Bu gerçekleri bildiren Peygamber, ne delidir ve ne de Allah'a bir söz iftira etmektedir. Sapıklık aslında inkarcıların kendilerindedir ve her türlü iftiralarının hesabını kesinkes vereceklerdir. Çekecekleri azab hazır vaziyette onları beklemektedir.

Giriş bölümünde değinildiği üzere, ortaya çıkarılan konular hakkında Evrende yer alan çok sayıdaki kanıtlar ve ilgili kıssalara buradan başlayıp izleyen ayetlerde yer verilmektedir:

أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ
إِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنَّ
فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ﴿٩﴾

9. Onlar, gökte ve yerde önlerine ve arkalarına bakmıyorlar mı? Dilesek onları yere batırırız, ya da üzerlerine gökten parçalar düşürürüz. Şüphesiz bunda (pişmanlık duyarak) Rabbine yönelen her kul için bir ibret vardır.

Bu bölümde, Allah tarafından verilen nimetlere şükreden ya da nankörlük edenlerden 'dilediklerine', O'nun birtakım olağanüstü güçleri emirlerine verdiği beyan edilerek, insanların başarılara ulaşmalarının onların isteklerine değil de Yüce Allah'ın lütuf ve takdirine bağlı olduğu vurgulanmaktadır.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُ۫دَ مِنَّا فَضْلًاۜ يَا جِبَالُ اَوِّب۪ي مَعَهُ وَالطَّيْرَۚ وَاَلَنَّا
لَهُ الْحَد۪يدَۙ ﴿١٠﴾

10. Andolsun, Davud'a tarafımızdan bir üstünlük verdik. "Ey dağlar ve kuşlar! Onunla beraber tesbih edin" dedik. Ona demiri yumuşattık.

"Hz. Davud'a verilen üstünlük, peygamberlik, kitap, saltanat, güzel ses ve benzeri bir çok meziyetlerdir."

Bu ayet hükmü, önceki 9. ayette belirtilen pişmanlık duymaya örtülü bir şekilde yapılmış olan yollama ile bağlantılıdır. Yani Sad suresinin 34. ayetinde Hz. Davud'un günah işlediğini fark etmesi üzerine, Allah'tan af dilemek için tevbe ederek O'na yönelmesi örneği özellikle seçilerek verilmiştir sanıyoruz.

Hadid: Bu deyimin, somut ve soyut olarak keskin şeyleri ifade etmek için kullanıldığı açıklanmaktadır. Örneğin: 'Racul hadid' keskin zekalı adam; 'hadidu'n-nazar' başkalarına sert bakan kişi; 'Rayiha hadide' keskin bir koku gibi... Belirtme takısı ile kullanıldığı zaman da örneğin: 'El-hadid' keskin olan her şey; 'keskinlik' ya da 'demir' anlamlarını ifade eder denilmektedir.

اَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوا صَالِحًاۜ اِنّ۪ي بِمَا تَعْمَلُونَ
بَص۪يرٌ ﴿١١﴾

11. Geniş zırhlar imal et, dokumasını ölçülü yap. (Ey Davud hanedanı!) İyi işler yapın. Kuşkusuz ben, yaptıklarınızı görmekteyim, diye (vahyettik).

Yüce Allah, bu ayeti kerimede Hz. Davud'a demiri istediği şekilde işleyip ondan kap-kacak yanında elbise gibi giyilecek zırhlar yapabilme yeteneğini bahşettiğini buyurmaktadır. Rivayetlere göre Davud'a verilen bu yetenek öylesine ileri derecede imiş ki; dilediğinde demiri bir ekmek hamuru gibi elleriyle işleyip yoğurur ve dilediğini yapardı. Esasen ayeti kerimede de **'dokumasını ölçülü yap'** ifadesi, bir trikotaj deyimidir ve bu deyimde, söylentileri güçlendiren açık bir çağrışım (ima) vardır.

Sabiğ: Çoğulu sabiğat olan ve isim işlevi gören bu sözcük, 'tam ve detaylı' ya da 'mükemmel' şeyleri veya işleri gösterir. Lokman

suresinin 20. ayetinde aynı içerikli bir örneği görmekteyiz. 'Allah nimetlerini önünüze olabildiğince serdi' anlamını ifade etmek için 'esbeğe' biçiminde kullanılmıştır.

Serd: Bu isim, birbirinin ardısıra yapılan ya da parçaları birbirini düzenli bir biçimde izleyen anlamlarına gelir. Burada da zırhın, birbirine eklenen ve ard arda gelen halkaları olduğu ve ayrıca, 'Ve kaddere fisserdi' emri ile de, dokumayı inceden hesap et, halkaları birbirine güzelce ekle, halkalar arasında da boşluk, bırakma; anlamına geldiği ifade edilmektedir.

وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ
وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ
عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿١٢﴾

12. Sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü yine bir aylık mesafe olan rüzgârı da Süleyman'a (onun emrine) verdik ve onun için erimiş bakırı kaynağından sel gibi akıttık. Rabbinin izniyle cinlerden bir kısmı, onun önünde çalışırdı. Onlardan kim emrimizden sapsa, ona alevli azabı tattırırdık.

Ğuduvv, sözcüğünün sabah ile öğle arası; Ravah sözcüğünün de öğle ile akşam arası zamanlarını ifade ettikleri beyan edilmektedir.

Kıtr: Ayette geçen bu kelime bir görüşe göre, erimiş bakır, daha güçlü kabul edilen diğer görüşe göre, petrol kaynağı da denilen katran manalarına gelmektedir: (Bak. Kehf 18/96; İbrahim 14/50; Ateş, 4/2102)

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ
اِعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ ﴿١٣﴾

13. Onlar Süleyman'a kalelerden, heykellerden, havuzlar kadar (geniş) leğenlerden, sabit kazanlardan ne dilerse yaparlardı. Ey Davud ailesi! Şükredin. Kullarımdan şükreden azdır!

فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُ
فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَن لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي
الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١٤﴾

14. Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimiz zaman, onun öldüğünü, ancak değneğini yiyen bir ağaç kurdu gösterdi. (Sonunda yere) yıkılınca anlaşıldı ki cinler gaybı bilselerdi, o küçük düşürücü azap içinde kalmazlardı.

"Süleyman (a.s.) irtihal edince (vefat edince), naşının uzun süre asasına dayanarak ayakta kaldığı anlaşılmaktadır. Cinler için 'Küçük düşürücü azap' tabiri, güç işlerde çalıştıkları için kullanılmıştır. Hz. Süleyman'ın ölümünü anlamadıkları için hayatında olduğu gibi, yorucu işlere ölümden sonra da bir süre daha devam etmişlerdi. Bundan cinlerin gaybı bilmediği anlaşılmaktadır."

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَن يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ
وَاشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾

[429]15. Andolsun, Sebe' kavmi için oturduğu yerlerde büyük bir ibret vardır. Biri sağda, diğeri solda iki bahçeleri vardı. (Onlara:) Rabbinizin rızkından yiyin ve O'na şükredin. İşte güzel bir memleket ve çok bağışlayan bir Rab!

"Sebe, Yemende büyük bir şehrin ve orada yaşayan kavmin ismidir. Bu şehir, Neml suresinde 23-44. ayetlerinde kendisinden söz edilen Melike Belkis'in hükmettiği ülkenin başkenti idi. Kurucusu Sebe olduğu için, belde ve halkı onun adıyla anılmıştır."

فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُم بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ
أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثْلٍ وَشَيْءٍ مِّن سِدْرٍ قَلِيلٍ ﴿١٦﴾

16. Ama onlar yüz çevirdiler. Bu yüzden üzerlerine Arim selini gön-

derdik. Onların iki bahçesini, buruk yemişli, acı ılgınlı ve içinde biraz da sedir ağacı bulunan iki (harap) bahçeye çevirdik.

"Arım seli, Sebe kavmini cezalandırmak üzere meydana getirilen, şiddetli yağmurun sebep olduğu ve büyük göçlere yol açan bir sel felaketidir."

Bu bölümdeki ayetlerle ilgili olarak ayrıntılı tarihi bilgiler için bakınız: (Esed, s.875 vd. 23-26 no. açk.)

ذَٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمَا كَفَرُوا ۖ وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكَفُورَ ﴿١٧﴾

17. Nankörlük ettikleri için onları böyle cezalandırdık. Biz nankörden başkasını cezalandırır mıyız!

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَّرْنَا
فِيهَا السَّيْرَ ۖ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَأَيَّامًا آمِنِينَ ﴿١٨﴾

18. Onların yurdu ile, içlerini bereketlendirdiğimiz memleketler arasında, kolayca görünen nice kasabalar var ettik ve bunlar arasında yürümeyi konaklara ayırdık. Oralarda geceleri, gündüzleri korkusuzca gezin dolaşın, dedik.

"Yemen- Suriye yolu üzerinde birbirine yakın, kolayca bulunan ve konaklama ihtiyaçlarına cevap veren kasabalara işaret edilmiştir."

فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ
وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾

19. Bunun üzerine: Ey Rabbimiz! Aralarında yolculuk yaptığımız şehirlerin arasını uzaklaştır, dediler ve kendilerine yazık ettiler. Biz de onları, ibret kıssaları haline getirdik ve onları büsbütün parçaladık. Şüphesiz bunda, çok sabreden ve çok şükreden herkes için ibretler vardır.

وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾

20. Andolsun İblis, onlar hakkındaki tahminini doğruya çıkardı. İnanan bir zümrenin dışında hepsi ona uydular.

وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا
فِي شَكٍّ ۗ وَرَبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٢١﴾

21. Halbuki şeytanın onlar üzerinde hiçbir nüfuzu yoktu. Ancak ahirete inananı, şüphe içinde kalandan ayırt edip bilelim diye (ona bu fırsatı verdik). Rabbin gerçekten her şeyi koruyandır.

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ ۖ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ
وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾

22. (Müşriklere) de ki: Allah'tan başka tanrı saydığınız şeyleri çağırın! Onlar ne göklerde ne de yerde zerre ağırlığınca bir şeye sahiptirler. Onların buralarda hiçbir ortaklığı yoktur, Allah'ın onlardan bir yardımcısı da yoktu.

وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ ۚ حَتَّىٰ إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا
قَالَ رَبُّكُمْ ۖ قَالُوا الْحَقَّ ۖ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٢٣﴾

[430]23. Allah'ın huzurunda, kendisinin izin verdiği kimselerden başkasının şefâati fayda vermez. Nihayet onların yüreklerinden korku giderilince: Rabbiniz ne buyurdu? derler. Onlar da: Hak olanı buyurdu, derler. O, yücedir, büyüktür.

"Ayette şefaat için izin çıkınca, şefaat edenlerle kendilerine şefaat edileceklerin karşılıklı konuşmalarına işaret edilmektedir."

Şefaatın Kur'an'daki anlamı konusu ile ilgili olarak Esed'in Yunus suresi 4. ayeti ile ilgili olarak yaptığı yoruma bak. (Esed, s.391/7 no. açk. ve ayrıca Meryem 19/87; Ta-Ha 20/109)

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ قُلِ اللَّهُ ۖ وَإِنَّا أَوْ إِيَّاكُمْ لَعَلَىٰ
هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٤﴾

24. (Resûlüm!) De ki: Göklerden ve yerden size rızık veren kimdir? De ki: Allah! O halde biz veya siz, ikimizden biri, ya doğru yol üzerinde veya açık bir sapıklık içindedir.

قُلْ لَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّٓا اَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٥﴾

25. De ki: Bizim işlediğimiz suçtan siz sorumlu değilsiniz; biz de sizin işlediğinizden sorulacak değiliz.

قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلٖيمُ ﴿٢٦﴾

26. De ki: Rabbimiz hepimizi bir araya toplayacak, sonra aramızda hak ile hükmedecektir. O, en âdil hüküm veren, (her şeyi) hakkıyla bilendir.

قُلْ اَرُونِيَ الَّذٖينَ اَلْحَقْتُمْ بِهٖ شُرَكَٓاءَ كَلَّا بَلْ هُوَ اللّٰهُ الْعَزٖيزُ
الْحَكٖيمُ ﴿٢٧﴾

27. De ki: O'na (Allah'a) kattığınız ortaklarınızı bana gösterin. Hayır! Bilakis, yegâne galip ve her şeyi hikmetle idare eden ancak Allah'tır.

وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا كَٓافَّةً لِلنَّاسِ بَشٖيرًا وَنَذٖيرًا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾

28. Biz seni bütün insanlara ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik; fakat insanların çoğu bunu bilmezler. (Bak. Eenbiya 21/107)

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿٢٩﴾

29. Eğer sözünüzde doğru iseniz bu vâdettiğiniz (kıyamet) ne zaman kopacak? derler.

قُلْ لَكُمْ مٖيعَادُ يَوْمٍ لَا تَسْتَـْٔخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾

30. De ki: Size öyle bir gün vâdedilmiştir ki, ondan ne bir saat geri kalabilirsiniz, ne de ileri geçebilirsiniz.

وَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا لَنْ نُؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذٖي بَيْنَ يَدَيْهِۜ وَلَوْ تَرٰٓى
اِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ الْقَوْلَۚ
يَقُولُ الَّذٖينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذٖينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَٓا اَنْتُمْ لَكُنَّا
مُؤْمِنٖينَ ﴿٣١﴾

31. Kâfir olanlar dediler ki: Biz hiçbir zaman bu Kur'an'a ve bundan önce gelen kitaplara inanmayacağız. Sen o zalimleri, Rablerinin huzurunda tutuklanmış, birbirlerine söz atarlarken bir görsen! Zayıf sayılanlar, büyüklük taslayanlara: Siz olmasaydınız, elbette biz inanan insanlar olurduk, derler.

"Mekke kafirleri, ehli kitab'a Resulullah'ı sorduklarında ehli kitap: Onun vasfını kitaplarda bulursunuz, demişler, bunun üzerine kafirler öfkelenerek, inkarlarını böyle ifade etmişlerdir."

قَالَ الَّذٖينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذٖينَ اسْتُضْعِفُٓوا اَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الْهُدٰى
بَعْدَ اِذْ جَٓاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمٖينَ ﴿٣٢﴾

[431]32. Büyüklük taslayanlar, zayıf sayılanlara (kıyamet gününde): Size hidayet geldikten sonra sizi ondan biz mi çevirdik? Bilakis siz suç işliyordunuz, derler.

وَقَالَ الَّذٖينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذٖينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ
اِذْ تَأْمُرُونَنَٓا اَنْ نَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهُٓ اَنْدَادًاۜ وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا
الْعَذَابَۜ وَجَعَلْنَا الْاَغْلَالَ فٖٓي اَعْنَاقِ الَّذٖينَ كَفَرُواۜ هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾

33. Zayıf sayılanlar da büyüklük taslayanlara: Hayır! Gece gündüz (işiniz) tuzak kurmaktı. Çünkü siz daima Allah'ı inkâr etmemizi, O'na ortaklar koşmamızı bize emrederdiniz, derler. Artık azabı gördük-

lerinde, için için yanarlar; biz de o inkâr edenlerin boyunlarına demir halkalar takarız. Onlar ancak yapmakta oldukları günahları yüzünden cezalandırılırlar.

وَمَٓا اَرْسَلْنَا ف۪ي قَرْيَةٍ مِنْ نَذ۪يرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَٓا اِنَّا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ بِه۪ كَافِرُونَ ﴿٣٤﴾

34. Biz hangi ülkeye bir uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıklı ve şımarık kişileri: Biz, size gönderilmiş olan şeyi inkâr ediyoruz, demişlerdir.

وَقَالُوا نَحْنُ اَكْثَرُ اَمْوَالًا وَاَوْلَادًاۙ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّب۪ينَ ﴿٣٥﴾

35. Ve dediler ki: Biz malca ve evlâtça daha çoğuz, biz azaba uğratılacak da değiliz.

قُلْ اِنَّ رَبّ۪ي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾

36. De ki: Rabbim, dilediğine bol rızık verir ve (dilediğinden) kısar; fakat insanların çoğu bilmezler.

وَمَٓا اَمْوَالُكُمْ وَلَٓا اَوْلَادُكُمْ بِالَّت۪ي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفٰٓى اِلَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ
صَالِحًاۘ فَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ جَزَٓاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ اٰمِنُونَ ﴿٣٧﴾

37. Sizi huzurumuza yaklaştıracak olan ne mallarınızdır ne de evlâtlarınız. İman edip iyi amelde bulunanlar müstesna; onlara yaptıklarının kat kat fazlası mükâfat vardır. Onlar (cennet) odalarında güven içindedirler.

وَالَّذ۪ينَ يَسْعَوْنَ ف۪ٓي اٰيَاتِنَا مُعَاجِز۪ينَ اُو۬لٰٓئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾

38. Ayetlerimizi boşa çıkarmaya çalışanlara gelince, onlar da azapla yüz yüze bırakılacaklardır.

قُلْ اِنَّ رَبّ۪ي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ وَيَقْدِرُ لَهُۜ وَمَٓا اَنْفَقْتُمْ
مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُۚ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِق۪ينَ ﴿٣٩﴾

39. De ki: Rabbim, kullarından dilediğine bol rızık verir ve (dilediğinden de) kısar. Siz hayra ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَٓئِكَةِ أَهَٓؤُلَٓاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾

[432]40. O gün Allah, onların hepsini toplayacak; sonra meleklere: Size tapanlar bunlar mıydı? diyecek.

قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾

41. (Melekler de:) Sen yücesin, bizim dostumuz onlar değil, sensin. Belki onlar cinlere tapıyorlardı. Çoğu onlara inanmıştı; diyecekler.

Esed, bu ayetin yorumu ile ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmektedir:

'Cinn teriminin, bu örnekte, birincil anlamı olan insanların 'duyuları ile kavrayamadıkları şey' anlamında kullanıldığına (bak. s.1335 Ek III.), böylece, 'tabiat' olarak düşündüğümüz şeyde mevcut olduğu düşünülen, gerçek veya hayali, bütün bilinmiyen varlık türlerini ihtiva ettiğine inanıyorum. Bu sebeple, meleklerin cevabı, günahkarların onlara sözde ibadet etmelerinin tabiatın görünmeyen güçlerine karşı duydukları korkudan ve bilinmeyenin verdiği daha derin bir korkunun bilinç altı yansımasından başka bir şey olmadığına işaret etmektedir; bu korku, eninde sonunda, Allah'ın varlığına inanmayı reddedenleri ve dolayısıyla insan hayatında herhangi bir amaç veya anlam görmeyenleri kuşatır.' (Ayrıca bak. Yunus 10/28; Esed, s.400/46 no. açk.)

فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ
النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾

42. Bugün birbirinize ne fayda, ne de zarar vermeye gücünüz yeter. Biz zalim olanlara, yalanlamakta olduğunuz ateş azabını tadın! diyeceğiz.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّا رَجُلٌ يُر۪يدُ اَنْ يَصُدَّكُمْ
عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُ۬كُمْۚ وَقَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّٓا اِفْكٌ مُفْتَرًىۜ وَقَالَ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْۙ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُب۪ينٌ ﴿٤٣﴾

43. Onlara apaçık âyetlerimiz okunduğu zaman demişlerdi ki: Bu, sizi babalarınızın taptığı (putlardan) çevirmek isteyen bir adamdan başkası değildir. Ve yine bu (Kur'an) da uydurulmuş bir yalandan başka bir şey değildir, dediler. Hak kendilerine geldiğinde onu inkâr edenler de: Bu, apaçık bir büyüden başka bir şey değildir, dediler.

Ayetin son cümlesinde kullanılan sihir ya da büyü kelimesinin, Kur'an'ı kerim terminolojisinde, kronolojik sırada ilk defa, Müddessir suresinin 24. ayetinde kullanıldığı ifade edilmektedir.

وَمَٓا اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَٓا اَرْسَلْنَٓا اِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذ۪يرٍ ﴿٤٤﴾

44. Halbuki biz onlara okuyacakları kitaplar vermediğimiz gibi senden önce onlara bir uyarıcı (peygamber) de göndermemiştik.

وَكَذَّبَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْۙ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَٓا اٰتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُل۪ي
فَكَيْفَ كَانَ نَك۪يرِ ﴿٤٥﴾

45. Onlardan öncekiler de (peygamberlerini) inkâr etmişlerdi. Bunlar, öncekilere verdiklerimizin onda birine erişmemişlerdi. (Böyle iken), peygamberi mi yalanladılar; ama benim karşılık olarak verdiğim nasıl olmuştu!

قُلْ اِنَّمَٓا اَعِظُكُمْ بِوَاحِدَةٍۚ اَنْ تَقُومُوا لِلّٰهِ مَثْنٰى وَفُرَادٰى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا
بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍۜ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذ۪يرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَد۪يدٍ ﴿٤٦﴾

46. (Resûlüm! Onlara) de ki: Size bir tek öğüt vereceğim: Allah için ikişer ikişer ve teker teker ayağa kalkın, sonra da düşünün!

Arkadaşınızda (peygamberde) hiçbir delilik yoktur! O ancak şiddetli bir azap gelip çatmadan evvel sizi uyaran bir peygamberdir.

"Kuranı Kerim, sosyal ve psikolojik baskılar altında peygamberi inkar edenleri çifter, tek başlarına düşünerek ve karşılıklı tartışarak peygamber hakkında hüküm vermeye davet ediyor. Zira çoklarının inkarı, çevrenin manevi baskısından ileri geliyordu."

قُلْ مَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْۜ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ شَهٖيدٌ ﴿٤٧﴾

47. De ki: Ben sizden bir ücret istemişsem, o sizin olsun. Ücretim yalnız Allah'a aittir. O, her şeye şahittir.

قُلْ اِنَّ رَبّٖي يَقْذِفُ بِالْحَقِّۚ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾

48. De ki: Kuşkusuz, Rabbim gerçeği ortaya koyar. Çünkü O, gaybı çok iyi bilendir.

قُلْ جَٓاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعٖيدُ ﴿٤٩﴾

[433]49. De ki: Hak geldi; artık bâtıl ne bir şeyi ortaya çıkarabilir ne de geri getirebilir.

قُلْ اِنْ ضَلَلْتُ فَاِنَّمَٓا اَضِلُّ عَلٰى نَفْسٖيۚ وَاِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحٖٓي اِلَيَّ رَبّٖيۜ اِنَّهُ سَمٖيعٌ قَرٖيبٌ ﴿٥٠﴾

50. De ki: Eğer (haktan) saparsam, kendi aleyhime sapmış olurum. Eğer doğru yolu bulursam, bu da Rabbimin bana vahyettiği (Kur'an) sayesindedir. Şüphesiz O, işitendir, yakındır.

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَاُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرٖيبٍۙ ﴿٥١﴾

51. (Resûlüm!) Telaşa düştükleri zaman, bir görsen! Artık kurtuluş yoktur, yakın bir yerden yakalanmışlardır.

"Kafirlerin telaşa düştükleri zaman, ölüm anı, kabirden kalkış vakti veya Bedir savaşı vakti olarak anlaşılmıştır. Yakın bir yerden yakalanmaları da, topraktan mezara, mahşerden cehenneme, Bedir sahrasından savaş alanı olan kuyuya götürülmeleriyle tefsir edilmiştir."

وَقَالُوٓا۟ ءَامَنَّا بِهِۦ وَأَنَّىٰ لَهُمُ ٱلتَّنَاوُشُ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾

52. (İş işten geçtikten sonra:) "Ona inandık" demişlerdir, ama uzak yerden (dünya hayatı gelip geçtikten sonra) imana kavuşmak onlar için nasıl mümkün olur?

Tenavüş: El atmak, yani yardım anlamında el sunmak.

وَقَدْ كَفَرُوا۟ بِهِۦ مِن قَبْلُ وَيَقْذِفُونَ بِٱلْغَيْبِ مِن مَّكَانٍۭ بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾

53. Halbuki daha önce onu (hakkı) inkâr etmişlerdi. Uzak bir yerden gayb hakkında atıp tutuyorlardı.

'Bu ifadenin açık anlamı şudur: İnsanın öteki dünyadaki kaderi, varlığının ilk safhası olan yeryüzündeki hayat tarzının ve ruhsal tavrının/dünya görüşünün bir sonucu ve ürünü olacaktır. Bu örnekteki 'uzaktan' ifadesi, 'ilgisiz' yahut 'anlamsız/gereksiz' deyimiyle aynı anlamda kullanılmıştır ve Kur'an'ın 'ğayb' (yaratılmışların kavrayışlarının ötesindeki olgular) olarak tanımladığı şey, bu örnekte 'ölümden sonraki hayat' hakkındaki bütün olumsuz spekülasyonların temelsizliğini ve saçmalığını vurgulamayı amaçlamaktadır'.(Esed, s.883/65 açk.)

وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِم مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ
كَانُوا۟ فِى شَكٍّ مُّرِيبٍۭ ﴿٥٤﴾

54. Artık, bundan önce benzerlerine yapıldığı gibi, kendileriyle arzu ettikleri şey arasına perde çekilmiştir. Şüphesiz onlar, kendilerini endişeye düşüren bir korku içindeydiler.

"İnkar edenlerin o gün ahirette arzu ettikleri şey, o günkü imanlarının faydasını görmek, böylece ateşten kurtulmak, cennete kavuşmak veya tekrar dünyaya gönderilip iyi davranışlarda bulunmak gibi boş temennilerdir.

Sure konusunda daha geniş ve ayrıntılı bilgiler için bak. (Razı, 18/312-368; Kurub, 12/87-153; Elmalılı, 5/115-139; Ateş, 4/2097-2120; Bilmen, 6/2842 vd.; Vehbi, 11/4479 vd.; Emiroğu, 9/270-320; Öztürk, K.İsl., s.235; Esed, s.869-884)

SEBE SURESİNİN SONU

35- FATIR SURESİ-43

سُورَةُ فَاطِرٍ

Bismillâhirrahmânirrahîm

Esirgeyen ve bağışlayan Allah'ın adıyla

Fatır Suresi, resmi düzenlemede 35. ve iniş sırasına göre ise, 43. sırada yer almaktadır. Mekke'de nazil olmuştur ve 45 ayettir. Sure, içerik, üslup ve ifade tarzındaki özellikleri bakımından Ra'd suresine benzetilmektedir.

Surenin genel tema ve üslubunun, insan üzerindeki etkileyici özelliğini Seyyid Kutub, şu veciz cümlelerle ifade etmektedir:

"Şu varlık aleminin büyüklüğü ve kainatın güzelliğini, ibretle seyredip düşünmemiz; Allah'ın her yerde ve her an gözler önünde duran sayısız hikmet ve nimetlerini anmamız; bağış ve lütuflarını can kulaklarımızla duymamız, nefislerimizdeki, yaşayışlarımızdaki ve insanlık tarihinin derinliklerinde kalan hadiselerdeki sanat ve hünerlerine ve sayısız eserlerine ibretle bakarak, azameti karşısında eğilip rızasını gözetmemiz için bu sure, başından sonuna kadar kalplerimize, sürekli olarak, feyiz ve ışık saļacak özellik ve inceliklerle doludur. Bu sanat ve eserlere, ibretle ve hayranlıkla baktığımız zaman, hakkın birliğini, her yerde hakim olan kanununun birliğini, gücü, kudreti ile yoktan var edicilik sıfat ve sanatının, yalnız O'na ait olduğunu hissederiz.

Bütün bunları bu sure; duyan ve kavrayan kalplere, en uygun bir üslup içinde sindirir, yerleştirir."

Bunun dışında sure içeriğinin genel yapısına birkaç cümle ile şu şekilde değinilerek izah edilebilir.

Sure, insanları uyararak 'Hakk'a davet etmekle başlamaktadır. Devamla, Yüce Allah'ın birliğini ve tapınmaya değer Tek Tanrı oldu-

ğunu gösteren, O'nun, evren (kainat) için koyduğu yasalarına dikkatler çekilir. Ardından, yürekten ve içtenlikle inanan ve inanmayan (kafir) kulların, elde edecekleri sonuçlar ve varacakları sonları (akıbetleri) belirtilir. Hz. Peygamber öncesi Araplar'ın, kendilerine bir peygamber gönderilmesini var güçleri ile istemelerine karşın, peygamber gönderildikten sonra sergiledikleri, karşı ve tutarsız tavırları ve davranışları anlatılır. Bu arada, genelde bütün surelerde olduğu gibi, satır ya da bölüm aralarında, yatıştırıcı, öğüt verici ve uyarıcı ayetlere, örnek olaylara ya da kıssalara, bu surede de yer verilmektedir.

Bu tema içerisinde bitime yaklaşan sure, bu kere, Yüce Allah'ın değinilen, güç ve kudretinin, öbür yanı olan, yumuşaklığı ve bağışlayıcı niteliğini öne çıkaran bölümün son hükmünü bildiren ve: 'Eğer Allah, yaptıkları yüzünden insanları cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı yaratık bırakmazdı. Fakat Allah, onları belirlenmiş bir sureye kadar erteliyor. Kuşkusuz Allah, kullarını görmektedir." gerçeğini yineleyen, bu ayeti kerime ile sona ermektedir.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla

ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ جَاعِلِ ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ رُسُلًا أُو۟لِىٓ أَجْنِحَةٍ مَّثْنَىٰ وَثُلَٰثَ
وَرُبَٰعَ يَزِيدُ فِى ٱلْخَلْقِ مَا يَشَآءُ إِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾

1. Gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamdolsun. O, yaratmada dilediği arttırmayı yapar. Şüphesiz Allah, her şeye gücü yetendir.

Ecniha: Kanat anlamına gelen cenah kelimesinin çoğuludur

Sure 1. ayetinde, Yüce Allah'ın yaratıcı ve yoktan var edici kudretine işaret ile başlamaktadır. Bunun nedenini müfessirler şöyle izah etmektedirler: Araplar meleklere taptıkları için, onların taptıklarını dahi Allahın yarattığını daha ilk ayette vurgulamak suretiyle, onların kafalarında, ilahları konusunda kuşkular yaratarak, gerçeği görebilmelerine yol açmaktır. Melekleri yaratan Allah dururken, yaratanı bırakıp, yaratılanlara ibadetin yanlışlığını daha ilk başta düşünmeye yönlendirmek için bu metodun uygulandığı ifade edilmektedir.

Meleklerin üçer, dörder kanatlı elçi olmalarından söz edilmesinden amaç, onların kanatlarını ya da niteliklerini anlatmak değildir. Amaç, Yüce Allah'ın onları istediği gibi yaratma ve istediği şekillere sokma güç ve kudretini, Araplar'ın kafalarına sokup, bu üstünlük yanında, taptıkları meleklerin, bir şey ifade etmeyeceklerini anlamalarını sağlamaktır.

"Melekler peygamber ve salih kullara vahiy, ilham ve sadık rüya yoluyla ilahi emirleri bildiren elçilerdir."

مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ
وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾

2. Allah'ın insanlara açacağı herhangi bir rahmeti tutup hapseden olamaz. O'nun tuttuğunu O'ndan sonra salıverecek de yoktur. O, üstündür, hikmet sahibidir.

"Allah'ın açacağı rahmet; nimet, emniyet, sıhhat, ilim, nübüvvet, rızık, yağmur ve benzeri lütuflardır." Bunları dilediğine O verir: O'nun verdiğini kimse geri alamaz; O'nun vermediğini de kimse veremez.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ يَرْزُقُكُمْ
مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ فَأَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾

3. Ey insanlar! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; Allah'tan başka size gökten ve yerden rızık verecek bir yaratıcı var mı? O'ndan başka tanrı yoktur. Nasıl oluyor da (tevhidden küfre) çevriliyorsunuz!

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَإِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٤﴾

[434]4. Eğer seni yalanlıyorlarsa (üzülme); senden önceki peygamberler de yalanlanmıştır. Bütün işler yalnızca Allah'a döndürülecektir.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ
بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿٥﴾

5. Ey insanlar! Allah'ın vâdi gerçektir, sakın dünya hayatı sizi aldatmasın ve o aldatıcı (şeytan) da Allah hakkında sizi kandırmasın!

إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿٦﴾

6. Çünkü şeytan, sizin düşmanınızdır, siz de onu düşman sayın. O, kendi taraftarlarını ancak ateş ehlinden olmaya çağırır.

اَلَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ
مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾

7. İnkâr edenler için şüphesiz çetin bir azap var, iman edip iyi işler yapanlara da mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.

أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ
فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾

8. Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse (kötülüğü hiç istemeyen kimseye benzer) mi? Allah dilediğini sapıklığa yöneltir, dilediğini doğru yola iletir. O halde onlar için üzülerek kendini helak etme. Allah onların ne yaptıklarını biliyor.

Yaptığı kötü işler, yapanın kendisine, allanıp- pullanıp anlatılarak ya da her hangi bir başka biçimde iyi olarak gösterildiğinde buna inanıp kanabilen bir kimse gerçekten güzel işler yapan bir kimse gibi hiç olur mu? Ayette, yaptığı kötü işleri iyi sanarak aynı şeyleri yapmaya devam etmenin tehlikesine dikkat çekilmektedir. Şeytanın bir insana, yaptığı kötü işleri iyi göstererek aynı işlere devam etmesini sağlaması suretiyle açacağı belaların büyüklerinden biri de budur.

'Allah dilediğini şaşırtır dilediğini doğru yola sevk eder'den kasıt, onlar adına kötü yolu Allahın şeçtiği anlamı elbette ki çıkarılamaz. Daha önce de birkaç kere aynı konuyu açıklamıştık. Çok kısa olarak yineleyelim: Herkes yolunu kendi serbest iradesi ile seçer. Bu aşamada hiçbir dış etki ve baskı söz konusu değil. Bu seçimi yapanlar, seçtikleri yola Allah tarafından sevk edilirler. Böylesi seçim yapanlara üzülmenin de gereksiz olduğu ifade buyuruluyor:

وَاللّٰهُ الَّذ۪ٓي اَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُث۪يرُ سَحَاباً فَسُقْنَاهُ اِلٰى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَاَحْيَيْنَا بِهِ
الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ كَذٰلِكَ النُّشُورُ ﴿٩﴾

9. Rüzgârları gönderip de bulutu harekete geçiren Allah'tır. Biz onu ölü bir bölgeye göndeririz de ölümünden sonra toprağa onunla hayat veririz. Ölülerin yeniden dirilmesi de böyle olacaktır.

"Kainattaki kudretinin işaretlerine ve insanlar için yarattığı nimetlere dikkatleri yöneltmek suretiyle, tapılmaya layık tek Tanrının Allah olduğunu anlatan bu ayetler de, tevhidi ispat konusundaki ayetlerin devamıdır. Gönderdiği rüzgar ile, denizlerden, göllerden ve ırmaklardan kaldırdığı bulutları, ölü gibi topraklara gönderen ve yağdırdığı yağmur ile, ölmüş olan yeri dirilten Allah'tır. Ölü yerin yağmurla dirilmesi, ölmüş olan canlıların da dirileceğine delildir. Bir çok yerde ölü tabiatın, yağan yağmur ile diriltilmesi, ölülerin diriltileceğine örnek verilir ve: 'İşte kabirlerden kalkıp çevreye yayılmak, yüce divana gitmek de böyledir.' diye buyurulur. Yağmur nasıl ölü yere hayat verirse ruh da öyle ölü bedene can verir." (Ateş, 4/2126)

مَنْ كَانَ يُر۪يدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَم۪يعاًۜ اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ
الصَّالِحُ يَرْفَعُهُۜ وَالَّذ۪ينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّـَٔاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَد۪يدٌۜ وَمَكْرُ اُو۬لٰٓئِكَ
هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾

10. Kim izzet ve şeref istiyor idiyse, bilsin ki, izzet ve şerefin hepsi Allah'ındır. O'na ancak güzel sözler yükselir (ulaşır). Onları da Allah'a ameli sâlih ulaştırır. Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince, onlar için çetin bir azap vardır ve onların tuzağı bozulur.

İzzet, şeref, güç ve kudret Allah'a has özelliklerdir. Bunları başkalarında aramak ya da bulma çabasına girmek, hayalcılıktır; safdilliktir. Allah'a ise ancak iyi işler yapmakla ulaşılır. Güzel sözler Allah'a ancak güzel işlerle ulaşır. "Farzları eda ederken Allah'ı anan kimsenin ameli, onun zikrini alıp Allah'a ulaştırır." Ve İbrahim suresinin 24-26 ayetleri bunun en güzel örnekleridir. (Bak. İbrahim 14/24-26 ayete ve açıklamalarına)

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًاۜ وَمَا تَحْمِلُ
مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖۜ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهٖٓ اِلَّا فِي
كِتَابٍۜ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿١١﴾

11. Allah sizi (önce) topraktan, sonra meniden yarattı. Sonra sizi çiftler (erkek-dişi) kıldı. O'nun bilgisi olmadan hiç bir dişi ne gebe kalır ne de doğurur. Bir canlıya ömür verilmesi de, onun ömründen azaltılması da mutlaka bir kitaptadır. Şüphesiz bunlar, Allah'a kolaydır.

"Önce topraktan yaratılan, insanlığın atası Hz. Adem, sonra meniden yaratılan da, diğer insanlardır. Her şeyin yazılı olduğu kitap ise, Allh'ın bilgisinin ve yapacağı işlerin tesbit edildiği Levhi Mahfuzdur."

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِۗ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَٓائِغٌ شَرَابُهُ وَهٰذَا مِلْحٌ
اُجَاجٌۜ وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَاۚ وَتَرَى
الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾

[435]12. İki deniz birbirine eşit olmaz. Bu tatlıdır, susuzluğu keser, içilmesi kolaydır. Şu da tuzludur, acıdır (boğazı yakar). Hepsinden de taze et (balık) yersiniz ve giyeceğiniz süs eşyası çıkarırsınız. Allah'ın lütfundan (nasibinizi) arayıp da şükretmeniz için gemilerin, denizi yarıp gittiğini görürsün.

"Suyu tatlı ve acı olan iki deniz birbirine nasıl eşit değilse, inananla inanmayan da birbirine eşit değildir."

يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
كُلٌّ يَجْرِي لِاَجَلٍ مُسَمًّىۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُۜ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ
مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍۜ ﴿١٣﴾

13. Allah, geceyi gündüzün içine sokar, gündüzü de gecenin içine sokar; güneş ve ayı emri altına almıştır. Her biri belirtilmiş bir süreye kadar akıp gider. İşte (bütün bunları yapan) Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'nu bırakıp da kendilerine taptıklarınız ise, bir çekirdek kabuğuna bile sahip değillerdir.

"Gecenin gündüze, gündüzün de geceye sokulması, gecenin gündüzün yerini, gündüzün de gecenin yerini almasıdır. Başka bir ifadeyle, birinin kısalmasıyla diğerinin uzamasıdır. Güneş ve ayın belirtilen süreye kadar akıp gitmesi, kendi yörüngeleri etrafında dönüşlerini kıyamete kadar sürdürmeleri veya güneşin bir yılda, ayın da bir ayda dönüşünü tamamlamasıdır."

إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ
الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ﴿١٤﴾

14. Eğer onları (putları) çağırırsanız, sizin çağırmanızı işitmezler. Faraza işitseler bile, size cevap veremezler. Kıyamet günü de sizin ortak koşmanızı reddederler. (Bu gerçeği) sana, her şeyden haberi olan (Allah) gibi hiç kimse haber veremez.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿١٥﴾

15. Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan sizsiniz. Zengin ve övülmeye lâyık olan ancak O'dur.

إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾

16. Allah dilerse sizi yok eder ve yerinize yeni bir halk getirir.

وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾

17. Bu da Allah'a güç bir şey değildir.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرٰى وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلٰى حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ
وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى إِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا

ٱلصَّلَوٰةَ ۚ وَمَن تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِۦ ۚ وَإِلَى ٱللَّهِ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٨﴾

18. Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez. Yükü (günahı) ağır gelen kimse onu taşımak için (başkasını) çağırsa, bu çağırdığı akrabası da olsa, onun yükünden bir şey yüklenmez. Sen ancak görmeden Rablerinden korkanları ve namazı kılanları uyarabilirsin. Kim temizlenirse o, kendi menfaatine temizlenmiş olur. Dönüş Allah'adır.

"Bu ayeti kerimede herkesin kendi günahından sorumlu olacağı, hiç kimsenin bir başkasının günahından sorumlu tutulamayacağı ifade edilmektedir. ancak, kötülükte çığır açanlar hem kendi günahlarından sorumlu, hem de o günahı işleyenlerin kötülüğünden sorumlu olurlar. Nitekim Peygamberimiz, 'Kim kötü adet çıkarırsa, ona, hem onun günahı, hem de onu işleyenlerin günahı vardır.'buyurmuştur." (Ayrıca bak. En'am 6/6; İsra 17/17; Zümer 39/39; Necm 53/53)

وَمَا يَسْتَوِى ٱلْأَعْمَىٰ وَٱلْبَصِيرُ ﴿١٩﴾

[436] 19. Körle, gören bir olmaz.

وَلَا ٱلظُّلُمَٰتُ وَلَا ٱلنُّورُ ﴿٢٠﴾

20. Karanlıkla aydınlık da bir olmaz.

وَلَا ٱلظِّلُّ وَلَا ٱلْحَرُورُ ﴿٢١﴾

21. Gölge ile sıcak da bir olmaz.

وَمَا يَسْتَوِى ٱلْأَحْيَآءُ وَلَا ٱلْأَمْوَٰتُ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَآءُ ۖ وَمَآ
أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِى ٱلْقُبُورِ ﴿٢٢﴾

22. Dirilerle ölüler de bir olmaz. Şüphesiz Allah, dilediğine işittirir. Sen kabirlerdekilere işittiremezsin!

"İman, bilgi, hikmet ve akıl sahibi, ahlaklı, faziletli kimseler ile bunların takip ettiği hak yol ve nail olacakları uhrevi nimetler ile imansız, bilgisiz, akıl, basiret, ahlak ve faziletten yoksun kimseler ve bunların takip ettikleri batıl yol ve uğrayacakları uhrevi azap, kesinlikle bir tutulamaz." (Ayrıca bak. En'am 6/122; Hud 11/24)

إِنْ أَنْتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾

23. Sen sadece bir uyarıcısın.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾

24. Biz seni müjdeleyici ve uyarıcı olarak hak ile gönderdik. Her millet için mutlaka bir uyarıcı (peygamber) bulunmuştur.

"Bu ayet ve buna benzer bazı ayetlerde her millete bir peygamber gönderildiği ifade edilmektedir."

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾

25. Eğer seni yalanlıyorlarsa onlardan öncekiler de yalanlamışlardı. (Oysa ki) peygamberleri onlara açık âyetler (mucizeler), sahifeler ve aydınlatıcı kitap getirmişlerdi.

"Sahifeler manasına gelen 'zübür'le Hz. Adem, İdris, Şit ve İbrahim'e indirilen suhuf; Kitapla da Tevrat, İncil ve Zebur kastedilmiştir."

ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٦﴾

26. Sonra ben, o inkâr edenleri yakaladım. (Bak ki) cezam nasıl oldu!

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا
أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾

27. Görmedin mi Allah gökten su indirdi. Onunla renkleri çeşit çeşit meyveler çıkardık. Dağlardan (geçen) beyaz, kırmızı, değişik renklerde ve simsiyah yollar (yaptık).

وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذٰلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى
اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُا إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾

28. İnsanlardan, hayvanlardan ve davarlardan da yine böyle türlü renkte olanlar var. Kulları içinden ancak âlimler, Allah'tan (gereğince) korkar. Şüphesiz Allah, daima üstündür, çok bağışlayandır.

"Alimler, Allah'ı bilen ve O'na tazim ile saygı besleyenlerdir. Bir hadiste 'Rütbelerin en yükseği ilim rütbesidir' denilir. Ayette bahsi geçen ilim, imanla birleşen ilimdir. Çünkü iman ahiret hayatını da garanti altına alır; imansız ilim ise, insanlara sadece geçici dünya faydaları sağlar."

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا
رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ ﴿٢٩﴾

29. Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan (Allah için) gizli ve açık sarf edenler, asla zarara uğramayacak bir kazanç umabilirler.

لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

30. Çünkü Allah, onların mükâfatlarını tam öder ve lütfundan onlara fazlasını da verir. Şüphesiz O, çok bağışlayan, şükrün karşılığını bol bol verendir.

وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٣١﴾

[437]31. Sana vahyettiğimiz kitap, kendinden öncekini (semavi kitapları) doğrulayıcı olarak gelen gerçektir. Allah, kullarının (her halinden) haberdardır, görendir.

ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ
وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِإِذْنِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ
الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٣٢﴾

32. Sonra Kitabı, kullarımız arasından seçtiklerimize verdik. Onlardan (insanlardan) kimi kendisine zulmeder, kimi ortadadır, kimi de Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır. İşte büyük fazilet budur.

"Kendisine zulmetmek, Kur'an'a göre amel etme yönünde kusur etmek; ortada olmak, günahı sevabına denk olmak; hayırda öne geçmek, Kitaba uygun olan davranışa başkalarını da yöneltmek şeklinde tefsir edilmiştir.

Ayette geçen 'zalim' ve 'muktesid' kelimelerinin muhtelif manalarda yorumlanmış olmaları ile birlikte, çoğunluk görüşüne göre her ikisi de müminlerde bulunabilen sıfatlardır. Kafirlerin sıfatları sonraki ayetlerde belirtilecektir."

جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا
وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾

33. (Onların mükâfatı), içine girecekleri Adn cennetleridir. Orada altın bilezikler ve incilerle süslenirler. Orada giyecekleri elbiseleri de ipektir.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖٓي اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَۜ اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌۙ ﴿٣٤﴾

34. (Cennette şöyle) derler: Bizden tasayı gideren Allah'a hamdolsun. Doğrusu Rabbimiz çok bağışlayan, çok nimet verendir.

"Tasanın giderilmesi, cehennem korkusunun, ölüm endişesinin ve dünya üzüntüsünün ortadan kaldırılmasıdır."

اَلَّذٖٓي اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهٖۚ لَا يَمَسُّنَا فٖيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا
فٖيهَا لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾

35. O (Rab) ki lütfuyla bizi asıl oturulacak yurda (cennete) yerleştirdi. Artık orada bize ne bir yorgunluk dokunacak ne de orada bize bir usanç gelecektir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَى عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ
مِنْ عَذَابِهَا كَذَٰلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٦﴾

36. İnkâr edenlere de cehennem ateşi vardır. Öldürülmezler ki ölsünler, cehennem azabı da onlara biraz olsun hafifletilmez. İşte biz, küfürde ileri giden her nankörü böyle cezalandırırız.

وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا
نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا
لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٣٧﴾

37. Onlar orada: Rabbimiz! Bizi çıkar, (önce) yaptığımızın yerine iyi işler yapalım! diye feryat ederler. Size düşünecek kimsenin düşünebileceği kadar bir ömür vermedik mi? Size uyarıcı da gelmedi mi? (Niçin inanmadınız?) Şimdi tadın (azabı)! Zalimlerin yardımcısı yoktur.

"'Gelen uyarıcı' dan maksat, peygamberler ve kitaplardır. Bazıları bu uyarıcıyı akıl, ihtiyarlık ve yakınların ölümüyle açıklamışlardır."

إِنَّ اللَّهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٣٨﴾

38. Allah, göklerin ve yerin gaybını bilir. O, kalplerin içinde ne varsa onu da hakkıyla bilendir.

"'Göklerin ve yerin gaybı'ndan maksat, orada cereyan eden ve görünmeyen kanunlar, nizamlar ve sistemlerdir."

هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ
كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾

[438]39. Sizi yeryüzünde halifeler yapan O'dur. Onun için kim inkâr ederse, inkârı kendi zararınadır. Kâfirlerin küfrü, Rableri katında kendi-

leri için ancak gazabı arttırır. Kâfirlerin küfrü, kendilerine ziyandan başka bir şey getirmez. (Ayrıca bak. Bakara 2/30)

قُلْ اَرَاَيْتُمْ شُرَكَٓاءَكُمُ الَّذ۪ينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ اَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ
اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوَاتِۚ اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلٰى بَيِّنَتٍ مِنْهُۚ بَلْ اِنْ يَعِدُ
الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا اِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾

40. De ki: Allah'ı bırakıp da taptığınız, ortaklarınızı gördünüz mü? Gösterin bana! Onlar yerdeki hangi şeyi yarattılar! Yoksa onların göklerde mi bir ortaklıkları var! Yahut biz onlara, (bu hususta) bir kitap mı verdik de onlar, o kitaptaki bir delile dayanıyorlar? Hayır! O zalimler birbirlerine, aldatmadan başka bir şey vâdetmiyorlar.

اِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ اَنْ تَزُولَاۚ وَلَئِنْ زَالَتَٓا اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ اَحَدٍ
مِنْ بَعْدِه۪ۜ اِنَّهُ كَانَ حَل۪يمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾

41. Şüphesiz Allah gökleri ve yeri, nizamları bozulmasın diye tutuyor. Andolsun ki onların nizamı eğer bir bozulursa, kendisinden başka hiç kimse onları tutamaz. Şüphesiz O, halîmdir, çok bağışlayıcıdır.

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَٓاءَهُمْ نَذ۪يرٌ لَيَكُونُنَّ اَهْدٰى مِنْ اِحْدَى
الْاُمَمِۚ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ نَذ۪يرٌ مَا زَادَهُمْ اِلَّا نُفُورًاۙ ﴿٤٢﴾

42. Kendilerine bir uyarıcı (peygamber) gelirse, herhangi bir milletten daha çok doğru yolda olacaklarına dair bütün güçleriyle Allah'a yemin etmişlerdi. Fakat onlara uyarıcı (Muhammed) gelince, bu, onların haktan uzaklaşmalarından başka bir şeyi arttırmadı.

اِسْتِكْبَارًا فِي الْاَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِۜ وَلَا يَح۪يقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ اِلَّا بِاَهْلِه۪ۜ فَهَلْ يَنْظُرُونَ
اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّل۪ينَۚ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْد۪يلًاۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْو۪يلًا ﴿٤٣﴾

43.Çünkü onlar yeryüzünde büyüklük taslıyor ve kötü tuzaklar kuruyorlardı. Halbuki kişi kazdığı kuyuya kendi düşer. Onlar öncekilerin kanunundan (onlara uygulanandan) başkasını mı bekliyorlar? Allah'ın kanununda asla bir değişme bulamazsın, Allah'ın kanununda kesinlikle bir sapma da bulamazsın.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي
الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا ﴿٤٤﴾

44. Bunlar yeryüzünde gezip de kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görmediler mi? Halbuki onlar, bunlardan daha güçlü idiler. Ne göklerde ne de yerde Allah'ı âciz bırakacak bir güç vardır. O, bilendir, güçlüdür.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ
إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

[439]45. Eğer Allah, yaptıkları yüzünden insanları (hemen) cezalandırsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı yaratık bırakmazdı. Fakat Allah, onları belirtilmiş bir süreye kadar erteliyor. Vakitleri gelince (gerekeni yapar). Kuşkusuz Allah, kullarını görrmektedir. Sure konusunda daha ayrıntılı geniş bilgiler için bak. (Razı, 18/373-433; Kutub, 12/158-229; Elmalılı, 6/142-164; Ateş, 4/2121-2141; Bilmen, 6/2882 vd.; Vehbi, 11/4541 vd.; Emiroğlu; 9/320-369; Öztürk, K.İsl., s.150; Esed, 885 vd.)

FATIR SURESİ

VE

İKİNCİ CİLDİN SONU

ALFABETİK KELİME İNDEKSİ

ALFABETİK KELİME İNDEKSİ

A

B

E

F

İ

L

M

N

O

Ş

U

Ü

Z

MACAHEL

Eğitim - Kültür ve Dayanışma Vakfı

Âyet Altı Açıklamalı

KUR'ÂN-I KERÎM

Meal ve Özet Tefsiri 3

Haydar ZENGİN
Avukat

بسم الله الرحمن الرحيم

Âyet Altı Açıklamalı

KUR'ÂN-I KERÎM

Meal ve Özet Tefsiri 3

Haydar ZENGİN
Avukat

Baskı: Ayyıldız Matbaacılık Ltd. Şti.

Dağıtım: MACAHEL EĞİTİM-KÜLTÜR YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKFI
Adres:: Barbaros Cad. 3.Sokak No:11/1 Bahçelievler-İSTANBUL
Tel: (0212) 441 49 70 Fax: (0212) 441 49 71
Web Sitesi: http://www.machael.org.tr E-posta: bilgi@machael.org.tr

بسم الله الرحمن الرحيم

Âyet Altı Açıklamalı

KUR'ÂN-I KERÎM

Meal ve Özet Tefsiri 3

Haydar ZENGİN
Avukat

MACAHEL - KÜLTÜR VE DAYANIŞMA VAKFI

Barbaros Cad. 3. Sokak No: 11/1 Bahçelievler - İSTANBUL Tel. : 0.212 441 49 70 Faks : 0.212 441 49 71
web: http://www.macahel.org.tr e-posta : bilgi@macahel.orğ.tr

KUR'ANDAKİ SIRALARINA GÖRE SURELER FİHRİSTİ

KAPSAMLI VE AYRINTILI ALFABETİK SURELER FİHRİSTİ							
				KUR'ANDA		TEFSİR	
KURAN SIRA NO	SURE ADI	NÜZÜL SIRA NO	AYET SAYISI	CÜZ NO	KURAN SAYFA NO	CİLT NO	SAYFA NO
			A				
80	ABESE	24	42	30	584	3	663
100	ADİYAT	14	11	30	599	3	809
46	AHKAF	66	35	26	501	3	241
33	AHZAP	90	73	21	417	2	589
87	A'LA	8	19	30	590	3	725
96	ALAK	1	19	30	596	3	785
3	AL'İ İMRAN	89	200	3	49	1	163
29	ANKEBUT	85	69	20	395	2	529
7	A'RAF	39	206	8	150	1	447
103	ASR	13	3	30	600	3	823
			B				
2	BAKARA	87	286	1	1	1	23
90	BELED	35	20	30	593	3	749
98	BEYYİNE	100	8	30	597	3	799
85	BURUC	27	22	30	589	3	711
			C				
45	CASİYE	65	37	25	498	3	229
72	CİN	40	28	29	571	3	569
62	CUMA	110	11	28	552	3	473
			D				
93	DUHA	11	11	30	595	3	771
44	DUHAN	64	59	25	495	3	215
			E				
6	ENAM	55	165	7	127	1	383
21	ENBİYA	73	112	17	321	2	303
8	ENFAL	88	75	9	176	1	511
			F				
1	FATİHA	5	7	1	0	1	19
35	FATIR	43	45	22	433	2	637
89	FECR	10	30	30	592	3	739
113	FELAK	20	5	30	603	3	863
48	FETİH	111	29	26	510	3	269
105	FİL	19	5	30	600	3	831
25	FURKAN	42	77	18	358	2	417
41	FUSSİLET	61	54	24	476	3	153
			G				
40	GAFİR (Mümin)	60	85	24	466	3	123
88	ĞAŞİYE	68	26	30	591	3	731

KURAN SIRA NO	SURE ADI	NÜZÜL SIRA NO	AYET SAYISI	KUR'ANDA CÜZ NO	KUR'ANDA KURAN SAYFA NO	TEFSİR CİLT NO	TEFSİR SAYFA NO
			H				
22	HAC	103	78	17	331	2	333
57	HADİD	94	29	27	536	3	413
69	HAKKA	78	52	29	565	3	537
59	HAŞR	101	24	28	544	3	439
15	HİCR	54	99	14	261	2	125
49	HUCURAT	106	18	26	514	3	287
11	HUD	52	123	11	220	2	7
104	HÜMEZE	32	9	30	600	3	827
			İ				
14	İBRAHİM	72	52	13	254	2	103
112	İHLAS	22	4	30	603	3	859
82	İNFİTAR	82	19	30	586	3	687
76	İNSAN	98	31	29	577	3	615
84	İNŞİKAK	83	25	30	588	3	703
94	İNŞİRAH (Şerh)	12	8	30	595	3	777
17	İSRA	50	111	15	281	2	185
			K				
97	KADİR	25	5	30	597	3	795
50	KAF	34	45	26	517	3	299
109	KAFİRUN	18	6	30	602	3	847
68	KALEM (NUN)	2	52	29	563	3	521
54	KAMER	37	55	27	527	3	355
101	KARİ'A	30	11	30	599	3	815
28	KASAS	49	88	20	384	2	501
18	KEFH	69	110	15	292	2	219
108	KEVSER	15	3	30	601	3	843
75	KIYAMET	31	40	29	576	3	603
106	KUREYŞ	29	4	30	601	3	835
			L				
92	LEYL	9	21	30	594	3	763
31	LOKMAN	57	34	21	410	2	567
			M				
5	MAİDE	112	120	6	105	1	323
107	MAUN	17	7	30	601	3	839
70	MEARİC	79	44	29	567	3	549
19	MERYEM	44	98	16	304	2	251
47	MUHAMMED	95	38	26	506	3	255
83	MUTAFFİFİN	86	36	30	587	3	695
58	MÜCADELE	105	22	28	541	3	427
74	MÜDDESSİR	4	56	29	574	3	589
67	MÜLK	77	30	30	561	3	507
40	MÜ'MİN (Gafir)	60	85	24	466	3	123
23	MÜ'MİNUN	74	118	18	341	2	361

KURAN SIRA NO	SURE ADI	NÜZÜL SIRA NO	AYET SAYISI	KUR'ANDA CÜZ NO	KUR'ANDA KURAN SAYFA NO	TEFSİR CİLT NO	TEFSİR SAYFA NO
				M			
60	MÜMTEHİNE	91	13	28	548	3	453
63	MÜNAFİKUN	104	11	28	553	3	479
77	MÜRSELAT	33	50	29	579	3	625
73	MÜZEMMİL	3	20	29	573	3	581
				N			
16	NAHL	70	128	14	266	2	145
114	NAS	21	6	30	603	3	869
110	NASR	114	3	30	602	3	851
79	NAZİAT	81	46	30	582	3	649
78	NEBE	80	40	30	581	3	637
53	NECM	23	62	27	525	3	339
27	NEML	48	93	19	376	2	479
4	NİSA	92	176	4	76	1	239
71	NUH	71	28	29	569	1	561
24	NUR	102	64	18	349	2	391
				R			
13	R'AD	96	43	13	248	2	83
55	RAHMAN	97	78	27	530	3	367
30	RUM	84	60	21	403	2	549
				S			
38	SAD	38	88	23	452	3	71
61	SAFF	109	14	28	550	3	465
37	SAFFAT	56	182	23	445	3	37
34	SEBE	58	54	22	427	2	619
32	SECDE	75	30	21	414	2	579
				Ş			
91	ŞEMS	26	15	30	594	3	757
26	ŞUARA	47	227	19	366	2	441
42	ŞURA	62	53	25	482	3	173
				T			
20	TA-HA	45	135	16	311	2	273
66	TAHRİM	107	12	28	559	3	499
65	TALAK	99	12	28	557	3	493
86	TARIK	36	17	30	590	3	717
111	TEBBET	6	5	30	602	3	855
64	TEĞABUN	108	18	28	555	3	487
102	TEKASUR	16	8	30	599	3	819
81	TEKVİR	7	29	30	585	3	675
9	TEVBE	113	129	10	186	1	537
95	TİN	28	8	30	596	3	781
92	TUR	76	49	27	522	3	327

KURAN SIRA NO	SURE ADI	NÜZÜL SIRA NO	AYET SAYISI	KUR'ANDA CÜZ NO	KUR'ANDA KURAN SAYFA NO	TEFSİR CİLT NO	TEFSİR SAYFA NO
			V				
56	VAKIA	46	96	27	533	3	389
			Y				
36	YASİN	41	83	22	439	3	7
10	YUNUS	51	109	11	207	1	595
12	YUSUF	53	111	12	234	2	47
			Z				
51	ZARİYAT	67	60	26	519	3	315
99	ZİLZAL (Zelzele)	93	8	30	598	3	805
43	ZUHRUF	63	89	25	488	3	193
39	ZÜMER	59	75	23	457	3	93

KİTAPTA KULLANILAN KISALTMALAR

1- Razi: Fahruddin Er-Razı (Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

2- Kutub: Prof.Seyyid Kutub.(Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

3- Elmalılı: Elmalılı M. Hamdi yazır.(Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

4- Ateş: Prof.Dr.Süleyman Ateş. (Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

5- Konyalı Mehmet Vehbi Efendi.(Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

6- Bilmen: Ömer Nasuhi Bilmen (Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

7- Emiroğlu : Hasan Tahsin Emiroğlu (Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

8- Y.N.Öztürk: Prof.Dr.Yaşar Nuri Öztürk.(Önsöz 2. bent sonundaki listede sözü edilen eseri)

9- Esed: Muhammed Esed Kur'an Mesajı İşaret yayınları 1999 İst.

10- Bak; bk: Bakınız.

11- v.d.: Ve devamı.

12- v.b.: Ve benzerleri; ve bunlar gibi.

13- v.s.: Vesaire.

14- Nüz.Kon : Nüzul konusunda bakınız.

15- K.İ. : Kuran'daki İslam.

16- K.T.K. : Kuran'ın Temel Kavramları.

17- Kur.Mes.: Kur'an Mesajı M.Esed.

18- Krşl-Kşl.: Karşılaştır.

36-YASİN SURESİ-41

سُورَةُ يٰسٓ

Bismillâhirrahmânirrahîm

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Yasin sûresi, resmi düzenlemede 36. ve iniş sırasına göre de 41. sırada yer almaktadır. Sureye ismini birinci ayetteki iki harfi vermektedir. Bu kelimenin genellikle 'Ey insan!' anlamına geldiği kabul edilmekte olup, bu hitap ile kast edilenin, Hz. Peygamber olduğu ifade edilmektedir. Surenin tamamı Mekke'de nazil olmuş ve 83 ayettir. 12. ve 45. ayetlerin Medine'de indiğini rivayet edenler varsa da bu olasılığın zayıf olduğu belirtilmektedir.

Yasin suresi, Kur'an'ın kalbi kabul edilmekte ve Müslümanlar arasında bu sureye ayrı bir önem verilmektedir. Faziletleri konusunda Resulullah'a atfedilen çok sayıda hadisi şerif nakledilmiştir. Öne çıkarılanlardan bir kaçı şunlardır:

"Her şeyin bir kalbi vardır. Kur'an'ın kalbi de Yasin'dir. Kim Yasin'i okursa Allah onun okumasına, Kur'an'ı on kere okumuş gibi sevap yazar." (Tirmizi)

"Yasin Kur'an'ın kalbidir. Allah'ı ve ahiret gününü arzu ederek Yasin okuyan kimsenin geçmiş günahları affedilir. Onu ölülerinize okuyun" (Ebu Davud)

"Allah Teala'nın rızası için gece Yasin okuyan kimse affolunur." (Müsned-i Ahmed)

"Herhangi bir ölünün baş ucunda Yasin okunursa, her halde Allah ona kolaylık verir." Bu hadisin anlamı ile örtüşen Süleyman Ateş'in bir anekdotu şöyledir.

"Elazığ'da ablamın Alevi bir komşusu vardı. Karakaş diye bilinen bu zat üç günden beri can çekişiyor, bir türlü can veremiyormuş. Ablamın ricası üzerine gittim, yanında Yasin okudum, sonuna varıp: 'Ve ileyhi turceun' (Allah'a döndürüleceksiniz) dediğim zaman, adam ruhunu teslim etti. O zaman surenin fazilet, bereket ve etkisini bizzat müşahede etmiş oldum." (Ateş, 4/2144)

Yasin suresinin içeriği konusuna gelince; Mekke'de nazil olan diğer surelerle hemen hemen aynıdır denilebilir. Yeri gelmişken Kur'an'ı Kerim'de dikkati çeken ve öne çıkan bir özelliğe işaret etmekte yarar vardır:

İslam akidesini oluşturan temel unsurları teşkil eden Uluhiyet, Vahiy, Risalet, Ahiret (öldükten sonra dirilme) ve bu unsurlarla ilgili diğer benzeri konular, içerikleri ve bu içeriklere verilen önem dolayısıyla olsa gerek, Kur'an'ı Kerim'de en çok yinelenen (tekrar edilen) hususlardır. Ne var ki, her yineleme, değişik bakış açısından belirli konulara ağırlık verilmek suretiyle ve birbirinden değişik yöntemlerle yapılmaktadır. Özellikle, yer aldıkları surenin genel temasına uygun örneklerle desteklenmektedir. Bu surede de bu bağlamda, sözü edilen kıyamet sahnelerini; karşılıklı konuşma şeklinde geçen serüvenleri; çağlar boyu yaşamış olan insanların yaşam öyküleri ile ulaştıkları acı-tatlı sonlarını ve Evren düzeyinde gelişen, hayret, ibret ve dehşet verici görüntüleri sayabiliriz.

Yukarıda da değinildiği üzere, Yasin suresi, içeriği bakımından bazı yönleri ile Mekke'de nazil olan diğer surelerle benzeşmektedir.

Yasin suresinde de akide konusu öne çekilmektedir. Surenin hemen başında, 'Allah'ın Yüceliği', 'vahiy' ve 'peygamberlik' kurum ve nitelikleri söz konusu edilmektedir. İndirilen ayetlerle, uyulacak emir ve yasaklara değinen uyarıdan sonra, bu uyarıların kimlere yarar sağlayacağı ve kimlerin de söz konusu yararlardan pay alamayacakları açıklanmaktadır.

Yapılan hiçbir iş ve işlevin kayıp olmayacağı, bu dünya ve ahiret için, kimin ne yaptığının arşivlendiği vurgulanmaktadır. Ve bu gerçekleri yalanlayan kimselerin düştükleri durumlara düşmekten sakınmaları ve öğüt almaları için bir şehir halkını konu alan bir öykü (kıssa) anlatılmaktadır. Kendilerine önceleri iki peygamber gönderilip üçüncü peygamberle desteklenen bir yöre halkının, inkarlarında direnip, peygamberlerle karşılıklı söz düellosu şeklinde gelişen olaylar

esnasında, şehrin uzak bir tarafından koşup gelen mümin bir kişinin sözleriyle, şirk ve küfrün kötülüğüne işaret edilir. Bu arada o mümin kişinin şehir halkıyla yaptığı tartışmaya ve o sırda söylediği sözlerle yaptığı tavsiyelere değinilir. Daha sonra da, inançlı bir kimsenin ölüm anında bile, büyük bir iç rahatlığı içerisinde ölümü karşıladığı, son isteğini açıklayan evreden sonra da baştan sona yanlış yolu izleyen yöre halkının helak edildiğinden söz edilir.

İzleyen bölümde ise, doğru yola gitme olanakları kendilerine sağlandığı halde bundan yararlanmayıp kendi acı sonlarına yol almakta direnenler kınanmakta; kendilerine gelen elçileri de yalanlamayı alışkanlık haline getirip öğüt almayanların, Allah huzuruna getirilerek hesap verecekleri gerçeği vurgulanmaktadır.

Devamında, peygamberlerin Allah'a davetini geri çevirenlere bu kez, gözleri ile görecekleri ve Yüce Allah'ın helak etme ve ölümden sonra yeniden diriltme konusundaki kudret ve kuvvetini, bütün yönleri ile gözler önüne seren tabiat gerçeği anımsatılıyor.

Ölü toprağın dirilişi, yedikleri tanelerin bitirilmesi, üzüm ve hurmalıkların var edilişi, toprak altından su pınarlarının fışkırtılması, elde ettikleri ürünleri, ya doğrudan yada elleriyle başka biçimlere çevirip öyle yemeleri anımsatıldıktan sonra, bütün varlıkların dışı ve erkekten oluşan çiftler olarak yaratıldığına işaret edilmektedir.

Bu kere de, dikkatler gök yüzüne yönlendiriliyor. Güneş, Ay, yıldızlar, onların hareketleri ile meydana gelen gece-gündüz olayı ve diğer astronomik olayların oluşturduğu delillerde çarpıcı örnekler veriliyor.

Daha sonra dikkatler denizde cereyan eden başka bir olaya çekiliyor: Boğulmaları ya da kurtulmaları an meselesi olan bir durumda, Allah'tan başka hiç kimseden yardım göremeyecek olan kimselerin doldurduğu, denizde yüzen gemiler örneğine.

Gözle görülüp inkarları olanaksız bütün bu kanıtlardan sonra: 'Önünüzde ve arkanızdakilerden sakının ki esirgenesiniz.' denildiğinde, bu buyruğu göz ardı edenlere; Allah'ın kendilerine bolca verdiği her türlü besin, araç ve gereçlerden, yoksun olanları da yararlandırmaları kendilerinden istendiğinde de, bunu kabul etmeyerek, 'vaat edilen azabın' getirilmesini istemeleri üzerine gelişen olaylar anlatılıyor. Kabirlerden fışkırır şekilde fırlayarak, dehşet içerisinde, şaşkın, gözleri korkudan yuvalarından fırlamış insanların bu halleriyle, sorgulanacakları yere koşacakları fakat sorgu esnasında kendilerine

hak ve hukuk dışı uygulamalarla zulüm edilmeyeceği bildiriliyor ve sonuçta da sadece yaptıklarından sorumlu tutulacakları anlatılmaktadır.

Cennet ehlinin, yakınları ile birlikte, cennetteki 'refah, saadet ve bitmez-tükenmez nimetlerle dolu', mutluluk sahnelerinin anlatımını izleyen bölümden sonra, insanlardan, açık düşmanları oldukları önceden bildirilen şeytana uymama uyarılarına aldırış etmeyenlerin, kendilerine vaat edilen cehenneme davet edilip sevk edilmeleri; kötülük ve kötü işler yapanların sorgulanmaları sırasında, ağızlarının mühürleneceği ve bu 'amelleri' işlerken kullandıkları organlarının dile gelip konuşacağı, ayakların da anlatılanlara tanıklık edecekleri bildirildikten sonra, eğer Allah dileseydi, gözlerin yüzlerden silinmesi şeklinde tarif edilen, değişik bir ceza şeklini uygulayabileceği hatırlatılmaktadır.

Peygambere şiirin öğretilmediği, esasen ona şairliğin yakışmayacağı, Kitabın da iddia edildiği gibi bir şiir kitabı olmayıp, uyarıcı açık bir Kur'an olduğu ifade edilerek ona yapılan iftiralar kesin ifadelerle ret edilmektedir.

Allah'ın, yaratıp yemeleri, içmeleri ve değişik şekillerde yararlanmaları için emirlerine amade kıldığı, onca nimetleri görmeyerek, kendilerine hiçbir faydası dokunmayacak olan putları yada başka şeyleri tanrı edinenlerin, aslında edindikleri tanrıların birer hizmet neferi mertebesine düştükleri bu sebeplerle böylesine küçülenlerin söylediklerine, Peygamberin üzülmemesi gerektiği, söylenen sözlerin üzülmeye değer olmadığı gibi onların, açıkladıkları ile gizledikleri her şeyin Allah tarafından bilindiği ifade edilmektedir.

Bir damla sudan 'nutfe'den' yaratılan insanın, sonradan Allah'a karşı nasıl açık düşman kesildiği, kendi yaratılışını unutarak, 'Bu çürümüş kemikleri tekrar kim diriltecek?' diye 'mesel' ortaya attığı, ona cevaben, kendisi hiçbir şey değilken onu yoktan yaratan, yeşil ağaçtan ateş çıkarıp onların ateş yakmalarını sağlayan, gökleri ve yeri yaratan ve her türlü yaratma konusunda bilgin ve yetenekli olan Allah'ın dirilteceği cevabının verilmesi ve bütün bunları yapmaya gücü yeten kudret ve kuvvet sahibinin de sadece O'nun olduğu, O'nun bir şeyi yaratmayı amaçladığında, sadece **'Ol'** demesinin yeterli olacağı vurgulandıktan sonra sure: **"Her şeyin hükümranlığı elinde olan ve sizin de kendisine döneceğiniz Allah'ın şanı ne kadar yücedir"** ayeti ile sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla

يٰسٓۚ ﴿١﴾

1. Yâsîn,

Görüldüğü üzere bu sure de, 'Kesik harfler' (Huruf-u Mukattaa) diye nitelenen harflerle başlamaktadır. Kesik harfler konusunda, genel bilgiler içeren kısa açıklamalar, değişik vesilelerle daha önce geçen bölümlerde yapıldığından, burada bir kere daha yinelemeyeceğiz. Sadece surenin yorumu sadedinde 'Ya' ve 'sin' harflerinden oluşan 1. ayet ve dolayısı ile 'yasin' deyimi ile ilgili görüşlere değinilecektir:

Yukarıda, sure ile ilgili açıklamalar sırasında değindiğimiz üzere, **'Yasin'** deyiminin, ikinci ayetteki **'Hikmet dolu Kuran'a'** yeminle pekiştirilmiş ve Hz. Peygamber'e yöneltilmiş **'Ey insan'** biçiminde anlaşılması gereken bir sesleniş olduğu çoğunluk görüşüdür. Bundan başka 'Ya-Sin' kesik harflerinin anlamı konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür:

Bu bağlamda, Peygamber (s.a.) efendimizin "Benim Kuran'da yedi ismim vardır: Muhammed, Ahmed, Yasin, Taha, Müddesir, Müzemmil, Abdullah" şeklinde rivayet edilen hadisi şerifine dayanılarak, Peygamberin bir ismi olduğu; Yasin surenin ismi olduğu; yemin ifade eden bir kelime olduğu; Allah'ın isimlerinden bir isim olduğu; Allah'ın Kelamı'nı açtığı için anahtarlardan bir anahtar olduğu ve nihayet 'Ya seyyid' şeklinde bir sesleniş olduğu rivayetlerini sayabiliriz.

Bütün bu anımsatmalardan sonra, olayımızla ilgili, Razî'nin, konunun felsefi yönüne ışık tutan açıklaması şöyledir:

Razı, 'yasin' kelimesinin yapısı konusunda, Arapça dili ve diğer diller yönünden, hatta bölge halklarını oluşturan kabilelerin dillerinin etkisi ve kelimenin gramer yapısı bakımlarından incelemesini ve teknik yapısını analiz ettikten sonra: "...Dolayısıyla bu husustaki tam sırrı, ancak Allah Teala ve O'nun bunları öğrettiği kimseler bilebilir" diyerek yorumuna şöyle devam etmektedir. (Razı, 18/438)

"...Bil ki, ibadetlerin bir kısmı kalp ile, bir kısmı dil ile, bir kısmı da diğer uzuvlarla yapılır: Bunların her biri de iki kısma ayrılır. Bir kısmı, manası, hakikati ve hikmeti anlaşılabilen, bir kısmı ise anlaşılma-

yandır. Kalbi olarak yapılan ibadetler, şekten ve cehaletten uzak olmalarına rağmen, içlerinde delili aklen bilinmeyen (anlaşılmayan) vardır. Bunlara, ancak naklen iman vacip olur. Mesela kıldan ince, kılıçtan keskin sırat köprüsüne inanmak gibi... Mümin ve 'yakın' sahibi kimseler, bu köprüden, bir şimşeğin çakışı gibi hızla geçerler. Yine görünürde ağırlıkları olmayan amellerin tartıldığı ilahi mizan (terazi), cennet ile cehennemin nasıl oldukları gibi... Bütün bunların var oldukları, aklî delille bilinmez. Bunların aklen bilinen tarafı, mümkün oluşlarıdır. Bilfiil gerçekleşecekleri hususu ise, nakli delillerle kesin olarak bilinir.

Kalbi ibadetlerin (inançların) bir kısmının ise delilleri aklen bilinir. Mesela Allah'ın birliği, peygamberlik müessesesi, Allah'ın kudreti ve peygamberlerin doğruluğu gibi...

Bedeni ibadetlerden de, manası, hakikati ve hikmeti anlaşılanlar olduğu gibi, anlaşılmayanlar da vardır. Mesela 'nisap' miktarları ve namazların rekatlarının sayısı gibi hususlar, anlaşılamayanlardandır. Bu husustaki hikmetten bahsetmiştik: Bunun hikmeti şudur:

Kul, emrolunduğu şeyi, hikmetini bilmediği halde yerine getirdiğinde, o onu sırf ibadet maksadıyla (niyetiyle) yapmış olur. Fakat fayda ve hikmetini bildiği şeyler böyle değildir. Çünkü o, çoğu kez faydasını bildiği o şeyi, faydasından ötürü yapar. Bu tıpkı, bir efendinin kölesine, kölesi ondaki faydayı anlamaksızın, 'Şu taşı şuradan götür' deyip, onun da onu oradan götürmesi gibidir. Fakat efendi kölesine, 'Şu taşı şuradan kaldır. Çünkü altında. Senin için bir hazine var' dese, köle buna inanmasa bile, onu oradan kaldırır. Bu anlaşıldığına göre, dil ile yapılan ibadetlerde de, durum aynıdır. Yine bunlardan da bir kısmının mana ve hikmeti bilinmez. Kul, onu diliyle yerine getirdiğinde, bundan kulun sırf, emirler veren, yasaklar koyan Mabûdunnun emrine boyun eğme maksadını taşıdığından başka mana anlaşılmaz. Binaenaleyh kul, **ya-sin, ha-mim, elif-lam-mim** dediğinde, bundan, ya o kulun, manaları anlamadan bunları söylediği, yahut da manalarını anladığı için emrolunduğu şeyi yerine getirmek için bunları telaffuz ettiği anlaşılır."

2. Hikmet dolu Kur'an hakkı için,

Bu ayeti kerime vesilesi ile Seyyid Kutub, Kur'an'ı Kerim'in hikmetini, kalplere olan etkisini, kapsadığı alanı, eğitim metodunu, terbiye usulünü ve kurduğu nizamı şöyle özetliyor: 'Evet Kur'an 'hakimdir. Herkese gücü nispetinde hitap eder. Kalbindeki hassas noktayı okşar; seviyesine, miktarına göre teklifte bulunur; onu iyiliğe yöneltici hikmetli sözlerle hitap eder. (Bak. Bakara 2/285)

Kur'an hakimdir. Akıl ve mantık yoluyla, kalbe, vicdana muvafık olarak, hikmetle insanları eğitir. İnsanın maddi güç ve kuvvetini göz önüne alan ve ona göre en iyi sağlam esaslar üzerine kurduğu terbiye usulü ile... Bu esaslar üzerine kurulu metot çizgisinde kalmak şartıyla her türlü beşeri faaliyetlere müsaade eden hayat nizamını kabul eder." (Kutub, 12/243)

إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣﴾

3. Sen şüphesiz peygamberlerdensin.

Yüce Allah, ikinci ayette beyan buyurduğu, (Yasin ve Hikmetli Kur'an'a) yemin ile, Hz. Muhammed'in, Allah tarafından gönderilen Peygamber olduğunu bu ayetle; dördüncü ayette de, izlediği yolun doğruluğunu, tartışmaya gerek olmayacak bir kesinlikle vurgulamaktadır: 'Sen doğru yol üzerinde gönderilmiş peygamberlerdensin'. Böylece Hz. Muhammed'in Allah Peygamberi ve izlediği yolun doğru olduğu konuları artık açık birer gerçek olarak tescil edilmiştir. Bu nedenle her iki konu tartışmaya kapanmış olup, her yönüyle kuşkulardan arındırılmıştır.

عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٤﴾

4. Doğru yol üzerindesin.

Yüce Allah, bir önceki ayetle peygamberliğin gerçekliğini tartışmasız bir kesinlikle tescil ettikten sonra bu ayeti kerime ile de, peygamberlik kurumunun içeriğine ve önemine dikkat çekmektedir:

'Doğru yol üzerinde olmak', peygamberlik kurumunun, yapısında, doğasında var olan, olmasa olmaz başlıca ilkesidir... Kaynağı da doğal olarak Kur'an'ı Kerim ile vahiylerdir. Peygamberlik, onda eğrilik, geri dönüş, hak ve adaletten ayrılma gibi olumsuzluklar bulunmayan, kılıç gibi keskin dosdoğru bir yoldur.

Peygamberlik, Evren'in yaratılışı ve onun yasalarına, Evrende var

olan bütün canlıların ve cansız varlıkların doğasına uygun bir kurumdur. Bu kurum kendisi için belirlediği doğru yolda, yaradılış yasalarıyla büyük bir uyum içerisinde, kıyamete kadar hedefine ulaşmak için yürüyecektir. Kur'an'ı Kerim de bu yolculuğun tek yol göstericisidir. İşte ayeti kerimede sözü edilen ve Yüce Allah'ın, Hz. Peygamberin üzerinde bulunduğunu bildirdiği doğru yol, çok kısa olarak özetlenen bu ilkelerin ışığında, gerekli hizmetleri yapmak suretiyle, ulaşılması murat edilen hedeflere giden, böyle bir yoldur.

تَنزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٥﴾

5. (Bu Kur'an) üstün ve çok merhametli Allah tarafından indirilmiştir.

Kur'an'ı Kerim'in birçok ayetinde yinelenen bu gerçek, bu ayet ile bir kere daha vurgulanmaktadır. Bu konu ile ilgili açıklamalar, daha önce geçen aynı içerikli ayetlerle ilgili olarak yapıldığı için burada bir kere daha yineleme gereğini duymuyor, sadece o ayetleri anımsatmakla yetiniyoruz. (Bak. Âl-i İmran 3/7; Nisa 4/82, 166; Yunus 10/37; Hud 11/1; R'ad 13/1; Furkan 25/6; Şu'ara 192; Necm 53/6; Ankebut 29/50; Secde 32/2-3)

لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ﴿٦﴾

6. Ataları uyarılmamış, bu yüzden kendileri de gaflet içinde kalmış bir toplumu uyarman için indirilmiştir.

Kur'an'ı Kerim'in indirilmesinin bu vesile ile öne çıkarılan hikmet ve gerekçeleri, ayeti kerimede, **'Ataları uyarılmadığı için kendileri de gaflet içinde kalan kavmi uyarma'** olarak beyan edilmektedir.

Dikkat edilirse, burada özellikle vurgulanmak istenen konu 'gaflet' olarak seçilmiştir. Gafletin, kalbi en çok bozan hal olduğu, gafil bir kalbin görevini yapmayan, umursamaz, algılamadan yoksun, duygudan uzak ve bu nedenlerle de hakkı teslim etmez olduğu ifade edilmektedir. Gösterilen gerçekler, bu hal içinde olanlar için hiçbir anlam ifade etmez. Uyarılar, gerekçeler ve gerçeklere götüren kanıt ve işaretleri görse ve öğrense bile durum değişmez. Çünkü, bütün bunları, öyle durumda olanlar, gelip geçici önemsiz şeyler olarak görür, öyle karşılar, algılar ve umursamazlar. Bunlar ve benzer nedenlerle olsa gerek, ayeti kerimede, her şeyden önce 'gafletten uyarma' öne çıkarılmıştır.

Gaflet içinde bulunmalarının nedeni olarak da **'Atalarının uyarılmamış olması'** gösterilmektedir. Bu mazeretin kalkmasını da Hz. Peygamber'in gelmesi ve Kur'an'ın indirilmesi ile sağlanmıştır. Artık doğru yolu algılayıp bu yolda yürümeyi seçmelerini engelleyecek bir konu kalmadığı böylece kesinlik kazanıyor. (Ayrıca En'am 6/131-132. ayetlerle krşl.)

İşte bütün olumsuzlukların ortadan kalkmasına karşın, hala küfürde ısrar edenlerin, Yüce Allah'ın takdiri gereği, başlarına gelecek hak ettikleri bela ve cezalara, bundan sonraki ayetlerde işaret olunmaktadır:

لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰٓى اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾

7. Andolsun ki onların çoğuna (gafletlerinin karşılığı) olarak(ceza) sözü, hak olmuştur. Çünkü onlar iman etmiyorlar.

Haklarında, hak ettikleri hüküm verilmiştir. Bu hüküm, onlar hakkındaki hiçbir şey Kendisine gizli olmayan Yüce Allah tarafından tesis edilmiştir. Ve onlar artık imana gelmeyeceklerdir. Çünkü, bütün uyarı ve kanıtlara karşın seçimlerini küfürden yana yapmaları nedeni ile, kalpleri ile hak yol arasına perdeler konmuştur. Artık kanıt, kılavuz ve belirtiler gibi yol gösterici şeylerin hiç birisini göremezler ve ayetteki buyruk gereği sonuç olarak: **'Onların çoğu iman etmezler.'** Bu suretle, Yüce Allah'ın, daha önce indirmiş oldukları ayetler vesilesi ile buyurdukları **'Andolsun, Cehennemi cinlerden ve insanlardan, onların çoğundan dolduracağım'** yargısının bunlar için kaçınılmaz olduğu ifade edilmektedir. Gerçeklere ulaşmak için gerekli bütün özellikler, **yaptıkları yeğleme ve seçimlerine uygun olarak,** 'İlahi takdir' gereği onlardan kaldırılmıştır.

'İlahi Takdir'in şekil ve sonuçları ise, devam eden ayetlerde belirtilmiştir:

اِنَّا جَعَلْنَا فٖٓى اَعْنَاقِهِمْ اَغْلَالًا فَهِيَ اِلَى الْاَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ ﴿٨﴾

8. Biz, onların boyunlarına halkalar geçirdik. O halkalar çenelere kadar dayanmaktadır. Bu yüzden kafaları yukarı kalkıktır.

Ayeti kerimede sözü edilen cezanın şekil ve mahiyeti konusunda değişik görüş ve düşünceler ileri sürülmüştür. Bunlardan bir kaçı şöyledir:

"Ayet, iman etmedikleri için ceza görecek olan kafirlerin durumunun temsili bir ifadesidir."

"İkmah: Başı kaldırıp gözü yummak demektir. Bunlar, yapılan her daveti ret anlamında başını arkaya kaldıran kibirli insanlardır. İşte ret için başlarını kaldıra kaldıra adeta inkarları, boyunlarının altına kalın bir kelepçe, halka gibi geçirilmiş; çeneleri kalkmış; başları arkaya doğru, gözleri yumuk vaziyette kalmıştır. İnkarları, önlerine ve arkalarına duvar olmuş, üstlerini de kapatmıştır. Artık ne başlarını hareket ettirebilirler, ne de bir tarafı görürler. İnkarlarının, cehaletlerinin karanlıkları içinde bocalayıp dururlar." (Ateş, 4/2146)

"Ayeti celilede zikredilen 'ağlal' kelimesi, 'ğull' kelimesinin cemidir (çoğulu) dur. Tefsir kitaplarında bu kelime üzerinde çeşitli tefsirler varit olmuş ise de kısaca anlamı şudur: Delilerin ve tutukluların boyunlarına geçirilen laleler, kelepçeler ve tomruklar gibi demir bağlardır ki, biri zahiri (açık, aşikar) anlamı, diğeri istiare (örtülü) olmak üzere iki türlü tefsir edilmiştir.

Açık anlamı, Kıyamet günü imansız kafirlerin boynuna geçirilecek olan azap aletleridir. Örtülü anlamı ise, küfrü, şirki ve masiyeti (günah, suç, isyan) inat, ısrar ve kendi arzuları ile, yakalık takar gibi kendi boyunlarına geçirmeleridir" (Emiroğlu, 9/376)

Bu görüşlerin her birini paylaşan müfessirler vardır. Ancak çoğunluk görüşü 'örtülü anlam' yönündedir. (Ayrıca bak. Bakara 2/7; Ra'd 13/5; Sebe34/33)

وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ اَيْدٖيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنَاهُمْ
فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾

9. Önlerinden bir set ve arkalarından bir set çektik de onları kapattık, artık göremezler.

"İman yolları, kendilerine kapalı olduğu için hakkı göremezler."

وَسَوَٓاءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾

10. Onları uyarsan da uyarmasan da onlar için birdir, inanmazlar.

Önceki ayetlerde anılan küfre sapan kimselerin davranışları nedeniyle haklarındaki 'İlahi Hüküm' gerçekleşmiştir; onlar artık imana

gelmezler. O sebepledir ki bu ayeti kerime ile, onları uyarmanın da uyarmamanın da, değişik deyim ile onları korkutup korkutmamanın fayda etmeyeceği; onlar için her şeyin bittiği Hz. Peygambere bildirilmektedir.

إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ ۖ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ﴿١١﴾

11. Sen ancak zikre (Kur'an'a) uyan ve görmeden Rahmândan korkan kimseyi uyarabilirsin. İşte böylesi (kimseyi), bir mağfiret ve güzel bir mükâfatla müjdele.

Bu ayette de uyarıya uygun olan kullardan söz edilmektedir. Bu kimselerin de, Kur'an'ı kerime uyan ve görmeden yani ayetteki deyimi ile 'gayb' halinde, peygamberin davetine inanıp iman ederek Rahman'dan korkan kimseler olduğu ifade ediliyor. Bu durumda olan kimselerin, Allah tarafından mağfiret edilecekleri; ayrıca kendilerine, çeşitli ve birbirinden farklı güzellikte ödüllerin verileceği müjdelenmektedir.

Buradaki gayb ifadesinin değişik iki anlamda anlaşılabileceği yorumları yapılmaktadır: Birinci yoruma göre, görülmeyen, gizli olan Rahman'a saygı göstermektir. İkincisi ise, tek başına kalan ve kendisini hiç kimsenin görmediği bir yerde de Rahman'a saygı göstermesi ve gizlice ibadet etmesi, biçiminde anlaşılmaktadır ki, bu ikinci görüşü benimseyenler çoğunluktadır.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ ۚ وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ
فِي إِمَامٍ مُبِينٍ ﴿١٢﴾

12. Şüphesiz ölüleri ancak biz diriltiriz. Onların yaptıkları her işi, bıraktıkları her izi (eseri) yazarız. Biz, her şeyi apaçık bir kitapta sayıp yazmışızdır.

"Ölüleri diriltmek tabiri, cahilleri hidayete erdirmek, müşrikleri şirkten imana döndürmek şeklinde de tefsir edilmiştir."

Ayeti kerimede, öldükten sonra dirilmenin mutlaka gerçekleşeceği, her şeyin hesabının inceden inceye yapılacağı; insanların elleriyle yaptıkları her işin; ölümleri ile geriye bıraktıkları iyi kötü her iz ve eserin - ki bunlar 'sadakayı cariye' diye de isimlendirilen okul, köprü, cami, imaret, yollar, çeşmeler, hastane vs. gibi halk hizmetine sunulan

eserlerdir.- en küçük bir hata ve unutma yapılmadan, küçüğünden büyüğüne yazılacağı beyan edilmektedir.

Bu ayeti kerime ile, adeta, surenin başından beri Kur'an'ı Kerim'e has yüksek belagatlı üslup, kısa ve az sözle geniş anlamlar ifade eden (ki bu özelliğe icaz denilmektedir) ayetlerle anlatılan hususların, kaybolup gitmeyeceği, tamamının emin bir biçimde saklanıp, zamanı geldiğinde de ortaya konacağı ve bütün hesapların o kayıtlar üzerinden yapılacağı, ceza ve mükafatların tespit ve tayinine esas olacağı, örtülü bir şekilde ifade ve ihtar edilmektedir. Dolayısı ile bu konuda, gaflete düşülmemesi öğütlenmiş olmaktadır.

Ayette geçen, açık bir kitap 'Fi imamın mübin' deyimi, bazılarına göre, 'Levh-i mahfuz', bazılarına göre her kul için dünyadaki amellerini kaydetmek için melekler tarafından tutulan 'amel defteri' ve diğer bazılarına göre de, Allah'ın her şeyi kapsayan, (içeren, ihata eden) başı ve sonu olmayan (ezeli ve ebedi) ilmidir. Kulların amelleri ile ilgili olması bakımından ikinci görüş akla yakın görünmekle birlikte, bütün görüşleri kapsamı içine alan son görüşün aksini düşünmek bile mümkün değildir. (Ayrıca bak. Ta-ha 20/52 ; Kamer 54/52-53)

Buraya kadar olan bölümünde, 'Vahiy', 'Peygamberlik', 'Öldükten sonra dirilme' ve kıyamet gününde hesaba çekilme konuları üzerinde yapılan tartışma ve bu bağlamda değinilen diğer ilgili konular, açıklanıp konulan kulların leh ve aleyhinde sonuç doğuracak her türlü eylem ve işlevlerle ilgili bilgilerin belgelenip arşivlendiği bildirilmektedir. Bundan sonra gelen ayetlerde de, bütün bunlar yaşanmış bir öykü (kıssa) halinde ortaya konmaktadır. Uyarılmaya uygun olmayanların kötü sonları ile Kitaba tabi olan müminlerin armağanları, bu bölümde, deyim doğru ise, uygulamalı bir biçimde ve canlı olarak gözler önüne serilmektedir.

Kıssa Hz. Peygamber (s.a.)'e, kendilerine peygamberler gönderilen o yöre halkıyla ilgili öyküyü onlara örnek olarak anlatması için verilen emirle başlamakta ve devam etmektedir:

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا اَصْحَابَ الْقَرْيَةِۢ اِذْ جَٓاءَهَا الْمُرْسَلُونَۚ ﴿١٣﴾

[440]13. Onlara, şu şehir halkını misal getir: Hani onlara elçiler gelmişti.

Ayeti kerimelerde, sözü edilen kasabanın (karyenin) neresi ve gönderilen peygamberlerin kimler olduğu konularında açıklık yoktur.

Gerek kasaba ve gerekse peygamberlerin kimler olduğu konusunda değişik savlar ve söylentiler vardır. Ne var ki biz burada bu ayrıntılara girmeyeceğiz fakat, bu bağlamda, çok önemli bir olgu ve davranış biçimi ile ilgili bir hususa dikkatleri çekmekte yarar görmekteyiz:

Kur'an'ı kerim'de çokça rastlanan ve 'mübhemat' (Bilinmeyenler ya da müteşabih) denilen konulara, her nedense insanların aşırı ilgi gösterip olağanüstü değer vermelerini fırsat bilenler, bu tür konuları dayanak yapıp, kendi sapık amaçlarına ulaşmayı yeğlerler. İslam dinini tahribe varacak kadar ileri götürdükleri uydurmalara sık sık rastlanmaktadır.

Kötü amaçlı yorumlara kapılıp yanlışlıklara düşmemek için, çok dikkatli olmak gerekir. Açık olmayan konularla ilgili, peygamberlere sorular sorulmuş ve alınan yanıtlara dair kuşkuya yer vermeyecek derecede açık haberler ve bilgiler varsa, ortada bir problem yok demektir. Uydurma haberleri İslam'a mal etmeyi fazlasıyla seven 'İsrailiyat'tan kesinkes sakınmak gerekir.

إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُمْ
مُرْسَلُونَ ﴿١٤﴾

14. İşte o zaman biz, onlara iki elçi göndermiştik. Onları yalanladılar. Bunun üzerine üçüncü bir elçi gönderdik. Onlar: Biz size gönderilmiş Allah elçileriyiz! dediler. (Bak. Esed, s.898/10 no. açk.)

قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا أَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾

15. Elçilere dediler ki: Siz de ancak bizim gibi birer insansınız. Rahmân, herhangi bir şey indirmedi. Siz ancak yalan söylüyorsunuz.

Burada, peygamberlik konusunda, tarih boyunca tekrar edilen itiraz ile yine karşılaşmaktayız. Peygamberin insan olmasına yapılan bu karşı koyup inatlaşma, kasaba halkının düşünce yöntemlerinin basitliğini ve kavrayış ve algılama yönünden de düşük seviyelerde bulunduklarını göstermektedir.

Öteden beri peygamberlerin, normal insanlar gibi olması, onlar gibi gezip-tozması ve yemesi-içmesi yadırganmıştır. Halbuki, peygamberlik, daha önce de değinildiği gibi, İlahi bir yol olup, insanlık onu kendi

benliğinde yaşamış ve görmüştür. Peygamberin yaşantısı, ilahi prensipler çizgisinde yürüyen ve içinde yaşadığı topluma örnek olan bir kurumdur. Bundan dolayıdır ki, Hz. Muhammed (s.a.), kendi ümmetinin gözleri önündedir; her şeyi ile açık ve kişisel durumlar dışında hiçbir şeyi ümmetinden saklı değildi. Esasen Kur'an'ı Kerim, peygamber hayatının başlıca özelliklerini bütün detayları ile beyan ediyor. Bunun en belirgin örnekleri Kur'an'ı Kerim'de, Hz. Muahammed'in ev hali, kişisel yaşantısı hatta zihninden geçirdiği bazı fikir ve düşüncelerinin bile anlatılması ile verilmektedir. Bütün bunlardan amaç, peygamberlerin, içinde yaşadıkları toplumlara örnek olmak için gönderilmiş olmalarıdır. Esasen başka türden bir örneğin ya da uyarıcının, insanlara örnek olması ve uyarılarının da kendi türünden olan bir kimseden daha yararlı olmasını düşünmek akıl ve mantık dışıdır. (Ayrıca, En'am 6/91. ayet ile krşt.)

قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ اِنَّا اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾

16. (Elçiler) dediler ki: Rabbimiz biliyor; biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz.

وَمَا عَلَيْنَا اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٧﴾

17. "Bizim vazifemiz, açık bir şekilde Allah'ın buyruklarını size tebliğ etmekten başka bir şey değildir" dediler.

قَالُوا اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا
عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٨﴾

18. (Bunun üzerine onlar:) Doğrusu siz bize uğursuz geldiniz. Eğer bu işten vazgeçmezseniz, andolsun sizi taşlarız. Ve bizden size mutlaka fena bir kötülük dokunur, dediler. (Ayrıca bak. Âl-i İmran 3/49; İsra 17/13; Neml 27/47; Teteyyerna kon. Esed, s.296/95 no. açk.)

قَالُوا طَٓائِرُكُمْ مَعَكُمْ اَئِنْ ذُكِّرْتُمْ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿١٩﴾

19. Elçiler şöyle cevap verdi: Sizin uğursuzluğunuz sizinle beraberdir. Size nasihat ediliyorsa bu uğursuzluk mudur? Bilakis, siz aşırı giden bir milletsiniz.

18. ayette, kasaba halkının, gönderilen peygamberlerin davetine karşı koyma nedenlerini, resullerin uğursuzluğu gibi batıl inanışa bağladıkları, beyan edilmektedir. Kasaba sakinleri, davetlerinden vazgeçmedikleri takdirde onları taşlayacakları ve ayrıca, fena bir kötülüğü daha resullere yapacakları tehdidini yapmaktadırlar. Tehdit ve bu tür zorlayıcı yollara ve metotlara baş vurmak, onlara yaraşır en uygun davranışlardır. Çünkü tehdit yolunu normal yollara yeğlemek, hoşgörüden yoksun, diktatör, despot ruhlu, basiretsiz ve bilgisiz olmaları yüzünden batıla sapan ve saplanan kimselerin, zulümlerini açığa vururken sıkça baş vurdukları ve kullandıkları yöntemlerin başında gelmektedir.

Suçlamalara yanıt veren elçiler, kasaba halkına meal olarak şöyle demişlerdir: 'Sizin uğursuzluğunuz sizinle beraberdir. Size öğüt verilmesi uğursuzluk değildir. Esas uğursuzluk, sizin, verilen öğüt ve uyarılardan ibret almayıp doğru yolu bulmaktan inatla ve ısrarla kaçınarak ve kasıtlı bir şekilde gerçekleri görmemeye devam etmenizdedir. Esasen siz her türlü kötülüğe yakın, yatkın ve bu konularda çok ileri giden toplumsunuz.'

Bu vesile ile batıl inanışlar konusunu bir kere daha yinelemekte yarar vardır:

Hayır ve şer; uğur ve uğursuzluk, ağılıklı olarak, kişilerin niyet, amaç ve davranışlarına bağlı bir husustur. Çünkü İlahi irade, kulun seçimine ve dileğine uygun olarak ortaya çıkar. Kul tercihini yaparken İlahi baskı asla söz konusu değildir. O halde her kişi, uğur ya da uğursuzluğunun nedeni, bizzat kendisidir. Kimsenin ret edemeyeceği asil gerçek budur. Aksi düşünce, cahiliye kafasına uygun safsatadır; hurafedir.

Kıssanın buraya kadar olan bölümünde, kalpleri hidayete kapalı, anlama ve algılama özellikleri körelmiş, ileriyi görme (basiret) yeteneğinden yoksun olan ve peygamberlerin doğru yola davetlerine ilgisiz kalan ya da karşı koyan kimselerin durumları ve aydınlığa kapalı, kararmış ruh halleri tespit ve tescil edilmektedir. Bundan sonraki bölümde ise, gönlünü Kur'an'a açmış, doğru yola davetlere duyarlı, ileri görüşlü (basiretli) kişilere has anlayışa sahip, gelişmeleri doğru algılayan, sağduyulu, herkese örnek olabilecek davranışları sergileyen bir müminin çabaları ve bu çabalar nedeniyle gelişen olaylar ve olayların kahramanlarının ulaştıkları mutlu ya da acıklı sonlarına dikkatler yönlendirilerek ibret ve öğütler alınması amacına ağırlık verilmektedir:

وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَىٰ قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٠﴾

20. Derken şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi. "Ey kavmim! dedi, bu elçilere uyunuz!"

İnkarcı ve inatçı toplum mensuplarının elçilerle tartıştığı bir sırada, şehrin uzak yerinden kopup koşarak gelen inançlı bir kişi, tartışmalara dahil oluyor ve elçilere direnen topluluğa, uyarılarını sıralamaya başlıyor; ilk tavsiyesi de ayette belirtildiği şekilde, kavmini elçilerin söylediklerine uymaya davet şeklinde olmaktadır. Gelen kişinin aceleciliği ve heyecanından öyle anlaşılıyor ki, daha önce hakka yapılan davete olumlu tepki vermiş fakat bunu açığa vurmamıştı. Zamanla bu kişinin, doğru yolu bulmanın hazzı, içine işleyip, bütün benliğini sarınca; inanmanın verdiği mutluğu açığa vurmaya karar verdiği ve bu zevki de herkesten önce kavmi ile paylaşmak için, aktif görevler yüklenmeye karar verdiği, olayların gelişmesinden anlaşılmaktadır. Bu amaçla olsa gerek, öncelikle üyesi bulunduğu kavmini kendisinin eriştiği mutluluğa ulaştırmak istedi ve girişimlerini sürdürmeye devam etti:

اتَّبِعُوا مَن لَّا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا وَهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٢١﴾

21. "Sizden herhangi bir ücret istemeyen bu kimselere tâbi olun, çünkü onlar hidayete ermiş kimselerdir."

Hiçbir çıkar beklemeden hakka davet yapan elçilere inanmak gerektiğini, elçilerin, hidayete ermiş kişiler olmaları sebebiyle bu şekilde hareket ettiklerini, bu davranışlarının bir çıkar peşinde olmadıklarının delili olduğunu ifade etti.

Bu öğütlerinden ötürü kavminin inatçı üyeleri adama 'Vay, sende mi onların dinindensin?' demiş olmalılar ki, konuşmasını sürdüren adamcağız, herhalde, dinleyenleri de etkileme olasılığı düşüncesi ile kendisini doğru yola, hidayet yoluna yönlendiren düşünce ve nedenleri sıralamaya başladı:

وَمَا لِيَ لَا أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٢﴾

22. "Bana ne olmuş ki, beni yaratana ibadet etmeyecekmişim! Halbuki, hepiniz O'na döndürüleceksiniz."

ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً اِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنّ۪ي شَفَاعَتُهُمْ
شَيْـٔاً وَلَا يُنْقِذُونِ ﴿٢٣﴾

23. "O'ndan başka tanrılar mı edineyim? O çok esirgeyici Allah, eğer bana bir zarar dilerse onların (putların) şefâati bana hiçbir fayda vermez, beni kurtaramazlar."

اِنّ۪ٓي اِذاً لَف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٢٤﴾

24. "İşte o zaman ben apaçık bir sapıklığın içine gömülmüş olurum."

Bu ifadeler, yaratıcının varlığını, yaratılış gereği (fıtrat) duyan bir müminin beyanlarıdır. Bu beyanların sahibi bundan böyle, herhangi bir dış neden ve etkiye kapılıp yaratıcısının yolundan sapmaz. Nitekim o da sapmadı ve kavmini uyarırken değişmez gerçeği 22. ayetin sonunda yer alan 've ileyhi turce'ûn' gerçeğini bir kere daha vurguladı ve devam etti: Siz de O'na döneceksiniz.

اِنّ۪ٓي اٰمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ ﴿٢٥﴾

25. "Şüphesiz ben, Rabbinize inandım, beni dinleyin."

ق۪يلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْم۪ي يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

26. Ona: Cennete gir" denilince. "Keşke, dedi, kavmim bilseydi!"

بِمَا غَفَرَ ل۪ي رَبّ۪ي وَجَعَلَن۪ي مِنَ الْمُكْرَم۪ينَ ﴿٢٧﴾

27. "Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikrama mazhar olanlardan kıldığını!"

Kıssanın sözgeliminden anlaşılacağı üzere, iman etmesi ve kendilerini de imana davet etmesi nedenleri ile bu zat, fikirleri ile uyarılarına değer vermeyip öfkelenip kin besleyen karşıtları tarafından öldürülmüştür. Görüldüğü gibi öldürme konusu ile ilgili detaylar ayetlerde yer almamıştır. Ancak, adam ölürken kendisine '...Cennete gir, denilince' Yüce Allah'ın yaptıklarının karşılığı olarak cennette vere-

ceği mağfiret ve kerameti sezerek algılamış, kalbi hoş, gönlü ve ruhu rahatlamış olarak yine de kavmini düşünüyor. Kendisine bahşedilen nimetleri, Allah katında gördüğü itibarı, onların da görmelerini ve bu sayede takıp ettiği yolun doğruluğunu anlamalarını; yanılgılardan kurtularak, tek gerçek yol olan 'Hak yolu'nu bularak sapıklıktan kurtulmalarını istemekte ve söylemektedir.

İşte bütün bunlar iman etmenin armağanlarıdır. Haddi aşarak Allah'a isyan edenlerin hali de devam eden ayetlerde açıklanmaktadır. Bu kimseler öylesine değerden yoksun kimselerdir ki, onları helak etmek için ordu göndermeye değmezler .Zaten indirilmeyecektir de... Korkunç bir gürültü onları söndürmeye yetmiştir. Onları helak etme olayının, 'Söndürülme' şeklinde ifade edilmesinin, mümin kişiyi öldürmeye gelen topluluğun, öfkeden adeta kor gibi kızgın bir halde bulunmalarına bağlanmaktadır. O nedeniyle bu benzetmenin yapılması sonucu, öldürme fiili yerine söndürme fiili ya da sözcüğünün tercih edildiği, müfessirlerce ifade edilmektedir. Haberlerin doğrusu devam eden ayetlerdedir:

وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِه۪ مِنْ بَعْدِه۪ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَٓاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِل۪ينَ ﴿٢٨﴾

[441]28. Biz ondan sonra, onun milletini helâk etmek için üzerlerine gökten herhangi bir ordu indirmedik ve indirecek de değildik.

اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا هُمْ خَامِدُونَ ﴿٢٩﴾

29. (Onları helâk eden) korkunç sesten başka bir şey değildi. Birdenbire sönüverdiler.

يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِۚ مَا يَأْت۪يهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٣٠﴾

30. Ne yazık şu kullara! Onlara bir peygamber geldiğinde her gelişte ille de onunla alay etmeye kalkışırlar.

اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ اَنَّهُمْ اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٣١﴾

31. Müşrikler görmüyorlar mı ki, onlardan önce nice kavimler helâk ettik. Onlar tekrar dönüp de bunlara gelmezler.

وَاِنْ كُلٌّ لَمَّا جَم۪يعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾

32. Elbette onların hepsi (kıyamet gününde) karşımızda hazır bulunacaklar.

30. ayette geçen 'Hasret' kelimesi, üzücü bir olay ile karşı karşıya kalıp da hiçbir şey yapamayarak acze düşen bir kimsenin hissettiği duygu hali olarak tefsir edilmektedir. Derin bir elem duygusu ve iç çekişi. Yüce Allah'ın, kulları hakkında hasret ve elem duyması söz konusu olamaz. Buradaki ifade ile o durumda olan kimselerin hak ettikleri hallerini açıklamak için kullanılmıştır. Başka bir anlatış ile: 'Sahiplerini feci bir sonuca büyük bir belaya götürücü vasıftaki üzüntü veren hallerini ortaya koyuyor'.

Yazıklar olsun o kimselere ki, kendilerine doğru yolu bulup hidayete erme olanağı verildiği halde; Allah Resülleri tarafından zaman zaman, bu yola geçiş veren kapılar ardına kadar açık tutulmasına rağmen, onlardan geçmeyip uzak durmak suretiyle yararlanmasını beceremezler. Ayrıca, gözleri önünde helake giden kimselerin durumlarından esinlenerek ders, uyarı ve öğütler almaz ve doğru yolu bulamazlar.

'...Kendilerine hangi elçi gelse onu alaya alıyorlardı:'

'...Kendilerinden önce nice nesilleri yok ettiğimizi, onların bir daha kendilerine dönemediklerini görmezler mi?' Bu ayetlerde iyi düşünen kimseler için alınacak çok dersler vardır. Ne yazık ki, insanları çoğu bunlardan yararlanarak hal ve hareketlerini ona göre ayarlamayı düşünebilme yeteneğinden yoksundurlar.

'30-32. ayetler kıssanın sonucudur. Helak edilen kavmin, neden o duruma düştüğü anlatılır: Yazık şu kullara, kendilerine gelen her elçi ile alay edip dururlar. Bu yüzden sönüp gittiler. Oysa onların, kendilerinden önce helak edilmiş olan milletlerin durumundan ibret almaları gerekirdi. Hani o helak edilen insanlardan hiç geri gelen var mı? Allah'ın gazabına uğrayınca dünyadan gittiler. Bir daha da geri gelmezler. İnsanların hepsi Allah'ın huzuruna götürülür, o yüce divanda hesap verirler.' (Ateş, 4/2151)

Devam eden ayetlerde dikkatler, peygamberlerin, **tapınmaya değer tek varlık** olarak bildirdikleri Yüce Allah'ın varlık, kuvvet ve kudretini kanıtlayan, akli deliller yanında, O'nun, İlahi kudretinin şaşmaz delilleri ve örnekleri olan yer, gök ve denizlerde yarattığı ve gözlerle de görülebilen olağanüstü varlıklar, olaylar ile insanlara bahşettiği sayısız ve eşsiz nimetlerine yönlendiriliyor:

وَاٰيَةٌ لَهُمُ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُۚ اَحْيَيْنَاهَا وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا
فَمِنْهُ يَاْكُلُونَ ﴿٣٣﴾

33. (Bu hususta) ölü toprak onlar için mühim bir delildir. Biz ona yağmurla hayat verdik ve ondan tane çıkardık. İşte onlar bundan yerler.

Öldükten sonra dirilmeyi ısrarla ve inatla ret ederek, ölümle her şeyin bittiğini; hayatın sadece dünya ile sınırlı olduğunu sananlara; ölü toprağın diriltilmesi suretiyle, hem kendi içine atılan kuru tohumu filizlendirip canlandırarak hayat vermesi, hem de üzerinde yaşayan her türlü canlı ve bu arada ölümden sonra dirilmeyi ret edenleri bunlarla beslemesi, yeniden dirilmeye en güzel örnek değil midir? Devam eden ayetlerde anılan diğer örnekler de eklenince, hala bütün bunlardan ders almayanlar, kör ve sağır değiller de nelerdir? (Bak. Rum 30/7)

وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِۙ ﴿٣٤﴾

34. Biz, yeryüzünde nice nice hurma bahçeleri, üzüm bağları yarattık ve oralarda birçok pınarlar fışkırttık.

لِيَاْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِۙ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْد۪يهِمْۜ اَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾

35. Ta ki, onların meyvelerinden ve elleriyle bunlardan imal ettiklerinden yesinler. Hâla şükretmeyecekler mi?

Bu ayet ile hem şükür etmenin önemine hem de, bütün nimetlerin asıl kaynağının Yüce Allah olduğuna işaret edilmektedir. Kendilerine verilen değersiz bir hediye için onu verenlere, yerlere kadar eğilerek teşekkür ve temenna edenlerin, Yüce Allah'ın bahşettiği bunca nimetlere karşı vurdum duymaz tavır takınarak kayıtsız kalmalarını ve gafletlerini anlamak mümkün değildir. (Nimetlerle ilgili olarak bak. Lokman 31/20; Nahl 16/53; İbrahim 14/34)

سُبْحَانَ الَّذ۪ي خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾

36. Yerin bitirdiklerinden, nefislerinden (insanların kendilerinden) ve henüz mahiyetini bilmedikleri şeylerden bütün çiftleri yaratan (Allah çok) yücedir.

Bütün bunlar, içinden hayat fışkıran ölü toprağın gözler önüne serdiği inkar edilmesi olanaksız olan delilleridir.

Takip eden ayetlerde de, göklerin delillerine geçilmekte ve insanların bizzat kendi gözleriyle görebilecekleri görüntüler yanında, astronomik bütün olayları yaratıp, hikmetine uygun olarak yarattıklarını, programlayıp yöneten ve yönlendiren Yüce Allah'ın, kudret ve kuvvetinin, göz ardı edilmesi olanaksız bu alandaki kesin deliller; ve onlar aracılığı ile insanlığa bahşedilen eşsiz ve sayısız nimetler, gözler önüne serilmektedir:

وَآيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾

37. Gece de onlar için bir ibret alâmetidir. Biz ondan gündüzü sıyırıp çekeriz de onlar karanlıklara gömülürler.

وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٣٨﴾

38. Güneş, kendisi için belirlenen yerde akar (döner). İşte bu, azîz ve alîm olan Allah'ın takdiridir.

وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ ﴿٣٩﴾

39. Ay için de birtakım menziller (yörüngeler) tayin ettik. Nihayet o, eğri hurma dalı gibi (hilâl) olur da geri döner.

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي
فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

40. Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzerler.

Yeryüzünde ve göklerdeki gözle görülür delillerin ortaya konmasından sonra sıra, denizlerdeki canlı delillere ve daha sonraki ayetlerde anlatılan inançlı ve inançsız kimselerin davranışları sonucunda

ulaştıkları, mutlu ya da acıklı sonlarını ve o vesilelerle ortaya çıkan gelişmeleri tasvir eden, uyarı ve öğütlerle dolu bölüme gelmiştir:

وَاٰيَةٌ لَهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِۙ ﴿٤١﴾

[442]41. Onların zürriyetlerini dopdolu bir gemide taşımamız da onlar için büyük bir ibrettir.

وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِه۪ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾

42. Onlar için, bunun gibi binecekleri başka şeyler de yarattık.

وَاِنْ نَشَاْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَر۪يخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَۙ ﴿٤٣﴾

43. Dilesek onları suda boğarız. O zaman ne onların imdadına koşan olur, ne de onlar kurtarılırlar.

اِلَّا رَحْمَةً مِنَّا وَمَتَاعاً اِلٰى ح۪ينٍ ﴿٤٤﴾

44. Ancak bizim tarafımızdan bir rahmet ve belli bir zamana kadar dünyadan faydalandırmamız müstesnadır.

Bu ayet vesilesi ile, müfessirlerin, daha önceki bölümlerde geçen ayetlerde yer alan konuları, çok kısa olarak anımsattıklarını görmekteyiz. Bazı yinelemeleri içerse de yararına binaen aynen alıyoruz:

"Yüce Allah 32. ayette kıyamet gününde bütün insanların kendi huzurunda toplanacaklarını bildirmiş ve daha sonraki ayetlerde de buna muktedir olduğuna dair birçok delil getirmiştir. Bu cümleden olarak ölmüş toprağın diriltilmesi ve bundan çeşitli bitki ve meyvelerin elde edilmesi, çift varlıkların yaratılması, gece ve gündüzün birbirini takip etmesi, güneş ve ayın kendi yörüngelerinde dönmeleri, gemilerin denizde yüzmeleri ve diğer bir çok vasıtaların yaratılması gibi deliller zikretmiştir. Dilediği takdirde insanları denizde boğabileceğini, rahmeti ve takdirinin gereği olarak belli bir süre insanları da yaşatacağını bildirmiştir."

وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ اَيْد۪يكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾

45. Onlara yapmakta olduğunuz ve yapıp arkada bıraktığınız

işlerde Allah'tan korkun; umulur ki size merhamet olunur denildiğinde (aldırmazlar).

Bu ayetle başlayıp 49. ayete kadar olan kısım için Seyyid Kutub şunları ifade eder:

'Bu ayetler insanların kalbinde düşünce ve tefekkür, hassasiyet ve takva gibi vasıfları oluşturup, ruha, bizzat hayatiyet kazandıracak, güç ve canlılığını harekete getirecek mahiyettedir. Ne yazık ki, inat ve inkarlarında ısrar edenler için böyle olmamıştır. Zira Kur'an'ın bu ve diğer ayetleri, ancak açık, diri olan kalplerde bir silkinme, bir ürperme ve toparlanma husule getirir'. Her safhası Yaratanın azametine, tedbir ve takdirindeki lütuf ve rahmetine işaret eden bu açık kitap, gözler önünde durmaktadır. Fakat gözleri kapalı olanlar bunları görmüyorlar. Görseler bile düşünüp duygulanmıyorlar'.

Bu güzel yorumda belirtilen davranışları sergileyen gafiller -ki bunlar nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturuyorlar- bütün duyarsız, densiz, akılsız ve düşüncesiz davranışlarına rağmen, yine de muhatap alınıyor ve gönderilen peygamberler aracılığı ile tebliğ edilen; örnekleri devam eden ayetlerde görülen **İlahi Vahiy**lerle uyarılıyorlar. Ne yazık ki, bütün bunlara rağmen, tutumları değiştirmiyor ve her şey boşa gitmektedir:

وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾

46. Onlara Rablerinin âyetlerinden bir âyet gelmeyedursun, ille de ondan yüz çevirmişlerdir.

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اَنُطْعِمُ
مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهُ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٧﴾

47. Allah'ın size rızık olarak verdiklerinden hayra sarf ediniz, denildiğinde, kâfirler müminlere dediler ki: Allah'ın dilediği takdirde doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız? Siz gerçekten apaçık bir sapıklık içindesiniz.

İnfak konusunda gerekli açıklamalar, sadaka ve zekat ile ilgili ayetler vesilesi ile daha önce yapıldığı için, burada bir kere daha yinelenmelerine gerek duyulmamıştır. (Tevbe 9/60)

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿٤٨﴾

48. Onlar: Eğer gerçekten doğru söylüyorsanız, bu tehdit ne zaman gerçekleşecektir? derler.

مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾

49. Onlar, birbirleriyle çekişip dururken kendilerini ansızın yakalayacak korkunç bir sesi bekliyorlar.

فَلَا يَسْتَطٖيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَٓا اِلٰٓى اَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾

50. İşte o anda onlar ne bir vasiyette bulunabilirler, ne de ailelerine dönebilirler.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَاِذَا هُمْ مِنَ الْاَجْدَاثِ اِلٰى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿٥١﴾

51. Nihayet Sûr'a üfürülecek. Bir de bakarsın ki onlar kabirlerinden kalkıp koşarak Rablerine giderler.

Ecdas: Ayette geçen bu kelime, kabir anlamına gelen 'Cidas' sözcüğünün çoğuludur.

قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ وَصَدَقَ
الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾

52. (İşte o zaman:) Eyvah, eyvah! Bizi kabrimizden kim kaldırdı? Bu, Rahmân'ın vâdettiğidir. Peygamberler gerçekten doğru söylemişler! derler.

اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا هُمْ جَمٖيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾

53. Olan müthiş bir sesten ibarettir. Bunun üzerine onların hepsi hemen huzurumuzda hazır bulunurlar.

فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا وَلَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾

54. O gün hiçbir kimse en ufak bir haksızlığa uğramaz. Siz orada ancak yaptıklarınızın karşılığını alırsınız.

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ ﴿٥٥﴾

[443]55. O gün cennetlikler, gerçekten nimetler içinde safa sürerler.

هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِئُونَ ﴿٥٦﴾

56. Onlar ve eşleri gölgeler altında tahtlara kurulurlar.

لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ ﴿٥٧﴾

57. Orada onlar için her çeşit meyve vardır. Bütün arzuları yerine getirilir.

سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ ﴿٥٨﴾

58. Onlara merhametli Rabb'in söylediği selam vardır.

وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾

59. "Ayrılın bir tarafa bugün, ey günahkârlar!"

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٠﴾

60. "Ey Adem oğulları! Size şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır" demedim mi?

وَأَنِ اعْبُدُونِي هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾

61. "Ve bana kulluk ediniz, doğru yol budur" demedim mi?

وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾

62. Şeytan sizden pek çok milleti kandırıp saptırdı. Hâla akıl erdiremiyor musunuz?

هَٰذِهِۦ جَهَنَّمُ ٱلَّتِي كُنتُمۡ تُوعَدُونَ ﴿٦٣﴾

63. İşte, bu size vâdedilen cehennemdir.

ٱصۡلَوۡهَا ٱلۡيَوۡمَ بِمَا كُنتُمۡ تَكۡفُرُونَ ﴿٦٤﴾

64. İnkârınız sebebiyle bugün oraya girin!

ٱلۡيَوۡمَ نَخۡتِمُ عَلَىٰٓ أَفۡوَٰهِهِمۡ وَتُكَلِّمُنَآ أَيۡدِيهِمۡ وَتَشۡهَدُ أَرۡجُلُهُم بِمَا كَانُواْ
يَكۡسِبُونَ ﴿٦٥﴾

65. O gün onların ağızlarını mühürleriz; yaptıklarını bize elleri anlatır, ayakları da şahitlik eder.

Ayetlerde, özellikle de altmış beşinci ayette tasvir edilen, sahneleri düşündükçe insan ister istemez derin bir ürperti duymaktadır. İnkarcıların sonları ile ilgili haberler, korkunç ve yürekleri yerinden oynatacak bu son sahne ile de bitmiyor ve devam ediyor:

Devam eden iki ayette ise, Yüce Allah'ın, dilemiş olsaydı onlara, sözü geçenlerden farklı, değişik cezalar da uygulayabileceği ifade edilerek, onlardan olası bazı biçimlerinden söz edilmiş; ve gerçekleri yalanlayanların cezalarla ilgili olarak söyledikleri ve daha önce değinilen: **'Doğru sözlü iseniz söyleyin bu vaat ne zaman?'** şeklindeki sözlerine, alaylı bir tarz çağrıştıran biçimde yanıt verilmektedir.

وَلَوۡ نَشَآءُ لَطَمَسۡنَا عَلَىٰٓ أَعۡيُنِهِمۡ فَٱسۡتَبَقُواْ ٱلصِّرَٰطَ
فَأَنَّىٰ يُبۡصِرُونَ ﴿٦٦﴾

66. Dilesek onların gözlerini büsbütün kör ederdik. O zaman doğru yolu bulmaya koşuşurlar, ama nasıl göreceklerdi?

وَلَوۡ نَشَآءُ لَمَسَخۡنَٰهُمۡ عَلَىٰ مَكَانَتِهِمۡ فَمَا ٱسۡتَطَٰعُواْ مُضِيّٗا وَلَا يَرۡجِعُونَ ﴿٦٧﴾

67. Eğer dilesek oldukları yerde onların şekillerini değiştirirdik de ne ileriye gitmeye güçleri yeterdi ne de geri gelmeye!

وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ اَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾

68. Kime uzun ömür verirsek biz onun gelişmesini tersine çeviririz. Hiç düşünmüyorlar mı?

Ayeti kerimede, insanlardan kimine kısa kimine de uzun ömür verildiği kaydedildikten sonra, bunun hikmetlerinden birine dikkatler çekilmektedir:

Ömrü uzun tutulanların ihtiyarlatılması suretiyle adeta çocukluk dönemine geri döndürülmelerine. Şu farkla ki, ihtiyarlık çağında, çocukluk döneminin saflığı, temizliği ve sevimliliğinden eser kalmamıştır. Gençlik döneminin tersine ihtiyarlıkta onlar, deyim yerinde ise, tepe üstü dikiliyor. Gençlikte gelişip gücü artan, ihtiyarlıkta güçten, kuvvetten düşerek zayıflığı giderek artıyor ve sonuçta ölüm kapısına gelip dayanıyor. Bütün bu evrelerden geçmesine rağmen hala aklı başına gelmeyecek mi? Eğriyi doğrudan ayırıp hidayet yolunun yolcusu olmayacak mı insan?

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْاٰنٌ مُبِينٌ ﴿٦٩﴾

69. Biz ona (Peygambere) şiir öğretmedik. Zaten ona yaraşmazdı da. Onun söyledikleri, ancak Allah'tan gelmiş bir öğüt ve apaçık bir Kur'an'dır.

لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧٠﴾

70. Diri olanları uyarsın ve kâfirler cezayı hak etsinler diye.

69. ayetin metninden anlaşıldığı üzere, Kur'an'ı şiir gibi düşünen ve herkesin de böyle düşünmesine çaba gösterenler vardır. İşte bu ayeti kerime ile, Kur'an'ı Kerim'in bir şiir kitabı olmadığı gibi, Hz. Peygamberin de bir şair olmadığı ve esasen ona şiir öğretilmediği gibi şairliğin de ona yakışmayacağı kesin bir hükümle ifade edilmektedir. Ayrıca, Kur'an'ı Kerim'in şiirlerden oluşan bir kitap olduğu kanısını uyandıracak, şiirlerin başlıca belirgin özelliği olan ölçü ve uyaklara (vezin ve kafiyelere), Kur'an'ın hiçbir suresinde rastlanmamaktadır. Diğer yandan şiirler, anlam yönünden de değişik özellikler taşımaktadırlar. Şiirin konusunun, gerçek olup olmadığına bakılmaz. Aksine insanlarda bedii (yaratılıştan gelen) heyecanı uyandırma yönü ağır

basmaktadır. Sevmek-nefret etmek; darıltmak-barıştırıp coşturmak ve benzeri duyguları uyandırma amaçlıdır. Kur'an'ı kerimde böyle özelliklerin var oluşu asla söz konusu olamayacağı gibi düşünmek bile en büyük saçmalıktır.

Kur'an'ın ne olup olmadığı çalışmamızın başından başlayıp bu satıra kadar anlatılanlar vasıtasıyla büyük ölçüde ortaya konulmuştur. Bundan sonra da ortaya konulmaya devam edilecektir. Bu bağlamda, bu ayeti kerimelerde de, burada yapılan niteleme yönünü ve indiriliş amaçlarını, ayetlerin genel temalarına uygun bir biçimde anımsayacağız: **'O, Allah'tan gelmiş bir öğüt, uyarı ve apaçık bir Kur'an'dır'.** Ve: **'Diri olanları uyarsın ve kafirler cezayı hak etsinler diye'** gönderilmiştir.

71. ayetle başlayan, Yasin suresinin son bölümü ile ilgili yorumu özet olarak Seyyid Kutub'un kaleminden birlikte okuyalım:

"Bu son bölümde, surenin ele alıp çözümlediği bütün meselelerin bir özeti yapılacaktır: Vahiy ve vahyin mahiyeti, uluhiyet ve vahdaniyet meselesi, öldükten sonra dirilme ve haşir neşir olma mevzuları... Bu meseleler, parça parça, canlı ve kuvvetli temsillerle, derin tesirli müşahhas tablolarla sunulacaktır. Bütün bunların hedefi ise, bu kâinat içinde her şeyi yapan, ve her şeyin anahtarını elinde tutan Yüce Allah'ın kudretini ortaya koymaktadır. Surenin sonunda bu mana, en beliğ bir şekilde ifadesini bulmaktadır:

'Her şeyin hükümranlığı elinde olan ve sizin de Kendisine döneceğiniz Allah'ın şanı ne kadar yücedir."

Bu kuvvetli yaratıcı el, insanlar için hayvanları yaratıp onların emrine ram eden 'El' dır. İnsanı nutfeden yaratan o 'El'dir. Çürümüş kemikleri ilkin yoktan var ettiği gibi, tekrar canlandıran O'dur. Yemyeşil ağaçtan ateş çıkaran yine aynı 'El' dır. Gökleri ve yeri yaratan da O kudret elidir. Ve nihayet bu mevcudat içi her şeyin maliki de O'dur."

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدٖينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ ﴿٧١﴾

[444]71. Görmüyorlar mı ki, biz kudretimizin eseri olmak üzere onlar için birçok hayvan yarattık. Bu sayede onlar bunlara sahip olmuşlardır.

وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾

72. Bu hayvanları onların emrine verdik. Onların bazısını binek olarak kullanırlar, bazısını besin olarak yerler.

وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ ۖ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

73. Bu hayvanlarda onlar için nice faydalar ve içilecek sütler vardır. Hâla şükretmezler mi?

وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٧٤﴾

74. Onlar, yardım göreceklerini umarak Allah'tan başka ilâhlar edindiler.

لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾

75. Halbuki ilâhların onlara yardım etmeye güçleri yetmez. Aksine kendileri bunlar için yardıma hazır askerlerdir.

فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۘ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٦﴾

76. (Resûlüm!) O halde onların sözleri sakın seni üzmesin. Kuşkusuz biz, onların gizlemekte olduklarını da, açığa vurduklarını da biliyoruz.

"Öldükten sonra dirilmeyi inkar eden Ubey b. Halef çürümüş bir kemik eline alıp ufaladıktan sonra Resulullah'a dönerek: 'Allah'ın bu çürümüş kemikleri tekrar dirilteceğine mi inanıyorsun?' dedi. Resulullah (s.a.): 'Evet, seni diriltecek ve cehenneme sokacak' diye cevap verdi. Bunun üzerine 77. ve 78. ayetler nazil oldu."

أَوَلَمْ يَرَ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٧٧﴾

77. İnsan görmez mi ki, biz onu meniden yarattık. Bir de bakıyorsun ki, apaçık düşman kesilmiş.

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ ۖ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾

78. Kendi yaratılışını unutarak bize karşı misal getirmeye kalkışıyor ve: "Şu çürümüş kemikleri kim diriltecek?" diyor.

قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

79. De ki: Onları ilk defa yaratmış olan diriltecek. Çünkü O, her türlü yaratmayı gayet iyi bilir.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾

80. Yeşil ağaçtan sizin için ateş çıkaran O'dur. İşte siz ateşi ondan yakıyorsunuz.

"Bedeviler ağaçları birbirine sürterek ve yakarak ateş elde ederlerdi. Yemyeşil ağaçtan ateş çıkarmaya muktedir olan Allah çürümüş kemikleri de diriltmeye kadirdir. Ayette buna işaret edilmektedir.

أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَى وَهُوَ
الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾

81. Gökleri ve yeri yaratan, onların benzerlerini yaratmaya kadir değil midir? Evet! Elbette kadirdir. O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır.

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾

82. Bir şey yaratmak istediği zaman Onun yaptığı "Ol" demekten ibarettir. Hemen oluverir.

فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

83. Her şeyin mülkü kendi elinde olan Allah'ın şanı ne kadar yücedir! Siz de O'na döneceksiniz.Yasin Suresi ile ilgili olarak daha geniş bilgiler için bkz. (Razı, 18/437 vd.; Elmalılı, 6/165 vd.; Kutub, 12/237 vd.; Ateş, 4/2144 vd.; Emiroğlu, 9/371 vd.; Bilmen, 6/2917; Vehbi, 11/4606; Esed, s.895 vd.)

YASİN SURESİNİN SONU

37-SAFFAT SURESİ-56

سُورَةُ الصَّافَّاتِ

Bismillâhirrahmânirrahîm

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Resmi düzenlemede 37. sırada yer alan Saffat suresi, iniş sırasına göre ise, 56. sırada yer almaktadır. Adını, saf tutmuş meleklere işaret eden ilk âyetten alan ve Evrendeki güçlerden söz eden bu sûre, Mekke'de inmiştir. 182 ayettir. "İlk üç ayette, saf tutmuş meleklere, bulutları sevk ve idare eden güce, zikri yapan dile yahut insana yemin edilerek Allah'ın bir olduğu gerçeği ortaya konmuştur".

Saffat Suresinde de, Mekke'de nazil olan diğer surelerde olduğu gibi öncelikli olarak akide konusunu vurgulamaktadır. Allah'ın birliği, peygamberlik müessesesi, vahiy, öldükten sonra dirilme ve hesaba çekilme konuları, sure içerisinde, sureye has üslup ve anlatım biçimiyle yeri ve zamanı geldikçe anlatılmaktadır. Çeşitli ve gerekli deliller verilerek İslam inancını kalplere yerleştirip, iman eden kalpleri şekli ve türü ne olursa olsun şirkten korumak amaçlanmıştır. Her ne kadar şirk ile ulaşılmak istenen sonuç bütün surelerde birbirinin aynı ise de, bu sonuca ulaşmak için baş vurulan yollar ve yöntemler birbirinden farklı ve değişiktir.

Bu surede ise, daha çok ilk Arap toplumunda etkin ve yaygın bir biçimde görülen değişik bir şirk çeşidi ele alınıp inceleniyor: Cahiliye devrinde görülen bu şirk çeşidinde, Allah ile cinler arasında bir akrabalığın (hısımlığın) varlığı safsatası ileri sürülmüş, giderek bu batıl ve saçma iddialar, Allah ile cinlerin evliliği ve meleklerin bu evlilikten doğan Allah'ın kızları olduğunu savunma derecesine vardıracak kadar ileriye götürülmüştür. Bu nedenle olsa gerek, konuya önem verilmiş ve şirkin bu çeşidinin keza, batıl olduğu, asılsız ve uydurma safsatalardan ibaret olduğu oldukça geniş bir biçimde izah edilmiştir. Surenin ele

alıp çözüme ulaştırdığı konuların başında bu husus yer almaktadır.

Surenin baş tarafında, yemin bölümü yer almaktadır. Detayları ayetlerle ilgili açıklamalar sırasında sunulacak yemin konusu yapılan hususlar anılarak bunlar, Allah'ın varlığına ve birliğine delil gösteriliyor. Yalnız bu ve benzerleri biçiminde kullanılan yemin ifadeleri, söylenen bir şeye inandırmak ya da delil olarak kullanılmak üzere yapılan yeminler değildir. Elbette ki 'Allah Kelamı' yeminle kanıtlanmaya ya da güçlendirmeye muhtaç değildir. Bu tür yeminleri içeren sözlerin, konunun önemine dikkatleri yönlendirmek için kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Allah'ın varlık ve birlik konusunu, şeytanlarla ilgili konu izlemektedir. Onların 'Mele-i Ala' denilen Yüce Kattaki konuşmaları dinleyemeyecekleri, oraların gereği ve yeteri kadar korunduğu, oradan kapıp kaçırdıkları birkaç söz olursa bile ona güç yetirenlerin de, delip geçici bir alev ile takıp edildikleri kaydedilmekte, daha sonra **'Yaratılışta kendileri mi daha çetin?'** yoksa yaratılan bunca bütün şeyler sorusu sorulmaktadır. Daha sonra inkar edip eğlenceye aldıkları ahiret hayatı hakkındaki iddiaları çürütülüp, öldükten sonra dirilme ve hesaba çekilme konularına geniş bir biçimde yer verilmektedir.

Takiben, bu inkarcıların yaptıklarına benzer sapıklıkları, geçmişte yapanların peygamberlerini dinlememeleri sebebiyle dalalete düştükleri anlatılıyor ve sonra da kendilerine peygamber gönderildiği halde onları dinlemeyen sırasıyla Nuh, İbrahim, Musa, Harun, İlyas ve Yunus (a.s.) ların kavimlerinin kıssaları nakil ediliyor. Uyarılardan sonra, doğru yolu seçenler ile bütün uyarıları göz ardı ederek doğru yoldan ayrılanların sonlarına dair bilgiler veriliyor.

Yukarıda sözü edilen cin ve meleklerle ilgili uydurma safsatalardan söz edildikten sonra, Yüce Allah'ın peygamberlerine vaat ettiği müjdeli zafer haberlerine yer verilmektedir.

Sure, **'Sen bir zamana kadar onlara aldırma'**; **'Onların halini gör, onlar da göreceklerdir.'**; **'Senin izzet sahibi Rabbin, onların isnat etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir.'**; **'Alemlerin Rabbi olan Allah'a da hamd olsun!'** ayetleri ile sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla

وَالصَّٓافَّاتِ صَفًّاۙ ﴿١﴾

[445] 1. Saf saf dizilenlere,

فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًاۙ ﴿٢﴾

2. O haykırıp sürenlere,

فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًاۙ ﴿٣﴾

3. Ve o zikir okuyanlara,

اِنَّ اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌۜ ﴿٤﴾

4.Yemin ederim ki, ilâhınız birdir.

رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِۜ ﴿٥﴾

5. O, hem göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbi, hem de doğuların Rabbidir.

Bu ayeti kerimelerde, saf tutup saf saf dizilenlere; alıkoyan, men eden ya da olaylara yön verenlere onları yönlendirenlere; zikredenlere ya da Kur'an'ı okuyanlara, yahut da öğüt veren Kur'an ayetlerine ve yahut da uyaran peygamber ve din adamlarına, yemin edilmek suretiyle, yeri, gökleri ve bunların arasındakileri yaratanın ve doğuların Rabbi'nin 'Tek Bir Allah' olduğu ifade edilmektedir. Böylece surenin hemen başında Mekki surelere has bir özellik ile 'Tevhit Akidesi' vurgulanmaktadır.

Yukarıda da değinildiği üzere burada söz konusu olan yemin, konuya dikkatleri yönlendirme amacını gütmektedir.

Saf saf dizilenlerin kimler olduğu konusunda değişik görüşler bulunmakta ise de çoğunluk görüşü, bu surenin 165. ayetinin delaletiyle bunların melekler olduğu oybirliğine yakın bir biçimde öne çıkmaktadır. Ayrıca bunların gök cisimleri, ruhlar, kutsi cevherler, Kur'an ayetleri, alimler ve gaziler olduğunu da söyleyenler vardır.

Şark (doğu) kelimesinin çoğul yani meşarik (doğular) olarak kul-

lanılması, güneşin, yer küresinin hareketi sebebiyle, yeryüzünün farklı yerlerinden doğması, ya da doğuların birbiri ardından gelmesi ve yahut da bütün yıldızların doğu taraflarından doğmasının neden olduğu şeklinde ifade edilmektedir. (Ayrıca bak. Rahman 55/17; Mearic 70/40)

Saffat: Saf yapanlar, safları düzenleyenler, sıralayanlar, ya da sıralananlar biçimlerinde anlaşılacağı ifade edilmektedir. Bu anlamda değişik saf çeşitleri vardır: Namaz safları, askeri saf düzenleri gibi...

Zecr: Alıkoymak, men etmek, bir işe yönlendirmek, bağırmaksızın engelleyip yasaklamak anlamlarında kullanılmaktadır.

إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ ﴿٦﴾

6. Biz yakın göğü, bir süsle, yıldızlarla süsledik.

وَحِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ ﴿٧﴾

7. Ve (gökyüzünü) itaat dışına çıkan her şeytandan koruduk. (Ayrıca bak.Mearic 17.ayete)

لَا يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلَإِ الْأَعْلَىٰ وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ﴿٨﴾

8. Onlar, artık mele-i a'lâ'ya (yüce topluluğa) kulak veremezler. Her taraftan taşlanırlar.

دُحُورًا وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ ﴿٩﴾

9. Kovulup atılırlar. Ve onlar için sürekli bir azap vardır.

إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿١٠﴾

10. Ancak (meleklerin konuşmalarından) bir söz kapan olursa, onu da delip geçen bir parlak ışık takip eder.

6. ayetten buraya kadar olan ayetlerde, Dünyaya en yakın göğün yıldızlarla süslendiği ve göğün aynı zamanda söz dinlemez asi şeytanlardan korunduğu; şeytanların Yüce Topluluğun konuşmalarını dinleyemediği; onların sözlerini dinlemek için çaba sarf edip kulak kabartarak söz hırsızlığı yapanların da delici alev ile izlendikleri ve bu yöntemle dinlemelerinin önlendiği ve ayrıca onlar için ahirette sürekli olan bir azabın var olduğu beyan edilmektedir .

Bu ayetlerde yer alan beyanlarla, şeytanların haşa Allah ile olan akrabalık iddiaları bir şekilde yalanlanmış olmaktadır. Eğer akraba olsalardı anlatılan biçimde muamelelere muhatap olmaları söz konusu olamazdı

Şihab: Bunlar yıldızlar olmayıp gökyüzünde dolaşan küçük cisimlerdir. Hava ile temas ettiklerinde, göğü delen ateş biçiminde görünürler. İşte bu görünümden kinaye olarak, kulak hırsızlığı yapanların da bu biçimdeki delici şihablar ile takip edildikleri ifade edilmektedir. (Ayrıca bak. Hicr 15/18)

فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِينٍ لَازِبٍ ﴿١١﴾

11. Şimdi sor onlara! "Yaratılış bakımından kendileri mi daha çetin, yoksa bizim yarattıklarımız mı?" Şüphesiz biz kendilerini yapışkan (cıvık) bir çamurdan yarattık.

Gökleri, yeri ve melekleri, kısa fakat kapsamlı bir ifade ile Kainat ve ondaki bütün varlıkları yaratan Yüce Allah, bütün bunların yanında yaratılış bakımından çok daha basit olan insanları elbette ki yeniden yaratabilir. İlk yaratılışta, yapışkan cıvık çamurdan insanları bazı evrelerden geçirip yoktan yaratan Allah, onu yeniden yaratamaz mı? Elbette ki yaratır. İşte Hz. Peygambere onlara yani yeniden dirilişi inkar edenlere sorması emredilen husus budur. Hemen arkasından da insanın ilk yaratılışının nasıl yapıldığı hatırlatılarak gerçeği göz göre göre inkar ettiklerine ve uyarıldıkları halde ibret almadıklarına dikkatler çekiliyor.

بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٢﴾

12. Hayır, sen şaşıyorsun. Halbuki onlar alay ediyorlar.

Bu ayette de Hz. Peygambere, 'Sen bütün bu gerçeklere ve uyarılara rağmen onların hala bu şekilde davrandıklarına hayret ediyorsun; onlar ise seninle eğlenen bir tavır takınıp inkarlarında ısrar ediyorlar.' denilmektedir.

وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿١٣﴾

13. Kendilerine öğüt verildiği vakit öğüt almazlar.

وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾

14. Bir mucize görseler alay ederler.

وَقَالُوٓا اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌۚ ﴿١٥﴾

15. Bu ancak açık bir büyüdür, derler.

"Bu sözü ayın ikiye bölünmesi mucizesi gerçekleştiği zaman söylemişlerdir."

ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَۙ ﴿١٦﴾

16. "Gerçekten biz öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuz zaman mı, diriltileceğiz?"

13-16. ayetlerde de, o müşriklere verilen öğütlerin gerçeği kabul etmeleri için fayda etmediği; gerçekleri bildiren ne kadar ayet gelip o ayetler mucizelerle de desteklense ve her türlü kanıtlar önlerine serilse, yine de alay etmeye devam edecekleri; bütün ayet ve mucizeleri büyü şeklinde niteledikleri; Peygamber, onlara tekrar dirilip hesap vereceklerini söylese bile, yine de alay edecekleri ve yeniden dirilişi hayretle karşılayıp asla kabul etmeyecekleri izah ve ifade edilmektedir.

اَوَ اٰبَٓاؤُ۬نَا الْاَوَّلُونَۜ ﴿١٧﴾

17. "İlk atalarımızda mı (diriltilecek)?"

Kendilerinin yeniden dirileceklerini bir türlü kabul etmeyen münkirler, bu kere de geçmiş atalarının akıbetlerinin ne olacağına merak sarmakta ve onlarla ilgili bu soruyu sormaktadırlar. Sorularının cevabı ve takiben gelişen hadiseler, devam eden ayetlerde dehşet verici olay ve manzara tasvirleri ile bir bir anlatılmaktadır:

قُلْ نَعَمْ وَاَنْتُمْ دَاخِرُونَۚ ﴿١٨﴾

18. De ki: Evet, hem de (hepiniz) hor ve hakir olarak (diriltileceksiniz).

فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَاِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿١٩﴾

19. O (diriltme) korkunç. bir sesten ibaret olacak, o anda hemen onların gözleri açılıp etrafa bakacaklar. (Ayrıca bak. Yasin 36/51-53)

وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هٰذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾

20. (Durumu gören kâfirler:) Eyvah bize! Bu ceza günüdür, derler.

هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذٖي كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُونَ ﴿٢١﴾

21. İşte bu; yalanlamış olduğunuz hüküm günüdür.

اُحْشُرُوا الَّذٖينَ ظَلَمُوا وَاَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٢٢﴾

22. (Allah, meleklerine emreder:) "Zalimleri, onların aynı yoldaki eşlerini ve tapmış olduklarını toplayın".

مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَاهْدُوهُمْ اِلٰى صِرَاطِ الْجَحٖيمِ ﴿٢٣﴾

23."Allah'tan başka(taptıkları şeyleri ve kimseleri) . Onlara cehennemin yolunu gösterin".

وَقِفُوهُمْ اِنَّهُمْ مَسْؤُ۫لُونَ ﴿٢٤﴾

24."Onları tutuklayın, çünkü onlar sorguya çekilecekler!

20. ayetle başlayan bu kıyamet sahneleri devamınca, müşriklerin sarf ettiği sözlerde, dünyada iken inkar etmeleri sebebiyle pişmanlık duydukları anlaşılmaktadır. Ne var ki, artık bu pişmanlıklarının kendilerine hiçbir faydası olmayacaktır. Artık hak ettikleri acı gerçekle karşı karşıyadırlar. Onlara yardım edecek kimse yoktur ve infaz meleklerine haklarındaki gereken emirler verilmiştir.

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾

[446]25. Size ne oldu ki birbirinize yardım etmiyorsunuz?

Burada da dünyada olduğu gibi hep bir aradasınız. Size ne oldu da birbirinize yardım etmiyorsunuz? sorusunun cevabı yok. Çünkü, bu gerçekler karşısında boyun eğmekten başka çareleri kalmamıştır:

بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾

26. Evet, onlar o gün zilletle boyun eğeceklerdir.

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٧﴾

27. (İşte bu duruma düştükleri vakit) onlardan bir kısmı, diğerlerine yönelir, birbirlerini sorumlu tutmaya çalışırlar. (Ayrıca bu surenin 50. vd. ile krşl.)

Bu ayet ile başlayan kıyamet ile ilgili başka bir sahne canlandırılıyor. Karşılıklı itham ve sorumlulukları ve suçları birbirinin üzerine atma çabalarını içeren gelişmeler 32. ayetin sonuna kadar devam ediyor:

قَالُوا إِنَّكُمْ كُنتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ ﴿٢٨﴾

28. (Uyanlar, uydukları adamlara:) Siz bize sağdan gelirdiniz (sûreti haktan görünürdünüz) derler.

Devrin müşrikleri arasında yerleşik geleneklere göre sağdan gelişler hayırlı, soldan gelişler de şerli olarak kabul ediliyordu. Ayette bu sebeple uyanlar, uyulanları sağdan gelmek suretiyle kendilerini bilerek aldatmakla suçlamakta ve bir sonraki ayette de bu suretle kendileri iman etmedikleri halde iman etmiş gibi görünerek aldanmalarına neden olmakla itham etmektedirler.

قَالُوا بَل لَّمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٢٩﴾

29. (Ötekiler de:) "Bilâkis, derler, siz inanan kimseler değildiniz".

وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُم مِّن سُلْطَانٍ ۖ بَلْ كُنتُمْ قَوْمًا طَاغِينَ ﴿٣٠﴾

30. "Bizim sizi zorlayacak bir gücümüz yoktu. Fakat siz kendiniz azgın bir toplum idiniz."

Bu kere de uyulanlar uyanlara, kendilerini zorlayacak bir güçleri bulunmadığı, aslında azgın bir toplum olmakla işlerine öyle geldiği için o şekilde davranıp kendilerine uyduklarını, şimdi ise ağız değiştirerek işlerine geldiği şekilde konuştuklarını yüzlerine vurarak suçlamalarını kabul etmiyorlar.

فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا ۖ إِنَّا لَذَائِقُونَ ﴿٣١﴾

31. "Onun için Rabbimizin hükmü bize hak oldu. Biz (hak ettiğimiz cezayı) mutlaka tadacağız."

فَأَغْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ ﴿٣٢﴾

32. "Biz sizi azdırdık. Çünkü kendimiz de azmıştık."

Bir önceki ayette cezayı hak ettiklerini itiraf ediyor bu ayette de uyanları ne sebeple azdırdıklarını açığa vuruyorlar.

فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٣﴾

33. Şüphesiz o gün onlar azapta ortaktırlar.

Bu ve bir sonraki ayetin içeriğinden anlaşıldığı üzere, elebaşı olanlar ile onlara uyanların kıyamet günü birlikte aynı akıbeti paylaşacakları, başka bir deyimle aynı cezaya çarptırılacakları anlaşılmaktadır. Yüce Allah'ın her iki grup hakkındaki takdirleri bu şekilde tecelli etmektedir. Çünkü onlar dünyada iken ayni fiil ve davranışları birbirine benzer gerekçelerle paylaşıyorlardı.

إِنَّا كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٤﴾

34. İşte biz, suçlulara böyle yaparız.

إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٣٥﴾

35. Çünkü onlara: Allah'tan başka tanrı yoktur, denildiği zaman kibirle direnirlerdi.

وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ ﴿٣٦﴾

36. "Mecnun bir şair için biz tanrılarımızı bırakacak mıyız?" derlerdi.

بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٧﴾

37. Hayır! O, gerçeği getirdi ve peygamberleri de doğruladı.

"Kafirlerin 'mecnun, şair' dedikleri zat, Hz. Muhammed idi. Ona uyup putları bırakmak kendilerine zor geldiği için böyle diyorlardı."

Hz. Peygamber, hiç de onların dediği gibi cinlenmiş bir kişi değildi. Tam aksine o gerçeğin ta kendisini getirdiği gibi, kendisinden önce gelen peygamberler ile onların getirdiklerini de doğruluyordu. (Ayrıca bak. Yasin 36/69)

Bu gerçekleri ve yapılan uyarıları göz ardı edenler, hak ettikleri azabı tadacaklardı. Takdir edilen cezalar yaptıklarının tamı tamına karşılığı idi, ne eksiği ne de fazlası vardı. Takip eden iki ayet de bu hususlara işaret edilmektedir:

إِنَّكُمْ لَذَائِقُوا الْعَذَابِ الْأَلِيمِ ﴿٣٨﴾

38. Kuşkusuz siz acı azabı tadacaksınız.

وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾

39. Çekeceğiniz ceza yapmakta olduğunuzdan başka bir şeyin cezası değildir.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾

40. (Bu azaptan) Ancak Allah'ın hâlis kulları istisnâ edilecek.

Allah'ın halis kulları, değinilen cezalardan istisna edildikleri gibi, hak ettikleri armağanlara, ikramlara ve çeşitli nimetlere kavuşacaklardı. Bunlar için istedikleri nimetler konusunda 'yok' yoktu. Bitmez tükenmez bu nimetler içerisinde, onlara zarar verecek ve kötü sonuç doğuracak tek bir şeyin bile varlığı söz konusu değildi. (Bak. En'am 6/160) İşte devam eden ayetlerde bütün bunlar ayrıntılı bir biçimde anlatılmaktadır:

أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ ﴿٤١﴾

41. Bunlar için bilinen bir rızık vardır. (Ayrıca bak. Bakara 2/2)

فَوَاكِهُ وَهُمْ مُكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾

42. (Türlü türlü) meyveler vardır. Ve onlar ağırlanırlar.

فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٤٣﴾

43. Naîm cennetlerinde.

عَلَىٰ سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٤﴾

44. Tahtlar üzerinde karşılıklı otururlar.

يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ ﴿٤٥﴾

45. Onlara pınardan (doldurulmuş) kadehler dolaştırılır.

بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ﴿٤٦﴾

46. Berraktır, içenlere lezzet verir.

لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿٤٧﴾

47. O içkide ne sersemletme vardır ne de onunla sarhoş olurlar.

وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ ﴿٤٨﴾

48. Yanlarında güzel bakışlarını yalnız onlara tahsis etmiş, iri gözlü eşler vardır. (Ayrıca bak. Sad 38/52)

كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ ﴿٤٩﴾

49. Onlar, gün yüzü görmemiş yumurta gibi bembeyazdır.

فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٥٠﴾

50. İşte o zaman, birbirlerine dönerek (dünyadaki hallerini) soracaklar.

Allah'ın ihlaslı kulları, her türlü nimetlere kavuşmuş bir şekilde cennet hayatlarını sürdürürken, karşılıklı konuşmalar sırasında, müşriklerin yukarıda değinilen kavga ve birbirini suçlayan konuşmalarına karşın, geçmiş dünya hayatları ile ilgili tatlı-güzel anılarını anımsıyor ve anlatıyorlardı:

قَالَ قَٓائِلٌ مِنْهُمْ اِنّ۪ي كَانَ ل۪ي قَر۪ينٌۙ ﴿٥١﴾

51. İçlerinden biri: "Benim, bir arkadaşım vardı" der.

"Rivayete göre bu zatın arkadaşı, öldükten sonra dirilmeyi inkar eden birisi idi. Bazı müfessirlere göre bu arkadaştan maksat şeytandır. Bazılarına göre de Kehf suresinin 32. ayetinde geçen iki kişidir."

يَقُولُ اَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّق۪ينَ ﴿٥٢﴾

[447]52. Derdi ki: Sen de (dirilmeye) inananlardan mısın?

ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَد۪ينُونَ ﴿٥٣﴾

53. Biz ölüp kemik, sonra da toprak haline geldiğimiz zaman (diriltilip) cezalanacak mıyız?

Konuşanın dostu, ahiret gününü yalanladığı gibi bir de arkadaşına hayret içerisinde ayeti kerimedeki soruyu soruyordu: 'Sen de biz öldükten sonra tekrar dirilip hesaba çekileceğimize inanıyor musun?' Alaylı bir tema taşıyan bu soruyu anlatan konuşucu, bir görüşe göre: Bu kere sohbet ettiği yanındakilere dönerek, arkadaşının cehenneme gönderildiğini bildiği halde onların dikkatini çekmek için yanındakilere:

'Nasıl, siz onu bilir misiniz?' der

'Bir bakar, onu cehennemin ortasında görür.'

'Bu sefer cehennemin ortasında bulduğu dostuna şunu söylemek için yönlenir: Arkadaş; az kalsın beni de vesvesenle kandırıp uçuruma yuvarlayacak idin; Allah beni lütuf ile esirgeyip seni dinlemek ve sana uymaktan korumuş olmasaydı yanmıştım' der ve konuşmanın seyri, 56. ve devamı ayetlerdeki gibi devam eder. (Kutub, 12/312-313)

Diğer görüşe göre de anlatıldığı gibi olay şöyle gelişir:

قَالَ هَلْ اَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ ﴿٥٤﴾

54. (O zât, dünyâda geçmiş olan hâdiseyi bu şekilde anlattıktan sonra Allah Teâlâ orada bulunanlara:) Siz işin gerçeğine vâkıf mısınız? dedi.

فَاطَّلَعَ فَرَاٰهُ فِي سَوَٓاءِ الْجَحِيمِ ﴿٥٥﴾

55.(İşte o zaman konuşan) Baktı, arkadaşını cehennemin ortasında gördü.

قَالَ تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتَ لَتُرْدِينِۙ ﴿٥٦﴾

56. "Yemin ederim ki, sen az daha beni de helâk edecektin.

وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ﴿٥٧﴾

57. Rabbimin nimeti olmasaydı, şimdi ben de (cehenneme) getirilenlerden olurdum" dedi.

اَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَۙ ﴿٥٨﴾

58. Biz ölmeyecek miyiz?

اِلَّا مَوْتَتَنَا الْاُولٰى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٩﴾

59. Yalnız ilk ölümümüz hariç (Dünyadaki ölümden başka ölüm yok) ve biz azâba da uğratılmayacağız ha?!"

Bu deyiş, büyük bir sevince vesile olan gerçeği öğrenen bir kimsenin, onu pekiştirmek ve kalben de tatmin olmak için kullandığı bir ifade tarzıdır. Sevinç ifadesidir.

اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾

60. Şüphesiz bu, büyük kurtuluştur.

O halde bu büyük bir kurtuluş olup uğrunda mücadele etmeye değer bir gelişmedir. İşte bu uğurda çalışma değerli bir çalışmadır ve:

لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾

61. Çalışanlar, böylesi bir kurtuluş için çalışsınlar.

Bundan sonraki ayetlerde, bu ebedi huzur ve emniyetli, bitmez-

tükenmez tatlı ve hoş nimetler içerisinde hayat sürdüren cennet ehline karşı, öteki grup yani cehennem ehli inkarcıları bekleyen kötü son arasındaki müthiş farkın ortaya konması için, hesap gününden sonra, onları bekleyen azap ve cezaların niteleme ve açıklamaları yapılmaktadır:

أَذٰلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾

62. Şimdi ziyafet olarak, cennet ehli için anılan bu nimetler mi daha hayırlı, yoksa zakkum ağacı mı?.

Şeceretü'z-zakkum: Duhan 43 ve Vakı'a 52. ayetlerinde de geçen bu ağaç, dil bilimcilerince öldürücü bir gıdayı ifade etmek için cehennem'in bir sembolü olarak kullanılmaktadır. Yani ölümcül bir meyve ağacı olarak.

إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾

63. Biz onu (zakkumu) zalimler için bir fitne (imtihan) kıldık.

"Dünyada kafirler bunu inkar ettiler. Ateşin içinde ağaç olur mu? dediler. Cehennemde biten ağaç sözü geçince, ateş ağacı yakarken cehennemde nasıl ağaç olur? diye alay etmişlerdi. Bu bakımdan bu söz onlar için bir imtihan oldu. Bu sözden kastedilen manayı anlamadıklarından iyice küfre düştüler. Allah'ın, isterse, cehennemde yanmaz bir ağaç yaratabileceğini düşünemediler."

Mecazi olarak cennet ve cehenneme atfedilip kullanılan deyimlerin, lafzı olarak değerlendirilmelerinden doğabilecek yanlış anlamalar konusuna Esed, yorumu ile ışık tutmaktadır. (Bak. Esed, s.1329 ek I.)

إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾

64. Zira o, cehennemin dibinde bitip yetişen bir ağaçtır.

طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُؤُسُ الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾

65. Tomurcukları sanki şeytanların başları gibidir.

فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِؤُنَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٦٦﴾

66. (Cehennemdekiler) ondan yerler ve karınlarını ondan doldururlar.

ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيمٍ ﴿٦٧﴾

67. Sonra zakkum yemeğinin üzerine onlar için, kaynar su karıştırılmış bir içki vardır.

ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾

68. Sonra kesinlikle onların dönüşü, çılgın ateşe olacaktır.

Bu bölümde de insanlık tarihi ile ilgili olaylar incelenecektir. İnsanlığın başlangıcından itibaren hak, batıl, hidayet ve dalalet konularında ve bunlarla ilgili gelişen olaylar, bu bölümün içeriğini oluşturmaktadır.

Bu kimselerin sapıklıkları eskilere dayanmaktadır. Atalarında gördüklerini, düşünmeden, tartmadan, doğruluk derecelerini araştırmadan aynen kabul ederek taklit edip gelmişlerdi. Onların içinde bulundukları dalaletin türü, mutlaka atalarından birinin dalalet türü ile örtüşür. Ne var ki, onların bu sapıklıklara devam etmeleri, uyarıldıktan sonra da son bulmamış eskisi gibi devam etmiştir. Bütün bunlar, sonra gelen ayetlerde ve kıssalar dizisinde sunulmuştur. Kıssalar diğer surelerde geçenlerle aynı, fakat ifade değişiklikleriyle ve farklı bir üslupla yinelenmektedirler:

إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ﴿٦٩﴾

69. Kuşkusuz onlar atalarını dalâlette buldular .

فَهُمْ عَلَىٰ آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾

70. Şimdi de kendileri onların peşlerinden koşturuyorlar.

وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾

71. Andolsun ki, onlardan önce eski milletlerin çoğu dalâlete düştü.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٧٢﴾

72. Kuşkusuz, biz onlara uyarıcılar göndermiştik.

فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَۙ ﴿٧٣﴾

73. Uyarılanların âkıbetinin ne olduğuna bir bak!

اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾

74. Allah'ın ihlâslı kulları müstesna.

Hz. Nuh kıssası, Yüce Allah'ın, salih kullarına olan yardımlarına dikkatleri çekerek takip eden ayet ile (75. ayet) başlamaktadır:

وَلَقَدْ نَادٰينَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾

75. Andolsun, Nuh bize yalvarıp yakardı. Biz de duayı ne güzel kabul ederiz!

Hz. Nuh: 'Rabbim! Ben mağlup durumdayım, bana yardım et.' diye dua etmiş, Allah da duasını kabul buyurarak, kavminin, inkar, isyan ve itaatsızlıklarını sürdürmekte olan büyük bölümünü suda boğmak suretiyle helak etmişti. (Nuh kıssasının ayrıntıları için bak. Hud 11/25-48)

وَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾

76. Kendisini ve ailesini büyük felâketten kurtardık.

وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾

[448]77. Biz yalnız Nuh'un soyunu kalıcı kıldık.

Hz. Nuh'un soyunun kendisine inanıp itaat edenlerin dışında kalan hepsi helak edilmiş ve Nuh tufanından sonra yeryüzündeki insanların nesli, Nuh soyunun, helak edilmeyen bölümünden gelmiştir.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِينَ ﴿٧٨﴾

78. Sonradan gelenler içinde ona iyi bir nam (şöhret) bıraktık

سَلَامٌ عَلٰى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾

79. Bütün âlemlerden Nuh'a selam olsun!

إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾

80. İşte biz iyileri böyle mükâfatlandırırız.

إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨١﴾

81. Zira o, bizim inanmış kullarımızdan idi.

ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿٨٢﴾

82. Nihayet ötekileri (inanmayanları) suda boğduk.

Buradan sonra Hz. İbrahim kıssasından bir bölüm anlatılmıştır. İlahi dinler ile gönderilen peygamberlerin hepsinin birbirini desteklemiş ve onaylamış olduğu vurgulanmıştır.

"Bu ayetlerin işaretlediği noktalar:

a- Hz. Nuh'un dua ve niyaz ile Rabbine yönelmesi.

b- Bu duanın Yüce Allah tarafından en güzel bir şekilde kabul olunması.

c- Allah'ın dilemesi ve takdir etmesi dışında hiç kimsenin kurtulamadığı tufandan Hz. Nuh'un kurtulması.

d- Yeryüzünü onaracak olanların Hz. Nuh'un kavminden olmasının ezelde takdir edilmiş ve planlanmış olması.

e- Ahir zamana kadar gelecek nesiller içinde Nuh'un unutulmaması.

f- İyiliğinin mükafatı olarak Allah'ın Nuh'u alenen selamlaması.

İşte iman ehlinin akıbeti budur. Hz. Nuh kavminden olup da iman etmeyenler ise helak olmuşlardır.

İnsanlığın ilk doğuşundan beri Allah'ın kanunu, bu kıssanın başlangıcında hulasa edilen hükme uygun olarak cereyan ede gelmiştir: "Yemin ederim ki, içlerinden korkutucu peygamberler de gönderdik. Uyarıldığı halde yola gelmeyenlerin sonunun nasıl olduğuna bir bak! Allah'ın ihlaslı kulları müstesna" (Kutub, 12/323)

Kıssalar faslı Hz. İbrahim kıssası ile devam ediyor. Bu kıssada yer alan etkileyici ve çarpıcı konular kalpleri hoplatmakta ve sarsıcı derin etkiler bırakmaktadır.

Bu kıssada sarsılmaz bir iman anlayışı, deyim yerinde ise, yıkılmaz bir abide gibi karşımıza dikilmektedir. Öyle bir iman anlayışı ki, onun yanında can ve cananın zerre kadar bir değeri ve etkisi yoktur. İki büyük peygamber baba-oğul'un, kişiliklerinde (şahıslarında) ifadesini bulan, eşsiz bir iman duygusu ve anlayışı, İslam'ın gerçek anlamını, hakiki yüzünü ve yönünü gözler önüne sermektedir. Bu sebeple olsa gerek, Hz. İbrahim (a.s.) kıssası, surede yer alan diğer kıssalara oranla, daha geniş bir biçimde ele alınmış ve kıssaya surede fazla yer ayrılmıştır.

Hz. İbrahim (a.s)'in, kavmini dine davet etmesi, putlar konusunda verdiği mücadele ve diğer bir çok değişik konulardaki serüvenleri içeren kıssalarının, başka surelerde de yer aldığı bilinmektedir. Fakat, gördüğü rüya ve onu takiben oğlunu kurban etmeye kalkması hadisesi ve o nedenle gelişen olaylar, sadece bu surede yer almaktadır. Bu özet açıklamadan sonra sıra, gelişen olayları ayetlerde safhalar halinde bütün detayları ile öğrenmeye gelmiştir:

وَإِنَّ مِن شِيعَتِهِ لَإِبْرَٰهِيمَ ﴿٨٣﴾

83. Şüphesiz İbrahim de onun (Nuh'un) milletinden idi.

İkisinin arasından yüz yıllar geçtiği halde, dinin esasları bakımından Hz. İbrahim Hz. Nuh (a.s.)'a bağlı idi. Bu ayette kullanılan 'millet' sözü, **'Din'** anlamı ifade etmektedir.

إِذْ جَآءَ رَبَّهُۥ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾

84. Çünkü Rabbine kalbi selîm ile geldi.

Bu ayette işaret edilen 'tertemiz kalp', kıssa ile ilgili olarak giriş bölümünde de izahını yapmaya çalıştığımız 'mutlak teslimiyeti' ifade etmek için kullanılan bir niteleme ve vurgulamadır.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾

85. Hani o, babasına ve kavmine: Siz kime kulluk ediyorsunuz? demişti.

أَئِفْكًا ءَالِهَةً دُونَ ٱللَّهِ تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾

86. "Allah'tan başka bir takım uydurma ilâhlar mı istiyorsunuz?"

فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾

87. "O halde âlemlerin Rabbi hakkındaki görüşünüz nedir?"

فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾

88. Bunun üzerine İbrahim yıldızlara şöyle bir baktı. (Ayrıca bak. En'am 6/76-78)

فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ﴿٨٩﴾

89. Ben hastayım, dedi.

Bu ayette geçen 'Ben hastayım'. İfadesi ve o beyan sonrasındaki gelişmeler Enbiya suresinin 51-70. ayetlerinde anlatılmıştı.

Diğer bir yoruma göre de 'İbrahim'in kavmi yıldızlara bakıp anlamlar çıkaran, falcılıkla uğraşan bir toplum idi. Astroloji o toplumda yaygın idi. İbrahim de onları kendinden uzaklaştırmak için yıldızlara bakıp vebaya yakalandığını söyledi. Vebadan korkan kavmi bu sözler üzerine ondan uzaklaştılar.' (Ateş, 5/2194)

فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾

90. Ona arkalarını dönüp gittiler.

فَرَاغَ إِلَىٰ آلِهَتِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾

91. Yavaşça putlarının yanına vardı. (Oraya konmuş çeşitli meyve ve yemekleri görünce:) Yemiyor musunuz?

مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾

92. Neden konuşmuyorsunuz? dedi.

فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾

93. Bunun üzerine, yanlarına gelip sağ eliyle vurdu (kırıp geçirdi.)

Kavmi İbrahim den uzaklaştıktan sonra kendisi putların yanına geldi ve en büyükleri hariç diğerlerini parçaladı. (Bak. Enbiya 21/58)

Olayın duyulması üzerine, müşrikler İbrahim'in etrafına toplanmış ve putlarına bütün bunları kimin yaptığını sormuşlar, o da 'Ellerinizle yaptığınız şeylere mi tapıyorsunuz? Sizi de taptığınız şeyleri de Allah yaratmıştır. Allah'tan ayrı olarak sizin gibi yaratılmış şeylere tapmanızın anlamı nedir? diye sordu. Cevap yoktu. Bu ve devamında gelişen olaylar aşağıdaki ayetlerde anlatılmaktadır:

فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾

94. (Putperestler) koşarak İbrahim'e geldiler.

قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾

95. İbrahim: Yonttuğunuz şeylere mi ibadet edersiniz!

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾

96. Oysa ki sizi ve yapmakta olduklarınızı Allah yarattı, dedi.

قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ ﴿٩٧﴾

97. Onun için bir bina yapın ve derhal onu ateşe atın! dediler.

فَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ ﴿٩٨﴾

98. Böylece ona bir tuzak kurmayı istediler. Fakat biz onları alçaklardan kıldık.

Hz İbrahim'in, kavminin hidayete gelmesinden ümit kesmesi üzerine onlara ders vermek için planladığı programını uygulayıp putlarını parçalamış, kendilerini dahi korumaktan aciz putların, hiçbir değeri harbiyesinin bulunmadığını kavmine göstermişti.

Bu kere kavminin kendisine uygulamak istediği cezadan da Yüce Allah'ın desteğiyle kurtulduktan sonra, hayatının devamını, bulunduğu yerden hicret ederek sürdürmeye karar verir. Yüce Allah'a yaptığı dua ile hayatının yeni safhasında da, kendisine lütuf ve yardımlarını esir-

gemeyeceğine olan tam inancını belirttikten sonra, Rabbisine kendisine salihlerden bir evlat vermesi niyazında bulunur. İşte bu andan itibaren Hz. İbrahim (a.s.) kıssasının ikinci safhası ve onun etrafında gelişen serüvenler ve olayları, sonuçları ile birlikte öğreniyoruz:

وَقَالَ اِنّ۪ي ذَاهِبٌ اِلٰى رَبّ۪ي سَيَهْد۪ينِ ﴿٩٩﴾

99. (Oradan kurtulan İbrahim:) "Ben Rabbime gidiyorum. O bana doğru yolu gösterecek".

رَبِّ هَبْ ل۪ي مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿١٠٠﴾

100. O: "Rabbim! Bana sâlihlerden olacak bir evlat ver", dedi.

"Böylece İbrahim küfür diyarından hicret ederek Şam'a gitti.

فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَل۪يمٍ ﴿١٠١﴾

101. İşte o zaman biz onu uslu bir oğul ile müjdeledik.

Hz. İbrahim'in hayatında cereyan eden fakat, insanlık hayatının hiçbir döneminde ve hiçbir ölümlünün (faninin) yaşamında benzeri görülmemiş derecede önemli ve aynı zamanda onur verici bir olay ile tanışıyoruz. Bütün İslam topluluğuna, iyilik ve güzellik timsali olacak ve aynı zamanda 'örnek hayat' olarak algılanması ve alınması, Yüce Allah tarafından beyan buyurulan Hz. İbrahim (a.s.)'in yaşam öyküsünden, hem Yüce Allah'a hem de birbirine sarsılmaz bir bağlılık ve iman örneğini sergileyen baba-oğul sahnesi karşımızda:

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ اِنّ۪ي اَرٰى فِي الْمَنَامِ اَنّ۪ي اَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا
تَرٰىۜ قَالَ يَا اَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُۘ سَتَجِدُن۪ي اِنْ شَاءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّابِر۪ينَ ﴿١٠٢﴾

102. Babasıyla beraber yürüyüp gezecek çağa erişince: Yavrucuğum! Rüyada seni boğazladığımı görüyorum; bir düşün, ne dersin? dedi. O da cevaben: Babacığım! Sana emredilen şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun, dedi.

"Bu ayetlerde Hz. İsmail'in kurban edilmesi anlatılır. Bu kıssa bir imtihandır. Bu imtihan, peygamber olan baba ile oğlu arasında cere-

yan etmektedir. Şöyle ki, İbrahim'in iki oğlu vardı: İsmail ve Ishak. Kur'an'ı kerim'de de kurban edilecek çocuğun isminden söz edilmez. Ama tefsircilerin çoğunluğunun kanaatine göre bu İsmail'dir. Zira olay hemen göçten sonra olmuştur ve o zaman sadece İsmail doğmuştu. Ayrıca olay Mekke'de geçmiştir. Mekke'ye gelen de İsmail'dir. İbrahim (a.s.) gece rüyasında birisinin kendisine 'Allah sana oğlunu boğazlamanı emrediyor' dediğini duymuş, sabah olunca bunun şeytanın mı yoksa Rahmanın mı olduğu hususunda tereddüt etmiş, rüyayı üç gece üst üste görünce bunun Allah'tan olduğunu anlamıştır."

فَلَمَّآ اَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٣﴾

[449]103. Her ikisi de teslim olup, onu alnı üzerine yatırınca:

Yüce Peygamber, iman timsali, örnek insan ve baba, Allah'a olan bağlılık ve teslimiyeti uğruna, dünyalardan çok sevdiği can-ciğer yavrusunu yatırmış kurban etmek üzere iken bir ses işitiyor; seslenen uğruna her şeyini feda etmekten bir an bile tereddüt etmediği Yüce Rabbi'dır:

وَنَادَيْنَاهُ اَنْ يَآ اِبْرٰهِيمُ ﴿١٠٤﴾

104.Biz ona: " Ey İbrahim!" diye seslendik.

قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَا اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾

105. Rüyayı gerçekleştirdin. Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız.

Baba-oğul görevlerini eksiksiz yapmışlardır. Bunun böyle olduğu Yüce Allah tarafından da tescil edilmiş ve kutlanmıştır. Bu büyük bağlılık ve fedakarlık örneği elbette ki karşılıksız kalmayacaktı, kalmadı da:

اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْبَلٰٓؤُا الْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾

106. Bu, gerçekten, çok açık bir imtihandır.

وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٠٧﴾

107. Biz, oğluna bedel ona büyük bir kurban verdik.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِر۪ينَ ﴿١٠٨﴾

108. Geriden gelecekler arasında ona (iyi bir nam) bıraktık:

سَلَامٌ عَلٰٓى اِبْرٰه۪يمَ ﴿١٠٩﴾

109. İbrahim'e selam! dedik.

كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِن۪ينَ ﴿١١٠﴾

110. Biz iyileri böyle mükâfatlandırırız.

"Son peygamberin ümmeti Peygambere salatü selam okurken, Hz. İbrahim'i de anar, onu hayırla yad ederler:"

اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١١١﴾

111. Çünkü o, bizim mümin kullarımızdandır.

وَبَشَّرْنَاهُ بِاِسْحٰقَ نَبِيًّا مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿١١٢﴾

112. Sâlihlerden bir peygamber olarak O'na (İbrahim'e) İshak'ı müjdeledik.

وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلٰٓى اِسْحٰقَۜ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِه۪ مُب۪ينٌ ﴿١١٣﴾

113. Kendisini ve İshak'ı mübarek (kutlu ve bereketli) eyledik. Lâkin her ikisinin neslinden iyi kimseler olacağı gibi, kendine açıktan açığa kötülük edenler de olacak.

İzleyen kıssaya geçmeden önce, kurban edilmek istenen çocuğun Hz. İsmail mi yoksa Hz. İshak mı olduğu konusunda yapılmakta olan tartışmaya değinmek istiyoruz. Müfessirler bu konuda adeta ikiye bölünmüş durumdalar. Kimileri İsmail, kimileri de İshak olduğunu iddia ediyor ve tezleri ile ilgili deliller ortaya koyuyorlar. Biz, aynı babanın iki oğlu ile ilgili isim tartışmasının konu ile ilgisi bakımından önemine inanmıyoruz. Burada önemli olan isim değil olayın mahiyeti, inanç,

iman ve teslimiyet konularındaki bizlere örnek ve öğüt olacak yönleridir. Bu sebeple bu tartışmayı aktarmayı gerekli görmüyoruz.

Tartışmayı yapanların, bir yerde, İsmail ve İshak soyundan gelenlerin birbirine üstünlüğünü ispat etmek için, açıkça söz etmeden, yarış yapıp, kendi savlarını kanıtlamaya çalıştıkları düşüncesini bizde uyandırmaktadır. Hal böyle ise gayretler tamamen gereksizdir. Çünkü, "İsmail'e çok evlat verildiği gibi, İshak'ın neslinden Hz. Yakub'dan başlamak üzere birçok peygamberler gelmiştir. İkisinin neslinden iyilerin yanı sıra kötülerin de çıkması,soy ve ırkın hidayet ve dalalette rolü olmadığını gösterir" düşüncesi, yerinde bir değerlendirmedir.

Tartışmayı merak edenler için ayrıntılı bilgiler:(Bak. Ateş, 5/2195 vd.)

Surenin bundan sonraki ayetlerinin, 149. ayete kadar olan bölümünde, isimleri daha önce arz edilen peygamberlerin, kıssa ve o kıssalarla ilgili bilgiler yine bu sureye has metot ve üslup içerisinde yer almaktadırlar:

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَۚ ﴿١١٤﴾

114. Andolsun biz Musa'ya da Harun'a da nimetler verdik.

وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظ۪يمِۚ ﴿١١٥﴾

115. Onları ve kavimlerini o büyük sıkıntıdan kurtardık.

وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِب۪ينَۚ ﴿١١٦﴾

116. Kendilerine yardım ettik de galip gelen onlar oldu.

وَاٰتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَب۪ينَۚ ﴿١١٧﴾

117. Her ikisine de apaçık anlaşılan bir kitabı (Tevrat'ı) verdik.

وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَق۪يمَۚ ﴿١١٨﴾

118. Her ikisini de doğru yola ilettik.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْاٰخِر۪ينَ ﴿١١٩﴾

119. Sonra gelenler içinde, namlarına şunu bıraktık.

سَلَامٌ عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١٢٠﴾

120. Musa ve Harun'a selam olsun.

اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾

121. Doğrusu biz, iyileri böylece mükâfatlandırırız.

اِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾

122. Şüphesiz, ikisi de mümin kullarımızdandı.

وَاِنَّ اِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَۜ ﴿١٢٣﴾

123. İlyas da şüphe yok ki, peygamberlerdendi.

İlyas'dan söz edilirken özellikle O'nun elçilerinden biri olarak vurgulanışı Kuran'daki prensibin yani, Allah'ın elçileri arasında hiçbir ayırım yapmadığı hususunun anımsatılması içindir. (Ayrıca krşt. Bakara 2/136, 285; Âl-i İmran 84; Nisa, 4/152)

اِذْ قَالَ لِقَوْمِه۪ٓ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾

124. (İlyas) milletine: (Allah'a karşı gelmekten) sakınmaz mısınız?

اَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ اَحْسَنَ الْخَالِق۪ينَۙ ﴿١٢٥﴾

125. Yaratanların en iyisini bırakıp da Ba'l'e mi taparsınız? demişti.

Hz. İlyas, Suriye de Baal adını taşıyan puta tapan bir kavme peygamber olarak gönderilmişti. Bu tapış ile ilgili kalıntıların Suriye'deki Baalebek şehrinde halen mevcut olduğu ifade edilmektedir.

اَللّٰهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ اٰبَٓائِكُمُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿١٢٦﴾

126. "Sizin de Rabbiniz, sizden önce gelen atalarınızın da Rabbi olan Allah'ı?"

فَكَذَّبُوهُ فَاِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَۙ ﴿١٢٧﴾

[450]127. Bunun üzerine İlyas'ı yalanladılar. Onun için onların hepsi (cehenneme) götürüleceklerdir.

اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصٖينَ ﴿١٢٨﴾

128. Ancak Allah'ın ihlâslı kulları müstesna.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرٖينَ ﴿١٢٩﴾

129. Sonra gelenler içinde, kendisine bir ün bıraktık,

سَلَامٌ عَلٰٓى اِلْ يَاسٖينَ ﴿١٣٠﴾

130. "İlyas'a selâm!" dedik.

اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنٖينَ ﴿١٣١﴾

131. Şüphesiz biz, iyileri işte böyle mükâfatlandırırız.

اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنٖينَ ﴿١٣٢﴾

132. Çünkü o, bizim mümin kullarımızdandı.

Buradan itibaren Hz. Lût kıssasından bir bölüm anlatılır:

وَاِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلٖينَۜ ﴿١٣٣﴾

133. Lût da elbette peygamberlerdendi.

اِذْ نَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ اَجْمَعٖينَۙ ﴿١٣٤﴾

134. Hani biz Lût'u ve ailesinin hepsini kurtardık. (Bak. Araf 7/80-84; Hud 11/69-83)

اِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرٖينَ ﴿١٣٥﴾

135. Ancak geridekiler arasında kalan yaşlı bir kadın dışında,

ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرٖينَ ﴿١٣٦﴾

136. Sonra diğerlerini yok ettik.

وَاِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَۙ ﴿١٣٧﴾

137. (Ey insanlar!) Siz onların yanlarından geçip gidiyorsunuz: Sabahleyin

وَبِالَّيْلِؕ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٣٨﴾

138. Ve geceleyin. Hâla akıllanmayacak mısınız?

Bundan sonraki ayetlerde Yunus kıssası ve kavmi ile ilgili haberler verilmektedir. Yunus kavminin nerede olduğu konusunda bilgi mevcut olamamakla birlikte, denize yakın bir yer olduğu ayetlerin içeriklerinden anlaşılmaktadır.

Rivayete göre, uyarılarına kavminin ilgi duymamasına kızan Hz. Yunus, onları başlarına gelecek felaketle tehdit ettikten sonra, kızgınlıkla kavmini terk edip oradan ayrılmak gayesi ile bir gemiye biner. Yolda fırtınaya yakalanan geminin batma tehlikesine maruz kalması üzerine gemi yükünü hafifletmek, bir görüşe göre de gemide bulunan uğursuz bir kişiden gemiyi arındırarak batmasını önlemek için çekilen kura Yunus'a çıkar ve gemiden denize atlar ya da atılır... Balık tarafından yutulan Yunus'un, yaptıklarından pişman olarak Allah'a dua edip af dilemesi üzerine affedilir ve balık tarafından ağaçsız çıplak bir kıyıya atılır. Hastalanan Yunus, Allah tarafından mucizevi tarzda bitirilen bir balkabağının yaprakları ile korunur.

Geride bıraktığı kavmi ise, Yunusun ayrılmasından korkarak hepsi iman edip tevbe etmişler. Allah tarafından dualarının kabul edilmesi sayesinde azaptan kurtulmuşlardır. Bu şekilde iman etmelerinin kendilerine sağladığı fayda sayesinde yaşamlarını bir süreye kadar sürdürmüşlerdir. Sayıları yüz bini aşan bu kavim ve Yunus ile ilgili kıssanın bu surede yer alan şekli şöyledir. (Yunus ile ilgili olarak bak. Esed, s.920/54 vd. açk.)

وَاِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَۜ ﴿١٣٩﴾

139. Doğrusu Yunus da gönderilen peygamberlerdendi.

اِذْ اَبَقَ اِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِۙ ﴿١٤٠﴾

140. Hani o, dolu bir gemiye binip kaçmıştı.

فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ ﴿١٤١﴾

141. Gemide olanlarla karşılıklı kur'a çektiler de kaybedenlerden oldu.

فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٤٢﴾

142. Yunus kendini kınayıp dururken onu bir balık yuttu.

فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٣﴾

143. Eğer Allah'ı tesbih edenlerden olmasaydı,

Hz. Yunus (a.s.) şöyle dua etmişti: 'La ilahe illa ente sübhaneke inni küntü minez zalimin/ Senden başka İlah yoktur, şüphesiz ben zalimlerden oldum.' (Ayrıca bak. Enbiya 21/87. ayet ve açıklaması)

لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤٤﴾

144. Tekrar diriltilecekleri güne kadar onun karnında kalırdı.

فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿١٤٥﴾

145. Halsiz bir vaziyette kendisini dışarı çıkardık.

وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ ﴿١٤٦﴾

146. Ve üstüne (gölge yapması için) kabak türünden geniş yapraklı bir nebat bitirdik.

وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ ﴿١٤٧﴾

147. Onu, yüz bin veya daha çok kişiye peygamber olarak gönderdik.

"Yunusun peygamber olarak gönderildiği yerin, Musul da Ninova şehri olduğu kaydedilmiştir."

فَآمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَى حِينٍ ﴿١٤٨﴾

148. Sonunda ona iman ettiler, bunun üzerine biz de onları bir süreye kadar yaşattık.

Surenin bu bölümünde (149- 157. ayetlerde), giriş bölümünde de işaret ettiğimiz, putperestlerin Allah ve cinlerle ilgili uydurdukları yeni bir şirk şekline ait haberler yer almaktadır. Yaptıkları, saçma olduğu kadar sapık olan bu iddialar ret edilip çürütülüyor:

فَاسْتَفْتِهِمْ اَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَۙ ﴿١٤٩﴾

149. Putperestlere sor: Kızlar Rabbinin de erkekler onların mı?

اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰٓئِكَةَ اِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾

150. Yoksa biz melekleri onların gözü önünde kız olarak mı yarattık?

اَلَٓا اِنَّهُمْ مِنْ اِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَۙ ﴿١٥١﴾

151. Dikkat edin, kesinlikle yalan uydurup söylüyorlar ki;

وَلَدَ اللّٰهُۙ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٥٢﴾

152. "Allah doğurdu" diyorlar. Onlar şüphesiz yalancıdırlar.

اَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنٖينَۜ ﴿١٥٣﴾

153. Allah, kızları oğullara tercih mi etmiş!

مَا لَكُمْ قف كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾

[451]154. Ne oluyor size? Nasıl hükmediyorsunuz?

Ne oluyor size? Siz neyinize güveniyorsunuz, nasıl hüküm veriyorsunuz bir dayanağınız bir bilginiz var mı ki, Allah hakkında böyle gelişi güzel konuşuyorsunuz?

اَفَلَا تَذَكَّرُونَۚ ﴿١٥٥﴾

155. Hiç düşünmüyor musunuz?

Hiç düşünmüyor, ibret almıyor musunuz? Yoksa açık bir deliliniz mi var?

أَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُبِينٌ ﴿١٥٦﴾

156. Yoksa sizin açık bir deliliniz mi var?

"Sorulan delil, müşriklerin meleklerle ilgili düşünceleri ve onların Allah'ın kızları olduklarına dair inançları içindir."

Çünkü, Mekke müşrikleri, Cenabı Hak ile cinniler arasında bir nesep bağı kuruyorlardı. Allah, haşa, cinnilerle evlendi onlardan kızları oldu diyorlardı. Daha ayrıntılı açıklama 158. ayetle verilecektir.

فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٥٧﴾

157. Doğru sözlülerden iseniz, kitabınızı getirin!

وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾

158. Allah ile cinler arasında da bir soy birliği uydurdular. Andolsun, cinler de kendilerinin hesap yerine götürüleceklerini bilirler.

Bu ayetin tefsiri ile ilgili değişik görüşlerin varlığını bildiren Süleyman Ateş konuyu şöyle özetlemektedir:

"Ayetin tefsirinde birkaç görüş ileri sürülür: 1- Burada cinlerden maksat meleklerdir. Cin gözden gizli kalan canlı varlıklara denir. Melekler de gözle görülmediğinden cin grubundan sayılırlar. Buna göre ayet, melekleri Allah'ın kızları sanan müşriklerin inancını kınamaktadır. Ve bu takdirde ayette ki 'innehum/ onlar' zamiri cinlere yani meleklere değil, onları Allah'ın kızları sanan müşriklere gider. Ayetin anlamı: 'Cinler (yani melekler) de o müşriklerin, yakalanıp hesap vermek üzere Allah'ın huzuruna getirileceklerini bilmişlerdir' demek olur. 2- Cinler meleklerden bir bölümdür. İblis de bunlardandır. 3- Ayette nesep ile ortaklık kast edilmiştir. Ayet, müşriklerin cinleri Allah'a ortak koşmalarını ve onlara tapmalarını kast etmektedir. (Bak. En'am 6/100) 4- Nesep ile akrabalık kast edilmiştir. Müşrikler, Allah'ın cinlerle evlendiğini, bundan meleklerin doğduğunu söylemişlerdir." (Ateş, 5/2205)

سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾

159. Allah, onların isnat edip nitelendirdiklerinden yücedir, münezzehtir.

Bu ayette de, Allah'ın, müşriklerin yaptıkları bütün bu yakıştırma isnat ve iftiralardan arındırılmış (münezzeh) olduğu ifade edilmektedir.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾

160. Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları müstesnadır (onlar azap görmeyeceklerdir).

Allah'ın halis kulları elbette ki müşriklerin yaptığı gibi bir benzetme yapmıyorlardı. Ayeti kerimede buna işaret edilmektedir.

فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾

161. Sizler ve taptığınız şeyler!

مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ ﴿١٦٢﴾

162. Hiçbiriniz, Allah'a karşı azdırıp saptıramazsınız.

إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾

163. Cehenneme girecek kimseden başkasını.

Allah'a iman edip, inançlarına uygun olarak amel ve ibadet eden kulları, siz ve taptıklarınız ne yaparsanız yapınız saptıramazsınız. Siz ancak cehenneme girecek kimseleri etkiniz altına alıp saptırabilirsiniz.

وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾

164. "(Melekler şöyle derler:) Bizim her birimiz için, bilinen bir makam vardır."

وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ ﴿١٦٥﴾

165. " Şüphesiz biz, orada sıra sıra dururuz."

وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾

166. "Ve şüphesiz Allah'ı tesbih ederiz."

164-166. ayetlerdeki sözler melekler tarafından söylenmiştir. Bu sözlerle kendileri hakkında söylenen iddiaları ret ediyor ve kendilerinin

belli makamları ve belli görevleri olduğunu, sıra sıra dizilip Yüce Allah'tan gelecek emirleri beklediklerini beyan ile sadece O'na kulluk ettiklerini ifade ediyorlar. Onların güçleri de sınırsız değil, her biri kendisine belirlenen sınırı aşamaz. Çünkü onlar da kuldur ve onlara tanrılık sıfatı asla yakıştırılamaz.

وَاِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَۙ ﴿١٦٧﴾

167. "Putperestler şöyle diyorlardı".

لَوْ اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْاَوَّل۪ينَۙ ﴿١٦٨﴾

168. "Eğer öncekilere verilenlerden bizde de bir kitap olsaydı",

لَكُنَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَص۪ينَ ﴿١٦٩﴾

169. "Mutlaka Allah'ın ihlâslı kulları olurduk!"

فَكَفَرُوا بِه۪ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾

170. İşte şimdi onu inkâr ettiler. Ama ileride bileceklerdir!

167-169 ayetlerden anlaşıldığı üzere müşrik putperestler: 'Eğer önceki kavimlere verildiği gibi bize de kitap verilip peygamber gönderilseydi biz herkesten daha iyi kullar ve ibadet eden halis kimseler olurduk' demişler. Ne var ki, şimdi Hz. Muhammed gelip Kur'an'ı tebliğ edince, bu kere de onu inkar ettiler. Fakat 'Neyi inkar ettiklerini yakında anlayacaklardır' hükmü aynı zamanda sonlarının ne olacağını da vurgulamaktadır.

Devam eden ayetlerde de, Yüce Allah'ın peygamberlere verdiği sözün yerine geleceği, onlara yardım edileceği ve sonuç olarak da Allah'ın ordusunun mutlaka galip geleceği vurgulanmaktadır:

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَل۪ينَۚ ﴿١٧١﴾

171. Andolsun ki, peygamber kullarımıza söz vermişizdir:

اِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَۖ ﴿١٧٢﴾

172. Onlar mutlaka zafere ulaşacaklardır.

وَاِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿١٧٣﴾

173. Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍۙ ﴿١٧٤﴾

174. Onun için sen bir süreye kadar onlara aldırma.

Verilen sözler yerine gelip zafer inananların olacağına göre, Ey Peygamber! Sen bir süreye kadar onlardan yüz çevir ve onlara aldırma, onların halini gör; onlarda kendi hallerini göreceklerdir.

وَاَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾

175. Onların halini gör, onlar da görecekler.

اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾

176. Azabımızı acele mi istiyorlar?

فَاِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَٓاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٧﴾

177. Azap yurtlarına indiğinde, uyarılanların (fakat yola gelmeyenlerin) sabahı ne kötü olur!

وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍۙ ﴿١٧٨﴾

178. Sen bir zamana kadar onlara aldırma.

وَاَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾

179. Onların halini gör, onlar da göreceklerdir.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَۚ ﴿١٨٠﴾

180. Senin izzet sahibi Rabbin, onların isnat etmekte oldukları vasıflardan yücedir, münezzehtir.

وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَۚ ﴿١٨١﴾

181. Gönderilen bütün peygamberlere selam olsun!

وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٢﴾

182. Alemlerin Rabbi olan Allah'a da hamd olsun!

Senin Allah'ın, onların niteledikleri niteliklerden arındırılmıştır (münezzehtir). O'nun en iyi ve O'na yakışan niteliklerini peygamberler anlatmışlardır. Onlara onun için selam olsun! Alemlerin Rabbı olan Allah da övülmeye layıktır. Hamd O'na olsun. Sure ile ilgili daha geniş bilgiler edinmek için bakınız: (Razı, 18/565-634, 19/5-26; Elmalılı, 6/197-225; Kutub, 12/292-349; Ateş, 4/2171-2174, 5/2182-2209; Emiroğlu, 9/429-485; Bilmen, 6/2960; Vehbi, 12/4690; Esed, s.908 vd.)

SAFFAT SURESİNİN SONU

38-SAD SURESİ-38

سُورَةُ صٓ

Bismillâhirrahmânirrahîm

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Sad Suresi, resmi düzenleme ve iniş sıralamasının her ikisinde de 38. sırada yer almakta olup Kamer sûresinden sonra Mekke'de inmiştir. 88 ayettir. İsmini birinci ayette yer alan Sad harfinden alır.

Bu sure de Mekke'de nazil olan bütün surelerde olduğu gibi, tevhit, vahiy ve öldükten sonra dirilme ya da diğer ifade ile hesaba çekilme konuları öncelikle ele alınmaktadır. Surenin baş tarafında yer alan ayetlerde, bu üç konu, incelenip çözüme kavuşturulmaktadır.

Mekke müşriklerinin ileri gelenleri, Hz. Muhammed'in peygamber seçilip vahiy olayını onlara haber verdikten sonra onları tevhide davet etmesini, büyük bir tepki ile karşılamışlardır. Aralarında bu göreve yaraşır onca insan bulunduğu halde, Abdülmuttalibin yetim torununun Peygamber seçilmesini bir türlü içlerine sindiremiyor, şan ve şöhretlerine yediremiyor ve her geçen gün tepkilerini biraz daha artırarak sürdürüyorlardı. Bu arada kendilerine, hak yola yapılan davete uymadıkları takdirde, hesaba çekilip azap görecekleri ve uğratılacakları cezalar tebliğ edilince de: **'Rabbimiz, bizim payımızı hesap gününden önce ver'** diyerek alay etmeye başlamışlardı.

Ayrıca, Allah tarafından, içlerinden sıradan birisinin, kendilerine tercih edilerek peygamber seçilmesine tepkilerini: 'Kur'an, aramızdan Muhammed'e mi indirilmeliydi?' gibi sözlerle sürdürmeye devam ediyorlardı. Bu tepkilere, Yüce Allah'ın vereceği cevabın açık ve kesin olduğunu Kutub şöyle açıklıyor:

'Allah rahmetinin kapısını dilediği bir kula açmak isterse hiç kimse

buna mani olamaz. İnsanoğlundan hiç kimsenin göklerde ve yerde bir hak iddiasına kalkmaya yetkisi yoktur. Yüce Allah rızık ve rahmetini dilediğine verir. Ve kullarından iyiliğe layık gördüklerini seçer ve üstlerine türlü nimetlerini, bir kayıt ve tahdide bağlı olmaksızın hadsiz, hesapsız saçar.' (Kutub, 12/356)

Surede, Hz. Davud ve Hz. Süleyman (a.s.)'in kıssaları, genişçe ele alınmakta, bu iki peygambere lütuf olarak ihsan edilen saltanat, yardım ve dağ-taş ve canlılara hükmedişlerinden örnekler verilmektedir. Her fani insan gibi bunlar da hatadan vareste olmadıkları için, arada bir yaptıkları hatalarının af edilmesi için ettikleri tevbelerinin, Yüce Allah tarafından kabul edildiği kaydedilmekte, inkarcılara karşı yaptıkları mücadelede sırasında, gösterdikleri sabır ve sebatlarını da, Hz. Peygamberin, örnek olarak alması için şöyle buyurulmaktadır:

'Ey Muhammed! Onların söylediklerine sabret; O kuvvet sahibi Davud'u hatırla: Çünkü o, daima Allah'a yönelirdi.'

Diğer yandan 'Rabbimiz, bizim payımızı hesap gününden önce ver' diyenlere verilecek cezalar belirtilmesine karşın, muttakilere mükafat olarak vaat edilen cennetler de beyan edilmektedir. Bu her iki toplulukla ilgili gerçeklerin ahirette, kesinlikle aydınlığa kavuşturulmuş olacağı beyan buyurulmaktadır.

Hz. Peygamber'in kendilerine haber verdiği vahiy meselesini inkar edip ona karşı koyanlara gereken ret cevabı, Hz. Adem'in kıssasında ifadesini bulmaktadır. Melei alada geçen olay esnasında, Hz. Peygamber orada değildi. Onu ona, Yüce Allah vahiy ile bildirmiştir.

Allah'ın Hz. Muhammedi seçerek peygamber olarak göndermesini içlerine sindiremeyip ve ona kitap indirilmesini kıskananların durumu, giderek İblisin durumuyla benzeşmektedir. İblisin, Hz. Ademi kıskanıp Allah emrine karşı gelmekle, ödediği ağır bedelin ya da cezanın benzerini, Hz. Peygamberi kıskanıp onun Peygamberliği ve tebliğlerine karşı gelen Kureyş müşriklerinin de görebileceğine bu kıssa ile dikkatler çekilmektedir. İçeriğini çok kısa olarak özetlemeye çalıştığımız sure, Hz. Peygambere verilen şu emirle sona ermektedir: **"Ey Muhammed! De ki: Buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Ve ben size kendiliğimden bir şey teklif edenlerden de değilim. Bu Kur'an, ancak dünyalar için bir öğüttür. Onun verdiği haberin doğruluğunu bir zaman sonra öğreneceksiniz."**

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla

صٓ وَٱلْقُرْءَانِ ذِى ٱلذِّكْرِ ﴿١﴾

[452] 1. Sâd. Öğüt veren Kur'an'a yemin ederim ki,

Zikir: Bu kelime burada, şan, şeref ve izzet sahibi Kur'an anlamında kullanılmıştır.

بَلِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فِى عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ﴿٢﴾

2. Küfredenler, (iddia ettiklerinin) aksine, bir gurur ve tefrika içindedirler.

Görüldüğü üzere sure, Sad harfine ve Kur'an'ı Kerim'e yeminle başlamaktadır. Bu tarz yeminlerin hangi amaçla yapıldığı ve ne anlama geldiğini, daha önceki surelerle ilgili olarak açıklamaya çalıştığımız için, burada bir kere daha yinelemeyeceğiz (Bak. Saffat Suresi giriş bölümü). 'Sad' harfi, de kesik harf hükmündedir. Bu konuda keza, daha önceleri gerekli bilgiler verilmiştir.

Burada, her türlü öğüt ve uyarılar içeren Kur'an'ı Kerim'e yemin edilerek, Hz. Peygamber (s.a.)'e vahiy edilenlerin doğru olduğu, Kur'an'da ve dolayısıyla peygamberin vahiy şeklindeki duyurularında, kuşku uyandıracak bir noksan, fazlalık ya da eğriliklerin bulunmadığına; ona uyanlara birlik beraberlik, adalet, mutluluk, şan ve şeref getireceğine dikkatler çekilmektedir. Ne yazık ki,buna rağmen nankör kafirler, kendini beğenmiş, gurur, ayrılıkçı bir düşünce ve tavır içindedirler. Büyüklük duygusuna kapılıp devamlı surette çekişme ve ayrılıklara neden olmaktadırlar. Belki bu uyarılar, feci sonlarını düşünmelerine yol gösterici ve yardımcı olur; olmazsa, geçmişte olup bitenlerden ibret alsınlar:

كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّن قَرْنٍ فَنَادَوا۟ وَّلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ ﴿٣﴾

3. Onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. O zaman feryat ettiler. Halbuki artık kurtulma zamanı değildi.

Helak edilen nesillerin, helak esnasındaki figan ve feryatları,

onlara hiçbir yarar sağlamadı. Ola ki, bu feci tabloyu düşünüp, gurur, nifak (iki yüzlülük ve dinde riyakarlık) ve düşmanlıktan vazgeçerek, kendilerini, helak edilen o eskilerin yerine koyup düşünürler. Onların yeri-göğü inleten feryatlarını duyup yardıma koşan olmamıştı. Çünkü kurtulma zamanını geçirdiler ve bu nedenle perişan bir halde helak olup gittiler.

Ayette bu uyarı ve hatırlatmalar, zaman geçmeden, müşrik kafirlerin, kendilerine gelip hak yolu tutmaları için yapılmaktadır. (Ayrıca bak. Nahl 16/22, daha genel anlamda Bakara 2/206, Alak 96/6-7 ayetler ile krşt.)

Menas: Ayetin sonunda geçen bu kelimenin gecikme anlamındaki 'Nevs' kelimesinden mef'al vezninde 'mim'li mastar olduğu ve kaçmak anlamında kullanıldığı ifade edilmektedir.

"Aşağıdaki ayetlerde, kafirlerin bazı iddialarına yer verilerek durumları şöyle anlatılmıştır":

وَعَجِبُوٓا اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾

4. Aralarından kendilerine bir uyarıcının gelmesine şaştılar ve kâfirler: Bu pek yalancı bir sihirbazdır! (Ayrıca bak. Kaf 50/2)

اَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَاحِدًاۚ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾

5. Tanrıları, tek tanrı mı yaptı? Doğrusu bu tuhaf bir şeydir! dediler.

"Kureyşliler, bu sözleriyle Hz. Muhammed'i tanımayıp inkar ediyorlardı. Hz. Peygamber kelime-i tevhidi tavsiye ettiği zaman müşrikler: 'Tek tanrı bütün yaratıkları nasıl idare edebilir?' demişler ve Allah'ı birlemeye yanaşmamışlardı."

وَانْطَلَقَ الْمَلَاُ مِنْهُمْ اَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْۚ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ ﴿٦﴾

6. Onlardan ileri gelenler: Yürüyün, tanrılarınıza bağlılıkta direnin, sizden istenen şüphesiz budur.

مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِي الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِۚ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا اخْتِلَاقٌ ﴿٧﴾

7. Son dinde de bunu işitmedik. Bu, ancak bir uydurmadır.

ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ ﴿٨﴾

8. Kur'an aramızdan Muhammed'e mi indirildi? diyerek kalkıp yürüdüler. Belki, bunlar Kur'an'ım hakkında şüphe içine düştüler. Hayır! Azabımı henüz tatmadılar.

"Yukarıda geçen ayetlerde, Hz. Peygamberin de davet edildiği Ebu Talibin evindeki toplantı ve onun neticesi haber verilmektedir. Kur'an'ı Kerim'i inkar edenler, babalarının dinlerinde böyle bir şey duymadıklarını iddia ediyorlardı."

Peygamberlerin insanlardan gelmesi konusuna yapılan itirazın, bütün kavimler tarafından, tarih boyunca yapıla gelen ve yine bütün peygamberi kapsayan bir itiraz şekli olduğunu bilmekteyiz. Bu klasik itiraz şekline ilaveten, Kureyşlilerin Hz. Muhammed'i küçümseyerek kıskanmaları, içine düştükleri tutarsızlıkları ve acınacak hallerinin tuzu biberi olmuştur.

Aynı toplum üyesi bir kimsenin peygamber olmasının, o topluma örnek olma ve vahiy konularını iyi anlayıp kavramaları yanında her bakımdan sayısız yararları bulunduğu açıktır. Ne var ki, burada bir kere daha aynı itirazla karşılaşmaktayız. Sihirbazlık iddiası da, tarih boyunca, diğer olagelen itiraz yöntemidir.

Henüz azabı tatmadıkları için inkarcıların, itirazlarını bu şekilde sürdürdükleri, fakat çok geçmeden hak ettikleri azabı tadınca, Allah Kitabını ve Peygamberini yalanlayıp inkar edilmesinin ne demek olduğunu mutlaka anlayacakları, ayette vurgulanan diğer bir husustur.

اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ ﴿٩﴾

9. Yoksa azîz ve lütufkâr olan Rabbinin rahmet hazineleri onların yanında mıdır!

اَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْاَسْبَابِ ﴿١٠﴾

10. Yahut göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların hükümranlığı onların elinde midir? Öyleyse (göklerin) yollarında yükselsinler (görelim)!

Bu ayeti kerimelerde de, inkarcı yalancıların, yapmış oldukları

saygısızlık, alaylı bir ifade ile kınanmaktadır. Aziz ve kadiri mutlak olan Yüce Allah, rahmetini dilediğine verir, dilediğine vermez. Hiç kimsenin, O'nun iradesi ve takdirine karşı koymaya gücü yetmez. Onlar kim oluyor da, peygamberliğin Hz. Muhammed'e verilmesini hayretle karşılıyorlar?.

جُندٌ مَّا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِّنَ الْأَحْزَابِ ﴿١١﴾

11. Onlar, çeşitli guruplardan oluşmuş bir ordudur; işte şurada bozguna uğratılacaklardır.

Bozguna uğratılacakları yer konusunda, Bedir, Hendek ve Mekke olduğu şeklindeki açıklamalar yapılmıştır:

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ ﴿١٢﴾

12. Onlardan önce Nuh kavmi, Âd kavmi, kazıklar sahibi Firavun da, yalanladılar.

"Evtad: kazık anlamına gelen 'veded' kelimesinin çoğulu olan bu sözcük ile ayette, Firavun için kazıklar, saray ve saltanat sahibi olmasına işaret edildiği ifade edilmektedir. Bir diğer görüşe göre de, gazap ettiği kimselerin ellerini, ayaklarını dört kazığa bağlayarak işkence ettiği için Firavun bu sıfatla anılmıştır.

وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ أُولَٰئِكَ الْأَحْزَابُ ﴿١٣﴾

13. Semûd, Lût kavmi ve Eyke halkı da (peygamberleri) yalanladılar. İşte bunlar da (peygamberlere karşı) birleşen topluluklardır.

إِن كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾

14. Onların her biri gönderilen peygamberleri yalanladılar da bu yüzden (kendilerine) azabım hak oldu.

وَمَا يَنظُرُ هَٰؤُلَاءِ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَّا لَهَا مِن فَوَاقٍ ﴿١٥﴾

15. Bunlar da ancak, bir an gecikmesi olmayan korkunç bir ses beklemektedirler.

Fevak: Ayette geçen bu kelimenin, sütü sağılan devenin iki sağımı arasında geçen zamanı işaret ettiği ve bu zaman içerisinde devenin sütünün yeniden sağılacak hale geldiği ifade ediliyor.

Ayette ise, geri dönüşü olmayan, geldiğinde bir daha geri döndürülemeyen ses anlamında kullanılmaktadır. Bir diğer görüşe göre de, ikincisi olmayan, sadece bir kere gelmekle mahveden ses demektir. Bu anlam Yasin suresinde 'Onlar sadece bir tek korkunç ses bekliyorlar' şeklindeki anlamla örtüşmektedir. (Yasin 36/49)

وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾

16. Rabbimiz! Bizim payımızı hesap gününden önce ver, dediler.

Açıklaması surenin takdim bölümünde yapılan bu ayet nazil olduğu zaman, Mekke kafirleri, ayette belirtilen alaylı ifadeyi sarf etmişlerdi. (Bak. Enfal 8/32)

Aşağıdaki ayetlerde Hz. Davut kıssası ve o safhada geçirildiği sınav anlatılmaktadır:

Hz. Davud, hayatı boyunca bazı fitne ve zorluklarla karşı karşıya kalmış, ancak Yüce Allah, insan olmasının onda yarattığı zaaflar sonucu işlemiş olduğu hataları, kendisine bildirmiş ve onların üstesinden gelmesi için gereken zaman ve hallerde, onu himaye kanatlarına almış ve her türlü desteğini esirgememiştir.

Hz. Peygamber (s.a.)'e, öğüt ve örnek alması için haber verilen ve 22. ayette: 'Sana davacıların haberi ulaştı mı?' sorusu ile değinilen kıssa ile Hz. Davud ve oğlu Hz. Süleyman (a.s.)'ın, bu surede yer alan konularla ilgili bölümleri öğreniyoruz:

اِصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْاَيْدِۚ اِنَّهُ اَوَّابٌ ﴿١٧﴾

[453]17. (Resûlüm!) Onların söylediklerine sabret, kulumuz Davud'u, o kuvvet sahibi zatı hatırla. O, hep Allah'a yönelirdi.

Eyd: kelimesinin kuvvet anlamına geldiği ve aynı anlamda dilimize giren ve kullanılmakta olan 'Teyid' kelimesinin de bu kökten geldiği ifade edilmektedir. (Kelimenin aynı anlamda kullanıldığı diğer ayetlere bak. Bakara 2/253; Enfal 8/62; Zariyat 51/47)

Evvab: Allah'a çok yalvaran, çokça baş vuran ve çok sığınan kimseyi ifade eder.

"Rivayete göre Hz. Davud'un güçlülüğü, ibadete olan tahammülü idi. Bir gün oruç tutar, bir gün yerdi. Gecenin ancak üçte birinde uyur, kalan saatlerini hep ibadetle geçirirdi."

Bu keyfiyet Hz. Peygamber (s.a.)'in: 'En güzel oruç, kardeşim Davud'un orucudur.' şeklindeki ifadeleri ile pekiştirilmiştir.

إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ ﴿١٨﴾

18. Biz, dağları onun emrine vermiştik. Akşam sabah onunla beraber tesbih ederlerdi.

El-Aşiyy ve'l-işrak: Güneşin doğuş ve batış anlarını belirtmek gayesi ile kullanılan bir deyim olup, ayette bu deyimin kullanılması ile Hz. Davud'un bu zamanlarda fazlaca ibadet ettiğine dikkatler çekilmiş olmaktadır. (Ayrıca bak. Enam 6/51; Mu'min40/55; Meryem 19/11)

وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً كُلٌّ لَهُ أَوَّابٌ ﴿١٩﴾

19. Kuşları da toplu halde onun emri altına vermiştik. Hepsi de ona uyarak zikir ve tesbih ederlerdi.

Ayette, güneşin doğuş ve batış anlarında, Hz. Davud (a.s.)'in sesini duyan kuşların da onun etrafında toplanarak ötüşleri ile onun ibadetine katıldıkları ve bu şekilde onun emrine verildikleri ifade edilmektedir.

"İbn Abbas, Kuşluk Namazının bu ayetlere göre kılındığını anlatmıştır. Rivayete göre Cenab-ı Hak, Davud (a.s.)'a güzel ve gür bir ses ihsan etmişti. O, Zebur'u okurken bütün vahşi hayvanlar etrafında toplanırlar ve onu dinlerlerdi."

وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾

20. Onun hükümranlığını kuvvetlendirmiş; ona hikmet ve güzel konuşma vermiştik.

"Hz. Davud, heybetli olmak, Allah tarafından yardıma uğramak ve kendisine birçok muhafız verilmek, büyük ordulara kumanda etmek gibi payelerle güçlendirilmiş, ayrıca peygamberlik, isabetli görüş, kitap, şeriat, yüksek ilim, amel, güzel konuşma ve hikmete sahip olmuştu."

Hz. Davud (a.s.)'in özelliklerini içeren bu bölümdeki ilk konu hak ve adalet anlayışı ve ve bu sahadaki uygulamalarından örnekler içermektedir:

وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ ﴿٢١﴾

21. (Ey Muhammed!), Sana davacıların haberi ulaştı mı? Mâbedin duvarına tırmanmışlardı. (Ayrıca bak. Esed, s.926/22 no. açk.)

إِذْ دَخَلُوا عَلَىٰ دَاوُودَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْ خَصْمَانِ بَغَىٰ بَعْضُنَا عَلَىٰ بَعْضٍ فَاحْكُمْ
بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَىٰ سَوَاءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾

22. Davud'un yanına girmişlerdi de Dâvud onlardan korkmuştu. "Korkma! Biz birbirine hasım iki davacıyız, aramızda adaletle hükmet, haksızlık etme; bize doğru yolu göster" dediler.

"Hz. Davud mescitte ibadet ettiği için, muhafızlar gelenlerin girmesine izin vermiyorlardı. Sözü edilen iki davacı, Hz. Davud'a suikastta bulunmak isteyen iki düşmandı. Çevrelerinde Hz. Davud'un muhafızlarını görüp, maksatlarına erişemeyeceklerini anlayınca bu yapmacık davayı uydurmuşlardı."

إِنَّ هَٰذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ أَكْفِلْنِيهَا
وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾

23. (Onlardan biri şöyle dedi:) Bu, kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu var. Benimse bir tek koyunum var. Böyle iken "Onu da bana ver" dedi ve tartışmada beni yendi.

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَىٰ نِعَاجِهِ وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي
بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَا هُمْ
وَظَنَّ دَاوُودُ أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ﴿٢٤﴾

24. Davud: Andolsun ki, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlıkta bulunmuştur. Doğrusu ortakçıların çoğu, birbirlerinin haklarına tecâvüz ederler. Yalnız iman edip de iyi işler yapanlar müstesna. Bunlar da ne kadar az! dedi. Davud, kendisini denediğimizi sandı ve Rabbinden mağfiret dileyerek eğilip secdeye kapandı, tevbe edip Allah'a yöneldi.

Huleta: 'Halit' (her iki kelimenin de son harfi Arapça kalın 'ta' harfi ile yazılır) kelimesinin çoğulu olup, başkaları ile veya bir başkası ile içli dışlı dost olanlar anlamını ifade etmektedir. Burada ise, iki davacı arasındaki yakınlığa, kardeşliğe işaret etmek için kullanılmıştır.

فَغَفَرْنَا لَهُ ذٰلِكَ وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٢٥﴾

25. Sonra bu tutumundan dolayı onu bağışladık. Kuşkusuz yanımızda onun yüksek bir makamı ve güzel bir geleceği vardır.

Ayeti kerimelerde yazılı olanlar dışında, olayla ilgili ayrıntılar ve Davud (a.s.)'a gelen kişilerin gerçek gayeleri ve kimlikleri konusunda da ayrıntılı bilgiler verilmiyor.

Kanımızca burada üzerinde durulması gereken en önemli husus, Davud (a.s.)'in secdeye kapanarak mağfiret dilemesine ve bunun sonucu olarak da Allah tarafından affedilmiş olmasını gerektiren konunun ne olduğunun anlaşılması ya da saptanmasıdır. Davud (a.s.), ne hata işlemişti de secdeye kapandı ve Allah'tan af diledi ve affedildi?

Bu konuda ayrıntılı bilgiler verilmemiştir. Ancak, ayetlerin içeriklerini dikkatle incelediğimizde, Davud (a.s.)'in, davacıyı dinledikten sonra, dava edileni dinlemeden yani savunmasını almadan **'Andolsun ki, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlıkta bulunmuştur.'** beyanı ile hukukta vazgeçilmez prensiplerin başında gelen **'Savunma Hakkı'** kuralını ihlal ettiğini anlamaktayız. Sözlerinin devamında da, istisnasına işaret etmiş olsa bile,' **ortakçılığı',** bir şekilde yerme izlenimini uyandıracak beyanda bulunması, kanımızca ikinci hatası olmuştur. Zira İslamiyet, birlik ve beraberliği, güçleri birleştirerek zor işleri başarmanın bu şekilde sağlanacağını öğütlemektedir.

Bizim varsaydığımız bu yanılmalara kendi sübjektif düşünce ve yargıları (ki bunları ancak kendisi bilir), ya da yapıp da bizce bilin-

meyen hatalar varsa, bu nedenlerle Davud (a.s.), secdeye kapanarak af dileme gereğini duymuştur; ve Yüce Allah da kendisini bağışlamıştır, sanıyoruz. Bu konuda değişik fakat bize göre, pek de inandırıcı olmayan beyanlar varsa da onları, üzerinde durmaya değer bulmuyoruz.

يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ
وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ
اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٢٦﴾

26. Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır.

Bu ayeti kerimede, yargılama sırasında adil davranarak, karar verirken, hiçbir etki altında kalmadan, Yüce Allah'ın yeryüzündeki halifesi olduğunu unutmaması ve O'nun adına karar verdiğinin idraki içerisinde bulunması konularına, Hz. Davud'un, özellikle dikkatinin çekilmesi, bizim yukarıda arz etmeye çalıştığımız hata konusundaki düşüncemizi güçlendirmektedir kanısındayız.

Özetlemek gerekirse bu ayette adalet konusunda öne çıkarın üç önemli unsur göze çarpmaktadır: 1- Karar verenin Yüce Allah adına O'nun halifesi olarak karar verdiğinin idraki içerisinde bulunulması ve ona göre davranılması gereği. 2- Hükmün, hakkaniyet ve adalet esaslarına uygun olarak tesisi ve tarafları mağdur etmemesi. 3- Hüküm verirken hiçbir etki altında kalmamak.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا
فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾

[454]27. Göğü, yeri ve ikisi arasındakileri biz boş yere yaratmadık. Bu, inkâr edenlerin zannıdır. Vay o inkâr edenlerin ateşteki haline! (Ayrıca bak. Âl-i İmran 3/191)

أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ
الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾

28. Yoksa biz, iman edip de iyi işler yapanları, yeryüzünde bozgunculuk yapanlar gibi mi tutacağız? Veya (Allah'tan) korkanları yoldan çıkanlar gibi mi sayacağız?

كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٢٩﴾

29. (Resûlüm!) Sana bu mübarek Kitabı, âyetlerini düşünsünler ve aklı olanlar öğüt alsınlar diye indirdik.

İki kıssa arasına yerleştirilen bu üç ayette de, Evrende yaratılan her şeyin bir nedeni bulunduğu, başı-boş hiçbir şeyin yaratılmadığı, göklerde, yerde ve ikisinin arasında var edilen her şeyin mutlaka bir hikmetinin bulunduğu, bütün bu gerçekleri kavramayan, kavramak istemeyen ya da inkar edenlerin hak ettikleri cehennemi boylayacaklarına; fakat bütün bunlara inanarak iman edenlerin de inkarcılarla aynı tutulmayacağına dikkatler çekilmektedir

Bundan sonra, Hz. Süleyman kıssasının bu sure ile ilgili bölümüne yer verilmiştir:

وَوَهَبْنَا لِدَاوُودَ سُلَيْمَانَ نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٣٠﴾

30. Biz Davud'a Süleyman'ı verdik. Süleyman ne güzel bir kuldu! Doğrusu o, daima Allah'a yönelirdi.

إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُ ﴿٣١﴾

31. Akşama doğru kendisine, üç ayağının üzerine durup bir ayağını tırnağının üzerine diken çalımlı ve safkan koşu atları sunulmuştu.

Safinat: kelimesi, üç ayağını yere basıp, dördüncü ayağının sadece tırnağının ucunu yere değdirerek duran bir atın duruş pozisyonunu ifade eder.

Ciyad: cevad'ın çoğulu olup cevad da hızlı koşan bir ata verilen sıfattır.

فَقَالَ اِنّ۪ٓي اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبّ۪يۚ حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٣٢﴾

32. Süleyman: Gerçekten ben mal sevgisini, Rabbimi anmak için istedim, dedi. Nihayet (Atlar) koşup toz perdesinin arkasında kayboldukları zaman:

رُدُّوهَا عَلَيَّۜ فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْاَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾

33. Onları (atları) tekrar bana getirin, dedi. Bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı.

"Ayet, muharebe için at beslemenin öteden beri yürütüle gelen güzel bir adet olduğunu ortaya koymaktadır. Hz. Süleyman, savaş ihtiyacı belirince, atların hazırlanmasını ve idman için koşturulmasını emrederek, 'Ben bunları dünyada nefsimin hazzı için değil, Allah'ın emrinden ve O'nun dinini takviye arzusundan dolayı seviyorum' demişti."

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّه۪ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ ﴿٣٤﴾

34. Andolsun biz Süleyman'ı imtihan ettik. Tahtının üstüne bir ceset bırakıverdik, sonra o, yine eski haline döndü.

"Süleyman (a.s.), şiddetli bir hastalığa yakalanmak suretiyle imtihan edilmiş, hastalığı sırasında, 'cansız ceset' denecek kadar zayıflamış, sonra tekrar sağlığına kavuşmuştur."

Hz. Peygamber (s.a.)'in: 'Allah affetmeyi murat ettiği kuluna bu dünyada musibetler vererek sabrını bir kere daha ölçer'. mealindeki hadisi şerifi, ister istemez, Hz. Süleyman'ın durumuna çağrışım yapmaktadır. Nitekim Süleyman (a.s.)'in sabır ve tevekkülden sonra, yaptığı dua ve mağfiret talepleri sonucunda, Yüce Allah'in dualarını kabul etmesiyle bu durumdan kurtulduğu gibi, daha sonra da, Yüce Allah'ın lütuf ve nimetleri sonucu, mülkü ve kudretinin zirvesine ulaştığı devam eden ayetlerin içeriklerinden anlaşılmaktadır.

Dünyada hiçbir faniye verilmeyen kudret ve iktidar ona verilmiş, rüzgara emrine boyun eğdirilerek istediği yöne estirilmiş, her türlü hizmetlerini görmek için cinler hizmetinde çalıştırılmıştır. (Ayrıca bak. Sebe 34/12-13)

34. ayette sözü edilen ceset durumu ile ilgili olarak, birbirinden

farklı çok şey söylenmiştir. İçlerinde ciddiyetten uzak izahların da bulunduğu görüşlere değinmeyi gereksiz görmekteyiz. Geniş bilgi için bak. (Razı, 19/80 vd.; Ateş, 5/2222 vd.)

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾

35. Süleyman: Rabbim! Beni bağışla; bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver. Şüphesiz sen, daima bağışta bulunansın, dedi.

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ ﴿٣٦﴾

36. Bunun üzerine biz rüzgarı onun emrine verdik. Onun emriyle istediği yere yumuşacık akardı.

وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ ﴿٣٧﴾

37. Dalgıç ve yapı ustası şeytanları da.

وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿٣٨﴾

38. Ve daha diğerlerini de zincirlerde bağlı olarak (Onun emrine verdik.)

هَذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾

39. "İşte bu bizim bağışımızdır. İster ver, ister (elinde) tut; hesapsızdır" dedik.

وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَى وَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٤٠﴾

40. Doğrusu onun, bizim katımızda büyük bir değeri ve güzel bir yeri vardır.

Bundan sonraki ayetlerde de Hz. Eyyub (a.s.)'in kıssası anlatılmaktadır. Suredeki kıssaların üçüncüsü olan bu kıssa da, Hz. Peygamber'e, Hz. Eyyub'u anması ve onun sabrını düşünmesi emredilmektedir. Malı, çocukları ve aşağı yukarı her şeyi elinden alınmış Eyyub (a.s.), uzun bir sure devam eden elem ve acılara katlanarak, büyük bir sabır örneğini vermiştir. Bütün bu olumsuzluklarla

dolu hayat serüveninde, Allah'a olan bağlılık ve tevekkülden asla vazgeçmemiş, gösterdiği sabır, ettiği dua ve sürekli şükrü sayesinde, Allah da onu şifaya kavuşturmuş ve gerek aile efradı, gerekse mal zenginlik ve kısaca her bakımdan eskisinden bir kat daha üstün bir duruma ulaştırmıştır. (Bak. Enbiya 21/83) Surelerin iniş sırası göz önüne alınınca, Hz. Eyyub kıssası ilk olarak bu surede anlatılmış olmaktadır:

وَاذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادٰى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾

41. (Resûlüm!) Kulumuz Eyyub'u da an. O, Rabbine: Doğrusu şeytan bana bir yorgunluk ve eziyet verdi, diye seslenmişti.

اُرْكُضْ بِرِجْلِكَ هٰذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾

42. Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su (dedik).

"Rahatsızlanan Eyyub (a.s.), bu su ile yıkanmış, mucize olarak iç ve dış hastalıklarının hepsinden bu sayede kurtulmuştu."

وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرٰى لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٤٣﴾

[455]43. Bizden bir rahmet ve olgun akıl sahipleri için de bir ibret olmak üzere ona hem ailesini hem de onlarla beraber bir mislini bağışladık.

"Hz. Eyyub ve ailesi darmadağın bir vaziyette iken bir araya toplanmış, sayıları eskisinden bir kat daha artmış, kayıplar fazlasıyla telafi edilmiştir." (Ayrıca bak. Enbiya 21/84)

وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنَثْ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ
الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٤٤﴾

44. Eline bir demet sap al da onunla vur, yeminini böyle yerine getir. Gerçekten biz Eyyub'u sabırlı (bir kul) bulmuştuk. O, ne iyi kuldu! Daima Allah'a yönelirdi.

"Rivayete göre Eyyub (a.s.), hanımının bir hatasından dolayı, sıhhate kavuşunca ona yüz değnek vurmaya yemin etmişti. Halbuki

karısının ona karşı hizmetleri, fedakarlıkları büyüktü. Onun için Cenabı Hak, yüz tane ekin sapından oluşan bir demetle bir kere vurulmasını kafi görmüştü.

Bundan sonraki ayetlerde de, değişik peygamberlerle ilgili farklı konuları içeren kıssalardan söz edilmektedir:

وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ ﴿٤٥﴾

45. (Ey Muhammed!), Kuvvetli ve basiretli kullarımız İbrahim, İshak ve Yakub'u da an.

إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ﴿٤٦﴾

46. Biz onları özellikle ahiret yurdunu düşünen ihlâslı kimseler kıldık.

وَإِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ ﴿٤٧﴾

47. Doğrusu onlar bizim katımızda seçkin iyi kimselerdendir.

وَاذْكُرْ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْأَخْيَارِ ﴿٤٨﴾

48. İsmail'i, Elyesa'yı, Zülkifl'i de an. Hepsi de iyilerdendir.

"Bu ayetler, peygamberlerin günahtan masum olduklarına delalet etmektedir. Çükü Cenab-ı Hak mutlak olarak hepsinin 'iyiler' den olduğuna hükmetmiştir. Buna mukabil mümin ile münkirin akıbeti de şöyle anlatılmıştır":

هَٰذَا ذِكْرٌ وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٤٩﴾

49. İşte bu, bir hatırlatmadır. Doğrusu Allah'a karşı gelmekten sakınanlara güzel bir gelecek vardır.

جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ ﴿٥٠﴾

50. Kapıları yalnızca kendilerine açılmış Adn cennetleri vardır.

مُتَّكِئِينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾

51. Onlar koltuklara yaslanıp kurularak orada bir çok meyveler ve içecekler isterler.

وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ اَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾

52. Yanlarında, eşlerinden başkasına bakmayan, kendilerine yaşıt güzeller vardır.

هٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٣﴾

53. İşte, hesap günü için size vâdolunan şeyler bunlardır.

اِنَّ هٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍ ﴿٥٤﴾

54. Şüphesiz bu, bizim verdiğimiz rızıktır. Ona bitmek ve tükenmek yoktur.

هٰذَا وَاِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَاٰبٍ ﴿٥٥﴾

55. Bu böyle; ama azgınlara kötü bir gelecek vardır.

Bu devam eden ayetlerde de, Kur'an'ı Kerim'de devamlı olarak uygulanan bir metodun tekrarını görüyoruz: Salih kullara verilen nimet ve mükafatlara değinilmesinden hemen sonra, bu kere de münkir ve asi olanların durumu ele alınmaktadır:

جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾

56. Onlar cehenneme girecekler. Orası ne kötü bir kalma yeridir.

هٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿٥٧﴾

57.İşte bu; kaynar su ve irindir. Onu tatsınlar

وَاٰخَرُ مِنْ شَكْلِهِ اَزْوَاجٌ ﴿٥٨﴾

58. Buna benzer daha türlü türlü başkaları da vardır.

هٰذَا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ مَعَكُمْۚ لَا مَرْحَبًا بِهِمْۜ اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ ﴿٥٩﴾

59. (İnkârcıların liderlerine:) İşte bu sizinle beraber cehenneme girecek topluluktur (denildiğin de, liderler:) Onlar rahat yüzü görmesin (derler). Onlar mutlaka ateşe gireceklerdir.

قَالُوا بَلْ اَنْتُمْ لَا مَرْحَبًا بِكُمْۜ اَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَاۚ فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٦٠﴾

60. (Liderlere uyanlar ise:) Hayır, asıl siz rahat yüzü görmeyin! Onu bize siz sundunuz! Ne kötü bir yerdir! derler.

قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ﴿٦١﴾

61. Yine onlar: Rabbimiz! Bunu bizim önümüze kim getirdiyse onun ateşteki azabını iki kat artır! derler. (Ayrıca bak. A'raf 7/38; Secde 32/67-68)

وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرٰى رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْاَشْرَارِۜ ﴿٦٢﴾

[456]62. (İnkârcılar) derler ki: Kendilerini dünyada iken kötülerden saydığımız kimseleri burada niçin görmüyoruz?

اَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا اَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْاَبْصَارُ ﴿٦٣﴾

63. Alaya aldığımız onlar değil miydi? Yoksa (buradalar da) onları gözden mi kaçırdık?

اِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ اَهْلِ النَّارِ ﴿٦٤﴾

64. İşte bu, cehennem ehlinin tartışması, şüphesiz bir gerçektir.

"Mekke kafirlerinin alay ettiği kişiler, Ammar, Bilal ve Suheyb (r.a.) gibi fakir müminlerdi."

قُلْ اِنَّمَا اَنَا مُنْذِرٌۗ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُۚ ﴿٦٥﴾

65. (Resûlüm!) De ki: Ben sadece bir uyarıcıyım. Tek ve kahhâr olan Allah'tan başka bir tanrı yoktur.

Surenin bu bölümünde, baş tarafta sunulan meseleler, tevhit ve vahiy konuları tekrar edilip teyit ediliyor: Hz. Peygamber'e görevinin tebliğ ve uyarı olduğu hatırlatıldıktan sonra, Allah'tan başka Allah'ın bulunmadığını söylemesi emrediliyor. Göklerin, yerin ve bu ikisinin arasında bulunan her şeyin Rabbinin Allah olduğu, O'nun aziz ve emrine galip olduğu, gücü ve kudretinin sonsuz olması yanında çok bağışlayıcı olduğu hatta tevbe ettikleri takdirde şirk koşanları bile affettiği ifade edilmektedir:

رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزٖيزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾

66. Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbi (olan Allah) üstündür, çok bağışlayıcıdır.

قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظٖيمٌۙ ﴿٦٧﴾

67. De ki: "Bu büyük bir haberdir."

اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿٦٨﴾

68. "Ama siz ondan yüz çeviriyorsunuz."

De ki, bu Kur'an en büyük ve önemli bir haberdir. Ama siz ondan yüz çeviriyorsunuz. O bütün Evren içinde Allah emirlerinden oluşan eşsiz bir kitaptır. O bütün kainatın nizamını koyan ilahi bir kudretin eseridir. Bu büyük haber bütün insanlığa ve dünya coğrafyasının tamamını içermekte ve ilgilendirmektedir. Ama gelin görün ki, Mekke müşrikleri ondan yüz çevirmektedirler.

مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَاِ الْاَعْلٰٓى اِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾

69. Onlar orada tartışırken benim melei a'lâ hakkında hiçbir bilgim yoktu.

"Tefsirlere göre Mele-i a'la dan maksat, Allah'ın konuşmak üzere melekleri topladığı Yüce meclistir.

Hz. Peygamber'e, kendisinin peygamber olduğu vahiy olunmuştur. Bu vahiy onun benliğinde ve ruhunda şüpheye yer bırakmayacak sağlam bir inanç var etmiştir. Onun söyledikleri de kendisine gelen vahyin ta kendisidir ve onda asla kuşku yoktur. Bu vahiyler sayesinde

bilmedikleri şeyleri öğreniyor, Yüce Makam'dan gelen emir ve talimatlar uyarınca görevini yapmaya çalışıyordu.

إِنْ يُوحٰىٓ إِلَيَّ إِلَّآ أَنَّمَآ أَنَا۬ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٧٠﴾

70. Ben ancak apaçık bir uyarıcı olduğum için bana vahiy olunuyor.

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ ﴿٧١﴾

71. Rabbin meleklere demişti ki: Ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacağım.

فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٧٢﴾

72. Onu tamamlayıp, içine de ruhumdan üfürdüğüm zaman, derhal ona secdeye kapanın!

فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾

73. Bütün melekler toptan secde ettiler.

إِلَّآ إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾

74. Yalnız İblis secde etmedi. O büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu.

قَالَ يَآ إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنْتَ
مِنَ الْعَالِينَ ﴿٧٥﴾

75. Allah! Ey İblis! İki elimle yarattığıma secde etmekten seni men eden nedir? Böbürlendin mi, yoksa yücelerden misin? dedi.

قَالَ أَنَا۬ خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿٧٦﴾

76. İblis: Ben ondan hayırlıyım! Beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın, dedi.

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٧٧﴾

77. Allah: Çık oradan (cennetten)! Sen artık kovulmuş birisin.

وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَى يَوْمِ الدِّينِ ﴿٧٨﴾

78. Ve ceza gününe kadar lânetim senin üzerindedir! buyurdu.

قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾

79. İblis: Ey Rabbim! O halde tekrar diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver, dedi.

قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٨٠﴾

80. Allah: "Haydi, sen mühlet verilenlerdensin."

إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾

81. "O bilinen güne kadar" buyurdu.

قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٢﴾

82. İblis: Senin mutlak kudretine andolsun ki, onların hepsini mutlaka azdıracağım."

إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٨٣﴾

83."Ancak onlardan ihlâslı kulların hariç" dedi.

قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ ﴿٨٤﴾

[457]84. Allah buyurdu ki, "O doğru ben hep doğruyu söylerim."

لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾

85. "Mutlaka sen ve sana uyanların hepsiyle cehennemi dolduracağım!."

قُلْ مَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾

86. (Resûlüm!) De ki: Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum. Ve ben olduğundan başka türlü görünenlerden de değilim.

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٨٧﴾

87. Bu Kur'an, ancak âlemler için bir öğüttür.

Bu ayette, Hz. Muhammed'e vahyedilen Kur'an'ın alemlere öğüt olarak gönderildiği ifade edilmektedir. Bu keyfiyet ise, Hz. Muhammed'in her hangi bir kavme ya da zümreye değil, bütün insanlığa gönderildiğini göstermektedir. (Bak. Enbiya 21/107; A'raf 7/158).

Kuran, Arapça olarak Araplara indirilmiş ve onlar ilk muhatap kabul edilmişlerdir. Ancak Kur'an, amaç, anlam ve içeriğiyle bütün insanlığı hedef almakta ve insanlığın tamamına doğru yolu göstermektedir. O bakımdan her milletin, Kur'an'ın içeriği ile, kendi lisanında ilgilenmesi ve amel etmesi doğal bir sonuçtur. Aksini düşünmek, dünya üzerinde üç yüzü aşkın değişik resmi lisan konuşan bütün milletlerin, Arapça dilini öğrenmesi gerekir ki, bu da, olayın tabiatına, amacına, akla ve mantığa aykırıdır.

وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُۥ بَعْدَ حِينٍۭ ﴿٨٨﴾

88. Onun verdiği haberin doğruluğunu bir zaman sonra çok iyi öğreneceksiniz.

İşin varacağı sonu ayrıntıları ile açıklayıp tehlikeyi de haber verdikten sonra, ayetteki bu uyarı, gerçek kurtuluşa davetten başka bir şey değildir. Şimdi gerçeği görmeyenler ya da görmemekte direnenler, çok geçmeden acı gerçeği kesinkes öğreneceklerdir. Sure kon. daha geniş bilgi için bak. (Razı, 19/30-124; Elmalılı, 6/227-25; Kutub, 12/355-409; Ateş, 5/2211-2235; Emiroğlu, 10/1-48; Bilmen, 6/3018 vd.; Vehbi, 12/4763 vd.; Esed, 923 vd.)

SAD SURESİNİN SONU

39-ZÜMER SURESİ-59

سُورَةُ الزُّمَرِ

Bismillâhirrahmânirrahîm

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Zümer suresi, Mekke'de nâzil olmuştur. 75 âyettir. Yalnız 53-55. ayetlerin Medine'de indiği ağırlıklı olarak rivayet edilmektedir. Sureye bu isim, 71 ve 73. ayetlerde, cennet ve cehenneme yollanacak topluluklardan söz edilmesi nedeni ile verilmiştir. Mekke devrinin ortalarında ve Sebe suresinden sonra indirildiği ifade ediliyor. Bu surede, içerik yönünden, diğer bütün surelerden farklı bir tema, değişik görünüm ve üslup sergilemektedir:

Surenin tamamı, 'Tevhid' konusunun, hiçbir kuşkuya yol açmayacak bir biçimde çözüme kavuşturulması ve sonuca bağlanması amacına has kılınmış durumdadır. Başlangıçta, ortada ve sonlarda bulunan nerede ise ayetlerin tamamında, Vahdet (Allah'ın birliği), Risalet ve Ahiret konuları, diğer deyimiyle İslam Akidesi, homojen bir biçimde sunulmaktadır. Konuları birbirinden ayırarak bir düzenleme içinde sunmak zor göründüğü için, ayetlerdeki ayrıntılara geçmeden önce, sure içeriği konusunda ve sergilenen tema ile ilgili olarak, genel çizgilerle bilgi arz etmeye çalışacağız:

Surenin genel temasını, Seyyid Kutub'un, veciz ve kişiyi etkileyici bir üslup içeren sözleriyle sunmak istiyoruz:

'Zümer suresi, insan kalbini tefekkür sahalarında gezdirip dolaştırmakta, tevhid hakikatini, kalbin derinliğine aşılayıp yerleştirmek için, bu iman nuruna gölge düşürücü her türlü şüpheyi, bertaraf etmek maksadıyla kalbi, aralıksız olarak derinden harekete getirip, onun duyguları üzerine, ikaz vurgularını peş peşe indirmektedir. (Kutub, 12/415)

Bu itibarla sure, bir bütün halinde, değişik üslup ve ifadelerle yukarıda da değindiğimiz üzere, aynı konuyu işlemektedir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla

تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَك۪يمِ ﴿١﴾

1. Bu Kitap izzet ve hikmet sahibi Allah katından indirilmiştir.

Bu ayetle başlayan ve devam eden ayetlerin oluşturduğu ilk bölümden itibaren çözüm getirilmek istenen tevhid akidesi ile tanışmaktayız. Kur'an'ı Kerim'i indiren Yüce Makam açıklıyor: **'...Aziz ve hakim olan Allah katından indirilmiştir.'** Nereye indirdiğini ve niçin indirdiğini ve bunu bir hikmete dayalı, takdir ve tedbir ile yapan 'Hakîm Allah' tarafından indirilmiştir.

اِنَّٓا اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصاً لَهُ الدّ۪ينَۜ ﴿٢﴾

2. (Resûlüm!) Şüphesiz ki Kitab'ı sana hak olarak indirdik. O halde sen de dini Allah'a has kılarak (ihlâs ile) kulluk et.

İndirilen Kitap ne olarak indirilmiş? Cevabı ayette açıklanıyor. 'Hak' olarak indirdik. Ne için indirilmiş? **'...Dini Allah'a has kılarak kulluk etmek' için, 'ihlas ile O'na bağlanarak ve kulluk etmek'** için. Bu ayeti kerime ile şaşmaz ve değişmez prensip konulmaktadır:

Din, Yüce Allah'ın tekelinde bir kurum olup O'nun ortağı ve yardımına, muhtaç olduğu kimse bulunmadığı gibi, bu konuda hüküm verme yetkisi de Onun tekelindedir. Ve ilkeler, yükümlülükler, kısaca emir ve yasaklar bütünü, gerekli biçimde ifadesini, Kur'an'ı Kerim'de bulmakta ve bu suretle Din-Kitap ilişkisi kurulmaktadır.

Prensipler bu biçimde konduktan sonra, doğru olan yol da bildiriliyor: **'O halde sen de dini Allah'a has kılarak kulluk et'.** Demek ki, 'Din' sadece ve sadece tek olan ve ortağı bulunmayan Allah'a ait; **'Kitap',** O'nun ve **'Emir ve nehiyleri'** orada yer almaktadır. Kula düşen de, sadece ve sadece Allah'ın rızasını gözeterek, tek kelime ile söylemek gerekirse, içtenlikle, O'na ibadet ederek şükür görevini yerine getirmektir. Konu ile ilgili ayrıntıları, yine bu surenin 11-15, 29 ve 36. ayetlerinde göreceğiz.

أَلَا لِلّٰهِ الدّ۪ينُ الْخَالِصُۜ وَالَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَۢ مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا
لِيُقَرِّبُونَٓا اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰىۜ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ف۪ي مَا هُمْ ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَۜ
اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْد۪ي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾

3. Dikkat et, hâlis din yalnız Allah'ındır. O'nu bırakıp kendilerine bir takım dostlar edinenler: Onlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz, derler. Doğrusu Allah, ayrılığa düştükleri şeylerde aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz Allah, yalancı ve inkârcı kimseyi doğru yola iletmez.

Bu ayeti kerimede, yukarıda sunmaya çalıştığımız ilkeleri dolananların, Allah'tan başka şeylere ibadet etmelerine gösterdikleri bahanelerin, yersiz, yetersiz ve geçersiz olduğuna, bu davranışları sonucu ulaşacakları elem verici sonlarına işaret edilmektedir.

Yalancı ve nankör kimseler, kötü niyetlerine devam ettikleri sürece, Allah, onları doğru yola iletmez. Esasen o durumdaki kimseler doğru yola gelmek istemezler. Çünkü onlar eğriyi kendilerine yol olarak seçmişlerdir. Eğer seçtikleri eğri yoldan döner, tevbe edip af dilerlerse, bağışlanarak doğru yolu bulma şansını elde edebilirler. (Bak. ve krşt. Sebe 34/31-33; En'am 6/22-24)

Kazib: Yalancı, **Keffar:** Nankörlük eden, demektir.

Giriş bölümünde de belirtildiği üzere, Tevhit akidesini hiçbir kuşkuya yer bırakmadan sonuçlandırılması bağlamında gelecek ayetlerde, coğrafî bölge farkı gözetilmeden her düzeyde ve her çeşit ve türde deliller bombardımanı ve öğütleyici ve sakındırıcı nitelemeler, öyküler, sahne ve tasvirler yer almaktadır. Her biri, Yüce Allah'ın güç ve kudretine tek başlarına yeterli birer örnek olan bu konuları, sıraları geldikçe açıklanacaktır.

لَوْ اَرَادَ اللّٰهُ اَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفٰى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۙ سُبْحَانَهُۜ هُوَ اللّٰهُ
الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾

4. Eğer Allah bir evlât edinmek isteseydi, elbette yarattıklarından dilediğini seçerdi. O yücedir. O, tek ve kahhâr olan Allah'tır.

Allah evlat edinmek isteseydi, her şeyi yoktan var eden Kendisi olduğuna göre, yarattıklarının arasından, en iyisini evlat olarak seçerdi. Kaldı ki, bu saçmalık da ne oluyor? Evrende O'na ait olmayan bir şey, bir kimse mi var; bütün varlıklar O'nun, her şeyin yönetimi ve Evrendeki bütün güçler kendi kontrol ve gözetiminde değil mi? O halde evlat edinmesine ne gerek var? O, kendisine yaraşmadığı halde, yapılmak istenen her türlü yakıştırmalardan uzak. gücü her şeye yeten tek Allah'tır. (Ayrıca bak. En'am 6/100; Saffat 37/153-154)

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ
عَلَى الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْر۪ي لِاَجَلٍ مُسَمًّى اَلَا هُوَ الْعَز۪يزُ
الْغَفَّارُ ﴿٥﴾

5. Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor, gündüzü de gecenin üzerine sarıyor. Güneşi ve ayı emri altına almıştır. Her biri belli bir süreye kadar akıp gider. Dikkat et! O, azîzdir, ve çok bağışlayandır.

Bu ayeti Kerimede, yer ve gökleri kısaca Evreni hak ile yaratıp geceyi gündüzün üzerine örten ve gündüzü de gecenin üzerine saran, bütün Evreni, bir hikmet temeli üzerinde kurup şaşmaz ve yanılmaz yasalara bağlı bir sistem olarak işleten tek Allah'ın yaratma kudretine işaret edilmektedir. (Ayrıca bak. Âl-i İmran 3/191; Yunus 10/5; Ra'd 13/2; Duhan 44/38-39; Sad 38/27)

Tekvir: Bir şeyi, ip yumağı gibi bir şeyin üzerine sarmak anlamına geldiği ifade edilen bu fiil, ayette çekimli olarak ve dünyanın da yuvarlak olmasını çağrıştıracak biçimde, her an gecenin gündüz ve gündüzün de gecenin üzerine sarıldığını ifade etmek için, bir benzetme olarak kullanılmıştır.

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْاَنْعَامِ
ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ ف۪ي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ ف۪ي ظُلُمَاتٍ
ثَلٰثٍ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾

[458]6. Allah sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yarattı, sonra ondan da eşini yarattı. Sizin için hayvanlardan sekiz eş meydana getirdi. Sizi de annelerinizin karınlarında üç katlı karanlık içinde çeşitli safhalardan geçirerek yaratıyor. İşte bu yaratıcı, Rabbiniz Allah'tır. Mülk O'nundur. O'ndan başka tanrı yoktur. Öyleyken nasıl oluyor da (O'na kulluktan) çevriliyorsunuz?

Bir önceki ayette, yer, gök, yıldızların, kısaca Evrenin yaratılışını, güç ve kudretinin delili olarak örnek gösterip, bu gerçeği zihinlere nakşeden Yüce Allah, bu kere örnek olarak, canlı varlıkları seçmiş ve insanın, mucizeli yaratılış evreleri ile onun yararına ve hizmetine has kıldığı ve sekiz çift ile örneklediği hayvanların yaratılışına işaretle (bak. Nisa 4/143-144), aynı amaca yönelik delillerin bu bölümünü, aklı olup düşünebilenlerin idrakine amade kılmaktadır.

Yüce Allah, insanı tek bir canlıdan -ki bundan kastedilenin Adem (a.s.) olduğu kuvvetle muhtemeldir- ve o tek canlıdan da eşini yarattığını beyan buyurmaktadır, fakat eşinin yaratılışı konusunda ayrıntılı bilgi verilmemektedir. Bu konuda değişik kaynak ve hadisler delil gösterilerek ileri sürülen görüşler vardır. (Merak edenler için bak. A'raf 7/72)

Biz burada sadece, insanın anne karnında üç katlı karanlık içinde -ki bunların, bu gün modern ilimlerin saptadığı: cenini saran **kese**nin karanlığı, bu kesenin koruması olan zar, **rahim**in karanlığı ve rahim karargahı olan **batn**ın karanlığı olduğu biliniyor- çeşitli evrelerden geçirilerek mucizevi bir şekilde yaratılması konusundaki bilgilerin, Kur'an'ı Kerim'in nazil olduğu dönemdeki tıp alanındaki bilgi düzeyi ile bilinmesinin olanaksız olduğuna, sonuç olarak da bu bilgilerin, ilahi kaynağa dayandığına ve dolayısıyla, Kur'an'ı Kerim'in, müşrik kafirlerin iddia ettikleri gibi, sonradan uydurulmuş, eski nesillerin bir hikaye kitabı olmayıp, Allah tarafından indirilmiş, hak kitap olduğunun bir delili olduğuna; ayrıca, küçücük bir hücreyi bu karanlıklar içerisinde çoğaltıp geliştiren, insan biçimine dönüştüren ve sonra da onu, akıl nimetiyle bezeyip düşünme yeteneğini kazandıran, ayrıca bütün duyu organlarını da bahşederek, yaratılanların en şereflisi ve bağımsız bir varlık olarak dünya getiren Yüce Allah'ın güç ve kudretine değinmekle yetineceğiz. (Ayrıca bak. Nisa 4/1; Embriyonun gelişme safhaları ile ilgili olarak Hac 22/5; Mü'minün 23/12-14)

Evet, 'tevhid akidesi' beyinlere nakşedilip iman etmiş gönüllere, hiçbir kuşkuya meydan verilmeden akıtılacaktır. Çünkü Yüce Allah bu sureyi oluşturan ayetleri bu amaca has kılmıştır. Deliller fırtınası devam etmektedir:

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ
لَكُمْ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى ثُمَّ إِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾

7. Eğer inkâr ederseniz, şüphesiz Allah, size muhtaç değildir. Bununla beraber O, kullarının küfrüne razı olmaz. Eğer şükrederseniz sizden bunu kabul eder. Hiçbir günahkâr diğerinin günahını çekmez. Nihayet hepinizin dönüp gidişi, Rabbinizedir. Yaptıklarınızı O size haber verir. Çünkü O, kalplerde olan her şeyi hakkıyla bilendir.

Ayet hükmü gayet açık: İnanıp inanmamanın yararı da zararı da herkesin kendisi ile ilgili tamamen kişisel bir konu. Ne var ki, Yüce Allah kulların küfür içinde olmasına razı olmaz. Bu nedenle eğer, küfürden vazgeçip hatalarınıza, günahlarınıza tevbe eder, pişman olur ve şükre dönerseniz, mazeretiniz kabul edilir buyuruluyor.

Bu ayette vurgulanan diğer gerçekler de şöyle sıralanıyor: Hiç kimse başkasının günahını yüklenemez, herkes kendi günahını kendisi çekecektir. Dönüş Allah'adır, yapılan her fiilin haberini hesap günü O verecektir. O'ndan saklanacak hiçbir şey yoktur. Çünkü O, açık edileni de kalplerde gizleneni de bilir. (Ayrıca bak. En'am 6/164; İsra 17/15; Fatır 35/18; Necm 53/38)

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ
نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُوا إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلّٰهِ أَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعْ
بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾

8. İnsanın başına bir sıkıntı gelince, Rabbine yönelerek O'na yalvarır. Sonra Allah kendisinden ona bir nimet verince, önceden yalvarmış olduğunu unutur. Allah'ın yolundan saptırmak için O'na eşler koşar. (Ey Muhammed!) De ki: Küfrünle biraz eğlen ve oyalan; çünkü sen, muhakkak cehennem ehlindensin!

Bu ve devam eden 9. ayette birbirinden tamamen farklı iki insan tipi tanıtılıyor:

Birinci insan tipi; başına bir sıkıntı, darlık ya da zorluk gelince, Allah'a yönelir, yalvarır, yakarır ve dua eder. Dilediği nimetlere kavuşup başındaki bela gidip esenliğe çıkınca, gerçek hüviyeti ortaya çıkar, yüzündeki maske düşer. Allah'a yaptığı tevbeleri, bütün yalvarma ve yakarışlarını unutur. Sanki bunları kendisi yapmamış, avuç açıp Allah'a yalvarmamış gibi nankör bir tavır içine girer ve daha ileri giderek Allah'a eşler, ortaklar koşmaya başlar. Bu tipin mutluluğu ve zevk-sefası çok kısa ve dünyaya bağlı. Varacağı son da, ayet hükmü ile sabit, cehennem!

İkinci insan tipi ise; korkan, ürperen, Allah'ı hep yüreğinin derinliklerinde büyük bir iman ve bağlılık duygusu içerisinde hisseden, sevinçli ve üzüntülü olduğu her hal ve durumda O'nu asla unutmayan, bütün hayatı boyunca ahireti unutmayıp oradaki ebedi saadeti kazanma çabasını sürdüren, her zaman ümidini Yüce Allah'ın rahmetine ve keremine bağlayıp Allah'tan başka kimseden yardım ummayan, şükrü dilinden düşürmeyen, tek kelime ile Allah gerçeğinin idraki içerisinde yaşayan bir insan. Bunun sonu da belli, ebedi mutluluk ve cennet. Sonuç kesin ve açık: 'Hiç bilenle bilmeyen bir olur mu?' (Krşt. Bakara 2/22)

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ ۗ
قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۗ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾

9. Yoksa geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (o inkarcı gibi) midir? (Resûlüm!) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür.

Bu iki insan tipi ve karakterleri tanıtılıp sonlarını da gösterildikten sonra, Kur'an inananlara seslenip onlara, kurtuluş yollarını gösteriyor. Yüce Allah, Hz. Peygambere, kurtuluş yollarının neler olduğunu ve ilgili bütün konuları içeren ayetlerini, kullarına bildirmesini şöyle buyuruyor:

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا

حَسَنَةٌ وَاَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةٌ اِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ اَجْرَهُمْ
بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾

10. (Resûlüm!) Söyle: Ey inanan kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyilik yapanlara iyilik vardır. Allah'ın (yarattığı) yeryüzü geniştir. Yalnız sabredenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir.

"İyi davrananlara haber verilen iyilik, cennet, sıhhat ve afiyettir. **'Allah'ın yeri geniştir'** cümlesinden, kafirler arasında Allah'a karşı ibadet ve itaatini yapmayan kimselerin, inancını yaşayacakları yere hicret edebilecekleri anlamı çıkarılmıştır."

Bu ayeti kerimede, ayrıca, sabır edenlere verilecek nimetlerin hesapsız olduğu belirtilmek suretiyle, İslam Dininde sabrın ne kadar önemli olduğuna dikkatler yönlendirilmektedir. Sabır üzerinde fazla durulması ve önemsenmesi, bu yüce ahlakın, inançlı kimselerin ruhlarına iyice sinmesi ve yerleşmesi içindir. (Sabır konusu ile ilgili bak. Bakara 2/109, 153-157, 177; Âl-i İmran 3/146, 186; Ra'd 13/22; Nahl 16/42, 96; Hac 22/35; Yunus 10/109; Rum 30/60; Şura 42/43)

Tamamen ahiret havasının hissettirildiği, ibadette içtenliğin yanı sıra, Allah dışındakilere ve Tağut'a tapmaktan kaçmanın gerekliliği belirtilen, aşağıdaki ayetlerin oluşturduğu bu bölümle ilgili olarak Kutub şöyle demektedir:

'Bu bölümün konusu, Hz. Peygamber (s.a.)'in şu hususları tebliğ etmeğe yöneltilmesiyle başlıyor:

a. Halis kelimeyi tevhidi ilan etmesi

b. Hz. Muhammed (s.a.)'in bir Nebi ve Resul olduğu halde, tevhit yolundan sapmaktan korktuğunun alenen tebliğ edilmesi.

c. Karşı tarafı kendi yollarında bırakıp, hak bildiği yolda azimle yürümeye devam edeceğini duyurması. (Ayrıca bak. Nisa 4/97; Esed, s.163/124 no. açk.)

d. Hesap günü bu her iki yolun sonucunun ne olacağını belirtmesi.' (Kutub, 12/438)

قُلْ اِنّ۪ٓي اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصاً لَهُ الدّ۪ينَۙ ﴿١١﴾

[459] 11. De ki: Bana, dini Allah'a hâlis kılarak O'na kulluk etmem emrolundu.

وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾

12. Bana Müslümanların ilki olmam emrolundu.

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣﴾

13. De ki: Rabbime karşı gelirsem, doğrusu büyük günün azabından korkarım.

قُلِ اللَّهَ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ﴿١٤﴾

14. De ki: Ben dinimde ihlâs ile ancak Allah'a ibadet ederim.

فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ ۗ قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۗ أَلَا ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١٥﴾

15. (Ey Allah'a eş koşanlar!): Siz de O'ndan başka dilediğinize tapın! De ki: Gerçekten hüsrana uğrayanlar, kıyamet günü hem kendilerini, hem de ailelerini ziyana sokanlardır. Bilesiniz ki, bu apaçık hüsrandır.

لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ۚ ذَٰلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ ۚ يَا عِبَادِ
فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾

16. Onların üstlerinde ateşten tabakalar, altlarında da (öyle) tabakalar var. İşte Allah kullarını bununla korkutuyor. Ey kullarım! Yalnızca benden korkun. (Ayrıca krşt. Müddessir 74/35-36)

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ ۚ فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾

17. Tâğut'a kulluk etmekten kaçınıp, Allah'a yönelenlere müjde vardır. Kullarımı müjdele:

Tağut ile ilgili açıklama Nisa 4/60. ayette yapılmıştır. Oraya bakınız.

الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ
وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾

18. O kullarımı ki, onlar sözü dinlerler, sonra da en güzeline uyarlar. İşte onlar, Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerdir. Gerçek akıl sahipleri de onlardır.

أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾

19. (Resûlüm!) Hakkında azap hükmü gerçekleşmiş kimseyi ve ateşte olanı sen mi kurtaracaksın!

Yüce Allah sağduyu ile hareket edip, muhatap olduğu konuları düşünüp ölçen, biçen ve doğru yolu bulmak isteyen herkesi, esenliğe ulaştırır. Buna karşılık söz edildiği gibi davranmayıp, düşünmeden, taşınmadan, doğruyu bulma gayreti içerisine girmeyip, atalarına ait olduğunu duyduğu şeylere ya da yönetenlerin dediği her söze inanan, onlara körü körüne uyup bağlanan, taklitçi ve uydurma şeylerin esiri olanlar da, Allah'ın azap sözünü hak ederler.

Buradaki, **'azabı hak etme'** sözü, ezelde onlar için takdir edilmiş bir mahkumiyet anlamını taşımaz. Kendi iradeleri ile eğri yolu seçmeleri sonucunda hak ettikleri cezayı ifade eder.

لَٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ وَعْدَ اللَّهِ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾

20. Fakat Rablerinden sakınanlara, üst üste yapılmış, altlarından ırmaklar akan köşkler vardır. Bu, Allah'ın verdiği sözdür. Allah, verdiği sözden caymaz.

Allah'ın azabını hak eden kötü kimseler, katmerli ateşlerle donanmış cehenneme girerler ve kimse onları oradan kurtaramaz. Fakat, buna karşılık, Allah'tan korkup emir ve yasaklarına uyan iyi kimseler de, kat kat yapılmış köşklerin bulunduğu ve altlarından da ırmaklar

akan cennetlere girerler. Çünkü Allah onlara böyle söz vermiştir ve O, sözünden hiçbir zaman dönmez.

Hakka bağlanıp yürekten iman edenlerin kalplerine, Kur'an nasıl hayat veriyorsa, gökten inen su da, topraktaki her şeyin hayat kaynağı olmaktadır. Devam eden ayetlerde yer alan bunlarla ilgili haberler ve mucizeler de, tevhide yönelen kalplere yol göstermek için anlatılmakta ya da gösterilmektedir:

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا
مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرٰيهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا إِنَّ فِي
ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٢١﴾

21. Görmedin mi? Allah gökten bir su indirdi, onu yerdeki kaynaklara yerleştirdi, sonra onunla türlü türlü renklerde ekinler yetiştiriyor. Sonra onlar kurur da sapsarı olduklarını görürsün. Sonra da onu kuru bir kırıntı yapar. Şüphesiz bunlarda akıl sahipleri için bir öğüt vardır.

Ayette insanların idrakine sunulup, dikkatleri üzerine çekerek onları düşünmeye ve anlamaya çalışmaya özendirdiği doğal olaylar, yeryüzünün her yerinde, bir saniye bile duraklamadan devam eden ve bizzat gördüğümüz hadiseler ya da gelişmelerdir. Ne var ki, bunları görmeye o derece alışmışız ki, onları düşünüp hikmetine ulaşmayı aklımızdan bile geçirmiyoruz. Yağmurun yağışını görüyor, ama yağmuru meydana getiren suyun, meydana gelmesini sağlayan elemanlara, onun oluşması için gerekli ortamı hazırlayan güç ve kudreti, aklımıza bile getirmiyoruz. Yine geçirdiği evreleri, suyun göklere nasıl çıktığını, oradan tekrar yeryüzüne dönüşünü, yer altı sularını ya da yeryüzüne fışkıran kaynaklar oluşturmasını, inen yağmurun suladığı alanlarda fışkıran tabiatı, aynı topraktan yan yana çıkmış, aynı su ile sulanmış, aynı hava ve iklim şartlarında yaşayan iki bitkiden birinin acı, diğerinin tatlı meyve vermesini, değişik renklerde çiçek açmalarını, verdiği meyvelerin birbirinden değişik dayanıklılık ve değerlerde olmalarını, bunları, hikmetine uygun olarak koyduğu ölçü ve yasalarına uygun dengeli bir biçimde yaratan gücün, ne olduğunu ve hikmetlerini düşünmek, anlamak, O'na varmaya çalışmak gerekir. Kısaca, topraktan biten, yaşayan ve devrini doldurduktan sonra

sararıp ölen ve bütün bunları devamlı tekrar eden mucizelerde, ayetteki ifade ile **'Şüphesiz bütün bunlarda akıl sahipleri için öğüt vardır.'** Kimler için öğüt var? Yüce Allah'ın kendilerine bahşettiği akıl nimetinden yararlanmayı bilenler ve bu nimet sayesinde O'na ulaşmayı başaranlar için. Bunlarla başaramayanların durumları da 22. ayette açıklığa kavuşuyor:

أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَىٰ نُورٍ مِنْ رَبِّهِ ۚ فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ
قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ ۚ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٢﴾

[460]22. Allah kimin gönlünü İslâm'a açmışsa o, Rabbinden bir nûr üzerinde değil midir? Allah'ı anmak hususunda kalpleri katılaşmış olanlara yazıklar olsun! İşte bunlar apaçık bir sapıklık içindedirler.

اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ
الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُدَى
اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾

23. Allah sözün en güzelini, birbiriyle uyumlu ve bıkılmadan tekrar tekrar okunan bir kitap olarak indirdi. Rablerinden korkanların, bu Kitabın etkisinden tüyleri ürperir, derken hem bedenleri ve hem de gönülleri Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar. İşte bu Kitap, Allah'ın, dilediğini kendisiyle doğru yola ilettiği hidayet rehberidir. Allah kimi de saptırırsa artık ona yol gösteren olmaz.

Ayette zikredilen **'Kitaben müteşabihen'** ifadelerinden, **ayetlerin birbirini pekiştirdiği,** başka bir deyişle, **ifade güzelliği bakımından birbirine benzeyen** anlamı çıkarılmıştır. Kuran, 23 senede, değişik zaman, yer ve koşullarda inmiş olmasına karşın ayetlerinin hiçbiri diğeri ile çelişmez ve çatışmaz. Birbirlerini pekiştirip destekler ve yorumlarlar. (Müteşabih kelimesi ve bu tür ayetler konusunda geniş bilgi içn bak. Öztürk, K.T.K., s.389 vd.)

'Okumaya doyulmayan' şeklinde tercüme edilen 'Mesaniye' kelimesi, 'çeşitli üsluplarda tekrarlanan' şeklinde anlaşılmıştır.

Bu kelimenin yorumu ile ilgili olarak Öztürk şöyle diyor:

'Kur'an kelamının hemen ilk bakışta fark edilecek anlamından, düşünceyi ve araştırmayı derinleştirdikçe ortaya çıkacak değişik anlamlara doğru yükselen sonsuz boyutları vardır. İnsanlık bu boyutlardan her gün bir yenisini fark eder. Bu, Kur'an düşüncesindeki adıyla 'zahirden batına', şahadetten gayba gitmektir. Ve bundan anlaşılır ki, Kur'an'a her gün yeniden bakmak insanlığın hayrı bakımından kaçınılmazdır.' (Öztürk, K.İsl., s.241)

Aynı konuda Süleyman Ateş de şöyle demektedir: 'Mesani, ya tesniye' den veya sena'dan gelen mesna'nın çoğuludur. Allah sözlerin en güzeli olan Kur'an'ı, bütün ayetleri güzellikte, belagatte, düzende, kapsamda birbirine benzer, övgüye layık (değer) bir kitap olarak indirdi. Yahut ikişerli, tekrarlı olarak, her şeyi çiftiyle, karşıtıyla açıklayan ve anlatımları birbirinden güzel bir kitap olarak indirdi demektir.'

'Kur'an olayları, hep ikili, karşıtlı olarak anlatır: Gök, yer; cennet cehennem; melek şeytan; emir nehiy; bunlar birbiri ardından anlatılır...'

Kur'an'ın bu **karşıtlık üslubu,** ruhta derin etki yapar. Allah'tan korkan imanı bütün kimseler, Kur'an'ı dinleyince, o kadar etkilenirler ki, adeta ürperir derileri diken diken olur. Allah'ı anmakla da gönülleri yumuşar, duygulanır, ruhlarının derinliklerine tarifi imkansız bir mutluluk ve haz duygusu dolar. İşte Allah insanı böylesi ilahi duygularla yoğurarak doğru yola, hidayete götürür. O'nun şaşırttığını da kimse doğru yola götüremez.

Zahirden batına gitmek; deyiminden, bilinen, görünen, ayan olan bir şeyden hareketle, bilinmeyen, görünmeyen ve ayan olmayan bir şeye gitmek, onu araştırıp bulmaya çalışmak ya da onu keşfetmek anlamları anlaşılır.

أَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوٓءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۜ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا
مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾

24. Kıyamet gününde yüzünü azabın şiddetinden korumaya çalışan kimse (kendini ondan emin kılan gibi) midir? Zalimlere "Kazandığınızı tadın!" denilir.

Bir tehlike sezen insan, yüzünü elleriyle, kollarıyla ya da vücudunun uygun olan her hangi bir yeriyle korumaya çalışır. Ayette işaret

edilen cehennem ehlinin, elleri ve kolları bağlı olduğu için, alışılmış bu koruyucu organlardan yoksun olarak kendini korumaya çabalamasının, bu organlardan yoksun olmayanlarla aynı olmadığına işaret ediliyor.

Devam eden iki ayette de, daha önce peygamberlerini yalanlamış olanların, hiç ummadıkları bir şekilde ve beklemedikleri yönden azaba uğradıkları ve yaptıklarının cezasını bu dünyada çektikleri gibi, ahirette de daha ağır cezalara çarptırılacaklarına dikkatler çekilerek uyarı yapılıyor.

كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾

25. Onlardan öncekiler (peygamberleri) yalanladılar da farkına varmadıkları bir yerden onlara azap çattı.

فَأَذَاقَهُمُ اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

26. Bu suretle Allah, dünya hayatında onlara rezilliği tattırdı. Ahiret azabı daha büyüktür. Keşke bunu bilselerdi!

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

27. Andolsun ki biz, öğüt alsınlar diye, bu Kur'an'da insanlara her türlü misali verdik.

قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾

28. Korunsunlar diye, pürüzsüz Arapça bir Kur'an indirdik.

Bir önceki ayette, insanların öğüt almaları, her türlü hata ve yanılgılardan arınmaları için, gerekli ve yeterli örneklerin verilmesi suretiyle, Kur'an'da, kuşku duyulacak ya da anlaşılamayacak bir konunun bırakılmadığı vurgulandıktan sonra, bu ayette de 'vahiy' olayına, yaşayan diğer bütün toplumlardan öncelikli olarak muhatap kılınan Arap toplumuna, kuşku ve yanılmaya meydan vermeden, iyi anlayıp korunmaları için,**'...pürüzsüz bir Arapça Kur'an indirdik'** deniliyor. Yani, onların en iyi şekilde anlayıp kavrayacakları, kendi öz dillerinde, **'Arapça dilinde'** indirilerek, dil yönünden de Kur'an'ı Kerim'in yanlış anlaşılması olasılığı bu şekilde önlenmiştir deniliyor. (İlgileri itibarı ile bak. Kamer 54/17, 22, 32, 40)

Kur'an'ı Kerim'in, Arapça dilinde indirilmesi ile ilgili olarak, İbrahim suresinin 4. ayetinin yorumu sırasında, üzerinde durulan konuları, burada yinelemeye gerek yoktur. Ancak, orada yapılan açıklamaların da ışığı altında konunun orada yeterince üzerinde durulmayan yönüne, biraz açıklık getirmekte yarar görmekteyiz:

Orada da açıklandığı üzere, her topluma kendi dilinde peygamber gönderilmiştir. Hz: Muhammed (s.a.) ise, bütün insanlığa peygamber olarak gönderilmiştir. Yeryüzünde yaşayan insanlar sayısız denecek kadar değişik resmi dil konuştuklarına göre ve bütün milletlerin ya da İnsanlığın ortak bir dilde, diğer bir deyişle Kur'an'ı Kerim'in indirildiği Arapça dilinde buluşmaları olanaksız olduğuna göre, Arapça bilmeyenler, kendilerinin de din kitabı olan Kur'an'ı nasıl anlayacak, dini görevlerini nasıl yerine getirecekler, bu durumda ne yapacaklar, kısaca bu problem nasıl çözülecektir?

Kur'an'ın indiriliş amacı, içeriğinin evrensel yapısı ve zaman mefhumu ile kayıtlı olmaması yanında, bütün insanlığı muhatap alma özellikleri dikkate alındığında, işin doğasına (tabiatına), akıl ve mantığa en uygun tek yol, hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kendiliğinden ortaya çıkar:

Her millet, Kur'an'ı Kerim'i kendi diline, aslına uygun olarak tercüme edecek ve anlayarak ve bilerek ibadetini yapacaktır. Son bir iki cümle daha: Kur'an'ı Kerim'i, anlamadığı Arapça dilinde okuyan bir kimsenin yaptığı ibadet, en değerli ibadettir; okuyanına da sevap kazandıran bir faaliyettir; bunun böyle olduğunda asla şüphe yoktur ve Kur'an'ın ilk nazil olan ve onu takiben inen diğer ayetlerin hükümleri ile de sabittir. Diğer taraftan başka bir Müslüman mümin de, kendi diline çevrilmiş bir Kur'an'ı, o şekliyle ve anlayarak okumakta; bu da bir ibadettir ve okuyanına, kuşkusuz, en az Arapça okuyan kadar hatta okuduğunu anladığı için daha da fazla sevap kazandıracaktır. Çünkü, İslam, anlayarak yapılan az ibadeti, anlamadan yapılan çok ibadetten daha makbul saymaktadır. Kaldı ki, İslam Dini, sadece Arapça dilini bilenlere has kılınmış bir din olmayıp evrenseldir. Bunun aksini iddia etmek kanımıza göre, Kur'an'ı ve İslam'ı yeterince anlamama ve algılayamama anlamına gelir.

Bu düşünce tarzının en büyük kanıtları yine Kur'an'ı Kerim'de yer alan ayetlerdir:

Birincisi, Hz. Muhammed'in peygamberliğinin evrensel olduğunu beyan eden Sebe suresi 28. ayetin içeriğidir. İkincisi, insanların

değişik dilleri konuşmalarının Allah'ın bir mucizesi olduğunu beyan eden Rum suresinin 22. ayetidir. Üçüncüsü, Hz. Peygambere Kur'an'ı kendi dilinde yani Arapça dilinde gönderildiğini bildiren Duhan suresinin 58. ayetidir. Bir diğer ayet hükmü de şöyledir: '...Biz, bir peygamber göndermedikçe (kimseye) azap edecek değiliz'. Yani peygamber gönderilmeyen kimselerin dini yönden sorumlu tutulmayacakları bildirilmektedir.

Bu ayetlerin içerikleri sonucu, kuşkuya gerek bırakmayacak kesinlikle belirlemektedir:

Hz. Muhammed (s.a.) bütün insanlığa peygamber olarak gönderilmiştir. Kur'an kendisine Arapça olarak indirilmiştir. İnsanların değişik diller konuşması Allah'ın mucizelerindendir. Kendi dillerinde peygamber gönderilmeyen kavim yada topluluklar sorumlu değildir. Bütün insanlar Arapça bilmediklerine göre:

Sonuç kendiliğinden ortaya çıkmaktadır: Her millet yada topluluk Kur'an'ı anlayarak ibadet edebilmek için kendi diline çevirmek suretiyle dini görevlerini yerine getirme konusunda yine Kur'an hükümleri ile serbest bırakılmıştır. Dileyen Arapça öğrenip öyle kulluk görevini yerine getirir. Dileyen de kendi dilinde ibadet eder.

Toplu ibadetlerde, birlik ve uyum sağlayabilme bağlamında Arapça diliyle ibadet edilmesi konusunda, oybirliğine yakın görüş birliği vardır.

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَٓاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ
يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾

29. Allah, çekişip duran birçok ortakların sahip olduğu bir adam (köle) ile yalnız bir kişiye bağlı olan bir adamı misal olarak verir. Bu ikisi eşit midir? Hamd Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu bilmezler.

Bu ayette de, 'Tevhid' akidesinin önemine, herkesin kolaylıkla anlayacağı değişik bir örnek verilerek dikkatler yönlendirilmektedir: Patronu bir kişi olan bir köle ile çok patronlu ve her patron tarafından verilen birbirinden değişik emirlere muhatap olan bir kölenin bir olamayacağı örneği.

Bu örnekle Gazali'nin daha önce de değinilen: **'Allah iki olamaz. Eğer biri diğerine muhtaç ise kudretinde noksanlık vardır, Allah olamaz. Eğer diğerine muhtaç değilse, o takdirde öbürüne ihtiyaç**

yok. O halde, Allah birdir' şeklindeki Allah'ın bir olduğunu ispat eden görüşünün, nerede ise bu ayetle örtüştükleri, açıkça görülmektedir.

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿٣٠﴾

30. Muhakkak sen de öleceksin, onlar da ölecekler.

"Ayet, kafirlerin, Resulullah'ın ölümünü temenni etmeleri ve bunu beklemeleri üzerine nazil olmuştur".

ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾

31. Sonra şüphesiz, siz de kıyamet günü, Rabbinizin huzurunda karşılıklı davacı olacaksınız.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي
جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾

[461]32. Allah'a karşı yalan uyduran, kendisine gelen gerçeği (Kur'an'ı) yalan sayandan daha zalim kimdir? Kâfirlerin yeri cehennemde değil mi?

وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾

33. Doğruyu getiren ve onu tasdik edenler var ya, işte kötülükten sakınanlar onlardır.

"'Doğru' kelimesiyle ifade edilmek istenen, tevhid inancı ve Kur'an'dır. Doğruyu getiren Hz. Muhammed ve diğer peygamberlerdir. Onu tastık edenler de (onaylayanlar) peygamberlerin ümmetleridir".

لَهُمْ مَا يَشَاؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٤﴾

34. Onlar için Rableri yanında diledikleri her şey vardır. İşte bu, iyilik edenlerin mükâfatıdır.

لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ الَّذِي
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾

35. Böylece Allah, onların geçmişte yaptıkları en kötü hareketleri bile örtecek ve yaptıklarının en güzeline denk olarak mükâfatlarını verecektir.

Surenin, 36. ayetle başlayan kısmı, en kapsamlı bölümünü oluşturur. Bu bölümde tevhidin gerçekleri, çok yönlü olarak ve verilen birbirinden farklı ve yine çok sayıdaki örneklerle açıklanıp niteleniyor:

Yürekten inançlı kimsenin nitelikleri, maddi güçler karşısında takındığı tavrı, inancı gereği öne çıkardığı manevi gücü yanında, diğer bir takım küçük etkenleri umursamayıp, sadece iman gücüne dayanması, ilk açıklanan konular olmaktadır. Kur'an'ın tanımladığı (tarif ettiği), inanan bir kişi, sadece Allah'a dayanır ve geleceğinden emin bir şekilde ve güven içerisinde, doğru olarak algılayıp kabul ettiği yoluna devam eder.

Önce gelen ayetlerde bunlar vurgulandıktan sonra, peygamberlerin başlıca görevi olan **'tebliğ'** konusuna işaret edilerek, Hz. Peygamber (s.a.)'in kulların inanç ya da inkar etmeleri konularında, onların vekili olmadığı, bu konunun, Yüce Allah'a has bir keyfiyet olduğu, gerekçe ve delilleriyle beyan ediliyor. Daha sonra, inkarcı müşriklerin nitelikleri, tevhid kelimesi anıldığında, yardıma muhtaç hallerinde ve nimetlere kavuştukları anlarda, sergiledikleri davranışları, nihayet bu tavırları ile Yüce Allah'ı acze düşüremeyecekleri, her konuda hüküm ve takdirin Allah'a ait olduğu ve bunda inan kavimler için ibretler bulunduğu ifade edilmektedir:

أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ ۖ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ
فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾

36. Allah kuluna kâfi değil midir? Seni O'ndan başkalarıyla korkutuyorlar. Allah, kimi saptırırsa artık onun yolunu doğrultacak biri yoktur.

"Müşrikler Hz. Peygamber'e 'Tanrılarımızı kötüleme ki, sonra onlar seni çarpar!'diyorlardı. Hz. Peygamber, Halid b. Velid'i Uzza adlı putu kırmak için gönderdiğinde putun bekçileri Halid'e: 'Bak, o öfkelidir, sakın başına bir şey gelmesin!' demişlerdi. Halid gidip putun burnunu kırmış, korkutmalarının da bir sonuç vermediği böylece ortaya çıkmıştır."

وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ ۗ أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾

37. Allah kime de hidayet ederse, artık onu saptıracak yoktur. Allah, mutlak güç sahibi ve intikam alıcı değil midir?

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلْ اَفَرَاَيْتُمْ
مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَنِيَ اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ
ضُرِّه۪ٓ اَوْ اَرَادَن۪ي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِه۪ قُلْ
حَسْبِيَ اللّٰهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾

38. Andolsun ki onlara: Gökleri ve yeri kim yarattı? diye sorsan, elbette "Allah'tır" derler. De ki: Öyleyse bana söyler misiniz? Allah bana bir zarar vermek isterse, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız, O'nun verdiği zararı giderebilir mi? Yahut Allah, bana bir rahmet dilerse, onlar O'nun bu rahmetini önleyebilirler mi? De ki: Bana Allah yeter. Tevekkül edenler, ancak O'na güvenip dayanırlar.

Allah'a dayanmak (tevekkül etmek), inancın vazgeçilmez gereği ve mümin kişinin en belirgin niteliği, özelliğidir. Ancak, kişi elinden gelen ve yapması gereken her şeyi yaptıktan sonra Allah'a dayanır (tevekkül eder) ve sonucu O'ndan bekler. Kendi görevlerini yerine getirmeden işleri Allah'a bırakmaya kalkışmak tembellikten başka bir şey değildir. Miskinliğin ta kendisidir. **'...İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur.'** (Necm 53/39)

قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنّ۪ي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَۙ ﴿٣٩﴾

39. De ki: "Ey kavmim! Elinizden geleni yapın; doğrusu ben de yapacağım! Artık yakında bileceksiniz!

"Müşrikleri rezil edecek azap, Bedir mağlubiyeti ile gelmiştir. Cehennem azabı da sürekli olarak üzerlerine çöküp binecektir."

مَنْ يَأْت۪يهِ عَذَابٌ يُخْز۪يهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُق۪يمٌ ﴿٤٠﴾

40. "Kendisini rezil edecek azap kime geleceğini, ve sürekli bir azabın kimin üzerine konacağını (de bileceksiniz)."

إِنَّا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَلِنَفْسِهِ وَمَن
ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾

[462]41. (Resûlüm)! Şüphesiz biz bu Kitab'ı sana, insanlar için hak olarak indirdik. Artık kim doğru yolu seçerse kendi lehinedir; kim de saparsa ancak kendi aleyhine sapmış olur. Sen onların üzerinde vekil değilsin.

"Ayete göre, Hz. Peygamber, dalalete sapanları zorla hidayete sevk eden veya onlara bekçilik yapan kimse değildir."

Daha önceleri de, birçok vesilelerle ifade edildiği gibi, bu ayet ile bir kere daha, peygamberlerin esas görevlerinin, 'tebliğ' olduğu, bir kere daha yinelenmiş olmaktadır.

اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِي
قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ
لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾

42. Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de uykusunda iken canlarını alır. (Gerçekte) Ölümüne hükmettiği (kimseye ait) canı alır, ötekini (uykuda olanınkini) muayyen bir vakte kadar bırakır. Şüphe yok ki, bunda iyi düşünecek bir kavim için ibretler vardır.

Ayeti kerimede, ölüm hali ile uyku halinin birbirine benzeştiğine dikkat çekilmektedir. Ölme zamanı gelmemiş bir kimse, uyku halinde iken ölmüş görünümündedir. İnsan uyku durumunda iken, Allah, onun ruhunun tasarruf gücünü yok etmekte ve her uyku durumunda ona, ölümün bir tezahürünü yaşatıp, henüz eceli yani ölüm zamanı gelmediği için, ölüm zamanı gelenin canını alıp götürdüğü gibi, onun canını almıyor ve gerisin geri iade ediyor.

İşte her gün bir ölüm halının yaşanmasında, **'Düşünen bir kavim için kesin ibretlerin bulunduğu',** ayetteki bu örnek ile bildirilmektedir. Bu suretle akıl nimetini, düşünme şeklinde, gereken her durumda kullanmanın önemine dikkatler yönlendirilmektedir. Sonuç olarak, düşünme biçiminde gerekli aktivite verilmediği takdirde, yani lüzumun-

da kullanılmayan aklın, bir işe yaramadığını göstermektedir. Akıl ve düşünmek İslam'ın, hiçbir zaman vazgeçmediği iki önemli değerdir.

أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ ۚ قُلْ أَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا
وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾

43. Yoksa onlar Allah'tan başkasını şefaatçılar mi edindiler? De ki: Onlar hiçbir şeye güç yettiremezler ve akıl erdiremezlerse de mi ?

Aklı ve düşünmeyi bir tarafa bırakıp, verilen örnek ve öğütlerden de ders çıkaramayanlar, ayette belirtildiği gibi, hiçbir şeye güç yetiremez, akılsız ve düşüncesiz kimse ya da şeylerden, Allah'ı unutup, O'nun dışında şefaat edecek kimseler ya da şeyler aramaya ve edinmeye kalkışırlar. Böyle davrananlara:

قُل لِّلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا ۖ لَّهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾

44. De ki: Bütün şefâat Allah'ındır. Göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur. Sonra O'na döndürüleceksiniz.

Şefaat etmek sadece Allah yetkisinde olan bir keyfiyettir. Onun izni olmadan hiçbir kimse onun adına şefaat etme yetkisine sahip değildir. Ancak O'nun şefaat etmeye müsaade ettiği kimseler şefaat edebilir. (Ayrıca bak. Bakara 2/255)

وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ ۖ وَإِذَا
ذُكِرَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾

45. Allah, tek olarak anıldığı zaman, ahirete inanmayanların içlerine sıkıntı basar (kalpleri nefretle ürker). Ama Allah'tan başkası anıldığı zaman hemen yüzleri güler.

Bu ayetin, Hz. Peygamber döneminde meydan gelen bir olay üzerine indirildiği söylenmektedir. O dönemin müşrikleri, putlar anıldığı zaman gülüyor seviniyor, ve neşeleniyorlardı. Tek Allah'tan söz edildiği zaman da, üzüntüye gömülüyor, sıkılıp nefret kusuyorlardı. Ayet işte onların bu davranışları üzerine nazil oluyor ve onların bu hallerini tescil ediyor.

Tevhid akidesinin, hiçbir kuşkuya yer vermeyecek biçimde, bütün yönleri ile ve gerekli her türlü kanıt ve örnekler de verilmek suretiyle açıklığa kavuşturulması için, bu surenin, adeta sırf bu konuya has kılındığını daha önce belirtmiştik. Tevhid konusuna bu derece önem verilmesi boşuna değildir. Çünkü tevhid düşüncesi, dinin, deyim doğru ise, bütün ağırlığını sırtlayan ve taşıyan ana omurgası durumundadır. Bu ilkeye sırt çevrildiği ya da zaafa ve kuşkuya yol açıldığı takdirde, din özelliğini kaybeder, bütün dini kurumlar temelinden sarsılır hatta yıkılır. Çünkü tevhit, teslimiyet ister. Bu bakımdan, şirkin açığından da örtülü olanından da kurtulmadıkça dini görev ve yükümlülükleri 'hak' ile yerine getirmek olanaksızdır. O halde bu ayeti kerimeyi, bu anlayışın ışığı altında değerlendirmek ve önemsemek gerekir. (Ayrıca bak. Öztürk, K.İsl., s.242 vd.; Mü'minün 23/14, 60, 65, 83-85)

قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ ف۪ي مَا كَانُوا ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾

46. De ki: Ey gökleri ve yeri yaratan, gizliyi de aşikârı da bilen Allah! Kullarının arasında, ayrılığa düştükleri şeyin, hükmünü ancak sen vereceksin.

وَلَوْ اَنَّ لِلَّذ۪ينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْاَرْضِ جَم۪يعاً وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِه۪ مِنْ
سُٓوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُونُوا
يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾

47. Eğer yerde ne varsa hepsi ve onunla birlikte bir misli daha o zulmedenlerin olsaydı, kıyamet gününde azabın fenalığından (kurtulmak için) elbette bunları fedâ ederlerdi. Halbuki (o gün) onlar için, Âllah tarafından, hiç hesaba katmadıkları şeyler ortaya çıkmıştır.

"Zulmedenlerin karşılarına çıkacak olan şeyler, ilahi gazap ve azaptır. Çünkü bunlara hiç ihtimal vermiyor ve hatırlarına getirmiyorlardı."

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٤٨﴾

[463]48. Onların kazandıkları kötülükler (o gün) açığa çıkmış, alaya aldıkları şey, kendilerini sarmıştır.

فَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ اِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ اِنَّمَا اُوتِيتُهُ
عَلٰى عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾

49. İnsana bir zarar dokunduğu zaman bize yalvarır. Sonra, kendisine tarafımızdan bir nimet verdiğimiz vakit, "Bu bana ancak bilgimden dolayı verilmiştir" der. Hayır o, bir imtihandır, fakat çokları bilmezler.

Darlıkta ve bollukta, insan davranışlarını kritik eden, Allah tarafından insanların sınandığı benzer konulara, daha önce değişik vesilelerle değinildiği için, burada bir kere daha yinelemeye gerek görmemekteyiz. (Ayrıca bak. Rum 30/33-37)

قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾

50. Bunu onlardan öncekiler de söylemişti; ama kazandıkları şeyler onlara fayda vermedi. (Bak. Kasas 28/77-78)

فَاَصَابَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هٰٓؤُلَٓاءِ سَيُصِيبُهُمْ
سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾

51. Bunun için yaptıkları kötülüklerin vebali onları yakaladı. Bunlardan da zulmedenlerin işledikleri kötülükler, başlarına gelecektir. Bu hususta Allah'ı âciz bırakamazlar.

اَوَلَمْ يَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ
لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

52. Bilmiyorlar mı ki Allah, rızkı dilediğine bol bol verir, dilediğinden de kısar. Şüphesiz bunda inanan bir kavim için ibretler vardır.

Allah dilediğine rızkını bol, dilediğine de az verir. Böylece, kimini bollukla, kimini de yokluk ve darlıkla imtihan eder. İnsanlar, bunun

böyle olmasının, Allah'ın hikmetine bağlı takdiri sonucu olduğunu bilirler.

Bir kimsenin zengin olması, kendisine Allah katında üstün kişi olma avantajını sağlamadığı gibi, fakir olması da değerinin düşmesine neden olmaz. Ayrıca, varlıklı olmak kişiyi mutlu kılmaya yeterli faktör de değildir. Zenginliğin yanından bile geçmediği fakir birisi, dünyanın en mutlu kişisi olabileceği gibi, servet sahibi ve zenginlik içinde yüzen bir başkası da, en mutsuz kişiler safında yer alabilir.

Mutlu ya da mutsuz olmaya neden olabilecek, sayılamayacak kadar çok sayıda, nedenler ve etkenlerin bulunması doğal bir gerçektir. Ne var ki, akla gelebilecek bütün olumsuzluklardan kurtulmak ve mutluluğa erişebilmek, insanın kendi kişiliğiyle doğrudan ilişkili bir olgudur. Aklı başında bir kimse, kendisine düşen bütün görevleri, iyi niyet ve samimiyetle elinden geldiğince yapar ve gereklerini de yerine getirip, sonrasında da, imanı bütün bir mümine yaraşır tarzda Allah'a dayanır (tevekkül eder) ve sonucu O'ndan beklerse, geriye mutlu olmasını önleyecek hiçbir neden kalmaz. Böylece insanı, mutlu sona götüren en önemli faktörün, Yüce Allah'ın koyduğu din prensiplerine gönülden inanarak, gerçek anlamda da uymak suretiyle ulaşılan iç rahatlığı, diğer adlarıyla manevi huzur, gönül huzuru olduğu anlaşılmaktadır. Aksini düşünüp, ona uygun davrananlar için ise mutluluk, bir hayal olup uçar gider.

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ
اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾

53. De ki: Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

"Bu ayet-i kerimede Allah'ın rahmet ve muhabbetinin sonsuzluğu ifade edilmektedir. O'nun rahmeti her şeyi kuşatmıştır, her insan bu ilahi rahmetten istifade edebilir. Ancak şu hususa dikkat etmek gerekir: **'Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin'** demek, **'Günah işlemeye devam edin'** demek değildir. Bundan maksat, en günahkar insanın bile tevbesinin kabul edileceğini bildirmek, dolayısıyla bir an evvel kötülükten vazgeçip Allah'a dönmelerini teşvik etmektir."

İnsan, yanılır günah işler; hatta aynı günahı, yanılmaya müsait

zayıf yapısı nedeniyle, birkaç kere de işleyebilir. Ne var ki, günah işlemek, insanı, Allah'ın kulu olmaktan çıkarmadığına göre, her şeyin sonu demek değildir. Yine de günahkar bir kimsenin Allah tarafından affedilmesi olasılığı bulunduğuna göre, Allah'tan ümit kesmek bir mümine yaraşır davranış değildir. Çünkü Allah affedicidir ve dilediğini af eder. Allah'tan ümit kesmek, inkarcılara has bir düşünce, algılama ve davranış tarzıdır.

وَاَنٖيبُوا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿٥٤﴾

54. Size azap gelip çatmadan önce Rabbinize dönün, O'na teslim olun, sonra size yardım edilmez.

Allah'a dönme yolu, kulun O'na ulaşmak için rahatlıkla kullanabileceği aracısız bir yoldur. Ne var ki, bu dönüş, zamanı geçirilmeden yapılmalıdır. Ölüm gelip çatmadan ya da Allah'ın azabı gelmeden önce, tevbe istiğfar edip af dilenmelidir. Gecikmiş pişmanlığın, pişmanlık duyana, bu andan sonra hiçbir faydası yoktur. Gelecek ayetlerde de bu gerçek ifade edilmektedir:

وَاتَّبِعُوا اَحْسَنَ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ
بَغْتَةً وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾

55. Siz farkında olmadan, ansızın başınıza azap gelmezden önce, Rabbinizden size indirilenin en güzeline (Kur'an'a) tâbi olun.

اَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتٰى عَلٰى مَا فَرَّطْتُ فٖى جَنْبِ اللّٰهِ وَاِنْ كُنْتُ
لَمِنَ السَّاخِرٖينَ ﴿٥٦﴾

56. Kişinin: Allah'a karşı aşırı gitmemden dolayı bana yazıklar olsun! Gerçekten ben alay edenlerdendim (diyeceği günden sakının)!

اَوْ تَقُولَ لَوْ اَنَّ اللّٰهَ هَدٰينٖى لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقٖينَ ﴿٥٧﴾

[464]57. Yahut şöyle diyecektir:" Allah bana hidayet verseydi, elbette sakınanlardan olurdum".

أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾

58. Veya azabı gördüğünde: Keşke benim için bir kez (dönmeye) imkân bulunsa da iyilerden olsam!" demesinden.

بَلَىٰ قَدْ جَاءَتْكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ
مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾

59. Hayır (dönemeyeceksin)! Âyetlerim sana gelmişti de sen onları yalanlamış, büyüklük taslamış ve inkârcılardan olmuştun.

وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ
مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾

60. Kıyamet gününde Allah hakkında yalan söyleyenlerin yüzlerinin kapkara olduğunu görürsün. Kibirlenenlerin kalacağı yer cehennemde değil midir?

"Müşriklerin Allah hakkında uydurdukları yalanların başında O'na ortak koşmaları, evlat nispet etmeleri ve sıfatlarını inkar etmeleridir."

وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾

61. Allah, takvâ sahiplerini kurtuluşa erdirir. Onlara hiçbir fenalık dokunmaz. Onlar mahzun da olmazlar.

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾

62. Allah her şeyin yaratıcısıdır. O, her şeye vekîldir.

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ
هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾

63. Göklerin ve yerin anahtarları (mutlak hükümranlığı) O'nundur.

Allah'ın âyetlerini inkâr edenler var ya, işte onlar hüsrana uğrayanlardır.

قُلْ أَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَأْمُرُونِّي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾

64. De ki: Ey cahiller! Bana Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz?

Kuşkusuz bu ret ve karşı koyuş tepkisini oluşturan etken, dini konudaki bilgisizlik (cehalet) sonucu, akılsızca yapılan bu önerinin karşısında, doğruyu sezinleme duyarlılığı olmuştur.

Devam eden ayetlerde, Allah'a eş koşmaktan sakındırmaya resuller ve nebilerden başlanmaktadır. Onların yüreklerinde şirkten eser olmadığı bilinen bir gerçektir. Ne var ki, Yüce Allah, tapılacak yegane makam ve varlığın sadece Kendisi olduğunu, içlerinde peygamberlerin de bulunduğu insanların ise, kulluk konumlarının ilerisine geçemeyeceklerini, bütün insanların beyinlerine yerleştirip eski deyimle nakşetmek istemektedir:

وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ
عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾

65. (Resûlüm!) Şüphesiz sana da senden öncekilere de şöyle vahiy olunmuştur: Andolsun (bilfarz) Allah'a ortak koşarsan, işlerin mutlaka boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun!

بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾

66. Hayır! Yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol.

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
وَالسَّمٰوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

67. Onlar Allah'ı hakkıyla tanıyıp bilemediler. Kıyamet günü bütün yeryüzü O'nun tasarrufundadır. Gökler O'nun kudret eliyle dürülmüş olacaktır. O, müşriklerin ortak koşmalarından yüce ve münezzehtir.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَٓاءَ اللّٰهُ
ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ اُخْرٰى فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾

[465]68. Sûr'a üflenince, Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi ölecektir. Sonra ona bir daha üflenince, bir de ne göresin, onlar ayağa kalkmış bakıyorlar!

Bu ayete göre sura iki defa üflenecektir. Birincisinde, bütün canlılar ölecektir. İkincisinde de 'ba's olacaklar, yani dirileceklerdir.

وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَج۪ٓيءَ بِالنَّبِيّ۪نَ وَالشُّهَدَٓاءِ
وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾

69. Yeryüzü, Rabbinin nûru ile aydınlanır, kitap konulur, peygamberler ve şahitler getirilir ve aralarında hakkaniyetle hüküm verilir. Onlara asla zulmedilmez.

"'Yeryüzü', mahşer olarak yorumlanırken, 'kitap' da, amel defterleri veya levh-i mahfuzla tefsir edilmiştir. Getirilen şahitlerin de peygamberlerin ümmetleriyle, melekler ve salih insanlar olduğu açıklanmıştır."

وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾

70. Herkes ne yaptıysa, karşılığı tastamam verilir. Allah, onların yaptıklarını en iyi bilendir.

وَس۪يقَ الَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا اِلٰى جَهَنَّمَ زُمَراً حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ۫هَا فُتِحَتْ اَبْوَابُهَا
وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَٓا اَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ رَبِّكُمْ
وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَٓاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا قَالُوا بَلٰى وَلٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ
عَلَى الْكَافِر۪ينَ ﴿٧١﴾

71. O küfredenler, bölük halinde cehenneme sürülür. Nihayet

oraya geldikleri zaman kapıları açılır, bekçileri onlara: Size, içinizden Rabbinizin âyetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınızı ihtar eden peygamberler gelmedi mi? derler. "Evet geldi" derler ama, azap sözü kâfirlerin üzerine hak olmuştur.

قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى
الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾

72. Onlara: İçinde ebedî kalacağınız cehennemin kapılarından girin; kibirlenenlerin yeri ne kötü! denilir.

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا حَتَّى إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا
وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾

73. Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilir, oraya varıp da kapıları açıldığında bekçileri onlara: Selam size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya, derler.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ
مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٧٤﴾

74. Onlar: Bize verdiği sözde sadık olan ve bizi, dilediğimiz yerinde oturacağımız bu cennet yurduna vâris kılan Allah'a hamdolsun. İyi amelde bulunanların mükâfatı ne güzelmiş! derler.

وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ
بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٥﴾

[466]75. Melekleri görürsün ki, Rablerine hamd ile tesbih ederek Arş'ın etrafını kuşatmışlardır. Artık aralarında adaletle hüküm olunmuş ve "alemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun" denilmiştir.

Sure konusunda daha ayrıntılı bilgi için: (Bak. Razı, 19/127-235; Elmalılı, 6/253-274; Kutub, 12/415-483; Ateş, 5/2238-2275; Nüz. kon. Emiroğlu, 10/ 49-126; Bilmen, 6/3059 vd.; Vehbi, 4832 vd.; Esed, s.936 vd.; Öztürk, K.İsl., s.238 vd.)

ZÜMER SURESİNİN SONU

40-MÜ'MİN SURESİ-60

سُورَةُ الْمُؤْمِنِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Mümin Suresi, resmi düzenlemede 40. ve iniş sırasına göre de 60. sırada yer almaktadır. Aynı zamanda Gafir adını da taşıyan bu sure, 85 ayet olup Mekke'de inmiştir. 56 ve 57. ayetleri Medine'de indiği rivayet edilmiştir. Bununla birlikte surenin bütün ayetlerinin birbirine bağlılığı göz önüne alındığında tamamının birden ayni yerde indiği de söylenebilir. Sure ismini, Firavun ailesinden inanan bir kişinin vasıflarının sayıldığı 28 - 45. ayetlerden almaktadır. Surenin bir adı da Gafir olup bu isim, 3. ayette geçen Yüce Allah'ın gaffar sıfatına izafeten verilmiştir.

Surenin genel içeriği Zümer suresinin içeriğine benzeyip onu tamamlayan bir tema sergilediği için, onu takiben inmiş olma olasılığı da vardır.

Bu sure ile başlayıp birbiri ardına sıralanan yedi adet sure, aynı 'Ha Mim' kesik harfleri ile başlamaktadır. Bu kesik harfler ile yedi sure topluluğu konusunda gerekli kısa açıklamalar, sırası ve yeri geldiğinde, ayet aralarında yapılacaktır.

Surenin havası, deyim yerinde ise, genel bir savaş manzarası sergiliyor. Bu savaş, hak ile batıl konusunda, **inananlar ile inkar edenler** arasında geçmektedir. Başka bir ifade ile, bu savaş, yeryüzünde kibirlenen, azan ve azdırmaya çalışan zalimlere karşı verilmektedir. Savaşın galibi şüphesiz, yüce Allah'ın desteği ile hakkı savunanlar olacak, kafirler ise hak ettikleri cezaları görecek ve perişan olacaklardır.

Surede yer alan konular çok kısa ve veciz ifadeler kullanılarak şu

şekilde özetlenmektedir:

'Bu surede kafirlerin, Peygamber (s.a.)'e ve Kur'an'a karşı inatçı tutumları kınanır. Allah'ın Kainattaki kudret işaretlerinden örnekler verilerek yalnız Allah'a tapılması gereği anlatılır; peygamberleri inkar etmiş olan eski milletlerin felakete uğradıkları, iş işten geçtikten sonra pişmanlığın yarar sağlamayacağı belirtilerek, şirki bırakıp Allah'a kulluk edilmesi öğütlenir.' (Ateş, 5/2275)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

1. Ha. Mim.

Bu surede olduğu gibi, Kur'an'ı Kerim'in bir çok suresinin başında, 'kesik harfler' (huruf-i mukattaa) adı verilen birtakım harflerin bulunduğunu, surelerin o harflerle başladığını biliyoruz; ve konu ile ilgili tanıtıcı kısa bilgiler ise, Bakara suresinin başı tarafında ve daha sonraki bazı bölümlerde verilmişti. Konuyu hatırlamak için: (Bakara 2/1. ve 5. ayetlerle ilgili açıklamalar.; Razı, 1/409 vd.; Ateş, 1/84 vd. bak.)

Biz burada Kur'an'ın bu bölümünde yer alan ve sıra ile gelen yedi surenin, bir tanesine de 'Ayn, Sin Kaf' harfleri eklenmek suretiyle, hep aynı iki harfle, **'Ha-Mim'** harfleri ile başlaması nedeni ile bu sureler topluluğu ile ilgili açıklamaları, özetlemeye çalışacağız.

Böyle iki harfli ayetlerle başlayan surelerde, genel olarak, surelerin baş taraflarında yer alan tevhid, nübüvvet, vahiy ve ahiret yani akide konusuna, dikkatlerin çekildiğini, önceden açıklamıştık.

'Ha-mim'ler, Kur'an'ın süsüdür'; 'Her şeyin bir özü vardır, Kur'an'ın özü de 'Hamimler'dir.'; Kim her üç günde bir 'Ha-Mim El-Mümin'i okursa, Allah onun hatalarını affeder, onu takvaya bağlar ve onun ahiretini dünyasından hayırlı kılar.'; 'Hamimler cennet bahçelerinden bir bahçedir.'; 'Allah Teala bana Seb'i tivali (devam eden yedi, ya da okunan yedi) Tevrat yerine verdi. Elif Lam Ra dan Ta-sin' lere kadar İncil yerine verdi. Ta-Sin'lerle Ha-Mim'ler arasını Zebur yerine verdi. Ha-Mim'ler ve mufassallarla da beni faziletlendirdi. Bunları benden önce hiçbir peygamber okumadı.'; 'Cehennemin kapısı yedidir. Ha-mim'ler-

den her biri gelir, o kapılardan birine durur da: Allah'ım bana iman edip beni okuyanı bu kapıdan sokma der.' şeklinde bu sureler topluluğu ile ilgili, Hz. Peygambere ait olduğu bildirilen hadisler rivayet edilmiştir.

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٢﴾

2. Bu Kitap mutlak galip, hakkıyla bilen, lütuf sahibi Allah tarafından indirilmiştir.

غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾

3. O, günahı bağışlayan, tevbeyi kabul eden, azabı çetin, lütuf sahibi Allah'tandır ki. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur, dönüş ancak O'nadır.

İki ve üçüncü ayetlerde, Kur'an'ın Allah katından indirildiği vurgulanıyor. Daha sonra, Yüce Allah'ın, bu sure içeriğini teşkil eden konularla ilgili sıfatlarından bazılarının, özellikle öne çıkarıldığını görmekteyiz. Surede yer alan bütün konular, sözü edilen sıfatların anlamları ile yakından ilgilidir.

Yüce Allah'ın kendisini kullarına tanıtmak için beyan buyurduğu, bu sıfatlardan burada sözü geçenleri, bir kere daha anımsamak, sureyi iyi algılayıp anlama ve kavrama bakımlarından yararlı olacaktır:

Aziz: Daima emrine galip, kuvvet ve kudreti tartışılamaz, her şeyi yenen ve hiçbir şeye yenilmeyen, hiç kimsenin işine karışamadığı gibi yaptıklarına da itiraz edemez, anlamlarını içerdiği ifade edilmektedir.

Alim: Her şeyi bilen, Evreni ve içindeki her şeyi, ilmiyle, hikmetine uygun olarak yöneten, hiçbir şey O'na gizli kalamayacağı gibi hiçbir şey de O'nun ilminden kaçamaz.

Ğafirizzenb: Sure, diğer ismi olan **'Gafir'**i bu sıfattan almaktadır. Anlamı ise, bütün günahları bağışlayan, affedilmeye değer bulduğu herkesin hata, kusur ve günahlarını affeden ve af etme yetkisinin yegane (tek) sahibi demektir.

Kabilittevb: Tevbeyi kabul eden. Yaptıkları hata, kusur, ya da günah kazandırıcı fiil ve eylemlerine pişman olup, benzeri iş ya da eylemleri bir daha yapmamak ve geçmişte işledikleri günahlarının da

bağışlanması niyet ve amacıyla tevbe-istiğfarda bulunanların, bu dileklerini kabul ederek af kapısını açıp onları 'mağfiret' ve 'rahmet' şemsiyesi altına alan demektir.

Şedidülİkab: Cezası şiddetli, azabı çetin. Kibirlik taslayarak ya da günah işlemekten vaz geçmeyen, işlediği günahlara ise tevbe-istiğfar etmemekte direnip ceza görmeyi hak edenlere, **'azabı çetin olan'** demektir.

Lütuf sahibi: Her türlü nimeti bahşeden, yapılan iyiliklerin sevabını cömertçe veren demektir.

La İlahe İllellah: O'ndan başka Allah yoktur, 'Uluhiyet' yalnız O'na has özelliktir. O, ortağı ve benzeri olmayan tek Allah'tır. Kudret ve kuvvetin tek sahibidir.

Dönüş O'nadır: Hesaba çekilmekten ve sorgulanmaktan kurtuluş yoktur, mutlaka O'nun karşısına çıkılacak ve hesap verilecektir.

Bu sıfatlar. Yüce Allah'ın kulları ile olan alakasını ve kulların da O'nunla olan ilgisini açıkça göstermektedir. Ve bu ilgi, insanların düşünce, duygu ve doğru algılama ve anlamalarında daima kendini hissettirir. Bu sayede de kullar davranışlarına çeki düzen verme gereğini sezer ve düzeltme olanaklarını ararlar.

مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ ﴿٤﴾

4. İnkar edenler müstesna, hiç kimse Allah'ın ayetleri hakkında tartışmaz. Onların şehirlerde (rahatlıkla) gezip dolaşması seni aldatmasın.

"İnkarcıların dolaşmaları, ticaret ve karlı kazançlar için korkusuz ve tehlikesizce seyahat etmeleri, dünyada sağladıkları üstünlük ve buna karşı Cenab-ı Hakkın kendilerine mühlet vermesi şeklinde tefsir edilmiştir."

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ
بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ
كَانَ عِقَابِ ﴿٥﴾

5. Onlardan önce Nuh kavmi ve bunlardan sonraki topluluklar da (peygamberlerini) engellemeye, her ümmet kendi peygamberini yakalamaya azmetmişti. Batılı hakkın yerine koymak için mücadele etmişlerdi. Bunun üzerine Ben onları kıskıvrak yakaladım. İşte, cezalandırmamın nasıl olduğunu gör!

"Ayette, Mekke kafirlerinden önce gelen, Ad, Semud ve Lut kavimleri gibi bir takım milletlerin inkarlarına, peygamberlerini yakalayıp öldürme çabalarına, buna karşılık da Cenab-ı Hakkın inkarcıları helak edişinin, görünür örneklerine işaret edilmektedir. Çünkü inkarcıların harap yurtları ve feci akıbetleri bunu göstermektedir."

Bütün bunlar, yani geçmiş toplulukların yaptıkları ve sonucunda da gördükleri ceza ve azap sahneleri, Mekke müşriklerine, düşünmeleri, onlardan kendilerine dersler çıkarıp, ibret, öğüt ve örnek almaları için anımsatılmaktadır. Bilindiği üzere bu üslup ve yöntem, benzer durumlarda, Kur'an'ı Kerim'de sıkça baş vurulup yinelenen metotlardan ya da yollardan biridir.

وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَنَّهُمْ اَصْحَابُ النَّارِ ﴿٦﴾

6. İnkar edenlerin cehennem ehli olduklarına dair Rabbinin sözü böylece gerçekleşti.

Cehenneme gitmeyi ve cehennem azabını hak edenler, Allah'ın gösterdiği yolu kabul etmeyip inkar edenlerdir. Ayette, bu arada, Yüce Allah'ın ezelde hükme bağladığı: **'Kafirler cehenneme gireceklerdir.'** şeklindeki takdirine de dikkatler çekilmektedir.

اَلَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ
بِهٖ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ
لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٧﴾

7. Arş'ı yüklenen ve bir de onun çevresinde bulunanlar (melekler), Rablerini hamd ile tesbih ederler. O'na iman ederler. Müminlerin de affını dileyerek: Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. O halde tevbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla, onları cehennem azabından koru! (derler).

"Arşı taşıyanlar 'Hamele-i arş' denilen meleklerdir. Rivayete göre sayıları dörttür. Ancak Hakka Suresinin 17. ayetinde, kıyamette bunların sayısının sekiz olacağı bildirilmiştir. Arşın korunma ve tedvirine memur oldukları için, bu isim kendilerine mecazen verilmiştir. Arşın çevresindeki melekler arşı tavaf eden meleklerdir. Devamla şöyle derler":

رَبَّنَا وَاَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّت۪ي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَٓائِهِمْ
وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٨﴾

[467]8. Rabbimiz! Onları da, onların atalarından, zevcelerinden, nesillerinden iyi olanları da kendilerine vadettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz aziz ve hakim olan sensin! (Ayrıca bak. Sad 38/50)

وَقِهِمُ السَّيِّـَٔاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّـَٔاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ
الْعَظ۪يمُ ﴿٩﴾

9. Bir de onları, her türlü kötülüklerden koru. O gün sen kimi kötü şeylerden korursan muhakkak ki onu rahmetine mazhar etmiş olursun. Bu en büyük kurtuluştur.

اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللّٰهِ اَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ اِذْ تُدْعَوْنَ
اِلَى الْا۪يمَانِ فَتَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾

10. İnkar edenlere şöyle seslenilir: Allah'ın gazabı, sizin kendinize olan kötülüğünüzden elbette daha büyüktür. Zira siz imana davet ediliyorsunuz, fakat inkar ediyorsunuz.

قَالُوا رَبَّنَٓا اَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَاَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ
اِلٰى خُرُوجٍ مِنْ سَب۪يلٍ ﴿١١﴾

11. Onlar: Rabbimiz, bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin. Biz de günahlarımızı itiraf ettik. Bir daha (bu ateşten) çıkmaya yol var mıdır? derler.

"Birinci ölüm, dünya hayatının sonunda, ikinci ölüm ise kabirde ilk sorgulama yapıldıktan sonra vuku bulacaktır. Buna göre birinci dirilme kabirde sorgulama için, ikinci dirilme ise kıyametten sonraki ebedi hayat içindir. İnkarcıların ateşten çıkmak için sordukları yol ise, er veya geç cehennemden çıkış, Allah'a itaat ediş veya tekrar dünyaya dönüş çarelerini aramaları şeklinde yorumlanmıştır."

Ayette, iki kere öldürülüp diriltilmeden bahsedilmesine, değişik ve birbirinden farklı anlamlar veren müfessirler vardır. Hatta içlerinde, konuyu, 'Reenkarnasyon'a (yeniden varoluşçuluk) kadar götürüp o şekilde yorum yapanlara da rastlanmaktadır.

İleri sürülen ve savunulan bu görüşleri, karşılıklı ret edenler arasında, yine karşılıklı delillere dayandırılarak yapılan tartışmalar sürüp gitmektedir. Tartışma ya da tefsir metinlerinin uzun olması nedeni ile buraya alamadık. Bu nedenle konu ile ilgili doğru ve ayrıntılı bilgiler edinerek, kişisel yargılarını ondan sonra vermek isteyenler bkz. (Razı, 19/259; Elmalılı, 6/281; Öztürk, K.İsl., s.248; Ateş, 5/2281)

ذٰلِكُمْ بِاَنَّهُٓ اِذَا دُعِيَ اللّٰهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْۚ وَاِنْ يُشْرَكْ بِه۪
تُؤْمِنُواۜ فَالْحُكْمُ لِلّٰهِ الْعَلِيِّ الْكَب۪يرِ ﴿١٢﴾

12. (Onlara denir ki:) İşte bunun sebebi şudur: Tek Allah'a ibadete çağrıldığı zaman inkar edersiniz. O'na ortak koşulunca (bunu) tasdik edersiniz. Artık hüküm, yücelerin yücesi Allah'ındır.

Yedinci ayetten başlayarak buraya kadar olan bölümde yer alan konular ile, surenin baş tarafı arasında ilgi kurulmaktadır. Denebilir ki, bu ayetlerde, baş tarafta açıklaması yapılan Allah'ın sıfatları ile ilgili ayrıntılar, uygulamalı bazı canlı sahneler şeklinde tasvir edilerek daha da açılmaktadır. (Secde 32/12. ayet ile krşt. ve ayrıca bak. En'am 6/128)

هُوَ الَّذ۪ي يُر۪يكُمْ اٰيَاتِه۪ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ رِزْقاًۜ وَمَا يَتَذَكَّرُ
اِلَّا مَنْ يُن۪يبُ ﴿١٣﴾

13. Size ayetlerini gösteren, sizin için gökten rızık indiren O'dur. Allah'a yönelenden başkası ibret almaz.

"Gösterilen **'ayetler'** ilahi kudrete delalet eden harika eserler ve

kemal yollarını gösteren şeylere; indirilen **'rızık'** da, rızkın sebebi olan yağmur, güneş hava ile izah edilmiştir."

فَادْعُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾

14. Haydi, kafirlerin hoşuna gitmese de Allah'a, Allah için dindar ve ihlaslı olarak dua edin!

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلٰى مَنْ يَشَاءُ مِنْ

عِبَادِهِ لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾

15. Dereceleri yükselten, Arş'ın sahibi Allah, kavuşma günüyle korkutmak için kullarından dilediğine iradesiyle ilgili vahyi indirir. (Bak. A'raf 7/54)

'Dereceleri yükselten: Bu deyim, gökleri ya da galaksileri birbiri üstüne kurup yükselten, dünyada kullarına yüksek dereceler veren, cennetteki yerlerini yücelten, meleklerin Arş'a veya göklere yükseltmelerini sağlayan, müminlerin sevap derecelerini yükseltenin Yüce Allah, şeklinde açıklanmıştır.

Ruh: Ayette geçen 'ruhtan amaç, Allah'ın kullarından dilediğine ihsan ettiği vahiydir. Esasen, vahiy muhatapları, çoğu zaman, Yüce Allah tarafından, peygamber olarak seçilip bu görevi yürütmeye değer bulunup bu görev ile şereflendirilen kimselerdir.

Kavuşma günü: (Ayetteki adıyla Telaki günü) Herkesin hesaba çekileceği kıyamet günüdür. Çünkü o gün göklerde ve yerlerdekiler, öncekiler ve sonrakiler, tapanla tapılan putlar, zalimle mazlum, hepsi orada bir araya geleceklerdir.

يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلّٰهِ

الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾

16. O gün onlar (kabirlerinden) meydana çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz. Bugün hükümranlık kimindir? Kahhar olan tek Allah'ındır.

Vahid ve Kahhar: Yüce Allah'ın sıfatları olarak ayette geçen bu iki

kelimeden **Vahidin,** zatında hiç ortağa ve çokluğa ihtimali olmayan, parçaları da olmayan; **Kahharın** da, bir ortağı olmak şöyle dursun, her şey O'nun kahrına mahkumdur. O'nun zatından başka her şey helak olucudur. (Kasas 28/88) Her şeye istediğini yapacak şekilde galip ve hakimdir anlamlarını içerdiği ifade edilmektedir. (Elmalılı, 6/263)

ٱلْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ ۚ لَا ظُلْمَ ٱلْيَوْمَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿١٧﴾

[468] 17. Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün haksızlık yoktur. Şüphesiz Allah, hesabı çarçabuk görendir.

Bu iki ayette kıyamet günü ve orada gelişen olaylar ve sahneler özlü bir biçimde tasvir ediliyor: Her canlı dirilip kabrinden çıkacaktır. Onlarla ilgili hiçbir şey Allah'a gizli kalamaz. Ayrıca, dünyada iken gizli yapılanlar orada apaçık bir şekilde ortaya konulur. O günün hükümranlığı, 'Kahhar' sıfatıyla tecelli edecek olan Yüce Allah'a aittir. O gün herkes, kazandığının karşılığını tam olarak alır, kimseye haksızlık yapılmaz ve Yüce Allah hesabı çarçabuk görüverir. (Ayrıca bak. Bakara 2/255; Yunus 10/3)

Bu sure içerisinde ve değişik yerlerinde, dört tane kıyamet sahnesi yer almakta olup birincisi 18. ayette sunulan 'Azifeh' sahnesidir:

وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ ٱلْـَٔازِفَةِ إِذِ ٱلْقُلُوبُ لَدَى ٱلْحَنَاجِرِ كَـٰظِمِينَ ۚ مَا لِلظَّـٰلِمِينَ
مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾

18. Yaklaşan o felaket günü konusunda onları uyar! Çünkü o anda dehşet içinde yutkunurken yürekleri ağızlarına gelmiştir. Zalimlerin ne dostu ne de sözü dinlenir şefaatçisi vardır.

Azife: Yaklaşmakta olan felaket, ölüm saati yahut ölümü aratan o Kıyamet saati, yahut hesap görülüp, ceza kesilip cehenneme girilmek üzere bulunulduğu saat ki kıyametin en acı saatidir. Allah hem hükmeder hem de hükmünü tamamen yerine getirir. (Elmalı, 6/283)

يَعْلَمُ خَآئِنَةَ ٱلْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِى ٱلصُّدُورُ ﴿١٩﴾

19. Allah, gözlerin hain bakışını ve kalplerin gizlediğini bilir.

وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ ۖ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ ۗ إِنَّ اللَّهَ
هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾

20. Allah, adaletle hükmeder. O'nu bırakıp taptıkları ise, hiçbir şeye hükmedemezler. Şüphesiz Allah, hakkıyla işiten ve görendir.

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا
مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ
بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنَ اللَّهِ مِن وَاقٍ ﴿٢١﴾

21. Onlar, yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin akıbetinin nasıl olduğunu görsünler! Onlar, kuvvet ve yeryüzündeki eserleri yönünden bunlardan daha da üstündüler. Böyleyken Allah onları günahları yüzünden yakaladı. Onları Allah'ın gazabından koruyan da olmadı.

Bu ayette ve yukarıda da kısaca değindiğimiz üzere, Kur'an'ı Kerim'in bir çok ayetinde, değişik ifade ve farklı üsluplarla fakat aynı amaca yönelik olarak, yeryüzünde gezip dolaşarak eskilerin akıbetlerinin görülmesi ve onların içine düştükleri acıklı sonlarından ders ve ibret alınması öğütlenmektedir.

Aynı yada farklı zamanlardaki, değişik milletlerin medeniyetlerinin, farklı yönlerden birbirine olan üstünlükleri her zaman görülen bir özelliktir. İşte bu ayette de, Mekke müşriklerine, gezip görerek ibret almaları öğütlenen, eski medeniyetlerin, halen, kendilerinin sahip olup içinde yaşadıkları uygarlıktan, her bakımdan daha üstün olduğu bildirilmektedir. Böylece: Onların hali, gezip gördükleriniz biçimde olursa, sizin halınız çok daha beter olur, anlamında uyarı ile onlara, gözdağı verilmektedir. Onlar sizden üstün iken, Allah'ın gazabından kurtulamamış ya da kurtarılamadıklarına göre, sizin kurtulma şansınız hiç yoktur. O halde yol yakınken doğru yola dönünüz, aksine davranmanız halinde sizi, gördüklerinizden çok daha beter akıbetler beklemektedir uyarısı, bu şekilde yapılmaktadır. Verilen geçmiş olaylarla ilgili ayrıntıları devam eden ayetlerden öğreniyoruz:

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانَتْ تَاْتٖيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَاَخَذَهُمُ
اللّٰهُ اِنَّهُ قَوِيٌّ شَدٖيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾

22. Bunun sebebi, peygamberleri kendilerine apaçık mucizeler getirdikleri halde, inkar etmeleri idi. Allah da kendilerini tutup yakalayıverdi. Doğrusu O, kuvvetlidir; azabı da pek çetindir.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبٖينٍ ﴿٢٣﴾

23. Andolsun ki biz Musa'yı mucizelerimiz ve apaçık hüccetle (delille), gönderdik.

اِلٰى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾

24. Firavun'a, Haman'a ve Karun'a da (gönderdik) onlar ise: "Bu, çok yalancı bir sihirbazdır! "dediler.

Hz. Musa ile Firavun ve etrafındakiler arasında geçen bu çetin tartışmadan sonra, diğer surelerden bildiğimiz, hakkın batılı perişan eden gelişmelerden ve sonuçlarından, burada söz edilmemektedir. Sadece bu konuşmayı izleyen olaylar anlatılıyor:

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا اَبْنَاءَ الَّذٖينَ اٰمَنُوا مَعَهُ
وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرٖينَ اِلَّا فٖي ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾

25. İşte o (Musa), tarafımızdan kendilerine hakkı getirince: Onunla beraber iman edenlerin oğullarını öldürün, kadınları sağ bırakın! dediler. Ama kafirlerin tuzağı elbette boşa çıkar.

"Bu üç kişiden Firavun ve Haman, kıptilerin ileri gelenlerinden, Karun da İsrail oğullarındandır. Daha sonraki ayetlerden de anlaşılacağı gibi Onunla iman edenlerin oğullarını öldürün, kadınlarını sağ bırakın diyen firavundur. Ona bu fikri verenin de Haman olduğu rivayet edilmektedir."

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَىٰ وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ
أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ ﴿٢٦﴾

[469]26. Firavun: Bırakın beni, dedi. Musa'yı öldüreyim; (Kurtarabilirse) Rabbine yalvarsın! Çünkü ben onun, dininizi değiştireceğinden, yahut yeryüzünde fesat çıkaracağından korkuyorum.

"Firavunun bırakın beni Musa'yı öldüreyim şeklinde konuşması, onun öldürmekten alıkonulduğunu göstermektedir. Çünkü Firavuna Musa için, bu senin korkacağın bir kimse değildir. Eğer onu öldürürsen, halkın kalbine bir şüphe sokmuş olursun. Herkes senin açık delille tartışmaktan aciz olduğuna hükmeder demişlerdi. Bununla beraber Firavunun zikredilen ifadesi, kendisinin Musa (a.s.) dan ne derece korktuğunu da göstermektedir."

Bu arada, Firavunun üzerinde durulması gereken bir tavrına daha değinmek istiyoruz: Fitne ve fesat çıkararak, hakkı tebliğ eden ya da halkın yararına olan yenilik, güzel ve yararlı şeyler yapmak isteyen herkese karşı, her zaman, her durum ve ortamda dikilip karşı çıkan hak ve halk düşmanları anarşistlerin, başvurdukları yöntem ve söyledikleri sözler ile Firavunun, -ki kendisi sapık, dinsiz, putperest ve zalim bir kişiliğe sahiptir- Allah'ın resulü Musa (a.s.) hakkında söylediği **'...Çünkü ben onun, dinimizi değiştireceğinden, yahut yeryüzünde fesat çıkaracağından korkuyorum'** şeklindeki sözde endişelerini beyan eden bu söylemleri, birbirinin aynıdır. Firavunun bu tavrı, sözde sağduyudan yana gözüküp, gerçekte hakkı batıla ezdirmek isteyenlerin, sık sık baş vurdukları, hilekar ve sahte davranışlarının bir kopyası ya da tekrarından başka bir şey değildir.

وَقَالَ مُوسَىٰ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ
الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾

27. Musa da: Ben, hesap gününe inanmayan her kibirliden, benim de Rabbim, sizin de Rabbinize sığındım, dedi.

Hz. Musa'nın bu sözlerinde, kendisine düşen görevlerin tamamını yerine getirip sonra da, Yüce Allah'a gönül huzuru ile tevekkül eden bir

kişinin, .tatmin olmuş, huzurlu, diğer bir deyimle müsterih hali sezilmektedir.

Surenin bundan sonraki bölümünde de, Firavun ailesinden olduğu anlaşılan, fakat Hakka inanmış, hakkın nuru ile gönlü ve ufku aydınlanmış, önceleri kendi bildiği nedenlerle gizlediği fakat daha sonra da ani bir karar ile, Allah'a iman ettiğini birdenbire açığa vurup, Hz. Musa safında yer alan bir kişiyi sahnede görmekteyiz:

وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ اِيمَانَهُ اَتَقْتُلُونَ رَجُلًا اَنْ يَقُولَ
رَبِّيَ اللّٰهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَاِنْ يَكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ
وَاِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذ۪ي يَعِدُكُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْد۪ي مَنْ
هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾

28. Firavun ailesinden olup, imanını gizleyen bir mümin adam şöyle dedi: Siz bir adamı "Rabbim Allah'tır" diyor diye öldürecek misiniz? Halbuki o, size Rabbinizden apaçık mucizeler getirmiştir. Eğer o yalancı ise yalanı kendisinedir. Eğer doğru söylüyorsa sizi tehdit ettiğinin (azabın), bir kısmı olsun gelip size çatar. Şüphesiz Allah, haddi aşan, yalancı kimseyi doğru yola eriştirmez.

"Firavunun ailesinden imanını gizleyen bu kişinin, Firavunun amcazadesi olduğu söylenmiş, ismi hakkında da ihtilaf edilmiştir. Firavun ailesinden inanmış kişi sözlerine şöyle devam etti ". (Ayrıca Yasin 36/20-27. ayetlerle krşt.)

يَا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِر۪ينَ فِي الْاَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللّٰهِ
اِنْ جَاءَنَا قَالَ فِرْعَوْنُ مَا اُر۪يكُمْ اِلَّا مَا اَرٰى وَمَا اَهْد۪يكُمْ اِلَّا سَب۪يلَ
الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾

29. Ey kavmim! Bugün, yeryüzüne hakim kimseler olarak hükümranlık sizindir. Ama Allah'ın azabı bize gelip çatarsa, kim bize yardım eder? Firavun 'ben' dedi: 'Ben size kendi görüşümden başkasını göstermem ve ben size yine doğru yolu gösteriyorum' dedi.

Firavun, bu ayette işaret edilen beyanı ile, kavmine, kendisinin kavmi için doğru şeyler düşünüp planladığını ve bu görüşlerin ışığında onlara, izlemeleri gereken yararlı yolu gösterdiğini, tartışma götürmeyecek tek doğrunun da sadece kendi gösterdiği yolda olduğunu, demek istemektedir.

Esasen bu tür beyanlar, hak ve hukuktan nasip almamış, diktatör, hak hukuk tanımaz hak ve halk düşmanı azgın despotlardan, sıkça duyulan dayanaksız söz ve iddialardan başka bir şey değildir. Firavun gibi bir yaratıktan da bundan başkasını beklemek elbette ki safdillik olur. Ne var ki, inançlı adam, Firavuna olan yakınlığını, akrabalığını hiç umursamadan, doğruları seslendirme kararlılığını sürdürmektedir:

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْأَحْزَابِ ﴿٣٠﴾

30. İman etmiş olan dedi ki: "Ey kavmim! Doğrusu ben üzerinize önceki toplulukların günü gibi, bir günün gelmesinden korkuyorum."

مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ وَمَا اللّٰهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ ﴿٣١﴾

31. "Nuh kavminin, ad, Semud ve onlardan sonra gelenlerin durumu gibi, Allah, kullarına bir zulüm dileyecek değildir."

Nuh, Ad, Semud ve benzeri kavimler, hak ettikleri cezaları gördüler. Ne var ki, Yüce Allah, kulların ceza görmesini değil, gerçekleri görerek doğru yolu seçmelerini istemektedir. O nedenle geçmişten örnekler vererek, onlardan ders ve ibretler alınmasını öğütlemektedir. Ayette bu hususa işaret ediliyor. Çünkü, her kim, kendi özgür iradesi ile, neyi ya da hangi yolu seçerse, Yüce Allah da ona tercihi yönünde yol vermektedir. O, kulun ilk seçimine ya da tercihine asla karışmaz, baskı yapmaz.

وَيَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٣٢﴾

32. "Ey kavmim! Gerçekten sizin için o bağrışıp çağrışma gününden, korkuyorum.

Firavun ailesinden olup inanan kişi, bu kere bir kıyamet sahnesin-

den söz etmektedir. O gün ile ilgili olarak kavmi adına korktuğunu ifade ederek onları uyarmaktadır. Söz konusu bu sahne surede geçen dört kıyamet sahnesinden ikincisidir.

Yevm-i Tenad: 'Çağrışma ve bağrışma günü demektir ki kıyamet bir ismidir. Çünkü o gün, birbirine feryat ve figan ile bağrışacaklar. 'Yetişen yok mu?' diye medet umacaklar.' (Ayrıca bak. A'raf 7/44)

يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ مَا لَكُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ
فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

33. "O gün arkanıza dönüp kaçacaksınız. Fakat sizi Allah'tan (O'nun azabından) kurtaracak kimse yoktur. Allah kimi saptırırsa, artık onu doğru yola iletecek de yoktur."

Bu sahnede diriltilip mahşer meydanına sevk edilerek hesaba çekileceklerin bağrışıp çağrışmaları, kısaca hesaba çekilmekten kurtulmak ve amaçlarına ulaşmak için sergiledikleri yöntemlere işaret olunmaktadır. Bütün bunlar boşunadır, çünkü kendilerini hesaba çekilmekten, Allah'ın elinden kurtaracak güce sahip bir kişi ya da makam yoktur. 'Allah kimi saptırırsa, artık onu doğru yola iletecek de yoktur.' (Ayrıca bak. A'raf 7/186; İbrahim 14/4)

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا جَاءَكُمْ
بِهِ حَتَّى إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولًا كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ
هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ ﴿٣٤﴾

[470]34. Andolsun ki, (Musa'dan) önce Yusuf da size açık deliller getirmişti ve onun size getirdiği şeyler hakkında şüphe edip durmuştunuz. Nihayet o vefat edince "Allah ondan sonra peygamber göndermez" dediniz. İşte Allah o aşırı giden şüphecileri böyle saptırır.

"Bazı müfessirler buradaki Yusuf'tan maksat, Hz. Yusuf'un torunu Yusuf b. Efraim'dir demişlerse de Yusuf b. Yakub'dur diyen rivayet daha kuvvetli görülmektedir."

اَلَّذ۪ينَ يُجَادِلُونَ ف۪ٓي اٰيَاتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ اَتٰيهُمْۜ كَبُرَ
مَقْتاً عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُواۜ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ
قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

35. Kendilerine gelmiş hiçbir delil olmadığı halde Allah'ın ayetleri hakkında mücadele edenler gerek Allah yanında, gerekse iman edenler yanında büyük bir nefretle karşılanır. Allah, büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler.

Hz. Musa'nın davet ettiği tek tanrı inancını, şiddetle ret eden Firavun bu kere, başka kaçamak yollarını aramaya başladı ve vezirine şu emri verdi:

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ ابْنِ ل۪ي صَرْحاً لَعَلّ۪ٓي اَبْلُغُ الْاَسْبَابَۙ ﴿٣٦﴾

36. Firavun: "Ey Haman, bana yüksek bir kule yap; belki yollara erişirim." (Ayrıca bak. Esed, s.782/6 no. açk. ve s.789/37 no. açk.)

اَسْبَابَ السَّمٰوَاتِ فَاَطَّلِعَ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوسٰى وَاِنّ۪ي لَاَظُنُّهُ كَاذِباًۜ
وَكَذٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُٓوءُ عَمَلِه۪ وَصُدَّ عَنِ السَّب۪يلِۜ وَمَا كَيْدُ
فِرْعَوْنَ اِلَّا ف۪ي تَبَابٍ ﴿٣٧﴾

37."Göklerin yollarına erişirim de Musa'nın Tanrısı'nı görürüm! Doğrusu ben onu, yalancı sanıyorum, dedi. Böylece Firavun'a, yaptığı kötü iş süslü gösterildi ve yoldan saptırıldı. Firavun'un tuzağı tamamen boşa çıktı.

Firavunun tuğladan yaptırdığı söylenen bu yapı hakkında yorumunda Elmalılı şöyle demektedir: 'Firavun yüksek bir rasathane yaptırıp, oradan göklere bakmak ve Allah'ı gözetlemek, göremeyince de Musa'ın söylediği Tanrıyı göklerde dahi aradığını, fakat bulamadığını, böyle bir Tanrının olmadığını söyleyerek halkı aldatmak istemiştir.'

Firavunun bu tür eylemleri, bir yandan yalancılık ve alay, diğer yan-

dan da, sözde, hakşinas olarak görünüp, bu suretle olaylara karşı uyanık ve tedbirli kişi olma özelliğini gösterme çabasından başka bir şey değildir. Yani, Firavun bütün düzenini, yutturmaca planı üzerinde kurarak, Musa (a.s.)'in tevhit akidesini yalana çıkarma çabası içerisinde çırpınmaktadır. Fakat bu çabalar, batılın hakka galebe çalmasına yetmeyecektir. Çünkü mümin kişi 'hak' ile, gerçekleri seslendirmeye devam etmektedir:

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٣٨﴾

38. O iman eden kimse: Ey kavmim! dedi, siz bana uyun, sizi doğru yola götüreceğim.

يَا قَوْمِ إِنَّمَا هَٰذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ
الْقَرَارِ ﴿٣٩﴾

39. Ey kavmim! Şüphesiz bu dünya hayatı, geçici bir eğlencedir. Ama ahiret, gerçekten kalınacak yurttur.

مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَىٰ إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ
أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا
بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾

40. Kim bir kötülük işlerse, onun kadar ceza görür. Kim de kadın veya erkek olsun, mümin olarak faydalı bir iş yaparsa işte onlar, cennete girecekler, orada onlara hesapsız rızık verilecektir.

وَيَا قَوْمِ مَا لِي أَدْعُوكُمْ إِلَى النَّجَاةِ وَتَدْعُونَنِي إِلَى النَّارِ ﴿٤١﴾

[471]41. Ey kavmim! Nedir bu hal? Ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz beni ateşe çağırıyorsunuz.

تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ وَأُشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَأَنَا أَدْعُوكُمْ
إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ ﴿٤٢﴾

42. Siz beni, Allah'ı inkar etmeye ve hiç tanımadığım nesneleri O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi, aziz ve çok bağışlayan Allah'a davet ediyorum.

لَا جَرَمَ اَنَّمَا تَدْعُونَن۪ٓي اِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْاٰخِرَةِ
وَاَنَّ مَرَدَّنَٓا اِلَى اللّٰهِ وَاَنَّ الْمُسْرِف۪ينَ هُمْ اَصْحَابُ النَّارِ ﴿٤٣﴾

43. Gerçek şu ki, sizin beni davet ettiğiniz şeyin dünyada da ahirette de davete değer bir tarafı yoktur. Dönüşümüz Allah'adır, aşırı gidenler de ateş ehlinin kendileridir.

فَسَتَذْكُرُونَ مَٓا اَقُولُ لَكُمْ وَاُفَوِّضُ اَمْر۪ٓي اِلَى اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ
بَص۪يرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٤٤﴾

44. Size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını çok iyi görendir.

فَوَقٰيهُ اللّٰهُ سَيِّـَٔاتِ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُٓوءُ الْعَذَابِ ﴿٤٥﴾

45. Nihayet Allah, onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden bu zatı korudu, Firavun'un kavmini ise kötü azap kuşatıverdi.

اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ اَدْخِلُٓوا
اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٤٦﴾

46. Onlar sabah akşam o ateşe sokulurlar. Kıyametin kopacağı gün de: Firavun ailesini azabın en çetinine sokun (denilecek)!

Bu suretle, batıla karşı hakkın zaferi gerçekleşmiş ve herkes hak ettiği karşılığı bulmuştur. Mümin kişinin, kafirlerin tuzaklarından Allah tarafından korunduğu, firavun ve hempalarının ise, sabah-akşam ateşe sunuldukları, ayrıca kıyamet günü de onların azabın en çetini ile cezalandırılmaları emrinin verildiği, bu ayetlerin içeriğinden anlaşılmaktadır.

Ateş, **'Sabah-akşam onlar ateşe sunulurlar'** ifadesinin, ruhların

ölmediği, sadece bedenden ayrılıp bedensiz yaşadıkları, dünya ve ahiret arasında 'Berzah hayatı' diye adlandırılan dönem içerisinde, nimet ya da azap göreceklerini gösterdiğini, ifade etmektedir.

Kaldı ki, denizde boğularak helak edilen Firavun ve hempasının sabah-akşam ateşe sürülen bedenleri olmayıp ruhlarının olduğu; ayetin sonunda kıyamet gününde: **'Firavun ailesini azabın en çetinine sokun'** emrinin verilmiş olmasından anlaşılmaktadır. Bu emir, aynı zamanda bu iki azap şeklinin de farklı olduklarını gösterir. Sabah-akşam ateşe sunulanın sadece ruhlar olduğu, bedenin ise, ruh bedene döndükte, yani kıyamet gününde ateşe atılacaktır. Ruhların sabah-akşam ateşe sunulmaları olayının, ölüm ile kıyamet arasındaki 'Berzah hayatı' denen dönem içerisinde, belki de 'Kabir azabı' diye bildiğimiz tarzda cereyan ederek, ruhlara, bu yöntemle ateşin yakıcılığının hissettirildiği de düşünülebilir.

Alimlerin çoğunluğuna göre ruh beka (süreklilik) için yaratılmıştır. Ezeli değil fakat ebedidir. Ruh ölmez, ölen bedendir. Ruh bedenden ayrıldıktan sonra tekrar bedenine dönünceye kadar Allah'ın nimet ve azabında bulunur. Ruhun bedensiz hayatına berzah hayatı denir. İşte Firavun ve ailesinin ruhları da berzahte amellerine uygun bir ateş azabına sunulur. Bu zorba insanlar sadece kabirde ruhani bir ateşe sunulmakla kalmazlar, kıyamette de bedenli olarak azabın çetinine sokulurlar.

Bu kere de, azabı hak edip cehennemi boylayanların, oradaki birbiriyle kapışmalarına şahit oluyoruz. Kapışma ve sonrasındaki gelişmelerle ilgili ayrıntıları da devam eden ayetlerde buluyoruz:

وَإِذْ يَتَحَاجُّونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا
لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ ﴿٤٧﴾

47. (Kafirler) ateşin içinde birbirleriyle çekişirlerken zayıf olanlar, o büyüklük taslayanlara: Biz size uymuştuk. Şimdi ateşin birazını bizden savabilir misiniz? derler. (Ayrıca bak. İbrahim 14/21)

Bu sahne kıyamet sahnelerinin üçüncüsü olup, bu sahnede, büyüklük taslayanlar ile onlara uyan zayıflar arasında geçen tartışmalar nakledilmektedir:

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُلٌّ فِيهَا إِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ
الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾

48. O büyüklük taslayanlar ise: Doğrusu hepimiz bunun içindeyiz. Şüphe yok ki Allah kulları arasında vereceği hükmü verdi, derler.

"Allah'ın vereceği hüküm, müminleri cennete, kafirleri de cehenneme sokmasıyla ilgili hükümdür."

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا
مِنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾

49. Ateşte bulunanlar cehennem bekçilerine: Rabbinize dua edin, bizden, bir gün olsun azabı hafifletsin! diyecekler.

قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلٰى قَالُوا فَادْعُوا
وَمَا دُعَٓؤُا الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٥٠﴾

[472]50. (Bekçiler): Size peygamberleriniz açık açık deliller getirmediler mi? derler. Onlar da: Getirdiler, cevabını verirler. (Bekçiler ise): O halde kendiniz yalvarın, derler. Halbuki kafirlerin yalvarması boşunadır.

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ
الْأَشْهَادُ ﴿٥١﴾

51. Şüphesiz peygamberlerimize ve iman edenlere, hem dünya hayatında, hem şahitlerin şahitlik edecekleri günde yardım ederiz.

"Şahitler, meleklerdir. Çünkü melekler, peygamberlerin ahkamı tebliğ ettiklerine, kafirlerin ise bunları yalanladıklarına şahitlik edeceklerdir. Ayrıca insanlara şahitlik edecek olanlar: melekler, peygamberler ve müminlerin olduğu beyan edilmiştir." (Ayrıca bak. Zümer 39/69)

يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ
سُوٓءُ الدَّارِ ﴿٥٢﴾

52. O gün zalimlere, özür dilemeleri hiçbir fayda sağlamaz. Artık lanet de onlarındır, kötü yurt da onlarındır!

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْهُدٰى وَاَوْرَثْنَا بَنٖٓي اِسْرَٓائٖلَ الْكِتَابَ ﴿٥٣﴾

53. Andolsun ki biz Musa'ya hidayeti verdik ve İsrail oğullarına, o Kitab'ı miras bıraktık.

Yüce Allah tarafından Musa (a.s.) gönderilen vahiylerin oluşturduğu Tevrat, İsrail oğullarına, yol gösterici öğütler ve hidayet kaynağı olarak gönderilmiştir. Aynı zamanda bu gelişme onlar için, Allah tarafından gelen ya da verilen en büyük lütuftur. Ayeti kerimede bu husus, Allah tarafından onlara bırakılan bir miras olarak nitelendirilmiştir.

هُدًى وَذِكْرٰى لِاُو۬لِي الْاَلْبَابِ ﴿٥٤﴾

54. O, akıl sahipleri için bir öğüt ve doğruluk rehberidir.

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ
رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿٥٥﴾

55. (Resulüm!) Şimdi sen sabret. Çünkü Allah'ın vadi gerçektir. Günahının bağışlanmasını iste. Akşam-sabah Rabbini hamd ile tesbih et.

Bu ayeti kerimede de Hz. Peygambere gelen vahiylerin oluşturacağı Kur'an'ı Kerim'inde, iman etmiş gönüllere dolacağına ve onun ümmeti içindeki akıl sahipleri için öğüt, doğruluk ve hidayet rehberi olacağı müjdelenerek, bu sebeple sabredip Yüce Allah'a tevekkül etmesi ve vadine güvenmesi, O'ndan mağfiret dilemesi ve O'nu sabah-akşam övgü ile anması, Hz. Peygambere öğütlenmektedir.

"Allah'ın vadi, dostlarını muzaffer kılması biçiminde yorumlan-

mıştır. Firavunun karşısında Musa'nın durumu bunun delilidir. Hz. Peygamberin sabah-akşam hamd ve tesbihi, aynı zamanda ümmetine bırakılan bir sünnettir."

Rivayet edildiğine göre bir takım Yahudiler, Rsulullah'a gelerek: 'Ahir zamanda Deccal bizim içimizden gelecek ve olacaklar işte o zaman olacak!' dediler. Bunun üzerine aşağıdaki ayetler nazil oldu:

إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ
إِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ
الْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾

56. Kendilerine gelmiş kesin bir delil olmaksızın, Allah'ın ayetleri hakkında münakaşa edenler var ya, hiç şüphe yok ki, onların kalplerinde, asla yetişemeyecekleri bir büyüklük hevesinden başka bir şey yoktur. Sen Allah'a sığın. Kuşkusuz O, işiten ve görendir.

Buradan itibaren konu, Yüce Allah tarafından yaratıldıkları, insanlar tarafından da görünüp bilinen, Evrendeki mahlukat (yaratılanlar) ile insanların yaratılışı arasında, mukayeseler yapılmasına taşınıyor ve insan yaratılışının bütün evrendeki yaratılışların yanında basit kaldığına işaret edilerek, bu konuları anlama ve düşünmeye yol gösterilmektedir:

لَخَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾

57. Elbette göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir şeydir. Fakat insanların çoğu bilmezler.

Ayette, gökleri ve yeri yaratmanın insanları yaratmaktan daha zor bir iş olduğuna işaretle, bu zoru başaran Allah'ın, ondan daha kolay olan insanı öldükten sonra diriltmeye de kolaylıkla gücünün yeteceğine dikkat çekilerek, bütün bu akılcı kanıtlara karşın hala ahiret ve yeniden dirilişi inkar edenler, bir sonraki ayette, önünü görmeyen körlere benzetilmektedir. Devamında da, inanıp iyi ve yararlı işler yapanların, kötü işler yapanlarla aynı olmayacağı kaydediliyor ve bu kadar

basit şeyleri birbirinden ayıramayan insanların çok az düşündükleri vurgulanmaktadır. Böylece, her şeyi iyice düşünüp akıl terazisine vurmanın büyük önemine dikkat çekilmektedir.

وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلَا
الْمُسِٓيءُ قَلِيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾

58. Körle gören, inanıp iyi amellerde bulunanla kötülük yapan bir olmaz. Ne kadar az düşünüyorsunuz!

اِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾

[473]59. Kıyamet günü mutlaka gelecektir, bunda hiç şüphe yoktur. Fakat insanların çoğu buna inanmazlar.

"Dünya insanlar için bir imtihan yeri olduğuna, insanlar da bir takım görevlerle yükümlü bulunduğuna göre, bunun muhakeme ve muhasebesi için ikinci bir hayat zorunlu görünmektedir. Üstelik şu evrenin bir başlangıcı olduğu gibi elbette bir de sonu vardır. Ölüm gerçeği karşısında dünyanın, insanlara ait asıl karargah olmadığı da gözler önündedir. Yaratılış ve ölüm her an tekrarlanarak gerçekleştiği gibi kıyamet ve ahiret de mutlaka gerçekleşecektir. Kıyamet bu hayatın sona ermesi, ahiret de ikinci hayatın ismidir."

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِٓي اَسْتَجِبْ لَكُمْ اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي
سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾

60. Rabbiniz şöyle buyurdu: Bana dua edin, kabul edeyim. Çünkü, bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar, aşağılanarak cehenneme gireceklerdir. (Ayrıca bak. Bakara 2/186)

Bundan sonraki ayetlerde, Yüce Allah'ın insanlara bahşettiği onca nimetlere karşın insanların, şükür görevini yerine getirmedikleri yetmiyormuş gibi, ayrıca O'na şirk koştukları belirtilerek bu şekilde haktan döndürüldükleri kaydedilmektedir:

اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا ف۪يهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِراًۜ اِنَّ اللّٰهَ
لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾

61. İçinde dinlenesiniz diye geceyi, görmeniz için de gündüzü yaratan Allah'tır. Şüphesiz Allah, insanlara karşı lütufkardır. Fakat insanların çoğu şükretmezler. (Ayrıca bak. Neml 27/86)

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍۘ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۘ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٦٢﴾

62. İşte O, her şeyin yaratıcısı olan Rabbiniz Allah'tır. O'ndan başka tanrı yoktur. O halde nasıl olup da döndürülüyorsunuz!

كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ الَّذ۪ينَ كَانُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾

63. Allah'ın ayetlerini inatla inkar edenler işte (haktan) böyle döndürülür.

Bu arada yine, devam eden ayetlerde, Yüce Allah'ın vermiş olduğu nimetlerden değişik bazılarına değinilerek, O'nun güç ve kudretinin sonsuzluğuna işaret eden örnekler veriliyor, bütün bu lütuf göz ardı edilmesi olanaksız gerçekler karşısında, Hz. Peygamber (s.a.)'in aracılığıyla resulü ve kullarına, yapılması gerekli şeyler konusunda yol gösterilip öğütler verilmekte; daha sonra da bütün bu uyarı ve Hz. Peygamberin yol göstermelerine karşın inkarlarında direnenlerin, hak ettikleri ceza ya da azap şekillerinin tasvir edildiği, surede yer aldığını daha önce de işaret ettiğimiz, 4. ahiret sahnesi ile ilgili açıklamalara, 70. ayet ve devamı ayetlerinde yer verilmektedir:

اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَاراً وَالسَّمَٓاءَ بِنَٓاءً وَصَوَّرَكُمْ
فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ
فَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦٤﴾

64. Yeri sizin için yerleşim alanı, göğü de bir bina kılan, size şekil verip de şeklinizi güzel yapan ve sizi temiz besinlerle rızıklandıran

Allah'tır. İşte Allah, sizin Rabbinizdir. Alemlerin Rabbi Allah, yücelerden yücedir.

هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ۗ الْحَمْدُ لِلَّهِ
رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٥﴾

65. O daima diridir; O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. O halde dinde ihlaslı ve samimi kişiler olarak O'na dua edin. Her türlü övgü alemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِيَ
الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٦﴾

66. (Resulüm)! De ki: Bana Rabbimden apaçık deliller gelince, sizin Allah'ı bırakıp o taptıklarınıza kulluk etmem bana yasaklandı ve bana alemlerin Rabbine teslim olmam emredildi.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ
طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا ۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّىٰ
مِنْ قَبْلُ ۖ وَلِتَبْلُغُوا أَجَلًا مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

[474]67. Sizi topraktan, sonra meniden, sonra alakadan (aşılanmış yumurtadan) yaratan sonra bebek olarak çıkaran, sonra sizi güçlü kuvvetli bir çağa erişmeniz, sonra da ihtiyarlamanız -ki içinizden daha önce vefat edenler de vardır- ve belli bir vakte ulaşmanız için sizi yaşatan O'dur. Umulur ki düşünürsünüz. (Ayrıca bak. Mü'minün 23/12)

"Ayette, ilk insan Adem (a.s.)'in topraktan yaratıldığına işaret edildikten sonra, insanın ana rahminden ihtiyarlığına kadar çeşitli safhaları tasvir ediliyor."

هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ ۖ فَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾

68. O, hem dirilten hem de öldürendir. O, herhangi bir işin olmasını dilediği zaman yalnız "Ol!" der, o da oluverir.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ أَنَّىٰ يُصْرَفُونَ ﴿٦٩﴾

69. Allah'ın ayetleri hakkında tartışanlara bakmadın mı? Nasıl döndürülüyorlar (onu tasdike yanaşmıyorlar)!

الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٧٠﴾

70. Onlar, Kitabı ve peygamberlerimize gönderdiklerimizi yalanlayanlardır. Onlar yakında (gerçeği) anlayacaklar!

إِذِ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُونَ ﴿٧١﴾

71. O zaman boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde, sürüklenecekler,

فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٧٢﴾

72. Kaynar suda, sonra da ateşte yakılacaklardır.

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٧٣﴾

73. Sonra onlara: Allah'ı bırakıp da koştuğunuz ortaklar nerededir? denilecek.

مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْئًا
كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾

74. O Allah'tan başka (taptıklarınız). Onlar da:"Bizden uzaklaştılar, zaten biz önceleri hiçbir şeye tapmıyorduk", diyecekler. İşte Allah kafirleri böyle şaşırtır.

"Müşriklere sorulduğunda, taptıkları putlarını inkar ettikleri anlaşılıyor. Ancak Cenab-ı Hak taptıklarını karşılarına dikince şaşırıp

kalacaklardır." (Yukarıdaki ayetlerde yer alan sahnelerle ilgi kurulabilecek diğer ayetler bkz. Bakara 2/24, 26; İbrahim 14/27; Enbiya 21/98)

ذَٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ
تَمْرَحُونَ ﴿٧٥﴾

75. Bu, sizin yeryüzünde haksız olarak şımarmanızdan ve aşırı derecede sevinip böbürlenmenizden ötürüdür.

اُدْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٦﴾

76. İçinde ebedi kalmak üzere cehennemin kapılarından girin! Kibirlenenlerin dönüp gidecekleri yer ne çirkindir!

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ
فَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾

77. Onun için (Resulüm), sen sabret! Şüphesiz Allah'ın vadi gerçektir. Onlara söz verdiğimiz azabın bir kısmını ya sana gösteririz, yahut seni daha önce vefat ettiririz. Nasıl olsa onlar bize döneceklerdir.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ
مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللّٰهِ فَإِذَا
جَاءَ أَمْرُ اللّٰهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾

[475]78. Andolsun, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana kıssalarını anlattığımız kimseler de var, durumlarını sana bildirmediğimiz kimseler de var. Hiçbir peygamber Allah'ın izni olmaksızın herhangi bir ayeti kendiliğinden getiremez. Allah'ın emri gelince de hak uygulanır ve o zaman batılı seçenler hüsrana uğrayacaklardır.

Gönderilen peygamberlerin gerçek sayısının ne olduğunu Allah'tan

başka kimse bilemez. Her kavme kendi dilinden peygamberlerin gönderildiği, ayet hükmü ile sabit olduğuna göre, bu sayının yüz binlere ulaşmış olması da doğal olmaktadır. Kur'an'ı kerim'de isimleri geçen peygamber sayısı ise, müfessirlerin farklı görüşlerine göre, en az 25 ve en çok da 28 dir.

Ayrıca, peygamberlerin kendiliklerinden ortaya çıkmayıp, Allah tarafında gönderildiği, getirdikleri ayet ya da gösterdikleri mucizelerin de, kesinlikle Yüce Allah'ın emir ve iznine tabi olduğu, ayeti kerimede belirtilen diğer hususlardır. (Ayrıca bak. En'am 6/109)

اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٩﴾

79. Allah, kimine binesiniz, kimini yiyesiniz diye sizin için hayvanları yaratandır.

وَلَكُمْ ف۪يهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً ف۪ي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ
تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾

80. Onlarda sizin için daha nice faydalar vardır. Gönüllerinizdeki bir arzuya, onlara binerek ulaşırsınız. Onların ve gemilerin üstünde taşınırsınız.

وَيُر۪يكُمْ اٰيَاتِه۪ فَاَيَّ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُنْكِرُونَ ﴿٨١﴾

81. Allah size ayetlerini gösteriyor. Şimdi, Allah'ın ayetlerinden hangisini inkar edersiniz?

اَفَلَمْ يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
كَانُٓوا اَكْثَرَ مِنْهُمْ وَاَشَدَّ قُوَّةً وَاٰثَارًا فِي الْاَرْضِ فَمَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ
مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

82. Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuştur, görsünler! Öncekiler bunlardan daha çoktu, kuvvetçe ve yeryüzündeki eserleri bakımından da daha sağlam idiler. Fakat kazandıkları şeyler onlara asla fayda vermemiştir.

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٨٣﴾

83. Peygamberleri onlara apaçık bilgiler getirince, onlar kendilerinde bulunan (beşeri) bilgiye güvendiler (onu alaya aldılar). Alaya aldıkları şey kendilerini boğuverdi.

فَلَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَا قَالُوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ﴿٨٤﴾

84. Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman: Allah'a inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkar ettik, derler.

فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ اِيمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَا سُنَّتَ اللّٰهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

85. Fakat azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine bir fayda vermeyecektir. Allah'ın kulları hakkında süregelen adeti budur. İşte o zaman kafirler hüsrana uğrayacaklardır.

Sure ile ilgili geniş bilgi için bak. (Razı, 19/239 vd.; Elmalılı, 6/275 vd.; Kutub, 12/491 vd.; Ateş, 5/2275 vd.; Öztürk, K.İsl., s.248; Bilmen, 7/3123 vd.; Vehbi, 12/4933 vd.; Esed, 954 vd.; Emiroğlu, 10/127 vd.)

MÜ'MİN SURESİNİN SONU

41-FUSSİLET SURESİ-61

سُورَةُ فُصِّلَتْ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Fussilet suresi, resmi düzenlemede 41 ve iniş sırasına göre de 61. sırada yer almaktadır. 54 ayet olup Mekke'de nazil olmuştur. Sure ismini, 3. ayette geçen "fussılet" kelimesinden almıştır. Secde, Ha-Mim, Mesabih (Kandiller) ve azıklar, gıdalar, yiyecekler anlamın gelen Ekavat, surenin diğer isimleridir.

Bu surenin genel çizgilerle konusu, bütün Mekke surelerinde olduğu gibi, akide konusunun ana özellikleri ve gerçekleri ışığında, Allah'ın birliği, vahiy, risalet müessesi, ölümden sonra tekrar dirilme ve ahiret hayatını içermektedir. Buna ilaveten Allah yoluna davet metodu ve dava adamlarının ahlakı ile ilgili konuları sayabiliriz.

Kutub, sureyi genel teması içerisinde birbiriyle ilgili iki ana bölüme ayırarak özetlemektedir.

Birinci bölümde yer alan konular:

1. Bu bölüm, kitabın indirilişinden söz edip mahiyetini açıklayarak ve müşriklerin ona karşı tutumlarını belirterek başlamaktadır.

2. Ardından göklerin ve yerin yaratılışı kıssası varit olmakta, onu Ad ve Semud kavminin kıssası izlemektedir.

3. Küfredenlerin kulaklarının, gözlerinin ve derilerinin aleyhlerine şahitlik etme tablosunun naklini takiben, onların dünya hayatına dönülmekte bu dünyada nasıl sapıttıkları anlatılmaktadır. Allah'ın kendilerine cinlerden ve insanlardan, kötü yaptıklarını iyi gösteren, **'Bu Kur'an'ı dinlemeyin. Okunurken gürültü yapın ki bastırasınız'** diyen kötü arkadaşlar musallat ettiği kaydedilmektedir.

4. Bu inkarcıların karşısında ise, **'Rabbimiz Allah'tır deyip doğru yolda gidenler'** yer almaktadır. Bunlara da gökten inen melekler arkadaşlık etmekte ve onlara müjdeler vermektedirler.

5. Bu bölümün sonunda da dava adamlarından söz eden beyanlar yer almaktadır.

İkinci bölümde yer alan konular da özetle şöyledir:

1. Allah'ın gece ve gündüz, güneş ve aydaki mucizelerinden söz edilmekte, Hakka ibadet eden melekler, Allah'ın emrine boyun eğen yeryüzü, gelişen hayat ve onu izleyen ölüm anlatılmaktadır.

2. Allah'ın ayetlerini ve Kitabını inkar edenler ele alınmakta ve bu sırada bu kitabın üzerinde durularak Musa peygamberin kitabına işaret edilmekte ve onun kavminin kitap üzerindeki çekişmeleri açıklanmaktadır.

3. Kıyametin ne zaman kopacağını sadece Allah'ın bildiği kaydedildikten sonra; tabiat ve rahimlerle ilgili konuların Allah'ın dilekleri olduğuna işaretten sonra müşriklere, Allah'a koştukları ortakların kimler olduğu sorulmaktadır.

4. Bu arada insanın ruh yapısı tahlil edilerek, inceleme ve düşünme ihtiyacını duymadan, hesap kitap yapmadan, ne kadar kolay küfre sapmaya elverişli olduğu vurgulanmaktadır.

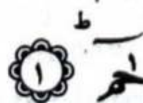
5. Sure, Allah'ın insanlara iç ve dış dünyadaki ayetlerini açıklayacağını ve böylece gerçeği görüp inanmaları gerektiğini bildiren bir vaadi ile son bulmaktadır:

'Onun hak olduğunu anlayıncaya kadar ayetlerimizi onlara hem dış dünyada hem de kendi içlerinde göstereceğiz. Rabbinin her şeye şahit olması yetmez mi?

İyi bilin ki onlar Rablerine ulaşmaktan şühedadırlar. Dikkat edin muhakkak ki O, her şeyi bilgisiyle kuşatır."

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

[476]1. Ha. Mim.

Burada olduğu gibi, kesik harflerle ve özellikle iki harf ile başlayan surelerde, rahman ve rahim olan Allah tarafından indirilen Kur'an ve onda yer alan konuların önemine dikkatlerin çekildiğini daha önce anlatmıştık. Burada da böyle bir başlangıcı görmekteyiz.

تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٢﴾

2. (Kur'an) rahman ve rahim olan Allah katından indirilmiştir.

Bu ayet adeta birinci ayetin haberi mahiyetine bürünmekte ve Kur'an'ın rahman ve rahim olan Allah tarafından indirildiğini vurgulamaktadır.

'Kur'anın indirilişinden söz edilirken, Rahman ve Rahim sıfatlarından bahsedilmesi, bu Kur'an'ın indirilişindeki önemli bir vasfa işaret etmektedir. Bu da rahmet sıfatıdır. Şüphesiz ki bu kitabın indirilişi alemler için bir rahmettir. Hem inanıp onu kabul edenlere rahmettir hem de diğer insanlara rahmettir. Yalnız insanlara mı, hayır bütün canlılara. Çünkü bu Kur'an'ın koyduğu nizam çizdiği plan, inanan ya da inanmayan bütün insanların hayrını istemektedir' (Kutub, 13/21)

كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾

3. (Bu,) bilen bir kavim için, ayetleri Arapça okunarak açıklanmış bir kitaptır.

Arapça konuşan kavme, iyi anlasınlar diye Arapça dilinde indirilmiştir. Kur'an'ı Kerim'in Arapça indirilmesi konusunda daha önce oldukça genişçe yorumlar yapıldığı için burada bir kere daha ayni konuyu yinelemeye gerek görmemekteyiz. (Bak. İbrahim 14/4 ve ayetle ilgili açıklama ve yollamalara)

"...Ayette geçen 'fussilet' (açıklanmıştır) kelimesi şu şekillerde izah edilmiştir:

a) Kur'an'ın hükümleri, kıssaları, konuları açıkça beyan edilmiştir.

b) Lafzı itibariyle fasılaları, surelerin evvel ve ahirleri ayırt edilmiştir.

c) Manası itibariyle vaatleri, tehditleri, kıssaları, hükümleri, misalleri öğütleri ...ayrı ayrı belirtilerek açıklığa kavuşturulmuştur." (Ayrıca bak. Yunus 10/2)

بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾

4. Bu kitap müjdeleyici ve uyarıcıdır. Fakat onların çoğu yüz çevirdi. Artık dinlemezler.

وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ
فَاعْمَلْ إِنَّنَا عَامِلُونَ ﴿٥﴾

5. Ve dediler ki: Bizi çağırdığın şeye karşı kalplerimiz kapalıdır. Kulaklarımızda da bir ağırlık vardır. Bizimle senin aranda bir perde bulunmaktadır. Onun için sen (istediğini) yap, biz de yapmaktayız!

"Kureyş bu sözleriyle Kur'an'ı dinlemekten kaçınarak, Hz. Peygamber ile aralarındaki din ihtilafını açığa vuruyor ve Allah'ın Resulü Kur'an okuyup Allah'a çağırdığı zaman kendisiyle alay ediyordu."

Kur'an'ın birçok ayetinde, bu ayette ve yine bu surenin 26. ayetinde de belirtildiği üzere, Kur'an okunurken onu dinlemek istemeyenlerin, bazen gürültü çıkarmak ve bazen de değişik şekillerde tepkiler verdiklerine tanık olmaktayız. Bu tür davranışların, okunmakta olan Kur'an'ı dinlemenin, dinleyen üzerindeki derin etkisinin bilinmesinden kaynaklandığını göstermektedir. Bunun böyle olduğunu, Tevbe suresinin 6. ayetinde yer alan **'Onu komşu edin ki, Allah'ın kelamını dinleyebilsin'** emri kanıtlamaktadır. Demek ki, okunan Kur'an, dinleyenini, doğru yola iletme konusunda başta gelen önemli etkenlerden biridir. İşte bu sebeplerledir ki, müşrikler, Hz. Peygambere karşı ayette belirtilen bahane ve davranışları sergilemektedirler.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ
وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ ﴿٦﴾

6. De ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Bana ilahınızın bir tek İlah olduğu vahiy olunuyor. Artık O'na yönelin, O'ndan mağfiret dileyin. Ortak koşanların vay haline!

" 'Allah a yönelme' iman, itaat, tevhit, ibadet ve ihlasla mümkündür. Aynı zamanda şeytanın telkinlerine uymamak, Allah'ı bırakıp başka uydurma dostlar edinmemek, Allah'a yönelmenin temel şartlarıdır." (Ayrıca bak. A'raf 7/50)

الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٧﴾

7. Onlar zekatı vermezler; ahireti inkar edenler de onlardır.

Zekat ile ilgili bilgi ve açıklamalar için (Bak. Tevbe 9/60. ayet ile açıklamasına. Bakara 2/261. ayetinin takdimi vesilesi ile verilen bilgilere ve ayrıca, oralardaki yorum ve yollama yapılan eser ve ayetlere)

Ne var ki, zekatın farz kılındığı yer ve zamanı konusuna, bu ayet vesilesi ile açıklık getirmekte yarar vardır. Zekatın Medine'de ve hicretin 2. yılında farz kılındığını biliyoruz. Hal böyle iken, daha önce Mekke'de indiği bilinen ve sabit olan bu surenin bu ayetinde, zekattan söz edilerek, onu vermeyen müşriklere veyl edilmesinin anlamı ne olmaktadır? Konuyu, Ateş, şu şekilde yorumluyor:

'Dilde temiz, temizlemek anlamına gelen zekat, terim olarak malın bir miktarını fakirlere vermek demektir. Malı haramdan temizlediği için bu sadakaya zekat denilmiştir.

Ayet, müşrikleri zekat vermeyen, ahirete inanmayan kimseler olarak nitelediğine göre Zekatın Mekke devrinde farz kılınmış olması gerekir. Hatta malın bir miktarını fakirlere vermek anlamındaki zekatın, müşriklerce bilindiği ve İslam'dan önce de bazı kimselerin zekat adı altında yardım yaptıkları anlaşılır. Şayet zekat kelimesi, fakirlere yardım anlamına gelmeseydi, Kur'an'ın indiği ortamda manası anlaşılmaz ve zekat nedir? diye sorulurdu. Böyle bir soru varit olmadığına göre, Kur'an'ın muhatapları zekatı bilmekte, bunu bir meziyet kabul etmekte idiler. Fakat o devirde zekat genel bir sadaka idi. Miktarı kesin bir biçimde belirtilmemişti. Sonradan Peygamber (s.a.v), zekatın miktarını belirlemiştir.' (Ateş, 5/2311)

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾

8. Şüphesiz iman edip iyi iş yapanlar için tükenmeyen bir mükafat vardır.

İman edip iyi işler yapanların hak ettikleri ödüllerini, eksiksiz ve kesintisiz olarak alacaklarını bu ayet ile bildirilmektedir.

Müşrik münafıklar, Kur'an'ı Kerim'in bir çok ayetinde değinildiği üzere, 'Allah ölüleri diriltmeye kadir değildir'; 'Kur'an'ı Allah indirmemiştir. O peygamberin uydurduğu eskilerin hikayelerinden başka bir şey değildir'; '...Allah çocuk edindi. Melekler O'nun kızlarıdır'

şeklinde sözler sarf ederek, kudretinin varlığını tartışma konusu yapmak suretiyle O'na küfretmiş; nüzül ve evlat isnadı konuları ve daha bir çok değişik metotlara baş vurmak suretiyle de Uluhiyet'ini zedelemeye kalkmış, daha da ileri giderek açıkça inkar etmişlerdir. Bu surede de bu yaptıkları ile amaçta örtüşen, başka bir örnek görmekteyiz. Devam eden ayetler, kafir müşriklerin inkar ve şirklerini, surenin genel üslubuna uygun bir biçimde yanıtlamaktadırlar:

Surenin, 9. ayetle başlayıp 13. ayete kadar devam eden bu bölümünde, Yüce Allah'ın güç ve kudretinin sonsuzluğunu gösteren konulara dikkatler çekilerek, müşriklerin, kendi taptıkları put yada diğer şeyleri, haşa Allah ile nerede ise eş değer tutmak suretiyle, inatla inkarlarına devam etmelerinin ne kadar büyük yanılgı olduğu vurgulanıyor ve yol yakınken doğru yola dönmeleri, uyarısı yapılmaktadır. Dönmedikleri takdirde de, devam eden ayetlerde belirtilen geçmiş kavimlerin akıbetlerine uğrayacakları tehdidi yapılmaktadır. Konuyu, değişik şu güzel cümlelerle noktalayalım. (Kutub,13/25):

'Söyle onlara, de ki: Siz küfrederken, bu kötü hareketi yaparken aslında çok fena ve çirkin bir hareket yapmaktasınız. Çünkü siz, böylelikle yeryüzünü yaratan ve orada sabit dağlar halk eden Allah'ı inkar etmektesiniz. Yeryüzünü mutluluklarla dolduran, rızkları takdir eden, gökyüzünü yaratıp düzene koyan, göğü ışıklarla donatan Yüce Allah'ı inkar ediyorsunuz. Halbuki gökyüzü de yeryüzü de onun emrine boyun eğerek teslim olmuşlardır kendisine. Siz ise, bu yeryüzünün sakinleri olarak O'na koşmaktan kaçınıyor büyükleniyorsunuz.':

قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ أَنْدَادًا
ذَٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٩﴾

9. De ki: Gerçekten siz, yeri iki günde yaratanı inkar edip O'na ortaklar mı koşuyorsunuz? O, alemlerin Rabbidir.

وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ
أَيَّامٍ سَوَاءً لِلسَّائِلِينَ ﴿١٠﴾

10. O, yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi. Orada bereketler yarattı

ve orada tam dört günde isteyenler için fark gözetmeden gıdalar takdir etti.

Yer ve göklerin yaratılması ile ilgili olarak, A'raf suresinin 54. ayeti ile bu ayetle ilgili olarak yapılan açıklama ve yorumlara bakınız.

ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَٓاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا
اَوْ كَرْهًاۜ قَالَتَٓا اَتَيْنَا طَٓائِعٖينَ ﴿١١﴾

11. Sonra duman halinde olan göğe yöneldi, ona ve yerküreye: İsteyerek veya istemeyerek, gelin! dedi. İkisi de "İsteyerek geldik" dediler.

"Cenab-ı Hakkın 'yer ve gökten istediği', her ikisinin de kendilerine yüklenen görevlerin gereğini yerine getirmeleridir."

فَقَضٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فٖي يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى فٖي كُلِّ سَمَٓاءٍ اَمْرَهَاۜ وَزَيَّنَّا السَّمَٓاءَ الدُّنْيَا
بِمَصَابٖيحَۗ وَحِفْظًاۜ ذٰلِكَ تَقْدٖيرُ الْعَزٖيزِ الْعَلٖيمِ ﴿١٢﴾

[477]12. Böylece onları, iki günde yedi gök olarak yarattı ve her göğe görevini vahyetti. Ve biz, yakın semayı kandillerle donattık, bozulmaktan da koruduk. İşte bu, aziz, alim Allah'ın takdiridir.

"Her göğe görevinin vahyedilmesi, meleklerin, yıldızların ve diğer gök cisimlerinin, yaratılmak suretiyle her birine işlerinin bildirilmesidir." (Hicr 15/16-18. ayetlerle krşt. ve ayrıca bak. Bakara 2/29)

Bu ayetle başlayıp 19. ayete kadar olan bölümde, yukarıda da belirtildiği üzere, Hz. Peygamberin çağırdığı Allah yoluna diğer bir deyimle Allah'ı birleyen (tevhit) yola gelmeyen müşrikler, geçmişte yaşamış ve yaptıkları sapıklıklar kendi yaptıklarıyla benzeşenlerin durumuna düşmemeleri için uyarılmaktadırlar:

فَاِنْ اَعْرَضُوا فَقُلْ اَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَۜ ﴿١٣﴾

13 Eğer onlar yüz çevirirlerse de ki: İşte sizi Ad ve Semud'un başına gelen kasırgaya benzer bir kasırgaya karşı uyarıyorum! (Ayrıca bak. Bakara 2/55)

إِذْ جَاءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ قَالُوا لَوْ شَاءَ
رَبُّنَا لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿١٤﴾

14. Peygamberler onlara: Önlerinden ve arkalarından gelerek Allah'tan başkasına kulluk etmeyin, dedikleri zaman, "Rabbimiz dileseydi elbette melekler indirirdi. Onun için biz sizinle gönderilen şeyleri inkar ediyoruz" demişlerdi.

"Bu kavimlere her devirde peygamberler gönderildiği ve peygamberlerin onlarla yakından ilgilendiği anlaşılmaktadır." (Ayrıca bak. En'am 6/7-8; Hicr 15/7)

فَأَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً أَوَلَمْ يَرَوْا
أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾

15. Ad kavmine gelince, yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve: Bizden daha kuvvetli kim var? dediler. Onlar kendilerini yaratan Allah'ın, onlardan daha kuvvetli olduğunu görmediler mi? Onlar bizim ayetlerimizi (mucizelerimizi) inkar ediyorlardı.

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ نَحِسَاتٍ لِنُذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَى وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٦﴾

16. Bundan dolayı biz de onlara dünya hayatında zillet azabını tattırmak için o uğursuz günlerde soğuk bir rüzgar gönderdik. Ahiret azabı elbette daha çok rüsvay edicidir. Onlara yardım da edilmez.

"'Uğursuz günler' gönderilen şiddetli fırtınanın ardı arası kesilmeden devam ettiği ve bu yüzden kavmin helak olduğu günlerdir. Yoksa bizzat günlerin kendilerinde uğursuzluk diye bir şey yoktur."

وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَى عَلَى الْهُدَى فَأَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ
الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾

17. Semud'a gelince onlara doğru yolu gösterdik, ama onlar körlüğü doğru yola tercih ettiler. Böylece yapmakta oldukları kötülükler yüzünden alçaltıcı azabın yıldırımı onları çarptı. (Ayrıca bak. Ankebut 29/38)

وَنَجَّيْنَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾

18. İnananları kurtardık. Onlar (Allah'tan) sakınıyor, korkuyorlardı.

Bundan sonraki ayetlerde de, kafir müşriklerin, hesap vermek üzere huzurda toplanmaları ve sonrasında gelişmelerle ilgili sahneler yer almaktadır:

وَيَوْمَ يُحْشَرُ اَعْدَٓاءُ اللّٰهِ اِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾

19. Allah'ın düşmanları, ateşe sürülmek üzere toplandıkları gün, hepsi bir araya getirilirler.

حَتّٰٓى اِذَا مَا جَٓاؤُ۫هَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾

20. Nihayet oraya geldikleri zaman kulakları, gözleri ve derileri, işledikleri şeye karşı onların aleyhine şahitlik edecektir. (Ayrıca bak. Yasin 36/65)

وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُٓوا اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذٖٓي اَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ
خَلَقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾

[478]21. Derilerine: Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz? derler. Onlar da: Her şeyi konuşturan Allah, bizi de konuşturdu. İlk defa sizi o yaratmıştır. Yine O'na döndürülüyorsunuz, derler.

وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ اَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَٓا اَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلٰكِنْ
ظَنَنْتُمْ اَنَّ اللّٰهَ لَا يَعْلَمُ كَثٖيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

22. Siz ne kulaklarınızın, ne gözlerinizin, ne de derilerinizin aley-

hinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz, yaptıklarınızdan çoğunu Allah'ın bilmeyeceğini sanıyordunuz.

وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذ۪ي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ اَرْدٰيكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِر۪ينَ ﴿٢٣﴾

23. Rabbiniz hakkında beslediğiniz zan var ya, işte sizi o mahvetti ve ziyana uğrayanlardan oldunuz.

فَاِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ وَاِنْ يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَب۪ينَ ﴿٢٤﴾

24. Şimdi eğer dayanabilirlerse, onların yeri ateştir. Ve eğer (tekrar dünyaya dönüp Allah'ı) hoşnut etmek isterlerse, memnun edilecek değillerdir.

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَٓاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ
الْقَوْلُ ف۪ٓي اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِر۪ينَ ﴿٢٥﴾

25. Biz onlara birtakım arkadaşlar musallat ettik de onlar önlerinde ve arkalarında ne varsa hepsini bunlara süslü gösterdiler. Kendilerinden önce gelip geçmiş olan cinler ve insanlar için (uygulanan) azap onlara da gerekli olmuştur. Kuşkusuz onlar hüsrana düşenlerdi.

"Kötü arkadaşların inanmayanlara süslü gösterdikleri şey, dünya işleridir. Çünkü dünyanın yalnız maddi menfaat ve nefsani isteklere uygun tarafını görürler ve sadece onu isterler. Ahiret işlerini de arkalarına atarlar. Dirilme ve hesaba çekilmeyi inkar etmekle rahata kavuşacaklarını telkin ederler."

وَقَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا ف۪يهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾

26. İnkar edenler: Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken gürültü yapın. Umulur ki bastırırsınız, dediler.

Bu konu ile ilgili açıklama yukarıda 5. ayetle ilgili olarak yapılmıştır. Anımsamak için oraya bakınız.

فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾

27. O inkar edenlere şiddetli bir azabı tattıracağız ve onları yaptıklarının en kötüsüyle cezalandıracağız.

ذَٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَاءً بِمَا كَانُوا
بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾

28. İşte bu, Allah düşmanlarının cezası, ateştir. Ayetlerimizi inkar etmelerinden dolayı, orada onlara ceza olarak ebedi kalacakları yurt (cehennem) vardır.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ نَجْعَلْهُمَا
تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

29. Kafirler cehennemde: Rabbimiz! Cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları bize göster de aşağılanmışlardan olsunlar diye onları ayaklarımızın altına alalım! diyecekler. (Ayarca bak. A'raf 7/38. ayete ve yapılan yollama)

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ
الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ
تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾

[479]30. Şüphesiz, Rabbimiz Allah'tır deyip, sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeyin, size vadolunan cennetle sevinin! derler.

"Melekler ayette vasıfları belirtilen müminlere, zikredilen müjdeleri ölüm sırasında vereceklerdir. Dosdoğru yolda yürümek, imanda

sebattır. Bunu Hz. Ebubekir, söz ve davranışları düzgün olmak; Hz. Ömer münafıklık etmemek; Hz. Osman, amelde ihlaslı olmak; Hz. Ali, farzları eda şeklinde yorumlamışlardır. Meleklerin 'korkmayınız' müjdesi, ölüm sonrası ve geçmiş amellerle ilgilidir. 'tasalanmayınız' diye müjdeleri ise, geride bırakılan evlat ve aile ile ilgilidir."

نَحْنُ اَوْلِيَٓاؤُ۬كُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِۚ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَه۪ٓي
اَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَۜ ﴿٣١﴾

31. Biz dünya hayatında da, ahirette de sizin dostlarınızız. Orada sizin için canlarınızın çektiği her şey var ve istediğiniz her şey orada sizin için hazırdır.

نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَح۪يمٍ ﴿٣٢﴾

32. Gafur ve rahim olan Allah'ın ikramı olarak.

وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَٓا اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ اِنَّن۪ي
مِنَ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿٣٣﴾

33. (İnsanları) Allah'a çağıran, iyi iş yapan ve "Ben Müslümanlardanım" diyenden kimin sözü daha güzeldir?

"Ayette vasıfları anlatılan zat Resulullah (s.a.) dır. Bazılarına göre ayet müezzinler hakkında nazil olmuştur. Allah'ın davetine uyan ve insanları da uymaya davet eden herkesin de bu vasfın sahibi olacağı belirtilmiştir."

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُۜ اِدْفَعْ بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذ۪ي
بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهُ وَلِيٌّ حَم۪يمٌ ﴿٣٤﴾

34. İyilikle kötülük bir olmaz, Sen (kötülüğü) en güzel bir şekilde önle. O zaman seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki candan bir dost olur.

"Kötülük, en güzel haslet ne ise onunla önlenir. Mesela gazaba

sabır, bilgisizliğe hilm (hoşgörü, yumuşaklık), kötülüğe af ile karşılık verilir" (Bak. Ra'd 13/22)

وَمَا يُلَقّٰيهَٓا اِلَّا الَّذ۪ينَ صَبَرُواۚ وَمَا يُلَقّٰيهَٓا اِلَّا ذُو حَظٍّ عَظ۪يمٍ ﴿٣٥﴾

35. Buna (bu güzel davranışa) ancak sabredenler kavuşturulur; buna ancak (hayırdan) büyük nasibi olan kimse kavuşturulur.

"Şeytandan gelen kötü düşünce, şeytanın insanı güzel tutum ve davranışlarından uzaklaştırmak için verdiği vesvesedir."

وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِۜ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ
الْعَل۪يمُ ﴿٣٦﴾

36. Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce seni dürtecek olursa, hemen Allah'a sığın. Çünkü O, işiten, bilendir.

Bundan sonraki ayetler surenin, ikinci ve aynı zamanda son bölümünü oluşturmaktadırlar. Bu bölümde, baş tarafta da belirtildiği üzere, insan kalbini hakka davet konusu ele alınmaktadır:

Başlangıç, Allah'ın evrendeki ayetleri ile yapılmakta, gece-gündüz, güneş ve ay konusu ele alınarak, bunların Allah'ın ayetlerinden olduğu belirtildikten sonra, konu, bunlara tapıp secde eden bazı müşriklerin davranışlarına taşınarak, bundan vazgeçmeleri, eğer Allah'a ibadet etmek istiyorlarsa, onları yaratan Yüce Allah'a secde etmeleri öğütleniyor.

وَمِنْ اٰيَاتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُۜ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا
لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذ۪ي خَلَقَهُنَّ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾

37. Gece ve gündüz, güneş ve ay O'nun ayetlerindendir. Eğer Allah'a ibadet etmek istiyorsanız, güneşe de aya da secde etmeyin. Onları yaratan Allah'a secde edin!

فَاِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذ۪ينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ
وَهُمْ لَا يَسْـَٔمُونَ ﴿٣٨﴾

38. Eğer insanlar büyüklük taslarlarsa (bilsinler ki) Rabbinin yanında bulunan (melekler) hiç usanmadan, gece gündüz O'nu tesbih ederler.

Bu ayette Yüce Allah'ın nezdinde bulunup O'nu gece gündüz tesbih eden varlıkların melekler olduğu ifade edilmektedir. Bunlar derece ve şeref yönünden daha üstün varlıklardır. Allah'a yakın olmaları büyüklenme, şımarma nedeni olmaz. Bunlar, tevazuları (alçak gönüllü olma), örnek kişilik ve Allah'a gerçek bağlıklarıyla O'nun makbul kulları olma şerefine bu sayede hak kazanmışlardır.

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَٓاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْۜ اِنَّ الَّذ۪ٓي
اَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتٰىۜ اِنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٣٩﴾

[480]39. Senin yeryüzünü kupkuru görmen de Allah'ın ayetlerindendir. Biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman, harekete geçip kabarır. Ona can veren, elbette ölüleri de diriltir. O, her şeye kadirdir.

Burada, daha önceki surelerde de değindiğimiz, Yüce Allah'ın, sürekli olarak ve hiç duraksamadan devam eden 'halk etme' kudretine, ölü ve kupkuru bir toprak olan yeryüzüne suyu indirip, ona yeniden hayat verme örneği ile dikkat çekilerek, ölü insanları da ayni şekilde dirilteceği, canlı ve her tekrarında gözlerle görülen bir örnek ile kanıtlanmakta; Allah'ın kudretinin sonsuzluğu ve her şeyi yapmaya da kadir olduğu vurgulanmaktadır.

اِنَّ الَّذ۪ينَ يُلْحِدُونَ ف۪ٓي اٰيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَاۜ اَفَمَنْ يُلْقٰى فِي النَّارِ خَيْرٌ اَمْ مَنْ يَأْت۪ٓي
اٰمِناً يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اِعْمَلُوا مَا شِئْتُمْۙ اِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿٤٠﴾

40. Ayetlerimiz hakkında doğruluktan ayrılıp eğriliğe sapanlar bize gizli kalmaz. O halde, ateşin içine atılan mı daha iyidir, yoksa kıyamet günü güvenle gelen mi? Dilediğinizi yapın! Kuşkusuz O, yaptıklarınızı görmektedir.

Yüce Allah tarafından ölülerin diriltileceği önceki ayetlerle kanıtlandıktan sonra bu ayette de, Allah'ın ayetleri ile gösterdiği doğru yoldan sapanların yani batıla saplananların, Allah'tan gizlenemeyecekleri, hak ettikleri cezaya mutlaka çarptırılacakları ifade edilmekte-

dir. **'Ateşin içine atılan mı daha iyidir, yoksa kıyamet günü güvenle gelen mi?** sorusu ile düşünmeye ve gerçeği bu sayede görebilmeleri için uyarılan inkarcılar; **'Dilediğinizi yapın! Kuşkusuz O, yaptıklarınızı görmektedir'** hükmü ile de tehdit edilmektedirler.

İlhad: Ayette, 'yulhidune' şeklinde çekimli olarak geçen ilhad fiili, 'doğrudan eğriye meyletmek' anlamını ifade eder.

"Ayetler hakkında doğruluktan ayrılıp eğriliğe sapma hususu, doğruyu kötüleme, tahrife yeltenme, batıl tevillere kalkışma ve manasız tartışmalara girişme şeklinde yorumlanmıştır."

Buraya kadar olan ayetlerin sonucunu belirleyen bu ayet, aynı zamanda devam edecek ayetlerin de başlangıcı görevini yapmaktadır. Çünkü devam eden ayetler, Yüce Allah'ın beyanlarını çarpıtıp onları kasten başka anlamlara çekmek isteyenlerden söz etmektedir. Ve bu tür davranışlar da, yukarıda belirtilen doğrudan eğriye meyletmenin değişik bir şeklidir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ﴿٤١﴾

41. Kendilerine Kitap geldiğinde onu inkar edenler (şüphesiz bunun sonucuna katlanacaklardır). Halbuki o, eşsiz bir kitaptır.

لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾

42. Ona önünden de ardından da batıl gelemez. O, hikmet sahibi, çok övülen Allah'tan indirilmiştir.

Bu kitabın içinde batılın asla yeri yoktur. Çünkü o, Yüce Allah tarafından indirilmiştir. O Kitap, yer ve göklerdeki gerçekleri bildirmektedir. Kitap O'nun tarafından indirildiği gibi kıyamete kadar da korunacağı yine O'un garantisi altındadır.

مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ
وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿٤٣﴾

43. (Resulüm!) Sana söylenen, senden önceki peygamberlere söylenmiş olandan başka bir şey değildir. Elbette ki senin Rabbin, hem mağfiret sahibi hem de acı bir azap sahibidir.

Bu ayet de, Hz. Peygamber ile önceki peygamberler arasında bir ilişkiye başka bir deyimle, muhatap oldukları sözler yönünden bir benzerliğe işaret ediyor. Gelmiş geçmiş bütün kavimlerin, peygamberlerini yalanlamaları, sırasında sergiledikleri davranış ve sarf ettikleri sözler hep aynı olmuş ve birbiriyle örtüşmüştür. Ayette bu benzerliğe değinildikten sonra; **'Elbette ki senin Rabbin, hem mağfiret sahibi hem de acı bir azap sahibidir.'** buyrulmak suretiyle, bu tür sözleri sarf edenlerin cezalandırılacakları beyan edilmekte, böylesi sözlerin geçmişte sarf edilmesi nasıl bir değer ifade etmemişse, bu gün de sarf edilmelerinin aynı değersizliği işaret ettiği belirtilerek Hz. Peygamber bir nevi teselli edilmektedir.

Bu bölümde yer alan ayetlerde işaret edilen gerçekler, Allah yolundaki dava adamlarına yani peygamberlere, bir üstünlük, yücelik, şeref ve kararlılık duygularını aşılamakta, bu sayede önlerine çıkan engellerin şekli ve gücü ne olursa olsun onları, yerle bir yani yok ederek varmak istedikleri amaç ve hedefe ulaşmalarına yol açan en önemli etken olmaktadırlar.

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ ۖ ءَاَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ ۗ قُلْ هُوَ
لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ ۖ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ
عَلَيْهِمْ عَمًى ۚ أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٤٤﴾

44. Eğer biz onu, yabancı dilden bir Kur'an kılsaydık, diyeceklerdi ki: Ayetleri tafsilatlı şekilde açıklanmalı değil miydi? Arab'a yabancı dilden (kitap) olur mu? De ki: O, inananlar için doğru yolu gösteren bir kılavuzdur ve şifadır. İnanmayanlara gelince, onların kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'an onlara kapalıdır. (Sanki) onlara uzak bir yerden bağırılıyor (da Kur'an'da ne söylendiğini anlamıyorlar.)

Ayeti kerimede, eğer Kur'an Arapça indirilmeyip de her hangi başka dilde indirilseydi, münkirlerin, o şekline yapacakları itiraza işaret edildikten sonra; 'o insanlar için doğru yolu gösteren bir kılavuz ve şifadır. İnanmayanlara gelince, onların kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'an onlara kapalıdır.' buyrulmakta ve Kur'an'ın önemli bu özelliği bir kere daha anımsatılmış oluyor. (Bak. Bakara 2/171; İsra 17/82)

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ
مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾

45. Andolsun biz Musa'ya Kitabı verdik, onda da ayrılığa düşüldü. Eğer Rabbinden bir söz geçmiş olmasaydı, aralarında derhal hükmedilirdi (işleri bitirilirdi). Onlar Kur'an hakkında derin bir şüphe içindedirler.

"Geçmiş sözden maksat, hesabın ve cezanın kıyamet gününe kadar tehir edilmiş olmasıdır. Bu sözden dolayı Kitapta ayrılığa düşenler, Kitabı yalanlayanlar dünyada helak olmuş ve azaba uğramışlardır."

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ
لِلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾

46. Kim iyi bir iş yaparsa, bu kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa aleyhinedir. Rabbin kullara zulmedici değildir.

Bu ayet hükmü ile, daha öncede açıklandığı üzere, kişiye sevap ya da başka biçimdeki bir ödül kazanmasına veya tam tersine günah veyahut da ceza alarak azap görmesini gerektiren haller, tamamen kendi özgür eylemleri ve seçimlerinin sonucudur. Ödül ya da cezayı gerektiren işi yapmayı bizzat kendisi seçtiği için buna müstahak oluyor ve Allah da bu seçimi doğrultusunda onu, o iş ya da fiili yapmaya muktedir (güç yetirir) kılıyor, yoksa onun ceza almasını istediği için değil. Yüce Allah, daima kullarının iyi şeyler yapmasını ister. Ne var ki, onlara iyi ya da çirkini seçerken baskı ya da yönlendirme yapmaz. Ayette, Allah'ın zulüm edici olmadığını belirtmekle işaret edilmek istenen konu budur.

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ أَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ
مِنْ أُنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ شُرَكَائِي قَالُوا
آذَنَّاكَ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ ﴿٤٧﴾

[481]47. Kıyamet gününün bilgisi, O'na havale edilir. O'nun bilgisi dışında hiçbir meyve (çekirdeği) kabuğunu yarıp çıkamaz, hiçbir dişi gebe kalmaz ve doğurmaz. Allah onlara: Ortaklarım nerede! diye seslendiği gün: Buna dair bizden hiçbir şahit olmadığını sana arz ederiz, derler.

Kıyametin ne zaman olacağı ve o konu ile ilgili açıklama ve yorumlar, Lokman suresinin 34. ayetiyle ilgili olarak yapılmıştı.

وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَدْعُونَ مِن قَبْلُ وَظَنُّوا مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ ﴿٤٨﴾

48. Böylece önceden yalvarıp durdukları, onlardan uzaklaşmıştır. Kendilerinin kaçacak yerleri olmadığını anlamışlardır.

Bu ayette insanın genel karakter yapısına dikkat çekilmektedir: İnsanlar, Yüce Allah'tan her türlü iyiliği kendilerine vermesini istemekten bıkmaz usanmazlar. Hatta isteklerini o derece ileri götürenler vardır ki, Yüce Allah'ın kendilerine vermiş bulunduğu eşsiz nimetten yararlanmayı akıllarına bile getirmezler. Nerede ise kendileri yan gelip yatacak ve her türlü ihtiyaçlarını Allah onlara sağlayacak... Hakiki bir mümin hiçbir zaman Allah'tan maddi imkanlar isteyecek kadar komik duruma düşmez. O, dualarında Yüce Allah'ın kendisine bahşettiği eşsiz akıl nimetini, yararlı işler yapma konusunda başarılı bir şekilde kullanabilmesi için kendisine yol ister. Ama bunu yapan kaç kişi? Aksine her şeyi Allah'tan isteyen bu tipler, kendilerine bir fenalık dokununca, bütün ümit ve heyecanını kaybeder. Bu halden kurtuluş olmadığı inancı ile Allah'tan ümidini keser. Bütün yolların sona erdiğini sanır, iç sıkıntısı ve üzüntüden çıldıracak hale gelir. Çünkü o, iman ve Allah'a bağlılıktan nasibini almamıştır. Küfür çukurunda yüzmektedir. İşte bu ayeti kerimede ve devamında, insanların bu genel karakter yapılarına dikkatler yönlendirilmektedir.

لَا يَسْأَمُ الْإِنسَانُ مِن دُعَاءِ الْخَيْرِ وَإِن مَّسَّهُ الشَّرُّ فَيَئُوسٌ قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾

49. İnsan hayır istemekten usanmaz. Fakat kendisine bir kötülük dokunursa hemen ümitsizliğe düşer, üzülüverir.

"İnsanın istediği hayır; mal, sıhhat, refah gibi dünyalık arzulardır. Şer ise. Fakırlık, mihnet ve sıkıntıdır." (Ayrıca bak. Hud 11/9)

وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هَٰذَا لِي وَمَا
أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِنْ رُجِعْتُ إِلَىٰ رَبِّي إِنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْحُسْنَىٰ فَلَنُنَبِّئَنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾

50. Andolsun ki, kendisine dokunan bir zarardan sonra biz ona bir rahmet tattırırsak: Bu, benim hakkımdır, kıyametin kopacağını sanmıyorum, Rabbime döndürülmüş olsam bile muhakkak O'nun katında benim için daha güzel şeyler vardır, der. Biz, inkar edenlere yaptıklarını mutlaka haber vereceğiz ve muhakkak onlara ağır azaptan tattıracağız.

وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَىٰ بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ
عَرِيضٍ ﴿٥١﴾

51. İnsana bir nimet verdiğimiz zaman (bizden) yüz çevirir ve yan çizer. Fakat ona bir şer dokunduğu zaman da yalvarıp durur.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهِ مَنْ أَضَلُّ
مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿٥٢﴾

52. De ki: Ne dersiniz, eğer o (Kur'an), Allah tarafından ise siz de onu inkar etmişseniz o zaman (haktan) uzak bir ayrılığa düşenden daha sapık kim vardır?

سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ
أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾

53. İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde ayetlerimizi göstereceğiz ki onun (Kur'an'ın) gerçek olduğu, onlara iyice belli olsun. Rabbinin her şeye şahit olması, yetmez mi?

"Ayetteki 'ufuklar' kelimesinden insanı çevreleyen dış alemi, 'kendi nefisleri' ifadesinden insanın kendi biyolojik ve ruhi yapısını anlamak mümkündür. Buna göre ayetin manası, 'Biz insana gerek kendisini çevreleyen dış alemde, gerekse bizzat kendi maddi ve ruhi yapısında bulunan ve gücümüzün mükemmelliğini ispatlayan delilleri göstereceğiz' demek olur ki, gerçekten, mutasavvıfların 'Büyük alem' ve 'Küçük alem' dedikleri bu iki alemle ilgili olarak ilmin tespit ettiği akıllara durgunluk veren bilgiler, Allah'ın varlığına ve gücünün sonsuzluğuna dair önemli deliller ortaya koymaktadır."

أَلَآ إِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِّن لِّقَآءِ رَبِّهِمْ أَلَآ إِنَّهُۥ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطٌ ﴿٥٤﴾

54. Dikkat edin; onlar, Rablerine kavuşma konusunda şüphe içindedirler. Bilesiniz ki O, her şeyi (ilmiyle) kuşatmıştır.

Sure ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için (Bak. Razı, 19/341 vd; Elmalılı, 6/309vd.; Kutub, 13/9 vd.; Ateş, 5/2309 vd.; Bilmen, 7/3178 vd.; Vehbi, 12/5021 vd.; Esed, s.970 vd.; Emiroğlu, 10/190 vd.)

FUSSILET SURESİNİN SONU

42-ŞURA SURESİ-62

سُورَةُ الشُّورٰى

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Şura suresi, resmi düzenlemede 42. ve iniş sırasına göre ise 62. sırada yer almaktadır. Mekke'de nazil olan bu sare 53 ayettir. Yalnız 23-26. ayetleri Medine'de indiği rivayet edilmektedir. Adını 38. ayette geçen ve Müslümanların, işlerini aralarında danışma ile yapmalarının gereğini bildiren Şura kelimesinden almıştır.

Mekke'de inen bütün surelerde olduğu gibi bu surenin de ana konusu, dini inanış, itikat ve iman konularının tek kelime ile ifadesi olan 'Akide'dir.

Surenin hemen başında ve her yerinde, Allah'ı birleyen (tevhit) gerçeği çeşitli yönleriyle öne çıkarılmakta, kıyametten, ahiretten söz edilmekte ve onlara inanma gereği vurgulanmaktadır.

Müminlerin, seçkin ahlak anlayışları ışığında, nitelikleri anlatılmakta bir ara rızık konusuna değinilerek, rızkı veren Allah'ın, onu daraltıp genişlettiği belirtilmekte, darlık ve bolluk anlarında, insan karakterini açığa çıkaran davranış ve tepkilerden söz edilmektedir.

Sözü edilen konulara değinilirken birden dikkatler yine Allah'ın birliği, peygamberlik kurumu ve bunlarla ilgili meselelere taşınıyor ve bu açık gerçek, surenin bütün konularının etrafında döndürüldüğü bir odak, bir ana eksen olarak değerlendiriliyor. Bu sırada dikkate değer, önemli bir uygulama yöntemine tanık olmaktayız:

Her yönüyle ele alınan tevhit konusu, düşünmeye yönelik, deyimi yerinde ise, fikir jimnastiğine dönüştürülerek, konuların içerdiği değişik ayrıntılar bir bir belirleniyor. Daha sonra birkaç ayette de, Yüce Allah'ın

sonsuz güç ve kudretine örnekler verilerek, peygamberlik kurumu, vahiy kaynağının tek oluşu ve bütün peygamberlere gönderilen vahiylerin ana prensiplerinin birbiriyle örtüştüğü belirtilerek bu yöntemle akide birliğinin sağlandığına dikkatler çekiliyor ve Hz. Peygambere: **'İşte onun için sen (Allah'ı birlemeye) davet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma ve de ki: Ben Allah'ın indirdiği Kitaba inandım ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz sizedir...'** şeklinde ifadesini bulan ayeti kerime ile o meşhur emir veriliyor ve müşriklere tebliğ etmesi bildiriliyor. Böylece insanlığa kumanda eden tek merkezli, ilahi kudret bir kere daha vurgulanıp şöyle deniliyor: **'Göklerde olanlar da, yerde olanlar da O'nundur. O, yücelerin yücesidir'.**

Bu gerçeğin saptanmasından başka, satır arasında, Evrenin tek ve mutlak sahibine iman edenlerle, O'na eş, ortak koşanların hallerine değiniliyor. Devamında, Hz. Peygambere, şehirlerin anası olan Mekke'de bulunanları uyarmak ve geleceği kesin olan kıyamet günüyle korkutmak için, Arapça okunan bir kitap vahiy edildiği bildiriliyor.

Cennette ve cehennem alevlerinde bulunanları, dileseydi Yüce Allah tek bir ümmet kılardı. Ne var ki, ilmi ve hikmeti kendi katında olan ve ancak kendileri tarafından bilinen nedenlerle onları birbirinden farklı kılmıştır. Aralarındaki çekişmelere ise, nokta koyacak tek makam kuşkusuz yine Yüce Allah'tır.

Gökleri ve yeri yaratanın, aynı zamanda insanları, hayvanları, kısaca bütün varlıkları, çift çift yarattığı, eskiden gönderilen peygamberlere buyurulan şeylerin, sonrakilere de din kılındığı, surede yer verilen diğer konulardır.

Bunlardan başka, Allah'ın bazı ayetlerine değinilerek verilen örneklerle, insanlara gerekli her türlü geçimliklerle araç gereçleri veren, bütün bunları genişletip daraltanın O olduğu; rahmet olarak yağmur yağdırması, gökleri ve yeryüzünü yaratıp buradan canlıları yayması; sonra da müminlerde bulunması gerekli niteliklerin neler olduğu ve bu kimselerin, inanmayanlardan farklı ve temiz kılındığı; kıyamet tablosunda azabı gören zalimlerin durumlarının tasviri; hususları, surede yer alıp da özetlemeye çalıştığımız başlıca konulardır.

Bütün bunlar ile bu özetleme sırasında sözünü edemediğimiz diğer konular, ayrıntıları ile beyan edildikten sonra da insanlar, verilen bilgi-

lerin ışığında alınması gereken ders ve öğütleri iyice düşünüp tartarak, tek olan ilahi gerçeğe ulaşarak kurtuluş yolunu, ayet deyimiyle 'sırat-ı müstakimi' seçmeye davet ediliyorlar. Böylece insanlar, kendi hür iradeleri ile yapacakları seçim sonucunda, kendi sonlarını bizzat kendileri hazırlamış oluyorlar.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

حٰمٓ ﴿١﴾

[482]1. Ha. Mim.

عٓسٓقٓ ﴿٢﴾

2. Ayn. Sin. Kaf.

Bir ve ikinci ayetlerde yer alan kesik harfler konusu ile ilgili bilgiler, daha önce inceleyip öğrendiğimiz, burada olduğu gibi kesik harflerle başlamış olan surelerle ilgili olarak verilmişti. Burada, konunun bir iki özelliğini anımsatmakla yetineceğiz:

Kesik harflerle başlayan surelerde, bu harfleri izleyerek gelen konu ya da okunacak sözlerin önemine, okuyanın da dinleyenin de dikkatleri çekilmektedir. Ayrıca bu tür harfler, Arapça dili dışında başka dillerle inmiş olan kitaplara da işaret etmektedirler. Bunun da örneğini izleyen üçüncü ayette görmekteyiz:

كَذٰلِكَ يُوح۪ٓي اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكَۙ اللّٰهُ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٣﴾

3. Aziz ve hakim olan Allah, sana ve senden öncekilere işte böyle vahyeder

"Cenab-ı Hak Kur'an'ı Kerim'de açıkladığı hususların özünü daha önceki kitaplarda da bildirmişti. Özellikle Ha-Mim ve Ayn, Kaf gibi kesik harfler rumuz ve sır olarak bütün peygamberlere vahyedilmiştir."

Bu ayeti kerime ile, işaret olunan diğer önemli konulardan biri, peygamberlere gönderilen vahiylerin birbiriyle örtüşmesi, yani tarih boyunca gelmiş peygamberlere gönderilenler arasında vahiy birliğinin

bulunması; diğeri de vahiy kaynağının da tek ve onun da Yüce Allah'ın olduğunun belirtilmiş olmasıdır.

لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٤﴾

4. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O yücedir, uludur.

Bu ayette de, tek olan vahiy kaynağının çok önemli bir özelliğine ve bu arada bazı sıfatlarına dikkat çekilmektedir. Göklerde ve yerde ne varsa onların tek sahibi sadece ve sadece Allah'tır. Ve O, aynı zamanda yücelerin yücesidir. Onun büyüklüğü ve ululuğu yanında her şey bir hiç mesafesinde kalır. İşte vahyinin tek kaynağı olan Allah, böylesine büyük mülk, güç, kudret ve ululuğun sahibidir

تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلٰئِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ أَلَا إِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾

5. Neredeyse yukarılarından gökler çatlayacak! Melekler de Rablerini hamd ile tesbih ediyorlar ve yerdekiler için mağfiret diliyorlar. İyi bilin ki Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

"'Göklerin üstlerinden çatlaması', Allah'ın azametinden ve şanının yüceliğindedir."

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ اللّٰهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٦﴾

6. Allah'tan başka dostlar edinenleri Allah daima gözetlemektedir. Sen onlara vekil değilsin.

Sure içeriğini tanıtma bölümünde de değinildiği üzere, şirk koşanlara doğru bilgiler verilerek uyarılmışlardır. Bundan sonrası kendi seçimlerine kalmıştır. Bu aşamadan sonraki bütün eylem ve davranışları keza devamlı olarak Yüce Allah tarafından gözetilip denetlenmektedir. (Ayrıca bak. Bakara 2/256)

وَكَذٰلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ
لَا رَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ ﴿٧﴾

7. Şehirlerin anası (olan Mekke'de) ve onun çevresinde bulunanları uyarman ve asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutman için, sana böyle Arapça bir Kur'an vahyettik. (İnsanların) bir bölümü cennette, bir bölümü de çılgın alevli cehennemdedir.

"Kur'an Mekke halkına ve yeryüzündeki bütün insanlara indirilmiştir. Mekke içinde Kabe ve Makamı İbrahim bulunduğu için, şanı büyük bir şehirdir. Ayette kıyametin korkunç durumu ve insanların cennetlikler ve cehennemlikler olarak ikiye ayrılacakları açıklanmıştır."

Kur'an'ın Arapça olarak vahyedilmesi konusu ile ilgili bilgiler, İbrahim suresinin 4. ayeti münasebetiyle verilmiştir. Oradaki açıklama ve yollamalara bkz. (Ayrıca konu ile ilgili diğer ayetlere bkz. Yusuf 12/2; Ra'd 13/37; Nahl 16/103; Meryem 19/97; Ta-Ha 20/113; Şu'ara 26/193-194; Zümer 39/28; Fussilet 41/3, 44; Zuhruf 43/2, 3; Duhan 44/58; Ahkaf 46/12)

وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمُونَ
مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٨﴾

8. Allah dileseydi onları bir tek millet yapardı. Fakat O, dilediğini rahmetine kavuşturur; zalimlerin ise hiçbir dostu ve yardımcısı yoktur.

"Ayrı dindeki bütün insanlar İslam dinine girebilirlerdi. Ama hidayet ve dalalet ilahi iradeye bağlıdır. Bununla birlikte inkarla kendilerine zulmedenler azaptan hiçbir şekilde kurtulamayacaklardır." (Ayrıca bak. Maide 5/48)

اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ اَوْلِيَاءَ فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٩﴾

9. Yoksa onlar Allah'tan başka dostlar mı edindiler? Halbuki dost yalnız Allah'tır. O ölüleri diriltir, her şeye kadirdir.

Her şeye kadir ve ölüleri dirilten Allah'ı bırakıp başka dostlar edinilmesi, hayret ifade eden manalı bir soru ile ret edilmektedir. (Ayrıca bak. Bakara 2/107, 120; Nisa 4/45; Maide 5/55; En'am 6/51; Tevbe 9/16, 116; Ankebut 29/22)

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللّٰهِ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ
وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿١٠﴾

10. Ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şeyde hüküm vermek, Allah'a mahsustur. İşte, bu Allah, benim Rabbimdir. O'na dayandım ve O'na yönelirim.

فَاطِرُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا وَمِنَ الْأَنْعَامِ
أَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١١﴾

[483]11. O, gökleri ve yeri yoktan yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da eşler yaratmıştır. Bu suretle çoğalmanızı sağlamıştır. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O işitendir, görendir. (Ayrıca bak. Esed, s.985/10 no. açk.; Nahl 16/72)

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢﴾

12. Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Dilediğine rızkı bol verir, dilediğinden de kısar. O, her şeyi bilendir.

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصّٰى بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا
وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى وَعِيسٰى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا
فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللّٰهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ
وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾

13. "Dini ayakta tutun ve onda ayrılığa düşmeyin" diye Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyettiğimizi, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya tavsiye ettiğimizi Allah size de din kıldı. Fakat kendilerini çağırdığın bu (din), Allah'a ortak koşanlara ağır geldi. Allah dilediğini kendisine

(peygamber) seçer ve kendisine yöneleni de doğru yola iletir. (Ayrıca bak. Esed, s.985/12-14 no. açk.)

وَمَا تَفَرَّقُوٓا إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ
مِنْ رَبِّكَ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُسَمًّى لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَابَ
مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١٤﴾

14. Onlar kendilerine ilim geldikten sonra, sadece aralarındaki çekememezlik (kıskançlık) yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer belli bir süreye kadar Rabbinden bir (erteleme) sözü geçmiş olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilirdi. Onlardan sonra kitaba varis kılınanlar da onun hakkında derin bir şüphe içindedirler.

"Ayrılığa gelen ilim tabiri, azap haberinin bildirilmesi, Hz. Peygamberin gönderileceği haberi, peygamberlerin ve kitapların bildirdiği hususlar diye özetlenebilir. Bu bilgiye rağmen ihtilafa düşülmüş, inanan ve inanmayanlar çıkmıştır. İnanmayanlara ceza olarak hemen azap verilmemesi ve kıyamet gününe ertelenmesi, Allah'ın bu konuda verdiği bir sözden dolayıdır." (Ayrıca bak. Bakara 2/213; al-i İmran 3/19; Mü'minün 23/53; Beyyine 98/4)

فَلِذَٰلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَآ أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَآءَهُمْ وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَآ
أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتَابٍ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ اللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَآ
أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ اللّٰهُ يَجْمَعُ
بَيْنَنَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

15. İşte onun için sen (tevhide) davet et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların heveslerine uyma ve de ki: Ben Allah'ın indirdiği Kitab'a inandım ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz de sizedir. Aramızda tartışılabilecek bir konu yoktur. Allah hepimizi bir araya toplar, dönüş de O'nadır.

"ayette Hz. Peygamber in insanları davet edeceği prensipler açıklanırken, uyacağı esaslar da beyan edilmiştir. Buna göre davete devam edilecek, inanmayanların teklif ve ısrarları dinlenmeyecektir." (Ayrıca bak. Maide 5/48)

13-15. ayetlerde din konusundaki beyanlardan,.Öztürk, kendince çıkardığı sonuçları maddeler halinde belirlemiştir. Yararlı olduğuna inandığımız bu saptamaların aslına sadık kalınarak yapılan bir özetini sunuyoruz.

"1. Allah'ın bütün peygamberlere gönderip yasalaşan buyruk aynıdır.

2. En önemli buyruk, birlik beraberlik emridir. Dinde parçalanıp fırkalara bölünmeyin

3. Tevhit emri şirki seçenleri rahatsız etmiştir. Çünkü Kur'an bu emriyle hizip ve fırkacılığın şirk olduğunu göstermiştir.

4. Fırkalara ayrılma, vahyin sunduğu bilgilerden sonra kıskançlık azgınlığa dayalı sürtüşmelerden doğmuştur. (Bu konuda geniş bilgi için Ateş, 8/220-221)

5. Bütün bunlar hatırlatılarak Hz. Peygambere verilen emri: **'İşte bunun içindir ki, sen Allah'a çağır ve emrolunduğun gibi dosdoğru yürü. Onların kişisel keyif ve kanaatlerine uyma ve de ki: Ben Allah'ın Kitaptan indirmiş olduğuna inandım. Aranızda adil olmakla emr olundum. Allah bizim de sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize sizin yaptıklarınız size, Bizimle sizin aranızda bir tartışma sebebi yoktur. Allah hepimizi bir araya toplayacaktır. Dönüş yalnız O'na'dır.** 'Bu son ayetten anlaşılıyor ki, fırkacılık ve şirket dinciliğinin arkasında Allah'ın indirdiğine bağlı kalmamak, sübjektif tespit ve kanaatlere dayanarak çekişmeye ve boğuşmaya girmek yatmaktadır.' (Öztürk, K.İsl., s.254):

وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ
وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾

[484]16. Daveti kabul edildikten sonra, Allah hakkında tartışmaya girenlerin delilleri, Rableri katında boştur. Onlar için bir gazap, yine onlar için çetin bir azap vardır.

"Ayette açıkça gösterilen mucizelere veya kitaplara inandıktan

sonra tartışmaya giren Yahudilerin durumuna işaret edilerek, delillerini geçersiz olduğu beyan edilmiştir." (Ayrıca bak. Hadid 57/25)

اَللّٰهُ الَّذٖٓي اَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمٖيزَانَۜ وَمَا يُدْرٖيكَ لَعَلَّ
السَّاعَةَ قَرٖيبٌ ﴿١٧﴾

17. Kitab'ı ve mizanı hak olarak indiren Allah'tır. Ne biliyorsun, belki de kıyamet saati yakındır!

'16-17 ayetler, vahyin verilerini bırakıp başka delillerle Allah'ı savunmaya kalkanların, bu delillerinin Allah katında bir hiç olduğunu, bu delillere sığınanların öfke ve azapla karşılaşacaklarını, çünkü din meselesinde hakkın ve ölçünün Allah'ın kitabıyla insanlığa gönderildiğini ifadeye koymaktadır' (Bak. Öztürk, K.İsl., s.256; Ayrıca aşağıda, 21. ayetle ilgili açıklama)

يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَاۚ وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَاۙ وَيَعْلَمُونَ
اَنَّهَا الْحَقُّۜ اَلَٓا اِنَّ الَّذٖينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفٖي ضَلَالٍ بَعٖيدٍ ﴿١٨﴾

18. Ona (Kıyamete) inanmayanlar, onun çabuk kopmasını isterler. İnananlar ise ondan korkarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler. İyi bilin ki, kıyamet günü hakkında tartışanlar derin bir sapıklık içindedirler. (Bak. Yasin 36/48)

'Allah adalet sahibidir. Bu dünyada zalimler olduğu gibi hakkı elinden alınmış, haksızlığa uğramış mazlumlar da vardır. Eğer herkesin hakkını alacağı bir alem yok ise ve ölüm ile hayat tamamen sönüyorsa, zalimin yaptığı yanına kar kalıyor, mazlumun ahi yerde heder oluyorsa böyle bir dünyayı yaratan Allah, onu dengesiz ve adaletsiz yaratmış olur. Ve dünyada denge olmadığı gibi yaratanda da adalet olmaz. Oysa kainatta denge vardır. Allah kainatı hak ile mizan ile yani adalet ve denge ile yaratmıştır. Kainatta kanunsuz, dengesiz, düzensiz hiçbir şey yoktur. Zerreden küreye her şeye bir denge ve adalet hakimdir. Böyle olunca insan fiillerinin dengelenmesi, Yaratanın adaleti gereğidir. Görünen dünyada bu denge ve adalet tam gerçekleşmiyor. Öyle ise ilahi adaletin tam gerçekleşeceği, haklının hakkını alacağı, haksızın da cezasını göreceği görünmez bir alem vardır. İşte o alem bedenden ayrılan ruhun gideceği alemdir. Ölüm yok olmak değil ruhun adalet dünyasına geçmesidir.' (Ateş, 5/2343)

اَللّٰهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُۚ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿١٩﴾

19. Allah kullarına lütufkardır, dilediğini rızıklandırır. O kuvvetlidir, güçlüdür.

"Burada Allah'ın kulların iyisine de kötüsüne de lütufta bulunduğu anlaşılmaktadır. O, kötüleri bile suçları sebebiyle aç bırakmamıştır."

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِۚ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ
الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ﴿٢٠﴾

20. Kim ahiret kazancını istiyorsa, onun kazancını arttırırız. Kim de dünya karını istiyorsa ona da dünyadan bir şeyler veririz. Fakat onun ahirette bir nasibi olmaz.

"Ayette ahiret kazancı, iyi niyet ve davranışlar karşılığında alınan sevaplar olarak belirtilmiştir. Allah, sevabı ekine benzetmiştir. Çünkü sevap salih amelle kazanılan bir faydadır. Bu yüzden 'Dünya ahiretin tarlasıdır' denilmiştir. Kazancın artırılmasına gelince bu, sevabın bire karşı ona, yedi yüze ve daha fazlasına çıkarılması ve bu artışın dünya işlerine de yansıması demektir."

اَمْ لَهُمْ شُرَكٰٓؤُا شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللّٰهُۜ وَلَوْلَا كَلِمَةُ
الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْۜ وَاِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢١﴾

21. Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği bir dini getiren ortakları mı var? Eğer erteleme sözü olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi. Şüphesiz zalimlere can yakıcı bir azap vardır.

"Ayette, kafirlere Allah'a ortak koşmak, dirilmeyi inkar etmek ve dünyaya tapmak gibi sakat düşünceleri telkin eden şeytanlara ve Allah'tan başka din koyanlara uymalarının sebebi sorulmakta ve bu ortaklara uymanın sonuçlarına dikkat çekilmektedir."

Bu ayet, dini, vahyin verilerinin dışında bir takım odakların tespitlerine bağlamayı şirk olarak göstermektedir. Demek oluyor ki Allah'ın Kitabında yer almadığı halde dinden gösterilen her şey, bu ayetin işaret ettiği bozukluğa girer ve şirktir. Dinde hüküm yetkisini tekelinde

tutan Allah'ın bu yetkisine tecavüz yani dinde olmayan şeyi dine sokmak büyüklüğü ne olursa olsun, Allah'a ortak olmaya kalkmaktır. Şirktir. (Bak. Öztürk, K.İsl., s.256)

تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ ۗ وَالَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ ۖ لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ عِنْدَ
رَبِّهِمْ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾

22. Yaptıkları şeyler başlarına gelirken zalimlerin, korkudan titrediklerini göreceksin. İman edip iyi işler yapanlar da cennet bahçelerindedirler. Rablerinin yanında onlara diledikleri her şey vardır. İşte büyük lütuf budur.

ذَٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۗ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ
عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ۗ وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا ۚ
إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾

[485]23. İşte Allah'ın, iman eden ve iyi işler yapan kullarına müjdelediği nimet budur. Deki: Ben buna karşılık sizden yakınlık (akrabalık) sevgisinden başka bir ücret istemiyorum. Kim bir iyilik işlerse onun sevabını fazlasıyla veririz. Şüphesiz Allah bağışlayan, şükrün karşılığını verendir.

"Ayette geçen akrabalık sevgisi, 'sizden akrabamı sevmenizi istiyorum' veya 'Akrabanız olarak beni desteklemenizi ve sevmenizi istiyorum' şeklinde yorumlanmıştır."

Bu yorumdan farklı yorum yapan müfessirler de vardır. Ateş, ayetin sözgelimine en uygun tefsir, bununla Allah'a yakınlığın kastedildiğidir. dedikten sonra, Furkan suresinin 57. ayetinde yer alan: **'Ben size getirdiğim açık kanıtlara, hidayete karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Yalnız sizi Allah'a yaklaştıracak güzel amelleri sevmenizi istiyorum.'** şeklindeki meal hükmü ile 'De ki: Buna karşı sizden bir ücret değil, Rabbine doğru bir yol tutmak dileyen kimseler istiyorum' mealindeki En'am suresinin 90. ayetinin bu düşüncesini

desteklediğini beyan ediyor. Ya da ayetin şu manaya geldiğini kaydediyor: Ben sizden bir ücret istemiyorum. Sadece Allah'a yaklaşmayı, O'nun rızasını kazanmayı istediğim için bunları size duyuruyorum. (Ateş, 5/2346)

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۖ فَإِن يَشَإِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ ۗ وَيَمْحُ اللَّهُ
الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾

24. Yoksa onlar, (senin için) Allah'a karşı yalan uydurdu mu derler? Allah dilerse senin kalbini de mühürler. Ve Allah batılı yok eder; sözleriyle hakkı ortaya koyar. Şüphesiz O, kalplerde olanları bilendir.

Buraya kadar olan bölümde, vahyin kaynağı, tek oluşu ve nitelikleri belirtilip ayrıntıları ile açıklandığı halde, hala müşriklerin, takındıkları inkarcı tavırlarına işaret ile, yoksa onlar Hz. Peygamber için 'o Allah'a yalan iftira etti' diye düşündükleri için mi onu, yani Peygamberi yalanlıyorlar? denilmekte, başka bir ifade ile, Hz. Peygambere Allah'tan bir şey gelmediğini, vahiy indirilmediği halde, tebliğ ettikleri şeylerin onun tarafından uydurulduğunu sandıkları için mi böyle yapıyorlar? soru şeklinde ifadesini bulan bu düşünce, hiçbir kuşkuya yol açmayacak açıklıkla, kesin yanıtını hemen almaktadır: Allah, hiç kimseye, kendisine Allah tarafından vahiy gelmediği halde, vahiy geldiğini iddia etme açık gözlülüğüne asla yol vermez: **'...Allah batılı yok eder; sözleriyle hakkı ortaya koyar. Şüphesiz O, kalplerde olanları bilendir.'**

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ
مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾

25. O, kullarının tevbesini kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir.

"Günahlara hemen tevbe etmek gerekir. Kul hakkının dışında Allah'a karşı işlenmiş günahlara tevbenin kabulü üç şarta bağlanmıştır: 1- Günahtan tamamen vazgeçmek. 2- Yaptığına pişman olmak. 3- Bir daha ona dönmemek. Eğer kişi kul hakkıyla ilgili bir kötülük işlemişse, hak sahibinin hakkını ödemek, onun rızasını almak tevbenin kabul şartlarındandır."

وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ وَالْكَافِرُونَ
لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾

26. Allah, iman edip iyi işler yapanların tevbesini kabul eder, lütfundan onlara, fazlasını verir. Kafirlere gelince, onlara da çetin bir azap vardır.

وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ
اِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٢٧﴾

27. Allah kullarına rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde azarlardı. Fakat O, (rızkı) dilediği ölçüde indirir. Çünkü O, kullarının haberini alandır, onları görendir.

وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾

28. O, (insanlar) umutlarını kestikten sonra, yağmuru indiren, rahmetini her tarafa yayandır. O, hakiki dosttur, övülmeye layık olandır.

وَمِنْ اٰيَاتِهِ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَابَّةٍ وَهُوَ عَلٰى
جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾

29. Gökleri, yeri ve bunların içine yayıp ürettiği canlıları yaratması da O'nun delillerindendir. O dilediği zaman bunları bir araya toplamaya da kadirdir.

وَمَا اَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾

30. Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle işledikleriniz yüzündendir. (Bununla beraber) Allah çoğunu affeder.

"Ayette hitap edilenler günahkar müminlerdir. Günahı olmayan müminlerin başına gelen musibetlerin sebepleri başkadır. Mesela onların olanlara sabretmeleri ecirlerini arttıracak sebeplerden biri olarak sayılabilir." (Ayrıca bak. Nahl 16/61)

وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِزٖينَ فِي الْاَرْضِۚ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصٖيرٍ ﴿٣١﴾

31. Yeryüzünde (O'nu) aciz bırakamazsınız. Allah'tan başka bir dostunuz ve bir yardımcınız da yoktur. (Ayrıca bak. Sad 38/86; Hud 11/29; Şu'ara 26/109, 127, 145, 164, 180)

وَمِنْ اٰيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِۜ ﴿٣٢﴾

[486]32. Denizde dağlar gibi akıp gidenler (gemiler) de O'nun (varlığının) delillerindendir.

اِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرّٖيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلٰى ظَهْرِهٖۜ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ
لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍۙ ﴿٣٣﴾

33. Dilerse O, rüzgarı durdurur, da onun (denizin) üstünde kalakalırlar. Elbette bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır.

اَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَثٖيرٍۘ ﴿٣٤﴾

34. Yahut yaptıkları yüzünden onları helak eder. Birçoğunu da affeder (kurtarır).

وَيَعْلَمَ الَّذٖينَ يُجَادِلُونَ فٖٓي اٰيَاتِنَاۜ مَا لَهُمْ مِنْ مَحٖيصٍ ﴿٣٥﴾

35. Böylece ayetlerimiz üzerinde tartışanlar, kendilerine kaçacak bir yer olmadığını bilsinler.

فَمَٓا اُوتٖيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰى لِلَّذٖينَ
اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَۚ ﴿٣٦﴾

36. Size verilen şey, yalnızca dünya hayatının geçimliğidir. Allah'ın yanında bulunanlar ise daha iyi ve daha süreklidir. Bu mükafat iman edenler ve Rablerine dayanıp güvenenler içindir.

"Dünyada insanlara verilen maddi imkan ve bolluk sadece bir

geçim vasıtasıdır. Allah'ın yanındaki sevap ise kalıcı ve daha faydalıdır. Ayeti kerime, Hz. Ebu Bekir bütün malını Allah yolunda harcamaya karar verdiği sırada, bir topluluğun onu kınaması üzerine nazil olmuştur. Oysa bu davranışıyla Hz. Ebu Bekir, Allah'a dayanıp güvenmenin en güzel örneğini vermiştir."

وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾

37. Onlar, büyük günahlardan ve hayasızlıktan kaçınırlar; kızdıkları zaman da kusurları bağışlarlar.

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
يُنْفِقُونَ ﴿٣٨﴾

38. Yine onlar, Rablerinin davetine icabet ederler ve namazı kılarlar. Onların işleri, aralarında danışma iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar.

"Bu ayet, İslami idare şeklinin, Müslümanların kendi aralarından seçip görevlendirecekleri şuranın kararlarına dayandığına delil olarak gösterilmiştir."

وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾

39. Bir haksızlığa uğradıkları zaman, yardımlaşırlar.

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾

40. Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür. Kim bağışlar ve barışı sağlarsa, onun mükafatı Allah'a aittir. Doğrusu O, zalimleri sevmez.

وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَٰئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤١﴾

41. Kim zulme uğradıktan sonra hakkını alırsa, artık onlara yapılacak bir şey yoktur.

إِنَّمَا ٱلسَّبِيلُ عَلَى ٱلَّذِينَ يَظْلِمُونَ ٱلنَّاسَ وَيَبْغُونَ فِى ٱلْأَرْضِ بِغَيْرِ ٱلْحَقِّ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ
لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٢﴾

42. Ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenlere ceza vardır. İşte acıklı azap bunlaradır.

وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ ٱلْأُمُورِ ﴿٤٣﴾

43. Kim sabreder ve affederse şüphesiz bu hareketi, yapılmaya değer işlerdendir.

"Kötülük karşısında sabreden ve onu bağışlayan kimse, mert ve azimli insanların yaptığı işi yapmıştır. Dinin istediği de budur." (Ayrıca bak. Fussilet 41/34-35)

Ateş, son dört ayette değinilen genel prensipleri şöyle özetliyor:

1- Yapılan bir kötülüğe ancak onun dengi ceza verilebilir. Fakat kötülüğü affedip uzlaşmak daha iyidir.

2- Allah zalimleri sevmez, affedip uzlaşanları sever ve ödüllendirir.

3- Yapılan bir kötülüğe karşı koyanlar kınanmazlar. Nefsi savunma meşru bir haktır.

4- Durup dururken haksız yere başkasına saldıranlar kınanır ve Allah onları cezalandırır. (Ateş, 5/2354):

وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن وَلِىٍّ مِّنۢ بَعْدِهِۦ ۗ وَتَرَى ٱلظَّٰلِمِينَ لَمَّا رَأَوُا۟ ٱلْعَذَابَ يَقُولُونَ
هَلْ إِلَىٰ مَرَدٍّ مِّن سَبِيلٍ ﴿٤٤﴾

44. Allah kimi saptırırsa, bundan sonra artık onun hiçbir dostu yoktur. Azabı gördüklerinde zalimlerin: Dönecek bir yol var mı? dediklerini görürsün. (Ayrıca bak. En'am 6/27-28)

وَتَرَىٰهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَٰشِعِينَ مِنَ ٱلذُّلِّ يَنظُرُونَ مِن طَرْفٍ خَفِىٍّ ۗ

وَقَالَ الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيهِمْ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَلَا اِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُقِيمٍ ﴿٤٥﴾

[487]45. Ateşe arz olunurlarken onların, zilletten başlarını öne eğerek göz ucuyla gizli gizli baktıklarını göreceksin. İnananlar da: İşte asıl ziyana uğrayanlar, kıyamet günü kendilerini ve ailelerini ziyana sokanlardır, diyecekler. Kesinlikle biliniz ki, zalimler, sürekli bir azap içindedirler.

"Kıyamette ziyana uğrama cehennemde ebedi kalma ve cennette hazırlanan nimetlerden mahrum bırakılma şeklinde açıklanmıştır."

وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ اَوْلِيَاءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا
لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾

46. Onların Allah'tan başka kendilerine yardım edecek hiçbir dostları yoktur. Allah kimi saptırırsa artık onun kurtuluşa çıkan bir yolu yoktur.

اِسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَاٍ
يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ ﴿٤٧﴾

47. Allah'tan, geri çevrilmesi imkansız bir gün gelmezden önce, Rabbinize uyun. Çünkü o gün, hiçbiriniz sığınacak yer bulamazsınız, itiraz da edemezsiniz.

فَاِنْ اَعْرَضُوا فَمَا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا اِنْ عَلَيْكَ اِلَّا الْبَلَاغُ وَاِنَّا اِذَا
اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ
اَيْدِيهِمْ فَاِنَّ الْاِنْسَانَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾

48. Eğer yüz çevirirlerse, bilesin ki biz seni onların üzerine bekçi göndermedik. Sana düşen sadece duyurmaktır. Biz insana katımızdan bir rahmet tattırdığımız zaman ona sevinir. Ama elleriyle yaptıkları yüzünden başlarına bir kötülük gelirse, işte o zaman insan pek nankördür!

"Ayette, inkar edenlerin durumlarına Hz. Peygamberin üzülmemesi istenmiş, ayrıca insanların zenginlik ve sıhhat gibi nimetler karşısındaki tutumları ile işledikleri günahlardan dolayı uğradıkları sıkıntılar karşısındaki olumsuz tavırlarına dikkat çekilmiştir."

لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۜ يَهَبُ لِمَنْ يَشَٓاءُ اِنَاثًا
وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَٓاءُ الذُّكُورَۙ ﴿٤٩﴾

49. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Dilediğini yaratır; dilediğine kız çocukları, dilediğine de erkek çocukları bahşeder.

اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَاِنَاثًاۚ وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَٓاءُ عَقٖيمًاۜ اِنَّهُ عَلٖيمٌ
قَدٖيرٌ ﴿٥٠﴾

50. Yahut onları, hem erkek hem de kız çocukları olmak üzere çift verir. Dilediğini de kısır kılar. O, her şeyi bilendir, her şeye gücü yetendir.

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَٓائِ حِجَابٍ
اَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِاِذْنِهٖ مَا يَشَٓاءُۜ اِنَّهُ عَلِيٌّ حَكٖيمٌ ﴿٥١﴾

51. Allah bir insanla ancak vahiy yoluyla veya perde arkasından konuşur, yahut bir elçi gönderip izniyle ona dilediğini vahyeder. O yücedir, hakimdir.

"Vahyin geliş şekilleri belirtilen bu ayete göre vahiy, kalbe ilham ve Cenab-ı Hakkı görmeksizin perde arkasından konuşma ya da vahiy meleği (Cebrail) arcılığıyla kelam işitmek suretiyle de gerçekleşmektedir." (Krşt Necm 53/10)

Hz. Peygambere vahyin geliş şekilleri:

1- Hz. Peygamber Meleği (Cebrail) görmeden melek, onun kalbine vahyi yerleştirirdi.

2- Melek, Hz. Peygambere bir insan şeklinde görünüp onunla konuşur ve ona vahyi okurdu, o da onu dinler ve okunanı ezberlerdi.

3- Bazen de vahiy bir çan sesi gibi gelirdi. Bu tür vahiy onu çok yorardı. En soğuk günlerde dahi terler ve terden ıslanırdı. Binek halinde vahiy geldiğinde, binek hayvanı dayanamaz çökerdi.

4- Bir de Meleği yaratıldığı şekilde görerek ondan vahiy alması durumu.

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ رُوحاً مِنْ اَمْرِنَاۜ مَا كُنْتَ تَدْر۪ي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْا۪يمَانُ
وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُوراً نَهْد۪ي بِه۪ مَنْ نَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِنَاۜ وَاِنَّكَ لَتَهْد۪ٓي اِلٰى صِرَاطٍ
مُسْتَق۪يمٍۙ ﴿٥٢﴾

[488]52. İşte böylece sana da emrimizle Kur'an'ı vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola eriştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin.

"Kur'an diye tercüme edilen ruh kelimesinin ayrıca Cebrail'i de ifade ettiği belirtilmiştir. Bu ayette, Risalet ve Kitabın önemi belirtilmiş, Hz. Peygamberin kendisine gelen vahiyle, doğru yol rehberi olduğu açıklanmıştır."

صِرَاطِ اللّٰهِ الَّذ۪ي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ اَلَٓا اِلَى اللّٰهِ تَص۪يرُ الْاُمُورُ ﴿٥٣﴾

53. (O yol) göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın yoludur. Dikkat edin, bütün işler sonunda Allah'a döner.

"Müminlere müjdenin, günahkarlara da tehdidin bulunduğu bu ayette, artık karşılıklı sebep ve ilişkilerin ortadan kalktığı, her şeyin Allah'a döndüğü gün hatırlatılmıştır." Sure ile ilgili daha geniş bilgi için: (Bak. Razı, 19/413 vd.; Elmalılı, 6/337 vd.; Kutub, 13/75 vd.; Ateş 5/2309; Öztürk, K.İsl., s.254 vd.; Bilmen, 7/3220 vd.; Vehbi, 13/5103 vd.; Esed, s.982 vd.; Emiroğlu, 10/248 vd.)

ŞURA SURESİNİN SONU

43-ZUHRUF SURESİ-63

سُورَةُ الزُّخْرُفِ

Bismillahirrahmanirrahimm

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Zuhruf suresi, resmi düzenlemede 43, ve iniş sıralamasına göre ise 63. sırada yer almaktadır. Mekke'de inmiş olup 89 ayettir. Zuhruf, altın gümüş ve benzeri değerli maden ve taşlarlardan oluşan değerli şeylere verilen mücevher anlamına gelir. Sure, Allah'ın insana sahip olduğu altın ve mücevherlerle değil, inanç ve davranışlarına göre değer verdiği konusunun, sure içeriğinde yer alması nedeniyle bu isimle anılmıştır. Surenin içeriği ile ilgili konuları genel çizgileri ile sunmaya çalışalım:

Bu surede, Hz. Peygamber ve diğer bazı peygamberler dönemlerinde yapılan dine davetlerin, özellikle Hz. Peygamber döneminde ve bu arada diğer örneklerde de görülüp karşılaşılan güçlükleri, davetlere karşı konuşları ve bu çağrılar nedeniyle yapılan karşılıklı tartışmalar, takdir olunan bazı ayrıntıları ile birlikte açıklamaktadır.

Ve yine bu surede, Kur'an'ı Kerim'in getirdiği hak dinine dair ve onunla ilişkilendirdiği insanlığı da yakından ilgilendiren kendi gerçeklerini, ilahi vahiyde ifadesini bulan prensip ve değerlerini, Cahiliye döneminin saçma-sapan hurafeleri ile doldurulmuş beyin ve gönüllere, bunlardan arındırarak, nasıl yerleştirdiği anlatılmaktadır.

Ne yazık ki, bu hurafe ve efsanelerin, o dönem insanlarının ruhlarında yer edip onların benliklerini karartarak onları tutsak ettiği gibi, her yerde ve her dönem insanlarında, hatta günümüz insanlarında da bu işlevlerini sürdürmekte olduklarını her an değişik vesilelerle görmekteyiz. İslam dini ile uzaktan ve yakından hiçbir bağlantısı ve ilgisi olmayan uydurma adetler, törenler, ibadetler ve her türlü bid'atlar (dine sonradan sokulmuş) vs.ler, vs.ler.

Cahiliye devri putperestleri, Allah'ın yaratıp kendi faydalarına amade kıldığı hayvan ya da diğer faydalı ürünleri, Allah ile kendi uydurma tanrıları arasında bölüştürürlerdi. Ayrıca bazı hayvanlar hakkında da binmeme ve etlerini yememe şeklinde yasaklar getirmişlerdi. (Bak. En'am 6/136-138)

Bunlar ve benzerleri gibi sapık inanç ve uygulamalar bu sure ile düzeltilmekte ve gerçek asıllarına döndürülmektedir. Yüce Allah, gerek hayvanları gerekse insanların yararına amade kılınan diğer mahlukatı (yaratılan), herhalde kendisine ortak koşsunlar diye yaratmadı. Ne var ki müşrikler her konuyu çarpıttıkları gibi bu konuda da, doğruyu araştırıp hidayet yolunu bulmak yerine, geçmiş büyüklerinin doğrularla yakından uzaktan ilgisi bulunmayan hurafeler ve saçmalıklarla dolu uygulamalarını taklit ederek devam ettirme yolunu seçmeyi yeğlemişlerdir.

Surenin genel temasına bu şekilde işaret ettikten sonra, aslında, gerekli görülen ayrıntıları ayetlerde yer alan konularla ilgili daha fazla söze de gerek yoktur. Çok kısa olarak söylemek gerekirse, daha önce değindiklerimize ilave olarak: Peygamberlerin hakka davetlerine karşı gelmeler; geçmiş atalarının adetlerini körü körüne taklit etmekle geçirilen ömürler; melekleri Allah'ın kızları saymak; aslında, Allah'ı Evrenin yaratıcısı kabul ettikleri halde bir takım aracı tanrılar vehmetmeleri; peygamberler ile müşrikler arasında dine davet nedeniyle geçen tartışmalar: Hz. İbrahim, Musa ve İsa (a.s)'in tevhide davetleri ve bu arada yer verilen onlarla ilgi kıssalar; inananlar ile inkarcıların hak ettikleri iyi ya da kötü sonları; sonra da surenin tekrar baş tarafında yer alan şirk konusuna dönülerek kınanması; hususları, surede yer alan başlıca konulardır. Bütün bunlarla ilgili ayrıntıların da yer aldığı sure, Hz. Peygamberi teselli etmek için verilen sabır tavsiye edici örnekleri içeren ayetlerle sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

حٰمٓ ﴿١﴾

1. Ha. Mim.

وَالْكِتَابِ الْمُب۪ينِۙ ﴿٢﴾

2. Apaçık Kitaba andolsun ki ,

إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٣﴾

3. Biz, anlayıp düşünmeniz için onu Arapça bir Kuran kıldık. (Bak. Yusuf 12/3)

وَإِنَّهُۥ فِىٓ أُمِّ ٱلْكِتَٰبِ لَدَيْنَا لَعَلِىٌّ حَكِيمٌ ﴿٤﴾

4. O, katımızda bulunan Ana Kitapta (levh-i mahfuzda) mevcut, yüce ve hikmetle dolu bir kitaptır.

"Şanı yüce olan Kur'an, 'i'caz vasfıyla (az sözle çok şeyi anlatma) diğer kitaplardan yücedir. Çünkü bu belagatı en üstün seviyeye ulaştırmış, ayrıca bütün geçmiş kitapların hükümlerini ortadan kaldırmıştır."

Müfessirler, Kur'an'ın Arapça dili ile indirilmesine, Arapların itiraz ettiğini ve Neden daha önce inmiş kitapların diliyle inmediğini? sorduklarını ve bu durumu Kur'an'ın bir eksikliği olarak kabul edip öyle değerlendiklerini beyan etmektedirler. Kur'an'ın önceki kitapların indirildiği İbranice diliyle indirilmemesinden kuşku duydukları anlaşılmaktadır. İşte bu ayetler bütün bunların cevabı olmaktadır. Ayetteki gerekçe kısa, açık ve kesin: Arapların, **'anlayıp düşünmeleri için',** Kur'an'ın Arapça indirilmesi ile ilgili geniş bilgi, bilindiği üzere Şura suresi 7. ve İbrahim suresi 4. ayetleri ile ilgili yorum sırasında verilmiştir.

أَفَنَضْرِبُ عَنكُمُ ٱلذِّكْرَ صَفْحًا أَن كُنتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ ﴿٥﴾

5. Siz, haddi aşan kimseler oldunuz diye, Kur'an ile sizi uyarmaktan vaz mı geçelim?

Bu ayette belirtilmek istenen şu husustur: Siz her ne kadar Kur'an'ı ret edip kabul etmeseniz ve size yapılan davet ve uyarılara uymasanız da, doğru yolu bulmanız için biz yine de size gerçekleri göstermeye ve gereken uyarıları yapmaya devam edeceğiz. Çünkü, sizin gerçekleri ret etmeniz, bizim uyarıları sürdürmekten vazgeçmemizi gerektirmez. Çünkü, insanlar, ne kadar kötü işler yaparlarsa yapsınlar, ayette 'Zikir' adıyla anılan Kur'an'ın, rahmet şemsiyesi dışında kalamaz ve onun uyarılarından yararlanmaları engellenemez.

وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِن نَّبِىٍّ فِى ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٦﴾

6. Daha önceki milletlere nice peygamberler göndermiştik.

وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٧﴾

7. Onlar, kendilerine gelen her peygamberi mutlaka alaya alırlardı.

فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمَضَىٰ مَثَلُ الْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾

8. Biz bunlardan daha zorba olanları da helak ettik. Nitekim öncekilerde örneği geçmiştir.

Bu üç ayet ile, eski milletlere gönderilen peygamberlerle de alay edildiği hatırlatılmakta, Kureyş müşriklerinden sayıca daha fazla ve diğer her konuda da daha güçlü ve üstün olan bu milletlerin helak edildiği hatırlatılarak gözdağı verilmektedir. Bu uyarının bir yerde de Hz. Peygamberi teselli anlamını da taşıdığı söylenebilir kanısındayız.

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٩﴾

9. Andolsun ki, onlara gökleri ve yeri kim yarattı? diye sorsan; "Onları şüphesiz güçlü olan, her şeyi bilen Allah yarattı" derler.

Bu ayette, devrin Arap toplumlarının, Evreni yaratıp koyduğu kanunlarına uygun olarak yöneten Allah'ın tek Bir Allah olduğuna inandıkları fakat, Allah katında şefaat edecekleri var sayımıyla hareketle, Allah ile kendi aralarında diğer bazı konularda da aracılık edecek put ve benzerlerini, kendilerine ilah edindiklerine işaret edilmektedir.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾

10. O, size yeri beşik kılmış ve doğru gidesiniz diye yeryüzünde size yollar yaratmıştır.

Bu ayeti, yeryüzünde insanların yaşamlarını kolay kılan ve seyahat etmelerini kolaylaştıran fiziki yolların yapıldığı salt anlamıyla yorumlamak kanımızca hatalı olur.

Bu ayetin dikkatleri yönlendirmek istediği konunun, çok geniş olduğu kadar anlamlı, düşündürücü ve gizemli ufuklar olduğunu düşünmekteyiz. Ve diyoruz ki, bu ayetin anlamı, her geçen gün biraz daha genişleyecek, derinleşecek ve değişik anlamlar içerecektir.

Çünkü bilimin bu baş döndürücü gelişmesi, bilinmeyenlerin azalmasına ve yeni ufukların açılmasına yol açacaktır. Bu yeniliklerin yanında, üzerinde yaşadığımız bu yer küresinin ve de evrenin şimdiye kadar geçirdikleri değişimler belki de bir hiç mesabesinde kalacaktır.

Ve bütün bunlar inşallah, aklı başında olanlara, evrendeki akıl almaz yasaları iyice düşünüp, özenle takip ederek, Allah yolundaki gerçeklere ve O Yüce Varlığa, kalp yolunu kapalı tutarak ulaşılamayacağını, anlamalarını sağlayacaktır. Üzerinde beşik misali sallandığımız yeryüzündeki, ayette işaret edilen yollar, işte böylesi geniş ufuklardır diye düşünmekteyiz. Dikkatlice incelenip düşünüldüğünde, bu ayetin öncesinde ve sonrasında gelen ayetlerin söz gelimleri bizim bu düşüncemizin kanıtları olduğu görülecektir. (Ayrıca bak. Ta-Ha 20/33)

وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾

[489]11. Gökten bir ölçüye göre suyu indiren O'dur. Biz onunla (kupkuru), ölü memlekete hayat veririz. İşte siz de böylece (mezarlarınızdan) çıkarılacaksınız.

"Ayette, ihtiyaca ve belli ölçüye göre yağmurun yağdırıldığı onunla toprağa hayat verdirildiği bildirilen bu durumun dirilmenin açık örneği olduğu kaydedilmiştir."

وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَا
مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾

. Bütün çiftleri O yaratmıştır. Ve size bineceğiniz gemiler ve hay-
ar var etti.

لِتَسْتَوُوا عَلَىٰ ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ
الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾

13. Ki, böylece onların sırtına binip üzerlerine yerleşince, Rabbinizin nimetini anarak: Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik, diyesiniz.

"Binekler, düşünmeye ve Allah'ı düşünmeye sevk eden varlıklardır.

Çünkü bilimin bu baş döndürücü gelişmesi, bilinmeyenlerin azalmasına ve yeni ufukların açılmasına yol açacaktır. Bu yeniliklerin yanında, üzerinde yaşadığımız bu yer küresinin ve de evrenin şimdiye kadar geçirdikleri değişimler belki de bir hiç mesabesinde kalacaktır.

Ve bütün bunlar inşallah, aklı başında olanlara, evrendeki akıl almaz yasaları iyice düşünüp, özenle takip ederek, Allah yolundaki gerçeklere ve O Yüce Varlığa, kalp yolunu kapalı tutarak ulaşılamayacağını, anlamalarını sağlayacaktır. Üzerinde beşik misali sallandığımız yeryüzündeki, ayette işaret edilen yollar, işte böylesi geniş ufuklardır diye düşünmekteyiz. Dikkatlice incelenip düşünüldüğünde, bu ayetin öncesinde ve sonrasında gelen ayetlerin söz gelimleri bizim bu düşüncemizin kanıtları olduğu görülecektir. (Ayrıca bak. Ta-Ha 20/33)

وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذَلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾

[489]11. Gökten bir ölçüye göre suyu indiren O'dur. Biz onunla (kupkuru), ölü memlekete hayat veririz. İşte siz de böylece (mezarlarınızdan) çıkarılacaksınız.

"Ayette, ihtiyaca ve belli ölçüye göre yağmurun yağdırıldığı onunla toprağa hayat verdirildiği bildirilen bu durumun dirilmenin açık örneği olduğu kaydedilmiştir."

وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ
مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾

12. Bütün çiftleri O yaratmıştır. Ve size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar var etti.

لِتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ
الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾

13. Ki, böylece onların sırtına binip üzerlerine yerleşince, Rabbinizin nimetini anarak: Bunu bizim hizmetimize vereni tesbih ve takdis ederiz, yoksa biz bunlara güç yetiremezdik, diyesiniz.

"Binekler, düşünmeye ve Allah'ı düşünmeye sevk eden varlıklardır.

Bu yüzden Sahabe-i kiram hayvanlarına bindiklerinde, ahireti ve tabutla başlayacak yolculuğu düşünürlerdi. Resulullah yolculuğa çıkarken bu ayeti okurdu."

Bu ayeti okumayı takiben de 'Bunu bizim hizmetimize veren Allah'ın şanı yücedir. Yoksa biz bunu hizmetimize yanaştıramazdık. Biz elbette Rabbimize döneceğiz. Allah'ım, bu yolculuğumuzda bize iyilik, takva vermeni, hoşnut olacağın işleri yapmamızı bize nasip etmeni dileriz. Allah'ım, yolculuğumuzu kolaylaştır, uzağı yakın et. Allah'ım seferde arkadaş, geride kalan çocuklarımızı koruyucu sensin. Allah'ım seferimizde bizimle beraber ol, geride bıraktığımız çoluk çocuğumuzu koru. Allah'ım, seferin zorluğundan, üzüntüsünden, mal ve ailemize kötü şeyler olmasından sana sığınırım.' mealinde duayı okudukları rivayet edilmektedir. (Ateş, 5/2365) Bu duayı, günümüz ulaşım araçlarını kullanırken de okumanın okuyan için iyi ve Allah katından yararlar ummaya vesile olacağına kimse itiraz edemez.

وَاِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾

14. Biz şüphesiz Rabbimize döneceğiz (demelisiniz).

Gerek bir işin tasarımı, gerekse yapımı ya da eylemi sırasında, eninde sonunda kesinlikle Allah'a dönülüp hesap verileceğini göz ardı etmeden, manen bu şuurla yüklenmiş olarak hazır olmak gerekir.

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًاۜ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌۜ ﴿١٥﴾

15. Ama onlar, kullarından bir kısmını, O'nun bir cüzü kıldılar. Gerçekten insan apaçık bir nankördür.

"Burada Yahudilerden bir bölümünün Uzeyr'i, Hıristiyanların da İsa'yı Allah'ın oğlu saydıklarına, müşriklerin ise melekleri, Allah'ın kızları kabul ettiklerine işaret edilmektedir."

اَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَاَصْفٰيكُمْ بِالْبَنِينَ ﴿١٦﴾

16. Yoksa Allah, yarattıklarından kızları kendisine aldı da oğulları size mi ayırdı?!

وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿١٧﴾

17. Onlardan biri, Rahman'a isnat ettiği (sahip olmayı yakıştırdığı) kız çocuğuyla (kendileri) müjdelenince, hiddetlenerek yüzü simsiyah kesilir.

"Ayette ifade edildiği gibi kızları Allah'tan, oğulları kendilerinden saydıkları için, kız çocuğunun doğum haberine üzülür ve sinirlenirlerdi. Sonra da kızları diri diri kuma gömerlerdi."

أَوَمَنْ يُنَشَّؤُا فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾

18. Süs içinde yetiştirilip savaş edemeyecek olanı mı istemiyorlar? (Onları Allah'ın parçası mı sayıyorlar?)

"Ayet, kadınlardaki süslenme özellikleriyle, mücadeledeki zayıflıklarına işaret etmektedir."

Yanı kız çocukları fizik yapıları yönünden erkekler kadar güçlü kuvvetli olmadıkları için, savaşamaz, düşmana güç geçiremez, ekonomik yönden de erkekler kadar aileye yararlı olamaz; ayrıca, ailenin şeref ve iffetine zarar gelmesine -ki günümüzde bile bu düşünceyi taşıyıp aile meclisleri kararları ile kızlarını infaz eden beyinsizlere rastlanmaktadır- neden olabilirler vs. gibi saçma-sapan düşünce ve gerekçelerle kendileri onlara sahip olmak istemiyorlardı; fakat, kızları, onları yaratan Yüce Allah'a yakıştırma yüzsüzlüğünü yapmaktan da asla geri kalmıyorlardı; denilmek istenmektedir.

وَجَعَلُوا الْمَلٰٓئِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمٰنِ إِنَاثًا أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ
سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْـَٔلُونَ ﴿١٩﴾

19. Onlar, Rahman'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Acaba meleklerin yaratılışlarını mı görmüşler? Onların bu şahitlikleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir.

Melekleri Allah'ın bir parçası olarak algılama olan bu tür davranışlarının da şirk saplantılarının değişik bir biçimde sergilenmesi anlamına geldiğini daha önceki bir sure ile ilgili yorum sadedinde ifade etmiştik; burada bir kere daha yinelenmesine gerek yoktur.

وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٢٠﴾

20. Ve dediler ki: Rahman dileseydi biz onlara tapmazdık. Onların bu hususta bir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar.

Atalarının batıl inançlarına olan bağımlılıklarını Allah'ın dilemesi sayan ve sananların iddia ve düşünceleri ret edilmekte; bu konu ile ilgili ortaya koyacakları, her hangi bir kanıtlarının da bulunmadığı ve onların söylediklerinin sadece kendi uydurmalarından başka bir şey olmadığı ifade edilmektedir.

أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا مِنْ قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾

21. Yoksa bundan önce onlara bir kitap verdik de ona mı tutunuyorlar?

Bu soru ayeti ile, onlara Hz. Peygamberden önce bu söylediklerini kanıtlayacak delilleri içeren bir kitabın da verilmediği ve iddialarının tamamen yalan ve uydurma ve vehimlerinden ibaret olduğu belirlenmektedir.

بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾

22. Hayır! "Sadece, biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izinde gidiyoruz" derler.

"Böylece meleklere tapınmanın, bilgi ve kitap olarak bir dayanağı bulunmadığı, sadece körü körüne taklitten ibaret olduğu ortaya çıkmaktadır."

وَكَذَٰلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا
وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾

[490]23. Senden önce de hangi memlekete uyarıcı göndermişsek mutlaka oranın varlıklıları (zenginleri): Babalarımızı bir din üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız, derlerdi.

Bir önceki ve bu ayeti kerimedeki beyanları ile müşriklerin zenginleri şunu demektedirler: Biz atalarımızı bu yol üzerinde bulduk ve biz de onların izleri üzerindeyiz. Çünkü biz onlara iktida ettik, uyduk, yolumuzu o tarafa çevirdik; onların ibadet yaparken uyguladıkları tarz ve bıraktıkları izler, halen bizim üzerinde bulunup izlediğimiz yoldur, yöntemdir.

قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ قَالُوا إِنَّا بِمَا
أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٢٤﴾

24. Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz (din)den daha doğrusunu getirmişsem (yine mi bana uymazsınız)? deyince, dediler ki: Doğrusu biz sizinle gönderilen şeyi inkar ediyoruz.

Hz. Peygamberin, bu ayette sorduğu soruya verdikleri cevaptan da anlaşılıyor ki, doğru yoldan, hak yolundan ayrılanların doğasında, her zaman ve her yerde aynı iddiaları ileri sürme fobisi ve taklitçiliği vardır. Bu yüzden de düşünme ve doğruyu araştırıp bulma yeteneklerini hatta kişiliklerini yitiriyorlar ve gelen her yenilikten ayrı düşüyorlar. Yenilikleri alarak ya da yeniliğe götüren neden ya da kişileri izleyerek onlardan, yararlanamadıkları için de bir sonraki ayette belirtilen sonlarını bizzat kendileri hazırlamış oluyorlar.

فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾

25. Biz de onlardan intikam aldık. Bak, yalanlayanların sonu nasıl oldu?

وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾

26. Bir zaman İbrahim, babasına ve kavmine demişti ki: Ben sizin taptıklarınızdan uzağım.

إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ ﴿٢٧﴾

27. Ben yalnız beni yaratana taparım. Çünkü O, beni doğru yola iletecektir.

وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

28. Bu sözü, ardından geleceklere devamlı kalacak bir miras olarak bıraktı ki, insanlar (onun dinine) dönsünler.

"Hz. İbrahim hakkı kabul etmeyen babasının yolunu terk etmek suretiyle her zaman, ataların taklit edilemeyeceğini göstermiş ve tevhit

kelimesini, ardındakilere miras olarak bırakmış, bu yüzden de neslinde Bir Allah'a inananlar eksik olmamıştır. Mekkeliler için de 'hanifler' adıyla tanınan ve Hz. İbrahim'in inancına sadakat gösteren insanlar vardı."

بَلْ مَتَّعْتُ هٰٓؤُلَٓاءِ وَاٰبَٓاءَهُمْ حَتّٰى جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُب۪ينٌ ﴿٢٩﴾

29. Doğrusu bunları da atalarını da kendilerine hak ve onu açıklayan bir peygamber gelinceye kadar geçindirdim.

وَلَمَّا جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ وَاِنَّا بِه۪ كَافِرُونَ ﴿٣٠﴾

30. Fakat kendilerine hak gelince: Bu bir büyüdür, biz onu tanımıyoruz, dediler.

Yüce Allah bu iki ayet ile buyuruyor ki: Gerçekten biz bu Mekke insanlarını ve babalarını bir süreye kadar nimetlerimizden yararlandırdık. Ne var ki, onlara Bizim tarafımızdan hak ve onu açıklayan Resulümüz gelince, dediler ki bu bir sihirdir ve biz onu kabul etmiyor, ret ediyor, inkar ediyoruz.

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظ۪يمٍ ﴿٣١﴾

31. Ve dediler ki: Bu Kur'an iki şehirden bir büyük adama indirilse olmaz mıydı?

"Hz. Peygambere inanmayanlara göre Kur'an, ya Mekke'nin zenginlerinden Velid b. Muğireye ya da Taif'in zenginlerinden Urve es-Sakafiye indirilmeliydi. Velid b. Muğire şöyle demişti: Kureyşin büyüğü ve efendisi olan ben, yahut Sakifin ulusu Ebu Amr b. Umeyr es-Sakafi dururken Kur'an Muhammede mi inecek?

Halbuki Allah nazarında yükseklik, zenginlik veya soylulukla değil, takva iledir. Kaldı ki, Hz. Muhammed, soy itibariyle de onların en şereflisi idi. Yalnız anneden ve babadan yetim kalmıştı, zengin de değildi."

اَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَۜ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَع۪يشَتَهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّاۜ وَرَحْمَتُ
رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾

32. Rabbinin rahmetini onlar mı paylaştırıyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti onların biriktirdikleri şeylerden daha hayırlıdır.

'32. ayette Allah, rahmetini taksime (bölüştürmeye) kimsenin hakkı olmadığını, dünya hayatında onların geçimliklerini taksim etmiş olan Allah'ın, peygamberliğini de dilediğine verdiğini buyuruyor. Buradaki rahmetten daha çok peygamberlik ile gelen vahiy kast edilmiştir. Herkesin içini bilen Allah, peygamberliğe kimin daha çok yaraşır olduğunu bilir. Allah nezdinde ululuk mal, soy-sof ile değil ruh temizliği iledir.' (Ateş, 5/2372)

'Allah, insanları malca, kuvvetçe, kabiliyetçe, akılca birbirinden farklı yaratmıştır.' Kimini güçlü, kimini zayıf, kimini zengin kimini yoksul, kimini daha akıllı, kimini de belli bir yönde daha kabiliyetli yaratmıştır ki insanlar birbilerine muhtaç olup biri diğerinin işini görsün. Eğer bu farklılıklar olmasa, kimse kimseye muhtaç olmaz sonuçta kimse kimsenin işini görmez. Ekonomi gelişmez toplumda ilerleme olmazdı. Bu farklılıkların nedenlerinin Allah'ın hikmetlerine dayandığını kabullenmek gerekir.

وَلَوْلَٓا اَنْ يَكُونَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا
مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَۙ ﴿٣٣﴾

33. Şayet insanların küfürde birleşmiş bir tek ümmet olması (tehlikesi) bulunmasaydı, Rahman'ı inkar edenlerin evlerinin tavanlarını ve çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık.

Bu ayet müfessir ibn Zeyd tarafından: 'İnsanlar, dünyayı arzu etmekte bir tek ümmet olacak, yani hepsi dünyaya meyledip dünya peşinde koşacak olmasaydı Allah, rahmetini inkar edenlere bol servetler, refahlar verirdi. Ama o zaman insanlar bu konfor içinde azar servetlerine güvenip Allah'ı tanımaz olurlardı' biçiminde yorumlanmıştır.

وَلِبُيُوتِهِمْ اَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِؤُنَۙ ﴿٣٤﴾

[491]34. Evlerinin kapılarını ve üzerine yaslanacakları koltukları da (hep gümüşten yapardık).

وَزُخْرُفًاۜ وَاِنْ كُلُّ ذٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۜ وَالْاٰخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ
لِلْمُتَّقٖينَ ﴿٣٥﴾

35. Ve onları ziynetlere boğardık. Bütün bunlar sadece dünya hayatının geçimliğidir. Ahiret ise, Rabbinin katında, Allah'ın azabından sakınıp rahmetine sığınanlara mahsustur.

وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرٖينٌ ﴿٣٦﴾

36. Kim Rahman'ı zikretmekten gafil olursa, yanından ayrılmayan bir şeytanı ona musallat ederiz.

وَاِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبٖيلِ وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾

37. Şüphesiz bu şeytanlar onları doğru yoldan alıkoyarlar da onlar, kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar.

'Zikir, burada belirlilik takısı (Lamu tarif) ile kullanıldığına göre Kur'an'ın adlarından biri gündeme gelmiş demektir. Buna göre ayetlerin anlamı şöyle olur: **"Kim Rahman'ın zikrini görmezlikten gelir ondan uzaklaşırsa biz ona bir şeytan musallat ederiz de o, onun yakın arkadaşı olur. Şeytanlar onu hak yoldan saptırdıkları halde, onlar hala doğruya ve güzele götüren yolda olduklarını zannederler."**

Anlaşılan odur ki Allah'ın Kitabından uzaklaşarak, ona hesap vermeyenler, onun sürekli denetiminde olmaktan kaçarak rehberlik ve aydınlatıcılık iddiası güdenler şeytana maskara olmuşlardır. (Bak. Öztürk, K.İsl., s.261)

حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنٖي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرٖينُ ﴿٣٨﴾

38. O şeytan dostu kimse, en sonunda bize gelince arkadaşına: Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı, ne kötü arkadaş imişsin! der.

"Ayette, kıyamet gününde yoldan çıkan ve şeytana arkadaş olan kimsenin, kötü arkadaşıyla kendisi arasında uzak bir mesafe olmasını dileyerek görüşmek istemeyeceği anlaşılmaktadır."

وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ اِذْ ظَلَمْتُمْ اَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾

39. Zulmettiğiniz için bugün (nedamet, pişmanlık) size hiçbir fayda vermeyecektir. Çünkü siz, azapta ortaksınız.

أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٠﴾

40. (Resulüm!) Sağırlara sen mi işittireceksin; yahut körleri ve apaçık sapıklıkta olanları doğru yola sen mi ileteceksin?

فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ ﴿٤١﴾

41. Biz seni onlardan alıp götürsek de yine onlardan intikam alırız.

"Sen görsen de görmesen de onlara hak ettikleri cezayı vereceğiz."

أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾

42. Yahut onlara vadettiğimiz azabı, sana gösteririz. Çünkü bizim onlara gücümüz yeter.

فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾

43. Sen, sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz sen, dosdoğru yoldasın.

وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ ﴿٤٤﴾

44. Doğrusu Kur'an, sana ve kavmine bir öğüttür. İleride ondan sorumlu tutulacaksınız.

وَاسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ آلِهَةً يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾

45. Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize (ümmetlerine) sor! Rahman'dan başka tapılacak tanrılar (edinin diye) emretmiş miyiz?

"Öteki peygamberlerin getirdikleri dinler incelendiği zaman anlaşılır ki, hiçbir peygamberin dininde puta tapıcılık yoktur. Bütün peygamberler tevhit inancında birleşmişlerdir." (Ayrıca bak. Yunus 10/94; Enbiya 21/24)

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسٰى بِآيَاتِنَا إِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ
رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٦﴾

46. Andolsun biz Musa'yı ayetlerimizle Firavuna ve onun ileri gelen adamlarına göndermiştik de Musa: Ben alemlerin Rabbinin elçisiyim, demişti.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِآيَاتِنَا إِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾

47. Onlara ayetlerimizi getirince, birdenbire onlar bunlara gülmüşlerdi

وَمَا نُرِيهِمْ مِنْ آيَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا وَأَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾

[492]48. Onlara gösterdiğimiz her bir ayet (mucize) diğerinden daha büyüktü. Doğru yola dönsünler diye onları azaba uğrattık.

وَقَالُوا يَا أَيُّهَ السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ إِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

49. Bunun üzerine dediler ki: Ey büyücü! Sana verdiği ahde göre bizim için Rabbine dua et; çünkü biz artık doğru yola gireceğiz.

"Ayet, Hz. Musa kavminin azabı görünce, inanacaklarını bildirdiğine, böylece azabın kaldırılacağına dair verilen sözü de hatırladıklarına işaret etmektedir."

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿٥٠﴾

50. Fakat biz onlardan azabı kaldırınca, sözlerinden dönüverdiler.

Öyle anlaşılıyor ki, Hz. Musa'nın gösterdiği mucizeler, inkarcıları imana getirmeye yetmiyordu. Birbiri ardınca gelen mucizeler ve yeni gelenin öncekinden daha büyük olmasına karşın onlar yine de yola gelmiyorlardı. Hidayete erme yeteneklerinden yoksun olanların kalbine imanı yerleştirme konusunda mucizelerin de fayda etmediği bu suretle doğrulanmış olmaktadır.

وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَٰذِهِ
الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِنْ تَحْتِي أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾

51. Firavun kavmine seslendi ve şöyle dedi: "Ey kavmim! Mısır mülkü ve altımdan akıp giden şu ırmaklar benim değil mi? Hala görmüyor musunuz?"

"Firavun bu sözüyle saraylarını ve altından akan Nil nehrini kastederek, servet ve ihtişamını ortaya koyuyor ve buna karşılık Hz. Musa'nın zayıflığını ve fakirliğini hatırlatıyordu,"

أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِنْ هٰذَا الَّذ۪ي هُوَ مَه۪ينٌ وَلَا يَكَادُ يُب۪ينُ ﴿٥٢﴾

52. "Yoksa ben, kendisi zayıf ve neredeyse söz anlatamayacak durumda bulunan şu adamdan daha hayırlı değil miyim?"

"Bu sözüyle Firavun, Hz. Musa'nın dilindeki tutukluğa işaret ediyordu."

فَلَوْلَٓا اُلْقِيَ عَلَيْهِ اَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ اَوْ جَٓاءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ مُقْتَرِن۪ينَ ﴿٥٣﴾

53. "Ona altın bilezikler verilmeli veya yanında ona yardımcı melekler gelmeli değil miydi?"

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَاَطَاعُوهُۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِق۪ينَ ﴿٥٤﴾

54. Firavun kavmini aldattı; onlar da kendisine boyun eğdiler. Onlar yoldan çıkmış bir kavimdir.

فَلَمَّٓا اٰسَفُونَا انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَع۪ينَۙ ﴿٥٥﴾

55. Böylece bizi öfkelendirince onlardan intikam aldık, hepsini suda boğduk.

فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا لِلْاٰخِر۪ينَ ﴿٥٦﴾

56. Onları, sonradan gelenlerin geçmişi ve bir ibret örneği kıldık.

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا اِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾

57. Meryem oğlu İsa, bir misal olarak anlatılınca senin kavmin hemen bağrışmaya başladılar.

"Rivayet edildiğine göre Hz. İsa ve annesi Meryem'le ilgili bir meselenin konuşulduğu bir toplantıda müşriklerden biri: 'Eğer tapılan

İsa, Meryem, Uzeyr ve melekler cehennemdeyse onlarla beraber olmaya razıyız' demiş, bu söze müşrikler gülmüşlerdi. Ayet onların bu şımarık tavırları hakkında inmiştir."

وَقَالُوٓا ءَاٰلِهَتُنَا خَيْرٌ اَمْ هُوَۜ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ اِلَّا جَدَلًاۜ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾

58. Bizim tanrılarımız mı hayırlı, yoksa o mu? dediler. Bunu sana ancak tartışmak için söylediler. Doğrusu onlar kavgacı bir toplumdur.

اِنْ هُوَ اِلَّا عَبْدٌ اَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَۜ ﴿٥٩﴾

59. O, sadece kendisine nimet verdiğimiz ve İsrail oğullarına örnek kıldığımız bir kuldur.

"Ayet, Hz. İsa'nın peygamberlik nimetlerine erişen ve babasız doğuşuyla da İsrail oğullarına ilahi kudretin örneği olarak getirilen büyük bir zat olduğunu teyit etmektedir."

وَلَوْ نَشَٓاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلٰٓئِكَةً فِي الْاَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾

60. Eğer dileseydik, içinizden, yeryüzünde yerinize geçecek melekler yaratırdık.

Bu ayette Allah'ın her şeye kadir olduğu bir kere daha vurgulanmaktadır. Hz. İsa'yı babasız yaratan Allah dilerse, bundan daha büyüğünü de yapar. O'na güçlük söz konusu değildir. Yüce Allah meal olarak: 'Dilersek insanlardan melekler yaratıp onları insanların yerine geçiririz' diye buyurmaktadır.

وَاِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِۜ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَق۪يمٌ ﴿٦١﴾

[493]61. Şüphesiz ki o (İsa), kıyametin (ne zaman kopacağının) bilgisidir. Ondan hiç şüphe etmeyin ve bana uyun; çünkü bu, dosdoğru yoldur.

"Bu ayette Hz. İsa'nın 'kıyamet için bir bilgi' olduğu belirtilerek, ahır zamanda onun tekrar dünyaya döneceğine işaret edilmektedir. Nitekim ayetteki ilim kelimesi, işaret manasına gelen alem şeklinde de okunmuştur. Bunun yanı sıra ayeti, 'Kur'an'da ahiret için yeterli bilgiler vardır' şeklinde anlayanlar da olmuştur."

İsa'yı babasız yaratmak suretiyle Yüce Allah, ölmüş bedenlere ruh-

larını yeniden döndüreceğini ve buna kadir olduğunu göstermektedir. Müfessirler, bu durumun aynı zamanda kıyametin mutlaka olacağına da delil olduğunu beyan etmektedirler.

وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٢﴾

62. Sakın şeytan sizi yoldan çevirmesin. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.

وَلَمَّا جَاءَ عِيسَى بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ
الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٦٣﴾

63. İsa, açık delillerle geldiği zaman demişti ki: Ben size hikmet getirdim ve ayrılığa düştüğünüz şeylerden bir kısmını size açıklamak için geldim. Öyleyse Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦٤﴾

64. Çünkü Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. O'na ibadet edin. İşte bu, doğru yoldur.

فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٦٥﴾

65. Ama aralarından çıkan guruplar, bir ihtilafa düştüler. Acı bir günün azabı karşısında vay o zulmedenlerin haline!

"Hıristiyan ve Yahudilerden bazıları Hz. İsa için Allah, bazıları Allah'ın oğlu, bir kısmı da üçün üçüncüsü dediler ve böyle inandılar. Ayet, onların bu yersiz düşünce ve inançlarının kıyamet gününde acınacak bir azaba maruz kalmalarına sebep olacağını haber vermektedir."

'57-59. ayetlerde İsa hakkındaki yanlış düşünceler reddedilmişti. O konunun devamı olan bu ayetlerde de İsa'nın gerçek kişiliği anlatılmaktadır. İsa'nın sanıldığı gibi Allah'ın oğlu değil, O'nun kulu ve elçisi olduğunu, kendisinin de insanları yalnız Allah'a tapmağa çağırdığını belirtmektedir. Aradaki üç ayet (60-62. ayetler) de Allah'ın kudretini, kıyametin mutlaka vuku bulacağını, şeytana uyup da Allah'a kulluktan şaşmamayı vurgulamak için gelmiş ta'liklerdir.' (Ateş, 5/2382)

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾

66. Onlar farkında değillerken kıyamet gününün kendilerine ansızın gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?

اَلْاَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّق۪ينَ ﴿٦٧﴾

67. O gün, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dost olanlar (bile) birbirlerine düşman kesilirler.

Allah, kıyamet günü, dünyada iken kendisine karşı gelmekten sakınmış olanlara şöyle seslenecektir:

يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾

68. Ey kullarım! Bugün size korku yoktur. Sizler üzülmeyeceksiniz de.

اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِم۪ينَ ﴿٦٩﴾

69. Onlar ayetlerimize inanan ve Müslüman olan (kullarım) idiler.

اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ اَنْتُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾

70. Siz ve eşleriniz, ağırlanmış olarak cennete giriniz!

يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَاَكْوَابٍ وَف۪يهَا مَا تَشْتَه۪يهِ الْاَنْفُسُ وَتَلَذُّ
الْاَعْيُنُ وَاَنْتُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٧١﴾

71. Onlara altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Orada canlarının istediği, gözlerinin hoşlandığı her şey vardır. Ve siz, orada ebedi kalacaksınız.

وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّت۪ي اُو۫رِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾

72. "İşte yaptıklarınıza karşılık size miras verilen cennet budur."

لَكُمْ ف۪يهَا فَاكِهَةٌ كَث۪يرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾

73." Orada sizin için bol bol meyveler vardır, onlardan yersiniz" denilir.

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾

[494]74. Şüphesiz suçlular cehennem azabında devamlı kalacaklar.

Burada suçlular kelimesi ile kastedilenler, Allah'ı inkar eden ve şirk koşanlardır.

لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾

75. Azapları hafifletilmeyecektir. Onlar azap içinde kurtuluştan ümit kesmişlerdir.

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾

76. Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendileri zalim kimselerdir.

وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُمْ مَاكِثُونَ ﴿٧٧﴾

77. Ey Malik! Rabbin bizim işimizi bitirsin! diye seslenirler. Malik de: Siz böyle kalacaksınız! der.

Kafirler, cehennemin bekçisi olan Malike, ayette belirtildiği şekilde seslenerek ölümlerini isterler.Çünkü ölüm onlara, yaşadıkları azaptan daha kolay gelmektedir. Malik de onlara, hiçbir surette buradan kurtuluş olmadığını bildirir.

لَقَدْ جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٨﴾

78. Andolsun biz size hakkı getirdik, fakat çoğunuz haktan hoşlanmıyorsunuz.

"Burada Kureyşin Daru'n-Nedve de, Hz. Peygambere karşı kurdukları tuzağa işaret edilerek, onların tuzaklarına karşılık, helaklerinin takdir edildiği açıklanmıştır. Çünkü kafirler, Hz. Muhahammedi ve Kur'an'ı sevmediklerini söylemekle kalmıyor, karşı koyma hususunda da kararlar alıyorlardı."

أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾

79. Yoksa (müşrikler) bir işe kesin karar mı verdiler? Doğrusu biz de kararlıyız!

أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ ۜ بَلٰى وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾

80. Yoksa onlar, bizim kendilerinin sırlarını ve gizli konuşmalarını işitmediğimizi mi sanıyorlar? Hayır, öyle değil; yanlarındaki elçilerimiz (hafaza melekleri de) yazmaktadırlar.

'79-80. ayetlerde kafirler bir tuzak kurmaya karar vermişse, Allah'ın o tuzağı mutlaka boşa çıkaracağı, onların gizlide neler tasarladıklarını ve kendi aralarında gizli gizli neler konuştuklarını bildiği ve Allah'ın elçileri olan meleklerin de onların söz ve hareketlerini yazdıkları belirtilmektedir.

İşte onların o kötü düşünceleri, hakka karşı kurdukları komplolar, onların hiç haberi olmadan melekler tarafından tespit edilmiş ve o hareketleri, kendilerini biraz önce anlatılan acı azaba sürüklemiştir.' (Ateş, 5/2385; Ayrıca bak. Kaf 50/17-18)

قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ ۗ فَأَنَا۬ أَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴿٨١﴾

81. De ki: Eğer Rahman'ın bir çocuğu olsaydı, elbette ben (ona) kulluk edenlerin ilki olurdum!

سُبْحَانَ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾

82. Göklerin ve yerin Rabbi, Arş'ın da Rabbi olan Allah onların vasıflandırmalarından yücedir, münezzehtir.

فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذ۪ي يُوعَدُونَ ﴿٨٣﴾

83. Sen bırak onları, kendilerine söz verilen günlerine kavuşuncaya kadar batıla dalsınlar, oynaya dursunlar.

وَهُوَ الَّذ۪ي فِي السَّمَٓاءِ اِلٰهٌ وَفِي الْاَرْضِ اِلٰهٌ ۜ وَهُوَ الْحَك۪يمُ الْعَل۪يمُ ﴿٨٤﴾

84. Gökteki İlah da, yerdeki İlah da O'dur. O, hakimdir, her şeyi bilendir.

وَتَبَارَكَ الَّذ۪ي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَاۚ وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِۚ
وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٥﴾

85. Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin mülkü kendisine ait olan Allah ne yücedir! Kıyamet saatini bilmek de O'na mahsustur. Siz O'na döndürüleceksiniz.

وَلَا يَمْلِكُ الَّذ۪ينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ
وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

86. Allah'ı bırakıp da taptıkları putlar, şefaat edemezler. Ancak bilerek hakka şahitlik edenler bunun dışındadır.

"Ayette ifade edildiği gibi, putlar hiç kimseye şefaat edemezler ve yardımda bulunamazlar. Çünkü şefaate yetkileri yoktur. Ancak, İsa ve Uzeyr (a.s.) ile meleklerin, dilleriyle ve kalpleriyle hakkı doğrulayan kişi ve varlıklar oldukları için inananlara şefaat edecekleri anlaşılmaktadır"

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَۙ ﴿٨٧﴾

87. Andolsun onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan elbette "Allah" derler. O halde nasıl (Allah'a kulluktan) çeviriliyorlar?

وَق۪يلِه۪ يَا رَبِّ اِنَّ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَۘ ﴿٨٨﴾

88. (Resulullah'ın:) "Ya Rabbi! Bunlar, iman etmeyen bir kavimdir" demesini de(Allah biliyor)

فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌۜ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

89. Şimdilik sen onlardan yüz çevir ve size selam olsun de. Yakında bilecekler! Buyurdu.

(Sure ilgili daha ayrıntılı bilgi için bak. Razı, 19/493 vd.; Elmalılı, 6/371 vd.; Kutub, 13/155 vd.; Ateş, 5/2361 vd.; Bilmen, 7/3260 vd.; Vehbi, 13/5177 vd.; Esed, s.996 vd.; Nüz. Kon. Emiroğlu, 10/309 vd.)

ZUHRUF SURESİNİN SONU

44-DUHAN SURESİ-64

سُورَةُ الدُّخَانِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Duhan Suresi, resmi düzenlemede 44. ve iniş sırasına göre ise 64. sırada yer almaktadır. Mekke'de inen bu sure 59 ayettir. İsmini, onuncu ayette geçen ve duman manasına gelen "duhan" kelimesinden almıştır.

Sure baştan sona bir bütünlük içerisinde birbiriyle ilgili ya da ilişki kurulmuş konuları bir tek odak etrafında döndürerek işlemektedir:

İlk önce vahyin, Yüce Allah katından rahmet ve uyarmak için indirildiğine işaret edildikten sonra, indirilmeye başlandığı gün belirlenmektedir. Bu günün Kadir gecesi olduğu ve ayetteki kasemin (yeminin), bu günün önemine işaret etmek için yapıldığı oybirliğine yakın çoğunluk görüşüdür.

Burada da bütün Mekke de inen surelerde olduğu gibi insanlara, kendi Rablerinin, yerin, göklerin ve bunların arasında bulunanların Rabbi olduğu, O'nun bir ortağı ve benzerinin bulunmadığı ve Tek olduğu, gelmiş geçmiş bütün canlıları O'nun vefat ettirip dirilttiğini kanıtladıktan sonra, devamla, Hz. Muhammed'in hak peygamber olduğu vurgulanmaktadır. Bütün bunları reddedip kabul etmeyen, hatta alay eden kimselerin Kureyş toplumu içerisinde bulunduğu ve onların çetin azap göreceği ihtar edilmektedir. Devamında da bu azabın henüz gelmediği, o sebeple Mekke müşriklerinin bu azaptan kurtulabilmeleri için, önlerine çıkacak fırsatları gözleyip iyi kullanma ve değerlendirmeleri gerektiği konusunda, kendilerine öğüt veriliyor.

Bütün bu anlatılanlara benzer olayların geçmişte, Firavun ve avanesi ile Hz. Musa ve ona inanlar arasında geçtiği ve Firavun ile etrafındakilerin denizde nasıl helak edilip cezalandırıldığı beyan edilmekte, inkarcı ve alaycı tavırlarını değiştirmedikleri takdirde aynı akıbetin, Kureyş'liler için de kaçınılmaz olacağına dikkatler çekilerek, gözdağı verilmektedir.

İnkarcıların azap tablolarının tasvirini, her zaman olduğu gibi burada da, müminlerin renkli ve zevku- sefa dolu nimet tablolarının anlatımı izlemektedir.

Yer ve göklerin boşuna yaratılmadığı, onların yaratılmasının İlahi hak ve hikmetlere dayandığı, her şeyin dönüp dolaşarak en sonunda da O'na döneceği ve karmaşık hiçbir işin kalmayacağı ve her şeyin bir birinden ayrılacağı, iyi ile kötünün saptanıp armağan ve azap görecekleri günün mutlaka geleceği kaydedilmektedir. Ve nihayet sure, başlarken olduğu gibi bu kere de yine sözü Kur'an'ı kerime döndürerek sona ermektedir: **'Biz onu öğüt alırlar diye senin dilinde indirerek kolayca anlaşılmasını sağladık'; 'Öyle ise bekle, onlar da beklemektedirler.'**

Surede yer alan konuları bu şekilde özetledikten sonra, sure ile ilgili Kutub'un yaptığı tasvir ile bu konuyu noktalamak istiyoruz:

'Başından sonuna kadar bu sure ard arda gelen seri ifadelerle beşer (insanlık) kalbine doğru akmaktadır. Bu akış hem tesir dolu dokunuşlarıyla, hem de tasvirlerle olmaktadır. Şiddet izi taşıyan keskin ve mütenevvi (her çeşit, değişik ve farklı) ifadelerle insanı değişik dünyalarda dolaştırmaktadır. Göklerle yeryüzü, dünya ve ahiret, cennet ve cehennem, gelmiş ve geçmiş, görülen ve görülmeyen, ölüm ve hayat, yaratılış kanunları ve varlık prensipleri, hepsi bu gezintide sıralanmaktadır... Sure nispeten kısa olmakla beraber görülen ve görülmeyen dünyalardaki bu gezinti, gerçekten fevkalade güzel bir fikri seyahattir. (Kutub, 13/233)

Var olan gerçekleri yok etmek ve var olmayanları da var etmek Yüce Allah'tan başka kimsenin haddi değildir. Fakat bu gerçeklere farklı açılardan bakarak güzelliklere güzellik katarak süsleyip insanlığa sunmak, yine Allah vergisi bir yetenektir. Bu hünerlerini insanlığa sunanlardan Allah razı olsun...

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

حٰمٓ ۚ ﴿١﴾

[495] 1. Ha. Mim.

وَالْكِتَابِ الْمُب۪ينِۙ ﴿٢﴾

2. Apaçık olan Kitaba andolsun ki,

اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ ف۪ي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ اِنَّا كُنَّا مُنْذِر۪ينَ ﴿٣﴾

3. Biz onu (Kur'an'ı) mübarek bir gecede indirdik. Kuşkusuz biz uyarıcıyızdır.

"Bu ayette geçen 'mübarek gece' den maksadın Kadir gecesi ya da Berat gecesi olduğuna dair rivayetler vardır. Ancak, Kur'an'ı Kerim'in Hz. Peygambere Kadir gecesinde indirilmiş olduğunu bildiren ayeti göz önüne alan İslam bilginlerinin çoğunluğu burada Kadir gecesine işaret edildiği rivayetini daha kuvvetli bulmuşlardır."

Kanaatimize göre, Kur'an'ı Kerim'in ilk ayetinin Kadir gecesinde indirildiğini gösteren, kuşku duymaya gerek bırakmayacak kadar açık bir kanıt yine Kur'an'ı Kerim'in kendisinde mevcuttur: Şöyle ki, Kur'an ayetlerinin yorumunda baş vurulacak ilk kaynağın, yine Kur'an'ı Kerim'in diğer ayetleri olduğunu biliyoruz. O halde bu gerçekten hareketle diyoruz ki, bu ayeti kerimede **'Biz onu mübarek bir gecede indirdik'** buyurulmak suretiyle, Kur'an'ı Kerim'in indirilmesinden başka o gecenin, çokluk ve bereketin timsali olduğuna da ayrıca işaret edilmektedir. Öte yandan, Kadir suresinin 2. ayetinde **'Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin?'** sorusu sorulmakta ve 3. ayette de **'Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır'** yanıtı verilmektedir. Demek ki kadir gecesinin bereketi, diğer normal gecelerden bin defa daha fazladır. O halde Kur'an'ı Kerim'in indirildiği gece olarak bu ayette işaret edilen bereketli gece de odur, yani Kadir gecesidir. Çünkü Kur'an'da Kadir gecesinden daha bereketli bir gecenin varlığına dair başka bir kayıt yoktur. Bütün bu nedenlerle, sözü edilen gecenin Kadir gecesi olduğunda hiçbir kuşku kalmamaktadır.

O gece gerçekten çok mübarek bir gecedir. Çünkü o gecede inmeye başlayan Kur'an'ı Kerim ile insanlığa, yeni ufuklar fetihler ve keşifler çağı açılmıştır. İnsan hayatını düzene koyan, Evreni, şaşmaz ve yanılmaz düstur ile yönlendiren ve yöneten İlahi yasalarla insanı, birbirine bağlayan ve ilgilendiren ayetler o gece inmeye başlamıştır. İnsanlar belirli süreler için, kendi hayat şartlarına uygun yasa ve prensipleri koyup hayata geçirebilirler. Ne var ki, Yüce Allah'ın koyduğu ve Kitapları ve peygamberler aracılığı ile bildirdiği yasalar, her zaman en üstün, gereksinimleri eksiksiz karşılayan, gerçeklerin devamlı aynı kaldığı ve değişken olanların ise, hiçbir surette ilahi prensiplerin uyumunu bozamayacağı vb. gibi ilkeleri bir arada işleterek onlara, insanların hiçbir zaman başaramayacağı inanılmaz bir uyum kazandırmıştır. Böylesi bir düzenin insanlara müjdelendiği gece elbette ki gecelerin en bereketlisi olacaktır. (Ayrıca bak. Bakara 2/182. ayet ile ilgili açıklamaya ve Kadir 97/1-2-3)

Bir tv. programında verdiği dersleri sırasında Prof. Dr. Orhan Karmış, bu surenin yorumu sırasında Kur'an'ı Kerim'in nüzulü ile ilgili olarak: 'Kur'an ilk önce, en yakın sema olan dünya semasına, Kadir gecesinde bir defada ve tamamı nazil oldu ve oradan da gereken hal ve zamanlarda Hz. Peygambere 23 senede bölümler, sure ya da ayetler biçiminde indirildi' mealinde bir beyanda bulunmuştu.

فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ﴿٤﴾

4. Her hikmetli işe o gecede hükmedilir.

Kur'an ile bütün işler, kuşkular gerçek çözüme kavuşturulmuş, konular tasnif edilmiş, hak ile batıl birbirinden ayrılmış, onları ayıran sınırlar konulmuş ve kıyamete kadar sürecek bir sistem ve nizamın içeriği ve kapsamı o gece saptanmıştır. İlahi karar ve takdirler yerli yerine oturtulmuştur. Kısaca Evrene hükmeden ve yön veren 'İlahi Yasalar' konulmuştur. Ayet ile işaret olunan da bu olsa gerek.

أَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٥﴾

5. Katımızdan bir emirle. Çünkü biz, peygamberler göndermekteyiz.

رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦﴾

6. Senin Rabb'inden bir rahmet olarak Doğrusu O her şeyi işitendir bilendir

Bu ayette de, her şeyi bilen ve işiten Yüce Allah'ın, gönderdiği elçilerine o gece, emirlerini bir bir açıklayan vahiylerini bildirdiği ifade edilmektedir.

رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَاۘ اِنْ كُنْتُمْ مُوقِنٖينَ ﴿٧﴾

7. Eğer kesin olarak inanıyorsanız (bilin ki Allah), göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir.

Eğer içtenlikle gönderilen peygamberlere inanıyor ve tebliğlerine iman ediyorsanız değişmez ve şaşmaz gerçekler işte bu bildirdiklerimizdir. Bunu böylece bilesiniz, denildikten sonra da:

لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيٖ وَيُمٖيتُۜ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَٓائِكُمُ الْاَوَّلٖينَ ﴿٨﴾

8. O'ndan başka ilah yoktur. (Her şeyi O) diriltir ve öldürür. Sizin de Rabbiniz, önceki atalarınızın da Rabbidir.

بَلْ هُمْ فٖي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾

9. Fakat onlar, şüphe içinde eğlenip duruyorlar. (Denilmektedir.)

Tevhit, risalet, vahiy ve ahiret konuları bu şekilde yinelenip teyit edildikten sonra, müşrik münkirlerin kararsızlık sergileyerek, devamlı şüphe içinde bulundukları, gerek vahiy, gerek risalet ve gerekse ahiret ve hesap konularına aynı kuşkulu anlayış içerisinde yaklaştıkları ifade edilerek bir yerde onların genel karakterlerine de işaret edilmiş olmaktadır.

Bu anlayış ve duygular içerisinde bulunan Kureyş müşriklerinin, bu kitap karşısındaki halleri devam eden ayetlerde ele alınarak, hiçbir zaman eğlence konusu yapılamayacak bu gerçekler işlenmektedir:

فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَٓاءُ بِدُخَانٍ مُبٖينٍۙ ﴿١٠﴾

10. Şimdi sen, göğün, açık bir duman çıkaracağı günü gözetle.

يَغْشَى النَّاسَۜ هٰذَا عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿١١﴾

11. Duman insanları bürüyecektir. Bu, elem verici bir azaptır.

رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾

12. (İşte o zaman insanlar:) Rabbimiz! Bizden azabı kaldır. Doğrusu biz artık inanıyoruz (derler).

"Bu duman hakkında başlıca iki farklı yorum yapılmıştır: 1- Duman kıtlık ve kuraklıktır. Nitekim Arabistan da büyük bir kıtlık olmuş, kaldırılması için Kureyş, Hz. Peygambere baş vurmuştur. 2- Bu duman, kıyamet alametlerinden olan ve göğü kaplayacak olan bir dumandır. Peygamberimizden rivayet edildiğine göre, kıyamet alametlerinden biri de doğu ile batı arasını kaplayacak olan duman olayıdır."

أَنَّىٰ لَهُمُ الذِّكْرَىٰ وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ ﴿١٣﴾

13. Nerede onlarda öğüt almak? Oysa kendilerine gerçeği açıklayan bir elçi gelmişti.

ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ﴿١٤﴾

14. Sonra ondan yüz çevirdiler ve: Bu, öğretilmiş bir deli! dediler.

Onlara bütün gerçekleri her yönüyle açıklayan, ayetler ile peygamberin gelmesi ve ilahi işaretler verilmesine karşın kendileri, bunlardan ders ve öğüt almayarak, doğrulardan yüz çevirmekle de yetinmeyip işi daha ileriye götürerek, üstelik Hz. Peygamber (s.a.) hakkında 'Başkası tarafından muallem (bilgi sahibi edilen, öğretilen) mecnun (cinlenmiş, deli)' şeklinde sözler sarf edebilmişlerdir. Bu karakter yapısı, ruh hali ve davranışları ile nasihat almaktan nasipleri olmadığına 13. ayette bu sebeplerle işaret edilmektedir. Dahası da var:

إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ ﴿١٥﴾

15. Biz azabı birazcık kaldıracağız, ama siz yine (eski halinize) döneceksiniz.

"Hz. Peygamberin duası ile kıtlık kaldırıldıktan sonra, inkarlarına dönmüşlerdir. Başka bir yoruma göre de, kıyamet kopmadan önce etrafı kaplayan dumanı kafirler görünce, Allah'a sığınıp dua edecekler,

Allah kısa bir süre için dumanı kaldıracak, fakat onlar buna rağmen küfre döneceklerdir."

يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرٰىۚ اِنَّا مُنْتَقِمُونَ ﴿١٦﴾

16. Fakat biz büyük bir şiddetle yakalayacağımız gün, kesinlikle intikamımızı alırız.

Bu ayetle müşriklerin hak ettikleri sonlarına biletleri kesilmektedir. Ve devam eden ayetlerde de geçmişte kendileri gibi hareket eden Firavun ve kavmi ile ilgili kıssa, ibret ve ders olsun diye anlatılmaktadır:

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَٓاءَهُمْ رَسُولٌ كَر۪يمٌۙ ﴿١٧﴾

17. Andolsun, kendilerinden önce biz, Firavun'un kavmini de imtihan etmiştik. Onlara şerefli bir elçi geldi. (Şöyle diyerek):

اَنْ اَدُّٓوا اِلَيَّ عِبَادَ اللّٰهِۜ اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌۙ ﴿١٨﴾

18. (Musa peygamber onlara): "Allah'ın kulları! Bana gelin! (Bana dönün, teslim olun). Çünkü ben size (gönderilmiş) güvenilir bir resulüm"

وَاَنْ لَا تَعْلُوا عَلَى اللّٰهِۚ اِنّ۪ٓي اٰت۪يكُمْ بِسُلْطَانٍ مُب۪ينٍۚ ﴿١٩﴾

[496]19. Allah'a karşı ululuk taslamayın. Çünkü ben size apaçık bir delil getiriyorum.

"Apaçık delil, Hz. Musa'nın gösterdiği mucizelerdir."

وَاِنّ۪ي عُذْتُ بِرَبّ۪ي وَرَبِّكُمْ اَنْ تَرْجُمُونِۘ ﴿٢٠﴾

20. Ben, beni taşlamanızdan, benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a sığındım.

"Ayet, taşlayarak öldürecekleri tehdidine karşı Hz. Musa'nın, işkence, hakarete ve ölüme aldırmayıp, Allah'a sığınacağını beyan ettiğine dikkat çekmektedir."

وَاِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا ل۪ي فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾

21. Eğer bana inanmazsanız, hiç değilse yanımdan uzaklaşın.

فَدَعَا رَبَّهُٓ اَنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ قَوْمٌ مُجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾

22. Bunun üzerine Musa: Bunlar suç işleyen bir toplumdur, diye Rabbine arz etti.

فَاَسْرِ بِعِبَاد۪ي لَيْلًا اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَۙ ﴿٢٣﴾

23. Allah, O halde kullarımı geceleyin yola çıkar. Çünkü takip edileceksiniz, buyurdu.

"Gerçekten Firavun ve ordusu, şehirden çıktıklarını öğrendikleri Hz. Musa ve İsrail oğullarını takip etmişlerdir."

وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًاۜ اِنَّهُمْ جُنْدٌ مُغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾

24. Denizi açık halde bırak. Çünkü onlar boğulacak bir ordudur.

"Başka ayetlerde yer aldığına göre Hz. Musa, karşılaştığı denize asasını vurarak suyun açılmasını sağlamış, kavmi rahatça karşıya geçmiş, takip eden Firavun ve ordusu ise aynı su içinde boğularak helak olmuştur."

كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍۙ ﴿٢٥﴾

25. Onlar geride nice şeyler bıraktılar; bahçeler, çeşmeler,

وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَر۪يمٍۙ ﴿٢٦﴾

26. Ekinler, güzel konaklar,

وَنَعْمَةٍ كَانُوا ف۪يهَا فَاكِه۪ينَۙ ﴿٢٧﴾

27. Ve zevkü sefa sürdükleri nice nimetler!

كَذٰلِكَ وَاَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا اٰخَر۪ينَ ﴿٢٨﴾

28. İşte böylece biz de onları başka bir topluma miras bıraktık.

فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَٓاءُ وَالْاَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنْظَر۪ينَ ﴿٢٩﴾

29. Gök ve yer onların ardından ağlamadı; onlara mühlet de verilmedi.

وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُه۪ينِ ﴿٣٠﴾

30. Andolsun biz, İsrail oğullarını o alçaltıcı azaptan kurtardık.

مِنْ فِرْعَوْنَ اِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِنَ الْمُسْرِف۪ينَ ﴿٣١﴾

31. Yani Firavundan. Çünkü o bir zorba idi, aşırı gidenlerdendi.

"Başka ayetlerde bildirildiği gibi Firavun, İsrail oğullarını kendine kul ve köle yapıyor, oğullarını öldürüyordu. Bu İsrail oğullarını küçültücü bir durumdu."

وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلٰى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَم۪ينَ ﴿٣٢﴾

32. Andolsun biz İsrail oğullarına, bilerek, alemlerin üstünde bir imtiyaz verdik.

وَاٰتَيْنَاهُمْ مِنَ الْاٰيَاتِ مَا ف۪يهِ بَلٰٓؤٌا مُب۪ينٌ ﴿٣٣﴾

33. Onlara, içinde açık bir imtihan bulunan işaretler verdik.

"Bu işaretler, denizin yarılması, bulutun gölge yapması, kudret helvası ve bıldırcın kebabı gibi lütuflar şeklinde sayılabilir."

اِنَّ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾

34. Onlar (müşrikler) diyorlar ki:

اِنْ هِيَ اِلَّا مَوْتَتُنَا الْاُو۫لٰى وَمَا نَحْنُ بِمُنْشَر۪ينَ ﴿٣٥﴾

35."İlk ölümümüzden sonra bir şey yoktur. Biz diriltilecek değiliz."

فَأْتُوا بِآبَائِنَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾

36." Doğru söylüyorsanız, atalarımızı getirin."

أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٣٧﴾

37. Bunlar mı daha hayırlı, yoksa Tübba' kavmi ile onlardan öncekiler mi? Onları yok ettik, çünkü onlar suçlu idiler.

"Tübba, Yemen hükümdarlarına verilen isimdir. Peygamberimizden rivayet edildiğine göre, bu hükümdar iyi bir insandı, fakat kavmi yoldan çıkmıştı. Ayette, Tübba ve diğer kavimlere göre Kureyşin güç, kuvvet ve sayı itibariyle daha zayıf olduğu hatırlatılmıştır."

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿٣٨﴾

38. Biz gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları, oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık.

مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

39. Onları sadece gerçek bir sebeple yarattık. Fakat onların çoğu bilmiyorlar.

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٠﴾

[497]40. Şüphesiz (hakkı batıldan ayıran) hüküm günü, hepsinin bir arada buluşacağı gündür.

Kıyamet günü hak batıldan, haklı haksızdan ayırt edilecektir. Veya kişiler yakınlarından ve dostlarından ayrılacaktır. Ayetteki 'fasl' kelimesi buna işarettir.

يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى عَنْ مَوْلًى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾

41. O gün, dostun dosta hiçbir faydası olmaz, kendilerine yardım da edilmez.

إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللّٰهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٤٢﴾

42. Ancak Allah'ın merhamet ettiği kimseler böyle değildir. Şüphesiz O, üstündür, merhametlidir.

إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾

43. Şüphesiz zakkum ağacı,

طَعَامُ الْأَثِيمِ ﴿٤٤﴾

44.Günahkarların yemeğidir.

كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٤٥﴾

45. O, karınlarda maden eriyiği gibi kaynar.

كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾

46.Sıcak suyun kaynaması gibi .

خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلٰى سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾

47. (Allah zebanilere emreder): Tutun onu! Cehennemin ortasına sürükleyin!

ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾

48. Sonra başına azap olarak kaynar su dökün!

ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾

49. (Ve deyin ki:) Tat bakalım. Hani sen kendince üstündün, şerefliydin!

إِنَّ هٰذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

50. İşte bu, şüphelenip durduğunuz şeydir.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾

51. Müttakiler ise hakikaten güvenilir bir makamdadırlar.

فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾

52. Bahçelerde ve pınar başlarındadırlar.

يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾

53. İnce ipekten ve parlak atlastan giyerek karşılıklı otururlar.

كَذَٰلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾

54. İşte böyle. Bunun yanısıra biz onları, iri gözlü hurilerle evlendiririz.

يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾

55. Orada, güven içinde (canlarının çektiği) her meyveyi isterler.

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾

56. İlk tattıkları ölüm dışında, orada artık ölüm tatmazlar. Ve Allah onları cehennem azabından korumuştur (sürekli hayata kavuşmuşlardır).

فَضْلًا مِنْ رَبِّكَ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾

57. (Bunlar) Rabbinden bir lütuf olarak (verilmiştir). İşte büyük kurtuluş budur.

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾

58. Biz onu (Kur'an'ı), öğüt alalar diye senin dilinde indirerek kolayca anlaşılmasını sağladık.

فَارْتَقِبْ اِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

59. (Yine de inanmayanların başlarına gelecekleri) bekle; onlar da beklemektedirler.

(Sure ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bak. Razı, 19/563 vd.; Elmalılı, 6/393 vd.; Kutub, 13/225 vd.; Ateş, 5/2389 vd.; Bilmen, 7/3306 vd.; Vehbi, 13/5248 vd.; Esed, s.1010 vd.; Nüz. kon. Emiroğlu, 10/365 vd.)

DUHAN SURESİNİN SONU

45-CASİYE SURESİ-65

سُورَةُ الْجَاثِيَةِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Casiye suresi, resmi düzenlemede 45. ve iniş sırasına göre ise, 65. sırada yer almaktadır. Mekke'de Duhan suresinden sonra inmiştir ve 37 ayettir. Sure ismini, 28. ayette sözü edilen ve kıyamet günü diz üstü çökenlerin durumlarına işaret eden ve diz çökme anlamına gelen 'casiye' kelimesinden almaktadır. Bu sure 'Şeriat' ve 'Dehr' suresi isimleri ile de anılmaktadır.

Mekke'de nazil olan sureler, bilindiği gibi, genel olarak, iman ve inançla ilgili konuları işlemektedir. İlk önce ele alınıp açıklığa kavuşturulan hususların başında tevhit, vahiy, risalet ve ahiret ile ilgili gerçeklerin bulunduğunu da bilmekteyiz. Casiye suresi de bu karakteri sergileyen örneklerden biridir. Sure içeriğini oluşturan konuları ana çizgilerle şu şekilde tanımlayabiliriz:

Sure, daha önceki surelerle ilgili yorumlar sırasında muhtemel diğer özelliklerine değinilen kesik harfler diye nitelenen 'Ha' ve 'Mim' harfleri ile başlamakta ve izleyen konuların önemine dikkatleri yoğunlaştırmaktadır. Takiben, Kitabın, üstün ve güçlü olan, hüküm ve hikmet sahibi Allah tarafından indirildiği, kuşkusuz yer ve göklerde **müminler** için; sizin yaratılışınızda ve üretip etrafa yaydığı hayvanlarda **kesin inançlılar** için; gece ve gündüzün birbiri ardından gelişinde, Allah'ın gökten bir rızık indirip ölmüş olan yeryüzünü diriltmesinde ve rüzgarları yönlendirmesinde, **aklı olan** bir toplum için çok ayetlerin bulunduğu beyan edilmektedir. İşte sana hak ile okuduklarımız Allah'ın ayetleridir, O'na ve ayetlerine inanmayanlar başka hangi söze inanırlar dendikten sonra, inanmayanların sergiledikleri değişik davranış ve bu arada uydurdukları bahanelerden söz edilmekte, ayrıca Kur'an'ın

onlar için, yol gösterici (irşad) olduğu kaydedildikten sonra Allah'ın ayetlerini inkar edenleri, büyük, acıklı ve aşağılayıcı bir azabın beklediği vurgulanmaktadır.

Daha sonra, Allah'ın fazl ve kereminden istekte bulunsunlar için denizleri, yer ve gökler ile buralarda bulunan her şeyi Kendisinden bir nimet olarak insanların yararlanması için emirlerine amade kıldığı vurgulamasının ardından, 'Şüphesiz ki bunda **düşünecek** bir kavim için ayetler vardır' buyurulmaktadır.

Bu arada ilgimizi çeken önemli bir konuyu dikkatlerinize sunmak istiyoruz: 3, 4, 5 ve 13. ayetlerde sırasıyla '...da müminler için, kesin inançlılar için (yukinun), aklı olanlar için ve düşünenler için ayetler (açık delliller, mucizeler) vardır, denilmek suretiyle ve her keresinde bu deyimlerin değişik olanlarının seçilip kullanılmaları ile, İslam'ın asla vazgeçmediği ve gerek inanan insanların tek tek, gerekse müminlerin oluşturduğu toplumların birlikte sahip olup asla göz ardı etmemeleri gerekli nitelikler vurgulanmaktadır. Ayrıca bu niteliklere sahip olmanın yeterli olmayacağı ve bunların yerinde ve zamanında kullanılmalarının gereğine de örtülü bir biçimde dikkat çekilmektedir.

Surede, Peygamber ve öğretilerine karşı gelenlerden; yalancı günahkarlar, kibirlenip büyüklük taslayanlar ve ayetlerden yeni bir şey öğrendiklerinde hemen karşı tavır takınıp alay edenler şeklinde söz edilmektedirler.

Ölümlerinde ve sağlıklarında, kötülük işleyenlerle iyi iş yapanların aynı tutulmasının yanlışlığı; herkesin, zulme uğramadan kazancının karşılığını görmeleri için yer ve göklerin hak ile yaratıldığı; Heva ve heveslerini kendilerine tanrı edinenlerin kalplerini Allah'ın nasıl mühürlediğinin görülerek ibret alınması; insanlardan ahiret ve ilgili konuları inkar edenlerin nasıl inatlaşıp hayatın sadece dünya yaşamından ibaret olduğunda, ellerinde zanlarından başka delilleri olmadığı halde direnmeleri; Diriltenin de öldüreninde ve hesaba çekecek olanın da Allah olduğu ve bundan kurtuluşun olmadığı; yapılan her iyiliğin de kötülüğün de yapana ait olacağı; göklerin, yerin ve evrendeki her şeyin gerçek malikinin Allah olduğu; kıyamet günü her ümmetin dizleri üzerinde çökmüş olarak kendi kitaplarına çağırılacakları ve nihayet kötülerin azabına karşılık iyilerin de Allah'ın rahmetine erecekleri; hususları surede yer alan diğer başlıca konulardır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

حٰمٓ ۚ ﴿١﴾

[498]1. Ha. Mim.

تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾

2. Kitap, aziz ve hakim olan Allah tarafından indirilmiştir.

اِنَّ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾

3. Şüphesiz göklerde ve yerde inananlar için birçok ayetler vardır.

"Bu ayetler, Allah'ın varlığını, birliğini ve kudretini gösteren deliller ve işaretlerdir." (Ayrıca bak. al-i İmran 3/190)

وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَٓابَّةٍ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾

4. Sizin yaratılışınızda ve (Allah'ın) yeryüzünde yaydığı canlılarda, kesin olarak inanan bir toplum için ibret verici işaretler vardır.

"Bu ibret verici işaretlerin en belirgin örneği insanın ana rahmine düşmesinden, insan suretine dönüşmesine kadar yaratılışının her safhasında görülen ilginç gelişmelerdir. Benzeri örnekler her canlıda vardır."

وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَٓاءِ مِنْ رِزْقٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾

5. Gecenin ve gündüzün değişmesinde, Allah'ın gökten indirmiş olduğu rızıkta (yağmurda) ve ölümünden sonra yeri onunla diriltmesinde, rüzgarları değişik yönlerden estirmesinde, aklını kullanan toplum için dersler vardır.

تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِاَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللّٰهِ وَاٰيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

6. İşte sana gerçek olarak okuduğumuz bunlar Allah'ın ayetleridir. Artık Allah'tan ve O'nun ayetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?

وَيْلٌ لِكُلِّ اَفَّاكٍ اَث۪يمٍۙ ﴿٧﴾

7. Vay haline, her yalancı ve günahkar kişinin!

يَسْمَعُ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَاۚ فَبَشِّرْهُ
بِعَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٨﴾

8. O, Allah'ın kendisine okunan ayetlerini işitir de sonra büyüklük taslayarak sanki hiç onları duymamış gibi (küfründe) direnir. İşte onu acı bir azap ile müjdele!

وَاِذَا عَلِمَ مِنْ اٰيَاتِنَا شَيْـًٔا اتَّخَذَهَا هُزُوًاۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُه۪ينٌۜ ﴿٩﴾

9. (O) ayetlerimizden bir şey öğrendiği zaman onlarla alay eder. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır!

مِنْ وَرَٓائِهِمْ جَهَنَّمُۚ وَلَا يُغْن۪ي عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْـًٔا وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ
اَوْلِيَٓاءَۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظ۪يمٌۜ ﴿١٠﴾

10. Ötelerinde de cehennem vardır. Kazandıkları şeyler de, Allah'ı bırakıp edindikleri dostlar da onlara hiçbir fayda vermez. Büyük azap onlaradır.

"Ayetten anlaşıldığına göre, dünyadaki malları, evlatları ve işleriyle taptıkları putlar onlara bir fayda sağlamayacak, azaplarını savamayacaklardır."

هٰذَا هُدًىۚ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَل۪يمٌ ﴿١١﴾

11. İşte bu Kur'an bir hidayettir. Rablerinin ayetlerini inkar edenlere gelince, onlara en kötüsünden, elem verici bir azap vardır.

اَللّٰهُ الَّذٖى سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِىَ الْفُلْكُ فٖيهِ بِاَمْرِهٖ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾

12. Allah o (yüce) varlıktır ki, emri gereğince içinde gemilerin yüzmesi ve lütfedip verdiği rızkı aramanız için ve de şükredesiniz diye denizi size hazır hale getirmiştir.

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ جَمٖيعًا مِنْهُ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ
يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾

13. O, göklerde ve yerde ne varsa hepsini, kendi katından (bir lütfu olmak üzere) size boyun eğdirmiştir. Elbette bunda düşünen bir toplum için ibretler vardır.

Teshir: Ayette 'sehhere lekum' sizin için boyun eğdirdi anlamında çekimli olarak geçen bu kelimenin: O. Kudret ve hikmetiyle yarattığı ve kendi nezdinde ve kontrolünde olan şeylere boyun eğdirendir, anlamını taşıdığı ifade edilmektedir. (Konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bak. Elmalılı, 6/411-415)

قُلْ لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذٖينَ لَا يَرْجُونَ اَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجْزِىَ قَوْمًا بِمَا
كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

[499]14. İman edenlere söyle: Allah'ın (kafirlere ceza, müminlere zafer vereceği) günlerinin geleceğini ümit etmeyenleri bağışlasınlar. Çünkü Allah her toplumu, kazandıklarıyla cezalandıracaktır.

Bu ayetin içeriğinden anlaşıldığına göre müminlere, insanlardan inanmayanları İslamiyet'e yaklaştıracak davranışları sergilemeleri tavsiye edilmektedir. Allah Teala'dan ileride gelecek cezaların geleceğini ummayanların günlük hayatlarındaki kusurlarını bağışlamaları istenerek bu şekilde İslam'a ısınıp yakınlık ve ilgi duymalarını sağlanması öğütlenmektedir. Burada af konusu yapılan kişisel münferit davranışlardır. Kendileriyle savaş yapılmasını haklı kılacak şekilde gelişen toplum davranışları değil...

"Bu ayeti, cihat hükmünden önce nazil oluşuyla açıklayan müfessirlerin yanı sıra burada esas maksadın, ferdi çekişmelerden uzak durmalarını telkin etme olduğu da belirtilmiştir."

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ اَسَاءَ فَعَلَيْهَا ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

15. Kim iyi iş yaparsa faydası kendinedir, kim de kötülük yaparsa zararı yine kendinedir. Sonra Rabbinize döndürüleceksiniz.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَنٖٓي اِسْرَٓائٖلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ
وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمٖينَ ﴿١٦﴾

16. Andolsun ki biz, İsrail oğullarına Kitap, hüküm ve peygamberlik verdik. Onları güzel rızıklarla besledik ve onları dünyalara üstün kıldık.

"Gerçekten İsrail oğullarına Tevrat indirilmiş, hüküm ve hakimiyetleri sağlanmış, Musa ve Harun (a.s.) gibi peygamberler gönderilmiş, böylece zamanlarının seçkin toplumu olmuşlardır."

وَاٰتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِنَ الْاَمْرِ فَمَا اخْتَلَفُٓوا اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ
اِنَّ رَبَّكَ يَقْضٖي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فٖيمَا كَانُوا فٖيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٧﴾

17. Din konusunda onlara açık deliller verdik. Ama onlar kendilerine ilim geldikten sonra, aralarındaki çekememezlik yüzünden ayrılığa düştüler. Şüphesiz Rabbin, ayrılığa düştükleri şeyler hakkında kıyamet günü aralarında hüküm verecektir.

Bu ayetlerle, anlaşılacağı üzere, geçmişte İsrail oğullarına gösterilen doğru yol ve verilen nimetlere karşın, onların sergiledikleri kıskançlıklar nedeni ile düştükleri hatalar anımsatılarak onlardan dersler çıkarılması ve benzer yanlışlara düşülmemesi öğütlenmektedir

ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلٰى شَرٖيعَةٍ مِنَ الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَ الَّذٖينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾

18. Sonra da seni din konusunda bir şeriat sahibi kıldık. Sen ona uy; bilmeyenlerin isteklerine uyma.

"Kureyş ileri gelenleri Hz. Peygamberi devamlı olarak atalarının dinine dönmeye çağırıyor ve bunda ısrar ediyorlardı. Ayeti kerime, uyulacak dinin İslam olduğunu ve başka isteklere kapılmamak gerektiğini hatırlatmaktadır."

إِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا وَاِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاءُ بَعْضٍ
وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ ﴿١٩﴾

19. Çünkü onlar, Allah'a karşı sana hiçbir fayda vermezler. Doğrusu zalimler birbirlerinin dostlarıdır; Allah da takva sahiplerinin dostudur.

هٰذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾

20. Bu (Kur'an), insanlar için basiret nurları, kesin olarak inanan bir toplum için hidayet ve rahmettir.

اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّـَٔاتِ اَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾

21. Yoksa kötülük işleyenler ölümlerinde ve sağlıklarında kendilerini, inanıp iyi ameller işleyen kimseler ile bir mi tutacağımızı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!

"Buna göre kafirler dünyadaki refahlarına rağmen, ahirette azaba uğrayacaklar, müminler de iyi davranışlarının karşılığında saadete ereceklerdir." (Ayrıca bak. Kalem 68/35;Sad 38/28; Haşr 59/20)

وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ
وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

22. Allah, gökleri ve yeri yerli yerince yaratmıştır. Böylece herkes kazancına göre karşılık görür. Onlara haksızlık edilmez.

أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلٰهَهُ هَوٰيهُ وَأَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلٰى سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ
وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللّٰهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾

[500]23. Heva ve hevesini tanrı edinen ve Allah'ın (kendi katındaki) bir bilgiye göre saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözünün üstüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hala ibret almayacak mısınız?

Bu ayet vesilesi ile bir kere daha vurgulamakta yarar vardır: Heva ve hevesleri kendilerine tanrı edinenlerin ayette belirtilen işlemlere Yüce Allah tarafından tabi tutulması, onlar hakkında Allah'ın takdir ederek bizzat uygulamayı istediği işlemler olmayıp, muhataplarının kendi özgür iradeleriyle bu yolu seçmeleri üzerine, onlara o yönde yol vermesi şeklinde anlaşılmalıdır. Onlar bu yolu seçtikten sonra Allah tarafından karşılık olarak verilen cezaları kaldırmaya güç yetirecek kimse elbette ki olamaz. Bunu bilmek ve ders ve ibret almak gerekir.

وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ وَمَا لَهُمْ
بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾

24. Dediler ki: Hayat ancak bu dünyada yaşadığımızdır. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman helak eder. Bu hususta onların hiçbir bilgisi de yoktur. Onlar sadece zanna göre hüküm veriyorlar.

"Dirilmeyi ve ahiret hayatını ret eden dehriler (materyalistler), ölümü 'dehr' denen sürekli zamana veya tabiata bağlayarak, onun dışında ve üstündeki hakiki müessiri (eseri yapanı), Allah'ı tanımadıklarını ifade ederler. Bunlara göre ölümü, gece ve gündüz, yani zaman hazırlar. Ruhları alan bir ölüm meleği yoktur. Bütün olaylar zamana dayandırılır. Ama onlar bu inancı beslerken zandan (tahmin, hayal etme) başka hiçbir delile (kanıta) sahip değillerdir, ayetin sonunda da buna işaret edilmektedir."

وَإِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا ائْتُوا بِاٰبَائِنَا
إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾

25. Onlara açıkça ayetlerimiz okunduğu zaman: Doğru sözlü iseniz atalarımızı getirin, demelerinden başka delilleri yoktur.

Bu ayette, inandırıcı kanıtlar yerine söyledi, dedi biçiminde bir nevi dedikodulara dayanan delillerin bir değer ifade etmediği, gerçek delillerin ilahi kaynaklı, gerçekleri ortaya koyar nitelikte olması ve Kur'an'ı Kerim'e dayandırılması gereğine işaret ediliyor kanısındayız.

قُلِ اللّٰهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

26. De ki: Allah sizi diriltir, sonra öldürür. Sonra sizi şüphe götürmeyen kıyamet gününde bir araya toplar. Fakat insanların çoğu bilmezler.

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾

27. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Kıyametin kopacağı gün var ya, işte o gün batıla sapanlar hüsrana uğrayacaklardır.

وَتَرٰى كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةً كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعٰٓى اِلٰى كِتَابِهَا اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾

28. O gün her ümmeti, diz çökmüş görürsün. Her ümmet kendi kitabına çağırılır, (onlara şöyle denilir:) "Bu gün, yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız!"

"Ayette belirtildiği gibi her dinin bağlıları, Allah'ın huzuruna toplanacak ve davranışlarının yazıldığı 'amel defterleri' verilmek üzere çağrılacak, ayrıca yaptıklarının karşılığı da kendilerine verilecektir."

هٰذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ اِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾

29. "Bu, yüzünüze karşı gerçeği söyleyen kitabımızdır. Çünkü biz, yaptıklarınızı kaydediyorduk."

"Amel defterini yazan melekler insan davranışlarını baştan sona kaydederler. Ayette, yazılan bu amellerin, insanın aleyhine şahitlik edeceklerini haber verilmektedir."

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ
الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٣٠﴾

30. İnanıp iyi işler yapanlara gelince, Rableri onları rahmetine kabul eder. İşte apaçık kurtuluş budur.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ
قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٣١﴾

31. Ama inkar edenlere gelince onlara: ayetlerim size okunmuş, siz de büyüklenip suçlu bir toplum olmuştunuz, değil mi? denilir.

وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ مَا نَدْرِي
مَا السَّاعَةُ إِنْ نَظُنُّ إِلَّا ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿٣٢﴾

32. "Allah'ın vadi gerçektir, kıyamet gününde şüphe yoktur" dendiği zaman: Kıyametin ne olduğunu bilmiyoruz onun bir tahminden ibaret olduğunu sanıyoruz, (onun hakkında) kesin bir bilgi elde etmiş değiliz, demiştiniz.

"Ayette geçen vaat deyimi, ölümden sonra dirilme gerçeği ile ilgili olarak, Allah'ın verdiği söz, biçiminde yorumlanmıştır."

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٣٣﴾

[501]33. Yaptıklarının kötülükleri onlara görünmüş, alay edip durdukları şey onları kuşatmıştır.

"Ayet, kafirlerin işlediklerinin ahirette açığa çıkacağını ve alaya aldıkları azap gerçeğinin kendilerini kuşatıp (sarıp) mahvedeceğini haber vermektedir."

وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسٰيكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا وَمَاْوٰيكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٤﴾

34. Denilir ki: Bu güne kavuşacağınızı unuttuğunuz gibi biz de bugün sizi unuturuz. Yeriniz ateştir, yardımcılarınız da yoktur!

ذٰلِكُمْ بِاَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٣٥﴾

35. Bunun böyle olmasının sebebi şudur: Siz Allah'ın ayetlerini alaya aldınız, dünya hayatı sizi aldattı. Artık bugün ateşten çıkarılmayacaklardır ve onların (Allah'ı) hoşnut etmeleri de istenmeyecektir.

"Ayetten anlaşıldığına göre azabı hak edenler, Kur'an'ı Kerim'i alaya alanlar ve ahiret hayatını kabul etmeyenlerdir. Artık bu durumda olanların o günde tevbe ve itaatlerinin faydası dokunmayacaktır."

فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَرَبِّ الْاَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾

36. Hamd, göklerin Rabbi, yerin Rabbi bütün alemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

37. Göklerde ve yerde azamet yalnız O'nundur. O, azizdir, hakimdir.

(Sure hakkında daha geniş bilgi için bak. Razı, 19/597 vd.; Elmalılı, 6/407 vd.; Kutub, 13/257 vd.; Ateş, 5/2403 vd.; Bilmen, 7/3328 vd.; Vehbi, 13/5855 vd.; Esed, s.1017 vd.; Emiroğlu, 10/388 vd.)

CASİYE SURESİNİN SONU

46-AHKAF SURESİ-66

سُورَةُ الأَحْقَافِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Ahkaf suresi, resmi düzenlemede 46. ve iniş sıralamasına göre ise 66. sırada yer almaktadır. Mekke de Casiye suresinden sonra nazil olmuş olup 35 ayettir. 21. ayette, Ad kavminin yaşadığı bölgede, rüzgarların oluşturduğu ve "ahkaf" denen kum tepelerinden söz edildiği için sure bu isimle anılmıştır. Mekke de inen bütün surelerde görülen özellikler bu surede de mevcuttur. Bu özelliklerden Mekke'de inen surelerle ilgili olarak daha önce anlatıldığı için bir kere daha burada ve bundan sonra incelemeye alacağımız Mekki surelerde aynı konuyu yinelemeye gerek görmemekteyiz.

Bu sureden önce geçen altı surenin başlamış olduğu Ha-Mim harfleri bu surenin de birinci ayetini oluşturmakta olup bu harflerle, izleyen ayetler ile onların içerdiği konuların önemine dikkat çekilmektedir. Kitabın, aziz ve hakim olan Allah tarafından indirildiği beyan edildikten sonra, hemen kainat kitabına dikkat çekilmektedir. Bu suretle okunan kitap Kur'an ile görünen kitap olan evren, hak ve ölçünün oluşturduğu esas temel üzerinde birleştirilmekte ve şöyle denilmektedir:

'Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları biz, ancak hak üzere yerli yerince ve belli bir süre için yarattık. İnkar edenler, uyarıldıkları şeylerden (Kur'an içeriğinden) **yüz çevirmektedirler'**

Devamında akide konusu işleniyor, müşriklerin Hz. Peygambere karşı takındıkları tavrın, hiçbir ciddi esasa, hak ve bilgiye dayanmadığı ve itirazlarının yersizliği anlatılıyor ve Allah'ın dışında tapılan put ve

benzerlerinin, tapanlara karşılık veremeyen, duyma, işitme ve düşünme yeteneklerinden yoksun, bizzat kendi kendilerine dahi faydası olmayan şeyler olduğu ve bunlara tapınmanın sapıklıktan öteye bir anlam taşımadığı kanıtlanıp vurgulanıyor.

Daha sonra, Hz. Muhammed'in getirdiklerini açık bir büyü hatta daha da ileri giderek 'Kur'an'ın kendi uydurması' olduğu yakıştırmasını yapan ve iddia eden müşriklere, peygamberlik kurumuna yaraşır bir cevabın verilmesi emrediliyor. Bu arada, Kur'an'ın da Hz. Musa'nın kitabında bulunanlara benzer konuları içerdiğini gören ve Kur'an'ın Tevrat'ta bulunan bazı konuları teyit ettiğine şahit olan ve gerçeğe uyan İsrail oğullarından örnekler verilmektedir. Buna rağmen müşrikler direnmelerini sürdürmekte, fakat doğruyu kendilerine yol edinenlere de üzüntü ve korkunun olmadığı müjdesi verilmektedir.

Surenin on beşinci ayetiyle başlayan bölümünde ise, iki insan tipi anne kucağından ele alınarak erginlik çağlarına götürünceye kadar ve erginlik çağlarındaki birbirine tamamen zıt iş ve eylemleri sergilenmektedir. Biri doğru diğeri sapık olan bu kişilerin akideye karşı doğuştan (fıtrattan) kaynaklanan davranışları örnek olarak anlatılmakta ve her ikisinin hak ederek ulaştıkları akıbetleri açıklanmaktadır. Bunu takiben, kendilerine gelen uyarıcıyı yalanlamış olan geçmiş kavimlerden Ad kavminin başına gelenler, diğer surelerde de yer alan kıssanın bir yönüne değinilerek, benzer davranış içinde bulunan müşriklere ibret ve öğüt almaları için anlatılmaktadır. Böylesi durumlar vukuunda, tapmış oldukları uydurma tanrılarının kendilerine yardımdan aciz oldukları da yinelenerek uyarılmaktadırlar.

Sure, cinlerden, Kur'an'ı dinleyen bir tayfanın doğru yolu görerek, 'Kur'an'ın hakkın ta kendisi' olduğuna şahitlik etmeleri ve arkasından da cin tayfasını imana davet etmelerini haber vermektedir. Daha sonra, Allah'ın davetçisine uymayan kimselerin yeryüzünde Allah'ı aciz bırakamayacakları ve bunların dostu olmayan zavallılar olduğu; yeri göğü yorulmadan yaratan Allah'ın ölüleri diriltmeye gücünün yeteceği ve O'nun her şeye kadir olduğu ve inkar edenlerin ateşe sokulacakları güne işaretten sonra, Hz. Peygambere, geçmiş peygamberler gibi sabretmesini ve acele etmemesini öğütleyen ayetlerle sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

حٰمٓ ﴿١﴾

1. Ha. Mim.

تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَك۪يمِ ﴿٢﴾

2. Bu Kitap aziz ve hakim olan Allah tarafından indirilmiştir.

مَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَٓا اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّىۜ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا عَمَّٓا

اُنْذِرُوا مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾

3. Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları biz, şüphesiz yerli yerince ve belli bir süre için yarattık. İnkar edenler, uyarıldıkları şeylerden yüz çevirmektedirler.

Kitap, göklerle yeri ve bu ikisinin arasındakileri belli bir süreye kadar ve hak üzere yaratan, aziz ve hikmet sahibi Yüce Allah tarafından indirilmiştir. Hal böyle iken, kafirler, bu kitap ile uyarıldıkları şeylerden yüz çevirmektedirler. Başka bir ifade ile ayet: "yaratılanların Allah'ın kudret ve birliğine delalet ettiklerini, bunların kıyamete kadar varlıklarını devam ettireceklerini, ama inkarcıların kıyameti ve dehşetini kabule yanaşmadıklarını haber vermektedir."

قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَرُون۪ي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي

السَّمٰوَاتِۜ اِيتُون۪ي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هٰذَٓا اَوْ اَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٤﴾

4. De ki: Söylesenize! Allah'ı bırakıp taptığınız şeyler yeryüzünde ne yaratmışlar; göstersenize bana! Yoksa onların göklere ortaklıkları mı vardır? Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, bundan evvel (size indirilmiş) bir kitap yahut bir bilgi kalıntısı varsa onu bana getirin.

وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُٓ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَهُمْ عَنْ
دُعَٓائِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٥﴾

5. Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere tapandan daha sapık kim olabilir? (Oysa) onlar, bunların tapmalarından habersizdirler.

Bu ayetlerde, Allah'ı bırakıp kendilerine tapıp dua ederek yardım etmelerini umdukları put ve benzerlerinin, 4. ayette değinilen ve sorulan sorularla ilgili konularda inandırıcı yanıt verilmesinin olanaksızlığı bir yana, onlara yardım etmeleri şöyle dursun, kendilerine tapıldığından dahi haberleri olmayan biçare varlıklar olduğuna işaret olunmaktadır. Böylesi yaratıklardan yardım umanlar ise, elbette ki sapıklar listesinin en başında yer alırlar ve onlardan sapık başka kimselerin varlığını bile düşünmek safdillik olur.

وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ اَعْدَٓاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ﴿٦﴾

[502]6. İnsanlar bir araya toplandıkları zaman (taptıklarına) onlar (müşrikler) düşman kesilirler ve onlara kulluk ettiklerini inkar ederler.

"Mealde esas alınan yorumun yanı sıra ayete, kendilerine tapınılan varlıkların müşrikler aleyhine şahitlik yapacakları yönünde mana da verilmektedir." Bu görüşten hareket edenler, müşriklerin taptıkları kimselerin melekler olduğunu, tapılan nesnelerin ise, melekleri temsil ettikleri müşriklerce kabul edilen putlar olduğunu, ifade etmektedirler. Bu görüşlerine delil olarak da Furkan suresinin 17-18 ve Sebe suresinin de 40-41. ayetlerini delil olarak göstermektedirler.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْ هٰذَا
سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾

7. Ayetlerimiz onlara açıkça okunduğu zaman hakikat kendilerine geldiğinde onu inkar edenler: "Bu, apaçık bir büyüdür" dediler.

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا هُوَ اَعْلَمُ بِمَا

تُفِيضُونَ فِيهِ كَفَىٰ بِهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٨﴾

8. Yoksa "Onu uydurdu" mu diyorlar? De ki: Eğer ben onu uydurmuşsam, Allah tarafından bana gelecek şeyi savmaya gücünüz yetmez. O, sizin Kur'an hakkında yaptığınız taşkınlıkları çok daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda şahit olarak O yeter. O, bağışlayan, esirgeyendir.

قُلْ مَا كُنتُ بِدْعًا مِّنَ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا
مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٩﴾

9. De ki: Ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ben sadece apaçık bir uyarıcıyım.

"Ayetten anlaşıldığına göre, Hz. Peygamber, kendisinden evvel bir çok peygamber gelip geçtiğini hatırlatmış, kendisinin ve kavminin dünyadaki durumlarının ne olacağını bilmediğini belirtmiş, dikkatlerini eski peygamberler ve ümmetlere çekerek onları uyarmıştır."

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِن كَانَ مِنْ عِندِ اللَّهِ وَكَفَرْتُم بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّن بَنِي إِسْرَائِيلَ
عَلَىٰ مِثْلِهِ فَآمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾

10. De ki: Hiç düşündünüz mü; şayet bu, Allah katından ise ve siz onu inkar etmişseniz, İsrail oğullarından bir şahit de bunun benzerini görüp inandığı halde siz yine de büyüklük taslamışsanız (haksızlık etmiş olmaz mısınız)? Şüphesiz Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.

"Ayette dikkat çekilen husus, Kur'an'ın Allah tarafından gönderilmiş olduğunun teyit edilmesidir. Bunun İsrail oğullarından olan şahidi bir rivayete göre de Hz. Musa'dır. Diğer bir rivayete göre de Abdullah b. Selamdır. Tefsirlerde surenin tamamının Mekki sayılması halinde, Yahudi iken Medine'de Müslümanlığı kabul eden bu zata işaretin gayb haberi olarak nitelendirileceği belirtilir. Öte yandan surenin sadece bu ayetinin Medine'de indiği görüşü de vardır."

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَإِذْ
لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَٰذَا إِفْكٌ قَدِيمٌ ﴿١١﴾

11. İnkar edenler, iman edenler hakkında dediler ki: "Bu iş bir hayır olsaydı, onlar bizi geçemezlerdi." Fakat onlar bununla doğru yola girmek arzusunda olmadıkları için "Bu eski bir yalandır" diyecekler.

"İlk önce köleler ve fakirler Müslüman olunca, Kureyş ileri gelenleri, iman ve İslam'ın hayır getirmediğini, bunun bu dine ilk girenlerin seviyelerinden belli olduğunu söylemişler, Kitaba da dil uzatmışlardı. Ayet, inkarcıların bu tutumunu sergilemekte ve kınamaktadır." (Ayrıca bak. En'am 6/53)

وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَٰذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ
الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَىٰ لِلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢﴾

12. Ondan önce de bir rahmet ve rehber olarak Musa'nın kitabı vardır. Bu (Kur'an) da, zulmedenleri uyarmak ve iyilik yapanlara müjde olmak üzere Arap lisanıyla indirilmiş, doğrulayıcı bir kitaptır.

"Ayet, Kur'an'dan önce Tevrat'ın var olduğunu, Kur'an'ın kendisinden önceki kitapları ve Tevrat'ı doğrulayıp tastık ettiğini ifade etmektedir."

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾

13. "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da dosdoğru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

14. Onlar cennet ehlidirler. Yapmakta olduklarına karşılık orada ebedi kalacaklardır.

13 ve 14. ayetlerin yorumları ile ilgili olarak Süleyman Ateş'in, dikkat çekici ve ufuk açıcı, incelemeye değer görüşleri şunlardır:

'Musa ve Hz. Muhammed'e indirilen kitapların, Allah tarafından indirildiği vurgulandıktan sonra bu ayetlerde de Allah'a inanıp doğru hareket edenlerin korku ve üzüntü çekmeyecekleri, yaptıkları güzel işlere karşılık ebedi olarak cennete girecekleri belirtiliyor.

Bundan açıkça anlaşılıyor ki, Kur'an'a göre Allah'a inanan ve doğru hareket eden herkes cennete girecektir. Böylece Kur'an, bütün İlahi dinlerin birliğini ve onlara uyanların arasında bir fark bulunmadığını vurgulamış ve İslam'ın manasını genişletmiş oluyor. Allah'a inanıp O'na kulluk eden ve ahirete inanan herkes bu anlamda Müslüman'dır ve cennete girecektir. Bu husus, Kur'an'ın her tarafında vurgulanır. Özelliklę Bakara suresinin 62., al-i İmran suresinin 113-115. ve Nisa suresinin 122-123. ayetlerinde açıkça belirtilir.

Bu ayet, Secde Suresinde de geçmişti: "Rabbimiz Allah'tır, deyip sonra doğru olanların üzerine melekler: 'korkmayın, üzülmeyin, size söz verilen cennetle sevinin' diye inerler." Buradaki fark, orada inanıp doğru hareket edenlere korku olmadığını melekler söylüyorlar. Burada ise, vasıta kaldırılıyor, sadece onlara korku ve üzüntü olmayacağı belirtiliyor. Demek burada Yüce Allah, ahirette meleklerin onlara böyle müjde vereceklerini duyuruyor.' (Ateş, 5/2423)

وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَانًا حَمَلَتْهُ اُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمْلُهُ
وَفِصَالُهُ ثَلٰثُونَ شَهْرًا حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَبَلَغَ اَرْبَعٖينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنٖٓي
اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتٖٓي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰيهُ
وَاَصْلِحْ لٖي فٖي ذُرِّيَّتٖي اِنّٖي تُبْتُ اِلَيْكَ وَاِنّٖي مِنَ الْمُسْلِمٖينَ ﴿١٥﴾

[503]15. Biz insana, ana-babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Annesi onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu. Taşınması ile sütten kesilmesi, otuz ay sürer. Nihayet insan, güçlü çağına erip kırk yaşına varınca der ki: Rabbim! Bana ve ana-babama verdiğin nimete şükretmemi ve razı olacağın yararlı iş yapmamı temin et. Benim için de zürriyetim için de iyiliği devam ettir. Ben sana döndüm. Ve elbette ki ben Müslümanlardanım.

"Tevhide yönelmek ve İslam'a girmek en büyük nimettir. Allah'ın

hoşnut olacağı davranışları yapmaya çabalamak, mesela, Hz. Ebubekirin yaptığı gibi kafirlerin işkencesi altında kıvranan müminlerin kurtuluşunu sağlamak, yapılması gerekli yararlı işlerdendir. Ayrıca bütün neslinin salih Müslümanlardan olmasını istemek de, insanın yapacağı dualar arasında olmalıdır."

أُولٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّـَٔاتِهِمْ
ف۪ٓي اَصْحَابِ الْجَنَّةِۜ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذ۪ي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٦﴾

16. İşte, yaptıklarının iyisini kabul edeceğimiz ve günahlarını bağışlayacağımız bu kimseler cennetlikler arasındadırlar. Bu, kendilerine verilen doğru bir sözdür.

"Bu ayet, yukarıdaki duayı yapan Hz Ebubekir ve diğer müminlerin itaatlerinin karşılığını, sevap ve mükafatla göreceklerine işaret etmektedir."

وَالَّذ۪ي قَالَ لِوَالِدَيْهِ اُفٍّ لَكُمَٓا اَتَعِدَانِن۪ٓي اَنْ اُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْل۪يۚ
وَهُمَا يَسْتَغ۪يثَانِ اللّٰهَ وَيْلَكَ اٰمِنْۗ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّۚ فَيَقُولُ مَا هٰذَٓا اِلَّٓا
اَسَاط۪يرُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿١٧﴾

17. Ana ve babasına: Öf be size! Benden önce nice nesiller gelip geçmişken, beni mi tekrar dirilmekle tehdit ediyorsunuz? diyen kimseye, ana ve babası Allah'ın yardımına sığınarak: Yazıklar olsun sana! İman et. Allah'ın vadi gerçektir, dedikleri halde o: Bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir, der.

اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ ف۪ٓي اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ
وَالْاِنْسِۜ اِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِر۪ينَ ﴿١٨﴾

18. İşte onlar, kendilerinden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçmiş topluluklar içinde, haklarında azabın gerçekleştiği kimselerdir. Gerçekten onlar ziyana uğrayanlardır.

5-8 Yüce Allah, insana, anasına-babasına iyilik etmesini emret-

miştir. Özellikle anası onu çok güçlüklere katlanarak büyütmüştür. Ona gebeliği sırasında güçlük çekmiş, emzirirken güçlük çekmiş, gebeliğinden sütten kesilmesine kadar otuz ay onun zahmetine katlanmıştır. Güçlülük çağına erinceye kadar da onu özenle yetiştirmeğe çalışmıştır.

Ana-babanın böyle nice fedakarlıklara katlanarak yetiştirdiği çocuklardan kimi salihtir. Büyüyüp erginlik çağına gelince, hele kırk yaşına basınca Allah'a ibadet ve anan-babasına hizmet etmek ve Allah'ın rızasına uygun işler yapmak için kendisine yardım etmesini, kendi çocuklarını da iyi insanlar yapmasını Allah'tan niyaz eder. Allah öyle insanların yaptıkları işlerin en güzelini kabul eder. Yani yaptıkları iyi işleri en güzel, en mükemmel şekilde yapmışlar gibi kabul eder ve onların kötülüklerinden de geçer. Onları cennetlikler arasına katıp söz verdiği cennetlere sokar.

Fakat kimi de ana-babasına asıdır. Ana-babası acıyarak Allah yoluna çağırdıklarında: 'Öf size, bıktım sizden, siz benim dirilip kabrimden çıkacağımı mı söylüyorsunuz? Benden önce nice nesiller gelip geçti, hangisi dirildi ki ben dirileyim?' der. Onlar onun hidayeti için Allah'a dua edip onu inanmaya çağırdıkça: 'İnanmamı istediğiniz şey, eskilerin masallarından başka bir şey değildir.' derler.

İşte bunlar da azabı hak eden, geçmişte insanlardan ve cinlerden bir çok benzeri görülen kimselerdir.' (Ateş, 5/2426vd.)

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا وَلِيُوَفِّيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾

19. Herkesin yaptıklarına göre dereceleri vardır. Allah, onlara yaptıklarının karşılığını verir, asla kendilerine haksızlık yapılmaz.

"Ayet, müminlerin ve kafirlerin yaptıklarının karşılıklarına göre derece aldıklarını bildirmekte; iman edenlerin cennette, inkar edenlerin de aşağıların aşağısı olan cehennemde olacaklarına işaret etmektedir."

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ
بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا
كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

20. İnkar edenler ateşe arz olunacakları gün (onlara şöyle denir): Dünyadaki hayatınızda bütün güzel şeylerinizi harcadınız, onların zevkini sürdünüz. Bugün ise yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızdan ve yoldan çıkmanızdan dolayı alçaltıcı bir azap göreceksiniz!

وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍۜ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْاَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ
خَلْفِهٖٓ اَلَّا تَعْبُدُوٓا اِلَّا اللّٰهَۜ اِنّٖٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظٖيمٍ ﴿٢١﴾

[504]21. Ad kavminin kardeşini (Hud'u) an. Zira o, kendinden önce ve sonra uyarıcıların da gelip geçtiği Ahkaf bölgesindeki kavmine: Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Ben sizin büyük bir günün azabına uğramanızdan korkuyorum, demişti.

"Ayette geçen 'Ahkaf' uzun ve yüksek kum yığını manasına gelen 'Hıkf'ın çoğuludur. Hud'un kavmi olan Ad, Yemende denize nazır kum tepeleri arsında oturduğundan bu bölgeye Ahkaf denmiştir."

قَالُوٓا اَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَاۚ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقٖينَ ﴿٢٢﴾

22. "Sen bizi tanrılarımızdan çevirmek için mi bize geldin? Hadi, doğru söyleyenlerden isen, bizi tehdit ettiğin şeyi başımıza getir" dediler.

قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِۘ وَاُبَلِّغُكُمْ مَٓا اُرْسِلْتُ بِهٖ وَلٰكِنّٖٓي اَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾

23. Hud da! Bilgi ancak Allah'ın katındadır. Ben size, bana gönderilen şeyi duyuruyorum. Fakat sizin cahil bir kavim olduğunuzu görüyorum, dedi.

"Hud bu sözüyle, başlarına gelecek azabın zamanını Allah'ın bildiğini açıklamıştır."

فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْۙ قَالُوا هٰذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَاۜ بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ
بِهٖۜ رٖيحٌ فٖيهَا عَذَابٌ اَلٖيمٌۙ ﴿٢٤﴾

24. Nihayet onu, vadilerine doğru yayılan bir bulut şeklinde görünce: Bu bize yağmur yağdıracak yaygın bir buluttur, dediler.

Hayır! O, sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. İçinde acı azap bulunan bir rüzgardır!

تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِاَمْرِ رَبِّهَا فَاَصْبَحُوا لَا يُرٰىٓ اِلَّا مَسَاكِنُهُمْ كَذٰلِكَ نَجْزِي
الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٥﴾

25. O (rüzgar), Rabbinin emriyle her şeyi yıkar, mahveder. Nitekim (o kasırga gelince) onların evlerinden başka bir şey görülmez oldu. İşte biz suç işleyen toplumu böyle cezalandırırız.

"Rivayet edildiğine göre bu müthiş kasırga, erkeklerini, kadınlarını, çocuklarını ve mallarını yerle gök arasında savurarak parçalamış ve helak etmiştir. Sadece Hz. Hud ve ona iman edenler kurtulmuştur."

وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَٓا اِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا
وَاَبْصَارًا وَاَفْـِٔدَةً فَمَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَٓا اَبْصَارُهُمْ وَلَٓا اَفْـِٔدَتُهُمْ
مِنْ شَيْءٍ اِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ
يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٢٦﴾

26. Andolsun ki, onlara da size vermediğimiz kudret ve serveti vermiştik. Kendilerine kulaklar, gözler ve kalpler vermiştik. Fakat kulakları, gözleri ve kalpleri kendilerine bir fayda sağlamadı. Zira bile bile Allah'ın ayetlerini inkar ediyorlardı. Alay edip durdukları şey, kendilerini kuşatıverdi.

"Ayetin belirttiğine göre Hud kavmi, Mekke kafirlerinden daha büyük kudret ve imkanlara sahip olmuştu. Üstelik kendilerine verilen göz, Kulak ve kalple, ilahi nimetin kadrini bilecek ve Allah'a inanacaklardı. Fakat hüccetlere (delillere) rağmen inkarda direnince, azap, onları helak etti."

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾

27. Andolsun biz, çevrenizdeki memleketleri de yok ettik. Belki doğru yola dönerler diye ayetleri tekrar tekrar açıkladık.

"Çevredeki helak edilen memleketlerin, Semud, Ad ve benzer kavimlerin ülkeleri olduğu belirtilmiştir."

فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ قُرْبَاناً اٰلِهَةًۜ بَلْ ضَلُّوا
عَنْهُمْۚ وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٨﴾

28. Allah'tan başka kendilerine yakınlık sağlamak için tanrı edindikleri şeyler, kendilerine yardım etselerdi ya! Hayır, onları bırakıp gittiler. Bu onların yalanı ve uydurup durdukları şeydir.

"Ayet, Hud kavminin Allah'a yaklaştıracak nesneler olarak inandığı düzmece tanrıların hiçbirinin azap uzaklaştırmada, tesirli olamadıklarını haber verirken ayrıca putları Allah'a yakınlığa vesile saymanın da, boş ve manasız bir kuruntu olduğuna dikkat çekmektedir."

وَاِذْ صَرَفْنَٓا اِلَيْكَ نَفَراً مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْاٰنَۚ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُٓوا اَنْصِتُواۚ
فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا اِلٰى قَوْمِهِمْ مُنْذِر۪ينَ ﴿٢٩﴾

[505]29. Hani cinlerden bir gurubu, Kur'an'ı dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Kur'an'ı dinlemeye hazır olunca (birbirlerine) "Susun" demişler, Kur'an'ın okunması bitince uyarıcılar olarak kavimlerine dönmüşlerdi.

"Rivayetlere göre Hz. Peygamber Taif seferinde Nahl vadisinde sabah namazı kılıyorken, yedi yahut dokuz kişiden teşekkül eden cinler grubu, Peygamberimizin okuduğu Kur'an'ı dinlemeye gelmişlerdi. Kur'anı dinleyip kavimlerine döndüklerinde kavimlerine şöyle diyorlardı":

قَالُوا يَا قَوْمَنَٓا اِنَّا سَمِعْنَا كِتَاباً اُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْد۪ٓي
اِلَى الْحَقِّ وَاِلٰى طَر۪يقٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٣٠﴾

30. Ey kavmimiz! dediler, doğrusu biz Musa'dan sonra indirilen, kendinden öncekini doğrulayan, hakka ve doğru yola ileten bir kitap dinledik.

يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ
عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾

31. Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine uyun. Ona iman edin ki Allah da sizin günahlarınızı kısmen bağışlasın ve sizi acı bir azaptan korusun..

"Ayetin belirttiğine göre cinler, Allah yolunun davetçisi olan Hz. Muhammed'e kavimlerinin uymalarını isterken Allah'ın, günahlarının bir kısmını bağışlayacağını beyan etmişlerdir. Çünkü kul hakkıyla ilgili günahlar, hak sahibinin rızası olmadıkça bağışlanmaz."

وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ
أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٢﴾

32. Allah'ın davetçisine uymayan kimse yeryüzünde Allah'ı aciz bırakacak değildir. Kendisi için Allah'tan başka dostlar da bulunmaz. İşte onlar, apaçık bir sapıklık içindedirler.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ
عَلَىٰ أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَىٰ بَلَىٰ إِنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٣﴾

33. Gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceğini düşünmezler mi? Evet O, her şeye kadirdir.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَلَيْسَ هَٰذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَىٰ وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا
الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾

34. İnkar edenlere, ateşe sunulacakları gün: Nasıl, bu gerçek değil miymiş? denildiğinde: Evet, Rabbimize andolsun ki gerçekmiş, derler. Allah: Öyleyse inkar etmenizden dolayı azabı tadın! der.

فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ
يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ
الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

35. O halde (Resulum), peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. Onlar hakkında acele etme, onlar vaat edildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kaldıklarını sanırlar. Bu, bir tebliğdir. Yoldan çıkmış topluluklardan başkası helak edilir mi hiç!

"Ayette geçen 'ülül azm' (azim sahibi peygamberler): Hz. Nuh, İbrahim, Musa, İsa, ve Muhammed (a.s.) dır. (Bak. Ahzab 7. ayet). Gerçekten azim sahibi peygamberler, şeriatlarının tebliğ ve tesisinde büyük gayret sarf etmiş, ortaya çıkan güçlükler ve düşmanlıklara göğüs germişlerdir. Ayette, Hz. Peygambere bu büyük peygamberlerin vasıfları hatırlatılırken sabırlı olması istenmiş, inkarcıların azap karşısında durum ve tutumları da tasvır edilmiştir."

(Sure ile ilgili daha geniş bilgi için bak. Razı, 20/8 vd.; Elmalılı, 6/425 vd.; Kutub, 13/295 vd.; Ateş, 5/2417; Bilmen, 7/3349 vd.; Vehbi, 13/5313 vd.; Esed, s.1024 vd.; Emiroğlu, 11/1 vd.)

AHKAF SURESİNİN SONU

47- MUHAMMED SURESİ-95

سُورَةُ مُحَمَّدٍ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Muhammed Suresi, resmi düzenlemede 47. ve iniş sırasına göre ise 95. sırada yer almaktadır. Adını Peygamberimizin isminden alan bu sureye aynı zamanda Kıtal (savaş) suresi de denmiştir. Medine'de inmiştir, 38 ayettir. Surenin baştan sona bir ahenk ve uyum sergilemesi, tamamının birden ya da bölüm bölüm birbirinin ardından indiğini gösterdiği ifade edilmektedir. Ayrıca resmi düzenlemede Ahkaf suresinin hemen arkasına konmasının de bir hikmete dayandığı, çünkü Ahkaf suresinin sonunda fasıklardan başkasının helak edilmeyeceği belirtiliyor bu surenin başlangıcında da fasıkların vasıfları sayılarak sureler birbiri ile ilişkili hale geliyor, denilmektedir. İki surenin birbiri ile ilgilendirilmelerini sağlayan diğer hususun da, Ahkaf suresinde Hz. Peygambere önceden gelmiş azim sahibi peygamberler gibi sabretmesi öğütlenirken bu surede de müminlere, savaşırken kafirlere karşı sabretmelerinin tavsiye edilmiş olması gösterilmektedir.

Başlıca çizgilerle sure içeriğine değinmeden önce, Medine'de inmiş olan surelerde görülen ve Mekke'de inmiş surelerden onları bir bakıma farklı kılan bir özelliğe değinmekte fayda görmekteyiz: Medine'de inmiş surelerde de, Mekki surelerde olduğu gibi itikat, inanç ve iman ile ilgili meselelere, bir başka ifade ile, tevhit, vahiy, risalet ve ölümden sonra dirilme gibi akide konularına rastlanıyorsa da, ağırlık bu konularla ilgili olmamaktadır.

Medine'de inen surelerde ağırlık, dünya hayatı ile ilgili muamelata dair meseleler, kişisel ve toplumsal ilişkiler, sosyal yaşamla ve sosyal münasebetlerle ilgili kaide ve kurallar, ahlakı değer ölçüleri, eğitici ve öğretici görgü kuralları ve benzeri konular ağırlıklı olarak yer almaktadır.

Ahkaf suresinde öne çıkan konular şunlardır:

'Bu surede müşriklerin inkarcı ve hak yoluna engel olucu tutumları kınanır, zulmün, haksız yere adam öldürmenin ortadan kalkması için müminler, müşriklere karşı savaşa teşvik edilir ve müşriklerden alınan esirlere uygulanacak işlem açıklanır. Müslümanlarla kafirlerin tutumları karşılaştırılıp her iki fırkanın sonuçları belirtilir. Hasta yürekli olan kimselerin tutumlarına, onların Yahudilerle birlikte İslam'a karşı entrikalar çevirmelerine işaret edilir. Müslümanlar Allah'a ve elçisine itaate, Allah yolunda harcamağa teşvik ile cimri, ya da düşmana karşı gevşek davrananlar kınanır.' (Ateş, 5/2437)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿١﴾

[506]1. İnkar edenlerin ve Allah yolundan alıkoyanların işlerini Allah boşa çıkarmıştır.

"Mekke halkı, İslam'a girmekten çekiniyor, üstelik İslam'a girenleri de çevirmeye, alıkoymaya uğraşıyordu. Ayet, böyle inkar içinde bulunan bir topluluğun, fakirlere yemek yedirmek, sila-ı rahim yapmak, esirleri azat etmek, Mescid-i Haramın imarına çalışmak gibi amellerin boşa gideceğini belirterek bu davranışların dünyada faydasını görseler bile, ahirette sevaptan mahrum kalacaklarını açıklamaktadır."

Sıla-ı rahim: Doğum yeri ile hısım akrabayı ziyaret etmek ve muhtaç olanlara yardım etmek anlamlarında kullanılan bir deyimdir.

Sadd: Bu kelimenin yüz çevirmek ya da engellemek, döndürmek anlamlarına geldiği ifade edilmektedir. Ayette, 'saddu' şeklinde çekimli olarak kullanılan bu kelime, Hz. Muhammed (s.a) ve onun Allah tarafından Hak olarak getirdiklerinden yüz çevirenleri ve o yolu seçenleri de ondan döndürmeye çalışanları ifade için kullanılmıştır.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ كَفَّرَ
عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿٢﴾

2. İman edip yararlı işler yapanların, Rableri tarafından hak olarak Muhammed'e indirilene inananların günahlarını Allah örtmüş ve hallerini düzeltmiştir.

Bu ayette de, birinci ayette belirtilen davranışları sergileyenlerin tam tersine, Hz. Peygamber (s.a.)'e inanıp aynı zamanda onun Allah katından 'Hak' olarak gerçeklerine iman ederek, güzel işler yapma yolunu seçenlerin Allah, kendilerinin yaptığı bir takım kabahatlerini örteceği ve aynı zamanda da onların hal ve hareketlerini düzelteceği ifade edilmektedir.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِن رَّبِّهِمْ ۚ
كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ ﴿٣﴾

3. Bunun sebebi, inkar edenlerin batıla uymaları, inananların da Rablerinden gelen hakka uymuş olmalarıdır. İşte böylece Allah, insanlara kendilerinden misallerini anlatır.

Bu ayette ise, müminlerin Kur'an yolunu ve kafirlerin de tam tersi olan batıl yolu seçtikleri vurgulanmakta ve bu hareketlerinin de, 1. ve 2. ayetlerde belirtilen sonuçlarının oluşmasını hazırladığı ifade edilmektedir.

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ
فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ۚ ذَٰلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانتَصَرَ
مِنْهُمْ وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ ۗ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾

4. (Savaşta) inkar edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihayet onlara iyice vurup sindirince bağı sıkıca bağlayın (esir alın). Savaş sona erince de artık ya karşılıksız veya fidye karşılığı salıverin. Durum şu ki, Allah dileseydi, onlardan intikam alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek ister. Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmaz.

"Savaşta, önce, zafere ulaşmak için gereken yapılır. Düşman mağlup olunca sağ kalanlar esir alınır. Esirler ya bağışlanarak ya da

fidye alınarak serbest bırakılır. Fidye alma, mal ya da esir mübadelesi şeklinde olabilir. Savaş ulvi bir gaye için emredilmiştir; bu gayeyi gerçekleştirerek imtihan verenlerin amellerinin boşa çıkarılmayacağı da ayrıca belirtilmiştir."

Bu arada, daha önceleri de üzerinde durulup açıklamalar yapılan önemli iki konuyu açıklığa kavuşturmakta yarar vardır:

1- İslam'ın benimsediği, başka bir deyimle, Kur'an'da yer alan temel cihad emri, sadece saldırganlara karşı savaş yapılmasını içeren bir emirdir. Nitekim bu emir, Bakara suresinin 193. ayetinde **'Fitne yani saldırı ve haksızlık kalmayıncaya kadar onlarla savaşın'** şeklinde ifadesini bulmaktadır. İslam devletine engel olmayan ve saldırmayan kimselerle savaşmayı İslam'ın yasakladığı, Kur'an'da yer alan (Bakara 2/193) '...Allah saldırganları sevmez.' hükmü ile de desteklenmiştir.

2- Enfal suresinin 67. ayetinde yer alan **'Yeryüzünde ağır basıncaya** (küfrün belini kırıncaya) **kadar, hiçbir peygambere, esirleri bulunması yaraşmaz...'** hükmü ile bu ayet arasında esir alma ile ilgili çelişki bulunduğunu düşünmek yanlış olur. Bu iki ayet arasında çelişki yoktur. Enfal suresindeki ayette dikkat edilirse esir alınması yasak edilmiyor. Yeni kurulmakta olan bir devlet ve onun yerleştirmek istediği gerek inançla ilgili, gerekse kurulan devletin oluşumunu ilgilendiren İslam prensipleri ve kurumları, yerli yerine oturtulup devlet olarak tam bir otorite ve hakimiyete sahip olmadan, esirler gibi konularla uğraşmanın devlete gereksiz yükümlülükler getireceğine dikkat çekilmek istenmektedir. Kafirler sindirilip devlet bütün kurumlarıyla işlerlik kazandıktan sonra bu durumlar külfet olmaktan çıkar. Böyle durumda esir alınır ve onlara uygulanması normal ve mutat olan işlemler uygulanır. Her iki ayette de güdülen amaç budur ve aralarında çelişki yoktur.

سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾

5. Allah onları muratlarına erdirecek, gönüllerini şadedecek .

وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾

6. Onları, kendilerine tanıttığı cennete sokacaktır.

Yüce Allah, kendi yolunda savaşıp ölenlerin yaptıklarını boşa çıkarmaz ve onlara hak ettikleri cennet yolunu açar ve her türlü lütuf

ve armağanlarına ulaştırır. Bu iki ayet ile ifade edilen husus kısa olarak budur.

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ اَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾

7. Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a (Allah'ın dinine) yardım ederseniz O da size yardım eder, ayaklarınızı kaydırmaz.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَهُمْ وَاَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾

8. İnkar edenlere gelince, onların hakkı yıkımdır. Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَرِهُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾

9. Bunun sebebi, Allah'ın indirdiğini beğenmemeleridir. Allah da onların amellerini boşa çıkarmıştır.

7-9. ayetlerde Allah'a yardım edenlere O'nun da yardımı esirgemeyeceği, inkar edenlerin ise bütün yaptıklarının boşa çıkarılacağı ifade edilmektedir. Buradaki yardımdan kasıt elbette ki Yüce Allah'ın zatı değildir ve O, yardıma hiçbir zaman muhtaç değildir. Burada sözü edilen yardım, Allah'ın dini olan İslam'a hizmet etmek ve onun insanlar arasında yayılıp güçlenmesine ve yerleşmesine çalışmak şeklinde anlaşılmalıdır.

اَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ
وَلِلْكَافِرِينَ اَمْثَالُهَا ﴿١٠﴾

10. Yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin sonlarının nasıl olduğunu görmezler mi? Allah onları yere batırmıştır. Kafirlere de onların benzeri vardır.

"Ayette hususi bir tevcihle (onlara has yönlendirmeyle), Mekke kafirlerine önceki milletlerin evlat ve mallarının tümünün yok edildiği hatırlatılmış, öncekilere benzer sonuçların ve helakin onların da başlarına geleceği beyan edilmiştir. Genel anlamda ise inkarcılar için bu tür bir örnek her an geçerlidir."

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿١١﴾

11. Bu, Allah'ın, inananların yardımcısı olmasından dolayıdır. Kafirlere gelince, onların yardımcıları yoktur.

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ﴿١٢﴾

[507] 12. Muhakkak ki Allah, inanıp iyi işler yapanları, altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar; inkar edenler ise (dünyadan) faydalanırlar, hayvanların yediği gibi yerler. Onların yeri ateştir.

"Ayet, inkar edenleri, ahireti tanımayan, başlarına gelecekten habersiz, bütün imkanlarını midelerine ve şehvetlerine harcayan muhteris yaratıklar şeklinde tanımlamaktadır."

وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾

13. Senin şehrinden -ki ora (halkı) seni çıkardı daha kuvvetli nice şehirleri yok ettik; onlara bir yardım eden de çıkmadı.

"Burada Resulullah'ın hicrete zorlanıp içinden çıkarıldığı Mekke şehrine işaret edilmektedir."

أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ ﴿١٤﴾

14. Rabbinden apaçık bir delil üzerinde bulunan kimse, kötü işi kendisine güzel görünen ve heveslerine uyan kimse gibi olur mu?

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ
طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ
الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا
فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ﴿١٥﴾

15. Müttakilere vadolunan cennetin durumu şöyledir: İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her çeşidi onlarındır. Rablerinden de bağışlama vardır. Hiç bu, ateşte ebedi kalan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu?

Surenin başından buraya kadar olan bölümünde, Allah'ın gösterdiği yolun seçilmesi ve o yoldan yani iman yolundan gidilmesi, değişik deliller ve geçmişten verilen uyarı örnekleri ile özendirilmekte, aksine davranışların sonuçları konularında da, gerekli derslerin alınarak, doğru yolun seçilmesi için uyarı, öğüt ve gözdağı verilmektedir. Sonuç olarak: müminler için dünyada mükafat başarılı olmak ve ahiret için hakkıyla hazırlıklı olmak; kafirler için de helak olup gitmeleri şekillerinde takdir edildiği beyan buyrulmuştur. Bu ayet ve devamında da yine dikkatler baştan beri yapılan ayrıntılı açıklamalara yönlendirilerek bu kere, inananlar için ahirete ait cennet nimetleri; inanmayanlar için de oradaki caza ve ezalar anımsatılarak kalplere girilmek istenmektedir. Bu suretle, müminler ile münkirlerin, gerek dünyadaki, gerekse ahiretteki hayatlarının birbirlerinden farklı olduğu ve aralarında hiçbir benzerlik bulunmadığı da bu suretle ifade edilmiş olmaktadır.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَۚ حَتّٰٓى اِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ
مَاذَا قَالَ اٰنِفًاࣞ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُٓوا اَهْوَٓاءَهُمْ ﴿١٦﴾

16. Onların arasında, seni dinleyenler vardır. Fakat senin yanından çıkınca kendilerine bilgi verilmiş olanlara "Az önce ne demişti?" diye sorarlar. Bunlar, Allah'ın kalplerini mühürlediği, heva ve heveslerine uyan kimselerdir.

"Kafirlerin iki yüzlü tipini teşkil eden münafıklar, Hz. Peygamberden huzurda doğrudan ya da hutbe verdiği sırada dinlediklerini, sonradan sırf alaya almak veya yüzsüzlükleri nedeni ile, İbn Mesud ve İbn Abbas gibi alim olan sahabelere yanaşıp, Hz. Peygamberin az önce neler söylediğini sorarlardı. Ayet, onların bu tutumunu açıklayarak davranışlarını kötülemektedir."

وَالَّذ۪ينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَاٰتٰيهُمْ تَقْوٰيهُمْ ﴿١٧﴾

17. Doğru yolu bulanlara gelince, Allah onların hidayetlerini arttırır ve sakınmalarını sağlar.

فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً فَقَدْ جَٓاءَ اَشْرَاطُهَا فَاَنّٰى لَهُمْ
اِذَا جَٓاءَتْهُمْ ذِكْرٰيهُمْ ﴿١٨﴾

18. Onlar, kıyamet gününün ansızın gelip çatmasını mı bekliyorlar? Şüphesiz onun alametleri belirmiştir. Kendilerine gelip çatınca ibret almaları neye yarar!

"Mekke kafirlerinin kıyametin kopmasını beklemelerini kınayan ayet, kıyametin bazı alametlerinin geldiğini hatırlatmaktadır. Ayın ikiye ayrılması ve ahır zaman peygamberinin gönderilmesi gibi olaylar bu cümledendir."

'Burada kastedilen saatin kıyamet saati olmadığı, bu tür saat ifadelerinin Kur'an'ı Kerim'de, kafirlerin uğrayacakları cezaların vaktini kastederek çok yerde kullanıldığını, kıyametin ise, habersiz ve aniden geleceği bilindiğine göre onun alametlerinin önceden belirtilmesinin işin amacına aykırı olduğu ve ayrıca Hz. Peygamber döneminde hiçbir kıyamet alametinin de belirmediğini ifade etmekte ve ayette kastedilen saatten maksadın, Mekke müşriklerinin ya da İslam düşmanlarının yenilgiye uğratılacakları, vakit ve saatin olduğunu ve bunun da ayette 'Onlar yani kafirler, farkına varmadıkları bir zamanda Müslümanların boyunlarına binmesini mi bekliyorlar, ansızın bozguna uğrayıp, tepelenecekleri saatin gelmesini mi gözetliyorlar?' şeklinde ifade edildiği, biçiminde yorumlayan Ateş, şu örneği vermektedir: Hudeybiye barışına aykırı davranan kafirlere karşı Hz. Peygamberin, büyük bir titizlik ve gizlilik içersinde hazırlayıp Mekke sırtlarına yerleştirdiği ordularının bu anı baskını karşısında, İslam'ın yaman düşmanlarının ya teslim olduklarını ya da kaçıp kurtulmaya çalıştıkları göstermektedir. (Ateş, 5/2450)

Bu yorum tarzının konunun gelişine, akla ve mantığa daha uygun olduğu görülmektedir.

فَاعْلَمْ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ
مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوٰيكُمْ ﴿١٩﴾

19. Bil ki, Allah'tan başka ilah yoktur. (Habibim!) Hem kendinin hem

de mümin erkeklerin ve mümin kadınların günahlarının bağışlanmasını dile! Allah, gezip dolaştığınız yeri de duracağınız yeri de bilir.

Bu ayette Peygamberin hem kendi hem de kadın erkek müminlerin günahlarına tevbe istiğfar etmesi emredilmektedir. Peygamberlerin günahı olmadığına göre burada günahtan kastın, peygamberin, ümmeti ve devlerine ait işlerle meşguliyeti sırasında bazen zikir konusunda gaflete düştüğü, normal insanlar için günah sayılmayan bu gaflet hallerinin, Allah nezdinde Ebrar (iyi olanlar) için günah olarak yorumlanmasından kaynaklanabileceği müfessirlerce ifade edilmektedir.

"'Dolaşılan yer' gündüzleri gidip gelinen yer veya dünya, 'durulan yer' ise geceleri ikamet edilip barınılan yer veya ahiret şeklinde yorumlanmıştır."

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَإِذَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا
الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ
مِنَ الْمَوْتِ فَأَوْلَى لَهُمْ ﴿٢٠﴾

[508]20. İman etmiş olanlar: Keşke cihad hakkında bir sure (vakit, saptanmış vade) indirilmiş olsaydı! derler. Ama hükmü açık bir sure indirilip de onda savaştan söz edilince, kalplerinde hastalık olanların, ölüm baygınlığı geçiren kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün. Onlara yakışan da budur!

"'Hükmü açık süre', muhkem olan, müteşabih (değişik anlamlara gelen) olmayan süre demektir. Böylece muharebelerin hükmü muhkem ayetlerle kesin olarak ortaya konmuştur. Zaten savaşın zikredildiği her sürenin muhkem olduğu ve üzerinde nesh (yürürlükten kaldırılma) varit olmadığı belirtilmiştir."

طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ﴿٢١﴾

21. (Onların vazifesi) itaat ve güzel sözdür. İş ciddiye bindiği zaman Allah'a sadakat gösterselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu.

"Ayetin ifade ettiğine göre, vazifeleri itaat ve güzel söz söyleme durumunda olanlar, savaş isteklerinde de sadık (doğru sözlü) olmalı, savaşa karar verildiğinde korkup vazgeçmemelidirler."

فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُوا اَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾

22. Geri dönerseniz, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya ve akrabalık bağlarını kesmeye dönmüş olmaz mısınız?

"Ayet, Allah'a verdikleri sözde sadakat göstermeyenleri suçlarken, onların İslam ve imandan yüz çevirdikleri zaman cahiliye devrinin adetlerine döneceklerini, yağma, talan, akraba arasında çekişme ve kız çocuklarını diri diri toprağa gömme gibi taşkınlıkları yapabileceklerini haber vermektedir."

اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فَاَصَمَّهُمْ وَاَعْمٰٓى اَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾

23. İşte bunlar, Allah'ın kendilerini lanetlediği, sağır kıldığı ve gözlerini kör ettiği kimselerdir.

اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَ اَمْ عَلٰى قُلُوبٍ اَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾

24. Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?

Bu ayette, 'Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı?' İfadesinden kastın onu anlamak olduğu açıktır. Anlamadığı bir şeyi insanın düşünüp kavrayabilmesi ve sonuç olarak da okuduğu şeyden her türlü olasılıkları bulmaya çalışmasının olanaksız olduğu açık olduğuna göre, Kur'an'ı okurken anlamaya çalışmak tek yoldur. Bunu başarmak da birkaç şekilde olabilir: Ya Kur'an'ın yazılmış olduğu orijinal Arapça dilini öğrenip bu şekilde anlayarak okumaktır. Ya da okuyanın kendi diline, aslına uygun olarak çevrilmiş metinden veyahut da tefsirden öğrenmeye çalışması, en iyisi ise, daha mükemmel tefsir ve değişik dillerdeki eserlerden Kur'an'ı okuyup anlamaktır.

Bu arada Kur'an'ı kerimi anlamasa da ibadet niyetiyle okumanın da, umulan kadar olmasa bile yine de okuyana sevap kazandırdığını kaydetmekte fayda vardır. Biliyoruz ki, anlamadan yapılan çok ibadetten, anlayarak yapılan az ibadet daha değerlidir. 'Herkesin yaptığı ibadetten anladığı kadar sevap alacağı', rivayet edilen diğer bir hadisi şeriftir.

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى
الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٥﴾

25. Şüphesiz ki, kendilerine doğru yol belli olduktan sonra, arkalarına dönenleri, şeytan sürüklemiş ve kendilerine ümit vermiştir.

"Burada, açık delil ve mucizeleri gördükten sonra, küfre ve iki yüzlülüğe dönenlerin, şeytana uyduklarına, şeytanın da öylelerine uzun ömür telkin ederek emellerini artırdığına dikkat çekilmektedir."

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي
بَعْضِ الْأَمْرِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾

26. Bunun sebebi; onların, Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara: Bazı hususlarda size itaat edeceğiz, demeleridir. Oysa Allah, onların gizlediklerini biliyor.

"Ayette münafıkların, Allah Resulüne düşmanlık yapacaklarına ve onunla birlikte Müslümanların savaşmalarını önleyeceklerine dair Yahudi ve müşrikler vaatte bulunmuş olduklarına işaret edilmiştir."

فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾

27. Ya melekler onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alırken durumları nasıl olacak!

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ
أَعْمَالَهُمْ ﴿٢٨﴾

28. Bunun sebebi, onların Allah'ı gazaplandıran şeylerin ardınca gitmeleri ve O'nu razı edecek şeylerden hoşlanmamalarıdır. Bu yüzden Allah onların işlerini boşa çıkarmıştır.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾

29. Kalplerinde hastalık olanlar, yoksa Allah'ın, kinlerini ortaya çıkarmayacağını mı sandılar?

"Hem Hz. Peygambere hem de müminlere kin besleyen münafıklar, kafirlere yardım ediyor, buna karşılık iman ve cihad gibi ilahi hoşnutluğa sebep olacak davranışlara yönelmiyorlardı. Bu yüzden görünürdeki amellerinin boşa gittiği geçen ayetlerde belirtilmiştir."

Münafık kafirler, yorumda da belirtilen bütün bu pervasızlıklarını ve kinlerini, kendilerince gizli tutuyor ve kimseye belli etmiyorlardı. İşte ayeti kerimede kendilerince gizlediklerini sandıkları kin ve garezlerini, Allah'tan gizli tutamayacakları vurgulanmaktadır. (Ayrıca bak. Tevbe 9/101)

Değn: Çoğulu ayette kullanıldığı gibi **'Edğan'** olan bu kelime, insanların içlerinde gizlemeye çalıştıkları ve hasımlarına karşı besledikleri kin ve hasetlerini ifade etmektedir.

وَلَوْ نَشَاءُ لَأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمَاهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ
أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾

[509]30. Biz dileseydik onları sana gösterirdik de, sen onları yüzlerinden tanırdın. Andolsun ki sen onları konuşma tarzlarından tanırsın. Allah işlediklerinizi bilir.

"Rivayet edildiğine göre, bu ayetin nüzülünden sonra Hz. Peygambere hiçbir münafık gizli kalmıyor, hepsini simalarından tanıyordu. Münafıkların tanınan bir başka yönleri de konuşmaları idi. Çünkü onlar Resulullah'ın huzurunda konuşurken Müslümanlar hakkında üstü kapalı incitici konuşmalar yaparlardı."

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَا أَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾

31. Andolsun ki içinizden cihad edenlerle sabredenleri belirleyinceye ve haberlerinizi açıklayıncaya kadar sizi imtihan edeceğiz.

"Ayet, müminlerin cihadla ve güçlüğü olan diğer yükümlülüklerle imtihan edileceklerini, ayrıca itaat ve isyanlarının açıklanacağını haber vermektedir."

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى
لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾

32. İnkar edenler, Allah yolundan alıkoyanlar ve kendilerine doğru yol belli olduktan sonra Peygamber'e karşı gelenler, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah onların yaptıklarını boşa çıkaracaktır.

"Peygambere karşı gelenlerin, Kureyş müşrikleri ile onları destekleyen Yahudiler olduğu bilinmektedir. Bunların Hz. Peygambere düşmanlık adına yaptıkları boşa gittiği gibi sadaka ve benzeri amellerinin de boşa çıkacağı kesindir."

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾

33. Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, Peygambere itaat edin. İşlerinizi boşa çıkarmayın.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ
يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾

34. İnkar edip Allah yolundan alıkoyanları ve sonra da kafir olarak ölenleri Allah asla bağışlamaz.

Bu ayeti kerime ile, Allah'a şirk koşarak o şekilde ölenlerin affedilerek cennete girme şanslarının olmadığı bir kere daha, açık bir biçimde yinelenmiş olmaktadır.

فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ
يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾

35. Üstün durumda iken gevşeyip barışa çağırmayın. Allah sizinle beraberdir. O amellerinizi asla eksiltmeyecektir.

"Buna göre Müslümanlar düşman karşısında üstün durumda iken, sulh isteğinde bulunamazlar. Doğrusu, düşman karşısında gevşememek, eziklik hissederek paniğe kapılmamaktır."

إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ
وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾

36. Doğrusu dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlencedir. Eğer iman eder ve sakınırsanız Allah size mükafatınızı verir. Ve sizden mallarınızı (tamamen sarfetmenizi) istemez.

إِنْ يَسْـَٔلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ اَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾

37. Eğer onları (tamamını) isteseydi ve sizi zorlasaydı, cimrilik ederdiniz ve bu da sizin kinlerinizi ortaya çıkarırdı.

Ayeti kerimede, malların tümünün istenmesi halinde uyanacak cimrilik dürtüsünün, İslam'a ve Hz. Peygambere kin besleme ölçüsüne varacak bir duyguya dönüşeceğine değinilerek, insanın mal karşısındaki psikolojik durumu tahlil edilmektedir.

هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُلَٓاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ وَمَنْ
يَبْخَلْ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَٓاءُ
وَاِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوٓا اَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

38. İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağırılıyorsunuz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor. Ama kim cimrilik ederse, ancak kendisine cimrilik etmiş olur. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer O'ndan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar.

"Ayete göre, insanlar farz olan harcamayı yapmak zorundadırlar. Eğer bunu yerine getirmezlerse helaki hak eden bir toplum durumuna düşerler."

(Sure hakkında daha geniş bilgi için bak. Razı, 20/63 vd.; Elmalılı, 6/451 vd.; Kutub, 13/355 vd.; Ateş, 5/2437 vd.; Bilmen, 7/3380 vd.; Vehbi, 13/5365 vd.; Esed, s.1034 vd.; ve Emiroğlu, 11/58 vd.)

MUHAMMED SURESİNİN SONU

48-FETİH SURESİ-111

سُورَةُ الْفَتْحِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Fetih suresi, resmi düzenlemede 48. ve iniş sırasına göre ise 111. sırada yer almaktadır. İçinde İslam'ın elde edeceği fetih, başarı ve zaferden bahsedildiği için Fetih adını alan bu sure, hicretin altıncı yılında Hudeybiye antlaşması dönüşünde Mekke ile Medine arasında inmiş ve Medine'de inen surelerden sayılmıştır; 29 ayettir.

Hudeybiye antlaşmasından hemen sonra indiği için bu önemli olayı, bununla ilgili ve diğer karışık durumları ele almaktadır. Bu sure ile bundan önceki Muhammed surelerinin iniş sıra ve zamanları belirlenmiş, aralarında üç yıllık bir sürenin bulunduğu ifade edilmektedir.

Ayrıca bu dönemde gerek Müslüman gerekse onlara karşı duran toplumların durumlarında yapısal ve diğer bir takım değişikliklerin görüldüğü belirtilmektedir. İslam toplumunun iman akidesi prensiplerini kendisine yol seçerek bu sayede anlamlı ve seviyeli nitelikler kazandığı anlaşılmaktadır. İlahi gerçeklere, sağlam itikat ve imana dayalı anlayış ve prensiplerin çerçevelediği ve süslediği bir şeriat düzeninin, hak ve hukuka dayalı sağlam temeller üzerinde, İslam toplumu içerisinde, yavaş yavaş yerleşip etkinlik kazanmaya başladığı da açıkça görülmektedir.

Bütün bu gelişmeleri, ayrıntıları ile inceleyerek, iniş sebebi ve şartlarını iyice kavramadan bu sureyi incelemenin bir eksiklik olduğunu bilmekteyiz. Ne var ki biz bu detayları, tefsirlere baş vurarak öğrenmeyi salık vereceğiz. Ayetlerin yorumu sırasında, satır aralarında verilecek kısa açıklamalarla burada, eksiklikleri gidermeye çalışmakla yetinmeye çalışacağız. (Bak. Kutub, 13/419 vd.; Emiroğlu, 11/101 vd.)

Sure içeriğini genel çizgilerle şu konular oluşturmaktadır: Surede yer alan konuların başında, surenin iniş sebebi olduğu hususunda, üzerinde oybirliğine yakın bir görüş birliği bulunulan Hudeybiye antlaşması ve onunla ilgili konular gelmektedir. Hudeybiye seferi ve barışındaki olayları, Hayber'in fethi ve Müslümanların eline çok miktarda ganimetin geçeceği haberi ve ganimetlerin Müslümanlar arasında bölüştürülmesini bir sisteme bağlayan açıklamalar izlemektedir. Müslümanların Mekke'yi alarak Kabe'yi şerife girecekleri müjdesi, surede yer alan önemli diğer konudur. Bundan başka, Yüce Allah tarafından indirilen gerçek din olan İslam dininin, güçlenip gelişerek diğer bütün dinlere galebe çalıp üstün geleceği, surede verilen diğer önemli haber ve müjdedir. Hz. Peygamber ve sahabilerin üstün kişilik ve özelliklerinin de genişçe işlendiği surede ayrıca, esas konularla ilgili ayrıntılar, uyarılar, öğüt ve önerilere de yer verilmiştir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُب۪ينًاۙ ﴿١﴾

[510]1. Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik.

لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَق۪يمًاۙ ﴿٢﴾

2. Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir.

وَيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا عَز۪يزًا ﴿٣﴾

3. Ve sana şanlı bir zaferle yardım eder.

Bu ayetlerde geçen fethin, mübin olması: 'Geçmiş ve gelecek günahların affedilmesi, nimetlerin tamamlanması, hak ve hukukun egemen olduğu doğru yola iletilmek ve Allah tarafından güçlü destek ve yardımın yapılması' hikmetlerine bağlanmıştır. (Prof. Dr. O. Karmış tv'deki tefsir dersleri sohbetlerinden.)

Mübin: Kelimesinin, açık, parlak, ilerisini açan ve ileriyi gösteren anlamlarını ifade ettiği belirtilmektedir.

"Geçmişte ve gelecekte günahtan uzak bulunan Peygambere tamamlanan ilahi nimet, Mekke ve Taifin fethi, dünyada şerefinin yüce kılınması, yardım ve zafere nail olması, baş kaldıranların boyun eğmesi şeklinde tecelli etmiştir. Hakikaten Hz. Peygamber Allah'ın habibidir (sevdiği kişi), önceki şeriatları tamamlamış ve düzenlemiştir. Miraca nail olmuş, en yüce makamlara kadar yükselmiştir, ins ve cinlere peygamber olmuş, ganimet kendisine ve ümmetine meşru kılınmış, şefaati makbul olmuş, teşehhüde (kelime-i şahadette) ezanda ve Kur'an'ın bir çok yerinde Allah ile birlikte anılmış, ona itaat Allah'a itaat sayılmıştır. Kelime-i tevhidin iki rüknünden biri olmuş, böylece kendisi için bütün nimetler tamamlanmıştır."

Hz. Peygamber (s.a.)'in geçmişte işlediği ve gelecekte işleyeceği günahlar konusu ile ilgili müfessir çoğunluğunun görüşlerini, bundan önceki surenin 19. ayetinin yorumu sırasında sunmuştuk. Bu kere onları yinelemeden önemli bulduğumuz karşı tezi seslendiren görüşü özetlemeye çalışacağız:

Denilir ki: Bu surenin 1. ve 2. ayetlerinde Hz. Peygamberin, geçmişte işlediği ve gelecekte işleyeceği olası günahlardan bahsedilmesinden başka, Mümin suresinin 55. ayetinde de **'Sabret, Allah'ın vaadi kuşkusuz bir gerçektir. Günahın için af dile. Ve akşam sabah Rabbini hamd ile tesbih et'** denilmek suretiyle Allah'ın en sevgili kulu ve peygamberi olsa bile, onun da günah işlemeye müsait bir beşer olduğu vurgulanmış bulunmaktadır. Hatadan vareste Allah'tan başka kimse, bir kul, bulunmadığına göre, bir insan olarak peygamberlerin de günah işleyebilecekleri göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. Bunun aksini savunmanın ve konuyu daha da ileriye götürerek günah işlemezler kapsamı içerisine sahabileri de dahil etmeye kalkmak şirk olur ve buna ne Peygamberin emirlerinde ne de Kur'an'da cevaz bulmak imkansızdır. 'Peygamberler de günah işleyebilir. Ancak Allah onlara derhal tevbe nasip ederek günahlarını siler. Onların korunmuş olmalarının anlamı budur.' denilmektedir. (Daha geniş bilgi için bak. Öztürk, K.İsl., s.646 vd.)

هُوَ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ السَّك۪ينَةَ ف۪ي قُلُوبِ الْمُؤْمِن۪ينَ لِيَزْدَادُٓوا ا۪يمَانًا مَعَ ا۪يمَانِهِمْۜ وَلِلّٰهِ جُنُودُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَل۪يمًا حَك۪يمًاۙ ﴿٤﴾

4. İmanlarını bir kat daha arttırsınlar diye müminlerin kalplerine güven indiren O'dur. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah bilendir, her şeyi hikmetle yapandır.

Bu ayeti kerimede iki önemli konunun öne çıkarıldığını görmekteyiz: **Birincisi,** Allah'ın kalplere güven indirmesi konusudur. O'nun insanlara ve de özellikle müminlere bahşetmiş olduğu nimetlerin en büyüklerinden biridir. Çünkü, **'Allah'tan gelen bir güven'** ile dolan kalpler, gerçek bir teslimiyet ile, emniyet, huzur, saadet, sebat, vakar ile ve rahatlamış bir biçimde Allah yolunun yolcuları olma şeref ve avantajını elde ederler.

Bu durumun nur üstüne nur koyarak, imanları bir kat daha arttırarak pekiştireceği de ayeti kerimede değinilen husustur. İman, insan psikolojisi ile yakından ilişkili bir keyfiyet olduğuna göre azalıp artması çok doğal bir olaydır. İnsanlarda Allah'a bağlılık duygusunun bazen zayıfladığı ve bazen de güçlenerek en yüksek dereceye ulaştığı hatta manen Allah ile bütünleştiği derecelere ulaştığı bilinen ve görülmüş olan olaylardandır. (Ayrıca bak. Enfal 8/2; al-i İmran 3/173; Ahzap 33/23) Ayeti kerimede, böylesine değerli bir nimet ile Mekke müminlerinin ödüllendirildikleri beyan ve ifade edilmektedir.

İkincisi ise, 7. ayetin de konusunu oluşturan 'Göklerin ve yerin ordularının Allah'a ait' oluşudur. Bildiğimiz, gördüğümüz ve tanıdığımız yeryüzündeki bütün orduların, var oluşlarından, bunların tamamının Yüce Allah'ın mülkünde bulunduğu konusundan ve bunları istediği yer ve zamanda, güç ve kudretiyle dilediğince kullanacağından kuşku duymamız asla söz konusu değildir. Allah'ın her şeyi bilen, hüküm ve hikmet sahibi olduğunu biliyor ve ilahi sıfatları ile bütün bunları kuşattığı da, inandığımız ve bildiğimiz değişmez gerçeklerdir. Göklerdeki ordulara gelince, onların varlıklarını sahip olduğumuz duyu organlarımızla algılamak bizler için olanaksızdır. Bunun böyle olduğunu da Yüce Allah, Müddessir suresinin 31. ayetinde **'Rabbinin ordularını yalnız O bilir'** buyurarak bildirmektedir. Kısaca Yüce Allah, Kendi ordularının gerçek mahiyetlerini ancak Kendisi bilir. Bunların, dünya ve dünya dışı mekanlarda varlıklarını sürdürdüklerini, yine O'nun, Resulünün ve Kitabının bize verdiği bilgilerden bildiğimiz fakat, gözlerimizle göremediğimiz melekler, şeytanlar ve benzerleri gibi cin kelimesi ile ifade edilen varlıklar olabilecekleri gibi, mikrop, manyetik dalgalar yada kozmik bir takım olaylar da olabilirler. Gerçekler O'nun nezdindedir.

لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ
عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَكَانَ ذَٰلِكَ عِنْدَ اللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٥﴾

5. (Bütün bu lütuflar) mümin erkeklerle mümin kadınları, içinde ebedi kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyması, onların günahlarını örtmesi içindir. İşte bu, Allah katında büyük bir kurtuluştur.

وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّانِّينَ بِاللَّهِ
ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ
جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا ﴿٦﴾

6. (Bir de bunlar) Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkeklere ve münafık kadınlara, Allah'a ortak koşan erkeklere ve ortak koşan kadınlara azap etmesi içindir. Müslümanlar için bekledikleri kötülük çemberi başlarına gelsin! Allah onlara gazap etmiş, lanetlemiş ve cehennemi kendilerine hazırlamıştır. Orası ne kötü bir yerdir!

Bu ayette müşriklerin ve münafıkların besledikleri kötü zanlarına işaret edilmektedir. Şöyle ki:

Hudeybiye de, sahabiler arasında baş gösteren bazı huzursuzlukları fırsat bilen münafıklar, Müslümanların bir kısmını İslam'dan döndürmeyi ümit ederek bu yönde çaba göstermişlerdi; Müşrikler de yapacakları ani baskınlar ile müminleri imha etmeyi tasarlamışlardı. Bunların bu tasarıları suya düştüğü gibi, Hudeybiye seferi, Müslümanlar yönünden, Mekke'ye giden yolu açan fetih müjdecisi ve İslam'ın önündeki engelleri yıkan büyük bir zafere dönüşmüştür.

وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾

7. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah azizdir, hakimdir.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾

8. Şüphesiz biz seni, şahit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.

Bu ayette Yüce Allah'ın, Hz. Peygambere görevlerini bildiren ve Kur'an'ın bir çok ayetlerinde rastladığımız ve bize yabancı olmayan bir sesleniş tarzına yeniden tanık olmaktayız:

'Gerçekten Biz, seni bir şahit, bir müjdeci ve uyarıcı (korkutucu) olarak gönderdik'

Burada sözü edilen şahitlikten kasıt, al-i İmran suresinin 18. ayetinde belirtilen Allah'ın birliğine şahit olmaktır. Bu şahitliği kabul edip gereğince amel edenlere bir müjdeci, etmeyenlere de bir uyarıcı ve korkutucu olarak gönderildiği ayet metninden anlaşılmaktadır.

لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُۜ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَاَص۪يلًا ﴿٩﴾

9. Ta ki (ey müminler!) Allah'a ve Resulüne iman edesiniz, Resulüne yardım edesiniz, O'na saygı gösteresiniz ve sabah akşam Allah'ı tesbih edesiniz.

Bu ayeti kerimede de sesleniş Peygamberin gönderildiği insanlara yöneltiliyor ve onlara görev ve yükümlülükleri bildiriliyor:

-Allah'a ve Resulüne inanınız, iman ediniz.

-Peygamberi destekleyin, yardım edin.

-Allah'a yürekten, bütün benliğinizde duyacağınız içtenlikle bir duygu ile saygı göstererek, O'nu sabah akşam, O'na yakışmayan sıfatlardan tenzih edin, arındırın, yani tesbih edin. (Ayrıca bak. Nisa 4/80; A'raf 7/157)

اِنَّ الَّذ۪ينَ يُبَايِعُونَكَ اِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللّٰهَۜ يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ اَيْد۪يهِمْۚ فَمَنْ نَكَثَ فَاِنَّمَا يَنْكُثُ
عَلٰى نَفْسِه۪ۚ وَمَنْ اَوْفٰى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللّٰهَ فَسَيُؤْت۪يهِ اَجْرًا عَظ۪يمًا ﴿١٠﴾

[511]10. Muhakkak ki sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah ile olan ahdine vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükafat verecektir.

"Ayet, Kureyş ile Müslümanlar arasında yapılan on yıl süreli Hudeybiye antlaşmasına ve bu antlaşma sırasında biat'a (söz verme, ahdi kabul etme) işaret etmektedir. Şöyle ki, hicretin 6. yılında Hz.

Peygamber umre yapmak için 1400 Müslüman'la Mekke'ye doğru yola çıkmıştı. Fakat Kureyş, Müslümanları Makke'ye sokmak istemediği için önlerine bir birlik çıkarmış, Hz. Peygamber de vadilerden sapıp Hudeybiye'ye gelmişti. Savaşmak niyetinde değildi. Anlaşmak için Hz. Osman'ı Kureyşe elçi göndermiş, Hz. Osman'ın dönüşü gecikince, Peygamberimiz bir ağacın altına oturarak ashabından, Osman öldürülmüş ise ölünceye kadar savaşacaklarına söz almıştı. Onlar da Hz. Peygambere biat edip bu sözü vermişler, sonunda Hz. Osman gelmişti."

Ayeti kerimede, yapılan Hudeybiye barış antlaşmasının önemine, Hz. Peygamberin sözlerinin ne anlama geleceğine ve yaptıklarının Müslümanlar için hayatı değer taşıdığına ve bütün bunların Yüce Allah katında nasıl algılanıp değerlendirildiği, O'nun Peygamberine **'Sana biat edenler gerçekte Allah'a biat etmektedirler... Kim ahdi bozarsa kendi aleyhine bozmuş olur. Ve kim Allah'a verdiği sözü tutarsa Allah ona büyük bir ödül verecektir'** mealindeki buyruğu ile vurgulanmakta ve ayrıca, biat edenlere biat sırasında Hz. Peygamber tarafından uzatılan elin, aslında Allah'ın eli derecesinde olduğu ifade edilerek barış antlaşmasına eşsiz bir destek verilmiştir. Kullanılan Allah'ın eli deyimi elbette ki mecazı anlamda kullanılmıştır. Çünkü Allah'a her hangi bir şekil ya da organ benzetmesi yapmak olanaksızdır.

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ شَغَلَتْنَا اَمْوَالُنَا وَاَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ
لَنَا يَقُولُونَ بِاَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا
اِنْ اَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا بَلْ كَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١١﴾

11. Bedevilerden geri kalmış olanlar, sana diyecekler ki: "Mallarımız ve ailelerimiz bizi alıkoydu. Allah'tan bizim bağışlanmamızı dile." Onlar kalplerinde olmayanı dilleriyle söylerler. De ki: Allah size bir zarar gelmesini dilerse veya bir fayda elde etmenizi isterse O'na karşı kimin bir şeye gücü yetebilir? Kaldı ki, Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

"Burada, Kureyş taarruzundan korktukları için sefere çıkmayan, Medine civarında oturan Eslem, Cüheyne, Müzeyne ve Gıfar adlı bedevi kabilelerine işaret edilmektedir. Bunlar Hudeybiye dönüşünde Hz. Peygamberden özür dilemişler idi." (Ayrıca bak. Tevbe 9/81, 101; Hucurat 49/14)

بَلْ ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ اِلٰٓى اَهْل۪يهِمْ اَبَدًا
وَزُيِّنَ ذٰلِكَ ف۪ي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ
قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾

12. Aslında siz Peygamberin ve müminlerin ailelerine bir daha dönmeyeceklerini sanmıştınız. Bu sizin gönüllerinize güzel göründü de kötü zanda bulundunuz ve helaki hak etmiş bir topluluk oldunuz.

وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ فَاِنَّٓا اَعْتَدْنَا لِلْكَافِر۪ينَ سَع۪يرًا ﴿١٣﴾

13. Kim Allah'a ve Resulüne iman etmezse bilsin ki biz, kafirler için çılgın bir ateş hazırlamışızdır.

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَكَانَ
اللّٰهُ غَفُورًا رَح۪يمًا ﴿١٤﴾

14. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. O, dilediğini bağışlar, dilediğine ceza verir. Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْۚ
يُر۪يدُونَ اَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللّٰهِۜ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُۚ
فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَاۜ بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ اِلَّا قَل۪يلًا ﴿١٥﴾

15. Siz ganimetleri almak için gittiğinizde seferden geri kalanlar: Bırakın, biz de arkanıza düşelim, diyeceklerdir. Onlar, Allah'ın sözünü değiştirmek isterler. De ki: "Siz asla bizim peşimize düşmeyeceksiniz! Allah daha önce sizin için böyle buyurmuştur." Onlar size: Hayır, bizi kıskanıyorsunuz, diyeceklerdir. Bilakis onlar, pek az anlayan kimselerdir.

"Hz. Peygamber, hicretin 6. yılında Hudeybiyeden döndükten sonra ertesi yılın başlarında Hudeybiyeye iştirak edenlerle birlikte

Hayber seferine çıkmış, orayı fethetmişti. Bu fetihten Müslüman'lara çokça ganimet düşmüş, bu sefere iştirak etmeyenler ganimet hırsına kapılarak talepte bulunmuşlardı. Ayette bu duruma işaret edilmiş, Hz. Peygamber Hudeybiye'de bulunanlarla Haybere gitmiş, ganimetleri onlara taksim etmiş, geri kalanlara ganimet verilmeyeceğine, ganimete özellikle Hudeybiye'ye katılanların ortak olacaklarına dair ilahi hükmü uygulamıştı."

Not: 11. ayet ile başlayıp gelişen ve devam eden konuları daha iyi anlamak ve kavramak için, Tevbe 9/40 ayeti ve devamı ayetlerini anımsamakta büyük yararlar vardır.

قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ إِلَىٰ قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ
أَوْ يُسْلِمُونَ ۖ فَإِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا ۖ وَإِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ
مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦﴾

[512]16. Bedevilerden (seferden) geri kalmış olanlara de ki: Siz yakında çok kuvvetli bir kavme karşı savaşmaya çağırılacaksınız. Onlarla, teslim oluncaya kadar savaşacaksınız. Eğer emre itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükafat verir. Ama önceden döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız sizi acıklı bir azaba uğratır.

İslam'da savaş insanları zorla dine sokmak için yapılmaz. Daha önceki bahislerde, cihad konusu işlendiği sırada da değinildiği üzere, İslam'da cihad savunma amacına yöneliktir. Dini ve Müslümanları kafir, müşrik, münafık ve benzerleri düşmanlardan korumak için yapılmaktadır. Savaşın sonucunda düşmanların: Ya Müslüman olmaları; ya da teslim olup dinlerini muhafaza eder fakat İslam devletinin idaresine tam anlamıyla tabi olmaları ile; veyahut da barış antlaşması ile problemler çözülmüş olur. Hudeybiye'de yapıldığı gibi savaşmadan anlaşmak da uygulanan yollardan biridir. Ayeti kerimede de bahaneler uydurarak geri kalan bedevi kabilelerine hitap edilirken bu olasılıklara dikkatler çekilmektedir sanıyoruz...

"Hudeybiye seferinden geri kalanlara savaşa çağırıldığı kuvvetli topluluğun, Farslılar veya Romalılar olduğu belirtilmiştir."

لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَمَنْ يُطِعِ
اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ
عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٧﴾

17. Köre vebal yoktur, topala da vebal yoktur, hastaya da vebal yoktur. (Bunlar savaşa katılmak zorunda değildirler.) Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse, Allah onu altından ırmaklar akan cennetlere sokar. Kim de geri kalırsa, onu acı bir azaba uğratır.

Ayette, belirtilen mazeretler nedeni ile davet edildikleri savaşa katılamayanların sorumlu olmayacakları kaydedilmektedir. Bu hüküm her ne kadar burada özel durum nedeniyle sevk edilmiş olsa da, kapsamının genel olması doğaldır.

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ اِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ
فَاَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَاَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾

18. Andolsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, o müminlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş, onlara güven duygusu vermiş ve onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir.

"Ayetin işaret ettiği biat, Hudaybiye'de Semre ağacının altında yapılan 'Rıdvan biatı' dır. 1400 sahabi, Kureyş'e karşı ölünceye kadar savaşacaklarına yemin etmişlerdi. Haber verilen yakın fetih, Hayber'in fethi olarak anlaşılmıştır."

Gerideki 10 ayette: 'Allah'ın emirlerine uyanların ödüllendirilecekleri' mealinde belirtilen vaat, bu ayette karşılığını bulmakta ve 'Allah'ın onlardan razı olması, kalplerine güven duygusunu indirmesi ve pek yakın bir fetih ile ödüllendirilmeleri' biçiminde ifade edilmektedir. Allah rızası ve kalplere güven duygusunu indirmesinin nitelik ve önemi konusunu, daha önce açıklamaya çalıştığımız için burada yinelemeyeceğiz. Yakın bir fetih ile ödüllendirilmenin ise, Mekke topraklarında olduğu kabul edilen Hayber'in fethi ile, Müslümanlara Mekke yolunun açılması olduğu, surede yer alan diğer ayetlerin anlamlarından anlaşıldığı, müfessirlerin çoğunluğu tarafından kabul edilmektedir.

Fetih: Açmak, güçlükleri kolay hale getirmek, düğümleri çözmek engelleri ortadan kaldırmak ve benzeri anlamları ifade etmek için kullanılan bir sözcüktür.

وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا وَكَانَ اللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾

19. Yine onları elde edecekleri birçok ganimetlerle de ödüllendirdi. Allah üstündür, hikmet sahibidir.

Hudeybiye barış antlaşması ile İslam'ın önündeki, bir çok engellerin kaldırdığı, bu sayede önlerinin açıldığı, bir çok güçlüklerin de ortadan kalkmış olduğu, bu sebeplerle Müslüman'ların, bundan sonra daha da rahat hareket ederek büyük başarı ve zaferler kazanacakları ifade edilmektedir. Ayette onlara bir birçok ganimetler verildi denmemekte, **'Onlara ileride alacakları ganimetler verdi'** denilmektedir. Bu ifadenin geleceğe yönelik olması, antlaşmanın gelecekteki birçok zafere yol vereceğinin en güzel kanıtı olmaktadır. Nitekim, bir süre sonra Müslüman'lar, fethettikleri Hayber'de bir çok ganimet elde etmişlerdir.

وَعَدَكُمُ اللَّهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَٰذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ
النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢٠﴾

20. Allah size, elde edeceğiniz birçok ganimet vadetmiştir. (Bu ganimetlerden) işte şunları hemen vermiş ve insanların ellerini sizden çekmiştir ki bu, müminlere bir işaret olsun ve sizi dosdoğru yola iletsin.

"Tefsirler, genellikle ayetin yorumunu şöyle yapmışlardır: Allah, vadettiği fetihlerden ilkini, hayber'i ve ganimetlerini hemen bahşetmiştir. Bu arada Hayberlilerin müttefikleri olan Esed ve Gatafan kabilelerinin de Müslümanlara hücumlarını önlemiştir. Hudeybiye barışıyla da Mekkelilerin taaruzu önlenmiştir."

وَأُخْرَىٰ لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللَّهُ بِهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾

21. Henüz elde edemediğiniz başka ganimetler de vardır ki, onlar Allah'ın bilgi ve kudreti dahilindedir. Allah, her şeye kadirdir.

Geçen bu iki ayet, daha önceki ayetlerde ifade edilenleri pekiştirmektedir. Daha önce geçen ayetlerde müminlere gelecek fetih

ve ganimetler vaat edilmiş, burada da bir bakıma o vaatler garanti edilerek, Müslümanların yürekleri yatıştırılmak suretiyle sevinmeleri sağlanmıştır.

وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا
وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾

22. Eğer kafirler sizinle savaşsalardı, arkalarına dönüp kaçarlardı. Sonra bir dost ve yardımcı da bulamazlardı.

"Ayette ifade edildiğine göre şayet Kureyşliler, Hudeybiyede barış teklifinde bulunmayıp savaşa girişselerdi mağlup olacaklardı. Cenabı Hakkın takdiri böyle tecelli edecektir."

سُنَّةَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ﴿٢٣﴾

23. Allah'ın, ötedenberi süregelen kanunu budur. Allah'ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın.

وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ
أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٢٤﴾

[513]24. O sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, Mekke'nin içinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekendir. O, yaptıklarınızı görendir.

"Gerçekten Cenab-ı Hak, Mekke sınırları içinde yani Hudeybiye'de Müslümanlara zafer bahşetmişti. Şöyle ki, düşmandan silahlı seksen kişi Müslümanların etrafını sarmışken, yakalanarak Hz. Peygamberin huzuruna getirilmişler, Hz. Peygamber de onları affetmişti. İşte Kureyşlilerin barış istemelerine bu olay sebep olmuştur."

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا أَنْ يَبْلُغَ
مَحِلَّهُ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَؤُهُمْ

فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيُدْخِلَ اللّٰهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا
لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٥﴾

25. Onlar, inkar eden ve sizin Mescid-i Haram'ı ziyaretinizi ve bekletilen kurbanların yerlerine ulaşmasını men edenlerdir. Eğer (Mekke'de) kendilerini henüz tanımadığınız mümin erkeklerle mümin kadınları bilmeyerek çiğnemeniz sebebiyle üzüntüye kapılmanız ihtimali olmasaydı (Allah savaşı önlemezdi). Dilediklerine rahmet etmek için Allah böyle yapmıştır. Eğer onlar birbirinden ayrılmış olsalardı elbette onlardan inkar edenleri elemli bir azaba çarptırırdık.

"Hudeybiye'de Kureyşliler, Müslümanların Mekke'ye girmelerine engel olmakla hem Mescid-i Haramı ziyaret etmelerine, hem de hazırlanan kurbanlarını Mina'da kesmelerine mani olmuşlardı. Ziyaretten alıkoyma karşısında Müslümanlara savaş ve fetih izninin verilmeyiş sebebi, Mekke'de bulunan ve henüz imanını açığa vuramamış müminlerin varlığı idi. Müminler Kureyşli kafirlerden seçilip ayrılmadıkları için fetih ertelenmişti."

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ
سَكِينَتَهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَىٰ وَكَانُوا
أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا ۚ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾

26. O zaman inkar edenler, kalplerine taassubu, cahiliye taassubunu yerleştirmişlerdi. Allah da elçisine ve müminlere sükunet ve güvenini indirdi, onların takva sözünü tutmalarını sağladı. Zaten onlar buna layık ve ehil kimselerdi. Allah her şeyi bilendir.

"Ayette yer alan 'takva' sözü şehadet kelimesidir. Takva kelimesine bağlılık o sırada cereyan eden olayı yatıştırmıştır. Şöyle ki, Hudeybiye'de Mekkelilerle Müslümanlar arasında antlaşma yapılacağı sırada Hz. Peygamber, Hz. Aliye 'yaz' dedi: 'Bu Allah'ın elçisinin, Mekke halkıyla yaptığı antlaşmadır'. Kureyş temsilcileri dediler ki: 'Biz senin Allah'ın elçisi olduğunu bilsek, sizin Kabe'ye girmenize engel olmayız'. Şöyle yazın: 'Bu Abdullah oğlu Muhammed ile Mekke halkı arasında-

ki antlaşmadır'. Hz. Peygamber de öyle yazdırdı. Kureyşlilerin bu tutumu müminlerin çok ağırlarına gitmişti fakat, ayette ifadesini bulan takva sözü, onları yatıştırıp teskin etmişti."

لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ
اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ اٰمِن۪ينَ مُحَلِّق۪ينَ رُؤُ۫سَكُمْ وَمُقَصِّر۪ينَ لَا تَخَافُونَ
فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحًا قَر۪يبًا ﴿٢٧﴾

27. Andolsun ki Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi.

Bu ayet vesilesi ile, daha önce sözünü verdiğimiz, Hudeybiye sulh antlaşması öncesi, antlaşma safhası ve getirdiği hükümler konusunda çok kısa özet bilgiler vererek, konu ile ilgili bazı bölümleri yinelemiş olsak da, vaadimizi yerine getirmeye çalışacağız:

Rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.) rüyasında, başları tıraş edilmiş olarak Müslümanlarla birlikte Kabe'ye girdiğini ve mukaddes yeri ziyaret ettiğini görmüş ve rüyasını da ashabına anlatmıştı ve onlarda çok sevinmişlerdi.

Diğer taraftan müşrikler, cahiliye dönemi adetlerinden olmasına karşın genelde özenle uyulup ve uygulanan, her türlü savaştan vazgeçilerek, silahların da bir kenara bırakılması şeklindeki gelişen, haram aylara saygı gösterme geleneğine, hicretten beri uymaz olmuşlar; ve her türlü mücadelenin haram sayıldığı bu aylarda bile, Hz. Peygamberin Müslümanlarla birlikte Kabe'yi ziyaret etmelerine müsaade etmemekte direniyorlardı. Halbuki bu aylarda, öç alma duygusunun her türlüsü kenara bırakılır, kişi, babası, kardeşi ve en yakınlarının katilleri olan kimselerle bile Kabe'de karşılaşsa, değil saldırmak kılını bile kıpırdatmazdı. Ne var ki, Mekke müşrikleri, sırf Hz. Peygambere eziyet ve hakaret olsun diye bu yerleşik ve köklü geleneklerini bir kenara itmiş, ziyarete müsaade etmeme şeklinde tecelli eden bu inatlarından bir türlü vazgeçmiyorlardı.

Hal ve vaziyetin böyle olduğu bir dönemde ve hicretin 6. yılında arz olunan rüyayı görmüş, etrafını da haberdar ettiği bu rüyadan sonra,

Ramazan ve Şevval aylarını da Mekke'de geçirip, Zilkade ayında umre yapmak üzere harekete geçti. Çevredeki Arap kabilelerine de haber vererek ziyarete katılmalarını bildirdi. Amacı savaşmak değildi. Ancak, Kureyşlilerin ziyaretlerine mani olmak için kendilerini engellemelerinden kuşkulanıyordu ve bu nedenle ziyareti kalabalık bir toplulukla yapmak istiyordu. Çevredeki kabilelerin çoğu, katılma konusundaki hareketlerini ağırdan aldılar. Bu durumu gören Resulullah, beraberindeki muhacir, ensar ve civardan katılmış olanlarla birlikte, kurbanlıklarını da yanlarına almış olarak hareket ettiler.

Mekke'ye doğru ilerlemelerine devam ederlerken, Mekke istikametinden gelen Süfyan oğlu Bişr adındaki bir yolcuyla rastlaştılar. Gelen bu yolcu, Kureyşlilerin hareketlerini haber aldıklarını büyük-küçük herkesin silahlandırılarak savaşmak üzere yola çıkarıldıklarını bildirince Resulullah, yolunu değiştirdi. Bu yol değişikliğini de fark eden Kureyşliler de rahat durmuyorlardı. 40-50 kişilik bir öncü birlik çıkararak Hz. Peygamber ve ordusu hakkında bilgi toplamak istediler fakat bu birlik Müslümanlar tarafından yakalandı ve Resulullah tarafından da af edildiler. Çünkü amaç savaş değil, ziyaretti. Bu amacını Ebu Süfyan ve diğer Kureyş ulularına bildirmek üzere Affan oğlu Osman'ı elçi olarak gönderdi.

Osman'ın dönüşü normal süre içinde gerçekleşmediği gibi, onun Kureyşliler tarafından öldürüldüğüne dair bir de haber çıkarıldı. Bu haber üzerine Hz. Peygamber, 'Onlardan öcümüzü alıncaya kadar vazgeçmeyin' buyurarak orada bulunanları bu emre bağlılık biatı'na çağırdı. Bu suretle biat olayı gerçekleşmiş oldu. Bun takiben de Hz. Osman'ın öldürüldüğü haberinin yanlış olduğu anlaşıldı.

Daha sonra Kureyşliler Hz. Peygamber ile sulh antlaşması yapmak üzere bir heyet gönderdiler. Karşılıklı yapılan görüşmeler sonucunda başlıca aşağıdaki koşulları içeren Hudeybiye Sulh antlaşması yapılıp taraflar ve şahitler tarafından imzalandı.

-Sulh antlaşması on yıllık bir süre için yapıldı.

-Bu yıl Müslümanlar Kabe'yi tavaf etmeksizin geri dönecekler,

-Gelecek yıl gelerek Mekke'ye girip tavaf etmek fakat üç günden fazla durmamak ve o zaman içerisinde de Kureyş taifesinin Mekke'den dışarı çıkması şart kılındı,

-Müslüman tarafına gelenlerin geri verilmesi yazıldı ve bu madde sadece Kureyş'e tahsis edildi.

-Kureyş'ten başka kabileler isterlerse Hz. Muhammed'in ahd ve

emanına, isterlerse Kureyş'in ahd ve emanına girmeye muhayyer bırakıldılar.

Nihayet sefere çıkıp Hudeybiye'de durdurulduktan sonra, yapılan antlaşma gereği oradan geri dönmek Müslümanlara çok ağır gelmiş bu durum onları çok üzmüştü. Bazı münafıklar da şüpheye düşerek üstü kapalı konuşmalara başlamışlardı. Fakat bunda bir hikmetin olduğu belirtilmiş, fethin müyesser olacağı bildirilerek, bir sene önceki yakın fetih (Hayber fethi) hatırlatılmıştır. (Konu ile ilgili daha ayrıntılı bilgiler için bak. Kutub, 13/419 vd.; A. Cevdet Paşa, Peygamberlerin Kıssaları, Halifelerin Tarihi, 1/152 vd.; Sahihi Buhari Tercümesi, 8/126)

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾

28. Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter.

'Hudeybiye'de bazı Müslümanların içine düşen kuşkunun giderilmesi için 27. ayette, Elçi'nin rüyasının mutlaka çıkacağı ve Müslümanların, güven içinde Mescid-i Haram'a girecekleri belirtildikten sonra bu ayette de Hz. Muhammed (s.a.)'i hidayet ve hak dinle gönderenin Allah olduğu, Muhammed'in, Allah elçisi olup getirdiği dinin bütün dinlere üstün geleceği, onun gerçek peygamber, Kur'an'ın da Allah kelamı olduğuna bizzat Allah'ın tanık bulunduğu vurgulanmaktadır.

Yani, elçisini hidayet ve hak dinle göndermiş olan Allah, elçisini yalancı çıkarmaz. Onun gördüğü rüya doğrudur. Çünkü o gerçek peygamberdir. Dini de haktır ve bütün dinlere de üstün gelecektir. Buna Allah ta tanıktır. Allah'ın tanıklığı onun gerçek peygamber ve dininin de hak din olduğunu ispat için yeterlidir.' (Ateş, 5/2482)

Bu ayet, bu sureden daha önce inmiş olan Saf Suresinin 9. ayeti ile anlam bakımında örtüşmektedir: **'O, elçisini hidayet ve hak dinle gönderdi ki müşrikler istemese de o dini, bütün dinlere üstün getirsin'.**

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ وَالَّذ۪ينَ مَعَهُٓ اَشِدَّٓاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَٓاءُ بَيْنَهُمْ تَرٰيهُمْ
رُكَّعاً سُجَّداً يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَاناً س۪يمَاهُمْ ف۪ي وُجُوهِهِمْ مِنْ اَثَرِ
السُّجُودِ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرٰيةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْاِنْج۪يلِ كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْـَٔهُ
فَاٰزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوقِه۪ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغ۪يظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ
وَعَدَ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَاَجْراً عَظ۪يماً ﴿٢٩﴾

[514]29. Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kafirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rüku'a varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kafirleri öfkelendirir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükafat vadetmiştir.

"Hz. Peygamber ve arkadaşlarının ilk ve son durumları bir benzetme ile anlatılmaktadır. İlk defa yere atılan bir tane gibi filizlenmeye başlayan Müslümanlar, gittikçe güçlenerek koca bir ordu olmuşlar, İslam tohumunu ekenler bu duruma son derece sevinirlerken, onların bu güçlü durumunu gören kafirler de öfkeden çatlar hale gelmişlerdi."

(Sure ile ilgili daha geniş bilgi için bak. Razı, 20/131 vd.; Elmalılı, 6/479 vd.; Kutub, 13/413 vd.; Ateş, 5/2463 vd.; Bilmen, 7/3408 vd.; Vehbi, 13/5424 vd.; Esed, s.1043 vd.; Emiroğlu, 11/102 vd.)

FETİH SURESİNİN SONU

49-HUCURAT SURESİ-106

سُورَةُ الْحُجُرَاتِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Hucurat suresi, resmi düzenlemede 49. iniş sırasına göre ise 106. sırada yer almaktadır. Bu surede müminlere bazı görgü kuralları, Allah'a, Peygamber'e ve birbirlerine karşı nasıl davranacakları öğretilmekte, insanların eşitliği prensibi ve bunu gösteren ölçünün ne olup olmadığı ile imanın gönül işi olduğu konuları da özellikle vurgulanmaktadır. Medine'de inmiştir. 18 ayettir. Adını, dördüncü ayetteki 'odalar' anlamına gelen 'hucurat' kelimesinden alır.

Fetih suresinin son ayetiyle ilgili açıklamada da ifade edildiği gibi, ilk defa toprağa atılan bir tohum misali filizlenip gelişen Müslümanlık, her geçen gün biraz daha büyümüş, toplum şuurunu kazanmaya başlamış ve tekamül yolunda ilerlemesini sürdürmüştür. Bu gelişme, İslam tohumunu ekenleri sevindirdiği gibi aynı ölçüde de, düşmanlarını üzmekte idi. Ne var ki, Yüce Allah, Fetih suresinin sonunda da işaret buyurdukları ve özellikle terbiye ile intizamın önem arz ettiği bu hazırlık döneminde, iç eğitim ile, görülen bazı hataların düzeltilmesi için, Müslümanlardan lütfunu esirgememiş ve Hucurat suresi gibi eğitici, öğretici ve yol gösterici öğretilerini, Resulü aracılığı ile ferman buyurmuştur.

İnsanlar için, ideal bir yapı olarak belirlenen İslam toplumu, birdenbire topraktan çıkar gibi çıkmamış ve gelişmiş olarak tanıdığımız son şeklini, mucizevi bir oluşumla almamıştır. Fakat, Yüce Allah'ın insanlara sağladığı ve gerektiğinde de mucize ve harikalarla süslediği yol gösterici emir, lütuf, uyarı ve irşatlarının eşliğinde, gerekli yükseliş ve gelişim aşamalarını izleyerek elde etmiştir. Bu sayede insanlık, kök-

lerini toprağın derinliklerine saplayıp, dallarını göklere doğru açıp yükselten ağaç misali, kendisini dünya ve ahiret gerçeklerine hazırlamıştır.

İşte bu surede, sözü edilen gelişme ve yükselişin diğer deyimi ile tekamülün ilk sahnelerinden bazılarını içeren, bir nevi, eski adıyla muaşeret yeni adıyla ise görgü kurallarını ve onlarla ilgili insani ve ahlakı prensipleri öğrenmekteyiz.

Ayet sayısının azlığına karşın, surede yer alan oldukça geniş kapsam ve içerikli konuları, şu şekilde özetleyebiliriz:

-Hitap şekillerin ayırımı, tanıtımı ve o sırada uyulması gereken saygı ve terbiye kuralları ki bunlar, günümüzün benzer görenekleri ve gelenekleri ile tamamen örtüşmektedir ;

-Fasık bir kişi tarafından ortaya atılan haberlerin ne şekilde algılanıp karşılanacağı ve değerlendirileceği;

-İki mümin kişi ya da toplumun kavga veya savaşlarda takınılacak tavır;

-Müminlerin birbirlerinin kardeşi bulunduğu, araları bozulanların aralarını düzeltme gereğini bildiren emir;

-Kişi ya da toplulukların birbiriyle alay etmeleri ile bir kimseye ismi dışında lakap takmanın sakıncaları;

-Zan, gıybet ve bühtan konularının tanıtımı uygulamadaki yanılmalar;

-Başkalarının işlerine karşı yersiz ilgi duyma, meraklılık, kusur ve hataları araştırmayı alışkanlık haline getirmenin hükümleri;

-İnsanların bir erkek ve dişiden yaratıldıklarının hatırlatılması ve öğütler;

-Ve nihayet gerçekte iman sahibi olma ile Müslüman olmanın arasındaki ince çizgilerle nüanslarının ve diğer satır arası açıklamalar...

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ
سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿١﴾

1. Ey iman edenler! Allah'ın ve Resulünün önüne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir.

"Ayette belirtilen, önüne geçmeme hususu, söylenen söz, yapılan iş ve çıkarılan hükümlerde, Hz. Peygambere aykırı davranmama, edep ve saygıyı koruma, O'na uyma şeklinde yorumlanmıştır."

Bu davranış, Allah ve Resulüne karşı edepli bir tavrın ifadesidir. Bu tavır ile aynı zamanda, her iki makamdan gelen emirleri kabul ederek, uygulama metodunun esasını oluşturan, temel prensiplerden birinin de ifadesidir. Bu da Allah'a bağlılığın en belirgin ifadesi olan 'takva' dır. Takva ise, kulun, Yaratana mutlak bağlılık, mutlak teslimiyet ve korkusunu içerir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَرْفَعُٓوا اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ
كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾

2. Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın; yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidiverir.

"Resululllah'ın huzurunda yüksek sesle konuşmak yasaklanmıştır. Bundan maksat Hz. Peygamberin huzurunda münasebetsizce bağırıp çağırmayı ve sesi yükseltmeyi önlemektir."

اِنَّ الَّذ۪ينَ يَغُضُّونَ اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ
لِلتَّقْوٰى لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظ۪يمٌ ﴿٣﴾

3. Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısanlar, şüphesiz Allah'ın kalplerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük bir mükafat vardır.

"Bu ayette de, ikinci ayetin tersine, huzur da edep ve saygı ile davranan kimselerin Allah tarafından Takva ile imtihan edildikleri ve imtihanda başarılı olanların, af ile birlikte büyük bir ödül ile ödüllendirilecekleri beyan ediliyor...

اِنَّ الَّذ۪ينَ يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَٓاءِ الْحُجُرَاتِ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

4. (Resulüm!) Sana odaların arka tarafından bağıranların çoğu aklı ermez kimselerdir.

Rivayet edildiğine göre, Hz. Peygamberin uyuduğu bir öğle saatinde, evine gelen Temim oğullarından bir heyet mensupları: 'Ya Muhammed! Dışarı çık, yanımıza gel!' diye bağırmışlardır. Ayette bu tür davranışların uygunsuz olduğu beyan edilirken, aynı zamanda taşra kökenli olan bedevilerin eğitimden geçirilmeye diğerlerinden daha fazla gerek bulunduğuna işaret edilmektedir.

وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّىٰ تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

[515]5. Eğer onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

Ayeti kerimede, 4. ayette belirtilen hatayı yapanların nasıl hareket etmelerinin daha doğru olacağı belirtildikten sonra, bilmeyerek işlenen bu tür hataları, çok koruyan ve bağışlayan Yüce Allah'ın, hoş göreceği tesellisi de verilmektedir.

Hücre: Sahibi ya da ilgisi bulunanların dışındakilerin içerisine girmesi genelde yasak olan oda demektir. Hucurat, hücrenin çoğuludur. Resulullah efendimizin hanelerinde, muhterem zevceleri için yaptırdıkları ve sayılarının da dokuz olduğu ifade edilmektedir. Ayette sözü edilen odalar da bunlardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُوا اَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ
فَتُصْبِحُوا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ﴿٦﴾

6. Ey iman edenler! Eğer bir fasık size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz.

Fasıklık: Küfür içinde bulunan, kötülük yapmakla ün yapmış, günahkar ve benzerleri gibi fenalıkları, kişi ya da toplumlara zarar vermek amacıyla yapan şerli kimseler için kullanılan bir sıfattır.

"Rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber, Velid b. Ukbeyi Beni Mustalık kabilesine zekat memuru olarak göndermişti: Velid bunlarla

arasında var olan bir husumetten dolayı, korkuya kapılmış, yoldan dönmüş, üstelik Hz. Peygambere gelerek onları irtidat edip (dinden çıkmış, din değiştirmiş), zekat vermediklerini duyurmuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber onlara öfkelenmiş, savaşmayı bile tasarlamış, aynı zamanda Halid b. Velidi durumu incelemek üzere göndermişti. Halid, incelemeleri sonunda Beni Mustalikin ezan okuyup, namaz kıldıklarını ve zekatlarını da teslim ettiklerini Hz. Peygambere bildirmişti. Ayetin nüzül sebebinin bu olay olduğu değişik rivayetlerde yer almıştır."

Dikkat buyurulursa, ayette, alınan habere dayanılarak bir eylem ya da uygulamaya geçmeden önce haberin, iyice incelemeye tabi tutulması, haber getiren kişinin fasık olması koşuluna bağlanmıştır. Diğer yandan, fasık olmayan, salih ve doğruluğu ile tanınan bir kimseden gelen haber için ise böyle bir koşul aranmamaktadır.

Esasen İslam öğretisi, bütün iş ve eylemlerin, her yönüyle iyice düşünüp incelendikten sonra, sükünet ve emniyet içerisinde yapılmasını emretmekte ve öğütlemektedir. Ayeti kerimede de işaret edilen husus budur. Konu ile ilgili iki güzel hadisi şerif rivayet edilmektedir:

1- 'İncelemek Allah'ın emridir, acele davranmak ise şeytandandır.'

2- 'Dört şey hariç bütün işleri iyice düşünüp sükünet içerisinde ve acele etmeden yapınız.'

Gecikmeden yapılması gereken işler de şöyle sıralanmaktadır:

- 'Günahlara tevbe etmekte acele ediniz;

- Ölüleri gecikmeden defnediniz;

- Borçlarınızı ödeme konusunda acele ediniz;

- Misafire ilgi ve ikramda acele ediniz, seferin verdiği bir sıkıntısı olabilir.'

وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ
إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ
وَالْعِصْيَانَ أُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ ﴿٧﴾

7. Hem bilin ki, içinizde Allah'ın elçisi vardır. Şayet o, birçok işlerde size uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah size imanı sevdirmiş ve

onu gönüllerinize sindirmiştir. Küfrü, fıskı ve isyanı da size çirkin göstermiştir. İşte doğru yolda olanlar bunlardır.

Bu ayeti kerime ile 6. ayette değinilen konuya, aralarında bulunan Hz. Peygamberin davranışları da hatırlatılıp örnek gösterilerek açıklık getiriliyor ve deniliyor ki: Söylenen her şeye çabucak inanıyorsunuz. Eğer Peygamber size uyup acele davransa ve sizin isteklerinize uysaydı, bir çok işte beklemediğiniz sıkıntılara düşerdiniz. Günahkar olur başınıza belalar açabilirdiniz; şeklindeki bu anımsatma ve öğütleri takiben de, ayeti kerime, işin özünde Yüce Allah'ın kullarına olan lütfunun bulunduğunu vurgulamakta ve meal olarak şöyle denilmek istenmektedir: Allah size imanı sevdirdi, onu hoş ve güzel göstererek kalplerinizi onun aydınlığı ile nurlu kıldı, süsledi. Fısk, küfür, isyan ve bunlar gibi bütün kötülükleri size iğrenç kıldı. Bu sayede imanı sevdiniz ve peygamberin yolundan girmeyi tercih ettiniz. Ona karşı asi olmadınız. Bu davranışınız size, Allah'ın lütfu ve nimeti sayesinde olmuştur. Allah her şeyi bilendir. Size en uygun olanı herkesten daha iyi bilir. Yaptığı her şey, hikmetine, güç ve kudretine dayanmakta olup en doğru biçimde yapılmıştır ve yapılmaktadır. Bundan asla kuşku duymamak gerekir.

فَضْلاً مِنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةً وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٨﴾

8. Bu, Allah'tan bir lütuf ve nimettir. Allah alimdir, hakimdir.

وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِنْ بَغَتْ إِحْدٰيهُمَا
عَلَى الْأُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتّٰى تَفِيءَ إِلٰى أَمْرِ اللّٰهِ فَإِنْ فَاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا
بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٩﴾

9. Eğer müminlerden iki gurup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse artık aralarını adaletle düzeltin ve (her işte) adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah, adil davrananları sever.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾

10. Müminler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki esirgenesiniz.

Bu ayette dikkate değer en önemli konu, kardeşliğin, değişik milletlerin Musevi, Hıristiyan ve Müslüman olarak tanımlandığı dini sıfatlarına ilişkili algılanmayıp, iman keyfiyetinin öne çıkarılmasıdır. Başka bir anlatım ile, 'Musevi Musevi'nin, Hıristiyan Hıristiyan'ın ve Müslüman da Müslüman'ın kardeşidir' denilmemekte, 'Mümin müminin kardeşidir' denilmek suretiyle kardeşliğin, dinler sahasından, itikadı ve sübjektiflik yönü ile ağırlıklı olan, daha geniş kapsamlı iman alanına, taşınmış olmasıdır. Bu suretle, İslam'ın dinler arası ve milletlerarası kardeşliğin öncülüğü yapma görevini üstlenmeye, deyim yerinde ise soyunduğu, bu ayet hükmü ile açıkça görülmekte ve anlaşılmaktadır. Bu da 'İslam'ın savaş ve şiddet taraftarı' bir din olduğu şeklindeki itham ve iftiranın ne kadar yersiz ve yanlış olduğunu açıkça ortaya koyan önemli kanıtlardan biri olmaktadır.

İnsanların Allah tarafından esirgenmeye hak kazanabilmeleri de, bu ayet hükmü ile, bozulan kardeşlik bağlarının düzeltilmesi koşuluna bağlanmaktadır. Demek ki, her imanlı kişinin başta gelen görevlerinden biri de, dargın olan bu anlamdaki ve daha dar anlamdaki kardeşlerin arasını düzeltmektir. Devam eden ayetlerde de, kardeşlik anlayışını sarsacak veya tehlikeye düşürecek değişik ve önemli diğer yönlerine ışık tutulmaktadır:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسٰٓى اَنْ يَكُونُوا خَيْراً مِنْهُمْ وَلَا نِسَٓاءٌ
مِنْ نِسَٓاءٍ عَسٰٓى اَنْ يَكُنَّ خَيْراً مِنْهُنَّۚ وَلَا تَلْمِزُٓوا اَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا
بِالْاَلْقَابِۜ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْا۪يمَانِۚ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَاُو۬لٰٓئِكَ
هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾

11. Ey müminler! Bir topluluk diğer bir topluluğu alaya almasın. Belki de onlar, kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir isimdir! Kim de tevbe etmezse işte onlar zalimlerdir.

"Erkeklerin ve kadınların birbiriyle alay etmemeleri, birbirlerini

ayıplamamaları ve kötü lakap takmamaları istenmekte, bunları yapmanın, bu ayette, yoldan çıkma anlamına gelen 'fasıklık' olduğu hatırlatılmaktadır."

İslam, insanların dış görünüşlerinin onların, gerçek değerlerini ifade etmediğini her vesile ile ve her fırsatta devamlı surette vurgulamaktadır. Bu ayeti kerimede yapılan da budur. Bir kimsenin, zengin-fakir olması; güzel-çirkin olması; zenci ya da beyaz olması; güçlü ya da güçsüz olması vs. özellikler taşıması onların İslam nazarında değer ölçüleri olmamaktadır. Bunlardan görünüşte üstün olanların, diğerleriyle alay etmeleri ve onları küçük düşürücü ya da aşağılayıcı davranışlarda bulunmaları, İslam'ın kesinlikle yasakladığı konular arasında yer almaktadır. Çünkü bu tür davranışlar, sevgi, saygı, birlik-beraberlik, kardeşlik duygularını bozmak ve İslam'da, toplum düzeni için çok önem verilen kişi saygınlığı ve dokunulmazlığı, toplumun temel taşı sayılan aile yapısının sağlamlığını bozmak ve bu suretle toplum düzenini tehlikeye düşürmekten başka hiçbir işe yaramazlar. İslam nazarında, insanların değer ölçüsünün ne olduğu konusunu 13. ayet ile ilgili açıklamalar sırasında arz etmeye çalışacağız.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوا كَث۪يرًا مِنَ الظَّنِّۘ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا
وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًاۜ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ اَخ۪يهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُۜ
وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَح۪يمٌ ﴿١٢﴾

[516]12. Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, tevbeyi çok kabul edendir, çok esirgeyicidir.

"Zandan kaçmamız, kusur araştırıp ayıpları deşmememiz ve gıybet etmememiz istenmiştir. Çekiştirilen kimsede, anlatılan kusur bulunsa bile, bunun anlatılmasının caiz olmadığı Hz. Peygamber tarafından açıklanmıştır."

Öncelikle, zan, gıybet ve bühtan (iftira) suçlarının mahiyetini ve ayetin gıybet konusunda korkunç olduğu kadar dehşet verici örneğini iyi algılayıp, anlamak ve kavramak gerekir. Gıybetin, **'Ölü kardeşin**

etini yemek' derecesinde çok kötü ve korkunç bir şey olduğunu anlamak için, daha başka bir söze gerek var mıdır? Bunları iyi düşünmek gerekir. Tanımlarına gelince:

Zan, adı üstünde, bir kimse hakkında, aslında onda bulunmayan bir şeyi düşünüp onun hakkında, içimizde haksız bir yargıyı oluşturarak vicdanımızda mağdur ve mahkum etmemizdir. Bunu yaptığımızda ona zan şeklinde yüklediğimiz fiili ya da eylemi, kendimiz yapmışız gibi bir günaha girme tehlikesi ile karşı karşıya bulunduğumuzu bilmemiz ve o şuur içerisinde hareket etmemiz gerekir.

Gıybete gelince, genelde, gıybet yapan kimseler, yaptıklarının yanlış olduğu konusunda kendileri uyarıldıkları zaman, 'Gerçekleri söylediklerini, söylediklerinin yalan olmadığını' beyan ederek yanıt vermekte ve bu şekilde tepkilerini açığa vurmaktadırlar. Yani, söyledikleri gerçek olduğu için gıybet yapmadıkları yanılgısına düşüyorlar. Aslında gıybet, orada bulunmayan bir kişi hakkında, eğer orada bulunup da hakkında söylenenleri bizzat kendisi duymuş olsaydı, kendisini üzecek sözlerle, gerçekleri, o kimsenin yokluğunda konuşup söylemektir. Böylesi davranış gıybettir, dedikodudur.

Doğrular değil de doğru olmayan şeyler onun adına uydurulup anlatılırsa o, gıybet olmaktan çıkar ve adına 'bühtan' denilen iftira suçunu oluşturur. Dedikodu ve iftira arasındaki bu ince ayrıntının, doğru anlaşılıp kavranması, toplumlar içerisindeki sevgi, saygı ve kardeşlik bağlarını yok eden, adeta, bir salgın mikrobu gibi tahribat yaparak işlevini sürdüren, gereksiz dedikodu ve boşboğazlığın önlenmesi ve bu çok değerli ahlak ilkesi konusunda yanılgıya düşmeme bakımlarından, büyük önem taşımaktadır.

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَاُنْثٰى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَٓائِلَ لِتَعَارَفُوا ط
اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰيكُمْ ط اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ خَبٖيرٌ ﴿١٣﴾

13. Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir, her şeyden haberdardır.

"Hz. Adem ve Havva'dan çoğalan insanlar, yeryüzünde çeşitli renk

ve dilde, küçüklü büyüklü topluluklar oluşturmuşlardır. Küçükten büyüğe, kabilelerden milletlere varıncaya kadar farklılık gösteren bu oluşumun, temel nedeninin kitlelerin birbirini tanıyıp, anlaşmak ve kaynaşmak olduğu anlaşılıyor. Yani, soy-sop ile öğünmek yerine, birleşip bütünleşmek ön görülmüştür."

İnsanların, değişik millet, toplum ya da kabilelere ayrılmalarının, ayette belirtilen ne kadar sade ve masum bir amaca, insanların birbirini daha iyi tanımaları amacına yönelik olduğu açıklanmasına karşın, bir çok kişi, toplum ya da milletler veya onların üyeleri, birbirinden farklı taşıdıkları bu aidiyet unvanlarını bir övünç ve üstünlük vesilesi sayarak birbirine fiyaka ve caka atma gibi basit emellerine alet etmektedirler.

11. ayette değindiğimiz dış görünüşle ilgili sözde değer ölçülerine bu ayette sayılanlar da eklenip hepsinin boş ve safsata olduğu anlaşılınca geriye, ayette vurgulanan tek değer ölçüsü kalmaktadır. O da İslam'da insanların birbirine üstünlük konusunda kullanılan tek değer ölçüsü olan takvadır. Demek oluyor ki, İslam nazarında, insanların birbirine üstülük ölçüsü, güzellik, çirkinlik, siyah ya da beyaz olmak, zengin-fakir olma vs. dış görünüş ya da şu veya bu millet ve topluluk veya kabileye mensup olmak değildir. Allah nazarında en üstün olmak, takvada üstün olmakla mümkündür. Konuyu Sayın Kutub'un veciz cümleleri ile bağlayalım:

'Böylece bütün farklar kaldırılıyor. Bütün ayrılıklar siliniyor. Bütün değerler düşüyor. Yücelen bir tek bir değer kalıyor. Silinmeyen bir tek ölçü kalıyor. İnsanlar bu biricik ölçüye göre muhakeme ediliyorlar. Aralarındaki fark değişmez olan bir tek vicdana göre değerlendiriliyor. İşte böylece yeryüzündeki bütün düşmanlık sebepleri ortadan kaldırılıyor. İnsanların üzerine üşüştükleri bütün değerlerin önemsizliği ortaya konuyor. Anlaşıp birleşmek için bir tek sebep ortaya çıkıyor:

Allah bütün insanların Rabbi'dir. Hepsini bir tek esastan yaratmıştır. Ayrıca bütün insanların altında birleşmesi için bir tek sancak yükseltiliyor. Bu sancak **'Takva sancağı'** dır. Ve işte İslam'ın insanlığı, ırkçılık, bölgecilik, kabilecilik ve aşiretçilik gibi taassuplardan kurtarmak için yükselttiği tek sancaktır. O taassupların hepsi cahiliyet esaslarına dayanır.' (Kutub, 13/507)

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلٰكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ
فِي قُلُوبِكُمْ وَإِنْ تُطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئًا
إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾

14. Bedeviler "İnandık" dediler. De ki: Siz iman etmediniz, ama "Boyun eğdik" deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah'a ve elçisine itaat ederseniz, Allah işlerinizden hiçbir şeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

"Esed oğullarından bir topluluk, bir kıtlık senesinde Medine'ye gelerek iman ettiklerini söylemişler ve Hz. Peygambere 'Sana yüklerimiz ve ailelerimizle geldik. Seninle falan kabile gibi savaşmadık' demişler, sadaka istemişlerdi. Ayet onların bu durumunu tahlil ederek, onların kalpten tasdik etmediklerini, sadece dilden teslimiyetlerini belirttiklerini ifade etmektedir."

"14. ayette kullanılan ve bedevilerin kullanması bildirilen 'eslemna' (İslam olduk) kelimesi, 'isteslemna' anlamındadır. Yani barışa girdik, vuruşmayı bıraktık anlamındadır. Kur'an'da İslam kişinin kendisini Allah'a teslim ve O'na gönülden itaat etmesi, anlamında kullanıldığı gibi, gönülden değil de sadece itaat anlamında da kullanılmıştır, Bakara suresinin 131. ayetinde olduğu gibi... Bu ayette ise ikinci anlamda kullanılmaktadır. Birinci anlamda İslam, iman ve ihlasa eşittir. İkinci anlamda imandan farklıdır. İman gönülden tasdik, İslam ise dil ile itaatten ibarettir. İman sadece kalp ile olur. İslam kalp ile de sadece dil ile de olabilir. İslam imandan geneldir. İman İslam'dan özeldir.' (Ateş, 5/2499)

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ
وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ أُولٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾

15. Müminler ancak Allah'a ve Resulüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır.

قُلْ اَتُعَلِّمُونَ اللّٰهَ بِدِينِكُمْۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ
وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٦﴾

16. De ki: Siz dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde olanları da bilir, yerde olanları da. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

يَمُنُّونَ عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُواۜ قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْۚ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ اَنْ هَدٰيكُمْ
لِلْاِيمَانِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٧﴾

17. Onlar İslam'a girdikleri için seni minnet altına sokuyorlar. De ki: Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Eğer doğru kimselerseniz bilesiniz ki, sizi imana erdirdiği için asıl Allah size lütufta bulunmuştur.

اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

18. Şüphesiz Allah, göklerin ve yerin gizliliklerini bilir. Allah yaptıklarınızı görendir.

(Sure hakkında daha geniş bilgi için bak. Razı, 20/190 vd.; Elmalılı, 6/513 vd.; Kutub, 13/482 vd.; Ateş, 5/2485 vd.; Bilmen, 7/3444 vd.; Vehbi, 13/5478 vd.; Esed, s.1053 vd.; Emiroğlu, 11/153 vd.)

HUCURAT SURESİNİN SONU

50-KAF SURESİ-34

سُورَةُ قٓ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Kaf suresi, resmi düzenlemede 50. ve iniş sırasına göre ise 34. sırada yer almaktadır. Mekke'de inmiştir. 45 ayettir. "Kaf" harfi ile başladığı için bu adı almıştır.

Surenin içeriği konusunda, ilişkili bulunduğu diğer sureler ve konular ile olan pozisyonunun bilimsel esprisini, yorum ile ortaya koyan Elmalılı, şunları belirtmektedir:

'Hucurat suresinin sonu: (Allah yaptıklarınızı görendir) ile sona ermişti. Bu ise bir geleceği, bir ahireti hatırlatıyordu ki işte 'Kaf', o istikbalin (geleceğin) sorumluluğunu hatırlatmak üzere, o sınıra açılan kapıdır. Fetihten sonra İslam dairesine yeni girenlerin 'Hiç şüphesiz, Allah katında sizin en üstün (kerim) olanınız, takvaca en iyi olanınızdır.') (Hucurat 49/13) anlamı üzerinde terbiyelerini tamamlama bağlamında iç düzenlemelerle yeniden cihada hazırlayan Medine'de inmiş Hucurat suresinden, böylelikle yani Mekke'de inmiş olan Kaf suresine geçilmesi, İslam'ın dünyaya yayılmak için, peyderpey yayılmalarındaki bir inkılap (değişim, geçiş) dönemine daha işarettir. (Elmalılı, 6/547)

Bu yorum surenin önemini açık bir şekilde vurgulamaktadır. Esasen rivayet edilen hadislerden de, Hz.Peygamberin, bu sureye özel bir ilgi gösterdiğini bizlere iletmektedir. Hz. Peygamber (s.a.)'in, bayram ve Cuma hutbelerini bu sureden alınan ayetleri okumak sureti ile icra ettikleri bilim adamlarınca ifade edilmektedir. Konu ile ilgili Hişam'ın annesi, Haris kızına atfen şöyle bir hadis nakledilmektedir: 'Ben Kaf suresini başkasından değil, sırf Resulullah'ın mübarek ağzın-

dan almışımdır. Her Cuma minberde insanlara hutbe verdiğinde okurdu.'

Sure içeriğini oluşturan ana konu üç önemli öğeden oluşmaktadır, bunlar:

1- Yüce Allah'ın güç ve kudretini gösteren evrendeki (kainattaki) her biri başlı başına birer mucize niteliği taşıyan işaretlere dikkat çekilmektedir.

2- Ahiretin kesinlikle gerçekleşeceğini kanıtlayan örnekler verilmekte ve insanların yaptıklarının hesabını vermek için mutlaka sorguya çekilecekleri vurgulanmakta ve nihayet;

3- Önce gelmiş peygamberleri yalanlayanların ulaştıkları sonlarına işaret eden örnekler verilerek bir yerde Hz. Peygamber teselli edilmektedir.

'Doğru söylemek gerekirse böyle bir sureyi özetlemek, takdim etmek, ihtiva ettikleri gerçekleri, manaları, tasvirleri, duyguları Kur'an'ın anlattığı üsluptan başka bir üslupla anlatmak, Kur'an'ın bunca gerçekleri, manaları, tasvirleri, duyguları doğrudan doğruya insan hissine ve vicdanına aktaran parıltılar şeklinde sunan ibarelerinden başka bir ibare ile takdim etmek çok, hem de pek çok zordur...

Şu halde biz doğrudan doğruya sureyi açıklamaya çalışalım.' (Kutub, 14/14)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيدِ ﴿١﴾

[517]1. Kaf. Şerefli Kuran'a andolsun.

Sureye ismini veren ve başlangıcını oluşturan Kaf harfi ile ilgili olarak değişik bir çok teorik yorum yapılmıştır: Ancak, üzerinde anlaşmaya varılan tanınmış bir görüş yoktur. Biz burada, araştırmaya ilgi duyacak kimselere bu kadarını anımsatmakla yetineceğiz.

Daha önceleri de değişik vesilelerle ifadeye çalıştığımız gibi, yaygın genel kanıya göre, bu tür harflerle başlayan surelerde, bu harfleri izleyen konuların önemine dikkat çekildiğini bilmekteyiz. Bu

beyana karşı verilecek, 'Kur'an'da bulunan her şeyin önemli olduğu' şeklindeki yanıt doğrudur. Ne var ki, bütün konular aynı derecede önemli olmaz. Aralarında bazı nüans ve derece farklarının da bulunması doğaldır. Bu nedenle, kaf harfini izleyerek ve yeminle başlayan ayet, bölüm ya da işaret edilen konuları, büyük üstatların, giriş bölümündeki beyanlarının ışığı altında da değerlendirdiğimiz vakit, gerçekten de çok büyük önemi haiz konular oldukları anlaşılmaktadır.

Kaf harfi konusunda arz ettiğimiz görüşü paylaşan Prof. Dr. Orhan Karmış hocanın, tv.deki dersleri sırasında: 'Dur ve dinle' şeklinde bir yorum biçimini getirdiğini de kaydetmek gerekir.

Kaf harfiyle Şerefli Kur'an'a yemin edilerek, onun büyüklüğü ve önemi kuvvetlice vurgulanmaktadır. Vav harfinin yemin için kullanıldığı, bu yemine cevap olması düşünülen manaların da şunlar olacağı ifade edilmektedir: 1- Siz mutlaka dirileceksiniz, 2- Onlar kendi aralarından bir uyarıcı geldiğine şaştılar, 3- Bir kimse tarafından hiçbir laf söylemesin ki yanında bir murakabe edici ve kaydedici bulunmasın, 4- Dördüncü ayet, ifade manasıyla bu yeminin cevabıdır...

بَلْ عَجِبُوٓا اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٢﴾

2. Aralarından bir uyarıcının gelmesine şaştılar da, kafirler şöyle dediler: "Bu şaşılacak bir şeydir."

"Ayetin belirttiği ve inkarcıların 'şaşılacak şey saydıkları' dirilme ve cehennem azabının haber verilmesidir."

Geçmiş bütün toplumlarda, içlerinden bir kişi kendilerine peygamber olarak gönderildiği zaman, gelen peygamberin, kendileri gibi bir insan değil de bir melek olması gerektiği şeklinde itirazlarla şiddetle karşı koyup onunla mücadeleye giriştiklerini biliyoruz. Bu ayette de, devamlı tekrar edile geldiğini arz ettiğimiz benzer bir durumla bir kere daha karşılaşmış bulunmaktayız.

Her nedense geçmiş dönem topluluklarının tamamına yakın bir bölümü, Allah'ın kendilerine bir uyarıcı göndermesini bir yerde kabul ediyorlardı. Ne var ki, Allah'ın, içlerinden kendileri gibi birini seçerek göndermesi ile; Onların hislerine sahip olan, onlar gibi aynı duygularla donanmış, onlarla aynı dili konuşan, normal hayatı onlarla birlikte sürdürerek onların ihtiyaçlarını yakından görerek saptayan ve gerekli önlemlerin alınmasına yardımcı olabilecek, onların güç ve yeteneklerinin kapsam ve yeterliliğini bilen, onlarla aynı sevinç ve üzüntüleri

paylaşabilen bir uyarıcının, herkesten daha çok kendileri için yararlı olacak bir lider, uyarıcı ve yol göstericiye sahip olma olanağı hazırladığını bir türlü idrak edememişlerdir. Ya da bütün bunları çok iyi algılayıp anladıkları halde, bilerek ve isteyerek böyle davranmışlardır; ki bu ikinci olasılık akla ve mantığa ve işin doğasına daha uygun ve yakın görünmektedir. Çünkü, Yüce Allah'ın kurduğu ve işlettiği sistemde, bütün benlikleri ile Allah'a, Resulüne ve gönderdiği vahiylerine inanan ve bağlananların karşısında böyle kimselerinin varlığı, esasen gereken öğelerden birini oluşturmaktadır.

أَءِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ذَٰلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ ﴿٣﴾

3. "Biz ölüp ve toprak olduğumuz zaman mı (dirileceğiz)? Bu, akla uzak bir dönüştür."

Bu ayette, münkir müşrikler tarafında söylendiği ifade edilen iddiaları ve itiraz soruları: 'Biz öldükten ve toprak haline geldikten sonra nasıl diriltileceğiz? Bizim cisimlerimizin bir zamanlar var olup olmadığı nasıl anlaşılacak da her birimiz yine ayrı ayrı yaratılacağız?' şeklinde olmakta ve sonuç olarak onlar, böyle bir yeniden yaratılış süreci sonunda hayata geri dönüş, akla ve mantığa çok uzak bir dönüştür, yargısına varmaktadırlar. Bu itirazlarına yanıt, gelen 4. ayette verilmektedir.

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ ﴿٤﴾

4. Biz, toprağın onlardan neleri eksilttiğini kesinlikle bilmekteyiz. Yanımızda o bilgileri koruyan bir kitap vardır.

Yüce Allah bu şekilde düşünenlere: Ölenin çürüyüp toprağa karışan parçalarını bildiğini, Kendisinden gizli bir şeyin kalmasının olanaksız olduğunu, nezdinde de bütün bunlarla birlikte her şeyin büyük-küçük her türlü ayrıntılarıyla kayıt edildiği bir kitabın bulunduğunu bildiriyor. Yüce Allah'ın bu beyanı, aynı zamanda müşriklerin, Secde suresinin 10. ayetindeki **'Biz yerde dağılıp kaybolup gittikten sonra yeniden mi yaratılacağız?'** mealindeki sorularının yanıtıdır.

Sonuç olarak, insanın ilk bedenini yoktan var eden kudretin onu yeniden bedenine kavuşturmaya da kadir olması doğaldır. Bedenden toprağın eksilttikleri şeylerin Allah tarafından kesinkes bilindiği de burada açıkça belirtilen diğer husustur. Bu kayıttan, insan vücudunda toprağın kaybedemediği bazı bölümlerin de bulunduğu anlaşılmaktadır.

"Gerçekten ayette belirtildiği gibi toprağın cesetleri eksiltip bitirmesi, dirilme olmayacağı anlamına gelmez. Üstelik toprak, dünya hayatının kaymağı ve mayasıdır."

بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ فَهُمْ فِي أَمْرٍ مَرِيجٍ ﴿٥﴾

5. Bilakis onlar, hak kendilerine gelince yalanladılar. Şimdi onlar şaşırmış bir haldedirler.

"Kur'an veya Peygamber gelince, müşrikler bunlar hakkında çeşitli görüşler belirterek, büyü, büyücü, şiir, şair, kehanet, kahin' gibi sıfatları bunlara yakıştırıp kullandılar. Ayet, yalanlayanların bu tutumlarına işaret etmektedir."

Müşrikler 'hak' kendilerine geldikten sonra onu yalanlıyorlardı. Ancak, bir türlü de iç huzuruna erişemiyorlardı. Her ne kadar ret ve inkar ediyorsak da ya doğru ise şeklindeki bir kuşku onları huzursuz ediyordu.

Meric: Ayette geçen bu kelime ile, sallanan, çalkalanan ve bir türlü karar verememe anlamları ifade edilmektedir

أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ﴿٦﴾

6. Üstlerindeki göğe bakmazlar mı ki, onu nasıl bina etmiş ve nasıl donatmışız! Onda hiçbir çatlak da yok.

Ayette, gökyüzüne bakmaları ve gerçekleri görmeleri öğütleniyor. Çünkü gökyüzü sapasağlam, eksiksiz o harika güzellikteki yapısıyla, onların yalanlamış oldukları gerçeği haykırır gibi tepelerine dikilip duran ilahi bir harika idi. Değişmez bir güzellik ve mükemmellikte orada duruyordu. Tıpkı ana konuyu oluşturan gerçeklerin sabit, değişmez temel kaide ve prensiplerinin oluşturduğu güzellikleri gibi. Onda bir noksanlık, onda bir düzensizlik, onda bir çatlak yoktu. Çünkü o, ilahi sonsuz kudret ve hikmeti gösteriyordu. İşte bu ayette, Allah'ın kurduğu mükemmel düzene işaret ediliyor ve devam eden ayetlerde de, dikkatler yeryüzüne indirilerek gerçeklerin, orada yaratılan ve her an duyu organlarımızla bile algılayabileceğimiz diğer kanıtları gözler önüne seriliyor:

وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٧﴾

7. Yeryüzünü de döşedik ve ona sabit dağlar koyduk. Orada gönül açan her türden (bitkiler) yetiştirdik.

Behic: Ayetin sonunda yer alan bu kelime; güzel görünümlü, insanlara zevk veren ve bakanların gönlünü açan, onlara ferahlık veren anlamlarını ifade etmek için kullanılmaktadır. Ayette de, 'topraktan çıkarılan çiftler' şeklinde ifade edilen bitkiler, bu sıfat ile niteleniyorlar.

تَبْصِرَةً وَذِكْرٰى لِكُلِّ عَبْدٍ مُن۪يبٍ ﴿٨﴾

8. Allah'a yönelen her kula gönül gözünü açmak ve ibret vermek için (bütün bunları yaptık).

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً مُبَارَكاً فَاَنْبَتْنَا بِه۪ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَص۪يدِۙ ﴿٩﴾

9. Gökten bereketli bir su indirdik, onunla bahçeler ve biçilecek taneler bitirdik.

وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَض۪يدٌۙ ﴿١٠﴾

10. Birbirine girmiş, kat kat tomurcukları olan uzun boylu hurma ağaçları yetiştirdik.

رِزْقاً لِلْعِبَادِۙ وَاَحْيَيْنَا بِه۪ بَلْدَةً مَيْتاًۜ كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾

11. Kullara rızık olması için. Ve o su ile, ölü toprağa can verdik. İşte hayata yeniden çıkış da böyledir.

"Su ile, ölen toprak canlanıyor; ağaçlara taze bir hayat geliyor, bitkiler yerden çıkıyor. İşte insanlar da kabirlerinden öyle çıkacaklardır."

Yüce Allah göklerde kurduğu ve kusursuz bir düzen olarak işlettiği harika nizamını seyrettirdi. Yeryüzünün oluşumundaki ilahi hikmetlerine tanık kıldı. Gökten indirdiği su ile, ölmüş toprağa nasıl hayat vererek oradan, insanlar ve bütün canlılar için, güzel çiftlerden oluşan sayısız nimetlerini gözler önüne serdi. Ve bütün bunları, Kur'an'ı Kerim'in o harika açık üslubu ile öyle anlattı ki, alim olsun, cahil olsun, ümmi olsun, ister filozof, isterse de halk içinden sıradan bir kimse olsun, bunları anlamakta asla zorluk çekmez. Aracıya hiç gerek yok. Herkes, doğrudan doğruya, sahip olduğu duyu organları ile bunları, görür, işitir, koklar, hisseder, tadar, algılar, anlar ve değerlendirir ve

gerçeği görmesine artık hiçbir engel kalmaz. Ve ayet gerçeği açıklıyor: **'İşte hayata yeniden çıkış da böyledir.'** Yüce Allah, o ölü toprağı yeniden nasıl canlandırıp ona yeniden hayat veriyorsa, insanlar da öldükten sonra aynen öyle dirilecekler. Herkes yaptıklarının hesabını verecek ve karşılığını da eksiksiz olarak alacaktır. Gerçek budur ve kesindir. (Ayrıca bak. Araf 7/57; Rum 30/50)

Surenin bundan sonraki bölümünde yer alan ayetlerinde de, Kur'an'ın kendisine has anlatım üslubu ile ve içeriklerinden ders, ibret ve öğüt alınması için, farklı ve değişik başka yaşanmış ve görülmüş kanıtlar olarak, geçmiş topluluklarla ilgili kıssalara yer verilmiştir. Bu suretle müşrik Araplara, ahireti inkar eden eski toplumlar gibi, kendilerinin de azaba çarptırılacakları düşüncesi aşılanmak istenmektedir:

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ﴿١٢﴾

12. Onlardan önce Nuh kavmi, Ress halkı ve Semud da yalanlamıştı.

Daha önce geçen surelerde Firavun, Ad, Semud ve Nuh kavimlerinden bahsedildiği, Ress, Eyke ve Tubba kavimlerinden ise iniş sırasına göre, bir defada bu surede bahis edildiği ve onlara da peygamber gönderildiğinin anlaşıldığı ifade edilmektedir.

Ress: Batarak ya da körletilmek suretiyle kullanılamaz hale gelen kuyu demektir. Ress halkı ismi de, bu kuyuların etrafında oturan kimselere izafe edilmiştir.

وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَانُ لُوطٍ ﴿١٣﴾

13. Ad ve Firavun ile Lut'un kardeşleri de (yalanladılar).

وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ ﴿١٤﴾

14. Eyke halkı ve Tubba' kavmi de. Bütün bunlar peygamberleri yalanladılar da tehdidim gerçekleşti!

Eyke: Çok sık, adeta birbirine girmiş ağaçların bulunduğu yar anlamına gelmektedir.

Hz. Şuayb'ın, Şu'ara suresinde Eykelilere, A'raf ve Hud surelerinde de Medyen'lilere elçi olarak gönderildiği anlatılmaktadır. Ne var ki her iki surede anlatılan vasıflar birbiriyle örtüşmektedir ve öne çıkarılan

uyarı konuları ölçü ve tartılar ile ilgilidir. (Bak. A'raf 7/85; Hud 11/84; Şu'ara 26/181)

Böylece Eyke ve Medyen'in aynı bölge, diğer kavimlerin yaşadığı yerlerin de bunlara komşu olan ülkeler olduğu anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bunların tamamı, Hz. Peygamber'in yetişip büyüdüğü ve ilahi vahyin indirildiği Hicaz bölgesi ile ilişkili ve irtibatlı bölgelerdir. Ve bunların kıssaları oradaki Arap müşriklerine anlatılmaktadır.

"Burada önceki milletlere gelen azap hatırlatılarak, Kureyş'in durumundan üzülen Peygamber teselli edilmektedir."

أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٥﴾

15. İlk yaratmada acizlik mi gösterdik? Hayır, onlar yeni bir yaratma hususunda şüphe içindedirler.

"Allah ilk yaratışta acz göstermediğine göre, yeniden yaratmaktan asla aciz değildir."

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ
حَبْلِ الْوَرِيدِ ﴿١٦﴾

[518]16. Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız.

Habl: İp ve bağ anlamını ifade eder. Ayette 'Habl'ul-verid' şeklinde kullanılan terim ise, boyundan aşağıya doğru uzanan ve vücuda yayılan damarların kendisine bağlı bulunan ve halk arasında 'Şah Damarı' diye de isimlendirilen damardır.

Ayeti kerimede bu damarın boyundan geçen bölümünün insanın kulaklarına olan yakınlığından kinaye olarak, Allah'ın insana Yaratan'ı olarak Şah damarından da daha yakın olduğu ve bu sebeple bütün konuşulanları hatta kendi nefsinin fısıldadıklarını bile duyacağı, sonuç olarak da Allah'tan gizli hiçbir şeyin kalamayacağı ifade edilmektedir. (Ayrıca bak. Hadid 57/4; Mücadele 58/7)

إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٧﴾

17. İki melek (insanın) sağında ve solunda oturarak yaptıklarını yazmaktadırlar.

مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَق۪يبٌ عَت۪يدٌ ﴿١٨﴾

18. İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında gözetleyen yazmaya hazır bir melek bulunmasın.

Allah tarafından görevlendirilen iki melek, kulun bütün yaptıklarını, hal ve tavırlarından dışa vurulan ya da görünenlerin tamamının yazdıklarını zaten daha önceki bilgilerimizden de biliyoruz. Yazılanlardan başka içlerinden geçirdikleri çeşitli düşünce ve yargıları, meleklerin görevleri dışındadır. Çünkü gaybı bilmek sadece Allah'a has bir özellik olup O'ndan başka bir kimsenin bilmesi söz konusu değildir. (Ayrıca bak. İnfitar 82/11-12)

وَجَٓاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّۜ ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَح۪يدُ ﴿١٩﴾

19. Ölüm sarhoşluğu gerçekten gelir de: İşte (ey insan) bu, senin öteden beri kaçtığın şeydir, denir.

Hayat safhasının bu şekilde tanımlanması ve her şeyin Allah katındaki kitapta yazılı olduğunu öğrenmekle işler bitmemektedir. Bunun da ötesinde insanların ölümlerinden sonrasının kayıtlı bulunduğu bu defter, ahirete ait safhalarında yer aldığı gerçeklerle ilgili kayıtlarıyla durmaktadır.

İnsanların en çok ürktüğü ve hayatlarından uzaklaştırmak için her türlü çabadan asla vazgeçmediği gerçek, ölüm gerçeğidir. Ne var ki ondan kaçmak şöyle dursun, ondan bir süre uzaklaşmak bile mümkün değildir. Zamanı gelince hükmünü derhal icra eder. Böylece, ayeti kerimenin ifadesiyle **'Ölüm sarhoşluğu gerçekten gelir'.** İşte bu insanları hayatta iken tır tır titreten ve ürküten gerçektir. Bu durum, insanların, hayatta iken bir türlü göremediği ya da görmek istemediği her şeyi, açıktan açığa ve bütün çıplaklığıyla göreceği bir an olarak bu ifadelerle saptanmaktadır. Bu durumu kanımızca şöyle de ifade edebiliriz:

Mademki insan, hayatının her safhasında ve her anında izlenmekte ve yaptıkları ile hal ve tavırları kayıt altına alınmaktadır, diğer bir ifade ile, dünyada yaptıkları asla boşa gitmeyecek ve karşılığında da hak ettikleri kendisine verilecektir; bunun böyle sonuçlanması için ise,

bir hesap görme ve muhakeme safhasının icra edilmesi, kaçınılmaz olmaktadır. Bu hesap anı işte yukarıda işaret edilen ölüm ile başlayan dönemin içerisindedir. Bu dönemde her şey apaçık ortaya çıkacaktır. Bu bölümde yer alan ayetler, bütün bunları bize, veciz ifadelerle ve Kur'an'ı Kerim'in kendisine has üslubu içerisinde anlatmaktadır:

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ ﴿٢٠﴾

20. Sur'a üfürülür; işte bu, geleceği vadedilen (Hesap) gündür.

وَجَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ ﴿٢١﴾

21. Herkes, yanında bir sürücü ve bir de şahitle beraber gelir.

"Ayette geçen 'sürücü' ve 'şahitler'in iki melek oldukları, birinin mahşere sevk etme diğerinin de amellere şahitlik etme görevlerini yerine getirdikleri söylenmiş; ayrıca 'şahit' hafaza meleklerinden sayılmıştır. Başka bir yoruma göre de 'sürücü' kötülüğü yazan melek, 'şahit' de iyiliği yazan melektir." (Ayrıca bak. Zümer 39/71, 73)

لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴿٢٢﴾

22. Andolsun sen bundan gaflette idin; derhal biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir (denir).

وَقَالَ قَرِينُهُ هَذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ ﴿٢٣﴾

23. Yanındaki arkadaşı: "İşte yanımdaki hazır" dedi.

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٢٤﴾

24. (İki meleğe şu emir verilir:) "Haydi ikiniz her inatçı kafiri, cehenneme atın!"

مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُرِيبٍ ﴿٢٥﴾

25. "Hayra bütün gücüyle engel olanı, azgın şüpheciyi"

اَلَّذٖى جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَاَلْقِيَاهُ فِى الْعَذَابِ الشَّدٖيدِ ﴿٢٦﴾

26. "O ki Allah ile beraber başka ilah edindi, bundan dolayı onu şiddetli azaba birlikte atın!"

Özetle ifade etmek istersek, ayetlerde cehenneme atılması emredilenleri; hayra engel olan; iyilik yapmayan ve yapısında bu özelliği taşımayan; sadaka ve zekat vermeyip böyle bir görevin yerine getirilmesini angarya sayan, saldırgan, şüpheci, şirk koşmaktan geri durmayan ve benzeri kötülükleri taşıyan kimseler olarak sayabiliriz.

قَالَ قَرٖينُهُ رَبَّنَا مَٓا اَطْغَيْتُهُ وَلٰكِنْ كَانَ فٖى ضَلَالٍ بَعٖيدٍ ﴿٢٧﴾

27. Müşrikin arkadaşı (şeytan) der ki: Rabbimiz! Ben onu azdırmadım. Fakat kendisi derin bir sapıklık içindeydi.

قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ اِلَيْكُمْ بِالْوَعٖيدِ ﴿٢٨﴾

28. O esnada (Allah) buyurur: Huzurumda çekişmeyin! Ben size daha önce uyarı göndermiştim!

مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَٓا اَنَا۬ بِظَلَّامٍ لِلْعَبٖيدِ ﴿٢٩﴾

29. Benim huzurumda söz değiştirilmez ve ben kullara asla zulmedici değilim.

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزٖيدٍ ﴿٣٠﴾

30. O gün cehenneme "Doldun mu?" deriz. O da "Daha var mı?" der.

وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقٖينَ غَيْرَ بَعٖيدٍ ﴿٣١﴾

31. Cennet de takva sahiplerine yaklaştırılır; (onlardan) uzakta olmayacaktır.

هٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ اَوَّابٍ حَفٖيظٍ ﴿٣٢﴾

32. İşte size vadedilen cennet! Ki o, daima Allah'a yönelen, (O'nun buyruklarını) koruyan,

مَنْ خَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَٓاءَ بِقَلْبٍ مُن۪يبٍ ﴿٣٣﴾

33. Görmeden Rahman'a saygı gösteren ve(Allah'a) dönük bir kalp getiren herkesin (mükafatı budur).

اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍۜ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿٣٤﴾

34. Oraya selametle girin. İşte bu, ebedi yaşamanın başladığı gündür. (Ayrıca bak. Yasin 36/58; Zümer 39/73; Nur 24/27)

لَهُمْ مَا يَشَٓاؤُ۫نَ ف۪يهَا وَلَدَيْنَا مَز۪يدٌ ﴿٣٥﴾

35. Orada kendileri için diledikleri her şey vardır. Katımızda dahası da vardır.

"Son cümlede işaret edilen nimetten maksadın **'Allah'ı görme'** olduğu alimlerin çoğunluğunca ifade edilmiştir. Ayrıca bu ziyadelik, gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, hiçbir insanın hatırına gelmeyecek sonsuz nimetler şeklinde de yorumlanmıştır."

'Bu sahnelerde tasvir edilen ahiret halleri, kanaatimize göre, insanların kavraması için insan anlayışına yaklaştırılarak, insanların alışageldikleri üslup ile anlatılmıştır. Gaye, insanları, cehennemle korkutmak ve cennetle müjdelemek suretiyle şirkten ve şirk ahlakından uzaklaştırıp Allah'a kulluğa ve iyi ahlaka yöneltmektir. Bu ifadeleri Kur'an'ın tasvir üslubu içerisinde de değerlendirmek gerekir. Bunları motamot kabul edip Allah'ın suçluya hitap edeceğini düşünmek yanlış olabilir. Çünkü ahiret dünyaya benzemez, onun mahiyetini bilemeyiz. Zaten Allah da hiçbir yaratılmışa benzemez.' (Ateş, 5/2513)

وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشاً فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِۜ

هَلْ مِنْ مَح۪يصٍ ﴿٣٦﴾

[519]36. Biz, onlardan önce kendilerinden daha güçlü olan, diyar diyar dolaşan nice nesilleri helak etmişizdir. Kurtuluş var mı!

"'Diyar diyar dolaşan nice nesiller' diye tercüme edilen toplulukların dolaşmalarının sebebi, ölümden kurtulma çarelerini aramalarıdır."

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٣٧﴾

37. Şüphesiz ki bunda aklı olan veya hazır bulunup kulak veren kimseler için bir öğüt vardır.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِن لُّغُوبٍ ﴿٣٨﴾

38. Andolsun biz, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları altı günde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk çökmedi.

"Bu ayetle Yahudilerin 'Allah cumartesi günü istirahata çekildi. Arşın üstüne bağdaş kurup oturdu' şeklindeki sözleri reddedilmiştir. Bazı tefsircilere göre altı günden maksat, altı dönemdir."

Üstteki yorumda da ifade edildiği gibi, bazı müfessirler, dünyanın 6 günde yaratılışıyla ilgili düşüncelerini söylerken bunun 6 gün olmadığını, çünkü dünya yaratılmadan önce gün diye bir mefhumun söz konusu olmadığını beyanla bunun, olsa olsa 6 dönem olacağını söyleyerek, yine ne olduğu bilinmeyen 'dönem' kelimesiyle yani bir bilinmeyeni başka bir bilinmeyenle izah etme yanılgısına düşme yanında, bize göre, başka büyük hatalar da yapmaktadırlar. Daha önce değindiğimiz ayrıntılara girmeden kısa bir özet yapmak istiyoruz. Konuyu şöyle düşünüp sonuca gitmeye çalışmak daha doğru olur kanısındayız:

1- Henüz Dünya yaratılmadan önce, dünya yaratıldıktan sonra, kendi ekseni etrafında bir kere dönme süresine yerin 'gün' biriminin, dünyanın yaratılışı esnasında süre olarak bilinemeyeceği için buradaki 6 günün, bizim bildiğimiz gün olamayacağını ileri sürerek, onun 6 dönem gibi yine bir bilinmeyenle açıklamaya kalkışılması hatadır. Bir bilinmeyeni başka bir bilinmeyenle izah etmeye kalkmaktır.

2- Cenabı Allah Kur'an'ı Kerim'i, Dünyayı yaratılıp insanları da halk edildikten sonra, ard arda göndermiş olduğu ve sayıları yüz binlerle ifade edilen peygamberleri gönderip, onlardan bazılarına 'suhuf'(sayfalar) ve üç tanesine de kitaplarını (Zebur, Tevrat ve İncil) gönderdikten sonra gönderdiği (Kur'an'ı) Muhammed Peygamber'e indirilmiştir. İslam dininin esaslarını ve Müslümanların dünya ve ahiret hayatlarına ışık tutacak ve ayrıca onları, gerekli her konuda aydınlatacak bir kitapta, (Kur'an'da), onların anlamayacağı, tercüme, tevil ya da tefsirlerle çözemeyeceği bilinmeyenlerin yer almasını düşünmek yanlış olur.

3- Bütün Evreni (Kainatı), bu arada da dünya ve onun üzerinde yaşayan insanları yaratan Halık'ın, yarattığı şeylerin özelliklerini ve onları yaratırken harcadığı zamanın, onlar yaratıldıktan sonra meydana çıkacak zaman ölçüleri itibariyle, onları yaratmadan önce bilmemesini düşünmek, hataların en büyüğüdür. O halde Allah'ın yaratan olarak yaratmadan önce bildiği bir ölçüyü, Dünya yaratılmadan önce gün bilinmiyordu gerekçesi ile, başka bir bilinmeyenle açıklamak yanlıştır. Bu mantık ve düşünce ile hareket edildiği takdirde, Allah'ın insanların kaderini önceden bilip yazması da boş iddiaya dönüşür ve bilmeden küfre düşülmüş olur.

4- Ayrıca bu süreleri kısa ya da uzun gösterme gayretleri ile Yüce Allah'ın yarattığı şeylere esrarengizlik vehmetmeye kalkmak, Yüce Allah'ın güç ve kudretini tezyif anlamını ifade etmek olur ki böyle bir vehim insanı, Hz. Peygamberin ifadeleriyle 'şirkin ve küfrün en tehlikelisi' ne gizli olanına düşürür. Çünkü biliyoruz ki O, bir şeyin olmasını isterse sadece ve sadece 'Kün' (ol) emrini vermeleri yeterlidir. O'nun bir şeyi yaratması için bunun dışında bir süreye ihtiyacı yoktur. Fakat, Kur'an'ın, konuları anlatış üslubu, bizim anlayabileceğimiz tarzda ifadelerle oluşturulduğu içen, ayetlerde yazılı olduğu şekilde meseleler bize intikal ettirmektedir. (Bak. En'am 6/73; Nahl 16/40; Meryem 19/35; Yasin 36/82; Mü' min 23/68)

Sonuç olarak, Kur'an'ı Kerim'de bizim idrak ve mükellefiyetlerimizi aşacak şekilde ifadelere yer verilmemiştir. Her konuyu er ya da geç mutlaka çözmemiz ve anlamamız gerekmektedir. Diğer taraftan Kur'an'a güç kazandırma gayretleri ile yorumlar yapmaya kalkışmak, haddimizi aşan gereksiz ve yersiz davranışlar olur. Çünkü onun gücü bizzat Allah'tan kaynaklanmaktadır. Kur'an'ı O indirdi ve kıyamete kadar her bakımdan da yine O, koruyacaktır. Zaten O'nun bize vaat ettiği de budur.

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾

39. (Resulüm!) Onların dediklerine sabret. Güneşin doğuşundan önce de, batışından önce de Rabbini hamd ile tesbih et.

وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاَدْبَارَ السُّجُودِ ﴿٤٠﴾

40. Gecenin bir bölümünde ve secdelerin ardından da O'nu tesbih et.

"Bu ayetle de akşam, yatsı ve teheccüt namazlarıyla, farzların ardından kılınan sünnet ve nafile namazlar veya vitir namazı kast edilmiştir."

وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾

41. Seslenenin yakın bir yerden sesleneceği güne kulak ver.

Bu ayette kulak verilmesi öğütlenen ses ya da gün, semadan sura üfürecek olan İsrafil (a.s.)'in daveti yapacağı gün ya da zamanıdır.

يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾

42. O gün insanlar bu sesi gerçekten işiteceklerdir. İşte bu, çıkış günüdür.

"Buna göre insanlar, İsrafil'in ikinci sura üfürüşünü işitecekler; işte bu ses ve işitme ile kabirlerinden çıkacaklardır."

اِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَاِلَيْنَا الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾

43. Şüphesiz biz diriltir ve öldürürüz. Dönüş de ancak bizedir.

يَوْمَ تَشَقَّقُ الْاَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٤٤﴾

44. O gün yer yarılır, onların üzerinden süratle yarılıp açılır. Bu, bize göre kolay olan bir haşirdir.

نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْاٰنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾

45. Biz onların dediklerini çok iyi biliriz. Sen onların üzerinde bir zorlayıcı değilsin. Tehdidimden korkanlara Kur'an'la öğüt ver.

(Sure ile ilgili daha geniş bilgi için bak. Razı, 5/249 vd.; Elmalılı, 6/547 vd.; Kutub, 14/13 vd.; Ateş, 5/2501 vd.; Bilmen, 7/3462 vd.; Vehbi, 13/5519 vd.; Esed, s.1059 vd.; Emiroğlu, 11/201 vd.)

KAF SURESİNİN SONU

51-ZARİYAT SURESİ-67

سُورَةُ الذَّارِيَاتِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Zariyat Suresi, resmi düzenlemede 51. ve iniş sıraramasına göre ise 67. sırada yer almaktadır. Sure, Mekke'de Kaf suresini takiben inmiştir. Bu surenin sonu ile onu takiben gelen halen konumuz olan Zariyat suresinin başı birbirine uymaktadır. Ayet sayısı 60 olup, ismini birinci ayette geçen ve en geniş anlamıyla 'Mahlukatı tahrik eden bütün sebepler' olarak tanımlanan 'Zariyat' kelimesinden almıştır.

Sure, Mekke'de nazil olan bütün sureler gibi, tevhit akidesini ve ahiret gerçeğini öne çıkarmaktadır. Tek Yaratıcı olan Yüce Allah'ın, insanların duyu organlarıyla da algılayıp akılları ile onaylayacakları en belirgin güç ve kudret örneklerinden bazılarına işaret edilmekte ve onlara yemini ile de, ahiret hayatının mutlaka vuku bulacağı kesin ve açık bir ifade ile vurgulanmaktadır. Bu tür yeminlerin ise, yemini takiben gelecek konuların önemine dikkatleri yönlendirmek için yapıldığını biliyoruz.

Ölüm, yeniden diriliş ve hesap gününe Kur'an'ın kendisine has veciz üslubu ile değinildikten sonra, ahireti inkar edenlerin eylem ve davranışlarından örnekler veriliyor, bütün bunların sonunda, onlara, verilecek cezalara ve çekecekleri çetin azaba dikkatler çekiliyor; arkasından da, her zamanki 'karşıtını açıklama üslubu' ile, inkar etmeyenlerin, doğru yolu seçerek korunan müminlerin ulaşacakları, mutlu sonları ve onları bekleyen büyük ecir ve armağanlarına işaret eden ayetlere yer verilmektedir.

Daha sonra, geçmişte, kavimlerine yaptıkları davetleri, Hz. Peygamber'in davet hayatıyla örtüşen peygamberlerin kıssalarından,

ders, ibret ve öğütler alınması maksadıyla kısa pasajlar verilmektedir. Bu pasajlar surenin ana konusu ile bağlantılıdır. Bu ana konuyu da:

Kalpleri her türlü ters etki yapan şeylerden çekerek, arınmış bir biçimde Allah'a kul etmek; bütün engellerden kurtarmak; önce, iman ve 'yakin' kelimesi ile ifade edilen tam bir kanaat ve inanışla; sonra da, o yüce amaçlara ulaşmayı engelleyen unsurları yok ederek, hedefe varmak şeklinde özetleyebiliriz.

Kıssalardan sonra sure, ilk başladığı şekle dönerek, ahiret hayatının kesinkes gerçekleşeceği vurgulanmakta ve **'Uyarıldıkları günlerden dolayı vay kafirlerin haline'** şeklindeki tehdit uyarısı içeren ayetle sona ermektedir.

Zariyat: Kırıp ufalayan, savuran, toz-duman ederek götüren kuvvetler anlamlarında kullanıldığı ifade edilmektedir. Bu görüşünü daha da açan Elmalılı, bu kelimenin, toprak vs.yi tozdurup savuran rüzgarlar, volkanları püskürten, yaratıkları kırıp dağıtan melekler; barut, dinamit gibi sonradan keşfedilecek şiddetli patlama, tahrip ve tahrik edici bütün şeyleri bu anlama dahil etmiştir. (Elmalılı, 6/5799; Ayrıca bak. Kehf 18/45)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًاۙ ﴿١﴾

1. Tozdurup savuranlara,

فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًاۙ ﴿٢﴾

2. Yükünü yüklenenlere,

فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًاۙ ﴿٣﴾

3. Kolayca süzülenlere,

فَالْمُقَسِّمَاتِ اَمْرًاۙ ﴿٤﴾

4. İşleri ayıranlara andolsun ki,

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾

5. Size vadedilen, kesinlikle doğrudur.

وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾

6. Ve ceza mutlaka vuku bulacaktır.

Bu ayetlerde kendilerine yemin edilen nesneler, rüzgarlar, bulutlar, gemiler ya da melekler olduğu ifade edilmektedir.

'Burada Yüce Allah, kainattaki bir takım yasalarına ant içerek, ahiretin mutlaka vuku bulacağını bildirmektedir. Bu sayılan şeylere yemin, bu kuvvetlerin ya da kanunların önemini ortaya kor. Çünkü ancak önemli şeylere yemin edilir. Rüzgarlar ve bulutlar, dünya yaşamının en önemli etkenleridir. Bunlar olmasa yağmur olmaz. Yağmur olmayınca da hayat olmaz. Demek ki burada Yüce Allah, dünyadaki hayatın en önemli etkenlerine yemin ederek ahiret hayatının mutlaka vuku bulacağını bildirmektedir. Ayrıca bu gerçeklere yemin, Allah'ın buyruğunu yerine getiren kuvvetlerin emre hazır olduğunu, O'nun buyruğunun derhal yerine getireceğini ihtardır.

Bazı kısa surelerde bu yemin üslubu görülmektedir. Bu surenin başlangıcı ile Kaf suresinin sonu arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Çünkü Kaf'ın sonu ile bu surenin başı, ahiretin vukuunu te'kit (pekiştirme) konusundadır. Bu da bu surenin Kaf suresinden sonra indiği görüşünü güçlendirir.' (Ateş, 5/2520)

Gerek bu ayetlerde yemin konusu yapılan güçler konusunda, gerekse Kur'an'ı Kerim'de yeminle başlayan surelerde izlenen yöntemle ilgili daha geniş bilgi edinmek isteyenlere Razı, 20/331-336'ye bakmalarını salık veriyoruz.

Vikr: Yük anlamına gelir. **'Hamilatı Vikran',** yük taşıyanlar demek olup ayette su taşıyan bulutlar ya da bulutları taşıyan rüzgarlar kastedilerek kullanılmış olsa gerek.

Din: Burada ceza anlamında ve her canlının dünyada yaptıklarının cezasını din günü olarak da ifade edilen kıyamet gününde, hesap gününde göreceği anlamında kullanılmıştır.

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴿٧﴾

[520]7. İçinde yörüngeleri olan göğe andolsun ki,

إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ ﴿٨﴾

8. Siz çelişkili sözler söylüyorsunuz.

Kureyşliler, Hz. Peygamber ve Kur'an hakkında sahir ve sihir, şair ve şiir, kahin ve kehanet iddiaları gibi değişik sözler söylemekte idiler. Ayette söyledikleri bu sözlerin de yanlışlığına yine yeminle işaret olunmaktadır. Bu sefer yemin konusu yapılan şey, hubuk kelimesi ile belirlenmiştir. 'Hubuk sahibi' olan göğe andolsun. Hubuk kelimesine değişik anlamlar verilmiştir:

Bu anlamlardan biri **'habike'** dır. **Hubuk** habike'nin çoğulu olmakta ve yollar ile güzel ve sanatsal değeri olan hareli dokuma anlamlarına gelmektedir. Bunda çoklukları bir araya getiren bir topluluk manzarası bulunduğu ifade edilmektedir. Bu durumda, 'yolların sahibi sema'ya yemin edilmiş olmakla, işaret edilmek istenen, göklerde sayısız yıldızlar, bulutlar, değişik güzellikler sergileyen kümeler ve cisimler topluluğunun oluşturduğu bu büyük birliği ve ahengi göremeyip hala birbirinden farklı sözler söyleyerek tevhid akidesini inkarda ısrar etmiş olmalarının büyük hata olduğu hususudur. Bu birlik ve ahenk, dakik bir şekilde ve en ufak bir hataya uğramadan işliyorsa, bu bir tesadüf sonucu değil, bu düzeni kuran, yasalarını koyan ve o yasalara göre de işleten bir güç vardır demektir. Hiçbir aksama ve terslik görülmemekte, güzellikler korunmakta ve sistem bütün ihtişamı ile işlemektedir. Çünkü bu düzeni kuran ve yöneten Yüce Allah'tır. Yeminle, farklı sözlerle değişik tellerden çalan zavallılara bunu düşünmeye yol verilmektedir. Ne çare ki onlar bunu düşünüp anlama yeteneklerinden uzaklaşmışlar. Çünkü onlar yer ve gökleri yaratan Allah'tır derler, sonrada gider başkalarına tapar Allah'a eş koşarlar.

يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ ﴿٩﴾

9. Ondan (Kur'an'dan veya imandan) dönen döndürülür (engellenmez).

Bu ayette **'Ondan dönen döndürülür'** denilmektedir. Buna, bu mealde sunulanın dışında başlıca şöyle manalar da verilmektedir:

a- Ondan (o çelişkili sözlerden) çevrilen (imana)çevrilir.

b- Bu bir zem olup, 'Peygamberden döndürülen döndürülür.'

c- 'Haşr inancından döndürülen döndürülür.'

Verilen bu manaları, gelen 10. ayetin ışığında değerlendirdiğimiz zaman -ki orada kahrolsun yalancılar denilmektedir- 'hak'tan batıla dönüş anlamını içeren mealdeki mananın ağırlık kazandığı ortaya çıkmaktadır.

قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ﴿١٠﴾

10. Kahrolsun o koyu yalancılar!

اَلَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ﴿١١﴾

11. Onlar koyu bir cehalet içerisinde kalmış gafillerdir.

يَسْـَٔلُونَ اَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٢﴾

12. Ceza gününün ne zaman olduğunu sorarlar.

Müşrik ve kafirlerin devamlı olara sordukları ve Kur'an'ı Kerim'in bir çok başka ayetlerinde de rastladığımız, kıyametin ne zaman olacağı ya da azabın kendilerine ne zaman geleceği tarzındaki istihzalı (alaylı) soruların bir örneği de onlara izafeten bu ayette verilmektedir.

Bir önceki ayette niteliklerine işaret edilen soru sahipleri, devam eden ayetlerde de, hem sorularına cevap almaktalar, hem de hak ettikleri karşılığı mutlaka görecekleri gerçeğini öğrenmektedirler:

يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾

13. O gün onlar ateşe sokulacaklardır.

ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هٰذَا الَّذ۪ي كُنْتُمْ بِه۪ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾

14. Azabınızı tadın! Acele gelmesini beklediğiniz şey budur işte! (denir.)

Devamlı olarak hani azap ne zaman? Biz inkar ediyoruz o halde neden azaba çarptırılmıyoruz? diyenlere, şimdi ahirette yaptıklarına uygun olan cezalar verilmektedir. Dünyada yaptığınız fitnelerin karşılığını alın bakalım. Tadın ateşi de acele gelmesini istediğinizin ne olduğunu anlayın.

Sureyi takdimde işaret ettiğimiz üzere, münkir ve müşriklerin ceza

almalarına ya da cehennem azabına müstahak olmalarını hazırlayan kötü amellerinin ve sonuçlarının saptanmasından sonra, Kur'an'da izlenen üslup gereği sıra, doğru yolu seçmiş, inanmış ve korunan müminleri, cennet ve diğer nimetlere ulaştıran, ayrıca daha başka birçok armağan almalarına vesile olan salih amelleri ve sonuçlarını anlatmaya gelmiştir. Devam eden ayetlerde de bunun bazı örneklerini görmekteyiz:

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾

15. Şüphesiz ki Allah'a isyandan sakınanlar, cennetlerde ve pınar başlarında bulunacaklar.

آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾

16. Rablerinin kendilerine verdiğini alarak . Kuşkusuz onlar, bundan önce dünyada güzel davrananlardı.

كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾

17. Geceleri pek az uyurlardı.

وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾

18. Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi.

وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾

19. Mallarında, muhtaç ve yoksullar için bir hak vardı.

Bu ayette işaret edilen husus, zenginin malında fakirin hakkının bulunması şeklinde ifadesini bulan zekat konusudur. Müfessirler, bu surenin Mekke'de ilk inen surelerden olmasını gerekçe göstererek, zekatın Medine'de farz kılındığı beyan edilen tarihten çok daha eski bir tarihte Mekke'de farz kılındığını ve Medine de yapılan işlemin ise, zekatın miktar ve yüzdesi konusunun Hz. Peygamberin uygulamaları ile açıklığa kavuşturulduğunu beyan etmektedirler.

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾

20. Kesin olarak inananlar için yeryüzünde ayetler vardır.

"Yeryüzünün, dağlarında, denizlerinde, ağaçlarında, bitkilerinde, maden, ve canlılarında, Cenabı Hakkın kudret, irade ve 'Bir' olduğuna dair delalet eden alametler açıkça sergilenmektedir."

Müfessirlerin dedikleri gibi yeryüzü, Allah'ın ayetleriyle sanat harikalarını sergileyen eşsiz bir müzedir. Bu müzede yer alan diğer değerli bir varlık da insandır. İnsanın maddi varlığı yanında onun varlığına değer ve anlam kazandıran manevi varlığı, insan ruhudur. Bunları iyi değerlendirip anlamak lazımdır. İnsanlık bilgi düzeyinde yükselip ilerledikçe, çok yönlü ufku açılıp bilgi ve deneyimleri çoğaldıkça, gerek Evren ve gerekse kendi varlığının esrarlarını çözdükçe, Kur'an'ı Kerim'den elde edeceği yararlar da o nispette artacaktır. Ayeti kerimede buna dikkat çekilmektedir.

وَفِيٓ أَنفُسِكُمۡۚ أَفَلَا تُبۡصِرُونَ ﴿٢١﴾

21. Kendi nefislerinizde de öyle. Görmüyor musunuz?

وَفِي ٱلسَّمَآءِ رِزۡقُكُمۡ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾

22. Semada da rızkınız ve size vadedilen başka şeyler vardır.

Semadaki rızıkların dışında vaat edilen başka şeylerin neler olduğu konusu açık değildir. Bunlar insanların yararına olan şeyler de olabilir, aksine onlar için felaketlere ve değişik cezalara yol veren başka şeyler de olabilir. O halde, ikincilerden korunup, birincilere ulaşabilmek için onları hak edecek hal ve davranışlara sahip olmak gerekir. Uyanmak, inanmak ve korunmak gerekir.

فَوَرَبِّ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِ إِنَّهُۥ لَحَقّٞ مِّثۡلَ مَآ أَنَّكُمۡ تَنطِقُونَ ﴿٢٣﴾

23. Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki bu vaad, sizin konuşmanız gibi kesin ve gerçektir.

"Buna göre insan kendi konuşmasının kendisine ait olmasından nasıl şüphe etmezse, Allah'ın bildirdiği şeylerden de öylece kuşku duymamalıdır."

Surenin bundan sonraki ayetlerinde, Hz. Peygamberi yalanlayanların uğrayacakları akıbetlerini anlatmak için daha önce gelmiş üç peygambere ait, daha önceki surelerden de okuyup bildiğimiz kıssalardan, buradaki konu ile uyuşan bölümler anlatılmaktadır:

هَلْ أَتٰيكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرٰهِيمَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٤﴾

24. İbrahim'in ağırlanan misafirlerinin haberi sana geldi mi? (Bunlar meleklerdi.)

إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٢٥﴾

25. Onlar İbrahim'in yanına girmişler, selam vermişlerdi. İbrahim de selamı almış, içinden, "Bunlar, yabancılar" demişti.

فَرَاغَ إِلٰى أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿٢٦﴾

26. Hemen ailesinin yanına giderek semiz bir dana (kebabını) getirmiş,

فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٧﴾

27. Onların önüne koyup "Yemez misiniz?" demişti.

فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾

28. Derken onlardan korkmaya başladı. "Korkma" dediler ve ona bilgin bir oğlan çocuğu müjdelediler.

فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾

29. Karısı çığlık atarak geldi. Elini yüzüne çarparak: "Ben kısır bir kocakarıyım!" dedi.

قَالُوا كَذٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾

30. Onlar: "Bu böyledir. Rabbin söylemiştir. O, hikmet sahibidir, bilendir" dediler.

"Hz. İbrahim'in yaşlı karısı Sare, ayette belirtildiği gibi çocuk haberini alınca, şaşkınlık içerisinde elini yüzüne vurarak yaşlılığını ifade etmişti."

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾

[521]31. (İbrahim:) O halde işiniz nedir, ey elçiler? dedi.

قَالُوٓا اِنَّآ اُرْسِلْنَآ اِلٰى قَوْمٍ مُجْرِم۪ينَۙ ﴿٣٢﴾

32. "Biz, dediler, suçlu bir kavme gönderildik."

لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ ط۪ينٍۙ ﴿٣٣﴾

33. "Üzerlerine çamurdan taş yağdırmaya (geldik)."

مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِف۪ينَ ﴿٣٤﴾

34. (Bu taşlar,) aşırı gidenler için Rabbinin katında işaretlenmiş (taşlardır).

فَاَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ ف۪يهَا مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَۚ ﴿٣٥﴾

35. Bunun üzerine orada bulunan müminleri çıkardık.

فَمَا وَجَدْنَا ف۪يهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِم۪ينَۚ ﴿٣٦﴾

36. Zaten orada Müslümanlardan, bir ev halkından başka kimse bulmadık.

وَتَرَكْنَا ف۪يهَٓا اٰيَةً لِلَّذ۪ينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْاَل۪يمَۜ ﴿٣٧﴾

37. Acı azaptan korkanlar için orada bir işaret bıraktık.

وَف۪ي مُوسٰٓى اِذْ اَرْسَلْنَاهُ اِلٰى فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُب۪ينٍ ﴿٣٨﴾

38. Musa'da da (ibretler vardır). Onu apaçık bir delil ile Firavuna göndermiştik.

فَتَوَلّٰى بِرُكْنِه۪ وَقَالَ سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾

39. Firavun ordusuyla birlikte yüz çevirmiş: "O, bir büyücüdür veya bir delidir" demişti.

فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُل۪يمٌۜ ﴿٤٠﴾

40. Nihayet onu da ordularını da yakalayıp denize attık, bu sırada kendini kınayıp duruyordu.

"Firavun, inkar ve inadından, peygamberi yalanlamasından, ve tanrılık davasına kalkışmasından dolayı kendini kınıyordu."

وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ ﴿٤١﴾

41. Ad kavminde de (ibretler vardır). Onlara kasıp kavuran rüzgarı göndermiştik.

مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾

42. Üzerinden geçtiği şeyi canlı bırakmıyor, onu kül edip savuruyordu.

وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتّٰى حِينٍ ﴿٤٣﴾

43. Semud kavminde de (ibretler vardır). Onlara: Bir süreye kadar faydalanın, denmişti.

فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٤٤﴾

44. Rablerinin emrine karşı geldiler. Bu yüzden, bakıp dururlarken onları yıldırım çarpıverdi.

فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ ﴿٤٥﴾

45. Ayağa kalkacak güçleri kalmamış, yardım edenleri de olmamıştı.

وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٤٦﴾

46. Bunlardan önce de Nuh kavmini helak etmiştik. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir toplum idiler.

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾

47. Göğü kendi ellerimizle biz kurduk ve biz (onu) elbette genişleticiyiz.

"Galaksilerin ve bir galakside bulunan yıldızların devamlı birbirinden uzaklaşmasını ifade eden 'genişleme teorisi' ne işaret vardır."

وَالْاَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾

48. Yeri de döşedik. (Bak) ne güzel döşeyiciyiz!

وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾

49. Her şeyden de çift çift yarattık ki, düşünüp öğüt alasınız.

فَفِرُّٓوا اِلَى اللّٰهِ اِنّ۪ي لَكُمْ مِنْهُ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌۚ ﴿٥٠﴾

50. O halde Allah'a koşun. Çünkü ben, size O'nun katından (gelmiş) açık bir uyarıcıyım.

وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ اِنّ۪ي لَكُمْ مِنْهُ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌۚ ﴿٥١﴾

51. Allah ile beraber başka bir tanrı edinmeyin. Zira ben size O'nun tarafından (gelmiş) açık bir uyarıcıyım.

كَذٰلِكَ مَٓا اَتَى الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌۚ ﴿٥٢﴾

[522]52. İşte böylece, onlardan öncekilere her hangi bir peygamber geldiğinde hemen: O, bir büyücüdür veya delidir, dediler.

اَتَوَاصَوْا بِه۪ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَۚ ﴿٥٣﴾

53. Bunu (nesilden nesile) birbirlerine vasiyet mi ettiler? Doğrusu onlar azgın bir topluluktur.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَٓا اَنْتَ بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾

54. Artık onlara aldırma. (Davete uymamalarından dolayı) sen kınanacak değilsin.

"Çünkü Hz. Peygamber sürekli olarak hakka davet etmiş ve bu yolda her çabayı göstermiştir."

وَذَكِّرْ فَاِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٥٥﴾

55. Sen yine de öğüt ver. Çünkü öğüt müminlere fayda verir.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾

56. Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.

مَٓا اُر۪يدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَٓا اُر۪يدُ اَنْ يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾

57. Ben onlardan rızık istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum.

اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَت۪ينُ ﴿٥٨﴾

58. Şüphesiz rızık veren, güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır.

"Rızık veren ve besleyen Allah'tır. Durum böyle olunca Allah'ın insanlara ve cinlere ihtiyacı yoktur. Üstelik kendilerinin de başkalarının da rızıklarını O karşılamaktadır."

فَاِنَّ لِلَّذ۪ينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ اَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾

59. Muhakkak ki bu zulmedenlerin de, geçmişlerinin payı gibi (azaptan) bir payları vardır! O halde acele etmesinler!

"Mekkeliler gibi küfür ve inkara saparak Hz. Peygamberi yalanlayanlara, önceden yok edilen kavimlerin başlarına gelen azap gelecektir. Öncekiler azaptan nasiplerini aldıkları gibi bunlar da alacaklardır."

فَوَيْلٌ لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذ۪ي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

60. Başlarına gelecek (acı) günlerinden dolayı vay o kafirlerin haline!

(Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 20/331 vd.; Elmalılı, 6/577 vd.; Kutub, 14/47 vd.; Ateş, 5/2519 vd.; Bilmen, 7/3483 vd.; Vehbi, 13/5550 vd.; Esed, s.1066 vd.; Emiroğlu, 11/235 vd.)

ZARİYAT SURESİNİN SONU

52-TUR SURESİ-76

سُورَةُ الطُّورِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Tur suresi, resmi düzenlemede 52. ve iniş sırasına göre ise 76. sırada yer almaktadır. Mekke'de inmiş olup 49 ayettir. Sure ismini, birinci ayette geçen ve üzerinde Hz. Musa'ya Tevrat'ın indiği, böylece onun ilahi hitap şerefine eriştiği Tur dağından almıştır.

Bu surenin içeriğini, genel çizgilerle: Ölüm ve öldükten sonra dirilme gerçeğinin, Yüce Allah'ın huzurunda sorguya çekilerek hesap verilmesi biçiminde gerçekleşeceği ve bundan kaçışın olmadığı; sorgulanma sonucunda herkesin dünyada yaptıklarının karşılığını, eksik ve fazlası olmadan tamı tamına alacağı; Hz. Muhammed'in, kendisine yakıştırılmak istenen kahinlik, mecnunluk ve şairlik gibi sıfatlardan uzak, sadece gerçekleri bildiren hak peygamber olduğu; Peygambere yakışıksız sıfatlar izafe eden müşrikleri uyaran, Hz. Peygamberin de bunların önemli olmadığı açıklamaları ile teselli edildiği ve bütün bunlarla ilgili, ibretli ders ve öğütlerle tali diğer konular oluşturmaktadır:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

وَالطُّورِ ﴿١﴾

1. Tur'a, andolsun ki,

Tur dağı, Medyen'de Hz. Musa'nın, Allah kelamını işitme şerefine eriştiği ve Peygamberlik sıfatını kazandığı, üzeri bitki ve ağaçlarla

örtülü dağ anlamına da gelen yerin adıdır. Üzerinde bitki ve ağaç örtüsü bulunmayan dağlara Arap dilinde 'cebel' denilmektedir.

Takip eden ayetlerden, 2. ayette sözü edilen Kitap'tan kastın, Tevrat, Kur'an ya da Levh-i Mahfuz olduğu alimler tarafından ifade edilmektedir.

وَكِتَابٍ مَسْطُورٍۙ ﴿٢﴾

2. Satır satır yazılmış Kitaba,

Kitab-ı mestur: Satır satır, düzgün yazılmış bir kitap demektir. Elmalılı, Tur dağından hemen sonra anılmasının ilk olarak Tevrat'ı anımsatıyorsa da o değildir demektedir. Çünkü, Tevrat tanınan bir kitaptır. Burada sözü edilen kitap nekra (belirsiz) olarak anıldığı için ve bu sebeple henüz fazlaca tanınmayan bir kitabı anımsattığını, bu nedenle, İsra suresinin 13. ayetinde **'Onun için kıyamet günü apaçık bir kitap çıkarırız'** şeklinde anılan amel defteri olmasının mana itibariyle daha yakın ihtimal olduğunu, ayrıca Levh-i Mahfuz ya da yeni kitap olması sebebiyle henüz daha az tanınan Kur'an'ı Kerim olacağını belirtmektedir. Bu görüşe göre: Amel defteri, Kur'an'ı Kerim ve Levh-i Mahfuz olasılık sıralaması, en uygun ihtimal olarak öne çıkmaktadır.

فِي رَقٍّ مَنْشُورٍۙ ﴿٣﴾

3. Yayılmış ince deri üzerine,

Rakk-ı menşur: Rakk, üzerine yazı yazmak için tabaklanıp kağıt şeklinde hazırlanan ince deriye verilen isimdir. Menşur ise, yayılmış, serilmiş anlamlarını ifade etmektedir. Bu durumda ayetteki anlam: 'Yayılmış ince deri üzerine (yazılmış kitap) olmaktadır.

وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِۙ ﴿٤﴾

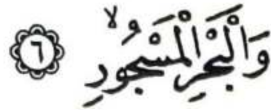
4. Beyt-i Mamur'a,

Bu ayetteki 'Beyt-i Mamur' deyimiyle ifade edilmek istenenin de, Kabe ya da meleklerin semada tavaf ederek kutsadıkları makam olduğu, surenin üslubu ve içerdiği amaç göz önüne alındığında ise, bu yerin, Kabe olma olasılığının, çoğunluk görüşüyle de ağırlık kazandığı belirtilmektedir.

وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِۙ ﴿٥﴾

5. Yükseltilmiş tavana (göğe),

"Yüce Allah, Dünya üstündeki kutsal yerlere işaret edip buraların önemini vurguladıktan sonra 'Beyt' ile çağrışımlı olarak tavan gibi Dünyayı kaplayan gök'e, gökteki kudretine işaret buyurmaktadır. Evin tabanı ve tavanı vardır. Bu Beyt-i Mamurun tabanı Kabe, tavanı da göktür. Onun için Beyt ile çağrışımlı olarak 'es-Sakf'ul Merfu' yanı **'yükseltilmiş tavana'** yemin edilmektedir" denilmekte ve yükseltilmiş tavanın da Enbiya suresinde **'Biz göğü, korunmuş bir tavan yaptık'** şeklinde ifadesini bulduğu belirtilmektedir. (Ateş, 5/2534)

6. Kaynatılmış denize (bunlara andolsun ki),

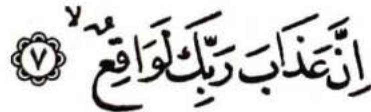
Üzerine yemin edilen şeylerden biri olan 'Bahr-i Mescur' den neyin kast edildiği konusunda da değişik olasılıklar belirtilmektedir:

1- Alevlendirilmiş, kızdırılmış demektir. Bu anlam Tekvir suresinin 6. ayetinde: **'Denizler alevlendirildiğinde'** şeklinde ifade edilmektedir.

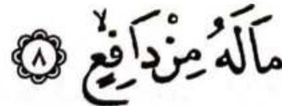
2- Furkan suresinin 53. ayetinde iki denizin birbirine karışmaması için konan perdenin kaldırılması ile denizlerin birbirine karıştığı an kast edilmektedir. (Bak. Furkan 25/53)

3- Rahman suresinin 19-20. ayetlerinde belirtilen iki denizi birbirinden ayıran engelin yok edilmesi ile denizlerin birbirine karıştığı hal kast ediliyor.

4- Dolgun taşkın demek olup okyanus anlamı ifade eder.

7. Rabbinin azabı mutlaka vuku bulacaktır.

8 .Ona engel olacak hiçbir şey yoktur.

7. ayette yeminin cevabı verilmekte ve kesin olarak ifade edilmektedir ki, azaba uğramaya müstahak olanlara Allah'ın azabı ulaşacaktır. 8. ayette de o azap geldiğinde, onu önleyecek ya da durdurabilecek bir güç ve kudrete sahip kişi ya da şey yoktur.

Kasemin yapıldığı şey ve cevabı bu şekilde belirlendikten sonra, azap günü geldiğinde olacak olayların dehşet verici tasvirleri yapıl-

maktadır. Bu tasvirlerle ahiret sahneleri başlamakta doğal sonucu da yeni bir alemin kurulması olmaktadır. Kurulan bu alemin öncesinde, bunu inkar etmiş olanların durumları ile ilgili sahneler yer almaktadır. Bu sahneleri ise, Kur'an'ı Kerim'in alışık olduğumuz mutat üslubu içerisinde, müminlerin durumunu ve mutlu sonları ile ulaştıkları nimet ve armağanların anlatıldığı bölüm gelmektedir:

يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْرًاۙ ﴿٩﴾

9. O gün gök sallanıp çalkalanır.

وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْرًاۜ ﴿١٠﴾

10. Dağlar yürüdükçe yürür.

فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَۙ ﴿١١﴾

11. Yalanlayanların vay haline o gün!

اَلَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَۢ ﴿١٢﴾

12. Ki onlar daldıkları batıl içinde oyalanıp duranlardır.

يَوْمَ يُدَعُّونَ إِلَى نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّاۜ ﴿١٣﴾

13. O gün cehennem ateşine itilip atılırlar :

هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾

14. "İşte yalanlayıp durduğunuz ateş budur!" denilir.

أَفَسِحْرٌ هَذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾

[523]15. Bir büyü müdür bu, yoksa görmüyor musunuz?

اِصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

16. Girin oraya, sabretseniz de sabretmeseniz de artık sizin için birdir. Siz ancak yaptıklarınızın karşılığına çarptırılacaksınız.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿١٧﴾

17. Şüphesiz (kötülüklerden) korunanlar cennetlerde ve nimet içindedirler.

فَاكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿١٨﴾

18. Rablerinin kendilerine verdikleriyle sefa sürerler, (Zira) Rableri onları, cehennem azabından korumuştur.

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

19. Onlara: Yaptıklarınıza karşılık afiyetle yiyin,için (denilir).

مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ ۖ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٢٠﴾

20."Sıra sıra dizilmiş koltuklara yaslanarak" Onları, ceylan gözlü hurilerle evlendirmişizdir:

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ
مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ ۚ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ ﴿٢١﴾

21. İman eden ve soylarından gelenlerde, imanda kendilerine tabi olanlar (var ya)! İşte biz, onların nesillerini de kendilerine kattık. Onların amellerinden de bir şey eksiltmedik. Herkes kazandıklarına karşı bir rehindir. (Ayrıca bak. Necm 53/39)

"Böylece imanlı baba ve onun imanlı zürriyeti, cennete birlikte girer. Bu Allah'ın ona çocuklarıyla birlikte cennette yaşaması için verdiği bir lütuftur. Ahirette herkes, dünyada hayır ve şer adına ne yapmışsa onun karşılığını alacaktır. Kişi yaptığına ipotek edildiğine göre, iyi amelle gelen ipoteği çözer. Aksini yaparsa cezasını görür."

وَأَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾

22. Onlara canlarının istediği meyve ve etten bol bol verdik.

يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ ﴿٢٣﴾

23. Orada karşılıklı kadeh tokuştururlar, ama burada (içki yüzünden) ne saçmalama vardır ne de günaha girme.

"Dünyada, ilk bakışta çekici gözüken içki alemlerinin sonunda saçma sapan şeyler, günahlar ve suçlar vardır. Cennet şarabı ise, sürur ve mutluluk veren ilahi bir ikramdır." (Ayrıca bak. Vakia 56/25)

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ ﴿٢٤﴾

24. Hizmetlerine verilmiş, (kabuğunda) saklı inci gibi gençler etraflarında dönüp dolaşırlar.

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٥﴾

25. Cennettekiler birbirlerine dönüp sorarlar:

قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾

26. Derler ki: "Daha önce biz, aile çevremiz içinde bile (ilahi azaptan) korkardık."

فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾

27. "Allah bize lütfetti de bizi vücudun içine işleyen azaptan korudu."

إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾

28. "Gerçekten biz bundan önce O'na yalvarıyorduk. Çünkü iyilik eden, esirgeyen ancak O'dur."

"Müfessirler, 24. ayette geçen 'gılman' kelimesiyle ifade edilen ve hizmet için dolaşan gençlerin, kendilerinden önce ölen çocukları olduğu görüşüne yer vermişlerdir. Ayetlerden anlaşıldığına göre, cennet ehli birbirlerine durumlarını ve yaptıklarını sorarlar. Durumlarını anlatırken, dünyada akıbetlerinden korku duyduklarını ve bu duygu içerisinde yaşadıklarını söylerler. Vücudun içine işleyen sıcak yel anlamına gelen 'semum'dan yani cehennem azabından kurtulduk-

larını ifade ederler. Çünkü bunlar, Allah'ı 'Bir'leyerek ibadetlerine devam eden müminlerdir."

Gelen 29. ayetle başlayan bölümde peygamberi yalanlayıp ona değişik yakışıksız sıfatlar isnat edenlere gereken cevaplar verilmektedir:

فَذَكِّرْ فَمَآ أَنتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾

29. (Resulüm!) Sen öğüt ver. Rabbinin lütfu ile sen ne bir kahinsin, ne de bir deli.

Kahin: Bir çeşit zan ya da cin telkinleri ile geçmiş ya da gelecekle ilgili bilinmeyen şeyler (gayb) hakkında bilgiler veren kimselere denilmektedir.

Mecnun: Cinlerin etkisi altına girmiş, cinlenmiş kimselere verilen isim ya da sıfattır.

أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهِۦ رَيْبَ ٱلْمَنُونِ ﴿٣٠﴾

30. Yoksa onlar: (O,) bir şairdir; onun, zamanın felaketlerine uğramasını bekliyoruz mu diyorlar?

Şair: Ayette kastedilen şair, modern anlamda bir sanatkar değil de cinlerin etkisi ile kafiye ve ölçülü bir takım esrarengiz ya da anlaşılması güç sözler söyleyen kişidir.

Hz. Peygamberin, vahyi alırken geçirdiği sarsıntılı özel halini görenler ona da, cinlerin etkisinde bulunan kahin, cinlenmiş şair gözüyle bakmaya başladılar ve vahiy olarak yaptığı tebliğ, uyarı ve imana davetlerini ve bunlarla ilgili konuşmaları bu etkiler altında yaptığını söylemeye ve iddia etmeye başladılar. Araplar, gereğine göre sahir, kahin, şair ve mecnun kabul ettikleri Hz. Peygamberin, bir gün zamanın belasına uğrayarak öleceğini ve ondan kurtulacağını umuyorlardı ve onun ölümünü bekler olmuşlardı.

Reybe'l-Menun: Ayeti kerimenin sonunda yer alan bu deyim, içinde yaşanan zamanın öldürücü belası olarak yorumlanıyor. Müşrik Arapların Hz. Peygamber için gelmesini bekledikleri şey işte bu deyimde ifadesini buluyor.

Yüce Allah, bu ayetlerde peygamberi ret edenlerin isnat ettikleri sıfatları onun taşımadığını, aksine onun Allah'ın nimetleri ile donatılmış bir peygamber olduğunu bildirmektedir.

قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ ﴿٣١﴾

31. De ki: Bekleyin. Ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim.

أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُمْ بِهَٰذَا ۚ أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٣٢﴾

[524]32. Onlara akılları mı bunu emreder, yoksa onlar, azgın bir topluluk mudur?

أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ ۚ بَلْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

33. Yahut "Onu kendisi uydurdu!" mu diyorlar? Hayır, onlar iman etmezler.

فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٣٤﴾

34. Eğer doğru iseler onun benzeri bir söz getirsinler.

Yüce Allah, Kur'an'ı Hz. Peygamberin uydurduğunu iddia edenlere de onun benzeri ve o üslupta birkaç söz söylemeye davet etmesini elçisine buyurmaktadır. Esasen geçmiş surelerde, benzer iddialara verilen cevapları, daha geniş ayrıntılarıyla görmüştük.

29. ayetten başlayarak buraya kadar olan ayetlerde görüldüğü üzere, Peygamberi kabul etmeyip ret edenlere cevapları verildi. Bundan sonra gelen ve 43. ayete kadar olan ayetlerde de Allah'ın birliğini kabul etmeyen ya da ret edenlere cevaplar veriliyor:

أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٣٥﴾

35. Acaba onlar herhangi bir yaratıcı olmadan mı yaratıldılar? Yoksa kendileri mi yaratıcıdırlar?

Bunlar hiçbir aracı ya da yaratıcı olmadan kendi kendilerine mi yaratıldılar yoksa yaratıcı kendileri mi?

أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ ۚ بَلْ لَا يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾

36. Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattılar? Hayır! Onlar bir türlü anlayıp inanmazlar.

Gökleri, yeri kısaca bütün evreni ve orada bulunan canlı cansız her şeyi kendileri mi yarattı? Yaratmadıklarını elbette ki biliyorlar. Ne çare ki onlar bir türlü gerçeği anlayıp inanmazlar.

أَمْ عِندَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ ﴿٣٧﴾

37. Yahut Rabbinin hazineleri onların yanında mıdır? Ya da her şeye hakim olan kendileri midir?

Allah'ın hazineleri onların yanında ve emrinde midir de, peygamberliği ve rızkı dilediklerine veriyor ve dilediklerinden esirgiyorlar. Neye ve hangi yetkilerine dayanarak Hz. Muhammed'in peygamberliğini ret ediyorlar? Her şeye kudretleri ile kendileri mi hükmetmektedirler?

أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُم بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾

38. Yoksa onların, üzerine çıkıp gizli sırları dinledikleri bir merdivenleri mi var? Öyleyse dinleyenleri, açık bir delil getirsinler.

"İnkarcılara , meleklerin sözlerini ve onlara vahyedileni dinlemek için bir merdivene mi sahip oldukları sorularak, cevabını vermeleri istenmektedir."

أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ ﴿٣٩﴾

39. Yoksa kızlar O'nun, oğullar da sizin mi?

أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُم مِّن مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُونَ ﴿٤٠﴾

40. Yoksa sen kendilerinden bir ücret istiyorsun da, bu yüzden onlar ağır bir borç altında eziliyorlar mı?

أَمْ عِندَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤١﴾

41. Yoksa gayba ait bilgiler kendi yanlarında da, onlar mı yazıyorlar?

أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ ﴿٤٢﴾

42. Yahut bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Asıl tuzağa düşecek olanlar, inkar edenlerdir.

أَمْ لَهُمْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ ۚ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٣﴾

43. Veya onların Allah'tan başka bir tanrısı mı var? Allah, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır.

وَإِنْ يَرَوْا كِسْفًا مِنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَرْكُومٌ ﴿٤٤﴾

44. Gökten düşen bir kütle görseler "Üst üste yığılmış bulutlardır" derler.

فَذَرْهُمْ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴿٤٥﴾

45. Artık çarpılacakları günlerine kavuşuncaya kadar onları kendi hallerine bırak.

"Çarpılacakları gün,ölüm ya da birinci surun üfürüleceği gündür."

يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٦﴾

46. O gün planları kendilerine hiçbir fayda vermez ve yardım da görmezler.

وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَٰلِكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾

47. Şüphesiz zulmedenlere, ondan başka da azap vardır. Fakat çokları bilmezler.

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا ۖ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٤٨﴾

48. Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü sen gözlerimizin önündesin. Kalktığın zaman da Rabbini hamd ile tesbih et.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

49. Gecenin bir kısmında ve yıldızların batışından sonra da O'nu tesbih et.

"Ayette geçen ifadeler, akşam, yatsı ve sabah namazları şeklinde

yorumlanmıştır. Bu vakitlerde namaz kılınması veya 'sübhanellahi ve bi hamdihi' diyerek tesbihte bulunulması emredilmiştir."

(Sure ile ilgili daha geniş bilgi için bak. Razı, 20/409 vd.; Elmalılı, 7/7 vd.; Kutub, 14/86 vd.; Ateş, 5/2333 vd.; Bilmen, 7/3503 vd.; Vehbi; 14/5598 vd.; Esed, s.1073 vd.; Emiroğlu, 11/264 vd.)

TUR SURESİNİN SONU

53-NECM SURESİ-23

سُورَةُ النَّجْمِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Necm suresi, resmi düzenlemede 53. ve iniş sıralamasına göre ise 23. sırada yer almaktadır. Mekke'de inmiştir. 62 ayettir. Yalnız 32. ayetin Medine'de nazil olduğu da rivayet edilmektedir. İçinde secde ayeti bulunan ilk nazil olan sure olduğu da ifade edilmektedir.

Adını birinci ayetten alan bu surede, Hz. Peygamberin, vahiy getiren meleği iki kez gördüğü vurgulanır. Sure içeriğinin genel yapısı, Mekke'de nazil olan surelerle örtüşmektedir. Ana temayı, akide konusunu oluşturan tevhit, vahiy, ölüm ve ölümden sonraki ahiret hayatı ve bunlarla ilgili hususlar oluşturmaktadır. İşlenen konular bakımından dört ana bölümde incelenmesinin daha yararlı olacağı anlaşılan surenin, her bölümünün baş tarafında o bölümle ilgili bilgiler, ana çizgilerle verilmeye çalışılacaktır.

1. ayetten 19. ayete kadar ilk bölümde, vahiy gerçeği ele alınarak nitelikleri ile birlikte açıklığa kavuşturulması amaçlanmaktadır. İlk başta vahyin gelişi iki safhada sergilenen bir platforma, hem doğruluk hem de gerçeklilik yönünden, delillerin ışığında doğrulanıp ispatlanmaktadır. Hz. Muhammed'in ilahi vahyi Cebrail aracılığı ile aldığı; gerekli dikkat ve özeni gösterdiği; Yüce Allah'ın en büyük ayetleri (delil ve mucizelerini) konusu ile bizzat ilgilendiği ve onları gördüğü; konularındaki bilgiler, birbirini destekleyip, güçlendirir tarz ve biçimde anlatılıp vurgulanmaktadır:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰىۙ ﴿١﴾

[525] 1. Battığı zaman yıldıza andolsun ki;

Ayeti Kerime ile ilgili açıklamalara geçmeden önce, Orhan Karmış'ın tv. kanalındaki tefsir derslerinde, yeminlerle (kasem) ilgili olarak belirttiği bir prensibi kaydetmekte yarar görmekteyiz:

'Allah, yarattığı şeylerden dilediğini kasemine (yeminine) konu olarak seçer ve onun üzerine yemin eder. Yaratılanlar ise, diğer ifade ile insanlar ise, sadece Yaratan'a yani Allah'a yemin edebilirler. Allah'ın üzerine yemin ettiği şeyler daima dikkate değer, çok önemli ve harika şeylerdir.'

Ayeti Kerimede Yüce Allah, 'Necm' sözcüğü üzerine kasem etmektedir. Necm'in ne olduğu, ve onun hangi hal, durumu ve niteliği üzerinde yemin edildiği konularında değişik fikirler ileri sürülmektedir. Onlara kısaca işaret edilecektir. Fakat daha önce özellikle söylemek isteyip de her nedense şu ana kadar geciken bir dilek ve deyim yerinde ise serzenişimizi kaydetmek istiyoruz:

Yüce Allah bizlere, din olarak seçtiği İslam'ı hakkıyla öğrenmemiz ve ondan sonra da, ona uygun yaşayıp Kendisine yaraşır bir biçimde kulluk etmemiz için, Kur'an'ı Kerim'i indirdi. Peygamberini de, aracılığı ile gönderdiği Kur'an hükümlerini bize duyurmak, öğretmek, uyarmak ve müjdelemek üzere görevlendirmiştir.

Şimdiye kadar inceleme olanağını bulduğumuz surelerde bizzat görüp şahit olduk ki, Kur'an'ı Kerim'in değişik ayetlerinde yinelenen bir hükme göre Kur'an'a konu olan her şey, kuşkuya yer bırakılmayacak bir şekilde ve ayrıntılarla, açıklanmıştır. Anlaşılmayacak bir taraf bırakılmamıştır. Hal böyle olunca, dağdaki çobandan üniversitedeki profesöre kadar, Kur'an'ın, muhatap kabul ettiği kimseler tarafından her yönü ile ve rahatlıkla anlaşılması gerekmez mi? Elbette gerekir; Kur'an'ı Kerim bu insanların tamamına hitap ettiğine göre bunların anlayacağı şekilde indirilmesinden daha doğal ne olabilir ki? Kur'an'ı Kerim'in bu özelliği zaten, az önce de değinildiği üzere bizzat kendi ayetlerinde de yazılıdır.

Esasen, muhatapları tarafından bir şekilde anlaşılmayacak bir kitabın Allah tarafından onlara gönderilmesi düşünülemez. Böyle bir durum, akla, mantığa ve işin doğasına da aykırıdır. (Bu düşüncemizi daha önceki vesilelerle de belirtmiştik.)

O halde Kur'an'ı neye anlamıyor ya da anlamakta güçlük çekiyoruz, sebepleri nelerdir? Bu soruya değişik çevrelerden yanıt almaya kalkışsak, cevapların ciltler oluşturacağını tahmin etmek güç değildir.

Kanaatimize göre bu problemi çözüp üstesinden gelmek, ne o kadar zor, ne de halli mümkün olmayacak kadar karmaşıktır. Devlet veya konu ile ilgili kişi ya da kuruluşların birlikte ve ayrı ayrı iki yönlü çalışmaları ile kolayca sonuca gidilebilir. Gerekli olan tanıyı (teşhisi) doğru koymak ve problemin üzerine ciddi olarak eğilmektir. İşin aksayan yanları nelerdir? Neler yapılabilir?

1- Kur'an'ı Kerim Arap dilinde inmiştir. Fakat, sadece Araplara değil, bütün insanlığa inmiştir. Arapça dilini çok iyi hem de çok iyi derecede bilmeden onu anlamak olanaksızdır. Yüzler, belki de binlerle ifade edilecek değişik dil konuşan dünya milletleri bir yana sadece Ülkemizde yaşayan ve Müslüman olan kimselerin, Arapça dilini az önce arz ettiğimiz seviyede öğrenmeleri mümkün olmadığına göre; Kur'an'ı her Türk Müslüman kişinin anlayacağı şekilde onlara sunmak, Devletimizin ya da bu işle yükümlü kıldığı kuruluşların görevi haline gelmektedir. Kaybedilen zaman telafi edilerek, bu görev derhal ve gecikmeden yarine getirilmelidir.

Din dostu, din düşmanı ya da ateist her kafadan çıkan sese kulak verip onlardan ürkerek işleri boşlamak veya oluruna bırakmak, devletin görevleri arasında sayılan öğelerden değildir. Devletin görevi doğruyu araştırıp bulmak, gerekli bütün hazırlıkları ve yapılması gerekenleri yaparak, vatanın, milletin ya da hizmetin ilgi alanında bulunanların yararına sunmaktır.

2- Bilim adamlarının görevi, 'şüphecilik prensibini' gözeterek incelemek, araştırma konusu olarak seçtikleri şeylerle ilgili bilinmeyenleri saptamak, gereken hallerde, meslektaşları ile görüşüp tartışarak, doğruları bulmak ve ondan sonra da elde edilen yararlı sonuçları, insanlığın faydasına sunmaktır. Din adamları da aynen böyle hareket ederek dini gerçekleri ortaya çıkarmakla yükümlüdürler. Ancak ilahiyatçıların değişik bir görevleri daha vardır. Bu görev, özellikle ülkemizde, daha da büyük önem kazanmaktadır. Çünkü, dil problemi nedeni ile İslam dinini ve onun kaynağı olan Kur'an'ı Kerim'i anlamak-

ta fevkalade zorluk çeken; hatta büyük çoğunluğunun da hiç anlamadığı bir Müslüman kitlesinin varlığı gerçeği ile karşı karşıya bulunmaktayız. Bu acı realite, sanki kaderimizmiş gibi öylece durmaktadır. Böylesi bir ortamda, dini konuların, çok az istisnası ile, adeta bütünü ile, bilimsel platforma çekilerek o düzeyde tartışmalar yapılmaktadır. Uygulanan bu yöntem, eğitim düzeyi en alt seviyede olanları bir tarafa bırakınız, öğrenim düzeyi en üst derecelerde olanlar için dahi dini konuları, içinden çıkılmaz hale getirmektedir. Bunlar anlaşılacak ve hoş görülecek davranışlar değildir.

Ülkemizde yayımlanmış bulunan ister telif, ister tercüme isterse derleme şeklinde olsun, bütün tefsirler, ilmi yönden son derece değerli eserlerdir. Ne var ki, bunların çok büyük bölümünü, din bilginleri ya da hatırı sayılır derecede dini eğitim görenlerin dışında, üniversite mezunu olanlardan 100 kişiye okutunuz, eğer içlerinden okuduğunu anlayıp anlatabilecek 20 kişi çıkarabilirsek, onları öpüp başlarımızın üzerine koyalım. Bu iddiamıza, birisi çıkarak: 'Uzmanlık konularında yazılan bütün kitaplar için durumun aynı olduğu' itirazını yapabilir. Ne var ki, her uzmanlık konusu sadece o işlerle uğraşanları ve ilişkisi olanları ilgilendirir. Dini konular ise hiç de öyle değildir. Beşikten düşen her kişi, buluğ çağına erişince, dinlerin ilgi alanı içerisine girer. Bunun tek bir istisnası, kişi dinsiz olmayı seçmiş olsa bile, yoktur.

Bu kadarı yetmiyormuş gibi, çok azı hariç tv. Programlarının tamamına yakın çoğunluğunda yapılan ve tanık olduğumuz tartışmalı oturumların, yöneticileri bile: **'Biraz da bizim anlayacağımız şekilde konuşamaz mısınız?** şeklindeki sorular sorup, uyarılar yapmak zorunda bırakan biçime dönüşmesi ve içinde bulunduğumuz realitelerden bu derece uzak şekliyle ısrarla sürdürülmesi, onulmaz gibi duran bu yaranın üzerine tuz-biber ekmektedir. Toplumsal gerçeklerden ve esas muhatap olan geniş halk kitlelerinden böylesine uzak düşmek ve dar çevrelerde didişip durmak, din adamlığı ile asla bağdaştırılamaz. Onun için, şerefli olduğu kadar önemli olan bu sıfatları ve nitelikleri taşıyan kişi ve kuruluşların, doğru yerde, doğru zamanda ve içinde bulunulan gerçeklerin yanında ve desteğinde bulunmaları gereğini göz ardı etmeden, tavırlarını derhal gözden geçirmelerinin kaçınılmaz hale geldiğini, üzülerek söylemek mecburiyetindeyiz.

Alimler, müfessirler, ilahiyatçı muhteremler, sizlere sesleniyoruz, lütfen! İlmi araştırma ve çalışmalarınızı yapın. Gerçekleri araştırın ortaya çıkarın. Fakat ne olur, biraz da bizi hatırlayın. Kur'an'ı bize güçleştirmeyin, konulara açıklık getirin, tartışma düzeyinde, en azından

bizleri ilgi alanına alan konuları, daha da güçleştirmeyin; biraz dikkat gösterip anlayabileceğimiz kelimeleri iyi seçiniz, bildiğimiz dilbilgisi kurallarını göz ardı etmeyiniz; biraz da Türkçe yazın ve konuşun ki, yazdıklarınızdan ve söylediklerinizden bizler de anlayıp yararlanma olanaklarına erişelim. Bu tür değerli katkılarınız sizlere, önemsenebilecek ek bir güçlük yaratmayacak, fakat, bizim zorluklarımızı kuşkusuz büyük bir oranda azaltacaktır.

İslam dini ve Kur'an, sadece din bilginlerine gönderilmedi; bütün insanlığa gönderildi. O halde herkesin okuyup anlaması gereken bu güzellikleri, adeta okunamaz ve anlaşılmaz hale getirici çabalar ve gayretler Müslümanlığa ve Müslümanlara ne kazandırıyor ya da neler alıp götürüyor? Neden bunları aklınıza getirmiyorsunuz?

İtiraf edelim ki, bizi bu düşünceleri yazıp konu arasına, mutat olmayan bir uygulama ile sıkıştırmaya, incelemekte olduğumuz ayetlerle onlarla ilişkili hususlar hakkında, değerli müfessirler tarafından yapılan ve kanımızca amaç dışına taşırılan farklı yorumlar neden olmuştur.

Yemin konusu yapılan, adı şu ya da bu olan, bir yıldızdır. Yüce Allah'ın yemin konusu olarak ne gibi şeyleri seçtiği ve seçtiklerinin ne önemde olduklarını, Orhan Karmış'ın yukarıya aldığımız beyanından öğrenmiş bulunuyoruz. Geriye bu yıldızın hangi durumdaki pozisyonuna yemin edildiğinin, belirlenmesi kalmıştır. Bu pozisyon ya mealde belirtildiği gibi yıldızın batması anı; veya doğduğu an; veyahut da yıldızın fişek gibi süzüldüğü ve arkasında parlak bir aydınlık bıraktığı andır. İşte bu durumlardan birine yemin eden Allah:

مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰىۚ ﴿٢﴾

2. Arkadaşınız (Muhammed) sapmadı ve batıla inanmadı.

Sahibiniz yani arkadaşınız ya da ara sıra kendisi ile sohbetler ettiğiniz Muhammed, o yıldıza yemin olsun ki ne sapıtmış mecnun ne de aşırı gidip batıla sapan bir azgındır. Şair ve kahin de değildir. O, doğru yoldan asla ayrılmayan, daima doğru yolun yolcusudur.

Sonuç, Yüce Allah'ın beyanları ile hiçbir kuşkuya yol açmayacak şekilde açık ve kesin olup o, Allah'ın nimetlerine eren, şerefli Peygamberi ve O'nun bir kuludur.

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰىۜ ﴿٣﴾

3. O, arzusuna göre de konuşmaz.

O havadan sudan boş yere söz söylemez. Kur'an konusunda konuştuğu zaman kendi arzusuna göre değil, kendisine gelen vahiy içeriğine uygun olarak konuşur. Söyledikleri daima doğru ve gerçeklerden ibarettir. Bunun aksi şimdiye kadar asla varit olmadığı gibi bundan sonra da olamaz.

اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحٰىۙ ﴿٤﴾

4. O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir.

Onun söyledikleri Kur'an'ın sözleridir. Kendi sözleri değildir. Kendisine vahyedilen ilahi sözlerdir.

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوٰىۙ ﴿٥﴾

5. Çünkü onu güçlü kuvvetli biri (Cebrail) öğretti.

Allah tarafından gelen o sözleri ona güçlü kuvvetli Cebrail öğretti. (Ayrıca bak. Tekvir 81/19-20; Şu'ara 26/193; Nahl 16/102; Bakara 2/97)

ذُو مِرَّةٍۜ فَاسْتَوٰىۙ ﴿٦﴾

6. Ve üstün yaratılışlı (melek), doğruldu:

وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰىۜ ﴿٧﴾

7. Kendisi en yüksek ufukta iken.

ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰىۙ ﴿٨﴾

8. Sonra (Muhammed'e) yaklaştı, (yere doğru) sarktı.

O melek (Cebrail), o üstün yaratılışlı, bilgili ve aynı zamanda güçlü-kuvvetli ve kudretli olan, gök ile yerin kesiştiği en yüksek ufukta iken doğruldu, yaklaştı ve haşmetli görünüşü ile yere doğru sarktı;

فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰىۚ ﴿٩﴾

9. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu.

Hz. Muhammed'e yaklaştı. Aralarındaki mesafe iki yay uzunluğuna hatta daha aza indiğinde:

فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ ﴿١٠﴾

10. Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi.

Ve Allah, vahyini Cebrail aracılığı ile kulu Muhammed'e bildirdi.

İşte arkadaşınız Muhammed'in size bildirdikleri, Cebrail (a.s.)'in Allah'tan ona getirip öğrettikleridir. O vahyin bildiriliş yöntemi, geliş yolu, zamanı ve ayrıca getiren melek yönünden bir tesadüf değil, ince hesapların sonucudur. O melek ilk vahiy başladığı zamanda o ufukta idi ve şimdi olduğu gibi kendi asli şekli olan yaradılış şeklinde gözükmüştü. Onu uzaktan gören Peygamber yakından da gördü.

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ ﴿١١﴾

11. (Gözleriyle) gördüğünü kalbi yalanlamadı.

Gözleri kaymadı, haddini de aşmadan bakışını emredilen yöne doğru yoğunlaştırdı. Gördüklerini gönül gözleri, basireti de onaylıyor tam bir 'yakin' içerisinde idi. Bu şekilde gözün gördükleri konusunda yanılma olasılığı da kalmamıştı.

أَفَتُمَارُونَهُ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ ﴿١٢﴾

12. Onun gördükleri hakkında şimdi kendisi ile tartışacak mısınız?

Siz onun gördüklerinden kuşkuya düşerek tartışmak mi istiyorsunuz? Bunlar beyhude gayretlerdir. Bu onun, onu ilk görüşü de değil:

وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ﴿١٣﴾

13. Andolsun onu, önceden bir defa daha görmüştü,

عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ ﴿١٤﴾

14. Sidretü'l-Müntehanın yanında .

عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَاْوٰىۜ ﴿١٥﴾

15. Cennetü'l-Me'va da onun yanındadır.

اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰىۙ ﴿١٦﴾

16. Sidre'yi kaplayan kaplamıştı.

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ﴿١٧﴾

17. Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı.

لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى ﴿١٨﴾

18. Andolsun o, Rabbinin en büyük ayetlerinden bir kısmını gördü.

"Sure yıldıza yeminle başlamıştır. Bu 'yıldız' yıldız cinsi, Süreyya yıldızı, Kur'an ayetleri ve Hz. Peygamber şeklinde açıklanmıştır. Yıldızın batması doğması kıyamet günü ile tefsir edilmiştir. Kendisine Kur'an vahyedilen Hz. Peygamber, doğru yoldan sapmamış ve batıla inanmamıştır. Ona inen Kur'an vahiye dayanmaktadır. Vahyi getiren Cebrail (a.s.) dır. İşte bu melek birkaç defa aslı suretinde Hz. Peygambere görünmüştür. Aralarındaki mesafenin ayette de belirtildiği gibi, çok yakın olduğu bir zamanda Cebrail vahyedilenleri Peygamberimize bildirmişti. Hz. Peygamberin Cebrail ile görüşmesi Sidretü'l Müntehada olmuştu. Bazıları burada Peygamberimizin gördüğünün Cenab-ı Hak olduğunu da ileri sürmüşlerdir. Sidretü'l Münteha son ağaç, yani yaratıklar aleminin son noktası demektir. Bundan ötesi Allah'ın gayb alemidir. Cennetü'l Me'va da, melekler, şehitler ve muttakilerin ruhlarının barındığı yerdir. Sidre'dekileri tarif ve tavsif mümküm değildir. Sidre'yi kaplayanın, melekler veya Allah'ın nuru olduğu rivayetlerine yer verilmiştir".

Necm: Yıldız; ağaç; gövdesi olmayan ot, çimen; taksitli satışlarda taksitin her bir bölümü anlamlarında kullanılmaktadır. Ülker (Süreyya) yıldızına isim olarak da verilmiştir.

Heva: Birinci ayette geçen bu kelimenin, şahin kuşunun hızla süzülerek inmesi gibi, hızla inmek, düşmek ya da yukarı fırlamak anlamlarına geldiği ifade edilmektedir. Yıldızların doğuşu ile batışı bu olaya benzetilmiştir.

Dalal: Doğru yoldan çıkmak, yolu kaybetme ya da yolu hiç bulamayıp şaşkın bir halde kalmak anlamlarını ifade eder.

Gayy: Aklı selimi kaybetmek, aklın doğru yoldan çıkması demektir.

Kavs: Yay demektir. Ayette ifade edildiği şekil iki yay uzunluğunda bir mesafeyi temsil etmektedir.

Sidr: Arabistan kirazı denen Nebk ağacının adıdır. Ayette kullanılan Sidretü'l münteha deyimi, son ağaç manasına gelir. Ayette bu ifadeden amacın ondan ötesinin Allah'a ait gayb alemine işaret olduğu ve başka rivayetler de vardır.

Nezleten uhra: Başka bir iniş demektir. Ayeti kerimede bu deyim ile Hz. Muhammed'in Cebrail (a.s.)'i başka bir inişinde de Sidre-i müntehanın yanında gördüğü ifade edilmektedir.

Hz. Muhammed'in Peygamberliği onaylanıp, Yüce Allah'ın güç ve kudreti, ayetlerinin (delil ve mucizelerinin) azameti ile O'nun Birliği, münkir müşriklere anlatıldıktan sonra, kendi taptıklarının küçüklüğü ve inandıkları şeylerin gerçeklere taban tabana zıt ve saçmalıklarla dolu ve hiçbir delile de dayanmadığı, bu bölümde yer alan ayetlerde anlatılmaktadır.

İlk önce, melekleri Allah'ın kızları olarak niteleyen ve bu inanışları nedeniyle, onları temsil ve taziz etmek için yaptıkları putlara, Lat, Uzza ve Menat gibi kız isimlerini takan ve onların Allah katında kendilerine şefaat için aracı olacaklarını sanan müşriklerin, inanışlarını deliller yerine bir takım zan ve vehimlere dayanarak savunmaya çalıştıkları belirtilmektedir. Tamamen hayal ve kuruntu ürünü olan 'Zann'ın gerçeklere hiçbir zarar veremeyeceği, zannın kendisinde ise önemsenecek bir özelliğin bulunmadığı gibi zan mahsulü olan putlar konusunda da Allah'ın onları destekler mahiyette herhangi bir delil indirmediği, halbuki Hz Peygamber'in davet ettiği şeylerin tamamen doğru, sabit ve değişmez delillere dayalı gerçek değerler olduğu vurgulanmaktadır:

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى ﴿١٩﴾

19. Gördünüz mü o Lat ve Uzza'yı?

وَمَنَوٰةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَى ﴿٢٠﴾

20. Ve üçüncüleri olan ötekini, Menat'ı.

أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنْثٰى ﴿٢١﴾

21. Demek erkek size, dişi O'na öyle mi?

تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيزٰى ﴿٢٢﴾

22. O zaman bu, insafsızca bir taksim!

إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ
إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدٰى ﴿٢٣﴾

23. Bunlar (putlar), sizin ve atalarınızın taktığı isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmemiştir. Onlar ancak zanna ve nefislerinin arzusuna uyuyorlar. Halbuki kendilerine Rableri tarafından yol gösterici gelmiştir.

أَمْ لِلْإِنْسَانِ مَا تَمَنّٰى ﴿٢٤﴾

24. Yoksa insan, her arzu ettiği şeye sahip mi olacaktır?

İnsanın her hayal ettiği şey gerçek olur mu? Melekler yardım edecek kuruntusu, onların, böyle bir yetenek ve güce ulaşmalarına yeter mi? Falan peygamber olsun demek peygamber olmaya, arzu edilmeyen bir diğerinin de olmamasını istemek kafi midir? Bu tür sayısız soru sorulabilir. Fakat bunların bir tanesine bile olumlu yanıt vermek imkansızdır. Çükü bir şeyin olması sadece kuru bir isteğe, hatta bir işin yapılmasına bağlı değildir; olması yönünde Yüce Allah'ın iradesi ve yol vermesi gereklidir.

فَلِلّٰهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولٰى ﴿٢٥﴾

25. Ahiret de dünya da Allah'ındır.

وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمٰوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللّٰهُ
لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضٰى ﴿٢٦﴾

26. Göklerde nice melek var ki onların şefaatleri, dilediği ve hoşnut olduğu kimse için Allah'ın izin vermesi dışında, bir işe yaramaz.

إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنْثَىٰ ﴿٢٧﴾

[526]27. Ahirete inanmayanlar, meleklere dişilerin adlarını takıyorlar.

وَمَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ ۖ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا ﴿٢٨﴾

28. Halbuki onların bu hususta hiç bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Zan ise hiç şüphesiz hakikat bakımından bir şey ifade etmez.

Bundan sonraki ayetlerde, kendilerini sadece dünya ve onunla ilgili geçici ve aldatıcı nimetlere kaptırıp, onun ötesinde hiçbir şeyi bilemeyen ve böylece kendilerini Allah ve onun zikrinden yüz çevirenleri terk etmesi ve onlardan yüz çevirmesi Hz. Peygamber'e telkin edilmektedir. O kimselerin bilgi seviyelerinin ancak bu kadarına yeterli olduğu, cahil ve görgüsüz bulundukları, olgun davranış ve nezaketin onlara yabancı şeyler olduğu, esasen yaptıklarından daha fazlasına akıllarının ermeyeceği, o nedenlerle onlardan daha fazlasının beklenemeyeceği bildirilmektedir. Onların bu halde olmaları elbette ki Hz. Peygamberin görevlerine mani değildi ve o, yapması gerekenleri yapıyordu. Kimlerin doğru yoldan ayrıldığını ve kimlerin de hidayet yolunda olduğunu Allah'ın bildiği; evrendeki bütün varlıkların gerçek sahibinin Allah olduğu; kendisini temize çıkarma gayretlerine düşenlerin gayretlerinin boş olduğu çünkü onları ana rahmine düşmelerinden ölüme ve kıyamete kadar geçtikleri bütün evrelerde Yüce Allah'ın izlediği ve onları kendilerinden daha iyi tanıdığı, sonuç olarak da herkesin hesap vereceği; inkarcıların bile, günahlarına gereğince tevbe etmeleri halinde mağfiret imkanına kavuşabilecekleri ve bütün bunlarla ilişkili konular bu bölümün içeriğini oluşturmaktadırlar:

فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلَّىٰ عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٢٩﴾

29. Onun için sen bizi anmaktan yüz çeviren ve dünya hayatından başka bir şey istemeyen kimselere yüz verme.

ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ ۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَىٰ ﴿٣٠﴾

30. İşte onların erişebilecekleri bilgi budur. Şüphesiz ki senin Rabbin, evet O, yolundan sapanı daha iyi bilir; O, hidayette olanı da çok iyi bilir.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذ۪ينَ اَسَٓاؤُ۫ا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ
الَّذ۪ينَ اَحْسَنُوا بِالْحُسْنٰىۚ ﴿٣١﴾

31. Göklerde ve yerde bulunanlar hep Allah'ındır. Bu, Allah'ın, kötülük edenleri yaptıklarıyla cezalandırması, güzel davrananları da daha güzeliyle mükafatlandırması içindir.

اَلَّذ۪ينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٓائِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ
هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ ف۪ي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ فَلَا تُزَكُّٓوا
اَنْفُسَكُمْ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى ﴿٣٢﴾

32. Ufak tefek kusurları dışında, büyük günahlardan ve edepsizliklerden kaçınanlara gelince, bil ki Rabbin, affı bol olandır. O, sizi daha topraktan yarattığı zaman ve siz annelerinizin karınlarında bulunduğunuz sırada (bile), sizi en iyi bilendir. Bunun için kendinizi temize çıkarmayın. Çünkü O, kötülükten sakınanı daha iyi bilir.

"Hz. Adem'in topraktan yaradılışı, insanın ana rahmindeki durumu, aslında zayıflığı ve aczi hatırlatılarak, kendini beğenip gurura kapılmaması istenmiştir."

Buradan itibaren surenin son bölümü başlamaktadır. Bu bölümde peygamberlik müessesinin başlangıcından bu yana yerleşmiş olan iman prensipleri ve onları oluşturan temel esaslar açıklanmaktadır. Değişik bir ifade ile, ilk birleyici (hanif) dinin sahibi olan Hz. İbrahim'den başlayarak günümüze kadar gelen ve değişmeyen akide esasları ile ilgili gerçekler belirtiliyor: Kişisel sorumluluk (Ferdi mesuliyet), ahirette görülecek hesabın son derece dikkatle görüleceği ve o derce de adil olacağı, yaratıkların eninde sonunda Yaratana dönecekleri, güldürenin de ağlatanında; dirilteninde öldürenin de; bütün varlıkları çiftler olarak yaratanın da; Ölüleri tekrar diriltecek olanın da; zengin

eden ve zenginliğe zenginlik katanın da O olduğu her vesile ile vurgulanmakta ve bunları kanıtlayan ayetlere (kanıt ve mucizelere) dikkatler çekilmektedir. Bu arada, surenin son dokunduğu konularla birlikte eski topluluklardan ve orada yaşamış olan asi ve yalancıların, acı ve üzücü, sonları anımsatılarak onların haklarındaki ilahi takdir açıklanırken, ağlanacak bu haberlere gülenler kınanmaktadır. Secde emri ile de sure son bulmaktadır:

أَفَرَءَيْتَ ٱلَّذِى تَوَلَّىٰ ﴿٣٣﴾

33. Gördün mü arkasını döneni?

وَأَعْطَىٰ قَلِيلًا وَأَكْدَىٰ ﴿٣٤﴾

34. Azıcık verip sonra vermemekte direneni?

أَعِندَهُۥ عِلْمُ ٱلْغَيْبِ فَهُوَ يَرَىٰ ﴿٣٥﴾

35. Acaba gaybın bilgisi kendi yanındadır da o görüyor mu?

أَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فِى صُحُفِ مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾

36. Yoksa kendisine haber verilmedi mi? Musa'nın sahifelerinde bulunan,

وَإِبْرَٰهِيمَ ٱلَّذِى وَفَّىٰٓ ﴿٣٧﴾

37. Ve ahdine vefa gösteren İbrahim'in sahifelerinde bulunan şu gerçekler):

أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ﴿٣٨﴾

38. Gerçekten hiçbir günahkar, başkasının günah yükünü yüklenemez.

وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنسَٰنِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴿٣٩﴾

39. Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur.

وَأَنَّ سَعْيَهُۥ سَوْفَ يُرَىٰ ﴿٤٠﴾

40. Ve çalışması da ileride görülecektir.

ثُمَّ يُجْزٰيهُ الْجَزَٓاءَ الْاَوْفٰىۙ ﴿٤١﴾

41. Sonra ona karşılığı tastamam verilecektir.

وَاَنَّ اِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰىۙ ﴿٤٢﴾

42. Ve şüphesiz en son varış Rabbinedir.

"Ayetlerde, insanın genellikle başkasının yaptığından bir fayda göremeyeceği, çünkü herkesin kendisi için çalıştığının sonuçlarının kıyamette görüleceği hatırlatılmıştır."

وَاَنَّهُ هُوَ اَضْحَكَ وَاَبْكٰىۙ ﴿٤٣﴾

43. Doğrusu güldüren de ağlatan da O'dur.

وَاَنَّهُ هُوَ اَمَاتَ وَاَحْيَاۙ ﴿٤٤﴾

44. Öldüren de dirilten de O'dur.

وَاَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰىۙ ﴿٤٥﴾

[527]45. Şurası muhakkak ki erkek ve dişiden ibaret olan iki çifti O yarattı.

مِنْ نُطْفَةٍ اِذَا تُمْنٰىۖ ﴿٤٦﴾

46. (Rahime) atıldığı zaman nutfeden.

وَاَنَّ عَلَيْهِ النَّشْاَةَ الْاُخْرٰىۙ ﴿٤٧﴾

47. Şüphesiz tekrar diriltmek de O'na aittir.

وَاَنَّهُ هُوَ اَغْنٰى وَاَقْنٰىۙ ﴿٤٨﴾

48. Zengin eden de yoksul kılan da O'dur.

وَاَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشِّعْرٰىۙ ﴿٤٩﴾

49. Doğrusu Şi'ra yıldızının Rabbi de O'dur.

وَأَنَّهُۥٓ أَهْلَكَ عَادًا ٱلْأُولَىٰ ﴿٥٠﴾

50. Ve şüphesiz ki önceki ad kavmini O helak etti.

وَثَمُودَا۟ فَمَآ أَبْقَىٰ ﴿٥١﴾

51. Semud'u da (O helak etti) ve geriye hiçbir şey bırakmadı.

وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ ۖ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَىٰ ﴿٥٢﴾

52. Daha önce de çok zalim ve pek azgın, olan Nuh kavmini (helak etmişti).

وَٱلْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَىٰ ﴿٥٣﴾

53. Altüst olan şehirleri de o böyle yaptı.

فَغَشَّىٰهَا مَا غَشَّىٰ ﴿٥٤﴾

54. Onların başına getireceğini getirdi!

فَبِأَىِّ ءَالَآءِ رَبِّكَ تَتَمَارَىٰ ﴿٥٥﴾

55. Şimdi Rabbinin nimetlerinin hangisinde şüpheye düşersin.

هَٰذَا نَذِيرٌ مِّنَ ٱلنُّذُرِ ٱلْأُولَىٰٓ ﴿٥٦﴾

56. İşte bu ilk uyarıcılardan bir uyarıcıdır.

"Geçen ayetlerde zikredilen Ad, Semud, Nuh ve Lut kavimleri inkar ve isyanlarının cezasını helak edilerek çekmişlerdir. Bunlar içinde Hz. Nuh'un kavmi Ad ve Semud'dan daha zalim ve azgın bir topluluktu. Çünkü Hz. Nuh içlerinde uzun yıllar kaldığı halde ona inanmamışlar ve olanca eziyeti yapmışlardı. Hz. Lut'un kavminin helak edilişi, bu kavmin kasabalarının yükseğe kaldırıldıktan sonra bırakılarak yerle bir edilerek gerçekleştirilmiştir.

أَزِفَتِ ٱلْـَٔازِفَةُ ﴿٥٧﴾

57. Yaklaşan yaklaştı.

لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾

58. Onu (vaktini) Allah'tan başka açığa çıkaracak yoktur.

اَفَمِنْ هٰذَا الْحَد۪يثِ تَعْجَبُونَۙ ﴿٥٩﴾

59. Şimdi siz bu söze (Kur'an'a) mı şaşıyorsunuz?

وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَۙ ﴿٦٠﴾

60. Gülüyorsunuz da ağlamıyorsunuz!

وَاَنْتُمْ سَامِدُونَ ﴿٦١﴾

61. Ve siz gaflet içinde oyalanmaktasınız!

فَاسْجُدُوا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوا ﴿٦٢﴾

62. Haydi Allah'a secde edip O'na kulluk edin!

Ayet hakkında daha ayrıntılı bilgi için bak. (Razı, 20/477 vd.; Elmalılı, 7/21 vd.; Kutub, 14/116 vd.; Ateş, 5/2545 vd.; Bilmen, 7/3522 vd.; Vehbi, 14/5661 vd.; Esed, s.1079 vd.; Emiroğlu, 11/288 vd.)

NECM SURESİNİN SONU

54-KAMER SURESİ-37

سُورَةُ الْقَمَرِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Kamer suresi, resmi düzenlemede 54. ve iniş sırasına göre ise, 37. sırada yer almaktadır. Ayın ikiye bölünmesi mucizesi bu surede anlatıldığı için bu isim verilmiştir. Mekke'de nazil olmuş 55 ayettir.

Kutub, surenin içerdiği konuları etkileyici ifade ve cümlelerle tanıtmaktadır. Bu ifadeler özet olarak şöyledir:

'Bu sure başından sonuna kadar peygamberleri yalanlayanların kalplerine indirilen korkunç, sarsıcı ve müthiş sahnelerle doludur. Bunun yanı sıra, samimi müminlere de derin bir güven ve huzur esintileri yer almaktadır.

Sure birbirini izleyen bölümlere ayrılmıştır. Her bölümde söz konusu peygamberleri yalanlayanların başlarına gelen azap sahneleri yer almaktadır. Sonuna doğru gelindiğinde de, insanın hissine hitap edilerek sarsılmakta ve baskı altına alınmaktadır. İnsanoğluna: 'Benim azabım ve tehdidim nasılmış?' denilerek, bu sarsıcı ve baskı ifadelerinin arkasından da rahatlatıcı ve sevindirici ifadeler gelmektedir: **'Andolsun ki, Biz Kur'an'ı düşünmek için kolaylaştırdık. Düşünüp ibret alan yok mudur?'**

Surenin ele aldığı konular bakımından muhtevası, muhtelif Mekki surelerde de varit olmuştur. Surenin, birbirine benzeyen giriş kısmındaki sahne ile son kısmındaki sahne arasında, Nuh, Ad, Semud, Lut ve Firavun erkanı ve kavimlerinin durumları ele alınmakta ve işlenmektedir. Mekke de nazil olan surelerin bir çoğunda da bu konular etraflıca işlenmiştir.

Ne var ki, bu konular bu surede apayrı bir tarzda ele alınmakta, yepyeni bir şekil içerisinde verilmektedir. Zaman zaman fırtına gibi esen, kasıp kavuran, dehşet saçan, korku ve ürperti dolu felaketlerin, sarsıntıların ve dehşetlerin yer aldığı sahneler görülmektedir.

Sureyi diğerlerinden ayıran en mümeyyiz (öne çıkan) özellik, bu sahnelerin hepsinin içerisinde, sıkıntıya düşmüş yalvarıp duran insanların korkunç azap sahnelerini, onlara yalanlayanların seyretmeleri ve seyrederken de kendilerini görüyormuş gibi olup inen kamçı darbelerini hissettirmesidir. Bu manzaralardan sonra onlar kendi durumlarını gözden geçirirlerken ansızın çok daha dehşetengiz ve korkunç bir bölüm gelmekte ve birbirini izleyen bölümler boyunca bu boğucu dehşet havası arka arkaya sıralanmaktadır.

Sonlara doğru ise, bir başka havayla karşılaşıyoruz. Burada emniyet, huzur ve sükunet yer alıyor. Çünkü burada yer alanlar müttakilerdir: **'Muhakkak ki müttakiler cennetlerde ve ırmaklardadırlar. Doğruluk makamında, güçlü bir hükümdarın katındadırlar.'**

Nereden nereye?... Hangi sahneden hangi sahneye?... Hangi yerden hangi yere?... Hangi kavimden hangi kavime?... Ve hangi sonuçtan hangi sonuca. (Kutub, 14/154)

Surenin bir özelliğine daha değinmek mümkün. O da, Necm suresi: **'Bu önceki uyarılardan bir uyarıdır. Yaklaşan yaklaşmıştır.'** haber ve uyarısı ile biterken bu sure: **'Kıyamet yaklaştı'** şeklinde başlıyor ve önceki uyarıları açıklamasıdır. Bu durumun benzerlerini daha önce, En'am ile Araf, Furkan ile Şu'ara ve Yasin ile Saffat örneklerinde de görmüştük.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾

1. Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı.

"Birçok sahabiden gelen rivayetlere göre, Mekke'liler Hz. Peygamberden mucize istemişler o da parmağıyla Ay'a işaret etmiş ve ay ikiye ayrılmış, sonra birleşmiştir. Müslümanların işkenceye maruz kaldığı hassas bir dönemde Ay'ın bu görünüşü Mekkelileri hayrete düşürmüştür. Müşrikler bu olaya bir itirazda bulunmamışlar, sadece 'büyü' demişlerdir."

Ayın yarılması şeklinde rivayet edilen olay, bilimsel deyimiyle tevatür derecesindedir. Nakledilen bütün rivayetlerin üzerinde birleştiği nokta, bu olayın gerçekleşmiş olduğu hususudur. Bunu inkar eden yoktur. Ne var ki, olayla ilgili görüş ve yorumlar oldukça farklı ve fazladır. (Daha geniş bilgi için bak. Razı, 20/589 vd.; Elmalılı, 7/61; Kutub, 14/165 vd.)

وَإِنْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾

2. Onlar bir mucize görürlerse hemen yüz çevirirler ve: Eskiden beri devam edegelen bir büyüdür, derler.

Olayla ilgili gelişmelerden varılan sonuç göstermektedir ki, müşrikler, Hz. Peygamberden bir mucize göstermesini talep etmişler ve bu istek üzerine Ay ikiye ayrılmıştır. Olayı müşrikler, inkar etmemekte fakat bunun bir büyü olduğunu ileri sürmekteler. Eğer kendilerince yeterli delilleri, ya da kullanılabilir uyduruk türden bahaneler bulabilselerdi, bunlara dayanarak olaya tereddütsüz yalandır derlerdi. Böyle bir olanağı elde edemedikleri için de bu yola baş vurmayıp, sadece olaya bu bir büyüdür demekle yetinmek zorunda kaldılar. Esasen tarih, bunların davranışlarıyla örtüşen yolu seçenlerin, benzer türdeki tavır ve davranış örnekleri ile doludur.

وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣﴾

3. Yalanladılar ve kendi heveslerine uydular. Halbuki her işin ulaşacağı yeri vardır.

وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾

4. Andolsun onlara, kötülükten önleyecek nice önemli haberler gelmiştir.

حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ ﴿٥﴾

5. Bu büyük bir hikmettir. Fakat (yüz çevirene) uyarılar ne fayda verir!

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَى شَيْءٍ نُكُرٍ ﴿٦﴾

6. Çağıranın görülmemiş bir şeye çağırdığı gün, sen de onlardan yüz çevir.

خُشَّعًا أَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ ﴿٧﴾

[528]7. Sanki etrafa yayılmış çekirge sürüsü gibi bakışları perişan (utançtan yere bakar) bir halde kabirlerden çıkarlar.

مُهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾

8. Davetçiye koşarlarken o esnada kafirler: Bu, çok çetin bir gündür! derler.

Bu üç ayette Yüce Allah, Peygamberine, kendisine inanmayıp karşı koyarak mücadele eden müşriklerin, yaptıklarının karşılığı olarak hesaba çağırılacakları gün, içine düşecekleri elem verici ve perişan hallerine işaret etmektedir. Müşrikler o duruma düştüklerinde, kendisinin de onlardan yüz çevirerek, bir lütuf olarak Peygamberine bahşettiği şefaat yetkisini onların lehinde kullanmamayı anımsatarak bir nevi moral vermekte ve üstü örtülü biçimde teselli etmektedir.

Bu moral veriş ve anımsatma, Hz. Peygambere, davasından vazgeçmesi anlamını ifade etmez. Bunun anlamı, sen onlara bakarak davandan vazgeçme, uyarılarını sürdür; kıyametin dehşet dolu bilinmeyen ve hayal bile edilmeyecek sahnelerini onlara anlat, o gün çekirge sürüsü gibi dağılıp utançlarından yere bakmak mecburiyetinde kalacaklarını bildir, şeklindedir. Sen görevini bu şekilde tamamla gerisi onlara kalmış iştir, denilmektedir.

Surenin bundan sonraki bölümü, giriş yazısında da işaret edilen geçmiş peygamberler ve topluluklarla ilgili haberler ve onlarla dair serüvenlerin oluşturduğu sahneleri içermektedir:

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾

9. Onlardan önce Nuh'un kavmi de yalanladı, hem de kulumuzun yalancı olduğunda ısrar ederek: O, delirdi, dediler. Ve (Nuh, davetten vazgeçmeye) zorlandı.

Ya Muhammed! O yalanlama işini senden önce Nuh kavmi de ona karşı yapmıştı. Onlar sadece yalanlamakla kalmamış üstelik peygamberimize, cinlenmiş dediler ve onu tebliğden alıkoymak için zecretmek istediler. **'Eğer vazgeçmezsen taşlananlardan olacaksın.'** (Şu'ara 26/116) dediler.

Zecretmek: Görev yapmakta olan bir kimseyi, görevini yapmaktan alıkoymak için azarlamak, incitmek, zorlamak anlamlarını ifade etmek için kullanılmaktadır.

فَدَعَا رَبَّهُٓ اَنّ۪ي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ﴿١٠﴾

10. Bunun üzerine, Rabbine: Ben yenik düştüm, bana yardım et! diyerek yalvardı.

فَفَتَحْنَٓا اَبْوَابَ السَّمَٓاءِ بِمَٓاءٍ مُنْهَمِرٍۘ ﴿١١﴾

11. Biz de derhal nehir gibi devamlı akan bir su ile göğün kapılarını açtık.

وَحَمَلْنَاهُ عَلٰى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَدُسُرٍۙ ﴿١٣﴾

12. Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık. (Her iki) su, takdir edilmiş bir işin olması için birleşmişti.

"Gökten yağan yağmur ve yerden fışkıran su birleşerek Nuh'un inkarcı kavminin helakini hazırladı."

وَحَمَلْنَاهُ عَلٰى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَدُسُرٍۙ ﴿١٣﴾

13. Nuh'u da tahtalardan yapılmış, çivilerle çakılmış gemiye bindirdik.

Elvah: Ayette geçen bu kelime, levha kelimesinin çoğulu olup tahtalar anlamında kullanılmıştır.

Düsür: Bu kelimede 'disar' kelimesinin çoğulu olup, Nuh'un gemisi yapılırken tahtaları birbirine bağlayan çivi, bağ, kenet ya da halat anlamlarını ifade etmek için kullanılmıştır.

تَجْر۪ي بِاَعْيُنِنَاۚ جَزَٓاءً لِمَنْ كَانَ كُفِرَ ﴿١٤﴾

14. İnkar edilmiş olana (Nuh'a) bir mükafat olmak üzere gemi, gözlerimizin önünde akıp gidiyordu.

"İnkar edilip nankörlükle karşılaşan Hz. Nuh ve ona inananlar, Cenab-ı Hakkın nezareti ve himayesinde gemide yolculuklarına devam etmişlerdir."

وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٥﴾

15. Andolsun ki onu bir ibret olarak bıraktık, ibret alan yok mudur?

"Gemi ve tufan birer ibret konularıdır. Rivayete göre Nuh'un gemisi, Cudi dağı üzerinde uzun zaman kalmış ve insanlar onu görmüşlerdir."

Müddekir: Bu kelime, hatırlatıcı, uyarıcı, öğüt verici anlamlarını kapsamı içine alır. Ayeti kerimede gemi ve bezeri şeyleri gören, hatırlayan ve düşünen herkesin, bu olayı ibret olarak anımsamaları için kullanıldığı olasılığı yüksektir.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٦﴾

16. Benim azabım ve uyarılarım nasılmış!

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٧﴾

17. Andolsun biz Kur'an'ı öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. (Ondan) öğüt alan yok mu?

كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٨﴾

18. Ad kavmi (Peygamberleri Hud'u) yalanladı da azabım ve tehdidim nasılmış (gördüler).

إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾

19. Biz onların üstüne, uğursuzluğu devamlı bir günde dondurucu bir rüzgar gönderdik. (Uğursuzluk konusunda Fussilet 41/16 açıklamasına bakınız.)

تَنْزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ ﴿٢٠﴾

20. O rüzgar, insanları, sökülmüş hurma kütükleri gibi yere seriyordu.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٢١﴾

21. Nasılmış benim azabım ve uyarılarım!

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾

22. Andolsun biz Kur'an'ı düşünüp öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mu?

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾

23. Semud kavmi de uyarıcıları yalanladı.

فَقَالُوا أَبَشَرًا مِنَّا وَاحِدًا نَتَّبِعُهُ إِنَّا إِذًا لَفِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٢٤﴾

24. "Aramızdan bir beşere mi uyacağız? O takdirde biz apaçık bir sapıklık ve çılgınlık etmiş oluruz" dediler.

"Ayet, Semud kavminin kendi soylarından olan taraftarı da bulunmayan Hz. Salih'e uymaktan kaçındıklarını haber vermektedir."

أَؤُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ ﴿٢٥﴾

25. "Vahiy, aramızda ona mı verildi? Hayır o, yalancı ve şımarığın biridir" (dediler.)

سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ ﴿٢٦﴾

26. Yarın onlar, yalancı ve şımarığın kim olduğunu bileceklerdir.

إِنَّا مُرْسِلُو النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾

27. Gerçekten onları imtihan etmek için dişi deveyi gönderen biziz. Sen onları gözetle ve sabret.

Naka: Ayette geçen bu kelime dişi deveyi ifade etmektedir. Bilindiği üzere Şu'ara suresinin 154. ayetinde belirtildiği üzere inkarcı müşriklerin, Salih (a.s.)'a **'Sen de bizim gibi bir beşersin** (insansın)**. Şayet doğruysan bize bir mucize getir.'** demeleri üzerine, birkaç surede de ifade edildiği gibi, işte size bir deve, mucize olmak üzere bir deve denilmiş ve Hud suresinin 64. ayetinde bu husus **'Bu Allah'ın devesidir ki, onu bırakın O'nun toprağından yesin ve ona dokunmayın** (kötülük etmeyin) **size elim bir azap dokunur'.** şeklinde ifadesini bulmuştur.

وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ ﴿٢٨﴾

[529]28. Onlara, suyun aralarında paylaştırıldığını haber ver. Her biri kendi içme sırasında gelsin.

"İlahi taksime göre su, bir gün devenin içmesi, bir gün de kendi ihtiyaçları için kullanılacaktı."

فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطٰى فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾

29. Arkadaşlarını çağırdılar, o da (bundan cüret alarak) kılıcını kaptı ve deveyi kesti.

Akr: Ayette 'fe'akar'= deveyi kesti anlamını ifade etmek için kullanılan bu kelimenin esas manası, bir hayvanı ayağından biçerek devirmektir. Ayetteki 'fete'ata fe'akar' şeklindeki deyim olarak: Kalktı silahını, (diğer anlamları ile arkadaşını ya da cinayet aletini) aldı ve deveyi kesti anlamına gelmektedir.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابٖي وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾

30. (Bu azgınlara) azabım ve uyarılarım nasıl oldu!

اِنَّٓا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشٖيمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٣١﴾

31. Biz onların üzerlerine korkunç bir ses gönderdik. Hemen hayvan ağılına konan kuru ot gibi oluverdiler.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٣٢﴾

32. Andolsun biz Kur'an'ı, anlaşılıp öğüt alınması için kolaylaştırdık. O halde düşünüp öğüt alan yok mu?

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ ﴿٣٣﴾

33. Lut'un kavmi de uyarıcı peygamberleri yalanladı.

اِنَّٓا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا اِلَّٓا اٰلَ لُوطٍ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍۙ ﴿٣٤﴾

34. Biz de üstlerine taş (yağdıran bir fırtına) gönderdik. Ancak Lut ailesini seher vakti kurtardık.

نِعْمَةً مِنْ عِنْدِنَاۜ كَذٰلِكَ نَجْزٖي مَنْ شَكَرَ ﴿٣٥﴾

35. Kim ki şükreder, tarafımızdan bir nimet olarak bu şekilde mükafatlandırırız.

وَلَقَدْ أَنذَرَهُم بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾

36. Andolsun ki, Lut onları bizim şiddetli azabımızla uyardı. Fakat onlar bu tehditleri kuşkuyla karşıladılar.

وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَن ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾

37. Onlar Lut'un misafirlerine karşı kötülük yapmayı planlamışlardı. Hemen biz onların gözlerini silme kör ettik. "Haydi azabımı ve uyarılarımı tadın!" (dedik).

"Lut'un kavmi; genç erkekler suretinde Hz. Lut'a gelen meleklere tecavüze kalkışmışlardı."

وَلَقَدْ صَبَّحَهُم بُكْرَةً عَذَابٌ مُّسْتَقِرٌّ ﴿٣٨﴾

38. Bir sabah kendilerine, yakalarını bir daha bırakmayacak olan bir azap gelip çattı.

فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾

39. İşte azabımı ve uyarılarımı tadın! (denildi).

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٤٠﴾

40. Andolsun biz Kur'an'ı, öğüt almak için kolaylaştırdık. O halde düşünüp ibret alan yok mu?

وَلَقَدْ جَاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿٤١﴾

41. Şüphesiz Firavun'un kavmine de uyarıcılar gelmişti.

كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾

42. Lakin onlar bütün ayetlerimizi yalanladılar. Biz de onları güç ve kudretimize layık bir şekilde yakaladık.

أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِّنْ أُولَٰئِكُمْ أَمْ لَكُم بَرَاءَةٌ فِي الزُّبُرِ ﴿٤٣﴾

43. Şimdi sizin kafirleriniz, onlardan daha mı iyidirler? Yoksa kitaplarda sizin için bir berat mı var?

"Ayette Mekke kafirlerine, Nuh kavminden Firavuna kadar geçen milletlerden daha güçlü olduklarını mı düşündükleri ve kendilerinin azaptan kurtulacaklarına dair bir garantiye mi sahip oldukları soruluyor."

أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ ﴿٤٤﴾

44. Yoksa "Biz, intikam almağa gücü yeten bir topluluğuz" mu diyorlar?

Bu ayeti kerimelerde, müşriklere soru şeklinde uyarılar yapılmaktadır. Eski kafirler yaptıklarının karşılıklarını aldıkları ve hak ettikleri cezalara çarptırıldıklarına göre, onlardan hiçbir üstün tarafı bulunmayan, sizin kafirleriniz de aynı akıbeti göreceklerdir denilmektedir. Çünkü kitaplarda siz kafirlerin, lehlerine yorumlanacak bir değişik hüküm, üstün bir tarafınız olduğuna dair bir kayıt bulunmadığı gibi, sizi temize çıkaracak bir belge, bir af fermanı ya da verilmiş her hangi bir garanti sözü de yer almamıştır. Aynı davranışı yol seçenlerin akıbetleri de benzer şekilde davranmış olan eskilerinkinin aynı olacaktır denmektedir. Eğer topluluğunuzun gücüne güveniyorsanız o da boşunadır.Topluluğunuz bozulup kaçacak, bu arada uğrayacağınız kıtal ya da ceza ve ezalar da son olmayacaktır. Asıl bu kaçışınızdan sonra karşılaşacağınız kıyamet saatindeki azabınız daha feci ve daha elim olacaktır:

سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾

45. O topluluk yakında bozulacak ve onlar arkalarını dönüp kaçacaklardır.

بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَى وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾

46. Bilakis kıyamet onlara vadedilen asıl saattir ve o saat daha belalı ve daha acıdır.

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ ﴿٤٧﴾

47. Şüphesiz suçlular sapıklık ve çılgınlık içindedirler.

يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾

48. O gün yüzüstü ateşe sürüklendiklerinde "Cehennemin elemini tadın!" denir.

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾

49. Biz, her şeyi bir ölçüye göre yarattık.

وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ﴿٥٠﴾

[530]50. Bizim buyruğumuz, bir anlık bakış gibi, bir tek sözden başka bir şey değildir.

49 ve 50. ayetlerde, yaratılan her şeyin, takdir edilmiş bir ölçü ve zamana uygun olarak yaratıldığı vurgulanmaktadır. Buradaki ölçüler konusunda insanların yargılarından, Allah'ın yargılarının farklı olacağı, insanlar için binlerce sene olarak ölçülebilecek bir zaman aralığının Allah için bir an mesabesinde kalabileceği ifade edilmektedir. Her an, her yerde, her konuda ve her şart altında izlenmekte olan ve yaptıkları kayıt altına alınan insanın, bunların hesabını hiç de beklemediği bir anda verme mecburiyetinde kalacağını anlayan ve kavrayan bir şuur içerisinde yaşaması ve bu şekilde hesap vermeye her an hazır olması gerekmektedir. Kapının ne zaman çalınacağını sadece ve sadece Yüce Allah bilmektedir.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٥١﴾

51. Andolsun biz, sizin benzerlerinizi hep helak ettik. Düşünüp ibret alan yok mu?

وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾

52. Yaptıkları her şey kitaplarda (amel defterlerinde) mevcuttur.

وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾

53. Küçük büyük her şey satır satır yazılmıştır.

"Buna göre melekler, yapılanları amel defterlerine kayıt etmektedirler. Tutum ve davranışın, günah ve sevabın hepsi Levh-i Mahfuzda kayıtlıdır."

Bu ayette bir kere daha, herkesin büyük küçük her türlü amelleri ile ilgili hesabını vereceği ve bütün bunların satır satır kayıt altına alınmış bulunduğu vurgulanmaktadır. Buradaki kayıt kader kaydı anlamında değil hesap verme anlamındadır. Bu ayetler tıpkı: al-i İmran suresi 30, İsra suresi 13-14, Kehf suresi 49, Kaf suresi 17-18 ve Zilzzl suresi 7-8 ayetler de olduğu gibi; insanların yaptığı işlerinin yazıldığı ve bunların gerekli karşılıklarını da alacakları, sonuç olarak hesapların mutlaka verileceğini açıklamaktadırlar. Ayetlerin anlatmak isteği mana budur. Bunun dışındaki kaderiyye, cebriyye diye yapılan bir takım kişisel ve siyasal zorlamalar gerçek dışıdır.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾

54. Takva sahipleri cennetlerde ve ırmakların kenarlarındadır.

فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

55. Güçlü ve Yüce Allah'ın huzurunda hak meclisindedirler.

(Sure ile ilgili daha geniş bilgi için bak. Razı, 20/589 vd.; Elmalılı, 7/57 vd.; Kutub, 14/156 vd.; Ateş, 5/2569 vd.; Bilmen, 7/3544 vd.; Vehbi, 14/5661 vd.; Esed, s.1086 vd.; Emiroğlu, 11/339 vd.)

KAMER SURESİNİN SONU

55-RAHMAN SURESİ-97

سُورَةُ الرَّحْمٰنِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Rahman suresi, resmi düzenlemede 55. ve iniş sırsına göre ise. 97. sırada yer almaktadır. Mekke'de inmiştir. 78 ayettir. İlk kelime olan 'er-rahman' sureye isim olmuştur. Bu surede Allah'ın nimetleri sayılır. Bunlar sayılırken bütün şuurlu varlıklara hitaben "O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz?" anlamına gelen ayet sık sık tekrar edilir.

Surenin genel çizgilerle içeriğini özetlemeden önce, resmi düzenlemede kendisinden önce gelen Kamer suresi ile olan ilişkisi konusuna açıklık getiren İmam Razı'nın beyanlarını çok kısa olarak sunmak istiyoruz. Razı, özet olarak diyor ki: Yüce Allah önceki sureye, gücüne kudretine ve heybetine delalet eden Ay'ın ikiye bölünmesi mucizesi ile başlamak suretiyle, bu güç ve kudrete sahip olanın, dağları ve insanları yerle bir etmeye de kadir olacağını; bu sureye de rahmetine ve merhametli oluşuna delalet eden diğer bir mucizesi ile Kur'an'la başlayarak kalplerin şifası, sağlığı, günahlardan arınması ve uzak durmasının ancak onunla olacağını göstermektedir. Ayrıca, önceki surede, **'Benim azabım ve uyarılarım nasılmış?** (bir düşün)' ayeti, birden fazla tekrar edilmiş, bu surede ise **'O halde Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?'** ayeti de bir çok kere yinelenmiştir. Yinelenen bu ayetlerle Kamer suresinde **heybet,** bu surede de rahmet pekiştiriliyor, demektedir. Kamer suresinin sonunda: **'Kudret sahibi, mülkü çok yüce olan Allah'ın yanındadır onlar',** buyurularak, Allah'ın, kafirler ve günahkarlar için ileri derecede **aziz ve intikam sahibi olduğu;** bu surede de 'Rahman' denilmek suretiyle, iyiler, muttakiler ve müminler için **merhametli, nimetler sahibi ve affedici**

olduğu vurgulanmaktadır. (Razı, 21/61) Aslına sadık kalarak yapılan bu özet saptamadan sonra, surenin genel içeriğine bakabiliriz. Surenin içeriği, dört ana bölümden oluşmaktadır:

1- Tartıda haksızlık edilmemesini emreden bölüm. Bu bölümde, tartı konusunu öne çıkarmamızın nedenlerini, tartı ile ilgili 9. ayetin yorumu sırasında sunmaya çalışacağız. 1-13 ayetlerden oluşan bu bölümde, Allah'ın görünen ve görünmeyen nimetleri, yerdeki, göklerdeki güç ve kudret işaretleri anımsatılıp, bu konuların önemine insanların dikkatleri çekilmektedir.

2- 14-25 ayetlerin oluşturduğu, insan ve cinlerin yaratılışı ile ilgili bölüm. Bu bölümde, bu iki yaratığın iç dünyaları, özellikle de bunların varlık ve oluşlarındaki nimetler açıklanmaktadır.

3- 26-30 ayetlerden oluşan, ebedi olanın sadece Yüce Allah olduğu ve O'un dışında her şeyin fani, ölümlü olduğunu anlatan bölüm.

4- Surenin 31. ayetle başlayan son bölüm. Bu bölümde kıyamet ve kıyametten sonraki gerçek hayatla ilgili konular yer almaktadır.

Ayetlerde sözü edilen her nimet, her olay ya da üzerinde durulup açıklanan her konunun ardından, aynı soru devamlı yinelenip sorulmaktadır: **'O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlıyorsunuz?'**

Surenin iniş sebebi konusunda, Furkan suresinin 60. ayeti nazil olup -ki iniş sırası 42 olup, iniş sırası 89. olan bu sureden önce nazil olmuştur.- müşrik münafıklara: '...Rahman'a secde edin...' denildiği zaman, **'...Rahman da neymiş, bize emrettiğin şeye secde eder miyiz hiç...'** tarzında bir tutum takınmaları üzerine bu surenin indirildiği; surenin başındaki iki ayetin de onların itirazlarına Allah tarafından verilen cevabı içerdiği; ve bu ayetlerin aynı zamanda Nahl suresinde (103. ayet) Hz. Peygambere Kur'an'ı **'Ona beşer öğretiyor'** şeklinde itiraz edenlere cevap olduğu ve iddialarının da reddi anlamına geldiği müfessirlerce ifade edilmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

اَلرَّحْمٰنُۙ ﴿١﴾

1. Çok merhametli (Allah).

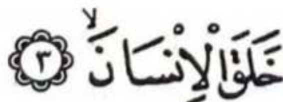

2. Kur'an'ı öğretti.

Bir önceki surede kafirler için, aziz ve intikam sahibi olma yönü belirtilen Yüce Allah'ın, bu surede de, müminler için, merhamet, rahmet ve mağfiret olan diğer yönünün vurgulandığı hususuna, az önceki takdim yazısında işaret edilmişti. İşte Rahmanın nimetlerinden söz eden bu ilk bölümde, insanlar için daha büyüğünün varlığı, hayal bile edilemeyecek büyük nimet açıklanmaktadır:

Kuran: 'İnsan varlığının temel kanunlarının en mükemmel ve en doğru tercümanı... Gökyüzünden indirilmiş en büyük dünya nizamı... Ona bağlananları büyük varlık sistemine bağlayan ve inançlarını, düşünce sistemlerini, değer ölçülerini, nizam ve hayatlarını; varlığın üzerinde devam ettiği değişmez temellere oturtan... İnsanlara, Evrendeki, kaynağı Yüce Allah olan değişmez yasalarla kolayca bağdaşıp anlaşma ve uyum sağlama olanağını veren ilahi Kitap'... Yorumlayanı Kutub bile olsa, yine de yetenekleri sınırlı olan bir insanın kurduğu cümleler ile, özelliklerinden bazıları, ancak bu düzeydeki bir güzellikle özetlenerek ifade edilebilen Kur'an'ı Kerim'i insanlara, Rahman öğretti.

Yüce Allah, yeryüzüne Kendi halifesi olma şerefini vererek gönderdiği insana, yine bizzat Kendisinin gönderdiği Kur'an'ı ile: Bitmez tükenmez nimet ve güzelliklerle dolu Evreni tanıması için, his, duygu ve düşüncelerine yeni ufuklar açarak, hem kendisi hem de evrenin varlığını yeniden değerlendirip tanımayı; göklerin, yerin ve dağların taşımaktan kaçındığı emaneti taşıyan insana, en kısa ifade ile, **'yüce insanlık hedefini'** göstermektedir. Diğer yandan da, Zatına has nefesi ile canlılık vererek en büyük şeref ve nimetini verdiği insana, yüklendiği görevleri taşıma gücünü ve görevin üstesinden gelmesini sağlayacak yeteneklere sahip olma olanaklarını bahşetmiştir. Elverir ki insan bunun kadrini ve kıymetini bilsin ve o hidayet yolunu seçmiş olsun. Bütün bunlar, Rahmanın insana Kur'an'ı öğretmesi ile mümkün olmuştur.

3. İnsanı yarattı.

عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾

4. Ona açıklamayı (Konuşmayı) öğretti.

Söyleneni anlama, meramını etrafına anlatma yeteneği ile insanı teçhiz etti. 'Allemehu'l-Beyan' ayetini sadece ağızdan dökülen kelimelerin sıralandığı yalın bir konuşma şeklinde, haklı olarak kabul etmeyen müfessirler, bu ifadenin aynı zamanda Yüce Allah'ın beyanı olan Kur'an'ı anlama ve açıklayabilme şeklindeki anlamı da içerdiğini ifade etmektedirler.

Ana rahminin yüzeyine yapışan tek hücre ile varlık ve hayatiyet kazanmaya başlayan insan denen yaratık, Yüce Allah'ın sınırsız lütuf ve nimet ve keremiyle, geçirdiği evrelerden sonra şu anda üzerinde durduğumuz mükemmel hale, O'nun tarafından yoğrulup ulaştırılmış ve yine O'nun eserlerinden biri olarak gelmiştir: **'Allah sizi bir şey bilmezken annelerinizin karınlarında çıkardı, ve size kulak verdi, gözler verdi, gönüller verdi.'** Arkasından gereken her türlü meleke ve ilimle daha da mükemmel hale getirildi. Ne var ki insan hala kendisini ulaştığı bu halinde de tam anlamıyla tanımıyor, yorumlayamıyor ve bilinmeyen taraflarının en azından bilinenleri kadar çok olduğu bir geçek olarak ifade ediliyor.

Bu surede ayetlerin sıralanış tarzı bize enteresan gelmektedir. Şöyle ki, Rahman'ın insana, önce Kur'an öğrettiği, sonra insanı yarattığı, daha sonra da ona beyanı öğrettiği ifade edilmektedir. Halbuki sıralamanın önce insanın yaratılması, sonra konuşmanın öğretilmesi ve konuşmayı öğrendikten sonra da Kur'an'ı Kerim'in öğretilmesi gerekmez miydi? Bunda mutlaka bir hikmet vardır ve bunun ne olduğunun bulunması gerekmektedir. Kur'an'ın her hecesini irdeleyip onu adeta anlaşılmaz hale gelmesini sergileyen tefsirlerde bu duruma değinen bir yorum yoktur. Ya da biz bulamadık.

Beyanın öğretilmesini, az önce değindiğimiz şekilde düşünüp sadece basit konuşma olarak anlamadığımız takdirde, insanın yaratılışından sonra gelmesine bu yönü ile bir yorum getirilebilir. Ancak, yaratılmadan önce insana Kur'an öğretmenin yorumu nasıl olacaktır?

Eğer Kur'an, insanın yaratılmasından başlayarak bu dünyadaki ve kıyametten sonraki ebedi hayatının tamamını içeren, bir sisteme ait programın ana hatlarını gösteren bir proje olarak kabul edilir ve bir işin

yapılmasından önce, onun projesinin hazırlanması şeklinde düşünülebilir mi? Bu düşünceden hareketle, insanın yaratılmasından önce (belki de ezelde) onun, her safhadaki hayatını ilgi alanı içerisine alan, program şeklindeki Kur'an'ın ona, bu nedenle önce öğretildiği ve buradaki sıralama sisteminin bu hikmete dayandırıldığı var sayılabilir mi? Bilemiyoruz; bilebildiğimiz şeylerin ise, durumun biz insanların mantık ölçülerine uymayan bir hikmetinin bulunduğu ve çözümlenmesi gerektiği, bu inceliği yakalama işinin de bizim haddimizi aştığı, hususlarıdır.

اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍۙ ﴿٥﴾

5. Güneş ve ay bir hesaba göre (hareket etmekte) dir.

Hüsban: Ayetin sonunda yer alan bu kelime hesabın çoğulu olarak, yani hesaplar anlamını ifade etmek için kullanılmıştır.

وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿٦﴾

6. Bitkiler ve ağaçlar secde ederler.

'Bitkiler' diye tercüme edilen 'necm' kelimesi yıldız anlamına da gelir ve çoklukla o şekilde kullanılmaktadır.

Otlar ve ağaçlar secde ederken maksat, onların Allah'ın iradesine uygun olarak ne şekilde secde edercesine eğiliyorlarsa insanların da, Allah'ın emirlerine boyun eğerek secde etmeleri gereğini belirtmektir.

وَالسَّمَاۤءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَۙ ﴿٧﴾

7. Göğü Allah yükseltti ve mizanı (dengeyi) O koydu.

"Geçen ayetlerde belirtildiğine göre, kendisine konuşma ve düşünme özelliği verilen insan, diğer canlılardan ayrılmıştır. Ay ve güneş, belirlenen ve bilinen bir ölçüye göre kendi yörüngelerinde akıp gitmektedirler. Gök ve yer yaratılmış, aralarında denge ve düzen sağlanmıştır."

Mizan: Sözlüklerde en meşhur olan anlamları, ölçü, tartı, ölçü ve tartı aleti şeklinde yer almaktadır. Ancak bunların dışında bilimsel alanda bu kelimenin, şeyler arasında denge, uyum ve oranlama (kıyaslama), adalette eşitlik, muhasebe alanında hesapları ve ilgili rakamların dengelenmesi vs. şekillerinde anlaşılması olağan olmuş-

tur. Bu açıklamaların ışığı altında: 'Her nesnenin, şeyler arasında layık ve hakkı olan kanun ve dereceye koymak demektir' şeklinde tarifi yapılmaktadır.

Ayette, göğün yükseltilmesi deyiminden, çekim sebebiyle ağırlık yönünden eşyalar arasında oranlama imkanını, gökte bulunun bütün varlıkların işlevlerini kendi yasalarına göre engelleyici bir durumla karşılaşmadan sürdürebilmeleri ve bunların tamamının da, bir biriyle olan ilişkilerinin, ilahi yasalara uygun olarak, birinin diğerine zarar vermeyecek şekilde düzenlenmeyi sağlayan 'ilahi denge' olarak anlamak gerekir sanıyoruz. Geçmiş surelerde ayrıntıları ile üzerinde durduğumuz yeryüzü ile ilgili 'çevre düzenini' bu kere 'Evren düzeni' şeklinde genişletip algılamak gibi bir şey...

أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ﴿٨﴾

8. Sakın dengeyi bozmayın.

وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ﴿٩﴾

9. Ölçüyü adaletle tutun ve eksik tartmayın.

Yüce Allah'ın insanlara bahşettiği olağanüstü nimetlerinden söz edilirken konunun birden kesilerek, nimetlerden bahsetmeye devam eden ayetler arasına, Allah'ın güç, kudret ve hikmetleri ile ilgili göstergelerinden bazılarını oluşturan göklerdeki nizamına dair ve çıplak gözle bile görülebilen mucizelere işaret edilerek, oradaki düzen ve ölçülerin oluşturduğu dengenin korunup onları bozacak davranışlardan sakınılması emrinin sıkıştırılmasından sonra da, bu ayetteki **'Ölçüyü adaletle tutun ve eksik tartmayın'** hükmünün sevk edilmiş olması, kanımızca bu ayetin yorumuna farklı bakış açısı getirmiştir. Bu ayetteki 'Ölçünün adaletle tutulup eksik tartılmaması' emri, bizim bildiğimiz ticari alışverişlerle ilgili olarak anladığımız, ölçü ve tartı kapsamında, dar tutulmuş bir emir değildir.

Yüce Allah yarattığı her şeyi, çok ince bir hesaba göre yaratmıştır. Evrende tesadüflere yer yoktur. Orada olan her şeyin ömrü, miktarı, yetenekleri ve her türlü özellikleri yapılmış bir program ve plana bağlanmıştır. Hesapsız hiçbir şey yoktur. Evrenin bir parçası olan ve üzerine bu ayetlerle dikkatlerin yönlendirildiği göklerde de durum aynıdır. Ay güneşe yetişemediği gibi onun programlanmış işlerinden hiç birini ne engelleyebilir ne de bozabilir. Gece de gündüzün önüne

geçip onu geceye çeviremez. Göklerde var olan aklımıza gelen her şey için de Yüce Allah'ın koyduğu yasalar yürürlüktedir ve hiç aksamadan sistemin dakik olarak işlemesini sağlar. Değindiğimiz bu realitelerin bir çoğunu esasen geçmiş ayetlerden de öğrenmiş bulunmaktayız.

Yeteneklerimiz ölçüsünde açıklamaya çalıştığımız ve dakik bir saat gibi şaşmadan işleyen düzenine Yüce Allah, yukarıdaki ayetlerde dikkatleri çektikten sonra, bu ayette de, insanların içinde yaşayacakları ve O'nun yeryüzündeki halifeleri (vekilleri) olarak işletecekleri hayat düzenlerinin keza, bu şekilde düzenli ve dengeli işletilmesi gereğine işaret etmektedir. Normal yaşamın gerektirdiği ister muamelata dair olsun; ister hukuk ve ahlaka, isterse de akla gelebilecek veya gelmeyecek fakat, insanların hayatları ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olan bütün konularda, adaletin hakim kılınması gereği vurgulanmaktadır. Ayetteki 'eksik tartmayın' ifadesi ile de hesap-kitapta, plan ve programlar ile her türlü çalışmaları iyi ölçüp-tartarak yani işleri iyice düşünüp, üzerlerindeki etütlerinizi hatasız ve noksansız yapınız ve hayatınızın düzenini kurarken yanlışlar yapmayınız buyurmaktadır. Yüce Allah bizlere: 'Kuracağınız hayat düzeni size örneklerini verdiğim Kendime ait düzen kadar hatasız olsun ve yeryüzündeki Benim vekillerim olan sizlere yaraşır olsun ve sizden böyle davranmanızı istiyorum' anlamında emir buyurmaktadır. Elbette ki bu kapsam içerisinde, pazarlarda yapılan dar anlamdaki alış-verişlerle ilgili konular da yer almaktadır.

وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا لِلْاَنَامِۙ ﴿١٠﴾

10. Allah, yeri canlılar için yaratmıştır.

Enam: Sözlük anlamı, yeryüzünde insan, cin ve diğer canlı varlıkların oluşturduğu yaratıkların tamamı şeklindedir.

Yüce Allah ayeti kerimede yeryüzünü 'En'am' için yarattığına işaret ettiğine göre, onun üzerinde yaşayan her canlının 'mizan'ın tarifine uygun oranda ve kuvvette hak ve hukukları vardır demektir. O halde bütün insanların, bu gerçeğin idraki içerisinde tavırlarını takınıp dünyadaki pozisyonlarını almaları gerekir.

فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْاَكْمَامِ ﴿١١﴾

11. Orada meyveler ve salkımlı hurma ağaçları vardır.

وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾

12. Yapraklı taneler ve hoş kokulu bitkiler vardır.

Biz insanlar uzun zamandan beri dünya üzerine yerleşip yaşadığımızdan ötürü, onun üzerinde ya da dış alemde olup biten, ilahi hikmet ve mucizelerle dolu bir çok gelişmeleri normal karşılıyor, adeta kanıksamış bir halde bazen de fark edemeyecek kadar ilgisiz kalıyoruz. Yüce Allah'ın kurduğu ve sayısız nimetlerle bezeyip emrimize amade kıldığı rahat ve kusursuz bir ortam ve düzende, gönüllerimizce yaşayıp gidiyoruz. Bu nimetlerin ilahi bir kudretin eseri olduğunu ve büyüklüklerini ancak, zaman zaman uğradığımız zelzele, sel ve benzerleri gibi doğal afetler başımıza geldiğinde fark edebiliyoruz. İşte buraya kadar olan ayetler, dünyaya şöylece bir göz attığımızda, bir an bile durup düşünmekten kendimizi alıkoyamayacağımız gerçekler ve nimetler göz ardı edilemeyecek haşmet ve önemleriyle anımsatılmakta ve hemen arkasından da sureyi simgeleyen ve devamlı yinelenen soru sorulmaktadır:

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾

13. O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalan sayabilirsiniz?

Surenin buradan itibaren başlayan bölümünde, ikisine birden 'Sekeleyn' denilen ve sure devamınca ikili olarak muhatap kabul edilen insan ve cin ikilisinin ayrı ayrı yaradılışlarından söz edilmektedir:

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ﴿١٤﴾

14. Allah insanı, pişmiş çamura benzeyen bir balçıktan yarattı.

Selsal: Birbirine çarpınca ses veren kuru çamur anlamını ifade eder.

Fehhar: Çin çin ses verecek kadar kurumuş toprak kap demektir. (Ayrıca bak. Bakara 2/30-39; Nisa 4/1; Hicr 15/36-38; Mü'minün 23/12-14)

وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ ﴿١٥﴾

15. Cinleri öz ateşten (yalın bir ateşten) yarattı.

Bu iki ayette insanların ve cinlerin hangi maddelerden yaratıldığı-

na işaret edilmektedir. Bütün varlıkların ve nimetlerin temel yapısını oluşturan şeyler, ya yoktan var edilmiştir -(ki bu Yüce Allah'tan başka hiçbir varlığın güç yetiştiremediği bir keyfiyettir)- ya da inşa edilmişlerdir. Bu son durum, var olan bir nimetin çeşitli yol ve yöntemler uygulayarak, işlenmesi ve istenilen duruma getirilmek üzere inşa edilmesi demektir. İnsanlar ve cinler de bu şekilde inşa edilmişlerdir. Ayetlerden, insanın inşa edildiği ana madde toprak, cine ait olanın ise yalın bir ateş olduğu beyan edilmektedir.

Toprağın taşıdığı başlıca elementlerin karbon, oksijen, hidrojen, fosfor, kükürt, azot, kalsiyum, potasyum, sodyum, klor, magnezyum, demir, manganez, bakır, iyot, florin, kobalt, çinko, silisyum ve alüminyum olduğu ve bu elementlerin insan vücudunda da değişik oranlarda yer aldığı modern ilim tarafından açıklanmaktadır. Bu elementlerin oranları farklı topraklarda değişik oranlarda bulunduğu gibi ayni oran değişiklikleri insanlarda da müşahede edildiği ifade edilmektedir.

Özellikle son zamanlarda, ilmi keşiflerin ya da farkına henüz varılan bazı yeniliklerin, Kur'an ayetlerinin tefsiri sırasında ne şekilde değerlendirileceği ve nelere dikkat edilmesi gerektiği konuları, büyük önem kazanmaya başlamıştır. Hem bunlara yanıt hem de insan yaratılışının ana maddesi ve bu ayetin konusu olan torağı değerlendirirken önemle üzerinde durulacak konulara açıklık getirecek, Kutub'un Kuran ayetlerini tefsir ederken, kesin bir hakikat olarak almanın doğru olmayacağını beyan eden görüşü şöyledir.

'Kur'an ayetlerinden hiç birisinin değişebilen, doğru veya yanlış olabilen beşeri bilgilere, buluşlara hasretmemek gerekir. Çünkü insanlığın bilgisi ve bilgi vasıtaları çoğalıp geliştikçe bu bilgiler de çeşitli değişiklere uğrayabilir. Bazı araştırıcılar Kur'an'ın ifadeleriyle modern ilmin ister teorik, ister pratik buluşları arasında bir mutabakat kurmaya ve bunu da Kur'an'daki icaz ile yorumlamaya çalışmaktadırlar. Şurası muhakkak ki, ister değişebilen ilmi gelişmelere uysun, ister uymasın, Kur'an'ın değişmez hükümleri bizatihi icaz doludur. Binaenaleyh onun hükümlerini, değişip tadilata uğrayabilecek, doğru ya da yanlış olması muhtemel bulunan keşiflerin dar sınırları içerisine sıkıştırmaya çalışmak doğru değildir. İlmin bize gösterdiği bilgilerden istifade edebiliriz. Ancak, Kur'an ayetlerinin kastettiği mananın ilmin bulduğu gerçeklerin aynısı olduğunu söyleyemeyiz. Bunun yerine bu keşfedilenlerin olabileceğini veya buna işaret edilmiş olmasının muhtemel olmasını belirtebiliriz.

Cinlerin ise yalın halindeki bir ateşten yaratılmış olmaları hususu insan bilgisi, algılama ve kavrama sınırları dışında bir meseledir, problemdir. Bu noktada dayanabileceğimiz yegane bilgi kaynağı, Allah'ın doğru haberi olan Kur'an'dır. Yaratan yarattıklarını çok daha iyi bilir.' (Kutub, 14/219)

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾

16. O halde, Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalan sayabilirsiniz?

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿١٧﴾

[531] 17. (O,) iki doğunun ve iki batının Rabbidir.

"Yaz ve kış mevsimlerine göre doğma ve batmanın yerleri değiştiği için 'iki doğu' ve 'iki batı' tabiri kullanılmıştır."

Bu konuyu ay ve güneşin doğup batmasını iki doğu ve iki batı şeklinde yorumlayanlar da vardır.

Ayrıca bu konuda Mearic suresinin 40. ayetinde **'...doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim'** şeklinde çoğul bir ifade kullanılmıştır. Bu ifade de göstermektedir ki, yeryüzünün her değişik noktasında, güneşin doğuşu ve batışı ayrı birer olaydır. Demek oluyor ki, yeryüzünün her noktası bir doğuş ve batış yeridir ve yüce Allah bu ayette, bu terimlerin, çoğuluna yemin etmektedir.

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾

18. Öyleyse Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?

Bir başka deyişle: **Öyleyken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?'** Daha farklı başka bir deyişle: **'Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlarsınız'.** Verdiğimiz bu örnekler, değişik tefsirlerde ayetin yorumu konusunda kullanılan şekillerdir. Bundan böyle bunlardan her biri kullanılacaktır.

مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿١٩﴾

19. İki denizi birbirine kavuşmak üzere salıvermiştir.

بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ ﴿٢٠﴾

20. Aralarında bir engel vardır, birbirine geçip karışmazlar.

"Tuzluluk farkı nedeniyle iki denizin arasında bir 'dikey su tabakası' engeli oluştuğu son keşiflerde ortaya çıkarılmıştır."

Denizlerin birbirine karışmamasının hikmeti değişik nedenleler ile izah edilmektedir:

Bazıları birbirine bağlantılı olan denizlerin içinde ve kıyılarındaki canlıların aynı türden olsalar bile, hayat tarzları ve şartları değişik olup, denizlerden birinin içerdiği yapı ve taşıdığı özellikler, ötekindeki hayat şartlarıyla bağdaşmamakta ve Yüce Allah, her iki yöredeki hayatı garanti altına alacak şekilde, suların birbirine karışmasını mucizevi hikmetleriyle önlemiştir.

Diğer bazıları da, denizlerin yeryüzünün dörtte üçünü oluşturmasının bir hikmet gereğidir ve ince bir hesaba dayanmakta olduğunu; yeryüzüne yayılan zehirli gazların, geniş alanlı denizlerden kalkan buharların yoğunlaşması ile oluşan yağmurlar vasıtası ile toprağa indirilip orada temizlenmekte olduğunu, bunun sonucunda da temiz su kaynakları, küçükten büyüğe akar sular ve yer altında ve yer üstünde temiz su depolarının oluşmakta olduğunu ve bu sayede de yaşama elverişli ortamın hazırlandığını ifade etmektedirler.

Konu ile ilgili diğer görüşlere de Furkan suresi 53. ayetinin yorumu ile ilgili olarak verilmişti, oradan bakılarak anımsanabilir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾

21. O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalan sayabilirsiniz?

يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾

22. İkisinden de inci ve mercan çıkar.

İkisinden de inci ve mercanın çıktığına işaret edilmesi, şu andaki bilgilerimize göre, inci ve mercanın tuzlu sularda yetişmeleri, iki denizin de tuzlu sulardan oluşması olasılığını çağrıştırırsa da bu kesin değil ve her an değişebilir. Çünkü tuzlu suda yetişen canlıların, tatlı suda da yetiştirilmesine olanak veren ilmi yöntemler geliştirilmektedir.

O sebeple böyle bir yaklaşımı yukarıda sunulan Kutub'un kriterleriyle değerlendirmek daha doğrudur.

Canlılardan sadece inci ve mercanın seçilerek ayeti kerimede onlardan söz edilmesi de boşuna değildir. Bu iki canlının gerek hayata başlama tarzları, gerek hayatlarının evrelerinde geçirdikleri değişiklikler ve gerekse hayatiyetleri son bulduğu zamandaki ekonomik değerleri ve süs eşyası olma nitelikleri onları diğer canlılardan farklı kılmaktadır. Ayrıca mercanın, deniz altında ağaçlar ve diğer şekillerde harika güzellikler sergilemesi yanında daha sonra da yeryüzüne kadar yükselmesi ve yerleşime elverişli adalar ve alanlar oluşturması diğer harika yönünü oluşturur. Bu olağanüstü iki yaratığın, değindiğimiz özellikleri dışında, gerek biyolojik, gerekse kimyasal yapıları ve diğer başka yönleri ile bilimsel değeri yüksek olan özellikleri de vardır. Ne var ki, o konular bizim ilgi alanımız dışındadır ve merak duyanlar ansiklopedik eserlerden yararlanabilirler. Bütün bunlar, Yüce Allah'ın nimetlerinden bazılarını, değişik yönleriyle sergilediği bir surede, böylesi değişik özelliklere sahip iki canlıyı öne çıkarmasını insan gözüyle de doğal kılmaktadır. O halde gelen soruya verilecek cevabın ne olacağını iyice düşünmemiz gerekmektedir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾

23. Şimdi Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalan sayabilirsiniz?

وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴿٢٤﴾

24. Denizde (yüce dağlar gibi yelkenleri) yükselip akıp giden gemiler de O'nundur.

Cevari: Cariye kelimesinin çoğuludur ve akıcı anlamını ifade eder. Ayette, alem ya da dağlar gibi yükselmiş ve akıp giden gemileri ifade etmekte.

Münşeat: İki anlama geldiği ifade edilmektedir: 1- İnşa olunmuş, üretilmiş. 2- Yelkenleri açılmış, yelkenleri yükseltilmiş ve bir dağ gibi görünüm kazanmış gemi. Mealde tercümesi her iki anlamı da içerecek şekilde yapılmıştır.

Bu ayette de bir önceki ayette değindiğimiz husus ağırlık kazanmaktadır. Yüce Allah, Arşimet denen bilginin fark ederek ortaya

çıkardığı: 'Kendi hacmine eşit olan sudan ağır olan cisimler batar' şeklindeki Kendi koyduğu sayısız yasalardan sadece bu olayla ilgili olan bu yasasına, düşündürücü bir örnek vererek dikkatleri çekmekte ve yasanın kendisine ait olduğunu da gemiye sahiplenmekle göstermektedir. Küçücük bir taş parçası denize atıldığında batarken, koskoca dağ gibi bir gemi batmamakta, yüzmekte ve süzülüp akıp gitmektedir. İşte bizlere harika yönüyle bir nimet ve düşünme örneği daha...

Örneğin arkasından gelen hep aynı ve belli... İnsanın benliğini sarsan ve arka arkaya vurulan kırbaç (kamçı) darbeleri gibi bir soru sesi... Ve bu sesin şakırtısı sure sonuna kadar da her an ve her vesile ile gelecek ve biz de onu duymaya devam edeceğiz:

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾

25. Öyleyken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalan sayabilirsiniz?

Bu bölümde de, Allah'tan başka her canlının ölüm gerçeği ile karşı karşıya kalacağı ve dünya hayatının geçici olduğu konuları ve bu konularla ilgili hususları açıklayan ayetler yer almaktadır:

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾

26. Yer yüzünde bulunan her canlı yok olacak.

وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٢٧﴾

27. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zatı baki kalacak.

Allah'ın Yüce Zatı'ndan başka her canlının ölümlü olması (bak. Kasas 28/88), O'nun yüce adaletinin değişik bir biçimde tecelli etmesinden başka bir şey değildir. İltimas yok.., kayırma yok.., her hangi bir aracı kullanarak ölümden kurtuluş yoktur. Her canlı için tayin edilmiş vade vardır ve vadesi gelen de mutlaka ölümü tadacaktır. İş ölümü tatmakla da bitmiyor. Bu dünyanın bittiği yerde ebedi hayat başlamaktadır. O halde bu kadar büyük nimetlerin değerini anlayarak gerçek olan ebedi hayata hazırlanmak gerekir. Bu gerçeği anonim bir dörtlükle ifade etmeye çalışalım:

Bir gün umut, bir gün hülya tükenir,
Bir gün uyku, bir gün rüya tükenir,

Dünyaya o kadar bağlanmak neden?
Bir gün mecal, bir gün Dünya tükenir.

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾

28. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?

يَسْـَٔلُهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِؕ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَاْنٍۚ ﴿٢٩﴾

29. Göklerde ve yerde bulunan herkes, O'ndan ister. O, her an yaratma halindedir.

'Göklerde ve yerde bulunan herkes,' deyimiyle göklerde de hayatın ya da birilerinin varlığına işaret edilmektedir. Oradakilerin melekler mi yoksa başka yıldızlarda yaşayan bizim gibi, benzerimiz ya da tamamen değişik canlılar mı veyahut da öldükten sonra ruhlarımızın toplandığı mana alemi mi olduğu hususları şu anda insanlığın bilgi alanı dışında olan bilinmeyen konulardan biri. Ne var ki, göktekiler de yerdekiler de Allah'tan istemekteler ve Yüce Allah, bütün bu istekleri, durmaksızın devam eden halk (yaratma) etmesi ile karşılamaktadır. Daha önceki bahislerde de değindiğimiz üzere, Evrende halk ve ölüm bir saniye bile durmaksızın devam eden iki gerçektir. Bu olgu: 'Varlıklar, dilleri ve halleriyle, ibadet, rızık, affedilme ve benzeri konularda Allah'tan yardım isterler. Allah diriltmek, öldürmek değerli veya değersiz kılmak, zengin veya fakır yapmak, isteyene vermek ve benzeri işlerde her an kainatta tasarruf etmektedir' şeklinde de ifade edilmektedir...

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾

30. O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?

سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَيُّهَ الثَّقَلَانِۚ ﴿٣١﴾

31. Ey insan ve cin! Sizin de hesabınızı ele alacağız.

Bu ayette, yeryüzündeki cin ve insanlara birlikte hitap edilerek, ölümden sonra hesap ve ceza gününün başlayacağı, ve onların hesaplarının da ele alınacağı bildirilmektedir. İnsan ve cinlere ikilisine birlikte 'sekelan' diye hitap edilmektedir.

Sekal: İnsanların ve cinlerin sıfatı olmakta ve ayette, onlara birlikte sekelan şeklinde hitap edilerek kullanılan bu kelime, ağırlık anlamına gelmektedir. Bu şekilde hitap ile cinlerle insanların, işleme konusunda alışkanlık kazandıkları günahları nedeniyle, ağırlaşmış olduklarına ya da yeryüzüne ağırlık verdiklerine işaret edildiği ifade edilmektedir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾

32. O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalan sayabilirsiniz?

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ
وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾

33. Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin çerçevesinden çıkıp gitmeye gücünüz yetiyorsa geçin. Ancak büyük bir güçle çıkıp gidebilirsiniz.

İnsan ve cinlerin yerin ve göklerin çevresinden kaçıp gitme çarelerini arayabilecekleri istihzalı bir şekilde hatırlatılmaktadır. Fakat ne mümkün. Bunu başarabilmek ancak ve ancak Allah'ın vereceği bir güçle mümkün olabilir. Başka tek bir yolu ve ümit bağlanabilecek bir çaresi de yoktur. Ardından yine kırbaç sesi!:

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٤﴾

34. Öyleyse Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?

يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾

35. Üzerinize ateşten alev ve duman gönderilir de birbirinizi kurtaramaz ve yardımlaşamazsınız.

Şuvaz: Dumansız, yalın alev, kaynağından ayrılmış yeşil alev, alevden çıkan duman manalarını belirttiği ifade edilmektedir.

Nuhas: Cehennemde, suçluların başına dökülecek erimiş bakır, yahut alevsiz duman veya fırtınası olan ateş, manalarında kullanılmaktadır.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾

36. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?

Buradan itibaren surenin sonuna kadar, ahiret hayatıyla ilgili tabloların tasvir edildiği ayetler yer almaktadır:

فَإِذَا انْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾

37. Gök yağ gibi eriyip yarıldığı ve kızaran bir gül rengini aldığı zaman.

Kur'an'ı Kerim'in değişik sure ve ayetlerinde yer alan kıyamet sahnelerinin tasviri ile ilgili bilgileri anımsamak için, Furkan suresinin 24. ayeti vesilesi ile yapılan açıklamaya bakabilirsiniz. (Ayrıca bak. Vakıa 56/4-6; Kıyamet 75/7-10; Tekvir 81/1-6; İnfitar 82/1-3; İnşikak 84/1-4)

Verd: Gül anlamını ifade eder ve ayette bu anlamda kullanılmıştır. Diğer bir anlamı da: Bir kere, bir kerede, şeklindedir.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾

38. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?

فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ ﴿٣٩﴾

39. İşte o gün insana da cine de günahı sorulmaz.

"Çünkü gök yarıldığında yani kıyamet kopacağında, kabirden çıkışta veya mahşerde insanlar ve cinler simalarından tanınacağı için onlara bir şey sorulmayacaktır."

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾

40. O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalan sayabilirsiniz?

يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٤١﴾

[532]41. Suçlular, simalarından tanınır, perçemlerinden ve ayaklarından yakalanırlar.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾

42. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?

هَٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٣﴾

43. İşte bu, suçluların yalanladıkları cehennemdir.

يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنٍ ﴿٤٤﴾

44. Onlar, cehennem ile kaynar su arasında dolaşır dururlar.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾

45. Şimdi Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalan sayabilirsiniz?

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ ﴿٤٦﴾

46. Rabbinin huzurunda durmaktan korkan kimselere iki cennet vardır.

İlk defa bu sure ve ayette iki cennetten söz edilmektedir. İki cennetten söz edilmesinden cennetteki mertebelere işaret edilmiş olabileceği ifade ediliyor.

Gelecek Vakıa suresinde öğreneceğimiz üzere, cennet fırkaları iki büyük gruba ayrılmıştır: Birincisi, Allah'a yakınlaştırılan öndekiler; ikincisi de, amel defterleri sağ tarafından verilenler. Bu iki gruptan her birinin değişik nimetler içinde bulundukları beyan edilmektedir. Dereceleri yüksek olanlar birinci sırada olanlardır ve diğerleri de onları izleyen derecede yer almaktadırlar.

Zaten devam eden ayetlerde de iki cennetin özelliklerine işaretler vardır.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٧﴾

47. Öyleyken Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalan sayabilirsiniz?

ذَوَاتَآ اَفْنَانٍۚ ﴿٤٨﴾

48. İki cennet de çeşit çeşit ağaçlarla doludur.

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾

49. Öyleyse Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?

فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِۚ ﴿٥٠﴾

50. İkisinde de akıp giden iki kaynak vardır.

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾

51. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?

فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِۚ ﴿٥٢﴾

52. İkisinde de her türlü meyveden çift çift vardır.

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾

53. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?

Cennetlerin tanıtılmasından sonra, o cennetlerde bulunan cennet ehlinin durumunu anlatmaya geçilmektedir:

مُتَّكِـِٔينَ عَلٰى فُرُشٍ بَطَٓائِنُهَا مِنْ اِسْتَبْرَقٍۜ وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍۚ ﴿٥٤﴾

54. Hepsi de örtüleri atlastan minderlere yaslanırlar. İki cennetin de meyvesinin devşirilmesi yakındır.

Yani meyveleri toplamak için zahmet çekmelerine gerek yoktur. Meyveler oturdukları yerlere çok yakın olup ellerini uzattıklarında rahatlıkla koparabilirler denilmektedir. 'Devşirilmesi yakındır' deyiminden anlaşılan mana budur.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾

55. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?

فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٥٦﴾

56. Oralarda gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş güzeller var ki, bunlardan önce onlara ne insan ne de cin dokunmuştur.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٧﴾

57. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?

كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٥٨﴾

58. Sanki onlar yakut ve mercandırlar.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾

59. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?

هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴿٦٠﴾

60. İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir?

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾

61. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?

Bundan sonra da diğer fırkanın yani ikinci grubun cennetlerinden söz edilmektedir:

وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٢﴾

62. Bu ikisinden başka iki cennet daha vardır.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٣﴾

63. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?

مُدْهَٓامَّتَانِۚ ﴿٦٤﴾

64. Bu cennetler koyu yeşildirler.

Mudhammetan: Mudhamme kelimesinin tesniyesidir. (İkili çoğulu). Gece karaltısı, yağız at rengi demektir. Yağız ata ve tam koyu yeşile (yemyeşile) edhem denilmektedir.

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۚ ﴿٦٥﴾

65. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz?

فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِۚ ﴿٦٦﴾

66. İkisinde de durmadan fışkıran iki kaynak vardır.

Naddahetan : Fışkıran çifte pınar anlamında kullanılmaktadır.

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۚ ﴿٦٧﴾

67. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌۚ ﴿٦٨﴾

[533]68. İkisinde de her türlü meyveler, hurma ve nar vardır.

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۚ ﴿٦٩﴾

69. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌۚ ﴿٧٠﴾

70. İçlerinde huyu güzel yüzü güzel kadınlar vardır.

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِۚ ﴿٧١﴾

71. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾

72. Otağlar içinde sahiplerine tahsis edilmiş huriler vardır.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾

73. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٧٤﴾

74. Bunlara onlardan önce ne bir insan ne bir cin dokunmuştur.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾

75. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

مُتَّكِئِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾

76. Yeşil yastıklara ve harikulade güzel döşemelere yaslanırlar.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾

77. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlayabilirsiniz?

تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

78. Büyüklük ve ikram sahibi Rabbinin adı yücelerden yücedir.

(Sure ile ilgili daha geniş bilgi için bak. Razı, 21/61 vd.; Elmalılı, 7/87 vd.; Kutub, 14/201 vd.; Ateş, 5/2579 vd.; Bilmen, 7/3564 vd.; Vehbi, 14/5690 vd.; Esed, s.1094 vd.; Emiroğlu, 11/379 vd.)

RAHMAN SURESİNİN SONU

56-VAKIA SURESİ-46

سُورَةُ الْوَاقِعَةِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Vakıa suresi resmi düzenlemede 56. ve iniş sıralamasına göre ise 46. sırada yar almaktadır Mekke'de inmiştir. 96 ayettir. Adını ilk ayetinde geçen ve kıyamet olayını ifade eden "vakıa" kelimesinden almıştır.

Sure içeriğinin kısa özetine geçmeden önce, bu surenin bir önceki sure ile olan bağlantısı konusunda Elmalılı şu yorumu yapmaktadır.

Madem ki surelerin nüzül (iniş) sırası belli idi ve Hz. Peygamber (s.a.) bunu herkesten daha iyi biliyordu, Kur'an'ı Kerim'i niçin o sıralamaya uygun tertip ettirmedi de 'Resmi düzenleme' diye bildiğimiz şeklini emir buyurdular? İşte bu sorunun yanıtı, kanımızca, resmi düzenlemede birbirini izleyen surelerin, bu sure ve birçok diğer surede olduğu gibi, aralarındaki çok yönlü ilişkilerinin varlığı içinde yatmaktadır. Birbiri ile ilgili konuların daha iyi anlaşılıp kavranması için, sureler arası ilişkinin bozulmadan aynen korunması gerekir. Bu inceliği fark eden Hz. Peygamber, Kur'an'ı Kerim düzenlemesinin, surelerin iniş sırasına göre değil de, anlam bakımından birbirini izleyen sureler biçiminde yapılmasını emir buyurmuştur kanısındayız. Bu düşünce nedeniyle sureleri özetlemeye çalıştığımız bu bölümlerde, birbirleri ile olan ilişkilere de değinme gereğini duyduk.

Bu kısa açıklamadan sonra, bu surenin bir önceki Rahman suresi ile olan bağlantısı konusunda Elmalılı'nın görüşü şöyledir. Bu iki sure arasındaki bağlantı konusunda özetle şöyle demektedir:

'Bu surenin Rahman suresi ile güçlü bir bağlantısı vardır: 1- Bu surenin başlangıcı, Rahman suresinin sonundaki celal ve ikramın

diğer bir açıklaması demektir. 2- Başlangıcı oradaki 'Rabbinizin hangi nimetini yalanlarsınız?' anlamına uygundur. Olayın ortaya çıkmasından sonra yalanlama olasılığının kalmayacağı, ümitsizlik içinde imanın meydana geleceği, fırsat varken yalanlamadan vazgeçmeyi anımsatarak, iman ile şükre bir özendirmeyi ifade eder. 3- Orada günahkarlara azap ve müminlere nimet anlatılırken, mükelleflerin (yükümlülerin) kafir ve mümine, müminlerin de her iki cennet mukayesesinden anlaşıldığı üzere fazilette farklı iki kısma ayrıldığı anlaşılmıştı. Burada da başlangıçta o üç sınıf özetlenerek başlanmıştır. 4- Orada 'Gök yarıldığı zaman' buyurulmuş, yalnız göklerin yarılmasıyla yetinilmişti. Burada da 'Vakıa gerçekleştiği zaman' buyurulduktan sonra yeryüzünün sarsıldığı zikredilmiş, bu suretle iki sure birbirini tamamlayan bileşik bir sure gibi olmuş ve bunda öncekinin sıralaması tersinden yapılarak, sonundaki bunun başında, başındaki da sonunda söylenmiştir.' (Elmalılı, 7/117)

Sure içeriğini oluşturan konuları da özetle şu şekilde sayabiliriz: İlk başta kıyamet olayının bir gerçek olduğu, onun meydana geleceği konusunda kuşkuda olanlar varsa, olay meydana geldiği zaman artık onların da yalanlanamaz olduğunu anlayacakları; kıyametin yeryüzüne yeni şekil vereceği ve yeni şekli oluşturacak kıyamet sahnelerinin sonuçlarına, dehşet verici örnekler verilmekte; devamla Allah'a karşı kul olma nedeni ile sorumluluk taşıyan kimselerin, yalanlayan (kafir) ve inananlar (mümin) olarak önce ikiye ayıldığı, müminlerin de kendi aralarında 'önde olanlar,' 'sağda olanlar' ve 'solda olanlar' biçiminde derecelendikleri bildirilmektedir. Devamında gerek kafirler, gerekse mümin olanlar ve gerekse mümin olanlardan derecelere ayrılanların hak edecekleri ceza ve nimetlerden söz edilmekte ve onların nitelikleriyle ilgili açıklamalar yapılmaktadır. Yani cehennem ve nitelikleri, cennet ve oradaki hizmet ve nimetlerin özellikleri belirtilmektedir.

Allah'ın büyüklüğü yanında, güç ve kudretinin de, ölüleri diriltmeye yeteceği gerçeği, hayatın normal seyri sırasında aslında birlikte yaşanılan, görülen, bilinen fakat dikkatlerden kaçan, ama ne var ki, üzerinde durulup biraz düşünüldüğünde de herkes tarafından kolayca anlaşılabilecek somut örneklerle kanıtlanmaktadır.

Kur'an'ı Kerim'in Allah tarafından indirilen bir kitap olduğu, ona arınmamış, inkardan vazgeçerek imanla müşerref olmamış, iman nuru ile gönlü aydınlanmamış, inançsızlık kiri ile kirlenmiş cinler tarafından el sürülmüş olmasının ve onlar tarafından getirilmesinin olanaksız

olduğu vurgulandıktan sonra, ölüm ile başlayacak ebedi hayata geçiş anlamı ve anını ifade eden, can çekişme sahnelerinden, bazı örnekler veren ayetlerle sure sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

اِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُۙ ﴿١﴾

1. Kıyamet koptuğu zaman,

Vakıa: Olan ya da olacağı konusunda kuşku duyulmayan olay demektir. Ayette olduğu gibi, 'El vakıa' biçiminde belirleyici olarak kullanıldığında kıyametin bir ismi olmaktadır. Ayetin baş tarafında kullanılan 'iza' kelimesi şart edatı ve zaman zarfı olarak kullanılmaktadır. Örneğin: '...eğer olursa' ya da '...olduğu zaman' vs. gibi...

لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌۢ ﴿٢﴾

2. Ki onun oluşunu yalanlayacak hiçbir kimse yoktur;

Ayeti kerime, 'olacak şey öylesine olur ki', kıyamet olmadan ya da kopmadan önce, olup olmaması konusunda kuşku duyan, inkar eden ya da yalanlayanlar, kıyamet başlayınca artık onu yalanlayamaz ve kabul etmek zorunda kalırlar anlamını ifade etmektedir.

Vuku: Sözlük anlamı düşmektir. Vakıa, başa gelen büyük bir iş anlamına gelmekte olup savaş olayı da 'vak'a' olarak isimlendirilmektedir.

Kıyametin kesin olarak kopacağı bu şekilde belirlendikten sonra, devam eden ayetlerde de onun bazı nitelikleri ile kıyametin doğuracağı sonuçlara işaret olunmaktadır:

خَافِضَةٌ رَافِعَةٌۙ ﴿٣﴾

3. O, alçaltıcı, yükselticidir.

Kıyamet olayı hem alçaltıcı hem de yükselticidir ifadeleri ile amaçlanan anlamlar değişik olabilir. Ahireti ve dolayısı ile de kıyameti inkar edenleri yani kafirleri, cehennemin derinliklerine alçaltır; müminleri de cennetin derecelerine yükseltir anlamı kast edilmiş olabilir. Çünkü kıyametin arkasından hesap verme gelir ve herkes o gün yap-

tıklarının karşılığını cennet ya da cehennem şeklinde alacaktır. Yahut da kast edilen, kıyamet olunca, yeryüzünün coğrafi ve fiziki yapısı değişir, dağlar yıkılır alçalır, buna karşılık düz alanlar ovalar dağlar gibi yükselir, kısaca dünyanın altı üstüne gelir anlamları olabilir. Bu son olasılığı Razı, 4., 5. ve 6. ayetlerin anlamı ışığında amaca daha uygun görmektedir. Her iki olasılık ayrı ayrı kastedilmiş olabileceği gibi ikisinin de birden amaçlanmış olmasına mani bir durum da yoktur sanıyoruz...

إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا ﴿٤﴾

4. Yer şiddetle sarsıldığı,

Recc: Sarsıntı, hareket, zelzele demektir. Ayette geçen bu kelime bizim kendi literatürümüzde kullandığımız 'Yer yerinden oynadı' deyimi ile aynı anlam ifade etmektedir.

وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿٥﴾

5. Dağlar parçalandığı,

فَكَانَتْ هَبَاءً مُنْبَثًّا ﴿٦﴾

6. Dağılıp toz duman haline geldiği,

Habbe: Zerre diye de tanımlanan, gözle görülen en küçük tanelere denilir.

Işıksız loş bir odaya, her hangi bir delikten bir ışık sütünü görünümünde sızan güneş ışığının içine dikkatlice bakıldığı zaman, içinde oynaşan küçücük taneler görülür. İşte zerre deyimi onlardan kinaye olarak küçük şeyleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Kıyametin şiddetini ifade etmek için, koskoca dağların dağılıp o kadar küçük taneciklere dönüştüğü ifade edilmektedir.

Kur'an'ı Kerim'in değişik surelerinde yer alan ve kıyametin dehşet verici sahnelerini farklı yönleriyle tasvir eden ayetleri, toplu olarak incelemek ve anımsamak için Furkan suresinin 24. ayeti vesilesi ile yapılan açıklamalara bakmakta yarar vardır.

وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ﴿٧﴾

7. Ve sizler de üç sınıf olduğunuz zaman, (Ayrıca bak. Fatır 35/32)

فَاَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَٓا اَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِۜ ﴿٨﴾

8. Sağdakiler, Ashab-ı meymene. Nedir ashab-ı meymene?

Ayeti kerimenin ikinci bölümüne 'Ne mutlu o sağdakilere!'anlamı da verilmektedir.

Meymene: 'Yemin yeri yani sağ kol, sağ taraf yahut da bolluk bereket' anlamlarına geldiği ifade edilmektedir. Arapların sağ tarafı uğurlu yer olarak yorumlayıp değerlendirdikleri de söylenmektedir. Bu nedenle ayette o kelimenin Arapların anlayabilecekleri biçimde kullanılmış olma olasılığı yüksektir.

وَاَصْحَابُ الْمَشْـَٔمَةِ مَٓا اَصْحَابُ الْمَشْـَٔمَةِۜ ﴿٩﴾

9. Soldakiler, ashab-ı meş'eme! Nedir ashab-ı meş'eme?

Bu ayetin ikinci bölümüne de 'Ne bahtsızdırlar onlar!' anlamı da veriliyor.

Meş'eme: Sol kol yahut uğurlu olanın zıddı, yani 8. ayetteki sağın ifade ettiği anlamın karşı anlamını ifade etmek için kullanılmaktadır.

وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَۙ ﴿١٠﴾

10. (Hayırda) önde olanlar, (ecirde de) öndedirler.

اُو۬لٰٓئِكَ الْمُقَرَّبُونَۚ ﴿١١﴾

11. İşte bunlar, (Allah'a) en yakın olanlardır,

ف۪ي جَنَّاتِ النَّع۪يمِ ﴿١٢﴾

12. Naim cennetlerinde.

ثُلَّةٌ مِنَ الْاَوَّل۪ينَۙ ﴿١٣﴾

13. (Onların) çoğu önceki ümmetlerden,

Sülle: Bu kelimenin cemaat (toplum) ve cemaatlerin oluşturduğu topluluklar anlamında kullanıldığı ifade edilmektedir.

وَقَل۪يلٌ مِنَ الْاٰخِر۪ينَۜ ﴿١٤﴾

14. Birazı da sonrakilerdendir.

"Yukarıda geçen ayetlerde, kıyamet ve ahiret hayatının bir bölümü açıklanmaktadır. Buna göre, ahirette insanlar, üç sınıfa ayrılacaklardır. Bunların ikisi cennette, biri cehenneme girecektir. Cennete girecek olan 'sağdakiler' amel defterleri sağdan verilecek olan bahtiyar müminler demektir. 'soldakiler' de, kitapları sollarından verilen ve cehenneme girecek olan inkarcı ve günahkar kimselerdir. Cennete girecek öteki grubun adı da 'öncüler'dir. Bunlar inanç ve amelleriyle, hayır yarışında önde olanlardır. Allah'a en yakın, ruhi tekamülde en ileri seviyeye ulaşan kimselerdir. Bunların en makbul zümreyi teşkil ettikleri Kur'an'ı Kerim'de açıklanmıştır. Ayrıca İslam'a ilk girenler için de aynı terim kullanılır."

Devam eden ayetlerde de cennet hayatının bazı sahneleri ile cennet ehline Yüce Allah tarafında lütuf olarak verilen nimetlerden, onların özelliklerinden, yapılan güzel muamele ve hizmetlerden söz edilmektedir. Bu nimet sıralaması da,11. ve 12. ayetlerde belirtildiği üzere, Allah'a en yakın ve O'nun nezdinde muteber kul olma gibi en değerli olanı ile başlamaktadır: **'İşte bunlar** (Allah'a) **en yakın olanlardır. Naim cennetlerindedirler.'**

عَلَىٰ سُرُرٍ مَوْضُونَةٍ ﴿١٥﴾

15. Cevherlerle işlenmiş tahtlar üzerindedirler,

Surur: Serir kelimesinin çoğulu olup, taht, koltuk, sandalye ve köşk gibi şeyleri isimlendirmek için kullanılır.

Mevdune: Koltuk, taht ve benzeri şeylerin, Altın, yakut, inci, gümüş ve benzeri gibi değerli şeylerle güzelleştirilmesi, süslenmesini ifade etmek için kullanılan ismi faildir.

مُتَّكِـِٔينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ ﴿١٦﴾

16. Onların üzerlerinde karşılıklı olarak oturup yaslanırlar.

يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾

[534]17. Çevrelerinde, (hizmet için) ölümsüz gençler dolaşır;

Vildan: Küçük çocuk anlamına gelen 'velid'in çoğuludur.

Muhalledun: Hulud kökünden gelen ve devamlılık ifade eden ismi mef'ul olduğu beyan edilmektedir. Ayetteki '...vildanün muhalledun' terimi ile devamlı genç kalan, ihtiyarlamayan delikanlı kast edilmektedir.

بِاَكْوَابٍ وَاَبَارِيقَ وَكَاْسٍ مِنْ مَعِينٍ ﴿١٨﴾

18. Main çeşmesinden doldurulmuş testiler, ibrikler ve kadehlerle.

لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُونَ ﴿١٩﴾

19. Bu şaraptan ne başları ağrıtılır, ne de akılları giderilir.

وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾

20. (Onlara) beğendikleri meyveler,

وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾

21. Canlarının çektiği kuş etleri,

وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾

22. İri gözlü huriler,

كَاَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ ﴿٢٣﴾

23. Saklı inciler gibi.

جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾

24. Yaptıklarına karşılık olarak (verilir).

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا ﴿٢٥﴾

25. Orada boş bir söz ve günaha sokan bir laf işitmezler.

اِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٦﴾

26. Söylenen, yalnızca "selam, selam" dır.

"Hayır yarışında ileri giden öncülerin (sabikun'un) kavuşacağı

nimetlere, yukarıdaki ayetlerde de temas edilmiştir. Bu nimetlerden biri de, asla bitip eksilmeyen bir kaynaktan akan ve kendisinden kapların doldurulduğu Main adlı cennet şarabıdır."

Bundan sonraki ayetlerde de cennet ehlinden ikinci grup olarak nitelenen, amel defterleri sağ tarafından verilenlerle ilgili bazı nimetlere, onların özelliklerine ve bu gruptakilerin gördükleri muamele ve hizmetlerle ilgili hükümler yer almaktadır:

وَاَصْحَابُ الْيَمٖينِ مَا اَصْحَابُ الْيَمٖينِ ﴿٢٧﴾

27. Sağdakiler, ne mutlu o sağdakilere!

فٖي سِدْرٍ مَخْضُودٍ ﴿٢٨﴾

28. Düzgün (dikensiz) kiraz ağacı,

Sidr, bildiğimiz üzere Arabistan kirazına verilen isimdir. Bu ağaç dallar ve gövdesinde dikenler taşımaktadır. Ayette, cennette de bulunduğu ifade edilen bu ağacın, orada bulunanın dikensiz olduğu ifade edilmektedir.

Mehdud: Bu kelime iki anlam içermektedir: Birisi, düzeltilmiş, silinmiş, düzgün demektir. Diğer anlamı ise, meyvesi çok bol demektir. Bizim literatürde ona 'Dal bastı' demekteyiz.

وَطَلْحٍ مَنْضُودٍ ﴿٢٩﴾

29. Meyveleri salkım salkım dizili muz ağaçları,

Mendud: Baştan aşağı meyve dizilmiş anlamına gelmektedir. Genelde buna örnek olarak muz meyvesi gösterilmektedir.

وَظِلٍّ مَمْدُودٍ ﴿٣٠﴾

30. Uzamış gölgeler,

وَمَٓاءٍ مَسْكُوبٍ ﴿٣١﴾

31. Çağlayarak akan sular,

وَفَاكِهَةٍ كَثٖيرَةٍ ﴿٣٢﴾

32. Sayısız meyveler içindedirler;

لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍۙ ﴿٣٣﴾

33. Tükenmeyen ve yasaklanmayan.

وَفُرُشٍ مَرْفُوعَةٍۜ ﴿٣٤﴾

34. Ve kabartılmış döşekler üstündedirler.

اِنَّٓا اَنْشَأْنَاهُنَّ اِنْشَٓاءًۙ ﴿٣٥﴾

35. Gerçekten biz onları yeni bir yaratılışla yarattık.

Bu yaratılış ya ilk yaratılıştır ki o zaman sözü edilenler cennetteki hurilerdir. Ya da sonradan bir yaratıştır. Bu takdirde de gençleştirilerek yeniden yaratılan eşler demektir. 'Söz akışından dünya kadınlarının ahirette huriler şeklinde yeniden yaratıldıkları anlaşılmaktadır.' görüşü ağırlık kazanmaktadır. Çünkü erkeklerde ahirette yeniden yaratılmış durumdalar ve bakire olarak yeni bir yaratılışla yaratılan ve kocaları ile aynı yaşta olduklarında bildirilen hurilerin onların eski eşleri oldukları anlaşılmaktadır. Devam eden ayetler de bu görüşü güçlendirmektedir.

فَجَعَلْنَاهُنَّ اَبْكَاراًۙ ﴿٣٦﴾

36. Onları, bakireler kıldık.

عُرُباً اَتْرَاباًۙ ﴿٣٧﴾

37. Eşlerine düşkün ve yaşıt.

U'urub: (Bu kelimenin başındaki (u) harfi 'ayn' olarak okunmalıdır.) Bu kelime kocasının sevgilisi, kocasını çok seven kadın anlamına gelen 'Arub' kelimesinin çoğuludur.

Etrab: Bu kelime de, taze, yaşıt, kocasıyla aynı yaşta anlamını ifade eden 'Tırb' kelimesinin çoğuludur.

لِاَصْحَابِ الْيَمٖينِۜ ﴿٣٨﴾

38. Bütün bunlar sağdakiler içindir.

ثُلَّةٌ مِنَ الْاَوَّلٖينَۙ ﴿٣٩﴾

39. Bunların birçoğu önceki ümmetlerdendir.

وَثُلَّةٌ مِنَ الْاٰخِر۪ينَۜ ﴿٤٠﴾

40. Birçoğu da sonrakilerdendir.

"Yukarıdaki ayetlerde sağdakilerin cennetteki hayatları anlatılmaktadır. Ayetlerin tefsirinde, cennet ehlinin 30 veya 33 yaşında gençler olarak cennete girecekleri, hurilerin, doğum hadisesi olmaksızın yaratılacakları veya dünyadaki yaşlı kadınların, bakire kızlar haline dönüştürülecekleri rivayetlerine yer verilmiştir."

Önde olanlar ile sağdakilerin yani cennetliklerin, ahiret yaşantılarının anlatılmasının hemen ardından, Kur'an'ın bildiğimiz üslubu gereği, sıra, solda olanların yani cehennemliklerin durumunu anlatmaya gelmiştir:

وَاَصْحَابُ الشِّمَالِ مَٓا اَصْحَابُ الشِّمَالِۜ ﴿٤١﴾

41. Soldakiler; ne yazık o soldakilere!

ف۪ي سَمُومٍ وَحَم۪يمٍۙ ﴿٤٢﴾

42. İçlerine işleyen bir ateş ve kaynar su içinde,

وَظِلٍّ مِنْ يَحْمُومٍۙ ﴿٤٣﴾

43. Kapkara dumandan bir gölge altındadırlar;

لَا بَارِدٍ وَلَا كَر۪يمٍ ﴿٤٤﴾

44. Serin ve hoş olmayan.

اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ مُتْرَف۪ينَۚ ﴿٤٥﴾

45. Çünkü onlar bundan önce varlık içinde sefahete dalmışlardı.

وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظ۪يمِۚ ﴿٤٦﴾

46. Büyük günahı işlemekte direnir dururlardı.

وَكَانُوا يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾

47. Ve diyorlardı ki: Biz öldükten, toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra, biz mi bir daha diriltileceğiz?

أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾

48. Önceki atalarımız da mı?

قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿٤٩﴾

49. De ki: Hem öncekiler hem de sonrakiler,

لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٥٠﴾

50. Belli bir günün belli vaktinde mutlaka toplanacaklardır!

ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾

[535]51. Sonra siz ey sapıklar, yalancılar!

لَآكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾

52. Elbette bir ağaçtan, zakkum ağacından yiyeceksiniz.

فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٥٣﴾

53. Karınlarınızı ondan dolduracaksınız.

فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ﴿٥٤﴾

54. Üstüne de kaynar sudan içeceksiniz.

فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ ﴿٥٥﴾

55. Susamış develerin suya saldırışı gibi içeceksiniz.

هَٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ ﴿٥٦﴾

56. İşte ceza gününde onlara sunulacak ziyafet budur!

Surenin bu bölümünde diriliş konusunun ağırlıklı olarak işlendiği göze çarpmakta ise de, aslında bu yapılırken akide konusunun sağlam temellere oturtma gayesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır. Bunu yaparken de Kur'an'ı Kerim'in eşsiz üslup ve anlatım sisteminin yeni bir örneği verilmektedir:

İnsanların her gün yinelenmelerini bizzat gördükleri fakat hiç önem vermedikleri şeylerden, önemi büyük doğa olaylarını öne çıkarıp, onlardaki ilahi kanunları açıklamak suretiyle, kapsamı geniş bir inanç sistemi ile kalp ve ruhlara hayat veren bir fikir sistemi ve düşünce yöntemi geliştirilmektedir. İnsanlar bu sayede, her gün yinelenen olaylarla ilgilenmeye başlamış, ayrıca kendi benliklerinde var olan, gelişen ve işlevlerini sürdüren olağanüstü şeylere karşı da ilgilerini artırmaya başlamışlardır.

'Kur'an insanları girift ve felsefi meselelerin, içinden çıkılmaz aklı meselelerin, kimsenin bilemeyeceği bilimsel deneylerin içinde tüketip gitmez. Kur'an insanları kendi iç dünyalarında saklı bulunan ve ayrıca, çevrelerindeki, kainata serpiştirilmiş mucizelere götürür. Her an gözlerin önünde bulunan ama mahiyetini fark edemedikleri bu olağanüstü olaylara çeker'.

İnsanlar bunları yukarıda da belirtildiği üzere devamlı gördükleri için, onlardaki mucizeler onların dikkatlerini çekmez, hatta varlıklarının farkında bile olmazlar.

İşte Kur'an, tutup onları bu mucizelere götürerek gözlerini açmakta ve akıllara durgunluk veren olağanüstü gizemi fark etmeye başlamalarını sağlamaktadır. Yaratıcı kudretin, vahdaniyetin, çevrelerindeki ve kendi öz benliklerindeki gizemli büyük sırları düşünmeye götürmektedir. İşte surenin bu bölümü insanlara, kendilerini de yaratan kudretin delillerini gözleri önüne sermektedir. Normal yaşantılarında iç içe bulundukları ve birlikte yaşadıkları halde fark edemedikleri delilleri göstermektedir. Bu sayede yeryüzü hayatını izleyen ahiret hayatının varlığını fark etmelerini sağlamaktadır.

Bu dünyada yaşayıp da kainat laboratuvarında bu delilleri göremeyen bir tek insan yoktur. Bu sebepledir ki Kur'an, her insanın görüp müşahede ettiği bu gerçeklerin oluşturduğu temeller üzerine akidesini kurmaktadır:

نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾

57. Sizi biz yarattık. Tasdik etmeniz gerekmez mi?

أَفَرَأَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾

58. Söyleyin öyleyse, (rahimlere) döktüğünüz meni nedir?

ءَأَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ﴿٥٩﴾

59. Onu siz mi yaratıyorsunuz yoksa yaratan biz miyiz?

نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾

60. Aranızda ölümü takdir eden biziz. Ve biz, önüne geçilebilecek-lerden değiliz.

عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

61. Böylece sizin yerinize benzerlerinizi getirelim ve sizi bilmediğiniz bir alemde tekrar var edelim diye (ölümü takdir ettik).

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

62. Andolsun, ilk yaratılışı bildiniz. Düşünüp ibret almanız gerek-mez mi?

İnsan, bu ayetlerde sayılan konular üzerinde düşüncesini yoğunlaştırdığı zaman, yanıbaşındaki ilahi gerçekleri bir bir fark etmeye başlayacaktır. Örneğin, insanın yaratılışta rolü sadece ve sadece bir damla suyu ana rahmine düşürmekten ibarettir. Rahim duvarına yapışan tek hücre o andan itibaren ilahi kudretin kontrolüne girer. İnsanın gelişip çeşitli evrelerden geçerek nihayet eşrefi mahlukat haline gelmesi tamamen ilahi kudretin kontrolü altında cereyan ediyor.

Yukarıdaki ayetlerde, bu gerçekler beyinlere işlendikten sonra, bu kere de yine insanın yaşadığı çevrede gelişen ve her gün gördükleri halde farkına varmadıkları diğer bir mucize türüne geçilmekte ve bu yönden de Yüce Allah'ın güç ve kudretine dikkatler çekilmektedir:

أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾

63. Şimdi bana,(toprağa) ektiğinizi haber verin.

ءَاَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُٓ اَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ ﴿٦٤﴾

64. Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitiren biz miyiz?

لَوْ نَشَٓاءُ لَجَعَلْنَاهُ حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾

65. Dileseydik onu kuru bir çöp yapardık da şaşar kalırdınız.

اِنَّا لَمُغْرَمُونَ ﴿٦٦﴾

66. "Doğrusu borç altına girdik.

بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾

67. Daha doğrusu, biz yoksul kaldık" (derdiniz).

اَفَرَاَيْتُمُ الْمَٓاءَ الَّذ۪ي تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾

68. Ya içtiğiniz suya ne dersiniz?

ءَاَنْتُمْ اَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ اَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ ﴿٦٩﴾

69. Buluttan onu siz mi indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz?

لَوْ نَشَٓاءُ جَعَلْنَاهُ اُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

70. Dileseydik onu tuzlu yapardık. Şükretmeniz gerekmez mi?

اَفَرَاَيْتُمُ النَّارَ الَّت۪ي تُورُونَ ﴿٧١﴾

71. Söyleyin şimdi bana, tutuşturmakta olduğunuz ateşi,

ءَاَنْتُمْ اَنْشَاْتُمْ شَجَرَتَهَٓا اَمْ نَحْنُ الْمُنْشِؤُ۫نَ ﴿٧٢﴾

72. Onun ağacını siz mi yarattınız, yoksa yaratan biz miyiz?

نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا لِلْمُقْو۪ينَ ﴿٧٣﴾

73. Biz onu bir ibret ve çölden gelip geçenlerin istifadesi için yarattık.

Toprağa atılan kuru bir tohumda saklı koskoca ağacın gövdesinin, dallarının, yapraklarının, meyvesinin sırları nedir? Bu kadar çok şey küçücük kuru bir tohumun içinde nasıl saklanıyor, saklayan kim? Bir buğday tanesinin verdiği ve her birisinde yüz tane bulunan yedi başağı kim nasıl yaratıyor? Toprağın içinde gizlenen nedir, kimdir ve toprağa atılanları canlandırıp allayıp pullayarak kendisine atılanların yüzlercesini de içine koyarak geri veren güç; nereden geliyor? İçmekten başka katkımız bulunmayan ve yeryüzündeki hayatın yegane kaynağı suyu kim nasıl yapıyor? Göklere çıkarıp oradan yerlere indiren kim? Onu pınarlar şeklinde fışkırtan, nehirlere çeviren, denizleri oluşturan, toprak altında depolayıp gereğinde onu çıkarmamızı bize öğreten kimdir? Bütün bunları neden yapıyor, hikmeti nedir? İki yeşil ağacın birbirine sürtüşmesi ile ateş nasıl meydana geliyor? Her gün kendisinden yararlandığımız ateşin hayatımızdaki rolünü, onu yaratanı, olmasaydı ateşsiz halimizin ne olacağını her gün ondan yararlandığımız an bunları aklımıza getiriyor ve düşünüyor muyuz?

Sonuç olarak, bu tür soruları yazmaya devam etsek binlerce sayfa dolar. Ama gerek var mı artık bunlara; yoktur; gerek kalmadı artık. Çünkü bu canlı ayetlerin akışı bizi tek bir yere götürmektedir ve bu ayetlerle amaçlanan da zaten odur:

Allah'a ve O'nun varlığına, vahdaniyetine (Birliğine) **ve azametine...** Bu şekilde insan fıtratındaki (yaratılıştan var olan) cevher sayesinde Allah yolundaki gerçeğe kalp ve iman yolu ile ulaşılacağını sezinliyor ve O'na ulaşmayı başarıyor ve Allah yolundaki gerçekle buluşuyor. Yüce Allah, işin bu aşamasında da kulunu yalnız bırakmıyor, yol göstermeye devam ediyor: Kalplere verilen emri, gelen ayette açık bir şekilde netleşiyor:

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٧٤﴾

74. Öyleyse ulu Rabbinin adını tesbih et.

Özet olarak bir kere daha yukarıdaki ayetlerde söylenenleri anımsamakta yarar vardır:

"Soldakilerin cehennemdeki hayatları açıklanırken, inkardaki saçmalık, delilleriyle çürütülmüştür. Mesela, yaratanın, diriltmeye de gücünün yeteceği mutlaka kabul edilmesi en tabii durumdur. Meniden yaratılma, ölümün takdiri, ekinlerin bitirilmesi, yağmurun yağdırılması

ilahi kudretin açık delilleridir. Ayrıca iki yeşil ağacın birbirine sürtülmesiyle hasıl olan ateş de ibret örneklerinden biri sayılmıştır."

Bu biçimde işin akide yönü, insanların birlikte yaşadıkları, fakat, yaşamlarının olağan olayları olarak görmeleri yüzünden, gereken ilgi ve özeni göstermedikleri harika mucizelerin yol göstericiliğinde halledildikten sonra, gelen ayetlerde bir kere daha, Kur'an'ı yalanlayanların muhatap alındığını ve O'nun 'yıldızlara yemin'i ile onlara hitabın başladığını görmekteyiz. Bu kadar büyük yeminle başlatılan konunun, öneminin nereden kaynaklandığını önce ayetleri iyice okuyup doğru algılayıp, anlama ve kavramaya çalıştıktan sonra, öğrenmeye gayret edelim:

فَلَٓا اُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ﴿٧٥﴾

75. Hayır! Yıldızların yerlerine yemin ederim ki,

Bu ayetle, olayın yemine ihtiyaç göstermeyecek kadar açık olduğuna işaret olunmaktadır.

وَاِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظٖيمٌ ﴿٧٦﴾

76. Bilirseniz, gerçekten bu, büyük bir yemindir.

Yüce Allah'ın yeminle ikaz ettiği konulardan sonra yapılan bu tür uyarıların, (burada yeminin önemine dikkat çekmek için yapılan gibi), konunun çok önemli olduğuna dikkat çeken Kur'an üslubundan kaynaklandığı ifade edilmektedir. Gelen ayette olduğu gibi konu Kur'an olunca işin önemi zaten kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

اِنَّهُ لَقُرْاٰنٌ كَرٖيمٌ ﴿٧٧﴾

[536]77. Şüphesiz bu, değerli bir Kur'an'dır,

فٖي كِتَابٍ مَكْنُونٍ ﴿٧٨﴾

78. Korunmuş bir kitaptır.

لَا يَمَسُّهُٓ اِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ﴿٧٩﴾

79. Ona ancak temizlenenler dokunabilir.

Yüce Allah'ın yeminle üzerine dikkatleri yönlendiği, daha nazil olmadan önce O'nun tarafından, olası her türlü tahrif etme ve değiştirme girişimlerine karşı koruma altına alınan ve kıyamete kadar da korunacağı bildirilen Kur'an'ı Kerim'dir. O Kur'an'ı Kerim ki, üstündür; kerem sahibidir: Çok cömerttir, her şeyi ile inanan insanlara, ilim, irfan, feyiz, bereket ve şifa verir; şefaat verir; onları himaye eder üzerlerine titrer, kalplerini iman nuru ile aydınlatır ve onları korur. Zalim kafirlerin, münkir müşriklerin ondan alacakları hüsrandan başka bir şey yoktur. Onlar manevi kirlilikle özürlüdür. Arınmadan Kur'an'a ne onlar ne de başkaları dokunabilir.

Ayeti kerimelerin yorumlanması ile ilgili değişik düşünce ve görüşlere geçmeden önce, Kutub'un düşüncelerini kendi ifadeleri ile sunmak istiyoruz:

'Şüphesiz ki bu çok şerefli ve yüce bir Kur'an'dır. Onların (müşrik kafir ve münafıkları) iddia ettikleri gibi bir kahinin sözü, bir delinin saçması veya Allah adına uydurulmuş bir şey değildir. Eskilerin efsanesi olmadığı gibi **şeytan tarafından da indirilmemiştir.** Bilakis o yüce bir Kur'an'dır. Kaynağı yücedir, kendisi yücedir, hedefi yücedir.

'**Korunmuş bir** kitaptır'. O kitap muhafaza edilmiştir. Bu ayetin tefsiri hemen ardından gelen şu ayetle yapılmaktadır: '**Arınmış olanlardan başkası ona el süremez.**' Müşrikler Kur'an'ı şeytanın indirdiğini sanıyorlardı. Burada bu iddia ret edilmektedir. Çünkü şeytan Allah'ın katında hifz edilen (saklanan) bu korunmuş kitaba el süremez. Onu ancak arınmış melekler indirirler. '**Ona arınmış olanlardan başkası el süremez**' ayetinin en açık ve uygun tefsiri budur. Buradaki (la) edatı nefiy içindir. Nehiy için değildir. Nihayet Kur'an'ı yeryüzündeki temiz ve pis, mümin ve kafir herkes elleyebilir. Bu durumda nefiy edatı tahakkuk etmez. Ancak manayı, Kur'an'ı şeytanın indirmesine bağlamakla, nefiy edatı gerçekleşmiş olur. Gökte saklı bulunan bu kitabı ancak arınmış olan melekler eller demekle, şeytanın indirmesi iddiası nefyedilmiş olmaktadır.

Bu görüşü ayetin mabadı (devamı) teyit etmektedir: '**Alemlerin Rabbinden indirilmiştir,**' şeytanın yanından değil.' (Kutub, 14/264)

Nefiy (Reddiye): Olduğu ileri sürülen bir şeyi ret etmek, kabul etmemek, söylenenin gerçekle ilgisi olmadığını beyan etmektir.

Nehiy: Var olan ya da ihdas edilen bir hükme dayanarak bir şeyin o hükün var oldukça yapılmasını ya da yapılmamasını yasak etmek demektir.

Konuya yön verme özelliği olan bazı görüşler ile yerleşmiş mezhep uygulamalarını da hatırlamakta faydalar vardır:

Öztürk: 'Mutahharun iyice temizlenmiş olanlar' demektir. Şunu unutmamalıyız ki, kelimenin bağlı olduğu kalıp, sözü edilen temizliğin başkaları tarafından gerçekleştirilmiş olmasını gerektirir. Ayette kast edilen de Allah tarafından temizlenmiş meleklerdir. Nitekim mutahhar kelimesi Abese 80/14-16 ayetlerinde meleklerin elindeki ilahi sayfaların sıfatı olarak geçmektedir. Bu demektir ki, mutahhar kelimesinin insanla ilgisi yoktur. 77-78. ayetlerde de: **'O şerefli Kur'an'dır ki korunmuş bir kitaptır.'** denerek Levh-i Mahfuzda Kur'an'ın korunmasına işaret edilmiş, bunun ardından da: **Ona iyice temizlenmiş olanlardan başkası dokunmaz** buyurulmuştur. Kastedilen Levh-i Mahfuzdaki meleklerdir. Yani burada bir emir yok durum tespiti vardır. (Atay, Ateş ve Esed'de küçük izah farkları ile sonuç olarak bu görüşteler.)

Hal böyle iken bazı fakihler buradaki **mutahhar** kelimesini **'mütevaddi'** (abdestli) anlamında değerlendirmiş ve Kur'ana abdestsiz tutulmaz hükmüne varmışlardır. (Öztürk, K. İsl., s.161)

Fıkıh mezhep imamlarının içtihatlarının da Süleyman Ateş kaynak gösterilerek şu şekilde olduğu Öztürk'ün aynı eserinde, belirtilmektedir:

'1- İmam Malik'e göre cünüp, hayızlı ve abdestsiz olanın Mushafa dokunması caiz değildir. Bu durumda olanlar kap içinde olsa bile yine de dokunamazlar.

2- Ahmet ibni Hanbel ve Zahiriyye mezhebine göre, cünüp, hayızlı ve abdestsiz kimselerin Mushaf'ı tutması caizdir. Bunlara göre mutahharun ile manevi temizliğe ermiş Müslümanlar ve melekler kastedilmiştir. Ve dokunmama bir emir değil durum tespitidir, demektedirler.

3- Üçüncü bir grup görüşe göre de Kur'an abdestsiz tutulabilir, fakat cünüp iken tutulamaz.

İmam Malik, öğretmen ve öğrencilerin abdestsiz Mushaf'ı tutmalarına izin vermiştir. Çünkü bunları her defasında abdest almaları güçtür. Cünüp olanların Kur'an'a dokunup dokunmama konusunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii ve Ebu Hanife bunu mutlak surette ret etmişlerdir. Zahiriler ise bunu mutlak surette caiz görmüşlerdir. Maliki ise Kur'an'dan az bir şeyi okumaya izin vermiştir. Hayızlı ve lohusanın da ezbere Kur'an okuyup okumaması konusunda ihtilaf etmişlerdir.'

Razı de konu ile ilgili olarak görüşünü şöyle ifade etmektedir: "Cenab-ı Hakkın, **'İllel mutehharun'**= 'tam bir surette temizlenmiş olanlardan başkası...' ifadesine gelince, bunlar melekler olup, Allah onları ta başlangıçtan temizlemiş ve onları bütün ömür boyunca da böyle bırakmıştır. Bundan murat şayet 'hades= abdest bozma' olmuş olsaydı, o zaman **'İllel mutetahharune'** ve **Tı** ve **ha** şeddesiyle **'İllel muttahharune'** den başkası dokunamaz buyurulurdu."

Razı'nın buraya kadar olan beyanını herkesin anlayabileceği bir cümle ile ifade etmeye çalışalım: Kur'an'da yer alan birinci şekil bir kimsenin başkası tarafından temizlenmesini ifade eder. Burada murat edilen de budur ve Allah tarafından temizlenen meleklerden söz edilmektedir. Eğer ileri sürüldüğü gibi buradaki murat abdest olsaydı, o takdir de kelimenin kökü başka şekilde olurdu ve o şeklinde bir kimsenin kendi kendine temizlenmesi (örneğin abdest alması) biçiminde söylenirdi ayette; demekte ve devamını da şöyle bağlamaktadır:

"Bazıları tıpkı kahinler için dedikleri gibi 'O Kur'an göktendir; onu cinler indirir ve onun üzerine atar...' demekteydiler. Çünkü onlar, Hz. Peygamber (s.a.)'in, bir kahin olduğunu iddia etmekteydiler. İşte bundan dolayı Cenab-ı Hak, **'Ona cinler dokunamaz .Ona ancak, pislikten iyice temizlenmiş olan fesat ve kan dökme işine asla konu olmayan, bu sebeple hiç kötülük yapmayıp kan dökmeyen o pak melekler dokunabilir...'** buyurmuştur." Bu beyan da ayetin abdest ile ilgili olmadığının ifadesidir.

Konu ile ilgili başlıca ve çoğunluk görüşleri, özetlenen noktalarda odaklaşmaktadır. Bu görüşlerle ilgili düşündüklerimizi arz etmeden önce bir gerçeğin anımsanması son derece önem kazanmaktadır, o da şudur:

Her düşünce, iş ve eylemin kaynaklandığı nedenler, başka bir deyişle ortaya çıkmasının değişik sebepleri, iş ve eylemin yapılması ile ulaşılmak istenen sonuçlar vardır. Hiçbir şey boşu boşuna ve durup dururken yapılmaz. Yüce Allah'ın gereksiz şeylerle uğraşması (haşa) akıldan bile geçirilemez. Bu nedenlerle, olayımızdaki Kur'an'a dokunup dokunmama konusunun ortaya çıkmasının nedeni ya da nedenleri nelerdir, bizi hangi sonuçlara götürür ve bu sonuçların değişik yönlerden yarar ve zararları neler olur? Bu soruları iyice irdeleyip düşündükten sonra varılacak sonuçlar kuşkusuz daha doğru olur. Bu anlayışın ışığı altında doğru ve yararlı sonuçlara hep birlikte ulaşmaya gayret gösterelim.

Ayetin ifade etmek istediği nedir? Abdestsiz olarak Kur'an'a dokunulmaz hükmü mudur yoksa, ona, Levh-i Mahfuzda temiz olmayan kafir cinlerin dokunmasının mümkün olmaması nedeni ile cinler tarafından indirilen bir kitap olduğu iddiasının reddi midir? Bulardan hangisi kabul edilirse doğuracağı sonuçlar diğerinden tamamen farklı olur.

Eğer ikinci görüş doğru ise ki kanımıza göre öyledir. Çünkü:

1- Konu ile ilgili beyan edilen görüşlerde ileri sürülen gerekçeler bunu kanıtlar nitelikte ve akla ve mantığa daha uygun düşmektedir.

2- Devamında gelen 80. ayetin metninde yer alan hüküm konuya yorum getirmektedir. 80. ayette: **'O alemlerin Rabbinden indirilmiştir'** hükmünün yer alması, Kur'an'ın cinler tarafından indirildiğini ret eden cevap mahiyetindedir. Ayetlerin tefsirinde, **'Ayetlerin, diğer ayetlerle tefsir edilmesi'** prensibi öncelikli sıra aldığına göre olayımızda da bu prensibe uyulması gerekir.

3- Kur'an'ı Kerim'de, Kur'an okunmasının bağlandığı şart (koşul) Nahl suresinin 98. ayetinde gösterilmiştir. Ayet hükmü şöyledir: **'Kur'an okuduğu zaman o kovulmuş şeytandan Allah'a sığın.'** Bunun manasının da istiaze olduğu müfessirlerin oybirliği ile görüş birliğine vardıkları az şeylerden biridir. Ayetin konusu Kur'an'ın okunmasıdır ve onun okunması da istiaze okuma şartına bağlanmış ve başkaca bir koşul da ileri sürülmemiştir. Eğer abdestsiz Kur'an'a dokunulamayacağı bir yasak şeklinde olsaydı bu ayette, abdest alıp istiaze ettikten sonra Kur'an'ı okuyunuz şeklinde emir yer alırdı. Kur'an'ı Kerim'de, Kur'an okumanın bu ayetin dışında bağlandığı başka bir koşul yoktur.

Bu durumda ayeti kerime, bir reddiye olup abdestsiz Kur'an'a dokunmayı yasaklamayı ifade etmemektedir. Hal böyle olunca da üzerinde durmayı zorunlu kılacak bir konu kalmamaktadır.

Yok iddia edildiği gibi Kur'an'a abdestsiz dokunmayı yasaklayan bir emir olarak algılanırsa, ileri sürülen farklı yorumlar nedeni ile bu durumun doğuracağı sonuçlar, üzerinde ciddiyetle durulması gerekli konulara dönüşmektedir. Bunların neler olabileceğini aklımız erdiğince saptamaya çalışacağız:

1- Kur'an'ı Kerim, Hz. Peygambere yazılı bir metin şeklinde indirilmedi. O ses şeklinde, anlaşılır kelam olarak indirildi ve ya Hz. Peygambere Cebrail (a.s.) tarafından okunup talim ettirilerek okut-

turup ezberlettirildi- ki Hz. Peygamber okur-yazar olmadığı için yazılı gelmesi olanaksızdı,- ya da diğer yollarla kalbine ve beynine nakşedilerek bellettilirdi. Bu şekilde öğrenilen Kur'an'ın abdestsiz olarak, ezberden okunmasına, müfessir ve din bilginlerinin oybirliğine yakın büyük çoğunluğu tarafından müsaade edilmektedir. Yani kaynağı ilahi olan kelam abdestsiz okunabilmekte, kaynağı ilahi olmayan yani Kur'an kelamı gibi direkt olarak Allah tarafından Kur'an'la birlikte gönderilmeyen, insanların sonradan icat ettiği kağıt vs. gibi nesneler üzerine yine insanların icat ettiği ilahi kaynaklı olmayan harflerle yazılmış şekline abdestsiz el sürmek yasak olmaktadır. Bunun akla ve mantığa uygun izahını bütün gayretlerimize rağmen bulamıyoruz. Allah'ın kelamına abdestsiz dilinle, dudağınla, dişinle, hançerinle temas edip yine abdestziz beyninle yön vereceksin onu okuyacaksın, ama kul icadı kağıt ve harflere el ile dokunmak yasak olacak.

2- Beyindeki hafıza hücrelerine kayıt edilen Kur'an ile kağıt, teyp bandı, bilgisayar disketi ve CD'si ile kağıt ya da başka bir nesneye harfler aracılığı ile yazılan Kur'an metni arasında bir fark olmadığına göre, Kur'an'ın kayıtlı bulunduğu beyinle, abdestli-abdestsiz okunabiliyor, her yere ve mekana gidilebiliyor da diğer şekilde olanlar, bir kap ya da muhafaza içine konmadan abdestsiz ellenememesi -ki bazılarına göre bu şekilde dahi ellenemez- cepte ya da çantada bulundururken bazı mekanlara girilememesinin mantığı nedir? Bazı görüşlere göre de az miktarının abdestsiz okunmasına cevaz verilmesini anlamak ise hiç mümkün değil. Yanlış anlaşılmasın konumuz Kuran'a saygı gösterilip gösterilmemesi değil, o işin başka bir yönüdür. Burada tartışılan abdestsiz onunla ilişki kurulup kurulamayacağı konusu ve onun mantığıdır.

3- Hak mezhepler olarak isimlendirilen dört fıkıh mezhebi imamlarının içtihatlarından birine uygun olmak şartıyla yapılan ibadetlerin muteber olduğu bildirilmekte ve bunlardan hangisi olursa olsun ona uygun ibadetin İslam'a da uygun olacağı kabul edilmektedir. Durum böyle olunca, yukarıda görüşlerini arz etmeye çalıştığımız bu mezhep kurucularının ya da temsilcilerinin, şu anda üzerinde durduğumuz konu ile ilgili bazı görüşlerinde tamamen birbirine zıt görüşleri içtihat olarak ortaya attıklarını da gördük. Peki bunlardan her birine uymak nasıl doğru olacaktır. Birinin dediği doğru ise öbürlerin söyledikleri kesinlikle yanlış olacağına göre, asırlarca o mezhep içtihatlarına göre davrananların durumu ne olacaktır?

4- İnsan denen varlığı yaratan da Allah, onlara Kur'an'ı gönderen de Allah. Yarattığı insanın, yaş ve bir takım sağlık nedenleri ile her an abdestli olamayacağını ve çoğu kere de abdest alma olanağını bulamayacağını herkesten daha iyi O bilmektedir. Kullarına daima kolaylık gösteren Yüce Allah, bazı kimselerin özel gayretler sonucu yarattıkları zorluklar nedeniyle, bu durumda olan kullarının kendi kelamından uzak tutulmasına O razı olur mu hiç? Nitekim bazı fakıhler ve mezhep imamları öğretmen ve öğrencilere ayrıcalık tanıyorlar.

5- Naklettiğimiz ve arz ettiğimiz görüş ve yorumlardan sonra "Ayette geçen kitabın elimizdeki Mushaf veya levh-i mahfuzdaki aslı olduğu söylenmiştir. Mushaf olduğu yolundaki yoruma göre Kur'an'ın abdestsiz ele alınamayacağına hükmedilmiştir. Kur'an abdestsiz tutulmaz fakat ezbere okunabilir. Cünüp olan kimse ise, Kur'an'a el süremeyeceği gibi ezbere de okuyamaz." şeklinde yapılan yorumların ne derece güvenilir ve sağlıklı olacağı yüksek takdirlere arz olunur.

تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾

80. O, alemlerin Rabbinden indirilmiştir.

أَفَبِهٰذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُدْهِنُونَ ﴿٨١﴾

81. Şimdi siz, bu sözü mü küçümsüyorsunuz?

وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾

82. Allah'ın verdiği rızka karşı şükrü, onu yalanlamakla mı yerine getiriyorsunuz?

"Rivayete göre müşrikler yağmurun yağmasını, şu veya bu yıldızın doğmasına ve batmasına bağladıkları için ayet, rızka şükürde bulunma yerine, böyle bir anlayışa sapmayı kötülemektedir.

فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾

83. Hele can boğaza dayandığı zaman,

وَأَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ ﴿٨٤﴾

84. O vakit siz bakar durursunuz.

وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾

85. (O anda) biz ona sizden daha yakınız, ama göremezsiniz.

"Can çekişen kimsenin etrafındakiler bakıp gözlerken, Cenab-ı Hak ona ilim, kudret ve tasarrufuyla daha yakındır. Fakat insanlar bunun farkına varıp göremezler."

فَلَوْلَٓا اِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾

86. Madem ki ceza görmeyecekmişsiniz,

تَرْجِعُونَهَٓا اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٨٧﴾

87. Onu (canı) geri çevirsenize, şayet iddianızda doğru iseniz!

فَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾

88. Fakat (ölen kişi Allah'a) yakın olanlardan ise,

فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾

89. Ona rahatlık, güzel rızık ve Naim cenneti vardır.

وَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩٠﴾

90. Eğer o sağdakilerden ise,

فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩١﴾

91. "Ey sağdaki! Sana selam olsun!"

وَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّٓالِّينَ ﴿٩٢﴾

92. Ama yalanlayıcı sapıklardan ise,

فَنُزُلٌ مِنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾

93. İşte ona da kaynar sudan bir ziyafet vardır!

وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾

94. Ve (onun sonu) cehenneme atılmaktır.

إِنَّ هٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ ﴿٩٥﴾

95. Şüphesiz ki bu, kesin gerçektir.

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾

96. Öyleyse ulu Rabbinin adını tenzih ile an.

(Sure ile ilgili daha geniş bilgi için bak. Razı, 21/161 vd.; Elmalılı, 7/117 vd.; Kutub, 14/341 vd.; Ateş, 5/2595 vd.; Bilmen, 8/3596 vd.; Vehbi, 14/5725 vd.; Esed, s.1102 vd.; Emiroğlo, 12/2 vd.)

VAKIA SURESİNİN SONU

57-HADİD SURESİ-94

سُورَةُ الْحَدِيدِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Hadid suresi, resmi düzenlemede 57. ve iniş sıralamasına göre ise 94. sırada yer almaktadır. Arapça'da demir anlamına gelen "hadid" kelimesiyle isimlenen ve demirin önemine işaret ettiği için bu adı alan sure Medine'de inmiştir. 29 ayettir. Mekke'de indiğini söyleyenler de az değildir.

Sure genel olarak, İslam toplumuna iman kavramını gerçek yönü ile belletip onu kemal derecesine ulaştırmak için başka bir deyişle kendi manevi varlığını oluşturup olgunlaştırması için izlenecek yöntem ve yapılması gereken eylemlere işaret ile onları gerçekleştirmeye davet konularını işlemektedir.

İnsan ruhunu, Hak yolundaki gerçeğe yönlendirerek onunla özdeşleştiren bir anlayış ile, onu dünya hayatında iken Allah'a bağlayıp, Allah ile kul arasında, bu bağlılığa zarar verecek kişi, mal-mülk, şan-şöhret ve sair bütün engelleri kaldırmak, bu surenin ana temasını oluşturmaktadır. Bu amaca ulaşmak için de kişileri, İhlas ile imana, Allah yolunda harcamaya, Allah'a tevekküle, O'nu anmaya, dünya hayatının geçici zevklerine kapılmamaya, ceberrut kişilikten kurtulup, sevgi, şefkat ve iyiliklerle doldurulmuş yumuşak bir kalbe sahip olmaya davet etmektedir.

İçtenlikle İslam'a bağlı olanların ahirette erecekleri ebedi mutluluğun güzelliklerine işaret edilmektedir. Ayrıca, dünya hayatının geçici olduğu, onun cazibesine kapılarak zevk ve sefaya dalma ve cimriliğin kötü şeyler olduğu ve insanı giderilmesi olanaksız üzücü ve elim sonlara götüreceği, varlıkta şımarmamak ve yoklukta da ümitsizliğe

düşmemek gerektiği, Allah tarafından istenmeyen bir şeyin asla gerçekleşemeyeceği, yeryüzünde hak, hukuk ve adalete dayanan bir düzenin kurulabilmesi için, Yüce Allah'ın peygamberleri aracılığı ile gönderdikleri emir ve direktiflere ve peygamberlere uyulması gereği, bu gereği yerine getirenlerin Allah katında sonsuz nimetlere kavuşacakları, bu arada peygamberlerin açık delillerle ve insanların yeryüzünde adaleti kaim kılmaları için onlarla birlikte kitap, açık deliller ve insanlar için faydalı olacak demirin indirildiği ve bütün bunların Allah'ın dinine ve peygamberlerine gıyaben yardım edenlerin belirlenmesi için yapıldığı, Allah ile kul arasında aracılara yer olmadığı konuları, surenin genelde içerdiği özellikler olarak göze çarpmaktadır. Surenin genel temasını tek cümle ile ifade etmeye çalışırsak:

Sure, İslam toplumunu, iman bütünlüğü içerisinde ve içtenlikle Allah yolunda gerek kişi gerekse toplum olarak, fedakarlık yapmaya ve bu uğurda harcamaya davet etmektedir, diyebiliriz.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١﴾

1. Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih etmektedir. O, azizdir, hakimdir.

لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ يُحْي۪ وَيُم۪يتُۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٢﴾

2. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O, diriltir, öldürür. O, her şeye gücü yetendir.

هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٣﴾

3. O ilktir, sondur, zahirdir, batındır. O, her şeyi bilendir.

"Allah ilktir, her şeyden öncedir, başlangıcı yoktur varlıkları O yaratmıştır. Sondur, varlıkların yok oluşundan sonra da O bakidir. Zahirdir, varlığı birçok delille gün gibi açıktır. Batındır, zatinin hakikati duyular ve akıllarla idrak edilemez." (Ayrıca bak. Kasas 28/88)

Bu ayeti kerimenin genel kapsamına işaret eden, ayni zamanda

tefsirini içerir nitelikte bulunan ve Hz. Peygamber (s.a.) tarafından yatağa yatarken okuduğu bildirilen duanın dilimize çevrilmiş meali de şöyledir:

'Allah'ım! Ey göklerin ve yerin, büyük Arşın Rabbi, bizim de Rabbimiz, her şeyin de Rabbi! Tevrat'ı, İncil'i ve Furkan'ı indiren, taneyi ve çekirdeği yarıp filiz çıkaran, senden başka Tanrı yoktur. Her şerlinin ve Senin perçeminden yakalamış bulunduğun her canlının şerrinden sana sığınırım. Sen evvelsin, senden önce bir şey yoktur. Sen sonsun, senden sonra bir şey yoktur. Sen zahirsin, senin üstünde bir şey yoktur. Sen batınsın, senden öte bir şey yoktur. Borcumuzu öde bizi fakirlikten kurtarıp zengin eyle!' (Ateş, 5/2615)

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ
مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا
كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤﴾

[537]4. O, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'ın üzerine istiva edendir. Yere gireni ve ondan çıkanı, gökten ineni ve oraya yükseleni bilir. Nerede olsanız, O sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür.

"Allah, yağmurlar ve ölüler gibi yere girenleri, bitkiler ve madenler gibi yerden çıkanları, rahmet, azap ve melekler gibi gökten inenleri, iyi, kötü davranışlar ile dualar, bunlar vb. gibi göğe yükselişleri bilir ve görür. Altı günden murat altı kademe veya devir gibi geniş manalardır. Yoksa bizim günlerimiz değildir. ('Arşa istiva' için bak. Hud 11/7)

لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٥﴾

5. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Bütün işler ancak O'na döndürülür.

يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٦﴾

6. Geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar. O, kalplerde olanı bilir.

"Böylece gündüz uzar, gece kısalır. Gece uzar gündüz kısalır."

آمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَأَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ فَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ
وَأَنْفَقُوا لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾

7. Allah'a ve Resulü'ne iman edin. Sizi, üzerinde tasarrufa yetkili kıldığı şeylerden harcayın. Sizden iman edip de (Allah rızası için) harcayan kimselere büyük mükafat vardır.

Ayetin hitap tarzından anlaşılıyor ki, muhacir ve ensar gruplarına mensup Müslümanlar bu hitaba muhatap alınmamışlardır. Çünkü her iki grup iman konusunda o devirde en ileri seviyeye ulaşmış kimselerdi. O nedenle bu durumda olan kimselerin imana davet edildikleri düşünülemez. Ayetteki Allah'a ve Peygambere imana davetin muhatapları, sonradan Müslüman olup, iman yönleri henüz yeterli olgunluğa ulaşamayan toplulukların olduğu anlaşılmaktadır. Harcamaya davet ise bütün Müslümanları kapsamakta olup, ayetin iniş nedeni de kaynak eser müfessirlerince şu şekilde açıklanmaktadır:

"Ayet, Tebük seferi ile ilgili olarak inmiştir. Bu seferde büyük mali fedakarlıklarda bulunan Hz. Osman'a işaret edilmiştir. Ayrıca öncekilerden intikal eden malın, gerçekte Allah'ın olduğu hatırlatılarak, Allah'ın verdiği malın yerli yerince kullanılması istenmiştir."

وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَكُمْ
إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾

8. Peygamber sizi, Rabbinize iman etmeye çağırdığı halde niçin Allah'a inanmıyorsunuz? Halbuki O, sizden kesin söz de almıştı. Eğer inanırsanız.

"Allah'ın aldığı kesin söz, ruhlar aleminde varlıklardan alınan sözdür. Söz kelimesinden, iyi kullanıldığı zaman insanı, imana götüren aklın kast edildiği de söylenmiştir."

Bu ayeti kerimede 'Peygamber sizi, Rabbinize iman etmeye çağırdığı halde...' şartının vurgulanması, iman etme yönünden çok önemli bir inceliği çağrıştırmaktadır. Deniliyor ki: Siz, içinizde peygamber bulundurma şans ve bahtiyarlığına sahip olmanıza rağmen ve ezelde de söz verdiğiniz halde nasıl oluyor da Allah'a iman etmiyorsunuz?; Yüce Allah'ın, örneğin: 'Şunu yapın, şunu yapmayın', 'Benim

yolum işte şudur. O yoldan gidin', 'Yanıldınız, günah işlediniz tevbe edin, işte bak tevbe kapılarım ardına kadar açıktır', 'Gelin, uzaklara kaçmayın, ardına kadar açık olan rahmetimden ümidinizi kesmeyin' gibi, yol gösterici, aydınlatıcı, öğütleyici ve müjdeleyici buyruklarını, sizin dilinizle size, birinci ağızdan anlatan peygamber aranızda iken, Allah'a iman etmemeyi nasıl kabul ediyorsunuz,bu size yakışır mı? deniliyor.

Bütün bunlar gösteriyor ki, bizlerin imanı, bizden önce peygamberler devrini yaşayanların imanından Allah katında, çok daha değerlidir. Bu şuur içerisinde ve bu sevinçle kulluk görevlerimize devam edebiliriz. Bu müjdeyi, İmam Buharı'nın sahihinde naklettiği bir hadisi şerifle konuyu bitirelim:

Hz. Peygamber bir gün sahabelerine buyurdu ki: 'Hangi müminlerin imanı size daha hayret vericidir?' Onlar da meleklerin dediler. Fakat Hz. Peygamber: 'Meleklerin imanı niçin hayret vericidir. Zira onlar Rablerinin katındalar.' buyurdu. Sonra sahabeler peygamberlerin deyince buyurdu ki: 'Onlarınki niçin hayret vericidir? Allah'ın vahyi iniyor üzerlerine'. Daha sonra sahabeler bizimki deyince Allah'ın Resulü buyurdu ki: 'Sizinki de hayret verici değildir. Zira ben aranızda değil miyim? Müminlerden en hayret verici imana sahip olanlar o zümrelerdir ki sizden sonra gelirler, sahifeleri görürler. Ve sahifelerdeki gerçeklere iman ederler' buyurdu.

Hz. Peygamber (s.a.)'in dilinden de onay gören imanımızın değeri şundan ileri gelmektedir: Biz peygamberler devrinden yüzyıllarca sonra yaşıyoruz ve o devir insanları gibi, peygamberle bir arada yaşama ve bizzat onun ağzından tek kelime duymadığımız, hiçbir mucizeyi görmediğimiz halde gıyaplarında, bütün benliğimizle Allah'a, peygamberlerine, kitaplarına ve İslam dininin ilke ve öğretilerine inanıyor ve bütün yükümlülüklerimizi içtenlikle yerine getirmeye çalışıyoruz. O devir insanlarının ise, peygamberlerin içlerinde olmalarına, nice mucize ve ibret verici delilleri gözler önüne sermelerine rağmen onlara nasıl karşı koyduklarının ve imana inkarı yeğlediklerini, şimdiye kadar incelediğimiz surelerde çok sayıda örneklerini gördük. Bu durumda elbette ki biz onlardan daha değerli müminleriz.

هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ
بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿٩﴾

9. Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kuluna apaçık ayetler indiren O'dur. Şüphesiz Allah, size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
لَا يَسْتَوِي مِنكُم مَّنْ أَنفَقَ مِن قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ أُولَٰئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِينَ
أَنفَقُوا مِن بَعْدُ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَبِيرٌ ﴿١٠﴾

10. Ne oluyor size ki, Allah yolunda harcamıyorsunuz? Halbuki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Elbette içinizden, fetihten önce harcayan ve savaşanlar, daha sonra harcayıp savaşanlara eşit değildir. Onların derecesi, sonradan infak eden ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah hepsine de en güzel olanı vadetmiştir. Allah'ın yaptıklarınızdan haberi vardır.

"Buna göre Mekke fethinden önce harcayan ve savaşanlar, fetihten sonra savaşanlar ve harcayanlardan daha faziletlidirler. Fani malı, baki olan ahiret için harcamanın ehemmiyeti hatırlatılırken, Hz. Ebubekir'e işarette bulunulmuştur. Çünkü o, imanıyla, infakıyla ve cihadıyla ilklerdendir."

İman ve infak konusunda kalpleri coşturup harekete geçiren yukarıdaki ayetlerde sayılan hususlardan başka, etkileyici ve özendirici bir çok unsur daha vardır. Gelen ayetlerde de onları göreceğiz:

مَّن ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١١﴾

11. Kim Allah'a güzel bir ödünç verecek olursa, Allah da onun karşılığını kat kat verir ve ayrıca onun çok değerli bir mükafatı da vardır.

"Allah'a ödünç vermekten maksat, sırf yardım gayesiyle ve Allah rızası için maddi sıkıntı içinde bulunanlara faizsiz borç vermek ve bu borcun tahsilinde kolaylık göstermektir."

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنٖينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعٰى نُورُهُمْ بَيْنَ اَيْدٖيهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ بُشْرٰيكُمُ الْيَوْمَ
جَنَّاتٌ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدٖينَ فٖيهَا ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظٖيمُ ﴿١٢﴾

[538]12. Mümin erkeklerle mümin kadınları, önlerinden ve sağlarından, (amellerinin) nurları aydınlatıp giderken gördüğün günde, (onlara): Bugün müjdeniz, zemininden ırmaklar akan ve içlerinde ebedi kalacağınız cennetlerdir, denilir. İşte büyük kurtuluş budur.

يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا انْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ
قٖيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ بَاطِنُهُ
فٖيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾

13. Münafık erkeklerle münafık kadınların, müminlere: Bizi bekleyin, nurunuzdan bir parça ışık alalım, diyeceği günde kendilerine: Arkanıza dönün de bir ışık arayın! denilir. Nihayet onların arasına, içinde rahmet, dışında azap bulunan kapılı bir sur çekilir.

"Münafıkların isteklerine, müminlerin cevaplarını tasvir eden bu ayet, müminlerle münafıkların arası kesin olarak ayrılacak, çekilen duvarın bir tarafında cennet diğer tarafında cehennem yer alacaktır."

يُنَادُونَهُمْ اَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ قَالُوا بَلٰى وَلٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ اَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ
وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْاَمَانِيُّ حَتّٰى جَاءَ اَمْرُ اللّٰهِ وَغَرَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾

14. Münafıklar onlara: Biz sizinle beraber değil miydik? diye seslenirler. (Müminler de) derler ki: Evet ama, siz kendi başınızı belaya soktunuz; fırsat beklediniz; şüpheye düştünüz ve kuruntular sizi aldattı. O çok aldatan (şeytan) sizi, Allah hakkında bile aldattı. Nihayet Allah'ın emri gelip çattı!

"Azaba çarptırılan münafıklar dünyada, görünüşte Müslümanlar gibi davranırlar ama kalpten inanmadıkları için müminlerin felaketini gözler, İslam hakkında şüphe beslerler, ihtirasların peşinde koşarlar, şeytanın türlü telkin ve aldatmalarına kapılırlar."

فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوٰيكُمُ النَّارُ هِيَ مَوْلٰيكُمْ وَبِئْسَ
الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

15. Bugün artık ne sizden ne de inkar edenlerden bedel kabul edilir, varacağınız yer ateştir. Size yaraşan odur. Ne kötü bir dönüş yeridir!

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا
كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ
وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿١٦﴾

16. İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan inen Kur'an sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Onlardan bir çoğu yoldan çıkmış kimselerdir.

"Müminlerin kalplerinin, Allah ve Kur'an zikriyle ürpermesi gerektiğini hatırlatan ayet, Yahudi ve Hıristiyanların durumuna dikkat çekmektedir. Bu cümleden olmak üzere, Mekke de sıkıntı içerisinde yaşayan, hicretten sonra da bol rızık ve nimetlere kavuştukları için gevşeyen bir kısım sahabeyi uyarmak için nazil olmuştur."

اِعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾

17. Bilin ki Allah, ölümünden sonra yeryüzünü canlandırıyor. Düşünesiniz diye gerçekten, size ayetleri açıkladık.

Yüce Allah, kurumuş, ölmüş tabiatı gökten indirdiği su ile nasıl diriltip onlara yeniden hayat veriyorsa, Kur'an ayetleri ile de gönüllere hayat vermektedir. Bu ayetleri hakkıyla anlayıp onlara uyanlar, verimsiz olmaktan kurtulur, kendini ilahi rahmetin içinde bulur. Allah kelamının insan ruhuna aşıladığı heyecan dolu ürperti Enfal suresinin 2. ayetinde ifadesini bulmaktadır: 'Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yürekleri titreyen, kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rabbine dayanıp güvenen kimselerdir.' Bu

ayetten de anlaşıldığı üzere, gerçek iman duygusu, Allah'ı her şeyden çok sevme, O'na saygı ile itaat etme ve O'nun emirlerine uyma sayesinde kazanılabilir.

إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ
وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ ﴿١٨﴾

18. Sadaka veren erkeklere ve sadaka veren kadınlara ve Allah'a güzel bir ödünç verenlere, verdiklerinin karşılığı kat kat ödenir ve onlara değerli bir mükafat vardır.

Yüce Allah bu ayette, muhtaçlara verilen sadakayı kendisine verilmiş borç olarak nitelemekte ve karşılığını da kat kat vereceğini bildirmektedir. Bu nitelemesi ile Yüce Allah'ın sadakaya kazandırdığı önemi anlatmaya gerek yoktur. Ne var ki, bu şerefli görev ifa edilirken, muhatabın muhtaç bir fakir değil de Yüce Allah'ın olduğu anlayışının hakim olduğu şuur ve edep içerisinde bu görevi yerine getirmek gerekir. Böyle bir duygunun, mümin yüreğinde yaratacağı sevinç ve hazzın tarifi ise olanaksızdır herhalde...

وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ أُولَٰئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ ۖ وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ
رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ
أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿١٩﴾

[539]19. Allah'a ve peygamberlerine iman edenler, (evet) işte onlar, Rableri yanında sözü özü doğru olanlar ve şehitlik mertebesine erenlerdir. Onların mükafatları ve nurları vardır. İnkar edip de ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar da cehennemin adamlarıdır.

اِعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي
الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ ۖ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ
مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا ۖ وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ ۙ وَمَغْفِرَةٌ

مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌۜ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿٢٠﴾

20. Bilin ki dünya hayatı ancak bir oyun, eğlence, bir süs, aranızda bir övünme ve daha çok mal ve evlat sahibi olma isteğinden ibarettir. Tıpkı bir yağmur gibidir ki, bitirdiği ziraatçilerin hoşuna gider. Sonra kurur da sen onun sapsarı olduğunu görürsün; sonra da çer çöp olur. Ahirette ise çetin bir azap vardır. Yine orada Allah'ın mağfireti ve rızası vardır. Dünya hayatı aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir.

"Dünya ve ahiret hayatının mukayesesinin yapıldığı bu ayette, özellikle, dünyanın aldatıcı tarafları izah edilmiş, onlardan kaçınılması tavsiye edilmiştir. Çünkü dünya ve dünyadakilerin boş yere yaratılmadıkları muhtelif ayetlerde açıklanmıştır. Dünya hayatı kötü değildir. Kötü olan onu Allah'a ve Peygambere itaate yöneltmemek; ahireti ve insanlığı unutup, sırf dünyaya ve dünyanın fenalıklarına kapılmaktır."

سَابِقُٓوا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِۙ اُعِدَّتْ
لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِه۪ۜ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْت۪يهِ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ ذُو
الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ ﴿٢١﴾

21. Rabbinizden bir mağfirete; Allah'a ve peygamberlerine inananlar için hazırlanmış olup genişliği gökle yerin genişliği kadar olan cennete koşuşun. İşte bu, Allah'ın lütfudur ki onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.

"Bu ayet, Allah'ın lütuf ve ihsanı olmadıkça, kimsenin cennete giremeyeceğine delalet etmektedir."

مَٓا اَصَابَ مِنْ مُص۪يبَةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا ف۪ٓي اَنْفُسِكُمْ اِلَّا ف۪ي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ
اَنْ نَبْرَاَهَاۜ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَس۪يرٌۚ ﴿٢٢﴾

22. Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce, bir kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah'a göre kolaydır.

Evrende meydana gelecek şekli ve türü ne olursa olsun her olay

hakkında bunlar meydana gelmeden önce Allah tarafından bilindiği buyurulmaktadır. Her şeyin yaratıcısı yüce Allah'ın yarattığı mahluklar konusunda her türlü bilgiye sahip olması kadar normal bir şey olamaz.

Daha önce kader konusunda yaptığımız açıklamalar bu ayet için de aynen geçerlidir. O bakımdan yinelenmesine gerek görülmemiştir.

لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ
كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾

23. (Allah bunu) elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle şımarmayasınız diye açıklamaktadır. Çünkü Allah, kendini beğenip böbürlenen kimseleri sevmez.

الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ ۗ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ
الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٤﴾

24. Onlar cimrilik edip insanlara da cimriliği emrederler. Kim yüz çevirirse şüphesiz ki Allah zengindir, hamde layıktır.

"Burada cimrilik eden ve gerekli yerlere harcamaktan kaçanlara sorumlulukları hatırlatılmaktadır."

لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ
لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ۖ وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ
لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ ۚ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾

[540]25. Andolsun biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için beraberlerinde kitabı ve mizanı indirdik. Biz demiri de indirdik ki onda büyük bir kuvvet ve insanlar için faydalar vardır. Bu, Allah'ın, dinine ve peygamberlerine gayba inanarak yardım edenleri belirlemesi içindir. Şüphesiz Allah kuvvetlidir, daima üstündür.

"Ayette geçen demir mecazi olarak 'maddi müeyyide' anlamında da yorumlanmıştır. Demir hakiki manada yorumlandığında, ayette onun insan hayatındaki önemine dikkat çekilmektedir."

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا وَاِبْرٰهٖيمَ وَجَعَلْنَا فٖي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ
فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍۚ وَكَثٖيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾

26. Andolsun ki biz, Nuh'u ve İbrahim'i gönderdik, peygamberliği de kitabı da onların soyuna verdik. Onlardan (insanlardan) kimi doğru yoldadır; içlerinden birçoğu da yoldan çıkmışlardır.

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعٖيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجٖيلَ
وَجَعَلْنَا فٖي قُلُوبِ الَّذٖينَ اتَّبَعُوهُ رَاْفَةً وَرَحْمَةًۜ وَرَهْبَانِيَّةَنِ ابْتَدَعُوهَا مَا
كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ اِلَّا ابْتِغَٓاءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَاۚ
فَاٰتَيْنَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا مِنْهُمْ اَجْرَهُمْۚ وَكَثٖيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾

27. Sonra bunların izinden art arda (arka arkaya) peygamberlerimizi gönderdik. Meryem oğlu İsa'yı da arkalarından gönderdik, ona İncil'i verdik; ona uyanların kalplerine şefkat ve merhamet vermiştik. Uydurdukları ruhbanlığa gelince, onu biz yazmadık. Fakat kendileri Allah rızasını kazanmak için yaptılar. Ama buna da gereği gibi uymadılar. Biz de onlardan iman edenlere mükafatlarını verdik. İçlerinden çoğu da yoldan çıkmışlardır.

"Ruhbanlık Hıristiyanların ortaya çıkardığı bir anlayış ve yaşayış tarzıdır. Rivayetlere göre Hz. İsa'dan sonra, müminler inkarcı zorbalarla yok edilmeye çalışılmış, girişilen üç savaşta müminler ağır kayıplar vermişler, sağ kalan iman ehli, kendilerinin de ölümü halinde dine davet edecek kimsenin kalmayacağı gerekçesiyle savaş yapmama kararı almış,sadece ibadetlerle meşgul olmaya başlamışlardı. İşte bu suretle fitneden kaçarak, dinlerine ihlas ve samimiyet gösteren bu insanlar dünyanın bütün zevklerinden, fazla yıyıp içmekten ve evlenmekten vazgeçmişler, dağlar, mağaralar, oyuklar ve oyuklarda iba-

detle meşgul olmuşlardır. Ama birçoğu buna riayet etmeyerek, Hz. İsa'nın dinini inkar ettiler; hükümdarlarının dinine girdiler; teslis akidesini ortaya attılar, Hz. Muhammed'i inkar ettiler ve benzeri sapıklıklara düştüler."

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ
رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٨﴾

28. Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve Peygamberine inanın ki O, size rahmetinden iki kat versin ve size ışığında yürüyeceğiniz bir nur lütfetsin; sizi bağışlasın. Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

"Burada ehli kitaba hitap edilerek, hem Hz. Peygambere hem de diğer peygamberlere iman etmeleri sebebiyle kendilerine iki nur verileceği vaat edilmiştir."

لِئَلَّا يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ
وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

29. Böylece kitap ehli, Allah'ın lütfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini bilsinler. Lütuf bütünüyle Allah'ın elindedir, onu dilediğine bahşeder. Allah, büyük lütuf sahibidir.

(Sure hakkında daha geniş bilgi için bak. Razı, 21/275 vd.; Elmalılı, 7/139 vd.; Kutub, 14/275 vd.; Ateş, 5/2613 vd.; Bilmen, 8/3619 vd.; Vehbi, 14/5758 vd.; Esed, s.1109 vd.; Emiroğlu, 12/42 vd.)

HADİD SURESİNİN SONU

58-MÜCADELE SURESİ-105

سُورَةُ المُجَادَلَةِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Mücadele suresi, resmi düzenlemede 58. ve iniş sırasına göre ise, 105. sırada yer almaktadır. Medine'de inmiştir; 22 ayettir. Adını, ilk ayetinde geçen "tücadilüke" kelimesinden alır.

Bu surenin içeriğine geçmeden önce, bu surede ve özellikle 28. cüzü oluşturan surelerin tamamına yakın bir bölümünde, Medine İslam toplumu ve o toplumu ilgilendiren konularla sıkça karşılaşacağımızdan, o toplumun gerek yapısını oluşturan gruplar, gerekse karşı karşıya bulundukları sorunlar ve çözümleri ile ilgili genel bilgiler yönünden az da olsa bilgilenmekte sayısız yararlar vardır ve onları anımsamaya çalışacağız. Seyyid Kutub, konu ile ilgili derlediği düşüncelerini şöyle özetlemektedir:

1- Söz konusu olan toplum, yeni yetiştirilip ve terbiye edilmekte olan ve yeryüzünde önemli görevler almak üzere hazırlanmış bir toplumdur.

2- Gelecek surelerde, Yüce Allah'ın takdir ettiği şekilde ve bütün evren düzeyinde önemli görevler yapmaya uygun olacak bir 'İslam terbiyesi ve eğitim' yöntemlerini göreceğiz.

3- Toplumun yükü çok ağırdır. Bu nedenle, toplumun ilk önce manevi yönden hazırlanması gereği ortaya çıkarmaktadır. Bu aşamada, İslam toplumunun ruhunda, İslam düşüncesinin esaslarına dayalı, aktüel ve pratik yaşamlarını üzerine kuracakları, evrensel, mükemmel ve tamamen yeni bir 'İslam düşüncesini' oluşturdukları gözlenmektedir.

4- Bütün insanlığı bu temel ilkelere uygun bir biçimde hazırlama amacıyla yeryüzüne dağılma hazırlıkları yapılmaktadır.

5- Kaderin bu büyük göreve hazırladığı Müslümanlar ne de olsa birer insandı. Bütünüyle bu göreve hazır olmaları düşünülemez. Nitekim içlerinde farklı yapılara mensup kimseler de vardı:

a- Aralarında iman olgunluğuna erişmiş, bu yeni inanç sistemini bütün mükemmelliğiyle kavramış, ruhlarını ona adamış bu suretle hem kendi gerçek varlıklarını hem de bu büyük varlıklar aleminin gerçeğini bulup kavramış ve onunla bütünleşmiş 'Muhacir', 'Ensar' ve onlardan öncekiler gibi unsurlar vardı. Bunlar kendi içlerinde en küçük bir sapma göstermemişlerdi. Yüce Allah bunları en güzel şekilde bu surenin 22. ayetinde tanıtmaktadır.

b- İslam cemaatının hızla artması sonucu, Muhacir ve Ensar topluluklarının sayısal büyüklüğü onlara nispetle çok küçük oranlara düşmüştü.

c- Toplam çoğunluğu büyük denecek sayılara ulaşan İslam cemaatını oluşturan unsurlar homojen değildi. Bir kısmı, İslam'ı içtenlikle benimseyerek kabul etmiş fakat henüz tam anlamıyla iman esaslarını hazmedememiş ve İslam terbiyesi olgunluğuna erişmiş değillerdi. Diğer bir kısmı ise, İslam'ı bazı çıkar amaçlarına ulaşmak için, benimsemiş görünerek, İslam'ın sırtından yararlanmak amacındaydı. Bir başkaları da, İslam toplumunun farklı gruplarına katılıp aralarında ikilik yaratmak ve bazı bozguncu ve fitne tohumlarını aralarına ekmek için kasıtlı olarak İslam'a katılmışlardı. Bunlar ve bunlar gibiler, İslam'a zarar vermek için kurulan ve Yahudilerin öncülük ettikleri karargahlarla gizli bağlantılar kurmuş bulunuyorlardı.

5- Böylesi bir toplumu oluşturan kişilerin maddi ve manevi yönlerden terbiye edilerek, yeryüzünde yapılması, Yüce Allah tarafından takdir buyurulan büyük görevlerin yerine getirilmesi, hiç de kolay olmayan bir çabayı gerektiriyordu. Hem küçük büyük her konuyu ele alarak yine her yönüyle ve yavaş yavaş kişi ve toplumlara sindirterek onları hazırlamak, hem de bunlarla ilgili plan ve programları önceden hazırlayıp, uygulama süreçlerinin de aksamadan yürütülmesi ile devamlılığını sağlamak gerekiyordu.

6- İslam'ı inşa anlamını taşıyan bu hareketi tamamlama görevi, Allah'ın takdir ve direktifleri ile İslam Peygamberine verilmişti. Allah'ın nizamını hakim kılacak kimseleri, manevi yönlerden de verilen

görevleri başaracak biçimde teçhiz etmek ve hazırlanmak için, Hz. Peygamber deyim yerinde ise kolları sıvamıştı. Manevi yönden bu ruh hali ile hazırlananlar, önce nizamı anlayacaklar, yaşayacaklar, sonra da onun, canlı, hareketli birer örneği olmak üzere yeryüzüne dağılacaklardı. Böylece kurulması düşünülen nizam sözlerde kalmayacak, fiilen gerçekleşecek ve yaşayan bir nizam olarak yerini alacaktı.

İşte bu sure ve bu cüzde yer alan diğer sureler, ana temasını özetlemeye çalıştığımız bütün bu konu ve sorunlara, olanaklar ölçüsünde çözüm ve çareler üretmektedirler.

Hadid suresini Mücadele suresinin izlemesi, iki sure arasındaki ilişkinin güzel ve özel bir özelliğini oluşturmaktadır: Hadid suresi, **'Allah büyük lütuf sahibidir.'** hükmü ile sona ermişti. Mücadele suresi de Yüce Allah'ın bir kadın hakkında takdir buyurdukları bir **lütfu**'nun açıklanması ile başlamaktadır. Devamında Allah ve Resulüne karşı koyanların, kafir ve münafıklar hakkındaki takdir açıklanıyor başka bir deyişle, hadleri bildiriliyor ve sure müminlere Allah'ın rızasına erecekleri müjdesi ile son buluyor.

Bu saptamalardan sonra, bu surenin bu atmosfer içindeki genel havasına değinip, sure içeriğini oluşturan konuları özetlemeye çalışacağız:

'Bu sure içerisinde özellikle, Allah'ın yetişen İslam cemiyetini koruyup muhafaza edişinin canlı tasvirlerini görüyoruz. Allahüteala, bu cemiyeti kendi gözü önünde terbiye ediyor, kuruyor, koruyor, onun iç dünyasında, canlı varlık şuurunu, özellikleriyle birlikte yerleştiriyor. En küçük işlerini, en gizli duygularını görüyor. Düşmanlarının gizli açık oyunlarından koruyor. Kendi sığınağında muhafaza ederek sancağının gölgesinde topluyor. Ahlakını, adaletini, alışkanlıklarını, Allah'ın himayesinde olan, Allah'a intisap eden ve yeryüzünde Allah'ın cemaatını kuran ve bütünüyle yeryüzüne tanıtmak üzere Allah sancağını yükselten bir topluluğa, layık şekilde terbiye ediyor.' (Kutub, 14/331 vd.)

Surenin genel karakterini bu şekilde belirledikten sonra sıra surede yer alan konuların belirlenmesine gelmiştir: Surede önce 'Zihar' olayının tanıtımı yapılıyor ve daha sonra da Zihar'ın yasaklanması, yasaklamaya rağmen zihar yapıp bundan dönmüş olanlara uygulanacak yaptırımlar açıklanmaktadır. Devamla Allah'a ve peygambere muhalefet edenlere, daha önceleri bu tür davranışlar

yapanlar gibi alçaltıcı müeyyideler uygulanacağı; kıyamet günü hepsinin diriltilerek yaptıklarının tek tek anlatılacağı, kendileri unutmuş olsalar da Allah'ın her şeye şahit olduğu; Göklerde ve yerde olan her şeyin Allah tarafından bilindiği, her nerede ve kimler tarafından yapılırsa yapılsın toplantıda bulunan sayılara bir ilave olarak, Allah'ın da aralarında olduğu; Yasaklara rağmen, men olundukları şeyi yapmak, düşmanlık etmek, günah işlemek ve peygambere karşı gelmek için yapılan gizli toplanmalar kınanmakta, İslam konusundaki davranışları yerilmekte ve böyle davrananların davranışlarına şeytanın yol açtığı ve fısıldaşanların hayırlı ve yararlı konuları fısıldaşmaları, aksini yapanların Allah'tan korkmaları gereği vurgulanmaktadır.

Daha sonra surede, toplumsal bazı görgü kurallarına değinilerek: Birilerinden toplantılarda yerlerinden kalkama ya da yer açma talebinde bulunulduğunda bu istekleri olumlu karşılayıp gereğini yapmaları; Peygamber ile özel konuları konuşma taleplerine bir disiplin ve düzen getirilmesi ve olur olmaz konuşma taleplerinin önlenmesi için, özel konularını Hz. Peygamberle konuşma isteğinde bulunanların, konuşmadan önce bir fakire sadaka verme gereğinin konulması, bunu yerine getiremeyecek olanların bağışlanacağı, ihlal edenlerin de tevbelerin kabul edileceği; Allah'ın gazabına uğrayanlar örnek verilerek, onların Allah'ın rızası olmayan çevrelerle dostluk ilişkilerine girenler olduğu hatırlatılarak onlar gibi davrananların keza onların akıbetine uğrayacakları; yalan yere yemin edip yeminlerini Allah'a karşı kalkan edinme eğilimini sergileyenlerin yaptıklarının çok kötü şeyler olduğu ve onlar için cehennemin hazır olduğu, onlara mal ve çocuklarının da hiçbir fayda sağlamayacağı, tamamının zillet içinde bulundukları; konularından sonra, imanı bütün olanların özelliklerini ve onların ulaşacakları mutlu sonlarını haber veren 22. ayetle sure sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّت۪ي تُجَادِلُكَ ف۪ي زَوْجِهَا وَتَشْتَك۪ٓي اِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا
اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ بَص۪يرٌ ﴿١﴾

[541]1. Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikayette bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah, sizin konuşmanızı işitir. Çünkü Allah işitendir, bilendir.

"Araplar arasında zihar denen bir adet vardı. Şöyle ki, bir adam karısına 'Sen bana anamın sırtı gibisin' deyince kadın o erkeğe haram sayılır ve ebediyen kocası tarafından terk edilmiş olurdu. Ashaptan Evs b. Sabit de karısına kızıp bu sözü söylemişti. Karısı Havle Hz. Peygambere gidip genç yaşında kocasına hizmet ettiğini, çocukları olduğunu, şimdi bu ihtiyarlık zamanında kocasının o sözü söyleyerek kendisini perişan duruma düşürdüğünü anlattı ve Hz. Peygamberden tekrar kocasına dönmesi için hüküm istedi. Hz. Peygamber de 'Sen ona haramsın' dedi. Kadın küçük çocuklarına üzüldüğünü söylüyor, lehinde bir hüküm vermesini yineleyerek istiyordu. Nihayet Allah Resulünde vahiy hali belirdi ve bu ayetler indi. Böylece Allah, o eski geleneğin, yanlış bir zandan ibaret olduğunu, böyle sözlerle kadının kocasının anası olamayacağını bildirdi. Ancak böyle bir söz söyleyene de fakirlerin lehine olmak üzere bir ceza koydu. Konan cezalar aşağıdaki ayetlerde belirtilmiştir."

ٱلَّذِينَ يُظَٰهِرُونَ مِنكُم مِّن نِّسَآئِهِم مَّا هُنَّ أُمَّهَٰتِهِمْ ۖ إِنْ أُمَّهَٰتُهُمْ إِلَّا ٱلَّٰٓـِٔى وَلَدْنَهُمْ ۚ
وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنكَرًا مِّنَ ٱلْقَوْلِ وَزُورًا ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٢﴾

2. İçinizden zihar yapanların kadınları, onların anaları değildir. Onların anaları ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar. Kuşkusuz Allah, affedicidir, bağışlayıcıdır.

وَٱلَّذِينَ يُظَٰهِرُونَ مِن نِّسَآئِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا۟ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَآسَّا ۚ
ذَٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِۦ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣﴾

3. Kadınlardan zihar ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin karılarıyla temas etmeden önce bir köleyi hürriyete kavuşturmaları gerekir. Size öğütlenen budur. Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır.

فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ
سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ
وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤﴾

4. (Buna imkan) bulamayan kimse, hanımıyla temas etmeden önce ara vermeden iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen, altmış fakiri doyurur. Bu (hafifletme), Allah'a ve Resulüne inanmanızdan dolayıdır. Bunlar Allah'ın hükümleridir. Kafirler için acı bir azap vardır. (Bu konularla ilgili daha geniş bilgi için bak. Ateş, 5/2635-2639)

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ أَنْزَلْنَا
آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٥﴾

5. Allah'a ve Resulüne karşı gelenler, kendilerinden öncekilerin alçaltıldığı gibi alçaltılacaklardır. Biz apaçık ayetler indirmişizdir. Kafirler için küçük düşürücü bir azap vardır.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا أَحْصَاهُ اللَّهُ وَنَسُوهُ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ
شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٦﴾

6. O gün Allah onların hepsini diriltecek ve yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Allah onları bir bir saymiştır. Onlar ise unutmuşlardır. Allah her şeye şahittir.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَىٰ ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ
وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَىٰ مِنْ ذَٰلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا
كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧﴾

[542]7. Göklerde ve yerde olanları Allah'ın bildiğini görmüyor musun? Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur. Beş kişinin gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O'dur. Bunlardan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka O, onlarla beraberdir. Sonra kıyamet günü onlara yaptıklarını haber verecektir. Doğrusu Allah, her şeyi bilendir.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَىٰ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْإِثْمِ
وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ
وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ ۚ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا ۖ
فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٨﴾

8. Gizli konuşmaktan men edildikten sonra yine o yasaklananı yapmaya kalkışarak günah, düşmanlık ve Peygambere karşı gelmek hususunda gizlice konuşanları görmedin mi? Onlar sana geldikleri zaman seni, Allah'ın selamlamadığı bir şekilde selamlıyorlar. Kendi içlerinden de: Bu söylediklerimiz yüzünden Allah'ın bize azap etmesi gerekmez miydi? derler. Cehennem onlara yeter. Oraya gireceklerdir. Ne kötü dönüş yeridir orası!

"Bunlar, Yahudiler ve münafıklardı. Müslümanların yanında işaretle gizli konuşurlar, müminlerin içlerine şüphe sokmaya çalışırlar, savaşta mücahitlerin mağlup oldukları, geride kalanların da öldürüldükleri hissini uyandırmaya çalışırlardı. Hz. Peygamber onları bu ahlaksızlıktan men etmişti. Yahudilerin bir başka ahlaksızlığı da, Hz. Peygamberle karşılaştıklarında 'Sana ölüm olsun' anlamına gelen 'Essamü aleyk' şeklinde selam vermeleri idi. Hz. Peygamber onların bu saygısız ve kaba ifadelerine 'Size olsun' anlamına 'Aleyküm' şeklinde karşılık verir, nazik ve mülayim tavrını değiştirmezdi."

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ
الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩﴾

9. Ey iman edenler! Aranızda gizli konuşacağınız zaman günahı, düşmanlığı ve Peygambere karşı gelmeyi fısıldamayın. İyilik ve takvayı konuşun. Huzuruna toplanacağınız Allah'tan korkun.

"Hitap edilenlerin, müminler mi, yoksa zahirde inanmış gözüken münafıklar mı olduğu hususunda ihtilaf edilmiş, her iki topluluğa göre mana verilmiştir."

إِنَّمَا النَّجْوَىٰ مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا
إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾

10. Gizli konuşmalar şeytandandır. Bu, iman edenleri üzmek içindir. Oysa şeytan, Allah'ın izni olmadıkça, müminlere hiçbir zarar veremez. Müminler Allah'a dayanıp güvensinler.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ
لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ
أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١﴾

11. Ey iman edenler! Size "Meclislerde yer açın" denilince yer açın ki Allah da size genişlik versin. Size "Kalkın" denilince de kalkın ki Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

"Görgü kurallarından birini öğreten bu ayete göre; mecliste yer açmak, gelenlere yer vererek kalkmak çeşitli maddi ve manevi faydalar sağlamaktadır. Zira ilim ve imanla tamamlanan ahlak kaidelerini yaşayanlar, dünya ve ahirette yüksek derecelere erişirler."

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً ذَٰلِكَ
خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾

[543]12. Ey iman edenler! Peygamber ile gizli bir şey konuşacağınız zaman bu konuşmanızdan önce bir sadaka veriniz. Bu sizin için daha

hayırlı ve daha temizdir. Şayet bir şey bulamazsanız, bilin ki Allah bağışlayandır, esirgeyendir.

"Bu emir, Hz. Peygambere saygı gösterilmesi, fakirlere yardım edilmesi, soru sormada da ileri gidilmemesi, ihlaslı kişilerle münafıkların, ahireti sevenlerle dünyaya meyledenlerin meydana çıkarılması gibi hükümleri ihtiva etmektedir. Ayrıca bu ayet, Hz. Peygamberle gerekli gereksiz görüşüp konuşmak isteyen ve onu rahatsız eden kişilerin ziyaretini de bir sisteme bağlamıştır."

ءَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ
فَأَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾

13. Gizli bir şey konuşmanızdan önce sadakalar vermekten çekindiniz mi? Bunu yapmadığınıza ve Allah da sizi affettiğine göre artık namazı kılın, zekatı verin Allah'a ve Resulüne itaat edin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

Bu ayet, önceki ayetin hükmünü, sadaka yükümlülüğünü hafifletmiş, verme olanaklarına sahip olmayanların küçük düşürülerek mahcup edilip, kınanmayacaklarını bildirmiştir.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى
الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾

14. Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu dost edinenleri görmedin mi? Onlar ne sizdendirler ne de onlardan. Bilerek yalan yere yemin ediyorlar.

"Görülüp bilinmesi istenen topluluk münafıklardır. Bunlar Allah'ın gazap ettiği Yahudileri kendilerine dost edinmeye çalışmışlardır. Münafıklar, mümin olduklarını söyleyen ve yemin eden yalancılardır."

أَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

15. Allah onlara çetin bir azap hazırlamıştır. Gerçekten onların yaptıkları şey çok kötüdür!

اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٦﴾

16. Onlar yeminlerini kalkan yapıp Allah'ın yolundan alıkoydular. Bu yüzden onlara küçük düşürücü bir azap vardır.

لَّن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُم مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا ۚ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ
هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٧﴾

17. Onların malları da oğulları da Allah'a karşı kendilerine bir fayda vermez. Onlar cehennem ehlidirler. Orada ebedi kalacaklardır.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ ۖ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ ۚ
أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٨﴾

18. O gün Allah onların hepsini yeniden diriltecek, onlar da dünyada size yemin ettikleri gibi, O'na yemin edeceklerdir. Kendilerinin bir şey (hakikat) üzerinde olduklarını sanırlar. İyi bilin ki onlar gerçekten yalancıdırlar.

اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ ۚ أُولَٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ ۚ أَلَا إِنَّ
حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٩﴾

19. Şeytan onları etkisi altına aldı da kendilerine Allah'ı anmayı unutturdu. İşte onlar şeytanın yandaşlarıdır. İyi bilin ki şeytanın yandaşları hep kayıptadırlar.

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾

20. Allah'a ve Peygamberine düşman olanlar, işte onlar en aşağıların arasındadırlar.

كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي ۚ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾

21. Allah: Elbette ben ve elçilerim galip geleceğiz, diye yazmıştır. Şüphesiz Allah güçlüdür, galiptir.

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ يُوَٓادُّونَ مَنْ حَٓادَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ
كَانُوٓا اٰبَٓاءَهُمْ اَوْ اَبْنَٓاءَهُمْ اَوْ اِخْوَانَهُمْ اَوْ عَشٖيرَتَهُمْ اُو۬لٰٓئِكَ كَتَبَ فٖي قُلُوبِهِمُ
الْاٖيمَانَ وَاَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدٖينَ
فٖيهَا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ اُو۬لٰٓئِكَ حِزْبُ اللّٰهِ اَلَٓا اِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ
هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

[544]22. Allah'a ve ahiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa- Allah'a ve Resulüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. İşte onların kalbine Allah, iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedi kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, kurtuluşa erecekler de sadece Allah'ın tarafında olanlardır.

(Sure ile ilgili daha geniş bilgi için bak. Razı, 21/349 vd.; Elmalılı, 7/171 vd.; Kutub, 14/325 vd.; Ateş, 5/2633 vd.; Bilmen, 8/3644 vd.; Vehbi, 14/5802 vd.; Esed, s.1119 vd.; Emiroğlu, 12/98 vd.)

MÜCADELE SURESİNİN SONU

59-HAŞR SURESİ-101

سُورَةُ الْحَشْرِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Haşr suresi, resmi düzenlemeye göre 59. ve iniş sırasına göre ise, 101. sırada yer almaktadır. Medine'de inmiştir. Haşr, bir cemaatı, bir toplumu, yurdundan çıkararak sürgün etmek demektir. Haşr kelimesi aynı zamanda her hangi bir amaca yönelik olarak insanları bir araya toplama anlamını da ifade etmektedir. 2-7 ayetlerde bir Yahudi kabilesi olan Nadir oğullarının sürülmeleri hakkında bilgi verdiği için sureye bu isim verilmiştir, 24 ayettir.

Surenin iniş sebebi olarak Beni Nadir oğullarının Mekke'den sürgün edilmeleri gösterilmektedir. Surede, bu olayın neden ve nasıl meydana geldiği anlatıldıktan sonra İslam toplumunda yapılan bazı düzenlemelerden söz edilmektedir.

İlk başta sürgünün gerekçesine değinildikten sonra eğer sürgün yapılmasa idi ne yapılacağı açıklanıyor; daha sonra sürgüne gönderilenlerin geriye bıraktıkları arazi ve diğer mal varlıklarının tahsis ve dağıtımına uygulanacak yöntemin esasları belirleniyor.

Bu arada Ensar ve Muhacir topluluklarının kardeşlik havasını sergileyen aralarındaki sevgi, saygı ve güvene dayanan örnek olacak iyi ilişkilerinden söz ediliyor. Bu karşılık münafıkların kendi kafir kardeşlerine verdikleri destek sözlerine karşın ne şekilde davranacaklarının örnekleri veriliyor. Dış görünüşlerinin birlik ve beraberlik havası sergilemelerine karşın, kalplerinin darmadağın olduğu, münafıklarla şeytan davranışlarının birbiriyle örtüştüğü, onların sonlarının da kendilerinden az önce geçmiş ve işlerinin karşılığı olarak canlarını yakan azaba uğrayanların durumları ile aynı

olacağı ihtar edilmektedir. İman edenlere Allah'tan korkmaların, yarına ne gibi hazırlıklar yapabileceklerine bakmaları gereği, Allah'ı unutup ta Allah'ın da kendilerini unuttuğu kimselerin durumuna düşmemeleri öğüdünü, cehennemliklerle cennetliklerin durumlarının bir olmadığına işaretten sonra, cennetliklere, kurtularak muratlarına erecekleri müjdesi verilmektedir. Sure, Yüce Allah'ın en güzel isim sıfatlarından bir grubun anılması ile sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١﴾

1. Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ı tesbih etmektedir. O, üstündür, hikmet sahibidir.

هُوَ الَّذ۪ٓي اَخْرَجَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِاَوَّلِ الْحَشْرِۜ
مَا ظَنَنْتُمْ اَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللّٰهِ فَاَتٰيهُمُ اللّٰهُ
مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ ف۪ي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِاَيْد۪يهِمْ
وَاَيْدِي الْمُؤْمِن۪ينَ فَاعْتَبِرُوا يَٓا اُو۫لِي الْاَبْصَارِ ﴿٢﴾

2. Ehl-i kitaptan inkar edenleri, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur. Siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin, kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah (O'nun haklarındaki takdiri), onlara beklemedikleri yerden geliverdi. O, yüreklerine korku düşürdü; öyle ki evlerini hem kendi elleriyle, hem de müminlerin elleriyle harap ediyorlardı. Ey akıl sahipleri! İbret alın.

Medine surelerinin bir kaçında yinelenen ve birbirinin aynı olan birinci ayetinden sonra bu ayetle, konunun ayrıntılarına girmeye başlamaktadır.

Bu vesile ile bir hususun genel anlamda anımsanmasında yararlar vardır. Daha önceleri de değindiğimiz üzere, Medine'de inmiş olan surelerde, normal hayatın gerektirdiği her türlü yaşamsal kurallar ile muamelat denilen ve değişik türdeki karşılıklı ilişkileri düzenleyen

hukuksal ve kuramsal konular öne çıkmaktadır. Diğer bir basit deyişle: Medeni sureler, insanların hayatları boyunca uygulayacakları yaşamla ilgili kaideler koymuşlardır. Devam eden ayetlerde de bunların bazı örneklerini göreceğiz.

"Allah'ın Resulü Medine'ye geldiği zaman, Nadir oğulları ile tarafsız kalmaları hükmünü taşıyan bir antlaşma yapmıştı. Bedir savaşında Müslümanlar galip gelince, Yahudiler: Bu Tevrat'ta kendisine zafer vadedilen peygamberdir dediler. Fakat Uhut savaşından sonra tamamen değiştiler ve antlaşmayı bozdular. Bunların lideri Ka'b b. Eşref, kırk süvari ile Mekke'ye gidip Müslümanların aleyhine Ebu Sufyanla ittifak yaptı. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Ka'b'ın süt kardeşi Muhammed b. Meslemeye emir vererek, şerrini def etmek için, bir gece evinde öldürttü. Bundan sonra Allah'ın Resulü bir kıta asker ile Nadir oğullarının köylerini kuşattı. Yurtlarını bırakıp gitmelerini emretti. Hz. Peygamberle antlaşma yapmak istemeleri üzerine kuşatma kaldırıldı. Çokları Şam'a, Eriha'ya, Ezreat'a, Hire'ye bir kaç ev de Hayber'e gittiler. İşte surenin başından 6. ayetin sonuna kadar olan kısmın nüzül sebebi budur."

Yüce Allah, ehli kitaba mensup kafir grupları, Müslümanların onlara karşı giriştikleri, örneğin, Beni Nadir oğullarının, yurtlarını korumak için yaptıkları kalelerinin önünde, Müslümanların toplanması gibi, eylemler ve olaylar ile, ürküterek yurtlarından çıkardı. Ayette ifade edildiği üzere, Müslümanlar, kafirlerin bu şekilde çıkıp gideceklerini ve böylece hayal etmedikleri kolay bir zafer elde edeceklerini sanmadıkları gibi, kafirler de sağlam olduğuna inandıkları ya da bildikleri kalelerinin kendilerini, her türlü tehlikelere karşı koruyacağına inanıyorlardı. Ne var ki, Allah'ın haklarındaki takdirini bilmedikleri gibi tahmin de edemiyorlardı. Allah ummadıkları yerden ve beklemedikleri biçimde gelerek yüreklerine korku saldı. Onlar bir yandan, Müslümanlara kalmaması için evlerinin kapı-çerçeve ve benzerleri gibi kısımlarını söküp götürmeye çalışıyor, diğer yandan da Müslümanlar evlerinin duvarlarını yıkıyor tahrip ediyorlardı. Yüce Allah bu olaydan akıl sahiplerinin ibret alması gerektiğini buyurmaktadır.

İbret almak: Bu deyim ile, görülen, bilinen ve açık olan bir hal ve durumdan esinlenerek, görülmeyen, açık olmayan hal ve durumlar hakkında bilgi ve fikir sahibi olmak ya da olmaya çalışmak suretiyle, konu kötü ise o duruma düşmemek, iyi ise ona ulaşmak anlamı kastedilmektedir. İslam hukukunda buna 'kıyas' denilmektedir

وَلَوْلَآ أَن كَتَبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمُ ٱلْجَلَآءَ لَعَذَّبَهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ
فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ عَذَابُ ٱلنَّارِ ﴿٣﴾

3. Eğer Allah onlara sürgünü yazmamış olsaydı, elbette onları dünyada (başka şekilde) cezalandıracaktı. Ahirette de onlar için cehennem azabı vardır.

Ayette onlara yurtlarından çıkarılma uygulanmasaydı, dünyada değişik bir cezanın verileceği ve onu da ahiretteki cehennem azabının izleyeceği ifadesi, sürgün işleminin de bir dünya cezası olarak uygulandığını göstermektedir. Ve bu cezanın da Allah'a ve Peygamberine karşı gelmelerinden dolayı uygulandığı ve bu tür davranışta bulunacak olanlara Allah tarafından her zaman şiddetli cezaların uygulanacağı gelen 4. ayette belirtilmektedir. (Bu konularda daha geniş bilgi için bak. Ateş, 5/2653; Kutub, 14/374 vd.)

Cela: Ayeti kerimede geçen bu kelime, bir kimsenin yerinden yurdundan aile efradı ile birlikte çıkarılması uzaklaştırılması, sürgün edilmesi anlamında kullanıldığı ifade edilmektedir. Dilimiz literatüründe kelimenin tam karşılığı 'sürgün' dür.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَآقُّوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ ۖ وَمَن يُشَآقِّ ٱللَّهَ فَإِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٤﴾

[545]4. Bu, onların Allah'a ve Peygamberine karşı gelmelerinden dolayıdır. Kim Allah'a karşı gelirse bilsin ki Allah'ın cezalandırması çetindir.

مَا قَطَعْتُم مِّن لِّينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَآئِمَةً عَلَىٰٓ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ ٱللَّهِ وَلِيُخْزِىَ
ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٥﴾

5. Hurma ağaçlarından, herhangi birini kesmeniz veya olduğu gibi bırakmanız hep Allah'ın izniyledir ve O'nun yoldan çıkanları rezil etmesi içindir.

Sizin kopardığınız her hurma fidanı ya da kökleri üzerinde kesmeden bıraktığınız hurma ağaçları hakkındaki davranışlarınız, sizin keyfi hareketlerinizin eseri olmayıp Allah'ın emir ve müsaadelerine uygun hareket etmenizin sonuçlarıdır. Allah size bunu,

onların hurmalarını bile koruyamayacak halde olduklarını göstermek suretiyle onları rezil etmek için yaptırmaktadır denilmek istenmekte olduğunu zannediyoruz.

"Ayet, Müslümanların, Yahudilerin hurma ağaçlarının bir kısmını kesmeleri üzerine ortaya çıkan sıkıntılı durumlarını gidermek için nazil olmuştur. Şöyle ki, Allah'ın Resulü Yahudilerin hurmalarının kesilip yakılmasını emredince, onlar: Ya Muhammed! Hani sen yeryüzünde fesat çıkarmamakla emrolunmuştun! dediler. Bu konuda bazı müminler bile tereddüde düştü. Bunun üzerine bu ayeti kerime indi. Bu olaya dayanarak alimler, kendileri ile harp edilen kafirlerin kale ve binalarının yıkılmasında, çevrede bulunan, ağaçların kesilmesinde bir sakınca olmadığı kanaatine varmışlardır."

وَمَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ
يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾

6. Allah'ın, onlardan (mallarından) Peygamberine verdiği ganimetler için siz at ve deve koşturmuş değilsiniz. Fakat Allah, peygamberlerini dilediği kimselere karşı üstün kılar. Allah her şeye kadirdir.

Ma efae Allahu: Ayetin başında yer alan bu fiil ile, mahiyeti aşağıda açıklanan fey mallarından Allah'ın Peygamberine verdikleri kast edilmiştir. Yani Allah Peygambere o mallardan neler veriyorsa anlamını ifade etmektedir.

İcaf: Ayette çekimli olarak 'ma evceftum' şeklinde kullanılan bu fiil, hareket ettirmek, atı veya deveyi hızlı yürüyüşle yürütmek anlamlarını ifade etmek için kullanılır. Ayette olumsuz çekimle kullanıldığı için, **siz deve ve atlarınızı savaş alanına sürmediniz,** böyle bir zahmete bile girmenize gerek kalmadı, anlamını ifade etmektedir.

"Medine'ye iki mil uzaklıkta bulunan Nadir oğullarına karşı yaya olarak sefere çıkılmış ve zorlukla karşılaşmadan arazı ele geçirilmiş, bu arazı Hz. Peygambere ait kabul edilmiş, o da bunu, kendisi, ailesinin geçimi ve bazı askeri harcamalar için elde tutmuş, bir kısmını da ashaptan bazılarına dağıtmıştır."

Bu ayet ile konu, düşmandan ele geçirilen malların hukuku ile ilgili hususlara taşınmaktadır. Konunun ayrıntılarına girmeden önce, söz

konusu olan malların tanımını yapmak daha doğru olur:

Ganimet: Fiilen yapılan savaş ve muharebelerden sonra ele geçirilen düşman mallarının tamamına verilen genel isimdir.

Fey: Nadir oğulları olayında olduğu gibi, savaş yapmadan, düşmanları korkutmak ve benzer işlemler sonucunda onlarla fiilen savaş yapmadan ele geçirilen ganimetlere verilen isimdir.

Ganimet şeklinde elde edilen malların bölüştürülmesi ile ilgili hükümleri Enfal suresinin 41. ayetinde geçmişti. Ayrıntılara girmeden şu kadarını anımsayalım: Orada ganimetler bölüştürülürken beşte biri Allah ve Resulüne (tabii ki hukukunca muhtaçlara verilmek üzere), ayrıldıktan sonra, kalan beşte dörtlük bölümü de fiilen savaşa katılanlar arasında pay ediliyordu.

Fey de durum farklıdır: Bu malların ele geçirilmesinde, ne savaşılmış, ne de savaş nedeni ile Müslümanlar tarafından, düşmanın üzerine at ve develer sürülmüştür. Yüce Allah'ın takdir ve yardımı ile zahmetsiz ele geçirilmiştir. Bu malların tamamı ayetlerde belirtildiği şekilde ve yine ayetlerde belirtilen amaca uygun olarak kullanılmak üzere Hz. Peygamberin emrine verilmiş, konu 6, 7 ve 8. ayetlerde ayrıntıları ile açıklanmıştır. (Daha geniş bilgi için bak. Kutub, 14/377; Ateş, 5/2657)

مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ
وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ
وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ
شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾

7. Allah'ın, (fethedilen) ülkeler halkından Peygamberine verdiği ganimetler, Allah, Peygamber, yakınları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir devlet olmaz. Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasakladıysa ondan da sakının. Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın azabı çetindir.

"Yukarıdaki ayetler, İslam devletinin gelir kaynaklarından Fey'i hükme bağlamaktadır. Fey düşmandan silah kullanmadan elde edilen

gelirlerdir. Bu gelirler kamu yararı gözetilmek şartıyla ve herhangi bir sınırlamaya tabi olmaksızın asker, memur maaşları, savunma giderleri bayındırlık işleri vs. gibi devletin yapması gereken bütün hizmetlere sarf edilir."

Devlet: Bu kelime ayette 'Böylece o mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir **devlet** olmaz' cümlesinde kullanılmıştır. Devlet şeklinin mastar olduğu ve sevilen, hoşa giden anlamlarını ifade ettiği; ayette kullanılan **'duleten'** şeklinin ise, isim olduğu ve **elden ele dolaşan güzel şey** anlamını ifade ettiği beyan edilmektedir. Yani ayette amaçlanan anlam, elde edilen o ganimet malları sadece zenginlerin elinde kalmasın ve ihtiyaç sahibi fakirlere de ulaşsın, onların arasında da dolaşsın, olmuş oluyor.

Kur'an'ı Kerim ayetteki bu hükmü ile sosyal adalet ilkesinin temel prensibini ortaya koymaktadır. Malların belirli bazı zengin çevrelerde kalmasını önlemek ve ihtiyaç sahibi geniş halk kitlelerine ulaştırılmasını sağlamayı hedef göstermektedir. Bu ayet aynı zamanda, devleti temsil eden otoriteye, gelir dağılımının yaygınlaşması, devlet gelirlerinden herkesin hakça pay alması, gelir düzeyi düşük olanların da insanca yaşamak için gereken refah düzeyine kavuşturulması için gerekli önlemleri ve düzenlemeleri yapma görevlerini de yüklemektedir. Bu ayet hükmü ile devlet başkanına bazı gelirleri, gerektiği takdirde muhtaç olan fakirlere tahsis yetkisi de verilmektedir. Bu yetki, gereken hallerde, zenginlerin varlıklarından fakirlere katkı sağlamayı, bugünkü deyimiyle vergi koyma yetkisini de kapsamaktadır. Bu hükümlerin bir başka yönü de dikkat çekmektedir. Devlet otoritesine gereken sosyal tedbirleri alma yetkisi ve görevi verilirken, halka da ona mutlak surette itaat yükümlüğü getirilmektedir.

İman esasına dayalı sosyal adaleti İslam getirmiştir. Ne var ki, uygulamada bunlara uyulduğunu söylemek ne yazık ki olanak dışıdır. Müslüman devlet yöneticileri, çok küçük istisnalar dışında, bu güzel ilkelere tarih boyunca sırtlarını çevirmiş, işlerine gelenleri uygulamış, hoşlanmadıklarını da göz ardı etmişler ve halen günümüzde de etmeye devam etmektedirler. Kur'an'ı Kerim'in onca açık emirlerine rağmen. (Ayrıca bak. Nisa 4/59, 80; En'am 6/50; A'raf 7/203; Ahkaf 46/9)

لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ
وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿٨﴾

8. (Allah'ın verdiği bu ganimet malları,) yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden fakir muhacirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır.

وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ
وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ
وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾

9. Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

"Ensarın muhacirlere karşı tutum ve davranışı, ayette belirtilen çerçeve içinde cereyan etmiş, kendileri muhtaç iken, başkalarının ihtiyacını giderme hasleti olan 'İsar' ensarda doruk noktasına ulaşmıştır."

وَالَّذِينَ جَاءُو مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا
بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٠﴾

[546]10. Bunların arkasından gelenler şöyle derler: Rabbimiz! Bizi ve bizden önce gelip geçmiş imanlı kardeşlerimizi bağışla; kalplerimizde, iman edenlere karşı hiçbir kin bırakma! Rabbimiz! Şüphesiz ki sen çok şefkatli, çok merhametlisin!

"Muhacir ve ensarın arkasından gelenler, kıyamete kadar gelmiş ve gelecek müminlerdir. Ashabı kiramı hayırla yad etmek, onlara dil uzatmamak ve kin beslememek gereği ayetin işaret ettiği hususlardır."

Bu bölümde surenin iniş sebebini hazırlayan davranışlar içinde rolleri büyük olup, Yahudilerle irtibat içinde bulunan münafık topluluğu mensubu bazı kimselerin durumlarına ışık tutulmakta, marifetleri ve iki yüzlü davranışlarının örnekleri ve hükümleri açıklanmaktadır:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ
لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ
وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١١﴾

11. Münafıkların, kitap ehlinden inkar eden dostlarına: Eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız, mutlaka biz de sizinle beraber çıkarız; sizin aleyhinizde kimseye asla uymayız. Eğer savaşa tutuşursanız, mutlaka yardım ederiz, dediklerini görmedin mi? Allah, onların yalancı olduklarına şahitlik eder.

"Bu ayet, münafıkların reisi Abdullah b. Ubey'in Nadir oğullarıyla mektuplaşması ve onlara yardım hususunda verdiği teminatı haber veren, bu yönüyle de Kur'an'ın i'cazına (acze düşüren, mağlup eden) delalet eden parlak bir delildir."

لَئِنْ أُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لَا يَنْصُرُونَهُمْ وَلَئِنْ
نَصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٢﴾

12. Andolsun, eğer onlar çıkarılsalar, onlarla beraber çıkmazlar; savaşa tutuşmuş olsalar, onlara yardım etmezler; yardım etseler bile arkalarını dönüp kaçarlar, sonra kendilerine de yardım edilmez.

لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾

13. Onların içlerinde size karşı duydukları korku, Allah'a olan korkularından daha şiddetlidir. Böyledir, çünkü onlar anlamayan bir topluluktur.

Münafıkların Allah'tan çok müminlerden korkmaları, Allah'ın onlara karşı azabını tehir etmesinden ileri gelmektedir. Geçici olsa bile böyle bir durum onları, Allah yönünden gelecek azap bakımından rahatlatmıştır.

لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرًى مُحَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ بَأْسُهُمْ
بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّى ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ
لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾

14. Onlar müstahkem şehirlerde veya siperler arkasında bulunmaksızın sizinle toplu halde savaşamazlar. Kendi aralarındaki savaşları ise çetindir. Sen onları derli toplu sanırsın, halbuki kalpleri darmadağınıktır. Böyledir, çünkü onlar aklını kullanmayan bir topluluktur.

"Yahudi ve münafıklar, Allah ve Resulü ile savaşa tutuştukları zaman kalplerine korku girerdi. Zaten inançları sakat, gayeleri birbirine aykırı olduğu için toplu hareket edemezlerdi."

كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ
أَلِيمٌ ﴿١٥﴾

15. (Onların durumu) kendilerinden az önce geçmiş ve yaptıklarının cezasını tatmış olanların durumu gibidir. Onlara acıklı bir azap vardır.

"Yani Yahudilerin durumu, çok kısa bir zaman önce, mağlup ve perişan olan müşriklerin durumuna benzemiştir."

كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي
بَرِيءٌ مِنْكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾

16. Münafıkların durumu tıpkı şeytanın durumu gibidir. Çünkü şeytan insana "İnkar et" der. İnsan inkar edince de: Ben senden uzağım, çünkü ben alemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım, der.

فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ﴿١٧﴾

[547]17. Nihayet ikisinin de sonu, içinde ebedi kalacakları ateş olacaktır. İşte bu, zalimlerin cezasıdır.

"Burada, azanla azdıran veya kafirle şeytanın akıbeti açıklanmıştır."

Olaylar bu biçimde açıklığa kavuşturularak, haklarındaki yargılar kurulup sonuçlandırıldıktan sonra söz, yine müminlere yöneltiliyor ve 'Ey iman edenler' diye sesleniliyor. Çünkü iman onları, Allah'a bağlayan en belirgin nitelik ve onlara herkesten farklı özellik kazandıran başlıca ögedir, unsurdur. Ve bu nitelik, Allah'ın yönlendirmeleri ile yol gösteren önerilerine olumlu yanıt verilmesini de zorunlu kılmaktadır. Bu nitelik sahiplerinin aksi davranması düşünülemez. Çünkü öyle davranılırsa, mümin olma niteliği yitirilir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ
إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

18. Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve herkes, yarına ne hazırladığına baksın. Allah'tan korkun, çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾

19. Allah'ı unutan ve bu yüzden Allah'ın da onlara kendilerini unutturduğu kimseler gibi olmayın. Onlar yoldan çıkan kimselerdir.

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾

20. Cehennem ehliyle cennet ehli bir olmaz. Cennet ehli, isteklerine erişenlerdir.

لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ
وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

21. Eğer biz bu Kur'an'ı bir dağa indirseydik, muhakkak ki onu, Allah korkusundan baş eğerek, parça parça olmuş görürdün. Bu misalleri insanlara düşünsünler diye veriyoruz.

Burada insanların, Yüce Allah'ın indirdiği Kur'an'ı Kerim ile yüklenmiş oldukları görev ve sorumlulukların önemi, büyüklüğü, zorluğu, ağırlığı ve örtülü olarak da o derece şerefli olduğu vurgulanmaktadır. Deniliyor ki, insanların yüklendiği bu görevleri dağlara yüklemiş olsaydık, sen onları, Kur'an'ı Kerim'in korkusundan parça parça olup dağıldıklarını görürdün. Bu misaller size görevlerinizin ağırlığını ve önemini düşünüp iyice anlamanız için verilmektedir.

Surenin bu son bölümünde, Yüce Allah'ın güzel isim sıfatları ile yapılan tesbih yer almaktadır. Gelen ayetlerde, bu sıfatların sahibi Yüce Allah tarafından indirilen Kur'an'ın, eşsiz olacağı vurgulanmakta, bu ifade ile de ayrıca, önceki ayetin, Kur'an'ın indirilmesine dağların dayanamayacağını belirten hükmünü: 'O'nun eseri olan böyle mükemmel bir Kur'an'ın ağırlığına elbette ki onlar dayanamazlardı' anlamı verilerek pekiştiren bir hava sezilmektedir:

هُوَ اللّٰهُ الَّذ۪ي لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِۚ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّح۪يمُ ﴿٢٢﴾

22. O, öyle Allah'tır ki, O'ndan başka tanrı yoktur. Görülmeyeni ve görüleni bilendir. O, esirgeyendir, bağışlayandır.

Allah, dünyayı, ahireti, varı, yoğu bilendir. Rahman ve rahim sıfatları rahmet kelimesinden türemiştir. Bu iki sıfatı ne ifade ettiği anlam konusunda daha önce bilgi verilmiştir.

هُوَ اللّٰهُ الَّذ۪ي لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ اَلْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَز۪يزُ
الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُۜ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾

23. O, öyle Allah'tır ki, kendisinden başka hiçbir tanrı yoktur. O, mülkün sahibidir, eksiklikten münezzehtir, selamet verendir, emniyete kavuşturandır, gözetip koruyandır, üstündür, istediğini zorla yaptıran, büyüklükte eşi olmayandır. Allah, müşriklerin ortak koştukları şeylerden münezzehtir.

هُوَ اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰىۜ يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٢٤﴾

24. O, yaratan, var eden, şekil veren Allah'tır. En güzel isimler

O'nundur. Göklerde ve yerde olanlar O'nun şanını yüceltmektedirler. O, galiptir, hikmet sahibidir.

Kur'an'ı Kerim'in bir çok değişik ayetinde yer alan Yüce Allah'ın en güzel isimlerinden bir bölümü de bu son dört ayette yer almaktadır. Bunları ve anlamlarını Ateş'in ifadeleri ile sunuyoruz:

Alimu'l-ğaybı ve'ş-şehadeh: Ğayb, gözden gizli, görünmeyen, yahut beş duygu ile algılanmayan varlıklar alemi; **şehadeet** de görülen ya da beş duygu ile algılanabilen varlıklar alemidir. Allah, görülen görülmeyen her şeyi bilir. O'nun için ğayb yoktur. Ğayb, yaratıklar içindir.

Rahman ve Rahim: İkisi de çok rahmetli demektir. Ancak rahmandaki rahmet, rahimdekinden fazladır. Allah Rahmanlığı sebebiyle kainatı yaratmıştır. Kainat, o rahmetin eseridir. Bütün varlıklar rızıklarını o rahmetten alırlar. Rahmandaki geniş rahmet, kainatın yaratılmasına sebep olmuştur. Rahimde ise, rahmetle beraber adalet de vardır. Rahim sıfatı dolayısıyla Allah, herkese, merhametiyle birlikte layığını verir. Bundan dolayı Rahman sıfatının dünyada, Rahim sıfatının da ahirette tecelli edeceğini söyleyenler vardır. Çünkü tam adaletin tecelli edeceği yer ahirettir.

Allah'tan başka Tanrı yoktur: O, meliktir, padişahtır, Bütün eşyanın sahibi, yetiştiricisi, yöneticisi O'dur.

Kuddüs'tur: Her türlü eksiklikten uzaktır, temizdir.

Selam'dır: Kullarına zulmetmekten, kusurdan münezzehtir.

Mü'mi'dir: Yaratıklarına güvenlik verir, dostlarını azaptan emin kılar, yahut peygamberlerinin elinde mucizeler yaratarak onları doğrular.

Müheymin'dir: Her şeyi kollayıp gözetir, görür, korur. Hiçbir şey ondan gizli kalmaz.

Aziz'dir: Eşsiz, daima galip ve kudretiyle her şeyi ezendir.

Cebbar'dır: Halkın eksiklerini tamamlayan, ihtiyaçlarını karşılayan, işlerini düzelten kudretli, hakim demektir. Dertlere derman veren kırıkları onaran, perişanlıkları düzelten büyük zattır.

Mütekebbir'dir: Çok büyüktür, uludur, gerçek ululuk yalnız O'na mahsustur. Büyüklük yaratıkların hakkı değildir.

Halik'tır: Halik iki anlama gelir: Biri, takdir etmek, yani eşyanın

bütün ayrıntıları ile miktar ve mertebelerini tayin etmektir. İkincisi, yok olan şeye varlık vermek, örneği, benzeri olmadan bir şeyi yaratmaktır.

Bari'dir: Yoktan var edendir. Yaratıklara beriyye, yaratana da bari denir. Yahut halik takdir eden, bari de takdir ettiğini yapan yerine getirendir.

Musavvir'dir: Suret verir, yarattıklarını istediği biçime sokar, dilediği biçimde yaratır.

Hakim'dir: Hüküm (buyruk sahibi), ve hikmet (derin bilgi) sahibidir. Her şeyi bilgi ile, yerli yerine sağlam yapar. Anlamsız boş bir iş yapmaz. Her yaptığında hikmet vardır. Kainat 'onun hükmüne tabidir.

"Haşr suresinin bu son üç ayetinin fazileti hakkında Peygamberimiz (s.a.) şöyle buyurmuştur: Her kim sabahleyin üç defa 'Euzü billahissemiül alim, mineşşeytanırrecim' dedikten sonra Haşr suresinin sonundaki üç ayeti okursa, Allah, ona akşama kadar bağışlanmasını dileyecek 70 bin melek görevlendirir. O kimse o gün ölürse şehit olarak ölür. Akşamleyin okursa yine böyledir."

(Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 21/397 vd.; Elmalılı, 7/195 vd.; Kutub, 14/391 vd.; Ateş, 5/2651 vd.; Bilmen, 8/3666 vd.; Vehbi, 14/5036 vd.; Esed, s.1127 vd.; Emiroğlu, 12/141 vd.)

HAŞR SURESİNİN SONU

60 -MÜMTEHİNE SURESİ-91

سُورَةُ الْمُمْتَحِنَةِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Mümtehüne suresi, resmi düzenlemede 60. iniş sırasına göre ise, 91. sırada yer almaktadır. Adını, 10. ayette geçen "imtehınu" kelimesinden alan bu sure de Medine'de inmiştir; 13 ayettir.

'Müminleri savaş ve barış durumunda kafirlere karşı izlemeleri geren bazı ahlak ve hükümleri içeren İmtihan suresi, Haşır suresinin 'Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve sizden her biriniz yarın için ne hazırladığına baksın' hitabesiyle başlayan bitişinin bir devamı sayılabilecek kadar yakın bir ilişkisi vardır. Sonundaki izzet ve hikmet ile tenzih anlamlarının gereği olarak, bir takım emir ve yasaklar ile talimatlar, irşatlar içermesi dolayısıyla, onunla şiddetli bir birliği ve ilişkisi vardır.' (Elmalılı, 7/251)

Sure, müminlere hitap ile başlamakta ve Allah ile müminlere düşman olan kimselerden uzak durmaları, onlara karşı sevgi beslemenin yanlış olduğu, onların ellerine bir fırsat geçse müminlere elden gelen bütün kötülükleri yapacakları, bu itibarla müminlerin de bu hususu akıldan çıkarmadan hareket etmeleri gerektiği anlatıldıktan sonra mal ve çocukları ile kafir akrabaların ahirette hiçbir faydalarının olmayacağı, herkesin öbür dünya için bu dünyadan hazırlıklı olmaları gereği açıklanmaktadır. Müminlerin Allah ve kendi düşmanlarına karşı ne şekilde davranmaları gerektiği konusunda, geçmişten Hz. İbrahim ve yanındakilerin, kendilerini yoldan çıkarmak isteyen kavmine karşı gösterdikleri dengeli ve İslam'a uygun davranış, örnek olarak verilmektedir. Daha sonra, müminlere, Hudeybiye antlaşmasında açık hüküm bulunmaması nedeni ile, nazil olan ayetler gereğince, hicret etmek ve kendilerine katılmak için müracaat eden müşrik kadınlarına

nasıl davranacakları ve hangi hükümleri uygulamaları gerektiği konusunda bilgiler verilmektedir. Takiben de gerek müşriklerden Müslümanlara, gerekse Müslümanlardan müşriklere kaçan kadınların, evlilik durumları ve buna bağlı hak ve hukuklarını tanzim eden hükümlere, kadınların da erkekler gibi Hz. Peygambere biat etmelerinin hükmü ve biat yeminin ne şekilde yapılacağı açıklandıktan sonra sure, Allah'ın gazap ettiği kimselerle dost olunmaması emri ile sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوّ۪ي وَعَدُوَّكُمْ اَوْلِيَٓاءَ تُلْقُونَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَٓاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّۚ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَاِيَّاكُمْ اَنْ تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ رَبِّكُمْۜ اِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا ف۪ي سَب۪يل۪ي وَابْتِغَٓاءَ مَرْضَات۪ي تُسِرُّونَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَاَنَا۬ اَعْلَمُ بِمَٓا اَخْفَيْتُمْ وَمَٓا اَعْلَنْتُمْۜ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّب۪يلِ ﴿١﴾

[548] 1. Ey iman edenler! Eğer benim yolumda savaşmak ve rızamı kazanmak için çıkmışsanız, benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanlara sevgi göstererek, gizli muhabbet besleyerek onları dost edinmeyin. Oysa onlar, size gelen gerçeği inkar etmişlerdir. Rabbiniz Allah'a inandığınızdan dolayı Peygamber'i de sizi de yurdunuzdan çıkarıyorlar. Ben, sizin saklı tuttuğunuzu da, açığa vurduğunuzu da en iyi bilenim. Sizden kim bunu yaparsa (onları dost edinirse) doğru yoldan sapmış olur.

"Ayetin iniş sebebi şudur: Hatip b. Beltea adlı bir sahabe, Hz. Peygamberin gizli tuttuğu Mekke fethi teşebbüsünü Sare adlı şarkıcı bir kadına verdiği mektupla Mekke müşriklerine bildirmek istemişti. Hatib Mekke'de kalan evlat ve ailesine tehlikeyi haber vermek maksadıyla böyle bir işe girişmişti. Cenab-ı Hak bu durumu Hz. Peygambere bildirdi. Resulullah Mekke'ye dönmekte olan kadını takip

için beş kişilik bir birliği yola çıkardı. Birlik, kadını, Hz. Peygamberin haber verdiği yerde yakaladı. Sıkıştırılan kadın sakladığı mektubu, saçlarının arasından çıkardı ve serbest bırakıldı. Mektup, Hz. Peygambere teslim edilince, Hatib çağırıldı ve hareketinin sebebi soruldu. Hz. Ömer'in hiddet göstermesine rağmen Hz. Peygamber, Hatib'i affetti. Böylece Hatib'in şahsında bütün Müslümanlar, düşmanlarına karşı uyarılmış oldular."

إِن يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُم
بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ ﴿٢﴾

2. Şayet onlar sizi ele geçirirlerse, size düşman kesilecekler, size ellerini ve dillerini kötülükle uzatacaklardır. Zaten inkar edivermenizi istemektedirler.

لَن تَنفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣﴾

3. Kıyamet günü yakınlarınız ve çocuklarınız size fayda vermezler. Çünkü Allah aranızı ayırır. Allah, yaptıklarınızı görendir.

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآءُ
مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ
أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَا أَمْلِكُ
لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن شَيْءٍ رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٤﴾

4. İbrahim'de ve onunla beraber olanlarda, sizin için gerçekten güzel bir örnek vardır. Onlar kavimlerine demişlerdi ki: "Biz sizden ve Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve öfke belirmiştir." Şu kadar var ki, İbrahim babasına: "Andolsun senin için mağfiret dileyeceğim. Fakat Allah'tan sana gelecek herhangi

bir şeyi önlemeye gücüm yetmez" demişti. (O müminler şöyle dediler:) Rabbimiz! Ancak sana dayandık, sana yöneldik. Dönüş de ancak sanadır.

"Hz. İbrahim, iman etmemiş babasına, kendisi için istiğfar edeceğini söylemiş, imanı için mühlet vermişti, daha sonra da istiğfardan men edilmişti. Çünkü kafirler için istiğfar caiz değildir."

رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٥﴾

5. Rabbimiz! Bizi, inkar edenler için deneme konusu kılma, bizi bağışla! Ey Rabbimiz! Yegane galip ve hikmet sahibi, ancak sensin.

Surenin başından buraya kadar olan ayetlerde üzerinde durulan konuları ve içeriklerini ayetlerin sırasına da uyarak şu şekilde özetleyebiliriz:

1- Yüce Allah, müminlere hitap ederken, onların düşmanlarını aynı zamanda Kendi düşmanları olarak da kabul ettiğini açıkça beyan buyurarak, Kendi tercihlerinin Müminlerden yana olduğunu ilan etmektedir. Bu beyanları ile sureye sıcak ve samimi hava veren bir giriş yapmaktadır. Siz bendensiniz, aramızda bir ayrılık olmayacak ve zaten sonunda da yine bana döneceksiniz imasında bulunarak, müminlere işin hemen başında büyük bir lütufta bulunarak şefkat ve rahmet kapılarını açmaktadır.

2- Müşriklerin, Allah'tan gelen gerçeği açıkça inkar ettiklerini, üstelik Elçisini ve müminleri de, Allah'a inandıkları için yurtlarından çıkardıkları anımsatılmaktadır.

3- Müminlerin, Peygamber ve kendilerine bu şekilde davranan müşriklere bir yakınlık ve sevgi duymalarının, içlerinde gizleseler bile, yine de yerinde bir davranış olmayıp hata olduğu beyan edilmektedir. Böyleleri ile dost olunmaz. Böyleleri ile yakınlık kurmaya çalışılmaz. Bunlardan yarar değil zarar gelir. Bu durumda olanlar, yakın akraba olsalar bile durum değişmez. (Bak. Tevbe 9/23-24)

Bu ifadeden öyle anlaşılıyor ki, kendileri hicret etmeye mecbur edildikleri için Mekke'den ayrılan müminler, yakınlarından bazılarının, inançları ve bazı diğer nedenlerle Mekke'de kalmak istemeleri yüzünden orada bırakma zorunda kalmışlardı. Ne var ki şimdi de, müminler arasında bazı kişiler, geride bıraktıkları kimseleri ile ilgili olarak endişeler duyuyor ve gizliden gizliye de, hem kendi durumları

ile çelişen, hem de şahısları ile birlikte İslam davasına zarar verme olasılığı olan bazı önlemler düşünüp uygulamaya çalışıyorlardı. Surenin nazil olma sebebi de bu tür bir olaydan kaynaklanmış olduğuna göre, Yüce Allah bu şekilde konuya değinerek kendisinden bu tür şeyleri beklemediği serzenişinde bulunmakta ve aynı zamanda bütün bunların, Kendisinden gizlenemeyeceğini, O'nun olan biten her şeyden haberdar olduğu bir kere daha bu şekilde hatırlatılmakta, ayrıca Kendi yolunda savaşanların bunu yapmaları halinde, doğru yoldan ve İslam davasından sapmış olacakları da vurgulanmaktadır.

4- Eğer, müşrikler müminleri ele geçirme fırsatını elde etmiş olsalardı, hemen onlara düşman olurlar ve onlara, dilleri ve elleriyle her türlü kötülükten çekinmeyeceklerinden başka, kendi lehlerinde sahip oldukları bütün olanaklarını da kullanarak işi, müminlerin kafir olmalarını sağlayacak kadar ileri götürmekten de geri durmayacakları vurgulanarak, onların karakter yapılarına dikkat çekilmektedir. Onlar öyleyken, siz müminlerin de, hal ve hareketlerinize, bütün bunları düşünerek çeki düzen verme şuurunu taşımanız ve daha da uyanık olmanız gerekiyor, denilmektedir.

5- Yine müminlere hitaben, kıyamet günü mal ve çocuklarının kendilerine yararlarının dokunamayacağı, çünkü onların kendilerinde ayrı tutulacağı, onlar için en yararlı şeyin, hak yolundaki gerçeğe hizmetin olacağı, onun için dünyanın geçici ve yanıltıcı olaylarına kapılmamaları öğütlenmektedir.

6- Bütün bu uyarılardan sonra, Kur'an'ı Kerim'in insanları düşünmeye yönlendirerek etkisi altına alan o şahane üslubuna tanık oluyoruz: Geçmiş toplumların benzer olaylar karşısındaki hal ve davranışlarını gösteren ve yaptıklarıyla ulaştıkları sonuçları da açıklayarak, uyarıcı, öğütleyici ve yol gösterici kıssalarının anlatılması. Müslümanların atası Hz. İbrahim (a.s.)'in geçmişte sergilediği o örnek davranışından, Müslümanları daha çok etkileyecek bir şey olamazdı. İbrahim ve onunla birlikte olanlar, kendi inkarcı toplumlarına şöyle diyor ve karşı koyuyorlardı:

'İbrahim'de ve onun beraberinde olanlarda sizin için gerçekten güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine demişlerdi ki: 'Biz sizden ve Allah'ı bırakıp taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar, sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve öfke belirmiştir.' Şu kadar var ki İbrahim babasına; 'Andolsun senin için mağfiret dileyeceğim. Fakat Allah'tan sana gelecek herhangi bir

şeyi önlemeye gücüm yetmez.' demişti. (O müminler şöyle dediler): 'Rabbimiz! Ancak sana dayandık, sana yöneldik, dönüş de ancak sanadır.'

Bu suretle müminlere, Mekke müşriklerine karşı olacak davranışlarının nasıl olacağının örneği veriliyordu. Kuşkusuz. mümin kişi yaptığını ahiret ümidiyle yapar. Bu dünyada yaptıklarının karşılığını tam ve eksiksiz olarak ahirette alacağının şuuru ile hareket eder. İbrahim (a.s.)'in babasına yaptığı duaya gelince:

Şura suresinin 86. ayetinden Hz. İbrahim'in babası için: 'Ya Rabbi, sapıklardan olan babamı bağışla' şeklinde dua ettiğini ve Meryem suresinin 47. ayetinden de, kendi sözünü dinlemeyen İbrahim'e babası kendisinden uzaklaşmasını söyleyince: 'İbrahim: selam sana (esen kal) dedi, Rabbimden senin için mağfiret dileyeceğim. Çünkü O bana karşı çok lütufkardır.' Diyerek ayrıldığını biliyoruz. Ne var ki, bu duayı babasına yapan İbrahim, onun Allah düşmanı olduğu ortaya çıktıktan sonra ondan uzaklaşmıştır.

Müfessirlerin çoğu, bu ayet hükümleri ile, yaşayan yakınlara dua etmek ve af dilemenin yasaklandığını, fakat ölen kimselere için Allah'a tevbe istiğfar edilmesinin yasaklanmadığı fikri üzerinde oybirliğine yakın çoğunlukla birleşmektedirler.

7- Beşinci ayetteki, 'Ey Rabbimiz! Bizi küfredenler için bir fitne kılma, bağışla bizi.' cümlesi ile: Ya Rabbi, onları bizim üstümüze musallat etme, bizi yenip 'Eğer imanları, sahiplerini korumuş olsaydı bize yenilmezlerdi' diyecek şekilde onları bize imtihan vesile kılma, bu durumdan bizleri koru.' Eğer bunlar doğru yolda olsalardı, bu sıkıntılara bu belalara uğramazlardı' dedirtme denmek istendiği ifade edilmektedir.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَمَنْ يَتَوَلَّ
فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦﴾

[549]6. Andolsun, onlar sizin için, Allah'ı ve ahiret gününü arzu edenler için güzel bir örnektir. Kim yüz çevirirse şüphesiz Allah, zengindir, hamde layık olandır.

عَسَى اللَّهُ أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةً ۚ وَاللَّهُ قَدِيرٌ ۚ وَاللَّهُ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧﴾

7. Olur ki Allah sizinle düşman olduklarınız arasında yakında bir dostluk meydana getirir. Allah gücü yetendir. Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

"Bu ayette Allah, düşmanlıkta aşırı gidilmemesini, düşman bir toplumun, bir gün dost olacağını bildirmiştir. Nitekim Peygamberin ve Müslümanların can düşmanı olan Mekke ve çevresindeki müşriklerin çoğu sonradan İslam'a girmişler, onların çocukları, Allah yolunda cihad eden müminler olmuşlardır. böylece ayette belirtilen ilahi vaat tahakkuk etmiştir."

لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ
وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾

8. Allah, sizinle din uğrunda savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayanlara iyilik yapmanızı ve onlara adil davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah, adaletli olanları sever.

"Tefsirlerde, din hususunda savaşmayanların, Hz. Peygamberle anlaşma yapan ve ona sadakat gösteren Huzaa kabilesi olduğu, çoğunlukla ifade edilmiştir. Bazılarına göre bunlar Mekke de iman eden fakat hicret etmeyenler veya kadınlar ve çocuklardır. Ayet Hz. Ebubekir'in kızı Esma'nın Mekke'de kalan müşrik annesinin, kendisini ziyaret için geldiğinde kabul etmemesi üzerine nazil olmuştur. Ancak ayetin hükmü umumidir."

إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَىٰ
إِخْرَاجِكُمْ أَنْ تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩﴾

9. Allah, yalnız sizinle din uğrunda savaşanları, sizi yurtlarınızdan çıkaranları ve çıkarılmanız için onlara yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar. Kim onlarla dost olursa işte zalimler onlardır.

Bu ayetler, Müslümanların diğer din mensupları ile olan ilişkilerine ne biçimde yön vereceklerine ve ne şekilde hareket etmeleri gerektiğine açıklık getirmektedirler. Saldırıp düşmanlık yapmayanlara düşman olmak, İslam'ın kabul etmeyip yasakladığı bir husustur. Düşmanlık edenlere karşı düşmanlık caizdir. İslam saldırıya, ancak saldıranlara karşı müsaade etmektedir. Bu bakımdan cihad ile İslam'ı saldırganlıkla suçlayanlar yanılmaktadırlar. Cihad saldırı amaçlı değil, savunma amaçlıdır. (Ayrıca bak. Bakara 2/190, 256; al-i İmran 3/140)

Hudeybiye anlaşması yapıldıktan sonra, Hz. Peygamber ve Müslümanlar henüz Hudeybiye bölgesini tamamen terk etmedikleri bir sırada, yanlarına gelerek hicret etme ve Müslüman topluluğuna katılma isteğinde bulunan kadınları izleyen Kureyşliler, antlaşmanın şartlarına uyularak onların kendilerine verilmesini istediler. İmzalanan antlaşma metninde, kadınların iade edileceğine dair açık bir hüküm bulunmaması nedeni ile bu iki ayetin nazil olduğu rivayet edilmektedir. Bu ayetlerde yer alan hükümler sayesinde, hicret etmek isteyen kadınların iadesi engellenmiş oldu. Gerekçe olarak da, kadınların zarif ve güçsüz yaratılışta olmaları nedeni ile baskı yapılarak dinden döndürülecekleri olasılığının yüksek olması gösterilmiştir. Bu sayede, devletler arası ilişkilerde, hiçbir grubun davranışını etkilemeyen, 'Adalet prensibini' esas alan hüküm de yerleşip kaideleşmiş oluyordu.

Önceleri, hicret eden kadınların ne sebeple hicret ettiklerini anlama, imtihan biçiminde bir uygulama ile saptanmaya çalışılıyordu. Daha sonraları ise: 'Allah adına yemin ederim ki, kocama kızdığım için kaçmadım. Dünya menfaati peşinde koşarak kaçmadım. Sırf, Allah ve Allah Resulü için hicret ettim' şeklinde yemin etmeleri, başkaca bir koşul aranmaksızın yeterli kabul ediliyordu.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا جَٓاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّۜ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِا۪يمَانِهِنَّۚ
فَاِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ اِلَى الْكُفَّارِۜ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ
يَحِلُّونَ لَهُنَّۜ وَاٰتُوهُمْ مَٓا اَنْفَقُواۜ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ اِذَٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ
اُجُورَهُنَّۜ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَسْـَٔلُوا مَٓا اَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْـَٔلُوا مَٓا
اَنْفَقُواۜ ذٰلِكُمْ حُكْمُ اللّٰهِۜ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿١٠﴾

10. Ey iman edenler! Mümin kadınlar hicret ederek size geldiği zaman, onları, imtihan edin. Allah onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer siz de onların inanmış kadınlar olduklarını öğrenirseniz onları kafirlere geri göndermeyin. Bunlar onlara helal değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar. Onların (kocalarının) sarf ettiklerini (mehirleri) geri verin. Mehirlerini kendilerine verdiğiniz zaman onlarla evlenmenizde size bir günah yoktur. Kafir kadınları nikahınızda tutmayın, sarf ettiğinizi isteyin. Onlar da sarf ettiklerini istesinler. Allah'ın hükmü budur. Aranızda O hükmeder. Allah bilendir, hikmet sahibidir.

"Hudeybiye antlaşmasıyla ortaya çıkan durumu tanzim eden bu ayete göre, Müslümanlar sığınan mümin kadınlar, kafirlere iade edilmeyecek, kendilerine ayette belirtilen esaslar uygulanacaktır. Çünkü Hudeybiye antlaşmasına göre kafirlerden geçen müminler onlara iade edilecekti. Ayete, iade edilecek olanların sadece mümin erkekler olduğu, mümin kadınların kafirlerin nikahında kalamayacakları için, antlaşma dışı kaldıkları açıklanmaktadır."

Bu ayetle ilgili konuları Ateş şu şekilde şerh etmektedir: (Ateş, 5/2682)

1- İnanarak hicret edip gelen kadınları, gerçekten inanmış olup olmadıklarını anlamak için imtihan etmeleri, gerçekten inanmış iseler onları kafirlere geri vermemeleri,

2- Bu mümin kadınların kafir kocalara helal olmadıkları,

3- Kafir kocalarının bu kadınlara verdikleri mehirleri onlara geri verip bu kadınları onların nikah bağından kurtarmaları,

4- Mehirlerini vererek böylece kendilerinin kadınlarla evlenebilecekleri,

5- Kafir kadınları da kendi nikahlarında tutmamaları,

6- Küfürlerinden dolayı kendilerinden kaçıp kafirlere katılan kadınlara vermiş oldukları mehirleri geri istemeleri,

7- Müşriklerin de, Müslümanlara gelip katılmış olan kadınlarına verdikleri mehirleri geri isteyecekleri, buyurulmaktadır.

Yüce Allah bu ayette, harpten kaçıp Müslümanlara sığınan kadınlarla -evli olsalar bile- evlenmeyi helal kılmıştır. Çünkü kadın Müslüman olmakla, kafir (müşrik) kocasıyla olan bağı kopar. İddeti dolduktan sonra kocasından ayrılmış olur. Mümin erkeklerin de müşrik kadınlarıyla nikah bağları çözülür.

وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَآتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُمْ
مِثْلَ مَا أَنْفَقُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

[550]11. Eğer eşlerinizden biri, sizi bırakıp kafirlere kaçar, siz de (onlarla savaşıp) galip gelirseniz, eşleri gitmiş olanlara (ganimetten), harcadıkları kadar verin. İnandığınız Allah'a karşı gelmekten sakının.

Bu ayet ile kastedilen hususususun 'Siz kaçan kadınlarınıza harcadığınız mehirleri müşriklerden isteyin, onlar da size kaçan kadınlarının mehirlerini sizden istesinler' şeklinde özetlenebileceği ifade edilmektedir.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰ أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا
وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ
بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ
إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾

12. Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi işi işlemekte sana karşı gelmemek hususunda sana biat etmeye geldikleri zaman, biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok esirgeyendir.

"Biat şartları arasında sayılan,' elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurmama' tabiri, gayrı meşru bir çocuk dünyaya getirip, onu kocasına nispet ederek iftira etmeme anlamına gelmektedir. Ayet Mekke fethi günü nazil olmuş, Hz. Peygamber, erkeklerden sonra kadınların biatını kabul etmiştir."

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ
كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴿١٣﴾

13. Ey iman edenler! Kendilerine Allah'ın gazap ettiği bir kavmi dost edinmeyin. Zira onlar, kafirlerin kabirlerdekilerden (onların dirilmesinden) ümit kestikleri gibi ahiretten ümit kesmişlerdir.

"Bu ayetin son cümlesi şöyle de anlaşılabilir: Zira onlar kabirlerde bulunan kafirlerin kurtuluştan ümit kestikleri gibi ahiretten de ümit kesmişlerdir."

(Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 21/429 vd.; Elmalılı, 7/253 vd.; Kutub, 14/403 vd.; Ateş, 5/2673 vd; Bilmen, 8/3687 vd.; Vehbi, 14/5869 vd.; Esed, 1136 vd.; Emiroğlu, 12/186 vd.)

MÜMTEHİNE SURESİNİN SONU

61-SAF SURESİ-109

سُورَةُ الصَّفِّ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Saf suresi, resmi düzenlemede 61. ve iniş sıralamasına göre ise, 109. sırada yer almaktadır. İsmini, müminlerin saf tutarak Allah yolunda savaştıklarını anlatan 4. ayetten almıştır. Medine'de inen bu sure 14 ayettir.

Sure içeriğine gelince: Surenin hemen başında, evrendeki canlı cansız bütün varlıkların Yüce Allah'ı tesbih ettiklerini beyan edilmekte, O'nun, hikmet sahibi ve emrine galip olduğu kaydettikten sonra da iman edenlere seslenilerek, yapmadıkları ya da yapmayacakları şeyleri yapmış ya da yapacakmış gibi tavır takınarak konuşmamaları, bu şekilde yapılan konuşmaların Allah katında çok büyük suç olduğu ve O'nun gazabına neden olacağı uyarısı yapmaktadır.

Daha sonra, Allah yolunda, bir binayı oluşturan elemanların, bir birine sıkı bir biçimde kenetlenmelerine benzer sağlamlıkta saf tutarak savaşanları, Yüce Allah'ın çok sevdiğinde asla kuşku olmadığı vurgulandıktan sonra, Hz. Musa'nın kavmine olan serzenişine geçilmektedir. Musa, kavmine seslenerek, kendisinin Allah tarafından onlara gönderilen peygamber olduğunu bildikleri halde neye kendisine eziyet ettiklerini sormakta ve arkasından da gelişmenin ulaştığı sonucu bildirmektedir: Musa, 'Ne vakit ki onlar, yoldan çıktılar, saptılar, Allah da onların kalplerini saptırdı, kaydırdı' dedikten sonra da Allah'ın bu gibiler hakkındaki hükmünü bildirmektedir: 'Allah, Kendisini, dinini ve peygamberlerini inkar eden fasıkları, hiçbir zaman doğru yola, iman yoluna iletmez.

Hz. Musa'nın kavmi ile yaptığı bu tespitinden sonra, Hz. İsa

tarafından yapılan duyuru ele alınmaktadır. İsa'nın: 'Ey İsrail oğulları, ben size Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı ve benden sonra gelecek ve ismi Ahmet olan bir elçiyi müjdelemek için gönderildim' haberini vermesine karşın onların, İsa'nın müjdelediği Peygamber gelip de onlara açık kanıtlar getirince, tarih boyunca inkar eden bütün kavimlerin baş vurdukları yolu izlemeyi yeğleyip, 'Bu apaçık bir büyüdür' demeye başladıkları belirtilmektedir.

Devamla, Allah'ın hak dinine davet edildikleri halde O'na yalan yakıştırması yapanlardan daha zalim bir kimsenin olamayacağı ve Allah'ın böyle toplumları doğru yola iletmeyeceği, kafirler istemeyip karşı koymaya uğraşsalar da Allah'ın nurunu tamamlayacağı, gönderdiği Elçisi ve Kitabı aracılığıyla 'hak dini'ni ikmal ederek bütün dinlerin üzerine çıkaracağı vurgulandıktan sonra sure sona ermektedir.

Sure içeriğine bu şekilde kısaca işaret ettikten sonra, ulaştırdığı sonuçlar konusunda, bize göre, haklı ve yerinde saptamalar olan Kutub'un yorumunu kaydetmekte yarar vardır:

'Bu sure akışı içerisinde bütün açıklığı ile iki temel konuyu açıklamayı hedef almaktadır. Bunların yanı sıra yer alan işaret ve teferruat kabilinden işaretler, aslında bu iki ana esasa irca edilebilen tali esaslardır:

1- Önce bu sure, Müslüman vicdanlara şunu yerleştirmeyi hedef almaktadır. Müslüman'ın dini Allah tarafından insanlığa gönderilen en son nizamdır. Ondan önce insanlığın belirli tarihlerdeki gelişimine uyan dinler gelmiştir. Ve daha önce peygamberlerin ve toplumların hayatlarında çeşitli deneyimler yer almıştır. Ve bu önceki örnekler, Allah'ın peygamberlik müessesesinin yönü olarak murat ettiği ve yeryüzündeki bütün dinlerin hepsine üstün gelmesini istediği bu son dine birer hazırlık mahiyetinde idi.

Bunun için ayeti kerime Hz. Musa'nın peygamberliğini anlatırken onun gönderildiği topluluğun kendisine eziyet ettiklerini, doğru yoldan ayrıldıklarını ve sapıklığa düştüklerini ve bu sebeple yeryüzünde Allah'ın dininin bekçileri ve sahipleri olma yeteneklerini yitirdiklerini beyan ediyor. (bak. 5. ayet)

Öyleyse Hz. Musa'nın kavminin Allah dininin yardımcıları olma durumu sona ermiştir...

Hz. İsa'nın risaletini de Hz. Musa'nın getirmiş olduğu dinin devamı

olarak bahis mevzuu ediyor ve onun Tevrat'ı tasdik ettiği gibi son peygamberlik müessesesine hazırlık mahiyetinde olduğunu ...ifade ediyor. (bak. 6. ayet)

Şu halde Hz. İsa, Allah'ın din emanetini Hz. Musa'dan alarak müjdelediği son peygambere taşımıştır...

Nihayet değişmez dinin geleceği ve son peygamberin eliyle son dinin yeryüzüne hakim olacağı Yüce Allah'ın takdiri ile karara bağlanmıştır. (9. ayet)

2- Surenin apaçık görülen bu birinci hedefi üzerine ikinci ana hedef kaim oluyor. Şöyle ki, Müslüman birinci bölümde zikrettiğimiz bu gerçeklerin şuuruna vararak bildikten, akide hadisesini hikayesini iyice anlayıp kendisinin yeryüzünde omuzladığı o büyük emaneti kavradıktan... sonra bu emaneti, şuurlu olarak devam ettirmek mükellefiyetiyle yükümlü olduğunu hisseder. Ve bu duygu onu, samimi bir niyetle Allah'ın dinini, bütün dinlerin üzerine çıkarmak için cihada sevk eder. Sözü ile yaptıkları arasında bir tezat bulunmaz. (Kutub, 14/438)

Kutub'un bu beyanından da anlaşıldığı üzere, surenin bütün ayetlerinde ele aldığı en belirgin iki konu budur. Diğer haberler, son peygamberi yalanlayan kimselerin durumları ile ilgilidir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾

1. Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah'ı tesbih eder. O, üstündür, hikmet sahibidir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾

2. Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?

"Rivayete göre Müslümanlar: Amellerin Allah yanında en sevgilisinin hangisi olduğunu bilseydik o uğurda mallarımızı ve canlarımızı feda ederdik, demişlerdi. Bunun üzerine 'Şüphesiz ki Allah, kendi yolunda çarpışanları sever' mealindeki ayet nazil oldu. Fakat Uhud savaşında, bazılarının geri dönmesi, ayetteki kınamanın sebebi olmuştur."

كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ اَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾

3. Yapmayacağınız şeyleri söylemeniz, Allah katında büyük bir nefretle karşılanır.

Bu ayetten anlaşıldığı üzere, savaşlara katılmak ve, İslam'a ya da İslam yolunda çalışıp, İslam dinini güçlendirme yolunda çaba verenlere, yardım edeceklerine söz verip de daha sonra bu sözlerinden dönerek, verdikleri sözleri yerine getirmeyen kimseler bulunuyordu. Bu tür davranışlarda bulunanların Allah katında ne şekilde karşılandığı belirtilmektedir. Ayrıca, bu ayetin kapsamı içerisinde, yapılan bir işe hiçbir katkısı olmadığı halde, işin sonuçları istenen biçimde ortaya çıktığında, bu sonucun oluşumunda sanki kendisinin de payı varmış gibi davranarak, böbürlenip yalan söyleyenlerin ve bu suretle topluma kötü örnek olan kişilerin de düşünülmesi mümkündür, sanıyoruz. (Ayrıca bak. Ahzap 33/15; Nur 24/53)

اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ ﴿٤﴾

4. Allah, kendi yolunda kenetlenmiş bir yapı gibi saf bağlayarak savaşanları sever.

Sunuş bölümünde de değinildiği üzere, bir birine kenetlenmişçesine birlik ve beraberlik örnekleri sergileyerek, Allah ve İslam yoluna gönül koyarak çaba sarf edenlerin, O'nun sevgisi şerefine erişecekleri bu ayette vurgulanmaktadır.

وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي وَقَدْ تَعْلَمُونَ اَنِّي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ فَلَمَّا
زَاغُوا اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٥﴾

5. Bir zaman Musa kavmine: Ey kavmim! Benim, Allah'ın size gönderdiği elçisi olduğumu bildiğiniz halde niçin beni incitiyorsunuz? demişti. Onlar yoldan sapınca, Allah da kalplerini saptırmıştı. Allah, fasıklar topluluğunu doğru yola iletmez.

Ayetle ilgili olarak surenin sunuş bölümünde yeterince bilgi verilmeye çalışılmıştı. Şimdi de, Hz. Musa'ya kavmine dahil kimseler tarafından yapılan eziyetlerin burada değinilenden ibaret olmadığını, Kur'an'ı Kerim'in diğer birçok ayetinde de benzer davranışlara işaret

edildiğini anımsatmakla yetineceğiz. (Ayrıca bak. Bakara 2/61; Nisa 4/153; Maide 5/24; Ahzab 33/69)

وَاِذْ قَالَ عٖيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ اِنّٖي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ
مِنَ التَّوْرٰيةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتٖي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُٓ اَحْمَدُ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُبٖينٌ ﴿٦﴾

[551]6. Hatırla ki, Meryem oğlu İsa: Ey İsrail oğulları! Ben size Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim, demişti. Fakat o, kendilerine açık deliller getirince: Bu apaçık bir büyüdür, dediler. (Konu ile ilgili daha geniş bilgi için bak. Ateş, 5/2695 vd.)

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعٰٓى اِلَى الْاِسْلَامِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظَّالِمٖينَ ﴿٧﴾

7. İslam'a çağırıldığı halde Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir! Allah, zalimler topluluğunu doğru yola erdirmez.

"Allah'a karşı yalan uydurma, O'na şirk koşma, evlat isnat etme, ayetlerini sihir olarak vasıflandırmadır."

يُرٖيدُونَ لِيُطْفِؤُا نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَاللّٰهُ مُتِمُّ نُورِهٖ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٨﴾

8. Onlar ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar. Halbuki kafirler istemeseler de Allah nurunu tamamlayacaktır.

هُوَ الَّذٖٓي اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدٖينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدّٖينِ كُلِّهٖ وَلَوْ كَرِهَ
الْمُشْرِكُونَ ﴿٩﴾

9. Müşrikler istemeseler de dinini bütün dinlere üstün kılmak için Peygamberini hidayet ve hak ile gönderen O'dur.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَٰرَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿١٠﴾

10. Ey iman edenler! Sizi acı bir azaptan kurtaracak ticareti size göstereyim mi?

تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتُجَٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ
خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾

11. Allah'a ve Resulüne inanır, mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad edersiniz. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.

يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ وَمَسَٰكِنَ طَيِّبَةً فِى
جَنَّٰتِ عَدْنٍ ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١٢﴾

12. İşte bu takdirde O, sizin günahlarınızı bağışlar, sizi zemininden ırmaklar akan cennetlere, Adn cennetlerindeki güzel meskenlere koyar. İşte en büyük kurtuluş budur.

Geçen üç ayette, surenin baş tarafında değinilen cihada yeniden değinilerek, Yüce Allah'a ve Peygambere inanmanın, O'nun gösterdiği yolda canla, başla ve bütün mal varlığı ile cihat etmek olduğu vurgulanmakta, bu şekilde davrananların erişecekleri mutlu sonları açıklanmaktadır.

وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا ۖ نَصْرٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾

13. Seveceğiniz başka bir şey daha var: Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Müminleri (bunlarla) müjdele.

"'Yakın bir fetih' hakkında şu yorumlar yapılmıştır: Mekke'nin Müslümanlar tarafında fethedileceği; Kureyş'e karşı galibiyet elde edileceği; İran ve Doğu Roma'nın Müslümanların hakimiyetine gireceği."

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُونُٓوا اَنْصَارَ اللّٰهِ كَمَا قَالَ ع۪يسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيّ۪نَ مَنْ اَنْصَار۪ٓي
اِلَى اللّٰهِۜ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ فَاٰمَنَتْ طَٓائِفَةٌ مِنْ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ وَكَفَرَتْ
طَٓائِفَةٌۚ فَاَيَّدْنَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا عَلٰى عَدُوِّهِمْ فَاَصْبَحُوا ظَاهِر۪ينَ ﴿١٤﴾

14. Ey iman edenler! Allah'ın yardımcıları olun. Nitekim Meryem oğlu İsa havarilere, Allah'a (giden yolda) benim yardımcılarım kimdir? demişti. Havariler de: Allah (yolunun) yardımcıları biziz, demişlerdi. İsrail oğullarından bir zümre inanmış, bir zümre de inkar etmişti. Nihayet biz inananları, düşmanlarına karşı destekledik. Böylece üstün geldiler.

'Havariler', Hz. İsa'ya herkesten önce inanan ve ona yardımcı olan on iki ihlaslı ve temiz insana verilen isimdir. Hz. İsa'ya inananlar, onun Allah'ın kulu ve peygamberi olduğunu tastık ederek göğe yükseldiğine inananlardır. Hz. İsa'yı inkar edenler ise, onun Allah'ın oğlu ve üçün üçüncüsü olduğunu söyleyenlerdir.

(Sure hakkında daha geniş bilgi için bak. Razı, 21/455 vd.; Elmalılı, 7/279 vd.; Kutub, 14/435 vd.; Ateş, 5/2691 vd.; Bilmen, 8/3704 vd.; Vehbi, 14/5897 vd.; Esed, s.1142 vd.; Emiroğlu, 12/222 vd.)

SAF SURESİNİN SONU

62-CUMUA SURESİ-110

سُورَةُ الْجُمُعَةِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Cuma suresi, resmi düzenlemede 62. ve iniş sırasına göre ise, 110. sırada yer almaktadır. Adını, 9. ayette geçen "cum'a" kelimesinden alır. Medine'de inmiştir; 11 ayettir.

Bilindiği üzere Medine'de nazil olan sureler genelde, insanların normal yaşamlarına yön veren sosyal ilişkiler, görgü kuralları, karşılıklı hak ve hukukun nitelik, içerik, kapsam ve sınırlarını belirleyen muamelata ait hükümleri ağırlıklı olarak öne çıkarmaktadırlar. Denebilir ki bu surelerden her biri, yaşamın işaret olunan zorunlu gereklerine çözüm getiren konular zincirinin, birer halkasını oluştururlar. Bazen bu sure ile bir önceki Saf suresinde olduğu gibi aynı konuları işleyen ya da yineleyen surelere de rastlanmaktadır. Ne var ki, konular aynı olsa da, işlenişleri sırasında, Kur'an'ı Kerim'in kendisine has üslubu içerisinde aynı konuların işlevleri, değişik bakış açılarından o derece ustalıkla işlenmektedir ki, insan yinelendiklerinin farkına bile varmaz.

Medeni sureler ile Kur'an'ı Kerim üslubunun bu yönlerini kısaca anımsadıktan sonra, surenin içeriğini özetlemeye çalışalım:

Bu surede yer alan konular üç kısa bölümde işlenmektedir: Surenin baş tarafında, Yüce Allah'ı tesbih ve ululama, Hz. Muhammed'in elçilik görevinin bütün insanlığı kapsamı içine almasının insanlık için büyük bir fazilet ve Allah'ın lütuf ve nimeti olduğu beyan edilerek yüceltilmektedir. Bunu izleyen bölümde de, Yahudilerin tutum ve davranışlarına işaret ile onların bu halleri imalı bir ifade ile kınanmakta ve aynı zamanda azarlanmaktadırlar. Son

bölümde ise, Hz. Peygamber (s.a)'in bir Cuma hutbesini irat buyurdukları sırada meydana gelen olay anılarak, müminler Cuma'ya teşvik edilerek özendirilmektedirler:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَز۪يزِ الْحَك۪يمِ ﴿١﴾

[552]1. Göklerde ve yerde olanların hepsi, mülkün sahibi, eksiklikten münezzeh, aziz ve hakim olan Allah'ı tesbih eder.

Evren içerisinde var olan canlı cansız bütün varlıklar, Yüce Allah'ın, üstünlüğünü, mükemmelliğini, eksik bir şeyinin olmadığını ve yaratıcı gücünü gösteren en belirgin ve açık kanıtlarıdır. Bilindiği üzere bu keyfiyet, İsra suresinin 44. ayetinde de şöyle ifade edilmişti: 'Yedi gök, yer ve bunlarda bulunan herkes O'nu tesbih eder. O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O, halimdir, bağışlayandır:' Bu deliller gösteriyor ki, insan Yüce Allah'a yürekten bağlanarak O'na şirk koşmaktan kaçınmalıdır. Bu şuur içerisinde davrananlar, Saf suresinin sonunda açıklandığı şekilde, galibiyet ve yükselişe ulaştıkları zaman, asla aşırılığa kaçmaz, başarının da başarısızlığında Allah'tan olduğunun bilinci içerisinde dengeli davranış sergiler.

هُوَ الَّذ۪ي بَعَثَ فِي الْاُمِّيّ۪نَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِه۪ وَيُزَكّ۪يهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَۗ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍۙ ﴿٢﴾

2. Çünkü ümmilere içlerinden, kendilerine ayetlerini okuyan, onları temizleyen, onlara Kitab'ı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O'dur. Kuşkusuz onlar önceden apaçık bir sapıklık içindeydiler.

Yüce Allah, tamamen ilkel ve cehalet içinde hayat sürdüren Arapların içlerinden, halen anasından doğduğu gibi temizlik ve saflığını korumakta olan ve kainata ışık saçacak 'ümmi' bir elçi gönderdi. O elçi onlara, Allah'ın ayetlerini okuyor, onları arındırıp her türlü sapık ve değersiz inançlardan temizliyor, onlara okuma yazma ile birlikte Kur'an'ı ve hikmeti öğretiyor. Kendinden önce ise, onlar, o

Araplar, açık bir sapıklık içerisinde ne yapacaklarını bilmez bir hayat sürdürüyor, yuvarlanıp gidiyorlardı.

Ayeti kerime, bu harika ifade ile insanları ister istemez, Hz. Peygamberin üzerine aldığı şerefli görevi hangi noktada, hangi ortam ve koşullar içerisinde yüklenerek başarıya ulaştırdığını hayal edip düşünmeye sev etmektedir. Böylece daha işin bu noktasında bile bütün ufku görebilmelerine olanak hazırlamaktadır. Bu vesile ile Kur'an'ı Kerim'in yüce üslup ve belagatına bir kere daha şahit olmaktayız. Ayet konuyu, o kadar veciz bir biçimde önümüze koyuyor ki, onu o andan itibaren bütün ayrıntıları ile sonuna kadar götürerek hayal edip düşünmekten insan kendisini alamamaktadır.

Ümmi: Anadan doğduğu gibi kalmış, saf temiz, okuma yazma bilmeyen; bir ümmete, topluluğa dahil; ya da bir bölgeye şehre mensup kişi; anlamlarına geldiği ifade edilmektedir.

وَاٰخَر۪ينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْۜ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٣﴾

3. (Peygamberi) müminlerden henüz kendilerine katılmamış bulunan diğer insanlara da göndermiştir. O, azizdir, hakimdir.

"Hz. Peygamber Arapların dışındaki milletlere de peygamber olarak gönderilmiştir. Çünkü Peygamberimizin nübüvvet ve risaleti evrensel ve süreklidir. O, kıyamete kadar gelecek bütün insanlara peygamber olarak gönderilmiştir."

ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْت۪يهِ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ ﴿٤﴾

4. Bu, Allah'ın lütfudur. Onu dilediğine verir. Allah büyük lütuf sahibidir.

مَثَلُ الَّذ۪ينَ حُمِّلُوا التَّوْرٰيةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَاراًۜ بِئْسَ
مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَ ﴿٥﴾

5. Tevrat'la yükümlü tutulup da onunla amel etmeyenlerin durumu, ciltlerce kitap taşıyan merkebin durumu gibidir. Allah'ın ayetlerini yalanlamış olan kavmin durumu ne kötüdür! Allah, zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.

"Bu teşbihten (benzetmeden) anlaşıldığı gibi kitap, insanlara amel edilmesi için gönderilmiştir; aksi halde yük olmaktan öte bir fayda sağlamayacaktır."

Müfessirlerin de açıkladıkları gibi bir şeyi öğrenip bilmek, onun hayata uygulanarak yararlı hale getirilmesi durumunda bir değer ifade eder. Uygulanmayan ve kendisinden faydalanılmayan bilgi ya da yeni bir buluş konusunda bilgi sahibi olmak hamallıktan öteye bir başka bir anlam taşımaz.

Yahudiler, eğer Tevrat'tan öğrendikleri ile amel etselerdi, İslam dinini daha iyi tanımış olur ve onun Peygamberine itaat eder, içine düştükleri duruma düşmezlerdi. Ayette de yük taşıyan merkebe benzetilmeleri bundandır. Tevrat'tan öğrenip bildiklerini uygulamış olsalardı o duruma düşmezlerdi, denilmektedir.

قُلْ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ هَادُٓوا اِنْ زَعَمْتُمْ اَنَّكُمْ اَوْلِيَٓاءُ لِلّٰهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٦﴾

6. De ki: Ey Yahudiler! Bütün insanlar değil de, yalnız, kendinizin Allah'ın dostları olduğunuzu iddia ediyorsanız, bunda da samimi iseniz, haydi ölümü temenni edin (bakalım)!

"'Biz Allah'ın oğulları ve dostlarıyız' diyen Yahudilerden hemen ölümü temenni etmeleri istenmiştir. Çünkü Allah'ın dostları ahireti tercih ederler. Ölüm ise ahiretin başlangıcıdır."

وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُٓ اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْد۪يهِمْۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ بِالظَّالِم۪ينَ ﴿٧﴾

7. Ama onlar, önceden yaptıklarından dolayı ölümü asla temenni etmezler. Allah, zalimleri çok iyi bilir.

"Çünkü zalimlerin işleri, inkar ve isyan olmuştur. Bunları ırtıkap edenler ölümü isteyemezler."

Ayeti kerimedeki bu ifade, Yahudilerin İslam'a direniş ve peygambere karşı koyma eylemlerini, bilmeden değil bilerek ve kasten yaptıklarının Yüce Allah tarafından beyanı ve tescili anlamına gelmektedir. Bunun böyle olduğunun diğer delili de, 'Bir birine karşı iki grubun yüz yüze gelerek Allah'a birlikte yalvarmaları ve hangisi yanlış ise onlardan yanlış olanları mahvetmesi için dua etmeleri istenmesini';

kabul etmemeleridir. Hz. Peygamber kimilerini zaman zaman buna çağırmışsa da onlar, korkmuşlar ve böyle bir daveti kabule yanaşmamışlardır. Aslında biz, 'mubahele' adı verilen bu davetleri geçmiş derslerimizden de biliyoruz. Bu da göstermektedir ki, onlar içlerinden, Hz. Peygamberin doğruluğunu ve getirdiği dinin gerçekliğini bilmekte idiler.'

قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

8. De ki: Sizin kendisinden kaçtığınız ölüm, muhakkak sizi bulacaktır. Sonra da görüleni ve görülmeyeni bilen Allah'a döndürüleceksiniz de O size bütün yaptıklarınızı haber verecektir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا
الْبَيْعَ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾

[553]9. Ey iman edenler! Cuma günü namaza çağırıldığı (ezan okunduğu) zaman, hemen Allah'ı anmaya koşun ve alış verişi bırakın. Eğer bilmiş olsanız, elbette bu, sizin için daha hayırlıdır.

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾

10. Namaz kılınınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan isteyin. Allah'ı çok zikredin; umulur ki kurtuluşa erersiniz.

وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ
وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١﴾

11. Onlar bir ticaret ve eğlence gördükleri zaman hemen dağılıp ona giderler ve seni ayakta bırakırlar. De ki: Allah'ın yanında bulunan,

eğlenceden ve ticaretten daha yararlıdır. Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

"Rivayete göre Medine'de kıtlık yaşanan bir dönemde Hz. Peygamber, Cuma hutbesi irad ederken oradan yiyecek yüklü bir kervan geçiyordu. Kervanın geldiğini işaret eden def sesini duyunca herkes kervana koştu, yalnız on iki kişi kaldı. Ayet bunun üzerine nazil oldu. Eski zamanlarda bir kervan geldiği zaman ona karşı sevinç gösterisi olmak üzere def çalınırdı."

(Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 21/475 vd.; Elmalılı, 7/301 vd.; Kutub, 14/465 vd.; Ateş, 5/2701 vd.; Bilmen, 8/3718 vd.; Vehbief, 14/5913 vd.; Esed, s.1146 vd.; Emiroğlu, 11/239 vd.)

CUM'A SURESİNİN SONU

63-MÜNAFİKUN SURESİ-104

سُورَةُ الْمُنَافِقُونَ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Münafikun suresi, resmi düzenlemede 63. ve iniş sırasına göre ise, 104. sırada yer almaktadır. Medine'de inmiştir; 11 ayettir. Surede münafiklardan söz edildiği için bu ismi almıştır. Medine de nazil olan surelerin nerde ise tamamında münafıkların değişik davranışlardan söz edilir. Ancak konusunu baştan sona münafiklara tahsis eden sadece bu sure vardır.

Haşr suresini Mümtehine suresinin tamamlaması gibi, bu sure de, Cuma suresini tamamlar bir nitelik taşımaktadır. Orada Allah ululanıp, Peygamberin elçiliği güçlendirildikten sora Yahudiler azarlanıp kınanmakta idi, burada da hal ve tavırları Yahudilerinkinden farksız görülen münafıkların, Peygambere karşı davranış ve eylemleri anlatılarak onlar kötülenmektedir. Cuma suresi, Hz. Peygamberin hutbesini terk ederek dağılanlar kınanıp azarlanmakla sure sona ermekte idi; burada da onlarla ilgili olarak münafıkların kötülenmesi ile başlamaktadır.

Surenin baş tarafında, münafikların ahlakı yapılarından, söz edilir, yalancı oldukları, desise ve çevirdikleri manevralar ile müminlere duydukları kin ve nefretleri anlatılarak, adilikleri, korkaklıkları, göz ve gönüllerinin körlüğü ile katı yüreklilikleri vurgulanmaktadır.

Devamında, münafıkların Müslümanlığa ve Müslümanlara kötülük yapmak için baş vurdukları hileler ve uyguladıkları metotları açığa vurularak, deşifre edilmektedir.

Surenin sonuna doğru, Müslümanlar uyarılarak, olasılığı az da olsa, münafıkların taşıdıkları kötü özelliklerden kendilerini çok dikkatle

korumaları gereği anımsatılarak öğütler verilmekte, vadesi gelen hiçbir canın Allah tarafından ertelenmeyeceği vurgulandıktan sonra da, yapılan hiçbir şeyin O'ndan gizli kalmayacağı beyanı ile sure son bulmaktadır

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

اِذَا جَٓاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ اِنَّكَ لَرَسُولُ اللّٰهِۢ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّكَ لَرَسُولُهُۜ
وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّ الْمُنَافِق۪ينَ لَكَاذِبُونَۚ ﴿١﴾

1. Münafıklar sana geldiklerinde: Şahitlik ederiz ki sen Allah'ın Peygamberisin, derler. Allah da bilir ki sen elbette, O'nun Peygamberisin. Allah, münafıkların kesinlikle yalancı olduklarını bilmektedir.

Ayeti kerimede Yüce Allah Resulüne, yanına gelen münafıkların Peygamberliğini kabul edip buna şahitlik ettiklerini söylemelerine rağmen aslında buna inanmadıklarını, düşündükleri ile söylediklerinin ayrı ayrı şeyler olduğu ve sözlerinin riyadan ibaret olduğunu, onların bu davranışlarında samimi olmadıkları, işlerine öyle geldiği için bu şekilde davrandıklarını ve iki yüzlülük ettiklerini, bütün bu yaptıklarının da Kendileri tarafından bilinen şeyler olduğunu bildirmektedir.

اِتَّخَذُٓوا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِۜ اِنَّهُمْ سَٓاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾

2. Yeminlerini kalkan yapıp Allah yolundan yan çizdiler. Gerçekten onların yaptıkları ne kötüdür!

Münafıkların marifetleri bir bir sayılması devam ediyor: Bu ayette de onların yalan yere yemin ettikleri ve ettikleri bu yeminlerini de siper ederek Müslümanları yollarından çevirmeye çalıştıkları ve bu yaptıklarının çok kötü, insanlara yakışmayan şeyler olduğu beyan buyurulmaktadır. Gelen 3. ayette de bütün bunları yapmalarına, önce inanıp sonradan inkar etmelerinin neden olduğu, bu şekilde iki yüzlü ve kaypak davrandıkları için de kalplerinin Allah tarafından mühürlendiği, böylece, iyi ile kötüyü birbirinden ayırmaya yarayan anlayış yeteneklerini kaybettikleri, artık İslam'ı anlayıp algılamalarının olanaksız olduğu vurgulanmaktadır.

Münafık: Buradaki anlamı ile, dışı Müslüman içi kafir olan, iki yüzlü, zikri ile fikri çelişen kimse olarak nitelenmektedir.

Şehadet: Sözlük anlamı, bir şeyin doğruluğunu sahip olunan bilgi ile kanıtlamak demektir. Buradaki anlamı ise biraz değişiktir: Hazır olunan durumda sahip olunan bilgi ile, bir şey hakkında, Allah huzurunda bulunmanın idraki ve şuuru içerisinde doğruyu söylemek demektir. Arap geleneklerinde, 'Şehadet ederim ki...' biçiminde başlayıp bitirilen ifadelerin yemin anlamına geldiği bildirilmektedir. Bu durumda şehadetin buradaki anlamı yemin olmaktadır.

Cünnet: Kalkan denen savunma aracıdır. Kalkanın Arapça diğer adı da **'Türs'** dür. Münafıklar, söyledikleri yalanlara, Müslümanları inandırmak için yalan ile güç verirlermiş, bu nedenle ayette 'yalanlarına yeminlerini kalkan ettikleri' ifade edilmiştir.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾

3. Bunun sebebi, onların önce iman edip sonra inkar etmeleridir. Bu yüzden kalpleri mühürlenmiştir. Artık onlar hiç anlamazlar.

Allah'ın kalpleri mühürlemesi olgusu, O'un koyduğu psikolojik yasalar nedeni ile oluşmaktadır. Küfür, fitne, ayrılıkçılık ve kibir gibi kötü özellikler, kişilerin kalplerini katılaştırır, şüpheci, hiçbir şeye inanmayan kişiliklerin ortaya çıkmasına neden olur. Bu da kalplerin mühürlenmesi demektir. (Ayrıca bak. Bakara 2/88; Nisa 4/155; A'raf 7/100; Fussilet 41/5; Gafir 40/35)

وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ ۖ وَإِن يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ ۖ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ
مُّسَنَّدَةٌ ۖ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ ۚ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ ۚ قَاتَلَهُمُ
اللَّهُ ۖ أَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾

4. Onları gördüğün zaman kalıpları hoşuna gider, konuşurlarsa sözlerini dinlersin. Onlar sanki duvara dayanmış kütükler gibidir. Her gürültüyü kendi aleyhlerine sanırlar. Düşman onlardır. Onlardan sakın. Allah onların canlarını alsın. Nasıl bu hale geliyorlar?

"Tasdik ettiklerini dilleriyle söyledikleri halde, kalpleriyle inkar eden, böylece söyledikleri, inançlarının aksi olan münafıkların cüsseli, iriyarı

yakışıklı kişiler olduğu belirtilmekle, münafıkların reisi, Abdullah b. Ubey, Muğis b. Kays ve Cedb b. Kays'a işaret edilmiştir. Gerçekten bunlar gösterişli vücutlarıyla Hz. Peygamberin meclisine gelir, duvara dayanır, fasih ve tesirli konuşmalar yaparlardı. Bunlar bu tutum ve davranışlarıyla elbise giydirilmiş kütüklere veya duvara dayatılmış kerestelere benzetilmişlerdir. Kalpleri var fakat kalp ve idrakleri yoktur, iki yüzlülüklerinden dolayı çok korkaktırlar. Buna rağmen onlar en tehlikeli düşman bilinmelidirler."

Ayeti kerime, yalan söyleyip onu yeminle de pekiştirerek, kendi gerçek yüzlerini adeta her an açılacak bir tül ile gizlemeye çalışan kişilerin psikolojik paniklerine de işaret etmektedir. Bunlar çok tedirgin bir haldeler. Her an çevrelerini gözlemlemekte, yapılan her hareketten korkuyor, duydukları her sözden ürküyorlar. Çevrelerinde cereyan eden her türlü hareket ve söylenen her sözün kendi aleyhlerinde şeyler olduğu kuşkusu içinde yaşıyorlar. Durumlarının herkes tarafından bilindiği vehmi içerisindeler, denilmektedir.

Bunlar, Hz. Peygamber ve Müslümanlar için en tehlikeli ilk düşmanlar olarak niteleniyorlar. Bunların açık düşmanlardan daha tehlikeli olduklarını ifade etmek için ayeti kerimede 'Allah canlarını alsın, nasıl olup da döndürülüyorlar' ifadesi kullanılmaktadır.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللّٰهِ لَوَّوْا رُؤُسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ
وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٥﴾

[554]5. Onlara: Gelin, Allah'ın Peygamberi sizin için mağfiret dilesin, denildiği zaman başlarını çevirirler ve sen onların, büyüklük taslayarak uzaklaştıklarını görürsün.

سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ إِنَّ اللّٰهَ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٦﴾

6. Onlara mağfiret dilesen de, dilemesen de birdir. Allah onları kesinlikle bağışlamayacaktır. Çünkü Allah, yoldan çıkmış topluluğu doğru yola iletmez.

"Hz. Peygamber Beni Müstalik seferinde iken Müreysi suyu

başında Cahcah b. Said (r.a.) ile Sinan-ı Cüheni arasında kavga çıkmış, fakir muhacirlerden biri, Cahcah lehine kavgaya müdahale etmişti. Münafıkların reisi Abdullah b. Ubey de muhacirlere ağır hakaretler savurarak, yardım edilmemesini söylemişti. Henüz pek genç yaşta bulunan Zeyd b. Erkam (r.a), bu küstahça sözleri işitmişti. Keyfiyeti Hz. Peygambere haber verdi. Hz. Peygamber de İbni Ubey'i çağırarak söylediklerini soruşturdu. İbni Ubey muhacirlerle ilgili sözleri inkar edince Hz. Peygamber ve sahabe yanında yalancı düşmekten son derece üzülen Zeydin doğruluğu bu surenin inişiyle ortaya çıktı. İbni Ubey ise, ayette belirtildiği gibi, kendisine teklif edilen istiğfar taleplerini reddetti. Hz. Peygamberin huzuruna gitmeyi gururuna yediremedi. Aradan çok zaman geçmeden çetin bir hastalığa tutulup öldü."

Ayetin iniş sebebinin, kaynak eser müelliflerince kaydedilen bu rivayetin olduğu beyan edilmektedir. Onların bu hatadan dönmeleri için, diğer bir deyişle, 5. ayette açıklandığı üzere onların yaptıkları ortaya çıkıp herkes tarafından öğrenilince, kendilerine 'gelin Resulullah sizin için istiğfar etsin' şeklindeki davete karşı, kibirlik taslayarak tepki göstermeleri üzerine bu ayette: 'Onlar için istiğfar etsen de etmesen de fark etmez. Onlar hiçbir surette af edilmeyeceklerdir' mealindeki takdir gerçekleşmiş ve Allah'ın zalimler topluluğunu yola çıkarmayacağı hükmü ile de pekiştirilmiştir. (Ayrıca bak. Nisa 4/116, 137, 138, 145, 146; Tevbe 9/80)

هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا عَلٰى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ حَتّٰى يَنْفَضُّوا ۗ وَلِلّٰهِ
خَزَٓائِنُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٧﴾

7. Onlar: Allah'ın elçisinin yanında bulunanlar için hiçbir şey harcamayın ki dağılıp gitsinler, diyenlerdir. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır. Fakat münafıklar bunu anlamazlar.

يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَٓا اِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْاَعَزُّ مِنْهَا الْاَذَلَّ ۜ وَلِلّٰهِ
الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهٖ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

8. Onlar: Andolsun, eğer Medine'ye dönersek, üstün olan, zayıf olanı oradan mutlaka çıkaracaktır, diyorlardı. Halbuki asıl üstünlük,

ancak Allah'ın, Peygamberinin ve müminlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler.

"Münafıklar, kendilerini güçlü, şerefli, Müslümanları zayıf ve hakir görüyor, Beni Müstalik dönüşünde onları Medine'den çıkaracaklarını söylüyorlardı."

Baştan buraya kadar olan ayetlerde münafıkların, Hz peygamberin huzuruna geldiklerinde sergiledikleri davranış ve takındıkları hal ve tavırları anlatılmaktadır. Hz. Peygamberin, Allah'ın elçisi olduğuna inanıp şahitlik ettiklerini, fakat bu sözlerinin yalan olduğu; yalan yere yemin ettikten sonra bu yeminlerini siper ederek insanları aldattıkları, Allah yolundan döndürmeye çalıştıkları, önce inanıp da sonra inkar etmeleri nedeniyle Allah'ın onların kalplerini mühürlediği, artık onlara İslam'ın çok uzak olduğu açıklandı. Bundan sonraki ayetlerde hitap iman edenlere yönlendirilerek deniliyor ki:

'Dünya malı, çocuklar insanı Allah'ı anmaktan alıkoymamalıdır. Allah'ı anmak ruhu temizler. Gönlü Allah sevgisi yerine dünya sevgisi ile dolanlar, ahiret mutluluğunu kaybedecekleri için ziyana uğrarlar.' Bu ifade ile insanların mal ve çocuk sahibi olmaları yasaklanmış değildir. Sadece, mal, çocuklar ve dünya mallarına aşırı ilgi nedeni ile Allah'ı unutmak kınanmaktadır. Allah'ı unutmanın insanları ebedi ziyana uğratacağı, bu duruma düşmemek için de sahip olunan mallardan bir kısmını fakirlere, bir kısmını da Allah yolunda harcamaları öğütlenmektedir. Ayrıca, bu tür faaliyetlerin sağ iken bu dünyada yapılmasının gereği ve öldükten sonra pişmanlığın hiçbir yarar sağlamayacağı vurgulanmaktadır. Allah katında devamlı kalan güzel işler ise, sevap ve hayır yönlerinden daha devamlı ve yapanlara da daha yararlıdır. (Bak. Kehf 18/46)

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَلَٓا اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِۚ
وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩﴾

9. Ey iman edenler! Mallarınız ve çocuklarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte onlar ziyana uğrayanlardır.

Zikrullah: Ayette geçen bu kelimeden kastın: 'Allah düşüncesi, Allah'ın anılması ki müfessirlerin namaz gibi ibadetlerle, Cuma, cemaat, namaz, oruç, zekat, hac, cihad, Kur'an okuma, vaat, nasihat,

tehlil, tesbih, hamd gibi sırf Allah'a yakınlaşma için yapılan ve daima Allah'ı anımsatıp Allah için, Allah'a layık işler düşündürmeğe alıştıran faaliyetler...' olduğu ifade edilmiştir.

وَاَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَٓا اَخَّرْتَن۪ٓي اِلٰٓى اَجَلٍ قَر۪يبٍۙ فَاَصَّدَّقَ وَاَكُنْ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿١٠﴾

10. Herhangi birinize ölüm gelip de: Rabbim! Beni yakın bir süreye kadar geciktirsen de sadaka verip iyilerden olsam! demesinden önce, size verdiğimiz rızıktan harcayın.

وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا جَٓاءَ اَجَلُهَاۜ وَاللّٰهُ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

11. Allah, eceli geldiğinde hiç kimseyi (ölümünü) ertelemez. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

(Sure konusunda daha geniş bilgi içi bak. Razı, 21/494 vd.; Elmalılı, 7/433 vd.; Kutub, 14/487 vd.; Ateş, 5/2713 vd.; Bilmen, 8/3729 vd.; Vehbi, 14/5928 vd.; Esed, s.1150 vd.; Emiroğlu, 12/260 vd.)

MÜNAFİKUN SURESİNİN SONU

64-TEĞABÜN SURESİ-108

سُورَةُ التَّغَابُنِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Teğabün suresi, resmi düzenlemede 64. ve iniş sırasına göre ise, 108. sırada yer almıştır. Medine'de inmiş olup 18 ayettir. Adını, dokuzuncu ayette geçen ve aldanma, (kar-zarar manasına gelen) "teğabün" kelimesinden alır.

Sure içeriğine gelince, sure, Kainatın tek yaratıcısı Yüce Allah'ın, göklerde ve yerde bulunan bütün varlıklar tarafından, sürekli olarak takdis ve tenzih edildiği beyanı ile başlamakta, şanının yüceliği, hikmet, ilim ve kudret belirtildikten sonra, kainattaki bütün varlıkların sahibi ve her şeyi yapmaya kadir olduğu vurgulanmaktadır. Devamla insanların O kudret sahibi tarafından yaratıldığı, yaratılanlardan bazılarının O'nun kudretini ve kudretinin delil ve göstergelerini yalanlayıp inkar ederek nankörlük ettiği, diğer bazılarının da tam tersini kalbi bir şekilde iman ettikleri beyan edilmektedir.

Yapılan her şeyi O'nun gördüğü ve O'ndan hiçbir şeyin gizli kalamayacağı, gökleri ve yeri hak ile yarattığı, insanları güzel bir şekilde resimlediği, sonunda dönüşün O'na olduğu, yerde ve göklerde olup bitenleri bildiği gibi, insanların sakladıklarını ve gizlemediklerini ile gönüllerinde olanları da bildiği ifade edildikten sonra hitap kafirlere yönlendirilerek onlardan önce yaşayanlardan küfredip sonra da yaptıklarının cezasını tadanların önemli haberlerinin onlara gelip gelmediği sorulmakta ve onlar için ahirette de ayrıca acıklı ve elem verici azabın varlığına işaret olunmaktadır. Bunun nedeninin de, kendilerine açık delil ve mucizelerle peygamberler geldiklerinde onlar için bizi imana getirecek bizim gibi insanlar mı olacak demeleri suretiyle küfre dalmaları ve onlardan uzaklaşmaları üzerine Allah'ın da

onlara hiçbir şeye muhtaç olmadığını göstermesinin teşkil ettiği açıklanmaktadır.

Peygamberi yalanlayıp yeniden dirilmeyi de reddeden müşriklere, Allah'ın mutlaka insanları diriltip bir araya toplayacağı ve hak edişlerine göre kiminin cennete, kimilerinin de cehenneme atılacağı anımsatılmaktadır. Yapılan her şeyin Allah'ın kontrolünde olduğu, O'nun izni olmadan hiçbir şeyin olamayacağı, bütün bunların karşısında kullara, Allah'a, Elçisine itaat ve O'na tevekkül emredilmektedir.

İnsanların mal, evlat ve kadın sevgisi yüzünden Allah'a olan görevlerinden geri durmaması, elinden geldiğince servetini Allah'a hizmet yolunda harcaması gerektiği, yapılan bu harcamaların hiçbir zaman boşa gitmeyeceği ve Allah tarafından karşılık göreceği ve Allah lütfunun bol olacağı beyan edildikten sonra sure, Allah'ın görüleni de görülmeyeni de bildiğini, O'nun emrine galip ve hikmet sahibi olduğunu bildiren 18. ayetle sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۚ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُۘ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَد۪يرٌ ﴿١﴾

[555]1. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih eder. Mülk O'nundur, hamd O'nadır. O her şeye kadirdir.

هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿٢﴾

2. Sizi yaratan O'dur. Böyle iken kiminiz kafir, kiminiz mümindir. Allah yaptıklarınızı görendir.

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْۚ وَاِلَيْهِ الْمَص۪يرُ ﴿٣﴾

3. Gökleri ve yeri yerli yerince yarattı. Sizi şekillendirdi ve şekillerinizi de güzel yaptı. Dönüş ancak O'nadır.

"Ayetlerden anlaşıldığına göre, Allah insanları her yönüyle üstün

meziyetleri haiz olarak yaratmış, böyle iken bir kısmı yaratılıştaki kabiliyetinin aksine olarak, kendi iradesiyle küfrü seçmiştir. İnsanların bir bölümü de yine kendi iradesiyle fıtratına uygun olan imanı seçmiştir." (Ayrıca bak. Tin 95/4)

يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ وَاللّٰهُ
عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤﴾

4. Göklerde ve yerde olanları bilir. Gizlediklerinizi ve açığa vurduklarınızı da bilir. Allah kalplerde olanı bilendir.

اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ اَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٥﴾

5. Daha önce inkar edenlerin haberi size ulaşmadı mı? İşte onlar (dünyada) yaptıklarının cezasını tattılar. Onlar için acı bir azap da vardır.

"Bunlar Nuh, Hud, Salih ve Lut peygamberlerin küfürde israr eden toplumlarıdır."

ذٰلِكَ بِاَنَّهُ كَانَتْ تَاْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا اَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا
فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللّٰهُ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٦﴾

6. (O azabın sebebi) şu ki, onlara peygamberleri apaçık deliller getirmişlerdi, fakat onlar: Bir beşer mi bizi doğru yola götürecekmiş? dediler, inkar ettiler ve yüz çevirdiler. Allah da hiçbir şeye muhtaç olmadığını gösterdi. Allah zengindir, hamde layıktır.

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا اَنْ لَنْ يُبْعَثُوا قُلْ بَلٰى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ وَذٰلِكَ
عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٧﴾

7. İnkar edenler, kesinlikle diriltilmeyeceklerini ileri sürdüler. De ki: Hayır! Rabbime andolsun ki mutlaka diriltileceksiniz, sonra yaptıklarınız size haber verilecektir. Bu, Allah'a göre kolaydır.

فَآمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٨﴾

8. Onun için Allah'a, Peygamberine ve indirdiğimiz o nura (Kur'an'a) inanın. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ۗ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ
سَيِّئَاتِهِ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۚ ذَٰلِكَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾

9. Mahşer vaktinde sizi toplayacağı gün, işte o zarar günüdür. (Ancak) kim Allah'a inanır ve yararlı iş yaparsa, Allah onun kötülüklerini örter, onu (ve benzerlerini), içinde ebedi kalacakları, altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. İşte büyük kurtuluş budur.

"Kıyamet günü herkes bir araya getirilip toplanacak ve yaptıklarının hesabı sorulacaktır. O gün kötülerin aldandığı, iyilerin de haklı olduğu ortaya çıkacaktır. Ayetteki 'yevmü't teğabün' ifadesine 'kar-zarar günü' anlamı da verilmiştir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ
فِيهَا ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٠﴾

[556]10. İnkar eden ve ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar cehennem ehlidirler. Orada ebedi kalacaklardır. Ne kötü gidilecek yerdir orası!

مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ ۚ وَاللَّهُ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١﴾

11. Allah'ın izni olmaksızın hiçbir musibet isabet etmez. Kim Allah'a inanırsa, Allah onun kalbini doğruya götürür. Allah her şeyi bilendir.

"Allah'ın ilmi, iradesi ve takdiri olmadan insana hiçbir musibet gelmez. Fakirlik, hastalık, ölüm ve üzüntü gibi sıkıntıların Allah'ın

takdiriyle olduğuna inanan kimse bu musibetleri sabır ve metanetle karşılar."

وَاَطٖيعُوا اللّٰهَ وَاَطٖيعُوا الرَّسُولَۚ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاِنَّمَا عَلٰى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ
الْمُبٖينُ ﴿١٢﴾

12. Allah'a itaat edin, Peygambere de itaat edin. Yüz çevirirseniz bilin ki, elçimize düşen apaçık bir duyurmadır.

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾

13. Allah; O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. Müminler yalnız Allah'a dayanıp güvensinler.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ
فَاحْذَرُوهُمْۚ وَاِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ
رَحٖيمٌ ﴿١٤﴾

14. Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, kusurlarını başlarına kakmaz, kusurlarını örterseniz, bilin ki, Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

اِنَّمَٓا اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌۜ وَاللّٰهُ عِنْدَهُٓ اَجْرٌ عَظٖيمٌ ﴿١٥﴾

15. Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız sizin için bir imtihandır: Büyük mükafat ise Allah'ın yanındadır.

"Rivayet edildiğine göre Mekke'den hicret arzusunda bulunan bazı Müslümanların eş ve çocukları, kendilerinin perişan duruma düşeceklerini ileri sürerek, babalarını hicretten alıkoymak istediler. Fakat hicretle kazanılan yüksek mertebeleri öğrenen Müslümanlar, eş ve evlatlarını, kendilerine engel olmaya kalkıştıkları için cezalandırmak isteyince bu ayet indi; onların affedilmesini emretti. Bunun yanında, mal ve çocuklarını beklemedik yer ve durumlarda kişiyi günaha sokup, ahiret hazırlığından alıkoyabileceğine de işaret edilmiştir."

فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَاَط۪يعُوا وَاَنْفِقُوا خَيْرًا لِاَنْفُسِكُمْۜ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِه۪ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٦﴾

16. O halde gücünüz yettiğince Allah'a isyandan kaçının. Dinleyin, itaat edin, kendi iyiliğinize olarak harcayın. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

اِنْ تُقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ شَكُورٌ حَل۪يمٌۙ ﴿١٧﴾

17. Eğer Allah'a (rızası uğruna) ödünç verirseniz, Allah onu sizin için kat kat arttırır ve sizi bağışlar. Allah çok mükafat verendir, ceza vermekte acele etmeyendir.

عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١٨﴾

18. Görülmeyeni ve görüleni bilendir. Üstündür, hikmet sahibidir.

(Sure hakkında daha geniş bilgi için bak. Razı, 21/511 vd.; Elmalılı, 7/351 vd.; Kutub, 14/513 vd.; Ateş, 6/2725 vd.; Bilmen, 8/3738 vd.; Vehbi, 14/5940 vd.; Esed, s.1153 vd.; Emiroğlu, 12/281 vd.)

TEĞABÜN SURESİNİN SONU

65-TALAK SURESİ-99

سُورَةُ الطَّلَاقِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Talak suresi, resmi düzenlemede 65. ve iniş sıralamasına göre ise, 99. sırada yer almaktadır. Talak boşama anlamına gelir. Sure boşama konusunu incelediği için bu ismi almıştır; Medine'de inmiş olup 12 ayettir. Ahzab suresinden sonra doğrudan Hz. Peygamber'e hitap ile başlayan ikinci suredir.

Daha önce geçen surelerden Bakara suresinde, Talak, Hul', İla ve İddete; Ahzap suresinde İddete ve Mücadele suresinde de Zihar ve Keffarete dair hükümler geçmiş ve onlarla ilgili bazı bilgiler verilmişti. Bu surede de, Allah katında geçerli sayılan boşanma zamanı ve boşanma ile ilgili bazı konularda uygulanması ve uyulması zorunlu olan süreler konusunda gerekli bazı bilgiler verilmektedir. Bu cümleden olarak: Boşanmanın yapılacağı doğru vaktin seçilmesi, boşanan kadının evlenebilmesi için uyulması gereken iddet müddeti, iddet müddeti içerisinde kocanın boşadığı kadını evinde barındırması ve imkanı ölçüsünde onu infak etmesi, iyi muamele göstermesi ve iddet müddeti tamamlanınca, kocası talaktan dönmediği takdirde isterse evden ayrılabileceği, adet gören, adetten kesilen ve henüz hiç adet görmemiş olan küçükler hakkındaki iddet süreleri, doğumla iddetin sona ereceği, doğmuş çocukla ilgili emzirme ve sair konular ile kadının nafakası hakkında bazı açıklamalar yapılmaktadır.

Bu açıklamalardan sonra Allah ve Peygamberine inanarak itaat eden, güzel ve hayırlı işler yapanların, karanlıklardan aydınlığa çıkarılacakları ve güzellikleri anlatılan cennetle ödüllendirilecekleri vurgulanmaktadır. Daha sonra Yüce Allah'ın evrendeki güç ve kudretine işaret ile sure tamamlanmaktadır:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَاَحْصُوا
الْعِدَّةَۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ رَبَّكُمْۚ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ اِلَّٓا اَنْ يَأْت۪ينَ
بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍۜ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِۜ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَقَدْ ظَلَمَ
نَفْسَهُۜ لَا تَدْر۪ي لَعَلَّ اللّٰهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ اَمْرًا ﴿١﴾

[557]1. Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınızda, onların iddetlerini gözeterek boşayın ve iddeti de sayın. Rabbiniz Allah'tan korkun. Apaçık bir hayasızlık yapmaları hali bir yana, onları evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, bundan sonra bir durum ortaya çıkarıverir.

"Ayette Hz. Peygambere hitap edilmişse de hüküm umumidir, bütün ümmete yöneliktir. Ayete göre boşanması istenen kadınlar, iddetleri dikkate alınarak, iddetten temizlendikten sonra boşanılır. Boşanmış kadının da iddetine riayet edilir, yani üç hayız ya da temizlenme müddeti tamamlanmadan -rici talakata- koca, karısına dönebilir. Bu süre dolduktan sonra boşama kesinleşir. Boşanan kadınlara zarar vermemek, ayette belirtilen mahzur ortaya çıkmadıkça, iddetlerinin bitimine kadar evde kalmalarını sağlamak icap eder. Ayette, bu süre içinde yeni bir durum ortaya çıkabileceği hatırlatılmaktadır ki bu, nefretin sevgiye dönüşmesi, pişmanlığın belirmesi ve eşler arasında uzlaşma meydana gelmesidir. Aslında bir hadiste belirtildiğine göre boşanma, helal olmakla beraber, Allah'ın hoşlanmadığı bir helaldir."

Talak ve Tatlık (Boşanma): Sözlük anlamının, serbest bırakmak, bir bağı bir bağlantıyı kaldırıp salıvermek manasına geldiği; şeriatta ise, nikah ile gerçekleşen evliliklerdeki nikah bağının kaldırılması şeklinde anlaşıldığı ifade edilmektedir.

Rici talak: Kocanın karısına geri dönme hakkını saklı tutarak

yaptığı boşanma şeklidir. (Talakın çeşitleri ve talak hakkında daha geniş bilgi arzu edenlerin, Razı, 21/530 vd.; Elmalılı, 7/375 vd.; Kutub, 14/24 vd. bakmaları yerinde olur.)

فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا
ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ
بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ﴿٢﴾

2. İddet müddetlerini doldurduklarında onları ya meşru ölçüler içerisinde (nikahınız altında) tutun veya onlardan meşru ölçülere göre ayrılın. İçinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit tutun. Şahitliği Allah için yapın. İşte bu, Allah'a ve ahiret gününe inananlara verilen öğüttür. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder.

"Ayet, bekleme süresine yaklaşmış kadınla ilgili olarak kocasının yapacağı işleri sıralıyor. Bunlar, ya tekrar almak veya cezalandırıp zarara sokmadan boşanmaktır. Her iki durumda da iki şahit bulundurmak gerekir. Yukarıdaki ayetlerde geçen talakla ilgili emirler şöyle özetlenebilir: Boşanmayı sünnete uygun şekilde yapmak, iddeti saymak, kadını evinden çıkarmamak, boşama sırasında şahit tutmak, şahadeti hak ölçüler içerisinde yapmak."

وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ
إِنَّ اللَّهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿٣﴾

3. Ve ona beklemediği yerden rızık verir. Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Şüphesiz Allah, emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü koymuştur.

وَاللَّائِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ
وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ
يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا ﴿٤﴾

4. Kadınlarınız içinden adetten kesilmiş olanlarla, adet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır. Gebe olanların bekleme süresi ise, yüklerini bırakmaları (doğum yapmaları)dır. Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir.

ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلَهُٓ اِلَيْكُمْۜ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّـَٔاتِه۪ وَيُعْظِمْ
لَهُٓ اَجْرًا ﴿٥﴾

5. İşte bu, Allah'ın size indirdiği buyruğudur. Kim Allah'tan korkarsa Allah onun kötülüklerini örter ve onun mükafatını arttırır.

اَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَٓارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّۜ وَاِنْ كُنَّ
اُو۬لَاتِ حَمْلٍ فَاَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتّٰى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّۚ فَاِنْ اَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاٰتُوهُنَّ
اُجُورَهُنَّۚ وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍۚ وَاِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُٓ اُخْرٰىۜ ﴿٦﴾

[558]6. Onları gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun, onları sıkıştırıp (gitmelerini sağlamak için) kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Sizin için çocuğu emzirirlerse onlara ücretlerini verin, aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer anlaşamazsanız çocuğu, başka bir kadın emzirecektir.

لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِه۪ۜ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّٓا اٰتٰيهُ اللّٰهُۜ لَا يُكَلِّفُ
اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا مَٓا اٰتٰيهَاۜ سَيَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾

7. İmkanı geniş olan, nafakayı imkanlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkandan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır.

وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ اَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِه۪ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَد۪يدًاۙ وَعَذَّبْنَاهَا
عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨﴾

8. Rabbinin ve O'nun elçilerinin emrinden uzaklaşıp azmış nice memleketler vardır ki, biz onları (ahalisini) çetin bir hesaba çekmiş ve onları görülmemiş azaba çarptırmışızdır.

فَذَاقَتْ وَبَالَ اَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ اَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾

9. Böylece onlar da yaptıklarının karşılığını tatmışlar ve işlerinin sonu tam bir hüsran olmuştur.

اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَد۪يدًاۙ فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِۚ اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُواۜ قَدْ اَنْزَلَ
اللّٰهُ اِلَيْكُمْ ذِكْرًاۙ ﴿١٠﴾

10. Allah onlara şiddetli bir azap hazırlamıştır. Ey inanan akıl sahipleri! Allah'tan korkun. Allah size gerçekten bir uyarıcı (kitap) indirmiştir.

رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِۜ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَدًاۜ قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ لَهُ رِزْقًا ﴿١١﴾

11. İman edip salih amel işleyenleri, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size Allah'ın apaçık ayetlerini okuyan bir Peygamber göndermiştir. Kim Allah'a inanır ve faydalı iş yaparsa Allah onu, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetlere sokar. Allah o kimse için gerçekten güzel bir rızık vermiştir.

اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّۜ يَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُٓوا
اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌۙ وَاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿١٢﴾

12. Allah, yedi kat göğü ve yerden bir o kadarını yaratandır. Ferman bunlar arasından inip durmaktadır ki, böylece Allah'ın her şeye kadir olduğunu ve her şeyi ilmiyle kuşattığını bilesiniz.

(Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 21/529 vd.; Elmalılı, 7/369 vd.; Kutub, 14/9 vd.; Ateş, 6/2733 vd.; Esed, s.1158 vd.; Emiroğlu, 12/304 vd.)

TALAK SURESİNİN SONU

66-TAHRİM SURESİ-107

سُورَةُ التَّحْرِيمِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Tahrim suresi, resmi düzenlemede 66. ve iniş sıralamasına göre ise, 107. sırada yer almaktadır. Adını Hz. Peygamber'in bazı yiyecekleri kendisine yasakladığını anlatan birinci ayetten alır. Medine'de nazil olmuştur, 12 ayettir.

Hz. Peygamber ile zevcelerinden bazıları arasında geçen bir olayın sonucu olarak, Hz. Peygamberin aslında helal olan bazı yiyecekleri, bundan böyle yemeyeceğine ant içerek kendisine yasak kılması üzerine surenin nazil olduğu ifade edilmektedir. Olayla ilgili ayrıntıları anlatan rivayetler konusunda daha geniş bilgi edinmek isteyenler bkz. Elmalılı, 7/399 vd.

Sure Hz. Peygambere hitapla başlamakta ve Allah'ın helal kıldığı şeyleri, eşlerinin hoşnutluğunu aramak için kendisine yasak ederek onlardan mahrum kılmasının caiz olmadığı bildirilmektedir. Ardından da Allah'ın gafur ve rahim olduğunun ifade edilmesi, bu mahrumiyetin Allah'ın mağfiret ve rahmetini kollamayı icap ettirdiğini çağrıştırmaktadır. Zaten devam eden ayette de bu tür yeminlerden kurtulmayı hak ile sağlayan yolların bulunduğu da beyan edilmektedir.

Bu arada olaya neden olan eşler uyarılarak tevbe etmeleri, Peygamber aleyhine aralarında birlik kurmalarının hata olduğu ve bu tür davranışları sürdürdükleri takdirde, bizzat Yüce Allah'ın ona yardımcısı olduğunu ve Cebrail, salihler ile meleklerin de yanında yer alacakları hatırlatıldıktan sonra, Hz. Peygamber onları boşadıkları takdirde Allah tarafından ona, nitelikleri 5. ayette sayılan üstün vasıflı eşler vereceği ihtar olunmaktadır.

Surede Peygamber hanımları bu şekilde uyarıldıktan sonra, müminlere bazı öğütler verilip davranışlarının sonuçları da anımsatıldıktan sonra, Hz. Peygambere kafir ve münafıklarla cihat etmesi ve onlara sert davranması emri verilmektedir. Surenin sonunda, geçmiş dönemlere dönülerek, halihazırda inanan ve inkar eden kadınların durumlarına ibret olmak için olsa gerek, önceki devirlerde yaşanmış gerçek hayattan iki çarpıcı örnek anlatılmakta ve sure bu kıssalarla birlikte sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَٓا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكَۚ تَبْتَغ۪ي مَرْضَاتَ اَزْوَاجِكَۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١﴾

[559]1. Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını gözeterek Allah'ın sana helal kıldığı şeyi niçin kendine haram ediyorsun? Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

Ayetin işaret ettiği olay hakkında rivayetler çok olmakla beraber, çoğunluk oyu ile ayetin akışına daha uygun olduğu kabul edilen, şöyle nakledilir: "Hz. Peygamber zevcelerinden Zeynep binti Cahş'ın evinde bal şerbeti içmiş ve onun yanında biraz fazla kalmıştı. Bu durumu kıskanan iki zevcesi, Aişe ve Hafsa, aralarında kararlaştırıp peygamber yanlarına vardığında kendisinden megafir kokusu geldiğini söylediler. Hz. Peygamber, megafir yemediğini söyledi. 'Demek ki balı yapan arı megafir yalamış' dedi ve bir daha bal şerbeti içmemeye yemin etti." Surenin de bu olay nedeniyle indirildiği yani nüzül sebebinin bu olayın olduğu ifade edilmektedir.

قَدْ فَرَضَ اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ اَيْمَانِكُمْۚ وَاللّٰهُ مَوْلٰيكُمْۚ وَهُوَ الْعَل۪يمُ الْحَك۪يمُ ﴿٢﴾

2. Allah, (gerektiğinde) yeminlerinizi bozmanızı size meşru kılmıştır. Sizin yardımcınız Allah'tır. O, bilendir, hikmet sahibidir. (Ayrıca haram ve helal kılma konusu ile yeminle ilgili olarak bak. Tevbe 9/27, 29; Bakara 2/224-225; Maide 5/87; Nahl 16/116; Kasas 28/12)

وَاِذْ اَسَرَّ النَّبِيُّ اِلٰى بَعْضِ اَزْوَاجِه۪ حَد۪يثًاۚ فَلَمَّا نَبَّاَتْ بِه۪ وَاَظْهَرَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ
بَعْضَهُ وَاَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍۚ فَلَمَّا نَبَّاَهَا بِه۪ قَالَتْ مَنْ اَنْبَاَكَ هٰذَاۜ قَالَ نَبَّاَنِيَ الْعَل۪يمُ
الْخَب۪يرُ ﴿٣﴾

3. Peygamber, eşlerinden birine gizlice bir söz söylemişti. Fakat eşi, o sözü başkalarına haber verip Allah da bunu Peygambere açıklayınca, Peygamber bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Peygamber bunu ona haber verince eşi: Bunu sana kim bildirdi? dedi. Peygamber: Bilen, her şeyden haberdar olan Allah bana haber verdi, dedi.

"Rivayete göre Resulullah, eşi Hafsanın evinde bulunmadığı bir sırada cariyesi Mariye'yi onun odasına almıştı. Hafsa bundan haberdar olunca üzüntüsünü belirtmiş ve darılmıştı. Resulullah da Hafsa'ya, bundan böyle Mariya'yı yatağına almayacağını söylemiş ve bunu gizli tutmasını tenbih etmişti. Hafsa ise bu konuyu Hz. Aişe'ye açıklamış, bunun üzerine yukarıdaki ayet nazıl olmuştu.

Başka bir rivayete göre Hz. Peygamber, irtihalinden (ölümünden) sonra hilafete sırasıyla Ebubekir ve Ömer'in geleceklerini söylemiş Hafsa, Hz. Peygamberin bu sırrını Hz. Aişe'ye söyleyince durum vahiyle Hz. Peygambere bildirilmiş ve ayette zikredilen konuşma cereyan etmiştir." (Daha geniş bilgi için bak Razı, 21/551; Kutub, 15/46)

اِنْ تَتُوبَٓا اِلَى اللّٰهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَاۚ وَاِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ مَوْلٰيهُ وَجِبْر۪يلُ
وَصَالِحُ الْمُؤْمِن۪ينَۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ ظَه۪يرٌ ﴿٤﴾

4. Eğer ikiniz de Allah'a tevbe ederseniz, (yerinde olur). Çünkü kalpleriniz sapmıştı. Ve eğer Peygamber'e karşı birbirinize arka verirseniz bilesiniz ki onun dostu ve yardımcısı Allah, Cebrail ve müminlerin iyileridir. Bunların ardından melekler de (ona) yardımcıdır.

"Ayette, Hz. Aişe ve Hafsa'ya hitap edilmiş, Hz. Peygamberin gönlünü almaları istenmiş, kıskançlık, sır yayma ve onun hoşlanmayacağı aşırılıklardan kaçınma konusunda uyarılmışlardır."

عَسَىٰ رَبُّهُۥٓ إِن طَلَّقَكُنَّ أَن يُبْدِلَهُۥٓ أَزْوَٰجًا خَيْرًا مِّنكُنَّ مُسْلِمَٰتٍ مُّؤْمِنَٰتٍ قَٰنِتَٰتٍ
تَٰٓئِبَٰتٍ عَٰبِدَٰتٍ سَٰٓئِحَٰتٍ ثَيِّبَٰتٍ وَأَبْكَارًا ﴿٥﴾

5. Eğer o sizi boşarsa Rabbi ona, sizden daha iyi kendini Allah'a veren, inanan, sebatla itaat eden, tevbe eden, ibadet eden, oruç tutan, dul ve bakire eşler verebilir.

Olaya neden olan Peygamber eşlerinin, davranışlarını sürdürdükleri takdirde Allah tarafından Elçisine verilebileceği ihtar olunan ve baş taraftaki sureyi tanıtma bölümünde de değindiğimiz eşlerlerle ilgili olarak ayette sayılan niteliklerin anlamlarını anımsamakta, bilgilerimizi yineleme yönünden yararlar vardır:

İslam: 'Şirkten ve şirk ahlakından uzak olarak Allah'ın birliğini ve Peygamberin hak oluşunu kabul edip Allah'ın emrine, Peygamberin sözüne uyup teslimiyet göstermek'.

İman: 'Diliyle söylediği gibi kalbiyle de tasdik ederek içi dışı Müslüman olmak'.

Kanitat: 'Kunut, canu gönülden itaate devam etmek'.

Taibat: 'Tevbekarlık, en küçük kusur ve günaha bile daima tevbe edip uzak durmak'.

Abidat: 'Farz ve nafile ibadetlere devam etmek'.

Saihat: 'Dünya hayatını bir yolculuk bilip, hayata bir yolcu gibi bulunduğuna inanarak oruç ve pehrizkarlığı ahlak edinip daima ilerisini, akıbet ve sonu Allah'ın sevap ve cezasını düşünmek'.

Seyyibat ve Ebkar: Dullar ve bekarlar. (Tarifler için bkz. Elmalılı, 7/425)

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ قُوٓا۟ أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلْحِجَارَةُ عَلَيْهَا
مَلَٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَّا يَعْصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾

6. Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun. Onun başında, acımasız, güçlü, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَۜ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

7. Ey kafirler! Bugün özür dilemeyin! Siz ancak işlediklerinizin cezasını çekeceksiniz, (denilir).

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا تُوبُٓوا اِلَى اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحًاۜ عَسٰى رَبُّكُمْ
اَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُۙ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللّٰهُ النَّبِيَّ وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا مَعَهُۚ نُورُهُمْ يَسْعٰى بَيْنَ
اَيْدٖيهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَٓا اَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَاۚ اِنَّكَ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٨﴾

[560]8. Ey iman edenler! Samimi bir tevbe ile Allah'a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter. Peygamberi ve Onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar. Onların önlerinden ve sağlarından (amellerinin) nurları aydınlatıp gider de, "Ey Rabbimiz! Nurumuzu bizim için tamamla, bizi bağışla; çünkü sen her şeye kadirsin" derler.

"'Samimi bir tevbe' diye tercüme edilen 'tevbe-i nasuh' için birçok yorum yapılmıştır, bunların ortak noktası şudur: Nasuh, nush kökündendir. Buna göre tevbe-i nasuh; tevbe edenin kendi nefsine nasihat dinletebilmesi, günahlarına son derece üzülmesi ve artık onlara dönmemeye karar vermesi demektir." (Daha geniş bilgi için bak. Elmalılı, 7/429)

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقٖينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْۜ
وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ الْمَصٖيرُ ﴿٩﴾

9. Ey Peygamber! Kafirlere ve münafıklara karşı cihad et, onlara karşı sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir. O gidilecek yer ne de kötüdür!

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا امْرَاَتَ نُوحٍ وَامْرَاَتَ لُوطٍۜ كَانَتَا تَحْتَ
عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللّٰهِ شَيْـٔاً وَق۪يلَ
ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّاخِل۪ينَ ﴿١٠﴾

10. Allah, inkar edenlere, Nuh'un karısı ile Lut'un karısını misal verdi. Bu ikisi, kullarımızdan iki salih kişinin nikahları altında iken onlara hainlik ettiler. Kocaları Allah'tan gelen hiçbir şeyi onlardan savamadı. Onlara: Haydi, ateşe girenlerle beraber siz de girin! denildi.

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا امْرَاَتَ فِرْعَوْنَۢ اِذْ قَالَتْ رَبِّ
ابْنِ ل۪ي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّن۪ي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِه۪ وَنَجِّن۪ي
مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَۙ ﴿١١﴾

11. Allah, inananlara da Firavun'un karısını misal gösterdi. O: Rabbim! Bana katında, cennette bir ev yap; beni Firavun'dan ve onun (kötü) işinden koru ve beni zalimler topluluğundan kurtar! demişti.

وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرٰنَ الَّت۪ٓي اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا ف۪يهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقَتْ
بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِه۪ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِت۪ينَ ﴿١٢﴾

12. İffetini korumuş olan, İmran kızı Meryem'i de (Allah örnek gösterdi). Biz, ona ruhumuzdan üfledik ve Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti. O gönülden itaat edenlerdendi.

"Ayetlerde bahsedilenlerden Hz. Nuh'un karısı, kavmine onun mecnun olduğunu söylerdi. Hz. Lut'un karısı da, kocasına gelen erkek misafirleri, gece ateş yakarak, gündüz de duman çıkararak haber verirdi. İkisi de layık oldukları cezaya çarptırıldılar.

Firavun'un karısı Asiye, Hz. Musa'ya iman etmişti. Bundan dolayı kocası Firavun, onu ellerinden ve ayakların dört kazığa bağlamış, göğsüne kocaman bir taş koymuş, öylece yakıcı güneşe bırakmıştı.

İşkence anında, zikredilen dua'yı yaparken ruhunu teslim etmiştir."

(Sure ile ilgili daha geniş bilgi için bak. Razı, 21/551 vd.; Elmalılı, 7/399 vd.; Kutub, 15/44 vd.; Ateş, 6/2751 vd.; Bilmen, 8/3766 vd.; Vehbi, 14/5989 vd.; Esed, s.1162 vd.; Emiroğlu, 12/336 vd.)

TAHRİM SURESİNİN SONU

67-MÜLK SURESİ- 77

سُورَةُ الْمُلْكِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Mülk suresi, resmi düzenlemede 67. iniş sırasına göre ise. 77. sırada yer almaktadır. Mekke'de nazil olmuştur; 30 ayettir. ismini, birinci ayetinde geçen mülk kelimesinden almıştır. Bu sureyi her gece okuyanın, pek büyük sevaba nail olacağına ve surenin faziletlerine dair hadisler vardır. (Bak. Elmalılı, 7/439)

Bilindiği üzere, Mekke'de nazil olan sureler, Allah'ın birliği, vahiy, peygamberlik, iman ve kıyamet konularını ele alarak işlerler. Yaratan ile yaratılanlar arasında, bu inanışlardan doğan bir tefekkür yani düşünce sistemini oluşturmayı amaç edinirler. Başka bir deyişle Mekki sureler, gönlünde ve benliğinde yaşattığı Yaratanına yönelen kulu, kendisine yaraşır düşünce ve şuur içerisinde, Evrendeki canlı-cansız bütün gerçeklerin ve ilahi yasaların destek ve yol göstericiliği ile de güçlendirerek, O'nu, tanımaya ve O'na karşı gerekli tavrı takınmaya yol gösterecek edep ve terbiyeyi öğretmeyi hedef almışlardır. Kur'an'ı Kerim'in şimdiye kadar incelediğimiz bir çok suresinde bunun güzel örneklerini gördük. Bu sure de, konu ile ilgili kendi işlevlerini, geniş kapsamlı bir perspektif ve ufukta, kısa fakat veciz ve çarpıcı örneklerle yapmaktadır.

Medine'de inmiş olan sure ve ayetler genel olarak, değişik vesilelerle ve yine farklı yönleriyle tanıtmaya çalıştığımız Mekke'de inen sure ve ayetlerin akide ve fikir sistemlerini, normal hayattaki günlük yaşama uygulamayı kendilerine konu edinmişlerdir. Başka bir deyişle, Mekki sure ve ayetlerinin prensip ve yasalarının oluşturduğu öğretileri, hayat laboratuvarında yine hayata uygularlar. Bu yöntem

aracılığı ile, ya tek başlarına ya da topluluk içerisinde, şeriat, muamelat veya kısa deyişle, söylemeye çalışalım, yaşamın, her yönüyle, bütün gereklerini, planlama, programlama, gereğince uygulama ve sonuçlandırma, görevleri Yüce Allah'ın yeryüzündeki halifeleri olan insanların omuzlarına yüklenmiştir. Kişiler, İnsan ve Allah'a kul olma şuuru içerisinde bu görevleri yerine getirecek yetenek ve olanaklarla Medine'de nazil olan sureler aracılığı ile teçhiz edilmişlerdir.

Bu surenin içeriği konusuna az önce de değinmiştik. Mevlana hazretlerinin güzel deyişinin çağrıştırmasıyla diyebiliriz ki, Mülk suresi pergelinin akide ayağı, dünya üzerinde durmaktadır. Diğer ayağı ise, sabit ayağının sağlam temellerini yükseltecek malzeme ve harçları bir araya getirmek üzere Evrende gezip durmaktadır. Sure, bu görevi gereğince yerine getirmek için, gerekli gördüğü her konuyu, kendi ilgi alanı içerisine çekmektedir:

'Mülk elinde olan Allah çok yücedir' diye başlayan sure, daha sonra: 'Allah'ın kudret ve mülkünün genişliğini, O'nun tecellilerinden ölüm ve hayat ile insanların yaratılış hikmetini, yaratılış düzeninin cereyanını, şeytanların ve kafirlerle müminlerin sonlarını, bu konuda aydınlatma ve uyarmanın faydalarını, Peygamberin önemini, şükrün ve vazifenin kıymetini, ahiretin gerçekliğini ve Rahmaniyyetin eserleri ile Peygambere ve inananlara vaat ve rahmetinin yüksekliğini bildirerek bir 'kaynak suyu' sorusu ile son bulmuştur.' (Elmalılı, 8/7)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

تَبَارَكَ الَّذ۪ي بِيَدِهِ الْمُلْكُۘ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌۙ ﴿١﴾

[561]1. Mutlak hükümranlık elinde olan Allah, yüceler yücesidir ve O'nun her şeye gücü yeter.

Öncesi ve sonrası olmayan, görünür görünmez iyi ya da kötü telakki ettiğimiz her şeyin yaratıcısı, maddi manevi bütün varlıkların gerçek sahibi; şanı, şerefi ve yüceliği, hayal edilen veya edilemeyen her varlığın üzerinde olan yüce Allah, hayır ve bereketleriyle her şeyi yapmaya, her zorluğun üstesinden gelmeğe gücü ve kudreti yeter; ne kimsenin desteğine ne de yardımına muhtaçtır. Dilediğine emreder

dilediğini serbest bırakarak seçme hakkını bahşeder. (Ayrıca bak. Fatiha ¼; al-i İmran 3/18, 26)

O, yücelerin Yücesi Mübarek varlığı, Yüce Allah'ı, bir de veciz ifadeleriyle Elmalı'nın kaleminden daha kolay anlayacağımız cümlelerden yakından tanımaya çalışalım:

'Yer, gök ve bütün kainat, dünya ile ahiret, tasarrufla saltanat, yaratma ile yok etme, hakim olma ve idare etme, emrini uygulama, kanunlarını yürütme, lütuf ve kahretme, cezalandırıp ikram etme, ikramda bulunup nimetlendirme hep O'nun kudret elindedir. Hepsi O'nun emir ve iradesi, hüküm ve kudreti ile meydana gelir. Dilediğini mülkünde kullanan veya kuvvet verip mülk sahibi yapan da O'dur.' (Elmalılı, 7/442)

ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلْمَوْتَ وَٱلْحَيَوٰةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْغَفُورُ ﴿٢﴾

2. O ki, hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır. O, mutlak galiptir, çok bağışlayıcıdır.

"Hayat anlamsız bir varoluş olmadığı gibi, ölüm de sonu hiçlik olan bir oluş değildir. Aksine hayat, bir hayırlı faaliyetler alanı, ölüm ise bu faaliyetlerin karşılığını bulacağımız ebedi varlık sahasına geçişi sağlayan bir dönüm noktası ve Peygamber (s.a.)'in belirttiği gibi bir uyarıcıdır."

Birinci ayet vesilesi ile sunduğumuz Elmalılı ve burada okuduğumuz tefsir yazarlarının görüş ve yorumlarının yanında gözüönünde bulundurulacak şu husus vardır.

Dünya hayatı içerisinde ve ahiret hayatına geçiş döneminde, diğer bir deyişle, geçici ve devamlı olan iki hayat arasında insanları yaratmasının nedenini Yüce Allah, doğrudan bizi muhatap alarak. **'Hanginizin daha güzel işler yapacağını denemek için.'** şeklinde buyurmaktadır. Daha önce nazil olan Kehf suresinin 7. ayetinde de aynı ayet, üçüncü kişiler muhatap alınarak, genelde daha dar kapsam içerisinde fakat ayetin indirilmesinin nedeni olan yeryüzü güzelliği ve çevre konusunda ise, en geniş içerikli olarak indirilmişti. Yani orada, bu ayette olduğu gibi hiçbir sınır konmadan Evren kapsamında güzel amellerden söz edilmemekte, yeryüzünün güzelliklerini ve onunla ilgili şeyleri daha da güzelleştirme kast edilmektedir. Bu da Kur'an'ı Kerim'in, insanların muhatap kılındığı konuları, daha kolay ve daha iyi kavrayıp öğrenmelerini sağlamak için uyguladığı kolaydan zora geçiş

metodunun değişik bir örneğini oluşturmaktadır. (Bak. Kehf 18/7 ve ilgili açıklamalara)

ٱلَّذِى خَلَقَ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ طِبَاقًا ۖ مَّا تَرَىٰ فِى خَلْقِ ٱلرَّحْمَٰنِ مِن تَفَٰوُتٍ ۖ فَٱرْجِعِ ٱلْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ ﴿٣﴾

3. O ki, birbiri ile ahenktar yedi göğü yaratmıştır. Rahman olan Allah'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin. Gözünü çevir de bir bak, bir bozukluk görebiliyor musun?

ثُمَّ ٱرْجِعِ ٱلْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنقَلِبْ إِلَيْكَ ٱلْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿٤﴾

4. Sonra gözünü, tekrar tekrar çevir bak; göz (aradığı bozukluğu bulmaktan) aciz ve bitkin halde sana dönecektir.

Bu iki ayeti kerimede, birbiri ile uyum içerisinde olan ve düzenli bir biçimde işleyen yedi kat gökleri yaratanın Yüce Allah olduğu; diğer bütün yarattıklarında olduğu gibi, göklerin yaratılışında da hiçbir uygunsuzluğun bulunmadığı; göklerin bünyelerinde barındırdıkları güneş, ay, yıldızlar, galaksiler ve bütün varlıkları ile Yüce Allah'ın koyduğu yasalarına uygun olarak biri diğerine çarpmadan ve zarar vermeden dakik bir nizam ve intizam içerisinde kendi yollarında yürüyüp, kendi işlevlerini yerine getirdikleri; bütün dikkatler üzerine yöneltilerek defalarca ve istendiği kadar çok incelenerek, hatta onda kusur bulma kasıt ve niyetiyle bakılsa da göklerde bir yarık, çatlak ya da delik bulamadan, bakan gözlerin, hiçbir kusur bulamamanın verdiği yorgunluk, ümitsizlik ve üzüntü ile geri dönecekleri; konularına dikkatler çekilerek, O'nun yarattıklarında en küçük bir noksanlık, olumsuzluk ve kusurun bulunmadığı bir kez daha bu vesile ile vurgulanmaktadır.

Göklerin yedi kat olmasından söz edilmesi ile ilgili olarak değişik görüş ve yorumlar yapılmış olmasına rağmen bu konunun net bir açıklığa kavuşturulduğu söylenemez. Ayetin nazil olduğu dönemdeki halk deyişlerine uygunluk sağlanması ve daha iyi anlaşılması için, insanlar arasında çoklukla kullanılan, 'Bu su yedi derde devadır'; 'Şu adam yedi lisan biliyor'; 'Şu bitki ya da meyveden yiyen yedi has-

talıktan kurtulur'; gibi çokluğu ifade etmek için kullanıldığı düşünülebilir. Kur'an hükümlerinin kıyamete kadar devamlılığı göz önünde bulundurularak, baş döndürücü bir biçimde gelişen bilim ve teknik sayesinde, zamanla değişik ve daha uygun ve daha gerçekçi yorumların üretilmesinin umulması en doğrusudur zannediyoruz.

Tıbak: Bu kelimenin, tıpa tıp birbirine uygun, birbirinin üstünde, yahut tabakalı kat kat ya da birçok kattan oluşmuş, anlamlarına geldiği ifade edilmektedir.

Tefavüt: Uygunsuzluk anlamını ifade etmektedir. Bu ayette, göklerde bir uyumsuzluk, aykırılık, eksik, kusur yoktur anlamlarını ifade etmek için kullanılmıştır.

Futür: Yarık, çatlak anlamını ifade eden Fatr kelimesinin çoğuludur. Ayette, göklerde bir çatlak bir yarık yoktur anlamını ifade için kullanılmıştır.

Hasien: Bu kelime burada gözlerin dumanlanıp kamaşması anlamında kullanılmıştır. Uzun süre göklere baktığımızda gözlerimizde bir kamaşma hissederiz. Bu kelime, köpekleri azarlayıp kovma anlamında da kullanılmaktadır.

Hasir: Bu kelimenin açık, yorgun ve üzgün anlamlarına geldiği, ancak ayetteki gibi göze sıfat olarak kullanıldığında, yorgun, bitkinlik ve dermansızlık anlamlarını içerdiği ifade edilmektedir.

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ
عَذَابَ السَّعِيرِ ﴿٥﴾

5. Andolsun ki biz, (dünyaya) en yakın olan göğü kandillerle donattık. Bunları şeytanlara atış taneleri yaptık ve onlara alevli ateş azabını hazırladık.

Hicr ve Saffat surelerinde değinilen ve ayrıntıları anlatılan konunun, yani, şeytanların gökten haber çalamayacakları onların şıhablarla taşlanıp kovulma konusunun burada yinelenmesinden umulan amaç şudur: Hz. Muhammed (s.a.)'e vahyedilen Kur'an'ın cinler ya da şeytan tarafından yapılan dolduruşlar olmayıp, Allah tarafından gönderilip melek tarafından indirilen bir ilahi vahiy olduğunu pekiştirip vurgulamaktır. Çünkü şeytanların, yakın göklerin şıhaplarla korunması nedeni ile Mele-i Ala'ya ulaşıp, orada Yüce Allah ve

melekleri tarafından korunan Kur'an'ı Kerim'den sözler veya onunla ilgili bilgiler çalarak elde etmeleri olanaksızdır.

Sema'eddünya: 'En aşağı ya da en yakın gök' anlamına geldiği ifade edilmektedir.

"Bazı tefsirlere göre burada, havada parıldayan, bir ateş tanesi gibi hızla ve tek istikamette hareket edip sönen 'şihab'lar kastedilmektedir." (Bu konu ile ilgileri nedeni ile Hicr 15/16-18; Saffat 37/6-10 ayetlerine bir kere daha bak.)

Devam eden bu bölümdeki diğer ayetlerde, kıyametle ilgili sahneler tasvir edilmektedir. İnanmayan müşriklerin, hazin ve elem verici sonları dehşet verici bir cehennem tanıtımı eşliğinde anlatıldıktan sonra, inançlı kulların ise, erişecekleri mağfiret ve ulaşacakları mutlu sonlarına ve güzel armağanlarına işaret olunmaktadır :

وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٦﴾

6. Rablerini inkar edenler için cehennem azabı vardır. O, ne kötü dönüştür!

إِذَا أُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقًا وَهِيَ تَفُورُ ﴿٧﴾

7. Oraya atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler.

تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ﴿٨﴾

8. Neredeyse cehennem öfkesinden çatlayacak! Her ne zaman oraya bir topluluk atılsa, onun bekçileri onlara: Size, (bu azap ile) korkutucu bir peygamber gelmemiş miydi? diye sorarlar.

قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللَّهُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ ﴿٩﴾

9. Onlar şöyle cevap verirler: Evet, doğrusu bize, (bu azap ile) korkutan bir peygamber gelmişti; fakat biz (onu) yalan saymış ve: Allah'ın bir şey gönderdiği yok; siz olsa olsa büyük bir sapıklık içindesiniz! demiştik.

وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١٠﴾

10. Ve: Şayet kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık, (şimdi) şu alevli cehennemin mahkumları arasında olmazdık! diye ilave ederler.

فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ فَسُحْقًا لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿١١﴾

11. Böylece günahlarını itiraf ederler. Artık (Allah'ın rahmetinden) uzak olsun, o alevli cehennemin mahkumları!

Dünyada işledikleri günahları bu şekilde itiraf eden ateş ehli, bütün şeytan ve onlara uyan kafirler uzak olsunlar. Onların yeri ve hakları salihlerin yanlarında olmak değil, onların uzağında olmaktır. Allh'ın emirlerine karşı gelerek İlahi mülkünün düzenini bozmaya çalışan kimseler ancak ateşe hak kazanırlar, denilmektedir.

Suhk: Bu kelimenin, uzaklaşmak, ıramak ya da helak olmak manalarını içerdiği ifade edilmektedir.

إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾

12. Fakat daha görmeden Rablerinden (azabından) korkanlara gelince, onlar için gerçekten hem bağışlanma hem de büyük mükafat vardır.

وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٣﴾

[562]13. Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun; bilin ki O, kalplerin içindekini bilmektedir.

Bu ayeti kerime ile de Yüce Allah'a hiçbir şeyin saklı kalamayacağı, gizli veya açık olsun, isterse göğüslerde saklansın, O'nun olup biten ve saklanan her şey hakkında bilgi sahibi olduğu bir kere daha yenilenip vurgulanmaktadır.

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٤﴾

14. Hiç yaratan bilmez mi? O, en ince işleri görüp bilmektedir ve her şeyden haberdardır.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ ۖ
وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾

15. Yeryüzünü size boyun eğdiren O'dur. Şu halde yerin omuzlarında (üzerinde) dolaşın ve Allah'ın rızkından yiyin. Dönüş ancak O'nadır.

"Burada yeryüzünün insanların faydalanmalarına hazır ve uygun bir durumda yaratıldığını ifade eden bir temsil mevcuttur. Yeryüzü, omuzlarında dolaşılacak halde emre amade kılındığına göre, artık dünyada insanlara boyun eğmeyecek hiçbir maddi varlık yok demektir. Bu ayeti kerimede insanlığı ve özellikle Müslümanları daima yükseltmeye bir teşvik vardır."

Müfessirlerin ayet konusunda yaptıkları bu yorum ayetin ruhuna uygun bir yorumdur. Bazı müfessirleri, menakib kelimesini, yeryüzünün dağları, yolları, ovaları ya da omuzları üzerinde insanların yürümeleri biçiminde niteleyerek yorum yapmaları, amaç dışı benzetmelerden başka bir anlam ifade etmemektedir.

Menakib: Omuz anlamına gelen 'menkib'in çoğuludur. Ayette, insanların her türlü gereksinimlerine olanak veren, yani, 'İnsanların ihtiyaçlarını karşılama görevini omuzlayan yeryüzü', anlamını ifade etmek için, mecazi anlamda kullanılmıştır.

Zelül: Bu kelime:'Boyun eğen, istendiği gibi kolaylıkla çekip götürecek şekilde kullanmaya uygun ve uysal şeye zelül denir. Bunda asıl olan, aşağılık, horluk manası değil kolaylık, yumuşaklık, uyumlu, kısaca uysallık manasıdır.' şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımlama, zelül ile zelilin karıştırılmamasının en güzel ölçüsünü veriyor. Zelül olmak aşağılık olmayı gerektirmemektedir. Zelül olan aynı zamanda şerefli de olabilir. Örneğin alçakgönüllü olmak bir şereftir. Yüce Allah ayeti kerimede, yeryüzünü insanların hizmetine bu sıfatı kullanarak tanıtmaktadır. Yaratıkların en şereflisi olan insanın, temel maddesi olan toprağın oluşturduğu yeryüzü, insanlara şerefiyle, asaletiyle nimetlerini sunuyor.

أَأَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ﴿١٦﴾

16. Gökte olanın, sizi yere batırıvermeyeceğinden emin misiniz? O zaman yer sarsıldıkça sarsılır.

Bu ayeti kerime ile ilgili yanıtlanması gereken ilk soru şudur: Yüce Allah mekandan münezzeh olduğuna göre, yani 'her yerde hazır ve nazır' olduğuna göre, ayette O'ndan niye 'Göklerde olan' şeklinde bahsedilmektedir. Her an, her yerde bizimle beraber olan, bize şah damarımızdan daha yakın olan Allah'tan niye gökte olan diye söz edilmektedir?

Konu ile ilgili değişik yorumlar yapılmış, bu arada sözü edilenin Allah olmayıp, O'nun emirlerini uygulayan melekler olduğu da ileri sürülmüştür. Bunların ayrıntılarına girmeden, konu ile ilgili yaptığımız incelemeden bize göre saptadığımız en uygun olan sonuçlar şunlardır:

1- 'Gökte olan' ifadesinden kastedilen Allah'tır. Ayetin gramer yapısı ve diğer ayetlerle olan anlam akışında da buna işaret olunduğunu savunan yaklaşım akla ve mantığa daha yakın görünmektedir.

2- İnsanların rızkının sadece yeryüzüyle sınırlı olmayıp, semada da nasipleri bulunduğu, Bakara 29 ve Zariyat suresi 22. ayetlerinin hükümlerinden anlaşılıp sabit olduğuna göre, dünyanın omuzlarında yürürken yalnız dünyadan değil, yüksek semalardan da su, hava, ışık ve diğer birçok maddi-manevi nimetler almaktayız. Bu nimetleri bize lütfeden Allah'ın, evvela dünyayı yarattıktan sonra arşa çıkıp oraya istiva ettiğini biliyoruz. 'Gökte olan' deyimi ile Yüce Allah'ın, arzdan sonra aynı zamanda yükseklerde de bizlere nimetler hazırladığını düşünmemiz sağlanmaktadır. Böylece, mekan yönünden de O'nun üstünde bir varlığı düşünmenin keza olanaksız olduğu vurgulanıp, ne suretle olursa olsun O'unn üstünde bir varlığın tasavvur edilemeyeceği beyinlere nakşediliyor. Bu nedenle 'Gökte olan' deyimi Allah'ın sadece gökte olduğunu göstermediği gibi 'Her yerde hazır ve nazır' olması gerçeğiyle de bir anlam çatışması yaratmamaktadır. (Ayrıca bak. Bakara 2/255; al-i İmran 3/29; Fussilet 41/54; Şura 42/11; Zuhruf 43/84; Hadid 57/4)

3- 'Bizim bakışımızda, yüceliğin en yüksek timsali sema olduğu için, Allah Teala'nın mutlak yüceliği de onunla ifade buyurulmuştur. Yalnızca Yaratanla yaratılanların isimlerinin mukayesesiyle de bu anlam açıkça bilinir.' deniliyor ki bu da doğru bir yaklaşımdır.

Burada ayrıca, örtülü bir ifade ile açık bir uyarı yapıldığı

inancındayız. Şöyle ki: Yüce Allah yeryüzünü size zelül kılarak ondan her şekilde yararlanmanızı sağladı, her türlü nimeti istifadenize amade kıldı, ancak buna karşı sizin de yerine getireceğiniz görevleriniz vardır. Allah'ın emir ve yasaklarına uyacaksınız, yapmayı emrettiğini yapacak, yasakladıklarından kaçınacaksınız, O'na yaraşır kulluk görevlerinizi yerine getireceksiniz. Bütün bunları yapmaz, yoldan çıkarsanız, bu gün sizin nimet hazineniz, mutluluk kaynağınız olan ve üzerinde her istediğinizi yapma olanağını bulduğunuz yeryüzü, bu kere, elem, ızdırap ve mutsuzluğunuzun kara çukuruna dönüşür. Bunu böyle bilin ve asla unutmayın denilmektedir.

"Alemin tedbiri ile görevli meleklere işaret olunduğu belirtilmekle beraber; asıl fiili yaratan ve cezayı veren Cenab-ı Allah'tır. Her şey O'nun izni ve emriyle meydana gelmektedir."

أَمْ أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾

17. Yahut gökte olanın üzerinize taş yağdıran (bir fırtına) göndermeyeceğinden emin misiniz? İşte (bu) tehdidimin ne demek olduğunu yakında bileceksiniz!

Bu ayette de, dünyanın zelül tavrına karşı, onun dışından gelecek şeylerin olabileceğine dikkat çekilmekte ve bununla, şeytanların şıhablanmaları gibi insanların da başlarına benzer felaketlerin gelebileceği uyarısı yapılmaktadır. Kaldı ki, Hz. Lüt kavmi ile ilgili kıssada ve Fil suresinde insanlara uygulanan örneklerini de biliyoruz. Bu uyarıdan öğüt almayıp tavırlarına çeki düzen vermeyenlerin ise, Yüce Allah'ın uyası ve cezasının ne demek olduğunu yakın gelecekte (Kıyamette) çok iyi anlayacakları, fakat, o zaman da vaktin çok geçmiş olacağı bildirilmektedir.

Ayrıca, bu ayeti kerimelerde, üstü örtülü olarak, Yüce Allah'ın emir ve yasaklarına uymamanın sonuçlarına dikkatler çekilerek, hiç ölmeyecekmiş gibi dünya için çalışmanın yanında, yarın ölecekmiş gibi de ahiret için her an hazır olma gereği bir kere daha anımsatılmaktadır, kanısındayız. Geçmiş toplulukların eylem ve davranışları ile ulaştıkları acı sonlarına dikkat çekerek, ibret alınması gereğini çağrıştıran 18. ayet içeriği de, bu düşünceyi güçlendirmektedir.

وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾

18. Andolsun ki, onlardan öncekiler de (bunu) yalan saymışlardı; ama benim karşılık olarak verdiğim azap nasıl olmuştu!

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَٰنُ إِنَّهُ
بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾

19. Üstlerinde kanatlarını açа-kapata uçan kuşları (hiç) görmediler mi? Onları (havada) rahman olan Allah'tan başkası tutmuyor. Şüphesiz O her şeyi görmektedir.

أَمَّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ جُندٌ لَّكُمْ يَنصُرُكُم مِّن دُونِ الرَّحْمَٰنِ إِنِ الْكَافِرُونَ
إِلَّا فِي غُرُورٍ ﴿٢٠﴾

20. Rahman olan Allah'a karşı şu size yardım edecek askerleriniz hani kimlerdir? İnkarcılar ancak derin bir gaflet içinde bulunmaktadırlar.

19. ayette Yüce Allah'ın güç ve kudretine bu yönüyle işaret etmek için verilen kuşlar misalinden sonra, 19. ayette de, Yüce Allah'ın rahmetinin eseri olduğu her yönüyle açık olan böylesi bir düzende, Allah'ı bir tarafa bırakarak, put ve şeytanlardan oluşan sözde askerlerinden medet umanlar istihzalı (alaylı) bir ifade ile kınanmaktadırlar.

أَمَّنْ هَٰذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ بَل لَّجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾

21. Allah size verdiği rızkı kesiverse, size rızık verebilecek olan kimdir? Hayır, onlar azgınlık ve nefrette direnip durmaktadırlar.

أَفَمَن يَمْشِي مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّن يَمْشِي سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾

22. Şimdi (düşünün bakalım), yüz üstü kapanarak yürüyen mi (varılacak) yere daha iyi erişir, yoksa doğru yolda düzgün yürüyen mi?

'Elbette yüzü koyun kapanarak önünü görmeden rast gele yürüyen kimse ile dimdik, önünü görerek yürüyen bir olmaz. Önünü görerek yürüyen, doğru yolda gider; güvenle nereye gittiğini bilir. Tevhidi bırakıp Allah'tan başka şeylere tapan kimse de, başını önüne bükmüş, önünü görmeden zikzak yapan kimse gibi nereye gittiğini bilmez.'

قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ ۖ قَلِيلًا
مَا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾

23. (Resulüm!) De ki: Sizi yaratan, size işitme duyusu, gözler ve kalpler veren O'dur. Ne az şükrediyorsunuz!

قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾

24. De ki: Sizi yeryüzünde çoğaltıp yayan O'dur; ancak O'nun huzuruna gelip toplanacaksınız.

Bu iki ayet ile, insanları yoktan var eden, ayeti kerimelerde işaret edilen her türlü yetenek yanında, onları yeryüzüne yayarak sayısız nimetlerine kavuşturan Allah'ın, öldükten sonra, onları diriltip hesap vermek üzere huzuruna toplamaya da gücünün yeteceği ve bütün bunları yapmaya muktedir olduğu anlatılmaktadır.

Durum bu kadar açık ve gerçekler bir bir sayılıp anımsatıldığı halde müşrikler, klasik alaylı nakaratlarına baş vurup diyorlar ki:

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾

25. "Doğru sözlü iseniz (söyleyin), bu tehdit hani ne zaman (gerçekleşecek)?" derler.

Surenin bu bölümünde, bir kere daha, yoldan çıkmış, Hz. Peygamber ve beraberinde ki sayıları henüz çok az olan müminlerin yok olmasını gözleyen ve o günleri görmek için de birbirine sabır öğütleyen müşrik kafirlere, Hz. Peygamberin ağzından uyarı, anımsatma ve ibret alınacak öğütler verilmektedir. Böylece gerçekler, değişik yönleri ile bir kere daha sayılıp anımsatılmaktadır.

قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٢٦﴾

26. De ki: O bilgi, ancak Allah'a mahsustur. Ben ise sadece apaçık bir uyarıcıyım.

فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَٰذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾

[563]27. Ama onu (azabı) yakından gördükleri zaman, inkar edenlerin yüzleri kararacak ve (kendilerine): İşte sizin isteyip durduğunuz budur! denecektir.

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَهْلَكَنِيَ اللّٰهُ وَمَنْ مَعِيَ اَوْ رَحِمَنَاۙ فَمَنْ يُج۪يرُ الْكَافِر۪ينَ مِنْ عَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٢٨﴾

28. De ki: Allah beni ve beraberimdekileri (sizin istediğiniz üzere) yok etse veya (öyle olmayıp da) bizi esirgese, (söyleyin bakalım) inkarcıları yakıcı azaptan kurtaracak kimdir?

قُلْ هُوَ الرَّحْمٰنُ اٰمَنَّا بِه۪ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَاۚ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٢٩﴾

29. De ki: (Sizi imana davet ettiğimiz) O (Allah) çok esirgeyicidir; biz O'na iman etmiş ve sırf O'na güvenip dayanmışızdır. Siz kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu yakında öğreneceksiniz!

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ مَٓاؤُ۬كُمْ غَوْراً فَمَنْ يَأْت۪يكُمْ بِمَٓاءٍ مَع۪ينٍ ﴿٣٠﴾

30. De ki: Suyunuz çekiliverse, söyleyin bakalım, size kim bir akar su getirebilir?

Sure hakkında dahaAyrıntılı bilgiler için bak. (Razı, 21/571 vd., 22/5 vd.; Elmalılı, 7/439 vd.; kutub, 15/77 vd.; Ateş, 6/2761 vd.; Bilmen, 8/3780 vd.; Vehbi, 15/6027 vd.; Esed, s.1167 vd.)

MÜLK SURESİNİN SONU

68-KALEM (NUN) SURESİ-2

سُورَةُ الْقَلَمِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Kalem suresi, resmi düzenlemede 68. ve iniş sıramasına göre de 2. sırada yer almaktadır. Mekke'de nazil olmuştur, 52 ayettir. 'Nun' suresi diye de anılır. İsmini birinci ayetteki 'kalem' kelimesinden alır.

İlk nazil olan surelerdendir. Nüzulü konusunda yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere, ilk dört ayetinin daha önce ve diğer ayetlerin de bir süre sonra indirildiği olasılığı vardır. Bu görüşe göre, Alak suresinin ilk beş ayetinden sonra, bu surenin ilk dört ayeti inmiştir.

Sure içeriği genel çizgilerle: Önce, Yüce Allah'ın yemini eşliğinde Hz. Muhammedin peygamber oluşu, O'nun lütfunun eseri olduğu vurgulanan üstün özellikleri ve karakteri övülür; onu yalanlayıp karşı gelenlerin düşük karakterleri anlatılır ve onların ceza görecekleri anlatılan tarihi bir kıssa eşliğinde vurgulanır; İnananlar ile inanmayanların hükümleri ile ilgili aydınlatıcı bilgi ve örnekleri takiben sure, Hz. Peygambere, sabredip Allah'ın hükmünü beklemesi öğüdünü içeren ayetler ile son bulur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَۙ ﴿١﴾

1. Nun. Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına andolsun ki,

Buradaki yeminin kalem ile kalem mürekkebinin konduğu 'hokka'

diye isimlendirilen kabına yapıldığı ifade edilmektedir. Bu sureden önce inmiş olan Alak suresinde de okumaya dikkat çekilmiş olması bu düşüncenin doğru olduğu kanısını güçlendirmektedir.

Yüce Allah'ın yemini ile başlanan ayetlerde, işlenecek konuların çok önemli olması nedeniyle, dikkatlerin özellikle onlara çekmesi için bu yöntemin uygulandığını, önceki bilgilerimizden biliyoruz.

Bu sure de kaleme yemin ile başlamakta ve hemen arkasından da kalemle satırı yazana dikkatleri yönlendirmektedir. Kanımıza göre burada, yazı yazanın kalem olmayıp, onu vasıta olarak kullanan, onun arkasında olan fakat gözle görülmeyen akıl, anlayış ve gerek yazma ve gerekse yazdıkları ile ortaya koymaya çalıştığı ilmin sahibi insan denen varlığın olduğuna işaretle, onun önemine dikkat çekilmektedir. O halde, Kalem suresini anlamaya çalışırken olduğu gibi, hayatımızın her anında da bu gerçeğin şuuru içinde hareket etmemiz gerekir.

Yüce Allah'ın, indirdiği ilk iki suresinin hemen başlarındaki ilk ayetlerde, okuma ve kalemi anarken yemin yöntemini uygulaması, İslam nazarında ilmin, her şeyin üstünde en önemli bir değer taşıdığı ve ifade ettiğinin ve ilim konusunda insan faktörünün de ayni önemi taşıdığının, açık ve inkar edilemez kanıtıdır. Her Müslüman'ın bu gerçeği zihnine nakşetmesi ve o şuur içerisinde insanlık ve kulluk görevlerini yerine getirmeye çalışması gerekir. Bu aynı zamanda, İslam dininin kalkınmayı engellediğini iddia eden ucuz şamatacıların suratına indirilecek en güzel tokattır.

İkinci ayet, müşriklerin Hz. Peygambere değişik sıfatlar izafe ederek onu deli şeklinde nitelemelerine cevap teşkil etmektedir. Onların söylediklerinin yalan olduğu ayeti kerime ile belirtilmektedir.

مَا أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ﴿٢﴾

2. Sen -Rabbinin nimeti sayesinde- mecnun değilsin.

Burada Hz. Peygambere deniliyor ki, sen deli değilsen, Rabbinin sana lütfu olan Peygamberlik ve onun olmasa olmaz ve ondan ayrılması olanaksız olan özellikleri ve nitelikleri olarak yine O'nun tarafından sana verilen akıl, zeka, güzel ahlak, fazilet, cesaret ve benzerleri gibi nimetler sayesinde değilsin. Ve arkasından da müjdesini veriyor:

وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ﴿٣﴾

3. Hiç şüphesiz senin için bitip tükenmeyen bir mükafat vardır.

Sana verilen bu şerefli peygamberlik görevi nedeni ile birçok zorluklarla karşılaşacak ve onların üstesinden gelmek için fedakarlıklar yapacak ve zahmetlere katlanacaksın. Bütün yaptıkların asla karşılıksız kalmayacak, ardı arkası kesilmeyen nimetleri Yüce Allah sana nasip edecektir.

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾

4. Ve sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.

Ahzap suresinin 21. ayetinde 'Andolsun ki, Resulullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe ulaşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir.' buyurulmaktadır. O örneği oluşturan faktörlerin içinde önemli rolü olan başlıca unsurlardan biri de bu ayette sözü edilen ve büyük sıfat ile nitelenen güzel ahlaktır. Öyle bir ahlak ki, çalışma ve ortaya konan amel sonuçları ile en yüksek amaca ulaştırıyor sahibini. Hayırların en güzeline, faydaların en mükemmeline. İşte bu ahlakı da eksiksiz bir şekilde, Kur'an'ı Kerim aracılığı ile Yüce Allah, önce Peygamberine, sonra da ondan yararlanmasını bilen ve o şerefe layık görülen diğer kullarına lütfetmektedir. Ayette vurgulanan da budur.

فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ ﴿٥﴾

5. Yakında (Sen de) göreceksin, onlar da görecekler,

بِأَيِّكُمُ الْمَفْتُونُ ﴿٦﴾

6. Hanginizde delilik olduğunu.

Bu iki ayette gerçek sonuçları, Hz. Peygamberin de ona mecnun diyerek onda olması asla düşünülemeyecek sıfatlar yakıştırmaya kalkan münkir müşriklerin de pek yakında: 'İki taraftan hanginizde imiş o fitne ve delilik, sende mi, onlarda mi?' görecekleri ifade edilmekte ve devam eden ayeti kerimede de kimin doğru ve kimin eğri yolda olduğunun herkesten iyi Yüce Allah tarafından bilineceği vurgulanmaktadır. Denilmektedir ki; seni yetiştirip terbiye eden, sana nimet, güven ve güç veren, önünü aydınlatıp doğru yolu bulmana olanak sağlayan ve bu sayede de hak ettiklerini sana vermeyi vaat eden Allah kimin deli kimin de veli olduğunu herkesten iyi bilir.

zayıflatıp hafife alınmasına neden olmak; durmaksızın başkalarında kusur arayıp kınayarak tedirgin etmek; sağa sola laf taşıyarak müzevirlik ve gammazlık yapmayı adeta meslek edinmek; iyi şeyleri engelleyip saldırganlıktan, günah işlemekten zevk almak; davranışlarında kaba olmaları yanında soysuzlukla ve kötülükle damgalanmış olan kimse olmak; çocuk ve mal sahibi olmalarından ötürü şımarıp yolunu şaşırmış olmak; Kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğu zaman ayetler için: 'Öncekilerin masalları' demeleri.

سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ ﴿١٦﴾

[564] 16. Biz yakında onun burnuna damga vuracağız (kibirini kırıp rezil edeceğiz).

Ayette burnuna damga vurulmasından söz edilmesinin sebebi, kibir, kendilerinde bulunup başkalarında olmayan bir şey veya başka nedenlerle şımarmış kimselere, toplum içinde 'burnu büyümüş' sözünün yaygın olarak kullanılmakta olmasıdır. Yani burnu ne kadar büyük olursa olsun biz yakında yine de onun burnunu damgalar, sürter ve kırarız. Gururu ve şımarıklığı onu kurtaramaz denilmektedir.

Mal ve çocuklar nedeni ile şımarmış kimselerden bahsedildiği tam bu sırada, kendilerine verilen nimetler sebebiyle şımarıp başkalarının hukukuna tecavüz etmenin, hayrı engellemenin, ne demek olduğunu hatırlatacak bir kıssaya değinilmektedir.

Kur'an'ı Kerim'in, geçmiş topluluklarla ilgili serüvenleri alıp, içinde bulunulan zamana taşıyarak (eski deyimle,'hal'e), adeta birer canlı olay gibi uygulayıp yaşatan, o meşhur üslubunun, öğüt, uyarı ve ibretlerle dolu, güzel bir örneğine yine tanık olmaktayız. Bu cümleden olarak,bundan sonraki ayetlerde, bağ ve bahçe sahibi olmanın verdiği şımarıklık nedeni ile hak ve hukuktan uzaklaşma eğilimi gösteren bazı kimselerle ilgili gelişen birtakım olayları ve o olaylar nedeni ile, ilahi takdire bağlı olarak ortaya çıkan, uyarıcı, öğretici ve aynı zamanda da ibret verici sonuçlarını öğreneceğiz:

إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ﴿١٧﴾

17. Biz, vaktiyle "bahçe sahipleri" ne bela verdiğimiz gibi, onlara da bela verdik. Hani onlar (bahçe sahipleri), sabah olurken (kimse görmeden) onu (mahsullerini) devşireceklerine yemin etmişlerdi.

Ayeti kerime ile, şımarıp haddini bilmeyen ve gerek kişisel gerekse toplum içerisindeki hal ve tavırlarına çeki düzen vermeyenlere, geçmişte, sahip oldukları bahçeler nedeni ile şımarıp ne oldum delisi kesilerek, her şeyi unutup asan, kesen, olur olmaz yemin eden kimselere verdiğimiz bela ve cezaları, hak edecek olanlara anında veririz, şeklinde bir nevi gözdağı verilerek, olayın ayrıntılı öyküsüne geçiliyor :

وَلَا يَسْتَثْنُونَ ﴿١٨﴾

18 Onlar istisna da etmiyorlardı.

Bu ayeti kerime ile, onların bir işe koyulurken, 'İnşallah' bile demeye gerek görmedikleri ya da elde ettikleri mahsullerinden, yoksulların paylarını ayırmayı asla düşünmediklerinin kastedildiği, ifade edilmektedir.

فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ ﴿١٩﴾

19. Fakat onlar daha uykudayken Rabbinin katından (gönderilen) kuşatıcı bir afet (ateş) bahçeyi sarıverdi de,

Ne var ki, yemin ederek, inşallah dahi demeden, o bağ-bahçeyi kendilerine bahşeden Yüce Allah'ı ise, akıllarından bile geçirmeden, yemin ederek mahsul almaya karar verenlerin tarlalarını, kendileri uykuda iken Yüce Allah'ın kudret eli ziyarete karar vermişti. Gece ziyaretinin sonu meydanda:

فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ﴿٢٠﴾

20. Bahçe kapkara kesildi.

O cennet misali bağ bahçeleri, onlar uyanıp sabahleyin semerelerini biçmeye gitmelerinden önce, gece vaktinde, meyvesiyle ve gövdesiyle tamamen biçilmiş, cascavlak bir tarla görünümüne bürünmüştü.

Sarim: Meyvesi kesilmiş bağ, ürünü biçilmiş bir tarla anlamına geldiği gibi, üzerinde hiçbir şey bitmeyen kumlu ya da çorak araziler için de bu deyim kullanılır.

فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ ﴿٢١﴾

21. Sabah olurken birbirlerine seslendiler.

أَنِ اغْدُوا عَلَىٰ حَرْثِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ ﴿٢٢﴾

22. "Madem devşireceksiniz, hadi erkenden mahsülünüzün başına gidin!" diye.

Sabahleyin, ayette belirtildiği şekilde birbirine seslenerek, haydi koşun dediler. Ve düşman üzerine saldırır gibi, ekinlere saldırmak azmiyle tarlaya koştular. Çünkü erken işlerini bitirip, mahsullerinden kimseye bir şey vermek istemiyorlardı.

فَانْطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ ﴿٢٣﴾

23. Derken yürüyorlardı; fısıldaşıyorlardı.

Bir taraftan adeta düşmana saldıracakmış gibi heyecanla yürüyor öte yandan da, kimsenin duymasını istemedikleri için aralarındaki konuşmaları alçak sesle yapmaya gayret ediyor ve diyorlardı ki :

أَنْ لَا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِينٌ ﴿٢٤﴾

24. "Sakın bugün hiçbir yoksul bahçeye girip yanınıza sokulmasın" diye.

Bu gün işlerimizi o şekilde tamamlayalım ki, yanımıza hiçbir muhtaç ve yoksul yanaşmasın, onları tarlaya sokmayalım ve onlara istemeyerek de olsa bir şeyler vermek zorunda kalmayalım.

وَغَدَوْا عَلَىٰ حَرْدٍ قَادِرِينَ ﴿٢٥﴾

25. (Evet yoksullara yardıma) güçleri yettiği halde, onları yardımdan mahrum etmek niyet ve azmi ile erkenden yola düştüler.

Maddi durumları, yani mal varlıkları iyi idi. En azından tarladan alacakları ürünleri, onları muhtaçlara yardım etmeye muktedir hale getirecekti. Ne var ki onlar, buna yanaşmamakta kararlı idiler ve o hava içerisinde tarlalarının bulunduğu yer geldiler. Bağ ve bahçelerinin durumlarını görünce de:

فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ ﴿٢٦﴾

26. Fakat bahçeyi gördüklerinde: Mutlaka yolumuzu şaşırmış olmalıyız! dediler.

Gördükleri manzara karşısında donup kaldılar. Bu yer kendi

bahçeleri olamazdı, başka bir yerdi, yollarını şaşırdıkları için buraya geldikleri şeklindeki hezeyanlarla kendilerini avutmaya çalışıyorlardı. Ne çare ki, bu kendi kendilerini kandırma gayretleri, boş ve faydasızdı. Geldikler yer doğru idi ve gördükleri de kendi bahçeleri idi. Çaresizlik içerisinde ve istemeyerek de olsa sonunda acı gerçeği gördüler ve mırıldandılar:

بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٢٧﴾

27. Yok yok, doğrusu biz mahrum bırakılmışız!

Cezalandırıldıklarını anlamışlar ve yardım etmeyi esirgemek için aleyhlerine plan kurdukları kimselerden, şu anda kendileri, daha kötü durumda idiler. Başlarına gelen gerçeği yavaş yavaş kavramaya başlamışlardı. İşte tam o sırada içlerinden en mutedil olanları, sitem ve başa kakar bir eda ile değil fakat, daha da kötü bir beladan sakınmalarını anımsatan, uyarıcı ve doğru yol gösterici bir tavır içerisin onlara şöyle dedi:

قَالَ اَوْسَطُهُمْ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾

28. İçlerinden en makul olanı şöyle dedi: Ben size "Rabbinizi tesbih etsenize" dememiş miydim?

Ben size Rabbinizi tesbih edin' demiştim; diyerek uyarısını yaptı. O'nun noksan sıfatlardan uzak olduğunu, hakimiyetini bir kimseyle paylaşmayacağı, baskı ve haksızlıklardan nefret ettiğini, alçaklığı ve alçak kimseleri sevmediğini hatırlamış olsaydınız ve ondan uzaklaşmasaydınız bunlar başınıza gelmezdi, fakat henüz vakit çok geç değil ve ümitsizliğe kapılmanıza da gerek yok, bundan ders alır ve doğru yolu tutarsanız mesele kalmaz; dercesine yapılan bazı uyarılar sonucu olsa gerek onlar da:

قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٩﴾

29. Rabbimizi tesbih ederiz; doğrusu biz (kendi kendimize) yazık etmişiz, dediler.

فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ ﴿٣٠﴾

30. Ardından, kabahati birbirlerine yüklemeye başladılar.

İçine düştükleri kötü durumun sebeplerini birbiri üzerine atarak kısa bir çekişme ve şaşkınlıktan sonra, gerçeği kabullenerek itiraf ettiler ve ardından da beklenti ve ümitlerini dile getirdiler:

قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ ﴿٣١﴾

31. (Nihayet) şöyle dediler: Yazıklar olsun bize! Gerçekten biz azgın kişilermişiz.

عَسَىٰ رَبُّنَا أَنْ يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِنْهَا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ ﴿٣٢﴾

32. Belki Rabbimiz bize bunun yerine daha iyisini verir. Çünkü biz (artık) Rabbimizi (O'nun hoşnutluğunu) arzuluyoruz.

كَذَٰلِكَ الْعَذَابُ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

33. İşte azap böyledir. Ahiret azabı ise elbette daha büyüktür. Keşke bilselerdi!

Yüce Allah bu şekildeki dünya cezası ile, henüz anlama yetenekleri körleşmemiş olanlara hatırlatmalar yaparak, ardından da ahiret azabının çok daha çetin olacağını bildirmek suretiyle doğru yolu bulmalarına yardımcı olmaktadır. Ne var ki bu uyarıcı hatırlatmalara, eskilerin masalları diyen ve Yüce Allah'ın Peygamberi aracılığı ile yaptığı doğru yola daveti de reddederek gerçeklere sırt çevirenler için, hak ettikleri kaçınılmaz akıbetlerine ulaşmaktan başka seçenek kalmıyordu.

Yoldan çıkmış olanların durumları bu şekilde belirlendikten sonra, Kur'an'ı Kerim'in alışılmış 'karşıtlık üslubu' ile dikkatler, doğru yolda, Allah yolunda olanların durumlarını açıklamaya çekiliyor. 34. ve 35. ayetlerde: Onlar için Allah katında Nimet cennetlerinin bulunduğu, elbette ki Müslümanların mücrimlerle bir tutulmayacağı belirtildikten sonra 36. ayette söz yine yalanlayıcılara dönüyor:

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٣٤﴾

34. Şu da muhakkak ki, takva sahipleri için Rableri katında nimetleri bol cennetler vardır.

Ahirete dair azabın büyüklüğüne karşı bu ayette de, hak edenler için sevap ve armağanların da büyük olacağına işaret edilmektedir.

Yani inkar edenlere doğru yolu seçmeleri için gerekli bütün uyarılar yapıldı. Böyle devam ettikleri takdirde akıbetlerinin çok kötü ve elem verici olacağı, örnek ve ibret almaları gayesi ile verilen dünya azabından ahiret azabının çok daha çetin ve elem verici olacağı bir gerçek. Ancak, bunun yanında bir gerçek daha vardır, o da muttakilere, yani küfürden, günah işlemekten, kötü ahlaktan ve böyle olanlara uymaktan kendilerini korumuş, Allah'a tevekkül ederek O'nun yolunu kendilerine yol edinmiş olanları, Rableri katında bekleyen nimet cennetleri gerçeğidir. Gam, keder, üzüntü ve sıkıntıdan uzak, ardı arkası kesilmeyen, akıllarından geçen, her türlü nimet bolluğu içerisindeki cennet hayatını yaşayacak inanmışlar gerçeği.

أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾

35. Öyle ya, (Allah'a) teslimiyet gösterenleri, (o) günahkarlar gibi tutar mıyız hiç?

Bütün güzellikleri kişiliklerinde toplayan, Allah'ın emir ve yasaklarına uyup Peygamberinin gösterdiği yoldan giden ve ona her türlü yardım ve desteği vermekten geri kalmayan o güzel insanları, o güzel müminleri, o zelil ve aşağılık mücrimlerle bir tutar mıyız hiç? Elbette ki tutmayız, mücrimler cehennemi boylarken, müminler de Naim cennetlerindeki zevk-sefalarını süreceklerdir.

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾

36. Size ne oluyor? Ne biçim hüküm veriyorsunuz?

Sizin akıldan zorunuz mu var? Nasıl oluyor da doğru yolda olanlarla sapıkları aynı kefeye koymaya kalkıyorsunuz? Küfür batağına batmış olanlar ile iman nuru ile aydınlananları birbirleriyle mukayese etmek şöyle dursun, böyle bir şeyi düşünmek bile hataların en büyüğüdür. Siz bu gerçeği bütün bu uyarılara rağmen hala anlamadınız mı?... Ve devam eden ayetlerde de:

'Yoksa sizin bir kitabınız var da, o kitapta size istediğinizin verileceğini mi okuyorsunuz? Bir İlahi Kitaba dayanarak mı böyle iddialarda bulunuyorsunuz? Yoksa sizin, bizim üzerimizde, kıyamete kadar dilediğinizi yapacağınıza, dilediğiniz hükmü vereceğinize dair yeminleriniz mi var? Size böyle yemin edip bir söz mü verdik, taahhütte mi bulunduk, ne yaparsanız yapın, serbestsiniz mi dedik?' şeklindeki buyurular izliyor.

أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾

37. Yoksa size ait bir kitap var da, (bu batıl inanışları) onda mı okuyorsunuz?

إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾

38. Onda, beğendiğiniz her şey sizin için mutlaka vardır (diye mi yazılı)?

أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾

39. Yoksa, "Ne hükmederseniz mutlaka sizindir" diye sizin lehinize olarak tarafımızdan verilmiş, kıyamet gününe kadar geçerli kesin sözler mi var?

Bu ayetler ile müşriklerin üstünlük iddiaları reddedildiği gibi, onların inançlarının da hiçbir esasa dayanmayan değersiz ve uydurma şeyler olduğu vurgulanıyor. Ve Hz. Peygambere hitaben: Böyle bir sözü aldıklarına hangisinin kefil olacağını, ve savunarak ispat edeceğini sorması emrediliyor. Eğer onların Allah'a ortak yardımcıları varsa o yardımcıların gelip kendilerine yardım etmesi, sözlerini doğrulaması söyleniyor.

سَلْهُمْ أَيُّهُمْ بِذَلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾

40. Sor onlara: Bu iddiayı onların hangisi savunacak?

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٤١﴾

41. Yoksa ortakları mı var onların? Sözlerinde doğru iseler, hadi getirsinler ortaklarını!

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾

42. O gün incikten açılır ve secdeye davet edilirler; fakat güç getiremezler.

Arap lisanında 'incikten açılmak' deyiminin, işlerin güçleşmesi ya da bütün gerçeklerin apaçık ortaya çıktığını belirtmek anlamlarında kullanıldığı ifade edilmektedir.

Sak: Ayette geçen bu kelimenin sözlük anlamı, topuk ile baldır arasında yer alan bacağın 'incik' denilen yeridir.

Bu kelimenin ayete verdiği anlam konusund yapılan değişik yorumlar vardır. Onların ayrıntılarına girmeden o yorumlardan ulaştığımız kanaati belirteceğiz:

Hz. Peygambere deniliyor ki: 'Şimdi dikkatlerinden kaçırdıkları şeyler, kıyamet günü, bütün çıplaklığıyla ortaya çıkınca o münkirler, kahır ve azarlanmaları için secdeye davet olunacaklar ve denilecek ki, Hakkın emrine boyun eğin, teslim olun, tam bir saygıyla secdeye kapanın, koyun yüzlerinizi yere. İşte o zaman secdeye kapanmaya can atacaklar fakat secde etmeye güçleri, takatleri yetmeyecek, başlarını kaldırıp bellerini eğemeyeceklerdir.' Anlat bu durumu onlara da şimdiden bilsinler sonlarını.

خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۖ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ ﴿٤٣﴾

[565]43. Gözleri horluktan aşağı düşmüş bir halde kendilerini zillet bürür. Halbuki onlar, sapasağlam iken de secdeye davet ediliyorlardı (fakat yine secde etmiyorlardı).

Geçen ayetlerde hesap günü geldiğinde, kafirlerin gözlerinin dehşet ve hayretten donup kalacağı, dünyada yaptıklarının karşılıklarını görecekleri, bu durumun onları alçaltıp küçülteceği açıklanmıştı.

Devam eden ayetlerde de Hz. Peygambere hitap edilerek ayetlerle, teselli, öğüt ve tavsiye içerikli bazı bilgiler verilmekte, ayrıca, geçmiş bir peygamberden verilen örnek ile de, sabrın önemine işaret olunup, sabretmesinin hayırlı oluşu vurgulanmaktadır:

فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهَٰذَا الْحَدِيثِ ۖ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾

44. (Resulüm!) Sen bu sözü (Kur'an'ı) yalan sayanı bana bırak (kendini üzme). Biz onları, bilmedikleri bir yönden yavaş yavaş azaba yaklaştırıyoruz.

وَأُمْلِي لَهُمْ ۚ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿٤٥﴾

45. Onlara mühlet veriyorum. Doğrusu benim fendim çok sağlamdır! (Ayrıca bak. Hud 11/102)

أَمْ تَسْـَٔلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٤٦﴾

46. Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da bu yüzden onlar ağır bir borç altında mı kalıyorlar?

Bu soru ile kastedilen şudur: Hz. Peygamberin davetine inanmayıp karşı gelen müşriklerin, bu davranışlarını izah edecek geçerli hiçbir neden yoktur. Eğer Peygamber yaptıklarına karşılık onlardan bir ücret istemiş olsaydı, bu durum onlara haklılık kazandırabilirdi. Ne var ki böyle bir talep te söz konusu değildi ve olması da olanaksızdı. Kaldı ki, bu tür gelişmelerin başka ayetlerde sözü edilmiş örnekleri de vardı: Kureyş müşriklerinin Hz. peygambere zaman zaman bazı çıkar sağlama teklifleri olmuştu ve o tekliflere de gerekli cevaplar verilmişti. (Bak. Sebe 34/4; Furkan 25/57; Şura 42/23)

أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٧﴾

47. Yahut gaybın bilgisi onların nezdinde de, onlar mı (istedikleri gibi) yazıyorlar?

O halde neye dayanıyor da Peygambere vahyi gelmediğini söylüyorlar ya da bu sözleri kendisi uydurdu diyorlar? Yahut da Allah'ın gizli bilgiler defteri onların elinde de oraya kendi istediklerini mi yazmışlar? Eğer onlara verdiğim vadeye dayanarak bunu yapıyorlarsa, unutmamaları gereken bir şey daha var: Benim fendim, benim tuzağım çok sağlamdır. (Bak. ayet 45).

O halde Peygambere düşen görev ne idi ve ne yapması gerekiyordu? Bu sorunun cevabı ve tarihten verilen örneği devam eden ayetlerde mevcuttur:

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادٰى وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾

48. Sen Rabbinin hükmünü sabırla bekle. Balık sahibi (Yunus) gibi olma. Hani o, dertli dertli Rabbine niyaz etmişti.

لَوْلَا أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٤٩﴾

49. Şayet Rabbinden ona bir nimet yetişmemiş olsaydı o, mutlaka, kınanacak bir halde ıssız bir diyara atılacaktı.

فَاجْتَبٰيهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٥٠﴾

50. Fakat ardından, Rabbi onu seçti (vahiy verdi) ve onu salihlerden kıldı.

وَاِنْ يَكَادُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِاَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ اِنَّهُ لَمَجْنُونٌۢ ﴿٥١﴾

51. O inkar edenler Zikr'i (Kur'an'ı) işittikleri zaman, neredeyse seni gözleriyle devirivereceklerdi. Hala da (kin ve hasetlerinden:) "Hiç şüphe yok o bir delidir" derler.

وَمَا هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَم۪ينَ ﴿٥٢﴾

52. Oysa o (Kur'an), alemler için ancak bir öğüttür.

(Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 22/37 vd.; Elmalılı, 8/7 vd.; Kutub, 15/127 vd.; Ateş, 6/2773 vd.; Bilmen, 8/3798 vd.; Vehbi, 15/6102 vd.; Esed, s.1173 vd.; Emiroğlu, 13/1 vd.)

KALEM SURESİNİN SONU

69-HAKKA SURESİ-78

سُورَةُ الْحَاقَّةِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Hakka suresi, resmi düzenlemede 69. ve iniş sırasına göre ise 78. sırada yer almaktadır. Mekke'de nazil olan bu sure, 52 ayettir. İsmini, ilk ayetindeki 'hakka' kelimesinden almıştır. 'Hakka'ya değişik anlamlar verilmiştir. 'Hak' kökünden geldiği için, hepsinde de hak ve hakikat anlamı vardır. Daha çok bu surede olduğu gibi kıyamet anlamını ifade etmek için kullanılmaktadır.

Surenin başında kıyametin gerçekliği ve şiddeti anlatılmasını takiben, kıyameti yalanlayan kafirler Allah'ın azabıyla uyarılarak, geçmişte aynı hatalı davranışları sergileyen kavimlerin içine düştükleri durumlar anımsatılır. Daha sonra da inanan ve inanmayanların durumlarına işaret edilir. Anlatılan kıyamet manzaralarını, amel defterleri sağından ve solundan verilenler ve onlarla ilgili hükümler yer alır.

Devam eden ayetlerde Yüce Allah'ın yemin desteği ile Kur'an'ı Kerim'in şair ve kahin sözü olmayıp Allah'ın vahyi olduğu vurgulanır. Sure, Kur'an'ı Kerim'in mümin muttakiler için bir öğüt ve müşrik kafirler için de bir üzüntü kaynağı olduğu ve Kur'an'ın kuşkusuz bir gerçek, 'hakkel yakin' yani 'ilmel yakin' den de daha güçlü olduğu ifade edildikten sonra, Hz. Peygamberin Yüce Allah'ı tesbih etmesi emri ile son bulur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

اَلْحَاقَّةُۙ ﴿١﴾

1. Gerçekleşecek olan;

مَا الْحَاقَّةُۚ ﴿٢﴾

2. (Evet) nedir o gerçekleşecek olan?

وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا الْحَاقَّةُۜ ﴿٣﴾

3. Gerçekleşecek olanın (kıyametin) ne olduğunu sen nereden bileceksin?

"Kur'an'ın belagatını ve özlü ifade üslubunu Arapça dışındaki başka her hangi bir dile aynıyle aktarmanın imkansızlığı, bu mucize ilahı kelamın tamamı için söz konusu olmakla beraber; buradaki ayetlerde ve benzerlerinde daha büyük zorluklarla karşılaşılmaktadır. Bu ayetlerde, vukuu kaçınılmaz olan kıyamet gününün dehşeti ve önemi vurgulanmakta, aynı noktayı güçlü kılmak için Hz. Peygambere günün dehşet ve fecaatini bilemeyeceği söylenmektedir."

Elmalılı, hakka kelimesinin dilbilgisi yönünden yapısını ve işlevini ayet içerisinde analiz ettikten sonra şöyle yorumlamaktadır:

'Hakka öyle büyük öyle müthiş ki onun şiddet ve büyüklüğü yaratıklardan birinin aklıyla, tahmin ve takdiri ile bilinemez. Kimsenin tasavvuruna, ihatasına (kavrama kapsamına) sığmaz. Onun ne olduğunu fiilen gerçekleşmesi anlatır. Gerçekleşmesi de önceden dirayetle değil, ancak Allah tarafından bir ihbar, bir nakl ile bilinebilir. Bundan dolayı sen de onu aklınla değil, Hak Teala tarafından peygamberlikle bilip haber vereceksin. Fakat onun hakikat ve büyüklüğü meydana gelmeden önce tasavvurlara sığmayacağı için, ihbar ile de kavranmaz; fakat ayrıntısını araştırmaksızın habere, iman ile riayet yolu ile bilinir. Onun için habere inanmayanlar onu, kavrayamadıklarından dolayı kuruntu, masal, hurafe, şiir, uydurma, aldatma diye türlü laflarla yalanlamaya kalkışırlar.' (Elmalılı, 8/53).

Yorumları tercüme edersek, uzun sözün kısası şu: Kıyamet öyle büyük öyle dehşet verici bir olay ki, onu düşünen insan, peygamber

bile olsa, onun büyüklüğünü ve korkunçluğunu hayaline sığdıramaz. Allah haber vermedikçe o konuda bir şeyler bilmenin olanağı yok. Allah'ın haberini, yani peygamber aracılığı ile vahiy ve Kur'an ile bildirdiklerini algılayıp kavramanın tek yolu, imandan geçer. İnanmayanlar ise onları, çeşitli yakıştırma isim ve bahanelerle inkar ederler. Kıyametin büyüklüğü ve gerçek yüzü, ancak meydana gelince öğrenilebilir. İnsan olarak bunu böyle anlamak, bilmek ve o şuurun çerçevelediği hal ve tavır takınarak yaşamak gerekir. İşte sureyi oluşturan ayetlerin içerikleri ile insanları, uyarıp bilgilendirerek, ilahi gerçeklerle şuuru ile de teçhiz ettikten sonra, dünya hayatı ile yoğurup hazırlayarak bu notaya getirmek, amaçlanan tek hedeftir.

Bu üç ayette, Allah'a isyan eden kavimlerin başına gelecek azabın korkunçluğunu anlatmak için verilen dehşet verici kıyamet örneğinden sonra, gelen ayetlerde de, Allah'a isyan etmeleri yüzünden şiddetle cezalandırılmış bulunan geçmiş topluluklarla ilgili kıssaları anımsatıcı örnekler veriliyor:

كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ ﴿٤﴾

4. Semud ve Ad kavimleri, kapılarını çalacak felaketi (kıyameti) yalan saymışlardı.

Karı'a: Sözlük anlamının, insanların başlarına çarpan, beyinlerinde patlayan ve beyinlerini patlatan şey ya da şeyler olduğu ifade edilmektedir. Karı'a suresinde daha ayrıntılı bilgi ayrıca verilecektir.

فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾

5. Semud'a gelince: Onlar pek zorlu (bir sarsıntı) ile helak edildiler.

Tağıye: Feveran eden, sınırını aşan olay ve azgınlık anlamlarına gelir. Hud suresinde de, 'Zalimleri çılgın bir ses yakaladı' şeklinde ifade edilmektedir. (Ayrıca bak. Hud 11/94; A'raf 7/91)

وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿٦﴾

6. Ad kavmi ise, uğultulu, kasıp kavuran bir fırtına ile mahvedildiler.

Rıh-i sarsar: Hafiften başlayıp, hızı gittikçe artan, uğultu çıkararak esen çok şiddetli ve dondurucu soğuk demektir.

Atiyeh: (Kelimenin başındaki A harfi ayn olarak okunur.) Azgın,

karşı konulmaz, ondan kurtuluş için çare bulunmayan bir fırtına demektir.

سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ اَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعٰى كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ
نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ﴿٧﴾

7. Allah onu, ardarda yedi gece, sekiz gün onların üzerine musallat etti. Öyle ki (eğer orada olsaydın), o kavmi, içi boş hurma kütükleri gibi oracıkta yere serilmiş halde görürdün.

Husum: Hasm kelimesini çoğuludur. Hasm kelimesinin ise, bir şeyi veya bir ağacı kökünden kesmekten başka, ayrıca bir yarayı kurutmak için arka arkaya dağlamak; mastar olarak da uğursuzluk ve idman anlamlarına geldiği de ifade edilmektedir. (Ayrıca bak. Kamer 54/19; Fussilet 41/16)

Sera'a: (Kelimedeki ilk a ayn okunur.) Sarı' kelimesinin çoğuludur. Çarpılıp yere yıkılmış anlamını ifade eder. Ayette 'helak olmuş' anlamında kullanılmıştır.

فَهَلْ تَرٰى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾

8. Şimdi onlardan arda kalan bir şey görüyor musun?

Ad kavmi ayetlerde de anlatıldığı şekilde, yedi gece, sekiz gün, ardı arası kesilmeden esen çok şiddetli ve dondurucu rüzgarlı fırtına ile helak edilmiştir. Onlardan geriye sadece, içi çürüyüp boşalmış ve kesilerek yere serili hurma kütüklerine benzetilen cesetler kalmıştır. Onlar sanki hiç yaşamamış gibi yok olup gitmişlerdir.

وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ ﴿٩﴾

[566]9. Firavun, ondan öncekiler ve altı üstüne getirilen beldeler halkı (Lut kavmi) hep o günahı (şirki) işlediler.

فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَاَخَذَهُمْ اَخْذَةً رَابِيَةً ﴿١٠﴾

10. Böylece Rablerinin peygamberlerine karşı geldiler, O da onları pek şiddetli bir şekilde yakalayıverdi.

Rabiyeh: Gittikçe artan, şiddetlenen, ayette, isyanın artışıyla orantılı olarak şiddeti gittikçe artan anlamında kullanılmıştır.

إِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَاءُ حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ ﴿١١﴾

11. Şüphesiz, su bastığı vakit sizi gemide biz taşıdık;

لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ ﴿١٢﴾

12. Onu sizin için bir ibret ve öğüt yapalım ve belleyici kulaklar onu bellesin diye.

"Nuh tufanına ve Hz. Nuh (a.s.)'ın gemisine işaret olunmaktadır. Sizi taşıdık, sizin atalarınızı kurtardık; onları kurtarmasaydık sizler de hayat bulamayacaktınız, manasınadır. (Ayrıca bak. Saffat 37/77. ayet ve açıklaması.)

İsyankar geçmiş kavimlerin helaklerinden verilen bu örneklerden sonra, gelen ayetlerde de kıyametin kopması olayı tasvir edilmektedir. (Bu ayetleri tetkike başlamadan önce, Furkan suresinin 24. ayetinin yorumu vesilesi ile verilen kıyamet sahneleri ile ilgili ayetlerin okunup anımsanmasında yarar vardır.)

Bu arada yine gelen ayetlerde, ahiretteki 'Yüce Divana' çağıran boru sesinin (üflenen sura) yaratacağı korku ve dehşet anları canlandırılıyor. O anın korku ve dehşetinden canlılar yanında yer gök ve bütün evren sarsılır, dağlar ufalarak toz haline gelirken gökler parçalanır ve yerlere doğru sarkar:

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾

13. Artık Sur'a bir tek defa üflendiği,

وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً ﴿١٤﴾

14. Yeryüzü ve dağlar kaldırılıp birbirine tek çarpışla çarpılıp darmadağın edildiği zaman,

فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾

15. İşte o gün olacak olur (kıyamet kopar).

وَانْشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ﴿١٦﴾

16. Gök de yarılır ve artık o gün o, çökmeye yüz tutar.

Vahiyeh: Semanın çatlayıp pörsüyerek sarkması anlamında kullanılmıştır.

وَالْمَلَكُ عَلٰٓى اَرْجَٓائِهَاۜ وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ ﴿١٧﴾

17. Melekler onun (göğün) etrafındadır. O gün Rabbinin arşını, bunların da üstünde sekiz (melek) yüklenir. (Ayrıca bak. Zümer 39/75; Mü'minün 23/7)

Erca: Ayette geçen bu kelime, yön ve yöre anlamına gelen 'Reca' kelimesinin çoğulu olup ayette, etraf, yöreler, yönler veya kenarlar anlamında kullanılmıştır.

يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفٰى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٨﴾

18. (Ey insanlar!) O gün (hesap için) huzura alınırsınız; size ait hiçbir sır gizli kalmaz.

Burada 'arz olunursunuz' deyimi, o gün hesaba çekilmek üzere Allah'ın huzuruna getirilirsiniz anlamını ifade etmek için kullanılmıştır.

فَاَمَّا مَنْ اُو۫تِيَ كِتَابَهُ بِيَمٖينِهٖ فَيَقُولُ هَٓاؤُ۬مُ اقْرَؤُ۫ا كِتَابِيَهْ ﴿١٩﴾

19. Kitabı sağ tarafından verilen: "Alın, kitabımı okuyun" der.

Ha umu: Ha işte size, gelin alın, anlamını ifade etmektedir. Bu durumda cümle içerisindeki anlamı, 'işte kitabım, alın onu okuyun' olmaktadır.

اِنّ۪ي ظَنَنْتُ اَنّ۪ي مُلَاقٍ حِسَابِيَهْ ﴿٢٠﴾

20." Doğrusu ben, hesabımla karşılaşacağımı zaten biliyordum."

Bu ayeti kerime vesilesi ile Arapça dili ile ilgi bir kuralı anımsamakta yarar vardır: Bu ayette olduğu gibi bir mümin, zan kelimesini kullandığı zaman o zan, kesinlik anlamı ifade eder. Bir münafık kafir zan kelimesini kullanırsa o zan, tereddüt ve kararsızlık ifade eder. Dikkat edilirse, bu kaide gereği ayette kullanılan 'zenentü =zannettim' kelimesi, 'biliyordum' şeklindeki kesinliği ifade etmek amacıyla kullanıldığı için tercümesi de öyle yapılmıştır.

فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٢١﴾

21. Artık o, hoşnut kalacağı bir hayat içindedir,

فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾

22. Yüce bir cennette,

قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾

23. Meyveleri sarkmış halde.

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾

24. (Onlara denir ki:) Geçmiş günlerde işlediklerinize (iyi amellerinize) karşılık, afiyetle yiyin, için.

İslaf: Bir şeyin karşılığını önceden sunma demektir. Din literatüründe 'selef' ve 'selem' olarak da kullanılan şekliyle: Parasını peşin ödeyerek malı sonradan almak üzere yapılan alışveriş şeklidir. Ve bu şekilde yapılan alım satımın karı, iki taraf için de daha çok olur. Parayı peşin veren daha fazla mal elde etme olanağı ve parayı peşin alan da daha fazla üretme olanağı ile daha çok kar elde edebilir.

Eyyam-ı haliye: Geçmiş günler, halihazırdaki dertsiz günler, durumun müsait olduğu boş günler, anlamlarında kullanılmaktadır.

Bu durumda ayette, böyle günleri, kulluk görevlerini hakkıyla yaparak değerlendiren bir müminin, ahirette Allah katında, selem alışverişi yapmış bir tüccar gibi büyük ecirlere ulaşacağı vurgulanmaktadır.

Devam eden ayetlerde de Kur'an'ı Kerim'in 'Karşıtlık üslubu' gereği, amel defterleri sol tarafından verilenlerle, yani günahkarlarla ilgili hükümler yer almaktadır:

وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ ﴿٢٥﴾

25. Kitabı sol tarafından verilene gelince, der ki: "Keşke, bana kitabım verilmeseydi!"

وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾

26. "Şu hesabımın ne olduğunu bilmeseydim!"

يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾

27. Keşke onunla (ölümümle) her iş olup bitseydi!

مَا أَغْنٰى عَنّ۪ي مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾

28. Malım bana hiç fayda sağlamadı;

هَلَكَ عَنّ۪ي سُلْطَانِيَهْ ﴿٢٩﴾

29. Saltanatım da benden (koptu), yok olup gitti.

"Ayetten 'İnsanlara tasallut için masiyet (isyan şeklinde, günah işlemek için demektir) yolunda kullandığım gücüm kuvvetim artık kalmadı' manası anlaşılabileceği gibi, tefsirlerde: 'Dünyada iken kullandığım hüccetler (deliller, kanıtlar), artık yok olup gitti' manasına da yer verilmektedir.

Böyle kimse hakkında, görevlilere (cehennemin bekçilerine) şu ilahi buyrukla hitap edilir":

خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾

30. Onu yakalayın da, (ellerini boynuna) bağlayın;

ثُمَّ الْجَح۪يمَ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾

31. Sonra alevli ateşe atın onu!

ثُمَّ ف۪ي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾

32. Sonra da onu yetmiş arşın uzunluğunda bir zincir içinde oraya sokun!

Burada kullanılan '70 arşın zincir' den kastın ölçü değil, çokluğa işaret etmek için kullanıldığı ifade edilmektedir.

اِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ الْعَظ۪يمِ ﴿٣٣﴾

33. Çünkü o, ulu Allah'a iman etmezdi,

وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْك۪ينِۜ ﴿٣٤﴾

34. Yoksulu doyurmaya teşvik etmezdi.

"Bu ayetle, yoksulun gözetilmemesi ya da onun haline hiç aldırış edilmemesi, Allah'a iman etmemenin hemen akabinden en büyük günah olarak zikredilmektedir. Gerçekten İslam ahkamı içinde yer alan mükellefiyetler iyi incelendiğinde, bunların iki noktada merkezileştiği görülür: 1- Allah'ın emrini büyük tanımak, 2- Allah'ın yaratıklarına şefkat göstermek."

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا حَم۪يمٌۙ ﴿٣٥﴾

[567]35. Bu sebeple, bugün burada onun candan bir dostu (himaye edeni) yoktur.

وَلَا طَعَامٌ اِلَّا مِنْ غِسْل۪ينٍۙ ﴿٣٦﴾

36. İrinden başka yiyecek de yoktur.

لَا يَأْكُلُهُٓ اِلَّا الْخَاطِؤُ۫نَ۟ ﴿٣٧﴾

37. Onu günah işleyenlerden başkası yemez.

فَلَٓا اُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَۙ ﴿٣٨﴾

38. Görebildikleriniz üzerine yemin ederim,

وَمَا لَا تُبْصِرُونَۙ ﴿٣٩﴾

39. Ve göremediklerinize (yemin ederim) ki,

اِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَر۪يمٍۚ ﴿٤٠﴾

40. Hiç şüphesiz o (Kur'an), çok şerefli bir elçinin sözüdür.

"Sözün asıl sahibi şüphesiz Allah'tır. Elçi (peygamber veya Cebrail) aracılığı ile tebliğ edildiğinden 'söz' elçiye nispet edilmiştir." (Ayrıca bak. Şu'ara 26/192-195; Tekvir 81/19-20)

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍۜ قَل۪يلًا مَا تُؤْمِنُونَۙ ﴿٤١﴾

41. Ve o, bir şair sözü değildir. Ne de az iman ediyorsunuz!

وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍۜ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَۜ ﴿٤٢﴾

42. Bir kahin sözü de değildir (o). Ne de az düşünüyorsunuz!

تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٣﴾

43. (O), alemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْاَقَاوِيلِۙ ﴿٤٤﴾

44. Eğer (Peygamber) bize atfen bazı sözler uydurmuş olsaydı,

لَاَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِۙ ﴿٤٥﴾

45. Elbette onu kıskıvrak (kuvvetli, kurtulamayacak bir şekilde) yakalardık.

ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَۘ ﴿٤٦﴾

46. Sonra onun can damarını koparırdık (onu yaşatmazdık).

فَمَا مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾

47. Hiçbiriniz buna mani de olamazdınız.

وَاِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾

48. Doğrusu o (Kur'an), takva sahipleri için bir öğüttür.

وَاِنَّا لَنَعْلَمُ اَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾

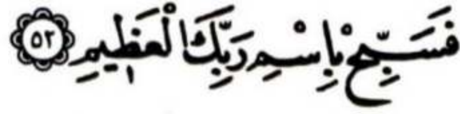
49. İçinizde (onu) yalan sayanlar bulunduğunu şüphesiz bilmekteyiz.

وَاِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾

50. Muhakkak o, kafirler için bir iç yarasıdır.

وَاِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ ﴿٥١﴾

51. Ve o, gerçekten kat'i bilginin ta kendisidir.

52. O halde, ulu Rabbinin adını yüceltip noksanlıklardan tenzih et.

(Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 22/83 vd.; Elmalılı, 8/49 vd.; Kutub, 15/177 vd.; Ateş, 6/2791 vd.; Bilmen, 8/3816 vd.; Vehbi, 15/6102 vd.; Esed, s.1181 vd.; Emiroğlu, 13/42 vd.)

HAKKA SURESİNİN SONU

70-MEARİC SURESİ-79

سُورَةُ الْمَعَارِجِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Mearic suresi, resmi düzenlemede 70, iniş sıralamasına göre ise, 79. sırada yer almaktadır. Mekke'de nazil olan bu sure, 44 ayettir. Adını, üçüncü ayetindeki 'el-Mearic' kelimesinden almıştır. Mearic, 'ma'rec'in çoğulu olup 'yükselme dereceleri' demektir.

Bu surenin; resmi düzenleme sırasına göre, kendisinden önce gelen ve sonradan gelecek surelerle olan ilişkisine ve içeriğine değinen Elmalılı konuyu şöyle açıklıyor: 'Elhakka suresinin sonunda görülene, görüleceğe ve görülmeyene yemin edilmiş ve Kur'an'ın hakikati anlatılarak, onun Allah'tan korkanlar için bir tezkire (uyarıcı, öğüt verici), kafirlere esef (üzüntü, elem) kaynağı olduğu dile getirilmiş, Allah'ın büyük ismi ile tesbihi emredilerek bitirilmişti. Bu sure ile bundan sonrakiler de, o görülen ve görülmeyen şeylere dair ifadeler ile, Allah'tan korkanlara öğüt ve kafirlere hasret (elde edilememesi nedeni ile üzüntü duyulan) olacak nitelikte yüce Allah'ın büyüklüğünü yansıtan ayetleri içermeleriyle Hakka suresinin sonunun birer ayrıntılı açıklaması mahiyetindedirler. Bu itibarla Mearic suresi de görülen ve görülmeyenlerden hareketle kafirlerin azap ve hasretine, Allah'ın büyüklüğüne işaret eden, melekler ve ruhu ispatlayan ayetlerle başlayıp, yine kıyamet hallerinin tasviri ve ondan korunacak cennetliklerin ahlakının ayrıntılı açıklanışı ile Hakka suresinin bir tamamlayıcısı olacaktır.' (Elmalılı, 8/80)

Kutub ise, sureyi tanıtırken, surenin önem ve içerik özelliklerine özetle şöyle yorum getirmektedir:

Bu sure, Kur'an'ın, Mekke'de karşılaştığı ve başka yerlerde de karşılaşması olası, beşer ruhundaki cahiliye kalıntılarını tedavi etmek

için yürütülen ince, derin ve uzun süreli tedavi yöntemlerin bir bölümünü oluşturmaktadır.

Bu özelliğe işaretten sonra, surenin amaç ve hedeflediği sonucu ve bu sonuca varmak için uyguladığı yöntemi ise: Bu surenin yerleştirmeye çalıştığı temel hakikatin ahiret ve ahiretteki ceza ve özellikle de orada kafirlerin uğrayacağı azap olduğunu; bu hakikati ruhlara yerleştirmek için de insan ruhunun her türlü darlık ve genişlik sırasındaki durumunu ele aldığını; bu gerçeğin, o ruh sahibinin imanlı oluşu yada olmayışı durumuna göre değişik şekilde ortaya çıktığını; ayrıca, inanmış ruhların hareket ve davranışlarını, ana çizgileriyle göstererek, saygıya hak kazandıklarının belirtildiğini ve nihayet bu sure ile Allah ve insan ölçülerinin değişik ve birbirinden farklı oran ve kapsamları içeren yasalara tabi olduğunun belirlendiği; şeklinde ifade ettiği yorumları ile belirlemektedir. (Kutub, 15/221)

Ateş de, sure içeriğini, kısa ve veciz bir biçimde şu cümlelerle özetlemektedir: 'Üçüncü ayetinde Allah, 'Yükselme dereceleri sahibi' diye tavsif edildiğinden bu adı alan surede, Allah'ın söylenen azabının muhakkak geleceği vurgulanır ve O'nun, kainattaki kudret işaretleri hatırlatılır, kıyamette kafirlerin feci durumlarına işaret edilir, inanan ve ve inanmayan insanların belirgin vasıfları anlatılır.' (Ateş, 6/2803)

Surenin nüzul (iniş) ya da indiriliş nedenlerine gelince, görüşler değişiktir. Ancak, fazla ayrıntılara girmeden yine Elmalılı'nın yorumları ışığında özetlemeye gayret edelim:

1- 'Ey Allah! Eğer bu senin tarafından gelmiş hak bir kitap ise durma üzerimize gökten taş yağdır veya bize daha acıklı bir azap ver.' (Enfal 8/32) denmişti ve sure bunun üzerine inmişti. Bu aynı zamanda çoğunluk görüşüdür.

2- Yüce Allah Hz. Peygamberi gönderip, Kendisine ortak koşanları azap ile korkutunca, Allah'a ortak koşanlardan bazılarının 'Sorun Muhammede, bu azap kimin için ve kime rastlayacak' şeklinde sözler söylemişlerdi ve Allah da surenin başındaki ayetle onlardan haber verdi.

3- Bir görüş taraftarlarına göre de: Bazıları da demişlerdir ki, Resulullah kafirler için acele bir azap istemişti. Yüce Allah da onlara 'Azap gerçekleşecektir; onu giderecek yoktur; biraz sabret buyurdu. Çünkü 'Güzelce sabret' emri Hz. Peygambere yöneliktir. Bu itibarla isteyenin Peygamber olduğunu gösterir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

سَاَلَ سَٓائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍۙ ﴿١﴾

1. Bir soran inecek azabı sordu:

Arap müşriklerinin öteden beri bir türlü kabul etmedikleri ve havsalalarına sığdıramadıkları konu ahiret hayatı olmuştu. Her şeyin ölüm ile sona erdiğine inanıyor ve öldükten sonra yeniden dirilişi, hele dünyada yaptıklarından ötürü hesaba çekilmeyi asla kabul etmiyor, devamlı olarak da alay konusu yapıyorlardı. Zamanla işi daha ileri götürerek Hz. Peygamberle alay etmeye ve o kıyamet gününün ne zaman geleceğini sormaya başlamışlardı.

Yaşanmakta olan böyle bir ortam içerisinde, (yapılan çeşitli rivayetler bir yana), ayetlerin anlamlarından açıkça anlaşılan o ki, ortalıkta azabın ne zaman geleceğini soran ve cevabının verilmesini ve azap gelecekse bu işin bir an önce olması için sabırsızlanan ve gelmesini isteyen birisi vardır. İşte surenin bu ilk ayetlerinde sorunun cevabı: 'Vaki'= olmuştur, şeklinde verilmektedir. Bu cevap tarzını, Orhan Karmış, tv. derslerinde: 'Arap literatüründe, olması kesin olan bir şeye işaret edilirken, kesinlik ifade eden geçmiş zaman fiil kipi kullanılarak onun mutlaka gerçekleşeceği böyle ifadelerle vurgulanır.' şeklinde izah etmişlerdi. Demek oluyor ki, bu cevapla soru karşılığını buluyor: İlahi takdir gerçekleşmiştir. Gelmesini istediğiniz gün en küçük bir kuşkuya gerek yoktur, kesinlikle gelecektir. Kim için gelecek?:

لِلْكَافِر۪ينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌۙ ﴿٢﴾

2. İnkarcılar için; ki onu savacak yoktur,

Evet o müşrik münkirlere azap olmak üzere gelecektir. Ahiret ve hesap gününü inkarda direnenler, inkarcı kafirler, o haddini bilmez alay edenler için gelecektir. Hem öyle bir gelecektir ki, kafirler için Allah'tan onu savacak, ondan koruyacak ve kurtaracak birinin varlığı şöyle dursun hayal edilmesi bile mümkün olmayacaktır. Nereden ve kimden geleceği de belli:

مِنَ اللّٰهِ ذِى الْمَعَارِجِ ﴿٣﴾

3. Yükselme derecelerinin sahibi olan Allah katından.

"Burada kıyamet ve ahiret azabını alaya alarak Hz. Peygamberden bir an önce onu getirmesini isteyen Nadr b. Haris ve Ebu Cehil gibi müşriklere işaret edilmektedir."

Mearic: Mealde 'yükselme dereceleri' olarak tercüme edilen bu kelimenin anlam kapsamı içerisine nelerin girebileceği, mearic kelimesinin gerçek anlamının ne olduğu konusunda değişik yorumlar yapılmıştır:

Bazıları, 'Gökler, yüksek dereceler demektir ki, melekler onlarda gökyüzünden gökyüzüne çıkarlar' demiş; diğer bazıları da: 'Faziletler, nimetler, bağışlar ve yüce nimetler demektir' demiş; bir başkalari ise: 'Allah'ın cennette evliyalara bağışladığı dereceler' olduğunu savunmuşlar. Bunlar ve diğer yorumların ışığında varılan sonuç şöyle özetlenebilir:

Mearic, maddi manevi bütün varlıkları kuşatan ve içine alan derecelerdir. Melekler ve ruhların bu derecelerinin tamamını içine alan ve onların hepsinin üstünde 'Zi'l mearic' nitelemesi ile Yüce Allah'ın, 'Yüceler Yücesi' büyüklüğü, 'En büyük' oluşu ifade edilmiştir. Örneğin, 'Zi'l arş' 'Arşın sahibi' gibi.

'Bu mearicde çıkan ve inen Yüce Allah'ın kendisi değil, onun emri ve emrinin taşıyıcıları olan elçi ve memurları, melekler ve ruh olduğunu bildirmek için şöyle buyuruluyor: (Ayrıca bak. Nebe 78/38; Fatır 35/4; Mümin 40/16; Kasas 28/88; Rahman 55/26; A'raf 7/40)

تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ اِلَيْهِ فِى يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ اَلْفَ سَنَةٍ ﴿٤﴾

4. Melekler ve Ruh (Cebrail), oraya, miktarı (dünya senesi ile) elli bin yıl olan bir günde yükselip çıkar. Hiç kimsenin savamayacağı azap, Allah katından geliyor ve meleklerle Ruhun elli bin sene uzunluğundaki bir günde O'nun huzuruna çıkabilecekleri ifade ediliyor. Burada sözü edilen 'Ruh'tan maksadın, bir başka ayette de aynı isimle anılan Cebrail (a.s.) dır. (Ayrıca bak. İsra 17/85. ayet ve açıklamasına)

Bu mesafe, ömürleri ay ve yıllarla sınırlı kimselere uzun gelebilir. Ne var ki, Allah için öyle uzun değildir. Allah için, bizim milyonlarla ifade ettiğimiz yıllar bile bir 'An' kadar kısadır. Hz. Peygambere bu hal için şu öğütler veriliyor:

فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ﴿٥﴾

5. (Resulüm!) Şimdi sen güzelce sabret.

إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ﴿٦﴾

6. Doğrusu onlar, o azabı (ihtimalden) uzak görüyorlar.

وَنَرَاهُ قَرِيبًا ﴿٧﴾

7. Biz ise onu yakın görmekteyiz.

Yüce Allah kendisi için mesafe olayının bir değer ifade etmediğini, ayetlerdeki beyanları ile Peygamberine bildirerek, kıyametin sandıkları gibi öyle uzak olmadığını vurgulamakta, sabretmesini ve sonucu, olmuş bitmiş kabul ederek gönül huzuru içerisinde beklemesini öğütlemektedir.

Böylece beklenen azabın kesin olarak gerçekleşeceği vurgulandıktan sonra, o dehşet verici günün, ürpertici sahnelerinin manzaralarından tasvirler yapılmaktadır:

يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ ﴿٨﴾

8. O gün gökyüzü, erimiş maden gibi olur.

وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ﴿٩﴾

9. Dağlar da atılmış yüne döner.

Kendilerini, Kıyametin bu dehşet sahneleri içinde bulan ve bu durum karşısında, inançsızlık psikolojisinin oluşturduğu insan karakterlerinin gerçek yüzleri de ortaya çıkmaya başlamıştır.

Gelen ayetlerde önce, inançsızların, bu durumdan sadece kendilerini kurtarmaktan başka bir şey düşünmedikleri, bu amaçlarına ulaşmak için de kimleri feda etmekten çekinmedikleri, insan havsalasının alamayacağı hangi yollara tevessül ettikleri ve bütün bunlara rağmen sonlarının ne şekilde dürüldüğü açıklanıyor. Kıyamet günündeki dehşet verici tabloların tasviri ve azap sahnelerinin tanıtımını takiben, iyi ve kötü anlarındaki insan psikolojisinin çok kısa dokunuşlarla değişkenliğine işaretin ardından da inançlı insanları, inançsız kimselerin durumuna düşmekten koruyan güzel işler ve imanla müşerref olanların örnek özellikleri vurgulanıyor.

وَلَا يَسْـَٔلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ﴿١٠﴾

10. Dost, dostu sormaz.

يُبَصَّرُونَهُمْ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِى مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ﴿١١﴾

[568]11. Birbirlerine gösterilirler (fakat herkes kendi derdindedir). Günahkar kimse ister ki, o günün azabından (kurtuluş için), oğullarını,

وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ﴿١٢﴾

12. Eşini ve kardeşini,

وَفَصِيلَتِهِ الَّتِى تُؤْوِيهِ ﴿١٣﴾

13. Kendisini koruyup barındıran tüm ailesini

وَمَنْ فِى الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ ﴿١٤﴾

14. Ve yeryüzünde kim varsa hepsini fidye olarak versin de, tek kendini kurtarsın.

كَلَّا إِنَّهَا لَظَى ﴿١٥﴾

15. Fakat ne mümkün! Bilinmeli ki, o (cehennem) alevlenen bir ateştir.

نَزَّاعَةً لِلشَّوَى ﴿١٦﴾

16. Derileri kavurup soyar.

"'Derileri' diye mana verilen 'şeva' esasen kafa derisi demektir. Vücudun, baş, el, ayak gibi uç üzuvları manasına da gelir." (Ayrıca bak. Nisa 4/56)

تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّى ﴿١٧﴾

17. Yüz çevirip geri döneni, (kendine) çağırır!

Azap sahneleri bu şekilde açıklandıktan sonra, dikkatler, insanların ruh hallerine yönlendirilerek, insanların genel karakteri, yapısı, mayası çizilmektedir. İnançsız ya da imanında gereken olgunluk düzeyine

ulaşamayan kimselerin nankörlük hezeyanları şeklinde ortaya çıkan halleri ile bunların istisnalarını oluşturan kimselere bu olanağı sağlayan faktörler de gelen ayetlerde açıklanmaktadır:

وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ ﴿١٨﴾

18. (Servet) toplayıp yığan kimseyi!.

İnsanların birçoğu, dünya nimetlerine olan aşırı tamah ve hırsları nedeni ile, mal-mülk ve servet biriktirirler. Biriktirdikleri servetleri harcarken ya da onlardan hayır hasenat yolunda harcama söz konusu olduğunda ise cimri kesilirler. Harcama yapmak ve yardım etmekten nefret ederler.

إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾

19. Gerçekten insan, pek hırslı (ve sabırsız) yaratılmıştır.

Yine birçoğu, aceleci, tamahkar, sabırsız, dayanıksız, çabuk bıkan, usanan, mızıklayan ve benzerleri gibi, ayeti kerimede 'Helu'a' sıfatı ile nitelenen yapıya sahiptirler.

Helu'a: Bu kelimeye en güzel anlamı, gelen ayetlerin verdiği ifade ediliyor: Ona kötülük dokununca **'Cezu'a'** yani sızlanan, şikayetçi kesilen; hayır dokununca da **'Menu'a'** yani yardımı önlemek için engel olan demek oluyor.

إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾

20. Kendisine fenalık dokunduğunda sızlanır, feryat eder.

وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾

21. Ona imkan verildiğinde ise pinti kesilir.

Peki bütün insanlar az önce anlatıldığı gibi midir? Elbette ki değildir. Ne var ki öyle olmayanlar için ayeti kerimeler de, onların azlığına işaretten kinaye olsa gerek, istisnalar olarak söz edilmektedir. Ayetlerden anlaşıldığı üzere bu kimseler de, sayılan sekiz özelliği taşıyan kişiler olarak belirlenmektedirler. İstisna edilenleri ayetlerden öğrenelim:

إِلَّا الْمُصَلِّينَ ﴿٢٢﴾

22. Ancak şunlar öyle değildir: Namaz kılanlar,

Allah'ın emrettiği ve Hz. Peygamberin öğrettiği şekilde namaz ibadetini yerine getirenler,ve onu:

الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ﴿٢٣﴾

23. Ki, onlar namazlarında devamlıdırlar (ihmal göstermezler;)

Namaz kılma konusunda ısrarlı olanlar. Yani namazlarını devamlı ve aralıksız bir şekilde kılanlar. Esasen ibadetlerden hangisi olursa olsun ve az yapılanı da olsa devamlı olarak yapılanın, Allah katında daha makbul ve daha değerli olduğu Hz. Peygamberin hadisi şerifleri ile de sabittir.

وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ ﴿٢٤﴾

24. Mallarında, belli bir hak vardır,

Sahip olunan mal ve servetlerde, nafile değil fakat bir hak olarak, belli bazı miktarların belirlenen kişilerin hakkı olduğu gerçeğini bilen ve buna riayet eden kimseler. Vergi ya da gerekli diğer şekillerde bu görevlerini yerine getirenler.

لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٥﴾

25. Saile ve mahruma (vermek için).

Zorunlu mali yükümlülükleri vergi, zekat ödeyerek yerine getirme yanında, çalışıp kazanamayacak durumda olanları da gönüllü olarak gözetenlerin sevap fazlaları olacaktır. (Bak. Zariyat 51/15 ve devamı ayetlere)

وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٢٦﴾

26. Ceza (ve hesap) gününün doğruluğuna inananlar;

Kıyameti ve hesap gününü yürekten onaylayıp, o inancını uygulamaları ile de kanıtlayıp güçlendirerek görevini yapanlar.

وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٢٧﴾

27. Rab'lerinin azabından korkanlar,

Allah'a bağlı olup kulluk görevlerini devamlı olarak yerine getirdiği halde, bu görevlerin edasında ya da emredilip-yasaklanan konularda bir eksiğinin bulunmasından endişe ederek Allah'a karşı görev eksikliği içine düşmekten korkan kimseler.

إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ﴿٢٨﴾

28. Ki Rab'lerinin azabı(na karşı) emin olunamaz;

'Allah af etmedikçe kul ibadetiyle cennete giremez' mealindeki hadisi şerifte işaret olunan heyecan kalplerde, her an duyulmalıdır. (Bak. Müminun 23/60)

وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ﴿٢٩﴾

29. O kimseler ki ırzlarını koruyanlar

إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٣٠﴾

30. Ancak eşlerine ve cariyelerine karşı müstesna; çünkü onlar kınanmaz;

فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٣١﴾

31. Bundan öteye (geçmek) isteyenler ise, onlar taşkınların ta kendileridir,

Irz ve namusla ilgili konularda çizilen meşru hudutlar içinde kalıp her türlü aşırılıktan sakınanlar.

وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٣٢﴾

32. O kimseler ki emanetlerine ve ahitlerine riayet edenler;

İslam kurduğu cemiyeti, sağlam temeller üzerinde oturtarak, mensuplarına her türlü sıkıntı, baskı ve kuşkulardan arınmış hayat sürdürmelerini sağlamak için gerekli bütün hazırlıklarını ona göre yapmıştır. Bu sebeple, birlikte yaşamanın önemli kurumlarından biri olan akitlere ciddiyet kazandırılması ve onlara uyulması; akit yapan her kişinin yaptığının idraki içinde olması ve onun sorumluluğunu da yüklenmesi büyük önem kazanmaktadır. Bunun yanında beraber ya-

şamayı ve beraberliği pekiştiren sevgi bağlarının çimentosu da kişilerin birbirine karşı duymaları güven ve itimat duygusudur. Emanete riayet etmek sadece bu nedenle olsa bile çok büyük önem kazanmaktadır. Bu konuda önemli olan diğer bir husus da, emanete riayet mefhumunun kapsamıdır. Maddi-manevi bütün değerleri bu kapsamda algılamak gerekir. Böyle olunca da ister dünya isterse ahiret hayatiyle ilgili olsun, bütün ilahi emanetler de doğal olarak bu çerçevede yerini alır.

وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ ﴿٣٣﴾

33. O kimseler ki şahitliklerini (dosdoğru) yapanlar;

Açık, temiz ve sağlam düstur ve prensipler koymayı kendisine amaç ve yol edinen İslam, hedeflediği gayeye ulaşmanın önemli araçları arasında, başlarda yer alan tanıklık konusuna büyük önem vermekte ve tanıklık görevinin Allah için yapılması koşulunu getirmektedir. Bununla yani şahitlikle korunmak istenen ana-baba, evlad-kardeş, konu-komşu vs. değildir. Toplu yaşamanın olmazsa olmaz değerdeki vazgeçilmez şartı 'Hak' ve Hakkın korunmasıdır. İşte bu duygu, düşünce içerisinde, hakkın gerçekleşmesi için şahitlik yapanlar bu kapsamdadır.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٤﴾

34. O kimseler k namazlarını koruyanlar;

أُولَٰئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾

35. İşte bunlar, cennetlerde ağırlanırlar.

"Makbul kulların özellikleri sayılırken, başta ve sonda namaza yer verilmesi, namazın önemini apaçık ortaya koymaktadır. 22 ve 23. ayetlerde namaza devam etmeme bu konuda ihmal göstermeme noktasına temas edilmişti; 34. ayette ise namazın bütün haklarını vermenin, yani bir taraftan erkan ve adabına riayet etmenin, diğer taraftan namaz dışındaki davranışlarda da, namazın kazandırdığı ulvi hasletleri korumanın önemine işaret edilmektedir."

فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿٣٦﴾

36. (Resulüm!) O kafirlere ne oluyor ki, sana doğru koşuyorlar?

عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ ﴿٣٧﴾

37. Bölük bölük sağından ve solundan (gelip etrafını sarıyorlar)

أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿٣٨﴾

38. Onlardan her biri nimet cennetine sokulacağını mı umuyor?

"Müşrikler bölük bölük gelerek, Hz. Peygamberin etrafındakilerin arasına karışır, onun sözlerini dinleyip, 'Şayet bunlar Muhammedin cennetine girecekler ise, biz, elbette onlardan önce cennete gireriz' diye alay ederlerdi."

كَلَّا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

39. Hayır (hiç ummasınlar!) Şüphesiz biz onları, kendilerinin de bildikleri şeyden yarattık (fakat ibret almadılar, imana gelmediler).

فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾

[569]40. Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki, bizim gücümüz yeter:

عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٤١﴾

41. Şüphesiz onların yerine daha iyilerini getirmeye bizim gücümüz yeter ve kimse bizim önümüze geçemez.

فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٤٢﴾

42. Ama sen onları (şimdilik) bırak da, tehdit edildikleri günlerine kavuşuncaya dek dalsınlar, oynayadursunlar.

يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَىٰ نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿٤٣﴾

43. O gün onlar, sanki dikili bir şeye koşuyorlar gibi, kabirlerinden fırlaya fırlaya çıkarlar.

خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذٖى كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

44. Gözleri horluktan aşağı düşmüş ve kendileri zillete bürünmüş bir halde. İşte bu, onların tehdit edilegeldikleri gündür!

"Dikili şey, tapmak için dikilen putlar ya da herhangi bir hedef olarak tefsir edilmektedir" (Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 22/119 vd.; Elmalılı, 8/79 vd.; Kutub, 15/217 vd,; Ateş, 6/2803 vd.; Bilmen, 8/3832 vd.; Vehbi, 15/6128 vd.; Emiroğlu, 13/71 vd.)

MEARİC SURESİNİN SONU

71-NUH SURESİ-71

سُورَةُ نُوحٍ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Nuh suresi, resmi düzenlemede 71., iniş sırasına göre de 71. sırada yer almaktadır. Mekke'de nazil olmuştur; 28 ayettir. Hz. Nuh'un ilahi elçi olarak gönderilişi ve mücadeleleri anlatıldığından sure bu ismi almıştır.

Nuh suresi, kıssası ve konusunun tamamı ile bir tek peygamberin kavmi ile olan ilişkilerine tahsis edilen tek suredir. Her ne kadar Hz. Yusuf (a.v.)'in kıssası da tek bir surede anlatılmış ise de, orada satır aralarında değişik konulardan söz edilmesi yanında olaylara karışan olay kahramanları da çoktur. Bu surede ise kahramanın tek olması yanında, olaylara ve gelişmelere konu olarak alınıp işlenen de sadece kendi kavmidir. Surenin tamamının Hz. Nuh (a.s.)'a tahsisin kapsamı, Kur'an'ı Kerim'de yar alan onunla ilgili bütün kıssaların bu surede toplanmış olduğu anlamında elbette ki değildir. Buradaki tahsisin kapsamı, Hz. Nuh kıssalarından bu sureye konu olarak ayrılmış bölümler sınırlıdır ve surenin tamamı bu bölüme özel kılınmıştır.

İçeriğine gelince, Sure, genel çizgilerle: Hz. Nuh'un Allah tarafından kavmine uyarıcı elçi olarak gönderilmesi; kavmine peygamberliğini bildirerek onları dine davet etmesi; dine davet ederken de Allah'a kulluk etmelerini ve O'ndan korkmaları ve kendisine de itaat edilmesini istemesi; Allah'a tevbe edip sığındıkları takdirde günahlarının af edileceğini bildirmesi; Nuh'un kavmine kendileri dahil, kainat ve orada yer alan canlı cansız bütün varlıkların Allah tarafından yaratıldığı ve yararlandıkları yer ve göklerden kaynaklanan her türlü nimetlerin keza O'nun lütfu olduğunu bildirerek,

gece-gündüz, açık ve gizli olarak onlara davetler yapmasına karşın onların kendisinden daha da uzaklaştıklarını arz ile Allah'a yaptığı dua ve isyankar kavmin suda boğularak cezalandırılmaları; konularından oluşmaktadır.

Sure, Hz. Nuh (a.s.)'in kavminden hiç kimseyi sağ bırakmamak üzere helak etmesi ve kendi yanında yer alan müminlerle ebeveynlerini bağışlamasını dileyen Allah'a duası ile sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

اِنَّٓا اَرْسَلْنَا نُوحاً اِلٰى قَوْمِه۪ٓ اَنْ اَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١﴾

1. Kendilerine yakıcı bir azap gelmeden önce kavmini uyar, diye Nuh'u kendi kavmine gönderdik.

Ayeti kerimede Hz. Nuh'un kavmine peygamber olarak gönderildiği anlaşılmaktadır. Esasen bizler, sadece Hz. Muhammed (s.a.)'in bütün insanlığa gönderilen peygamber olduğunu biliyoruz. Bu durumda Hz. Nuh'un peygamberlik sahası, coğrafi bakış açısından, kavminin oturduğu Arap yarımadasının bu günkü Irak topraklarını oluşturan bölge civarı ile sınırlı olduğu anlaşılır. Bu mantıktan hareket eden bazı müfessirler, Nuh tarafından bilinebilen her şeyin, onun kavmi ve kavminin yaşadığı coğrafi bölge ile sınırlıdır, evrensel değildir ve tufan olayı da bölgeye has bir olaydır, tezini savunurlar: Bu görüşe dayanan başta Mecusiler olmak üzere bir çokları da, tufan olayını kabul eder fakat bölge ile sınırlı olduğunu dolayısıyla yeryüzündeki bütün insanların bu olay ile helak olmadığını sonuç olarak da, Adem çocuklarının doğuda olması nedeni ile onlara tufanın ulaşmadığı yargısına vararak Nuh kavminin dünya üzerinde insanlığın ikinci başlangıcını oluşturduğu fikrini ret ederler.

Gerçek olan ise, ayet hükmü ile de vurgulanan, Nuh soyunun yeryüzünde yaşayanların tamamını oluşturduğu hususudur. Saffat suresinin 77. ayetinde Nuh soyu hakkında 'Hem onun soyunu baki kalanlar kıldık' buyurulmakta ayrıca Hud suresinin 48. ayet hükmü de bu gerçeği pekiştirerek desteklemektedir: 'Denildi ki: Ey Nuh bizden sana ve seninle birlikte olanlara selam. Mübarek olması dileği ile gemiden in! Kendilerini (dünyada) faydalandıracağımız, sonra da bizden kendilerine elem verici bir azabın dokunacağı ümmetler de

olacaktır.' Dikkat edilirse, bu ayette o anda Nuh kavmi ile birlikte bir kavmin varlığından değil, var olacağından söz edilmektedir. Bu da o anda Nuh kavmi dışında başka bir insan neslinin bulunmadığını göstermektedir.

Geleceğinden bahsedilen elim azapla tufan olayına işaret edilmektedir.

قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾

2. "Ey kavmim dedi, ben sizin için açık bir uyarıcıyım"

أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ ﴿٣﴾

3. "Allah'a kulluk edin; O'na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."

يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى إِنَّ أَجَلَ اللَّهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ لَوْ
كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

4. "Ki Allah bir kısım günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir vadeye kadar tehir etsin (muaheze etmeden yaşatsın). Bilinmeli ki Allah'ın tayin ettiği vade gelince, artık o ertelenmez. Keşke bilseydiniz!"

Hakkınızda takdir edilen ecel gelinceye kadar kazanacağınız süre içerisinde, sevap kazandırıcı bir çok hayırlı işler planlayıp yapmaya zamanınız olur denilmektedir. Bu anlamı destekleyen, başka olaylar vesilesi ile inmiş olan ayetlerde örnekleri vardır: (Bak. Araf 7/96, Maide 5/65-66 ve Hud 11/2-3)

"'Bir kısım günahlarınızı' denirken, imana gelmezden önceki günahların yahut kul hakkı dışında kalan günahların kastedildiği tefsirlerde belirtilmiş bulunmaktadır."

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ﴿٥﴾

5. (Sonra Nuh:) Rabbim! dedi, doğrusu ben kavmimi gece gündüz (imana) davet ettim;

فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَٓائ۪ٓي اِلَّا فِرَاراً ﴿٦﴾

6. Fakat benim davetim, ancak kaçmalarını arttırdı.

وَاِنّ۪ي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُٓوا اَصَابِعَهُمْ ف۪ٓي اٰذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ

وَاَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَاراًۚ ﴿٧﴾

7. Gerçekten de, (imana gelmeleri ve böylece) günahlarını bağışlaman için onları ne zaman davet ettiysem, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, beni görmemek için) elbiselerine büründüler, ayak dirediler, kibirlendikçe kibirlendiler.

ثُمَّ اِنّ۪ي دَعَوْتُهُمْ جِهَاراًۙ ﴿٨﴾

8. Sonra, ben kendilerine haykırarak davette bulundum.

ثُمَّ اِنّ۪ٓي اَعْلَنْتُ لَهُمْ وَاَسْرَرْتُ لَهُمْ اِسْرَاراًۙ ﴿٩﴾

9. Sonra, onlarla hem açıktan açığa hem de gizli gizli konuştum.

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ اِنَّهُ كَانَ غَفَّاراًۙ ﴿١٠﴾

10. Dedim ki : Rabbinizden mağfiret dileyin; çünkü O çok bağışlayıcıdır.

يُرْسِلِ السَّمَٓاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَاراًۙ ﴿١١﴾

[570]11. (Mağfiret dileyin ki,) üzerinize gökten bol bol yağmur indirsin,

وَيُمْدِدْكُمْ بِاَمْوَالٍ وَبَن۪ينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ اَنْهَاراًۜ ﴿١٢﴾

12. Mallarınızı ve oğullarınızı çoğaltsın, size bahçeler ihsan etsin, sizin için ırmaklar akıtsın.

مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلّٰهِ وَقَاراًۚ ﴿١٣﴾

13. Size ne oluyor ki, Allah'a büyüklüğü yakıştıramıyorsunuz?

وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ﴿١٤﴾

14. Oysa, sizi türlü merhalelerden (tavırlardan) geçirerek O yaratmıştır.

On üç ve on dördüncü ayetler birbirini tamamlar niteliktedir. Denilmek istenenin 'Allah sizi, Atanız Adem'i topraktan yaratmakla başlattığı 'Halk'ın (yaratma) ardından, ana rahmine bir damla suyun düşmesi ile devam edip çeşitli evrelerden geçen yaratılışınızı ve bu safhalar esnasında sizi her yönünüzle mükemmel yaparak, 'yaratıkların en şereflisi' olma payesini sadece size kazandıran 'Zat' olduğuna göre, niye hala onu tazim ve ululamaktan kaçınıyorsunuz? Ya da O'na o büyüklüğü yakıştırmaya yanaşmıyorsunuz. Size ne oluyor da bütün bunları anlamıyorsunuz?' şeklinde bir kınama olması kuvvetle muhtemeldir. (Bak Hacc 22/5)

Bu kınamanın ardından da, Yüce Allah'ın güç ve kudretine işaret eden bazı konular yanında O'nun eşsiz lütuflarından çeşitli nimetlerine de dikkatler çekilmeye devam edilmektedir:

أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا ﴿١٥﴾

15. Görmediniz mi, Allah yedi göğü birbiriyle ahenktar olarak nasıl yaratmış!

وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾

16. Onların içinde ayı bir nur kılmış, güneşi de bir çırağ yapmıştır.

وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾

17. Allah, sizi de yerden ot (bitirir) gibi bitirmiştir.

Bu ayetin anlamı ile ilgili değişik yorumlar yapılmakla beraber, ayet anlamına en güzel örtüşenin 'Sizi Dünyada topraktan bitirdi demek, babanızı (Adem a.s.) dünyadan bitirdi. Başlangıçta onu topraktan yaratmak suretiyle, cinsinizi yarattı demektir' şeklindeki görüştür. al-i İmran 59. ayet hükmü de bu görüşü destekler niteliktedir: 'İsa'nın durumu Allah katında topraktan yarattığı Adem'in durumu gibidir.'

ثُمَّ يُع۪يدُكُمْ ف۪يهَا وَيُخْرِجُكُمْ اِخْرَاجًا ﴿١٨﴾

18. Sonra sizi yine oraya döndürecek ve sizi yeniden çıkaracaktır.

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ بِسَاطًاۙ ﴿١٩﴾

19. "Allah,yeryüzünü sizin için bir sergi yapmıştır."

لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا۟ ﴿٢٠﴾

20. "Ki, onda geniş yollar edinip dolaşabilesiniz (diye).

قَالَ نُوحٌ رَبِّ اِنَّهُمْ عَصَوْن۪ي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُٓ اِلَّا خَسَارًاۚ ﴿٢١﴾

21. (Öğütlerinin fayda vermemesi üzerine) Nuh: Rabbim! dedi, doğrusu bunlar bana karşı geldiler de, malı ve çocuğu kendi ziyanını arttırmaktan başka işe yaramayan kimseye uydular.

"Hz. Nuh, kavminin, malı, şanı ve evladı ile gururlanan kişilerin süfli yollarına uymalarından şikayet ediyordu."

وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًاۚ ﴿٢٢﴾

22. Bunlar da, büyük hileler, büyük desiseler kurdular!

وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ اٰلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًاۙ وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ
وَنَسْرًاۚ ﴿٢٣﴾

23. Ve dediler ki: Sakın ilahlarınızı bırakmayın; hele Ved'den, Suva'dan, Yeğus'tan, Ye'uk'tan ve Nesr'den asla vazgeçmeyin!

"Bunlar o kavmin taptığı en önemli putların isimleriydi."

وَقَدْ اَضَلُّوا كَث۪يرًاۚ وَلَا تَزِدِ الظَّالِم۪ينَ اِلَّا ضَلَالًا ﴿٢٤﴾

24. (Böylece) onlar gerçekten birçoklarını saptırdılar. (Rabbim!) Sen de bu zalimlerin ancak şaşkınlıklarını arttır!

"Hz, Nuh iman edenlerden başkasının artık kesinlikle yola

gelmeyecekleri kendisine vahi edildikten sonra, böyle bir dilek ifadesi kullanmıştır."

مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَنْصَارًا ﴿٢٥﴾

25. Bunlar, günahları yüzünden suda boğuldular, ardından da ateşe sokuldular ve o zaman Allah'a karşı yardımcılar da bulamadılar.

وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾

26. Nuh: "Rabbim! dedi, yeryüzünde kafirlerden hiç kimseyi bırakma!"

إِنَّكَ إِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿٢٧﴾

27. "Çünkü sen onları bırakırsan kullarını saptırırlar; yalnız ahlaksız, nankör (insanlar) doğururlar (yetiştirirler)."

رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ
الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

28. "Rabbim! Beni, ana-babamı, iman etmiş olarak evime girenleri, iman eden erkekleri ve iman eden kadınları bağışla, zalimlerin de ancak helakini arttır."

"Tefsirlerde Hz. Nuh'un evinden maksadın, mescit veya gemisi de olabileceği belirtilmektedir." (Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 22/143 vd.; Elmalılı, 8/93 vd.; Kutub, 15/249 vd.; Ateş, 6/2813 vd., Bilmen, 8/3845 vd.; Vehbi, 15/6153 vd.; Esed, s.1190 vd.; Emiroğlu, 13/93 vd.)

NUH SURESİNİN SONU

72-CİN SURESİ-40

سُورَةُ الْجِنِّ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Cin suresi, resmi düzenlemede 72. ve iniş sırasına göre ise, 40. sırada yer almaktadır. Mekke'de nazil olmuştur: 28 ayettir. Cinlerin Kur'an dinleyip hidayete geldikleri anlatıldığından, sure bu ismi almıştır. Hz. Peygamber, amcası Ebu Talip ve eşi Hz. Hatice'yi kaybettikten sonra Taif'e gitmiş, orada çirkin davranışlarla karşılaşmıştı. Bu sıralarda Kureyş müşrikleri de Müslümanlara karşı düşmanlıklarını iyice arttırmış bulunuyorlardı. işte Taif dönüşünde nazil olarak Resul-i Ekrem'e teselli veren bu sure, yalnız insanların değil, cinlerin de Kur'an'a tabi olduklarını bildiriyor, İslam'ın muzafferiyetini müjdeliyordu.

Cinler konusunda En'am suresinin 100. ayetinde şöyle buyurulur: 'Böyle iken Allah'a cinlerden ortak koşarlar. Halbuki cinleri de Allah yarattı. Bazıları da Allah'a oğullar kızlar uydururlar'. Saffat suresinin 158. ayetinde de 'Bir de O'nunla cinler arasında hısımlık uydurdular'. denilmektedir. Birinci ayetten, müşriklerin, Allah'ın görünmeyen yaratıkları olan cinleri ilahlık düzeyine yükselterek Allah'a ortak koştukları, bazılarının da Allah'a kızlar ve oğullar izafe ederek onlara taptıkları; ikinci ayetten de Allah ile cinler arasında bir nesep bağının varlığını uydurarak, ilahların doğup doğurma şeklinde çoğaldıklarını sandıkları ve aynı zamanda onların gaybı bildiklerini sanarak başlarına bela olarak sardıkları anlaşılmaktadır.

Bu yanlış inançlar, Kur'an'ı Kerim'in çeşitli ayetlerinde reddedilerek geçersiz kılındığı gibi, özellikle bu surede birazdan göreceğimiz ayetlerle de, Allah'ın 'Birlik ve büyüklüğü' yanında cinler konusunda yalan yanlış anlatılan şeylerin geçersiz ve çürük olduğunu göstermek

için: Kur'an'ı Kerim'in onlar üzerindeki etkisi; onlar arasında inanan ve inanmayanların bulunduğu; Allah karşısında cinlerin geçerli hiçbir etkilerinin bulunmadığı ve yaptıkları bütün eylemlerinde sorumlu olup hesap verecekleri; Allah'a inanmış olan kimselerin onların şerrinden korkmalarına neden bulunmadığı; onların insanlara musallat olmalarını hazırlayanların yine insanlar olduğu ve Hz. Peygamberin gelmesiyle, cahiliye dönemindeki etkinliklerinin kaybolduğu ve bu durumdan kurtulmak için çeşitli sırnaşma yollarına baş vurdukları;ancak, alınan önlemlerle onların yüce makamlara erişmelerinin önlendiği konuları vurgulanmaktadır.

Yine bu surede, Allah'tan başka kimseye ibadet ve dua edilmemesi, cinlerin gaybı bildikleri hatasına düşülmemesi, gayb konusunda Allah'ın müsaade ettiği ölçüler dışında Peygamberin bile bilgisi bulunmadığı ve kendisinin Allah'ın izni olmadan doğrudan iyilik ve kötülük dahi yapamayacağı, Elçilik çerçevesinde bilgilendirildiği ve Allah'ın elçiye insanlara bildirmesi için bildirdikleri dışında gayb konusunda hiç kimseye bilgi vermediği, Allah'ın vaatlerinin mutlaka gerçekleşeceği ve gizli açık her şeyi bütün detayları ile O'nun bildiği; konuları işlenmekte ve konularla ilişkili gerekli bilgiler verilmektedir.

İnsanlar genelde, bizzat kendilerinin görmediği ve akıl erdiremedikleri şeyleri, hiçbir gerekçe ve kanıt göstermeye gerek görmeden, ret ve inkar ederler ya da etmeye peşinen hazırdırlar. Bu eğilim bütün çağlar boyunca böyle olduğu gibi, günümüzde de, kendilerinde, üstün bir takım vasıfların bulunduğu vehmine kapılan, bazı düşüncesiz kimselerin ukalalıkları da eklenerek, zaman zaman eski dönemleri aratacak yüksek seviyelere ulaşmaktadır. Aslında biraz düşünme zahmetine katlandığımız zaman,insanlık olarak, Evrende mevcut gizem ya da sırlar konusunda, bildiklerimiz bir yana, toprağa attığımız küçücük bir tohum hakkında ve ondaki gizli sırlar konusunda bile, bilmediklerimizin yanında bildiğimiz şeylerin, bir hiç mertebesinde olduğunu anlamakta zorluk çekmeyiz. Ne var ki, bazen bu kadar düşünme zahmetine bile katlanmayacak kadar tembellik gösteririz.

Bu satırlar, öğrenmeye çalıştığımız Cin suresi ve içeriği olan gözle görünmeyen yaratıklardan olan Cinlerle ilgili, gerek varlıkları ve gerekse onlarla ilişkili diğer konularda, az önce değindiğimiz tarzdaki tepkilere, günümüzde de rastlanır olması dolayısıyladır. Aslında, görünmeyen varlıkların yokluğuna hükmetme, kolay yolunu seçenler, bu yargıya varırlarken, gözle görülmesi mümkün olmayan, kendi akıllarının yokluğuna da hükmettiklerinin, farkında bile olmuyorlar.

Kur'an'ı anlama ve onun tefsirinde, yani Orhan Karmış hocanın deyimiyle **'Kelamı İlahiden muradı İlahiyi anlamak'** için, İslam'ı düşünce ve Onun meydana gelişinde izlenecek en doğru yol şudur:

Kişi zihnindeki bütün ön yargılarını atacak ve Kur'an'a, aklında, şuurunda ve belleğinde yer etmiş düşünce ve yargılar bulunmaksızın yönelecek ve bütün yargılarını böylece, Kur'an ve Hadisi şeriflerin, konunun gerçeklerini anlatış ve yorumlamalarına uygun olarak, tesis etmeye çalışacaktır. Bu metot bizi: 'Kur'an ve Hadislere, Kur'an'dan başka şeylerle anlam verilmez ve o şekilde sonuca gitme yolu seçilemez. Kur'an'ın koymuş olduğu bir esas da başka şeylerle kaldırılmaz ve tevil edilemez.' sonucuna götürür. Bu sözler elbette ki, inanan kimseler içindir. İnançsızlar konumuz değildir.

Çevremiz ve bütün Evren, sayısız gizemlerle kuşatılmıştır. Bu sure de diğer sureler gibi, varlık aleminin gerçeklerinin bazı yönlerini bize beyan etmektedir. Çevremizde bulunan ve değişik yollardan bizim kişiliğimizi ve hayatımızı, farklı yönlerden etkileyen canlılar, ruh ve bilinmeyen diğer güçler konusunda, gerçekçi düşüncelere erişmemize yardımcı olmaktadır.

İslam bütün sistemini, Kur'an ve sünnete bağlı olarak kurmuş ve bu sayede Müslüman kişiyi, her türlü akıl ve mantık dışı, dayanaksız ve kanıtsız iddia ve boş konuşmalardan korumuştur. Ancak, çizilen Kur'an çerçevesi içerisinde insan olabildiğince geniş hareket alanına sahiptir. O çerçevede insan kıskıvrak bağlanıp tutsak edilmemiştir. İnsan aklına, bilinmeyen ufuklarda araştırma yapması için, gerekli ve yeterli alanlar özgür kılınmıştır. Deyimi yerinde ise Kur'an çıkış noktalarını belirlemektedir, sınırlama yapmamaktadır. Ne var ki, insana gerekli görülen alanlar dışında, merak duyduğu konularda araştırma yapma ve anlama yeteneği verilmemiştir. Aslında o araştırmaları yapmasına gerek de yoktur. Çünkü 'Yeryüzü halifeliği'nde bunlara gereksinimi bulunmadığı gibi, boş hayallerine ulaşabilme olanağı da yoktur. Sonuç olarak ona verilen gerekli ve yeterli bilgi ve yetenekler, Evrende bulunduğu yer ve bulunduğu yerle ilişkilenen bütünüyle her şeyi keşfetmesi, algılaması, anlaması ve onlardan yararlanması ile sınırlıdır. Açıklanması ve bilmesi gerekenleri de Yüce Allah Kur'an ile garanti etmiştir. Melekler şeytanlar, ruh, hayatın yoktan var edilerek başlatılmış olması ve sonu, değinilen gayb konularına ait şeylerdendir. Bunun için bu sureyi, arz olunan kriterler göz önünde bulundurularak anlamaya çalışmak gerekir.

Sure içeriğine gelince, bu konuda yukarıda yapılan açıklamalar

nedeniyle yeterli bilgiler verilmiştir. Bir kere daha topluca konuları anımsayıp ondan sonra ayetlere geçmekte yine de yararlar vardır:

Surenin başındaki ilk on beş ayetinde: Cinlerin davranışları, önceden göklerde kulak hırsızlığı yaptıkları fakat daha sonra bu faaliyetlerine nasıl engel olunarak semadan kovuldukları, cinlerin bir bölümünün Müslüman, diğer bölümünün de kafirler olduğu ve bunların bazı gayb haberleri konusunda bilgi sahibi oldukları anlatılır. Bu bölümdeki olayların çoğu da Cinlerin kendi sözleri ile ifade edilir. Surenin on beşinci ayetinden sonraki bölümünde ise, Mekke'de nazil olan bütün surelerde olduğu gibi akide konuları ele alınarak, tevhit esasları, peygamberlik, vahiy ve şefaat ile ilgili hükümlere yer verilmiştir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

قُلْ اُو۫حِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُٓوا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰناً عَجَباًۙ ﴿١﴾

[571]1. (Resulüm!) De ki: Cinlerden bir topluluğun (benim okuduğum Kur'an'ı) dinleyip de şöyle söyledikleri bana vahyolunmuştur: Gerçekten biz, harikulade güzel bir Kur'an dinledik .

Nefer: Mealde 'cinlerden bir topluluk' olarak tercüme edilen bu kelime Arap dilinde, 1-10, bir görüşe göre de 1-40 kişiden oluşan bir topluluğu ifade etmek için kullanılmaktadır. Dilimizde ise bu kelime tek kişiyi ifade etmek için kullanılmaktadır.

يَهْد۪ٓي اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِه۪ۜ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَٓا اَحَداًۙ ﴿٢﴾

2. Doğru yola iletiyor, ona iman ettik. (Artık) kimseyi Rabbimize asla ortak koşmayacağız.

"Hz. Peygamberin Taif dönüşümde Batn-ı Nahle denilen yerde kıldırdığı sabah namazı esnasında, söz konusu cinler Kur'an'ı duymuşlar, dinlemişlerdi. Tefsirler bu sırada Hz. Peygamberin onları görmediğini, durumun daha sonra bu ayetlerle kendisine bildirilmiş olduğunu belirtmektedirler."

Bu iki ayetin içeriğinden: Cinlerden bir grubun, Hz. Peygamberin

okuduğu Kur'an'ı Kerim'i dinledikleri, onu çok beğendikleri, onun doğru yola iletici bir yol gösterici rehber olduğuna şahit oldukları, ona inandıkları ve artık Allah'a şirk koşmayacakları ve bu keyfiyeti de kendi kavimlerine bildirdikleri, vahiy yoluyla Hz. Peygambere Yüce Allah tarafından bildirdiği anlaşılmaktadır. Konun ile ilgili ve değişik yönlerini anlatan rivayetler ve farklı yorumlar yapılmıştır. Bu yorumların, konunun, ayeti kerimelerde belirtilen gerçek yönlerini, etkiler nitelikleri yoktur ve olamazdı da. Konuyu daha iyi kavramaya hizmet ettikleri bir gerçek olan bu rivayetlerdeki ayrıntılar için bak. (Razı, 22/143 vd.; Elmalılı, 8/106 vd.; Kutub, 15/286 vd.)

وَأَنَّهُۥ تَعَٰلَىٰ جَدُّ رَبِّنَا مَا ٱتَّخَذَ صَٰحِبَةً وَلَا وَلَدًا ﴿٣﴾

3. Hakikat şu ki, Rabbimizin şanı çok yücedir. O, ne eş ne de çocuk edinmiştir.

Bu ayette de, Kur'an'ı dinleyip doğru yolu seçmeye karar veren cin taifesinin, Allah'ın yüceler Yücesi olduğu ve O'nun eş ve çocuklar edinmekten münezzeh olduğu, ona artık ortak koşmayacakları konularındaki ikrarları beyan edilmektedir.

Cedd: Rabbimizin şanı anlamında kullanılan bu kelimenin, büyüklük, ululuk, zenginlik ve asaletli anlamlarını ifade ettiği belirtilmektedir.

وَأَنَّهُۥ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى ٱللَّهِ شَطَطًا ﴿٤﴾

4. Doğrusu bizim beyinsiz olanımız (iblis veya azgın cinler), Allah hakkında pek aşırı yalanlar uyduruyormuş.

Şetat: Sınırı taşan, haktan, doğruluktan uzak olma niteliklerini ifade etmek için kullanılan bir sıfattır.

وَأَنَّا ظَنَنَّآ أَن لَّن تَقُولَ ٱلْإِنسُ وَٱلْجِنُّ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا ﴿٥﴾

5. Halbuki biz, gerek insanlar gerekse cinler Allah hakkında asla yalan söylemezler, sanmıştık.

Kur'an dinlemiş olan cin taifesi, itiraflarını sıralamaya devam etmekte ve bu kere de, önceleri, gerek insanların ve gerekse cinlerin Allah konusunda yalan söylemeyeceklerine yürekten inanacak kadar saf olduklarını, Kur'anı dinledikten sonra anladıklarını, iblis ve azgın cinlerin Allah hakkında kendilerine yalan söylediklerini artık anladıkları

ve onların birer yalancıdan başka bir şey olmadıklarına kanaat getirdiklerini anlatmaktadırlar.

وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْإِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ﴿٦﴾

6. Şu da gerçek ki, insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınırlardı da, onların taşkınlıklarını arttırırlardı.

İnsanlardan bazı ileri gelenlerin, cinlerin ileri gelenlerine sığınarak onlardan yardım almak için onlara dua ettikleri, böylece cinlerin aşırılık ve taşkınlıklarına zemin hazırlayarak neden oldukları ifade edilmektedir. Yani cinlerin insanlara zarar vermesinin müsebbibi yine insanlar olmakta idi. Konu ile ilgili kıssa şöyle nakledilmektedir:

'Bir adam issiz bir vadide yatmak veya konup göçmek istediği ve nefsine bir tehlike gelmesinden korktuğu zaman yüksek sesle: 'Ey bu vadinin azizi! Ben senin itaatinde bulunan sefihlerden sana sığınıyorum' der. Böylelikle o vadideki cinlerin kendisini koruyacağına inanırdı.

Rehak: Asıl anlamı kaplama ve sarıp bürümek olan bu kelimenin, müfessirler tarafından günah, cüret, azgınlık, sefahat, şirret, kibir ve inatçılık anlamlarını ifade etme şekillerinde yorumladıkları ifade edilmektedir. Ayette kast edilen anlam, o kimseler cinlere sığınmak suretiyle, cinleri şımartıp onların azgınlık ve cesaretlerini artırıyorlardı, şeklindedir. İnsanlar cinlere sığınarak kurtulmak istedikçe, onlara yüz vermiş oluyor ve hazırladıkları hile ve tuzaklarına daha çok düşüyorlardı.

وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللَّهُ أَحَدًا ﴿٧﴾

7. Onlar da sizin sandığınız gibi, Allah'ın hiç kimseyi yeryüzüne peygamber olarak göndermeyecek sanmışlardı.

Bu ayette kullanılan 'onlar' zamiri ile eğer insanlar kast edilmişse, o zaman anlam: 'O cinler siz insanlar gibi zannetmişlerdi.'; insanlar değil de Kur'an'ı dinleyen cinler kast edilmiş ise o takdirde de: 'Size aldanan, sizin kandırdığınız insanlar da sizin gibi zannetmişlerdi ki, 'Allah, doğru yolu göstermek için hiçbir kimseyi yeryüzüne peygamber olarak göndermeyecek' ve dolayısı ile 'Sizin her türlü azgınlık ve kötü işlere devam etmenize mani olunmayacaktır,' şeklinde bir yanıltıcı sonuca ulaşmış oluyorlardı. Yani, biz kesinlikle şunu anladık ki,

dünyaya düzen verecek yüksek bir kimse peygamber olarak gelmeyecek bilgisi yalanmış ve Hz. Peygamberin gelmesi ile bizim eski olanaklarımız, Peygamber ve Kur'an'ın gelmesi nedeni ile yok edilmiş.

وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ﴿٨﴾

8. Doğrusu biz (cinler), göğü yokladık, fakat onu sert bekçilerle, alev huzmeleriyle doldurulmuş bulduk.

وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَصَدًا ﴿٩﴾

9. Halbuki, (daha önce) biz onun bazı kısımlarında (haber) dinlemek için oturacak yerler (bulup) oturuyorduk; fakat şimdi kim dinlemek isterse, kendisini gözetleyen bir alev huzmesi buluyor.

Daha önceki surelerle ilgili açıklamalarda hatırlanacağı üzere, Arapların, büyücü, kahin, şair ve sihirbazların cinlerle ilişkili olduğu ve onlardan ilham aldıklarına inandıklarını söylemiştik. Cinlerin kulak hırsızlıkları yaparak çaldıkları bilgileri bu kimselere verdiklerine ve bu hırsızlıkları yüzünden onlara şihab denilen ışıkların atıldığına inanıyorlardı. Bu mantıktan hareket ederek, Hz. Muhammede de yukarıda sözü edilen sıfatlar yakıştırıyor ve bu cümleden olarak Kur'an'ın da göklerde cinler tarafında elde edilerek ona atılan şeylerden başka bir şey olmadığını iddia ediyorlardı. İşte onları bu şekildeki düşünceleri bu ayetlerde, cinlerin ağzından reddedilmektedir: Sonuç olarak müşriklere: 'Sizin bu Kur'an'ı, tamamen gök haberidir diye, cinler tarafından Hz. Muhammed'e atılmış sanmayın. Nedenine gelince gökler eskiden bildiğiniz gibi değildir. O zaman bir haber alır istediğiniz şekle sokar ve yutturudunuz. Şimdi ise, cinler böyle şeyler yapamazlar, çünkü gökler sıkı surette korunmakta ve orada kimseye nefes bile aldırılmıyor' denilmiş olmaktadır. (Ayrıca batıl düşünceleri reddeden ve Hz. Peygamberi teselli eden ayetlere bak. Sad 38/4; Şu'ara 26/210-212, 221-223; Tur 52/29-31; Şihab konusu ile ilgili olarak Hicr 15/16-18)

Hares: Bekçi ve koruyucu demek olan 'Haris'in çoğuludur.

وَأَنَّا لَا نَدْرِي أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَنْ فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ﴿١٠﴾

10. Bilmiyoruz, yeryüzündekilere kötülük mü murat edildi, yoksa Rableri onlara bir hayır mı diledi?

وَأَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذَٰلِكَ كُنَّا طَرَائِقَ قِدَدًا ﴿١١﴾

11. Gerçekten biz, -kimimiz salih kişiler, kimimiz ise bunlardan aşağıda olmak üzere- türlü türlü yollar tutmuştuk.

Cinler onuncu ayette, bunu yapmakla Allah'ın Dünyadaki kimselere bir iyilik, bir başarı mı dilemiş olduğunu yoksa şer mi amaçladığını kesinlikle anlamadıkları beyan ediyorlar. Fakat bu ayet ve izleyen 12. ve 13. ayetlerde de kesin olarak anladıkları hususu şöyle ifade ediyorlar: 'Doğrusu bizim içimizde salihler de vardır ve onlar iman ederek hayra ulaşmaya yeteneğine sahipler. Yine içimizde öyle olmayan aşağılıklar da vardır ki, onların hayra ulaşmaları beklenemez. Çünkü biz bölünmüş, parçalanmış bir topluluk haline gelmişiz. Yani bizim ülkü birliğimiz yoktur. Biz Kur'an'ı dinleyenler anladık ki biz Dünyanın neresinde olursak olalım veya nereye kaçarsak kaçalım Allah'ı aciz bırakamayız. Bize kaçarak kurtuluş yok. Bu gerçekleri dinlediğimiz Kur'an ve Peygamberin aydınlatmalarından öğrenince de doğru yolu bulduk ve iman ettik. Böylece şu gerçeği de öğrendik ki, kim Rabbine iman ederse, ona, ne azap edilmekten ne de suç ve günahtan korku vardır. Onlara artık hiçbir adaletsizlik, haksızlık ve kötü muamele yapılamaz. O insan cinler tarafından işgale uğratılıp zillete de düşürülemez. Onun için insanlar cinlere sığınma yerine Allah'a sığınma yolunu seçmelidirler.'

وَأَنَّا ظَنَنَّا أَن لَّن نُّعْجِزَ اللَّهَ فِي الْأَرْضِ وَلَن نُّعْجِزَهُ هَرَبًا ﴿١٢﴾

12. (Artık) şu gerçeği şüphesiz anladık ki, biz yeryüzünde bulunsak da Allah'ı aciz bırakamayacağız, başka yere kaçmakla da elinden kurtulamayacağız.

وَأَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَىٰ آمَنَّا بِهِ فَمَن يُؤْمِن بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ﴿١٣﴾

13. Doğrusu biz, o hidayeti (Kur'an'ı) işitince ona iman ettik. Kim Rabbine iman ederse, artık ne bir (ecrinin) eksikliğe uğratılmasından ne de haksızlık edilmesinden korkar.

وَاَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَۜ فَمَنْ اَسْلَمَ فَاُو۬لٰٓئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا ﴿١٤﴾

[572]14. İçimizde, (Allah'a) teslimiyet gösterenler de var, hak yoldan sapanlar da var. Teslimiyet gösteren kimseler, doğru yolu arayanlardır.

وَاَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًاۙ ﴿١٥﴾

15. Hak yoldan sapanlara gelince, onlar cehenneme odun olmuşlardır.

"Cinleri bu sözlerini Resulüne haber verdikten sonra Allah Teala şöyle buyurur":

وَاَنْ لَوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرٖيقَةِ لَاَسْقَيْنَاهُمْ مَٓاءً غَدَقًاۙ ﴿١٦﴾

16. Şayet doğru yolda gitselerdi, onlara bol su verirdik.

لِنَفْتِنَهُمْ فٖيهِۜ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهٖ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًاۙ ﴿١٧﴾

17. Bu hususta kendilerini denememiz için, Kim Rabbinin zikrinden yüz çevirirse, (Rabbin) onu gitgide artan çetin bir azaba uğratır.

وَاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًاۙ ﴿١٨﴾

18. Mescidler şüphesiz Allah'ındır. O halde, Allah ile birlikte kimseye yalvarmayın (ve kulluk etmeyin).

"Ayetlerde 'mescitler' kelimesi şu şekillerde tefsir edilmiştir: 1- Namaz kılmak için bina edilmiş yerler. 2- Namaz ve ibadet sadece camilere ve belli yerlere hasredilmiş olmadığından, bütün yeryüzü. 3- Bütün mescitlerin kıblesi olduğu için Mescidi Haram. 4- Secdeye temas eden uzuvlar.

Bu ayette, Hıristiyanların kiliselerine ve Yahudilerin havralarına girdikleri zaman yaptıkları gibi, Allah'a eş tutulmaması ihtar edilmiştir."

وَاَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًاۜ ﴿١٩﴾

19. Allah'ın kulu, O'na yalvarmaya (namaza) kalkınca, neredeyse onun etrafında keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi.

"Hz. Peygamber namaza kalkınca, cinler Kur'an'ı dinlemek iştiyakıyla adeta birbirine yapışık vaziyette onun etrafına toplanıyorlardı. Bu ayet için, putperest insanların ve cinlerin Hz. Peygamberin dinini iptal gayesiyle birbirine kenetlendiği tefsiri de yapılmıştır."

Libeda: Bir topluluğun, ilgi duydukları bir şeyin başına üşüşmesi demektir. Burada kulu Muhammed Allah'a dua ederken, cin taifesi onun başına öylesine üşüşüp yığıldılar ki nerede ise yere serili keçeye döndüler anlamını ifade etmek için kullanılmıştır.

قُلْ إِنَّمَا أَدْعُوا رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَدًا ﴿٢٠﴾

20. (Resulüm!) De ki: Ben ancak Rabbime yalvarırım ve O'na kimseyi ortak koşmam.

قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾

21. De ki: Doğrusu ben (kendi başıma) size ne zarar verme ne de fayda sağlama gücüne sahibim.

Resulullah Allah'a dua ederken, cin taifesinin 19. ayette işaret olunan ilgisi üzerine, Yüce Allah tarafından onlara şunları söylemekle emrolundu:

'Ben ancak Rabbime dua ediyorum. Bu sebeple heyecan gösterip bana şaşmanıza ya da düşmanlık etmenize gerek yoktur. Çünkü ben sadece beni Yaratan Allah'ıma dua ediyorum, siz ne yaparsanız yapın ben bildiğimi yapar ona dua eder ve hiçbir şeyi ve kimseyi ona ortak koşmam, O'nun dışında başka bir kimseden de hiçbir şey beklemem. Sizi saptırmaya asla uğraşmam. Sizi ancak doğru yola iletmek için gayret ederim. Üstelik benim yaptıklarım kendiliğimden yaptığım şeyler değildir. Ey insanlar ve cinler! Siz benden bir çıkar beklediğiniz ya da zarar göreceğiniz düşüncesi ile birikiyorsanız, bunları kendiliğimden yapmam da söz konu değildir. Onlar Allah'a özgü işlerdir. Ben ancak ona dua ederim.'

قُلْ إِنِّي لَنْ يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَدًا ﴿٢٢﴾

22. De ki: Gerçekten (bana bir kötülük dilerse) Allah'a karşı beni kimse himaye edemez, O'ndan başka sığınacak kimse de bulamam.

Bu ayette de 'Bana bir kötülük yapılmak istenirse, beni de Allah'tan başka kimse kurtaramaz. O'nda başka sığınacak bir kimsem de yoktur. Onun için dua sadece Allah'a yapılır, bunun dışında bir davranış yanlıştır.'

إِلَّا بَلَاغًا مِنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتِهِ ۚ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ
خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ﴿٢٣﴾

23. (Benim yaptığım) ancak Allah katından olanı, O'nun gönderdiklerini tebliğdir. Artık kim Allah ve Resulüne karşı gelirse, bilsin ki ona, (kendi gibilerle birlikte) içinde ebedi kalacakları cehennem ateşi vardır. (Ayrıca ilgileri nedeniyle bak. Nur 24/54; Tevbe 9/103)

حَتَّىٰ إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا وَأَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٤﴾

24. Sonunda, tehdit edilip durduklarını (azabı, kıyameti) gördükleri zaman, kim yardımcı olma bakımından daha güçsüz ve sayıca daha az imiş, bileceklerdir.

قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ مَا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا ﴿٢٥﴾

25. De ki: Tehdit edilegeldiğiniz (azap), yakın mıdır, yoksa Rabbim onun için uzun bir süre mi koyar, ben bilmem.

عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا ﴿٢٦﴾

26. O bütün görülmeyenleri bilir. Sırlarına kimseyi muttali kılmaz;

إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا ﴿٢٧﴾

27. Ancak, (bildirmeyi) dilediği peygamber bunun dışındadır. Çünkü O, bunun önünden ve ardından gözcüler salar,

لِيَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَاَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَاَحْصٰى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

28. Ki böylece onların (peygamberlerin), Rablerinin gönderdiklerini hakkıyla tebliğ ettiklerini bilsin. (Allah) onların nezdinde olup bitenleri çepeçevre kuşatmış ve her şeyi bir bir saymıştır (kaydetmiştir).

(Sure ile ilgili daha geniş bilgi için bak. Razı, 22/167 vd.; Elmalılı, 8/105 vd.; Kutub, 15/281 vd.; Ateş, 6/2819 vd.; Bilmen, 8/3856 vd.; Vehbi, 15/6174 vd.; Esed, s.1194 vd.; Emiroğlu, 13/114 vd.)

CİN SURESİNİN SONU

73-MÜZZEMMİL SURESİ-3

سُورَةُ الْمُزَّمِّلِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Müzzemmil suresi, resmi düzenlemede 73. ve iniş sırasına göre sıralamada ise, 3. sırada yer almaktadır. Mekke'de nazil olmuştur; 10, 11 ve 20. ayetlerinin Medine'de inmiş olduğu rivayet edilmiştir. 20 ayet olan sure, adını, ilk ayetindeki 'müzzemmil' kelimesinden almıştır. 'Müzzemmil' örtünüp bürünen demektir.

Surenin indiriliş nedenleri hakkında değişik rivayetler yapılmıştır. Bunları kısa olarak üç başlık altında özetlemek mümkündür:

1- Kureyş ileri gelenleri, Darünnedve adı verilen bir yerde toplanmışlar ve Hz. Peygamberin dine davetini engelleyip önlemek için kuracakları tuzaklar ve ona verecekleri isim konusunda aralarında görüşmelere başlamışlar. Durumu öğrenen Hz. Peygamber (s.a.), olanlara fazlası ile üzülmüş ve elbiselerine bürünüp dolanmaya başlamış, bunun üzerine üzüntüsünü gidermek ve teselli etmek için bu sure indirilmiştir.

2- Hz. Muhammed, peygamberlik gelmeden yaklaşık üç sene öncesinden başlamak üzere, Ramazan aylarında Mekke yakınlarındaki Hıra mağarasında inzivaya çekilir, tek başına hayatını düşünme kendince uygun gördüğü ibadetler ile vaktini geçirirdi. Bu dönemde yanına gelen fakirlerle ilgilenir onları doyurur onlara elinden geldiğince yardım etmeye çalışırdı.

Kavminin bağlandığı ve birbirini yalanlayan saçmalıklarla dolu ve inanç yönünden de değer ifade edecek hiçbir esasa dayanmayan uydurma düşünceler onu tatmin etmiyor ve gerçeği bulmaya çalışıyordu. Onun bu hali, Allah tarafından kendisine verilecek Risalet

görevine hazırlanması, şeklinde yorumlanmaktadır. Bu nedenle, Yüce Allah'ın yaratıp hükmettiği Evreni ve onun gerçeklerini, düşünüp, araştırma inceleyip sonuçlar çıkarmak için zamana ihtiyacı olduğu, insan ruhunda bir takım alışkanlıklara yol açan günlük yaşantıdan uzak durması için zamanını bu şekilde geçirmesi gerekiyordu.

Yüce Allah, bu şekilde onu Risalete hazırlayıp, görevi tebliğ etmeyi takdir buyurup görevini tebliğ etmek üzere Cebrail (a.s.)'i gönderdi, görevi tebellüğ ederken yaşadığı olay nedeni ile dehşet ve korkuya kapılıp eve koşmuş ve üşüyüp titrer bir halde; 'Beni örtün, beni örtün' demesi üzerine onun korkusunu giderip teselli amacıyla sure nazil olmuş ve ilk ayetinde 'Ey örtünüp bürünen' diye hitap edilmiştir.

3- Bu grubu oluşturanlar, Hz. Peygamber gece namazı için elbisesine bürünmüş idi. Bu durumda müzzemmil hitabı sırf teşvik için yapılmıştır, derler ve Hz. Aişe'nin şu hadisine dayanırlar: 'Hz. Peygamber geceleri tek başına namaz kılardı. İşitenler de gelip ona katılmışlar ve böylece bir cemaat oluşmuştu. Resulullah, devam edememesinden ve farz kılınmasından çekindiği için onların toplanmasını pek uygun görmemişti. -Ey insanlar! güç yetirebileceğiniz işlere girişin. Siz amelden usanmadıkça, Allah sevap vermekten usanmaz. Amellerin hayırlıları ise devamlı olanıdır- (Ey örtünen!) ayeti indi farz kılındı.'

Surenin değişik bölümlerini oluşturan ayetlerle ilgili güvenilir rivayetlerden, Resulullah (s.a.)'in bu işin uyku ile geçirilecek iş olmadığını çok iyi anladığı ifade edilerek, bu ağır ve uzun sürecek mükellefiyetin bir cihat olduğunu algılayan bir şuur içerisinde, 'kalk emri'ne uyarak bu hali yirmi yıldan fazla bir zaman sürdürerek, büyük emaneti bütün insanlıkla paylaşıp, akidesini yaşatmak için olanca gücüyle mücadele verdiği ifade edilmektedir. Bu sure de bu mücadele halkalarından birini oluşturmakta ve anlatmaktadır.

Sure, genel çizgilerle: Hz. Peygamber (s.a.)'in geceleyin kalkıp Kur'an okuyup, Allah'ı zikretmek suretiyle ibadet etmesi; Kendisini yalanlayanların sözlerine sabrederek onlarda güzellikle uzaklaşması öğüdü; yalancıların yakın zamanda hak ettikleri cezalara çarptırılacakları haberini veren ve başta emredilen gece ibadetlerinin sonradan hafifletildiğini ve bunun nedenlerini bildiren ayetlerin oluşturduğu konuları içermektedir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

يَٓا اَيُّهَا الْمُزَّمِّلُۙ ﴿١﴾

[573] 1. Ey örtünüp bürünen (Resulüm)!

"İlk vahiy geldikten sonra, Hz. Peygamber ilk kez Cebrail'i gerçek şekli ile görmüş, vücudunu bir korku ve ürperti ile titreme kaplamıştı. Doğruca evine gidip eşi Hz. Hatice'ye Beni örtün demişti. İşte bu olayın ardından Cebrail (a.s.) kendisine yine vahiyle gelmiş ve Resuli Ekrem'e bu şekilde hitap etmişti."

Kaynak eser yazarları, surenin iniş nedeni olarak bu görüşü benimserler. Sureyi sunuş bölümünde kısaca değinilen bu konu ile ayrıntılı bilgiler için, sure sonunda bildirilen diğer kaynak eserlere baş vurmakta yarar vardır.

قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَل۪يلًاۙ ﴿٢﴾

2. Birazı hariç, geceleri kalk namaz kıl.

Gecenin bir vaktinde kalkma emri, amaca göre geniş kapsamlı anlamlar ifade edebilir. Ancak, devam eden ayetlerde kullanılan 'tertil', 'tebettül' gibi kelimelerden bu kalkışın ibadet için olduğunu göstermektedir. Tefsirciler de bu kalk emrinin namaz için olduğunu ifade ettikleri için ayeti kerime: '...geceleri kalk namaz kıl' şeklinde tercüme edilmiştir. Nitekim İslam'da beş vakit namaz henüz farz edilmemişken, Hz. Peygambere bu şekilde kıldığı gece namazı bu emir ile farz kılınmıştı. Ve baş tarafta değinilen hadisten de anlaşıldığı üzere, giderek iştirakin çoğalması ile bu namaz, teravih namazı gibi gece boyunca eda edilen namaz şekline dönüşmüştü. Beş vakit namaz farz edildikten sonra, İsra suresi 59. ayetinde: 'Sırf sana has olarak gecenin bir kısmında teheccüt namazı kıl' şeklinde ifadesini bulan hüküm gereği, sadece Hz. Peygamber hakkında gece namazı varlığını sürdürmüştür.

نِصْفَهُٓ اَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَل۪يلًاۙ ﴿٣﴾

3. (Gecenin) yarısını (kıl). Yahut bunu biraz azalt.

أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْت۪يلًاۜ ﴿٤﴾

4. Ya da bunu çoğalt ve Kur'an'ı tane tane oku.

Yukarıdaki ayetlerle Hz. Peygambere, 'Gecenin yarısında, dilersen biraz sonra veya biraz önce, bir süre için kalk, anlaşılır bir şekilde ve ağı ağır güzel bir tarzda Kur'an oku' emri verildikten sonra gelen ayetlerde de: 'Doğrusu biz sana, taşınması zor bir söz vahyedeceğiz. Şüphesiz geceleyin kalkmak daha tesirli ve o zaman okumaya daha elverişlidir. Çünkü, gündüzün seni uzun süre meşgul edecek ve alıkoyacak görevlerin, işlerin vardır.' buyuruluyor.

Tertil: Bir şeyi düzene koyup, açık olarak hakkını ortaya koyma anlamını ifade için kullanılır. Konuşurken sözler arasında hafif duraklamalar yaparak tane tane söyleyip anlaşılmasını kolaylaştırmaya 'tertil-i kelam' denir. Ayeti kerimede kastedilen: Kur'an'ı kerimin ağır ağır anlamını da düşünerek okunması ve anlatılmasıdır.

اِنَّا سَنُلْق۪ي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَق۪يلًا ﴿٥﴾

5. Doğrusu biz sana (taşıması) ağır bir söz vahyedeceğiz.

Bu ayeti kerimede vahyedilecek sözün ağırlığından söz edilmesi, mecazi anlamda olup onunla, Hz. Peygambere indirilecek vahiyler ile, çok ağır görev ve yükümlülüklerinin getirileceği ve bu nedenle verilecek görevlere hazır olması gereğini vurgulanmak içindir. 'Vahyin ağırlığına dayanmanın ruhsal olgunluk gerektirdiği' ifade edilerek, bu olgunluğa ancak ibadet desteği ile ulaşılacağı belirtilmektedir. Baştaki ayetlerde Hz. Peygambere değişik şekildeki ibadet emirlerinin verilmesi, onun verilecek ağır görevlere böylece, psikolojik olarak da hazırlanması amacına yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

اِنَّ نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وَطْـًٔا وَاَقْوَمُ ق۪يلًاۜ ﴿٦﴾

6. Şüphesiz gece kalkışı, (kalp ve uzuvlar arasında) tam bir uyuma ve sağlam bir kıraate daha elverişlidir.

اِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَو۪يلًاۜ ﴿٧﴾

7. Zira gündüz vakti, sana uzun bir meşguliyet var.

Ağır görevlere, ibadet ederek hazırlanması yolunun öğretilmesi ile iş bitirilmemiş, ne şekilde ve hangi zamanlarda yapılan ibadetlerin hazırlama ve etkileme bakımlarında daha verimli olacağını ayetlerde açıklamak gibi ileri derecede ayrıntılara girilmiştir. Bu derece detaylara girilmesi kanımızca, bir yerde, Hz. Peygamberin görevlerini ve yükümlülüklerini yerine getirirken Yüce Allah'ın devamlı ve büyük desteği şerefine erişeceğini daha işin başlangıcında ortaya koymaktadır.

وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا ﴿٨﴾

8. Rabbinin adını an. Bütün varlığınla O'na yönel.

Allah'ın adını anarak dua ve yakarışlarına devam et. Bütün varlığınla, her türlü gaile ve kuşkulardan arınarak, hayat ve dünya ile alakalı her şeyi arkada bırakıp bütün benliğinle O'na sığın, ihlas ile O'nunla bütünleş denilmektedir. Nitekim bu anlayış içerisinde Allah yoluna koyulup çalışanlara Ankebut suresinin 69. ayetinde: 'Bizim için çalışanlara doğru yollarımızı gösteririz.' denilerek müjdeleri de verilmektedir.

Tebettül: Bu kelimenin anlamı sözlüklerde 'kesmek' şeklinde verilir. Dini literatürdeki anlamı, her şey ile ilgisini keserek sırf Allah'a yönelme şeklinde olmaktadır. Hz. Meryem kendisini tamamen Allah hizmetine verdiği için ona Betül denilmiştir. Tebtil, iyice ve tamamıyla kesmek anlamını ifade ederken, Tebettül'ün, çalışarak kesilip çekilmek anlamında kullanıldığı ifade edilmektedir.

رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ﴿٩﴾

9. O, doğunun da batının da Rabbidir. O'ndan başka ilah yoktur. Öyleyse yalnız O'nun himayesine sığın.

وَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيلًا ﴿١٠﴾

10. Onların (müşriklerin) söylediklerine katlan ve onlardan güzellikle ayrıl.

Bu ayet ile Hz. Peygambere, müşriklerin sözlerinden alınmayıp sabır göstermesi ve onlardan güzel bir şekilde uzaklaşması öğütlenmektedir. Bu ayrılış, Allah yoluna davetten vazgeçme anlamına gelmeyip teselli niteliğindedir. Kalben ve fikren onlardan

uzak durma, davranış ve eylemlerine katılmama şeklinde, fakat fiillerine, fiilen karşı koymayıp uzak durma, anlamında bir uzaklaşma kast edilmektedir. Kur'an'ı Kerim'de benzer anlam kastedilmiş başka ayetlerde vardır. (Bak. Nisa 4/63; A'raf 7/199; Kasas 28/55)

وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ﴿١١﴾

11. Nimet içinde yüzen o yalancıları bana bırak ve onlara biraz mühlet ver.

Bu sureden önce inen, Alak ve Kalem surelerinde, peygambere karşı gelerek muhalefet edenlerinin başlarını, zenginlerden oluşan lider kadrolarının çektiği ifade edilmiştir. Eğer peygamberin daveti mayasını tutarsa, onlar kendi rahatlarının iyice bozulacağını bildikleri için, daha işin başında bu girişimi başarısızlığa uğratma gayretine düşmüşlerdi. İşte bu ayette böylelerinin hesabını Kendisinin göreceğini bildiren Yüce Allah, az miktarda düşünme süresinin verilmesi emri ile, bir şekilde onlara gereken uyarıyı da yaparak, gözdağı verip, devam eden ayetlerde de görecekleri azabın şekline işaret buyurmaktadır:

إِنَّ لَدَيْنَا أَنكَالًا وَجَحِيمًا ﴿١٢﴾

12. Hiç şüphesiz bizim nezdimizde (onlar için hazırlanmış) boyunduruklar, yakıcı bir ateş, var.

وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣﴾

13. Boğazdan geçmez bir yiyecek ve elem verici bir azap var.

يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَهِيلًا ﴿١٤﴾

14. O gün (kıyamet günü) yeryüzü ve dağlar sarsılır; dağlar çöküntü ile akıp giden kum yığınına döner.

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَى فِرْعَوْنَ رَسُولًا ﴿١٥﴾

15. Nasıl Firavun'a bir elçi göndermiş idiysek doğrusu size de, hakkınızda şahitlik edecek bir peygamber gönderdik.

فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذًا وَبِيلًا ﴿١٦﴾

16. Ama Firavun o peygambere karşı gelmiş, biz de onu ağır ve çetin bir şekilde muaheze etmiştik.

فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًا ﴿١٧﴾

17. Peki inkar ederseniz, çocukları ak saçlı ihtiyarlara çevirecek o günden kendinizi nasıl koruyabileceksiniz?

السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ ۚ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾

18. Gökyüzü bile onunla (o günün dehşetiyle) yarılacaktır. Allah'ın vadi mutlaka yerine gelir.

إِنَّ هَٰذِهِ تَذْكِرَةٌ ۖ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿١٩﴾

19. İşte bu (anlatılanlar), şüphesiz bir öğüttür. Artık kim dilerse Rabbine (varan) bir yol tutar.

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ ۚ
وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ ۖ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ ۚ
عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَىٰ ۙ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ ۙ وَآخَرُونَ
يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ۚ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللَّهَ
قَرْضًا حَسَنًا ۚ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا
وَأَعْظَمَ أَجْرًا ۚ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٠﴾

[574]20. (Resulüm!) Senin, gecenin üçte ikisine yakın kısmını, (bazen) yarısını, (bazen de) üçte birini yatmadan (ibadetle) geçirdiğini ve beraberinde bulunanlardan bir topluluğun da (böyle yaptığını)

Rabbin elbette biliyor. Gece ve gündüzü (içinde olup bitenleri iyiden iyiye) ölçüp biçen ancak Allah'tır. O sizin, bunu sayamayacağınızı bildiği için, sizi bağışladı. Artık, Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun. Allah bilmektedir ki, içinizde hastalar bulunacak, bir kısmınız Allah'ın lütfundan (rızık) aramak üzere yeryüzünde yol tepecekler, diğer bir kısmınız da Allah yolunda çarpışacaklardır. O halde Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun. Namazı kılın, zekatı verin, Allah'a gönül hoşluğuyla ödünç verin. Kendiniz için önden (dünyada iken) ne iyilik hazırlarsanız Allah katında onu bulursunuz; hem de daha üstün ve mükafatça daha büyük olmak üzere. Allah'tan mağfiret dileyin, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.

"Sahabeyi kiramın bir kısmı, Resul-i Ekrem'e uyarak gecenin önemli bir bölümünü ibadetle geçiriyorlardı. Sabaha ne kadar kaldığını kestiremediği için ihtiyaten bütün gece ibadet eden ve ayakları şişenler vardı. Ümmet-i Muhammedin buna güç yettiremeyeceğini bildiği için Cenab-ı Hak bu tarzda gece ibadetlerini onlara farz kılmadı. Namazda Kur'an okunduğundan burada gece namazının mecazen Kur'an okuma ile ifade edildiği ve 'kolayınıza geldiği kadar gece namazı kılın' manasının kastedildiği belirtilmiştir. Ayetin son kısmında, sağlıkta yapılan hayırların, ölüm sırasında yapılan vasiyete göre daha sevaplı olduğuna işaret bulunduğu, tefsirlerde yer almaktadır." (Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 22/207 vd.; Elmalılı, 8/133 vd.; Kutub, 15/325 vd.: Ateş, 6/2833 vd.; Bilmen, 8/3872 vd.; Vehbi, 15/6204 vd.; Esed, s.1199 vd.; Emiroğlu, 13/145 vd.)

MÜZZEMMİL SURESİNİN SONU

74-MÜDDESSİR SURESİ-4

سُورَةُ الْمُدَّثِّرِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Müddessir suresi, resmi düzenlemede 74. ve iniş sırasına göre ise. 43. sırada yer almaktadır. Mekke'de nazil olmuştur; 56 ayettir. Sure, adını ilk ayetindeki 'müddessir' kelimesinden almıştır. 'Müddessir', örtüsüne bürünen, sarınan demektir.

Müddessir ile Müzzemmil surelerinin ikisinin de iniş sebebi aynı olup, her iki sure ile ulaşılmak istenen hedef aynıdır. Hz. Muhammed (a.s.)'in peygamber oluşu keyfiyetin gizliden açığa çıkarılması, yani ilan edilmesidir. Bu surenin Hz. Peygambere hitapla başlayan ilk ayetlerinin, Müzzemmil suresinden önce nazil olduğu, bununla birlikte, her iki surenin hazırlıklarının maksat ve gayesi aynı olmasına karşın, 'Müzzemmil'in sebep ve hazırlıkları, Müddessirin de gaye ve maksat ile ilgisi daha açık ve iç alemden dış dünyaya açılışı daha kapsamlı olduğu' olduğu ve bu nedenle sıralamada, Müddessir suresinin, Müzzemmilden sonraya konulduğu ifade edilmektedir.

Hz. Peygambere, bu sure ile ilk olarak, insanları dine davet ve uyarma görevlerini açıktan açığa yapması emredilmekte ve bu görevini yapmaya çalışırken de izlemesi gereken yol gösterilmektedir. Yine bu surede rastlanan ilklerden biri meleklerden, diğeri de Ehl-i Kitaptan söz edilmesi olaylarıdır. Sure Allah ve Kitabını inkar edenleri çok sert ifadelerle uyarmakta, takiben de lider kadrolarından bir kişiyi ele alarak, onun kişiliği etrafında gelişmeler vesile edilerek, insanın her iki dünya ile ilgili sorumlulukları vurgulanmaktadır. Bu arada yine bu kişi örneğinde, Yüce Allah'ın bir lütuf olarak insanlara bahşettiği, bitmez tükenmez her çeşit nimet ve yararlanmaları için hizmetlerine amade kıldığı her türlü maddi ve manevi olanaklara karşın, onların, ne

şekilde nankörleşerek, Allah'ı, Peygamberini ve onun aracılığı ile gönderdiği vahiyleri inkar ederek, görev ve sorumluluklarından nasıl kaçmaya çalıştıkları, şımarıp böbürlenerek büyüklük taslamaya başladıkları açıklanmaktadır.

Daha sonra, ahiret ve cehennem hayatına ait dehşet verici görüntüler eşliğinde, nankör insan tipinin öğüt almayacağı, inkarcıların varacakları olan cehennemin insanları uyaran en büyük ibretlerden biri olduğu, nefsine ve kazancına bağlı insanların birer rehin olduğu ve bunların istisnaları olan amel defterleri sağ tarafından verilenlere işaretten sonra, ahiret sahnelerinden birine geçilmekte ve orada cennetlikler ile cehennemlikler arasında geçen, karşılıklı konuşmalardan sonra, hitap dünyadakilere yönlendirilerek bütün bunlardan ibret almaları gerektiği beyan edilmektedir. Ne var ki onların asrlandan ürken merkep gibi kaçıştıkları ve öğüt almadıkları ve onların aslında ahiretten korkmadıkları açıklandıktan sonra, Kur'an'ın gerçek bir öğüt olduğu, dileyenin ondan öğüt alacağı, anımsatılıyor ve sure, 'Bununla beraber Allah dilemeyince öğüt alamazlar. Koruyacak da O'dur, mağfiret edecek de:' gerçeğini buyuran ayeti kerime ile sona ermektedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴿١﴾

1. Ey bürünüp sarınan (Resulüm)!

قُمْ فَأَنْذِرْ ﴿٢﴾

2. Kalk, ve (insanları) uyar.

وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾

3. Sadece Rabbini büyük tanı.

وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾

4. Elbiseni tertemiz tut.

وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ﴿٥﴾

5. Kötü şeyleri terk et.

Ricz: Pislik, azap ve günah anlamına gelir. Ayette kelimenin kapsamına putlar ve heykellerinde dahil edilip bu kapsamı ile, Hz. Peygambere, her türlü maddi ve manevi kirlerden arınması emredilmektedir.

وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾

6. Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma.

Ayet hükmü ile, 'Yaptığından fazlasını karşındakinden bekleme kastiyle birine iyilik yapma; ya da birine iyilik yaptıktan sonra onu çok görerek başa kakma', kastedildiği anlaşılmaktadır.

وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾

7. Rabbinin rızasına ermek için sabret.

Ayetlerin buraya kadar olan bölümünde, Yüce Allah örtüsüne bürünüp yatan Elçisine, kalkıp insanları uyarmasını, sadece Rabbini büyük tanıması ve O'nu, o sıfatıyla anmasını, elbisesini temizlemesini, kötü şeyleri terk etmesi, ayrıca yaptığı iyilikleri de çok görerek başa kakmamasını ve Allah'ın rızasına ermek için de sabretmesini buyuruyor. Müzzemmil suresinde de benzer şeyler emredilmişti. Ancak iki emir arasında fark vardır. Oradaki emir ile, Hz. Peygambere büyük görev yükleneceği bildirilirken, kendisinin de bu görevi taşıyacak hale gelebilmesi için hazırlanması amaçlanmıştı ve emirler kendi şahsına has kılınmıştı. Burada durum biraz daha farklı olup, verilen dine davet görevinin, uygulama safhasına geçirilmesi ve bunun başarılabilmesi için de insanları uyarması emredilmekte ve kişi olarak da bu görevi başarabilmesi için 'Giydiklerini temizle' denilerek, maddi manevi bütün kötülüklerden arınması bildirilmektedir. Devrin Arapları, bütün kötü yakıştırmalardan uzak, iyi ahlaklı kişilere 'Tahiru's siyab'= temiz elbiseli diye hitap ettikleri için bu deyimle, devrin insanlarının da kolayca anlayabileceği bir anlatım yolu seçilmiştir.

Bu 'Kalk emri', çok ağır bir görevin yerine getirilmesi içindir. Amaçlanan hedef açık ve nettir: İnsan ve insanlığı, uyarıp kurtarmaktır. Bunun için onları yaşadıkları dünyada kötülüklerden kurtararak iyi yola sevk etmek suretiyle ahirette , cehennem ateşinden korumak; bunları başarabilmeleri için de, elini tez tutup gecikmeden, onları kurtuluş yoluna yönlendirmek için hazırlamak, ayetteki deyimle inzar etmek.

Görev hem güç hem de vazgeçilemez cinstendi. Görevi omuzlayacak olan Peygamber de olsa yine de bir insandır ve amaca uygun olarak hazır edilmesi gerekiyordu. Sayılan hazırlıklar arasında 7. ayette sabır tavsiye edilmesi boşuna değildir. Çünkü, sağlam bir iman ile bütünleşen sabır, bu ağır görevin, Allah'a ve hak yolundaki gerçeğe ulaştıracak O'nun indirdiği vahiyde ifadesini bulan dine, doğru yola davet savaşının kazanılması, katlanılacak eza ve meşakkatlerin aşılabilmesinde; nefis istekleri ve insani eğilimlere karşı açılan cihat yolunda zafer için, asil sermayeyi oluşturan tek özelliktir. Başarılı her kişi ve işin görünmeyen sihirli gücü sabırdır. O sebeple olsa gerek her iki surenin hazırlık bölümü diye adlandırdığımız bu kısımları sabrın öğütlenmesi ile son bulmaktadır.

Hz. Peygamber (s.a.)'i Allah'a ibadete, yüce görevi ifa hazırlığı ile ilgili çalışmalara yöneltip, taşıması gereken özelliklere, güzel ahlaka ve gerekli her türlü diğer hasletlere ulaştırarak taltiften sonra; surenin bundan sonraki bölümünde de, ona karşı çıkıp onu yalanlayanları bekleyen kıyamet gününü anımsatılarak, bir kere daha uyarılıp ibret almaları için, ahiret azabı ile ilgili konulara geçilmektedir:

فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ ﴿٨﴾

8. O Sur'a üfürüldüğü zaman var ya,

Nakur: Ayette geçen bu kelime, ağızla üflenerek ses çıkaran bir alet isminden kinaye olarak, burada kıyamet zamanı üflenecek 'Sur' olayını ifade etmek için kullanılmıştır.

Borunun mahiyeti konusunda ayrıntılı bilginin bulunmaması doğaldır. Kur'an hükümleri kıyamete kadar yürürlükte olduğuna göre, işleyecek zaman bölümleri içerisinde, bu tür şeyler için, her devrin kendisine has ve o dönemde yaşayanların kolayca anlayacakları isim ve nitelemeler ortaya çıkabilir. Nakur da bu anlamda o devirde kullanılan bir sözcüktür. (Bak. Çağırmalarla ilgili değişik ifadelerin yer aldığı diğer ayetler Zümer 39/68; Kaf 50/41-42; Yasin 36/53; Saffat 37/19)

فَذَٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ﴿٩﴾

9. İşte o gün zorlu bir gündür.

عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ﴿١٠﴾

10. Kafirler için (hiç de) kolay değildir.

Sura üfürülüp Kıyametin koptuğu günün, özellikle kafirler için çok çetin bir gün olacağı, o günde hiçbir kolaylık eserinin bulunmadığı, hiçbir şeyin ve kimsenin Yüce Allah'ın dileği dışında bu zorlukları gideremeyeceği ve kafir (yalanlayıcı) müşriklerin, dayanılmaz acılarla dolu bu günle baş başa bırakılıp azap edileceklerine işaret eden bu genel uyarı tehdidinden sonra, hitap yalanlayanların içinden bir tek kişiye yöneltilerek devam etmektedir:

Ayetlerde ilk önce, bu kişiye Yüce Allah'n bir lütfu olarak sağlanmış olan geniş maddi, manevi ve ailevi çok yönlü nimet ve olanaklarından söz edilmektedir. Yüce Allah onu, her şeyden yoksun çıplak birisi olarak yaratmış, sonra da onu bitmez tükenmez şeklinde ifade edilebilecek her türlü olanak ve zenginliklerle desteklemiş, ona, o devirde en övünç verici şeylerin başında sayılan bol miktarda çocuklar vermiş, hayatını her türlü engel ve zorluklardan temizlemiş olarak sürdürmesi için bir ölümlüye verilebilecek her şeyi vermiş; ama bütün bunlara karşın o ne yapmış? Bu sorunun yanıtı ve konu ile ilgili ayrıntıları şunlardır:

ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾

11. Tek olarak yarattığım, kimseyi bana bırak,

وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا ﴿١٢﴾

12. Kendisine geniş servet verdim,

وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾

13. Göz önünde duran oğullar (verdim),

وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًا ﴿١٤﴾

14. Kendisine bir döşeyiş döşedim.

ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿١٥﴾

15. Üstelik o (nimetlerimi) daha da arttırmamı umuyor.

كَلَّاۜ اِنَّهُ كَانَ لِاٰيَاتِنَا عَنٖيدًاۜ ﴿١٦﴾

16. Asla (ummasın)! Çünkü o, bizim ayetlerimize karşı alabildiğine inatçıdır.

سَاُرْهِقُهُ صَعُودًاۜ ﴿١٧﴾

17. Ben onu sarp bir yokuşa sardıracağım!

اِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَۙ ﴿١٨﴾

[575] 18. Zira o, düşündü taşındı, ölçtü biçti.

فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَۙ ﴿١٩﴾

19. Canı çıkasıca, ne biçim ölçtü biçti!

ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَۙ ﴿٢٠﴾

20. Sonra, canı çıkasıca tekrar (ölçtü biçti); nasıl ölçtü biçtiyse!

ثُمَّ نَظَرَۙ ﴿٢١﴾

21. Sonra baktı.

ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَۙ ﴿٢٢﴾

22. Sonra kaşlarını çattı, suratını astı.

ثُمَّ اَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَۙ ﴿٢٣﴾

23. En sonunda, kibrini yenemeyip sırt çevirdi.

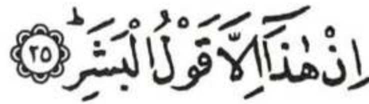
فَقَالَ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُۙ ﴿٢٤﴾

24. "Bu (Kur'an) dedi, olsa olsa (sihirbazlardan öğrenilip) nakledilen bir sihirdir."

18. ayetle başlayıp buraya kadar olan ayetlerde, o kişinin düşünüp taşındıktan sonra, bir takım tavır, davranış ve mimikler sergileyerek sonunda ayetlere büyü demesi ve izleyen 25. ayette de bu düşüncesini, 'Bu insan sözünden başka bir şey değildir' yargısı ile bu şekilde açıklaması, bir yerde Arap toplumunda, büyü ve büyücüye verilen

öneme işaret etmektedir. Öyle anlaşılıyor ki, büyücülerin de, kahin ve şairler gibi, görünmeyen birtakım yaratıklardan bilgiler alarak bunların üzerinden istedikleri kimseleri etkileri altına aldıklarına inanıyorlardı.

Hz. Peygamberin, Yüce Allah'tan aldığı emir gereği, dine davetleri açıktan yapmaya başlaması ile, birçok kimsenin Kur'an'dan etkilendiğini gören müşrikler, Kur'an sözlerinin de büyülü sözler olduğunu, bunların gerçek olamayıp, gerçekleri bir başka türlü göstermeden ibaret olduğuna inanmaya başlamışlardı. Müşriklerin bu tür davranışlarını haber verip açıklayan ayetler değişik surelerde de yer almaktadır. (Bak. En'am 6/7; Hicr 15/14-15)

25. Bu, insan sözünden başka bir şey değil.

"Rivayete göre Velid b. Muğire'nin, Hz. Peygamberin okuduğu Kur'an'ı dinleyince çok etkilendiğini öğrenen Kureyş müşrikleri, 'eyvah' dediler. 'Velid dininden dönmüş artık ona bakarak bütün Kureyş dininden dönecektir' Bunun üzerine yeğeni Ebu Cehil, Velid'e gidip, kibirine yediremeyeceği sözler söyleyerek onu ikna etti. Sonra birlikte müşriklerin yanına geldiler. Velid onlara, Hz. Muhammed (s.a.)'e mecnun, kahin, şair ve yalancı lakapları ile hitap etmenin tutarlı olmayacağını anlattı; nihayet uzun uzadıya düşünüp taşındıktan sonra, 'Olsa olsa o bir sihirbazdır. Görmüyor musunuz, kişiyi ailesinden, evladından, kölesinden ayırıyor' dedi. Müşrikler bu sözleri çok beğendiler ve Hz. Peygambere sihirbaz diye hitap etmeye başladılar. Bu Resul-i Ekrem'e çok dokundu." Bu rivayet surenin nüzul sebepleri arasında da sayılmaktadır.

Ayetlerin iniş nedenleri konusunda da bilgiler içeren bu kıssa ile de hakkında bilgiler edindiğimiz ve tek başına ayetlere konu edilen kişi, anlaşıldığı üzere, Allah'ın lütfu ile eriştiği zenginlik gücünü, hayır yerine şer yollarında kullanmaya kararlı, haris, bencil ve aynı zamanda da, kıskanç bir yapıya sahipti. Nitekim bu ve kendi benzeri başka kimselerin, vahyin, 'açılmış sayfalar şeklinde', Hz. Muhammede değil de kendilerine verilmiş olması gerektiği düşüncesini taşıyarak kıskandıklarını, gelen 52. ayette yer alan hükmünden de öğrenmekteyiz.

Hz. Muhammedin başarılı olması halinde, kendi rahatlarının iyice bozulacağını sezen zengin ileri gelenler, Allah Resulünü engellemek için her yola baş vururken, bu kişinin etkinliğini de gözden kaçırmamış

ve ondan da yararlanma yolunu seçmişlerdir. Ne var ki onları bu gizli tuzaklarını, indirilen ayetler bozmuş ve kötü emellerinin bütün planları gözler önüne serilmiş, bu arada, bu oyunun bir parçası olarak baş rolü üstlenen kişiyi bekleyen acı gerçekler de, ibret olsun diye özellikle vurgulanmış ve vurgulanmaya devam ediyor:

سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾

26. Ben onu sekara (cehenneme) sokacağım.

Yüce Allah'ın, Resulüne, 'Tek olarak yarattığım o kimseyi Bana bırak' dediği tek adam, geçen ayetlerde bir ressam titizliği ile bu şekilde tanıtıldıktan sonra, onun 'Sekar'a sokulacağı ve o şekilde azap edileceği bildirilmekte ve 'Sekar'ın ne olduğu sorusunun adından da, cehennem ateşi olduğu ve hangi yakıcı özellikleri taşıdığı da açıklanmaktadır.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾

27. Sen biliyor musun sekar nedir?

لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾

28. Hem (bütün bedeni helak eder, hiçbir şey) bırakmaz, hem (eski hale getirip tekrar azap etmekten) vazgeçmez o.

لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾

29. İnsanın derisini kavurur.

عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾

30. Üzerinde ondokuz vardır onun.

Bu ayetin tercümesi yapılırken, meal tercümelerini tamamına yakın büyük çoğunluğunda ve aynı çoğunlukla tefsir kitaplarında, buradaki on dokuz sayısı ile 'Zebani' adı verilen cehennemdeki muhafız melekler olduğu ifade edilmektedir.

وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا
لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
وَالْمُؤْمِنُونَ وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا
كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا
هِيَ إِلَّا ذِكْرَىٰ لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾

31. Biz cehennemin işlerine bakmakla ancak meleklere görevler vermişizdir. Onların sayısını da inkarcılar için sadece bir imtihan (vesilesi) yaptık ki, böylelikle, kendilerine kitap verilenler iyiden iyiye öğrensin, iman edenlerin imanını atrttırsın; hem kendilerine kitap verilenler hem müminler şüpheye düşmesinler, kalplerinde hastalık bulunanlar ve kafirler de: "Allah bu misalle ne demek istemiştir ki?" desinler. İşte Allah böylece, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini doğru yola eriştirir. Rabbinin ordularını, kendisinden başkası bilmez. Bu ise, insanlık için ancak bir öğüttür.

Bu ayeti kerimede 'Biz cehennemin işlerine bakmakla ancak meleklere görev vermişizdir' denildikten sonra, devamla: 'bunların sayısının Kitap ehli ve müminler için inanç vesilesi, hasta yürekliler ve kafirler için de sınav olduğu; Allah'ın askerlerinin sayısını yalnız kendisinin bileceği; ...zebanilerin veya sekar'ın insanlar için bir öğüt ve uyarı olduğu,' bildirilmektedir. Kısaca ifade edersek: İnkarcıların, şüpheden ya da kuşkularından, 19 sayısı ile ilgili sınav aracılığı ile kurtulacakları; Kitap ehlinin iyice kanaat getirecekleri ve iman edenlerin de imanlarının güçlenip artacağı; hususları vurgulanmaktadır.

Sekar'ın üzerinde bulunduğu ifade edilen melekler ve onların sayısını ifade ettiği belirtilen 19 rakamı, ne şekildeki bir imtihanın ve o imtihanla ilgili sorunun esasını teşkil ediyor ve bu rakam kuşkuları nasıl ortadan kaldırıyor?

Bütün içtenliğimizle söylüyoruz, kaynak olarak başvurduğumuz bütün tefsirler dahil olmak üzere, konu ile ilgili açıklama ve rivayetlerden, bu soruya akla ve mantığa uygun bir yanıt bulmaya çalıştık. Aynı amaca yönelik bilim adamlarınca büyük çaba gösterilen

çalışmaların yapılmış olduğunu gözlemledik. Yine de bunlar içerisinde insanı, kesin yargıya götürecek tarzda üretilmiş çözümleri bulamadık. Samimi duygularla yapıldığı belli olan bu çabalar, ne yazık ki inandırıcı olmaktan bir hayli uzaktır.

İnanan insanlar yönünden hiçbir problem söz konusu değildir. Çünkü onlar Allah tarafından gelen her şeyin doğru olduğunu zaten bilir ve bu konularda onların kalplerinde kuşkuya asla yer yoktur. Yalnız, bu 19 olayı ile ilgili olarak onların imanlarının bile, 'güçlenip artacağı' gibi bir inceliğe de işaret edilmektedir. Yine bu 19, kalplerinde kuşku olanların kuşkularını da gidermekte. Peki sınavdan kasıt nedir? Bu sorunun yanıtı kanaatimize göre şudur: Bu 19 sayısının ortaya çıkardığı gerçekleri görüp öğrendikten sonra, yine de inkar etmekte direnen birileri varsa, onlar için her şey bitmiş olmaktadır. Çünkü onlar, onulmaz bir hastalığa, küfür hastalığına yakalanmış kimselerdir, demektir.

Bu durumda ve eldeki verilerin ışığında -ki bunlar zamanla değişebilir-şimdilik kaydıyla, Öztürk'ün: 'Bu, Müslüman biyo-kimyacı, Reşat Halife' nin bilgisayarı kullanarak '19' sayısı ile ortaya koyduğu ve Kur'an'ın mucizelerinden biri olarak dikkatlere sunduğu matematiksek kodlamadır. Reşat Halife sonraki zamanlarda egosunu işe katarak Kur'an'dan onay alamayacak bazı iddialar ortaya sürmüşse de bu, yaptığı işin ne önemsizliğini gösterir ne de tutarsızlığını. Hatalarının, sapmalarının hesabı Allah'la kendisi arasındadır. Ancak, Cenabı Hakk'ın onun dehası aracılığı ile insanlığa bir Kur'an mucizesi ifşa ettiğine kuşku yoktur.' şeklindeki yorumuna katılmanın en akılcı yol olduğuna inanıyoruz. (Öztürk, K.lsl., s.20) Çok uzun olması nedeni ile buraya almamıza olanak bulamadığımız Reşat Halife'nin konu ile ilgili geniş bilgiler, İnkılap 2. yayınlarından olup, Edip Yüksel tarafından tercüme edilen ve 1984 yılında yayımlanan "Kur'an En Büyük Mucize" adlı kitaptan öğrenilebilir.

Ayette yer alan 'Allah bu şekilde, dilediğini sapıklıkta bırakır, dilediğini de doğru yola iletir.' hükmünden kasıt, Allah zorla böyle yapar anlamı elbette ki düşünülemez. Daha önceleri, kader ve diğer başka konu vesileleri ile, birkaç kere yinelenerek açıklandığı gibi, insanlar, bu seçimlerini, kendi hür iradeleri ile böyle yaptıkları için Allah da onlar hakkında takdirlerini, onların istek ve iradelerine uygun olarak kullanmakta, dileyeni sapıklığı ile baş başa bırakmakta ve dileyeni de Kendi doğru yoluna iletmektedir. (Konu ile ilgileri nedeni ile bak. Yunus 10/99; Bakara 2/26-27; Ra'd 13/27-29)

كَلَّا وَالْقَمَرِۙ ﴿٣٢﴾

32. Hayır hayır (öğüt almazlar). Aya andolsun ki,

وَالَّيْلِ اِذْ اَدْبَرَۙ ﴿٣٣﴾

33. Dönüp gitmekte olan geceye,

وَالصُّبْحِ اِذَٓا اَسْفَرَۙ ﴿٣٤﴾

34. Ağarmakta olan sabaha andolsun ki,

اِنَّهَا لَاِحْدَى الْكُبَرِۙ ﴿٣٥﴾

35. O (cehennem), büyük musibetlerden biridir.

نَذ۪يراً لِلْبَشَرِۙ ﴿٣٦﴾

36. İnsanlık için, uyarıcıdır.

لِمَنْ شَٓاءَ مِنْكُمْ اَنْ يَتَقَدَّمَ اَوْ يَتَاَخَّرَۜ ﴿٣٧﴾

37. Sizden ileri gitmek ya da geri kalmak isteyen kimseler için (uyarıcıdır).

Bu son üç ayette, cehennemin insanlar için, büyük musibetlerden biri ve uyarı aracı olduğu, daha önceki üç ayette sözü edilen ay, dönüp gitmekte olan gece ve ağarmakta olan sabaha yemin edilmek suretiyle vurgulanmaktadır. Daha önceleri ifade edildiği üzere, Allah tarafından bazı şeylerin zikredilerek yemin edilmesi, anılan o şeylerin önemine dikkat çekmek içindir.

Ay, gece ve ağaran sabah insanda bulunup da pasif halde olan bazı duyguların, hareketlenip belirmelerine vesiledir. Bunlara işaret ile, Yüce Allah'ın her şeyi, her yönüyle ve eksiksiz olarak anlatıp aydınlığa kavuşturduktan sonra, hala anlamamakta direnenlerin, bütün kasvetiyle çöken karanlık gece benzeri kalplerle yaşadıklarına; dikkat ettikleri takdirde sahip olabilecekleri güzel şeylerin gece karanlıklarda kaybolur gibi, onların kararmış, kasvetli yüreklerinde kayboldukları; doğru yolu bulanların ise, ışıyan sabah gibi yeniliklere kucak açarak daha da ilerilere ulaşacakları, güzel günlerle iyi şeylerin onları bekle-

diklerine; Ay örneği ile de, iyi ile kötüyü ayırt eden kalplerin nurlu haline işaretler olduğu; ya da Kur'an'ın diğer ayetlerinde, 'bilenle bilmeyeni', 'iyi ile kötüyü' ve benzeri şeyleri birbirinde ayırmak için kullanılan 'Gece ile gündüz hiç bir olu mu? şeklinde kullanılan deyimle amaçlanan konular benzeri başka şeyler için kullanılmış olabilirler.

Bu uyarıcı beyanlardan sonra, yaşayan her kişinin, kendisinin lehine ya da aleyhine sonuçlar doğuracak şeyleri seçmesi; sonuçta da iyi ve kötü seçmek suretiyle kendi sonlarını bizzat tayin etmiş olanların, yaptıkları karşılıklı konuşmalarda, yanlış yolu seçip cehennem azabına düşmüş olanların bu duruma kendilerini düşüren fiil ve davranışların neler olduğunu itiraf etmeleri; her iki grubun karşılaşacakları durumları, ayrıca bütün bunlarla ilişkili olay ve konular, gelen ayetlerde açıklanmaktadır:

كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾

38. Her nefis, kazandığına karşılık bir rehindir;

إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ ﴿٣٩﴾

39. Ancak sağdakiler başka.

Sağdakiler konusu için Vakia suresinin 16. ayeti ile ilgili açıklamaya bak.

فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٤٠﴾

40. Onlar cennetler içinde sorarlar.

عَنِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾

41. Günahkarların durumunu:

مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ ﴿٤٢﴾

42. "Sizi şu yakıcı ateşe sokan nedir?" diye.

قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾

43. Onlar şöyle cevap verirler: Biz namaz kılanlardan değildik,

وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾

44. Yoksulu doyurmuyorduk,

وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ ﴿٤٥﴾

45. (Batıla) dalanlarla birlikte dalıyorduk,

وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٤٦﴾

46. Ceza gününü de yalan sayıyorduk,

حَتَّىٰ أَتَانَا الْيَقِينُ ﴿٤٧﴾

47. Sonunda bize ölüm geldi çattı.

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿٤٨﴾

[576]48. Artık şefaatçilerin şefaati onlara fayda vermez.

Bu ayeti kerime, müşriklerin inançları ile ilgili bir yanlışlığa açıklık kazandırmaktadır. Müşrikler Evreni yaratan ve ona hükmeden Allah'ın varlığına ve O'nun güç ve kudretine inanıyorlar ve bu inançları sonucu da O'na dua edip yardım isteğinde bulunuyorlardı. Ne var ki, Allah'ın yanında putları da ilah olarak edinmişler, onlara da ibadet edip dualarla onlardan da yardım beliyorlardı. İnançlarına göre bu ilahlarının, Allah katında, Allah'ın kendilerine şefaat etmesine aracı olduklarına ve onların yardımı sayesinde kurtulacaklarını umdukları için onlardan bir türlü vazgeçmiyorlardı. İşte bu batıl inançları, ayetin inmesiyle reddedilmiş oluyordu. Allah'a kulluk etmek için aracılara gerek bulunmadığını Kur'an bu ayeti ile ortaya koyuyor, Allah'ın izni olmadan hiçbir kimsenin sıfatı ve makamı ne olursa olsun bir başkasına yardım edemeyeceği de bu şekilde açıklanmış oluyordu: Allah katında şefaatçilerinin, onlara bir yardımı dokunamayacağı böylece anlatılmış oluyordu. (Arıca bak. Müminün 23/84, 89; Zuhruf 43/9; Ankebut 29/65)

Suçluların ahiretteki feci sonları bu şekilde anımsatıldıktan sonra hitap dünyadaki müşriklere yönlendirilerek şöyle deniliyor:

فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ ﴿٤٩﴾

49. Böyle iken onlara ne oluyor ki, öğütten yüz çeviriyorlar?

كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ ﴿٥٠﴾

50. Kaçan yaban eşekleri gibi,

فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾

51. adeta arslandan ürkmüş.

بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتَى صُحُفًا مُنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾

52. Daha doğrusu onlardan her biri, kendisine, (önünde) açılmış sahifeler (ilahi vahiy) verilmesini istiyor. (Konu ile benzeşen istekleri içeren diğer ilgili ayetlere bak. En'am 6/124; İsra 17/90-93)

كَلَّا بَلْ لَا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ﴿٥٣﴾

53. Hayır! Aslında onlar ahiretten korkmuyorlar.

كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾

54. Asla (düşündükleri gibi değil)! Bilsinler ki bu, gerçekten bir ikazdır!

فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿٥٥﴾

55. Dileyen ondan (düşünüp) öğüt alır.

وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

56. Bununla beraber (müşrik kafirler), Allah dilemeksizin onlar öğüt alamazlar. Sakınılmaya layık olan da O'dur, mağfiret sahibi de O'dur.

(Bak. Bakara 2/255; Zilzal, 99/7-8; Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 22/237 vd.; Elmalılı, 8/155 vd.; Kutub, 15/349 vd.; Ateş, 6/2843 vd.; Bilmen, 8/3884 vd.; Vehbi, 15/6253 vd.; Esed, s.1203 vd.; Emiroğlu, 13/165 vd.)

MÜDDESSİR SURESİNİN SONU

75-KIYAMET SURESİ-31

سُورَةُ الْقِيٰمَةِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Kıyamet suresi, resmi düzenlemeye göre 75. ve iniş sıralamasına göre ise, 31. sırada yer almaktadır. Mekke'de nazil olan bu sure, 40 ayettir. Adını, ilk ayetinde geçen 'kıyamet' kelimesinden almıştır.

Bu surenin omurgasını, kıyametin kesinlikle olacağı, sonra bütün canlıların ve bu arada tabii ki insanların da dirileceği, canlanıp yattıkları yerlerden kalkacak olan insanların Allah huzurunda toplanacağı, dünyada yaptıkları iyi ya da kötü işler nedeni ile sorguya çekilerek hesap verecekleri, hesap vermenin sonunda kimilerinin sevinecekleri, kimilerinin de üzülecekleri ve bu arada Allah Teala'nın ölüleri diriltmeye muktedir olduğunun vurgulanması konuları ve bunlarla ilişkili ayrıntılar oluşturmaktadır.

Sure, ilk iki ayetinde kıyameti ve insanı ele alarak başlamakta ve başından sonuna kadar kıyamet ve insan davranışları işlenecek olan genel içerik, surenin hemen başında çarpıcı birkaç dokunuşla özetlenmektedir denilebilir.

Genel tema, insan benliğini kuşatan ölüm gerçeği temelinin üzerine oturtulup işlenmektedir. Ölüm gerçeği her vesile ile yinelenmekte, bunun beşer gücü ile karşı konulamaz çok yüce bir Makamdan geldiği; güçlü-güçsüz, zengin-fakır, küçük-büyük kim olursa olsun bu gerçekle yüz yüze bulunduğu ve bundan kurtuluş olmadığı gibi en küçük bir şefaat ve erteleme umudunun bile bulunmadığı vurgulanmaktadır. Bu tema içerisinde iki büyük gerçek ortaya konmaktadır: İlk hayat ve yeniden diriliş. Daha fazla söze gerek yok, uyarıcı ve öğütleyici açıklamalarla, büyük gerçeklerin ayrıntıları ayetlerdedir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

لَٓا اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِۙ ﴿١﴾

1. Kıyamet gününe yemin ederim.

وَلَٓا اُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِۜ ﴿٢﴾

2. Kendini kınayan (pişmanlık duyan) nefse yemin ederim (diriltilip hesaba çekileceksiniz).

Daha önceki sureler vesilesi ile yeminden söz etmiş ve Allah'ın bir şeyi anarak onun üzerine yemin etmesinin, kanıtlama amacına yönelik olmayıp, o şeyin göz ardı edilemeyecek kadar çok önemli olduğuna işaretle ilgili olduğunu arz etmiştik. Bu surede de kıyamet gününün önem ve dehşetine işaret etmek için o güne yemin ile başlanmaktadır. Ancak buradaki yemin, daha önce incelediğimiz Vakı'a suresinin 75. ve Allah'ın izni ile ileride inceleme fırsatını bulmayı umduğumuz Tekvir suresi 15. ile Beled suresinin 1. ayetlerinde olduğu gibi, yemin ifade eden **'kasem'** kelimesinin başına 'la' edatı getirilerek yapılmaktadır. Yemin etmeme anlamına da gelebilecek bu tarzda bir yemin şeklinin kullanılmasını, müfessirlerin büyük çoğunluğu: 'Bu iş ya da olay, o derece açık, olacağı kesin ye da akla ve mantığa uygundur ki, bunun için yemine bile gerek yoktur.' anlamını ifade etmek için kullanıldığı yorumunda söz birliği etmişlerdir. Birinci ayette yemine konu edilen kıyamet gününün ne olduğunu çok iyi biliyoruz. Bu ayette yemin konusu yapılan deyime gelince:

Nefsu'l- levvame: Bu deyimin sözlük karşılığı 'Kendini kınayan nefistir. Daha açık ifade edersek, bir kimsenin yaptığı ya da yapmadığı bir şeyden ötürü pişmanlık duyarak kendi kendine iç çekişi, ya da kendi kendini ayıplayıp kınaması, demek olmaktadır.

Birinci ayette Kıyamete yemin edilerek o güne dikkat çekilmesi göz önünde bulundurulduğunda, bu ayetteki yemin konusu deyim ile, Kıyamet günü insanların, dünyada iken yapabilmeleri olanaklı olduğu halde yapmadıkları şeyler konusunda kendi kendilerini kınamalarının kastedilmiş olması kuvvetle olasıdır. Yani, dünyada iken yapıp başarabileceği şeyleri yapmamaktan ötürü, Kıyamet günü içine

düştüğü kötü duruma üzülerek kendi kendini suçlamasıdır. Dünyada iyi işler yapmamış, ahireti ve hesap gününü inkar etmiş olan nefsin, içine düşeceği çok çetin durumuna işaret etmek için ona yemin edilmektedir. Nefsin düşeceği benzer kötü durumlara işaret eden başka ayetler de vardır. (Bak. Zümmer 39/55-58; En'am 6/31)

أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ ﴿٣﴾

3. İnsan, kendisinin kemiklerini bir araya toplayamayacağımızı mı sanır?

بَلٰى قَادِرِينَ عَلٰٓى أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ ﴿٤﴾

4. Evet, bizim, onun parmak uçlarını bile aynen eski haline getirmeye gücümüz yeter.

Yüce Allah. Birinci ve ikinci ayetlerde, konuların önemlerine yemin ederek işaret ettikten sonra, onlara kasem ile, 3. ayette ölümle çürüyen insan cesedinden arta kalan dağılmış kemikleri toplamaya ve bu ayette ise, parmak uçlarını düzenleyip eskisi gibi yerlerine takmaya ve dolayısıyla da ölüleri yeniden diriltmeye kadir olduğunu vurgulamaktadır. Bu ayetlerin içeriklerinden, ölümden sonra insanların kendi cesetleri ile tekrar diriltecekleri anlaşılmaktadır. Diriliş sonundaki yeni fiziksel şekil ve ilgili konular Yüce Allah'ın bilgilerinde gizlidir ve en güzel şekilde olacağına inanmamızın ötesinde bu konu bizim ilgi alanımızın da dışındadır. Ancak, parmak uçlarına işaretle neyin kastedilmiş olacağı konusunda, hukukçu hüviyetimizi de kullanarak, birkaç cümle ile düşündüklerimizi, bu ayetlerin iniş nedenleri konusuna kısaca değindikten sonra, ifade etmeye çalışacağız.

Rivayetlere göre, Hz. Peygamberi komşusu olan Ahnes ibn. Şureyk ve damadı, Resulullah'a: 'Ya Muhammed bana o kıyamet gününden haber ver bakalım! O, ne zaman ve nasıl olacak? demişlerdi. Resulullah da Kıyamet gününden haber vermişti. Onun üzerine damat Adiyy: 'Ya Muhammed ben onu gözümle görsem yine inanmam. Allah o kemiklerimi toplayacak? demişti. Öte yandan Ebu Cehil de: 'Muhammed. Yüce Allah'ın bu kemikleri toplayıp yeni bir yaratılışa iade edeceğini mi zannediyor?' demişti. Bu surenin bu rivayetlerden biri üzerine nazil olduğunun rivayet edildiğini Elmalılı bu şekilde anlatıyor. (Elmalılı, 8/176)

Ayeti kerimede: 'Evet, bizim, onun parmak uçlarını bile aynen eski

haline getirmeye gücümüz yeter.' buyurmakla neye işaret edildiği konusu üzerinde bir durmakta yarar vardır:

Günümüzde, 'Parmak izi' diye tanımlanan hukuk deyimi ile neyin kast edildiğini bilmeyen bir kimsenin bulunduğunu sanmıyoruz. Yapılan incelemeler göstermiştir ki, geçmişte yaşamış olan, halen yaşamakta olan ve gelecekte yaşayacak olan insanlardan hiç birisinin parmak izi birbirine benzememektedir. İşleyeni bilinmeyen ya da kuşku duyulan adli soruşturmalarda, inanılır kesin sonuca ulaşma konusunda en güvenilir kanıt kabul edilen parmak izi ile ilgili yapılan istatistiklerde, teşhiste yüzde yüz isabet kaydedildiği, 1960'lı yıllarda hocalarımız tarafından, ceza hukuku derslerinde bizlere söylenmişti ve halen de durumda bir değişiklik olduğunu duymuş değiliz.

Ayeti kerimede, ölmüş insan kemiklerinin toplanmasında, bizim çok daha önemli olduğuna inandığımız baş, kol, ayaklar kaburga ve bel kemiği gibi insan kemikleri bırakılarak, yine bizce saydıklarımıza oranla daha önemsiz olan parmak kemikleri ve onun uçlarından söz edilmiş olmasının boşuna olmadığı, ayetlerin inişinden yüzlerce sene sonra, parmak uçları ile ilgili ilmin gelişmiş olmasıyla anlaşılmıştır. Bunu söylerken, el ve parmakların insan için, vazgeçilmesi olanaksız taşıdıkları bir çok diğer hizmet fonksiyonlarını göz ardı ettiğimiz anlaşılmasın. Elbette ki onlar da ayette, o şekilde söz edilmesinde önemli roller oynamış olabilirler, gerçeği en iyi Allah bilir.

Bize göre, bütün söylenenler bir yana, ayetteki o kayıt ve bu açıklamadan iki önemli sonuç kendiliğinden ortaya çıkmaktadır:

1- Kur'an'ı Kerim'in Allah kelamı olduğu gerçeğini kanıtlayan yeni bir delilin eklenmesi. Çünkü, o dönemde parmak uçlarının bu önemli kanıt olma fonksiyonu, hiçbir insan tarafından bilinmiyordu ve onu sadece Allah bilirdi.

2- Kur'an'ı Kerim ve ayetlerinin devamlı surette yorumlanması gerektiği gerçeğidir. Bugün bu şekilde yorumladığımız parmak ucu ve onun izinin delil olayı, ileride ilmi gerçeklerin daha farklı yönleri ile ortaya çıkması sonucu her an değişebilir.

Bu verilerin ışığında diyebiliriz ki: Bilimsel araştırma ve keşiflerle açığa çıkarılan ya da yeni tanılan gerçekler ortaya çıktıklarında; telaşlı ve aceleci bir tavır içerisine girerek, zaman zaman tanık olduğumuz gibi, gereksiz ve lüzumsuz komplekslere kapılıp, güya Kur'an'a, hiç de muhtaç olmadığı, sözüm ona güç ve geçerlilik kazandırma gay-

retkeşliğine düşülerek, aslında ona bilinçsizce yapılmış en büyük iftira ve kötülük yapılarak: 'Bunların Kur'an'da da yeri var' hatası ve gereksiz aşağılık duygusundan kurtulup, bilimin gelişmeleri ile yeni keşiflerden yararlanıp, İslam Dini'ni, Kur'an'ı ve ayetlerini, çağdaş, ona yaraşır, daha gerçekçi yorumlarla anlamaya çalışmak; daha doğru, daha yararlı, daha onur verici ve daha inandırıcı yoldur. Çünkü, Kur'an'da bulunduğu söylenen o şeylerin onda yazılı olması ona zerre kadar bir değer artışı kazandıramayacağı gibi, olmaması da bir noksanlık verir. Onun değeri, İlahi düstur olmasındaki hikmetlerinde saklıdır. Bunu anlamayan ve kavramayanlar, kendilerine yazık etmiş olurlar.

بَلْ يُرِيدُ الْاِنْسَانُ لِيَفْجُرَ اَمَامَهُ ﴿٥﴾

5. Fakat insan önündekini (kıyameti) yalanlamak ister.

"Ayete, 'Fakat insan, ileriye doğru boyuna kötülük yapmak ister' manası da verilmiştir."

يَسْـَٔلُ اَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِ ﴿٦﴾

6. "Kıyamet günü ne zamanmış?" diye sorar.

Kıyametin geleceğini inkar eden ya da önündeki günlerde kötü işlerini devam ettirme isteyen insan, kıyamet nerede veya ne zaman diye sormaya başlar. Bu soruş şeklinde, o günün çok uzak olduğu, o kadar uzak ki meydana gelmesinin bile kuşkulu olduğu izlenimini uyandıran bir tema vardır. Bu suretle kıyametle alay edilmekte, hatta olması mümkün bile görülmemektedir. Ne var ki bu soru cevabını çok çabuk almaktadır. Gelen ayetlerde bu sorunun yanıtlarını kısa fakat kesin ifadelerden öğreniyoruz:

فَاِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ ﴿٧﴾

7. İşte, göz kamaştığı,

Barikalbasar: Aniden tepesinde çakan şimşekten gözün kamaşması olayından kinaye olarak bu ifadenin kullanıldığı belirtilmektedir.

وَخَسَفَ الْقَمَرُ ﴿٨﴾

8. Ay tutulduğu,

Husuf-ı Kamer: Ay ile güneş arasına dünyanın girmesi ile

anlatılan ay tutulması olayı anlamında kullanılan bir deyimdir. Burada, ayın birden bire ışığını kaybederek şimşek hızıyla kararmasının kast edildiği ifade edilmektedir.

وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُۙ ﴿٩﴾

9. Güneşle ay bir araya getirildiği zaman!

يَقُولُ الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ اَيْنَ الْمَفَرُّۚ ﴿١٠﴾

10. O gün insan, "Kaçacak yer neresi!" diyecektir.

Çakan şimşeğin gözleri kamaştırdığı, ayın tutulup karardığı, güneş ile ayın bir araya getirildiği zaman, işte insan o gün kaçacak yer nerede diye feryat etmeye başlar. Bunlarla, büyük bir intizam içerisinde seyirlerini sürdüren gök cisimlerinin, seyir nizamlarının bir anda yok olduğuna işaret edilmektedir. İşte kaçacak yer aranır o anda ama ne çare, onun yanıtı da geliyor:

كَلَّا لَا وَزَرَۜ ﴿١١﴾

11. Hayır, hayır! (Kaçıp) sığınacak yer yoktur!

Vezer: Bu kelimenin anlamının sarp ve muhkem dağ olduğu ve böyle yerlerin kaçak ve suçluların sığınma yerleri olduğu için ayette bu sözcüğe yer verildiği beyan edilmektedir.

اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّۜ ﴿١٢﴾

12. O gün varıp durulacak yer, sadece Rabbinin huzurudur.

O gün kulların güvenli bir şekilde sığınacakları tek yerin Allah'ın yanı olduğu vurgulanıyor. Kul ancak oraya sığınır ve sonrası O'nun takdirindedir. Gidilecek yerler bellidir. Cennet ve cehennem. Yüce Allah, kime hangi yolu gösterirse, muhatabına düşen görev o an için o yola koyulmaktan ibarettir.

يُنَبَّؤُا الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَاَخَّرَۜ ﴿١٣﴾

13. O gün insana, ileri götürdüğü ve geri bıraktığı ne varsa bildirilir.

بَلِ الْاِنْسَانُ عَلٰى نَفْسِهٖ بَص۪يرَةٌۙ ﴿١٤﴾

14. Artık insan, kendi kendini görür. (Kendi kendisinin şahididir.)

وَلَوْ اَلْقٰى مَعَاذ۪يرَهُۜ ﴿١٥﴾

15. İsterse özürlerini sayıp döksün.

Hesap günü insanın dünyada yaptığı işlerin tamamı aydınlığa çıkar. Orada inkar etmek, mazeretler sıralamak ve şahitler bulmaya çalışmak boş şeylerdir. İnsan kendi yaptıklarını, aynada kendisini seyreder gibi görür ve esasen insan dünyada yaptığı işlerin iyisini de kötüsünü de en doğru olarak kendisi vicdanında bilmektedir. Zaten İsra suresinin 14. ayetinde belirtildiği üzere, o gün insana 'Al, kitabını oku! Bu gün kendi hesabını kendin görebilirsin' denilir.

İzleyen dört ayette, söz Hz. Peygambere yöneltilerek vahiy konusuna getirilmekte ve vahyin alınmasında izleyeceği yöntem ile vahiy iletilirken kimlerin hangi görevleri ne şekilde yerine getireceği konularında bilgiler verilmektedir:

لَا تُحَرِّكْ بِه۪ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِه۪ۜ ﴿١٦﴾

16. (Resulüm!) onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kımıldatma.

"Resul-i Ekrem gelen vahyi unutmamak için, henüz kendisine okunup bitirilmeden onu acele ile tekrarlamaya çalışıyordu. Ayette buna işaret edilmektedir."

Bu konuda Ta-Ha suresinin 114. ayetinde de şöyle buyurulur: 'Sana vahyedilmesi henüz tamamlanmadan Kur'an'ı acele okumağa kalkma; Rabbim, ilmimi artır de.'

اِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْاٰنَهُۚ ﴿١٧﴾

17. Şüphesiz onu, toplamak (senin kalbine yerleştirmek) ve onu okutmak bize aittir.

فَاِذَا قَرَاْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْاٰنَهُۚ ﴿١٨﴾

18. O halde, biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu takip et.

ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُۜ ﴿١٩﴾

19. Sonra şüphen olmasın ki, onu açıklamak da bize aittir.

Bu ayetlerden anlaşıldığı üzere, Hz. Peygamber (s.a.)'e vahiy şeklinde gönderilerek tamam edilecek olan Kur'an'ı Kerim'in, Yüce Allah'ın teminatı altında bulunduğu vurgulanmaktadır.

Bu ayetlerde Yüce Allah elçisine, acele ederek vahiy tamamlanmadan bir an önce öğrenme telaşına düşerek dilini kımıldatıp fısıltı yapmasına gerek bulunmadığı uyarısı yapılmakta, ayrıca, vahiylerin toplanıp kendisine okunarak ezberlettirme, öğretip unutturmama, manalarını da ona açıklama keyfiyetinin Zatına has işlerden olduğunu bildirmektedir. Bu konularda gereken şeylerin, yerli yerinde yapılması hususları Peygamberin ilgi alanı dışında bırakılmakta böylece onun o sıradaki görevi, kendisine okunan Kur'an'ı takip etmek olduğu hususunu bildiren: 'Onu okuduğumuz zaman sen onun okunuşunu takip et.' ayet hükmü ile sınırlanmış olmaktadır. (Ayrıca konu ile ilgili ayetlere bak. Bakara 2/97; Şu'ara 26/193; Nahl 16/102)

Peygambere yapılan bu bildirimlerden sonra, surenin akışı, yine kıyameti ve nefs-i levvame halini beyan etmeye geçmekte, kulların dünya ve ahiretteki halleri anlatılmaktadır. Dünya sevgisi ve meşguliyeti sebebiyle yapmış oldukları aşırılıklar, ahireti ihmal etmek ve ona ilgisiz kalmak ve bunlar nedeniyle onların ahiretteki durumları ve varacakları yerleri, derin etkiler bırakacak Kur'an'a has bir üslup içerisinde tasvir edilmektedir:

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾

[577]20. Hayır! Doğrusu siz, çarçabuk geçeni (dünya hayatını ve nimetlerini) seviyorsunuz da,

وَتَذَرُونَ الْاٰخِرَةَ ﴿٢١﴾

21. Ahireti bırakıyorsunuz.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾

22. Yüzler vardır ki, o gün ışıl ışıl parıldayacaktır.

اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾

23. Rablerine bakacaklardır (O'nu göreceklerdir).

وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾

24. Yüzler de vardır ki, o gün buruşacaktır;

تَظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٢٥﴾

25. Kendilerinin, bel kemiklerini kıran bir felakete uğratılacağını sezeceklerdir.

Görüldüğü gibi bu ayetlerde Yüce Allah, insanların ahiret gerçeğine sırt çevirip sadece dünya sevgisine yöneldiklerini ve bu hareketleri ile de hata ettiklerini beyan buyurmaktadır. Gerçek hayatın ahiret hayatı olduğuna bu suretle işaretten sonra, orada bazı yüzlerin sevinçli olduğu, bunun böyle olmasının da Yüce Allah'ın cemalini seyretmekten kaynaklandığı; diğer bazı yüzlerin de kendilerine 'fakire' yapılacağı zannı ile dehşete düşüp dona kaldığı ifade edilmektedir.

Fakire: Bu kelimeye değişik anlamlar verilmektedir: Bazıları, 'fakire'nin develerin burnuna vurulan bir işaret olduğunu söyleyerek işlemin uygulanışını şöyle tanımlıyorlar: 'Devenin burnu üstüne, kemiğe kadar varan bir yırtmaç açılır, oraya bir ağaç takılarak deve çekilip götürülür. Diğer bazıları da: 'Büyük musibet, büyük felaket demektir. Bel kemiğine isabet eden, yani belleri kırıp, param parça eden şiddet anlamında gelir' biçiminde yorumlayıp, dilimizden de: 'Filan iş, falanın belini kırdı' şeklindeki örnekle açıklıyorlar.

Bu tespitlerden sonra bu sefer de, dünya hayatından ahiret hayatına geçiş anı olarak da tanımlanan can çekişme hali konu edilmekte ve o andaki telaş ve çaresizliğe işaret eden gelişmeler anlatılıyor:

كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾

26. Artık gözünüzü açın! Ne zaman ki can köprücük kemiğine dayanır,

وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ ﴿٢٧﴾

27. "Tedavi edebilecek kimdir?" denir.

وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾

28. (Can çekişen) bunun gerçek bir ayrılış olduğunu anlar.

وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٢٩﴾

29. Ve bacak bacağa dolaşır.

إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾

30. İşte o gün sevk edilecek yer, sadece Rabbinin huzurudur.

"27. ayette hastanın etrafındakilerin yahut meleklerin, son bir çarenin bulunup bulunmadığını arayışlarına işaret edilmektedir. 29. ayette can çekişen kimsenin kımıldayamayacak bir hale gelişi, ya da dünyadan ayrılış derdiyle ahirete yöneliş acısının birbiriyle çarpışması anlatılmaktadır."

فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣١﴾

31. İşte o, (Peygamber'in getirdiğini) doğru kabul etmemiş, namaz da kılmamıştı.

وَلَٰكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٣٢﴾

32. Aksine yalan saymış ve yüz çevirmişti.

ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَمَطَّىٰ ﴿٣٣﴾

33. Sonra da çalım sata sata yürüyerek kendi ehline (taraftarlarına) gitmişti.

أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ﴿٣٤﴾

34. Layıktır (o azap) sana, layık!

ثُمَّ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ﴿٣٥﴾

35. Evet, layıktır sana (o azap) layık!

Surenin bu son bölümünde, insanların başı-boş bırakılmayacağından söz edilmesi ile, henüz dünya ve ahiret gerçeklerini yeterince düşünüp kavrayabilme olgunluğuna erişememiş olan insanlara, aslında çok büyük olan gerçekler, basit ve kolay anlaşılır sözcüklerle anımsatılarak onlar üzerinde düşünme ve doğru yolu bulmalarına yardım edecek ortam hazırlanacağının amaçlandığı anlaşılmaktadır:

أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَن يُتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾

36. İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır!

أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنٰى ﴿٣٧﴾

37. O, (döl yatağına) akıtılan meninin içinden bir nutfe (sperm) değil miydi?

Bu ayeti kerime ile ilgili olarak bilimsel gerçekleri bütün ayrıntıları ile bizlere aktaran Ateş'in yorumu, ilgi duyan herkesin okuması gerekli, değerli bir bilimsel çalışmadır. Okunmasında yarar vardır. (Ateş, 6/2869-2919)

ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوّٰى ﴿٣٨﴾

38. Sonra bu, alaka (aşılanmış yumurta) olmuş, derken Allah onu (insan biçiminde) yaratıp şekillendirmişti.

فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٣٩﴾

39. Ondan da iki eşi, yani erkek ve dişiyi var etmişti.

فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰى ﴿٣٩﴾

40. Peki (bunları yapan) Allah'ın, ölüleri tekrar diriltmeye gücü yetmez mi?

(Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 22/281 vd.: Elmalılı, 8/173 vd.; Kutub, 15/381 vd.; Ateş, 6/2857 vd.; Bilmen, 8/3902 vd.; Vehbi, 15/6253 vd.; Esed, s.1211 vd.; Emiroğlu, 13/192 vd.)

KIYAMET SURESİNİN SONU

76-İNSAN SURESİ-98

سُورَةُ الإِنْسَانِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

İnsan suresi, resmi düzenlemede 76. ve iniş sıralamasına göre ise, 98. sırada yer almaktadır. Mekke'de nazil olduğu oybirliğine yakın çoğunluk görüşüdür. 31 ayettir. Adını ilk ayetinde geçen 'insan' kelimesinden almıştır. 'Hel etake', 'ed-Dehr', 'el-Ebrar' ve 'el-Emşac' isimleri ile de anılır.

Bu sure içerik yönünden baştan sona insana: Yüce Allah'a itaati ve ona sığınarak içtenlikle bütün benliği O'na vererek rızasını kazanmayı ve vermiş bulunduğu sayısız nimetlerine şükretmeyi; fazlı keremini bilip anmayı; musibetlere karşı uyanık olup, dünya ve ahiret azaplarından sakınmayı; yaratılış, ihsan, darlık-bolluk aracılığı ile insanların tabi tuttuğu imtihanlarındaki hikmetleri; düşünüp anlamaya çalışmayı ve kendisine insanlık onur ve şerefine yakışır tarzda davranarak o ilahi çerçevede kendisine yer bulmayı, Kur'an'a has üslup ve belığ ifadelerle öğütlemektedir.

İlk başta insana var olmadan önceki hali anımsatılarak, kendisini yoktan var eden ve ona insanlık değeri ve saygınlığını kazandırıp o değerlerle anılmasını sağlayanın kim olduğunu düşünmeye yol gösterilmekte, hemen ardından: 'Gerçek şu ki, biz insanı katışık bir nutfe'den yarattık; onu imtihan edelim diye, kendisini işitir ve görür kıldık' hükmü ile de Yüce Allah'ın ona yaratıştaki hikmetiyle bahşettiği ve kazandırdığı büyük önemleri tartışmasız olan, algılama ve kavrama yetenekleri vurgulanmıştır. Daha sonra da, Hak gerçeğe ulaşmanın yolları öğretilmekte ve iyi ile kötüyü seçmek konusu, insanın tamamen kendi serbest iradesine bırakılmaktadır. Ancak, daha işin başında bu-

lunduğu anımsatılarak, kendisini cehennem ateşine götürecek yol ve davranışlardan özenle kaçınması gerektiği de ihtar edilmektedir.

Surede, yüce Allah'ın insan oğluna bahşedeceği nimetlere geçmeden önce, bu nimetlere hak kazanacak kimsede bulunması gereken özellikler, güzel yönleriyle ve insanı ferahlatan hoşa giden ifadelerle beyan edilmektedir. Bunun arkasından da Allah'ın maruf emir ve yasaklarını yerine getirenler ve bu yolda kendilerine düşen görevleri eda ederken yapılması gereken her türlü güzel işleri yapma ve bu yoldaki zorluk ve fedakarlıklara katlanmaktan çekinmemiş has kulların cennetteki mutlu hayat, mükafat ve saadet dolu sonları anlatılmaktadır. Bu son derece güzel çeşitli nimetlerin anlatılmasından sonra, kötü insanların akıllarından geçirmedikleri o çetin geçecek gün hatırlatılmaktadır. Daha sonra, uyarmakla sağlanan fırsatlardan, onları yararlanmaya davet eden sure, Yüce Allah'ın 'Dilediğine rahmet eder, zalimlere gelince onlara acıklı azap hazırladı.' şeklinde oluşan takdirlerini anımsatan ayet ile sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ ح۪ينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ شَيْـًٔا مَذْكُورًا ﴿١﴾

1. İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?

اِنَّا خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ اَمْشَاجٍۗ نَبْتَل۪يهِ فَجَعَلْنَاهُ سَم۪يعًا بَص۪يرًا ﴿٢﴾

2. Gerçek şu ki, biz insanı katışık bir nutfeden (erkek ve kadının dölünden) yarattık; onu imtihan edelim diye, kendisini işitir ve görür kıldık.

اِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّب۪يلَ اِمَّا شَاكِرًا وَاِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾

3. Şüphesiz biz ona (doğru) yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör.

Surenin başındaki bu soru ayetiyle Yüce Allah, henüz varlığından haber bulunmayan ve adı sanı anılmayan insanın yokluğunda asırların geçtiğini, o insan bilmez mi ve hiç düşünmez mi ki kendi

yokluğunda ruhunu yaratıp yöneten bir varlık, onu halden hale geçirerek sonunda, karışık bir su damlasından yarattı ve imtihan etmek için ona görme ve işitme yeteneğini verdi? Akıl verdi, peygamber ve onun aracılığıyla gönderdiği vahiyleriyle ile ona akıl verdi doğru yolu gösterdi.

'Allah, insanı, hareketlerinden sorumlu tutmak için bu kadar uzun aşamalardan, süzmelerden geçirerek, temizleyerek, seçerek yaratmış; ona görme, işitme duyuları, akıl gücü, seçme yeteneği vermiştir. Bütün bunlar boş yere değildir. Onu bir amaca yöneltmek, burada bir takım sorumluluklarla imtihan edip daha yüksek makama ulaştırmak içindir.' (Ayrıca bak. Mülk 67/2; Kıyamet 75/36)

Allah'ın gösterdiği doğru yolu seçip o yoldan giderek O'nun nimetlerine şükreden kimse ile bunun tam tersi yolu seçip küfre düşen kimse de yaptıklarının karşılıklarını kesinlikle göreceklerdir. Bunda asla kuşku yoktur, sonunda dönüş Allah'adır. (Ayrıca bak. Kıyamet 75/30; Necm 53/42; Alak 96/8)

Dehr: Bir vakit ile sınırlı olmayan, ezelden başlayıp sonsuza kadar uzanan, yani başı ve sonu olmayan bir süreyi ifade etmek için kullanılmaktadır.

Hin: Zamandan az ya da çok, sınırlı bir süreyi ifade eder.

Nutfe: Meni ile eş anlamda kullanılan saf su demektir.

Emşac: Karışım anlamını ifade eden Meşic'in çoğuludur. Ayette, erkek suyu ile kadın suyunun karışımı yani erkek spermi ile kadın yumurtasını döllenmesi anlamında kullanılmıştır.

Surenin bu bölümünde, şükür ya da küfür yallarını seçenleri bekleyen ve ödül ya da azap şeklinde oluşacak olan şeylerin açıklamalarına geçilmektedir:

إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَا وَأَغْلَالًا وَسَعِيرًا ﴿٤﴾

4. Doğrusu biz, kafirler için zincirler; demir halkalar ve alevli bir ateş hazırladık.

Bu ayeti kerimede, Yüce Allah tarafından kendilerine doğru yolu seçebilme yetenekleri verildiği halde, doğrulara sırt çevirip nankörlük edenlere verilecek ceza şekillerinden örnekler verilmektedir. 'Boyunlarında demir halkalar ve ayaklarında zincirler olduğu halde

kaynar suda sürüklenecekler ve sonra da ateşte yakılacaklardır.' Sürükleneceklerdir!' mealindeki Mü'minün suresinin 71-72 ayetleri de aynı amaca yöneliktir.

Yoldan çıkanların azabının bu şekilde saptanmasından sonra şükreden 'Ebrar' kesimi için hazırlanan Kafür katılmış, sarhoş edip saçmalıklar yaptırmayan, sadece zevk ve neşe veren içkilerden söz edilmektedir. (Ayrıca bak. Vakıa 56/18-19; Saffat37/46-47; Muhammed 47/15)

إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ۝٥

5. İyiler ise, kafur katılmış bir kadehten (cennet şarabı) içerler.

Ebrar: Berr kelimesinin çoğuludur. Berr, bütün yönleriyle hayır sahibi kimselere verilen sıfattır. Allah'ın bütün emir ve uyarılarını yerine getiren iyi insan demektir. (Ayrıca bak. Bakara 2/177; al-i İmran 3/92)

Mizac: Bir şeye karıştırılan katkı maddesi için, alet ismi anlamında bu kelimenin kullanıldığı ifade edilmektedir. Örneğin ayrana karıştırılan limon suyu, karıştırıldığı andan itibaren ayranın mizacı olur.

Kafur: Beyaz ve zarif bir renkte hoş kokulu, serinletici bir nesnedir. Bazıları da bunun, dünyada bilinmeyen bir içki veya içki katkı maddesi olduğunu söylemektedirler.

عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ۝٦

[578]6. (Bu,) Allah'ın has kullarının içtikleri ve akıttıkça akıttıkları bir pınardır.

Burada içkinin temizliği yanında bol oluşundan söz edilerek, bunun akan bir pınar olduğu ve istenildiği yere akıtılıp bol bol kullanılabileceğine de işaret edilmektedir.

Devam eden ayetlerde de, güzel ve iyi amelleri nedeni ile Yüce Allah'ın nimetlerine hak kazanan iyi örnek insanların özellikleri açıklanmaktadır:

يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ۝٧

7. O kullar, şiddeti her yere yayılmış olan bir günden korkarak verdikleri sözü yerine getirirler.

Nezr: Söz vermek, adak adamak, bir kimsenin yapılması

kendisine vacip olmayan bir şeyi kendisine vacip kılarak yapılmasını üzerine alması şeklinde nitelenmektedir. (Bak. Mü'minûn 23/8)

وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلٰى حُبِّه۪ مِسْك۪ينًا وَيَت۪يمًا وَاَس۪يرًا ﴿٨﴾

8. Onlar, kendi canları çekmesine rağmen yemeği yoksula, yetime ve esire yedirirler.

Ayeti 'ala hubbihi' kısmına, 'kendi canları çekmesine rağmen' yerine, 'Allah sevgisiyle' manası da verilmiştir. Ancak birinci mananın ayetin akışına daha uygun olduğu anlaşılmaktadır.

İnsanların yaptığı sadakaların Allah katında makbul olması için, onların sadaka verenlerin kendileri tarafından da beğenilip sevilmesi gereklidir. Bir kimse kendi sevmediği ya da beğenmediği bir şeyi sadaka vermeye kalkarsa bu geçerliliği makbul olan bir sadaka olmaz. (Ayrıca bak. Bakara 2/177, 267; al-i İmran 3/92; Haşr 59/9)

Miskin: Kendi geçimini sağlamak için kendi kendine kazanmaktan aciz.

Yetim: Kendisini geçindireni ölmüş olan .

Esir: Her hangi bir savaşta düşmana esir düşen kimse demektir.

Bu sayılanların hiç birisinin Müslüman olma şartı söz konusu değildir. Bunlara yardım için, yardıma muhtaç olmaları yeterlidir. (Bak. Beled 90/11-17)

اِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللّٰهِ لَا نُر۪يدُ مِنْكُمْ جَزَٓاءً وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾

9. "Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz."

اِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَر۪يرًا ﴿١٠﴾

10. "Biz, çetin ve belalı bir günde Rabbimizden (O'nun azabına uğramaktan) korkarız" (derler).

Yukarıdaki ayetlerde, kısaca, iyi insanların, iyilik yapmak amacıyla ve iyi duygularla yaptıkları işler, Allah tarafından, elbette ki karşılıksız kalmayacaktı. Nitekim, iyi iş ve iyi kişiliğe verin bir kaç örnekte sayılanlar ile bunlara benzer hayra yönelik işler yapanların, Allah tarafından ne şekilde korunup mükafatlara boğulacakları gelen ayetlerde açıklanmaktadır:

فَوَقٰيهُمُ اللّٰهُ شَرَّ ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقّٰيهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًاۚ ﴿١١﴾

11. İşte bu yüzden Allah onları o günün fenalığından esirger; (yüzlerine) parlaklık, (gönüllerine) sevinç verir.

وَجَزٰيهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًاۙ ﴿١٢﴾

12. Sabretmelerine karşılık onlara cenneti ve (cennetteki) ipekleri lütfeder.

Burada sözü edilen sabır, iki yönlü sabır olmaktadır. Sabrın birinci yönü, Allah'ın emirlerini yerine getirme çabaları sırasında başlarına gelecek her türlü güçlüklere katlanıp sabretmeleri; ikinci yönü de cezaya müstahak olan kafirlere verilecek cezaların gecikmelerine sabretmeleri.

مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا عَلَى الْاَرَٓائِكِۚ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًاۚ ﴿١٣﴾

13. Orada koltuklara kurulmuş olarak bulunurlar; ne yakıcı sıcak görülür orada, ne de dondurucu soğuk.

Erike: Üzerine değerli döşek minderler ve örtüler serili sedirler ya da koltukları ifade etmektedir. "Eraik" bu kelimenin çoğuludur. (Ayrıca bak. Kehf 18/30-31)

وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ﴿١٤﴾

14. (Cennet ağaçlarının) gölgeleri, üzerlerine sarkar; kolayca koparılabilen meyveleri istifadelerine sunulur.

وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِاٰنِيَةٍ مِنْ فِضَّةٍ وَاَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَاۙ ﴿١٥﴾

15. Yanlarında gümüşten kaplar ve billur kupalar dolaştırılır.

قَوَارِيرَا۬ مِنْ فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾

16. Gümüşten öyle kadehler ki onları istedikleri ölçüde tayin ve takdir etmişlerdir.

"Müfessirler, cennet kapları, kupaları ve kaselerinin gümüş ve billurla tanıtılmasının, sadece bilinmeyeni bilinenle anlatmak

maksadıyla yapılmış bir teşbih (benzetme) olduğunu belirtirler. Nitekim Abdullah b. Abbas 'Cennetteki nimetlerle dünyadakiler arasında isimlerinden başka bir benzerlik yoktur' demiştir."

وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا ﴿١٧﴾

17. Onlara orada bir kaseden içirilir ki (bu şarabın) karışımında zencefil vardır.

عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلًا ﴿١٨﴾

18. (Bu şarap) orada bir pınardandır ki adına Selsebil denir.

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَنْثُورًا ﴿١٩﴾

19. O insanların etrafında öyle ölümsüz genç nedimler dolaşır ki, onları gördüğünde, etrafa saçılıp dağılmış inciler sanırsın.

وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ﴿٢٠﴾

20. Ne yana bakarsan bak, (yığınla) nimet ve ulu bir saltanat görürsün.

عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ
شَرَابًا طَهُورًا ﴿٢١﴾

21. Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır; gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirir.

إِنَّ هَٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا ﴿٢٢﴾

22. (Onlara şöyle denir:) Bu, sizin için bir mükafattır. Sizin gayretiniz karşılığını bulmuştur.

Bu ayet ile Yüce Allah'ın, yaratıp duyu organları ile donattıktan sonra da iyi ile kötüyü ayırma yeteneği kazandırıp güzel ahlak ile de güzelleştirdiği insanlara, yaptıkları iyi amellerinin karşılığı olarak vereceği güzel ve ruhlara ferahlık veren cennet nimetleri ile ilgili müjdeli haberler sona ermekte; devam eden ayetlerde hitap Hz. Peygambere yöneltilmektedir:

Kur'an'ı Kerim'i ona, yavaş bir şekilde ve bölümler halinde indirdiğini; Kendileri tarafından verilen hakkındaki takdirlere ya da cehennem ehline verilecek cezaların gecikmesine sabretmesi gerektiğini; üretilen asılsız haberlerin etkisinde kalarak onlardan hiçbir günahkara ya da nanköre itaat etmemesi; müşrik kafirlerin yalanlarına kanmaması ve sabah akşam Rabbini anarak, gecenin bazı bölümlerinde secde edip onu ululaması için tesbih etmesi buyurulmaktadır. (Ayrıca bak. Bakara 2/153)

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا ﴿٢٣﴾

23. (Resulüm!) Kur'an'ı sana biz, evet bölümler halinde biz indirdik.

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِمًا أَوْ كَفُورًا ﴿٢٤﴾

24. Artık Rabbinin hükmüne (boyun eğip) sabret; onlardan hiçbir günahkara, yahut hiçbir nanköre boyun eğme.

وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٢٥﴾

25. Sabah akşam Rabbinin ismini yad et.

Bükre: Günün erken saatleri demektir. Sabahtan öğleye kadar olan vakit.

Esil: İkindi vakti ile akşam arasındaki vakit olmakla birlikte, öğleden akşama kadar olan süreye de bu ad verilir.

Bu iki sözcüğün anlamları ışığında, ayette geçen 'Bükreten ve esila' deyiminin 'Sabahtan akşama kadar' olan süreyi ifade ettiği anlaşılır.

وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾

[579]26. Gecenin bir kısmında O'na secde et; gecenin uzun bir bölümünde de O'nu tesbih et.

"Bazı tefsirlerde belirtildiğine göre 25. ayette sabah, öğle ve ikindi namazlarına, 26. ayetin ilk cümlesinde akşam ve yatsı namazına, ikinci cümlesinde ise, Peygamber efendimize farz olan teheccüt namazına işaret edilmiştir."

إِنَّ هَٰؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿٢٧﴾

27. Şu insanlar, çarçabuk geçen dünyayı seviyorlar da önlerindeki çetin bir günü (ahireti) ihmal ediyorlar.

Ayette belirtilen türdeki kimseler bütün düşünce, gayret ve çalışmalarını yakında olmasını umdukları ya da bildikleri, basit ve küçük hesaplara dayalı dünya menfaatlerine yönlendirirler. İşte böyleleri, kendileri için çok daha iyi ve faydalı olan şeyleri görmez adeta körleşirler. Onlar hemen elde edecekleri dünya nimetlerini seçmekte, kendilerini bekleyen o zor gün ve güç hesaptan sonraki, cehennem ve çeşitli azaplarla dolu çekilmez o ağır günü terk etmektedirler. Müşriklerin ötelerinde bıraktıkları ağır gün, inanmadıkları için önemsemedikleri ahiret günüdür. (Ayrıca bak. A'raf 7/187; Vakia 56/60-61)

نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا ﴿٢٨﴾

28. Onları biz yarattık; onların yaratılışını sapasağlam yaptık. Dilediğimizde yerlerine benzerlerini getiririz.

"Ayetin son kısmı şöyle de anlaşılmıştır: 'Eğer istersek, kendilerini helak eder, aynı beden sağlığında yeniden yaratırız.' Bu manası ile ayet, öldürdükten sonra tekrar diriltmenin, Allah'ın kudreti dahilinde olduğunu anlatmaktadır."

Elmalılı, bu ayetteki 'Dilersek sizi benzerlerinizle değiştiririz' ifadesinin, kendilerini yok eder, yerlerine diğer benzerlerini getirme manasına, yani şahıslarını değiştirme manasına gelebileceğini beyanla birlikte, daha doğrusunun, Vakıa suresinin 61. ayetinde 'Kılıklarınızı değiştirir ve bilmeyeceğiniz bir yaratışta sizi yaratır' ifadesi ile kastedildiği gibi, sıfat değişikliği anlamında anlaşılması gerektiği, yorumunu yapmaktadır. (Elmalılı, 8/208)

إِنَّ هٰذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلٰى رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾

29. Şüphesiz ki bu bir öğüttür. Artık dileyen Rabbine bir yol tutar.

وَمَا تَشَاؤُنَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾

30. Sizler ancak Rabbinizin dilemesi (izin vermesi) sayesinde (bir şeyi) dileyebilirsiniz. Şüphesiz Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir.

يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣١﴾

31. O, dilediğini rahmetine dahil eder. Zalimlere gelince, onlar için elem verici bir azap hazırlamıştır.

(Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 22/321 vd.; Elmalılı, 8/187 vd.; Kutub, 15/405 vd.; Ateş, 6/2919 vd.; Bilmen, 8/3914 vd.; Vehbi, 15/6269 vd.; Esed, s.1215 vd.; Emiroğlu, 13/217 vd.)

İNSAN SURESİNİN SONU

77-MÜRSELAT SURESİ-33

سُورَةُ الْمُرْسَلَاتِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Mürselat suresi, resmi düzenlemede 77. ve iniş sırasına göre ise, 33. sırada yer almaktadır. Mekke'de inmiştir. 50 ayettir. 'Gönderilenler' anlamına gelen 'mürselat' kelimesi ile başladığı için sure bu adı almıştır. Müfessirler, 'gönderilenler'den maksadın, alemin idaresi ile görevli bir kısım melekler veya rüzgarlar, yahut peygamberler, yahut da Kur'an ayetleri olabileceğini belirtmişlerdir.

Surenin ana teması, kıyametin kesin olarak kopacağı gerçeği; her kesin dünyadaki amelleri nedeniyle sorguya çekilecekleri; kafirlerin görecekleri ceza ve müminlerin erişecekleri cennet ve nimetleri; Allah'ın birlik ve kudretini gösteren kanıtlar ve bunlar gibi konuları içeren temeller üzerine oturtulmuş ve bu konularla ilgili ayrıntılar, kanıtlar ve dehşet verici sahnelerin tasvirleri yapılmıştır.

Surede yer alan konuların ana başlıklarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

Kıyamet günü ve o gün yer ve göklerde gelişecek dehşetengiz sahnelerin tasviri; geçmişte yaşamış toplulukların helak edilmeleri ve Yüce Allah'ın değişmez yasaları; insanların dünyaya gelişleri ile ilgili olarak anımsatılan ilahi takdir ve tedbirler; İnsanların üzerinde yaşayıp öldükleri yer yüzünün onlara sunduğu başta su olmak üzere gizemlerle dolu nimetleri; Yalanlayanların karşılaşacakları azap ile şiddetli ceza tasvirleri; Mümin muttakiler için hazırlanmış sayısız nimetlerin anımsatılıp bazı örneklerin verilmesi ve bütün bunlarla ilgili gerekli görülen ayrıntılar.

Surede öne çıkan dikkat çekici önemli bir özellik vardır: Dünya ve

ahiret sahneleri, kainat ve nefsin hakikatleri, azap ve korku manzaralarından her hangi biri tasvir edilip tanıtıldıktan hemen sonra; **'Vay haline o kıyamet gününde yalanlamış olanların.'** mealindeki ayetin sure boyunca on kere yinelenmiş olmasıdır. Bu önemli yinelemeler, Rahman suresinde, Yüce Allah'ın değinilen her nimetinin arkasından yinelenen **'O halde Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz?'** şeklindeki ayetiyle benzeşmektedir. Bu tekrarlar, arka arkaya gelerek rıhtım beton bloklarına çarpan deniz dalgaları gibi insanın benliğine çarpmakta, onu sarsarak içine düştüğü ya da düşmesi olası gaflet uykusundan uyandırmaktadır. Bu ayet örneği ile sunduğumuz surenin uyarıcı ve sarsıcı özelliği, başından sonuna kadar işlenen her konuda, hatta her ayette insana kendisini hissettirmektedir.

Kutub'un, bir yerde, Kur'an'ı Kerim'in genel temasını da anımsatan, yorumu aracılığı ile uyandırdığı heyecanı, biz de, o bölümü okuyup içtenlikle benliğimizde duyarak, sure ile bütünleşmeye çalışalım:

'Surede hadiseler öyle suratlı birbirini takip ediyor ki, mevzuları, tasvirleri ve ortaya koyduğu sahneleri tetkik peşinde koşan kalp soluk soluğa kalır. Gerçi ortaya konulan hakikatler, birçok surede tekrarlanmış bulunmaktadır. Bilhassa Mekki olanlarında. Fakat muhakkak olan şu ki, Kur'an, hakikatleri müteaddit yönleri, müteaddit zevk ve tatları ile ayrı ayrı beyan eder. Hedef aldığı hadiselerin durumuna, kalp ve ruhların hallerine uygun bir şekilde Resulullah (s.a.)'e inen bu Kur'an'da akisler bulunur ve bunları yeni yeni şekiller içinde ortaya koyar. Zira bunlar ruhlarda daima yeni yeni cevaplar isteyen mevzular cümlesindendir.

Bu surede cehennemin tasviri, bu tasvir içinde münkirlerin durumu, kendine mahsus beyan ve hitap çerçevesi içinde son derece ciddiyetle ele alınır. Bu sebeple de sure, kendine mahsus bir şahsiyete sahiptir. Parıltıları keskin, tadı yakıcı, tesiri şiddetlidir.' (Kutub, 15/440)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًاۙ ﴿١﴾

1. Yemin olsun, birbiri ardından gönderilenlere;

فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًاۙ ﴿٢﴾

2. Şiddetle eserek savurup atanlara;

وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًاۙ ﴿٣﴾

3. Ve neşredip, yaydıkça yayanlara;

فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًاۙ ﴿٤﴾

4. Ardında birbirinden iyice ayıranlara;

فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًاۙ ﴿٥﴾

5. Peşinden bir öğüt telkin edenlere;

عُذْرًا اَوْ نُذْرًاۙ ﴿٦﴾

6. Gerek uyarı için olsun, gerek sakındırmak için.

اِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌۜ ﴿٧﴾

7. Bilin ki size vadolunan şey gerçekleşecek!

İlk altı ayette mürselat, asifat, naşirat, farıkat ve mulkıyat sıfatları ile bir takım güçler anımsatıldıktan sonra da üzerlerine yeminle pekiştirilip meydana geleceği kesin bir ifade ile bildirilen gün, 'Kıyamet günü' dür: Müşriklerin bir türlü inanmadığı ve geleceğini kesinlikle inkar ettikleri kıyametin meydana geleceği bu şekilde kesin bir ifade ile vurgulanmaktadır. Üzerlerine yemin edilerek önemlerine işaret edilen güçlerin isimlerinden söz edilmemekte sadece sıfatlarına işaret olunmaktadır. Müfessirlerce bunların neler olduğu konusunda; melaike, rüzgar, Kur'an ayetleri, gönderilen peygamberler şeklinde değişik fikirleri savundukları görülmektedir. Sıfatları sayılan güçler, bunlardan bir kaçı, hepsi ya da değişik başka güçler de olabilir. Burada işin önem arz eden yönü, bunların isimlerinin neler olduğundan daha çok bunların, Yüce Allah'ın emirleri çerçevesinde hareket ederek Evrende büyük etkinlikler ortaya koyan güçler olmalarıdır. Nitekim daha önce incelediğimiz Saffat ve Zariyat sureleri ile bu sureyi izleyen sureden sonra inceleyeceğimiz Naziat suresinde de bu surede yemin edilen güçlerle aynı nitelikteki güçlerdir.

Bilinmeyen alemin, yine bilinmeyen gizli güçlerinden olma yanında, gerek Evrende ve gerekse dünyadaki insan hayatında çok önemli yer ve etkileri olduğu kuşkusuz olan İlahi güçlerin, yemine konu seçilmeleri, bu güçler konusunda az çok bilgileri olduğu halde, bir türlü ahiret gerçeğini kabul etmeyen inkarcı kalplerde korku ve ürperti yaratma gayesine yöneliktir. Çünkü İslam bütün sistemini iman temeli üzerinde kurmuştur. Diğer semavi dinlerde de durum aynıdır. İman, semavi dinlerin bütününün de temel taşı olduğu gibi, insanca bir hayat düşüncesinin de temel taşıdır. Bu dünya hayatı yaşanır, onun içinde akla gelen her türlü etkinlikler yapılır, fakat, sonunda dönüş Allah'a ve ebedi olan ahiret hayatınadır. Bu gerçeği kalplere yerleştirmek için, o kalplerde ürperti ve titreşimler yaratarak iman gerçeğine insanı ulaştırmak ana gaye olmaktadır.

Kalplerde titreşimler yaratan bu girişten sonra, meydana geleceği kesinkes olduğu bildirilen hüküm gününde, her şeyin alt üst olduğu Evren sahnelerinin tasvirleri ile, o kalpleri, dehşete düşürecek olaylar anımsatılmaktadır. Aslında kıyamet günü Evrende meydana gelecek değişikliklerin ve kıyamet sahnelerini anlatan ayetler, bu surenin dışında Kur'an'ı Kerim'in birçok ayetlerinde yer almaktadır. Onların en önemlilerini anımsamak için Furkan suresinin 24. ayeti ile ilgili olarak yapılan açıklamaya bakınız.

فَاِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْۙ ﴿٨﴾

8. Yıldızlar silindiği (ışıkları söndürüldüğü) zaman,

Bu ayetin, yıldızların ışıklarının söndürülmeleri ya da yıldızların silinmesi, ortadan kaldırılması ve batırılması anlamlarını içerdiği anlaşılmakla birlikte ikinci anlamın, yani yıldızlarının silinmesi, ortadan kaldırılması veya batırılması şeklinde olanının daha ağırlıklı olduğu ifade edilmektedir. Bu düşünceyi güçlendiren ve kıyamette yıldızların dağılıp ortadan kaldırılacağını bildiren, diğer surelerdeki benzer ayetlere bakınız. (Yunus 10/88; İnfitar 82/2; Şems 91/2; Tekvir 81/2-3)

وَاِذَا السَّمَاۤءُ فُرِجَتْۙ ﴿٩﴾

9. Gökkubbe yarıldığı zaman,

وَاِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْۙ ﴿١٠﴾

10. Dağlar ufalanıp savrulduğu zaman ,

Dağların dağılıp ufalanması ve pamuk gibi atılmalarını ve göğün yarılması ile ilgili diğer ayetlere de bak. (Müzzemmil 73/14; Ta-Ha 20/105; İnşikak 84/1; Furkan 25/24-25)

وَاِذَا الرُّسُلُ اُقِّتَتْ ﴿١١﴾

11. Peygamberlerin (ümmetleri hakkında şahitlik) vakti tayin edildiği zaman (artık kıyamet kopmuştur).

لِاَيِّ يَوْمٍ اُجِّلَتْ ﴿١٢﴾

12. (Bu alametler) hangi vakte ertelenmiştir?

لِيَوْمِ الْفَصْلِ ﴿١٣﴾

13. Ayırım gününe.

وَمَا اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ﴿١٤﴾

14. (Resulüm!) Ayırım gününün ne olduğunu sen nereden bileceksin!

Yukarıdaki ayetlerde yer alan hükümlerden iki önemli sonuç çıkmaktadır:

1- Yıldızların düzeninde bir bozukluk meydana çıkıp yıldızların dağılıp yok olacağını; göğün çatlayarak yarılacağını; dağların pamuk gibi atılarak dünya ya da yeryüzünün şekil değiştirip dümdüz hale geleceğini ve canlıların bulundukları yerlerden kaldırılarak, yeni şekli Allah tarafından bilinen kendi bedenlerine sokulacaklarını bildiren dehşet verici, uyarıcı ve korkutucu sahnelerin gözler önüne serilir gibi canlılıkla insanların idraklerine sunulması.

2- Nesiller boyunca yeryüzünde Allah'a davete icabet edip etmeme sonuçlarının, Peygamberlerin huzurları ile sonuca bağlanması. Gökler, yer ve dağların yüklenmekten çekindikleri Allah'a davet sorumluluklarının peygamberleriyle ve davet edilenleriyle birlikte Yüce Allah'ın huzurunda hesabının görülerek herkesin hak ettiği karşılığı alması keyfiyeti. (Değişik yönleri ile bu ayetlerle ilişkili olan diğer ayetlere bak. Kehf 18/47; Ta-ha 20/105; Adiyat 100/9; Yasin 36/51-52; Zümer 39/69; Kaf 50/1; Zuhruf 43/11; Rum 30/19; Nisa 4/41)

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٥﴾

15. O gün (Peygamber'i ve ahireti) yalan sayanların vay haline!

Bu ayeti kerime ile, inkar edenlerin acıklı halleri vurgulanırken aynı zamanda da onların hak ettikleri karşılığı buldukları, bir şekilde, belirlenip pekiştirilmektedir.

Hesap gününün korku veren anlatımından sonra, geçmiş kavimlere uygulanmış olan helake değinilerek gelecek kavimlerin de onlara benzer uygulamalarla, onları izleyecekleri beyan edilmektedir. Böylece bütün devirleri içine alan bir helak cezası manzumesi ve arkasından da hesap günü ile noktalanacak olan 'Biz, suçlulara işte böyle yaparız' tehdidi. 'Vay haline o gün, yalanlamış olanların.' (Bak. diğer benzer konuları bildiren ayetler Ankebut 29/38; Saffat 37/133-138; Zuhruf 43/9-12; Enfal 8/42)

أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦﴾

16. Biz, (bunlar gibi inkarcı olan) öncekileri helak etmedik mi?

ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْآخِرِينَ ﴿١٧﴾

17. Sonra arkadakileri de onların ardına takacağız.

كَذَٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ ﴿١٨﴾

18. İşte biz suçlulara böyle yaparız!

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٩﴾

19. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!

Gelen ayetlerde de büyük küçük her kesin hayat bulma, yani yaratılış sahneleri ve gelişim evreleri ile ilgili çok kısa anımsatmalar yapılmaktadır:

أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ ﴿٢٠﴾

[580]20. (Ey insanlar!) Biz sizi dayanıksız bir sudan yaratmadık mı?

فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ ﴿٢١﴾

21. İşte o suyu, sağlam bir yere yerleştirdik.

إِلَىٰ قَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢٢﴾

22. Belli bir süreye kadar.

فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ ﴿٢٣﴾

23. Biz buna güç yetirmişizdir. Ve bizim gücümüz ne büyüktür!

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٤﴾

24. O gün (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!

Yüce Allah'ın insanı adi bir sudan yaratıp onu bir süreye kadar emin bir yerde, ana rahminde koruyup istediği biçimi verip takdirleri gereği dünyaya getirdiği, bütün bunları bildikleri halde inkar edenlerin hallerinin yaman olacağı bildirildikten sonra söz, yine yeryüzüne taşınarak, burada, Allah'ın insan için bir imtihan olarak takdir ettiği hayatını, hazırlanmış nasıl bir ortamda ve nimetlerle bezenmiş yeryüzünde sürdürdüğüne değinilmektedir:

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتًا ﴿٢٥﴾

25. Biz, yeryüzünü toplanma yeri yapmadık mı?

أَحْيَاءً وَأَمْوَاتًا ﴿٢٦﴾

26. Dirilere ve ölülere .

وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتًا ﴿٢٧﴾

27. Yeryüzünde haşmetli dağlar yarattık, sizlere tatlı sular içirdik..

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٨﴾

28. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!

'İnsanı önce alınan gıdalardan, babasının belinde tohum (sperm) olarak yaratan, sonra onu ana rahminde sağlam bir yerde biçimlendirip işitici, görücü, düşünücü ve iş yapıcı mükemmel bir varlık yapan Allah, daha sonra onu şu dünyaya çıkarıp yeryüzünde barındırmadı mı? Yeryüzünü, onu ve bütün canlıları barındıran ana kucağı yapmadı mı?'

Bu sorular ile Allah'ın kudretine işaret edilip zihinler, Allah'ın bütün bunları başaracağı gerçeğine hazırlandıktan sonra, Ahireti yalanlayanların hallerinin çok fena olacağı bir kere daha vurgulandıktan sonra, konu birdenbire hesap gününe taşınarak, yalanladıkları cehennem azabına sürülecek olan kafirler hakkında verilen emirler ve onların tavırları sergileniyor:

اِنْطَلِقُوا اِلٰى مَا كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُونَۚ ﴿٢٩﴾

29. (İnkarcılara o gün şöyle denilir:) yalan sayageldiğiniz azaba doğru gidin!

اِنْطَلِقُوا اِلٰى ظِلٍّ ذٖى ثَلٰثِ شُعَبٍۙ ﴿٣٠﴾

30. Üç kola ayrılmış, bir gölgeye gidin.

لَا ظَلٖيلٍ وَلَا يُغْنٖى مِنَ اللَّهَبِۜ ﴿٣١﴾

31. Ki ne gölgelendiren ne de alevden koruyandır.

اِنَّهَا تَرْمٖى بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِۚ ﴿٣٢﴾

32. O, saray gibi (ya da kütük gibi) kocaman kıvılcım saçar.

كَاَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌۜ ﴿٣٣﴾

33. Her bir kıvılcım, sanki birer sarı deve gibidir (ya da sarı bir halat gibi).

Bundan önceki bölümde yer alan ayetlerde, ahireti inkar edenlerin çarptırılacakları azaptan bahsedilmiş ve azap sahneleri ile ilgili tasvirler yapılmıştı. 29. ayetle başlayan bu bölümde ise, inkarcılar, yalanladıkları cehennemdeler ve ateşe girmeye davet edilmektedirler.

'Yalanladığınız şeye gidiniz, üç dallı gölgenin içine giriniz,' denilmektedir. Bu gölge, serinlik veren ağaç gölgeleri değil, kıvılcımlar atan cehennem alevlerinin meydana getirdiği gölgelerdir.

Kasr: Bu kelimenin iki anlama geldiği ifade edilmektedir. Biri saray, diğeri de bir-iki metre uzunluğunda odun kütükleridir. Ayette bu manayı ifade ettiği rivayeti ağırlıklıdır.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٤﴾

34. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!

Gördükleri cehennem ateşinden korkanların dillerinin tutulduğu, kendilerini savunma ya da özür beyan etmeye dahi güçlerinin yetmediği ve o gün esasen özür dileme için de çok geç kalınmıştır. Çünkü hesap günü, içinde özür beyan edilecek zaman olmaktan çıkmıştır artık. O gün yalanlayanlarla iman eden takva sahiplerinin yaptıklarının karşılıklarını görecekleri gündür:

هٰذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُونَ ﴿٣٥﴾

35. Bu, (kafirlerin) konuşamayacağı bir gündür.

وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٦﴾

36. Onlara izin de verilmez ki (sözde) mazeretlerini beyan etsinler.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٣٧﴾

37. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!

هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنَاكُمْ وَالْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾

38. (O zaman şöyle denir:) Bu, ayırım günüdür. Sizi ve sizden öncekileri bir araya getirdik.

فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ ﴿٣٩﴾

39. (Azaptan kurtulmanız için) bir hileniz varsa, gösterin bana hilenizi!

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٠﴾

40. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ ﴿٤١﴾

41. Şüphesiz (o gün) takva sahipleri, gölgeliklerde ve pınar başlarında,

وَفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٤٢﴾

42. Canlarının çektiği çeşit çeşit meyveler arasındadırlar.

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

43. (Kendilerine:) "İşlediklerinizin karşılığı olarak şimdi afiyetle yiyin için" (denir).

إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٤٤﴾

44. İşte, biz iyilik yapanları böyle mükafatlandırırız.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٥﴾

45. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!

كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا إِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ ﴿٤٦﴾

46. (Ey inkarcılar!) Yiyiniz, (dünyadan) faydalanınız biraz! Gerçek şu ki, sizler suçlusunuz!

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾

47. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!

İnananlarla inkarcıların bulacakları karşılıklar bu şekilde özetlendikten sonra sure, hidayete davet edildikleri halde bu davetten yüz çevirenlerin sergiledikleri hayret verici tavırlarını beyan eden ayetlerle sona ermektedir:

وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ ﴿٤٨﴾

48. Onlar, kendilerine: "Allah'ın huzurunda eğilin!" denildiği vakit eğilmezler:

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾

49. O gün, (hakikatleri) yalan sayanların vay haline!

فَبِاَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

50. Onlar artık bundan (Kur'an'dan) sonra hangi söze inanacaklar...

(Sure ile ilgili daha geniş bilgi için bak. Razı, 22/371 vd.; Elmalılı, 8/209 vd.; Kutub, 15/433 vd.; Ateş, 6/2933 vd.; Bilmen, 8/3927 vd.; Vehbi, 15/6297 vd.; Esed, 1221 vd.; Emiroğlu, 13/347 vd.)

MÜRSELAT SURESİNİN SON

78-NEBE SURESİ-80

سُورَةُ النَّبَاءِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Nebe suresi, resmi düzenlemede 78. ve iniş sıralamasına göre ise, 80. sırada yer almaktadır. Mearic suresinden sonra inmiştir; ilk Mekki surelerden olup 40 ayettir. 'Nebe' haber demektir. Sure Kıyamet günü haberiyle başladığı için bu isim verilmiştir.

Nebe suresi ile başlayıp Kur'an'ı Kerim'in 30. cüzünü oluşturan bu son cüz ile ilgili ve hem cüzün tamamına, hem de cüzü oluşturan surelerin genel yapıları, tema, içerik ve üsluplarını, büyük bir ustalıkla inceleyip yorumlayan Kutub'un cümlelerinden bazı bölümleri, özetlerle sunulacaktır.

Bu cüzün tamamı, bu sure de dahil olmak üzere az bir istisna ile, birbirinin benzeri surelerden oluşmaktadır. Nasr ve Beyyine surelerinin dışındakilerin hepsi Mekke'de nazil olmuştur. Aralarında farklar olmakla birlikte hepsi kısa surelerdir.

Dikkati çeken önemli diğer bir nokta da hemen hemen hepsinde, az farklarla mevzu, gaye, şekil, mana, üslup birliğinin bulunmasıdır. Sureler devamlı olarak hislere yönelmektedirler. Uykuya dalanlara şiddetli alarmlar... Gaflet içinde ya da hislerinin sarhoşluğunu yaşayanları... sarsıp uyaracak son derece kuvvetli ikazlar: 'Uyanınız!, Kendinize geliniz!, Bakınız!, Araştırınız!, Düşününüz!, Tefekkür ediniz!, Başıboş değilsiniz, sizin İlahınız vardır. Bu dünyada bir nizam ve intizam vardır. Her şey bir takdire bağlı olarak yürümektedir. Dünya bir imtihan dünyasıdır. Sonunda sorgu, hesap-kitap vardır. Sonucu, ya büyük azap ya da sonsuz nimetlerdir' şeklindeki hitaplarla yapılmakta, bunlar ve benzeri sözler devamlı olarak tekrarlanmaktadır... Onlar ise

daldıkları gaflet uykusundan ve uyuşmuş vaziyetlerinden, inatla, 'hayır' diyebilmek amacıyla bir an için gözlerini açmakta arkasından yine gaflet uykularına dalıp gitmektedirler.

Bu cüzü okumanın kendisine işaret edilen konuları hatırlattığını söyleyen Kutup, sözlerine şöyle devam etmektedir:

'Mevzunun muayyen hakikatlerde toplandığını da hissediyorum. Bununla beraber son derece ehemmiyetli olan mevzular... Kalpleri derinden etki altına alan hadiseler, Kainatta ve ruhlarda görülen eserler, kıyamet gününde cereyan eden mevzuların hepsi surenin gayesini teşkil etmektedir. Tekrarlarda değişiklikler bulunmakta, her tekrar hiç şüpnesiz bir maksada bir gayeye mebni bulunmaktadır.'

Daha sonra üstat, bu cüzü oluşturan değişik surelerden ve yine değişik konuları içeren, oldukça geniş kapsamlı ve çarpıcı ayet örneklerini sıralamaktadır. O ayetler okunurken ister istemez okuyucu, onların etkilerini benliğinde duymaya başlamakta ve o heyecanı adeta yaşamaktadır. Değişik surelerde yer alan ve yazarın örnek olarak kullandığı bu ayetlerden tamamı olmasa bile, bazılarını sunuyoruz:

*İnsanoğlu şu yediği yiyeceklerine baksın'; 'İnsanoğlu hangi şeylerden yararlandığına bir baksın'.

*Şu insanlar devenin nasıl yaratıldığına, göğün ne şekilde yükseldiğine, dağların nasıl dikildiğine bakmazlar mı?

*Ey insanlar sizi yaratmak mı zordur, yoksa göğü yaratmak mı? Allah onu bina edip yükseltmiş ve ona şekil vermiştir. Gecesini karanlık yapmış, gündüzünü de aydınlatmıştır. Ardından da yeryüzünü düzenlemiştir. Suyunu ve otlak yerini ondan çıkarmıştır. Dağları yerli yerine yerleştirmiştir. Bunları sizin için ve hayvanlarınızın yaşaması için yapmıştır.

*Ey insan oğlu! Seni yaratıp sonra şekil veren, düzenleyen, mütenasip kılan, istediği şekilde seni tertip eden, çok cömert olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?

*Biz insanı en güzel şekilde yarattık, sonra da onu aşağıların aşağısı kıldık. Yalnız iman edip yararlı iş işleyenler bunun dışındadır. Onlara kesintisiz ecir vardır. Ey insan oğlu! Öyle iken sana dini yalan saydıran nedir? Allah, hükmedenlerin en iyi hükmedeni değil midir?

*Güneş dürülüp ışığı kalmadığı zaman, yıldızlar düşüp söndüğü zaman, dağlar yürütüldüğü zaman, doğurması gereken develer

başıboş bırakıldığı zaman, yabani hayvanlar bir araya toplandığı zaman, denizler kaynaştığı zaman, bedenler canla birleştirildiği zaman,kız çocuğunun hangi suçtan öldürüldüğü kendisine sorulduğu zaman,

*Amel defteri açıldığı zaman, gök yerinden oynatıldığı zaman, cehennem alevlendirildiği zaman, cennet yaklaştırıldığı zaman, insanoğlu ne hazırladığını görecektir.

Verilen bu örnek ayetleri, yine değişik surelerin farklı bölümlerinde yer alan yemin içeren ayetler izlemekte ve onların devamında da şöyle denilmektedir:

'Ve bunların benzeri daha nice nice ayetler... Bu cüzün tamamında üzerinde durulan noktalar ve yeryüzündeki diğer bitki ve canlıların ilk başlangıcı; açılmış bir kitap durumunda olan kainattaki ayet ve alametler; kulakları sağır edip, sarhoş eden ve bütün şiddetiyle ortaya konulan kıyamet sahneleri. Bu mevzuların ele alınmasındaki balıca gaye, yaratılışa, bunların idaresine, yeniden dirilmeye ve bunlar arasında mevcut son derece bariz ahenk ve nizama dair delillerin ortaya koyulmasıdır. Bunlar, bazen sakındırmak, bazen korkutmak ve bazen de helak ile tehdit etmek suretiyle beyan buyurulmaktadır. Bazen de geçmiş milletlerden yalanlayanların başlarına gelen felaketleri bildirmek yoluyla deliller kuvvetlendirilmektedir.'

Bu ön bilgileri takiben bazı surelerden bu söylenenleri teyit eden örnekler verildikten sonra,bu cüzün diğer özelliklerine de şöyle değinilmektedir:

'Bu cüzün diğer bir özelliği de latız ve ifadelerindeki değişikliktir. İfadede son derece zarafet ve letafet mevcuttur. İnsan ruhu üzerinde tesir icra edebilecek bütün edebi sanatlar vardır. Bunlar kelimelerdeki değişik ifadelerde, üslup, kafiye ve derin fasılaların hepsinde görülür. Ve bunlar gaflet içine derin uykulara dalmış insanoğlunu uyarabilmek, onların dikkatlerini çekebilmek duygu ve ilgilerini uyandırabilmek ve onları hakka doğru çekebilmek maksadıyla, irade edilen çeşitli tesirler ve hitaplarla bir ahenk içinde yürümektedir.' Birkaç örnek ayette de bunları görelim:

*Gündüzleri sinip geceleri hareketleri gözüken yıldızlara and olsun, kararmaya başlayan geceye and olsun, nurları saçan sabaha da and olsun.

Güneşin batışını, geceyi ve ayı tasvir ederken de şöyle buyurulur:

*Akşamın alaca karanlığına and olsun, geceye, gecede olanlara and olsun, dolunay halindeki aya and olsun.

İnsan kalbine de şöyle seslenilir:

*Ey insanoğlu! Seni yaratan ve şekillendiren Rabbine karşı seni aldatan nedir?

Cennetin tasvirinde:

*İnanmış olanların yüzleri o gün pırıl pırıldır. Yaptıklarından hoşnutturlar, yüksek bir cennettedirler, orada boş söz işitmezler.

Cehennem anlatılırken de:

*Tartıları hafif gelenler ise, onun yeri bir çukurdur o çukurun ne olduğunu sen bilir misin? O kızgın bir ateştir.

Bu anlatılanlar, hemen hemen cüzün her tarafında görülen özelliklerdir.

Bu surede; bu cüzün bütün gayesi, mevzuları, hakikatleri, tesirleri, tasvirleri, şekilleri, manaları, musikisi, ruha ve kainatta temas ettiği noktaları, dünya ve ahiret meseleleri, ruh ve hislerde bırakmak istediği tesirler için seçtiği en müessir lafızları tamamıyla görülür.' (Kutub, 15/454 vd.)

Nebe suresinin içeriği, kısaca şu konulardan oluşmaktadır: Sure insanların uyuşmazlığa düştükleri gerçeği, bütün ağırlığı, büyüklüğü ve korkunçluğu ile ortaya koyacak bir soru ile başlamaktadır. Bunun arkasından da hakikatleri öğrenecekleri bir gün ile korkutulmaktadırlar. Daha sonra Allah'ın Evrendeki kudret işaretlerine dikkatler çekilerek, hak ile batılın birbirinden ayırt edileceği kıyametin mutlaka vuku bulacağı, herkesin azametli ve heybetli Yüce divanda hesap vereceği gerçeği vurgulanmaktadır. Ayrıntılar ayetlerdedir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

عَمَّ يَتَسَٓاءَلُونَۚ ﴿١﴾

[581]1. Birbirlerine neyi soruyorlar?

عَنِ النَّبَاِ الْعَظ۪يمِۙ ﴿٢﴾

2. O büyük haberden mi?

Kafirlerin üzerinde uyuşmazlığa düştükleri büyük haber nedir? Bu haber müfessirlerin oybirliğine yakın çoğunlukla üzerinde görüş birliğine vardıkları, Kıyametin kesinlikle kopacağı haberidir. Bazıları bu haber Hz. Muhammed'in peygamberliğidir demekte, Razı da, Sad suresinin 67. ayetindeki 'De ki: O büyük bir haberdir, siz ondan yüz çeviriyorsunuz' hükmünü kanıt göstererek haberin Kur'an olduğunu savunmaktadır. Kıyamet haberini veren kaynak Kur'an olduğuna göre, üzerinde anlaşmazlığa düşülen haber kapsamı içerisinde Kur'an'ı Kerim'in de bulunmasını düşünmekte bir aykırılık olmasa gerek.

Zaten, gelen ayetlerin tetkikinden anlaşılacağı üzere, Kıyametin meydana gelmesinden ya da Kur'an'ı Kerim ile verilen haberlerin gerçek olmasından kuşkuya düşenlere, Kıyametin kesin olarak meydana geleceği, arkasından da, Allah'ın ölüleri diriltmeye gücünün yeteceğini belirtmek üzere, O'nun Evrende yaptıkları işlere ve yoktan var ettiği nesnelere dikkatler yönlendirilmektedir. Başka bir anlatımla, ahireti inkar edenlere, bunu kanıtlamak için ilkönce Allah'ın güç ve kudretine dikkatler çekilmekte, onlarla ilgili kanıtlar ortaya konulmakta, izleyen ayetlerde de hesap günü olan ahiretin kesinlikle meydana geleceği ve istisnasız her kesin yaptıklarının hesabını vereceği ve hak ettiği karşılığını da alacağı vurgulanmaktadır.

Nebe: Çok önemli, önemi inkar edilemeyecek haber demektir. Bu ayet ile kast edilen haber: 'Hz. Peygamber'in nebiliğinin başlangıcı ve özellikle Kur'an ve nübüvvetle haber verdiği, Kıyamet haberi ve sonucunda herkesin iman ve amelinden sorguya çekileceği ahiret ve yeniden dirilme günü haberidir.'

ٱلَّذِى هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾

3. (İnanıp inanmamakta) ayrılığa düşmektedirler.

كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

4. Hayır! Anlayacaklar!

Yakın zamanda gerçek ortaya çıkacak ve haberin doğruluğunu inkar edenler bizzat kendileri göreceklerdir, denilmekte ve gelen ayet ile de bu husus özellikle pekiştirilip vurgulanmaktadır. Çünkü, üzerinde kuşku duyulan şeyin gerçekleşmesi, duyulan kuşkuların ortadan kaldırılması sonucunu da beraberinde getirmektedir. Böylece geride tartışılacak bir şey kalmamaktadır.

ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾

5. Yine hayır! Onlar anlayacaklar!

اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِهَادًاۙ ﴿٦﴾

6. Biz yeryüzünü bir döşek, yapmadık mı?

Biz yeryüzünü bir döşek kılmadık mı? sorusu ile, yer küresinin, uzayda gözle görünmeyen ve güneşin sağladığı bir çekim gücüne tutunarak güneş çevresinde dönmesine işaret edildiği ifade edilmektedir. Dayanma düzeyini aşmayan hareketlerle, devrilmeden sallanan bir beşik örneğinde olduğu gibi, dünya da güneşin çekim gücü sınırları içerisinde dönüp durmaktadır.

Mihad: Bir karyola ya da beşik şeklinde döşenerek yatmak veya oturmak üzere hazırlanan yer anlamını ifade etmektedir.

وَالْجِبَالَ اَوْتَادًاۖ ﴿٧﴾

7. Dağları da birer kazık .

Enbiya suresinin 31. ayetinde 'Yeryüzünde insanları sarsmamak için sabit dağlar yarattık.' şeklinde ifadesini bulan amaca ulaşmak için 'Dağları da kazıklar yaptık' buyurulduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Evtad: Veted kelimesinin çoğuludur. Veted, duvara ya da yere çakılan kazık anlamını ifade eder. Bu kelimeyi, Firavunun, kendisine karşı gelenlere uyguladığı kazıklı işkence olayından da bilmekteyiz. Orada Firavuna, kazıklar sahibi anlamına gelen 'Zül evtad' denilmekte idi.

وَخَلَقْنَاكُمْ اَزْوَاجًاۙ ﴿٨﴾

8. Sizi çifter çifter yarattık.

Önceleri, Yüce Allah tarafından canlı varlıklar ile bitkilerin dişili-erkekli çiftler olarak yaratıldığı bilinmekte idi. Bilimsel araştırmalar sonunda elde edilen bilgilerden anlaşılmıştır ki, çiftler şeklinde yaratılma sadece canlı varlıklar ile bitkilere has kılınmış bir keyfiyet olmayıp, bizim cansız olarak nitelediğimiz cisimlerin de 'eksi' ve 'artı' adları ile nitelendirilen bir nevi cinsellik de denilebilen bir özellikle yaratılmışlardır. Bu husus Yasın suresinin 36. ayetinde 'Ne yücedir O ki, toprağın bitirdiklerinden, insanların canlarından ve daha bilmedik-

leri şeylerden olan bütün çiftleri yarattı.' şeklinde, açık ifadesini bulmaktadır.

وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿٩﴾

9. Uykunuzu bir dinlenme kıldık.

'Uykunuzu sizin için bir rahat ve huzur kaynağı yaptık; onunla dinlenirsiniz ve ruhlarınız sizden ayrılmamış, yani canlı olduğunuz halde şuursuz ölü gibi sükunette olursunuz' denilmektedir. Bu hal, En'am suresinin 60. ayetinde 'O'dur geceleyin sizi vefat ettiren'; Zümmer 42. ayette 'Allah, canları, ölümleri sırasında alır; ölmeyenleri de uyudukları sırada alır.' ifadeleri ile beyan edilmektedir.

Subat: Kesik bir uyku, rahat bir şekilde dinlenme anlamına geldiği gibi ölüm anlamını da ifade eder. Ayette dinlenme anlamı kastedilmiştir. Nitekim cumartesi günlerine de dinlenme günü anlamına gelen 'Yevmu's-sebt' denilmiştir.

وَجَعَلْنَا الَّيْلَ لِبَاسًا ﴿١٠﴾

10. Geceyi bir örtü yaptık.

Libas giysi anlamını ifade eder. Dilimizde kullanılan elbise kelimesi libasın çoğuludur, fakat her nasıl olmuşsa Türkçe'ye elbise şeklinde ve tekil anlamını ifade eder olarak girmiştir.

Ayette kullanılan libas deyimi, elbiseden çok insanın üzerini kapatan örtü şeklinde ve insanı bütün gözlerden ve kötülüklerden korur biçimde saklayan gece karanlığı benzetmesi ile kullanılmıştır.

وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾

11. Gündüzü de çalışıp kazanma zamanı kıldık.

İnsanın normal yaşamını sürdürebilmesi için yaşamasını sağlayan her türlü gereksinimlere sahip olması gerekir. Gündüz vakti de, yaşamak, geçinmek ve çalışıp kazanma zamanı olarak ona bahşedilmiştir.

وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ﴿١٢﴾

12. Üstünüzde yedi kat sağlam göğü bina ettik.

Yedi kat göklerle ilgili gerekli açıklamalar Mülk suresinin 3. ayeti ile ilgili olarak yapılmıştır. Anımsamak için oraya bakılabilir.

وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ﴿١٣﴾

13. (Orada) alev alev yanan bir kandil yarattık.

Sirac'en vehhaca: Pırıl pırıl parlayan bir güneş anlamını ifade etmektedir. Vehhac, ateşten çıkan yalın alevin meydana getirdiği göz kamaştırıp, heyecan veren parlaklığı ifade etmek için kullanılan bir sözcüktür.

وَاَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَٓاءً ثَجَّاجًا ﴿١٤﴾

14. Sıkışan bulutlardan şarıl şarıl akan sular indirdik.

Ayet ile, sıkılarak ağırlaştırılmış bulutlardan çıkarılıp yere insanlar için bir nimet olarak akıtılan yağmur anlamı ifade edilmektedir.

لِنُخْرِجَ بِه۪ حَبًّا وَنَبَاتًا ﴿١٥﴾

15. Size tohumlar, bitkiler, yetiştirmek için

وَجَنَّاتٍ اَلْفَافًاۜ ﴿١٦﴾

16. Ve ağaçları(birbirine) sarmaş dolaş bahçeler.

'Şüphesiz insanlar boş yere yaratılmamışlardır ve başı boş da bırakılacak değillerdir. Geleceğe ait hayatlarını önceden bilip takdir eden, dünya hayatlarını da üzerinde yaşadıkları kainatla birlikte bütün bu ahengiyle tertip ve tanzim etmiş olan Allah'ın, onları başıboş yaşamaya ve terk edilmiş bir vaziyette ölmeye bırakması her halde düşünülemez. Dünyada iyilik yapanların, bozgunluk yapanlarla birlikte toprağın içinde kaybolup gitmeleri ve ayni kefede mütalaa edilmeleri elbette ki doğru olmazdı.

İşte dünyada olmuş her şeyin hükme bağlanacağı hesap günü Allah katında malum ve muayyendir. İzleyen ayetlerde o günü bazı yönleri ile niteleyen haberleri vermektedirler':

اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ م۪يقَاتًاۙ ﴿١٧﴾

17. Şüphesiz hüküm günü vakit olarak belirlenmiştir.

Mikat: Belli olan zaman, kararlaştırılmış ya da tayin edilmiş vade demektir. Ayette kullanılan haklı ile haksızın birbirinden ayrılacağı fasl

günü, insanlar için her ne kadar bilinen bir gün değilse de, bu bilinmezlik Allah için söz konusu değildir. O'nun tarafından belirlenmiş ve Kendileri için bilinen bir gündür.

يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ﴿١٨﴾

18. Sur'a üflendiği gün, bölük bölük Allah'a gelirsiniz.

وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا ﴿١٩﴾

19. Gökyüzü açılır ve orada pek çok kapılar oluşur;

وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿٢٠﴾

20. Dağlar yürütülür, serap haline gelir.

Buraya kadar olan ayetlerde, Kıyameti başlatan şiddetli sarsıntı, sonra göğün çatlaması, insanların toplantı alanına koşup gelmeleri, anlatılmıştır. Okuduğumuz o ayetlerden kıyametin dehşetini ve korkunç çehresini görmüş ve tanımış bulunmaktayız. İzleyen ayetlerde de kıyametin arkasından kurulan 'Yüce Divan'da verilmiş kararların neler olduğunu görecek ve onların uygulanmaları ile ilgili bilgilere ulaşmış olacağız.

Serap: Çölde güneş ışıklarının kırılması ile oluşup aldatıcı su görünümü veren duruma bu isim verilmiştir. Bakana ufukta su görünümü verip aldatan hayal, kendisine yaklaştıkça kaybolur, daha uzakta başka bir aldatıcı görüntü belirir. İşte kıyamet günü göklerde uçuşan dağlar adeta serap görünümü vererek ufukta kaybolacaklardır.

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾

21. Şüphesiz, cehennem pusuda beklemektedir.

Mirsad: Gözetleme yeri demektir. Cehennem bekçileri, oraya gelecek suçluları o ismi taşıyan bölgelerden gözetlerler. Dilimizde yer etmiş olan ve rasathane şeklinde anılan 'gözlem evi' de, ayni kökten türemiş kelimelerdendir.

لِلطَّاغِينَ مَآبًا ﴿٢٢﴾

22. Azgınların barınacağı yerdir (cehennem).

لَابِث۪ينَ ف۪يهَٓا اَحْقَابًاۚ ﴿٢٣﴾

23. (Azgınlar) orada çağlar boyu kalacaklar ,

Ahkab: Bu kelime, kimse tarafında kesin vakti bilinmeyen uzun zamanı ifade etmek için kullanılan 'Hukub' kelimesinin çoğuludur.

لَا يَذُوقُونَ ف۪يهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًاۙ ﴿٢٤﴾

24. Orada bir serinlik ya da (susuzluk gideren) bir içecek tatmazlar,

Berid: Hava serinliği ve uyku anlamlarını ifade eder. Ayeti kerimede serinletici içecek anlamında kullanılmıştır.

اِلَّا حَم۪يمًا وَغَسَّاقًاۙ ﴿٢٥﴾

25. Kaynar su ve irin (tadarlar).

Hamim: Kaynar su demek olup ayette de bu anlamda kullanılmıştır.

Ğassak: Cehennemliklerin, yanışları sırasında ya da yandıktan sonra vücutlarından akan irin şeklinde akıntı ve döküntüye verilen isimdir ve aynı anlamı ifade etmek için ayette kullanılmıştır.

جَزَٓاءً وِفَاقًاۜ ﴿٢٦﴾

26. Ancak (dünyada yaptıklarına) uygun karşılık olarak.

اِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًاۙ ﴿٢٧﴾

27. Çünkü onlar hesap gününü (geleceğini) ummazlardı.

وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا كِذَّابًاۜ ﴿٢٨﴾

28. Bizim ayetlerimizi yalanladıkça yalanlamışlardı.

وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ كِتَابًاۙ ﴿٢٩﴾

29. Biz ise her şeyi bir kitapta sayıp yazmışızdır.

فَذُوقُوا فَلَنْ نَز۪يدَكُمْ اِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾

30. Tadın! Bundan sonra yalnızca azabınızı arttıracağız.

Cehennem azabına uğratılan münkirlerden sonra, devam eden ayetlerde de, Kur'an'ı Kerim'in karşıtlık üslubu gereği, inançlıların ulaştıkları çeşitli nimet sahneleri ile süslü tabloların yer aldığı tasvirlere tanık olmaktayız:

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾

[582]31. Şüphesiz takva sahipleri için de başarı ödülü vardır.

حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾

32. Bahçeler, bağlar,

وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾

33. Göğüsleri tomurcuk gibi kabarmış yaşıt kızlar,

وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾

34. Ve içki dolu kase(ler) .

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّابًا ﴿٣٥﴾

35. Onlar orada ne boş bir lakırdı ne de yalan işitirler.

جَزَاءً مِنْ رَبِّكَ عَطَاءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾

36. Bunlar Rabbinin yeterli bir bağışı, mükafatıdır.

رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَٰنِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾

37. O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir. O, rahmandır. O gün insanlar O'na karşı konuşmaya yetkili değillerdir.

Kıyametin kesinlikle meydana geleceği ve büyüklüğünü belirten ayetlerle başlayan sure, biterken de ayni temayı sergilemekte ve o günün büyüklüğü ve dehşetini vurgulayan ayetlerle sona ermektedir:

يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾

38. Ruh (Cebrail) ve melekler saf saf olup durduğu gün, Rahman'ın izin verdiklerinden başkaları konuşmazlar; konuşan da doğruyu söyler.

ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَٓاءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّه۪ مَاٰباً ﴿٣٩﴾

39. İşte o, kesin olarak gelecek gündür. O halde dileyen Rabbine varan bir yol tutsun.

اِنَّٓا اَنْذَرْنَاكُمْ عَذَاباً قَر۪يباًۚ يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ
الْكَافِرُ يَا لَيْتَن۪ي كُنْتُ تُرَاباً ﴿٤٠﴾

40. Biz, yakın bir azap ile sizi uyardık. O gün kişi önceden yaptıklarına bakacak ve inkarcı kişi: "Keşke toprak olsaydım!" diyecektir.

(Sure ile ilgili daha geniş bilgi için bak. Razı, 22/407 vd.; Elmalılı, 8/217 vd.; Kutub, 15/454 vd.; Ateş, 6/2947 vd.; Bilmen, 8/3940 vd.; Vehbi, 15/6310 vd.; Esed, s.1225 vd.; Emiroğlu, 13/267 vd.)

NEBE SURESİNİN SON

79-NAZİAT SURESİ-81

سُورَةُ النَّازِعَاتِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Naziat suresi resmi düzenlemede 79, ve iniş sıralamasına göre ise, 81. sırada yer almaktadır. Nebe suresinden sonra Mekke'de inmiştir; 46 ayettir. Adını, 'söküp çıkaranlar' manasına gelen 'naziat' kelimesinden alır.

Sure anafikir olarak kendisine kıyameti konu almıştır. Ancak bu gerçeği dile getirirken son derece kapalı bir başlangıç sergiler. 'Canları söküp çıkaranlara andolsun; canları kolaylıkla ve yavaşça alanlara andolsun; yüzdükçe yüzenlere andolsun; yarıştıkça yarışanlara andolsun; derken işi düzenleyenlere andolsun ki kıyamet kopacaktır.' buyurmakta fakat üzerinde yemin edilen güçlerin mahiyeti hakkında açık bilgi verilmemektedir. Bu korkutucu ve insanın içini ürperten başlangıcın hemen ardından, kesinkes meydana geleceği vurgulanan o gün ile ilgili sahnelerin bir film şeridi gibi geçişinden sonra, geçmişte Hz. Musa tarafından Hak yola davet edilip bu daveti ret eden Firavun kıssasının, bu suredeki davetle benzeşen bölümü nakledilmekte ve karşı koyma nedeni ile Firavunun akıbeti konusu ibret olsun diye anımsatılmaktadır.

Daha sonra bu tarih sahnesinden, açılmış kitap şeklinde duran Evren sahnesine geçilmekte ve orada, insanları hayretten hayrete düşüren Yüce Allah'ın güç ve kudretinin timsali olan gizemli göklerin, gerek yaratılışı, gerekse büyük düzenle işleyişi ve evrendeki nizam ve intizama dikkatler çekildikten sonra söz, yine surenin başlangıcındaki kıyamet konusuna getirilerek, onun sonuçları ve ne zaman meydana geleceği ile ilgili beyanları içeren ayetlerle sure sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًاۙ ﴿١﴾

1. Söküp çıkaranlara, andolsun;

Naziat (Neziler): 'Nezi'nin, bir şeyi yerinden koparıp çekmek, kuyudan su dolu kovayı şiddetle çekmek, yayı şiddetle gererek doldura doldura çekmek, atın başını alıp bir yerden bir yere koşması, anlamlarını içerdiği ifade edilmektedir.

Bu anlamların yazılış sırasıyla: 'Hayatı çekip almak, can çekiştirmek anlamına gelir ki, ...bu durumda can alan kuvvetler ya da can alan melekler kast edilmiş olabilir; kuyudan kova çeker gibi derinden çeke çeke can almak anlamını ifade ile örtülü bir deyimle, melekler ya da din uğrunda savaşanlar olabilirler; yay benzetmesi ile atış yapan kuvvetler ve nihayet başını alıp giden at ile de her gün doğudan batıya doğru seyreden yıldızlar olabilir' şeklinde anlamlar ifade ettikleri yorumları yapılmıştır. Bu anlamlardan hareketle, kafirlerin canlarını, eziyet ederek, acısını tattırarak adeta koparırcasına söküp almanın kastedildiği ifade edilmiştir.

Gark: 'İğrak anlamında bir mastar ismi olup, suya daldırıp boğmak, kabı doldurmak, daldırılmış kılmak' anlamlarını içermektedir.

وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًاۙ ﴿٢﴾

2. Yavaşça çekenlere,

Neşt: Kuyudan kovayı yavaş yavaş yağdan kıl çeker gibi çekip almak, bir düğümü itina ile ve yavaşça ve usulcacık çözmek, anlamlarına dayanılarak, müminlerin ruhlarını yavaşça, yumuşak bir biçimde almak şeklinde yorumu yapılmaktadır.

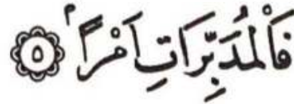
وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًاۙ ﴿٣﴾

3.Yüzdükçe yüzenlere,

فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًاۙ ﴿٤﴾

4. Yarıştıkça yarışanlara,

Yüzen ve yarışanlardan kastın da, müminlerden yumuşacık şekilde, adeta suda yüzercesine can alan meleklerle, kafirlerden sökercesine can alan meleklerin, aldıkları canları, cennet ve cehenneme götürürlerken birbirleri ile yarışmaları olduğu şeklinde yorumlar vardır.

5. Derken iş düzenleyenlere .

Giriş bölümünde de değinildiği üzere, bu ilk beş ayette sözü edilip yemin konusu yapılan güç ya da şeylerin mahiyetleri konusunda ayrıntılı bilgiler verilmemiştir. Bu güç ve şeyleri nitelemek için kullanılan sözcükler ise, geniş kapsamlı ve değişik anlamları içermektedirler. Bu bakımlardan meale esas alınan tercümelerde, sadece birer karşılık kullanmak suretiyle kast edilen gerçek anlamı yakalamak nerede ise olanaksız olmaktadır. Bu nedenlerle, konu üzerinde müfessirlerce yapılan derin tartışmaları buraya taşıyarak meseleyi büsbütün karmaşık hale getirmek istemiyoruz. Onun için ayetlerde geçen sözcük ve deyimlerin, farklı anlamlarını anımsatıp, tevil ve tefsir şeklinde anlamaya çalışmanın en uygun yol olduğunu düşünerek ayetler arasında, ilgili ayetlerde geçen kelimelerin, ayetlerin amaçlarına yakın olduğu düşünülen anlamlarının tanıtılmasına gayret ettik ve gerekli görülen durumlarda da aynı yöntemin uygulanmasına devam edilecektir...

Esasen burada vurgulanan konu, kıyametin kesinkes olacağı ve herkesin yaptıklarının karşılığını bulacağı hususudur. İnsanlara, içinde yada birlikte yaşayıp ta farkında olmadıkları ve kolayca düşünüp anlayacakları gerçekleri anımsatıp, yaradılışlarında var olan onların bir takım özelliklerini uyararak doğru yolu bulmalarına kılavuzluk edilmektedir. Bu amaçla da onlar, biraz uyarı, biraz bilgi, biraz hatırlatma ve benzerleri vasıtalardan yararlanılarak, alıştıra alıştıra Tek Allah, vahiy, risalet ve ahiret gerçeklerine hazırlanmaktadırlar. Bu hazırlığın yegane aracı olan Allah kelamı, doğruluğunu kanıtlamak için elbette ki yemine muhtaç değildir. Yeminle konulara girilmesi nedeninin, yemin konusu yapılan şeylerin önemine dikkat çekme gayesine yönelik olduğunu daha önce belirtmiştik. Ayrıca, ayetlerin nazil olduğu dönemde, toplumu oluşturan inkarcı bireylerin, anlama ve kavrama yeteneklerini zorlayan hatta aşan anlamlar içeren ayetlerle,

hidayet yoluna davet edilmiş olmalarının da maksadı aşacağını hesaba katarak, ayetlere, o ölçüler içerisinde yorumlar getirmeye çalışmak daha gerçekçi olur kanısındayız.

Özetlersek: Yemin konusu yapılan gücü temsil edenlerin, can alan melekler, insanları heva ve heveslere yönlendiren nefisleri, din uğrunda savaş vermiş gaziler, yıldızlar ya da başka şeyler ve güçlerdir. En doğrusunu Allah'ın bildiği bir gerçek olan konuyu, Elmalılı söyle bağlamaktadır:

'En doğrusu, melekler, erdemli nefisler veya dilimizde daha geniş bir ifade olan kuvvetler demektir. Bunlara and içilerek kıyamet ve dirilişin mutlaka olacağı, pekiştirilerek kesinliği bildirilmiştir. (Elmalılı, 8/240)

Buraya kadar olan ayetlerle gerçekleşmesinin kesin olduğu bildirilen o gün öylesi bir gündür ki onda; dünya art arda gelen sarsıntılarla silkelenir, sarsıntının yarattığı korku ile yürekler yerinden oynar, gözler dehşetinden aşağı kayar ve hiçbir şeyi göremez olur ve sabitleşir.

Şekli nasıl olursa olsun gerçek olan şudur ki, insan kalbi, sarsıntı ve korkular ile her türlü çalkantılardan ürpermekte ve titremektedir. Hiçbir dayanak ve tutunacak denge aracı ve üzerinde güven içerisinde durulabilecek sabit ve sakin bir yerin bulunmadığı o dehşet günlerinde, insanların başına gelecek şeyleri, kalplerin duyması ve ayeti kerimelerde bildirilen şeylerin gerçeğini iyiden iyiye anlaması için uyarılar izleyen ayetlerde de devam ediyor:

يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ﴿٦﴾

6. Birinci üflemenin (kainatı) sarstığı,

Recf: Şiddetli sarsmak ve sarsılmak anlamını ifade eden fiilin türevi olan racife kelimesinin, şiddetle sarsan ve bu sarsıntı ile dünyayı yerinden oynatacak olay olarak tanımlanan ilk üfürüş (sura) ya da eş zamanlı sarsılacak yeryüzü ve dağlar ve cisimler anlamlarını ifade ettiği yorumu yapılmaktadır.

تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ ﴿٧﴾

7. Onu ikinci üflemenin takip ettiği gün,

Radife: Ardınca gelen, takip eden anlamında, önceki ayette sözü edilen üfürülüşü izleyen ikinci üfürülüş olarak yorumlanır. Söz akışı ve ayet dizisi bu anlamı pekiştirmektedir.

قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ﴿٨﴾

8. İşte o gün yürekler kaygıdan oynar,

أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ﴿٩﴾

9. Gözler yorgun düşer.

İşte o gün yürekler kaygıdan yerinden oynar, gözler de korkudan ve yorgunluktan yere dikili ve bir şeyi göremez olur ve donakalır. Bu durum ise sıkıntıların doruk noktasına tırmandığı bir halin nitelenmesinden başka bir şey değildir. Bunlar arka arkaya gelen iki sarsıntının sonuncusunun meydana geldiği gün oluşan ve gelişen olaylardır. Surenin başlangıcında yemin edilerek haber verilen durumun gerçekleşmesi anıdır.

İkinci sura ile kabirlerinden ya da bulundukları yerden kalkıp hesap yerine koşacakların, kalkış anında ki şaşkınlıkları izleyen ayette beyan ediliyor:

يَقُولُونَ أَئِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾

10. Diyorlar ki, "Öldükten sonra biz, (dünyadaki) ilk halimize mi döndürüleceğiz,

Ayette geçen 'hafire' kelimesinin, mezar çukuru anlamında kullanılmış olduğunu, 'merdudun' (geri döndürülmüş) kelimesinin anlamı ışığında, önce ve sonradan gelen ayet anlamlarının da pekiştirmesi nedeni ile düşünmekteyiz. Bu durumda ayete, mealdeki anlamı vermek bize en doğru yaklaşım olarak gelmektedir. Yani kafirler: 'Biz çukurda diriltilip hayata mı döndürüleceğiz?' demektedirler.

أَئِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةً ﴿١١﴾

11. (Hem de) çürümüş kemikler olduktan sonra ha?

Nehire: 'Çürümüş, ufalanmış, rüzgarla savrulan, yahut delik deşik olmuş, rüzgar estikçe ses veren, vızıldayan kemiklere demektir. ' (Bak. Yasin 36/78)

قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ﴿١٢﴾

12. "O zaman bu, ziyanlı bir dönüş olur" dediler.

Kafirler, inanmadıkları böyle bir olasılığın gerçekleşmesi halinde, kendileri için çok kötü ve zararlı olacağına iç çekmektedirler. Çünkü onlar, böyle bir şeyi akıllarından geçirip hesap-kitaplarını ve hazırlıklarını ona göre yapmamışlardı. Bu kendileri için sürpriz bir hüsran oluyordu. Öyle olduğu da gelen ayet hükmü ile anlaşılmaktadır:

فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾

13. Bu dönüş, sadece bir seslenmeye bakar.

فَاِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾

14. Birdenbire kendilerini mahşerde buluverirler.

Sahire: 'Uyanık göz ve gözlere serap görünen düpedüz açık yeryüzü, sahra, meydan demektir.'

Bu bölümde, peygamber haberlerini yalanlayıp inkar edenlerin, akıbetleri hakkında bir ibret örneğini göstermek gayesi ile ve bir yerde de, kendisine karşı koymalara üzülmemesini sağlayıcı bir moral takviyesi olarak Hz. peygamberi teselli için, tarihi bir kıssa anlatılmaktadır. Bu surede nakledilen bölümde, Hz. Musa ile Firavun arasında geçen olayların anlatıldığı ve Araf, Ta-ha, Şu'ara, Kasas ve başka surelerden bildiğimiz kıssalardan farklı bir üslup kullanılmıştır. Ayetler tetkik edildiğinde görüleceği üzere burada kullanılan üslup ve seçilen kelimeler daha bir yumuşaktır. Ötekilerde ise, Firavun daha sert, daha hakimane bir tavır sergiliyordu. (Bak. Kasas 28/38; Şuara 26/29)

هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ مُوسٰى ﴿١٥﴾

[583]15. (Habibim!) Sana Musa'nın haberi geldi mi?

اِذْ نَادٰيهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾

16. Kutsal vadi Tuva'da Rabbi ona şöyle seslenmişti:

اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ﴿١٧﴾

17. Firavuna git! Çünkü o çok azdı.

فَقُلْ هَلْ لَكَ اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰى ﴿١٨﴾

18. De ki:Nasıl arınmağa gönlün var mı?

Tezekki: Manevi anlamdaki iç temizliğini, bütün kötülüklerden arınmayı ve bu sayede yücelmek demektir.

Burada Firavuna, 'İster misin, küfür ve tuğyan kirlerinden, kötü ahlaktan temizlenip iman ve İslam'ın temiz huyları ile kendini yüceltmeyi' anlamında soru yöneltilmektedir. (Ayrıca bak. Fatır 35/28)

وَاَهْدِيَكَ اِلٰى رَبِّكَ فَتَخْشٰى ﴿١٩﴾

19. Seni Rabbimin yoluna iletmemi ister misin? Böylece ondan korkarsın.

فَاَرٰيهُ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰى ﴿٢٠﴾

20. Ve ona en büyük mucizeyi gösterdi.

Burada sözü edilen mucizeden kasıt, Hz. Musa'nın asası ile gösterdiği ve ölülerin dirilmesi ile Yüce Allah'ın 'Kün' emrinin meydana gelişinin de kanıtı olan yılan mucizesidir.

فَكَذَّبَ وَعَصٰى ﴿٢١﴾

21. (O ise) hemen yalanladı ve isyan etti.

ثُمَّ اَدْبَرَ يَسْعٰى ﴿٢٢﴾

22. Sonra (inkar için) olanca çabasını göstererek sırtını döndü.

فَحَشَرَ فَنَادٰى ﴿٢٣﴾

23. Derhal (adamlarını) topladı ve (onlara) bağırdı: (Bak. Şu'ara 26/38, 53)

فَقَالَ اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى ﴿٢٤﴾

24. Ben, sizin en yüce Rabbinizim! dedi.

(Firavunun buradaki hitap tarzı ile diğer zamandaki hitaplarını karşılaştırmak için bak Şu'ara 26/38)

فَاَخَذَهُ اللّٰهُ نَكَالَ الْاٰخِرَةِ وَالْاُو۫لٰى ﴿٢٥﴾

25. Allah onu, (herkese ibret olarak) dünya ve ahiret azabıyla cezalandırdı.

Gösterilen bu mucizelere karşın, Firavunun sergilediği bu davranışın karşılığını ne şekilde gördüğünü, geçmiş surelerden bilmekteyiz. İşte bu ayetle de işaret edilen, gerek dünya gerekse ahiretle ilgili Firavuna verilen o cezalardır.

Tenkil: Bu ceza türünden kastedilen amaç, uygulanan bu tür cezayı görüp işitenleri, o cezanın verilmesini gerektiren şeyleri yapmaktan engellemektir. Yani bu ceza türünün, ibret olma yanında caydırıcı etkisi büyük olmaktadır. Buradaki amacın, müşrikleri, Firavun benzeri davranışlardan caydırmaya yönelik olduğu, başkaca söz söylemeyi gerektirmeyecek kadar açıktır.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ ﴿٢٦﴾

26. Elbette bunda, korkan kimseler için büyük bir ibret vardır.

Güç ve kuvvetlerine güvenip böbürlenen zalimlerin haddinin nasıl bildirildiğine örnek olarak anlatılan bu kıssadan sonra söz, kuvvetlerine güvenerek Hakk'a baş kaldıran müşriklerin durumunu anlatan, onları düştükleri yanılgıdan ve açmazlardan kurtarıp gerçeği görmelerine ışık tutacak, İlahi güç ve kudret mucizelerinin vurgulanmasına taşınmakta ve gözler önündeki kainat kitabının sayfaları çevrilmeye başlanmaktadır. Burada Yüce Allah'ın güç ve kudretinin yüksekliği, O'na göre yaratılışın, ölümden sonra diriltmenin kolaylığı ve azgınlar hakkındaki ahiret azabının şiddeti, körleşmiş idraklere bir azarlama teması içerisinde bildirilmektedir:

ءَأَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ ۚ بَنَاهَا ﴿٢٧﴾

27. Sizi yaratmak mı daha güç, yoksa gökyüzünü yaratmak mı? Ki onu Allah bina etti,

Bu soru ile, öldükten sonra dirilmeyi ya da diriltmeyi inkar edenler, gözleriyle gördükleri bir örnek verilerek uyarılmaktadırlar. Kendinizi bir şey sanıp Allah'ın kudretinin inkar edenler, düşünün bakalım, sizi yaratmak mı daha zor yoksa gökleri mi? Baktığınız vakit, gözlerinizle ancak görebileceğiniz kadar küçük cisimler yanında, gözle görebilmeniz mümkün olmayacak kadar büyüklükte olan, kimisi yumuşak, kimisi de sert, bazıları elleyebileceğiniz kadar yakınınızda diğerleri ise göremeyeceğiniz kadar sizden uzak, kimi aydınlık kimide karanlık ve üstelik bunların bazıları ateş halinde diğerleri de donmuş

vaziyette olan ve sayılmayacak kadar çok olan bütün bu varlıkları aynı ortam içerisinde bir araya getirerek onlarla gökleri oluşturup, hepsini bir arada bir nizam ve intizam içinde ve birbirine zarar vermeden, çarpışmadan, koyduğu yasalarla dakik bir şekilde işleten, orada gece ve gündüzü yaratan, öldükten sonra sizi yeniden diriltemez mi? Siz ki bu sayılanlar yanında yaratılış ve büyüklük yönünden O'nun için bir hiç sayılırsınız. Böyle iken Allah'ın güç ve kudretini nasıl inkar edip, öldükten sonra diriltilemeyeceğinizi iddia edebiliyorsunuz? Biraz düşünün de nasıl yanıldığınızı anlayın bakalım...

Dikkat edilirse, bu bölüm ve bölümdeki ayetlerin dizilişi ile içerdikleri anlamlar yönünden, Kur'an'ı Kerim'in ebedi bir nizam olduğunu bize fısıldayan açık pırıltılar vardır:

Başta, yaratılışla ilgili olarak göklerle insan mukayese edilirken, her yönü ile mükemmel bir yaratık olan insanın bu mükemmel yönü bir yana bırakılmakta ve o devir insanlarının anlamaları için, büyüklük-küçüklük ve benzerleri gibi kolayca görülüp anlaşılabilir yönler ele alınmaktadır. Aslında insan varlığındaki mükemmellikler, hiç şüphe yok ki diğer bütün yaratılışla eş değer belki de onların üzerindedir.

Nitekim, ayetler dizisinde izlenen sıra ve basitten mükemmele doğru götürülerek ulaşılan gerçekler, insan tekamülüne paralel olarak, basitten başlayıp mükemmel insanın doğasına, algılama, kavrama değerlendirme ve ondan sonra da sonuca gitme yeteneğine göre düzenlenmiştir. Bu keyfiyet ayetlerin içeriklerinde açıkça görülmektedir. Şöyle ki:

Ayetlerle işaret edilen gerçekler, öyle bir anlatım üslup ve belagat ile gözler önüne serilmektedir ki, o günün insanı tarafından kolayca anlaşılırken, bu günün insanı tarafından, günümüz bilim ve tekniğin ulaştığı düzeyinde var olan bütün olanaklardan yararlanmaya karşın, hala sayısız gizemlerle dolu olup, anlaşılamamakta ve üzerlerinde daha uzun çalışmaların yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu durum da, Kur'an hükümlerinin ebediliğini çağrıştıran kanıt oluşturmaktadır, diyoruz.

O anlatım yöntemi, o günün insanın olayı anlayıp kavrayarak yanılgısını anlamasına yetmekte ve bütün bunları yapan Allah'ın, ölüleri yeniden yaratmaya da kadir olduğuna onu inandırmaya yeter kanıt olmaktadır. Meğer ki gerçeği görmeye ve anlamaya azmetmiş olsun. (Ayrıca bak. Yasin 36/81; Mümin 23/57)

رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰيهَاۙ ﴿٢٨﴾

28. Onu yükseltti, düzene koydu ,

Ayeti kerimede iki önemli konuya işaret edilmektedir: Biri 'Semk' sözcüğü ile dile getirilen göklerin yerden yukarıya doğru yükseltilmesi ve şekillendirilmesi ki bu husus, Rahman suresinin 7. ayetinde de 'Semayı yükseltti ve dengeyi koydu' şeklinde de ifade edilmektedir. Diğeri de, ona bir nizam ve intizamın verilmesidir. Bundan amacın: 'Onun telif ve terkibinin tesviyesi, ince bir düzenle yapılmış olması' olduğu ifade edilmektedir. Yani, 'O ki, birbirine ahenktar yedi göğü yaratmıştır. Rahman olan Allah'ın yaratışında hiçbir uygunsuzluk göremezsin. Gözünü çevir de bir bak, bir kusur, bir tutarsızlık, bir bozukluk görüyor musun?' mealinde geniş anlamda ifadesini bulan Rahman suresinin 3. ayetinde işaret edilen hususlardır.

Semk: Bir şeyin aşağıdan yukarıya doğru yüksekliğine ya da uzaklığına denilmektedir. Burada semaya bu yüksekliğin verilmesinden kastedilen uçsuz-bucaksız bir yüksekliktir.

وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا وَاَخْرَجَ ضُحٰيهَاۖ ﴿٢٩﴾

29. Gecesini kararttı, gündüzünü ağarttı.

Bu ayeti kerimede, ayetin nazil olduğu dönem insanlarına hitap edilerek, Yüce Allah'ın geceyi ve gündüzü takdirleri ile yaratarak bunları kendi faydasına tahsis etmeye gücü yettiğine göre, ölüleri diriltmeye de gücünün yeteceği çağrışımı yapılmaktadır.

Ğatşan: Bu kelime, sözlüklerde, hastalık ya da ihtiyarlık nedeni ile yavaş yavaş, diğer deyişle aheste bir şekilde yürüme şeklinde de açıklanmaktadır.

Kelimenin bu anlamından hareketle değişik bir yorum şeklini geliştirmek olasıdır. Şöyle ki: Yüce Allah, gökleri yaratıp yükselttiğinde henüz, ışık veren güneşi daha geniş kapsamlı bir sözcükle, enerji ve ışık veren kaynakları henüz yaratmadığı için haliyle göklerin tamamı karanlık idi. Gecesini kararttı deyimi ile bu ifade edilmektedir. Zaten karanlık olan geceyi karartmak sözü bu durumda, anlama uygun düşmemektedir. Vaktaki Yüce Allah, ışık ve enerji kaynaklarını yarattı, karanlığı aheste bir şekilde gidererek gündüz vaktinin belirgin bir ifadesi olan duha sözcüğü ile ifade edilerek göklerin aydınlatılarak

ağartıldığı anlaşılır. Ancak bu ifadeden bizim de her gün yaşadığımız gece-gündüz olayının oluşması anlaşılamaz. Buna mani olan bildiğimiz iki durum mevcuttur: Birincisi, ay sönmeden önce ışık ve enerji üreten bir gezegen olduğu, İsra suresinin 12. ayetindeki 'Gecenin alametini giderdik' hükmün pekiştirmesi ile bildiğimiz gibi, onun benzeri diğer yıldızların varlığı da saptanmıştır. Yani ayın ışığı sönmeden dünya üzerinde gece gündüzün olması söz konusu değildi. Diğeri de, ay ve dünyanın kendi eksenleri ve güneş etrafında dönmelerinden oluşan aydınlanma ve kararma alanları dışında, şu anki bilgilerimiz kadarıyla, gök yüzünün tamamı aydınlıktır. O sebeple ayette işaret edilen 'geceyi yollayıp gündüzü çıkarma' deyimi ile dünyanın yaratılması sunucu gece-gündüzün birbiri arkasından gidip-gelmesi de kast edilmiş olabilir.

Bu ayetlerde yaratılış süreci, maksada uygunluk sırasına, büyük bir titizlikle uyularak anlatılmaktadır. Bakara suresinin 29. ayetindeki 'Sonra semaya yöneldi ve onu yedi kat olarak düzenledi' hükmünün delaletiyle, yer yaratılıp gökyüzü düzenlenip gece gündüzü ortaya çıkarıldıktan sonra, tekrar yer yüzüne dönülerek oranın yaşamaya uygun bir şekilde hazırlanması, izleyen ayetlerde anlatılmaktadır:

وَالْاَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَاؕ ﴿٣٠﴾

30. Ondan sonra da yerküreyi döşedi,

Deha: Döşek serer gibi yaymak anlamını ifade etmektedir. Ayette bu deyimin kullanılması, bir evin, bir yerin, varsa eksikliklerini gidererek yaşanacak biçimde döşenip hazırlanmasından kinaye olarak anlatılması için seçildiği anlaşılmaktadır. Yer kabuğu bu amaca uygun olarak, Yüce Allah tarafından şöyle hazırlanmaktadır:

اَخْرَجَ مِنْهَا مَٓاءَهَا وَمَرْعٰيهَاۖ ﴿٣١﴾

31. Yerden suyunu ve otlağını çıkardı,

وَالْجِبَالَ اَرْسٰيهَاۙ ﴿٣٢﴾

32. Dağları sağlam bir şekilde yerleştirdi.

مَتَاعاً لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْؕ ﴿٣٣﴾

33. Kendiniz ve hayvanlarınız için bir faydalanma olmak üzere.

Yeryüzünün düzenlenmesi, başka deyişle, gereken bütün yönleriyle yaşamaya elverişli hale getirilmesi işlemi, dağları da dikilerek sağlamlama ile tamamlandıktan sonra, bunların hepsinin insanların ve hayvanlarının kendilerine uygun bir ortamda yaşayabilmeleri için yapıldığı bu ayet hükmü ile beyan edilmektedir.

Bütün bunlar, evrenin olağanüstü plan ve nizamının ilahi takdir, tedbir ve hikmetlerin sonucunda meydana getirildiğini, yaratışların hiçbir nevi, safha ve derecesinde tesadüflere yer olmadığını göstermektedir. Bunun böyle olduğunun en büyük delilleri de, Kur'an'ı Kerim, Evrendeki her olay ve harekete nizam ve intizam sağlayan, görünen ve görünmeyen İlahi yasalar ile, hayat mucizesinin bizzat kendisidir.

Bu olağanüstü Evren nizamındaki takdir ve tedbir planları ve uygulama yasalarının açıklanması ve Evren içindeki insanın yeri, bu amaç için yaratılışını ve geçirdiği hayatla ilgili evreleri göz önüne getirdiğimizde, şer ve batılın yaptıkları ile dünyada kalması yanında, hayır, hak ve adaletin de hak ettiği karşılığı alamaması akıl ve mantığın kabul edeceği bir olgu olamaz. İşte bu nedenlerin bizi, surenin ana hedefini teşkil eden ahiret gerçeğine götürdüğünü görmekteyiz. Bu da kalp ve akılların kıyamet gerçeğini algılamaya hazırlanmış olması demek olmaktadır. O günün gerçek yüzünün bazı belirtileri izleyen ayetlerdedir:

فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَىٰ ﴿٣٤﴾

34. Her şeyi alt üst eden o büyük felaket geldiği vakit,

يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ مَا سَعَىٰ ﴿٣٥﴾

35. İnsanın yapıp ettiklerini hatırlayacağı gün,

وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرَىٰ ﴿٣٦﴾

36. Ve görene cehennem açık bir şekilde gösterilmiştir.

فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ ﴿٣٧﴾

37. Artık kim azmışsa ,

وَاٰثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَاۙ ﴿٣٨﴾

38. Ve dünya hayatını ahirete tercih etmişse,

فَاِنَّ الْجَح۪يمَ هِيَ الْمَأْوٰىۜ ﴿٣٩﴾

39. Şüphesiz cehennem (onun için) tek barınaktır.

وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّه۪ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰىۙ ﴿٤٠﴾

40. Rabbinin makamından korkan ve nefsini kötü arzulardan uzaklaştırmış kimse için,

فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوٰىۜ ﴿٤١﴾

41.Şüphesiz cennet (onun) yegane barınağıdır.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰيهَاۜ ﴿٤٢﴾

42. Sana kıyameti sorarlar: Gelip çatması ne zamandır? (derler.)

ف۪يمَ اَنْتَ مِنْ ذِكْرٰيهَاۜ ﴿٤٣﴾

43. Sen onu nereden bilip bildireceksin!

اِلٰى رَبِّكَ مُنْتَهٰيهَاۜ ﴿٤٤﴾

44. Onun nihai ilmi yalnız Rabbine aittir.

اِنَّمَا اَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشٰيهَاۜ ﴿٤٥﴾

45. Sen ancak ondan korkanları uyarırsın.

كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُٓوا اِلَّا عَشِيَّةً اَوْ ضُحٰيهَا ﴿٤٦﴾

46. Kıyamet gününü gördüklerinde (dünyada) sadece bir akşam vakti ya da kuşluk zamanı kadar kaldıklarını sanırlar.

(Sure hakkında daha geniş bilgi için bak. Razı, 22/451 vd.; Elmalılı, 8/235 vd.; Kutub, 15/480 vd.; Ateş, 6/2957 vd.; Emiroğlu, 13/287 vd.)

NAZİAT SURESİNİN SONU

80-ABESE SURESİ-24

سُورَةُ عَبَسَ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Abese suresi, resmi düzenlemede 80. ve iniş sıralamasına göre ise, 24. sırada yer almaktadır. Mekke'de inmiştir, 42 ayettir. Adını, 'yüzünü ekşitti, buruşturdu' anlamına gelen ilk kelimesinden almıştır. Bu surenin iniş sebebiyle ilgili olarak şöyle bir hadis nakledilmiştir:

"Efendimiz; Velid, Ümeyye b. Halef, Utbe b. Rabia gibi Kureyş'in ileri gelenlerine İslam'ı anlattığı bir sırada, görme engelli bir kişi olan Abdullah b. Ümmü Mektum gelir ve "Ya Resulallah! Allah'ın sana öğrettiklerinden bana da öğret" der. O esnada Resulullah (s.a.) cevap vermez. Çünkü Kureyş'in bu ileri gelen kimseleri, zaten kendilerine özel muamele edilmesini istiyorlardı. Efendimiz onları gücendirmek istemedi. Abdullah tekrar seslenince elinde olmayarak yüz hatları değişti. Bu esnada onlar kalkıp gittiler. Biraz sonra bu ayetler geldi. Resulullah'ın bazı davranışlarını tenkit ve onu ikaz mahiyetinde gelen bu ve benzeri ayetler, onun hak peygamber olduğuna en önemli delillerinden başlıcalarıdır. Zira hiç kimse kendisini bu şekilde tenkit etmez."

Sure içeriğinde yer alan konuları, dört bölüme ayırıp özetlemek, hem konulara hakimiyet hem de sureyi bir bütün olarak algılayıp kavrama bakımlarından yararlıdır:

Birinci bölümde, surenin nüzul sebebi olarak nakledilen ve az önce değinilip özetlenen, Hz. Peygamberin doğrudan kendisi ile ilgili haberler ve onlar vesilesi ile değinilen konular yer almaktadır. İkinci bölümde, insanların inkarcı karakterleri öne çıkarılmakta ve bu arada insan yaratılış ve hayatı süresince geçirdiği çarpıcı evreler işlen-

mektedir. Üçüncü bölümde ise insan, kendisinin ve diğer canlıların hayatlarını güven içerisinde sürdürmeleri için gerekli olan ve Allah'ın bir lütfu olarak onlara bahşedilen, görünür ve görünmez onca nimetleri düşünüp anlamaya yönlendirilmektedir. Son bölümde de ahiret gününün dehşet veren korkunç sahnelere ve onu takiben de kafirlerin sonlarına işaret eden ayetler yer almaktadır.

Bu şekilde sure, bütünüyle, hastalıklı ve gerçeklere kapalı olanlar dışındaki duyan ve hisseden gönüllerde, derin sarsıntılar yaratan etkiler bırakarak sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

عَبَسَ وَتَوَلّٰىٓۙ ﴿١﴾

[584]1. (Peygamber), yüzünü ekşitti ve geri döndü.

Abus: Ayette, çekimli olarak 'abese' şeklinde geçen bu fiilin sözlüklerdeki anlamı, yüz ekşitmek, surat asmak, çehreyi dürmek, kaşını çatmak ve alnını kırıştırmak sözcükleriyle açıklanmaktadır.

اَنْ جَٓاءَهُ الْاَعْمٰىۜ ﴿٢﴾

2. Amanın kendisine gelmesinden ötürü,

Süleyman Ateş, bu iki ayetin yorumunu çok yerinde tanımlamasıyla şu cümlelerle yapmaktadır: 'Esasen Peygamberin canının sıkılması, başını öteye çevirmesi, fakire değer vermemesinden değildi. O, zengin fakir ayırımı yapmadan herkesi irşada çalışırdı. Ancak İslam'ın daha çabuk yayılması için etkili olabilecek insanları iknaya çalışıyordu. Bu arada görme özürlünün söze karışması, Peygamberin çabasını etkisiz bıraktı. İşte bu yüzden Peygamberin canı sıkıldı. Fakat onun, görmeyene karşı böyle surat asmasını da Yüce Allah, kendisine uygun görmedi, gönülden Allah'a yönelmek isteyenlerle ilgilenmesini emretti. (Ateş, 6/2968).

Ayetlere konu olan görme özürlüsü Abdullah ibn Ümmi Mektum, daha sonraları Hz. Peygamberin, Bilali Habeşi ile birlikte müezzinliğini yapmış; sefere çıkıldığı sıralardan iki dönem için de, Hz. Peygamber tarafından kendilerine vekaleten Medine'de yönetici vali olarak

bırakılacak derecede itibar sahibi olmuş ve Peygamberin de kendisine, ara sıra: 'Merhaba, Rabbimin beni kendisi için azarladığı kimse, benden bir isteğin var mı?' şeklindeki iltifat ve şakalarına muhatap olma onuruna erişmiştir.

وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكّٰىۙ ﴿٣﴾

3. Ne bilirsin,belki o temizlenecek,

Tezekki: Manevi anlamdaki iç temizliğini, bütün kötülüklerden arınmayı ve bu sayede feyizlenip yücelmek demektir. Ayrıca bu kelime İslam'ın bir anlamı olarak da anılmaktadır.

اَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰىۜ ﴿٤﴾

4. Yahut öğüt alacak da o öğüt ona fayda verecek.

Bu ayetlerde de: 'Ey Peygamber! Ne bilirsin, belki de arınacak, öğüt alacaktı da bütün bunlar kendisine fayda verecekti. İşin bu yönünü düşünmen gerekmez miydi? Hal böyle iken davranışın hatalı değil mi?' denilmektedir.

Ama, yani görme özürlü bir kişinin, İslam konusunda aydınlanma amacıyla Resulullahın yanına gelip sorular sormasıyla başlayıp gelişen olaylar ve yukarıdaki ayetlerde konu ile ilgili olarak yapılan beyanlardan çıkarılacak sonuçlar ve alınacak bazı öğütler vardır. Bu nedenle olayı, iki kişi arasında geçen basit bir gelişme olarak görmeyip, herkesin ondan kendisine sonuçlar çıkarması gereken önemli bir olay olarak değerlendirmek gerekir. Buraya kadar olan ayetlerden edinilmesi gereken öğütleri saptamaya çalışalım:

1- Her şeyden önce, eylem ya da yapılan işin, yapılış amacını doğru olarak algılayıp anlamak gerekir.

2- Gelen kişinin, fizik yapısı, maddi durumu ve sosyal durumundan etkilenmemek gereklidir.

3- Birini diğerine yeğleme durumu söz konusu olan işlerde, ana amaca daha uygun ve yararlı olanı saptamada yanılgıya düşmemek gerekir.

4- O anda yapılan seçimin, varılması amaçlanan hedefe zarar ya da fayda yönlerinden etkileri iyi ölçülmelidir.

5- Ve nihayet, yapılan çalışma ve tercihten hangisinin varılmak istenen sonuca götürüp götüremeyeceğini iyi hesap etmek gerekir.

أَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰىۙ ﴿٥﴾

5. Kendini (sana) muhtaç görmeyene gelince,

فَاَنْتَ لَهُ تَصَدّٰىۜ ﴿٦﴾

6. Sen ona yöneliyorsun,

Tasadda: Bu fiilin 'Saded' ya da 'Sada' kökünden olabileceği, burada ise, 'Sen onun sadedinde oluyorsun, ona yönelip ilgi gösteriyorsun; onu aydınlatıp yola getirmeye çalışıyorsun' anlamında kullanıldığı ifade edilmektedir.

وَمَا عَلَيْكَ اَلَّا يَزَّكّٰىۜ ﴿٧﴾

7. Oysa ki onun temizlenip arınmasından sen sorumlu değilsin.

وَاَمَّا مَنْ جَٓاءَكَ يَسْعٰىۙ ﴿٨﴾

8. Fakat koşarak sana gelene sırt çeviriyor,

وَهُوَ يَخْشٰىۙ ﴿٩﴾

9. Ve (Allah'tan) korkarak gelenle,

فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰىۚ ﴿١٠﴾

10. Sen onunla ilgilenmiyorsun. (Boş şeylerle uğraşıyorsun.)

Telehhi: Oynama, oyalanma, boş şeylerle uğraşıp vakit öldürme anlamlarını ifade etmektedir.

Buraya kadar olan bölümde de, Hz. Peygambere hitaben: 'Çaba sarf edip koşup gelerek, sende bulunan ilim ve irfana talip, senden uyarma ve doğru yola iletilmeye istekli olup, 'eğer doğru yolu bulamazsam sonum kötü olur' düşüncesi, korkusu ve kaygısı ile ve benliğinde ürperti duyarak koşup gelene, görme özürlüsüne aldırmıyor, anlamazlıktan geliyor; buna karşın, İslam dinine karşı hiçbir şey hissetmeyen ve bu konuda da senden bir şeye istekli olmayan birisiyle ilgilenip boş işlerle uğraşıyorsun' anlamında uyarı yapılmaktadır.

Peygambere yapılan bu uyarılar, izleyen ayette, 'Kella'= (hayır, hayır) kelimesiyle ifade edilen yasaklama ve ret ile doruk noktasına ulaşmıştır. Ve bu noktada adeta parantez açar gibi söz, bu davetin hakikatine dair ayetlere bırakılmakta ve bu arada Kur'an'ı Kerim'in üstün özelliklerine de özel yer ayrılmaktadır.

İzleyen ayetlerde, davetin yüksek değeri haiz olduğu, kimsenin yardımına da muhtaç olmadığı, davetin gözlediği başlıca amacın, dünyevi değerlerinin hiçbir yönüne ve derecesine bakılmaksızın, bu davete duyarlılık gösteren kimselerin muhatap kabul edildiği, vurgulanmaktadır:

كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾

11. Hayır! Çünkü, Şüphe yok ki, bunlar (bu Kur'an) öğüttür,

Tezkire: Bu deyimin, 'çok kere anarak' diğer deyimle tekrar ede, ede unutturmamak anlamında mastar olduğu, fakat aynı zamanda da, bir şeyi unutturmayıp, anımsamaya araç olan, hatırlatıcı anlamında bir isim olarak kullanıldığı belirtilmektedir. Bir şeyi unutmamak için parmağa ip bağlanması, hatırlama defterine not düşülmesi vs. gibi.

فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ ﴿١٢﴾

12. Dileyen ondan (Kur'an'dan) öğüt alır,

فِي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍ ﴿١٣﴾

13. O, değerli sahifelerdir,

مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ ﴿١٤﴾

14. Tertemiz kılınmış, yüce makamlara kaldırılmış mukaddes sahifelerde,

بِأَيْدِي سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾

15. Katiplerin ellerindedir ,

كِرَامٍ بَرَرَةٍ ﴿١٦﴾

16. Değerli ve güvenilir katiplerin.

Görme kusurlu kişinin Resulullah'ın huzuruna gelmesiyle gelişen ve sonunda da gelen vahiy ile Hz. Peygamberin azarlanması ile noktalanan gelişmeleri anlatan ayetlerin hemen sonunda, sözün Kur'an'ı Kerim'e taşınması ve onun bir öğüt olduğu, bu öğütten yararlanmanın zorla değil isteğe bağlı olduğu, onun bütün değerlerin üstünde şerefli bir yere sahip olduğu beyanı ile yüceltilmesi; temizlenmiş sahifeler üzerine iyi ve saygı değer katiplerin elleriyle yazıldığı, Mele-i alada, seçilmiş kişilere yine şerefli elçiler aracılığı ile taşınmak üzere korunduğu; gerçeklerinden bazılarının doğrudan söylenmesi, bazılarının da anımsatılması boşuna değildir.

1- Bu bölümünün sonunda, deyim doğru ise, bir parantez açılarak Kur'an'ı Kerim'in özelliklerin sıralanması ile İslam, o günün toplumunda kullanılmakta olan ölçülerin değişeceğini işaret etmektedir.

2- Nesep, mal, mevki ve kuvvet esaslarından oluşan ve döneme damgasını vuran değer ölçüleri kökünden kaldırılacaktır. Ki vahyin inmesinden az önce bu ölçülerin temsilcilerinden oluşan Kureyş erkanı Resulullah huzurunda idiler ve bunlar işi daha ileri götürmüş ve Zuhruf suresinin 31. ayetinde beyan edilen 'Bu Kur'an, iki şehir halkından büyük bir adama indirilmeli değil miydi?'sözünü söyleyenlerin temsilcileri idi.

3- Ölçüleri böylesine ırkçı, milliyetçi, nesepçi ve öğünme esaslarına dayandıran toplumun, tahkir ve küçümseme ifade eden bu sözlerini Peygamber olgunluğuna yakışır bir tarzda karşılayan Hz. Muhammed bu kere de, olayın hemen ardından inen ve kendisini azarlayan vahyi tereddüt etmeden açıklayarak yeni bir büyüklük örneği sergiliyordu. Çünkü:

4- Toplum, aşına olup kullandığı izafi kıymet ölçülerinden arındırılacak, onun yerine hak, adalet, eşitlik ve özgürlük getiren yeni ölçüler konacaktı. Bu ölçülerde Kureyş ileri gelenleri ile görme özürlüsü arasında, fark ortadan kalkıyordu. Bu bir İslam devrimi idi. Çünkü ölçü olarak kullanılan ve az önce sıraladığımız ölçü araçları gidiyor ve yerine yeni ölçü geliyordu. O ölçü şu sözlerden oluşuyordu: Sizin Allah katında en değerli olanınız, takva yönünden en ileride olanınızdır. Bu tam bir inanç ve iman esasına dayalı, sermaye, soy, zenginlik, renk ve güzellik gözetmeyen ve herkesin şartlarda eşit olduğu durum.

5- Olay, insanın doğal olarak dünyaya gelişi gibi, onun hayatında yeni bir ufkun açılış müjdesiydi ve en azından insanın doğuşu kadar da önemli idi. İnsanların, dünya hayatından bildikleri ve tabi oldukları bütün değerlerinden sıyrılarak, dünya hayatlarıyla hiçbir ilgisi bulunmayan tamamen semavi bir sisteme bağlanıp onu yaşamasının zorluğu düşünülünce devrimin büyüklüğü büsbütün ortaya çıkmaktadır.

6- Cereyan eden bir olayı çıkış noktası yaparak üzerinde durduğumuz Hz. Peygamberin yeni düzenin oturtulduğu temel düşünceye örnek olabilecek birkaç gelişmeyi de bu vesile ile anımsamakta yararlar vardır.

7- Halasının kızı Zeyneb'i, azatlı eski kölesi Zeyd ile evlendirmesi,

8- Hicretin ilk yıllarında, Müslüman'lar arasında yeni bir kardeşlik usulünü yerleştirme için amcası Hamza ile Zeydi kardeş yapması,

9- Mute adı ile anılan savaşta, üç bin kişiden oluşan ordunun başına Zeydi baş kumandan yapması- ki bu ordu içinde Halid İbn Velidin de bulunduğu muhacir ve ensar mensuplarından oluşmakta idi.

10- Rumlarla yapılan bir savaşta da bu kere Zeydin oğlu Usameyi başkumandan yapması ve yapılan itirazları, babasına da itiraz edilmişti hatırlaması ile karşılaması.

Bunlar gibi daha yüzlerce örnekler tarih sayfalarında mevcuttur.

Bu suretle, başlangıç yazısında da işaret ettiğimiz, insan karakteri ve yaradılışını konu alan surenin ikinci bölümüne gelmiş bulunmaktayız. Bu bölüme girişi Kutub şöyle yapmaktadır:

'Sure, başlangıçta, bu hadise dolayısıyla bu büyük hakikati belirttikten sonra, ikinci bölümde de insanın hayrete değer bazı hususiyetlerini, bilhassa hidayetten yüz çevirmesini, imandan müstağni görünmesini, Rabbine yapılan daveti gururla reddetmesini zikretmektedir. Onun varlığının kaynağını ve nereden nasıl dünyaya geldiğini, bu dünyaya geliş ve ahirette tekrar diriliş merhalelerindeki Allah'ın inayet ve takdirinden habersiz görünüp, kendisini yaratan, murakabesi altında bulunduran Allah'ına karşı küfrünü, hayretle karşıladığını zikretmektedir.'

قُتِلَ الْاِنْسَانُ مَٓا اَكْفَرَهُۜ ﴿١٧﴾

17. Kahrolası insan! Ne inkarcı şeydir!

Her yönden uyarıldığı halde hala küfründe ısrar eden insana uygun görülen bir yerme tarzıdır. Böyle davranan, böyle bedduaya da hak kazanmış olur anlamında kullanılan bir ifade olsa gerek. Bu nankör şeydir insan. Neden ve nasıl yaratıldığını hiç düşünmez mi?

مِنْ اَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ ۜ ﴿١٨﴾

18. Allah onu neden yarattı?

مِنْ نُطْفَةٍ ۜ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ۙ ﴿١٩﴾

19. Bir nutfeden (spermadan) yarattı da ona şekil verdi.

ثُمَّ السَّب۪يلَ يَسَّرَهُ ۙ ﴿٢٠﴾

20. Sonra ona yolu kolaylaştırdı.

Allah onu bir meni damlasından, bir nutfeden yaratmış, gelişmesini ana rahminde tamamlamasına imkanlar hazırlamış, üstelik orayı terk etme zamanı gelince de çıkış yolunu, ya da verdiği aklı ile iyiyi kötüyü hayır ve şer yolunu seçmesini uyarıları ile de kolaylaştırarak, kısaca, dünyada insanca yaşamasını öğretti. Hayatı boyunca, rahat yaşamasını engelleyen şeylerden kurtulmasını öğretti. Ve nihayet kaçınılmaz sona gelince vefat ettirdi.

ثُمَّ اَمَاتَهُ فَاَقْبَرَهُ ۙ ﴿٢١﴾

21. Sonra onun canını aldı ve kabre soktu.

Evet, canını aldı fakat, bu aşamada bile onu sahipsiz ve garip koymadı, Kendi nimetlerinden yararlanmasını ondan esirgemedi ve defnedilmesini sağlayarak ölüsünü bile saygıdeğer kıldı.

ثُمَّ اِذَا شَٓاءَ اَنْشَرَهُ ۜ ﴿٢٢﴾

22. Sonra dilediği bir vakitte onu yeniden diriltir.

كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَٓا اَمَرَهُ ۜ ﴿٢٣﴾

23. Hayır! (İnsan) Allah'ın emrettiğini yapmadı.

Bütün bu nimetleri kendi şahsında, yaratılış ve yaşayışında görüp onlar sayesinde insan olma niteliğini elde eden nankörler ne yaptı? Dediğim dedik, inadım inat diyerek küfründe direndi.

'Üzerine vacip olanları asla yerine getirmez. Nereden geldiği, aslını, yaratılışını hiç düşünmez, Yaratan'ına, doğru yolu gösterenine, her ihtiyacını karşılayanına şükür vazifesini yerine getirmez... isyan eder, gururlanır ve büyüklük taslar.'

Yaratılış ve gelişme evrelerinden başlayıp, insanlık niteliklerini ona bahşeden ve kendi kişiliğinde görüp birlikte yaşadığı nimetleri böylesine tepen kafir nankörler, hiç olmazsa başlarını kaldırarak yediklerine, kendileri ve hayvanlar için Yüce Allah'ın yarattığı nimetlere bir baksınlar:

فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ اِلٰى طَعَامِهٖۙ ﴿٢٤﴾

24. İnsan, yediğine bir baksın!

اَنَّا صَبَبْنَا الْمَٓاءَ صَبًّاۙ ﴿٢٥﴾

25. Yağmurlar yağdırdık,

ثُمَّ شَقَقْنَا الْاَرْضَ شَقًّاۙ ﴿٢٦﴾

26. Sonra toprağı göz göz yardık,

فَاَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّاۙ ﴿٢٧﴾

27. Bu suretle orada ekinler bitirdik,

وَعِنَبًا وَقَضْبًاۙ ﴿٢٨﴾

28. Üzümler, yoncalar,

وَزَيْتُونًا وَنَخْلًاۙ ﴿٢٩﴾

29. Zeytinlikler, hurmalıklar,

وَحَدَآئِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾

30. İri ve sık ağaçlı bahçeler,

وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾

31. Meyveler ve çayırlar bitirdik.

مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٢﴾

32. (Bütün bunlar) sizi ve hayvanlarınızı yararlandırmak içindir.

Tamamı Yüce Allah tarafından insanların faydalanması için meydana getirilen yiyeceklerin öyküsü de bu biçimde sonlanmaktadır. İnsanın bunların meydana getirilmesinde, toprağa atılan tohumundan fidanına kadar hiçbir safhasında iddiası yoktur ve olamazda. Gizemlerle dolu tohumu toprağa atma konusunda araç olma dışında,yaratma yönü ile ilgili hiçbir katkısı yoktur.

Bütün bunların yoktan var edilişleri ise, insan algılama ve kavrama yeteneğini ötesinde birer mucizeden başka bir şey değildir. Daha önce de değinildiği üzere, aynı toprakta, aynı su ile sulanan, aynı iklim koşulları içerisinde yetişip, tadı, rengi, değeri ve her şeyi ile birbirinden farklı ürünler...

Hepsi o kudret elinin insanlara bahşettiği nimetler. Ne var ki, o insan bütün bunları göz ardı etmekte, inadında küfründe direnmekte, bunların her mevsim ölüp yeniden dirilip ortaya çıkmasını gözleri ile kerelerce gördüğü halde, kendisinin de bütün bunları yapan kudretin takdiri sonucu, aynen o bitkiler gibi öldükten sonra diriltileceği gerçeğini bir türlü kabul etmemekte inat edip direniyor. Madem ki o kafirler bütün bunları anlamıyor, onların anlayacağı dili Yüce Allah yine de onlara anımsatıyor ve bir kere daha düşünmeleri fırsatını bir lütuf olarak onlara yaratıyor. İzleyen ayetler o dilden konuşuyor:

فَإِذَا جَآءَتِ الصَّآخَّةُ ﴿٣٣﴾

33. Kulakları sağır eden o ses geldiğinde,

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾

[585]34. İşte o gün kişi kardeşinden, kaçar.

وَاُمِّهٖ وَاَبِيهِۙ ﴿٣٥﴾

35. Annesinden, babasından,

وَصَاحِبَتِهٖ وَبَنِيهِۜ ﴿٣٦﴾

36. Eşinden ve çocuklarından.

لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَاْنٌ يُغْنِيهِۜ ﴿٣٧﴾

37. O gün, herkesin kendine yetip artacak bir derdi vardır.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌۙ ﴿٣٨﴾

38. O gün bir takım yüzler parıl parıl,

ضَاحِكَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌۚ ﴿٣٩﴾

39. Güler ve sevinir.

O gün o yüzlerin gülmeye, müjdeleri kabul etmeye ve mutluluğu içlerine sindire sindire tatma hakları fazlasıyla vardır onların. Çünkü, hesap vermekten alınlarının akıyla çıkmışlardır ve onlara cennet görünmüştür. Ne var ki onları, bu nimetlere götüren yolları kendisine açan gerçekleri, daha dünyada iken görmüş ve gereğince de kendi görevlerini yerine getirmeyi zamanında ve yerli yerinde yapmayı bilip başarmışlardır. Bunları yapmayanlara gelince:

وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌۙ ﴿٤٠﴾

40. Yine o gün birtakım yüzleri de keder bürümüş,

تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌۜ ﴿٤١﴾

41. Hüzünden kapkara kesilmiştir.

اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

42. İşte bunlar kafirlerdir, günahkarlardır.

Onların da yaptıkları boşa gitmeyecek, hak ettikleri karşılığı alacaklardır. Cehennem kapıları ardına kadar açık onları beklemektedir. (Sure konusunda daha geniş bilgi içi bak. Razı, 22/499 vd.; Elmalılı, 8/251 vd.; Kutub, 16/14 vd.; Ateş, 6/2967 vd.; Emiroğlu, 13/306 vd.)

ABESE SURESİNİN SONU

81-TEKVİR SURESİ-7

سُورَةُ التَّكْوِيرِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Tekvir suresi, resmi düzenlemede 81. ve iniş sıralamasına göre ise, 7. sırada yer almaktadır. Mekke'de inmiştir, 29 ayettir. Surenin başında güneşin dürülmesinden söz edilmiş ve adını da buradan almıştır

Değişik kaynaklardan ulaşan haberlere göre. Hz. Peygamber (s.a.), bu surenin de içinde bulunduğu üç sure ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur: 'Her kim Kıyamet gününe gözüyle görür gibi bakmak isterse Tekvir, İnfitar ve İnşikak surelerini okusun.'

Bu hadisi şeriften de anlaşılacağı üzere sure içeriği bütünüyle Kıyamet olayı ile ilişkilidir. Surenin umumi görünüşü, Kutub'un güzel ifadeleriyle: 'Bağlı olduğu yerden kurtulmuş, önüne çıkan her şeyi vurup deviren ve dağıtan büyük bir hareketi andırmaktadır. Bu hareket sükunette bulunan her şeyi titretip emniyetlerini sarsmaktadır. Alışılan her şeyi silip süpürmekte, her bilineni de alt üst etmektedir. İnsanlığı derinden derine çok şiddetli sarsmakta, yerleşmeye alışık olduğu her şeyden de söküp çıkarmakta, kasırgaların önünde uçuşan kuru yapraklar gibi her tarafa savurup durmaktadır. Sakınacakları ve barınabilecekleri tek yer Kahhar olan Allah'ütealadır. Devamlılık O'na mahsustur. Sükun ve huzur, sadece O'nun katında bulunmaktadır,' şeklindedir.

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, sure ilk başta, Kıyamet gerçeğini, güneş, yıldızlar, dağlar, denizler, yeryüzü, gökler, bütünüyle hayvanlar ve insan oğlunun da içinde yer aldığı, korkunç olduğu kadar dehşet verici şekilde olayların geliştiği sahnelerin eşliğinde gösterip

vurgulamayı, öne çıkarmaktadır. Daha sonra da Vahiy gerçeği konu edilmekte ve bununla ilgili olarak da, vahyi getiren meleğin,vahiy muhatabı Peygamberin nitelikleri ve peygamberin de içinde yaşadığı kavmin durumu ve bütün bunların üstünde İlahi irade yer almaktadır.

Bu genel tema içerisinde, insanı, tek başına kişisel istek, eğilim ve dürtülere yenilip meylettiği her şeyden soyutlayarak ona, Allah'ın himayesine girmesine yol gösterilmektedir. Bu rehberlikten yararlanmasını bilenler, doğru yolu bulmakta güçlük çekmemektedirler. Fakat, ne yazık ki o insanlardan bazıları, zaman zaman bu eşsiz nimetin değerini algılayıp kavramada yetersiz kalarak ve bilmeden onun gerisine düşmektedir. Diğer bazıları ise, kendilerinde bulunduğuna inandıkları ya da vehmettikleri üstünlük fobisinin yarattığı gurur ve kibirliklerine kapılarak bilerek ve isteyerek bu nimetleri tepmektedirler.

Bu arada, sure ile ilgili bir özelliğe de işaret ettikten sonra, sözü, daha fazla uzatmadan ayetlere bırakmak en doğru seçim olsa gerek. Diyeceğimiz odur ki, bu sureye havasını veren, özellikle seçilip kullanıldığı açıkça belli olan kelime ve deyimlerin, kendi güzellikleri yanında, içerdikleri derin anlamlarıdır. Onları gereğince tanımak, sureyi tanımakla doğru orantılıdır. Bu bilincin eşliğinde ayetleri anlamaya çalışmak en doğru yol olur kanısındayız.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْۙ ﴿١﴾

1. Güneş katlanıp dürüldüğünde,

Güneşin dürülmesi: Bu deyimle ilgili olarak çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. Bunların incelenmesinden ulaştığımız sonuca göre bu deyimi biri genel ve biri de özel olmak üzere iki şekilde anlamak olasıdır: Genel anlamı, Güneş ışığının sönmesi, silinip kaybolması veya Güneşin kendisinin kütle olarak yok olması, ortadan kalkmasıdır. Özel anlam ise, insan ruhunun bedeninden ayrılması yani insanın ölmesi nedeni ile bu aydınlığın onun için artık söz konusu olmamasıdır. Surenin ana konusu kıyamet olduğuna göre genel anlamlardan birinin anlaşılması sözün gelişine daha uygun görülmektedir.

وَاِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ﴿٢﴾

2. Yıldızlar kararıp döküldüğünde,

Yıldızların inkidarı: İnkidar'a iki şekilde anlam verilmektedir: Biri, Mürselat suresinin 8. ayetinde ifade edildiği gibi 'Yıldızlar söndüğünde' şekli, diğeri ise, İnfitar suresinin 2. ayetinde zikredilen: 'Yıldızlar saçıldığında' biçimidir. Güneşin sönmesi ile, kendileri ışık kaynağı olamayan yıldızlar görünmez hale gelecektir. Güneşin yok olması ile cazibe olarak da isimlendirilen güneşin çekim gücü de ortadan kalkacaktır. Bu durumda bildiğimiz kadarıyla, en azından güneş sistemi içerisinde bulunan yıldızların, onları dengede tutan çekim gücünden kurtulup etrafa saçılıp dökülmeleri kaçınılmaz olur. Bu sonuç da, anılan ayetlerin anlamları ile örtüşmektedir.

وَاِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾

3. Dağlar (sallanıp) yürütüldüğünde,

Dağların yürütülmesi: Vakti gelip de İlahi hikmet gereği, dünya hayatını yaşayanların yaşadıkları yer ve ortamların değişimi söz konusu olduğunda bu bölümdeki ayetlerde sayılan bütün bu olaylar meydana gelecektir. Bütün Evreni kapsadığı tahmin edilen Kıyamet anında, dağların yerlerinden sökülüp, atılacağı; atılmış pamuk ve renkli yün gibi olacakları; yerinde sanılan dağların bulutlar ve serap görünümlerini alarak göklerde seyredeceklerini; beyan eden ayetlere bakmakta, işin mahiyetini kavrama yönünden yararlar vardır. (Bak. Kehf 18/47; Necm 53/88; Mürselat 77/8-10; Mearic 70/9; Hakka 69/14; Karı'a 101/4-5)

وَاِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ﴿٤﴾

4. Gebe develer salıverildiğinde,

Develerin salınması: Bu dehşet verici olaylar gelişirken, artık kimsenin gözünde, para, mal-mülk ve servetin değeri kalmaz, her şeyden vazgeçerler. (Bak. Şu'ara 26/88) Bu cümleden olarak ayette, gebe develerin salınması ile, devrin Arap toplumunda çok değerli kabul edilen ve 'Işar' (birinci harf esre ile ayn şeklinde okunur) adı verilen on aylık develerin sürüler halinde bırakılacağından söz edilmektedir.

Bu değerler, günümüzde başka şeylere yerlerini bıraktıkları gibi,

gelecek dönemlerde de, günümüzde değerli sayılan şeyler yerlerini daha başka şeylere bırakacaklardır.

وَاِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾

5. Vahşi hayvanlar toplanıp bir araya getirildiğinde,

Vahşi hayvanların haşri: Vuhuş, 'vahş'ın çoğuludur. Vahşi demek henüz insanlar alışmamış, yabani dediğimiz hayvanlardır. Bunların haşrı ile üç ayrı amacın ya da hepsinin birden kastedilmiş olacağı ifade edilmektedir. Bunlar:

1- Karşılaştıkları dehşetin etkisi ile birbirine düşman olan hayvanların bu düşmanlıklarını ve duydukları korkuları bir tarafa bırakarak, dürtüsel bir davranışla bir dayanışma içerisinde toplanmaları.

2- Kıyamet nedeni ile hepsinin ölmesi sonucu haşrolmuş olmaları.

3- Hayvanların da ölmelerinden sonra kısas için bir araya toplanmaları için haşr edilmeleri. Bu görüş, 'O gün, boynuzlu koyundan boynuzsuz olanın hakkı sorulacaktır' mealindeki hadisi şerifle de desteklenmektedir.

وَاِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾

6. Denizler kaynatıldığında,

Kaynayan denizler: Denizlerin kaynaması ile, denizlerin sularla dolup taşmasını kastedildiğinin söylenmesi yanında başka anlamlar da verilmektedir. Denizlerin aralarında bulunan engellerin yırtılması sonucu birbirlerine karışarak tek bir deniz haline gelmesi gibi. (Bak. İnfitar 82/3)

Tescir: 'Bu kelimenin, yakmak, kaynatmak, ateşle doldurmak ve püskürtmek anlamlarına geldiği gibi, suyunu boşaltmak, kurutmak anlamlarına geldiği de ifade edilmektedir. Birinci anlama göre bu ayette belirtilenin, denizlerin fokur fokur kaynatılarak sularının birbirine karıştırılacağ, ya da sularının ateşe dönüşeceği; diğer anlamlara göre de deniz sularının tamamen boşaltılıp denizlerin kurutulacağı ifade edilmektedir.' (Ateş, 6/2977)

وَاِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾

7. Ruhlar (bedenlerle) birleştirildiğinde,

Nefislerin çiftleştirilmesi: Bu deyime de birbirinden farklı anlamlar verilmektedir: Bunlardan biri, ölmek suretiyle birbirinden ayrılan ruh ve bedenin, kıyametten sonra tekrar dirilme sonucu birbirine kavuşma; diğeri insanların sınıflara ayrılması olabilir -ki böyle bir ayırımı Saffat suresi 22. ayet metninde 'Ashabi meymene', 'Ashabi meş'eme' ve 'sabikun' şeklinde görmüştük. Bir başka görüş de, nefislerin çiftleştirilmesi şeklinde mümin ruhlarının hurilerle evlenmeleri gibi.

Bütün bunlar İsra suresinin 71. ayetinde ifadesini bulan 'O gün her milleti önderleriyle çağırırız' şeklindeki sonuca yani herkesin kendi dengiyle hesap günü haşr olunacağını göstermektedir.

وَاِذَا الْمَوْؤُ۫دَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾

8. Diri diri toprağa gömülen kıza, sorulduğunda,

بِاَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾

9. "Hangi günah sebebiyle öldürüldü? diye.

Mev'ude: Küçük yaşta diri olarak gömülmek suretiyle öldürülen küçük kız çocuklarına verilen isimdir.

Bu iki ayette işaret olunup o hesap gününde soru sorulacağı bildirilen, öldürülen küçük kız konusuyla ilgili ayrıntılı bilgiler: En'am 151., Nahl suresi 58-59., İsra suresi 31. ve Zuhruf suresi 17. ayetlerde verilmişti ve biliyoruz. İşte o öldürme fiilinin ne kadar ağır bir suç ve günah yönü bulunduğu, bu ayetlerle, kıyamet alametleri arasına alınıp açıklanmaları suretiyle vurgulanmaktadır.

وَاِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾

10. (Amellerin yazılı olduğu) defterler açıldığında,

Burada amel defterlerinin açılması ile hesap günü hiçbir şeyin gizli kalmayacağı ve her şeyin olduğu gibi ortaya çıkacağı, bu dünyada başkalarının gözlerinden kaçırılarak işlenen kötülüklerin o gün gizliliğinin kalmayacağı herkesin bunu bilerek ona göre tavrını koyması gerektiği anımsatılıp uyarı yapılmaktadır.

وَاِذَا السَّمَٓاءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾

11. Gökyüzü sıyrılıp alındığında,

Semanın sıyrılması: Kesilen bir hayvanın derisini yüzmek, bir ağacın kabuğunu soymak gibi, yüzeyi örten örtüyü kaldırmak açmak olarak tarif edilmektedir. Gök yüzünün de böyle sıyrılması, hayvan derisinin yüzülüp yok edilmesi gibi yorumlanıyor ve bu durum bir çok ayetlerle değişik ifadelerle açıklanıyor. (Ayrıca bak. Enbiya 21/104; Kaf 50/22; Hakka 69/18; İbrahim 14/48; İnfitar 82/19)

وَاِذَا الْجَح۪يمُ سُعِّرَتْۙ ﴿١٢﴾

12. Cehennem tutuşturulduğunda,

Cehennemin bütün şiddetiyle alevlendirilip kızdırılması, yakıcılığı ile sıcaklık derecesinin en üst düzeye çıkarılması halidir.

وَاِذَا الْجَنَّةُ اُزْلِفَتْۙ ﴿١٣﴾

13. Ve cennet yaklaştırıldığında,

Güzel ve hayırlı ameller karşılığı, Allah'ın lütfu ile ulaşılması her Müslüman muttakinin kalbinde yatan ve oraya ulaşabilme ümidiyle titrediği büyük nimet ve makamdır cennet. Cennetin, onu hak edene o gün yaklaştırılacağı ayette beyan olunmaktadır. Kaf suresinin 31. ayetinde de: 'Muttakiler için hazırlanan cennet uzak değildir.' mealindeki haberi böylece pekiştirilmiş olmaktadır.

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَٓا اَحْضَرَتْۜ ﴿١٤﴾

14. Kişi neler getirdiğini öğrenmiş olacaktır.

Buraya kadar olan 14 ayette önemli on iki olay anılarak kıyametin, bu olayların gerçekleştiği gün olacağı ve herkes o gün için neleri hazırlayıp getirdiğini ve neleri de ihmal ettiğini bileceği vurgulanmaktadır. al-i İmran suresinin 30. ayetinde anlatılan işte bu gündür. Ayette nefis olarak anılan her kişi dünyada iken ya iyi ya da kötü işler yapmıştır. İşte dünyada yaptıklarından iyisini de kötüsünü de o gün Allah'ın huzurunda bulunduğu sırada bilecektir denilmektedir. Çünkü amel defterinin sayfaları o gün açılacaktır. Sayfaların açılışı nedeniyle o gün insanları neler diyeceği ve kuşkusuz herkesin o defterde, sadece yaptıklarını karşılığını bulacağı, sonuç olarak hiç kimseye zulüm edilmeyeceği Kehf suresinin 49. ayetiyle bildirilmiştir.

Bu suretle yapılan inkılabın tasvirleri tamamlanmakta ve giriş bölümünde de değindiğimiz üzere izleyen ayetlerde, vahiy gerçeği konu edilmekte ve bununla ilgili olarak da, vahyi getiren meleğin, vahiy muhatabı Peygamberin nitelikleri ve peygamberin de içinde yaşadığı kavmin durumu ve bütün bunların üstünde İlahi irade yer almaktadır:

فَلَآ أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ﴿١٥﴾

15. Şimdi yemin ederim o sinenlere ,

Konuya, başına olumsuzluk edatı 'la' getirilerek yapılan kasem ile yani yeminle girilmektedir. Allah'ın yemini ile konulara girilmesinin ne anlama ve ayrıca buradaki şekliyle yanı başına olumsuzluk edatı getirilerek yapılmasının da ne anlama geldiği daha önceleri yeterince açıklandığı için buradabir kere daha yinelenmelerine gerek görülmemiştir. Fakat, yine de: 'Yemine konu yapılan şeyler, önemli olduğu kadar o derece de anlamları açıktır ki bunlar için, yemine bile gerek yok' şeklinde anımsatma yapılmasında yarar vardır diyerek, yemine konu olan şeylerin niteliklerini anlamaya çalışalım:

الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ﴿١٦﴾

16. O akıp akıp yuvasına gidenlere,

Bu ayeti kerimede akıp akıp yuvasına gidenlerden neyin kastedildiği konusunda değişik görüşler ileri sürülmüştür. O görüşleri anlatma yerine, kullanılan deyim ya da sözcüklerin hangi anlamlara geldiğini saptayarak, sonuç çıkarmayı, konuya ilgi duyanların anlayışlarına bırakmanın daha yararlı olacağını düşünüyoruz. Çünkü yüzlerce sene önce sahip olunan bilgi ve gözlemlerle konuyu kavrama ile, günümüz ve bizden sonraki dönemlerin koşul ve olanaklarında yorumlamak kuşkusuz birbirinin aynı olamaz. Arada bazı farklılıkların ortaya çıkması doğaldır. Böyle olmasının neden ve hikmetlerinin de, Kur'an hükümlerinin ezelden ebede yürürlükte olmasında saklı olduğunu anlamak ve bilmek gerekir.

Hunnes: Hanis sözcüğünün çoğuludur. Hanis, kelimesinin ise, sinen, kaybolan, geri kalan ya da gerileten anlamlarını ifade etmektedir.

Cevarı: Bu sözcük de cariye'nin çoğuludur. Cariye ise, akıp giden anlamına gelmektedir.

Bu sözcüklerin ifade ettikleri anlamlara dayanılarak, bunların, göklerde durmadan yörüngelerinde seyreden, bazen ortaya çıkıp bazen de kaybolan her çeşit yıldızlar ya da gök cisimleri olduğu ifade edilmiştir. Görünüp kaybolmaları da, güneşle birlikte hareket etmeleri nedenine bağlanmakta ve güneş ışığının dünyamıza göre kaybolup bir süre sonra yine ufukta doğması ile yıldızların görünürlük kazanıp kaybetmeleri ile yorumlanmıştır.

Ayetin nazil olduğu bölge olan Mekke semalarının açık ve berraklığında, göklerdeki bu hareketlerin, çıplak gözle bile izlenebilecek etkileyici olaylar olması düşünüldüğünde, bu tarz yorumların o döneme uygun düştüğü açık bir gerçektir. Günümüz ve ilerisi için ise, farklı yorumlara açık olduğu da diğer bir gerçektir.

وَالَّيْلِ اِذَا عَسْعَسَۙ ﴿١٧﴾

17. Kararmaya yüz tuttuğunda geceye andolsun,

As'as: İki zıt anlamı temsil eden kelimelerden olması nedeni ile, gecenin, hem geliş, hem de gidişi anlamlarını temsil etmek için kullanıldığı ifade edilmektedir. Diğer deyişle, hem gecenin gelişine, hem de gidişine andolsun denilmiştir.

وَالصُّبْحِ اِذَا تَنَفَّسَۙ ﴿١٨﴾

18. Ağarmaya başladığında sabaha andolsun ki,

Bu iki ayette, gece ve gündüze yemin edildikten sonra, izleyen ayetlerde, vahyin ifadesi olan Kur'an, onu getiren elçi melek ve vahyin muhatabı peygamberden ve bunların hepsinin üstün vasıflarından söz edilmesi, olağanüstü bir üslup ve kurgudur. Çükü, gecenin gelmesi bir yerde, korku anlamını da beraberinde getirmektedir. Karanlığın her şeyi gizleyip gizemli yapması yanında, insan ruhunda üzüntü, ümitsizlik, çaresizlik ve sevinçlerin yok olması gibi duyguların oluşmasına neden olduğu herkes tarafından bilinen bir husustur. Gecenin gidip yavaş yavaş ufkun aydınlanarak gündüzün gelmeye başlaması da bunun tam tersi etkiler yaratmaktadır. Sabah havası teneffüs edilip bir de sabah melteminin okşayıcı ve huzur verici esintisi eklenince keyiflere diyecek yoktur.

O halde üzerine yemin edilen gece, surenin birinci bölümünde

ortaya serilen İslam öncesi dönemin, her yönü ile insanların üzerine gelip çöken kabusu; sabah da, o kabusu, o karanlığı, yavaş yavaş, sevince, huzur ve istikrara; vahiy; onu getiren elçi melek ve peygamber aracılığı ile İslam ve iman nurunun aydınlığına taşıyan 'Hak' gerçekleridir. Duha suresinde ayrıntılarıyla üzerinde durulacak olan müjdedir. Orada, 3. ayette ve başka ayetlerde, Resulullah ve mümin muttakiler için, kıyametle başlamış olsa bile ahiretin, geçmişlerinden daha hayırlı olacağı beyan edilmektedir. İzleyen ayetlerde de, bütün bunlara yemin edilerek deniliyor ki:

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾

19. O (Kur'an), şüphesiz değerli, bir elçinin (Cebrail'in) getirdiği sözdür.

Bu söz yani Kur'an'ı Kerim ve onu getiren elçi için neler denilmiştir? Bir kere Kur'an:

1- Allah sözüdür, Mele-i alada Allah katında korunup, ona görevli melekler dışında bir kimsenin ulaşıp dokunması mümkün değildir; onda uydurma tek bir söz yoktur ve bu gerçeği geçmiş derslerimizden kendi adımız kadar emin bir şekilde biliyoruz ve bu konuda sadece iki (Bakara 2/2; al-i İmran 3/7) anımsamak yeterlidir.

2- Onu görevli elçi melek Cebrail (a.s.) indirmiştir. (Ayrıca bak. Bakara 2/97; Nahl 16/102; Şu'ara 26/193-194)

ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾

20. O elçi güçlü, Arş'ın sahibi (Allah'ın) katında çok itibarlıdır.

Elçi melek Allah katında çok güçlüdür. Aldığı elçilik ya da üstlendiği diğer görevleri yerine getirmede hiçbir eksiği yoktur. Arşın sahibi Allah katında büyük bir şeref ve haysiyet sahibidir; mekindir yani orada yeri vardır. Karşı gelinmez ve kuşkusuz karşı konulmaz büyük bir gücü vardır; 'Şedidülkuva ve zümirre'dir. (Bak. Necm 53/5-6)

مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾

[586]21. O orada sayılan, güvenilen (bir elçi) dir.

Yüce Allah katında diğer melekler ona itaat eder, onun emirlerini dinlerler. Ona baş vurur danışır akıl alırlar. O güvenilir bir kişiliğe sahip

olup görevlendirildiği şeyde asla hak ve adaletten ayrılmaz. Sınırı aşmaz, görevinin gereklerine uygun davranır.

Şimdi de sıra, vahyin muhatabı Hz. Peygamber hakkında söylenenleri cevaplamaya ve onunla ilgili haberleri gerçek yönleriyle açıklamaya gelmiştir:

وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾

22. Arkadaşınız (Muhammed) de mecnun değildir.

Sahibiniz, yani sohbetlerinde bulunduğunuz arkadaşınız Hz. Muhammed mecnun değildir. Necm suresinin 2-4 ayetlerinde bu husus değişik ifadeyle: 'Sahibiniz sapmadı, batıla inanmadı ve arzusun göre de konuşmaz; vahyedilenden başkasını da söylemez' şeklinde beyan edilmektedir.

Siz yıllarca onun sohbetinde bulundunuz. Onunla konuşup danıştınız ve düşüncelerini öğrenmek için ona baş vurdunuz. Ahlakının yüksekliğini, emin kişiliğini de biliyorsunuz. Ve onun mecnun olmadığını da bilirsiniz. Aklı ve algılaması yüksek, faziletli kişiliğinin herkesçe kabul edildiğini de biliyorsunuz.

Onun tebliğ ettiği sözleri mecnunca değil tam aksine akıllıca söylediği, Saffat suresinin 37. ayetinde: 'Aksine o hak ile geldi ve Allah'ın resullerini tasdik etti.' şeklinde beyan edilmektedir.

وَلَقَدْ رَاٰهُ بِالْاُفُقِ الْمُب۪ينِ ﴿٢٣﴾

23. Andolsun ki, onu (Cebrail'i) apaçık ufukta görmüştür.

Andolsun sahibiniz Muhammed, şeref ve haysiyetli, güçlü-kuvvetli ve üstelik kerem sahibi Allah katında mümtaz yeri olan ve O'nun emirlerini peygamberlere taşıyan elçiyi (Cebrail a.s.)' açık ufukta gördü. İşte size tebliğ ettikleri o elçinin defalarca gördüğü (Bak. Tekvir 81/237; Necm 53/7, 13-14) elçinin ona getirdiği Allah'ın emirlerinden başka bir şey değildir,

وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَن۪ينٍ ﴿٢٤﴾

24. O, gaybın bilgilerini (sizden) esirgemez.

Bildiğiniz ve gördüğünüz konularda cimri olmadığını biliyorsunuz. Gayb ile ilgili konularda da size karşı, bazı kendi çıkarlarını düşünerek

cimrilik yapması asla söz konusu değildir. Ona menfaatçilik isnadında bulunulamaz.

'Güçlü, güvenilir ve keremli elçi olan Cebrail'den tam bir gözlemle aldığı bildirileri, tam bir kuvvet ile ezberleyerek hiçbir tarafını unutmadan, ziyan etmeden kesin bilgiye alıp kabul ederek tebliğ eder. İşte o Kur'an, bu sahibinizin açık ufukta gördüğü güvenilir, kendisine itaat edilen, Arşın sahibi olan Allah katında şerefli, gayet kuvvetli, keremli elçiden böyle güçlü ve güvenilir bir biçimde alıp tebliğ ettiği bir kelamdır ki, onu arşın sahibi Allah Teala'nın gönderdiğinde hiçbir kuşku yoktur.' (Elmalılı, 8/291)

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿٢٥﴾

25. O lanetlenmiş şeytanın sözü de değildir.

O Kur'an, lanetlenmiş şeytanın sözü değildir. Olamaz da. Çünkü onu getiren Cebrail (a.s.) dır. İniş sırasına göre şeytan kelimesinin ilk defa bu surede geçtiğini ifade eden Ateş, konu ile ilgili olarak da şu bilgileri vermektedir:

Gramercilerin şeytan kelimesinin türetildiği kökler ile ifade ettiği manalar konusunda değişik görüşler savunduklarını anlatan Ateş, sonuç olarak 'bozukluk' anlamı üzerinde örtüştüklerini beyan etmekten sonra şöyle demektedir: 'Şeytan sözü Kur'an'da insanlara iğva vermek, aldatmaya çalışmak anlamındaki 'İblis' ile eş anlamda kullanılır. Nisa Suresinin 76. ayetinde: "inananlar Allah yolunda savaşırlar, inkar edenler de tağut (şeytan) şeytan yolunda savaşırlar. O halde şeytanın dostları ile savaşın." Bakara suresinin 34-36. ayetlerinde Meleklere Adem'e secde edin demiştik, hemen secde ettiler, yalnız İblis diretti... derken şeytan onların ayaklarını kaydırdı" buyurulmakta ki, burada şeytan İblis ile eş anlamdadır.

Bazen şeytan, insanların ve cinlerin azgınları, kötüleri anlamında da kullanılır. En'am 112. ayette olduğu gibi' (Ateş, 6/2981)

فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾

26. Hal böyle iken nereye gidiyorsunuz?

'Bu hakikatlere karşı doğru yolu bırakıp siz nereye gidiyorsunuz? Ne büyük dalalete düşüyorsunuz. Kur'an başka değil halis bir zikirdir. Unutulmaması gereken bir öğüttür. Bilhassa içinizde dosdoğru olmak,

hakkı ve sevabı arayarak iyi yola gitmek isteyen akıl sahipleri için bir öğüttür. Çünkü uyarı ve nasihatlerden faydalanacak olanlar onlardır.' Zalimlere gelince Kur'an onların ancak zararlarını artırır. (Bak. İsra 17/82)

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾

27. O, herkes için, bir öğüttür,

لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾

28. Sizden doğru yolda gitmek isteyenler için de.

Bu ayet nazil olduğu zaman Ebu Cehil'in 'Demek Allah işi bize bırakmıştır. Dilersek dosdoğru olur, dilersek olmayız' dediği ve bunun üzerine 29. ayetin nazil olduğu rivayet edilmektedir.

وَمَا تَشَاؤُنَ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾

29. Alemlerin Rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.

Bu ayetin anlamı, Yüce Allah'ın dileyeni seçiminde zorlaması anlamını ifade etmez kanısındayız. Kader ile ilgili açıklama sırasında değinildiği üzere, kişi tercihini yapıncaya kadar Allah'ın seçimine müdahale ederek yönlendirmesi söz konusu değildir. Kişi seçimini serbestçe yapar. Bu seçimi yaptıktan sonra da Allah ona o yönde başarıya ulaşmasına yol verir ve destekler. Bu destek olmadan kişinin kötülük konusunda bile başarıya ulaşma şansı yoktur. Çünkü külli irade Allah'a has bir yetkidir. Kişinin dileği Allah'ın dilemesine rağmen başarıya ulaşamaz. (Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 22/521 vd.; Elmalılı, 8/267 vd.; Kutub, 16/45 vd.; Ateş, 6/2975 vd.; Emiroğlu, 13/325 vd.)

TEKVİR SURESİNİN SONU

82-İNFİTAR SURESİ-82

سُورَةُ الاِنْفِطَارِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

İnfitar suresi, resmi düzenlemede 82. ve iniş sıralamasında da 82. sırada yer almaktadır. Naziat suresinden sonra Mekke'de inmiştir. 19 ayettir. Anlamı "yarılmaktır". Göğün yarılmasından söz ederek başladığı için bu adı almıştır. Konusu ahiret alemidir.

Her iki sure ile de ilgili olması bakımından, bundan önceki surede cümlenin aynısı ile ifade ederek diyoruz ki:

Değişik kaynaklardan ulaşan haberlere göre. Hz. Peygamber (s.a.), bu surenin de içinde bulunduğu üç sure ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur: 'Her kim Kıyamet gününe gözüyle görür gibi bakmak isterse Tekvir, İnfitar ve İnşikak surelerini okusun'.

Bu hadisi şeriften de anlaşılacağı üzere, surenin ana teması Kıyamet gerçeği üzerinde kurulmuştur. Bu yapılırken de surede yer alan ayetlerin içerikleri göz önünde bulundurularak, Kur'an'ı Kerim'in genel üslubuna göre düzenleme yapılmıştır. İlk başta, göklerin yarılması, yıldızların dağılması, denizlerin kaynamasından kabirlerin içlerinin boşalması gibi o günde görülecek korkunç ve dehşet verici olayları gördüklerinde, kişilerin neler yaptığını ve neleri geriye bıraktığını iyice öğrenip anlayacakları ifade edilmektedir. Bu ifadede kendine has bir üslup vardır. Bu olayların kalpler üzerindeki etkisi,o kalpleri hem amaçlanan hedefe yönlendirmekte, hem de tatlı sert bir ifade ile bir nevi uyarı şeklinde azarlamaktadır.

Bundan sonraki bölümde de, ilk bölümün azarlayıcı havasını biraz daha sertleştirerek daha belirgin ve anlaşılır mahiyet kazandırılmaktadır. İnsanoğlu, 'Rabbinin şanını bilmemekle, lütfuna, ihsanına ve

nimetlerine nankörlük edip şükretmeme' nedenleriyle kınanmaktadır.

Kınamayı takiben, insanı inkar ve isyana yönelten hastalığın illeti, hesap gününün inkarı olarak saptanmakta ve her türlü kötülüğün kaynağının bu inkar keyfiyeti olduğu vurgulanmaktadır.

Surenin sonunda da, hesap gününün korkunçluğu ve büyüklüğü üzerinde insanlar düşünüp anlamaya ve kafa yormaya teşvik edildikten sonra, hesap gününde, kimsenin kimseye bir faydasının dokunmayacağı beyan edilerek: 'O gün emir, yalnız Allah'ındır.' hükmü ile sure sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

اِذَا السَّمَٓاءُ انْفَطَرَتْۙ ﴿١﴾

1. Gökyüzü yarıldığı zaman,

Dikkat edildiğinde görüleceği üzere, bundan önceki surenin başlangıçtaki 12 ayetinde, kıyamet belirtileri olarak sayılıp anlatılan hususlar gibi, buradaki ilk 4 ayette de aynı konularla örtüşen, kıyamet alametlerinden söz edilmektedir. Şimdi bunları bir kere daha buradaki tema içerisinde anlamaya çalışalım:

Bu ayette, kıyamet belirtisi olarak anılan ilk olay 'Gök yarıldığı zaman' deyimi, bilindiği üzere Kur'an'ı Kerim'in bir çok ayetinde, aynı ya da örtüşen anlam içeren şu ifadelerle de beyan buyurulmaktadır:

Furkan 25. ayette: 'O gün gök bulutlarla birlikte yarılacak ve melekler indirileceklerdir.'; Rahman 37. ayette: 'Gök yarılıp da kızarmış yağ renginde gül gibi olduğu zaman.'; Hakka 16. ayette: 'O gün gök yarılır ve sarkmaya başlar'; Müzzemmil 18. ayette: 'Gökyüzü bile o günün şiddetiyle yarılacaktır. Allah'ın vadi mutlaka yerine gelir.' Ve Nebe 19. ayette. 'Gökyüzü açılır ve orada pek çok kapı oluşur.'

وَاِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْۙ ﴿٢﴾

2. Yıldızlar döküldüğü zaman,

Bu ifade, yani yıldızların dağılıp dökülmesi olayı 'intisar' kelimesi ile açıklanmaktadır. Yıldızları dağılıp dökülmesinin nedeni ise, geçen surede de değinildiği üzere, genel çekim dengesinin bozulmasıdır.

Semaya ve ondakilere denge, nizam ve intizam veren ve Evrende şaşmaz dakikliği sağlayan bu gizemli olay, kuşkusuz, ilahi güç ve hikmetlere dayalı Yüce Yaratıcının takdiridir. Ayette belirtilen bu son durum da elbette ki yine O'nun takdiridir.

İntisar: Bir gücün ya da bir bağın yardımı ile dizili halde olan şeylerin, bu güç ya da bağın ortadan kalkması ile dağılıp saçılması anlamını ifade etmektedir. Bağı kopan bir tesbih tanelerinin dağılması; başka bir örnekle, gökteki bir cismin, yerin çekim gücünü aşan uzaklığı aşması halinde uzay boşluğuna yuvarlanması gibi

وَاِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْۙ ﴿٣﴾

3. Denizler birbirine katıldığı zaman,

Denizleri bir birinden ayıran perdelerin her hangi bir nedenle yırtılması sonucu denizlerin birbirine karışarak tek deniz haline gelmeleri; suyu oluşturan oksijen ve hidrojen elementlerinin bir gücün etkisi ile ayrışması sonucu deniz ve yeryüzündeki bütün suların yok olması ya da insanlarca bilinemeyen ve bilinemeyecek bir neden ile bu olasılıkların meydana geleceği ve bunun da o günü oluşturan nedenlerden birisi olacağı kesindir. (Bak. Tekvir 81/6)

وَاِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْۙ ﴿٤﴾

4. Kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman,

Kabirler deşilip içlerinin dışarısına çıkarılması şeklindeki ifadeden kastedilen, ölülerin kıyamet günü, diriltilerek kabirlerinden kaldırılıp hesap vermek üzere Yüce divana hazır edilmeleri olgusudur. Çünkü bu hesaba çekilme keyfiyeti, kıyametin olmasından sonra yapılacak işlerdendir ve bu nedenle kıyamet alametleri arasında sayılmıştır. (Ayrıca örnek için bak. Adiyat 100/9-10; Yasin 36/33)

İşte yukarıdaki dört ayeti kerimede sayılan bu belirtiler ortaya çıkınca insan neleri öğrenecektir? Onları da izleyen ayetlerden öğreneceğiz:

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَاَخَّرَتْؕ ﴿٥﴾

5. İnsanoğlu (yapıp) gönderdiklerini ve (yapamayıp) geride bıraktıklarını bir bir anlar.

Bir önceki ayet ve geçen surede değinildiği üzere, kıyametin

ardından diriliş meydana geleceği ve yapılan ve yapılmayanların da hesaplar görüleceği için nefis hakkettiği iyi ya da kötü sonuçları da görüp öğrenecektir.

'İnsanoğlu ne yaptığını ve geriye bıraktığını görür' denilmesinden nelerin kast edilmiş olabileceği konusunda müfessir çoğunluğunca üzerinde söz birliği edilen olasılıklar şu şekilde sıralanmaktadır:

1- Öncelik vererek işlediği ya da gönderdiği, dünyada hayır ve şer konusun önce kendi işlediği amellerdir. Ertelediği de, örnek alınarak, kendisinden sonraki kimseler tarafından işlenen iyi ya da kötü ameller. Bu durum 'Her kim iyi ya da kötü amellerin işlenmesine yol açan biri yaparsa, onları işleyenlerin sevap ve günahları kadar kendisi de pay alır' şeklinde özetlenebilen hadis örneğinde olduğu gibidir.

2- Öncelik verdiği ya da gönderdiği, işlemiş olduğu günahlar; işlemeyip ertelediği de ibadetlerdir.

3- Öncelik verip işlediği ya da gönderdiği, yükümlü olduğu amellerden işlemiş oldukları; erteledikleri de yerine getirmediği yükümlülükler.

4- Takdim ettiği malların kendisi için sarf ettikleri; geriye bıraktığı da mirasıdır.

Bütün bunları o gün görecek olan insana, bu olayları yaşayıp yapan suçlulara, sorular sorulmakta, devamında da yanıt olacak gerçekler dile getirilip açıklanmaktadır:

يَٓا اَيُّهَا الْاِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَر۪يمِۙ ﴿٦﴾

6. Ey insan! İhsanı bol Rabbine karşı seni aldatan nedir?

اَلَّذ۪ي خَلَقَكَ فَسَوّٰيكَ فَعَدَلَكَۙ ﴿٧﴾

7. O Allah ki seni yarattı, seni düzgün ve dengeli kılıp, ölçülü bir biçim verdi.

Bu iki ayette yapılan hitap insanı çok derin düşüncelere götürecek anlamlar içermektedir. İnsanı yaratan, ona şekil verip düzenleyerek bütün organlarını birbiri ile uyumlu hale koyup en güzel yaratık olma özelliğini sağlayan: iskelet, kas, deri, sindirim sistemi, kan dolaşımı sistemi, solunum sistemi, üreme organları, bezeler, sinir ve sindirim sistemleri ve bunlara ek olarak beş adet duyu organ ve bütün bunların

hepsinden de öte, hiçbir canlı yaratığa vermediği akıl ve düşünme yeteneğini bahşeden, kendi ruhu ile can veren Kerim Rabbisine karşı aldanmasına neden olabilecek kadar önemsenebilecek ne olabilir ki? Bütün bunları unutturup bir tarafa ittiren o büyük etken nedir? (Bak. Kehf 18/37; Hicr 15/29; İsra 17/70; Kıyamet 75/4)

فِيٓ أَيِّ صُورَةٍ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾

8. Seni istediği her hangi bir şekilde parçalardan oluşturdu.

Bu ayet için de hepsinin de ayete uygunluğu kabul edilen yorumlar yapılmaktadır. Şöyle ki:

1- 'Seni çeşitli biçimlerden dilediği her hangi bir surette terkip etti, biçim kazandırdı.' Bu anlam Allah'ın lütfu olan 'Ahsen-i takvim' olarak nitelenen, Tin suresi 4. ayetinin içeriğidir.

2- 'Ayette geçen 'Eyyi' kelimesi şart ve dolayısı ile 'rekkebek' istikbal anlamında olarak, seni herhangi bir surette dilersek terkip eder, biçim verir; dilerse o güzel insan kılığından çıkararak en çirkin şekillere sokar, esfel-i safiline yuvarlar.' Bu anlam da Tin suresinin 5. ayetinde ifadesini bulmaktadır.

3- Yukarıdaki iki anlamı da birlikte içeren başka bir yorum.

Soruyu yineleyelim: 'Ey insanoğlu! ...Rabbine karşı seni aldatan nedir?

Sorunun yanıtı olan ve insanın ihmal edip önemsemediği o büyük etkin gerçek, izleyen ayetlerin yüce anlamlarında vardır:

كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ ﴿٩﴾

9. Hayır! Siz yine de dini yalanlıyorsunuz.

'Hayır, hayır, doğrusu siz dini yalanlıyorsunuz.' Ahireti inkar ediyor hesaba çekileceğinizi yalanlıyorsunuz. Siz ceza göreceğinizi kabul etmiyorsunuz. İşte düştüğünüz bu yanılgılar sizi gerçeklerden uzaklaştırmakta küfrün kucağına atmaktadır.

'O kerim olan Rabbinizin keremine karşı onun emrettiği ve yasakladığı şeylere teslim olarak, yani tam bir ihlas ve boyun eğiş ile itaat ederek, o kereme layık yüksek ahlakla güzel ameller yapmak görev ve sorumluluğuna ve onun sonucu olan hesap gününe ve cezaya inanmıyorsunuz. Çünkü Allah'ın lütuf ve kereminden ümit kesmek de izzet ve kudretini tanımamak da küfürdür... Görev ve

sorumluluk hükümlerini belirleyen kural ve adetlere de din denilmiştir. (Yusuf 12/76); 'Nuh'a tavsiye ettiğini size şeriat ve din kıldı.' (Şura 42/13) ve 'Allah katında din İslam'dır.' (al-i İmran 3/19); İslam'ın esaslarından biri de ahirette diriliş ve cezadır... Yani: Siz demek cezayı yalanlıyorsunuz ve onun için de Allah'tan korkmuyor, gururlanıyorsunuz.' (Elmalılı, 8/304)

وَاِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظٖينَۙ ﴿١٠﴾

10. Şunu iyi bilin ki üzerinizde bekçiler var,

Halbuki iyi olsun kötü olsun her yaptığınızı gözetip korumak ve kayda geçirmekle görevli, hafizin denilen melekler vardır...

كِرَامًا كَاتِبٖينَۙ ﴿١١﴾

11. Değerli yazıcılar var,

'Öyle ki, her biri Allah katında mukerrem, saygın, görevlerinde kusur etmeyen dürüst hak yazıcılardır.'

يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾

12. Onlar, yapmakta olduklarınızı bilirler.

Yaptıklarınızı bilir ve amel defterinize yazarlar. Yaptıklarınız bir bir ortaya dökülecektir, gizli kalacağını sanmayın, o gün her şey açığa çıkar.

اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفٖي نَعٖيمٍۚ ﴿١٣﴾

13. İyiler muhakkak cennettedirler,

وَاِنَّ الْفُجَّارَ لَفٖي جَحٖيمٍۚ ﴿١٤﴾

14. Kötüler de cehennemdedirler.

يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدّٖينِ ﴿١٥﴾

15. Ceza gününde oraya girerler.

وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَٓائِبٖينَؕ ﴿١٦﴾

16. Onlar (kafirler) oradan bir daha da ayrılmazlar.

Böylece iyiler ile kötülerin ceza günündeki durumlarına açıklık

getirildikten sonra ceza gününün ne biçim bir gün olduğu tanımlaması yapılıyor.

وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الدّ۪ينِۙ ﴿١٧﴾

17. Ceza günü nedir bilir misin?

ثُمَّ مَٓا اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الدّ۪ينِۜ ﴿١٨﴾

18. Evet, bilir misin? Nedir acaba o ceza günü?

Ceza gününün akıl ve tahminlerle kavranması mümkün olmayan büyüklüğü ve dehşet verici özelliği bu iki ayette arka arkaya sorulan iki manidar soru ile vurgulanmıştır. Ey inkarcılar, o ceza gününün ne olduğunu bildiniz mi artık? Hayır bilemezsiniz, çünkü onu bilmeye zeka ve bilginiz yeterli değildir. Onun nasıl bir din günü olduğunu sonradan sana anlatacak zeka sahibi kimse de yoktur. Çünkü onun büyüklüğü ve korkunçluğu insan tasavvur gücünün sınırlarını aşan bir olgudur. Sure bu tehdit ifadesini izleyen 19. ayetin:

يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْـٔاًۜ وَالْاَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ ﴿١٩﴾

19. 'O gün hiçbir kimse başkası için bir şey yapamaz. O gün iş Allah'a kalmıştır.' yargısını vurgulayan bu hükmüyle sona ermektedir. Ayetin son cümlesi 'O gün emir Allah'ındır' şeklinde de tercüme edilmiştir... (Sure ile ilgili daha geniş bilgi için bak. Razı, 22/541 vd.; Elmalılı, 8/297 vd.; Kutub, 16/64 vd.; Emiroğlu, 13/345 vd.)

İNFİTAR SURESİNİN SONU

83-MUTAFFİFİN SURESİ-86

سُورَةُ الْمُطَفِّفِينَ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Mutaffifin suresi, resmi düzenlemede 83. ve iniş sıralamasında ise, 86. sırada yer almaktadır. Çoğunluk görüşü Mekke'de inmiş olduğu yönündedir. 36 ayettir. Mutaffifin, ölçü ve tartıda hile yapan anlamına gelen mutaffif kelimesinin çoğulu olduğu için sureye bu isim verilmiştir.

Sure içeriğine gelince: İlk ayetlerde, alış-verişte hile yapanların, yani mutaffifin olanların yaptıkları hileler nedeni ile, hesap günündeki durumlarına dikkat çekilmektedir. Daha sonra 'Füccar' sıfatıyla anılan bu kimselerin, Allah katındaki itibarları, dünyadaki yaşayışları ve hesap gününde onları bekleyen şeyler konu edilmekte; bunları takiben de, Kur'an'ı Kerim'in bildiğimiz karşıtlık üslubu gereği, iyi amel sahiplerinin durumu, onlar için hazırlanmış ve erişecekleri nimetler ve onların yüzlerini güldürecek armağanlar ile yüksek derecelerinden söz edilmektedir. Sure, kötülerin iyilere yapmış oldukları kötü muamele ve çirkin davranışları ve en sonunda da bu davranışları nedeni ile onların karşısında düştükleri alçaltıcı hallerini beyan eden ayetlerle sona ermektedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ ﴿١﴾

[587]1. Eksik ölçüp noksan yapan hilekarlara yazıklar olsun!

الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ ﴿٢﴾

2. Onlar insanlardan alırken ölçüp tarttıklarında tam,

وَاِذَا كَالُوهُمْ اَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَۜ ﴿٣﴾

3. Onlara vermek için ölçüp tarttıklarında ise eksik ölçer ve tartarlar.

Bir toplum ve onu oluşturan bireylerin, gerek toplum gerekse kişi olarak içinde bulundukları ortamda, mutlu olmaları ve hayatlarını güven içerisinde sürdürebilmelerinin başta gelen ve olmazsa olmaz koşulu, karşılıklı birbirinin hukukunu gözetme temel bilinci üzerine oturtulmuş ahlakı donanıma sahip olmaları ve birbirlerine saygı ve sevgi duymalarıdır. İşte bu nedenledir ki İslam, her yönü ile eksiksiz, mükemmel bir insan tipini ortaya çıkarmayı hedef almış, bu tip insanlardan aileye, oradan da toplum hayatına geçip, aynı mükemmellikte oluşturmayı amaç edindiği devlete sahip olup, o devlet aracılığı ile de asıl hedefi olan insana, insanca bir ortam içerisinde yaşamını sürdürme amacıyla yola çıkmıştır. Bu nedenle de bu hedefe ulaşmayı engelleyen ne varsa onları, başta uyarma ve eğitim olmak üzere, bütün yöntemleri kullanarak ortadan kaldırmaya koyulmuştur. Bunun bazı örneklerini de bu sure ve ayetlerinde görmekteyiz.

Ölçü ve tartıda hile yapma ile ilgili konular, Kur'an'ı Kerim'in diğer bir çok ayetlerinde de dile getirilmiş olup, onun kötülüğü ve toplumu tahripteki etkileri herkes tarafından bilinmektedir. Ayrıntılar için A'raf 7/85. ayet ve açıklama ile oradan yollama yapılan ayetlere bakınız.

اَلَا يَظُنُّ اُولٰٓئِكَ اَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَۙ ﴿٤﴾

4. Onlar düşünmezler mi ki, tekrar diriltilecekler!

لِيَوْمٍ عَظٖيمٍۙ ﴿٥﴾

5. Büyük bir günde,

Bilindiği üzere Mekke de nazil olan sureler, genellikle akideye ait konuları öne çıkarırlar. Öne çıkarılan o konulardan birinin de kıyamet ve onun sonucu olan hesap verip cezaya veya ödüle hak kazanmak olduğunu biliyoruz. Bu cümleden olarak bu ayetlerde, tehdit ve ürkütme havasını taşıyan bir tema ile, ölçü ve tartıda hile yapılması ile ilgili cezalardan ağırlıklı söz edilmesinin arkasında, o dönem Mekke'si ve orada yaşayanlarla doğrudan ilgili nedenler vardır:

Birincisi, o devirde ticari hayatı kontrol edip ellerinde tutan, Mekke'nin saygın kişileri idi bu hileleri yapanlar da onlardı. Ayrıca bu kişiler, para getirici her türlü işleri kendi kontrolleri altında tutan çok etkin kişilerdi ve bu haksızlıkları fiili güç kullanarak yaptıkları için toplumda büyük bir terör havası estirmekte idiler. Bundan başka, onların bu durumlarını açığa çıkarıp deşifre etmek yeni bir gelişme idi. Mekke zalimlerinin İslam devletine karşı bu derece şiddetle karşı koymalarının nedeni, İslam'ın gelmesi ile bu etkinliklerinin azalacağını hatta yok olacağını sezmelerinden kaynaklanıyordu ve bu nizamın, kendisine ait olmayan bir sistemi de hoş karşılamayacağını anlıyorlardı. Bütün bu nedenlerle İslam amaçladığı hedefe ulaşmak için bu tür olaylara ve onları tezgahlayanlara savaşlar açmıştır. Bu sure ve ayetleri o savaş zincirinin bazı halkalarını oluşturmaktadır. Amaç onların bu uyarı ve ürkütmeler ile gerçeği anlamalarını sağlayıp onları doğru yola çekmek, sonuçta da, müminleri ve bütün insanları güvenli ve rahat bir düzene kavuşturmaktır.

يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾

6. Öyle bir gün ki, insanlar o günde alemlerin Rabbinin huzurunda divan duracaklardır.

İbni Ömerin bu sureyi okurken 6. ayete geldiğinde, kendini tutamayarak hüngür hüngür ağladığı ve bir bedevinin de, Abdullah b. Mervana: 'Allah'ın ölçü ve tartıda hileye sapanlar hakkında ne söylediğini bildiğin halde Müslüman kimselere ait malları ölçüsüz, tartısız ve zahmetsiz almakta devam ediyorsun!' dediği rivayet edilmiştir.

'Bütün bunlar ticarette dürüst davranmanın, doğru ölçüp tartmanın, insanları aldatmamanın, toplum düzenindeki önemini; ve tersi hareketlerin, Allah'ın gazabına sebep olacağını vurgulamaktadır. İnsanları bu tür hilelerden alıkoyan en büyük faktör, hiç kuşkusuz, ahiret inancıdır. Ahiret sorumluluğuna, hesap, ceza ve mükafatına kesin olarak inananlar, böyle aldatmalara asla cesaret edemezler. Allah'tan korkarlar. Ama ahirete inanmayanlar biraz daha fazla kazanmak için ellerinden gelen hileyi yapmakta sakınca görmezler.' (Ateş 6/2989)

Bütün uyarılara karşın Allah'ın emir ve yasaklarına uymayıp doğru yolu seçmemekte direnip inat edenlerin durumları, izleyen ayetlerde anlatılmaktadır:

كَلَّآ اِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفٖي سِجّٖينٍ ﴿٧﴾

7. Doğrusu günahkarların yazısı, muhakkak Siccin'de olmaktır.

وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا سِجّٖينٌ ﴿٨﴾

8. Siccin nedir, bilir misin?

"Tefsirlerde siccin'e çeşitli manalar verilmiştir: 1- Çok dar bir zindan. 2-Cehennemde bir kuyu. 3- Kafirlerin amellerinin yazıldığı bir kitap. 4- İnsanlarla cinlerin amellerinin kaydedildiği bir kitap."

كِتَابٌ مَرْقُومٌ ﴿٩﴾

9. (O günahkarların yazısı) Amellerin sayılıp yazıldığı bir kitaptır.

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبٖينَ ﴿١٠﴾

10. O gün vay haline yalancıların!

اَلَّذٖينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ الدّٖينِ ﴿١١﴾

11. Ki onlar, ceza gününü yalan sayarlar.

وَمَا يُكَذِّبُ بِهٖٓ اِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ اَثٖيمٍ ﴿١٢﴾

12. Onu ancak hükümleri çiğneyen ve günaha dalan kimseler yalanlar.

اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاطٖيرُ الْاَوَّلٖينَ ﴿١٣﴾

13. Böyle birine ayetlerimiz okununca "Eskilerin masalları" derdi.

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

14. Hayır! Bilakis onların işlemekte oldukları (kötülükler) kalplerini kirletmiştir.

Rane: Reyn eden demektir. Reyn ve rüyun ise bir şeyi pasın basması ve orayı tamamen kaplamsı demektir. Buradaki anlam,

işlenen günahlar nedeni ile kalbi yavaş yavaş kasvetin basması şeklinde olmaktadır. (Bak. Kıyamet 75/22-23)

كَلَّٓا اِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾

15. Hayır! Onlar şüphesiz o gün Rablerinden (O'nu görmekten) mahrum kalmışlardır.

"Müfessirlerin çoğu ve ehli sünnet İslam alimlerinin çoğu bu ayeti ahirette müminlerin Allah'ı göreceklerine delil saymışlardır."

ثُمَّ اِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ ﴿١٦﴾

16. Sonra onlar cehenneme girerler.

ثُمَّ يُقَالُ هٰذَا الَّذ۪ي كُنْتُمْ بِه۪ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾

17. Sonra onlara: "İşte yalanlamış olduğunuz (cehennem) budur." denilir.

Böylece kötülerin sicil kitap ve makamlarla akıbetleri anlatıldıktan son, giriş bölümünde de işaret edilen Kur'an'ın karşıtlık metodu gereği, bu kere de iyilerin sicil kitapları ve makamlarıyla nimet ve armağanlarından söz ediliyor:

كَلَّٓا اِنَّ كِتَابَ الْاَبْرَارِ لَف۪ي عِلِّيّ۪ينَ ﴿١٨﴾

18. Hayır! Andolsun iyilerin kitabı İlliyyun'dadır.

وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾

19. İlliyyun nedir, bilir misin?

كِتَابٌ مَرْقُومٌ ﴿٢٠﴾

20. (O İlliyyun'daki kitap) İçinde ameller kaydedilmiş bir kitaptır.

يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾

21. O kitabı, Allah'a yakın olanlar görür.

اِنَّ الْاَبْرَارَ لَف۪ي نَع۪يمٍ ﴿٢٢﴾

22. İyiler kesinkes cennettedir.

عَلَى الْأَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٢٣﴾

23. Onlar orada koltuklar üzerinde etrafa bakarlar.

تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٤﴾

24. Onların yüzlerindeki nimet sevincinin parıltısından tanırsın..

يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ ﴿٢٥﴾

25. Kendilerine mühürlü halis bir içki sunulur.

Rehik: İçinde hiçbir katkı maddesi bulunmayan kaliteli şarap demektir. Başka ayetlerde de benzeri içeceklerden söz edilmektedir. (Bak. Saffat 37/46; Muhammed 47/15; İnsan 76/5)

خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾

26. Onun içiminin sonunda misk kokusu vardır. İşte yarışanlar ancak onda yarışsınlar.

Münafese: 'Başkasında görülen bir olgunluğa imrenip ona yetişmek ya da onu geçmek için' değerli olma yolunda, nefislerin hissettikleri yarışma duygusu olarak nitelenmektedir. Bu, güzel amellerde yarışma şeklinde ortaya çıkar. (Ayrıca bak. Saffat 37/61)

وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾

[588]27. Karışımı Tesnim'dendir.

عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾

28. (O Tesnim Allah'a) Yakın olanların içecekleri bir kaynaktır.

Dünyada iken kötülerin alay, eziyet ve aşağılamalarına muhatap olmuş olan iyilerin, cennetteki mutlu halleri ile, bu kere de, dünya mağrurları kibir kötülerin onlar karşısında düştükleri aşağılayıcı halleri gelen ayetlerde birer ibret sahnesi olarak sergilenmektedir:

إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾

29. Şüphesiz günahkarlar, (dünyada) iman edenlere gülerlerdi.

وَاِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾

30. Onlarla karşılaştıklarında kaş göz hareketiyle alay ederlerdi.

وَاِذَا انْقَلَبُوا اِلٰى اَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾

31. Ailelerine döndüklerinde, (alaylarından dolayı) keyiflenerek dönerlerdi.

وَاِذَا رَاَوْهُمْ قَالُوا اِنَّ هٰؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾

32. Müminleri gördüklerinde: "Şüphesiz bunlar sapıtmış" derlerdi.

وَمَا اُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ ﴿٣٣﴾

33. Halbuki onlar, müminleri denetleyici olarak gönderilmediler.

فَالْيَوْمَ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾

34. İşte o gün (ahirette) de iman edenler kafirlere gülerler.

عَلَى الْاَرَائِكِ يَنْظُرُونَ ﴿٣٥﴾

35. Koltuklar üzerinde etrafa bakarlar.

هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

36. Kafirler yaptıklarının cezasını buldular mı! (Elbette buldular.)

(Sure ile ilgili daha geniş bilgi için bak. Razı, 22/561 vd.; Elmalılı, 8/309 vd.; Kutub, 16/82 vd.; Ateş, 6/2987 vd.; Emiroğlu, 13/352 vd.)

MÜTAFFİFİN SURESİNİN SONU

84-İNŞİKAK SURESİ-83

سُورَةُ الْاِنْشِقَاقِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

İnşikak suresi, resmi düzenlemede 84. ve iniş sıralamasına göre ise, 83. sırada yer almaktadır. İnfitar suresinden sonra Mekke'de inmiştir, 25 ayettir. Göğün yarılmasından söz ettiği için bu isim verilmiştir.

Sure Tekvir, İnfitar ve Nebe surelerinde de beyan edilen, Evrendeki bazı değişiklikleri vurgulayarak başlamaktadır ve İslam sözünde ifadesini bulan, Allah'a gerçek anlamda bir teslimiyeti çağrıştırarak, yer ve gökteki bütün varlıkların o teslimiyet, birer canlı varlıklar görümü ile pekiştirdikleri görülmektedir:

'Gök yarıldığı, Allah'ın emrine boyun eğildiği zaman-ki gök boyun eğecektir.'

'Yer dümdüz uzatıldığı, içindekileri atıp boşaldığı ve Rabbinin emrine boyun eğip O'nu dinlediği zaman herkes yaptığının karşılığını görecektir'

Kalpleri yerinden oynatan böylesi etkileyici bir giriş hitabı ile insanlar hazırlanmakta ve Yüce Allah'ın emir ve yasaklarını almaya hazır hale getirilmektedir. Bu sayede gerçekleri algılayıp kavradıktan sonra insana, Rabbinin katında varacağı yeri göstermektedir. Bu yapılırken de, yer ve gök tarafından gösterilen teslimiyetin onda da etkiler yaratacak anlamlar içeren ayetler ile yapılmaktadır.

Surenin konusu olan kıyameti ve onun gerçeklerini kalplere yarleştirip, sonuçları ile birlikte zihinlere nakşeden, öğretici, uyarıcı, müjdeleyici ve korkutucu anlamlarla, ilahi takdirleri bildiren ayetler... Her şey onların içinde:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

اِذَا السَّمَٓاءُ انْشَقَّتْۙ ﴿١﴾

1. Gök yarıldığı,

Bu ilk beş ayette, meydana geleceği kuşkusuz olan Kıyamet halinin ürkütücü ve dehşet verici oluş şekli ile yer ve göklerin düzeninin tamamen bozulacağı ifade edilmektedir. O korkunç günün heybetinden, gök yarılır, Rabbinin buyruğunu dinler ve giriş bölümünde de işaret edilen büyük bir teslimiyetle O'na boyun eğip emirlerini dinlerler. Göklerin bu haline, diğer bir çok ayette de değişik ifadelerle değinilmektedir. (Bak. İnfitar 82/1. ayet açıklaması)

وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْۙ ﴿٢﴾

2. Rabbine kulak verip boyun eğecek hale getirildiği zaman,

Ezinet: Dinledi, kulak verdi ve itaat etti gibi anlamları ifade için kullanılır.

Hukket: Söz konusu olana yaraşan da davranış da budur, anlamını ifade etmek için kullanılmaktadır.

Ayette yer alan bu iki sözcüğün anlamları ışığında ayet konusunda yapılan yorum şöyledir: 'İnşekkat, Ezinet ve Hukket fiillerinin hepsi bir 'iza' altında toplanarak, iki 'iza' ile anılmıştır. Yani yaradılışın başlangıcında sema duman halindeyken, Allah, ona ve yere 'İkiniz de ister istemez gelin' buyurduğu zaman: 'İsteyerek geldik' diye, isteyerek O'na boyun eğip bütün tabiatlarıyla var oldukları gibi (bak. Fussilet 11. ayet), yarılıp parçalanma emri verildiği vakit de, gök hiç karşı koymaksızın, direnmeksizin hemen inşikak edip Rabbinin irade ve kudretinin etkisine boyun eğdiği, dolayısıyla da inşikakla ilgili tüm hükümler meydana geldiği vakit göğe 'hakik' layık kılınmıştır. Yani göğün hakikatına, tabiatına yaraşan da odur. Çünkü ilk yaratılışta isteyerek gelmiş ve o tabiat üzre yaratılmıştır.' (Elmalılı, 8/330)

وَاِذَا الْاَرْضُ مُدَّتْۙ ﴿٣﴾

3. Yer dümdüz edildiği,

وَاَلْقَتْ مَا ف۪يهَا وَتَخَلَّتْۙ ﴿٤﴾

4. İçinde bulunanları atıp boşaldığı,

Yer de tıpkı gök gibi Allah'ın emrine itaat ettiğinde, yer dümdüz edilip içersindekiler dışarı boşaldığında, olacak olan olacak. Neler olacağını izleyen ayetlerden anlamaya çalışacağız. Ancak bu arada, yerin dümdüz edilişi ile içinin boşatılmasının şekil ve kapsamları konusunda fikir edinmek için Ta-ha 106-107 ve Zilzal 2. ayetlere bakmakta yarar vardır.

وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْۜ ﴿٥﴾

5. Ve kendisine yaraşır şekilde Rabb'ini dinleyip O'na hakkıyla itaat ettiği zaman,

O zaman ne olacağı 'Yani gök yarıldığı, yer uzatılıp içindekileri dışarı attığı, gök ve yer Rabbine itaat ettiği zaman...' ne olacağı konusunda açıklama yok.

Bu konuda bazıları cevabın: Tekvir ve İnfitar surelerindeki: 'İnsanoğlu yaptıkları ile karşılaşacağı ve hesaba çekilerek karşılığını göreceği' mealindeki hükümlerinin olduğunu; bazıları da bu cevabın izleyen 6. ayet olduğunu; diğer bazıları da bu konudaki cevabı tasavvur ve tahayyül etmek insanların zihnine bırakılarak o gün olacak şeylerin vahameti daha bir gizemli hale sokuluyor. Biz de bu noktada bunlar arasındaki seçimi ve takdiri, okuyuculara bırakmanın daha doğru olacağı düşüncesindeyiz.

يَٓا اَيُّهَا الْاِنْسَانُ اِنَّكَ كَادِحٌ اِلٰى رَبِّكَ كَدْحاً فَمُلَاق۪يهِۚ ﴿٦﴾

6. Ey insan! Şüphe yok ki sen Rabbine karşı çaba üstüne çaba göstermektesin; sonunda O'na varacaksın.

Kedh: Bu kelimenin anlamı, 'Tırmalamak ve kendisini etkileyecek biçimde, hayır ya da şer bir iş için ciddiyetle çalışıp çabalamak' şeklinde verilmektedir. Ve ayet de bu anlamın ışığında şöyle yorumlanmaktadır:

'Ey insan! Sen Rabbine doğru bir yolda çabalayıp durmakta, yaptığın iyi ve kötü işlerle adım adım Rabbine doğru yaklaşmaktasın:

Bir gün ömrün tükenecek, O'na kavuşacaksın. Ve yaptığın işlerin karara bağlanmış defteri sana verilecektir.'.

Mülaki olmak: Hedeflenen birisine ulaşmak, buluşmak ve görüşmek anlamlarını ifade eder.

فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ﴿٧﴾

7. Kimin kitabı sağından verilirse,

فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ﴿٨﴾

8. Kolay bir hesapla hesaba çekilecek; (Ayrıca bak. Hakka 69/19; İnşikak 84/7-8)

وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿٩﴾

9. Ve sevinçli olarak ehline (ailesine ya da mümin dostlarına) dönecektir.

Ayette geçen 'ehlinden' maksadın, müminlerden olan dostları, yakınları ve Allah Tealanın cennet ehli için hazırladığı huri ve gılmanlar olduğu ifade edilmektedir.

وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ ﴿١٠﴾

10. Kimin de kitabı arkasından verilirse,

فَسَوْفَ يَدْعُوا ثُبُورًا ﴿١١﴾

11. Derhal yok olmayı isteyecek,

وَيَصْلَىٰ سَعِيرًا ﴿١٢﴾

12. Ve alevli ateşe girecektir.

Kitabı arkasından verilen kimse o kadar büyük bir üzüntü ve dehşete düşer ki 'Keşke ölebilsem de bu durumdan kurtulsam' diye feryat etmeye başlar. Ne var ki, bu üzüntü ve feryatlarının artık ona hiçbir yararı olmayacak ve yaptıklarının karşılığı olarak hak ettiği alevli ateşe girecektir.

إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿١٣﴾

13. Zira o, (dünyada) ailesi içinde (mal-mülk sebebiyle) şımarmıştı.

"10-13. ayetlerde, dünyada zengin olup etrafına yardım etmeyen, egoist olarak yaşayan, zenginliği kendisi için bir imtiyaz sayarak fakirleri, yoksulları hiç düşünmeyen kimselerin ahiretteki acıklı halleri sergilenmektedir. Bu ayetten gerekli ibret dersi almayanlar, ölümleriyle kendilerini azabın ve ateşin içinde bulacaklardır. Halbuki onlar zenginlik ve refah halinin devam edeceğini, yeniden dirildikleri takdirde dünyadaki durumlarına göre dirileceklerini sanıyorlardı. Sonuç umdukları gibi olmayacaktır."

إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ ﴿١٤﴾

[589]14. O hiçbir zaman Rabbine dönmeyeceğini sandı.

بَلَىٰ إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا ﴿١٥﴾

15. Oysa gerçekten Rabbi onu görüyordu.

İnsanoğlu Dünyada iken sürdürdüğü refah içindeki hayatının hiçbir zaman sona ermeyeceğini sanıyor ve her şeyin o hayattan ibaret olduğunu düşünüyordu. Allah, ahiret ve orada hesap verme gerçekleri onu hiç enterese etmiyordu. Ölüm ile her şeyin son bulacağını düşündüğü için, varsa yoksa her şeyin dünyadan ibaret olduğu yanılgısı içerisinde yuvarlanıp gidiyordu. Bu geçliğin ve sağlığın azala azala bir gün sıfırlanacağı aklına bile gelmiyordu.

Oysa her hareketi ve soluk alışı dahi takip altında idi. Rabbi onu görüyor ve davranışlarını her an gözetliyordu. Fakat o bunun farkında değildi. Dünyada yaptığı kötü işlerin sevinci ile öğünen kimseye yaraşan en uygun şey alevli cehenneme girmekti. Çünkü o dünyada iken Allah yolunda olanlarla alay ediyor, onlara eza ve cefa çektiriyordu. Kendisi zevk alemini yaşarken, müminler üzüntü sefalet içerisinde kıvranıyorlardı. Ne var ki şimdi roller tamamen değişmişti. Müminler cennet nimetleri içerisinde sevinip zevk sefalarını sürüp eğlenirlerken, dünya delileri cehennem ateşinde hak ettikleri cezalarını çekiyor, bu kere de sevinme ve alay etme sırası müminlerin oluyordu.

İnsanı ürperten ve derin etkiler bırakan bu sahnelerden sonra, izleyen ayetlerde bu kere, her gün yaşayıp gördüğü ve insan için,

gerçekten önem ifade eden şeyler üzerine yemin edilerek; Yüce Allah'ın takdir ve hikmetleri gereği, yeni düzene geçirilen insanın, bundan sonraki yaşamını da, yine halden hale geçirilip olgunlaştırılarak sürdüreceği, bu beyanlarla vurgulanmış olmaktadır:

فَلَٓا اُقْسِمُ بِالشَّفَقِۙ ﴿١٦﴾

16. Hayır! Şafağa, yemin ederim ki ,

وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَۙ ﴿١٧﴾

17. Geceye ve onda basan karanlığa,

وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَۙ ﴿١٨﴾

18. Dolunay olmuş aya ,

لَتَرْكَبُنَّ طَبَقاً عَنْ طَبَقٍۜ ﴿١٩﴾

19. Ki, siz elbette halden hale geçeceksiniz.

Bütün bunların gözler önüne serilmesine karşın, onların hala iman etmemekte direnmeleri ve secde etmemeleri de hayret ifade eden bir üslupla kınanmaktadır:

فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَۙ ﴿٢٠﴾

20. Böyleyken onlar acaba neden iman etmezler?

وَاِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُونَۜ ﴿٢١﴾

21. Onlar kendilerine Kur'an okununca secde de etmezler.

"Mealde geçen 'secde etmezler' ifadesi şu şekilde açıklanmıştır: 1- Saygı göstermezler; 2- Hz. Peygamber ve müminler, secde ayeti okunduğunda secdeye kapandıkları halde onlar dikilip dururlar; 3- Namaz kılmazlar."

Onları bu davranışlarının nedenleri ve en sonunda düşecekleri kötü akıbetleri ve iman edip salih amel işleyen müminlerin mutlu sonları da, izleyen ayetlerde beyan edilmektedir:

بَلِ الَّذٖينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَۘ ﴿٢٢﴾

22. Aksine, kafirler yalanlıyorlar.

وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَۘ ﴿٢٣﴾

23. Halbuki Allah onların gizlediği şeyleri çok iyi bilir.

Kafirler, hiçbir temele dayanmayan yalanlamalarını sürdürüyorlardı. Çünkü yalanlamak, onların vazgeçilmez tutkuları olmuş ve aynı zamanda da yaratılışları ile beraber gelen bir özellikleri idi.

Allah, kalplerinde sakladıkları kötü amaç ve içlerinde gizledikleri, şer, fenalık ve yalanları gibi kötü düşüncelerini de biliyordu. Onlar bütün bunları gizlediklerini sanarak yanılgı içerisinde idiler.

Yüce Allah, bütün bu gelişmelerden sonra, inkarcı ve inananlarla ilgili takdirlerini beyan buyuruyor ve onların sonlarını noktalayan emirlerini Elçisine veriyor:

فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَل۪يمٍۙ ﴿٢٤﴾

24. (Resulüm!) Onlara acı azabı müjdele!

اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

25. İman edip salih amel işleyenler başkadır; onlar için arkası kesilmeyen bir mükafat vardır.

(Sure hakkında daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/7 vd.; Elmalılı, 8/327 vd.; Kutub, 16/105 vd.; Ateş, 6/2997 vd.; Emiroğlu, 13/373 vd.)

İNŞİKAK SURESİNİN SONU

85-BÜRUC SURESİ-27

سُورَةُ الْبُرُوجِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

"Büruc suresi, resmi düzenlemede 85. ve iniş sıralamasına göre ise, 27. sırada yer almaktadır. Şems suresinden sonra Mekke'de inmiştir; 22 ayettir. 'Büruc', burç kelimesinin çoğuludur. Surede burçları olan gökyüzüne, kıyamet gününe ve o güne tanıklık edecek olanlarla, yine o gün müşahede edilecek olaylara yemin edildikten sonra Yemen'de geçmiş bir olaya temas edilir: Yahudi Zunuvas ve adamları, Yahudiliği kabul etmeyen Necran Hıristiyanlarını, Hendek içinde yakılmış bir ateşe atarak yakarlar ve yanmakta olan insanları seyrederler. Bu şekilde işkence ile yakılıp öldürülen kimseler inançları uğrunda ölmüşlerdir."

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla

وَالسَّمَٓاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِۙ ﴿١﴾

1. Burçlara sahip gökyüzüne,

Buruç: Bu kelime, burç sözcüğünün çoğuludur. Bu kelime genelde, kolaylıkla gözle görülen ve yüksek yerleri ifade eden köşk, yüksek saray ve kalelerin en üst noktalarını teşkil eden ya da yüksek dereceleri belirtmek için kullanılmaktadır. Bir de bu yüksek yerlere benzetme veya yükseklerde yıldızların bir araya toplanmalarından oluşan şekillerine de bilinen sırasıyla: Koç, Boğa, İkizler, Yengeç, Aslan, Başak, Terazi, Akrep, Yay, Oğlak, Kova ve Balık burçları diye isimler verilmiştir. (Ayrıca bak. Furkan 25/61)

وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ﴿٢﴾

2. Geleceği bildirilmiş olan güne,

Yevm'ül mev'ud: Önceden kararlaştırılmış gün, süre, ecel, vade demektir.

وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ﴿٣﴾

3. (O günde) tanıklık edene ve edilene andolsun ki,

Bu ilk ayetlerde beyan olunan şeylere yemin eden Yüce Allah, izleyen ayetlerde de, giriş bölümünde işaret olunan şer odağının çizilen sonunu ve bu sonu getirirken de mensuplarının, fazlasıyla hak edip tabi tutuldukları ve tutulacakları azap sahnelerini beyan buyurmaktadır.

Burada üzerine yemin edilenlerden ilk iki ayette beyan edilenler genelde anlaşılması kolay ve bilinen şeylerdir. Fakat bu ayeti kerimede sözü edilen şahitler konusu, Kur'an'ı Kerim'in değişik bir çok ayetinde değinilen başlı başına bir kurum olup bunlardan hangisinin kast edildiği konusunda değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bu görüşleri olmasa bile Kur'an'da sözü edilen şahitlikle ilgili ayetleri bazılarını toplu halde anımsamakta yarar vardır: (Bakara 2/42, 143, 282-283; al-i İmran 3/18; Nisa 4/41, 135, 163, 166; Maide 5/8, 117; En'am 6/19; Hud 11/103; İsra 17/78; Nur 24/24; Furkan 25/72; Yasin 36/65; Zariyat 51/7)

قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ ﴿٤﴾

4. Kahroldu o hendeğin sahipleri,

Eshab'ül Uhdud: Uhdud topluluğu demektir. Uhdud ve Hadd'in, yerde açılan kanallara, hendeklere, insanları doldurarak, onlara kamçı vurup, sırtlarında iz bırakacak şekilde yapılan işkencede, moraran kamçı izlerine verilen isim olduğu ifade edilmektedir. Bu deyim izleyen ayetlerde, 'Çırağı bol odun ateşi' şeklinde nitelenmekte ve olay: 'Onlar, müminleri imanlarından vazgeçirmek üzere işkence etmek için, hendekler yapıp içlerinde yaktıkları ateşe onları atarak ve kendileri de hendek etrafında toplanıp onları seyredenlerdir' anlamını ifade eder biçimde beyan edilmektedir:

النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ﴿٥﴾

5. O çıralı ateşin,

اِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ﴿٦﴾

6. Onlar (yakanlar) da başlarına oturmuşlar,

وَهُمْ عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ﴿٧﴾

7. Müminlere yapmakta oldukları işkenceyi seyrediyorlardı.

وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ اِلَّا اَنْ يُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٨﴾

8. Onlardan, sırf, aziz ve hamid olan Allah'a iman ettikleri için intikam aldılar.

Müminler onlara karşı bir suç işlememişler ve cezayı gerektirecek her hangi bir tavır eylem içerisine de girmemişlerdi. Ne var ki o kafirler onlara sırf, yeryüzü ve göklerin hükümranlığını elinde bulunduran Yüce Allah'a iman etmiş olmaları nedeniyle işkence ediyorlardı.

Öte yanda, onları, kudurtup çileden çıkartan ve bu zulümleri yapmaya sevk eden ve onların bir türlü varlığını anlayıp kavrayamadıkları ve bütün çabalarına rağmen kıramadıkları büyük bir direnç, büyük bir güç vardı; müminlerin iman gücü. Bu güç, müminlerin değişmez en belirgin özellikleri idi. Ne pahasına olursa olsun, inançlarından vazgeçmez, bu uğurda her şeylerini her zaman fedaya hazırdılar. Gerçek büyük olan bu inancın kendisi idi. Durum böyle olunca da, o kafirlerin yaptıkları üzerlerine kar olarak kalmayacaktı çünkü:

اَلَّذ۪ي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدٌ ﴿٩﴾

9. O Allah ki, göklerin ve yerin mülkü kendisine aittir, ve Allah her şeye şahittir .

O, her şeyi, her zaman ve her yerde görüp bildiği için bu 'Hendek işkencesi sahipleri'nin yaptıklarını da biliyordu. Kuşkusuz, iyiler de kötüler de hak ettikleri karşılıkları kesinlikle görüp alacaklardı:

اِنَّ الَّذ۪ينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِن۪ينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَر۪يقِ ﴿١٠﴾

10. Şüphesiz inanmış erkeklerle inanmış kadınlara işkence edip sonra tevbe de etmeyenlere cehennem azabı ve (orada) yanma cezası vardır.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۚ
ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴿١١﴾

11. İman edip salih ameller işleyenlere ise, zemininden ırmaklar akan cennetler vardır. İşte büyük kurtuluş budur.

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾

[590]12. Şüphesiz Rabbinin yakalaması çok şiddetlidir.

إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾

13. Bilin ki O, (kainat yokken) ilk olarak yaratan, (ölümden sonra tekrar hayatı) geri getirendir.

وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ ﴿١٤﴾

14. O, çok bağışlayan ve çok sevendir.

Bu ayette değinilen 'Mağfiret' daha önce geçen 'Sonra onlar tevbe etmezlerse' beyan ile ilgilidir. Bu sıfat, Yüce Allah'ın sınırsız, rahmet ve ihsanlarının ifade edişidir. Bu kapı her zaman ve pişmanlık duyup yaptıkları kötülükleri terk edip tevbe edenlere daima açıktır ve bu gibi kimselerin yüzlerine kapatılmaz.

ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿١٥﴾

15. Şerefli Arş'ın sahibidir.

فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾

16. Dilediği şeyleri mutlaka yapandır.

Şerefli arşın sahibi O, her yer, şart ve zamanda, dilediğini kuşkusuz yapandır.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ﴿١٧﴾

17. (Ey Habibim!) Orduların, haberi sana geldi mi?

"Orduların haberinden' maksat, önceki milletlere ya da kavimlere gelen peygamberlere karşı savaşanların, feci bir şekilde yenilmeleriyle ilgili ve özellikle izleyen ayetlerde sözü edilen kavimlerin haberleridir.

Bu haberleri devrin Arapları da biliyorlardı. Buna rağmen, kendi içlerinden seçilip gönderilen bir peygambere karşı savaştılar. Onun için: 'Onların sonu ne ise bunların sonu da odur.' anımsatması yapılmaktadır:

فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾

18. Yani Firavun ve Semud'un

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾

19. Doğrusu inkarcılar (gerçeği) yalanlayıp dururlar.

وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ ﴿٢٠﴾

20. Allah onları arkalarından kuşatmıştır.

بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ ﴿٢١﴾

21. Hayır o şerefli bir Kur'an'dır.

Kur'an için söylenebilecek tek söz budur. Çünkü bu Kur'an sadece 'Hendek' olayını değil, diğer bütün ilahi gerçekleri bize nakledip öğreten mübarek bir kitaptır ve korunan bir kitapta kendi şerefine uygun bir tarzda saklanmaktadır:

فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

22. Levh-i Mahfuz'dadır.

(Sure hakkında daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/29 vd.; Elmalılı, 8/341 vd.; Kutub, 16/121 vd.; Ateş, 6/3003 vd.; Emiroğlu, 13/387 vd.)

BÜRUC SURESİNİN SONU

86-TARIK SURESİ-36

سُورَةُ الطَّارِقِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Tarık suresi, resmi sıralamada 86. ve iniş sıralamasına göre ise, 36. sırada yer almaktadır. Beled suresinden sonra Mekke'de inmiştir, 17 ayettir. Adını, 1. ayette geçen 'tarık' kelimesinden alır. Tarık sözcüğü, ayetler bölümünde daha ayrıntılı açıklanacağı üzere, geceleyin gelen, şiddetlice vuran, kapı çalan, yolcu, yıldız vs. gibi daha başka anlamları ifade etmek için kullanılmaktadır. Surede geçen tarık ise gece fazla ışık saçan yıldıza denir ki, çoğunluk görüşüne göre bu, sabah yıldızıdır.

Otuzuncu cüzün özelliklerini belirtirken de değinildiği üzere, bu cüzdeki sureler duyguları harekete geçiren vurgularla donatılmıştır. Sert, güçlü ve yüksek anlamlı vurgular, gaflet uykusunda olanları uyarma amacıyla yapılmaktadır. O durumda olanlara: 'Ayılın, uyanın bakın, görün, düşünün ve iyicene kafanıza yerleştirin ki, bu kainatın bir yaratıcısı vardır ve evrende olan en kapsamlı anlamıyla, her şey O'nun kontrolünde ve yönetimindedir. İnsanlar da dahil olmak üzere hiçbir şey başıboş değil ve öyle de bırakılmamıştır' denilmek istenmektedir.

Denebilir ki bu sure, değinilen özelliklerin açık bir örneği olup, üslubunda görülen sertlik ve kesinlik yanında, cüzü oluşturan diğer bütün surelerin başlıca konularını da içeriğinde taşımaktadır. Örneğin: 'Bu kainatın bir yaratanı vardır. Orada bir tedbiri, bir takdiri, bir imtihanı, bir sorumluluğu vardır. Bir hesap ve onun karşılıkları vardır. Sonuçta, çetin bir azap ya da büyük bir nimet vardır.' biçiminde özetlenebilecek içerik, cüzü oluşturan surelerin de ana fikirleridir.

Süleyman Ateş, 'Advani, Allah Elçisi (s.a.)'i Taif çarşısında bir değnek ya da bir ok'a dayanmış vaziyette görmüş. Halkından yardım talebi için gelmiş olan Peygamber, Halid'e bu sureyi sonuna kadar okumuştur. Halid demiştir ki: Sureyi cahiliye devrinde öğrendim, İslam devrinde okudum. O zaman beni Taifliler çağırıp: 'O adamdan ne işittin?' dediler. Ben de sureyi onlara okudum. İçlerinde bulunan bir Kureyşli, 'Biz arkadaşımızı daha iyi biliriz, eğer onun doğru söylediğini bilseydik, ona uyardık' demişler.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

وَالسَّمَٓاءِ وَالطَّارِقِۙ ﴿١﴾

1. Gökyüzüne ve tarıka (sabah yıldızına) yemin ederim.

Bu ayeti kerimede, 'Sema' ve 'Tarık' kelimeleri ile ifade edilen iki şeye Allah tarafından yemin edilmektedir. Çünkü ayetin başında bulunan 'Vav, vavi kasem' yani yemin harfidir. Allah kelamının yemine muhtaç olmadığı konusu tartışmasız bir gerçek olup, bu durumlarda yeminin, üzerine yemin yapılan şeylerin önemlerine dikkatleri çekmek için yapılıp, ilgili haberi güçlendiren ya da pekiştiren yararlı bir yöntem olduğunu, daha önce edindiğimiz bilgilerden biliyoruz.

Sema: Bu sözcüğün, bildiğimiz göğün dışında; kesin yükseklik anlamında bedensel ve ruhsal yükseklik, hava boşluğu, bulut ve hatta yağmur anlamlarını ifade etmek için de kullanıldığı belirtilmektedir. Bu ayetteki anlamı ise, oybirliğine yakın çoğunluk görüşü ile, bildiğimiz gök şeklindedir.

Tarık: İşitilecek şekilde şiddetle vuran, çarpan demektir. Bu anlamından kinaye olarak bazı nesnelere isim olarak, örneğin çekiçe 'Mitraka' ve ayak sesleri duyulduğu için de yola 'Tarık' denilmiştir. Sonraları da yol tepmek anlamında yola giden yolcular için ve gece gelip yürek titreten önemli haber getiren kimseler içinde kullanıldığı ifade edilmektedir. Giderek bu anlam genişlemiş ve geceleyin göze çarpan, dikkatleri üzerine çeken şeylerin tamamını ifade eden anlama dönüşmüştür ve bu anlama uygun olarak, izleyen ayetlerde tarık, yıldız olarak nitelenmiştir. Mecazi olarak da; daha sonra değinileceği üzere, ünlü kişiler için:'Bir edebi sanat olarak cahiliye devri geceye ve o devirde gelen Hz. Peygamber de geceyi aydınlatan ve sabahı müj-

deleyen sabah yıldızına benzetilmiş olabilir,' diyenler de olduğu gibi; kullanıldığı anlaşılmaktadır.

وَمَآ اَدْرٰيكَ مَا الطَّارِقُۙ ﴿٢﴾

2. Tarıkın ne olduğunu nereden bileceksin?

اَلنَّجْمُ الثَّاقِبُۙ ﴿٣﴾

3. (O, karanlığı) delen yıldızdır.

Bu iki ayet içeriğinden de, tarık'ın, ışığının gücü nedeniyle, karanlığı delip geçen görünümünü sergileyen yıldızları ifade etmek için kullanılan, 'Necm-i sakıb' olduğu anlaşılmaktadır. Aynı kavramla, akan yıldızlar denilen 'Şıhablara' da bu isim verilmiştir.

Ennecmus sakıb: Bu açıklamalardan bu deyimin cins isim olarak, gece doğan ve yüksek ya da parlak herhangi bir yıldızı; özel olarak da Sabah yıldızı ve İbni Abbas'tan gelen rivayete dayandırılan nakledilen, 'Cediy yıldızı' veya Necm suresinin başında geçtiği biçimde Süreyya veya Kur'an yıldızı olması olasıdır. En güçlü olasılığın 'Sabah yıldızı' yönünde olduğunu belirten Elmalılı, bu konu hakkında, 'Tarık' sözünün maneviyat olarak kullanılması anlamından yola çıkarak, Nahl suresinin 16. ayetindeki 'Yıldızlarla yol bulurlar' hüküm gereğince: 'Yıldızda bir hidayet ve irşad anlamı bulunduğuna göre' dedikten sonra 'Necm-i sakib' den amacın ne olabileceği konusundaki son sözlerini şöyle bağlamaktadır:

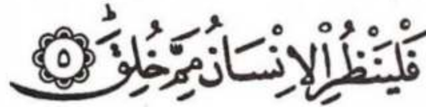
'Geceleyin gökte doğan herhangi bir parlak yıldızın göze çarpması halinde ışığın şuurumuzda parlayışı gibi, manevi gökten nefislerimize ulaşıp vicdanımıza işleyip belleğimize kazılarak bizi, öznel ve nesnel karanlıklardan çıkaran iman ve kesinlik nuruyla manevi ışımaları ve rabbani irşadları kapsaması daha uygundur. Yani göğe ve sizi karanlıklardan aydınlatmak için yıldız gibi şuurunuza çarpan, maddiyatınızı delip gönüllerinize işleyen hak nuruna andolsun.' (Elmalılı, 8/353)

اِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ﴿٤﴾

4. Hiç kimse yoktur ki üzerinde bir koruyucu, bir denetleyici bulunmasın.

Baştaki üç ayette, semaya, ışığı ile gece karanlığını delip geçen parıldayan yıldıza ant içilerek, her nefsin -ki nefis can taşıyan her

varlığa verilen genel bir isimdir- yani insan ve her canlının üzerinde, bir koruyucunun bulunduğu beyan edilmektedir. Onun her halini, bütün varlığını, yaptığı bütün eylemlerini, tek kelime ile her şeyini görüp gözetir. Hiç kimse kendi babına başıboş bırakılmamıştır. Korunanın canlılar olduğu kuşku duymaya gerek olmadığı kadar açıktır. Koruyanın kim olduğuna gelince, bu konuda da, her şeyin kendi gözetim ve denetimi altında sürüp giden, Levh-i mahfuz'un da koruyucu olan Yüce Allah olduğu konusunda oybirliği vardır. Ancak bu koruma işlevinin yürütülme yöntemi konusunda değişik görüşler vardır. Bazılarına göre Allah, canlıları koruma işlerini, takdiri gereği, görevlendirdiği melekler aracılığı ile; İnfitar 9-11, Rad 11 ve En'am 61. ayetlerde belirtilen hükümler çerçevesinde yürütür. Karşı görüşte olanlara göre, bu söylenenler doğru olmakla beraber, Kaf 16, Ahzab 52, Mücadele 6 ve al-i İmran 154. ayet hükümleri gereği Allah, hepsinin üstünde koruyucu ve denetleyicidir. Sonuç olarak gözetim ve denetimde son nokta, Yüce Allah'ın katıdır.

5. İnsan neden yaratıldığına bir baksın!

İnsanın göklerde gördüklerinden sonra bir de kendi yaratılışını düşünerek, nereden başlayıp nereye geldiğini de, bu yolları kat ederken nasıl hangi evrelerden geçerek,bugün içinde bulunduğu aklıyla ve her şeyiyle mükemmel duruma gelinceye kadar nasıl korunup gözetildiğini anlasın. Anlasın da bundan sonraki hayatının ve sonunun gönlünce olması gayreti ile kötü işler yapmaktan kendini alıkoysun. Bunları düşününce, biraz da neden ve nasıl yaratıldığına kafa yorsun ve bütün sırların ortaya döküleceği gün, sırları temiz olsun. Bu ise, ancak Allah'a yükselmek yolunda, kibir, gurura ve büyüklük taslama hastalığına saplanmadan kendi nefsinden bazı fedakarlıklar ve harcamalar yapması ile mümkündür. Ateş, bu gerçeği sade basit ve kolay anlaşılır cümlelerle şöyle anlatmaktadır:

'İşte bu ayetlerde, göz önünde her zaman görülen bu gerçeğe işaret edilerek Allah'ın yaratma kudreti anlatılıyor. Erkekte sperm, kadında yumurta gibi gözle görülmeyen hücreleri yaratıp bunların birleşmesinden, yürüyen, gören, düşünen, yapan insanı yaratan Allah, onu yeniden yaratamaz mı? Elbette yaratır. Veya onu kendisine döndüremez mi? Elbette döndürür.' (Elmalılı, 6/3018)

خُلِقَ مِنْ مَٓاءٍ دَافِقٍۙ ﴿٦﴾

6. Atılan bir sudan yaratıldı.

Kendi yaratılışına bakması emredilen insan, 'dafık' denilen atık bir sudan yaratılmıştır denilmektedir. Ancak, dökülen su şeklinde nitelenen bu su, sıradan bir su olmayıp, belirli özellikleri ve yine belirli iki ayrı yerde oluştuktan sonra bir araya gelmek suretiyle, insanın temel yapı taşı olan hücreyi oluşturmaktadırlar:

يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَٓائِبِۜ ﴿٧﴾

7. (O su) sırt ile göğüs kafesi arasından çıkar.

Bel ya da omurga kemiği de denilen ve ayeti kerimede de 'Sulb' olarak nitelenen yer ile göğüs kafesinin her iki tarafının, alttan dörder kaburga kemiğinden oluşan ve yine ayette 'Teraib' diye isimlendirilen yer arasından çıkan bir sudan. İnsanların cinsel üreme organlarının bedenin bu iki ana iskeleti arasında kaldığı ve buradan tazyikle atılan erkek suyunun içinde bulunan ve sayıları milyonlarla ifade edilen sperm denilen mikroskobik nesnelerden bir tanesinin, diğer rakiplerinden çabuk davranarak yarışı kazanması sonucu, yine aynı mahalde oluşan kadın yumurtasını döllemesi ile insanın temel yapı taşı olan hücre oluşmaktadır. Bu tek hücrenin ana rahmine yerleşip gelişmesi ve çeşitli aşamalardan geçtikten sonra bebek olarak dünyaya gelmesi ve bildiğimiz insan haline dönüşmesi kendi kendine olup biten bir olay değildir. Üzerinde biraz düşün bakalım deniliyor. Bu sperme kendi kendine üstlendiği işlevi tamamlama kudreti kim vermiştir? Bu bilgileri kimden öğrendi? Bir basit sperm, aklı yok, idraki yok, ne iradesi ne de kudreti vardır. Peki kim yönlendiriyor bunu, bu ilmi, bu gücü ona veren yok mudur? Vardır ve işte O. Yüce Allah'ın ta kendisidir. Demek ki bütün bunlar kendi kendine olmuyor. Yüce Allah'ın takdir ve hikmetinin ürünleridir. Sonra neler oluyor? İzleyen ayetler de onları işaret etmekteler:

اِنَّهُ عَلٰى رَجْعِهٖ لَقَادِرٌۜ ﴿٨﴾

8. İşte Allah (başlangıçta bu şekilde yarattığı) insanı tekrar yaratmaya da kadirdir.

Yüce Allah'ın kudret eli, bir damla atık sudan başlatıp çeşitli

evrelerden geçirerek eksiksiz ve eşsiz bir yaratık olarak ortaya çıkardığı insanı, öldükten sonra tekrar diriltip eski haline döndürmeye elbette ki güç yetirir. Ayette işaret edilen de bu gerçektir. 'Ona döndürüleceksiniz' ayetinin anlamı ile örtüşen bu beyan, Müminün suresinin 15 ve 16. ayetlerinden: 'Sonra siz, bundan sonra muhakkak öleceksiniz. Sonra da Kıyamet günü muhakkak dirileceksiniz.' biçiminde ifadesini bulan bu haber.ölüm gerçeğini ve kıyamet günündeki dirilişi bildirmektedir ve onun bilgisini şöyle vermektedir:

يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ ﴿٩﴾

9. Gizlenenlerin ortaya döküldüğü gün.

Gizli kalan her şeyin yoklanacağı gün. Ölülerin diriltilerek hesap meydanına toplanarak imtihana çekileceği gün. İşte o günün adı Kıyamettir; hesap günüdür; iyi ve kötülerin dünyada iken yaptıklarının karşılıklarını alacakları gündür ve ondan kaçabilecek hiç kimse yoktur. O gün her şey, gizli hiçbir yanı kalmaksızın ortaya konulur, akla kara belli olur.

فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ ﴿١٠﴾

10. O gün insan için ne bir güç ne de bir yardımcı vardır.

Nasıl, neden yaratıldığını ve Yaratanını unutup, dünyadaki hayatını, kibir, mağrur ve bencil bir tavır içerisinde, bütün uyarılara sırtını dönüp, küçük dağları ben yarattım havasında ve ölümle her şeyin sona ereceği yanılgısı ile tamamlayan insanın hali o günde işte böyledir. Kendinde var olduğunu sandığı güç ve kuvvetten eser olmadığı gibi yardım eden tek bir kişisi de yoktur. Herkes kendi başına çare bulma derdine düşmüştür. Çaba ve çırpınmanın hiçbir yararı yoktur artık... Dünyada ne ekilmişse burada o biçilecektir. (Ayrıca bak. Şu'ara 26/88)

Yaratılış, yaşama ve ölümden sonra, tekrar dirilişle hesaba çekilme konularının kesinlikle meydana geleceği, hepsinin en son Kıyamet gerçeği ile noktalanacağı haberi konusunda eğer kuşkuda kalanlar kalmışsa, Yüce Allah onlara son hükmünü, izleyen ayetlerde açıklıyor ve bunun şaka götürür tarafı bulunmadığını vurguluyor:

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ ﴿١١﴾

11. Dönüş sahibi olan (yağmur yağdıran) göğe, yemin ederim ki,

وَالْاَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِۙ ﴿١٢﴾

12. (Nebat ile) yarılan yere ,

Dönüş sahibi olan göğe ve yarılan yere yemin edilerek, yaratılış, hayat, ölüm ve ölümden sonra da diriltilerek hesaba çekilme gerçeği ile ilişkilendirilen Evrendeki akıp giden ve dönüp tekrarlanan olay ya da diğer deyişle manzaralara ilgi çekilmektedir.

Ayetlerde geçen 'Zati'r-Rac' ile 'Zati's-Sad' deyimleri üzerinde değişik görüşler beyan edilmektedir. Biz bu ayrıntılara girmeden, bunlardan ne kastedilmiş olacağı konusunda, o dönem insanın kolayca anlayacağını sandığımız yorum biçimini sunmakla yetineceğiz. Günümüz bilgi çağında yapılacak yorumlar saklıdır:

'er'Rec', yağmur anlamına; gök, onu ard arda attığı için böyle denilmiştir. Sad', yeri yarıp çıkan nebatat manasınadır. Bu ikisi yani yağmurla nebat hayatın canlı birer misalidir. Nebatın hayatı ve menşei: Gökten dökülen bir su, yerden yarılıp çıkan bir bitki... Bunlar, babanın sulbü ile ananın göğüs kemiği arasından inen suya ve rahim karanlığından sıçrayıp çıkan cenine çok benziyorlar... Hayat aynı hayat, tablo aynı tablo, hareket aynı harekettir: Sabit nizam, yaratanına delalet eden üstün san'at... Öyle bir san'ata sahip ki, ne san'atın hakikatinde, ne de onun zahirinde hiçbir fert ona benzemez... Kısaca sahibine işaret eden tek bir san'at...

Yüce Allah bu iki varlığa ve bu iki hadiseye yemin ediyor: Yağmurlu göğe ve bitki ile süslü yere... Çünkü gök ve yerde görülen bu tabii manzaraların insan düşüncesine tesiri büyüktür.' (Kutub, 16/142)

اِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌۙ ﴿١٣﴾

13. Şüphesiz Kur'an, (hak ile batılı) ayıran bir sözdür.

وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِۜ ﴿١٤﴾

14. O, asla bir şaka değildir.

Bütün işleri sonunda Allah'a döneceği ve O'nun Yüce Divan'ında hesap ve imtihanla sonuçlanacağı vurgulanan bu kesin hükümden sonra söz Hz. Peygambere yöneltilmekte ve müşriklerin o sırada, İslam dinine karşı tam cephe halinde giriştikleri baltalama hareketlerine karşı onlara tolerans olarak bir süre daha tanıması, sabır

ilesonucu beklemesi öğütlenerek teselli edilmekte, ayrıca, bütün bu olanlar karşısında endişeye düşmesine gerek olmadığı garantisi verilmektedir:

إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًاۙ ﴿١٥﴾

15. Onlar bir tuzak kurarlar,

وَاَكِيدُ كَيْدًاۚ ﴿١٦﴾

16. Ben de bir tuzak kurarım.

Daha önce de bir çok kere değinildiği üzere, burada sözden, Yüce Allah'ın da tuzak kurması anlamı çıkarılmamalıdır. 'Ben de tuzak kurarım' ifadesinden şöyle bir anlam çıkarılmalıdır:

'Yaratıp, doğru yola ileten, gözeten ve koruyan, her türlü yönetimi elinde tutan, dilediği her şeyi yeniden yaratma gücüne sahip ve yaratıcılığını hiç ara vermeksizin sürdüren, her şeye güç yetiren, affedici fakat gerektiğinde en ağır cezaları veren, gökler ve yıldızlar ile insan yapısının temelini oluşturan 'atılgan suyun' yaratıcısı, konuşan insanın, dönüşlü semanın ve her şeyi bitiren arazinin kısaca Evren de var olan her şeyin yoktan var edicisi Allah olarak, onlara, gereken cezayı gereğinde Ben veririm' buyurmaktadır.

فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ اَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ﴿١٧﴾

17. Onun için Kafirlere mühlet ver, onları biraz kendi hallerine bırak (pek yakında desteğimiz sana gelecek).

(Sure hakkında daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/51 vd.; Elmalılı, 8/352 vd.; Kutub, 16/132 vd.; Ateş, 6/3015 vd.; Emiroğlu, 13/400 vd.)

TARIK SURESİNİN SONU

87-A'LA SURESİ-8

سُورَةُ الْأَعْلَى

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

A'la suresi, resmi düzenlemede 87. ve iniş sıralamasına göre ise, 8. sırada yer almaktadır. Allah'ın 'Yüce' anlamındaki adıyla başladığı için 'el-A'la' denilen bu sure 19 ayet olup, Mekke'de inen ilk surelerdendir.

Yüce Allah bu surede Evrenin oluşunu, işleyişini, gizemlerini kısa ve özlü fakat geniş anlamlar içeren bir anlatım üslubuyla ifade buyurmuşlardır. Surede genel çizgilerle ifade edersek: Özenle öne çıkarılmaları amaçlanan konular üzerine yeminle başlanılarak; Kuran'ın, Hz. Peygambere, unutmayacağı bir şekilde okutulacağı; Peygamberin işlerinin kolaylaştırılacağı; öğüt alınması olası durumlarda Allah Resulünün öğütlerini sürdürmesi, saygılı olanların bu öğütlerden yararlanacağı, kötülerin de kaçınacakları ve onları en büyük ateşin beklediği ve o cehennem hayatında ne ölecek ne de hayat bulacak ortama kavuşamayacakları; namaz, zekat ve sair ibadetlerini yaparak ruhlarını ve mal varlıklarını temizleyen kimselerin ise kurtuluşa erecekleri; dünya hayatını tercih edenlerin yanılgı içinde oldukları, çünkü ahiret hayatının daha hayırlı ve devamlı olduğu; konuların ele alınıp işlendiğini görürüz. Sure, Kur'an'da yer alan konuların, eski İlahi kitaplarda ve özellikle, Hz. İbrahim ile Hz. Musa (a.s.) isimleriyle anılarak, onların kitaplarında da yer aldığını vurgulayan ayetlerle sona ermektedir.

Hz. Peygamberin bu sureyi çok sevdiğini, kurban ve Cuma günlerinde muhakkak okuduğunun güçlü rivayetlerden olduğunu beyan eden Kutub, Hz. Peygamberin sureyi fazla sevmesini şöyle ifade etmektedir:

'Hz. Peygamberin bu sureyi fazla sevmesinde hakkı da vardır. Çünkü bu sure onun önüne kainatı dört bir yandan Yüce Rabbini tesbihle ve temcitle çınlatan bir mabet haline getirmekte, tesbih ve hamd etme seslerini aksettiren bir manzaraya çevirmektedir. Surenin insana huzur veren üslubu dört bir yandan çınlayan tesbih duygusunu ifade etmektedir.

Hz. Peygamberin bu sureyi sevmesinde hakkı vardır. Çünkü o çok büyük müjdeler taşımaktadır. Zira Rabbi kendisini tebliğ vazifesi ile vazifelendirirken; onun kalbini Kur'an'la muhafaza edeceğine ve omuzundaki yükü kaldıracağına dair kefil olmaktadır. Her şeyde işini kolaylaştıracağını vaat etmektedir.

Hz. Peygamberin bu sureyi sevmesinde hakkı vardır. Çünkü bu sure, iman düşüncesinin değişmez kaidelerini ihtiva etmektedir. Yaratan Rabbin birliğini ispat etmekte, ahiretteki cezanın kesinliğini bildirmektedir akidenin temeli de buna dayanır. Sonra da bu akideyi zamanın derinliklerinden akıp gelen köküne ve uzak esaslarına bağlamaktadır.

Bunun da ötesinde bu sure, İslam akidesinin tabiatını, bu akideyi taşıyan peygamberlerin yapısını, ona sahip olan ümmetin durumunu tasvir etmektedir. İşte bütün bunlar, gerisinde çok geniş izler bırakan değişik duygular taşıyan hususlardır.'

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰىۙ ﴿١﴾

[591]1. Yüce Rabbinin adını tesbih et,

Bu ayette geçen isimden amaç Yüce Allah'ın kendileri olup, tesbih etmek deyimi ile de, sözlük anlamıyla kendisinin eksik şeylerden uzak olduğunun ifade edilmesidir. Ayetin anlamı da kısaca: 'Rabbini eksik sıfatlardan tenzih et' şeklinde olmaktadır.

Eğer amaç ismin kendisi ise o takdirde ayetin anlamının: 'Allah'ın adını batıl, ona yaraşmayan uygunsuzlukları ona yakıştırmaktan uzak dur. Örneğin, onun ismini put ve aynı amaçlı nesnelere vermekten uzak dur' şeklinde olması gerekir. Değişik deyişle: Başka şeyleri

Allah'ın adıyla çağırmaktan uzak dur ve Allah'ı bilinçsiz değil, anlayarak ve saygı ile an, anlamını ifade eder. Bu anışı Hz. Peygamber: 'Subhane Rebiyyelala/ Yüce Rabbimi tesbih ederim.' şeklinde yapmıştır. Ve daha sonra, Vakı'a suresinin 74. aayetinde ki: 'Öyleyse Ulu Rabbinin adını tesbih et.' mealindeki ayet nazil olunca da, kendisinin kullandığı biçimiyle tesbih ifadesinin, namaz esnasındaki rüku ve secdelerde de söylenmesi uygulamasını başlatmıştır.

Bu konunun önemli olduğuna inandığımız bir yönüne değinmek istiyoruz: Tesbih, Yüce Allah'ın o güzel sıfatlarının anlamlarının bilinci içerisinde, onları anıp, kalbin derinliklerinde oluşturduğu zevk, huşu ve hazzı duyarak, ruh ve vicdana verdiği derin huzur, feyiz ve nuru özümseyip içinde yaşamak ve Allah yolundaki gerçeğe böyle bir 'kalp huzuru' ile ulaşmayı başarma amaç ve niyetiyle yapılan çok değerli ve en etkin ibadettir. Böylesi bir inanç, duygu ve ihlas ile yapılmayan ve yapıldığı sırada da dünyevi her türlü düşüncelerin zihinde cirit attığı ve sadece dudaklardan dökülen kelimeleri tekrarlama biçiminde olanı, tesbih değil, tesbih adı ve zannı altında vakit öldürmekten başka bir şey değildir.

الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّىٰ ۝٢

2. Yaratıp düzene koyan,

Her şeyi güzel bir şekilde yarattıktan sonra, onları uyumlu hale getirdi ve gereğince de şekil verdi demektir.

وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَىٰ ۝٣

3. Takdir edip yol gösteren,

Bu ayet hükmünden de, bütün şeyleri bir hesap üzere ve belirli miktarda yarattı, miktarının yanında cinsini ve amacını belirledi ve dilediği gibi hikmetli takdirlerini uygulayıp yönetti,anlamları, anlaşılmaktadır. (Ayrıca bak. Ra'd 13/8; Hicr 15/21, 81; İnsan 76/3; Şems 91/7-8; Ta-ha 20/50)

وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَىٰ ۝٤

4. (Topraktan) yeşil otu çıkaran,

فَجَعَلَهُ غُثَاءً أَحْوَىٰ ۝٥

5. Sonra da onu kapkara bir sel artığına çeviren yüce Rabbinin adını tesbih (ve takdis) et.

Bu dört ayet anlamlarının içerdiği kapsamı, Evren çapında düşündüğümüz zaman, değil onları satırlara döküp anlatıp yorumlamak -ki o gülünç bir çaba olur-, hayal etmek dahi insanın düşünme ve idrak güç ve sınırlarını kat kat aşan konular olduğunu kolaylıkla anlarız. Böylesine geniş kapsamlı ayetleri yorumlamaya kalkma saflığına düşmekten ise, insanları, mikroskopla dahi görülemeyecek kadar küçücük nesnelerden başlayarak, çaplarının uzunluğu milyarlarca ışık yılı ile hesaplanıp ölçülen büyüklükteki yıldızları; biz insanlar dahil olmak üzere bütün canlıları; bunların oluşturduğu bir Evreni; onları bir araya getiren hikmet ve kudretin azametini; canlı ve cansız nesnelerin sır, hikmet ve gizemlerini ve bütün bunları yoktan var ederek noksansız ve kusursuz işleyen bir evrensel düzen ve nizamı kurup yöneten Yüce Allah'ı; gözlerini kapatarak şöyle bir düşünüp anlamaya çaba göstermeye davet etmenin daha doğru bir davranış olacağı kanısı ve inancındayız... Bu ayetlere getirilecek en güzel yorum bizce budur.

سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٰىۤ ﴿٦﴾

6. Sana (Kur'an'ı) okutacağız; sen hiç unutmayacaksın.

اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُۜ اِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفٰىۜ ﴿٧﴾

7. Artık Allah'ın dilediği hariç, Şüphesiz Allah, açığı ve gizleneni bilir.

Surenin takdim bölümümde alıntı şeklin sunduğumuz Kutub'un beyanlarında da ifade edildiği üzere, bu iki ayeti kerime hükümleri ile Hz. Peygambere ve dolayısı ile de ümmetine, okunan ayetlerin ilahi kaynaklı olmaları yanında hükümlerinin Peygamber kalbine yerleştirilerek yine O'nun tarafından korunacağı garantisini içeren müjdelerdir. Bu müjde ve garantinin Yüce Allah'ın dileğine bağlı istisnası da belirtilmiştir. Saklanıp korunmaları Yüce Allah tarafından gereksiz görülenler, unutulabileceklerdir. Bu istisnadan nelerin kast edilmiş olduğu konusunda değişik görüşler ileri sürülmüştür:

Bazıları, İsra suresinin 86. ayetinin 'Dilesek sana vahyettiğimizi gideririz' mealindeki hükmüne dayanarak, Allah onun unutulmasını isterse unutturur, diyorlar. Bazıları da, Bakara suresinin 106.

ayetindeki 'Biz, nesheder veya unutturursak, mutlaka ondan daha iyisini veya onun benzerini getiririz' hükmü ile konuyu izah etmeye çalışıyorlar. Diğer bazıları ise, peygamberinde bir insan olduğunu, bazı gereksiz şeyleri unutabileceğini, bunlar öyle şeylerdir ki, dinin aslıyla ilişkisi yoktur derler ve savlarını hadislere dayandırırlar.

وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرٰى ﴿٨﴾

8. Seni en kolaya muvaffak kılacağız.

Bu müjde de, İslam dinini tebliğle görevli Peygamberin tabiatını İslam akidesinin tabiatına onu da varlığın tabiatına bağlamaktadır. Bu demektir ki Allah'ın kolaya muvaffak kılacağı kimseyi, bütün hayatı boyunca kolay yollardan yürütecektir demektir. İşte bu sebepledir ki İslam dini zorluklar değil kolaylıklar dinidir.

فَذَكِّرْ اِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرٰى ﴿٩﴾

9. O halde eğer öğüt fayda verirse öğüt ver.

Burada da öğütün yararlı olduğuna inanıldığı zaman verilmesi, faydasına inanılmadığı takdirde, nefes tüketilip boşa zaman kaybedilmemesi uyarısı ile konu hakkında, hakka davetçilere durumu takdir konusunda ruhsat tanınarak dikkat etmeleri öğütlenmektedir.

سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشٰى ﴿١٠﴾

10. (Allah'tan) korkan öğütten yararlanacak.

وَيَتَجَنَّبُهَا الْاَشْقٰى ﴿١١﴾

11. Kötü kimse ise öğütten kaçınacaktır.

اَلَّذٖى يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرٰى ﴿١٢﴾

12. O ki, en büyük ateşe girecektir.

ثُمَّ لَا يَمُوتُ فٖيهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿١٣﴾

13. Sonra o, ateşte ne ölür ne de yaşar.

قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰىۙ ﴿١٤﴾

14. Doğrusu feraha ermiştir temizlenen,

وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّه۪ فَصَلّٰىۜ ﴿١٥﴾

15. Rabbinin adını anıp O'na kulluk eden.

بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَاۘ ﴿١٦﴾

16. Fakat siz (ey insanlar!) dünya hayatını tercih ediyorsunuz.

وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ وَاَبْقٰىۜ ﴿١٧﴾

17. Oysa ahiret daha hayırlı daha devamlıdır.

اِنَّ هٰذَا لَفِي الصُّحُفِ الْاُو۫لٰىۙ ﴿١٨﴾

18. Şüphesiz bu (anlatılanlar), önceki kitaplarda, vardır.

صُحُفِ اِبْرٰه۪يمَ وَمُوسٰى ﴿١٩﴾

19. İbrahim ve Musa'nın kitaplarında.

(Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/67 vd.; Elmalılı, 8/381 vd.; Kutub, 16/150 vd.; Ateş, 6/3021 vd.; Emiroğlu, 13/408 vd.)

A'LA SURESİNİN SONU

88-ĞAŞİYE SURESİ-68

سُورَةُ الْغَاشِيَةِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Ğaşiye suresi, resmi düzenlemede 88. ve iniş sıralamasına göre ise, 68.sırada yer almaktadır. Adını, ilk ayette geçen ve her şeyi saran, kaplayan, dehşeti her şeye ulaşan kıyamet günü anlamına gelen 'ğaşiye' kelimesinden alır. İlk gelen surelerden olup, Zariyat suresinden sonra Mekke'de inmiş olup 26 ayettir.

Bu surede ana tema insanın önüne, düşünüp gerçeğe ulaşmasını sağlayacak esaslar üzerinde kurulmuştur. İnsanın önüne, onu dilek ve ümide özendiren fakat aynı zamanda da korku ve ümitsizliğe düşürerek, sakınıp kaçınmaya itecek, kıyamet, ahiret ve hesap günü ile ilgili, son derece düşündürücü ve etkileyici aynı zaman da gerçekleri çok kolay görmesini sağlayarak onu hesabini doğru yapmaya yönlendirecek gerçekler konmaktadır. İnsana, hayatın bir plan ve program içinde akıp gittiği, bu akışın sonunda da Allah'a varılacağı ve dünyada yapılanlarla ilgili hesabın kesinlikle görüleceği anlatılırken, bu sure içeriğine ana konu olarak saptanan iki değişik alanda dolaştırılıyor: Biri, kıyamet sonrasının ebedi hayat alanı olan ahiret hayatı ve onunla ilgili sahneler; diğeri de, herkesin gözleri önünde bulunan varlıklar alemi ve Yüce Allah'ın bu alemde bulunan yarattıklarına serpiştirdiği eşsiz mucizelerinden bir bölümüdür.

İnsan kalbini yerinden oynatacak derecede etkili olan bu iki sahada insanı dolaştırmanın başlıca amacı da şudur:

İnsanların, yeryüzünde her an gördükleri nimet dolu manzaralardan esinlenip, doğru yolu seçenlere cennette sunulacak ve dünyadakilerden kat kat üstün, bitmez tükenmez nimetleri algılayıp

kavramalarını sağlamaktır. Bu sağlandıktan sonra, yaratılmış alemdeki olağanüstü mucizeleri düşündürüp, onları yaratan Yüce Allah'ın, öldükten sonra da insanları diriltebilecek güç ve kudrete sahip olduğu bilinci onlarda oluşturulduktan sonra sıra, kıyamet, hesap günü ve ebedi hayatı düşünüp anlayabilmelerine gelecektir. Bu sayede, dünya hayatının ebedi hayata geçmek için bir imtihan ve hazırlık yeri olduğunu insan beynine nakşedip, yol yakınken, hidayet yolunu seçmenin kendileri için vazgeçilmez bir yol olduğunu onların anlamalarını sağlamaktır.

İşte bu nedenlerle, ayet içerikleri de insanları, bu amaca götürücü yolları gösterip özendiren ve yoldan sapan veya sapma eğiliminde olanları ise, ürkütüp caydırıcı pırıltılarla süslenmiştir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

هَلْ اَتٰيكَ حَد۪يثُ الْغَاشِيَةِۜ ﴿١﴾

1. (Resulüm!) Dehşeti her şeyi kaplayan kıyametin haberi sana geldi mi?

Ayeti kerimede bu şekil sorunun sorulması, Kalpleri yüce Allah'a yönlendirmek, O'nun varlık alemindeki olağanüstü mucizelerini hatırlatmak, ahirette ulaşılacak nimet ya da cezaları anımsatıp oraya geçiş kapısı olan ceza ve hesap gününü vurgulamak içindir.

Kıyamet, Kur'an'ı Kerim'in bir çok ayetinde değişik isimlerle anılmakta olup burada da, 'Ğaşiye' sözcüğü ile anılmaktadır.

Ğaşiye: Bir şeyi her tarafında sarıp bürüyen, her şeyi kaplayan, istila eden şey, anlamlarını ifade etmektedir. Aynı zamanda Kıyametin isimlerinden biri olup bu anlamda İbrahim suresinin 50. ayetinde: 'Onların yüzlerini ateş sarar' şeklinde kullanılmıştır.

Hadis: Bilindiği üzere, birinin diğerine anlatması suretiyle öğrenile gelen ve geçerliliği kabul gören ve her dinlendiğinde ilgi uyandıran değerde söz, eylem, olay ya da haberdir. Burada kıyamet konusundaki 'bilgi haber' kast edilmiştir. Yani her şeyi iğşa (kapsayacak, örtecek) edecek, kıyamet gününün haberi... Ve bu haberin ardından da nimetlerle dolu tablolardan önce tez elden, kıyamet havasına daha uygun olan azap manzaraları sahneye çıkarılmaktadır:

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ﴿٢﴾

2. O gün bir takım yüzler zelildir,

عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ ﴿٣﴾

3. Durmadan çalışır, (fakat boşuna) yorulur,

Bu iki ayette, o gün yani ğaşiye günü bazı yüzlerin, huşu edeceği yani korku ve utançtan aşağılanıp başlarının öne düşeceği, eski deyimiyle hakir ve zelil düşeceği beyan edilmektedir. Bunun nedeni olarak da onların çalışmaları gösterilmektedir. Çalışmadan kastin: Ya eskiden çalışmaları gereken zamanda yani dünyada çalışmadıkları için bu gün hepsi ezici koşullar içinde çalışmakta bu yüzden boyunları bükük yorgun ve zelil düşmektedirler denilmek istenmektedir; ya da, Kehf suresinin 103-106. ayetlerinde 'De ki, amelleri en çok boşa gidenleri sana haber vereyim mi?' şeklinde sorunun yanıtında ifadesini bulan, çalıştıkları halde çalışmaları boşa gidenlerin hallerine benzer durumda olanların halleri vurgulanmak istenmektedir. (Bak. Kehf 18/103-106; Furkan 25/23)

Durumları bu şekilde belirlenen inkarcı müşriklerin, yaptıklarına karşılık olarak, içinde yaşayacakları cehennem sahnelerinin tasvirleri de izleyen ayetlerde yapılmaktadır:

تَصْلَىٰ نَارًا حَامِيَةً ﴿٤﴾

4. Kızgın ateşe girer.

Sıcaklık derecesi çok yüksek olan ateşe girip yaslanacaklardır. Onlar hakkındaki yargı böyle oluşmuştur ve böylesi ateş içerisinde karşılaşacakları diğer ezalar, eğer onlara olanak denebilirse onlar da şu şekilde anımsatılmıştır:

تُسْقَىٰ مِنْ عَيْنٍ آنِيَةٍ ﴿٥﴾

5. Onlara kaynar su pınarından içirilir.

Ayn: Bilindiği üzere bu sözcük göz anlamını ifade eder. Burada ise, su gözesi anlamında kullanılmıştır. İçinden soğuk su yerine 'Hamimin an' denilen ve içinden kaynar suyun aktığı ve cehennem hayatını yaşayanların, kızgın ateşe ek olarak sulandıkları çeşme, pınar, memba ve kaynak gibi isimlerinde verildiği su gözesi demektir.

لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ اِلَّا مِنْ ضَر۪يعٍۙ ﴿٦﴾

6. Onlar için kuru dikenden başka yemek yoktur,

Orada yedikleri, ya da dikenleri nedeni ile boğazdan geçirip yutamadıkları için yiyemedikleri tek yemekleri 'Derir' denilen dikenlerdir.

لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْن۪ي مِنْ جُوعٍۜ ﴿٧﴾

7. O ise ne besler ne de açlığı giderir.

Eğer yutmayı başarıp yiyebilmişlerse yine de o yemeğin onlara hiçbir yararı yoktur. Çünkü o yemekte besleyici, şişmanlatıcı bir özelliği olmadığı gibi, açlığı istiğna edici yani giderici bir etkisi de bulunmamaktadır.

Cehennemliklerin durumunu beyandan sonra, Kur'an'ı Kerim'in o meşhur karşıtlık üslubu gereği, izleyen ayetlerde de cennetlik olan iyi yoldaki mümin kullarla ilgili haberler ve müjdeler verilmektedir:

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌۙ ﴿٨﴾

8. O gün bir takım yüzler de vardır ki, mutludurlar,

Mümin kimselerin o dehşet gününde bile, doğru yolda olma sayesinde ulaştıkları güzel sonucun idraki içerisinde, sayısız ve çeşitli nimetlerle dolu ortamdaki durumları, yüzlerinde beliren 'mutluluk' ifade eden görüntü ile açıklanmaya başlanmakta ve devam etmektedir:

لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌۙ ﴿٩﴾

9. (Dünyadaki) çabalarından hoşnut olmuşlardır,

Buradaki çalışmaktan kasıt; bunların dünyada iken yaptıkları çalışmalarsa,

Cehennemliklerin tam tersine, yaptıkları bütün çalışmalar Allah katından kabul görüp, Allah'ın onlardan razı olduğu anlamına gelir ki, karşılığı da cennet ve cennetteki ebedi hayat boyunca sahip olacakları sayısız nimetlerdir ve onların neler olduğu ve nitelikleri izleyen ayetlerde açıklanmaktadır. Öyle değil de cennette bulundukları sırada yapacakları çalışmalar murat edilmekte ise, oradaki çalışmaların onlar için yorucu hiç bir tarafı bulunmayacağı gibi, tam tersine onlara

mutluluk ve sevinç veren ve onların dileklerine uygun çalışmalar olduğu anlaşılır.

فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿١٠﴾

10. Yüce bir cennettedirler.

Dünyada iken Allah'ın emir ve yasaklarına uygun olarak hareket edip O'nun rızasını kazanan çalışmalar yapıp, kendisine düşen görev ve yükümlülükleri tam bir inanç bağı ile yerine getirerek ibadet görevlerini de eksiksiz ve Allah'ın rızasına uygun yapanların başta gelen ödülleri, içinde ebedi kalacakları ve her çeşit bitmez tükenmez nimetlerle bezenmiş yüksek dereceli cennetlerdir; ki ayette işaret edilen de odur.

لَا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ﴿١١﴾

11. Orada boş bir söz işitmezler.

Bu ayet bu vadiyle insanlarda: 'Sükünet, huzur, rahat, emniyet, şefkat, hoşnut olma, kurtuluş, dost ve arkadaşlar arası söyleşi, geziler, türü ne olursa olsun boş ve yararsız şeylerden ve yerlerden uzaklaşma ya da uzak durma.' gibi duygular uyandırmaktadır ki bu da başlı başına bir nimet ve mutluluk demektir.

Lağıy: Söylenmemesi gereken, önemsiz, yararsız, boş ve değersiz şeyler için kullanılan bir sözdür. (Ayrıca bak. Nebe 78/35; Müminün 23/4)

فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿١٢﴾

[592] 12. Orada (cennette) devamlı akan bir pınar,

Orada da su gözeleri, pınar çeşme, kaynak ve akarsular vardır. Ne var ki onlardan kaynar su yerine çeşit çeşit nimetler, sütler, ballar, cennete has sarhoş etmeyen şaraplar ve başka nimetler akmaktadır.

فِيهَا سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ ﴿١٣﴾

13. Yükseltilmiş tahtlar,

Ya derecesi yüksek ya da her tarafı gören manzaralı yerlerde kurulan tahtlar, koltuklar, sedirler, yataklar vb. gibi konforlu yerler

cennetliklerin hizmetin verilmek üzere hazır beklemektedir. Ve daha nice nimetler:

وَاَكْوَابٌ مَوْضُوعَةٌۙ ﴿١٤﴾

14. Konulmuş kadehler,

وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌۙ ﴿١٥﴾

15. Sıra sıra dizilmiş yastıklar,

Nemariku mesfufe: Sıralanmış dayanıklı koltuk yastıkları demektir.

وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌۜ ﴿١٦﴾

16. Serilmiş halılar vardır.

Zerabiyyu Mebsuse: Yere yayılmış sergiler anlamında kullanıldığı gibi, kuruyup sararmaya yüz tutmuş fakat henüz yeşilliğini de koruyan otlara da böyle denilmektedir.

Ahiret aleminde bazen fikren bazen de duygu dolu olarak yapılan gezintiler bu ayet ile sona ermekte ve günlük hayatımızda Yüce Allah'ın kudret timsalleri olan ve kendileri ile iç içe yaşadığımız ve her birinin birer mucize olduğunda kuşku bulunmayan gözle görülen gerçeklere geçilmektedir.

Her gün görülen ve birlikte yaşanılan konularla ilgili öyle seri öyle basit görümlü fakat manidar ve etkileyici sorular sorulmaktadır ki, insanı ister istemez konuyu düşünmeye zorlamaktadır. Deniz dalgaları gibi gelen sorular insana kaçamak yollarını aramaya dahi fırsat vermemektir. Keyfe, keyfe, keyfe ve keyfe:

اَفَلَا يَنْظُرُونَ اِلَى الْاِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ قف ﴿١٧﴾

17. (İnsanlar) devenin nasıl yaratıldığına, bakmazlar mı?

Sayısız çokluktaki yaratıklar arasında durup dururken devenin yaratılışı boş yere sorulmuyor. Deve, dönem insanının gözünü açtığında hemen yanında bulduğu şey. İçinde yaşanılan coğrafi ve iklim koşullarına kolayca uyabilen, şekli görünümü çevredeki diğer hayvanlardan oldukça farklı, hörgücü çevredeki dağları çağrıştırıyor, vücudunun dış hatları bulutlar gibi kıvrımlı, maddi gücü insanlardan çok fazla olmasına karşın, insanların ona akıllarıyla hükmedebilmesi

ve benzer bir çok nedenler insanların dikkatlerini çeken etkenler ve üzerinde düşünmeye vesile olan faktörler ve gelen ayetlerdeki diğerleri:

وَاِلَى السَّمَاۤءِ كَيْفَ رُفِعَتْۜ ﴿١٨﴾

18. Göğe bakmıyorlar mı nasıl yükseltilmiş?

وَاِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْۜ ﴿١٩﴾

19. Dağların nasıl dikildiğine, bakmazlar mı?

وَاِلَى الْاَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْۜ ﴿٢٠﴾

20. Yeryüzünün nasıl yayıldığına bir bakmazlar mı?

Bu dört ayette seçilen develer, gökler, yeryüzü ve dağlar, Kur'an'a ilk muhatap olan dönemin Arap topluluğunun küçük dünyası ve yaşamının derlenmiş özetidir. İşin en ilginç yönlerinden biri de, insanın bulunduğu aşağı yukarı her yerde, bu tabloların birlikte görülebilir olması ve bu özelliği olanlardan onların seçilmiş olmalarıdır. Develer konusunda aklımızın erdiğince bir şeyler söyledik: Ya gökler. Yüz yıllar boyu daima insanları kendine çekmiş ve sağladığı akla gelebilen sayısız faydalar bir yana, gizemleri konusunda düşünmeye zorlamıştır. Halen de zorlamaktadır. Diğer yandan çöllerdeki gecelerde göklerin esrarengiz güzellikleri, doyumsuz öykü ve şiirlere konu edilmiştir. Dağlar, Araplar için gerek iklim şartlarından gerekse düşmanlardan korunmak için en güzel ve en emin sığınma yerleri değil mi? Hz. Peygamber hicreti sırasında onlara sığınmadı mı? Ya yeryüzü, insanlara kucak açıp yaşamaları için gerekli olan her türlü nimeti onlara yetiştirip sunan yeryüzü. Sadece Araplar için değil bütün canlılara kucak açan toprak ana değil mi?

İşte Yüce Allah, bunlar üzerine dikkatleri çekerek insanların Kendisine ulaşmasına yol göstermektedir. Bütün bunların varlıklarında yüce Yaratıcının gücü, kudreti ve hikmetleri yatmaktadır. Bunlar üç beş senelik kısa ömür için elbette ki değildir. Bunun ardında ebedi hayatın varlığı gün gibi görünmektedir görebilenlere. Bunları ve bunların varlıklarında, bütün dünyayı dolduran Allah'ın eşsiz eserlerini her gün gördüğü halde, ölümden sonra diriltmeye Allah'ın güç ve kudret yetireceğini anlamayanlara yazık olacaktır...

Bütün bunlar bildirildikten sonra yapılacak ilk şeyi Yüce Allah,

Elçisine emretmektedir. Öğüt ver onlara, bu saydıklarımızı bir kere de sen anlat. Esasen senin görevin de budur. Bu sorularla kalpleri yerinden oynayanlar, ola ki senin son uyarılarınla doğru yolu bulabilirler. Bulabilmelerine yardımcı ol:

فَذَكِّرْ اِنَّمَٓا اَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿٢١﴾

21. O halde (Resulüm), öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt vericisin.

لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ ﴿٢٢﴾

22. Onların üzerinde bir zorba değilsin.

Sen onlara öğütlerini bildir, gerisi onların kendilerine kalmış iştir. İster inanıp doğru yolu seçerler, isterlerse eski inatları ile baş başa kalır ve sonuçlarına katlanırlar. Sen onların kalplerine zorla bir şey sokamazsın. Çünkü onların kalpleri yüce Allah'ın kontrol sahasındadır. Oraya insan gücünün etkisi söz konusu değildir.

اِلَّا مَنْ تَوَلّٰى وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾

23. Ancak yüz çevirir inkar ederse,

فَيُعَذِّبُهُ اللّٰهُ الْعَذَابَ الْاَكْبَرَ ﴿٢٤﴾

24. İşte öylesini Allah en büyük azap ile cezalandırır.

اِنَّ اِلَيْنَٓا اِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾

25. Şüphesiz onların dönüşü sadece bizedir.

ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿٢٦﴾

26. Sonra onların sorguya çekilmesi de sadece bize aittir.

(Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/93 vd.; Elmalılı, 8/407 vd.; Kutub, 16/178 vd.; Ateş, 6/3033; Emiroğlu, 14/1vd.)

ĞAŞİYE SURESİNİN SONU

89-FECR SURESİ-10

سُورَةُ الْفَجْرِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Fecr Suresi, resmi düzenlemede 89. ve iniş sırasına göre ise, 10. sırada yer almaktadır. Fecr, tan yerinin ağarması manasına gelir. Fecr suresi, Leyl suresinden sonra Mekke'de inmiştir, 30 ayettir.

Bu sure, baştan sona içeriği ile, insan kalbine seslenip İman, takva, uyanıklık ve düşünme duygularını aşılayıp yerleştirmeye çalışan bu cüzün aynı amaca yönelik kendi içeriği ile katılan halkalardan ya da araçlardan biridir. Sure, önemlerine dikkat çekmek istediği konulara yeminle başlamakta; daha sonra bazı olaylarla eski kavimlere ait kıssalar hatırlatmaktadır. Onları, insanların kötü işler yapmasına neden olan konuların belirlenmesi izlemekte ve bunların kötü sonuçları, dünya hayatından sonraki hayat ve oradaki durumlar kısaca anlatılır; daha sonra da kıyamet günü kafirlerin durum, düşünce ve davranışlarına değinen ayetleri, yüce Allah'ın müminleri cennete davet eden beyanlarını içeren ayetlerle sure sona ermektedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

وَالْفَجْرِ ﴿١﴾

1. Andolsun Fecre ,

Bundan önceki surelerde ve bu surede yapılan yeminlerle bir takım değişik şeylere dikkatler çekilerek insanı, 'Zulmetten nura, kederden sevince' taşımakta ve hepsinden de öte Evrende var olan

her şeyin yaratıcısı yüce Allah'a götürülüp onun benzeri ve ortağı olmayan 'Tek' Allah oluşu ve onun sonucu olarak da güç ve kudretinin her şeye yettiği ve yeteceği kanıtlanıp ortaya konmaktadır.

Fecr: Bilindiği gibi, tan yerinin ağarması biçiminde de nitelenen, gece karanlığını çatlatıp çıkan sabahın ilk ışıklarıdır.

Daha önce de değinildiği üzere, Arapça anlamı akşamleyin güneş battıktan sonraki kızıllık anının adı olan şafak deyimi, dilimizde yanlış olarak fecri ifade etmek için de kullanılmaktadır. Dünyanın karanlıktan aydınlığa aheste bir biçimde geçmesi anı olan fecr vaktine yemin edilmesi, bir ölü sessizliği ile uykuya dalmış olan insanların, yeniden dirilişini anımsatan uykudan uyanış saatine ve o saatlerde yapılan ibadetlere değer verişinden kaynaklanmaktadır. Bu durum, Müzzemmil suresinin 6. ayetinde de: 'Gece kalkıp ibadet etmek, elbette ki daha oturaklı ve o zamanda yapılacak dua, söylenecek söz daha etkilidir.' şeklinde yer aldığı gibi, Tekvir suresi 18. ayetinin: 'Solumağa başlayan sabaha andolsun' hükmüyle de pekiştirilmektedir.

Gecenin gitmeğe başlamasına, şafağın sökmesine, sabahın soluk almasına yemin edilmesinin, çok anlamlı olduğunu beyan eden Ateş, 'Bunlar karanlığın aydınlanmağa başladığı zamanlardır ki bu ifadelerle, cihanı bastırmış olan karanlığın, Hz. Muhammed (s.a.)'e inmekte olan vahiy nuruyla aydınlanmağa başladığına işaret edilmektedir.'diyor. (Ateş, 6/3040)

وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾

2. On geceye,

Üzerine yemin edilen on günden hangi on günün kastedildiği konusunda değişik görüşler ortaya atılarak denilmiştir ki:

1- Hz. Musa'nın mikadında, A'raf suresinin 142. ayetinde: 'Sonuna on gün daha ekleyerek kırk gecede Rabbinin mikadı tamam oldu' şeklinde ifade edilen on günün geceleridir.

2- İçinde Kadir gecesinin de bulunduğu ifade edilen Ramazan ayının son on gecesi, ya da ilk on gecesidir.

3- Hicret ile başlatılan hicri takvimlerde, dini yılbaşı olarak da kabul edilen ve aşure ile tamamlanan ilk on gecesidir.

4- Hac ibadetinin tamamlandığı Kurban bayram günü ile son bulan Zilhicce ayının on günüdür.

Sayılan bu görüşlerden biri, hepsi, ya da bunların dışında ve henüz önemini bilmediğimiz bunların tamamının dışında başka bir on gece de olabilir. Doğru olanı elbette ki Allah katında bilinmektedir. Bu konuyu Elmalının şu yargısı ile sunuyoruz: 'Hangisi olursa olsun, yeminden anlaşılan temel mana, dünya değişikliklerinin hükmünü anlatmak üzere bir başarı ve sevinçle ortaya çıkmasına, dolayısıyla bir bayrama ulaşan geçici, zahmetli ibadet ve cihad saatlerinin kıymetine, bunları gaflet ve isyanla geçirenlerin sonsuz hüsranına uyarıdır. Nitekim surenin içindeki ayetler de bu anlamı açıklayacaklardır.' (Elmalılı, 8/425)

وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ﴿٣﴾

3. Çifte ve teke,

Bu ayeti kerimede üzerine yemin edilen çift ve teklerden neyin kast edildiği konusunda da farklı görüşler vardır. Bunların ayrıntılarına girmeden, en uygun sandığımız görüşü sunuyoruz. Yüce Allah Zariyat suresinin 49. ayetinde: 'Her şeyden çift çift yarattık ki düşünüp öğüt alasınız.' buyurmaktadır. İşte ayette yemin edilen çiftler bu yaratılanların tamamı, tek olan ise yüce Allah'ın zatıdır. Ayette geçen "şef" kelimesi çift; 'Vetr' kelimesi de tek demektir.

وَالَّيْلِ اِذَا يَسْرِ ﴿٤﴾

4. Gelip gitmekte olan geceye ;

Çoğunluk görüşüne göre buradaki geceden kasıt özel bir gece olmayıp genel gece anlamını ifade etmektir. Bu görüşe kanıt olarak da Müddessir 14. ayetinin: 'Aydınlandığında sabaha yemin olsun ki...' hükmü ile Tekvir suresinin 17. ayetindeki: 'Gelip geçtiğinde geceye...' hükümlerini ve Allah'ın gece gündüzü bir biri arkasında getirmesini göstermekteler. Deniliyor ki, arka arkaya gelen gece ve gündüzün sürelerinin uzayıp kısalması, yaratılanlar için bir nimettir. Bu inceliği ancak ilmiyle bilip yöneten biri yapabilir. İşte bu inceliğe dikkat çekmek için bunlara yemin edilmektedir.

Temel kaynak eserimiz yazarlarının, ayetlerde sözü edilen yeminlerin tamamı ile ilgili görüşleri de şu şekildedir:

"Her günün fecri, Zilhacce'nin onuncu gecesi, artı ve eksi kutup diye bilinen çiftlerden oluşan varlık alemi, bunları yaratan ve tek olan

Allah, her şeyi örtüp yok gibi kılan gece karanlığı yemine konu edilmiş, sonra da bunların yeminine değer şeyler oldukları vurgulanmıştır."

هَلْ فِي ذَٰلِكَ قَسَمٌ لِّذِي حِجْرٍ ﴿٥﴾

5. Bunlarda akıl sahibi için elbette birer yemin (değeri) vardır.

Hicr: 'Engelleme ve mahrum etme anlamlarından çıkarılarak akıl manasına gelir' denilmektedir. Bu ayette kast edilen açık anlamı: İnsanı kötü şeylerden alıkoyan düşünce yani akıl demektir. Akla kötülüklerden alı koyma özelliği nedeni ile 'Hicr' de denilmektedir.

Akıl sahipleri için bunların her biri yemine değmez mi? 'Bu sayılan şeylerde akıl sahipleri için bir yemin bir kanı var mı?' diye sorulmaktadır. Bu soruyu düz cümle olarak düşündüğümüzde, 'Bu sayılanlarda akıllı insanlar için büyük bir yemin ve kanıt vardır' şeklinde bir anlam çıkar. Akıllı insan bu sayılanlar ve üzerlerine yemin edilen şeylerin, Allah'ın birliğini ve tapılacak yegane tanrı olduğunu rahatça anlar deniliyor.

Bütün bunlardan çıkan sonuçlar vardır. Bir kere yemin, insanların üzerinde kuşku duydukları konular hakkında kalben tatmin olmalarını sağlar. Allah adının anılması tatmin olmanın en başta gelen nedenidir. Kaldı ki bu husus R'ad suresinin 28. ayetinde mealen şöyle ifade edilmektedir: '...Bilesiniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur.'

'Allah'ın, inkarcı azgınları gözetlediği gerçeği, yemin ve pekiştirmeğe ihtiyaç göstermeyecek kadar açıktır. Allah'ın eski zalimleri nasıl cezalandırdığı ortadadır. Artk akıllı kişiye bunu ispat için yemine gerek var mı?'

Bu yeminin daha etkili olması için cevap verilmemiştir. Ne var ki, izleyen ayetlerde yer alan hükümler bu cevaba kılavuzluk etmektedirler: 'Bu sayılanlara yemin olsun ki, Allah kafirleri cezalandıracaktır'; 'Rabbin daima gözetleme yerindedir.'

Yemin edilen şeye, ayetin devamını belirtmek için temas edilmiyor. Ancak, suredeki örtülü değinmelere, çok uygun düşen tarihi anımsatmalarla kısaca üzende yemin edilen gerçek belirtilmiş olmaktadır: Azgınlık, fesat ve Allah'ın bu kötüler güruhunu helak etmesi:

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾

6. Görmedin mi, Rabbin ne yaptı ad kavmine?

إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ ۙ ﴿٧﴾

7. Direkleri (yüksek binaları) olan, İrem şehrine?

الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ ۙ ﴿٨﴾

8. Ki ülkeler içinde onun benzeri yaratılmamıştı,

وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ ۙ ﴿٩﴾

9. O vadide kayaları yontan Semud kavmine?

وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ ۙ ﴿١٠﴾

10. Kazıklar (çadırlar, ordular) sahibi Firavun'a?

الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ۙ ﴿١١﴾

11. Ki onların hepsi ülkelerinde azgınlık ettiler.

فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ ۙ ﴿١٢﴾

12. Oralarda kötülüğü çoğalttılar.

Ayetlerde değinilen azgın, fesatçı ve haddi aşan kötülerin yaptıkları eylemler, 'azgınlık' ve 'kötülüklerin artırılması' şeklinde birleştirilen isimlerde odaklaştırılmıştır.

Azgınlık, kitleleri köle ve esir durumuna getirerek, toplumları ayakta tutan bütün vazgeçilemez ölçü ve değerleri tahrip edip yıkarak kin, garez ve fesat tohumlarının atılmasına neden olur ve onların filizlenmesine ortam hazırlar.

فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ۙ ﴿١٣﴾

13. Bu yüzden Rabbin onların üstüne azap kamçısı yağdırdı.

Sevt: Deriden örme şeklinde yapılmış, katmanları birbiri üzerine bindirilerek yapılmış kamçıya verilen isimdir. Bu azapların hepsi kamçı vurarak yapılmamıştır. Ancak, birbiri arkasından ve ara vermeden cezaların sürekliliği ya da ceza görenlerin çokluğu nedeniyle bu ben-

zetme yapılmıştır. Kur'an'ı Kerim'de bu husus en özlü ve güzel bir şekilde Ankebut suresinin 40. ayetinde ifade edilmiştir.

إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾

14. Çünkü Rabbin (her an) gözetlemededir.

Mirsad: Gözetleme yeri demektir. Gökleri gözleyen rasatçıların çalışma yerleri, gözlemevi. İnsanlar bütün yaptıklarından dolayı, canlılar içerisinde akıllı yegane varlıklar olmaları nedeni ile sorumluluk taşımaktadırlar. Her an göezetim ve denetim altındadırlar ve başıboş bırakılmamışlardır: (Bak. Müminün 23/115; Kıyamet 75/36)

Rabbi insanı hep gözetler ve yaptıklarını görür, değerlendirir, hesaba çeker, sınar, yanlış yapmaz, zulmetmez, sadece dış görünüşle değil gerçeğe uygun ve adilane cezalandırır. Ne var ki bu ölçüler konusunda insan aynı şekilde davranmaz, Onun ölçüleri gerçeklerden sapıp sadece görünüşlere dayanabilir:

فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾

[593]15. İnsan var ya, Rabbi kendisini imtihan edip de ikramda bulunduğunda ve bol nimet verdiğinde "Rabbim bana ikram etti" der.

وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ﴿١٦﴾

16. Onu imtihan edip rızkını daralttığında, 'Rabbim beni önemsemedi' der.

Bu iki ayette, daha önce bir çok vesilelerle yapıldığı gibi bir kere daha insan karakterine has davranış biçimi bir kere daha vurgulanmaktadır. Allah onu çeşitli nimet ve ikramları ile imtihana tabi tutar. Mal, mülk ve servet sahibi yaparak ve başka bir şekilde dener. İnsan onun imtihan olduğunu kavramaz, kendi beceri bilgisinin eseri oldukları yanılgısına düşer. Kibirlik ve büyüklük fobisine kapılır. Rızkın gerek bol, gerekse kısıtlı verilmesinin bir imtihan olduğunu kavramadığı için, karşılaştığı cezayı bela olarak yorumlamaya başlar.

'Kulun Allah katındaki değeri dünya malıyla ölçülmez. Yeryüzünde mülk sahibi olup olmaması, Allah'ın rızasına veya aksine işaret değildir. Çünkü Allah salih kişiye de azgın kişiye de hem verir hem de alır. Asıl üzerinde durulması gereken bunun ötesidir. Allah denemek için hem verir hem alır. Önemli olan bu denemenin neticesidir.

İnsan kalbi imandan yoksun olunca alış verişteki hikmeti kavramaz. Allah'ın ölçüsündeki gerçek değeri fark etmez. Fakat, kalbi iman nuruyla dolup Allah'a bağlanınca oradaki değeri fark eder.'

Bolluk ve darlık konusunda bu ölçüleri kavrayamamanın nedenlerini gelen ayetler bildirmektedir:

كَلَّا بَلْ لَا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ﴿١٧﴾

17. Hayır! Doğrusu siz yetime ikram etmiyorsunuz,

وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿١٨﴾

18. Yoksulu yedirmeye birbirinizi teşvik etmiyorsunuz,

وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلًا لَمًّا ﴿١٩﴾

19. Haram helal demeden mirası yiyorsunuz.

"Cahiliye devrinde Araplar, mirastan kadınlara, çocuklara ve yetimlere pay vermiyorlardı."

وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾

20. Malı aşırı biçimde seviyorsunuz.

Bu ayetlerde şöyle denilmek istenmektedir: Geniş rızıklı olmak üstü olmayı, rızık darlığı da yüce Allah'ın o kişiyi hakir kıldığına ölçü değildir. Yanlış yapılan, siz gerçek manada vermeyi ve gerçekten malın hakkını yerine getirmeyi bilmiyorsunuz. Yetimlere yardım edip miskinlerin karınlarını doyurmuyor ve iyilikler yapılması konusunda özendirici de değilsiniz. Ayrıca mirasta da hak gözetmiyor elinize geçirdiğinizi büyük bir hırs ile yiyorsunuz. Mal üstüne mal, servet üstüne servet katma hırsı içerisindesiniz. Mal ve zenginlikten başka sizde sevgi de yok. Her şeyin dünyadaki mal olduğunu sanıyorsunuz. Bu durumda ya imtihanı başarmak için doğru yola gelecek ve gerçeklerle tanışıp hak yolunda ilerlemeye saadet içerisinde ve vaat edilen nimet ve ödüllere ulaşmanın umut ve azmiyle kurtuluşa erecek gerçekleri anlayacaksınız. ya da anlayacağınız dil ile size anlatılacak ve sonuçlarına da katlanacaksınız:

كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾

21. Ama yeryüzü parça parça döküldüğü,

وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾

22. Rabbin(in emri) geldiği ve melekler saf saf dizildiği zaman (her şey ortaya çıkacaktır).

وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ وَاَنّٰى لَهُ الذِّكْرٰى ﴿٢٣﴾

23. O gün cehennem getirilir, insan yaptıklarını birer birer hatırlar. Fakat bu hatırlamanın ne faydası var!

يَقُولُ يَا لَيْتَن۪ي قَدَّمْتُ لِحَيَات۪ي ﴿٢٤﴾

24. (İşte o zaman insan:) "Keşke bu hayatım için bir şeyler yapıp gönderseydim!" der.

فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ اَحَدٌ ﴿٢٥﴾

25. Artık o gün, Allah'ın edeceği azabı kimse edemez.

وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ اَحَدٌ ﴿٢٦﴾

26. O'nun vuracağı bağı kimse vuramaz.

Bu dehşet ve korkunç sahnelerin cereyan ettiği ve hayal güçlerini aşan işkence ortamında, inanç dolu yürekler de unutulmuyor. Allah müjde veriyor:

يَٓا اَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾

27. Ey huzura kavuşmuş insan!

اِرْجِع۪ٓي اِلٰى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾

28. Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön.

فَادْخُل۪ي ف۪ي عِبَاد۪ي ﴿٢٩﴾

29. (Seçkin) kullarım arasına katıl,

وَادْخُل۪ي جَنَّت۪ي ﴿٣٠﴾

30. Ve cennetime gir!

(Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/113 vd.; Elmalılı, 8/421 vd.; Kutub, 16/193; Ateş, 6/3039 vd.; Emiroğlu, 14/1o vd.)

FECR SURESİNİN SONU

90-BELED SURESİ-35

سُورَةُ الْبَلَدِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Beled suresi, resmi düzenlemede 90. ve iniş sırasına göre ise, 35. sırada yer almaktadır. Mekke'de Kaf suresinden sonra inmiştir. 20 ayettir. Adını, ilk ayette geçen, Mekke'yi anlatan ve 'şehir' anlamına gelen 'beled' kelimesinden almaktadır. Bu surede insanın yaratılışından, onun bazı davranışlarından, insana verilen üstün vasıflardan, o vasıfları iyiye kullanmayanın kötü akıbetinden, iyiye kullananların da mutlu geleceklerinden söz edilir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

لَٓا اُقْسِمُ بِهٰذَا الْبَلَدِۙ ﴿١﴾

1. Andolsun bu beldeye,

Görüldüğü üzere sure bir beldeye yemin ile başlamaktadır. Burada da yemin kelimesinin başına 'La' olumsuzluk edatının getirildiğini görmekteyiz. Bu edat, daha önce de açıklaması yapıldığı üzere başına getirildiği soruya olumsuzluk anlamı vermemektedir. Tam tersine 'olay o kadar açıktır ki yemine gerek bile yok' şeklinde güç verip pekiştirmektedir.

Belde: Şehir, kent, kasaba demektir. Ayeti kerimede bu belde olarak zikredilen beldenin Mekke olduğu konusunda müfessirlerin görüş birliği vardır. Esasen, gelen ayet hükmü de bu sonucu kanıtlamaktadır.

وَاَنْتَ حِلٌّ بِهٰذَا الْبَلَدِۙ ﴿٢﴾

2. Ki sen bu beldedesin,

Sen bu beldede hillsin deyiminden, sen bu beldedensin; burada oturmuşsun; daha sonra bu beldeye gireceksin; senin hakkına bu beldede saygı gösterilmiyor; burada bir ava saldırmak bile haram iken sana saldırılıyor; şeklinde değişik anlamlar verilmekte ise de sonuç olarak Mekke ile Hz. Peygamberin ilişkisi görüşlerin hepsi tarafından ortaya konmakta ve şu olasılıklar vurgulanmaktadır:

1- 'Senin içine girdiğin, yaşadığın, peygamber olarak gönderildiğin bu kente andolsun'

2- 'Burada cana dokunulmaz, otu koparılmaz yasak bölge iken sen bu kentte helal sayılmaktasın. Kent halkının eziyet etmeleri nedeni ile güçlük çekiyorsun fakat sabret, dayan çünkü biz insanı zorluklara dayanıklı olarak yarattık. Senin de bu zorlukları karşılaman gerekir.'

3- 'Sen bir gün bu kente gireceksin ve burası kısa bir zaman için sana helal olacak, çarpışıp aslında yasak olan birtakım şeyleri yapmana, o süre için sana ruhsat tanınmıştır. Dilediklerini serbestçe yapabileceksin.' Bu anlam Mekke'nin ileride fethedileceğine işaret sayılmıştır.

Bu olasılıklardan biri olan çokluk görüşüne göre; Yüce Allah Mekke kentine yemin etmek suretiyle, içinde peygamber yetişmiş olan bu kentin önemine dikkat çekmiştir. Böylece bu beyanla üstü örtülü bir şekilde, Hz. Peygamberin oradan çıkmasına neden olan sebeplere işaret edilmiş olmakla birlikte, Kasas suresi 85. ayetinin: 'Kur'an'ı sana indiren, seni asıl yerine döndürecektir' biçiminde nihai sonucu açıklayan hükmü de vurgulanmış olmaktadır.

وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ ﴿٣﴾

3. Ve babaya ve ondan meydana gelen çocuğa andolsun,

Bu ayette sözü edilen baba oğuldan neyin amaçlandığı konusunda da şu görüşler ortaya atılmıştır:

1- Baba Adem (a.s.), çocuk da zürriyetidir.

2- Baba Hz. İbrahim (a.s.) çocuk Hz. İsmail ya da onunla birlikte Hz. Muhammed (s.a.)

3- Ata Hz. İbrahim çocuk, bütün evlatları,

4- Ata Hz. Muhammed ve çocuk ise ümmetidir.

5- Amaç bütün babalar ve çocuklarıdır

6- Ata her bir doğuran, çocuk da doğurmayan demektir.

Bütün bu olasılıklar gözden geçirilince, baba ve çocuğun söz konusu olan belde ile ilişkili olması, akla, mantığa ve söz akışına daha uygun görülür. Bu düşünceden hareketle, ayette baba ve çocuk ile amaçlananın Hz. İbrahim ve Kabe'yi kendisi ile birlikte yeniden inşa eden Hz. İsmail olduğu düşünce ağır basmaktadır. Bu durumda anlam: 'İbrahim ve oğlu İsmail'e andolsun' olur.

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ ف۪ي كَبَدٍۜ ﴿٤﴾

4. Biz, insanı (yüzyüze geleceği nice) zorluklar içinde yarattık.

Yukarıdaki yeminlerin pekiştirilen yanıtı bu ayet içeriği olmaktadır: 'Biz insanı gerçekten meşakkat içinde yarattık.' İnsan hayata çok kolay bir şekilde gelmemiştir. Çeşitli evre ve zorlukları aşarak gelmiştir ve gidişi de öyle bazılarının zannettikleri gibi kolay olmayacaktır.

Sonuç olarak, insanlık amacına eriştiren yol, zahmet, eziyet, meşakkat, gam ve keder ile mayınlanmış tarladan geçmektedir denmektedir. O halde insan bu zorlukların idraki ve bilinci içerisinde hareket ederek bu zorlu devrelerden ve evrelerden geçirerek onu hayata çıkaran Yaratıcısına şükür görevini hakkıyla yerine getirmesi gerekir. Çünkü, dünya hayatı, biçimi ve nedenleri değişik olsa da birtakım eziyet ve meşakkatler dizisinden oluşan bir katardır ve bu katarın adı yorgunluktur. Yorgunluğun en kötüsü ve insana en büyük zararı dokunanı ise, kuşkusuz, dünyadaki zorlu ve meşakkatlere katlandıktan sonra öbür dünyada da en acı ve eziyetli azaba düşürenidir. Bu felakete uğramamak için dünyadaki hesabın doğru yapılıp doğru uygulanması gerekir.

Kebed: Ayette geçen bu kelimeye, zorluk anlamı yanında çetin huyluluk ve kuvvetlilik anlamı da verilmektedir.

Bu anlamların ışığı altında, ayette bu kelime ile, insanların doğasında olan, işi yokuşa sürmek, muhalefet ederek zorluk çıkarmak, sadistlik gibi davranışlarına işaret edilmiş olma olasılığı da vardır. Bu yaratılışta olup bu tür davranışları kullanmayı seven kimselerin, bir konuda kendisini güçlü gördüğü ya da öyle zannettiği zaman bunu fırsat bilerek, karşısındakilere eziyet edip meşakkat çektirmekten zevk alır hale gelmeleri olasıdır. İşte bu durumlarda kendisini üstün yaratık olarak görmeye başlamaları ve kimsenin kendisine güç geçiremeyeceği ve üstün gelemeyeceği havasına girer.

Kanımıza göre izleyen ayetlerin içerikleri de bu görüşe ağırlık kazandırmaktadır.

İnsan doğasından kaynaklanan bu durumun saptanmasından sonra, insanların bir takım iddia ve eylemlerine uygun düşüncelerini tartışma konusu yapan ayetlerin oluşturduğu bölüm gelmektedir:

أَيَحْسَبُ أَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ﴿٥﴾

5. İnsan, hiç kimsenin kendisine güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?

Ayetteki bu hüküm, az önce değindiğimiz havaya giren kimsenin bir gün mutlaka cezasını bulacağını vurgulamaktadır. Yaptıklarından dolayı hesaba çekileceğini düşünmeyen bir insan davranışı ortaya konuyor. Onun bunun malını alıyor, çalıyor, çırpıyor, har vurup harman savuruyor ve bu yaptıkları ile de öğünüyor. Korku ve çekinme nedir bilmiyor. İnsan karakterinin bu hallerini belirleyen başka ayetler de vardır. (Bak. Mearic 70/19-21; İsra 17/11; Kehf 18/54; Adiyat 100/6-7; Fecr 89/17-20)

Bu ayetlerle o kimse, 'Hiç kimsenin kendisine güç yetiremeyeceğini mi sanıyor?' uyarısı yapılarak, bu kötü davranışlardan kaçınmaya hazırlanıyor.

يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًا ﴿٦﴾

6. "Pek çok mal harcadım" diyor.

Ayetteki bu beyanı ile gösteriş ve tafra atmak için harcadığı, sağa sola savurduğu mallarla böbürlenip öğünen o kimse, kendisini hiç kimsenin görmediğini sanmaktadır. Halbuki Allah onu görmekte ve yaptığı harcamalarının hangi amaca yönelik olduğunu da bilmektedir. Ayette harcanan malların helak ve telef edilmesinden bahsedilmesi de malların iyi mi yoksa kötü amaçlara yönelik olarak harcandığına işaret etmek için kullanılmıştır. Bu kelimelerle işaret edilen bu anlam, bundan önceki Fecr suresinin 19. ayetinde işaret edilen ve mirasyedilik şeklinde davranış olarak nitelenen davranışla örtüşmektedir.

Lübed: Çok mal anlamında kullanılmaktadır. Burada ki çokluktan öyle bir anlam çıkmaktadır ki, sanki mallar bir biri üzerine öyle yığılmışlardır ki birbirine geçmiş pestil ya da keçeye benzemişlerdir.

أَيَحْسَبُ أَنْ لَمْ يَرَهُ أَحَدٌ ﴿٧﴾

7. Kimse onu görmedi mi sanıyor?

Kimsenin onu görmediğini mi sanıyor? Şeklindeki soru ayetine iki değişik anlam verilmektedir. Birisi, o malları öyle sorumsuzca har vurup harman savurmakla işlediği suçun cezasını görecektir. Diğeri de aslında o öğündüğü şekilde harcamalarda bulunmadığı halde harcamış şeklinde görünüp caka satmak için yalan söylemektedir.

أَلَمْ نَجْعَل لَّهُۥ عَيْنَيْنِ ﴿٨﴾

[594]8. Biz ona iki göz vermedik mi?

وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴿٩﴾

9. Bir dil ve iki dudak,

Bu iki ayette de, bu şekilde konuşan kimsenin, kedisine görmek için iki göz ve konuşmak için de dil ve iki dudak verdiğimiz gibi, bunları, başkasına da verdiğimizi ve o kimselerin kendi yaptıklarını görüp konuşarak da şahitlik edebileceklerini düşünemeyecek kadar düşüncesiz, densiz ve akılsız bir zavallı olduğu vurgulanmaktadır. O kimseyi, o düşüncesizi, verdiğimiz iki göz, dil ve dudaklarla da bırakmadık başka şeyler de yaptık, buyuruluyor izleyen ayetlerde:

وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ﴿١٠﴾

10. Ona iki yolu (doğru ve eğriyi) gösterdik.

İnsanlardan bazısı, sahip olduğu mal mülk ve zenginliği ile gururlanıp, öğünür ve etrafına bu gücüyle üstünlük ve hükmetmeye kalkışıp kendi lehine bir takım sonuçlar elde etmeyi ihmal etmez. Ama diğer taraftan sahip olduğu bütün bu maddi varlıkların ve sağlıklı beden ve insanlık onuruna yaraşır bütün özelliklerinin, yetenek ve becerilerinin kendisine Allah'ın bir lütfu olduğunu aklından bile geçirmez. Ayrıca iyi ile kötüyü ayırma yeteneği sayesinde, bu ayette işaret edilen doğru yola kılavuzluk edilmesinden yararlanmaz. İnsan suresinin 3. ayetinde de ona:'Biz ona iki yol gösterdik, ya küfreder ya da şükür' denilerek bu davranışı pekiştirilir. Bu iki yoldan dilediğine gidebilme özellikleri, güç ve kudret de kendisine Allah'ın bir nimeti olarak verilmesine karşın yararlanmaz.

Necd: Tepe gibi çevresine oranla onlardan yüksek yere verilen isimdir. Burada ve 'Vehedeynahu necdeyn' deyimi ile emirlere uyma,

yasaklardan sakınma anlamında yani iyi ve kötüyü seçme yeteneğini verdik anlamında kullanılmaktadır.

فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴿١١﴾

11. Fakat o, sarp yokuşu aşamadı.

Biz yol gösterdik fakat o, o yoldan gitmeyi, o yokuşu çıkmayı beceremedi.

Burada 'akabe' deyimi ile ifade edilen sarp yokuş, zor geçitten ne kast edildiği devam eden ayetlerde açıklanmıştır:

وَمَا اَدْرٰيكَ مَا الْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾

12. O sarp yokuş nedir bilir misin?

Akabe: Sözlük anlamı, engin bir vadiden yüksek bir dağa doğru çıkan sarp yokuş demektir.

Burada bu kelimenin, zorluktan kinaye olarak, ekonomik verim ve yararlığından vazgeçerek, bir kölenin azat edilmesi ve savaşın her yönüyle zor olan şartları içerisinde aç ve muhtaç kimselerin ve yetimlerin doyurulmaları ile toprak üzerinde yatıp kalkan, yastık olarak kullandıkları taş dışında bir varlıkları bulunmayan yoksul kimselere, yardım edilmesi ve benzerleri gibi durumları ifade etmek için kullanılmakta olduğu ve bu tür yardımların da kahramanlıkla eşdeğer tutulduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca, bu maddi yardım destekleri dışında, durumları uygun kimseleri özendirmek için merhamet ve sabır tavsiyelerinin yapılması gereğine dikkatler çekilip öğütlendiği, izleyen ayetlerin içeriklerinden anlaşılmaktadır:

فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿١٣﴾

13. Köle azat etmek,

Fekke: Kaldırmak, bağlı bir düğümü çözmek, birinden sorumluluğu kaldırmak ve benzer anlamları belirtmek için kullanılır. Burada köleyi azat anlamında, onun boynundaki esaret bağını çözmek anlamında kullanılmıştır.

Rıkab: Köle, esaret altında olan kimse demektir. Kölelerin azat edilmesi konusunda İslamiyet'in gösterdiği yüksek duyarlılık ve özendirmelerden daha önce söz edildiği için burada bir kere daha yinelemeye gerek görülmemiştir.

أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴿١٤﴾

14. Veya açlık gününde yemek yedirmektir,

Mesğabe: Açlık, yenecek bir lokmaya muhtaç olma ve özellikle meşakkatli ve herkesin yokluk içinde kıvrandığı dar zamanlardaki açlık demektir.

يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿١٥﴾

15. Yakınlığı olan bir yetime

أَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿١٦﴾

16. Veya hiçbir şeyi olmayan yoksula.

Metrebe: Üzerinde yattığı toprağı döşek ve taşı da yastık yapan ve başka bir şeyi olmayan fakir bir kimse, muhtaç, miskin.

ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ﴿١٧﴾

17. Sonra iman edenlerden, birbirlerine sabrı tavsiye edenlerden ve birbirlerine acımayı öğütleyenlerden olmaktır.

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾

18. İşte bunlar sağdakilerdir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿١٩﴾

19. Ayetlerimizi inkar edenler ise işte onlar soldakilerdir,

عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ ﴿٢٠﴾

20. Cezaları, kapıları üzerlerine sımsıkı kapatılmış bir ateştir.

Görüldüğü üzere, burada da alıştığımız karşıtlık esasına göre ceza ve ödüllere hak kazananları, birbiri ardından anımsatan ayetler yer almaktadır ve bu ayetlerle de sure sona ermektedir. (Sure hakkında daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/145 vd.; Elmalılı, 8/447 vd.; Kutub, 16/311 vd.; Ateş, 6/3049 vd.; Emiroğlu, 14/33 vd.)

BELED SURESİNİN SONU

91-ŞEMS SURESİ-26

سُورَةُ الشَّمْسِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Şems Suresi, resmi düzenlemede 91. ve iniş sırasına göre ise, 26. sırada yer almaktadır. Kadir suresinden sonra Mekke'de inmiştir, 15 ayettir. Adını, surenin ilk kelimesi olan ve 'güneş' anlamına gelen 'şems' kelimesinden almıştır. Bu surede insanın doğasında var olan iki özellik ele alınır: İyilik ve kötülük. İnsanın yaratılışında, bu iki yoldan birini seçebilme yeteneği ve seçtiği yolda da dilediğini yapabilme ve istediği sonuca ulaşabilmeye güç ve kudreti Yüce Allah tarafından ona bahşedilmiştir. Yani iyi olmaya da kötü olmaya da güç ve yetenekleri yeterli kılınmıştır.

İşte surede ağırlıklı olarak işlenen bu konuya geçmeden önce, yapılması ile neyin amaçlandığını iyi bildiğimiz yeminle, sure başlatılmaktadır. Yemine konu olarak da Yüce Allah, Evrendeki yaratıkları; ilgi uyandıracak önemdeki Evren manzaralarını; gerek yaratıkları ve gerekse Evreni düzenleyip işleyiş yasalarını koyan ve nefis kelimesi ile tanımladığı insanlara iyiliği ve kötülüğü ilham eden güç ve kudret sahibini seçmiştir.

İyi ve kötü yapmanın sonuçları konusunda dikkatlere yön verilirken ise, geçmiş topluluklardan konuyu pekiştirici ve aynı zamanda da çarpıcı bir örnek olan Semud kavmi ile peygamberleri Hz. Salih (a.s.) arasında geçen olaylarla ilgili kıssa, öğüt ve ibret alınması amacıyla yinelenerek anımsatılmıştır. Sure, doğru yolu seçenin kurtuluşa ve batıl yolda yürümeyi yeğleyenlerin ise kesinlikle ziyana uğrayacaklarını vurgulayan ayet hükümleri ile sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

وَالشَّمْسِ وَضُحٰيهَاۙ ﴿١﴾

1. Güneşe ve kuşluk vaktindeki aydınlığına;

Güneş ile birlikte kuşluk vaktindeki aydınlığın yemine konu olarak seçilmesinin nedeni, gün ışığının duha diye adlandırılan vakitte en belirgin olmasından ileri gelmektedir. Önce genel olarak bütün özellikleriyle güneşe sonrada onun ışığının en parlak olduğu anına yemin edilmesi, güneşin bütün değişimlerle birlikte hayatın başlıca kaynağı oluşuna dikkat çekmek içindir. Bu sayede insan, yüce Allah'ın lütuf, inayet, kudret ve büyüklüğünü idrak edip anlamaya kolay olan yoldan kılavuzlanmış olmaktadır.

Duha: Güneş ışığının en parlak noktaya ulaştığı kabul edilen kuşluk vaktine ve güneşin ilk doğuşu ile parlayan ışığa verilen ad olarak açıklanmıştır.

وَالْقَمَرِ اِذَا تَلٰيهَاۙ ﴿٢﴾

2. Güneşi takip ettiğinde Ay'a,

Tela: Tülüy, tabi olmak, birine uyup ardından gitmek olarak tanımlanır.

Bu ayette de ayın Güneşi izlediği haline yemin edilmektedir. Güneş ile Ayın durumlarının birbiriyle örtüşmesi konusunda değişik görüşler vardır:

1- Güneş batınca ardından hemen Ay'ın doğması, yani iki olayın da her ayın ilk yarısında ve sürekli olarak tekrarlanmasıdır.

2- Ayın ilk olarak hilal şeklinde görüldüğü gecedir. Çünkü, Güneş batar hemen arkasından Ay doğar.

3- Ayın güneşi izlemesi, ışığını Güneşten alması biçiminde açıklanmıştır.

4- 'İza telaha' daire biçimine girme ve olgunluk zamanıdır. O vakit Ay, ışık ve aydınlık yönünden Güneşi izliyor görünümündedir.

Bu görüşlerin her birinde, kendine özgü bir anlam bulunmakla birlikte, hepsinin üzerine örtüştüğü ana düşünce, Güneşin arkasından

Ay'ın ona uyuşu ve benzeyiş hali olmaktadır. Yani her görüş sonuçta, bu iki hareketin bir birine benzeme konusundaki görüşte örtüşmektedirler. Ayette üzerine yemin ile işaret edilen husus da zaten budur.

وَالنَّهَارِ اِذَا جَلّٰيهَا ﴿٣﴾

3.Onu açığa çıkarttığında gündüze,

Tecliye: Tecelli ettirmek, cilalamak, parlaklık vermek, açıklık vermek, kısaca, iyicene ortaya çıkarmak anlamlarını ifade etmek için kullanılmaktadır.

Işık Güneşten çıkan ve Dünyaya yansıyan bir görüntü olmasına karşın, yani Güneşin ürettiği bir nesne olduğu halde, Güneşin görünmesinin, kendi ürettiği bir nesne ile açıklanması ve onun üzerine yemin edilmesi dikkat çekicidir. Yani gündüzün varlığı Güneş ışığına, ışık da Güneşe kanıt gösterilmiştir. Güneşin görünmesi ışığın duyu organımızla algılanması ile sağlandığı için, güneşin parlak görülebilmesi için, ışığın gelmesini engelleyen nesnelerin olmaması ile sağlanabilir. İşaret edilen de budur. Güneşi görmesek de aklen varlığını biliriz.

وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰيهَا ﴿٤﴾

4. Onu örttüğünde geceye,

Burada işaret olunan anlam, gecenin bütün ufukları örtmesi sonucu Güneşin etkinliğinin, aydınlık yönünden, tamamen sona erdiği ve gecenin her şeyi kapkara ettiği zaman olsa gerek.

وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنٰيهَا ﴿٥﴾

5. Gökyüzüne ve onu bina edene,

Ayette yemin konusu yapılan sema ile, ya Naziat suresinin 28. ayetinde: 'Onu bina edip yükseltti ve düzenledi' şeklinde ifadesini bulan ve o sihirli alemi yaratıp düzenleyen, koyduğu yasalarla oradaki varlıklara uyumlu bir düzen veren, aralarındaki uzaklıkları, yükseklikleri bir hesaba bağlayıp onların hareketlerini birbirine zarar vermeyecek biçimde yönlendirip, bir ahenk içerisinde işleten güç, kudret ve hikmetin sahibi Yüce Allah; ya da onların yaratılıp konulan yasalara göre düzenlenmeleri; veyahut da, göklerin inşa ediliş tarzı yemin konusu edilmektedir. Hepsi de, Yaratan'a götüren yolu işaret ediyor.

وَالْاَرْضِ وَمَا طَحٰيهَاۙ ﴿٦﴾

6. Yere ve onu yapıp döşeyene,

Bu ayette de gökler gibi bütün güzellikleri ve gizemleri ile yeryüzüne ve yuvarlayıp döşeyen güce yemin ediliyor. (Ayrıca bak. Gaşiye 88/20)

وَنَفْسٍ وَمَا سَوّٰيهَاۙ ﴿٧﴾

7. Nefse ve ona birtakım kabiliyetler verene,

فَاَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوٰيهَاۙ ﴿٨﴾

8. Sonra da ona iyilik ve kötülükleri ilham edene yemin ederim ki,

Bu iki ayette de, nefse ve onu biçimlendirene, ona iyi ve kötü yolu gösteren güce yemin edilmektedir. Bununla işaret edilen de doğal olarak Allah'ın güç, kudret ve hikmetleridir. Bu ayeti izleyen 9. ve 10. ayet içeriklerinden de anlaşılacağı üzere nefis ile insanın kastedildiği anlaşılmaktadır.

İlham: Bir şeyi bir defada yutma anlamını ifade eder. Burada ise, bir manayı, bir etkinliği ya da duyguyu kalbe aşılama anlamlarında kullanılmıştır.

Fücur: Haktan sapmak, hidayet yolundan ayrılarak isyana, günaha düşmek anlamlarında kullanılmaktadır. Zina etmek, yalan söylemek ve kısaca edepsizlik etmek gibi kötülük anlamına gelen ve günaha götüren konular için de bu kelimeye sıkça görev düştüğü görülmektedir.

Buraya kadar olan bölümü özetlersek: Güneşe, kuşluk vaktine, Güneşi izleyen Ay'a, Güneşi görmemizi sağlayan gündüz ışıklarına, gündüzü örtüp kapatan geceye, göğe ve onu yapan güce, yere ve onu yuvarlayıp döşeyen güce, nefse ve onu biçimlendirip iyi ve kötü olanı ayırma yeteneğini gösteren güce yemin edilerek Yüce Allah'a giden yola bütün dikkatler yönlendirilmiştir.

Bu ayetler ve daha önceki surelerde insanla ilgili ayetlerin: '..ve ona iki yolu gösterdik'; '...ve gerçekten biz ona yolunu gösterdik. O ya şükredicidir, ya inkar edicidir.'; Rabbin meleklere şöyle demişti. Ben çamurdan bir insan yaratacağım. Onu yapıp ruhumdan onu üflediğim

zaman ona secdeye kapansın'; '...her nefis kazandığı ile rehindir (tutuludur),'; '...muhakkak ki bir kavim kendini değiştirmeyince o kavmi değiştirmez.' mealindeki içeriklerinden İslam'ın insan hakkındaki yargısı açıklığa kavuşmaktadır: İnsan hayra ve şerre, diğer deyimiyle hidayete erme ya da dalalete düşme konularında, eşit yeteneklerle yaratılıp donatılmıştır. İnsandaki bu özellik ve güç doğasında vardır ve bu Yüce Allah'ın bir lütfudur.

Kim ki Allah'ın lütfu sonucu sahip olduğu bu gücünü ve yeteneğini kendisini temizlemek ve arındırıp hayra hazırlamak için kullanırsa, o kişi, kurtuluş yolunu bulmuştur demektir. Kim de bu gücünü önceki cümlede söylenenin aksine kullanırsa, o da, felaketini kendi elleriyle hazırlamış olur. İzleyen ayetlerde de bu gerçek ifade edilmektedir:

قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَا ﴿٩﴾

9. Nefsini kötülüklerden arındıran kurtuluşa ermiştir,

وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسّٰيهَا ﴿١٠﴾

10. Onu kötülüklere gömen de ziyan etmiştir.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوٰيهَا ﴿١١﴾

11. Semud kavmi azgınlığı yüzünden (Allah'ın elçisini) yalanladı.

Bu ayetlerde de yukarıdan beri izahına çalıştığımız gerçek açık bir şekilde vurgulanmaktadır: Bu durumda insana verilen sorumluluk, kendisinde bulunan bu seçme ve yönelme gücüne ve algılama yeteneğine göre düzenlenmiştir. Dilerse doğasında bulunan bu yeteneklerini iyi ve hayırlı işler yapma sahasında geliştirerek kullanır. Dilerse aksi istikamette. Kader konusunu incelerken ve diğer vesilelerle de belirttiğimiz üzere, insan, seçimini dilediği yönde kullanmak için, kendi hür iradesi ile serbest bırakılmıştır. Dilediği yolu seçer.

Bu yollardan birini hür iradesi ile seçme ve sonuçlarına katlanma konusuna, en güzel örnek, ibret ve öğüt olacak kıssa belleklerde yer etmesi için olsa gerek, izleyen ayetlerde bir yönüyle kısmen yinelenerek nakledilmektedir: (Ayrıca bak. A'raf 7/73; Şu'ara 26/125; Hicr 15/83; Ankebut 29/37)

اِذِ انْبَعَثَ اَشْقٰيهَا ﴿١٢﴾

12. Onların en bedbahtı (deveyi kesmek için) atıldığında,

فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا ﴿١٣﴾

13. Allah'ın Resulü onlara: "Allah'ın devesine ve onun su hakkına dokunmayın!" dedi.

فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوَّاهَا ﴿١٤﴾

14. Ama onlar, onu yalanladılar ve deveyi kestiler. Bunun üzerine Rableri günahları sebebiyle onlara büyük bir felaket gönderdi de hepsini helak etti.

وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا ﴿١٥﴾

15. (Allah, bu şekilde azap etmenin) akıbetinden korkacak değil ya!

"Allah Semud kavmine Salih peygamberi göndermişti. Kendisinden mucize istediler. Allah ona güzel bir dişi deve gönderdi. Bu devenin otlarda serbestçe dolaşması, belli günde sulanması, deveye kimsenin kötülük etmemesi emredildi. Sonra Salih'i yalanlayıp deveyi kestiler. Allah onların memleketlerini başlarına yıktı ve onları helak etti. Onlardan kalan haberler hala mevcuttur." (Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/163 vd.; Elmalılı, 8/465 vd.; Kutub, 16/227 vd.; Ateş, 6/3057 vd.; Emiroğlu, 14/41 vd.)

ŞEMS SURESİNİN SONU

92-LEYL SURESİ-9

سُورَةُ اللَّيْلِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Leyl suresi, resmi düzenlemede 92. ve iniş sırasına göre ise, 9. sırada yer almaktadır. Geceye yeminle başladığı için 'Leyl' adını alan sure Mekke'de inmiş olup 21 ayettir. Bu surede insanlar, yaptıkları işlere göre değerlendirilmekteler. Surede insanoğlunun iki zıt davranışından, cömertlik ve cimrilikten bahsedilir. İmanlı olmakla cömertlik, imansızlıkla da cimrilik arasındaki ilişkiye dikkat çekilir.

Bu surede, Evren ve insan doğasından oluşturulan bir çerçevede, yapılan iş ve bu iş karşılığı konusunda, bir gerçek ortaya konulmaktadır. Şöyle ki, Dünyada yapılan iş ve eylemler, ahiretteki iki sonucu doğurur: cennet ve cehennem.

Bu sonucu doğuran nedenler de, özellikle akide konusu ağırlıklı Mekke'de nazil olan sureler ve dolayısıyla bu cüzü oluşturan surelerin tamamına yakın çoğunluğunda, insanın güç ve kudreti dışında oluşan ve onların oluşmasında hiçbir katkı ve etkileme olanağı bulamadığı, fakat, varlıklarını kendi kişiliğinde ve içinde yaşadığı ortamdan bildiği, ya da en azından sezdiği olağanüstü olaylara onun dikkati çekilerek anlatılmaktadır. Bunlar da genellikle, Evren ve onda var olan insan dahil bütün varlıkların yaratılması ve herbirinin var olması gereken yerde ve kendilerine uygun işlevlerine yön verecek güç ve yeteneklerle hazır edilip etkin kılınmaları; Evrene düzen veren yasalar; insan yaşamına olanak sağlayan ve sürdürülmesini ya da sona ermesini hazırlayan nedenler; Evren-insan ilişkisini düzenleyen ve olmazsa olmaz ilahi yasalar ve bütün bunların sahibi ve yönlendiricisi, mutlak güç ve kudretin sahibi Tek Allah gerçeğinde sonuca bağlanan;

kısaca, bütün olgular ve gerçeklerdir. Çünkü insan ruhunu ve benliğini derinden etkileyen, sarsan ve içine düştüğü gaflet uykusundan uyandıran en önemli gerçekler bunlardır. İşte bu surenin genel teması da bu atmosfer içinde işlenmektedir. Bu havayı ayetleri incelerken soluyacak ve etkilerini duyacağız.

Şems suresinin ardından gelen bu sureye, gece ve gündüze yemin edilerek başlanması bir yerde iki sure arasındaki ilişkinin işaretidir. Şems suresinin 9- 10. ayetlerinde 'Nefsini kötülüklerden arındıran, kurtuluşa ermiştir. Onu kötülüklere gömen de ziyan etmiştir' mealinde ifadesini bulan anlam, bu surede bir bakıma daha ayrıntılı olarak açıklanmaktadır. Gece ve gündüzden oluşan iki büyük mucize ile başlayana sure, yukarıda kısaca değindiğimiz konular çerçevesindeki gerçekler belirlenip açıklandıktan sonra, Rabbisinin rızasını kazanmış olanların mutlu sonları müjdesi ile sona ermektedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ ۝١

[595] 1. (Karanlığı ile etrafı) bürüyüp örttüğü zaman geceye,

وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ ۝٢

2. Açılıp ağardığı vakit gündüze,

Bu ilk iki ayette, gece ve gündüze yemin edilerek başlanmasının nedeni, insanları etkileyen olaylar içerisinde gece ve gündüzün, onlarla olan yoğun ilişkisi ve üzerlerindeki etkisinin çok hızlı ve fazla oluşundan kaynaklandığını zannediyoruz. Buna örnek olarak da Hz. İbrahim'im daha çocuk yaşta iken, varlığını hissettiği fakat deyim doğru ise şekil ve özelliklerini hayal etmeye çalıştığı Rabbini, gece karanlığında yıldızlarda ve gündüz ışığında da Güneşte aramasında, gece-gündüzün etkilerini gösterebiliriz. (Bak. En'am 6/76-79)

Üzerine yemin edilen gece ve gündüzün etkin nitelikleri de özellikle vurgulanmaktadır. Karanlığı ile her şeyi örtüp görünmez hale getiren ve içinde bulunanları ister istemez gizemli, ürkütücü, düşündürücü ve kasvetli bir ortamla baş başa bırakan gece... Burada, sonradan gelecek yokluk ya da fanilik karanlığına yemin edilmektedir.

Bu durum Rahman suresinin 26-27. ayetlerinde: 'Her şey fani, ancak celal ve ikram sahibi olan Rabbin bakidir.' Ve Kasas suresinin 88. ayetinde de: 'Allah'ın vechi hariç her şey helak olacaktır' mealleri ile ifadesini bulan durumla örtüşmektedir. O gece karanlığında bu ayetlerin anlamlarını düşünenler, fani dünyadan çıkıp sonsuzluk tarafına, filen olmasa da fikren geçerler. Buna karşın, açıldığı zaman gündüze, her şeyi görünür hale getiren, gecenin gizemlerini ve ürkütücülüğünü gideren, insanın kasvetini kaldırıp neşesini getiren, karanlığı aydınlığa döndüren gündüze... yemin ediliyor.

Bu ikisi öyle gerçeklerdir ki, inkarcılar ne yaparsa yapsınlar bunlara karşı duyulan ilgiyi ne azaltabilir ne de ortadan kaldırabilirler. İşte insanlar üzerinde böylesi etkili olan olaylara yemin ediliyor. İzleyen ayette işaret edilen erkek ve dişili olarak çifte yaratılış da aynen böyledir.

Gece ve gündüzün örnek alınmasında, geniş anlamda, cehalet karanlığını yırtıp ilim aydınlığına çıkaran, hak güneşinin İslam nuruna işaret bulunduğu kuşkusuzdur.

وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَىٰ ﴿٣﴾

3. Erkeği ve dişiyi yaratana yemin ederim ki,

Evrendeki şaşmaz hakikatler ile Allah'ın üzerine yemin ettiği insanla ilgili gerçeklerin oluşturduğu bu bütün, insanlar üzerinde, inandırıcı etkileri büyük kanıtlar ve düşüncelerine de derin tesirleri olan faktörler olmaları nedeni ile Yüce Allah tarafından yemin konusu yapılmışlardır. Bu suretle, Dünyadaki işler karşılığı, ahiretteki sonuçların oluşturduğu gerçek bir tablo, insanların seçimine hazır kılınmıştır. İzleyen ayetlerde de bu tablonun yakın plandaki ayrıntıları ve o ayrıntılarla ilgili konular işlenmektedir:

إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ ﴿٤﴾

4. Sizin işleriniz başka başkadır.

Sizin çalışmalarınız, tutarsız, ayrı ayrı, dağınık ve düzensizdir; halbuki gerçekler bunun tam tersini göstermekte olup al-i İmran suresinin 103. ayetinde: 'Allah'ın ipine sımsıkı sarılıp birlik olun, parça parça bölük borçük dağılmayın' mealinde ifadesini bulan birlik ve beraberliktedir.

Şetta: 'Şetit' kelimesinin çoğulu olup ayrı ayrı, dağınık, darmadağın ve perişan anlamlarına geldiği' ifade edilmektedir. İyi işle kötü iş yapanların; hayra koşan ile şerre koşanların aynı olmadığını ve benzer anlamlar içeren başka ayetler de vardır. (Bak. Secde 32/18; Casiye 45/21; Hud 11/118-119; Hac 22/31; İbrahim 14/18)

Bu ayette insanlara, aynı ortamda yaşasalar bile, ilk önce her birinin ilgi duydukları konu ve hedeflerin değişik şeylerden oluştuğu; aynı konu ve hedeflerde örtüşme söz konusu olunca, bu kere onlarla ilgili nedenler, gerçekler, ve sonuçlar konusunda görüş ayrılığına düştüklerine işaret edilmektedir.

Bu gerçekle birlikte, başka gerçeklere de çağrışım yapılmakta ve bunların da, insan doğasından gelen yaratılışla ilgili olduğu ve yeryüzünde var olan bütün insan topluluklarında bu çekişmelerin sürüp gittiğine dikkatler çekilmektedir. Bütün bu olumsuzluklara rağmen doğruya giden yol, gitmek isteyenler için bütün engellemelere karşın yine de açık ve esenliklidir. Onları da görelim:

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ﴿٥﴾

5. Artık kim verir ve sakınırsa,

Bu ayette işaret edilen, hali vakti yerinde olanların, yapmakla yükümlü tutuldukları infak görevidir. Bu konu ile ilgili, Bakara suresinin 3. ayetinde yer alan ve: 'Onlar ki kendilerini rızıklandırdığımız şeylerden infak ederler' mealinde ifadesini bulan ayetle başlayıp, Kur'an'ı Kerim'in bu ayetine gelinceye kadar bir çok ayetinde değişik durum ve koşulları da belirleyip, çözümlerine yol gösteren çeşitli hükümlerin bulunduğu bilinmektedir. Yinelemeye gerek yoktur.

وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ﴿٦﴾

6. Ve en güzeli de tasdik ederse,

فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٧﴾

7. Biz de onu en kolaya hazırlarız (onda başarılı kılarız).

Doğru yolu seçip bu üç ayette belirlenen ve yapanını hayra götüren iş, eylem ve davranışları sergileyenler, kurtuluş yolunu bulanlardır. Allah onlara, cennetini vaat ettiği gibi, bu kimselere bu Dünya hayatında da, kolay şeylere yol verir, işlerini kolaylaştırır, yap-

tıkları güzel işler onlara kolay gelir; ayrıca nefse zor gelen ağır ibadetleri de onlara kolaylaştırır. O kimseler bütün bunları yaparken, yorgunluk ve usanç duymaz aksine zevk duyarlar. (Ayrıca bak. Necm 53/31-32; Yunus 10/26; Şura 42/23, Tevbe 9/120; Bakara 2/58; Haşr 59/9; Ankebut 29/7; İnşikak 84/9)

Fakat cimrilik edip de, izleyen ayetlerde belirtilen iş, eylem ve davranış içerisine girenler, sonu hüsran olan yolun yolcusu olurlar ve onlar için, iyilerle ilgili olarak anlatılan bütün şeylerin tam tersi olur ve onlar için kurtuluş yoktur.

وَاَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنٰىۙ ﴿٨﴾

8. Kim cimrilik eder, kendini müstağni sayar,

وَكَذَّبَ بِالْحُسْنٰىۙ ﴿٩﴾

9. Ve en güzeli de yalanlarsa,

فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرٰىۜ ﴿١٠﴾

10. Biz de onu en zora hazırlarız.

وَمَا يُغْن۪ي عَنْهُ مَالُهُٓ اِذَا تَرَدّٰىۜ ﴿١١﴾

11. Düştüğü zaman da malı kendisine hiç fayda vermez.

Surenin buraya kadar bölümünde nerede bulunursa bulunsun ve hangi millet ya da topluluk üyesi olursa olsun insan için yeryüzünde iki yol ve metot bulunduğu saptaması yapılmıştır. Şekli ve rengi ne olursa olsun insan bu iki bayraktan birinin altına girmeyi kendisine yol olarak seçecektir. Bu seçimi yapan insan sonuç olarak seçtiği yolda dilediğini yapar. Allah da ona tuttuğu yolu kolay kılar. Bu ya zorluk yolu ya da kolaylık yoludur.

Surenin bundan sonraki bölümünde ise, özet olarak; bu seçimi yapan gruplardan her birinin seçtiği yol bitiminde, ulaşacakları sonlarından ve orada bulacakları, eylemlerine uygun karşılıklarından söz edilmektedir:

اِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدٰىۘ ﴿١٢﴾

12. Doğru yolu göstermek bize aittir.

وَاِنَّ لَنَا لَلْاٰخِرَةَ وَالْاُولٰى ﴿١٣﴾

13. Şüphesiz ahiret de dünya da bizimdir.

Yüce Allah, bu ayeti kerimelerde, başıyla sonuyla mülkün kendisine ait olduğunu ve dolayısıyla onu istediği gibi yönlendirip biçimlendirme hakkının da kendisinde bulunduğunu vurgulamaktadır. Buna karşı koyacak ya da etkileyecek erk sahibi başka bir kimse de yoktur.

Sonuç olarak, Dünya ve ahirette, Allah'tan başka geçerli herhangi bir başvuru yeri yoktur. O, ne derse öyle olur. Buna karşı koymaya kalkışanlar konusuyla ilgili olarak da, onların daha önceden uyarıldıklarına dair haberleri ise gelen ayetlerden öğrenmekteyiz:

فَاَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظّٰى ﴿١٤﴾

14. (Ey insanlar!) Alev alev yanan bir ateşle sizi uyardım.

لَا يَصْلٰيهَٓا اِلَّا الْاَشْقٰىۙ ﴿١٥﴾

15. O ateşe, ancak kötü olan girer.

اَلَّذ۪ي كَذَّبَ وَتَوَلّٰىۜ ﴿١٦﴾

16. Öyle kötü ki, yalanlayıp ve yüz çevirmiştir.

وَسَيُجَنَّبُهَا الْاَتْقٰىۙ ﴿١٧﴾

17. En çok korunan ise ondan (ateşten) uzak tutulur.

اَلَّذ۪ي يُؤْت۪ي مَالَهُ يَتَزَكّٰىۚ ﴿١٨﴾

18. O ki, Allah yolunda malını verir, temizlenir.

Sonuç olarak anlaşılıyor ki, sahip olduğu her türlü varlığından, hiçbir karşılık beklemeksizin ve başkaca bir amaç gözetmeden, sırf Allah rızasına nail olmak için infak edenler, Kur'an'ın ilk ayetlerinden başlayarak son ayetlerine kadar takdirle karşılanıp övülmektedirler. Birlikte yaşama ve sosyal dayanışma alanında en güzel örneklerinden biri olan bu davranışlar, gerçekten övgüye değerdir. Böylesi davranışlar, Mümin her iyi kişi için, ulaşılması başlıca amaç olarak kabul edilen hedefler arasında en saygın yerini bulmalı ve insanları bu

çizgiye getirecek her türlü özendirici etkenler onların gönüllerine ve beyinlerine yerleştirilmelidir.

Allah'ın rızasına ulaşan bu mutlu kişilerin, izleyen ayetlerde değinilen diğer özelliklerini de anımsayarak sureyi tamamlamaktayız:

وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَىٰ ﴿١٩﴾

19. Onun nezdinde hiçbir kimseye ait şükranla karşılanacak bir nimet yoktur.

إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَىٰ ﴿٢٠﴾

20. O ancak Yüce Rabbinin rızasını aramak için verir.

وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾

21. Ve o (buna kavuşarak) hoşnut olacaktır.

(Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/181 vd.; Elmalılı, 8/483 vd.; Kutub, 16/239 vd.; Ateş, 6/3063 vd.; Emiroğlu, 14/47 vd.)

LEYL SURESİNİN SONU

93-DUHA SURESİ-11

سُورَةُ الضُّحَىٰ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Duha suresi, resmi düzenlemede 93. ve iniş sırasına göre ise, 11. sırada yer almaktadır. İsmini kuşluk vakti demek olan 'Duha' kelimesinden alan sure, Fecr suresinden sonra Mekke'de inmiş olup, 11 ayettir. Surede son peygamber olan Hz. Muhammed'in hususiyetlerinden biri yani yetim oluşu ele alınır ve kendisi teselli edilir.

Surenin nüzul sebebi konusunda değişik rivayetler vardır. Ancak, bu konudaki haberler arasında küçük farklılıklar var olup verilen bilgilerin ayrıntılardan hangisinin kesinlikle doğru olduğu konusunda da kuşkular mevcuttur. Bu nedenle onların ayrıntılarına girmeden, hepsinin üzerinde görüş birliğine vardıkları bilgiyi vermekle yetineceğiz:

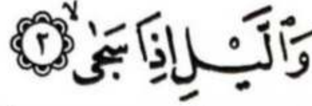
Hz. Peygamber (a.s.)'e gelmekte olan vahiy akışının, yine süresi ve nedeni tam olarak bilinmeyen kısa bir zaman bölümünde kesilmiş olmasıdır. Bu durumu fırsat bilen din düşmanları müşriklerin: 'Allah'ı Muhammedi terk etti' anlamına gelen ileri geri sözlere Allah Resulünün üzülmesi üzerine, hem onu teselli etmek, hem de çıkarılan gerçek dışı söylentileri yalanlamak için bu sure nazil olmuştur. Bu sayede asılsız haberlerin yalanlanması ve gerçeklerin öğrenilmesi yanında, yalan propagandaların Müslümanlar arasında olası bozucu etkileri önlenmiştir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

وَالضُّحَىٰ ﴿١﴾

1. Andolsun kuşluk vaktine

2. Ve sükuna erdiğinde geceye ki,

Sure bu ilk iki ayetinde, artık kullanılma nedenini çok iyi bildiğimiz yemin ile başlamaktadır. Bu kere gündüz ve gece vakitlerinin en etkili zaman dilimleri yemin konusu yapılmıştır. Yemine konu olan gece ve gündüzün bu anlarını biraz daha yakından tanımaya çalışalım:

Duha: Bu kelime, gündüzün en taze ve en parlak güneş ışıkları ile, her tarafın pırıl pırıl aydınlandığı anını belirtmek için kullanılmaktadır. Ülkemizde günün bu vaktine, yaygın ve yerleşik bir deyim ile 'Kuşluk vakti' denilmektedir. Kurban bayramı günü, bayram namazının kılınmasından sonraki döneme denk gelen bu vakitte kesilen kurbanlara bu kelimeden esinlenilerek 'Dahiyye' ve 'Udhiyye' denilmiştir. Bir insanın inandığı bir şey uğrunda kendisini feda etmesine de, 'kendisini bu iş uğrunda kurban etti' ya da 'bu iş uğrunda kurban oldu' anlamına gelen 'Dahiyye' denilmektedir.

Bu vakte yemin edilmesinin nedeni konusunda, müfessirlerin oybirliğine yakın görüşleri, Ateş şöyle özetlemektedir: 'Allah burada Güneşe ve onun ışığının en parlak noktasına ulaştığı zamana yemin etmiştir. Çünkü dünyada yaratıklar, gece ölü gibi kendinden habersizdirler. Güneşin doğması, uyuyanları uyandırır. Üflenen can gittikçe güçlenir, olgunlaşır, kuşluk vaktinde tam olgunluğuna ulaşır ki bu hal, kıyamet ahvaline, özellikle cennet ehlinin cennette istikrarına benzer' şeklinde ifadesini bulmaktadır.

Gündüzün duha'sına karşılık gecenin 'Seca' denilen vakti konusunda değişik görüşler söylenmişse de en doğru olanının, gündüzün en aydın zamanı olarak kabul edilen vaktin tam karşıtı olan gecenin de her şeyi tamamıyla yok eder gibi örten ve her şeyi görünmez hale getiren en karanlık zamanı seçilmiştir. Gündüzün o vakti insanı ne kadar dinamizme iterek etkin hale getiriyorsa, gecenin seca vakti da tam tersine onu pasif duruma itip dinamizmini yok ederek, yukarıda işaret edildiği gibi adeta ölü durumuna getirmektedir.

Seca: Bir şeyin kararını bulup dinmesi, sakin, durgun ve kıvamına gelmesi anlamlarını ifade etmek için kullanılmaktadır. Seciyye deyimi de ayni kökten türemiş bir sözcük olarak, insan nefsinin sakin ve yerleşmiş olan sabit huy, melekesi anlamında kullanılmaktadır.

Birbirine zıt bu iki zaman ile, daha önce de değindiğimiz üzere İslam öncesi döneminin her yönüyle bilgisizlik karanlığı ile Hz. Peygamberin gelişi ile birlikte gelen İslam ve iman nurunun her yönü ile insanlara sağladığı aydın ufukların kast edilmiş olma olasılığı kuvvetle muhtemeldir.

Üzerlerine yemin olunan konuları bu şekilde tanımlama çabasından sonra, bu yeminin neler için yapıldığı, değişik deyimiyle, yeminin cevabının neler olduğu konusuna gelmiştir. İzleyen ayetlerde de bunlarla ilgili yanıtları öğreniyoruz:

مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ﴿٣﴾

3. Rabbin seni bırakmadı (Terketmedi) ve sana darılmadı

Allah seni tevdi etmedi. Başka deyişle sana veda etmedi. Literatürde veda etmek deyimi, bir kimsenin başka birisine hoşça kal ya da bu anlamı ifade edecek bir ayrılış hitabı ile ondan ayrılması anlamında kullanılmaktadır. Olayın kahramanı bir peygamber olsa bile, Allah ile kulu arasında, bu tür vedalaşmadan söz edilemeyeceğine göre, buradaki ifadeyi: 'Allah seni terk etmedi'. Şeklinde anlamak gerekir. Ayetin sonunda da sana darılmadı da denilmektedir. Biri başkasını iki neden ile terk etmez. Biri sevgidir, diğeri de nefret. Sevgiden ötürü terk etmemenin nedeni izaha gerek duymayacak kadar açıktır. Diğeri ise, ya kalıp cezalandırma (bak. Kıyamet 36), ya da terbiye etmeye ve eğer koşullar uygunsa iyi niyetle yardım yapma amacına yönelik olur. Yüce Allah'ın peygamberine kızgınlık nedeni ile dargın olmadığı anlaşıldığına göre, terk etmeme nedeninin sevgi ve yol yordam göstererek yardım etme amacına yönelik olduğu kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

"Bir ara vahyin gelişi gecikti. Müşrikler 'Rabbı onu terk etti, onu unuttu' dediler. Bu konuşmalar ve sataşmalar Efendimize ağır geliyordu. İşte bu husus ayetlerle izah edildi."

Müfessirler yeminin yanıtını özlü bir şekilde bu cümle ile açıklamaktadırlar. Üzerinde önemle durulan konular ile ayrıntıları izleyen ayetlerde beyan edilen konular da şöyle özetlenmektedir:

'Allah onu yetim bulup barındırmış, şaşkın bulup doğru yola getirmiş, yoksul bulup zengin etmişti. Şimdiye dek kendisine bu lütufları yapan Allah, bundan sonra da onu bırakmayacak ve ona olan lütuflarını tamamlayacak, hatta bundan sonra ki lütufları, bundan

öncekilerden çok daha fazla olacak ve Allah ona, kendisini memnun edinceye dek verecektir.' (Ateş, 6/3068)

وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْاُولٰىۜ ﴿٤﴾

[596] 4. Gerçekten senin için ahiret dünyadan daha hayırlıdır.

Bu ayeti kerime ile Yüce Allah Elçisine, birtakım müjdeli haberlerle birlikte onların gerçekleşeceğine dair de bir nevi garanti vermektedir. Bir kere, bundan sonraki hayatının, 'öncesi ve sonrasından', ister şimdiye kadar ve bundan sonra ölünceye kadar devam edecek dünyada geçecek hayatı kast edilmiş olsun, isterse bu dünya ile ahiret hayatı, sonra gelecek olan bölümünün daha iyi olacağı müjdeleniyor. Hayat kapsamı içerisinde yer alan gelecekle ilgili konular, sayılamayacak kadar çok olabilirse de, yürütmekle ilgili davasının başarıya ulaşacağı, engellemelerin davasına zarar veremeyeceği, amaçladığı nizamın kurulacağı, hakkın batıla üstün geleceği, herkesin çalışmasının karşılığını adilane alacağı vb. gibi temel ilkelerle ilgili hususların kast edilmiş olması düşüncesi daha ağır basmaktadır. İzleyen ayette de, başarı ile yürütüleceği müjdesi verilen davanın gerektireceği her türlü yardım ve desteğin verileceği ve bütün bunların da yakın bir zamanda olacağı garantisi verilmektedir.

وَلَسَوْفَ يُعْطٖيكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰىۜ ﴿٥﴾

5. Pek yakında Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın.

İzleyen ayetlerde soru şeklinde yapılan anımsatmalarla iki hususun vurgulanmak istendiği kanısındayız: Biri: 'Ey Resülüm! Doğumundan bugüne kadar sana yapılanları bir düşün de anımsa, eğer Rabbin seni terk etmeyi düşünseydi bütün bunları sana bahşetmesine ne gerek vardı? Bütün bunları sana veren Allah'ın seni terk ettiğini nasıl düşünürsün?' şeklindeki hafif yollu bir azarlama havasını taşıyan uyarıdır. İkincisi de: 'Kişinin yaptıkları, yapacaklarının da göstergesidir' anlamındaki anımsatmadır. Geçmişte sana bunca iyilikleri yapan Rabbinin, bundan sonra da, daha iyilerini sana lütfedeceğini düşünmen gerekmez miydi? şeklindeki uyarı. Şimdi o yapılanları bir bir anımsayalaım:

اَلَمْ يَجِدْكَ يَتٖيمًا فَاٰوٰىۖ ﴿٦﴾

6. O, seni yetim bulup barındırmadı mı?

Sen yetim olarak doğduğun ve çaresiz olduğun zamanda Rabbin sana barınacak yuva sağlamadı mı? Senin dininden olmamalarına rağmen deden ve amcanın kalplerinde sana karşı sevgi yumağı oluşturup sana hami kılmadı mı?

وَوَجَدَكَ ضَٓالًّا فَهَدٰىۖ ﴿٧﴾

7. Şaşırmış bulup da yol göstermedi mi?

Allah seni bir şey bilmez, dalalet içerisinde, doğru düşünme ve doğru yolu seçme konusunda bocalayıp dururken, kıymete değer bir program yapabilme ve onu uygulayabilme yeteneklerinden ve hayatla ilgili her konuda gerekli bütün eğitimlerden mahrum bir vaziyette bulup, seni aydınlık yoluna, hidayet yoluna iletmedi mi? Kalbini ve geleceğini iman nuru ile aydınlatmadı mı? Hz. Peygamberin, peygamber olmadan önce içinde bulunduğu duruma işaret eden ve bu ayet hükmünü pekiştiren başka ayetler de vardır. (Bak. Kasas 28/86; Şura 42/52)

Duha suresinin indirilme nedeni olarak gösterilen vahyin kesilmesi olayına benzer kesilme olayının, daha önce ya da sonra, Mekke dönemlerinde meydana geldiği haberleri de rivayet edilmekte ve kanıt olarak da Kehf 23-24 ve Meryem suresi 64. ayetler gösterilmektedir.

وَوَجَدَكَ عَٓائِلًا فَاَغْنٰىۜ ﴿٨﴾

8. Seni fakir bulup zengin etmedi mi?

Sen fakir bir kişi idin. Ekmeğini ve nafakasını sağlamakta zorlanan kişiler arasında yer alıyordun. Allah sana Şam kervanlarına katılıp para kazanma yolunu açmadı mı? Daha sonra da sayılı zenginlerden olan Hz. Hatice ile evlendirip onun servetini sana vermesini ve daha bir çok zenginlerin, şahsın, ailen ve davan için sana yardıma koşmalarını O, sağlamadı mı? Sen fakirlikten bu şekilde zenginliğe ulaşmadın mı?

فَاَمَّا الْيَت۪يمَ فَلَا تَقْهَرْۜ ﴿٩﴾

9. Öyleyse yetimi sakın ezme. (Kötü davranma)

Bütün bunları yaşadığını anımsayıp, senin geçmişini yaşayan yetimlere yardım elini uzat. Onlar kahretme, onları azarlayıp üzme. Geçmişini unutma...

وَاَمَّا السَّٓائِلَ فَلَا تَنْهَرْۜ ﴿١٠﴾

10. El açıp isteyeni de sakın azarlama.

Günlük yiyeceğini sağlamaktan aciz, el açıp aman dileyen miskinleri azarlama, onlara kötü söz söyleme, yardım etme olanakların olmadığı zamanlarda da hiç olmazsa tatlı sözlerle onları okşayarak bu şekilde sevindir.

وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

11. Ve Rabbinin nimetini minnet ve şükranla an.

Bütün bunları sana bahşeden Rabbini minnet ve şükranla anmak için kulluk görevlerini hakkıyla yerine getiren kimselerden ol ve ibadetlerini de hakkıyla eda etmeyi unutma. (Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/201 vd.; Elmalılı, 8/495 vd.; Kutub, 16/252 vd.; Ateş, 6/3067 vd.; Emiroğlu, 14/32 vd.)

DUHA SURESİNİN SONU

94-İNŞİRAH SURESİ-12

(ŞERH SURESİ)

سُورَةُ الإنْشِرَاحِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

İnşirah suresi, resmi düzenlemede 94. ve iniş sıralamasına göre ise, 12. sırada yer almaktadır. 'İnşirah' açılmak, genişlemek, sevinmek manalarına gelir. Duha suresinden sonra Mekke'de inmiş olup, 8 ayettir. Bu surede çocukluğunda Hz. Muhemmedi peygamberliğe hazırlamak üzere kalbinin açılıp arıtılmasından söz edilmektedir. Ayrıca, onun getirdiği dindeki kolaylıklara dikkat çekilerek Allah'a şükretmeye teşvik edilmektedir. Bu yönüyle sure, adeta Duha suresini tamamlar bir nitelik taşımaktadır. Hatta bu özelliğinden ötürü iki sureyi bir sure olarak kabul edip ibadetlerinde o şekliyle yani aradaki besmeleyi kaldırarak okuyanların bulunduğu bildirilmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَۙ ﴿١﴾

1. Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?

Duha suresinde olduğu gibi bu surede de soru biçiminde buyurulan ayetlerle, Hz. Peygambere bazı önemli olaylar anımsatılmaktadır. Bu ayet ile, onu mutlu etmek, kalbini ferahlatmak, nefsine güç katarak onu her türlü olumlu şeylere açmak için,içinde bulunduğu ve gelecekte karşılaşacağı güçlükleri kolayca aşması için göğsünü genişletip kalbinin açılıp arındırılarak bütün bu sayılanların üstesinden gelecek biçimde hazırlandığı anımsatılmıştır.

Uğruna yola koyulduğun davanda başarıya ulaşman için senin yolunu kolaylaştırmadık mı? Bu davanın ne kadar kutsal olduğunu ve o uğurda savaşmanın da aynı derecede şerefli olduğu inancı ve duygusunu kalbine biz koymadık mi? Senin göğsünü açıp arındırarak, bilgilendirerek ve azimkar hale getirerek bu dava için biz hazırlamadık mı? Gideceğin yolun önemini sana anlatıp ulaşacağın mutlu son konusunda seni bilgilendirmedik mi? İçine bir danış ve düşün, bütün bunlar seni rahat ve huzura kavuşturup, geleceğin için endişeye gerek bulunmadığına inandırmadı mı? Rabbinden bu desteği aldıktan sonra, seni engelleme konusunda yapılmakta olan ve yapılacak her çeşit engelleme girişimlerinin başarıya ulaşamayacağından emin olmadın mı? İşte bunlar ve benzerleri gibi sorulara yanıtları bu ayetin veciz içeriğinde yatmaktadır.

Sadr: Bildiğimiz göğüs ve onun boşluğunu ifade etmektedir

Şerh: Açmak, sıkıntıları gidermek, sevinç ve mutluluğa kavuşturmak gibi anlamları ve genel anlamda da, bir şeyin, bir konunun ya da yazılı bir belgenin içeriğini bütün ayrıntılarıyla ve olasılıklarla ortaya koyma açıklığa kavuşturma işlevine de bu isim verilmektedir.

وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ ﴿٢﴾

2. Yükünü senden alıp atmadık mı?

Senin üzerinde bulunan ağır yükünü aşağı indirdik ve seni hafifletip rahat ettirdik. Görüldüğü üzere yükün ne olduğu konusunda ayrıntılara yer verilmemiş, izleyen ayette de sadece etkileri konusuna işaretle edilmiştir. Kanımıza göre bunun nedeni, Peygamberin omuzlarındaki yüklerin önemine, çokluğuna ve zorluğuna dikkatleri yönlendirmek için, insanların düşünce ve hayal güçlerini zorlayıp çalıştırmalarının amaçlanmasıdır.

Yükün vazı: Yükün kesin anlamda konmasını ifade ettiği gibi, aşağıya indirilmesi anlamında da kullanılmakta olup burada bu ikinci anlamı belirtmek için kullanılmıştır.

Vizr: Yük, ağırlık ve günah anlamlarını ifade etmek için kullanılmaktadır

Vizr, vebal, günah konusunda üç değişik yorum yapılmıştır:

Çoğunluk oyunu temsil eden bir görüşe göre: Vizr günahlar ve bunları kaldırmak da onları affetmek demektir. Bu görüşe göre ayetin

anlamı, Fetih suresi 2. ayetindeki gibi olmaktadır. Yani: 'Ola ki Allah senin geçmiş ve geri kalan günahını affetsin.'

Diğer bir görüşe göre de: Vizr, Peygamberliğin ağırlığıdır. Allah bu ağırlığı hafifletip kolaylaştırarak Hz. Muhammed'e bu şekilde yardım etmiştir.

Son görüşe göre de: Vizr, Hz. Muhammed'in, tereddüt ve şaşkınlığıdır. Çünkü o, kavminin şaşkınlığını görüyor fakat çıkış yolunu bilemiyordu. Allah bu yolu ona göstererek onu bu ağır yükten kurtarmıştır.

Bu görüşler konusunda takdir ve seçme hakkı tamamen size aittir.

اَلَّذٖٓى اَنْقَضَ ظَهْرَكَۙ ﴿٣﴾

3. O senin belini büken yükü .

Bu öyle ağır bir yüktür ki, bindiği omuzlardaki kemiklerden çatırdı seslerini getirmektedir. Bu ifadeden kastedilen yük elbette ki maddi anlamda bir yük olmayıp, Peygamberin üzerinde bulunan manevi yükün önemine ve ağırlığına bu benzetme örneği ile işaret edilmiştir.

وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَۜ ﴿٤﴾

4. Senin şanını ve ününü yüceltmedik mi?

Hz Muhammed, peygamber olmadan önce yakın çevresi dışında öyle pek tanınmış ve herkes tarafından şan ve şöhreti duyulmuş bir kişi değildi. Peygamber oluşundan sonra ise, şanı şöhreti her tarafa yayılmaya başlamış, Müslümanlık geliştikçe onun da şöhreti yükselerek onunla birlikte artıyordu. Önce Arap yarımadasına, oradan da dünyanın her tarafına ismi ve davası ulaşıyor, bütün müminlerin kalplerinde ona karşı büyük saygı ve sevgi duygusu yerleşiyor ve her geçen gün biraz daha güçleniyordu. Ayeti kerimede bunlara işaretle birlikte bu konu ile ilgili daha belleklerde tazeleniyor:

Onun şanı Mele-i alaya, yükseltildi. Yeryüzünde yükseltildi. Allah'ın adıyla birlikte anılarak kelime-i şahadetle, ezanla yükseltildi. Bakara suresinin 253. ayetinde: 'Bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık' şeklinde ifade ile Allah'ın elçileri peygamberler arasında yükseltildi. Yine Enbiya suresin 10. Ayetinde: 'size bir kitap indirdik ki onda zikriniz vardır' şeklindeki yer alan ayet hükmü ile yükseltildi. Bütün bunlar, ona yönelen Allah'ın lütfu ve rahmetinin soncudur.

Bu gelen ayetler ile de Yüce Allah, Resulünün, sıkıntılarını gidererek onu teselli etmektedir:

فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًاۙ ﴿٥﴾

5. Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır.

اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًاۜ ﴿٦﴾

6. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır.

Önceki ayetle bildirdiği her zor işin yanındaki kolaylığı bu ayet ile pekiştirmektedir. Bu iki ayetin anlamları bir önceki Duha suresinin 4. ayetinde ifadesini bulan 'Senin sonun önünden daha hayırlı olacaktır' mealindeki hükmüyle örtüşmektedir. Her iki surede yer alan bu ifadeler, Hz. Peygamber için aynı zamanda hem birer müjde ve hem de geleceğiyle ilgili birer garanti ve teminat anlamını ifade eder: 'Her yorgunluğun ardından bir rahat, her meşakkatın gerisinde bir huzur, her zorluğun ötesinde bir kolaylık ve her mahrumiyetin beraberinde bir hoşnutluk getirdiğini' görmeyecek misin? Bunları gör ve gönül rahatlığı içerisinde sana verilen görevine devam et, emri veriliyor:

فَاِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْۙ ﴿٧﴾

7. Boş kaldın mı hemen (başka) işe koyul,

İşlerin böylesine kolaylaştırıldığına göre bunun değerini bil. Her hallettiğin işin arkasından diğerine başla. Sen bayrağını hedefine ulaştırmakla görevlisin, hedefe varıncaya kadar sana durmak yaraşmaz. Yürü gideceğin istikamet belli hedef tekdir:

وَاِلٰى رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿٨﴾

8.Yalnız Rabbine yönel.

(Sure hakkında daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/229 vd.; Elmalılı, 8/517 vd.; Kutub, 16/261 vd.; Ateş, 6/3073 vd.; Emiroğlu, 14/84 vd.)

İNŞİRAH SURESİNİN SONU

95-TİN SURESİ-28

سُورَةُ التِّينِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Tin suresi, resmi düzenlemede 95. ve iniş sırasına göre ise, 28. sırada yer almakta olup Mekke'de nazil olmuş ve 8 ayettir. Medine de nazil olduğu konusunda da rivayetler olmakla birlikte çoğunluk görüşü Mekke de indiği yönündedir ve surenin yapısının da bu düşünceye daha uygun olduğu kabul edilmektedir. Sureye isim veren 'Tin' kelimesinin incir ya da bir dağ veya başka bir nesnenin adı olduğu konusunda görüş ayrılıkları vardır.

Sureye insan konu yapılmıştır. Yeminle başlayan sure, insanın yaratılışı, bu yaratılışın iman tabiatıyla donatılarak bu donanıma uygun olarak terbiye edilmesinden ve bu sayede, insanlar için en yüksek derece kabul edilen 'kamil insan' noktasına getirildiği vurgulanmaktadır. İnsanın bu dereceye yükselmesi için destek ve yardımlarını esirgemeyen Yüce Allah'ın gerektiğinde onu aşağıların aşağısına indireceği, böyle durumlardan istisna edileceklere işaretten sonra iyi yolda olanların sayısız ve sonsuz nimetlerine değinilmekte ve bütün bunlar açığa kavuştuktan sonra da, insanın hala dinini inkar edip yüce hakimin hükmünün en adil olduğu konusunda kuşku duyulmasına hayret eder anlam çağrıştıran ayet ile sure sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

وَالتّ۪ينِ وَالزَّيْتُونِۙ ﴿١﴾

1. İncire, zeytine,

وَطُورِ سِينِينَ ﴿٢﴾

2. Sina dağına,

وَهٰذَا الْبَلَدِ الْاَمِينِ ﴿٣﴾

3. Ve şu emin beldeye yemin ederim ki,

Bu ilk üç ayette üzerlerine yemin edilen konulardan, ikinci ayetteki Sina dağının Hz. Musa'nın Allah ile buluşup, konuştuğu ve risalet şerefine erdiği 'Turi sina' ve üçüncü ayetteki 'Emin beldenin' de Mekke olduğu konusunda müfessirler oybirliği etmişlerdir.

Birinci ayette sözü edilen incir ve zeytin konusunda ise ileri sürülen görüşler iki grupta toplanmaktadır:

1- Bu gruptaki görüşler, söz konusu edilenlerin Arap dilinde de aynı anlamı ifade eden bildiğimiz, incir yemişi ile zeytin meyvesi ve ağacı olduğu düşüncesi yönündedir. Bu görüş taraftarları, insan yaratılışı ile bu nesnelerin farklı şeyler olduğu, biçimindeki yermelere, insanın hayatını sürdürmesi için beslenmesi gerektiğini ve bunu sağlayan temel gıdaların yağ, şeker ve vitaminler denilen şeylerden oluştuğu ve bunların da zeytin ve incirde bulunduğu bu nedenle ve o bölgede de çok yetiştikleri için sembol olarak seçildikleri yanıtı ile karşılık vermektedirler.

2- Üzerine yemin edilen şeylerin zeytin ve incir olmadığını savunanlar, incir ve zeytin olmadığı konusunda anlaşmalarına karşın, ne olduğu konusunda ayrılığa düşmüşlerdir. Bir grup bu kelimelerden bazı dağ isimlerinin kast edildiğini, diğerleri bazı mescitlerdir, demektedirler. Bir grup bu isimlerden kentlerin bir başkaları da, ikinci ve üçüncü ayetlerde Yahudi ve Müslümanlar için mukaddes olan yerlerden bahsedildiğine göre bununla da Hz. İsa' (a.s.)'in memleketi olan ve incir ve zeytinin de bol yetiştiği doğu Akdeniz bölgesinin işaret edildiğini ve böylece üç ilahi din taraftarları için de mukaddes olan yerlerin önemine işaret edilmiştir, demektedirler ve bu görüş genelde daha çok taraftar bulmaktadır.

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِي اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾

4. Biz insanı en güzel biçimde yarattık.

ثُمَّ رَدَدْنَاهُ اَسْفَلَ سَافِلِينَۙ ﴿٥﴾

5. Sonra da çevirdik aşağıların aşağısına attık.

"Allah Teala insanı ruh ve beden kabiliyetleri bakımlarından canlıların en mükemmeli kılmıştır. Surede 'en güzel biçimde yarattık' ifadesi bu hususu belirtmektedir. İnsan serbest irade ile ya bu kabiliyetlerini güzel kullanarak 'kamil insan' olacak, yahut da aksi yönü tutarak şuurlu varlıkların ve canlıların en aşağı mertebesinde yer alacaktır."

اِلَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍۜ ﴿٦﴾

[597] 6. Fakat iman edip salih amel işleyenler için eksilmeyen devamlı bir ecir vardır.

فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِۜ ﴿٧﴾

7. Artık bundan sonra, ceza günü konusunda seni kim yalanlayabilir?

Bu ayeti kerimede muhatap olarak Hz. Peygamber kabul edilirse, ayetin anlamı meal tercümedeki gibi olur. Öyle olmayıp muhatap genel olarak insan kabul edilirse o zaman da ayetin anlamı şöyle olur: 'O halde artık seni dinini yalanlamaya sevk eden şey ne olabilir?'

اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ﴿٨﴾

8. Allah, hüküm verenlerin en üstünü değil midir?

(Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/241 vd.; Elmalılı, 8/531 vd.; Kutub, 16/267 vd.; Ateş, 6/3077 vd.; Emiroğlu, 14/94 vd.)

TİN SURESİNİN SONU

96-ALAK SURESİ- 1

سُورَةُ الْعَلَقِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Alak suresi, resmi düzenlemede 96. ve iniş sıralamasında ise, 1. sırada yer almaktadır. Alak, insanın yaratılış safhalarından olan aşılanmış yumurtayı ifade eder. Bu sureye 'İkra suresi' de denir. Mekke'de inmiş olup, 19 ayetten oluşmaktadır. İlk 5 ayeti, Kur'an'ın ilk inen ayetleridir. Bu konuda oybirliği vardır. Diğer ayetler ise daha sonraki tarihlerde inmiştir. Bir defada tamamı inen ilk sure ise, Fatiha suresidir.

Bu sure içeriğini; okumanın, öğrenmenin üstünlüğü, insanın yaratılışı, kalemin özelliği, bunların insana, Allah'ın bir lütfu ve ihsanı olduğu, insanın bunları düşünmesi ve değerlendirmesi, Rabbine itaat etmesi gerektiği, aksi halde azaba duçar olacağı, ana konuları oluşturmaktadır.

İlk nazil olan ayetlerin ne şekilde indirildiği konusunda, günümüze kadar gelen haberleri öğrenerek, her Müslüman kişinin içtenlikle isteyeceği bir husus olduğu için, haberlerin aslına sadık kalarak kısa bir özetini sunmaya gayret edeceğiz. Gayret bizden başarı Allah'tandır:

Hz. Muhammede vahyi gelmeye yakın fakat başlamasından önceki günlerinde, içinde bulunduğu ruhi durumu ve çevresi ile ilişkileri konusunda kısa bilgilerin anımsanmasında yararlar vardır.

Herkes tarafından sevilen, sayılan, zorluklara sabreden, şöhretini 'Emin'e çıkaran doğru sözlü ve emniyetli kişiliğe sahip ve akrabalarını ziyaret etmeyi ihmal etmeyen tanıyanlarınca özenilen örnek bir kişilik sergiliyordu...

40 yaşına geldiği sıralarda halinde bazı değişiklikler belirmeye başlamıştı. Anlaşılan odur ki o dönemlerde Yüce Allah onu, risalet

görevini ve sorumluluğunu yüklenecek ve taşıyabilecek hale gelmesi için, gerekli gördükleri yönleriyle hazırlamaya başlamıştı. Yalnız kalmak, dünya hayatı gailelerinden uzak durup düşünceleri ile baş başa yaşamak ona sevdirilmişti. Mekke yakınında bulunan Hira dağında bir mağarayı yalnız kalma yeri olarak kendine seçmişti. Azığını alıp oraya çekiliyor günlerce düşünceleriyle birlikte ve onlara uygun ibadetlerini yürütme şeklindeki hayatı yaşamaya alışmıştı. Kuşkusuz onu bu düşüncelere yönlendiren kavminin inanç sistemi ve içinde bulunduğu dalaletti. Çevresinde olup biten şeylerin yanlışlığını görüyor, şirk, dalalet ve cehalet üçlüsünün oluşturduğu dini uygulamalarını, hele hele uyduruk tanrılar icat etmeleri ve bu batıl inançlarının bir devamı niteliğinde görünen ibadetler şekilleriyle putlara tapmaları onu fazlası ile rahatsız ediyordu. Ne var ki, doğru olanı tahmin edip bilmesine karşın, doğruya götüren yolu bulmaya yardımcı olacak fikirsel olmasa da kuramsal ve eylemsel vasıtaları saptama konularında zorlanıyordu. İşte işin tam bu aşamasında, onun beynini kurcalayan bu doğru düşünceleri idrakine yerleştiren ve yola koyan Yüce Allah, onun gönlünü, inancını, düşüncesini aydınlatıp ve onun şahsında insanlığın kaderini değiştirecek Kur'an nurunun projektörlerini ona yöneltiyordu. Artık o ulvi görevle şereflendirmenin zamanı gelmişti.

Mağarada geçirdiği zaman içerisinde neler yaptığı konusunda aydınlatıcı ayrıntılar bilinmemekle birlikte durum bir itkaf ölçü ve değerinde, 'Tefekkür ve ibadet' olarak nitelendirilmiştir. İşte kısaca izahına gayret gösterdiğimiz böyle bir dönemde o, Yüce Allah tarafından Kendilerine Elçi olarak seçiliyor ve vahyi muhatabı kılınıyordu. Şimdi beraberce ilk vahyin nasıl iletildiğini öğrenmeye çalışalım:

Bazı rivayetlerde ilk vahyin rüyada başladığı söylenmekte, bazılarında ise, meleğin Hz. Muhammed (s.a.)'e uyanık iken geldiği şeklindedir. Bu iki ayrı görüş yanıtını, Hz. Aişe'nin: 'Vahyi, Rüya-yı saliha ve sadıka ile başlardı, gördüğü her rüya, sabah aydınlığı gibi apaçık çıkardı' şeklinde nakledilen hadisi şeriften almaktadır. Böylece 'Hz. Peygambere vahyi ilk defa rüyalarında gelir, sonra kalpleri alıştıktan sonra vahyi uyanıkken nazil olmaya başlar', biçimindeki haber doğrulanmaktadır.

Sahih-i Buhari ve Sahih-i Müslim'de Kur'an'ın ilk inen ayetinin 'İkra' olduğu şöyle rivayet edilmiştir. Meali: Resul-i Ekrem (s.a.) Efendimize ilk vahiy önce salih bir rüya ile başlamıştı. O fecr-i sadık gibi

gerçekleşmemiş hiçbir rüya görmezdi. Sonra halvetten, uzletten ve yalnız kalmaktan hoşlanır oldu. Hıra mağarasına çekilir, dönmeksizin orada birçok geceler ibadet ederdi. Bunun için azığını da götürürdü. Sonra Hz. Hatice'ye döner, yine azığını alır giderdi. Nihayet Hıra mağarasında bulunduğu bir sırada Hak geldi. Şöyle ki: Kendisine bir melek geldi ve 'İkra' yani oku dedi. O da: 'Ben okumuş değilim' diye cevap verdi. Resulullah şöyle buyurdu: 'Bu cevap üzerine melek, hemen beni tutup vücudumu sararak öyle sıktı ki takatim neredeyse tükeniyordu. Sonra salıverdi. Yine 'İkra' dedi. Ben de: 'Okumuş değilim' dedim. Der demez beni yine tuttu ve öyle bir sardı ki canıma tak dedi. Sonra beni yine salıverdi ve 'İkra' dedi. Ben de: 'Okumuş değilim' dedim. Daha sonra üçüncü olarak beni bir daha sardı, sonra bıraktı ve derhal: 'Yaratan Rabbinin ismiyle oku. O insanı alaktan yarattı. Oku, Rabbin nihayetsiz kerem sahibidir' dedi. Sahih-i Müslimde ' Ki O, kalemle öğretendir. İnsana bilmediğini O öğretti' şekilde vardır. Bunun üzerine Resulullah döndüğünde yüreği oynuyordu. Hz. Hatice binti Hüveylid (r.a.)'ın yanına girdi: 'Beni örtünüz, beni örtünüz' dedi. Örttüler. Nihayet heyecan geçti. O zaman Hz. Hatice'ye durumu haber vererek 'Kendimden cidden korktum' dedi. Hatice de 'Hayir Vallahi Cenab-ı Allah, seni hiçbir vakit perişan etmez, sen akrabana iyilik eder, zorluklara tahammül edersin. Yoğu kazanır yoksulu kazandırır, misafire ikram, musibete düşmüşlere yardım edersin.' dedikten sonra alıp amcasının oğlu Varakaya götürdü. Varaka cahiliye döneminde Hıristiyanlığı kabul etmiş bir kişiydi. İbrani'ce İncil yazardı. Artık pek ihtiyarlamış ve ama olmuştu. Vardıklarında Hatice 'Amcamın oğlu, kardeşinin oğlunu dinle' dedi. Bunun üzerine Varaka sordu: 'Kardeşimin oğlu ne görüyorsun?' Resulullah ne gördüğünü haber verdi. Bunun üzerine Varaka: Bu Cenab-ı Allah'ın Musa'ya indirmiş olduğu Namustur. Ne olurdu, ben genç olsaydım ve kavmin seni çıkaracağı zaman sağ olaydım' dedi. Resulullah: 'Acayip! Onlar beni çıkaracaklar mı?' buyurdu. Varaka da: 'Evet, senin getirdiğin gibi bir şeyi getiren her adam, düşmanlığa maruz kalır. O güne yetişebilirsem her halde sana kuvvetle yardım ederim' dedi. Sonra da aradan fazla zaman geçmeden Varaka vefat etti.

Kur'an'ı Kerim'in, kendi ayetlerinden Bakara 185. ayetindeki: 'Ramazan ayında', Duhan suresinin 1-3. ayetlerindeki: '...mübarek bir gecede' ve Kadir suresinin 1. ayetindeki: 'Kadir gecesinde' inmeye başladığı ay ve mübarek gece, yine kendisinin ayetleriyle bu suretle sabit olmaktadır.

Böylece, ilk vahyin ne şekilde inmiş olduğuna dair genel bir fikir edinmiş bulunmaktayız. Şimdi de sıra ayetleri incelemeye gelmiştir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذ۪ي خَلَقَۚ ﴿١﴾

1. Yaratan Rabbinin adıyla oku!

İnsanları yoktan yaratan Allah'ın adıyla okumayı emreden bu ayetteki oku kelimesinden vahyedilen şeyleri O'nun adını anarak, yardımını dileyerek ve anlayarak okumak anlaşılmalıdır. Çünkü vahiy göndermekle amaçlanan, Allah'ın emir ve yasaklarını peygamber aracılığı ile kullara bildirmek olduğuna göre, ilk önce tebliğ edecek olanın onları anlaması gerekir. Bunu sağlamak için de Yüce Rabbi o anda onu, bu anlamda yani kendisine tebliğ edilenleri doğru algılayıp kavramakla birlikte anlayan okur yaptı. Bu şekilde, seni yoktan var edenin güç ve kudretini anlayarak, indirmeye başladığı kitabı, O'nun adını anarak ve sözlerini de anlayarak oku manası anlaşılır kanısındayız.

خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍۚ ﴿٢﴾

2. O, insanı bir aşılanmış yumurtadan yarattı.

Bu ayeti kerime ile de Yüce Allah, peygamberlik şerefiyle ödüllendirdiği Elçisinin dikkatini her şeyden önce, kendisini yaratan Allah'ının güç ve kudretine yöneltmektedir. Sen öyle bir Rabbin muhatabısın ki, O Rab, seni ve senin neslini, aşılanmış bir yumurtadan, embriyo, aşılanmış tek bir hücreden yoktan var ettikten sonra, çeşitli merhalelerden geçirip daha sonra da, dünyaya getirmiş ve onu gören, işiten, düşünen ve daha bir çok meziyetlerle donatılmış olarak mükemmel hale getirdi.

Alak: Mutlak anlamda, ilişken ve yapışkan nesnelere bu ismin verildiği ifade edilmektedir. Burada ise, ana rahminin iç yüzeyine yapışıp asılan döllenmiş yumurta kast edilmektedir.

اِقْرَاْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُۙ ﴿٣﴾

3. Oku! Rabbin, en büyük kerem sahibidir.

Bu ayetin başındaki oku kelimesinin tekrarı, birinci ayetteki oku

emri pekiştiren ve aynı zamanda da ikinci emir niteliğini taşıyan bir hitap olmaktadır. Oku! keremi çok bol olan, cömert Rabbinin adıyla oku. İnsanın doğuşu ile başlayıp ahiretteki sonu ile noktalanan yol çok uzun bir serüvendir. Bu serüvenin her anında Allah güç ve kudretiyle ve bitmez tükenmez keremiyle insanla beraberdir. Kendi yolunu seçip bu yolda ilerleyenlerden hiçbir şey esirgemeyen O'nun adıyla oku...

ٱلَّذِى عَلَّمَ بِٱلْقَلَمِ ﴿٤﴾

4. O Rab ki kalemle (yazmayı) öğretti.

Bu ayette Yüce Allah'ın insana bilmediklerini kalemle öğreten bu yollan ona ilim belleten olduğu, eğer insan kendi başına bırakılmış olsaydı ne kalem ne de onunla yazı yazmasını bilirdi denilmektedir.

عَلَّمَ ٱلْإِنسَٰنَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾

5. İnsana bilmedikleri şeyi öğretti.

O, insana bilmedikleri şeyleri, kendisine kazandırdığı güç ve yetenekler sayesinde öğretti. İndirdiği ayetlerle onun önüne koyduğu bu delillerden hem doğuşundan Allah vergisi olarak gelen, hem de sonradan gösterdiği çabalar sonucu yine Allah'ın yardım ve desteği ile kazandığı yetenek ve beceriler sayesinde yararlanabilmesine olanaklar hazırladı.

Böylece, Peygamberin ayetleri okuyabilmesi için yazıya gereksinimi bulunmadığı yanında, kalemle öğrenmenin de Allah'ın büyük bir lütfu olduğuna dikkati çekilmektedir. Kaldı ki, Peygamberlik görevini yürütürken, okuma yazma bilmenin, olmazsa olmaz önemini taşıyan bir koşul olmadığı, daha sonra indirilen Ankebut suresinin 48. ayetindeki: 'Sen bundan önce bir kitap okumadın. Yazı bile yazmadın. Ama batıla düşenler şüphe ediyorlar' mealindeki ve A'la suresinin 6. ayetindeki: 'Biz sana okuyacağız, sen unutmayacaksın', mealinde olan ayet hükümlerinden de anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki iki ayet ile ayrıca, insana, ilmin gerçek kaynağının Yüce Allah olduğu öğretilmektedir. Her şey, her iş ve her hareket O'nunla başlar, O'unla yürür ve sonuçta da yine O'na varır. Bunun tek bir istisnası yoktur. Allah yaratır, bilir, ilim ve marifet O'ndadır. İnsan öğrenebildiğini öğrenir ve öğrendiklerini de öğretir.

Bütün bunların yegane kaynağı kuşkusuz Allah'tır. 'İnsana

bilmediği şeyleri öğretti.' Bu ayet içeriğinin kapsamını hayal etmeye kalkışmak bile, insan havsalasının alamayacağı kadar büyük bir şeydir.

Yüce Allah'ın yaratan, öğreten ve ikramı bol olan Rab olma gerçeği, Rabbisine karşı bir takım görev ve sorumluk bilinci içerisinde hareket eden ve şükür görevini ifa eden insan düşüncesini de beraberinde getirmektedir. Ne var ki surenin bundan sonraki bölümünü oluşturan ayet içerikleri, tam tersi davranışlar sergileyen nankör insan tipleri ve onların kötü örneklerini bildirmektedirler:

كَلَّٓا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰىٓ ﴿٦﴾

6. Gerçek şu ki, insan azar.

Surenin izleyen ayetlerinin daha sonra sonraki tarihlerde indirildiği, ulaşan rivayetlerden de anlaşılmaktadır. Ebu Cehilin: 'Eğer Muhammedi Kabe'de namaz kılarken görürsem boynunu çiğnerim' demesi üzerin bu ayetlerin nazil olduğu rivayeti de bunlardan biridir.

Bir çokları buradaki 'Kella' sözü ile Ebu Cehil ve benzerlerini korkutmanın amaçlandığını beyan etmektedirler. Elmalılı ise, çok yerinde bir görüş beyan ederek, buradaki hitabın Hz. Peygambere yönelik olduğunu ve önceki ayette pekiştirici olarak kullanılan 'oku' emri ile ilgili bulunduğunu, 'Ya Muhammed! Sakın okumamazlık etme! Çünkü insan muhakkak tuğyan eder azar, haddini aşar ölçüyü kaçırır, hakka karşı gelir, halka zarar verir' denildiğini beyan etmektedir. Aksi halde insan:

اَنْ رَاٰهُ اسْتَغْنٰىؕ ﴿٧﴾

7. Kendini kendine yeterli gördüğü için.

'Kendini müstağni görmekle, Kendini artık ihtiyacı yokmuş, gayeye ermiş, zenginlik mertebesine gelmiş gibi görerek, o inanışa kapılarak azar. Onun için hiçbir zaman istiğna etmeyerek Rabbinin adıyla oku, tekrar tekrar oku emirlerini yerine getir ki.' (Elmalılı, 8/552):

اِنَّ اِلٰى رَبِّكَ الرُّجْعٰىؕ ﴿٨﴾

8. Kuşkusuz dönüş Rabbinedir.

Evet hiç kuşkun olmasın ki dönüş Rabbinedir. Bu kesin gerçektir ve bu sondan kurtuluş hiç kimse için söz konusu değildir.

Ruc'a: 'Dönüş O'nadır; O'ndan kurtuluş yoktur. Bundan ötürü hangi mertebede olursa olsun insan kendisini hiçbir şeye ihtiyacı yokmuş gibi görmemeli azgınlıktan sakınmalıdır'.

Bu hitabın da Resulullaha yönelik olduğu fakat amacın, kendilerini müstağni görenleri ürkütmeye yönelik olduğu ifade edilmektedir ki, bu anlam zaten, izleyen ayetlerin içeriklerinden de anlaşılmaktadır:

أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ ﴿٩﴾

9. Gördün mü şu men edeni,

Bu ayet içeriği, suçüstü yakalanmış bir kimsenin davranışının, ilgi olanlara ve bütün insanlara teşhir edilmesi biçiminde bir hava ve ifade şekli taşımaktadır.

عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ ﴿١٠﴾

10. Namaz kılarken bir kulu (Peygamberi namazdan)?

Bu ayetler, Peygamberimize namaz kılarken sataşan Ebu Cehil hakkında inmiştir. Ona ve benzerlerine şöyle hitap edilmektedir:

أَرَأَيْتَ إِن كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ ﴿١١﴾

11. Gördün mü, ya o kul doğru yolda ise,

أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ ﴿١٢﴾

12. Yahut da takvayı emrediyorsa?

أَرَأَيْتَ إِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٣﴾

13. Ne dersin o (engelleyenin kendisi) yalanlıyor ve doğru yoldan yüz çeviriyorsa!

أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ﴿١٤﴾

14. (Bu adam) Allah'ın, (yaptıklarını) gördüğünü bilmez mi?

Açık olsun gizli olsun yapılan hiçbir işin Allah'tan gizlenemeyeceğini bilmiyor mu o gafil? Allah her yerde hazır ve nazırdır. Onun bilgisi dışında, ağaçtan kuruyan yaprak bile düşmemekteyken, yaptıklarına nasıl cesaret ediyor?

كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ﴿١٥﴾

15. Hayır, hayır! Eğer vazgeçmezse, derhal onu alnından (perçeminden), yakalarız (cehenneme atarız).

Buradaki 'Kella'nın o azgını vazgeçirmek ve ürkütmek için kullanıldığı ifade edilmektedir. Bu durumda, azgın kişi davranışlarını terk etmezse, kendisine çeki düzen vermezse kurtulacağını sanmasın. Yaptıkları varsa görecekleri de olacaktır, denilmektedir. O zaman biz de onu nasiyesinden yakalar hak ettiği yere sürükleriz ve cehenneme koyarız.

Sefi: Şiddetli bir şekilde yakalayıp yine şiddetle çekmek demektir.

Nasiye: Alnın üst tarafında bulunan saç perçemine verilen isimdir.

نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١٦﴾

16. O yalancı, günahkar alından (perçemden),

فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ﴿١٧﴾

17. O, hemen gidip meclisini (kendi taraftarlarını, nadisini) çağırsın.

Nadi: Halkın istişare ya da yardımlaşmak üzere bir araya gelmesine verilen isimdir. Mekke'de Kureyşlilerin toplandıkları parlamento binasına da bu anlamdan kaynaklanan 'Darünnedve' adı verilmişti.

O azgın, sahibi olmakla öğündüğü o kalabalık topluluğunu 'Nadisini' çağırsın yardımına; onlardan bir yardım bir yarar elde edeceğini sanıyorsa aldanıyor, bütün çabaları boşunadır. Çünkü:

سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ﴿١٨﴾

18. Biz de zebanileri çağıracağız.

Zebaniler, cehennemde görev yapan azap melekleri olduğuna göre, bu ayetten, onu zebanilerin perçeminden yakalayarak cehenneme atacakları anlamı çıkmaktadır.

كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿١٩﴾

19. Hayır! Ona uyma! Allah'a secde et ve (yalnızca O'na) yaklaş!

Buradaki 'Kella'nın sakındırma üzerine sakındırma olduğu beyan

edilmektedir. Sakın ha, ona itaat etme, o kendisinin hiçbir şeye ihtiyacı bulunmadığını iddia eden ya da düşünen yalancı ve azgının biridir. Namaz kılmayı engellemeye yeltenecek kadar işi ileri götüren o azgına uymayasın. Sen Rabbinin emrini dinleyerek secdene devam et ve bu sayede O'na yaklaş. Çünkü yaptığın geçerli bütün ibadetlerin seni O'na yaklaştırıcı birer vesiledir. Sonunda dönüş O'nadır. (Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/253 vd.; Elmalılı, 8/545 vd.; Kutub, 16/275 vd.; Ateş, 6/3081 vd.; Emirolu, 14/99 vd.)

ALAK SURESİNİN SONU

97-KADİR SURESİ-25

سُورَةُ الْقَدْرِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Kadir suresi, resmi düzenlemede 97. ve iniş sıralamasına göre ise, 25. sırada yer almaktadır. Kadir gecesinden söz ettiği için bu isim verilmiştir. Abese suresinden sonra Mekke'de inmiş olup 5 ayettir. Medine'de indiği konusunda yaygın rivayetler varsa da, surenin yapısı ve içeriği Mekke de inen surelerle benzeştiği için orada indiği görüşünün daha doğru olduğu ağırlık kazanmaktadır.

Kur'an'ın kadir gecesinde indiği, kadir gecesinin diğer gecelere kıyasla daha faziletli olduğu, o gecede meleklerin, Allah'ın izniyle yeryüzüne inişleri ve sabaha kadar insanlara selamet diledikleri, konuları, surenin içeriğini oluşturur .

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ ف۪ي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾

[598]1. Biz onu (Kur'an'ı) Kadir gecesinde indirdik.

Kuran'ın Hz. Peygambere Kadir gecesinde indirilmeye başladığı ve ayette geçen 'onu' zamiri ile de Kur'an'ı Kerim'in kast edildiği konusunda fikir birliği vardır. Esasen bu husus, Bakara suresinin 185. ayetindeki: 'Ramazan ayı, insanlara yol gösterici, doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri olarak Kur'an'ın indirildiği aydır' hüküm ile; Duhan suresinin 1-3. ayetlerindeki: 'Ha. Mim. Apaçık olan kitab'a andolsun ki, biz onu (Kur'an'ı) mübarek bir gecede indirdik' mealindeki hükmü ile de pekiştirilmektedir.

Kur'an'ın indirilmesine nasıl başlandığı konusu Alak suresi vesilesi ile açıklanmıştı. Kur'an ayetlerinin tamamının Mele-i a'ladan, dünyaya yakın göklerden Beyt-i İzzet denen makama bütün olarak indirildiği ve oradan da Cebrail adlı melek aracılığı ile, gereksinim duyulduğu hallerde Hz. Peygambere taşındığı ve bu taşıma işleminin 23 senede tamamlandığı yaygın olarak kabul gören görüştür.

وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ﴿٢﴾

2. Kadir gecesinin ne olduğunu sen bilir misin?

Kadir gecesi öyle feyizli öyle hayırlı bir gecedir ki, onu gerçek anlamıyla insan idraki tarafından kavraması olanaksızdır. O geceyi kelimelerle tarif etmek ya da nitelendirmek dahi, insan güç ve kudretini aşan bir keyfiyettir. O gece her şey Allah'ın hikmetlerine uygun olarak bir birinden ayrılmış ve her biri yerli yerince konumunu bulmuştur. Ölçüler, esaslar ve prensipler o gece konulmuştur. Bireylerin ve toplumların kaderlerini o derece etkileyen başka bir gece daha yaşanmamıştır. En kısa ve en geniş anlamıyla, insan ve insanlığın sahip olduğu her şey o gecenin ürünüdür, demek suretiyle o geceyi niteleme konusundaki aczimizi ve yetersizliğimizi teslim ve tescil ediyoruz. Sure, izleyen ayetlerinde, Kadir gecesinin özelliklerinden öne çıkardığı üç konuyu şöyle özetlemektedir:

لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾

3. Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır.

Birinci özellik bu ayetle belirlenmektedir. Kadir gecesi, içinde bu gecenin bulunmadığı bin aydan daha hayırlıdır. Burada sözü edilen sayı adet belirtmek için değil fakat çokluk ifade etmek için kullanılmıştır ve bu aynı zamanda uygulanan Kur'an metodudur. Hayırlı oluşun gerçek ölçüsünü Allah bilir.

تَنَزَّلُ الْمَلَٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمْرٍ ﴿٤﴾

4. O gecede, Rablerinin izniyle melekler ve Ruh (Cebrail), her iş için iner de inerler.

İçlerinde Cebrail (a.s.) da bulunduğu meleklerin o gece Allah'ın izniyle ve O'nun takdir ettiği her türlü işler için yeryüzüne inmeleri de öne çıkarılan ikinci özelliktir. Hadisi şeriflerden öğrendiğimiz kadarıyla o gece yeryüzüne inen meleklerin adedi, rakamlarla bile ifade edilmeyecek kadar çoktur.

سَلَامٌ هِيَ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ ﴿٥﴾

5. O gece, esenlik doludur. Ta fecrin doğuşuna kadar.

Bu ayette belirtilen de, 3. özellik olmaktadır. Meleklerin yeryüzüne inmeye başladıkları andan itibaren sabah tan yeri ağarıncaya kadar meleklerin kullara selamet dilemeleri ve Yüce Allah'ın da insanlar için sadece hayır ve selamet takdir ettiği bu ayeti kerime ile vurgulanmaktadır.

Özellikleri ve feyizleri bütün Müslümanlar tarafından çok iyi bilinen Kadir gecesinin, hangi geceye rastladığı konusunda kısa bilgiler sunduktan sonra konuyu bitireceğiz. Kadir gecesinin yıl içinde herhangi bir geceye rastlayacağını belirten ve biraz abartılı bulduğumuz görüşü bir tarafa bırakarak, içinde Kadir gecesinin bulunma olasılığı yüksek olan görüşleri, olasılık yüzdesi yüksek olandan aza doğru şu şekilde saptamış bulunmaktayız:

1- Kadir gecesi Ramazan ayının bir gecesidir.

2- Kadir gecesi, Ramazan ayının son on gecesindedir.

3- Kadir gecesi Ramazan ayının son on gecesine rastlayan tek geceler içerisindedir.

4- Kadir gecesi Ramazan ayının 27. gecesine rastlayan gecedir.

5- Kadir gecesi, Ramazan ayının 23. ya da 25. gecesindedir. (Sure hakkında daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/279 vd.; Elmalılı, 9/7 vd.; Kutub, 16/295 vd.; Ateş, 6/3091 vd.; Emiroğlu, 14/116 vd.)

KADİR SURESİNİN SONU

98-BEYYİNE SURESİ-100

سُورَةُ الْبَيِّنَةِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Beyyine suresi resmi düzenlemede 98. ve iniş sırasına göre ise, 100. sırada yer almaktadır. Birinci ayette geçen ve açık kanıt anlamına gelen 'beyyine' kelimesi sureye isim olarak verilmiştir. Sure, Talak suresinden sonra Medine'de inmiş olup, 8 ayettir. Bu surede kafirlerden ve müşriklerden söz edilmiş, onların bazı davranışları anlatılmış, inanan ve iyi işler yapanların kurtuluşa ereceği ifade edilmiştir. Bir elçi gönderilip gerçekler iyice anlatılıp anlaşılmadan, insanların kendi hallerine bırakılmayacakları belirtilir. Daha sonra insanlara gerçek din olarak tevhit dinini kabul etmeleri ve sadece Allah'a ibadet etme gereği emredilmiştir. Bu emirlere uyup uymama keyfiyetinin, onların, kendi sonlarını bizzat kendilerinin hazırlamalarında, başlıca ölçü olacağını düşünmeye vesile olan ayetlerle sure sona ermektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

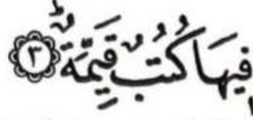
Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

لَمْ يَكُنِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِك۪ينَ مُنْفَكّ۪ينَ حَتّٰى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُۙ ﴿١﴾

1. Apaçık delil kendilerine gelinceye kadar ehl-i kitaptan ve müşriklerden inkarcılar (küfürden) ayrılacak değillerdi.

رَسُولٌ مِنَ اللّٰهِ يَتْلُوا صُحُفاً مُطَهَّرَةًۙ ﴿٢﴾

2. (İşte o apaçık delil,) Allah tarafından gönderilen ve tertemiz sahifeleri okuyan bir elçidir.

3. En doğru hükümler vardır şu sahifelerde.

Bu üç ayet ile, İslamiyet gelmeden önce, gerek önceki kitap dinleri konusunda bilgileri olan ve onun mensubu bulunan ve kendilerine 'Ehli kitap' adı verilen ve gerekse Arabistan'ın coğrafi sınırları içinde ve dışında yaşayan ve kendilerine 'Müşrik' denilen toplulukların dini inanç sistemleri, batıl inanç ve küfür batağına öylesine saplanmıştı ki, bunları o bataklıktan çekip kurtarmak için ancak yeni bir 'Risalet' ve ayetlerde de belirtildiği üzere, 'kendi varlığı açık bir gerçek ve delil olabilecek' yeni bir Peygamber aracılığı ile mümkün olabilirdi.

İnsanoğlu bu asırda Yaradan'ını, kendi kişiliğini ve dönüp dolaşıp sonunda varacağı yeri unutmuştu. İyi ile kötü birbirine karışmış, onları ayıracak değer ölçüleri tamamen tahrip edilmişti. Hayır ile şer birbirine karışmış haldeydi. Aradan çok uzun zaman geçtiği için de önceki peygamberlerin daha önce yapmış oldukları 'Hakk'a davetleri unutulmuştu. Din adamları görünümündeki kişiler, gerçek görevlerini bir tarafa bırakmış, inanç ve ibadet konularını kendi maddi çıkarları doğrultusunda akıl ve havsalanın alamayacağı bir tarzda ve ileri ölçülerde yozlaştırmışlardı. İnanç ve din seçme hürriyeti yok edilmiş, dini konular insanlar üzerine bir karabasan gibi zulüm aracı haline getirilerek kullanılıyordu. Akıl almaz işkence ve zulüm metotları uygulanıyordu. Kısaca:

'İyi ahlaklı bir millet, fazilet üzerinde oturtulmuş bir topluluk, merhamet ve adalet esası üzerine tesis edilmiş bir devlet, hikmet ve ilim üzerine bina edilmiş bir hükümdarlık, peygamberlerden kalmış sağlam bir din yoktu'.

Saymakla tüketilmesi olanak dışı olan işte böyle anormal ve olumsuz koşulların egemen olduğu bir dönemde Kulları hakkında Yüce Allah'ın 'Rahmet' sıfatı tecelli ediyordu. İslam'ın nuru, Kur'an ve Peygamberi ile insanlık ufkunda belirmişti.

Ehli kitap mensupları ve müşrikler, kendilerine doğru yolu gösteren Peygamber gelinceye kadar bu sistemin içinde kalmışlardır. İşte böylesi bir ortamda bulunan insanlardan bazı grupların, inançları ile ilgili durumları ve takındıkları ya da takınmaları gerekli tavırlarla ilgili gerçekler ve hükümler surenin ana konusudur. Bu ilk üç ayette de bu geçiş dönemini yaşayan bazı grupların durumları ele alınmaktadır:

Ehli kitaptan ve müşriklerden olan kafirler:

-Kendilerine apaçık bir beyyine, yani kendisi gayet açık ve anlaşılır olduktan başka, ilgili konuları ya da başkasını da aydınlatan açık hükümler; davayı belirgin bir biçimde kanıtlayan; burada, 'Hakk'ı bütün yönleri ile anlatıp bu konudaki kuşkuları gidererek kesinlik sağlayan deliller ve mucize kast edilmektedir.

-Allah tarafından gönderilmiş bir peygamber,

-Ve bu peygamber tarafından okunması emredilen ve okunan tertemiz, tahrife uğramamış, şüpheden, yanlışlıklardan, batıl olma kuşkusundan uzak ve Vakıa 9. ayette ifade edilen: 'Ona ancak temizlenmiş olanlar dokunur' olma niteliğinde Kur'an sayfaları ve onların oluşturduğu sureler gelmedikçe; küfürlerinden ayrılacak değillerdir. Başka deyişle: 'O inkarcılar, böyle temiz sayfalar okuyacak Allah tarafından bir elçi gelinceye kadar içinde bulundukları hal, durum, tavır ve konumlarından, din ve inançları ve bu inançları gereği uyguladıkları ibadetlerinden ayrılacak değillerdir.' denmektedir. Sonuç olarak, nitelikleri belirlenen öyle açık bir belge kendilerine gelmedikçe, 'Hakk' ve 'Tevhit Dini'ni bilip de onun etrafında toplanacak ve içinde bulundukları durumlarını değiştirecek pozisyonları da yoktu. İsra 15. ayette ki 'Biz elçi göndermedikçe azap etmeyiz.' hükmü gereği mazur bile görülebilirlerdi. Ne var ki, öyle bir açık kanıt ve Allah Peygamberi geldikçe, onu dinlemeyip küfre sapmaları artık mazeret olmaktan çıkıyordu. İşte bu nedenledir ki onlara İslam nurunun projektörleri yönlendirilmiş, Kur'an ve Peygamber gönderiliyordu.

وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾

4. Kendilerine kitap verilenler ancak o açık delil (Peygamber) kendilerine geldikten sonra ayrılığa düştüler.

Burada dikkat çeken işin en ilginç yönü, onları içinde bulundukları durumdan kurtaracak Hz. Muhammed, kendi kitaplarındaki kayıtlara tamamen uyan haberler, hükümler getirdiği, peygamberliği de açık delillerle kanıtlandığı halde yine onun peygamberliği konusunda ayrılığa düşmeleri olmuştur. Kimisi inkar etti kimisi de kabul etti. Bu ayrılığın nedenleri artık bilgisizlikten değil de aralarında oluşan çekişme ve kıskançlıklardan kaynaklanıyordu. Onların bu durumları en güzel şekilde Kur'an'ı Kerim'in diğer ayetlerinde de ifadelerini bulmaktadır. (Bak. Bakara 2/146; al-i İmran 3/19)

Bu ve izleyen ayetle ilgili Elmalılı tarafından yapılan yorumu özetle şöyledir: 'Şu halde anlam: İnkar edenler inkarlarından, dinlerinden, vermiş oldukları sözlerinden ayrılmamışlardı veya ayrılmayacaklardı, ayrılmamaları gerekirdi demek olmayıp şöyle demek olmalıdır: O inkarcılar kendilerine apaçık bir delil gelinceye kadar bulundukları halden, dinlerinden, adetlerinden ayrılacak konumda değillerdi. Çünkü kendilerine hakkı anlatacak o beyyine henüz gelmemişti. Onlara hakkı ve hayrı anlatacak kesin bir delil olarak bu kitap indirilerek, peyderpey okumak üzere Allah tarafından Resül gönderildi.

Peygamber geldikten sonra, geleceğinden kitapları nedeni ile haberleri olan ehli kitap mensubu müşriklerin, ona iman edip önceki yanlış tutumlarından vazgeçmeleri gerekirken, onlar bunu yapmama yanında Resul konusunda aralarında ayrılığa düştüler. Şirk koşanlar gibi inkar ettiler. Onların bu ayrılığa düşmelerinin sebebi, sadece azgınlık ve inatlarından ve eski yaşantılarını sürdürmek istemelerinden kaynaklanıyordu. Halbuki o kendilerine kitap verilmiş olanlar önce de sonra da yalnız Allah'a ibadet etmekle emronulmuşlardı:

وَمَٓا اُمِرُٓوا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصٖينَ لَهُ الدّٖينَ حُنَفَٓاءَ وَيُقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ
وَذٰلِكَ دٖينُ الْقَيِّمَةِۜ ﴿٥﴾

5. Halbuki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekat vermeleri emrolunmuştu. Sağlam din de budur.

Önceleri Tevrat ve İncil ile sonradan da Kur'an aracılığı ile, birleyen Allah'ın dinini kendilerine halis kılarak sadece O'na taparak, namaz ve zekat ibadetlerine devamla, gerçek dini din olarak kabul etmekle emronulmuşlardı. Ve işte bu üç esas: Gerçek dini kendilerine halis kılarak Allah'a ibadet, namazı devam ettirmek ve zekat vermek. Demek olmaktadır ki, bu üç temel, bütün hak dinlerde hiç değişmeyen başlıca özelliktir.

اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكٖينَ فٖي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدٖينَ فٖيهَاۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِۜ ﴿٦﴾

6. Ehl-i kitap ve müşriklerden olan inkarcılar, içinde ebedi olarak kalacakları cehennem ateşindedirler. İşte halkın en şerlileri onlardır.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾

7. İman edip salih ameller işleyenlere gelince, halkın en hayırlısı da onlardır.

جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ
وَرَضُوا عَنْهُ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

8. Onların Rableri katındaki mükafatları, zemininden ırmaklar akan, içinde devamlı olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah kendilerinden hoşnut olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. Bu söylenenler hep Rabbinden korkan (O'na saygı gösterenler) içindir.

(Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/299 vd.; Elmalılı, 9/25 vd.; Kutub, 16/303 vd.; Ateş, 6/3099 vd.; Emiroğlu, 14/126)

BEYYİNE SURESİNİN SONU

99-ZELZELE SURESİ-93

سُورَةُ الزَّلْزَالِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Zilzal suresi, resmi düzenlemede 99. ve iniş sırasına göre ise, 93. sırada yer almaktadır. Deprem demek olan ilk ayette geçen 'zilzal' kelimesi sureye isim olarak verilmiştir. Nisa suresinden sonra Medine'de inmiş olup 8 ayettir. Kıyametin kopmasından, insanların yeniden dirilip hesap vermelerinden, herkesin yaptığı iyi ve kötü işlerinden hesaba çekilecekleri ve hakkettikleri karşılıklarını alacakları konuları surenin içeriğini oluşturur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَاۙ ﴿١﴾

[599]1. Yerküre kendine has sarsıntısıyla sallandığı,

Yeryüzü o korkunç sarsıntısı ile zıngır zıngır sarsıldığı zaman demektir. Bu sarsıntı ile anlatılmak istenen, Hac suresinin 1. ayetinde: 'Şüphesiz kıyametin sarsıntısı pek büyük bir şeydir' şeklinde ifadesini bulan kıyamet sarsıntısının insanlar tarafından bilinmekte olan zelzele ile anlatılması olsa gerek. Kıyamet sahneleri ise, Kur'an'ı Kerim'in bir çok ayetlerinde, birbirine benzer ya da değişik yönleri ile beyan edilmiştir. (Bak. Furkan 25/25. ayet öncesinde verilen bilgilere ve orada sözü geçen ayetlere.)

وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَاۙ ﴿٢﴾

2. Toprak ağırlıklarını dışarı çıkardığı,

Bu ayette sözü edilen yeryüzünün ağırlıklarını dışarı çıkarması konusunda iki değişik görüş vardır: Birinci görüş taraftarları bu deyim ile kast edilen ağırlıkların, İnfitar suresinin 4. ayetinde: 'Kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman' şeklinde ifade edilen ölülerin kıyametten sonra hesap vermek üzere kabirlerinden çıkarılması olduğunu savunurlar ki bu da ikinci surun üfürülmesini işaret eder. İkinci görüşte olanlar da bundan kastın, yerküresinin içinde bulunan madenlerinden her çeşit cevherlerinin ve diğer gizliliklerin dışarıya atılması olduğunu savunurlar ki bu da birinci sura'yı işaret eder. (Ayrıca bak. Müzzemmil 73/14; Hakka 69/14; Vakıa 56/4-6; Naziat 79/6-7, 13-14; İnşikak 84/3-5)

Eskal: Ev eşyası anlamına gelen 'sekal' kelimesinin çoğuludur (Razı). Kamusta sekal, yolcunun ağırlık diye ifade edilen eşyası, ufak tefek aletleri ve sahibinin toplayıp sakladığı kıymatli şeylere verilen isimdir. Cin ve insanlar topluluğunun ikisine birden sekeleyn denilmesi de, bunların da toprağın içinde ve üzerinde bulunmaları nedeniyle onun ağırlığını oluşturmalarından kinaye olarak denildiği ifade edilmektedir. Razı, ikinci görüş olarak da eskal kelimesinden sırların kast edilmiş olabileceğini beyan etmektedir ki bu anlam da, az sonra gelecek olan 4. ayetin anlamıyla örtüşür görünmektedir.

وَقَالَ الْاِنْسَانُ مَا لَهَاۚ ﴿٣﴾

3. Ve insan "Ne oluyor buna!" dediği vakit,

Anlatılan olaylar meydana geldiği gün, bu ve izleyen 4 ve 5. ayetlerde işaret edildiği üzere, yeryüzü bütün haberlerini anlatır. Çünkü Rabbi onları ona vahyetmiştir. Bu vahiy olayının gerçek anlamda olabileceği gibi mecazi anlamda da kullanıldığını ileri sürenler vardır. Hangi görüşten hareket edilirse edilsin sonuç şöyle olmaktadır: 'Onun ne olduğu, o zaman gerçek gözler önüne serildiğinde anlaşılacaktır.

يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَاۙ ﴿٤﴾

4. İşte o gün (yer) haberlerini anlatır,

بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحٰى لَهَاۜ ﴿٥﴾

5. Rabbinin ona bildirmesiyle.

يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ اَشْتَاتًا لِيُرَوْا اَعْمَالَهُمْ ﴿٦﴾

6. O gün insanlar amellerini görmeleri (karşılığını almaları) için darmadağınık geri dönüp gelirler.

O gün insanlar, yaptıklarını görmek için bölük bölük sudur ederler.

Sudur: Bu kelime suya gitmek anlamına gelen 'Vurud' kelimesinin ters anlamını ifade etmektedir. Yani varılan yerden dönüp geri gelmek demek olmaktadır. Sonuç olarak kabirlerine varmış olan insanlar oradan fırlayıp hesap vermek üzere mahşere doğru yol alacaklardır.

Kabirlerinden fırlayarak hesap yerine dönenlerin sergiledikleri görüntüleri hiç te birbirine benzemez. Kimileri sevinçli yüzlerle kimileri de asık suratla; kimi durumundan gayet emin kimileri de korku ve dehşet içerisinde; kimisi serbest kimileri de zincir ve prangalara vurulmuş olarak; kimileri kendilerine verilen binitler üzerinde kimileri de yaya ve yerlerde sürüne sürüne ve kısaca kimisi bahtiyar kimileri de kötü kaderli olarak hesap yerine varırlar. Bu dönüşün sonucu da doğal olarak şöyle ortaya çıkaracaktır:

فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾

7. Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür.

وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾

8. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür.

Gelip, yaptıklarının meyveleri olarak gördükleri karşılıkların işaret ettikleri yönü ve yolu tutarak cennet ve cehennemlerine ulaşırlar. (Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/331 vd.; Elmalılı, 9/43 vd.; Kutub, 16/317 vd.; Emiroğlu, 14/133 vd.)

ZİLZAL SURESİNİN SONU

100-ADİYAT SURESİ-14

سُورَةُ الْعَادِيَاتِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Adiyat suresi, resmi düzenlemede 100. ve iniş sırasına göre ise, 14. sırada yer almaktadır. Adiyat, koşan atlar demektir. Asr suresinden sonra inmiştir, 11 ayettir. Bu surede insanoğlunun nankörlüğünden, kıyamet günü ortaya çıkacak acıklı durumdan söz edilir.

Surenin iniş nedeni olarak, Allah Resulünün cihat etmek üzere gönderdiği bir süvari birliğinin geri dönmesinin gecikmesi üzerine, bunu fırsat bilen münafıkların onların öldürüldüklerini yaymaları üzerine, onların emniyette oldukları haberini ve müjdesini vermek üzere indi diye rivayet edildiği gösterilmektedir. Bu rivayetin de surenin Medine de indiğinin kanıtı olduğu belirtilmektedir. Çünkü Müslümanların, fetihten önceki Mekke dönemlerinde, cihat etmek üzere yetiştirilmiş ve hazırlanmış bir güçleri yoktu. Bu görüşte olanların çoğunlukta olmalarına karşın, bu sure ile Müslümanların ileride yapacakları başarılı bir cihadın haberinin bir mucize kabilinden verdiğini ve bu nedenle, surenin içerik ve üslubunun Mekke'de nazil olan surelerle benzeştiğini ve bu nedenle de Mekke de indiğini savunmaktadırlar.

Harp hareketinin şiddet ve kuvveti, kıyameti andıran zelzeleye benzetildiği için bu sure ile bir önceki Zelzele suresi ile benzerlikler bulunduğunu belirten Elmalılı, benzerlikleri şöyle özetlemektedir: 'Oradaki zelzele ile buradaki koşuş, çöküş ve çarpışma, ondaki ağırlıkların dışarı fırlatılması ile bundaki kabirlerin açılması, ondaki yerin kendi haberlerini anlatması ve amellerin gösterilmesi için oldukları yerden dönüş ile buradaki göğüslerde olanların ortaya dökülmesi arasındaki ilgi ve münasebet de aşikardır.'

Bu surede de, üzerlerine ilgilerin yoğunlaştırılması ön görülen bazı konular üzerine yemin edildikten sonra, insanların genelde nankör oldukları hükmü vurgulanmaktadır:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحاًۙ ﴿١﴾

1. Harıl harıl koşanlara,

Ayet yemine işaret eden 'Vav' (Vavi kasem) harfi ile başlamakta ve bu yemin izleyen bu ayetle birlikte izleyen dört ayedi de kapsamı içerisine almaktadır. Devam eden ayetlerin her biri 'Fa' harfi ile başlayıp devam ettiğine göre, üzerine yemin edilen bu olayların tamamı bir biri ardından cereyan eden olaylar tertibini ifade eder. Yani biri biterken hemen öbürü onun arkasından başlamakta ve sonuna kadar bu devamlılık sürmektedir.

Adiyat: Hızlı koşmak seğirtmek anlamını ifade eden 'adiy' kelimesinin çoğuludur. Deve, at ve benzerleri hayvanların koşmalarını ifade etmek için kullanılır. Bu kelime, yürüyüşle ilgili seğirtmek; kalbi bir duyguyu ifade için düşmanlık; adil davranılmayan hallerde zulüm ve bulunulan yer ve oradaki konum yönünden de sirayet anlamlarında kullanılmaktadır. Bunların dışında kullanılan anlamlar bunlardan türetilmektedir. Burada bu kelimenin savaş atları olması, diğer ayetlerin anlamları tarafından pekiştirilmektedir. Ayrıca ayette kullanılan 'Dabh' kelimesi de atların koştukları sırada nefes alırken çıkardıkları güp, güp şeklindeki sese verilen isim olması, ayette üzerine yemin edilenlerin süvari atları olduğunu kanıtlamaktadır.

فَالْمُورِيَاتِ قَدْحاًۙ ﴿٢﴾

2. (Nallarıyla) çakarak kıvılcım saçanlara,

Kadh: Hızla çarpma anlamına gelmekte olup, burada, koşan atların tırnaklarını yere sert olarak çarptıklarında çıkardıkları kıvılcım anlamında kullanılmıştır. Bu hal gece vaktinde daha kolay görülür. Bu durumda bu ayette yemin konusu gece koşan atların nallarının etrafa saçtığı hoş görünüşlü kıvılcımlar olabileceği gibi, yorum genişletildiğinde, günümüz savaş silahlarının saçtığı ateşler de olabilir.

فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحًا ﴿٣﴾

3. (Ansızın) sabah baskını yapanlara,

Ğaret: Bu kelimenin sözlük anlamı, akın etmek, süratli gitmek, baskın yapmak ya da yağmalayıp talan etmek şekillerindedir. Burada bu sözcükle, düşmana sezdirmemek için gece planlanıp sabahın erken saatlerinde uygulandığında başarılı olduğu bilinen baskın şeklindeki saldırının kast edildiği yaygın görüştür.

فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعًا ﴿٤﴾

4. Orada tozu dumana katanlara,

Nak'an: Sözlük anlamları, toz, su birikintisi, haykırmak, kayırtmak ve öldürmek olduğu ifade edilmektedir. Burada ayetlerin sözgelimi ve dizilişleri gereği toz-duman şeklinde anlaşılması en uygun olanıdır. Çünkü koşan süvari birliği arkasında toz bulutu şeklinde bir görünüm bırakır.

فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعًا ﴿٥﴾

5. Derken orada bir topluluğun ta ortasına girenlere yemin ederim ki,

Özetlersek; bu beş ayette hükmü anlatılacak sözün önemine dikkatleri yoğunlaştırmak için, Allah yolunda cihat için koşan, ayaklarıyla etrafa kıvılcımlar saçan, geçtikleri yerlerde toz koparıp arkalarında toz bulutu bırakan, sabahın erken saatlerinde yaptıkları baskın ile düşman birliklerinin ortasına dalan ve onlara korku ve dehşet saçan cihat yolundaki süvari birliğinin üzerine yemin edilmektedir. Yeminle vurgulanmak istenen husus da izleyen ayet ve ayrıntıları da devamındadır:

إِنَّ الْإِنسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ ﴿٦﴾

6. Şüphesiz insan, Rabbine karşı pek nankördür.

İnsanlardan bazılar, Allah'ın kendi üzerlerindeki onca sayısız nimetlere karşın, şükrünü eda etmez ve O'na karşı görevlerini yapmaz nankör bir tavır takınır.

Kenud: Verilen nimetleri inkar eden, çokça kınayan, küfre düşen kimseler için kullanılan bir sözcüktür.

وَإِنَّهُ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ﴿٧﴾

7. Şüphesiz buna kendisi de şahittir,

İnsanoğlunun bu nankörlüğü öylesine açıktır ki, başkaca bir kanıta gerek yoktur. İnsanın kendisi de bunun şahididir.

وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ﴿٨﴾

8. Ve o, mal sevgisine de aşırı derecede düşkündür.

Ve insanlardan bu yapıda olanların dünyaya olan bağlılıkları çok aşırıdır. Onlar için varsa yoksa her şey maldır, mülktür, zenginlik ve şaşalı dünya hayatıdır. Bu ayette kullanılan hayır kelimesi mal anlamını ifade etmektedir.

أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ ﴿٩﴾

9. Kabirlerde bulunanların diriltilip dışarı atıldığını düşünmez mi?

Bu kadar aşırı derecede mal sevgisi ve servet hissi ile cimrilik ve nankörlük edenler, bu yaptıkları kötü işlere bu gün şahitlik etmiyorlarsa bile yarın kabirlerden kaldırılıp dışarıya atıldıkları zaman bütün bunları anlamayacak mı? Yaptığı her şeyi bir bir itiraf ederek cezasını çekmekten kaçabileceğini sanıyor? İşte bunlar ham hayaller ve onları hüsrana götürecek boş düşüncelerdir.

وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ ﴿١٠﴾

10. Ve kalplerde gizlenenler ortaya konduğu zaman ,

Gönüllerinde gizli tuttukları bütün sırlar, gizli niyet ve arzular, olgunlaşmış ürünler gibi toparlanıp açığa konunca, kuşku yok ki o nankör insanlar, dünyada yaptıklarının gerçek yüzlerini anlayacaklardır.

إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَخَبِيرٌ ﴿١١﴾

11. Şüphesiz Rableri o gün onlardan tamamıyle haberdardır.

Rableri olan Allah o gün, bütün yaptıklarından ve varlıklarından haberdar olmuştur. O'nun dikkatinden hiçbir şeyin kaçması olanaksızdır.

Razı bu sureyi oluşturan ayetlerden alınacak öğüdü, şöyle ifade ediyor:

'Ey insan sen dünya menfaati hırsıyla hak ve hayra karşı gelmek için sinende türlü duygular besler, faydasız şeylere hazırlanırsın. Bunlar ise kurtların payıdır. Peki Rahman olan Rabbinin payı nerede? Bir kadın

bile hamile olduğu zaman çocuğuna giyecek hazırlar. Ona: 'Senin çocuğun yok bu hazırlık nedir?' denilecek olursa, 'Yarın karnındaki deşilip çıkacak değil midir?' der. İşte Rabbin de sana: 'Bu arzın karnındakilerin hepsi deşilecek değil mi? Hani hazırlığın?' diyor. (Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/343 vd.; Elmalılı, 9/51 vd.; Kutub, 16/225 vd.; Ateş, 6/3111 vd.; Emiroğlu, 14/141 vd.)

ADİYAT SURESİNİN SONU

101-KARİA SURESİ-30

سُورَةُ الْقَارِعَةِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Karia suresi resmi düzenlemede 101. ve iniş sırasına göre ise, 30. sırada yer almaktadır. Karia, yaygın olarak kapıyı sert bir biçimde tokmaklamak suretiyle çalan demektir ve burada kıyamet kast edilmiştir. Kureyş suresinden sonra Mekke'de inmiştir, 11 ayettir. Bu surede, kıyametin kopuşunda meydana gelecek dehşet ve korku verecek olaylardan ve insanın kıyamet sonrası akıbetinden söz edilmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

اَلْقَارِعَةُ ﴿١﴾

[600]1. Kapı çalan!

Sure, kapının önünde bomba gibi patlayacak ürküntüsü ve dehşetini uyandıran bir kapı çalınışını ifade eden tek kelime ile başlamaktadır. Bu felaketin geldiğini haber verir tarzda bir kapı çalınışıdır. Şekli ve nitelemesi yapılmayan fakat korku ve endişe veren havası söylenişinden sezilmektedir. İzleyen ayette, onun ne olduğu konusundaki soru ise, bu havayı büsbütün esrarengiz hale sokmaktadır.

Karia: Sözlük anlamı, bir şeyin, çok güçlü bir ses çıkaracak şekilde başka bir şeye şiddetle vurması, çarpması şeklindedir. Bu kelime, sopayı başa çalmak, kapı çalmak, kılıçlarla çarpışma anlamlarını ifade etmek için kullanıldığı gibi, çarpan şeyleri ifade etmek için kullanılan tokmak anlamında 'Mikra' sözcüğü şeklinde de kullanıldığı beyan

edilmektedir. Nitekim bu ve 'Uyarıcı' anlamlarını ifade etmek için Rad suresinin 13. ayetinde: 'Yaptıkları işler sebebiyle inkar edenlere bir karianın dokunması devam eder durur' biçiminde kullanılmıştır.

Sureye 'Karia' isminin verilişi konusunda da değişik bir kaç görüş beyan edilmiştir. Bunların başlıca olanları şunlardır:

1- 'İnsanların akıllarını alacak, ödlerini patlatacak olan ilk gürültüdür. İlk Sura üfürülüşünde, yerde ve gökte bulunan Allah'ın diledikleri dışındaki herkes, çığlık atarak ölürler. 'Ancak tek bir sayha beklerler.' (Yasin 36/49)

2- 'Gökteki ve yerdeki cisimlerin şiddetle çarpışacaklarından dolayı bu isim verilmiştir.'

3- 'Karia, insanları korku ve dehşetle çarpan demektir. Yerdeki ve göklerdeki cisimlerin dağılma ve bölünme, Ay ve Güneşin dürülme, yıldızların saçılıp dökülmesi, yeryüzündeki dağılım, yeni şekle dönüştürmek iledir.'

4- 'Hak düşmanlarını bela, azap ve felaket ile çarpacağından dolayıdır. 'Onlar (takva shipleri) o günün belasından emindir.' (Necm 53/89)

مَا الْقَارِعَةُ ﴿٢﴾

2. Nedir o kapı çalan?

Az önce de değinildiği üzere bu soru şekli, Karia olayını büsbütün esrarengiz hale sokmaktadır. Buradaki soru ile onun ne olduğunun anlaşılması kast edilmemekte, aksine 'O ne dehşetli kariadır' anlamında korkutucu bir ifadedir..

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٣﴾

3. O kapı çalanın ne olduğunu bilir misin?

Onun gerçeğini kavrama keyfiyetinin söz konusu bir peygamber bile olsa, insan idrakini aşan bir husus olduğu, onun ne olduğu ancak meydana geldiği vakit anlaşılabileceği bu şekilde ifade edilip vurgulanmaktadır.

يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ﴿٤﴾

4. İnsanların, ateşin etrafını sarmış pervaneler gibi olur,

O gün öyle korkunç, öyle dehşetengiz bir gündür ki, insanlar ne yapacağını, nereye gideceğini, nasıl korunacağını bilmez, perişan, bit-

kin ve ümitsiz bir halde etrafa dağılacaklardır. Tıpkı gideceği yönünü şaşırıp, düştüğü ışık huzmesi içerisinde, dağılmış bir biçimde dönüp duran ışık pervaneler denilen kelebekler misali.

Feraş: Gece ışık ve ateş etrafında uçarak, dağılmış bir halde çırpınıp duran ve dilimizde pervane adı verilen küçük kelebeklere verilen isimdir.

وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ﴿٥﴾

5. Dağların da atılmış renkli yüne dönüştüğü gündür (o Karia!)

O gün dağlar, parmaklarla didilmiş ya da taranmış renkli yün kümeleri şeklinde atılmıştır.

İhn: Özellikle, çeşitli renkler içeren yüne verilen isimdir.

Menfuş: Elle ve parmaklarla parçalara ayrılmış ya da özel taraklarında taranmış veya hallaçta atılmış yün anlamını ifade eder.

فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ﴿٦﴾

6. O gün kimin tartılan ameli ağır gelirse.

O gün, kullanılan ölçü aleti ve uygulanışı Allah tarafından bilinen ve ayrıntılı bilgisi insanlarda bulunmayan metotlar uygulanarak, herkesin Dünya hayatında iken işlediği iyi ve kötü ya da hayırlı ve şerli işleri, diğer bir anlatımla, işlediği sevap ve günahı tartıya vurulacaktır. O tartıda sevapları ağır gelen kimseler kurtuluşa eren kimseler olacaktır. Onlar hakkında izleyen ayette:

فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٧﴾

7. İşte o, hoşnut edici bir yaşayış içinde olur.

Denilmektedir. İşaret edilen cennet hayatı ile ilgili o kadar çok söz edilmiştir ki burada bir kelime daha eklemeye gerek yoktur.

وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ﴿٨﴾

8. Ameli hafif olana gelince.

Tartıda sevapları hafif kalanların hükmü ve onları bekleyen son da gelen ayette işaret olunmaktadır:

فَاُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾

9. İşte onun anası (yeri, yurdu) Haviye'dir.

"Amelin ağır gelmesi, hayır ve iyiliklerin fazla olması; hafif gelmesi ise, hayır ve sevap kefesine konacak amelin azlığı veya bulunmaması demektir."

Bu duruma düşecek kimsenin sığınacağı tek yer haviye denilen yerdir. Kamus'ta haviye cehennemin isimlerinden biri olarak zikredilmektedir: Yukarıdan aşağıya düşmek anlamındaki 'Huviy' ve 'Heveyan' kelimelerinden türetilen ismi fail olduğu ve 'Düşen' anlamını ifade ettiği açıklanmaktadır.

وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا هِيَهْ ﴿١٠﴾

10. Nedir o (Haviye) bilir misin?

نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾

11. Kızgın ateş!

Hamiyeh: 'Şiddetli hararet anlamına gelen 'Hami' kelimesinden üretilmiş, kızgın, kızışgan ateş' anlamını ifade ettiği açıklanmaktadır. Ateşin kendisi zaten kızgın iken burada onun bir kere daha kızıştırılmış olarak tanımlanması, cehennem ateşinin şiddetini vurgulamak için kullanıldığı güçlü bir olasılıktır. (Sure hakkında daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/359 vd.; Elmalılı, 9/59 vd.; Kutub, 16/333 vd.; Ateş, 6/3115 vd.; Emiroğlu, 14/144 vd.)

KARİA SURESİNİN SONU

102-TEKASÜR SURESİ-16

سُورَةُ التَّكَاثُرِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Tekasür suresi, resmi düzenlemede 102. ve iniş sırasına göre ise, 16. sırada yer almaktadır. Tekasür, çokluk yarışı ve çoklukla övünmek demektir. Kevser suresinden sonra Mekke'de inmiş olup 8 ayettir. Cahiliye Arapları, mal, evlat ve akrabalarının çokluğunu bir gurur ve şeref sebebi sayarlar, hatta bu hususta yaşayanlarla yetinmeyip kabilelerinin üstünlüğünü geçmişleriyle de ispat etmek için mezarlığa gider, ölmüş yakınlarının çokluğuyla övünürlerdi. Surede onların bu tutumu eleştirilmekte ve gerçek üstünlüğün ahirette ortaya çıkacağı belirtilmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

أَلْهٰيكُمُ التَّكَاثُرُ ﴿١﴾

1. Çokluk kuruntusu sizi o derece oyaladı ki,

حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ﴿٢﴾

2. Nihayet kabirleri ziyaret ettiniz.

İlha: Lehv kökünden türetilmiş, oyalamak, eğlenmek, gaflete düşürmek suretiyle boş şeylerle uğraştırarak zikir, ilim, düşünme, şükür ve ibadet gibi asıl yapması gereken işlerden uzak tutup alıkoyma, anlamlarını ifade etmektedir. (Ayrıca bak. Hadid 57/20)

Tekasür: Çoklukla ilgili kuruntu, çoğaltmaya çalışmak, çokluğu

öğünme vesilesi yapmak, gibi insanların genellikle kapılıp aldandığı bir tavır takınışıdır.

Bu açıklamaların ışığı altında bu iki ayeti kerime: Mal, çocuklar ve sizce değerli olan şeyleri çoğaltmak hırsı ve arzusu sizi o kadar meşgul ederek oyaladı ki, sonunda kabirleri bile ziyaret ettiniz anlamını beyan eder. 'Kabirleri ziyaret ettiniz' deyimi ile üç anlamın amaçlanması olasıdır: 1- Siz ölüp mezara girinceye kadar mal, çocuklar ve sizce değerli olan şeyleri çoğaltma gibi boş şeylerle uğraştınız. 2- Kabirlerdeki ölülerinizden bile yararlanma amacıyla onları övünç vesilesi yaparak, çekiştiğiniz ve yarıştığınız kimselere üstün gelmeye çalışacak kadar işi ileri götürerek oyalandınız. 3- Fiilen kabirlere giderek ziyaret ettiniz.

كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣﴾

3. Hayır! Yakında bileceksiniz!

Hayır iş hiç de öyle sizin sandığınız gibi değildir. İşi kabir ziyaretlerine götürecek kadar boş uğraşılar, kuruntular ve övünmelerle, oyalanmalarla vakit geçirmekten artık sakınmanız zamanı gelmiştir. Yakında işin hakikatini, gerçek yüzünü göreceksiniz. Çünkü, kesinlikle olacağı size haber verildiği halde bir türlü kabule yanaşmadığınız kıyamet günü gelip kapınızı çalacaktır. Öyle anlaşılıyor ki, yaşadığınız hayatın size hazırladığı hazin sonunuzu görünce gerçeği ancak o zaman anlayacaksınız ve bundan da kuşkunuz olmasın.

ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

4. Elbette yakında bileceksiniz!

Bu ayetteki yineleme, önceki ayetin işaret ettiği sakındırmaları pekiştirmek içindir. 'Bu davranışı terk ediniz, sizi felakete götürecek. Daha bilmediğiniz nice zararlarınıza yol açabilir, aklınızı başınıza alınız' denilmektedir

İlk iki ayetteki davranış biçimlerini ret eden bu iki ayette, tekrarlanan pekiştirmelerle, dünya malı yığıp mal ve çocuklarla övünmenin tamamen boş ve yararsız davranışlar olduğu vurgulanmaktadır.

İzleyen ayette de, yanlış hareketin nedeni şöyle beyan edilmektedir:

كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ﴿٥﴾

5. Gerçek öyle değil! Kesin bilgi ile bilmiş olsaydınız,

Eğer kesin olarak durumu anlayıp bilseydiniz böyle olmazdı. Dünya malını biriktirip onlarla uğraşmaktan ve onlarla öğünmekten de vazgeçerdiniz. Sizin için çok önemli, ebedi olan ahiret hayatınızda size yardımcı olanaklar sağlayacak hayırlı işler yapma konusunda çaba gösterir, gerekli hazırlıklarınızı yapardınız. Çünkü o zaman iman eder ahiret ve cehennem gerçeğini yüreğinizde duyar, hisseder, doğru yolu bulur gerçeğe ulaşırdınız.

لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ۙ ﴿٦﴾

6. Mutlaka cehennem ateşini görürdünüz.

'Cehennem önünüzde ama, inanmadığınız için onu görmüyorsunuz. Gerçek bilginiz olsa 'yakin' bilgisine erseniz, kalp gözünüz açık olsa onu görürdünüz. Burada görmek, gözle görmek değil, kalp ile görmektir. Nitekim 7. ayet, 6. ayetin anlamak manasına gelen kalbi rü'yet olduğunu ifade eder.'

ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ۙ ﴿٧﴾

7. Sonra ahirette onu çıplak gözle göreceksiniz.

'Siz yakinen bilseydiniz,cehennemin gerçek olduğunu anlardınız. Sonra onu gerçek olarak gözle görürdünüz'

Yakin: Sözlük anlamı, içinde şüphe olmayan bilgi demektir. İlme'l Yakin: 'O şey şöyledir' denildiği zaman öyle inanılır ki, başka türlü olması olanaksızdır. Ölüm halinde perde kalkıp gerçekler göründüğü için, ölüm haline de 'yakin' denir. Bu takdirde anlam şöyle olmaktadır: 'Kalp gözündeki perdelerin açılıp gerçeklerin göründüğü ölüm hali bilgisiyle bilseydiniz, cehennemi görürdünüz.

ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّع۪يمِ ﴿٨﴾

8. Nihayet o gün (dünyada yararlandığınız) nimetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz.

Bu ayet ile amaçlanan, insanları dünya sevgisi, çok mal ve çocuklar tutkusundan kurtarıp, yalnız kendilerini değil, başkalarını da düşünmeğe, güzel ve hayırlı işler yapmağa ve bunlar gibi iyi, yararlı ve

örnek davranış ve eylemler aracılığı ile iyi ve ahlaklı kişi olma konularında çaba sarf etmeğe yöneltmektir.

Naim: Kendisinden tat alınan her türlü dünya nimetlerini ifade eder. Bu manada, hayat, sağlık, afiyet, içilen bir damla su da nimettir. Ayet ile ilgili olarak Hz.Peygamber (s.a.)'in bir hadisi şerifini anımsatarak sure ile ilgili açıklamaları noktalayalım: 'Kıyamet günü, şu dört şeyden mutlaka sorgulanmadıkça kul bırakılmaz: Ömrünü ne işte geçirdiği, malını nereden kazanıp nereye harcadığı ve ne iş yaptığı sorulur.' (Sure konusunda daha fazla bilgi için bak. Razı, 23/369 vd.; Elmalılı, 9/73 vd.; Kutub, 16/339 vd.; Ateş, 6/3119 vd.; Emiroğlu, 14/156 vd.)

TEKASÜR SURESİNİN SONU

103-ASR SURESİ-13

سُورَةُ الْعَصْرِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Asr suresi resmi düzenlemed 103. ve iniş sırasına göre ise, 13. sırada yer almaktadır. Asr kelimesi, mutlak zaman, yüzyıl, ikindi vakti, ikindi namazı, meyvenin suyunu çıkarmak ve bunlar gibi daha başka bir çok manalara gelen önemli sözcüktür. 'Asr'a yemin ile söze başlandığı için sureye bu isim verilmiştir. İnşirah suresinden sonra Mekke'de inmiş olup, 3 ayettir. Surede kurtuluşun imana, iyi işler yapmaya, hakkı ve sabrı tavsiye etmeye bağlı olduğu hususu vurgulanmaktadır.

Bu surede, çok kısa ve veciz ifadelerle, Müslüman ve mümin bir kişinin nitelikleri, hayatıyla ilgili en çarpıcı konulara değinilerek, görev, yükümlülük, ahlak, eğitsel ve toplumsal davranışlarına öylesine ustaca ve bunlarla gerekli her şeyi içeren dolulukla ve doyuruculukla yol gösteriliyor ki bunlar duyarsız ve ilgisiz kalmak olanaksızdır. Bu surenin üç kısa ayetine sığdırılan ve bir insana, insan olma, insanlar içerisinde insan gibi yaşama ve bunları kendisine bahşeden Rabbisine ulaşma ve gerçekleri hem kalp hem de dünya gözü ile görme ve gösterme ufkunu, bütün gereklerini gösterip engellerini de yok ederek açan, veciz ifadelerle üslup, insan idrakini durduran bir 'İlahi mucize' yumağıdır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

وَالْعَصْرِۙ ﴿١﴾

[601]1. Asra yemin ederim ki

Yemin konusu seçilip üzerine yemin edilen 'Asr' kelimesinin çeşitli anlamlara geldiği konusuna az önce işaret edilmişti. Bu anlamlardan hangisi ya da hangileri üzerine yemin edildiği konusu üzerinde değişik görüşler beyan edilmiştir. Her biri birbirinden değerli olan bu görüşlerden birini seçip diğerlerini göz ardı etmek, bu mübarek surenin o büyüleyici sınırsız anlamlı içeriği ve insanı derinden etkileyici havasını yürekten hissettikten sonra insana zor gelmektedir. Bir konu üzerine Yüce Allah'ın yemin etmesinin önem ve anlamını bildiğimize göre, burada, 'Asr' sözcüğünün anlamı üzerine biraz daha ayrıntılı bilgiler sunduktan sonra, bu anlamlardan hangisi üzerinde yemin edildiği hususunu, seçip onun hazzını, sure ile birlikte yaşama zevkini değerli okurlara bırakmanın daha doğru olacağı kanısına varmış bulunmaktayız. Yemin 'Asr' üzerine yapılmıştır. Asrın ne olduğu konusuna gelince o, sizin düşünce ve tasavvur gücünüzün içerisinde bulunmaktadır.

Asr: Kamusta beyan olunan bilgilere göre bu kelime:

1- İsim olarak: Zaman, gece-gündüz, güneşin tepe noktasında bulunma hali önce ve sonrası, sabah-akşam, özellikle öğleden sonra güneşin kızarmasına kadar olan ikindi vaktı,topluluk, aşiret ve yağmur anlamlarına gelmektedir.

2- Mastar olarak: Hapsetmek, yasaklamak, vergi vermek ve sıkıp suyunu çıkarmak anlamlarına gelir.

Razı başta olmak üzere, müfessirlerin de 'Asr' kelimesine verdiği anlamlar şunlardır: Dehr denilen evrenin başlangıcından bitimine kadar olan mutlak zaman, Sabahleyin duha denilen kuşluk vakti, ikindi namazı vakti, ikindi namazı ve 'Asr-ı Saadet' diye isimlendirilen Hz. Peygamberin yaşadığı dönem.

إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ ﴿٢﴾

2. İnsan gerçekten ziyan içindedir.

Yüce Allah, asra yemin ederek şu gerçeği kesin olarak bildirmektedir: İzleyen ayette belirtilen istisnalar dışında bütün insanlar, nerede olurlarsa ve hangi dönemde yaşarlarsa yaşasınlar, kesin olarak zarar (hüsran) içindedirler. Hüsran demek, kazanacak bir yerde ve pozisyonda bulunup, sermayeyi tüketip kaybetmek, hatta sonucunda tam bir mahrumiyet, iflas ve hasret içerisine düşmek demektir.

İnsanın en büyük sermayesi zamandır, ona tanınan yaşama süresi, ömür denilen sınırlı zamandır. O zaman da her nefes alışla birlikte tükenip gitmektedir. Diğer deyişle, ömür ona nimet olarak verilmiştir fakat kendi mülkü olmayıp Yaratıcısının ona emanetidir. Zamanla elinden kayıp gidecektir. O bakımdan onu iyi değerlendirmesi, en yararlı ve en ekonomik bir uygulama ile tüketerek kullanması gerekir. İnsanın o süre içerisinde emeği vardır ve ona ait olan da Necm suresi 39. ayette beyan edildiği üzere: 'İnsan için ancak emeği vardır' ve o insan yine Tur suresi 21. ayette belirtildiği üzere: 'Her insan kendi kazandığına bağlıdır.'

Sonuçta; bu ölçüler içerisinde tartısının ağır gelmesi gerekir. Dünya hayatını boşa geçirip bu fırsatı kaçıranların ise sonu kesinlikle hüsrandır. Diğer bir deyişle, her alınıp verilen nefes ile birlikte bütün insanların istese de istemese de zarar hanesi çoğalmaktadır, en hafifi ile ömrü tükenip gitmektedir. Çünkü her geçen nefes bir ölümdür.

Bu konuyu büyük mütefekkir ve müfessir Razı'nın cümleleri ile tamamlamak istiyoruz: 'Bu ayet insanda zarar ve kaybın nasıl olduğuna delalet eder. Bunun ifadesi şudur: İnsanın gerçek saadeti, ahireti sevmek, dünya elem ve lezzetine iltifat etmemektir. Bununla beraber ahirete davet eden sebepler ise açıkça bellidir ki, beş duyu organı, şehvet ve öfkedir. Onun için halkın çoğu dünya sevgisi ile onu istemeye dalmışlardır. İşte ondan dolayı zarar ve helaktedirler.'

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

3. Bundan ancak iman edip iyi ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesnadır.

Bu ayeti kerimede, zararda olmayıp karda olan kimseler, yukarıdaki gruptan istisna edilerek ayrıca bildirilmektedir: Bunlar, Kişi ve toplum mutluluğunun temel taşları olan, iman, güzel işler, hakkı ve sabrı tavsiyedir:

İman edenler: 'Fatihada, Bakara suresinin başında ve başka yerlerde geçtiği üzere bütün alemlerin Rabbi, Rahman ve Rahim, hesap gününün hakimi Allah'ın birliğini ve indirdiğini tasdik edenler. O'na ihlas ile itaat ve ibadet edeceklerine söz verenler, 'En güzel kelimeyi tasdik eden' (Leyl 6) buyurulduğu üzere en güzel kelimeye "hüsnaya" sahih bir şekilde inanıp fazilet ve rezaletin, hayır ile fesadın, doğruile yanlışın, mümin ile kafirin, itaat eden ile isyan edenin haklı ile

haksızın Allah katında farklı olduğuna ve hayırlı amellere iyi, şer amellere kötü karşılık verileceği ahiret gününe, hesap gününe inanırlar' (Elmalılı, 9/107)

Güzel işler yapanlar: Yüreklerinde duydukları dilleriyle ikrar ettikleri imanlarını, kuru sözde bırakmayıp, güzel işler yaparak süsleyip pekiştiren kimselerdir. Bunlar kontrollerini kaybetmeden, duygu ve isteklerin esiri olmadan akıl ve iradeleri ile kısaca her yönüyle güzel ve yararlı işler yapanlardır.

Hak yolunda olup hakkı tavsiye edenler: Bu grubu oluşturanlar bütün varlıkları ile hakka yönelip her şeyi hak ve adalet için yaparlar. Kendileri adil oldukları gibi, adalet ve eşitliği toplum düzeni için tek çıkar yol belleyip, bu anlayışın toplum içerisinde yaygınlaşıp yerleşmesi için çaba gösterir ve bu uğurdaki çalışmaları, insanlara öğütleyip özendirenlerdir.

Sabredenler ve sabrı tavsiye edenler: 'Sabır, insan nefsinin,iyi bir iş yapmak veya fenalıktan kaçınmak için acıya ve zorluklara dayanma gücü' olarak tanımlanmaktadır. Sabır başlıca iki çeşit olarak kabul edilmektedir: Acıya ve sıkıntıya sabredip dayanabilmek olarak tanımlanan bu şekline, itaat etmek, zorluklara katlanmak ve iyi sonuçlar elde etmek için gayret ve çaba sarf etmek gibi davranışlar dahil edilmektedir. Diğer şekli ise, arzu, heva ve hevese meylettiren dürtüleri frenlemek, haramdan el çekmek, lezzet ve şehevi istekleri körükleyen haram ve zararlı şeylerden kaçınmak gibi hususlardır. Sabrın her türlüsünün önemi; 'Cennet nefsin hoşuna gitmeyen şeylerle, Cehennem de nefsin arzuları ile kuşatılmıştır' şeklinde nakledilen hadisi şerifin derin anlamı içerisinde saklıdır. (Ayrıca, konu ile ilgili olan, al-i İmran 3/200; Bakara 2/153, 156-157; Zümer 39/10; Lokman 31/17; Beled 90/17; Sure ile ilgili daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/387 vd.; Elmalılı, 9/97 vd.; Kutub, 16/345 vd.; Ateş, 6/3125 vd.; Emiroğlu, 13/167 vd.)

ASR SURESİNİN SONU

104-HÜMEZE SURESİ-32

سُورَةُ الْهُمَزَةِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Hümeze suresi, resmi düzenlemede 104. ve iniş sırasına göre ise, 32. sırada yer almaktadır. Hümeze, birini arkasından çekiştiren, kaş göz hareketleri ile alay eden kimselerin tavır ve hareketlerini kınadığı için bu isim verilen sure, Kıyamet suresinden sonra Mekke'de inmiş olup 9 ayettir.

İslam hareketinin ilk yıllarında, gerçek hayat sahnelerinden birini anlatan sure, bu arada ayrıca, bütün zamanların toplumlarında görünen aynı tür olayları anımsatıp, olayların kahramanlarını da teşhir ederek kınamaktadır, denilebilir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ﴿١﴾

1. Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi adet edinen herkesin vay haline!

Veyl: 'Zemmetme, kınama ve öfkelenmeyi ifade eden bir kelime olup her sıkıntı halinde söylenebilen ve kendisiyle beddua edilen kelime olduğu' ifade edilmektedir.

Hemze: Bu kelime, kırmak dürtmek, yere çalmak anlamlarını ifade eder.

Lemze: İnsanlara kulp takmak, kaş göz gibi işaretlerle, birini bir

diğerine göstermek suretiyle küçük gösterme çabalarını ifade etmektedir, denilmektedir.

Bu iki deyimin aynı manayı ve değişik başka manaları ifade ettiğini savunan farklı görüşler vardır. Sonuç olarak hepsinin üzerinde buluştuklar ortak noktanın; 'Bu ayetlerde insanları çekiştiren, onların kişilikleriyle alay eden, onlara kulp takan, mal yığıp yığdığı malları sayan, yani eksilmemesine, artırmağa çalışan, çoğalttıkça hırsı daha da artıp daha da çoğaltmak isteyen, hayra harcamayan kimsenin davranışları şiddetle kınanıyor' şeklinde olduğu düşüncesi ağırlık kazanmaktadır.

الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ﴿٢﴾

2. O ki, toplamış ve onu sayıp durmuştur.

Veyl olsun o kimseye ki, mal ve servet biriktirip, o servete sahip olmanın haz ve zevkini biriktirdiklerini saymayı sanmaktadır. Diğer deyişle, malvarlığının hukuku ile meşgul olması gerekirken boş yere zaman öldürmektedir. Aslında, malın nereden gelip nereye gitmesi gerektiği, o varlıklar ile ne gibi hayırlı ve yararlı işlerin yapılabileceği, muhtaç olanların ne şekilde infak edileceği düşünülmeli idi.

يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ﴿٣﴾

3. (O), malının kendisini ebedi kılacağını zanneder.

Sahip olduğu servetin doğru kullanılması ile gerek dünya ve gerekse ahiret hayatı için kendisine sağlayacağı sayısız yararları bir tarafa bırakıp, onları saymak, çoğaltmak ve öğünme vasıtası yapma gibi boş şeylerle uğraşıp vakit öldürmek yetmiyormuş gibi,bir de onların kendisini ölümsüz kılacağı ve mutluluğunun son bulmayacağı gibi yanılgı ve batıl düşüncelerle planlar kurmaktadır. Halbuki boş hayalleri çok kısa bir zaman içerisinde uçup gidecektir:

كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ﴿٤﴾

4. Hayır! Andolsun ki o, Hutame'ye atılacaktır.

İşler hiç de onun sandığı gibi değil, kurduğu hayaller boşa çıkacağı gibi, yanlış ve boş şeyler uğruna harcadığı ya da biriktirdiği o değerli serveti onu cehenneme yuvarlayacaktır. Hutamesinin hazırlayıcısı olacaktır.

Hutame: Önüne gelen her şeyi kırıp geçiren cehennemin diğer adıdır.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ ۝٥

5. Hutame'nin ne olduğunu bilir misin?

نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ ۝٦

6. Allah'ın, tutuşturulmuş ateşidir.

Allah'ın tutuşturduğu bir ateştir ki, hiçbir zaman sönmez, devamlı yanmakta olup gönüllerin içine işlemekte, insanların bağırlarını yakmaktadır. Biz dilimizde ona 'Allah'ın belası' gibi çok korkutucu bir hüviyet vermekteyiz.

الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ ۝٧

7. (Yandıkça) tırmanıp kalplerin ta üstüne çıkar.

O ateşin acısının yürek ve bağırlara öyle bir işleyişi ve yakıcı elemini devam ettirmesi var ki, orada bulunanlar, A'la suresinin 13. ayetinde ifade edildiği gibi: 'Orada ne ölürler ne de yaşarlar'.

إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ ۝٨

8. O, onların üzerine kapatılıp kilitlenecektir.

O ateş onların üzerini bir battaniye gibi örtecektir. Onun altındaı çıkmak artık söz konusu değildir. Bunu da:

فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ ۝٩

9. (Bu ateşin içinde) uzatılmış sütunlara bağlanmışlar.

Kapıların açılmasını önlemek için, ateşin içerisinde kapıların dayanıp açamayacağı yüksek direkler dikilip uzatılmıştır. (Sure hakkında daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/401 vd.; Elmalılı, 9/113 vd.; Kutub, 16/361 vd.; Ateş, 6/3129 vd.; Emiroğlu, 14/178 vd.)

HÜMEZE SURESİNİN SONU

105-FİL SURESİ-19

سُورَةُ الْفِيلِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Fil suresi, resmi düzenlemede 105. ve iniş sırasına göre ise, 19. sırada yer almaktadır. Kabe'yi yıkmak isteyen Ebrehe'nin, filler vasıtası ile bu amacını gerçekleştirmeye kalkışması nedeni ile sureye bu isim verilmiştir. Kafirun suresinden sonra Mekke'de inmiş olup 5 ayettir. Sure içeriğinin tamamı, sureye ismini veren olaya has kılınmıştır.

Taşınan haberlere göre, Hz. Muhammedin Dünyayı teşrif ettikleri döneme yakın günlerde, Yemende hükümdarlığını sürdüren Ebrehe adındaki kral, Yemenin San'a şehrinde, 'el-Kalis adını verdiği muhteşem bir kilise inşa eder. Bu kiliseyi yapmakla güttüğü amaç, Kabe'yi ziyaret suretiyle hac ibadetlerini sürdüren hacıları yaptırdığı kiliseye çekmekti. Bir gece Kinane oğullarından birisi bu kiliseye girerek büyük abdestini bozar. Bu olayın Ebreheyi çılgına çevirdiği bir sırada, bir Arap da kilisenin yakınına yaktığı bir ateşle kilisenin yanmasına neden olur. Bu iki olayın ardından Ebrehenin Kabe'yi yakıp yıkmaya yemin ettiği nakledilmektedir. Bu amaçla da Ebrehe, adı Mahmud olan ve çok güçlü bir fil ile, her türden başka sekiz filinde bulunduğu büyük bir ordu toplayıp eylemini gerçekleştirmek için yola koyulur. Mekke'ye yaklaştığında Abdulmuttalip karşılar ve ona, geri dönmesi için, Mekke'deki malların üçte birini vermeyi teklif eder. Fakat o kabul etmez ve ordusunu silahlandırarak o meşhur fil olan Mahmudu da ordusunun önüne yerleştirir.

Hareket vakti gelince, fili Harem-i şerife doğru yönlendirdiklerinde fil adımını atmaz ve yere çöker. Kaldırıp başka taraflara çevirdiklerinde ise, koşarak yol almaya devam etmektedir. Bu durum tekrarlanıp durduğu bir sırada, daha önce Ebrehe tarafından Mekke yönünde

çıkarılan bir keşif müfrezesi komutanı tarafından gasp edilip ordu karargahına getirilen 200 devesini geri almak için Abdulmuttlip Ebrehe'nin karargahına gelir. İri ve yakışıklı bir vücut yapısına sahip olan Abdulmuttalıb'in görünümü Ebrehe'yi etkilemektedir ve ona karşı özel bir ilgi de duymaktadır. Ebrehe'ye 'Kureyş'in efendisi ve Mekke kervanının sahibi' olarak takdim edilir. Abdulmuttlib geliş amacını anlatınca Ebrehe: 'Gözümden düştün. Zira ben, senin ve atalarının dini demek olan Kabe'yi yıkmak için geldim. Sen buna hiç aldırmadın: ama alınan develerini almak için buraya kadar geldin...' dedi. Bunun üzerine Abdulmuttalip: 'develerin sahibi benim, o Beyt'in de sahibi vardır. Orayı sana karşı koruyacaktır.' dedi, sonra da develerini geri alarak dönüp Kabe'ye geldi ve Kabe'nin halkasına yapışarak şöyle demeye başladı: 'Allahım herkes kendi helal malını müdafaa eder; Sen de kendi malını koru! Bu gün seni, Salib'den yana olan ve ona tapanlara karşı kendi yandaşlarına yardım et. Onların haçı ve güçleri, haddi aşarak, senin gücüne galip gelemesin. Eğer Sen Kabe'mizi onların insafına terk edersen et, Sen bilirsin. Ya Rabbi, onlara karşı Senden başka umacağım kimse yoktur. Ya Rabbi, onlara karşı, bu Harimini Sen koru, müdafaa et.'

Bu duayı yapıp dönünce, Yemen tarafından gelen ve o zamana kadar da görmedikleri türde kuş sürüleri, gagası ve ayaklarında taşıdıkları taşları Ebrehe'nin ordusu üzerine atmaya başladılar ve bu taşlarla orduyu tamamen imha ettiler. (Bak. Razı, 23/413)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحَابِ الْف۪يلِؕ ﴿١﴾

1. Rabbin fil sahiplerine neler etti, görmedin mi?

Ayeti kerimede, 'Görmedin mi?' sorusu Hz. Peygambere yönelik örtülü bir sorudur. Olayın meydana gelişi o kadar kesin ve açıktır ki, ona, gerçek gözleri ile görmüşçesine ondan, yani Eshabi fil olayından sorulmaktadır. Ancak bu soru ile Rabbinin onlara ne yaptığı değil de nasıl yapıldığı sorulmaktadır. Sonuç itibarı ile bir helak etme ve öldürme olayı olmakla birlikte, bu tarz bir soru ile helak eyleminin uygulanış şekline dikkat çekilmektedir. Bu yöntemle, Yüce Allah'ın güç ve kudretini dilediğinde, dileğince nasıl gösterdiğine dikkatler çekilmektedir.

Bu bir mucizedir. Değişik yönlerden bir takım yorumlar yapılmış, uygulama şekline isimler bulmaya çalışılmış, kimi hastalıkla, kimi mikropla, kimileri de muhayyile güçlerine dayanarak senaryolar üreterek yorumlamaya çalışmışlardır. Kanımızca, bunların hiç birine gerek yoktur. Çünkü Yüce Allah'ın gözler önüne serdiği olay, öylesine açık ve güçlü bir mucizedir ki, Arap arasında tarihi bir milat olarak yerini almıştır. Kur'an ayetlerinin inmeye başladığı dönemde, fil olayını bizzat yaşamış olanlardan bir çoğunun ölmeyip hala sağ bulunmaları, Kur'an'ın gerçekleri ne kadar açık ve net olarak ortaya koyduğunu gösterme, inandırma ve İslamiyet'in gelişmesi bakımından da yararlı olmuştur.

أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ۙ ﴿٢﴾

2. O; onların kötü planlarını boşa çıkarmadı mı?

Keyd: Bir başkasına zarar vermek için gizlice plan kurmak, gizli tuzak hazırlamak anlamlarını ifade etmek için kullanılan sözcüktür.

Bu olay açık seçik belli olduğuna göre, ayeti kerimeden buna neden keyd denilmiştir? Yüce Allah buna neden tuzak demiştir? Sorusuna, olay açık fakat onun arkasından ulaşılmak istenen gizli amaçlar vardır ve o yönüyle tuzaktır. Onlar Kabe'yi yakıp yıkmak suretiyle, onu ziyaret etmelerin orada yaşayanlara sağladığı olanakları onların elinden alıp kendileri kullanmak istiyorlardı. İşte Allah onların bu keydini ibtal etti, boşa çıkardı. (Ayrıca bak. Müminün 23/50)

وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ۙ ﴿٣﴾

3. Onların üstüne ebabil kuşlarını gönderdi.

Yüce Allah, gagalarında ve ayaklarında düşmanları öldürmeye uygun taşlarla gönderdiği kuş sürüleri ile, Ebrehenin ordularını ve kocaman kacaman fillerini helak ederek birer saman çöpüne, ya da hasat edilmiş tarlada arta kalan ve rüzgarların öteye beriye sürüklediği çer çöpe çevirdi.

تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ ۙ ﴿٤﴾

4. O kuşlar, onların üzerlerine pişkin tuğladan yapılmış taşlar atıyordu.

فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ ﴿٥﴾

5. Böylece Allah onları yenilip çiğnenmiş ekine çevirdi. (Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/413 vd.; Elmalılı, 9/123 vd.; Kutub, 16/367 vd.; Ateş, 6/3133 vd.; Emiroğlu, 14/189 vd.)

FİL SURESİNİN SONU

106-KUREYŞ SURESİ-29

سُورَةُ قُرَيْشٍ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Kureyş suresi, resmi düzenlemede 106. ve iniş sırasına göre ise, 29. sırada yer almaktadır. Kureyş'e cahiliye devrinde verilen bazı ayrıcalıklardan söz edildiği için sureye bu ad verilmiştir. Tin suresinden sonra Mekke'de inmiş olup 4 ayettir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ ﴿١﴾

[602]1. Kureyş'e kolaylaştırıldığı,

İlaf: Bu kelime, söz verme, emniyeti sağlama ve tehlikeli yollardan güvenlik içerisinde seyahat etme anlamlarında, himaye edici bir nevi pasaport hizmeti gören belge ya da hizmetin kendisi şeklinde anlaşılmaktadır.

İlaf kelimesinin ayet içerisindeki anlamı, başında bulunan 'lam' harfinin gramer bakımından yüklendiği işleve göre değişik yapılmaktadır:

1- Eğer lam harfi, üçüncü ayetteki 'Felye'bud' fiili ile ilişkili kabul edilirse anlam: 'Kendilerini yaz ve kış seyahatlerine alıştırdığından ya da bu seyahatleri güven içinde yapmalarını sağladığı nedeniyle Kureyşliler, bu Ev'in sahibi Allah'a ibadet etsinler' şeklinde olur.'

2- Lam, önceki Fil suresi ile ilişkilendirilip: 'Allah, Kureyşin yaz ve

kış seyahatlerini tehlikesiz olarak sürdürmeleri için Fil maliklerini ya da ordusunun sahiplerini helak etti' anlamı çıkarılır.

Hangi görüş kabul edilirse edilsin sonuç değişmemekte olup, Kureyş'in söz konusu seyahatlerini güven içinde yaptığı sonucunu sağlayanın Yüce Allah olduğu ve onların Ev'in Rabbine en azından şükran borcu olarak ibadet etmeleri gereği ve gerçeği anımsatılıp vurgulanmaktadır. Ola ki utanç duyarlar.

إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ﴿٢﴾

2. Evet, kış ve yaz seyahatleri onlara kolaylaştırıldığı için ,

"Kureyş kabilesi bütün Araplarca kutsal sayılan Kabe'nin gözetim ve bakımını üstlendikleri için bütün kabileler onlara saygı gösterirdi. Bu sayede onlar yazın Taif'in serin yaylalarına, kışında Yemenin ılık bölgelerine serbestçe giderlerdi. İşte bu, Allah'ın onlara bir ihsanı idi. Çünkü bu şekilde serbest dolaşma sonunda büyük ölçüde ticaret yapıyorlar ve kazanç elde ediyorlardı."

فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هٰذَا الْبَيْتِ ﴿٣﴾

3. Onlar, şu evin Rabbine kulluk etsinler, ki,

الَّذٖٓي اَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَاٰمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

4. Kendilerini açlıktan doyuran ve her çeşit korkudan emin kıldı.

Yalnız Kureyş kabilesi değil bütün Arap yarımadası sakinleri, Kabe'ye büyük saygı gösteriyor ve onu kendi dini yöntemlerine göre ziyaret edip hac görevlerini yerine getiriyorlardı. Kabenin inşasından bütün bu tür gelişmeleri içeren birçok ayet Kur'an'ı Kerim'de yer almaktadır. Böyle olmakla birlikte, bu surede Kureyş kabilesinin adının anılarak ele alınmasında düşünürler iki önemli neden göstermektedirler. Biri, Kureyş kabilesi Kabe'nin bulunduğu bölgede ikamet eden ve onun bakım ve temizliğini yürüten kabile olması bakımından diğer kabileler arasında saygın bir yere sahiptiler ve bunun avantajından da ileri derecede yararlar elde ediyorlardı. Gerek can güvenliği gerekse yaşamsal her türlü gereksinimleri, örneğin yiyecek içecek ve giyecek konularında hiçbir zorluk çekmeden yaşıyorlardı. Bu avantajlar onlara

anımsatılarak yola gelmeleri amaçlanıyordu. Diğeri de bu saygın kabilenin İslam dinine girmesi, İslamiyet'in daha kolay ve daha emin bir biçimde gelişip etkinleşmesine yardımı büyük olacaktı. Sonuçta:

'Gerek Hicaz bölgesinde, gerek onun dışında yaşayan Araplara karşı saygınlık kazanmış olan bir toplumun liderleri, Hz. Muhammedin davetinin kendi çıkarlarına zarar vereceğini, kendileri açısından tehlikeli olduğunu düşündükleri için ona karşı koymuşlardı. Surede onlara bu davetin getirdiği davete karşı koyacaklarına, bu daveti kabul edip kendilerine bu nimetleri bahşeden Kabe'nin Rabbine kulluk etmeleri emredilmektedir.' (Ateş, 6/3142; Konu ile ilgileri nedeniyle bak. Bakara 2/125-129; İbrahim 14/37; Hac 22/26-28; Kasas 28/57; Ayrıca Sure ile ilgili daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/425 vd.; Elmalılı, 9/161 vd.; Kutub, 16/383 vd.; Ateş, 6/3137 vd.; Emiroğlu, 14/207 vd.)

KUREYŞ SURESİNİN SONU

107-MAUN SURESİ-17

سُورَةُ الْمَاعُونِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Maun suresi, resmi düzenlemede 107. ve iniş sırasına göre ise, 17. sırada yer almaktadır. Maun, zekat vermek yahut bir şeyi geçici olarak kullanması için birine vermek şeklinde yardım anlamını ifade etmektedir. Çoğunluk görüşü surenin tamamının Mekke'de indiği merkezinde olup 7 ayettir. Dini yalanlayan, iyilikten uzak duran ve ibadetlerini dini gereklere uygun olarak yapmayan kimseler hakkında inmiştir.

Bu surede işlenen ana tema, dil ile söylenen, iman nuru ilen süslenmiş bir kalp ile tasdik edildikten sonra, yapılan güzel işlerle de eyleme dönüştürülmeyen kuru sözlerin hiçbir değer ifade etmediği şeklindedir. Bunu biraz daha açarak şöyle ifade edebiliriz: İnsan dili ile Müslüman olduğunu, onu tasdik ettiğini ve prensiplerini kabul ettiğini söyledikten başka, namaz ve diğer bir takım ibadetleri ve bazı dini görevlerini de yerine getirir görünebilir. Ne var ki, bütün bunlara karşın, gerçek imandan çok uzaklarda kalabilir. Çünkü bu sayılan konuların bazı olmazsa olmaz gerçek göstergeleri vardır ki, onlarla kanıtlanmayan bütün bu çabalar boşa gider. İman gerçeği bir kalbe yerleşince o kalp o anda hareketlenir ve peş peşe gelecek olan 'Salih amel' olarak tanımlanan iyi, yararlı ve güzel işler, imanın varlığını göstermeye başlar. Böyle olmayınca da onun var olduğunu gösterir bir delil ortada yok demektir. Bütün bu söylediklerimizi tek bir cümle ile ifade edelim:

Gerçek Müslüman mümin, işleri düşündükleri gibi, eski deyimi ile 'Ameli zikri gibi' olandır. Elbette ki bu zikir ve amelin hak yolda olması da, olmazsa olmaz koşuludur:

Bu suredeki ayetler de bu gerçeği, kendi konuları çerçevesinde gözlerimizin önüne sermektedir:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

اَرَاَيْتَ الَّذ۪ي يُكَذِّبُ بِالدّ۪ينِۜ ﴿١﴾

1. Dini yalanlayanı gördün mü?

Ayette hitap Resulullah'a yöneltilmekte ve 'Kureyş içerisinde küfredip hesap gününü yalanlayanları anlayıp tanıdın değil mi?' şeklinde ve hayret havası taşıyan bir soru sorulmaktadır. Hayret havası taşıması çok olağan, çünkü, bu Dünyada, yaşayıp, yüce Allah'ın iyisiyle kötüsüyle verdiği onca nimetlerin bir gün hesabının görüleceğini bilmeyecek derecede gafil ve gerçeklere kapalı birilerinin bulunmasına hayret edilmeyecek de ne edilecektir?

Din: Bu kelime ayette en temel anlamı olan ceza anlamında kullanılmıştır. İnsanlar yaptıkları iyi veya kötü işlerin karşılığını, 'Din günü' olarak da anılan ahiretteki ceza gününde vereceklerdir.

فَذٰلِكَ الَّذ۪ي يَدُعُّ الْيَت۪يمَۙ ﴿٢﴾

2. İşte o, yetimi itip kakar;

وَلَا يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْك۪ينِۜ ﴿٣﴾

3. Yoksulu doyurmaya teşvik etmez;

Sorunun yanıtı gecikmeden gelmektedir. Kuşkusuz dini yalanlayan o kişi, yetimi şiddetle iten, ona eziyet çektiren, horlayıp eza cefa eden zalimdir. Sadece o kadarla da kalmıyor, miskinleri doyurmak için 'yetimin yemeğine' başkalarını teşvik etmediği gibi bu konuda kendisine düşen görevleri yerine getirmeyi de aklından geçirmiyor.

Ayette dikkat edildiğinde, yetime yemek yedirmeğe değil de 'yetimin yemeğine' ilgisizlikten söz edilmektedir. Bu anlam ise, Zariyat suresi 19. ayetinin: 'Onların malları içinde dilencinin ve yoksulun bir hakkı vardır' mealindeki hükmüyle örtüşmektedir. Demek olmaktadır ki burada sözü edilen yardım şeklindeki sadaka değil, zengin malındaki fakirin hissesi ve hakkı olarak da tanımlanan zekattır.

فَوَيْلٌ لِلْمُصَلّ۪ينَۙ ﴿٤﴾

4. Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki,

اَلَّذ۪ينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَۙ ﴿٥﴾

5. Onlar namazlarını ciddiye almazlar.

"Bazı kimseler namazlarına riya katarlar bazıları da namazın erkanını ihmal ederler. Ayette bunlara işaret edilmiştir."

اَلَّذ۪ينَ هُمْ يُرَٓاؤُ۫نَۙ ﴿٦﴾

6. Onlar gösteriş yapanlardır,

İbadetlerini, Allah'ın verdiği onca nimet ve imkanlara bir şükran borcunu eda etme niyet ve içtenliği ile ve dini gereklere uygun olarak yapmayıp, sonucunda bir çıkar bekledikleri için sırf gösteriş için yapmaktadırlar. Yani, ibadetlerini dini görev ve yükümlülüklerini yerine getirmek için ve içtenlikle inanarak yapmayıp, ucundan çıkar bekledikleri için başkalarına göstermek için yapmaktadırlar. (Ayrıca bak. Enfal 8/35)

وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾

7. Ve hayra da mani olurlar.

Bu ayette yer alan ve sureye de ismini veren 'Maun 'kelimesi, sureye giriş bölümünde de belirtildiği üzere: Zekat vermek yahut bir şeyi geçici olarak kullanması için birine vermek şeklinde yardım anlamını ifade etmektedir. Komşunun komşusuna yardım için verdiği kap-kaçak gibi ev eşyaları da bu kapsama dahildir. (Ayet ile ilgili olarak daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/439 vd.; Elmalılı, 9/173 vd.; Kutub, 16/389 vd.; Ateş, 6/3143 vd.; Emiroğlu, 14/215 vd.)

MAUN SURESİNİN SONU

108-KEVSER SURESİ-15

سُورَةُ الْكَوْثَرِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Kevser suresi, resmi düzenlemede 108. ve iniş sırasına göre ise, 15. sırada yer almaktadır. Kevser, çok nimet demektir; ayrıca cennette bir havuzun da adıdır. Adiyat suresinden sonra Mekke'de inen sure, Kur'an'ı Kerim'deki en kısa sure olup 3 ayettir. Erkek çocukları yaşamadığı için Peygamberimize müşrikler, nesli kesik manasına 'Ebter' demeleri üzerine bu yakışıksız söze yanıt vermek üzere indiği rivayet edilmektedir. Bu sure daha önce gördüğümüz, Duha ve İnşirah sureleri gibi Hz. Peygambere has kılınmış suredir. Kendisi teselli edildiği gibi ona birtakım iyiliklerin yapılacağı ve nimetlerin verileceği müjdelendikten başka, düşmanlarının köklerinin kesileceği bildirilerek, zaten üzerinde bulunduğu şükür yolundaki yoluna devama teşvik edilmektedir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

اِنَّٓا اَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَۜ ﴿١﴾

1. (Resulum!) Kuşkusuz biz sana Kevser'i verdik.

Ayette hitabın Hz. Peygambere olduğu konusunda fikir birliği vardır. Kevser kelimesi ile de, peygamberlik sıfatı dahil olmak üzere kendisine verilen tek kelime ile bütün nimetleri kapsamına alan 'her-şey'in kastedildiği düşüncesi ağır basmaktadır. Kevser kelimesine, çok hayır, Hz. Peygambere cennette verilecek bir havuz ya da nehir,

Müslümanların çokluğu, şefaat gibi çeşitli anlamlar verilmiştir. Fakat bu kelimenin bir anlamı olan çokluğun sonsuzlukla ifade edilen ve Hz. Peygambere verilen bütün nimetlerin kastedilmesi -ki bunlar Kur'an'ı Kerim'in İlahi lafız ve veciz anlamında saklıdır- ve bu arada sureye konu edilenlerin de öne çıkarılmış olmasının sözgelimine daha uygun olduğu olasıdır.

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾

2. Şimdi sen Rabbine kulluk et ve kurban kes.

Bu ayetin anlamını daha iyi anlayabilmek için önce ayette yer alan deyimleri tanımaya çalışalım:

Fesalli: Emir şeklinde yer alan bu fiil, yaygın kabul edilen anlamıyla namaz kılma emridir. Bu emir ile bir görüşe göre şükür edilmesinin ve başka bir görüşe göre de dua edilmesinin emredildiği savunulmaktadır. Fakat Kur'an'ın genel teması içerisinde 'salat' kelimesinin namaz anlamında kullanıldığı, bu nedenle burada kast edilenin de namaz olduğu, esasen namaz kapsamı içinde şükür ve duanın zaten bulunduğu, ancak salat ifadesinin belirli bir anlamdaki ibadetin yapılması için kullanıldığı ve burada da kast edilenin namaz olduğu görüşü, akla ve mantığa da daha uygun gelmektedir.

Venhar: Kurban kes. Müfessirlerin tamamına yakın çoğunluğu bu emir ile Hz. Peygambere deve kurban etmesinin emredildiği görüş birliği içendeler.

Kur'an'ı Kerim'de salat yani namaz kelimesi geçen her yerde, zekat kelimesinin kullanılmasına karşın, yani her yerde 'namaz kıl zekat ver' denilirken burada 'Namaz kıl kurban kes' neden denmiştir? Bu soruya şöyle yanıt verilmektedir. Burada kurban kesip onun etinin muhtaç olanlara dağıtılması bir yönü ile zekat ibadetinin sağladığı hizmeti yarine getirmektedir. Ayrıca surenin üslubu ve nakledilen rivayetlere göre, namaz ibadeti gibi kurban ibadeti de eskiden beri vardı. Hacılar Arafattan Müzdelifeye gelip orada geceledikten sonra, Minada da kurbanlarını keserlerdi. Bu nedenle birlikte zikredilmiş olabileceği ifade edilmektedir.

Nahr: Kelimesine getirilen yorumlarla verilen anlamlar özetle şöyledir.

1- Namaz Müzdlifedeki sabah namazı, nahr, Minada kesilen kurbandır.

2- Namazda sağ eli sol elin üzerine ve iki eli göğüs üzerine koymaktır.

3- Nahr, göğüsle boyun arasındaki çukur bölge olup elleri nahr denen oraya kadar kaldırmaktır.

4- Nahr, birinin kendini kesip öldürmesidir. Dilimize intihar olarak geçmiş.

5- Nahr, göğüs göğüse dövüşmektir.

6- Devenin göğüs bölgesindeki nahr denen yerden kesilmesi.

Bütün bu açıklamaların ışığı altında, ayeti kerime ile Hz. Peygambere verilen emrin namaz kılma ve kurban kesme şeklinde ve mealde sunulduğu şekilde olduğu, düşüncesi öne çıkmaktadır. Nahr, ile kast edilen hayvanın da deve olması olasıdır.

"Bu surede kurban kesmek emredilmiştir. Kurban yakınlık demektir. Kurban kesmekten asıl maksat bu ibadetle Allah'a yakınlık kazanmaktır."

Müfessirlerin bu görüşlerine karşı, burada kurban kesme emri, ayeti kerimede açık olarak ifade edilmediği için, kurban kesmenin bu nedenle, Müslümanlar için farz olan bir ibadet olmadığı, şeklindedir. Hz. Peygamberin de, sorulan bir soruya yanıt olarak, 'Atamız İbrahim'in sünnetidir' dediği rivayetinin varlığından söz edilmekle birlikte, gerçekliği konusunda bilgi verilmemiştir.

إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْاَبْتَرُ ﴿٣﴾

3. Asıl sonu kesik olan, şüphesiz sana kin, öfke ve hınç besleyendir.

Şani: Şene'an kökünden ismi fail olduğu ve kin, öfke, düşmanlik ve hınç besleme anlamlarına geldiği ifade edilmektedir. (Bak. Maide 5/8)

Ebter: Sözlük karşılığı olarak 'Kesik' anlamında sıfat olarak kullanılmaktadır. Uygulamada ise, 'kuyruk kesmek' ten yaygınlaştırılarak bazı anlamları belirtmek için kullanıldığı ifade edilmektedir. Kuyruklu hayvanlarda bu organın bedenin arkasında olması nedeniyle, arkası olmayan, ardında eseri kalmayan ve bunlardan kinaye olarak da, zürriyeti olmayan, nesli tükenen, anlamlarını ifade etmek için kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Ebter kelimesinin, erkek çocukları yaşamadığı için, nesli tükenen anlamı kast edilerek, Hz. Peygamber hakkında, kimin tarafından

kullanıldığı konusunda farklı rivayetler olmasına karşın, kesin olarak kullanıldığı, ayet içeriğinden anlaşılmaktadır. Ayeti kerime ile de o münasebetsize ya da münasebetsizlere hak ettikleri yanıt verilmektedir. (Sure hakkında daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/451 vd.; Elmalılı, 9/181 vd.; Kutub, 397 vd.; Ateş, 6/3149 vd.; Emiroğlu, 14/226 vd.)

KEVSER SURESİNİN SONU

109-KAFİRUN SURESİ-18

سُورَةُ الْكَافِرُونَ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Kafirun Suresi, resmi düzenlemede 109. ve iniş sırasına göre ise, 18. sırada yer almaktadır. Kafirlerden söz ettiği için bu isim verilmiştir. Maun suresinden sonra Mekke'de inmiş olup 6 ayettir.

Araplar Allah'ı inkar etmiyor fakat, tevhit akidesi ile çelişen davranışlar sergilyor diğer deyişle, O'nun Bir oluşu ve Samed sıfatlarını inkar demek olan ortaklar koşuyorlardı. Dolayısı ile dini yükümlülüklerini ve görevlerini gereken şekilde yerine getirmiyorlardı. Heykeller yapıp onları tanrılaştırıyor, onlara melek isimlerini veriyor, melekleri ise Allah'ın kızları kabul ediyor hatta daha da ileri giderek Allah ile melekler arasında yakınlık olduğunu kabul ediyorlardı. Yaptıkları heykellere tapıyor, onların Allah ile kendi aralarında şefaatçı elçiler olduklarına inanıyorlardı. Kendilerinin, Hz. Uzeyir ile Hz. İsa'yı Allah'ın oğulları kabul eden Yahudi ve Hıristiyanlardan daha doğru yolda olduklarını, çünkü İbrahim peygamberin dinine bağlı olduklarını ileri sürüyorlardı.

Kur'an'ı Kerim'in bütün içeriğinden bildiğimiz kafirlerin, küfür ve şirk dolu inanç ve uygulamalarına, hem Allah'ı tanır görünüp hem de Tek Allah inancı ile bağdaşması olanaksız olan tutum ve davranışlarına, açık ve net bir biçimde nokta koymak ve gerçek ibadet ile böyle abuk subuk ibadet arasındaki net çizgiyi çizmek ve gerçeği kesinkes ortaya koymak için bu surenin indirildiği kuşkusuzdur. Kutub, bu konudaki fikir ve düşüncelerini şu cümlelerle ifade etmektedir:

'İki ibadet arasındaki ayırıcı çizgiyi belirtip nizamların, birbirinden farklı düşüncelerin, birbrinden ayrı yolların birbirinden uzak olduğunu

belirtmek için, bu sure nazil olmuştur. Böylesine kesinlik, böylesine kat'iyet, böylesine tekrar ile gereken her söze son vermiş, her anlaşmayı koparmış, şirk ile tevhid arasındaki nihai çizgiyi çizerek açıkça işaretler dikmiş, büyük küçük hiçbir hususta anlaşma ve tartışma bulunamayacağını açıklamıştır.

Red üzerine red. Kesinlik... Yine kesinlik... Tekid üzerine tekid. Her türlü red, kesinlik ve tekid ifadesiyle...'

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

قُلْ يَٓا اَيُّهَا الْكَافِرُونَۙ ①

[603]1. (Ey Muhammed!) De ki: Ey kafirler!

Yüce Allah'ın bu emriyle, Resülüne tebliğ etmesini emir buyurduğu meselenin, doğrudan doğruya kendi meselesi olduğunu vurguladığı konusunda, müfessirler fikir ve görüş birliği içindedirler. Onların gerçek anlamda bir dinleri bulunmadığı, bu yüzden kendi gerçek yerlerinin inanmışlar safında değil de kafirler safında bulundğu o nedenle de onlara yakışan gerçek sıfatları ile çağırılmaları emredilmektedir. Çünkü onların gittiği yol ile Peygamberin gittiği yol tamamen farklı olup aynı yolda birleşmeleri olasılığı hiç yokur ve onlara en yakışan hitap şekli 'Ey kafirler!' dir. Bu hitap şekli doğrudan doğruya Allah'a aittir. Çünkü peygamberine farklı şekillerde hitap etmesi konusunda verdiği emirleri daha önce anlatmıştık. (Anımsamak için bak. al-i İmran 3/159; Enbiya 21/107; Nahl 16/125; Maide 5/67) Burada ise muhataplarına 'Ey kafirler!' diye en ağır sıfatlarla seslenmesi emrediliyor.

Bu emrin diğer bir yönü de izleyen ayetlerden anlaşılacağı üzere, mucadele ve tehdit havasını içermesidir: 'Sizin dininiz size olsun, hayır veya şer cezası, sorumluluğu da size aittir, sonrasını iyi düşünün bakalım!' Bu hitapta bir ruhsat değil de, Bakara 256. deki 'Dinde zorlama yoktur' özgürlüğü çerçevesinde Fussilet 40. ayetteki 'İstediğinizi yapın' benzeri bir tehditle ret ve uzaklaştırma söz konusudur. Böylece işin başında bir uzlaşmanın söz konusu olmadığı vurgulanmış olmaktadır ve hükümleri bütün şiddetiyle yürürlükte olup sonuç da şu yargı ortaya çıkmaktadır: 'Ey Allah'tan başkasına tapan ve bundan böyle imana gelmeyecekleri Allah'ın ilim sıfatı gereği bilgisinde bulunan kafirler!':

لَٓا اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَۙ ﴿٢﴾

2. Ben sizin tapmakta olduklarınıza tapmam.

Mabud yerine koyup ibadet ettiğiniz o şeylere, üstelik benim de ibadet etmemi istediğiniz o şirk aracı yaptığınız nesnelere, ne ibadet eder ne de kulluk yaparım. Çünkü ben sadece ve sadece Allah'a ibadet ederim. Sizin yaptığınız gibi yapmam. Allah'ın dışındaki şeylere, kesinlikle itibar ve ibadet de etmem.

وَلَٓا اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَٓا اَعْبُدُۚ ﴿٣﴾

3. Siz de benim taptığıma tapmıyorsunuz.

Benim taptığım ve ibadet ettiğim Allah'a siz ne tapıyor ne de ibadet ediyorsunuz, çünkü bu şerefe siz layık değilsiniz. Allah'ın birliğine inananlar O'ndan başka tanrılardan medet ummazlar. Siz ise aracılardan medet umuyorsunuz. Bu durumda şirk içindesiniz ve Allah'a ibadet ettiğinizi sanmanız, gaflet ve dalaletinizi gösterip ispat etmekten başka size hiçbir fayda sağlamaz. Benim ibadetim sizinki ile aynı olmadığı gibi, benim taptığım sizin taptıklarınız değildir.

وَلَٓا اَنَا۬ عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْۙ ﴿٤﴾

4. Ben de sizin taptıklarınıza asla tapacak değilim.

İlk ifade burada pekiştirilmektedir. Anca bu pekiştirme, Kutub'un ifadeleri ile manidar bir isim cümlesi ile yapılmakta ve tekitlerle şöyle denilmektedir: 'Sizin şimdi tapıyor olduklarınıza değil, peygamberlik öncesi taptıklarınız da dahil hiçbirine ibadet edici değilim. Ne şimdiye kadar tapmışım ne de bundan sonra taparım.'

وَلَٓا اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَٓا اَعْبُدُۜ ﴿٥﴾

5. Evet, siz de benim taptığıma tapacak değilsiniz.

Benim ibadet ettiğime, siz hiçbir zaman ibadet etmiş değilsiniz ve ibadet edecek de deiğilsiniz. Şu anda etmediğiniz gibi gelecekte de etmeyeceksiniz. Bu da ikinci bölümü, kuşku ve varsayımlara yer bırakmamak için yinelemektedir. Bu kadar pekiştirmelerden sonra kuşku ve varsayımlara yer yoktur ve sonuç kesindir:

لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ ﴿٦﴾

6. Sizin dininiz size, benim dinim de banadır.

Bu ayeti kerime: 'Sonrada buluşulması olanak dışı olan ayrılığın, benzeliği bulunmayan ihtilafın, birleşmesi olanaksız bölünmenin, karışması imkansız ayrılışın gerçk hüviyetini özetliyor...' Ben bu yakadayım siz karşı yakada, bizi birbirimize ulaştıracak arada ne köprü, ne geçit ve ne de yol vardır. Siz kendi yolunuza ben de kendi yoluma...' Sizin dininiz size, benim dinim banadır.'

Küfür ve şirke dayandırdığınız ibadetleriniz kendinize olsun bana hiç gereği yoktur. Yaptıklarınızın bütün sorumluluğu da size aittir. Hesabı da, cezası da vebalı da size aittir. Tevhit ve ihlasa dayanan ve Allah katında makbul olan tek din İslamdır ve ben oradayım. (Bak. al-i İmran 3/19; Saf 61/9; Mümin 40/14; Ra'd 13/14; Fatır 35/14; Şura 42/26; Bakara 2/186; Necm 53/39-40; Konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/487 vd.; Elmalılı, 9/213 vd.; Kutub, 16/405 vd.; Ateş, 6/3153 vd.; Emiroğlu, 14/258 vd.)

KAFİRUN SURESİNİN SONU

110-NASR SURESİ-114

سُورَةُ النَّصْرِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Nasr suresi, resmi düzenlemede 110. ve iniş sırasına göre ise, 114. sırada yer almaktadır. Nasr, yardım demektir. Surede Allah'ın Hz. Peygamber'e yardım ederek fetihlere kavuşturduğu ifade edildiği için bu isim verilmekte olup, Mekke'nin fethi sırasında inmiş olmakla beraber Medine devrinde yani hicretten sonra indiği için Medine'de inen sureler arasında anılmakta ve 3 ayetten oluşmaktadır. İslam zaferini haber vermektedir. İbn Ömer'den gelen rivayete göre bu sure indikten sonra Hz. Peygamber (s.a.)'in seksen gün yaşadığı ifade edilmektedir. Mukatil'e ait oldğu bildirilen diğer bir rivayete göre de Hz. Peygamberin bu sure nazil olduktan sonra bir yıl yaşadığı, bu sureyi takiben ölümünden 80 gün öce: 'Bugün sizin dininizi tamamladım' mealindeki Maide suresinin 3. ayeti; Ölümünden 35 gün önce de: 'Andolsun içinizden öyle bir elçi geldi ki sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir' hükmünü içeren Tevbe suresinin 128. ayetinin ve ölümünden 11 gün önce de Bakara suresinin: 'Allah'a döndürüleceğiniz bir günden sakının' hükmünü de içeren ayeti nazil olmuştur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

اِذَا جَٓاءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُۙ ﴿١﴾

1. Allah'ın yardımı ve zaferi geldiği,

وَرَاَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فٖى دٖينِ اللّٰهِ اَفْوَاجًا ﴿٢﴾

2. Ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit,

'Ey Muhammed! Seni gönderen ve senin yegane mabudun olan Allah'ın yardımı ve fetih mutlaka gelecektir. Ayrıca sen insanların Allah'ın dinine fevc fevc (akın akın) girmeye başladıklarını göreceksin.' Bu müjdelenenler gerçekleştiği zaman, Hz. Peygamberin yapacakları konusunda gerekli emirler, izleyen 3. ayette belirtilmiştir.

Nasr: Birinin bir başkasına yardın ederek onu düşmanına karşı üstün duruma getirmesine çalışmasıdır.

Fetih: Coğrafi hudutları belli bir şehri ya da ülkeyi almak ve bu suretle İslam davetinin önünü açmak şeklinde mana verilmektedir.

Birinci ayetin başında kullanılıp her iki ayetle de ilişkili olan 'İza' zarfı ile ilgili olarak gramerciler, bu zarfın iki anlamı ifade etmek için kullanıldığı bilgisini vermektedirler:

a- Gerçekleşmeyi ifade eden zaman zarfı oldu için mazi fiilinin, yani geçmiş zaman fiilinin başına gelir.

b- Şart anlamını ifade etmesi bakımından da, geçmiş zamanı geleceğe dönüştürür. İşte ayetlerimizde bu anlamı ifade ettiği için, geleceğe yöneliktir.

Bu kısa açıklamalardan sonra ayet içeriklerini anlama çalışmamıza devam edelim. Ayette fetih ile anlatılmak istenenin oybirliği görüşü ile Mekke'nin fethi olmakla birlikte, bu fetih keyfiyetini, alelade normal bir şehrin fethi şeklinde algılanmaması gereği konusunda da rezervler vardır. Bu şehirde Kabe'nin bulunması ve bu mukaddes mekanın kontrolünün de bu fetihle birlikte Müslümanların eline geçmesinin doğuracağı çok önemli sonuçlara değişik yönleri ile dikkatler çekilmektedir. İlk başta Allah yardımı ile fetih konusuna dair yorumlar yapılmaktadır:

Razı, 'Yardım, istenilen şeyin elde edilmesi için yapılanlardır. Fetih de onunla ilgili olarak istenilenin meydana getirilmesidir. İlahi yardım fethin sebebi olduğu için fetih ona atfedilmiştir.'

Başka bir yorum: Yardım dinin kemalı ve tamamlanması, fetih ise dünyevi bir ikbaldir ki, ikisi de nimettir. Buna benzer örnek olarak da

Maide suresinin: 'Bugün dininizi kemale erdirdim ve üzerinizdeki nimetimi tamamladım' mealindeki hükmü içeren 3. ayeti verilmektedir.

Bir diğer görüş de: Nusret, dünyada maksada ulaşma, fetih de cennete ait.

İbni Abbas'ta, fetih Mekke'nin fethidir ve ona 'Fetihlerin fethi' denir demektedir.

Bütün bu yorumlardan sonra şu anlam ve sonuç çıkarılmaktadır: 'Yalnız Kureyşe ve Araplara karşı bir yardımın ve Mekke fethinin özellikleri üzerine değil de bunlar, gelecekte bunlar takip edecek fetihlerin bir anahtarı, İslam'a fetih kapılarının açılışı demek olması hasebiyle bu galibiyet ve fethin gelmesi, gelecek bütün fetihlerin başlaması demektir. Sonuç olarak, fetihten murat sadece ülkelerin fethinden ibaret olmayıp, daha fazla kalplerin iman ve İslam'a açılan fethi demek olur.' (Elmalılı, 9/232)

Mekke ve onun arkasından Taifin fethedilmesinden sonra, Kureyş korkusu nedeni ile İslam'a kapalı olan kalpler açılmış ve insanlar, ikinci ayette belirtildiği gibi İslama geniş gruplar ve kabileler halinde girmeye başlamış ve kısa zamanda Arap yarımadasının tamamı Müslüman olmuştu. Bu gelişmeler Müslümanlığın yeryüzünün her tarafına yayılarak, ayette de işaret edilen nas'ın yani insanlığın dini olmaya doğru büyümesini sürdürmüştür. İslam'ın bu düzeye varacak derecede gelişmesi, izleyen 3. ayettin yürürlüğe girdiğini ilan eden kemal aşamasına ulaşması demekti:

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

3. Rabbine hamdederek O'nu tesbih et ve O'ndan mağfiret dile. Çünkü O, tevbeleri çok kabul edendir.

'Seni özel terbiye ile yetiştirip hüda ve hak din ile göndererek Saf suresi 9. ayette ifadesini bulan: Onun bütün dinlere galip getirileceğine dair verdiği sözü yerine getirmek üzere, hamd ve övgüye değer olan başarılara erdiren, sana kevseri verip düşmanlarının sonunu kesik kılan Rabbinin büyük vergi ve iyiliğine mazhar olmandan dolayı, O'na layık her türlü övgü ve saygılarla hamd ederek O'nun bütün noksanlıklardan beri olan zatını, bütün yönleriyle; yani zatında, sıfatında, fiillerinde, isimlerinde şanına yakışmayan eksik kusurlardan tenzih ve takdise daha fazla devam et. Demek ki bütün bu yardım fetih

ve dinin yayılmasındaki hikmetin gayesi tesbih ve hamd etmektir. Ondan bağışlanma dile. Çünkü O, tevbe ile kendisine yönelenleri öteden beri kabul ve mağfiret ede gelmiştir. O halde, istiğfar ve tevbe edenler, bağışlanacaklarını ümit etsinler'. (Elmalılı, 9/235; Yunus 10/10; Bakara 2/30; İsra 17/44; Ra'd 13/13; İbrahim 14/41; Sure konusunda daha fazla bilgi için bak. Razı, 23/507 vd.; Elmalılı, 9/2229 vd.; Kutub, 16/415 vd.; Ateş 6/3157 vd.; Emiroğlu, 14/270 vd.)

NASR SURESİNİN SONU

111-TEBBET (LEHEB) SURESİ-6

سُورَةُ تَبَّتْ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Tebbet suresi, resmi düzenlemede 111. ve iniş sırasına göre ise, 6. sırada yer almaktadır. Tebbet, 'kurusun' anlamına gelen bir bedduayı ifade eder. Surenin bundan başka Mesed ve Ebu Leheb hakkında indiği için de Leheb şeklinde yaygın iki ismi daha vardır. Fatiha suresinden sonra Mekke'de inmiş olup, 5 ayettir.

Peygamberlik şerefine erip çalışmalarına ve ibadetlerine gözlerden uzak bir şekilde üç sene kadar bir süre devam ettikten sonra, Hz. Peygamber (s.a.)'e Şu'ara suresinin 214. ayetiyle: 'En yakın aşiretini uyar' emrinin gelmesi üzerine, Onun, verilen bu emri uygularken gelişen bazı olaylar nedeni ile bu surenin nazil olduğu haberleri verilmektedir. Farklı kaynaklardan ve değişik şekillerde verilen fakat aynı sonuca yönelik bu rivayetlerden öne çıkan bir kaçını, konuyu daha rahat ve gerçeğine uygun bir şekilde kavrayıp anlamaya yardımcı olur düşüncesi ile sunuyoruz:

1- Ayetle verilen emri uygulamak için Safa tepesine çıkan Resulullah, Mekke sakinlerine seslenir. Bu çağrı üzerine etrafına toplanan ve değişik kabilelere mensup kalabalığa hitap ederek: 'Allah bana en yakın akrabalarımı uyarmamı emretti. Sizlerse en yakınlarımsınız. Biliniz ki ben, ne bu dünyada bir nasip sağlayabilirim ne de ahirette bir pay... Ancak, La ilahe illallah demeniz müstesna. O zaman ben de bununla Rabbimiz katında lehiniz şahadette bulunurum' dedi. Bunun üzerine Ebu Leheb: 'Hay kahrolasıca, bizi bunun için mi çağırdın' dedi. Onun için bu sure nazil oldu.

2- Hz. Peygamber bir gün Safa tepesine çıkar ve: 'Sabah oldu, uyan ey Kureyş...' der. Bunun üzerine Kureyş yanına gelir ve 'Neyin var?' diye sorunca, Hz. Peygamber: 'Ne dersiniz? Eğer ben size: Düşman size sabahleyin ya da akşamleyin saldıracak desem bana inanır mısınız?' der. Onlar da 'Evet' deyince, Hz. Peygamber: 'Ben sizi şiddetli bir azap öncesinde uyarıyorum' cevabını verir. Bunun üzerine Ebu Leheb dediğini der ve bunun üzerine bu sure nazil olur.

3- Hz. Peygamber, amcalarını toplar ve onlara, bir sahanda yemek takdim edince onu kınarlar. Bizden birisi tek başına bir koyun yer, bu ne ki derler. Bunun üzerine Hz. Peygamber yemelerini sölyler. Onlar da doyuncaya kadar yerler fakat tabaktaki yemekten çok az bir şey eksilir. Sonra da ne vardı? derler. Bunun üzerine Hz. Peygamber onları İslam'a davet eder. Ebu Leheb de diyeceğini der. Rivayete göre Ebu Leheb, Müslüman olursam bana ne var deyince, Hz. Peygamber de 'Müslümanlara olanlar' cevabını verir. O da ben onlardan üstün olacak mıyım? deyince, Hz. Peygamber 'neyle üstün olacaksın ki?' diye cevap verir. Bunun üzerine o da 'Yazık bu dine, onda ben ve başkası bir olacak öyle mi? der. Sure bunun üzerine nazil olur.

4- Hz. Peygamber (s.a.)'e bir heyet geldiğinde, bu heyet amcasına ondan sorar ve 'Sen onu en iyi tanıyansın' derdi. O da onlara Muhammed bir sihirbazdır der, bunun üzerine de onlar ondan yüz çevirir, onunla karşılaşmazlar, derken ona bir heyet daha gelir, amcası da onlara, buna benzer şeyler söyler. Onlar da onu görmeden gitmeyeceğiz deyince, Ebu Leheb, 'Biz onda, delilikten başka hiçbir şey müşahede etmedik. Eli kurusun ve kahrolsun...' deyince, Hz. Peygamber bundan haberdar olur ve hüzünlenir. Bunun üzerine de bu sure nazil olur. (Razı, 23/538)

Görüldüğü üzere rivayet edilen hadislerde bir biri ile çelişen bir durum söz konusu değildir. İster biri isterse bütünü surenin inmesinin nedeni olsun sonuç değişmemektedir.

Bu surenin bir özelliğine daha değinerek ayetlere geçelim: Sure ilk inen surelerden biri olup, nüzul sırasına göre, ilk defa bir müşrik karısı ile birlikte, isimleri anılarak tehdit edilmekte olup Kur'an'ı kerimde bir benzeri daha yoktur. Bunun nedeni de, Ebu Leheb'in Hz. Peygamber'in amcası olmasına karşın, davasına en şiddetli bir şekilde ilk çıkan ve en çok zarar veren kişi olması, olsa gerek.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

تَبَّتْ يَدَٓا اَب۪ي لَهَبٍ وَتَبَّۜ ﴿١﴾

1. Ebu Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da.

Tebbet: Bu kelimenin 'Tebab' kökünden geldiği ve mazi yani geçmiş zaman ifade eden fiil ile kullanılınca, helak olsun, ziyana uğrasın, emeği boşa çıkıp isteğine ermesin, olanı kaybetsin gibi yani başarının zıddı anlamların beyan edilmesi için kullanıldığı ifade edilmektedir. Burada Ebi Lehebin elleri kurusun, kendisi helak olsun anlamında kullanılmıştır.

Ayette her ne kadar Ebu Leheb'in ellerinden söz edilmekte ise de, Arap edebiyatında, bir kimsenin organlarından söz edilmesinin, onun bizzat kendisine atıf anlamına geldiği için burada da, hedefin, ellerinden söz edilmesine karşın doğrudan Ebu Leheb olduğu açıklanmaktadır. Onun hakkında istenenlerin şunlar olduğu olasıdır: 'Mahvolsun; İflas eden olsun ve elinde avucunda bir şey kalmasın; tutacağını tutamasın; gerçek anlamda eli kırılsın ya da kurusun; vb. gibi.'

Sureyi oluşturan ayetlerin anlam yönünden sonuçları son derece kesinlik ifade eder niteliktedir. Dikkat edilirse, birinci ayette Ebu Lehebin mahvolup yok olması istenmekte, ikinci ayette de işin olup bittiği, olayın kapandığı ifade edilmektedir. Devam eden ayette bu gerçeği hiçbir şeyin önleyemediği ve nihayet suç ortağı karısıyla birlikte ahiretteki akıbetleri vurgulanmaktadır.

مَٓا اَغْنٰى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَۜ ﴿٢﴾

2. Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi.

Mal ve zenginliği onu kurtarmaya yetmedi. Mahvolmasını engelleyemedi. Elleri kurumuş mahvolup gitmiş işi bitmişti. Bu dünyadaki hesabı kapanmış böylesine hak edişine uygun ve kesindi. Ahiretle ilgili olanına gelince:

سَيَصْلٰى نَاراً ذَاتَ لَهَبٍۚ ﴿٣﴾

3. O, alevli bir ateşte yanacak.

Nar: Ateş demektir.

Zate Leheb: Parlak alevi olan,

Ahirette ulaşacağı ve yaslanacağı yer açık ve belli: Açık ve parlak alevleri göklere yükselen cehennem ateşi...

Zaten kendisine Ebu Leheb, ateşin babası, denmesinin sebebi de, yüzünün parlayan alev gibi açık oluşu, ya da kızdığı zaman yanaklarının yine kırmızı parlak alev gibi renklenmesi idi. Ahirette adaşı ile buluşması kesinleşmişti.

وَامْرَاَتُهُۜ حَمَّالَةَ الْحَطَبِۚ ﴿٤﴾

4. Odun taşıyıcı olarak karısı da (ateşe girecek).

Orada da yalnız değildi. Dünyada yaptığı kötü işlerin baş destekçisi, suç ortağı karısı da yanında olacak. Hem de görevli olarak: Hammale yani dişi hammal. Taşıyacağı şey de belli 'Hateb' yani odun, cehennem yakacağı odun. Dünyada suç ortaklığı yaptığı kocası ile azapta da ortak olacak, ya da cehennemin yakıtı olup kocasını yakan ateşin alevini artıracak. (Ayrıca bak. Bakara 2/24; al-i İmran 10)

ف۪ي ج۪يدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ ﴿٥﴾

5. Ve boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde.

Cid: Manası boyundur. Boyun için unuk değil de bu sözcüğün seçilmesi boşuna değildir. Cid ile ifade edilen boyunlar, gerdanlık takmaya uygun ve güzel görünümü ifade içindir. Ne var ki burada, dünyada gerdanlık takıp caka satmış olan o güzelim boyuna cehennemde, hurma lifinden burma sağlam halat ya da demirden halka veya demir tellerle burulmuş ipler takılmaktadır. (Sure hakkında daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/537 vd.; Elmalılı, 9/247 vd.; Kutub, 16/425 vd.; Ateş, 6/3161 vd.; Emiroğlu, 13/289 vd.)

TEBBET SURESİNİN SONU

112-İHLAS SURESİ-22

سُورَةُ الْإِخْلَاصِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

İhlas suresi, resmi düzenlemede 112. ve iniş sırasına göre ise, 22. sırada yer almaktadır. İhlas, samimi olmak, dine içtenlikle bağlanmak, esaslarını sırf Allah rızası için uygulamak anlamınadır. Mekke'de inmiş olup 4 ayettir. İslam'ın tevhid akidesini en özlü ve anlamlı bir ifade ile insanlığa sunan başlıca suredir. Hiçbir din ve kitabında Yüce Allah'ın, Kur'an'ı Kerim'in Ayete'l-Kürsi ile bu suresinde nitelendiği güzellikte ve özlü bir şekilde tanıtılamadığı herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir.

Surenin iniş nedeni konusunda değişik görüşler beyan edilmiştir. Razı'nin ifadeleriyle bunların en meşhurlarından bir kaçını sunuyoruz:

1- Bu sure, müşriklerin sorusu üzerine nazil olmuştur: Müşrikler: 'Birliğimizi bozdun, ilahlarımıza hakaret ettin ve babalarının-atalarının dinine muhalefet ettin. Eğer fakir isen ve bunları fakirliğinden yapıyorsan seni zengin edelim; deli isen seni tedavi ettirelim; eğer bir kadına aşıksan onu seninle evlendirelim diye haber gönderdiler. Hz. Peygamber: 'Ben ne fakirim, ne deliyim ne de bir kadına aşığım. Ben, sizi putlara tapmaktan, Allah'a tapmaya çağıran bir peygamberim,' dedi. Bu cevabın üzerine ikinci olarak: 'Mabudunun cinsini bize bildir. O altından mı, gümüşten mi?' diye haber saldılar. İşte bunun üzerine Allah bu sureyi indirdi. Müşrikler de: 'Üç yüz altmış putumuz bile, bizim ihtiyaçlarımızı tam yerine getiremiyor. Peki, tek bir ilah, bütün mahlukatın ihtiyacını tek başına nasıl yerine getirebilir?'dediler. Bunun üzerine, 'O sıra sıra dizilen (meleklere) yemin olsun ki sizin ilahınız tektir.' (Saffat 1-4) ayetleri nazil oldu. Müşrikler, 'O ilahın fiillerini bize

anlat?' diye bir başka haber daha gönderdiler. Bunun üzerine de 'Şüphesiz sizin Rabbiniz gökleri ve yeri yaratandır..' hükmü ile A'raf 54. ayeti nazil oldu.

2- Bu sure Yahudiler'in sorusu üzerine nazil oldu: Yahudiler, Hz. Peygamberin yanına gelerek: 'Ey Muhammed, Allah mahlukatı yaratmıştır. Peki Allah'ı kim yaratmıştır? dediler. Hz. Peygamber çok sinirlendi. Bunun üzerine Cebrail inerek onu teskin etti ve: 'Ey Muhammed, kanatlarını indir, yani şefkatli ol' dedi. İşte bunun üzerine 'Kulhüvellahü ehad' suresi indi. Hz. Peygamber o Yahudilere bunu okuyunca: 'Bize Rabbini anlat, mesela pazusu, eli-kolu nasıl?' dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber, birincisinden daha şiddetli bir biçimde sinirlendi. Bunun üzerine Cebrail (a.v.) ona: 'Allah'ı hakkiyle takdir edemediler, bilemediler.' hükmünü içeren En'am suresinin 91. ayetini getirdi.

3- İhlas suresi, Hıristiyanların sorusu üzerine nazil olmuştur: Necran heyeti geldi ve Hz. Peygambere (s.a.)'e 'Bize Rabbini anlat, O zebercedden midir, yoksa yakuttan mıdır, veya atından mı yahut gümüşten midir?' dediler. Hz. Peygamber (s.a.) de: 'Benim Rabbim hiçbir şeyden değil. Çünkü O, herşeyin yaratıcısıdır' dedi. Bunun üzerine ihlas suresi nazil oldu. Hıristiyanlar dediler ki: 'O da tek sen de teksin, sıfatlardan bahset' dediler. Hz. Peygamber (s.a.): 'O'nun gibi hiçbir şey yok' dedi. Onlar: 'Daha başka sıfatlardan bahset' dediler. Hz. Peygamber: 'Allah Sameddir' dedi. Onlar: 'Samed ne demektir?' diye sordular. Hz. Peygamber: 'Mahlukatın ihtiyaçları için kendisine yöneldiği zattır' cevabını verdi. Onlar: 'Daha da anlat' dediler. Bunun üzerine 'Allah (Meryem gibi) doğurmamış, (İsa gibi) doğurulmamıştır, mahlukatından O'nun benzeri yoktur ayetleri nazil oldu. (Razı, 23/554 vd.).

İhlas suresinin faziletleri ve onu okumanın sevapları konusunda rivayet edilen çok miktarda hadisi şerif vardır. Biz burada en meşhur kabul edilen bir tanesini anmakla yetineceğiz:

'Bütün şeriatların ve ibadetlerin en önemli ve şerefli hedefi, Allah'ın zatını, sıfatlarını ve fiillerini bilmektir. Bu sure de Allah'ın zatını bilme konusunu ihtiva etmektedir. Binaenaleyh İhlas suresi, Kur'an'ı Kerim'in üçte birine denk olmuş olur.' 'Üç ihlas okumak sevap bakımından bir hatim okumaya eş değerdir' mealinde ve yaygın olan inancın, bu hadisten kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌۚ ﴿١﴾

[604] 1. De ki: O, Allah birdir.

Burada hitap, Hz. Peygambere olup, bu nitelemenin yani Allah'ın 'Tek olduğu' hususunun, özellikle ilahi bir beyan olduğu ve o nedenle aynen söylenmesi gereği, emrin içeriğinde öne çıkarılarak vurgulanmaktadır. Bu konuda Elmalılı söyle demektedir: 'Sözün en kapsamlısı lafız ve manayı birleştirendir. Yani, sadece kendinden bir düşünce sırf akli, nazari delillerden bir delil getirmek değil, Allah'ın kendi bildirdiği hak kelamı olduğunu şeksiz şüphesiz kalbinde tasdik ve dilinde ikrar ederek, kendi nefsinde söylediğin gibi başkalarına da tebliğ et, söyle. Herkes de böyle söylesin.' (Ayrıca bak. Asr 103/3)

Allah'ın 'Tek' ya da 'Bir' olduğu konusu ile ilgili değişik ve değerli görüşler vardır. Ne var ki bunların içerisinde kanımıza göre en veciz ve eskilerin deyimi ile: 'Efradını cami, ağyarını mani' (Mealen, gerekenleri toplayıp gereksizleri dışlayan) niteleme, Gazali'nin tarifi şöyledir:

'Allah iki olamaz, eğer biri diğerine muhtaç ise kudretinde noksanlık vardır, Allah olamaz. Eğer diğerine muhtaç değilse, o takdirde de öbürüne ihtiyaç yoktur. O halde Allah 'Bir' dir'.

اَللّٰهُ الصَّمَدُۚ ﴿٢﴾

2. Allah sameddir.

Samed:Sözlük anlamı, onun izni olmadan hiçbir işin hükme bağlanamadığı efendi, demektir.

Samed, hiçbir kimseye ve şeye muhtaç olmayan, tam tersine, herkes ve her şeyin kendisine muhtaç olduğu yüce varlık demektir.

'Yüce Allah öyle bir efendidir ki, O'ndan başka hiçbir kimse bu konumda değildir. Uluhiyette 'Tek'dir. Geri kalan herkes O'nun kuludur. O, kimseye muhtaç değil, herkes ona muhtaçtır. İhtiyaçlar sadece O'ndan talep edilir. Her iş onun emri ile hükme bağlanır, yanında kimse emir veremez'.

لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾

3. O, doğurmamış ve doğmamıştır.

O, Hıristiyanların tanrılaştırdıkları Hz. Meryem gibi doğurmadığı gibi, yine onların tanrılaştırdıkları Hz. İsa gibi de doğurulmamıştır. O, yaratılmamıştır. Yaratılan her şeyi de O yaratmıştır. O, bir şeyi yaratmak istediği zaman sade 'Ol' demesi yeterlidir. (Bak. Yasin 36/82; Ayrıca bak. doğurmamış ve doğurulmamış olmakla ilgili ayetlere: Bakara 2/116; Maide 5/17, Saffat 37/151, 158)

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ ﴿٤﴾

4. Onun hiçbir dengi yoktur.

Onun her hangi bir yönünden bir benzeri yoktur. O'na kıyamette, şan ve şerefte eşit olacak hangi yönü ile ve sıfatıyla olursa olsun kimse yoktur. (Bu anlamı değişik yönleriyle belirten ayetlere bak. Kaf 18/16; Bakara 2/255; Kasas 28/88; Hadid 57/3, Şura 42/11; Zariyat 51/39; Ayrıca sure ile ilgili olarak daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/553 vd.; Elmalılı, 9/259 vd.; Kutub,16/433 vd.; Ateş, 6/167 vd.)

İHLAS SURSİNİN SONU

113-FELAK SURESİ-20

سُورَةُ الْفَلَقِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Felak suresi, resmi düzenlemede 113. sırada ve iniş sırasına göre ise, 20 sırada yer almaktadır. Felak, sabah manasına geldiği gibi yarmak manasına da gelir. Bundan sonra gelen Nas suresiyle birlikte ikisine 'iki koruyucu' anlamında 'muavvizeteyn' denir. Bu surelerin şifa maksadıyla okunduğuna dair hadisler vardır. Medine'de inmiştir, diyenlere karşın Mekke'de inmiştir diyenler de aynı sayıdadır ve bu konuda fikir birliği yoktur. Sure 5 ayettir.

Az önce de değinildiği üzere, surenin nerede indiği ve ayrıca iniş nedenleri konusunda üzerinde görüş birliğine varılan kesin haberler yoktur. Bu sebeple tartışmanın bu bölümü ile ilgili görüşleri burada ele almayacağız. Ancak, Hz. Aişe (r.a.) 'den sahih olarak nakledilen rivayete göre: 'Resulullah (s.a.) bir rahatsızlık duyduğunda, her gece yatacağı sırada bu üç sureyi (İhlas, Felak ve Nas) okuyup ellerine üfleyerek mübarek başına ve yüzünden başlayarak aşağ doğru vücudu saadetlerine meshederdi. Ve bu işlemi de üç kez tekrar ederdi.' (Elmalılı, 9/260) Kutub'un şöyle demketedir:

'Allahuteala bu sureyle bunu takip eden sureyi önce yüce peygamberi Hz. Muhammede ve dolayısıyla bütün müminlere hitaben inzal buyurmuştur. Her iki surede de; görülen ve görünmeyen, bilinen ve bilinmeyen bütün korkunç şeylerden kendisine sığınmalarını, O'nun himayesine iltica etmelerini emrediyor. Bir nevi himaye ve emniyet kapılarını açarak, sonsuz sevgi ve şefkatle onlara: "Bu tarafa yönelin, himayeme sığının, emniyet ve huzurunuzu temin edecek yere gelin! Gelin' Ben sizin zayıf olduğunuzu, bir takım düşmanlarınızın

bulunduğunu ve çevrenizdeki korkunç şeylerin varlığını pek iyi biliyorum. Bu yana yönelin! Emniyete ulaşmak burada, huzura ermek burada, selamete ermek buradadır" diyor. Bu sebepledir ki Felak suresinin başında: "Tan yerini ağartan Rabbe sığınırım de", buyurduğu gibi, Nas suresinin başında da: "İnsanların Rabbi olan Allah'a sığınırım de," buyurmuştur.'

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِۙ ﴿١﴾

1. De ki: "Ben ağaran sabahın Rabbine sığınırım,

Bu ayette ki 'Kul' 'Söyle', 'De' emri ile, İhlas suresinin birinci ayeti vesilesi ile yapılan açıklamada da belirtildiği üzere, emredilen bu değil, bu emir ile söylenmesi istenilen sözün söylenmesidir. Bu da, bu ayette sıfatı ile belirtilen: 'Felak olan Yüce Allah'a sığınma' şeklinde ortaya çıkmaktadır. Felak kelimesi bir çok değişik anlamlara geldiği gibi, burada konumuzla ilgili olarak, 'tan yerinin ağarması' ve 'mutlak yaratan', anlamları ile ele alınmaktadır. Bu ikinci anlamı ile, canlı cansız bütün varlıkların yaratıcısına işaret olunmaktadır. Yüce Allah'ın bu sıfatlarına, önceden inceleyip bildiğimiz, En'am suresinin 95 ve 96. ayetlerinde de mealen şöyle işaret edilmişti: 'Tan yerini ve çekirdeği çatlatan şüphesiz Allah'tır. Ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkarır. İşte Allah budur, nasıl yüz çevirirsiniz? 'Tan yerini ağartan, geceyi dinlenme zamanı, güneş ve ayı zaman ölçüsü kılan O'dur. Bu aziz ve alim olanın nizamıdır:'

Felak: Bu kelimenin sözlük manaları için Elmalılı şunları söylemektedir:

'1- Yokluktan yarılıp çıkan yaratık yani bütün mahlukat ve özellikle dağlardan pınarlar, buluttan yağmurlar, topraktan tohumlar, sülblerden zürriyet, rahimlerden çocuklar çıkarmak gibi bir asıldan ayrılıp çıkan yaratıklar, doğanlardır. Yani samedin eksiksizliğine karşılık bu eksikli ve ona muhtaç olur. 'Felakın Rabbi' tamlamasında da bunu anlamak vardır.

2- Örfte özellikle sabaha veya sütun şeklinde uzanan aydınlığa, veya sabah yeri ağarıp açılmakta olan fecre denilir. Bu Türkçe'de 'Tan

yeri' diye ifade ettiğimizdir. Tanlamak, teaccüb etmek, bir şeyin birdenbire şuura çarpan letafet veya şiddetinden acı veya tatlı bir intiba ile bellenip hayran olmak anlamına geldiğine göre bunda da 'Felk' gibi acayiplik manası vardır ki 'Şafak atmak' tabiri ile ifade edilir. Bu anlama göre 'felak' karşılığında karanlık anlamına gelen 'ğasak' kelimesi zikredilir.

3- İki tepe arasında oluşan alçak, oturaklı düz yere denilir.

4- Zindanda suçluların ayaklarına vurulan tomruğa denilir ki biz bunun tekili olanına 'falaka' diyoruz.

5- Ekşiyip kesilmiş veya çanak dibinde kalan süte denilir.

6- Cehennem ya da cehennemde bir kuyunun ismi olduğu da söylenir.

Felak kelimesinin mutlak yaratıklar anlamında kullanılmış olması olasılığı yüksek olup izleyen ayet de bu olasılığı pekiştirmektedir.

مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَۙ ﴿٢﴾

2. Yarattığı şeylerin şerrinden,

Bu ayet ile amaçlananın, yaratıkların şerli sayılan taraflarından korunmak için Allah'a sığınmanın olduğu anlaşılmaktadır. Yaratıkların insanlar için hayırlı faydalı yönlerinin bu kapsamın dışında bırakıldığı görülmektedir. Bir varlığı diğer varlığın şerrinden korumaya Yüce Allah'ın kadir ve muktedir olduğu izahtan varestedir.

وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَۙ ﴿٣﴾

3. Karanlığı çöktüğü zaman gecenin şerrinden,

Bu ayet ile kast olunanların da bizatihi gece ve gecenin varlığından kaynaklanan gizemler ile onda saklı ya da saklanabilen ve insanların duyum organları ile algılamaları zorlaşıp bazen de olanaksız olan korkutucu ve tehlikeli, gerçek ya da hayal ürünü bütün şeylerdir.

Ğasık: Değişik birçok anlamları ifade eden bir kelimedir. Bunlar, şiddetli karanlık, dolgunluk, akmak, dökülmek, soğukluk ve kokmuşluk gibi durumları açıklayan anlamlardır. Örneğin: Nebe suresinin 25. ayetinde: 'Cehennemlikler için ancak bir kaynar su (ğasak) ve irin bulunur' biçiminde kullanılmaktadır.

Kısaca ğasak, ğasak eden ya da yapan sıfat olarak, dolan, kararan, karanlık eden, akan, dökülen gibi manaları ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu ayette gece sebebiyle olabilecek görünen ve görünmeyen bütün ğasaklardan da Allah'a sığınılmaktadır. Kısaca 'ğasak' gece ve 'vakabe' de gece karanlığının bastırması demek olmaktadır.

وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾

4. Ve düğümlere üfürüp büyü yapan üfürükçülerin şerrinden ,

Ukud: Ukde kelimesinin çoğuludur. Ukde de iki şeyi uçlarından birbirine sıkı bir şekilde bağlamak anlamına gelmektedir.

Ayetin anlamı, ukdelere, yani attıkları düğümlere üfleyerek büyü ve sihir denilen eylemleri yapanların şerrinden korunmaya işaret olunmaktadır. Aslında bu sihirler neye yapılırsa yapılsın, o nesnenin değişmesine yol açmaz, sadece, onların insanların ya da bakanların gözüne farklı görünmelerini sağlar. Bu konu ile ilgili Ta-Ha suresinde yapılan açıklamalara bakılabilir. Orada sihirbazların ortaya attığı ipler ve diğer şeyler hakiki yılan olmamışlardır ve bunu Hz. Musa'nın asası ile yaptığı gösteri ortaya çıkarmıştır. Fakat yapılan sihir oradaki kalabalığı ürkütüp korkutacak bir görünüm kazanarak etkisini göstermiştir. Demek ki sihir insanlara tesir etmekte ve onları sihirbazın istediği istikamete sevk etmektedir. Ayette sözü edilen düğümlerin de bu anlamda bir sihir olduğu anlaşılmaktadır. En doğru yolun bunların etkilerinden de Allah'a sığınmak olduğu bu suretle ortaya konulup açıklanmış olmaktadır.

وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

5. Ve kıskandığı vakit kıskanç kişinin şerrinden sabahın Rabbine sığınırım!

Bu son üç ayette arka arkaya onların şerrinden korunmak için Allah'a sığınılması öğütlenen ğasık, haid ve sahir, kısa olarak şu şekilde de tarif edilmekteler: 'Ğasık, bir eşkıya gibi ansızın basar; hadid de bir kundakçı gibi işini gizli görür; sahirler ve cadılar ise, bir dost gibi görünen kılığa bürünerek, yankesici gibi göz göre göre çarparlar.' denilmektedir. Bu durum bu sonuncuların eylemlerini gizli yapmalarına engel olmaz, gizlide yapabilirler.

Hasetten kasıt, kullardan bazılarının, kendilerinde bulunmayan bir şeyin başkalarında bulunmasına rıza göstermemeleri şeklinde ortaya çıkan bir duygudur. Kıskanmadır. Kendisinde olmayan şeyin onlarda da olmamasını arzu etmesidir. Haset düşüncede kaldığı sürece, haset edilene bir zarar vermez. Demek ki hasedin haset edilene zararı işleme konduğu zaman söz konusudur. Onun için ayeti kerimede: 'Haset edenin haset ettiği zamanki şerrinden sığınırım' denilmektedir.

Haset, ya bir kimsenin elinde bulunan nimetin gitmesini isteme şeklinde, yani Allah'ın ona başka nimet vermesini istememek, nimet kendisine gelmese de ondan da gitmesini isteme şeklinde ortaya çıkar, ya da nimetin başkasının elinden çıkıp kendisine gelmesi şeklinde olmasını dileme, veyahut da başkasında bulunan nimetin ondan girmesini istememekle birlikte kendisinde de bulunmasını dilemesi şekillerinde görülür. Sonuncusuna imrenme de denilmektedir ve bu haset de olmayıp kötüde sayılmamıştır. Örneğin, varlığını hayir yolunda kullanan bir zengine imrenilmesi ya da ilmini insanlık yararına kullanan birisinin ilmine imrenilmesi gibi. İlk ikisi ise çirkin ve Müslüman kişiye öyle davranması haram kılınmıştır. Ayette söz konusu olan 'hasidin' de bunlardır. Bu durum bir hadisi şerifte şöyle ifade edilmiştir: 'Ateş odunu nasıl yerse, haset de iyilikleri öyle yer.' (Sure konusunda daha geniş bilgi için bak. Razı, 23/575 vd.; Elmalılı, 9/319 vd.; Kutub, 16/441 vd.; Ateş, 6/3173 vd.)

FELAK SURESİNİN SONU

114-NAS SURESİ-21

سُورَةُ النَّاسِ

Bismillahirrahmanirrahim

Esirgeyen ve bağışlayan Allah adıyla

Nas suresi, resmi düzenlemede 114. yani Kur'an'ı Kerim'in en son suresi olarak yer almaktadır. İniş sırasına göre ise sırası 21. sıradadır. Nas, insanlar demek olup ayetlerinin sonlarında bu kelime vurgulandığı için sureye isim kılınmıştır. Karşı görüşü savunanlar bulunmasına karşın çoğunluk oyu ve surenin yapısının Medine'de indiği görüşünü güçlendirdiği ifade edilmektedir. Altı ayettir. İçerik ve yapı bakımlarından bu sure, bir önceki Felak suresinin benzeştikleri ve bu surenin onun devamı niteliğinde olduğu kabul edilmektedir. Esasen her iki surede işlenen konular birbirleriyle örtüşmektedir.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

Rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla.

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ ١

1. De ki: Sığınırım ben insanların Rabbine,

مَلِكِ ٱلنَّاسِ ٢

2. İnsanların Melikine (mutlak sahip ve hakimine),

إِلَٰهِ ٱلنَّاسِ ٣

3. İnsanların İlahına.

مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ ﴿٤﴾

4. O sinsi vesvasin (sinsi vesvesecinin) şerrinden,

Bu ayette niteliği belirtilen ve daha sonra biraz daha açmaya gayret göstereceğimiz sinsi vesvesecinin şerrinden, ilk üç ayette sırasıyla, 'İnsanların Rabbine, insanların Melikine ve insanların İlahı'na sığınırım de' buyuruluyor. Birinci ayetin başındaki 'Kul' yani 'De' emri ile amaçlananın ne olduğu konusunda, Felak suresinde gerekli açıklama yapılmıştı.

Rab: 'Terbiye ederek yetiştirici, yön verici, koruyup himaye edici' manalarına gelir.

Hükümdar (Melik): 'Her şeyin sahibi, hakimi ve istediği şekilde kullanabilen salahiyetlisi' demektir.

İlah: 'Her şeyin üstünde olan; her şeyi kontrolü ve hükümdarlığı altında tutan' anlamına gelir.

Bu sıfatların, insanların içine giren vesveselerden onları koruyan nitelik taşıdığı ve onları koruduğu, fakat korumanın ne şekilde olduğu ve mahiyeti konularının insanların idraki dışında olan hususlardan olduğu beyan edilmektedir.

Sığınılacak makam olarak Yüce Allah'ın değişik sıfatlarla anılması konusunu Elmalılı'nın harika açıklamalarından öğrenmeye çalışalım:

İnsanların Rabbine sığınırım: 'Bütün insanların kendilerine ve işlerine malik, terbiye edici sahibine; yani yaratma sıfatı ve emri ile insanları yaratan; sanat ve kudretiyle karanlık kara topraktan,duygusuz karanlık maddeden, tan gibi gibi parlayan duygulu insanlar yetiştiren, onlara yaramayan şeyleri atıp, yararlı şeyleri süze süze maksadına ulaştırarak, lütuf ve terbiyesi ile aşama aşama olgunlaştırarak büyüterek akıl ve izan verip, insanlık gereklerini, vazifelerini duyurarak, bütün yaratıklar içinde seçkin bir halde hemcinsiyle birlikte toplum halinde yaşayacak duruma getiren ve bu şekilde onlara terbiye fikriyle, rablık mefhumunu öğreterek, kendi varlığını sezdirip hak ve hayır uğrunda çalışma yolunu gösteren mevlasına: Melikinnas.'

O insanların Melikine sığınırım: 'Yani terbiye ile yetiştirilen, akıl melekeleri, insanlık kuvveleri belirginleşmeye başlayan insanların hepsini hükmü altında tutarak bütün kabiliyet ve potansiyel güçlerini

hayırlı bir sistemle olgunluk gayelerine doğru faaliyete sevk etmek üzere derecelerine, ilim ve gayelerine göre emir ve yasaklarla idare eden hükümdarına, açıkçası nisbi anlamda rab ve melik değil: "De ki, Ey mülkün sahibi Allah'ım! Dilediğine mülk verirsin, dilediğinden de mülkü çekip alırsın. Dilediğini aziz, dilediğini de zelil edersin. 'Hayır' sadece senin elindedir. Muhakkak ki sen her şeye kadirsin." (al-i İmran 3/26) yetkin rablığın kendisine mahsus olduğu, melikler meliki, hükümdarlar hükümdarına, yani: İlahinnas'.

İnsanların ilahına sığınırım: 'Kısacası, yaratma, emretme var etme ve yok etme, diriltme ve öldürme, sevap ve azaba, külli tasarrufa tam kudret ve yetkin samedlikle celal ve ikramda, birlik gerektiren ilahlığın ancak kendi hakkı olan o Ehad ve Samed olan Allah'a sığınırım.'

'Rabb ismi 'Rabbuddar (ev sahibi), Rabbü'l-mal (mal sahibi) gibi izafetle (isim tamlaması ile) kullanıldığı zaman Allah'tan başkasına da söylenebilir. Melik ismi de ondan daha özel olmakla beraber Allah'tan başkasına sıfat olduğu bilinmektedir.

Fakat ilahlı, 'Asla şirkkabul etmediği', 'Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığı' için, İlah ismi şer'an ve hakikaten sadece Allah' mahsustur. Buna göre rabb daha genel; melik özel; ilah ise en özel olandır. Burada ise anlatılmak istenen Yüce Allah olduğunun iyice anlaşılması için 'insanların Rabbi' ifadesi 'insanların meliki' ifadesiyle; 'insanların meliki' ifadesi de 'insanların İlahı' ifadesiyle açıklanmıştır. Yüce Allah'ın sadece insanların değil, her şeyin Rabbi olduğunu unutmamak gerekir.' (Elmalılı, 9/364 vd.)

Vesvas: Vesvese eden şeytan ve insan anlamlarını belirtir. Vesveseyi iş olarak edindiği için şeytanın bir ismi de 'Vesvas' olmuştur.

Vesvese: 'Gizli bir sesle, fısıltı ile düşünce aşılamak, bir işe, bir eyleme yöneltmek' şeklinde tanımlanmaktadır.

Bu tanımlamaya uygun biçimde şeytan tarafından ilk vesveseye uğratılan insan Hz. Adem (a.s.) dır.

İnsanın içinden geçen yararsız, boş kuruntulara vesvese denilmektedir. Ayette işaret olunanlar da, insanın içinden geçen bu tür düşüncelerdir.

ٱلَّذِى يُوَسْوِسُ فِى صُدُورِ ٱلنَّاسِ ﴿٥﴾

5. O ki insanların göğüslerine (kötü düşünceler) fısıldar.

مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

6. Gerek cinlerden, gerek insanlardan (olan bütün vesvesecilerin şerrinden) Allah'a sığınırım!

Ayetlerin içeriklerinden anlaşıldığı üzere bu tür zararlı düşünceleri insanların kafasına sokan şeytan olduğu gibi, bu konuda şeytanın eylemleriyle örtüşen çalışmalar yapan insanların da vardır.

Bütün bunlardan ortaya çıkan gerçek şudur: Şer unsurlarının kim oldukları ve çalışmalarının nitelikleri de anlaşıldığına göre, insanların yapması gereken şey, bunlardan kurtulmanın yollarını öğrenip, öğrenilenlere uygun davranarak bu belalardan kurtulmaktır. Bu iki sureyi oluşturan ayetlerle yapılmak istenen şey de odur. İnsanoğlunun bu şerri def edip üstesinden geleceğini bilmesi gerekir. İnsanoğlu bilmelidir ki, bütün mahlukatın yani yaratılan her şeyin gerçek kudret ve kuvvet sahibi, hakimi, kendisine sığınılması emredilen Rabbi, Meliki ve İlah'i olan Yüce Allah'tır. Yüce Allah, insanlara musallat olması için İblise yeşil ışık yakarken öbür taraftan da onu kontrolü altında tutmaktadır. Bunun anlamı şudur: Şeytanın insanlara zarar verebilmesi, insanların Rableri, Melikleri ve İlahları olan Yüce Allah konusunda gaflete düşmeleri ile mümkündür. İnanarak, halis bir kalp ile Allah'ın ipine sarılıp O'nun emir ve yasaklarına uygun hareket ederek kulluk görevini yerine getirenlere, cin ve ins şeytanlarının musallat olması şöyle dursun, yanına uğramaları dahi mümkün değildir. Kutub diyor ki:

'Şu halde, hayır kuvvetler üstün bir kuvvete, hakikatler ötesi bir hakikate dayanmaktadır ki, o da Rab, Melik ve İlah olan Allahütealadır. Şerrin dayanağı ise sinsi bir vesvesecidir. Yapacağı kötülüğü aşikar yapmaya gücü yetmez. Karşısına çıkılınca sıvışıp kaybolur. Allah'a sığınıldığı an hezimete uğrar.

Bu ifade hayır ve şerrin mahiyetini gözler önüne seren en mükemmel ifadedir. Şüphesiz ki kalpler bu mükemmel ifadenin ışığı altında huzur, kuvvet ve emniyete ulaşmış olarak mağlubiyetten kurtulacaktır.' (Kutub, 16/455)

Kuşku yoktur ki başta olsun sonunda olsun, hamd, ona layık olan Yüce Allah'a mahsustur. Güvenilecek yegane makam orası, başarı da başarısızlık da O'nun yüce iradesi, takdir ve yüksek yardımlarına bağlıdır. Gayret bizden, başarı O'ndandır.

Bu çalışmamızı tamamlamaya fırsat veren Yüce Allah'a sonsuz şükürlerimi arz ederken, bu eseri, ilgi duyanların başarılarına vesile kılmasını niyaz ediyoruz.

NAS SURESİNİN

VE

MEAL TEFSİRİN SONU

MACAHEL

Eğitim - Kültür ve Dayanışma Vakfı